Copies with locations by NUC.
Calif. San Fernando Valley State College CNoS
Conn. — Yale CtY
Mass. — Harvard-Boston Medical Libraries MBM

Smithsonian Institution Libraries

Gift of

DR. FREDERICK M. BAYER

CAIVS PLINIVS MARCO SVO SALVTEM.

PErgratū ē mihi ꝙ tā diligēter libros auunculi mei lectitas: ut habere oēs uelis: quæraſq̃ qui ſint oēs. Fungar indicis partib⁹ atq̃ ēt quo ſint ordine ſcripti: notū tibi faciam. Eſt. n. hæc quoq̃ ſtudioſis nō iucunda cognitio: De iaculatiōe equeſtri unus Hūc cū pfectus alæ militaret: pari īgenio curaq̃ cōpoſuit. De uita Pompeii Secūdi duo: a quo ſingulariter amat⁹ hoc memoriæ amici quaſi debitū mun⁹ exoluit. Belloꝝ Germaniæ xx. qbus oia quæ cū Germanis geſſimus bella collegit. Incoauit cū ī Gēmāia militaret: ſomnio monitus. Aſtitit. n. ei qeſcenti Druſi Neronis effigies: q Germaniæ latiſſime uictor ibi piit. Cōmendabat memoriā ſuā: orabatq̃ ut ſe ab iniuria obliuiōis aſſereret. Studioſi tres quos ī ſex uolumīa pp āplitudinē diuiſit qbus oratorē ab īcunabilis inſtituit: & pfecit. Dubii ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſſimis ānis cū oē gen⁹ ſtudioꝝ paulo liberi⁹ & erecti⁹ piculoſū ſeruit⁹ feciſſit. A fine. Aufidi Baſſi. xxxi. Naturæ hiſtoriaꝝ. xxxvii. opus diffuſū eruditū: nec mīus uariū ꝗ ipſa natura. Miraris ꝙ tot uolūina multaq̃ ī his tā ſcrupuloſa hō occupatus abſoluerit? Magis miraberis: ſi ſcieris illū aliqdiu cauſas actitaſſe. Deceſiſſe āno. vi. & qnquageſimo. Mediū tēpus diſtentū: īpeditūq̃ ꝗ officiis maximis: ꝗ amicitia prīcipū egiſſe. Sed erat acre ingeniū: īcredibile ſtudiū: ſūma uigilātia. Lucubrare a uulcanalibus īcipiebat: nō auſpicādi cā: ſed ſtudēdi ſtatī a nocte multa Hyeme uero ab hora ſeptīa uel cū tardiſſime octaua: ſæpe ſexta. Erat ſane ſōni parciſſimi Nōnunꝗ ēt īter ipſa ſtudia inſtātis & differētis. Añ lucē ibat ad Veſpaſianū īperatorē Nā ille quoq̃ noctibus utebat. Inde ad delegatū ſibi officiū. Reuerſus domū: qđ reliquū tēporis ſtudiis reddebat Poſt cibū ſæpe quē īterdiu leuē & facilē ueterū more ſumebat æſtate ſi qd ocii iacebat ī ſole. Liber legebat ānotabat. Excerpebatq̃. Nihil. n. unꝗ legit: qđ nō excerperet. Dicere ēt ſolebat nullum eē librū tam malū: ut nō aliqua parte pdeſſet. Poſt ſolē plerunq̃ frigida aqua lauabatur. Deinde guſtabat: dormiebatq̃ minimū. Mox quaſi alio die ſtudebat ī coenae tēpus. Super hāc liber legebat ānotabat & qdem curſim. Memini quendā ex amicis cū lector quædā pnunciaſſet perperā reuocaſſe: & repeti coegiſſe. Huic auūculū meū dixiſſe ītellexaras? Nēpe cū ille ānuiſſet. Cur ergo reuocabas? Decem āplius uerſus hac tua īterpellatōe pdidim⁹ Tanta erat parſimonia tēporis. Surgebat æſtate a luce. Cœna hyeme ītra primā noctis: & tāquā aliqua lege cogēte. Hæc īter medios labores urbiſq̃ fremitū. In ſeceſſu ſolum balinei tēpus ſtudiis eximebatur Cū dico balinei de interioribus loquor. Nā dū diſtrīgit tergit que audiebat aliqd: autem dictabat. In itinere quaſi ſolutus cæteris curis huic uni uacabat. Ad latus notarius cū libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebat: ut ne cæli q dem aſperitas ullū ſtudiis tēpus eriperet. Qua ē cā Romæ quoq̃ ſella uehebat. Repeto me correptū ab eo cū ambularē. Poteras īquit has horas nō pdere. Nam perire oē tēpus arbitrabatur quod ſtudiis nō impertiretur. Hac ītentione tot iſta uolumina peregit electorumq̃ cōmentarios. clx. mihi reliquit. Opiſtographos qdem minutiſſimis ſcriptos. Qua ratiōe multiplicat hic numerus. Referebat ipſe potuiſſe ſe cū procuraret uendere in Hiſpania hos commētarios Lartio Licinio. cccc. milibus nūmum aliquāto pauciores erāt. Nōne uidet tibi recordāti quātum legerit. qtum ſcripſerit: nec ī officiis ullis nec in amicitia principium fuiſſe? Rurſes cū audis qđ officiorū ſtudiis laboris īpenderit nec ſcripſiſſe ſatis: nec legiſſe: qd eſt. n. qđ nō ille aut occupatiōes īpedire: aut hæc īſtantia nō poſſit efficere? Itaq̃ ſoleo ridere cū me qdā ſtudioſū uocāt: q ſi cōpater illi: ſim deſidioſiſſimus Ego aūt tm̄ quē partī publica: partī officia amicorū diſtringūt: qs ex iſtis q tota uita litteris aſſidēt collatus illi nō ꝗſi ſōnio & iertie deditus erubeſcat. Extēdi epiſtolā cū hoc ſolū qđ reqrebas ſcribere deſtinaſſē quos. ſ. libros reliqſſet. Cōfido hæc tñ quoq̃ tibi nō mīus gratia ꝗ ipos libros futura qte nō tū ad legēdos eos: ueꝝ ēt ad ſimile aliqd elaborādū poſſūt æmulatiōis ſtīulis excitare. Vale

SVETONII TRANQVILLI IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

PLynius Secūdus Nouocomēſis eqſtrib⁹ militiis īduſtriæ fūctus pcuratiōes quoq̃ ſplēdiſſima. atq̃ cōtinuas ſūma ītegritate admīſtrauit Et tū liberalibus ſtudiis tm̄ operā dedit: ut nō temere qs plura ī ocio ſcripſerit. Itaq̃ oīa ꝗ unꝗ cū germāis geſta ſūt. xx. uolumibus ꝯphēdit. Itē nālis hyſtoriæ: xxxvii. libros abſoluit. Periit gades cāpaniæ. Nā cū miſſenēſi claſi pēeſſet. & flagrāte ueſuuio ad explorād⁹ pprius cauſas: liburnitias ptēdiſſet: neq̃ aduerſātibus uentis remeare poſſet: ui pulueris ac fauille oppreſſus eſt. Vel ut quidā exiſtimant a ſeruo ſuo occiſus: quem deficiens æſtu ut necē ſibi maturaret orauerat. Hic ī his liris. xx. milia reꝝ dignaꝝ ex lectiōe uoluminū circiter duū miliū cōplex⁹ ē. Prim⁹

ãt liber quaſi ĩdex.xxxvi.librorũ ſequentiũ cõſumationẽ totiꝰ opis:& ſpẽs cõtinet tituloꝝ.

CAIVS PLINIVS TACITO SVO SALVTEM.

PEtis ut tibi auunculi mei exitũ ſcribã:quo ueriꝰ tradere poſteris poſſis.Gratias ago.
Nã uideo morti eius ſi celebret a te ĩmoralẽ gloriã eẽ ꝓpoſitã.Quãuis.n.pulcherri/
marũ clade terraꝝ ut populi ut urbes memorabili caſu quaſi ſemp uicturus occide
rit. ꝗuis ipſe pluria ſcripſerit:plura tñ ppetuitati eiꝰ ſcriptorũ tuoꝝ æternitas addet. Eqdẽ
beatos puto qbus deorũ munere datũ ẽ aut facere ſcribẽda:ut ſcribere legẽda.Beatiſſimos
uero qbus utrũq;.Horũ ĩ numero auunculus meꝰ & ſuis libris & tuis erit.Quo libẽtius ſu
ſcipio depoſco ẽt qđ iniũgis.Erat miſſeni:claſſẽq; ĩperio pſens regebat. Viiii.kal.hora fere
ſeptĩa mater mea ĩdicat ei apparere nubẽ ĩuſitata & magnitudĩe & ſpẽ.Vſus ille ſole:mox
frigidia:guſtauerat iacẽs:ſtudebatq; Popoſcit ſoleas. Aſcẽditq; locũ:ex quo maxĩe mira/
culũ illud cõſpici poterat.Nubes & ĩcertũ ꝓcul & ĩtuentibꝰ ex quo mõte: ueſuuiũ poſtea
fuiſſe cognitũ ẽ oriebaꝛ.Cuius ſimilitudinẽ & formã nõ alia res magis quã pinus expſſerit.
Nã lõgiſſimo uelut trũco flatu ĩ altũ qbuſdã:ramis diffũdebaꝛ.Credo & recẽti ſpiritu eue/
cta:dein ſeueſcẽte eo deſtituta:ut ẽt põdere ſuo uicta ĩ altitudinẽ uaneſcebat:cãdida interdũ
dũ ſordida & maculoſa:put terraꝝ cinerẽ ue ſuſtulerat Magnũ & ꝓpiuſq; noſcẽdũ ut eru
ditiſſimo uiro uiſũ.Iubet liburniciã aptari.Mihi ſi uenire una uellẽ facit copiã.Reſpõdi ſtu
dere me malle:& forte ipſe qđ ſcriberẽ dederat.Egrediebaꝛ domo:accepit codicillos.Reti/
nere claſſiarii ĩminẽte piculo exterriti:nauicula eius ſub iacebat:nec ulla niſi nauibus fuga:
ut ſe tãto diſcrimini eriperẽt orabat. Vertit ille ꝯſilliũ:& qđ ſtudio animo ĩchoauerat:obit
maxĩo.Deducit quadriremes:aſcẽdit ipſe:nõ retiet modũ.Sed multi erat.n. frequẽs amoe
nitas:orta.Laturus auxiliũ ꝓperat. Alii territi fugiũt.Rectũ ipſe curſũ rectaq; gubernacu
la ĩ piculũ tenet.Adeo ſolitus metu:ut omẽs illius malis motus oĩs figura ut dephẽderat
oculis dictaret:enotaretq;.Iã nauibꝰ cinis ĩciderat:quo ꝓpius accedere calidior & dẽſior.Iã
pumices ẽt nigri ãbuſtiq; & fracti lapides.Iã uadũ ſubitũ ruinaq; mõtis.littora obſtãtia.Cõ
ctati paulũ an retro flecteret:mox gubernatori ut ita faceret monẽti.Fortes igr fortuna iu
uat.Põponianũ pete:ſtabit:erat:dirimit ſine medio.Nã cẽſim circũactis turbatiſq; litoribꝰ
maxĩa re ĩfũdiꝛ.Ibi q̃q̃ nõdũ piculo appĩqte cõſpicuo tñ:& cũ creſceret pxĩo ſarcinas cõtu
lerat ĩ nauis ĩ artꝰ fugæ:ſi cõtrariꝰ uẽtus reſediſſet.Quo tũc auũculus meꝰ ſecũdiſſĩo ĩue/
ctus cõplectiꝛ trepidãtẽ cõ cõſolaꝛ:hortaꝛ:utq; timorẽ eiꝰ ſua ſecuritate leniret deferri ĩ bal/
neũ iubet:lotus accubat:cœnat atq; hylaris:aut qđ ẽ æq; magnũ ſimilis hylari.Interĩ e ueſu
uio mõte pluribꝫ locis latiſſĩæ flãmæ:ĩcẽdia relucebãt:quoꝝ fulgur:& tenebras noctis exci
piebat.Ille agreſtiũ trepidatõe ignis relictos deſertaſq; uillas p ſolitudinẽ ardere ĩ remediũ
formidĩs dictabat.Tũc ſe qeti dedit:& qeuitueriſſĩo qdẽ ſõno.Nã meatꝰ aiæ q illi pp ãplitu
dinẽ corpis grauior & ſonãtior erat ab iis q limĩ obſeruabãt:audiebaꝛ.Sed arã ex q̃ zeta adi
baꝛ:ita iã cĩere mixtiſq; pũicibꝰ oppleta ſurrexerat ut ſi lõgio ĩ cubiculo mora eẽt:exitꝰ ne
gareꝛ.Excitatꝰ pcedit:ſeq; Põponião cæteriſq; q puigilat ãt redidit:ĩ cõe cõſultãt ĩtra tecta
ſubſiſtãt:an ĩ apto uagẽꝛ.Nã crebris uaſtiſq; tremoribus tecta mutabãt:& q̃ſi emota ſedibꝫ
ſuis nũc huc nũc illuc abire:aut referri uidebãꝛ. Sub dio rurſus q̃q̃ leuiũ exeſorũq; punicũ
caſus metuebaꝛ q̃ tñ maloꝝ collatio elegit:& apud illũ qdẽ rõ rõnẽ apud alios tiorẽ timor
uicit.Ceruicalia capitibꝫ ĩpoſita liteis cõſtrigũꝛ.Id mũimẽtũ aduerſus ĩcidẽtia fuit. Iã dies
alibi illic nox oĩbꝫ noctibus nigrior:dẽſiorq; quã tñ faces multæ uariaq; lumina ſoluebãt.
Placuit egredi ĩ littus & ex pxĩo aſpicere & qd iã mare admitteret qđ adhũc uaſtũ & aduer
ſũ pmãebat.Ibi ſup abiectũ liteũ recubãs ſemel atq; iteꝝ frigidã aq̃ popoſcit hauſitq;.Deĩde
flãmæ flãmaꝝq; pnunciꝰ odor ſulphuris alios ĩ fugã uertũt excitãt illũ.Innixus ſeruis duo
bus aſſurrexit:& ſtatĩ cõcẽdit. Vt ego cõiector craſſiore caligĩe ſpiritu obſtructo:clauſoq;
ſtõaco q illi nã ĩualidus & ãguſtꝰ & frequẽꝛ ĩtera eſtuãſ erat Vbi dies redditꝰ is ab eo quẽ
nouiſſĩe uiderat tertiꝰ corpꝰ ĩuẽtũ ĩtegrũ illeſũ:optũq; ut fuerat ĩdutꝰ.Habitꝰ cõpis qeſcẽ
ti ſimilior q̃ defũcto ĩterĩ miſſi ei ego & mater.Sed nihil ad hyſtoriã.Nec tu aliud q̃ de exi
tu Finẽ ergo faciã:Vnũ adiiciã.oĩa ea qbꝰ ĩterfuerat:qq; ſtatĩ cũ maxĩe uera memoraꝛ:audi
erat pſecutũ.Tu potiſſimũ excerpes.Aliđ ẽ.n.epiſtolã:aliđ hiſtoriã:aliđ amico aliud oĩbus
ſcribere.Vale

ITEM TERTVLLIANI IN APOLOGETICO.

PLynius ſecundus cũ quãdam ꝓuinciã gereret:& In magiſtratu plurimos xpianoꝝ
interficeret:multitudine eorum perteritus quæſiuit de Traiano quid facto opus
eſſet nuntians pͣter obſtinationẽ ſacrificandi & ante lucanos coetus ad canendum

QH 41 P72 1491

cuidam chriſto ut deo:nihil apud eos reperiri. Præterea ad confoederandam diſciplinam uetari ab his homicidia:furta:adulterari:latrocinia:& his ſimilia. Ad quæ commotus Traianus reſcribit:hos quidem inquærendos non eſſe oblatos uero puniri oportere.

ITEM EX LIBRIS DE TEMPORIBVS EVSEBII CEASARIENSIS.

PLynius ſecundus Nouocamenſis Orator & hyſtoricus inſignis habetur. Cuius pluri ma ingenii opera extant. Periit dum inuiſit ueſuuium.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS.

CAIVS PLINIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS. T. VESPASIANO SVO SALVTEM.

PRAEFATIO.

LIBROS naturalis hiſtoriæ nouitiū camoenis q̄ritiū tuorū opus natū apud me ꝓxia fœtura licētiores epiſtola narrare cōſtitui tibi iucūdiſſime ĩpator. Sit.n.hæc tui p̄fatio ueriſſima dū maxiφ cōſenſcit in patre. Nāq̄ tu ſolebas meas eē aliq̄d putare nugas: Vt obiicere moliar Catullū ↄteraneū meū. Agnoſcis & hoc caſtrēſe uerbū:Ille.n.(ut ſcis)ꝑmutatis ꝓoribus ſyllabis duriuſculū ſe fecit:quā uolebat exiſtimari a uernaculis tuis & famulis. Simul ut hac mea petulātia fiat:q̄d ꝓxime nō fieri queſtus es ĩ alia ꝓcaci epiſtola noſtra ut in quādā acta exeā. Sciātq̄ oēs quā ex æquo tecū uiuat ĩpium Triūphale & cēſorium ius ſexeaſq̄ cōſul ac tribunitiæ poteſtatis particeps. Et q̄d his nobilius feciſti:dū illud patri pariter & eq̄ſtri ordini p̄ſtas p̄fectus ꝓtorii eius oīaq̄ hæc reipu. Et nobis q̄dē qualis ĩ caſtrēſi ↄtubernio? Nec q̄cq̄ mutauit in te fortunæ āplitudo in iis niſi ut ꝓdeſſe tm̄dē poſſe ut uelles. Itaq̄ cū cæteris ĩ uenāratiōe tui pateāt oīa illa:nobis ad colēdū te familiarius audatia ſola ſupē. Hāc igit̄ tibi ĩputabis: & in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciē:nec tū̄ ꝓfeci. Q ñ alia uia occurris ĩgens. Et lōgiꝰ ētiã ſubmoues ĩgenii faſibus. Fulgurat ĩ nullo unq̄ uerius dicta uis eloquētiæ tribunitiæ poteſtatis facūdia. Q ñ tu ore patris laudes tonas? Quāto fratris amas? Quātꝰ ĩ poetica es O magna fœcūditas animi. Queadmodū quoq̄ fratrem imitareris excogitaſti. Sed hæc q̄s poſſet ĩtrepidus æſtĩare? ſubiturus ĩgenii tui iudiciū p̄ſertĩ laceſſitū? Neq̄.n.ſimilis ē cōditio publicātiū & noīati tibi dicātiū. Tū poſſē dicere:q̄d iſta legis ĩpator? Humili uulgo ſcripta ſūt:agricolaꝝ opificū turbæ:deniq̄ ſtudioꝝ ocioſis. Quid te iudicē facis. Cū hāc operā cōdicerē nō eras ĩ hoc albo. Maiorē te ſciebā quā ut deſceſuꝝ huc putarē. Præterea eſt q̄dā publica ēt eruditoꝝ reiectō. Vtit̄ illa &. M. Tullius extra oēm ĩgenii aleā poſitus. Et q̄d miremur ꝑ aduocatū defēdit? Hæc doctiſſimū oīum Perſiū lēgere nolo. Leliū Decimū uolo. Quod ſi hoc Lucillius q̄ ꝑmꝰ ↄdidit ſtili naſū:dicēdū ſibi putauit. Si Cicero mutuādū p̄ſerti cū de repu. ſcriberet:q̄to nos cauſatiꝰ ab aliquo iudice defēdimur? Sed hæc ego mihi nūc patrocinia ademi nūcupatiōe. Quāplurimū refert ſortiat̄ aliq̄s iudicē an eligat. Multūq̄ apparatus ĩtereſt ap̄d ĩuitatū hoſpitē & oblatū Cū apud Catonē illū āmbitus hoſtē: & repulſis tāq̄ honoribus ĩeptis gaudētē:flagrātibus comitiis pecunias deponerēt cādidati:hoc ſe facere ꝑ ĩnocētia:q̄d ĩ rebus humāis ſūmū eſſet ꝓfitebat̄ Inde illa nobilis. M. Cicerōis ſuſpiratio. O te fœlicē. M. Porti a quo rē ĩprobā petere nemo audet. Cū tribunos appellaret. L. Sipio Aſiaticꝰ ĩter quos erat Gracchꝰ hoc atteſtabat̄:uel inimico iudice ſe ꝓbari poſſe. Adeo ſūmū q̄ſq̄ cāæ ſuæ iudicē facit quēcūq̄ elegit. Vnde ꝓuocatio appellat̄. Te q̄dē ĩ excelſiſſimo hūani generis faſtigio poſitū ſūma eloquētia ſūma eruditiōe p̄ditū religioſe adiri ēt a ſalutātibus ſcio. Et ideo ĩmēſa p̄ter cæteras ſubit cura:ut q̄ tibi dicant̄ cōdigna ſint. Veꝝ & diis lacte ruſtici multeq̄ gētes ſupplicāt:& molla tm̄ ſalſa litāt:q nō hn̄t thura. Nec ulli fuit uitio deos colere quoquomō poſſet. Meæ q̄dē temeritati aceſſit hoc quoq̄:q leuioris operæ hos tibi dedicaui libelloſ. Nā nec ĩgenii ſūt capaces q̄d alioq̄n nobis perq̄ mediocre erat. Nec admittūt exceſſus aut oratiōes ſermones ue aut caſus mirabiles:uel euētus uarios nō alia iucūda dictu ac legētibus blāda. Sterili materia reꝝ nā:hoc ē uita narrat̄. Et hæc ſordidiſſima ſui p̄te ut plurimarū reꝝ:aut ruſticis uocabulis aut externiſ. ĩmo barbaris cū honoris p̄fatiōe ponēdis. Præterea ĩtereſt nō trita auctoribꝰ uia:nec q̄ pegrinari animis expectat Nemo apud nos q̄dē q̄ attētauerit. Nemo ap̄d græcos q̄ unus oīa ea tractauerit:ĩuenit̄. Magna ps ſtudiorū amoenitates q̄rimus. Quæ uero tractata ab aliis dicunt̄ ĩmēſe ſubtilitatis obſcuris rerū tenebris p̄mūtur. Iā oīa attingēda q̄ græci encyclopedias uocāt: & tū̄ ignota aut ĩcerta ĩgeniis facta. Alia uero ita multis ꝓdita ut ĩ faſtidiū ſint aducta. Res ardua uetu

ſtis nouitatē dare:nouis auctoritatē:obſoletis nitorē obſcuris lucē:faſtiditis gratiā : dubiis fidē:oībus uero naturam:& naturæ ſuæ oīa.Itaq3 ēt nō aſſecutis uoluiſſe:abūde pulchrū atque magnificū ē.Quidē ita ſētio peculiarē ī ſtudiis eam eorū eē:q difficultatibus uicti utilitatē iuuādi ꝑtulerūt gratiæ placēdi.Idq3 & in aliis opibus ipſe feci:& ꝓfiteor me mirari Liuiū auctorē celeberrimū ī hyſtoriarū ſuarū quas repetit ab origīe urbis quodā uolumīe ſic ortū.Iā ſibi ſatis gloriæ q̄ſitū & potuiſſe ſe deſinere:ni animus reqes paſceret ope.Profecto enī populi gētiū uictoris & Romani nomīs gloriæ nō ſibi cōpoſuiſſe illa decuit.Maius meritū eēt opis amore:nō animi cā ꝑſeueraſſe & hoc populo Romano ꝑſtitiſſe nō ſibi. Viginti milia rerū dignarū cura.Quoniā ut ait Domitius Piſo. Theſauros oportet eē nō libros lectiōe uoluminū circiter duū miliū:quorū pauca admodū ſtudioſi attigunt pp ſecretū materiæ ex exq̄ſitis auctorib⁹ cētū īcluſim⁹ trigīta ſex uolumib⁹/adiectis reb⁹plurimis q̄s aut ignorauerāt priores aut poſtea īuenerat uita.Nec dubitam⁹multa eē q & nos ꝑterit.Hoīes .n.ſum⁹ & occupati officiis/ſubciſiuis tēporib⁹ iſta curem⁹.i.nocturnis.Ne qd noſtris putes ceſſatū horis.Dies uobis īpēdim⁹.Cū ſōno ualitudinē ꝯputam⁹.uel hoc ſolo ꝓmio ꝯtēti q̄dū iſta(ut ait.M. Varro)muſſitam⁹plurib⁹ horis uiuimus.Profecto.n.uita uigilia ē.Quib⁹de cauſis atq3 difficultatibus nihil auſo ꝓmittere.Hoc ipſū tu ꝑſtas qd ad te ſcribimus.Nec fidutia opis:hæc ē:ſed dicatura.Multa ualde ꝓcioſa ideo uidēt̄ qa ſūt tēplis dicata . Nos qdē oēs patrē:te:fratrēq3 dixius ope iuſto tēporū noſtrū:hyſtoriā orſi a fine Affidi Baſſi.Vbi ſit q̄ queres iāpridē p acta ſāciuit Et alioqn ſtatutū erāt hæredi mādare:ne qd ābitiōi dediſſe uita iudicaret.Peridē uero occupātibus locū:fauco ego:& poſteris quos ſcio nobiſcū decertaturos ſicut ipſi fecim⁹ cū priorib⁹. Argumētū hui⁹ ſtōachi mei habebis:q ī his uolumibus auctoꝝ noīa ꝑtexui.Eſt.n.benignū(ut arbitror)& plenū īgenii pudoris fateri p quos ꝓfeceris:nō ut plerīq3 ex his quos attigi fecerūt.Scio.n.cōferentē me auctores deprahēdiſſe adiuratiſſimis & ꝓximis ueteres trāſcriptos ad uerbū:neq3 nominatos. Nō illa uirgiliana uirtute ut certarent.Nō Ciceroniana ſimplicitate q in libris de repu.Platonis ſe Comitē ꝓfitetur.In cōſolatiōe filiæ Crantorē īquit ſequor.Itē Panecium de officiis. Quæ uolumina: eius ediſcēda nō mō in manibus habēda quottidie noſti.Obnoxii ꝑfecto animi & ī fœlicis īgenii ē deprehēdendi in furto male q̄ mutuū reddere.Cū præſerti ſors fiat ex uſura.Inſcriptionis apud græcos mira fœlicitas.Cerion īſcripſere qd uolebāt intelligi fauū. Alii: cæras amaltheas:qd copiæ cornu:uelut lactis gallinacei ſperare poſſis in uolumine hauſtū . Iamiā mōs pandectæ Enchiridion Pinachidion īſcriptiōes pp quas uadimiū deſerri poſſit. At cū ītraueris dii deaeq3 q̄ nihil in medio īuenies.Noſtri craſſiores/ātiquitatū exēplorū artiūq3:q̄ facetiſſime:lucubrationē dicunt.Vt qui ait Bibaculus erat & uocabat Patomimus aſſerit. Varro in ſatyris ſuis ſuſtulit & flexibilla. Apud græcos deſit nugari Diodorus: & bibliothecis hyſtoriam ſuam īſcripſit.Appion quidēm grāmaticus hic quē Tyberius Cæſar cymbalum mundi uocabat:quoniam publicæ famæ tympanum potius uideri poſſet:īmortalitate donari a ſe ſcripſit:ad quos aliqua componebat. Me uero nō pœnitet nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum.Et ne in totum uidear græcos inſectari:ex illos nos uelim ītelligi pingiq3 conditoribus:quos in libellis his inuenies abſoluta opera:& illa quoq3 quæ mirandis nō ſatiamur:pendenti titulo inſcripſiſſe.Vt appelles faciebat:aut Policletus tanq̄ inchoata ſemper arte & imperfecta ut cōtra iudicioꝝ uarietates ſupereſſet artifici regreſſus aduenia m uelut emendaturo quicquid deſideraretur ſi nō eſſet īterceptus. Quare plenū uerecūdiæ illud ē:quod oīa opera tanquā nouiſſima inſcripſere:& tanquā aliquid ſingulis fato ſit ademptū.Tria nō amplius(ut opinor) abſolute quæ traduntur īſcripta ille fecit q̄ ſuis locis reddam:quo aparuit ſūmam artis ſecuritatem auctori placuiſſe.Et ob id magna inuidia fuere omnia ea.Ergo plane meis adiici poſſe multa cōfiteor.Nec his ſolis:ſed & oībus quæ edidi.Vt obiter caueam iſtos homeromaſticas.Ita.n.uerius dixerim quā ut audio ſtoicos & dialeticos & epicureos quoq3.Nam de grāmaticis ſemper expectaui parturiri aduerſus libellos:quos de grāmatica edidi.Et ſubinde abortus fecere iā decē annis:cū celerius ēt elephāti pariat.Cernimus ēt aduerſus Theophraſtū hoīem in eloquentia tm̄:ut nomē diuinum inde inuenerit ſcripſiſſe ēt fœminam:& prouerbiū inde natum : ſuſpendio arborem eligendā.Non queo mihi tēperare quo minus ad hoc pertinētia ipſa cenſorii.Catonis uerba ponam.Vt inde appareat:etiam Catoni de militari diſciplina cōmentati:qui ſuis Africano imo uero ſub Hānibale didiciſſet militare.Et ne africanum quidem ferre potuiſſet: qui

īperator triumphū reportaſſet:paratos fuiſſe iſtos q̄ obtrectatiōe alienæ ſcientiæ famā ſibi aucupant̄.Quid.n.ad te ī meo uolumīe?Scio ego q̄ ſcripta ſūt.Hæc ſi palā pfeſtrant̄:multos fore q̄ iuſti legēt.Sed ii potiſſimū queræ laudis exptes ſūt.Eorū ego orōnes ſino pterfluere.Nec Plancus illepide q̄ cū diceret Aſinius Pollio orōnes in eū parare:q̄ ab ipſo aut liberis poſt mortē Planci ederēt̄ne reſpōdere poſſet.Cū mortuis ñ niſi laruas luctari.Quo dicto ſic repcuſſit illas:ut apud eruditos nihil īpudētius iudicet̄.Ergo ſecuri ēt cōtra uitiligatores quos.Cato elegāter & uitiis & ligatorib⁹ cōpoſuit.Quid.n.illi aliud quā ligant:aut litē quærūt?Exequemur reliqua ꝓpoſiti.Quia uero occupatiōibus tuis publico bono parcendū erat:qd ſingulis cōtineat̄ libris:huic epiſtolæ ſubiunxi.Sūmaqꝫ cura ne plegēdos eos haberes opā dedi.Tu per hoc & aliis pſtabilis ne plegant. Sed ut quiſqꝫ deſiderauerit aliquid ib tantum quærat:& ſciat quo loco inueniat.Hoc ante me fecit in litteris noſtris Valerius Soranus in libris quos epoptídon ſcripſit. Vale.

SVMATIM HAEC INSINT LIBRIS SINGVLIS.

PRIMO præfatio operis.T Veſpaſianum imperatorem. Item auctorum nomina:ex quibus deſumpſit ea quæ perſequitur. libris ſex & triginta capita rerum ſingularum attingens.	Libros
Secundo de mundo elementis & ſyderibus.	Mundum
Tertio primus & ſecundus europæ ſinus.	Hactenus
Quarto tertius europæ ſinus.	Tertius.
Quinto deſcribitur Africa.	Africam.
Sexto aſiæ deſcriptio continetur.	Aſia.
Septimo de homine & rebus ab homine inuentis.	Mundus.
Octauo terreſtrium animalium genera.	Ad reliqua
Nono aquatilia	Animaliū.
Decimo uolucrum genera.	Sequitur
Vndecimo inſecta animalia.	Reſtant.
Duodecimo plantæ odoratorum.	Animaliū
Tertiodecimo plantæ arborum peregrinarum.	Hactenus
Quartodecimo plante uitium.	Externe.
Quintodecimo plantæ uitium.	Oleam.
Sextodecimo plantæ arborum ſilueſtrium.	Pomiferas
Septimodecimo plantæ ſatiuarum.	Natura.
Octauodecimo natura frugum & cerealium:ac ſtudia agricultoris	Sequitur.
Nonodecimo linum ſpartum & hortenſia.	Syderum.
Vigeſimo quæ cibis & medicinæ in plantis ſatiuis conueniant.	Maximū.
Vigeſimoprimo flores & coronamenta.	In hortis.
Vigeſimoſecundo coronæ & medicinæ ex hærbis.	Cōpleſſe.
Vigeſimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.	Peracta.
Vigeſimoquarto medicinæ ex arboribus ſilueſtris.	Ne ſilue.
Vigeſimoquinto medicinæ herbarum ſponte naſcentium.	Ipſa.
Vigeſimoſexto noui morbi & medicinæ quarundam herbarum per morbos	Senſit.
Vigeſimoſeptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ.	Creſcit.
Vigeſimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.	Dicta erat
Vigeſimonono de medicinæ auctoribus & medicinæ ex reliquis aīalibus.	Natura
Trigeſimo magia:& medicinæ quædam per membra.	Magicas.
Trigeſimoprimo medicinæ ex aquatilibus.	Aquatiliū.
Trigeſimoſecundo reliqua ex aquatilibus.	Ventum.
Trigeſimotertio metalla auri & arganti.	Metalla.
Trigeſimoquarto metalla æris & plumbi:& artificis ærarii	Proximæ.
Trigeſimoquinto pictura coloreſqꝫ & pictores.	Metallorū
Trigeſimoſexto marmora & lapides.	Lapidum.
Trigeſimo ſeptimo gemmæ.	Vt nihil.

Libro ſecundo continent̃ de mōdo & cęleſtibus & terreſtribus & ſeriis an finit⁹ ſit mundus & an unus. Ca.i.
De forma eius Ca.ii.
De motu eius Ca.iii.
Cur mundus dicatur Ca.iiii.
De quattuor elementis Ca.v.
De ſeptem planetis Ca.vi.
De deo. vii.
De natura ſyderū erantium Ca.viii.
De natura lunæ Ca.ix.
Defectu ſolis & lune & de nocte Ca.x.
De ſyderum magnitudine Ca.xi.
Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti Ca.xii.
De defectibus Ca.xiii.
De lunæ motu Ca.xiiii.
Erratiū motus & luminū cāonica Ca.xv.
Quare eadem alias altiora: alias inferiora uideantur Ca.xvi.
Catholica ſydeꝝ errantium Ca.xvii.
Quæ rō colores eorum mutet. Ca.xviii.
Solis motus & dierum inæqualitatis ratio Ca.xix.
Quare ioui fulmina aſſignentur Ca.xx.
Interualla ſyderum Ca.xxi.
De ſyderum muſica Ca.xxii.
De mundi geometria Ca.xxiii.
De repentinis ſyderibus Ca.xxiiii.
De cometis & cæleſtibus prodigiis natura & ſitu & generibus eorum Ca.xxv.
Hipparchus & ſyderib⁹ per exempla hyſtorica: faces: lampades: trabes: bolides: & chaſma cæli Ca.xxvi.
De cæli coloribus Ca.xxvii.
De flamma cæli Ca.xxviii.
De coronis celeſtibus Ca.xxix.
De circulis repentinis Ca.xxx.
Pluribus ſoles Ca.xxxi.
Plures lunæ Ca.xxxii.
Dierum lux nocte Ca.xxxiii.
Clypei ardentes Ca.xxxiiii.
Oſtentum cæli Ca.xxxv.
De diſcurſu ſtellarum Ca.xxxvi.
De ſtellis caſtoribus Ca.xxxvii
De ære Ca.xxxviii
De eſtatis tempeſtatibus Ca.xxxix.
De caniculæ exortu Ca.xl.
Vis temporibus anni ſtatuta Ca.xli.
De incertis temporibus Ca.xlii.
De hymbribus Ca.xliii.
Quare lapides pluant Ca.xliiii.
De tonitruis & fulguribus Ca.xlv.
Qua ratione eccho reddatur Ca.xlvi.
De uentis Ca.xlvii.
Naturæ & obſeruationes uentoꝝ Ca.xlviii.
Ventorum genera Ca.xlviiii
De repentinis flatibus Ca.l.
Alia prodigioſa genera tempeſtatum Ca.li.
Quibus i terris fulmina nō cadāt Ca.lii.
Fulgurum genera & miracuala Ca.liii.
De obſeruationibus Ca.liiii.
De fulminibus euocandis Ca.lv.
Catholica fulgurum Ca.lvi.
Quæ non feriantur fulmine Ca.lvii.
De prodigioſis pluuiis lacte: ſanguine: carne ferro: lana: lateribus coctis Ca.lviii.
De crepitu armorum & tubarum de caelo audito Ca.lix.
De lapidibus e cælo cadentibus Ca.lx.
De arcu cæleſti Ca.lxi.
De grandine: niue: pruina: nebula: rore Ca.lxii.
De nubibus imaginibus Ca.lxiii.
De proprietatibus cæli in locis Ca.lxiiii.
De natura terræ Ca.lxv.
De forma terræ Ca.lxvi.
De antipodibus an ſint Ca.lxvii.
Quō aqua ſit terræ innexa lxviii.
De nauigatione maris & fluminū Ca.lxix.
Quæ portio terræ habitetur Ca.lxx.
Mediam eſſe mundi terrarum Ca.lxxi.
De ſyderum inæqualitate & de eclipſi & ubi & quare Ca.lxxii.
Quæ rō diurne lucis in terris Ca.lxxiii.
Gnomica de eadem re & horologio primo Ca.lxxiiii.
Vbi & quando nullæ umbræ Ca.lxxv.
Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrarium Ca.lxxvi
Vbi longiſſimus dies: & ubi breuiſſimus Ca.lxxvii
Item de horologio Ca.lxxviii
Quomodo dies obſeruentur Ca.lxxix.
Differentiæ gentium & ratio Ca.lxxx.
De motu terræ Ca.lxxxi.
De terræ hiatibus Ca.lxxxii.
Signa motus futuri Ca.lxxxiii
Auxilia contra motus futuros Ca.lxxxiiii
Portenta terrarum ſemel uiſa Ca.lxxxv.
Miracula terremotus Ca.lxxxvi
Quibus locis maria receſſerint Ca.lxxxvii
Ratio inſularum enaſcentium Ca.lxxxviii
Quæ de qb⁹ tēporib⁹ enatę ſunt Ca.lxxxix
Quas terras interruperint maria Ca.xc.
Quæ inſule continenti adiunctæ Ca.xci.
Quæ terremotu mari permu/

tatæ ¶Ca.xcii.
¶Quæ terræ ipſe ſe ſorbuerũt ¶Ca.xciii.
¶Quæ urbes hauſtæ ſint a mari ¶Ca.xciiii.
¶De piaculis ¶Ca.xcv.
¶De terris ſemp tẽmentibus ¶Ca.xcvi.
¶De inſulis ſemp fluctuantibus ¶Ca.xcvii.
¶Quibꝰ i terris nõ pluat:& aceruata terrarũ miracula & cæterorũ elemẽtorũ ¶Ca.xcviii.
¶Qua ratione æſtus maris accedant & recedant ¶Ca.xcix.
¶Vbi æſtus extra rationem ¶Ca.c.
¶Miracula maris ¶Ca.ci.
¶Quæ poteſtas lunæ & terrene & maria ¶Ca.cii.
¶Quæ ſolis & aquæ ſalſũ mare ¶Ca.ciii.
¶Item de naturæ lunæ ¶Ca.ciiii.
¶Vbi altiſſimum mare ¶Ca.cv.
¶Miracula agrũ fontiũ & fluminũ ¶Ca.cvi.
¶Ignium & aquarum iuncta miracula:& de maltha ¶Ca.cvii.
¶De napta ¶Ca.cviii.
¶De ſemp ardentibus locis ¶Ca.cix.
¶Ignium per ſe miracula ¶Ca.cx.
¶Terræ uniuerſæ menſura longitudo:& latitudo ¶Ca.cxi.
¶Harmonica mundi ratio ¶Ca.cxii.
¶Sũma res & hyſtorie &obſeruationes.cccc.xvii.

¶EX AVCTORIBVS.

¶M.Varone Sulpitio Gallo Tiberio Cæſare impatore.Qu.Tuberone.Tu.Cicerone L.Piſone.T.Liuio.Cor.Nepote Statio ſeboſo Celio antipatro.Fabião Antiate Mutiano Cecia q de hetruſca diſciplia ſcripſit Tarqtio.L.Iulio:Aqlaq.Item Sergio.

¶EXTERNIS.

¶Platõe:Hipparcho Timarcho Petoſiri.Neocepſo Pythagoricis.Poſidonio. Caſimandro Epigene Gnomonico Euclide Cerano phon Eudoſo Democrito Critodemo Traſillo Serapione Dicearcho archimede Oneſicrito Eratoſthene Pythea Herodoto Ariſtotele Cteſia Arthemidoro Epheſio Iſidoro.Caraceno Theopompo.

LIBRO tertio cõtinentur ſitus gẽtes maria oppida portus mõtes flumia menſuræ populi q ſunt aut fuerũt.

¶De europa ¶Ca.i.
¶Bethyce longitudo & latitudo ¶Ca.ii.
¶Hiſpania citerior ¶Ca.iii.
¶Narbonenſis prouintia ¶Ca.iiii.
¶Italia tyberis Roma cãpania. ¶Ca.v.
¶Corſica ¶Ca.vi.
¶Sardinia ¶Ca.vii.
¶Sicilia ¶Ca.viii.
¶De lipara ¶Ca.ix.
¶De locris italiæ fonte ¶Ca.x.
¶Secundus europæ ſinus ¶Ca.xi.
¶Regio italiæ quarta ¶Ca.xii.
¶Quinta regio ¶Ca.xiii.
¶Sexta regio ¶Ca.xiiii.
¶Octaua regio ¶Ca.xv.
¶De pado flumine ¶Ca.xvi.
¶De italia tranſpadana regio nona ¶Ca.xvii.
¶Venetia decima regio ¶Ca.xviii.
¶De iſtria ¶Ca.xix.
¶De alpibus & gentis alpinis ¶Ca.xx.
¶Illiricum ¶Ca.xxi.
¶Liburnia ¶Ca.xxii.
Maceonia ¶Ca.xxiii.
¶Norci ¶Ca.xxiiii.
Pannonia ¶Ca.xxv.
¶Dalmatia ¶Ca.xxvi.
Meſia ¶Ca.xxvii.
¶Inſularũ ionii & adriatici ſũma.Oppida gẽtes.xxvi.Sũma fluia clara.Sũmi mõtes preclari.Sũmæ inſulæ.Sũma ea quæ intercidere oppida gentes. Summa res & hiſtorie & obſeruationes.ccc.xxvi.

¶EX AVCTORIBVS.

¶Turraneo Graculo Cor.Ne.T.Li.Catone Cẽſorio.M.Agrippa.M.Varrone Diuo Auguſto:Varone:Atracinio:Antiare:Rginio:L.Vetere:Pomponio Mela:Curione patre:Celio Aruntio Seboſo Licio:Mutiano Fabricio Tuſco.L. Ateio Capitone.Verrio Flacco.L.Piſone.Ca.Eliano:Valeriano.

¶EXTERNIS.

¶Artemidoro Alexandro Polyhiſtore Tucidide Theophraſto Iſidoro Theopõpo Metrodoro Neptio Calicrate Xenophonte Lãpaſceno Diodoro Siracuſano Nimphodoro Caliphane Tigmagene.

LIBRO Quarto continentur ſitus gẽtes maria oppida portus montes fluia menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

Epirus ¶Ca.i.
¶Aetholia ¶Ca.ii.
¶Locri ¶Ca.iii.
¶Pelopõneſus ¶Ca.iiii.
¶Achaia ¶Ca.v.
¶De archadia ¶Ca.vi.
¶Græcia & attica ¶Ca.vii.
¶Theſſalia ¶Ca.viii.
¶Magneſia ¶Ca.ix.
¶Macedonia. ¶Ca.x.

Thracia Ca.xi.
Inſulæ inter eas terras inter quas creta euboia cyclades: Sporades Mæotis Helleſpōtus Ponti Mæotidis Daciæ Sarmaticæ
Sythiæ Ca.xii.
Inſulæ ponti Ca.xiii.
Germaniæ Ca.xiiii.
Inſulæ in gallico oceano Ca.xv.
Brithania hibernia Ca.xvi.
Gallia Ca.xvii.
Lugdunenſis gallia Ca.xviii.
Aquitania Ca.xix.
Citerior hiſpania Ca.xx.
Luſitania Ca.xxi.
Inſulæ in oceano Ca.xxii
Vniuerſæ europæ menſura Ca.xxiii.
Sūma oppida & gētes: Sūma fluīa clara: Sūma montiū clara: Sūma inſulæ quæ intercidere oppida & gentes: Summa res hyſtorie & obſeruationes.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Catone Cēſorio. M. Agrippa Diuo auguſto: Varone: Atracino: Cor. Nepote: Hignio. L. Vetere: Pōponio Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Tuſco: Ateio: Capitone: Atheophilologo.

EXTERNIS.

Polibio: Hecateo: Hellanico: Damaſceno: Eudoxo: Dicearcho: Timoſthene: Ephoro: Cratere grāmatico: Serapione Antiochēſe Callimacho ſiculo muſico: Alexandro Polyhiſtore: Tucydide: Doſiacle: Anaximandro: Philiſtide: Malore: Dionyſio: Ariſtide Callidemo: Menechino: Eratoſthene: Anticlide: Heraclide: Philomene: Aienepōte: Pythea: Iſidoro: Philenide: Xenagora: Aſtymonio: Staphylo: Agoraſtocrito: Metrodoro: Cleobulo: Poſidonio.

LIBRO Quīto cōtinent: ſitus gentes: maria: oppida: portus: mōtes: fluīa: mēſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

De mauritania Ca.i.
Tingitana prouincia Ca.ii.
Numida Ca.iii.
Afica Ca.iiii.
Cyrene Ca.v.
Libia: mareotis Ca.vi.
Inſulæ circa africam & aduerſarum africæ Ca.vii.
Aethiopes Ca.viii.
De aſia Ca.ix.
Alexandria Ca.x.
Arabia Ca.xi.
Syria palæſtina phoenicis Ca.xii.
Idumæa ſyria palæſtina ſamaria aſcalū azotus cæſaria Ca.xiii.
Iudæa: galilea: hierico: emmaus: lydda: ioppe Ca.xiiii.
Iordanis Ca.xv.
Aſphaltides Ca.xvi.
Gens heſſenorum Ca.xvii.
Decapolis Ca.xviii.
Tyrus & ſidon Ca.xix.
Mon libanus Ca.xx.
Syria antiochia Ca.xxi.
Caſſius mons Ca.xxii.
Coele ſyria Ca.xxiii.
Euphrates Ca.xxiiii.
Palmira Ca.xxv.
Hierapolis Ca.xxvi.
Cilicia: & adiunctæ: genteſ: pāphilia: iſauria: homanadū: piſſidia: lycaonia: taurus mons
Lycia Ca.xxvii.
Idus fluuius Ca.xxviii.
Laodicea apamea ionia Ca.xxix.
Epheſus æolis troas pgamus Ca.xxx.
Inſulæ āte aſiā: pamphilium mare: rhodus: ſamus: chius. Ca.xxxi.
Helleſpōtus: miſia: phrigia: galacea: nicea: bithynia: boſphorus Ca.xxxii.
Sūma oppida & gētes. Sūma fluīa clara. Sūma montiū clara. Sūma inſulæ. cxviii. Sūma quæ intercidere oppida. Sūma res hiſtoriæ & obſeruationes.

EX AVCTORIBVS.

Agrippa: Suetonio: Paulino: Varrōe: Atracino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere. Mela: Domitio Corbulone: Licinio: Mutiano: Claudio Cæſare: Arūtio: Liuio filio: Sebоſo i actis triūphorū.

EXTERNIS.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico damaſceno: Dicearcho: Bione: Timoſthene: Philenide: Xenagora: Aſtymōio: Staphilo: Dionyſio: Ariſtotele: Ariſtocrito: Ephoro: Eraſtothene: Hipparcho: Panetio. Serapione: Antiocheno: Callimacho: Agatocle: Polybio: Timeo: Machania: Herodoto: Myrſilo: Alexādro Polyhiſtore: Metrodoro: Poſidonio: q periploton: idē eſt de diuitiis: periegeſios: id eſt de terræ ambitu: Sotade: Periandro: Arctare Sycionio: Eudoxo Antigene: Callicrate: Xenophonte Lāpſaceno: Diodoro Siracuſano: Hannone: Hamilame: Nyamphodoro: Calliphone: Arpemidoro: Megaſtene: Iſidoro: Eubolo: Ariſtocreonte.

LIBRO ſexto continentur: gentes: maria: oppida: portus flumina: menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

Ponti mariandinorum Ca.i.
Gens paphalagonum & cappadocum Ca.ii.
Cappadocia Ca.iii.
Chemiſtide regionis gẽtes Ca.iiii.
Regio colchica:anchei & cæteri eodem tractatu Ca.v.
Boſphorus cíericus mæotis Ca.vi.
Gentes circa mæotim Ca.vii.
Armeniæ duæ Ca.viii.
Armenia maior Ca.ix.
Albania hiberia Ca.x.
Portæ caucaſiæ Ca.xi.
Inſulæ in ponto Ca.xii.
Gentes in ſcyticho oceano Ca.xiii.
Media:caſpiæ porte caucaſie Ca.xiiii.
Gentes circa hircanũ mare Ca.xv.
Item gentes Ca.xvi.
Scitarum gentes Ca.xvii.
Fluuius ganges Ca.xviii.
Ganges indiæ Ca.xix.
Indus fluuius Ca.xx.
Arii & iunctea gentes Ca.xxi.
Taprobane inſula Ca.xxii.
Capiſſene daritis carmania Ca.xxiii.
Sinus perſicus & arabicus Ca.xxiiii.
Caſcãdrus iſula pthorũ regna Ca.xxv.
Media meſopotomia:babylon: ſeleucia Ca.xxvi.
Flumen tigris Ca.xxvii.
Arabia nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris iſulæ Ca.xxviii.
Sinus maris rubri trogloditici: & æthiopici Ca.xxix.
Multiformes & miræ hominum effigies Ca.xxx.
Inſulæ æthiopici maris Ca.xxxi.
De forunatis inſulis Ca.xxxii.
Terræ per menſuras computatæ digeſtio Ca.xxxiii.
Digeſtio terrarum in pararellos & umbras pares Ca.xxxiiii.

Sũma oppida.c.lxxxxv.Sũma gẽtes.d.lxvi.ſũma fluuiũ clara.c.lxxxx.ſũma mõtes clari xxxviii.ſũma iſule.c.viii.ſũma que ĩtercidere oppida aut gẽtes.lxxxxv.Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes duo milia.cc.xiiii.

EX AVCTORIBVS.

M.Agrippa:Varrone:Atracino: Cor. Nepute Higino.L.Vetere: Mela Pomponio: Domitio Corbulone: Licinio : Mutiano: Claudio Cæſare:Aruntio:ſeboſo: Fabritio Tuſco.T.Liuio:Seneca:Hididio.

EXTERNIS.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damaſceno: Eudoxo:Dicearcho:Betoio:Timoſtene:Patrocle:Demodemãte:Clitarcho: Eratoſthene:Alexandro magno:Ephodoro:Hipparcho:Panetio:Cailiacho:Artemidoro:Apollodoro:Agatocle: Polybio:Vinaco Siculo: Alexandro Polyhiſtore:Iſidoro: Hãmometo:Metrodoro:Poſidonio: Oneſicrito:Nearcho:Megaſthene:Diogenete: Ariſtrocreonte:Bione: Dialdone : Simonide minore: BaſileXenophonte:Lampſaceno.

LIBRO ſeptimo continentur gẽtium mirabiles figuræ.

Gentium mirabiles figuræ Ca.i.
De ſcythis & aliarum diuerſitate gentium Ca.ii.
De prodigioſis partibus Ca.iii.
De mutatione ſexus & geminis partubus Ca.iiii.
De hoĩe generãdo & pꝑiendi tp̃a ꝑ illuſtria exẽpla mẽſibꝰ.vii.ad.xi. Ca.v.
De cõceptibus & ſigna ſexus ĩ grauidis ꝑtinentia ante partũ Ca.vi.
De conceptu hominum & generatione Ca.vii.
De agrippis Ca.viii.
Mõſtruoſi ptus'exciſi utero Ca.ix.
Qui ſint uopiſci Ca.x.
Excẽpla numeroſæ ſobolis Ca.xi.
Exempla ſimilitudinum Ca.xii.
Quæ ſit generandi ratio Ca.xiii.
Item de eodem multiplicius Ca.xiiii.
De menſtruis mulierum Ca.xv.
Item de ratione partuum. Ca.xvi.
Inſignia corporum. Ca.xvii.
Exempla uariarum fugurarum. Ca.xviii.
Diuerſorum morum exempla. Ca.xix
De fortitudine & uelocitate Ca.xx.
De uiſu. Ca.xxi.
De auditu. Ca.xxii.
Exempla patientia. Ca.xxiii.
Memoriæ exempla. Ca.xxiiii.
Laus.C.Iulii Cæſaris. Ca.xxv.
Laus pompeii magni Ca.xxvi.
Laus catoni primi Ca.xxvii.
Item de fortitudine Ca.xxviii.
Diuerſæ laudes plurimorum Ca.xxix.
De platone:Ennio:Virgilio.M.Varrone:& M.Cicerone Ca.xxx.
De morum honeſtate Cn.xxxi
De auctoritate Ca.xxxii.
De diuinitate Ca.xxxiii.
De naſcica Ca.xxxiiii.
De pudicitia Ca.xxxv.

¶ De pietate ¶ Ca.xxxvi.
¶ De artiũ plurimarũ excelentia: aſtrologia: grãmatica: geometria ¶ Ca.xxxvii.
Item mira opera artificis: ¶ Ca.xxxviii
¶ De ſeruitiis ¶ Ca.xxxix.
¶ De præſtantia gentium ¶ Ca.xl.
¶ De fœlicitate fœminæ ¶ Ca.xli.
¶ Varia exempla fortunæ ¶ Ca.xlii.
¶ De bis proſcriptis. L. Silla: Quinto: Metello ¶ Ca.xliii.
¶ De altero Metello ¶ Ca.xliiii.
¶ De diuo Auguſto ¶ Ca.xlv.
¶ Quos beatiſſimos dii iudicauerunt ¶ Ca.xlvi.
¶ Quem uiuentem ut deum coli iuſſerunt ¶ Ca.xlvii.
¶ De ſpatiis uitæ longiſſimis ¶ Ca.xlviii.
¶ De uarietate naſcendi ¶ Ca.xlix.
In morbis uaria exempla ¶ Ca.l.
¶ De ſignis mortis ¶ Ca.li.
¶ De his qui elati reuixerunt ¶ Ca.lii.
¶ De mortibus repentinis ¶ Ca.liii.
¶ De ſepultura ¶ Ca.liiii.
¶ De aĩa: uel de manibus: uel de reſurrectione uerba gentilium inania ¶ Ca.lv.
¶ Quæ quis inuenerit in uita ¶ Ca.lvi.
In quo primus gẽtiũ cõſenſus ¶ Ca.lvii.
¶ De litteris antiquis ¶ Ca.lviii.
¶ Quãdo ꝑmũ tõſores romæ ¶ Ca.lix.
¶ Quãdo primũ horologia ¶ Ca.lx.
¶ Sũma res & hyſtorie & obſeruatiões. d.cc.xlvii.

¶ EX AVCTORIBVS.

¶ Verrio Flacco: Cn. Gelio: Licinio: Mutiano: Mutio: Maſurio: Agrippino: Claudio Cæſare. M. Cicerone: Aſinio Pollione: Meſſala: Ruffo: Nepote Cornelio: Virgilio. L. Cordo: Meliſſo: Seboſo: Cor. Celſo: Maximo Valerio: Trogo: Nigidio Figulo: Põponio attico: Pediano aſconio: Sabino: Catone Cenſorio: Fabio ueſtale.

¶ EXTERNIS.

¶ Herodoto: Ariſtea: Betone: Sigono: Cratere: Agatharcide: Calliphane: Ariſtotele: Nymphodoro: Apollodoro: Philarcho: Damone: Megaſthene: Creſia: Taurone: Eudoxo: Oneſicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate Medico: Aſclepiade medico: Heſiodo: Anacreonte: Theopompo: Hellanico damaſceno: Ephodaro: Epigene Beroſo: Petoſiri: Neocepſo: Alexandro polyhiſtore: Xenophonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhiſtore hyſtorico: Stratone: q̃ cõtra Ephori theoremata ſcripſit: Heraclide põtico: Aſclepiade: qui tragodumena phõ: Stephano: Egeſia: Archimacho: Tucydide: Mneſtygitione: Xenagora: Metrodoro: Sceptio: Anticlide: Critodemo:

LIBRO Octauo continentur animalium terreſtrium naturæ peditantum.

¶ De aĩalibus terreſtibus elephantorũ cõmendatio: & de ſenſu eorum ¶ Ca.i.
¶ Quando primum iuncti ¶ Ca.ii.
¶ Quæ docilitate eorum ¶ Ca.iii.
¶ De clemẽtia eorũ: & qđ picula ſua ĩtelligãt & de tygridis trucelẽtia ¶ Ca.iiii.
¶ De ĩtellectu & memoria eorũ ¶ Ca.v.
¶ Quando primum in italia ¶ Ca.vi.
¶ Pugnæ eorum ¶ Ca.vii.
¶ Quomodo capiantur ¶ Ca.viii.
¶ Quomodo domantur ¶ Ca.ix.
¶ De partu eorũ & reliq̃ natura ¶ Ca.x.
¶ Vbi naſcantur & de diſcordia eorum & draconum ¶ Ca.xi.
¶ De ſolertia animalium ¶ Ca.xii.
¶ De draconibus ¶ Ca.xiii.
¶ De ſerpẽtibꝰ maximis & bois ¶ Ca.xiiii.
¶ De ſcyticis animalibus & ſerpentrionalibus ¶ Ca.xv.
¶ De leonibus ¶ Ca.xvi.
¶ De pantheris ¶ Ca.xvii.
¶ De tigridis natura & camelis & camelopardali & q̃n primũ Romæ ¶ Ca.xviii.
¶ De chao & cepho ¶ Ca.xix.
¶ De rhinocerote ¶ Ca.xx.
¶ De lyncibus & ſpingibus & cocrutis cercopithecis: ĩdicis bubus: leucrocutis: eale: tauris æthiopiæ: mãticora monocerote: catoblepa: baſiliſco. ¶ Ca.xxi.
¶ De lupis ¶ Ca.xxii.
¶ De ſerpentibus ¶ Ca.xxiii.
¶ De hicneumone ¶ Ca.xxiiii.
¶ De crocodillo & hippopotamo ¶ Ca.xxv.
¶ Qui primus Romæ hippopotamũ & crocodillos oſtendit: & medicinæ ab animalibus repertæ ¶ Ca.xxvi.
¶ Quæ animalia quas herbas oſtẽderunt cerui lacerti: hirundines: teſtudines: muſtella: cicõia: ap: anguis: draco: panthera: elephas urſi: cerui palũbes: grues coruus ¶ Ca.xxvii.
¶ Prognoſtica animalium ¶ Ca.xxviii
¶ Ciuitates & gentes: & minutis animalibus deletæ ¶ Ca.xxix.
¶ De hyena & crocuta: & mauticora: & fibris & lutris ¶ Ca.xxx.
¶ De ranis & uitulis marinis & ſtellionibus ¶ Ca.xxxi.
¶ De ceruis ¶ Ca.xxxii.

De tragelapho & cameleonte & reliquis colorem mutantibus Ca.xxxiii.
De tarãdo & lycaone & thoe Ca.xxxiiii.
De hyſtrice Ca.xxxv.
De urſis & foetibus eorum Ca.xxxvi.
De muribus ponticis & alpinis & herinaciis Ca.xxxvii.
De leontophno: lynce: mellibus: & ſciuris Ca.xxxviii
De uipera cocleis & lacertis Ca.xxxix.
De canibus Ca.xl.
Ad canis rabidi morſum Ca.xli.
De natura equorum Ca.xlii.
De aſinis & mulis Ca.xliii.
De bubus Ca.xliiii.
De api boue. Ca.xlv.
De natura pecorũ & pecudũ Ca.xlvi.
De generib⁹ lanarũ & ueſtiũ Ca.xlvii.
De muſmono Ca.xlviii.
De capris & generatione earum Ca.xlix.
De ſuibus & natura earum Ca.l.
De uiuariis beſtiarum Ca.li.
De ſemiferis animalibus Ca.lii.
De ſimiis Ca.liii.
De leporibus Ca.liiii.
De dãmis Ca.lv.
De muribus & gliribus Ca.lvi.
Quæ aĩalia qbus locis nõ ſint Ca.lvii.
Quæ aduenis noceant Ca.lviii.
Summa res & hyſtoriæ & obſeruatiões. dcc.lxxxviii.

EX AVCTORIBVS.

Mutiano: Icilio: Verrio Flacco: L. Piſone: Cor. Valeriano: Catone cenſorio: Feneſtella: Trogo: Actio: Columella: Virgilio: Varrone: L. Metello: Scipiõe: Cor. Celſo: Nigidio: Trebio nigro: Põponio Mel. Manilio Sura.

EXTERNIS.

Iuba rege: Polybio: Oneſicrito: Iſidoro: Antipatro: Ariſtotelle: Demetrio phyſico: Democrito: Theophraſto: Euãte: Apocha qui olympionica: Hierõe rege: Attalo rege: Philometere rege: Cteſia: Duride: Philiſto: Archita: Philarcho Amphilocho: Ateneo Anaxipoli Thaſio Apollodoro lenio Ariſtophane mileſio: Antigono cineo: Agathole chio Apollinio pergameno: Ariſtrãdro ateneo: Bacaio mileſio: Bione ſolenſe: Cherea ateneo: Diodoro prienneo: Dione colophanio: Epigene Rhodio Euagone Taſio: Euphronio: Ateneo: Hegeſia: Maroneo: Menãdro Parienio: Heracleote Menecrate poeta: Androtione qd de agricultura ſcripſit: Eſcriõe qui item Dionyſio qui magonem tranſtulit: Diophane qui ex Dionyſio epitoma fecit. Archelao rege: Nicandro.

LIBRO nono cõtinentur animalium aquaticorum hyſtoriæ & naturæ.

De aquatilium natura Ca.i.
Quæ maxĩa in mari aĩalia Ca.ii.
De indicis maris beluis Ca.iii.
Quæ ĩ oceão quoq; maĩa Ca.iiii.
De tritonum nereidum & elephantorũ marinorum figuris Ca.v.
De balenis & orchis Ca.vi.
An ſpirent piſces: an dormiant Ca.vii.
De delphinis & eorum natura mirabili Ca.viii.
De torſionibus Ca.ix.
De teſtudinib⁹ quõ capiãtur Ca.x.
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit Ca.xi
Tegmenta aquatilium Ca.xii.
De uitulo marino Ca.xiii.
De piſcibus pilo carẽtibus: & quõ pariant: & quot eorum genera Ca.xiiii.
De nominibus & naturis multorum piſcium Ca.xv.
De auguriis & diuerſitate piſcium Ca.xvi.
De mugili & aliis piſcibus: & q non idem ubique placeant Ca.xvii.
De mulo: & coratino: ſalpa: ſalmone Ca.xviii.
De exoceto: muribus: polypis: murenis Ca.xix.
Digeſtio piſcium in figuras corporum Ca.xx.
De anguillis Ca.xxi.
De captura earũ in lacu benaco Ca.xxii.
De murenæ natura Ca.xxiii.
De planis piſcibus Ca.xxiiii
De echino piſce eiuſq; natura mibili Ca.xxv.
De uarietate naturæ piſcium Ca.xxvi.
De miluo piſce & dracone marino Ca.xxvii.
De piſcibus ſanguine carẽtibus Ca.xxviii
De loligine & ſepiis: & polipiis: & naupliis Ca.xxix.
De onigena: locuſtis & cancris cocleis & conclis Ca.xxx.
De cancris Ca.xxxi.
De cocleis Ca.xxxii.
De pectinibus Ca.xxxiii.
De diuitiis marinis Ca.xxxiiii.
Quomodo naſcantur & ubi & quomodo

inueniuntur margaritæ ¶Ca.xxxv.

¶De natura purpuræ & muricis ¶Ca.xxxvi

¶Quot ſunt genera ¶Ca.xxxvii.

¶Quo capientur tempore ¶Ca.xxxviii.

¶Romæ quãdo uſus purpuræ ¶Ca.xxxix

¶De precio earum ¶Ca.xl.

¶De tingendo amethyſtion & cocco biſſyno ¶Ca.xli.

¶De pinna & pinnotere. & aquatilium ſenſu ¶Ca.xlii.

¶De ſcolopendris: uulpibus & glanis ¶Ca.xliii.

¶De ariete piſce ¶Ca.xliiii.

¶De his quæ tertiã naturã hñt nõ aĩaliũ neq₃ fruticũ: & de urticis: & ſpõgiis ¶Ca.xlv.

¶De caniculis marinis ¶Ca.xlvi.

¶De animãtibus q̃ ſilicia teſta: & q̃ ſine uillo icludũt & reliqs ſordidis aĩalib⁹ ¶Ca.xlvii.

¶De uenenatis marinis ¶Ca.xlviii.

¶De morbis piſcium ¶Ca.xlix.

¶De generatione eorum mira ¶Ca.l.

¶Item de generatione: & qui piſces oua pariant. ¶Ca.li.

¶De uuluis piſcium ¶Ca.lii.

¶De longiſſima uita piſcium ¶Ca.liii.

¶De uiuariis oſtrearum: & qui primus inuenerit ¶Ca.liiii.

¶Quis primus murenarum uiuaria fecerit ¶Ca.lv.

¶De coclearum uiuariis: & qui primus inſtituit ¶Ca.lvi.

¶De piſcibus terrenis ¶Ca.lvii.

¶De muribus nili ¶Ca.xlviii.

¶De anthia piſce: & quõ capiat̃ ¶Ca.lix.

¶De ſtellis marinis ¶Ca.lx.

¶De dactylis eorũ miraculis ¶Ca.lxi.

¶De inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatilium ¶Ca.lxii.

¶Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes. dc.l.

¶EX AVCTORIBVS.

¶Turranio: Gracculo: Trogo: Moecenate: Albo flauo: Corn: Nepote. Valerio minographo: Fabiano: Feneſtella: Mutiano: Helio Scilone: Statio ſeboſo: Meliſſo: Seneca: Cicerone: Macro: Aemilio: Meſſala: Coruino: Trebonio Nigro: Nigido.

¶EXTERNIS.

¶Ariſtolete: Archilao rege: Callimacho: Democrito: Teophraſto: Traſillo: Hegeſideno: Cudnio: Alexandro polyhiſtore.

LIBRO Decimo continent̃ naturæ & hyſtoriæ animalium uolatilium.

De natura auium ¶Ca.i.

¶De phoenice ¶Ca.ii.

¶De aquilis ¶Ca.iii.

¶Quando legionum ſigna eſſe coeperit ¶Ca.iiii.

¶Mirum de aquila ¶Ca.v.

¶De uulturibus. ¶Ca.vi.

¶De ſanquale ¶Ca.vii.

¶De accipitribus ¶Ca.viii.

¶De cocyce quæ a ſuo genere interimitur ¶Ca.ix.

¶De miluis ¶Ca.x.

¶Digeſtio auium per genera ¶Ca.xi.

¶De inauſpicatis auibus: cornice coruis bubone ¶Ca.xii.

¶De incendiaria. ¶Ca.xiii.

¶De cliuina ¶Ca.xiiii.

¶De auibus incognitis ¶Ca.xv.

¶De auibus nocturnis ¶Ca.xvi.

¶De noctuis ¶Ca.xvii.

¶De pico martio ¶Ca.xviii.

¶De uncos ungues habentibus & digytos ¶Ca.xix.

¶De pauonibus: & quis eos primus comederit ¶Ca.xx.

¶De gallis & quando caſtrentur gallinaceo locuto ¶Ca.xxi.

¶De anſerib⁹ & quis primus iecur anſerimũ comederit: & de adipe anſerino comageno ¶Ca.xxii.

¶De gruib⁹ cicõiis: oloribus: & pegrinis auibus & cotnrnicibus de glote ¶Ca.xxiii.

¶De hirundinibus: merulis: turdis: & ſturnis: turturibus & palũbis ¶Ca.xxiiii.

¶Quæ auium perennes: quæ ſemeſtres: quæ trimeſtres ¶Ca.xxv.

¶De auibus mira ¶Ca.xxvi.

¶De auibus ſeleucidibus ¶Ca.xxvii.

¶De ibi ¶Ca.xxviii.

¶Quæ aues ĩ qb⁹ locis nõ ſũt & quæ mutant colorẽ & uocẽ & de luſciniis ¶Ca.xxix.

¶De merulis ¶Ca.xxx.

¶Tempus auium geniture. ¶Ca.xxxi.

¶De halcyonibus & de diebus earum nauigabilibus: & gauie & reliquo aquaticarum genere ¶Ca.xxxii.

¶De diuerſitate nidificãtiũ auium agathilis ciamulgis & pdicibus ¶Ca.xxxiii.

¶De columbis ¶Ca.xxxiiii.

¶De palumbis & differentia palumbum ¶Ca.xxxv.

¶De paſſeribus ¶Ca.xxxvi.

¶De timungulo ¶Ca.xxxvii.

¶De uolatu & inceſſu auium ¶Ca.xxxviii.

¶De apodibus ¶Ca.xxxix

De caprimulgis & plateis Ca.xl.
De ingeniis auium Ca.xli.
De carduele & pſytaco & auibus quæ loquuntur Ca.xlii.
De coruorum intelligentia Ca.xliii.
De diomedeis auibus Ca.xliiii.
Quæ aīalia nihil diſcant Ca.xlv.
De potu auium Ca.xlvi
De ematopodi:onocrotali & de peregrinis auibus Ca.xlvii
De multarū auiū noib⁹ & natura Ca.xlviii.
De nouis auibus & fabloſis Ca.xlix.
Quis gallinas farcire īſtituerit: de auiariis & qs ea primus īſtituerit Ca.l.
De eſopi patina Ca.li.
De generatione auium & preter aues quæ quadrupedes oua pariāt Ca.lii.
De tempore & generatione incubatus auium & coitu Ca.liii
De uitiis & remediis īcubātiū Ca.liiii.
De auguriis ouorum Ca.lv.
Quæ gallinæ optimæ Ca.lvi
De morbis earū & remediis Ca.lvii.
De conceptu & numero foetus auium Ca.lviii.
De pauone & anſerib⁹ Ca.lix.
De ardeolis & quomodo ſeruentur optime oua Ca.lx.
Quæ uolucrum ſola animal pariat & lacte nutriat Ca.lxi.
De conceptu uipere & partu: & quæ terreſtium oua pariant Ca.lxii.
De generatione terreſtrium Ca.lxiii.
De uaria generatione auium Ca.lxiiii.
De murium foetu Ca.lxv.
De ſpina hoīs anguē naſci Ca.lxvi.
De ſalamandra. Ca.lxvii.
De his quæ naſcuntur ex nō genitis & quæ nata nihil gignūt Ca.lxviii.
De ſenſibus animalium Ca.lxix.
Auditū & olphatū eē piſcib⁹ Ca.lxx.
Tactū cōem eē oībus. Ca.lxxi.
Quæ ueneīs uiuāt & quæ terra Ca.lxxii.
De cibo & potu quorūdā Ca.lxxiii.
Quæ inter ſe diſſideant & quæ inter ſe conueniant Ca.lxxiiii.
De ſomno animalium Ca.lxxv.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruatiōes.dcc.xxiiii.

EX AVCTORIBVS

Manlio: Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbritio meliore. Maſſurio: Sabino: Antiſtio: Labeone: Trogo: Cremutio: M. Varrone: Marco: Aemilio: Emiſſio: Mutiano Nepote Fabiano pictore. T. Lucretio. Cor. Celſo Oratio Deluſōe: Higinio: Saſſenis: Higidio Manlio Sura.

EXTERNIS

Homero: Phoemonoe: Philemone: Boeto: qui onytigonia illa quae de auguriis: Ariſtotele: Theopraſto: Callimacho: Eſchilo: Hierone rege: Philometere rege: Archita: Amphliocho athenienſe: Anaxipoli thaſio: Appollodoro lennio: Ariſtophane milleſio Antigono cymeo: Agatocle chio: apollonio pergameno: Ariſtandro atheneo: Bachio milleſio: Bone Solenſe: Cherea athenienſe: Diodoro priennio: Dionō colophonio. Democrito: Diophane nicenſe: Epigene rhodio Euagora thaſio: Euphronio atheneo: Iuba: Androcione qui de agricultura: Aſcrione qui item: Dionyſio qui magonem tranſtulit: Diophane qui ex Dioniſio epitoma fecit Nicandro: Oneſicrito: Philarcho: Heſiodo

LIBRO Vndecimo continētur hyſtoriæ & naturæ paruorū aīaliū & repetilium

De inſectorum genere. Ca.i.
De ſubtilitate naturæ in his. Ca.ii.
Vtrū ſpirēt an habeāt ſāguinē. Ca.iii.
De corpore eorum. Ca.iiii.
De apibus Ca.v.
Qui ordo naturæ in eis. Ca.vi.
De uocabulis operis Ca.vii.
Ex quibus floribus opera fiant Ca.viii.
De amatoribus earum Ca.ix.
Ratio operis Ca.x.
De fucis Ca.xi.
Quæ natura mellis Ca.xii.
Quæ optima mella Ca.xiii.
Quæ gnra mellis ī ſingulis Ca.xiiii.
Quō probentur mella Ca.xv.
De tertio genere mellis: & quomodo apes probentur Ca.xvi.
Quæ regiminis ratio Ca.xvii.
De genere apum: & quæ inimica apibus Ca.xviii.
De morbis apum Ca.xix.
De continendis apibus: & quomodo reparentur Ca.xx.
De ueſpis & crabronibus Ca.xxi.
De bombicibus & bombyli: & necydalo: & quis primus bombicinam ueſtem inuenerit Ca.xxii.
De bombicē coa Ca.xxiii.
De araneis & generatiōe eaꝝ Ca.xxiiii.
De ſcorpionibus Ca.xxv.

De ſtellionibus Ca.xxvi.
De cicadis Ca.xxvii.
De pénis inſe&orũ:& ſcarabeis.& reliquis ſcarabeorum generibus Ca.xxviii.
De locuſtis Ca.xxix
De formicis noſtratibus Ca.xxx
De indicis Ca.xxxi.
De diuerſitate inſe&orum. Ca.xxxii.
De animalibus in ligno & ex ligno naſcentibus Ca.xxxiii.
De aïali cui cibi exitus nõ ẽ Ca.xxxiiii.
De tineis & culicibus:& de diuerſitate earum Ca.xxxv.
De pyrali ſiue pyrauſta Ca.xxxvi
Hiſtoriæ naturæ animalium per ſingula membra. Ca.xxxvii.
De ſanguine & quorum celerrime ſiccetur & quorum non coeat:quorum grauiſſimis uel teneriſſimus quorũ nullus Ca.xxxviii
An in ſanguine principatus & tergore:& pilis & mammis & ueſtitu Ca.xxxix
Notabilia aïalia quæ mãmis. Ca.xl.
De la&e:& unde caſeus nõ fiat Ca.xli
De diuerſitate caſeorum Ca.xlii.
Differentia membrorum hominis a cæteris animalibus Ca.xliii.
De ſimiarum multitudine Ca.xliiii.
De unguibus Ca.xlv
De unguis Ca.xlvi.
De pedib⁹ auiũ & unguibus Ca.xlvii.
De pedibus inſe&orum a duobus ad centum Ca.xlviii.
De pomiliõib⁹ & gẽitalibus Ca.xlix
De caudis Ca.l.
De uocibus Ca.li.
De agnaſcentibus membris:& di&a ariſtotelis de uita hominis Ca.lii.
De aïa & de habitu animalium:& quæ guſtata iterimant:& de ui&itu hominis:& quibus de cauſis non coquatur Ca.liii.
De corpulentia augenda uel minuenda:& quæ guſtũ famẽ ac ſitĩ ſedẽt Ca.liiii.
Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes.ii. M.cc.lxx.

EX AVCTORIBVS.

M.Varrone:Higino:Scropha:Saſerna:Celſo.Cor. Aemilio: Marco:Virgilio: Colũmella:Iulio Aquilio qui de hetruſca diſciplina ſcripſit:Tarquinio qui item:Vmbritio qui item Catone: Cenſorio: Domitio caluino:Trogo meliſſo:Fabiano:Mutiano Nigidio:Manilio:Opio.

EXTERNIS

Ariſtotele:Democrito:Neoptolemo:q̃ mella ſcripſit. Ariſtomacho qui item: Phyliſto qui item:Nicandro:Menecrate:Dionyſio q magonem tranſtulit:Empedocle: Callimacho:Attalo rege.Apollodoro qui de beſtiis uenenatis:Hippocrate:Eriphilo:Eraſiſtrato Aſclepio:Themiſone:Poſſidõio ſtoico:Menandro prienenſe:Heracliẽs.Euphrõio ateneo:Theophraſto:Heſiodo: Philometetre Rege.

Libro duodecimo continenrur de arboribus . De arborum honore & quando Platanus primum in italia: & de natura earum. Ca.i.
De cameplatono:& quis tonderit. uiridaria Ca.ii.
De peregrinis arboribus & malo. aſſyrio. Ca.iii.
De indiæ arboribus uel quando romæ hebenus primum. Ca.iiii.
De ſpina & ficu indicis. Ca.v.
De arbore pala & arboribus indicis ſine nominibus & laniferis. Ca.vi.
De piperiſ arboribus & gariophylo & aliis pluribus. Ca.vii.
De machir & arboribus gentis amanae. Ca.viii.
De bdelio & arboribus perſici maris. Ca.ix.
De arboribuſ perſice inſulæ & lanigeris arboribus. Ca.x.
De goſſampino & arboribuſ ex quibus ueſtes fiunt & quibuſ modis conſtent arborũ fru&us. Ca.xi.
De coſto & nardo & differentiis nardi. Ca.xii.
De aſſaro amomo:& amomi:& de cardamomo. Ca.xiii.
De thurre & arboribuſ thuris. Ca.xiiii.
De natura thuris & generibus Ca.xv.
De myrrha & arboribus myrrhæ. Ca.xvi.
De generibus myrrhæ & natura & precio eius. Ca.xvii.
De maſtice ladano:& bruta henemo:& ſtrobo & ſtyracæ. Ca.xviii.
De fœlicitate arabiæ. Ca.xix.
De cynnamomo & xilicinnamomo & caſſia. Ca.xx.
De iſocinnamomo & cancamo a&aro. Ca.xxi.
De ſerichato & gba alio:& de myrobalano. Ca.xxii.
De foenicobalano & calamo odorato. Ca.xxiii.

¶De hammoniaco & ſpagno ¶Ca.xxiiii.
¶De cypero & ſpalatro et maro ¶Ca.xxv.
¶De balſamo & opobalſamo & xilobalſamo & ſtyrace & galbana ¶Ca.xxvi.
¶De panace & ſpodylo & malobathro de ¶Ca.xxvii.
¶De elomphacio xxviii.
¶De yrio & oenāthe:& de elate arbore & cinnamo & comaco ¶Ca.xxix.
¶Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes. cccc.lxxviii.

¶EX ACORIBVS.

¶M. Varrone: Mutiano: Virgilio:Fabiano: Seboſo:Pomponio Mela: Flauio Proculo: Trogo:Higino:Claudio Caeſare:Cor:Nepote:Sex:Nigro qui græce de medicia ſcripſit.Caſſio Hemina.L.Piſone: Tuditano: Antiate.

¶EXTERNIS

¶Theophraſto:Herodoto.Calliſtene: Iſigono: Clitarcho:Anaximene: Duride: Nearcho: Oneſicrito: Polycrito: Olympiadoro Diogeneto:Nigibulo:Anticlide:Carete Cidonio:Menechino:Doroteo:Xeniade colico:Anteo Epipodo Cherea Democle Ptolemaeo Lago Maſia Macedone. Zoilo. Item Democrito Amphilocho Ariſtomacho Alexandro polyhiſtore Iuba Appollodoro qui de odoribus ſcripſit.Heraclide medico Archidemo.Item Dionyſio.Item Democle. Item Euphrōe.Item Opſenide. Itē Diagera Item Iolla Item Heraclide tarentino:Zenocrate epheſio.

LIBRO Tertiodecimo continentur de ungentis & arboribus:maritimis.

¶De unguentis & quomō primum ſūt cognita nobis & de compoſitione ¶Ca.i.
¶Quod unguentum regale uocetur: & quæ diapaſmata & qualiter ſeruētur ¶Ca.ii.
¶Quanta in unguentis luxuria: & quādo primum Romanis in uſū ¶Ca.iii.
¶De palmis & natura earū & gn̄ib⁹ Ca.iiii.
¶De ſyriæ arboribus ¶Ca.v.
¶De terebintho ¶Ca.vi.
¶De ficu ægyptia & cypria ¶Ca vii.
¶De ceraunia & ſiliqua Ca.viii.
¶De pſico egypti & ſpīa egyptia ¶Ca.ix.
¶De pruno & arboribus circa memphium ¶Ca.x.
¶De gūmi generibus & papyro ¶Ca.xi.
¶De generibus chartarum:& quomodo chartæ fiant: & de chartarum probatione & uitiis & glutino earum ¶Ca.xii.
¶De libris Nummæ ¶Ca.xiii.
¶De arboribus æthiopiæ ¶Ca.xiiii.
¶De atlantis arboribus & citreis: & que in his laudētur:& quæ uituperent ¶Ca.xv.
¶De arbore trogete ¶Ca.xvi.
¶De arbore lotho ¶Ca.xvii.
¶De ſcapo ipſo & radice lothi ¶Ca.xviii.
¶De paliuro & punico malo:& de flore punici mali ¶Ca.xix.
¶De aſiæ & græciæ fructibus ¶Ca.xx.
¶De timelea ſiue camelæa & tragacantha & de trago ſiue ſcorpione & myrice & bria & galla ¶Ca.xxi.
¶De enonymo & andrachna congrygia & thapſia ¶Ca.xxii.
¶De cappari ſiue cynoſbato aut epheoſtaphyle:& de ſaripha ¶Ca. xxiii.
¶De ſpina babylonis regia:& de cytiſo ¶Ca.xxiiii.
¶De fructibus & arboribus noſtri maris atq; rubei & indici ¶Ca.xxv.
Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes. cccc.lxviii.

¶EX AVCTORIBVS.

¶M.Varrone: Mutiano. Virgilio: Fabiano: Seboſo:Pomponio Mela:Fabio: Higino: Trogo:Proculo:Claudio Cæſare:Cor.Nepote: Sex. Nigro qui græce de medicina ſcripſerit:Caſſio hemina.L.Piſone: Tuditano:Antiate.

¶EXTERNIS.

¶Theophraſto:Herodoto:Caliſthene: Iſidoro:Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho:Oneſicrito: Olympiodoro: Diogeneto:Cleobolo:Anticlide: Crate Mitileneo. Menetimodoro Thebano:Doroteo Athenienſe:Lyco: Anteo: Epippo: Dione: Adimantho:Ptolemæo:Lago:Marſia Macedone:Zoilo:Item Democrito: Amphilocho: Alexādro Polyſtore:Ariſtomacho:Iuba rege:Apollodoro qui de odoribus ſcripſit: Heraclide medico:Boene medico:Archidemo:Item Dionyſio:Item Democlide: Item Euphrone:item Mneſide:Item Giagara:Itē Iolla:Item Heraclide Tarentino. Xenocrate epheſio.

LIBRO Quartodecimo continetur de uitibus & uineis

¶De arboribus fructiferis ¶Ca.i.
¶De uitium natura & quibus modis ferrant ¶Ca.ii.
¶De generibus uuium ¶Ca.iii.
Item de uitium generibus ¶Ca.iiii

¶Inſignia culturæ uinearum ¶Ca.v.
¶De natura uini ¶Ca.vi.
¶Vina generoſa ¶Ca.vii.
¶Vina tranſmarina ¶Ca.viii.
¶De uino quod uocatur bion genera ſeptem ¶Ca.ix.
¶De dulcium generibus.xiiii. ¶Ca.x.
¶De deuteriis & ſecundariis uini generibus tria Ca.xi.
¶Quæ nuper in italia generoſa uina eſſe cœperint ¶Ca.xii.
¶De uini obſeruatione Romulo rege poſita Ca.xiii.
¶Qui uini uſus antiquis & de uinis antiquorum ¶Ca.xiiii.
¶De apothecis & de uino opimiano Ca.xv.
¶De liberalitate Cæſaris ĩ uino & quomodo primũ genera uini fictitii ¶Ca.xvi.
¶De uinis fictitiis Ca.xvii
¶De hydromelle & oximelle ¶Ca.xviii.
¶Prodigioſa genera uini Ca.xix.
¶Quibus uinis ad ſacra uti fas nõ ſit & qbus gñribus muſta condiantur ¶Ca.xx.
¶De picis generibus & reſinis & muſtis cõdiẽdis & de aceto & fece Ca.xxi.
¶De Cellis uinariis ¶Ca.xxii.
¶De euitanda ebrietate Ca.xxiii.
¶Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes .d.x.

¶EX AVCTORIBVS.

¶Cor. Valeriano: Virgilio: Celſo Catone Ceſorio: Sarſẽis patre & filio: Scropha. M. Varrõe. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Grecino. Iulio Actio: Columella: Maſſurio: Sabino: Feneſtella: Tergilla: Mactori Planco: Flauio Dorſino: Sceuola: Aelio: Atteio Capitone: Cotta Meſſalino. L. Piſõe: Pompeio: Leneo: Fabião: Sex: Nigro Bibio Ruffo.

¶EXTERNIS.

¶Heſiodo: Theophraſto: Ariſtotele Democrito: Attalo rege: Pylometere Rege: Archita: Xenophonte: Amphiloco: Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Appollodoro Lennio Ariſtophãe Mileſio antigono Cyneo: Agatone: Apolloneo Pergameno: Ariſtandro ateneo: Botriete. Item Bacchio: Mileſio bione: Sol ẽſe: Cherea athenienſe: Cheriſto. Item diodoro priẽneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thaſio: Euphrone ateneo: Androtione qui de agricultura ſcripſit: Eſchirione qui item lyſimacho qui item Dioniſio qui magonẽ trãſtulit diophane q ex Diony. epitoma fecit: Aſclepiade medico: Oneſicrito: Eraſiſtrato qui item Iuba Rege.

LIBRO quintodecimo continentur de natura frugiferarũ arborum & culteꝝ

¶Naturæ frugiferarum arborum ¶Ca.i.
¶De oleo ¶Ca.ii.
¶De natura oliuæ & oleæ incipientis ¶Ca.iii.
¶De natura olei ¶Ca.iiii.
¶De cultura oliuarum ¶Ca.v.
¶De ſeruandis oliuis: & quomodo faciendum oleum ¶Ca.xi.
¶De oleo fictitio ¶Ca.vii.
¶De amurca ¶Ca.viii.
¶Pomoꝝ oĩum gñra & naturæ ¶Ca.xi.
¶Nucũ pineaꝝ gñra quattuor ¶Ca.x.
¶De malo cotoneo ¶Ca.xi.
¶De perſico gñra quattuor ¶Ca.xii.
¶De pruno genera.xi ¶Ca.xiii.
¶De diuerſis generibus malorũ genera.xxix. ¶Ca.xiiii.
¶De pyris & inſitoꝝ uarietate ¶Ca.xv.
¶De pomis ſeruandis & uuis ¶Ca.xvi.
¶De coroneis pyris & ſorbis ¶Ca.xvii.
¶De ficis genera.xxix. ¶Ca.xviii.
¶De caprifico & caprificatione Ca.xix.
¶De meſpilis & eoꝝ gñribus iiii ¶Ca.xx.
¶De ſorbis genera quattuor ¶Ca.xxi.
¶De nuce iuglande ¶Ca.xxii.
¶De caſtaneis genera octo ¶Ca.xxiii.
¶De ſiliquis & carnoſis pomis & moris: & de acinis & baccis ¶Ca.xxiiii.
¶De ceraſis genera octo ¶Ca.xxv.
¶De corno & lentiſco ¶Ca.xxvi.
¶De gñribus ſuccoꝝ & de odore ¶Ca.xxvii.
¶De ſuccis fructuũ & arboꝝ & coloribus: & odoribus: & natura pomorum & de cõmendatione fructuum ¶Ca.xxviii.
¶De myrto genera eius ¶Ca.xxix.
¶De lauro genera.xiii. ¶Ca.xxx.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes .d.xx

¶EX AVCTORIBVS.

¶Feneſtella Fabiano: Virgilio Cornelio Valeriano: Celſo. Catone Cẽſorio: Sarſenis patre & filio: Scropha. M. Varrone: Dyſimacho: Fabio pictore: Trogo Higino: Flacco ¶Verrio: Grecino attico: Iulio Sabino: Tergilla: Cotta: Meſſalino Columella. L. Piſone: Pompeio Leneo: Mactio planco: Flauio Dorſene: Sceuola: Helio: Atteio: Capitone: Sex. Nigro: Mumio Ruffo.

¶EXTERNIS.

¶Eſiodo Ariſtotele: Democrito: Hierone Rege: Archita: philometere Rege: Atalo Rege

Xenophonte: Amphilocho: Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Apollodoro Lennio: Ariſtophane Mileſio: Antigone Cymeo: Agatocle Chio: Apollodoro pergameno: Ariſtandro Ateneo: Bacchio mileſio: Bione ſolenſe Cherea ateneo: Cheriſto: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora Thaſio: Euphrõio ateneo: Androtione qui de agricultura ſcripſit: Eſchirione qui item: Dionyſio qui magonem tranſtulit: Diophane q ex Dionyſio epitoma fecit: Aſclepiade medico: Eraſiſtrato item. Comiade qui de conditura uini: Ariſtomacho qui item: Hyceſio qui item: Themiſone medico: Oneſicrito. Iuba rege.

LIBRO Sextodecimo continentur ſiluestrium arboꝝ naturæ Ca.i.

Gentes ſine arbore: & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus Ca.ii.

De hyrciniæ ſilue magnitudine Ca.iii.

De glandiferis Ca.iiii.

De ciuica corona: & qui frondea corona donati Ca.v.

De glande genera xiii. Ca.vi.

De faginſa glande & reliquis glandibus: & carbone & paſtu porcorum Ca.vii.

De glande & quam multa præter glandem eædem ferant arbores Ca.viii.

De canchrye & cocco grano & agarico & ſubere Ca.ix.

Quarum ſint in uſu cortices Ca.x.

De ſcandulis & pinu: pinaſtro: abiete: picæq: que: larice: taeda: taxo Ca.xi.

Quibus modis fiant genera picis & quomõ fiat cedrum & de ſpiſſa pice quomõ fiat & quibus modis reſina coquatur Ca.xii.

De zoſippa & ſapio & quarum arborum materia in precio Ca.xiii.

De fraxino genera eius.iiii. Ca.xiiii.

De tilia genera duo Ca.xv.

De aceris genera decem Ca.xvi.

De bruſcho moluſcho & ſtaphilodendro & buxo genera tria Ca.xvii.

De ulmo genera quattuor Ca.xviii.

De arborum natura per ſitus Ca.xix.

Diuiſio generum Ca.xx.

Quibus folia non decidant: & de rhododendro Ca.xxi.

Item quibus folia non decidunt: & quibus non omnia folia cadant: & quib⁹ locis nullæ arborum Ca.xxii.

De natura foliorum cadentium & quibus foliorum uarii colores Ca.xxiii.

De populo tria genera: & quorum foliorum figura mutetur Ca.xxiiii.

Quæ folia uerſentur omnibus annis: quæ foliorum eius palmis cura & uſus & foliorum mirabilia Ca.xxv.

De ordine naturæ in ſatis: et de flore arborum et conceptu et germinatiõe et partu et quo ordine floreant Ca.xxvi.

De corno et quo tempore quæq; ferant: et quæ fructum non ferant: et quæ infœlices exiſtimantur: & quæ facilime fructum perdunt: & quibus fructum antequam folium naſcantur Ca.xxvii.

De biferis & triferis: & quæ celerrime ſeneſcant: & de ætatibus earum Ca.xxviii.

De moro Ca.xxix.

De ſilueſtribus Ca.xxx.

De buxo & faba græca ſiue loto Ca.xxxi.

De ramis cortice & radicibus arborum Ca.xxxii.

De prodigioſis arboribus: & quibus modis ſponte naſcuntur: & quod non omnia ubiq; naſcuntur & quae non alibi naſcantur arbores Ca.xxxiii.

De cypreſſo: & quod ex terra noua aliqua ſæpe naſcantur quæ in ea antea non fuerunt Ca.xxxiiii.

De hedera Ca.xxxv.

De hedera quæ uocat̃ ſmilax Ca.xxxvi.

De aquaticis calamis & fruticibus Ca.xxxvii.

De ſalice genera eius octo: & quæ præter ſalicem ſint utilia ligaturis & de rubis Ca.xxxviii

De ſuccis arborum: & natura materiarum & de cedendis arboribus Ca.xxxix.

De teredinibus larice Ca.xl.

De materiis: & de magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non ſentiunt: & de perpetuitate materiarum Ca.xli.

De teredinibus Ca.xlii.

De materiis architecti: & quæ materies ad quid utiles: & quæ firmior materia intectũ Ca.xliii.

De glutinanda materia & lignis ſectilibus Ca.xliiii.

De arborũ & ætate & quæ genera arborum minime durant Ca.xlv.

Sũma res et hiſtorie & obſeruatiões. c.xxxv.

EX AVCTORIBVS.

N: Varrone. Feciale Nigidio. Cor. Nepote Higinio. Maſſurio. Catone: mutiano. L. Piſone. Trogo Calfurnio baſſo Cremutio.

Sexto Nigro.Cor.Boccho:Vitruuio: Græcino. EXTERNIS.

Alexādro polihyſtore. Heſiodo Theophraſto Democrito . Homero Timeo Mathematico

LIBRO ſeptimodecimo continenť ſatiuarum ac cultarū arborum naturæ.

Arborum precia mirabilia Ca.i.
De natura cæli ad arbores & quam partem cæli ſpectare debeant Ca.ii.
De ſocietate cæli & terre ad arbores Ca.iii.
De qualitate regionum Ca.iiii.
Genera terrarum Ca.v.
De terra quam britannia & gallia amat Ca.vi.
De græcorum doctrina Ca.vii.
De terrarū generibus Ca.viii.
De cíeris uſu & de fimo & quæ ſata uberiorē terrā faciant et quæ urant Ca.ix.
De ſationes arborum et ꝙ auulſione naſcuntur arbores Ca.x.
De transferendis ſeminariis et ulmis ſerendis et ſcrobibus Ca.xi.
De interualis plantandarum arborum et umbris et ſtillicidiis et ubi plantari debeant Ca.xii.
Quæ arbores tarde creſcant et quæ celeriter et de ſabina Ca.xiii.
De ſatione arborum et inſitione et quomodo inuenta ſit tenera inſerendi implaſtratio Ca.xiiii.
De uitæ inſerenda Ca.xv.
De emplaſtratione Ca.xvi.
Exemplum huius rei Ca.xvii.
De cultura taleaꝝ et quibus temporibus in ſitatio fiat Ca.xviii.
Quæ arbores ſocietate gaudeant et de diſciplina oblaqueādi et aculeādi Ca.xix.
De ſalicto et harundineto et cæteris caeduis ad perticaſ palos Ca.xx.
De culturis et diſciplina excolendarum uinearum xxi.
De ſulco et uineaꝝ putatione Ca.xxii.
Ratio arbuſtorum Ca.xxiii.
De ſeruandis uuis et morbis arborum Ca.xxiiii.
De prodigiis ex mutatiōe: et de remediis ex arborib⁹ et q̄ irrigatiōe ꝑficiāt et q̄liter rigādū et mirabilia de riguis Ca.xxv.
De remediis morborum arborū Ca.xxvi.
De caprificatiōe et ſtercoratiōe Ca.xxvii.
De diuerſis medicamentis arborū contra uenenata animalia et contra formicas et contra noxia animalia Ca.xxviii.

Sūma res et hyſtorie et obſeruatōes d.lxxxi

EX AVCTORIBVS.

Cor.Nepote.Catone Cenſorio.M. Varrōe Celſo:Virgilio.Higino :Sarſenis patre et filio.Scropha:Calfurnio:baſſo:Trogo:Aemilio Macro.Græcino Columella: Attico Iulio:Fabiano:Sura:Mamlio:Decio: Mundo C.Epidōco.Lu.Piſone.

EXTERNIS.

Iſidoro:Theophraſto:Ariſtotele: Democrito:Theōpōpo:Hieroneo Rege Attalo Rege:Archita:Xenophōte:Amphilocho ateniēſe:Anaxipoli Thaſio Apollodoro: Lennio: Ariſtophane Mileſio: Antigono : Cymeo : Agatochle chio:Apollonio Pergan ēo: Bacchio Milleſio Bione:Cherea atheniēſe. Chereſto.Item Diodoro prienmo:Dione Colophonio:Epigene rhodio:Euagene. Thaſio: Euphronio:Atteneo: Androtione q de agricultura ſcripſit.Aſchrione qui itē: Lyſimacho qui item: Dionyſio qui magonem tranſtulit: Diophane qui ex : Dionyſio epitoma fecit Ariſtandro qui de portentis.

LIBRO octauodecimo continetur de agricultura

Quod antiquis maximum ſtudium agriculturæ fuit Ca.i.
Quæ corona primo romæ Ca.ii.
De iugere & actu & legibus circa pecora :& quotiens & quibus temporibus fuit ſumma utilitas annonæ:& qui agricultura illuſtres Ca.iii.
Ratio ad agricultura Ca.iiii.
Laus agricolarum & que obſeruāda in agro parando Ca.v.
De uilarum poſitione:& precepta ātiquorū
De agro colendo Ca.vi.
De frugū generibus & natura Ca.vii.
Non oīa frumenti genera ubique naſci .& de reliquis ī oriente generib⁹ Ca.viii.
De piſtoriis & molitura & farina Ca.ix
De ſimilagine:ſiliginis:& de aliis generibus & de piſtura Ca. .x.
De fermentis & panis faciendi ratio genera & quando primum piſtores Romae & de cribris & alica Cx.xi.
De leguminibus Ca.xii.
De rapis & napis amiterinis Ca.xiii.
De lupino Ca.xiiii.
De uitia & erno Ca.xv.
De foeno & faragine:& de ocimo:& de di/

ca & cytiſo ¶Ca.xvi.
¶De uitiis frugum & remediis:& quid i quo que terræ genere debeat ſeri ¶Ca.xvii.
¶De prodigiis frugum:& arandi diſciplina: & uomerum generibus ¶Ca.xviii.
¶De temporibus arandi & iunctione boum ¶Ca.xix.
¶De occando & quodam arationis genere & de iteratione & refectione ¶Ca.xx.
¶De cultura terræ ¶Ca.xxi.
¶Exempla diuerſarum terrarum:& de ſumma fertilitate & bifera uitæ:& quarum differentia ¶Ca.xxii.
¶De qualitate terræ & ſtercoratione ¶Ca.xxiii.
¶De bonitate ſeminũ & diſciplina ſeminandi & quantũ ex quoq; genere frumẽti in iugero ſerẽdũ:& tẽporibus ſerendi ¶Ca.xxiiii.
¶Digeſtio ſyderũ i noctes & dies ¶Ca.xxv.
¶Replicatio totius culturæ & quid quoque menſe in agro fieri oporteat ¶Ca.xxvi.
¶Ne agricolæ aſpiciant ſtellas:ſed magis tempora ſerendæ frugis:& ortus occaſuſque ſyderis in quibuſdam hærbis & pro ſtellarum ortu & occaſu ¶Ca.xxvii.
¶De pratis & reparatione prati & cotibus & falcibus:& deſcriptio frugum et ſyderum ¶Ca.xxviii.
¶De tempeſtate utriuſq; temporibus et remediis ſterilitatum ¶Ca.xix.
¶De meſſe et tritico et palea et fumento ſeruando ¶Ca.xxx.
¶De uindemmia et autũmni temporibus ¶Ca.xxxi.
¶De lunari ratione ¶Ca.xxxii.
¶De uentorum ratione ¶Ca.xxxiii.
¶De limitatione agrorum ¶Ca.xxxiiii.
¶Prognoſtica tempeſtatum ¶Ca.xxxv.
¶Sũma res et hyſtorie et obſeruatões.ii.m.lx.

¶EX AVCTORIBVS.

¶Maſſurio:Sabino : Caſſio Hemina : Varrio Flacco.L.Piſone: Corn. Celſo : Thuriano: Graculo.D.Syllano.M. Varrone. Catone Cenſorio : Scropha : Saſenis patre et filio: Domitio Caluino:Higino:Virgilio: Trogo:Ouidio:Grecino:Columella: Tuberõe: L.Aruntio qui græce de aſtris ſcripſit : Cæſare dictatore qui item:Sergio:Paulo : Sabino:Fabiano.M.Cicerone: Calfurnio Baſſo: Atteio Capitone.

¶EXTERNIS.

¶Heſiodo Theophraſto: Ariſtotele : Democrito:Hierone rege:Philometere rege: Attalo rege:Archelao rege:Archita:Xenophõte:Amphilacho Ateneo: Anaxipoli thaſio: Ariſtophane mileſio: Apollodoro Lennio: Antigene Miceneo:Agatocle chio: Apollonio pergameno:Ariſtandro ateneo : Bacchio milleſio : bione ſolenſe : Cherea athenienſe : Chereſto: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio:Epigene rhodio:Euagora thaſio : Euphronio ateneo : Androtione qui de agricultura ſcripſit : Eſchryone q itẽ Lyſimacho qui item:Dionyſio q magonem tranſtulit:Diophane qui ex dionyſio epitoma fecit:Palete:Eudoxo : Philippo : Calippo:Doſitheo:Parmeniſco:Melitone:Critone: Oenopide Zenone:Eutemone : Harpalo:Hecateo:Anaximandro:Soſigene: Hipparcho:Arato:Zoroaſtre Archibio.

LIBRO Nonodecimo continentur lini natura:& mirabilia.

¶De lini ſatione & generibus eius: & quomõ pficiat:& de mappis:& lino non ardente : & qũ primũ in theatris uela ¶Ca.i.
¶De ſparti natura : & quãdo primũ uſus eius & quomodo perficiatur:& quae ſine radice naſcantur & uiuant ¶Ca.ii.
¶De myſi & tuberibus & de fungis pezicis laſerpitio:& magyderi:& rubia & radicula ¶Ca.iii.
¶De hortorũ cura ex digeſtiõe terræ naſcentiũ pter fruges & frutices ¶Ca.iiii.
¶Natura & genera & hyſtoria naſcentium in hortis rerum ¶Ca.v.
¶De hortenſium herbarũ radicibus foliis floribus coloribus ¶Ca.vi.
¶Quoto die queq; herbæ naſcunt ſate & quomõ queq; formant & digerant & quorũ ſingula gñra ſũt:& quorũ plura. ¶Ca.vii.
Natura & gñra & hyſtoriæ ad cõdimenta in horto ſatarũ rerũ.xxxvi. ¶Ca.viii.
¶De fœniculo & canabi ¶Ca.ix.
¶De morbis hortorũ & remedia circa formicas erucas & culices Ca.x.
¶Quæ magis ſint fortia uel minus: & quibus ſalſe aquæ proſint ¶Ca.xi.
Ratio rigandorũ hortorum & quæ tranſlata meliora fiant & de ſuccis hortenſiorum : & ſaporibus Ca.xii.
¶Summa res & hyſtoriae & obſeruationes. M.c.xliiii.

¶EX AVCTORIBVS.

¶M.Actio:Planco.M. Varrone.D. Syllano : Catone Cenſorio:Higino:Virgilio:Mutiano:Celſo:Columella Calfurnio Baſſo:Manilio:Sura:Sabino:Tyrone Licinio:Macro

Q. Hirtio: Bibio Ruffino: Ceſēneo: qui ce purica ſcripſit: Caſtritio: Item Firmio Item Peritio. EXTERNIS.
Herodoto. Theophraſto: Democrito: Ariſto macho: Menā.q diocrea ſcripſit Anaxilao.

LIbro. xx. continentur medicinæ ex his quæ in hortis ſeruantur
De cucumere ſilueſtri & elaterio Ca. i.
De angurio cucumere ſiue erratico & de ſatiuo & de pepone Ca. ii.
De cucurbita ſilueſtri & rapo Ca. iii.
De naporū differentiis & raphāo ſilueſtri: & De raphāo ſatiuo & paſtinaca Ca. iiii.
De porro ſectiuo & capitato &
De ſtaphylio ſiue paſtinaca & gigidio: et ſi ſere et ſeſili & inula & de cope ſilueſtri. Ca. v.
De allio Ca. vi.
De lactuca ſiluatica ſiue caprina & eſopo & iſati & lactuca ſilueſtri Ca. vii.
De generibus bete et intybis et cychorio: et ſeri genera duo Ca. viii.
De braſſica et lapſana: de braſſica maria: et ſcylla et de bulbis et bulbine Ca. ix.
De ſparagis et corruda et lybico et hor minio Ca. x.
De apio et de apiaſtro et helioſelino et oreoſelino Ca. xi.
De petroſilino et ocimo Ca. xii.
De ſilueſtri ocimo et erucas et naſtur tio et ruta Ca. xiii.
De mentaſtro et menta et pulegio et nepe ta et de cumino Ca. xiiii.
De poſca quæ urinam ſtringit et de cappari et de liguſtico ſiue panace et cunila bubula Ca. xv.
Item de cunilja gallinacea ſiue origano et cunilagine et cunila ſatiua et cunila montana Ca. xvi.
De piperiti et origano et othimine praſſo et tragorigāo et heraclio et lepido et cith ſiue melanthio et aniſo Ca. xvii.
De aneto et ſagapenio: et de papauere albo et nigro: quomō ſuccus herbarum colligen dus eſt et de opio Ca. xviii.
De empractico et erratico et glaucio ſiue paralio et heraclio ſiue aphro et de diacodio Ca. xix.
De tichymalo et archalio et portulaca ſiue peplio et corriādro et de atriplici Ca. xx.
De malua malope et althea et laphatō oxy lapato hydrolapto et hyppolapato et bu lapato Ca. xxi.
De ſinapis tribus generibus et marrubio et ſerpillo et ſyſimbrio ſiue thymbrio et de li ni ſemine et blito Ca. xxii.
De meu et fœniculo et hippomarathro uel myrſeneo et canabi et de ferula et carduis. Ca. xxiii
Confectio tyriace compoſitio medicaminis anthiochi. Ca. xxiiii.
Sūma medicinae et hiſtorie obſeruationes. M. dc. vii.
EX AVCTORIBVS
Catone Cenſorio. M. Varrone: Pompeio: Leneo: Gallione: Vigino: Sex. Nigro: qui graece ſcripſit: Iulio Baſſo qui item: Ceſſo: Antonio Caſtore.
EXTERNIS.
Democrito Theophraſto: Orpheo Menan dro biocria ſcripſit. Pythagpra Nicandro.
MEDICIS.
Nicandro: Hippocrate: Criſippo: Diocle Ophiōe: Heraclide: Hiſeri: Dionyſio: Apol lodoro Tarentino: Apolodoro Cetiēſe: Pra xagora: Phiſtonico medo: Dieuce: Cleopan te: Philiſtione: Aſclepiade: Cratecia: Petro nio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora Andrea. Mneſicle: Epicarmo: Diamiōe: Da lione: Soſimene. Hylepolemo: Metrodoro: Solente. Lycio: Olympiade thebana: Thili no: Petridio: Mictione: Claudio: Xenocrate

LIBRO Vigeſimoprimo continentur florum & coronamentorum naturae
De mira florum uarietate Ca. i.
De ſtophiolo & ſerto: & qui primū flores ni ſcere cœperint: & quando primū corolla in uenta uel appellata & quare Ca. ii.
Quis primum coronam foliis aureis & ar genteis dedit: & de hodore coronarū apud antiquos & de Scipionis honore: & de pa ctilibus coronis: & de Cleopatre reginæ facta Ca. iii.
De roſa in coronis: & de generibus eius: & ubi ſeratur Ca. iiii.
De lilio tria genera: & ratione ea inſe rendi Ca. v.
De uiolis: & de calta & bacchare & com breto Ca. vi.
De floribus antiquis & de odoramentorum diuerſitate & ſalūca & polino Ca. vii.
De ueſtiū emulatiōe cū florib⁹ & amarātho & chryſocome ſiue chryſiti Ca. viii.
De honore coronaꝶ & cyclamino & mello tro & trifolio tria genera eius Ca. ix.
De origano & thymo & melle attico et con niza et iouis flore et helenio et ambrotono

et leucantemo ¶ Ca.x.
¶ De amaraco uel ſanſugo et nyctegreto et meliloto et uiola alba et codiamino et de ſiluestribus bulbis et helichyrſo et lychnis et de hærbis citra mare ¶ Ca.xi.
¶ De cura apum et pabulo et morbis earum et remediis ¶ Ca.xii.
¶ De uenenato melle et de remediis mellis uenenati et mellis inſani ¶ Ca.xiii.
¶ De melle quod muſcæ non attingunt et al/ueariis et cura eorum ſi famem ſentiūt apes et quomodo caera fiat ¶ Ca.xiiii.
¶ De hærbis ſponte naſcentibus et aculeatis ¶ Ca.xv.
¶ De carduo et helxine et tribulo et anchuſa ¶ Ca.xvi.
¶ De differentia hærbarum per folia et quae hærbæ toto anno floreant et haſtula regia et piſtana et de gladiola ¶ Ca.xvii.
¶ De iunco genera ſex et de cypero et de medicamentis earum et de cyprio et odorato iunco ¶ Ca.xviii.
¶ Ex roſa medicinæ et de lilio et de narciſo et ex uiola et de bacchara et combreto et aſaro ¶ Ca.xix.
¶ De nardo gallico: et de croco medicinæ: et croco mago: et ex ſiri et ſaliunca et holochryſo et chryſocome et meliloto ¶ Ca.xx.
¶ De trifolio et thymo et homerocalle: et de helinio et ambrotono ¶ Ca.xxi.
¶ Ex leucanthemo et ſanſugo medicinæ ¶ Ca.xxii.
¶ Ex anemona medicinæ ¶ Ca.xxiii.
¶ Ex oenanthe medicinæ ¶ Ca.xxiiii.
¶ Ex heleocryſo medicinæ ¶ Ca.xxv.
¶ Ex hiacyntho medicinæ ¶ Ca.xxvi.
¶ Ex uincaperuinca medicinæ ¶ Ca.xxvii.
¶ Ex colocaſia medicinæ ¶ Ca.xxviii.
¶ Ex anthalio medicinæ ¶ Ca.xxix
¶ De parthenio medicinæ ¶ Ca.xxx.
¶ De ſtrychne medicinæ xxxi.
¶ De corcoro ¶ Ca.xxxii.
¶ De perſoluta ¶ Ca.xxxiii.
¶ De menſuris et ponderibus ¶ Ca.xxxiiii.
¶ Summa medicinæ hyſtoriæ et obſeruatiões dcc.xxx.

¶ EX AVCTORIBVS.

¶ Catone Ceſorio. M. Varrone Maſſurio: Antiate. C. Helio Veſtino: Vlpio Ruffino: Higino: Pompõio mela: Põpeio lenate: Corn. Celſo Calfurnio Baſſo. P. Largio: Licinio macro: Seſtio q graece ſcripſit: Iulio baſſo: qui item: Antonio Caſtore.

¶ EXTERNIS.

¶ Theophraſto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro qui biocrea ſcripſit: Nicandro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Socophle: Anaxilao.

¶ MEDICIS.

¶ Mneſteo q de coronis: Callimacho qui itẽ Phania phyſico: Simo Timâtho: Hippocrate: Cgriſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Neceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro Tarentino: Protagora: Phiſtonio medo: Euche. Chleophanto: Phyliſtine: Aſclepiade: Cartecia: Petronio: Diodoro. Iolla: Eraſiſtrato: Diagore: Andrea: Mneſicle: Epicharmo: Damione: Dalionã: Soſimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone: Lycio: Olympiade Thebana: Phillino: Petreio: Myctione: Claudia: Xenocrate.

LIBRO uigeſimoſecundo cõtinentur de auctoritate herbarum.
¶ De gentibus herbis formæ gratia utentibus ¶ Ca.i.
¶ Quod herbis ueſtes inficiant ¶ Ca.ii.
¶ De corona graminea ¶ Ca.iii.
¶ De uarietate eius ¶ Ca.iiii.
¶ Qui ſoli corona ea donati ¶ Ca.v.
¶ Quis ſolus cẽturio coronatus ¶ Ca.vi.
¶ Medicinæ ex reliquis ornamentis & eryngе ¶ Ca.vii.
¶ De herba q̃ centũ capita uocãt ¶ Ca.viii.
¶ De achano & glycyrrhyza & ſtomathice ¶ Ca.ix.
¶ De tribulo & generibus eius & medicinis ¶ Ca.x.
¶ De ſtoebe & medicinis eius ¶ Ca.xi.
¶ De hyppophye & medicinis ei9 ¶ Ca.xii.
¶ De urtica & medicinis eius ¶ Ca.xiii.
¶ De lamio & medicinis eius ¶ Ca.xiiii.
¶ De ſcorpione: generibuſque ac medicinis eius ¶ Ca.xv.
¶ De leucachanta ſiue phinio ſiue iſcada & medicinis eius ¶ Ca.xvi.
¶ De helxine perditio parthenio ſyderite & medicinis eius ¶ Ca.xvii.
¶ De cameleonte generibuſque & medicinis eius xviii.
¶ De coronopo & medicinis eius ¶ Ca.xix.
¶ De anchuſa & pſeudancuſa & medicinis earum ¶ Ca.xx.
¶ De onychilo: ãthei: loto: & lotometra heliotropio: tricocco & callitricho ¶ Ca.xxi.
¶ De picride & theſio & aſpodelo halimo & achãto & bupreſti claphoboſco ſãdice: & laſina & de caucalide. ſio: ſyllibo: ſcolymo ſiue

limonio & ſoncho condrilo ſiue condrili & boletis ¶ Ca.xxii.

¶ De fungis & ſilphio & de laſere mede. ¶ Ca.xxiii.

¶ De natura mellis & aqua mulſa & quare genere ciborum mores immutenť & de melitide & caera ¶ Ca.xxiiii.

¶ Contra oppoſitiones medicorum medicine ex frugibus ¶ Ca.xxv.

¶ Sũma medicinæ & hyſtoriæ & obſeruatiões. dcccc.vi.

¶ EX AVCTORIBVS.

¶ Iiſdẽ quibus priore libro: & preter eos Chryſermo: Eratoſthene. Alceo.

LIBRO uigeſimotertio continetur de cultis arboribus.

¶ De medicinis uuarum recẽtiũ: & ſarmẽtis: uuarum & uinaceis & de uua theriace & uua paſſa & aſtaphi de & aſtaphiſagria pituaria & labruſca: & de uite alba & nigra & de muſtis & uini generibus ¶ Ca.i.

¶ De aceto ſcyllino & oximelle et ſapa & fece uini aceti & ſape ¶ Ca.ii.

¶ De oleis & foliis olee: flore & ciere & de oliua alba & nigra & de murca ¶ Ca.iii.

¶ De foliis oleaſtri & oenantino oleo & coccino & amygdalino & laurino & myrtheo chamemirſino et cupreſſino citreo et caryno ¶ Ca.iiii.

¶ De myrobelano palma et palma elata ¶ Ca.v.

¶ Medicinæ ex ſingulorũ generum flore foliis: fructu ramis cortice ligno: ſucco: radice: cinere. ¶ Ca.vi.

¶ De pyris et coꝝ obſeruatiõibus et de ficoꝝ obſeruatiõe et caprifico et hermea et alioꝝ generibus medicine ¶ Ca.vii.

¶ De pineis et amigdalis: et nuce auelana: et nuce iuglande et piſtaciis: et caſtaneis et ſiliqs et cornu: uredine et lauro ¶ Ca.viii.

¶ De mirto ſatiua et mirtidano et de mirto ſilueſtri ¶ Ca.ix.

Summa hiſtoriæ medicine et obſeuationes. ¶ Mcccc.xix.

¶ EX AVCTORIBVS.

¶ C. Valgio: Põpeio. Lenio: Sex. Nigro q̃ græce ſcripſit. Tul. Baſſo qui item: Antonio Caſtore. M. Varrone. Cor. Celſo. Fabiano.

¶ EXTERNIS.

¶ Theophraſto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menãdro q biocrea ſcripſit: Nicãdro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Anaxilao.

¶ MEDICIS.

Mneſteo: Callimacho: Phania phiſico. Simo. Timariſto: Hippocrate. Cryſippo. Diocle. Opione: Heraclide: Hideſio. Dionyſio. Apollodoro citienſe. Apollonio Tarentino Praxagora: Pliſtonico medo Dieuche Cleophantho. Piliſtione Aſclepiade. Crateua. Petronio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora. Andrea: Onorca: Mneſicle: Epicarmo: Demione: Datione. Soſimene: Milepolemo Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phillino: Petrino: Myctione Galaucia: Xenocrate.

LIBRO Vigeſimoquarto continentur medicĩæ ex arborib⁹ ſilueſtrib⁹ ¶ Ca.i.

Lotos ¶ Ca.ii.

Glans ¶ Ca.iii.

¶ De coco ilicis & galla & uiſco pillulis glande: de cerui radice & ſubere ¶ Ca.iiii.

¶ De fago & cupreſſo & caedro magna: de caedride galbano ¶ Ca.v.

¶ De hammoniaco & ſtyrace & ſpondyllio & ſphano & terebintho & chamepite & picio & reſinis & picea & lentiſco ¶ Ca.vi.

¶ De pice ſpiſſa & liquida & palimpiſſa & piſſaphaltos & zopiſſa & teda & lentiſco ¶ Ca.vii.

¶ De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & tilia & ſambuco & iunipero ¶ Ca.viii.

¶ De ſalice & amerina & uitilibus & eriſtro ¶ Ca.ix.

¶ De uirga ſanguinea & ſilere & liguſtro & alno & hedera & cyſtho & ciſſo & erythrano & chameciſſo & milace & de clematida ¶ Ca.x.

¶ De arundine & papyro et hebeno et rhododendro: de rhuſen et hydro et canchrye et ſabina et ſelagine et ſamulo et gummi medicinæ ¶ Ca.xi.

¶ De ſpina ægiptia et ſpina alba et achanto et acacia ¶ Ca.xii.

¶ De uulgari ſpĩa et ſilueſtri: et de ſyriſceptro et de appẽdice ſpina et pyrachãto et paliuro aqfolia et taxo et rubis medicĩæ ¶ Ca.xiii.

¶ De cynobato et ideo rubro et rhãno et lytio ſarcocola et oporice medicinæ ¶ Ca.xiiii.

¶ De chamedrye et chamedaphne et chamelea et chameſice et chameciſſo et chameleuce et chameciparıſſo et empeloprafo et ſtachie et chlinopodio et centuculo et clematide ægiptia medicine ¶ Ca.xv.

¶ De aron et dracũculo dracũtio et eri et milleſolio et hærba eiuſdem nominis et pſeu

douunio et mirrhi et onebryche medicinæ ¶ Ca.xvi.

¶De coriaceſia et callicia et menaicle: et aliis xxiii. et mediciuis earũ quas quidẽ magicas eẽ dicunt: et de cõſidia et de aproxi et reci diuis morborũ ¶Ca.xvii

¶De eriphia et lamaria et ſtratioti medicinæ Ca.xviii

¶De hærba quæ naſcitur in capite ſtatuæ: et de hærba de fluminibus et hærba ligua et cribro et fimetis et rhodo et impia et uene ris pectine et nodia et philauthrõpo et cana ſia lappa et tordyle: et de gramine et dacty lo: et foenogræco medicinæ. ¶Ca xviiii

¶Summa medicinæ et hyſtoriæ et obſeruati ones. M.cccc.xix.

¶EX AVCTORIBVS.

¶C. Valgio: Pompeio Leneo: Sex. Nigro: q̃ græce ſcripſit: Iulio baſſo qui itẽ: Antonio Caſtore. M. Varrõe: Corn. Celſo: Fabiano.

¶EXTERNIS.

¶Thephraſto: Apollodoro: Democrito: Or pheo: Pythagora: Magone: Menandro qui biocrea ſcripſit. Nicandro: Homero: Heſio do: Muſeo: Sophocle: Anaxilao.

¶MEDICIS.

¶Mneſteo: Callimacho: Phania phyſco: Si mo: Timariſto: Hippocrate: Criſippo: Dio cle: Opione: Heraclide: Niceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro Taren tino: Praxagora: PLiſtonico medo: Cleopa tra Philiſtione: Aſclepiade: Crateua: Petro niõ: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora Andrea: Enorta: Marconeſide: Epicarmo: Demione: Soſimene: Thopolemo: Solone Lycio: Metrodoro: Olympiade Thebana Phillino: Petreio. Mictõe. Glaucia. Xeno crate. Diocle.

Diocle

LIBRO Vigeſimoquinto continentur naturæ hærbarum ſpõte naſcentium auctoritas hærbarum et de origine uſu ea rum. ¶Ca.i.

¶Qui latine uſus hærbarum ſcripſerint. et quando ad Romanos noticia earum perue nerit: et qui primi græcorum de his compo ſuerint: & de hærbarum inuentione: & anti qua medicina: & quare minus exerceantur earum remedia: & de cynhorodo: & de dra cunculo medicinæ ¶Ca.ii.

¶De quodam peſtifero fonte germaniæ: & de britannica: & maximis morborum do loribus ¶Ca.iii.

¶De moly & dodochateo: & paeonia nel pen torobo: uel glyciſide & panace uel aſcepio & heracleo panace chironio & panace cẽtau reo uel phanceo & heracleo ſyderio & hyo ſciamo uel apollinari ſiue alter cangeno ¶Ca.iiii.

¶De linozoſte: parthenio hermipora ſiue po tius mercuriali & achillea & panace heraclea ſideriti millefolio: & de ſcopa regia: & her mineo teucrio ſplenio & de melãpodio ſi ue helleboro quotq̃ue eorum genera & de nigro helleboro & albo medicinæ: & quãdo detur: & quomodo ſummendum: & quibus non dandum: & q̃ mures necat ¶Ca.v.

¶De mithridatia & ſcordoti ſiue ſcordio: & polẽmonia uel phileteria uel chiliodynama & eupatoria & centaurea ſiue chyrõia & de lecto centaureo libadio felle terre & trior che medicinæ ¶Ca.vi.

De climeno & gẽtiana & lyſimachia: & par thenide & arthemiſia & ambroſia et nym phea et heracleo ſiue rhopalo et euphor bia medicinæ ¶Ca.vii.

¶De plantagine et bugloſſo et cynogloſſo et buphãtalmo et ſcitica et d̃ ſpartãia et hip pice et heſchemone: et de betonica et cãta brica et conſiligine et hiberida et chelido nia et canaria et elephoboſco et dictãno et ariſtolochia: et q̃ eius delectatione inuol uant piſces et ſtatim capiantur: et medicinæ contra ſerpentium ictus ex hærbis quas ſu perius nominauit ¶Ca.viii.

¶De agremonia et agarico et echio et hyoſcia mo et iereboãte et blattaria et lemõia et qn quefolio et dauco pſolata et arctio et cycla mino et peucedano ¶Ca.ix.

¶De rhyſellio et cẽtaurea et chelidonia et pa nace et hyoſcião et euphorbio ¶Ca.x.

¶De anagalide ſiue acoro et mãdragora ſiue circelo et cicuta et creno agrio et molibda na et iride et capno et alice et achoro cori ledo aizoo et andrachne et erigero et de ophẽoro: et de labro ueneris et de ramũcu lo medicĩæ et de oris uitiis ¶Ca.xi.

¶Summa medicine et hyſtoriæ et obſeruati ones. M.cc.lxxxxii.

¶EX AVTORIBVS.

¶Sex. Gallico: Põpeio Leneo: Seſtio Nigro qui græce ſcripſit: Iulio Baſſo qui item: An tonio Caſtore: Cor. Celſo.

¶EXTERNIS.

¶Theophraſto: Apollodoro Democrito Iu ba Orpheo: Pythagora: Magone: Menãdro q̃ biocrea ſcripſit: Nicãdro: Homero: Neſo do: Muſeo: Sophocle: Xantho: Anaxilao.

heſiodo

MEDICIS.
Mneſteo:Callimaco:Phāia phyſico:Timariſto:Simo:Hippocrate:Cryſippo: Dioclei Opiōe:Heraclide:Hiceſio:Dioniſio. Apollodoro:Citienſe: Apollodoro Tarentino Praxagora.Pliſtōico medo:Dieuche:Theophāto:.Phyliſtione.Aſclepiade : Crateua: Iolla:Eraſiſtrato.Diagora.Andrea:Mneſicle:Epicharmo:Demione: Soſimene:Thōpolemo:Metrodoro:Solone.Lycio Olympiade thebana Phillino.Petreio.Mictione Glaucia.Xenocrate.

LIBRO uigeſimoſexto continentur reliquę per morborum genera medicinę & de nouis morbis:& de lichne quid ſit:& quando primū in italia coeperint & de carbunculo elephantiaſi & colo Ca.i.
Laus Hippocratis Ca.ii.
De noua medicina:& Aſclepiade medico & qua ratione uetẽrē medicinam inmutauerit Ca.iii.
Irriſio magice artis & de lichene & rapſia Ca.iiii.
Ad ſtrumas & ad digitos & ad pectus & ad tuſſim medicinæ. Ca.v.
De uerbaſco & cameleuce uel tuſſilagine & bechio & aqlea & ſaluia Ca.vi.
Ad lateris dolores & pectoris & ad hortopnoeas ad iacinoris dolorem cordis dolori pulmoni urinæ tuſſi pectori ulceribus pulmoni rēibus epaticis:ad uomitionē ad ſingultus pleureticis lateri Ca.vii.
De omnibus uitiis uentris & remediis eoꝝ que circa uel intra ſunt.& de aluo ſiſtenda uel ſoluenda Ca.viii.
De puleo & argemone Ca.ix.
De nymphea & abſtinentia & appetētia ueneris.& de ſatyro erytrochocco & crategi et ſyderiti Ca.x.
Medicine generales de pedibus talis articulis neruis & remedia contra morbos q̄ totū corpus occupāt:& de myrtido & uigiliis & paralyſi:& de febribus frigidis & febre iumentorū:& freneticis & chameacte:& aizoo & igne ſacro Ca.xi.
Ad eluxata mēbra & contra morbū regium & contra furunculos & fiſtulas & inflatōes & ambuſtionem & contra alios morbos ad neruos & ſanguinem Ca.xii.
De herba equiſeto & ſtephanomeli & eriſitale & contra uermes Ca.xiii.
De ulceribus & ad plagas & de polichnemo Ca.xiiii.
De plurimis experimentis ad inficiēdos capillos & partus.eiiciendos & continendos & aliorum remedia Ca.xv.
Summa medicinæ & hyſtoriæ & obſeruationes.M.cc.lxxxxii.

EX AVCTORIBVS
M.Varrone.C.Valgio:Pompeio leneo:Seſtio Nigro qui græce ſcripſit.Iulio baſſo q item Antonio Caſtorore.Cor.Celſo.

EXTERNIS.
Theophraſto:Apollodoro: Democrito :Iuba:Orpheō:Pythagora:Magone:Merādro q biochrea ſcripſit:Nicandro:Homero:Heſiodo:Muſeo:Sophocle:Xanto:Anaxilao.

MEDICIS.
Mneſteo: Calimacho : Phania phiſico:Cimarcho:Simo: Hippocrate: Criſippo: Diocle:Opione:Heraclide: Hiceſio: Dionyſio Apollodoro Citienſe:Apollodoro Tarentino:Praxagora:Pliſtonico medo:Dieuche Chlephanto:Philiſtione:Aſclepiade:Crateua:Iolla:Eraſiſtrato:Diagora Andrea Mneſicle:Epicharmo: Demione: Theopolemo: Metrodoro:Solōe:Lycio:Thebana Olympiade:Phylino:Petreio:Mictione: Glaucia Xenocrate.

LIBRO Vigeſimoſeptimo continētur reliqua hærbarum genera.
De aconito & panthere quæ extinguitur aconito Ca.i.
Quod omnium creaturarum conditor ſit deus Ca.ii.
De æthiopide & amarantho & aloe & alcea & alipho & alſima & androſace et androſeno et ambroſia et aconi et anagyro et anonymo Ca.iii.
De aparine et arctio et aſpleno et aſclepiade:et oſtere uel buboni et a ſcyro uel a ſctyroide et aphace et de alcibio et alectorolopho Ca.iiii.
De alo Ca.v.
De alga et actea et de ampeloſagria et abſinthio Ca.vi.
De abſinthio et balothe et botrye fruticoſa et brauylla et brio et bupleuri et catanāce et calli circea et circeſio et trategono et thelygono et crocodilio et cynoſorchy et chryſolachano et cuculo et ꝯſerua Ca.vii.
De cocco gnidio et diopteris et dryphono et elatie et ēpetro ſiue calcacifraga et epicati uel hellebořie et epimedio et eneaphylo et filicepteri et d̄ femore būbulo Ca.viii.
De glaucio & glycyſide & glaphalio ſiue

camezelo & galedrago & holco & hyoſiri & holoſteo & hyppopeſto Ca.ix.
De hypogloſſa & tremulis hydropicis contra imagines ortopnoeas paraliſis incipientes Ca.x.
De medio & myoſota & myagro & natrice & othone & onoſma & onopōdo et oſiri et oxye et batrachio et polygono et leucāteo et plythena et phyllo et phelādrio et phaleri et polyrrhizo et ꝓſerpinaca et de rhecoma de reſeda et ſtoechade Ca.xi.
De ſolano et ſmyrnio et thelephio et trichomane et thalietro et thlaſpe et thragonia et tragoni et trago et tragologo et ſpōdile: et quod quidā morbi in quibuſdā non ſunt gentibus Ca.xii.
Summa medicinæ et hyſtoriæ et obſeruationes.dc.ii.

EX AVCTORIBVS.

Pompeio Lennio: Seſtio Nigro: qui græce ſcripſit: Iulio baſſo qui item: Antonio Caſtore: Cor. Celſo.

EXTERNIS.

Teophraſto: Apollodoro q̄ itē: Democrito Ariſtogitone: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro q̄ biocreo. ſcripſit: Nicādro.

MEDICIS.

Mneſteo: Callimacho: Timariſto: Simo: Hippocrate: Cryſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hiceſio: Dioniſio Apollodoro citienſe Apollodoro tarentino: Praxagora. Pliſtonide medo Diuche Cleophanto: Philiſtione: Aſclepiade: Crateua: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicarmo: Demione: Soſimene: Theopoleno: Metrodoro: Solōe: Lycio: Olympiade: Thebana. Phylino: Petreio: Myctiōe: Glaucia: Xenocrate

LIBRO uigeſimooctauo continentur medine ex animalibus
Ar ſi medendo aliqua uis uerborum: et ſanari et depelli Ca.i.
Remedia ex hoīe ꝯtra magos Ca.ii.
De quibuſdam ſortilegiis et ſaliua hominis ieiuni Ca.iii.
Ad lippitudines oculorum Ca.iiii.
De ſternutamento et uenere: et cæteris remediis Ca.v.
De remediis mulieribus Ca.vi.
Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto et leone de camelo et hyena et crocodilo et chameleonte et ſtinco & hippopotamo et lyncibus Ca.vii.
Medicine cōes ex feris aīalibus aut eiuſdē generis placidis: lactis uſus: et obſeruatiōes et caſeis butyro et adipe Ca.viii.
Medicine de apro et capris et equis feris et remedia de beſtiis contra omnes morbos Ca.xi.
Mira de animalibus Ca.x.
Summa medicinæ et hyſtoriæ et obſeruationes.d.c. lxxxv.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrōe. L. Piſone: Fabiāo: Verre: Mutiate: Verrio Flacco: Catone Cēſorino: Sergio Sulpitio: Lucinio: Marco: Celſo: Maſſurio: Seſtio Nigro q̄ græce ſcripſit: Bytho: Dinrheeno: Ophilio medico: Granio medicis.

Anniate

EXTERNIS.

Democrito: Apollonio qui & mir. ſin: Mileto Artemōe: Sextilio: Homero: Theophraſto: Lyſimacho: Atalo Xenocrate. Orpheo qui diophios. Archelao qui item Demetrio Sotyra: Laide Elephantide Salpe. Olympiade thebana. Diotio Iolla Mictione Smirneo. Eſine medico. Hippocrate: Ariſtotele Metrodoro: Iccacida medico. Heſiodo. Dialcoñe Cecilio Bione q̄ peridinameon. Anaxilao: Iuba rege.

LIBRO uigeſimonono continētur medicinæ ex animalibus.
De origine medicinæ & qñ primū clinice & qñ primū iatraliptice & de Cryſippo & Eraſiſtrato & Empirice & Erophilo & reliquis illuſtribus medicis & quotiēs ratio medicinæ mutata ſit & qui primus romæ medicus & qñ. & quid de medicis antiq̄ romani iudicauerint & uitia medicinæ Ca.i.
De medicinis lanarū. Ca.ii.
De ouorum natura Ca.iii.
Remedia de cane & ex aīalibus quæ placida nō ſunt. ſed fera: & ex uolucribus & contra morſus phalangiorum Ca.iiii.
De ſeuo camellino & cane rabido & lacerta et anſeribus et columbis et muſtellis remedia Ca.v.
Ad alopecias tollēdas & ad palpebras & ad glaucomata & ad oculos & ad parotidas remedia. Ca.vi.

et ad pilos reddend. ad lendes tollenda

Sūma medicinæ & obſeruationes.d.xxi.

EX AVTORIBVS.

M. Varrone. L. Piſone. Verrio Flacco: Antiate: Nigidio: Caſſio: Hemina: Cicerōe Plauto: Celſo: Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Cecilio medico: Metello Scipione: Ouidio poeta. Licinio Macro.

EXTERNIS.

Philopatore: Homero Ariſtotele: Orpheo

Democrito: Anaxilao

MEDICIS.

Botrienſe: Apollodoro: Orchidemo: Anaxilao: Ariſtone: Xenocrate: Democrate: Diodoro: Cryſippo philoſopho. Ori. Nicandro Apollonio: Tyaneo.

LIBRO trigeſimo continentur medicinæ ex aialibus reliquæ prioris libri.

De origine magice artis quádo & a quibus coeperint: & a quibus celebrata fuerit. Ca.i.

Vituperatio Nerõis Cæſaris Ca.ii.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digeſtæ in animalibus: quorum genera placida ſunt aut fera Ca.iii.

Ad muliebra mala medenda: & conceptus maturãdos Ca.iiii.

Promiſcuæ medicinæ Ca.v.

De miraculis quarundam beſtiarum Ca.vi.

Sũma medicinæ & obſeruatões.dccc.liiii.

EX AVCTORIBVS.

M. Varone: Nigido. M. Cicerone. Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Licio macro.

EXTERNIS.

Herodoto: Ariſtotele: Hermippo: Homero: Appione: Orpheo: Democrito: Anaxilao

MEDICIS.

Botrio: Appollodoro: Menãdro: Archimede: Ariſtone: Xenocrate: Diodoro: Chryſippo: Ori: Nicandro: Apollonio: Tyaneo.

LIBRO Trigeſimoprimo continentur medicinæ ex aq̃tilib⁹ & q̃rũ mirabilia

Aquarum mirabilia Ca.i.

De differentia aquarum medicinis & obſeruationibus.cc.lxvi. Ca.ii.

De qualitate aquarũ in ſalubritate uel cõmoditate earum Ca.iii.

Aquarum ſubito naſcentium aut deſinẽtium ratio Ca.iiii.

Obſeruatio hyſtorica Ca.v.

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicatis utẽdum: & quid proſit nauigatio & medicinæ aquæ marinæ Ca.vi.

De generibus ſalis cõfecturis & medicinis & obſeruationibus Ca.vii.

De ſcombro piſce & muria & alece Ca.viii.

De natura ſalis et eius medicis Ca.ix.

De nitri generibus et confecturis et medicinis et obſeruatiouibus Ca.x.

De ſpongiarum natura Ca.xi.

Summa medicinæ hyſtoriæ et obſeruationes.dccc.xxiii.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Caſſio Parmenſe. Cicerone: Mutio: Corn. Celſo: Trogo ouidio: Polybio: Sorono.

EXTERNIS.

Callimacho: Cæcilio: Cteſia: Lyndo: Theophraſto: Eudoxo: Teopompo: Polyclito: Iuba: Pyco: Appione: Epigene: Pelope: Apelle: Democrito: Traſillo: Nicandro: Menãdro comoedo: Attalo: Saluſtio: Dionyſio: Andrea: Nicerato: Hippocrate: Anaxilõ.

LIBRO Trigeſimoſecundo continentur reliquæ medicinæ ex aquatilibus.

De echeneide piſce et mirabili eius proprietate: de torpedine et marino lepore: et mirabilia rubri maris Ca.i.

De ingenis & manſuetudine quorũdam piſcium: & ubi ex manu edant. & nbi reſponſa dantur ex piſcibus Ca.ii.

De his quibus interris & in aquis uictus eſt & de caſtoreis medicinæ & obſeruationes Ca.iii.

De teſtudine & multorũ piſcium medicinæ: & obſeruationes Ca.iiii.

Promiſcuæ medicinæ Ca v.

Ad febres omnium generum: & contra diuerſas infirmitates Ca.vi.

Animalium omnium in mari uiuentium.c.lxvi. genera eſſe Ca.vii.

Summa medicinæ & hyſtoriæ & obſeruationes.d.cccc.xxviii.

EX AVCTORIBVS.

Licino macro: Trebonio Nigro. Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Ouidio poeta: Caſſio: Hemina: Mecenate. L. Ateio.

EXTERNIS.

Iuba: Andrea: Salpe: Appione Pelope: Apelle Thaſio: Straſillo Nicandro.

LIBRO trigeſimotertio continẽtur naturæ metallorum.

Quæ prima commendatio metallorum auri & de origine annulorum aureorũ & mõ auri apud antiquos & equeſtri ordine & de iure annulorum aureorum Ca.i.

De decuriis iudicum & quotiens nomina equeſtris ordinis immutata: & donis militantibus & quando primum coronea aurea Ca.ii.

De reliquo uſu auri ĩ uiris & mulieribus & de nũmo aureo: & qñ primum ſignaũ eſt aes argentum et aurum: et anteq̃ ſignaret

qui mos i aere: et quæ maxima pecunia primo cenſu et quotiens: et quibus temporibus auctoritas auri ¶Ca.iii.
¶Ratio naturalis auri inueniendi et quādo primum aurea ſtatua: et medicinæ ex auro ¶Ca.iiii.
¶De cryſocolla et medicinæ et cryſocolla.vi. et mirabilia naturæ de glutinandis inter ſe perficiendiſq; metallis ¶Ca.v.
¶De argento et argento uiuo ex ſtibia ſiue alabaſtro: et ſcoria argenti et ſpuma argenti ¶Ca.vi.
¶De minio quantæ auctoritatis fuerit apud romanos et origine ac inuentione eius: et cinnabaris ratione in picturis et medicinæ
¶De generibus minii et ratione eius in picturis ¶Ca.vii.
¶De hydrargyro de argēto inaurando de coticulis et argenti generibus et experimentis ¶Ca.viii.
¶De ſpeculis et egyptio argēto ¶Ca.ix.
¶De immodica pecunia: et quorum maxime opes fuerint et quando primum Po.ro. ſtipem ſparſerit ¶Ca.x.
¶De luxuria et frugalitate in uaſis: et lectis argenteis quando lances immodice factæ ¶Ca.xi.
¶De ſtatutis argenteis et celatura argenti et cæteris quibuſdam ¶Ca.xii.
¶De ſile et ceruleo et cryſocolla et neſtoriano: et cilono et q̄ non omni anno equaliter ſpeties uendantur ¶Ca.xiii.
¶Summa medicinæ et hyſtoriæ et obſeruationes.M.cc.xv.

¶EX AVCTORIBVS.

¶L.Piſone: Antiate Verrio.M.Varrōe Cor. Nepote: Meſſala ruffo: Marſo poeta Butho Iulio baſſo q de medicinis græce ſcripſit: Seſtio nigro qui item: Fabio Veſtale.

¶EXTERNIS.

¶Democrito: Metrodoro Sceptio: Menechino qui de toreutice ſcripſit: Xenocrate qui item Antigono qui item: Heliodoro q de athenienſiū anathematis: Praxitele q admirabilia opera ſcripſit: Nymphodoro: Iolla: Apollodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botrienſe: Archimede: Dionyſio: Ariſtogene Democrito: Mneſicle: Atralo medico: Xenocrate: Zenone: Tenneſto.

LIBRO trigeſimoquarto continentur æris metalla: & ferri & plumbi & ſtagni ¶Ca.i.
¶Genus æris quæ corinthia: & quæ deliayca quæ ægeniticat ¶Ca.ii.
¶De candelabris & templorum ornamentis ¶Ca.iii.
¶Quando primū ſimulachrū romæ factum & de origine ſtatuarū & honore ſtatuarū & generibus & figulis ¶Ca.iiii.
¶De ſtatuis togatis & quibuſdam aliis & quibus primum in columna: & quando roitra & quādo primum publice & quæ primū ſtatuæ romæ ¶Ca.v.
¶De ſtatis ſine tunicis & quibuſdam aliis: & quæ prima romæ ſtatua equeſtris & quādo omnes ſtatuæ priuatim & publice ſublate & quibus romæ mulierib⁹ & quæ primæ ab exteris publice poſitæ ¶Ca.vi.
¶De antiq̄s ſtatuariis & p̄ciis ſignorū imodicis & coloſſis i urbe celeberrimis ¶Ca.vii.
Nobilitates ex ære operum & artificum ccc.lxvi. ¶Ca.viii.
¶Differentiæ æris & mixturæ & de ſeruando ære ¶Ca.ix
¶De cadmia medicinæ ¶Ca.x.
¶De ſcorea & flore & ſquama æris & ſtoniace & erugine & hyeratio ¶Ca.xi.
De ſcoletia & calciti & ſporo & chalcanto ¶Ca.xii.
¶De pompholige & ſpondio & antiſpondio & diphryge & triēte ſeruilio ¶Ca.xiii.
¶De ferro & ferreis metallis & differentiæ ferri ¶Ca.xiiii.
¶De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro & ex erugine & rubigie & ſquama ferri & hygremplaſtro ¶Ca.xv.
¶De plumbi metallis & balbo plumo et nigro ¶Ca.xvi.
¶De ſtagno & plumbo argentario: & quibuſdam aliis ¶Ca.xvii.
¶Medicinæ de plumbo & ſcoria plumbi: de molibdena ſiue galena: de pſymitio & ſandaraca ¶Ca.xviii.
¶Sūma res & hyſtoriæ obſeruatōes.dccc.xv.

¶EX AVCTORIBVS.

¶L.Piſone: Antiate: Verrio: M. Varrōe. Meſſala: Ruffo: Marſo poeta: Betho: Iulio baſſo qui de medicina græce ſcripſit: Sex. Nigro Item Furio Veſtale.

¶EXTERNIS.

¶Democrito. Metrodoro: Sceptio: Menechino qui de toreutice ſcripſit: Xenocrate qui item Antigono qui item Duride qui item Heliodoro qui de athenienſium anathemate ſcripſit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Butrienſe Iolla: Apollodoro Archimede: Dionyſio: Ariſtogene: Diome

de:Mneſicle:Xenone.

LIBRO Trigeſimoquinto continetur honos picturæ

Honos picturæ Ca.i.

Honos imaginum Ca.ii.

Quando primum clypei imaginum publice:quando in domibus poſiti:& de picturæ initiis & monochromaton & primis pictoribus:& antiquitate picturarum in italia Ca.iii.

De pictoribus romanis:& quando primum dignitas picturæ:& qui uictorias ſuas pictura propoſuerunt:& quando externis picturis dignitas Romæ. Ca.iiii.

Ratio pingendi de pigmentis Ca.v.

De coloribus natiuis & factitiis Ca.vi.

Qui colores non inducantur:& quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quando primum gladiatorum pugnæ propoſite ſunt Ca.vii.

De ætate picturæ opum et artificũ iudicatura nobilitates.ccc.v. Ca.viii.

Primum picturæ certamen:et qui primi penicillo pinxerũt Ca.ix.

De auibus per picturam deceptis.et quid difficillimũ in pictura Ca.x.

De auium cantu compeſcendo:& qui encauſto & penicillo primus lacũaria & cameras pinxerit:ſparſimq; precia mirabilia picturarum Ca.xi.

Plaſtices primi ĩuẽtores de ſimulachris & uaſis fictilibus & precio eorũ Ca.xii.

Terræ uarietates:& de puluere puteolano & aliis terræ generibus quæ in lapidem uertuntur Ca.xiii.

De parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione Ca.xiiii.

De ſulphure & alumine & generibus eorũ & medicinæ Ca.xv.

De terra ſannia & eretria & chia & ſabaniſia & phiniti & appellati medicinæ Ca.xvi.

Cretæ genera ad ueſtiũ uſus cimolia:ſarda umbrica:ſaxũ argentaria Ca.xvii.

Qui & quorũ liberti prepoſiti Ca.xviii.

Terra excalata & terra cuprea:terra balearica:terra ebuſitana Ca.xix.

Summa medicinæ & hyſtoriæ & obſeruationes.d.cccc.lvi.

EX AVCTORIBVS.

Meſſalla oratore:Meſſalla ſene: Feneſtella attico:Verrio.M.Varrone:Corn. Nepote: Decio Euleone:Mutiano:Meliſſo:Vitruuio Caſſio ſeuero:Longulano:Fabio ueſtale qui de pictura ſcripſit.

EXTERNIS.

Praſitele:Apelle:Melantio:Aſclepiodoro: Euphranore:Parrhaſio:Heliodoro qui anathematha ſcripſit athenis: Metrodoro qui de architectione ſcripſit:Democrito:Theophraſto:Appoione grammatico qui de metallica medicina ſcripſit:Nymphodoro:Andrea:Heraclide:Iolla:Apollodoro:Diagora:Butrienſe:Archydemo:Dionyſio:Ariſtogene:Demade:Mneſicle:Xenocrate:Xenonis:Theonneſto.

LIBRO trigeſimoſexto continẽtur naturæ lapidum ac marmorum luxuria Ca.i.

Qui primus in publicis operibus oſtenderit Ca.ii.

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ Ca.iii.

Qui primum laudati in marmore ſcalpẽdo & q̃bus tpibus Ca.iiii.

Nobilitates opum & artificum in marmore c.xxvi.de marmore pario et mauſoleo Ca.v.

Quando primum marmorum in ædificiis uſus et quis primus romæ cruſtauerit parietes:et quibus etatibus queq; marmora in uſum uenerint romæ:et quis primus marmora ſecuerit:et ratio ſecandi de harena Ca.vi.

De naxio et harmonio et de generibus marmorum Ca.vii.

De alabaſtrite et tigindo alabandico Ca.viii.

De obeliſco thebaico.alexandrino.et de illo qui eſt in circo magno Ca.ix.

De illo qui eſt in campomartio prognomone Ca.x.

De tertio obeliſco romæ in uaticano Ca.xi.

De pyramidibus egyptiis et ſphyngæ Ca.xii.

De labyrinthi,ægyptio lemnio italico Ca.xiii.

De penſili et horto et oppido et templo dianæ epheſiæ Ca.xiiii.

De delubro cyzici et lapide fugitiuo:et de echo ſepties reſonãte et ædificio ſine clauo et mirabilia ædificiorũ romæ Ca.xv.

De magnetis generibus et medicinis Ca.xvi.

De lapidibus qui cito abſumunt cõpora in eis condita et de his qui diu ſeruant et de thaſio lapide et medicinis eius. Ca.xvii.

De ebore foſſili & lapidibus oſſeis & palmatis & aliorũ generibus Ca.xviii.
De corallio: uel pyrite & medicinis eius: & oſtracite: de amanto lapide & medicinis ei⁹ de militio lapide & uiribus eius de gagate lapide & medicinis eius: & de ſpongiis & phrygio lapide & natura eius Ca.xix.
De mathide & quinq; generibus eius & ſchiſto Ca.xx.
De quattuor generibus etidis & calamo & ſalamio & arabo & punicibus Ca.xxi.
De lapidibus marmorum medicinalium & mollibus lapidibus & ſpeculari lapide & ſilicibus & phengite & cotibus & reliquis ad ſtructuram lapidibus igni & tempeſtatibus reſiſtentibus Ca.xxii.
De ciſternis & calce & harenæ: generibns & mixtura calcis & harenæ & uitiis ſtructuræ & tectoribus columnis Ca.xxiii.
De medicinis calcis & maltha & gypſo Ca.xxiiii.
Da pauimẽtis & quãdo primũ romæ & ſub diualibus pauimentis & græcanicis & qñ primũ cameræ Ca.xxv.
De origine uitri & ratione faciẽdi & de obſiano uitro & de generibus multiformibus uitri Ca.xxvi.
Ignium miracula: & medicinæ prodigia Ca.xxvii.
Summa medicinæ & hyſtoriæ & obſeruationes.d.xxiiii.

EX AVCTORIBVS.

M.Varrõe: Celio: Galba: C.Iſtio: Mutiano Nepote: Cor.L.Piſone: Tuberone: Seneca Fabio: Veſtale: Ammo Foeciale: Fabiano: Catone Cenſorio: Vitruuio

EXTERNIS.

Theophraſto: Praxitele: Iuba rege: Nicandro: Sotaco: Sudine: Alexandro: Polyhiſtore: Apione: Philiſtonico: Duride: Herodoto: Eumero: Ariſtagora: Dionyſio: Archemidoro: Bucorida: Antiſtene: Democrito: Demotele: Licea.

LIBRO trigeſimoſeptimo continentur origo gemmarum.

De gemma polycratis tyranni & pirehi regis & qui ſculptores optimi & nobilitates artificum & quis primus dactylothecam romæ habuit. Ca.i.
De gemmis tranſlatis in triumpho Põpeii & natura criſtalli & medicis: & luxuria circa eam: & quando primum inuenta myrrhyna & luxuria circa eam & natura myrrhinorum quæ mentiti ſunt auctores de ſuccino Ca.ii.
De ortu: & medicis: & generib⁹ & luxuria ſuccinorũ & licurio & medicine Ca.iii.
De adamantis generibus & medicinis & Margaritis Ca.iiii.
De ſmaragdi generibus: & gemmis uiridibus tranſlucidis Ca.v.
De opali generibus & uitiis & experimentis & uariis gemmis Ca.vi.
De generibus carbunculorũ & uitiis experimentis & gẽmis ardẽtibus Ca.vii.
De generib⁹ topatii & callaite: & de gẽmis uiridibus nõ trãſlucẽtibus Ca.viii.
De iaſpidum generibus Ca.ix.
De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem Ca.x.
De gemmis quæ a membris hominuum cognominãtur: & quæ ab animalib⁹: & de his quæ a cæteris rebus Ca.xi.
De gemmis naſcentibus & factitiis: & figuris gemmarum Ca.xii.
De ratione probandarum gemmarnm Ca.xiii.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes.M.ccc.

EX AVCTORIBVS.

M.Varõe: Actis triumphi: Moecenate: Iaccho: Cor.Boccho.

EXTERNIS.

Iuba rege: Xenocrate: Zenonis. Sudine Eſchylo: Philoxene: Erupide: Nicandro Satyro: Theophraſto: Carete: Philomene: Democrate: Xenotino Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo Siculo: Nicea: Theocreſto. Aſaruba: Mnaſia: Theomene: Cteſia: Mitridate: Sophocle: Archelao rege: Calliſtrato: Democrito: Iſmenio: Olympico: Alexandro Polyhiſtore: Appione: Ori: Zoroaſtre: Zactalia.

Plinius secundus Veronensis, Vespasiani Imp. fuit temporibus, vir fuit acri ingenio, studio incredibili, vigilantia summa. Conscripsit de historia mundi seu naturalis historiæ hos 37. libros, opus quemadmodum Vives recte censuit, tam varium quam ipsa est rerum natura, quam tractat. Perire omne tempus arbitrabatur, quod studijs non impertiretur. Idem, Nullum dicere solebat librum usque adeo esse malum, ut non aliqua parte prodesset. Perijt suffocatus fumo ex Vesuvio, cum ad eius incendij explorandas causas propius accessisset. Caij Plinius in epistola de plinij vita. Plinius alius iunior fuit, cuius extant epistolæ doctæ.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS INCI.

AN FINITVS SIT MVNDVS & an vnq; Ca. I.

MVndum & hoc quod nomine alio Cælum appellari libuit: cuius circunflexu teguntur cuncta: numen eſſe credi par eſt: æternum: immenſum neque genitum: neque interiturum unquam. Huius extera indagare: nec intereſt hominum: nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer eſt: æternus immenſus: totus in toto: immo uero ipſe totum infinitus: ac finito ſimilis. Omnium rerum certus & ſimilis incerto. Extra intra cuncta complexus in ſe: idemq; rerum naturæ opus & rerum ipſa natura: furor eſt menſuram eius animo quoſdam agitaſe atq; prodere auſos. Alios rurſus occaſione hinc ſumpta: aut his data innumerabiles tradidiſſe mundos: ut totidem rerum naturas credi oporteret. Aut ſi una omnes incubarent: totidem tamen ſoles: totidemq; lunas: & cætera etiam in uno & immenſa & innumerabilia ſydera: quaſi non eadem quæſtione ſemper intermino cogitationis occurſura deſiderio finis alicuius. Aut ſi hæc infinitas naturæ omninum artifici poſſit aſſignari. Non illud idem in uno facilius ſit intelligi tanto præſertim opere: furor eſt: profecto furor egredi ex eo. Et tanquam interna eius cũcta plane iam ſint nota ita ſcrutari extera quaſi uero menſuram illius rei poſſit agere: qui ſui neſciat: aut homines poſſint uidere quæ mundus ipſe non capiat.

DE FORMA EIVS. Ca. II.

FOrmam eius in ſpeciem orbis abſoluti globatam eſſe nomen imprimis & conſenſus in eo mortalium orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent non ſolum quia talis figura omnibus ſui partibus uergit in ſe ſe: ac ſibi ipſa tolleranda: eſt ſeque includit & continent nullarum egens compagum: nec finem aut initium ullis ſui partibus ſentiens: nec quia ad motum quo ſubinde uerti mox apparebit: talis aptiſſima eſt. Sed occulorum quoq; probatione quod conuexus mediuſque quacunq; cernatur: cum id accidere in alia non poſſit figura.

DE MOTV EIVS. Ca. III.

HAnc ergo formam eius æterno & irrequieto ambitu: inenarabili celleritate. xxiiii. horarum ſpatio circũagi ſolis exortus & occaſus haud dubium reliquere an ſit immenſus: & ideo ſenſum aurium facile excedens tantæ molis rotatæ uertigine aſſidua ſonitus: non equidem facile dixerim: non hercle magis quam circunactorum ſimul tinitus ſyderum ſuoſque uoluentium orbes. An dulcis quidam & incredibili ſuauitate contentus nobis qui intus agimus iuxta diebus noctibuſque tacitus labitur mundus: eſſe innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impreſſas: Nec ut in uolucrum notamus ouis leuitatem continuam lubricum corpus: quod clariſſimi quidem auctores dixere: nerum argumentis indicatur quoniam inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumeræ in mari præcipue: ac plerunque confuſis monſtrificæ digenerantur effigies. Præterea uiſus probatione: alibi plauſtra: alibi urſi tauri alibi: alibi litteræ: figura & candidiore medio ſuper uerticem circulo.

CVR MVNDVS DICATVR. Ca. IIII.

EQuidem & conſenſu gentium moueor. Nanq; Coſmos græci nomine ornamẽti appellauerunt eum & nos a perfecta abſolutaq; elegantia mundum Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut ĩterprætatur. M. Varro Adiuuat rerum ordo deſcripto circulo qui ſignifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas ſolis curſus congruens tot ſæculis ratio.

DE QVATTVOR ELEMENTIS. Ca. V.

NEc de elementis uideo dubitari quattuor ea eſſe. Ignitum ſummo: inde tot ſtellarum collucentium illos occulos. Proximum ſpiritue. quem græci noſtriq; codẽ uocabulo aera appellant. Vitalem hunc: & per cuncta rerum meabilem: totoq; cõſertum. Cuius ui ſuſpenſam cum quarto aquarum elemento librari medio ſpatii tellurem. Ita mutuo complexu diuerſitatis effici nexum: & leuia ponderibus ĩhiberi quo minus euolent. Contraq; grauia ne ruant ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuer

ſa niſu ui ſua quæq; conſiſtere irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente imā atq; mediam in toto terram eādemq; uniuerſo cardine ſtare pendentem librantem per quæ pendeat. ita ſolam immobilem: circa eam uolubili uniuerſitate: eādemq; ex omnibus necti: eidemq; omnia inniti.

De ſeptem Planetis. Ca. VI.

INter hanc cælumq; eodem ſpiritu pendent certis diſcreta ſpatiis. vii. ſydera: quæ ab inceſſu uocamus errantia: cum errent nulla minus illis. Quorum medius ſol fertur ampliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo terrarumq;: ſed ſyderū etiam ipſorum cælique rector. Hunc mundi eſſe totius animum: ac planius mentem. Hūc principale naturæ regimen ac numen credere decet opera eius exiſtimantes. Hic lucem rebus miniſtrat. aufertq; tenebras: Hic reliqua ſydera occultat. hic uices tēporum annūq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat. hic cæli triſtitiam diſcutit. atq; etiam nubila humani animi ſerenat. hic ſuū lumen cæteris quoq; ſyderibus fœnerat. præclarus: eximius omnia intuens oīa etiā exaudiens ut principi litterarum Homero placuiſſe in uno eo uideo.

De deo. Ca. VII.

QVa propter effigiem dei formāq; querere inbecillitatis humanæ reor: quiſquis eſt deus (ſi modo eſt alius) & quacunq; in parte: totus eſt ſenſus: totus eſt uiſus: totus auditus: totus animæ: totus animi: totus ſui. Innumeros quidem credere atq; etiā ex uirtutibus uitiiſque hominum ut pudicitiam: concordiam: mētem: ſpem: honorem: clementiam fidem: aut (ut Democrito placuit) duos omnino pœnam & beneficium: maiorem ad ſocordiam accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit infirmitatis ſuæ memor: ut portionibus coleret quiſq; quo maxime indigeret. Itaq; nomina alia aliis gentibus: & numina in iiſdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in genera deſcriptis morbiſq; & multis etiam peſtibus dum eſſe placata trepido metu cupimus. Ideoq; etiā publice febri fanum in palatio dicatum eſt. Orbonæ ad ædem larium ara. Et malæ fortunæ eſquiliis. Quāobrem maior cælitum populus etiam quam hominum intelligi poteſt: cum ſinguli quoq; ex ſemetipſis totidem deos faciāt Iunones genioſq; adaptando ſibi. Gentes uero quædam animalia etiam aliqua & obſcena pro diis habent: ac multa dictu magis pudenda perfetidos cibos & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidem īter deos credi: tātoq; æuo ex his nūminē naſci: & alios eſſe grandæuos: ſemperq; canos: alios iuuenes: atq; pueros atricoloris: aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus uiuentes morienteſq; puerilium prope deliramentorum eſt. Sed ſuper omnem impudentiam: adulteria inter ipſos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiam furtorum eſſe & ſcelerum numina. Deus eſt mortali iuuare mortalem: & hæc ad æternam gloriam uia: hac proceres iere romani: hac nunc cæleſti paſſu cum liberis ſuis uadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus feſſis rebus ſubueniens. Hic eſt uetuſtiſſimus referendi benemerētibus gratiam mos: ut tales numinibus aſcribant. Quippe & omnium aliorum nomina deorum & quæ ſupra ſyderum retuli ex hominum nata ſunt meritis. Iouem quidem aut mercurium aliterue alios inter ſe uocari: & eſſe cæleſtis nomē culaturæ quis non interpretatione nature fateatur? Irridēdū uero agere curam rerum humanarum illud quicquid eſt ſummum. an ne tā triſti atq; multiplici miniſterio non pollui credamus dubitemus ue? Vix prope eſt iudicare utrum magis conducat generi humano quando aliis nullus eſt deorum reſpectus: aliis pudendis externis famulantur ſacris: ac digytis deos geſtant: & monſtra quoque quæ colūt dannant: & excogitant cibos imperia dira in ipſos: ne ſomno quidem quieto irrogant. Non matrimonia non liberos non denique quicquam aliud niſi iubentibus ſacris diligūt. Alii ī ipſo capitolio fallunt. ac fulminantem peierant Iouem: & hos iuuant ſcelera: illos ſacra ſua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utraſque ſētentias mediū ſibi ipſa mortalitas numē: quominus etiam plana de deo coniectatio eſſet. Toto quippe mundo & locis oibus omnibuſq; oīs omnium uocibus fortūa ſola inuocatur: & una nominatur: una accuſatur: una agit rea: una cogitatur: ſola laudatur: ſola arguitur: & cū conuitiis colitur: uolubiliſq; a pleriſq; uero & ceca etiam exiſtimata: uaga: inconſtans: incerta: uaria: indignorūq; fautrix huic omnia expenſa huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium ſola utraq; paginā facit. Adeoq; obnoxiæ ſumus ſortis: ut ſors ipſa pro deo ſit: qua deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit: aſtroq; ſuo euentus aſſignat: & naſcendi legibus ſemelq; in omnes

DSI

futuros unquā deo decretū. In reliquū uero ocium datur. Sedere cœpit ſententia hæc: pari
terq̃ & eruditū uulgus & rude in eā curſu uadit. Ecce fulgurum monitus: oraculorū preſ
cita: aruſpicū ꝑdicta atq̃ etiā parua dictu in auguriis ſternutamenta & offenſiones pedū:
Diuus Auguſtus læuū ꝑdidit ſibi calceū ꝑpoſtere indutū quo die ſeditione militari ꝑpe
afflictus eſt. Quæ ſingula id ꝑuidam mortalitatē inuoluūt: ſolū ut inter iſta uel certū ſit
nihil eſſe certi: nec miſerius quicq̃ homine aut ſuperbius: Cæteris quippe animantium ſola
uictus cura eſt. In quo ſponte naturæ benignitas ſufficit: uno quidē uel pferenda cūctis
bonis q̃ de gloria: de pecunia: ambitione: ſuperq̃ de morte nō cogitant. Verū ī his deos age
re curā rerū humanarū credi ex uſu uitæ ē pœnaſq̃ maleficiis aliquādo ſeras occupato deo
in tanta mole: nunq̃ autē irritas eſſe. Nec ideo proximū illi genitum hominem: ut uilitate
iuxta beluas eſſet. Imperfecte uero in hominē nature precipua ſolatia ne deum quidē poſ
ſe omnia. Nāq̃ nec ſibi poteſt mortē cōſciſcere: ſi uelit: quod homini dedit: optimū in tā-
tis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare: aut reuocare defunctos nec facere ut qui
uixit non uixerit: qui honores geſſit: nō geſſerit. Nullumq̃ habere ī præterita ius preterq̃
obliuionis. Atq̃ ut facetis quoq̃ argumētis ſocietas hæc cum deo copuletur ut bis dena
uiginti non ſint: ac multa ſimiliter efficere non poſſe: per quæ declaratur haud dubie natu
ræ potentia id quoq̃: eſſe quod deum uocamus. In hæc diuertiſſe nō fuerit alienū propter
uulgatam aſſidue queſtionem de deo.

¶ De natura ſyderum errantium. ¶ Ca. VIII.

HInc redeamus ad reliq̃ naturæ ſydera quæ effixa diximus mundo: non illa ut exiſti-
mat uulgus ſingulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora pauperibus: ob-
ſcura defectis: & pro ſorte cuiuſq̃ lucētia ad munera mortalibus Quia nec cū ſuo
quęq̃ homine orta moriuntur: nec aliquem extingui decidua ſignificant. Non tanta cœ-
lo ſocietas nobiſcū eſt: ut noſtro fato mortalis ſit ille quoq̃ ſyderum fulgor. Illa nimio ali
mento tracti humoris igneam uim habundantia reddunt: cū decidere creduntur: ut apud
nos quoq̃ id luminibus acceſis liquore olei notamus accidere. Ceterum æterna eſt cæle-
ſtibus natura intexentibus mundum intextuq̃ concretis. Potentia autem ad terrā magno
pere eorū pertinens: quæ propter effectus claritatēq̃ & magnitudinē in tanta ſubtilitate
noſci potuerunt: ſicut ſuo demoſtrabimus loco. Circulorū quoq̃ cæli ratio in terræ mētio
ne aptius dicet: quando ad eā pertinet tota ſigniferi modulatio inuentionibus non dilatis
Obliquitatem eius intellexiſſe: hoc eſt rerū fores appuiſſe Anaximāder Mileſius traditur
primus olimpiade. lviii. Signa deinde in eo cleoſtratus: & primū arietis ac ſagitarii Sphaerā
ipſam ante multo atlas. Nūc relicto ipſius mundi corpore reliqua inter cælū terraſq̃ tractē-
tur. Sūmum eſſe qđ uocant ſaturni ſidus: ideoq̃ minimū uideri: & maximo ambire circu-
lo. ac. xxx. anno ad breuiſſima ſedis ſuæ principia regredi certū eſt. Omniū autē errantium
ſyderum meatus interq̃ ea ſolis & lunæ: cōtrariū mundo agere curſū. id eſt leuū: ſemp illo
in dexteram ꝑcipiti: & q̄uis aſſidua conuerſione inmēſe celeritatis attolātur ab eo: rapian-
turq̃ in occaſū: aduerſo tamē ire motu: per ſuos quæq̃ paſſus ita ferri: ne cōuolutus aer eā
dē in ꝑtem æterna mūdi uertigine ignauo globo torpeat: ſed findatur aduerſo ſyderū uer-
bere diſcretus & digeſtus. Saturni aūt ſydus gelidæ ac rigentis eſſe naturæ: multoq̃ ex eo
inferiorem iouis circulum: & ideo motu celeriore duodenis circūagi annis. Tertiū Martiſ
quod quidā Herculis uocant: ignea ardētis ſolis uicinitate binis fere ānis cōuerti. Ideoq̃
ardore nimio & rigore Saturni: interiectū ambobus ex utroq̃ temperari. Iouē. ſalutaremq̃
fieri. deū. Inde ſolis meatū eſſe ptiū qdē trecentarū. lx. Sed ut obſeruatio umbrarū eius re
deas ad notas qui nos annis dies adiici. ſupq̃ quartā partē diei. Quam ob cām quinto anno
unus intercalaris dies adič: ut tēporū rō facilius ſolis itineri cōgruat. Infra ſolē ambit īgēs
ſydus appellatū. Veneris: alterno meatu uagū: ipſiſq̃ cognominibus æmulū ſolis & lunæ
preueniens qppe & ante matutinū exoriens luciferi nomē accepit: ut ſol alter: diemq̃ ma-
turans. Contra ab occaſu refulgens nuncupatur ſuper ut progās lucē: uicēq̃ lunæ reddēs.
Quam naturam eius pithagoras Samius primus deprehendit olympiade circiter. xlii. qui
fuit urbis Romæ annus. cxlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia ſydera: eſt claritatis
quidem tantæ ut unius huius ſtellæ radiis umbre reddantur. Itaq̃ & in magno nominum
ambitu ē. Alii eni Iunonis: alii Iſidis. alii matris deū appellauere. Huius natura cuncta ge-
nerant in terris. Nāq̃ in alterutro exortu genitali rore conſpergēs nō terræ mō cōceptus

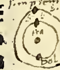
implet: uerũ animãtiũ quoq; omniũ ſtimulat. Signiferi autẽ ambitũ peragit triceĩs & duo
dequinquageĩs diebus: ab ſole nũquã abſiſtens ꝑtibus ſex atq; quadraginta lõgius (ut. Ti
meo placet) Simili rõe ſed nequaquã magnitudine ſcilicet aut ui: ꝓximum illi Mercurii ſy
dus a quibuſdam appellatũ Appollinis inferiore circulo fertur. ix. diebus ociore ãbitu mõ
ante ſolis exortũ: modo poſt occaſũ ſplendens: nũquã ab eo. xxii. partibus remotior: ut Cte
ſias &. Soſigenes docent. Ideo: & peculiaris horũ ſyderũ ſtatio ẽ: neq; cõmunis cũ ſupradi
ctis. Nãq; ea & q̃rta pte cæli a ſole abeſſe & tertia: & aduerſa ſoli ſæpe cernuntur maioreſq;
aliis habent cuncta plæne conuerſionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

De Lunæ Natura. Ca. VIIII.

S Ed oĩum admirationẽ uincit nouiſſimũ ſydus terriſq; familiariſſimũ: & ĩ tenebra
rum remediũ ab natura repertũ lunæ. Multiformi: hæc ambage torſit ingenia cõ
templantiũ: & ꝓximũ ignari ſydus maxĩe indignantiũ. creſcens ſemp aut ſeneſcẽs
Et modo curuata in cornua: modo æqua ꝓportiõe diuiſa modo ſinuata in orbem maculo
ſa. eademq; ſubito ꝑnitens. ĩmenſa orbe pleno. ac repente nulla. alias ꝑnox. alias ſera &. par
te diei ſolis lucẽ adiuuans: deficiens: & in defectu tamẽ cõſpicua. Quæ mẽſis exitu latet cũ
laborare nõ credit. Iã uero hũilis & excelſa: & ne id quidẽ uno mõ: ſed alias admota cælo:
alias contigua mõtibus: nũc in aquilonẽ elata. nunc in auſtros deiecta. Quæ ſingula in eam
deprehẽdit hominũ primus Endimion. & ob id amore eius captus fama traditur. Non ſu
mus ꝑfecto ingrati erga eos qui labore curaq; lucẽ nobis aperuere. In hac luce mira quoq;
humani ingenii peſte ſanguinem & cædes condere ãnalibus iuuat: ut ſcelera hominũ noſcã
tur mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu uigenis diebus ſe
teniſq; & tertia diei pte peragit ſpatia eademq; ſaturni ſydus altiſſimum. xxx: ut dictum
eſt annis. de inde morata in coitu ſolis biduo cum tardiſſime a trigeſima luce rurſus ad eaſ
dem uices exit. Haud ſcio an omnium quæ in cælo prenoſci potuerunt magiſtra in. xii. ſpa
tia menſium oportere diuidi annũ: quãdo ipſum tociens ſolẽ redeundo ad principia cõſe
quitur. Solis fulgore eã ut reliqua ſydera regi: ſiquidẽ in totũ mutuata ab eo luce fulgere
qualẽ in repcuſſu aque uolitare cõſpicimus. Ideo molliore & ĩperfecta ui ſoluere tantum
humorẽ atq; etiã augere. quẽ ſolis radii abſumant. Ideo & inequali lumĩe aſpici. quia ex ad
uerſo demũ plena: reliquis diebus tantũ ex ſe terris oſtendat: quãtum ex ſole ipſa cõcipiat
In coitu q̃dẽ nõ cerni: quoniã auſtum oẽm lucis aduerſa illo regerat. Vnde accepit. Sydera
uero haud dubie hũore terreno paſci quia orbe dimidio nõnunq̃ maculoſa cernantur ſci
licet nondũ ſuppetente ad hauriendũ ultra iuſta ui. Maculas eñi nõ aliud eſſe q̃ terre rap
tas cũ hũore ſordes.

De defectu Solis & Lunæ Et de nocte. Ca. X.

D Efectus autẽ ſuos & ſolis rẽ in tota cõtẽplatiõe naturæ maxĩe mirã & oſtẽto ſimilẽ
eorum magnitudinũ umbræq; indices exiſtere. Quippe mãifeſtũ ẽ ſolem interuẽ
tu lunæ occultari: lunãq; terræ obiectu, ac uices reddi: eoſdẽ ſolis radios lũa ĩterpo
ſitu ſuo auferẽte terræ: terraq; lunæ. Hac uero ſubeũte repẽtinas obduci tenebras rurſuq;
illius umbra ſydus hebetari. Neq; aliud eſſe noctẽ quã terræ umbrã. Figurã aũt umbræ ſi
milẽ metæ ac turbini inuerſo: quãdo mucrõe tãtũ ingruat: neq; lunæ excedat latitudinem:
quoniã nullũ aliud ſydus eodẽ mõ obſcuretur: & talis figura ſemp ĩ mucronẽ deficiat. Spa
tio q̃dẽ cõſumi umbras indicio ſunt uolucrũ ꝑlati uolatus. Ergo cõfiniũ illis eſt aeris termi
nus initiũq; ætheris. Supra lunã pura omĩa ãc diuturnæ lucis plena. A nobis autẽ p noctem
cernuntur ſydera ut reliqua lumina e tenebris. & ꝓpter has cãs nocturno tẽpore deficit lu
na. Stati autẽ atq; mẽſtrui nõ ſunt utriq; defectus pp obliquitatẽ ſigniferi: lunæq; multiua
gos (ut dictũ eſt) flexus nõ ſẽper in ſcrupulis partium cõgruẽte ſyderum motu.

De ſyderum magnitudine. Ca. XI.

H Aec rõ mortales aĩos ſubducit ĩ cælũ ac uelut ĩ de cõtẽplãtibus triũ maximarũ rerũ
naturæ partiũ magnitudinẽ detegit. Nõ poſſet q̃ppe totus ſol admĩteris ĩterceden
te luna. ſi terra maior eẽt quã luna. Tertio ex utraq; uaſtitas ſolis ãpitur ut non ſit
neceſſe ãplitudinẽ eius oculoꝝ argumẽtis atq; cõiectura animi ſcrutari. Immẽſũ eẽ cõſtat:
q̃a arborũ ĩ limitibus porrectarũ ĩ quolibet paſſuũ milia umbras paribus iaciat interuallis:
tãquã toto ſpatio medius. Et quia ꝑ æquinoctiũ oĩbus ĩ meridiana plaga habitãtibus ſimul
fiat a uertice. Itẽ quia circa ſolſtitialẽ circulũ habitãtiũ meridie ad ſeptẽtrionẽ umbræ cadãt
ortu uero ad occaſũ: q̃ fieri nullo mõ poſſet: niſi multo eẽt maior quã terra: & ꝙ mõtẽ idã

exoriēs latitudinē exupat dextra leuaq͂ large āplectēs pſerti diſcretus tāto iteruallo. Defectus lūnæ magnitudinē eius haud dubia rōe declarat ſicut terræ puitatē ipſa deficiens. Nāq͂ cū ſint tres umbrarū figuræ: cōſtetq͂: ſi par lumini ſit materia: q̄ iactat umbrā: colūnæ effigie iaci: nec habere finē. Si uero maior materia quā lumē: turbinis recti: ut ſit imū eius anguſtiſſimū: & ſimili mō infinita lōgitudo. Si mīor materia quā lux: metæ exiſtere effigiem i cacuminis fine deſinētē: taleq͂ cerni umbrā deficiēte luna palā fit: ut nulla āplius relinquatur dubitatio ſupari magnitudine terrā. Id quidē & tacitis ipſius naturæ idiciis. Cur. n. ptitis uicibus āni brumalis abſcedit? ut noctiū opacitate terras reficiat: exuſturus haud dubie & ſic quoq͂ exurens quadam in pte tāta magnitudo eius ē.

¶ Quæ quis iuenerit in obſeruatione cæleſti. ¶ Ca. XII.

AT rōem q̄dē defectus utriuſq͂ primus romani generis i uulgus extulit Sulpitius Gallus q̄ cōſ. cū M. Marcello fuit. ſed tū Tribunus militū ſollicitudine exercitu liberato: pridie quā Perſes rex ſupatus a paulo ē: i cōcionē ab ipatore pductus ad prædicēdā eclipſim: mox & cōpoſito uolumīe. Apud græcos aūt iueſtigauit primus oium Tales Mileſius olympiadis. xlviii. āno q̄rto pdicto ſolis defectu q̄ ſub. Haliat te rege factus ē urbis cōditæ āno. clxx. Poſt eos utriuſq͂ ſyderis curſū in ſexcētos ānos pcinuit Hipparcus mēſes gētiū dieſq͂ & oras ac ſitus locorū: & uicos populorū cōplexus æuo teſte haud alio mō quā cōſiliorū naturæ pticeps. Viri igētes ſupraq͂ mortaliū naturā tātorū numinū lege deprehēſa: & miſera hoim mēte abſoluta i defectibus ſtellarū ſcelera: aut mortē aliquā ſyderū pauētes. Quo i metu fuiſſe Sterſicori & Pindari uatū ſublimia ora palā ē deliq̄o ſolis: & i luna ueneficia arguēte mortalitate: & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias atheniēſiū impator ueritus claſſe portu educere: opes eorū afflixit. Macti igenio & cæli iterpræ tes rerūq͂ naturæ capaces argumēti ipatores quo deos hoieſq͂ uiciſtis. Quis. n. hæc cærnēs & ſtatos ſyderū (quoniā ita placuit appellare) labores nō ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat. Nūc cōfeſſa de iiſdē breuiter atq͂ capitulati attigā: ratione admodū neceſſariis locis ſtrictiq͂ reddita. Nā neq͂ iſtituti opis talis argumētatio ē: neq͂ oium rerū afferri poſſe cauſas minus mirum eſt: quā cōſtare in aliquibus.

¶ De defectibus. ¶ Ca. XIII.

DEfectus. cc. xxiii. mēſibus redire i ſuos orbes certū ē. Soliſq͂ defectū nō niſi nouiſſima prima ue fieri luna: quod uocāt coitū. Lunæ aūt nō niſi plena: ſēperq͂ citra quā pxime fuerit. Oibus aūt annis fieri utriuſq͂ ſyderis defectus ſtatis diebus horiſq͂ ſub terra. Nec tamē cū fiāt ſupne ubiq͂ terni: aliquādo pter nubila: ſepius globo terræ obſtante cōuexitatibus mūdi. Intra ducentos ānos Hipparchi ſagacitate cōpatū ē & lunæ defectū aliquādo q̄nto mēſe a priore fieri: ſolis uero ſeptīo. Eādē bis in trigīta diebus ſupra terrās occultari: ſed ab aliis atq͂ aliis hoc cerni: quæq͂ ſūt i hoc miraculo maxīe mira: cū cōueiat umbra terræ lunā hebetari: nūc ab occaſus pte hoc ei accidere nūc ab exortus. Et quanā rōne cū ſolis exortu umbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat ſemel iā acciderit: ut i occaſu luna deficeret utroq͂ ſup terrā cōſpicuo ſydere. Nā ut i duodeci diebus utrūq͂ ſydus quæreretur: & noſtro æuo accidit iperatoribus Veſpaſianis patre. iii. filio iterum conſ.

¶ De lunæ Motu. ¶ Ca. XIIII.

LVnā ſēp auerſis a ſole cornibus ſi creſcat ortus ſpectare: ſi minuat occaſus haud dubiū ē. Lucere dodrātis ſemūtias horarū ab ſecūda adiiciētē uſq͂ ad plenū orbē detraētēq͂ i diminutionē. Intra. xiiii. aūt ptes ſolis ſemp occultā eſſe. Quo argumēto āplior errātiū ſtellarū quā lunæ magnitudo colligit: quādo illæ & a ſeptenis iterdū ptibus emērgāt. Sed altitudo cogit minores uideri ſicut affixas cælo ſolis fulgore interdiu nō cerni: cū æque die ac noctu luceant idq͂ manifeſtū fiat defectus ſolis: & præaltis puteis.

¶ Errantium Motus Et Luminum Canonica. ¶ Ca. XV.

ERrātiū aūt tres q̄s ſupra ſolē diximus ſitas occultātur meantes cū eo. Exoriūtur uero matutino diſcedētes ptibus nunquā āplius undenis. Poſtea radiorū eius cōtractu tegunt: & i triquetro a ptibus. c. xx. ſtationes matutinas faciūt: quæ & primæ uocātur. mox i aduerſo a ptibus. c. lxxx. exortus ueſptinos. Iterū i. c. xx. ab alio latere appropiquāte ſtationes ueſptinas: quas & ſecūdas uocāt: donec aſſecutus i ptibus duodenis occultet illas: q̄ ueſptini occaſus appellant. Martis ſtella ut propior etiā exquadrato ſētit radios ab. lxxxx. partibus: unde & nomē accepit Is motus primus & ſecūdus nonagenariis di-

ctus ab utroq; exortu. Eadē ſtationalis ſenis mēſibus cōmorat̃ in ſignis: alioquin bimeſtris cū cæteræ utraq; ſtatiōe quaternos mēſes nō īpleant. Inferiores aūt duæ occultant̃ in coitu ueſprino: ſimili mō: relictoq; ſole totidē in ptibus faciunt exortus matutinos: atq; a longiſſimis diſtātiæ ſuæ metis ſolē īſequūtur: adeptæq; occaſū matutino condūtur ac prætereūt. mox eodē īteruallo ueſperi exoriūtur uſq; ad quos diximus terminos Ab his retro gradiunt̃ ad ſolē: & occaſu ueſpertio deliteſcūt. Veneris ſtella & ſtationes duas matutinā ueſpertināq; ab utroq; exortu facit a longiſſimis diſtātiæ ſuæ finibus. Mercurii ſtationes breuiore momēto q̄ ut deprehēdi poſſit. Hæc ē luminū occultationūq; rō pplexiore motu multiſq; īuoluta miraculis. Si quidē magnitudines ſuas & colores mutāt: & eædē ad ſeptētrionē accedūt: abeūtq; ad auſtrū: terriſq; ppiores aut cælo repēte cernunt̃. In qbus aliter multa quā priores tradituri fatemur: ea quoq; illorū eſſe muneris. q primi quærēdi uias demoſtrauerūt. Mō ne quis deſperet ſecula pfi cere ſēper: pluribus de cāis hæc oīa accidunt Pria circulorū ē: quos græci abſidas ī ſtellis uocant: eteni græcis utēdū erit uocabulis. Sūt aūt hi ſui cuiq; earū: aliiq; q̄ mūdo. quoniā terra a uerticibus duobus quos appellauerūt polos cētrū cæli ē nō ſigniferi obliq; īter eos ſiti. Oīa aūt hæc cōſtāt rōe circini ſēper īdubita ta. Ergo ab alio cuiq; cētro abſides ſuæ exurgūt. Ideoq; diuerſos habēt orbes motuſq; diſſimilēs qm̄ īteriores abſidas neceſſe ē breuiores eē.

Quare eadē alias altiora: alias inferiora uideantur. Ca. XVI.

Igitur a terræ cētro abſides altiſſime ſūt. Saturno ī ſcorpiōe: Ioui ī uirgine: Marti in leone: Soli ī geminis. Veneri ī ſagitario: Mercurio ī capricorno: mediis oīum ptib⁹ Et ecōtrario ad terræ cētrū humilliæ atq; pxie. Sic fit ut tardius moueri uideāt̃: cū altiſſimo ābitu ferūt̃. Nō qa accelerēt tardēt ue naturales mot⁹ qui certi ac ſinguli ſūt illis: ſed qa deductas ab ſūma abſide lineas coartari ad cētrū neceſſe ē ſicut ī rotis radios. Idēq; motus alias minor cētri ppiquitate ſētitur. Altera ſublimitatū cā. qm̄ a ſuo centro abſidas altiſſimas habēt ī aliis ſignis. Saturnus ī libræ pte uiceſima. Iupiter cācri. xv. Mars capricorni. xxviii. Sol arietis. xxix. Venus piſciū. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri. iiii. Tertia altitudinū rō coeli mēſura nō circuli ītelligit̃ ſubire eas aut deſcēdere pfūdū aeris oculis exiſtimātib⁹. Huic cōnexa latitudinū ſigniferi obliquitatibuſq; cā ē. Per hūc ſtellæ qs dixius errātes ferūt̃. Nec aliud habitat̃ ī terris q̄ qd illi ſubiacet. Reliqua a polis ſqualēt. Veneris tātū ſtella excedit eū binis ptib⁹. Quæ cā ītelligit̃ efficere ut qdā aīalia & ī deſertis mūdi naſcāt̃. Luna quoq; p totā latitudinē eius uagat̃: ſed oīo nō excedens eū ab iis. Mercurii ſtella laxiſſime: ut tn̄ e duodenis ptib⁹ (tot. n. ſūt latitudis) nō āplius octonas peret neq; has eqliter. Sed duas medio eius: & ſupra. iiii. īfra duas. Sol deīde medio fert̃ iter duas ptes flexuoſo draconū meatu īæqualis. Martis ſtella. iiii. medias. Iouis mediā & ſup eā duas. Saturni duas ut ſol. Hæc erit latitudinū rō ad auſtrū deſcēdētiū aut aqlonē ſubeūtiū. Hac rōe ɔſtare & tertiā illā a terra ſubeūtiū ī cælū. Et pariter ſcādi eā quoq; exiſtimauere pleriq; falſo. Qui ut coarguāt̃ apiēda ē ſubtilitas īmēſa. & oīs eas cōplexa cās. Cōuenit ſtellas ī occaſu ueſptino pxias eē terræ & latitudie & altitudie: exortuſq; matutīos ī initio cuiuſq; fieri. Statiōes ī mediis latitudinū articulis: quæ uocāt eclīptica: pinde cōfeſſū ē motū augeri qdiu ī uicino ſint terræ: cū abſcēdāt ī altitudinē: minui. Quæ rō lūæ ſublimitatib⁹ maxime approbatur. Aeq; non eſt dubium in exortibus matutinis etiam numerum augeri: atq; aſtationibus primis tres ſuperiores diminui uſq; ad ſtatiōes ſecundas. Quæ cum ita ſint: manifeſtum erit ab exortu matutino latitudines ſcandi: quoniam in eo primum habitu incipiāt ptius adiici motus. In ſtatiōibus uero pmis ac altitudie ſubire. qm̄ tū pmū īcipiāt detrahi nūeri: ſtellæq; retroire. Cui⁹ rei rō priuatī redēda ē pcuſſæ ī qua dixius pte & triāgulo ſolis radio īhibētur rectū agere curſū: & ignea ui leuāt̃ ī ſublīe. Hoc nō ptinus ītelligi pōt uiſu noſtro. ideoq; exiſtimātur ſtare: unde & nomē accepit ſtatio. Progredit̃ deīde eiuſdē radii uiolētia: & retroire cogit uapor repercuſſas. Multo id magis ī ueſptio ea℞ exortu toto ſole aduerſo: cū ī ſūmas abſidas expellūt̃: minieq; cernūt̃: qm̄ altiſſime abſūt: & minimo ferūtur motu: tāto minores cū hoc ī altiſſimis abſidū euenit ſignis. Ab exortu ueſpertio latitudo deſcēditur partius iā ſe minuēte: motu nō tn̄ an̄ ſtatiōes ſecūdas augēte cū & altitudo deſcēdit̃ ſuperuenīete ab alio latere radio: eodēq; ui rurſus ad terras deprimēte: que ſubſtulerit ī cœlū ex priore triquetro. Tātū ītereſt ſubeāt ne radii an ſuperueīāt. Multoq; eadem magis in ueſpertino occaſu accidūt. Hæc ē ſuperiorū ſtella℞ rō. Difficilior reliqua℞

& a nullo ante nos reddita.

¶ Catholica ſyderũ erratium. ¶ Ca. XVII.

PRimũ igitur dicatur cũ ſint diuerſæ ſtellæ: cur Veneris ſtella nũq̃ lõgius. xlvi. parti
bus. Mercuri⁹. xx. a ſole abſcedat. Sæpe citra eas ad ſolẽ reciprocet. Cõuerſas habẽt
utræq; abſidas: ut ĩfra ſolẽ ſitæ: tãtũq; circulis earũ ſub terra ẽ: q̃tũ ſuperne pdicta
rũ: & iõ nõ poſſunt abeſſe amplius: quoniã curuatura abſidũ ibi non habet longitudinem
maiorẽ. Ergo utræq; ſimili ratione admodũ ſtatuũt abſidũ ſuarũ margines: ac ſpatia longi
tudinis latitudinũ euagatione pẽſant. At eni cur nõ ſemper ad xlvi. & ad partes. xx. perueñi
unt? imo uero. Sed ratio canonica fallit. Nãq; apparet abſidas quoq; earũ moueri: q nunq̃
tranſeãt ſolẽ. Itaq; cũ in partẽ ipſã eius ĩcidere margĩe alterutro latere: tũ & ſtellæ ad lon
giſſima ſua ĩterualla peruenire ĩtelligitur: cũ citra fuere mãgines totidẽ partibus: & ipſe
ocius redire credũtur: cũ illa ſẽper utriq; extremitas ſũmas. Hinc & ratio motuũ cõuerſa ĩ
telligitur. Superiores. n. celerime ferũtur ĩ occaſu ueſpertino: hæ tardiſſimæ. Illæ a terra al
tiſſime abſunt: cũ tardiſſime mouẽtur: hæ cũ ociſſime. Quia ſicut in illis ppinquitas. cẽtri
accelerat: ita ĩ iis extremitas circuli. Ille ab exortu matutino minuere celeritatẽ ĩcipiũt: hæ
uero augere. Illæ retro curſũ agunt a ſtatione matutina uſq; ad ueſpertinã. Veneris a ue
ſpertina uſq; ad matutinã. ĩcipit aut ab exortu matutino latitudinẽ ſcandere. Altitudinem
uero ac ſolem ĩſequi a ſtatione matutina ociſſima ĩ occaſu matutino & altiſſima. Digredi
autẽ latitudine: motũq; minuere ab exortu matutino retro quidem ire: ſimulq; altitudine
digredi a ſtatiõe ueſpertinã. Mercurii rurſus ſtella utroq; mõ ſcandere ab exortu matutĩo
digredi uero latitudĩe. a ueſpertĩo: ↄſecutoq; ſole ad. xv. partiũ ĩterualum cõſiſtit: quadri
duo ppe ĩmobilis. Mox ab altitudine deſcẽdit: retroq; graditur ab occaſu ueſpertĩo uſq;
ad exortũ matutinũ. Tantũq; hæc & luna totidẽ diebus quod ſubire deſcendunt. Veneris
q̃ndecies & plurib⁹ ſubit: rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediunt. Martis etiam qua
druplicato. Tanta ẽ naturæ uarietas. Sed ratio euidẽs. Nam quæ ĩ uaporẽ ſolis nituntur ẽt
deſcẽdunt egre. Multa pmi amplius circa hæc poſſunt ſecreta naturæ legeſq; : q̃bus ipſa
ſeruiat: exẽpli gratia. In martis ſydere cuius eſt maxĩe inobſeruabilis curſus nunq̃ã id ſta
tionẽ facere. Iouis ſydere triquetro raro ad modũ. lx. partibus diſcreto. Qui numerus ſexã
gulas mũdi efficit formas. Nec exortus niſi ĩ duobus ſignis tantũ cãcri & leõis ſimul ede
re. Mercurii uero ſydus ĩpiſcibus exortus ueſpertĩos raros facere: crebẽrĩe ĩ uirgine. In li
bra matutinos. Itẽ matutinos ĩ aquario: rariſſimos ĩ leone. Retrogradum ĩ tauro & in gemi
nis nõ fieri. In cancro uero nõ citra. xxv. partẽ. Luna bis coitum cũ ſole ĩ nullo alio ſigno fa
cere q̃ geminis. Nõ coire aliq̃ñ in ſagittario tantũ: nouiſſimam uero pmamq; eadẽ die uel
nocte nullo alio in ſigno quam ariete conſpici. Id quoq; paucis mortaliũ contingit. Et ĩde
fabula cernendi lynceo: nõ comparere in coelo. Saturni ſydus & martis cum plurimũ die
bus. clxx. Iouis. xxxvi. autẽ cum minimũ denis pertractis diebus. Veneris. lxxix. aũt cum mi
nimum. lii. mercurii. xiii. autẽ cum plurimum. xvii.

¶ Quæ ratio colores eorum mutet. ¶ Ca. XVIII.

COlores ratio altitudinum temperat: ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt: ĩ qua
rum aera uenere ſubeũdo: tingitq; appropinquantes utralibet alieni meatus cir
culus Frigidior in pallorẽ. Ardentior in ruborem. Ventoſus in honorẽ. Sol atq; cõ
miſſuræ abſidum extremæ quæ orbitæ a terra: in obſcuritatẽ. Suus quidem cuiq; color eſt
Saturno candidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero candẽs. Veſperi refulgens. Mercu
rio radians. Lunæ blandus. Soli cũ oritur ardens: poſtea radians. His cauſis connexo uiſu
& earum quæ cœlo continentur. Nãq; modo multitudo conferta ĩ ẽ circa dimidios orbes
lunæ placida nocte leniter illuſtrante eas. Modo raritas ut fugiſſe miremur plenilunio ab
ſcondente: aut cum ſolis ſupra ue dictarum radii uiſus perſtringente noſtros. Et ipſa autẽ
luna ingruentium ſolis radiorum haud dubie differentias ſentit hebetante cætera ĩflexos
mundi conuexitate eos: preterquã ubi recti angulorũ cõpetunt ictus. Itaq; in quadrato ſo
lis diuidua eſt: ĩ triquetro ſemi ambitur orbe: impletur aũt in aduerſo: rurſuſq; minuẽs eaſ
dem effigies pibus edit interuallis ſimili ratione qua ſupra ſolẽ tria ſydera.

¶ Solis motus & dierum inæqualitatis ratio. ¶ Ca. XVIIII.

SOl aũt ipſe quattuor differẽtias habet bis æquata nocte diei: uerno & autũno: ĩ cẽ
trũ incidens terræ octauis in ptibus arietis ac libræ. bis permutatis ſpatiis in auctũ
diei bruma octaua ĩ pte capricorni. Noctis uero ſolſtitio totidẽ ĩ ptibus cancri in

æqualitatis cauſa obliquitas eſt ſigniferi:cũ pars æqua mundi ſuper ſubterq̧ terras oĩbus
fiat momẽtis.Sed quæ recta in exortu ſuo cõſurgũt ſigna longiore tractu tenẽt lucẽ:quæ
uero obliqua ocìore tranſeũt ſpatio.

Quare Ioui fulmĩa aſſignent. Ca. XX.

LAtet pleroſq̧ magna cœli affectione cõpertũ a pricipibus doctrine uiris ſupernoꝝ
triũ ſyderũ ignes eſſe:qui decidui ad terras fulminũ nomẽ habeãt.Sed maxime ex
iis medio loco ſiti:fortaſſis quoniã ↄtagiũ nimii humoris ex ſuperiore circulo:atq̧
ardoris ex ſubiecto p hunc modũ egerat.Ideoq̧ dictum Iouẽ fulmĩa iaculari.Ergo ut e fla
grante ligno carbo cũ crepitu:ſic a ſydere cæleſtis ignis expuitur præcita ſecũ afferens: ne
abdicata quidẽ ſui parte indiuinis ceſſante operibus.Idq̧ maxĩe turbato fit aere: quia col
lectus humor abundantiam ſtimulat:aut quia turbat̃ quodã ceu grauidi ſyderis partu.

Interualla ſyderum. Ca. XXI.

INteruallã quoq̧ ſyderũ a terra multi ĩdagare tentauerũt.Et ſolem abeſſe a luna:
undeuiginti ptes:quãtũ lunã ipam a terra ꝓdiderũt.Pythagoras uero uir ſagacis
animi a terra ad lunã.cxxv.milia ſtadiorum eſſe collegit.Ab ea uſq̧ ab ſolẽ duplũ
Inde ad duodecĩ ſigna triplicatũ.ĩ qua ſententia Gallus Sulpitius noſter fuit.

De ſiderum muſica. Ca. XXII.

SEd Pytagoras interdum ex muſica ratione appellat totum quãtum abſit a terra lu
na.Ab ea ad Mercurium ſpatii eius dimidium & ab eo ad Venerem .A.qua ad ſo
lem ſeſquplum.A ſole ad martẽ tonũ.i.quantum ad lunam a terra.Ab eo ad Iouẽ
dimidium:& ab eo ad Saturnũ dimidium & inde ſeſcuplum ad ſigniferum.Ita ſeptem to
nos effici:quam diapaſon harmõniam uocant:hoc eſt uniuerſitatem concentus:In ea Sa
turnum Dorio moueri.Mercurium phtongo.Iouem.Phrygio.& in reliquis ſimilia iucun
da magis quam neceſſaria ſubtilitate.

De mundi geometria. Ca. XXIII.

STadiũ.cxxv.noſtros efficit paſſus hoc ẽ pedes ſexcentos.xxv.Poſſidonius non mi
nus.xl.ſtadiorũ a terra altitudinẽ eſſe in qua nubila ac uenti nubeſq̧ ꝑueniant.In
de purũ liquidũq̧ & ĩpturbatæ lucis aerẽ.Sed a turbido ad lunã uicies cẽtũ ſtadio
rum.Inde ad ſolẽ qnquies milies.Eo ſpatio fieri ut tã ĩmẽſa eius magnitudo nõ exurat ter
ras.Plures aũt nõ ingentis ſtadiis in altitudinẽ ſubire prodiderunt.Incõperta hæc & inex
tricabilia:ſed tã ꝓdẽda quã ſũt prodita.In qs tamẽ una ratio geometricæ collectiõis nũquã
fallacis poſſit nõ repudiari:ſi cui libeat altius iſta ꝓſequi.Nec ut menſura(id.n .uelle pene
dementis otii ẽ)ſed ut tantũ cõiectãti aĩo cõſtet exiſtimatio.Nam cũ trecẽtis.lx.& fere ſex
partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat circulũ per quem meat ſemperq̧ dime
tiens tertiã partẽ ambitus:& tertiæ paulominus ſeptimã colligat:apparet dempta eius di
midia:quoniã terra centralis interueniat.Sextã uero partẽ huius ĩmenſi ſpatii quod circa
terrã circuli ſolaris animo cõprehenditur ĩ eſſe altitudinis ſpatio.Lunæ uero duodecimã:
quoniã tanto breuiore quã ſol ambitu currit.Ita ferri eã in medio ſolis ac terræ Mirũ quo
procedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata ſucceſſu.Sicut in ſupradictis
occaſionẽ impudentiæ ratio largitur:auſiq̧ diuinare ſolis ad terram ſpatia .Eadem ad cælũ
agunt:quoniã ſit medius ſol:ut protinus mundi quoq̧ ipſius menſura ueniat ad digytos.
Quantas enim dimentientes habeat ſeptimas:tãtas habere circulũ duo & uigeſſimas:tanq̃
plane a perpendiculo menſura cæli conſtet.Aegyptia ratio quã Petoſiris & Necepſos oſtẽ
dere.ſingulas partes in lunari circulo(ut dictum eſt)minimo.xxxiii.ſtadiis paulo amplius
patere colligit.In Saturni ampliſſimo duplum.In ſolis quem mediũ eſſe diximus utriuſq̧
menſuræ dimidium.Quæ computatio plurimum habet pudoris quoniam ad Saturni cir
culum addito ſigniferi ipſius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis ſyderibus. Ca. XXIIII.

REſtãt pauca de mũdo.Nãq̧ & ĩ ipſo cælo ſtellæ repente naſcuntur plura eaꝝ genera.

De cõetis & cæleſtibus ꝓdigiis:natura & ſitu & generibus eoꝝ. Ca. XXV.

COmetas græci uocant:noſtri crinitas horrentes crimine ſanguineo:& comarũ mõ
ĩ uertice hiſpidas.Iidẽ pogonias quibus ĩferiore ex parte ĩ ſpeciẽ barbæ longæ pro
mittit̃ iuba.Acõtiæ iaculi mõ uibrat̃ ociſſimo ſignificatu.Hæc fuit de q̃ quito cõſu
latu ſuo Tyberius ĩpator Cæſar ꝑclaro carmĩe ꝑſcripſit ad hũc diẽ nouiſſime uiſam .Eaſ
dẽ breuiores & in mucronem faſtigiatas xiphias uocauere:quæ ſunt oĩum palidiſſimæ: &

quodã gladii nitore: ac ſine ullis radiis: quos chriſeus auro noĩe ſimilis: colore autẽ electo raros e margine emittit. Pithetes doliorũ cernit̃ figura ĩ cõcauo fumide lucis. Ceratias cornus ſpeciẽ habet qualis fuit cũ græcia apud ſalamina depugnauit. Lãpades ardẽtes imitantur faces. Hippeus eqnas iubas celerrimi motus: atq; in orbẽ circa ſe euntis. Fit & candidus cometes argenteo crine ita refulgẽs ut uix cõtueri liceat: ſpeciæq; humana dei effigiẽ in ſe oſtẽdens. Fiũt & hirti uillorũ ſpeciæ & iuba aliqua circũdati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in haſtã eſt olympiade cẽteſima octaua: urbis anno. cccxxxxviii. Breuiſſimũ quo cernerentur ſpatiũ ſeptẽ dierũ annotatũ eſt: longiſſimũ octoginta. Mouent̃ autẽ alii errantium modo: alii imobiles hærẽt. Oẽs ferme ſub ipſo ſeptẽtrione aliqua eius parte non certa: ſed maxime in cãdida: quæ lactei circuli nomẽ accepit. Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni: nemini cõpartũ alteri quod equidẽ ſciã; Vẽtos aũt ab iis graues æſtuſq; ſignificari. Fiunt & hybernis mẽſibus & in auſtrino polo: ſed ibi citra ullũ iubar. Diraq; cõperta æthiopũ & ægypti populis: cui nomẽ æui eius rex dedit Typõ: ignea ſpeciæ: ac ſpire mõ in torta: uiſu quoq; toruo: nec ſtella uerius q̃ quidã igneus nodus. Spargũtur aliqñ & erratib⁹ ſtellis cæteriſq; crines. Sed cometes nunq̃ in occaſura parte cæli eſt. Terrificum magna ex parte ſydus ac nõ leuiter piatũ ut ciuili motu Octauio cõſule. Iterũq; Põpei & cæſaris bello. In noſtro uero æuo circa ueneficiũ quo claudius Cæſar imperiũ reliqt Domitio Neroni: ac deinde pncipatu eius aſſiduũ ppe ac ſæuũ. Referre arbitrãtur in quas partes ſe ſe iaculet̃ aut cuius ſtelle uires accipiat: qualeſq; ſimilitudines reddat: & qbus in locis emicet. Tibiarũ ſpecie artis muſicæ portẽdere. Abſcenis aũt moribus in uerẽdis partibus. Signorũ ingenii & eruditionis triquetrã figurã quadratãue parib⁹ angulis ad aliquos perẽniũ ſtellarũ ſitus edũt Venena fundere in capite ſeptẽtrionalis: auſtrinæ ue ſerpẽtis. Cometes in uno toti⁹ orbis loco colitur in tẽplo romæ ad modũ fauſtus Diuo Auguſto iudicatus ab ipſo: qui incipiẽte eo apparuit ludis: quos faciebat ueneris genitricis nõ multo poſt obitũ patris. Cæſaris ĩ collegio ab eo inſtituto. nãq; his uerbis id gaudiũ prodidit. Iis ipſis ludorũ meorũ diebus ſydus crinitũ per ſeptẽ dies in regione cæli ſub ſeptẽtrionibus eſt cõſpectũ. Id oriebat̃ circa undecimã horã diei: clarũq; & oĩb⁹ terris cõſpicuũ fuit. Eo ſigno ſignificari uulgus credidit Cæſaris aĩam iter deorũ ĩmortaliũ numina receptã: quo noĩe id inſignæ ſimulacro capitis eius quod mox in foro cõſecrauimus adiectũ eſt. Hæc ille in publicũ. Interiore gaudio ſibi illũ natũ ſe ſeq; in eo naſci iterprætatus eſt & ut uerũ fateamur: ſalutare id terris fuit. Sũt qui & hæc ſydera ppetua eſſe credãt: ſuoq; ambitu ire: ſed nõ niſi relicta a ſole cerni. Alii uero qui naſci humore fortuito & ignea ui: ideoq; ſolui.

¶ Hipparchus de ſyderibus per exẽpla hyſtorica: faces: lampades: trabes: bolides: & caſma cæli. ¶ Ca. XXVI.

IDem Hipparchus nunq̃ ſatis laudatus: ut quo nemo magis approbauerit cognationem cũ hoĩe ſyderũ: aĩaſq; noſtras partẽ eſſe cæli nouã ſtellã & aliã in æuo ſuo genita deprædhẽdit: eiuſq; motu qua die fulſit ad dubitationẽ eſt adductus: an ne hoc ſepius fieret: moueréturq; & eæ quas putam⁹ affixas. Idẽq; auſus rẽ etiã deo ĩprobã annumerare poſteãs ſtellas: ac ſydera ad normã expãgere organis excogitatis: per quæ ſingulorũ loca atq; magnitudines ſignaret: ut facile diſcerni poſſet ex eo: nõ mõ an obirẽt: naſcerenturq;: ſed oĩno aliqua trãſirent moueréturue. Itẽ an creſcerẽt minueréturq; cælo in hæreditate cũctis relicto: ſi quiſq̃ qui rõnẽ eã caperet ĩuẽtus eſſet. Emicãt & faces nõ niſi cauſam decidũt uiſæ. Qualis Germanico cæſare gladiatorũ ſpectaculũ edente pter ora populi meridiano tranſcurrit. Duo genera earũ. Lãpades uocãt plane faces alterũ bolidas: quale mutinenſibus malis uiſſum eſt. Diſtant quod faces ueſtigia longa faciunt priore ardente parte. Bolis uero perpetua ardẽs lõgiorẽ trahit limitẽ. Emicãt & trabes ſimili modo quas docos uocãt quales cũ lacedemonii claſſe uicti imperium græciæ amiſere. Fit & cæli ipſius hiatus quẽ uocãt chaſma.

¶ De cæli coloribus. ¶ Ca. XXVII.

FIt & ſanguinea ſpẽ: quo nihil terribilius mortaliũ timori eſt. Incẽdium ad terras cadens ĩde ſicut olympiadis cẽteſimæ ſeptimæ anno tertio cũ rex Philippus græciam quateret. Atqui hæc ego ratis tpibus naturæ ut cætera arbitror exiſtere: nõ ut pleriq; uariis de cauſis quas ingeniorũ acumẽ excogitat. Quippe ingentiũ malorũ fuere prænuncia. Sed ea accidiſſe nõ qa hæc facta ſunt arbitror: uerum hæc ideo facta quia incuſura erant illa raritate timorẽ. Occultã autẽ eorum eſſe rationẽ: ideoq; nõ ſicut exortus ſupradictos defectuſq; & multa alia noſci.

¶ De flamina cæli. ¶ Ca. XXX.

Ernuntur & ſtelle cũ ſole totis dieb⁹: plerũq; & circa ſolis orbẽ ceu ſpẽ coronæ & uerſicoloris circuli. Qualiter auguſto Cæſare in prima iuuẽta urbẽ intrãte poſt obitũ patris ad nomẽ ingens capeſſendum. De coronis celeſtibus. Ca. XXIX.

Xiſtũt eædẽ corone circa lunã & circa nobilia aſtra: cælo quoq; inhærẽtia. Circa ſolem arcus apparuit. L. Opimio. iii. Qu. fabio. ii. conſ. orbis. L. Portio. M. Acilio.

De circulis repentinis. Ca. XXX.

Irculus rubri coloris. L. Iulio. P. rutilo conſ. fiunt prodigioſi & longiores ſolis defectus qualis ociſo dictatore. Cæſare & antoniano bello totius pene anni pallore continuo. Plures ſoles. Ca. XXXI.

T rurſus plures ſoles cernuntur: nec ſupra ipſum nec infra ſe: ſed ex obliq̃o nunq̃ iuxta nec cõtra terrã: nec noctu ſed aut oriente aut occidente. Semel in meridie cõſpecti in boſphoro ꝓdũtur: q̃a matitutino tpe durauerũt in occaſum. Trinos ſoles antiqui ſæpius uidere. Sicut Sp. Poſtumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella & M. Lepido. L. Planco cõſ. & noſtra ætas uidit Diuo Claudio principe: conſulatu eius. Cornelio Orſito collega. Plures ſimul quã tres uiſi ad hoc æui nunq̃ produuutur.

Plures lunæ. Ca. XXXII.

Vnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio conſ. apparuere: quos pleriq; appellauerunt ſoles nocturnos. Dierũ lux nocte. Ca. XXXIII.

Vmen de cælo noctu uiſum eſt. C. Cecilio. Cn. Papyrio cõſ. & ſæpe alias ut diei ſpecies noctu luceret. Clypei ardentes. Ca. XXXIIII.

Lyppeus ardens ab occaſu ad ortum ſintillãs tranſcurrit ſolis occaſum. L. Valerio. Cn. Mario con. Oſtentum cæli. Ca. XXXV.

Intillã e ſtella cadere: & augeri terræ appropinquantẽ: ac poſtq̃ in lune magnitudinem facta ſit illuxiſſe ceu nubilo diæ. Dein cũ in cælũ ſe reciperet: lampadem facta ſemel unq̃ proditur. Cn. Octauio. C. Scribonio conſ. Vidit hoc licinius Scillanus ꝓconſul cũ comitatu ſuo. De diſcurſu ſtellarum. Ca. XXXVI.

Ieri uidẽtur & diſcurſus ſtellarũ nunq̃ temere ut nõ ex ea parte truces uenti coriãtur: & ex iis tũc ꝓcellæ in mari terriſq;. De ſtellis caſtoribus. Ca. XXXVII.

Idi in nocturnis militũ uigiliis ĩhærere pilis pro uallo fulgurũ effigies: eæ & ãtẽnis nauigãtiũ aliiſq; nauiũ partib⁹ ceu uocali quodã ſono inſiſtũt ut uolucres ſedem ex ſede mutãtes. Graues cũ ſolitariæ uenere: mergẽteſq; nauigia: & ſi in carinæ ima deciderint exurẽtes. Geminæ aũt ſalutares & ꝓſperi curſus ꝓnunciæ quarũ aduẽtu fugati dirã illam ac minacẽ appellatãq; Helenã ferũt. Et ob id Polluci & caſtori id nõmẽ aſſignãt: eoſq; in mari deos inuocant. Hoĩm quoq; capita ueſpertinis horis magno præſagio circũfulgẽt. Oĩa incerta rõne & in naturæ maieſtate abdita. De aere. Ca. XXXVIII.

Actenus de mũdo ipſo ſyderibuſq;. Nũc reliqua cæli memorabilia. Nãq; & hoc cælum appellauere maiores: quod alio noĩe aera: oẽ quod inani ſimile uitalẽ hũc ſpiritũ fundit. Infra lunã hæc ſedes: multoq; inferior. Vt aĩaduerto ꝓpemodũ cõſtare infinitũ ex ſuperiore natura aeris & terreni halitus miſcẽs utraq; ſorte confundit. Hic nubila tonitrua & alia fulmina. Hinc grãdines: & pruinæ: imbres: procellæ: turbines. Hinc plurima mortaliũ mala: & rerũ naturæ pugna ſecũ. Terrena in cælũ tẽdentia deprimit ſyderum uis. Eadẽq; quæ ſpõte nõ ſubeãt ad ſe trahũt. Decidũt ĩbres. Nebulæ ſubeũt. Siccantur amnes. Ruũt grãdines. Torrẽt radii: & terrã in mediũ undiq; ĩpellũt. Iidẽ infracti reſiliunt: & quæ potuere auferũt ſecũ. Vapor ex alto cadit: rurſumq; in altũ redit. uenti ingruũt ĩanes iidẽq; cũ rapina remeãt. Tot aĩaliũ hauſtus ſpiritũ trahit. At ille cõtra nitit̃. Tellusq; ut ĩani cælo ſpiritũ infundit. Sic ultro citro cõmeante natura ut tormẽto aliquo mũdi celeritate diſcordia accendat̃: nec ſtare pugnæ licet: ſed aſſidue rapta cõuoluitur. Et circa terrã immenſo rerũ cauſas globo tendit: ſubinde per nubes cælũ aliud obtexens uẽtorum hoc regnũ. Itaq; præcipua eorũ natura ibi: & ferme reliquas cõplexa cauſas: quoniã & touitruum & fulminũ iactus horũ uiolentiæ pleriq; aſſignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim quod uento ſint rapti & multa ſimiliter. Quam ob rem plura ſimul dicenda ſunt.

De æſtatis tempeſtatibus. Ca. XXXIX.

Empeſtatũ rerũq; quaſdã ſtatas eſſe cauſas: quaſdã uero fortuitas: aut adhuc rõnis in cõparte manifeſtũ eſt. Quis eni æſtates & hyemes quæq; in tẽporib⁹ annua uice

intelligunt ſyderũ motu fieri dubitet? Ergo ut ſolis natura tẽperãdo intelligitur anno: ſic reliquorũ quoq; ſyderũ propria eſt quibuſq; uis & ad ſuã cuiq; naturã fertilis alia ſunt in liquorẽ ſoluti humoris fœcunda alia concreti in pruĩas: aut coacti in niues: aut glaciati in grandines. Alia flatus tẽpis: alia uaporis: Alia roris: alia rigoris. Nec uero hæc tãta debẽt exiſtimari quãta cernũtur: cũ eſſe eorum nullũ minus luna tam imẽſæ altitudinis rõ declaret. Igitur in ſuo quæq; motu naturã ſuã exercẽt/ quod manifeſtũ Saturni maxime tranſitus hymbribus faciũt. Nec meãtiũ mõ ſyderũ hæc uis eſt: ſed multorũ etiã adherẽtiũ cælo/ quotiens errãtiũ acceſſu ĩpulſa aut cõiectu radiorum extimulata ſunt/ qualiter in ſuculis ſentimus accidere: quas græci ob id pluuio noĩe hyadas appellãt. Quin & ſua ſponte quædã ſtatiſq; tẽporibus ut hædorum exortus/ arcturi uero ſydus non ferme ſine pcelloſa grandine emergit.

De caniculæ exortu. Ca. XL.

Nam caniculæ exortu accendi ſolis uapores qs ignorat? Cuius ſyderis effectus amplíſſimi in terra ſentiũtur. Feruẽt maria ex oriẽte eo Fluctuãt in cælis uina. Mouẽtur ſtagna. Origẽ appellat ægyptus ferã: quã in exortu eius cõtraſtare & contueri tradit: ac uelut adorare cũ ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi non eſt dubium.

Vis temporum anni ſtatuta. Ca. XLI.

Qvin in partibus quoq; ſignorũ quorũdã ſua uis ineſt ut autũnali æquinoctio bruma q; cũ tẽpeſtatib⁹ cõfici ſydus ĩtelligimus.

De ĩcertis tẽpeſtatib⁹. Ca. XLII.

Nec hymbribus tm̃ tẽpeſtatib⁹; ſed multis & corpoꝝ & ruris expimẽtis. Afflanẽ alii ſydere. Alii cõmouẽtur ſtatis tẽporibus: aluo: neruis: capite: mẽte. Olea & populus alba & ſalices folia ſolſtitio circũagũt. Floret ipſo brumali die ſuſpẽſa in tectis arẽtis herba pulegii. Rũpũtur intentæ ſpiritu mẽbranæ. Miret̃ hoc qui nõ obſeruet quotidiano experimẽto herbã unã: quæ uocat̃ heliotropiũ abeuntẽ ſolẽ intueri ſemp oĩbuſq; horis cũ eo uerti: uel nubilo obũbrãte. Iã quidẽ lunari poteſtate oſtrearũ cõchiliorũq; & cõcharum oĩum corpora augeri & rurſus minui. Quin & ſoricũ fibras reſpondere numero lunæ exquiſiuere diligentiores. Minimũq; aĩal formicã ſentire uires ſyderis interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt fatẽti pcipuæ iumẽtorũ quorũdã in oculis morbos cũ luna increſcere ac minui. Patrocinat̃ uaſtitas cæli ĩmenſa diſcreta altitudine in duo atq; ſeptuaginta ſigna. Hæ ſunt rerũ aut animãtiũ effigies in quas digeſſere cælũ periti. In his quidam mille ſexcentas annotauere ſtellas inſignes uidelicet effectu uiſuue. Exempli gratia in cauda tauri ſeptẽ quas appellauere Vergilias. In fronte ſuculas Bootem quæ ſequitur ſeptẽtriones.

De hymbribus. Ca. XLIII.

Extra has cãs nõ negauerim exiſtere hymbres uẽtoſq;: qm̃ humidã a terra alias uero pp̃ter uapores fumidã exalare caliginẽ certũ eſt: nubeſq; liquorẽ egreſſo in ſublime aut ex aere coacto in liquorẽ egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in liqorẽ gigni. Dẽſitas earũ corpuſq; haud dubiæ cõiectatur argumẽtorum ſolem obumbret. Perſpicuũ alias etiam urinantibus in quãlibet profnndam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluant. Ca. XLIIII.

Igitur non eã inficias: poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere: quales ſereno ſæpe cernimus: quorum ictu concuti aera uerũ eſt/ quãdo & tela uibrata ſtridũt. Cum uero in nubem peruenerint: uaporem diſſonum gigni ut candente ferro in aquam demerſo: & fumidum uorticem uolui. Hinc naſci procellas.

De tonitruis & fulguribus. Ca. XLV.

Et ſi nube luctetur flatus aut ẽ uapor tonitrua edi: ſi erumpat ardens: flumina. Si lõgiore tractu nitatur fulgetra. His findi nubẽ: illis perrumpi. Et eſſe tonitrua impactorum igniũ plagas: ideoq; protinus corruſcare igneas nubiũ rimas. Poſſe & repulſu ſyderum depreſſum quia terra meauerit ſpiritũ nube cohibitũ tonare natura ſtrangulante ſonitũ dũ rixet/ edito fragore cũ erũpat: ut in mẽbrana ſpiritu intẽta/ poſſe & attritũ dũ in præceps feratur illũ quiſq; eſt ſpiritũ accendi. Poſſe & afflictu nubiũ elidi: ut duorũ lapidũ ſcintilantib⁹ fulgetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmĩa & uana ut q̃ nulla ueniãt rõne naturæ. Iis pcuti mõtes: iis maria: oẽſq; alios irritos iact⁹. Illa uero fatidica ex alto ſtatiſq; de caĩs & ex ſuis uẽire ſyderib⁹ ſimili mõ uẽtos uel poti⁹ flat⁹ poſſe & hario ſiccoq; ãhelitu terræ gigni ñ negauerĩ/ poſſe & aq̃s aera expirãtib⁹ q neq; ĩ nebulã dẽſet nec craſſeſcat in nubes. Poſſe & ſolis ĩpulſu agi: qm̃ uẽtus non aliud intelligatur q̃ fluctus

aeris: pluribuſq; etiā modis. Nāq; & fluminibus & niuibus & e mari uidemus etiā tranqui/
lo: & alios quos uocāt altanos e terra cōſurgere. Qui quidē cū e mari redeunt tropei uocā
tur ſi pergunt apogei.

¶ Qua ratione echo reddatur. ¶ Ca. XLVI.

Montium uero flexus crebriq; uertices & cōflexa ſubito aut confracta in humeros
iuga cōcaui uallū ſinus ſcindunt inequaliter: inde reſultantē aera: quæ cauſa etiam
uoces multis in locis reciprocas facit.

¶ De uentis. ¶ Ca. XLVII.

Sine fine uētos generāt iā quidā etiā ſpecus: qualis in dalmatiæ ora uaſto in præceps
hiatu: in quē deiecto leui pōdere q̃uis tranquillo die turbini ſimilis emicat procella:
nomen loco eſt ſentaquin. Et in cyrenaica ꝓuintia rupes quædā auſtro tradit̃ ſacra
quā profanū ſit attrectari hoīs manu: cōfeſtim auſtro inuoluēte harenas. In domib⁹ etiam
multis manufacta incluſa opacitate cōceptacula auras ſuas habēt. adeo cauſa nō deeſt. ſed
plurimū ītereſt flatus ſit an uētus: illos ſtatos atq; ꝑſpirātes: quos non tractus aliquis uerū
terræ ſentiūt q̃ nō aura nō ꝓcella maris: ſed appellatione quoq; ipſa uenti ſunt. Qui ſiue aſ
ſiduo mūdi incitu & cōtrario ſyderū occurſu naſcūtur ſiue hic eſt ille generabilis rerū na
turæ ſpiritus huc illucq; tanq̃ in utero aliquo uagus: ſiue diſparili errātiū ſyderū ictu: ra/
diorūq; multiformi iactu flagellatus aer: ſiue a ſuis ſyderib⁹ exeūt his ꝓprioribus: ſiue ab il/
lis cælo affixis cadūt: palā eſt illos quoq; legē hēre naturæ nō ignotā etiā ſi nōdū ꝑcognitā.

¶ Naturæ & obſeruationes uentorum. ¶ Ca. XLVIII.

Viginti & amplius auctores græci ueteres ꝓdidere de hiis obſeruationes: quo magis
miror orbe tā diſcordi & in regna hoc eſt in mēbra diuiſo tot uiris curæ fuiſſe tam
ardua uētu ꝑquirere inter bella ꝓſertim & infida hoſpitia. Piratis etiā oīum morta
liū hoſtibus trāſitus famę tenētibus: ut hodie quædā in ſuo quiſq; tractu ex eorū cōmētariis
qui nunq̃ eo acceſſere uerius noſcāt q̃ indigenarū ſciētia. Nūc uero pace tā feſta: tā gaudē
te pro uētu rerū artiūq; principe: oīno nihil adiſci noua inquiſitione: imo ne ueterū quidē
inuēta perdiſci. Nō erāt maiora ꝓmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine: & iſta plu
res ſine præmio alio: qui poſteros iuuādi eruerūt. Nāq; mores hominū ſenuere nō fructus
Et imēſa multitudo aptū quocūq; eſt mare hoſpitaliq; littorū oīum apulſu nauigat: ſed lu
cri nō ſciētiæ grā. Nec reputat cæca mēs etiā tantū auaritiæ intēta id ipſum ſciētia poſſe tu
tis fieri. Quapropter ſcrupuloſius q̃ inſtituto fortaſſis cōueniat operi: tractabo uentos tot
milia nauigantium cernens.

¶ Ventorum genera. ¶ Ca. XLIX.

Veteres quattuor oīno ſeruare per totidē mūdi partes. Iō nec Homer⁹ plures noīat
Hiberi mox iudicatu ſecuta ætas octo addidit: rōne nimis ſubtili & cōſciſſa: Proxi/
mis īter utraq; media placuit ad breuē numerū additis. iiii. ſūt ergo bini in. iiii. cæ/
li partib⁹. Ab oriēte æqnoctiali ſubſolanus. Ab oriēte brumali ulturnus. Illū apeliotē. hunc
græci eurū appellāt. A meridie auſter. Et ab occaſu brumali africus noton & liba nomināt.
Ab occaſu æquinoctiali fauonius. Ab occaſu ſolſtitiali corus: zephiron & argeſten uocant.
A ſeptētrionibus ſeptemtrio. Interq; eū & exortū ſolſtitialē aquilo. A parctias dicti & bore
as. Numeroſior ratio. iiii. iis interiecerat tranſceā media regione inter ſeptētrionem & oc/
caſū ſolſtitialē. Itēq; cætiā media inter aquilonē & exortū æquinoctialem. Ab ortu ſolſtitia
li phœnica media regione inter ortū brumalē & meridiē. Itē inter liba & noton cōpoſitū ex
utroq; mediū. Inrer meridiē & hybernū occidentē libanotō. Nec finis. Alii quippe meſen
nomine etiānū addidere inter boreā & cætiā. Et inter eurū & noton euronoton. Sunt etiā
quidā peculiares quibuſq; gentibus uēti nō ultra certū procedētes tractū: ut Athenienſib⁹
ſyron: paulo ab argeſte deflexus: reliquæ græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uo
catur: Cōſuetudo his oībus nōibus argeſtē intelligit & cætiā. Aliqui uocāt helleſpontion.
Et eoſdē alibi aliter. Itē in narbonēſi prouintia clariſſimus uētorū eſt circius. nec ulli uiolē
tia inferior. Oſti plerūq; recto liguſtico mari ꝑferēs. Idē nō mō in reliquis partib⁹ cæli igno
tus eſt. ſed ne uiēnā quidē eiuſdē ꝓuintiæ urbē attingēs: paucis ante limitibus iugi modici
occurſu tantus ille uentorū eſt coertius. Et auſtros in ægyptū penetrare negat Fabianus.
Quo fit manifeſta lex naturæ uentis etiā & tēpore & fine dicto. Ver ergo aperit nauiganti
bus maria. Cuius in principio fauonii hyberuū molliūt cælum: ſole aquarii. xxv. optinente
partē. Is dies ſextus eſt ante februarias idus. Cōpetit ferme & hoc oībus quo: deinde ponā
per ſingulas intercalationes: uno die anticipātibus rurſumq; luſtra ſequēti ordine ſeruāti/
bus Fauoniū quidā ad. viii. cha. martii chelidoniā uocant ab hirūdinis uiſu. Nonnulli uero

orithiam uno & ſeptuageſimo die poſt brumã ab aduẽtu auiũ flãtẽ per dies nouẽ.Fauoni cõtrarius eſt quẽ ſubſolanũ appellauimus.Datus eſt aũt huic exortus uergiliarũ in totidẽ partibus tauri ſex diebus ante maias idus.quod tẽpus auſtrinũ eſt huic uero ſeptẽtriõe cõtrario.Ardẽtiſſimo autẽ æſtatis tẽpore exorit̃ caniculæ ſydus:ſol e primã partẽ leonis ingrediẽte.Qui dies.xv.ante auguſti chal' eſt.Huius exortũ diebus octo fermæ aquilones antecedũt:quos ꝓdromos appellãt.Poſt diduũ aũt exortus idẽ aqlones cõſtãtius ꝑflãt diebus xl.quos etheſias uocãt.Mollire eos credit̃ ſolis uapor geminatus ardore ſyderis. Nec uentorũ ulli magis ſtati ſunt.Poſt hos rurſus auſtri frequẽtes uſq; ad ſydus arcturi: q̃ exorit̃ xi.dieb⁹ ante æquinoctiũ autũni.Cũ hoc corus incipit:corus autũnat.Huic eſt cõtrarius uulturnus.poſt id æquinoctiũ diebus fere.iiii.&.xl.uergiliarũ occaſus hyẽmẽ incohat. Quod tp̃s in tertio idus nouẽbris incidere cõſueuit:hoc eſt aquilonis hyberni:multũq; æſtiuo illi diſſimilis.cuius ex aduerſo eſt africus.Ante brumã autẽ ſeptẽ diebus totidẽq; poſtea ſternit̃ mare halcyonũ fœturæ:& inde nomẽ ii dies traxere.Reliquũ tẽpus hyemat.Nec tamẽ ſæuitia tẽpeſtatũ cõcludit mare.Piratæ primũ coegere mortis ꝑiculo in mortem ruere: & hyberna experiri maria.Nũc idẽ auaritia cogit.Ventorũ etiã frigidiſſimi ſunt quos a ſeptẽtrione diximus ſpirare. Vicinus his chorus.li.& reliquos cõpeſcũt:& nubes abigunt.Humidi auſter africus:& ꝑcipue auſter italiæ narrãt & in põto cæciã in ſe trahere nubes.Stati corus & uulturnus ꝑter q̃ deſinẽtes.Niuales aqlo & ſeptẽtrio:grãdines ſeptẽtrio ĩportat & corus æſtuoſus auſter:tepidi uulturnus & fauonius.Idẽ ſubſolano ſicciores:& in totũ oẽs a ſeptẽtrione & occidẽte ſicciores:quã meridie & oriẽte.Saluberrimus aũt oĩum aqlo. Noxius auſter & magis ſiccus fortaſſis:quia humidus frigidior eſt:minus exuriæ eo ſpirãte credũtur animãtes.Etheſiæ noctu deſinũt flare:& a tertia diei hora oriũtur.in hiſpania & aſiã ab oriẽte flatus eſt eorũ.in põto ab aquilone:reliqs in partibus a meridie.Spirãt autẽ & a bruma qui uocãtur ornithiæ:ſed leniores & paucis diebus.ꝑmutant & duo naturã cũ ſitu Auſter africæ ſerenus.Aqlo nubilus.Oẽs uẽti uicib⁹ ſuis ſpirãt maiore ex parte.aut ut cõtrarius deſinenti ĩcipiat cũ ꝓxime cadẽtibus.Surgũt a leuo latere in dextrũ ut ſol ambiũt.De rõne eorũ mẽſtrua quarta maxime luna decernit.Iiſdẽ aũt uẽtis in cõtrariũ nauigat̃ ꝓlatis pedib⁹ ut nẽctu plerũq; aduerſa uela cõcurrãt. Auſtro maiores fluctus edũtur q̃ aqlone: qm̃ illæ ĩfernus ex imo maris ſpirat hic ſũmo.Iõq; poſt auſtros noxii ꝑcipue terremotus.Noctu auſter:interdiu aqlo uehemẽtior.Et ab ortu flãtes diuturniores ſunt ab occaſu flãtibus ſeptẽtriones ĩpari fere deſinũt numero.Quæ obſeruatio etiã in aliis multis rerũ naturæ partib⁹ ualet:Mares itaq; exiſtimãtur ĩpares numeri.Sol & auget & cõprimit flatus Auget exoriẽs occidẽſq;.Cõprimit meridianus æſtiuis tp̃ibus.Itaq; medio diei aut noctis plerũq; ſopiũntur:qa aut nimio frigore aut æſtu ſoluunt̃. Et hymbribus uẽti ſopiũtur. Expẽtãtur autem maxime unde nubes diſcuſſæ adaperuere cælũ.Oĩum quidẽ ſi libeat obſeruare minimos ambitus redire eaſdẽ uices quadriẽnio exacto.Eudoxus putat nõ uẽtorũ modo uerũ & reliquarũ tẽpeſtatũ magna ex parte.Et eſt principiũ luſtri eius ſemp ĩtercalari anno caniculæ ortu.De generibus uẽtis hæc.

❡ De repentinis flatibus. ❡ Ca. L.

NVnc de repẽtinis flatib⁹ qui exhalãt e terra ut dictũ eſt coorti rurſuſq; deiecti interi obducta nubiũ cute multiformes exiſtũt:uagi qppe & ruẽtes torrẽtiũ mõ ut aliqbus placere oſtẽdimus tonitrua & fulgura edũt maiore uero illati põdere ĩcurſuq; ſi lateſicca ruperint nubẽ:ꝓcellã gignũt quæ uocat̃ a græcis ecnẽphias: ſi uero depreſſo ſinu arctiã rotati effregerit ſine igne hoc eſt ſine fulmine uorticẽ faciũt: qui thiphon uocatur.i.uibratus Ecnephias differt.Hic ſecũ aliquid abreptũ e nube gelida cõuoluẽs uerſat̃q; & ruinã ſuã illo põdere aggrauãs:& locũ ex loco mutãs rapida uertigine:ꝑcipua nauigãtiũ peſtis:nõ antẽnas mõ:uerũ ipſa nauigia cõtorta frangẽs:tenui remedio aceti in aduenĩentẽ effuſi:cui frigidiſſima eſt natura.Idẽ illiſu ipſo repercuſſus correpta ſecũ in cælum refert ſorbetq; in excelſum.Quod ſi maiore depreſſe nubis eruperit ſpecu:ſed minus alto q̃ ꝓcella:nec ſine fragore turbinẽ uocãt.ꝓxima quæq; ꝓſternentẽ.Idẽ ardẽtior accẽſuſq; dũ fuerit præſter uocatur amburens contacta pariter & proterens.

❡ Alia prodigioſa genera tempeſtatum. ❡ Ca. LI.

NOn fit autẽ aqlonibus typhon nec niualis:aut niue iacente ecnephias.Quod ſimul rupit nubẽ:exarſitq; & ignẽ habuit:aut poſtea cõcepit fulmẽ eſt. Diſtat a præſtere quo flamam ab igne. Hic late funditur flatu:illud conglobatur impetu. Vortex

autem hic meādo diſtat a turbine quo ſtridor a fragore Procella latitudine ab utroq; diſſe
cta nube uerius quā rupta.Fit & caligo belue ſimilis nube dira nauigātibus. Vocatur & co
lūna cū ſpiſſatus humor rigenſq; ipſe ſe ſuſtinet.Ex eodē genere & in longā ueluti fiſtulā
nubes aquā trahit.

¶ Quibus in terris fulmina non cadant. ¶ Ca. LII.

HYeme & æſtate rara fulmina cōtrariis de cauſis:quoniā hyeme dēſatus aer nubium
craſſiore corio ſpiſſatur:oīſq; terrarū exalatio rigēs hac gelida:quicqd accipit ignei
uaporis extinguit.Quæ ratio imunē ſcythiam & circa rigentia a fulminū caſu p̄
ſtat:& e diuerſo nimius ardor ægyptū.Siquidē calidi ſicciq; halitus terre raras ad modum
tenueſq; & infirmas deſantur in nubes. Vere autē & autūno crebriora fulmina corruptis ī
utroq; tēpore æſtatis hyemiſq; cauſis.Qua rōne crebra in italia fulmina quia mobilior aer
mitiore hyeme & æſtate nymboſa:ſemper quodāmodo uernat uel autūnat. Italiæ quoq; p
tibus iis quæ a ſeptētrione deſcendunt ad teporem:qualis eſt urbis campaniæ tractus iux
ta hyeme & æſtatē fulgurat:quod non in alio ſitu.

¶ Fulgurum genera & miracula. ¶ Ca LIII.

FVlminū ipſorū plura genera tradūtur. Quæ ſicca ueniunt nō adurūt:ſed diſſipant
Quæ humida nō urūt:ſed infuſcāt. Tertiū eſt quod clarū uocent mirificæ maxīe
naturæ:quo dolia exauriūtur intactis operimētis:nulloq; alio ueſtigio relicto.Au
rum & æs & argentū liquatur intus ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis:ac ne cōfuſo quidē
ſigno ceræ.Marcia princeps romanorū icta grauida partu exañiato ipſa citra ullum aliud ī
cōmodum uixit.In catilinianis prodigiis pōpeiano ex municipio.M. Herēnius decurio ſe
reno die fulmine ictus eſt. ¶ De obſeruationibus. ¶ Ca. LIIII.

THuſcorū litteræ nouē deos emittere fulmina exiſtimāt:eaq; eſſe.xi.generū.Iouem
enim trina iaculari.Romani duo tm̄ ex iis ſeruauere:diurna attribuentes ioui:no
cturna Sūmano.Rariora ſane eadē de cauſa frigidioris cæli hetruria rūpere a terra quoq;
arbitratur:quæ infera appellat brumali tpe facta ſæua maxime & execrabilia: cum ſint oīa
quæ terrena exiſtimāt nō illa generalia:nec a ſyderibus uenietia:ſed ex proxima atq; turbi
diore natura.Argumētū euidens eſt ꝙ oīa a ſuperiore cælo decidentia obliquos habeant
ictus:hæc autem quæ uocātur terrena rectos.Sed quia ex propiore materia cadūt iō cre
duntur e terra ea exire:quoniā ex repulſu nulla ueſtigia edāt:cū ſit illa ratio nō inferni ictus
ſed aduerſi.Saturni ea a ſydere pficiſci ſubtiliter iſta cōſectati putāt:ſicut cremātia a Mar
tis.Qualiter cū uulſinii oppidū thuſcorū opulentiſſimū totū concrematum eſt fulmine.
Vocāt & familiaria in totā uitā fatidica:quæ prima fiunt familiā ſuā cuiq; indepto.Cæterū
exiſtimant nō ultra decē annos portēdere priuata:præterq̄ hæc quæ matrimonio primo fa
cta aut natali die.Publica nō ultra.xxx.annū:præterq̄ in deductione oppidorum.

¶ De fulminibus euocandis. ¶ Ca. LV.

EXtat annaliū memoria ſacris quibuſdā & p̄cationibus uel cogi fulmina uel impe
trari.Vetus fama eſt hetruriæ impetratū uulſiniis & urbe & agris depopulatis:ſube
unte mōſtro quod uocauere Oltā:euocatū & Porſena ſuo rege & ante eum a Nu
ma ſæpius hoc factitatū in primo annaliū ſuorū tradit.L.Piſo grauis auctor. Quod imita
tū parū rite. Tullū Hoſtiliū ictū fulmine.Lucoſq; & aras & ſacra habemus:iteq̄ ſtatores &
tonātes & feretrios eliciū quoq; accepimus iouē.Varia in hoc uitæ ſententia & pro cuiuſli
bet aīo.Imperari naturæ audacis eſt credere:nec minus habetis beneficiis abrogare uires:
quādo in fulgurū quoq; interpretatione eo profecit ſcientia:ut uentura alia finito die p̄
cinat:& an perēptura ſint fatū : aut apertura potius alia facta quæ lateant:in numeralibus
in utroq; publicis priuatiſq; experimētis.Quaobrē ſint iſta(ut rerū naturæ libuit)aliis certa
aliis dubia aliis probata:aliis dānanda. Nos cætera quæ ſunt in his memorabilia nō omitte
mus. ¶ Catholica fulgurum. ¶ Ca. LVI.

FVlgetrū prius cerni q̄ tonitrū audiri cū ſimul fiant certū eſt. Nec mirū quoniā lux
ſonitu uelocior.Ictum autē & ſonitū cōgruere ita modulante natura.Sed ſonitum
profecti eſſe fulminis:nō illati:etiamnum ſpiritū ociorem fulmine.Ideo quati prius
omne & afflari q̄ percuti:nec quenq̄ tangi qui prior uiderit flumē:aut tonitrua audierit.Le
ua pſpera exiſtimātur.quoniā læua parte mūdi ortus eſt.Nec tā aduētus ſpectatur q̄ reditꝰ:
ſiue ab ictu reſiliat ignis:ſiue opere confecto aut igne conſumpto ſpiritus remeet. In.xvi.
partes cælum in eo reſpectu diuiſere tuſci.Prima eſt a ſeptemtrionibus ad æquinoctialem

exortū. Secūda ad meridiē. Tertia ad æquinoctialē occaſum. Quarta optinet quod reliquū eſt ab occaſu ad ſeptemtriones. Has in quaternas iterū diuiſere partes: ex qbus octo ab exortu ſiniſtras: totidē e cōtrario appellauere dextras. Ex iis maxime dira quæ per ſeptētriōes occaſum attingūt. Itaq; per plurimū refert unde uenerint fulmina & quo cōceſſerit. Optimū eſt in exortiuas redire partes. Ideo cū a prima cæli parte uenerint & in eandē cōceſſerit ſūma fœlicitas portēdit. Quale ſylle dictatori oſtentū datū accipim⁹. Cætera ipſius mundi portiōe minus pſpa aut dira. Quædā fulgura enūciare nō putāt fas: nec audire: pterq̄ ſi hoſpiti indicent aut parēti. Magna obſeruatiōis hui⁹ uanitas tacta iunonis æde romæ dephēſa eſt Scauro cōſule qui mox prīceps fuit. Noctu magis q̄ inter diu ſine tonitribus fulgurat. Vnū aīal hoīem nō ſemp extinguit: cætera illico: hūc uidelicet natura tribuēte honorē: cū tot beluæ uiribus præſtet. Oīa cōtrarias incubāt partes. Homo niſi cōuertat ui percuſſus nō expirat. Supne icti cōcipiūt. Vigilās ictus cōniuētibus oculis: dormiēs patētibus reperit. Hominē ita exanimatū cremari fas nō eſt: cōdi terra religio tradidit. Nullū animal niſi exanimatū fulmine accenditur. Vulnera fulminatorū frigidiora reliquo corpore ſunt.

Quæ non feriantur fulmine. Ca. LVII.

Ex his quæ terra gignuntur lauri fruticē nō icit. Nec unq̄ altius quinq; pedibus deſcendit in terrā. Ideo pauidi altiores ſpecus tutiſſimos putant: aut tabernacula pellibus beluarum quas uitulos marinos appellant: quoniā hoc ſolum animal ex marinis non percutiat: ſicut nec euolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius cæli fingit. In italia inter terracinam & ædem fœroniæ turres bellicis temporibus deſiere fieri: quia nō nullæ earum ſunt fulmine dirutæ.

De pdigioſis pluuiis lacte & ſanguīe carne ferro lana laterib⁹ coctis. Ca. LVIII.

Præter hæc iferiore cælo relatū in monumēta eſt lactæ & ſanguine pluuiſſe. M. Acilio. C. Portio coſ. Et ſæpe alias carne. ſicut. L. Volūnio Seruio Sulpicio conſ. Exq; ea nō pputruiſſe q̄ nō diripuiſſent aues. Itē fero in lucanis anno ante q̄. M. Cra. a parthis intereptus eſt: oēſq; cū eo lucani milites: quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ pluerat ſpōgiarū fere ſimilis fuit. Aruſpices cauēda præmonuerūt ſupna uulnera. L. autē Paulo C. Mar. conſ. lana pluuit circa caſtellū cariſſanū: iuxta q̄ poſt annū. T. Annius Milo occiſus eſt. Eodē cauſam dicente lateribus coctis pluuiſſe in eius anni acta relatū eſt.

De crepitu armorū & tubarū de cælo audito. Ca. LIX.

Armorū crepitus & tubæ ſonitus auditos e cælo cimbricis bellis accepimus. crebroq; & prius & poſtea. Tertio uero cōſulatu Marii a Amerinis & tudertibus ſpectata arma cæleſtia ab ortu occaſuq; inter ſe concurrētia pulſiſq; ab occaſu erant. Ipſum ardere cælum minime mirū eſt. Et ſæpius uiſum maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus e cælo cadentibus. Ca. LX.

Celebrāt græci Anazagorā clazomeniū olīpiadis ſeptuageſime octaue ſecūdo anno prædixiſſe cæleſtiū litterarū ſciētia qbus diebus: ſaxū caſurū eſſet e ſole. idq; factū interdiu in thraciæ parte ad ægos flumē: qui eſſet nūc lapis oſtēditur magnitudine uehiculi colore aduſto: comete quoq; illis noctibus flagrāte. Quod ſi qs pdictū credat: ſimul fateat neceſſe eſt maioris miraculi diuinitatē fuiſſe Anazagore. ſoluiq; rerū naturæ ītellectū: & cōfundi oīa ſi aut ipſe ſol lapis eſſe: aut unq̄ lapidē in eo fuiſſe credatur Decidere tamē crebro non erit dubium. In abidi gymnaſio ex ea cauſa colitur hodieq; modicus qdam: ſed quē in medio terrarū caſurū. idē Anazagoras: pdixiſſe narrat. Colit & Caſſandriæ: q̄ potidea uocitata eſt ob id deducta. Ego ipſe uidi in uocōtiorū agro pauloante delatum.

De arcu cæleſti. Ca. LXI.

Arcus uocamus extra miraculū frequētes: & extra oſtētū. Nā nec pluuios quod aut ſerenos dies cū fide portēdūt. Magnifeſtū eſt radiū ſolis īmiſſum cauæ nubi repulſa acie in ſolē refringi: colorūq; uarietatē mixtura nubiū aeris igniūq; fieri. Certe niſi ſole aduerſo nō fiūt: nec unq̄ niſi dimidia circuli forma nec noctu. Quāuis ariſtoteles probat aliquādo uiſum: quod tamē fatet idē nō niſi trigeſima luna poſſe. Fiūt aūt hyeme maxime ab æquinoctio autūnali die decreſcente. Quo rurſus creſcēte ab æquinoctio uerno nō exiſtūt: nec circa ſolſtitiū lōgiſſimis diebus: bruma uero hoc eſt breuiſſimis diebus: frequēter. Idē ſublimes humili ſole: humileſq; ſublimi. & minores occidente uel oriente: ſed in latitudinē diffuſi: meridiæ exiles: uerū ambitus maioris. Aeſtate uero p meridiē nō cernunt.

Poſt autumni æquinoctium quacunq̄ hora. Nec unq̄ plures ſimul q̄ duo. Cætera eiuſdem naturæ non multis dubia eſſe uideo.

De grandine: niue pruina: nebula rore. Ca. LXII.

Grandinē cōglaciato hymbræ gigni: & niuem eodem humore mollius coacto pruinem autem ex rore gelido. Per hyemē niues cadere non grandines ipſaſq̄ grandines inter diu ſæpius q̄ noctu: & multo celerius reſolui q̄ niues. Nebulā nec æſtate nec maximo frigore exiſtere. Rores neq̄ gelu: neq̄ ardoribus: neq̄ uentis: nec niſi ſerena nocte. Gelando liquorem minui ſolutaq̄ glacie non eundem inueniri modum.

De nubium ymaginibus. Ca. LXIII.

Varietates colorū figurarumq̄ in nubibus cerni prout admixtus ignis ſuperet aut uincatur.

De proprietatibus cæli in locis. Ca. LXIIII.

Preterea quaſdā ꝓprietates cæli quibuſdam locis eſſe. Roſcitas æſtate africæ noctes in italia locris & lacu uelino nullo nō die apparere arquus. Rhodi & ſyracuſis nunq̄ tanta nubila obduci. ut non aliqua hora ſol cernatur. qualia aptius ſuis referentꝰ in locis. Hæc ſint dicta de aere.

De natura terræ. Ca. LXV.

Sequitur terra cui uni rerū naturæ partiū eximia propter merita cognomen indidimus materne uenerationis. Sic hominum illa ut cælū dei: q̄ nos naſcentes excipit: natos alit ſemelq̄ editos ſuſtinet ſemper: nouiſſime cōplexa gremio iā a reliqua natura abdicatos: tū maxime ut mater operiēs: nullo magis ſacramento q̄ quo nos quoq̄ ſacros facit: etiā monumēta ac titulos gerēs: nomēq̄ ꝓrogās noſtrū: & memoriā extēdēs contra breuitatē æui. Cuius numē ultimū iā nōnullis īprecamur iraſci graue: tanq̄ neſciamus hāc eſſe ſolā: quæ nunq̄ iraſcatꝰ hōi. Aque ſubeūt in ībres: rigeſcūt in grādines: tumeſcūt ī fluctus: ꝑcipitātur in torrētes. Aer dēſatꝰ nubibus: furit ꝑcellis. At hæc benigna mitis. indulgens: uſuſq̄ mortaliū ſemp ancilla: quæ coacta generet. que ſpōte fundit: quos odores ſaporeſq̄? quos ſuccos? quos actus? quos colores? q̄ bona fide creditū reddit fœnus: q̄ noſtri cauſa alit. Peſtifera eni animātia: uitali ſpiritu habēte culpā: neceſſe eſt illi ſeminata excipere & genita ſuſtinere. Sed in malis generātiū noxa eſt. Illa ſerpētē homīe ꝑcuſſo nō recipit amplius. penaſq̄ etiē inertiū noīe exigit. Illa medicas fundit hærbas: & ſemp hōi parturit. Qui & uenena noſtri miſerta inſtituiſſe credi poteſt: ne in tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alieniſſima lenta nos cōſumeret tabe. ne lacerū corpus abrupta diſpergerent: ne laquei torqueret pœna ꝑpoſtera: incluſo ſpiritu cui quereretꝰ exitus: ne in profundo quæſita morte ſepultura ſabulo fieret. ne ferri cruciatus ſcinderetꝰ corpus. Ita eſt miſerta genuit id. cuius facillimo hauſtu: illibato corpore & cū toto ſanguine extinguerenur: nullo labore ſitiētibus ſimiles. Quo aliter defunctos nō uolucres nō feræ attingeret terreq̄ ſeruaretur qui ſibi ipſe periſſet. Et ut uerū fateamur terra nobis malorū remediū genuit: nos illud uite fecimus uenenum. Nos eni & ferro quo carere nō poſſumus ſimili modo utimur. Nec tamen quereremur merito. etiā ſi maleficii cauſa attuliſſet. Aduerſus unā quippe naturæ partē ingrati ſumus: quaſi quæ nō ad delicias quaſq̄ nō ad contumelias ſeruiat homini in maria iacitur ut freta amittamus: eruditer aq̄s ferro: ligno: igne: lapide fruge: oībus cruciatꝰ horis: multoq̄ plus ut deliciis q̄ ut alimētis noſtris famuletur illa tamen quæ ſūma patiatꝰ: atq̄ extrema cute tollerabilia uideātur. Penetramus in uiſcera auri argentiq̄ uēas & æris ac plūbi metalla fodiētes. Gēmas etiā & quoſdā paruulos quærimus lapides ſcropibus in ꝑfundū actis. Viſcera eius extrahimus: ut digito geſtetꝰ gēma q̄ petimus. Quot manus atterūtur ut unus niteat articulus. Si ulli eſſent inferi iā ꝑfecto illos auaritiæ atq̄ luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadē ad noxā genuit aliq̄. Feræ eni credo cuſtodiunt illā: arcentq̄ ſacrilegas manus. Nōne inter ſerpētes fodimus. Et uenas auri tractamus cū ueneni radicibus. Placatiore tamē dea utimur ob hoc: ꝙ oēs hi opulentie exitus ad ſcelera cedeſq̄ & bella tendunt quæq̄ ſanguine noſtro irrigamus in ſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamē uelut exprobato furore tandē ipſa ſe obducit. & ſcelera quoq̄ mortaliū occultat inter crimina ingrati animi & hoc dixerim ꝙ naturam eius ignoramus.

De forma terræ. Ca. LXVI.

Est aūt figura ꝑma de qua cōſenſūs iudicat. Obſēcerte dicimus terræ globū: quem uerticibus includi fatemur. Neq̄ eni abſoluti orbis eſt forma in tanta montium excelſitate tanta camporū planitie: ſed cuius amplexus ſi cuncta linearū cōprehendātur am-

bitu.figurā abſoluti orbis efficiat:id quod ipſa rerum naturæ cogit ratio:nō eiſdem cauſis quas attulimus in celo.Nāq; in illo caua in ſe cōuexitas uergit:& cardini ſuo hoc eſt terre undiq; incūbit.Hec ut ſolida atq; conferta aſſurgit intumeſcenti ſimilis.extraq; protenditur .Mundus in centrum uergit At terra exit a centro.inmenſum eius globum in formā orbis aſſidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

¶ De Antipodibus an ſint. ¶ Ca. LXVII.

INgens hic pugna litterarū:cōtraq; uulgi opinionem circunfundi terræ homines undiq;:cōuerſiſq; inter ſe pedibus ſtare:& cunctis ſimilem eſſe cæli uerticē:ac ſimili modo ex q̄cūq; parte mediā calcari:illo querēte cur nō decidāt cōtra ſiti:tanq̄ nō & ratio praeſtro ſit ut nos nō decidere mirentur illi.Interuenit ſententia q̄uis idocili ꝓbabilis turbæ inequali globo:& ſi ſit figura pinæ nucis nihilominus terram undiq; icoli.Sed quid hoc refert alio miraculo ex oriente.Pendere ipſos ac nō cadere nobiſcum:ceu ſpirit uis mundo praeſertim incluſi dubium ſit:an poſſit cadere natura repugnante & quo cadat negante.Nam ſicut ignium ſedes non eſt niſi in ignibus.aquarum niſi in aquis.ſpiritus niſi in ſpiritu:ita terræ arcentibus cunctis niſi in ſe locus non eſt Globum tamē effici mirum eſt in tanta planitie maris camporum.Cui ſententie adeſt Dicæarchus uir in primis eruditus.regum cura permenſus montes.ex quibus altiſſimum prodidit Pelion.M.cc.l. paſſuū ratione ꝑpendiculi nullam eſſe eam portionem uniuerſæ rotunditatis colligēs Mihi icerta hæc cōiectatio uidetur.Haud ignoro quoſdam alpiū uertices lōgo tractu nec breuiore quinquaginta milibus paſſuū aſſurgere.Sed multo maxime hæc pugna eſt:ſi coactā in uerticem aquarū quoq; figurā credere cogatur.Atq; nō aliud in rerum natura aſpectu māifeſtius.Nāq; dependentes ubiq; guttæ paruis globantur orbibus. Et pulueri illatæ:frondiūq; lanugini īpoſite abſoluta rotunditate cernuntur.Et in poculis repletis media maxīe tumēt.Qua ꝑp ſubtilitate humoris mollitiaq; in ſe reſidente:rōe facilius q̄ uiſu dephēdūtur.Idq; ēt magis mirū i poculis repletis addito hūore minio circūfluere qd̄ ſupſit.Contra euenire pōderibus additis ad uicenos ſæpe denarios.ſ.q̄a itus recepta liquorē i uerticē attolāt.ut cumulo eminēte īfuſa dilabātur.Eadē eſt cā ꝑpter quā e nauibus terra nō cernatur: e nauium malis conſpicua.At procul recedente nauigio ſi quid quod fulgeat religetur in mali cacumine:paulatī deſcēdere uideatͬ:& poſtremo occultetur.Deniq; occeanus quē fatemur ultimū:qua nō alia figura cohæreret:atq; non decideret:nullo ultra margine includente:ipſum id ad miraculum redit:quo nā modo etiā ſi globetur extremū nō decidat mare.Contra q̄ ut ſint plana maria:& qua uidētur figura nō:poſſe id accidere magno ſui gaudio magnaq; gloria inuentores græci docent ſubtilitate geometrica.Namq; cum e ſublimi in inferiora aquæ ferantur:& ſi hæc natura earū confeſſa:nec q̄ſquā dubitet i littore ullo acceſſiſſe eas.quā longiſſime deuexitas paſſa ſit:proculdubio apparere quo quid humilius ſit propius a centro eſſe terræ:oēſq; lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aq̄s breuiores fieri quā quæ ad extremū mare a primis aq̄s.Ergo totas omniq; ex parte aquas uergere in centrū:ideoq; non decidere:quoniam i interiora nitantur.Quod q̄dē & ita formaſſe artifex natura credi debet:ut cū terra arida & ſicca conſtare per ſe:ac ſine hūore non poſſet:nec rurſus ſtare aqua niſi ſuſtinente terra mutuo āplexu iungerentur:hac ſinus pādente illa uero ꝑmeante totā intra extra ſupra:uenis ut uinculis diſcurrentibus:atq; etiā i ſummis iugis erumpente.quo ſpiritu acta & terræ pondere expreſſa ſiphonum modo emicat: tātumq; a periculo decidendi abeſt:ut in ſumma quæq; & altiſſima exiliat.Qua ratiōe manifeſtum eſt quare tot fluminum quottidiano acceſſu maria nō creſcant.

¶ Quomodo aqua ſit terræ innexa. ¶ Ca. LXVIII.

EST igitur intoto ſuo globo tellis medio ambitu præcīcta circūfluo mari:nec argumentis hoc inueſtigandum:ſed iam experimentis cognitum.

¶ De nauigatione maris & fluminum. ¶ Ca. LXVIIII.

AGadibus colūniſq; Herculis Hiſpaniæ & galliarum circuitu totus hodie nauigatͬ occidens.Septentrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus ē auſpiciis.Diui Augu.germaniā claſſe circunuecta ad cibrorum promōtoriū:& inde immenſo mari proſpecto aut fama cognito ad ſythicā plagam & hūore nimio rigentia.Propter q̄ minime ueriſimile eſt illic maria deficere:ubi uis humoris ſupet.Iuxta uero ab ortu ex īdico mari ſub eodem ſydere pars tota uergens ī caſpium mare pernauigata ē macedonū armis Seleucho

atq; Antiocho regnantibus.quæ ſeleuchida atq; antiochida ab ipſis appellari uoluere. Cir
ca caſpium quoq; multa oceani litora explorata:paruoq; breuius quã totus hinc aut illinc
ſeptemtrio eremigatus. Vt tamẽ coniecturæ locum ſit quoq; nõ relinquã ingens argumen
tũ paludis mæoticæ: ſiue ea illius oceãi ſinus ẽ: ut multos aduerto crediddiſſe:ſiue anguſto
ſinu diſcreti reſignatio. Alio latere Gadium ab eodẽ occidẽte magna pars meridiani ſinus
ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorẽ quidem eius partẽ & oriẽtis uictoriæ. Magni
Alexandri luſtrauere uſq; in arabicum ſinum. In quo res gerente. C. Cæſare Augu. filio ſi
gna nauium ex Hiſpaniẽſibus naufragiis feruntꝰ agnita. Et Hãno Carthaginis potentia flo
rente circunuectis a gadidus ad finem arabiæ nauigationẽ eam prodidit ſcripto. Sicut ad
extera europæ noſcenda miſſus eodẽ tẽpore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor
ẽ. Eudoxũ quẽdam ſua ætate cũ Latherũ regem fugeret arabico ſinu egreſſũ gades uſq; p
uectũ. Multoq; ante eũ Cœlius Antipater uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex Hiſpãia i Aetiopiã
cõmertii gratia. Idem Nepos de ſeptemtriõali circuitu tradit. Qu. Metello Celeri. C. Afri
cani in conſulatu collegæ ſed tum galliæ procõſuli indos a rege ſueuorum dono datos q
ex India cõmertii cauſa nauigantes tempeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. Sic maria
circunfuſa undiq; diuiduo globo partẽ orbis auferũt nobis:nec íde huc nec hic illo puio
tractu. Quæ cõtẽplatio apta detegendæ mortaliũ uanitati poſcere uidetur: ut totũ hoc qc
quid eſt in quo ſingulis nihil ſatis eſt ceu ſubiectum oculis quãtum ſit oſtendam.

Quæ portio terræ habitetur. Ca. LXX.

TAã primũ in dimidio cõputari mihi uidetur tãquã nulla portio ipſi decedat oceano
qui toto circundatus medio & oẽs cæteras fundens recipienſq; aquas:& quicquid
exit in nubes aut ſydera ipſa tot & tantæ magnitudinis paſcens: quo tandem am
plitudinis ſpatio terra creditur habitari. ĩproba & infinita debet eſſe tam uaſtæ mollis poſ
ſeſſio. Adde quod ex relicto ſpatio plus abſtulit cælum. Nam cum ſint eius quinq; par
tes quas uocant Zonas infeſto rigore & æterno præmitur gelu omne quicquid eſt ſu
biectum duabus extremis utrinq; circa uertices hunc:qui trionum ſeptem uocatur: eũq;
qui aduerſus illi auſtrinus appellatur:perpetua caligo utrobiq; & alieno molliorum ſyde
rum aſpectu maligno ac pruina tantum albicans. Lux uero media terrarumque ſolis or
bita eſt exuſta flãmis:& cremata comminus uapore torretur. Circa quam quæ tantum in
ter exuſtam & rigentes temperantur. hæq; ipſæ interſe non per uiæ propter incendium ſy
derum:ita tres terræ partes abſtulit cælum:oceani rapiã incerto ẽ. Sed & relicta nobis una
portio:haud ſcio.an etiam in maiore damno ſit. Idem ſiquidem oceanus infuſus:in multos
ut dicemus ſinus:adeo uicino acceſſu interna maria allatrat ut centum quindecĩ millibus
paſſuum Arabicus ſinus diſtet ab Aegyptio mari. Caſpius uero. ccclxxv. millibus a ponti
co. Idem interfuſus intrat per tot maria: quibus Affricam Europam Aſiam diſpartit quan
tum terrarum occupet. Computetur etiam nunc menſura tot fluminum & tantarum palu
dum. Addantur & lacus ſtagna iam elata in cælum & ardua aſpectu quoq; iuga iam ſiluæ
ualleſq; præruptæ & ſolitudines:ac mille cauſis deſerta detrahantur. Hæ tot portiones ter
ræ:immo uero ut plures tradidere mundi pontus:neq;.n.eſt aliud terra in uniuerſo:hæc ẽ
materia gloriæ noſtræ hæc ſedes:hic honores gerimus:hic exercemus imperia:hic opes cu
pimus:hic tumultuatur humanum genus:hic inſtauramus bella etiam ciuilia:mutuiſq; cæ
dibus laxiorem faccimus terram:& ut publicos furores gentium tranſeam:hæc in qua con
minos pellimus:furtoq; uicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus:ut qui latiſſime rura met
tatus fuerit:ultraq; famam exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat:uel cũ ad mẽ
ſurã auaritiæ ſuæ propagauerit:quã tandem portionem eius defunctus obtineat.

Mediam eſſe mundi terram. Ca. LXXI.

MEdiam eſſe mundi totius haud dubiis conſtat terram argumentis: ſed clariſſime
æquinoctii paribus horis. Nam niſi in medio eſſet æquales dies nocteſq; habere nõ
poſſe deprænderetur:& dioptræ:quæ uel maxime id confirmant cum æquino
ctiali tempore ex eadem linea ortus:occaſuſq; cernatur & ſolſtitialis exortus per ſuã lineã
brumalis occaſuſq;:quæ accidere nullo modo poſſent:niſi in centro ſita eſſet.

De ſyderum inæqualitate & de Eclipſi. Ca. LXXII.

TRes autem circuli ſupradictis Zonis implexi inæqualitates temporum diſtingũt.
Solſtitialis a parte ſigniferi excelſiſſima nobis ad ſeptemtrionalem plagam uerſus

contra ad alium polum brumalis. Item medio ambitu Signifer orbis incedens æquinoctia-
lis. Reliquorum quæ miramur cauſa in ipſius terræ figura eſt: quam globo ſimilem & cũ
ea aquam iiſdem itelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie: ut nobis ſeptemtriõalis
plagæ ſydera nunquam occidant: contra meridianæ nunquã oriantur. Rurſuſq; hæc ab il
lis non cernãtur: attollente ſe contra medios uiſus terrarum globo: ſeptemtriões nõ cernũt
trogoditæ & confinis Aegyptus: nec canopum italia. & quam uocant berenices crinẽ. Itẽ
quã ſub Diuo Auguſto cognominauere Cæſaris thronon: inſignis ibi ſtella adeoq; mani-
feſto aſſurgens faſtigio incuruatur: ut canopus quartam fere partem ſigni unius ſupra ter
ram eminere Alexandriæ intuentibus uideatur: eadem a Rhodo terram quodãmodo ipſã
ſtringere in ponto omnino non cernatur ubi maxime ſublimis ſeptentrio. Idem a Rhodo
abſconditur magiſq; Alexandriæ in Arabia Nouembri menſe prima uigilia occultus. Se-
cunda ſe oſtendit in meroẽ ſolſtitio ueſperi pauliſper apparet: paucíſq; ante exortum ar-
cturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maxime curſus depræhendunt ĩ
alia aduerſo: ĩ alia prono mari ſubitoq; conſpicuis atq; ut e freto emergentibus quæ ĩ anfra
ctu pilæ latuere ſyderibus. Neq; enim (ut dixere aliqui) mundus hic polo excelſiore ſe atto
lit: ut undiq; nõ cernantur hæc ſydera. Verum hæc eadẽ quibuſq; proximis ſublimiora cre
duntur: eadẽq; demerſa longinquis. Vtq; nunc ſublimis in deiectu poſitis uidetur hic uer
tex: ſic in illam terræ deuexitatem tranſgreſſis illa ſe attollunt reſidentibus quæ hic excel
ſa fuerant. quod niſi in figura pilæ accidere non poſſet. Ideoq; defectus ſolis ac lunæ ueſp-
tinos orientis incolæ nõ ſentiunt. nec matutinos ad occaſum habitantes: meridianos uero
ſæpius. Nobili apud arabiam magni Alexandri uictoria luna defeciſſe noctis ſecunda ho-
ra prodita eſt. Eadẽq; in ſicilia exoriens. Solis defectum Vipſano & Fonteio conſ. qui fuere
ante paucos annos factum pridie cha. maias campania hora diei inter ſeptimam & octauam
ſenſit. Corbulo dux in in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit uiſũ
circuitu globi alia aliis detegente & occultante. Quod ſi plana eſſet terra ſimul omnia ap-
perent cunctis: noctesq; nõ fierent inæquales neq; aliis quã in medio ſitis paria duodecĩ ho
rarum interualla cernerentur: quæ nũc nõ in omni parte ſimili modo congruunt.

¶ Quæ ratio diurnæ lucis in terris. ¶ Ca. LXXIII.

IDeo nec nox dieſq; quis eadem toto orbi ſimul eſt oppoſitu globi noctem aut am
bitu diẽ afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In africa hiſpaniaq; turium
Hãnibalis. In aſia uero propter piraticos terrores ſimili ſpecularum præſidio excita
to: in quis prænunciatos ignes ſexta hora diei accenſos ſæpe cõpertũ eſt: tertia noctis a ter
go ultimis uiſos. Eiuſdem Alexandri curſor Philonides ex ſicyone ad elin mille & ducen-
ta ſtadia nouem diei cõfecit horis Indeq; quãuis decliui itinere tertia noctis hora remẽſus
eſt ſæpius. Cauſa q; eũti cum ſole iter erat: eundẽq; remeans obuium contrario præuerte-
bat occurſu. Qua de cauſa ad occaſum nauigantes quãuis breuiſſimo die uincũt ſpatia no
cturnæ nauigationis ut ſolem ipſum comitantes.

¶ Gnomica de eadem re & horologio primo. ¶ Ca. LXXIIII.

VAſaq; horoſcopa nõ ubiq; eidem ſunt uſui trecentis ſtadiis aut longiſſime etiã qn-
gentis mutantibus ſemet umbris. Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellant
umbra in ægypto meridiano tempore æquinoctii die paulo plus quã dimidia gno-
monis menſuram efficit. In urbe roma nona pars gnomonis deeſt umbræ. In oppido anco-
na ſupereſt quinta. xxx. In parte italiæ quæ uenetia appellatur eiſdem horis umbra gnomo
ni par fit.

¶ Vbi & quando nullæ umbræ. ¶ Ca. LXXV.

SImili modo tradunt in ſyene oppido quod eſt ſupra alexandriam quinq; milibus
ſtadiorum ſolſtitii die medio nullam umbram iaci. Puteũq; eius experimenti gra-
tia factum totum illuminari. Ex quo apparere ſolem illi loco ſupra uerticem eſſe:
quod etiam in india ſupra flumẽ hyſpaſin fieri tempore eodem. Oneſicritus ſcripſit. Cõſtat
q; in berenice urbe troglodytarũ & inde ſtadiis. iiii. milibus octingentis. xx. eadem gente ĩ
ptolemadie oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus cõditũ
eſt. Hoc idem ante ſolſtitium quadrigenis quinis diebus totidẽq; poſtea fieri: & poſt eos
nonaginta dies in meridiem umbras iaci. Rurſus in meroe inſula quæ eſt caput gẽtis æthi-
opum quinq; milibus ſtadiorum a ſyene in amne nilo habitatur bis anno abſumi umbras:
ſole duodeuigeſimam tauri partem & qnartãdecimã leonis obtinente. In india gente orcũ

monſ eſt malcus noie: iuxta quem umbræ æſtate in auſtrum hyeme ad ſeptētrionem iaciūtur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet ſeptētrio. In eadem india pātalis celeberrimo portu ſol dexter oritur. Vmbræ in meridiem cadunt. Septētrionem ibi Alexandro morante annotatum prima tantū noctis parte aſpici Oneſicritus dux eius ſcripſit. Quibus in locis indiæ umbræ nō ſint ſeptētrionem nō cōſpici: & ea loca appellari aſcia: nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ & ubi in cōtrarium. Ca. LXXVI.

ET in tota troglodytice umbras bis. xlii. diebus in anno Eratoſthenes in cōtrarium cadere prodidit.

Vbi lōgiſſimus dies & ubi breuiſſimus. Ca. LXXVII

SIc fit ut uario lucis incremento in meroe longiſſimus dies. xii. horas æquinoctiales & octo partes unius horæ colligat. Alexandriæ uero. xiiii. horas. In italia. xv. In britania. xv. ubi æſtate lucidæ noctes aut dubie repromittunt id: quod cogit ratio credi. Solſtitialibus diebus: accedente ſole propius uerticem mundi: anguſto lucis ambitu ſubiecto terræ cōtinuos dies haberi ſenis menſibus: noctesq; e diuerſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula tyle Pythias maſſilienſis ſcripſit: ſex dierum nauigatione in ſeptemtrionem a britania diſtante. Quidam uero in mona quæ diſtat a Camalduno britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Item de horologio. Ca. LXXVIII.

VMbrarum hanc rationem & quam uocant gnomonicem inuenit Anaximenes mileſius Anaximandri de quo diximus & Taletis diſcipulus: primuſq; horologiū qđ appellant ſciotericon lacedemone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. Ca. LXXIX.

IPſum diem alii aliter obſeruauere. Babyllonii inter duos ſolis exortus. Athenieſes inter duos occaſus. Vmbri a meridie in meridiē. Vulgus omne a luce ad tenebras Sacerdotes romani & qui diē diffiniere ciuile: item ægyptii & hipparchus a media nocte in mediā. Minora autē interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia quā æquinoctia apparet. quia poſitio ſigniferi circa media ſui obliquior eſt: iuxta ſolſtitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. Ca. LXXX.

COntexēda ſūt his cæleſtibus nexa cauſis. Nāq; æthiopas uicini ſyderis uapore torreri: aduſtiſq; ſimiles gigni: barba & capillo uibrato nō eſt dubium. Et aduerſa plaga mundi atq; glatiali candida cute eſſe gentes flauis pmiſſas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipſorūq; crinium argumento illis in ſupera ſuccū reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic uarias effigies animalium puenire & maxime alitum & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem pceritatem utrobiq;: illic ignium niſu: hic humoris alimēto. Medio uero terræ ſalubris utrinq; mixtura: fertilis ad omnes tractus: modicus corporū habitus. magna & in colore temperies: Ritus molles: ſenſus liquidos: ingenia fœcunda totiuſq; naturæ capacia. Iiſdem imperia quæ nūquā extimeſcētibus fuerint: ſicut ne ille quidem his paruerint auulſæ ac pro unitate naturæ urgentis illas ſollitarie.

De motu terræ. Ca. LXXXI.

BAbiloniorum placita motus terræ hiatuſq; & cætera oīa ui ſyderum exiſtimant fieri Sed illorum triū quibus fulmina aſſignant. Fieri aūt hæc meantiū cū ſole aut cōgruētiū: & maxīe circa q̄drata mūdi. Præclara quædā eſſe & īmortalis ī eo (ſi credimus) diuinitas phibetur Anaximādro mileſio phyſico: quē ferūt lacedemoniis prædixiſſe: ut urbem ac tecta cuſtodirent. Inſtare. n. motum terræ. Et cum urbs tota eorum corruit. Et taygeti montis magna ps ad formam puppis eminēs abrupta: cladem inſup eam ruina preſſit. Perhibetur & pherecydis pythagoræ doctoris alia cōiectatio: ſed & illa diuina. Hauſtu aquæ e puteo præſenſiſſe ac prædixiſſe ibi terræ motum. Quæ ſi uera ſunt quātū a deo tādem uideri poſſunt tales diſtare dū uiuant? Et hæc quidē arbitrio cuiuſq; exiſtimanda relinquantur. Ventos in cauſa eſſe nō dubium reor. Neq; enī unquā intremiſcūt terræ niſi ſopito mari: cæloq; adeo tranquillo ut uolatus auiū nō pendeant ſubtracto omī ſpiritu q̄ uehit: nec unq̄ niſi poſt uentos cōditos. ſ. ī uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud eſt in terra tremor q̄ in nube tonitruū. Nec hiatus aliud: quā cū fulmē erūpit: incluſo ſpiritu luctante: & ad libertatem exire nitēte.

De terræ hiatibus. Ca. LXXXII.

VArie itaq; quatitur: & mira eduntur opera: alibi pſtratis mœnibus: alibi hiatu profundo hauſtis: alibi egeſtis molibus: alibi emiſſis ãnibus: nõnunquã etiam ignibus calidis ue fõtibus: alibi aduerſo fluminũ curſu. præcedit uero comitaturq; terribilis ſonus: alias murmur ſimilius mugitibus aut clamori humano armorum ue pulſatium fragori: p qualitate materiæ excipientis formaq; uel cauernarum uel cuniculi: per quẽ meat exilius graſſãte in anguſto eodẽ rauco: in recuruis reſultante: in duris feruente: i humidis fluctuante & ſtagnantibus. Itẽ feruente contra ſolida. Itaq; & ſine motu ſæpe editur ſonus nec ſimplici modo quatitur unq̃: ſed tremit uibratq;. Hiatus uero alias remanet oſtendens quæ ſorbuit: alias occultat ore cõpreſſo. Rurſuſq; ita inducto ſolo ut nulla ueſtigia extent: urbibus plerũq; deuoratis agrorũq; tractu hauſto. Maritima autem maxime quatiuntur. nec montoſa tali modo carent. Exploratum eſt mihi alpes apenninas ſæpius tremuiſſe. Et autũno ac uere terræ crebrius mouentur: ſicut fiunt fulmina. Ideo galliæ & ægyptus minime quatiuntur: quoniam hic æſtatis cauſa obſtat: illic hyemis. Item noctu ſæpius quã interdiu. Maximi autẽ futuri ſigna motus exiſtunt hi matutini ueſpertiniq;: ſed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiẽ fiunt: & ſolis lunæq; defectu: quoniam tẽpeſtates tunc ſopiuntur. Præcipue uero cum ſequitur hymbrem æſtus: hymbres ue æſtum.

¶ Signa motus futuri. ¶ Ca. LXXXIII.

NAuigantes uero ſentiunt nõ dubia coniectura: ſiue flatu intumeſcente fluctu ſubito: aut quatiente ictu. Intremunt uero & in nauibus poſita æque quã i ædificiis: crepituq; prænunciant. Quin & uolucres non impauidæ ſedent. Eſt & in cælo ſignum præceditq; motu futuro: aut interdiu aut paulo poſt occaſum ſereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ ſpatiũ. Eſt & in puteis turbidior aqua: nec ſine odoris tedio.

¶ Auxilia contra motus futuros. ¶ Ca. LXXXIIII.

SIcut & iiſdẽ eſt remedium: quale cloacæ & crebri ſpecus pbent. Præcõceptum enĩ ſpiritum exhalant. quod i certis notatur oppidis: quæ minus quatiũtur crebris ad purgãdã eluuiẽ cuniculis cauata. Multoq; ſũt tutiora i iiſdẽ illis q̃ pẽdẽt: ſicut neapoli i italia itelligitur: parte eius quæ ſolida ẽ ad tales caſus obnoxia. Tutiſſimi ſũt ædificiorũ fornices: anguli quoq; parietũ: põteſq; alterno pulſu renitente. Et latere terrẽo facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia eſt & i ipſo genere motus. Pluribꝰ ſiquidẽ modis quatitur. Tutiſſimum eſt cum uibrat criſpante ædificiorum crepitu: & cũ itumeſcit aſſurgens: alternoq; motu reſidet inoxium: & cum cõcurrẽtia tecta cõtrario ictu arietant: quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinato & fluctus more quædã uolutatio infeſta eſt: aut cum in unam partem totus ſe motus impellit. Deſinunt autẽ tremores cum uentus emerſit. Sin uero durauere: nõ ante quadraginta dies ſiſtũtur. Plerũq; & tardius: utpote cum quidam annuo & biẽnii ſpatio durauerint.

¶ Portenta terrarum ſemel uiſa. ¶ Ca. LXXXV.

FActum eſt & hoc ſemel: quod equidem i hetruſcæ diſciplinæ uoluminibus inueni Ingens terrarũ portentũ. L. Martio. Sex. Iulio conſ. in agro mutinenſi. Naq; montes duo inter ſe concurrerunt crepitu maximo aſſultãtes recedenteſq;: iter eos flãmã fumoq; in cælum exeunte interdiu ſpectante e uia æmilia magna equitum romanorũ familiarũq; & uiatorum multitudine. Eo cõcurſu uillæ oẽs eliſæ. Animalia pmulta q̃ intra fuerant exanimata ſũt ãno ante ſociale bellũ: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ italiæ fuerit quã ciuile. Nõ minus mirũ oſtentũ & noſtra cognouit ætas: anno Neronis principis ſupremo ſicut in rebus eius expoſuimus pratis oleiſq; intercedẽte uia publica in cõtrarias ſedes trangreſſis in agro marucio prædiis Vectii Marcelli equitis ro. res Neronis pcurãtis.

¶ Miracula terræmotus. ¶ Ca. LXXXVI.

FIunt ſimul cum terræmotu & iundationes maris eodẽ uidelicet ſpiritu infuſi: aut reſidentis ſinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extit motus Tyberii Cæſaris prĩcipatu. xii. urbibus aſiæ una nocte proſtratis. Creberrimus punico bello intra eun dẽ ãnũ ſepties atq; q̃nquagies nũtiatus romã. Quo quidẽ anno ad thraſimenũ lacũ dimicantes maximũ motum neq; pœni ſenſere nec romani. Nec uero ſimplex malum aut in ipſo tantũ motu piculũ eſt. Sed par aut maius oſtentũ nunq̃ urbes roma tremuit ut non futuri euentus alicuius id prænuntium eſſet.

¶ Quibus locis maria receſſerint. ¶ Ca. LXXXVII.

EAdē naſcentiū cauſa terrarum ē cū idē ille ſpiritus attollendo potens ſolo nō ualet
erumpe. Naſcūtur eni: nec fluminū tantū īuectu ſicut echinades īſulæ ab acheloo
amne ꝯuectæ: miroq; pars ægypti a nilo. In quā a pharo īſula noctis & diei curſū fu
iſſe Homero credimus. Nec receſſu maris ſicut idē circeus. Quod accidiſſe & in ambraciæ
portu decē milium paſ. interuallo & athenienſiū quinq; miliū ad pyræeum memoratur. Et
epheſi ubi quōdā ædē Dianæ alluebat. Herodoto quidē ſi credimus mare fuit ſupra mem
phi uſq; ad æthiopū mōtes. Itēq; a planis arabiæ mare circa ilium & tota theuthranie: q̄q;
campos intulerit meander. ¶ Ratio inſularum enaſcentium. ¶ Ca. LXXXVIII.

NAſcuntur & alio modo terræ: ac repente in aliquo mari emergunt uelut paria ſe
cum faciente natura: quæq; hauſerit hiatus alia loco reddente.

¶ Quæ & quibus temporibus enatæ ſunt. ¶ Ca. LXXXIX.

CLaræ iampridem īſulæ delos & rhodos memoriæ produntur enatæ. Poſtea mino
res ultra melo: anaphe. inter lennum & helleſpontum nea: inter lebedum & theon
alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto thera & theraſia. inter eaſdem
poſt annos. cxxx. hiera eademq; au tomate. Et ab ea duobus ſtadiis poſt annos. cx. in noſtro
æuo. M. Iunio Syllano & L. Balbo. conſ. ad. viii. idus iulii thia.

¶ Quas terras interrumperint maria. ¶ Ca. LXXXX.

ANte nos & iuxta italiam īter æolias īſulas: itē iuxta cretam emerſit e mari mille qn
gētum paſſuū una. Cū calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio ī thuſ
co ſinu flagrans hæc uiolēto cū flatu. Proditur quoq; memoriæ magnā circa illam
multitudinē piſcium fluitantē cōfeſtim expiraſſe quibus ex iis cibus fuiſſet. Sic & pythecu
ſas ī cāpano ſinu ferunt ortas. Mox in iis montē epopon cū repente flāma ex eo emicuiſſet
campeſtri æquatum planitie. in eadem & oppidū hauſtū ꝓfundo: alioq; motu terræ ſtagnū
emerſiſſe. Et alio ꝓuolutis montibus inſulam extitiſſe prochitam. Nāq; & hoc modo inſu
las rerum natura fecit. Auellit ſiciliam italiæ: cyprum ſyriæ: eubœam bœtiæ: eubœæ atlan
tem & macriam: belbicum bithyniæ: leucoſiam ſyrenum promontorio.

¶ Quæ inſulæ continenti adiunctæ. ¶ Ca. XCI.

RVrſus abſtulit inſulas mari iunxitq; terris. Antiſſam leſbo: zephirium halicarnaſo:
ethuſā mindo: domiſton & pernem mileto: arthemiſā partenio ꝓmontorio hyban
da quondam inſula ioniæ. cc. nunc a mari abeſt ſtadiis. Syritē epheſus ī mediteranea.
habet. Deraſidas & ſophoniā uicinā ei magneſia. Epidaurus & oricō inſulæ eſſe deſierunt.

¶ Quæ terremotu mari permutatæ. Ca. XCII.

IN totum abſtulit terras primum oīm ubi atlanticum mare ē (ſi Platoni credimus)
inmedio ſpatio. Mox interno: quæ uidemus hodie merſam acarnaniam ambracio
ſinu achaiam corinthio: europam aſiāq; propontide & ponto. Ad hoc ꝓrupit ma
re leucada antirum: heſpontum: boſphoros duos.

¶ Quæ terræ ipſæ ſe ſorbueruut. ¶ Ca. XCIII.

ETq; ut ſinus & ſtagna prætereā: ipſa ſe condens terra deuorauit. Cybotū altiſſimū
montē cū oppido curite: ſyphilū in magneſia. Et prius in eodem loco clariſſimam
urbē quæ tātalis uocabatur. Galanis & calanies urbiū in phœnice agros & cum ip
ſis phegium ætiopiæ iugum excelſiſſimum: tāquā non infida graſſarentur & littora.

¶ Quæ urbes hauſte ſint a mari. ¶ Ca. XCIIII.

PYrrhā & antiſtā circa meotin pōtus abſtulit. Elicen & burā ſinus corinthius: quarū
in alto ueſtigia appent. Ex inſula ææa āplius. xxx. milia paſſuum abrupta ſubito cū
plurimis mortalium rapuit. Et in ſicilia dimidiam tyndarida urbem ac quicquid ab
italia deeſt. Similiter in bœtia & eleuſina. ¶ De Piaculis. ¶ Ca. XCV.

MOtus eniuero terræ ſileantur & q̄cquid ē: ubi ſaltē buſta urbiū extāt. Simul ut ter
ræ miracula potius dicamus quā ſcelera naturæ. Et hercule nō cæleſtia enarratu dif
ficiliora fuerint. Metallorum opulētia tam uaria: tā diues: tā fœcunda: tot ſæculis
ſuboriens: cū tantū quotidie orbe toto populentur ignes: ruinæ: naufragia: bella: fraudes:
tantū uero luxuria & tot mortales cōterant. gēmarum pictura tam multiplex. Lapidū tam
diſcolores maculæ. Interq; eos candor alicuius præter lucem omnia excludens. Medicato
rum fontium uis. Igniū tot locis emicantiū ꝑpetua tot ſeculis icēdia. Spiritus letales alibi
aut ſcrobibus emiſſi: aut ipſo loci ſitu mortiferi. Alibi uolucribus tantum. ut ſoracte uici

no urbi tractu. Alibi præter cæteris animantibus: nõnunq̃ & homini: ut in ſinueſſano agro & puteolano ſunt: quæ ſpiracula alii uocant. alii charoneas ſcobres mortiferum ſpiritũ exhalantes. Item in hirpinis ãſancti ac mephiis eundem locum: quem qui intrauere moriũtur. Simili modo hirapoli in aſia matris magne tantum ſacerdoti innoxium. Alibi fatidici ſpecus quorum exhalatione temulenti futura precinunt: ut delphis nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam quã diffuſæ per omnẽ naturæ ſubinde aliter: atq; aliter numen erumpens.

De terris ſemper trementibus. Ca. XCVI.

QVædam uero terræ ad ingreſſus tremunt ſicut in Gabinenſi agro non procul urbe Roma iugera ferme ducenta equitantium curſu.

De inſulis ſemper fluctuantibus. Ca. XCVII.

SImiliter in reatino quædã inſulæ ſemper fluctuant: ſicut in agro cecubo. & eodem reatino mutinenſi ſtationenſi: in uadimonis lacu: & ad cutilias aquas opaca ſilua q̃nunq̃ die ac noctu eodem loco uiſitur. In lydia aquæ uocantur calamie nõ uẽtis ſolum: ſed etiam cõtis uel quolibet ĩpulſu: multorum ciuium mithridatico bello ſalus. Sũt & in nympheo paruæ ſaltares dictæ. quoniã in ſymphoniæ cantu adictus modulantium pedũ mouentur. In tarquinenſi lacu magno italiæ duo nemora circunferuntur nunc triquetrã figuram edentes: nũc rotundam complexu uentis impellentibus. quadratam nunquã.

Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarum miracula & cæterorum elementorum. Ca. XCVIII.

CElebre fanum habet Veneri paphos: in cuius quandam aream non impluit. Itẽ in nea oppido troadis circa ſimulachrũ Mineruæ. In eodem relicta ſacrificia nõ putreſcunt. Iuxta marpaſa oppidum Aſiæ cautes ſtat horrenda: uno digyto mobilis. Eadem ſi toto corpore ĩpellatur reſiſtes. In taurorun peninſula ĩ ciuitate paraſino terra ẽ qua ſanãtur omnia uulnera. Ac circa aſon troadis lapis naſcitur: quo conſumũtur omnia corpora: ſarcophagus uocatur. Duo ſunt montes iuxta flumẽ Indũ: alteri natura ẽ ut ferrũ omne teneat: alteri ut reſpuat. Itaq; ſi ſint claui ĩ calciamẽto ueſtigia auelli in altero nõ poſſe: ĩ altero ſiſti. Locris & crotone peſtilentiã nunquam fuiſſe nec ullo terremotu laboratum annotatum eſt. In lycia uero ſemper a terremotu. xl. dies ſerenos eſſe. In agro harpauo frumẽtum ſatu nõ naſcitur. Ad aras mutias inueniente & apud tuſculanum: & in ſilua ciminia loca ſunt in quibus in terram depacta nõ extrahuntur. In cruſtumino natũ fœnũ ibi noxium: extra ſalubre eſt. Et de aquarum natura complura dicta ſunt.

Qua ratione æſtus maris accedant & recedant. Ca. XCIX.

SEd æſtus maris accedere & reciproctare maxime mirum eſt. Pluribus quidem modis accidit. Verum cauſa in ſole: lunaque. Bis inter duos exortus lunæ affluunt biſque remeant uicenis quaterniſque ſemper horis. Et primum attollentes ſe cũ ea & mundo intumeſcentes. mox a meridiano cæli a faſtigio uergente in occaſum reſidentes. Rurſuſque ab occaſu ſubter ã cæli ima & meridiano contraria accedente inũdãtes. Hic donec iterum exoriantur ſe ſorbentes. Nec unquam eodem tempore quo pridie refluit: ut ancilante ſydere trahenteque ſecum auido hauſtu maria & aſſiduo aliũde quam pridie ex oriente paribus tamẽ interuallis reciprocis: ſeniſq; ſemper horis non cuiuſq; diei aut noctiſ aut loci: ſed ab æquinoctialibus: ideoque inæquales uulgarium horarum ſpatio utcunque plures in eas aut diei aut noctis illarum: menſuræ cadunt. & equinoctio tantum pares ubiq;. Ingens argumentum plerumque lucis ac uiciſ etiam diurnæ: hebetes eſſe qui negent ſub termeare ſydera: ac rurſus eadem reſurgere: ſimilemque terris immo uero uniuerſæ naturæ & inde faciem in iiſdem ortus occaſuſq; operibus non aliter ſub terra manifeſto ſyderiſ curſu alio ueefectu quã cum preter oculos noſtros feratur. Multiplex etiãnum lunaris differentia: primumq; ſeptenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æſtus Pleniores ab ea exundant: plenaq; maxime feruent. Inde miteſcunt. Pares ad ſeptimam primis. Iterumq; alio latere diuidua augentur. In coitu ſolis pares. Plane eadem aquilõia & a terris longius recedente mitiores quã cum in auſtros digreſſa propiore uiſu uim ſuã exercet. p octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa centeſimo lunæ reuocantur ambitu: augente ea cuncta ſolis annuis caſuis duobus æquĩoctiis maxime tumentes & autũnali amplius quam uerno. Inanes uero bruma & magis ſolſtitio. Nec tamẽ in ipſis quod dixi tem-

porum articulis ſed paucis poſt diebus: ſicuti neqꝫ in plẽa aut nouiſſima ſed poſtea: nec ſta-
tim ut lunam mundus oſtendat: occultet ue: aut media plaga declinet: uerum fere dua-
bus horis æquinoctialibus ſerius: tardiore ſemper ad terras omnium quæ geruntur in cæ-
lo effectu cadente quã uiſu: ſicuti fulguris & tonitrui & fulminum. Omnes. n. æſtus ĩ oc-
ceano maiora integunt ſpatia inundãtqꝫ quã in reliquo mari ſiue quia totum in uniuerſita-
te animoſius eſt quã ĩ parte: ſiue quia magnitudo aperta ſyderis uim laxe graſſantis effica-
cius ſentit eadem anguſtiis arcentibus. Qua de cauſa nec lacus nec amnes ſimiliter mouen-
tur. Octogenis cubitis ſupra britaniam intumeſcere æſtus Pytheas maſſilienſis auctor eſt.
Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibuſdam tamen in locis ſpacioſior laxitas
dicioni patet. utpote cum plura exempla ſint in tranquillo mari: nulloqꝫ uelorum impul-
ſu tertio die ex italia peruectorum uticam æſtu feruente. Circa littora autẽ maĩs quã in al-
to depræhenduntur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulſum uenarum. i. ſpiritus
magis ſentiunt. ¶ Vbi æſtus extra rationem. ¶ Ca. C.

IN pleriſqꝫ tamẽ æſtuariis propter diſpares ſyderũ in quoqꝫ tractu exortus diuerſi
exiſtunt æſtus tempore nõ ratione diſcordes: ſicut in ſyrtibus. Et quorũdam tamẽ
priuata natura eſt: uelut taurominitani euripi. Sæpius & in euboea ſepties die ac no-
cte reciprocantes: Aeſtus idem triduo in menſe conſiſtit ſeptima: octaua: nonaqꝫ luna. Ga-
dibus qui eſt delubro Herculis proximus fons incluſus ad puteimodum alias ſimul cum
oceano augetur: minuiturqꝫ alias uero utrunqꝫ contrariis temporibus. Eodem ĩ loco alter
oceani motibus conſentit. In ripa bethys oppidum eſt cuius putei creſcente æſtu minun-
tur: augeſcunt decedente mediis temporum immobiles. Eadẽ natura in hiſpali oppido uni
puteo: cæteris uulgaris. Et pontus ſemper extra meat in propontidem in trorſus in pontũ
nunquam refluo mari. ¶ Miracula maris. ¶ Ca. CI.

OMnia plenilunio maria purgantur: quædam & ſtato tẽpore. Circa meſſanã & my-
lis ſimilia expuuntur in litus purgamenta: unde fabula ſolis boues ibi ſtabulari.
His dede ut nihil quod equidem nouerim prætereã. Ariſtoteles nullum animal
niſi æſtu recente expirare affirmat. Obſeruatum id multum in gallico oceano & dunta-
xat in homine compertum.

¶ Quæ poteſtas lunæ & terrena & maria. ¶ Ca. C. II.

QVo uera cõiectatio exiſtit haud fruſtra ſpiritum ſydus lunæ exiſtimari. Et hoc eſſe
quod terras ſaturet: accedenſqꝫ corpora impleat: abſcendenſqꝫ inaniat. Ideo cũ ĩcre-
mento eius augeri cõchylia: & maxime ſpiritum ſentire quibus ſanguis nõ ſit. Sed
& ſanguinem hominum. eſſet cum lumine eius augeri ac minui. Frondes quoqꝫ ac pabula (
ut ſuo loco dicetur) ſentire in omnia eandem penetrante ui.

¶ Quæ ſolis & quæ ſalſum mare. ¶ Ca. C. III.

ITaqꝫ ſolis ardore ſiccatur liquor: & hoc eſſe maſculum ſydus accepimus torrẽs cũ-
cta ſorbenſqꝫ. Sic mari lacte aptenti ſaporem incoqui ſalis aut quia exhauſto inde
dulci tenuiqꝫ qꝫ facillime trahat uis ignea: omne aſperius craſſiuſqꝫ linquatur. Ideo
ſumã equorum aquam dulciorem profunda. Hanc eſſe ueriorem cauſã aſperi ſaporis: quã
quod mare terre ſudor ſit æternus: aut quia plurimum ex arido miſceatur illi uapore: at
quia terre natura medicatas aquas inficiat. Eſt in exemplis Dionyſio ſiciliæ tyranno cũpul-
ſus eſt ea potentia accidiſſe ẽ prodigium: ut uno die in portu dulceſceret mare.

¶ Item de natura lunæ. ¶ Ca. C. IIII.

COntrario ferunt lunæ fœmineum ac molle ſydus atqꝫ nocturnum ſoluere humorẽ
& trahere nõ auferre. Id mãifeſtũ eſt qđ ferarũ occiſa corpora ĩ tabẽ niſu ſuo reſol-
uat: ſomnoqꝫ ſopitis torporẽ ꝯtractũ ĩ caput reuocet. Glaciẽ refũdat: cũctaqꝫ hũifico ſpiritu
laxet. Ita pẽſari naturæ uices: ſempqꝫ ſufficere aliis ſydeꝝ elemẽta cogẽtibꝰ: aliis uero fũdẽ-
tibꝰ. Sed ĩ dulcibꝰ aqs lunæ alimẽtũ eẽ ſicut ĩ marinis ſolis. Vbi altiſſimũ mare. Ca. CV

ALtiſſimũ mare. xv. ſtadiorũ Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerſo coraxorũ gẽ-
tis uocãt bathea põti: tricẽtis fere a cõtinenti ſtadiis ĩ menſã altitudĩe maris tradũt
uadis nũq̃ reptis. ¶ Miracula aquarum fontium & fluminũ. ¶ Ca. CVI.

MIrabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fiſtulis emicantes. Nam nec aquarũ
natura a miraculis ceſſat. Dulces mari inuehũtur leuiores haud dubie. Ideo & ma-
rinæ quarũ natura grauior magis ĩuecta ſuſtinẽt. Quædam uero & dulces inter ſe

ſupermeant alias. Vt in fucino lacu inuectus amnis: in latio addua in uerbano ticinus: in
benaco mintius: in ſeuino ollius: in lemano rhogamus. Hi tranſalpes ſuperiores in italiam
multorum miliū tranſitu hoſpitales ſuas tantū nec largiores q̄ intulere aquas euehentes.
Proditū hoc & in oronte amne ſyriæ multiſq; aliis. Quidam uero odio maris ipſa ſubeunt
uada: ſicut Aretuſa fons ſyracuſanus in quo reddūtur iacta in alpheū: qui per olympiā flu
ens pelopōneſiaco littori infunditur. Subeūt terras rurſuſq; reddūtur. Lycus in aſia. Eraſi
nus in argolica. Tigris in meſopotamia. Et quæ in Aeſculapii fonte athenis īmerſa ſūt in
phalerico reddūtur. Et in ātinate cāpo fluuius merſus poſt.xx. milia paſſuū exit. Et in aqui
leienſi timauus. Nihil in aſphaltite iudeæ lacu qui bitumē gignit mergi pōt. Nec in arme
niæ maioris arithiſſo. is quidē introrſus piſces alit. In ſalentino iuxta oppidū mādu riam la
cus ad margines plenus: neq; exhauſtis aquis minuitur: neq; infuſis augetur. In ciconum
flumine & in piceno: lacu uelino lignum deiectū lapideo cortice obducitur. Et in ſurio col
chidis flumine adeo ut lapidē plerūq; durās adhuc integat cortex. Similiter in flumine ſile
ro ultra ſurrentū nō uirgulta modo īmerſa: uerū & folia lapideſcūt. alias ſalubris potus ei⁹
aquæ. In exitu paludis reatine ſaxū creſcit. & in rubro mari oleq; uirenteſq; frutices ena
ſcuntur. Sed & fontiū plurimorū natura mira eſt feruore. Idq; etiā in iugis alpiū ipſoq; in
mari: & īter italiā & enariā & ut in baiano ſinu & in liri fluuio multiſq; aliis. Nā dulcis hau
ſtus in mari plurimis locis ut ad chelidonias inſulas & arabū: & in gaditano oceano. Patauī
norū aquis calidis herbæ uirētes innaſcūtur: piſanorū ranæ. Ad uetulonios in hetruria nō
procul a mari piſces. In caſinate fluuius appellat̄ ſcatebra frigidus abūdantior æſtate. in eo
ut in archadiæ ſtymphali enaſcūtur aquatiles muſculi. In dodone Iouis fons cū ſit gelidus
& īmerſas faces extingat ſi extincte admoueātur accēdit. Idē meridie ſemper deficit: q̄ de
cauſa anapouomenon uocāt. Mox increſcens ad mediū noctis exuberat. Ab eo rurſus ſen
ſim deficit. In illyriis ſupra fontē frigidū expāſæ ueſtes accendūtur. Iouis ammonis fons ī
terdum frigidus noctibus feruet. In troglodytis fons ſolis appellatur dulcis: & circa meri
diem maxime frigidus: mox paulatim tepeſcens ad noctis media feruore & amaritudine ī
feſtatur. Padi fons mediis diebus æſtiuis uelut interquieſcens ſemper aret. In tenedo inſu
la fons ſemper a tertia noctis hora in ſextā ab æſtiuo ſolſtitio exūdat. Et in delo inſula ino
pus fons eodē quo nilus modo: ac pariter cū eo decreſcit augeturq;. Contra timauū amnē
inſula parua in mari eſt cum fontibus calidis: qui pariter cum æſtu maris creſcuut minuū
turq;. In agro pitinate tranſapēninū fluuius nouanus oībus ſolſtitiis torrēs bruma ſiccatur
In faliſco clitūni amnis aqua potata candidos boues facit. In boetia amnis melas oues ni
gras. Cephiſus ex eodem lacu profluens albas rurſus nigras penitus. Ruffaſq; iuxta ilium
xantus: unde & nomen amni. In ponto fluuius aſtaces irrigat campos in quibus paſtæ oues
nigro lacte æquē gentes alunt. in reatino fons neminia appellatus alio atq; alio loco exori
tur annone mutationem ſignificans. Brūduſii in portu fons incorruptas præſtat aquas na
uigantibus. Lynceſtis aqua quæ uocatur acidula uini modo temulētos facit. ita in paphla
gonia & in agro caleno. in andro inſula templo Liberi patris. fontem nonis ianuariis ſem
per uini ſapore fluere Mutianus ter conſ. credit dioſtedoſā uocatur. iuxta nonacrinam ar
chadiæ ſtix nec odore differens nec colore epota illico necat. item in beroſo taurorū colle
tres fontes ſine remedio ſine dolore mortiferi. in carrinenſi hiſpaniæ agro duo fontes iux
ta fluūt: alter oīa reſpuēs: alter abſorbēs. in eadē gēte alius aurei coloris oēs oſtēdit piſces
nihil extra illā aquā cæteris differētes. in cōmēſi iuxta lariū lacū fons largus: horis ſingulis
ſemp intumeſcit ac reſidet. in cydonia inſula ante leſbum fons calidus latū fluit. Lacus ſan
naus in aſia circūnaſcente abſynthio inficit. Colophone in Apolinis clarii ſpecu lacuna eſt
cuius potu mira reddunt oracula bibētiū breuiore uita. Amnes retrofluere & noſtra uidit
ætas. Neronis principis annis ſupremis ſicut in rebus eius retulimus. Iam oēs fontes æſta
te q̄ hyeme gelidiores eſſe quē fallit? Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbū in maſ
ſa mergi: dilatata fluitare. Eiuſdēq; ponderis alia ſedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius
moueri. Thyre lapidem q̄uis grandem innatare: eundēq; cōminutum mergi. Recentia ca
dauera ad uadum labi: intumeſcentia attolli. Inania uaſa haud facilius q̄ plena extrahi. Plu
uia ſalinas aquas dulciores eſſe quam reliquas. Nec fieri ſalem niſi admiſtis dulcibus. Ma
rinas tardius gelare: & celerius accendi. Hyeme mare calidius eſſe: autumno ſalſius: Om
ne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore ſpargere: quoniam mitiget naturam aſperam

lucemq; deportet.Niues in alto mari non cadere.Cum omnis aqua deorſum feratur exili
re fontes:atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantũ ut quinquagena & centena mi-
lia paſſuum harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. Ca. CVII.

TAnq; & ignium q̃ eſt naturæ quartum elementum reddamus aliqua miracula.ſed
primum ex aquis.In comagene urbe ſamoſata ſtagnum eſt emittens limum (malthã
uocant) flagrantem.cum quid attingit ſolidi adhæret.Præterea tactus ſequitur fu
gientes.Sic defendere muros oppugnante Lucullo:flagrabatq; miles armis ſuis.Aquis et
accenditur.Terra tantum reſtingui docuere experimenta.

De naptha. Ca. CVIII.

SImilis eſt naturæ naptha:ita appellatur circa babyloniam : & in auſtagenis parthiæ
profluens bytuminis liquidi modo:Huic magna cognatio ignium: tranſiliuntq; p
tinus in eam undecunq; uiſam.Ita ferunt a Medea pelicem crematam poſtq̃ ſacrifi
catur ad aras acceſſerat corona igne rapta.

De ſemper ardentibus locis. Ca. CIX.

UErum in montiũ miraculis ardet ætna noctibus:ſemper tantoq; æuo igniũ materia
ſufficit.Niualis hybernis tẽporibus:egeſtuq; cinerem pruinis operiens. Nec in illo
tantũ natura ſæuit:exuſtionem terris denũcians.Flagrat in gage lyciæ mons chime
ra & quidem ĩmortalis diebus ac noctibus flãma.Ignem eius accendi aqua: extingui uero
terra aut fœno.Gnidius Cteſias tradit.Eadem in lycia epheſti montes tæda flamante tacti
flagrant adeo:ut lapides quoq; riuorum & harenæ in ipſis aquis ardeãt : aliturq; ignis ille
pluuiis:Baculo ſi quis ex iis accenſo traxerit ſulcos riuos ignium ſequi narrant. Flagrat in
bactris cophanti noctibus uertex.flagrat in medis & ceſtia gente cõfinio perſidis.Suſis q-
dem ad turrim albam.xv.caminis maximo eorum. Et interdiu campus babyloniæ flagrat
quadã ueluti piſcina iugeri magnitudine.Item æthiopum iuxta heſperiũ montem ſtellarũ
modo campi nocte nitent.Similiter in megalipolitanorum agro tametſi internus ſit ille iu
cundus:frondéq; denſi ſupra ſe nemoris non adurens:& iuxta gelidum fontem ſemper ar
dens.Nymphei crater dira apolloniatis ſuis portendit ut Theopompus tradidit.Augetur
hymbribus:egeritq; bitumẽ temperandũ fonte illo inguſtabili:alias omni bytumine dilu-
tius.Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera inſula ardet. Aeolia inſula iuxta italiã cũ
ipſo mari arſit per aliquos dies ſociali bello:& donec legatio ſenatus piauit.Maximo tamẽ
ardet in cendio theonochema dictum æthiopum iugum. Torrenteſq; ſolis ardoribus flã-
mas egerit.Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per ſe miracula. Ca. CX.

PRæterea cum ſit huius unius elementi ratio fœcunda:ſeq; ipſa pariat:& minimis cre
ſcat ſcintillis:quid fore putandũ eſt in tot rogis terræ?Quæ eſt illa natura quæ uora
citate auidiſſimã iu toto mũdo ſine dãno ſui paſcit?Addãtur iis ſydera ĩmumera ingenſq;
ſol.Addãtur humani ignes:& lapidũ quoq; inſiti naturæ:attrita inter ſe ligna: iã nubium
& origines fulminum.Excedit profecto oĩa miracula ullum diẽ fuiſſe: quo nõ cuncta fla-
grarent:cum ſpecula quoq; cõcaua:aduerſa ſolis radiis:facilius etiam accendantur: quã ul
lus alius ignis.Quid q̃ ĩnumerabiles partu: ſed naturales ſcatẽt? In nympheo exit e petra
flãma:quæ aqua accenditur.Exit & ad aquas ſcãtias.Hæc quidẽ inualida cũ trãſit nec lõge
in alia durans materia.Viret & eterno hunc fontẽ igneũ contexens fraxinus.Exit in muti
nenſi agro ſtatis uulcano diebus.Reperitur apud auctores ſubiectis ariciæ aruis ſi carbo
deciderit ardere terram.In agro ſabino & ſidicino unctũ flagrare lapidem. In ſalentino op
pido natiã impoſito ligno in ſaxum quoddã ibi ſacrum protinus flãmã exiſtere. In laciniæ
Iunonis ara ſub diuo ſita cinerem ĩmobilẽ eſſe perflãtibus undiq; procellis. Quin & repen
tinos ignes exiſtere & in aquis.Et in corporibus etiã humanis emicuiſſe. Traſimenum lacũ
arſiſſe totũ.Seruio tullio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuiſſe.L.Martium
in hiſpania interemptis Scipionibus concionantẽ & milites ad ultionem exhortantem ar-
ſiſſe.ſimili modo Valerius Antias narrat.Plura mox & diſtinctius.Nunc enim quadã mix-
tura rerum omnium exhibentur miracula.Verum egreſſa mens interpretationem naturæ
feſtinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terre uniuerſæ menſura longitudo & latitudo. Ca. CXI.

PArs noſtra terrarum de qua memoro ambiēte ut dictum eſt) oceano uelut innatās longiſſime ab ortu & ab occaſu patet: hoc eſt ab india ad herculis colūnas gadibus ſacratas octoginta quinq; milia ſexaginta octo milia paſſuū ut Artemidoro placet auctori. Vt uero iſodora nonaginta octo milia decem & octo. Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu ſacri promontorii ad promontorium artabrū: quo longiſſime fons pcurrit hiſpaniæ octingenta milia nonagintaunum: id menſuræ duplici currit uia. A gange anne hoſtioq; eius quo ſe in eoum oceanū effundit per indiam parthienēq; ad myriandrū urbem ſyriæ in iſſico ſinu poſitam quinquagintaquinq; milia paſſuum decē & nouē. Inde proxima nauigatione cyprū inſulā patarā lyciæ rhodū aſtypaleam in carpatio mari in inſulas laconicæ tænarū. Lylibeū ſiciliæ. Caraliū ſardiniæ triginta quattuor. Deinde gades duodecīmilia.l. Quæ menſura uniuerſa ab eo mari efficit.lxxxxviii.milia paſſuum.lxix. Alia uia quæ certior itinere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnē.l.M. paſſuum.xxi. Inde cappadociæ in mazaca.cc.milia.xliiii. Inde per phrygiā: cariā: epheſum: quadringēta milia paſſuum.xciii. Ab epheſo per ægeū pelagus delū ducenta milia. Iſthmum ducenta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco ſinu patras peloponenſi ducenta duo milia quingenti: Leucadē octuaginta ſex milia quingenti. Corcyram totidem. Acroceraunia centū trigintaduo milia quingēti. Bruduſium octogintaſex milia qngenti. Romam.ccc.milia ſexaginta. Ad alpes uſq; calcincomacum uicū quingenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes illibriū quingenta quinquaginta ſex milia Ad oceanū & hiſpaniæ horam trecenta trigintaduo milia. Traiectu gadis ſeptem milia qngenti. Quæ menſura Artemidori ratione nonaginta efficit ſexaginta nouem. Latitudo autem terræ a meridiano ſitu ad ſeptētrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor milium ſexaginta duo. Quo palam fit quātum & hinc uapor abſtulerit: & illinc rigor. Neq; enim deeſſe arbitror terris: aut non eſſe globi formam. Sed inhabitabilia utrinq; incōperta eſſe. Hæc mēſura currit a littore ætiopici oceani: qua modo habitatur ad meroen quingenta quinquaginta milia. Inde alexandriā duodecim milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintarīa Gnidum octoginta quattuor milia quingenti cum.xxv.M. Samum.c.milia. Chium octoginta quattuor milia. Mitilenen.lxv.milia. Tenedon.xxix.milia. Sigæum promontorium.xii.milia quingenti. Os ponti.cccxii.M.d. Carābin promontorium.cccl. Os meotidis.cccxii.d.M. Oſtium tanais.cclxv.M. Qui curſus compendiis maris breuior fieri poteſt.lxxxix.M. Ab hoſtio tanais nihil modicum diligentiſſimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora in compertam exiſtimauit: cum circa tanain ſarmatarum gētes degere fateretur ad ſeptemtriones uerſas. Iſidorus adiecit.xii.M.l.uſq; ad tilen: quæ coniectura diuinationis eſt. Ego non minore q̄ proxime dicto ſpatio ſarmatarum fines noſci intelligo. Et alioquin quātum eſſe debet quod inumerabiles gētes ſubinde ſedem mutantes capiatur. Vnde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagæ multo eſſe maiorem arbitror. Nam & a germania imenſas inſulas non pridem cōpertas cognitum habeo. De longitudine & latitudine hæc ſunt quæ digna memoratu putem. ¶ Vniuerſum autem hunc circuitum Eratoſthenes in omnium quidem litterarum ſubtilitate: & in hoc utiq; præter cæteros ſolers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum miliū ſtadium prodidit. Quæ menſura romana computatione efficit trecenties quindecies centena milia paſſuum. Improbum auſum: uerum ita ſubtili argumentatione comprehēſum ut pudeat nō credere. Hipparcus & in coarguendo eo & in reliqua omni diligētia mirus adiicit ſtadiorum paulominus.xxv.milia.

¶ Harmonica mundi ratio. ¶ Ca. CXII.

ALia Dionyſiodoro fides: neq; enim ſubtraham exemplum uanitatis græce maximum. Melius hic fuit geometrica ſcientia nobilis. Seneca diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ: ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum ſecutis diebus iuſta peragerent: inueniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolam Dionyſiodori nomine ad ſuperos ſcriptam. Perueniſſe eum a ſepulchro ad infimam terram: eſſeq; eo ſtadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ qui iterprætarētur ſignificare epiſtolā a medio terrarū orbe miſſam quo deorſū ab ſūmo lōgiſſimum eſſe ſpatiū: & id ē pilæ mediū. Ex quo cōſecuta cōputatio eſt: ut circuitu eſſe.cc.quinquagintaquinq; milia ſtadia pronūciarent. Harmonica ratio quæ cogit rerū naturam ſibi ipſam cōgruere: addit huic menſuræ ſtadia

ſeptem milia: terramq; nonageſimam ſextam milleſimam totius muudi partem facit.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS.

PROEMIVM.

HACTENVS de ſitu & miraculis terræ aquarũq;: ac ſyderum & ratione uniuerſitatis atq; menſura. Nunc de partibus quanq̃ infinitum id quoq; exiſtimatur nec temere ſine aliqua reprenſione tractatum. Haud ullo in genere uenia iuſtior eſt: ſi modo minime mirum eſt hominem genitũ nõ omnia humana nouiſſe. Quapropter auctorem neminem unũ ſequar. Sed ut quæq; ueriſſimum in quaq; parte arbitrabor. Quoniam cõmune ferme omnibus fuit: ut eos quiſq; diligentiſſime ſitus diſceret: in quibus ipſe prodebat. Ideo nec culpabo aut coarguam quemq; locorum nuda nomina & quãta dabitur breuitate ponentur: claritate cauſiſq; dilatis in ſuas partes. Nunc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi uelim: ut ſicut uidua fama ſua nomina qualia fuere primordio ante ullas res geſtas nuncupentur: & ſit quædam in iis nomen datura quidem: ſed mũdi rerumq; naturæ. Terrarum orbis uniuerſus in tres diuiditur partes: europã: aſiam africam. Origo ab occaſu ſolis & gaditano freto: qua irrumpens oceanus atlanticus in maria ĩteriora diffunditur. Hinc intranti dextra africa eſt: leua europa: inter has aſia eſt. Termini amnes tanais & nilus. xii. milia paſſuum in longirudinem quas diximus fauces oceani patent: quinq; milium in latitudine a uico mellaria hiſpaniæ ad promontorium africæ album: auctore. Turamnio gracula iuxta genito. T. Liuius ac nepos Cornelius latitudinis tradiderunt ubi minus. vii. M. paſſuum. Vbi uero plurimum. x. M. Tam modico ore tam immẽſa equorum uaſtitas proditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes qppe teniæ candicantis uadi carinas territant. Qua de cauſa limen interni maris multi eũ locum appellauere. Proxima autẽ faucibus utrinq; impoſiti montes coercet clauſtra: abila africæ: europeæ calpe laborũ Herculis metæ. Quã ob cauſam idigene colũnas eius dei uocant: credũtq; perfoſſas excluſa antea admiſiſſe maria: & rerũ naturæ mutaſſe faciem.

De europa. Ca. I.

PRimum ergo de europa altrice uictoris omnium gentium populi: longeq; terrarũ pulcherrima: quã pleriq; merito non tertiam portionem fecere: uerum æquam in duas partes ab amne tanai ad gaditanũ fretũ uniuerſo orbe diuiſo. Oceanus hoc quod dictum eſt ſpatio atlanticum mare infundens: & auido meatu terras quæcunq; uenientem expauere demergens: reſiſtentes quoq; flexuoſo litorum anfractu lambit europã: uel maxime receſſibus crebris excauans: ſed in quattuor præcipue ſinus. Quorum primus a calpe hiſpaniæ extimo (ut dictum eſt) monte locobrutinum uſq; promontorium: imenſo ambitu flectitur. In eo prima hiſpania terrarum eſt ulterior appellata. Eadem bethyca. mox a fine tirgitano citerior: eademq; terraconenſis ad pyrenea iuga: Vlterior in duas per longitudinem prouintias diuiditur. Siquidem bethycæ latere ſeptemtrionali protenditur luſitania amne ana diſcreta. Ortus hic in aminitano agro citerioris hiſpaniæ: & modo ſe in ſtagna fundens: modo in anguſtias reſorbens: aut in totum cuniculis condens: & ſepius naſci gaudens in atlanticum oceanum effunditur. Tarraconenſis autem hinc affixa pyreneo: totoque eius a latere decurrens & ſimul ad gallicum oceanum hibero mari tranſuerſa ſe pandens ſolorio monte: & oretanis iugis carpentaniſq; & aſturum a bethyca atque luſitania diſtinguitur. Bethyca a flumine eam mediam ſecante cognominata cunctas prouintiarum diuiti cultu: & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quattuor. Gaditanus: Cordubenſis: Aſtigitanus: Hiſpalenſis. Oppida omnia numero. clxxii. In iis coloniæ ſeptem. Municipia. xviii. latio antiquitus donata. xxix. Libertate. vi. Fœdere. iii. Stipendiaria. cxx. Ex his digna memoratu aut latino ſermone dictu facilia. A flumine ana littora oceani Oppidum oſſoba aſturiæ cognominatum. Interfluentes luxia & uirium harenæ montes bethis fluuius. Litus curſenſe inflexo ſinu. Cuius ex aduerſo gadis inter inſulas dicendæ. Promontorium iunonis. Portus ueſippo. Oppida belon mellaria. Fretum ex atlantico mari. Cartheia carthesos a græcis dicta. Mons calpe. De-

inde littore interno oppidum berbeſula cū fluuio. Item ſalduba oppidū uel malacha cum fluuio fœderatorū. Dein menoba cū fluuio. Sexifirmū cognomine iuliū. Sexabdera Murgis. Bethycæ finis. Orā eā uniuerſam originis pœnorū exiſtimauit. M. Agrippa. Ab ana autem atlātico oceano obuerſa baſtulorū turdulorūq̧ eſt. In uniuerſam hiſpaniam. M. Varro perueniſſe hiberas & perſas & pœnicas celtaſq̧ & pœnos tradit. Luſum enim. Liberi patris ac lyſam cū eo baccantē nomen dediſſe luſitaniæ & pana præfectū eius. Vniuerſa autē quæ de herculæ ac pyrenæ uel Saturno tradūtur: fabuloſa in primis ut arbitror. Bethys in tharraconenſi prouincia nō ut aliqui dixere mēteſa oppido ſed tygēnſi exoriēs ſaltu: iuxta quē trader fluuius qui carthaginēſem agrū rigat ille ocior refugit Scipionis rogū uerſuſq̧ in occaſum occeanū atlanticū prouinciā adoptans petit modicus primo: ſed multorū fluminum capax: quibus ipſe famā aquaſq̧ aufert. Bethycæ primū ab oſſigetania infuſus ameno blandus alueo: crebris dextra leuaq̧ accollitur oppidis. Celeberrima inter hūc & oceani orā in mediterraneo ſegeda: quæ augurina cognominat. Iulia quæ fidentia. Vrgao quæ alba. Ebura quæ cerialis. Siliberi quod liberini. Libida quæ clau ſa. Stici quod iulienſes. Veſci quod fauētia: ſingilia: hegua: auia: hebdanū: agla minor: hebura: caſtrauaria: epiſibriū: iphonoua: illirico: oſca: eſcua: ſuccabon: uditanū: tauatice uetus: obuia baſtetaniæ uergentis ad mare. Conuētus uero cordubēſis circa flumē ipſum oſſigi quod cognominatur laconium Iliturgi quod forum iuliū. Ipaſturgi quod triūphale. Sitia &. xiiii. mili. paſſ. remotū in mediterraneo Obulco: quod bontificenſe appellatur. Mox ripepora fœderatorum. Sacimari calium onuba. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Inde primum nauigabili bethyæ. Oppida carbulo decumo. fluuius ſingulis eodē bethys latere incedens. Oppida hiſpalenſis conuentus: celtiaca: uacamana: acria: ilipa cognomine illa italica. Et a leua hiſpali colonia cognomine romulieſis. Ex aduerſo oppidū offer: quod cognominatur iulia conſtātia. Virgentiū quod Iulii genitor. Hippo cauraſiarū fluuius menoba & ipſe a dextro latere infuſus. Ac inter æſtuaria bethis oppidū nebriſſa cognomine ueneria & colobona. Colonia aſta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo aſida: quæ cæſariana. Singulis ſigilis fluuius in bethyn quo dictum eſt ordine irrūpens aſtygitanam coloniam alluit cognomine auguſtam firmam. ab ea nauigabilis. Huius cōuentus ſunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominātur auguſta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrſo quæ genua urbanorū. Inter quæ fuit munda cū Pompeii filio capta. Oppida libera aſtygiē uetus oſtippo. Stipendiaria: callet: calucula: caſtragemina: ilipula minor: merucra: ſucrana: obucula: oningis. Abora prope monobā amnē & ipſum nauigabilem haud procul accolont alontigiceli: aloſtigi. Quæ autem regio a bethye ad fluuium anantendit: extra predicta beturia appellatur in duas diuiſa partes totidēq̧ gentes. Celticos qui luſitaniā attingunt. & hiſpalenſis conuentus. Turdulos qui luſiteniam & terraconenſem accolunt: iura cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex luſitania aduenifſe manifeſtū eſt ſacris lingua oppidorum uocabulis ſacriſq̧ cognominibus in bethyca diſtinguntur. Serica quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede reſtituta iulia. contribute iulia. Vcultuniacum: quæ & turiga nunc eſt. Lacimurge conſtantia iulia. Tereſibus fortunales: & callenſibus emanici. Præter hæc in celtica acimbro: arunda: arunci: turobrica: laſtigi: alpeſa: ſepone ſerippo. Altera beturia quam diximus turdulorum & conuentus cordubenſis habent oppida non ignobilia. Arſam: mellariam: mirobicam regiones oſinthiadis lſeponē. Gaditani conuentus ciuium romanorum. Regina latinorum regia. Cariſa cognomine aurelia. Vrgia cognominata caſtrū iuliū. Itē Cæſaris ſalutarienſis. Stipēdiaria baſaro: bellipo: barbes: ulula: ciprobaſſis: progallet: cappagū: oleatro: icocio brana: liſculaſa: gūtiaſa: andoriſe. porro lōgitudinē uniuerſā eius prodidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. latitudinem. cclvii. M. ſed cum termini carthaginem uſq̧ procederent: quæ cauſa magnos errores cōputatione menſuræ ſæpius parit. Et dum alibi mutato prouintiarum modo alibi itinerum auctis aut diminutis paſſibus incubuere maria tā longo æuo alibi proceſſere littora. Torſere ſe & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordium menſure eſt: & alia meatus. Ita fit ut nulli duo concinant.

¶ Bethycæ longitudo & latitudo. ¶ Ca. II.

BEthycæ longitudo nunc a caſtulonis oppidi fine gadis. ccl. M. & a murgi maritima ora. xxii. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxxvi. M. p. Agrippā quidem

in tanta uiri diligentia præterq̄ in hoc opere.cura cum orbem terrarum urbi ſpectandum proponeret cæce erraſſe quis credatur. Et cum eo Diuū Auguſtū. Is namq̄ complexā ea porticum ex deſtinatione & cōmentariis.M. Agrippæ a ſorore eius inchoatā peregit.

Hiſpania citerior. Ca. III.

Citerioris hiſpaniæ ſicut complurium prouintiarum aliquantum uetus forma mutata eſt: utpote cum Pompeius magnus trophæis ſuis quæ ſtatuebat in pyreneo. d.ccclxvi.oppida ab alpibus ad fines hiſpaniæ ulterioris in ditionem a ſe redacta teſtatus ſit.Nunc uniuerſa prouintia diuiditur in cōuentus ſeptem Carthaginenſem:Tarraconenſem.Cæſarauguſtanū.Cluniēſem. Aſturū.Lucrēſem.bracatū.Accedūt inſule quarū menſione ſepoſitæ ciuitates:prouintia ipſa præter contributa aliis.ccxciii.continet oppida.In iis Colonias.xii.Oppida ciuium romanorum.xiii.Latinorū ueterum.xviii.Fœderatorum unum.Stipendiaria.cxxxii.Primi in ora baſtuli:poſt eos quo dicitur ordine intus recedente menteſani:oretani:& ad tagum carpentani:iuxta eos uaccei:uectones:& celtiberi atrebaci.Oppida ore proxima urci.Aſcriptūq̄ bethycæ barea regio mauſitanea: mox deitania.Dein conteſtania.Carthago noua.Colonia cuius a promontario quod Saturni uocatur Cæſariam mauritaniæ urbem.clxxxvii.M.paſſ. traiectus.Reliqua in ora flumen tader colonia īmuni.Illici:unde illicitanus ſinus in eam contribuuntur icoſitania:Mox latinorū lucentium:dianium ſtipendiarium:ſucro fluuius:& quondam oppidum. Cōteſtaniæ finis regio idetania:amœno prætendente ſe ſtagno ad celtiberos recedens. Valentia colonia.iii. M.paſſ.a mari remota.Flumen turrium:tantūdem a mari ſaguntū ciuium romanorū oppidum. Vridi nobile flumen idubeda regio ilergoanum ibacus annis nauigabili cōmercio diues:ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica.cccel.Mil.paſſ.fluens:nauium per cclx.M.a uaria oppido capax:quem propter uniuerſam hiſpaniam græci appellauere iberiam.Regio ceſſetania flumē ſubi:colonia: Tarraco Scipionum opus:ſicut carthago pœnorū Regio ilergetum:oppidum ſubur:flumen rubricatum:a quo laletani & idigetes. Poſt eos quo dicetur ordine intus recedentes radice pyrenei:auſetani:itani:lacetani.Perq̄ pyreneū ceretani.dein uaſcones.In ora autem colonia barcine cognomine fauentia. Oppida ciuiū romanorum betuſo illuro.Flumen larnum blande fluens alba.Emporia geminum hoc ueterum incolarum & græcorum qui phocentium fuere ſoboles.Flumen ticher.Ab eo pyrenea Venus in latere promontorii altero.xl.M. Nunc per ſingulos cōuentus reddētur inſignia præter ſupradicta terracone diſceptāt:populi.xliiii. quorū celeberrimi ciuiū romanorum dertuſani:hiſgargitani.Latinorum auſetani:ceretani:qui iuliani cognominantur: & qui auguſtini:ſedetani:gerundēſes:geſſorienſes:teari.qui iulienſes.Stipendiariorum aqcaldenſes:onenſes:betulonenſes:Cæſarauguſtana colonia īmunis:amne ibero affuſa:ubi oppidum antea uocabatur ſaldyba.regionis ſeditaniæ recipit populos.lii.Ex iis ciuium romanorum bellitanos:celſenſe.Ex colonia calaturiganos:qui naſcici cognominantur.Ilerdenſes ſurdaonum gentis iuxta quos ſicoris fluuius: oſcenſes regionis ueſſetaniæ: turiaſſonenſes:Latinorum ueterum caſcantenenſes:ergauicenſes:graccuritanos:leonicenſes:oſſigerdenſes.Fœderatos tarragenſes.Stipendiarios arcobrienſes:andologenſes: arocelitanos:burſaonenſes:calaguritanos:qui fabularenſes cognominantur.Complutenſes: carenſes:cincienſes:cortoēſes: daminitanos:larnenſes:luſenſes:ſpalenſes:ilumberitanos: lacetanos:iubienſes.pompolonenſes: ſegiſenſes. Carthaginen conueniunt populi.lxii.exceptis inſularum incolis. Ex colonia ac citania gemelleſenſes & libiſoſona cognomine feroauguſtana: quibus duabus ius italiæ datum. Ex colonia ſaranienſe oppidani latii ueteris caſtulonenſes: qui cæſariuenales appellantur. Setabitani qui auguſtani ualerienſes. Stipendiariorū autē hi celeberrimi:albanēſes:baſtiani:cōſaburenſes:dianēſes:egeleſtani: lorcitani:laminitani:mēſani:qui & oritani:menteſani qui & baſtuli: oretani qui & germani cognominātur:caputq̄ celtiberiæ ſegobrigēſes:carpētani:& toletani tago flumini impoſiti. Dein uicienſes:uirgilieſes.In cōuentū cluniēſem uarduli ducūt populos.xiiii. ex q̄bus labanenſes tantū noīare libeat. Turmodigi quattuor:in q̄bus ſegiſamonēſes:ſegiſamaiuliēſes.In eundem conuentum carietes:& uennenſes quinq̄ ciuitatibus uadunt:quarum ſunt uelienſes:eodē pelleodeones celtiberorū quattuor populis:quorum numātini fuere clari ſicut in uacceorū.xviii.ciuitatibus inter catinieſes palatini:locobrigenſes:caucenſes. Nam in cantabris quattuor populis iuliobrica ſola memoratur.In autrigonum decem ciuitati-

bus tritiũ & uiroue ſca: Areuacis nomen dedit fluuius areua. Horum ſex oppida raguntia & ibi xama: quæ nomina crebro aliis in locis uſurpãtur. Præterea ſegouia & noua auguſta termes: ipſaq; duuia celtiberiæ finis. Ad oceanũ reliqua uergunt uardulicq; ex prædictis & cantabri. Iungũtur iis aſturum. xii. populi diuiſi in auſtanos aſturica urbe magnifica. In his ſunt giri: peſici: latiẽſes zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad. cclx. M. liberorũ capitum Lucenſis cõuentus populorum eſt. xvi. præter celticos & leuanios ignominioſæ ac barbaræ appellationis. Sed liberorũ capitũ ferme. clxvi. Simili modo bracarũ. xxiiii. ciuitates. cc lxxv. capitum: ex quibus præter ipſos bracaros iuballi: celerni: galleci: equeſitici: querquerni citra faſtidiũ nominentur. Longitudo citerioris hiſpaniæ eſt ad finem caſtulonis apyreneo. d. cvii. M. paſ. & ora paulo amplius. Latitudo a terracone ad littus olarſonis. cccvii. Et radicibus pyrenei ubi cuneatur anguſtiis inter duo maria paulatim deinde ſe pandẽs: qua contingit ulteriorem hiſpaniam tantũdem & amplius latitudinem adiicit. Metallis plumbi: ferriq;: æris: argenti: auri: tota ferme hiſpania ſcatet. Citerior & ſpecularibus lapidibus Betyca & minio. Sunt & marmorq; lapidicinæ uniuerſæ hiſpaniæ. Veſpaſianus impator Auguſtus iactatus procellis reipu. latii ius tribuit. Pyrenei montes hiſpanias galliaſq; diſterminant promontoriis in duo diuerſa maria proiectis.

Narbonenſis prouincia. Ca. IIII.

Narbonẽſis prouincia appellat̃ pars galliarũ: quæ interno mari alluit̃: brachata ante dicta amne uaro ab italia diſcreta alpiũq; ſaluberrimis romano Imperio iugis A reliqua uero gallia latere ſeptẽtrionali montibus gebẽna & urbibus: agrorũ cultu uirorũ morũq; dignatione amplitudine opũ nulli prouintiarũ poſtferenda: breuiterq; italia uerius q̃ prouincia. In ora regio ſardonũ intuſq; conſuranorũ. Flumina techun uernodubrũ. Oppida illeſeberæ magnæ quondã urbis tenue ueſtigiũ. Ruſcino latinorũ: flumen ataxe pyreneo rubrẽſem permeãs lacũ. Narbo Martius decumanorũ colonia. xii. M. paſſuũ a mari diſtãs. Flumina araris liria. Oppida de cetero rara præiacetib⁹ ſtagnis agatha quõdã maſſilientiũ & regio uolcarũ tectoſagũ. atq; ubi rhoda rhodiotũ fuit. Vnde dictus multo galliarũ fertiliſſimus rhodanus fluuius ex alpibus ſe rapiens per lemãnũ lacũ: ſegneq; deſerens ararim: nec minus ſeipſo torrentẽ iſaram & truentiã. Lybica appellantur duo eius ora modica. Ex his alterũ hiſpanienſe; alterũ metapinũ: tertiũ ideq; ampliſſimũ maſſalioticum. Sunt auctores & heracleã oppidũ in hoſtio rhodani fuiſſe ultra foſſam ex rhodano. c. paſſibus. Marii opere & nomine inſigne ſtagnum. Aſtromela oppidum maritima auaricorum: ſuperq; campi lapidei Herculis prælıorum memoria. Regio anataliorum & intus deſuuiatium cauarũq;. Rurſus a mari tricoriũ & intus tricolorum. Vocõtiorum & ſegouellaunorum mox allogobrum ac in ora maſſilia græcorum phocentiũ fœderata promõtoriũ zoachitariſta portuſregio clamatulicorũ. Dein ſuelteri ſupraq; uerucini. In ora autẽ hæc athenopolis maſſiliẽſiũ forũ. Iulii octauianorũ colonia: quæ picẽſis appellat̃: & claſſica amnis ſiue argẽte⁹. Regio oxibiorũ: ligaunorq; ſup quos ſuebri quariates adunicãtes. At in ora opidum latinũ antipolis Regio deciatium. Amnis uarus ex alpiũ monte cemeno profuſus. In mediterraneo colonia arelate ſex tanorũ: beteræ ſeptu/manorum: arauſio ſecũdanorum. In agro cauarum ualentia: uienna allobrogũ. Oppida latina aquæſextiæ ſalubiorũ: auenio cauarũ: aptaiulia uulgentiũ alebeceriorũ appolinarium: alba heluorum: auguſta tricaſtinorq;: abatilia areabormannico macina bellio carcaſum uulgarum tectoſagum ceſſero carbonthorathe: meminorũ: cenicenſes: cãbolectri: qui athlantici cognominantur. Forũ Voconi. glacum Liuii Leuteuani: qui & foroneronienſes Nemauſum aremicorum. Piſcenæ ruteni ſanagenſes tholoſani tectoſagii aquitaniæ cõtermini ataſcodinitarii cononiẽſes umbranici. Vocõtiorum ciuitati fœderatæ duo capita uaſgo & lucus Auguſti. Oppida uero ignobilia. xix. ſicut. xxiiii. nemauſenſibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpinis aganticos atq; bodionticos: quorũ oppidũ dina. Longitudinem prouintiæ narbonenſis. cccclxx. M. paſſus. Agrippa tradit latitudinem. cclxviii.

Italia tyberis roma campania. Ca. V.

Italia dehinc primiq; eius ligures mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina oſtia & roma terrarũ caput. xvi. mille paſſ. interuallo a mari. Volſcorũ poſtea littus: & cãpaniæ picentiũ inde ac lucanum brutiumq;: quo lõgiſſime in meridiem ab alpium pene lunatis iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox ſalentini: peduculi:

apuli:peligini:ferentani:marrucini:ueſtiui: ſabini:picentes:galli:umbri:hetruſci : ueneti:
carni:iapides:iſtri:liburni:Nec ignoro ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito : ſi
breuiter atq; in tranſcurſu in hũc modũ dicat̃ terra omniũ terrarũ alũna eadẽ & parẽs numi
ne.deũ electa:quæ cælum ipſum clarius faceret:ſparſa cõgregaret imperia:ritus q; molliret
& tot populorum diſcordes feraſq; linguas ſermonis cõmertio cõtraheret ad colloquia:&
humanitatẽ homini daret:breuiterq; una cũctarũ gentiũ in toto orbe patria fieret.Et qd
agam tanta nobilitas oĩum locorum quos quis attigerit?tanta rerum ſingularũ:populorũ
q; claritas tenet.Vrbs Romana uel ſola in ea & digna etiã feſta ceruice facies:quo tandem
narrari debet opere?Et qualiter cãpaniæ ora per ſe fœlixq; illa ac beata amœnitas:ut palam
ſit uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ.Iam uero tota ea uitalis ac perẽnis ſalubritatis
cæli tẽperies eſt:tã fertiles campi & tã aprici colles::tam innoxii ſaltus:tam opaca nemora.
tam munifica ſiluarũ genera:tot mõtiũ afflatus:tanta frugũ & uitiũ olearũq; fertilitas : tã
nobilia pecori uellara:tot opima tauris colla:tot lacus : tot animũ fontiũq; ubertas totã eã
perfundẽs:tot maria portus:gremiũq; terrarũ cõmertio patẽs undiq;:& tanq̃ adiuuandos
mortales ipſa auida in mare ꝓcurrẽs.Neq; ingenia rituſq; ac uiros & lingua manuq; ſupe-
ratas cõmemoro gẽtes:Ipſi de ea iudicauere græci genus in gloriã ſuam effuſiſſimũ quotã
partẽ ex ea appellãdo græciã magnã.Nimirũ id quod in menſione cæli fecimus hac quoq;
in parte faciẽdũ eſt:ut quaſdã notas ac pauca ſydera attingamus.Legentes tñ quæſo me-
minerint ad ſingula toto orbe ediſerenda feſtinari.Eſt ergo folio maxime querno aſſimila
ta:multo proceritate amplior q̃ latitudine:in leuo ſe flectẽs cacumine:& amazonicæ figura
deſinẽs parmæ:ubi a medio excurſu cynthios uocatur per ſinus lunatos duo cornua emit
tens leucopetram dextra:laciniũ ſiniſtra.Patet longitudine alpino fine:prætoriæ auguſte ꝑ
urbem capuã eq; curſu meãte rhegiũ oppidum in humero eius ſitum:a quo ueluti ceruı-
cis incipit flexus:decies cẽtena & uiginti milia paſſuũ multoq; amplior menſura fieret laci
nium uſq; nitalis obliquitas in latus digredi uideret.Latitudo eius uaria eſt.cccex. miliũ
inter duo maria inferũ & ſuperũ:amneſq; uarũ atq; arſiam:media ac ferme circa urbem ro
mam ab hoſtio a terni annis in adriaticũ mare influẽtis ad tyberina hoſtia.cxxxvi. & paulo
minus a caſtronouo adriatici maris alpiũ ad tuſcũ æquor.Haud ullo in loco.cc.in latitudi
nem excedẽs.Vniuerſæ autẽ ambitus a uaro ad arſiã.xxx.milia paſſ.lviii.efficit.Abeſt a cir
cundatis terris hiſtria ac liburnia quibuſdã locis.c.M.paſſuũ.Ab epiro & illirico.l.Ab Afri
ca minus.cc.ut auctor affirmat uarro.ab Sardinia.ccxx.milia.a Sicilia.M.d.a corſica. minꝰ
lxx.ab iſſa.l. Incedit per maria cæli regione ad meridiẽ quidẽ.Sed ſi quis diligẽti ſubtilitate
id exigat:inter ſextã horam primãq; brumalẽ.Nunc ambitũ eius urbeſq; enumerabimus.
Qua in re præfari neceſſariũ eſt auctorẽ nos Diuũ Auguſtũ ſecuturos: deſcriptionẽq; ab
eo factã italiæ totius in regiones.xi. Sed ordine eo qui in littorũ tractu fiet urbiũ quidem
uicinitates oratione utiq; præpropera ſeruari non poſſe. Itaq; interiori in parte digeſtio
nem in litteras eiuſdem nos ſecuturos coloniarum mentione ſignata: quas ille in eo ꝓdi-
dit numero.Nec ſitus origeneſq; perſequi facile eſt.In gaunis liguribus ut cæteri omittã-
tur agro tricies dato.Igitur ab amne uaro nicea oppidum a maſſilienſibus conditũ. Fluui-
us pado.Alpes populiq; in alpinis multis noĩbus:ſed maxime capillati oppido uediantio &
ciuitatis gemellio:Portus Herculi monoechi.Liguſtica ora. Ligurũ celeberrimi ultra al-
pes ſaluideceates:moxubii:citra uenæ meſturi:ſotibagieni:ſtati:elibi:uelli:aielli:euburia-
tes: caſmonates:ueliates:& quorũ oppida in ora ꝓxia dicemꝰ.Flumẽ rutuba:oppidũ albiũ:
intemeliũ: flumen merula:oppidũ albinga unũ portus uadũ ſabatiũ:flumẽ porcifera: oppi
dum genua:fluminis feritor:portus delphini. Tigulia intus & ſegeſta tiguliorũ.flumẽ ma
cra liguriæ finis. A tergo autẽ ſupradictorũ omniũ apenninus mons italiæ ampliſſimus ꝑ
petuis iugis ab alpibus tendens ad ſiculũ fretum.Ab altero eius latere ad padũ amnẽ italiæ
ditiſſimũ omnia nobilibus oppidis nitẽt.Libarna dartona colonia:trira:barderate Induſtria:
polentia:carrea:quod potentia cognominatur.Forofului quod ualẽtinum.Auguſta uaci
ennorum.Alba ponpeia:aſta aquæ ſcatiellorum. Hæc regio ex diſcriptione Auguſti nona
eſt.Patet ora liguriæ inter amnes uarum & magrã.ccxi.M.paſ.adnectitur ſeptimæ in qua
hetruria eſt ab amne macra:& ipſa mutatis ſæpe nominibus.Vmbros inde exegere antiqui
tus pelaſgi.Hos lydi:a quorum rege tyrrheni:mox a ſacrificio ritu lingua græcorum tuſci
ſunt cognominati.Primũ hetruriæ oppidũ luna portu nobilẽ.Colonia luca a mari recedẽs

propriorq; ipſa inter amnes auſerem & arnum orta a Pelope piſiſq; ſiue a tenucanis greca gente. Vada uolateranea: fluuius cecina populorum hetruſcorum quondam hoc tantum litore. Hinc amnes prille: mox umbro nauigiorum capax & ab eo tractus umbriæ portuſq; telamon: coſa uolgentium a populo Ro. deducta grauiſce caſtrum nouum: pyrgi: cæretanus amnis & ipſum cære. Intus mil. paſſ. quattuor agilla a pelaſgi conditoribus dictum. alſium phregnæ. Tyberis amnis a macra. cclxxviiii. M. paſſ. Intus coloniæ faliſca argis orta (ut auctor eſt Cato) quæ cognominatur hetruſcorum lucus Coloniæ ruſellana ſenenſis: critona: decetero aretini ueteres aretini fidentiores: aretini iulienſes: amitinenſes: aquaſenſes cognomine taurini: blerani certonienſes capinates cluſini noui cluſini ueteres: fluetini pre fluenti arno appoſiti: feſulæ: ferentinum: feſcenia hortanum: herbanum nepe. Nouem pagi præfecturæ claudiæ Foro Clodii piſtorium: peruſia: ſuanẽſes ſaturnini qui ãte aurinini uocabantur: ſubertani: ſcatones: tarquinienſes: thuſcanienſes: uertulonienſes: uerentãi eſcetini uoleterrani cognomine hetruſci: uolſcinienſes in eadem parte. Oppidorum ueterum nomina retinent agri cruſtinus caletranus. Tyberis antea tybris appellatus: & prius albula e media fere longitudine appenini finibus aretinorum profluit tenuis primo nec niſi piſcinis corriuatus: emiſſuſq; nauigabilis: ſicuti tinna & glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu dierum ſi nõ adiuuent hymbres: ſed tyberis propter aſpera & confragoſa. Ne ſic quidem præterquã trabibus uerius quã ratibus longe meabilis fertur. p. c. l. M. d. nõ procul tiferno peruſia & orticulo hetruriam ab umbris ac ſabinis. mox citra. xiii. M. p. urbẽ ueientem agrum a cruſtumino: dein fidenate: latinumq; a uaticano dirimens. Sed intra tinnam & glanim duobus &. xl. fluuis auctus præcipuis autem nare & aniene: qui & ipſe nauigabilis. Latium includit a tergo. Nec minus tamẽ aquis ac tot fontibus ĩ urbem perductis. Et ideo quamlibet magnarum nauium ex italo malo capax rerum in toto orbe naſcentium mercator placidiſſimus. Pluribus prope ſolus qua cæteri in omnibus terris amnes accolitur aſpiciturq; uillis. Nulliq; fluuiorum minus licet incluſis utrinq; lateribus: nec tamen ipſe pugnat quamquã creber ac ſubitis incrementis: & nuſquã magis quã in ipſa urbe ſtagnantibus. Quinimo uates intelligitur potius ac monitor ãctu ſemper religioſus uerius ꝗ ſæuus. Latium antiquum a tyberi circeios ſeruatum eſt. M. paſſuum. l. longitudĩe. Tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis ſæpe mutatis tenuere alii aliis temporibus. Aborigines: pelaſgi: archades ſiculi: arunci: rutyli. Et ultra circeios uolſci: oſci auſones unde nomen modo latii proceſſit ad lirin amnem. In principio eſt oſtia colonia a romão rege deducta. Oppidum laurentum locus ſolis indigetis. Amnis numicus. Ardea a Danæ perſei matre condita. Dein quondam aphrodiſium antium colonia. Aſtura flumen & ĩſula. Fluuius nympheus: cloſtra Romana Circeii quondam inſula immenſo quidem mari circũdata (ſi creditur Homero) & nunc plane. Mirum eſt quod hac de re tradere hominum notitiæ poſſumus. Theophraſtus qui primo externorum aliqua de Romanis diligentius ſcripſit. Nam Tehopompus ante quẽ nemo mentionem habuit urbem duntaxat a Gallis captã dixit. Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum miſſam. Hic iã plus quã & fama circeiorum inſulæ: & menſuram poſuit ſtadia. lxxx. in eo uolumine quod ſcripſit Nicodoro athenienſium magiſtratui qui fuit urbis noſtræ. cccclx. anno. Quicquid ẽ ergo terrarum preter. x. M. p. prope ambitus adnexum inſulæ. poſt eum annum acceſſit italiæ aliud miraculum. A circeis palus pontina eſt quem locum. xxiiii. urbium fuiſſe Mutianus ter conſul prodidit. Dein flumen ufens ſupra quod tarracina opidum lingua uolſcorum anxur dictum. Ibi fuere amycle a ſerpentibus deletæ. Deĩ lacus fadanus: caieta portus Oppidum formiæ antiqua læſtrigonum ſedes. Vltra fuit oppidum pyræ: colonia minturne lyri amne diuiſa glanico appellato. Sinueſſa extremum in adiecto lacio: quam quidem dixere ſinopem uocitatam. Hinc fœlix illa campania eſt. Ab hoc ſinu incipiunt uitiferi coles: & tumulentia nobilis ſucco per omnis terras inclyto: atq; (ut ueteres dixere) ſũmum Liberi patris cum cerere certamen. Hinc ſetini & cecubi obtenduntur agri. His iunguntur falerni: caleni. Dein conſurgunt maſſici: gaurani: ſurentiniq; montes. Ibi laborini campi ſternuntur: & in delitias alicæ epulantur menſis. Hæc littora fontibus calidis rigãtur. præterq; cætera in toto mari conchylio piſce nobili annotantur. Nuſquã generoſior oleæ liquor. Et hoc quoq; certamen humanæ uoluptatis tenuere oſci: græci: umbri: tuſci: campani In ora ſauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne. liternum: cumæ calcideſium: miſenum: por

tus baiarum:bauli:lacus lucrinus & auernus.Iuxta quem cimerium oppidum quondã:de-
puteoli colonia dicæarchia dicti poſtq; phlegræi campi.Acheruſia palus cumis uicina.Lit-
tore autem hoc neapolis chalcidenſiũ:& ipſa parthenope a tumulo ſyrenis appellata.Her-
culanium Pompei haud procul expectante monte ueſuuio.Alluẽte uero ſarno amne ager
nucerinus eſt:&.viiii.M.paſſibus a mari ipſa nuceria.Surrẽtum cum promontorio Miner
uæ ſirenum quondam ſede nauigatione a circeis duo de.lxxx.M.p.patet.Regio ea a tybe
ri prima italiæ ſeruatur ex deſcriptione Auguſti.Intus coloniæ capua a campo dicta a qui-
num:ſueſſa:uenafrum:ſora:theanum:ſidicinum cognomine nola.Oppida abellinum:aritia
alba longa:acerani:allifani:atinates:alterinates:anagnini:atellani:uerulani:arpinates:auxi-
niates:auxellani:alfaterni.Et qui ex agro latino.Item hernico.Item labicano cognominati
Bouille:calatiæ:caſinum:calenum:capitulum:hernetum:cernetani qui mariani cognomi-
nantur.Corani a Dardano troiano orti.Cubulterini:caſtrimonienſes:cingulani:gabienſes
In monte albano foro populienſes.Ex falerno fruſinates:ferentinates:freginates: frabater
ni ueteres frabaterni noui:ficolenſes:fregellani:foroappii forentani:gabini:ĩterãnates:ſue
caſaniq; & liriates uocãtur.Ilionẽſes:lauini:norbani:nomentani pneſtini urbe quõdã ſtepha
ne dicta.Priuernates:ſetini:ſignini.ſueſulani:telini:trebulani cognomine balimenſes.Tre
bani:thuſculani:uerulani:ueliterni.ulubrenſes:uluarnates.ſuperq; roma ipſa: cuius nomẽ
alterum dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur:optimaq; & ſalutari fide abolitum an
nuntiauit Valerius ſolanus:luitq; mox pœnas.Nõ alienum uidetur inſerere hoc loco exẽ-
plum religionis antiquæ ob hoc maxime ſilentium inſtitutæ.Namq; Diua Angerona cui
ſacrificatur ad diem.xii.chalẽdas ianuarii ore obligato obſignatoq; ſimulacrum habet. Vr
bẽ tris portas habentem Romulus reliquit:aut plurimis tradentibus credamus quattuor.
Mœnia eius collegere ambitu imperatoribus cenſoribuſq; Veſpaſianis anno conditæ.d.
cccxxviii.M.pe.xiii.M.Cõplexa montes.vii.Ipſa diuiditur in regiones.xiiii. Compita ſin
gularũ .cclxv.p.ei uſdem ſpatii menſura currente a miliario in capite romãi fori ſtatuto ad
ſingulas portas:quæ ſunt hodie numero.xxx.ita ut.xii.portæ ſemel numerentur:præterã-
turq; ex ueteribus.vii.quæ eſſe deſierũt.Efficit paſſuum per directum.xxx.m.d.lxii.Ad ex
trema uero tectorum cum caſtris prætoriis ab eodem miliario per uicos omnium uiarũ mẽ
ſura colligit paulo amplius.lxx.m.paſſuum.Quod ſi quis altitudinem tectorum addat:di-
gnam pfecto æſtimationem concipiat fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto or-
be potuiſſe ei cõparari.Clauditur ab oriente aggere tarquinii Superbi ĩter prima opere mi
rabili.Nãq; eum muris æquauit:qua maxĩe patebat additu plano.Cætero munita erat præ
celſis muris:aut abruptis montibus:niſi ꝙ expatientia tecta multas addidere urbes in pria
regione.Præterea fuere in latio clara oppida:ſatricum:pometia:ſcaptia:pitulum:politoriũ
tellene:tifata:cecin:afican:acruſtumiam:meridia:medullum corniculum:ſaturnia ubi nũc
Roma eſt.Antipolis quod nunc ianiculum ĩ parte romæ:antẽna:camerium:collatia:amiter
num:norbe:fulmo:& cum his carnem in monte albano ſoliti accipere populi albenſes.Al-
bani:eſolani:accienſes:abolani:bubetani:bolanitii:ſuetani:coriolani:fidenates:coretii: hor
tenſes:latinienſes:longani:manates:macrales:munienſes:olliculani:octulani:pedani: polle
taurini:querquetulãi:ſicãi:ſiſolẽſes:toleriẽſes:tutienſe ſuimiteraliueliẽſes:uenetulãi:uicel
lenſes.Ita ex antiquo latio.liii.populi interiere ſine ueſtigiis In campano autẽ agro ſtabie
oppidum fuit uſq; ad.Cn.Pompeium &.L.Catonem conſ.ad pridie chalend.maii.quo die
Sylla legatus bello ſociali id deleuit:quod nunc in uillas abiit.Intercidit ibi & tauraia.Sũt
& morientis ſcalini reliquiæ.Præterea auctor eſt Antias oppidum latinorum apiolas cap-
tum a.L.Tarquino rege:ex cuius præda capitolium is in fine incohauerit.A ſurretino ad
ſilarum amnem .xxx . M. paſſus ager picentinus fuit :thuſcorum templo iunonis argiuæ
ab iaſone condito inſignis:Intus oppidum ſalerni:picentia.A ſilaro regio tertia & ager lu
canus brutiuſq; incipit.nec ibi rara incolarum mutatio.Tenuerunt eum pelaſgi: œnotrii:
itali:morgetes:ſiculi græciæ maxime populi:nouiſſime lucani a ſannitibus orti duce Lutio
Opida peſtum a græcis poſidonia appellatum ſinus peſtanus:oppidum elea:quæ nũc uelia.
Promontorium palinurum a quo ſinu recedente traiectus ad coloniam regiam. c .M .paſ-
ſus proximum autẽ huic flumen melphes.Oppidum buxentum græciæ prius magnæ: nũc
lucaniæ.Saus annis fuit & oppidum eodem nomine.Ab eo brutium littus:oppidum blan
da:flumen baletum:portus parthenius:& phœcentium ſinus uibonenſis locus clampetiæ.

Oppidum tempſa:a græcis temeſe dictum.& crotonienſium terina:ſinuſq; ingens terinus Oppidum conſentia.Intus in peniſula fluuius acheron:a quo oppidani acherotini Hippo quod nunc uibonem ualentiam appellamus.Portus Herculis:Metaurus amnis: Tarentū oppidum:portus Horeſtis & meddua.Oppidum ſcyleum.Cratis fluuius pater(ut dixere) ſcyllæ.Dein colonia regia.Siculum fretum:ac duo aduerſa promontoria ex italia cenis.Ex ſicilia pelorum xii.ſtadiorum interuallo. Vnde rhegium.xliii.paſſuum.Inde apēnini ſilua promontorium leucopetra.xii.M.paſſibus.Ab ea locri cognominati.li.apromontorio zephyro abſunt a ſilaro.ccc.iii.M.Et includitur europæ ſinus primus in eo quem maria nuncupant.Vnde irrumpit atlanticum ab aliis magnum:qua intrat porthmos a græcis a nobis gaditanum fretum cum intrauit.Hiſpanum quatenus hiſpanias abluit.Ab aliis ibericum aut balearicum:Mox gallicum:ante narbonenſem prouintiam:hinc liguſticum.Ab eo ad ſiciliam inſulam thuſcum:quod ex græcis alii notium:alii tyrrhenum:e noſtris plurimi inferum uocant.ultra ſiciliam:quod eſt ad ſalentinos auſonium polybius appellat.Eratoſthenes autem inter hoſtium oceani & ſardiniam quicquid ē ſardoum.Inde ad ſiciliam tyrrhenum.Ab hac cretam uſq; ſiculum.Ab ea creticum.Inſulæ per hæc maria primæ omniū pityuſæ a græcis dictæ a frutice pieno:nunc ebuſus uocatur:utraq; ciuitate fœderata angusto freto interfluente.patent.xlii.M.paſſibus abſunt a diano.lxx.ſtad.totidem dianiū per continentem a carthagine noua.Tantumdem a pityuſis in altum baleares duæ:& ſucronē uerſus colubraria.Baleares funda bellicoſas græci gymeneſias dixere.Maior.c.m.p.eſt longitudine:circuitu uero.cccclxxx.M.Oppida habet ciuium romanorum palmam & polentiam latinorum ciuium:& tucini quod fœderatum bochorū fuit:ab ea.xxx.m.p.diſtat minor:longitudine.lx.m.circuitu.cl.m.paſſuum.Ciuitates habet labonē ſaniſeram:magnonē a maiore.xii.paſſuum in altum abeſt capraria:inſidioſa naufragiis:& e regione palmæ urbis meraria ac tiquadra patria Hannibalis. Ebuſi terra ſerpentes fugat:colubrariæ parit. Ideo infeſta omnibus niſi ebuſitanam terram inferentibus:græci ophiuſam dixere.Cuniculos ebuſus gignit populantes balearium meſſes.Sunt aliæ.xx.fermæ paruæ mari uadoſo.Galliæ autem hinc ora in rhodoani hoſtio metina:mox quæ blaſcōus uocatur:& ſtechades a uicinis maſſilienſibus dictæ propter ordinem quo ſitæ ſunt:erunt nomīa ſingulis prote:meſe:quæ & pōponiana uocatur:tertia hypę.Ab iis ſturium:phœnice:philarero:& leria aduerſum antipolim:in quā uergoani oppidi memoria.

De corſica. Ca. VI.

IN liguſtico mari eſt corſica:quam græci cyrnon appellauere:ſed thuſco propior a ſeptemtrione in meridiem proiecta:longa paſſuum.cl.M.lata maiore ex parte.l. Circuitu.cccxxii.m.Abeſt a uadis uolaterranis.lxii.m.p.Ciuitates habet.xxxiii.& colonias:marinam a Mario deductam:aleriam a dictatore Sylla.Citra eſt oglaſa.Vltra uero.lx.m.paſſibus a corſica:planaria ſpecie dicta æqualis freto:ideoq; nauigiis fallax:āplior gorgona & capraria:quam græci ægilon dixere.Item igilium & dianium quam artemiſiā ambe contra coſanum littus & contra littus uaponæ:meneria:colubraria:uenaria ilua:cū ferri metallis circuitu.c.m.p.a populōia.x.M.a græcis ætalia dicta ab ea planaſia.xxxix.m. Ab iis ultra tyberina hoſtia in antiano ſtura:mox palmaria:ſinonia:aduerſum formias pontiæ.In puteolano autem ſinu pandataria:prochita nō ab æneæ nutrice:ſed quia profuſa ab ænaria erat.Aenaria ipſa a ſtatione nauium Aeneæ ab Homero inarimæ dicta a græcis pythecuſa:non a ſymiarum multitudine(ut aliqui exiſtimauere)ſed a figulinis doliariorum. Inter pauſilpium & neapolim meagris:mox a ſurrento.viii.m.paſſibus diſtātes Tyberii prīcipis arce nobiles capreæ circuitu.xl.m.p.ex in leucothea.Extra quem conſpectum pelaguſ africam attingens.Sardinia minus.ix.m.paſſibus a corſicæ extremis etiānum anguſtias eas arcentibus inſulis paruis:quæ cuniculariæ appellantur.Itemq; pintonæ foſſæ a quibus fretum ipſum taphros nominatur.

De Sardinia. Ca. VII.

SArdinia ab oriente patens.clxxxviii.m.paſſuum ab occidente.clxx.milia a meridie lxxiiii.milia a ſeptētrione.cxxii.Circuitu.d.lxii.milia.abeſt ab africa calaritano promontorio ducenta milia.a gadibus.lxiii.habet & a gorditano promontorio duas inſulas quæ uocantur Herculis a ſulcherſi enoſin:a calaritano ficariam:Quidam haud procul ab ea etiam beleridas ponunt:& collodem:& quam uocant hieracam.Celeberrimi i ea

populorum ilienſes:ſalari:corſi.Oppidorum.xiiii.ſulchitani:ualentini:neapolitani:bocenſes:calaritani ciuium romanorum.& norenſes.Colonia autẽ una:quæ uocatur ad turrim libyſonis.Sardiniam ipſam Timeus ſandalioti appellauit ab effigie ſoleæ.Myrſilius ichnuſam a ſimilitudine ueſtigii.Contra peſtanum ſinum leu caſia eſt a ſyrene ibi ſepulta appellata.Contra ueliam pontia & iſacia:utræq; uno nomine œnotrides:argumẽtum poſſeſſæ ab œnotriis italiæ:& contra uibonem paruæ quæ uocantur ithaceſiæ ulixis ſpecula.

¶De Sicilia. ¶Ca. VIII.

UErum ante omnes claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta:Trinacria a pluribus aut triquetra a triangula ſpecie.Circuitu patens ut auctor eſt Agrippa.d.cxviii.m.paſſibus:quondam brutio agro cohærens.mox interfuſo mari auulſa.xii.m.in longitudinem freto.In latitudinem autem.cx.d.Iuxta coloniam regia ab hoc dehiſcẽdi argumento rhegium græci nomẽ dedere oppido in margine italiæ ſito.In eo freto eſt ſcopulus ſcylla.Item carybidis.Mare uorticoſum.Ambo clara ſæuitia.Ipſius triquetræ ut diximus promontorium pelorus uocatur aduerſus ſcyllam uergens in italiam.Pachynum in græciam.cxliiii.m.ab eo diſtante peloponneſo.Lilybeũ in africam.clxxx.m.interuallo a mercurii promontorio:& a calaritano ſardiniæ centum uiginti.m.Inter ſe autem hæc promontoria late diſtant hiſpatiis. Terreno itinere a peloro pachynum.clxvi.m.paſſuum.Inde lilybeum.cc.m.Inde pelorum.clxx.m.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii.A peloro mare ionium ora ſpectante oppidum meſſana ciuium romanorum:qui mamertini uocantur. Promontorium drepanum:colonia taurominium.quæ antea naxos.Flumen aſines.mons ætna nocturnis mirus incẽdiis.Crater eius patet ambitu ſtadia.xx.Fauilla taurominium catanam uſque peruenit feruens.Fragos uero ad maronem & gemellos colles. Scopuli tres cypoclum.Portus ulixis.Colonia catina flumina ſymethus terias.Intus leſtrigoni campi. Oppida leontini:megaris:amnis panthagies.Colonia ſyracuſæ cum fonte arethuſa.Quam quã & temenitis:& archidemiſa:& megea:& cyane militiæ fontes in ſyracuſano potantur. agro portus nauſtachmus:flumen elorus promontorium pachynum:a qua fronte ſiciliæ flumen hirminium.oppidum camarina:fluuius gelas:oppidum agregas: quod agrigentũ noſtri dixere.Thermæ colonia:amnes agathema therypſa celinus.Oppidum lilybeum ab eo promontorium drepana:mox erix.Oppida pannormus:ſolinium: hymera cum fluuio cephalẽdi:ſeleuntinum:agathyrnum:tyndaris colonia:oppidum myle.Et unde cœpimus pelorus.Intus latinæ conditionis centuripini:nepini:ſegeſtani.Stipendiarii aſſorini ætẽſeſ agerini:aceſtei:acrenſes:bidini:citatiarini:drepanitani:argeſtini:aceſtienſes:ericini:entelletini:netini:edini:eguini:gelani:galateni:haleſini:enneſes:hyblẽſes:hebritenſes:herbẽſes: heubulenſes:halicenſes:hadranirani:macarenſes:hypanenſes:ietenſes:mutruſtani:magellini:murgentini:muticenſes:menanini:naxinonii:petini:paropini:teraphitienſes:ſemellitani:ſeſcherini:ſelinunti:ſimeti:hilarenſes:tiſſinenſes:triocalini:triracienſes:zanclei meſſeniorum.Horum in ſiculo freto ſunt inſule in africam uerſæ gauros melita a cãerina.lxxxiiii. m.paſſibus a.Lilybeo.cxiii.conſirua erõneſes:cerenie:galatha:lepaduſa:æthuſa quam alii æguſam ſcripſerunt.Bucion ætnæ:& aſeleunte.lxxv.m.offeades:contraq; paropinos uſerca.Citra uero ſiciliam ex aduerſo metauri amnis.xxii.ferme paſſuum ab italia.vii.æoliæ appellatæ.Eædem lipareorum & epheſtiades a græcis:a noſtris uulcani.Aeoliæ q Aeolus iliacis temporibus ibi regnabat.

¶De lipara. ¶Ca. VIII.

LIpara cum ciuium romanorum oppido dicta a Liparo rege:qui ſucceſſit Aeolo antea longina uel meligonis uocitata abeſt.xii.m.p.ab italia ipſa circuitu paulo minori.Inter hanc & ſiciliam altera antea theraſia appellata nunc hiera:quia ſacra uulcano eſt.Colle in ea nocturnas euomẽte flãmas.Tertia ſtrongyle a lipara mille paſſus ad exortum ſolis uergens:in qua regnauit Aeolus:quæ a lipara liquidiore flãma tãtum differt. Cuius fumo quinam flaturi ſint uenti trido prædiſcere incolæ traduntur.Vnde Aeolo uento paruiſſe exiſtimatum.Quarta didyme minor quam lipara. Quinta eriphuſa:Sexta phœnicuſa pabulo proximarum relicta.Nouiſſima eadẽq; minima euonymus.Hactenus de primo europæ ſinu.

¶De locris italiæ fronte. ¶Ca. IX.

ALocris italiæ frons incipit:magna græcia appellata in tres ſinus incendens auſonii

maris quoniam auſones tenuere primi.patet.lxxxii.M.paſſuum ut auctor eſt.Varro.Plerique.lxxii.M.fecere.In ea ora flumina innumera:ſed memoratu digna loconus:ſagra.& ueſtigia oppidi caulonis:myſtia conſilinum caſtrum:carcinum:quod eſſe longiſſimum italiæ promontorium aliqui exiſtimant.Dein ſcyllaceus:& ſcolagium ſcyllaceum:& ſcyletũ athenienſibus cum conderent dictum:quem locum occurrens therineus ſinus peninſulam efficit:& ĩ ea portus qui uocatur caſtra Hãnibalis:nuſquam anguſtiore italia.xl.M.paſſuum latitudo eſt.Itaque Dionyſius maior interciſam eo loco adiicere ſiciliæ uoluit.Amnes ibi nauigabiles carcinascrotalus:ſemirus:arocha:targines.Oppidum incus petilia:mons clibanus:promontorium lacinium cuius ante oram inſula.x.m.p.a terra dioſcoron.altera calypſus quam ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur.Præterea tiriſeranus amœleſſa.Ipſũ a caulone abeſſe.lxx.m.paſſibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ ſinus. Ca. X.

A Lacinio promontorio ſecundus europæ ſinus incipit:magno abitu flexus:& acroceraunio epyri finitur promõtorio:a quo abeſt.lxxv.m.paſſibus.Oppidum coſtto amnis neethus:oppidum thurium interduos amnes cratin & ſybarim:ubi fuit urbs eodem nomine.Similiter eſt inter ſirion & acrin heraclea aliquando ſyris uocitata.Flumĩa thalandrum:caſuentum.oppidum metapontum:quo tertia italiæ regio finitur:Mediterranei brutiorum apruſtani tantum.Lucanorum autem hinc atinates:buxẽtini:eburini:grumentini:potentini:ſontini:ſyrini:tergilani: urſentini:uolſentani:quibus numeſtrani iũgũtur.Præterea interiſſe thebas:lucanas Cato auctor eſt.Et mardoniam lucãorum urbẽ fuiſſe Theoponpus:in qua Alexander epirotes occubuit.Connectitur ſecunda regio amplexa hirpinos:calabriam:apuliam:ſalentinos.ccl.M.ſinu qui tarentinus appellatur ab oppido laconum:in receſſũ hoc intimo ſito contributa eo maritima colonia:quæ ibi fuerat.Abeſt.cxxxvi.m.p.a licinio promontorio aduerſam ei calabriam.ĩ.peninſulã emittens.Græci meſſapiam a duce appellauere.Et ante peucetiam a Peucetio Oenotri fratre.In ſalentino agro inter promontoria.c.M.paſſuum interſunt. Latitudo peninſule a tarento brunduſium terreno itinere.xxxii.M. paſſibus patet : multoque breuius a portu ſaſina . Oppida per continentem a tarento:uaria. cui cognomen apule :meſſapia :aletium . In ora uero ſenonum gallipolis: quæ nunc eſt anxa.lxii.M.paſſibus a Tarrento. Inde.xxxiii.M. promõtorium quod acran iapygiam uocant:quo longiſſime in maria excurrit italia .Ab eo baſta oppidum & hydruntium.x.M.ac.ix:M.paſſuum:ad diſcrimen ionii & adriatici maris :quã in græciam breuiſſimus tranſitus.Ex aduerſo apollonia oppido latitudie ĩtercurrentis freti.l.non amplius paſſuum.Hoc interuallum pedeſtri continuare tranſitu pontibus iactis primum Pyrrus epiri rex cogitauit.Poſt eum. M.Varro cum claſſibus Pompeii pyratico bello præſſet.Vtrunq; aliæ impediere curæ.Ab hydrunte ſoletum deſertum.Dein fratuertium:portus tarrentinus:ſtatio militum lyſpia:baleſium.celium.Brunduſium.l.M.paſſuum.Ab hydrunte:in primis italiæ portu nobile ac uelut certiore tranſitu:ſicuti longiore excipiente illyrica urbe dirrachio.ccxx.M.traiectu:brunduſio conterminus pediculorũ ager:nouem adoleſcentes totidẽq; uirgines:ab illyriis xiii.populos genuere.Pediculorum oppida rhudia:ſtegnatia:barion ante iapyx a Dedali filio a quo & iapygia : amita pactius : aufidus ex hirpinis montibus canuſium præfluens.Hinc apulia dauniorum cognomine a duce.Diomedis ſocero.In qua oppidum ſalapia Hãnibalis meretricio amore inclytum.Sipontum:uria:amnis cerbalus Dauniorum finis.Portus agaſus.Promontorium montis gargani:a ſalentino ſiue iapygio.cxxxiiii.Milibus paſſibus ambitur gargani portus garnæ:lacus pantanus:flumen portuoſum frento teanum apulorum.Itemq; larinũ:diternia:tircus.ãnis . Inde regio frentana.Ita apulorũ genera tria.Teãi a duce Gares.Lucãi q ſubacti a chalcante tenuere loca:quæ nunc tenent etinates.Dauniorum præter ſupradicta colõiæ luceria:uenuſia.Oppida canuſium:harpi aliquando hargos hippium Diomede condente.mox hargirippa dictum.Diomedes ibi deleuit gentes monadorum dardorũq; & urbes duas : quæ in prouerbii ludricum uertere apinam metaicram.Cætera intus.In ſecunda regione hirpinorum colonia una beneuentum auſpicatius mutato nomine:quæ quondam appellata maleuentum auſeculani:aquiloni:abellinates cognomine protropi:compſani:caudini:ligures:qui cognominantur cornelani:& qui bebiani:ueſcellani:deculani:aletrini:abellinates:cognominati marſi:atrani:ecani:alfellani:artinates:arpani:uorcani:collatini:corienſes:

clade romana canenſes:dirini:forentani:genuſini:herdorienſes:irini:larinaces cognomine
frentani:etinates:ex gargano matcolāi:nerecini:matini:tubuſtini:ſiluini:ſtrapelini:turmā-
tini:uibinates:uenuſini:ulurtini.Calabrorum meditarranei:egetini:butūtinenſes: deciani:
brūbeſtini:narbonenſes:ſtulnini:tutini.Salentinorum aletini:baſterbini : neretini : uelen-
tini: uerebi .

¶ Regio italiæ quarta. ¶ Ca. XI.

SEquitur regio quarta gentium uel fortiſſimarum italiæ,in ora fretanorum a tifer-
no flumē trinium portuoſum.Oppida biſtonium:buca:ortona:aternus amnis.In-
tus anaxini cognomine frentani:carentini:ſupernates:& infernates:lanuēſes.Ma-
rrucinorum teatini:Pelignorum corfinienſes:ſuperequani ſulmonenſes.Marſorum anaxā-
tini:atinates:fucentes lucentes:marrui.Albenſium alba ad fucinum lacum.Acquiculano-
rum cliternini:carſeolani.Veſtinorum angulani:pēnienſes:peltuinates:quibus iunguntur
auſinates:ciſmontani.Sānitium quos ſabellos & græci ſaunitas dixere. Colonia bouianū
uetus:& alterum cognomine undecumanorum:aufidenates:eſernini:fagi:fugali: ficolen-
ſes:ſepinates:treuentiates.Sabinorum amiternini:curenſes:forum Decii:forum nouū:fi-
denates interamnates:nurſini:nomentani.reatini:trebulani qui cognominantur mutueſti:
& qui ſuffenates:tyburtes:parinates.In hoc ſitu ex aquiculis interiere comini:tadiates:ace
dici:alfaterni.Gelianus auctor eſt lacu fucino hauſtum marſorum oppidum alchippe con
ditum a Marſya duce lydorum.Item urticinorum in piceno deletum a Romanis Valeria-
nus Sabini(ut quidam exiſtimauere)a religione & deorum cultu ſeuini appellati uelinos
accolūt lacus roſcidis collibus.Nar amnis exaurit illos ſulphureis aquis.Thyberim ex his
petens replet e monte fiſcello labens iuxta uacunæ nemora & reate in eoſdem conditus.
At ex alia parte anio in monte trebanorum ortus lacus tris amœnitate nobiles qui nomē
dedere ſub laqueo defert in Tyberi.In agro reatino cutyliæ lacum in quo fluctuet inſula
italiæ umbilicum eſſe.M.Varro tradit.Intra ſabinos latium eſt:a latere picenum:a tergo
umbria apenninis iugis ſabinos utrinq; uallantibus.

¶ Quinta regio. ¶ Ca. XII.

QVinta regio piceni eſt quondam uberrimæ multitudinis.ccclx.M.picentium in fi-
dem Ro.populi uenere.Orti ſunt a ſabinis:uoto uere ſacro. Tenuere ab aterno
amne ubi nunc ager hadrianus:& adria colonia a mari.vii.M.paſſuum flumen uo-
manum :ager prætutianus palmenſiſq;.Item caſtrumnouum:flumen batinum : turentum
cum amne:quod ſolum liburnorum in italia reſiduum eſt.Flumina albulates:ſuinum:he
luinum quo finitur prætuciana regio:& picentium incipit.Cupra oppidum:caſtellum fir
manorum:& ſuper id colonia aſculum piceni nobiliſſima.Intus nobana.In ora cluana: po-
tentia:numana a ſiculis condita.Ab iiſdem colonia ancon appoſita promontorio cumero
in ipſo flectentis ſe ore cubito a gargano.clxxxiii.m.paſſibus.Intus auſinates :ueregrani :
cīgulāi:cupreſes cognomine mōti:falarieſes:pauſulāi:pylienſes: ricinenſes: ſeptempedani
tollentinates triacenſes cum urbe ſaluia:polentini.

¶ Sexta regio. ¶ Ca. XIII.

IVngitur hic ſexta regio umbriam complexa:agrumq; gallicum circa Arimanum
Anconæ gallica ora incipit togata gallia cognomīe ſiculi & liburni plurimi eius
tractum tenuere in primis palmenſem:prætutianum adrianumq; agrum . Vmbri
eos expluere:hos hetruria:hanc galli.Vmbrorum gens antiquiſſima italiæ exiſtimatur:ut
quos umbrios a græcis putent dictos:quod inundatione terrarum hymbribus ſuperfuiſ-
ſent.Trecenta eorum oppida tuſci debelaſſe reperiuntur.Nunc in ora flumen eſis:ſenega
lia:metaurus fluuius :colonia fanū fortūæ:piſaurum cum amne.Et intus hiſpellum tuder
Decetero amerini:attidiates:aſirinates:arnates:eſinates:camertes:caſuentini:carſulani:do
iates cognomine ſalentini:fulginates:foroflaminenſes.foroiulienſes cognomine concubiē
ſes:firobremitiani:foroſempronienſes:ingininí:interānates cognomine nartes:meuanates
muanionenſes:mattilicates:narnienſes:quod oppidum nequinum antea uocitatum ex nu
cerini:cognomine fauonienſes:& camellani:otriculani:ortani:pitulani cognomine piſuer
tes:ætali.mergentini:peſtini:ſetinates:ſarſcinates:ſpolentini:ſuareani:ſeſtinates:ſuillates :
adinates:trebiates:tuſcicani:tibernates:cognomīe tyburini:& alimentaurenſes:ueſionica-
tes:urbinates cognomine metaurenſes & alihortenſes:metionenſes:uindinates:uiuentani

In hoc ſitu interiere feliginates:& qui cluſiolum tenuere.ſupra interrãnani & ſaranates cũ oppidis acerris quæ uafriæ cognominabãtur. Turocelo quod uetiolum.Item ſolinnates: ſuriates:fallienates.Apiennates interiere & arienates cum crinouolo:& uſcidicani: & plangenſes:piſiates:cælaſtini.Ameriam ſupraſcriptam Cato ante Perſei bellum conditam annis.d.cccclxiiii.prodidit.

Octaua regio. Ca. XIIII.

OCtaua regio determinantur Arimino:pado:apennino.In ora fluuius cruſtumium Ariminum Colonia cum amnibus Arimino & apruſa.Fluuius hinc rubico quondã finis italiæ:Ab eo ſapis:& uitis:& ãemo.Rauenna ſabinorum oppidum cum amne beſede ab Ancone.cii.M.p.nec procul a mari umbrorum brutrium.Intus coloniam Bononia felſina uocitata cum princeps hetruriæ eſſet.Brixillum:Mutina:Parma.Placentia. Oppida Ceſena:Claterna:foroclodii:liuii:Poduli:treuentinorum:Corneli:licini. Fauentini: fidentini:otenſini:padinates:regienſes a Lepido:ſolonates:ſaltes qui galliani cognominãtur:aquinates:tãnitani:ueliates cognomine ueteri:regiates:urbinates:In hoc tractu interierunt boii:quorum tribus.cxii.fuiſſe auctor ẽ Cato.Item ſenones qui cœperant Romam.

De pado flumine. Ca. XV.

PAdus gremio ueſuli montis celſiſſimum in cacumẽ elati finibus ligurum gabiennorum uiſendo fõte profluens condẽſq; ſeſe cuniculo:& in forouibienſiũ agro iterũ exoriens:nulli amniũ claritate inferior:a græcis dictus eridanus:ac pœna Phætontis illuſtratus.Augetur ad canis ortus liquatis niuibus:agris quã nauigiis torrẽtior:nil tamẽ ex rapto ſibi uendicans.Atq; ubi liquit agros.ubertate largior.ccc.paſſibus a fõte addens meatu duodenonagĩta.Nec amnes tantum apẽninos alpinoſq; nauigabiles capiens: ſed lacus quoq; ĩmenſos in cum ſeſe exonerantes omni numero.xxx.flumina ĩ mare adriaticum defert.Celeberrima ex iis apẽnini latere iactum:tanarum:trebiam placentinum:taniciam gabillũ:ſculternam:rhenum.Alpium uero ſturam:morgum:durias duas: ſeſſiten: ticinum:lambrũ:abduã:ollium:mintium.Nec alius amniũ tam breui ſpatio maioris incrementi eſt.Vrgetur quippe aquarum mole:& in ꝓfundum agitur.Grauis terræ quãq; deductus in flumina:& foſſas inter rauennam altinũq; paſſuũ.cxx.M.tamẽ quia largius uomit ſeptem maria dictus facere. Anguſta foſſa rauennã trahitur:ubi paduſa uocatur: quondã meſſanicius appellatus.Proximũ inde hoſtium magnitudinẽ portus habet:qui uatreni dicitur.Quo Claudius Cæſar e britãnia triũphans ꝑgradi illa domo uerius quã naue ĩtrauit hadriã.Hoc ante eridanũ hoſtium dictũ eſt:ab aliis ſpireticũ ab urbe ſpira:quæ fuit iuxta: ꝑualens & delphicis creditum ẽ theſauris cõdita a Diomede.Auget ibi padũ uatrenus amnis ex forocornelienſi agro.Proximũ ĩde hoſtiũ capraſiæ:deĩ ſagis deĩ uolane:qđ ante alane uocabatur.Omnia ea foſſas fluminaq; primi aſagi fecere tuſci egeſto amnis ĩpetu per trãſuerſum in hadrianorum paludes.quæ ſeptem maria appellantur:nobili portu oppidi tuſcorum hadriæ:a quo hadriacũ mare ante appellatum.quod nunc hadriaticũ.Inde hoſtia a plena carbonaria ac foſſiones philiſtinæ:quod alii tartarũ uocant.Omnia ex philiſtinæ foſſe abundatione naſcentia accedentibus ateſi ex tridẽtinis alpibus & togiſono ex patauinorũ agris.Pars eorum & proximũ portũ facit brundulum ſicut edronẽ medoacidua ac foſſa clodia.His ſe padus miſcet:ac per hæc efunditur plerũq;: ut in ægypto nilus quod uocãt delta:triquetrãq; figuram in alpes atq; oram maris facere proditur ſtad.ii.M.circuitu .Pudet a græcis italiæ rationẽ mutari.Metrodorus tamẽ Sceptius dicit.Quoniam circa fontẽ arbor multa ſit piceaq; pedes gallice uocetur padum hoc nomẽ accepiſſe.Ligurum quidẽ ligua amnẽ ipſum bodincũ uocari:quod ſignificet fundo carẽtẽ.Cui argumẽto adeſt oppidum iuxta induſtria uetuſto nomine bondicomagũ:ubi precipua altitudo incipit.

De italia tranſpadana regio.ix. Ca. XVI.

TRanſpadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo:cui maria cũcta fluctuoſo alueo importãt.Oppida uibi forum:ſeguſio:Coloniæ ab alpium radicibus auguſta taurinorũ antiqua ligurũ ſtirpe:inde nauigabili pado.Dein ſalſorũ auguſta ꝑtoria iuxta geminas alpium fauces graias atq; pœnias.His pœnos:graiis Herculẽ trãſiſſe memorant .Oppidum eporedia ſybillinis libris a po.ro.condi iuſſum.Epore dicas enĩ galli bonos equorũ domitores uocant.Vercellæ libitiorum ex ſalis ortæ:nouaria ex uertamacoris uocõtiorũ: hodieq; pagus.Nõ(ut Cato exiſtimat)ligurum ex quibus leui & mari

ci condidere ticinum nō procul a pado. Sicut boii tranſalpes profecti laudē ponpeiā. Inſu-
bres mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe comū atq; bergomū & liciniforū: & aliquos cir-
ca populos auctor eſt Cato: ſed originē gentis ignorare ſe fatetur: quam docet Cornelius
Alexander ortam a græcia interpretatione etiā nominis uitā in mōtibus. In hoc ſitu interiit
oppidum orobiorū barra: unde bergomates Cato dixit ortos etianum prodente ſe altius ꝗ
fortunatius ſitu. Interiere & eaturi gens inſubrum exules: & ſpira ſupradicta. Item melpū
opulentia præcipuum: quod ab inſubribus & boiis & ſenonibus deletum eſt eo die quo ca-
millus ueios cœpit: ut nepos Cornelius tradit.

¶Venetia decima regio. ¶Ca XVII.

SEquitur decima regio italiæ hadriatico mari apoſita: cuius uenetia. Fluuius Siliſ ex
montibus tauriſanis. Oppidum altinum: flumē liquentia ex montibus opiterginis
& portus eodem nomine: colonia: cōcordia: flumē & portus romatinum tilianentū
maius minuſq;: anaſū quo uaramus defluit: alſa: natiſo cū turro ꝓfluēte aquileā. xii. M. paſ.
a mari ſita. Carnorū hæc regio iūctaq; regioni lapidū: amnis timauꝰ caſtellū nobile uino pu-
cinū. Tergeſtinus ſinus: colonia tergeſte. xxx. M. iii. M. ab aquilea: ultra quā ſex milia paſ-
ſuū formio amnis. Ab Rauēna. clxxxix. paſ. antiquus auctæ italiæ terminus. Nūc uero iſtriæ
ꝗ cognominatā tradū a flumīe iſtro ī hadriā ad effluēte e danubio amne: eodēq; iſtro ex ad-
uerſo padi fauces cōtrario eorū percuſſu mari interiecto dulceſcēte pleriq; dixere falſo &
Nepos Cornelius ēt padi accola. Nullus. n. ex danubio amni ī mare adriaticū effūditur. De-
ceptos credo quoniā argo nauis flumine in mare hadriaticū deſcēdit: nec ꝓcul tergeſte. nec
iam cōſtat quo flumine. Humeris trauectam alpes diligētiores tradunt. Subiiſſe autē iſtro
deinſeo: dein nauaporto: cui nomen ex ea cauſa ē inter hemoniam alpeſq; exorienti.

¶De iſtria. ¶Ca. XVIII.

ISTria ut peninſula excurrit. Latitudinē eius. xl. M. paſ. circuitum uero. cxxii. M. ꝓ-
didere quidam. Item adherentis liburniæ & fanatici ſinus. Alii liburniæ. clxxx. M.
Nōnulli in fanaticū ſinū iapidiam ꝓmouere a tergo iſtriæ. cxxx. M. paſ. Dei libur-
niam. cl. M. fecere. Tuditanus qui domuit iſtros in ſtatua ſua ibi inſcripſit ab aquilea ad ti-
tium flumen ſtad. cc. M. Oppida iſtriæ ciuium Romanorum agida parentium. Colonia po-
la: quæ nunc iuliapietas quondam a colchis condita. Abeſt a tergeſte. c. M. n. p. mox opidū
nexantium: & nunc finis italiæ fluuius arſia. Polam ab ancona traiectus. ccxx. M. paſ. eſt. In
mediterraneo regionis decimæ. colonia cremona: brixia cenomānorum agro: Venetorum
autem mari a ceſtæ & oppida a cælum patauium: opitergium: beluium: Vicētia: Mātua tuſ-
corum trans padum ſola reliqua. Venetos Troiana ſtirpe ortos auctor ē Cato. Cēomanos
iuxta maſſiliam habitaſſe. In uolſcis fertini: & tridentini: & beruenſes. rhetica oppida rheto-
rum: & euganeorum Veronam iulienſes carnorum. Dein quos ſcrupuloſe dicere non atti-
neat: alutraēſes: aſſeriates: ſtamonienſes: uanienſes: tuli cognomine culici foroiulienſes co-
gnomine tranſpadani: floretani: nedinates: quarqueni: taruiſani: cogienſes: uaruāi. In hoc ſi-
tu interiere per oram iraminæ: pellaon: paſſitium: ex uenetis atina & cælina carnos: ſegeſte:
& ocra. Tauriſcis noreia. Et ab aquilea ad duodecimum lapidem deletum oppidum etiā in-
uito ſenatu. a. M. Claudio. L. Marcello. L. Piſo auctor eſt. In hac regione &. xi. lacus inclyti
ſunt: amneſq; eorum partus aut alumni ſi modo acceptos reddunt: ut abduam larius: tici-
num uerbanus: mitium benacus: ollium ſebinus: lambrum: eupilis: omnes in colas padi. Al-
pes in longitudinem. x. M. paſ. patere a ſupero mari ad inferum. Cælius tradit. Timagenes
xxii. M. paſ. deductis in latitudinem. Cornelius Nepos. c. M. T. Liuius tria. M. ſtadiorum
uterq; diuerſis in locis: Nam centum milia excedunt aliquando ibi germaniā ab italia ſub-
mouent. nec. lxx. m. explent: reliqua ſui parte glacilis ueluti naturæ prouidentiam. Latitu-
do italiæ ſubter radices earum a Varro per uada ſabatia taurinos: comum: Brixam Veronā
Vicentiam: opitergium: aquileiam: tergeſte: polā: arſiā. d. ccxlii. m. p. colligit.

¶De alpibus & gentibus alpinis. ¶Ca. XIX.

INcolæ alpium multi populi: ſed illuſtres a pola ad tergeſtis regionem ſecuſſes: ſu-
bocrini: atali menocaleni: iuxtaque carnos quondam tauriſci appellati: nunc
norici. His contermini rheti & uindelici omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhetos
thuſcorum prolem arbitrantur a gallis pulſos duce Rheto. Verſo deinde italiam pectore al-
pium latini iuris euganeæ gentes: quarum oppida. xxxiiii. enumerat Cato. Ex iis triūpilini

uenalis cum agris ſuis populis. Dein canuni: compluresq; ſimiles finitimis attributi muni
cipiis. Leponticos: & ſalaſſos tauriſcæ gentis idem cato arbitratur. Cæteri fere lepon̄ticos
relictos ex comitatu Herculis interpræratione græci nominis credunt: præuſtis intra ſin'
alpium niue membris: eiuſdem & graios fuiſſe poſitos in tranſitu. Graiarum alpium inco-
las præſtanteſq; genere euganeos inde tracto nomine. Caput eorum ſtheconos: rhetorum
uēnonenſes: ſaruenereſq; ortus rheni amnis accolunt. Lepontiorum qui uiberi uocātur fō
tem rhodani eodem alpium tractu. Sunt prætcrea latio donati incolæ: ut octodurenſes: &
finitimi centrones: cottianæ ciuitates: eturi e liguribus orti: uagiéni: ligures: & qui monta
ni uocantur. Capillatorumq; plura genera ad confinium liguſtici maris. Non alienum ui-
detur hoc loco ſubiicere inſcriptioné e tropheo alpiū quæ talis eſt. Imperatori Gæſari Di-
ui filio Augu. pontifici maximo imper. xiiii. tribunitiæ poteſtatis Senatus populuſq; ro. q
eius ductu auſpiciiſq; gentes alpinæ omnes quæ a mari ſupero ad inferum pertinebant
ſub imperiū po. ro. ſunt redactæ. Gentes alpinæ deuictæ: triūpilini canuni uénotes: uenoné
tes: hi ſarci: breuni: naunes: focunates: uindelicorum gentes: quattuor conſuanetes: uiru-
cinates: licates: cattenates: abiſuntes: ruguſci: ſuaneres: collucones: brixentes: lepontii: iube
ri: nauruates: ſeduni: uaragri: ſalaſſi: acitauones: medulli: ucenni: caturiges: brigiani: ſontiō
tii: brodiōtii: nemaloni: edénates: eſubiani: ueamini: gallicæ: triulatti: ectini: uergūni: egui-
turi: nemeturi: oratelii: ueruſi: uelauni: ſuetri. Non ſunt adiectæ cottinæ ciuitates. xii. quæ
non fuerant hoſtiles: ſed item attributæ municipiis lege pompeia. Hæc eſt italia diis ſacra
he gentes eius: hæc oppida populorum. Super hæc italia quæ. L. Aemilio Paulo. C. Stati-
lio Regulo conſ. nunciato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis: atq; etiam tunc
ſine tranſpadanis equitum. lxxx. mil: peditum. d. cc. mil. armauit. Metallorum omniū ferti-
litate nullis cedit terris. Sed interdictum id uetere conſultu patrum italiæ parci iubentiū.

¶ Illyricum. ¶ Ca. XX.

ARſia gens liburnorum iungitur uſq; ad flumen titium. Pars eius fuere mentores:
hymani: encheleæ: dudini: & quos Callimachus peucetias appellat: nunc totū uno
noīe illyricum uocatur generatim populorum pauca effatu digna aut fœlicia no-
mina. Conuentum ſcardonitanum petūt iapides: & liburnorum ciuitates. xiiii. e quibus la
cinienſes: ſcultinos: btuniſtas: orbonenſes nominare non pigeat. Ius italicum habent eo cō
uentu alutæ: fanates a quibus ſinus nominat. Lopſi: uarubarini: imuneſq; aſſeriates: & ex
inſulis īfertinates curittæ. Cæterum per orā oppida aneſactio: aluona: flamona: tarſatica: ſe
ma: loſpica: ortoplyma regiū: argirūtum: coriniū: enona ciuitas: pauſinus: flumē telaulum:
quo finitur iapidia. Inſulæ eius ſinus cum oppidis præter ſupra ſignificata: abſyrtiū: arba:
tragurium: iſſa: portunata: paros ante: rurſus in continente colonia iadera: quæ apola. clx.
mil. paſ. adeſt inde. xxx. M colentum inſula. xviii. hoſtium titii fluminis.

¶ Liburnia. ¶ Ca. XXI.

LIburnia finis & initiū dalmatiæ ſcardona in amne ea. lxii. mil. p. a mari. Dein tariota
rum antiqua regio: & caſtellum tariona. Promontorium Diomedis: uel ut alii penī
ſula Hilis circuitu. c. mil. paſſ. traguriū ciuium romanorū marmore notū ſiculi. In
quem locum Diuus claudius ueteranos miſit. Salona colonia ab iadera. cc. xxii. mil. paſſuū.
Petunt in ea iura iuribus deſcriptis indecurias. ccc. lxii. dalmatæ. uigintiduo. decuni. ccx-
xxix. ditiones. ſexagintanoué. mazei: quinquagītaduo. ſardiates. In hoc tractu ſunt burnū
manderrium: tribulium. Nobilitata prœliis caſtella petunt ex inſulis ſtati: colentini: ſepari:
epetini. Ab his caſtella piguntiæ: rataneum: narona colonia. Terii conuentus a ſalona. lxx-
ii. mil. paſſ. appoſita cognominis ſui fluuio a mari. xx. mil. paſſuū. M. Varro. lxxxix ciuitates
eo uentitaſſe auctor eſt. Nunc prope ſoli noſcuntur cerauri decuriis. xxiiii. diuerſi. xvii. de
ſitiates. ciii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. de remiſtæ. xxx. dīdari. xxxiii. glīditiones. xliiii.
melcomani. xxiiii. nares. cii. ſcirtari. lxxii. ſiculotæ. xxiiii. Populatoreſq; quōdā italiæ uardeī
nō amplius q̄. xx. decuriis. Præter hos tenuere tractum eum œuei. partheni: hamaſi: marſt-
hitæ: armiſthæ. A narone amne. c. mil. paſſ. abeſt epidaurū colonia. Oppida ciuiū ro. rhiziniū
aſcriuiū: butuauiū: olchiniū: quod antea colchinū dictū eſt a colchis cōditū: annis diriſmo
ſuperq; eum oppidū ciuiū romanorū ſcodra a mari. xix. mil. paſ. Præterea multorū græciæ
oppidorum deficiens memoria: necnon & ciuitatum palidarum. Eo namq; tractu fuere la-
beates: enederudini: faſſei: grabei: pprieq; dicti illyrii: & taulanti: & pyrei. Retinet nomen

in ora nympheum promontorium.Lyſſum oppidum ciuium ro.ab epidauro.c.M.paſſ.

Macedonia. Ca. XXII.

A Lyſo macedonia prouintia:gentes parthini:& a tergo eorum diſſaretæ. Mõtes cãdauiæ adyrrachio.lxxix.mil.paſſuum.in ora uero ciuium ro. Epidamniũ Colonia propter inauſpicatum nomen a romanis dyrrachiũ appellata. Flumen aous a quibuſdam eas nominatum. Apollonia quondam corinthiorum Colonia.iiii.M.paſſ.a mari recedens.Cuius in finibus celebre nympheũ accolunt barbari amantes & belliones. At in ora oppidũ oricum a colchis conditum.inde initium epiri.Montes acroceraũni:quibꝰ hũc europæ determinauimus ſinum.Oricum a ſalentino italiæ promontorio diſtat. lxxxv.M. paſ.a tergo carnorum & iapidum qua ſe offert magnus iſter.

Norici. Ca. XXIII.

QHetis iunguntur norici:Oppida eoꝝ uirunũ:cela:taurnia:aguntũ:uiuana:monia:claudia:fluuium ſoluenſe. Noricis iunguntur lacus peiſo:deſerta boiorum.iam tamen Colonia Diui Claudii ſabaria:& oppida carambaria iulia.

Pannonia. Ca. XXIIII.

HAbitantur inde glandifera pãnoniæ qua miteſcentia alpium iuga per medium illyricum a ſeptemtrione ad meridiem uerſa molli in dextra ac leua deuexitate conſidunt.

Dalmatia. Ca. XXV.

QVæ pars ad mare hadriaticum ſpectat appellatur Dalmatia & illyricum ſupradictũ Ad ſeptemtriones pannonia uergit:finitur inde danubio.In ea coloniæ mona ſciſcia.Amnes clari & nauigabiles in dãnubium fluunt dranus & noricis uiolentior. Sauus ex alpibus carnicis placidior.cxv.mil.paſſuum interuallo.Drauus per ſerretes: ſerapillos:iaſos:ſandrizetes.Sauus per colapianos breucoſq;.Popularum hæc capita.Præterea ariuates:aſali:amantes:belgites:carthari:cornacates:erauiſci:hercuniates:latouici: oſeriates:uarciani:monſclaudius.cuius in fronte ſcordiſci.intergo tauriſci. inſula in ſauo metubarris amnicarum maxima.Præterea amnes memorandi colapis in ſauum influens iuxta ſiſciam gemino alueo inſulam ibi efficiens quæ ſegeſtica appellatur.Alter amnis bacuntius in ſauũ ſirmio oppido influit:ubi ciuitas ſirmienſium & amantinorum. inde quadragintaquinq; milia paſſuum taurunum ubi danubio miſcetur ſaus. Supra influunt ualdanus urpanus.& ipſi non ignobiles.

Meſia. Ca. XXVI.

PAnnoniæ iungitur prouintia quæ meſia appellatur ad pontum uſq; cum danubio decurrens.Incipit a confluente ſupradicto.in ea dardani:celegeri:tribali: trimachi:mæſi:thraces:pontoq; contermini ſcythæ.Flumina clara dardanus margis pingius:timachus ex rodope:oeſcus ex hemo:utus eſcamus:ieterus:Illyrici latitudo qua maxima eſt.cccxxv.mil.paſſuum colligit.Longitudo a flumine arſia ad flumen prinium.d.ccc.mil.a drinio ad promontorium acroceraniũ.clxxii.mil. Agrippa prodidit uniuerſum hũc ſinum italiæ illyrici ambitus.xiiii.mil.In eo duo maria quo diſtinximus ſiue inferum ſiue ionium in prima parte.Interius hadriaticum:quod ſuperum uocant.Inſulæ in auſonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ.in ionio paucæ calabro littore ante brundiſium:quarum obiectu portus efficitur.Contra apulum littus diomedea conſpicua monumẽto.Diomedis.Et altera eodem nomine a quibuſdam theuthria appellata. Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur natura uadoſi maris æſtuariiſq; tenui alueo intercurſantibus. Clare antea hoſtia timaui calidorũ fontiũ cum æſtu maris creſcentiũ iuxta iſtrorũ agrũ. Ciſſa pullariæ & abſcytides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto: nunc abſcyrtiũ iuxta eas electridas uocauere:in quibus proueniret ſucinum:q; illi electrum appellant:uanitatis græcæ certiſſimum documentum.Adeo ut Liſſa quas earum deſignent:haud unq̃ conſtiterit.Contra iader eſt iſſa quæq; appellatæ cõtra liburnos cretæ aliquot. Nec pauciores trucones liburnicæ.Celaduſſæ intraſurium bubus & capris laudata batriaſa ciuium romanorum reliqua:& cum oppido pharia.Ab his corcyra melana cognominata cum gnidorũ oppido diſtat.xxii.mil.paſ.Inter quam & illyricum melta.Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor eſt.xxii.mil.paſſ.Ab ea.iii.mil.elaphites.In ionio autem mari ab arico.mile mil.paſſ.Saſonis piratica ſtatione nota.

¶CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

¶Sinus claritatis litterarum & omnis fabuloſitatis.

TERTIVS europæ ſinus acroceraunijs incipit montibus: finitur helleſponto: amplectitur præter minores ſinus.xix.xxii.M. paſſuum. In eo epirus a carnania: ætholia: phocis: locris: achaia: meſſenia: laconia: argolis: megaris: attica: boetia. Iterūq; ab alio mari eadem phocis & locris: doris: pthiotis: theſſalia: magneſia: macedonia: thracia. Omnis græcie fabuloſitas: ſicut & litterarum claritas ex hoc primum ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum cōmorabimus. Epiros in uniuerſum appellata acrocerauniis icipit montibus. In ea primi chaones a quibus chaónia. Dein theſpróti: antigonenſes: locus aornos: & peſtifera auibus exalatio. Ceſtrini: perhebi: quorum mōs pindus: caſſopei: driopes: ſellæ: pelopes: moloſſi: apud quos dodonei Iouis templū oraculo illuſtre. Tomarus mons centum fontibus circa radices Theopompo celebratus.

¶Epirus. ¶Ca. I.

EPirus ipſa ad magneſiam macedoniamq; tendens a tergo ſuo deſſarethas ſupradictos liberam gentem mox feram dardanos habet. Dardanis leuo tribali prætendūtur latere. Et mœſicæ gentes a fronte iunguntur: medi: ac benſeletæ: quibus thraces ad pontū uſq; pertinentes. Ita ſuccinta rhodopes: mox & hemi uallat̄ excelſitas. in epiri ora caſtellum in acrocerauniis chimera: ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida maandria. Ceſtriæ flumen theſprotia: uethimius colonia butrotū: maximeq; nobilitatus ambricius ſin̄ faucibus ſpacioſum æquor accipiens. Longitudinis.xxxix.M.paſſ. Latitudinis.xv.milia. In eum defertur amnis acheron e lacu theſprotiæ: acheruſia profluens.xxxvi.mil.paſ. inde & mille pedum ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. in ſinu oppidum ambratia. Moloſſorum flumina alphas: arathus. Ciuitas anactoria. Lacus pandoſia. Acarnania quæ antea curetis uocabatur. Oppida heraclea: chius. Et in ore ipſo colonia Auguſti actium cum templo Apollinis nobili: ac ciuitate libera nicopolitana. Egreſſos ſinu ambracio in ionium excipit leucadium littus. promontorium leucates dein ſinus: ac leucadia ipſa peninſula quōdam neritis appellata opere acolarum abſciſa a continenti ac reddita uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium: qui locus uocatur diorectus ſtadiorum longitudine triū Oppidum in ea leucas quondam neritum dictum. Deinde acarnanum urbes halyzia: aſtacus: argos: amphilochicum cognominatum. Amnis achelous e pindo fluens atq; acarnaniā ab ætolia dirimens: & artemicam inſulam aſſiduo terre inuectu continenti annectens.

¶Aetolia. ¶Ca. II.

AEtolorum populi athamanes. tymphei: epirimenſes: prhebi: dolopes: marages: atreces: a quibus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum calidon eſt ſeptem milium quingentorum paſſuum a mari iuxta euenum amnem. Dein matina molycrea: cuius a tergo chalcis & mons eſt praſus. At in ora promōtorium antiriū: ubi hoſtium corinthiaci ſinus minus mille paſſuum latitudine influentis: ætoloſq; dirimentis a peloponneſo. Promōtorium quod contra procedit appellatur rhion: ſed in corinthiaco ſinu. Oppida ætoliæ naupactum: eupalimna & in mediterranea pleuron: haliſorna. Montes clari in dodone tomarus: in ambracia acranos. in acarnania aracynthus: in ætolia achaton: panetolium: madimium.

¶Locri. ¶Ca. III.

PRoximi ætolis locri qui cognominantur ozolæ īmunes. Oppidū canthem. Portus apollinis pſeſtis. Sinus chriſeus. Intus oppida argon: eupolea: peſtum: calamiſus. Vltra cirrhei phocidis campi: oppidum cirrha: portus caleon: a quo ſeptem milia paſ. introrſus liberum oppidum delphi ſub monte pernaſo clariſſimi in terris oraculi Appollinis. Fons caſtalius. Amnis cephiſus profluens delphos: ortus in lilea quondam urbe. Præterea oppidum chryſa & cum ulenſibus antycira: naulocum: pyrrha: amphiſa īmunis: tricōe: trycornibus: myrenaq; regio tanlis appellata. Dein in intimo ſinu angulus boetiæ alluitur cum oppidis gymnis: thebie quæ corſicæ cognominatæ ſunt iuxta heliconē. Tertium ab hoc mari boetiæ oppidum page: unde pelopōneſi proſilit ceruix.

¶Pelopōneſus. ¶Ca. IIII.

PElopōneſus apie ante appellata pelaſgia & peniſula haud ulli terræ nobilitate poſt ferenda inter duo maria ægeū & ioniū platani folio ſimilis ꝑpter anguloſos inceſſus circuitu quingētorū ſexagintatriū mili.paſ. colligit auctore iſidoro. Eadē per ſinus pene tantūdem adiicit. Anguſtiæ unde ꝓcedit iſthmos appellatur. In eo loco irrumpētia e diuerſo quæ dicta ſunt maria a ſeptētrione exortu eius omnē ibi latitudinē uorando: donec cōtrario incurſu æquorū tantorū in.v.mil.paſſ.interuallo: excſis utrinq; laterib⁹ anguſta ceruice pelopōneſum cōtineat hellas. Corinthiacus hinc: illinc ſaronicus appellatus ſin⁹. Lecheæ hic cēchreæ illic anguſtiarū termini lōgo & ancipiti nauiū ambitu: quas magnitudo plauſtris trāſuehi ꝓhibet. Quā ob cauſam pfodere nauigabili alueo anguſtias tentauere Demetrius rex: dictator Cæſar. C. princeps. Domitius Nero infauſto ut omniū patuit exitu incepto. Medio hoc interuallo ꝙ iſthmi appellauimus applicata colli habitat Colonia corrīthus: añq epyrrha dicta ſexagenis ab utroq; littore ſtadiis e ſūma ſua arce quæ uocatur acrocorinthus. In qua fons pyrene diuerſa duo maria proſpectans.lxxxvii.mil.pa. ad corinthiacū ſinū traiectus eſt patras a leucade. Patras colonia in longiſſimo promontorio pelopōneſi condita ex diuerſo ætoliæ & fluminis eueni minus millē paſſuum ut dictū eſt interuallo. In ipſis faucibus ſinum corinthiacum.lxxxv.mil.paſ.in lōgitudinem uſq; ad iſthmon tranſmittunt.

¶Achaia. ¶Ca. V.

AChaiæ nomen prouinciæ ab iſthmo incipit: antea egialos uocabat̄ propter urbes in littore per ordinem diſpoſitas. Primæ ibi quas diximus lecheæ corinthiorū portus. Mox olirus pellaneorū caſtellū. Oppida helice: bura: in quæ refugere hauſtis prioribus ſytion: egira: egion: erineos: Intus cleone: hiſie: palinhormus portus. Demōſtratunq; iam rhiū: a quo promōtoriū quinq; miliū paſſuū abſunt patre: quas ſupra memorauimus. Locus fere in achaiā nouē montiū ſcio eſſet. Notiſſimus fons cymothoe. Vltra patras oppidū olenū. Colonia dyme; loca bupraſſum hormine: promontorium auraxus: cyllæ ſinus: promōtoriū chelonates. inde cyllenem duorū miliū paſſuū caſtellum phliū. Quæ regio ab Homero arethuſe dicta poſtea a ſophis: inde eliorum ager: qui añq epie uocabat̄. Ipſa elis in mediterraneo & apilo.xii.mil. paſſibus. Intus delubrū olympii Iouis ludorum claritate faſtus græciæ cōplexum. Piſa eorum quōdā oppidū præfluente alpheo amne. At in ora promontoriū ichthis. Amnis alpheus nauigabilis prope ſex oppida. Aulon brepion: promontorium platanodes. Omnia hæc ad occaſum uerſa. Ad meridiē autē cypariſſius ſinus cum urbe cypariſſa.lxxii.mil.paſſ.circitu. Oppida pilos: metone: lucus: elis: ꝓmontoriū acritas: ſinus aſineus ab oppido āſinæ: coroneus a corona. Finiuntur tenero promontorio. Ibi regio meſſenia duodeuiginti montium amnis pamiſus. Intus autem ipſa meſſene: ithome: œchalia: arenæ: ptœleon: thrion: dorion: zancle uariis temporibus clara. Huius ſinus circuitus.lxxx.mil.paſſ. Traiectus uero.xxx.milia. Dehinc a tenaro ager laconicus liberæ gētis. Et ſinus circuitu ducentaſex milia: traiectu.xxxix.mil. Oppida tenarū: amiclæ: pheræ: leutra: & intus ſparta: teherāne. Atq; ubi fuere cardamile pitame: antiane: locuſtireæ: egerania. Mōs taygetus: amnis eurotas: ſinus ægilodes. Oppidū pſamiathus. Sinus cytheates ab oppido. Ex quo ad cretā inſulam certiſſimus curſus. Omnia autem maleo promōtorio includuntur. Qui ſequitur ſinus ad ſcylleū argolicus appellatur traiectu quinquaginta milia paſſ. Idem ambitu centū ſeptuagintaduo milia. Oppida boea epidautus līera cognomine. Zarax: ciphanis portus: amnes inachus: eraſinus: inter quos argos hippiū cognominatum. Supra lacū lernē a mari quadringētis milibus noueq; additis milibus micenæ: & ubi fuiſſe tyrintha tradunt: & locus mātinea: montes artemius: apeſanthus: aſterion: parparus: aliiq; undeciq; numero. Fontes niobe: amymōe: pſammate. A ſcylleo ad iſthmū.clxxvii.M. paſſibus oppida harmione: troezene coriphaſium appellatū: quæ alias inachiū alias dipſiū argos. Portus chenitas: ſinus ſaronicus olim querno nemore redimitus. Vnde ei nomē ita græcia antiqua appellāte quercū. In eo epidaurū oppidū Aeſculapii delubro celebre. Pireum ꝓmōtoriū: portus antedus: & buxephalio: & quas ſupra dixeramus cencreæ. Iſthmi ps altera cum delubro Neptuni quinquēnalibus inclyto ludis. Tot ſinus pelopōnenſem orā lancinant: tot maria allatrant. Siquidem a ſeptētrione ionium irrumpit: ab occidente ſiculo pulſatur. a meridie cretico urgetur: ab oriente brumali ægeo: ab oriente ſolſtitiali myrtoo quod a megarico incipiens ſinu totam atticam alluit.

¶De Archadia. ¶Ca. VI.

MEditerranea eius archadia maxime tenet undiq̧ a mari remota : initio drymodis:mox pelaſgis appellata:Oppida eius;prophis:mantinea.ſtymphalũ:tegea : antigonea:orchomenũ:phineũ:pallantiũ.unde palatiũ romæ.Megalepolis:catina:bocalium:crãnõ:parrhaſiæ:thelphuſa:menala:here:phile:paliene:pincina:tehelegre:arcalie: parthenıũ:elee:methy driũ:eniſphe:maciſtũ:lampadia:clitoriũ:cleõe.Inter quæ duo oppida regio ne mea eſt thembinamia uocitata.Montes in archadia pholoe cum oppido.Item cyllene:lyceus.In quo lycei Iouis delubrũ.menalus:arthemiſius:perthenius:lãpheus nonacris. Prætereq̧ ignobiles octo.Amnes ladon e paludibus:phineus & erimanthus e monte eiuſdem nominis in alphe um defluens.Reliquæ ciuitates in achaia dicendæ:alithrei: ab ea tepurgenſes:pereate:paregenite:tortuni:tiphanai:triuſi:trirenſes.Vniuerſæ achaiæ libertatem.Domitius Nero dedit.Pelopõneſus in latitudine a promontorio maleæ ad oppidum rhegeum corinthiaci ſinus.clx.milibus paſſibus patet.At ad in tranſuerſum ab elide epidaurũ.cxxv.milibus.Ab olympia argos per archadiã.lxviii.milibus.Ab eodẽ loco ad phliunta dicta menſura eſt.cl.miliũ paſſuũ.Vniuerſa autẽ uelut pẽſante equorũ incurſus natura in mõtes ſex atq̧ ſeptuaginta attollitur.

Græcia & Attica. Ca. VII.

ABiſthmi anguſtiis hellas incipit:a noſtris græcia appellata.In ea prima attica antiquitus atte uocata.Attingit iſthmũ parte ſui quæ appelatur megaris a colonia megara e regione pagarũ.Duo hæc oppida excurrẽte pelopõneſo ſita ſunt utraq̧ ex parte uelut in numeris helladis pagei.clii.mil.paſſibus & amplius egoſthenenſes cõtributi megarenſibus.In ora autẽ hac portus ſchenos.Oppida duo crenion ſyronia ſaxa ſeptẽ milia longitudine:geranea:megara:eleuſin.Fuere & enoa & probalinthos:quæ nunc non ſunt. Ab iſthmo quinquagintaduorũ miliũ paſſuũ pyreus & phalera portus duorũ miliũ paſſuum muro recedẽtibus athenis iuncti.Libera hæc ciuitas:nec indaga ullius præconii amplius tanta claritas ſupefluit.In attica fontes cephiſia:larine:calliroe:nemee:crunos. Montes brileſſus:ægialus:icarius:hymetus:lycabettus:lacus ſelinos.A pireo quadragintaduobus milibus paſſibus funiũ doriſcũ promõtorium.Polypoſtere:braurõ:ion quõdã oppida. Rhãnos pagus.Marathon campus. Triaſſus oppidũ:miletũ & oropus in confinio boetiæ. Cuius anthedon oncheſtos:theſpie liberũ oppidũ:lebedea.Nec cedentes athenis claritate: quæ cognominatur boetiæ thebæ duorũ numinũ.Liberi atq̧ herculis ut uolunt)patria: & muſis natale in nemore heliocone aſſignant.Datur & his thebis ſaltus citheron amnis iſinenius.

Præterea fontes in boetia œdipodia:pſammate:dirce:epigranea:aretuſa:hippocrene : aganippe:gargaphie.Mõtes extra prædictos micaleſus:adiliſius:acontius:Reliqua oppida inter megarã & thebas leuthra:haliartus:plateæ:pheræ:aſpledon:hile:tiſbe:erithre : gliſſa:cophe.Iuxta cephiſum amnẽ lamie & anichie:medion:phligone:grephis. corone : acharo:. In ora autẽ intra thebas ocale:etheon:iolcos:ſchenos:petcon:hyrie:mycaleſſus: hyreſeon:pteleon:olyros.Tanagra liber populus.Et in ipſis faucibus euripi quẽ facit obiectu inſule euboeæ aulis capaci nobilis portu:boetos hyantas antiquitus dixere:locri deinde pygmenidi cognominatur olim leges appellati:per quos amnis cephiſus defertur in mare.Oppida opuns:unde opontinus ſinus:ginuſæ phocidis.In littore unũ daphnus. Introrſus autẽ lariſſe:clatea:& in ripe cephiſi(ut diximus(lilea delphoſq̧:uerſenemis & hyampolis. Rurſus in locrorũ ora:in qua larymna:troniũ iuxta quod boagrius amnis defertur in mare.oppida naricum:alope:ſcarpia.Poſtea maliacus ſinus ab incolis dictus in quo oppida halcyõe econia:phalerna.Doris deinde in qua ſparcos:erineũ : bolõ:pindus:cythinũ. Doridis a tergo mons eſt oetha.Sequitur mutatis ſæpe noĩbus hemonia.Eadẽ pelaſgicũ argos.Hellas eadem theſſalia:& dropis ſemper a regibus cognominata.Ibi genitus rex nomĩe græcus a quo græcia.Ibi Hellenes a quo hellenis.hos eoſdẽ Homerus tribus nominibus appellauit myrmidonas & hellenas & acheos. Ex iis phthiotæ nominantur dorica accolentes. Eorum oppida echinus in faucibus ſperchii fluminis. Termopylaru manguſtiæ. Quo argumento iiii.mili.paſſuum in heraclea trechin dicta eſt.mons ibi calidromus. Oppida celebria hellas.halos:lamia phthia:arne.

Teſſalia. Ca. VIII.

IN theſſalia autem amnis orcomenus minilus antea dictus. Et oppidum alimon ab aliis elnion : atrax palamna fons hiperia. Oppida theræ aquarum a tergo pierus ad macedoniam protenditur : lariſſa : gomphi:thebæ:teſſaliæ:nemus pteleon : ſi-

nus pagaſicus.Oppidũ pagaſa:idem poſtea demetrias dictum:tricea.Pharſalici campi cum
ciuitate libera crānon:letia.Montes phthiotidis nympheus quodā topiario naturæ opere
ſpectabilis.Buzigeus:donaceſa:bromius dalphus : achimaron: athamas:ſtephāe.In teſſalia
ſunt quattuor atq; triginta montes quorum nobiliſſimi cerceti:olimphus:pierus oſſa: cu-
ius ex aduerſo pindus & othris laphytarum ſedes ad occaſum uergentes.Ad ortus pelios
omnes theatrali modo inflexi caucatis ante eos ſeptuaginta quinq; urbibus.Flumina theſ
ſaliæ:apidanus:phœnix:enipheus:onochonus:laminiſſus.Fons uexeis.Lacus bebeis: & an-
te cunctos claritate peneus ortus iuxta gomphos:interq; oſſam & olymphũ nemoroſa cō
ualle defluens quingentis ſtadiis dimidio eius ſpatio nauigabilis:in eo curſu tempe uocā
tur quinq; miliũ pauſſuum longitudine:& ferme ſex latitudine ultra uiſum hominis at-
tollentibus ſe dextera leuaq; leniter couexis iugis.Intus ſua luce uiridante allabitur pe-
neus uiridis calculo amœnus circa ripas gramine:caronus auiũ concētu.Accipit amnē or-
con:nec recipit:ſed olei modo ſupernatantē(ut dictũ eſt ab Homero)breui ſpatio portatũ
abdicat.Pœnales aquas diriſq; genitas argenteis ſuis miſceri recuſat.

¶Mageſia. ¶Ca. IX.

THeſſaliæ annexa magneſia eſt:cuius fons libetra.Oppida ormenium.pyrrhametō:
olizon:promontorium ſepias.Oppida caſiana:ſpalatra.promontorium eantiũ. Op
pida meliboca:rhibus:crimne hoſtium penei.oppidum omoliũ:orthei:theſie:pelin-
nathocum:achre:cricon:crānon:acarne:dorion:melite:phila:ceponio:Epiri:achaiæ: Atticæ
theſſaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octaginta miliũ paſſuũ traditur.La-
titudine.cclxxxvii.milium.

¶Macedonia. ¶Ca. X.

MAcedonia poſtea.cl.populorũ duobus inclyta regibus quōdāq; terrarum imperio:
emáthia antea dicta.Hæc ad epiroticas gentes in ſolis occaſum recedēs poſt terga
magneſiæ atq; theſſaliæ infeſtatur a dardanis.Partem eius ſeptētrionalem pœnia ac
pelagonia protegunt a tribalis.Oppida egle:in quo mos ſepelire reges.Beroa & in regio-
ne quæ pieria appellatur a nemore egidiũ.In ora heraclea.flumen apilas:oppida phina:olo-
ros.Annis haliat modo.Intus haloritæ:allei:philacei:cyrrheſtæ:thyriſei.Pella colonia.Op-
pidum ſtobici ciuium ro.Mox antigone europus ad axium amnem eodēq; nomine amnis
per quod rhedias fluit:ſcydra:phordea:emiona:gorgidone.Mox in ora ichne fluuius axi-
us.Ad hunc finem dardani:treres pieres:madonia accolunt.Ab hoc amne peonie gentes:
parocei:heordenſes:halmiopi:pelagones:mygdones.Montes rhodope:ſcopius:orobellus
Dein præiacente gremio terrarũ arecuſi:antiochenſes:idomenenſes:doberienſes: trienſes:
allatenſes:accariſtenſes:morili:garreti:lynceſtæ:enoriœni:& mantini liberi:atq; oreſtæ co-
loniæ:bullidenſes:edienſes:xylopolitæ:cotiſei:liberi:heraclea:ſcyntiga:tymphei:coronei. In
ora ſinus macedoni Oppidum calaſtia:& intus phileros:lethe.Medioq; flexu littoris theſ
ſalonicæ liberæ conditionis.Ad hanc dirrachio:cxiiii.miliũ paſſuũ therme. In thermico ſi-
nu oppida dicea:padina:dera:ſcione:promontorium chanaſtreũ. Oppida palene phlegra.
Qua in regione montes hypſizorus:epitus:althione:leuomne.Oppida niſos:phryx:eleon:
meande:& hippaleſis:hiſthmo quōdam potidea:nunc caſſandria colonia: athemus : olypi-
xus ſinus meciberna.Oppida iſcella:ampelos:torone:ſoggoſtedes:fretumq;.Mons athon
quem Xerſes rex perſarum continenti abſidit in longitudine paſſuũ mille quingentorũ.
Mons ipſe a planiciæ excurrit in mare.lxxv.milia.paſſuum.Ambitus radicis.cl.mili.colli-
git.Oppidum in cacumine fuit acroton .Nunc ſunt urnapolis:paleotrũ tyrſus:oleon.apo
lonia:cuius incole macrobii cognominātur.Oppidũ caſſera:fauceſq; a latere iſthmi. Acan
tus:iſtria:gyraſſitonia:heraclea.Regio mygdoniæ ſubiacens.In qua recedētes a mari apol
lonia:arethuſa.In ora rurſus poſidiũ:& ſinus cũ oppido cermoro amphipolis. Libera gens
byſalthe.Dein macedoniæ terminus.Amnis ſtrimō ortus in emo. Memorandũ in ſeptem
lacus eum fundi priuſq̄ dirigat curſum.Hæc eſt macedonia terrarũ imperio potita quon
dam.Hæc aſiā:armeniā:iberiā:albaniā cappadociā:ſyriā:ægyptũ taurũ: caucaſiũ trangreſſa:
hæc in bactris:medis:perſis dominata toto oriente poſſeſſo.hæc etiā indiæ uictrix per ue-
ſtigia Liberi patris atq; herculis uagata.hæc eadem eſt macedonia : cuius uno die Paulus
Aemilius imperator noſter.lxxii.urbes direptas uendidit tantam differentiam fortis præ-
ſtiſtere duo homines.

¶Thracia. ¶Ca. XI.

THracia ſequitur inter ualidiſſimas europæ gentes in ſtrathageas quinquaginta di
uiſa. Populorum eius quos nominare non pigeat. Amnē ſtrimonē accolūt dextero
latere denſelethæ & medi byſalthas uſq; ſupradictos. Leuo digeri. Beſſorūq; mul/
ta nomina ad neſtū amnem pangei montis ima ambientem: inter heletos: diobeſos: carbi-
leſos: inde briſas: ſapheos: Adomātes odryſarum gens infundit ebrū accolentibus: carbile
ſis: pyrogeris: drugetis: ceniſtis: biſalthis: benis: corpillis: botieis: edonis: Eodem ſunt in tra
ctu ſyaletæ: priāte: dobangæ. thynicæ: laletæ maiores enio: minores rhodope ſubditi. Inter
quos hebrus amnis: Oppidū ſub rhodope peōcropolis antea: mox a conditore philippopo/
lis: nunc a ſitu tremontiū dicta. Emi excelſitas ſex. M. paſ. ſubitur. Auerſa eius & in iſtrum
deuexa meſi: getæ: auti: gaugdæ: clariæq;. Sub iis carrei ſarmatæ: quos areates uocant. Scy/
tæq; & circa ponti littora moriſenæ: ſcitoniæ: quæ Orphei uatis genitores optinent. Ita fi/
nit iſter a ſeptētrione. Ab ortu pontus ac pro pōtis. A meridie ægeum mare: cuius in ora
aſtrumone: apollonia: ceſimna: neapolis: batos. Intus philippi colonia. Abſunt a dyrrachio.
cccxxv. ſcotuſa: dypiros ciuitas. Neſti amnis hoſtiū. Mons pāgeus: heraclea: olyntos. Abde
ra libera ciuitas. Stagnum biſtonum & gens. Oppidū fuit tyrida Diomedis equorū ſtabu/
lis dirum. Nunc ſunt diceæ: iſmaron: locus parthenion: phaleſina: maronea prius ortagu/
rea dicta. Mons ſerium & zonetum. locus doſicus centum uiginti milia hominū capax. ita
Xerſes ibi dinumerauit exercitum. Os hebri. Portus tentoris. Oppidum enos liberum cū
Polydori tumulo. Ciconum quondam regio. A dorſico incuruatur ora ad macrūticos cen
tum uigintiduorū milia paſſuū. Circa quem locum fluuius melas: aquo ſinus appellatur.
Oppida cipſelabis ante macrōticos dictū qui a propōtide ad meleā ſinum inter duo maria
porrectis muris procurrentem excludit cherōneſum. Nāq; thraciæ altero latere a pontico
littore incipiens ubi iſter amnis īmergitur: uel pulcherrimas in ea parte urbes habet iſtro-
polin: mileſiorum tomos. Scalatinq; quæ ante eas aceruetis uocabatur. heracleā habuit &
bizonem terræ hiatu raptam: Nūc habet dionyſiopolin crunon antea dictam. Alluit ziras
annis. Totum eum tractū ſcyte aroteres dicti tenuere. Eorū oppida aphrodiſias: libiſtos: zi
gere: brocobe: eumeneda: parthenopolis: gerania. Vbi pygmeorū gens fuiſſe prodit. quos
gatizos barbari uocant: creduntq; a gruibus fugatos: In ora a dionyſiopoli eſt odeſſus mi
leſiorum. flumen pamiſus. Oppidum tretanarū locus. Mons emus uaſto iugo procūbens
in pontū. Oppidū habuit in uertice ariſteū. Nunc in ora mēſemdriam: anchialam ubi men/
ſebria fuerat. Aſticæ regio habuit oppidum anthium nunc eſt apollonia. Flumina paniſſa:
rira: ſtearus: oroſines: Oppida tinnias: halmideſſos: deuelcon cum ſtagno quod nunc delu
tum uocant. Vlteranorum phynopolis iuxta q̄ boſforus. Ab iſtri oſtio ad os ponti paſſuum
quingentorum quinquagintaquinq;. milia. alii fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde
ad murū ſupradictum centū quinquaginta: ab eo ceron eſt. cxxvi. mili. Sed a boſſoro ſinus
caſthenes. Portus ſenum: & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium thryſoce
ras in quo oppidum bizantium libere conditionis: antea lygos dictum. Abeſt a dyrrachio
d. ccxi. milia paſſuū. Tantū patet longitudo terrarū inter hadriaticum mare & propontidē
Amnes bythinias: pidara ſiue tidas. Oppida ſelimbria perinthus latitudine ducentorū pe/
dum continenti anexa. intus bizia arx regum traciæ a Terei nefaſto crimine inuiſa hirun
dinibus regio: celica: colonia flauiopolis: ubi antea zela oppidum uocabatur. Et binzie qn/
quaginta milia paſſuum. apros colonia: quæ a philippis abeſt. centū octuagintaocto milia
paſſ. ad in ora amnis eginus Oppidum ganos fuiſſe fertur & lyſmachia. Iam in cheronne/
ſo. Alius namq; ibi iſthmos anguſtias ſimiles eodem nomine & pari latitudine illuſtrant:
duæ urbes utrinq; littora haud diſſimili modo tenuere. Pictiæ a propontide: cardia a mela
ne ſinu. Hæc ex facie loci nomine accepto utreq; comprehenſæ. Poſt hæc elyſmachia quin
q; mili. paſ. a longis muris. Cheronneſos a propontide habuit tyriſtaſin critonem. Sciſſam
flumini ego appoſitam. Nunc habet a colonia a propontide. uigintiduo mili. ſeſton: & ex
aduerſo colomæ pharianæ. Et eleſpontus ſemitem ut diximus ſtadiis Europam ab Aſia di
uidens illic inter ſe contrarias urbes habet in Europa callipolin & ſeſton: In aſia lampa/
ſcum & abydon. Dein promontorium cheronneſi maſtuſia aduerſum ſigeaco: cuius
in fronte obliqua cynoſema: ita appellatur Hecubæ tumulus: ſtatio acheroū. Turris de
lubrum Proteſilai. Et in extrema cherōneſi frōte quæ uocatur elū oppidū eleus. Dein pe/
tenti melanem ſinum portus cœlos: & panhormus & ſupradicta cardia. Tertius europæ ſi

nus ad hunc modũ clauditur.Montes extra prædictos thraciæ edonus:gygemoros meri-
tus:melãpillus.Flumina in hebrũ cadentia bargus:ſuemus.Macedonie thraciæ helleſpõti
longitudo ſupradicta. Quidam.d.ccxx.milia. faciunt. latitudo.ccclxxxiiii.M.eſt. Aegeo
mari nomẽ dedit ſcopulus inter tenũ & chiũ uerius q̃ inſula ex eo nomine a ſpecie capræ:
quæ ita a græcis appellatur repente in medio mari exiliens.Cernũt eum a dextra parte an
drum nauigantes ab achaia dirũ ac peſtiferũ.Aegei pars myrtoodatus appellatur ab inſula
parua quæ cernitur Macedoniã a gereſtõ petentibus haud procul euboeæ cariſto romani
omnia hæc maria duobus nominibus appellant.Macedonicum quodcunq; macedoniam
aut thraciam attingit.Græcienſe qua græciam alluit.Nam græci & ionium diuidunt in ſi-
culum ac creticum ab inſulis.Item icariũ quod eſt iter ſamũ & myconem. Cætera nomi-
na ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem gẽteſq; in tertio europe ſinu ad hũc mo-
dum ſe habent. ¶Inſulæ inter eas terras quas creta:euboia:cyclades:ſporades mæotis:
helleſpontus:ponti:mæotidis:daciæ:Salmatiæ:Scythiæ. ¶Ca. XII.

INſulæ autem ex aduerſo theſprotiæ a butroto.xii.M.paſſibus.Eadẽ ab acrocerau
niis quinquaginta.M.cum urbe eiuſdẽ nominis corcyra liberæ ciuitatis & oppido
caſſiope temploq; caſſii Iouis.paſ.lxxxxvii.M.in longitudine patens.Homero di-
cta ſchera & pheacia.Callimacho etiam drepane.Circa eam aliquot. Sed ad italiam uergẽs:
thoronos:ad leucadiã paxoe duæ quinq;.M.diſcrete a corcyra:nec procul ab iis ante cor-
cyram ericuſa marathe:elaphuſa:malthace:trachie:pytiona:pthichia:taracie. Et a phalacrio
corcyre promõtorio ſcopulus in quẽ mutatã Vlixis nauẽ a ſimili ſpẽ fabula eſt. ante leu-
cadiam ſibo.inter leucadiam autẽ & achaiã permultæ:aquarũ teleboides eædẽq; thaphiæ i-
colis ante leucadiã appellãtur.Saphioſis:arnoxia:primeſſa.Et ante ætoliã ſibora.ab inechi-
nades:ægialia:cotonis:thiatyra:geoaris.Dionyſia:cirnus:calcis:pinara:miſtus. Ante eas in
alto cephalenia:zacintus utreq; libere.Ithaca:dulichium:ſamos:crocilea: paxos. Cephale-
nia quondã melena dicta undecim mille paſſuũ abeſt:circuitu patet.xliiii.mil.Sane diruta
a romanis adhuc tamẽ opppida tria habet.Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica &
fertilitate præcipua zacinthis aliquãdo appellata hyrie:cephalaniæ a meridiana parte.xxii.
M.abeſt:mons elatus ibi nobilis.Ipſa circuitu colligit.xxxvi.mil.Ab ea ithaca.xii. mil. di-
ſtat.in qua mons neritus.Tota uero circuitu patet.xxv.mil.paſſuũ.Ab eo araxũ pelopõne
ſi promontoriũ.xii.mil. paſſ.Ante hanc in alto aſteris.Prothe ante zacinthũ.xxxv.mil.paſſ.
In eurũ uentũ ſtrophades duæ: ab aliis plotæ dictæ. Ante cephaleniã letoia. Ante pilũ.iii.
ſpageta:& totidẽ ante meſſeuen œnuſta.In ſinu aſineo threſtirides. In laconico teganiſa:
cothon.Cythera cũ oppido antea prophyris appellata. Hæc ſita eſt a maleæ promontorio
v.mil.paſſuum ancipiti propter anguſtias ibi nauiũ ambitu.In argolica pythiuſa:irinæ:efi-
re contra hermoniũ agrum tiparenus epiropia colonis:ariſtera contra troezenũ caulauria
quinquaginta mil.paſſ.diſtans a plateis:bellina:laſia:baucidias:Contra epidaurum cetripha
los:ſycioneſos.vi.mil. paſ.abeſt a continente. Ab hac egina liberæ cõditionis.xvii.mil. paſ.
cuius.xx.mil.paſſuũ nauigatio eſt.Eadẽ autem a pyreno athenienſium portu.xii.mil. paſſ.
abeſt ante enone uocitata.Spireo promõtorio obiacent eleuſa:dẽdros:graugiæ duæ:cetiæ
duæ:ſelacoſa:dacenchris:ſaſpis ſeptẽ:& in megario ſinu ethrurides.iiii.Egila autẽ.xv.paſſ.
a cythera.Eadẽq; a crete phalaſarna oppido.xxv.mil.paſſuũ.Ipſa creta altero latere ad ſep-
tẽtrionem inter ortum & occaſum quæ porrigitur centũ urbium clara fama. Doſiades eã
a creta nimpha heſperidis filia.Anaximander a rege curetũ.Philiſtides: Malotes: Crates
primũ aeriã dictam:deinde poſteri curetin appellauere. Et macaron nõnulli a temperie cæ-
li appellatam exiſtimauere.Latitudine nuſq̃ quinquaginta mil:paſſuum excedens:& circa
mediã ſui partem maxime patens.Longitudine implet.cclxx.mil.paſſuũ. Circuitu.d.lxxx-
ix.flectenſq; ſe in creticũ pelagus ab ea dictum:qua longiſſima eſt ad orientem ſamonium
promontoriũ aduerſum rhodo.Ad occidentẽ criũmetopon cyrenas uerſus expellit. Op-
pida eius inſignia palaſerne:clea:cyſamon:pergamon cidon:minoon:apteron: pantomatri
um:amphim ala:rhitimna:parnomiũ:cyteũ:appolonia:mathium:heraclia:miletos: ampela:
hierapicna:lebana:hierapolis.Et in mediterraneo cortina:cpheſtum:gnoſum:polirenũ:my
rina:lycaſtus:rhamdus:lictus:dium:aſium:phileras:rhition:elatos: ſphere:olypiſos:laſpha:
eleuterne:therapne:manathuſa:githiſos:& aliorum circiter.lx.oppidorũ memoria extat.
Montes cadiſcus:idæus:dictinæus:crocus. Ipſa abeſt a promontorio ſuo quod uocat̃ criu-

m etopon:ut prodit Agrippa a cyrenarum promontorio phicunte.cxxv .m.p.Item cadiſto
a meleo pelopõneſi.lxxx. A carpato inſula promontorio ſamonia.lx.m.in fauonium uentũ
Hæc inter eam & rhodum interiacet.Reliqua circa eã ante pelopõneſum duæ coſicæ: toti
dem milæ & alatere ſeptẽtrionali dextera cretam habent.Contra cydoniã leuce: & duæ bu
dræ .Contra matium dria.Contra itanum promontorium oniſa leuce.Contra hierapycnã
cryſa gaudos.Eodem tractu ophius ſabuto:aranus circũuectiſq; criu metopon:tres acauſa
gores appellatæ . Hæ ante ſãmonium promontorium phocæ:plachiæ:ſirindes : naulocos:
armedon:zephire.Ac in hellade etiãnum in ægeo lycades ſcarphia coreſa:phocaſia:cõplu-
reſq; aliæ ex aduerſo atticæ ſine oppidis & ideo ignobiles.Sed cõtra eleuſina clara ſalamis
ante eam pſytalia.A ſunio uero helene.v.mil.paſ.diſtans.Dein coos ab ea totidem:quã no
ſtri quidem dixere ceam.Græci & dybruſam auulſam euboeæ:quingentis lõga ſtadiis fuit
quondam:mox quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant eodem mari deuoratis.
Oppida habet reliqua iulida:cartheia.Intercidere cereſſa . phœceſſa.Ex hac profectam dele
ctationi fœminis ueſtem auctor eſt Varro.Euboea & ipſa auulſa boetiæ & a modico inter-
fluente euripo ut ponte iungatur ad meridiem promontoriis duobus geraſto ad atticam
uergente: & ad helleſpontum caphareo inſignis:a ſeptẽtrione ceneo nuſquã altitudine ul
tra.xl.M.paſſuum extendit nuſquã infra.xx.mil.contrahit.Sed in longitudinem uniuerſæ
boetiæ ab attica theſſaliam uſq; prætentam in.cl.mil.paſſuum.Circuitu uero.ccclxv . abeſt
ab heleſponto partecapharei.ccxxv.urbibus clara quondam pyrrha:portamo:neſſo :cerin-
tho:oreo:dio:edepſo:achalia:nunccalcide.Cuius ex aduerſo in continenti aulis eſt. gera-
ſto:cretria:cariſtos:oroſtane:oritano:artemiſia cum fonte arethuſa flumine lelanto aqſq;
calidis quæ elopiæ uocatur.Caryſtus nobilis notiorq; tamẽ marmore caryſtio ante uocita
ta ẽ chalcodotis :aut macris ut Dionyſius & Ephorus tradunt.Vt ariſtides macra.Vt Calli
deus chalcis:ære ibi primũ repto.Vt menechinus ãbatias.Vt poetæ uulgo aſopis. Extra eã
ĩ mirthoo multæ:ſed maxĩe illuſtres glaucõeſos:& begilia & a ꝓmõtorio gereſto circa de
lũ ĩ orbẽ ſitæ.Vnde & nomen traxere cyclades.Prima earũ andrus cum oppido abem a ge
reſto.x.mil.paſ.a ceo.xxxix.mil.Ipſam Myrſilus cauron deinde antandron cognominatam
tradit.Callimacus laſſiam.Alii nonagriam:hydruſam epagrim.Patet circuitu.xciii.mil . p.
ab eadem andro paſſus mille.Et a delo.xvii.mil.Tenos cum oppido.xv.mil.paſſuum por-
recta .Quã propter aquarum abundãtiam Ariſtoteles hydruſam appellatã ait.aliqui ophiu
ſam.Cæteræ myconẽ cum monte dimaſto a delo.xvii.mil.paſ.Scyros ſiphnus ante eropia
D acis appellata circuitu.xxviii.mil.paſ.ſeriphus.xii.præpeſinthus citanos.Ipſaq; longe cla
riſſima cycladum media:a templo Apollinis & mercatu celebrata delos:quæ diu fluctuata(
ut proditur)ſola motum terræ nõ ſenſit.ad.m. Varonis ætatem.Mutianus prodidit bis cõ
cuſſam.Hanc Ariſtotiles ita appellatam prodidit:quoniam repẽte apparuerit enata.Egloſt
henes cynthiam:alii ortygiam:aſteriam:lagiã:cerhã:midiam.cynethum : pyrpilem igne ibi
primũ repto.Cingitur quinq; mil.paſſuum.aſſurgit cintho mõte.Proxima ei rherene: quã
Anticlides celaduſam uocat.Item arthemitem helladius.Scyros qnam circuitu patere. xx.
m.paſſuum prodidere ueteres.Mutianus.clx.Olearus:paros cum oppido ab delo.xxxviii.
mil.marmore nobilis quam primo plateam poſtea minoida uocarunt.Ab ea ſepties q̃ngẽta
naxus a delo.xviii.mil.cum oppido quã ſtrogylẽ:deĩ dian mox dionyſiada a uinearum fer
tilitate:alii Siciliã minorem aut callipolin appellarunt.Patet circuitu.lxxv.m.paſ. dimidio
q; maior eſt quã paros.Et actenus quidem cycladas ſeruant .Cæteras quæ ſequuntur ſpo-
rades.Sunt autẽ hellena:phoſcuſa : hecaria:ſcinuſa:polegrados:& a naxodecem & ſeptem
m.paſ.icaros:quæ nomẽ mari dedit:tantũdem ipſa in longitudĩem patens cũ oppidis duo
bus tertio amiſſo ante uocata doliche:& maris:& icthiſuſa.Sita eſt ab exortu ſolſtitiali de-
lo quinquaginta.mil.paſ.Eadem a ſamo.xxxv.mil Inter euboeam & andrum.x.mil.paſ. fre
to.Ab ea greſtum.xii.mil.quinquaginta paſſuum.Nec deinde ſeruari poteſt ordo.Acer-
uati ergo ponentur reliquæ.Scyros a naxo.xiiii.m.paſ.Homeri ſepulchro ueneranda.Lon
gitudinis.xxv.mil.antea phœnice appellata.Odua latandro gyaros cum oppido circuitu .
xii.mil.p.prope.Abeſt ab andro ſexaginta duorum.m.p.Ab ea ſyrnos.lxxx.mil.paſ. Cyne-
thus atelos unguẽto nobilis a Callimacho agathuſa appellata.Dionyſa:pathmos circuitu.
xxx.m.paſſuũ.Caruſa lebinthus:gyrus:cynara:ſycinus q̃ ãtea œnos cheratia q̃ onus caſos
quæ aſtragale:cimolus quæ echinuſa.Melos cũ oppido q̃ Ariſtides miblida appellat.Ari-

ſtotiles zephiriam. Callimachus mimallida. Heraclides ſiphnum & acitlam. Hæc īſularū ro
tudiſſima eſt. Poſt machia: hipere quondam patage: & ut alii platage nunc amorgos polye
gas. Philetera cum primum merſit caliſte dicta. Ex ea auulſa poſtea theraſia atq; iter duas
enata. Mox autonate. Eadem hiera enata. Diſtat ios a thera. xxv. M. p. Sequuntur lea: aſca
nia: canaphe hippurus: hipurtuſa: aſtipalea liberæ ciuitati circuitu. lxxxviii. M. p. Abeſt a ca
diſto crete. cxxv. M. Ab ea platea. lx. M. Vnde caninia. xxxviii. M. azibinta: laniſe: atragia:
parmacuſa: techedia: chalcia: calimna. In qua oppidum co. Coreſia olomnos. A qua carpatū
quæ nomen carpatio mari dedit. xxv. mil. paſſuum. Inde rhodum africo uento. l. mil. paſſuū
A carpatio ad caſon. vii. mil. A caſſo ſāmonium cretæ promōtorium. xxx. mil. In euripo aūt
euboico primo fere introitu petaliæ. iiii. inſulæ & in exitu athlante cyclades: & ſporades.
ab oriente littoribus icariis aſiæ. Ab occidente myrtos atticæ. A ſeptemtrione ægeo mari.
A meridie cretico & carpatio incluſæ. cc. mil. paſſ. in longitudinem: & per. cc. mil. in latitudi
nem iacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet eutyciam: ſyrum ſupradictam. Sed cycladum &
ſporadum extima gerontiam: ſchadiram: therme uſim: irheſiam: ſylymniam: eudemiam: neā:
quæ. Mineruæ ſacra eſt: Athos ante ſe quattuor parethum cum oppido. quondam euonū
dictam nouem mil. paſſ. ſciathum. xv. mil. imbrum cum oppido. lxxxviii. mil. p. Ea
dem abeſt a maſtuſia cheronneſi. lxxv. mil. paſſuum: ipſa circuitu. lxxii. mil. p. Perfunditur
amne illiſo. Ab ea lemos. xxii. m. quæ ab atho. lxxxvii. m. Circuitu batet. xxii. m. d. paſ. Oppi
da habet epheſtiam & myrinam: in cuius forum ſolſtitio athos eiaculatur umbram. Ab ea
thaſos libera. vi. mil. paſſuum: olim eria uel etria dicta. Inde abdera a cōtinēti. xxii. mil paſ
ſuum ad orthos. lxii. mil. tantundem ad inſulam ſamothracem: quæ libera ante he brum ab
imbro. xxxii. mil. a lemno. xxii. mil. d. attolitur monte ſaoce. x. mil. paſ. portuoſiſſima omniū
Callimachus eam antiquo nomine dardaniam nominat: inter cheroneſum & ſamothracen
utrinq; fere quindecim mil. Haloneſos ultra gethone: lamponia: alpeconneſus haud pro
cul a cælo Ceronneſi portu & quædā ignobiles: deſertis quoq; redduntur in hoc ſinu qua
rum uix inueniri potuerunt nomina. Deſticos iarnos: cyſſiros carbruſa: calathuſa: ſcylla: dia
leon dicta melantia: drachon: arroneſus: diethuſa: ſcapos: capheris: meſatea: eantirō: phaterū
neos: pateria: calete: neriphus: polendos. Quartus e magnis europæ ſinus ab helleſponto ī
cipiens mæotis hoſtio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda eſt: ut facilius
partes noſcantur. Vaſtum mare prætacens aſiæ ab europa porrecto cherouneſi: littore ex
pulſo anguſto meatu irrumpit in terras ſeptem ſtad (ut dictum eſt) interuallo: europā au
ferens aſiæ. primas anguſtias helleſpontum uocant. Hac Xerſes perſarum rex conſtrato in
nauibus ponte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. paſſ. ſpatio ad
urbem priapum aſiæ: qua magnus Alexander traſcendit. Inde expatiatur æquor rurſuſq; ī
arctum coit laxitas Propontis appellatur. Anguſtiæ thracius boſphorus latitudine. d. paſ
ſuum qua Darius pater Xerſis copias ponte tranſuexit. Tota ab helleſponto lōgitudo. cc.
mil. xxxix. mil. paſſuum. Dein uaſtum mare. pontus axeous qui quondam annexus longe
refugientes occupat terras: magnoq; littorum flexu retrocuruatus in cornua ab iis utriq;
porrigitur ut ſit plane arcus ſcythici forma: Medio flexu iungitur hoſtio mæotici lacus ci
merus boſphoros: idos uocat. ii. mil. d. paſſuum latitudine. At iter duos boſphoros thraciū
& cimerium directo curſu ut auctor eſt Polibius. d. paſſus interſunt. Circuitu uero totius
ponti uities ſemel milia ut auctor eſt. Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. m. l. adi
icit. Artemidorus uities nouies decem nouem milia facit. Agrippa. xxiii. lx. mil. Mutiāus.
xxviii. lxv. mil. Simili modo europæ latere menſuram alii quattuordecies. lxxviii: mi. paſſ.
determinauere. Alii undecies. lxx. mil. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab oſtio ponti
appolloniam. clxxxiii. mil. d. Calatin tantundem. Ad oſtium iſtri. cxxv. ad boryſtenē. ccl.
mil. Cheronneſum heraclidarum oppidum. ccclxxv. mil. paſſ. Ad pāticapeum quod aliqui
boſphorum uocant: extremum in europæ. ora. cc. mil. xxii. d. quæ ſumma efficit. xiii. mil.
xxxvi. mil. d. Agrippa a bizantio ad flumē iſtrum. d. lx. Inde panticapeum. d. cxxx. Inde la
cus ipſe mæotis tanain amnē ex ripheis montibus defluentē accipiens nouiſſimum inter eu
ropam aſiamque finen xiiii. mil. v. mil. circuitu patere traditur. Ab aliis undecim. mil. xxv.
Ab hoſtio eius tanais ortum directo curſu. ccc. lxxv. mil. paſſus eſſe conſtat. Accolæ ſinus
eius in mentione thraciæ dicti ſunt iſtropolin: inde oſtia iſtri. Ortus hic in germaniæ iugis
montis arnobæ: ex aduerſo thaurici galliæ oppidi: multis ultra alpes milibus: ac per innu

meras lapſus gentes danubii nomine immenſo aquarum auctu & unde primum illyricum alluit iſter appellatur: ſexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorum nauigabili: in pontum uaſtis ſex fluminibus euoluitur. Primum oſtium peuces: mox ipſa peuce inſula: in qua proximus alueus appellatus .xix. mil. paſſ. magna palude ſorbetur. Ex eodē alueo & ſuper iſtropolin lacus gignitur .lxiii. mil. paſſ. ambitu: halmirim uocant. Secundum oſtium narcuſtoma appellatur. Tertium caloſtoma iuxta iſulam ſarmaticam. Quartum pſeudoſtoma & inſula conopondiabaſis: poſtea borioſtoma & ſpireſtoma. Singula autē ora tāta ſunt ut prodatur in .xl. mil. paſſ. longitudinis uinci mare: dulcemq; intelligi auſtū. Ab eo in plenum quidem omnes ſcytarum ſunt gentes: uariæ tamē littori appoſſitæ tenuere alias gethæ daci a Romanis dicti: alias ſarmatæ a græcis ſauromatæ: eorūq; hamoxobii aut corſi: alias ſcythæ degeneres & a ſeruis orti: aut troglodytæ: mox alani & toxolani. Supiora aūt inter danubium & hycinum ſaltum uſq; ad pannonica hyberna carunti germanorumq; ibi confinium. Campos & plana iagyges: ſarmatæ uero mōtes & ſaltus. Pulſi ab his daci ad pathiſſum amnen amoros ſiue duria eſt a ſueuis: regnoq; uaniano dirimens eos. Ex aduerſo baſternæ tenent aliq; inde germani. Agrippa totum eum tractum ab iſtro ad oceanū bis ad decies centum milia paſſus: in longitudine quattor milibus quadringentis. In latitudine ad flumē uiſchiam a deſertis ſarmatiæ prodidit. Scytarum nomen uſq; quaq; tranſit in ſarmatas atq; germanos. Nec aliis priſca illa durauit appellatio: quā qui extremi gentium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Verum ab iſtro oppida crēne ſcepolium. Montes macroſennius clarus Amnis tyra oppido nomē imponens: ubi antea ophyuſa dicebatur. In eodem inſulãdem ſpatioſam incolunt tyragetæ. Abeſt a pſeudoſtomo iſtri oſtio cxxx. mil. Mox aſtacæ cognomines flumini. ultra quos erobizi: flumen rhode ſynus ſaggaricus: portus ordeſus. Et a tyra cxx. mil. paſſuum flumē boriſtenes: lacuſq; & gens eodē nomine: & oppidum a mari recedens .xv. mil. paſſuum. Olbiopolis & miletopolis antiquis nominibus. Rurſus in littore portus achæorum. Inſula achillis tumullo eius uiri clara. Et ab ea .cxxv. Mil. paſ. peninſula ad formam gladii in tranſuerſum porrecta exercitatione eiuſdem cognominata dromos achileos. Cuius longitudinem .lxxx. mil. paſ. tradidit Agryppa Totū enī tractū ſardi: ſcite: & ſcyraci tenēt. Inde ſilueſtris regio: hyleum mare quo alluitur cognominant. Enæ cādloæ uocantur incolæ. Vltra panticapes annis qui nomadas & georgos diſterminant. mox aceſinus. Quidam panticapem confluere intra olbiam cum boryſtene tradunt. Diligentiores hypani tanto errore eorum qui illum i aſiæ parte prodidere. Mare ſubit uaſto receſſu donec quinq;. mil. paſ. interuallo abſit a mæotide uaſta ambiens ſpatia multaſq; gentes. Sinus garcinites appellatur: flumen placyris. Oppida nauarum gorcine. A tergo lacus buges foſſa miſſus in mare. Ipſe buges a coreto mæotis lacu ſinu petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes bugem: gerrhum: hypanin: ex diuerſo uenientes tractu. Nam gerrhus baſilidas & nomadas ſeparat. Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bugem: naturali in coretum. Regio ſcythiæ ſendica nominatur. Sed a carcinite taurica incipit: quondam mari circūfuſa & ipſa: quaq; nunc iacent camei. Deinde uaſtis attollitur iugis. Triginta ſunt eorum populi. Ex iis mediteraneis .xxvii. Sex oppida orgocyni: caraſeni: aſtyrani: tractari: arciſſali: tecali: caliordi. Iugum ipſum ſcythorauti tenent. Clauduntur ab occidente cheronneſo: ab ortu ſcytiſſa taucis. In ora a carcinite oppida tagræ in ipſis anguſtiis peninſulæ. Mox heraclea cheronnenſus libertate a romanis donatū. Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu cuſtoditis græciæ moribus: quinq; mil. paſ. ambiente muro. Inde parthenium promontorium taurorum ciuitas placia. Symbolum portus. Promontorium criu metopon aduerſum carambico aſiæ promontorio per medium euxinum percurreus .clxx. mil. paſſuum interuallo. quæ maxime ratio ſchytici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus multi & lacus. oppidum theodoſia a criu metopo .cxxii. mil. paſ. A cherōneſo .cxlv. mil. Vltra fuere oppida cyte: zephirium: acre: nympheum: dia. Reſtat longe ualidiſſimum in ipſo boſphori introitu panticapeum mileſiorum a theodoſia mille .xxxv. paſ. a cimero uero oppido trans fretum ſcito mil. d. ut diximus ſpatium. Hæc ibi latitudo aſiam: ab europa ſeparat: eaq; ipſa pedibus plerunq; peruia glatiato freto boſphori cīmerii. Latitudo .xii. d. paſſuum. Oppida habet hermiſium: mirmetium: & intus inſulam alopecem. Per mæotin autem ab extremo iſthmo: qui locus taphræ uocatur ab ore boſphori ducenta ſexaginta mil. paſ. longitudo colligitur. A taphris per continentē

introrſus tenent auchetæ.apud quos hypanis oritur.Neuri:apud quos boryſthenes: geloni:tugaſete:budini:baſilidæ:& ceruleo capillo agathyrſi.Super eos nomades .Deinde antropophagi.A bute ſuper meotin ſauromatæ & heſſedones.At per oram ad tanaim uſq; mæote a quibus lacus nomē accepit. Vltimiq; a tergo eorum ari'mapi.Mox riphei montes & aſſiduo niuis caſu pinnarum ſimilitudine pterophoros appellata regio:pars mūdi dānata a natura rerum :& denſa merſa caligine:neq; in alio quā rigoris opere gelidiſq; aquilonis conceptaculis.Pone eos montes ultraq; aquilonem gens fœlix(ſi credimus)quos hyperboreos appellauere:annoſo degit æuo:fabuloſis celebrata miraculis.Ibi creduntur eſſe cardines mundi:extremiq; ſyderum ambitus.ſemeſtri luce & una die ſolis auerſi:non ut imperiti dixere ab æquinoctio uerno in autūnum.Semel in anno ſolſtitio oriuntur iis ſoles:brumaq; ſemel occidunt.Regio aprica:fœlici temperie:omni aflatu noxio carens. Domus iis nemora luciq; & deorum cultus.Viritim gregatiq; diſcordia ignota: & ægritudo omnis.Mors non niſi ſacietate uitæ:epulatis:delibutiſq; ſenibus luxu ex quadam rupe in mare ſalientium.Hoc genus ſepulturæ beatiſſimum.Quidam eos in prima parte aſiæ littorum poſuere non in europa qui ſunt ibi ſimilitudine & ſitu attacori nomie.Alii medios fecere eos inter utrunq; ſolem antipodum occaſum exorienteq; noſtrum:quod fieri nullo modo poteſt:conſtare tam uaſto mari interueniente. Qui alibi quam in ſemeſtri luce conſtituere eos :ſerere matutinis : meridie metere :occidente ſole fœtus arborum decerpere:noctibus in ſpecus condi tradiderunt.Nec libet dubitari de gente ea cum tot auctores prodant:frugum primitias ſolitos delon mittere.Apollini :quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas hoſpitiis gentium per annos aliquot uenerabiles:donec uiolata fide in proximis accolarum finibus deponere ſacra ea inſtituere.Hiq; ad conterminos deferre atq; ita delum uſq;.Nox & hoc ipſum exoleuit.Sarmatiæ:ſcytiæ:tauricæ.omniſq; ab oriſtene:amne:tractus longitudo.d.ccccLxxx.mil.Latitudo.d.ccxvii.M.Agrippa tradita eſt. Ego icertam in hac terrarum parte menſuram arbitror.Verum inſtituto ordine reliqua huius ſinus dicantur:& maria quidem eius nuncuſabimus.

Inſulæ ponti. Ca. XIII.

Elleſpontus inſulas non habet in europa dicendas.In ponto duæ.M . d.paſſibus ab europa.xiiii.mil.ab oſtio cyaneæ:ab aliis ſymplegades appellatæ:tradiæ fabulis inter ſe concurriſſe:quoniam paruo diſcretæ interuallo ex aduerſo intrantibus geminæ cernebantur : paulūq; deflexa acie coeuntium ſpeciem præbebant.Circa iſtrum apoloniatarum una.Lxxx.mil.a boſphoro thracio.Ex qua.m. Lucullus capitolinum Apollinem aduexit.Inter oſtia iſtri quæ eſſent diximus.Ante boryſthenem achillea eſt ſupradicta: eadem leuce & macaron appellata.Hanc temporum horum demonſtratio a boryſthene. cxl. mil.ponit:a tyra.cxx.mil.a peuce inſula.L.mil.Cingitur circiter.x.mil.paſſus.Reliquæ i carcinitis ſinu cephallones:rhoſphodus:amacra.Non eſt omittenda multorum opinio priuſquā digrediamur a ponto:qui maria omnia interiora illo capite naſi non gaditano freto exiſtimauere:haud improbabili argumento:quoniam æſtus ſemper e ponto profluens nūquam reciprocetur ad eundem.Deinde eſt ut extera europæ dicantur:tranſgreſſiſq; in ripheos montes littus oceani ſeptentrionalis in leua donec perueniatur gades legendum.Inſulæ complures ſine nominibus eo ſitu tradūtur.ex quibus ante ſcythiam quæ appellatur bānonia:unam abeſſe a ſcythia diei curſu:in quam ueris temperie fluctibus electrum eiiciatur Timæus prodidit.Reliqua littora incerta ſignata fama.Septentrionalis oceanus :amalchium eum Vecatæus appellat a paropaniſo amne qua ſcythiam alluit quod nomen eius gentis lingua ſignificat congelatum.Philemon morimaruſam a cimbris uocari hoc ē mortuum mare.Inde uſque ad promontorium urbeas.Vltra deinde crenium.Xenophon lampſacenus a littore ſcytarum tridui nauigatione inſulam eſſe: immenſæ magnitudinis balciam tradit.Eandem pythias baſiliana nominat.Feruntur oonæ : in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant.Alie in quibus equinis pedibus homines naſcantur. hippopodes appellati.Faneſiorum aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota integant.Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum:quæ eſt prima.Inde germaniæ ſeuo mons ibi īmenſus:nec ripheis iugis minor īmanē ad cimbrorum uſq; promontorium efficit ſinum:qui codanus uocatur refertus inſulis : quarum clariſſima ſcandiauia eſt incomperte magnitudinis.Portionā tantum eius quod ſit notum:hilleuionum gente

quingentis incolente pagis: quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec ē miror opinione eningia. Quidam hæc habitari ad inſulam uſq; fluuium: a ſarmatis benedis: ſcyris hyrris tradunt. Sinum clylipenum uocari: & in oſtio eius inſulam latrin. Mox alterum ſinū lagnum conterminum cimbris. Promontorium cimbrorum excurrens in maria longe peninſulam efficit: quæ auſtiſus appellatur. xxiiii. mil. paſſuum. Inde inſulæ Romanis armis cognitæ. Earum nobiliſſime burcana fabaria a noſtris dicta a frugis ſimilitudine ſponte prouenientis. Item gleſſaria a ſucino m ilitiæ appellata a barbaris auſterania: præterq; actania. Toto autem hoc mari ad ſcaldin uſq; fluuium germaniæ accolunt gentes haud explicabili menſura: tam īmodica prudentium diſcordia eſt. Græci & quidam noſtri. xxv. mil. paſ. oram germaniē tradiderūt. Agrippa cum rhetia & norico longitudinem. d. c. mil. lxxxvi. mil. paſ. Latitudinem ducenta. xlviii. milia.

¶ Germaniæ. ¶ Ca. XIIII.

RHetiæ prope unius maiore latitudine: ſane circa exceſſum eius ſubactis. Nam germania multis poſtea annis nec tota percognita eſt. Si coniectare permittitur haud multum ora deerit grecorum opiniōi: & longitudini ab Agrippa traditæ: Genera germanorum quinq;. Vindelici: quorum pars burgundiones: uarrinæ: charini: guttones. Alterum genus ingeuones: quorum pars cimbri: teutoni a chaucorum gente. Proximi autem rheno iſteuones: quorum pars cimbri mediterranei: hermiones quorum ſueui hermū duri: chatti: cheruſci. Quita pars peucini: baſternæ ſupradictis contermini dacis. Amnes clari in oceanū defluūt: guttalus iuſtillus ſiue iuſtilia aluus uiſurgis āmniſuis: rhenus: moſa. Introrſus uero nulla inferius nobilitate hercyniū iugum prætenditur.

¶ Inſule in gallico oceano. ¶ Ca. XV.

IN rheno autem ipſo prope. c. mil. paſ. in longitudinem nobiliſſima batauorum inſula & cānenēfatum: & aliæ friſiorum: caucorum: friſiabonum: ſturiorum: morſatiorum: quæ ſternuntur inter helinum ac fleuum. Ita appellantur hoſtia in quæ effuſus rhenus ab ſeptentrione in lacus ad occidente in amnē moſam ſe ſpargit. medio inter h[illegible]chore modicum nomini ſuo cuſtodiens alueum.

¶ Britania hiberna. ¶ Ca. XVI.

EX aduerſo huius ſitus britannia īnſula clara græcis noſtriſq; monumentis inter ſeptentrionem & occidentem iacet: germaniæ: galliæ: hiſpaniæ: multo maximis europæ partibus magno interuallo aduerſa. Albion ipſi nomē fuit cum britaniæ uocarentur omnes de quibus mox paulo dicemus. Hæc abeſt a geſoriaco morinorum gētis littore proxime traiecto quinquaginta milia milium. Circuitu uero patere trigintaocto mil. paſſus. lxxv. mil. Pytias & Iſidorus tradunt. Triginta prope iam annis notitiam eius Romanis armis non ultra uicinitatem ſiluæ calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudinē octīgentorum milium paſſuum credit eſſe. Latitudinem trecentorum milium credit. Et eandē hiberniæ latitudinem. Sed longitudinem ducentorum mil. paſ. minorem. Super eam hæc ſita abeſt breuiſſimo tranſitu a ſilurum gente. xx. mil. paſ. Reliquarum mella. cxxv. mil. circuitu amplior proditur. Sunt autē hinc. xl. mil. paſ. orcades modicis inter ſe diſcretæ ſpatiis Septem acmodæ: & triginta hebudes: & inter hiberniam & britanniam mona: menapia: ricnea uectis ſilinus andros. Infra uero ſiambis: & axantos. Et ab aduerſo in germanicum mare ſparſæ gleſariæ quas electridas græci recentiores appellauere: ꝙ ibi electrum naſceretur Vltima omnium quæ memorantur tylæ. In qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cācri ſignum ſole tranſeunte nulloſq; contra per brumam dies. Hæc quidam ſenis menſibus cōtinuis fieri arbitrantur. Tineus hyſtoricus a britannia introrſus ſex dierum nauigatiōe abeſſe dicit inſulam mitterin. in qua candidum plumbum proueniat. Ad eam britanos uitilibus nauigiis corio circunſutis nauigare. Sunt & qui alias prodant ſcadiam: dumnā: bergos: maximamq; amnium nerigon ex qua ī tylem nauigetur. A tyle unius diei nauigatione mare concretum a nonnulis cronium appellatur.

¶ Gallia. ¶ Ca. XVII.

GAllia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnibus maxime diſtincta. A ſcalde ad ſequanam belgica. Ab eo ad garunam celtica. Eademq; ludugnēſis. Inde ad pyrenti montis excurſum aquitania aremorica ante dicta. Agrippa uniuerſarum galliarum inter rhenum & pyreneum atq; oceanum ac mon-

tes gebennam & iuram quibus narbonenſem galliam excludit:longitudinem.ccccxx.mil. paſ.Latitudinē.cccxiii.cōputauit.Aſcaldi icolunt:exerni:texandri pluribus noibus.Dein≠de menapii:morini:oromāſaci iuncti pago q̄ ceſiacus uocatur.Britāni:ambiani:bellouaci:baſſi.Introrſus catoſlogi:atrebates:ueruii:liberi uero mādui:ſueucōi:ſueſſiones:ueruni liberi:ulmanetes liberi:tungri:rinuci:friſi:auones:betaſi:leuci:liberi:treueri liberi antea:& lingones fœderati:remi fœderati:medio matrici:ſequani:rauraci:heluetii.Colōia equæſtris & rauriaca.Rhenū aūt accolentes germaniæ gentiū ī eadē prouintia menetes:triboci uagiones:cubi colonia aggrippinēſis guberni:butani:& quos ī inſulis diximus rheni.

Lugdunenſis gallia. Ca. XVIII.

LVgdunenſis gallia habet lexouios:uelocaſſes:galletos:uenetos:abrícatuos:oſſiſmos:flumē clarū ligeri.Sed peniſulā ſpectatiorem excurrētē in oceanū a fine oſiſmorū circuitu.d.c.xxv.mil.paſ.lōgitudine.In latitudine.cxxv.mil.Vltra eā uānetes.Intus aūt hedui fœderati:cauratani:fœderati:boii:ſenones:Aulerci q̄ cognominantur eburones:& q̄ cenomani:meldi liberi.pariſii:trecaſſes:andegaui:inducaſſes:bodicaſſes:uenelli:carioſuelites:diablidi:rhedones:turones:iteſui:ſecuſſii:albii liberi:ī quorum agro colonia lugdunum.

Aquitania. Ca XIX.

AQuitanicæ ſunt ambulatri:anagnutes:pictones:ſantones liberi:bituriges liberi:ſe ſignani:cognomine ubiſci:aqtani unde nomē puintiæ:ſediboniates.Mox in oppidu cōtributi cōuenæ:bergebi:tarbeli quattuor:ſignani:cocoſates:ſexagnani:uenami:enobriſates:belendi:ſaltus:pyrenéus.Infraq̄ nemeoſi:oſqdates montani:ſybillates:cāponi:bercorcates:pipedimui:ſaſſumini:uellates tornates:conſorāni:auſci:eluſates:ſottiates:oſſidates:cāpeſtres:ſuccaſſes:latuſates:baſabocates:uaſſei:ſenates.cāboleſtri:ageſinates pictonibus iuncti.Hinc bituriges liberi qui cubi appellantur.Dein lemouices:aruerni liberi:gabales.Rurſus narbonenſis prouītiæ cōtermini rutēi:cadurci:antobroges.Tarnæq̄ amne diſcreti a toloſanis petrogori.Maria circa oram ac rhenum ſeptentrionalis oceanus:inter rhenum & ſequanam britanicus:inter rhenum & pyreneum gallicus.Inſule compluresuentorum.& quæ ueneticæ appellantur:& inter aquitanicum ſinum.

Cireriora hiſpania. Ca. XX.

APyrenei promōtorio hiſpania incipit anguſtior nō gallia modo:uerum etiā ſemetipſa(ut diximus)īmenſum quantum hinc oceano:illic hiberico mari comprimentibus.Ipſa pyrenei iuga ab exortu æquinoctiali in occaſum brumalē breuiores latere ſeptentrionali q̄ meridiano hiſpanias faciunt.Proxima ora citoris eſt eiuſdem tarraconēſis ſitus a pyreneo p oceanū baſtonū ſaltus.Aolarſo uaſdulorum oppida moroſgi:menoſta:ueſperies:amanum portus:ubi nunc obrica flaui colonia ciuitatū nouem.Regio cantabrorum.flumen ſangna:portus uictoriæ iuliobricēſium.Ab eo loco fontes hiberi quadraginta mil.paſſ.Portus biendium:origēi mixtis cantabris Portus eorum ueſi:ueca.Regio aſturum:neoga oppidum in peninſula piſici.Et deinde conuentus lucenſis a flumine nauia.Albiones:cibarci:egouarri cognomine namarini:iadoni:arrotebæ:promontorium celticum Amnes florius.nelo:celtici cognomine neriæ:ſuperq̄ tamarci:quorum in peninſula treſaræ:ſeſtianæ Auguſto dicatæ & Toporio oppidum nolea.Celtici cognomine præſtamartii:cileni.Ex inſulis nominandæ corticata:& aunios:acilenſis:conuentus bracarum:heleni:groni:caſtellum tide:græcorum ſobolis omnia.Inſulæ cicæ.Inſigne oppidū abobrica.Minius amnis quattuor mil.paſ.ore ſpatioſus:leuni:ſeurbi:bracarum oppidum auguſta:quos ſuper galecia.Flumē limia.Durius amnis e maximis hiſpaniæ ortus in pelondonibus:& iuxta numantiam.Lapſus dein per areuacos uaceoſq̄ diſterminatis ab aſturia uectonibus:a luſitania gallecis.Ibi quoq̄ turdulos.a bracharis arcens:omiſq̄ dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti:ferri plombi nigri albiq̄.

Luſitania. Ca. XXI.

ADurio luſitania incipit.Turduli:ueteres:peſuri.Flumē uagia.Oppidum talabrica.Oppidum & flumē eumenium.Oppida conimbrica:colippo:euburo:britium.Excurrit deinde in aliud uaſto cornu promontorium:quod alii artabrū appellauere:alii magnum:multi ulyſipponenſe ab oppido:terras maria cælum diſterminās.Illo finitur hiſpaniæ latus.Et a circuitu eius incipit frons ſeptentrionis.

Inſulæ in oceano. Ca. XXII.

HInc occeanus qui & gallicus occaſus:illinc ocneaus atlanticus promontorii excur
ſum.xl.mil.prodidere.Alii.xc.mil.paſſ.ad pyreneum.Inde non pauci duodequin-
quaginta milia.& ibi gentem artabrum quæ nunquã fuit manifeſto errore:Arote-
bras enim quos ante celticum diximus promontorium hoc in loco poſuere litteris permu
tatis.Erratum & in amnibus inclytis ab minio quem ſupra diximus.cc.mil.paſſ.ut auctor é
Varro abeſt eminius:quem alibi quidam intelligunt.& limeam uocant:obliuiõis antiquis
dictus:multumq; fabuloſus.Ab durio tagus.cc.miliũ.paſſuum interueniente munda.Ta-
gus auriferis harenis celebratur.Ab eo.clx.mil.paſſuum promontorium ſacrum e media
prope hiſpaniæ fronte proſilit.xiiii.mil.paſſuum.Inde & pyreneum medium colligitur.
Varro tradit.Ab ana uero quo luſitaniam a betica diſcreuimus.cxxvi.mil.paſſuum.Aga-
dibus.cii.mil.paſſ.additis gentes celticæ turduli:& circa tagum uetões.Ab ana ad ſacrum
luſitani oppida memorabilia a tago in ora:olyſippo equarum e fauonio uento conceptu
nobile ſalatia cognominata.Vrbs imperatoria merobrica:promontorium ſacrum:& alterũ
ceneus.Oppida oſſonobia baſſa myrtili.Vniuerſa prouintia diuiditur in conuentus tres:
emericenſem:pacenſem:ſcolabitanum.Tota populorum.xlvi.in quibus coloniæ ſunt quí
q; municipium ciuium Romanorum latii antiqui quattuor.Stipendiaria.xxxvi.Colõia au
guſta emerita anæ fluuio appoſita:mertalinenſis:pacenſis:norbenſis cæſariana cognomíe.
Contributa ſunt in eam caſtra iulia:caſtra cecilia.Quinta eſt ſcalabis:quæ præſidium iuliũ
uocatur.Municipium ciuium romanorum olyſippo fœlicitas iulia cognominatum.Oppi
da ueteris latii ebora:quod idem liberalitas iulia & myrtilis & ſalatia quæ diximus ſtipen-
diariorum:quos nomirare non pigeat.Præter iam dictos in betica cognominibus:auguſto
brigenſes:eminenſes:aranditani:taxabritenſes:blaxenſes:cæſarobricenſes:caperenſes:cau-
renſes:colarnici:bilitani:concordienſes:& bocori:interauſenſes:latienſes:mirobrigenſes:
qui celtici cognominantur:medubrigenſes qui plumbarii:cocelenſes:lancienſes:turduli
qui barduli:& tapori.Luſitaniam cum aſturia & galecia patere longitudine.xl.mil.paſ.La
titudine.d.xxxvi.mil.Agrippa prodidit omnes autem hiſpaniæ a duobus pyrenei promon
toriis per maria totius oræ circuitu.xxxix.mil.xii.colligere exiſtimantur ab aliis.xxvi.mil.
Ex aduerſo celtiberiæ complures ſunt inſulæ caſſiterides dictæ a græcis a fertilitate plum
bi.& e regione arrotrebarum promontorio deorum ſex:quas aliqui fortunatas appellaue-
re.In ipſo uero capite mox beticæ ab oſtio freti paſſus.lxxv.mil.gadis longa & (ut poliby-
us ſcripſit)xii.mil.lata.iii.mil.paſ.abeſt a continente.Proxima parte minus pedes.d.cc.Reli
qua plus.vii.mil.ipſius ſpatium.xv.mil.paſ.eſt.Habet oppidum ciuium romanorum q; ap-
pellatur auguſtana urbs iulia:Gaditani ab eo latere quo hiſpaniam ſpectat paſſibus fere.
c.Altera inſula eſt in longum.cc.mil.paſ.xl.mil.lata.In qua prius oppidum gadium fuit.
Vocatur ab Ephoro & Phyllide erythrea a Timæo & Syleo ophrodiſias:ab ídigenis Iuno-
nis.Maiorem Timæus potinuſam a puteis uocitatam ait.Noſtri tarteron appellat:quã pœ
ni appellarunt gaditanam.Pæonica diruta punica lingua ſeptem ſignificante.Erythrea di-
cta eſt quoniam tyrii ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur.In hac Geriones
habitaſſe a quibuſdam exiſtimantur:quorum armenta Hercules abduxerit.Sunt qui aliã
eſſe eam:& contra luſitaniam arbitrarentur:eodẽq; nomine quondam ibi appellant.

¶Vniuerſæ europæ menſura. ¶Ca. XXIII.

PEracto ambitu europæ reddenda conſumatio eſt:ne quid in expedito non ſit no-
ſcere uolentibus.Longitudinem eius Artemidorus atque Iſidorus a tanai uſq;
gades.lxxxiiii.mil.xiiii.paſſuum prodiderunt.Polybius latitudinem europæ ab
italia ad oceanum ſcribit xi.Mil.l.eſſe etiam tum incomperta magnitudine huius.Eſt
autem ipſius italiæ (ut diximus).xii.mil.xx.ad alpes. Vnde lugdunum ad portum mo
rinorum britannicum:qua uidetur menſuram agere Polybius.xiii.mil.xviii.Sed cer-
tior menſura ac longior ad occaſum ſolis æſtiui oſtiumque rheni per caſtra legionũ
germaniæ ab iiſdem dirigitur alpibus.xii.mil.xliii.paſſ.Hinc deinde africa atque aſia
dicentur.

¶CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. V.

¶Africæ Deſcriptio.

LIBER.

AFricã græci libyam appellauere qua mare ante eam libycũ icipiẽs ægipto finitur. Nec alia pars terrarũ pauciores recipit ſinus longe ab occidente littorũ obliquo ſpatio. Populorum eius oppidorũq3 nomina uel maxime ſunt ineffabilia: præterq̃ ipſorũ linguis & alias caſtella ferme ihabitant.

Mauritania. Ca. I.

PRincipio terrarũ mauritaniæ appellãtur uſq3 ad. C. Cæſarẽ Germanici filiũ regna. Seuitia eius in duas diuiſa eſt puĩcias. Promontoriũ oceãi extimũ ampeluſia noiatur a græcis. Oppida fuere liſſa: cotte: ultra colũnas Herculis nũc ẽ tingi quondã ab Anteo conditũ: poſtea a Claudio Cæſare cũ coloniã faceret appellatũ traducta iulia. Abeſt a belone oppido beticæ pxĩo traiectu. xxx. m. p. Ab eo xxv. m. ĩ ora oceani colonia Auguſti iulia cõſtãtia: zubil regũ ditiõi exẽpta: & iura ĩ beticã petere iuſſa: & ab eo. xxxii. m. p. colõia a Claudio Cæſare facta lixos: uel fabuloſiſſime ab antiqs narrata. Ibi regia Antei: certamẽq3 cũ Hercule: & eſpidũ horti. Affũdit aũt huic æſtuariũ e mari flexuoſo meatu: ĩ quo dracõis cuſtodiæ iſtar fuiſſe nũc ĩterpretant. Amplectit ĩtra ſe ĩſulã: quã ſolã e uicio tractu aliq̃to excelſiores nõ tamẽ æſtus maris ĩundãt. Extat in ea & ara Herculis: nec p̃ter oleaſtros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus pfecto mirẽtur protẽtoſa græciæ mẽdacia de iis ade amne lixo pdita: q̃ cogitẽt noſtros nup paulo minus mõſtrifica q̃dã de iiſdẽ tradidiſſe. Præualidã hãc urbẽ maiorẽq3 carthagine magna. Præterea ex aduerſo eius ſitã & ppe imẽſo tractu. Abtigi quoq3 aliã Cornelius Nepos audaciſſime credit ab lixo. xl. m. p. In mediterraneo altera Auguſti colonia ẽ babba: iulia cãpeſtris appellata. Et tertia panaſa. lxxv. m. ualẽtia cognoĩata Ab ea. xxxv. m. p. uolubile oppidũ tãtũdẽ a mari utroq3 diſtãs: & ĩ ora a lixo. l. m. amnis ſubub9 p̃ter banaſã coloniã defluẽs & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidẽ milibus paſſuũ o ppidũ ſala eiuſdẽ nominis fluuio ĩpoſitũ: iã ſolitudinibus uicinũ: elephãtorũq3 gregibus ĩfeſtũ. Multo tamẽ magis autololũ gẽte p q̃ iter ẽ ad mõtẽ africæ uel fabuloſiſſimũ atlãtẽ. E mediis hũc harenis ĩ cælũ attoli pdiderũt: aſperũ: ſqualẽtẽ qua uergat ad littora oceani: cui cognomẽ ĩpoſuit. Eundẽ opacũ nemoroſũq3 & ſcatebris fõtiũ riguũ q̃ ſpectat africã fructib9 oĩum generũ ſpõte ita ſubnaſcẽtibus ut nunq̃ ſatietas uoluptatibus deſit. Incolaꝝ neminẽ ĩterdiu cerni: ſilere oĩa haud alio q̃ ſolitudinũ horrore: ſubire tacitã religionẽ animos ppius accedẽtiũ: p̃terq3 horrorẽ elati ſup nubila atq3 ĩ uicinia lunaris circuli. Eũdẽq3 noctib9 micare crebris ignib9 ægypanũ ſatyrorũq3 laſciuia. Impleri tibiarũ ac fiſtulæ cãtu tympanorũq3 & cymbalorũ ſonitu ſtrepere. Hæc celebrati auctores pdidere p̃ter Herculi & pſeo laborata ibi: ſpatiũ ad eũ inmenſum incertũq3. Fuere & Hannonis carthaginenſium ducis cõmẽtarii punicis rebus florentiſſimis explorare ambitum africæ iuſſi: quẽ ſecuti pleriq3 e græcis noſtriſq3. Et alia quedam fabuloſa: & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria ulla nec ueſtigium extat. Scipione Aemiliano res in africa gerente Polybius annalium conditor ab eo accepta claſſe ſcrutandi illius orbis gratia circunuectus prodidit a monte eo ad occaſũ uerſus ſaltus plenos feris: quas generat africa: ad flumem anatin. cccclxxxv. mil. paſſ. ab eo lixum. ccv. mil. paſſ. Agripa lixum a gaditano freto. cxii. mil. paſſ. abeſſe. Inde ſinum qui uocetur ſaguti. Oppidum in promontorio mulelacha. Flumina ſububam & ſalat. Portum rubis a lixo. cccxiii. mil. paſſ. Inde promõtorium ſolis: portum riſardir. Getulos: autoteles: flumẽ coſenum: gentem ſelatitos & maſatos: flumẽ maſatat: flumẽ darat: ĩ quo cocrodilos gigni. Deinde ſinũ. d. cxvi. mil. p. Includi montes barce promontorio excurrẽte in occaſum quod appellatur ſurrentiũ. Poſtea flumẽpalſum. ultra quod ætiopas peroros: quorũ a tergo poruſios. Iis iungi mediteraneos hetilos daras: at in ora æthiopas daratitas. flumẽ bambotũ cocrodilis & hippopotamis refertũ. Abeo montes ppetuos uſq3 ad eum quẽ eonochema dicemus. Inde ad promõtoriũ heſperũ nauigatiõe dierũ ac noctium. x. In medio eo ſpatio atlantem locauit: a cæteris omnibus in extremis mauritaniæ proditum. Romana arma primum Claudio principe in mauritania bellauere Ptolæmeũ rege a C. Cæſare interemptum ulciſcente liberto Aedone: refugientibuſq3 barbaris uentũ conſtat ad montẽ atlantẽ. Nec ſolũ cõſulatu pfunctis atq3 e ſenatu ducibus q̃ tum res geſſere: ſed equitibus quoq3 romanis qui ex eo præfuere: ibi atlãtem penetraſſe gloria fuit. Quinq3 ſũt (ut diximus) romanæ coloniæ in ea prouintia: puiũq3 famæ uideri poteſt. Sed id plerumq3 fallaciſſimo experimento deprehenditur: quia dignitate in dagare uera pigeat: ignorantiæ pudore menti

ri nõ piget. haud alio fidei proniore lapſu: q̃ ubi falſæ rei grauis auctor exiſtit. Et equidem minus miror incõperta quædã eſſe equeſtris ordinis uiris. Iã uero & e ſenatu nõ aliũde in trantibus q̃ cauſa luxuriæ: cuius efficaciſſima ius ſentit̃ atq; maxima cũ ebori citroq; ſil ue exquirãtur: oẽs ſcopuli getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tñ tradũt in ora abſala clamil. paſſuũ flumẽ aſanã marino hauſtu: ſed portu ſpectabile. mox amnẽ quẽ uocãt fuut. Ab eo ad dirin (hoc eni atlãti nomẽ eſſe eorũ lingua cõuenit) cc. mil. paſ. interueniẽte flumi ne cui nomẽ eſt uior. Ibi fama exiſtere circa ueſtigia habitati quõdã ſoli uinearũ palmeto rũq; reliquias. Suetonius Paulinus quẽ cõſulẽ uidimus primus romanorũ ducũ traſgreſ ſus quoq; atlãtẽ aliquot miliũ ſpatio ꝓdidit de excelſitate q̃dẽ eius quæ cæteri. Imas radi ces dẽſis altiſq; repletas ſiluis incognito genere arborũ: ꝓceritatẽ enodi nitore: frõdes cu preſſis ſimiles præter grauitatẽ odoris tenui eas obduci lanugine: q̃bus addita arte poſſe quales bõbicæ ueſtes cõfici. Verticẽ altis etiã æſtate opiri niuibus. Decumis ſe eo peruenisse caſtris: & ultra ad fluuiũ q niger uocat̃ per ſolitudines nigri pulueris eminẽtib⁹ interdũ ue lut exuſtis cautib⁹ loca inhabitabilia feruore quanq̃ hyberno tp̃e expertus. Qui ꝓximos ĩ habitẽt ei ſaltus refertos elefãtorũ ferarũq; & ſerpẽtiũ oĩ genere canarios appellari. Quip pe uictũ eius aĩalis ꝓmiſcuũ iis eſſe: & diuidua ferarũ uiſcera. Iũctã æthiopũ gentem quos perorſos uocãt ſatis cõſtat. Iuba ptolemei pater q ꝓmus utriq; maritaniæ ĩperauit ſtudiorũ claritate memorabilior etiã q̃ regno ſuo ſimilia prodidit de atlante: præterq; gigni ibi her bã euphorbiã noĩe ab inuẽtore medico appellatã. Cuius lacteũ ſuccũ miris laudibus cele brat in claritate uiſus. contra ſerpentes & uenena oĩa priuatim dictato uolumine. Et ſatis ſuperq; de atlante.

Tingitania prouincia. Ca. II.

Tingitaniæ prouintiæ lõgitudo. clxx. mil. paſ. eſt & gẽs in ea quõdã ꝓcipua mauro rum: unde nomẽ ꝓuintiæ: quos pleriq; mauruſios dixerũt. Attenuata bellis ad pau cas redit familias. Proxima illi maſſeſylorũ fuerat: ſed ſimili modo extincta eſt. Ge tulæ nũc tenẽt gẽtes: bamuræ: multoq; ualidiſſimi autololes. Et horũ pars quõdã neſimi q auulſi iis ꝓpriã fecere gentẽ uerſi ad æthiopas. Ipſa prouincia ab oriẽte mõtoſa fert elephã tos. In abila quoq; mõte & quos ſeptẽ fratres a ſimili altitudine appellant freto ĩminenti iũctis abile. ab iis ora ĩterni maris. Flumẽ tamũda nauigabile quõdã & oppidũ. Flumẽ laud & ipſũ nauigiorũ capax. Rũſardir oppidũ & portus maluana fluuĩ⁹ nauigabilis ſiga. oppi dũ ex ãduerſo maluanæ in hiſpania ſitũ Syphacis regia alterius iã mauritaniæ. Nãq; diu re gũ noĩa optinuere: ut bogudiana appellaret̃ extima. Itẽq; Bochi quæ nũc cæſariẽſis. Ab ea portus magnus harpatio appellat⁹ ciuiũ ro. oppidũ. Amnis mulucha Bothi maſſeſylorũq; finis. Quizacenitana ꝑegrinorũ oppidũ. Arſennaria latinorũ tria mil. paſſuum a mari. Car cẽna colonia Auguſti: legio ſecunda. Itẽ colonia eiuſdẽ deducta chorte ꝑ̃toria gunugii. ꝓ montoriũ Apollinis. Oppidũq; ei celeberrimũ cæſarea antea uocitatũ iol iube regia a Di uo Claudio coloniæ iure donata eiuſdẽ iuſſu deductis ueteranis. Oppidũ nouum & latio datũ tipaſa. Itẽq; a Veſpaſiano imꝑatore eodem munere donatũ icoſio. Colonia Auguſti ruſguniæ Ruſguriũ ciuitate honoratũ a Claudio Ruzaſus colonia Auguſti. Salde colo nia eiuſdem: gigili oppidũ. Tuca ĩpoſitũ mari & flumini ampſage. Intus colonia auguſta quæ itẽ ſucca: baritẽ: tubi: ſubtu. Ciuitates tirinici: tigauæ. Flumina iſarges: genſnabades: ſardana: lauerna: bargenſina: turebi: flumẽ uſariẽs nauigabile. flumẽ ampſaga abeſt a cæſa rea. ccxxxiii. mil. paſ. utriuſq; mauritaniæ longitudo. d. ccc. mil. paſ. xxxix. mil. Latitudo. cc cc. lxvii. mil. paſſuum.

Numidia. Ca. III.

Ab ampſaga numidã eſt Maſiniſſæ clara noĩe metagonitis terra a græcis appellata. Nimidæ uero nomades a permutãdis papilionibus mapalia ſua hoc eſt domus palu ſtris cicũferẽtes. Oppida cullu'rus: ichadæ: ab ea ad. xlviii. mil. paſ. in mediterraneo colonia cirtha ſitianorũ cognomine & alia intus ſicca: liberũq; oppidũ bullaregia. Et ĩ ora tacatua hippo regius flumẽ armua. Oppidũ trabacha ciuiũ ro. Tuſca fluuius numidiæ fi nis. nec præter marmoris numidici ferarũq; prouentum aliud inſignæ.

Africa. Ca. IIII.

At Tuſca zeugitana regio & quæ ꝓpriæ uocet̃ africa eſt. Tria promõtoria: candidum mox Apollõnis aduerſum ſardiniæ: Mercurii aduerſum ſiciliæ in altũ procurrẽtia duos efficiũt ſinus: hipponẽſem ꝓximũ ab oppido: quod hipponem dirutũ uocant

diarrhidũ a græcis dictũ ꝑpter aquarũ irrigua. Cui finitimũ theudalis immune oppidum longius a littore. Dein promontoriũ Apollinis & in altero ſinu utica ciuiũ romanorũ Cathonis morte nobilis: flumem bagrada. Locus caſtra cornelia. colonia carthago: magnæ in ueſtigiis carthaginis colonia maxulla: Oppida carpi: miſua. Et liberũ clupea in promontorio Mercurii. Item libera curcubiſine. Mox africæ ipſius alia diſtinctio. Libyphœnices uocantur qui bizantiũ incolunt. Ita appellatur regio. ccl. mil. paſ. per circuitum fertilitatis eximiæ cum centeſima fruge agricolis fœnus reddẽte terra. Hic oppida libere leptis adrumẽtum: ruſpina: tapſus. Inde thena: ſabrata contingens ſyrtin minorẽ. ad quã numidie & africæ ab ampſaga lõgitudo. d. lxxx. mil. paſ. Latitudo qua cognitũ eſt. cc. mil. Ea pars quã africam appellauimus diuiditur in duas prouintias: ueterem & nouã diſcretas foſſa. Inter africanum ſequentem & reges thenas uſq; producta. quod oppidũ a carthagine abeſt. ccxvii. mil. paſ. Tertius ſinus diuiditur in geminos duarũ ſyrtiũ uadoſo ac reciproco mari. Diſrhoos ad ꝓximã quæ minor eſt a carthagine. ccc. mil. paſ. ut polybius tradit. Ipſam cẽtũ mil. paſ. additu. ccc. mil. ambitu. Et terra hæc autẽ ſyderũ obſeruatione nobilis. Ad eam per deſerta harenis perq; ſerpẽtes iter eſt. Excipiũt ſaltus repleti ferarũ multitudine: & introrſus elephãtorũ ſolitudines: mox deſerta uaſta. Vtrinq; garamãtes ab augylis dierũ. xii. itinere diſtantes. Super illos fuere gens pſyli: ſuper quos lacus lycomedis deſertis circũdatus. augylæ ipſi medio fere ſpatio locantur ab æthiopia quæ ad occidẽtẽ uergit & a regiõe quæ duas ſyrtes interiacet pari utrinq; interuallo. ſed littore inter duas ſyrtes ducẽtorũ qnquaginta mil. paſ. Ibi ciuitas oenſis. Cyniphis fluuius ac regio. Oppida neapolis taphra: abrothonũ: leptis altera quæ cognominatur magna. Syrtis maior circuitu. cxxv. mil. paſſuũ. aditu autem. cccxiii. mil. Inde accolit gens ciſipadũ. In intimo ſinu fuit oralothophagon: quos quidam alachroas dixere ad philenorũ aras: ex harena ſunt eæ. Ab iis non procul a continente palus uaſta ad annem tritonem. nomẽq; ab eo accepit: palantias appellata a Callimacho: & citra minorẽ ſyrtim eſſe dicta: a multis uero inter duas ſyrtes. Promõtorium quod maiorẽ includit bũriõ appellatur: ultra cyrenaica prouincia. Ad hunc finẽ africa a fluuio ampſaga populos. xxvi. habet qui romano parent imperio. In iis colonias ſex præter iam ſupradictas ꝓthinam tuburbin. Oppida ciuiũ romanorũ. xv. ex quibus in mediterraneo dicẽda abſuritanũ: abuturenſæ: ab oriente canophicũ: chimanenſe: rhimituẽſe: tumiſdiẽſe. turbubienſe: tybiburmenſe: tibigenſe. Vcitana duo maius & minus. uagenſe: oppidũ latinum unum uzzalitanũ. Oppidũ ſtipendiariũ unũ. Caſtris corneliis oppida libera triginta: ex quibus dicenda intus acolitanum: acharitanum: auinenſe: abziritanũ: canopitanum: melizitanum macarenſe: ſalaphiranum: tuſdritanum: diricenſe: tiphicẽſe: tuniſenſe: ſcoedenſe: tagaſenſe: ſigenſe ulusuburitanum: uagienſe: aliud ſigenge: zianienſe. Ex reliquo numero non ciuitates tñ: ſed pleræq; etiam nationes iure dici poſſunt: ut nattabudes: caſpitani: muſulani: ſabarbares: maſſilini: ciues uamacures: ethini: muſſimi: marchubi: & tota getulia ad flumen nigrin: qui africam ab æthiopia dirimit. ¶Cyrene. ¶Ca. V.

CYrenaica eadẽ pentapolitana regio illuſtratur Hammonis oraculo: quod a cyrenis abeſt. cccc. mil. paſ. fonte ſolis: pentapolis urbibus maxime quinq;: berenſe: arſinoe: ptolemaide apollonia: ipſaq; cyrene. Berenice in ſyrtis extimo cornu eſt quondam uocata heſperidum ſupradictarum uagantibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius lethon: lucus ſacer: ubi heſperidum horti memorantur. Abeſt a lepti. ccclxxxv. mil. paſſ. Ab ea arſinoe theutyra uocitata. xliii. mil. paſſ. Et deinde ptolemais antiquo nomine barce. xxii. mil. paſ. Mox. ccl. mil. promontorium phicus per creticum mare excurrit diſtẽs cccl. mil. paſſ. a tænaro laconicæ promontorio. A creta uero ipſa. cxxv. mil. Poſt id cyrene a mari. xi. mil. paſ. A phicunte apolloniã. xxiiii. m. paſſ. ad cherõneſum. lxxxviii. mil. paſ. Vnde cathabatinũ. ccxvi. mil. paſſuũ accolũt marmaridæ a phãredoni ferme regiõe ad ſyrtim uſq; maiorem porrecti. Poſt eos a craucæ leſatiani. In ora ſyrtis naſammones quos meſammones greci appellauere ab argumento loci medios inter harenas ſitos. Cyrenaicus ager xv. mil. paſſuum latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem ſpatio frugibus tantum mox uiginti mil. paſſuum latitudine: & ccl. mil. paſſ. longitudine laſeri modo poſt naſamonas haſbitæ & macæ uiuunt. Vltra eos hamonienſes. xi. dierum itinere a ſyrtibus maioribus ad occidentẽ & ipſi quaquæ uerſus harenis circundati: puteos tamẽ haud difficiles binum fere cubitorũ inueniunt altitudine ibi reſtagnantibus mauritaniæ aquis

Domos ſale e montibus ſuis exciſo ceu lapide cōſtruūt. Ab iis ad troglodytas hyberni oc-
caſus plaga dierū quattuor iter: cū quibus cōmerciū gēme tantū quā carbunculum uoca-
mus ex æthiopia uectæ. Interuenit ad ſolitudines africæ ſup minorē ſyrtim dictas uerpha-
zania: ubi gentē phazaniorū urbeſq; alelen & cillabāſubegimus. Item cidamū e regionē ſa
brate. Ab his mons longo ſpatio in occaſum ab ortu tendit: ater a noſtris dictus a natura
aduſto ſimilis: aut ſolis repercuſſu accenſo. Vltra eū deſerta. Matelgæ oppidū garamantū.
Itemq; debris affuſo fonte a medio die ad mediā noctem aquis feruentibus. totidem horis
ad mediū diem rigentibus. Clariſſimūq; oppidum garadamū caput garadamantū: omnia
armis romanis ſuperata: & a Cornelio Balbo triūphata: unius omniū curru externo & qui-
ritium iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cū Balbo maiore patruo data eſt
Et hoc mirū ſupradicta oppida ab eo capta auctores noſtros prodidiſſe. Ipſum in triūpho
præter cydamū & garadamū oīum aliarū gentiū urbiūq; numina ac ſimulacra duxiſſe que
fuere hoc ordine. Tabidiū oppidū: niteris nationis gligemela oppidum. Bubeiū natio uel
oppidum. Enipi natio. Thuben oppidū. Mons nomine niger: nitibrū rapſa oppida: diſcera
natio. debri oppidū: flumē nathabur: tapſagū oppidū uātagi natio: boin oppidū: pege oppi
dū: flumē daſibari. Mox oppida cōtinua baracū: buluba: alaſi: balſa: galla: maxalla: zizama.
Mons gyri: in quo gēmas naſci titulus prodidit. Ad gramātas iter in explicabile adhuc fu
it latronibus gētis eius. Puteos qui ſunt nō alte fodiedi ſi locorū noticia adſit harenis ope
rientibus. Proximo bello quod cum œenſibus romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani imperato-
ris cōpendiū uiæ quatriduo dephēſum eſt. Hoc iter uocatur pter caput ſaxi. finis cyrenai-
cus cathabathmos appellatur oppidū & uallis repēte cōuexa. Ad eum terminū cyrenaica
africa a ſyrti minore decies ſexaginta mil. paſ. in lōgitudinē patet. In latitudine qua cogni
tum eſt. d. cccpaſſuum.

¶Lybia mareotis. ¶Ca. VI.

EA quæ ſequitur regio mareotis libya appellat: ægypto cōtermina. Tenēt marmari
des: adirmachidæ: deinde mareotæ. Menſura a catabathmō ad paretonium. lxxxvi.
mil. paſ. In eo tractu intus apis intereſt nobilis religione ægypti locus. ab eo pareto
niū. lxii. mil. paſſuum. Inde alexandriā. c. mil. paſſuū. Latitudo. clxix. eſt. Eratoſthenes a cyre
nis alexandriā terreſtri itinere. d. xxv. mil. prodidit. Agrippa totius africæ a mari atlantico
cum inferiore ægypto. lxxxv. mil. paſſuū. longitudinē poſuit. Polybius & Eratoſthenes di
ligentiſſime exiſtimati ab oceano ad carthaginē magnā. lxvi. mil. paſſ. Ab ea canopum nili
proximum oſtiū. xvi. mil. paſſuū. xxix. fecerunt. Iſidorus a tingi canopum. xxxv. xcix. mil. p.
Artemidorus quadraginta minus q̄ Iſidorus.

¶Inſulæ circa Africam & aduerſarum africæ. ¶Ca. VI.

INſulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clariſſima eſt menix lōgitudine
xxxv. mil. paſſ. latitudine. xxv. ab Eratoſthene lotophagites appellata. Oppida habet
duo menigen ab africæ latere: & altero toiar. Ipſa a dextro ſyrtis minoris promon-
torio paſſibus. cc. ſita ab ea. c. paſſ. contra leum cercina cum urbe eiuſdē nominis libera lon
ga. xxv. mil. paſ. Lata dimidium eius ubi plurimum. ac in extremo non plus. v. mil. paſſus.
Hinc per parua carthaginem uerſus cercinitis ponte iungitur. Ab iis. l. mil. fere paſſ. lipa-
duſa longa. vi. mil. paſ. Mox gauleegalata: cuius terra ſcorpionem dirum animal africæ ne
cat. Dicuntur & in clupea emori: cuius ex aduerſo coſſyria cum oppido. At contra cartha-
ginis ſinum duæ e gremio areæ aræ. Re uera autem ſcopuli uerius q̄ inſulæ: inter ſiciliam
maxime & ſardiniam Auctores ſunt & has quōdam habitatas ſubſediſſe. Interiori autem
ambitu africæ ad meridiem uerſus: ſuperq; getulos interuenientibus deſertis primū om-
nium libyi: ægyptii: deinde leucæ æthiopes habitant.

¶Aethiopes. ¶Ca. VIII.

SVper eos æthiopū gentes nigritæ a quo dictum eſt flumine. Gymnetes pharuſi eti
am oceanum attingentes: quos in mauritaniæ fine diximus perorſi. Ab iis omnib⁹
uaſte ſolitudines orientem uerſus: uſq; garamātes: augylaſq; & trogloditas: ueriſ-
ſima opinione eorū qui deſertis africæ duas æthiopias ſuperponunt: & ante omnes Ho-
meri qui bipartitos tradit æthiopas ad orietē occaſūq; uerſos. Nigri fluuio eadē natura q̄
nilo: calamū & papirū & eaſdē gignit animātes iiſdēq; tēporibus augeſcit. Oritur inter ta-
releos æthiopas: œcalicas. Horū oppidū mauin quidā ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlā-
tas iuxta eos: ægipanas ſemiferos: & blemmias: & gāphaſantas: & ſatyros: & himantopodas

Atlantes degeneres ſunt humani ritus ſi credimus. Nã neq̧ nominũ ullorũ inter eos ap/
pellatio eſt: & ſolẽ orientẽ occidentẽq̧ dira imprecatione cõtuẽtur: ut exitialẽ ipſis agriſ/
q̧. Neq̧ in ſõnia uiſunt qualia reliqui mortales. Troglodítæ ſpecus excauant. hæ illis do
mus uictus ſerpẽtiũ carnes: ſtridorq̧ nõ uox. adeo ſermonis cõmercio carent. Garamantes
matrimoniorũ exortes paſſim cũ fœminis degunt. Augylæ tantũ inferos colunt. Gãpha/
ſantes nudi: præliorũq̧ expertes externo cõgregãtur. Blẽmiis tradũtur capãta abeſſe: ore
& oculis pectore affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uul
go pingitur forma. Himãtopodes loripedes quidam: quibus ſerpendo ingredi natura eſt.
Pharuſi quondam perſæ comites fuiſſe dicuntur Herculis ad heſperidas tendentis. Nec
de africa pluraq̃ memorentur occurrunt.

De Aſia. Ca. IX.

ADhæret aſia quã petere a canopico oſtio ad põti oſtiũ Timoſthenes. xxvi. xxxviii.
mil. paſ. tradidit. Ab ore autẽ ponti ad os mæotis Eratoſthenes. xv. xlv. mil. paſ. Vni
uerſam uero cũ ægypto ad tanain. Artemidorus & Iſidorus. lxxxviii. d. cc. l. mil. p.
Maria eius cõplura ab accolis traxere noĩa quare ſimus indicabuntur. Proxima africæ ĩco
lit ægyptus introrſus ad meridiẽ recedẽs donec a tergo prætẽdãtur æthiopes. Inferiorem
eius partẽ nilus dextra leuaq̧ diuiſus amplexu ſuo determinat canopico oſtio ab africa:
ab aſia peluſiaco. clxx. mil. paſſ. interuallo. Quã ob cauſam inter inſulas quidã ægyptum re
tulere: ita ſe findente nilo ut triquetrã terre figurã efficiat. Ideo multi græcæ litteræ uoca
bulo deltã appellauere ægyptũ. Menſura ab unitate aluei unde ſe primum findit in latera
ad canopicũ oſtiũ. cxlvi. mil. ad peluſiacũ. cclvi. mil. eſt. Sũma pars cõtermina æthiopiæ the/
bais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum: quas nomos uocãt: ombiten: phãturi/
ten: apollopoliten: hermõtiten: tiniten. phanturiten: coptiten: tentiriten: diopoliten: antipo
liten: aphrodipoliten: lycopoliten. Quæ iuxta peluſiũ eſt regio nomos habet barbetitẽ: bu
batitẽ: thyetroiten: tanitẽ. Reliqua autẽ arabicũ hãmoniacũ tendẽtem ad Hãmonis iouis
oraculũ oſirintitẽ: leontopolitẽ: atribitẽ: ſynopolitẽ: hermopolitẽ: xoitẽ: mendeſiũ: ſebenni
ten. ſabaſtiten: ſetapolitẽ: heliopolitẽ: pſopiten: cynopolitẽ: thermopolitẽ: bruſophiten: om
phitẽn: ſeiten: ptenethũ: temphũ: naucratitẽ: ueratitẽ: meletitẽ: gynopolitẽ: menelaitẽ. Ale/
xandriæ regione. Itẽ lybiæ mareotis: heracleopolites eſt in inſulala nili longa paſſus. l. mil.
in qua & oppidũ Herculis appellatũ. Arſinoitæ duo ſunt: hi & mẽphites uſq̧ ad ſummũ
delta perueniũt. Cui ſunt cõtermini ex africa duo œaſitæ. Quidam ex iis aliqua nomina p
mutãt & ſubſtituũt alios nomos: ut heroopoliten: crocodilopolitẽ. Inter arſinoitẽ: autem
ac mẽphitẽ lacus fuit circuitu. ccl. mil. paſ. aut ut Mutianus tradit. ccccl. mil. & altitudinis
l. paſ. manufactu a rege qui fecerat mœridis appellatus. Inde. lxxii. mil. paſ. prope abeſt mẽ
phis quõdam arx ægypti regũ. Inde ad Hãmonis oraculum. xii. dierum intereſt. Ad ſciſſu
ram autẽ nili quod appellauimus delta. xv. mil. paſſ. Nilus incertis ortus fontibus: ut p de/
ſerta & ardentia & ĩmenſo longitudinis ſpatio ambulans famaq̧ tantũ inermi quæſitu co
gnitus ſine bellis: quæ ceteras oẽs terras inuenere originẽ (ut Iuba rex potuit exquirere) in
monte inferioris mauritaniæ nõ procul oceano habet: lacu protinus ſtagnẽte: quẽ uocant
hilidem. Ibi piſces reperiuntur alabetæ: coracini: ſiluri: crocodilus quoq̧. Inde ob argumen
tum hoc cæſareæ ortus creditur: in iis quæ nili alueo ſpectantur: hocq̧ lacu educantur: in
heſeo dicatus ab eo ſpectat: hodie Præterea obſeruatũ eſt prout in mauritania niues hym
breſue ſatiauerint: ita nilum increſcere ex hoc lacu. Rurſus indignatur fluere per arenoſa
& ſqualentia. Conditq̧ ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in cæſarieñſis mau
ritaniæ gente maſeſylũ erumpit: & hominum cætus ueluti circũſpicit iiſdem animaliũ ar/
gumentis. Iterũ harenis receptus cõditur rurſus. xx. dierũ diſertis ad proximos æthiopas
atq̧ ubi iterũ ſenſerit hominẽ proſilit fonte (ut ueriſimile eſt) illo quem nigrin uocauere.
Inde africa ab æthiopa diſpeſcens etiã ſi nõ protinus populis: feris tamen & beluis frequẽs:
ſiluarũq̧ opifex medios æthiopas ſecat cognominatus aſtapus: quod illarum gentium lin/
gua ſignificat aquã e tenebris profluentem. Inſulas ita innumeras ſpargit quaſdamq̧ tam
uaſte magnitudinis quanq̃ rapida celeritate ut tamen dierum quinq̧ curſu non breuiore
tranſuolet. circa clariſſimam earum meroen aſtabores leuo alueo dictus: hoc eſt ramus
aquæ uenientis e tenebris. Dextera uero aſtuſapes: quod latentis ſignificationem adiicit.
Nec ante nilus q̃ ſe totum aquis concordibus rurſus iunxit. Sic quoq̧ etiamnum gyriſan/
tes nomiatus per aliquot milia & in totũ Homero ægyptus: aliiſq̧ triton. Subinde inſulis

impactus totidem incitatus irritamentis.Poſtremo incluſus mõtibus nec alibi torrentior
uectus aquis ꝓperātibus ad locū æthiopū:qui catadupi uocatur:nouiſſimo catarac̃te iter
occurſantes ſcopulos nõ fluere imēſo fragore creditur:ſed ruere.Poſtea lenis & confra
ctis aquis domitaq̃ uiolentia:alioquin & ſpatio feſſus multis q̃uis faucibus in ægyptū ma
re ſe euomit.Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus ægyptum fœcundus
innatat terræ.Cauſas huius incrementi uarias prodidere:ſed maxime probabiles eteſiarū
eo tempore ex aduerſo flantium repercuſſu ultro in ora acto mari.aut ībres æthiopiæ æſti
uos iiſdem eteſiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timeus mathematicus occultam
protulit rationē.Phialiam appellari fontem eius mergiq̃ in cuniculos ipſum amnē uapore
anhelantem fumibus cautibus ubi conditur.Verū ſole per eos dies cõminus facto extrahi
ardoris ui:& ſuſpenſum abundare:ac ne deuoretur abſcondi:idq̃ euenire a canis ortu per
introitum ſolis in leonē contra perpēdiculum funtis ſydere ſtante:cum & in eo tractu ab-
ſumantur umbræ.Pleriſq̃ ediuerſo opinatis largiorem fluere ad ſeptemtrionē ſole diſce-
dente:quod in cancro & leone euenit.Ideoq̃ tunc minus ſiccari.Rurſus in capricornū &
auſtrinum polū uerſo ſorberi:& ob id partius fluere.Sed Timæo ſiquis extrahi poſſe cre-
dat umbrarum defectus iis diebus & locis ſine fine abeſt.Incipit creſcere luna noua quæ-
cunq̃ poſt ſolſtitium eſt ſenſim modiceq̃ cancrū ſole tranſeunte:abundantiſſime autē le
onem.Et reſidet iu uirgine iiſdem quibus accreuit modis in totum autē reuocatur intra
ripas in libra:ut tradit Herodotus centeſimo die.Cū creſcit reges aut præfectos nauigare
eo nefas iudicatum eſt.Auctus eius per puteos menſuræ notis deprehendūtur.iuſtū īcre-
mentum eſt cubitorū.xvi.Minores aquæ nõ oĩa rigant.Ãpliores detinent tardius recedē-
do.Hæ ſerendi tempora abſumunt ſolo madēte.Ille non dant ſitiente. Vtrūq̃ reputat
prouintia in.xii.cubitis famē ſentit.In.xiii.etiãnum eſurit.Xiiii.cubita hilaritatem afferūt
xv.ſecuritatem.xvi.delitias.Maximū incremētū ad hoc æui fuit cubitorum.xviii.Claudio.
principe.Minimūq̃ pharſalico bello:ueluti necem Magni prodigio quodã flumine auer-
ſante.Cū ſtetere aquæ apertis molibus admittūtur.Vt quæq̃ liberata eſt terra:ſeritur. Idē
amnis unus omniū nullas expirat auras.Ditionis ægypti eſſe incipit a fine æthiopiæ ſyene
ita uocat̃ īſula.c.mil.paſ.ambitu.in qua ceraſtiæ ſūt latere arabiæ & ex aduerſo īſule.iiii.pi-
le.d.c.mil.paſ.& a nili fixura.unde appellari diximꝰ deltā.Hoc ſpatiū edidit Artemidorus:
& in eo.ccl.oppida fuiſſe.Iuba.cccc.mil.paſ.Ariſtocreon ab elephantide ad mare.ccl. milia
paſ.Elephantis inſula infra nouiſſimum cataractem.cccc.mil.paſ.& ſupra ſyenem.xvi. milia
habitatur.Nauigationis ægyptiæ finis ab alexandria.d.lxxxv.mil.paſſ.in tantū errauere ſu
praſcripti.Ibi æthiopicæ cõueniunt naues.Namq̃ eas plicatiles humeris transferunt quoti
ens ad cataractas uentum eſt.Aegyptus ſuper cæterã antiquitatis gloriam.xx.mil.urbium
ibi Amaſe regnante habitata præfert.Nunc quoq̃ multis etiam ignobilibus frequēs cele
bratur tamen Apollinis:mox leucothe:& diſpolis magna.Eadem thebe:portarum.c.nobi
lis:fama copioſa indicarum arabicarūq̃ mercium nilo proximum emporium. Mox uene-
ris oppidum:& iterum iouis ac tentyris:infra quod abydus Mēnonis regia:& Oſiris tem-
plo inclytum.vii.dierum itinere in lybiam remotum a flumine Deinde ptolemais & pano
polis ac Veneris iterum.Et in lybico lycon ubi montes finiunt thebaidē.Ab iis oppida mer
curii:alabaſtrū canū:& ſupradictū Herculis Deinde arſinoes & iam dicta memphis : inter
quã & arſinoitem nemeon.In lybico turres quæ piramides uocantur.labyrinthus in miri-
dis lacu nullo addito ligno ex ædificatus:& oppidū crialon.Vnū præterea intus & arabiæ
conterminum claritatis magnæ ſolis oppidum.

Alexandria. Ca. X.

SEd iure laudetur in littore ægyptii maris alexandria a magno Alexandro condita
in africæ parte ab oſtio canopico.xii.mil.paſ.iuxta mareotim lacū : qui lacus antea
arapotes noĩabat̃.Metatus eſt eã Dinocrates architectus pluribus modis memora
bili ingenio.xv.mil.paſ.laxitate inſerta ad effigiē macedonicæ chlamydis orbe gyrato laci-
nioſam dextra leuaq̃ anguloſo ꝓcurſu:iã tū tamen quinta ſitus parte regi dicata.Mareo-
tis lacus ad meridianã urbis partē euripo & canopico oſtio mittitur.ex mediterraneo com
mercio.Inſulas quoq̃ plures amplexus.xxx.mil.paſſ.traiectu.dc.ambitu ut tradit.Claudi-
us Cæſar.Alii ſchœnos in latitudinem patere.xl.faciunt ſchœnunq̃ ſtadia.xxx.Ita fieri lõ
gitudinis.cl.mil.paſſuum:tantundem & latitudinis.Sunt in honore & intra decurſus nili

multa oppida præcipue quæ nomina dedere oſtiis non omnibus.xi.enim reperiuntur: ſuperq; quattuor quæ ipſi falſa ora appellant.Sed celeberrimis ſepté:proximo alexandriæ canopico:deinde bolbitino:ſebenitico:phanitico mendeſico:tanico:ultimoq; peluſiaco. præterea buthos:pharbetos: leõtopolis:atribis:iſidis oppidũ:buſiris cynopolis:aphroditos:ſais naucratis:unde oſtium quidam naucraticum nominant:quod alii heracleoticum: canopico cui.vi.mil.paſ.proximum eſt præferentes:

Arabia. Ca. XI.

Ultra peluſiacũ arabia eſt ad rubrum mare pertingẽs & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclitã.Hecabanũ & eſbonitarum & ſcenitarũ arabũ uocatur ſterilis præterq̃ ubi ſcyrie confinia attingit.nec niſi caſſio mõte nobilis. His arabes iunguntur:ab oriente cácleis:a meridie cedreis quidam:dein ambo nabatheis.Herœpoliticus uocaẽ alterq; lelanitic⁹ ſinus rubri maris in ægyptũ uergentis.cl.mil.paſſ.interuallo. Interduo oppida læana & in noſtro mari gaza.Agrippa a peluſio arſinoẽ rubri maris oppidum per deſerta.cxxv.mil.paſ.tradit tam paruo diſtat ibi tanta rerum naturæ diuerſitas.

Syria paleſtina phoenicis. Ca XII.

Iuxta ſyria litus occupat quõdam terrarum maxima & pluribus diſtincta noĩbus. Namq; paleſtina uocabatur qua contingit arabas & iudea:& cœle : dein phœnice: & qua recedit intus damaſcena:ac magis etiam nũ meridiana babylonia. Et eadẽ meſopotamia inter euphraten & tigrin:quaq; tranſit taurum:ſophœne. Citra uero etiam comagene.Et ultra armeniam adiabene:aſſyria ante dicta. Et ubi ciliciam attingit antiochia.Longitudo eius inter ciliciam & arabiam.cccclxx.mil.paſ.eſt.Latitudo a ſeleutia pieria ante oppidum in euphrate zeumam.d.uigintiquinq; mil.paſſ. Qui ſubtilius diuidunt circum euphraten ſyriam phœnicem uolunt : & eiſe oram maritimam ſyriæ:cuius pars ſit idumea & iudea:deinde phœnicem deinde ſyriam.Id quod præiacet mare totum phœnicum appellatur.Ipſa gẽs phœnicum in gloria magna litterarũ inuẽtionis:& ſyderũ: nauali umq;:ac bellicarũ artiũ.A peluſio capriæ caſtra:caſſius mons:delubrũ Iouis Caſſii tumulus magni Pompeii tracine.Arabia finitur a peluſio.lxv.mil.paſ.

Idumea ſyria:paleſtina:ſamaria:aſcalum:azotus:cæſaræa. Ca. XIII.

Mox idumæa incipit & paleſtina ab emerſu ſirbonis lacus:quẽ quidã.cl.mil. paſ. circuitu tradidere.Herodotus caſſio mõti applicuit.Nunc eſt palus modica.Oppida rhino:colura:& intus raphace:gaza:& intus athedõ:mons angaris. Regio per orã ſamaria oppidum aſcalo liberum:azotus:ſamnes duæ.Altera intus ioppe phœnicum antiquior terrarum inundatione ut ferunt(inſidet colli præiacente ſaxo : in quo uinculorum Andromadæ ueſtigia oſtendunt.Colitur illic fabuloſa ceto.inde apollonia ſtratonis turris:eademcæſarea ab Herode rege condita.Nunc colonia prima flauia a Veſpaſiano imperatore:deducta.Finis paleſtines.clxxxix.mil.paſſ.a cõfinio arabiæ.Deinde phœnices.Intus autem ſamaria.Oppida neapolis quod antea marmortha dicebatur. Sebaſte in monte altior gamala.Supra idumeam & ſamariam.

Iudæa:galilæa:hierico:hemmaus:lydda:ioppe. Ca. XIIII.

Iudea longe lateq; funditur.Pars enim ſyriæ iuncta galilæa uocatur. Arabiæ uero & ægypto proxima parea aſperis diſpſa montibus:& a cæteris iudeis iordane amne diſcreta.Reliqua iudea diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordĩe.Hiericontẽ palmetis conſitã:fontibus irriguã:emmaũ:lyddã.ioppicã:acrabathenã:& zophaniticã.: thamiticam:bethole:& thephene:norine in qua fuere hieroſolyma lõge clariſſima urbium orients:nomen iudeæ:modo herodium cum oppido illuſtri eiuſdem nominis.

Iordanis. Ca. XV.

Iordanis annis oritur e fonte peneade:qui cognomen dedit cæſareæ de qua dicemus:amnis amœnus:& quatinus locorum ſitus patitur ambitioſus:accoliſq; ſe præbens uelut inuitus:aſphaltitẽ lacum dirum natura petit:a quo poſtremo ebibitur aquaſq; laudatas perdit peſtilentibus mixtas.Ergo ubi prima cõuallium fuit occaſio:in lacum ſe fundit:quem plures geneſaram uocant.xvi.mil.paſſ.longitudinis.vi.mil. latitudinis:amœnis circũſeptus oppidis.ab oriente iuliadæ & hippo:a meridie:tharitie:quo & nomine aliqui etiam lacum appellant.ab occidente tiberiade aquis calidis ſalubri.

Aſphaltites. Ca. XVI.

ASphaltites nihil præter bitumē gignit: unde & nomē. Nullū corpus animaliū recipit. tauri camelicꝗ fluitāt. Inde fama nihil in eo emergi. Longitudine excedit. c. mil. paſſ. Latitudine maxima. xxv. implet. Minima ſex. Proſpicit eū ab oriēte arabia nomadum a meridie acharon: ſecunda quondā arx iudeæ ab ieroſolymis. Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis callirhoe aquarū gloriam ipſo nomine præferens.

¶ Gens heſſenorum. Ca. XVII.

AB occidētali littore heſſeni: quos fugitāt uſcꝗ quacꝗ nocentes. Gens ſola & in toto orbe præter cæteras mira: ſine ulla femina: omni uenere abdicata: ſine pecunia ſocia palmarū. In diem ex æquo cōuenarū turba renaſcitur: lōge frequētatibus quos uita feſſos ad mores eorū fortunæ fluctibus agitat. Ita per ſeculorū milia (icredibile dictu) gens æterna eſt: in qua nemo naſcitur. Tā fœcūda illis aliorū uitæ penitētia eſt. Infra hos egadda oppidū fuit ſecundū ab hieroſolymis fertilitate palmetorūcꝗ nemoribus. Nunc alterū buſtū. Inde maſada caſtellum in rupe & ipſum haud procul ab aſphaltite. Et hactenus iudea eſt.

¶ De capolis. ¶ Ca. XVIII.

IVngitur e latere ſyrie decapolitana regio numero oppidorū in qua nō omnes eadē obſeruant. Plurimi tamē damaſcū & opotū riguas amne chryſoroa: fertilē philadelphiā raphanā: oīa in arabiā recedētia. Scytopolin antea niſā a Libero patre ſepulta nutrice ibi ſcytis deductis. Gaddara hieramiace præfluente & iā dictū hippodiō. Pellā aqs diuitem. galaſam canatā. Intercurrunt cinguntcꝗ has urbes tetrarchiæ: regnorū inſtar ſingulæ: & in regna contribuuntur: tracoitis paneas. In qua cæſarea cum ſupradicto fonte abila: arca: ampeloeſſa: gabæ.

¶ Tyrus & ſydon. ¶ Ca. XIX.

HInc redeūdū eſt ad orā atcꝗ phœnicē. Fuit oppidū crocodilō. Eſt flumē nēptoria urbi nodoſum. Sigaminū promōtoriū: carmelūcꝗ. Et in monte oppidū eodē nomine quōdam egbatana dictū. Iuxta getta gebba. Riuus pagida ſiue belus: uitri fertiles harenas paruo littori miſcens. Ipſe & palude cendeuia a radicibus carmeli profluit. Iuxta colonia Claudii Cæſaris ptolemais quæ quōdam ace. Oppidū ecdippa. Promontoriū albū Tyrus quōdam inſula prælalto mari ſeptingētis paſſibus diuiſa. Nūc uero Alexandri oppugnātis operibus cōtinens. Olim partu clara urbibus genitis: lepti: utica: & illa romani īperii emula terrarū orbis auida carthagine: etiā gadibus extra orbē conditis. Nūc oīs eius nobilitas cōclylio atcꝗ purpura cōſtat. Circuitus. xix. mil. paſſ. eſt. Intra paletyro incluſa. oppidum ipſum. xxii. ſtadia optinet. Inde idē ac ſarepta & ornithon oppida. Et ſidon artifex uitri. thebarūcꝗ boetiarū parens.

¶ Mons libanus. ¶ Ca. XX.

ATergo eius mons libanus orſus centū quinquaginta ſtadiis zymirā uſcꝗ porrigit quæ cœleſyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons aduerſus antelibanus obtenditur quōdam muro cōiunctus. Poſt eū introrſus decapolitana regio ē. prædictæcꝗ cū ea tetrarchiæ & paleſtines tota laxitas. At in ora nūc ſubiecta libano fluuius magoras beritus colonia quæ fœlix iulia appellatur. Leontos oppidū: flumē lycos: palæbiblos: flumen adonis. Oppida biblos: botris: ſycāda: trieris: calamos: tripolis quōdam. Tyri & ſidonii & ataradii optinēt orthoeleuteros flumē. Oppida zymira: marathos: cōtracꝗ arara dos ſeptem ſtadiorū oppidū: & inſula ducētis paſſibus ea continente diſtans. Regio ī qua ſupradicti deſinunt mōtes. Et interiacentibus cāpis bargilus mons incipit. Hic rurſus ſyria deſinente phœnice. Oppida carnebala: neapaltos: Gabala prom ontorium in quo laodicea libera: diopolis: heraclea: caradrus: poſidium.

¶ Siria Anthiochia. ¶ Ca. XXI.

DEinde promontorium ſyrie antiochenæ. Intus ipſa anthiochia libera: epidaphneis cognominata oronte amne diuiditur. In promontorio autem ſeleucia libera pieria appellata.

¶ Caſſius mons. ¶ Ca. XXII.

SVper eam mons eodē quo alius nomine caſſius. Cuius excelſa altitudo quarta uigilia orientē per tenebras ſolē aſpicit breui circunactu corporis diē noctēcꝗ pariter oſtēdens. Ambitus ad cacumine. xix. mil. paſ. eſt altitudo per directū. iiii. At in ora amnis orontes natus inter libanū & antelibanū iuxta heliopolim. Oppidū rhoſēs. & a tergo portæ quæ ſyriæ appellantur interuallo rhoſiorum montium & tauri. In ora oppidum myriandros. Mons amanus. In quo oppidum bomite. ipſe ab ſyris ciliciam ſeparat.

¶ Cœle ſyria. ¶ Ca. XXIII.

NVnc interiora dicantur. Cœle habet apameam marſia amne diuiſam. Anazerinorũ tetrachia babicem:quæ alio nomine hierapolis uocatur. Syris uero magogibi prodigioſa. Atargatis græcis hoc decreto dicta colitur chalciden cognominata a dira bellũ:unde regio chalcidene fertiliſſima ſyriæ. Et inde cyrreſtica:irneazates: gindare nos gabenos tetrachias duas quæ granii comatitæ uocantur. Hermiſenos:hylatas:itureorũ gẽtem:& qui ex iis betemi uocãtur. Mariaminitanos. Tetrarchiã quæ mãmiſca appellat̃. Paradiſum:pegnas:penelenitas:ſeleuciã:præter iam dictas duas:quæ ad euphraten: & quæ ad amellũ uocantur. Tradicenſes. Reliqua autẽ ſyria habet exceptis quæ cũ euphrate dicent̃ arbethuſios: berœnſos:epiphanenſes:ad orientẽ laodicenos:qui ad libanũ cognominantur:leucadios lariſſeos:præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominibꝰ decem & ſeptem.

Euphrates. Ca. XXIIII.

ET de euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimũ fuerit. Oritur in præfectura armeniæ maioris caranitide. Vt prodidere ex iis qui proxime uiderunt Domitius Corbulo in monte aga. Licinius Mutianus ſub radicibus montis quẽ capotẽ appellant: ſupra cymirã.xii.mil.paſ.initio pyxirates nominatus. Fluit derzenen primũ:mox anexiã armeniæ regiones a cappadocia excludẽs. Daſcuſa abeſt a zimara.lxxxv.mil.paſſ. inde nauigat̃ paſtonã quinquaginta mil.paſ. Melitenen cappadociæ.xxvii.mil.paſſ. Elegeam armenie.x. mil.paſſ.acceptis fluminibus lyco:arſania:arſano: Apud eligeam occurrit ei taurus mons. Nec reſiſtit q̃q.xii.mil.paſſ.latitudine perforata præualens omnia uocant irrumpentem. Mox ubi cornu perfregit euphraten. Vltra quoq; ſaxoſum ac uiolentum arabiam. Inde leua merorum dictam regionem tricena menſura dextraq; comagenem diſterminat. Pontis tamen etiam ubi taurũ expugnat patiens. Apud claudiopolim cappadociæ curſum ad occaſum ſolis agit. Primo hunc illi impugnatus curſum taurus aufert: uictuſq; & abſciſſus ſibimet alio modo uincit:ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquat̃ hoc eunte quo uult:illo prohibẽte ire qua uelit. A cataractis iterũ nauigatur quadragiuta mil.paſ.inde comagenes apud ſamoſata. Arabia præter ſupradicta habet oppida edeſam: quæ quõdam antiochia dicebatur:callirhoen a fonte nominatã:caras clade Craſſi nobiles Iungitur præfectura meſopotamiæ originem a ſyris trahẽs in qua ante muſia & nicephorium oppida. Mox arabes qui rhetaui uocantur. Horum caput ſyngara. A ſamoſatis autẽ latere ſyriæ martias amnis influit. Gingla comagenem finit. Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur epiphania & antiochia:quæ ad euphraten uocantur. Item zeugma.lxxii.m. paſſuum a ſamoſatis tranſitu euphratiſ nobilis. Ex aduerſo apameã Seleucus. Idem utriuſq; condito ponte iunxerat. Qui cohærent meſopotamiæ rhoali uocantur. At in ſyria oppida europum tapſacum quõdam nunc aphipolis. Arabes ſhœnitæ.ita feruntur uſq; urã locum:in quo conuerſus ad orientem relinquit ſirie palmirenas ſolitudines quæ uſq; ad petram urbem & regionem arabiæ fœlicis appellate pertinent.

Palmiras. Ca. XXV.

PAlmira urbs nobilis ſitu diuitiis ſoli & aquis amœnis:uaſto undiq; ambitu harenis includit agros:ac uelut terris exempta a rerũ natura priuata ſorte inter duo imperia ſumma romanorũ parthorũq;. Et prima in diſcordia cuius ſemper utrinq; cura. Abeſt a ſeleutia parthorũq; uocatur ad trigin quingentis trigintaſeptẽ mil.paſ. A proximo uero ſyriæ littore ducentis quiquagintaduobus mil. Et a damaſco uigintiſeptẽ mil.p.

Hierapolis. Ca. XXVI.

PRopius infra palmiræ ſolitudines ſtellendena regio eſt. dictaq; iam hierapolis ac berœa & chalcis. Vltra palmirã quoq; ex ſolitudinibus iis aliquid optinet emeſa te melanũ dimidio propior petræ q̃ damaſcus. Arura huic proxima eſt: Philiſcum oppidum parthorum ad euphratẽ: ab eo ſeleuciã dierum decẽ nauigatio:totidẽq; fere babylonẽ. Scindit̃ euphrates a zeumate.lxxxiiii.mil.paſ.circa uicũ maſſicen. Et parte leua in meſopotamiam uadit per ipſam ſeleuciam:circaq; eam præfluenti infuſus tigri. Dexteriore autem alueo babylonẽ quõdam caldeæ caput petit:mediãq; permeans. Item quã otrin uocant:diſtrahitur in paludes. Increſcit autẽ & ipſe nili modo ſtatis diebus paulum differens ac meſopotamiam inundat ſole obtinente uiceſimam partẽ cancri. Minui incipit in uirgine & leone tranſgreſſo. In totum uero remeat in.xxix.parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes.pamphilia:iſauria:homanadum:piſidia: lycao

SEd redeamus ad oram ſyriæ cui proxima eſt cilicia.Flumen diaphanes: mons crocodilus parte amani montis.Flumina andracus:pynarus:lycus:ſinus iſſicus. Oppidum iſſos:idem alexandria.Flumen chlorus:oppidum aege liberum.amnis pyramus:portæ ciliciæ:oppida mallos:magirſos:& intus tharſos.Campi aleii oppida caſſiponis: mopſos liberum pyramo impoſitum:thynos:zephyrium:facile.Amnes ſaros:cygnus: tharſum liberam urbem procul a mari ſecans.Religio celendiritis cum oppido.Locus nympheum:ſoloe ciliciæ:nunc pompeiopolis.Adara cybira:pynare:pedalie:hales:arſinoe:tabe:dorion.Iuxtaq; mare corcos:eodem nomine oppidum & portus & ſpecus.Mox flumen calicadnus.Promontorium ſarpedon:horrida horme.Mili promontorium & oppidum Veneris a quo proxime cyprus inſula.Sed & in continente oppida myanda:anemurium:coraceſium:finiſq; antiquus ciliciæ:melas amnis.Intus autem dicendi anazerbini:qui nunc cæſaraguſtani:caſtabala:epiphania quæ antea eniandos:eleuſa:iconium.Seleucia ſupra amnen calicadnum tracheotis cognomine a mari relata:ubi uocabatur hormia.Præterea intus flumina liparis:bombos:paradiſius.Mons imbarus .Ciliciæ pamphiliam omnes iunxere neglecta gente iſauriuca .Oppida eius intus iſaurca: clybanus: lalaſis fluuius decurrit.Hic autem ad mare a nemuri e regione ſupradicta.Simili modo omnibus qui eadem compoſuere ignorata eſt contermina illi gens homanadum: quorum intus oppidum homana. Cætera caſtella.xliiii.inter aſperas conualles latent. Inſident uerticem piſidiæ quondam ſolymi appellati:quorum colonia cæſarea:eadem antiochia.Oppida oroda ſa galeſos.Hos icludit lycaonia in aſiaticam iuriſdictionem uerſa:cum qua conueniunt philomeliſenſes: tymbriani :leucolithi:peltheni: tyrienſes .Datur & tetrarchia ex lycaonia qua parte galatiæ contermina eſt ciuitatum.xiiii. urbe celeberrima iconio.Ipſius lycaoniæ celebrãtur thebaſa in tauro:idæa in confinio galaciæ atq; cappadociæ.A latere autem eius ſuper pamphiliam ueniunt thracum ſoboles nyliæ.Quorum aricanda oppidum:pamphilia ãte moſopia appellata.Mare pamphilium cilicio iungitur.Oppida eius ſydæ:& in monte aſpendum: plantaniſtum perga.Promontorium leucolla.Mons ſatdemiſus:amnis eurimedon iuxta aſcendum fluens caractes:iuxta quem lyrneſus & olbia.Vltimaq; eius oræ phaſelis:iunctũ ei mare lyciũ ẽ genſq; lycia:unde uaſtus ſimos. Taurus mõs ab eois ueniens littoribus chelidonio promontorio diſterminatur.Immenſus ipſe:& innumerarum gentium arbiter:dextro latere ſeptentrionalis:ubi primum ab indico mari exurgit:leuo meridianus:& occaſum tendens:mediamq; diſtrahens aſiam niſi opprimenti terras occurrerent maria .Reſilit ergo ad ſeptemtriones:flexuſq; immenſum iter quærit:uelut de induſtria rerum natura ſubide æquora opponente:hinc phœnicum:hinc ponticum:illinc caſpium & hyrcanum:cõtraq; mœotium lacum torquetur.Itaq; colliſus inter hæc clauſtra:& tamen uictor flexuoſus euadit uſque ad cognita ripheorum montium iuga numeroſis nominibus: & nouis quocunq; incedit in ſignis.Imaus prima parte dictus:mox edigis:paropaniſus:circius:cambades:pharphariades choatras:oreges:oroandes.nyphates:taurus.Atq; ubi ſe quoq; exuperat caucaſus:ubi brachia emittit ſubinde tentanti maria ſimilis ſarpedon:coraceſius:gargus:iterum ꝑ taurus etiam ubi dehiſcit:ſeq; populis apperit:portarum tamen nomine unitatẽ ſibi uendicans:quæ alibi armenicæ:alibi caſpiæ:alibi ciliciæ uocantur.Quinetiã confractus effugiens quoq; maria plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc implet:& a dextra hyrcanus caſpius:a leua pariedrus moſchius:amazonicus:coraxicus.ſcythicus appellatus.In uniuerſum uero græce ceraunius.In libya igitur a promontorio eius oppidum ſemena:mons chimæra noctibus flagrans:epheſtium ciuitas:& ipſa ſæpe flagrantibus iugis. Oppidum olympus ibi fuit:nunc ſunt montana gage corydalla rhodiopolis:Iuxta mare lymira cum amne:in quem aricandus influit:& mons maſicitus:andria ciuitas mira: oppida aperie & antipellos:quæ quondam habeſſus atq; in receſſu pellus.Deinde phyrra . Itemq; xantus a mari.xv.mil.paſ.flumen eodem nomine.Deinde patara:quæ prius pataros: & in monte ſydinia.Promontorium gragus.Vltra par ſinus prioribus.Ibi pyrama:& in quæ lyciam finit termeſus.Lycia quondam ſeptuaginta oppida habuit:nunc triginta ſex . Ex his celeberrima præter ſupradicta canas:candima: ubi laudatur oenium nemus.Pedalia coma præfluente.Edeſa cyane:aſcandialis:amelas:noſcopium:troa:telendus.Comprehendit & i

mediterraneis cabaliam:cuius tres urbes:ocmanda:balbura.bubona Telmeſo. Aſiaticum mare ſiue carpatium:& quæ proprie uocatur aſia in duas eam partes Agrippa diuiſit. Vnā incluſit ab oriente phrygia & lycaonia:ab occidente ægæo mari:a meridie ægiptio:a ſeptē trione paphlagonia. Huius longitudinem.cccclxx.mil.paſſ.Latitudinem.ccc.mil.fecit. Alteram determinauit ab oriente armenia minore. Ab occidente phrygia lycaonia pamphylia. A ſeptemtrione prouintia pontica. A meridie mari pamphylio. Longa.d.lxxv.mil.paſſ. Lata.cccxxv.mi. In proxima ora caria eſt: mox ionia. Vltra eam æolis: media doride. Circunfunditur mari utroq; latere ambiente. In ea promontorium pedalium. Amnis glaucus deferens temedum. Oppidum dedala cyria fugitiuorum. Flumen axon:oppidū calida.

Indus fluuius. Ca. XXVIII.

Omnis nidus cybiratarum iugis ortus recipit.lx.perennes fluuios torrētes uero amplius centum. Oppidum caunos liberum:dein pyrnos. Portus creſſa a quo rhodus inſula paſ.xx.mil. Lacus lorima. Oppida thyſanuſa:paridion:larimna. Sinus tymnias. Promōtorium aphrodiſias. Oppidum lydas. Sinus ſchœnus. Regio bubaſus. Oppidū fuit acanatus:alio nomine dulopolis. Eſt in promontorio gnidos libera: triopia. Deinde peguſa eſt ſtadia appellata. Ab ea doris incipit:ſed prius teſga. Et mediterrāeas iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellatur cybiratica. Ipſum oppidū phrigiæ eſt Conueniūt eo.xxv.ciuitates.

Laodicea:apamea:ionia. Ca. XXIX.

Celeberrima urbs laodicea impoſita eſt lyco flumini latera alluentibus aſopo & capro:appellata primo dioſpolis:dein rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat. hydrelitæ:timiſiones:hieropolitæ. Alter conuentus a ſinnade accipit nomē. Conueniunt lycaones:appiani:corpeni:dorilei:mudei:iulienſes:& reliqui ignobiles populi.xv. Tertius apameam uadit ante appellatam celenas. dein ciboton. Sita eſt in radice montis ſigniæ circunfuſa:marſia obrima obra fluminibus in mæandrum cadentibus Marſyas ibi creditur ortus:ac paulo mox conditus:ubi certauit tibiarum cantu cum Apolline: Aulocrenes ita uocatur conuallis.x mil.paſſ. phrygiam ab a pamea petentibus. Ex hoc cōuentu deceat nominare metropolitas:dionyſiopolitas:euphorbenos:ac moneſos:peltenos:ſiluiāos. Reliqui ignobiles.ix. Doridis ſinu leucopolis:amaxitos:eleuſis:& eutene. Deinde cariæ oppida piacium:eutane:halycarnaſus. Sex oppida contributa ei ſunt a magno Alexandro thagele:aſideni:ednaſſa:euranium:pedaſum:telmeſſum. Habitatur iter duos ſinus ceraunicum & iaſium Inde mindos:& ubi fuit palemidus:nariandus:neapolis:aranda termera libera:bargila & a quo ſinus iaſius oppidum iaſus. Caria interiorum nominum fama prænitet. Quippe ubi ſūt oppida milaſa libera:ātiochia:ubi fuere feminethos & chranaos oppida:nunc eam circunfluunt meander & moſſinus. Fuit in eo tractu & mæandropolis. Eſt eumenia cludro flumini appoſita. Glaucus amnis. lyſias oppidum:& othruſa:berecintæius tractus:nīſa:trallis:eadem euantia & ſeleucia & antiochia dicta. Alluitur eudone amne. perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmæos habitaſſe tradunt. Præterea ſūt thydonos·pyrrha:eurome:heraclea:myſoſn:alabanda libera:quæ conuentum eum cognominauit. Stratonice:alibra libera. hynidos. ceramus:throcene:phorontis. Longinquiores eodem diſceptant foro orthronienſes:halydienſes:ſeu hippini:xiſtrani:hydienſes:appilloiatæ:trapezopolitæ:aphrodienſes liberi. Præter hæc coſinus:harpaſa appoſita fluuio harpaſo: quo & trallicō cum fuit alluebatur. Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis mæandri recurſibus ſuper ionīam procedit:phrygiæ ab exortu ſolis uicinia:ad ſeptemtrionem myſiæ: meridiana parte cariam amplectens:meonia ante appellata. Celebratur maxime ſardibus ī latere tymoli montis:qui ante tymolus appellabatur uitibus conſitus:ex quo profluente pactolo eodemq; chryſorhoa ac fonte tarne a meoniis ciuitas ipſa lyde nīde uocitata ē: clara ſtagno gygeo. Sardiana appellatur nūc ea iuriſdictio. Conueniuntq; in eam extra prædictos macedones:cadueni:loreni.philadelpheni:& ipſi ī radice tioli cogamo flumini appoſiti. Meonii:tripolitani. Iidem & antoniopolitæ mæandro alluuntur. Apolloniheritæ.myſotmolitæ & alii ignobiles. Ionia ab iaſio ſinu incipiens numeroſo ambitu littorum flectitur. In eā primus ſinus baſilicus. Poſſideum promontorium & oppidum: oraculum brācidarum appellatum. Nunc didymei Apolinis a littore ſtadiis.xx.mil. Et inde.clxxx.mil.miletus ioniæ ca-

put.Lelegeis antea & phitiuſa:& anactoria noīata:ſuper.lxxx.urbium per cuncta maria ge
nitrix:nec fraudanda ciue Cadmo qui primus proſaicam orationē condere īſtituit.Amnis
meander ortus eſt lacu in mōte aulocrene plurimiſq; affuſus oppidis:& repletus flumini
bus:crebris ita ſinuoſus flexibus:ut ſæpe credatur reuerti.Apamenam primum peruaga
tur regionem:mox eumeneticam:ac dein hircaleticos campos poſtremo cariam placidus:
omneſq; eos agros fertiliſſimo rigans limo.Ad decimū a mileto ſtadium lenis illabitur ma
ri.Inde mons latinus.Oppida heraclea.Montis eius cognominis cariæ minus:quod primo
condidiſſe iones narrantur:athenis profecti naulocum prienne.In ora quæ trogela appel
latur geſſus amnis.Regio omnibus ionibus ſacra:& ideo panionia appellata.Iuxta fugiti
uis conditum(u ti nomen inditio eſt)phygela fuit & marathesium oppidum.Supra hæc ma
gneſia meandri cognomine inſignis a theſſalica magneſia orta.Abeſt ab epheſo.xv.m.p.
Trallibus eo amplius.ccc.mil.antea theſſaloce & adrolitia nominata & littori appoſita.De
raſidas inſulas ſecum abſtulit mare.Intus & tyana alluitur:& lyco pelopea:aliquādo & eu
hippia cognominata.In ora autem mathium:epheſus amazonum opus multis ante expet i
ta nominibus.Alopes cū pugnatū apud troiā ē:mox ortygia & morges uocata eſt & ſmyr
na cognomine thracia & hemonion & ptele.Attollitur monte pione.Aluitur caſtro in cyl
bianis iugis orto:multoſq; amnes deferente & ſtagnum pegaſeum: quod phyrites amnis
expellit.Ab iis multitudo limi eſt:qua terras propagat.mediiſq; iam campis ſyrien inſulas
adiecit.Fons in urbe callippia templum Dianæ complexa.E diuerſis regionibus duo ſeli
nuntes.Ab epheſo mathium aliud colophoniorum.& intus ipſa colophon:haleſo affluēte
Inde Apollinis clarii fanum lenedos fuit.& notium oppidum.Promōtorium cyreneum:
mons minas.ccl.mil.paſ.excurrens:atq; in continentibus campis reſidens.Quo in loco ma
gnus Alexander intercidi planiciem eam iuſſerat.vii.mil.d.paſ.longitudīe:ut duos ſinus
iungeret:erythraſq; cum mīnante circunfunderet.Iuxta eos fuerunt oppidap teleon:he
los:doryon:nunc eſt aleō.Fluuius corineon.Mīnātis promontorium: clazomenæ:parthe
niæ:& epiothophoria appellatæ cum inſulæ eſſent.Alexander idem per duo ſtadia conti
nenti adnexuit.Interiere intus daphnus & hermeſia:& ſyphilum quod ante tenealis uoca
batur caput mæoniæ:ubi nunc eſt ſtagnum ſalocobite & tharceopolis ſubſtituta ſyphilo:
& inde.iliicolpe & hinc libade regredientibus.Inde abeſt.xii.mil.ab amezone condita:re
ſtituta ab Alexandro.Inora ſmyrna amne melete gaudens non procul orto. Montes aſiæ
nobiliſſimi in hoc tractu fere explicant ſe:maſtuſia a tergo ſmyrnæ & thermetis olympi ra
dicibus iunctus.Is in dracone deſinit: draco in timolo:timolus in cadmo:ille in tauro. A
ſmyrna hermus amnis campos facit:& noī ſuo adoptat.Oritur iuxta adorilaum phrygiæ
ciuitatem:multoſq; colligit fluuios:inter quos phrigem:qui nomine genti dato a caria eā
diſterminat:hyllum & cryō & ipſos phrygiæ:meſiæ:lydiæ āmibus repletos.Fuit in ora eius
oppidum temnos:nunc in extremo ſinu ſmyrne ceſſeopoli promontorium.Leuce dein op
pidum quod inſula fuit:finiſq; ioniæ.Smyrneum conuētum magna pars æoliæ quæ mox
dicetur frequentat:prǽterq; macedones hyrcani cognominati & magnetes Aſyphilo ue
ro epheſum alterum lumē aſiæ remotiores conueniunt cæſarienſes:metropolitæ: cilbiani:
īferiores & ſuperiores myſii:macedones:metaurēſes:brullitæ:hibepeni:dioſieritæ.

❡ Epheſus:æolis:troas:pergamus. ❡ Ca. XXX.

HEolis proxima eſt quondam miſia appellata:& quæ helleſponto adiacet troas. Ab
ea phocea:aſcanius portus:dein fuerat lariſſa & cūme mirinā: quæ ſabaſtopoli ſe
uocat.& intus ægea italiæ poſſidea:nenaticos temnos.In ora autem titanus amnis
& ciuitas ab eo cognominata.Fuit & grinia:nunc tantum portus ſolis inſula apprehenſa.
Oppidum elea:& ex myſia ueniens caicus amnis.Oppida pithane canaiuſam.Intercidere cā
clyſi:macea:atarnea:carene:ciſtene:cylla:cocylle:thebe:aſtyre:chriſa:palapſcepſis:gergetha
noendros:nunc eſt perperēne ciuitas Heracleotes tractus.Coriphas oppidum.Amnis gry
lioſolius.Regio aphrodiſias:quæ ante politiceorgas.Regio ſcepſis.flumen euenum:cuius
in ripis intercidere lyrneſos & miletos.In hoc tractu ida mons.Et in ora quæ ſinum cogno
minauit & conuentum adramiteos olim pedaſus dicta.Flumina aſtron:cormalos:cryanos:
alabaſtros ex ida.Intus mons gargara eodemq; nomine oppidum.Rurſus in littore antan
dros edonis prius uocatum:deinde cymeriſſos:eadem apollonia.Fuit & oppidum.Promō

torium letum diſcriminans æolida & troada.Fuit & polymedia ciuitas & chriſſa: & lariſſa alia:ſmintium templum durat:Intus colonia intercidit deportans adramiteũ negocia apolloniatæ arhidaco amne ereſi milepolite pemanetii:macedones aſchylacæ polycnei: pionitæ:cilices:mandagandeni:miſani:abreteni:& helleſpontii appellati.& alii ignobiles.Troadis primus locus amaxicus:dein crebenia.Ipſaq; troas antigonia dicta nunc alexandria colonia romana.Oppidum nee.Scamander amnis nauigabilis:& in promontorio quondam ſigæum oppidum .Dein portus acheorum:in quem influit xantus ſimeonti iunctus ſtagnumq; prius faciens.Palæſcamãder.Cæteri Homero celebrati rheſus:heptaphorus:acreſus rhodius ueſtigia non habent.Granicus diuerſo tractu in propontida fluit.Eſt tamen & nunc ſcamandria ciuitas parua.Ac mille quingentis paſſibus remotum a portu ilium imune:unde ominis rerum claritas.Extra ſinum ſunt rhetea littora rheteo & dardanio & ariſbe oppidis habitata.Fuit & achilleon oppidum iuxta tumulum Achillis conditum a mytilenæis:& mox athenienſibus:ubi claſſis eius ſteterat.In ſigæo fuit & æantion rhodiis conditum:in altero cornu Aiace ibi ſepulto.xxx.ſtadiorum interuallo a ſigæo & ipſo in ſtatione claſſis ſuæ.Supra æolida & partem troadis in mediterraneo eſt quæ uocatur teutrania:quam myſii antiquitus tenuere.Ibi caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per ſe etiam cũ totum myſia appellaretur.In ea epioniæ.andera:dale:ſtabulum:coniſium:tegium balcetiare:teutranie:ſarnaca:halyſerne:lycide:parthenium:cambre:oxyopum :lygdanum: appollonia:longeq; clariſſimum aſiæ pergamum:quod intermeat ſileus:præfluit titius profuſus pindaſo monte .Abeſt haud procul.elea quam in littore diximus. Pergamea uocatur eius tractus iuriſdictio.Ad eam conueniunt thiatireni:migdones:moſſini: bregmenteni:hierecõitæ:ppereni:tyarẽi:hiropoliceſes:hermacopolitæ:attaleſes:pataẽes:ſapollodonienſes:aliæq; in honore ciuitates.A rheteo dardanium oppidum paruum abeſt ſtadia.lxx. mil. inde.xviii.promontorium trapeze.Vnde primum concitat ſe heleſpontus .Ex aſia interiſſe gentes tradit Eratoſthenes ſolimorum:lelegum:bebricum:colycantiorum.trepſedorũ. Iſidorus arienos:& capratas:ubi ſit apamea condita a Seleuco rege inter cilitiam cappadociã cataoniã armeniã.Et quoniã ferociſſimas gẽtes domuiſſet initio dameã uocatam.

Inſulæ ante aſiam:pamphilium mare rhodus ſamus chius. Ca. XXXI.

INſularum ante aſiam prima eſt in canopico hoſtio nili a Canopo Menelaii gubernatore(ut ferunt)dicta.Altera iuncta põte alexandriæ colonia Cæſaris dictatoris pharus quondam diei nauigatione diſtans ab ægypto:nunc e turri nocturnis ignibus curſum nauiũ regens.Namq; fallacibus uadis alexandria tribus omnino aditur alueis maris:tegamo:poſſidonio:tauro.In phœniceo deinde mari eſt ante ioppe paria.Tota oppidum in qua obiectam beluæ Andromedam ferunt:& iam dicta arados.Inter quam & cõtinentem.l.cubita alto mari(ut auctor eſt Mutianus)e fonte dulcis aqua tuba coriis facta uſq; ad uadum trahitur.Pamphylium mare ignobiles inſulas habet.Cilicium ex quinq; maximis cyprum ad ortum occaſuq; ciliciæ ac ſyriæ obiectam:quondam nouẽ regnorum ſedẽ Huius circuitum Timoſthenes.ccccxxix.mil.d.prodidit Iſidorus.ccclxxv.mil. Longitudinem inter duo promontoria dinareta & acamãta quod eſt ad occaſum.Artemidorus.clxii. d.Timoſthenes.cc.uocatam antea acamantida.Philonides ceraſtin.Xenagoras & aſpeliã & amathuſã & macarã Aſtymõus criptõ & coliniã.Oppida ĩ ea.xv.paphos:palepaphos: curiaſ cithium:corinæum:ſalamina:amatus:lamphetos:ſaloe:amaſos:epidarum:cytri arſinoe:carphaſium:colee.Fuere & ibi cynidia:maleum:idaliũ.Abeſt ab emurio ciliciæ.l. p. Mare qd prætenditur uocant aulona cilicium.In eodem ſitu eleuſa inſula eſt & quattuor ante promontoria.Ex aduerſo ſyriæ clydes rurſuſq; ab altero capite ſtiria.Cõtra meaphaum hierie & cephia.Contrã ſalaminam ſalaminæ.In ſigeo autẽ mari illyris:telendos:attæ:leboſa .Cypriæ tres ſteriles:& dioniſia prius caretha dicta.Deinde contra tauri promontorium peſtiferæ nauigantibus chelidoniæ totidem Ab iis cum oppido leucolla:pactia:eliſia : nymphalis:meris:megiſta cuius ciuitas interiit.Multæ deinde ignobiles.Sed contra chimeram dolichiſtæ:chirogylium:crambis:arogæ:enagora.viii.mil.paſſ.dædaleon duæ cypriæ tres ſtrogylæ:& contra ſidima antiochia claucũq; uerſus amnẽ lacuſa macris didyme:hellos:cope: aſpis:& in qua oppidum interiit telandria:proximaq; caunardoſa.Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu.cxxv.mil.paſſ.Aut ſi potius Iſidoro credimus.ciii.habitata urbibus lyn

do:canyro:ialyſo:nũc rhodo.Diſtat ab alexãdria ægypti.d.lxxviii.mil.ut Iſidorus tradit.Vt Eratoſtenes.cccclxix.mil.ut mutiãus.d.a cypro.clxvi. Vocitata ẽ ãtea ophiuſa:aſteria:edria trinacria : combira:petoeſſa:atabiria ab rege.Deinde macria & oloeſa.Rhodiorum inſulæ carpatus quæ mari nomẽ dedit.Caros ac neelinia ſcyros diſtans ab gnido.xii.mil.d .porphyris antea dicta.Et eodem tractu media inter rhodum gnidũq; ſime.Cingitur . xxxvii . mil.d.Portus begninem præter octo.Præter has citra rhodum cyclops tergamõ:cordyluſa adiabetæ.iiii.Hymeos calche cum oppido ſeutluſa:dymaſtos:progne:& a gnido ciſeruſa : theriõ:arhia:galigne:cũ trib⁹ oppidis nououiſtiro:medetero & marcõneſo.Oppidũ ceranyus In cariæ oria quæ uocantur argiæ numero.xx.ethecuſa:lepſia:hireos.Nobiliſſima uero in eo ſinu co ab halycarnaſo.xv.paſſ.diſtans circuitu.c.mil.ut plures exiſtimant merope uocata.Chea ut Staphylus:meropis ut Dionyſius:dein nymphea.Mons ibi prion & nyſirion Abruptam illi puttant quæ porphyriſ ſantea dicta eſt.Hinc cariãdra cum oppido.Nec procul ab halicarnaſo pidoſus:In ceramico autem ſinu priaponneſos:hipponneſos.pſerẽ : myalampſa:emindus:paſſala:cruſa:pyrrhe:ſephiuſa:melanum:paulũq; a continente diſtãs:quæ uocata eſt cynedopolis probroſis ibi relictis a rege Alexandro.Ioniæ ora egeas & corſeas habet & icaron:de qua dictum eſt.Ladẽ quæ prius late uocabatur:atq; inter ignobiles aliquot.Diſcumelitas mileros:lucinas:mycalem:trogylias:treſpylion:argẽnõ:ſcandalion:ſamõ liberam circuitu.lxxxvii.mil.d. Aut ut Iſidorus.c.partheniam primum appellatam. Vt Ariſtotiles tradit:poſtea adriiſam:dein antemuſam.Ariſtocritus adiicit melanphilum :deĩ cypariſiam.Ab parthenio aruſam:ſtephanem.Amnes in ea imbraſus:cheſius:ibetthes.Fõtes eucarto:leucothea.Mons gergecius.Adiacent inſulæ rhipara:nyphea.Achillea par claritate ab ea diſtat.xciii.milia paſſuum cum oppido.Chios libera quam etaliã Ephorus priſco nomine appellat.Metrodorus & Cleobolus chiam a Chiõe nympha:aliqui a niue.& macrin & pytiuſam.Montem habet pillineum.Marmorchium circuitu.cxxv.mil.paſſ.colligit ut ueteres tradidere.Iſidorus.ix.mil.adiicit.Poſita eſt inter ſamum & leſbum. Ex aduerſo maxime erythrarum.Finitimæ ſunt thelluſa.quam alii dapnuſam ſcribunt.Oenuſſelaphites:eurianaſſa:arginuſa cum oppido.Iam hæ circa epheſum:& quæ Piſiſtrati uocant atinæ: myonneſos:clareuſa.In utraq; oppida intercidere.Poroſelene cum oppido.cercie:halene : cõmõe:illetia:lepria:& rheſperia:procuſe:bolbule:pheate:priapos:ſyce:melane:enareſidus: apele:dremuſa:ambydros:ſtopelos:ſicuſa:marathuſa:phyle:perhireauſa:multæq; ignobiles.Clara uero in alto theos cum oppido a chio.lxxi.mil.d. Tantundem ab erythris . Iuxta ſmyrneam ſunt periſterides.Cateria alopece.eleuſa:bachina:pyſtira:comionneſos:megale. Ante troada aſcaniæ:plateæ tres.Dein lamiæ plitaniæ duæ:platæ:ſcopelos:getone:arteidõcelæ:laguſæ:didyme.Clariſſima autem leſbos a chio.lxv.mil.paſſ.Hermete:& laſia: pelaſgia egira:æthiopiæ macaria appellata fuit nouem oppidis inclyta.Ex iis pyrrha hauſta eſt mari.Ariſbe terrarum motu ſuberſa.Antiſſam methymna traxit in ſe ipſam octo urbibus aſiæ.xxxvii.mil.paſſ.uicina.Et agamede obiit & hiera.Reſtant ereſon:pyrrha:& libera mytilenæ annibus.l.potens.Tota inſula circuitur(ut Iſidorus)clxviii.mil.paſſ.Vt ueteres.cxcv. mil.Montes habet lepethymnum:ordimum:macyſtum:creonem:olypum.A proxima continente abeſt.vii.mil.d.paſſ.Inſulæ appoſitæ ſcandalion:leucæ.v.Ex his cydonea cum fonte calido.Argẽniſe.iiii.paſſ.d.dein pheluſa pedna.Extra helleſpontum aduerſa ſigeo littori adiacet tenendus:leucophris dicta:& phœnice & lyrneſos.Abeſt a leſbo.lvi.mil.paſſ. A ſigeo.xii.mil.d.

¶Heleſpontus:myſia:phrygia:galatia:nicea:bythinia:boſphorus. ¶Ca. XXXII.

IMpetum deinde ſumit helleſpontus:& mare incumbit uorticibus limitẽ fodiens donec aſiam abrumpat europæ.Promontorium id quod appellauimus trapezã ab eo.x.mil.paſſ.ad abydum oppidum:ubi anguſtiæ ſeptem ſtadiorum.Deinde percote oppidum:lampſacum antea pytiuſſa dictum.Parium colonia quam Homerus adraſtiam appellauit.Oppidum priapos:Amnis abſepus:zelia propontis :ita appellatur ubi ſe dilatat mare.Flumẽ granicum:artage portus:ubi oppidum fuit ultra inſulam quam continenti iũxit Alexander.In qua oppidum mileſiorum cizicum antea uocitatum archõneſus & dolionis & didymis:cuius a uertice mons didymus.Mox oppida placia.ariacos :ſcylace : quorum a tergo mons olympus myſus dictus.Ciuitas olympena.Amnes horiſius:& rhyn

dacus:ante lycus uocatus.Oritur in ſtagno artinia iuxta miletopolim. Recipit mageſton
& pleroſq; alios. Aſiam bithyniaq; diſterminans.Ea appellata eſt cronia:dein theſſalis:dein
de malianda: & ſtrymonis.Hos Homerus halizonas dixit:quando præcingitur gens mari
Vrbs fuit imenſa attuſa nomine:nunc ſunt.xv.ciuitates inter quas gordiocõe:quæ iulio-
polis uocatur.& in ora daſtylos.Deinde flumẽ gebes:& intus elgas oppidum quæ germa-
nicopolis:alio nomine booſcœte.ſicut apamea quæ nunc myrina .Colophoniorum flumẽ
ethecanticus troadis finis.& myſiæ initium.Poſtea finis in quo flumẽ aſcanium:oppidum
brialion:ãnes gylas:& chios cũ oppido eiuſdẽ nominis:quot fuit ẽporiũ nõ pcul accolẽtis
phrygiæ a mileſiis qdẽ ɔditũ.In loco tñ q aſcãiæ phrygiæ uocabať.Quappť nõ alibi apti⁹ de
ea diciť. Phrygia troadi ſupiecta populiſq; a pmõtorio lecto ad flumẽ celeũ prædictis ſeptẽ
trionali ſui pte galatiæ cõternina.meridiana lycaõiæ:pyſidæ:mygdõiæ:ab oriente cappado
tiam attingit.Oppida ibi celeberrima præter iam dicta mangyra:andria:celene:coloſſe:ca-
rina:cotton.cerane.iconium:mydium.Sunt auctores tráſiſſe ex europa Myſas & Phrygos
& Thinos a quibus appellantur myſi phryges bityni:Dicendum ſimul uidetur & de gala
tia quæ ſuperpoſita agros maiori ex parte phrygiæ tenet:Caputq; quodã eius gordiũ.Qui
partem eam inſedere gallorum tololtobagi & uoturi & ambiani uocantur:qui meoniæ &
paphlagoniæ regionem Troginæ.prætenditur cappadocia a ſeptentrione & ſolis ortu: cu
ius uberrimam partem occupauere tectoſages & teutobodiaci.Et gentes quidem hæ. Po
puli uero ac tetrarchiæ omnes numero.cxcv.oppida tectoſagum ãnquira:troginorum ta-
uinum:teloſtobagorum piſinius.Præter hos celebres attalenſes:alaſenſes:comenſes:didyẽ
ſes:hieronenſes:lyſtrenæ:neapolitani.œandenſes:ſeleucenſes:ſebaſteni:timoniacenſes:the
biſeni.Attingit galatiam & pamphiliam gabaliam & milyas:qui circa barin ſunt:& cyllanti
cum & oronticum pyſidiæ tractum.Item lycaoniæ partem obigenen. Flumina ſunt in ea
præter iam dicta ſangarium:& gallus:a quo nomen traxere matris deum ſacerdotes. Nũc
reliqua in ora ario intus & bithynia bruſia ab Hannibale ſub olympo condita.Inde nicea-
xxv.mil.paſ.interueniente aſcanio lacu.Deinde nicea in ultimo aſcanio ſinu:qua prius ol-
uia & pruſias.Item altera ſub hippio monte.Fuere pythopolis:parthenopolis:gariphanta:
Sunt in ora amnes eluis:bryazon:plateneus:areus:iſiros:gendos:qui & chryſorboas.Pro-
montorium in quo megarice oppidum fuit.Inde cruſpedites ſinus uocabatur : quoniam
id oppidum uelut in lacinia erat.Fuit & aſtacum:unde & ex eo aſtacenus idem ſinus. Fuit
& libyſſa oppidum:ubi nunc Hannibalis tantum tumulus.& in itimo ſinu nicomedia bi-
thyniæ præclara.Leucadas promontorium quo includitur aſtacenus ſinus a nicomedia.
xlii.mil.quingentis paſſibus.Rurſus coeuntibus terris anguſtiæ pertinentes uſq; ad boſ-
phorum thracium.In iis galeadon libera a nicomedia.lxxii.quingentorum proceraſtis an-
te dicta.dein compuſa.Poſtea cecorum oppidum quod locum eligere neſciſſent : ſeptem
ſtadiis diſtans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis ſede.Decætero intus in bithynia
colonia apamena:agrippenſes:iuliopolitæ:bithyniotæ.Flumina ſyrium:lapſias:pharnicas:
alces:crynis:lyleus:ſcopius:hieras qui bithyniam & galatiam diſterminat.Vltra calchedo-
na:deinde chryſopolis fuit.Deinde nicopolis:a qua nomẽ etiãnum ſinus retinet. In quo
portus amyci.Deinde naulocium:promontorium eſtiæ:templum Neptuni.Boſphorus qn
gentorum paſſuum interuallo aſiam europæ iterum auferens abeſt a calchedone.xii. mil.
d.paſſ.Inde fauces primæ.viii.mil.ccl.paſ.ubi ſpiropholis oppidum fuit.Tenent oram om
nem thyni:interiora bithyni.Finis aſiæ eſt populorumq;.cclxxxii.qui ad eum locum a fi-
ne lyciæ numerantur.Spatium helleſponti & propõditis ad boſphorũ thracium.clxxxviii.
mil.paſſ.diximus. A calchedone ſigæum Iſidorus.ccc.xii.mil.d.paſſ.Inſulæ in propontide
ante cizicum elaphoneſus:unde cizicenum marmor.Eadem neuris & proconneſus dicta.
Sequuntur ophiuſa.cania:plebe:zeopelos:porphyrione:halone cum oppido dephace:po
lydora: utarceon :cum oppido. Eſt & contra nicomediam demonneſos. Item ultra hera-
cleam aduerſa bithyniæ ethynias :quam barbari bithyniam uocent. Eſt & antiochiæ &
contra fauces rhyndaci beſbicos.xviii.mil.paſſ.circuitu.Eſt & elea:& duæ rhodiæ:aſſoe:cre
binthos:magale:chalcitis:pythiodes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. VI.

PRAEFATIO.

PONTVS Euxinus antea ab inhoſpitali feritate axenos appellatus eſt peculiari íuidia naturæ ſine ullo fine indulgẽtis auiditati maris. Et ipſe in europã aſiãq; funditur. Non fuerat ſatis occeano ambiſſe terras: & pté eaꝝ aucta ianitate abſtuliſſe. Nõ irrupiſſe fractis mõtibus: calpeque africæ auulſa multo maiora abſorbuiſſe quam reliquerit ſpatia. Non per helleſpontum propontida infudiſſe iterũ terris deuoratis. A boſphoro quoq; in aliam uaſtitatẽ pãditur nulla ſatietate: donec expatianti lacus a mæoti rapinã ſibi iũgat. Inuitis hoc accidiſſe terris iditio tot ſũt anguſtiæ atq; tam parua naturæ repugnantis interualla: ad helleſpontum octingentorum uiginti paſſuum. ad boſphoros duos. uel bubus meabili tranſitu. Vnde nomen ambobus: & tanquam in diſſotiatione germanitas concors. Alitum quippe cantus canũq; latratus íuicem audiũtur. Vocis etiam humanæ commertia inter duos orbes manente colloquio niſi cum id ipſum auferunt uenti. Menſuram ponti a boſphoro ad mæotium lacum quidã fecere .xiiii. xxxviii. mil. d. paſſ. Eratoſthenes. c. minorem. Agrippa a calchedone ad phaſin. x. mil. Inde boſphorum cimerium. ccclx. mil. Nos interualla generatim ponimus comperta in noſtro æuo: quando etiam in ipſo ore cimmerio pugnatum eſt. Ergo a faucibus boſphori eſt amnis rhebas. quem aliqui rheſum dixerunt. Deinde ſyris. portus calpas. Sangaris fluuius ex íclitis. Oritur in phrygia: accipit uaſtos amnes: inter quos tembrogium & gallum. Et idem ſangarius a pleriſq; dictus coralius: a quo incipiunt mariandini ſinus: oppidumq; heraclea lyco flumini appoſitum. Abeſt a pontiore miliariis ducentis portus acone ueneno aconito dirus. Specus acheruſia. Flumina pedopiles: callichorum ſonantes. Oppidum titiũ ab heraclea. xxxviii. mil. paſ. Fluuius billis.

Gens paphlagonum & cappadocum. Ca. II.

VLtra quem gens eſt paphlagonia: quam philemeniam aliqui dixerunt: incluſam a tergo galatia. Oppidum maſtya mileſiorum. deinde cromna. Quo loco henetos adiicit. Nepos Cornelius a quibus in italia ortos cognomines eorum uenetos credi poſtulat. Seſamũ oppidũ qđ nunc amaſtris. Mons cytorus a cio. lxiii. mil. paſſ. Oppida chimolis ſtebane. Amnis parthenius. Promontorium carambis uaſto excurſu abeſt a ponti hoſtio. cccxv. mil. paſſ. uel ut aliis placuit. cccl. mil. Tantundem a cimerio: aut ut aliqui maluere. ccxii. mil. d. Fuit & oppidum eodem nomine: & aliud inde armine: nunc eſt colonia ſinope cytoros a cytoro. clxiiii. flumẽ uaretum. Gens cappadocum. Oppidum caturia iacelum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniam cappadociamq; decurrens. Oppida gangẽ caruſade. Amyſium liberum a ſinope. cxxx. mil. paſ. Eiuſdẽq; nominis ſinus tanti receſſus ut aſiam pene inſulam faciant ducentis milibus. paſ. ut amplius per continentem ad iſſicum ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu proditur tres tantum gẽtes græcas iure dici doricam: ionicam: æolicam: cæteras barbarorum eſſe. Amyſo iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo eo pompeiopolis utrũq; appellatum eſt.

Cappadocia. Ca. III.

CAppadocia intus habet coloniam Claudi Cæſaris archelaidem: quam præfluit hylas. Oppida camana: quod ſalius. neoceſarem quod lycus: amaſiam quod iris. In regione hac gazacena in colopena uero ſabaſtiam & ſabaſtopolin. Hæc parua. ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui parte habet melitam a Semiramide conditam haud procul euphrate. Diocæſariam: tiaram: caſtaliam: magnopolin: zelam. Et ſub monte atarga onyzacam: quætemiſcyra nunc cæſarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta armeniæ maiori melitene uocatur: comagenæ cataõia phrygiæ ganphauritis: ſargauraſãne cãmanene: galatiæ morimeni ubi diſterminat eos cappadox annis: a quo nomẽ traxere: antea leucoſiri dicti. A neocæſarea ſupradicta minorem armeniam lycus annis diſterminat. Eſt & ceraunus intus clarus. In ora autem ab amyſo oppidum & flumẽ ſcadiſia lycaſtum a quo themiſcyrena regio. Iris flumen deferens lycum. Ciuitas iela intus nobilis clade Triarii & uictoria C. Cæſaris. In ora annis thermodoon ortus ad caſtellum: quod uocant phanoriam: præter-

que radices amazoni montis lapſus. Fuit oppidum eodem nomine: & alia quinque amazo nicus: themiſcyra: ſortira: amaſia: comara.

Themiſtidæ regionis gentes. Ca. IIII.

NVnc matium: gentes cenarum chalibum. Oppidum cotylorum. Gentes tybareni: maſini notis ſignantes corpora. Gens macrocephali: oppidum cæſarus: portus cordulæ. Gentes bechyres buxeri. flumen melas. Gens macrones ſydoni: flumenq; ſydenum quo alluitur oppidum balemonium ab amyſo. cxx. mil. paſ. Inde flumina laſonium: melanthium & ab amyſo. lxxx. mil. paſ. Pharnace oppidum: tripolis caſtellum & fluuius. Itē philocalia: & ſine fluuio liuiopolis & a pharnace. c. mil. paſſ. Trapezus liberum uaſto monte clauſum. Vltra quod gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. mil. paſſ. diſtās. In ora autem trapezunta flumen eſt pyſites. Vltra uero gens annorumenicorum. Flumen abſarum cum caſtello cognomine in faucibus. a trapezunte. cxl. mil. paſ. eius loci atergomontiontium hiberia eſt. In ora uero eniochi: ampræutelazi. Flumina a campſeonyſis: nogrus bathis Gentes colchorum. Oppidum matium Flumen heracleum & promontorium eodem nomine. Clariſſimuſq; poſt phaſis oritur ī moſchis. Nauigaꝰ quālibet magnis nauigiis. xxxviii. M. d. p. inde minoribus longoſpatio pontibus. cxx. peruius. Oppida in ripis habuit cōplura. Celeberrima tyrida: aceum: cygnum: & in faucibus phaſin Maxime autem inclaruit ea. xv. mil. paſ. amari: ubi hippos & cyanos uaſti amnes e diuerſo in eum confluunt. Nunc hēc ſyrium tantum: & ipſum ab amne influente ibi cognominatum: uſq; quo magnarum nauium capacem eſſe diximus. & alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucum. In ora eius inſulæ ſine nomine. Abeſt a ſarro. lxxv. mil. Inde aliud flumen gariens. Gens ſaltiæ in antiquis phthirophagi dicti & alaſani. Flumen cobum e caucaſo per ſuanos fluens. Dein rhoan. Regio agritite: amnes ſigania: terſos: atelpos: chryſorboas: gēs abſyle: caſtellum ſebaſtopolis. A phaſide. c. mil. paſ. gens ſanigarum: oppidū cygnus: Flumē oppidum penius. Deinde multis noībus eniochorum gentes.

Regio colchica anchæi & cæteri eodem tractu. Ca. V.

SVbiicitur ponti regio colchica: in qua iuga caucaſi ad rhipheos montes torquentur: ut dictum eſt: altero latere in euxinum & mæotin deuexa: altero in caſpium & hircanium mare. Reliqua littora fere nationes tenēt melācleni coraxi urbe colchorum dioſcoriade iuxta fluuium antemunta. Nunc deſerta: quōdam a deo clara ut Timoſthenes in eam. ccc. nationes quæ diſſimilibus linguis uterentur deſcendere prodiderit Et poſtea a noſtris. cxxx. interpretibus negocia ibi geſta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio Caſtoris ac Pollucis aurigis putant: a quibus ortam eniochſorum gētem feram conſtat. A dioſcoriade oppidum herachleū diſtat a ſebaſtopoli. lxxx. mil. paſ. anchæni mardi cercetæ: poſt eos ſerri cæphalotomi. In intimo eo tractu phytis oppidum opulentiſſimum abeniochis direptum eſt. A tergo eius epageritæ ſarmatarum populus in caucaſi iugis. Poſt quem ſauromatæ. Ad hos confugerat Mythrydates Claudio prīcipe: narrauitque thalos iis eſſe confines qui ab oriente caſpii maris fauces attingerent ſiccari eas æſtu recedente. In ora autem iuxta cercetas flumen icaruſa cum oppido hiero: & flumine ab herachleo. cxxxvi. mil. inde promontorium cronea quo ſupercilium arduum tentorete. Ciuitas ſindica ab hiero. lxvii. mil. d. paſ. flumen ſceaceriges.

Boſphorus cimmericus: mæotis. Ca. VI.

INde ad boſphori cimmerii introitum. lxxxviii. mil. d. paſ. Sed ipſius peninſulæ inter pontum & mœtium lacum excurentis non amplior. lxxxvii. mil. d. paſ. longitudo eſt. Latitudo nuſquā intra duo iugera eonem uocant. Ora ipſa boſphori utriq; ex aſia atq; europa curuatur in mœtin. Oppida in aditu boſphori primo hermonaſa. Dein cepe mileſiorum: Mox ſtratoclia: & phanagoria: & pene deſertum apatur os: ultimoq; inhoſtio cimmerium: quod antea cerberion uocabatur.

Gentes circa mæotim. Ca. VII.

INde mæotis lacus in europa dictus. A cimero accolunt mæotici: hali: ſerni: ſerei ſcizi: gypſi. Dein tanain amnem gemino ore influentem. incolunt ſarmatæ medorū (ut ferūt) ſoboles. Et ipſi ī multa genera diuiſi. Prīo ſauromatæ: gynei: gratumenæ unde amazonū cōubia. Deī euazæ: cottæ: cizimēi: meſſeniāi: chotobocci: choatæ: cyzæ

tindarit tuſſagetæ:turacæ:uſq; ad ſolitudines ſaxoſis:conualibus aſperas:ultra quas aryphei qui ad harriſſeos pertinent montes. Tanaim ipſum ſcythæ ſilim uocát:meotim temerinda:quod ſignificant matrem maris. Oppidum in tanais quoq; oſtio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde claſomenii:& macones. Poſtea pantica penſes. Sunt qui circa mæotim ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes:a littore napras:ſupraq; eſſe donas colchis iunctos:ac montium cacuminibus. Dein carmacas oranos. nautagas:mazacas:aſcãtios. acapeatas: agagãmatas:phycers:rhimoſolos:aſconmarcos. Et ad iuga caucaſi: icatalas imaduchos :ranos:anclacas : tydios caraſtaſcos:aſutiandas. Lagoum amnem ex montibus catheis: in quem defluit opharus: ubi gentes caucadas : opharitas. Amnem menotharum imituenis ex montibus ſciſſum. Inter agdeos:carnapas:gardeos. acciſos:gabros:gregaros: Circaq; fontem imitiſſimi imituos:& a parthenos. Alii influxiſſe eos cuitas:anheetas:ſatarneos:aſampatas: Ab his tanaitas:& nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ocharium labi per cantecos & ſapeos tradunt. Tanain uero tranſiſſe ſatareos:herticeos: ſpondolicos ſynietas:amaſſos:iſſos:catacetos:tagoros:catonos:neripos:agandeos: mãdareos:ſaturcheos:ſpaleos.

¶Armeniæ duæ. ¶Ca. VIII.

Peracta eſt interior ora:omneſq; accolæ. Nunc reddantur gentes in mediterraneo ſinu. In quo multo aliter ac ueteres proditurum me non eo inficias anxia perquiſita cura rebus nuper in eo ſitu geſtis a Domitio corbulone : regibuſq; inde miſſis ſupplicibus:aut regum liberis obſidibus. Ordiemur autem a cappadocũ gente. Longiſſime hæc ponticarum oĩum introrſus recedens minorem armeniã maioremq; & comagenẽ leuo ſuo latere tranſit. Dextra uero omnes in aſia dictas gentes plurimis ſuperfuſa populis:magnoq; impetu ſcandens ad ortum ſolis & tauri iuga tranſit lycaoniam:pyſidiam: ciliciam. Vadit ſuper anthiochiæ tractum & uſq; ad cyreſtricam eius regionẽ : parte ſua quæ uocatur cotonia. contendit itaq; ibi longitudo aſiæ. xii. quinquaginta mil. paſ. efficit. latitudo. d. c. M. xl. mil.

¶Armenia maior. ¶Ca. IX.

Armenia autem maior incipit a pariedris montibus: euphrate amne ut dictum eſt: aufertur capadocæ:& qui diſcedit euphrates meſopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq; fundit ipſa:& initium meſopotamiæ facit inter duos amnes iture. Quod intereſt ibi tenent arabes orei:ſic finem uſq; in adiabenẽ præfert. Ab ea tranſuerſi iugis incluſa. Latitudinem in leua pandit ad cyrum amnem tranſuerſa in araxem. Longitudinem uero ad minorem uſq; armeniam abſaro amne in pontum defluẽte & pariedris mõtibus qui fundunt abſarum diſcreta ab illacoriis. Oritur in eniochiis montibus : quos alii coraxicos uocauere. Araxes eodẽ monte quo euphrates. vi. mil. paſſ. interuallo actuſq; amne muſi & ipſæ(ut plures exiſtimauere)a cyro defertur in caſpium mare. Oppida celebrantur in minore cæſarea:zanicopolis. In maiore arſamnote euphrati proximum. Tigri argathiocerta. In excelſis autem tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuerſæ magnitudinẽ Aufidus quinquagies centena milia prodidit. Claudius Cæſar longitudinem a dacuſa ad confinium caſpii maris. xiii. mil. paſ. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta adhiberiam diuiditur(quod certũ eſt)in præfecturas:quas ii ſtrategias uocant. Quaſdam ex iis uel ſingula regna quondã barbaris nominibus. cxx: Claudunt eã ab oriente mõtes:ſed non ſtatim ceraunii:nec a diabene regione. Quod interſt ſpatii cõpreheni tenent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra diabeni tenẽt. Per conualles autẽ proximi armeniæ ſunt menobardi:& moſcheni. Adiabenẽ tigris & montiũ ſinus munii cingunt. Ab leua eius regio medorum eſt: & proſpectus caſpii maris. ex oceano hoc ut ſuo loco dicemus funditur: totũq; caucaſis montibus cingitur. Horum incolæ per confinium armeniæ nunc dicentur.

¶Albania hiberia. ¶Ca. X.

Planitiem omnem a cyro uſq; albanorum gens tenet. Mox hiberum diſcreta ab iis amne oeazane in cyro e caucaſis montibus defluente. Præualent oppida albaniæ cabalaca. Hiberiæ pharmaſus iuxta flumen neoris. Regio thaſiæ : & triare uſq; ad partedoros montes. Vltra ſunt colchicæ ſolitudines:quarum a latere ad ceraunios uerſo armenochalibes habitãt. Et moſchorũ tractus ad hiberũ amnẽ in cyrũ defluentem : & infra eos ſucaſani:& deinde macherones ad flumen abſarum. Sic plana ad deuexa optinentur.

Rurſus ab albaniæ confinio tota montiũ fronte gentes ſiluorum fere & infra lupeniorum mox diduri & ſodii.

Portæ caucaſiæ. Ca. XI.

AB his ſunt portæ caucaſiæ magno errore a multis caſpiæ dictæ: ingẽs naturæ opus & montibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus ſubter medias amne dyriodori fluente. Citraq; in rupe caſtello quod uocatur cumania cõmunito ad arcendas trãſitu gẽtes inumeras: ubi loci terrarũ orbe portis diſcluſo: ex aduerſo maxime armaſtis oppidi hiberum a portis caucaſiis per montes gurduuos ualli. Suani indomitæ gentes auri tantum metalla fodiunt. Ab iis ad pontum uſq; eniochorum plurima genera: mox achæorum. Ita ſe habet terrarum ſinus e clariſſimis. Aliqui inter pontũ & caſpium mare. ccclxxv. mil. paſſ. non amplius intereſſe tradiderunt. Cornelius Nepos. cl. mil. tantis interim anguſtiis infeſtatur aſia. Claudius Cæſar a cimerio boſphoro ad caſpiũ mare. cl. M. prodidit eaq; perfodere excogitaſſe Nicanorem Seleucum quo tempore ab Ptolomeo Ceraunio ſit interfectus. A portis caucaſiis ad pontum. cc. mil. paſſ. eſſe conſtat fere.

Inſulæ in ponto. Ca. XII.

INſulæ in ponto planiteæ ſiue cyaneæ. ſiue ſymplegades. Deinde apollonia tynnimas dicta: ut diſtingueretur ab ea quæ eſt in europa. Diſtat a continente paſſibus mille. Cingitur. iii. mil. & contra pharnaceam calcheritis: quam græci ariem dixerũt ſacramq; Marti: & in ea uolucres cum aduenis pugnaſſe pennarum ictu.

Gentes in ſcythico oceano. Ca. XIII.

NVnc omnibus quæ ſunt interiora aſiæ dictis rhipheos montes tranſcendat animus dextraq; littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluens aſiam ſcyticus a ſeptemtrione: ab oriente eous: a meridie indicus uocatur. uarieq; per ſinus & incolas in cõplura nomina diuiditur. Verum aſiæ hæc quoq; magna portio appoſita ſeptẽtrioni iniuria ſyderis rigentis uaſtas ſolitudines habet. Ab extremo aquilone ad initiũ oriẽtis æſtiui ſcytæ extra eos Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui poſuere: pluribus in europa dictos. Primũ inde noſcitur promõtorium celtice lytarmis. Fluuius carãbucis: ubi laſſata cum ſyderum ui rhipheorum montiũ deficiunt iuga. Ibiq; arimpheos quoſdam accepimus haud diſſimilem hyperboreis gentem. Sedes illi nemora. Alimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis uiriſq; in probro exiſtimatur. Ritus clementis: itaq; ſacros haberi narrant inuiolatoſq; eſſe etiam feris acolarum populis. Nec ipſos modo: ſed illos etiam qui ad eos ꝑfugerint. Vltra eos plane iam ſcythæ cimerii: ciſianthi: georgi: & amazonũ gens. Hæc uſq; ad caſpiũ & hircanium mare. Namq; id erumpit ſcytico oceano in aduerſa aſiæ plurib⁹ nominibus accolarũ appellatũ celeberrimis duobus caſpio & hircano. Non minus hoc eſſe q̃ pontum euxinum Clytharcus putat. Eratoſthenes ponit & menſurã ab exortu ad meridiem per caduſiæ & albaniæ oram quinquies quadringenta ſtadia. Inde per aratiaticos: amarbos hyrcanos: ad oſtium zoni fluminis quater octingenta ſtadia. Ab eo & oſtiũ laxatiſum mille quadraginta. Quæ ſũmã efficit quindecies. lxxv. mil. paſſ. Artemidorus hinc detrahit xxv. mil. paſſuum. Agrippa caſpium mare genteſq; quæ circa ſunt & cum iis armeniam dĩſterminans ab oriente oceano ſerico: & ab occidente caucaſi iugis a meridiæ tauri a ſeptẽtrione oceano ſcythico patere qua cognitum eſt. ccccxc. mil. paſſuũ. in lõgitudinem. ccxc. mil. in latitudinem prodidit. Non deſunt uero qui eius maris uniuerſum circuitum a freto uigintiquinq; mil. paſſuum tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in longitudinẽ ſpatioſis. At ubi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium lacum ab ore diſcedẽs ſythici arcus ut auctor eſt. M. Varro ſimilitudine. Primus ſinus appellatur ſcythicus: utrunq; enim accolunt ſcythæ: & per anguſtias inter ſe cõmeant. Hinc nomades & ſauromathæ multis nominibus: illinc abzoæ nõ paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipſum faucium tenent udini: ſcytarum populus. Deinde per oram albaniæ (ut ferunt) ab Iaſone orti. Ante quos mare quod eſt albanum nominatur. Hæc gens ſuperfuſa montibus caucaſis ad cyrum amnem armeniæ confinium atq; hyberiæ deſcendit ut dictum eſt. Super maritima eius udinorumq; gente ſarmatæ: utidorſi: aroteres prætenduntur. Quorum a tergo indicatæ iam amazones & ſauromatides. Flumina per albaniam decurrunt in mare caſos & albaneos. Deinde cambyſes in caucaſiis ortus

montibus:mox cyrus in coraxitis ut diximus·Oram omnem a caucaſo præaltis rupibus in acceſſo patere.cccc.xxv.paſſuum auctor eſt Agrippa.a ciro caſpium mare uocari incipit:ac colūt caſpii. Corrigēdus eſt error in hoc loco multorum:& eorum etiā qui in armenia res proxime cum corbulone geſſere.Nāq; ii caſpias appellauere portas hiberie:quas caucaſias diximus uocari.Situſq; depicti & inde miſſi hoc nomē inſcriptum habent.Et Neronis principis cōminatio ad ſpias portas tendere dicebatur cum peteret illas:quæ per hiberiā in ſarmatas tendunt uix ullo propter appoſitos mōtes aditu.Ad caſpium mare ſunt alie caſpiis gentibus iunctæ:quod dignoſci non poteſt niſi in comitatu rerum Alexandri magni. Nāq; perſarum regna quæ nunc parthorum intelligimus inter duo maria perſicum & hyrcanum caucaſiis iugis attolluntur utrinq; per deuexa laterum.Armeniæ maiori a frōtis parte quæ uergit in cōmagenem cephea ut diximus copulatur:eiq; ad diabene aſſiriorū initium.Cuius pars eſt arbelitis:ubi Darium Alexander debellauit proxima ſyriæ. Totam eā macedones mygdoniam cognominauerunt a ſimilitudine.Oppida alexandria:item antiochia:q̄ nyſibim uocant. Abeſt ab artaxatis.d.ccl.mil.paſ.Fuit & ninus impoſita tigri ad ſolis occaſum ſpectans quondam clariſſima.Reliqua uero fronte qua tendit ad caſpiū mare a trapatene:ab armenia etene regione diſcreta araxæ.Oppidū eius gaze ab artaxatis quadringenta quinquaginta.mil.paſ.Totidem ab ecbathanis medorū quorum pars ſunt atrapateni.

¶Media caſpiæ portæ caucaſiæ. ¶Ca. XIIII.

ECbatana caput mediæ eſt.Seleucus rex condidit.A ſeleutia magna.d.ccl.mil.paſſ. a portis uero caſpiis.xx.mil.Reliqua mediorum oppida phiſaganzaga.apamea:raphane cognominata.Cauſa portarum nominis eadem quæ ſupra : interruptis anguſto tranſitu iugis ita ut uix ſingula meent plauſtra:longitudine.viii.mil.paſ.toto opere manu facto.Dextra leuaq; ambuſtis ſimiles īpendēt ſcopuli ſitiente tractu per.xxxviii.M. paſ.anguſtias impedit corriuatus ſalis e cautibus liquor atq; eadem emiſſus.Præterea ſerpentium multitudo niſi hyeme tranſitum non ſinit.

¶Gentes circa hyrcanum mare. ¶Ca. XV.

ADiabenis connectuntur carduci quondam dicti:nunc cordueni præfluente tigri.is pratitæ paredoni appellati qui tenent caſpias portas.In is a latere occurrunt altero deſerta parthiæ & cythenis iuga.Mox eiuſdem parthiæ amœniſſimus ſitus qui uocatur choara.Duæ urbes ibi parthorum appoſitæ quondam medis cauliope:& alia i rupe iſſatis quondam.Ipſius uero parthiæ caput hecathōphylos abē a portis.cxxxiii.M. paſſuum.Ita parthorum quoq; regna foribus diſcluduntur. Egreſſos portis excipit protinus gens caſpica ad littora uſq; quæ nomen portis & mari dedit.Leua mōtoſa. Ab ea gente retroſus ad cyrum amnē produntur.ccxx.mil.paſ.Ab eodem amne ſi ſubeatur ad portas cc.mil.paſ.Hunc enim deinde cardinem Alexandri magni itinera facere. Ab iis portis ad indiæ principium ſtadia.xv.d.clxxxx.mil.procedendo ad bactra oppidum:q; appellant zariaſtā miles tria milia.d.cc.mil.Inde ad artaxatem amnem.v.mil.

¶Item gentes. ¶Ca. XVI.

A Caſpiis ad orientē uerſus regio eſt a pauortene dicta & in ea fertilitatis inclitæ locus clareiū mons:gēres papyri:nariaci:ſtauri: hyrcani : a quorū littoribus idē mare hyrcaniū uocari incipit a flumine ſyderi.Citra id amnes maziris:ſtraor:oīa ex caucaſo.Sequitur regio margiane apricitatis inclyte:ſola in eo tractu uitifera. Vndiq; incluſa mōtibus amœnis:ambitu ſtadiorum quingentorū:difficilis aditu propter harenoſas ſolitudines per.cxx.mil.paſ.Et ipſa cōtra parthiū tractum ſita.In qua alexander alexandriam cōdiderat:qua diruta a barbaris Anthiocus Seleuci filius eodē loco reſtituit ſelcciam. Nam interfluente:amargo qui corriuatur in zotaleis maluerat illam Antiochiam appellare.Vrbis amplitudo circuitum.lxx.ſtadiis.In hanc Orodes Romanos craſſana clade captos deduxit.Ab huius excelſi per iuga cauquaſi protenditur ad bactros uſq; gens mardorum fera ſui iuris.Ab eo tractu gētes oceani cōmori:berdrigei:harmartopi:cemari:cōmani : mirrhaſi:aremandri:ianæi. Flumina mādrū:cridinū. Vtraq; coraſini:gaudari:araſini : parcani: arange:parraſini:maratiani:naſotiani:arſilegi:quos græci caduſios appellauere: maticoni. Oppidum heraclea ab Alexandro conditum:quod deinde ſubuerſum ac reſtitutum Antiochus achaideappellauit.Dribrices:quorum medicos fines ſecat oaxus amnis ortus in la

cu oaxo.Syrmatæ:oxi tagenioci:bateni:ſaraparæ:bactri: quorum oppidum zariabaſtes q̄ poſtea bactrū a flumine appellatum eſt.Gens hæc optinet aduerſa mōtis paropaniſi & aduerſus fontes indi.Includuntur flumine ocho.Vltra ſogdiani oppidum panda & in ultimis eorum finibus alexandria ab Alexandro magno cōditum oppidum. Aræ ibi ſunt ab Hercule & libero patre conſtitutæ.Item Cyro & Semitamide atq; Alexandro.Finis omnium eorum dictus ab illa parte terrarum includente flumine laxere:quod ſcythe ſylin uocant.Alexāder militeſq; eius tanain putauere eſſe.Tranſcendit eum amnē Demoas Seleuci & Antiochi regū dux:quē maxime ſequimur in is.araſq; Apollini dydimeo ſtatuit.

Scytarum gentes. Ca. XVII.

Vltra ſunt ſcytarum populi.Per ſe illos ſacas uniuerſos appellauere a proxima gēte.Antiqui arameos.Scythe ipſi perſas chorſaros:& caucaſum montē graucaſum hoc eſt niue candidū.Multitudo populorum innumera & quæ cum parthis ex æquo degat.Celeberrimi eorum ſacæ:maſſagetæ:dagæ:eſſedones:aſtacæ:rhumnici:peſtithomototi:hiſti:hedones:camæ:camacæ:euchatæ:cotieri:antariani piacæ:arimaſpi:antea cacidiri:aſſai: oetei: ibi napei interiſſe dicunť & appellæi. Nobilia apud eos flumina mādaragreū & caſpaſum.Nec in alia parte maiorem auctorum inconſtantiam crādo propter innumeras uagaſq; gentes.Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe & alexander magnus prodidit: &.M. Varro talem prælatum Pompeio iuxta res gerenti mithridatico bello:magnitudine haud dubie influentium amnium uictō ſale. Adiicit idem pompeii ductu exploratū in bactros.vii.diebus ex india perueniri ad icarum flumen:quod in oxum influat. Et ex eo per caſpium in cyrum ſubuectos.Et quinq; non amplius diebus terreno itinere ad phaſin in pontum indicas poſſe deuehi merces.Inſulæ toto eo mari multæ.Vulgata una maxime tuzaga.A caſpio mari ſcythicoq; oceano in eam curſus inflectitur ad orientē cōuerſa littorum fronte.Inhabilis eius prima pars a ſcythico promōtorio obniues. Proxima inculta ſæuitia gentiū antropophagi ſcythæ inſident humanis corporibus ueſcentes. Ideoq; iuxta uaſte ſolitudines ferarumq; mutitudo haud diſſimilem hominum imanitatem obſidens.Iterum deinde ſcythæ:iterūq; deſerta cum beluis uſq; ad iugum incumbens mari quod uocant tabin.Nec ante dimidiam ferme longitudinem eius ore quæ ſpectat æſtiuum orientem inhabitatur illa regio.Primi ſuut hominum qui noſcantur:ſeres lanitio ſiluarum nobiles:perfuſam aqua depectens frōdium caniciem. Vnde geminus fœminis noſtris labor redordiendi fila:rurſūq; oſtendi tam multiplici opere:tam longinquo orbe penitus ut in publico matrona tranſluceat.Seres mites quidem ſed & ipſis feris perſimiles.Cœtum reliquorum mortalium fugiunt:cum cōmertia expectant.Primum eorum noſcitur flumen pſitaras.p̄ximum carabi:tertium lanos:aquo promontorium:chryſe ſinus:cyrnaba flumen:attanos ſinus.Et gens hominum attacorum apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus: eadem qua hyperborei degunt temperie De iis priuatim condidit uolumē Amometus: ſicut Ecateus de hyperboreis.Ab attacoris gentes thynni & phocari & iam indorū caſiri introrſus ad ſcythas uerſi humanis corporibus ueſcūtur.Nomades quoq; indiæ uagantur.Sunt qui ab aquilone contingit ab ipſis & cyconas dixere:& briſanos Sed inde(ut plene conſentiūt omnes)emodi montes aſſurgunt.Indorūq; gens incipit non eo tantum mari adiacens:uerum & a meridiano quod indicum appellauimus quecq; pars orienti aduerſa recto pretenditur ſpatio ad flexum & initium indici maris.xviii.lxxv.mil.paſ.colligit. Deinde qua flectitur in meridiem.xxiiii.lxxv.mil.paſ.ut Eratoſthenes tradit uſq; ad indum qui eſt ab occidente finis indiæ.Cōplures autem totam ipſius longitudinem.xl.dierum noctiumq; uelifico nauium curſu determinauere.Et a ſeptētrione ad meridiem.xxviii.l.mil. paſ. Agrippa longitudinis.xxxiii.mil.latitudinis.xxiii.mil.prodidit.Poſſidonius ab æſtiuo ſolis ortu ad hibernum exortum metatus eſt.Eam aduerſam galliæ ſtatuens:quam ab occidēte æſtiuo ad occidentem hibernū metabatur totam a fauonio.Itaq; obuerſam eius uenti afflatu iuuari indiā:ſalubrēq; fieri haud dubia rōne docuit.Alia illius cæli facies. Alii ſyderū ortus.Binæ meſſes in anno.Binæ æſtates media inter illas hyeme eteſiarū flatu.Noſtra uero brumali.Lenes ibi auræ.mare nauigabile.Gentes & urbes innumerabiles:ſi quis omnes p̄ſequi uelit.Et enim patefacta eſt nō modo Alexandri magni armis regumq; qui ei ſucceſſere:circumuectis etiam in hyrcanum mare & caſpiū Seleuco & antiocho:præfectoq; claſſis

eorum Patrochle: Verum & aliis auctoribus græcis qui cum regibus indicis morati ſunt
ſicut Megaſthenes & Dionyſius a Philadelpho miſſus ex ea cauſa uires quoqꝫ gentiũ ꝑdi
dere. Non tamen deeſt diligentiæ locus: adeo diuerſa & incredibilia traduntur. Alexandri
magni comites in eo tractu indiæ quem ſubegerant ſcripſerunt .xv. mil. oppidorum fuiſſe
nullum cõminus gentiũ nouem. Indiãqꝫ tertiã partem eſſe terrarũ omnium. Multitudiné
gentium ĩnumerã probabili ſane ratione. Indi enim prope gentiũ ſoli nunq̃ emigrauere fi
nibus ſuis. Colliguntur a libero patre ad alixãdrum magnum reges eorum .cliii. annis. vi.
mil. ccccii. adiiciunt & menſes tres. Amniũ mira uaſtitas. Proditur alexandrũ magnũ nul-
lo die minus ſtadia ſexcenta nauigaſſe in indo: nec potuiſſe ante menſes quinqꝫ enauigare
adiectis paucis diebus: & tamen minore gange eſſe conſtat. Seneca etiam apud nos Mega
ſthenes tentata in die cõmentatione .lx. amnes eius prodidit. Gentes duodeuiginti centũ-
qꝫ. Par labor ſit montes enumerare. Iungũtur inter ſe hymaus: hemodus: paropaniſus: cau
caſus. p. a. R. a. quibus tota decurrit. in planitiem ĩmenſam & ægypto ſimilem. Verũ ut ter
rena demonſtratio intelligatur. Alexandri magni ueſtigiis inſiſtamus. Diognetus & Betõ
itinerum eius menſores ſcripſere a portis caſpiis hecatõphylõ partorum quot diximus mi-
lia eſſe. Inde Alexandriam arion quã urbé is rex condidit. d. lxxv. mil. Inde ad prophitaſiã
drangarum. cxcix. mil. ad cricaſiorũ oppidum. d. lxv. Inde orthoſpanũ. clxxv. mil. Inde Ale-
xandri oppidum. l. mil. in quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri reperiuntur. Hanc ur-
bem ſub ipſo caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen chepta & oppidum indorum peuco-
datim. ccxxvii. mil. Inde ad flumen indum & oppidum taxilla. lx. mil. ad hydaſpen. fluuium
clarum. cxx. mil. ad hyſpaſin non ignobilioré. lxix. cccxc. mil. qui fuit Alexandri itinerũ ter
minus exuperato tamen amne ariſqꝫ in aduerſa ripa dicatis. Epiſtole quoqꝫ regis ipſius cõ
ſentiunt iis. Reliqua inde Seleuco Nicnoari peragrata ſunt: ad heſidrum. clxix. mil. Iomanẽ
amnem tantũdem. Exemplaria aliqua adiiciunt. v. mil. paſſ. Inde ad gangem. cxii. mil. ad ro
daphã. clxix. mil. Alii. cccxxv. mil. In hoc ſpatio produ͂t ad calinipaxa oppidum. clxvii. d. alii
cclxv. mil. Inde ad cõfluẽtem iomanis amnis & gangis. d. cxxv. M. Pleriqꝫ adiiciũt. xiii. mil.
ad oppidũqꝫ polypodra. ccccxxv. Ad oſtium gangis. d. cxxxviii. mil. d. gentes quas memo-
rare non pigeat a montibus hemodis: quorum promontorium hymaus uocatur: incolarũ
lingua niuoſum ſignificante: iſari: coſyri: izgi: & per iuga chiſotoſagi: multarumqꝫ gentiũ
cognomen bracmanæ: quorũ macco calingæ flumina pumas & cãnas: quod in gangæ influ
it ambo nauigabilia. Gentes calingæ proxime mari: & ſupra mandei: malli: quorum mons
mallus: tractuſqꝫ eius finis ganges.

Fluuius ganges. Ca. XVIII.

HVnc alii incertis fontibus ut nilũ: rigantemqꝫ uicina eodem modo: alii in ſcythicis
montibus naſci dixerunt. Influere in eum. xix. amnes. Ex iis nauigabiles præter iam
dictos crenacam: uamam: rhumuobã: caſphagũ: ſonũ: Alii cum magno fragore ipſi
us ſtatim fontis erumpere deiectũqꝫ per ſcopuloſa & abrupta ubi primũ molles planities
contingat in quodam lacu hoſpitari. Inde lenem fluere: ubi minimũ. viii. mil. paſſuum lati-
tudine. Vbi modicum ſtadiorum. c. Altitudine nuſq̃ minore paſ. xx. mil.

Gentes indiæ. Ca. XIX.

NOuiſſime gentes gandaridum: calignarũ. Regio pertalis uocatur. Regi. lxx. milia
peditum: equites mille: elephanti. d. cc. in procintu bellorũ excubãt. Nãqꝫ uita mi-
tioribus populis indorũ multipartita degitur. Alii tellure exercent. militiã alii ca-
peſſunt. merces alii ſuas euehunt. Res externas inuehũt reſpublicas optimi ditiſſimiqꝫ tẽpe
rant. Iudicia reddũt. Regibus aſſidẽt. Quintũ genus celebratæ illic & prope in religionem
uerſæ ſapientiæ deditũ: uoluntaria ſemper morte uita accenſo prius rogo finit. Vnũ ſuper
hoc eſt ſemiferũ ac plenũ laboris ĩmenſi: a quo ſupradicta cõtinẽtur uenãdi elephãtes do-
mandiqꝫ. Iis arant. Iis inueunt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicant: militãtqꝫ pro fi-
nib⁹. Delectum in belua uires & ætas atqꝫ magnitudo faciũt. Inſula in gãge eſt magnæ am
plitudinis gẽté cõtinés unã modo galicã noíe. Vltra ſiti ſunt modubæ molindæ. Vbere cũ
oppido eiuſdẽ noís magnifico modroeſi: præti: caliſſæ: ſaluri: ſaſſulæ: colubæ. orcuſæ: aba-
li: taluctæ: Rex horum peditum. l. mil. equitum iiii. mil. elephantorũ. cccc. in armis habet.
Validior deinde gens andare plurimis uiciis. xxx. oppidis: quæ muris turribuſqꝫ muniun-

tur.Regi præbet peditum centum milia equitum duo milia:elephantos mille.Fertiliſſimi
ſunt auri dardæ:ſetæ uero argenti.Sed omnium in india prope nõ modo in hoc tractu po-
tentiam claritatemq; antecedunt praſi ampliſſima urbe ditiſſimaq; palibotra. Vnde quidã
ipſam gentem palybotros uocant imo non tractum uniuerſum a gange. Regi eorum pedi-
tum ſexcenta milia equitum.xxx.milia elephantorum.ix.milia per omnes dies ſtipendian-
tur.Vnde coniectatio ingens opum eſt.Ab iis in interiore ſitu monædes & ſuari: quorum
mons malleus:in quo umbræ ad ſeptétrionem cadunt hyeme:æſtate in auſtrum per ſenos
mẽſes:ſeptétriones i eo tractu ſemel in anno apparere:nec niſi.xv.diebus Beton auctor eſt
Hoc idem pluribus locis indiæ fieri Megaſthenes.Auſtrinum polum indi dramaſa uocãt
Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit.Inter oppida methora & cyriſobor-
ca.A gange uerſa ad meridiem plaga tinguntur ſole populi iam quidem infecti: nondum
tamen ethiopum modo exuſti:q̃tum ad indum accedunt:tantum colore præferunt ſydus
Indus ſtatim a praſiorum gente quorum in montanis pygmi traduntur.Artemidorus in-
ter duos amnes.xxi.paſſuum intereſſe tradit.

Indus fluuius. Ca. XX.

INdus ſandus ab incolis appellatus in iugo caucaſi montis quod uocatur paropa-
nyſus aduerſus ſolis ortum effuſus:& ipſe undeuiginti recipit amnes. Sed clariſſi-
mos hydaſpen quattuor alios afferẽtẽ: cantabrã tres.Per ſe uero nauigabiles ace-
ſinum & hypaſin quadam tamen aquarum modeſtia nuſq̃ latior quinquaginta ſtadiis: aut
altior.xv.paſ.ampliſſimã inſulam efficiens:quæ praſiane nominatur: & aliam minoré quæ
pacale.Ipſe per.xii.xl.paſſ.paucifſimis auctoribus nauigatus: & quodam ſolis comitatu in
occaſum uerſus oceano infunditur.Menſurã in ora ad eum ponam ut inuenio generatim:
quanq̃ inter ſe nullæ congruant.Ab oſtio gangis ad promõtorium galigon & oppidũ dã-
dagula.d.cc.xxv.mil.paſ.Ad tropina.xii.mil.xxv.Ad perimulæ promontorium:ubi eſt cele-
berrimum indiæ emporium.d.cccl.ad oppidum in inſula quã diximus patalam.d.cxx.mil.
paſſuũ. Gentes montanæ inter eum & iomanem ceſi:cetriboni ſilueſtres:Deinde megallæ
quorum regi quingenti elephanti.peditum & equitum numerus incertus.Chryſei: para-
ſange:aſangi:tigri:fera ſcatentes.Armant peditum.xxx.mil.elephãtos.ccc. equites.d.ccc.
Hos includit indus montiũ corona circundatos & ſolitudinibus.d.cxxv.mil.infra ſolitu-
dines dari ſuræ.iterũq; ſolitudines per.clxxxvii.mil.paſ.plerũq; harenis ambientibus haud
alio modo quã inſulas mari.Infra deſerta hæc maltecoræ:ſingæ:marohæ:rarungæ:morun-
tes:& maſuæ:pangungæ:ialii.Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent:inco-
læ liberi & regum expertes multis urbibus montanos optinẽt colles.Nareæ deinde quos
claudit mons altiſſimus indicorum capitalia.Huius incolæ alio latere late auri & argenti
metalla fodiunt.Ab iis oraturæ.Quorum regi elephanti quidem.x.milia. Sed amplæ ui-
res peditum. Varetatæ qui ſub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;.
Odombocræ ſalabaſtræ orate urbe pulchra foſſis paluſtribus munita:per quas crocodilli
humani corporis auidiſſimi aditum niſi ponte non dant.Et aliud apud illos laudatur oppi-
dum automela impoſitum littori quinq; amnium in unum confluente concurſu emporio
nobili regi eorum elephantos mille.dc.peditum.cl.equitum.v. Pauperior charmarum rex
elephantos.lx.paruaſq; reliquas uires.Ab iis gens pande ſola indorum regnata fœminis.
Vnam Herculi ſexus eius genitam ferunt:ob idq; grationem regno donatam præcipuo.
Ab ea deducentis originem imperitant.ccc.oppidis peditum.cl.mil.elephantis quingen-
tis.Poſt hanc trecentarũ urbium ſyrieni:deranzæ:poſingæ:buze:gogiarei:umbræ: nereæ:
brancoſi:nobundæ:cocondæ:neſei:pedatritæ:ſalobriſæ oloſtræ: patalã·inſulã attingentes
a cuius extremo littore ad caſpias portas.xviii.xxv.mil.produntur.Hic deinde accolunt i-
dum aduerſus eos euidenti demonſtratione amatæ:boligæ:gallitalutæ:diuri:megari: or-
dabæ:meſæ:abhiſuri:ſyleni.Mox deſerta in.ccl.M.paſſuum. Quibus exuperatis organa-
gæ:abaortæ:ſibaræ:ſuertæ:& ab iis ſolitudines prioribus pares. Dein ſarophages: ſorgæ:
baragomatæ:umbriteq;:quorum duodecim nationes ſinguliſq; binæ urbes.Aſeni triũ ur-
bium incolæ.Caput eorum bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomẽ ibi ſe-
puto conditum.Mutaui ſuper hos caucaſo ſubiecti.Soleadæ ſundre trangreſſiſq; indum
& cum eo decurrentibus ſamarabriæ:ſambraceni:briſabritæ:orſiandi:ſenitaxilæ cum urbe

celebri.Iam in plana demiſſo tractu cui uniuerſo nomen amandræ.Populi quattuor peu colitæ:arſagalitæ.:geretæ aſoi.Et enim plerique ab occidente non indo amne determinant: ſed adiiciũt quattuor ſatrapias: gedroſos archaotas.arios paroppãyſidas:laſdas:

Arii.& iunctæ gentes. Ca. XXI.

Ultimo fine cophetæ fluuio:quæ omnia ariorum eſſe aliis placet.Necnon & nyſam urbem plerique indiæ aſcribunt:montemque merum Libero patri ſacrum. Vnde origo fabulæ Iouis fœmine editum. Item aſpagonas gentem uitis & lauri & buxi pomorumque omnium in grætia naſcentium fertilem.Quæ memoranda & prope fabuloſa de fertilitate terræ ac genere frugum arborumque aut ferarum aut uolucrum & aliorum animalium traduntur:ſuis quæque locis in reliqua parte operis cõmemorabuntur. Quattuor uero ſatrapiæ mox paulo ad taprobanam inſulam feſtinante animo. Sed ante ſunt aliæ pe talæ quã ſignificauimus in ipſis faucibus indi triquetra figura.ccxx.mil.paſſuum latitudine.Extra oſtium indi chryſæ & argyræ fertiles metallis ut credo.Nam quod aliqui tradidere aureum argẽteũque iis ſolum eſſe haud facile crediderim.Ab iis.xx.mil.paſ.crocale. ab ea.xii.mil.paſ. bibaga oſtreis & cõchyliis referta.Deinde toralliba.ix.mil.paſſuum a ſupradicta multeque ignobiles.

Taprobane inſula. Ca. XXII.

TAprobanẽ alterum orbem terrarum eſſe diu exiſtimatum eſt antichthonum appellatione.Vt liqueret inſulam eſſe Alexandri magni ætas reſque præſtitere. Oneſicritus claſſis eius præfectus.elephãtos ibi maiores bellicoſioreſque quã in india gigni ſcripſit.Megaſthenes flumine diuidi incolaſque paleogones appellari:auri margaritarumque grandium fertiliores q̃ indos.Eratoſthenes & menſuram prodidit longitudinis.vii.mil.ſtadiorum.latitudinis quinque mil.nec urbes eſſe:ſed uicos ſeptingentos.Incipit ab eoo mari. inter ortum occaſumque ſolis indiæ prætenta:& quondam credita. uiginti dierum nauigatione a praſiana gente diſtare:mox quia papiraceis nauibus armamẽtiſque nili peteretur ad noſtrarum nauium curſus.vii.dierum interuallo taxato.Mare intereſt uadoſum: ſenis nõ amplius altitudinis paſſibus:ſed certis canalibus adeo profundum ut uallæ anchoræ ſidãt Ob id nauibus utrinque proræ:ne per anguſtias aluei circũagi ſit neceſſe. Syderum in nauigando nulla obſeruatio.Septẽtrio non cernitur.Sed uolucres ſecum uehunt emittentes ſæpius meatumque earum terras petentium comitantur. Nec pluſq̃ ternis menſibus in anno nauigant.Cauent a ſolſtitio maxime centum dies tunc illo mari hyberno .Hactenus a priſcis memorata.Nobis diligentior noticia Cladii principatu contingit.Legatis etiam ex inſula aduectis.Id accidit hoc modo: Annii:Plocamii qui maris rubri uectigal a fiſco rede merat libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hipPuros portum eius inuectus hoſpitali regis clementia ſex menſium tempore ĩbutus alloquio percontanti poſtea enarrauit Romanos & Cæſarem mirum in modum inauditos iuſticia:ille ſuſpexit quod pares pondere denarii eſſent in captiua pecunia:cum diuerſæ imagines indicarẽt a pluribus factos.Et hoc maxime ſollicitatus ad amicitiam legatos quattuor miſit principe eorum Rhachia.Ex iis cognirum.d.eſſe oppida portum cõtra meridiem appoſitum oppido paleſimundo omnium ibi clariſſimo ac regia ducentum paſ. Lebis ſtagnum intus megilba tricentum ſeptuagintaquinque milia paſuum ambitu:inſulas pabuli tantum fertiles complexum.Et ex eo duo amnes erumpere paleſimum dum iuxta oppidum eiuſdem nominis influentem in portum tribus alueis quinque ſtadiorum arctiſſimo quindecim ampliſſimo. Alterum ad ſeptẽtrionem indiamque uerſus cydara nomine.Proximum eſſe indiæ promontorium quod uocatur colaicum quatridui nauigatione:medio in curſu ſolis inſula incurrente.Mare id colore peruiridi: præterea fruticoſum arboribus iubas earum gubernaculis deterrentibus. Septemtriones uergiliaſque apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur. Lunam quidem apud ipſos non niſi ab octaua ad.xv.ſupra terram aſpici fatentes. Canopum lucere noctibus ſydus ingens & clarum.Sed maxime mirum iis erat umbras ſuas in noſtrum cælum cadere non in ſuum:ſoleque a leua oriri & in dextra occidere potiuſq̃ e diuerſo.Idem narrauere latus inſulæ quod prætenderetur indiæ decẽ milia ſtadiorum eſſe ab oriente hyberno ultra montes emodos. Særas quoque ab ipſis aſpici: notos etiam cõmertio patriæ mabaciæ commeaſſe eo aduenis ibi feras occurſare.Ipſos ue

ro excedere hominum magnitudinem:rutilis comis:ceruleis oculis : oris ſono truci nulli
commertio linguæ.Cætera eadem quæ noſtri negociatores.Fluminis ulteriore ripa mer-
ces poſitas iuxta uenalia tolli ab iis ſi placeat permutatio non aliter odio triſtiore luxuriæ
q̄ ſi perducta mens illuc uſq; cogitet quid & quod petatur & quare.Sed ne taprobane qui
dem quãuis extra orbem a natura relegata noſtris uitiis caret:aurum argentumq; & ibi in
præcio.Marmor teſtudinis ſimile. Gemmæ margaritæq; in honore multo præſtantiores.
Et totus luxuriæ noſtræ cumulus ipſorum opes maiores eſſe dicebant: ſed apud nos opu-
lentiæ maiorem uſum.Seruum nemini.Ne in diem aut interdiu ſomnum. Aedificia mo-
dice ab humo extentia.Annonam nunq̄ augeri.Non fora lites ue eſſe.Coli Herculem.Eli
gi regem a populo ſenecta clementiaq; liberos non habentem:& ſi poſtea gignat abdica-
ri:ne fiat hereditarium regnum.Rectores ei a populo.xxx.dari:nec niſi plurium ſententia
quemq̄ capite dãnari:ſic quoq; appellationem eſſe ad populum.lxx.iudices dari: ſi liberẽt
ii.reum amplius.xxx.iis nullam eſſe dignationem grauiſſimo probro. Regi cultum Liberi
patris:cæteris arabum:Regem ſi quid delinquat morte mulctari nullo interimente : ſed
auerſantibus cunctis & commertia etiam ſermonis negantibus. Feſta uenatione abſumi.
Gratiſſimam eam tigribus elephantiſq; conſtare.Agros diligenter colli. Pomis abundare.
Eſſe in piſcatu uoluptatem teſtudinum maxime : quarum ſuperficie familias habitantium
contegi tanta reperiri magnitudine. Vitam hominũ centũ annis modicam.Hæc comperta
de taprobane.Quattuor ſatrapiæ quas in hunc locum diſtulimus ita ſe habent.

Capiſſenæ:dariti.carmania. Ca. XXIII.

Proximis indo gentibus montana capiſſenæ habent capiſſam urbem:quam diruit
Cyrus: Aracoſia cum oppido & flumine eiuſdem nominis:quod quidam cutim di-
xere a ſemiramidæ conditum.Amnis hermandus præfluens per abeſtem rhacoſio-
rum proximos iis meridie ad partem arochatarum faciunt dexendruſos:a ſeptentrione pa
ropanyſidas.Cartana oppidum ſub caucaſo:quod poſtea cecogtonis dictum. Hæc regio
eſt ex aduerſo bactrianorum.Deinde eius oppidum alexandria a conditore dictum. Sin-
draci:daugalæ:parapianæ:cantaces:magi. Ad caucaſum cadruſi oppidum ab Alexandro
conditum.Infra hæc omnia ora arabindo.Ariana regio abuſta feruoribus:deſertiſq; circũ
data. Multa tamen interfuſa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios
tonderon & aroſapen.Oppidum artacoãnarius amnis:qui præfluit alexandriam ab Alexã
dro conditam.Patet oppidum ſtadia triginta. multoq; pulchrius(ſicut Acticinus tradit.)
artacabane.Item ab Antiocho munitum ſtadia quinquaginta.Deinde doriſci gẽs: Amnes
pharnacotis:oppradus:prothaſia.Oppidum zaraſparum drangæ:argetæ: zarangæ: gedru
ſi.Oppida peucolis:lymphorta:methoricum:deſerta:Amnis manaim.Augutiri gens. Flu-
mem boru.Genſurbi flumen nauigabile ponamus pandorum finibus. Item cairus ſuaro-
rum oſtio portuoſus.Oppidum condrigrãma. Flumen cophes. Influunt in eum nauiga-
bilia ſadarus: paroſpus : ſodinus:Arianæ partem eſſe dararim aliqui uolunt: menſuramq;
produnt utriuſq; longitudine.xix quinquaginta milium paſſuum:latitudine dimidio mi
norem quã indiæ.Alii gedruſos & ſyros poſuere per centũ trigintaquattuor mil.paſſuum
mox ichthiophagos.Oritas propria non indorum lingua loquentes per.cc.mil.paſſu.Inde
poſuere arborum gentem per.cc.mil.paſſuum.Ichthiophagos omnes Alexãder uetuit pi-
ſcibus uiuere.Vltra deſerta deinde carmania : ac perſis atq; arabia.Sed priuſq̄ hæc genera
tim perſequamur:indicare cõuenit quæ prodit Oneſicritus claſſe Alexandri circũuectus
in mediterranea perſidis & indiæ narrata proxime a iuba:Deinde eam nauigationem quæ
his annis comperta ſeruatur hodie. Oneſicriti & Narchi nauigatio nec nomina habet mã
ſionum nec ſpatia.Primũq; xylenopolis ab Alexandro condita unde cœperunt exordium
Iuxta quod flumen aut ubi fuerit non ſatis explanatur:hæc tamen digna memoratu pro-
duntur.Ab iis oppidum a Nearcho conditum in nauigatione ea.Flumen nabrum nauium
capax contra inſulam diſtans.lxx.ſtadiis. Alexandria condita a Leonato iuſſu Alexandri in
finibus gentis.Argenuus portu ſalubris.Flumen tuberum nauigabile:circa quod paritæ
Deinde ichthiophagi tam longo tractu ut.xx.dierum ſpatio prænauigauerint inſulã: quæ
ſolis appellatur:& eadem cubile nympharum rubens in qua nullum non animal abſumit
incertis cauſis.Ori gens.Flumen carmaniæ hytanis portuoſum & auro fertile. Ab eo pri-

mum ſeptentriones apparuiſſe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus: nec totis unquam. Achemenide uſque illo tenuiſſe. Aeris & feri metalla & arſinici & mini exercere. Inde promontorium carmaniæ eſt. Ex quo in aduerſo ora ad gẽtem arabiæ macas traiectus diſtat. l. mil. paſ. Inſulæ tres quarũ orada tantũ habitatur aq̃næ a cõtinenti. xxv. mil. p. Inſulæ quattuor intimo in ſinu ante perſida. Circa has hidri marini uicenum cubitorum adnatantes tenuere claſſem. Inſula acrotadus. Item gauratæ: in quibus chiana gens. Flumen hyperis in medio ſinu perſico onerariarum nauium capax. Flumen ſitiogagus: quo ſpaſargatas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirſtimus. Inſula ſine nomine. Flumen granius modicarum nauium capax per ſuſianem fluit. Dextera eius accolunt deſimontani: qui bitumẽ perficiunt. Flumen zarotis oſtio difficili niſi peritis. Inſulæ duæ paruæ. Inde uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis. Per euripos tamen quoſdam peragitur. Oſtium euphratis. Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta cariacem. Inde tigiſuſa. Feſtos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt ſeptimo menſe poſtquam digreſſus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis die. Sic Alexandri claſſis nauigauit. Poſtea a ſagyro arabiæ promontorio patalen fauonio quem hypalum ibi uocant peti certiſſimum uidebatur. xiii. mil xxxii paſ. æſtimatione. Secuta uero ætas propiorem curſum tutioreq̃ indicauit ſi ab eodem promontorio zizerum amnẽ portum indiæ peteret. Diuque ita nauigatum eſt donec cõpendia inuenit mercator: lucroque india admota eſt Quippe omnibus annis nauigatur ſagittariorum cohortibus impoſitis. Etenim pyratæ maxime infeſtabant. Nec pigebit totum curſum ab ægypto exponere tunc primum certa notitia pateſcente. Digna res. Nullo anno minus hic quingentiſſimis imperii noſtra exhauriente india & merces remittente: quæ apud nos centuplicato ueniant. Mille milibus paſſ. ab alexandria abeſt oppidũ iuliopolis. Inde nauigant nilo coptum. ccciii. mil. paſ. qui curſus eteſiis flantibus peragitur xv. diebus. A copto camelis itur aquationum ratione manſionibus diſpoſitis. Prima appellatur hydreum. xxxii. Secunda in monte diei itinere. Tertia in altero hydremate a copto. xcv. Deinde in monte. Mox ad hydreum Apollonis a copto. clxxxiiii. mil. paſ. Rurſus i mõte. Mox ad nouum hydereum copto a. ccxxxiii. paſ. Eſt & aliud hydreum uetus. Troglodyticum nomĩatur: ubi præſidium excubat diuerticulo duum milium. Diſtat a nouo hydremate quattuor mil. paſ. Inde bẽrenice oppidum ubi portus rubri maris a copto. cclviii. paſſ. ſed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter æſtus: & ſtatim die abſumuntur totum a copto berenicem inter. xii. conficitur die. Nauigare incipiunt æſtate media ante canis ortum: aut ab exortu protinus. Veniuntq̃ circiter. xxx. die ocelin arabiæ: aut canẽ thuriferæ regionis. Eſt & tertius portus qui uocatur muza: quem indica nauigatio non petit nec niſi thuris odorumq̃ arabicorũq̃ mercatores. Intus oppida regia eius: unum appellatur ſaphar: aliudq̃ ſabe. Indos autem petentibus utiliſſimum eſt ab oceli egredi. Inde uento hipalo nauigant diebus. xl. ad primum emporium indiæ. Muzirum non expetendum propter uicinos pyratas qui optinent locum nomine hydras: neq̃ eſt abundans mercibus. Præterea longe a terra abeſt nauium ſtatio: lintribuſq̃ efferuntur onera quæ geruntur. Regnabat ibi cum proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gentis necaidon: qui uocatur becare. Ibi regnat paridion: longe ab emporio mediterraneo diſtãte oppido quod uocatur moduſa. Regio autem ex qua piper monoxilis lintribus becarẽ conuehunt uocatur contionara: quæ omnia gentium portuum ue aut oppidorum nomina apud neminem priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex india renauigãt menſe ægyptio tybi incipiente noſtro decembri: aut utiq̃ mechiris ægypti intra diem ſextum quod fit intra idus Iañ. noſtras. Ita euenit ut eodem anno remeent. Nauigant autem ex india uẽto uulturno & cum intrauere rubrum mare africo uel auſtro. Nunc reuertemur ad propoſitum. Carmaniæ oram patere duodecies. l. mil. paſſ. Nearchus ſcripſit. Ab initio eis ad flumen ſabin. c. mil. paſſ. Inde uineas coli & arua. Flumen iananin. xxv. mil. ſpatio. Regio uocatur armixia. Oppida carmaniæ zetis. Alexandria. Irrũpit deinde & hac parte geminum mare in terras quod rubrum dixere noſtri græcia erythreum a rege erythra. Aut ut alii ſolis repercuſſu talẽ reddi colorẽ exiſtimãtes. Alii ab harẽa terraq̃. Alii tali aquæ ipſius natura.

Sinus perſicus & arabicus. Ca. XXIIII.

SEd duos diuiditur ſinus. Is qui ab oriente eſt perſicus appellatur. xxv. mil. paſſ. cir

cuitu: ut Eratoſthenes tradit ex aduerſo eſt arabia.cuius.xii.mil.paſſ.eſt longitudo .Rur-
ſus altero ambitur ſinu arabico nominato:oceanum qui influit azanium appellant. Perſi-
cum introitum.v.mil.paſſ.latitudinis.alii quattuor fecerunt.Ab eo ad intimum ſinum re-
cto curſu.xi.mil.xxv.propemodum conſtat eſſe & ſitum eius humani capitis effigie .One
ſicritus & Nearchus ab indo amne in ſinum perſicum:atq; illic babylonem ab euphratis pa
ludibus ſcripſerunt.xxv.mil.paſſ.eſſe.In carmaniæ angulo ſunt chelonophagi teſtudinũ
ſuperficie caſas tegentes.Carne ueſcentes.A flumine arabi promontorium ipſum inhabi-
tant:præter capita toto corpore hirti coriiſq; piſcium ueſtiti.

Caſcandrus inſula parthorum regna. Ca. XXV.

AB horum tractu indiam uerſus caſcandrus deſerta inſula in oceano.mil.paſſ. tradi-
tur.Iuxta eam freto influente ſtoidis quæſtuoſa margaritis a promontorio.Carma
nis iunguntur armozei.Quidam interponunt arbios.ccccxii.mil.paſſ.toto littore.
Ibi portus macedonum:& aræ Alexandri.In promontorio amnes ſiccamas:dein dratinus
& ſalſus.Ab eo promontorium themiſteas.Inſula aphrodiſias habitatur.Inde perſidis ini-
tium ad flumen oratim:quo diuiditur ab elimaide.Contra perſidem inſulæ philos Caſan-
dra aracha cum monte præalto Neptuno ſacra.Ipſa perſis aduerſus occaſum ſita optinet
littora.d.l.mil.paſſ.etiã in luxum diues in parthorum iampridem tranſlata nomẽ. Horum
de imperio nunc paucis.Regna parthorum duodeuiginti ſunt omnia.Ita enim diuidunt
prouintias circa duo ut diximus maria:rubrum a meridie:hyrcanum a ſeptentriõe.Ex iis.
xii.quæ ſuperiora dicuntur incipiunt a confinio armeniæ caſpiiſq; littoribus pertinent ad
ſcythas:cum quibus ex æquo degunt.Reliqua.vii.regna inferiora appellantur.Quod ad
parthos attinet: ſẽper fuit parthia ĩ radicibus mõtium ſæpius dictorum:qui omnes eas gẽ-
tes prætexunt.Habent ab ortu arios a meridie carmaniam & arianos. Ab occaſu medos a
ſeptentrione hyrcanos.Vndiq; deſertis cincta.Vlteriores parthi nomades appellantur. Ci-
tra deſerta.Ab occaſu urbes eorum quas diximus iſſatis & calliope.Ab oriente æſtiuo py-
ropum:ab hyberno maia.In medio hecatõpylos.Arſace regio niſea parthienæ nobiles: ubi
alexandropolys a conditore.

Media:meſopotamia:babylon:ſeleutia. Ca. XXVI.

NEceſſarium eſt in hoc loco ſignare & medorum ſitum:terrarũq; faciem circunage-
re ad perſicum mare:quo facilius deinde reliqua noſcantur media ab occaſu trãſ-
uerſa obliqua a parthiæ occurens utraq; regna includit.habet ipſa ab ortu caſpios
& parthos:a meridie ſithacenem & ſuſianem & perſida:ab occaſu adiabenen:a ſeptentriõe
armeniam:perſæ rubrum mare ſemper accoluere:propter quod is ſinus perſicus uocatur.
Regio ibi maritima cyribolus .Quia uero ipſa ſubit ad medos megalla appellatur locus
arduo montis aſcenſu per gradus introitu anguſto ad perſopolin caput regni dirutam ab
Alexandro.Præterea habet in extremis finibus laodiceam ab Antiocho cõditam.Inde ad
orientem magni optinent fraſargida caſtellum:in quo Cyri ſepulchrum eſt.Et horum ẽg
bathana oppidum tranſlatum ab Dario rege ad montes.Inter parthos & arianos excurrũt
parathaceni.His gentibus & euphrate inferiora regna includũtur.Reliqua dicemus a me
ſopotamia excepto mucrone eius arabumq; populis in priore dictis uolumine.Meſopota
mia tota aſſyriorũ fuit uicanti diſperſa:præter babylona & ninum.Macedones eam in ur
bes congregauere propter ubertatem ſoli.Oppida præter iam dicta habet ſeleutiam: lao
diceam: arthemitam.Item in arabum gente qui arroei uocãtur & mardani:antiochia: quæ
a perfecto meſopotamiæ.Nicanore condita nicanõria uel arabes uocatur . Iunguntur iis
arabes.Introrſus eldamarii. Super quos ad pellacontam flumen bura oppidum:ſalmani
& maſei arabes.Gordiacis uero iuncti aloni:per quos zerbis fluuius in tigrin cadit:azones:
ſilices:montani:& orontes.Quorum ad occidentem oppidum gauecamela.Item ſue in ru
pibus.Supra ſiciclaſſi.iii.mil.paſſ.per quos lycus ex armenia fertur.Abſitris ad hybernũ ex
ortum Azochis oppidum.Mox in campeſtribus oppida dioſpage:polyteba: ſtratonigea:
anthemus.In uicinia euphratis incephorium:quod ut diximus Alexander iuſſit cõdit pro
pter loci oportunitatem.Dicta eſt in zeumate apamia:ex qua oriẽtem potentes excipit op-
pidum apprime munitum quondam ſtadiorum.lxx.amplitudine:& ſatraparum regia ap-
pellatum:quo tributa conferebantur:nunc in arcem redactum.Durant ut fuerant haba-

ta:& dictu Pompei magni terminus Romani imperii oruros.A zeuamate.ccl.mil.paſ.Sūt
qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum: ubi eum diximus ſidi:ne præ-
cipiti curſu Babyloniā infeſtaret.Ab aſſyriis uero uniuerſis appellatum armalchar: quod
ſignificat regium flumen.Qua deriuatur oppidum fuit agrani e maximis: quod diruere
perſe.Babylō chaldaicarum gentium caput diu ſummam claritatem optinuit in toto orbe
propter quam reliqua pars meſopotamiæ aſſyriæq́; babylonia appellata eſt.lx.mil.paſſ.am-
plexa:muris ducenos pedes altis quinquagenos latis.In ſingulos pedes ternis digytis men
ſura ampliore quam noſtra:interfluo euphrate mirabili opere utroq́;.Durat adhuc ibi Io-
uis Beli templum.Inuentor hic fuit ſyderalis ſcientiæ.Cætero ā circuitu ſolitudinem red-
dit exhauſta uicinitate ſeleuciæ ob id conditæ a Nicanore ītra nonageſimum lapidem incō
fluentem euphratis foſſa perducti atq́; tigris:quæ tamen babylonia cognominatur.Libera
hodie:ac ſui iuris macedonumq́; moris.Feruntur ei plebes urbanæ ſexcētæ eſſe.Situm ue
ro mœnium aquilæ pandentis alas.Agrum totius orientis fertiliſſimum.Inuicem ad hanc
exhauriendam & theſiphōtem iuxta tertium ab ea lapidem in callonitide condidere par-
thi:quod eſt nunc caput regni.Et poſtquā nihil proficiebatur nuper Vologeſus rex aliud
oppidum uelogeſocertam in uicino condidit.Sunt etiam in meſopotamia oppida hippare
num chaldeorum doctrina clarum.Et hoc ſicut babylon iuxta flumen narragam:qui de-
dit ciuitati nomē.Moros hipparenorum perſe diruere.Orcāi quoq́; tertia chaldeorū do-
ctrina in eodem ſitu locantur ad meridiem uerſi.Ab iis notitæ & orthophanitæ & græcio
chantæ.Euphrate nauigari babylonem & perſico mari.ccccxxii.mil.paſſ.tradunt Nearchus
& Oneſicritus.Qui uero poſtea ſcripſere a ſeleucia.ccccxc.mil.Iuba a babylōe caracē.clxxv
mil.d.Fuere aliqui ultra babylonem continuo alueo priuſquā diſtrahitur ī irrigua.lxxxvii
mil.Vniuerſo autem curſu.xi.mil.paſ.Inconſtantiam mēſuræ diuerſitas auctorum facit:cū
perſę quoq́; ſchœnos & paraſangas alia menſura determinent.Vbi deſinit alueo munire
ad confinium caracis accedente tractu ſtatim infeſtant attali latrones:arabum gens.Vltra
quos ſcientie.Ambitu uero euphratis nomades arabiæ uſq́; ad deſerta ſyriæ:unde in meri
diem flecti eum diximus ſolitudines palmirenas relinquentem.Seleucia abeſt a capite me
ſopotamiæ euphraten nauigantibus undecies.xxv.mil.paſ.A mari rubro ſi tigri nauige-
tur.cccxx.mil.A zeumate.d.xxvii.Zeuma a ſeleucia ſyriæ ad noſtrū littus.cxxxii.mil.paſ.
Hæc eſt ibi latitudo terrarum inter duo maria.Parthici uero regni.d.ccccxliiii.mil.paſ.Eſt
etiamnum oppidum meſopotaminæ in ripa tigris circa confluentes:quod uocant digbani.

¶ Flumen tigris. ¶ Ca. XXVII.

SEd & de tigri ipſo dixiſſe conueniat:oritur in regione armeniæ maioris fonte con
ſpicuo in planicie.Loco nomē elogoſine eſt.Ipſius qua tardior fluit,Vnde concitā
tur:a celeritate trigris incipit uocari.Ita appellant medii ſagittam.Influit in lacum
arethiſſam omnia illata pondera ſuſtinentem:& nitrum nebulis exhalātem.Vnum genus
ei piſcium eſt:& hic aquæ tranſcurrentis nono miſcetur alueo:ſicut nec e tigri piſces in la
cum tranſnatant.Fertur autem & curſu & colore diſſimilis.Tranſuectuſq́; occurrēte tau
ro mōte in ſpecu mergitur.Supterq́; lapſus a latere altero eius erumpit locus uocatur zo
roanda.Eundem eſſe manifeſtum eſt quod demerſa perfert.Alterum deinde tranſit lacū:
qui teſbidis appellatur:rurſuſq́; ī cuniculos mergitur.& poſt.xxv.mil.paſſ.circa nympheū
redditur tam uicinum arſaniæ.Fluere eum in regionem arheni Claudius Cæſar auctor eſt
ut & cum intumuere confluant:nec tamen miſceantur.Leuineiōr arſanias innatatiiii.mil.
ferme ſpatio.Mox diuiſus in euphratrem mergitur.Tigris autem ex armenia acceptis flu
minibus claris partheni agnice pharione arabas oreos adiabenoſq́; diſterminans:& quam
diximus meſapotamiam faciens luſtratis montibus choridiorum circa apameam meſenes
oppidum:citra ſeleuciam babyloniam.cxxv.mil.paſſ.diuiſus in alueos duos.Altero meri-
diem ac ſeleuciam petit meſenen perfundens.Altero ad ſeptentrionem flexus eiuſdem gē
tis tergocampos caucas ſecat.Vbi remiauere aquæ paſitigris appellatur.Poſtea recipit ex
media hidaſpen:atq́; ut diximus inter ſeleuciam & theſiſphōtem uectus in lacus chaldai
cos ſe fundit:eoſq́;.lxx.mil.paſ.amplitudine implet.Mox uaſto alueo profuſus dextra ca-
racis oppidi infertur mari perſico decimo ore.Inter duorum omnium hoſtia.xxvi.mil.paſ.
fecere.Aut ut alii tradunt.vii.mil.utroq́; nauigabili.Sed longo tempore euphratem præ-

cluſere orcheni & accolæ agros rigantes:nec niſi poſt tigrin defertur in mare.Proxima ti-
gri regio paropotamia appellatur.In ea dictum eſt de meſene.Oppidum eius dibitach.Iun-
gitur callonitis cum teſiphonte:non palmetis modo:uerũ & olea pomiſq; aliiſq; arbuſtis
nobilis.Ad eam peruenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabenoſq; ueniens ſupra
echatenen & perſidem.Callonitis abeſt a perſide.cccclxxx.mil.paſſ.Tantum a caſpio mari et
aſſyria abeſſe compendio itinerum aliqui tradunt.Inter has gentes atq; meſenen ſytacene
eſt:eadem arbelitis & palęſtinæ dicta.Oppidum eius ſytace græcorum ab ortu eſt & ſabda
ta.Ab occaſu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotum.Item apameæ cui
nomẽ Antiochus matris ſuæ impoſuit.tigris circunfunditur.Hæc diuiditur archoo. Infra
eſt ſuſiane:in qua uetus regia perſarum ſuſa a Dario Hiſtapis filio condita.Abeſt a ſeleu-
cia babylonia.ccccl.mil.paſſ.Tantũdem ab egbatinis medorum per montem charbantum
in ſeptentrionali.Tigris alueo oppidũ eſt barbethace.Abeſt a ſuſis.cxxxv.mil.paſſ.Ibi mor
talium ſoli aurum in odio contrahunt.Id defodiunt ne quo cui ſit in uſu.Suſianis ad oriẽ-
tem uerſus iunguntur oxii latrones & mizeorum.xl.populi liberæ feritatis.Supra eos pa
rent parthuſi mardi & ſaitæhyi qui prætenduntur ſupra helimaida:quam perſidi in ora iũ
ximus.Suſa a perſico mari abſunt.ccl.mil.paſſ.qua ſubiit ad eam claſſis Alexãdri paſitigri
intus ad lacum chaldaicum uocatur aphle.unde ſuſa nauigatione.lxv.mil.d.paſſ. abſunt.
Suſianis ab oriente ſunt choſei.Supra choſieos ad ſeptentrionem meſabenæ ſub monte cã
balido:qui eſt caucaſi ramus.Inde molliſſimo tranſitu in bactros. Suſianen ab helemaide
diſterminat amnis euleus ortus in medis:medioq; ſpatio cuniculo conditus:ac rurſus ex-
ortus per meſobatenem lapſus circuit arcem ſuſarum ac Dianæ templum auguſtiſſimum
cum illis gentibus & ipſe in magna cerimonia ſit.Siquidem reges non ex alio bibũt:& ob
id in longinqua portant.Recipit amnes edippum præter aſylum a montibus perſarum ue
niẽtem ad unum ex ſuſianis oppidum.Iuxta eum magoga a carace.xv.paſ.Quidam hoc ĩ
extrema ſuſiane ponunt ſolitudinibus proximum.Infra euleum elymas eſt: in ora iuncta
perſidi:a flumine orati ad caracẽ.ccxl.mil.paſ.Oppida eius ſeleucia & ſoſirate appoſita mõ
ti caſyro Oram quæ præiacet minorum ſyrtium uice diximus inaceſſam cœno plurimum
limi deferentibus brixia & ortacea amnibus madente:& ipſa elymaide in tantum ut nullus
ſit niſi circuitu eius a perſide aditus.Infeſtatur a ſerpentibus quos flumina deportant:pars
eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regna de quo dicemus
expoſita prius.M.Agrippæ ſententia.Namq; is mediam & parthiam & perſidem ab orien
te indo:ab occidente tigri:a ſeptentrione tauro caucaſo:a meridie rubro mari terminatas
patere in longitudinẽ terdecies.cxx.mil.paſſ.In latitudine.d.cccxl.prodidit.Præterea me-
ſopotamiam ab oriente tigri:ab occaſu euphrate:a ſeptentrione tauro:a meridie mari per
ſico incluſam longitudine octingentorum.mil.paſ.latitudĩe.ccclx.Charax oppidum per
ſici ſinus intimum a quo arabia eudemon cognominata excurrit:habitatur in colle manufa
cto inter confluentes dextra tigrin:leua euleum.iii.mil.paſ.laxitate conditum eſt. Primũ
ab Alexandro magno colonis ex urbe regia durine:quæ tum interiit deductis: militũq; ĩ-
utilibus ibi relictis Alexandriam appellari iuſſerat:pagumq; pelleum a patria ſua quem pro-
prie macedonum fecerat.Flumina id oppidum expugnauere.Poſtea Antiochus reſtituit
quintus regum & ſuo nomine appellauit.Iterumq; infeſtatum Paſſiones Sogdonaci filius
rex finitimorum arabum quem iuba ſatrapem Antiochi fuiſſe falſo tradit oppoſitis moli
bus reſtituit:nomẽ ſuum dedit emunito ſitu iuxta in longitudinem.vi.mil.paſſ. Latitudi
ne paulo minus.Primo fuit a littore ſtadiis.x.& maritimum etiam ipſanda porticus habet
Iuba uero prodente.l.mil.paſſ.Nunc abeſſe a littore.cxx.mil.Legati arabum noſtriq; nego
tiatores qui inde uenere affirmant.Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ flu
minibus inuectæ.Magis id mirum eſt æſtu longe ultra id accedente non repercuſſa.Hoc
in loco genitum eſſe Dionyſiũs terrarum orbis ſitus recentiſſimum auctorem cõſtat: quẽ
ad cõmentanda omnia in orientem præmiſſit Diuus Auguſtus ituro in armeniam ad per-
thicas arabicaſq; res maiore filio.Non me præterit:nec ſum oblitus ſui queq; ſitus diligẽ-
tiſſimũ auctorem uiſum nobis in introitu huius operis.In hac tamen parte arma Romana
ſequi placet nobis:Iubãq; regem ad eundem Claudium Cæſarem ſcriptis uoluminibus de
eadem arabica expeditione.

Arabia:nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris inſulæ. Ca. XXVIII.

ARabia gentium nullis poſtferenda amplitudine longiſſima a monte amano a regio
ne ciliciæ comaginiſq; deſcendit ut diximus multis gentibus eorum deductis illo
a Tigrane magno ſponte uero ad mare noſtrum littuſq; ægyptiaticum ut docui-
mus. Necnon & in media ſyriæ ad libanum montem penetrantibus nubeis quibus iungũ-
tur ramiſi Deinde teranzi:deinde patami. Ipſa uero peninſula arabia intra duo maria rubꝝ
perſicumq; percurrens quodam naturæ artificio ad ſimilitudinem atq; magnitudinem ita-
li maris etiam circunfuſa. In eãdem etiam cæli partem nulla differentia ſpectat. Hæc quoq;
in illo ſitu. Fœlix eius populus . A noſtro mari uſq; ad palmitenæ ſolitudines diximus. Re
liqua nunc inde peragemus. Nomades infeſtatoreſq; chaldeorum ſcenite ut diximus clau
dunt:& ipſi uagi:ſed tabernaculis cognominati:quæ ciliciis metantur ubi libuit. Deinde
nabathei oppidum incolunt petram nomine in cõualle paulo minus.ii.mil.paſſ.amplitudi-
nis circundatum montibus inacceſſis amne interfluente. Abeſt a gaza oppido littoris no-
ſtri.d.c.mil.a ſinu perſico. Huc conuenit utrumq; biuium eorum :qui ſiriæ palmiram pe-
tiere:& eorum qui ab gaza uenerunt. A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quõ
dam claris & Semiramide conditis abeſamide & ſoroactia. Nunc ſunt ſolitudines. Deinde
eſt oppidum quod characenorum regi paret in paſitigris ripa forath nomine. In quo a pe-
tra conueniunt characeni. Inde.xii.mil.paſſ.ſecundo æſtu nauigant. E parthico enim regno
nauigantibus uicus theredon. Infra confluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldei
optinent dextra nomades ſcenitæ. Quidam & alia duo oppida longis interuallis tigris per
nauigari tradunt barbathiam:mox thumatham:quod abeſt a petra decem dierum nauiga
tione. Noſtri negociatores dicunt characenorum regi parere:& apatneam ſitam ubi reſta
gnatio euphratis cum tigri confluat. Itaq; molientes incurſionem parthos operibus abie-
ctis inundatione arceri. Nunc a charace dicemus oram Epiphanio primum exquiſitam:lo-
cus ubi euphratis hoſtium fuit flumen ſalſum promontorium chaldone uoragini ſimilius
quam mari per.l.paſſ.ore flumen achana:deſerta.c.mil.paſ.uſq; ad inſulam barum . Sinus
capeus quem accolunt gaulopes & chatei. Sinus gerraicus. Oppidum gerra.v.mil.paſſ.am
plitudine turres habet ex ſalis quadratis molibus. A littore.l.mil.paſſ.regio attenæ. Ex ad
uerſo tilos inſula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cum oppi-
do eiuſdem nominis. Iuxtaq; altera in ora promontoria eius.xxii.d.paſſ. Vltra magnas aſ-
pici inſulas tradunt ad quas non ſit peruentum. Fluminis ambitũ.cxii.mil.d.paſſ.a perſi-
de lõgius abeſſe : adiri uno alueo anguſto. In inſula aſgilia gentes nocheti:zurachi:borgo
di:catharrei:nomades. Flumen cynos. Vltra nauigationem in compertam ab eo latere pro-
pter ſcopulos tradit iuba. Prætermiſſa mentione oppidi omanorum batraſa aues & toma-
mẽ quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omen & athane:quæ nunc op-
pida maxime celebrari a perſico mari noſtri negotiatores dicunt a flumine canis:ut iuba
tradit mons aduſto ſimilis. Gentes epimaranitæ.mox ichthiophagi. Inſula deſerta. Gentes
bathymi. Eblitei montes. Inſula omœmus. Portus machorbe. Inſulæ etaxalos. Onchobrice
gens cadei. Inſulæ ſine nominibus multæ. Celebres uero iſura rhinnea & proxima in qua
ſciptæ ſunt ſtellæ lapideæ litteris incognitis. Goboea portus:bragæ inſulæ deſertæ. Gens
caludei:dabanegoris regio. Mons orſa cum portu. Sinus duatus. Inſulæ multæ. Mons tri-
coriphos . Regio cardalena. Inſulæ ſolanidæ:capina. Item ichthiophagorum. Deinde glari.
Littus hãmæum:ubi auri metalla . Regio canauna. Gentes apitami:gaſani: Inſula deuuade
Fons goralus garpheti. Inſulæ alaea & amnamethus . Gens clare. Inſulæ chelonitis.ichthio-
phagon:multhe. Eodanda deſerta baſag. Multæ ſabeorum:Flumina tharnar:amnum. Inſu
læ dolicæ. Fontes daulotes dota. Inſula epteros:labâis:coboris:ſambracate:& oppidum eo
dem nomine incontinenti. A meridie inſulæ multæ:maxima camari:flumen myſecros:por
tus leupas. Scenitæ ſabæi. Inſulæ multæ. Emporium eorum acila:ex quo in indiam nauiga
tur. Regio amithoſcuta:damnia. Mizi maiores & minores:drimati:naumachæ. Horũ pro-
montorium contra carmaniã eſt.diſtat.l.mil.paſ. Mira res ibi traditur. Numẽiũ ab anticho
rege miſenæ præpoſitum ibi uiciſſe. Eodem die claſſe æſtuq; reuerſo.iterũ equitatu contra
pſas dimicantem & gemina trophea eodem in loco ioui ac Neptuno ſtatuiſſe. Inſula in al
to ob id iacet ogyris clara Rutha rege ibi ſepulto. Diſtat a cõtinẽte.cxxv.mil.paſ. Cicuitu
cxii.mil.d. Nec minus altera clara in azanio mari dioſcyrida diſtãs a ſiagro extimo promõ-

torio.cclxxx.mil.paſ.Reliqui in continente a noto etiãnum autaride in montes octo dierũ tranſitus.Gentes larẽdani gataphani:cebrãnitæ pluribus oppidis:ſed maximis nagia & thõna templorum.lxv.Hæc eſt amplitudinis ſignificatio hoc promontorium:a quo ad continẽtem troglodytarum.l.mil.paſ.thoani:acthei:catamocitæ:tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:cerbani.ſabæi arabum propter thura clariſſimi ad utraq; maria porrectis gentibus.Oppida eorum in rubro littore mærine:marma:corolia:ſabatra.Intus oppida naſcus. cardaua : carnus:& quo merces odorum deferunt tomala.Pars eorum atranitæ quorum caput ſobota le.lx.templa muris includens.Regia tamẽ eſt omnium mare libata.Sinũ optinet.xciiii. mil. paſ.refertum inſulis odoriferis.Atramitis in mediterraneo iunguntur.Miſei mare accolũt: & elamitæ.Oppidum eiuſdem nominis.Iis iunguntur cagulatæ.Oppidum ſibi:quod græci apoten uocant arſicodani.Vadei oppido magno:baraſei:lechieni:ſygaros inſula:quã canes non intrant expoſitiq; circa littora errando moriuntur.Sinus intimus in quo leanite qui nomen ei dedere.Regia eorum agra:& in ſinu leaniar:uel ut alii elana. Nam & ipſum ſinum noſtri elaniticum ſcripſere:alii alaniticum.Artemidorus alaniticum.Iuba leniticum circuitus arabiæ a caraceleana colligere proditur quadragies octies.lxv.paſſ.Iuba paulo minus.xl.mil. putat.Latiſſima eſt a ſeptentrione inter oppida horoeum & caracen. Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur.Nabatheis thimaneos iunxerunt ueteres:nunc ſunt taueni:ſuelleni:arraceni:arreni.Oppidum in quo omnis negotiatio conuenit:hemuatæ:analitæ.Oppida domada:egrata:mudei.Oppidum badanatha:charei.Oppidum charitati achoali.Oppidum phoda:ac minei a rege cretæ Minoe(ut exiſtimant)originem trahentes: quorum charmei oppidum.xiiii.mil paſſ.marriba baramalcum:& ipſum non ſpernendum. Itẽ carnon rhãmei:& horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois.Hemerite maſſala Oppida hamirei:ſannei:chantace:bactias:haima.Oppidum gedranite:ampre:iliſanite: bachilite:ſammei:amathei.cum oppidis neſſa & cenneſſeri:Samareni cun oppidis saiace ſcantate:bacaſcami.Riphearma oppidum quo uocabulo appellant ordeum.Aurei & rhaui gyrei & mahtæi.Helmodenes:cum oppido ebode.Agaturi in montibus oppido.xxv.mil.paſ. in quo fons emiſcabales:quod ſignificat camelorum oppidum.Amyelomei colonia mileſiorum.Actrida oppidum calingii:quorum mariba oppidum ſignificat dominos omnium. Oppida pallon murannimal iuxta flumen per quod euphraten emergere putant. Gentes agrei hãmonii Oppidum athenæ:caurarani:quod ſignificat ditiſſimos armento. Coranitæ:ceſani choani.Fuerunt & græca oppida:arethuſa lariſſa:chalcis deleta uariis bellis. Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit.Aelius Gallus ex equeſtri ordine. Nam Caius Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum arabiam.Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui ante ſcripſerunt:negram:anneſtum:neſcam.maguſum:tammacum:labeciam:& ſupradictam maribam :circuitu.vi.mil.paſſ.Item caripeta:quo longiſſime proceſſit.Cætera explorata rettulit.Nomades lacte & ferina carne ueſci. Reliquos uinum ut in dos palmis exprimere.Oleũ ſeſamæ.Nũeroſiſſimas eſſe homeritas minoas fertiles agros palmetis arbuſtis. In pecore diuites cembanos & areos: armis præſtare maxime chatamonitas.Carreis latiſſimos & fertiliſſimos agros. Sabæos ditiſſimos ſiluarum fertilitate odorifera:auri metallis agrorum riguis mellis ceræq; prouentu.Deinde de odoribus ſuo dicemus uolumine. Arabes mitrati degunt:aut in tonſo crine:barba abraditur:præterq̃ in ſuperiore labro.Aliis & hæc intonſa:mirũq; dictu ex in numeris populis pars coæqua in commertiis aut latrociniis degit In uniuerſum gentes ditiſſimæ ut apud quas maxime opes romanorum parthorumq; ſubſiſtant:uendentibus quæ e mari aut ſiluis capiant.Nihil inuicem redimentibus.Nunc reliquam oram arabiæ contrariam perſequemur. Timoſthenes totum ſinum quatridui nauigatione in longitudinem traxauit:bidui latitudinem Anguſtias.iiii.mil.d.paſ.Eratoſthenes ab oſtio.xiii.mil.in quamq; partem.Artemidorus arabiæ latere.xiiii.l.mil.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. Ca. XXIX.

TRoglodytico uero undecies.lxxxiii.mil.d.p.ptolemaida uſq;.Agrippa.xiiii.xxxii. ſine differentia laterum.Pleriq; latitudinem.cccclxii.prodiderunt faucis quæ hyberno orienti obuerſa.Alii.iiii.M.alii.vii.mil.alii.xii.m.p.patere.Situs autẽ ita ſe habet A ſinu leanitico alter ſinus quẽ arabes æant uocant.in quo orõon oppidum ẽ. Fuit & cambiſo inter nelos & marchadas deductis eo ægris exercitus.Gens tyra. Daneon

portus. Ex quo nauigabilẽ alueũ perducere in nilũ qua parte ad delta dictũ decurrit. lxii. d.paſ.interuallo.Quod inter flumen & rubrum mare iter eſt primus omniũ Seſoſtris ægypti rex cogitauit.Mox darius perſarum.Deinde Ptolemæus ſequens qui eduxit foſſam latitudine pedum centum altitudine triginta in longitudine trigintaſeptem.d.paſſ.uſq; ad fontes amaros.Vltra deterruit inundationis mœtus excelſiore tribus cubitis rubro mari comperto quã terra ægypti.Aliqui eam non afferunt cauſam ſed ne immiſſo mari corrũperetur aqua nili:quæ ſola potus præbet.Nihilominus iter totum terendo frequentatur a mari ægyptio:quod eſt triplex. Vnum a peluſio per harenas in quo niſi calami defixi regant uia non reperitur.Subinde aura ueſtigia operiente. Alterum uero duobus mil. paſſ. ultra caſpium montem quod a ſexaginta mil.paſſ.redit in peluſiacam uiam. Accolunt arabes autei.Tertium a gerro quod adipſum uocant.Per eoſdem arabes ſexaginta paſſ. propius aſperum montibus & inops aquarum.Ee uiæ omnes arſinoen ducunt conditam ſororis nomine in ſinu charandra a Ptolemeo Philadelpho:qui primus troglodyticen excuſſit amnẽ qui arſinoen præfluit:ac Ptolemæon appellauit.Mox oppidum paruum eſt ænnum pro quo alii philiterias ſcribunt.Deinde ſunt azarei:ex trogloditarum cõnubiis arabes feri inſulæ ſapirene:ſcitala:mox deſerta admyos herino:ubi fons tadnos:mons eos:inſula lãbe.Portus multi.Berenicæ opgidum matris Philadelphi nomine ad ꝙ iter a copto diximus. Arabes autei & gnebedei troglodytice:quam priſci michoen:alii midoen dixere.Mõs pẽtedactylos inſulæ ſtenectyre aliquot alõneſes non pauciores:cardamin.Topazos quæ gemmæ nomen dedit.Sinus inſulis refertus ex iis:quæ maren uocatur : aquoſa quæ eratanos: ſinentes.Regum ii præfecti fuere.Introrſus candei:quos opiophagos uocant:ſerpentibus ueſci aſſueti.Neq; alia regio fertilior earum.Iuba qui uidetur diligentiſſime proſecutus hæc omiſit in hoc tractu(niſi exemplarium uitium eſt)berenicen alteram: quæ panchryſos cognominata eſt.Tertiam quæ epidires inſignem loco.Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente ubi fauces rubri maris quattuor mil.d.paſſ.ab arabia diſtant.Inſulæ ibi cytis topazium ferens & ipſa ultra ſiluas ubi ptolemais a Philabelpho condita ad uenatus elephãtorum:ob id epiterias cognominata iuxta lacum monoleum:Hæc eſt regio ſecundo uolumine a nobis ſignificata.In qua quadraginta diebus ante ſolſtitium totidemq; poſtea hora ſexta conſumuntur umbræ:& in meridiem reliquis horis cadunt.Cæteris diebus in ſeptemtrionem:cum in berenice quam primam poſuimus ipſo die ſolſtitii ſexta hora umbræ in totum aſſumantur:nihilq; adnotatur aliud noui.d.centumduo mil. paſſuum. interuallo a ptolemaide res ingentis exempli.locuſq; ſubtilitatis immenſæ mundo ibi deprehenſo cum indubitata ratione umbrarum.Eratoſthenesq; menſuram terræ prodere inde cœperit.Hinc aſanium mare promontorium quod aliqui hiſpalum ſcripſere. Lacus mandalum.Inſula caſitis:& in alto multæ:in quibus teſtudo plurima. Oppidum face. Inſula dephindis.Oppidum aduliton.Aegyptiorum hoc ſerui a dominis profugi condidere. Maximum hic emporium troglodytarum etiam æthiopum.Abeſt a ptolemaide quinq; dierum nauigatione.Deferunt plurimum ebur.Rhinocerotum cornua. Hippopotamorum coria celtium:teſtudinum ſpingia:mancipia. Supra æthiopes arrotheras inſulæ quæ alien uocãtur.Item bacchias:& antibachias.& ſtratiotẽn.Hic in ora æthiopiæ ſinus incognitus:quod admiremur cum ulteriora mercatores ſcrutentur. Promontorium in quo eſt fons cutius expetitus nauigantibus.Vltra Iſidis portus decem dierum remigio ab oppido adulitarum diſtans . In eum a troglodytis myrra confertur . Inſulæ ante portum duæ pſeudopylæ uocantur :interiores totidem pylæ.In altera ſtellæ lapideæ litteris incognitis . Vltra ſinus abalitus . Inſula diodori :& aliæ deſertæ . Oppidum gaza :promontorium & portus moſſilicus : quo cynnamomum deuehitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore baragaza .A moſelite promontorio atlanticum mare incipere uult iuba :præter mauritanias ſuas:gadis uſq; nauigandum choro.Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda nõ eſt. A promontorio indorũ quod uocatur leptecara ab aliis drepanum propõit recto curſu p̄ter exuſta & malacho inſulam. xv.mil.paſſ.eſſe.Inde ad locum quẽ uocant ſceneos.ccxxv.mil.Inde ad inſulã ſadanum. cl. mil.paſſ.Sic fieri ad apertum mare.xviii.lxxxv.mil.Reliq omnes propter ſolis ardorẽ nauigare poſſe non putauerunt.Quin & cõmertia ipſa infeſtant ex inſulis arabes aſcytæ appellati quorum bubulos utres binos ſternentes ponte pyraticam exercent ſagittis uenenatis.

Gentes troglodytarum iuba tradit herotoas a uenatu dictas miræ uelocitatis ſicut ichthiophagos natantes ceu maris animalia. Bargenos: zageras: chalybas: ſaxinas: ſyrecas: daremas: domazenes. Quin & accolas nili a ſyene nõ æthiopum populos: ſed arabum eſſe dicit uſq; meroen. Solis quoq; oppidum quod non procul mẽphi in ægypti ſitu diximus arabas conditores habere. Sunt & qui ulteriorẽ ripã æthiopiæ auferant adnectantq; africæ. Ripas autem incolere propter aquam. Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo tradũtur ordine utrinq; ponemus. A ſyene & prius arabiæ latere gens catadupi. Deinde ſyenite oppida tacompſon: quam quidam appellarunt thathicen: araman: ſeſamon: ſandura: naſaudum anaundoma: cumara: beta: & bochiana: leuphitorga: tantarene: mecchindita: noa gophoa: gyſtate: megeda: lea: rhẽnia: nupſia: direa: pataga: bagada: dumana: rhadata: in quo felix aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo mallo proximum meroe: ſic prodidit Bion. Iuba aliter. Oppidũ mumum in mõte megaticos inter ægyptum & æthiopiã: quod arabes myrſon uocauere. Deinde tacompſum: aranium: ſeſanium: pidne: mamuda: corambin. Iuxta eam bituminis fontẽ: hãmodata: proſda: parenta: mama: teſſãta: gallas: zoton: gaucomene: meumpidi: botas: endõda: cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cyſtæ. pemmani: gadagaleni: paloi: primi: nuptii: deſeleni: patini: grãbreues: magaſne: ſegaſmala: cranda: dẽna: cadeumna: thena: batha: alana: macua: ſcãmos: goram. In inſula ab iis ab Alexãdro calim: ſeren: mallos: agocen: Ex africæ latere tradita ſunt eodem nomine tacõpſos altera ſiue pars prioris mogora: ſea: edoſa: pelenaria: epyndis: maguſa: bauma: linitima: ſpyntuma: ſydopta: gẽſoa: pindicitora: cugoa: orſima: ſuaſa: mauma: thuma: urbuma: mulona quod oppidum græci hypatitõ uocarunt. Pagoargas: zamnes: unde elephanti incipiant. Mamblia: berreſa: cetuma. Fuit quondam & epis oppidũ cõtra meroẽ anteq̃ Bion ſcriberet deletum. Hæc ſunt prodita uſq; meroen ex quibus hoc tẽpore nullũ prope utroq; latere extat. Cæteræ ſolitudines. Nuper renunciauere principi. Neroni miſſi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandũ inter reliqua bella æthiopicum cogitanti. Intrauere autem & eo arma Romana Diui Auguſti temporibus duce. P. Petronio & ipſo equeſtris ordinis præfecto. Aegyptus oppida eorum expugnauit quæ ſola inuenerat quo dicemus ordine. Splegin: primin: boccin: furũmin: cãbuſin: attenan: ſtadiſin: ubi nilus præcipitans ſe fragore auditum accolis aufert. Diripit & nepata. Longiſſimi autẽ a ſyene progreſſus. d. ccclxx. mil. paſſ. Nec tamen arma romana ſolitudinẽ ibi fecerũt. Aegyptiorũ bellis attrita eſt æthiopia uiciſſim imperitando ſeruiendoq; clara & potens etiã uſq; ad Troiana bella Mẽnone regnãte. Et ſyriæ imperitaſſẽ eam noſtroq; littore ætate regis cephei patet Andromãdæ fabulis. Simili modo & de menſura eius uaria prodidere. Primus Daliõ ultra meroẽ longe ſubuectus. Mox Ariſtocreon: & bion: & baſilis: Simonides minor etiam quinquẽnio in meroe moratus cum de æthiopia ſcriberet. Nam & Thimoſthenes claſſium Philadelphi præfectus ſine menſura dierum. lx. a ſyene meroen iter prodidit. Eratoſthenes. d. c. mil. xxv. Artemidorus. d. c. mil. Seboſus ab ægypti extremis ſexdecies. lxxv. mil. paſ. proxime dicti. lxv. Verũ omnis hæc finita nuper diſputatio eſt: quoniam a ſyene. d. cccclxii. mil. Neronis exploratores renunciauere his modis. A ſyene hieraniſicamenon. liiii. mil. paſ. Inde tania. lxxv. mil. paſ ſuum regione enomimitõ. Aethiopum primi centum uiginti mil. Pitaram uigintiquinq;. Tergedum. cvi. mil. Inſulam gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde primũ uiſas aues pſitacos: & alteram quæ uocatur artigula: animal ſpingion: a tergedo cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. mil. Oppidum id paruum inter prædicta ſolum. Ab eo ad inſulam meroen. ccc. lx. mil. Herbas circa meroen demũ uiridiores ſiluarumq; aliquid apparuiſſe rhynocerotum elephantorumq; ueſtigia. Ipſum oppidum meroen ab introitu inſulæ abeſſe. lxx. mil. paſ. Iuxtaq; aliam inſulam tractu dextro ſubeũtibus alueo quæ portum faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminam Candacem: q̃ multis iam annis nomen ad reginas tranſit. Delubrum Hãmonis eſt ibi religioſum: & toto tractu ſacella. Cæterum cum potirentur rerum æthiopes: inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum. ccl. mil. dare ſolitam: artificum. iiii. mil. alere. Reges æthiopum. xlv. Et hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominum effigies. Ca. XXX.

Uniuerſa uero gens etheria appellata eſt: deinde atlãtia: Mox a Vulcani filio Aethiopæ Aethiopia. Animaliũ hominũq; effigies mõſtriferas circa extremitates eius gigni minime mirũ artifici ad formanda corpora effigieſq; celãdas mobilitate ignea:

Ferunt certe ab orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus: æquali totius corporis planitie. Alias ſuperiore labro orbas: alias ſine linguis. Pars etiam ore concreto: & naribus carens uno tantum foramine ſpirat: potumq; calamis auenæ trahit & grana eiuſdem auenæ ſponte prouenientis ad ueſcendum. Quibuſdam pro ſermone nutus motuſq; membrorũ eſſe. Quibuſdam ante Ptolemæum latyrum regem ægypti ignotus fuit uſus igniũ. Quidam & pygmeorum gentem prodiderunt ante paludes ex quibus nilus oriretur. In ora enim ubi deſiimus continui montes ardentibus ſimiles rubent. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui ſupponitur a napta tridui itinere ad rubrum littus aqua pluuia ad uſum compluribus locis ſeruatur fertiliſſima regione quæ intereſt auri. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deinde contra meroẽ megabarri: quos aliqui adiabaras nominauere õppidum habent Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephantis ueſcitur. Et ex aduerſo in africæ parte macrobii. Rurſus a megabarris menones: & danelli: dierumq;.xx.interuallo critenſi. Vltra eos dochi. Deinde gymnites ſemper nudi. Mox anderæ: mathitoe. meſagebes: hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex africæ parte medimni. Deinde nomades cynocephalorũ lacte uiuẽtes: olabi: ſarbotæ: q̃ octonũ cubitorũ eſſe dicũtur. Ariſtocreon lybie latere a meroe oppidum tolen dierum quinq; itinere tradit. Inde dierum.xii.eſar ægyptiorum oppidum: quo pſammeti cum fugeret in eo produntur annis trecentum habitaſſe. Contra in arabico latere diaron oppidum eſſe eorum. Bion autem ſapen uocat quod ille eſar: & ipſo nomine aduenas ait ſignificari. Caput eorum in inſula ſembobitin: & tertium in arabia ſai. Inter montes autem & nilũ ſymbari ſunt phaliges. In ipſis uero montibus aſchẽ multis nationibus. Abeſſe a mari dicuntur dierũ quinq; itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Inſula in illo ſambritarum regioni paret. Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidum eorũ nilo impoſitum tenupſi ſambri: apud quos quadrupedes omnes ſine auribus etiã elephanti. At ex africæ parte ptoembari tonẽphoæ: qui canem pro rege habent motu eius imperia augurantes. Aruſbi oppido lõge a nilo ſito. Poſteo achiſarim: phariges marigerri caſamarri Bion & alia oppida in inſulis tradit. A ſembobiti meroen uerſus dierum toto itinere.xx. Proximæ inſulæ oppidum ſebarritarum ſub regina. Et aliud a ſara. Alterius oppidum dandé. Tertiam medoen uocant in qua oppidum aſel. Quartam eodem quo oppidum nomine garoden. Inde paropas oppidum. Nauos modũdæ: mãdatini: ſecãduni: colligati: ſecandæ: nauectabæ: cumi: agroſpi: ægyptani: cãdrogari arabũ ſummorũ. Regio ſupra ſirbitũ ubi deſinunt montes traditur a quibuſdam habere maritimos æthiopas niſicaſtes: niſitas: quod ſignificat ternũ & quaternum oculorum uiros: non quia ſic ſit: ſed quia ſagittis præcipua contẽplatione utũtur. Ab ea uero parte nili quæ ſupra ſyrtes maiores oceanũq; meridianum protenditur dalion uocatos eſſe dicit pluuia tantum aqua utentes ciſoros: longoporos. Ab eo calicibus dierũ quinq; itinere uſibalcos: iſuelos: peruſios: ualios: ciſpios: Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa ad occidẽtem uerſus nigroæ: quorũ rex unũ oculũ habeat in frõte. Agriophagi pãtherarũ & leonũ carnibus maxime uiuẽtes. Pãphagi oĩa mãdentes. Antropophagi humana carne ueſcẽtes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedũ ferarũ modo uagi. Deinde heſperiæ ſperorgi quos in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthiopũ locuſtis tantum uiuit fumo & ſale duratis in annua alimenta quadrageſimũ uite annum nõ excedunt. Aethiopũ terrã uniuerſam cum mari rubro patere in longitudinem ſemel & uities.lxx.mil.paſ. in latitudinem cum ſuperiore ægypto duodecies.xcvii.M Agrippa exiſtimauit. Quidam lõgitudinem ita diuiſeruut. A meroe ſirbitum.xv.dierum nauigatione. Ab ea.xii. ad dabellos. Ab iis ad oceanũ æthiopicũ.vi.dierũ iter. In totũ enim ab oceano ad meroen.d.cc.mil.xxv.mil.paſ.eſſe inter auctores fere cõueuit. Inde ſyenẽ q̃tum diximus. Sita eſt æthiopia ab oriente hyberno ad occidentẽ hybernũ. Meridiano cardine ſilue hebeno maxime uirent. meridiana eius parte imminens mari mons excelſus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a quo nauigatio quatridui ad promontoriũ quod heſperionceras uocatur confine africæ iuxta æthiopias & heſperios. Quidã & in eo tractu modicos colles amæna opacitate ueſtitos ægypanum ſatyrorumq; produnt.

¶ Inſulæ æthiopici maris. ¶ Ca. XXXI.

INſulas toto eo mari & Euphorus cõplures eſſe tradit & Eudoxus & Thimoſtenes:

Clitarchus uero Alexandro regi renunciatam ad eo diuitem: ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alteram ubi ſacer mons opacus ſilua repertus eſſet diſtillantibus arboribus odore miræ ſuauitatis. Contra ſinum perſicum cernem nominatur inſula aduerſæ æthiopiæ: cuius neq; magnitudo neq; interuallum a continente conſtat. Aethiopias tãtum populos habere traditur. Euphorus auctor eſt a rubro mari nauigantes in eam non poſſe propter ardores ultra quaſdam colũnas (ita appellantur paruæ inſulæ) prouehi. Polybius in extrema mauritania contra montem atlantam a terra ſtadia. viii. adeſſe prodidit cernen. Nepos Cor. ex aduerſo maxime carthaginis a continente paſſ. mil. non ampliorem circuitum ii. mil. Traditur & alia inſula contra montem atlantem: & ipſa atlantis appellata Ab ea quinq; dierum nauigatione ſolitudines ad æthiopas heſperios: & promontorium quod uocamus heſperionceras. Inde primum circunagente ſe terrarum fronte in occaſum ac mare atlanticum. Contra hoc quoq; promontorium gorgones inſulæ narrantur. Gorgonum quondam domus bidui nauigatione diſtantes a continente ut tradit Xenophon Lampſacenus. Penetrauit in eas Hãno pœnorum imperator. Prodiditq; hirta fœminarum corpora uiros pernicitate euaſiſſe. Duarumq; gorgonũ cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo poſuit ſpectatas uſq; ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ heſperides inſulæ narrantur. Adeoq; omnia circa hæc incerta ſunt: ut ſtatius ſeboſus a gorgonũ inſulis prænauigatione atlantis dierum quadraginta ad heſperidum inſulas curſum prodiderit: ab iis ad heſperionceras unius. Nec mauritaniæ inſularum certior fama eſt. Paucas modo conſtat eſſe ex aduerſo autologum a Iuba repertas in quibus getulicam purpuram tinguere inſtituerat.

De fortunatis inſulis. Ca. XXXII.

SVnt qui ultra eas fortunatas putant eſſe quaſdam & alias: quarum numero idem ſeboſus etiam ſpatia complexus iunoniam abeſſe a gadibus. d. ccl. mil. paſſuum tradit Ab ea tantundem ad occaſum uerſus pluuialiam caprariamq;. In pluuialia nõ eſſe aquã niſi ex imbribus. Ab iis. ccl. mil. paſſuum. Fortunatas cõtra leuam mauritaniæ. octo ocẽtum mil. paſſuum. Oram ſolis uocari in conualle a conuexitate & planaſiam a ſpecie conuallis circuitu trecentum mil. paſſuum. Arborum ibi proceritatem ad centum quadraginta quattuor pedes adoleſcere. Iuba de fortunatis ita inquiſiuit: ut ſub meridiem poſitas eſſe prope occaſum a purpurariis. d. ccxxv. mil. paſſuum. ſic ut. ccl. ſupra occaſum nauigetur. Deinde per trecentum ſeptuagintaquinq; mil. paſſuum ortus petatur. Primã uocari umbrion nullis ædificiorum ueſtigiis: habere in montibus ſtagnum: arbores ſimiles ferulæ: ex quibus aqua exprimatur ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alteram inſulam iunoniam appellari: In ea ædiculam eſſe tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde caprariam lacertis grandibus refertam. In conſpectu earum eſſe niguariã quæ hoc nomẽ accepit a perpetua niue nebuloſam. Proximam ei canariã uocari a multitudine canũ ingẽtis magnitudinis. Ex quibus perducti ſunt a Iuba duo qui apparent ibi ueſtigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum & auium omnis generis abũdent hanc & palmetis cariotas ferentibus ac nuce pinea abundare. Eſſe copiã quoq; mellis papirum quoq; & ſiluros in amnibus gigni. Infeſtari eas belluis quæ expellantur aſſidue putreſcentibus. At abunde orbe terrarum intra extra indicato collecta in arctum mẽſura æquior uidetur.

Terræ per menſuras computatæ digeſtio. Ca. XXXIII.

POlybius a gaditano freto longitudine directo curſu ad os mæotis. xxxiiii. xxxvii. mil. d. paſſ. prodidit. Ab eodem initio ad orientem curſu recto. Siciliam. xii. ẽs. lx. mil. paſſ. Cretam trecentum ſeptuagintaquinq; paſ. Rhodum. clxxxvii. d. paſ. Chelidonias tantũdem. Cyprum trecentum uigintiquinq; paſ. Inde Syriæ Seleuciam pieriam. cxv. paſ. Quæ computatio efficit uicies ter. xl. mil. paſſus. Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad ſinum perſicum per longitudinem directam. xxxiiii. xl. c. mil. paſ. taxat. In quo haud ſcio an ſit error numeri: quoniam idem a ſiculo freto alexandriam curſus. xii. cl. mil. paſ. tradidit. Vniuerſus autẽ circuitus per ſinus dictos ab eodẽ exordio colligit intra mæotim lacũ. clvi. mille paſ. Artemidorus adiicit. d. cclvi. mil. paſſ. Idẽ cũ mæotide. clxxiiii. xc. paſ. eſſe tradit. Hæc eſt menſura inermium & pacata audacia fortunam prouocantium

hominum. Nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur utcunque difficultatem afferē auctorum diuerſitas. Aptiſſime tamen ſpectabitur ad longitudinē latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptū europæ magnitudo.lxxxi.cxlviii.mil.paſſ. Africæ ut media ex omni uarietate prodentium ſūmatur computatio. Efficit longitudo.xxxvii.xlviii.mil. Latitudo qua colitur nuſq̄.ccl.mil.paſſu.excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte.d.ccccx. mil.paſſuum eam fecit Agrippa. Deſerta eius ad garamantas uſq; qua noſcebantur complectens uniuerſam menſuram quæ uenit in computationē.xlvi.cviii.mil.paſ. efficit. Aſiæ longitudo in cōfeſſo eſt.lxiii.mil.d.cccl.paſ. latitudo ſane computetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum ſitam: ut per meroen & ſyenen menſura curat.xviii.lxxv.mil.paſ. Apparet ergo europam paulominus dimidia aſiæ parte maiorem eſſe quam aſiam. Eandē altero tanto & ſexta parte africæ ampliorem q̄ africam. Quod ſi miſceantur omnes ſūme liquido patebit europam totius terræ tertiam eſſe partem & octauam paulo amplius. Aſiam uero quartam & quartādecimam. Africam autem quintam & inſuper ſexageſimam. His addemus etiānum unam græcæ inuentionis ſententiam uel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis ut nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu: indicatiſq; regionibus noſcatur: & quæ cuiq; earum ſocietas ſit ſiue cognatio dierum ac noctiū. quibuſq; inter ſe pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraq; uniuerſa in membra cæli digeretur. Plura ſunt autē hæc ſegmenta mūdi: quæ noſtri circulos appellauere: græci pararellos.

¶ Digeſtio terrarum in pararellos & umbras pares. ¶ Ca. XXXIIII.

PRincipium habet indiæ pars uerſa ad auſtrū. Patet uſq; arabiam & rubri maris accolas. Continentur gedroſi: perſæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: ſuſianæ: meſopotamia ſelucia cognominata. Babylonia: arabia ad petras uſq;. Syria cele: peluſium ægypti. Inferiorq; ora quæ uocatur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida oram. Tapſus: hadrumentum: clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia mauritania utraq; atlanticum mare: colūnæ Herculis. In hoc cæli circūplexu æquinoctii die media umbilicus quem gnomonem uocant: ſeptem pedes longus: umbram non amplius quattuor pedes lō gam reddit. Noctis uero dieiq; longiſſima ſpatia horas.xiiii. æquinoctiales habēt breuiſſima e contrario decem. Sequens rirculus incipit ab india uergente ad occaſum: uadit per medios parthos perſepolin: citima: perſidis: arabiam: citeriorem iudæam: libani montis accolas. Amplectitur babylonem: ydumæam: ſamariam: hieroſolimam. aſcalonem: ioppam: cæſaream: phœnicem: ptolemaidē: ſidonē: tyrum: beritū: botrin: tripolin: byblū: antiochiā: laodiceā: ſeleuciā: ciliciæ. maritima: cyprum: auſtrinam: cretam: lylibeum in ſicilia. ſeptemtrionalia africæ & numidiæ. Vmbilicus æquinoctio.xxxv. pedum umbram.xxiiii. pedes longā facit. Dies autem noxq; maxima quattuordecim horarum æquinoctialiū eſt accedente iis quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis timauo proximis oritur. Tendit per caſpias portas mediæ proximas cataoniā: cappadociam: taurum: amanum: iſſum: cilicias portas ſolos: tharſum: cyprū: piſidiā: pamphiliam: ſyden: lycaoniā: lyciam: patharā: xanthū: caunum. rhodum. coum: halycarnaſum: gnidū: doriadum: delū. cycladas medias: cithiū: maleā: argos: laconiā: elin: olympiā: meſſeliam peloponēſum: ſyracuſas: catinā: ſiciliam mediam: ſardiniæ auſtrina: carteiam: gades. Gnomonis cunctæ umbrarum.lxxvii. unciarum faciunt. Longiſſimus dies eſt æquinoctialium horarū.xiiii. atq; dimidiæ cum.xxx. parte unius horæ: Quarto ſubiacent circulo quæ ſunt ab altero latere timaui. Cappadociæ auſtrina galatia: myſia: gardus ſmyrna: ſypilus: tmolus mons lydiæ caria: ionia: tralis: colophon: epheſus: miletos: ſamos: chios: icariū mare: cyclades ſeptētrionales: athenæ megara: corinthus: ſicyon: achaia: patare: iſthmus: epirus. ſeptemtrionalia: ſiciliæ: narbonēſis galliæ exortiua: hiſpaniæ maritima a carthaginæ noua & inde ad occaſum. Gnomoni uigintiunū pedum reſpondent umbræ uiginti ſeptem pedum. Longiſſimus dies habet æquinoctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horæ. Quinto continentur ſegmento ab introitu caſpii maris bactria: hyberia: armenia: myſia: phrygia: helleſpontus: troas: tenedus: abidos: ſcepſis: ilium: ida mōs cizicum: lāpſacum: ſinopæ. amiſum: heraclea in ponto: paphlagonia: lemnus: imbrus: thaſſus: caſandria: theſſalia: macedonia: lariſa: amphipolis: theſſalonicæ: pella: edeſus: beroea: pharſalia: cariſtum: euboea: boeotum: chalcis delphi: acarnania: ætholia: appolonia brunduſium: tarentum: turii: locri: regium: lucani neapolis: puteoli: thuſcum: mare

corſica:baleares:hiſpania media·Gnomoni ſeptem pedes umbris ſex. Magnitudo diei ſū-
ma horarum æquinoctialium quindecim.Sexta compræhenſio qua continetur urbs roma
amplectitur caſpias gentes caucaſum:ſeptemtrionalia armeniæ: appolloniam ſupra rhyn-
dacum:nicomediam:niceam:chalcedonem:bizantium:lyſimachiam: cherōneſum: melanē
ſinum:abderam:ſamothraciam:maroneam:oenum:beſſicam:thraciam:medicam:peoniam:
illyrios:dyrrachium:canuſium. Apuliæ extima.Campaniam:& ethruriam:piſas:lunam:lu-
cam:Genuam:liguriam:antipolim : maſſiliam:narbonem:tarraconem:hiſpaniam:tarroco-
nenſem:mediam:& inde per luſitaniam.Gnomoni pædes noueni umbræ octo. Longiſſima
diei ſpatia horarū æquinoctialium.xv.addita nona parte unius horæ:aut ut Nigidio pla-
cuit quinta.Septima diuiſio ab altera caſpii maris hora incipit.Caditq; ſupra callatim:boſ-
phorum:boriſtenem.ſtomos:thraciæ auerſa:triballos illyrici reliqua:adriaticum mare: aq-
leam:altinum:Venetiam:Vincentiam:Patauium:Veronam:Cremonam:Rauénam:Anco-
nam.Picenum:marſos:pelignos:ſabinos:umbriam:Ariminum:Bononiam.Placentiā: Me
diolanum:omniaq; ab apennino.Tranſq; alpes galliam:aquitaniam:uienam:pireneum: cel
tiberiam.Vmbilico.xxxv.pedum umbræ.xxxvi. Vt tamen in partē uenetiæ exequetur um
bra gnomoni. Ampliſſima dies horarum æquinoctialium.xv.& quintarum partium horarū
trium.Hactenus antiquorum exacta celebrauimus.Sequentium diligentiſſimi quod ſu-
pereſt terrarum tribus aſſignauere ſegmentis.A tanai per mæotim lacum & ſarmatas uſq;
boriſtenem:atq; ita per dacos partemq; germaniæ gallias oceani littora amplexi: quod eēt
horarum.xvi.Alterum per hyperboreos & britaniam horarum.xvii. Poſtremo ſcyticū a rhi
pheis iugis in thilem:in quo dies continuarentur(ut diximus)noctesq; per uices. Iidem &
ante principia quæ fecimus poſuere circulos duos.Primum per inſulam meroem & ptole
maidem in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam ubi longiſſimus dies.xii.hora-
rum eſſet dimidia hora amplior.Secundum per ſyenem ægypti euntem : qui eſſet horarū
xiii.Idemq; ſingulis dimidia horarum ſpatia uſq; ad ultimū adiacere circulis & hactenus
de terris.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VII.

PROEMIVM.

De animalibus.

MVNDVS ET IN EO TERRAE GENTES MARIA:
inſulæ:inſignes urbes adhunc modum ſe habent. Animan-
tium in eodem natura nullius prope partis cōtemplatione
minor eſt.Siquidem cū oīa exequi humanus nequeat aīus.
Principiū iure tribuet homini:cuius cauſa uidet cuncta alia
genuiſſe natura magna & ſæua mercede cōtra tanta ſua mu
nera:ut nō ſit ſatis æſtimare parens melior homini an triſti-
or nouerca fuerit.Ante oīa unū animātiū cūctorum aliena
alienis uelat opibus:cæteris uariæ tegumenta tribuit:teſtas
cortices:coria:ſpinas:uillos:ſetas:pilos:plumā:pēnas: ſqua-
mas:uellera.Trūcos etiam arboreſq; cortice interdum gemino a frigoribus & calore tu-
tata eſt.Hominem tantum nudum & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus ſtatim &
ploratum nullūq; tot animalium aliud ad lachrimas:& has protinus uite principio.At her
cule riſus præcox illi & celerrimus ante quadrageſimum diem nulli datur. Ab hoc lucis
rudimento quod ne feras quidem inter nos genitas uincula excipiunt : & omnium mem-
brorum nexus:atq; infœliciter natum iacet manibus pedibuſq; deuinctis flens. Animal cæ
teris imperaturum:& a ſuppliciis uitam auſpicatur:unam tantū ob culpam quia natū eſt.
Heu dementia ab iis initiis exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos.Prima roboris ſpes p̄
mūq; temporis munus quadrupedi ſimilem facit. Quando homini inceſſus? quādo uox?
quando firmum cibis os?quandiu palpitans uertex. Summe inter cuncta animalia imbe-
cillitatis indicium.Iam morbi tot atq; medicinæ tot contra mala excogitatæ : & hæ quoq;

ſubinde nouitatibus uictæ:cætera ſentire naturā ſuā.Alia pnicitatē uſurpare:alia prepetes uolatus:alia uires:alia nare.Hominē ſcire nihil ſine doctrina:nō fari nō ingredi: nō ueſci: breuiterq; nō aliud naturæ ſpōte q̄ flere.Itaq; multi extitere q nō naſci optimū cēſerēt:aut q̄ ociſſime aboleri.Vni animantiū luctus ē datus. Vni luxuria:& qdē īnumerabilibꝰ modis ac ꝑ ſingula mēbra uni ambitio.Vni auaritia.Vni īmēſa uiuēdi cupido.Vni ſupſtitio.Vni ſepulturæ cura:atq; etiā poſt ſe de futurā.Nulli uita fragilior.Nulli rerū oīum libido maior.Nulli pauor cōfuſior.Nulli rabies acrior.Deniq; cætera animātia ī ſuo genere ꝓbe degūt.Cōgregari uidemus & ſtare cōtra diſſimilia.Leonū feritas īter ſe nō dimicat. Serpentū morſus nō petit ſerpētes.ne maris qdē beluæ ac piſces niſi in diuerſa genera ſæuiūt. At hercule ~~non~~ homni plurima ex homine ſunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Ca. I.

ET de uniuerſitate qdē generis humani magna ex parte in relatione gētiū diximus. Neq; eni ritus moreſq; nūc tractamus.Innumeri ſūt totidē pene quot ſūt hominū cœtus:Quædā tamē nō omittēda duco:maximeq; lōgius a mari degentiū.In qbus ꝓdigioſa aliqua & īcredibilia multis uiſū iri haud dubito.Quis eni æthiopas ante q̄ cerneret credidit:aut cui nō miraculo ē cū primū ī notitiā uenit:Quāmulta fieri nō poſſe priuſq̄ ſint facta iudicātur.Naturæ uero rerū uis atq; maieſtas ī oībus momētis fide caret:ſiquis modo ptes eius ac nō totā cōplectatur animo.Ne pauones aut tigriū pātherarūq; maculas & tot aīaliū picturas cōmemorē:paruū dictu:ſed imēſum æſtimatione:tot gētiū ſermōes: tot linguæ:tāta loquēdi uarietas:ut externus alieno pene nō ſit hominis uice.Iā ī facie uultuq; noſtro cū ſint.x.aut paulo plura mēbra nullas duas ī tot milibus hoīnū īdiſcretas effigies exiſtere:Quod ars nulla in paucis numero pſtet affectādo.Nec tamē ego ī pleriſq; eorū obſtringā fidē meā:potiuſq; ad auctores relegabo:qui de dubiis rogentur omnibus. Mōnet ſi faſtidio græcos ſequi tanto maiore eorū diligētia uel cura uetuſtiore.

De Scythis & aliarū diuerſitatem gentium. Ca. II.

ESſe ſcytharū genera & quidē plura:quæ corporibus humanis ueſcerētur īdicauimus.Id ipſū īcredibile fortaſſe:ni cogitemus ī medio orbe terrarū ac ſicilia & italia fuiſſe gētes huius mōſtri:cyclōpas & leſtrigonas:& nuprime trāſalpes hominē īmolari gētiū earū more ſolitū:quod paulo a mādēdo abeſt.Sed & iuxta eos qui ſūt ad ſeptentrionē uerſi haud ꝓcul ab ipſo aquilonis exortu ſpecuq; eius dicto:quē locū geſglitron appellāt ꝓduntur arimaſpi:quos diximus uno oculo ī frōte media īſignes:quibus aſſidue bellū eſſe circa metalla cū gryphis:ferarū uolucri genere quale uulgo traditur:eruēte ex cuniculis aurū mira cupiditate & feris cuſtodiētibus & arimaſpis rapiētibus:multi ſed maxime illuſtres Herodotus & Ariſteas Procōneſius ſcribūt:ſup illos aūt antropophagos ſcythas ī quadā cōualle magna imai mōtis regio eſt:quæ uocatur abarimō:in q̄ ſilueſtres uiuūt hoīes auerſis poſt crura plātis:eximiæ uelocitatis:paſſim cū feris uagātes. Hos in alio nō ſpirare cælo:ideoq; ad finitimos reges nō pertrahi.Neq; ad Alexādrū magnū ptractos Beton itinerū eius mēſoꝝ ꝑdidit.Priores antropophagos quos ad ſeptētrionē eſſe diximus x.dierū itinere ſupra boryſthenē amnē oſſibus humanorū capitū bibere.Cutibuſq; cū capillo ꝓ baltelibus ante pectora uti Iſigonus Nicæēis.Idē ī albania gigni quoſdā glauca oculorū acie:pueritia ſtatī canos:qui noctu pluſq̄ īterdiu cernāt.Idē ītiere dierū.x.ſupra boryſthenē ſauromatas tertio die cibū cape ſemp.Crates Pergamenus ī helleſpontū circa pariū genꝰ hominū fuiſſe tradit:quos ophiogēnes uocat:ſerpētū ictus cōtactu leuare ſolitos:& manu īpoſita uenena extrahere corpori.Varro etiā nūc eſſe paucos:ibi quorū ſaliuæ cōtra ictꝰ ſerpētiū medeātur.Similis & ī africa gens pſyllorū fuit ut Agatharchides ſcribit a pſyllo rege dicta:cuius ſepulcrū ī parte ſyrtiū maiorū ē.Horū corpori īgētū fuit uirus exitiale ſerpētibus:ex cuius odore ſopirēt eas.Nos uero:liberos genitos ꝓtinus obiiciēdi ſæuiſſimis earū.Eoq; genere pudicitiā cōiugū experiēdi nō ꝓfugiētibus adulterino ſāguīe natos ſerpētibus.Hæc gens ipſa quidē ꝓpe īterēptione ſublata ē a naſamōibus:qui nūc tenēt has ſedes.Genus tamē hoīum ex iis qui ꝓfugerāt:aut cū pugnatū eſt abfuerāt:hodieq; remāet ī paucis.Simile & ī italia marſorū gēte durat:quos a Cyrcēs filio ortos ferūt:& ideo ineſſe iis uim naturalē eā.Et tamē omibus hoībus cōtra ſerpentes īeſt uenenū.Ferūq; ictas ſaliua ut feruentis aquæ cōtactu fugere.Quod ſi ī fauces penetrauerit:etiā mori:Idq; maxīe humani ieiunii oris.Supra naſamōnas cōfineſq; illis maclias androgynas eſſe utriuſq; naturæ

īter ſe uicibus cœuntes Calliphães tradit. Ariſtotiles adiicit dextrā mãmā iis uirilē: leuā mu
liebrē eſſe. In eadē africa familias quaſdā effaſciātiū Iſigonus & Mēphodorus tradūt. Quaȝ
laudatione ītercāt probata: areſcāt arbores: emoriātur īfātes. Eſſe eiuſdē generis ī triballis
& illyris adiicit Iſigonus: qui uiſu quoq; effaſcinēt īterimātque quos diutius ītueātur: ira
tis præcipue oculis: quod eorū malū facilius ſētire puberes. Notabilibus eſſe: q pupillas bi
nas ī oculis ſingulis habeāt. Huius generis fœminas ī ſcythia quæ uocantur bitiæ prodit
Apollonides. Philarcus & in pōto tibiorū genus: multoſque alios eiuſdē naturæ. quoȝ no
tas tradit ī oculo altero geminā pupillā: ī altero eq effigiē. Eoſdē præterea nō poſſe mergi:
nec ueſte quidē degrauatos. Haud diſſimile iis genus pharmacū ī æthiopia ꝓdidit Damon
Quorū ſudor tabē cōtactis corporibus afferat. Fœminas quidē oēs ubiq; uiſu nocere: quæ
duplices pupillas habeant Cicero quoq; apud nos auctor eſt. Adeo naturæ cū ferarū more
ueſcēdi humanis corporibus ī hoīem rabiē genuiſſet: gignere ī toto corpore & quorūdam
oculis quoque uenena placuit: ne qd uſquā mali eſſet quod ī hoīe nō eſſet. Haud ꝓcul ur
be roma ī faliſcorū agro familiæ ſūt paucæ quæ uocātur hirpiæ: quæ ſacrificio ānuo quod
fit ad montē ſoractē Apollini ſuper ambuſtā ligni ſtruē ābulātes nō adurūtur. Et ob id ꝑpe
tuo ſenatuſcōſulto militiæ oīumque aliorū muneȝ uacationē habēt. Quorūdā corpori par
tes naſcūtur ab aliq mirabiles: Sicut pyrrho regi pollex īdextro pede cuius tactu lyenoſis
medebatur. Hūc cremari cū reliquo corpore nō potuiſſe tradūt. Cōditūq; loculo in tēplo.
Præcipue īdia æthiopūque tract⁹ miraculis ſcatet. Maxima ī īdia gignūtur aīalia. Inditio
ſunt canes grādiores cæteris. Arbores quidē tāte proceritatis tradūtur: ut ſagittis ſupera
ri nequeāt. Hec facit ubertas ſoli: tēperies cæli: aquarū abundantia (ſi libeat credere) ut ſub
una ficu turmæ cōdātur equitū. Arūdines uero tātæ proceritatis: ut ſingula internodia al
ueo nauigabili ternos interdū hoīes ferāt. Multos ibi quina cubita cōſtat lōgitudīe exce
dere. Nō expuere. Nō capitis: nō dentiū aut oculorū ullo dolore affici. Raro aliarū corpo
ris partiū. tā moderato ſolis uapore durari. Philoſophos eoȝ quos gygnoſophiſtas uocant
ab exortu ad occaſū perſtare cōtuētes ſolē imobilibus oculis. Feruētibus harenis toto die al
ternis pedibus īſiſtere. In mōte cui nomē eſt nulo hoīes eſſe auerſis plātis octonos dygitos
ī ſingulis pedibus habētes auctor eſt Megaſthenes. In multis aūt mōtibus genus hominū
capitibus caninis ferarū pellibus uelari: pro uoce latratū edere: unguibus armatum uenatu
& aucupio ueſci. Horū ſupra. cxx. mil. fuiſſe produntur. Cteſias ſcribit ī quadā gente īdiæ
fœminas ſemel ī uita parere: genitoſq; cōfeſtim caneſcere. Itē hominū genus q monoſceli
uocarētur ſingulis cruribus miræ ꝑnicitatis ad ſaltū. Eoſdēq; ſciopodas uocari qui In ma
iore æſtu humi iacētes reſupini umbra ſe pedū protegāt Nō lōge eos a troglodytis abeſſe.
Ruſuſq; ab iis occidētē uerſus quoſdā ſine ceruice: oculos ī humeris habētes. Sūt & ſaty
ri ſubſolanis indorū mōtibus: cartadulorū dicitur regio: ꝑniciſſimū aīal tāquā quadrupe
des tā recte currētes: humana effigie ut propter uelocitatē niſi ſenes aut ægri nō capiātur.
Choromādarū gētē uocat Tauron ſilueſtrē ſine uoce: ſtridoris horēdi: hirtis corporibus:
oculis: glaucis: dentibus caninis. Eudoxus ī meridianis indiæ uiris plātas eſſe cubitales. Fœ
minis adeo paruas ut ſtrutopodes appellētur. Megaſthenes gētē iter nomadas īdos nariū
loco foramina tatum habētem: anguium modo loripedē: uocari ſcyrtias. Ad extremos fines
indiæ ab oriente circa fontē gangis aſtomorū gentē ſine ore: corpore toto hirtā ueſtiri frō
diū lanugine: halitū tantū uiuētē & odore quē naribus trahāt. Nullū illis cibū nullūq; po
tū. Tātū radicū florūq; uarios odores ſilueſtriū malorū: quæ ſecū portāt lōgiore itinere: ne
deſit olfatus. Grauiore paulo odore haud difficulter examinari. Super hos extrema ī ꝑte
mōtiū ſpithamæi pygmæi narrātur: ternas ſpithamas lōgitudine hoc ē ternos dodrātes nō
excedētes. Salubri cælo ſēperq; uernāte: mōtibus ab aqlone oppoſitis: quos a gruibus īfe
ſtari Homerus quoq; prodidit. Fama ē īſidētes arietū caprarūq; dorſis armatos ſagittis ue
ris tēpore uniuerſo agmine ad mare deſcēdere: & oua pulloſq; earū halitū conſumere: ter
nis eā expeditionē mēſibus cōfici: aliter futuris gregibus nō reſiſti. Caſas eorū luto pēniſq;
& ouorū putaminib⁹ cōſtrui. Ariſtoteles ī cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his
ut reliq. Cirnos īdorū genus Iſigonus tradit ānis cētenis qdragenis uiuere. Item æthiopas
macrobios & ſeras exiſtimāt: & q athon mōtē īcolāt. Hos quidē qa uiperinis carnibus alan
tur: itaque nec capiti nec ueſtibus eoȝ noxia corpori īeſſe aīalia. Oneſicritus qbus ī locis
īdiæ umbræ nō ſint. Corpora hominū cubitoȝ quinū & binorū palmorū exiſtere: & uiuere

annos.cxxx.nec ſeneſcere: ſed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus idos q cęteos ãnos excedãt gymneſtas appellat nõ pauci macrobios. Cteſias gẽteẽ ex iis q̃ appellatur pãdoræ i cõuallibus ſitã ãnos ducẽtos uiuere: in iuuẽta cãdido capillo qui i ſenectute nigreſcat. Cõtra alios q̃dragenos nõ excedere ãnos iunctos macrobiis quorũ fœminæ ſemel pariãt. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locuſtis eos ali: & cẽ pnices: mãdorũ nomẽ iis dedit Clytarchus & Megaſthenes: tricẽtoſq; eorũ uicos ãnumerãt. Fœminas ſeptimo ætatis ãno parere: ſenectã quadrageſimo ãno accidere. Artemidorus i taprobãna iſulã lõgiſſimã uitã ſine ullo corporis lãgore traduci. Viros indorũ quoſdã cũ feris coire: mixtoſq; & ſemiferos eſſe partus. In colinguis eiuſdẽ idiæ gẽte quiquẽnes cõcipere fœminas: octauũ uitæ annũ nõ excedere. Et alibi cauda uillosa hoies naſci pnicitatis eximiæ. Alios auribus totos cõtegit. Soritas ab idis arabis fluuius diſterminat. Ii nullũ aliũ cibũ nouere q̃ piſciũ: quos unguibus diſſectos ſole torreãt: atq; ita panẽ ex iis faciũt: ut refert Clitarchus. Troglodytas ſup æthiopiã ueloiores eſſe equis Pergamenus Crates. Itẽ æthiopas octona cubita lõgitudiẽ excedere: ſirbotas uocari gentẽ eã nomadũ æthiopũ ſecũdũ flumẽ aſtragũ ad ſeptentrionẽ uergẽtẽ. Gẽs meniſminorũ appellata abeſt ab oceano dierũ itinere.xx. Animaliũ quæ cynocephalos uocamus lacte uiuũt. quorũ armẽta paſcit maribus interẽptis pterq̃ ſobolis cã. In africæ ſolitudinibus hominũ ſpecies obuiæ ſubidẽ fiũt: momẽtoq; euaneſcũt. Hæc atq; talia ex hominũ genere ludibria ſibi: nobis miracula igenioſa fecit natura. Et ſingula qdẽ q̃ facit idies aut ppe horas qs enumerare ualeat. Ad detegẽdã eius potẽtiã ſatis ſit iter pdigia poſuiſſe gẽtes. Hic ad cõfeſſa i homine pauca.

De pdigioſis ptibus. Ca. III.

TErgeminos naſci certũ ẽ Oratiorũ Curatiorũq; exẽplo. ſupra iter oſtẽta ad ducit: pterq̃ in ægypto: ubi fœtifer potu nilus. Proxie ſupremis Diui Auguſti ãnis Fauſta quædã e plebe oſtiæ duos mares: totidẽ fœmias enixa famẽ quæ ſecuta ẽ portẽdit haud dubie. Reperitur & i pelopõneſo qnos q̃ter enixa: maioreq; partẽ ex omni eius uixiſſe ptu. Et i ægypto ſeptenos utero ſimul gigni auctor ẽ Trogus. Gignunt & utriuſq; ſexus: quos hermophroditãs uocamus: olim androgynos uocatos: & i pdigiis habitos: nũc uero in delitiis. Põpeius magnus i ornamẽtis theatri mirabiles fama poſuit effigies: ob id diligẽtius magnorũ artificiũ ingeniis elaboratas. Inter quas legitur Eutice a.xx. liberis rogo illata trãlis enixa triginta partus. Alcippe elephãtũ q̃q̃ id iter oſtẽta ẽ. Nãq; & ſerpẽtẽ peperit iter initia marſici belli ancilla. Multiformes pluribus modis iter mõſtrũ partus eduntur Claudius Cæſar ſcribit hippocẽtaurũ i theſalia natũ eodẽ die iteriiſſe. Et nos pricipatu eius allatũ illi ex ægypto i melle uidimus. Eſt inter exẽpla in uterũ protinus reuerſus iſans ſaguntĩ quo anno ab Hannibale deleta eſt.

De mutatione ſexus & geminis partubus. Ca. IIII.

EX fœminis mutari i mares nõ ẽ fabuloſũ. Inuenim⁹ i añalibus Licinio Craſſo. C. Caſſio lõgino conſ. Caſini puerũ factũ ex uirgĩe ſub parẽtib⁹: iuſſuque aruſpicũ deportatũ i inſulã deſertã. Licinius Mutianus pdidit uiſũ a ſe argis Ariſtõtẽ cui nomẽ Areſtuſæ fuiſſet: nupſiſſe ẽt. Mox barbã & uirilitatẽ pueniſſe: uxoreq; duxiſſe. Eiuſdẽ ſortiſ & ſmyrnæ puerũ a ſe uiſũ. Ipſe i affrica uidi mutatũ i marẽ nuptiarũ die. L. Coſſiciũ ciuẽ tiſdritanũ. Editis geminis rarũ eſſe aut puerperæ aut puerperio præterq̃ alteri uitã. Si uero utriuſq; ſexus editi ſint gemini rariorẽ utriq; ſalutẽ. Fœminas gigni celeri⁹ mares q̃: ſicuti celeri⁹ ſeneſcere. Sæpi⁹ uero: moueri mares i utero: & i dextra fere pte: i læua fœminas cõſtat.

De hoĩe generãdo: & pariẽdi tẽpora p illuſtria exẽpla a mẽſib⁹.vii.ad.xi. Ca. V

CAeteris aĩmãtib⁹ ſtatũ & pariẽdi & ptus egerẽdi tẽpus ẽ. Homo toto ãno & icerto gignit ſpatio. Ali⁹ ſeptimo mẽſe: ali⁹ octauo: & uſq; ad initia decimi undecimiq;. Ante ſeptimũ menſem haud unq̃ uitalis ẽ. Septimo nõ niſi pridie poſtero ue pleniſunii die aut iterlunio cõcepti naſcunt. Trãſlatitiũ i ægytũ ẽ & octauo gigni. Iã qdẽ & i italia talea ptus eſſe uitales. Cõtra priſcorũ opiniones uariãt hæc pluribus modis. Veſtilia. C. Herdicii ac poſtea Põponii atq; orfiti clariſſimoꝝ ciuiũ cõiũx ex iis quattuor ptus enixa ſẽproniũ ſeptimo mẽſe: genuit Suillũ Ruffũ undecimo: Corbulonẽ ſeptimo utrũq; cõſulẽ. Et poſtea Ceſoniã Caii pncipis cõiugẽ octauo: In quo mẽſiũ numero gẽitis itra quadrageſimũ diẽ maxius labor grauidis. Quarto aũt & octauo mẽſe lœtales i iis abort⁹: Maſurius auctor ẽ. L. Papiriũ ptorẽ ſecũdo hærede lege agẽte bonorũ poſſeſſionẽ cõtra eum dediſſe: cũ mater ptũ.xiiii. mẽſibus diceret tuliſſe. qm̃ nullũ certũ tẽpuſ pariẽdi ſtatutũ uideretur.

De cõceptibus & ſigna ſexus in grauidis ptinẽtia ante ptũ. Ca. VI.

A Cõceptu decimo die dolores capitis: oculorũ uertigines tenebræq;: faſtidiũ ĩ cibis: redũdatio ſtomachi ĩdices ſũt hoĩs ĩcoati. Melior color marẽ fereti & facilior ptus Motus ĩ utero q̃dragesſimo die. Cõtraria oĩa ĩ altero ſexu. Ingeſtabile onus. Crurũ & inguiũ leuis tumor. Primus aũt nonageſimo die motus. Sed plurimũ lãgoris ĩ utroq; ſexu: capillũ gemĩnãte ptu & ĩ plenilunio. Quod tẽpus editos quoq; ĩfãtes præcipuæ ĩfeſtat. Adeoq; ĩceſſus atq; omne q̃cq̃d dici põt ĩ grauida refert: ut ſalſioribꝰ cibis uſæ carentẽ unguiculis ptũ edãt. Et ſi reſpirauere: difficilius enitatur. Oſcitatio q̃dẽ ĩ enixu lœtalis ẽ: ſicut ſternuiſſe a coitu abortiuũ.

De cõceptu hominũ & generatione. Ca. VII.

MIſeret atq; etiã pudet æſtimãtẽ q̃ ſit friuola aĩaliũ ſupbiſſimi origo. Cũ plerũq; abortus cauſa fiat odor a lucernarũ extĩctu. His pĩcipiis naſcũtur tyrãni. Carnifex his aĩus. Tu q corporis uiribus fidis. Tu q fortunæ munera ãplexaris: & te ne alũnum q̃dẽ eius exiſtimas: ſed ptũ. Tu cuius ſemp ĩ uictoria mẽs Tu q te deũ credis aliquo ſucceſſu tũens. tãti tñ pire potuiſti. Atq etiã hodie minoris potes: quãtulo ſerpẽtis ictus dẽte. Aut etiã ut Anacreon pœta acino uuæ paſſæ. Vt Fabius ſenator prætor ĩ lactis hauſtu uno pilo ſtrãgulatꝰ. Is demũ pfecto uitã æq̃ lãcẽpẽſitabit: q ſemp fragilitatis humnaæ memor fuerit.

De agrippis. Ca. VIII.

IN pedes pcedere naſcẽtẽ cõtra naturã ẽ. E quo argumẽto eos appellauere agrippas ut ægre ptos. Qualiter. M. Agrippã ferũt genitũ unico ppe fœlicitatis exemplo ĩ omibus ad hũc modũ genitis. Quãq̃ is quoq; aduerſa pedũ ualitudine. Miſera iuuẽta exercito æuo: iter arma hoſteſq; & ad mortẽ obnoxio acceſſu: ĩfœlici terris ſtirpe omni: ſed p utraſq; Agrippinãs: maxĩe: quæ Caiũ & Domitiũ Nerõnẽ principes gẽuere totidẽ faces generis humãi. Præterea breuitate æui quinquageſimo uno raptꝰ ãno: ĩ tormẽtis adulteriorũ cõiugis: ſocerciq; pgraui ſeruitio luiſſe pposteri ortus auguriũ exiſtimat. Neronem quoq; pauloante pricipẽ & toto pricipatu ſuo hoſtẽ generis humani pedibus genitũ parẽs eius ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominẽ gigni mos eſt: pedibus efferi.

Monſtruoſi partus exciſi utero. Ca. IX.

AVſpicatius enecta parẽte gignũtur. Sicut Scipio Africanus por natꝰ. Primuſq; Cæſar a cæſo matris utero dictus. Qua de cã & cæſones appellati. Simili mõ natꝰ & Manilius q̃ carthaginẽ cũ exercitu ĩtrauit.

Qui ſint uopiſci. Ca. X.

VOpiſcuũ appellabãt unum e geminis: qui recenti utero naſceretur alio interempto abortu. Nãq; maxima & ſi rara circa hoc miracula exiſtunt.

Exempla numeroſæ ſobolis. Ca. XI.

PRæter mulierẽ pauca animalia coitũ nouere grauida. Vnũ q̃dẽ omnino aut alterũ ſupfœtat. Extat ĩ monumẽtis etiã medicorũ: & q̃bus talia conſectari curæ fuit: uno abortu duo puerperia egeſta: Sed ubi paululũ tẽporis ĩter duos cõceptus ĩterceſſit uterq; ẽ pfectus ut ĩ Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et ĩ ea quæ gemino ptu alterũ marito ſimilẽ: alterũ adultero genuit. Itẽ p cõneſia ancilla quæ eiuſdẽ diei coitu alterũ domino ſimilẽ alterũ pcuratori eius. Et ĩ alia quæ unũ iuſto ptu: quinq; mẽſiũ alterum edidit. Rurſus ĩ alia quæ ſeptẽ mẽſiũ edito puerperio ĩ ſecutis mẽſibus geminos enixa ẽ. Iã illa uulgata eſt uarie. Ex integris trũcos gigni: ex truncis ĩtegros: eadẽq; parte trũcos. Signa quædã neuoſque & cicatrices etiã regenerari. Quarto ptu dãcorũ originis nota ĩ brachio reddit.

Exẽpla ſimilitudinum. Ca. XII.

IN lepidorũ gente tres ĩtermiſſo ordĩe obducto mẽbrana oculo genitos accepimus Similes quidẽ alios auo. Et ex geminis quoq; alterũ patri: alterũ matri. Annoq; poſt genitũ maiori ſimilẽ fuiſſe ut geminũ. Quaſdã ſibi ſimiles ſemp parere: quaſdã uiro quaſdã nulli. quaſdã fœminã patri: marẽ ſibi. Indubitatũ exẽplũ ẽ Nicei nobilis pœtæ bizãtii geniti. q adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differẽte: ipſe ĩ auũ degenerauit æthiopẽ. Similitudinũ q̃dẽ ĩ mẽte reputatio ẽ: & ĩ q̃ credãtur multa fortuita pollere: uiſus: auditus: memoriaq;: hauſtæ imagines ſub ipſo cõceptu. Cogitatio ẽt utriuſlibet animo ſubito trãſuolãs effingere ſimilitudinẽ aut miſcere exiſtimat. Ideoq; plures ĩ hoĩe q̃ ĩ cæteris oĩbus aĩalibus differẽtiæ qm̃ uelocitas cogitationũ animiq; celeritas & ĩgenii uarietas multiformes notas ĩprimit: cũ cæteris animãtibꝰ ĩmobiles ſint animi: & ſimiles oĩbus ſinguliſq; ĩ ſuo cuiq; genere. Antiocho regi ſyriæ e plebe noĩe Arteon ĩ tãtũ ſimilis fuit: ut Laodice

Ceteris animantibus immobiles sunt animi

coĩũx regia necato iã Antiocho munus p eũ cõmẽdatiõis regniq; ſucceſſiõis pegerit. Ma-
gno Põpeio Vibius qdã e plebe & publitius ẽt ſeruitute liberatus ĩ diſcreta ppe ſpecie fue
reſi miles. illud hos pbũ reddẽtes ipſũq; honorẽ eximie frõtis. Qualis cã patri quoq; eius
Menogenis coci ſui cognomẽ ĩpoſuit Strabõis a ſpecie oculorũ nomẽ habẽtis uitiũ ĩmita
ta. Et Scipiõi ĩ ſeruo Serapiõe uictimarii negociatoris uili mãcipio Eiuſdẽ familiæ Scipioni
poſt Cneũ cognomẽ Salũtomim⁹ dedit. Sicut Spiter Secũdãus: Retiariuſq; Pãphylius col
legio Lẽtuli & metelli cõſulũ. In quo pq̃ ĩ fortũe fortuitũ hoc quoq; fuit. Duorũ ſimul cõ
ſulũ ĩ ſcœna imagĩes cerni. E diuerſo. L. Plãcus orator hyſtoriõi Rubrio cognomẽ ĩpoſuit
Rurſus curiõi patri Burbuleius. Itẽq; meſſalæ cẽſorio Menogenes pinde hyſtriões. Suræ q
dẽ pcõſulis ẽt rictũ ĩ loquẽdo ꝯtractionẽ lĩguæ & ſermõis tumultũ nõ imaginẽ mõ piſca-
tor qdã ĩ ſicilia reddidit. Caſſio Seuero celebri oratori armẽtarii Mirmilõis obiecta ſimili-
tudo ẽ. T. foranus. M. Antonio iã triũuiro eximios forma pueros alterũ ĩ aſia genitũ alterũ
trãſalpes ut geminos uẽdidit: tãta unitas erat. Poſtq̃ deĩde ſermões puerũ detecta fraude a
furẽte ĩcrepitus Antonio ẽ ĩter alia magnitudinẽ pcii cõquirẽte (nã ducẽtis erat mercatus
ſeſtertiis) reſpõdit. uerſutus ĩgenii mãgo ob id ipſũ ſe tãti uẽdidiſſe: qm̃ nõ eſſet mira ſimi-
litudo ĩ ullis eodẽ utero editis. Diuerſarũ qdẽ genitũ natales tã ꝯcordi figura reperiri ſup
omnẽ eſſe taxationẽ: adeoq; tẽpeſtiuã admirationẽ ĩtulit: ut ille pſcriptor aĩus mero & cõ
tumelia furẽs nõ aliud ĩ cẽſu magis & ĩ fortũa ſua duceret. Quæ ſit generãdi rõ. Ca. XIII

ESt quædã puati diſſociatio corporũ: & ĩter ſe ſterilis. At ubi cũ aliis iũxere gignũt.
Sicut Auguſtus & liuia. Itẽ alii aliæq; fœminas tãtũ generãt: aut mares. Plerũq; al-
ternãt. Sicut Gracchorũ mater duodecies: & Agrippina. Germãici nouies. Aliis ſte
rilis ẽ iuuẽta. Aliis ſemel ĩ uita dãt gignere. Quedã nõ pferũt pt⁹. Quales ſi quãdo medicĩa
& cura uicere: fœminã fere gignũt. Diuus Auguſtus ĩ reliq̃ exemplorũ raritate neptis ſuæ
nepotẽ uidit genitũ quo exceſſit anno. M. Syllanũq; cũ aſiã optĩeret poſt ꝯſulatũ Nerõis
prĩcipis ſucceſſiõe uenẽo eius ĩterẽptus ẽ. Q. Metellus macedõicus cũ ſex liberos reli que
ret ũdeci nepotes reliqt. Nurus uero generoſq; & oẽs q ſe patris appellatõe ſalutarẽt. xxvii
In actis Diui auguſti tẽporũ ĩueĩt. xii. ꝯſulatu eius quẽ. L. ſilla collega ad. iii. idus aprilis geſ
ſit Criſpinũ Hylariũ ex ĩgenua plebe feſulana cũ liberis nouẽ ĩ quo numero filiæ duæ fue
runt: nepotibus. xxvii. pnepotibus. xxix. neptibus. ix. plata pompa cũ omnibus his in capito
lio immolaſſe. Item de eodem multiplicius. Ca. XIIII.

MVlier poſt quĩquageſſimũ ãnũ nõ gignit: maiorq; ps q̃drageſſimo p fluuiũ genita
le ſiſtit. Nã ĩ uiris maſiniſſã regẽ poſt octogĩta ſex ãnos generaſſe filiũ: quẽ Methy
mathnũ appellauerit clarũ ẽ. Catonẽ cẽſoriũ octotogeſimo exacto e filia Salõii cliẽ
tis ſui. Qua de cã aliorũ eius liberorũ ppago Liciniãi ſũt cognomĩati: hi Saloniani: ex qbus
Vticẽſis fuit. Nup ẽt. L. Voluſio Saturnio ĩ urbis pfectura extĩcto notũ ẽ Corneliam e Sci
pionũ gẽte Voluſiũ Saturninũ q fuit cõſul poſt. lxii. ãnũ genuiſſe. Et uſq; ad. lxxv. apd ĩgno
biles uulgaris reperit generatio. De mẽſtruis mulierũ. Ca. XV.

SOlũ aũt aĩal mẽſtruale mulier ẽ. inde unius utero q̃s appellarũt molas. Ea ẽ caro in-
formis ĩanima ferri ictũ & aciẽ reſpuẽs mouetur: ſiſtitq; mẽſes & ut ptus: alias lœtalis:
alias una ſeneſcẽs: aliquãdo aluo citatiore excidẽs. Simile qddã & uiris ĩ uẽtre gigni
tur qđ uocãt ſcyrõ. Sicut Oppido Capitõi ptorio uiro. Sed nihil facile repitur mulierũ p flu
uio magis mõſtrificũ. Aceſcũt ſupuẽtu muſta. Sterileſcũt actæ fruges. Moriũtur ĩſita. Exu
rũtur hortorũ germĩa. & fructus arborũ qbus ĩſidere decidũt. Speculorum fulgor aſpectu
ipſo hebetat. Acies ferri pſtrigit: eboriſq; nitor. Aluei apũ emoriũtur. Aes ẽt ac ferrũ rubi-
go ptinus corrũpit: odorq; dirus æra. Et ĩ rabiẽ agũtur guſtato eo canes. atq; inſanabili ue
neno morſus ĩfigit. Quĩ & bituminũ ſequax alioqn & lẽta natura ĩ lacu iudææ q uocat aſ
phaltites certo tẽpore ãni ſupnatãs: neqt ſibi auelli: ad oẽm cõtactũ adherẽs pterq̃ filio qđ
tale uirtus ĩfecerit. Etiã formicis aĩali minimo ĩeſſe ſẽſũ eius ferũt: abiiciq; geſtatas fruges
nec poſtea repeti. Et hoc tale tãtũq; oĩbus triceĩs diebus malũ ĩ muliere exiſtit. & trimeſtri
ſpatio largius. Quibuſdã uero ſæpius mẽſe: ſicut aliqbus unq̃. Sed tales nõ gignũt Quãdo
hæc ẽ generãdo hoĩ materia germinis e maribus coaguli mõ hoc ĩ ſeſe glomerante. Quod
deĩde tẽpore ipſo aĩatur: corporaturq;. Ergo cũ grauidis fluxit ĩualidi aut nõ uitales ptus
edũtur: aut ſanioſi ut auctor eſt Nigidius. Item de ratione partũ Ca. XVI.

TDẽ lac fœminæ nõ corrũpi alẽti partũ: ſi ex eodẽ uiro rurſus cõceperit arbitratur
Incipiẽte aũt hoc ſtatu aut deſinẽte cõceptus facillime tradũtur. Fœcũditatis in fœ

minis progatiuã accepimus inũctis medicamĩe oculis ſaliuã ĩfici. Ceterũ editis pmores ſep
timo mẽſe gigni dẽtes priuſq̃ ĩ ſupera fere pte haud dubiũ ẽ. Septimo eoſdẽ decidere ãno
alioſq̃ ſuſfici. Quoſdã & cũ dẽtibus naſci: ſicut. M. curiũ q ob id dẽtatus cognomĩatus eſt
Et Cn. papyriũ Carbonẽ pclarẽs uiros. In fœminis ea res ĩauſpicati fuit exẽpli regũ tẽpori
bus: cũ ita nata eſſet Valeria exitio ciuitati ĩ quã delata eſſet futurũ reſpõſo aruſpicũ uatici
nãte. Seſſapiã ẽt illa tẽpeſtate florẽtiſſimã deportata ẽ ueridico exitio cõſecuto. Quaſdã cõ
creto genitali gigni ĩfauſto omĩe cornelia Gracchorũ mater ĩditio ẽ. Aliq̃ uice dẽtiũ cõti
nuo oſſe gignũt Sicuti Pruſiæ regis bithyniorũ filius ſupna pte oris. Dẽtes aũt tãtũ inui
ẽti ſũt ignibus: nec cremãt cũ reliquo corpore. Iidẽ flãmis ĩdomiti tabe cauãt pituita uc Cã
dorẽ trahũt quodã medicamĩe. Vſu atterũt: multoq̃ pmũ ĩ aliq̃bus deficiũt. Nec cibo tãtũ
& alimẽtis neceſſarii. Quippe uocis ſermõiſq̃ regimẽ primores tenẽt ↄcẽtu quodã excipien
tes ictũ liguæ: ſerieq̃ ſtructuræ: atq̃ magnitudĩe mutilãtes moliẽtes uc aut hebetãtes uer
ba. Et cũ defluxere explanationẽ oẽm adimẽtes Quĩ & auguriũ ĩ hac eẽ credit pte. Triceni
bini uiris attribuũt: excepta turdulorũ gẽte. Quibus plures fuere lõgiora pmitti uitæ pu
tãt ſpatia. Fœminis mĩor numerus. Quibus ĩ dextra pte gemini ſuperne a cãibus cognomĩa
ti: fortunæ blãdimẽta pollicẽt. Sicut ĩ Agrippina Domitii Nerõis matre: cõtra ĩ leua. Ho
minẽ priuſq̃ genito dẽte cremari mos gẽtiũ nõ ẽ. Sed mox plura de hoc cũ mẽbratĩ hyſtoria
decurret. Riſiſſe eodẽ die quo gẽitus eẽt unũ accepimus hoĩem Zoroaſtrẽ Eidẽ crebrũ ita
palpitaſſe ut ĩpoſitã repelleret manũ: futuræ pſagio ſciẽtiæ. In trimatu ſuo cuiq̃ dimidiam
eẽ mẽſurã ſtaturæ certũ ẽ. In plenũ aũt cũcto mortaliũ generi minorẽ ĩdies fieri ppemodũ
obſeruat. Raroſq̃ ptibus pceriores cõſumẽte ubertatẽ ſeminũ exuſtiõe: ĩcuius uices nunc
uergat æuũ. In creta terremotu rupto mõte ĩuẽtũ ẽ corpus ſtãs. xlvi. cubitorũ: qd alii Orio
nis: alii Etionis fuiſſe tradũt. Horeſtis corpus oraculi iuſſu refoſſũ ſeptẽ cubitorũ fuiſſe mo
numẽtis tradit. Iã uero ãte ãnos ppe mille uates ille Homerus non ceſſauit minora corpora
mortaliũ q̃ priſca cõqueri. Neui Polliõis ãplitudĩe ãnales nõ tradũt Sed q̃a populi cõcurſu
pene ĩterẽptus eẽt pdigii uice habitũ. Proceriſſimũ hoĩem ætas noſtra Diuo Claudio prin
cipe Gabbarã nomĩe ex arabia aduectũ nouẽ pedũ & totidẽ unciarũ uidit. Fuere ſub Diuo
Auguſto ſemipede addito. quorũ corpora eius miraculi gratia ĩ cõditorio Saluſtianorũ aſ
ſeruabãtur hortorũ. Puſiõi & Secũdillæ erãt nomĩa. Eodẽ pſide minimus hõ duos pedes &
palmũ Conopas nomĩe ĩ delitiis Iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta Iuliæ
auguſtæ maniũ maximũ &. M. Tulliũ eq̃tes romãos binũ cubitorũ fuiſſe auctor ẽ Varro. Et
ipſi uidimus ĩ loculis aſſeruatos. Sexq̃pedales gigni quoſdã lõgiores ĩ trimatu ĩplẽtes uitæ
curſũ haud ignotũ ẽ. Inuenimus ĩ monumẽtis ſalamiæ Eutimẽis filiũ ĩ tria cubita triẽnio
adoleuiſſe: ĩceſſu tardũ: ſẽſu hebetẽ: & iã puberẽ factũ uoce robuſta: aſũptũ cõtractionẽ mẽ
brorũ ſubita triẽnio circũacto. Ipſi nos pridẽ uidimus eadẽ ferẽ oĩa pter pubertatẽ in filio
Cornelii Taciti eq̃tis Ro. belgicæ galliæ rões pcurãtis. Ectãpelos græci uocãt eos. In latino
non habent nomen.

Inſignia corporum. Ca. XVII.

Quod ſit hoĩum ſpatiũ a ueſtigio ad uerticẽ: id eẽ ſpſis mãib⁹ ĩter lõgiſſimos dygitos
obſeruatũ ẽ. ſicuti uires q̃buſdã dextera pte maiores: q̃buſdã æq̃s utraq̃: aliq̃b⁹ leua
mãu pcipuas. Nec id unq̃ ĩ fœminis. Mares pſtare põdere. Et defũcta ĩuuẽtib⁹ corpo
ra oĩum aĩaliũ. Et dormiẽtia uigilãtib⁹. Virorũ cadauera ſupĩa fluitare. fœmĩarũ pna: uelut
pudori defũctarũ pcẽte natura.

Exẽpla uariarũ figurarũ. Ca. XVIII.

Concretis quoſdã oſſibus ac ſine medullis uiuere accepimus. Signum eorũ eſſe nec
ſiti ſentire: nec ſudorẽ emittere quãq̃ & uoluntate ſciamus ſiti uictã. Eq̃tẽq̃ Ro. Iu
liũ Viatorẽ e uocõtiorũ gente fœderata: ĩ pupillaribus ãnis aquæ ſubtercutẽ fuſæ
morbo prohibitũ humore a medicis naturã feciſſe cõſuetudine: atq̃ ſenecta caruiſſe potu
Necnõ & alii multa ſibi imperauere.

Diuerſorũ morũ exẽpla. Ca. XIX.

Ferũt craſſũ auũ Craſſi ĩ pthis ĩterẽpti nũq̃ riſiſſe. Ob id Agelaſtũ uocatũ. Sicuti nec
fleſſe multos. Socratẽ clarũ ſapiẽtia eodẽ ſemp uiſũ uultu: nec aut hylari magis aut
turbato. Exit hic animi tenor aliq̃n̄ ĩ rigorẽ quẽdã toruitatẽq̃ naturæ durã & ĩflexi
bilẽ: affectuſq̃ hũanos adimit: q̃les apathes græci uocãt. Multos eius generis expti. quodq̃
mirũ ſit auctores maxĩe ſapiẽtiæ. Diogenẽ cynicũ. Pyrrhonẽ: Heraclitũ: timonẽ: hũc q̃dẽ ẽt
ĩ totius odiũ generis huãni euectũ. Sed hæc parua naturæ ĩſigna ĩ multis uaria cognoſcũt
Vt ĩ Antõia druſi nũq̃ expuiſſe. In Põponio ↄſulari poeta nũq̃ ructaſſe. Quibus natura ↄcre
ta ſũt oſſa: q ſũt rari admodũ: cornei uocãtur.

De fortitudĩe & uelocitate. Ca. XX.

C Orpore ueſco eſſe:ſed eximiis uiribus Tritanū ī gladiatorio ludo ſānitiū armatu
ra celebrē:filiūq; eius militē magni Pōpei:& rectos & trāſuerſos cācelatī toto cor
pore habuiſſe neruos ī brachiis ēt māibuſq; auctor ē Varro ꝓdigioſa uiriū elatiōe.
Atq; ēt hoſtē ab eo ex ꝓuocatiōe dimicātē Inermi dextra uno digyto ſuꝑatū: & poſtremo
correptū ī caſtra trāſlatū.Alunius Valēſ meruit ī ꝑtorio Diui Auguſti cēturio uehicula cū
culeis onuſta donec exinaniret ſuſtiere ſolitus.Carpēta cōprehēſa una māu retiere obniſus
cōtra nitētibus iumētis.Et alia mirifica facere:quæ īſculpta monumēto eius ſpectāt. Ideo.
M.Varro Ruſticellus iq̄t Hercules appellat⁹:mulū ſuū tollebat.Fuſius Saluius duo cētena
ria pōdera pedib⁹ totidē māib⁹:& ducenaria duob⁹ hūeris cōtra ſcalas ferebat.Nos quoq;
uidimus Athānatū noīe:ꝓdigioſæ oſtētatiōis quīquagēario thorace plūbeo īdutū Cotur
niſq; quīgētoꝝ pōdo calciatū ꝑ ſcœnā īgredi.C.Milonē athletā cū ꝯſtitiſſet nemo ueſtigio
educebat.Malū tenēti nemo digytū corrigebat.Cucurriſſe mille cētū.lx.ſtadia:ab athenis
lacedemonē biduo Philippidē magnū erat:donec Caniſtius curſor lacedemōius & Philōni
des Alexādri magni a ſytiōe helyn uno die.mil.cc¢ii.ſtadia cucurrerūt.Nūc quidē in circo
quoſdā.clx.paſ.tolerāre nō ignoram⁹.Nuꝑque Fōteio & Viꝑſano cōſ.ānos.ix.genitū pue
rū a meridie ad ueſperū.lxxv.M.p.cucurriſſe.Cuius rei admiratio ita demū ſolida ꝑueniet
ſi qs cogitet nocte ac die lōgiſſimū iter uehiculis tribus Tiberiū Nerōnē emēſū feſtinantē
ad Druſū fratrē ægrotātē ī germāia/ſi ea fuerūt ducēta mil.paſ. De uiſu. Ca. XXI.

O Culoꝝ acies uel maxīe fidē excedētia iuēit exēpla.In nuce īcluſam iliada Hōome
ri carmē ī mēbrana ſcriptū tradidit Cicero/idē fuiſſe q̄ ꝑuideret.cxxxv.mil.pa.Huic
& nomē.M.Varro redidit Strabonē uocatū Solitū aūt punico bello a liſybeo ſiciliæ
ꝓmōtorio exeunte claſſe cartaginiſ portu ēt numerū nauiū dicere.Callicrates ex ebore for
micas & alia tā parua fecit aīalia:ut ptes earū a cæteris cerni nō poſſent.Mermecides quidā
in eodē genere īclaruit.a quo quadrigā ex eadē materia q̄ muſca integeret aliis fabricatā:
& nauem q̄ apicula pennis abſconderet. De auditu. Ca. XXXII

A Vdit⁹ unū exēplū habet mirabile.Prœliū quo ſybaris deleta ē:eo die quo geſtum
erat auditū olympiæ.Nā cybricæ uictoriæ caſtoreſq; rōai q̄ pſicā uictoriā ipo die quo
ꝯtigit nūciauere uiſus & audit⁹ & nūinū fuere pſagia. Exēpla patiētiæ. Ca. XXIII

P Atiētia corporis ut ē crebra ſors calamitatū īnumera documēta peperit:clariſſimū
ī fœminis leænæ meretricis exēplū quæ torta nō indicauit Harmodiū & Ariſtogitō
nē tyrānicidas.In uiris Anaxarchides q̄ ſimili de cāuſa cū torqueretur præciſam ē dēti
bus linguā unāq; ſpē indicii ī tyrānos expuit. Memoriæ exēpla. Ca. XXIIII.

M Emoria neceſſariū maxīe uitæ bonū cui ꝑcipua fuerit haud facile dictu ē:tā multis
gloriā eius adeptis.Cyrus rex oībus ī exercitu ſuo militib⁹ noīa reddidit.L.Scipio
populo ro.Cyneas Pyrrhi regis legatus ſenatui & æq̄ſtri ordini romæ poſtero die q̄
aduenerat.Mithridates duaꝝ & .xx.gētiū rex totidē linguis iura dixit:ꝓ cōtiōe ſingulas ſi
ne īterpte affatus.Carmadās q̄dā ī græcia quæ qs exegerit uolūina ī bibliothecis legentis
mō repſētauit.Ars poſtremo eius rei facta & īuēta ē a Simōide medico ꝯſumata a Metro
doro Sceptio.ut nihil nō iiſdē uerbis redderet auditū.Nec aliud ē æq̄ fragile ī homine
morborū & caſus īiurias atq; ēt met⁹ ſētiēs alias ꝑticulati:alias uniuerſa.Ictus lapide obli
tus ē litteras tātū.Ex ꝑalto tecto lapſu matris & affiniū ꝓpīquoꝝ cœpit obliuioꝝ Alius ægro
tus ſeruorū ēt.Sui uero noīs oblitus Meſſala Coruinus orator.Itaq; ſæpe deficere tentat
& meditat uel q̄eto corpore & ualido.Sōno quoq; ſerpēte cōputat ut inanis mens quærat
ubi ſit loci. Laus.C.Iulii Cæſaris. Ca. XXV.

A Nimi uigore pſtātiſſimū arbitror.C.Cæſarē dictatorē.Nec uirtutē cōſtātiāq; nūc cō
memoro:nec ſublimitatē omniū capacē quæ cælo cōtinēt:ſed ꝓpriū uigorē celerita
tēq; quodā igne uolucrē.Scribere & legere ſimul dictare & audire ſolitū accepimus
Epiſtolas uero tātarū rerū q̄ternas pariter librariis dictare:aut ſi nihil aliud ageret: ſeptēis
Idē ſignis collatis q̄nquagies dimicauit.Solus.M.Marcellū trāſgreſſus q̄ unde q̄dragies di
micauerat.Nā ꝑter ciuiles uictorias undecies cētū & nonagītaduo milia hominū occiſa ꝑli
is ab eo nō q̄dē ī gloria poſueri.Tātā ēt coactā hūani generis īiuriā.Quod ita eē cōfeſſus
ē ipſe bellorū ciuiliū ſtragē nō ꝓdēdo.Vt iuſtius Pōpeio magno tribuat:octigētas q̄dragi
ta ſex naues piratis ademiſſe.Cæſari ꝓpriū & peculiare fuit ꝑter iā ſupradicta clæmētiæ īſi
gne:q̄uſq; ad pœnitētiā oēs ſupauit.Idē magnanimitatis phibuit exēplū:cui cōpari nō poſ
ſit aliud.Spectacula.n.edita effuſaſq; opes aut operū magnificētiā ī hac ꝑte enumerare lu

xuriæ fauētis ē. illa fuit uera & icōparabilis i uicti animi ſublimitas. Captis apd' pharſaliam Pōpeii magni ſcriniis epiſtolaꝝ: iterūq; apd' tapſū Scipionis ea optima cōcremaſſe fide: atq; non legiſſe. Laus Pompeii magni. Ca. XXVI.

Verū ad decus impii Ro. nō ſolū ad uiri unius ptiet uictoriā. Pōpeii magni titulos oēs triūphoſq; hoc i loco nūcupare: æqto nō mō Alexādri magni reꝝ fulgore: ſed ēt herculis ppe ac Liberi patris. Igit' ſicilia recupata unde pmū Syllāus i reipublicæ cā exoriēs auſpicat' ē. Africa uero tota ſubacta & idictionē redacta. Magniq; noie ſpoliū īde capto eques roman' id qd ātea nemo curru triūphali reuect' ē: & ſtati ad ſolis occaſū trāſgreſſus excitatis i pyreneo trophеis oppida octigēta. lxxvi. ab alpib' ad fines hiſpaniæ ulterioris i ditiōēredacta uictoriæ ſuæ aſcripſit: & maiore aīo Sertoriū domuit: belloq; ciuili qd oīa cōcutiebat externa extīcto iteꝝ triūphales currus eques Ro. iduxit. Totiēs impator anteq̄ miles. poſtea ad tota maria & deīde ſolis ort' miſſus hos rettulit patriæ titulos: more ſacris certaminib' uicētiū. Neq;. n. ipi coronāt: ſed patrias ſuas coronāt. Hos ergo honores urbi tribuit i delubro Mineruæ qd ex mаubiis dicabat. Cn. Pōpei' magn' iperator bello. xxx. anorū pfecto fuſis fugatis occiſis i deditionē acceptis hominū cēties uities: ſemel octuagīta trib' milib'. Depreſſis aut captis nauib'. d. cccxlvi. Oppidis caſtellis mille qngētis. xxxviii. i fidē receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrū mare ſubactis uotū merito Mineruæ. Hoc eſt breuiariū eius ab orīete. Triūphi uero quē duxit ad. iii. Kal. octo. M. meſſala. M. Piſoē coſ. pfactio hæc fuit. Cū orā maritimā a pdōib' liberaſſet: & i periū maris populo Ro. reſtituiſſet ex aſia pōto: armēia: paphlagonia: capadocia: cilicia: ſyria: ſcythis: iudæis: albanis hiberia iſula: creta: baſternis: & ſup hæc de regib' mithridate atq; Tigrāe Triūphauit. Sūma ſumarū i illo gloria fuit: ut ipe i ōtiōe dixit: cū de reb' ſuis diſſereret Aſiā ultimā puītiarū accepiſſe. eādeq; mediā patriæ reddidiſſe. Siqs e cōtrario ſimili mō uelit pceſere Cæſaris res q̄ maior illo aparuit: totū pfecto terrarū orbē enūeret: q̆ ifinitū eē ɔueniet. Laus catōis pmi. C. XXVII

Ceteris uirtutū generib' uarie & multi fuere pſtātes. Cato pm' portiæ gētis tres ſummas i homie res pſtitiſſe exiſtimat' ē: optim' orator: pptim' impator optim' ſenator. Quæ mihi oīa ēt ſi nō pus attamē clari' fuiſſe i Sipiōe Aemiliāo uidet'. Depto pterea plurimorū odio: quo cato laborauit. Itaq; ſit ppū Catōis q̄ter q̄dragies cā ui dixiſſe: nec quē q̄ ſepius poſtulatū: & ſemper abſolutū. Itē de fortitudine. Ca. XXVIII.

Fortitudo i quo maxīe extiterit imēſæ qſtiōis ē. Vtiq; ſi recipiat' poetica fabuloſitas. Q. Enni' T. Ceciliū Teucrū fratrēq; ei' pcipue mirat' pper eos ſextū ānalē adierit L. Sicinius Dētat' : q tribun' plebis fuit. Sp. Tarpeio. A thermo cō. haud multo poſt exactos reges inūmeroſiſſima ſuffragia hēt cēties uicies prœliat': ocies ex puocatiōe uictor. xlv. cicatricib' aduerſo corpore iſignis: nulla i tergo. Itē ſpolia cœpit. xxxiiii. Donat' haſtis puris duodeuigīti. Phaleris. xxv. Torqb' trib' & lxxx. Armilis. clx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiii. Aureis octo. Muralib' trib'. Obſidiōali una. Fiſco æris. x. Captiuis. xx. milibus Impatores noue ipſius maxīe opa triūphātes ſecut'. Præterea optimū i opib' eius reor uno ex ducib'. T. Romulo ex ɔſulatu ad populū cōuicto male acti iperii rei militaris. Haud minora forēt Mālii Capitolini decora: ni pdidiſſet illa exitu uitæ ſtāte. xxii. ānos bia cœperat ſpolia. Prim' omniū eqs coronā muralē acceprat. vi. ciuicas. xxxvii. donā xxxiii. cicatrices aduerſo corpore excepat. P. Seruiliū magiſtrū eqtū ſeruauerat: ipe uulnerat' humerū ac femur. Sup oīa Capitoliū ſūmāq; rē i eo ſol' a gallis ſeruauerat: ſi nō regno ſuo ſeruaſſet. Verū ſūt i his qdē uirtutis opa magna ſed maiora fortūæ. M. Sergio ut eqdē arbitror nēo quēq̄ hoīum iure ptulerit: licet pnepos Catilīa gratiā nō derogarit. Secūdo ſtipēdio dextrā manū pdidit. Stipēdiis duob' ter & uicies uulnerat' ē: ob id neutra māu neutro pede ſatis utilis uno tātū ſeruo plurimis poſtea ſtipēdiis debilis miles. Bis ab Hānibale capt'. Neq;. n. cū quolibet hoſte res fuit. Bis uiculorū eius pfugus. xx. mēſib' nullo nō die i cathēis aut cōpedib' cuſtodit'. Siniſtra māu ſola q̄ter pugnauit: duob' eqs iſidēte eo ſuffoſſis. Dextrā ſibi ſfecit ferreā: eaq; religata prœliat'. Cremonā obſidiōe exemit: placētiā tutat' ē. Duodēa caſtra hoſtiū in gallia cœpit. Quæ oīa ex orōe ei' āpparēt habita: cū i ptorio ſ_eris arceret' a colegiis ut debilis. Quos hic coronarū aceruos cōſtructurus hoſte mutato: Eteni plurimū refert i quæ cuiuſq; uirt' tēpora iciderit. Quas trebia ticiuſq; aut traſimēn' ciuicas corōas dedere: Quæ cāniscorōa merita. unde fugiſſe uirtutis ſūmū opus fuit. Cæteri pfecto uitores hoīum fuere. Sergius uicit ēt fortunā. igēiorū gloriæ qs poſſit agere delectū p tot diſciplīarū gnīa & tāta rerū operūq; uarietatē: niſi forte Homero uate græco nullū fœliciorē extitiſſe cōuenit

ſiue opis fortuna ſiue materia æſtimet. ¶ Diuerſe laudes plurimorũ. ¶ Ca. XXIX.

ITaq; Alexãder magnꝰ (eteni in ſingulibꝰ iudiciis optĩe citraq; inuidiã tã ſupba cẽſurã pagit e) iter ſpolia Darii pſarũ regis unguẽtorũ ſcrinio capto: q̃d erat auro gẽmiſq; ac margaritis pcioſũ: uarios eius uſus amicis demõſtrãtibꝰ: qñ tedebat unguenti bellatorẽ & militia ſordidũ. imo Hercule inqt librorũ Homeri cuſtodie det: ut precioſiſſimũ humani animi opus q̃ maxime diuiti ope ſeruaret. Idẽ Pindari uatis familiæ penatibuſq; iuſſit parci: cũ thebas raperet. Ariſtotelis philoſophi patriã cõdidit: tanteq; rerũ claritati tã benignũ teſtimoniũ miſcuit. Archilochi poete iterfectores Apollo arguit delphis. Sóphoclẽ tragici cothurni pricipẽ defunctũ ſepelire Liber pater iuſſit obſidẽtibus mœnia lacedemoniis: Lyſandro eorũ rege inquiete ſæpius admonito ut pateret humãri delicias ſuas. Reqſiuit rex qui ſupmũ diẽ athenis obiſſet: nec difficulter ex iis quæ deus ſignificaſſet itellexit: paceq; funeri dedit. ¶ De platõe Ennio Virgilio. M. Var. &. M. Cice. ¶ Ca. XXX.

PLatõi ſapiẽ antiſtiti Dyoniſius tyrãnꝰ alias ſæuitie ſupbiæq; natꝰ uittatã naue miſit obuiã. Ipſe q̃drigis albis egredientẽ i littore excepit. Vigĩti talẽtis unã orõne Iſocrates uẽdidit. Aeſchines athenienſis ſumꝰ orator cũ accuſatione q̃ fuerat uſus rhodi legiſſe: legit & defẽſionẽ demoſtẽis: ob q̃ in illud depulſus fuerat exiliũ. Mirãtibuſq; tũ magis fuiſſe miraturos dixit: ſi ipſũ orãtẽ audiuiſſet: calamitatꝭ teſtis igẽs factꝰ i inimici. Tucididẽ ipatorẽ athenienſes i exiliũ exegere: rerũ cõditorẽ reuocauere eloqntiã mirati cuiꝰ uirtutẽ dãnauerãt. Magnũ & menãdro i comico ſocco teſtioniũ regũ ægypti & macedõiæ cõtigit claſſe & p legatos petito. Maiꝰ ex ipſo regiæ fortunæ plata litterarũ cõſcia. Perhibuere & romãi pceres ẽt exteris teſtionia. Cn. Põpeiꝰ cõfecto mithridatico bello itraturꝰ. Poſidonii ſapiæ pfeſſiõe clarẽ domũ fores pcuti de more a lictore uetuit & faſces lictorios ianue ſubmiſit is: cui ſe oriẽs occidẽſq; ſubmiſerat. Cato cẽſoriꝰ i illa nobili triũ ſapiæ pcerũ ab athenis legatiõe audito carneade: q̃pmũ legatos eos cẽſuit dimittẽdos: qm̃ illo uiro argumẽtãte qd ueri eẽt: haud facile diſcerni poſſet. Quãta moꝝ cõmutatio. Ille ſemp alioqn̄ exitiali appellãs noĩe uniuerſos ex italia pellẽdos cẽſuit græcos. At pnepos eiꝰ uticẽſis cato unũ ex tribunatu militũ philoſophũ: alterũ ex cypꝛo legatiõe deportauit. Eãdẽq; liguã ex duob' catõibus i illo abieciſſe: i hoc iportaſſe mẽorabile. Sed & nroꝝ gloriã pcẽſeamꝰ. Prior Africanꝰ. Q. Ennii ſtatuã ſepulchro ſuo iponi iuſſit: clarũq; illud nomẽ imo uero ſpoliũ ex tertia orbis pte raptũ i cinere ſupmo cũ poete titulo legi. Diuꝰ Aug. carmia Virgilii cremari ↄtra teſtamẽti eiꝰ uerecũdiã uetuit. Maiuſq; ita uati teſtioniũ cõtigit q̃ ſi ipſe ſua carmia pbauiſſet. M. Varõis i bibliotheca quæ prima in orbe ab Aſinio Pollione de manubiis publicata romæ: & unius uiuẽtis poſita imago eſt: haud minore (ut quidẽ reor) gloria: principe oratore & ciue & illa in geniorum quæ tũc fuit multitudine: uni hãc coronã dãte: q̃ cũ eidẽ magnus Põpeius pyraticho ex bello naualẽ dedit. Innumerabilia deinde ſunt exẽpla romana: ſi pſeq libeat. cũ plures una gẽs i quocũq; genere eximios tulerit q̃ cæteræ terræ. Sed quo & te. M. Tuli piaculo taceã quo ue maxime excellentẽ inſigni pdicẽ quo potius q̃ uniuerſi populi & illius gẽtis ãpliſſimo teſtionio: & tota uita tua ad cõſulatũ tantũ opibus electus. Te dicẽte legẽ agrariã hoc eſt alimẽta ſua abdicauerũt tribꝰ. Te ſuadente roſcio theatralis ſeditionis auctori leges ignorauerũt: notataſq; ſe ſedes ignomiæ diſcrimie æquo aĩo tulerũt. Te orãte pſcriptorũ liberos honores petere puduit. Tuũ Catilina fuit igeniũ. Tu. M Antoniũ pſcripſiſti. Salue pmus hoim parẽs patriæ appellate. Primus in toga triũphũ linguæq; laureã merite: facũdiæ litteraꝝ latinarũ parẽs æque ut dictator Cæſar hoſtis quõdã tuus de te ſcripſit: oĩum triũphorũ laureã adepte maiorẽ. Quãto plus eſt igenii romani terminos in tãtũ pmouiſſe q̃ iperii: ¶ De morũ maieſtate. ¶ Ca. XXXI.

REliquis animi bonis præſtitere & apud ceteros mortales ſapiẽtia: ob id Cati Corculi apud romanos: cognominati. Apud græcos Socrates oraculo apolinis Phytii prælatus cunctis. ¶ De auctoritate. ¶ Ca. XXXII.

RVrſus mortales oraculorũ ſocietatẽ dedere Chiloni lacedæmonio: tria pcepta eius delphis cõſetrãdo aureis litteris quæ ſunt hæc. Noſſe ſe quẽq;: & nihil nimiũ cupere. Comiteq; æris alieni atq; litis eſſe miſeriã. qn & funus eius cũ uictore filio olympic expiraſſet gaudio tota græcia pſecuta eſt. ¶ De diuinitate. ¶ Ca. XXXIII.

DIuinitas & quædã cælitũ ſocietas nobiliſſima ex fœminini in ſybilla fuit. Ex uiris i Melãpode apud græcos apud romanos in martio. ¶ De naſica. ¶ Ca. XXXIIII.

VIr optimus ſemel a cõdito æuo iudicatus eſt Scipio Naſica a iurato ſenatu. Idẽ into

ga candida bis repulſa notatus a po. ſūma ei in prima mori nō licuit nō hercle magis q̄ extra uícula illi ſapiétiſſimo ab apoline iudicato ſocrati. De pudicia. Ca. XXXV.

PVdiciſſima fœmina ſemel matronarū ſnīa iudicata eſt Sulpitia paterculi filia: uxor Fuluii flaci electa eſt cētū pcipuis: quæ ſimulacrū ex ſybillinis libris dedicaret. Iterū religiōis expiméto Claudia īducta Ro. deorū matre. De pietate Ca. XXXVI.

PIetatis exēpla īfinita qdē toto orbe extitere: ſed rōæ unū cui cōpari cūcta nō poſſint: Humilis ī plebæ & iō ignobilis puerpa: ſupplicii cā carcere īcluſa matré cū īpetraſſet aditū a ianitore ſemp excuſſa ne qd īferet cibi dephēſa eſt uberib⁹ ſuis alés eā. Quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate ē Ambeq̄ ppetuis alimētis. Et loc⁹ ille eidē cōſecrat⁹ eſt deæ. C. Quītio. M. Attilio cōſ. tēplo pietatis extructo ī illi⁹ carceris ſede: ubi nunc Marcelli theatrū ē. Graccoꝝ paf āguib⁹ apphēſis ī domo cū rñderet ipſū uicturū alteri⁹ ſexu īterēpto: īmo uero inqt meū necate: Cornelia. n. iuenis ē & parere adhuc pōt: hoc erat uxori parcere: & reip. ꝯſulere: idq̄ mox cōſecutū eſt. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate poſt repudiū obiit. P. Rutili⁹ morbo leui īpedit⁹ nūciata fratris repulſa ī cōſulat⁹ petitiōe ilico expirauit. P. Catieu⁹ Philotim⁹ patronū adeo dilexit ut heres oīb⁹ bonis īſtitut⁹ in rogū eius ſe iaceret. De artiū plurimarū excellētia: aſtrologia: grāmatica: geometria. Ca. XXXVII.

VAriarū artiū ſcīa īnumerabiles enituere: quos tñ attigi pār ſit florē hoim libātibus Aſtrologia Beroſus: cui ob diuinas pdictiōes athenieſes publico īgymnaſio ſtatuā inaurata lingua ſtatuere. Grāmatica Apollodorus: cui āphyctiōes græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina pollēs: q ueniēté ab illyris peſtilētiā pdixit: & diſcipplos ad auxiliādū circa urbes dimiſit. Cui ob meritū honores illos quos Herculi decreuit græcia. Eandē ſciētiā ī Teōbroto Ptolome⁹ rex megaléſib⁹ ſacris donauit cētū talētis ſeruato Antiocho rege Magna & Critobolo fama eſt extracta Philippi regis oculo ſagitta: & citra deformitaté oris curata orbitate luminis. Sūma aūt Aſclepiades pruſieſis condita noua ſecta ſpretis legatis & pollicitatiōib⁹ Mithridatis regis: repta rōne qua uinū ægris mederet: relato e funere hoíe & cōſeruato: ſed maxime ſpōſiōe facta cū fortuna ne medicus crederet: ſi unq̄ inualidus ullo mō fuiſſet ipſe: & uictor ſupræma ī ſenecta lapſu ſcalarū exanimatus ē Grāde & Archimedi geometricæ ac machinalis ſciētiæ teſtioniū. M. Marcelli cōtigit īterdicto cū ſyracuſæ caperētur ne uiolaretur un⁹: niſi fefelliſſet īperiū militaris īprudētia. Laudat Cteſiphō Gnoſius æde epheſiæ. Diane admirabiliter fabricata: Philō athenis armētario mille nauiū. Cteſibius pneumatica rōne & hydraulicis organis repertis. Dinocrates metatus Alexādro cōdēte in ægypto alexādriā. Idē hic īperator edixit ne quis ipſū alius q̄ Appelles pingeret q̄ Pyrgoteles ſculperet: q̄ Liſippus ex ære duceret. Quæ artes pluribus inclaruere exemplis. Itē mira opera artificis. Ca. XXXVIII.

ARiſtidis thebani pictoris unā tabulā cētū talētis rex Attalus licitatus eſt. Octingēta emit duas Cæſar dictator. Mediā & Aiacē Timomachi ī tēplo Veneris genitricis dicaturus. Cādaules rex Bularchi picturā magnetū exitii haud mediocris parī repēdit auro Rhodū nō incēdit rex Demetrius expugnator cognoiatus ne tabulā Prothogenis cremaret a parte ea muri locatā. Praxitelles marmore nobilitat⁹ eſt gnidiaq̄ Venere pcipue: ueſano amore cuiuſdā iuuenis īſigni: & nicomedis æſtiatione regis grādi gnidioꝝ ære alieno pmutare cōati Phidiæ Iupiter olympius quotidie teſtioniū phibet. Mentori Capitolinus & Diana epheſia: qbus fuere conſecrata artis eius uaſa. De ſeruitiis. Ca. XXXIX.

PReciū hois ī ſeruitio geniti maximū ad hāc diē qđ eqdē cōperſerim fuit grāmaticæ artis Daphnidis Cn. Piſaurēſe uēdēte: & M. Scauro pricipe ciuitatis tres mil. cc. ſeſtertiis licēte. Exceſſere hoc iu noſtro æuo nec modice hiſtriones. ſed libertatē ſuam mercati. Quippe cū iā apud maiores Roſcius hiſtrio. iii. m. d. ſāniā mercaſſe pdatur: niſi ſiqs in hoc loco deſiderat armeniaci belli paulo ante ppter Tiridatē geſti diſpēſatorē quē Nero iii. cxxx. manumiſit. Sed hoc pciū belli nō hoīs fuit. Tā hercule q̄ libidinis nō formæ Paronetemi ſpadonis Seiāo. iii. m. d. mercāte a ſutorio Priſco. Quā qdem iniuriā lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis qm̄ arguere nulli uacabat. De præſtātia gētiū. Ca. XL.

GEntium intoto orbe præſtantiſſima una omni uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas tui præcipua fuerit homini nō eſt humani iudicii. cū proſperitatem ipſam alius alio modo & ſuopte īgenio quiſq̄ terminet. Si uerū facere iudiciū uolumus ac repudiata omni fortunæ ambitiōe decernere. mortaliū nemo eſt fœlix Abūde igitur atq̄ indulgēter fortuna decidit cū eo q iure dici nō īfœlix pōt. Quippe ut alia nō

ſit certe ne laxeſcat fortuna metus eſt. Quo ſemel recepto ſolida fœlicitas nõ eſt. Quid ꝗ nemo mortaliũ oĩbus horis ſapit: utinãq; falſum hoc & nõ a uate dictũ ꝗplurimi iudicet. Vana mortalitas: & ad circũſcribedã ſeipſã igenioſa: cõputat more gratiæ gentis q calculos colore diſtictos ꝑ expimẽto cuiuſq; diei in urnã cõdit: ac ſupmo die ſepatos dinumerat: atq; ita de uno quoq; pnũciat. Quid ꝗ iſte calculi cãdore illo laudatus dies: originẽ mali hũit. Quãmultos accepta affixere iperia. Quãmultos bona pdidere: & ultimis merſere ſupplicis. Ita nimirũ bona: ſi cui inter illa hora i gaudio fuit. Ita eſt ꝑfecto alius de alio iudicat dies: & tñ ſupmꝰ de oĩbꝰ. Ideoq; nullis credẽdũ eſt. Quid ꝗ bona malis paria nõ ſũt ẽt pari numero. Næc lætitia ullo minimo merore pẽſanda. Heu uana & iprudẽs diligẽtia. Numerus dierũ cõputatur ubi queritur põdus. ¶De fœlicitate fœminæ. ¶Ca. XLI.

VNa fœminarũ in oĩ æuo Lãpido lacædemonia refert: quæ regis filia: regis uxor: regis mater fuit. Vna Bereuice: quæ filia ſoror mater Olympionicarũ. Vna familia Curionũ: in qua tres cõtinua ſerie oratores extiterũt. Vna fabiorũ: in qua tres continui principes ſenatus. M. Fabius Ambuſtus: Fabius Rutilianus filius: Q. F. Gurges nepos.

¶Varia exempla fortunæ. ¶Ca. XLII.

CAetera exẽpla fortunæ uariantis innumera ſunt. Etenim quæ facit magna gaudia niſi ex malis: aut quæ mala imenſa niſi ex ingẽtibus gaudiis.

¶De bis proſcriptis. L. Silla. Q. Metello. ¶Ca. XLIII.

SEruauit ꝓſcriptũ a Sylla. M. Fiduſtiũ ſenatorẽ annis. xxxvi. Sed iterũ ꝓſcriptus ſuperſtes Syllæ uixit uſq; ad Antoniũ. Cõſtat nulla alia de cã ab eo ꝓſcriptũ ꝗ q a ꝓſcriptꝰ fuiſſet. Triũphare P. Vẽtidiũ de pthis uoluit qdẽ ſolũ: ſed eũdẽ in triũpho aſculano. Cn. Põpeii Strabonis duxit puerũ. Quãq; Maſſurius auctor eſt bis i triũpho ductũ. Cicero mulionẽ caſtrẽſẽ ſuffãrancũ fuiſſe. Plurimi iuuẽtã iopẽ in caliga militari toleraſſe. Fuit & Balbus Corneliꝰ maior cõſul: ſed accuſatus atq; de iure uirgarũ i eũ iudicẽ i exiliũ miſſus. Primꝰ externorũ atq; ẽt i oceano genitorũ uſus illo honore quẽ maiores latio quoq; negauerũt. Eſt & L. Fulnius iter iſignia exẽpla tuſculanorũ rebellãtiũ cõſul: eodẽ quoq; honore cũ trãſiſſet exornatus cõfeſti a populo ro. q ſolus eodẽ ãno quo fuerat hoſtis romæ triũphauit ex iis: quorũ cõſul fuerat. Vnus hoĩm ad hoc æui fœlicis ſibi cognomẽ aſſeruauit. L. Sylla ciuili nẽpe ſãguinæ patriæ oppugnatiõe adoptatus: & qbuſdã fœlicitatis inductus argumẽtis ꝗ ꝓſcribere tot milia ciuiũ ac trucidare potuiſſet. O praua iterptatio & futuro tpe ifœlix. Nõ melioris ſortis tũc fuere peũtes: quorũ miſeremur hodie: cũ Syllã nemo nõ oderit. Age nõ exitus uitæ eius oĩm ꝓſcriptorũ ab illo calamitate crudelior fuit. erodente ſe ipſo corpore & ſupplicia ſibi gignẽte: qꝺ ut diſſimulauerit & ſupmo ſõno eius cui imortuus quodãmõ eſt: credamus ab uno illo iuidiã gloria uictã. Hoc tñ nẽpe fœlicitati ſuæ defuiſſe cõfeſſus eſt ꝗ capitoliũ nõ dedicauiſſet. Q. Metellus in ea orõne quã hũit in ſupremis laudibꝰ patris ſui. L. Metelli pont. bis cõſulis: dictatoris magiſtri eqtũ. Quindecimuiri agris dãdis q primus elephãtos pmo punico bello duxit i triũpho ſcriptũ reliqt. Decẽ maximas res optimaſq; i qbuſq; qrẽdis ſapiẽtes ætatẽ exigerẽt: cõſumaſſe eũ. Voluiſſe. n. pmariũ bellatorẽ eſſe. Optimũ oratorẽ. Fortiſſimũ impatorẽ. Auſpicio ſuo maxĩas res geri. Maximo honore uti: ſũma ſapiã eſſe: ſũmũ ſenatorẽ haberi. Pecuniã magnã bono mõ inuenire. Multos lyberos relĩquere: & clariſſimũ in ciuitate eſſe. Hæc cõtigiſſe ei: nec ulli alii poſt romã cõditã. Lõgũ ẽ refellere & ſupuacuũ: abũde uno caſu refutante. Siqdẽ is Metellus orbã luminibus exegit ſenectã amiſſis incẽdio cũ palladiũ raperet ex æde ueſtæ memorabili cã: ſed euẽtu miſero. Quo fit ut ifœlix qdẽ dici nõ debeat, fœlix: tñ eẽ nõ poſſit. Tribuit ei po. ro. qꝺ nunq̃ ulli alii ab cõdito æuo ut quotiẽs in ſenatũ iret: curru ueheretur ad curiã. magnũ & ſublime ſed pro oculis datum. ¶De altero Metello. ¶Ca. XLIIII.

HVius quoq; Q. Metelli q illa de patre dixerat filius iter rara fœlicitatis humanæ exẽpla nũerat. Nã pter honores ãpliſſios cognomẽq; macedõiæ a qttuor filiis illatꝰ ẽ rogo: uno ꝑtore: tribꝰ ꝯſularibꝰ: duobꝰ triũphalibꝰ uno cẽſorio. q ſigula quoq; paucis ꝯtigere. In ipſo tñ flore dignitati ſuæ a catinio Labeõe cui cognomẽ fuit Maceriõi. tribũo plebis: quẽ e ſenatu cẽſor eiecerat reuertẽs e cãpo meridiano tpe uacuo foro & capitolio ad tarpeiũ raptus ut præcipitaret cõuolante quidẽ tã numeroſa illa cohorte quæ patrẽ eũ appellabat. Sed ut neceſſe erat in ſubito tarde & tanq̃ i exeqas cũ reſiſtẽdi ſacroq; ſãctũ repellendi ius nõ eſſet: uirtutis ſuæ opa & cẽſura periturus: agere tribuno q itercederet repto a limine ipſo mortis reuocatus alieno beneficio poſtea uixit. Bonis idẽ ẽt ꝯſecratis a dãnatu ſuo tãq̃

parũ eſſet fautiũ certe ĩortarũ:expreſſiq̃ p anres ſãguinis pœnã exactã eſſe.Eqdẽ & Africani Aemiliani inimicũ fuiſſe ĩter calamitates duxeri ipſo teſte Macedonico.Si qdẽ liberis dixit.Ite filii celebrate exeqas nunq̃ ciuis maioris funus uidebitis.Et hoc dicebat iã balearicis & creticis diadematis iã Macedonic⁹ ipſe.uerũ ut illa ſola iniuria æſtimet:qs hũc iure fœlicẽ dixerit piclitatũ ad libidinẽ inimici:Nec africano ſaltẽ pire:quos hoſtes uiciſſe tãti fuit:aut quos nõ honores curruſq̃ illa ſua uiolẽtia fortũa retroegit p mediã urbẽ cẽſore tracto.Eteni ſola hæc moriẽdi rõ fuerat tracto in capitoliũ illo:i quod triũphãs ipſe deorũ exuuiis ne captiuos qdẽ ſic traxerat.Maius hoc ſcelus fœlicitate cõſecuta factũ eſt piclitato macedonico:uel funus tãtũ ac tale pdere:i quo a triũphalib⁹ liberis portaret̃ in rogum uelut exeqis quoq̃ triũphãs.Nulla ẽ pfecto ſolida fœlicitas:quã cõtumelia ulla uitæ rũpit nedũ tãta.Quod ſupeſt neſcio maior glorie an ĩdignationi dolor accedat:inter tot Metellos tã ſcelerată Catinii audaciã ſemp fuiſſe iultã.

De Diuo Auguſto. Ca. XLV.

IN Diuo quoq̃ Auguſto quem uniuerſa mortalitas ĩ hac cẽſura nũcupat:ſi diligẽter æſtimetur cũcta:magna ſortis humane reperiẽtur uolumia.Repulſa ĩ magiſterio eqtũ apud auũculũ:& cõtra uolũtatẽ eius plat⁹ Lepidus.Proſcriptiõis inuidia in collegã.Collegiũ ĩ triũuiratu peſſimorũ ciuiũ:nec æqua ſaltẽ portiõe: ſed pgraui Antonio.Philippẽſi prœlio morbo:fuga & triduo ĩ palude latebræ ægroti.Et ut fatẽtur Agripa & Mœcenas aq̃ ſubter cutẽ fuſa.Turgida lateta.Naufragia ſicula:Et alia ibi quoq̃ ĩ ſpelũca occultatio.Iã in nauali fuga urgẽte hoſtiũ manu pces Proculeio mortis admotæ Cura puſinæ cõtẽtiõis.Solicitudo martis actiaci:pãnonicique belli.Ruinæ põtis. Tot ſeditiões militũ. Tot ancipites morbi corporis.Suſpecta Marcelli uota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiẽs petita ĩſidiis uita.Incuſatæ liberorũ mortes:luctuſq̃ nõ tãtũ orbitate triſtes. Adulteriũ filiæ.Et cõſilia patricidæ palã facta.Cõtumelioſus puigni Neronis ſeceſſus.Aliud neptis adulteriũ.Iũcta deĩde tot mala.Inopia ſtipẽdii.Rebellio illyrici.Seruitiorũ delectus.Iuuẽtutis penuria.Peſtilẽtia urbis.Fames ſitiſq̃ italiæ.Deſtinatio expirãdi.Et quatridui inedia maior pars mortis ĩ corpus recepta.Iuxta hæc uariana clades: & maieſtatis eius fœda ſugillatio.Abdicatio poſtumi Agrippe poſt adoptionẽ.Deſideriũ poſt relegationẽ.Inde ſuſpicio in Fabiũ:archanorũq̃ pditionẽ.Hic uxoris & Tyberii cogitationes ſupma eius cura.In ſumma deus ille cæluq̃ neſcio adeptus magis an meritus hærede hoſtis ſuæ filio exceſſit.

Quos beatiſſimos dii iudicauerunt. Ca. XLVI

SVbeũt in hac reputatione delphica oracula uelut ad caſtigãdã hominũ uanitatem a deo emiſſa.Duo ſũt hæc.Phediũ feliciſſimũ q p patria pximo occubuiſſet.Iterum a Gige rege tũc ampliſſimo terrarũ cõſultũ:Aglaũ Prophodiũ eſſe fœliciorẽ. Senior hic in anguſtiſſimo archadiæ paruũ ſed annuis uictib⁹ large ſufficiẽs prædiũ colebat:nũq̃ ex eo egreſſus.Atq̃ ut e uitæ genere manifeſtũ eſt:minima cupidine minimũ in uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deum coli iuſſerunt. Ca. XLVII.

COnſecratus eſt uiuus ſentiẽſq̃ oraculi eiuſdẽ iuſſu & Iouis deorũ ſũmi aſtipulatu Eutimus poeta ſemp olympiæ uictor & ſemel uictus.Patria ei locri in italia.Ibi ĩmaginẽ eius eſſe:& olympie alterã eadẽ die tactã fulmine. Callimachũ ut nihil aliud miratũ uideo.ad eũq̃ iuſſiſſe ſacrificari:quod & uiuo factitatũ & mortuo:nihilq̃ adeo mirum aliud q̃ hoc placuiſſe diis.

De ſpatiis uitæ longiſſimis. Ca. XL VIII.

DE ſpatio atq̃ lõginqtate uite hoĩm nõ locorũ mõ ſitus.uerũ exẽpla ac ſua cuiq̃ ſors naſcẽdi ĩcertũ fecere:Heſiodus q pmus de hoc aliq̃ pdidit fabuloſe(ut reor)multa de hoĩm æuo referẽs cornici nouẽ noſtras attribuit ætates.Quadruplũ eius ceruis.Id triplicatũ coruis.Et reliq̃ fabuloſius ĩ phœnice ac nymphis.Anacreon poeta Argãtonio tarteſiorũ regi.cl.tribuit annos.Cynirae cypriorũ.x.annos ápli⁹ Aegimio ducẽtos.Theopõpus Epimenidi Gnoſio.clvii.Hellanicus quoſdã ĩ ætolia epiorũ gẽtis ducẽtos explere.Cui aſtipulat̃ Damiates memorãs Pictoreũ ex iis pcipuũ corpore uiribuſq̃ ẽt trecentis uixiſſe. Ephodorus arcadũ reges trecẽtis annis.Alexãder & corneli⁹ Dãdonẽ qdã ĩ illyrico qngẽtis uixiſſe.Xenophõ ĩ petri pulutiniorũ ĩſulæ regẽ D.ccc.atq̃ ut parce mẽtit⁹ eſt filiũ eius D.ccc.Quæ oĩa ĩſcitia tp̃ox acciderũt.Annũ.n.alii æſtate:unũ determinabãt:& alterũ hyeme Alii q̃dripartitis tpib⁹ ſicut arcades.quorũ ãni trimeſtres fuere. Quidã lunæ ſenio ut ægyptii.Itaq̃ apud eos aliq̃ & ſingula milia annorũ uixiſſe pdunt̃.Sed ut ad cõfeſſa trãſeamus: Argãtoniũ gaditanũ octoginta ãnis regnaſſe ppe certũ eſt.Putãt q̃drageſimo cœpiſſe Maſiniſſam.xl.annis regnaſſe indubitatũ eſt.Gorgiam ſiculũ centũ octo uixiſſe.Q.Fabius

¶VII.

Maximus ſexagītatribus ānis augur fuit. M. perpēna & nup. L. Voluſius Saturnius omniū quos ī cōſulatu ſētētiā rogauerāt ſupſtites fuere. Perpēna ſeptē reliqt ex iis quos cenſor legerat. Vixit ānos nonagītaocto. Qua ī re & illud adnotare ſuccurrit: unū oīo qnquenniū fuiſſe quo ſenator nullus morireť. Cū flacus & Alpinus cēſores luſtrū cōdidere uſq ad pximos cēſores ab āno urbis qngētēſimo ſeptuageſimonono. M. Valerius Coruinus cētū annos īpleuit. Cuius īter pmū & ſextū cōſulatū. xlvi. āni fuere Idē ſella curuli ſemel ac uicies ſedit: quotiēſ nemo aliuſ. Aequauit eius uitæ ſpatiū Metellus Pōtifex. Et ex fœminis Liuia Rutili nonagīta ſeptē ānos exceſſit. Statilia Claudio prīcipe ex nobili domo nōagītanouē. Terētia Ciceronis. cvii. Clodia Ofeli. cxv. Hæc qdē etiā enixa quīdecies. Luccia mima cētū ānis ī ſcēna pnūciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta ē ī ſcænā Cn. Pōpeio. Q. Sulpitio cō. ludis p ſalute diui Auguſti uotiuis ānū cēteſimūquartū agēs. Quæ pducta fuerat tyrocinio a. M. Pōpeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbōe coſ. aū ānos nonagīta unū. Et a magno Pōpeio magni theatri dedicatiōe anus p miraculo reducta. Sāmullā quoq centū decē ānis uixiſſe auctor ē Aſconius Pedianus. Minus miror Stephanionē q pmus tōgatus ſaltare īſtituit utriſq ſecularibus ludis ſaltaſſe: & Diui Auguſti & quos Claudius Cæſar cōſulatu ſuo quarto fecit: quādo ſexagīta tres nō amplius āni īterfuere: qq & poſtea diu uixerit. In tmoli mōtiſ tacumie quod uocāt tēpſin. cl. ānis uiuere Mutianus auctor ē. Totidē annos ītē cēſū Claudii Cæſaris cēſura. T. Fulloniū bononiēſem: idq collatis cēſibus quos āte detulerat: uitæq argumētis (etenim id curæ principi erat) uerum apparuit.

¶De uarietate naſcendi. ¶Ca. XLIX.

POſcere uideť locus ipſe ſyderalis ſciētiæ ſētētiā. Epigenes. cxxii. ānos īpleri negauit poſſe. Beroſus excedi cētū ſeptēdeci. Durat & ea rō quā Petoſyris ac Necepſos tradiderūt: & trimorion appellāt atriū ſignorū portiōe: qua poſſe ī italiæ tractu. cxxvi. ānos uitæ cōtingere apparet. Negauere illi quēquā nonagīta ptiū exortiuā mēſurā quod anaphoras uocāt trāſgredi: & has ipſas īcidi occurſu maleficorū ſyderū: aut etiā radiis eorū ſoliſq. Rurſus Aeſcula pii ſētētiā ſecuti qui ſtatuta uitæ ſpatia a ſtellis accipi dicit. Sed qtū primū tribuat īcertū ē. Rara aūt eſſe dicūt lōgiora tēpora: quādoqdē momētis horaꝝ īſignibus lunæ dierū ue ſeptē atq. xxiiii. quæ nocte ac die obſeruātur īgēs turba naſcať: ſcāſili annorū lege occidua: quā climactaras appellāt: nō fere ita genitis quīquageſimūquartū. ānū excedētibus. Primū ergo artis ipſius īcōſtātia declarat q ī certa res ſit. Accedūt experimēta & exēpla recētiſſimi cēſus quē ītra quadriēniū īperatores Cæſares Veſpaſiāi pater filiuſq cēſores egerūt. Nec ſūt omnia uaſaria excutiēda. Mediæ tātū ptis īter apēninū mōtem padūq pōemus exēpla. Cētū uigīti natos ānos parmæ tres edidere. Brixelli unū. cxxv. Parmæ duos. cxxx. Placētiæ unū. cxxxi. Fauētiæ unā mulierē. cxxxii. Bononiæ. L. Terētiū Marci filiū. Arimāni uero. M. Apomū. C. & L. Tertulā. cxxxvii. Citra placētiā ī collibus oppidū eſt uelleiaciū: ī quo. cx. natos ānos ſex detulere. Quattuor cētenos uicenos. Vnū. cl. M. Mutius. M. filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur ī re cōfeſſa ī regiōe italiæ octaua cētenū annorū cēſi ſūt homīes. liiii. Cētenū denū homines. lvii. Cētenū uicenū quinū homīes duo. Cētenū tricenū homīes quattuor. Cētenū tricenū qnū aut ſeptenū totidē. Centenum quadragenū hoīes tres. Alia mortalitatis cōſtātia. Homerus eadē nocte natos Hectorē & Polydamāta tradit tā diuerſæ ſortis uiros. C. Mario. C. Carbone. iii. cōſ. ad. v. Chalē. iunias M. Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadē die. geniti ſūt oratores quidē ābo. ſed tamē diſpari euētu. Hoc ēt iiſdē horis naſcētibus ī toto mūdo quītidie euenit: pariterq domini ac ſerui gignūtur: reges & inops.

¶In morbis uaria exempla. ¶Ca. L.

PVblius Cornelius Ruffus qui conſul cū Manio Curio fuit dormiens occulorū uiſū amiſit: cū id ſibi accidere ſōniaret. E diuerſo phalereus iam tū deploratus a medicis uomicæ morbo: cū mortem in acie quæreret uulnerato pectore medicinā īuenit ex hoſte. Q. Fabius Maximus conſ. apud flumem iſaram prœlio cōmiſſo aduerſus allobrogū regem aruernorūq gētes ad. vi. idus auguſtas. cxxx. pduelliū cæſis febri quartana liberatus ē in acie Incertū ac fragile nimirū eſt hoc munus nature qcqd dať nobis. Malignū uero & breue in iis etiā qbus largiſſime cōtingit: uniuerſū utiq æui tempus intuētibus. Quid q æſtimatiōe nocturnæ qetis dimidio quiſq ſpatio uitæ ſuæ uiuit. pars æqua morti ſimilis exigit: aut pœnæ niſi cōtingit qes. Nec reputanť infantiæ anniq ſenſu carēt: nec ſenectæ in pœnam uiuacis. Tot piculorū genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiēs inuocata mor

te ut nullũ frequẽtius ſit uotũ. Natura uero nihil hoĩbus breuitate uitæ preſtitit melius. Hebeſcũt ſenſus. Mẽbra torquenť. Præmoriť uiſus auditus: ĩceſſus: dẽtes etiã acciborũ inſtrumẽta & tamẽ uitæ hoc tẽpus ãnumerať. Ergo ꝓ miraculo & id ſolitariũ reperiť exẽplũ. Xenophilũ muſicũ cẽtũ & quinq; ãnis uixiſſe ſine ullo corporis ĩcõmodo. At hercule reliquis omnibus ꝑ ſingulas mẽbrorũ partes qualiter nullis aliis animalibus: certis peſtifer calor remeat horis aut rigor: neque horis mõ: ſed & diebus noctibuſq; trinis q̃drinis ue etiã toto ãno: atq; etiã morbus ẽ aliq̃s per ſapiẽtiã mori. Morbis enĩ quoq; quaſdã leges natura ĩpoſuit. Quadrini circuitus febrẽ nunq̃ bruma nunq̃ hybernis mẽſibus ĩcipere. Quoſdã poſt ſexageſimũ uitæ ſpatiũ nõ accedere. Alios pubertate deponi: a fœminis præcipue. Senes mĩnime ſẽtire peſtilẽtiã. Nãq; uniuerſis gẽtibus ĩgruũt morbi: & generatĩ mõ ſeruitiis: modo ꝓcerũ ordini aliiſq; per gradus. Qua ĩ re obſeruatũ ĩ meridianis partibus ad occaſũ ſolis peſtilẽtiã ſẽper ire. Nec unq̃ fere aliter fieri niſi hyeme: nec ut ternos excedat menſes.

De ſignis mortis. Ca. LI.

IAm ſigna lœtalia ĩ furoris morbo riſũ. Sapiẽtiæ uero ægritudine: fimbriarũ curã & ſtragulæ ueſtis plicaturas. A ſõno moriẽtiũ neglectũ ꝓgrãdis humoris e corpore effluui: in oculorũ quidẽ & nariũ aſpectu ĩdubitata maxĩe etiã ſupĩo aſſiduo cubitu. Venarũ ĩæquali aut formicãte percuſſu. Et alia quoq; Hippocrati prĩcipi medicinæ obſeruata ſũt. Et cũ ĩnumerabilia ſint mortis ſigna: ſalutis ſecuritatiſq; nulla ſũt. Quippe cũ cẽſorius Cato ad filiũ de ualitudinis quoq; obſeruatiõe ut ex oraculo aliquo ꝓdiderit ſenilẽ iuuẽtã præmaturæ mortis eſſe ſignũ. Morborũ uero tã ĩfinita ẽ multitudo ut Pherecides Syrius copia ſerpẽtiũ ex corpore eius erũpẽte expirauerit. Quibuſdã perpetua febris ẽ ut C. Mœcenati. eidẽ triẽnio ſupremo: nullo horæ momẽto cõtigit ſomnus. Antipater ſydonius poeta oĩbus ãnis uno die natali tãtũ corripiebatur febre. & eo cõſũptus ẽ ſatis lõga ſenecta.

De his qui elati reuixerunt. Ca. LII.

AViola cõſularis ĩ rogo reuixit. Et quoniã ſubueniri nõ potuerat ꝓualẽte flãma uiuus crematus ẽ. Similis cã ĩ. L. Lamia prætorio uiro tradiť. Nã Celiũ Tuberonẽ ꝓtura functũ a rogo relatũ Meſſala Ruffus & pleriq; tradũt. Hæc ẽ cõditio mortaliũ. Ad has & eiuſmodi occaſiones fortunæ gignimur: uti de homine ne forte morti quidẽ debeat credi. Reperimus ĩter exẽpla Hermotini Clazomenii aĩam relicto corpore errare ſolitã: uagãq; e lõginquo multa ãnũtiare: quæ niſi a præſenti noſci nõ poſſẽt: corpore ĩteri ſemianimi: donec cremato eo inimici qui Cãtaridæ uocabãtur: remeanti animæ uelut uaginã ademerint. Ariſtei etiã uiſã euolãte ex ore ĩ procõneſo corui effigie. Quæ magna quæritur fabuloſitate: quã equidẽ & ignoſio Epimenide ſimili modo accipio. Puerũ æſtu & itinere feſſũ ĩ ſpecu ſeptẽ & quĩquaginta dormiſſe annis rerũ faciẽ mutationẽq; mirantẽ uelut poſtero experrectũ die. Hinc pari numero dierũ ſenio ingruẽte: ut tamẽ ĩ ſeptimũ & quĩquageſſimũ atq; centeſimũ uitæ duraret annũ fœminarũ ſexus huic malo uidetur maxĩe oportunus cõuerſione uuluæ: quæ ſi corrigatur ſpiritus reſtituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumen Heraclidis ſeptẽ diebus fœminæ examinis ad uitã reuocatæ. Varro quoq; auctor eſt uiginti uiris agros diuidentibus capuæ quendã qui efferretur feretro domũ remãſſe pedibus. Hoc idem aquini accidiſſe. Romæ quoq; Corfidium materteræ ſuæ maritum funere locato reuixiſſe: & locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota indicaſſe conueniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corfidio maiori accidiſſe ut uideretur expiraſſe: apertoq; teſtamento recitaſſe hæredem minorem fratrem inſtituiſſe. Interim eum qui uidebatur extinctus plaudendo concinuiſſe myſteria: & narraſſe a fratre ſe ueniſſe. Commendatam ſibi filiam ab eo. Demonſtratum præterea quo in loco defodiſſet aurum nullo cõſcio: & rogaſſe ut iis funeribus quæ comperaſſet efferretur. Hoc eo narrante fratris domeſtici prope anunciauere examinatum illum: & aurum ubi dixerat repertum eſt. Plena præterea uita eſt iis uaticiniis: ſed non conferenda: cum ſæpius falſa ſint. Sicut ingenti exemplo docebimus. Bello ſiculo Gabienus Cæſaris claſſium fortiſſimus captus a Sex. Pompeio iuſſu eius inciſa ceruice & uix cohærente iacuit in littore tota die. Deinde cum aduesperauiſſet: cum gemitu præcibuſq; congregata multitudine petiť uti Põpeius ad ſe ueniret: aut aliquem ex caris mitteret. Se autẽ ab inferis remiſſũ: habereq; quod nunciaret. Miſit plures Pompeius ex amicis: quibus Gabienus dixit: Inferis diis placere Põpeii cauſas & partes pias. Proinde euentũ futurum quẽ optaret: hoc ſe nũtiare iuſſũ. Argu

mentũ fore ueritatis ꝙ peractis mandatis protinus expiraturus eſſet. Idcꝫ ita uenit. Poſt ſepulturã quocꝫ uiſorũ exempla ſunt: niſi quod naturæ opera non prodigioſa conſectamur.

De mortibus repentinis. Ca. LIII.

IN primis aũt uiſa miraculo ſũt atqꝫ frequẽtia mortes repentinæ. Hæc ẽ ſũma uitæ fœlicitas: quã eſſe naturalẽ docebimus. Plurimas prodidit. Verrius. Nos cum delectu modũ ſeruabimus. Gaudio obiere præter Chilonẽ de quo diximus Sophocles & Dionyſius ſiciliæ tyrãnus utercꝫ accepto tragicæ uictoriæ nũcio. Mater pugna illa cãnenſi filio ĩcolumi uiſo cõtra falſũ nũtium Pudore Diodorus ſapiẽtiæ dialeticæ profeſſor luſoria quæſtione nõ protinus ad iterrogationes Stiplonis diſſoluta. Nullis euidẽtibus cauſis obiere dũ calciãtur matutino duo Cæſares Prætor & prætura populi ro. functus dictatoris Cæſaris pater. Hic piſis exanimatus: ille romæ. Q.. Fabius maximus ĩ conſulatu ſuo pridiæ. Chaleñ. ianua. In cuius locũ. M. Orellius pauciſſimarũ horarũ cõſulatũ petiit. Itẽ C. Vlcatius Gurges ſenator. Omẽs adeo ſani atqꝫ tẽpeſtiui ut de progrediẽdo cogitarent. Qu. Aemilius Lepidus iã egrediẽs icuſſo pollice limini cubiculi. C. Aufidius cũ egreſſus in ſenatũ iret offenſo pede ĩ comitio. Legatus quocꝫ qui rhodiorũ cãm ĩ ſenatu magna cũ admiratione orauerat: In limine curiæ protinus expirauit progredi uolẽs. Cn. Bebius Pãphilus præfectura & ipſe fũctus cũ a puero quæſiſſet horas. A. Põpeius ĩ capitolio cũ deos ſalutaſſet. M. Iuuentius Thalna conſ. cũ ſacrificaret. C. Seruilius Pãſa cũ ſtaret ĩ foro ad tabernas hora diei ſecũda: ĩ. P. Pãſam fratrem inixus. Bebius Iudex dũ uadimoniũ differri iubet. M. Terẽtius Corax dũ tabellas ſcribit ĩ foro. Necnõ & proximo ãno dũ cõſulari uiro ĩ aurem dicit eques romanus ante Apollinem eboreũ ꝙ eſt ĩ foro Auguſti. Super omnes. C. Iulius medicus dũ inũgit ſpecillũ per oculũ trahẽs. A. Manlius Torquatus cõſularis cũ in cœna placẽtã appeteret. L. Dutius medicus Valla dũ mulſi potionem haurit. Ap. Saufeius cũ a balneo reuerſus mulſũ bibiſſet: ouumcꝫ ſorberet. P. Quintius Scapula cũ apud Aquiliũ Gallũ cœnaret. Decimus Saufeius Scriba cũ domi ſuæ prãderet. Cornelius Gallus prætorius &. Q.. Haterius eques ro. ĩ Venere obiẽre. Et quos noſtra adnotauit ætas duo æqueſtris ordinis ĩ eodẽ Pãtomimo Mythico tũ forma præcellẽte. Operoſiſſima tamẽ ſecuritas mortis ĩ. M. Ofilio Hylaro ab antiquis traditur comediarũ hiſtrionẽ: cum populo admodũ placuiſſet natali die ſuo: cõuiuiũcꝫ haberet edita cœna calidã potionẽ ĩ pultario popoſcit: ſimulcꝫ perſonã eius diei acceptã intuẽs coronã e capite ſuo ĩ eã tranſtulit: tali habitu rigens nullo ſentiẽte: donec accubantiũ proximus tepeſcere potionẽ admoneret. Hæc fœlicia exẽpla ſũt cõtra miſeriarũ ĩnumera. L. domitius clariſſime gẽtis apud maſiliã uictus: corfini captus ab eodẽ Cæſare ueneno poto propter tediũ uitæ: poſtꝙ̃ biberat. omĩ opere ut uiueret anixus ẽ Inuenitur ĩ actis Fœlicis Ruſſei aurigæ iam igne illatã in rogũ eius unũ e fauentibus ieciſſe ſeſe. Friuolũ dictu ne hoc gloriæ artificis daretur: aduerſis ſtudiis copia odorũ corruptũ criminãtibus. Cũ ante nõ multo. M. Lepidus nobiliſſimæ ſtirpis quẽ euenti anxietate diximus mortuũ flãmæ ui erogo eiectus recõdi propter ardorẽ nõ potuiſſet: iuxta ſarmentis aliis nudus crematus eſt.

De ſepultura. Ca. LIIII.

IPſũ cremare apud romanos nõ fuit ueteris ĩſtituti. Terra cõdebantur. At poſtꝙ̃ lõginqs bellis obrutos erui cognouere: tũc ĩſtitutũ. et tũ multifarie priſcos ſeruauere ritꝰ. Sicut ĩ cornelia domo nemo añ ſyllã dictatorẽ tradit̃ eſſe crematꝰ. Idcꝫ ſeũ uoluiſſe uerĩtũ talionẽ eruto. C. marii cadauere. Sepultꝰ intellgiſt̃ quoquomõ conditus. humatus uero humo contectus.

De anĩa uel de manibus uel de reſurrectiõe uerba gẽtiliũ mania. Ca. LV.

POſt ſepulturã aliæ atqꝫ aliæ maniũ ambages. Omnibus a ſuprema die eadẽ quæ ante primũ. Nec magis a morte ſenſus ullus aut corpori aut anĩæ ꝙ̃ ante natalem. Eadẽ. n. uanitas ĩ futurũ etiã ſe propagat: & ĩ mortis quocꝫ tẽpora ipſa ſibi uitã mẽtitur. Alias ĩmortalitatẽ anĩæ: alias trãſfigurationẽ: alias ſenſum ĩferis dando: & manes colẽdo: deũcꝫ faciẽdo: qui iã etiã homo eſſe deſierit. Ceu ullo mõ ſpirãdo rõ hõini a cæteris animalibus diſtet Aut nõ diuturniora ĩ uita multa reperiãtur: qbus nemo ſimilẽ diuinat ĩmortalitatẽ. Quod aũt corpus animæ proſequitur materiã. Vbi cogitatio illi: quomõ uiſus: auditus: aut q̃ tãgit: q̃ uſus eius: aut q̃ ſine his bonũ: Quæ deĩde ſedes: quanta ue multitudo tot ſæculis aĩarũ uelut umbrarũ Pueriliũ iſta deliramẽtorũ. Auidæcꝫ nũquã deſinere mortalitatis commenta ſunt. Similis & de aſſeruandis corporibus hominum ac reuiuiſcendis

promiſſa Democrito uanitas: qui nõ reuixit ipſe. Maliq; ipa demẽtia ẽ iterari uitã morteq;. Quæ genitis quies, unq̃ ſi in ſublimi ſenſus animę manet: inter inferos umbræ. Perdit profecto iſtã dulcedo credulitaſq; præcipuũ naturæ bonũ mortẽ: ac duplicat obitus: ſi dolere etiã poſt futuri æſtimationẽ euenit. Etenĩ ſi dulce uiuere: cui poteſt eſſe uixiſſe? At quãto facilius certiuſq; ſibi quẽq; credere: ac ſpecimẽ ſecuritatis antegenitali ſumere experimẽto.

Quæ quis inuenerit in uita. Ca. LVI.

Conſentaneũ uidetur priuſq̃ digrediamur a natura hominũ ĩdicare quæ cuiuſq; ſciẽtia a quocũq; ĩuenta ſũt. Emere ac uẽdere ĩſtituit Liber pater. Idẽ diadema regũ ĩſigne & triũphũ ĩuenit. Ceres frumẽta cũ ãtea glãde ueſcerẽtur. Eadẽ molere & cõficere ĩ attica italia & ſicilia: ob id dea iudicata. Eadẽ prima leges dedit. ut alii putauere Rhadamãthus. Litteras ſemper arbitror aſſyrias fuiſſe. Sed alii apud ægyptios a Mercurio ut Gellius. Alii apud ſyros repertas uolũt. Vtrũq; ĩ græciã attuliſſe e phœnice Cadmũ ſexdecĩ numero. A.B.C.D.E.G.I.L.M.N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiano bello Palmedẽ adieciſſe quattuor hac figura ψ. H. Ʒ. ω. Totidẽ poſt eũ Simonidẽ melicum. θ. ξ. φ. υ. Quarũ omniũ uis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles decẽ & octo priſcas fuiſſe a. ψ. ρ. Et duas ab Epicharmo additas. θ. χ. q̃ a Palamede mauult. Anticlides in ægypto inueniſſe quẽdã nomine Menona tradit quindeci annis ante Phoroneũ antiquiſſimũ græciæ regẽ. Id monumẽtis approbare conatur. E diuerſo Epigeles apud babylonios ſeptingentorũ uiginti annorũ obſeruationes ſyderũ coctilibus laterculis inſcriptas docet: grauis auctor ĩ primis. Qui minimũ Beroſus & Critodemus quadringẽtorũ octoginta annorũ. Ex quo apparet æternus litterarũ uſus. In latiũ eas attulerũt pelaſgi. Laterarias domos cõſtituerũt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis: antea ſpecus erãt pro domib⁹. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii ĩuentor placet: exẽplo ſũpto ab hirũdinũ nidis. Oppidũ Cecrops a ſe appellauit cecropiã: quæ nũc ẽ arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante cõditũ uolũt. Quidã & ſycionẽ. Aegyptii multo ante apud ipſos dioſpolin. Tegulas ĩuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris: utrũq; in ĩſula cypro. Itẽ forcipẽ: marculũ: uectẽ: incudẽ. Puteos Danaus ex ægypto aduectus ĩ græciã quæ uocabatur argidipſion. Lapidicias Cadm⁹ thebis. Archeophraſius ĩ phœnice. Traſon muros. Turres ut Ariſtoteles Cyclopes. Phœnices ut Theophraſt⁹. Aegiptii textilia. Inficere lanas ſordib⁹ Lydi. Fuſos ĩ lanificio Cloſter fili⁹ Arachnæ. Linũ & retia arachnæ. Fulloniã artẽ nitias megarẽſis. Sutrinã Boetius. Medicinã ægyptii apud ipſos uolũt repertã. Alii p Arabũ Babylonis & Apollinis filiũ. Herbariã & medicamẽtariã a Chirone Saturni & Phyllira filio. Aes cõflare & tẽperare Ariſtoteles Lydũ ſcytẽ mõſtraſſe. Theophratus Delã Phrygẽ putat. Aerariã fabricã alii Chalybas: alii Cyclopas. Ferũ Heſiodus ĩ cretaes qui uocati ſũt Dactyli Idæi. Argẽtũ inuenit Eriſthonius athenieſis: ut alii Ceacus. Auri metalla & cõflaturã Cadmus phœnix ad pangeũ montẽ. Vt alii Thoas & Eaclis ĩ panchaia aut Sol oceani filius: cui Gellius medicinæ quoq; ĩuẽtionẽ ex melle aſſignat. Plũbũ ex caſſiteride ĩſula primus apportauit Midacritus. Fabricã ferreã ĩuenere Cyclopes. Figulinas Chorebus athenieſis. In iis orbẽ Anacharſis ſcythes: ut alii Hypbeos corinthius. Fabricã materiarũ Dedalus: & ĩ ea ſerrã: aſciã: ppẽdiculũ: terebrã: glutinũ: ichthyocollã: Normã: fornicẽ aũt & libellã & tornũ & clauẽ Theodorus ſamius. Mẽſuras & põdera Phidon argiuus: aut Palemedes ut maluit Gellius. Ignẽ e ſilice Pyrodes Cilicis filius. At eundẽ aſſeruare ĩ ferula Prometheus. Vehiculũ cũ quattuor rotis Phryges: Mercaturas pœni. Culturas uitiũ & arborũ Eumolphus athenieſis. Vinũ aqua miſceri Staphilus Sitheni filius. Oleũ & trapetas Ariſteus athenieſis. Idẽ mella. Bouẽ & aratrũ Briges athenieſis: ut alii Triptolem⁹. Regiã ciuitatẽ ægyptii. Populare attici. Poſt Theſeũ tyranũ primus fuit Phalaris agrigẽti. Seruitiũ ĩuenere lacedæmonii. Iudiciũ capitis in agriopago primũ actũ ẽ. Prœliũ afri cõtra ægyptios primi fecere fuſtibus quos uocãt phalãgas. Clipeos ĩuenerũt prœtus & Acritus inter ſe bellãtes: ſiue Chalchus Athamãtis filius. Loricã Mydias meſſenius. Galeã: gladiũ: haſtã lacedæmonii. Ocreas & criſtas Cares. Arcũ & ſagittã Scythen Iouis filiũ. Alii ſagitas perſen perſei filiũ inueniſſe. Lãceas ætos. Iaculum cũ amẽto ferũt ĩueniſſe Aetolũ Martis filiũ. Haſtas uelitares Tyrrhenũ pilũq;. pẽtheſileã amazonẽ ſecurim. piſeũ uenabula. Et ĩ tormẽtis ſcorpionẽ Cretas. Catapultã ſyros. phœnicas baliſtã & fundã. Aeneã tubã piſeũ Tyrrhenũ. Teſtudines Artemonẽ clazomenũ. Equũ qui nũc aries appellatur ĩ muralibus machinis Apeũ ad troiã. Equo uehi Bellorophontem

Frenos & ſtrata equorũ peletroniũ. pugnare ex equo theſſalos: q̃ cẽtauri appellati ſũt: habitãtes ſecũdũ peliũ montẽ. Bigas primũ iũxit phrygũ natio. Quadrigas Erichtonius. ordinẽ exercitus: ſigni dationẽ: theſſaras: uigilias ĩuenit palamedes troiano bello. Specularẽ ſignificationẽ eodẽ bello Sinõ. Inducias Lycaõ. Fœdera Theſeus: Auguria ex auibus Caras a quo caria appellata. Adiecit ex cæteris aĩalibus Orpheus. Aruſpiciũ Delphus. Ignifſpicia Amphiaraus. Auſpicia auiũ Tyreſias thebanus. Interpretationẽ oſtẽtorũ & ſõiorũ Amphyctyõ. Aſtrologiã Atlas Libyæ filius: ut alii ægyptii ut alii aſſyrii. Spherã ĩ eã mileſius Anaximãder. Vẽtorũ rõem Aeolus Hellenis filius. Muſicã Amphion. Fiſtulã pan. Monaulũ Mercurius Obliquã tibiã Mydas ĩ phrygia Geminas tibias Marſias. In eadẽ gẽte lydios modulos Amphion. Dorios Thamyras thrax. phrygios Marſias phryx. Citharã Amphiõ: ut Alii Orpheus: ut alii Linus: Septẽ cordis additis Terpãder. Octauã Simonides addidit. Nonam Timotheus. Cithara ſine uoce cecinit Thamiras prius. Cũ cãtu Amphiõ: ut alii Lin⁹. cithara edita carmĩa ꝯpoſuit terpãder. Cũ tibiis canere uoce Troezẽn⁹ Dardan⁹ ĩſtituit. ſaltationẽ armatã Curetes docuere. phyrrhycẽ phyrrh⁹ utrãq; ĩ creta. uerſũ heroicũ pythio oraculo debem⁹. De pœmatũ origĩe magna quæſtio ẽ. Ante troianũ bellũ ꝓbãtur fuiſſe. ꝓſaicã orationẽ cõdere pherecides Syrius ĩſtituit tẽpore Cyri regis. Hiſtoriã Cadmus mileſius. Ludos gymnicos ĩ arcadia Lycaõ. Funebres Acaſtus ĩ iolcho. poſt eũ Theſeus ĩ iſthmo. Hercules olympiæ athleticã. pythus pilã luſoriã. Gyges lydius picturã ĩ ægypto. In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus ut ariſtoteli placet: ut theophraſto polignotas athenĩẽſis. Nauẽ primus ĩ græciã ex egyto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabãt ĩuẽtis ĩ mari rubro iter ĩſulas a rege Egrytra. Reperiũtur q̃ myſos & troiãos priores excogitaſſe ĩ helleſpõto putent cũ trãſirẽt aduerſus thracas. Etiã nũc ĩ britãnico oceano uitiles corio circũſutæ fiũt. In nilo ex papyro & ſcirpo & arũdine. Lõga naue Iaſonẽ primũ nauigaſſe philoſtephanus auctor ẽ egeſias parrhalũ. Ctheſias Samyrã. Saphanus Semiramĩ. Archimachus Aegæonẽ. Biremem Damaſthenes erythreos feciſſe. triremẽ Thucydides Amoclen corĩthiũ. Quadriremẽ Ariſtoteles carthagĩẽſes. Quiquiremẽ ĩſtituit Neſichthon ſalaminius. Sex ordinũ Xenagoras ſyracuſius. Ab ea ad deciremẽ Neſigitõ. Alexãdrũ magnũ ferũt ĩſtituiſſe ad duodecim ordĩes. philoſtephanus ptolemæũ Soterẽ ad q̃ndecĩ. Demetriũ Antigõi ad. xxx. ptolemæũ philadelphũ ad. xl. ad ptolemæũ philopatorẽ q̃ Triphõ cognominatus eſt ad. l. Onerariam Hipp⁹ tyri⁹ ĩuenit. Lẽbũ cyrenẽſes. Cymbã phœnices. Celocẽ rhodi. Cercirã cyprii. Syderũ obſeruationẽ ĩ nauigãdo phœnices. Remũ cõpa latitudinẽ eius plata. Vela Icarus. Malũ & antenã Dedalus. Hippagum ſalaminii: aut ut pericles athenĩẽſes. Tectas lõgas taſii. Antea ex prora tantũ & puppi pugnabatur. Roſtra addidit piſeus Tyrrheni anchorã. Eupalamius eandem bidente. Anacharſis harpagõnas. Et manus perides athenienſis: Adminicula gubernandi Typhis. Claſſe princeps depugnauit Minos. Animal occidit primus Hiperbius Martis filius. Prometheus bouem.

In quo prim⁹ gentũ cõſenſus. Ca. LVII.

G Entium conſenſus tacitus primus oĩum cõſpirauit ut iõnũ litteris uterentur.

De litteris antiquis. Ca. LVIII.

V Eteres græcas fuiſſe eaſdem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula antiqui æris: quæ eſt hodie in palatio dono principum Mineruę dicata in bibliotheca cũ inſcriptione tali

Quando primum tonſores romæ. Ca. LIX.

S Equens gentiũ cõſenſus in tonſoribus fuit: ſed romanis tardior. In italiam ex ſicilia uenere poſt romã conditã anno quadrĩgenteſimo q̃nquageſimoquarto: adducẽte. p. Ticinio Mena ut auctorẽ Varro. Ante intonſi fuere primus omnium radi quotidie inſtituit Africanus ſequens Diuus Auguſtus cultris ſemper uſus.

Quando primum horologia. Ca. LX.

T Ertius conſenſus fuit in horarum obſeruatione iam hac rõne accedens. Quando & a quo in græcia reperta diximus in ſecundo uolumine. Serius etiã hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occaſus nominatur. poſt aliquot ãnos adiectus eſt & meridies accenſo conſulum id pronunciante cum Curio inter roſtra & græcoſtaſin proſpexiſſet talem ſolem. A columna ænea ad carcerem inclinato ſydere ſupremam pronunciauit. Sed hoc ſerenis tantũ diebus uſq; ad primũ punicũ bellum princeps romãis ſolarium horologium ſtatuiſſe ante. xii. ãnos quã cũ pyrrho bellatum eſt ad ædem Quirini.

L.Papyrius Curſor cum ædem dedicaret a patre ſuo uotam a Fabio Veſtali proditur.Sed neq; facti horologii rõnem uel artificis ſignificat:nec unde tranſlatum ẽ:aut apud quẽ ſcriptũ id inuenerit.M.Varro primum ſtatutũ in publico ſecundũ roſtra in colũna tradit bello punico primo a.M.Valerio Meſſala conſule cãtina capta in ſicilia.Deportatum ide poſt xxx.annos quã de papyriano horologio traditur anno urbis quadringẽteſimo ſeptuageſimoſeptimo.Nec congruebant ad horas eius lineæ.paruerũt tñ ei annis.xi.donec.Q.Martius philippus qui cum.L.Paulo fuit cenſor diligẽtius ordinatũ iuxta poſuit. Idq; munus inter cenſoria opera gratiſſime eſt acceptum.Etiãnum tamẽ nubilo incerte fuere horæ uſq; ad ꝓximũ luſtrũ.Tunc Scipio Naſica collega Lenati primus aqua diuiſit horas æq; noctiũ ac dierũ.Idq; horologiũ ſub tecto dicauit anno urbis.d.lxxxxv.Tã diu po.ro.idiſcreta lux fuit.Nunc reuertamur ad reliqua animalia:primũq; terreſtria.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.VIII.

De animalibus terreſtribus.Elephantorum cõmẽdatio:& de ſenſu eoꝝ. Ca. I.

AD reliqua tranſeamus animalia & primum terreſtria.Maximum ẽ elephas:proximũq; humanis ſenſibus.Quippe intellectus illis ſermonis patrii.Et in primis obedientia officiorũq;:quæ didicere memoria.Amoris & gloriæ uoluptas:immo uero quæ etiam in homine rara:probitas:prudentia.æquitas Religio quoq; ſyderum ſoliſq; ac lunæ ueneratio. Auctores ſunt in mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnẽ cui nomen eſt ãnulo:niteſcẽte luna noua:greges eorum deſcendere:ibiq; ſe purificantes ſolenniter aqua circũſpergi:atq; ita ſalutato ſydere in ſiluas reuerti:uitulorũ fatigatos præ ſe ferentes.Alienæ quoq; regiõis itellectu:creduntur maria tranſituri:nõ ante naues conſcendere:q̃ inuitati rectoris iureiurãdo de reditũ.Viſiq; ſunt feſſi ægritudine:quãdo & illas moles infeſtãt morbi:ꝓherbas ſupini ĩ cælũ iacentes:ueluti tellure precibus alligata.Nam quod ad docilitatẽ attiet.Regem adorant.Genua ſubmittũt.Coronas porrigũt.Indicis arabici minores quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Ca. II.

ROmæ iuncti primũ ſubiere currũ Põpei magni africo triũpho.Quod prius ĩdia uicta triũphãte libero patre memmorat.Procilius negat potuiſſe popeii triũpho iunctos egredi porta.Germanici Cæſaris munere gladiatorio quoſdã icõditos mot⁹ edidere ſaltãtiũ mõ.Vulgare erat p auras arma iacere nõ auferẽtib⁹ uentis:atq; iter ſe gladiatorios ꝯgreſſus edere:aut laſciuiẽte ꝑnicitate colludere.Poſtea & p funes ĩceſſere.Lecticas ẽt ferẽtes q̃terni ſingulas:puerperas imitãtes pleniſq; hominũ tricliniis accubitu: ĩre p lectos ita libratis ueſtigiis:ne q̃s potãtiũ attigeret.

De docilitate eoꝝ. Ca. III.

CErtũ ẽ unũ tardioris ingenii ĩ accipiẽdis quæ tradebantur ſepius caſtigatum uerberibus eadẽ illa meditantẽ noctu repertũ:miꝝ maxĩe & aduerſis quidẽ funibus ſubire.Sed regredi magis utiq; ꝓnis. Mutianus ter ꝯſul auctor ẽ aliquẽ ex iis & litterarũ ductus grecarũ didiciſſe:ſolitumq; præſcribere eius liguæ uerbis.Ipſe Ego hæc ſcripſi:& ſpolia celtica dicaui.Itẽq; ſe uidente puteolis cũ aducti de naue egredi cogerẽtur:territos ſpacio ꝓcul põtis a cõtinẽte porrecti:ut ſeſe lõginquitatis æſtimatiõe fallerent:auerſos retrorſus iſſe.prædã ipſi in ſe expectẽdã ſciunt ſolã eſſe ĩ armis ſuis:quæ Iuba cornua appellat.Herodotus tãto antiqor & ꝯſuetõ melius dẽtes.Quã obrẽ deciduos caſu aliquo uel ſenecta defodiũt.Hoc ſolũ ebur ẽ.Cæteꝝ & ĩ iis quoq; q̃d corpus ĩtexit uilitas oſſea.Quãq̃ nup oſſa ẽt ĩ laminas ſecari cœpere penuria.Et enĩ rara ãplitudo iã dẽtiũ ꝑterq̃ ex ĩdia reperit.Ceteꝝ ĩ noſtro orbe ceſſere luxuriæ.Dẽtiũ cãdore ĩtelligit̃ ĩuẽta.Circa hos belli cura ſumma.Alteris mucroni ꝑcũt ne ſit prœliis hebes:alterius operario uſu fodũt radices. Impellũt moles circũuentiq; a uenãtibus primos cõſtituũt:q̃bus ſũt minimi ne tanti prœlium putetur.poſtea feſſi impactos arbori frangunt:prædaq; ſe redimunt.

De clæmẽtia coꝝ:& q̃ picula ſua ĩtelligãt:& de tigridis truculẽtia. Ca. IIII.

MIrũ in pleriſq; animaliũ ſcire quare petantur.Sed & p cuncta q̃d caueãt.Elephas homine obuio forte in ſolitudine & ſimpliciter oberrante clæmẽs placiduſq; etiam demõſtrare uiã traditur.Idẽ ueſtigio hoĩs aĩaduerſo priuſq̃ hoĩe ĩtremiſcere ĩſidiaꝝ

metu. Subſiſtere ab olfactu. Circūſpectare. Iras pflare. Nec calcare: ſed certum pximo trade re. illū ſeq nēti nūtio ſimili uſq ad extremū. Nunc agmen circūagi: & reuerti aciēq dirigi. Adeo oīum odori durare uirus illud maiore ex parte ne nudorum quidē pedū Sic & tigris ēt feris cæteris truculēta: atq ipſa elephanti quoq ſpernēs ueſtigia. Hoīe uiſo trāſferre di citur prius catulos. Quo nā modo agnito? ubi ante cōſecto illo quē timet? Eteni tales ſil uas minime frequētari certū ē. Sane mirantur ipſā ueſtigii raritatē. Sed unde ſciūt timēdos eſſe? imo uero cur uel ſæpius cōſpectū paueant: tāto uirib⁹ magnitudīe uelocitate pſtātio res? Nimirū hæc ex natura rex potētia ei⁹ ſæuiſſimas ferarū maxiaſq q nūq uidiſſent: qđ de beāt timere & ſtati ītelligere cur ſit timēdū. De ītellectu & memoria eorū. Ca. V.

Elephanti gregatim ſemp ingrediuntur. Ducit agmē maxīus natu. Cogit ætate pxi mus Amnē trāſituri minimos præmittūt: ne maiox īgreſſu atterēte alueum creſcat gurgitis altitudo. Antipater auctor ē duos Antiocho regi ī bellicis uſibus celebres etiā cognominib⁹ fuiſſe. Eteni nouere ea. Certe cato cū īpatorū noīa ānalibus deſcribe ret: eū qui fortiſſime proeliatus eſſet in punica acie Sutrū tradidit uocatū: altero dēte muti lato. Antiocho uadū fluminis experiēti renuit Aiax: alioqn dux agminis ſēper. Tum pro nunciatū eius fore principatū q tranſiſſet: auſumq patroclū. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo oī primatu donauit. Ille qui notabat īedia morte ignominiæ prætulit. Mirus nāq pudor ē. Victuſq uocē fugit uictoris. Terrā ac uerbenas porrigit. Pu dore nunq niſi ī abdito coeūt. Mas qnquēnis: fœmina decēnis. Init aūt biēnio: qnis ut ferūt cuiuſq anni diebus: nec amplius. Sexto pfundunt amne nō āte reduces ad agmē. Nec adul teria nouere. Nullaue pp fœminas inter ſe proelia: cæteris animalibus pnicialia. Nec qa de ſit illis amoris uis. Nāq tradit unus amaſſe quādā ī ægypto corollas uēdentē. Ac ne qs uul gariter electam putet: miretur gratā Ariſtophani celeberrimo in artē grāmatica. Alius me nādrū ſyracuſanū īcipientis iuuentæ ī exercitu Ptolemæi deſideriū eius quotiens nō uide ret media teſtatus Et unguētariā quādā dilectā Iuba tradit. Omniū amoris fuere argumē ta gaudiū a ɔſpectu blāditiæq in cōditæ: ſtipes qs populus dediſſet ſeruatæ & ī ſinū effuſæ Nec mirū eſſe amorē quibus ſit memoria. Idē namq tradit agnitū ī ſenecta multos poſt an nos qui rector ī iuuēta fuiſſet. Idē diuinationē quandā iuſticiæ. Cū boccus rex. xxx. elephā tos totidem in quos ſæuire inſtituerat ſtipitibus alligatos obieciſſet: procurſantibus inter eos qui laceſſerent. nō potuiſſe effici ut crudelitatis alienæ miniſterio fungeretur.

Quando primum in italia. Ca. VI.

Elephantes italia primū uidit pyrrhi regis bello. Et boues lucas appellauit inlucanis uiſos āno urbis quadrīgētēſimo ſeptuageſimoſecūdo. Roma āūt in triūpho ſeptē annis ad ſuperiorē numerū additis. Eadē plurimos: anno qngētēſimoſecūdo uicto ria. L. Metelli pōtificis in ſicilia de pœnis captos. Cxlii. fuere traiecti ratibus: quas doliorū cōſertis ordinibus īpoſuerant. Verrius eos pugnaſſe ī cyrco: interfectoſq iaculis tradit pe nuria cōſilii. Quoniā neq ali placuiſſet: neq donari regibus. L. Piſo īductos dūtaxat ī cyr cū: atq ut ɔtēptus eorū increſceret ab operariis haſtas præpilatas habentibus: p cyrcū totū actos. Nec qdē de iis factū ſit auctores explicāt: q nō putāt īterfectos.

Pugnæ eorum. Ca. VII.

Clara eſt unius e Romanis dimicatio aduerſus elephātum. Cū Hānibal captiuos no ſtros dimicare inter ſe coegiſſet. Namq unū qui ſuperat obiecit elephanto: & illū dimitti pactus ſi īteremiſſet. Solus ergo ī harena cōgreſſus magno pœnorū dolore confecit. Hānibal cum famā eius dimicationis cōtemptū allaturam beluis intelligeret: equi tes miſit qui abeuntē interficerēt. Promuſcidē eorū facillime amputari Pyrrhi prœliorum experimētis patuit. Romæ pugnaſſe Feneſtellā tradit primū omnium in cyrco Claudii Pul chri ædilitate curruli. M. Antonio. A. Poſthumo conſ. anno urbis ſexcenteſimo qnquageſi mo quinto. Itē poſt annos. xx. Luculorū ædilitate curruli aduerſus tauros. Pōpeii quoq al tero conſulatu dedicatione tēpli Veneris uictricis pugnauere in cyrco. xx. aut ut quidā tra dunt. xvii. Getulis ex aduerſo iaculantibus: mirabili unius dimicatione: qui pedibus cōfoſ ſis repſit genibus ī cateruas: arepta ſcutā iaciēs ī ſublime: quæ decidentia uolubilitate ſpe ctantibus uoluptati erant in orbē circūacta: uelut arte nō furore beluæ iacerentur Magnū & in altero miraculum fuit uno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactū in uitalia capitis uene rat. Vniuerſi eruptionē tētauere nō ſine uexatione populi circundātis clauſtris fereis. Qua

de cã Cæſar dictator poſtea ſimile ſpectaculũ editurus euripis harenã circũdedit: quos Nero prĩceps ſuſtulit equiti loca addens. Sed Põpeiani amiſſa fugæ ſpe miſericordiã uulgi inenarrabili habitu quærẽtes ſupplicauere quadã ſeſe lamẽtatione cõplorantes: tanto populi dolore. ut oblitus impatoris ac munificẽtiæ honoriſue exquiſitę flens uniuerſus cõſurgeret: dıraſq; Põpeio quas ille mox luit pœnas iprecaret. Pugnauere & Cæſari dictatori tertio cõſulatu eius. xx. contra pedites quingẽtos. Iterũq; totidẽ turriti cũ ſexagenis ꝓpugnatoribus eodẽ quo priores numero peditũ: & pari equitũ e diuerſo dimicãte. Poſtea ſingulis principibus Claudio & Neroni in cõſũmatiõe gladiatorũ Ipſius animalis tãta narratur clemẽtia cõtra minus ualidas ut ĩ grege pecudũ cõcurrẽtia manu dimoueat: ne qd obterat in prudẽs. Nec niſi laceſſiti noceant ideoq; gregati ſẽper ambulent. Minime ex omnibus ſoliuagi. Equitatu circũuecti in firmos aut feſſos uulneratos ue ĩ mediũ agmẽ recipiũt: ac uelut ĩpio aut rõe ꝑuices ſubeũt. Capti celerrime mitificãt ordei ſuco.

Quomodo capiantur. Ca. VIII.

Capiũt aũt ĩ india unũ ex domitis agẽte rectore. q̃ deprehẽſũ ſolitariũ abactũ ue a grege uerberat ferro. Quo fatigato trãſcendit ĩ eũ: nec ſecus ac priorẽ regit. Africa foueis capit: inq́s deerrãte aliquo ꝓtinus cæteri cõgerũt ramos: moles deuoluũt: aggeres cõſtruũt: omniq; ui conãt extrahere. Antea domitãdi gratia regis eqtatu cogebãt ĩ cõuallẽ manufactã: & lõgo tractu fallacẽ. Cuius ĩcluſos ripis foſſiſq; fame domabãt. Argumẽtũ erãt ramus hoĩe porrigẽte clemẽter acceptus. Nũc dẽtiũ cã. Pedes eorũ iaculãtur alioqn molliſſimos. Troglodytæ cõtermini æthiopiæ qui hoc ſolo uenatu alunt arboris ꝓpiquas itineri eoꝝ cõſcẽdũt. Inde totius agminis nouiſſimũ ſpeculati extremas ĩ clunes deſiliunt. Leua apprehẽditur cauda. Pedes ſtipãt ĩ ſiniſtro fœmore. Ita pẽdẽs alterũ ꝑplitẽ dextra cæ dit: ac p̃acuta bipẽni hoc crure tardato ꝓfugiẽs alterius poplitis neruos ferit: cũcta præcelerĩ pnicitate peragẽs. Alii tuciore genere: ſed magis fallaci intẽtos ĩ gẽtes arcus defigũt humi lõgius. Hos pcipui uiribus iuuenes ↄtinẽt. Alii cõnixi pari cõatu tẽdũt: ac ꝓtereũtib⁹ ſagittarũ uenabula ĩfigũt: mox ſãguinis ueſtigiis ſequnt̃. Elephãtoꝝ generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Ca. IX.

Domãtur aũt rabidi fame & uerberibus: elephantis aliis admotis qui tumultuantem cathenis coerceãt. Alias circa coitus maxime efferãtur. Et ſtabula indorũ dentibus ſternunt Qua pp arcẽt eos coitu fœminarũq; penuria ſepant quæ haut alio modo q̃ armẽtorũ hẽnt. Domiti militãt. Et turres armatorũ in hoſtes ferunt magnaq; ex parte orientis bella cõficiũt. Proſternũt acies: ꝓterũt armatos. Idẽ minimo ſuis ſtridore terrẽt. uulneratiq; & territi retro ſẽp cedũt. haud miore ꝑtiũ ſuaꝝ pnicie. Indicũ afri pauẽt: nec cõtueri audẽt. nã & maior ĩdicis magnitudo ẽ.

De ꝑtu eoꝝ & reliqua natura. Ca. X.

Decem annis geſtare in utero uulgus exiſtimat. Ariſtoteles biennio: nec amplius quã ſingulos ſemel gignere: pluresq; uiuere ducentis annis: & quoſdã trecentis. Iuuenta eorum ſexageſimo incipit. Gaudent annibus maxime & circa fluuios uagantur cum alioquin nare propter magnitudinẽ corporis non poſſit. Idem frigoris ĩpaciẽtes. Maximũ hoc malũ: ĩflationemq; & ꝓfluuium alui: nec alia morborũ genera ſentiunt. Olei potu tæla quæ corpori eorum inhæſerant decidere inuenio. A ſudore autẽ facilius adhæreſcere. Et terram ediſſe iis tabificum eſt: niſi ſæpius mandant. Deuorant autẽ & lapides. Truncos quidem gratiſſimo in cibatu habent. Palmas excelſiores fronte proſternunt. Ac ita iacẽtium aſſumunt fructum. Mandunt ore. Spirant & bibunt: odoranturq; haud impropie appellata manu. Animalium maxime odere murẽ: & ſi pabulum in præſepio poſitum attingi ab eo uidere: faſtidiunt. Cruciatum in potu maximũ ſentiunt hauſta hirundine: quã ſãguiſugã uulgo cœpiſſe appellari aduerto. Hæc ubi in ipſo animæ canali ſe fixit: intolerãdo afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus Ventres molles. Setarum nullum tegumẽtum ne in cauda quidem præſidium abigendo tedio muſcarum Nãq; id & tãta uaſtitas ſentit. Sed cancellata cutis & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examĩa arctaĩs in rugas repente cancellis cõprehenſas ẽnecant. Hoc iis pro cauda: pro iuba: pro uilloeſt. Dentibus ingens præcium. Et deorum ſimulachris laudatiſſima ex iis materia. Inuenit luxuria cõmendationem: & aliam expetit in callo manus uim ſaporis haud alia de cauſa credo quã quia ipſum ebur ſibi mandere uidetur Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extrẽmis africæ q̃ confinis æthiopiæ eſt. poſtiũ uicẽ ĩ domo-

ciliis præbere. Sepeſq̄ i iis & pecorũ ſtabulis palos elephantorum dentibus fieri Polybius tradit auctore Gauluſa Regulo.

Vbi naſcantur: Et de diſcordia eorum & draconum. Ca. XI.

Elephantes fert africa ultra ſyrticas ſolitudines: & in mauritania. Ferũt æthiopes & troglodytæ ut dictũ eſt. Sed maximos ĩdia bellanteſq̄ cum iis ꝑpetua diſcordia dracones tantæ magnitudinis ut & ipſos circunflexu facili ambiãt: nexuq̄ nodi ꝑſtringant. Cõmoritura dimicatio uictuſq̄ corrues complexum elidit pondere.

De ſolertia animalium. Ca. XII.

Mira aĩaliũ pro ſe cuiq̄ ꝑcipua ſolertia ẽ ut iis una ſcandẽdi ĩ tantam altitudinẽ difficultas. Draco itaq̄ iter ad pabula ſpeculatur. Ab excelſa ſe arbore inijcit. Scit ille ĩpa rẽ ſibi luctatũ cõtra nexus. Itaq̄ arborũ aut rupiũ attritũ q̄rit. Cauent hoc dracões: ob idq̄ greſſus primũ alligant cauda. Reſoluũt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput cõdũt: pariterq̄ ſpiritũ ꝑcludunt: & molliſſimas lancinant partes. Iidem obuii dephenſi in aduerſos erigunt ſe: oculoſq̄ maxime petunt. Ita fit ut plerũq̄ cæci ac fame & mœroris tabe cõfecti reperiantur. Quã quis aliã tantæ diſcordiæ cauſam attulerit: niſi naturæ ſpectaculũ ſibi ac paria cõponentis. Eſt & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimũ eſſe ſanguinẽ ob id æſtu torrente ꝑcipue a draconibus expeti. Quãobrem in amnes merſos inſidiari bibẽtibus: artatiſq̄ illigata manu in aurẽ morſũ defigere. Quoniã is tantum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos ut totũ ſãguinẽ capiant. Itaq̄ elephantos ab iis ẽbibi: ſiccatoſq̄ cõcidere: & dracones inebriatos opprimi cõmoriq̄.

De draconib⁹. Ca. XIII.

Generat dracones æthiopia ĩdicis pares uigenũ cubitoꝝ. Id mõ mirũ unde criſtatos Iuba crediderit. Aſachei uocãt æthiopes: apud quos maxĩe naſcãt. Narrat ĩ maritimis eorũ q̄ternos q̄noſq̄ iter ſe cratiũ mõ ĩplexos erectis capitib⁹ uelificãtes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus.

De ſerpẽtib⁹ maximis & bois. Ca. XIIII.

Megaſthenes ſcribit ĩ india ſerpentes in tantam magnitudinẽ adoleſcere: ut ſolidos hauriãt ceruos tauroſq̄. Metrodorus circa rhĩdacũ amnẽ in ponto ut ſuperuolãtes q̄uis alte ꝑniciterq̄ alites hauſtũ raptas abſorbeant. Nota eſt in punicis bellis ad flumẽ bagradã a regulo ĩpatore baliſtis tormẽtiſq̄ ut oppidũ aliquod expugnata ſerpẽs. cxx pedũ longitudinis. Pellis eius maxillæq̄ uſq̄ ad bellũ numantinũ durauere romæ in templo. Faciunt his fidem in italia appellatæ boæ ĩ tantã magnitudinẽ exeũtes ut Diuo Claudio prĩcipe occiſæ ĩ uaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Aluntur primo bubuli lactis ſucco. Vnde nomẽ traxere. Cæterorũ animalium quæ modo cõuecta undiq̄ italie ꝯtigere ſæpius: formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

De ſcythicis animalibus & ſeptẽtrionalibus. Ca. XV.

Pauciſſima ſcythia gignit ĩopia fructuũ. Pauca contermĩa illi germania. Inſignia tñ boũ ferarũ genera: iubatos biſontes: excellentiq̄ & ui & uelocitate uros: quibus ĩperitum uulgus buballorũ nomẽ imponit: cũ id gignat africa: uituli potius cerui ce quadã ſimilitudine. Septentrio fert & equorũ greges ferorũ: ſicut aſinorũ aſia & africa. Præterea alcẽ ni proceritas auriũ & ceruicis diſtinguat: iumento ſimilẽ. Item natã ĩ ſcãdinauia inſula: nec unq̄ uiſam ĩ hoc orbe: multis tamẽ narratã machlin haud diſſimilẽ illis & nullo ſuffraginũ flexu. Ideoq̄ nõ cubãtem & accliuẽ arbori in ſomno: eaq̄ inciſa ad inſidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Labrarũ ei ſuperius ꝑgrandæ: ob id retrograditur in paſcẽdo: ne priora tẽdens inuoluatur. Tradunt in mœſia feram quæ bonaſus uocetur equina iuba: cætera tauro ſimilẽ: cornib⁹ ita ſe inflexis ut nõ ſint utilia pugnæ. Quapp fuga ſibi auſiliari: redentẽ ea fimũ interdum & triũ iugerũ longitudine cuius ꝯtactus ſequẽtes ut ignis aliquis comburat. Mirum pardos pantheras leones & ſimilia condito in corporis uaginas unguiũ mucrone ne refringantur hebetenturq̄ ingredi: auerſiſq̄ faculis currere: nec niſi appetendo prætendere.

De leonibus. Ca. XVI.

Leoni præcipua generoſitas: tunc cũ colla armoſq̄ ueſtiunt iubæ. Id.n. ætate cõtigit e leone cõceptis. Quos uero pardi generauere ſemper inſigni hoc carẽt. Simili modo fœminæ. Magna iis libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat inopia aquarũ: ad paucos amnes cõgregãtibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus: uariæ fœminis cuiuſq̄ generis mares aut ui aut uoluntate miſcente. Vnde etiã uulgare græciæ dictum ſemper aliquid noui affricam affere. Odore adultera pardi coitum ſen

rit i adulteria leo: totaq̧ ui cõſurgit i pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur: aut lon gius comitatur. Semel aũt edi partũ lacerato unguiũ acie utero i enixu uulgum credidiſſe uideo. Ariſtoteles diuerſa tradit: uir quẽi iis magna ſecuturus in parte præfadũ reor. Alexãdro magno rege iſlãmato cupidine animalium naturãs noſcẽdi delegataq̧ cõmẽdatiõe Ariſtoteli ſũmo i oĩ ſciẽtia uiro: aliquot milia hoĩum i totius aſiæ græciæq̧ tractu parére iuſſa oĩum quos uenatus aucupia piſcatuſq̧ alebãt. Quibuſq̧ uiuaria: arméta: aluearia: piſcinæ: auiaria i cura erãt: ne quid uſq̧ gẽitum ignoraretur ab eo: quos percõtãdo .l. ferme uolumia illa præclara de aïalibus cõdidit. Quæ a me collecta in arctum cum iis quæ ignorauerat: quæſo ut legentes boni cõſulant: i uniuerſis rerum naturæ operibus: medioq̧ clariſſimi regũ oĩum deſiderio: cura noſtra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænam primo fœtu parere qnque catulos: ac p annos ſingulos uno minus: ab uno ſterileſcere. Informes minimaſq̧ carnes magnitudine muſtellarũ eſſe initio Semeſtres uix ingredi poſſe: nec niſi bimeſtres moueri. In europa autẽ inter acheloũ tantum & neſum amnes: leones eſſe: ſed lõge uiribus preſtantiores iis quos africa aut ſyria gignant. Leonum duo genera cõpactile & breue criſpioribus iubis. Hos pauidiores eſſe quã longo ſimpliciq̧ uillo: eos cõtemptores uulnerum. Vrinam mares crure ſublato reddere ut canes. Grauem odorẽ: nec minus halitum: Raros in potu: Veſci alternis diebus. A ſaturitate iterim triduo cibis carere. Quæ poſſint in mandendo ſolida deuorare: nec capiente aluo coniectis in fauces unguibus extrahere: ut ſi fugiendũ ſit nõ in ſacietatẽ abeat. Vitam iis longam docet argumento q̧ plerıq̧ dẽtibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes in ſenecta hominẽ appeti ab iis refert. Quoniã ad perſequendas feras uires nõ ſuppetant. Tunc obſidere africæ urbes: eaq̧ de cã crucifixos uidiſſe ſe cum Scipiõe: quia cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrerẽtur eadẽ noxa. Leoni tantũ ex feris clementia i ſupplices: proſtratis parcit & ubi ſæuit: in uiros priuſ q̃ i fœminas fremit: infantes nõ niſi in magna fame. Credit Libya intellectum puenire ad eos precum. Captiuã certe getuliæ reducẽ audiui multorũ in ſiluis impetum a ſe mitigatũ alloqo auſã ſe dicere fœminã pfugã infirmam: ſupplicem animalis oĩum generoſiſſimi: cæteriſq̧ iperantis: indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſq̧ uel caſu mulceri alloquiis feras. Quippe iam ſerpentes extrhai cantu cogiq̧ in pœnã. Verum falſũ ue ſit uita decreuerit. Leonum animi index cauda: ſicut & equorũ aures. Nãq̧ & has notas generoſiſſimo cuiq̧ natura tribuit. Immota ergo placido clemens blãdientiq̧ ſimilis: quod rarũ eſt. Crebriore eni iracundia eius in principio terra uerberatur. Incremento terga. ceu quodam incitamento flagellantur. Vis ſũma in pectore. Ex omni uulnere ſiue ungue ipreſſo ſiue dente ater profluit ſanguis. Idem ſatiati inoxii ſunt. Generoſitas maxime in periculis deprehenditur: nõ in illo tãtũmodo q̧ ſpernẽs tæla diu ſe terrore ſolo tuetur: aut uelut cogi teſtatur. Cogiturq̧ nõ tãq̃ periculo coactus: ſed tãq̃ amentia iratus. Illa nobillior animi ſignificatio quãlibet magna canũ & uenantiũ urgente ui: contempti reſtitãſq̧ cedit i cãpis: & ubi uideri poteſt. Idem ubi uirgultas ſiluaſq̧ penetrauerit accerimo curſu fertur: uelut deputans abſconſionẽ turpitudinẽ. Dum ſequitur: inſilit ſaltu quo in fuga utitur. Vulneratus obſeruatione mira percuſſorẽ nouit. Et in quãtalibet multitudine appetit. Eũ uero qui tæla qdem miſerit: ſed tamẽ nõ uulnerauerit correptum raptatũq̧ ſternit: nec uulnerat. Cũ procatulis fœta dimicat: oculorũ aciem traditur defigere in terrã: ne uenabula expaueſcat. Cæterũ dolis carent & ſuſpitione. Nec limis intuẽtur oculis: aſpiciq̧ ſimili modo nolunt. Creditũ ẽ a moriẽte humũ morderi: lachrymãq̧ lœto dari. Atq̧ hoc tale: tãq̧ ſæuũ anĩal rotarũ orbes circũacti: curruſq̧ inanes: Et gallinaceorũ criſtæ cãtuſq̧ etiã magis terrent: ſeu maximi ignes. Aegritudinẽ faſtidii tantũ ſentit: i qua medetur ei cõtumelia: in rabiẽ agente annexarũ laſciuia ſimiarũ. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonũ ſimul pugnã pluriũ romæ priceps dedit. Qu. ſceuola. P. filius i curruli edilitate. Cẽtũ aũt iubatorũ prius oĩum. L. ſylla. Qui poſtea dictator fuit i ptura. Poſt eũ Põpei⁹ magnus i cyrco dc. ac i iis iubatorũ. cccxv. Cæſar dictator quadrigẽtos. Capere eos ardui erat quodã operis: foueiſq̧ maxiẽ. Pricipatu claudii caſus: rõem docuit pudẽdã pene talis feræ noĩe: paſtoris getuli ſago cõtra igruẽtis ĩpetũ obiecto. Quod ſpectaculũ i harenã ptinus trãſlatũ ẽ: uix credibili mõ torpeſcẽte tãta illa feritate. q̃uis leui iniectu opto capite: ita ut deuiciat nõ repugnãs. Videlicet oĩs ĩis cõſtat i oculis. Quomiius mirũ ſit a Lyſimacho Alexãdri iuſſu ſimul icluſo ſtãgulatũ leonẽ. Iugo ſubdidit eos. Primuſq̧ romæ ad currũ iunxit. M. Anto. & qui

dẽ ciuili bello: cũ dimicatũ eẽt ĩ pharſalicis cãpis nõ ſine oſtẽto quodã tempore illo genero
ſos ſpiritus iugũ ſubire: prodigio ſignificante. Nã ꝗ ita uectus ẽ cũ Mima cytheride ſupra
mõſtra ẽt illarũ calamitatũ fuit. Prius aũt hominũ leonẽ manu tractare auſus: & oſtendere
mãſuefactũ Hãno ẽ clariſſimis pœnorũ tradit̃. Dãnatuſq; illo argumẽto: qm̃ nihil nõ pſuaſu
rus uir tã artificis ĩgenii uidebat̃: & male credi libertas ei: cui ĩ tãtũ ceſſiſſet ẽt feritas. Sunt
uero & fortuita eorũ quoq; clemẽciæ exẽpla. Mentor Syracuſanus ĩ ſyria leone obuio ſup
pliciter uolutãte attõitus pauore: cũ refugiẽti undiq; fera oppõeret ſeſe: & ueſtigia lãberet
adulãti ſimilis: aĩaduertit ĩ pede eius tumorẽ uulnuſq;: & extracto ſurculo liberauit crucia
tu. Pictura caſũ hũc teſtat̃ ſyracuſis. Simili mõ Helpis ſamius natione in africam delatus na
ue: iuxta littus cõſpecto leone hiatu minaci: arborẽ fuga petit Libero patre inuocato: quo
niã tũ p̃cipuus uotoꝝ locus ẽ: cũ ſpei nullus ẽ. Sed neq; profugienti cũ potuiſſet fera inſite
rat: & procũbẽs ad arborẽ hiatu quo terruerat miſerationẽ quærebat. Os morſu ualidiore
adhæſerat dentibus: cruciabatq; ĩedia. Tũ pœna in ipſis eius tælis ſuſpectãtẽ ac uelut mu
tis p̃cibus orantẽ dũ fortuitu fidens nõ eſt cõtra ferã. Multoq; diuti⁹ miraculo q̃ metu ceſ
ſatũ eſt. Digreſſus tandẽ euellit p̃benti: & q̃ maxime opus eſt accõmodãti. Tradũtq; q̃ diu
nauis ea in littore ſtetit retuliſſe gratiã uenatus aggerẽdo. Qua de cauſa Libero patri tẽplũ
ĩ ſamo Helpis ſacrauit: quod ab eo factũ græci. .. id eſt ſalua
toris templũ Dionyſii appellauere. Miremur poſtea ueſtigia hoĩum ĩtelligi a feris: cũ etiã
auxilia ab uno animaliũ ſperent. Cur eñi nõ ad alia iere? aut unde medicas manus hominis
ſciũt? niſi forte uis malorũ etiã feras oĩa experiri cogit. ¶ De pãtheris. ¶ Ca. XVII.

NEque memorãdũ & de panthera tradit Demetrius phyſicus. Iacentẽ in media uia ho
minis deſiderio repẽte apparuiſſe patri cuiuſdã philinis aſſectatoris ſapientiæ: illum
pauore cœpiſſe egredi. Ferã uero circũuolutari: nõ dubie blãdiẽtẽ ſeſe ꝯflictãtẽ mœ
rore: q̃ ẽt ĩ pãthera intelligi poſſet. Fœta erat: catulis p̃cul in foueã delapſis. Primũ ergo mi
rationi fuit nõ expaueſcere. Proximũ ei curã ĩtendere: ſecutuſq; qua trahebat ueſtem un
guiũ leni iniectu: ut cãm doloris ĩtellexit: ſimulq; ſalutis ſuæ mercedẽ exemit catulos: eaq;
cũ iis p̃ſequente uſq; extra ſolitudines deductus læta atq; geſtiẽte: ut facile appereret gratiã
referre: & nihil inuicẽ ĩputare: quod ẽt ĩ hoĩe rarũ ẽ. Hæc fidẽ ẽt Democrito afferũt: q Tho
antẽ in arcadia ſeruatũ a dracone narrat. Eũ nutrierat puer dilectũ admodũ. pauẽſq; ſerpẽ
tis naturã & magnitudinẽ metuens ĩ ſolitudines tulerat in quibus circũuento latronũ inſi
diis agnitoq; uoce ſubuenit. Nã q̃ de infantibus ferarũ lacte nutricis cũ eſſent expoſiti: pro
duntur ſicut de cõditoribus noſtris a lupa: magnitudini fatorũ accepta ferri equius q̃ fera
rũ naturæ arbitror. Panthera & tigris macularũ uarietate: p̃pe ſolæ beſtiarũ ſpectant̃: Cæte
ris unus ac ſuus cuiuſq; generis color ẽ. Leonũ tantũ in ſyria niger. Pantheris ĩ cãdido bre
ues macularũ oculi. Ferũt colore earũ mire ſollicitari quadrupedes cũctas: ſed capitis tor
uitate terreri. Quãobrẽ occultato eõ reliq̃s dulcedine ĩuitatas corripiũt: Sunt qui tradunt
in armo iis ſimilẽ lunæ eſſe maculã creſcẽtem in orbes: & cauantẽ pari mõ cornua. Nũc ua
rias & pardos qui mares ſunt appellant in eo oĩ genere creberrimo ĩ africa ſyriaq;. Quidam
ab iis pantheras ſolo cãdore diſcernunt: nec aduc aliã differentiã ĩueni. Senatuſcõſultũ fuit
uetus: ne liceret africanas ĩ italiã aduehere Cõtra hæc tulit ad populũ Cn. Aufidius tribu
nus plebis: permiſitq; circẽſiũ gratia ĩportare. Primus aũt Scaurus ædilitate ſua. cl. uniuer
ſas miſit̃. Deinde Pompe. magnus quadringẽtas decẽ. Diuus Auguſtus quadrigẽtas uigin
ti. Idẽ. Qu. Tuberone Fabio Maximo cõſ. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatiõe tigrĩ
prius oĩum romæ oſtẽdit ĩ cauea mãſuefactã. Diuus uero claudius ſimul quattuor.

¶ De tigridis natura: & camelis: & camelopardali: & q̃ñ p̃mũ uiſa romæ. ¶ Ca. XVIII.

TIgrin hyrcani & indi ferũt aĩal uelocitatis tremẽdæ: & maxĩe cognitæ dũ capit̃. To
tus eius fœtus q ſemp numeroſus ẽ ab inſidiãte rapit̃ equo q̃ maxime p̃nici: atq; ĩ re
centẽ ſubinde transfert̃. At ubi uacuũ cubile repperit fœta (maribus eñi cura nõ ẽ ſo
bolis) fertur præceps odore ueſtigans. Raptor appropinquãte fremitu abiicit unũ ex catu
lis. Tollit illa morſu: & pondere ẽt ocior acta remeat: iterũ cõſequitur & ſubinde: donec in
nauẽ regreſſo irrita feritas ſæuit in littore. Camellos ĩter armẽta paſcit oriẽs: quoꝝ duo ge
nera bactriæ & arabiæ differũt: ꝙ illi bina hñt tubera ĩ dorſo hi ſingula: & in pectore alterũ
cui ĩcubant. Dentiũ ſuperiore ordine ut boues carent in utroq; genere. Oẽs autẽ iumẽtoꝝ
in iis terris dorſo funguñt: atq; ẽt equitatu in prœliis. Velocitas ĩter equos. Sed ſua cuiq;

menſura: ſicuti uires: Nec ultra aſſuetū pcedit ſpatiū nec plus inſtituto onere recipit. Odiū aduerſus equos gerunt naturale. Siti & q̄triduo tolerāt. Implētur cū bibēdi occaſio eſt & ī præteritū & ī futurū: obturbata cōculcatiōe prius aqua: aliter potu nō gaudēt: Viuūt quinquagenis ānis: quidā & cētenis. Vtrūq; rabiē & ipſi ſentiūt. Caſtrādi genus ēt fœminas quæ bello præparentur inuētū eſt. Fortiores ita fiunt coitu negato. Horū aliqua ſimilitudo in duo transſfert animalia Nabūna æthiopes uocāt: collo ſimilē equo: pedibus & cruribus boui: camelo capite/albis maculis rutilū colorē diſtinguētibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæſaris circēſibus ludis primū uiſa romæ. Ex eo ſubinde cernitur aſpectu magis q̄ feritate cōſpicua. Quare ēt ouis feræ nomē inuenit. De Chao & cepho. Ca. XIX.

POmpei magni primū ludi oſtenderunt chaūm: quē callirāphiū uocabant: effigie lupi pardorum maculis. Iidem ex æthiopia quas uocant cēphōs: quarū pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus. priores manibus fuere ſimiles. hoc animal poſtea roma non uidit. De Rhinocerote. Ca. XX.

IIſdem ludis & rhinōceros unius in nare cornu qualis ſæpe uiſus. Alter hic genitus hoſtis elephāto: cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ. In dimicatōe aluū maxie petēs. quā ſcit eſſe molliorē. Lōgitudo ei par. Crura multo breuiora. color buxeus.

De Lyncibus: & ſpingibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bobus leucrocutis eale: tauris æthiopiæ: māticora: monocerote: catoblepa: baſiliſco. Ca. XXI.

LYncas uulgo frequentes & ſpingas fuſco pilo: māmis in pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia monſtro ſimilia. Penatos equos & cornibus armatos: quos pēgaſos uocant: Crocūtas uelut ex cane lupoq; conceptos: omnia dentibus frangentes: protinuſq; deuorata conficiētes uentre. Cercopithecōs nigris capitibus: pilo aſinino: & diſſimiles cæteriſ uoce. Indicōs boues unicornes tricorneſq;. Leucrocutā perniciosiſſimam feram aſini fere magnitudine: cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis. capite melium: biſulca ungula ore ad nares uſq; reſciſſo: dentium locis oſſe perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradūt imitari. Apud eos & quæ uocatur Ealē magnitudine equi fluuialis: cauda elephanti colore nigra uel fulūa. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habēs mobilia: quæ alterna in pugna ſiſtit: uariatq; infeſta: aut obliqua: ut cūq; ratio mōſtrauit. Sed attrociſſimos habet tauros ſilueſtres maiores agreſtibus: uelocitate ante omnes: colore fuluos: oculis ceruleis: pilo in contrarium uerſo: rictu ad aures dehiſcente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duritia ſilicis: omnē reſpuēs uulnus. Feras oēs uenāt. Ipi nō aliter q̄ foueis capti feritate ſēper interūt. Apud eoſdē naſci Cteſias ſcribit quā māticorā appellat triplici dētiū ordīe/pectinatī coeūti. Facie & auriculis hoīs: oculis glaucis: colore ſāguieo: corpore leōis: cauda ſcorpiōis: mō ſpicula īfigētē. Vocis ut ſi miſceāt fiſtulæ & tubæ cōcētus. Velocitatis magne: humāi corporis uel pcipue appetētē. In īdia & boues ſolidis ungulis: unicornes: & ferā noīe Aſin: hinuli pelle: pluribꝰ cādidoribuſq; maculis ſacroꝝ Liberi patris. Orſei idi ſimias cādētes toto corpore uenāt. Aſperrimā aūt ferā monocerōtē: reliquo corpore equo ſimilē: capite ceruo: pedibus elephāto. cauda aprī: mugitu graui: unocornu nigro media fronte cubitoꝝ duū eminēte. Hāc ferā uiuā negāt capi. Apud heſperios æthiopas fōs ē nigris ut pleriq; exiſtiauere nili caput. ut argumēta q̄ diximus ſuadēt. Iuxta hūc fera appellat catoblēpas modica alioqn cæteriſq; mēbris iers: caput tātū pgraue ægre ferēs: id deiectū ſēp ī terrā. Alias īternecio humani generis oibus: q oculos eius uidere: confeſti expirantibus. Eadē & baſiliſci ſerpētis ē uis. Cyrenaica hūc generat puincia. xii. nō amplius aūt digytorū magnitudine. Candida in capite macula ut quodā diademate inſigni. Sibilo oēs fugat ſerpētes. Nec flexu multiplici: nec ut reliq corpus īpellit: ſed celſus & erectus in medio īcedēs. Necat frutices nō cōtactas mō: ueꝝ & afflatas: exurit herbas: rūpit ſaxa. Talis uis malo ē. creditū quōdā exequo: occiſſo haſta: & p eā ſubeūte ui non equitē mō ſed equū quoq; abſūptū. Huic tali monſtro (ſæpe. n. enectū ɔcupiuere reges uidere) muſtellarū uirus exitio ē: adeo naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Interficiunt eos cauernis facile cognitis ſola tabe. Necāt illi ſimul odore. moriunturq;: & naturæ pugnā conficiunt. De lupis. Ca. XXII.

SEd ī italia quoq; ut credit luporū uiſus ē noxius. Voceq; homini quem priores contēplentur adimere ad pſens. Inertes hos paruoſq; africa & ægyptus gignunt: aſperos truceſq; frigidor plaga: Hoīes ī lupos uerti: rurſūq; reſtitui ſibi falſum eſſe cōfidenter exiſtimare debemus: aut credere oīa q fabuloſa tot ſeculis cōperimus. Vnde tamē

iſta uulgo infixa ſit fama in tantū ut in maledictis uerſipelles habeāt: indicabitur. Euātes
inter auctores græciæ nō ſpretus tradit arcadas ſcribere ex gente Antæi cuiuſdam ſorte fa
milia electū ad ſtagnum quoddā regionis eius duci: ueſtituq; in quercu ſuſpenſo tranare:
atq; abire in deſerta: transfigurariq; in lupum: & cum cæteris eiuſdē generis congregari p
annos nouē. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit: reuerti ad idē ſtagnū: & cū tranaue
rit effigiē recipere ad priſtinū habitū addito nouē annorū ſenio. Addit quoq; Fabius ean
dem recipere ueſtem. Mirum eſt q̄ procedat græca credulitas. Nullū tam impudēs menda
cium eſt ut teſte careat. Itaq; Copas qui olympionica ſcripſit narrat Demenetū Parrhaſiū in
ſacrificio quod archades Ioui lyceo humana etiā cū hoſtia faciebant: imolati pueri exta de
guſtaſſe & i lupū ſe cōuertiſſe. Eūdē decio anno reſtitutū athleticiſæ reſtitiſſe in pugilatu:
uicto[illegible]tiā olympia reuerſū. Qui & caudæ hui9 aīalis credit uulgo ineſſe amatoriū uicto
uirus exiguo in uillo: eumq; qui capiat abiicere. Nec idē polere: niſi uiueti directū. Dies q̄
bus coeant toto anno nō amplius. xii. Eundē in fameueſci terra: Inter auguria ad dexterā
cōmeātium præciſo itinere ſi pleno id ore fecerit: nullū oīum præſtantius. Sunt in eo ge
nere qui ceruarii uocantur: qualē e gallia in Pompe. magni harena ſpectatū diximus. Huic
quis in fame mandēti ſi reſpexit obliuionē ſibi ſurrēpere aiunt: digreſſumq; quærere aliud

¶ De ſerpentibus. ¶ Ca. XXIII.

QVod ad ſerpentes attinet uulgatum eſt colores earū pleraſq; terras habere in quas
occultentur. Innumera eſſe genera. Ceraſtis corpore eminere cornicula ſæpe qua
drigemina: quorū motu reliquo corpore occultato ſollicitent ad ſe aues. Geminū
caput amphesibenæ: hoc eſt & ad caput & ad caudam tanq̄ parū eſſet uno ore fundi uene
num. Aliis ſquamā eſſe: aliis picturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis
uibrari. Nec pedibus pauēdas tātum ſerpentes: ſed & miſſili uolare tormento. Colla aſpidū
intumeſcere nullo ictus remedio, præterq̄ ſi cōfeſtim partes cōtactæ amputent. Vnus huic
tam peſtifero animali ſenſus uel potius affectus eſt. Cōiuga ferme uagantur: nec niſi cum
compare uita eſt. Itaq; alterutra interēpta incredibilis alteri ultionis cura perſequitur inter
fectorem: unumq; eum in q̄tolibet populi agmine noticia quandā infeſtat. Perrumpit oēs
difficultates. Permeat ſpacia: nec niſi amnibus arcetur aut præceleri fuga. Non eſt fateri re
rum natura largius mala aut remedia genuerit. Iam primū hebetes oculos huic malo dedit
eoſq; non in fronte aut ex aduerſo cernere: ſed in temporibus. ita excitatur ſæpius audi
tu q̄ uiſu.

¶ De ichneumone. ¶ Ca. XXIIII.

HAbet deinde internetinū bellum cum ichneumone. Notū eſt animal. hac gloria ma
xime in eadem natum ægypto. Mergit ſe limo ſæpius: ſiccatq; ſole. Mox ubi pluri
bus eodem modo ſe coriis loricauit in dimicationem pergit. In ea caudam attollēs
ictus irritos aduerſus excipit: donec aliquo capite ſpeculatus inuadat in fauces: nec hoc con
tentus aliud haud mitius debellat animal.

¶ De crocodilo & hippopotamo. ¶ Ca. XXV.

CRocodilū habet nilus quadrupes: malū & terra pariter ac flumine infeſtum. Vnum
hoc aīal tereſtre linguæ uſu caret. Vnū ſuperiore mobili maxilla imprimit morſum
alias terribile pectinatim ſtipāte ſe dētiū ſerie. Magnitudine excedit plerūq; duo
deuiginti cubita. Parit oua quāta anſeres: eaq; extra eū locū trāſferens ſemper incubat p̄di
uinatione quadā ad quē ſūmo auctu eo anno egreſſurus eſt nilus. Nec aliud animal ex mi
nori origine in maiorē creſcit magnitudinē. Et unguibus hic armatus eſt: cōtra oēs ictus cu
te inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua tēporis utrūq; ratione hunc ſaturū cibo piſciū: &
ſemper eſculento ore in littore ſōno datum parua auiſq; trochilos ibi uocatur rex auium in
italia: inuitat ad hiādū pabuli ſui gratia os primū eius ad fultim repugnās: mox dentes & in
tus fauces: quoq; ad hāc. ſcabendi dulcedinē q̄ maxime hiātes. in qua uoluptate ſōno p̄ſſū
conſpicatus ichneumō per eaſdem fauces ut tælum aliquod imiſſum erodit aluum. Similis
crocodilo: ſed minor etiā ichneumone eſt in nilo natus ſcicos: contra uenena præcipuū an
tidotum. Item ad inflamandam uirorum uenerem. Verum in crocodilo maior erat peſtiſq;
ut uno eſſet eius hoſte natura contēta. Itaq; & delphini imeātes nilo: quorū dorſo tāquam
ad hūc uſum cultellata ineſt pēna abigētes eos p̄da: ac uelut in ſuo tanrū amne regnantes
alioqn ipares uiribus ipſi aſtu iterimūt. Callet enī in hoc cūcta aīalia: ſciuntq; nō modo ſua
cōmoda: uerū & hoſtiū aduerſa. Norūt ſua tæla: norūt occaſiones: parteſq; diſſidentium in

bellis.In uentre mollis eſt:tenuiſq; cutis crocodilo:ideo ſe ut territi īmergūt delphini: ſub
eunteſq; aluū illā ſecāt ſpina.Quin & genus hominū eſt huic beluæ aduerſa in ipſo nilo : &
in interiore habitans.Tentira ab inſula in qua habitat appellata:Menſura eorū parua: ſed
præſentia animi in hoc tātū uiſu mira.Terribilis hæc cōtra fugaces belua eſt: fugax cōtra ī
ſequētes.Sed aduerſum ire ſoli hi audēt.Quinetiā flumini innatāt:dorſoq; equitātiū mo
do īpoſiti hiantibus reſupino capite ad morſum:addita in os claua dextra ac leua tenētes
extremā eius utrinq; ut frenis in terrā agūt captiuos:ac uoce etiā ſola territos cogūt euo
mere recētia corpora ad ſepulturā.Itaq; ei uni inſulæ crocodili nō adnatāt.Olfactuq; ei⁹ ge
neris hoīm ut pſyllorū ſerpētes fugantur.Hebetes oculos hoc animal dicit̄ habere ī aqua:
extra acerrimi uiſus.Quattuorq; mēſes hyemis inedia ſēp trāſmittere in ſpecu. Quidā
hoc unū q̄diu uiuat creſcere arbitrant̄.Viuit autē lōgo tpe.Maior altitudine in eodē nilo
belua hippopotamus edit̄.Vngulis binis quales bubus:dorſo equi:& iuba:& hīnitu:roſtro
reſimo:cauda torta:& dētibus aprorū minus aduncis:ſed minus noxiis.Tergoris ad ſcuta gale
aſq; impenatrabilis:prærq̄ ſi humore madeat.Depaſcit̄ ſegetes:deſtinatione ante ut fe
runt determinatas in diē & ex agro ferētibus ueſtigiis neq̄ reuertēti inſidie comparentur

¶Qui primus romæ hippopotamum & crocodillos oſtēdit:& medicinæ ab animalibus re
pertæ. ¶Ca. XXVI.

PRimus eū & q̄nq; crocodilos romæ ædilitatis ſuæ ludis.M.Scaurus tēporario eu
ripo oſtēdit.Hippopotamus in quadā medēdi parte etiam magiſter exiſtit: aſſidua
nāq; ſatietate obeſus exit in littus recētes arūdinū cæſuras pſpeculatus atq; ubi acu
tiſſimū uidet ſtipitē īprimēs corpus quādā in crure uulnerat:atq; ita pfluuio ſāguinis mor
bidū alias corpus exonerat:& plagā limo rurſus obducit. Quæ aīalia quas hærbas oſten
derūt cerui:lacerti:hirūdines:teſtudines:muſtella:ciconia:aper anguis.draco pāthera : ele
phas:urſi:cerui palūbes:colūbæ:grues:coruus: ¶Ca. XXVII.

SImile q̄ddā:& uolucris in eadē ægypto mōſtrauit;quæ uocat̄ ibis: roſtri aduncitate
per eā partē ſe pluēs qua reddi ciborū onera maxime ſalubre eſt:Nec hæc ſola mul
tis aīalibus reperta ſunt uſui futura & homini.Dictamū hærbā extrahendis ſagittis
cerui mōſtrauere pcuſſi eo tælo paſtuq; eius hærbe eiecto.Iidē pcuſſi a phalangio quod eſt
aranei genus:aut aliquo ſimili cācros edēdo ſibi medent̄.Eſt & ad ſerpētiū ictus præcipua:
qua ſe lacerti quotiēs cū his cōſeruere pugnā uulnerati.refouēt.Chelidoniā uſui ſaluber
rimā hirūdines mōſtrauere uexatis pullorū oculis illa medētes.Teſtudo cunilæ: quā bubu
lam uocāt paſtu.uires cōtra ſerpētes refouet.Muſtella ruta in muriū uenatu cū iis dimica
tione cōſerta.Ciconia origano.Edera apri in morbis ſibi medent̄:& cācros ueſcēdo maxīe
mari eiectos.Anguis hyberno ſitu mēbrana corporis obducta fœniculi ſucco impedimen
tum illud exuit:nitiduſq; uernat. Exuit aūt a capite primū:nec celerius q̄ uno die ac nocte
replicās:ut extra fiat mēbranæ q̄ fuerat intus.Idē hyberna latebra uiſu obſcurato marathro
herbæ ſeſe africās oculos inungit ac refouet:ſi uero ſquamæ obtorpuere:ſpinis iuniperi ſe
ſcabit.draco uernā nauſeā ſilueſtris lactucæ ſucco reſtringit.Pātheras per carnes fricatas a
conito uenant̄ iidē barbari.Occupat ilico fauces earū angor:q̄re pērdaliāches id uenenum
appellauere quidā.at fera contra hæc excremētis hoīs ſibi medet̄:& alias tā auida eorū ut a
paſtorib⁹ ex īduſtria in aliquo uaſe ſuſpēſa:altius q̄ q̄at ſaltu:ɔtīgere iaculādoq; petēdoq;
defigi & poſtremo expirare dicat̄:alioquin uiuacitatis adeo lētæ ut eiectis iteraeis diu pu
gnet.Elephas cāeleōte cōcolori frōde deuorato occurrit oleaſtro huic ueneno ſuo.Vrſi cū
mādragoræ mala deguſtauere:formicas lābūt.Ceruus hærba cynare uenenatis pabulis reſi
ſtit.Palūbes:graculi:merulæ:perdices:lauri folio annuū faſtidiū purgāt.Colūbæ:turtu
res:& galinacei hærba quæ uocat̄ helxie.Anates:anſeres:cæteræq; aquaticæ hærba ſideri
te.Grues & ſimiles iunco paluſtri. Coruus occiſo cameleonte qui etiā uictori nocet lauro
infeſtum uirus extinguit. ¶Pronoſtica animaliū. ¶Ca. XXVIII.

MIlia pterea utpote q̄ plurimis aīalibus eadē natura rerū cæli quoq; obſeruatione &
uentorū & hymbriū & tēpeſtatū pſagia aliis alia dederit:quod pſequi īmēſum eſt:
æque ſcilicet q̄ reliquā cū ſingulis hoīm ſocietatē.Si quidē & pericula præmonent
nō fibris modo extiſq; circa quod magna mortaliū portio hæret:ſed alia quadam ſignifi
catione.Ruinis īminentibus muſculi præmigrant. Aranei cū tælis primi cadunt. Augu
ria quidē artē periculis facere.apud romanos ſacerdotum collegiū uel maxime ſolēne eſt.

In thracia locis rigētib⁹ & uulpes aīal alioquin ſolerti auditu: amnes gelatos lacuſq; nō niſi ad paſtus ituræ redituræq; trāſeunt. Obſeruatā eā aure ad glaciē appoſitā cōiectāe craſſitudinē gelu.

Ciuitates & gētes a minutis aīalibus deletæ. Ca. XXIX.

NEc minus clara exitii documēta ſunt etiā ex cōtēnēdis aīalibus. M. Varro auctor eſt à cuniculis ſoffoſſum in hiſpania oppidū: a talpis in theſſalia: ab ranis ciuitatē in gallia pulſā: ab locuſtis in africa. Ex gyaro cycladū inſula amyclios a muribus fugatos In italia amyclas a ſerpentibus delatas. Citra cynamulgos æthiopas late deſerta regio eſt a ſcorpionibus & ſolipugis gente ſublata & a ſcolopēdris abactos otrorietes auctor eſt Theophraſtus. Sed ad reliqua ferarum genera tranſeamus.

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. Ca. XXX.

HYenis utrā q; eſſe naturam: & alternis annis eſſe marē: alternis fœ. fieri. Parere ſine mare uulgus credit. Ariſto. negat. Collū & iuba cōtinuāte ſpinæ porrigit: flecti q; niſi circūactu totius corporis neq̄t. Multa p̄terea mira tradunt. Sed maxime ſermonē humanū inter paſtorū ſtabula aſſimulare: nomēq; alicui⁹ adiſcere: quē euocatū foras laceret. Itē uomitionē hoīs imitari ad ſolicitādos canes: quos īuadat ab uno aīali ſepulchra erui inq̄ſitiōe corporū. Fœminā raro capi. oculis mille eſſe uarietates: oculorūq; mutatiões. Præterea umbræ eius cōtactu canes obmuteſcere. Et q̄buſdā magicis artib⁹ oē aīal qd' ter luſtrauerit in ueſtigio hærere. Hui⁹ generis coitu læna æthiopica parit crocutam: ſimiliter uoces imitātē hoīm pecorūq;. Acies ei p̄petua in utraq; parte oris: nullis gingiuis dēte cōtinuo: qui ne cōtrario occurſu hebetēt: capſarū mō includit'. Hoīm ſermones imitari & manticorā in ethiopia auctor eſt iuba. Hyenæ plurimæ gignunt in africa: quæ & aſinorū ſilueſtriū multitudinē fundit. Mares in eo genere ſingulis fœminarū gregib⁹ īperitāt. Timent libidinis æmulos: & ideo grauidas cuſtodiūt. Morſuq; natos mares caſtrāt. Cōtra grauide latebras petūt: & parere furto cupiūt: gaudētq; copia libidinis: Eaſdem partes ſibiipſi pōtici amputāt fibri periculo urgēte: ob hoc ſe peti gnari. Caſtoreū id uocāt medici. alias aīal horrēdi morſus: Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. Hoīs parte cōprehenſa nō ante q̄ fracta cōcrepuerin oſſa morſu reſoluit. Cauda piſciū iis cætera ſpēs lutræ. Vtrūq; aquatiū apuaticū. Vtriq; mollior pluma pilus.

De ranis & uitulis marinis & ſtelliōib⁹. Ca. XXXI.

RAnæ quoq; rubetæ quarū & in terra & in hūore eſt uita: plurimis refertæ medicaminibus deponere ea quotidie ac reſumere a paſtu dicunt: uenena tātū ſibi reſeruantes. Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniū euomit fel ſuū ad multa medicamēta utile. Itē coagulū ad comitiales morbos: ob ea ſe peti prudēs. Theophraſtus auctor eſt: angues eo mō & ſtelliones ſenectutē exuere: eāq; p̄tinus deuorare: præcipiātes comitiali morbo remedia. Eoſdē peſtiferos ferūt in græcia: innocuos eſſe in ſicilia.

De ceruis. Ca. XXXII.

CEruis quoq; eſt ſua malignitas: q̄q̄ placidiſſimo aīaliū: urgēte ui canū ultro ꝯfugiūt ad hoīem. Et in pariēdo ſemitas minus cauēt humanis ueſtigiis tritas: q̄ quæ ſecretæ ac feris opportunæ. Cōcept⁹ earū poſt arcturi ſydus. Octonis mēſibus ferūt partus & interdū geminos. A conceptu ſeparant ſe: at mares relicti rabie libidinis ſæuiunt. Fodiūt ſcrobes. Tunc roſtra eorum nigreſcunt: donec aliqui abluant hymbres. Fœminæ autē ante partū purgant hærba quadā quæ ſeſelis dicit': faciliore ita utētes utero: A partu duas habēt hærbas quæ aros & ſeſelis appellant. Paſtæ redeunt ad fœtū. Illos imbui lactis primo nolunt ſucco quacunq; de cauſa. Editos partus exercēt curſu: & fugā meditari docēt. Ad prærupta ducūt: ſaltūq; demōſtrāt. Iā mares ſoluti deſiderio libidinis auide petunt pabula. Vbi ſe præpingues ſenſere latebras quærunt: fatētes incommodum pondus: & alias ſemp infuga acquieſcunt: ſtanteſq; reſpiciūt. Cū prope uētum eſt: rurſus fugæ præſidia repetentes. Hoc fit inteſtini dolore tam infirmi: ut ictu leui rūpatur intus. Fugiūt autē latratu canum audito aura ſemp ſecūda ut ueſtigia cū ipſis abeant. Mulcent' fiſtula paſtorali & cantu. Cū erexere aures: acerrimi auditus: cū remiſere: ſurdi. Cæterū aīal ſimplex: & oīum rerū miraculo ſtupens in tātū: ut equo aut bucula accedēte propius hominē iuxta uenātē nō cernant: aut ſi cernunt: arcū ipſum ſagittaſq; mirent'. Maria tranant gregatim nātes porrecto ordine: & capita imponētes præcedentiū clunibus: uicibuſq; ad terga redeūtes. Hoc maxime noſtat a cilicia cyprū traiiciētibus. Nec uidēt terras ſed in odore earū natāt: Cornua mares habent: ſoliq; animaliū omnibus annis ſtatuto ueris tempore amittunt: Ideo ſub ipſa die q̄

maxime in uia petūt. Latēt amiſſis uelut inermes. Sed & ipſi bono ſuo inuidētes. Dextrum cornu negāt īueniri ceu medicamēto aliquo ꝑditū. Idq́ mirabilius fatēdū eſt: cū & inuiuariis mutēt oībus annis. Defodi ab iis putāt. Accēſis autē utrilibet odore ſerpētes fugant: & comiciales morbi dep̄hēdunt. Indicia quoq́ ætatis in illis gerūt: ſingulis annis adiiciētibus ramos uſq́ ad ſexēnes. Ab eo tēpore ſimilia reuiuiſcūt. Nec pōt ætas diſcerni. Sed dētibus ſenecta declaratur aut enī paucos aut nullos habēt: nec in cornibus imis ramos: alioquin añ frōtē ꝓmiere ſolitos iuniorib⁹: nō decidūt caſtratis cōnua nec naſcunt. Erūpūt aūt renaſcētibus tuberib⁹ p̄mo aridæ cutis ſimilia. Eadē teneris īcreſcūt ferulis: arūdineas in pāniculas molli plumata lanugine. Quādiu carēt iis noctib⁹ ꝓcedūt ad pabula. Increſcētia ſolis uapore durāt: ad arborē ſubinde expiētes. Vbi placuerit robur: in apta ꝓdeūt. Capti iam ſunt edera in cornib⁹ uiridāte ex attritu arborū: ut in aliquo ligno teneris dū experiunt innata. Fiūt aliqñ ex cādido colore qualē fuiſſe tradit. Q. Sertorii ceruā: q̄ eſſe fatidicā hiſpaniæ gētib⁹ ꝑſuaſerat. Et iis ē cū ſerpēte pugna. Inueſtigāt cauernas nariū que ſpiritu extrahunt renitētes. Ideo ſingulare abigēdis ſerpētib⁹ odor aduſto cornu ceruino. Cōtra morſus uero p̄cipuū remediū ex coagulo hinuli in utero occiſi. Vita ceruis in cōfeſſo lōga: poſt centū annos aliq̄bus captis cū torquibus aureis: quos Alexāder magnus addiderat: adoptis iā cute in magna obeſitate. Febriū morbos nō ſentit hoc aīal. Qui & medet huic timori. Quaſdā nos p̄ncipes fœminas ſcimus oībus diebus matutinis carnē deguſtare ſolitas: & longo æuo caruiſſe febribus. Quod ita demū exiſtimāt ratū: ſi uulnere uno interierit.

De tragelapho & chamelōte: & reliquis colorē mutātibus. Ca. XXXIII.

Eſt eadē ſpecie barba tātū & armorū uillo diſtās: quē tragelaphū uocāt nō alibi q̄ iuxta phaſin amnē naſcēs. Ceruos africa ꝓpemodū ſola nō gignit. At chameleōtē & ipſa: q̄q̄ frequētiorē india. Figura & magnitudo erat lacerti: niſi crura eſſent recta & excelſior. Latera uertici iūgunt ut piſcibus de ſpinæ ſimili modo: Eminet roſtrū ut in paruo ſit haud abſimile ſuilo. Cauda ꝓlonga in tenuitatē deſinēs: & implicās ſe uiperinis orbibus Vngues adunci. Motus tardior ut teſtudini. Corpus aſperū ut crocodilo. Oculi in receſſu cauo: tenui diſcrimine ꝓgrādes: & corpori cōcolores. Nunq̄ eos operit: nec pupillæ motu: ſed totius oculi uerſatione circū aſpicit. Ipſe celſus hiāti ſemp ore. Solus aīaliū nec cibo nec potu ſemp alitur: nec alio q̄ aeris alimento. Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat nāq́ eū ſubinde & oculis & cauda & toto corpore. Redditq́ ſemp quēcunq́ p̄xime attingit: præter rubrū candidūq́. Defuncto pallor eſt. caro in capite & maxillis & ad cōmiſſurā caudæ admodū exigua. Nec alicubi toto corpore. Sāguis in corde & circa oculos tm̄. Viſcera ſine ſplene hibernis mēſibus. latet ut lacerta.

De tarādo & lycaone & thoe. Ca. XXXIIII.

Mutāt colores: ſcytarū tarādus: nec aliud ex iis quæ pilo ueſtiunt: niſi in indis lycon: cui iubata tradit ceruix. Nā thoes luporū id genus eſt ꝓcerius longitudine: breuitate crurū diſſimile: uelox ſaltu. Venatu uiuēs. Innocuū hoī. Habitū nō colorē mutat. Per hyemes hyrti: æſtate nudi. Tarādo magnitudo quæ boui eſt. Caput maius ceruino nec abſimile: cornua ramoſa: ungula bifida: uillus magnitudine urſorū. Sed cum libuit ſui coloris eſſe: aſino ſimilis eſt Tergori tāta duritia: ut thoraces ex eo faciāt. Colorem oīum arborū fruticū florū locorūq́ reddit metuēs in q̄bus latet. Ideoq́ raro capitur. Mirū eſſet habitū corpori tā multiplicē dari mirabilius & uillo.

De hyſtrice. Ca. XXXV.

Hyſtrices generat india & africa ſpina cōtectas: ac erinaceorū genere: ſed hyſtrici lōgiores aculei: & cū intendit cutē miſſiles. Ora urgētiū figit canū: & paulo longius iaculatur. Hybernis autē ſe menſibus cōdit. Quæ natura multis & ante oīa urſis.

De urſis & fœtibus eorum. Ca. XXXVI.

Eorū coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedū more: ſed ambobus cubantibus cōplexiſq́. Deinde ſeceſſus in ſpecus ſeparatim: in q̄bus pariūt triceſimo die: ac plurimū q̄nos. Hi ſunt cādida informiſq́ caro: paulo murib⁹ maior: ſine oculis: ſine pilo. Vngues tātū ꝓminēt. Hāc lābēdo paulatī figurāt. Nec q̄cq̄ rarius hoīes quā pariētē uidere urſam. Ideo mares quadragenis dieb⁹ latēt. Fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi nō habuere ramorum fruticumq́ congerie ædificant impenetrabiles hymbribus molliq́ frōde cōſtratos. Primis diebus biſſeptenis tā graui ſōno premuntur: ut ne uulneribus quidem excitari queāt. Tunc mirū in modū ueterno pingueſcūt. illi ſunt adipes medicaminibus apti.

cõtraq; defluuiũ capilli téaces. Ab iis diebus reſidũt: ac priorũ pedũ ſuctu uiuũt. Fœtus rigentes apprimẽdo pectori fouẽt nõ alio incubitu q̃ oua uolucres. Mirũ dictu credit Theophraſtus per id tempus coctas quoq; urſorũ carnes ſi aſſeruentur increſcere. Cibi tunc nulla argumẽta: nec niſi humoris minimũ in aluo inueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantũ guttas: reliquo corpori nihil ineſſe. Procedũt uere: ſed mares præpingues. Cuius rei cauſa non prompta eſt. Quippe nec ſõno quidẽ ſaginatis preter quattuordecim dies ut diximꝰ. Exeuntes hærbã quandã áron noĩe laxandis inteſtinis alioquin concretis déuorant: circaq; ſurculos detĩũ prædomantes ora. Oculi eorũ hebetantur crebro. Qua maxime fauos cauſa expetunt. ut cũ uulneratũ ab apibus os leuet ſanguine grauedinẽ illã. Inualidiſſimũ urſo caput: q̃ leoni fortiſſimũ. Ideo urgente ui præcipitaturi ſe ex aliqua rupe manibus eo oper to iaciuntur: ac ſæpe in harena colaphis inflictis exanimatur. Cerebro ueneficiũ eſſe hiſpaniæ credũt: occiſorũq; in ſpectaculis capita cremãt teſtato quoniã potũ in urſinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborẽ auerſi diripiunt. Tauros ex ore cornibuſq; eorꝝ pedibus oĩbus ſuſpenſi pondere fatigant: Nec alteri aĩaliũ in maleficia ſtulticia ſolertior. Annalibus notatũ eſt. M. Pi. M. Meſſala conſ. ad. xiiii. calen. octob. Domitiũ Aenobarbũ ædilẽ curulẽ urſos numidicos & totidẽ uenatores æthiopas in cyrco dediſſe. Miror adiectũ numidicos fuiſſe cum in africa urſos non gigni conſtet.

¶ De muribus ponticis & alpinis & herinaceis. ¶ Ca. XXXVII

Condunt hyeme & põtici mures dũtaxat albi. Quorꝝ palatũ in guſtu ſagaciſſimũ auctores quo nã modo intellexerint miror. Condunt & alpini: quibus magnitudo media eſt. Sed hipabulo ante in ſpecus cõuecto: cũ quidã narrẽt alternos marẽ ac fœminam ſupra ſe cõplexo faſcẽ hærbæ ſupinos. cauda mordicus apprehẽſa inuicẽ detrahere ad ſpecũ ideoq; illo tẽpore detrito eſſe dorſo: Sunt iis pares & in ægypto: Similiter reſidẽt inclunes: & in binis pedibus gradiunt: prioribuſq; ut manibus utunt. Præparãt hyemi & herinecei cibos: ac uolutati ſupra iacẽtia poma affixa ſpinis unũ nõ amplius tenẽtes ore portãt in cauas arbores. Idẽ mutationẽ aq̃lonis in auſtrũ cõdẽtes ſe incubile præſagiũt. Vbi uero ſenſere uenãtẽ cõtracto ore pedibuſq; ac parte oĩ inferiore quã rarã & innocuã habẽt lanuginẽ cõuoluunt in formã pylæ: ne quid cõprehẽdi poſſit p̃ter aculeos: In deſperatione uero urinã ex ſe reddũt tabificã tergori ſuo ſpiniſq; noxiã: p̃pter hoc ſe capi gnari. Quã ob rẽ exinanita prius urina uenari ars eſt. Et tũ p̃cipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribꝰ ſpinis atq; deciduis: etiã ſi uiuat ſubtractus fuga. Ob id nõ niſi in nouiſſima ſpe maleficio illo perfundit. Quippe & ipſi odere inſitũ ueneficiũ ita parcẽtes ſibi: terminunq; ſupremũ operiẽtes: ut ferme ante captiuitas occupet Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſoluitur pila: apprehẽſuſq; pede altero e poſterioribus ſuſpẽdio ac fame necat. Aliter nõ eſt occidere & tergori parcere. Ipſum aĩal nõ uerent pleriq; dicere uitæ hominũ ſupuacuũ eſſe. Si nõ ſint illi aculei: fruſtra uellerũ molicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliunt ueſtes. Magnũ fraus & ibi lucrũ monopoliũ inuenit. De nulla re crebrioribus ſenatuſcõſultis nulloq; non principe adito querimoniis prouintialibus. Vrinã e duobus aliis animalibus rõne mira eſt.

¶ De leontophono: lynce: melibus: & ſciuris. ¶ Ca. XXXVIII.

Leõtophonõ accepimus uocari paruũ: nec alibi naſcens q̃ ubi leo gignit. Quo guſtato tanta illa uis eſt ut cæteris quadrupedũ imperitãs illico expiret. Ergo corpus eiꝰ aduſtũ: aſpergũt aliis carnibꝰ polẽtæ mõ inſidiantes fere. necãtq; etiã cinere tam cõtraria eſt peſtis. Haud inmerito igit odit leo: uiſũq; frãgit: & citra morſum exanimat: Ille cõtra urinã ſpargit prudens: hanc quoq; leoni exitialẽ. Lyncũ humor ita redditus ubi gignunt glaciat: areſcit ue in gẽmas carbũculis ſimiles: & igneo colore fulgẽtes: lyncuriũ uocatas: atq; ob id ſucino a pleriſq; ita generari prodito. Nouere hoc ſciuntq; lynces: & inuidentes urinã terra operiũt: eoq; celerius ſolidatur. Illa alia ſolertia in metu melius: ſuflata cute diſtentæ ictus hominũ & morſus canũ arcẽt. Præuidẽt tẽpeſtatẽ & ſcyuri: obturatiſq; q̃ ſpiraturus eſt uẽtus cauernis: ex alia parte aperiũt fores decreto. Ipſis uilloſior cauda p̃ tegumento eſt. Ergo in hyemes aliis prouiſum pabulum aliis pro cibo ſomnus.

¶ De uipera cocleis & lacertis. ¶ Ca. XXXIX.

Serpẽtiũ uipera ſola terra dicitnr cõdi. Cæteræ arborũ aut ſaxorũ cauis. Et alias uel annua fame edurant algore modo dempto. Omnia ſeceſſus tempore ueneno orba dormiunt: Simili modo & cocleæ. Ille quidem iterum & æſtatibus. adhærentes

maxime ſaxis: ut etiã iniuria reſupinatæ auulſæq; nõ tñ exeãt. In balearibus uero inſulis ca nacitæ appellatæ nõ prepũt e cauis terræ: neq; hærba uiuũt: ſed uue mõ inter ſe coherent. Eſt & aliud genus minus uulgare. Adheręt opculo eiuſdẽ teſte ſe opientes: obruptæ terra ſemp. Hæ & circa maritimas tãtũ alpes quõda effoſſæ cæpere iã erui & in ueliterno. Oĩum tñ laudatiſſime in aſtypalea inſula. Lacertæ inimiciſſimũ genus cocleis. Negãtur ſemeſtrẽ uitã excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero in niſa mõte. xxiiii. in longitudine pedũ: colore fului aut punicei aut cerulei.

De canibus. Ca. XL.

EX his quoq; aĩalibꝰ quæ nobiſcũ degũt multa ſunt cognitu digna. Fideliſſimi ante oĩa hoĩ canes atq; eq. Et pugnaſſe aduerſus latrones canẽ pro dño accepimꝰ: confectũq; plagis a corpore nõ receſſiſſe: uolucres & feras abigẽtẽ. Ab alio in epiro agnitũ in cõuẽtu pcuſſorẽ dñi laniatuq; & latratu adactũ: ut cogeret fateri ſcelus Garamãtũ regẽ canes ducẽti ab exilio reduxere prœliãtes cõtra reſiſtẽtes. Propter bella colophonii iteq; caſtaballẽſes cohortes canũ habuere. Eæ pmæ dimicabãt in aciæ nunq̃ detrectãtes. Hæc erãt fidiſſima auxilia: nec ſtipẽdiorũ indigna. Canes defendere cibros cæſis dñis eorum plauſtris ĩpoſitis. Canis Iaſone Lycio ĩterfecto cibũ capere noluit inediaq; cõſumptus ẽ. Is cui uero nomẽ hyrcani reddidit Durides accenſo regis Lyſimachi rogo iniecit ſe flãmæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhũ Gelonis tyrãni canẽ Philiſtus. Memorat & Nicomedis bithyniæ regis uxorẽ eius. Conſyngæ laceratã pter laſciuiorẽ cũ marito iocũ Apud nos Volcatiũ nobilẽ qui Ceſeliũ ius ciuile docuit aſturcõne e ſuburbano redeuntẽ cũ aduesꝑauiſſet canis a graſſatore defendit. Itẽ Celiũ Senatorẽ ægrũ placentiæ ab armatis oppreſſum: nec prius ille uulneratꝰ eſt q̃ canſe interẽpto. Sed ſup oĩa in noſtro æuo actis populi ro. teſtatũ Apio Iunio & P. Silio cõſ. cũ aĩaduerteret ex cã Neronis. Grãmatici filii in T. Sabinũ & ſeruitiã eius: unius ex iis canẽ nec a carcere abigi potuiſſe: nec a corpore receſiſſe: abiecto in gradibꝰ gemoniis mœſtos edentẽ ululatus magna populi ro. corona circunſtãte: ex qua cũ quidã ei cibũ obieciſſet: ad os defuncti tuliſſe. Innatauit idẽ in tyberim cadauere abiecto ſuſtẽtare conatꝰ: effuſa multitudĩe ad ſpectãdã aĩalis fidẽ. Soli dñm nouere. Et ignotũ quoq; ſi repẽte ueniat intelligũt. Soli noĩa ſua: ſoli uocẽ domeſticã agnoſcũt Itinera quis longa meminere. Nec ulli pter hominẽ memoria maior: Impetus eorũ & ſæuitia mitigat ab hoĩe cõſidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu ſolertia & ſagacitas pcipua eſt. Scrutatꝰ ueſtigia atq; perſequitꝰ. Comitãtẽ ad ferã inquiſitorem loro retrahẽs: quis aquã trãſiliẽs ſe occultaſſet: q̃ ſignificãs demoſtratio eſt cauda pmũ: deinde roſtro. Ergo etiã ſenecta feſſos cecoſq; ac debiles ſinu ferunt uentos & odorẽ captãtes: prodẽteſq; roſtro cubilia. E tigribus eos indi uolũt cõcipi. Et ob id in ſiluis coitus tempore alligãt fœmias. Primo & ſecũdo fœtu nimis feroces putãt gigni: tertio demum educant. Hoc quidẽ e lupis galli quorũ greges ſuũ quiſq; ductorẽ a canibus & ducẽ habẽt. Illum in uenatu comitãtur: illi parẽt. Nãq; inter ſe exercẽt etiã magiſteria. Certũ eſt iuxta nilũ amnẽ currentẽ lãbere: ne crocodilorũ auiditati occaſionẽ præbeãt. Indiã peteti Alexandro magno rex albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis unũ: cuius ſpecie delectatꝰ iuſſit urſos mox apros & deinde damas emitti cõtemptu ĩmobili iacẽte. Eaq; ſegnitie tanti corporis offenſus ĩperator generoſi ſpiritus eũ interimi iuſſit. Nũciauit hoc fama regi. Itaq; alterũ mittẽs addidit mãdata: ne in paruis experiri uellet: ſed in leõe elephãtoue. Duos ſibi fuiſſe. Hoc interẽpto pterea nullũ fore. Nec diſtulit Alexander: leonẽq; fractũ ptinus uidit: poſtea elephantũ iuſſit induci haud alio magis ſpectaculo lætatus. Horrẽtibus qppe per totũ corpus uillis ingenti primũ latratu intonuit. Mox in ceruicẽ aſſultãs cõtraq; beluam exurgẽs hinc & illic artifici dimicatione: qua maxĩe opus eſſet infeſtãs atq; euitãs: donec aſſidua rotatũ uertigine afflixit: ad caſũ eius tellure cõcuſſa. Canũ generibus annui partus. Iuſta ad pariẽdũ annua ætas. Gerũt in utero ſexagenis diebus. Gignunt cecos: & quo largiore alunt lacte: eo tardiorẽ uiſum accipiũt. Nõ tamẽ unq̃ ultra uigeſimũprimũ diem: nec ante ſeptimũ. Quidã tradũt ſi unus gignaꝰ nonodie cernere: ſi gemini decimo. Idemq; in ſingulos adiici: totidẽq; eſſe tarditatis ad lucẽ dies. Et ab ea quæ fœmina ſit ex pmipara genita citius cerni: Optimus in fœtu q nouiſſimus cernere incipit: aut quẽ primum fert in cubile fœta. Rabiẽs canũ ſyrio ardẽte hoĩ peſtifera ut diximus: ita morſis lœtalis aquæ metus. Quapropter obuiam itur per. xxx. eos dies galliaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut ſi preuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morſum. Ca. XLI.

AD morſum uero unicũ remediũ oraculo quodã nup̃ repertũ. Radix ſilueſtris roſæ q̃ cynorhoda appellat̃: Columella auctor eſt ſi quadrageſimo die q̃ ſit natus caſtretur morſu cauda: ſũmuſq; eius articulus auferat: ſequẽti neruo exẽpto nec caudã creſcere: nec canes rabidos fieri: Canẽ locutũ in prodigiis q̃ equidẽ annotauerim accepim⁹: Et ſerpentẽ latraſſe cũ pulſus eſt regno Tarquinius. ¶De natura equorũ. ¶ Ca. LII.

EIdẽ Alexãdro & equi magna raritas cõtigit. Bucephalã eũ uocarũt: ſiue ab aſpectu toruo: ſiue ab inſigni taurini capitis armo ĩpreſſi. Sexdecim talẽtis ferũt ex Philonico pharſali grege emptũ: etiã tũ puero capto eius decore. Neminẽ hic aliũ q̃ Alexãdrũ regio iſtratus ornatu recepit in ſedẽ: alios paſſi reiiciẽs: Idẽ in prœliis memoratæ cuiuſdam p̃ibetur ope. Thebarũ oppugnatiõe uulneratus in aliũ trãſire Alexãdrum non paſſus: Multa p̃terea eiuſdẽ modi. Propter quæ rex defuncto ei duxit exeqas. Vrbẽ tumulo circũdedit noĩe eius. Nec Cæſaris dictatoris queq̃ aliũ recepiſſe dorſo equus tradit̃. Idẽq; hoĩs ſimiles pedes priores habuiſſe: Hac effigie locat⁹ ante. Veneris genitricis ædẽ. Fecit & Diu⁹ Auguſtus equo tumulũ. De quo Germanici Cæſaris carmẽ eſt. Agrigẽti cũ pluriũ equorꝫ tumuli pyramides habẽt. Equũ adamatũ a Semiramide uſq; ad coitũ Iuba auctor ẽ. Scythæ q̃dẽ equitatus & equorꝫ gloria ſtrepũt. Occiſo deniq; ipſorũ regulo ex prouocatione dimicante hoſtẽ cũ uictor ad ſpoliãdũ ueniſſet ab equo eius ictibus morſuſq; cõfectũ. Aliũ detracto oculorũ opimẽto & cognito cũ m̃re coitu petiſſe p̃rupta atq; exaĩatũ. Equã eadẽ ex cã in reatino agro laceratũq; p̃iter aurigã ĩuenimus. Nãq; & cognationũ ĩtellectus in iis eſt. Itaq; in grege prioris anni ſororẽ libẽtius etiã q̃ matrẽ equa cõmitatur. Docilitas tãta eſt ut uniuerſus ſybaritani exercitus eq̃tatus ad ſymphoniæ cãtũ ſaltariõe quadã moueri ſolitus inueniat̃. Idẽ præſagiũt pugnã & amiſſos lugẽt dños lachrymaſq; ĩterdũ deſiderio fundũt: interfecto Nicomede rege equus eius inedia uitã finiuit. Phylarchus refert Cẽtarẽtrium e galatis in prœlio occiſo Antiocho potitũ equo eius: cõſcendiſſe ouantẽ. At illum indignatione accẽſum domitis frenis, ne regi$ poſſet p̃cipitẽ in abrupta iſſe. exanimatũq; una Philiſtus a Dionyſio relictum in cœno hærentẽ ut ſeſe euelliſſet: ſecutũ ueſtigia domini examine apũ iubæ inhærente. Eoq; oſtento tyrannidẽ a Dionyſio occupatã. Ingẽia eorũ inenarrabilia iaculantes obſequio experiũtur. difficiles conatus corpore ipſo: nixuq; inuitantiũ. Iã tela humi collecta equiti porrigũt. Nã in cyrco ad currus iuncti: nõ dubie intellectũ adhortationis & gloriæ fatẽtur. Claudii Cæſaris ſeculariũ ludorũ cyrcenſibus excuſſo in carceribus auriga albati equi palmã occupauere: primatũ optinuere: oppoſita effundãtes oĩa: quæ cõtra æmulos debuiſſent periciſſimo auriga inſiſtẽte facientes. Cũ puderet hominum artes ab equis uinci peracto legittimo curſu ad metã ſtetere. Maius auguriũ circa priſcos plebeiis cyrcẽſibus excuſo auriga ita ut ſi ſtaret in capitoliũ cucurriſſe equos: ſedeq; ter luſtraſſe. Maximum uero eodem perueniſſe a uehiis cum palma & coronæ effuſo. Ratumena: qui ibi uicerat. Vnde poſtea nomẽ portæ eſt. Sarmatæ lõginqua itinera acturi ĩedia p̃dĩe p̃parãt eos exiguũ tãtũ potũ inpartiẽtes: atq; ita per cẽtena milia & quinquaginta continuo curſu euntibus inſidẽt. Viuũt annis q̃dẽ quinquagenis. Fœminæ minore ſpatio. Eædẽ quinquennio finẽ creſcẽdi capiũt. Mares anno addito. Forma equorũ quales maxime legi oporteat. Pulcherrime q̃dẽ Virgilio uate abſoluta eſt: Sed & nos diximus in libro de iaculatione eq̃ſtri cõdito: & fere inter oẽs cõſtare uideo. Diuerſa aũt cyrco ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio ſubigantur ĩperio: nõ ante quinquẽnes ibi certamen accipiũt. Partum in eo genere undenis mẽſibus ferũt: duodecimo gignũt. Coitus uerno equinoctio: bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus: Generat mas ad annos trigintatres. Vtpote cũ a cyrco poſt uigeſimũ annũ mittantur ad ſobolẽ reparãdã. Et ad quadraginta duraſſe tradũt adiutũ modo in attollẽda priore parte corporis. Sed ad generãdũ paucis aĩaliũ minor fertilitas. Qua de cauſa per interualla admiſſuræ dantur: nec tamen quindecim initus eiuſdem anni ualet tolerare. Equarum libido extinguitur iuba tonſa. Gignunt annis omnibus ad quadrageſimũ. Vixiſſe equũ ſeptuagintaquinq; annis prodit̃. In hoc genere grauida ſtãs parit: p̃terque cœteras fœtũ diligit. Et ſane equis amoris ĩnaſci ueneficiũ hippomones appellatum in frõte: carice magnitudine: colore nigro. Quod ſtatim edito partu deuorat fœta: aut partũ ad ubera nõ admittit ſi quis præreptũ habeat. Olfactu in rabiẽ id genus agitur. Amiſſa parente in grege armẽti reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo q̃ ſit genitus negãt poſſe. Quo quis acrior in bibendo profundius nares mergit. Scythe per

bella fœminis uti malũt: quoniã uriuã curſu nõ ĩpedito reddãt. Cõſtat in luſitania circa ulixiponẽ oppidũ & tagũ amnẽ equas fauonio flãte obuerſas animalẽ cõcipere ſpiritum idq; partũ fieri: & gigni pnicıſſimũ ita ſeꝑ triẽniũ uitæ nõ excedere. In eadẽ hiſpania galléca gẽs & aſtúria eſt eqni generis. Hi ſunt quos tibeldónes uocamus. Minori forma appellatos aſturcones gignũt. Quibus nõ uulgaris in curſu gradus: ſed mollis alternocrurũ explicatu glomeratio. Vnde eqs ſoluti carpere in curſus tradit arte. Equo fere qui homini morbi ꝓterq̃ ueſicæ cõuerſio: ſicut oĩbus in genere ueterino.

De aſinis. Ca. XLIII.

ASinũ quadringẽtis nũmis emptũ. Q. Aſio ſenatori auctor eſt. M. Varro: haud ſcio an oĩum ꝓcio aĩaliũ uicto: opa ſine dubio geruli mirifica arãdo quoq;. Sed mularũ maxime pro generatione/ patria etiã ſpectat in iis/ archadibus in achaia. In italia reatinis. Ipſum aĩal frigoris maxime ĩpatiẽs: ideo nõ generat in ꝑ̃to: ne in eqnoctio uerno ut cætera pecua admittit: ſed ſolſtitio. Mares in remiſſione operis deteriores. Part⁹ a. xxx. mẽſe ocıſſimus: ſed a trimatu legitimus. Totidẽ quot equæ & eiſdẽ mẽſibus & ſimili mõ. Sed ĩcõtinẽs uterus urinã genitalẽ reddit: ni cogat in curſum uerberibus ã coitu. Raro gemios parit. Paritura lucẽ fugit: & tenebras quærit: ne cõſpiciat ab hoĩe. Gignit tota uita: quæ eſt ei ad. xxx. annũ. Partus caritas ſũma: ſed aquarũ tediũ magis. Per ignes ad fœtus tẽdũt. Eæ itẽ ſi riuus minimus ĩterſit horrẽt ita ut pedes oĩno caueãt tingere: Nec niſi aſſuetos potant fontes: qui ſunt in pecuariis. Atq; ita ut ſicco tramite ad potũ eãt. Nec põtes trãſeant per raritatẽ plãcarũ trãſlucẽtibus fluminis. Mirũq; dictu ſitiũt: & ſi ĩmutẽtur aquæ ut bibãt cogẽdæ exonerãdæue ſunt. Nec niſi ſpatioſe incubãt alias atterunt. Varia nãq; ſõnio uiſa cõcipiũt: ictu pedũ crebro: qui niſi per inane emicuerit repulſu durioris materiæ claudıtatem ilico affert. Quæſtus exiis opima ꝓdia exupat. Notũ eſt in celtiberia ſingulas quadragenis milibus nũmorũ emi. Ad mularũ maxime partus auriũ referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quãuis enĩ unĩ color toto reliquo corpore: totidem tñ colores quot ibi fuere reddit. Pullos earũ ẽpulari Mœcenas inſtituit: multũ eo tẽpore ꝑlatos onagris. Poſt eũ interiit auctoritas: ſaporis/ Sed aſino moriẽte uiſo: celerrime id genus deficit.

De mulis. Ca. XLIIII.

EX aſino & equa mulus gignitur mẽſe. xiii. Animal uiribus in labore eximiũ. Ad tales partus equas: neq; quadrimis minores neq; decẽib⁹ maiores legũt: arcentq; utrũq; genus ab altero narrãt/ niſi infantia eius generis q̃ ineãt lacte hauſto. Qua propt ſubreptis ſtatim pullis in tenebris equarũ uberi aſinarũ ue equleos admouẽt. Gignit autẽ mula ex equo & aſina: ſed effrenis & tarditatis indomitæ. Lẽtã oĩa eſſe. uetulis. Cõceptũ ex equo ſecutus aſini coitus abortu perimit. Non item ex aſino equi. Fœminas partu optime vii. die implẽri obſeruatũ eſt: mares fatigatos melius ĩplere. Quæ non prius q̃ dentes: quos pulliꝯnſs appellant iaciat conceperit. ſterilis intelligitur. Et equæ non primo initu generare cœperit. Equo & aſina genitos mares hinulos antiqui uocabant cõtraq; mulos: quos aſini & equæ generarent. Obſeruatum e duobus diuerſis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parentum eſſe ſimilia. Eaq; ipſa quæ ita nata ſunt non gignere in omni aĩaliũ genere: idcirco mulas non parere. Eſt in animalibus noſtris peperiſſe ſæpe: uerũ ꝓdigii loco habitum. Theophraſtus uulgo parere in cappadocia tradit: Sed eſſe id auimal ibi ſui generis mulæ calcitratus inhibet uini crebriore potu In pluriũ græcorũ ẽ monumẽtis eũ equa muli coitu natum quem uocauerũt hinũ id eſt paruũ mulũ. Generãtur ex eq̃ & onagris mãſuefactis mulæ ueloces in curſu: duricia eximia pedũ: uerũ rugoſo corpore: indomito animo ſed generoſo/ onagro. Et aſina genitus oẽs antecellit. Onagri in phrygia & lycania præcipui. Pullis eorũ ceu ꝓſtantibus ſapore africa gloriatur: quos laliſiones appellant. Multum lxxx. ãnis uixiſſe atheniẽſium monumentis apparet. Eo gauiſi cũ tẽplũ in arce facerẽt: q̃ derelictus ſenecta: cadẽtia iumẽta comitatu nixuq; exhortaretur decretũ fecere: quo cauerẽt ne frumẽtarii negociatores ab incerniculis eũ arcerent.

De bubus. Ca. XLV.

BVbus indicis camelorum altitudo traditur: cornua in latitudinem quattuor pedũ/ in noſtro orbe epiroticis laus magna a Pyrhi (ut ferunt) iã inde regis cura. Id conſecutus eſt nõ ãte q̃drinatũ ad ptus uocãdos. ꝑgrandes itaq; fuere: hodieq; reliquiæ ſtirpiũ durãt. At nũc aniculæ ad fœcũditatẽ poſcũtur. Tolerãti⁹ tamẽ bimæ. Tauri generatione quadrimi ĩplent: & ſingulis denæ eodẽ ãno tradũt. Si aũt poſt coitũ ĩ dexterã ptẽ habeãt tauri: generatos mares eſſe. ſi in leuã fœminas. Cõceptio uno initu peragit q̃ ſi forte perra

uit.xx.poſt die mare fœmina repetit.Pariũt mẽſe.x.quicqd ante genitũ ĩutile eſt.Sunt au ctore ipſa cõplẽte.x.mẽſe duos pꝑere nũc raro geminos.Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus.xxx.aliquibus & autũno:gẽtibus quidẽ quæ lacte uiuunt ita fœtus diſpenſantibus:ut omni tẽpore anni ſupſit id alimẽtum.Tauri nõ ſæpius q̃ bis die ineunt. Boues aĩaliũ ſoli & retro ambulantes paſcunť.Apud garamantas quidẽ haud aliter .Vita fœminis.xv.ãnis lõgiſſima:Maribus.xx.Robur ĩ quimatu.Lauatiõe calidæ aquæ tradũtur pingueſcere:& ſi qs inciſa cute ſpiritũ ĩ uiſcera harũdine adigat.Nõ degeneres exiſtimari etiã minus laudato aſpectu:plurimũ lactis alpinis:qbus minimũ corporis plurimũ laboris capite nõ ceruice iũctis.Syriacis nõ ſũt palearia:ſed gibber ĩ dorſo.Carici quoq ĩ pte.Aſiæ fœdi uiſu tubere ſup armos a ceruicibus eminente:laxatis cornibus excellente ĩ opere nar rãtur .Cæteri nigri coloris candidi ue ad laborẽ dãnãtur.Tauris mĩora quã bubus cornua tenuioraq.Domitura boũ ĩ trimatu:poſtea ſera:ante præmatura.Optime cũ domito iu uencus ĩbuitur.Sotiũ enĩ laboris agriq culturæ habemus.Hoc aĩal tãtæ apud priores cu ræ ut ſit ĩter exẽpla dãnatus a populo ro.die dicta:q cõcubino procaci rure omaſũ ediſſe ſe negãti occiderit bouẽ: actuſq in exiliũ tãquã colono ſuo interẽpto.Tauris ĩ aſpectu gene roſitas torua frõte:auribus ſetoſis cornibus ĩ pcĩctu dimicationẽ poſcẽtibus.Sed tota cõ minatio prioribus ĩpedibus ſtat:ira gliſcẽte alteros replicãs:ſpgenſq ĩ altũ harenam:& ſo lus aĩaliũ eo ſtimulo ardeſcẽs.Vidimus ex ĩperio dimicãtes:& ideo ſe demõſtratos rotari cornibus cadẽtes excipi:iterũq reſurgere:modo iacentes ex humo tollit:bigarũq ẽt cur rucitato uelut aurigas inſiſtere.Theſſalorũ gentis ĩuentũ ẽ equo iuxta quadrupedãte cor nu intorta ceruice tauros necare.Primus id ſpectaculũ dedit romæ Cæſar dictator . Hinc uictimæ optimæ & lautiſſima deorũ placatio.Huic tãtũ animali oĩum quibus pcerior cau da nõ ſtatĩ nato cõſumatæ ut cæteris mẽſuræ creſcit uni dõec ad ueſtigia ima pueĩat. Quã obrẽ uictiarũ pbatio ĩ uitulo ut articulũ ſufraginis cõtigat:breuiore nõ litãt.Hoc.quoq notatũ uitulos ad aras humeris hoĩs allatos nõ fere litare:ſicut nec claudicãtẽ: nec aliena hoſtia deos placari:nec trahẽte ſe ab aris.Eſt frequẽs ĩ pdigiis priſcorũ bouẽ locutũ . Quo nũtiato ſenatũ ſub diuo haberi ſolitũ.

De api boue. Ca. XLVI.

Bos ĩ ægypto etiã numinis uice colitur.Apim uocãt.Inſigne ei ĩ dextro latere cãdicãs macula:cornibus lunæ creſcere ĩcipiẽtis.Nodus ſub lingua:quẽ cantarũ appellant. Nõ ẽ fas eũ certos uitæ excedere annos:merſũq in ſacerdotũ fonte ẽnecãt qſiturĩ luctu aliũ:quẽ ſubſtituãt:donec inueniãt mœrẽt.Deraſis etiã capitibus:nec tamẽ uſq diu qrit.Inuẽtus deducitur a ſacerdotibus mẽphim.Sunt delubra ei gemia:q uocãt thalamos au guria populorũ.Alterũ ĩtraſſe lætũ ẽ:ĩ altero dira portẽdit.Reſpõſa priuatis dat:e manu cõſulẽtiũ cibũ capiẽdo.Germanici Cæſaris manũ auerſatus ẽ haud multo poſt extincti.Cæte ro ſecretus cũ ſe prupit ĩ cœtus ĩcedit:ſũmoto ſtrepitu lictorũ:grexq puerorũ comitatur carmẽ honori ei canẽtiũ.Intelligere uidetur:& adorari uelle.Hi greges repẽte lymphati fu tura pcinũt.Fœmina bos ſemel ei ãno oſtẽditur ſuis & ipſa ĩſignibus q̃q̃ aliis: ſẽpq eodẽ die & ĩueniri eã extinguiq tradũt.Mẽphi eſt locus ĩ nilo:quẽ a figura uocant phialã. Oĩbus ãnis ibi aureã paterã argẽteãq mergẽtes diebus quos habẽt natales apis.Septẽ hi ſũt.Mi rũq neminẽ per eos a crocodilis attingi.Octauo poſt orã diei.vi.redire beluæ feritatem .

De natura pecudum & pecorum. Ca. XLVII.

Magna & pecori gratia uel ĩ placamẽtis deorũ:uel ĩ uſu uellerꝫ.Vt boues ſũptũ hoĩ nẽ excolũt:ita corporꝫ tutela pecori debetur.Generatio bimis utriq ad nouenos ãnos qbuſdã & ad.x.primipares miores fœtus.Coitus oĩbus ad arcturi occaſũ id ẽ a ter tio idus maias ad aqlæ occaſũ id ẽ.xiii.Chal.auguſti.Gerũt ptũ diebus.cl.poſtea cõcepti in ualidi Cordos uocabãt ãtiq poſt id tẽpus natos.Multi hybernos agnos pferunt uernis:qm magis ĩterſit an ſolſtitiũ q̃ an brumã firmos eẽ:ſolũq hoc aĩal utiliter bruma naſci . Arieti naturale agnas faſtidire:ſenectã ouiũ cõſectari:& ipſe ſenecta melior:illis quoq utilior.Fe rocia eius cohibetur cornu iuxta aurẽ terebrãto.Dextero teſte pligato fœninas generat:leuo mares.Tonitrus ſolitariis ouibus ab ortus ĩferũt.Remediũ ẽ cõgregare eas ut cœtu iu uẽt.Aqlonis flatu mares cõcipi dicũt:auſtri fœmĩas.Atq ĩ eo genere arietũ maxĩe ſpectã tur ora.Quia cuius coloris ſub lĩgua habuere uenas:eius & lanitiũ ẽ ĩ fœtu:uariũq ſi plu res fuere:& mutatio aquarꝫ potuſq uariat.Ouiũ ſũma gñа duo tectũ & colõicũ.illud mol lius:hoc ĩ paſcuo elegãtius.Quippe cũ tectũ rubis ueſcatur.Operimẽta eis ex arabicis pcipua

Lana aũt laudatiſſima apula:& quæ ĩ italia græci pecoris appellat̃:alibi italica. Tertiũ locũ mileſiæ oues obtinẽt.Apulæ breues uillo:nec niſi penuliſ celebres. Circa tarentũ canuſiũq; ſũmã nobilitatẽ habẽt.In aſia uero eodẽ genere laodicæ. Alba circũpadanis nulla pfert:nec libra cẽtẽos nũmos ad hoc æui exceſſit ulla.Oues nõ ubiq; tõdẽt.Durat qbuſdam ĩ locis mos uellẽdi.Colloꝝ plura genera.Quippe cũ deſint ẽt nomĩa eis:quas natiuas appellãt aliquot modis.

⁋De generibus lanarum & ueſtiũ. ⁋Ca. XLVIII.

HIſpania nigri uelleris pcipuas habẽt:pollentia iuxta alpes canuſia rutili:qs erythras uocãt.Itẽ betica ut canuſiũ.Fuluas tarẽtũ ac pulliginis ſuæ:& ſuccidis oibus uſus medicat᷑.Hyſtriæ liburniæq; pilo pptior q̃ lanæ pexis aliena ueſtib᷑ & q̃ ſolã ars ſcutulato textu ↄmẽdat.In luſitania ſimilis circa piſcias,puitiæ narboneſiſ.Similis & ĩ æg/pto ex q̃ ueſtis detrita uſu tigit̃:rurſuſq; æuo durat.Eſt & hirtæ filo craſſo ĩ tapetis ãtiqſſima gratia.Iã certe priſcos iis uſos Homerus auctor ẽ. Aliter hæc galli tigũt:aliter parthoꝝ gẽtes.Lanæ & p ſe coactæ ueſtẽ faciũt.& ſi addat̃ acetũ ẽt ferro reſiſtũt:imo uero ẽt ignibus. Nouiſſimo ſui purgamẽto qppe abenis coquẽtiũ extracte ĩdumẽtis uſu ueniũt/galliarum(ut arbitror)ĩuẽtũ certe gallicis hodie noibus diſcernũt̃:nec facile dixeri q̃ id ætate cœpit. Antiqs.n.torus e ſtramẽto erat:q̃liter nũc ẽt ĩ caſtris gauſape:Patris mei memoria cœpere amphimala noſtra:ſicut uilloſa & ẽt uetralia.Nã tunica lati claui ĩ modũ gauſape texi nũc primũ ĩcœpit.Lanarũ nigræ nullũ colorẽ bibũt.De reliqarũ ĩfectu ſuis locis dicem᷑.In cõchyliis marinis aut herbarũ natura;lanã colo & fuſo Tanaqlis quæ eadẽ Caia Cecilia uocata ẽ:ĩ tẽplo.M.Anci duraſſe pdẽte ſe auctor ẽ.M.Varro:factãq; ab ea togã regiã ungulatã ĩ æde fortunæ:q̃ Seruius.Tullius fuerat uſus.Inde factũ ut nubẽtes uirgines cõitarẽt colus cõpta & fuſus cũ ſtamĩe.Ea pria texuit rectã tunicã:qua ſimul cũ toga pura tyrones induũtur nouæq; nuptæ.Vngulata ueſtis prio lautiſſimis fuit:inde ſuriculata defluxit. Togas raſas phryginaſq; Diui Auguſti nouiſſimis tẽporib᷑ cœpiſſe ſcribit Feneſtella. Crebræ papauẽratæ antiquiorẽ habẽt originẽ.Iã ſub Lucilio poeta in torquato notatæ. Prætextæ hapud hetruſcos originẽ ĩuenere. Trabeis uſos accipio reges.Pictas ueſtes iã hapud Homerũ fuiſſe:unde triũphales natæ.Acu facere idæi friges ĩuenerũt:ideoq; phrygiões appellati ſũt.Auꝝ ĩtexere ĩ eadẽ aſia ĩuenit Attalus rex.unde nomẽ attalicis.Colores diuerſos picture ĩtexere Babylon maxĩe celebrauit:& nomẽ ĩpoſuit.Plurimis uero liciis texere q̃ polymita appellãt:alexãdria iſtituit.Scutulis diuidere gallia Metellus Scipiõi triclinaria babylonica ſeſtertiũ octigẽtis milib᷑ ueniſſe iã tũc poſuit ĩ capitalibus criminib᷑:quæ neroni prĩcipi quadrigẽtis milib᷑ ſeſtertiũ nup ſtetere.Serui Tulli ptexte qbus ſignũ fortũæ ab eo dicatæ cooptũ erat durauere ad Seiani exitũ.Mirũq; fuit nec fluxiſſe eas:nec teredonũ ĩiurias ſẽſiſſe ãnis.d.lx. Vidimus iã & bidẽtiũ uellera purpura:cocco cõchylio ſexqpedalib᷑ libris ĩfecta:uelut illa ſic naſci cõgẽte luxuria.In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtẽdit breuĩtate cruꝝ:uẽtris ueſtitu;qbus nudus eẽt apicas uocabãt dãnabãtq;.Syriæ cubitales ouium caudæ plurimũ ĩ ea pte lanicii.Caſtrari agnos niſi quĩquemeſtres præmaturũ exiſtimant.

⁋De muſimonio. ⁋Ca. XLIX.

EST & ĩ hiſpania & maxĩe corſica nõ maxĩe abſimile pecori genus muſimoniũ caprino uillo q̃ pecoris uelleri ppius.Quoꝝ e genere & ouibus natos priſci ũbros uocauerũt.Infirmiſſimũ pecori caput.Quã ob rẽ auerſũ a ſole paſci cogẽdũ Quã ſtultiſſima aĩaliũ lanata.Qua timuere ĩgredi unũ cornu rapto ſequũtur. Vita lõgiſſima ãnis.x.in æthiopia.xiii.Capris eodẽ loco.xi.In reliquo orbe plurimũ octo.Vtrũq; genus ĩtra quartũ coitũ ĩpletur.

⁋De capris & generatione earũ. ⁋Ca. L.

CApræ pariũt & quaternos:ſed raro admodũ.Ferũt qnq; mẽſib᷑ ut oues.Capræ pinguedĩe ſterileſcũt.Trĩæ minus utiliter generãt & ĩ ſenecta:nec ultra quadriẽniũ. Incipiũt.vii.mẽſe & adhuc lactãtes.Multũ ĩ utroq; ſexu utilius.Primus ĩ die coit᷑ nõ ĩplet:ſequẽs efficatior:ac deide cõcipiũt nouẽbri mẽſe:ut martio pariãt turgeſcẽtib᷑ uirgultis.Aliquãdo aniculæ:ſẽper bimæ:ĩ trimatu ĩutiles pariũt octonis ãnis.Abort᷑ frigori obnoxius.Oculos capra ſuffuſos iunci pũcto ſanguĩe exonerat. Caper rubi. Solertiã eius aĩalis Mutianus uiſã ſibi pdidit ĩ põte ptenui duabus obuiis e diuerſo cũ circũactũ anguſtiæ nõ caperẽt:nec reciprocationẽ lõgitudo ĩ exilitate.cæca torrẽte rapido mĩaciter ſubterfluẽte alterã decubuiſſe:atq; ita alterã pculcate ſuppreſſã.Mares q̃maxĩe ſimos lõgis auriculis ĩfractiſq; armis q̃ uiliſſimos pbãt.Fœminarũ generoſitas iſigne laciniæ corporibus &

ceruice binæ depēdētes.Nō oībus cornua:ſed q̄bus ſūt ī his & īdicia ānorū ꝑ īcremēta nodorū.Mutilis lactis maior ubertas.Auribus eas ſpirare nō narib⁹:nec unq̄ febri carere.Archelaus auctor ē.Ideoq̄ fortaſſis ꝙ aīa his q̄ ouibus ardētior:calidioreſq̄ concubitus.Tradūt & noctu nō minus cernere quā īterdiu.Et ideo caprinū iecur ſi ueſcat̃:reſtituit ueſptinā aciē his:quos nyctilopas uocāt.In cilicia circaq̄ ſyrias uillo tōſili ueſtiūt̃.Capras ī occaſū decliui ſole ī paſcuis negāt cōtueri iter ſeſe:ſed auerſas iacere.Relq̄s aūt horis iter ſe aduerſas & cognitōres.Depēdet oīum mēto uillus:quē arūcū uocāt.Hoc ſi q̄s apprehēſā ex grege unā trahat:cæteræ ſtupētes ſpectāt.Id ēt euenire cū quādā hærbā aliq̄ ex eis momorderit.Morſus earū arbori exitialis.Oliuā lābēdo quoq̄ ſterilē faciūt.Eaq̄.ex cā Mineruæ immolat̃.

❡De ſuibus & natura earū. ❡Ca. LI.

SVilli pecoris admiſſura a fauonio ad æquinoctiū uernū:ætatis.viii.mēſe.Quibuſdā ī locis ēt a.iiii.uſq̄ ad.viii.ānū.Partus bis ī āno.Tēpus utero.iiii.menſiū.Numerus fœcūditatis ad uicenos.Sed educare tā multos nequeūt.Dieb⁹.x.circa brumā ſtatī dētes naſci Nigidius tradit.Implet̃ uno coitu:q̄ & gēinatus ꝓpter facilitatē abortiēdi remediū ne pria ſubactiōe neq̄ ante flacidas aures coitus fiat.Mares nō ultra trimatū generāt.Fœminæ ſenectute feſſæ cubātes coeūt.Comeſſe fœtus his nō ē ꝓdigiū.Suis fœtus ſacrificio die.v.purus ē.Pecoris die.vii.Bubus.xxx.Corūcanius rumīalis hoſtias donec bidētes fierēt puras negauit.Suē oculo amiſſo putāt cito extīgui:alioq̄n uita ad.xv.ānos q̄buſdā uicēos.Verū efferātur:& alias obnoxiū genus morbis anginæ maxīe & ſtrūæ.Index ſuis īualidæ cruor ī radice ſetæ dorſo euulſæ:caput obliquū ī īceſſu.Pēuriā lactis ꝓpigueſcētiūt:& prio fœtu minus ſūt numeroſæ.In luto uolutatio generi grata.Intorta cauda.Id ēt notatū facilius facere ī dexterū q̄ leuū detortā.Pigueſcūt.lx.dieb⁹:ſed magis tridui inedia ante ſagīatiōem orſā.Animaliū hoc maxīe brutū:animaq̄ ei ꝓ ſale datā nō illepide exiſtimabat̃.Cōpertū agnita uoce ſuarii furto abactos merſo nauigio īclinatiōe lateris unius remeaſſe.Qui & duces ī urbe forū nūdiarū domoſq̄ petere diſcūt:& fieri ſapiūt ueſtigia palude cōfūdere:urina fugā leuare.Caſtrant̃ fœmīæ ſic quoq̄ uti cameli poſt bidui inediā ſuſpēſæ pnis poribus uulua reciſa celerius.Ita pigueſcūt.Et adhibet̃ ars iecori fœminarū ſicut anſerū.Inuētū.M.Apicii fico carica ſaginatis a ſacietate necatis repēte mulſi potu dato.Neq̄ alio ex aīali numeroſior materia ganeæ:q̄nquagīta ꝓpe ſapores cū cæteris ſinguli.Hinc cēſoriarū legū paginæ.interdictaq̄ cœnis abdomina:glādia:teſticuli:uuluæ ſincipita uerrina:ut iā Publii minorū poetæ cœna poſtq̄ ſeruitutē exuerat:nulla memoret̃ ſine abdomine:etiā uocabulo ſuminis ab eo impoſito.Placuere aūt & fieri ueſicæ.Catonis cēſoris orationēs aprinū exprobrāt callū.In tres tamē partes diuiſſo apro media ponebāt lombos aprunos appellata.Solidū aprū romanorū ꝑmus ī epulis appoſuit.P.Seruilius Rullus pater eius Rulli:q̄ Ciceronis ī conſulatu legē agrariā ꝓmulgauit.Tā ꝓpinqua origo nunc quottidianæ rei ē.Et hoc annales notarūt horū.ſ.ad emēdationē moꝝ:q̄bus notata q̄dē eēt cœna:ſed ī ꝑncipio bini terniq̄ pariter mandebantur apri.

❡De uiuariis beſtiarum. ❡Ca. LII.

VIuaria eorū cæterorūq̄ ſilueſtriū ꝑmus togati generis īuenit Fuluius hirpinus q̄ ī tarq̄nēſi feras paſcere īſtituit.Nec diu imitatores defuere.L.Lucullus &.Q.Hortēſius.Sues feræ ſemel āno gignūt.Maribus ī coitu pluria aſpitas.Tūc iter ſe dimicāt īdurantes attritu arborū coſtas:lutoq̄ ſe tergorātes.Fœmīæ ī partu aſpiores:& fere ſimiliter ī omni genere beſtiarū.Apris maribus nō niſi āniculis generatio.In īdia cubitales dētiū flexus gemini ex roſtro.Totidē a frōte ceu uituli cornua exeunt.Pilus æreo ſimilis agreſtibus.cæteris niger.At ī arabia ſuillum genus non uiuit ullo genere.

❡De ſemiferis animalibus. ❡Ca. LIII.

REq̄ facilis mixtura cū fero:qualiter natos antiq̄ hibridas ſues uocabant ſemiferos:ad hoīes quoq̄ ut ī Caiū Antoniū Ciceronis ī cōſulatu collegā appellatione trāſlata nō in ſuibus tātū:ſed ī oībus quoq̄ aīaliū cuiuſcūq̄ generis ullū eſt placidum.Eiuſdē īuenitur & ferū:utpote cū hominū etiā ſilueſtriū tot genera prædicta ſint.Capræ tamē in plurimas ſimilitudines trāſſigurātur.Sūt capræ:ſūt rupicapræ:ſūt ibices ꝑnicitatis mirādæ:quāq̄ honerato capite uaſtis cornibus:gladiorū uaginis:hæc ſe librāt ut tormēto aliquo rotati ī petris potiſſimū e mōte aliquo ī aliū trāſilire cupiētes.atq̄ recurſu ꝑnici quo libuerit exultāt.Sūt & origes ſoli a q̄buſdā dicti cōtrario pilo ueſtiti:& ad caput uer

ſo. Sūt & damæ: & pigardi: & ſterpſicerotes multaq̃ alia haud diſſimilia. Sed illa alpes hæc tranſmarini ſitus mittunt. De ſimiis. Ca. LIIII.

SImiarū quoq̃ genera hoīs figuræ ꝓxīa: caudis īter ſe diſtīgūt. Mira ſolertia uiſco inūgūt laqueos: calceariq̃ imitatiōe uenātiū tradūtur. Mutiāus & latrūculis luſiſſe fictis cæra nuces uiſu diſtīguere. Cornelius luna caua triſtes eē q̄bus ī eo genere cauda ſit. Noua exultatiōe adorīri. Nāq̃ defectū ſyderū & cæteræ pauent q̄drupedes. Simiarū generi pcipua erga fœtū affectio. Geſtāt catulos quos māſuefactæ ītra domos peperere: oībus demōſtrāt: tractariq̃ gaudēt: tractatu gratulationē ītelligētes. Itaq̃ magna ex pte cōplectēdo necant. Efferatior cynocephalis natura: ſicut mitiſſima ſatyris. Calitrices toto pene aſpectu differūt. Barba ē ī facie: cauda late diffuſa pori pte. Hoc aīal negat̄ uiuere ī alio niſi ī æthiopiæ quo gignit̄ cælo. De leporibus. Ca. LV.

LEporū plura ſūt genera: ī alpib⁹ cādidi: q̄bus hybernis mēſibus ꝑ cibatu niuē credūt eē. Certe liqueſcēte ea rutileſcūt ānis oībus. Et ē aliquod aīal ītollerādi rigoris alumnū leporū generis. Sūt & quos Hiſpania cuniculos appellat: fœcūditatis īnumere: famēq̃ balearib⁹ īſulis populatis meſſib⁹ afferēs. Fœtus uētre exectos uel uberib⁹ ablatos nō repugnātis īterrāeis gratiſſimo ī cibatu habēt: laurices uocāt. Certū eſt baleāricos aduerſus ꝓuētū eorū auxiliū militare a Diuo Auguſto petiſſe. Magna ꝓpter uenatū eorū uiuerris gratia ē. Iniiciūt eas ī ſpecus: q̄ ſūt multifores ī terris: unde & nomē aīali: atq̃ ita eiectos ſupne capiūt. Archelaus auctor ē quot ſint corporis cauernæ ad excremēta lepori toti dē ānos eē ætatis. Varius certe numer⁹ repit̄. Idē utrāq̃ ui ſingulis ieſſe. ac ſine mare æque gigner̄. Benigna circa hoc natura ī nocua & eſculēta aīalia fœcūda generauit. Lepus oīum prædæ naſcēs ſolus p̄ter daſipodē ſupfœtat. Aliud educās: aliud ī utero pilis ueſtitū: aliud ī plumē: aliud īcohatū gerēs ptē. Necnō & ueſtes leporio pilo facere tētatū ē tactu non pinde molli ut ī cute: ꝓpter breuitatē pili labili. De damis. Ca. LVI.

DAmæ manſueſcunt raro: cū feræ iure dici nō poſſint. Cōplura nāq̃ ſūt nec placida: nec fera: ſed mediæ inter utrūq̃ naturæ: ut in uolucribus hirūdines: apes ī cāpo: in mari delphini. Quo ī genere multi: & hos īcolas domus: impoſuere.

De muribus & gliribus. Ca. LVII.

MVres haud ſpernēdū ī oſtētis ēt publicis aīal. Arroſis lauini clypeis argēteis marſicū portēdere bellū. Carboni īperatori apud Cluſiū faſciis q̄bus ī calciatu utebat̄ exitū. Cplura eorū genera ī Cyrenaica regiōe alii lata frōte: alii acuta: alii herinaceorū generepūgētibus pilis. Theophraſtus auctor ē ī gyaro īſula cū īcolas fugaſſet: ferū quoq̃ roſiſſe. Cōſtat id quod iacturā q̄dā & ad chalybas fecere ī ferrariis officinis. Aurariis q̄dē in metallis ob hoc aluos eorū excidi: ſempq̃ id furtū depræhēdi tātā eē dulcedinē furādi. Veniſſe murē. cc. nūmis caſſilinū obſidēte Hānibale. eūq̃ q̄ uediderat fame īteriſſe: emptorē uixiſſe annales tradūt. Cū cādidi ꝓuenere: lætū faciūt oſtētū. Nā ſoricū occētu dirimi auſpicia annales refertos habemus. Sorices & ipſos hyeme cōndi auctor eſt Nigidius ſicut glires: quos cenſoriæ legis principes. Q. Scaurus. &. M. in conſulatu non alio modo coenis ademere quā conchylia: aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipſum animal: cui uiuaria in doliis idem qui apris inſtituit. Qua in re notatum nō congregari niſi populares eiuſdem ſiluæ: & ſi miſceantur alienigenæ: niſi amne uel monte diſcreti interire dimicādo. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate / ſenium finitur hyberna quiete. Cōditi. enī & hi cubant: rurſus æſtate iuueneſcunt: ſimili & muſtellis quiete.

Quæ animalia quibus locis non ſint. Ca. LVIII.

SIc mirum rerum naturam non ſolum alias aliis dediſſe terris animalia: ſed in eodē quoq̃ ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In meſia ſilua Italiæ non niſi in parte reperiuntur hi glires. In lycia dorcades non tranſeūt montes ſyris uicinos. Onagri montem qui capadociam a lycia diuidit. In helleſponto in alienos fines non cōmeant cerui & circa argīnuſam elaphum montem non excedunt auribus etiam in monte fiſſis. In pordoſolene inſula uiciniā muſtellæ non tranſeunt. In bœtia leucadia illatæ ſolum ipſum fugiunt quæ iuxta in orchomeno tota ſubruunt arua talpæ: quarum e pellibus cubicularia uidimus ſtragula. Adeo ne regilio quidem a portentis ſūmouet delicias. In ithaca lepores illati moriuntur extremis quidem in littoribus. In ebuſo in littoribus cuniculi ſcatent iuxta hiſpaniam baleareſq̃. Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis e continente uocabulis durat ge

nus eaꝝ. Mutæ ſűt ét nűc cicadæ ĩ ſeripho iſula. Eædé alio tráſlate canűt. Quod accidere & ĩ lacu theſſaliæ ſicendo tradűt. In italia murib⁹ araneis uenenatus é morſus. Eoſdem ulterior apẽnĩa regio nõ hét. Iidé ubicűq; ſint orbitã ſi tranſire moriűtur. In olympo macedõiæ mõte nõ ſűt lupi. Nec in creta ĩſula. Ibi qdem nõ uulpes urſiue aut oĩo ullű maleficű aĩal pter phalangiű. Aranei id genus de quo dicem⁹ ſuo loco. Mirabilius ĩ eadé ĩſula ceruos pterq̃ ĩ cidone atarű regiõe nõ eſſe. Ité apros & attagénas: herinaceos. In africa aűt nec apros nec ceruos nec capreas nec urſos. Quæ aduenis noceãt. Ca. LIX.

IAm quædam aĩalia inoxia ĩdigenis aduenas interiműt ſicut ſerpétes. Parcűt ĩ myrinthe quos terra naſci pditur. Ité in ſyria angues circa euphratẽs maxĩe ripas dormiẽtes ſyros nõ attigunt. Aut etiã ſi calcati momordere nõ ſẽtiűt maleficia: aliuſcuiuſq; gentis ĩfeſti auide & cű cruciatu examinãtes. Quã ob ré & ſyri nõ necant eos. Cõtra in aleténio cariæ modo te. Ariſtoteles tradit a ſcorpionibus hoſpites non lædi ĩdigenas interimi. Sed reliquorű quoq; aĩalium: & pterea tereſtriű dicemus genera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. IX.

De aquatilum natura. Ca. I.

ANIMALIVM Quæ terreſtria appellauimus hominű qdam cõſortione degétia indicata natura é. Ex reliquis minimas cẽ uolucres cõuenit Quam ob ré prius æquorű amniű ſtagnorűq; dicentur.

Quæ in mari maxima animalia. Ca. II.

SVnt aűt cõpluria in his maiora ét terreſtibus. Cã euidés humoris luxuria: alia ſors alitű. Quibus uita pẽdétes. ĩ mari aűt tã late ſupino molliq; ac fertili accremẽto accipiẽtes cãs genitales ſublimi ſempq; pariẽte natura pleraq; ét mõſtrifica repiunẽ: pplexis & in ſemet aliter atq; aliter nűc flatu: nűc flutu conuolutis ſeminib⁹ atq; principiis. Vt uera fiat uulgi opinio qcqd naſcaẽ ĩ parte naturæ ulla & in mari eſſe: pterq; multa quæ nuſq̃ alibi: rerű quidé nõ ſolű aĩaliű ſimulachra ineſſe licet itelligere intuẽtib⁹ uuã: glagiű ſerras. Cucumi uero & in colore & in odore ſimilé. Quo min⁹ miremur equorű capita in tã paruis eminẽte cocleis. De indici maris beluis. Ca. IIII.

PLurima aűt & maxĩa ĩ indico mari animalia: e quibus balenæ quaternű iugerű priſtes ducenű cubitorű. Quippe ubi locuſtæ quaterna cubita ĩpleãt. Anguillæ quoq; in gãge amne tricenos pedes. Sed ĩ mari beluæ circa ſolſtitia maxĩe uiſunẽ. Tűc illic ruunt turbines: tunc ymbres: tűc deiectæ mõtiű iugis pcellæ ab imo uertűt maria: pulſataſq; ex pfundo beluas cű fluctib⁹ uoluűt: & alias tãta tynnorű multitudĩe: ut magni alexandri claſſis haud alio modo quã hoſtiű acie obuia cõtrariű agmé aduerſa fronte direxerit Aliter ſperſis nõ erat euadere qui nõ uoce: nõ ſonitu: nõ ictu: ſed fragore terrenẽ: nec niſi ruinã turbãtur. Gadara appellaẽ rubri maris peniſula. Huius obiectu uaſtus efficiẽ ſinus. xii. dierű & noctiű remigio enauigatus Ptolomæo regi: quãdo nullius auræ recipit afflatű. Huius loci quietæ pcipua ad ĩmobilẽ magnitudinẽ beluæ adoleſcűt. Cedroſi q̃ arabi amnẽ accolunt. Alexãdri magni claſſiű pfecto pdidere in domibus fores maxillis beluarű facere: oſſibus tecta cõtignare. Ex qbus multa quadragenũ cubitorű lõgitudinis repta. Exeunt & pecori ſimiles beluæ ibi ĩ terrã: paſtæq; radices fruticű remeãt: & quædã equorű aſinorű: taurorű capitibus: quæ depaſcűtur ſata. Maximű animal ĩ indico mari priſtis & balena eſt. Quæ in quoq; oceano maxima. Ca. IIII.

IN gallico oceano phyſeter ingentis colűnæ mõ ſe attollẽs: altiorq; nauiű uelis: diluuiẽ quãdã eructans. In gaditano oceano arbor in tantű uaſtis diſpanſa ramis: ut ex ea cã fretű nunq̃ intraſſe credatur. Apparẽt & rotæ appellatæ a ſimilitudie quaternis diſtinctæ radiis mediolos earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonű & nereidű & elephantorű maritimorű figuris. Ca. V.

TIberio pricipi nűciauit oliponeſiű legatio ob id miſſa uiſű auditűq; ĩ quondã ſpecu cõcha canẽté. Tritonẽ: qua noſciẽ forma. Et nereidű falſa opinio nõ é ſquamis mõ hiſpido corpe etiã in quo hűanã effigié habẽt. Nãq; hæc ĩ eodẽ ſpectata littore é. Cu

ſus morientis ēt gãnitũ triſtẽ accolæ audiuere lõge.Et Diuo Auguſto legatus galliæ complures ĩ littore appere exanimes Nereidas ſcripſit.Auctores habeo ĩ equeſtri ordine ſplẽdẽtes uiſũ ab his in gaditano oceano marinũ hoĩem toto corpore abſoluta ſimilitudĩe aſcẽdere nauigia nocturnis tpibus ſtatiqꝫ degrauari quas ĩſederit ptes:& ſi diutius pmãeat etiã mergi.Tiberio pricipe cõtra ludunẽſis ꝓuintiæ litus iſularũ trecẽtas amplius beluas reciprocans deſtituit oceanus miræ uarietatis & magnitudinis.Nec pauciores ĩ ſantonũ littore.intercꝫ reliquos elephãtes & arietes cãdore tm̃ cornib⁹ aſſimilatis.Nereidas uero multas.Turanius uero ꝓdidit expulſã beluã ĩ gaditana littora:cuius inter pinnas duas ultĩæ caudæ cubita.xvi.fuiſſent/dẽtes eiuſdẽ.cxx.Maximi dodrãtiũ mẽſura:minimi ſemipedũ.Beluæ cui dicebatᷣ expoſita fuiſſe Andromada oſſa romæ apportata ex opido iudeæ inope oſtẽdit ĩter reliqua miracula ædilitate ſua.M.Scaurus lõgitudĩe pedũ.xl.altitudĩe coſtaꝝ ĩdicos elephãtos excedẽte.Spinæ craſſitudĩe ſeſq̃pedali. ¶ De balenis & orcis. ¶ Ca. VI.

BAlenæ in noſtra maria penetrãt.in gaditão oceano nõ ãte brumã cõſpici eas tradũt.Cõdi aũt æſtatis tpibus ĩ quodã ſinu placido & capaci mire gaudẽtes ibi parere.hoc ſcire orcas:ĩfeſtã his beluã.Et cuius imago nulla repſentatiõe exprimi poſſit alia q̃ carnis ĩmẽſæ dẽtibus truculẽtæ:irrũpũt ergo in ſecreta ac uitulos earũ & fœtas uel etiã in annũ grauidas lacerãt morſu:ĩcurſuqꝫ ceu liburnicarũ roſtris fodiũt:illæ ad flexũ ĩmobiles:ad repugnãdũ inertes & pondere ſuo oneratæ.Tũc quidẽ & utero graues:pariendi ue pœnis ĩualidæ ſolũ auxiliũ nouere ĩ altũ ꝓfugere:& ſe toto defendere oceano.Cõtra orcae occurrere laborãt:ſeſeqꝫ opponere:cautiũ anguſtiis trucidare:in uada urgere:ſaxis illidere Spectãtur ea ꝓlia ceu mari ipſo ſibi irato nullis in ſinu uentis.Fluctibus uero ad anhelitus ictuſqꝫ quãtos nulli turbines uolãt.Orca & ĩ portu Hoſtieſi uiſa ẽ opugnata a Claudio pncipe.Venerat tũc exædificãte eo portũ ĩuitata naufragiis tergorũ euectoꝝ e gallia ſaciãſqꝫ ſe p cõplures dies alueũ in uado ſulcauerat accumulata fluctibus in tm̃ ut circũagi nullo modo poſſet.Et dũ ſaginã pſequitᷣ in litus fluctibus propulſa eminente dorſo multũ ſuper aq̃s carinæ uice ĩuerſe.Protẽdi iuſſit Cæſar plagas multiplices ĩter ora portus:pfectuſqꝫ ipſe cũ ꝑtorianis cohortibus populo ro.ſpectaculũ pbuit:lãceas cogerẽte milite e nauigiis aſſultantibus:quorũ unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletũ unda.Ora balenæ habẽt in frontibus.ideoqꝫ ſũma aqua anatantes in ſublime nimbos efflant.

¶ An ſpirent piſces an dormiant. ¶ Ca. VII.

SPirant autẽ cõfeſſione omniũ & pauciſſima alia ĩ mari.quæ ĩternorũ uiſcerum pulmonẽ habẽt.Quoniã ſine eo nullum aĩal putatᷣ ſpirare:nec piſcium brachias habẽtes anhelitũ reddere:ac p uices recipe extimãt:quorũ hæc opinio ẽ.Nec multa alia genera etiã brãchiis carẽtia.in qua ſententia fuiſſe Ariſtotelẽ uideo:& multis pſuaſiſſe doctrinã ĩdaginibus.Nec me ptinus huic opinioni eorũ accedere haud diſſimulo:quoniã & pulmonũ uice aliis pñt alia ſpirabilia ineſſe uiſcera:ita uolẽte natura:ſicut & p ſãguĩe multis alius humor.In aquas quidẽ penetrare hũc uitalẽ halitũ quis miretᷣ:qui ẽt reddi ab his cũ cernat:& ĩ terras tãto quoqꝫ ſpiſſiorẽ naturæ partẽ penetrare:argumento animaliũ:quæ ſemp defoſſa uiuunt ceu talpæ.Accedit apud me certe efficaciæ ut credã omnia ĩ aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte:primũ ſæpe anotata piſciũ æſtiuo calore quædã anhelatio:& alia trãquillo uelut oſcitatio.Ipſorũ quoqꝫ q̃ ſũt ĩ aduerſa opiniõe de ſomno piſciũ cõfeſſio.Quis n.ſine reſpiratiõe ſõno locus.Præterea bullãtiũ aq̃rũ ſufflatio:lũeqꝫ effectu conchaꝝ quoqꝫ corpa augeſcẽtia:ſup oĩa eſt ꝓ eſſe auditũ & odoratũ piſcib⁹ nõ erit dubiũ:ex aeris utrũqꝫ materia.Odorẽ quidẽ non aliud q̃ infectũ aera ĩtelligi poſſe.Quã ob rẽ de his opinetur ut cuiqꝫ libitũ erit.Branchiæ nõ ſũt balnẽis nec delphinis.Hæc duo genera fiſtulis ſpirant quæ ad pulmonẽ pertinent.Balenis a fronte:delphinis a dorſo:& uituli marini quos uocãt phocas ſpirant & dormiũt in terra.Item teſtudines de quibus mox plura.

¶ De Delphinis. ¶ Ca. VIII.

VElociſſimũ omniũ animaliũ nõ ſolũ marinorum delphinus:ſed ocior uolucre acrior telo.ac niſi multũ ĩfra roſtrũ os illi foret medio pene in uentre:nullus piſcium celeritatẽ eius euaderet.Sed affert morã ꝓuidentia naturæ:quia niſi reſupini atqꝫ cõuerſi non corripiunt quæ cã precipue uelocitatẽ eorum oſtẽdit.Nam cũ fame concitati fugiẽtẽ in uada ĩma perſecuti piſcẽ diutius ſpiritũ cõtinuere:ut arcu emiſſi ad reſpirãdũ emicãt.Tanta ui exiliunt:ut plerũqꝫ uela nauiũ tranſuolẽt uento.Agunt uere cõiugia:pariũt

catulos.x.mēſe æſtiuo tēpore:Interdū & binos & nutriūt uberibus ſicut balena.Atq; ēt geſtāt fœtus ī īfātia īfirmos·Quinetiā adultos diu comitāt̄ magna erga ptū caritate.Adoleſcūt celeriter.x.ānis putāt̄ ad ſūmā magnitudinē puenire.Viuūt ēt tricenis.Quod cognitū præſciſſa cauda ī expimētū Abdūt ēt tricenis diebus circa canis ortū:occultāturq; icognito mō.Quod eo magis mirū ē:ſi ſpirare ī aqua nequeūt.Solēt ī terrā erūpere īcerta de cā. Nec ſtatī tellure tacta moriūt̄:multoq; ocius fiſtula obturata.Ligua ē his cōtra naturā aqtiliū mobilis:breuis:atq; lata:haud differēs ſuillæ.Pro uoce gemitus hūano ſimilis dorſū repādū:roſtrū ſimū.Qua de cā nomē Simonis omnes miro mō agnoſcūt:malūtq; ita appellari.Delphinus nō tātū hominis amicū animal:uerū & muſica arte mulcet̄ ſymphoniæ cātu & pcipue hydrauli ſono.Hominē nō paueſcit ut alienū.Obuiā nauigiis uenit.Alludit exultās:certat ēt:& q̄uis plæna præterit uela.Diuo aūt Auguſto pncipe:lucrinū lacū inuectus pauperis cuiuſdā puerū ex baiano puteolos ī ludū litterarū itātē:cū meridiano ímorās appellatū eū Simonis nomīe ſæpius fragmētis panis quē:ob id ferebat.allexiſſet:miro amore dilexit.Pigeret referre:ni res Mœcēatis & Flauiāſ flauii Alfii multorūq; eēt litteris mādata.Quācūq; diei tēpore iclamatus puero q̄uis occultus atq; abditus ex imo aduolabat:paſtusq; e māu pbebat aſcēſuro dorſū:pinnæ aculeos uel uagina cōdēs:receptūq; puteolos p magnū æquor ī ludū ferebat.Simili mō reuehēs pluribus ānis donec morbo extincto puero ſub īde ad cōſuetū locū uentitās triſtis & merēti ſimilis ipſe quoq; quod nemo dubitarēt.deſiderio expirauit.Alius īter hos ānos ī affrico littore hiponis diariti ſimili mō ex hominū māibus ueſcēs.ferēſq; ſe tractādū:& alludēs natātibus:īpoſitoſq; portās unguēto punctus a Flauiano pcōſulæ africæ:& ſopitus ut apparuit odoris nouitate fluctuatuſq; ſimilis exanimi caruit hominū cōuerſatiōe:ut iniurā fugatus p aliquot mēſes:mox reuerſus ī eodē miraculo fuit.Iniuriæ poteſtatū ihoſpitales ad uiſēdū uenietiū hipponēſes ī necē ei9 cōpulerūt.Ante hæc ſimilia de puero ī ialiſo urbe memorant̄.Cuius amore ſpectatus longo tēpore dū abeūtē ī littus auide ſequit̄:ī harenā īuectus expirauit.Puerū Alexāder magnus babylone Neptuni ſacerdotio præfecit:amorē illū numinis ppitii fuiſſe īterpretatus. In eadē urbe ialiſo Egeſidemus ſcribit & aliū puerū Hermiā nomīe ſimiliter maria perequitantē cū repētinæ pcellæ fluctibus exanimatus eſſet relatū:delphinūq; cām læti fatētē non reuerſū ī maria atq; ī ſicco expiraſſe.Hoc idē & naupacte accidiſſe.Theophraſt9 tradit.Nec modus exēplorū Eadē amphilochii & tarētini de pueris delphiniſq; narrāt.Quæ faciūt ut credat̄.Arionē quoq; citharedice artis interficere nautis ī marī parātibus ad intercipiēdos eius quæſtus eblanditū:ut prius caneret cithara:cōgregatis cātu delphinis cū ſe iecíſſet in mare:exēptū ab uno tenarū in littus puectū.Eſt puintiæ narbonēſis & in nemauſenſi agro ſtagnū laterna appellatū.ubi cū hoīēs delphini ſocietate piſcant̄:inumera uis mugilū ſtatuto tēpore anguſtis faucibus ſtagni:ī mare erūpit obſeruata æſtus reciprocatiōe.Qua de cā ptendi nō queunt retia que molē ponderis nullo mō tolerēt:etiā ſi nō ſolertia iſidiet̄ tēpori Simili rōe in altū ptinus tēdūt:quod uicino gurgite efficere:locūq; ſolū pādendis retib9 habilē effugere feſtināt.Quod ubi animaduertere piſcātes:cōcurrit aūt multitudo tēporiſ gnara:& magis etiā uoluptatis huius auida:totuſq; populus.e littore quāto poteſt clamore cōciet Simonē ad ſpectaculi euētum.Celeriter delphini exaudiūt deſideria aquilonū flatu uocē pſequēte:auſtro uero tardius:ex aduerſo referēte.Sed tūc quoq; īprouiſo ī auxiliū aduolant.Propere apparet acies:quæ ptinus diſponit̄ ī loco:ubi coiecta ē pugna.Opponunt ſeſe ab alto:trepidoſq; ī uada urgēt.Tunc piſcatores circūdant retia:furciſq; ſubleuant.At mugilū nihilominus uelocitas tranſilit.At illos excipiūt delphini:& occidiſſe ad præſēs cōtenti.cibos in uictoriam differunt.Operæ præliū feruēt:icludiq; retibus ſe fortiſſime urgētes gaudēt.Ac ne id ipſū fugam hoſtiū ſtimulet īter nauigia & retia natanteſue homines ita ſenſim elabunt̄:ut exitus nō appareat.Saltu quod ē alias blādiſſimū his nullus conatur euadere.ni ſumitant̄ ſibi retia.Egreſſi protinus ante uallum præliant̄.Ita pacta captura quos interemere diripiunt.Sed enixioris operæ q̄ in unius dieipmiū ut cōſcii ſibi operiuntur ī poſterū:nec piſcibus tantū:ſed interiectum panis ac uino ſatiant̄.Quæ de eodem genere piſcandi in latio ſinu conſul Mutianus tradit:hoc differūt:quod ultro neq; in clamāti præſto ſint:partes quæ ē manibus accipiant.& ſuū quēq; cubātes cum delphinis ſocium habeant quāuis noctu & ad faces.Ipſis quoq; inter ſe ē publica ſocietas.Capto a rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquo℞ cōuenit multitudo mœſticia quadam

quæ poſſet intelligi miſerationē petēs: donec dimitti rex eum iuſſit. Quin & pueros ſemper aliqs grandior comitatꝰ ut cuſtos. Cōſpecti qꝫ ſunt iā defunctum portantes: ne laceretur a belluis.

¶ De torſionibus aquatilibus. ¶ Ca. IX.

DElphinoꝝ ſimilitudinē hñt q̄ uocātur torſiones. Diſtāt & triſtitia qdē aſpectꝰ Abeſt nā illa laſciuia maxīe. tñ roſtris caniculaꝝ maleficētiā aſſimulati.

¶ De teſtitudinibus quomodo capiantur. ¶ Ca. X.

TEſtudīes tātæ magnitudinis īdicum mare emittit ut ſingulaꝝ ſupficies habitabiles caſas ītegant. At īter īſulas rubri pcipue maris his nauigent cymbis. Capiuntur multis qdē modis: ſed maxīe euectæ ī ſūma pelagi aut meridiāo tēpore blādito eminēte toto dorſo p trāquillūa fluitātes. Quæ uoluptas libere ſpirādi ī tātum fallit oblitas ſui ut ſolis uapore ſiccato cortice nō queant mergi: iuitæqꝫ fluuitēt opportunæ uenātium pdæ. Ferunt & paſtū egreſſas noctu: auideqꝫ ſaturatas laxari. Atqꝫ ut remearint matutino ſūma ī aqua obdormiſcere: id p diſtertētium ſonitu. Tuncqꝫ leuiter capti. Annatare enī ſingulis ternos: a duobꝰ ī dorſum uerti: a tertio laqueū iniici ſupiæ: atqꝫ ita ad terrā a pluribꝰ trahi. ī phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur: ultroqꝫ ueniūt tēpore ſtatuto āni in amnē eleutheꝝ effuſa ſimilitudīe. Dētes nō ſunt teſtudini: ſed roſtri margines acuti ſpna pte īferiorē claudēte pixidium mō. In mari uiuunt cōchiliis tāta oris duritia: ut lapides cōminuāt. In terrā egreſſæ ī hærbis pariūt oua auiū ouis ſimilia ad cētena numero. Eaqꝫ defoſſa extra aquas & coopta terra ac pauitā pectore & cōplanata īcubāt noctibꝰ: educāt fœtus anno ſpatio. Quidā oculis ſpectādo quoqꝫ otia foueri ab iis putāt. Fœmina coitum fugere donec mas feſtucā aliquā īponat aduerſæ. Troglodytæ cornigeras habēt: ut ī lyra annexis cornibꝰ latis: ſed mobilibꝰ: quoꝝ ī natādo remigio ſe adiuuāt. Celtinū genus id uocatꝰ eximiæ teſtudinis ſed raræ. Nāqꝫ q̄ſi ſcopuli pacuti chelonophagos terrēt. Troglodytæ autē ad quos adnatāt ut ſacras adorāt. Sūt & terreſtres: quæ ob id ī operibꝰ cherſinæ uocātur in africæ deſertis. q̄ pte maxīe ſitiētibꝰ harenis ſqualēt roſcido (ut creditur) humore uiuētes. Neqꝫ ibi aliud aīal puenit.

¶ Quis primus teſtudines ſecare īſtituit. ¶ Ca. XI.

TEſtudinum putāmina ſecare in lamīas: lectoſqꝫ & repoſitoria his ueſtire Corbilius Pollio inſtituit prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenii.

¶ Tegmenta aquatilium. ¶ Ca. XII.

AQuatiliū tegmēta plura ſunt. Alia corio & pilis teguntur ut uituli: hippopotami. Alia corio tantū ut delphini. Cortice ut teſtudines. Silicum duricia ut oſtreæ & cōchæ. Cruſtis ut locuſtæ. Cruſtis & ſpinis ut echini. Squamis ut piſcis. Aſpa cute ut ſquatina: qua lignum & ebora poliuntur. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus.

¶ De uitulo marino. ¶ Ca. XIII.

QVæ pilo ueſtiuntur aīal pariunt ut pſtis: balena: uitulus. Hic parit ī terra pecudum more. Secundo ptus reddit initū. Canum mō cogæret: & parit nunq̄ geminis plures. Educat mām is fœtū. Nō ante. xii. diē deducit ī mare: ex eo ſubinde aſſuefaciēs. Interficiuntur difficulter niſi capite eliſo. Ipſis in ſōno mugitus. Vnde nomen uituli accipiunt. Tenent diſciplinam: uoce pariter & uiſu populum ſalutant. Condito fremitu noīe uocati reſpondent. Nullum animal grauiore ſūno præmitur. Pinnis quibus in mari utunē humi quoqꝫ uice pedum ſerpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori ſenſum æquorum retinere tradunt: ſempqꝫ æſtu maris recedente inhoreſcere. Præterea dextere pennæ ui ſoporiferam ineſſe ſōnoſqꝫ allicere ſubitam capiti.

¶ De piſcibus pilo caretibus: & quomō pariant: & quot eoꝝ genera. ¶ Ca. XIIII.

PIlo carentium duo omnino animal pariunt: delphinus ac uipera. Piſciū ſpecies ſūt. lxxiiii. præter cruſtis integta quæ ſunt. xxx. De ſingulis alias dicemus Nunc enim naturæ tractantur inſignium.

¶ De nominibus & naturis multorum. ¶ Ca. XV.

PRæcipua magnitudine tynni. Inuenimus talenta. xv. pependiſſe. Eiuſdem caudæ latitudinem duo cubita & palmū. Sunt & in quibuſdam amnibus haud minores. Sylurus in nilo: eos in rheno: attilus in pado inertia pingueſcens ad mille aliquando libras cathenato captus hamo: nec niſi bonum iugis extractus. Atqui hunc mimus: appellatus clupea: uenam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens morſu exanimat. Sylurus graſſatus ubicunqꝫ eſt omnē aīal appetēs: eqnos innatantes ſæpe demergēs.

ꝑcipue ĩ meno germanie ãne ꝑ liſbou͂.Et ĩ danubio mari extrahit̃ porculo marino ſimilimꝰ
Et in boriſthene memorat̃ ꝑcipua magnitudo nullis oſſibus ſpiniſue ĩterſitis:carne ꝑdulci
In gãge indiæ plataniſtas uocãt roſtro delphini & cauda magnitudine aũt.xv. cubitoꝝ.In
eodẽ eſſe.Statiꝰ Seboſus haud modico miraculo affert uermes brãchiis binis.lx. cubitorũ
ceruleos:q̃ nomẽ a facie traxerũt.His tãtas eſſe uires ut elephãtos ad potũ ueniẽtes mordi
cus cõpræheſa manu eoꝝ abſtrahãt. Tynni mares ſub uẽtre nõ habẽt pinnã. Intrãt magno
mari põtũ uerno tp̃e gregatĩ:nec alibi fœtificãt.Cordilla appellat̃ partꝰ q̃ fœtas redeũtes in
mare autũno comitat̃.Limoſe uero a luto pelamedes incipiũt uocari:& cũ annuũ excesſe
re tẽpus tynni.Hi mẽbratĩ cæſi ceruice & abdominæ cõmedũt:acq̃ edulio recẽti dũtaxat
& tũ quoq̃ graui ructu:cætera parte plenis pulmẽtis ſale aſſeruãtur.Melãdria uocat̃ cæſis
quernis aſſulis ſimilima Viliſſima ex his quæ caudæ ꝓxima q̃a pingui caret: ꝓbatiſſima ea q̃
faucibꝰ.At in alio piſce circa caudã exercitatiſſima.Pelamides in alica coctæ particulatĩ q̃
cõſectæ in genera ciborũ diſpãtiunt̃.Piſciũ genus oẽ ꝑcipua celeritate adoleſcit:maxime ĩ
põto. Cauſa multitudo amniũ dulces in ferẽtiũ aquas:amiã uocãt:cuius ĩcremẽtũ ſingulis
diebus ĩtelligit̃.Cũ tynnis hæc & pelamides in põtũ ad dulciora pabula intrãt gregati cũ
ſuis quæq̃ ducibꝰ & primi oĩum ſcõbri. Quibus & in aquis ſulphureus color:extra q̃ cæ
teris.Hiſpaniæ cætãrias hi replent tynnis nõ cõmeãtibus.Sed in põtũ nulla intrat beſtia pi
ſcibus malefica:ꝑter uitulos & paruos delphinos.Tynni dextera ripa intrãt:exeũt leua. Id
accidere exiſtimat̃ q̃a dextro oculo plus cernũt utroq̃ hebete natura. Eſt in euripo thracii
boſphori quo propõtis euxino iũgitur in ipſis europã aſiãq̃ ſeperãtis freti anguſtiis ſaxũ
miri cãdoris a uado ad ſũma plucẽs iuxta calcedonẽ in latere aſiæ.Huius aſpectu repente
territi ſemp aduerſũ bizantii ꝓmõtoriũ ex ea cauſa appellatũ auricornu ꝑcipiti petũt ag
mine.Itaq̃ oĩs captura bizãtii eſt magna calcedonis penuria.M.P.medie inter fluẽtis euri
pi.Opperiũtur autẽ aquilonis flatũ ut ſecundo flatu excãt ex põto:nec niſi intrãtes pontũ
bizãtii capiũtur.Bruma nõ uagãtur. Vbicũq̃ depheſi uſq̃ ad æquinoctiũ ibi hybernãt. idẽ
ſæpe nauigia uelis euntia comitãtes mira quadã dulcedine p aliquot horarũ ſpatia & paſſu
um milia a gubernaculis nõ ſeparãtur:ne tridẽte q̃dẽ in eos ſæpius iacto territi. Quidã eos
qui hoc etynnis faciãt põpilos uocãt.Multi in propõtide æſtuãt põtũ nõ intrãt. Itẽ ſolecũ
rõbi intrent.Nec ſæpia eſt ſoleæ loligo repiantur.Saxatiliũ turdus & merula deſunt: ſicut
cõchilia:cũ oſtreæ abundẽt.Oĩa aũt hybernãt in egeo.Intrantiũ pontum ſoli non remeant
trichiæ.Græcis eni in pleriſq̃ noĩbus uti pãr erit,q̃n aliis atq̃ aliis eoſdẽ diuerſi appellaue
re tractus:Sed hi ſoli hiſtrũ amnẽ ſubeunt ex eo ſubterraneis eius uenis in adriaticũ mare
defluũt.Itaq̃ & illic deſcẽdẽtes nec unq̃ ſubeũtes e mare uiſuutur. Tynnorũ captura eſt a
uergiliarũ exortu ad arcturi occaſum.Reliquo tẽpore hiberno latẽt in gurgitibus imis.ni
ſi tẽpore aliquo euocati:aut pleniluniꝭ.Pingueſcũt & in tantũ ut dehiſcant.Vita longiſſima
his biẽnio.Animal eſt paruũ ſcorpionis effigie aranei magnitudine.Hoc ſe & tynno & ei q̃
gladius uocatur:crebro delphini magnitudinẽ excedẽti ſub pinna affigit aculeo: tantoq̃
infeſtat dolore:ut naues ſepæ numero exiliãt.Quod & alias faciũt aliorũ uim timẽtes:mu
giles maxime: tã præcipuæ uelocitatis ut trãſuerſa nauigia interim ſuperiactent.

¶ De auguriis & diuerſitate piſcium. ¶ Ca. XVI.

SVnt & piſcibus præſcita in hac parte auguria ſiculo bello ambulãte in littore Au
guſto piſcis e marẽ ad pedes eius exiliit quo argumẽto uates reſpõdẽre Neptunũ
patrẽ adoptãtẽ eũ ſibi:Sexto Põpeio repudiato. Tanta ferat naualis rei gloria: ſub pedibꝰ
Cæſaris futuros qui maria tẽpore illo tenerẽt. Piſciũ fœminæ maioẽs q̃ mares.In quodã
genere oĩno nõ ſunt mares:ſicut in erythinis & chromibus.Oẽs eni ouis grauidæ capiun
tur.Vagãtur gregatim fere cuiuſq̃ generis ſquamoſi.Capiũtur ante ſolis ortũ. Tũ maxi
me piſciũ fallitur uiſus.Noctibus quidẽ illuſtribꝰ æquæ q̃ die cernũt. Aiũt & ſi iteret gur
ges ĩtereſſe capturæ.Itaq̃ plures ſecũdo tractu trahi q̃ primo:guſtu olei maxĩe.dein modi
cis ĩbribꝰ gaudẽt alũturq̃.Quippe & arũdines q̃uis in palude ꝓgnatæ:nõ tñ ſine ĩbre ado
leſcũt.Et alias ubicũq̃ piſces in eadẽ aqua aſſidui ſi nõ affluat exanimãtur.Prægelidã hye
mẽ oẽs ſentiũt ſed maxime qui lapidẽ hẽre ĩ capite exiſtimãtur ut lupi:corãtini:ſciena: pa
gri:Cũ aſpe hyemes fuere:multi cæci capiũtur.Itaq̃ his mẽſibus iacẽt in ſpelũcis cõditi: ſi
cut in terreſtriũ genere retulimus.Maxime hipurus & coratinus hyeme nõ capi: præterq̃
æſtatis diebus paucis & iiſdẽ ſemp.Itẽ murena & orphus:cõger:percæ:& ſaxatiles oẽs. ter

ta quidé hoc eſt uado ĩmaris excauato cõdi per hyemes: torpidinẽ piſtã ſoleamq; tradunt. Quidã rurſus æſtus impatiétia mediis feruoribus ſexagenis diebus latét ut glaucus: aſelli auratæ. Fluuiatiliũ ſylurus caniculæ ex ortu ſyderatur: & alias fulgure ſopitur. Hoc in mari accidere cyprio putant: & alioquin totũ mare ſentit exortũ eius ſyderis. Quod maxime in boſphoro apparet. Algæ enim & piſces ſuperferũtur: ab imo uerſa omnia.

De mugili & aliis piſcibus: & quod nõ idé ubiq; placeat. Ca. XVII.

MVgilũ natura ridet: in metu capite abſcõdito totos ſe occultari credétiũ. Iiſdé tñ tãta facilitas: ut in phœnice & narbonẽſi ꝓuintia coitus tpe e uiuariis marẽ linea lõginqua per os ad brãchias religata emiſſũ in mare: eadẽq; linea retractũ fœmiæ ſequãtur ad littus: rurſuſq; fæminã mares part' tpe. Apud antiquos piſciũ nobiliſſimus habitus accipéſer. unus oĩum ſquamis ad os uerſis cõtra aquã nando meat: nullo nunc in honore eſt. Quod qdé miror: cũ ſit rarus inuẽtu. Quidã eũ elopé uocãt. Poſtea ꝑcipuã auctoritaté fuiſſe lupo & aſellis. Cornelius nepos & Laberius poeta minorũ tradidere. Luporũ laudatiſſimi q appellãtur lanati a cãdore mollitiaq; carnis. Aſellorũ duo genera collyri minores & bachi: qui nõ niſi in alto capiũtur. Iõq; ꝓlati ꝑoribus. At in lupis in amne capti ꝑferuntur. Nũc ſcaro datr ꝓncipatus qui ſolus piſciũ dicit ruminare: herbiſq; ueſci: nõ aliis piſcibus: mari carpathio maxime frequẽs. Promũtoriũ trãdis lectũ ſpõte nunq̃ trãſit. Inde aduectos Tiberio Claudio ꝓncipe Optatus Eliptius præfectus claſſis inter hoſtiẽſem & cãpaniæ horam ſparſos diſſeminauit. Quinquẽnio fere cura eſt adhibita: ut capti rederentur mari. Poſtea frequẽtes inueniũtur italiæ littore nõ ante ibi capti. Admouitq; ſibi gula ſapores piſcibus ſatis & nouũ ĩcolã mari dedit: ne qs ꝑegrinas aues romæ parere miret. Proxima eſt his mẽſa generis dũtaxat muſtellarũ: quas mirũ dictu inter alpes lacus rætiæ brigãtinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima eſt & copia mullis: ſicut magnitudo modica: binaſq; libras põderis raro admodũ exuperãt: nec in uiuariis piſcinisq; creſcunt. ſeptẽtrionalis tm̃ hos & ꝓxima occidẽtis parte gignit oceanus. Cætera eorũ genera plura. Nã & alga ueſcũtur & oſtreis & limo & aliorũ piſciũ carne & barba gemina inſigniũtur inferiori labro. Alutariũ ex his uiliſſimi generis appellãt. Hũc ſemp comitatur ſargus nomie alius piſcis & cœnũ fodiẽte eo excitatũ deuorat pabulũ: nec littoralibus gratia. Laudatiſſimi cõchyliũ ſapiũt. Nomẽ his feneſtella a colore mulleorũ calciamẽtorũ datũ putat. Pariũt ter anno. His certe totiẽs fœtura apparet Mullũ expirãtem uerſicolori quadã & numeroſa uarietate ſpectari ꝓceres gulæ narrãt: rubẽtiũ ſquamarũ multiplici mutatione palleſcenté utiq; ſi uitro ſpectet incluſus. M. Apitius ad omné luxũ ingeniũ maius in ſotiorũ garo (nã ea quoq; res cognomé ĩuenit) necari eos ꝑcellẽs putauit: atq; e iecore eorũ alecẽ excogitare ꝓuocauit. Id enĩ eſt facilius dixiſſe: q̃ qs uicerit. Aſinius celer cõſularibus hoc piſce prodigus Claudio principe unũ mercatus octo milibus nũmũ. Nullus æque reputatione aufert trãſuerſum animũ ad cõtemplationẽ eorũ qui in cõquæſtione luxus cocos emi ſingulos pluris q̃ equos querebãtur. Adhuc coci triumphorũ præciis parãtur: & equorũ piſces. Nulluſq; prope iam mortalis æſtimatur pluris: q̃ qui peritiſſime cenſum domini mergit.

De mullo: ſalpa: & ſalmone. Ca. XVIII.

MVllũ. lxxx. librarũ in mari rubro captũ Licinius Mutianus ꝓdidit. Quãti mercatura eũ luxuria ſuburbanis littorib' inuẽtũ eſt. Et hæc natura ut alii alibi piſces ꝓncipatũ obtineãt. Coracinus in ægypto. zeus idẽ faber appellat gadib'. Circa ebuſum ſalpa: obſcenus alibi: & qui nuſq̃ ꝑcoqui poſſit niſi ferula uerberat'. In aqtania ſalmo fluuiatilis marinis oĩbus ꝑfert. Piſciũ alii brãchias multiplices habẽt alii ſimplices alii duplices. His aquã acceptã ore remittũt. Senectutis indiciũ ſquamarũ duritia quæ nõ ſunt oĩbus ſimiles. duo lacus italiæ in radicibus alpiũ larius & uerbanus appellant in qbus piſces oĩbus annis uergiliarũ ortu exiſtũt ſquamis cõſpicui crebris aquæ præacutis clauorũ caligrũ effigie: nec amplius q̃ circa eũ mẽſem uiſunt.

De exocœto. Ca. XIX.

MIratur arcadia ſuũ exocœtum appellatũ ab eo quod in ſiccũ ſõpni cauſa exeat. Circa clitorium uocalis hic traditur & ſine branchiis. Idem aliquibus andonis dictus. Exeunt in terrã & qui marini mures uocãtur: & polypi: & murenæ. Quin & in ĩdiæ fluminibus certũ genus piſciũ: ac deinde reſilit. Nã ſtagna & amnes trãſeũt: pleriſq; & eũdés rõ eſt: ut tuto fœtus edant: quia nõ ſint ibi qui deuorent fœtus: fluctuſq; minus ſæuiant. Has itelligi ab his cauſas ſeruariq; tẽporũ uices magis miretur: ſi quis reputet quoto

cuiq; hominum noſci uberrimam eſſe capturam ſole tranſeunte piſcium ſignum.

¶ Digeſtio piſcium in figura corporum. ¶ Ca. XX.

MArinorū alii ſunt plani ut rumbi ſoleæ ac paſſeres: qui a rumbis ſitu tm̄ corporum differunt. Deſter reſupinatus eſt illis. paſſeri leuus. Alii longi ut murena: conger. Ideo pēnarū quoq; fiunt diſcrimina: quæ pedū uicæ datæ ſunt piſcibus. Nullis ſuper quinas. Quibuſdā binæ: quibuſdā trinæ: aliquibus nullæ: In fucino tantū lacu piſcis eſt qui octonis pēnis natat. binæ oīno longis: ut lombricis & anguillis & cōgris. Nullæ ut murenis quibus nec brāchiæ. Hæc oīa flexuoſo corporū impulſu ita mari utūtur: ut ſerpentes terræ in ſicco quoq; repūt. Ideo etiā uiuatiora talia. Et e planis aliqua non habent pennas ut paſtinacæ. Ipſa enim latitudine natant. Et quæ mollia appellantur ut polypi quoniā pedes uicem pēnarum præſtant. ¶ De anguillis. ¶ Ca. XXI.

ANguillæ octonis uiuūt annis. Durāt & ſine aqua ſenis diebus aqlone ſpirāte. auſtro paucioribus. At hyemē ægedē in exigua aqua nō tollerāt: nec in turbida. ideoq; circa uergilias maxime capiūtur: fluminibus tū præcipuæ turbidis. Paſcūtur noctibus examines piſcium ſole non fluitant. ¶ De lacu benacu. ¶ Ca. XXII.

LAcus eſt italiæ benācus in ueronēſi agro minciū amnē tranſmittēs: ad cuius emerſus annuo tēpore octobri fere mēſe autūnali ſydere ut palā eſt hymato lacu fluctib⁹ glomeratæ uoluūtur in tātū mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipſum fabricatis ſingulorū miliū globi reperiātur. ¶ De murena. ¶ Ca. XXIII.

MVrena quocūq; tpe parit cū cæteri piſces ſtato pariāt. Oua eius citiſſime creſcūt in ſicco littore: elapſas uulgus coitu ſerpētiū impleri putat. Ariſtoteles mirinū uocat marem qui generat. Diſcrimē eſſe ꝙ murena uaria & infirma ſit mirinus unicolor & robuſtus. Dēteſq; extra os habeat. In galia ſeptētrionali murenis oībus dextera in maxilla ſeptenæ maculæ ad formā ſeptētrionis aureo colore fulgēt dūtaxat uiuētibus: pariterq; cū aīa extingūtur. Inuenit in hoc aīali documēta ſeuitiæ Vedius Pollo eques Romanus ex amicis Diui auguſti: uiuariis earū imergēs dānata mācipia: nō tanq̄ ad hoc feris terrarū nō ſufficiētibus: ſed quia in alio genere totū pariter hoīem diſtrahi ſpectare nō poterat. Ferūt ac etiā guſtu precipuæ eas in rabiē agi. Tenuiſſimum his tergus. Contra anguillis craſſius: eoq; uerberari ſolitos tradit Verius prætextatos. Et ob id mulctam his dicit nō inſtitutam. De planis piſcibus. ¶ Ca. XXIIII.

PLanorū piſciū alterū eſt genus: quod pro ſpina carthilaginē habet: ut rapæ: paſtinacæ: ſquatinæ: torpedo: & quos bouis lamiæ aquilæ ranæ nominibus græcia appellat. Quo numero ſunt ſquali quoq; q̄uis non plani. Hæc græce in uniuerſum ſelache appellauit Ariſtoteles primus. Hoc noīe eius īpoſito nos diſtinguere nō poſſumus: ut in carthilaginata appellare libeat: Oīa aūt carnoſiora ſunt talia: & ſupina ueſcūtur: ut in delphinis diximus. Et cū ceteri piſces oua pariāt: hoc genus ſolū ut ea quæ cete appellant aīal parit excepta quā ranā uocant. ¶ De echeneide. ¶ Ca. XXV.

EST paruus admodū piſcis aſuetus petris echēneis appellatus. Hoc carinis adherēte naues tardius ire credūtur. Inde noīe īpoſito. Quā ob cauſam amatoriis quoq; ueneficiis infamis eſt & iudiciorū ac litiū mora. Quæ crimina una laude penſat. Fluxus grauidarū utero ſiſtēs: partuſq; cōtinēs ad puerperiū. Tamē in cibos nō admittit. Pedes eū habere arbitratur Ariſtoteles: ita poſita penarū ſimilitudine. Mutianus muricē eſſe latiorē purpura: neq; aſpero neq; rotūdo ore: neq; in angulos ꝓdeūte roſtro: ſed ſimplice cōcha utroq; latere ſeſe colligēte. Quibus inhærētibus plenā uentis ſteſtiſſe nauē portātē nuncios a Periādro ut caſtrarentur nobiles pueri conchaſq; quæ id præſtiterūt apud gnidiorum. Venerē coli. Trebius niger pedalē eſſe & craſſitudinē quinq; digitorū. naues morari. Præterea hanc eſſe uim eius aſſeruati in ſale ut aurū quod deciderit in altiſſimos puteos admotus extrahat. ¶ De uarietate naturæ piſcium. ¶ Ca. XXVI.

MVtāt piſces colorē. Candidæ hyeme menæ. & fiunt æſtate nigriores. Mutat & phicis reliquo tempore cādida: uere uaria. Eadē piſciū ſola nidificat ex alga: atq; in nido parit. Volat irundo ſane per quā ſimilis uolucri hyrundini.

¶ De miluo piſce & dracone marino. ¶ Ca. XXVII.

ITem miluus ſubit in ſūmā maria piſcis ex argumēto appellatus lucerna: linguaq; ignea per os exerta trāqllis ꝓoctibus relucer. Attollit cornuta e mari ſexquipedalia

fere cornua:quæ ab his nomen traxit.Rurſus draco marinus captus atq; immiſſus in harenã
cauernã ſibi roſtro mira celeritate excauat. De piſcib⁹ ſãguĩe carẽtib⁹. Ca. XXVIII.

P Iſciũ quidã ſanguine carẽt.de quibus dicemus.Sunt aũt tria genera.In primis quæ
mollia appellãtur.Deinde cõtecta cruſtis tenuibus. Poſtremo teſtis concluſa duris
Mollia ſunt loligo ſæpia polypus & cætera eius generis. His caput inter pedes &
in uentre pediculi octoni oibus.Sæpie & loligini pedes duo.Ex his lõgiſſimi & aſperi qui
bus ad ora admouẽt cibos.& in fluctibus ſe uelut anchoris ſtabiliũt:cæteri cirri cũ quibus
uenantur. De loligie & ſæpiis & polipis & naupliis. Ca. XXIX.

L Oligo etiã uolitat extra aquã ſe efferẽs:quod & pectũculi faciũt ſagittæ mõ Sæpia
rũ generis mares uarii & nigriores:cõſtantiæq; maioris.Percuſſæ tridente fœminẽ
auxilianẽ.At femina icto mare fugit.Ambo autẽ ubi ſenſere ſe apprehendi effuſo
atramẽto quod pro ſanguine his eſt infuſcata aqua abſcondũtur. Poliporũ multa genera.
Terreni maiores quã pelagici:& oẽs brachiis ut pedib⁹ac manibus utũtur. Cauda uero q̃
eſt biſulca & acuta in coitu.Eſt polypis fiſtula in dorſo:qua trãſmittũt mare. eamq; mõ in
dextrã partẽ mõ in ſiniſtrã trãſferũt.Natãt obliq; in caput quod pdurũ eſt ſuffocatione ui
uẽtibus.Cæterũ p brachia uelut acceptabulis diſperſis eo hauſto quodãmõ cui adhere
ſcũt tenẽt ſupini.ut auelli nõ queãt.Vada nõ apprehẽdũt:& grãdibus minor tenacitas.So
li molliũ in ſiccũ exeũt dũtaxat aſperũ.Leuitate odere.Veſcũtur cõchyliorũ carne.quoꝝ
cõchas cõplexu crinium frãgũt.Itaq; piacẽtib⁹ teſtis cubile eorũ dephẽdit. Et cũ alioquin
brutũ habeat aĩal:ut quod ad manũ hoĩs adnatat:in re quodãmõ familiari callet.Oĩa in do
mũ cõportat:dein putamina roſa carne egerit:annatãteſq; piſciculos ad ea uenat. Colorẽ
mutat ad ſimilitudinẽ loci:& maxime in metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt.
Id eni a cõgris euenit ei.Sed renaſci ſicut colehotis & lacertis caudã haud falſum.Inter pci
pua aũt miracula eſt q uocat nauplios:ab aliis põpilos.Supinus in ſũma æquoꝝ puenit ita
ſe paulatĩ ſubrigẽs:ut emiſſa oĩ per fiſtulã aqua uelut exoneratus ſnĩa facile nauiget.Po
ſtea duo prima brachia retorquẽs mẽbranã inter illa miræ tenuitatis extendit.Qua uelifi
cante in auras cæteris ſubremigãs brachiis media cauda ut gubernaculo dirigit. Ita uadit
alto liburnicarũ gaudẽs imagine.Si qd pauoris interueniat hauſta ſe mergẽs aqua.

De onigena locuſtus & cancris cocleis & conchis. Ca. XXX.

P Olyporũ generis onigena dicta graui capitis odore.Ob hoc maxime murenis eam
cõſectãtibus.Polypi binis menſibus cõdũtur.Vltra bimatũ nõ uiuũt.Pereũt autem
tabe ſemp.Fœminæ celerius & fere a partu.Nõ ſunt prætereũda &.L.Luculo pro
cõs.betiæ cõperta de polypis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidiſſimos
eſſe cõcharũ.Illas ad tactũ cõprimi præcidẽtes brachia eorũ:utroq; eſcã expræðãte capere
Carẽt cõche uiſu oĩq; ſenſu alio quã cibi & piculi.Inſidiãtur ergo polypi apertis. Impoſi
toq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciãtur:ita ſecuri graſſantur: extrahuntq; carnes. Il
læ ſe cõtrahũt:ſed fruſtra diſcuneatæ.Tãta ſolertia aĩaliũ hebetiſſimis quoq; eſt.præterea
negat ullũ eſſe atrocius animal ad cõficiendũ hominẽ in aqua.Luctat eni cõplexu:& ſorbet
acceptabulis ac numeroſo ſuctũ detrahit eũ. In naufragos urinantiſue impetũ capit.ſed ſi
inuertatur:elangueſcit uis.Exporigũtur enim ſe reſupinati.Mire oibus marinis expectẽti
bus odorem quoq; eorum.Qua de cauſa & naſſis illinũtur.cætera quæ idẽ retulit: mõſtro
propiora poſſunt uideri. Carteiæ in cetariis aſſuetus quidã polypus exire e mari in lacus
eorũ apertos:atq; ibi ſalſamẽta populari.Cõuertit in ſe cuſtodũ indignationẽ aſſiduitate fur
ti immodici.Sæpes erant his obiectæ. Sed hac tranſcendebat per arborem:nec deprǽhendi
potuit niſi canũ ſagacitate. Hi redeuntẽ circunuaſere noctu concitiq; cuſtodes expauere
nouitatem.Primũ omniũ magnitudo inaudita erat.Deinde color muria oblitit:odore diri:
Quis ibi polypum expectaſſet:aut ita cognoſceret.Cum monſtro dimicare ſibi uidebatur
Namq; & flatu terribili canes agebat:nunc extremis crinibus flagelatos: nunc robuſtiori
bus branchiis clauarum modo incuſſos:ægreq; multis tridentibus confici potuit. Oſtẽde
re Lucullo caput eius dolii magnitudine amphorarũ.xv. capax atq;(ut ipſius Trebii uer
bis utar)branchias quas uix utroq; brachio complecti eſſet clauarum modo toroſas: longas
pedum.xxx.acceptabulis ſiue calliculis urnalibus peruiũ modo. Dentes magnitudini re
ſpondentes.Reliquiæ aſſeruatæ miraculo pẽpẽdere põdo ſeptingentorum. Sæpias quoq;
& loligines eiuſdem magnitudinis expulſas in littus illud idem auctor eſt. In noſtro mari

loligines quinũ cubitorũ capiuntur: ſæpiæ binũ. Neq̃ his bimatu longior uita. Nauigeræ ſimilitudinẽ & aliã in ꝓpõtide uiſã ſibi ꝑdidit. M. cochã eſſe achãti mõ carinatã inflexa pup pe: prora roſtrata. In hãc cõdi naupliũ aĩal ſæpie ſimile ludẽdi ſocietate ſola. Duobus hoc fieri generibus. Trãquillo enĩ uectore demiſſis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus ĩuitent: eaſdẽ in uſu gubernaculi porrigi. pãdiq̃ cõcharũ ſinus aũra. Huius uoluptatẽ eẽ ut ferat illius ut regat. Simulq̃ eadẽ deſcẽdere incluſo ſinu: fluctu hauſto: territã uiſu. Id enĩ ut cõſtat rumore nauigãtiũ humana calamitas in cã eſt. Locuſtæ cruſta fragili muniũtur ĩ eo genere: quod caret ſanguine. Latẽt mẽſib⁹ qnis. Similiter cãcri qui eodẽ tpe occultãtur & ambo ueris principio ſenectutẽ anguiũ more exuũt reuocatiõe tergorũ. Cæ tera in aqs natãt: locuſtæ reptãtiũ mõ fluitãt. Si nullus ĩgruat metus: recto meatu cornib⁹ quæ ſũt ro tũditatæ ꝓpilata ad latera porrectis. Iiſdẽ erectis in pauore obliquæ in latere ꝓcedũt. Cornibus inter ſe dimicãt. Vnũ hoc aĩaliũ niſi uiuũ feruẽti aqua incoquatur: fluida carne non habet callum.

De cancris. Ca. XXXI.

Viuũt petroſis locis cãcri mollib⁹. Hyeme aprica loca ſectãtur: Aeſtate in opaca gurgitũ recedũt. Oĩa eius generis hyeme lædũtur autũno & uere pingueſcunt. & plenilunio magis qa nocte ſydus tepido fulgore mitificat. Cãcrorum genera: rabi aſtaci: tacineæ paguri heracleotici: leones & alia nobiliora. Carabi a cæteris cãcris cã diſtãt. In phœnice hippeẽ uocant: tãte uelocitatis ut cõſeq nõ ſit. Cãcris uita longa. Pedes octoni oĩbus in obliquũ flexi. Fœminæ pmus pes duplex mari ſimplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Supior pars in pmoribus his mouet inferiore ĩmobili. Dextrũ brachiũ oĩb⁹ maius. Vniuerſi ubi aliqñ cõgregãtur os põti euĩcere nõ ualẽt. Quaobrẽ egreſſi circũeũt appaterq̃ tritũ iter Pinnoteras uocat minim⁹ ex oĩ genere. Iõ oportunus iniuriæ: huic ſolertia eſt in anfũ oſtrearũ teſtis ſe cõdere & cũ accreuerit migrarẽ in capaciores. Cãcri in pauore ẽt retrorſũ pari uelocitate redeũt. Dimicãt inter ſe ut arietes diuerſis cornib⁹ incurſantes. Cõtra ſerpẽtiũ ictus medẽtur. Sole cãcri ſignũ trãſeũte & ipſoꝝ cũ examinati ſint corpus trãſfigurari in ſcorpiones narrant in ſicco. Ex eodẽ genere ſunt echini: quibus ſpinæ p pedibus. Ingredi eſt his ĩ orbẽ uolui. Itaq̃ detritis ſæpe aculeis ĩueniũtur. Ex his echinometræ appellãtur quoꝝ ſpinæ longiſſimæ: calices minimi. Nec oĩbus idẽ uitreus color. Circa turonẽ candidi naſcũtur: ſpina parua: Oua oĩum amara: qna numero. Ora in medio corpore in terrã uerſa. Tradũt ſæuitiã maris præſagire eos: correptiſq̃ operiri lapillis: mobilitatẽq̃ põdere ſtabiliẽtes nolũt uolutatione ſpinas atterere. Quod ubi uidere nautici ſtatĩ pluribus anchoris nauigia infrẽant.

De cocleis. Ca. XXXII.

IN eodem genere ſunt cocleæ aquatiles terreſtreſq̃: exerentes ſe domicilio binaq̃ ceu cornua protẽdẽtes cõtrahẽteſq̃: oculis carẽt: ideoq̃ corniculis prætentãt iter.

De pectinibus. Ca. XXXIII.

PEctines in mari ex eodẽ genere habẽtur. Recõditi & ipſi in magnis frigorib⁹ ac magnis æſtibus: ungueſq̃ uelut ignæ lucẽtes: in tenebris etiã uelut in ore mãdẽtiũ. Firmioris iã teſtæ murices & cõcharũ genera in qbus magna ludẽtis naturæ uarietas: tot coloꝝ differẽtiæ tot figuræ. planis & cõchauis: lõgis. lunatis: in orbẽ circũactis: dimidio orbe cæſis: ĩ dorſũ elatis: leuib⁹: rugatis: dẽticulatis: ſtriatis: uertice muricati ĩ torto margine in mucronẽ emiſſo: foris effuſo: ĩtus replicato: iã diſtinctione uirgulata: crinita: criſpa: cuniculatim pectinatim ĩbricatim undata cãcellati reticulata: in obliquũ: in rectũ expãſa: pa predẽſata porrecta ſinuata: breui nodo ligatis: toto latere cõnexis: adplauſum aptis: adbuccinã recuruis. Nauigãt ex his neritæ. præbẽteſq̃ cõcauã ſibi partẽ & alterã aure oppõnentes p ſũma æquorũ uelificãt: ſaliunt pectines & extra uoluptãt: ſeque & ipſi carinant.

De diuitiis marinis. Ca. XXXIIII.

SEd quid hæc tã parua cõmemoro: cũ populatio morũ atq̃ luxuria nõ aliũde maior q̃ e cõcharũ genere proueniat. Iã quidẽ ex tota rerũ natura dãnoſiſſimũ uentri mare eſt tot modis: tot menſis: tot piſciũ ſaporibus: quibus prætia capientiũ periculo fiunt.

Quomodo naſcantur: & ubi: & quõ inueniuntur margarite. Ca. XXXV.

SEd quota hæc portio eſt reputãtib⁹ pupuras cõchilia: margaritas. Parũ. ſ. fuerat ĩ gulas cõdi maria: niſi manib⁹: aurib⁹: capite: toto corpore a fœminis iuxta uiriſq̃ geſtarent: qd mari cũ ueſtib⁹. qd undis fluctibuſue cũ uellere. Nõ recte recipit hæc nos reꝝ natura niſi nudos. Eſto ſi tanta uentri cũ eo ſotiatas. quid tergori. Parũ ſit niſi quid ueſtimur

periculis etiã ueſtiamur. Adeo per totũ corpus aĩe hoĩs periculo quæſita maxime placent.
Principiũ ergo culmẽq; oĩm rerũ pcii margaritæ tenẽt. Indicus maxĩe has mittit ocean⁹. In
ter illas belluas tales tãtaſq; quas dixim⁹ p tot maria uenientes tã lõgo terrarũ tractu: e tan
tis ſolis ardorib⁹: atq; indicis quoq; iſulis petũtur & ad modũ paucis. Fertiliſſima eſt Ta
probãne & toidis ut dixim⁹ in circuitu mũdi. Itẽ pimula pmõtoriũ indiæ. Præcipuæ autẽ
laudãtur circa arabiã in pſico ſinu maris rubri. Origo aũt atq; gẽitura cõchæ eſt haut multũ
oſtrearũ cõchis differẽs. Has ubi genitalis ãni ſtimulauerit hora: pãdẽtes ſeſe quadã oſcita
tione ĩpleri roſcido cõceptu tradũt. grauidas poſtea eniti: partũq; cõcharũ eſſe margaritas
pro qualitate roris accepti. Si purus ĩfluxerit cãdorẽ cõſpici. Si uero turbidus & fœtũ ſor
deſcere. Eũdẽ pallere cælo minãte cõceptũ. Ex eo qppe cõſtare cœliq; eis maiorẽ ſocietatẽ
eẽ q̃ maris: ĩde nubilũ trahit colorẽ: aut pro claritate matutina ſerenũ. Si tẽpeſtiue ſaciẽtur
grãdeſcere & part⁹. Si fulgẽret cõprimi cõchas. ac p ieiunii mõ minui. Si uero & tonuerit:
pauidas ac repẽte cõpreſſas q̃ uocãt phiſemata efficere ſpẽm: uerũ ĩani inflatã ſine corpore.
hos eſſe cõcharũ abort⁹: ſani qdẽ part⁹ multiplici cõſtãt cute: nõ ĩproprie callũ ut exiſtima
ri corporis poſſit. Itaq; & purgãtur a pitis. Miror ipſo tm̃ eas cælo gaudere: ſole rubeſcere
candorẽq; pdere ut corpus humanũ. Quare pcipuũ cuſtodiũt pelago altius merſæ q̃ ut pe
netrẽt radii. Flaueſcũt tñ & illæ ſenecta: rugiſq; torpeſcũt: nec niſi in iuuẽta cõſtat ille qui
quærit uigor. Craſſeſcũt etiã in ſenecta: cõchiſq; adhereſcũt nec iis auelli queũt: niſi lima.
Quib⁹ una tantũ eſt facies & ab ea rotũditas: auerſis planicies: ob id tympania noĩant. Co
herẽtes uidemus in cõchis ac dote unguẽta circũferẽtib⁹. Cætero in aqua mollis unio: exẽ
ptus ptinus dureſcit. Cõcha ipſa cũ manũ uidet cõprimit ſeſe opitq; opes ſgnara ppter illas
ſapeti. manũq; ſi preueniat acie ſua abſcidit: nulla iuſtiore pæna: & aliis munita ſuppliciis.
Quippe inter ſcopulos pars maior ĩuenit ſed in alto quoq; comitãtur marinis canibus. nec
tñ aures feminarũ arcent. Quidã tradũt ſicut apibus ita cõcharũ examinibus ſingulas ma
gnitudine & uetuſtate pcipuas eſſe ueluti duces mire ad cauẽdũ ſolertiæ. Has urinãtiũ cu
ra peti: Illis captis facile cæteras palãtes rhetibus ĩcludi. Multo deĩde obrutas ſale in uaſis
fictilibus eroſa carne oĩ: nucleos quoſdã corporũ hoc eſt uniones decidere ĩma. Vſu atteri
nõ dubiũ eſt: colorẽq; indiligẽtia mutari. Dos oĩs in cãdore magnitudine orbe leuore pon
dere: haud pmptis rebus in tãtũ ut nulli duo repiãtur ĩdiſcreti. Vñ nomẽ unionũ romanæ
ſcilicet ĩpoſuere deliciæ. Nã apud græcos nõ eſt: nec apud barbaros inuẽtores eius aliud q̃
margaritæ. Et in cãdore ipſo magna differẽtia. Clarior in rubro mari reptus. ĩdicus ſpecu
lariũ lapidũ ſquamas aſimilat: alias magnitudĩe pcellẽs. Sũma laus coloris eſt exalũinatos
uocari. & pcerioribus ſua gratia elẽcos appellãt faſtigiata lõgitudine alabaſtrorũ figura in
pleniore orbe deſinẽtes: hos digitis ſuſpẽdere: & binos ac ternos auribus. fœminarũ gloria
eſt. Subeũt luxuriæ eius noĩa & tedia exqſita pditione potatu. Siqdẽ cũ id fecere crotalia
appellãt ceu ſono quoq; gaudeãt & colliſu ipſo margaritarũ. Affectãq; iã & paupes lictorẽ
fœmine in publico unionẽ eſſe dictitãtes. Quin & pedibus: nec crepidarũ tm̃ obſtragulis:
ſed totis ſocculis addũt. Neq; enĩ geſtare iã margaritas: niſi calcẽt. ac p uniones etiã ambu
lẽt ſatis eſt. In noſtro mari repiri ſolebãt. Crebri⁹ circa boſphorũ traciũ: ruffi ac parui in con
chis quas myas appellãt. At ĩ acarnania quæ uocat pĩna gignit. Quo apparet nõ uno cõchæ
genere naſci. Nã & Iuba tradit arabicis cõchã eſſe ſimilẽ pectini ĩſecto: hirſutã echinorũ mõ
Ipſũ unionẽ in carne ipſã eſſe grãdini ſimilẽ. Cõchæ nõ tales ad nos afferũtur. Nec in acar
nania ante laudati reperiũtur: e nõmes & feri. Coloriſq; marmorei: Meliores circa actiũ ſed
& ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexãder Polihiſtor & Sũdines ſeneſcere eos putãt.
Colorẽq; expirare. Eorũ corpus ſolidũ eſſe manifeſtũ eſt: quod nullo lapſu frãgũtur. Nõ
autẽ ſemp in media carne reperiuntur: ſed aliis atq; aliis locis. Vidimuſq; iã extremis etiam
marginibus uelut e concha exeuntes. Et in quibuſdam quaternos quinoſq;. Põdus ad hoc
æui ſemunciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In britannia paruos atq; decolores naſci
certum eſt. Quoniã diuus Iulius thoracem quẽ Veneri genitrici in templo eius dicauit: ex
britãnicis margaritis factũ uoluerit intelligi. Lolliam Paulinã quæ fuit Caii principis ma
trona nec ſerio quidẽ aut ſolenni cerimoniarũ aliquo apparatu: ſed mediocriũ etiã ſpõſaliũ
cœna uidi ſmaragdis margaritiſq; opertã: alterno textu fulgẽtibus toto capite crinibus
ſpiris aurib⁹: collo monilibus digitiſq;. Quæ ſũma quadrigeties ſeſtertiũ colligebat. Ipſam
cõfeſtim paratã nũcupatione tabulis pbare. Nec dona prodigi principis fuerant: ſed auitæ

opes prouintiarũ ſcilicet ſpoliis partæ. Hic eſt rapinarũ exitus. Hoc fuit q̃re M. Lollius in
famatus regum muneribus in toto oriẽte interdicta amicitia a Caio Cæſare Auguſti filio
uenenũ biberet. ut neptis eius quadrigẽties ſeſtertiũ operta ſpectaret ad lucernas. Cõpu-
tet nũc aliq̃s ex alia parte q̃ triũ Curius aut Fabritius in triũphis tulerint: & imaginet coiũ
fercula: & ex altera parte Lolliã unã ĩperii mulierculã accubãtẽ: nõ illos curru detractos q̃ ĩ
hoc uiciſſe malit. Nec hæc ſũma luxuriæ exẽpla ſunt. Duo fuere maximi uniones per oẽm
euũ: utrũq; poſſedit Cleopatra ægypti reginarũ nouiſſima per manus oriẽtis regũ ſibi tra
ditos. Hæc cũ exq̃ſitis quotidie Antonius ſaginaret epulis: ſupbo ſimul ac pcaci faſtu ut
regina meretrix lautitiã eius oẽm apparatũq; detractãs: quærẽte eo q̃d aſtrui magnificẽtiæ
poſſet reſpondit. Vna ſe cæna cẽties ſeſtertiũ abſũpturã. Cupiebat diſcere Antonius: ſed fi-
eri poſſe nõ arbitrabat. Ergo ſpõſionibus factis poſtero die quo iudiciũ agebat magnificã
alias cænã ne dies periret: ſed quotidianã Antonio appoſuit irridenti: cõputationẽq; expo
ſtulanti. At illa corolariũ id eſſe cõſũpturãq; ſe ea in cæna taxationẽ cõfirmãs: ſolãq; ſe cen-
ties ſeſtertiũ cœnaturã: inferri mẽſam ſecũdã iuſſit. Ex pcepto miniſtri unũ tm̃ uas ante eã
poſuere aceti: cuius aſpitas uiſq; in tabẽ margaritas reſoluit. Gerebatq; auribus tũ maxime
ſingulare illud & uere unicũ naturæ opus. Itaq; ſpectante Antonio q̃d nã eſſet actura de-
tractũ alterũ merſit: ac liq̃factũ abſorbit. Iniecit alteri manũ. L. Plancus iudex ſpõſiõis eiꝰ eũ
quoq; parãti ſimili mõ abſumere. Victũq; Antoniũ pronũciauit hoĩe irato. Comitetur fa-
ma unionis eius parẽ facta illa tantæ quæſtionis uictrice regina diſſectũ: ut eſſet in utriſq;
Veneris auribus romæ in pãtheo dimidia eoꝝ cœna. Nõ ferẽt tamẽ hãc palmã: ſpoliabũtur-
q; etiã luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tra-
gœdi Aeſopi filius relictus ab eo in amplis opibus heres: ne triũphatu ſuo nimis ſupbiat.
Antonius pene hiſtrioni cõparatus. Et quidẽ nulla ſpõſione ad hoc pductus. quo id magis
regiũ erat: ſed ut expiret in gloria palati q̃d ſapẽret margaritæ: atq; ut mire placuere: ne
ſolus hoc ſciret ſingulos uniones cõuiuis ad ſorbẽdũ dedit. Romæ in promiſcũ ac frequẽ-
tẽ uſum ueniſſe alexãdria in ditionẽ redacta. Primũ autem cepiſſe circa ſyllana tpa minutas
& uiles Feneſtella tradit manifeſto errore: cũ Elius Stilo iugurthino bello unionũ nomen
ĩpoſitũ maxime grãdibus margaritis prodat. Et hoc tamẽ æterne prope poſſeſſionis eſt: ſe
quitur heredẽ in mãcipatũ uenit ut prædiũ aliquod. Cõchylã & purpuras omnis ora atte-
rit: quibus eadem mater luxuria paria pæne etiam margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis. Ca. XXXVI.

PVrpuræ uiuunt annis plurimũ ſeptenis. Latẽt ſicut murices circa canis ortũ: trice-
nis diebꝰ. Cõgregãt uerno tpe: mutuoq; attritu lẽtorẽ cuiuſdã ceræ ſaliuãt. Simili
modo & murices. Sed purpuræ florẽ illũ tingẽdis expetitũ ueſtibꝰ in mediis habẽt
faucibus. Liquoris hic eſt minimi in cãdida uena. Vnde pcioſus ille bibit nigrãtis roſæ colo
re ſublucẽs. Reliquũ corpus ſterile. Viuas capere cõtẽdũt: q̃a cũ uita ſua ſuccũ illum euo-
munt. Et maioribus q̃dẽ purpuris detracta cõcha auferũt: minores cũ trapetis frangũt. Ita
demũ rorẽ eũ excipiẽtes tyrii. Præcipuus hic aſiæ. In enynge africæ: & getulo littore ocea-
ni: In laconica europæ. Hinc faſces ſecureſq; romanæ uiã faciũt. Idẽq; pro maieſtate in pue
ritia eſt Diſtinguit ab eq̃te curiã Diis aduocat placãdis: oẽmq; ueſtẽ illuminat. in triũphali
miſcet auro. Quapropter excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed unde cõchyliis pcia. Quis uirꝰ
graue in fuco: color auſterus in glauco & iraſcẽti ſimilis mari. Lingua purpuræ: lõgitudĩe
dygitali: qua paſcitur perforãdo reliqua cõchylia: tãta duritia aculeo eſt. Aqua dulci enecã-
tur & ſic ubi flumini ĩmergũtur: alioquin captæ diebus quinquagenis uiuũt ſaliua ſua. cõ-
chæ oẽs celerime creſcũt præcipuæ purpuræ. Anno magnitudinẽ implẽt. Quod ſi hactenꝰ
trãſcurrat expoſitio: fraudatã ſe ptinus luxuria credat. Nos indiligẽtiæ dãnet. Quãobrem
proſequemur etiã officinas: ut tanq̃ inuictu frugũ noſcitur rõ. Sic oẽs qui iſtis gaudẽt pre
mio uitæ ſuæ calleãt. Cõcharũ ad purpuras: & cõchylia eadẽ quidem eſt materia: ſed diſtat
temperamẽto. Duo ſunt genera. Buccinũ minor cõcha ad ſimilitudinẽ eius buccini: quo ſo
nus editur. Vnde & cauſa nomini: rotunditate oris in margine inciſa. Alterũ purpura uo-
catur: calliculatim procurrente roſtro: & calliculi latere introrſus tabulato qua æferatur
lingua. Præterea clauatũ eſt ad turbinẽ uſq;: aculeis in orbẽ ſeptenis fere: qui nõ ſunt buc-
cino: ſed utriſq; orbes totidem quot habent annos: Buccinum non niſi petris adheret: cir-
caq; ſcopulos legitur.

Quot ſunt genera. Ca. XXXVII.

PVrpuræ noīe alio pelagiæ uocatur. Earū genera plura: pabulo & ſolo diſcreta. Lutēſe putri limo: & algenſe enutritū alga uiliſſimū. Vtriſq; melius. tenienſe in tenēi maris ora collectū. Hoc quoq; tn̄ etiānū leuiꝰ atq; dilutius. Calculoſe appellātur a calculo maris mire apto cōchiliis: & lōge optimo purpuris. Dialuſit enſe id eſt uario ſoli genere paſtū. Capiūtur aūt purpuræ paruulis rariſq; cōchis textu ueluti naſſis in alto iactis. Ineſt iis eſca: cluſiles mordaceſq; cōcharū: quales uidemus has ſemineces: ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcēres. Appetūt eas purpuræ. porrectiſq; linguis infeſtāt. At ille aculeo extimulatæ claudūt ſeſe: cōprimūtq; mordētia ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur.

Quod capiantur tempore. Ca. XXXVIII.

CApi eas poſt canis ortum aut ante uernū tēpus utiliſſimū. qm̄ cū fœtificauere fluxos habēt ſuccos. Sed id tingentū officinæ ignorāt. cū ſūma uertatur in eo. Eximit̄ poſtea uena quā diximus. Cui addi ſalē neceſſariū: ſextarios ferme in libras cētenos Macerari triduo iuſtū. Quippe maior ius tanto quanto recentior. Feruēre in plūbo: ſinguliſq; aquæ amphoris centenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore torreri: & ideo lōginquæ fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus quas heſiſſe uenis neceſſe eſt. decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriatū mergit in. experimentū. Hoc donec ſpei ſatiſfiat uritur liquor. Rubēs color nigrāte deterior. Quinis lana potat horis. Rurſuſq; mergitur carminata: donec omnē ebibat saniē. Buccinū per ſe dānatur: quoniā fucū remittit. Pelagio admodū alligatur: nimiæq; eius nigritiæ dat auſteritatem illā nitorēq; qui quæritur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur: aut aſtringitur. Sūma medicaminū in libras. Vellerū: buccino ducente. Pelagio. cxi. Ita fit amethyſti color eximius ille. At tyrius pelagio primū ſatiatur imātura uiridiq; cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei ſumma in colorem ſanguinis concreti nigricans aſpectu: idēq; ſuſpectū refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur ſanguis.

Romæ quando uſus purpuræ. Ca. XXXIX.

PVrpuræ uſum romæ ſēp fuiſſe uideo. ſed romulo in trabea. Nā toga prætexta & latiore clauo Tullū Hoſtilium e regibus primū uſum hetruſcis deuictis ſatis conſtat. Nepos Cornelius qui Diui Auguſti principatu obiit. Me inquit iuuene uiolacea purpura uigebat. cuius libra denariis centū ueniebat: nec multo poſt rubra tarentina Huic ſucceſſit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille nō poterat emi. Hac Lētulus Spīter ædilis currulis primus in prætexta uſus improbatur. Qua purpura quis non iam inquit triclinaria facit. Spinter ædilis fuit urbis conditæ Anno. d. cc. Cicerone cōſ. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta eſſet ueluti magnifico impēdio. Qualiter nūc oēs pene cōmodiores purpuræ tingūtur in cōchyliata ueſte cætera eadē ſine buccino: p̄terq; ius tēperaturæ. Acq; pro indiuiſo humani potus excremento dimidia & medicamina addūtur. Sic gignitur laudatus ille pallor ſaturitate fraudata: tantoq; dilucidior quāto magis uellera eſuriunt.

De præcio earum. Ca. XL.

PRecia medicamēto ſunt quidē pro fertilitate littorū uiliora. Nō tamē uſq; pelagii libras quingentos nūmos excēdere: & buccini centenos ſciant: qui iſta mercant imēſo. Sed alia ſunt: nec habent finē uitia: iuuatq; ludere impendio: & luſus geminare miſcendo iterū & ipſa adulterare adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere: argentū auro confundere ut electrā fiāt: addere his era: ut corinthia.

De tingēdo amethyſtino & coco byſſino. Ca. XLI.

NOn eſt ſatis abſtuliſſe gēmæ nomē amethyſtum. Rurſum abſolutus inebriat tyrio ut ſit ex utroq; nomē improbū tyriamethyſtus: ſimulq; luxuria duplex. Et cū confece cōchilia tranſire melius in tyriū putāt. Pœnitētia hoc primū debet inueniſſe artifice mutāte quod dānabat. Inde ratio eſt nata. Votū quoq; factū e uicio portētoſis ingeniis: & gemina demōſtrata uia luxuriæ: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miſcere: coccoq; tinctū tyrio tingere ut fieret his byſſinū. Coccum galatiæ rubens gramē: ut dicemus in terreſtribus aūt circa emeritā luſitanie in maxia laude eſt. Verū ut ſimul peragantur nobilia pigmēta: anniculo gramini languidus ſuccus. Idem a quadrino euanidus: ita nec recenti uires neq; ſeneſcenti. Abunde tractata eſt ratio: qua ſe uirorū iuxta feminarūq; forma credit ampliſſimē fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatilium ſenſu. Ca. XLII.

COncharũ generis & pinna ẽ.Naſcitur ĩ limoſis ſubrecta ſemp:nec unq̃ ſine comite: quẽ pinoterẽ uocãt.alii pinnophylacẽ id eſt ſuilla parua.Aliubi cãcer dapis aſſectator.Pandit ſe pĩna luminibus orbũ corpus intus minutis piſcib⁹ pbẽs.Aſſultãt alii ptinus:& ubi licẽtia audacia creuit:ĩplent eã.Hoc tp̃s peculat⁹ ĩdex morſu leui ſignificat: illa ore cõpreſſo qcq̃d incluſit exanimat:parteqꝫ ſocio tribuit.Quo magis miror quoſdam exiſtiaſſe aquatilib⁹ nullũ ineſſe ſenſũ.Nouit torpendo uĩ ſuã ipſa nõ torpẽs:merſaqꝫ in limo ſeſe occultat:piſces qui ſecuti natãtes obtorpuere corripiẽs.Huius iecori teneritas nulla pfertur.Nec minor ſolertia ranæ:quæ ĩ mari piſcatrix uocat̃ eminẽtia ſub oculis cornicula turbato limo exerit:aſſultantes piſciculos ptrahẽs:donec tã ppe accedãt:ut aſſiliat.Simili modo ſquatina & rhõbus abditi pĩnas exertas mouent ſpecie uermiculorũ:itẽqꝫ quæ uocatur raia.Nã paſtinaca latrocinatur ex occulto tranſeũtes radio:quod telũ eſt ei figẽs.Argumẽta ſolertiæ huius qđ tardiſſimi piſciũ hi mugilẽ uelociſſimũ omniũ habẽtes ĩ uẽtre repertiuntur.

De ſcolopendis uulpibus & glanis. Ca. XLIII.

SColopẽdræ terreſtib⁹ ſimiles q̃s cẽtipedes uocãt hamo deuorato oĩa ĩterranea euomunt:donec hamũ egerant:deinde reſorbent.At uulpes marinæ ſimili in periculo glutiunt amplius uſqꝫ ad infirma lineæ:quæ facile prodant.Glaucus qui eſt glanis uocatur auerſus mordet hamos nec deuorat:ſed eſca ſpoliat

De ariete piſce. Ca. XLIIII.

GRaſſatur aries ut latro.Et nunc grandium nauiũ in ſalo ſtãtium occultatus umbra ſiquidẽ nandi uoluptas inuitet expectat.Nunc elato extra aquã capite piſcãtiũ cymbas ſpeculatur:occultuſqꝫ adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent nõ animalium neqꝫ fruticum & de urticis & ſpongiis. Ca. XLV.

QUidẽ & his ſenſum ineſſe arbitror quę nec animalium neqꝫ fruticum:ſed tertiam ex utroqꝫ naturam habẽt:urticis dico & ſpongiis.Vrticæ noctu uagantur noctuqꝫ mutãtur:carnoſæ frõdis:Iis natura ut carne uæſcãtur.Vis pruritu mordax:eadẽqꝫ quæ terreſtris urticæ.Cõtrahit ergo ſe q̃ maxĩe rigẽs:ac pnatãte piſciculo frõdẽ ſuã ſpgit cõplectẽſqꝫ deuorat.Alias marceſcẽti ſimilis:& iactari ſe paſſa fluctu:algæ uice ↄtactos piſces attrituqꝫ petræ ſcalpẽtes prurĩtũ ĩuadit.Eadẽ noctu pectines & echinos pquirit:Dũ admoueri ſibi manũ ſẽtit:colorẽ mutat & cõtrahit̃.Tacta urẽdinẽ mittit:pauluqꝫ ſi fuerit interualli abſconditur.Ora ei in radice eſſe traduntur.Excrementa per ſũma tenui fiſtulla reddi.Spongiarũ tria genera accipimus:ſpiſſũ:ac prædurum:& aſperum.Tragos id uocatur. Spiſſum & mollius:magis tenue denſuqꝫ ex quo penicilli:achilleum. Naſcũtur omnes in petris.Aluntur conchis:piſce:limo.Intellectum ineſſe is apparet:quia ubi auulſorem ſenſere:contractæ multo difficilius abſtrahuntur.Hoc idem fluctu pulſante faciunt.Viuere eſca manifeſto conchæ minute in his reperte oſtendũt.Circa toronem ueſci illis auulſas etiã aiunt:& ex relictis radicibus recreſcere.In petris cruoris quoqꝫ inhaeret color:africis præcipue quæ generantur in ſyrtibus:maximæ fiunt mancæ.Sed molliſſimæ circa lyciam.In profundo autẽ nec uentoſo molliores.In helleſponto aſperæ.Et denſæ circa maleã Putreſcũt in apricis locis.Ideo optime in gurgitibus uiuentibus:idemqꝫ madentibus nigricans color. Adherent nec parte nec totæ.Interſunt.n.fiſtule quædam ianes:quaternæ fere aut quinæ per quas paſci exiſtimantur.Sunt & aliæ ſed ſupernæ concretæ.Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earũ intelligitur.Viuere cõſtat longo tempore.Peſſimum omniũ genus earũ eſt:quæ aplyſię uocantur:quia elui nõ poſſunt:in quibus maxĩe ſunt fiſtulæ:& reliqua denſitas ſpiſſa.

De caniculis marinis. Ca. XLVI.

CAnicularum maxima multitudo circa eas urinantes graui periculo infeſtant.Ipſi ferunt & nubẽ quandã craſſeſcere ſuper capita aĩaliũ planorũ piſciũ ſimilẽ pmentẽ eos:arcentẽqꝫ a reciprocando:& ob id ſtilos pacutos lineis annexos habere ſeſe:qa niſi perfoſſæ ita non recedant caliginis & pauoris:ut arbitror:opere .Nubem.n. & nebulã cuius nomine id malum appellant inter animalia illã haud ultra comperit quiſquã. Vt cũ caniculis atrox dimicatio.Inguina & calces omneqꝫ candorẽ corporum appetũt.Salus una in aduerſas eundi utroqꝫ terrendi.Pauet enim hominẽ æque ac terret.Et ſors æqua in gurgite.Vt ad ſumma aquæ uẽtum eſt:ibi periculum anceps.Adempta ratione contra eundi. dum conetur emergere.Et ſalus omnis in ſociis.Funem illi religatum ab humeris eiuſtra

hunt.Hunc dimicãs ut ſit periculi ſignum leua quatit.Dextera apprehenſo ſtilo ĩ pugna ẽ.Modicus alias tractus.Vt prope carinã uentũ eſt:niſi p̃cæleri ui repente rapiant: abſumi ſpectant.Ac ſæpe iã ſubducti e manibus auferunt.ſi nõ trahẽtiũ opere cõglobato corpore in pilæ modũ ipſi ſe adiuuere.Protendũt quidẽ tridẽtes illi.Sed mõſtri ſolertia ẽ nauigiũ ſubeundi atq; ita e tuto p̃liandi.Oĩs ergo cura ad ſpeculandum hoc malum inſumitur.

De animãtib⁹ q̃ ſilicea teſta.& q̃ ſine uillo ĩcludũt:& reliqs ſordidis aĩalib⁹. Ca. XLVII.

CErtiſſima eſt ſecuritas uidiſſe planos piſces:q̃a nunq̃ ſunt ubi maleficæ beſtiæ.Quã de cauſa urinantes ſacros appellant eos.Silicea teſta incluſis fatendũ eſt nullũ eẽ ſẽſũ ut oſtreis.Multis eadẽ natura q̃ frutici ut olothyris:pulmõib⁹:ſtellis.Adeoq; nihil nõ gignit̃ ĩ mari ut cauponarũ ẽt æſtiua aĩalia p̃nici moleſta ſaltu:aut q̃ capillus maxĩe celat exi ſtãt:& circũglobata eſcæ ſæpe extrahunt.Quæ cauſa ſomniũ piſciũ i mari noctib⁹ infeſtare exiſtimantur.Quibuſdam uero ipſis innaſcuntur:quo in numero chalcis accipit̃.

De uenenatis marinis. Ca. XLVIII.

NEc uenena ceſſant dira ut in lepore:qui in indico mari etiã tactu peſtilens:uomitũ diſſolutioneq; ſtomachi protinus creat.In noſtro offa informis:colore tantum lepori ſimilis.In indis & magnitudine & pilo duriore.Tantũ uiuus ibi capitur.Aeq; peſtiferũ aĩal araneus ſpinæ ĩ dorſo aculeo noxius.Sed nullum uſquam execrabilius q̃ radius ſuper caudam eminẽs trigonis q̃ noſtri paſtinacam appellant.Quin cõchylii magnitudine arbores infixus radici necat.Arma ut telum perforat & ferri & ueneni malo.

De moribus piſcium. Ca: XLIX.

MOrbos uniuerſa genera piſciũ & cætera aĩalia etiam fera nõ accipimus ſentire. Verum ægrotare ſingulos manifeſtum facit aliquorum macies:cum in eodem genere præpingues alii capiantur.

De generatione eorũ mira. Ca. L.

QVo nã mõ generẽt deſideriũ & admiratio hominũ differri nõ patit̃.piſces attritu uẽtrũ coeunt:tãta celeritate ut uiſũ fallãt.Delphini & reliqua cete ſimili mõ:& paulo diutius.Fœmina piſcis coitus tẽpore marẽ ſeqt̃:uẽtrẽ eius roſtro pulſans.Sub p̃tu mares fœminã:ſimiliter oua ueſcẽtes eoꝝ.Nec ſatis ẽ generatiõi p ſe coitus:niſi editis ouis inter ſe uerſando mares & fœminæ uitalẽ aſperſerint uirus.Nõ oĩbus id cõtigit ouis ĩ tãta multitudine:alioquin replerentur maria & ſtagna:cum ſinguli uteri inumerabilia concipiant.

Item de generatione & qui piſces oua pariant. Ca. LI.

PIſciũ oua in mari creſcũt:quædã ſũma celeritate ut murenarũ.Quædã paulo tardi⁹. Plani piſciũ quibus cauda nõ obeſt aculeiq; ut teſtudines & raiæ ĩ coitu ſupueniũt. Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo.Sæpiæ & loligines linguis cõponentes inter ſe brachia:& ĩ cõtrarium nantes:& pariunt ore.Sed polypi ĩ terrã uerſo capite coeũt. Reliqua molliũ tergis ut canes.Itẽ locuſtæ & ſquillæ.Cãcri ore.Rane ſupueniũt: priorib⁹ pedibus alas fœminæ mare apprehendente:poſterioribus clunes.Pariunt minimas carnes nigras quas gyrinos uocant:oculis tamẽ & cauda ĩſignes:mox pedes figurantur: cauda findente ſe in poſteriores.Mirumq; ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernẽte:& rurſus uernis aquis renaſcuntur quæ fuere natæ perinde occulta ratione cũ omnibus annis id eueniat:Et mytuli & pectines ſpõte naturæ ĩ harenoſis p̃ueniũt.Quæ durioris teſtæ ſũt ut murices purpuræ ſaliuario lẽtore.Sicut aceſcẽte humore culices:atq; ſpuma maris ĩcaleſcẽte cũ admiſſus ẽ hymber.Quæ uero ſiliceo tegmine operiũt̃ ut oſtrea putreſcente limo:aut ſpũa circa nauigia diuti⁹ ſtãte:defixoſq; palos:& lignũ maxĩe.Nup cõptũ ĩ oſtrearis:humorẽ iis fœtificũ lactis mõ effluere.Anguillæ atterũt ſe ſcopulis ea ſtrigmẽta uiuiſcunt.Nec alia ẽ eaꝝ p̃creatio.Piſciũ diuerſa genera nõ coeũt præter ſquatinã & ranã:ex quibus naſcitur priori parte ranæ ſimilis:& nomẽ ex utroq; cõpoſitũ apud græcos trahit.Quædã tẽpore anni gignũtur & in humore & in terra.Vere pectines limaces hirũdines eodẽ tẽpore euaneſcũt.Piſciũ autẽ lupus & trichias bis ãno parit:& ſaxatiles omnes.Mulli ter:& chalcis:cyprĩus:exien.Scorpiões bis ac ſargi:uere & autũno.Ex planis ſquatia ſola autũno occaſu uergiliarũ.Plurimi piſciũ tribus menſibus aprili maio.Salpæ autũno:ſpari: torpedo ſquali circa æquinoctiũ.Molles uere.Sæpia oĩbus mẽſibus.Oua eius glutino atramẽti ad ſpeciem uuæ cohærentia maſculus p̃ſequitur afflatu:alias ſterileſcũt.Polypi hyeme coeũt. Pariunt uere oua tortili uibrata.Pãpino:tanta fœcũditate ut multitudinẽ ouorũ occiſi nõ recipiãt cranos capitis:quæ prægnantes tulere.Ea excludunt quinquageſimo die:e quibus

multa propter numerũ intercidũt. Locuſtæ & reliqua tenuioris cruſtæ ponunt oua ſupra oua: atq; ita ĩcubãt. Polypis fœmina modo ĩ ouis ſedet: modo cauernã brachiorũ implexũ claudit. Sæpia ĩ terreno parit iter harũdines: aut ſicubi enata alga. Excludit q̃ntodecio die. Loligines ĩ alto cõſerta oua edũt ut ſæpiæ. Purpuræ murices eius deniq; generis uere pariũt. Echini oua plẽiluniis habẽt hyeme. Et cocleæ hyberno tẽpore naſcũt. Torpedo octo genos fœtus habẽs ĩuenit: eaq; quæ intra ſe parit oua ꝑmollia ĩ aliũ locũ uteri transferens atq; ibĩ excludẽs. Simili mõ oĩa quæ carthilaginea appellauimus: ita fit ut ſola piſciũ & animal pariãt: & oua cõcipiãt. Sylurus mas ſolus oĩum: edita cuſtodit oua: ſæpe & q̃nquagenis diebus ne abſumãt ab aliis. Cæteræ fœminæ ĩ triduo excludũt: ſi mas attigit. Acus ſiue belonæ unus piſciũ dehiſcẽte ꝑ multitudinẽ utero pit. A ptu calleſcit uulnus: qđ & in cæcis ſerpẽtibus tradũt. Mus marinus ĩ terras ſcrobe effoſſa pit oua: & rurſus obruit terra. Xxx. die refoſſa apit: fœtũq; ĩ aquã ducit. De uuluis piſcium. Ca. LII.

ERrythini & chanæ uuluas habere traduntur. Qui trochos appellatur a græcis ipſe ſe inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uiſu carent.

De longiſſima uita piſcium. Ca. LIII.

HEui piſcium memorãdũ nuper exẽplum accepimus. Pauliſippũ uilla eſt campaniæ haud procul Neapoli. In ea in Cæſaris piſcinis a Pollione. Vedio coniectum piſcem ſexageſimum poſt annum expiraſſe ſcribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqualibꝰ eius ex eodem genere etiam tunc uiuentibus. Quæ mentio piſcinarum admonet ut paulo plura dicamus hac de re: priuſq̃ digrediamur ab aquatilibus.

De uiuariis oſtrearum: & quis ea primus inuenerit. Ca. LIIII.

OStrearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in baiano ætate. L. Craſſi oratoris ãte marſicum bellum: nec gulæ cauſa: ſed auaritiæ: magna uectigalia tali ex ingenio ſuo percipiens. Vt qui primus penſiles inuenit balineas ita mangonizatas uillas ſubinde uendendo. Is primus optimũ ſaporem oſtreis lucrinis adiudicauit: quãdo eadem aquatilia genera aliubi atq; aliubi meliora. Sicut lupi piſces in tyberi amne inter duos pontes: rombus Rauennæ: murenæ in Sicilia: elops Rhodi: & alia genera Similiter: ne culinarum cenſura peragatur. Nondũ Britãnica ſeriebant littora: cum Orata lucrina nobilitabat. Poſtea uiſum tanti in extrema Italia petere brunduſium oſtreas ac uelitis. Sed ĩter duos ſapores nuper excogitatum tamen longæ aduectionis a brunduſio cõpaſcere in lucrino. Eadem ætate prior Licinius Murena reliquorum piſciũ uiuaria inuenit. Cuius deinde exemplũ nobilitas ſecuta eſt. Philippus Hortenſius luculus exciſo etiam monte iuxta Neapolim maiore ĩpẽdio quã uillam ædificauerat euripũ & maria admiſit. Qua de cauſa magnus Põpeius Xerſem togatum eum appellabat. Quadringenta ipſius piſcinæ. A defũcto illo uenire piſces. Quis primus murenarum uiuaria fecerit. Ca. LV.

MVrenarum uiuarium priuatim excogitauit. C. Hirrus ante alios qui cœnis triumphalibus Cæſaris dictatoris ſex milia numero murẽarum mutua ãpẽdit. Nam permutare quidem precio noluit. alia ue merce. Huius uillam inter quam modicũ .xl. milibus piſcinæ uendiderunt. Inuaſit deinde ſingulorum piſcium amor. Apud baulos ĩ parte baiana piſcinam habuit Hortẽſius orator. Murenam adeo dilexit: ut exanimatam fleſſe credatur. In eadem uilla Antonia Druſi Murenæ quam diligebat in aures addidit. Cuius propter famam nonnulli baulos uidere concupiuerunt.

De coclearum uiuariis & quis primus inſtituit. Ca. LVI.

COclearum uiuari inſtituit Fluius Hirpinus ĩ Tarquinenſi naulo ante ciuile bellũ: quod cum Pompeio magno actum eſt: diſtinctis quidem generibus earum: ſeperatim ut eſſent: albæ quæ in reatino agro naſcũtur. Seperatim illyricæ: quibus magnitudo præcipua. Africanæ quibus fœconditas. Solitãe quibus nobilitas. Quin & ſaginã earũ commentatus eſt ſapa & farre: aliiſq; generibus. Vt cocleæ quoq; altiles ganeam implerent Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta ſit ut octoginta quadrantes caperent ſingularum calices auctor eſt. M. Va. De piſcibus terrenis. Ca. LVII.

PIſcium genera etiamnum a Theophraſto mira produũtur circa babylonis rigua decedentibus fluuiis in cauernas aquas hãbẽtes remanere. Quoſdam inde exire ad pabula pennulis gradientes crebro caudæ motu: contraq; uenantis refugere in ſuas cauernas: & in iis obuerſos ſtare. Capita eorum eſſe ranæ mariæ ſimilia reliquas partes go

biorum.Branchias ut cæteris piſcibus.Circa heracleam & toronem & lycum amnẽ eſſe mul
tifaria.In ponto unum genus eſſe:quod extremas fluminũ aquas ſectetur: cauernaſq; ſibi
faciat i terra:atq; in iis uiuat etiã reciprocis amnibus ſiccato littore.Effodi ergo motu:de
mũ corporũ uiuere eos approbãt Circa heracleã eandem eodẽq; lyco.amne decedẽte ouis
relictis in limo generari piſces:qui ad pabula petenda palpitent exiguis brãchiis.Quod fie
ri non indigo humoris:propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis.Oua aũt
in ſicco maturari ut teſtudinum.Eandem in ponti regione apprehendi i glacie piſciũ quoſ
dam maxime gobiones:non niſi patinarum calore uitalem motum fatentes.In iis quidem
tametſi mirabilis:eſt aliqua ratio.Idem tradit in paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibiſ
terrenos altis ſcrobibus.In iis locis ubi nullæ reſtagnẽt aquæ.Miraturq; & ipſe gigni ſine
coitu.Humoris quidem uim aliquam ineſſe quã puteis arbitratur:cum nonnulli reperian
tur piſces.Quicquid eſt hoc certe minus admirabilem talparum facit uitã ſubterranei ani
malis:niſi forte uermium terrenorum & iis piſcibus natura eſt.

De muribus nili. Ca. LVIII.

VErum omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula.Quip
pe detúrgente eo muſculi reperiuntur inchoato opere.Genitalis aquæ terræq; iam
parte corporis uiuentes:nouiſſima effigie etiamnum terrena.

De anthia piſce:& quomodo capiatur. Ca. LIX.

NEc de anthia piſce ſileri conuenit.Itaq; pleroſq; aduerto crediſſe apud chelidõias
iſulas q̃s dixim⁹ aſiæ ſcopulos i mari ãte pmõtoriũ ſitãs.Ibi frequẽs hic piſcis & ce
leriter capit̃ uno genere:puo nauigio & ↄcolori ueſte:eadẽq; ora p aliquot dies ↄtiuos piſ
cator enauigat certo ſpatio:eſcãq; piicit.Quicqd ex eo mutat̃:ſuſpecta fraus pdæ ẽ.Cauẽſ
q; qd timuit:cũ id ſæpe factũ ẽ:unus aliqñ cõſuetudĩe iuitat⁹ anthias eſcã apetit Notat̃ hic
ĩtẽtiõe diligẽti:ãut a uctor ſpei cõciliatorq; capturæ.Neq; n.ẽ difficile cũ p aliquot dies ſo
lus accedere audeat:tandẽ & aliquos ĩuenit paulatĩ comitatior.Poſtremo greges adducit
ĩnumeros:iam uetuſtiſſimis qbuſq; aſſuetis piſcatorẽ agnoſcere:& cibũ e manu cape.Tũc
ille paulũ ultra digytos in eſca iaculatus hamũ ſingulos ĩuolat uerius q̃ capit ab umbra na
uis breui conatu abſẽs.Ita ne ceteri ſentiãt alio itus excipiente cẽtonibus raptum:ne palpi
tatio ulla aut ſonus cæteros abigat.Conciliatorẽ noſſe ad hoc pdeſt:ne capiat̃.Parcit piſcã
tor fugituro i reliquũ gregẽ.Ferunt diſcordẽ ſotiũ duci ſotiſ inſidiatum puchrẽ noto cœ
piſſe malefica uoluntate.Agnitum i macello a ſotio cuius iniuria erat:& dati dãni formu
la ex edicto condẽnatũ.Addit Mutianus æſtimata lite decẽ libris.Idem anthiæ cum unum
hamo teneri uiderint:ſpinis quas in dorſo ſerratas hẽnt lineã ſecare traduntur eo qui tene
tur extendente:ut pcidi poſſit.At inter ſargos ipſe qui tenetur ad ſcopulos lineam terit.

De ſtellis marinis. Ca. LX.

PReter hæc claros ſapientia auctores uideo mirari ſtellam in mari.Ea figura eſt par
ua admodum caro intus:extra duriore callo.Huic tã igneum feruorẽ eſſe tradunt
ut omnia in mari contacta adurat.Omnẽ cibum ſtatim peragat.Quibus ſit hoc co
gnitum experimentis haud facile dixerĩ.Multo mirabilius dixerĩ id cuius experiẽdi quot
tidie occaſio eſt.

De datylis eorumq; miraculis. Ca. LXI.

COncharũ e genere ſũt datyli ab humanarũ unguium ſimilitudĩe appellati.Iis natu
ra i tenebris remoto lumĩe alio fulgore clarere:& q̃to magis humorem habeãt lu
cere.i ore mãdẽtiũ.Lucere ĩ manibus:atq; etiã ĩ ſolo:atq; ueſte decidentibus guttis
ut proculdubio pateat ſucci illam naturã eſſe:quã miremur etiam in corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatilium. Ca. LXII.

SVnt & inimicitiarum atq; concordiæ miracula Mugil & lupus mutuo odio flagrãt
Conger & murena caudas inter ſe prærodentes.Polypum in tantum locuſta pauet
ut ſi iuſta uiderit omnino moriatur.Locuſtam conger.Rurſus polypum congri la
cerant.Nigidius auctor eſt prærodere caudam mugili lupum:eoſdemq; ſatis menſibus cõ
cordes eſſe.Omnes autem uiuere quibus caude ſic amputentur.At e cõtrario amicitie exẽ
pla ſunt:præter illos de quorum diximus ſocietate.Balenæ muſculus quandoq; prægraui
ſuperciliorum pondere obrutis eius oſculis infeſtantia magnitudinem uada prænatans de
monſtrat:occulorũq; uice fungitur.Hinc uolucrum nature dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. X.

De natura auium. Ca. I.

SEQVITVR NATVRA auium: quarũ grãdiſſimi: & pene beſtiarũ generis ſtrutiocameli. Africi uel æthiopici altitudinẽ equitis ĩſidẽtis equo excedũt: celeritate uincũt. Ad hoc demũ datis pẽnis ut currẽtẽ adiuuent: cætero nõ ſũt uolucres: nec a terra tollunt. Vngulæ iis ceruinis ſimiles: ꝗbus dimicãt: biſulcæ cõpræhẽdẽdis lapidibus utiles quos ĩ fuga cõtra ſequentes ingerunt pedibus. Cõcoquẽdi ſine delectu deuorata mira natura. Sed nõ minus ſtoliditas ĩ tãta reliqui corporis altitudĩe cũ colla frutice occultauerint latere ſeſe exiſtimãtiũ. Præmia ex iis oua ꝓpter amplitudinẽ ꝓ ꝗbuſdã habitat uaſis: cõſ. ꝙ bellicos & galeas adornantes pẽnæ.

De Phœnice. Ca. II.

Æthiopes atꝗ indi diſcolores maxĩe & inenarrabiles ferũt aues. Et ante oẽs nobilẽ arabiæ phœnicẽ. Haud ſcio an fabuloſe unũ ĩ toto orbe: nec uiſũ magnopẽ. Aquilæ narrat magnitudĩe: auri fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleã roſeis caudã pẽnis diſtinguẽtibus. Criſtis faciẽ: caputꝗ plumeo apice honeſtarẽ. Primus atꝗ diligẽtiſſimus togatorũ de eo ꝓdidit Manilius ſenator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo. Auctor ẽ neminẽ extitiſſe q̃ uiderit ueſcẽtẽ. Sacrũ ĩ arabia ſoli eſſe. Viuere ãnis ſexcẽtis ſexaginta. Seneſcẽtẽ caſia thuriſꝗ ſurculis cõſtruere nidũ: replere odorib⁹: & ſup emori. Ex oſſibus deĩde ac medullis naſci prĩo ceu uermiculũ: inde fieri pullũ. Prĩcipioꝗ iuſta funeri priori reddere: & totũ deferre nidũ ꝓpe panchaia ĩ ſolis urbẽ: & ĩ ara ibi deponere. Cũ hui⁹ alitis uita magni cõuerſionẽ ãni fieri ꝓdit idem Manilius. Iterũꝗ ſignificatiões tẽpeſtatũ & ſyderũ eodẽ reuerti. Hoc aũt circa meridiẽ ĩcipere. Quo die ſignũ arietis ſol intrauerit. Et fuiſſe eius cõuerſionis ãnũ ꝓdẽte ſe: P. Licinio. M. Cornelio conſ. ducẽteſimũ q̃ntũdecimũ. Cornelius Valerianus phœnicẽ deuolauiſſe ĩ ægyptũ tradit. Q. Plautio Sex. Papinio cõſ. Allatũꝗ eẽ ĩ urbẽ Claudii prĩcipis cẽſura ãno urbis. d. ccc. & ĩ comitio ꝓpoſitũ. Quod actis teſtatũ ẽ. Sed quæ falſa eẽ nemo dubitaret.

De aquilis. Ca. III.

Ex iis quas nouimus aquilæ maximus honos: maxima & uis. Sex earũ genera. Melænætos a græcis dicta. eadẽꝗ ualaria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricans. Sola aquilarum fœtus ſuos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola ſine clangore ſine murmuratiõe. Cõuerſatur autẽ in mõtibus. Secũdi generis pigardus in oppidis & in campis albicante cauda. Tertii morphnos: quã Homerus & percnon uocat: aliqui & plancum & anatariam: ſecunda magnitudine & ui: huicꝗ uita circa lacus. Phœmonoe. Apollinis dicta filia dentes ei eſſe prodidit: mutæ alias carenti lingua. Eandẽꝗ aquilarum nigerrimam prominentiore cauda. Conſenſit & Boetius. ingenium eſt ei teſtudines raptas frangere e ſublimi iaciendo. Quæ ſors interemit poetam Aeſchylum. prædictam fatis (ut ferũt) ei⁹ diei ruinam ſecura cæli fide cauentem. Item quarti generis eſt percepterus: eadem moratur per lacus: uulturina ſpecie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: ſed imbellis & degener: utpote quã uerberet coruus: Eadem ieiunæ ſemper auiditatis: & querulæ murmurationis. Sola aquilarum exanima fert corpora. Cæteræ cum occidere conſidunt. Hæc facit ut quintum genus gneſiõ uocetur: uelut uerum ſolũꝗ ĩcorruptæ originis: media magnitudine: colore ſubrutilo: rarum conſpectu. Supereſt halietus clariſſima oculorum acie: librans ex alto ſeſe: uiſoꝗ in mari piſce præceps in mari ruens: & diſcuſſis pectore aquis rapiẽs. Illa quam tertiã diximus circa ſtagna aquaticas aues ãpetit: mergentes ſe ſubinde: donec ſopitas laſſataſꝗ rapiat. Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorum tendente: maxime ſi cõdenſa harundo ſit. Aquila in deiectõ abigente ãlio: & cũ ãppetit in lacus cadente: umbraꝗ ſuam nanti ſub aqua a littore oſtendente. Rurſus aue in diuerſa & ubi minime ſe credat ſpectari emergente. Hæc cauſa eſt gregatĩ auibus natandi: quia plures ſimul non infeſtantur: reſpſu pẽnarum hoſtem occæcantes. Sæpe & aquilæ ipſæ nõ tolerãtes pondus ãpprehenſũ una merguntur. Halietus tantum implumes etiãnum pullos ſuos percutiẽs ſubinde cogit auerſos intueri ſolis radios: & ſi cõniuẽtem flentẽꝗ animaduertit: præcipitat e nido uelut adulterinum & degenerem. Illum cuius acies firma contraſteterit: educat Halieti ſuũ genus non habent: ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſcuntur. Id quidem quod ex iis natum

eſt in oſſifragis genus habet:& quibus uultures progenerantur minores.Et ex iis magni qui omnino non generant.Quidam adiiciunt genus aquile:quam barbatam uocant:thuſci uero oſſifragam:tribus primis & quinto.aquilarum generi medificatur.Nido lapis ætites quem aliqui dixere gagiten:ad multa remedia utilis:nihil igne deperdens.Eſt autem lapis iſte prægnans:intus cum quatias alio uelut in utero ſonante.Sed uis illa medica non niſi ī nido direptis.Nidificant in petris & arboribus.Pariunt oua terna.Excludunt pullos binos uiſi ſunt & tres aliquando.Alterum expellunt tedio nutriendi.Quippe eo tempore ipſis cibum negauit natura proſpitiens:ne omnium ferarum fœtus raperetur. Vngues quoq; earum inuertuntur diebus iis.Albeſcunt inedia pennæ:ut merito partus ſuos oderit.Sed eiectos ab iis cognatum genus oſſifragi excipiũt:& educant cum ſuis.Verũ adultos quoq; perſequitur parens:& longe fugat æmulos ſcilicet rapinæ.Et alioquin unum par aquilarũ magno ad populandum tractu ut ſatietur indiget.Determinant ergo ſpatia:nec in proxīo prædantur.Rapta non protinus ferunt:ſed primo deponunt:expartaq; pondus tũc demũ habeunt.Oppetunt non ſenio nec ægritudine:ſed fame:in tantum ſuperiore accreſcente roſtro.ut aduncitas aperiri non queat.A meridiano autem tempore operantur:& uolant. Prioribus horis diei donec impleantur hominũ conuentu fora ignauæ ſedent.Aquilarum pene mixtas reliquarum auium pennas deuorant.Negant unq̃ ſolam hanc alitem fulmīe exanimatam.Ideo armigeram Ioui conſuetudo iudicauit.

Quando legionum ſigna eſſe cœperint. Ca. IIII.

ROmanis eam legionibus C.Marius in ſecundo conſulatu ſuo proprie dicauit.Erat & antea prima cum quattuor aliis:lupis:minotauris:equis:apris:quæ:ſingulos ordines anteibant.Paucis ante annis ſola in acie portari cœperat:reliqua in caſtris relinquebantur.Marius in totum ea abdicauit.Ex eo notatum non fere apud legiones unq̃ hybernatum eſſe in caſtris ubi aquilarum non ſit iugum.Primo & ſecundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina:ſed etiam cum ceruis prœlia.Multum puluerem uolutatu collectũ inſidens cornibus excutit in oculos:pēnis ora uerberans:donec præcipitet ī rupes.Nec unus hoſtis illi ſatis eſt.Acrior eſt cum dracone pugna:multoq; magis anceps etiam ſi in ære.Oua hic conſectatur aquilæ auiditate malefica.At illa ob hoc rapit ubicũq; uiſum.Ille multiplici nexu alas ligat:ita ſe implicans ut ſimul decidat.

Mirum de aquila. Ca. V.

ESt percelebris apud ſeſton urbe aquilæ gloria.Educatam a uirgīe retuliſſe gratiam aues primo mox deinde uenatus aggerentē.Defuncta poſtremo in rogũ accenſum eius inieciſſe ſeſe:& ſimul cõflagraſſe.Quā ob cauſā īcolæ quod uocant herōū ī eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis:quoniam illi deo ales aſcribitur.

De uulturibus. Ca. VI.

VVlturũ pualent nigri.Nidos nemo attigit.Ideo etiā fuere qui putarent illos ex aduerſo orbe aduolare falſo.Nidificant.n.ī excelſiſſimis rupibus.Fœtus quidē ſæpe cernuntur fere bini.Vmbritius aruſpicum in noſtro æuo peritiſſimus pere tradit oua.xiii.Vno ex iis:reliqua oua nidumq; luſtrare:mox abiicere.triduo autem ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura ſunt.

De ſanquale. Ca. VII.

SAnqualem auem atq; īmuſulum augures romani magnæ quæſtioni habent Immuſulum aliqui uulturis pullum arbitrantur eſſe:& ſanqualem oſſifragam.Maſſurius ſanqualem oſſifragam dicit eſſe.Immuſulum autē populum aquile priuſquā albicet cauda.Quidam poſt mutium augurem uiſos non eſſe romæ confirmauere.Ego (quod ueriſimilius eſt)in deſidia rerum omniũ non arbitror agnitos.

De accipitribus. Ca. VIII.

ACcipitrum genera.xvi:inuenimus.Ex iis circõ claudum altero pede proſperimi augurii nuptialibus negotiis & pecuariæ rei.Triorchē a numero teſtium cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit.Buteonem hunc appellant romani Familia et ex eo cognominata cum proſpero auſpicio in ducis naui ſediſſet.Eſalō græci uocant:qui ſolus omni tempore apparet.Cæteri hyeme abeunt.Diſtinctio generum ex auiditate.Alii non niſi ex terra rapiunt auem.Alii non niſi circa arbores uolitantem.Alii ſedentem ſublimi.Aliqui uolantē in aperto.Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula:uiſoq; conſidũt:uel

ſubuolant:contra naturam eius auxiliantes ſibi:ī inſula africæ cerno in oceano.Accipitres totius maſſiliæ humi fœtificant:nec alibi naſcuntur illis aſſueti gentibus. In thraciæ parte ſuper amphipoliſm homines atq̨ accipitres ſocietate quadam aucupantur Hi ex ſiluis & harundinetis excitant aues:Illi ſuperuolantes deprimunt.Rurſus captas aucupes diuidūt cū iis.Traditum eſt miſſas in ſublime ibi excipere eos:& cum tempus ſit capturæ:clāgore ac uolatus genere inuitare ad occaſionē.Simile quiddam lupi apud mæotin paludem faciunt. Nam niſi partem a piſcantibus ſuā accepere:expanſa eorū retia lacerāt.Accipitres auiū nō edunt corda.Nocturnus accipiter cymindus uocatur:rarus etiam in ſiluis:interdiu minus cernens.Bellū interneciuū gerit cum aquila:coherenteſq̨ ſæpe prehenduntur.

¶De cocyce quæ a ſuo genere interimitur. ¶Ca. IX.

COcyx ex accipitre uidetur fieri:tempore anni figuram mutans:quoniam tunc non apparent reliqui:niſi perquā paucis diebus.Ipſeq̨ modico tempore æſtatis uiſus:nō cernitur poſtea.Eſt autem neq̨ aduncis unguibus ſolus accipitrum:nec capite ſimilis illis:neq̨ alio quā colore:ac rictū columbi potius.Quin abſumuntur ab accipitre:ſi quādo una apparuere.Sola omnium auis a ſuo genere interempta.Mutant autem & uocem. Procedit uere.Occultatur caniculæ ortu:ſemperq̨ parit in alienis nidis maxime palumbiū maiori ex parte ſingula oua:quod nulla alia auis:raro bina.Cauſa ſubiiciendi pullos putatur:ꝙ ſciat ſe inuiſam cunctis auibus Nam minuta quoq̨ infeſtant.Ita non fore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur ni fefellerit.Quare nullum facit nidū:alioqui trepidum animal. Educat ergo ſubditum adulterato fœta nixu.Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis.Itaq̨ pingueſcit & nitidus in ſe nutricē conuertit.Illa gaudet eius ſpecie:miraturq̨ ſeſe ipſam:ꝙ talem peperit.Suos comparatione eius dānat ut alienos:abſumiq̨ etiam ſe inſpectante patitur:donec corripit ipſam quoq̨ iam uolandi potens.Nulla tū auium ſuauitate carnis comparatur illi.

¶De miluis. ¶Ca. X.

MIlui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt.Notatum in iis rapaciſſimā & famelicā ſemp alitē nihil eſculēti rapere unq̄ ex funerū ferculis:nec olympiæ ex ara.Ac ne ferentium quidem manibus:niſi lugubri municipiorū imolātiū oſtento.Iidē uidentur artem gubernandi docuiſſe caudā flexibus:ī cælo monſtrante natura qđ opus eſſet in profundo.Milui & ipſi hybernis mēſibus latent:non tamē ante hyrundines abeuntes.Tradūtur autem & ſolſtitiis affici podagra.

¶Digeſtio auium per genera. ¶Ca. XI.

VOlucrum prima diſtinctio pedibus maxime conſtat.Aut enim aduncos ungues habent:aut digitos:aut palmipedum in genere ſunt:uti anſeres:& aquaticæ fere aues. Aduncos ungues habentia carne tantum ueſcuntur ex parte magna.

¶De inauſpicatis auibus cornice:coruis:bubone. ¶Ca. XII.

COrnices & alio pabulo.Vtq̨ duritiam nucis roſtro repugnantē uolātes ī altū ī ſaxa tegulas ue iaciūt iteꝝ ac ſæpius:donec q̄ſſatā pfringere queāt.Ipſa ales ē inauſpicatæ garrulitatis:a q̄buſdā tamē laudata.Ab arcturi ſydere ad hirūdinū aduētū notatur eā ī Mineruæ lucis tēpliſq̨ raro:alicubi oīo nō aſpici:ſicut athēis.Præterea ſola hæc ēt uolātes pullos aliquādiu paſcit.Inauſpicatiſſima fœtus tēpore:hoc ē poſt ſolſtitiū.Ceteræ omnes ex eodē genere pellūt nidis pullos:ac uolare cogūt:ſicut & corui:q & ipſi nō carne tātū alunt:ſed robuſtos quoq̨ fœtus ſuos fugāt lōgius.Itaq̨ paruis ī uicis nō plus bina cōiugia ſūt.Circa cranónē q̄dē theſaliæ ſingula ppetuo.Genitores ſoboli loco cedūt.Diuerſa ī hac & ſupradicta alite q̄dā.Corui āte ſolſtitiū generāt.Itē egreſcunt ſexagenis diebus:ſiti maxīe āteq̄ fici coquātur autūno.Cornix ab eo tēpore corripit morbo.Corui pariūt cū plurimū q̄nos.Ore eos parere aut coire uulgus arbitrat.Ideoq̨ grauidas ſi ederint coruinum ouū p os ptū reddere:atq̨ in totū difficulter parere:ſi tecto īferant.Ariſtoteles negat.Nō hercule magis q̄ ī egypto ibim.Sed illam exoſculationē q ſæpe cernit:qualē ī colūbis eſſe. Corui īauſpiciis ſoli uidet ītellectū habere ſignificationū ſuaꝝ.Nā cū mediæ hoſpites occiſi ſūt:oēs e pelopōeſo & attica regiōe uolauerūt.Peſſima eorū ſignificatio cū glutiūt uocē uelut ſtrāgulati.Vncos ungues & nocturnæ aues habent:ut noctue:bubo:ululæ.Oīm hoꝝ hebetes īterdiu oculi.Bubo funebris & maxīe abominatus publicis pcipue auſpitiis. Deſerta īcolit:nec tātū deſolata ſed dira etiā & īacceſſa.Noctis Mōſtrū:nec cātu aliquo uocali:ſed gemitu.Itaq̨ ī urbibus aut oīo ī luce uiſus diꝝ oſtētū ē.Priuatorū domibus ī ſidē

tẽ plurimũ ſcio nõ fuiſſe feralẽ. Volat nunq̃ quolibet: ſed tranſuerſus aufert. Capitolii cellã ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro. L. Pediano conſ. ꝑpter quod nonis martiis urbs luſtrata eſt eo anno.

¶ De incendiaria aue. ¶ Ca. XIII.

INauſpicata ẽ & ĩcendiaria auiſ: ꝑpter q̃ ſæpenumero luſtratã urbẽ ĩ ãnalibus ĩuenimus ſicut L. Craſſo C. Mario conſ. Quo ãno & bubone uiſo luſtrata eſt. Quæ ſit auis ea nec reperiť nec tradiť. Quidã ita ĩterpræťanť ĩcendiariã eẽ q̃cũq; apparuerit carbonẽ ferens ex aris uel altaribus. Alii ſpiturnicem eam uocant: Sed hæc ipſa quæ eẽt inter aues: qui ſe ſcire diceret nõ inueni.

¶ De cliuina. ¶ Ca. XIIII.

CLiuinã quoq; auẽ ab antiquis noĩatam aĩaduerto ignorari. Quidã clamatoriam dicunt. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium ſubis appellatur auis: quæ aquilarũ oua frangat.

¶ De auibus incognitis. ¶ Ca. XV.

SVnt præterea cõplura genera depicta in hetruſca diſciplina ſæculis nõ uiſa: q̃ nũc defeciſſe mirũ eſt: cũ abundẽt etiam quæ gula humana populatur.

¶ De auibus nocturnis. ¶ Ca. XVI.

EX ternorũ de auguriis peritiſſime ſcripſiſſe illapſas noĩe putatur. Is tradit noctuã bubonẽ picũ arbores cauantẽ: trogonẽ cornicẽ a cauda de ouo exire. quoniã põdere capitum peruerſa oua poſteriorem partẽ corporum fouendam matri. applicẽt.

¶ De noctuis. ¶ Ca. XVII.

NOctuarũ contra aues ſolers dimicatio. Maiore circũdatæ multitudine reſupĩe pedibus repugnãt: collectæq; ĩ arcũ roſtro & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodã naturæ. bellũq; partiť. Noctuas ſexagenis diebus hyemis cubare & nouẽ uoces habere. tradit Nigidius.

¶ De pico martio. ¶ Ca. XVIII.

SVnt & paruæ aues uncorũ unguiũ. ut picus martius cognomine inſignes & in auſpitiis magnæ. Quo in genere arborũ cauatores ſcandẽtes in ſubrectũ feliũ mõ Illi uero & ſupini percuſſi corticis ſono pabulum ſubeſſe intelligunt. Pullos in cauis educãt auiũ ſoli. Adactus cauernis eoꝝ a paſtore cuneus: admota q̃dã herba ab iis elãbi crediť uulgo Trebius auctor ẽ clauũ uel cuneũ adactũ quãta ui libeat ĩ arbores: ĩ q̃bus nidũ habeat ſtatĩ exilire cũ crepitu arboris: cũ inſederit clauo aut cuneo Ipſi prĩcipales latio ſunt ĩ auguriis a regẽ q̃ nomẽ huic aui dedit. Vnũ eorũ præſcitũ trãſire nõ queo. In capite ꝑtoris urbani. L. Tuberonis ĩ foro iura ꝓ tribunali redentis ſedit ita placide ut mãu appræhẽderet. Reſpõdere uates: exitũ ĩperio portẽdi ſi dimitteret. At ſi exanimaretur: ꝑtori. Et ille auẽ ꝑtinꝰ cõcerpſit. Nec multo poſt ĩpleuit ꝓdigiũ. Veſcũť & glãde ĩ hoc genere: pomiſq; multæ: ſed quæ carne tantũ nõ uiuunt. Excepto miluo: quod ipſum ĩ auguriis dirũ eſt.

¶ De uncos ungues habentibus & digytos. ¶ Ca. XIX.

VNcos ungues habẽtes oĩo nõ cõgregãť: & ſibi quoq; ꝓdãtur. Sũt aũt oẽſ fere altiuolæ ꝑter nocturnas & magis maiores. Oĩbus q̃bus alæ grandes: corpus exiguũ. Ambulãt difficulter. In petris raro cõſiſtũt curuatura unguiũ ꝓhibẽte. Nũc de ſecũdo ordine dicamus: qui ĩ duas diuidiť ſpecies: oſcines & alites. Illarũ generi cãtus oris: his magnitudo differentiã dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

¶ De pauonibus: & quis eos primus comederit. ¶ Ca. XX.

IN his Pauonũ genus cũ formam tum intellectũ eius & gloriam geminantes. Laudatus expandit colores aduerſo maxime ſole: quia ſic fulgentius radiat. Simul umbræ quoſdã repercuſſus cæteris qui in opaco clarius micant. Cõcaua querit caudã Omneſq; in aceruũ contrahit pennarum quos ſpectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus amiſſa cũ foliis arborũ: donec renaſcať iterũ cũ flore: pudibundus ac mœrens q̃rit latebram. Viuit annis. xxv. Colores ĩcipit fundere in trimatu. Ab auctoribus nõ glorioſum tantũ animal tradiť: ſed & maliuolum: ſicut anſerũ ũerecũdũ. Quoniã has quoq; quidã addiderũt notas ĩ his: haud ꝓbatas mihi. Pauonẽ cibi gratia romæ primus occidit orator. Hortenſius adiiciali cœna ſacerdotii. Saginare primus inſtituit circa nouiſſimũ piraticum bellum. M. Aufidius Luero: exq; eo q̃ſtu redditus is ſeſtertium ſexagena milia habuit.

¶ De gallis & q̃uo caſtrentur: & de gallinaceo locuto. ¶ Ca. XXI.

PRoxime gloriam ſentiunt & hi noſtri uigiles nocturni: quos excitandis ĩ opera mortalibus rumpendoq; ſonno natura genuit. Norunt ſydera: & ternas diſtingunt horas interdiu cantu. Cũ ſole eunt cubitũ. Quartaq; caſtrẽſi uigilia ad curas laborẽq;

reuocât.Nec ſolis ortũ incautis patiũtur obrepe.Dieꝫ ueniẽtẽ nũciant cantu. Ipſum uero
cantũ plauſu laterũ.Imperitât ſuo generi:& regnũ in quacũꝫ ſunt domo exercẽt. Dimica
tione parit hoc quoꝫ inter ipſos:uelut iõ tæla agnatã cruribus ſuis intelligẽtes. Nec finis
ſæpe cõmorientibus.Quod ſi palma cõtingit:ſtatim in uictoria canũt:ſeꝫ ipſi principes te
ſtantur.Victus occultat ſilens:ægreꝫ ſeruitiũ patit.Et plebs.tñ æque ſupba gradit : ardua
ceruice:criſtis celſa.Cælũꝫ ſolũ uolucrũ aſpicit crebro.In ſublime quoꝫ caudã falcatã eri
gens.Itaꝫ terrori ſunt etiã leonibus generoſiſſimis ferarũ.Iam ex his quidã ad bella tantũ
& prœlia aſſidua naſcũtur:quibus etiam patrias nobilitarũt:rhodũ ac tanagrã.Secũdus eſt
honos habitus melicis & chalcidicis: ut plane dignæ aliti tñ honoris pbeat romana purpu
ra.Horũ ſunt tripudia ſolliſtima.Hi magiſtratus noſtros quottidie regũt:domoſꝫ ipſi ſu
ãs claudũt:aut reſerãt. Hi faſces romanos impellunt aut retinẽt.Iubẽt acies aut prohibẽt.
Victoriã oĩum toto orbe partarũ auſpices.Hi maximo terrarũ ĩperio ĩperitãt.Ex iis etiã fi
bræ ſunt:quæ haud aliter q̃ optimæ uictimæ diis gratæ.Habẽt oſtẽta ex ſe & pposteri eo
rũꝫ ueſpertiniꝫ cantus.Nãꝫ totis noctibus canendo boetiis nobilẽ illã aduerſus lacede
monios pſagiuere uictoriã.Ita cõiecta ĩterpretatione:quoniã uicta ales illa nõ caneret. De
ſinũt canere caſtrati. Quod duob⁹ fit modis:lũbis aduſtis candẽte:ferro:aut imis crurib⁹
Mox ulcere oblito figulina creta.Facilius ita pingueſcũt.Pergami oĩbus annis ſpectaculũ
gallorũ publice editur ceu gladiatorũ.Inuenitur in annalibus in ariminenſi agro.M.Lepi
do.Q.Catulo conſ.in uilla Galerii locutum gallinaceũ ſemel quod equidem ſciam.

De anſeribus & quis primus iecur anſerinum comederit:& de adipe anſerino comage
no. Ca. XXII.

EST & anſeri uigil cura capitolio teſtata defenſo:per id tempus canũ ſilentio prodi
tis rebus.Quã ob rem cibaria anſerũ cenſores in primis locant.Quin & fama amo
ris.Argis dilecta forma pueri nomine oléni:& Glauces Ptolemeo regi cithara ca
nẽtis quã eodem tpe & aries amaſſe proditur. Poteſt & ſapiẽtiæ uideri intellectus iis eſſe:
ita comes perpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dicitur:nuſq̃ ab eo nõ in publico non in
balneis:nõ noctu:nõ interdiu digreſſum.Noſtri ſapientiores qui eos iecoris bonitate no
uere.Fartilibus in magnã amplitudinem creſcit:exemptũ quoꝫ lacte mulſo augetur.Nec
ſine cauſa in queſtione eſt.Quis primus tantũ bonũ inuenerit.Scipio an.Metellus uir cõ
ſularis an.M.Eeſſius eadẽ ætate eques ro.Sed(quod conſtat)Meſſalinus cotta Cotta Meſ
ſalæ oratoris filius palmas pedũ ex iis torrere:atꝫ pattinis cũ gallinaceorũ criſtis condire
repperit.Tribuetur enĩ a me culinis cuiuſꝫ palma:cum fide.Mirũ in hac alite: ex hurinis
romã pedibus uenere.Feſſi proferuntur ad primos.Ita cæteri ſtipatione naturali propellũt
eos.Candidorũ alterũ uectigal in pluma.Vellũtur quibuſdẽ locis bis anno. Rurſus plumi
geri ueſtiuntur:molliorꝫ quæ corpori quã proxima.Eæ germania laudatiſſimæ. Candidi
ibi uerũ minores:gangæ uocãtur.Præciũ plumæ eorũ in libras denarii quini.Et inde crimi
na plerũꝫ auxiliarum præfectis a uigili ſtatione ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis.
Eoꝫ deliciæ proceſſere:ut ſine hoc inſtrumento durare iam ne uirorũ quidẽ ceruices poſ
ſint.Aliud repperit ſyriæ pars quæ comagene uocatur.Adipe eorũ in uaſe æreo cũ cina
mo niue multa obrutũ:ac rigore gelido maceratũ ad uſum præclari medicaminis : quod
ab gente dicit comagenũ.Anſerum generis ſunt penolopes:& quibus lautiores epulas nõ
nouit britãnia chenalopeces fere anſere minores.Decet & erythrotaonas ſuus nitor : abſo
lutaꝫ nigritia:in ſuperciliis cocci rubor.Alterũ eorũ genus uulturũ magnitudinẽ exce
dit:quorũ & colorem reddit.Nec ulla auis excepto ſtrutio camelo maius corpore implens
põdus in tantũ aucta ut in terra quoꝫ ĩmobilis prehẽdatur.Gignũt eos alpes: & ſeptẽtrio
nalis regio.In auiariis ſaporẽ perdũt.Moriũtur contumatia ſpiritu reuocato. Proxime eis
ſunt quas hiſpania aues tardas appellat:græci otidas:dãnatas in cibis.Emiſſa enĩ oſſib⁹ me
dulla odoris tedium exemplo ſequitur.

De gruibus ciconiis oloribus & pere
grinis auibus. & coturnicibus de glotte. Ca. XXIII.

INducias habet gẽs pygmeorũ abſeſſu gruũ(ut diximus)cũ iis dimicãtiũ.Immenſus
eſt tractus quo ueniũt ſi quis reputet amari eco. Quãdo proficiſcũtur cõſentiunt
Volant ad proſpitiendũ alte. Ducem quem ſequãtur eligunt. In extremo agmine
per uices qui acclament diſpoſitos habẽt:& qui gregem uoce contineant. Excubias habẽt
nocturnis temporibus lapillum pede ſuſtinentes: qui laſſatis ſõno decidãs indiligentiam

ſõno coarguat. Cætere dormiũt capite ſubter alã cõdito alternis pedibus inſiſtẽtes. Dux
erecto ꝓuidet collo: ac ꝑdicit. Eæ eædẽ mãſuefactæ laſciuiũt: gyroſq́ quoſdã indecoro cur-
ſu uel ſingulæ pagũt. Certũ eſt põtũ trãſuolaturas primũ oĩum anguſtias petere iter duo
ꝓmõtoria criumetopũ & carãben. Mox ſaburra ſtabiliri. Cũ mediũ trãſierit: abiici lapillos
e pedibus. Cũ attingerint cõtinẽtẽ: & e gutturæ harenã. Cornelius nepos qui Diui Augu-
ſti principatu obiit cũ ſcriberet turdos pauloante cœptos ſaginari: addidit ciconias magis
placere q̃ grues: cũ hæc nũc ales inter primas expetatur: illã nemo uelit tetigiſſe. Ciconiæ
quo nã e loco ueniãt. aut quo ſe referãt incõpertũ adhuc eſt. E lõginq́ uenire nõ dubiũ eo
dem quo grues mõ. Illas hyemis: has eſtatis aduenas. Abituræ cõgregãtur in loco certo: co
mitateq́ ſic: ut nulla ſui generis relinquat̃ niſi captiua & ſerua ceu lege prædicta die rece-
dunt. Nemo uidit agmẽ diſcedẽtiũ: cũ diſceſſurũ appareat: nec uenire: ſed ueniſſe cernim⁹
Vtrũq́ nocturnis fit tꝑibus & q̃uis ultra citraue ꝑuolẽt: nunq̃ tñ aduenifſe uſq̃: niſi noctu
exiſtimant. Pithõnis comẽ uocãt in aſia patẽtibus cãpis ubi cõgregatæ inter ſe cõmurmu-
rant. Eã deniq́ quæ nouiſſimo adueuit lacerãt: atq́ ita abeunt. Notatũ poſt idus auguſtas
nõ temere uiſas ibi. Sũt qui ciconiis nõ ineſſe linguas cõfirment. Honos iis ſerpẽtiũ exitiõ
rãtus: ut in theſſalia capitalẽ fuerit occidiſſe: eadẽ legibus pœna: quæ in homicida. Simili an
ſeres quoq́ & olores rõne cõmeãt. Sed hoꝝ uolat⁹ cernit̃: liburnicarũ more roſtrato ĩpetu
ferũtur: facilius ita fidẽtes aera: q̃ ſi recta frõte ĩpellerẽt: a tergo ſenſĩ dilatãte ſe cuneo por
rigit̃ agmẽ. largeq́ ĩpellẽti ꝓbetur auræ. Colla imponũt ꝓcedẽtibus. Feſſos duces ad ter-
ga recipiũt. Ciconiæ nidos repetũt. Genetricũ ſenectã inuicẽ educãt. Oloꝝ morte narratur
flebilis cantus falſis (ut arbitror) aliquot experimẽtis. Idẽ mutua carne ueſcũtur inter ſe. ue
rũ hæc cõmeantium per maria terraſq́ ꝑegrinatio non patit̃ differri minores quoq́: q̃bus eſt
natura ſimilis. Vtrũq́ eni ſupradictas magnitudo & uires corporũ inuitare uideri poſſunt.
Coturnices etiã ſemꝑ anteueniũt q̃ grues Parua auis: & cũ ad nos uenit terreſtris potius q̃
ſublimis. Aduolãt & eæ ſimili modo nõ ſine ꝑiculo nauigãtiũ: cũ appropinquauere terris.
Quippe uelis ſæpe incidũt: & hoc ſemper noctu: mergũtq́ nauigia. Intereſt iis per hoſpitia
certa. Auſtro nõ uolãt humido .ſ. & grauiore uẽto. Aura tñ uehi uolũt: ꝓpter põdus cor-
porũ: uireſq́ paruas. Hinc uolantiũ illa conqueſtio labore expꝛeſſa. Aquilone ergo maxime
uolãt ortygometra duce. Primã earũ terre appropinquãtẽ accipiter rapit. Et ſemper hĩc re-
meantes comitatum ſollicitant. Abeũtq́ una per ſua ſigna glottis & ottus & cenchramus.
Glottis per longã exerit linguã unde ei nomẽ. Hãc in initio blãdita peregrinatione auide
ꝓuectã pænitentia in uolatu cũ labore ſcilicet ſubit. Reuerti incomitatã piget: & ſequi: nec
unq̃ plus uno die peragit. In proximo hoſpitio deſerit. Verũ inuenitur alia: antecedẽte an
no relicta. Simili mõ in ſingulos dies. Cenchramus perſeuerantior feſtinat etiã ꝑuenire ad
expetitas ſibi terras. Itaq́ noctibus is eas excitat: admonetq́ itineris. Otus bubone minor
eſt: noctuis maior: auribus plumeis eminẽtibus: unde & nomẽ illi. Quidã latine aſionẽ uo-
cant. Imitatrix alias auis ac paraſita: & quodã genere ſaltatrix. Capitur aut difficulter no-
ctuæ: intẽta in aliquo circũeunte alio. Quod ſi uentus agmẽ aduerſo flatu cœpit inhibere
ponduſculis lapidũ apprehẽſis aut gutture harena repleto ſtabilitæ uolant. Coturnicibus
ueneni ſemẽ gratiſſimus cibus. Quã ob cauſam eas dãnauere menſis. Simulq́ comitialem
propter morbum deſpui ſuetum: quem ſolæ animalium ſentiunt præter hominem.

De hirundinibus: merulis: turdis: & ſturnis: turturibus & palumbis. Ca. XXIIII.

ABeunt & hirũdines hybernis mẽſibus ſola carne ueſcẽs auis: ex iis quæ adũcos un-
gues nõ habent: ſed in uicina abeunt: africos ſecutæ montiũ receſſus. Inuẽtæq́ iam
ſunt ibi nudæ atq́ deplumes. Thebarũ tecta ſubire negant̃. quoniã urbs illa ſæpi-
us capta ſit. Nec biziæ in thracia ꝓpter ſcelera Terei. Cecina uolteranus equeſtris ordinis
quadrigarũ dñs cõpræhẽſas in urbẽ ſecũ afferẽs uictoriæ nũcias amicis mittebat: in eundẽ
nidũ remittẽtes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus ſuis: cũ obſide-
retur præſidiũ romanũ a liguſtinis hirũdinẽ a pullis ad ſe cum epiſtola allatã: ut lino ad pe-
dem eius alligato nodis ſignificaret quottidie adueniente auxilio eruptio fieri deberet.
Abeũt & merulæ turdiq́ & ſturni ſimili mõ in uicina. Sed ii plumã nõ amittũt: nec occul-
tantur niſi ſpe cibi: quo hybernũ pabulũ petãt. Itaq́ in germania hyeme maxime turdi cer
nunt̃. Vere turtur occultat̃: pẽnaſq́ amittit. Abeũt & palũbes quo nã & in iis incertũ. Stur-
noꝝ generi ꝓpriũ cateruati uolare & quodã pilæ orbe circũagi: oĩb⁹ ĩ mediũ agmẽ tẽdẽtib⁹

Volucrũ ſoli hirũdini flexuoſi uolatus: uelox celeritas: quibus ex cauſis neq̃ rapinæ cæterarũ alitũ obnoxia eſt. Eadẽ demũ ſola auiũ non niſi uolatu paſcitur.

Quæ auium perẽnes: quæ ſemeſtres: quæ trimeſtres. Ca. XXV.

TEmporum magna differẽtia auibus. Perẽnes ut columbæ. Semeſtres ut hyrũdines. Trimeſtres ut turdi: & turtures: & quæ cũ fœtũ eduxere abeũt: ut galguli: upupe.

De auibus mira. Ca. XXVI.

AVctores ſunt oĩbus annis aduolare iliũ ex æthiopia aues & cõfligere ad Mẽnonis ſepulchrũ quas ob id mẽnónidas uocãt. Hoc idẽ qnto quoq̃ anno facere eas in æthiopia circa regiã Mẽnonis exploratũ ſibi Cremutius tradit. ſimili modo pugnãt meleagrides in boetia. africæ: hoc eſt gallinarũ genus gibberũ: uariis ſparſum plumis: quæ nouiſſimæ ſunt peregrinarum auiũ in menſas receptæ propter ingratũ uirus. Verũ meleagri tumulus nobiles eas fecit. De auibus ſeleucidibus. Ca. XXVII.

SEleucides aues uocãtur: quarũ aduẽtũ ab ioue p̃cib⁹ ĩpetrãt caſini mõtis ĩcolæ fruges eorũ locuſtis uaſtãtibus. Nec unde ueniãt: quo ue abeãt cõp̃ertũ: nunq̃ cõſpectis niſi cũ præſidio carũ indigeẽt. De ibi. Ca. XXVIII.

INuocãt & ægyptii ibes ſuas contra ſerpẽtiũ aduentum. Et cyrenaici Achorem deum muſcarum multitudine peſtilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̃ litatũ eſt illi deo.

Quæ aues in qbus locis nõ ſunt: & quæ mutãt colorẽ & uocẽ & luſiniis. Ca. XXIX.

SEd in receſſu auiũ & noctuæ paucis diebus latere tradũtur. Quarũ genus in creta inſula nõ eſt: & etiã ſi qua inuecta ſit emorit̃. Nã hæc quoq̃ mira naturæ differẽtia. Alia aliis locis negat: tanq̃ genera frugũ fruticũue: ſic & animaliũ nõ naſci: tranſlatitiorũq̃ inuecta mori. Mirũ qdẽ eſt illud unius generis alti aduerſum. Quæ nã eſt iis naturæ inuidia: aut qui terrarũ dicati auibus termini. Rhodus aquilã nõ habet. Tranſpadana italia iuxta alpes lariũ lacum appellat amœnum arbuſto agrũ: Ad quẽ cyconiæ nõ trãſmeant. Sicuti nec octauũ circa lapidem ab eo. Immẽſa alioquin finitimo inſubrũ tractu examina: graculorum monedularum: cui ſoli aui furacitas auri argentiq̃ præcipuæ mira eſt. Picus martius in tarẽtino agro negatur eſſe. Nuper & adhuc tamẽ rara ab apẽnino ad urbem uerſus cerni cœpere picarum genera quæ longa inſignes cauda uariæ appellantur. Propriũ iis caluescere oĩbus annis cũ ſeritur rapa. Perdices nõ tranſuolant boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in ponto inſula in qua ſepultus eſt Achilles infeſtat ſacratã ei ædẽ. In fidẽnate agro iuxta urbẽ ciconiæ nec nidũ faciũt. At in agrũ uolaterranũ palũbiũ uis e mari quot annis aduolat. Romæ in ædẽ Herculis in foro boario nec muſcæ nec canes intrant. Multa p̃terea ſimilia: quæ prudẽs ſubinde omitto in ſingulis generibus faſtidio parcens. Quippe cũ. Theophraſtus tradat inuectitias eſſe in aſia etiã colũbas: & pauones: & ceruos & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: fere mutãt colorẽ uocẽq̃ tẽpore anni ac repẽte fiũt alie. Quod in grãdiore alitũ genere grues tantũ. Eæ enim ſenectute nigreſcũt. Merula ex nigra ruteſcit. Canit æſtate: hyeme balbutit. circa ſolſtitium muta Roſtrum quoq̃ anniculis in ebur transfiguratur dũtaxat maribus. Turdis color æſtate circa collũ uarius: hyeme cõcolor. Luſciniis diebus ac noctibus cõtinuis quindecim garrulus ſine intermiſſu cãtus: denſante ſe frondiũ germine: non in nouiſſimũ digna miratu aue. Primũ tanta uox tã paruo in corpuſculo: tã pertinax ſpiritus. Deinde in una perfecta muſicæ ſciẽtia modulatus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu: trahitur in longum: nunc uariatur inflexo: nunc diſtinguitur conciſo: copulatur intorto: promittitur: reuocatur: infuſcatur ex inopinato. interdum & ſecũ ipſa murmurat: plenus grauis: acutus: creber: extentus: ubi uiſum eſt uibrãs: ſũmus medius: imus. Breuiterq̃ oĩa tã paruulis in faucibus: quæ tot exquiſitis tibiarũ tormẽtis ars hominũ excogitauit. Vt nõ ſit dubiũ hanc ſuauitatẽ p̃moſtratam efficaci auſpitio: cum in ore Sterſicori cecinit infantis. At ne quis dubitet artes eſſe plures ſingulis ſunt cantus: & non idem omnibus: ſed ſuus cuiq̃. Certant inter ſe. palamq̃ animoſa contentio eſt. Victa morte finit ſæpe uã ſpiritu prius deficiente quam cantu. Meditantur alie iuniores: uerſuſq̃ quos imitent accipiunt. Audit diſcipula intẽtiõe magna: & reddit: uicibuſq̃ reticẽt: Intelligatur emẽdatæ correctio: & in docẽte quædã repræhẽſio. Ergo ſeruorum illis præcia ſunt: & quidẽ ampliora quã quibus olim armigeri parabantur. Cãdidam ſcio inconditam: alioqn quod eſt prope inuſitatum ueniſſe: quæ Agrippinæ Claudii

prĩcipis cõiugi dono daret. Viſum iã ſæpe iuſſas canere cœpiſſe: & cũ ſymphonia alternaſſe: ſicut hoĩes reptos qui ſonũ earũ addita in trãſuerſas labias frõde arũdinea: quaſi foramine inſpirãtis linguæ: ut parua aliqua appoſita mora indiſcreta redderent ſimilitudine. Sed eæ tantæ tanq̃ artifices argutiæ a.xv. diebus paulatim deſinũt: nec ut fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas. Mox æſtu aucto in totum alia uox fit: nec mõdulata aut uaria. Mutat̃ & color. Poſtremo hyeme ipſa nõ cernit̃. Linguis earũ tenuitas illa prima nõ eſt: quæ cæteris auibus. Pariũt uere primo: cũ plurimũ ſena oua. Alia rõ ficedulis. Nã formã ſimul colorem q; mutãt hoc nomẽ nõ niſi autũno habẽt. poſtea melãcoryphi uocant̃. Sic & erithacus hyeme idem phœnicurus æſtate. Mutat & upupa: ut tradit Aeſchilus poeta. Obſcena alias paſtu auis. Criſta uiſenda plicatili: cõtrahẽs eã ſubrigẽſq; per lõgitudinẽ capitis. Oenãthæ q̃dẽ ẽt ſtatos latebræ dies habet: exoriẽte ſyrio occultata: ab occaſu eiuſdẽ ꝑdit. Quod mirenur ipſis diebus utrũq;. Chlorion quoq; qui totus eſt luteus: hyeme nõ uiſus circa ſolſticia ꝓcedit.

De merulis. Ca. XXX.

Merulæ circa cyllenem archadiæ nec uſq̃ aliubi candide naſcuntur. Ibis circa peluſium tantũ nigra eſt cæteris oĩbus locis candida.

Tempus auium genituræ. Ca. XXXI.

Oſcines ꝓter exceptas nõ temere fœt⁹ faciũt añ æq̃noctiũ uernũ: aut poſt autũnale. Ante ſolſtitiũ aũt dubios: poſt ſolſtitiũ uitales.

De halcyonibus: & diebus earum nauigabilibus & gauie: & reliquo aquticarum genere. Ca. XXXII.

Hoc maxime ſunt ĩſignes halcyones. Dies earũ partus qui maria quoq; nauigãt nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere: colore cyaneo ex parte maiore tantũ purpureis & candidis admixtis pẽnis: collo gracili ac ꝓcero. Alterũ genus earũ magnitudine diſtinguit̃ & cãtu. Minores in arũdinetis canũt. Halcionẽ uidere rariſſimũ eſt: nec niſi uergiliarũ occaſu: & circa ſolſtitia brumã ue naue aliquãdo circũuolata ſtatĩ in latebras abeuntẽ. Fœtificãt bruma qui dies halcyonides uocant̃: placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis partib⁹ eſt quidẽ mitius pelagus. Siculũ utiq; tractabile. Faciũt autẽ ſeptẽ ante brumã diebus nidos: & totidẽ ſequẽtibus pariũt. Nidi earũ admirationẽ habent: pilæ figura paulũ eminenti ore: per quã anguſto: grandiũ ſpõgiarũ ſimilitudine. Ferro intercidi nõ queũt. Fragũturq; ictu ualido: ut ſpuma arida maris. Nec unde cõfingantur. Putant ex ſpinis aculeatis. Piſcibus enim uiuunt. Subeũt & in amnes. Pariunt oua q̃na. Gauiæ in petris nidificant. Mergi in arboribus. Pariunt plurimũ terna. Sed gauiæ æſtate: mergi incipiente uere.

De diuerſitate nidificãtiũ auiũ argathylis cinnamulgis: & ꝑdicib⁹. Ca. XXXIII.

Halcyonũ nidi figura reliquarũ quoq; ſolertiæ nos admonet. Neq; alia parte ingenia auiũ magis admirãda. Hirũdines luto cõſtruũt: ſtramẽto roborãt. Si q̃ñ ĩopia eſt luti. madefactũ multa aqua pẽnis puluerẽ ſpargũt. ipm uero nidũ mollibus plumis flocciſq; cõſternũt tepefaciẽdis ouis: ſimul: ne durus ſit infantib⁹ pullis: in fœtu ſũma eq̃tate alternãt cibũ. Notabili mũditia egerũt excremẽta pullorũ. Adultioreſq; circũagi docẽt: & foras ſaturitatẽ emittere. Alterũ genus hirũdinũ eſt ruſticarũ & agreſtiũ quæ raro in domibus diuerſos figura: ſed eadẽ materia cõfigũt nidos: totos ſupinos: faucibus porrectis ĩ anguſtũ utero capaci. Mirũ quã apitia occultãdis habiles pullis & ſubſternẽdis molles. in ægypti heracleotico oſtio molẽ cõtinuatione nidorũ euagãti nilo inexpugnabilẽ opponunt ſtadii fere uni⁹ ſpatio: qđ humano ope ꝑfici nõ poſſet. In eadẽ ægypto iuxta oppidũ coptõ ĩſula eſt ſacra Iſidi: quã ne laceret amnis idẽ muniũt ope: ĩcipiẽtib⁹ uernis diebus paltea & ſtramẽto roſtro firmãtes cõtinuatis ꝑ triduũ noctib⁹ tanto labore: ut multas in ope emori cõſtet. Eaq; militia illis cũ anno redit ſemp. Tertiũ eſt earũ genus quæ ripas excauãt atq; ita in terrã fœtificãt. Harũ pulli ad cinerẽ ambuſti mortifero fauciũ malo multiſq; aliũ morbis humani corporis medẽtur. Nõ faciunt hæ nidos. Migrantq; multis diebus ante ſi futurũ eſt ut auctus amnis attingãt: in genere uiteriparũ eſt: ut nidus ex muſco arido ita abſoluta ꝑfitiãt̃ pila: ut ĩueniri nõ poſſit additus. Argathylis appellat̃: eadẽ figura ex lino ĩtexẽs. Picorũ aliq̃s ſuſpẽdit̃ in ſurculo primis in ramis: cyathi mõ ut nulla. quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidẽ ipſos depẽdẽtes pedibus ſõnũ capere cõfirmãt quia tutiores ita ſe ſperant. Iam publicum quidem oĩum eſt tabulata ramorũ ſuſtinendo nido prouide eligere: cameraq; ab hymbri aut fronde protegere dẽſa. In arabia cinamulgus auis appella

tur. Cinami ſurculis nidificat. Plūbatis igitur eos ſagittis decutiūt īdigenæ mercis gratia
In ſcytis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle ſemp in cacuminib' ramoꝝ
ſuſpēſa. Picæ cū diligētius uiſū ab hoīe nidū ſenſere: oua trāſferūt alio. Hoc in his auib'
quarū dygiti nō ſit accomodati cōplectendis trāſferēdiſqꝫ ouis miro traditur mō. Namqꝫ
ſurculo ſup bina oua impoſito ac ferruminato alui glutino ſubdita ceruice medio æque
utrinqꝫ libra deportāt alio. Nec uero iis minor ſolertia: quæ cunabula in terra faciūt corpo
ris grauitate ꝓhibite ſublime petere. Merops uocat̃ genitores ſuos recōditos paſcens pal
lido ītus colorā pēnarū: ſupne cyaneo: priori ſubrutilo. Nidificat in ſpecu ſex pedū defoſ
ſa altitudine. Perdices ſpina & frutice ſic muniūt receptaculū: ut cōtra feras abūde uallen
tur. Ouis ſtragulū molle puluere cōtumulant: nec in quo loco pepere incubant. Neue cui
frequētior cōuerſatio ſit ſuſpecta: transferūt alio. Ille quidē & maritos ſuos fallunt: q̄m in
tēperantia libidinis frangunt earū oua: ne cubādo detineātur. Tunc inter ſe dimicāt mares
deſiderio fœminarū. Victū aiunt uenerē pati. Id qdē & coturnices. Trogus inqt & gallina
ceos aliquādo. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos iniri ꝓmiſcue. Capiun
tur quoqꝫ pugnacitate eiuſdē libidinis cōtra aucupis īdicē exeunte in prœliū duce toti'
gregis. Capto eo ꝓcedit alter: ac ſubinde ſinguli. Rurſus circa cōceptum fœmine capiūtur
contra aucupē fœmina exeunte: ut rixando abigat eū. Nec in aīali alio par opus libidinis.
Si cōtra mares ſteterint fœmine: aura ab hiis flāte ꝑgnātes fiunt. Hiantes aūt exerta līgua
ꝑ id tēpus æſtuāt: cōcipiūtqꝫ ſupuolātiū afflatu: ſæpe uoce tātū audita maſculi. Adeoqꝫ ui
cit libido etiā fœtus caritatē: ut illa furtim & in occulto incubās cū ſit fœmina aucupe acce
dente ad marē recanat: reuocetqꝫ: & ultro præbeat ſe libidini. Rabie quidē tāta ferūtur ut
in capite aucupātiū ſæpe cææ metu ſedeant. Si ad nidū is ceperit accedere procurrit ad pe
des eius fœta: prægrauē aut delūbē ſeſe ſimulans: ſubitoqꝫ in ꝓcurſu aut breui aliquo uo
latu cadit fracta aut ala: aut pedibus. Aut ꝓcurrit iterū iāiam præhenſurū effugiēs ſpe fru
ſtrans: donec in diuerſum abducat a nidis. Eadē iam pauore libera ac materna uocāte cura
in ſulco reſupina gleba ſe terra pedibus apprehenſa operit. Perdicū uita ad. xvi. annos du
rare exiſtimatur. ¶ De colunbis. ¶ Ca. XXXIIII.

Ab iis colūbarū geſta ſpectātur maxime ſimili rōne. Mores iidē. ſed pudicitia illis ꝓ
ma & neutri nota adulteria. Cōiugii fidē nō uiolāt cōmunēqꝫ ſeruāt domum. Niſi
celebs aut uidua domū nō relinqt. Et īperioſos mares ſubinde etiā iniquos ferunt
Quippe ſuſpitio eſt adulterii: quis natura nō ſit. Tūc plenū quærela guttur ſeuiqꝫ roſtro
ictus: mox in ſatiſfactiōe exoſculatio: & circa ueneris ꝓces crebis ꝑtedū orbibus adulatio.
Amor utriqꝫ ſobolis æqualis. Sæpe & ex hac cauſa caſtigatio pigrius intrante fœmina ad
pullos. Parturienti ſolatia & miniſteria ex mare. Pullis primo ſalſiorē terrā collectam gut
ture in ora inſpuunt: præparātes tempeſtiuitatem cibo. Propriū generis eius & turturum
cum bibant colla non reſupināre large bibere iumentorum modo.

¶ De palumbibus & differentia columbarum. ¶ Ca. XXXV.

Uiuere palūbes ad triceſimū annū: reliquos ad. xl. Ariſtoteles auctor eſt. Vno tamen
incōmodo unguiū: eodē & argumēto ſenectæ: qui citra ꝑnicīe recidūtur. Cantus oī
bus ſimilis atqꝫ idē: terno cōficit̃ uerſu: ꝑterq̄ in clauſulæ gemitu. Hyeme mutis
uere uocalibus. Nigidius putat cū oſa incubāt ſub tecto noīata: palumbem relinquere ni
dos. Pariūt autē poſt ſolſtitia. Colūbe & turtures octonis annis uiuunt.

¶ De paſſeribus. ¶ Ca. XXXVI.

Contra paſſeri minimū uitæ. cui ſalacitas par. Mares negātur anno diutius durare.
Argumēto quia nulla ueris initio appareat nigritudo in roſtro q̄ ab æſtate incipit
Fœminis lōgiuſculū ſpatiū. Verū colūbis ineſt qdā gloriæ itellectus. Noſſe credas ſuos co
lores: uarietatēqꝫ diſpoſitā: quæ etiā ex uolatu creduntur plaudere in cælo uarieqꝫ ſulcare.
Qua in oſtētatione ut uictæ præbētur accipitri īplicatis ſtrepitu pēnis: qui nō niſi ipſis ala
rū humeris elidit̃. Alioqn ſoluto uolatu multum uelociorē: ſpeculat̃ occultus fronde latro
& gaudētē in ipſa gloria rapit. ¶ De tinungulo. ¶ Ca. XXXVII.

Ob id cū iis habēda eſt auis quæ tinungulus uocat̃. Defendit enī illas terreqꝫ accipi
tres naturali potētia in tantū ut uiſum uocēqꝫ eius fugiant. Hac de cā præcipuus
colūbis amor eorū. Ferūtqꝫ ſi in quattuor angulis defodiant̃ in ollis nouis oblitis
nō mutare ſedē colūbas. Quod auro inſectis alarum articulis quæſiuere aliqui non aliter

innoxiis uulnerib⁹:multiuaga alioqn aue.Eſt enī ars illis inter ſe blādiri:& corrūpere alias furtoq; comitatiores reuerti.Qui & īternūciæ in rebus magnis fuere:& epiſtolas adnexas earū pedibus obſidione mutineſi in caſtra conſulū ꝑtulere.D.Bruto mittēte.Quid uallū & uigilū obſidio:atq; etiā retia amne prætenta ꝓfuere Atonio per cælū eūte nuncio? Et harum amore inſaniūt multi:ac ſup tecta exedificāt turres iꝫ nobilitateq; ſingularū & origines narrāt uetere iā exēplo.L.Axius eques romanus ante bellū ciuile pōpeianū denariis quadringentis ſingula paria uenditauit:ut.M.Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere. In cāpania grandiſſime ꝓuenire exiſtimatæ.Harū uolatus in reputationē cæterarū quoq; uolucrū nos īpellit.

De uolatu & inceſſu auiū. Ca. XXXVIII.

OMnibus aīalib⁹ reliqs certus & uniuſmodi & in ſuo cuiq; genere īceſſus eſt. Aues ſolæ uario meatu ferūtur & in terra & in aere.Ambulāt aliquæ ut cornices.Saliunt aliquæ ut paſſeres:merulæ.Currūt ut ꝑdices ruſticulæ.Ante ſe pedes iaciunt:ut ciconiæ & grues.Expandūt alas:pādēteſq; raro interuallo q̄tiūt. Aliæ crebrius : ſed & ꝑmas dūtaxat pēnas.Aliæ & tota latera pandunt.Quædā uero maiore ex parte cōpreſſis uolant. Percuſſoq; ſemel aliquæ & gemino ictu:aere ferunt:uelut incluſum eū ꝓmenſ. Iaculantur ſeſe in ſublime:in rectū:in ꝓnū:in pingui putes aliquas.Aut rurſus ab alto cadere has:illas ſalire. Anates ſolæ quæq; ſunt eiuſdē generis in ſublime ꝓtinus ſeſe tollūt : atq; e ueſtigio cælū petūt:& hoc etiā ex aqua.itaq; in foueas qbus feras uenamur delapſæ ſolæ euadunt. Vultur & fere grauiores niſi ex procurſu aut altiore tumulo īmiſſæ nō euolāt.Cauda tegūtur aliæ.Circūſpectāt aliæ.flectūtq; colla.Nōnullæ ueſcunt ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce nō uolant multæ.Aut ecōtrario ſemp in uolatu ſilent.Subrectæ: pronæ:obliquæ ī latera:ut ora.Quædā & reſupinæ ferūtur:ut ſi pariter cernātur: plura genera nō in eadem natura meare uideantur.

De apodibus. Ca. XXXIX.

PLurimū uolāt quæ apodes uocātur:quia careant uſu pedū.Ab aliis cypſeli appellātur hirūdinū ſpecie.Nidificant in ſcopulis. Hę ſunt quæ toto mari cernūtur. Nec unq̄ tā lōgo naues tā ꝙ cōtinuo curſu recedūt a terra : ut nō circūuolitēt eas apodes:Cætera genera reſidūt & ſiſtūt.His quies niſi in nido nulla.Aut pēdēt aut iacēt:& īgenia equæ uaria ad paſtū maxime.

De caprimulgis & plateis. Ca. XL.

CAprimulgi appellātur grādiores merule aſpectu:fures nocturni.Interdiu enī uiſu carēt.Intrāt paſtorꝫ ſtabula:caprarūq; uberibus aduolāt ſuctū ꝓpter lactis.Qua iniuria uber emoritur:capriſq; cæcitas quas ita mulſere oborit. Platea nominat aduolans ad eas:quæ ſe in mari mergūt:& capita illarū morſu corripiēs:donec capturā extorqueat.Eadē cū deuoratis ſe ipleuit cōchis.calore uētris coctas euomit:atq; ita ex hiis eſculenta legit teſtas excreans.

De ingeniis auium. Ca. XLI.

GAllinaribus gallinis & religio ineſt.Inhorreſcunt edito ouo:excutiūtq; ſeſe: & circūactæ purificant:aut feſtuca aliqua ſeſe & oua luſtrant.

De carduele & pſytaco & auibus quæ loquuntur. Ca. XLII.

MInimæ auiū carduēles īperata faciunt:nec uoce tantū: ſed pedibus & ore pro manibus.Eſt quæ boū mugitus imitet in arelatenſi agro taurus appellata: alioqn parua.Et quæ equorū quoq; hinnitus anthus:noīe herbæ pabulo aduentu eorū pulſa imitatur:ad hūc modū ulciſcēs.Super omnia humanas uoces reddunt pſytaci : & quidē ſermocinātes.India auē hanc mittit.Sitacē uocant:uiridē toto corpore torque tantum miniato in ceruice diſtinctam imperatores ſalutat:& quæ accipit uerba ꝓnūciat. In uino precipue laſciua.Capiti eius duritia eadē que roſtro.Hæc cū loqui diſcit ferreo uerberat radio.Nō ſentit aliter ictus.Cum deuolat roſtro ſe excipit.Illi innititur : leuioreq; ſe ita pedum infirmitati facit.Minor nobilitas:quia nō ex longinquo uenit:ſed expreſſior loquacitas certo generi picarū eſt.Adamāt uerba que loquūtur.Nec diſcūt tantum:ſed diligunt: meditanteſq; intra ſemet cura atq; cogitatione intentionem non occultant. Cōſtat emori uictas difficultate uerbi:ac niſi ſubinde eadem audiant:memoria falli:querenteſq; mirum in modū hylarari:ſi interim audierint id uerbū Nec uulgaris iis forma:quāuis nō ſpectanda.Satis illis decoris in ſpetie ſermonis humani eſt. Verum adiſcere alias negant poſſe : q̄ quæ ex genere earum ſunt:quæ glāde ueſcuntur. Et inter eas facilius quibus quini ſunt digyti in pedibus. Ac ne eas quidem ipſas primis duobus uitæ annis. Latior iis eſt lingua omnibus in ſuo cuiq; genere : quæ ſermonem imitantur humanum : quanq̄

id pene in oib⁹ cõtingit. Agrippina cõiunx Claudii Cæſaris turdũ habuit (quod nunq̃ ante) imitanté ſermones oium cũ hæc ꝓdéré. Habebát & Cæſares iuuenes ité ſturnũ. luſcinias greco atq; latino ſermone dociles. Præterea meditátes in dié & aſſidue noua loquentes lõgiore etiã cõtextu. Docétur ſecreto: & ubi nulla alia uox miſceat: aſſidéte qui crebro dicat: ea: quæ cõdita uelit adiſci aliquo bládiéte.

De coruorũ ítelligétia. Ca. XLIII.

REddat & coruis ſua gratia: indignatione quoq; populi ro. atteſtata nõ ſolũ conſcia. Tiberio principe: ex fœtu ſupra caſtorũ edé genitus pullus in oppoſitá ſutriná deuolauit: etiá religione cõmédatus officinæ dño. Is mature ſermoni aſſuefactus oibus matutinis euolans in roſtra. in forũ uerſus. Tiberiũ deinde Germanicũ & druſum Cæſares nominatim. mox tranſeunté populũ ro. ſalutabat. Poſtea ad tabernã remeás plurium annorũ aſſiduo officio meritus. Hunc ſiue æmulatione incitatus manceps proxime ſutrinæ: ſiue iracundia ſubita: ut uoluit uideri: excremẽti eius poſita calceis macula exanimauit: tanta plebei cõſternatione: ut primo pulſus ex ea regione: mox & interemptus ſit: funuſq; innumeris aliti celebratũ exequiis. Conſtratũ lectum ſuper æthiopũ duorũ humeros ꝓcedente tibicine: & coronis oium generũ ad rogũ uſq;: qui conſtructus dextra uiæ appiæ. ad ſecũdum lapidem in campo rediculi appellato fuit. Adeo ſatis iuſta cauſa populo ro. uiſa eſt exequiarũ: ingeniũ auis. aut ſupplitii de ciue romano in ea urbe, qua multorũ principum nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani poſt carthaginem numátiaq; delatas ab eo nemo uidicauerat morté. Hoc geſtũ. M. Seruilio. C. Ceſtio cõſ. ad. v. calé. aprilis. Nũc quoq; erat in urbe roma hæc prodéte me: equitis ro. cornix ~~& betica~~ primum colore mira admodũ nigro: deinde plura cõtexta uerba exprimens: & alia atq; alia crebro addiſcés. Necnon & recens fama Cratéri monocerotis cognomine in troezéna regione aſiæ coruorum opera uenantis: eo q deuehebat in ſiluis eos conſidentes humeris. At qui coruiculos illi ueſtigabant agebantq;: eo perducta conſuetudine: ut exeuntem ſic comitarentur & feri. Tradendũ putauere memoriæ quidá uiſum per ſiti lapides congerentem in ſitulá monumenti: in qua pluuia aqua durabat: ſed quæ attingi non poſſet. Ita deſcendere pauenté: expreſſiſſe tali congerie: quæ poturo ſufficeret.

De diomedeis auib⁹ Ca. XLIIII.

NEc diomedeas præteribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis eſſe dentes oculoſq; igneo colore: cætero candidas tradens. Duos ſemper iis duces. Alterũ ducere agmen: alterũ cogere: ſcrobes excauare roſtro: inde crate cõſternere: & operire terra quæ ante fuerit egeſta. In iis fœtificare. Fores binas omniũ ſcrobibus. Orientem ſpectare quibus exeant in paſcua. occaſum quibus redeát. Aluũ exoneraturas ſubuolare ſemper: & contrario flatu. Hæ in ſolo loco totius orbis uiſunt. In inſula quá diximus nobilé Diomedis tumulo atq; delubro contra apuliæ orá: fulicarum ſimiles. Aduenas barbaros clangore infeſtant. Græcis tantũ adulantur miro diſcrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedemq; eius quottidie pleno gutture madentibus pénis perluũt atq; purificant Unde origo fabulæ Diomedis ſotios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil diſcant. Ca. XLV.

NOn omittẽdum eſt cum de ingeniis diſſerimus: e uolucribus hirundines eſſe indociles: & e terreſtribus mures: cum elephanti iuſſa faciant. Leones iugum ſubeant. In mari uituli totq; piſcium genera miteſcant.

De potu auium. Ca. XLVII.

BIbũt aues ſuctu cæteræ. Sed ex iis qbus lõga ſunt colla intermittẽtes capite reſupinato ueluti infundentes ſibi. Porphyrio ſolus morſu bibit. Idem ex proprio genere omnem cibum aqua ſubinde tingens. Deinde pede ad roſtrum ueluti manu afferens. Laudatiſſimi in cõmagene. Roſtra iis & prælonga crura rubent.

De hematopodi & onocrotali: & de peregrinis auibus. Ca. XLVIII.

HAec quidé & hematopodi multo minori: q̃q̃ eadé crurũ altitudine. Naſcitur in ægipto. Inſiſtit ternis digytis. Præcipue ei pabulũ muſcæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiores omnes fruge ueſcũtur: altiuolæ carne tantũ. Inter aquaticas mergi ſoliti ſunt deuorare quæ ceteræ reddunt. Olorũ ſimilitudiné onocrótali habét: nec diſtare exiſtimarent oino: niſi faucib⁹ ipſis ineſſet alterius uteri genus. Huc oia inexplebile aíal cõgerit: mira ut ſit capacitas. Mox perfecta rapina ſenſim inde in os reddita inferam in alium

ruminantis modo defert.Gallia hos ſeptētrionalis proxima oceano mittit.In hercinio germaniæ ſaltu inuſitata genera alitum accepimus:quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus.In cæteris nihil præter nobilitatē longinquitate factam memorandū occurrit.

De multarum auium nominibus & natura. Ca. XLVIII.

PHalerides in ſeleucia parthorum & in aſia aquatiquarum laudatiſſime.Rurſus phaſianæ in colchis geminas ex pluma aures ſubmittūt:ſubriguntq;.Numidicæ in parte africæ numidia:omneſq; iam in italia. Phœnicopteri linguam præcipui ſaporis eſſe.Apicius docuit nepotum omniū altiſſimus gurges.Atagen maxime ionius celebratur:uocalis alias:captus uero obmuteſcens:quondam exiſtimatus inter raras aues. Iā & in gallia hiſpaniaq; capitur:& alpes etiam ubi & phalacrocoraces:aues balearum inſularū peculiares.Sicut alpium phyrrhocotas luteo roſtro niger: & præcipuo ſapore Lagopus: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere.Cætero candidæ columbarū magnitudine. Nō extra terram in qua naſcitur eam ueſci facile:quando nec uiua manſueſcit: & corpus occiſerit ſtatim marceſcit.Et alia nomine eodem a coturnicibus magnitudine tm̄ differens croceotinctu cibis gratiſſima. Viſam in alpibus ab ſe peculiarē ægypti ibi;M. Enagius Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabuloſis. Ca. XLIX.

VEnere in italiā bebriacēſibus bellis ciuilibus:tranſpadū externe & nouæ aues ita enī adhuc uocantur turdorum ſpecie:paulum infra columbas magnitudine: ſapore gratæ.Baleares inſulæ nobiliorem etiam ſupradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore menſarum eſt.Item uipiones:ſic enim uocant minorē gruem.Pegaſos equino capite uolucres: & griphas auritos aduncitate roſtri fabuloſos reor.Illos in ſcythia:hos in æthiopia.Equidem & tragopanadem quā plures affirmant maiorem aquila:cornua in temporibus curuata habentem:ferruginei coloris tantū capite phœniceo.Nec ſirenes impetrauerint fidem:licet affirmet.Dino clitarchi celebrati auctoris pater in india eſſe mulceriq; earum cantu: quos grauatos ſopno lacerant. Qui credit iſta & Malampodi profecto aures lambendo dediſſe intellectum auium ſermonis dracones non abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominando aues quarum cōfuſo ſanguine ſerpens gignatur quem quiſquis ederit intellecturus ſit alitum colloquia. Quæq; de una aue galerita priuatim commemorat:etiam ſine iis immenſa uitæ ambage circa auguria.Nominantur ab Homero ſcopes auium genus.Neq; harum ſatyrico ſmotus cum inſidient pleriſq; memoratos facile concēperim mente.Neq; ipſæ iam aues naſcuntur. Quāobrem de confeſſis diſſeruiſſe præſtiterit.

Quis gallinas farcire inſtituerit:de auiariis & quis ea primus inſtituerit. Ca. L.

GAllinas ſaginare déliaci cœpere.Vnde peſtis exorta opimas aues & ſuopte corpore unctas deuorandi.Hoc primum antiquis cœnarum īterdictis exceptū inuenio iam lege.C. Fannii cōſ.xi.annis ante tertiū punicū bellum ne quid uolucrum proponeretur:præter unam gallinam:quæ non eſſet altilis.Quod deinde caput tranſlatum per omnes leges ambulauit.Inuentumq; diuerticulum eſt in fraude earum:gallinaceos quoq; paſcendi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem non omnes ad ſaginam eligūtur: nec niſi in ceruice pingui cute.Poſtea culinarum artes ut clunes ſpectentur:ut diuidantur in tergoga:ut a pede uno dilatatæ repoſitoria occupent. Dedere & parthi cocis ſuos mores.Nec tamen in hoc mangonio:quicq̄ totum placet: hic clune: alibi pectore tm̄ laudatis. Auiaria primus inſtituit incluſis omnium generū auibus.M. Lelius Strabo brunduſii equeſtris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia cohercere quibus natura cælum aſſignauerat.

De Aeſopi patina. Ca. LI.

MAxime tamen inſignis eſt in hac memoria Clodii Aeſopi tragici hiſtrionis patina ſexcētis ſeſtertiis taxata in qua poſuit aues cātu.aliquo aut humano ſermone uocales nummis ſex ſingulas coēptas nulla alia inductus ſuauitate niſi ut in iis immitationem hominis manderet: ne quæſtus quidem ſuos reueritus illos opimos & uoce meritos:dignus prorſus filio a quo diximus deuoratas margaritas.Non ſit tamen(ut uerū fatear facile inter duos iudicium turpitudinis:niſi quod minus eſt:ſūmas rerum naturæ opes q̄ hominum linguas cœnaſſe.

De generatione auiũ: & præter aues: quæ quadrupedes oua pariãt. Ca. LII.

GEneratio auiũ ſimplex uidetur eſſe. cũ & ipſa ſua habeat miracula: quoniã & q̃drupedes oua gignũt: chamæleontes: lacertæ: & que diximus inter ſerpentes. Pẽnatorũ aũt infœcũda ſunt quæ: adduncos habẽt ungues generi. Nulla ex iis ſupra quaterna edit oua. Tribuit hoc auiũ generi natura: & fæcundiores eſſent fugaces earũ quã fortes Plurima pariunt ſtrutiocameli: gallinæ perdices: ſali. Coitus auibus duobus modis. Fœmĩa humi conſidente ut in gallinis: aut ſtante ut ĩ gruibus. Ouorũ alia ſunt candida ut columbis perdicibus. Alia palida ut aquaticis. Alia pũctis diſtincta ut meleagridũ. Alia rubri coloris ut phaſianis: cẽchridi. Intus aũt omne ouũ uolucrũ bicolor. Aquaticis lutei plus q̃ albi. Idq̧ ipſũ magis liuidũ q̃ cæteris. piſciũ unus color: in quo nil cãdidi. Auiũ oua ex calore fragilia Serpẽtiũ ex frigore lenta. Piſciũ ex liquore mollia. Aquatiliũ rotũda. Reliqua fere faſtigio cacuminãtã. Exeũt a rotũdiſſima ſui pte: dũ pariũtur molli putamine: ſed protinus dureſcẽte q̃buſcũq̧ emergũt portiõibus. Quæ oblõga ſint oua gratioris ſaporis putat Orati⁹ Flaccus: fœminã edũt quæ rotũdiora gignũtur reliqua mare. Vmbilicus ouis a cacumĩe ĩeſt ceu gutta eminẽs ĩ putamĩe.

De tẽpore & generatiõe ĩcubatus auiũ & coitu. Ca. LIII

QVædã omni tẽpore cœunt ut gallinæ: & pariũt: præterq̃ duobus mẽſib⁹ hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: ſed minora. Et ĩ eodẽ fœtu prima & nouiſſima. Eſt aũt tãta fœcũditas ut aliquæ & ſexagena pariãt: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ ĩ tãtũ ut efœtæ moriãtur. Hadrianis laus maxĩa. Colũbæ decies ãno pariũt: quædã & undecies. In ægypto etiã brumali mẽſæ. Hirũdines & merulæ & palũbi & turtures bis ãno pariũt. Cæteræ aues fere ſemel. Turdi in cacuminibus arborũ luto nidificãtes pene cõtextim ĩ receſſu generãt. A coitu. x. diebus oua matureſcũt ĩ utero. Vexatæ autẽ gallinæ & colũbæ pẽna euulſa: alia ue ſimili ĩiuria diutius. Omibus ouis medio uitelli pua ineſt uelut ſanguinea gutta quod eſſe cor auiũ exiſtimãt. Primũ in omni corpore id gigni opinãtes. In ouo certa ẽ gutta ea ſalit: palpitatq̧. Ipſũ animal ex albo liquore oui corporat. Cibus eius ĩ luteo ẽ Omnibus intus caput maius toto corpore. Oculi cõpreſſi capite maiores. ĩcreſcente pullo cãdor in mediũ uertitur. Luteũ cirũfunditur. uiceſimo die: ſi moueat ouũ. iã uiuentis intra putamẽ uox auditur. Ab eodẽ tempore plumeſcit ita poſitus: ut caput ſupra dextrũ pedem habeat: dexteram uero alam ſupra caput. Vitellus paulatim deficit Aues omnes ĩpedes paſcuntur contraq̃ reliqua animalia. Quædã gallinæ omnia gemina oua pariũt: & geminos interdum excludũt: ut Cor. Celſus auctor eſt: alterũ maiorẽ: alioqui negat: omnio geminos excludi. Plus uicenaqna incubanda ſubiici uetant. Parere a bruma incipiunt. Optĩa fœtura ante uernũ æquinoctiũ. Poſt ſolſtitium nata non implẽt magnitudinem iuſtam: tãtoq̧ minus quanto ſerius peruenere.

De uitiis & remediis incubantium. Ca. LIIII.

OVa incubari infra. x. dies edita: utiliſſimũ. Vetera autem recentiora infœcunda. Subiici impari numero debent. Quarto die poſtq̃ cœpere incubari ſi contra lumen cacumine ouorũ apprehenſo una manu: purus & uniuſmodi perluceat color: ſterilia exiſtimãtur eſſe: proq̧ eis alia ſubſtituenda. Et in aqua ẽ experimentum: inãe fluitat. Itaq̧ ſidentia hoc eſt plena ſubiici uolunt. Concuti uero experimento uetant: quoniam non gignant confuſis uitalibus uenis. Incubationi datur initium poſt nouam lunam: quia prius inchoata non proueniant. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æſtate undeuiceſimo educunt foetum: hyeme uiceſimoquĩto Si in cubatu tonuerit oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remedium contra tonitrum: clauus ferreus ſub ſtramine ouorum poſitus aut terra ex aratro. Quædam autẽ & citra incubitum ſponte natura gignũt: ut in ægypti figmentis eſt ſcriptum. De quodam uinipotore reperitur ſyracuſis tam diu potare ſolitum: donec ab eo cooperta in terra foetum ederet oua Quin & ab hominẽ perficiuntur.

De auguriis ouorum. Ca. LV.

LIuia Auguſta prima ſua iuuenta Tiberio Cæſare ex Nerõe grauida cum parere uirilem ſexũ admodũ cuperet. hoc uſa eſt puellari augurio. Ouum in ſinu fouendo atque cum deponendum haberet nutrici per ſinũ tradendo ne itermitteretur tepor. Nec falſo Auguſta augurata proditur imperatoris inde foeta. Sed iuẽtũ ut oua in calido loco impoſita paleis igne modico fouerentur homine uerſante pariter nocte ac die & ſtatuto die illinc erumpere fœtus: Traditur quædam ars gallinarii cuiuſdam dicentis q̃d ex quo

quæ eſſet. Narrantur & mortua gallina mariti earũ uiſi ſuccedentes inuicẽ: & reliqua fœtæ more facientes: abſtinẽteſq́ ſe a cãtu. Super omnia ẽ anatũ ouis ſubditis atq́ excluſis admiratio prima nõ plane agnoſcẽtis fœtũ Mox incertos cõcubitus ſollicitæ cõuocatiõis Poſtremo lamenta circa piſcinæ ſtangna mergẽtibus ſe pullis natura duce.

Quæ galline optimæ. Ca. LVI.

GAllinarum generoſitas ſpectatur criſta erecta: iterdũ & gemina: pẽnis nigris ore rubicũdo: digytis imparibus: aliquãdo & ſuper quattuor digitos tranſuerſo uno Ad rem diuinam luteo roſtro pedibuſq́ puræ nõ uidentur. Ad opertanea ſacra. nigræ: Eſt & pumilionum genus nõ ſterile in iis: quod nõ i alio genere alitũ: ſed q̃bus certa fœcunditas rara & incubatio ouis noxia. De morbis earũ & remediis. Ca. LVII

INimiciſſima aũt omniũ generi pituita: maximeq́ inter meſſis & uindemiæ tempus. Medicina in fame: & cubatus in fumo: ſi utiq́ ex lauro aut hærba ſabína fiat: pẽna per tranſuerſas iſerta nares: & per omnes dies mota. Cibus alium cũ farre aut aqua perfuſus in qua lucerit noctua. auis cũ ſemine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium. Ca. LVIII.

COlumbe proprio ritu oſculantur ante coitum. Pariũt fere bina oua: ita natura moderãte ut aliis crebrior ſit fœtus: aliis numeroſior. Palũbes & turtures plurimũ ter na: nec pluſq̃ bis fere pariũt: atq́ ita ſi prior fœtus corruptus eſt Et q̃uis tria pepererint: nunquã plus duobus educãt: Tertiũ quod irritũ eſt urinũ uocãt. Palũbes incubat fœmina poſt meridiana i matutinũ: cætero mas. Colũbæ marẽ ſemp & fœminã. pariunt priorẽ marẽ: poſtridie fœminã. Incubãt in eo genere ãbo: interdu mas. noctu fœmina Excludunt. uiceſimo die. Pariũt a coitu. v. Aeſtate q̃dem iterdũ binis mẽſibus terna edũt paria. Nanq́ octauodecimo die excludũt ſtatimq́ cõcipiũt. Quare iter pullos ſæpe oua i ueniunt: & alii puolãt: alii erũpunt. Ipſi deinde pulli quiquemeſtres fœtificãt: Et ipſe aũt iter ſe (ſi mas nõ ſit) fœmine æque ſaliũt: pariũtq́ oua irrita: ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemiã græci uocant. De pauone & anſeribus. Ca. LIX.

PAuo a trimatu parit. Primo anno unum aut alterũ ouũ: ſequenti quaterna quiña ue cæteris duodena nõ amplius intermittens binos dies ternos ue parit: & ter anno ſi gallinis ſubiiciantur icubanda. Mares ea frangunt deſiderio incubantiũ. Qua pp̃ter noctu & in latebris pariunt: aut in excelſo cubãtes: & niſi molli ſtrato excepta franguntur. Mares ſinguli quinis ſufficiũt cõiugibus. Cũ ſingulæ aut binæ fuere: corrumpitur ſalacitate fœcunditas. Partus excludit diebus ternouenis: aut tardius triceſimo. Anſeres aq̃ coeunt: pariunt uere: aut ſibruma coiere poſt ſolſtitiũ: quadraginta prope. Bis ãno ſi priorẽ fœtum gallinæ excludãt: alias plurima. oua. xvi. pauciſſima ſeptem. Siquis ſurripiat pariunt donec rũpantur Aliena nõ excludũt. Incubãda ſubiici utiliſſimũ nouẽ aut undeci. Incubãt fœminæ tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores ſint: uiceſimoquito. Pullis eorum urtica cõtactũ mortifera. Nec minus auiditas: nũc ſatietate nimia: nũc ſuamet ui: quãdo apprehenſa radice morſu: ſæpe cõnãtes auellere ãte colla ſua abrũpũt. Cõtra urticã remediũ ſtramẽto ab incubatu ſubdita radix earum.

De ardeolis: & quomodo ſeruetur optime oua. Ca. LX.

ARdeolarũ tria genera: leucõ: aſterias: pellos. Hi i coitu angũtur. Mares quidem cũ uociferatu ſãguinẽ etiã ex oculis perfũdũt. Nec minus ægre pariũ grauide. Aquila tricenis diebus icubat. & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus & accipiter. Singulos uere parit nũquã plus ternos, is qui egollos uocatur quaternos. Coruus. aliquãdo & quinos. Incubãt totidẽ diebus. Cornicẽ icubãtem mas paſcit. Pica nouenos. Melãcoriphus ſupra uigiti parit ſemp numero ipari iæqualia. Nec alias i pluribus cãta fœcũditas: maior tamẽ paruis. Hirũdini cæci primo pulli: & fere omnibus quibus numeroſior partus. Irrita oua quæ hypenemia diximus: quæq́ aut mutua fœminæ iter ſe libidinis imagiatione cõcipiũt: aut puluere. Nec columbæ tãtum: ſed & gallinæ: perdices: pauones: anſeres: chenalopeces. Sũt autẽ ſterilia & minora ac minus iucũdi saporis: & magis humida. Quidã & uẽto putãt ea generari. Qua de cauſa ẽt zephyria appellãtur. Hæc autẽ uere tãtum. Vria fiũt icubatione derelicta: quæ alii cynoſura dixere. Oua aceto macerata i tãtũ emolliuntur ut per ãnulos tranſeãt. Seruari ea in lomẽto: aut hyeme in paleis: æſtate in furfuribus utiliſſimum. Sale exinaniri creduntur.

Quæ uolucrum ſola animal pariat: & lacte nutriat. Ca. LXI.

V Olucrum animal parit ueſpertilio tantum: cui membrana ceu pēnæ. Eadem ſola uolucrum lacte nutrit, ubera admouens: geminos uolitat amplexa infantes: ſecumꝗ deportat. Eidem coxendix una traditur: & in cibatu culices gratiſſimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terreſtriū oua pariat. Ca. LXII.

R Vrſus in terreſtribus oua pariunt ſerpentes: de quibus nōdum dictum ſit. Coeunt complexu adeo circū uolutæ ſibi: ut una exiſtimari biceps poſſit. Viperæ mas caput īſerit in os: quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terreſtrium eadem ſola intra ſe parit oua unius coloris & mollia ut piſces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde ſingulos diebus ſingulis parit uiginti fere numero. Itaꝗ cæteri tarditatis īpatientes prærumpunt latera occiſa parente. Cæteræ ſerpentes contecta oua in terra incubāt & fœtum ſequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorū quoꝗ terreſtrium reddetur generatio.

De generatione terreſtrium. Ca. LXIII.

B Ipedum ſolus homo animal gignit. Homini tantum primi coitus pœnitentia: augurium ſcilicet uitæ a penitenda origine. Cæteris animalibus ſtati per tempora anni concubitus. Homini (ut dictum eſt) omnibus horis dierum noctiumꝗ. Cæteris ſatietas in coitu. Homini prope nulla. Meſſalina Claudii Cæſaris coniunx hanc regalem exiſtimans palmam elegit in id certamen nobiliſſimam e proſtitutis ancillā mercenariæ ſtipis: eamꝗ die ac nocte ſuperauit quinto ac uiceſimo concubitu. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata omnia ſcelere naturæ: fœminis uero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores quā feræ ſumus. Viros auidiores ueneris hyeme: fœmīas æſtate Heſiodus prodidit. Coitus auerſus elephātis: camelis: tigribus: lyncibus: rhinoceroti: leoni: daſipodi: cuniculis: quibus auerſa genitalia. Cameli etiam ſolitudines aut ſecreta certa petunt: neꝗ interuenire datur ſine pernicie. Coitus tota die eſt tantum iis ex omnibus: quibus ſolida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus antecedit. Aduertuntur & canes: phocæ: lupi: in medioꝗ coitu: inuitiꝗ etiam cohærent Supradictorum plerunꝗ fœminæ priores ſuperueniunt: reliquis mares. Vrſi autem ut dictum eſt humanitus ſtrati. Herinacei ſtantes ambo inter ſe complexi. Feles mare ſtante fœmina ſubiacente. Vulpes in latere proiectæ: maremꝗ fœmina amplexa. Taurorum ceruorumꝗ fœminæ uiri non tolerant ea de cauſa ingrediuntur in conceptu. Cerui uiciſſim ad alias tranſeunt. & ad priores redeunt. Lacertæ ut ea quæ ſine pedibus ſūt circumplexu uenerē nouere. Omnia animalia quo maiore corpore: eo minus fœcunda ſunt. Singulos gignunt elephanti: cameli: equi. Achantis duodenos auis minima. Ociſſime pariunt quæ plurimos gignunt. Quo maius eſt animal tanto diutius formatur in utero. Diutius geſtantur quibus longiora ſunt uitæ ſpatia. Neque creſcentium tempeſtiua ad generandum ætas. Quæ ſolidas habent ungulas ſingulos: quæ biſulcas & geminos pariunt. Quorum in digytos pedum fiſſura diuiſa eſt: eo numeroſiora in fœtu. Sed ſuperiora omnia perfectos edunt partus: hæc inchoatos. In quo ſunt genere leænæ: urſæ & uulpes: Informia etiam magis quā ſupradicta urſæ: pariūt: rarumꝗ eſt uidere parientes. Poſtea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea: & figurant: pariunt plurimum quaternos. Cæcos autē gignunt canes: lupi: pantheræ: thoes. Canum plura ſunt genera. Laconicæ octauo mēſe utrinꝗ generant. Ferunt. lxx. diebus & plurimum tribus menſibus. Cæteræ canes & ſemeſtres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iuſtum tempus concepere diutius cæcos habent catulos: nec omnes totidem diebus. Exiſtimantur in urina attolere crus fere ſemeſtres: id eſt ſignum conſumati uirium roboris: fœminæ hoc idem ſidentes. Partus duodeni quibus numeroſiſſimi: cætero. quini: ſeni aliquando ſinguli: quod prodigioſum putant. Sicut omnes mares: aut omnes fœminas gigni. Primos quoꝗ mares pariunt: in cæteris alternant: ſi ineant opportuno & recto menſe. Ineuntur a partu ſexto menſe. Octonos laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt laconici annis denis: fœmina duodenis. Cætera genera quindecī annos: aliquando uiginti. Nec tota ſua ætate generāt: fere a duodecīo deſinentes. Feliū & ichneumonum reliqua ut canum. Viuunt annis ſenis. Daſipodes omni menſe pariunt: & ſuperfœtant ſicut lepores. A partu ſtati implentur. Concipiunt quanuis ubera ſicante fœtu: pariūt nō cœcos. Elephāti ut diximus pariunt ſingulos magnitudīe uituli trimeſtris. Cameli duo

decē menſibus ferūt a trimatu: pariunt uere. Iterūq; poſt ānum implētur a partu. Equas aūt poſt tertium diē aut poſt unū ab enixu utiliter admitti putant: coguntq; iuitas. Mulier ſeptima die cōcipere facillime creditur. Equarum iubas tonderi præcipiūt: ut aſinorum in coitu patiatur humilitatem: comātes enī gloria ſuperbire. A coitu ſolæ animalium currūt: ex aduerſo aquilonū auſtrorum ue prout marē aut fœminam cōcepere: Colorem ilico mutāt rubriore pilo: uel quicūq; ſit pleniore. Hoc argumēto deſinunt admittere etiam uolentes. Nec impedit partus quaſdam ab opere. Fallūtq; grauidæ: Viciſſe olīpia prægnātem equam Hiecratidis theſſali inuenimus. Equos & canes & ſues initum matutinum appetere: fœminas autē poſt meridiem blandiri: diligentiores tradunt. Equas domitas. lx. diebus equire: antequā gregales. Sues tantū coitu ſpumā ore fōndere. Vere ſubatis audita uoce niſi admittatur cibum nō capere uſq; in maciē. Fœminas tantam efferari. ut hominē lacerent: candida maxime ueſte indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ aſperſo. Auiditas coit⁹ putatur ex cibis fieri. Sicut uiro cruca: pecori cepa. Quæ ex feris mitigentur non cōcipere: ut anſeres: apros uero tarde. & ceruos. nec niſi ab infātia educatos. Mirum eſt quadrupedū prægnantes uenerem arcent: præter equam & ſuem. Sed ſuperfœtant & daſipus & lepus tātū.

¶ De uaria generatione auium. & muriū fœtu. ¶ Ca. LXIIII.

QVæcunq; animal pariunt in capite gignunt circūacto fœtu ſub enixum: alia i utero porecta. Quadrupedes geſtantur extenſis ad longitudinem cruribus: & ad aluū ſuam applicatis. Homo in ſemet conglobatus iter duo genua naribus ſitis. Molas de quibus ante diximus gigni putant: ubi mulier: non ex mare: uerum ex ſemetipſa tantū conceperit. ideo nec animari: quia nō ſit ex duobus. Altricēq; habere per ſe uitam illā: quæ ſatis arboribuſq; contingat. Ex omnibus quæ perfecto fœtus uel tātos & numeroſos edūt. item plures contra naturam ſolidipedum aut biſulcorum. Supra cuncta eſt murium fœtus haud ſine contatione dicentibus: quāq; auctore ariſtotele & Alexandri magni militibus generatio eorum lambendo conſtare nō coitu dicatur. Ex una genitos. cxx. tradiderūt. Apud perſas uero pregnantes ueneris patientis & utero parientis repertas. Et ſalis guſtatu fieri pgnantes opinantur. ita deſinit mirum eſſe: unde uis tanta meſſes populetur murium agreſtium. in quibus illud quoq; adhuc latet quo nā modo illa multitudo repente occidat. Nā nec exanimes reperiuntur: neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadem perueniunt. Et iam inde fugauerunt accolas. Prouentus eorum ſiccitatibus tradunt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: ſicut herinaceis. idem bipedes ambulant: ceu alpini. Cum diuerſi quoq; generis coiere animalia: ita demum generant: ſi tempus naſcendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertā ore parere ut creditur uulgo. Ariſtoteles negat. Neq; incubant eædem oblitæ quo ſint i loco enixe quoniam huic animali nulla memoria. Itaq; catuli per ſe erumpunt.

¶ De ſpina hominis anguem naſci. Ca. LXVI.

ANguem ex medulla hominis ſpinæ gigni accepimus a multis. Plæraq;. n. occulta & cæca origine proueniūt ēt in q̄drupedū generē. ¶ De ſalamādra. ¶ Ca. LXVII.

SIcut ſalamandra animal lacēti figura ſtellatum nunq̄ niſi magnis ymbribus proueniens: & ſerenitate deficiens. Huic tantus rigor: ut ignem tactu extinguat non alio modo q̄ glacies. Eiuſdem ſanieq; lactea ore uomitur: quacūq; parte corporis humani contacta toti defluunt pili. Idq; quod contactum eſt colorem uitiliginem mutat.

¶ De iis quæ naſcūt ex nō genitis & quæ nata nihil gignunt. ¶ Ca. LXVIII.

QVædam uero gignuntur ex non genitis: & ſine ulla ſimili origine ut ſupradicta: & quæcunque eſtas aut uer ſtatumq; tempus anni genegrant. Ex iis quædam nihil gignunt ut ſalamandræ. Neq; eſt in iis genus maſculinum fœmineum ue: ſicut neq; i anguilis: omnibuſq; quæ nec animal nec ouum ex ſeſe generant. Neutrum eſt & oſtreis genus: & cæteris adherentibus uado uel ſaxo. Quæ autē per ſe generant ſicuti infra mares ac fœminas deſcripta ſunt: ita generant quidem ea aliquid coitu: ſed imperfectum & diſſimile: & ex quo nihil amplius gignatur: ut uermiculos muſcæ. id magis declarant naturæ eorum quæ inſecta dicuntur. Arduæ explanationi omnia: & priuatim dicato opere narranda. Qua propter ut īgenium pdictorū ita & reliqua ſubtexet diſertatio.

¶ De ſenſibus animalium. ¶ Ca. LXIX.

EX ſenſibus ante cætera homini tactus: deinde guſtus. Reliquis ſuperatur a multis

Aquilæ clarius cernunt. Vultures ſagacius odorantur. Liquidius audiũt talpæ: obrutæ terra: tam denſo atq; ſurdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in ſublime tendẽte ſermonem exaudiunt: & ſi de iis loquare intelligere etiam dicuntur: & profugere. Auditus cui hominum primo negatus eſt: huic & ſermonis uſus ablatus. Nec ſunt naturaliter ſurdi: ut non idem ſint & muti. in marinis oſtreis auditum eſſe non eſt ueriſimile: ſed ad ſonum mergere ſe ſolent. ideo & ſilentium in mari piſcantibus.

Auditum & olfactum eſſe piſcibus. Ca. LXX.

PIſces quidem auditus nec membra habent nec foramina: audire tamen eos palam ẽ ut patet: cum plauſu congregari feros ad cibum conſuetudine in quibuſdam uiuariis ſpectetur. Et in piſcinis Cæſaris genera piſcium ad nomen uenire. quoſdam ſingulos. Itaq; produntur etiam clariſſime audire mugil: lupus: ſalpa: chromis: & ideo in uado uiuere. Olfactum iis eſſe manifeſtum patet. Quippe non omnes eadem eſca capiũtur: & priuſq̃ appetant odorantur. Quoſdam & ſpeluncis latentes ſalſamento illitis faucibus ſcopuli piſcator expellit: uelut ſui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quoſdam odores: ut ſæpiam uſtam: & polypum: quæ ob id coguntur in naſſas. Sentinæ quidem nauium odorem fugiunt procul: maxime tamẽ piſcium ſanguinem. Nõ poteſt petris auelli polypus. Idem cunicula admota ab odore protinus reſilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore ſerpentes fugantur: ſed maxime ſtyracis: origani: aut chalcis aut ſulphuris formicæ necãtur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem eſſe omnibus. Ca. LXXI.

TActus ſenſus omnibus eſt: etiam quibus nullus alius. Nam & oſtreis & terreſtribus uermibus. Quo exiſtimauerĩ omnibus ſenſum guſtus eſſe. Cur enim alios alia ſapores appetunt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædãtur: alia unguibus: alia roſtri aduncitate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia acumine excauant Alia ſugunt. Alia lambunt: ſorbent: mandunt. uorant: Nec minor uarietas in pedum miniſterio: ut rapiant: diſtrahant: teneant: premant: pendeant: tellurem ſcabere non ceſſent.

Quæ uenenis uiuant & quæ terra. Ca. LXXII.

VEnenis capreæ & coturnices (ut diximus) pingueſcunt placidiſſima animalia: at ſerpentes ouis. Spectanda quidem draconum arte. Aut enim ſolida hauriunt: ſi iã fauces capiunt: quæ deinde in ſemet conuoluti frangunt intus: atq; ita putamina excutiunt: aut ſi tenerior eſt & catuli adhuc ætas: orbe apprehenſa ſpira: ita ſenſim uehemẽterq; præſtringunt: ut amputata parte ceu ferro: reliquam quæ amplexu tenetur ſorbeant. Simili mõ auib⁹ deuoratis ſolidis ꝯtẽtiõe pluria & cætera oſſa reuomũt. ſcorpiões terra uiuunt. Serpẽtes cũ occaſio eſt uinũ ꝑcipue appetũt: cũ alioquin exiguo indigeant potu. Eædẽ minimo & pene nullo cibo cum adſeruantur incluſæ: ſicuti aranei quoq; alioquin ſuctu uiuẽtes. Ideo nullum interit fame aut ſiti uenenatum. Nam neq; caloris uim habent: neq; ſãguinis neq; ſudoris: quæ auiditatem naturalem ſale augent. In quo genere omnia magis exitialia: ſi ſuum genus edere anteq̃ noceant. Condit in theſauros maxillarum cibum ſphingionũ & ſatyrorum genus. Mox inde ſenſim ad mandendum manibus exprimit. Et quod formicis in annum ſolẽne eſt his in dies uel horas.

De cibo & potu quorundam. Ca. LXXIII.

VNum animal digytos habentium hærba alitur lepus: ſed & fruge. Solidipedes & biſulci ſue ↄmni cibatu & radicibus. Solidipedum uolutatio propria. Serratorũ dẽtium carniuora ſunt omnia. Vrſi & fruge fronde uindemia pomis uiuunt & apibus cancris etiam & formicis. Lupi ut diximus & terra in fame. Pecus potu pingueſcit: ideo ſal illis aptiſſimus: item ueterina: q̃q̃ & fruge & hærba ſed ut bibere: ſecedunt. Ruminant præter iam dicta ſilueſtrium cerui cum a nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quã ſtãtia: & hyeme magis quã æſtate: ſeptenis fere menſibus. Pontici quoq; mures ſimili modo remandunt. In potu quibus ſerrati dentes: lambunt. Et mures hi uulgares: quãuis ex alio genere ſint. Quibus continui dentes ſorbent: ut equi boues. Neutrum urſi: ſed aquam quoq; morſu uorant. In africa maior pars ferarum æſtate non bibunt inopia hymbrium. Quan ob cauſam capti mures libyci ſi biberint moriũtur. Orygem perpetuo ſitientem africa generat ex natura loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia ſi ſitientium. Namq; getu

li latrones eo durant auxilio repertis i corpore eorum ſaluberrimi liquoris hauſtu ueſicis. Inſidunt in eadem africa pardi condenſa arbore: occultatiq; eius ramis in prætereuntia deſiliunt: atq; e uolucrum ſede graſſantur. Feles quidem quo ſiletio quā lenibus ueſtigiis obrepunt auibus q̄ occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt? Ex crementa ſua effoſſa obruunt terra: intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.

Quæ inter ſe deſſideant: & quæ inter ſe conueniant. Ca. LXXIIII.

ERgo & alios ſenſus quoſdam eſſe quā ſupradictos haud difficulter apparet. Sūt eni quædam his bella amicitieq;. Vnde & affectus præter illa quæ de quibuſq; eorū ſuis diximus locis. Diſſident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus illo præcipiente huic cibos. Cornices & noctuæ. Aquilæ & trochilus (ſi credimus) quoniam rex appellatur auium. Noctuæ & cætere minores aues. Rurſus cum terreſtribus muſtella & cornix. Turtur & pyralis. Ichnenumones & ueſpæ. Phalangia & aranei. Aquaticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Soriceſ & ardeolæ inuicē fœtibus inſidiantes. Egithus auis minima cum aſino. Spinetis eni ſe ſcabēdi cauſa atterens $ nidos eius diſſipat: quod illa adeo: pauet: ut uoce omnino rudentis audita oua eiiciat: pulli ipſi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eius roſtro excauat. Vulpes & milui. Angues & muſtellæ & ſues. Eſalon uocatur parua auis oua corui frangens: cuius pulli infeſtantur a uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipſamq; uelit. Quod ubi uiderit corui: contra auxiliantur: uelut aduerſus cōmunem hoſtem. Et achantis in ſpinis uiuit: Idcirco aſinos & ipſa odit flores ſpinæ deuorantes. Egithum uero in tantum: ut ſanguinem eorum credant non coire multiſq; ob id ueneficiis infament. Diſſident thoes & leones: & minima æque ac maxima. Formicoſam arborem ſorices cauent. Librat areneus ſe filſo in caput ſerpentis porrecte ſub umbra arboris ſuæ. tantaq; ui morſu cerebrum apprehendit: ut ſtridenſ ſubinde: ac uertigine rotata ne filum quidem deſuper pendentis rumpere adeo non fugere queat: nec finis ante mortem eſt. Rurſus amici pauones & columbæ: Turtures & pſitaci. Merulæ & turdi: Cornix & ardeolæ. Contra uulpium genus cōibus inimicitii. Harpæ & miluus contra triorchin. Quin & affectus indicia ſunt etiam in ſerpentibus immitiſſimo animalium genere. Dicta ſunt quæ arcadia narrat de domino a dracone ſeruato: & agnito uoce hominis. De aſpide miraculum a Philarcho traditur. Is enim auctor eſt. Cum ad menſam cuiuſdam ueniens in ægypto aleretur aſſidue enixam catulos: quorum ab uuo filium hoſpitis interemptum. Illam reuerſam ad conſuetudinem cibi intellexiſſe culpam: & necem intulliſſe catullo: nec poſtea in tectum id reuerſam.

De ſomno animalium. Ca. LXXV.

SOmni quæſtio non obſcuram coniectatiōem habet. In terreſtribus omnia quæ cor habent dormire manifeſtum eſt. Aquatilium quoq; exiguum quidam qui de cæteris dubitant: dormire tamen exiſtimant: non occullornm argumento: quia nō habent genas: uerum ipſa quiete cernuntur placida ceu ſoporata: neq; alia quā caudis mouentia: & ad tumulum aliquem expauentia. De thynnis confidentius affirmatur. Iuxta ripas. n. aut petras dormiunt. Plani autē piſcium in uado: ut manu ſæpe tollantur. Nam & delphini balneæq; ſtertētes etiam audiuntur. Inſecta quoq; dormire ſilentio apparet: quia nec luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur ſomno per aliquot menſes. Deinde longior indies uigilia. Somniat ſtatim infans. Nam & pauore expergiſcitur: & ſuctum imitatur. Quidam uero nunquā: quibus mortiferum fuiſſe ſignum contra conſuetudinem ſomniorum inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus: & diuerſis refertus documentis: utrum ne ſint aliqua præſcita animi quieſcentis. Qua fiant ratione an fortuita reſ ſit ut pleraq;? Et ſi exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; i redormitione uana eſſe uiſa prope conuenit. Eſt autem ſomnus nihil aliud quā animi i mediū ſeſe receſſus. Præter homiem ſomniare equos: canes: boues: pecora: capras palā eſt. Ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignunt incertum eſt. Sed dormire ea certum. Verum & ad inſecta trāſeamus. Hæc nāque reſtāt imēſæ ſubtilitatis aīalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XI.

PROEMIVM.

De inſectis animalibus: ut ſunt apes: formicæ: & huiuſmodi.

RESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA. Quando aliqui ea neq; ſpirare & ſine ſanguine eſſe etiam prodiderunt.

¶De inſectorum genere. ¶Ca. I.

MVlta hæc multigena terreſtium uolucrumq; uita. Alia pennata ut apes. Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pénis & pedibus carentia. Et iure omnia inſecta appellata ab inciſuris: quæ nũc ceruicum loco: nunc pectorum atq; alui præcincta ſeparãt membra tenui modo fiſtula coherentia. Aliquibus uero non tota inciſura eas ambiente rugas: ſed in aluo aut ſuperne tantum imbricatis flexilium uertebris nuſquam alibi ſpectatiore nature rerum artificio.

¶De ſubtilitate naturæ. in his. ¶Ca. II.

IN magnis ſiquidem corporibus aut certe maioribus facilis officina ſequaci materia fuit. In his uero tã paruis atq; tã nullis quæ ratio quãtã uis tam inextricabilis pfectio. Vbi tot ſẽſus collocauit ĩ culice? Et ſũt alia dictu mĩora. Sed ubi uiſũ ĩ ea ꝑtendit? Vbi guſtatũ applicauit? ubi odoratũ ĩſeruit? Vbi uero truculẽtã illã & portiõe maximã uocẽ generauit. Qua ſubtilitate pẽnas adnexuit? Prælõgauit pedũ crura? Diſpoſuit ieiunã cauã uti aluũ? Auidã ſãguinis & potiſſimũ hũani ſiti accẽdit? Telũ uero pfodiẽdo tergori quo ſpiculauit ingenio? Atq; ut incampaci cũ cerni nõ poſſit exilitas: ita reciproca generauit arte ut fodiendo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet: Quos teredini ad perforãda robora: cum ſono teſte dentes affixit? potiſſimumq; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros: taurorũq; colla: & truces in ſublime iactus: tigrium rapinas: leonum iubas: cum rerum natura nuſquã magis quã in minimis tota ſint. Qua propter quæſo ne noſtra legentes (quoniam ex iis ſpernuntur multa) etiam relata faſtidio dãnẽt cum in contemplatione naturæ nihil poſſit uideri ſuperuacuum.

¶Vtrum ſpirent: an habeant ſanguinem. ¶Ca. III.

INſecta multi negarunt ſpirare: id ratione perſuadentes: quoniam uiſceri ĩteriori nexus ſpirabilis non ineſſet. Itaq; uiuere ut fruges arboreſq;. Sed plurimum ĩtereſſe ſpiret aliquid an uiuat. Eadem de cauſa nec ſanguinem iis eſſe: qui ſit nullis carentibus corde aut iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum ſeries exoritur. Idem enim & uocem eſſe iis negãt in tãto murmure apum: cicadarum ſono & aliis quæ ſuis æſtimabuntur locis. Nam mihi contuenti ſemper ſuaſit rerum natura nihil incredibile exiſtimare de ea. Nec uideo cur magis non poſſint trahere animam talia & uiuere: quã ſpirare ſine uiſceribus. Quod etiam in marinis docuimus: quãuis arcẽte ſpiritũ denſitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu carere in ipſo ſpiritu uiuentia. Habere ſenſum uictus generationis atq; operis & de futuro etiam curam. Et quamuis non ſint membra: quæ uelut carinæ ſenſus inuehãt: eſſe tamẽ iis auditum: olfatum: guſtatum: eximia præterea naturæ dona: ſolertiã: animum: artem: quis facile crediderit? Sãguinem non eſſe iis fateor: ſicut ne terreſtribus quidem cunctis inter ſe ſimilem quidem: ut ſæpiæ in mari ſanguinis uires atramentum optineat: purpurarum generi infectoꝛ ille ſuccus. Inſectis quiſquis eſt uitalis humor hic erit ſanguinis loco. Sed exiſtimatio ſua cuiq; ſit. Nobis propoſitum eſt naturas rerum manifeſtas indicare: nõ cauſas iudicare dubias.

¶De corpore eorum. ¶Ca. IIII.

INſecta ut intelligi poſſit nõ uidẽtur neruos habere: nec oſſa: nec ſpinas: nec carthilaginem: nec pinguia: nec carnes: nec cruſtam quidem fragilem: ut quædam maria: Nec iure dicetur cutis: ſed mediæ: cuiuſdam inter omnia hæc naturæ corpus: arenti ſimile: neruo mollius: in reliquis partibus ſiccius uerius quã durius. Et hoc ſolum iis ẽ: nec præterea aliud. Nihil ĩtus niſi admodum paucis inteſtinum implicatum. Itaq; diuulſis præcipue uiuacitas: & partium ſingularum palpitatio. Quia quæcũq; eſt ratio uitalis: illa non certis ineſt mẽbris: ſed toto in corpore: minime tamen capite. Solũq; nõ mouetur niſi cum pectore auulſum. In nullo genere plures ſũt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuũt diuulſa: ſit in ſcolopendris uidemus. Habent autẽ oculos: præterq; ſenſus tactum & guſtatum: aliqua & odoratum. pauca & auditum.

¶De Apibus. ¶Ca. V.

SEd inter omnia pricipatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere ho

minum cauſa genitis. Mella contrahunt ſuccũq; dulciſſimum atq; ſubtiliſſimũ ac ſaluberrimum. Fauos confingunt & ceras. Illæ ad uſus uitæ laborem tollerant. Opera conficiunt. Rempublicam habent: conſilia priuatim: ac duces gregatim: & quod maxime mirum ſit mores habent. Præterea cum ſit neq; mãſueti generis neq; feri: tamẽ tanta eſt natura rerũ ut ꝑpe ex umbra minimi animalis incõparabile effecerit quiddã. Quos efficaciæ induſtriæq; tantæ cõparemus neruos? quas uires? quos rõe mediusfidius uiros? Hoc certe pſtãtiorib⁹ quo nihil nouere niſi cõmune. Non ſit de anima quæſtio. Conſtet & de ſanguine quãtulũ tamẽ eẽ in tãtulis poteſt. Aeſtimemus poſtea igeniũ.

Qui ordo naturæ in eis. Ca. VI.

Hyeme cõdũtur. Vnde enim ad pruinas niueſq; & aquilonũ flatus pferẽdos uires? Sane & inſecta oĩa: ſed minus diu. Quæ parietibus noſtris occultata nature tepeſiunt. Circa apes aut tẽporũ locorũ ue rõ mutata ẽ: aut errauerunt priores. Conduntur a uergiliarũ occaſu: ſed latent ultra exortũ. Adeo nõ ad ueris initiũ ut dixere: nec ut quiſq; in italia de alueis exiſtimat. Ante fabas florẽtes nõ exeunt ad opera & labores: nulluſq; (cum per cælũ licuit) ocio perit dies. Primũ itaq; fauos cõſtruunt: cærã fingũt: hoc ẽ domos cellaſq; faciunt. Deinde ſobolẽ: poſtea mella. cærã ex floribus. Melliginẽ a lachrymis arborum quæ glutinũ pariunt ſalicis: ulmi: arundinis ſucco: gũmi reſina. His primũ alueũ ipſũ itus totum ut quodã tectorio illinũt: & aliis amarioribus ſuccis cõtra aliarũ beſtiolarũ auiditates. Id ſe facturas cõſciæ quid cõcupiſci poſſit his deinde fores quoq; latiores circũſtruunt.

De uocabulis operis. Ca. VII.

Prima fũdamẽta operis metyn uocãt periti: ſecũda piſſocæron: tertia ppolin. Inter coria cæraſq; magni ad medicamina uſus. Metys cruſta eſt prima ſaporis amari. Piſſocæros ſup eã uenit picãtiũ mõ ceu dilutior cæræ initiũ populorũq; mitiore gummi. Propolis craſſioris iã materiæ additis floribus nõdũ tñ cæra: ſed fauorũ ſtabilimẽtũ q̃ omẽſ frigoris aut iiuriæ aditus obſtruũtur: odore ẽt nũc graui: ut qua pleriq; p gãlbono utãtur. Præter hæc cõuehẽtur rhithace: quã alii ſãdracã: alii cærinthũ uocãt. Hic erit apũ dũ operãtur cibus: q̃ ſæpe iuenit̃ i fauorũ inanitatibus ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis: ſed plenus humoris cibus. Gignit̃ aũt rore uerno: & arborũ ſucco gũmi mõ: africi mior: auſtri flatu nigrior: aquilõib⁹ melior & rubẽs. Plurimũ i græcis nucib⁹ Menecrates florẽ ait eẽ futuræ: meſſis indiciũ. ſed nemo præter eũ.

Ex q̃bus floribus opa fiant. Ca. VIII.

Ceras ex omniũ arboꝝ ſatorũq; florib⁹ cõfingũt: excepta rumice & chẽopode. Herbarũ hæc genera. Falſo excipit̃ ſpartũ. Quippe cũ hiſpania multa in ſpartariis mella hærbã eã ſapiũt. Falſo & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ puẽtu pluria examina gigni certũ ẽ. Fructib⁹ nullis nocẽt. Mortuis ne floribus q̃dẽ nõ mõ corporib⁹ iſidũt. Operãtur intra. lx. paſſus. Et ſubide cõſũptis i ꝓximo floribus ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu dep̃rehenſæ in expeditione excubant ſupinæ: ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum. Ca. IX.

Ne quis miretur amore earum captos Ariſtomachum ſolonenſẽ duodeſexaginta ãnis nihil aliud egiſſe. Hyliſcum uero thaſium in deſertis apes colentem Agriũ cognominatũ: q̃ ambo ſcripſere de iis.

Ratio operis. Ca. X.

Ratio operis interdiu ſtatio ad portas more caſtrorũ. Noctu quies in matutinum donec una excitet omnes gemino aut triplici bombo: ut buccino aliquo. Tunc uniuerſæ prouolant: ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant enim uentos hymbreſq;: & tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præſcita habent) cum agmẽ ad opera proceſſit: aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aquam ore gutaſq; lanugine totius corporis. Quarum adoleſcentiores ad opera exeunt: & ſupradicta conuehũt. Seniores ĩtus operantur. Quæ flores comportant prioribus pedibus femora onerant: pp id natura ſcabra: pedes q̃riores roſtro: totæq; onuſtæ remeãt ſarcina pãdatæ. Excipiũt eas ternæ. quaternæ exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuiſa. Aliæ ſtruunt. Aliæ poliunt. Aliæ ſuggerunt. Aliæ cibum compant ex eo quod allatum eſt. Neq; enim ſeparatim ueſcuntur: ne inæqualitas operis aut cibi fiat & temporis. Struunt rurſus ea orſa concameratione alui: textũq; uel uſq; ad ſũma tecta deducunt: limitibus binis circa ſingulos actus: ut aliis intrent. aliis exeãt. Faui ſuperiore parte affixi: & paululum etiã lateribus ſimul hærent: & pendent unã. Alueũ non contingunt: nunc obliqui: nunc rotundi qualiter poſcit alueus: aliquando & duorum generum: cũ duo examina cõcordibus populis diſſimiles habuere ritus. Ruẽtes cærã fultiũt

pilarũ iſtar ĩterius a ſolo fornicatis: ut ſit additus ad ſarciẽdũ. Primi fere tres uerſus inanes ſtruuntur: ne promptum ſit quod ĩuitet furantem. Nouiſſimi maxime ĩpletur melle: ideoq́ auerſo alueo faui eximuntur. Gerulæ ſecundos flatus captãt. Si cooriatur procella: apprehenſis peduſculo lapillis ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolantur in aduerſo flatu uepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantium inertiam notant: caſtigant: mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur oĩa e medio nullæq́ inter opera ſpurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantiũ intus ne longius recedant unũ congeſta in locũ turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cũ aduesperaſcit in alueo ſtrepunt minus ac minus: donec una circũuolet eodẽ quo excitauit bombo: ceu quietem capere ĩperãs. Et hoc caſtrorũ more. Tunc repente oẽs conticeſcunt. Domos primũ plebeis exædificant: deinde regibus.

De fucis. Ca. XI.

SI ſperantur largior prouẽtus: adiiciuntur cõtubernia & fucis. Hæc cellarũ minime: ſed ipſi maiores apibus. Sunt autẽ fuci ſine aculeo uelut inperfectæ apes: nouiſſimeq́ a feſſis & iam emeritis inchoatæ: ſerotinus fœtus & quaſi ſeruitia uerarũ apũ. Quaobrem ĩperãt iis: primoſq́ in opera expellunt: tardãtes ſinæ clæmentia puniũt. Neq́ in opere tantũ: ſed in fœtu adiuuant eas multũ ad calorẽ conferẽte turba. Certe quo maior eorũ fuerit multitudo. eo maior fiet examinũ prouẽtus/ cum mella ceperint matureſcere: abigũt eos. Multæ ſingulos aggreſſe trucidant. Nec id genus niſi uere cõſpicitur. Fucus ademptis alis in alueũ reiectus ipſæ cæteris adimit. Regias ĩperatoribus futuris in ima parte aluei extruũt amplas: magnificas ſeparatas: tuberculo eminentes. Quod ſi exprimatur nõ gignuntur ſoboles. Sexangulæ oẽs cellæ: a ſingulorũ eæ pedũ opere. Nihil horum ſtatuto tẽpore: ſed rapiũt diebus ſerenis munia. Et melle uno altero ue ad ſũmum die cellas replent.

Quæ natura mellis. Ca. XII.

VEnit hoc ex aere: & maxime ſyderũ exortu: præcipueq́ in ipſo ſyrio explendẽte fit: nec oĩno prius uergiliarũ exortu ſub lucanis tẽporibus. Itaq́ cũ prima aurora folia arborũ melle roſcida inueniuntur. At ſi qui matutino ſub diuo fuere: unctas liquore ueſtes: capilluq́ concretum ſentiunt. Siue ille eſt cæli ſudor: ſiue quædam ſyderum ſaliua: ſiue purgãtis ſe aeris ſuccus: ſiue aquæ eſt & purus ac liqdus & ſuæ naturæ: qualis defluit primo. Nũc uero & tãta cadẽs altitudine multũq́ dũ uenit ſordeſcẽs: & obuio terræ halitu infectus. Præterea a frõde ac pabulis potu; & in uterculos cõgeſtus apũ. Ore enim uomunt. Ad hæc ſucco florũ corruptus & alueis: maceratus: totieſq́ mutatus. Magnã tamẽ celeſtis naturæ uoluptatẽ affert.

Quæ optima mella. Ca. XIII.

VBi optimus ſemper: ubi optimorũ doliolis florũ cõditur. Atticæ regionis hic & ſiculæ hymeto & hybla ab locis: mox callinne inſula. Eſt autẽ initio mel ut aqua dilutũ: & primis diebus feruet ut muſta: ſeq́; purgat. Viceſimo die craſſeſcit. Mox obducitur tenui mẽbrana: qua feruoris ipſius ſpuma cõcreſcit. Sorbet optimũ & minime fronde ĩfeſtũ e quærcus tiliæ arũdinũ foliis.

Quæ genera mellis in ſingulis. Ca. XIIII.

SVmma quidem bonitatis natio conſtat (ut ſupradiximus) pluribus modis Aliubi enĩ faui cæra ſpectabiles gignũtur: ut in pelignis: ſicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro africa. Aliubi magnitudine: ut in ſeptẽtrionalibus: uiſo iam in germania octo pedum longitudinis fauo: in caua parte nigro. In quocunq́ tamen tractu terna ſunt mellis genera. Vernum ex floribus cõſtructo fauo: quod ideo uocatur anthinũ. Hoc quidã attingi uetant: ut largo alimento ualida exeat ſoboles. Alii ex nullo minus apibus relinquunt: quoniam magna ſequatur ubertas magnorũ ſyderum exortu. Præterea ſolſtitio cũ thymis & uua florere incipiunt præcipua cellarum materia. Eſt autem in eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio: quoniam inopia cibi deſperant: moriunturq́ aut effugiunt. Contra copia ignauiam affert. Maciem melle nõ rhithace paſcunt. Qui autem ſunt diligentiores ex hac uindemia duodecim partem apibus relinquunt. Dieſq́ ſtatutus inchoandi ut quadam lege nature: ſi ſcire aut obſeruare homines uelint: triceſimus ab educto examine: fereq́ maio menſe includitur hæc uindemia. Alterum genus eſt mellis æſtiui: quod ideo uocatur horæum a tempeſtiuitate præcipua ipſo ſyrio explendeſcente poſt ſolſtitium diebus. xxx. fere. Immẽſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt: niſi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Namq́ ab exortu ſyderis cuiuſcunq́ ſed nobilium maxime aut celeſtis arcus ſi non ſequantur hymbres: ſed ros tepeſcat ſolis radiis. Medicamenta non mella gignũtur

oculis ulceribus.internisq; uiſceribus dona cæleſtia.Quod ſi ſeruetur hoc ſyrio exoriente caſuq; congruat in eundem diem: ut ſæpe. Veneris aut iouis Mercuriiue exortus non alia ſuauitatis: uſuſq; mortalium malis a morte uocandis ꝙ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella: Ca. XV.

MEl plenilunio uberius capitur: ſerena die pinguius.In omni melle quod per ſe fluxit ut muſtum oleũq; appellaturq; tacitum: maxime laudabile eſt. Aeſtiuum omne rutilum: ut diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimũ in æſtimatione e thymo coloris aurei: ſaporis gratiſſimi: cum ſit palam doliolis pinguæ: marino e rore ſpiſſum. Quod concreſcit autẽ hoc minime laudat. Thymoſum non coit: & tactu prætenuia fila mittit. Quod primum grauitatis argumentum eſt: abrumpi ſtatim & reſilire guttas: uilitatis indiciũ habetur. Sequens probatio ut ſit odoratum & ex dulce reglutinoſum perlucidũ. Aeſtiua mellatione decimam partem thaſio. Dionyſio apibus relinqui placet: ſi pleni fuerint aluei. Si minus pro rata portione: aut ſi inanes: omnino non attingi. Huic uindemiæ attici ſignum debere initium caprificialem diem uulcano ſacrum.

De tertio genere mellis: & quomodo apes probentur. Ca. XVI.

TErtium genus mellis minime probatũ ſilueſtre: quod ericeum uocant. Cõuehitur poſt primos autumni hymbres cum erica ſola floret in ſiluis. Ob id harenoſo ſimile. Gignitur id maxime arcturi exortu a pridie idus ſeptembris. Quidam æſtiuã mellationem ad arcturi exortum proferũt: quoniam ad equinoctium autũni ab eo ſuperſunt dies. xiiii. & ab eqinoctio ad uergiliarũ occaſum diebus. xlviii: Plurimi ſyderitẽ: athenienſes tetradicem appellant: euboea ſiſarum: putantq; apibus eſſe gratiſſimam fortaſſis quia tunc nulla alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & uergiliarum occaſu idibus nouembris fere includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio perſuadet: & ſemper eas partes fauorum quæ habeant rithacem. Abruma ad arcturi exortum diebus. lx. ſomno aluntur ſine ullo cibo. ad arcturi exortum ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed etiam tunc alueo ſe cõtinent: ſeruatoſq; in id tempus cibos repetunt. In italia uero hoc idẽ a uergiliarum exortu faciunt: & in eum dormiunt. Alueos quidam in eximẽdo melle expendũt: ita dirimentes quantum relinquant. Aequitas etiam in eis obſtringitur: feruntq; ſocietate fraudata alueos mori. In primis præcipitur ut lauti puriq; eximãt mella. Furem & mulierum menſes odere. Cum eximuntur mella apes abigi fumo utiliſſimum: ne iraſcantur: aut ipſæ auidæ uorẽt. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. Nam ubi incubauere fauos liuidos faciunt. Rurſus nimio fumo inficiuntur. quarum iniuriam celerrime ſentiunt mella: uel minimo cõtactu roris aceſcẽtia. Et ob id inter genera ſeruatur quod acapnon uocant. Album mel non fit quod bitymũ eſt: ſed oculis & ulceribus aptiſſimũ. Foetus quo nam modo progenerarent: magna inter eruditos & ſubtilis quæſtio fuit. Apum enim coitus uiſus eſt nunquam. Plures extimauere oportere cõfici floribus compoſitis apte atq; utiliter. Aliqui coitu unius: qui rex in quoq; appellatur examine. Hunc eſſe ſolum marem præcipua magnitudine: ne fatiſcat. Ideo foetum ſine eo non edi: apeſq; reliquas tanq̃ marẽ: foeminas comitari: nõ tanq̃ ducem. Quam probabilem alias ſententiam fucorum euentus coarguit: Quæ enim ratio ut idem coitus alios perfectos: imperfectos generet alios? Proprior uero prior exiſtimatio fieret: ni rurſus alia difficultas occurreret. Quippe naſcũtur aliquãdo in extremis fauis apes grãdiores quæ cæteras fugant. Oeſtrus uocatur hoc malum: quo nam modo naſcens: ſi ipſæ ſe fingunt. Quod certum eſt gallinarũ modo incubant. Id quod excluſum eſt primum uermiculus uidetur candidus: iacens tranſuerſus: adhærenſq; ita: ut paſcere uideatur. Rex ſtatim mellei coloris ut electo flore ex omni copia factus neq; uermiculus: ſed ſtatim penniger. Cætera turba cum formã capere coepit nymphæ uocantur ut fuci: ſirenes: atq; cephenes. Si quis alterutris capita demat: priuſq̃ pẽnas habeant. pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tempore procedente inſtillant cibos: atq; incubãt tum maxime murmurantes caloris ut putant faciendi gratia neceſſarii excludendis pullis: donec ruptis membranis quæ ſingulos cingunt: ouorum modo uniuerſum agmen emergat. Spectatum hoc romæ conſularis cuiuſdam ſuburbano alueis cornu laternæ tranſlucido factis. Foetus intra. xlv. diem peragitur. Fit in fauis quibuſdam qui uocatur clerus amaræ duricia ceræ: cum foetum inde non eduxere morbo aut ignauia: aut infoecũditate naturali. Hic eſt abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam diſciplina cum matribus. Regemq;

iuuenē æqualis turba comitatur. Reges plures incohantur nec deſunt. Poſtea ex iis ſobo-les cum adulta eſſe cœpit concordi ſuffragio deteritimos necant: ne diſtrahant agmina. Duo autem genera eorum: melior niger uariuſq;. Omnibus forma ſemper egregia: & duplo quā cæteris maior. Pēne breuiores: crura recta: ingreſſus celſior. In fronte macula quodam dia-demate candicans: Multum etiam nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. Ca. XVII.

QVærat nūc aliquis unus ne Hercules fuerit: & quod liberi patris ſepulchrum & re-liqua uetuſtatis ſitu obruta? Ecce in re parua uilliſq; noſtris annexa cui⁹ aſſidua co-pia eſt non conſtat inter auctores. Rex nullum ne ſolus habeat aculeum maieſtate tantum armatus: an dederit eum quidē natura: ſed uſum eſſe tantum negauerit. Illud con-ſtat imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obedientia: cum procedit una eſt. Totum examen circa eum conglobatur: cingit: protegit: cerni non patitur. Reliquo tēpo-re cum populus in labore eſt: ipſe opera intus circuit ſimilis exortanti: ſolus imunis. Cir-ca eum ſatellites quidam lictoreſq; aſſidua cuſtodientes auctoritate: Procedit foras nō niſi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure intus ſtrepēte ap-paratus indicio diem tempeſtiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet: non fugiet exa-men. Cum proceſſere ſe quæq; proximam illi cupit eſſe: & in officio conſpici gaudet. Feſſū humeris ſubleuāt. Validius fatigatum ex toto portant. Si qua laſſata deficit: aut forte ab-errauit: odore proſequitur. Vbicunq; ille conſedit ibi cunctarum caſtra ſunt. Tunc oſten-ta faciunt priuata ac publica uua dependente in domibus templis ue ſæpe expiata magnis euentibus. Sedēre in ore infantis Platonis: tunc etiam ſuauitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Sedere in caſtris ducis Druſi imperatoris cum proſperrime pugnatum apud arbalonem eſt: haud quaq̄ perpetua aruſpicum coniectura: qui dirum id oſtentū exiſtimāt. Semper duce prehenſo totum tenetur agmen. Amiſſo dilabitur: migrantq; ad alios. Eſſe utiq; ſine rege non poſſunt. Inuitæ autem interimunt eos cum plures fuere: potius q̄ naſcē-tium domos diriniunt. Si prouentus deſperatur: tunc & fucos abigūt. Quanq̄ de iis uideo dubitari: propriumq; iis genus eſſe aliquos exiſtimare. Sicut furibus grandiſſimis inter il-las: ſed nigris. lataq; aluo. Ita appellatis quia furtim deuorēt mella. Certū eſt ab apibus fu-cos interfici. Vtiq; regem non habēt. Sed quomodo ſine aculeo naſcātur in quæſtione eſt. Humido uere melior fœtus: ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius aluei cibus: im-petum in proximas faciūt rapinæ propoſito. At ille contra dirigunt aciem: & ſi cuſtos ad-ſit alterutra pars quem ſuis fauere ſentit non appetit eum. Et aliis quoq; ſæpe dimicāt cau-ſis eaſq; acies contrarias duo imperatores inſtruunt. Maxima rixa & in conuehendis flori-bus exorta & ſuos quibuſq; euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pluribus aut fumo tota diſcutitur. Reconciliantur uero lacte uel aqua mulſa.

De genere apū. & quæ inimica apibus. Ca. XVIII.

APes ſunt & ruſticæ ſilueſtreſq;: horidæ aſpectu: multo iracondiores: ſed opere ac labore præſtantes. Vrbanarum duo genera. Optimæ breues: uariæq;: & in rotundi-tatem compactiles. Deteriores longæ: & quibus ſimilitudo ueſparum: etiamnun de-terimæ ex iis piloſæ. In ponto ſunt quædam albæ: quæ bis in menſe mella faciunt. Circa ter-modontem autem fluuium duo genera. Aliarum que in arboribus mellificant. Aliarū quæ ſub terra: triplici cærarum ordinæ uberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit uen-tri conſertum: ad unum ictum hoc infixo. Quidam eas ſtatim emori putant. Aliqui non niſi in tantum adacto: ut inteſtinum ſæpe aſſequatur. Sed fucos poſtea eſſe: nec mella face-re uelut caſtratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodeſſe de indeſinere. Eſt in exēplis equos ab iis occiſos. Odere fœdos odores: procul fugiunt: ſed & infectus. Itaq; unguenta redolē-tes infeſtant. Ipſe plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ. Impugnant eas nature eiuſdē degeneres ueſpæ atq; crabrones: & e culicum genere qui uocantur muliones. Populantur hirundines & quædam alie aues: inſidiantur aquātibus ranæ: quæ maxima earum eſt ope-ratio: tum cum ſobolem faciunt. Nec eæ tantum quæ ſtagna riuoſq; obſident: uerū & rube-tæ ueniunt ultro: adrepenteſq; floribus opertas ſufflant ab hoc ſpatio prouolant: cōfeſtimq; abripiūt. Nec ſentire ictus apū ranæ traduntur. Inimicæ & oues: difficile ſe e lanis earū ex-plicantibus. Cancrorū etiā odore ſi quis iuxta coquat exanimātur. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt. Index eorum triſtitia torpens. Et cum ante fores in teporem ſolis promo-

tis aliæ cibos miniſtrant. Cum defunctas progerere. Funerantiumq; more comitantur exequias. Rege hac peſte conſumpto mœret plebes ignauo dolore. Non cibos conuehunt. Nõ procedunt. Triſti tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: alias ſpectantes exanimẽ luctum non minuunt. Tunc quoq; ni ſubueniatur: fame moriuntur. Hylaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.

De morbis apum. Ca. XIX.

Svnt & operis morbi cum fauos non explent: cléron uocant. Idem blapſigoniã ſi fœtũ non peragant. Inimica & echo eſt reſultanti ſono: qui pauidas alterno pulſat ictu. Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hoſtiles cum præualuere ut intexant: enecant alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus luminibus accenſis aduolans peſtifer: nec uno modo. Nam & ipſe ceras depaſcitur: & relinquit excrementa quibus teredines gignantur. Filis etiam araneus quacunq; inceſſerit alarum maxime lanugines obtexit. Naſcuntur & in ipſo ligno teredines quæ ceras præcipuæ appetunt. Infeſtat & auiditas paſtus nimia florum ſacietate: uerno maxime tempore aluo cita: Oleo quidem non apes tantum ſed omnia inſecta exanimantur: præcipue ſi capite uncto in ſole ponantur. aliquando & ipſæ contrahunt mortis ſibi cauſas cõſenſere eximi mella auide uorãtes. Cætero preparcæ: & quæ alioquin prodigas atq; edaces nõ ſecus ac pigras & ignauas perturbent. Nocent. & ſua mella ipſis: illitæq; ab aduerſa parte moriuntur, tot hoſtibus: tot caſibus: & quota portione eorũ commemorata: tam munificum animal expoſitum eſt. Remedia dicemus ſuis locis. Nunc enim ſermo natura eſt:

De continendis apibus: & quomodo reparentur. Ca. XX.

GAudẽt plauſu atq; tinnitu æris: eoque conuocantur. Quo manifeſtum eſt auditus quoq; ineſſe ſenſum. Effecto opere educto fœtu functæ munere omni exercitationem tamen ſolẽnem habent. Spatianturq; in aperto & in altũ datæ gyris uolatu editis tum demũ ad cibũ redeũt. Vita eis longiſſima: ut proſperæ inimica: ac fortuita cedant: ſeptenis annis uniuerſa. Alueos nunq̃ ultra decẽ annos duraſſe proditur. Sunt qui mortuas ſi intra tectum hyeme ſeruentur: deinde ſole uerno torreantur ac ficulneo cinere toto die foueantur: putent reuiuiſcere. In totum uero amiſſas repari uentribus bubulis recentibus cum fimo obruptis. Virgilius iuuencorum corpore exanimato ſicut equorum ueſpas atq; crabrones: ſicut aſinorum ſcarabeos mutante natura ex aliis quædam in alia. Sed horũ omnium coitus cernuntur: & tamen in fœtu eadem prope natura quæ apibus.

De ueſpis & crabronibus. Ca. XXI.

VEſpæ in ſublimi e luto nidos faciunt & in iis cæras. Crabrones cauernis ac ſubterra. Et horũ oĩum ſexangulæ cellæ: & cætera autẽ cortice. Araneis fœtus & ipſe inæqualis ut barbarus: alius euolat: alius infantia eſt: alius in uermiculo. Et autũno nõ inuerno oĩa ea. Plenilunio maxime creſcũt. Veſpæ quæ ichneumones uocantur (ſunt autem minores q̃ aliæ) unũ genus ex araneis perimũt phalangiũ appellatum: & in nidos ſuos ferunt. deinde illinunt. Et ex iis incubando ſuũ genus procreãt. Præterea omnes carne ueſcuntur cõtra q̃ apes: quæ nullũ corpus attingunt. Sed ueſpæ muſcas grandiores uenãtur & amputato iis capite reliquũ corpus auferũt. Crabronũ ſilueſtres in arborum cauernis degunt. Hyeme ut cætera inſecta conduntur. Vita bimatũ nõ tranſit. Ictus eorũ haud temere ſine febri nõ eſt. Auctores ſunt ternouenis punctis interfici hominẽ. Aliorum qui mitiores uidẽtur duo genera. Opifices minores corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ biẽnio durant ii & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores in quibus opifices generentur. Iis educatis alios deinde nidos maiores fingunt: in quibus matres futuras producant. Iam tũc opifices fungũtur. Et his ſunt ſui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem nec ueſparum generi reges aut examina. Sed ſubinde renouatur multitudo ſobole.

De bombicibus: & bombyli: & necydalo: & quis primus bombycinam ueſtem nouerit. Ca. XXII.

QVartum inter hæc genus eſt bombicum in aſſiria proueniens maius quam ſupradicta. Nidos luto fingunt ſalis ſpeciẽ: aplicatos lapidi: tanta duritia: ut ſpiculis perforari uix poſſint. In iis & cæras largius quam apes faciunt: deinde maiorem uermiculum. Et alia horum origo. E grandiore uermiculo gemina protendens ſui generis cornua. Hi erucæ ſunt. Fit deinde quod uocatur bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in

ſex mēſibus bōbices. Telas araneorū modo texūt ad ueſtē luxūq; fœminarū: quæ bōbicina appellatur. Prima eas retorqueri. rurſuſq; texere inuenit in co mulier Pamphile Platis filia non fraudanda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminā ueſtis bombicina.

¶De bombice coa. ¶Ca. XXIII.

ET in co inſula naſci tradūtur cupreſſi: terebinthi: fraxini. Quercus florem hymbribus decuſſum: terræ halitu animante. Fieri autē primo papiliones paruos nudoſq;. Mox frigorum īpatiētia uillis inhorreſcere: & aduerſus hyemē tunicas ſibi inſtaurare denſas pedum aſperitate radēte foliorū lanuginē in uellera. Hanc ab his quoq; cogi ſubigiq; unguiū carminatione. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Poſtea apprehēſam corpori inuolui nido uolubili. Tūc ab homine tolli: fictilibuſq; uaſis tepore & furfurum eſca nutriri. Atq; ita ſubnaſci ſui generis plumas quibus ueſtitos ad alia pēſa dimitti. Quæ uero capta ſit lanificia humore lēteſcere: mox in fila tenuari iunceo fuſo. Nec puduit has ueſtes etiā uiros leuitate uſurpare propter onera æſtiua in tantum a lorica gerenda diſceſſere mores ut oneri ſint etiā ueſtes. Aſſyria tamē bombice adhuc fœminis cedimus.

¶De araneis & generatione eorum. ¶Ca. XXIIII.

ARaneorū his nō abſurde iungat natura: digna uel præcipuæ admiratione. Plura autē horū ſunt genera: nec dictu neceſſaria in tāta notitia. Phalangia ex iis appellātur: quorū noxii morſus: corpus exiguum: uariū acuminatū ad ſultim ingredientiū. Altera eorum ſpecies nigri prioribus cruribus longiſſimis. Omnibus internodia tēna in cruribus luporum modo: Minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua ueſtibula præpandunt. Tertium eorundem genus erudita operatione conſpicuū. Orditur telas: anticq; operis materiæ uterus eius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtatuto tēpore (ut Democrito placet) ſiue eſt intus quedam lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tereti filo: & tam æquali deducit ſtamina ipſo ſe pondere uſus. Texere a medio incipit circinato orbe ſubtegmina adnectens maculaſq; paribus ſemper interuallis: ſed ſubinde creſcentibꝰ ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat. Quanta arte celant pedicas ſcutulato rete ad capiendas muſcas circa graſſantes? quam non ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis: ipſa per ſe tenax ratio textrinæ? quam laxus afflatus ad nō reſpuenda quæ ueniantur ſinus derelicto laxo prætenti ſumma parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offenſæ præcipitantur in ſinum. Specus ipſe qua concameratæ architectura? & contra frigora quanto uilloſior? quam remotus a medio aliudq; agenti ſimilis: incluſus uero ſic ut ſit nec ne intus aliquis cerni non poſſit. Age firmitas quanta irrumpentibus uentis: qua puluerum mole degrauante. Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores cum exercet artem & diſcit texere. Longitudo fili a culmine: ac rurſus a terra per illud ipſum uelut reciprocatio: ſubitq; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit quā uigilans & paratus ad curſum. Licet extrema hæreat plaga ſemper in medium currit: ex quo ſic maxime totum concutiendo implicet. Sciſſa protinus reficit ad polituram ſartiens. Namq; & lacertarum catulos uenantur. Hos primum tela inuoluentes: & tunc demum labra utraq; morſu apprehendentes amphitheatrali ſpectaculo cum contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe in cremento amnium futuro telas ſuas altius tollunt. Iidem ſereno nō texunt: nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium ſigna ſunt. Fœminā putāt eſſe quæ texat: marem qui uenatur. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei conueniunt clunibus. Pariunt uermiculos ouis ſimiles. Nam nec differri horum genitura poteſt quoniam inſectorum uix ulla alia narratio eſt. pariunt autem oua in tellas expanſa: quia ſaliunt: atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipſo ſpecu incubat magno numero. Qui ut emerſerit matrem conſumit: ſæpe & patrem eſt. Adiuuat enim incubare. Pariunt autem tricenos. Cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Conſummantur aranei quater ſeptenis diebus.

¶De ſcorpionibus. ¶Ca. XXV.

SImiliter iis & ſcorpiones terreſtres uermiculos ouorū ſpeciæ pariūt: ſimiliterq; periniūt. Peſtis īportuna ueneni ſerpētiū: niſi quod grauiore ſupplicio lento per triduum morte cōficiūt. Virginibus lœtali ſemp ictu & fœminis fere in totū. Viris aūt in matutino exeūte canis puſq; aliquo fortuito ictu ieiunū exerāt uenenū. Semp cauda in ictu eſt nulloq; momento meditari ceſſat: ne quādo deſit occaſioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenū ab iis cādidum fundi Apolodorus auctor eſt in nouē genera deſcriptis per colores

maxime ſuperuacuos. quoniam non eſt ſcire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibuſdam aculeos eſſe mareſq; ſæuiſſimos. nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum oĩbus medio die cũ incanduere ſolis ardoribus. Itemq; cum ſitiunt inexplebiles potu. Cõſtat & ſeptena caudę internodia ſæuiora eſſe. Pluribus enĩ ſena ſunt. Hoc malum africæ uolucre etiam auſtri faciũt: pãdẽtibus brachia ut remigia ſubleuantes. Appolodorus idem plane quibuſdam ineſſe pẽnas tradit. Sæpe ſylli qui reliquarum uenena terrarum inuehẽtes quæſtus ſui cauſa peregrinis malis impleuere italiã. Hos quoq; importare conati ſunt. Sed uiuere intra ſiculi cæli regionẽ nõ potuere. Viſuntur tamẽ aliquãdo in italia: ſed ĩnocui: multiſq; aliis in locis: ut circa farũ in ægypto. In ſcythia ĩterimũt etiam ſues: alioquin uiuaciores cõtra uenena talia. Nigras quidem celerius ſi in aquã ſe ĩmiſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſorũ cinis potus in uino: aut oleo emerſus. Magnam aduerſitatẽ cum ſtellionibus putãt eſſe: innocuos dũtaxat iis: qui & ipſi carẽt ſanguine lacertarũ figura. Atq; ſcorpiones in totũ nulli nocere: quibus nõ ſit ſanguis. Quidã & ab ipſis fœtũ deuorari arbitrantur. Vnũ mõ relĩqui ſolertiſſimũ & qui ſe ipſius matris clunibꝰ imponẽdo tutꝰ: & a cauda & a morſu loco fiat. Hũc eſſe reliquorũ ultorẽ: qui poſtremo genitores cõficiat ſupne: pariuntur aũt undeni.

De ſtellionibus. Ca. XXVI.

CHameleonum ſtelliones quodãmodo naturam habent: rore tãtum uiuentes. p̃terq; araneis: ſimilis cicãdis uita: quarum duo genera. Minores q̃ p̃mæ proueniũt: quæ ue ſunt mutæ & nouiſſime pereunt. Sunt autem multæ: ſequẽs eſt uolatura. Quæ canũt uocãtur achetæ: & quæ minores ex iis ſũt tettigometræ. Sed ille magis canoræ. Mares cantãt in utroq; genere. Fœminæ ſilent. Gentes ueſcũtur iis ad orientem: etiã parti opibus abundãtibus. Ante coitũ mares præferũt: a coitu fœminas: ouis earum corruptis quæ ſunt candida. Coitus ſupinis. Aſperitas præacuta in dorſo: quã excauãt fœturæ locũ in terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocatur tettigometra: cuius cortice rupto circa ſolſtitia euolãt: noctu ſemper. Primũ nigræ atq; duræ. Vnum hoc ex his quæ uiuunt & ſine ore eſt. Pro eo quidam aculeatum linguis ſimile. Et hoc in pectore: quo rorẽ lãbunt. Pectus ipſum fiſtuloſum. Hoc canũt achetæ ut diximus. De cætero in uẽtre nihil eſt. Excitatæ cũ ſubuolãt humorem reddũt: quod ſolum argumẽtum eſt rore eaſdem ali. Iiſdem ſolis nullũ ad excrementa corporis foramen. Oculis tam hebetes: ut ſi quis digitũ contrahẽs ac remittens iis appropinquet: tranſeant uelut folia. Quidam duo alia genera faciunt earum. Surculariam quæ ſit grandior: frumẽtariam quã alii auenariam uocãt. Apparet enim ſimul cũ frumentis areſcentibus.

De cicadis. Ca. XXVII.

CIcadæ non naſcuntur in raritate arborum. Idcirco non ſunt cyrenis circa oppidum nec in campis nec in frigidis aut umbroſis nemoribus. Eſt quædam & iis locorũ differentia. In mileſia regione paucis ſunt locis. Sed in cephalenia amnis quidam pænuriam earum & copiam dirimit. At in regio agro ſilent omnes. Vltra flumen in locis canunt. Pennarum illis natura quæ apibus: ſed pro corpore amplior.

De pẽnis inſectorum: & ſcarabeis: & reliquis ſcarabeorum generis. Ca. XXVII.

INſectorum quædam binas gerunt pennas muſcæ: quædam quaternas ut apes. Mẽbranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armantur. Nullum cui tælum in ore: pluribus q̃ binis aduolat pennis. illis enim ultionis cauſe datum: & his auiditatis. Nullis eorum pennæ reuiuiſcunt auulſæ. Nullum cui aculeus in aluo bipenne eſt. Quibuſdam pennarum tutelæ cruſta ſuperuenit. ut ſcarabeis. Quorum tenuior fragiliorq; penna. iis negatus aculeus. Sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga biſulcis dentata forcipibus in cacumine (cum libuit) ad morſum coeuntibus. Infantium remediis etiam ex ceruice ſuſpenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rurſus eorum genus qui e fimo ingentis pilas auerſi pedibus uolutant: paruoſq; in iis contra rigorem hyemis uermiculos foetus ſui nidulãtur. Volitant alii magno cum murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris fornacibus excauãt nocturno ſtridore uocales. Lucent igniũ mõ noctu laterũ & cluniũ colore lãpyrides: nũc pẽnarũ hiatu refulgẽtes. nũc uero cõpreſſu obumbratæ nõ ante matura pabula aut poſt deſecta cõſpicuæ. Econtrario tenebrarum alũnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore prognatæ. Fodiũt ex eodem genere rutuli atq; prægrãdes ſcarabei tellurem aridam: fauoſq; paruæ & fiſtuloſæ

modo ſpōgiæ medicato melle fingunt.In thraciæ partibus iuxta olympū locus eſt paruus
in quo unū hoc animal exanimatur:ob hoc cătharolethrus appellatus.Pēnæ inſectis oībus
ſine ſciſſura:nulli cauda niſi ſcorpioni:Hic eorū ſolus & brachia habet:& in cauda ſpiculū.
Reliquorū quibuſdă aculeus in ore ut aſilo:ſiue tabanū dici placet.Item culicibus & qui-
buſdă muſcis.Omnibus autē his in ore:& pro lingua ſunt hi aculei.quibuſdă hebetes neq̃
ad punctū:ſed ad ſuctum:ut muſcarū generi:in quo lingua euidēs fiſtula eſt:nec ſunt tali-
bus dentes.Aliis cornicula ante oculos ꝑtendūtur ignauia ut papiliōibus quadă inſecta ca
rent pēnis:ut ſcolopēdræ.Inſectorū pedes quibus ſunt in obliquū mouētur.Quorundă ex-
tremi longiores foris curuantur ut locuſtis.

¶De locuſtis. ¶Ca. XXIX.

HAe pariunt in terra dimiſſo ſpinæ caule oua cōdenſa autumni tēpore.Ea durăt hye
me ſub terra.Subſequēti anno exitu ueris emittūt paruas nigrātes & ſine crurib⁹:
pēniſq̃ reptantes.Itaq̃ uernis aquis intereunt oua:ſicco uere maior prouētus.Alii
duplicem earum fœtum:geminumq̃ exitum tradunt.Vergiliarum exortu parere: deinde
ad canis ortū obire:& alias renaſci.Quidă arcturi occaſu renaſci.Mori matres cum peperit
certum eſt uermiculo ſtatim circa fauces innaſcente qui eas ſtrangulat.Eodem tēpore ma
res obeunt.Tam friuola ratione morientes ſerpentem(cum libuit) necant ſingulæ faucib⁹
eius apprehenſis mordicus.Nō naſcūtur niſi in planis & rimoſis locis in india ternū pedū
longitudinis eſſe tradunt:cruribus & femoribus ſerrarum uſum præbentes cum inaruerit.
Eſt & alius earum obitus Gregatim ſublatæ uento in maria aut ſtagna decidūt. Forte hoc
caſuq̃ euenit nō ut priſci extimauere:madefactis nocturno humore alis.Iidem quippe no-
ctibus nō uolare eas propter frigora tradiderūt.Ignari etiam longinqua maria ab iis tranſi
ri cōtinuata plurium dierum profectione.Quod maxime miremur famem quoq̃ quam ꝑ-
pter externa pabula petunt:ſciunt imminere.Ac dearum iræ peſtis ea intelligitur. Năq̃ &
grandiores cernuntur & tanto uolant pēnarum ſtridore ut aliæ alites credantur: ſolemq̃
obumbrēt: ſollicite ſuſpectantibus populis ne ſuas operiăt terras. Sufficiunt quippe uires
& tanq̃ parum ſit maria tranſire:immenſos permeăt tractus:diraq̃ meſſibus cōtegunt nu-
be:multa cōtactu adurentes.Omnia uero morſu erodētes:& fores quoq̃ tectorum. Italiă
ex africa magna cohorte infeſtăt:ſæpe populo ad ſybilina coacto remedia confugere ino-
piæ metu.In cyrenaica regione lex eſt ter anno debellandi eas.Primo oua obterendo:dein
de fœtum:poſtremo adultas.Deſertoris pœna in eum qui ceſſauerit.Et in lenito inſula cer
ta menſura præfinita eſt:quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referāt.Gracculos quo-
q̃ ob id colunt aduerſo uolatu occurrētes earum exitio. Necari & in ſyria militari imperio
coguntur.Tot orbis partibus uagatur id malū Parthis & hæ in cibo gratæ.Vox earum pro
ficiſci ab occipitio uidetur.Eo loco in cōmiſſura ſcapularum habere quaſi dentes extiman-
tur:eoſq̃ inter ſe terēdo ſtridorem edere circa duo æquinoctia maxime:ſicut cicade circa
ſolſtitium.Coitus locuſtar̄ qui & inſectorum omnium quæ coeunt:marem portante fœmi
na:in eum fœminarum ultimo caude reflexo tardo digreſſu.Minores autē in omni hoc ge
nere fœminis mares.

¶De formicis noſtratibus. ¶Ca. XXX.

PLurimæ inſectorum uermiculum gignūt.Nam & formicæ ſimilem ouis.Vere & hæ
ut apes cōmunicantes laborem. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ condunt.At ſi-
quis comparet onera corporibus earum:fatetur nullis portione uires eſſe maiores.
Gerūt ea morſu:maiora aduerſæ poſtremis pedibus molliūtur humeris obnixæ. Et iis reip.
rō:memoria:cura:Semina arroſa cōdūt:ne rurſus in fruges exeăt e terra. Maiora ad intro
itum diuidunt.Madefacta hymbre proferunt:atq̃ ſiccant. Operantur & noctu plena luna
Eædem interlunio ceſſant/iam in opere qui labor? quæ ſedulitas? Et quoniam ex diuerſo
cōuehunt altera alterius ignara:ut ſigna inuicem recognoſcant.certi dies ad recognitionē
mutuă nundinis dătur.Quæ tūc earū cōcurſatio?q̃ diligens? Cū obuiis quædă collocutio
atq̃ pcūctatio.Silices itinere earū attritos uidemus:& in opere ſemi tam factam:ne quis du
bitet qualibet in re quid poſſit q̃tulacūq̃ ſedulitas.Sepeliunt inter ſe uiuentiū ſolæ præter
hominē.Non ſunt in ſicilia pēnatæ.

¶De indicis. ¶Ca. XXXI.

INdicæ formicæ cornua erythris in æde herculis fixa miraculo fouere.Aurum ex ca
uernis egerūt terræ in regione ſeptētrionalium indorum:qui dardæ uocantur. Ip
ſis color feliū.Magnitudo ægypti luporū.Erutū hoc ab hiis tēpore hyberno idi fu
rant æſtiuo feruore:cōditi ꝑpter uaporē in cuniculis formicis:quæ tamē odore ſollicitatæ

prouolāt crebroq́ lacerāt.quis præuelocibus camelis fugiētes.Tanta pernicitas feritaſq́ ē cum amore auri.

De diuerſitate inſectorum. Ca. XXXIII.

MVlta autē inſecta & aliter naſcunt᷑.Atq́ aſilus in primis.Inſidet ex rore hic raphani folio primo uere:& ſpiſſatus ſole in magnitudinē milii cogit᷑.Inde orit᷑ uermiculus paruus & triduo eruca:mox urica:quæ adiectis diebus creſcit īmobilis duro cortice ad tactum mouet᷑ aranei.Hæc eruca quā chryſalidē āppellāt:rupto deīde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno & ex ligno naſcentibus. Ca. XXXIIII.

SIc quædam ex ymbre generantur in terra: quædam & in ligno. Nec enim & coſſi tantum in eo ſed etiam tabani ex eo naſcuntur:& alia ubicunq́ humor: eſt nimius: ſic intra hominem tineæ tricenum pedum:aliquando & plurium longitudine: iam in carne exammi uiuētiū quoq́ hoīm capillo.Qua fœditate & Sylla dictator & Alcman ex clariſſimis græciæ poetis obiere.Hoc quidem & aues infeſtat.Phaſianas uero interimit:niſi puluerantes ſeſe.Pilos habentiū aſinū tantū īmunē hoc malo credūt:& oues:Gignuntur autem ex ueſtis genere:pcipue lanicio intereptarū a lupis ouiū.Aquas quoq́ quaſdam quibus lauamur fertiliores eius generis īuenio apud auctores.Quippe cū & ceræ hoc gignat quod animaliū minimū exiſtimatur.Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli: poſteriorū crurum laſciuia petauri & auris.Alia puluere humido in cauernis uolucria

De animali cui cibi exitus non eſt Ca. XXXIIII.

EſT animal eiuſdē tēporis infixo ſemp ſanguini capite uiuens:atq́ ita intumeſcēs unū animaliū cui cibi nō ſit exitus:cū nimia dehiſcit ſatietate alimēto ipſo moriēs. Nunq̄ in iumentis gignitur:in bubus frequens:in canibus aliquādo in quibus oīa In ouib⁹ & ī capris hoc ſolū.Aeque eſt mira ſanguinis & hirudinū generi in paluſtri aqua ſitis.Namq́ & hæ toto capite condūtur.Eſt & uolucre canibus peculiare ſuum malum:aures maxime lacinans quæ defendi morſu nō queūt.

De tineis & culicibus & diuerſitate earum. Ca. XXXV.

IDem puluis in lanis & ueſte tineas creat.præcipue ſi araneus una includatur. Sitit enim & omnē humorē abſorbens ariditatem ampliat.Hoc & in chartis naſcitur. Eſt earum genus tunicas ſuas trahentiū quo cocleæ mō.Sed horū pedes cernunt᷑.Spoliatæ expirāt.Si accreuere faciūt chryſalidē.Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorū & pyri & peuces:& cynacantæ:& roſæ: Venenum hoc remedia ſecū habet.Alæ medētur quibus demptis lœtale eſt.Rurſus alia genera culicū aceſcēs natura gignit.Quippe cum in niue candidi reperiant᷑:& uetuſtiores uermiculi in media quidem altitudine rutili.Nam & ipſa nix uetuſtate rubeſcit.Hirti pilis grandiores torpenteſq́.

De pyrali ſiue pyrauſta. Ca. XXXVI.

GIgnit aliqua & cōtrariū natura elemētum.Si quidē in cypri ærariis fornacib⁹ ex medio igni maioris muſcæ magnitudinis uolat pēnatū quadrupedes appellatur pyralis a quibuſdā pyrauſta.Quādiu eſt in igne uiuit.Cum euaſit longiore paulo euolatu tunc moritur.Hypanis fluuius in pōto circa ſolſtitiū defert acinorū effigie tenues mēbranas:quibus erūpit uolucris quadrupes ſupradictæ modo:nec ultra diē uiuit: unde hemorobio uocat᷑.Reliquis taliū ab initio ad finē ſeptenarii ſunt numeri.Culici & uermiculo terſepteni.Corpus parietibus quater ſepteni.Mutationes & in alias figuras tranſitus trinis aut quadrinis diebus.Cætera ex iis pēnata autōno fere moriunt᷑.Tabani quidem etiam cæcitate.Muſcis humore examinatis ſi cinere condantur redit uita.

Hyſtoria naturæ animalium per ſingula membra. Ca. XXXVII.

ITaq́ nunc per ſingulas partes corporis præter iam dicta,membratim tractetur hyſtoria.Caput habent cuncta quæ ſanguinē.In capite paucis animaliū niſi uolucrib⁹ apicēs:diuerſi quidē generis.Phœnici plumarum ſerie medio exeunte alio.Pauonibus crinitis arbuſculis.Symphalidæ cirro.Phaſiane corniculis.Præterea parco: atq́ ab illo galerita appellata quondā.Poſtea gallico uocabulo etiā legioni nomē dederat alauda.Diximus & cui plicatilē criſtam dediſſet natura per mediū caput a roſtro reſidentē.Et fulicarū generi dedit cirros.Pico martio & gruibus arieæ.Sed ſpectatiſſimū inſigne gallinaceis corpore cōſerratū:nec carnē id eſſe:nec cartilaginē.nec callum iure dixerimus: uerū peculiare Draconū enim criſtas qui uiderit nō reperit.Cornua multis quidē & aquatiliū & marinorum & ſerpētium uariis data ſunt modis.Sed quæ iure cornua intelligant᷑ quadrupedi tantum.

generi. Acteonē enī & cippū etiā ī latīa hyſtoria fabuloſos reor. Nec alibi maior laſciuia na
turæ luſit animaliū armis. Sparſit hæc in ramis: ut ceruorū. Aliis ſimplicia tribuit ut in eo
dē genere ſubulonibus ex argumento dictis. Aliorū finxit in palmas: digitoſq; emiſit ex iis:
unde platycerotas uocant. Dedit ramoſa capreis: ſed parua nec fecit decidua. Conuoluta
in anfractum arietū generi: ceu ceſtus daret: Infeſta tauris. In hoc quidem genere & fœmi
nis tribuit. In multis tantū maribus. Rupicapris in dorſum adunca. Damis in aduerſū. Ere
cta autem rugarūq; ambitu contorta & in leue faſtigiū exacuta ut lyras decerent ſtrepſice
roti: quem addacem in africa appellat Mobilia eadē: ut aures: phrygiæ armentis. Troglodita
rū ī terrā directa: q̄ de cauſa obliqua ceruice paſcūt. aliis ſingula: & hæc medio capite aut na
rib⁹ ut dixim⁹ Iāq; aliis ad incurſū robuſta aliis ad ictū plurib⁹ modis: ſupina: cōuerſa: cōne
xa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad ſcabendum corpus.
Cochleis ad prætentandum iter. In corpore cornua hæc ſicut ceraſtis aliquando & ſingula.
Cochleis ſemper bina: & ut prætendantur: ac reſiliant. Vrorum cornibus barbari ſeptētrio
nales potant: urnaſq; binas capitis unius cornua īplent. Alii præfixa his pila cuſpidāt. Apud
nos in lamina ſecta tranſlucent: atq; etiā lumē incluſum latius fundūt: multaſq; alias ad de
licias conferuntur. nunc tincta: nunc ſublita: nunc quæ ceroſtrata picture genere dicūtur.
Omnibus autē caua: & in mucrone demū concreta ſunt. Ceruis tantum ſolida: & omnibus
annis decidua. Boum attritis ungulis cornua ungendo aruina medētur agricolæ. Adeoq; ſe
quax natura eſt: ut ipſis uiuentium corporibus feruenti cæra flectantur: atq; inciſa naſcen
tium in diuerſas partes torqueantur: ut ſingulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœmi
nis plerūq; ſunt ut in pecore. Multis ouium nulla: nec quibus multifidi pedes: nec ſolidipe
dū ulli: excepto aſino indico: qui uno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit. Nulli qui ſu
perne primores habent dentes. Qui putant eos in cornua abſumi facile coarguuntur cerua
rū natura: quæ neq; dentes habēt: ut neq; mares: nec tamē cornua. Cæterorū oſſibus adhæ
rent. Ceruorū tantū cutibus enaſcuntur. Capita piſcibus portione corporum maxima for
taſſis ut mergātur. Oſtrearum generi nulla: nec ſpongiis: nec aliis fere quibus ſolus ex ſenſi
bus tactus eſt. Quibus indiſcretum caput eſt ut cancris. In capite cunctorum animaliū ho
mini plurimus pilus: iam qdem promiſcue maribus ac fœminis. Apud ītonſas utiq; gentes
atq; etiā nomina ex eo capillatis alpiū incolis: galliæ comatæ: ut tamē ſit aliqua in hoc terrā
rum differentia. Quippe miconii carentes eo gignuntur: ſicut in cauno lienoſi. Et quædam
animaliū naturaliter caluent: ſicut ſtrutiocameli & corui aquatici: quibus apud græcos no
men eſt inde. Defluuiū eorū in muliere rarum. In ſpadonibus nō uiſum. Nec ī ullo ante ue
neris uſum. Nec infra cerebrum: aut infra uerticem: aut circa tempora: atq; aures. Caluitiū
uni tantum animaliū homini præterq̄ īnatū. Canicies homini tantū & equis: ſed homini ſem
per a priori parte capitis tum deinde ab auerſa. Vertices bini homini tantū. Aliquibus capi
tis oſſa plana: tenuia ſine medullis: ſerratis pectīatim ſtructa cōpagibus. Pēfracta nō queūt
ſolidari. Sed exempta modice nō ſunt lœtalia in uicem eorū ſuccedente corporea cicatrice.
Infirmiſſima eſſe. urſis: duriſſima pſitacis ſuo diximus loco. Cerebrū omnia habent anima
lia: quæ ſanguinē. Aeque & in mari quæ mollia appellauimus: q̄uis careant ſanguine: ut po
lypi. Sed homo portione maximū & humidiſſimū: omniūq; uiſcerū frigidiſſimū: duabus ſu
pra ſubterq; mēbranis uelatū: quarū alterutrā rumpi mortiferū. Cætero uiri q̄ fœminæ ma
ius. Hominibus hoc ſine ſanguine: ſine uenis: & reliquis ſine pigui. Aliud eſſe q̄ medullam
eruditi docēt: quoniā coquendo dureſcat. Omniū cerebro medio inſūt oſſicula parua. Vni
omniū in infantia palpitat: nec roboratur ante primū ſermonis exordiū Hoc eſt uiſcerū ex
celſiſſimum: proximūq; cælo capitis: ſine carne: ſine cruore: ſine ſordibus. Hic habet ſenſuū
arcē. Huc uenarū omnis a corde uis tendit. Hic deſinit. Hic culmen altiſſimū. Hic mentis ē
regimē. Omniū in priora pronū quia & ſenſus ante nos tendunt. Ab eo proficiſcitur ſōnuſ
Hic capitis nutatio. Quæ cerebrum nō habent nō dormiūt: Ceruis in capite ineſſe uermicu
li ſub linguæ inanitate & circa articulū quā caput iungitur humero numero. xx. prodūtur.
Aures homini tantum imobiles. Ab iis Flaccorum cognomia. Nec ī alia parte fœminis ma
ius impendium margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum geſtare eo lo
ci decus exiſtimatur. Animalium aliis maiores: aliis minores. Ceruis tantū ſciſſæ: aut uelut
diuiſæ. Soricibus piloſæ. Sed aliquæ omnibus animal duntaxat generantibus: excepto uitu
lo marino atq; delphino: & quæ cartilaginea & delphinum: quem tamē audire manifeſtum

eſt.Nam & cantu mulcentur:& capiuntur attoniti ſono.Quo nã modo audiant:mirũ.Idem
nec olfactus ueſtigia habẽt:cũ olfaciant ſagaciſſime.Pẽnatorum animaliũ buboni tantum
& oto plumæ uelut aures.Cæteris cauernæ ad auditũ Simili mõ ſquamigeris atq; ſerpẽti-
bus .In equis & omniũ iumẽtorũ genere indicia animi præferũt.Feſſis marcidæ. Nutantes
pauidis.Subrectæ furentibus.Reſolutæ ægris.Facies homini tantũ:cæteris aut roſtra.Frõs
& aliis.Sed homini tantum triſticiæ:hylaritatis:clæmẽtiæ:ſeueritatis index in aſſenſu eius.
Supercilia homini & pariter & alterne mobilia & in iis pars animi.Negamus an annuimus
hæc maxime indicant.Faſtus ſuperbia aliubi conceptaculum:ſed hic ſedem habet.In corde
naſcitur:hic ſubit:hic pendet.Nihil altius ſimul abruptiuſq; inuenit i corpore ubi ſolitaria
eſſet.Subiacent oculi pars corporis precioſiſſima:& qui lucis uſu uitam diſtinguant a mor
te.Nõ oĩbus animaliũ hi.Oſtreis nulli:Quibuſdã concharum dubii.Pectines eni ſiquis di-
gytos aduerſum hiantes eos moueat:contrahuntur ut uidentes.Et olentes fugiunt admo-
ta ferramenta.Quadrupedũ talpis uiſus nõ eſt.Oculorũ effigies ineſt(ſiquis prætẽtã detra
hat mẽbranã.Et inter aues ardeolarũ generã:quos leucos uocãt altero oculo carere tradũt.
Optimi augurii cum ad auſtrũ uolant ſeptentrionẽ ue.Solui.n.pericula & metus narrant.
Nigidius nec locuſtis nec cicadis eſſe dicit.Cochleis oculorum uicem cornicula bina præ-
tentat; adimplent.Nec lũbricis ulli ſunt:uermiũ ue generi.Oculi homini tantum diuer-
ſo colore:cæteris in ſuo cuiq; generi ſimiles.Et equorũ quibuſdã glauci:ſed in homine nu-
meroſiſſimæ diuerſitatis atq; differentiæ:grandiores:modici:parui:prominentes:quos ebe
tiores putant.Conditi quos clariſſime cernere:ſicut in colore caprinos.Præterea alii cõtuẽ
tur longinqua.Alii niſi prope admota non cernunt.Multorum uiſus fulgore ſolis cõſtat
nubilo die nõ cernẽtium:nec poſt occaſum.Alii interdiu hebetiores noctu præter cæteros
cernunt.De geminis pupillis aut quibus noxii uiſus eſſent ſatis diximus.Orcis intenebris
clariores ferunt.Tyberio Cæſari ipſi aliã q̃ genitorũ mortaliũ fuiſſe naturam:ut expergefa
ctus noctu pauliſper haud alio mõ quã luce clara contueretur omnia:paulatim tenebris ſe-
ſe obducentibus.Diuo Auguſto equorum modo glauci fuere:ſupraq; hominẽ albicantis
magnitudinis.Quã ob cãm diligẽtius ſpectari eos iracunde ferebat.Claudio Cæſari ab an
gulis candore carnoſo:ſanguineiſq; uenis ſubinde ſuffuſi.Caio prĩcipi rigẽtes.Neroni niſi
cum cõniuẽret ad prope admota hebetes.Viginti gladiatorũ paria in Caii principis ludo fue
re:in iis duo omnĩo qui contra cõminationem aliquã non conniuẽrent:& ob id inuicti.Tã-
tæ hoc difficultatis ẽ homini.Pleriſq; uero naturale ut nictare nõ ceſſent:quos pauidiores
accepimus.Oculos unicolores nulli cum candore omnibus mediuſculo differentes Neq;
ulla ex parte maiora indicia animi cunctis animalibus:ſed maxime homini:id ẽ moderatio-
nis:clæmentiæ:miſericordiæ:odii:amoris:triſtitiæ:lætitiæ.Contuitu quoq; multiformes:
truces torui:flagrantes:graues:tranſuerſi:limi:ſummiſſi:blandi.Profecto in oculis animus
inhabitat.Ardentes:incenduntur:humectãt:cohibẽt.Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ.
Hos cum oſculamur animum ipſum uidemur attingere. Hinc fletus & rigantes ora riui.
Quis ille humor eſt indolore tam fœcundus & paratus? Aut ubi reliquo tempore? Animo
autẽ uidemus.Animo cernimus.Oculi ceu uaſa quædam:uiſibilem eius partem accipiunt
atq; tranſmittunt.Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uiſu. Sic in morbo cõitiali
aperti nihil cernunt animo caligante.Quin & patentibus dormiunt lepores:multiq; homi
num quos corybantian græci dicunt.Tenuibus multiſq; mẽbranis eos natura cõpoſuit:
calloſis contra frigora caloreſq; in extremo tunicis:quas ſubinde purificant lachrimationũ
ſaliuis:lubricos propter incurſantia & mobiles.Media eorum cornea feneſtrauit pupilla:
cuius anguſtiæ non ſinunt uagari incertam aciem:& uelut canali dirigunt:obiterq; incidẽ
tia facile declinant.Aliis nigra:aliis atra:aliis ruffa:aliis glauci coloris orbibus circundatis:
ut abili mixtura accipiatur circunniecto cãdore lux:& temperato repercuſſu non obſtrepat:
adeoq; iis abſoluta uis ſpeculi:ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis.
Ea cauſa eſt.ut pleræq; alitum e manibus hominum oculos potiſſimum appetant:q; effigiẽ
ſuam in iis cernentes uelut ad cognata deſideria ſua tendunt.Veterina tantum quædã ad
incrementa lunæ morbos ſentiunt.Sed homo ſolus emiſſo homore cæcitate liberatur.Poſt
uiceſimum annum multis reſtitutus eſt uiſus.Quibuſdam ſtati naſcentibus negatus nullo
oculoꝝ uitio.Multis repente ablatus ſimili modo nulla præcedente iniuria.Venã ab iis per
tingere ad cerebrum peritiſſimi auctores tradũt Ego ad ſtomachum crediderim.Certe nul

li ſine redundatione eius eruitur oculus: morientibus illos operiri: rurſuſq; in rogo patefa
cere quiritium magno ritu ſacratum eſt. Ita more condito ut neq; ab homine ſupremū eos
ſpectari fas eſt: & cælo: non oſtendi nefas. Vni animalium homini deprauatur. Vnde cogno
mina Straboñum & Petorum Ab iiſdem qui altero lumine orbi naſcerentur cóclites uocā
tur. Quis parui utrinq; ocelli luciñi iniuriæ cognomē habuere. Nocturnorum animalium
ueluti felium in tenebris fulgent radiantq; oculi: ut contueri non ſit. Et capræ lupoq; ſplē
dent: lucemq; iaculantur. Vitulo marino & hyenæ in mille colores tranſeunt ſubinde. Qui
& i tenebris multorum piſcium refulgent ſicut aridi robuſtiq; caudices uetuſtate putreſq;
Non cōniuere diximus, quæ non obliquis oculis ſed circunacto capite cerneret. Chamæleo
nis oculos circunagi totos tradunt. Cancri in obliquum aſpiciunt. Cruſta fragili incluſis ri
gentes. Locuſtis ſquilliſq; magna ex parte ſub eodem munimento præduri eminent. Quo
rum duri ſunt minus cernunt: q̄ quorum humidi. Serpentium catulis & hirūdinum pullis ſi
quis eruat: renaſci tradunt. Inſectorum omnium & quibus teſtacea operimenta oculi mo-
uentur: ſicut quadrupedum aures Quibus fragilia operimenta: iis oculi duri. Omnia talia
& piſces & inſecta non habent genas: nec integunt oculos. omnibus membrana uitri modo
tranſlucida optenditur. Palpebræ in genis homini utrinq;. Mulieribus etiam infectæ: quot-
cidiani tanta eſt decoris affectatio: ut tingantur oculi quoq;. Alia de cauſa hoc natura dede
rat ceu uallum quoddam uiſus & prominens munimentum circa occurſantia animalia: et
alia fortuitum incidentia. Defluere eas haud in merito uenere abundantibus tradūt. Ex cæ-
teris nulli ſunt: niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in ſuperioribus tantū
genæ. Volucribus in inferiore. Et quibus molle tergus ut ſerpentibus. Et quadrupedibus
quæ oua pariunt ut lacertæ. Strutiocamelus alitum ſola ut homo utrinq; palpebras habet.
Nec genæ quidem omnibus: ideo neq; nictationes iis quæ animal generant. Grauiores ali-
tum inferiore gena cōniuent. Eædem nictantur ab angulis membrana obeūte. Columbæ &
ſimilia: utraq; cōniuent. Et quadrupedes quæ oua pariunt ut teſtudines: crocodili inferio-
re tantum ſine ulla nictatiōe: propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ ſuperio-
ris antiqui cilium uocauere: unde & ſupercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coale
ſcit. In paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum: quas priſci ge-
nas uocabant. xii. tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi
maxime oſtenditur rubor. Infra eas hylaritates ſubdolæ irriſioni riſumq; indicantes buccæ.
Et altior homini tantū: quē noui mores ſubdolæ irriſionē dicauere naſus. Non alii animaliū
nares eminent. Auibus: ſerpentibus: piſcibus: foramina tātū ad olfactus ſine naribus. Et hic
cognomina ſimorū ſilonum. Septimo menſe genitis ſæpenumero foramina auriū & nariū
defuere. Labra quibus brochi labeones dicti. Et os probum durius ue animal generantibus
Pro iis cornea & acuta uolucribus roſtra. Eadem rapto uiuentibus adunca. Collecto recta.
Hærbas ruentibus limūq; redunca ut ſuum generi: Lata in uſum iumentis uice manus ad
colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem: nec
malæ: Maxillas crocodilus tātum ſuperiores mouet. Terreſtres quadrupedes eodem quo
cæteræ more: præterq̄ i obliquum. Dentium tria genera. Serrati: aut cōtinui: aut exerti ſer
rati pectinatim cœūtes: ne contrario occurſu atterantur: ut ſerpentibus: piſcibus: cāibus. Cō
tinui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotamo: elephanto Continuorum qui digerunt
cibum lati & acuti. Qui conficiunt duplices. Qui diſcriminant eos canini appellantur. Hi
ſunt ſerratis longiſſimi. Continui autem utraq; parte oris ſunt ut equo: Aut ſuperiore pri
mores non ſunt ut bubus ouibus: omnibuſq; quæ ruminant. Capræ ſuperiores nō ſunt: præ
ter primores geminos. Nulli exerti quibus ſerrati. Raro fœminæ & tamen ſine uſu. Itaque
cum apri percutiant: fœminæ ſues mordent. Nulli cui cornua exerti: ſed omnes ſui concha
ui. Cæteris dentes ſolidi. Piſcium omnibus ſerrati: præter ſcarum. Huic uni aquatilium pla
ni. Cætero multis eorum in lingua & toto ore: ut turbata uulnerum molliant: quæ attritu
ſubigere non queunt. Multis & in palato: atque etiam in cauda. Præterea i os uergentes ne
excidant cibi nullum habentibus retinēdi adminiculum. Similes aſpidi & ſerpētibus: ſed duo
in ſuperna parte dextra leuaq; longiſſimi tenui fiſtula perforati: ut ſcorpionum aculei ue-
nenum infundentes: non aliud hoc eſſe q̄ fel ſerpentium. Et inde uenis ſub ſpina ad os per-
uenire: & has per uentrem deſcendere diligentiſſimi auctores ſcribunt. Quidam unum eſſe
eum: & quia ſit aduncus: reſupinari cum mormorderit. Aliqui tūc decidere eum: rurſuſq; re-

creſcere facilem decuſſu: & ſine eo eſſe quos tractari cernamus Scorpionis caudæ ineſſe eũ & pleriſq; ternos. Viperę dentes gingiuis conduntur. Hæc eadẽ prægnãs ueneno impreſſo dentiũ repulſu uirus fundit in morſus. Volucrum nulli dentes præter ueſpertilionẽ. Cameli ſoli ex iis quæ nõ ſunt cornigera in ſuperiori maxilla primores nõ habent. Cornua habentium nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt a minimis earum deroſas uites. At ĩ marinis cruſtata & cartilaginea priores habere. Item echinis quinos eſſe: unde intelligi potuerit miror. Dentium uice aculei inſectis. Simiæ dentes ut homini. Elephanto intus ad mãdendũ quattuor: prætereq; eos qui prominẽt Maſculis: reflexi: fœminis recti atq; prõi. Muſculus marinus qui balenam antecedit nullos habet. Sed pro iis ſetis intus os hirſutum: & linguam etiam appellatam. Terreſtrium minutis quadrupedibus primores bini utrinq; longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur. Homini poſtq̃ natus eſt ſeptimo menſe. Reliquis perpetui manent. Mutantur homini: leoni: iumento: cani & ruminatibus. Sed leoni & cani nõ niſi canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus. Maxillares qui ſunt a caninis nullũ animal mutat. Homini nouiſſimi qui genuini uocantur circiter uiceſimũ annũ gignuntur: multis & octogeſimo. Fœminis quoq;: ſed quibus in iuuenta nõ fuere nati: decidere in ſenecta & mox renaſci certum eſt. Xanclen ſamothracenũ ciuem cui renati eſſent poſt centum & quattuor annos Mutianus uiſum a ſe prodidit. Cætero maribus plures quã fœminis in homine: pecude: capris ue. Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordĩes habuit maxillarum. Frater eius nõ mutauit primores: ideoq; præteruit. Eſt exemplum dentis homini & in palato geniti. At canini amiſſi caſu aliquo nunq̃ renaſcuntur. Cæteris ſenecta rubeſcunt. Equo tantum candidiores fiunt. Aetas ueterinorũ dentibus indicatur. Equo ſunt numero. xl. Amittit triceſimo menſe primores utrinq; binos. Sequenti ãno totidem proximos cum ſubeunt dicti collumellares. Quinto anno incipiente binos amittit. qui ſexto anno renaſcuntur. Vii. omnis habet & renatos & immutabiles. Equo caſtrato prius non decidũt dẽtes. Aſinorum genus triceſimo menſe ſimiliter amittit: deinde ſenis menſibus. Quod ſi nõ prius pepererint: q̃ decidant poſtremi: ſterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidunt nunq̃. Abſumpta hac obſeruatiõe ſenectus in equis & cæteris ueterinis intelligitur dẽtiũ bronchitate: ſuperciliorũ canicie: & circa ea lacunis cum fere. xvi. annorũ exiſtimantur. Hominũ dentibus quoddam ineſt uirus. Namq; & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetãt: & columbarũ fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hominum dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora infantia accipiũt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent: ſæuiſſima dentibus. Linguæ nõ omnibus eodem modo. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca: uibrans: atri coloris: & ſi extrahas prælonga. Lacertis bifida & piloſa. Vituliſq; marinis duplex Sed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circum lambenda ora. Piſcibus paulominus quã tota adherens. Crocodilis tota. Sed in guſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis omnibuſque generis eius etiam felibus imbricatæ aſperitatis & limæ ſimilis: attenuanſque lambendo cutem hominis. Quæ cauſa etiam manſuefacta ubi ad uicinum ſanguinem peruenit ſaliua: inuitat ad rabiem. De purpurarum lĩguis diximus Ranis prima cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uocem mittunt. Mares tum uocantur ololygones ſtato id tempore euenit. cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces palpitante ibi lĩgua ululatus elicitur. Tunc extenti buccarum ſinus perlucent. Oculi flagrant labore perculſi. Quibus in poſteriore parte aculei. iis & dentes & lingua. Apibus etiam prælonga. eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus: iis nec lingua nec dentes. Quibuſdam inſectis ĩtus lingua ut formicis. Ceterum lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta. Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis: ut interſcidi eas neceſſe ſit. Metellum pontificem adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis menſibus tortus credatur: cum meditatur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo fere anno ſermonem exprimit. Multis uero talis eius ars: contingit ut auium & animalium uocis indiſcrete edatur imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua: homini & in palato. Tonſillæ in homine ĩ ſue glanguillæ. quod inter eas uuæ nomine ultimo dependet palato homini tantum eſt. Sub ea minor lĩgua nulli oua generantiũ. Opera eius gemina duabus ĩterpoſita fiſtulis. Interior earum epigloſſis appellatur arteria ad pulmonẽ atq; cor pertinens. Hanc operit in epulando ſpiritu ac uoce illac meante: ne ſi potus cibus ue in alienum derrauerit tramitẽ torqueat

Altera exterior ē: appellatur ſane gula: qua cibus atq; potus deuoratur. Tendit hæc ad ſtomachũ: is ad uentrem. Hanc per uices operit cum ſpiritus tātũ aut uox cōmeat: ne reſtagnatio intēpeſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagine & carne artéria: gula neruo & carne conſtat. Ceruix nulli: niſi quibus utraq; hæc. Cæteris collũ: quibus tantũ gula. Sed quibus ceruix e multis uertebratiſq; orbiculatim oſſibus flexilis ad circūſpectum articulorum nodis iungitur. Leoni tantum & lupo & hyenæ & ſingulis rectiſq; oſſibus rigens. Cætero ſpinæ adnectitur. Spina lumbis oſſea: ſed tereti ſtructura per media foramina a cerebro medulla deſcēdente. Eandē eſſe ei naturā: quam cerebro colligunt: quoniā prætenui eis membrana modo inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura: iis longa & colla. Item aquaticis quāuis breuia crura habentibus: ſimili modo uncos ungues. Guttur homini tantum & ſuibus intumeſcit: aquarum quæ potantur plerūq; uitio. Sūmum gulæ fauces uocātur: poſtremū ſtomachus Hoc nomine eſt ſub artéria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt: ne ſtomachus quidē eſt: nec colla: nec guttur: ut piſtri acie cōminuit omnia. Poſtea artéria & ſtomachus denticulatus callo in modū rubi ad conficiendos cibos decreſcentibus crenis quicquid appropinquat uētri. Nouiſſima aſperitas uti ſcobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt. Homini tantū īfra leuā papillam turbinato mucrone in priora eminens. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc primū naſcentibus formari in utero tradunt. Deinde cerebrū ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primum mori: cor nouiſſime. Huic præcipuus calor. palpitat certe: & quaſi alterum mouetur. Intra animalia præmolli firmoq; opertum mēbranæ īuolucro munitum coſtarum & pectoris muro: ut appareat præcipuam uitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſāguini præbet: ſinuoſo ſpecu: & in magnis animalibus triplici: in nullo nō gemino. Ibi mēs habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga diſcurrunt: ſparſaſq; ramorum ſerie per alias minores omnibus membris uitalem ſanguinē rigant. Solum hoc uiſcerum uitiis non maceratur. nec ſupplicii uitæ trahit: læſumq; mortem illico affert. Cæteris corruptis uitalitas in corde durat. Bruta exiſtimantur animalium quibus durum riget: audacia quibus paruum eſt: pauida quibus prægrande. Maximum autem eſt pro portione muribus: lepori: aſino: ceruo: pantheræ: muſtellis: hyenis & omnibus timidis aut propter metum maleficis. In paphlagonia perdicibus corda. In equorum corde bouum oſſa reperiuntur interdū auguria. Id per ſingulos annos in homine ad binas drachmas ponderis ad quinquageſimū annum accedere. Ab eo detrahi tantundem: & ideo nō uiuere hominē ultra centeſimū annū defectu cordis ægyptii exiſtimant. Quibus mos & cadauera aſſeruare medicata. Hirto corde gigni quoſdam homines produnt: nec alios fortiores eſſe induſtria: ſicut Ariſtomenem meſſeniū. qui. ccc. occidit lacedæmonios. Ipſe cōuulneratus & captus ſemel per cauernam latomiarum euaſit anguſtias: uulpium aditus ſecutus. Iterum captus: ſopitis cuſtodibus ſōno ad ignem aduolutus lora cum corpore exuſſit. Tertio capto lacedæmonii pectus diſſecuere cauſa uidendi: hirſutūq; cor repertum eſt. In corde ſūmo pinguitudo eſt quædam lætis extis. Non ſemper hoc autem in parte extorū habitum ē. L. Albino rege ſacrorum poſt centeſimam uiceſimātertiam olympiadem: cum rex Pyrrhus ex italia diſceſſiſſet cor ī extis aruſpices aſpicere cœperunt. Cæſari dictatori quo die primum ueſte purpurea proceſſit: atq; ī ſella aurea inſedit ſacrificanti bis in extis defuit. Vnde queſtio magna de diuinatione argumentantibus potuerit ne ſine illo uiſcere hoſtia uiuere? An ad tēpus amiſerit? Negatur cremari poſſe in iis: qui cardiaco morbo obierint. Negatur & ueneno interemptis. Certe extat oratio Vitellii qua reum Piſonem eius ſceleris coarguit: hoc uſus argumento palāq; teſtatus nō potuiſſe ob uenenū cor Germāici Cæſaris cremari. Contra genere morbi defenſus ē Piſo. Sub eo pulmo eſt: ſpirandiq; officina. attrahens: ac reddens animā. idcirco ſpongioſus ac fiſtulis inanibus cauus. Pauca eum (ut dictum eſt) habent aquatilia: ac cætera oua parientia exiguū: ſpumoſum nec ſanguineū: ideo non ſitiunt. Eadem ē cauſa quare ſub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. Teſtudo quoq; quāuis prægrandē & ſub toto tegumēto habeat: ſine ſanguine tamē habet. Quanto minor hic corporibus: tanto uelocitas maior. Chameleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte eſt. In eo quod caput extorum uocant magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortē cū periit ab Hannibale: defuit in extis. ſequenti deinde die geminum repertum ē. Defuit & Caio Mario cum immolaret uticæ. Item Caio principi Chalendis ianuariis cum iniret conſulatum: quo anno inter-

fectus ē Claudio ſucceſſori eius quo menſe interēptus ē ueneno: Diuo Auguſto ſpoleti ſa
crificanti Primo poteſtatis ſuæ die ſex uictimarū iocinera replicata intrinſecus ab ima fibra
reperta ſunt. Reſpōſumq́ duplicaturū intra annū imperiū. Caput extorū triſtis oſtenti uiſum
ſum tū quoq eſt: præterq̄ in ſollicitudine ac metu. Tunc enim peremit curas. At bina ioci
nera leporibus circa briletum & tharne: & in cheronneſo ad ꝓpontidē. Mirūq́ trāſlatis alio
interit alterū. In eodem ē etiā fel nō omnibus datū animalibus: In eubœæ chalcide nullū pe
cori: In naxo prægrande geminūq́ ut ꝓdigii loco utrinq aduenæ. Equi: muli: aſini: cerui: cā
præ apri. cameli: delphini nō habent. Muriū aliqui habent. Hominū paucis nō eſt: quorū ua
litudo firmior & uita longior. Sunt qui equo nō quidē iecore eſſe ſed in aluo putent: & cer
uo in cauda aut inteſtinis. Ideo tantā habent amaritudinē: ut a cāibus nō attigātur. Eſt aūt
nihil aliud q̄ purgamentū peſſimi ſanguinis: & ideo in materia eius eſt. Certe iecur nulli eſt:
niſi ſanguinē habentibus. Accipit hoc a corde cui iungitur funditq́ in uenas. Sed ī felle ni
gro inſaniæ cā homini: morſq́ toto reddito. Hinc & in mores crimē bilis nomen. Adeo ma
gnū eſt in hac parte uirus cū ſe fundit in animū. Quin & toto corpore uagū colorem quoq
oculis aufert. Illud quidē redditum etiā ahenis. Nigreſcūtq́ cōtacta eo: ne quis miretur id
uenenū eſſe ſerpētium. Carent eo qui abſinthio ueſcūtur in ponto. Sed renibus ex parte tā
tum altera inteſtino iungitur: ut coruis: coturnicibus: phaſianis Quibuſdā inteſtino tantū
ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auiū in pectore. Serpentibus portione maxime copio
ſū & piſcibus. Eſt aūt pleriſq toto inteſtino ſicut accipitri miluo. Præterea ī pectore ē & cæ
teris auibus Vitulis quidē marinis ad multa quoq nobile. Taurorū felle aureus ducit co
lor. Aruſpices id Neptuno & humoris potentiæ dicauere. Geminūq́ fuit Diuo Auguſto:
quo die apud actiū uicit. Muriū iecuſculis fibræ ad numerū lunæ dierū in mēſe congruere
dicuntur: totidēq́ & inueniri quotū lumē eius ſit. Præterea bruma increſcere. Cuniculorū
exta ī betica gemina ſæpe reperiunt. Ranarū rubetarū altera fibra a formicis nō attingitur
ꝓpter uenenū ut arbitrantur. Iecur maxime uetuſtatis patiēs centenis durare ānis obſidio
nū exēpla prodidere Exta ſerpentibus & lacertis longa. Cecinæ uolaterrano dracones emi
cuiſſe de extis læto prodigio traditur: Et profecto nihil incredibile ſit exſtimātibus. Pyrrho
regi quo die periit præciſa hoſtiarū capita repſiſſe ſanguinē ſuum lābentia. Exta homini ab
inferiore uiſcerū parte ſepantur mēbranis quæ ꝑcordia appellāt: quia cordi ꝓtenduntur: q
græci appellauerūt phreas. Oīa quidem principalia uiſcera mēbranis propriis ac uelut uagi
nis incluſit prouidens natura. In hac fuit & peculiaris cauſa uiciniras alui: ne cibis ſupprime
retur animus. Huic certe refertur accepta ſubtilitas mentis: ideo nulla eſt ei caro: ſed neruo
ſa exilitas In eadem præcipua hylaritatis ſedes. quod titillatu maxime intelligitur alarum:
quas ſubit: nō alibi tenuiore cute humana: ideo ſcabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in
prœliis gladiatorūq́ ſpectaculis mortē cū riſu traiecta præcordia attulerūt. Sub eſt uenter
ſtomacū habētibus cæteris ſimplex: ruminātibus geminus: ſanguine carentibus nullus. Inte
ſtinus enī quibuſdā ab ore incipiens quadā uia eodē reflectitur: ut ſæpiæ & polypo. In ho
mine adnexus infimo ſtomacho ſimilis canino. His ſolis animaliū īferiore parte anguſtior.
Itaq & ſola uomūt: quia repleto ꝓpter anguſtias ſupprimitur cibus. Quod accidere nō pōt
iis: quorū ſpatioſa laxitas eū ad īferiora tranſmittit. Ab hoc uentriculo lactes in homine &
oue per quas labitur cibus. In cæteris eæ illa: quibus capatiora īteſtina ad aluū Hōiniq́ fle
xuoſiſſimis orbibus. Iccirco magis auidi ciborū qbus ab aluo longius ſpatiū. Iidē minus ſo
lertes quibus obeſiſſimus uēter: Aues quoq geminos ſinus habēt. Quædā unū quo mer
guntur recentia: ut guttur. Alterū ī quē exeo dimittunt cōcoctione maturata: ut gallinæ:
palūbes columbæ. perdices. Cætera fere carent eo: ſed gula potentiore: utuntur ut gracchu
li: corui: cornices. Quædā neutro mō. Sed uentrē ꝓximū habent quibus prælōga colla & an
guſta: ut porphyrioni. Venter ſolidipedū aſper & durus Terreſtrium aliis denticulatæ aſpe
ritatis: aliis cācelatī mordacis. Quibus neq dētes utriq: nec ruminatio. Hic cōficiūtur ci
bi. Hinc ī aluū delabūtur. Medio hæc umbilico adnexa omnibus. In homine ille īfima par
te ſimile ſuillo: a græcis appellat colon: ubi dolorū magna cā ē. Anguſtiſſima canibus. Qua
de cauſa uehementi niſu nec ſine cruciatu leuāt eam. Inſatiabilia animaliū quibus a uentre
protinus recto inteſtino tranſeunt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Vētres & ele
phanto quattuor. Cætera ſuibus ſimilia. Pulmo quadruplo maior q̄ bubulo. Auibus uēter
carnoſus calloſuſq́ In uentre hirūdinū pullis lapilli cādido aut rubeti colore: q chelidonii

uocatur magicis narrati artibus repiuntur: Et ī iuuēcarū ſecūdo uentre pilæ rotunditate ni
gricans tophus: nullo pondere: ſingulare (ut putant) remediū ægre parietibus: ſi tellurē nō
attigerit. Ventriculi atq; inteſtina pīgui ac tenui omento integūtur: præterquā oua gignē
tibus. Huic adnectitur lyen ī ſiniſtra parte aduerſus iecur cū quo locū aliquando permutat
ſed prodigioſe. Quidā eū putant ineſſe oua parietibus. Itē ſerpētibus admodū exiguū. Ita
certe apparet in teſtudine: & crocodilo: & lacertis: & ranis. Cynocephalo aui nō eſſe conſtat
neq; iis quæ careant ſanguine. Peculiare curſus impedimētū aliquādo in eo. Quā ob rē inu
ritur curſorum laborātibus. Et per uulnus etiā exēpto uiuere animalia tradūt. Sunt qui pu
tent adimi riſū ſumul homini. Intēperātiāq; ioci cōſtare lyneis magnitudie. Aſiæ regio ſep
ſis appellatur in qua minimos eſſe pecori tradūt: & inde ad lyenē iuenta remedia At id bri
leto & tharne quaterni renes ceruis. Cōtra pēnatis ſquamoſiſq; nulli. Cætero ſūmis adhæ
rent lumbis. Dexter omnibus eſt latior: & minus pinguis: ſiciorq; Vtrinq; autē in pinguitu
do e medio extit: præter quā in uitulo marino. Animalia in renibus pinguiſſima. Oues quí
bus lœtaliter circum eos concreto pingui aliquādo in eis inueniūtur lapilli. Renes habent
omnia quadrupedum quæ animal generant. Oua parientiū teſtudo ſola: quæ & alia omnia
uiſcera. Sed homo bubulis ſimiles uelut e multis renibus cōpoſitos. Pectus hoc eſt oſſa præ
cordiis & uitalibus nātura circundedit. At uentri quē neceſſe erat increſcere ademit. Nulli
animaliū circa uentrē oſſa. Pectus homini tātū latū. reliquis carinatū: uolucribus magnis:
& inter eas aquaticis maxie. Coſtæ homini tātū octonæ: ſuibus denæ: cornigetis tredecim:
ſerpentibus trigita. Infra aluū eſt a priore parte ueſica: quæ nulli oua gignētium præter te
ſtudinem. Nulli niſi ſanguineū pulmonē habenti. Nulli pedibus carentiū. Inter eam & aluū
arteriæ ad pubē tendentes: quæ ilia appellātur. In ueſica lupi lapillus qui ſyrites appellatur:
Sed hominū quibuſdā diro cruciatu ſubinde naſcentes calculi: & ſetarū capillamēta. Veſica
mēbrana cōſtat: q̄ uulnerata cicatrice nō ſolideſcit: neq; q̄ cerebrū aut cor ī uoluit. Plura enī
mēbranarū genera. fœminis eadē oīa: præterquā ueſicæ iunctus: utriculus unde dictus ute
rus: quod alio nomine locos appellāt. Hoc in reliquis animalibus uuluā. Hæc uipere & ītra
ſe parietibus duplex Oua generantiū adnexa p̄cordiis. Et ī muliere gemios ſinus ab utraq;
parte laterū habet. Funebris quotiēs uerſa ſpiritum incleſit. Boues grauidas negāt præterq̄
dextero uuluæ ſinu ferre: etiam cū geminos ferant. Vulua enecto partu melior quā edito.
Eiectitia uocatur illa. Hæc porcaria. Primiparæ ſuis optima. Contra effœtis a partu præterq̄
eodē die ſuis occiſæ liuida ac macra. Nec nouellarum ſuū præterq̄ primi pararū probantur:
potiuſq; ueterū: nedū effœtarū: & biduo ante partum aut poſt partū: aut quo eiecerit die.
Proxima eiectitiæ eſt occiſæ uno die poſt partū. Huius & ſumē optimū: ſi modo fœtus non
hauſerit. Eiectitiæ teterrimū. Antiqui abdomen uocabant: priuſq̄ calleret id ſcientes occide
re nō aſſueti. Cornigera una parte dentata & quæ in pedibus talos habent ſæuo pīgueſcūt.
Biſulca ſciſſis ue in digytos pedibus & nō cornigera adipe. Concretus hic & cū refrixit fra
gilis ſemperq; in fine carnis. Contra pingue inter carnē cutemq;: ſuccus liquidū. Quædam
nō pingueſcūt: ut lepus: perdix. Steriliora cuncta pinguia & in maribus & in fœminis. Sene
ſcunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus eſt quoddā in oculis pingue. Adeps cūctis
ſine ſenſu: qui nec arterias habet nec uenas. Pleriſq; animaliū eſt pinguedo ſine ſenſu: quā
ob cauſā ſues ſpirantes a muribus tradunt roſas. Quin & L. Apronii cōſularis uiri filio de
tractos adipes: leuatūq; corpus īmobili onere. Et medulla ex eodē uidetur eſſe a iuuēta ru
bens: & ſenecta albeſcēs. Nō niſi cauis hæc oſſibus Nec cruribus iumētorū aut canū. Qua
re fracta nō ferruminātur: quod defluēte euenit medulla. Eſt autē pinguis iis: quibus adeps.
Seuoſa cornigeris. Neruoſa & in ſpina tantū dorſi oſſa nō habentibus ut piſciū generi. Vr
ſis nulla. Leoni in femorū & brachiorū oſſibus paucibus exigua admodū. Cæteris enim eſt
tanta duritia: ut ignis elidatur uelut e ſilice. Iis dura quæ nō pingueſcunt. Aſinorum ad tu
bas canora. Delphinis oſſa non ſpinæ. Animal enim pariūt. Serpentibus ſpinæ. Aquatilium
mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uinctum: ut ſæpiæ atq; lolligini. Et inſectis nega
tur æque eſſe ulla. Cartilaginea animalium aquatilium habent medullā in ſpina. Vituli ma
rini cartilaginem: non oſſa. Item omniū auriculæ ac nares quæ modicū eminent flexili mol
licia naturæ prouidentia: ne frangerentur. Cartilago rupta non ſolideſcit. Nec præciſa oſſa
recreſcunt: præterq̄ ueterinis ab ungula ad ſuffragina. Homo creſcit in longitudinē ad an
nos uſq; ter ſeptenos. Tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubeſcens nodū quē

dam ſoluere: & præcipue ægritudine ſentitur. Nerui orſo a corde: bubuloq; & circũuoluti ſimilẽ naturam & cauſam habent in omnibus lubricis applicati oſſibus: nodiſq; corporum: qui uocantur articuli. Alibi interuentu: alibi ambitu: alibi tranſitu ligantes. Hic tere-tes: illic lati: ut in unoquoq; poſcit figuratio. Neq; ii ſolidantur inciſi: mirumq; uulneratis ſummus dolor: præfectis nullus. Sine neruis ſunt quædam animalia: ut piſces: arteriis enim conſtant. Sed neq; eæ molli piſcium generi. Vbi ſunt nerui: interiores conducunt mẽbra: ſu-periores reuocant. Inter hos latent arteriæ id eſt ſpiritus ſemitæ. Iis innatant uenæ: id ẽ ſan-guinis riui. Arteriarũ pulſus in cacuminẽ maxime mẽbrorum euidens index fere morborũ i modulos certos legeſq; metricas per ætates ſtabilis aut citatus aut tard⁹ deſcriptas ab Ero-philo medicinæ uate miranda arte nimiã propter ſubtilitatem deſertus. Obſeruatio tamen crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent ſenſu nam & ſangui-ne. Nec omnes uitalẽ continent ſpiritum: præcipiſq; torpes ut tãtũ pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent. Item ſerpentes teſtudines: lacertæ minimũq; ſãguinis. Venæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ adeo in ãguſtam ſubtilitatem tenuantur ut penetrare ſanguis nõ poſſit aliud ue quã ex exilis humor ab illo qui cacumini-bus ĩnumeris ſudor appellatur: in umbilico ut uenarum nodoſo coitu.

¶ De ſanguine & quorum celerrime ſiccetur: quorum non coeat. quorum grauiſſi-mus uel tenuiſſimus: quorum nullus. ¶Ca. XXXVIII.

SAnguis quibus multis & pinguis iracundia. Maribus quam fœminis nigrior Et in iuuenta magis quã ſenio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uita-litatis portio. Emiſſus ſpiritũs trahit ſecum: & tamẽ tactũ non ſentit. Animalium fortiora quibus ſanguis craſſior. Sapiẽtiora quibus tenuior. Timidi ora quibus minimus. At quibus nullus hebẽtia. Taurorum celerime coitę atq; dureſcit: ideo peſtifer potu maxime. Aprorum & ceruorum caprarumq; & bubalorum omnium non ſpiſſatur. Pĩ-guiſſimus aſinis. Homini tenuiſſimus. Iis quibus plus quaterni pedes nullus. Obẽſis minus copioſus: quoniam abſumitur pingui. Profluuium eius uni fit in naribus homini: aliis na-re altera: aliis utraq;. Quibuſdam per inferna. Multis per ora ſtatuto tempore: ut nuper Macrio uiro prætorio: & omnibus annis. Voluſio Saturnio urbis præfecto: qui nonageſſi-mum etiam exceſſit annum. Solum hoc in corpore temporarium ſentit incremẽtum. Siqui-dem hoſtiæ abundantiorem fundunt: ſi prius bibere. Quæ animalium latere certis tempo-ribus diximus non habent tunc ſanguinem præter exiguas admodum circa corda guttas miro opere naturæ. Sicut & in homine: uim eius ad minima momenta mutari: non modo tã-tum in ore ſuffuſa materia uerum ad ſingulos animi habitus pudore: ira: metu: palloribus pluribus modis: item ruboris alius enim iræ: & alius uerecundiæ. Nam & in metu refugere & nuſquã eſſe certum eſt. Multiſq; non transfluere transfoſſis: quod homini tãtum euenit. Nam quæ mutari diximus colorem: alienum accipiunt quodam repercuſſu. Homo ſolus ſn ſe mutat. Morbi omnes morſque ſanguinem abſumunt.

¶ An in ſanguine principatus: & tergore: & pilis: & mãmis & ueſtitu. ¶Ca. XXXIX.

SVnt qui ſubtilitatem animi cõſtare non tenuitate ſanguinis putent: ſed cute operi-mentiſq; corporum. Et tũc magis aut minus bruta eſſe: ut oſtreas & teſtudies. Boũ tergora ſetas ſuũ obſtare tẽuitati innati ſpiritus: nec purum liquidumq; tranſmit-ti. Sic & in homĩe cum craſſior calloſſior ue excludat cutis. Quæ uero ratio crocodilis ſi nõ cruori ſed duritiæ tergori tribuatur & ſolertia Hippopotami corii craſſitudo talis: ut inde torreantur eſcæ. Et tamẽ eſt quædã ĩgenio medica diligẽtia. Elephãtorũ quoq; tergora ĩpe-netrabiles ſetas habent: cum tamen omnium quadrupedum ſubtilitas animi præcipua per-hibeatur illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret: maxime in capite. Vbicunq; per ſe hac ſine carne eſt uulnerata non coit: ut in bucca cilioq;. Quæ animal pariunt pilos habent. Quæ oua pennas: aut ſquamas: aut corticem: aut teſtam: ut teſtudines: aut cutem puram ut ſer-pentes. Pennarum caules omnium auium præciſæ non creſcunt: uulſæ autem renaſcũ-tur. Membranis uolant fragilibus inſecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis in-ter tecta ueſpertilio. Horum quoq; alæ articulos habent. Pili a cute exeunt craſſa hir-ti. Fœminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni: Daſipodi & in buccis intus & in pedibus. Quæ utraq; Trogus & in lepore tradidit. Hoc exemplo libidinoſiores hominum quoq; hirtos colligens. Viloſiſſimus animalium lepus: Pubeſcit homo ſolus. quod niſi con-

tingat ſterilis in gignendo eſt.ſeu maſculus ſeu fœmina. Pili in homine partim ſimul partim poſtea gignuntur.Congeniti autem non deſinunt ſicut nec fœminis magnopere.Inuēte tamen quedam defluuio capitis inualidæ: uelut languidiores cum menſtrui curſus ſtetere.Quibuſdam poſt geniti.Viris ſponte nō gignuntur.Quadrupedibus pilum cadere atq; ſubnaſci annū eſt.Viris creſcunt maxime in capite:mox in barba.Reciſi non ut hærba ab cætera inciſura augentur:ſed ab radice exeunt.Creſcunt & in quibuſdā morbis maxime tuſſis & in ſenecta.Defunctorū quoq; corporibus.Libidinoſis cōgeniti maturius defluūt.At nati celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcunt:lanæq; rareſcūt.Quadrupedum dorſa piloſa:uentres glabri.Bouum coriis glutinū excoquitur:taurorūq;:& id præcipuum.Mamās homo ſolus e maribus habet.Cætera animalia mamarū notas tantum.Sed ne fœminæ quidem in pectore niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere. Oua gignentium nulli. nec lac niſi animal parienti.Volucrum ueſpertilio tantum.Fabuloſum enim arbitror de ſtrigibus ubera eas infantium labris immulgere.Eſſe in maledictis iam antiquis ſtrigem cōuenit:ſed quæ ſit auium conſtare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. ¶Ca. XL.

ASinis a fœtu dolent:ideo ſexto mēſe arcent partus:cum equæ anno prope toto præbeant. Quibus ſolida ungula nec ſupra geminos partus. Hæc omnia binas habent mammas:nec alibi quam in femoribus.Eodē loco biſulca & cornigera. Boues quaternas.Oues capræ binas.Quæ numeroſo fœcunda partu:& quibus digyti in pedibus:hæc plus habent toto uentre duplici ordine:ut ſuis.Generoſe duodenas. Vulgares binas minus Similiter canes. Alia uentre medio quaternas ut pantheræ.Alia binas ut leænæ.Elephās tantum ſub armis duas:nec in pectore:ſed citra in alis occultas.Nulla in femoribus digitos habentium.Primi geniti in quaq; parte ſues primas premunt:Et ſi ſeſcæ ſunt faucibus proximæ:tamē ſuam nouit quiſq; in fœtu quo genitus eſt ordine:eaq; alitur: nec alia. Detracto illa alumno ſuo ſterileſcit ilico:ac reſilit.Vno uero ex omni turba relicto ſola munifex quæ genito fuerat attributa deſcendit. Vrſæ mammas quaternas gerunt.Delphini binas in ima aluo papillas tantum:nec euidentes: & paulo in obliquum porrectas. Neq; aliud animal in curſu lambitur.Et balenæ uituliq; mammis nutriunt fœtus.

¶De lacte & unde caſeus non fiat. ¶Ca. XLI.

MVlieri ante ſeptimum menſem profuſum lac inutile. Ab eo menſe quod uitalis eſt partus ſalubre .Pleriſq; autem totis mammis:atq; etiam in alarum ſinus fluit.Cameli lac mulgetur:ne iterum graueſcat:Suauiſſimum hoc exiſtimatur ad unam menſuram tribus aquæ additis.Bos ante partum non habet.Ex primo ſemper a partu coloſtra fiunt:ni admiſceatur aqua:in pumicis modum coeunt duritia. Aſinæ prægnantes cōtinuo lateſcunt. Pullo earum ubi pingue pabulum biduo a partu maternum lac guſtaſſe lœtale eſt.Genus mali uocatur coloſtratio.Caſeus non fit ex utriq; dentatis. quoniam eorum lac non coit.Tenuiſſimum camelis:mox equabus.Craſſiſſimum aſinæ ut coaguli uice utantur Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimantur. Pompeia certe Domitii Neronis coniunx quingentas per omnia ſecum fœtas trahens:balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat:extendi quoq; cutem credens.Omnem autem igne ſpiſſatum humore ferueſcit.Bubulum caſeo fertilius q̄ caprinum:ex eadem menſura pene altero tanto Quæ plures quaternis mammas habent caſeo inutilia:& meliora quæ binas. Coagulum inutile leporis.Hædi laudatum.Præcipuum tamen daſipodis:quod & profluuio alui medetur.Vnius utrinq; dentatorum.Mirum barbaras gentes quæ lacte uiuant ignorare aut ſpnere caſei tot ſæculis dotem:denſantes id alioquin in acorem iucundum. Et pingue butyrum ſpuma:ideſt lactis concretiuſq; q̄ quod ſerum uocatur. Nō omittendū in eo olei uim eſſe:& barbaros omnes infanteſq; noſtros ita ungi.

¶De diuerſitate caſeorum. ¶Ca. XLII.

LAus caſeo romæ:ubi oīum gētiū bona iudicant:cōminus e p̄uintiis nemauſenſi p̄cipua:leſure gabaliciq; pagis.Sed breuis ac muſteo tantū cōmendatio.Duobus alpes generibꝰ pabula ſua approbāt.Dalmatiæ docleatē mittūt. Cētrinocæ natuſicū Numeroſior apenino cebanꝰ.Hūc & liguria mittit ouiū maxīe lactis.Auximatē ex umbria Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ cōfinio:lunēſem magnitudine cōſpicuū. Quippe & ad ſingula milia pondo p̄mitur.Proximū autē & urbi ueſtinum:cruſtuminumq; & e ceditio campo

laudatiſſimũ. Et caprarũ gregi ſua laus eſt. In recenti maxime eam augente gratiam fumo:
qualis in ipſa urbe conficitur: cũctis preferẽdis. Nã galliarũ ſapor medicamẽti uim optinet.
Trans maria uero bithynius fere in gloria eſt. Ineſſe pabulis ſalem etiam ubi non detur. Ita
maxime intelligitur omni in ſale caſeo ſeneſcente. Quales redire in muſteum ſaporem ace-
to thymo maceratos certum eſt. Tradũt. Zoroaſtrem in deſertis caſeo uixiſſe annis. xx. ita
temperato ut uetuſtatem non ſentiret.

Differentia mẽbrorum hominis a cæteris animalibus. Ca. XLIII.

TErreſtrium ſolus homo bipes. Vni iuguli: humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ: Quibus
animaliũ manus ſunt intus tantũ carnoſæ: extra neruis & cutæ cõſtant. Digyti qui-
buſdã in manibus ſeni. Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id ſedigytas ap-
pellatas accepi. Vulcatiũ ſedigytũ illuſtrẽ in poetica. Hominis digyti articulos habẽt ter-
nos. Polex binos: & digytis aduerſus uniuerſis flectitur: per ſe uero in obliquũ porrigitur:
craſſior cæteris. Huic minimus mẽſura par eſt. Duo reliqui ſibi. Inter quos medius longiſ-
ſime protenditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedũ quindigyti in prioribus pedibus:
reliquis quaterni. Leones: lupi: canes: & pauca in poſterioribus quoq; quinos: ungues hñt:
uno iuxta cruris articulũ depẽdente. Reliqua quæ ſunt minora digytos quinos. Brachia nõ
oĩbus paria eſſe. Thraſio enĩ ſtudioſo in. C. Cæſaris ludo notũ eſt dexterã fuiſſe ꝓceriorẽ.
Animalium quædam ut manibus utũtur priorũ miniſterio pedum: ſedentq; ad os illis ad-
mouentia cibos ut ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. Ca. XLIIII.

NAm ſimiarum genera perfectã hominis ſimulationẽ cõtinent: facie: naribus: auribus
palpebris. Quæ ſolæ quadrupedũ & inferiorẽ habent genam iam mãmas in pectore
& brachia & crura in cõtrariũ flexa: ſimiliter in manibus ungues: digytos longiorẽ
q; medium. Pedibus paulum differũt. Sunt enĩ ut manus prælongi: ſed ueſtigium palme ſi-
mile faciunt. Is quoq; polex & articuli ut homini. Et præter genitale tantũ. Et hoc in marib⁹
Viſcera etiã interiora oĩa ad exemplar.

De unguibus. Ca. XLV.

UNgues qui clauſulæ neruorum ſumme exiſtimantur omnibus iis quibus & di-
gyti. Sed ſimiæ imbricati: hominibus lati: & defuncto creſcunt. Rapacibus unci.
Ceteris recti: ut canibus: præter eum qui a crure pleriſq; dependent. Omni digy-
tos habent quæ pedes excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem
quinq;: ſed indiuiſi: ac leuiter diſcreti: unguliſq; non unguibus ſimiles: & pedes maiores ꝓ-
ores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hominis modo. Cætera ani-
malia in diuerſum. Poſterioribus articuli pedibus quam prioribus. Nam quæ animal gene-
rant genua ante ſe flectunt: & ſuffraginum artus in aduerſum. Homini genua & cubiti cõ-
traria. Item urſus & ſimiarum generi: ob id minime pernicibus. Oua parientibus quadrupe-
dum crocodilo. Lacertis priora genua poſt curuantur poſteriora in priorem partem. Sunt
autem crura his obliqua humani pollicis modo. Sic & multi pedibus: præterq̃ nouiſſima ſaliẽ-
tibus. Aues & quadrupedes alas in priora curtuant: ſuffragines in poſteriora. Hominis ge-
nibus quedã & religio ineſt obſeruatione gentiũ. Hæc ſupplices attingunt. Ad hæc manus
tendunt. Hæc ut aras adorant: fortaſſis quia ineſt iis uitalitas. Namq; in ipſa genu utriuſq;
cõmiſſura dextra leuaq; a priore parte gemina quædam buccarum inanitas eſt: qua ꝑfoſſa
ceu uinculis ſpiritus fugit. Ineſt & in aliis partibus quedã religio: ſicut dextra oſculis auer-
ſa appetit̃. In fide porrigitur. Antiquis græciæ in ſupplicando mẽtũ attingere mos erat. eſt
in aure ima memorie locus quẽ tangẽtes atteſtamur. Eſt poſt aurẽ æque dextrã nemeſios:
quæ dea latinũ nomẽ ne in capitolio quidẽ inuenit: quo referimus tacto ore proximũ a mi-
nimo digytum: ueniam ſermonis a diis expoſcentes. Varices in cruribus uiro tantũ: mulieri
raro. C. Marium qui ſeptics conſul fuit ſtantẽ ſibi extrahi paſſum unũ hominẽ. Oppius au-
ctor eſt. Oĩa animalia a dextris partibus incedũt: ſiniſtris incubãt. Reliqua ut libitũ eſt gra-
diuntur. Leo tantũ & camelus pedatim: hoc eſt ut ſiniſter pes nõ tranſeat dextrũ. ſed ſubſe-
quatur. Pedes homini maximi: fœminis tenuiores. In omni genere ſuræ homini tãtũ & cru-
ra carnoſa. Reperit̃ apud auctores in ægypto quẽdã nõ habuiſſe ſuras. Vola hoĩ tantũ exce-
ptis qbuſdã. Namq; & hinc cognomina inuenta Planci: Plauti: Scauri: Panſæ ſicuti a cruri-
bus Vari: Vatiæ: Vatieni uitia Et in quadrupedibus ſolidas habent ungulas: quæ non ſunt

cornigera. Igitur pro eis talum ungula eſt illis. Nec talos habēt eadem. At quæ biſulca ſunt habent. Iidem digytos habentibus non ſunt. Neqꝫ prioribus pedibus omnino ulli. Camello tali ſimiles bubulis: ſed minores paulo. Eſt enim biſulcum diſcrimine exiguo peſſimus ueſtigio carnoſo ut urſi. Qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

De ungulis. Ca. XLVI.

VNgulæ ueterino tantū generi renaſcuntur. Sues in illyrico quibuſdam locis ſolidas habent ungulas. Cornigera fere biſulca. Solida ungula & bicorne nullū. Vnicorne aſinus tantū indicus. Vnicorne biſulcū orix. Talos aſinus indicus unus ſolidipedū habet. Nā ſues ex utroqꝫ genere exiſtimantur: ideo fœtus earū hominē qui exiſtimarūt habere facile cōiuncti. Lynx tantū digytos habētiū ſimile quiddā talo habet. Leo etiānum tortuoſos. Talus aūt rectus eſt in articulo pedis uētre eminēs: cōcaua in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Ca. XLVII.

AVium aliæ digytatæ: aliæ palmipedes: aliæ inter utrūqꝫ digitis diuiſis adiecta latitudine. Sed oībus quaterni digyti: tres in ſuperiore parte: unus in calce. Hic deeſt quibuſdā longa cruribus habētibus. Iynx ſola utrinqꝫ binos habet. Eadē linguam ſerpentiū ſimilē in magnā longitudinē porrigit. Circūagit collum in aduerſum ſe. Vngues ei grandes ceu gracchulis. Auiū quibuſdā grauioribus in cruribus additi radii. Nulli uncos habentiū ungues longi pedes. Porrectis ad caudā eæ cruribus uolāt. Quibus breues contractis ad mediū. Qui negāt uolucrē ullam ſine pedibus eſſe: cōfirmāt & apodas habere: & oten: & drepanin in eis: quæ rariſſime apparet. Viſæ iam etiā ſerpētes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectorum a duobus ad centum. Ca. XLVIII.

INſectorū animaliū pedes primi lōgiores duros habentibus oculos ut ſubinde pedibus eos tergāt: ceu notamus in muſcis. Quæ ex iis nouiſſimos habēt longos: ſaliunt ut locuſtæ. Oībus autē iis ſeni pedes. Araneis quibuſdā prælōgi accedūt bini: internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eſſe diximus polypis: ſæpiis: lolliginibus: cancris: qui brachia in cōtrariū mouēt pedes in orbē aut in obliqū. iidē ſoli animaliū rotūdi. Cætera binos pedes duces habēt cancri tantū quaternos. Quæ hūc numerū pedum exceſſere terreſtria ut pleriqꝫ uermes: nō infra duodenos habēt: aliqua uero & cētenos. Numerus pedum impar nulli eſt. Solidipedū crura ſtatim iuſta naſcuntur menſura. Poſtea exporrigētia ſe uerius q̄ creſcentia. itaqꝫ in infantia ſcabūt aures poſterioribus: quod addita ætate non queūt. Quia longitudo ſuperficiē corporum ſolam ampliat. Hac de cāſa inter initia paſci: niſi ſubmiſſis genibus nō poſſunt: nec uſqꝫ dum ceruix ad iuſta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Ca. XLIX.

POmiliorū genus in omnibus animalibus eſt: atqꝫ etiā inter uolucres. Genitalia maribus quibus eſſent retro ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis: uulpibus: muſtellis: uiuerræ. Sunt iis etiam calculo humano remedia precipua. Vrſo quoqꝫ ſimul ut expirauerit cornēſcere aiūt. Camelino arcus intēdere oriētis populi fidiſſimū. Nec nō in aliqua gentiū quoqꝫ in iis diſcrimina. Et ſacrorū etiā citra perniciē amputatis matris deū gallis. Cōtra mulierū paucis ꝓdigioſa aſſimulatio ſicut hermaphroditis utriuſqꝫ ſexus. Quod ēt quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primū arbitror. Oſtētabat certe hermaphroditas ſubiugēs carpēto ſuo: equas in treuerico galliæ agro repertas: ceu plane uiſenda res eſſet: principē terrarū inſidere portētis. Teſtes pecori armentoqꝫ ad crura decidui: ſuibus adnexi. delphino prælōgi: ultima cōduntur aluo: & elephāto occulti. Qui oua pariētiū lūbis ītus adherēt: qualia ociſſima in uenere. Piſcibus ſerpentibuſqꝫ nulli: ſed eorū uicæ binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantū iniuria aut ſpōte naturæ frāguntur. Idqꝫ tertiū ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiuiri genus habēt. Mares in oī genere fortiores: præterq̄ in pātheris & urſis.

De caudis. Ca. L.

CAudæ ꝑter hoīem ac ſimias oībus fere aīalibus: & oua gignētibus ꝓ deſiderio corporū. Nudæ hircis & apris: ſetoſæ ut eqs. Amputatæ lacertis & ſerpētibus renaſcuntur. Piſciū meat⁹ gubernaculi mō regūt. atqꝫ etiā in dextrā ac leuā motæ ut remigio quodā impellūt. Lacertis inueniunt & gemine. Boum caudis lōgiſſimus caulis: atqꝫ in ima parte hirtus. Idem aſinis: lōgior q̄ equis: ſed ſetoſus ueterinis. Leoni in ſima parte ut bubus & ſorici: & pātheris nō itē. Vlpibus & lupis uilloſus ut ouibus: quippe ꝓcerior. Sues intorquent. Canū degeneres ſub aluū reflectunt.

De uocibus. Ca. LI.

VOcem nō habere niſi quæ pulmonē & arterias habēt. hoc eſt niſi quæ ſpirāt. Ariſto-
teles putat: Idcirco & inſectis ſonū eſſe nō uocem intus meāte ſpiritu: & incluſo ſo
nante. Alia murmur edere ut apes. Alia cū tractu ſtridorē ut cicadas: Recepto enim
aut duabus ſub pectore cauis ſpiritu mobili occurſante membrana intus attritu eius ſonare
uiſcera ſat notum eſt. Cætera ſimul cum uolatu incipere audiri: & deſinere: ut muſcas apes
Sonum enim attritu & interiore aura nō anima reddi. Locuſtas pēnarum & femorū attritu
ſonare creditur ſane. Item aquatiliū pectines ſtridere cū uolant. Mobilia & cruſta intecta
nec uocem nec ſonum ullum habere. Sed & cæteri piſces q̄uis pulmone & arteria careant:
non in totū ſine ullo ſono ſunt. Stridorē eum. dentibus fieri cauillantur. Et iis qui caper uo
catur in achelon amne grūnitum habet: & alii de ꝗbus diximus oua parietibus. Sibilus ſer-
pentibus longus. Teſtudini abruptus. Ranis ſonus ſui generis ut dictū eſt: niſi ſi & in his
ferenda dubitatio eſt qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his re-
fert & locorū natura Mutæ in macedonia traduntur: Muti & apri. Auiū loquatiores quæ
minores: & circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis ante pugnā ut
perdicibus. Aliis cū uicere ut gallinaceis. Iſdem ſua maribus. Aliis eadē ut fœminis: ut luſci
niarū generi. Quædā toto anno canunt: quædā certis tēporibus: ut in ſingulis dictū eſt. Ele
phas circa nares ore ipſo ſternutamento ſimilē elidit ſonum: per nares autem tubarum rau
citati: Bubus tantū fœminis uox grauior in alio omni genere exilior quā maribus. In homi
ne etiā caſtratis. Infantis naſcentis nulla auditur anteq̄ totus emergat utero. Primus ſermo
anniculo eſt. Semeſtris locutus eſt Crœſi filius in crepundiis. Quo prodigio totum id cō-
cidit regnū. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tredecim
annis. Eadē in ſenecta exilior. Neq; in alio animaliū ſæpius mutatur. Mira præterea ſunt de
uoce magna digna dictu in theatrorū orcheſtris ſcobe aut harena ſuperiecta deuorat: & ī
rudi parietū circūiectu. Etiā doliis inanibus currit eadē cōcauo uel recto parietū ſpatio: q̄-
uis leui ſono dicta uerba ad alterū caput perferēs ſi nulla inæqualitas impediat. Vox in ho
mine magnā uultus partē habet. Agnoſcimus eā priuſq̄ cernamus: nō aliter q̄ oculis. Toti-
demq; ſunt eæ quot in rerū natura mortales: & ſua cuiq; ſicut facies. Hinc illa gentiū totq;
linguarū toto orbe diuerſitas. Hinc tot cātibus & modulis flexiōes. Sed ante oīa explanatio
animi ꝙ nos diſtinxit a feris. Inter ipſos quoq; hoīes diſcrimē alterū æque grāde q̄ a beluis fe
cit. De agnaſcentibus mēbris: & dicta Ariſtotelis de uita hominis. Ca. LII.

MEmbra animalibus agnata inutilia ſunt: ſicut ſextus homini ſemper digytus. Placu-
it in ægypto nutrire portētū: binis & in aduerſa capitis parte oculis hominē: ſed iis
nō cernentē. Miror quidē ariſtotelē nō modo credidiſſe præſcita uitæ eſſe aliqua in
corporibus ipſis: uerū etiā prodidiſſe. Quæ quanq̄ uana exiſtimo: nec ſine cōſtatione profe-
renda: ne in ſe quiſq; & auguria anxiæ quærat. Attingā tamē quæ tantus uir in doctrina nō
ſpreuit. Igitur uitæ breuis ſigna ponit raros dentes: prælongos digytos: plūbeū colorē plu
reſq; in manu inciſuras: nec perpetuas. Contra longe eſſe uitæ incuruos humeris: & in ma-
nu una duas inciſuras lōgas habentes: & plures q̄. xxxii. dentes habētes: auribus amplis nec
uniuerſa hæc (ut arbitror) ſed ſingula obſeruat. Friuola (ut reor) & uulgo tamē narrata. Ad
didit morum aſpectus ſimili modo apud nos Trogus: & ipſe auctor ſeueriſſimus quos uer
bis eius ſubiiciā. Frons ubi eſt magna ſegnē animū ſubeſſe ſignificat. Quibus parua mobi-
lem. Quibus rotunda iracundum: uelut hoc ueſtigio tumoris apparente. Supercilia quibus
porriguntur in rectū: molles ſignificant. Quibus iuxta naſum flexa ſunt: auſteros quibus
iuxta tēpora inflexa deriſores. Quibus in totū demiſſa malſuolos & inuidos. Oculi ꝗbuſ-
cunq; ſunt longi maleficos eſſe indicant. Qui carnoſos a naribus angulos habēt: malitiæ no
ta pȝuenti. Cādidi pars extēta notā impudētiæ habet. Qui idētidē autē operire ſolēt incōſtā-
tiæ. Auricularū magnitudo loquacitatis & ſtulticiæ nota eſt. Hactenus Trogus.
De anima & de habitu animalium: & quæ guſtata interimant: & de uictu hominis: & qui-
bus de cauſis non coquatur. Ca. LIII.

ANimæ leonis uirus graue. Vrſi peſtilens. Contacta halitu eius attingit. nulla fera:
citiuſq; putreſcūt afflata reliquis. Hominis tantū natura infici uoluit pluribus mo
dis: & ciborū hac dentiū uitiis: ſed maxime ſenio. Dolorem ſentire nō poterat: tactu
ſenſuq; omni carebat ſine quā nihil ſentit. Eadē cōmeabat ab eo recēs aſſidue exitura ſupre
mo: & ſola ex omnibus ſuperfutura. Deniq; hæc trahebatur e cælo. Huius quoq; tn̄ reperta

pœna eſt: ut neꝗ ad ipſum quo uiuit in uita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipuæ & a iuuenta propter indiſcretos cibos: namꝗ & uino fœtet ora nimio. Sed ſibi proceres medẽtur grano aſſyrii mali: cuius eſt ſuauitas præcipua in eſculenta addito. Elephantorũ aĩa ſerpentes extrahit. Ceruorũ itẽ urit. Diximus hominũ genera qui uenena ſerpentium ſuctu e corporibus exigeret. Quin & ſuibus: ſerpẽtes in pabulo ſunt: & aliis uenenũ eſt. Quæ inſæcta appellauimus oĩa olei aſperſu necant. Vultures unguẽto quidem fugant. Alia alios appetunt odores. Scarabei roſam. Quoſdã ſerpẽtes ſcorpio occidit. Scythæ ſagittarũ unguunt aciẽ uiperina ſanie & humano ſanguine. Iremediabile id ſcelus. Mortẽ ilico affert leui tactu. Quæ animaliũ ueneno paſcerent diximus. Quædam innocua alioquin uenenatis paſta noxia fiunt & ipſa. Apros in pãphilia & ciliciæ montoſis ſalamãdra ab iis deuorata qui edẽre moriunt. Nec eni eſt intellectus ullus in ſapore uel odore. Et aqua uinũꝗ interimit. Salamandra ibi imortua: uel ſi oĩno biberit unde potet. Itẽ rana quã uocãt rubetã: tantũ inſidiarũ eſt uitæ. Veſpæ ſerpẽtes auidẽ ueſcunt. Quo alimẽto mortiferos ictus faciunt. ideoꝗ magna differentia eſt uictus: ut in tractu piſce uiuẽtium Theophraſtus prodidit. Boues quoꝗ piſce ueſci: ſed nõ niſi uiuente. Homini cibus utiliſſimus ſimplex. Aceruatio saporũ peſtifera: & cõdimẽta pernicioſiora. Difficulter autẽ perficiũtur oĩa in cibis acria: nimia: & auide hauſta: & æſtate ꝗ hyeme difficilius: & in ſenecta ꝗ in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remediũ excogitate frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis: maxime aut dẽtibus Somno cõcoquere corpulẽtiæ quã firmitati utilius ideo athletas athletæ malũt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidẽ præcipue uincuntur cibi.

De corpulẽtia augẽda uel minuẽda: & quæ guſtu famẽ ac ſitim ſedẽt. Ca. LIIII.

AVgeſcũt corpora dulcibus atꝗ pinguibus & potu. Minuuntur ſiccis & aridis: ac ſiti. Quædã animalia & pecudes quoꝗ in africa quarto die bibunt. Homini non ante diem ſeptimũ lœtalis inædia. Duraſſe & ultra undecimum pleroſꝗ. Certũ eſt mori eſuriendi ſemper inexplebili auiditate animaliũ uni homini. Quædam rurſus exiguo guſtu famen ac ſitim ſedant cõſeruantꝗ uires: ut butyrũ: ut titipace. glycyrrizon. Pernicioſiſſimum autem & in omni uita quidem quod nimiũ. Præcipue tamen corpori minuiꝗ quod graue quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ tranſeamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XII.

PROEMIVM.

ANIMALIVM omniũ quæ noſci potuere nature generatim mẽbratimꝗ ita ſe habẽt. Reſtãt (neꝗ ipſa anima carentia quandoquidẽ nihil ſine ea uiuit) terra edita: ãt inde eruta dicanter ac nullum ſileatur rerũ naturæ opꝰ. Diu fuere occulta eius beneficia. Summũꝗ munus homini datũ arbores ſiluæꝗ intelligebantur. Hinc primum alimentum. Harum fronde mollior ſpecus: libro ueſtis. Etiamnũ gentes ſic degunt. Quo magis ac magis admireris ab iis principiis cedi montes in marmora. Veſtes a ſeribus peti. Vnionem in rubri maris profundo. Smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata ſũt aurium uulnera. Nimirum quoniam parum eſt collo crinibuſꝗ geſtari: niſi infoderẽtur etiam corpori. Quam obrem ſequi par eſt ordinẽ uitæ & arbores ante alia dicere: ac moribus primordia iungere.

De arborum honore: & quando platanus primum in italia: & de natura earum. Ca. I.

HAe fuere numinũ tẽpla: priſcoſꝗ ritu ſimplici: rura etiã nũc deo præcellẽtem arborem Dicãt. Nec magis auro fulgẽtia atꝗ ebore ſimulacra quã lucos. Et in iis ſilentia ipſa adoramus. Arborũ genera numinibus ſuis dicata perpetuo: ſeruantur. Vt Ioui eſculus. Apollini laurus. Mineruæ olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & ſiluanos Faunoſꝗ & deorum genera ſiluis ac ſua numina tanꝗ e cælo attributa credimus. Arbores poſtea gladioribus fruge ſuccis hominẽ mitigauere. Ex iis recreãs mẽbra olei liquor uireſꝗ potus uini: tot deniꝗ ſapores annui ſpõte uenientes: & menſæ depugnẽt licet earũ cauſa cum feris: & paſti naufragorum corporibus piſces expectantur etiamnum tamen ſecũde Mille præterea ſunt uſus earũ ſine quis uita degi non poſſit. Arbore ſulcamus maria terraſꝗ admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & ſimulacra numinum fuere

nondum præcio excogitato beluarum cadaueri:atq; ut a diis nato iure luxurie eodē ebore
numinū ora ſpectarentur:& menſarū pedes.Produt alpibus cœrcitas & tam inexuperabili
munimento gallias hanc primū habuiſſe cauſam ſuperfundēdi ſeſe italie:quod Elico ex hel
uetiis ciuis eorū fabrilē ob artē romæ cōmoratus ficū ſiccā & uuā:oleiq; ac uini præmiſſa re
means ſecū tuliſſet.Qua propter hæc uel bello quæſiſſe uenia ſit.Sed quis nō iure miretur
arborem umbræ gratia tantū petitā orbe.Platanus ea eſt.Hæc per mare ioniū in Diomedis
inſulā eiuſdē tumuli gratia primū inuecta.Inde in ſiciliā tranſgreſſa:atq; inter primas dona
ta italiæ:etiā ad morinos uſq; peruecta:ad tributariū etiā pertinēs ſolum:ut gentes uecti
gal & pro umbra pendant.Dionyſius prior ſiciliæ tyrannus regiam in urbem tranſtulit eas
domus ſuæ miraculū:ubi poſtea factū gymnaſiū:nec potuiſſe in amplitudinem adoleſcere.
Haud alia fuiſſe in italia ac nominatim hiſpania apud auctores inuenitur.Hoc actū circa ca
ptæ urbis ætatē:tantūq; poſtea honoris increuit ut mero infuſo enutriantur.Cōpertum id
maxime ꝓdeſſe radicibus:Docuimuſq; etiā arbores uina potare.Celebrate ſunt primum in
ambulatione achademiæ athenis cubitorū.xxx.ſex unius radice ramos antecedēte. Nūc eſt
clara in lycia ſocia gelidi fontis amœnitate:itineri appoſita domicilii cauā octoginta atq;
unius pedū ſpecu:numeroſo uertice:& ſe uaſtis protegens ramorū arboribus inſtar agros
longis optinēs umbris:ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini ſaxea intus crepidinis corona mu
ſcoſos cōplexa pumices extat:tā digna miraculo:ut Lucinius Mutianus ter cōſul & nuper
ꝓuinciæ eius legatus prodēdū etiā poſteris putarit epulatū intra eā ſe cum duodeuiceſimo
comite.Large ipſa toros præbēte fronde ab omni afflatu:ſecurū ſoprantē hymbriū per folia
crepitus.Letiorēq; marmorū nitore picturæ uarietate laqueariū auro cubuiſſe in eadē.Ali-
ud exemplū Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata:laxeq; ramorū trabibus
ſcāna patula & in ea epulatū cū ipſe pars eſſet umbræ quindeci cōuiuarū ac miniſterii capa-
cem triclinio:quā cœnā appellauit ille nidū.Eſt gortyne in inſula creta iuxta fontē plātan⁹
una inſignis utriuſq; linguæ monumētis:nunq̄ folia dimittēs:Statimq; ei grætiæ fabuloſi-
tas ſuperfuit.Ioue ſub ea cū Europa cōcubuiſſe.ceu uero nō alia eius generis eſſet in cypro
ſed ex ea primū in ipſa creta ut eſt natura hominū nouitatis auida.Platani ſatæ regeneraue
re uitium:qn̄ quidē cōmēdatio arboris eius nō alia maior eſt:q̄ ſolē æſtate arcere:hyeme ad-
mittere.Inde in italiā quoq; ac ſuburbana ſua Claudio principe Marcelli Eſernini libertus
ſed qui ſe potentiæ cā Cæſaris libertis adoptaſſet ſpado theſalicus prædiues ut merito dici
poſſet.Id quoq; Dionyſius tranſtulit id genus.Durantq; etiam in italia portenta terrarum
præter illa ſcilicet quæ ipſa excogitauit italia.

De cameplatano:& quis totonderit uiridaria. Ca. II.

NAmq; & cameplatani uocantur coacte breuitatis:quoniam arborum etiam abortus
inuenimus.Hoc quoq; ergo in genere pumilionum infœlicitas dicta erit. Fit autē
ſerendi genere & recidendi primus. Cn.Matius ex equeſtri ordine Diui Auguſti
amicus inuenit nemora tonſilia infra hos.lxxx.annos.

De peregrinis arboribus:& malo aſſyria. Ca. III.

PEregrinæ cerasi perſiceq;:& omnes quarum græca nomina aut aliena. Sed quæ ex
iis incolarum numero eſſe cœpere dicentur inter fructiferas.In præſentia externa ꝑ
ſequemur a ſalutari maxime orſi.Malus aſſiria quam alii uocant medicam uenenis
medetur.Folium eius eſt unedonis intercurrentibus ſpinis.Pomum ipſum alias non mandi
tur:odore præcellit foliorum quoq; qui tranſit in ueſtes una conditus arcetq; animaliū no
xia. Arbor ipſa omnibus horis pomifera eſt:aliis cadentibus:aliis matureſcentibus: aliis ue
ro ſubnaſcentibus. Tentauere gentes tranſferre ad ſe propter remedii præſtantiam fictili-
bus in uaſis dato per cauernas radicibus ſpiramento.Qualiter omnia tranſitura longius:ſe
ri artiſſime tranſferriq; quæ meminiſſe conueniet:ut ſemel quæq; dicātur: Sed niſi apud me
dos & in perſidæ naſci noluit.Hæc cuius grana parthorū proceres incoquere diximus eſcu
lentis cōmendandi halitus gratia.Nec alia arbor laudatur in mediis.Lanigeras ſerum in me
tione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus:uel quan-
do primum romæ hebenus. Ca. IIII.

ITē indiæ arborū magnitudinē unā:quā peculiarius.Virgilius celebrauit hebenum
nuſq̄ alibi naſci profeſſus.Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit:tributi uice
regibus perſidis e materiæ eius centenas phalangas tertio quoq; anno penſitaſſe æthiopas

cum auro & ebore prodendo. Non omittēdū id quoq; uicenos dentes elephātorū grādes:
quoniā ita ſignificauit: æthiopas eadē cauſa pendere ſolitos: tanta ebori auctoritas erat ur-
bis noſtræ trecenteſimodecimo anno. Tunc. enī auctor ille hyſtoriā eā condidit. Thuris in
italia. Quo magis mirū eſt: quod eidē credimus: qui padū amnē nō uidiſſe: nemini ad id tē-
pus aſiæ græciæq;: aut ſibi cognitū Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen uſq; nuper allata
Neroni principi rarā arborē hebenū. A meroe uſq; ad ſyenē finē īperii per nongēta nonagin
ta ſex mil. paſ. nullāq; aliā niſi palmarum generis eſſe docuit. Ideo fortaſſis in tributorū au
ctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eā magnus Pōpeius in triunpbo mitridatico oſtē
dit. Accendi eam Fabianus negat. Vritur tamen odore iucundo. Duo genera eius. Rarū id
quod melius arboreū trunco enodi: materiæ nigri ſplendoris: ac uel ſine arte protinus iu-
cundi. Alterum fruticoſum cytiſi modo. & tota india diſperſum eſt.

De ſpina & ficu indicis. Ca. V.

IBi & ſpina ſimilis ſed depræhenſa uel lucernis igni protinus tranſiliēte. Nūc eas ex
ponā quas mirata eſt Alexādri magni uictoria orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia po
ma habet ipſa ſe ſemp ſerēs: uaſtis diffūdit ramis. Quorū pōdera adeo in terrā cur
uantur: ut annuo ſpatio infigantur: nouāq; ſibi ꝓpaginē faciāt circa parētē in orbes: quodā
opere topiario. Intra ſepē eā eſtiuāt paſtores. opacā pariter & munitā uallo arboris. decora
ſpecie ſubter intuēti proculue fornicato ambitu. Superiores eiuſdē rami in excelſum emi-
cant: ſiluoſa multitudine: uaſto matris corpore: ut. lx. paſ. pleræq; orbē colligāt. Vmbre ue-
ro bina ſtadia opiant: Foliorū latitudo peltæ effigiē amazonicæ habet. Ea cauſa fructū in-
tegēs creſcere ꝓhibet. Raruſq; eſt nec fabæ magnitudinē excedēs. Sed per folia ſolibus co-
ctus ꝑdulci ſapore digno miraculo arboris gignit circa aceſinem maxime amnem.

De arbore pala: & arboribus indicis ſine nominibus & laniferis. Ca. VI.

MAior alia pomo & ſuauitate præcellētior: quo ſapiētiores indorū uiuūt. Folium alas
auiū imitatur longitudine triū cubitorū: latitudine duū. fructū e cortice mittit ad-
mirabilē ſucci dulcedine: ut uno quaternos ſatiet. arbori nomen palæ: pomo ariene.
Plurima eſt in ſidracis expeditionū. Alexādri termino. Eſt & alia ſimilis huic: dulcior pomo
ſed intraneorū ualitudini infeſta. Dixerat alexander ne qs agminis ſui id pomū attingeret
. Genera arborū macedones narrauere: ex maiore parte ſine noībus. Eſt & terebintho ſimilis
cætera: pomo amygdali: uel minore tātū magnitudine: præcipuæ ſuauitatis in bactris. Vti-
q; hanc aliqui terebinthū eſſe ꝓprii generis potiuſq; ſimilē ei putauerūt. Sed unde ueſtes li
neas faciūt: foliis moro ſimilis: calice bōbicino. Rhodo ſerūt eā in campis: nec eſt gratior ul
larum proſpectus. Oliua indiæ ſterilis: præterq̄ oleaſtri. fructū.

De piperis arboribus: & gariophylo: & aliis pluribus. Ca. VII.

PAſſim uero quæ piper gignunt: iuniperis noſtris ſimiles: q̄q̄ in frōte caucaſi ſolibus
oppoſita gigni tantū eas aliqui tradidere. Semina a iunipero diſtant paruulis ſiliqs
quales in faſiolis uidemus. Hæ priuſq̄ dehiſcant: decerptæ toſtæq; ſole faciūt qd
uocatur piper longum. Paulatim uero dehiſcētes per maturitatē oſtendunt candidū piper
quod deinde toſtū ſolibus colore rugiſq; mutatur. Verum & iis ſua iniuria eſt: atq; cæli in-
temperie carbunculantur: fiuntq; ſemina caſſa & inania: q uocant brechmaſim: indorum lin
gna ſignificante abortum. Hoc ex omni genere aſperrimū leuiſſimūq; & pallidū. Gratius
nigrū: leniuſq; utroq; candidū. Nō eſt huius arboris radix: ut aliqui exiſtimauere: quā uo-
cant ſingiuerim: alii uero gingiberim quāquā ſapore ſimili. Id enim in arabia atq; troglody
tica in uillis naſcitur. Paruæ hærbæ radice cādida. Celeriter ea cariē ſentit: quis in tanta ama
ritudine. Preciū eius in libras ſex. Piper longū facillime adulterat alexādrino ſinapi. Emitur
in libras. xxv. Albū. xvii. Nigrū. xiiii. Vſum eius adeo placuiſſe mirū eſt. In aliis quippe ſua-
uitas cœpit: in aliis ſpecies inuitauit. Huic nec pomi nec baccæ cōmendatio eſt aliqua. Sola
placere amaritudine: & hāc in indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri uoluit: aut cui
in appetenda auiditate eſurire nō fuit ſatius? Vtrūq; ſilueſtre gētibus ſuis eſt: & tamē pon-
dere emit ut aurū uel argētū. Piperis arborē iā etiā habet italia maiorē myrto: nec abſimilē.
Amaritudo grano eadē quæ piperi myrteo creditur eſſe. Deeſt toſta illa maturitas: ideoq;
& rugarū coloriſq; ſimilitudo. Adulteratur iuniperi baccis mire uim trahentibus. In pōde
re qdē multis modis. Et etiānum in india piperis grani ſimile: quod uocat gariphylō gran-
dius fragiliuſq;. Tradūt in indico luco id gigni: Aduehitur odoris gratia. Fert & in ſpinis

piperis ſimilitudinem: præcipua amaritudine foliis paruis deſiſq; cypri modo: ramis triũ cubitorum: cortice pallido: radice lata: lignoſaq; buxei coloris. Hac in aqua cũ ſemine excepta in æreo uaſe medicamẽtũ fit: quod uocat lycion. Ea ſpina & in pelio mõte naſcit: adulteratq; medicamẽtũ. Itẽ aſphodeli radix aut fel bubulũ aut abſinthium uel thus uel amurca. Abſintiũ aptiſſimũ medicinæ quod eſt ſpumoſum. Indi in utribus camelorũ aut rhinocerotum admittunt. Spinã ipſam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant.

De machir & arboribus amanæ gentis. Ca. VIII.

Et machir ex india aduehitur cortex rubẽs: radicis magnæ: nomĩe arboris ſuæ. Qualis ſit ea incõpertũ habeo. Corticis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos præcipuus habetur. Saccarũ & arabia fert: ſed laudatius india. Eſt autem mel in arũdinibus collectũ: gũmiũ modo candidũ: dẽtibus fragile. Ampliſſimũ nucis auellane magnitudine ad medicinæ tantũ uſum: Contermina indis gens ariana appellatur: cuius ſpina lachrimarũ ſpecioſa: mirrhe ſimilis: acceſu propter aculeos anxio. Ibi & frutex peſtiles raphani folio lauri odore equos inuitãte: qui pene equitatu orbauit Alexandrũ primo introitu. Quod & in gedroſis accidit. Item laurino folio. Et ibi ſpina tradita eſt: cuius liquor aſperſus oculis cæcitatem infert animalibus oĩbus. Necnõ & hærba pcipui odoris referta minutis ſerpentibus. quarũ ictu protinus moriendũ eſſet. Oneſicritus tradit in hyrcaniæ cõualli bus ficis ſimiles eſſe arbores quæ uocentur occhi: ex quib⁹ defluat mel horis matutinis duabus.

De bedellio & arboribus perſici maris. Ca. IX.

Uicina eſt bactriana: in qua bedelliũ nominatiſſimũ. Arbor nigra eſt magnitudĩe oleæ folio roboris: fructu caprifici: naturaq; gũmi. Alii brochon appellãt: alii malachrã: alii maldacon. Nigrũ uero & in ofas cõuolutũ hadrobalũ. Eſſe autẽ debet tranſlucidum: ſimile ceræ: odoratũ: & cũ fricatur pingue: guſtu amarũ citra acorẽ. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcitur & in arabia indiaq; & media ac babylone. Aliqui peraticũ uocãt ex media aduectũ. Facilius hoc & cruſtoſius: amariuſq; & gũmoſum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice: & ſcordaſti: Ita uocatur arbor æmula gummi. Sed deprehenduntur (quod ſemel dixiſſe & in cæteros odores ſatis ut ſit) odore colore: pondere: guſtu: igne. Bactriano nitor ſitus: multiq; candidi ungues. Præterea ſuum põdus: quod grauius eſſe aut leuius nõ debeat. Preciũ ſincero in libras decem tantũ. Gentes ſupradictas perſis attingit: rubro mari: quod ibi perſicũ uocauimus longe in terra æſtus agente. Mira arborum natura. Namq; eroſæ ſale inuectis derelictiſq; ſimiles ſicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ ſteriles harenas ſpectantur. Eædem mari adueniente fluctibus pulſatæ reſiſtunt ĩmobiles. Quin & pleno æſtu operiũtur totæ. Apparetq; rerũ argumẽtis aſperitate aquarũ illas ali. Magnitudo mirãda eſt. Species ſimilis unedonis. Põmũ amigdalis extra ĩtus cõtortis nucleis.

De arboribus pſicæ inſulæ: & lanigeris arboribus. Ca. X.

Tylos inſula in eodẽ ſinu eſt: repleta ſiluis qua ſpectat orientẽ: quaq; & ipſa æſtu maris perfunditur. Magnitudo ſingulis arboribus fici. Flos ſuauitate ĩenarrabili. Pomũ lupino ſimile: ppter aſperitatẽ intactum omnibus aĩalibus. Eiuſdẽ inſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio modo q̃ ſerũ: iis folia infœcunda: quæ ni minora eſſẽt uitiũ poterant uideri: ferunt cotõnei mali amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ oſtendunt lanuginis pilas: ex quibus ueſtes præciſo linteo faciunt.

De goſampino & arboribus ex quibus ueſtes fiunt: & quibus modis conſtent arborum fructus. Ca. XI.

Arbores uocant goſampinos fertiliores etiã tylo uero minores: quæ diſtant. x. paſſibus luba circa fruticem lanugines eſſe tradit: linteaq; fieri indicis præſtantiora. Arabiæ autẽ arbores ex quibus ueſtes faciant cynas uocari: folio palme ſimili. Sic idos ſuæ arbores ueſtiũt. In tylis autẽ & alia arbor floret albe uiole ſpecie: ſed magnitudine quadruplici ſine odore quod miremur. In eo tractu eſt & alia ſimilis folioſior tamẽ roſeiq; floris: quẽ noctu cõprimẽs aperire incipit ſolis exortu: meridie expandit: Incolæ dormire eum dicunt. Fert eadem inſula & palmas: oleaſq; ac uites: & cum reliquo pomorũ genere ficos. Nulli arborũ folia ibi decidũt. Rigaturq; gelidis fontibus: & hymbres accipit uicina iis arabia flagitat quandam generum diſtinctionem: quoniam fructus iis conſtat: radice: frutice: cortice: ſucco: lachryma: ligno: ſurculo: flore: folio: pomo:

De coſto & nardo: & differentiis nardi. Ca. XII.

Radix & foliū indis ē maximo precio. Radix coſti guſtu feruēs: odore eximio: fru
tice alias inutili: primo ſtatim introitu ãnis indi ĩpatale inſula. Duo ſunt eius gene
ra nigrū & quod melius candicans. Preciū in libras.xvi. De folio nardi plura dicere
par eſt: ut principali in unguentis Frutex eſt: graui & craſſa radice: ſed breui ac nigra: fragi
liq;: quis pingui. Situm redolente ut cupreſſi aſpero ſapore: folio paruo dēſoq;. Cacumina
ĩ ariſtas ſe ſpargunt: ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrant. Alterum eius genus
apud gangē naſcens dānatur In totum ozænitidis nomine uirus redolens. Adulteratur ex
pſeudo nardo hærba quæ ubiq; naſcitur, craſſiore atq; latiore folio: & colore languido ĩ can
didum uergente. Itē ſua radice permixta ponderis cā: & gūmi: ſpumaq; argenti aut ſtibio:
cyperi ue cortice: Sincerū quidem leuitate deprehēditur: & colore ruffo: odoriſq; ſuauiate
& guſtu: maxime ſiccante os ſapore iucūdo. Precium ſpicæ ĩ libras.lxxxx. Folia diuiſere ad
nouā āplitudinem: qđ adroſpherū uocatur maioribus ſiclis.xxx. Quod minore folio ē me
ſoſphærū appellat̃ emit̃.lx. Laudatiſſimū microſphærū ē minimis foliū. Preciūq;: eius.lxxv.
odori gratia oibus maior recētibus. Nardo color q̃ iueterauerit nigriori melior. In noſtro
orbe ꝓxime laudatur ſyriacū. mox gallicū. Tertio loco creticū: qđ alii qdē āgirō uocāt: alii
aliphū: folio oluſatri: caule cubitali geniculato: ĩ purpura albicāte: radice obliqua uilloſaq;
& imitante auiū pedes, Baccaris uocatur nardus ruſticū de quo dicemus inter flores. Sunt
aūt ea omnia hærbe præter indicū. Ex iis gallicū & cū radice uellitur: abluiturq; uino. Sic
catur ĩ umbra: alligatur faſciculis ĩ charta: nō multum ab indico differens. ſyriaco tamē le
uius. Precium ſiclis.xiii. In iis probatio una: ne ſint fragilia & arida potiuſq̃ ſicca folia. Cum
gallico nardo ſemp naſcitur hærba: quæ hirculis uocatur a grauitate odoris & ſimilitudīe:
qua maxime adulteratur. Diſtat q̃ ſine cauliculo eſt: & quod minoribus foliis: cæq; radicis
neq; amaræ neq; odoratæ.

¶ De aſſaro amomo & amomi & de cardamomo. ¶ Ca. XIII.

NArdi uim habet & aſſarum: quod & ipſum aliqui ſilueſtre nardum appellant Eſt au
tem ederæ foliis: rotundioribus tantum mollioribuſq;: flore purpureo radice galli
ci nardi ſimile: acinoſum: ſaporis calidi: ac uenoſi. Montibus in umbroſis bis anno
floret. Optimum in ponto: proximum in phrygia: tertium ĩ illyrico. Foditur cum folia mit
tere incipit. Et in ſole ſiccatur celeriter ſitum trahens: ac ſeneſcens: inuenta nuper & ĩ thra
cia hærba eſt cuius folia nihil ab indico nardo diſtant, Amomi uua in uſu eſt indica uite la
bruſca ut alii exiſtimauere frutice uenoſo: palmi altitudine: carpiturq; cum radice: manipu
latim leniter componitur protinus fragile. Laudatur quāmaxime punici mali foliis ſimile.
nec rugoſis: colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Hærbaceum peius. Peſſimumq; candi
dum: & uetuſtate euenit. Precium uuæ in libras ſicli.lxx. Friato uero amomo.xlviii. Naſci
tur & in armeniæ parte quæ uocatur ocene: & in media & in ponto. Adulteratur foliis pu
nicis & gūmi liquido ut cohæreat: conuoluatq; ſe in uuæ modum. Eſt & quæ uocatur amo
mis minus uenoſa: atq; durior: ac minus odorata: a quo apparet aut aliud eſſe: aut colligi ĩ
maturum. Similes iis & nomine & frutice cardamomū ſemine oblongo. Metitur eodē mo
do & in arabia. Quattuor eius genera. Viridiſſimum ac pingue acutis angulis cōtumax fri
canti: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius atq; nigri
us. Peius tamen uarium & facile tritu: odoriſq; parui. Quod uerius coſto uicinius eſſe de
bet. Hoc & apud medos naſcitur. Precium optimi in libras.xii. Cinamomo gentilitas proxi
ma erat nilus: ni prius arabiæ diuitias indicari conueniret: cauſaſq; quæ cognomem illi fœli
cis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus & myrrha. Hæc & cum troglodytis cōis.

¶ De thure & arboribus thuris. ¶ Ca. XIIII.

THura præter arabiā nullis: ac ne arabiæ quidem uniuerſæ. In medio eius ſūt fere at
tramitæ pago ſabeorum capite regni Sabota: in monte excelſo: a quo octo manſio
nibus diſtat ergo eorū thurifera: Saba appellatur. quod ſignificare græci miſteriū
dicunt: ſpectans ortus ſolis æſtiui undiq; rupibus inuia & a dextra maris ſcopulis inacceſſa
Id ſolum e rubro lacteum traditur. Siluarum longitudo eſt ſchœnorum.xx. Latitudo di
midium eius. Schœnus patet Eratoſthenis ratione ſtadia.xl. hoc eſt paſſus quinq; milia. Ali
qui.xxii. ſtadia ſingulis ſchœnis dedere: attolluntur colles alti: decurruntq; & in palma ar
bores ſponte natæ. Terram argilloſam eſſe conuenit: raris fontibus ac nitroſis. Attingunt
& minſei pagus alius: p quos euehit̃ uno tramite anguſto. Hi primi cōmertiū thuris fecere
maxieq; exercent A qbus & minicū dictū ē. Nec præterea arabū alii thuris arborē uident

ac ne horũ quidẽ oẽs.Ferũtq̃.ccc.nõ amplius eſſe familiarum: quæ ius per ſucceſſiones id ſibi uendicent.Sacros uocari ob id:nec ullo congreſſu fœminarũ funerũq̃ cũ incidant eas arbores:aut metant pollui.Atq̃ ita religione merces augeri.Quidã promiſcuũ ius iis populis eẽ tradunt in ſiluis.Alii per uices annorũ diuidi.Nec arboris ipſius quæ ſit facies cõſtat Res in arabia geſſimus:& romana arma ĩ magnã partẽ eius penetrauere. C.etiã Cæſar Auguſti filius inde gloriã petit:nec tamẽ ab ullo(quod equidẽ ſciã)latino arborũ earũ tradita ẽ facies.Græcorũ excẽpla uariant.Alii folio pyri minore dũtaxat & hærbidi coloris prodidere.Alii lẽtiſco ſimilẽ ſubrutilo folio.Quidam terebinthũ eſſe & hoc uiſum Antigono regi allato frutice.Iuba ex iis uoluminibus q̃ ſcripſit ad.C.Cæſarẽ Auguſti filiũ ardentẽ fama arabiæ:tradit cõtorti eſſe caudicis:ramis aceris maxime ponti.Succum amygdalæ modo emittere.Taleſq̃ in carmania apparere:& in ægypto ſatas ſtudio ptolemæorũ regnantium.Cortice lauri eẽ conſtat.Quidam & folium ſimile dixere.Talis certe fuit arbor ſardibus.Nã & aſiæ reges ſerendi curam habuerũt.Qui mea ætate legati ex arabia uenerũt:oĩa incertiora fecerunt.Quod iure miremur uirgis etiã thuris ad nos cõmeantibus quibus credi poteſt:matrem quoq̃ teretem & enodi fruticare trunco.Meti ſemel anno ſolebat minore occaſione uendendi:Iam quæſtus alliam uiam affert.

De natura thuris & generibus. Ca. XV.

PRior atq̃ naturalis uindemia circa canis ortũ flagrãtiſſimo æſtu incidentibus: qua maxime uideatur eſſe prægnãs:tenuiſſimuſq̃ tẽdi cortex.Laxatur hic plaga:nõ admittitur.Inde:proſilit ſpuma piguis.Hæc cõcreta denſatur:ubi loci natura poſcat tegete palmea excipiente.Aliubi area circũ pauita.Purius illo modo ſed hoc ponderoſius Quod ĩ arbore hæſit ferro depectitur:ideo corticoſum.Silua diuiſa:certis portiõibus mutua inocẽtia tuta ẽ.Neq̃ ullus.ſaucias arbores cuſtodit .Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ ubi thura iterpollantur:nulla ſatis cuſtodit diligẽtia officinas. Subligaria ſignantur opifici.Perſona adiicitur capiti:denſus ue reticulus.Nudi emittũtur:tãto minus fidei apud.Nos pœna:quã apud illos ſiluæ habent. Autũno legitur ex æſtiuo partu . Hoc puriſſimũ candidũ.Secunda uidemia eſt uere:ad eã hyeme corticibus icĩſis.Ruffũ hoc exit nec cõparandum priori.Illud carfiatũ:hoc dathiathũ uocant.Creditur & nouellæ arboris cãdidus eſſe:ſed ueteris odoratius.quidã & ĩ inſulis melius putant gigni.Iuba in iſulis negat naſci.Quod ex eo rotunditate guttæ pependit maſculum uocamus.cum alias nõ fere mas uocetur:ubi nõ ſit fœmina.Religioni tributum ne ſexu alter uſurparetur.Maſculum aliqui putant a ſpecie teſtium dictum.Præcipua autem gratia eſt mammoſo cũ hærente lachryma priore conſecuta alia miſcuit ſe.Singula hæc manũ implere ſolita inuenio.Cũ minori diripiendi auiditade lentius naſci liceret.Græci ſtrygoniam & atomũ tali modo apellant:minorem autem orobiam.Micas concuſſu eliſas mãmã uocamus.Etiannum tamẽ iueniuntur guttæ:quæ tertiam partem minæ:hoc ẽ.xxxix.denariorum pondus æquent.Alexãdro magno in puericia ſine perſimonia thura ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo modo cum deuiciſſet thuriferas gẽtes ſupplicaret.At ille arabia potitus thure onuſtam naui miſit ei.Large exortatus ut deos adoraret.Thus collectum ſabotã camelis cõuehitur:porta ad id una patente.Digredi uia capitale leges fecere.Ibi decimas deo :quẽ uocant Sabin.Menſura nõ põdere ſacerdotes accipiũt.Nec ante mercari licet.Inde ĩpenſæ publicæ tolerantur.Nam & benigne certo itinerũ numero deus hoſpites paſcit.Euehi nõ põt niſi per gebbanitas.Itaq̃ & horũ regi penditur uectigal.Caput eorum thõma abeſt a gaza noſtri littoris iudeæ oppido.lxxx.xxxvii.mil.paſ.Quod diuiditur in manſiones camelorũ lxii.Sunt & quæ ſacerdotibus dantur portiones ſcribiſq̃ regum certæ. Sed preter hos & cuſtodes ſatelliteſq̃ & hoſtiarii & miniſtri populantur.Iam quacũq̃ iter eſt aliubi pro aqua aliubi pro pabulo aut pro mãſionibus uariiſq̃ portoriis pendunt:ut ſũptus in ſingulos camelos denarium dc.lxxxviii.ad noſtrum littus colligat.Iterũq̃ impii noſtri publicanis penditur.Itaq̃ optimi thuris libra ſiclorum.vi. Precium habet ſecunda.xii.tertia.xiiii. Apud nos adulteratur reſinæ candide gẽma pq̃ſimili:ſed deprehenditur quibus dictum eſt mõis. Probatur candore:ãplitudine: fragilitate:carbõe.Vt ſtatĩ ardeat.Itẽ ne dẽtẽ recipiat potiꝰ q̃ ĩmicas frãgatur.

De myrrha & arboribus myrrhæ. Ca. XVI.

MYrrhã in iiſdẽ ſiluis permixtã arborem naſci tradidere:aliqui plures ſeparatĩ. Quippe multis in locis arabiæ gignitur:ut apparebit in generibus.Cõuchitur & ex ſiluis

laudata:petuntqꝫ eam etiam a troglodytis ſabbæi tranſitu maris. Satiua quoqꝫ puenit mul tum ſilueſtri prælata. Gaudet raſtris & ablaquæationibus. Melior radice refrigerata. Arbori Altitudo ad quinqꝫ cubita. nec ſine ſpina: caudice duro & ĩ torto: craſſiore quam thuris & ab radice etiam quam reliqua ſui parte. Corticem lenẽ: ſimileqꝫ unedõi. Scabrum alii ſpinoſũqꝫ dixere. Folium oliuæ: uerum criſpius: & aculeatum. Iuba oluſatri: aliqui ſimilẽ iunipero ſcabriorem tantum: ſpiniſqꝫ horridam: folio rotondiore: ſed ſapore iuniperi. Necnõ fuere qui e thuris arbore utrunqꝫ naſci mentirentur. Inciduntur bis & ipſæ: iiſdemqꝫ tẽporibus: ſed a radice uſqꝫ ad ramos qui ualãt. Sudant autem ſponte priuſq̃ incidantur. ſtactẽ dictam: cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua & in ſilueſtri quoqꝫ melior æſtiua. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniam & apud alios naſcitur. Regi tamẽ gebbanitarum quartas partes eius pendunt. Ceterũ paſſim ac uulgo coemptam in folles confarciũt: ipſiqꝫ unguẽtarii digerunt haud difficulter odoris atqꝫ pinguedinis argumentis.

¶ De generibus myrrhæ: & natura. & præcio eius. ¶ Ca. XVII.

GEnera conplura. Troglodytica ſilueſtrium prima. Erythrea ſequens & ĩ aqua ſtatea & aſtramitica eſt gebbannitica & auſeritis gebbannitarum regno Tertia dianitis. Quarta collatitia. Quĩta ſembracẽna a ciuitate regni ſabeorum mari proxima. Sexta quam duriſitim uocant. Eſt & candida uno tantum loco: quæ in meſſalum oppidum confertur. Probatur troglodytica pinguedine: & quod aſpectu aridior eſt: ſordidaqꝫ atqꝫ barbara: ſed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis: ante alias hylaris: ſed uiribus tenuis. In plenum autem probatio eſt minutis glebis: nec rotundis. In concretũ albicãtis ſucci & tabeſcẽtis: utqꝫ cõfracta cãdidos ungues habeat: guſtu leniter amara. Secunda bonitas ĩtus uaria. Peſſima quæ ĩtus nigra: peior ſi ſit etiam foris. Precia ex occaſione ementiũ uaria. Stacteæ a. vi. ad. l. Satiuæ ſũmum ad. xxii. Erythreæ ad. xvi. hanc uolunt arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad. xiii. Sex uero quã odorariam uocant ad. xiiii. Adulteratur lentiſci glebis & gũmi. Item cucumeris ſucco: amaritudinis cauſa: ſicut ponderis ſpuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur ſapore: gũmi dente lenteſente. Facilime autem adulteratur indica myrrha: quæ ibidem quadam e ſpina colligitur. Hoc ſolum peius india affert facili diſtinctione: tanto deterior eſt.

¶ De maſtice: ladano: & bruta: enhemo: & ſtrobo: & de ſtyrace. ¶ Ca. XVIII.

ERgo tranſit in maſticem quæ ex alia ſpina fit in india. Itemqꝫ in arabia lamã uocãt. Sed maſtice quoqꝫ gemina eſt: quoniam & in aſia græciaqꝫ hærba reperitur e radice folia emittens: & carduum: ſimilem alo: ſeminis plenum: lachryma: quæ erumpit ĩ ciſa parte ſũma uix ut dĩnoſci poſſit a maſtice uera. Necnon & tertia in ponto eſt bituminis ſimilior. Laudatiſſima autẽ chia candida: cuius precium in libras. xx. nigræ uero. xii. Chia e lentiſco traditur gigni gũmi modo. Adulteratur ut thura reſina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte caſuqꝫ hoc & iniuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficũ alias frondibus animal: odoratorum uero fruticum: expetentius: tanq̃ intelligãt precia carpere: geminum caules prædulci liquore turgentes diſtillantemqꝫ ab iis caſus mixtura ſuccum improbo barbarum uillo abſtergere. Hunc glomerari in puluerem: & incoqui ſole. Et ideo in lãdano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri q̃ in nabathæis: qui ſunt ex arabia contermini ſyriæ. Recenciores ex auctoribus ſtrobon hoc uocãt. Traduntqꝫ ſiluas arabum paſtu caprarum infringi: atqꝫ ita ſuccum uillis ĩ hereſcere. Verum autem laudanum cypri inſula eſſe. Vt obiter quæqꝫ genera odorum dicantur: quãuis non terrarum ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & eſſe ceſyphum hyrcorum barbis genibuſqꝫ uilloſis ihærens. Sed ederæ flore deroſo paſtibus matutinis cum eſt rorulenta cypros. Deinde nebula ſole diſcuſſa in puluerem mandentibns uillis adhæreſcere: atqꝫ ita lãdanum depectĩ. Sũt q̃ hærbam in cypro ex qua id fiat ladẽ appellẽt: & enim illi lãdanum uocant: huius pingui inſidere. Itaqꝫ attractis funiculis hærbam eam cõuolui: atqꝫ ita offas fieri. Ergo in utraqꝫ gente bina genera: terrenum: & factitiũ. Id quod terrenum eſt friabile: fatitium lentum. Necnon & fruticem eſſe dicunt in carmania & ſuper ægyptum per Ptolemæos tranſlatis plantis. Aut ut alii generari & id in iis ut thuris arbori colligiqꝫ ut gũmi inciſo cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia ſunt laudatiſſimo: in libras aſſes. xl. Adulteratur myrti baccis: & aliis animalium ſordibus. Sinceri odor debet eſſe ferus: & quodãmodo ſolitudinem redolens. Ipſum uiſu aridum ſtatim tactu molleſcere. Accenſũ fulgere odore iucũdo gratuitũ.

Myrthara deprehenduntur:crepitantq; in igne.Præterea ſincero calculi potius e rupibus
inhærét:q̃ puluis:In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamétū cóficit a græcis enhe
mon dictū:ſingulari effectu contrahendis uulnerū cicatricibus.In maritimis eæ:fluctibus
æſtuq; operiūtur.Nec baccæ nocét:cū conſtet & in foliis ſalé relinqui.Hæc ſūt peculiaria
arabiæ.Et pauca præterea:alibi cómunia dicéda:quoniá i iis uincit:peregrinoſq; ipſa myr
rhæ odores & ab exteris petit.Tanta mortalibus ſuarū rerū ſatietas eſt:alienarūq; auiddi
tas.Petunt igitur in helimæos arboré brutá cupreſſo fuſæ ſimilé:ex albidis ramis: iucundi
odoris accéſam & cū miraculo hiſtoriis Claudii Cæſaris prædicatá.Folia eius íſpergere po
tionibus parthos tradit.Odoré pximū eſſe cedro:fumūq; eius contra ligna alia remedio:
Naſcitur ultra phaſin tigrinq; i finibus opimis ſcythiæ i monte ſcanthro.Petunt & i carmá
nos arboré ſtrobū ad ſuffitus pfuſam uino palmeo accédétes.Huius odor redit a cameris
ad ſolū iurūdus ſed aggrauans capita citra doloré tamé.Hoc ſōnū ægris quærunt.His cō
merciis carracé oppidū aperuere:quod é illis nundinariū.Inde gabbá oés petere ſolebant
dierū.xx.itinere:& paleſtiná:ſyriá.Poſtea caracé peti cœptū:ac regna parthorū ex ea cauſa
Iuba auctor eſt.Mihi & ad perſas ét prius iſta portaſſe:q̃ i ſyriá aut ægyptū uidentur.He
rodoto teſte:q tradit ſingula milia talétū thuris annua penſitaſſe arabas regibus pſarū. Ex
ſyria reuehūt ſyracem:acri odore eius:in focis abigétes ſuorū faſtidiū.Cætero nō alia ligni
genera ſunt i uſu quá odorata.Ciboſq; ſabæi coquunt thuris ligno:alii mirrhæ. Opidorū
uicorūq; nō alio quá ex aris fumo atq; nidore.Ad hunc ergo ſanádū urunt ſtiracé in pelli
bus hyrcinis ſuſſicitq; tecta.Adeo nulla eſt uoluptas:quæ aſſiduitate ſui faſtidiū pariat.Eū
dé & ad ſerpentes fugádos urunt í odoriferis ſiluis frequentiſſimas.

De fœlicitate arabiæ. Ca. XIX.

NOn ſunt eorū cinnamomū aut caſia.Et tamé fœlix appellatur arabia falſo & ígrati
cognominis.quæ hoc acceptū ſuperis ferat:cū plus ex eo íferis debeat.Beatum illá
fecit hominé etiá in morte luxuria:quæ diis ítellexerat genita ad hibés urendis de
functis.Periti rerū adſtruxerūt nō ferre tantū annuo fœtu:quátū Nero princeps nouiſſi
mo pópæ ſuæ die cócremauit.Aeſtimentur poſtea toto orbe ſingulis ánis tot funera:acer
uatimq; congeſta honori cadauerum:quæ diis p ſingulas micas dantur. Nec minus ppi
tii erant mola ſalſa ſupplicátibus.Immo uero(ut palam é)placatiores.Verū arabiæ etiá nūc
fœlicius mare Eſt ex illo nanq; margaritas mittit.Minimaq; cóputatione milies centena
milia ſeſtertiū annis omnibus india & ſeres peniſulaq; illa íperio noſtro adimūt.Tanto no
bis delitiæ & fœmine conſtant.Quota.enim portio ex illis ad deos quæſo iá uti ad inferos
pertinet.

De cinnamomo & xilocinnamomo & caſia. Ca. XX.

CInnamomum & caſias fabuloſa narrauit antiquitas:princeps ue Herodotus:auium
nidis:& priuatim phœnicis:í quo ſitu Liber pater educatus eſſet ex inuiis rupibus
arboribuſq; decuti carnis:quam ipſæ inferent pondere aut plumbatis ſagittis.Item
caſſiam circa paludes propugnante unguibus diro ueſpertiionum genere:aligeriſq; ſerpé
tibus:his commentis augentes rerum precia.Commutata uero fabula eſt ad meridiani ſo
lis repercuſſus:inenarrabilem quédam uniuerſi halitum e tota peninſula exiſtere tot gene
rum auris ſpirante concentu.Magniq; Alexandri claſſibus arabiam odore primum nūtia
tam in altum.Omnia falſa:ſiquidem cinamomum ideq; cinnamum naſcitur in æthiopia
troglodytis connubio permixta.Ii mercantes a conterminis uehūt per maria uaſta ratibus:
quas neq; gubernacula regant:neq; remi trahant uel impellant non uela:non ratio ulla ad
iuuet:cum omnium inſtar ibi ſint homo tantum & audacia.Præterea hybernum mare exi
gant circa brumam euris tum maxime flantibus.Ii recto curſu per ſinus impellūt.atq; pro
montorii ambitu:argeſte deferunt emporium gebbanitarum:qui uocatur ocila.Quá ob
rem illi maxime id petunt.Produntq; uix quinto anno reuerti negotiatores:& multos in
terire.Contra reuehūt uitrea:& ænea:ueſtes fibulas cum armillis ac monilibus.Ergo nego
tiatio illa fœminarum maxime fide conſtat.Ipſe frutex duorum cubitorum altitudine am
pliſſimus:palmiq; minimus.iiii.digytorum craſſitudinis:ſtatim a terra ſex digytis ſurculo
ſus arido ſimilis.Cū uiret non odoratus:folio origani:ſiccitate gaudens:ſterilior hymbre
ceu diræ naturæ.Gignitur quidem in planis:ſed denſiſſimis in uepribus:rubiſq;: difficilis
collectu.Metitur non niſi permiſerit deus.Iouem hunc intelligunt aliqui.Aſſabinum illi
uocant.Xliiii.boum caprarūq; & arietum extis impetratur uenia metendi.Non tamen aut

ante ortum ſolis:aut poſt occaſũ licet.Sarmẽta haſta diuidit ſacerdos:deoqꝫ partẽ põit.Re
liquũ mercator ĩ naſſas condit.Eſt & alia fama:cũ ſole diuidi ternaſqꝫ partes fieri. Deinde
ſorte gemina diſcerni Quodqꝫ ſoli ceſſerit reliqui:ac ſponte cõflagrare.Præcipua bonitas
uirgultorũ tenuiſſimis.partibus ad lõgitudinẽ palmi.Secũda ꝓximis breuiore mẽſura atqꝫ
ordĩe.Viliſſimũ quod radicibꝰ ꝓximũ:quoniã ibi minimũ corticis:ĩ quo ſũma gratiæ.Qua
de cã ꝑferunt cacumina:ubi pluribus cortex.Ipſũ uero lignũ ĩ faſtidio ẽ pp origani acrimo
niã:Xilocinnamũ uocatur.Preciũ ẽ ĩ libras.xx.Quidã cĩnami duo genera tradidere:cãdidũ
nigricãſqꝫ:& quondã ꝑferebat᷑ cãdidũ.Nũc cõtra nigrũ laudat᷑.Atqꝫ ẽt uariũ præferunt cã
dido:certiſſima tamẽ æſtimatione ſi ſit ſcabꝛ:atqꝫ ut iter ſeſe tritũ tarde friet᷑.Dãnatur in
primis molle:aut cui albet cortex.Ius eius a gebbãnitarũ rege ſolo ꝓficiſcit᷑.Is edicto mer
catu uendit.Precia quondã fuere ĩ libras denariorũ mille.Auctũ id parte dimidia ẽ incẽſis(
ut ferũt)ſiluis ira barbarorũ.Id acciderit ne ob iniquitatẽ præpotentiũ:an forte:nõ ſatis cõ
ſtat.Auſtros ibi tã ardenter flare:ut æſtatibus ſiluas accendant:ĩuenimus apud auctores.
Coronas ex cĩnamomo ĩterraſili auro ĩcluſas primus omniũ in templis capitolii atqꝫ pacis
dicauit ĩperator Veſpaſianus Auguſtus.Radicẽ eius magni ponderis uidimus ĩ palatii tẽ
plo:qd fecerat Diuo Auguſto cõiũx Auguſta aureæ patere ĩpoſitã:ex q̃ guttæ editæ ãnis
oĩbus ĩ grana durabant᷑:donec Id delubrũ incendio cõſumptũ ẽ.Frutex & caſia eſt:iuxta
cinami cãpos naſcit᷑:ſed ĩ montibus craſſiore ſarmẽto:tenui cute:uerius q̃ cortice:quẽ con
teri:atqꝫ ĩ cinamomo leuari:& exinaniri preciũ ẽ.Amplitudo fruticis tertiũ cubitorũ.Co
los triplex.Cũ primũ emicat candidus pedali menſura.Deinde rubeſcit addito ſemipede.
Vltra nigricans.Hæc pars maxĩe laudat᷑:ac deinde ꝓxia.Dãnatur uæro candida. Tũ ſecãt
ſurculos longitudine binũ cubitorũ.Mox ꝓſuũt recẽtibus coriis quadrupedũ ob id iterẽ
ptorũ:ut iis putreſcentibus uermiculi lignũ erodant:& excauent corticẽ tutũ amaritudĩe.
Probat᷑ recens maxĩe & quæ ſit odoris molliſſimi:guſtuue q̃ maxĩe feruens:potius lẽto tẽ
pore leuiter mordens:colore purpureo:quæqꝫ plurima minimũ ponderis faciat breui tuni
carũ fiſtula & non fragili.Ladã uocant talẽ barbaro noĩe.Alia ẽ balſamodes ab odore ſimi
li appellata:ſed amara itaqꝫ utilior medicis:ſicut nigra unguentis.Precia nulli diuerſiora.
Optimæ in libras.xl.cæteris.xv.

De Iſocinnamo:& chancamo:ac taro. Ca. XXI.

HIs addidere mangones:quam daphonoides uocant iſocinnamomo cognominatam
preciumqꝫ eius faciunt.ccc.Adulteratur ſtyrace:& propter ſimilitudinem cortice
lauri tenuiſſimis ſurculis.Quin & in noſtro orbe ſeritur:extremoqꝫ in margine ĩpii
qua rhenus alluit.Vidit in aluearíis apum ſata.Color abeſt.ille torridus ſole:& ob id ſimul
idem odor.Ex cõfinio caſiæ cinnamiqꝫ & chancamũ actarum inuehitur:ſed per nabathæos
troglodytaſqꝫ confines qui conſedere ex nabathæis.

De ſerichato & gaballio & de myrobalano. Ca. XXII.

EO cõportat᷑ & ſerichatũ & gabaliũ:quæ intra ſe cõſumũt arabes: noſtro orbi tantũ
nominibus cognita:ſed cũ cinamomo caſiaqꝫ naſcẽtia.Peruenit tamẽ aliquãdo ſeri
chatũ:& in unguenta addit᷑ ab aliq̃bus.Permutat᷑ ĩ libras.vi.Myrobalanũ troglody
tis & thebaidi & arabiæ:quæ iudeã ab ægypto diſterminat cõmune eſt:naſcẽs unguẽto ut
ipſo nomine apparet.Quo itẽ iudicatur & glandẽ eſſe arbor:heliotropio:quam dicemus ĩ
ter hærbas ſimili folio.Fructus magnitudine auellanæ nucis.Ex iis in arabia naſcens ſiria
ca appellatur:& ẽ cãdida.Contra in thebaide nigra.Præfertur illa bonitate olei quod ex pri
mitur.Sed copia thebaicã.Inter hæc troglodytica uiliſſima eſt.Sũt qui æthiopicam iis præ
ferant glandem nigram nec pinguẽ:nucleoqꝫ gracili:ſed liquore qui exprimitur:odoratio
rẽ naſcentem in campeſtribus.Aegyptiam pinguiorem eſſe & craſſiori cortice rubentem:
& quãuis in paluſtribus naſcatur breuiorem ſiccioremqꝫ.E diuerſo arabicam uiridem ac te
nuiorem:& quoniam ſit montoſa ſpiſſiorem.Longe autem optimam petream:ex quo dixi
mus oppido:nigro cortice:nucleo candido.Vnguentarii autem tantum cortices premunt
Medici nucleos tondunt affuſa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano:& calamo odorato. Ca. XXIII.

MYrrhobalano ĩ unguentis ſimilem ꝓximũqꝫ uſũ habet palma ĩ ægypto:quæ uoca
tur adipſos:uiridis:odore mali cotonei:nullo intus ligno.Colligitur aũt pauloãte
q̃ ĩcipiat matureſcere.Quod relinquitur phœnicobalanus uocatur:& nigreſcitur:

ueſcẽteſq; inebriat. Myrrhobalano ꝓciũ i libras binas. Inſtitores & fecẽ unguẽti hoc noĩe appellãt. Calamus quoq; odoratus ẽ arabia naſcẽs: cõmunis ĩdis atq; ſyriæ. eſt. In quã uĩcit omnis: a noſtro mari cẽtũ ſtadiis. Inter libanũ mõtẽ aliũq; ignobilẽ nõ (ut qdã exiſtiauere) antilibanũ ĩ cõualle modica: iuxta lacũ cuius paluſtria æſtate ſiccant̃ tricẽis ab eo ſtadiis calamus & iũcus odorati gignũtur Sane enĩ dicamus & de iũco q̃uis alio hærbis dicato uolumine: q̃m tamẽ hic unguẽtoꝝ materia tractat̃. Nihil ergo a cæteris ſui generis differunt aſpectu: ſed calamus ꝓſtantior odore: ſtatĩ e longĩquo ĩuitat. molior tactu: meliorq; q̃ minus fragilis & q̃ a ſolo ſe. potius q̃ q̃ raphani mõ frangit̃ Ineſt fiſtulæ aranecũ qđ uocant florẽ. Preſtãtior ẽ cui numeroſius. Reliqua ꝓbatio ut niger ſit. Dãnatur alibi Melior quo breuior & craſſior. lentuſq; ĩ frãgendo. Calamo ꝓciũ ĩ libras ideſt iunco. v. Traduntq; iuncum odoratũ & ĩ. cãpania ĩueniri. Diſceſſimus a terris oceanũ ſpectãtib⁹ ad cõuexas ĩ noſtra maria.

De ammoniaco & ſpagno. Ca. XXIIII.

Ergo æthiopiæ ſubiecta africa hãmoniaci lachrymã ſtillat ĩ harenis ſuis. Inde etiam nomĩ: e Hãmonis oraculo iuxta quod gignitur arbor: q̃ metopion uocãt reſinæ mõ aut gũmi. Genera eius duo traſton maſculi thuris ſimilitudĩe: quod maxĩe ꝓbatur. Alterũ pigue & reſinoſũ: quod pyramã appellãt. Adulterat̃ harenis uelut naſcẽdo apprehẽſis. Igit̃ q̃minimis glebis ꝓbatur & q̃ puriſſimis. Preciũ optimi ĩ libras aſſes. xl. Sphãnos inter eos ſitus ĩ cyrenaica ꝓuĩcia maxĩe ꝓbatur. Alii ibriũ uocãt. Secũdũ locũ optinet cypri⁹. Tertiũ. phœniſcius. Fertur ĩ ægipto naſci. Qui & ĩ gallia nec dubitaueri. Sũt. enĩ hoc noĩe cani arborũ uilli quales ĩ quercu maxĩe uidemus: ſe odore ꝓſtantes. Laus prima cãdidiſſimis atq; altiſſimis Secũda rutilis. Nulla nigris. Et in ĩſulis petriſq; nati ĩprobãtur: omneſq; q̃bus palmarũ atq; nõ ſuus odor ẽ.

De cypero & aſphalatro: & maro. Ca. XXV.

Cyperus in egypto. ẽ arbor ziziphi foliis: ſemine coriãdri: candido odorato. Coquit̃ hoc in oleo: premiturq; poſtea quod cyperus uocatur. Preciũ ei ĩ libras q̃nq;. Optimũ habetur e canopica ĩ ripis nili nata: ſecũdũ aſcalõnæ iudææ: tertiũ cypro inſula odoris ſuauitate. Quidã hãc eſſe dicũt arborẽ: quæ ĩ italia liguſtrũ uocet̃. In eodẽ tractu aſphalatros naſcit̃: ſpina cãdida: magnitudine arboris modicæ flore roſæ. Radix unguẽtis expetit̃. Tradũt ĩ quocũq; frutice curuet̃ arquus celeſtis: eandẽ quæcũq; ſit a ſpalathro ſuauitatẽ odoris exiſtere: ſed ĩ aſphalatro inenarabilẽ quãdã. Quidã eũ Eriſi ſceptrũ uocãt: alii ſceptrũ Eliſei. Cuius ꝓbatio eſt ĩ colore ruffo uel igneo: tactuq; ſpiſſo: & odore caſtoreo. Permutat̃ ĩ libras. xv. In ægypto naſcit̃ & maron peius q̃ lydiũ maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balſamo: & opobalſamo: & xilobalſamo & ſtyrace: & galbana. Ca. XXVI.

Sed oĩbus odoribus ꝓfertur balſamũ: uni terrarũ iudææ cõceſſũ. Quõdã ĩ duobus tãtũ hortis utroq; regio. altero iugeꝝ. xx. nõ amplius: altero pauciorũ. Oſtendere arbuſculã hãc urbi ĩperatores Veſpaſiani. Clarũq; dictu a Põpeio magno ĩ triumpho arbores quoq; duximus. Seruit nũc hæc: & tributa pẽdit cũ ſua gente. In totũ alia eſt natura quã noſtri externiq; ꝓdiderãt. Quippe uiti ſimilior ẽ quã myrto. Malleolis ſeri dicitur iũcta ut uitis: & ĩplet colles uinearũ mõ quæ ſine adminiculis ſe ipſæ ſuſtinẽt. Tõdet̃ ſimiliter fruticãs: ac raſtris niteſcit. Properat neſci. Intra tertiũ. annũ frutifera. Foliũ ꝓximũ tuberi: perpetua cõma. Seuire ĩ eadẽ iudæi ſicut ĩ uitã quoq; ſuã. Cõtra defẽdere romani: & dimicatũ ꝓ frutice ẽ. Seritq; nũc eã fiſcus: Ne unq̃ fuit numeroſior aut ꝓcerior. Proceritas ĩtra bina cubita ſubſiſtit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: qđ uocãt anthericeũ. Alterũ ſcabro aſpectu: incurũ: fruticoſũ: odoratius: hoc ſtracũ appellãt. Tertiũ eumeces: quia ẽ cæteris ꝓcerius: leui cortice. Huic ſecũda bonitas: nouiſſima anthericeo. Semen eius ẽ uino ꝓximũ guſtu: colore ruffũ: nec ſine pingui. Peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus craſſior myrto. Incidit̃ uitro: lapide: oſſeis uecultellis. Ferro lædi uitalia odit Emoritur ꝓtinus. Eadẽ amputari ſuperuacua patiẽs. Incidẽtis manus librat̃ artifici tẽperamento: ne quid ultra corticẽ uiolet. Succus e plaga manat: quẽ opobalſamũ uocãt: eximiæ ſuauitatis: ſed tenui gutta: ploratu lanis parua colligit̃ ĩ cornua. Ex iis nouo fictili cõditur craſſiori ſimilis oleo: & ĩ muſto cãdida. Rubeſcit deĩde: ſimulq; dureſcit & trãſlucidũ. Alexandro magno res ibi gerente toto die æſtiuo unã conchã ĩpleri iuſtũ erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto cõgios ſenos. Minore ſingulos: & cũ duplo rependebatur argento. Nũc ẽt ſingularũ arborũ largior uena ter oĩbus ꝑcutitur æſtatibus. Poſtea deputatur.

Et ſarmenta quoq; in merce ſunt. Dcccc. amputatio ipſa ſurculuſq; uenit intra quītum demum annum. Xylobalſamum uocatur: & coquitur in unguentis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium ē. Præcipua autē gratia lachrymæ: ſecūda ſemini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxoſum eſt optimum: quod eſt odoratiſſimum: mordens guſtu: feruenſq; in ore. Adulteratur petreo hyperico quod coarguitur magnitudine: inanitate: latitudine: ſeu longitudīe: odoris ignauia: ſapore piperis. Lachrymæ probatio ut ſit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: & in fricando odorata. Secundus candidus colos. Peior uiridis: craſſuſq;. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni inciſura maxīe probatur quod ante ſemel fluxit. Et alias adulteratur ſemine ſuccuſuixq; maleficium deprehenditur guſtu amariore. Eſſe enim debet lenis: non ſubacidus: odore tantū auſterus. Vitiatur & oleo roſæ: cyperi: lentiſci: balani: terebinthi: myrti: reſina: galbano: cæra cypria: prout quæq; res fuit: Nequiſſime autem gūmi: quoniam ipſum quoq; inhæreſcit in manu inuerſa: & in aqua ſidetq;. Probatio eius gemina eſt. Debet ſincerum & inareſcere ſed hoc & gummi addita fragili cruſta euenit. & guſtu deprehenditur. Carbōe uero quod cæra reſinaq; adulteratum eſt nigriori flamma. Nam melle mutatum ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſinceri denſatur in tepida aqua gutta ſidēs ad ima uaſis. Adulterata olei modo innatat. Et ſi metopio uitiatum: eſt circulo candido cingitur. Summa probatio eſt: ut lac coaguletː & in ueſte maculas non faciat. Nec manifeſtior alibi fraus. Quippe milibus denariorum ſextarii empti: uendente fiſco. ccc. denariis: ueneunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalſamo precium in libras ſex. Proxima ſyria iudææ ſupra phœnicem ſtyracem gignit circa gabala & marathunta & caſſium ſeleuciæ montem. Arbor eſt eodem noīe cotoneo malo ſimilis lachrymæ ex auſtero iucundioris: ītus ſimilitudo harūdinis: ſuccoq; prægnas. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes: ob id ī ſcobe ſordeſcit. Styrax laudatur poſt ſupradicta ex piſidia: ſidōe: cypro: cicilia: creta: minime. Ex amāno ſyriæ medicis: ſed unguentariis magis. Colos in quacunq; natione præfertur ruffus & pīguiter lentus: deterior furfuroſus: & cano ſit obductus. Adulteratur cedri reſina: uel gūmi: alias melle: aut amygdalis amaris. Omniaq; ea deprehenduntur guſtu: Precium optīo xix. Exit & in pamphylia: ſed acrior: minuſq; ſuccoſus. Dat & galbanum ſyria in eodē amano monte: & ferulam quam eiuſdem nominis reſinæ modo ſtagoniti appellāt. Quod maxime laudant cartilaginoſum: purum ad ſimilitudinem hāmōiaci: minimeq; lignoſum. Sic quoq; adulteratur faba aut ſagapeno. Sincerum ſi uratur fugat nidore ſerpentes. permutatur in libras. v. medicinæ hoc tantum.

De panace: & ſpondylio: & malobathro. Ca. XXVII.

PAnacem & unguentis eadem gignit naſcentem & in ipſo fine arcadiæ citraq; erymāthi fontes: & in africa & in macedonia ferula ſui generis quiq; cubitorū: foliis/quaternis: mox ſenis in terram iacentibus: ampla magnitudine rotundis: in cacumen uero oleagineis: ſemine ī muſcariis dependente ut ferulæ. Excipitur ſuccus inciſo caule meſſibus: radice in autunno. Laudatur candor eius coacti. Sequens pallido ſtatera. Niger color improbatur. Precium optimo. in libras bini aſſes/Ab hac ferula differt quæ uocatur ſpondylion: foliis tantum quia ſunt minora & platani diuiſura. Non niſi in opacis gignitur. Semen eodem nomine ſilis ſpeciem habet medicinæ tantum utile. Dat & maloabathō ſyria arborem folio conuoluto: arido colore: ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertiliore eiuſdem ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo: odoratius croco: nigricans ſcabrumq; quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum. Celerime ſitum in uetuſtate ſentit. Sapor eius narbo ſimilis: eſſe debet ſub lingua. Odor uero in uino ſufferuefacti antecedit alios. In precio quidem prodigio ſimile eſt a ſingulis ad. ccc. peruenire libras Folium autem ipſum in libras. lx.

De oleo omphacio. Ca. XXVIII.

OLeum & omphatium eſt. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expreſſa deterius ex druppa. Ita enim uocatur prius quā cibo matura ſit: iam tum colorem mutans. Differentia quod hoc uiride eſt: illud candidū. E uite fit pſytia aut aminea: cum ſint acini ciceris magnitudine ante cāis ortum. In prima lanugine demetitur uua: eiuſq; melligo. Reliquum corpus ſole quoquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili cōdita melligo colligitur: ſub inde cyprio ære ſeruatur Optīa quæ

ruſſa:acriorqꝫ & aridor.Precium omphatio in libras ſex.Fit & alio modo cum ĩ mortariis uua in matura teritur.Siccataqꝫ in ſole poſtea digeritur in paſtillos.

¶De iryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cinnamo comaco. ¶Ca. XXIX.

EOdem & iryon pertinet uua populi albæ.Optima circa gnidum aut cariam in ſitiẽtibus aut ſiccis aſperiſque.Secunda in lycia cedo.Eodem & oenanthe pertinet.Eſt autem uitis labruſcæ uua.Colligitur cum flore cum optime olet.Siccatur in umbra ſub ſtrato linteo:atque in cados conditur.Præcipua ex parapotamia:ſecunda ab antiochia:atque laodicea ſyrie:tertia ex montibus medicis.Hæc utilior medicinæ.Quidam omnibus his preferunt eam:quæ in cypro inſula naſcitur.Nam quæ in africa fit ad medicos tãtum pertinet uocaturque maſaris.Omnis autem ex alba labruſca præſtantior quam e nigra eſt.Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens.quam alii elatẽ uocãt:quod nos abietem:alii palmam:alii ſpathen.Laudatur hammoniaca maxime:mox egyptia.Dein ſyriaca duntaxat in locis ſicientibus odorata:pingui lachryma:quæ in unguenta additur ad domandum oleum.In ſyria gignitur & cinnamum:quod comacon appellant.Hic eſt ſuccus nuci expreſſus.Multum a ſurculo ueri cinnami differens:uicina tamen gratia.Precium in libras aſſes quadraginta.

¶CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIII.

¶PROEMIVM.

¶De Peregrinis.Arboribus.

HACTENVS in odoribus habent precia ſiluæ:erantqꝫ per ſe mira ſingula:iuuitqꝫ luxuriam ea omnia miſcere:& e cunctis unum odorẽ facere.Ita reperta ſunt unguenta.

¶De ungueutis & quando primum ſunt cognita nobis & de compoſitione. ¶Ca. I.

QVis primus inuenerit non traditur.Illiacis temporibus nõ erãt nec thure ſuplicabatur.Cædri tantum & citri ſuorum fruticũ in ſacris fumo conuolutum nidorem uerius quã odorem nouerant:iam roſæ ſucco reperto.Nominabatur enim id quoqꝫ ĩ olei laude.Perſarum eſſe debet gentis unguentum.Sed & bathilli madent:eo & accerſita cõmẽdatione ingluuiæ natum uirus extingũt.Primum quod equidem inueniam.Caſtris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cœpit ſcrinium unguentorum.Poſtea uoluptas eius a noſtris quoqꝫ inter laudatiſſima atqꝫ etiam honeſtiſſima uitæ bona admiſſa eſt.Honoſqꝫ iis & ad defunctos pertinere cœpit.Qua propter plura de eo dicemus quã quæ etiam ii nouerunt.Fruticum ad præſens nominibus tantum indicabuntur.Natura uero eorum ſuis reddetur locis.Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ:aliis ſucci:aliis arbores:aliis cauſæ.Primũqꝫ id ſcire conuenit mutata auctoritate ad peius trãſiſſe gloriam.Laudatiſſimum fuit antiquitus in delo inſula:poſtea mendeſium.Nec mixtura tantum & compoſitiõe hoc accidit:ſed iidem ſucci uarie alibi ad quælibet præualuere:aut degenerauere.Irium corinthi diu maxime placuit:poſtea cyzici:ſimili modo rhodinum phaſeli.Quam gloriam abſtulere neapolis:capua:preneſte.Crocinum in ſolis ciliciæ diu maxime laudatum:mox rhodi.Oenanthinum in cypro:deinde in ægypto præpoſitum poſtea adramiteo.Amaracinum in co.Poſtea eodem loco prælatum eſt melinum.Cyprinum in cypro.Deinde in ægypto ubi mẽdeſium & metopium gratius factum eſt.Mox hoc abſtulit phœnice:Et Cyprini laudem ægypto reliquit.Panathenaicum ſuum athenæ perſeueranter optinuere.Fuerat & pardalium ĩ tharſo:cuius etiam compoſitio & mixtura obliterata ẽ.Narciſſinum quoqꝫ ex flore narciſſo deſiit componi.Ratio faciendi duplex:ſuccus & corpus.Ille olei generibus fere conſtat:hoc odorum.Hæc ſtagmata uocant:illa hedyſmata.Tertius inter hæc eſt colos a multis neglectus.Huius cauſa adduntur cinabari & anchuſa.Sal aſperſus olei natura coercet.Quibus anchuſa adiecta eſt ſal non additur.Reſina aut gummi adiciuntur ad continendũ odorem in corpore.Celerime is euaneſcit atqꝫ defluit:ſi nõ ſit hæc

addita. Vnguentorum expeditiſſimũ fuit: primũq; ut ueriſimile eſt ebrio & balanino oleo de quibus ſupradiximus. Increuit deinde medeſi. Balanino reſina mixta: magiſq; etiãnum metopio. Oleũ hoc eſt amigdalis amaris expreſſum in ægygto cui addidere omphaciũ: cardamomũ: iuncũ: calamũ: mel: uinũ myrrhã ſemẽ balſami galbanũ reſinã therebinthinã. Et e uiliſſimis quidem hodie eſt: ob id creditũ & id in uetuſtiſſimis eſſe: quod cõſtat oleo myrteo: calamo cupreſſo cypro lentiſco malogranati corticæ. Sed diuulgata maxime unguenta crediderim roſa: quæ plurima ubiq; gignitur. Itaq; ſimpliciſſima rhodini mixtura diu fuit. additis omphacio: flore roſæ crocino ciabari calamo melle iunco: ſalis flore aut anchuſa uino. Similis ratio & in crocino additis ciabari anchuſa uino. Similis & in ſanſucino admixtis omphacio calamo. Optimũ hoc in cypro & mytilenis: ubi plurima ſanſucus. Miſcentur & uiliora genera olei myrto lauro: quibus additur ſanſucinũ: lilium: fœnũ grecũ: myrra caſia: nardum: iuncus: cinnamomũ. E malis quoq; cotoneis & ſtruteis fit oleum (ut dixim⁹) melinũ: quod in unguenta tranſit: admixtis omphacio: cyprino: ſamio: balſamo: iunco: caſia: ambrotano. Suſiniũ tenuiſſimũ omniũ eſt. Conſtat ex liliis: balano: calamo: melle cinnamomo: croco mirrha. Et idem cyprinũ ex cipero: & omphacio & cardamomo: calamo aſpalatho: ambrotano: Aliqui & in ciperrinũ addunt mirrhã & panacẽ. Hoc optimum ſidone: mox ægypto: ſi nõ addatur ſeſaminũ oleũ. Durat & quadriennio. Excitatur cinnamomo. Telinũ fit ex oleo recenti cipero: calamo: melliloto: fœno græco: melle: mello oraro: amaraco Hoc erat celeberrimũ. Menandri poetæ comici ætatæ. Poſtea multo ſucceſſit propter gloriam apppellatũ megalliũ ex oleo balanino: balſamo: calamo iunco: xylobalſamo caſia reſina. Huius proprietas ut uentiletur in coquẽdo donec dſiinat olere. Rurſus refrigeratum odorem ſuũ capit. Singuli quoq; ſucci nobilia unguẽta faciunt. In primis molobatrũ poſtea iris illirica: & cyzicena amaracus. Hærbarii in utraq; pauca iis & alia aliis miſcent. Qui plurima alterutri mel. ſalis florẽ: omphatiũ angni foliã: panacẽ. Externa oĩa & pdigioſa cincinamomo pcia adicit cinamomo balaniũ oleũ. xylobalſamũ: calam⁹: iuncus balſami ſemĩa mirrha uel odoratum. Vnguentorum hoc craſſiſſimum. Præcia ei a denariis. xxxv. ad. cccv. Nardinum ſiue foliatũ conſtat ãmphatio: balaninoiunco: coſto: nardo: amomo: myrrha balſamo. In hoc genere conueniet meminiſſe hærbarum: quæ nardum indicum imitentur ſpecies nouem a nobis eſſe dictas: tanta materia adulterandi eſt. Omnia autem acutiora fiunt coſto amomo quæ maxime nares feriunt. Craſſiora myrrha ſuauioraq;. Medicinæ autem ulteriora croco. Acerrima per ſe amomo. Hoc & captis dolores facit. Quidam ſatis habent aſpergere quæ ſunt præcioſiſſima: ceteris decoctis: impendio parcentes: ſed non eadem eſt uis: niſi una decoctis Mirrha & per ſe unguentũ facit ſine oleo: ſtacte dũtaxat: alioquin nimiam amaritudinem affert. Cyprino uiride fit: ſuſino unguinoſum: mendeſio nigrum: rhodino candidum: myrrha pallidum. Hæc ſunt antiquæ inuentionis genera & poſtea officinarum furta. Nunc dicetur cumulus iſte deliciarum & ſumma auctoritas rei.

¶Quod unguentum regale uocetur: & quæ diapaſmata. & qualiter ſeruentur. ¶Ca. II.

Ergo regale unguentum appellatum quod parthorum regibus ita temperat. Cõſtat myrobalano: coſto amomo: comaco: cardamomo: ciunamomo. comaco: cardamomo: nardi ſpica: maro: mirrha: caſia: ſtirace: ladano: opobalſamo: calamo: iuncoq; ſyrio: oenanthe: malobathro: ſericato: cypro: aſpalathro.: panace: croco cyprio: amaraco: coſto melle: uino. Nihilq; eius rei cauſa in italia uictrice omnium. In europa uero tota præter irin illiricam & nardum gallicum gignitur. Nam uinum & roſa & myrti folia oleumq; cõmunia fere omnium terrarum intelliguntur. Siccis odoribus conſtant quæ diapaſmata uocantr. Nam feces unguenti magnata appellant. Inter omnes potentiſſimus odor quiſquis nouiſſime additur. Vnguenta optime ſeruantur in alabaſtris. Odores in oleo. Quod diuturnitati eorum tanto utilius eſt quanto pinguius: ut ex amygdalis. Et ipſa unguenta uetuſtate meliora. Sol inimicus iis. Quam ob rem umbra coquuntur plumbeis uaſis. Experimentum eorum inuerſa manu capitur: ne carnoſæ partis calore uitietur.

¶Quanta in unguentis luxuria: & quando primum romanis in uſu. ¶Ca. III.

Haec eſt materia luxus e cunctis maxime ſuperuacui. Margaritæ eni: gẽmeq; ad heredem tamen tranſeunt. Veſtes prolongant tempus. Vnguenta illico expirant: ac ſuis moriuntur horis. Sũma cõmendatio eorum: ut tranſeuntem fœminem odor

inuitet etiam aliud agentē. Excedūtq; quadragenos denarios libræ. Tantū emit̄ uoluptas aliena. Et eñi odorē qui gerit ipſe nō ſentit. Sed & hæc aliqua differentia ſignanda ſunt. In M. Ciceronis monumētis inuenitur unguēta gratiora eſſe quæ terrā: quā quæ crocū ſapiant: qñq; etiā corruptiſſimo in genere. Magis tamē iuuat quædā ipſius uitii ſeueritas. Sed quoſdā craſſitudo maxime delectat: id ipſum approbātes. Liniq; iam nō ſolū: ſed & pfundi unguētis gaudent. Vidimus etiā ueſtigia pedū tīgi. Quod. M. Othonē mōſtraſſe Neroni principi ferebāt. Quæſo ut qualiter ſentiretur iuuari ab ea parte corporis. Nec non aliquē ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balnearum unguēto: atq; Caium principem ſolitū lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonū: & poſtea quēdā ex ſeruis Neronis maxime tamē mirū eſt hāc gratiā penetraſſe & in caſtra. Aquilæ certe ac ſigna puluerulenta illa & cuſtodis horrida inungūtur feſtis diebus. Vtināq; dicere poſſemus quis primus inſtituiſſet iſta. Nimirū hac mercede orbē terrarū corruptæ deuicere aquilæ. Iſta patrotinia quæ quærimus uitiis: ut per hoc ius ſūmātur ſub caſſide unguenta. Quō id primū ad romanos penetrauerit: nō facile dixerim. Certū eſt. Anthiocho rege aſiaq; deuictis urbis anno quingenteſſimo ſexageſimoquinto. P. Liciniū Craſſum Iuliū Cæſarē cenſores edixiſſe: ne quis uenderet unguēta exotica: ſic enim appellauere. At hercule iam quidā etiā in potu addūt: tantiq; amaritudo eſt: ut odore prodigio fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis conſulis cenſoriſue fratrem proſcriptum a triūuiris in ſalernitana latebra unguenti odore proditum conſtat. Quo dedecore tota abſoluta proſcriptio. Quis enim non merito iudiſſet periſſe tales? Ceterum terrarum omniū ægyptus accomodatiſſima unguentis Ab ea campania eſt proxima copia roſæ.

De palmis: & natura earum: & generibus. Ca. IIII.

IVdea inclita eſt uel magis palmis: quarum natura nunc dicetur. Sunt quidē in europa uulgoq; italia: ſed ſteriles. Ferunt in maritimis hiſpaniæ fructum: uerū īmitē dulcem in africa: ſed ſtatim euaneſcentem. Contra in oriente ex iis uina. Gentiūq; aliquib panis. Plurimis uero etiā quadrupedum cibus. Quā ob rem iure dicentur externæ. Nulla eſt in italia ſponte genita: nec in alia parte terrarū: niſi in calida. Frugifera uero nuſq̄ niſi in feruida. Gignitur leui ſabuloſaq; terra: maiore in parte & nitroſa. Gaudet & riguis totoq; anno bibere cū amet: anno ſitienti. A fimo quidā etiā lædi putant. Et aſſiryorū pars aliqua ſi nō riuis miſceatur. Genera earum plurima. Et prima fruticē nō excedentia. Sterilē hanc. Aliubi & ipſam fertilē: breuēq; ramis obire umbra foliorū. Tectorii uicē hæc parietibus pleriſq; in locis præſtat cōtra aſpergines. Sūt e pceribus ſiluæ arbore ex ipſa foliorum aculeo fruticante circa totas pectinatim: quas ſilueſtres intelligi neceſſe eſt: incerta tamen libidine etiā mitioribus ſe miſcent. Relquæ teretes atq; proceres denſis gradatiſq; corticū pollicibus: ut orbibus faciles ſe ad ſcandendū oriētis populis præbēt. Vtilem ſibi arboriſq; induuiis circulū mira pernicitate cū hoīe ſubeūte. Coma oīs in cacumine & pomū eſt: non inter folia ut in cæteris: ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſum. Vtraq; natura uitæ: atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in ſeſe bifidatis bellas primū demonſtrauere gēmas. Nunc ad fines utiliūq; nexus & capitū leuia umbracula fundūtur. Arboribus īmo potius oībus quæ terra gignit: hærbiſq; etiā utrūq; ſexū eſſe diligētiſſimi nature tradunt. Quod in plenū ſit ſatis dixiſſe hoc in loco. Nullis tamē arboribus manifeſtius.. Mas in palmite floret. Fœmina circa florē germinat tantū ſpinæ mō. Vtriſq; aūt pma naſcit̄ pomi caro. poſtea lignū ītus: hoc eſt ſemē eius. Argumētū q; parue ſine hoc repiunt̄ in eodē palmite. Eſt aūt oblōgū nō ut oliuis orbiculatū. Præterea cæſū a dorſo puluinato: & in aluo media fiſſura pleriſq; umbiculatū: unde primū ſpargit̄ radix. Serit̄ aūt pnū & bina iuxta cōpoſita ſemina: ſupq; totidē: qm̄ infirma ſingulis plāta eſt. Quaternæ coaleſcūt. Multis cādidiſq; lignū hoc a carnibus diſcēdit tunicis aliis corpori adherētibus: laxeq; diſtās: tm̄ a cacuminibus filo adherēs. Caro matureſcit anno. Quidūſdā tñ in locis ut cypro: quanq̄ ad maturitatē nō pueniat: grato ſapore dulcis eſt: & foliū ibi latius: fructuſq; reliq̄s rotundior. Nec ut deuoretur corpus: uerū ut expuat̄ ſucco nō expreſſo. Et in arabia languidæ dulces tradun tur eſſe palmæ. Quanq̄ iuba apud ſcenitas arabas præfert oībus ſaporibus: quā uocant dabulan. Cætero non ſine maribus gignere fœminas ſponte edito nemore coufirmant. Circaq; ſingulos plures natura in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hiſpidum afflatu uiſuq; ipſo & puluere etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa uiduas poſt

ſterileſcere fœminas. Adeo eſt ueneris intellectus uti coitus etiã excogitatus ſit ab homine: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantũ puluere inſperſo fœminis. Seruntur autem palmæ & trunco duorũ cubitorum lõgitudine: a cerebro ipſo arboris uiridi: fiſſuris diuiſo atq; defoſſo. Et ab radice auulſæ uitalis eſt ſatus: & ramorũ tenerrimis. In aſſyria ipſa quoq; arbor ſtrata in ſolo humido tota radicatur: ſed in frutices non in arborem. Ergo plantaria inſtituũt: anniculaſq; transferũt: & iterũ bimas. Gaudent enim mutatione ſedis uerna alibi. in aſſyria autẽ circa canis ortum. Nec ferro attingunt ibi nouellas: ſed religant comas: ut in altitudinẽ exeant. Robuſtas deputant craſſitudinis gratia ſemipedales ramorum relinquentes truncos. Qui deciſi alibi necant matrẽ. Diximus ſalſum ab iis ſolũ diligi. Ergo ubi nõ eſt tale: ſalem aſpergunt: nõ radicibus ſed longius paulo. Quædã in ſyria & ægypto in binos diuidũt ſe truncos: in creta & ternos quædam & in quinos. Ferunt ſtatim in trimatu. In cypro uero ſyria ægypto quadrimæ aliæ: aliæq; quinqueties: alie altitudine hominis nullo intus pomi ligno quã diu ſunt nouellæ: ob id ſpadonũ accepto nomine. Genera earum multa. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur aſſyria: & tota perſis. Sunt & cæduæ palmarum quoq; ſiluæ: germinantes rurſus ab radice ſucciſæ. Dulcis medulla earũ in cacumine quod cerebrũ appellant exemptaq; uiuunt: quod nõ aliæ. Vocãtur autem chamerepes: folio latiore ac molli: ad uitilia utiliſſimo. Copioſæ in creta. Sed magis in ſicilia. E palmis prunæ uiuaces: igniſq; lent⁹. Frutiferarũ aliis breuius lignũ in pomo aliis longius. His mollius: illis durius. Quibuſdã oſſeum limatũq; dente contra faſcinantes religione politum. Aliud pluribus ueſtitum paucioribuſue tunicis. Aliud craſſiorib⁹ tenuioribuſue. Ita fiunt unde quinquaginta genera: ſi quis omniũ perſequi uelit nomina etiã barbara: uinorũq; ex iis differentias. Clariſſime oĩum quas regias appellauere ab honoribus: quoniã regibus tãtũ perſidis ſeruarentur babylone natæ uno in horto bogoa. Ita enĩ uocant ſpadones qui apud eos etiã regnauere. Hortus ille nunq̃ niſi dominatis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuã obtinent nobilitatẽ ſyagri. Proximæq; margarides. Eæ breues candidæ: rotundæ: acinis quã balanis ſimiliores. Quare & nomen a margaritis accepere. Vna earũ arbor in chora eſſe traditur: una & ſyagrorum. Mirũq; de ea accepimus cũ phœnice aue quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepiſſe: iterũ mori: ac renaſci ex ſeipſa. Quod erat prius pomis refertam. Ipſum pomum: grande: durum: horridum & a cæteris generibus diſtans: ſapore ferino: quem ferme in apris nouimus: euidentiſſimeq; cauſa eſt nominis. Quarta auctoritas ſcãdalidum a ſimilitudine appellatarũ. Iã in æthiopiæ fine quinq; earum nec plurimas arbores tradunt: non raritate magis quã ſuauitate mirabiles. Ab iis caryotæ maxime celebrantur & cibo quidem: ſed & ſucco uberrimæ. & quibus præcipua uina orienti: iniqua capiti: unde pomo nomen. Sed ut copia ibi atq; fertilitas: ita nobilitas in iudea: nec in tota: ſed hierecunte maxime. Quãquã laudatæ & rachelaidæ & in phaſelidæ: atq; libyadæ gentis eiuſdem cõuallibus. Dos his præcipua. Succo pingui lactentibus: quodãq; uini ſapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai: ſed amplitudinis præcipuæ quaterni cubitorum longitudinẽ efficiũt. Minus ſpatioſæ: ſed ſapore caryotarum ſorores: & ob hoc adelphides dictæ. proximam ſuauitatẽ habẽt: nõ tamẽ candẽ Tertiũ ex iis genus patet: & nimio liquore abũdat. Rũpitq; ſe pomi ipſius etiã in ſuã matrẽ ebrietas calcatis ſimile. Suũ genus ſed e ſicciore turba iacens dactylis prælõga gracilitate curuatis in terrã. Nã quos ex iis deorũ honori dicamus: ideos appellauit iudæa gens contumelia numinũ inſignis. In totum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore exiles: & aſſiduo uapore torrentes. Cruſtam uerius quã cutẽ obducũt. In ipſa quidem æthiopia friatur hæc: tanta eſt ſiccitas: & farine modo ſpiſſatur in panẽ. Gignitur autẽ in frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo rotundo: ſed maiore quam mali amplitudine. Cecas uocant. Triennio matureſcunt. Sẽper ei frutici pomũ eſt ſubnaſcente alio. Thebaidis fructus exemplo in cados conditur: cum ſui ardoris animã: ni ita fiat: celeriter expiret: marceſcitq; non retoſtus furnis. Ex reliquo genere plebee uidentur. Syri hoc & iuba tragemata uocant. Nam in alia parte phœnicis ciliciæq; populari nomine a nobis appellantur balani. Eorum quoq; plura genera. Differunt figura rotunditatis aut proceritatis. Differunt & colore nigriores ac rubentes. Nec pautiores fico traduntur colores. Maxime tamen placent candidi. Diſtant & magnitudine prout multi cubitum effecere. Quidam ſunt non ampliores faba. Seruantur ii demum: qui naſcuntur in ſalſis atq; ſabuloſis ut in

iudea:& cyrenaica africa. Non item in ægypto:cypro:ſyria:ſeleucia:aſſyria. Quã obrem ſues & reliqua animalia ex iis ſaginãtur. Viciati aut uetuſti eius pomi ſignum eſt:dediſſe:cãdidam uerrucam:quæ racemo adhæſerit. Alexandri milites palmis uiridibus ſtrangulati ſunt. In gedroſis id factum eſt pomi genere. Alibi copia euenit. Eſt enim tanta muſteis ſuauitas:ut finis mandendi non niſi periculo fiat.

De ſyriæ arboribus. Ca. V.

Syria præter hanc peculiares habet arbores. In nucum genere piſtacia nota. Prodeſſe aduerſus ſerpentinum traduntur morſus & potu & cibo. In ficorum autem caricas & minores eius generis:quæ cotana uocant. Item pruna in damaſco monte nata & myxa. utranq̧ iam familiarem italiæ. Ex myxis in ægypto & uina fiunt. Iuniperi ſimilitudinem habent phœnices & cædrum minorem. Duo eius genera:lyria & phœnicia. Differunt folio. Nam quæ durum:acutum:ſpinoſum habet oxycædros uocatur: ramoſa & nodis infeſta. Altera odore præſtat. Fructum ferunt myrti magnitudine: dulcem ſapore. Et maioris cædri duo genera. Quæ floret fructum non fert. Frutifera non floret. Et in ea antecedentem fructum occupat nouus. Semen eius cupreſſo ſimile. Quidam cædrilatem uocant. Ex hac reſina laudatiſſima. Materiæ uero ipſi æternitas. Itaq̧ & ſimulacra deorũ ex ea factitauerunt. Cædrinus eſt romæ in delubro Appollo Soſianus e ſeleucia aduectus. Cædro ſimilis in arcadia eſt arbor:quæ in phrygia frutex uocatur.

De terebintho. Ca. VI.

Syria & terebinthũ habet. Ex iis maſcula eſt ſine fructu. Fœminarũ duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine. Alteri pallidus. Cum uite matureſcit: non grandior faba:odore iucundior:tactu reſinoſus circa idem troadis. Sed in macedonia breuis arbor hæc atq̧ fruticoſa. In damaſco ſyriæ magna. Materies ei admodũ lenta: ac fidelis ad uetuſtatem:eximii ac nigri ſplendoris:flos racemoſus oliuæ modo:ſed rubens. folia dẽſa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices:lentoremq̧ reſinoſum:qui e cortice erumpit. Etiam rhus ſiriæ maſcula fert:ſterili fœmina folio ulmi paulo lõgiore: & piloſo:foliorum inter ſe ſemper contrariis pediculis:gracili bræuiq̧ ramo: pelles candidæ conficiuntur. Iis ſemen lenti ſimile cum uua rubeſcit:quod uocatur rhus medicamẽtis neceſſarium.

De ficu ægyptia & cypria. Ca. VII.

ET in ægypto multa arborum genera:quæ non alibi. Ante omnia ficus ob id ægyptia cognominata. Arbor moro ſimilis:folio:magnitudine:aſpectu. Pomũ fert non ramis:ſed caudice ipſo. Idq̧ ipſum ficus eſt prædulcis:ſine granis interioribus: per quã fœcundo prouentu:ſcalpendo tm ferreis unguibus: aliter non matureſcit. Sed cũ factum eſt quarto die demetitur:alio ſubnaſcente: ſepteno ita numeroſã partu per ſingulas æſtates multo lactæ abundante. Subnaſcitur etiam ſi non ſcalpatur fœtus quater æſtate: prioreq̧ expellit ĩmaturum. Materies proprii generis inter utiliſſimas. Cæſa ſtatim ſtagnis mergitur:hoc eſt eius ſiccari. Et primo ſidet:poſtea fluitare incipi;certoq̧ eam fugit alien humor:qui aliam omnem rigat. Cum innatare cœperit tempeſtiue habet ſignum. Huic ſimilis quadãtenus quæ uocatur cypria ficus in creta. Nam & illa in caudice ipſo fert pomũ & ramis:cum in craſſitudinem adoleuere. Sed hæc germama emittit ſine ullis foliis radici ſimilia. Caudex arboris populo ſimilis:folium ulmo. Fructus quaternos fundit totiens & germinat. ſed groſſus eius nõ matureſcit niſi inciſura emiſſo lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo ſorbi ſimilis.

De ceraunia ſiliqua. Ca. VIII.

Siliqua quã iones cerauniã uocant: trunco & ipſa fertilis:ſed pomo ſiliquæ: ob id quidam ægyptiam ficum dixere errore manifeſto. Non enim in ægypto naſcitur ſed in ſyria ioniaq̧:& circa gnidum:atq̧ in rhodo:ſemper comantibus foliis. flore candido. cum uehementia odoris. Plantigera imis partibus & ideo ſuperficiæ flaueſcens ſuccum auferente ſobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto ſtatim alterum parit. Poſtea florem per arcturum hyeme fœtus enutriente.

De perſico ægypti & ſpina ægyptia. Ca. IX.

AEgyptus & perſicã arborẽ ſui generis habet ſimilem pyro folia retinentem. Fertilitas aſſidua eius ſubnaſcente craſtino fructu. Maturitas eteſiarum afflatu. Pomum longius pyro incluſum:amygdale puramine & corio: colore herbido. Sed ubi nux illi:huic pomum: differens breuitate ac mollicie. Et quanuis blandiatur prædulcis ſuauitas non innocuum. Materies bonitate: firmitudine: nigricia quoque nihil differens a

loto. Simulacra ex ea factitauere nõ eadẽ gratia quã fideli materiæ: ut ex arbore quã balanum appellauimus: magã ex parte cõtorta. Naualis ita tantũ eſt. At e diuerſo cinus in magno honore palmæ ſimilis: qñ & eius foliis utũtur ad textilia. Differt q in brachia ramorũ ſpargit. Pomo magnitudo quæ manũ impleat: color fuluus: cõmẽdabilis ſucco ex auſtero & dulci: Lignũ intus grandis firmeq̃ duritiæ: ex quo uelares detornãt anulos. In eo nucleus dulcis dũ recens eſt. ſiccatur dureſcit ad infinitũ: ut mandi non poſſit niſi plurib⁹ diebus maceratus. Materies criſpioris elegãtiæ: & ob id perſis gratiſſima. Nec minus ſyria ſpina celebrat in eadẽ gente dũtaxat nigra: qm̃ incorrupta etiã in aquis durat: ob id utiliſſima nauiũ coſtis. Cãdida facile putreſcit. Aculeus ſpinarũ & in foliis. Semẽ in ſiliquis: quo coria perficiũtur gallæ uice. Flos & coronis iucũdus: & medicamẽtis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas q cæſa anno tertio reſurgit. Circa thebas hæc: ubi & quærcus & perſica oliua. ccc. a nilo ſtadiis: ſilueſtri tractu & ſuis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa memphin. Ca. X.

Ibi prunus ægyptia nõ diſſimilis ſpinæ proximæ dictæ. Pomo meſpili: matureſcens bruma: nec folia dimittens. Lignũ in pomo grande: ſed corpus ipſum natura copia q̃ meſſiũ inſtar incolis. Purgatũ eñi tradunt: ſeruãtq̃ eius offas. Silueſtris fuit & circa memphin regio tã uaſtis arboribus: ut terni nequirẽt uel circũplecti: unius peculiari miraculo: nec pomũ ꝓpter uſum ue aliquẽ: ſed euentũ. Facies eñi ſpinæ folia habet ceu pẽnas: quæ tactis ab homine ramis cadũt protinus: ac poſtea renaſcũtur.

De gũmi generibus & papyro. Ca. XI.

Gummi optimũ eſſe ex ægyptia ſpina conuenit: uermiculatum: colore glauco purũ ſine cortice: dentibus adherẽs. Præcium eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris & ceraſo. Peſſimum ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantiũ ulceribus aptiſſimum. Et aliquando in olea dencium dolori. Vlmo etiã in corico monte ciliciæ. Ac iunipero ad nihil utile. Ex ulmi uero gũmi & culices ibi naſcũtur. Fit & ex ſarcocolla: ita uocatur arbor: gũmi utiliſſimũ pictoribus ac medicis: ſimile pollini thuris: & ideo cãdidũ q̃ ruffum melius. Præciũ eius quod ſupra. Nõdum paluſtria attingimus: nec frutices amnium. Prius tamen quã digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur. Cũ charthæ uſu maxime humanitatis uite conſtet & memoria. Et hanc Alexandri magni uictoria repertam auctor eſt M. Varro. Condita in ægypto alexandria. Antea nõ fuiſſe chartarum uſum. Palmarum foliis primo ſcriptitatũ. Deinde quarũdam arborum libris. Poſtea publica monumenta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata lintheis confici cœpta: aut ceris. Pugillarũ enim uſum fuiſſe ante troiana tempora inuenimus apud homerum. Illo uero prodẽte ne terra quidẽ ipſa tota fuiſſe: quæ nũc ægyptus intelligitur: cum in ſebenniſtico ſaltẽ eius nominis charta naſcatur. Poſtea adaggeratam nilo. Si quidem a pharo inſula quæ nunc Alexandriæ põte iũgitur noctis dieiq̃ uelifico nauigii curſu terrã fuiſſe prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis ſupprimente chartas Ptolemæo idẽ Varro mẽbranas pergami tradidit repertas. Poſtea promiſcuæ patuit uſus rei quã conſtat immortalitas hominũ papyrum: ergo naſcitur in paluſtribus ægypti: aut quieſcentibus nili aquis ubi euagatæ ſtagnant duo cubita nõ excedente altitudine gurgitũ. Brachiali radicis obliquæ craſſitudine: triangulis lateribus decem nõ amplus cubitorũ longitudine: in gracilitatem faſtigiatum thyrſi modo cacumen includens. Semine nullo aut uſu eius alio q̃ floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur: nec ignis tãtũ gratia: ſed ad alia quoq̃ utenſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt. Et e libro uela: tegeteſq̃: necnon & ueſtem: atq̃ ſtragula: ac funes. Mandunt quoq̃ crudum decoctũq̃: ſuccũ tantum deuorantes. Naſcitur & in ſyria circa quem odoratus ille calamus lacum. Neq̃ ad alios uſus illis: q̃ in funibus. Rex Antigonus in naualibus uſus eſt rebus: nondum ſparto cõmunicato. Nuper & in euphrate naſcens circa babylonem papyrum intellectum eſt eundem uſum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi ueſtibus litteras intexere. Præparantur ex eo chartæ diuiſe acu in prætenues ſed q̃ latiſſimas filluras.

De generibus chartarum: & quomodo chartæ fiant: & de chartarum probatione: & uitiis & glutino earum. Ca. XII.

Principatus medio atq̃ inde ſciſſure ordine. Hieratica appellabatur antiquitus religioſis tantũ uoluminibus dicata: quæ ab adulatione Augusti nomẽ accepit. Sicut

ſecũda Liuiæ a cõiuge eius. Ita deſcẽdit hieratica in tertiũ nomẽ. Proximũ amphiteatricæ
datum fuerat: a confecturæ loco. Excepit hanc romæ Fannii ſagax officina: tenuatãq; curi-
oſa interpollatione principalem fecit e plebea: & nomen ei dedit. Quæ non eſſet ita recura-
ta: in ſuo manſit amphiteathrica. Poſt hanc ſaitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilio-
ribus ramẽtis propiorq; etiãnum cortici Teneotica a uicino loco: pondere iã hæc nõ bo-
nitate uenalis. Nã emporetica inutilis ſcribendo: in uoluchris charthar ſegeſtriũq; in mer-
cibus uſum præbet: & ideo a mercatoribus cognominata. poſt hanc papyrũ eſt extremũq;
eius ſcirpo ſimile ac ne ad funes quidẽ niſi in humore utile. Texũturq; oẽs tabulæ maden-
tes nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet: cum primo ſupina tabula. Sceda adlini-
tur longitudine papyri quæ potuit eſſe: ſegminibus utrinq; amputatis. Tranſuerſa poſtea
crates peragitur. Premũtur deinde prælis: & ſiccatur ſole. atq; inter ſe plagulæ iunguntur.
A proximarũ ſemper bonitate diminutione ad deterrimas. Nunq̃ plures ſcapo q̃ uicenæ.
Magna in latitudine earũ differentia. xiii. digytorũ optimis. Duo detrahũtur hieraticæ. Fã-
niana denos habet. Et uno minus amphitheatrica: pauciores ſaitica: nec malleo ſufficit. Nã
emporeticæ breuitas ſex digytos nõ excedit. Præterea ſpectãtur in chartis: tenuitas: dẽſitas
candor: leuor: primatũ mutauit Claudius Cæſar. Nimia quippe Auguſtæ tenuitas tolerã-
dis nõ ſufficiebat calamis. Ad hoc trãſmittẽs litteras lituræ metũ afferebat aduerſis: & alias
indecoro uiſu per tranſlucida. Igitur & ſecundo corio ſtamina facta ſunt e primo ſubteg-
mine. Auxit & latitudinẽ pedalis erat menſura: & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehen-
dit uitiũ unius ſcedæ reuulſione plures infeſtante paginas. Ob hoc prælata oĩbus Claudia.
Auguſtæ in epiſtolis auctoritas relicta. Liuiana ſuã tenuit: cui nihil e prima erat: ſed omnia
e ſecũda. Scabricia leuigatur dente concha: ſed caducæ litteræ fiunt. Minus ſorbet. polit
& charta magis ut ſplẽdeat. Rebellat ſæpe humor incurioſe datus: primoq; malleo depre-
henditur: aut etiã odore cũ fuerit indiligẽtior. Deprehẽditur & lentigo oculis: ſed mediis
inſerta glutinamẽtis ceu tenia fungõ papyri bibulo ibi uix littera fundente ſe: tantũ ineſt
fraudis. Alius igitur iterũ texendis labor. Glutinũ uulgare e pollinis flore tẽperatur fer-
uente aqua minimo aceti aſperſu. Nã fabrili a gũmi cõmiſſure fragiles ſunt. Diligẽtior cu-
ra molli panis frumẽtatii colata aqua feruente minimũ hunc modũ intergerit. Atq; etiam
nili leuitas ſuperatur. Omne autẽ glutinũ nec uetuſtius eſſe uno die debet: nec recentius
poſtea malleo tenuatur: & iterũ glutino percurritur iterũq; cõſtricta erugatur: atq; exten-
ditur malleo. Ita ſnut longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Graccorũ manus: quæ apud
Pomponiũ ſecũdũ uatẽ ciuẽq; clariſſimũ uidi annos fere poſt. cc. Iam uero Ciceronis ac
Diui Auguſti Virgiliiq; ſæpenumero uidemus.

¶De libris Numæ. ¶Ca. XIII.

INgentia quidem exempla contra Varronis ſententiam de chartis reperiuntur. Nã
& Caſſius Hemina uetuſtiſſimus auctor annaliũ quarto eorum libro prodidit Cn.
Terentiũ ſcribam agrũ ſuũ in ianiculo repaſtinantẽ offendiſſe arcam: in qua. Numa
qui rome regnauit ſitus fuiſſet. In eadẽ libros eius repertos. P. cornelio. L. filio Cethego.
M. Bebio. Q. filio. Pamphilo conſ. Ad quos a regno Nume colligũtur anni. d. xxxv. & hos
fuiſſe e charta. Maiore etiãnum miraculo q; tot infoſſi durauerunt annis. Qua propter in-
re tanta ipſius Heminæ uerba ponam. Mirabantur alii quõ illi libri durare potuiſſent. Ille
ita rationẽ reddebat. Lapidẽ fuiſſe quadratũ circiter in media arca uinctum cãdelis quanq;
uerſum. In eo lapide inſuper libros impoſitũ fuiſſe: propterea arbitrarier eũ nõ cõputruiſſe.
Et libros cedratos propterea arbitrarier ea tineas nõ tetigiſſe. Nulla in iis libris ſcripta erãt
niſi philoſophiæ pythagoricæ. Eoſq; combuſtos a. Q. Petilio prætore. quia phiæ ſcripta
eſſent. Hoc idem tradit. C. piſo cenſorius primo cõmentariorum libro. Sed libros ſeptem iu-
ris pontificii: totidẽ Pythagoricos fuiſſe. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decreto-
rum libro. xii. Fuiſſe ipſæ Varro humanarũ antiquitatũ. vi. Antias ſecundos libros fuiſſe.
Ex iis duodecim pontificales latinos: totidẽ græcos præcepta phiæ continentes. Idẽ ter-
tios ponit: quo comburi eos placuerit. Inter omnes uero conuenit Sibillã ad Tarquinum
Superbum tris libros attuliſſe. Ex quibus igni duo cremati ab ipſa. Tertiũ cum capitolio
ſyllanis temporibus. Præterea Mutianus ter conſul prodidit nuper ſe legiſſe cum præſi-
deret lyciæ. Sarpedonis a troia ſcriptam in quodam templo epiſtolæ chartam. Quo deo
magis miror: ſi etiamnum homero prodente ægyptus non erat. At cur ſi iam hic erat

uſus: in plumbeis linteiſq; uoluminibus ſcriptitatum cōſtet. Cur & Homerus in ipſa illa lycia. Bellorophonti codicillos datos non epiſtolas prodidit. Sterilitatē ſentit hoc quoq; factūq; iam Tiberio principe inopia chartæ ut e ſenatu darētur arbitri diſpēſandi: alias in tūmultu uita erat.

¶ De arboribus æthiopiæ. ¶ Ca. XIIII.

AEthiopia ægypto cōtermina inſignes arbores non fere habet: præter liniferas: quarum natura in deſcriptione indorum atq; arabiæ dicta eſt. Propior tamen huic natura lanæ maiorq; folliculus granati modo mali. Similesq; & inter ſe arbores ipſæ: præter hanc palmæ qualeſq; rettulimus. Inſularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mentione earum dicta ſunt.

¶ De atlātis arborib9 & citreis: & quæ in his laudētur & quæ uituperent. ¶ Ca. XV.

ATlas mons peculiari proditur ſilua de qua diximus. Cōfines ei mauri: quibus plurima arbor citri & menſarum inſania: quas fœminæ uiris cōtra margaritas regerunt Extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis mirū eſt illo æuo emptæ libris. xi. Cū his memoratur & Galli Aſinii quæ libris. xi. uenūdatæ ſunt. Et duæ a Iuba rege uendētæ. Quarū alteri præcium fuit libris. xv. alteri paulominus. Interit nuper incendio quā Cethegus decedens libris. xiiii. permutauerat latifundi taxatione ſiquis prædia tāti mercari malit. Magnitudo ampliſſima adhuc fuit unius cōmiſſe exorbibus dimidiatis duobus: a rege mauritaniæ. Ptolemæo quattuor pedū & ſemipedis per mediū ambitū: craſſitudine quadrantali. Maiuſq; miraculū in ea eſt artis latente iunctura: quam potuiſſet eſſe natura. Solidæ a Nomio Tiberii Cæſaris liberto cognomen trahentis tribus ſicilicis infra quattuor pedes: totidēq; infra ſemipedē craſſitudinis. Qua in re nō omittēdū uidetur. Tiberio principi mēſam quattuor pedes ſextante & ſicilico excedētē. Tota uero craſſitudine ſeſcunciali operimēto cōchilii & lamnæ per mediū ueſtitā fuiſſe: cum tā optima Nomio liberto eius eſſet. Cuius materia erat tuber hoc eſt radicis uitium. Maximeq; in eo laudatū quod ſub terra totum fuerit & rarius: quam quæ ſupernæ: quæq; gignuntur etiam in ramis: propriæq; gignuntur quod tanti emitur arborum uitium eſt. quarum amplitudo ac radices æſtimari poſſunt ex orbibus. Sunt autem cupreſſo fœminæ etiamnum ſilueſtri ſimiles folio: odore: caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris mauritaniæ: qui laudatiſſimam dedit citrum iam exhauſtis. Menſis præcipua dos in uena criſpis: uel in uertice paruis. Illud oblōgo euenit diſcurſu. Ideoq; tigrinæ appellātur. Hoc in torto: & ideo tales pātherine uocātur. Sunt & undatim criſpe maiore gratia ſi pauonū caudæ oculos imitentur Magna uero poſt has gratia extra prædictas criſpi denſa ueluti grani congerie: quas ob id a ſimilitudine apiatās uocāt. Sūma uero oīum in colore. Hic maxime mulſi placet ſuis refulgēs uenis. Poſt hæc amplitudo etiā totius caudicis. Iuuāt plura quoq; in una menſa uitia. Lignū ita uocāt. Materia ſurda & indigeſta ſimplicitas: aut platani foliorū modo digeſta. Illigneæ uene etiā ſimilitudo: uel coloris & quibuſdā maxime obnoxias fecere æſtus uētiq; rimæ aut capillamēta rimas imitata. Poſtea murena nigro tranſcurrens limite: uariiſq; corticū punctis apprehēſus papauerū modo: & in totū atro propior color maculæ ue diſcolores: uirides terra cōdunt barbari: & cæra illinūt. Artifices uero frumēti aceruis imponūt ſeptenis diebus: totidē intermiſſis. Mirūq; pōderi quātū ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq; hanc materiā ſiccatā mari duritiæ & maturitate incorrupta ſpiſſari: nō ullo modo uehemētius. Nutriuntur optimæ: ſplendeſcuntq; manuq; ſiccæ fricantur ab alienis maxime: ne ab accolis ledātur: ut in iis genitæ. Inter pauca nitidioris uite inſtrumenta hæc arbor eſt. Qua propter reſiſtendū ei paulū uidetur.

¶ De arbore trogete. ¶ Ca. XVI.

NOta etiam Homero fuit Trogēte uocatur: ab aliis thia. Hanc igitur inter odores uri tradit in delitiis Circes: quā deam uolebat intelligi magno errore eorum qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt. Cum præſertim eodem uerſu citrū lariceq; una tradat. In quo manifeſtū eſt de arboribus tm̄ locutum Theophraſtus qui primus a magni Alexandri ætate ſcribit quæ circa urbis romæ quadringenteſimum geſta ſunt annum magnum iam huic arbori honorem tribuit memoratas ex ea referens templorum ueterū contignationes: quandam immortalitatem materiæ in tectis contra uitia omnia incorruptæ. Radice nihil criſpius. Nec aliunde præcioſiora opera. Præcipuam autē eſſe eam arborem circa Hāmonis delūbrū Naſci & in inferiore cyrenaicæ parte. De menſis tamē tacuit.

Et alias nullius ante ciceronianam uetuſtior memoria eſt.Ex quo nouitiæ apparet. Alia eſt arbor eodē noīe malū ferēs execratū aliq̄bus odore & amaritudine:aliis expetitum:domos etiā decorans:nec dicenda uerboſius.

De arbore loto. Ca. XVII.

EAdem africa qua uergit ad nos inſignē arbore loton gignit: quā uocant celtin:Et ipſā italiæ familiarē:ſed terra mutatā.Præcipua eſt circa ſyrtes atq; naſamonas.Magnitudo quæ pyro:quanq̄ Nepos Cornelius breuē tradat.Inciſuræ in folio crebiores:alioqu ilicis uiderent̄. Differētiæ plures:eæq; maxime fructibus fiūt.Magnitudo huic fabæ color croci:ſed ante maturitatē alius atq; alius: ſicut in uuis. Naſcitur denſus in ramis myrti modo:nō ut in italia cēraſi.Tā dulcis ibi cibus:ut nomē etiā genti terræq; dederit nimis hoſpitali aduenarū obliuione patriæ.Ferūt uētris nō ſentire morbū qui eū mandant.Melior ſine interiore nucleo:qui in altero genere oſſeus ui det̄. Vinū quoq; exprimitur huic ſimile mulſo:quod ultra denos dies negat durare idē nepos: baccaſq; cōtuſas cū ſiliqua ad cibos doliis condi.Quin & exercitus paſtos eo accepimus ultro citroq; cōmeantes per africā.Ligno colos niger.Ad tibiarū cantus expetitur.Eradice cultellis capulos breueſq; alios uſus excogitauit.Hæc ibi natura arboris.Eſt autē eodē noīe & herba & in ægypto caulis in paluſtriū genere.Recētibus enim aquis nili riguis: puenit ſimilis fabæ caulæ foliiſq; dēſa congerie ſtipatis breuioribus tm̄ gratioribuſq;:cui fructus in capite papaueri ſimilis inciſuris.oīq; alio modo.Intus grana ceu miliū.Incolæ capita in aceruis putrefaciūt Mox ſeparāt lauādo:& ſiccata tundunt:coq; pane utūtur. Mirū eſt q̄ præter hæc traditur Sole occidente papauera ea cōprimi & integi foliis.Ad ortum autem aperiri donec matureſcant:floſq; qui eſt candidus decidat.

De ſcapo ipſo:& radicæ loti. Ca. XVIII.

HOc amplius in ea parte tradūt:& ſcadū ipſum & florē ueſpera mergi uſq; in medias noctes.Totūq; abire in lacū:ut ne dimiſſā quidē manu poſſit inueniri. Verti deinde paulatimq; ſubrigi:& ad exortum ſolis emergere extra aquā:ac florem patefacere:atq; etiānū exurgere:ut plane ab aqua abſit alte. Radicē lotos hæc habet mali cotonei magnitudine operītam nigro cortice:qualis & caſtaneas tegit.Interius candidum corpus gratum cibis:ſed crudū.Gracius decoctum:ſiue aqua ſiue pruna.Nec aliunde magis quā purgamentis eius ſues craſſeſcunt.

De paliuro & punico malo:& de flore punici mali. Ca. XIX.

CYrenaica regio loton ſuæ poſtponit paliuro. Fruticoſior hæc fructuq; magis rubens:cuius nucleus non ſimul māditur.Iucūdus per ſe:atq; ſuauior eſt uino.Quin & uina ſucco ſuo cōmēdans.Interior africa ad garamanthas uſq;ad deſerta palmarum magnitudine & ſuauitate cōſtat.Nobilis maxime circa delubrum.Hāmonis.Sed circa carthaginē punicū malū cognomē ſibi uendicat. Aliqui granatū appellant. Diuiſit & in genera apyrinon uocādo cui lignoſus nucleus abeſt.Sed candidior ei natura: & blādiores ſunt acini:minuſq; amari:diſtincti mēbranis.Alia ſtructura eorū quædam ut in fauis communis nucleos habentiū.Quinq; ſpēs:dulcia:acria:mixta:acida: uinoſa. Samia & ægyptia diſtinguntur.Erithrocomis & leucocomis.Corticis maior uſus ex acerbis ad perficienda coria.Flos baluſtium uocatur:& medicinis idoneus & tingendis ueſtibus: quarum color inde nomen acccepit.

De aſiæ & græciæ fructibus. Ca. XX.

IN aſia & græcia naſcūtur frutices.Epicactis quē alii embolinē uocant:paruis foliis quæ potata contra uenena proſunt:ſicut hērices contra ſerpentes. Et in quo naſcitur granū gnidiū:quod aliqui linū uocant.

De timelea ſiue camelea:& tragacanthe:& de trago ſiue ſcorpione:& miricæ:& brya:& galla. Ca. XXI.

FRuticem uero timeleā:alii chameleam:alii pytoſachem:alii neſtorem: alii cœnōron Et ſimilis oleaſtro:foliis anguſtioribus:gūmoſis ſi mordeantur myrti magnitudine:ſemine:colore:& ſpecie farris:ad medicine tm̄ uſum. Tragon fruticē ſola creta inſula gignit terebintho ſimilem & ſemine.Quod contra ſagittarū ictus efficaciſſimū tradunt.Eadem & tragacanthem ſpinæ albæ radicæ:multum prælatā apud medos aut in caucaſo naſcenri.Præcium eius in libras.xiii.Tragon & aſia fert:ſiue ſcorpionem: ueprēm ſine foliis:ramis rubentibus:ad medicine uſum.Miricen & italia:quam alii tamaricē uocāt. Achiam autem bryam ſilueſtrem:inſignem in ea quod ſatiua tantū ferat gallæ ſimilem fructum in ſyria & in ægypto copioſa hæc eſt:cuius infœlicia ligna appellamus:quæ tamē in-

felicitiora ſũt græciæ.Gignit eñi arborẽ oſtrin:quã & oſtream uocant: ſolitariam circa ſaxa aquoſa:ſimilem fraxino cortice & ramis & folio:pilis paulo tamẽ lõgioribus craſſioribuſq; ac rugoſis iciſuris quæ per totã diſcurrunt.Semine ordeo ſimili & colore & materia dura atq; firma:qua in domũ illata difficiles partus fieri produnt morteſq; miſeras.

De enonimo & adrachna congrygia & tapſia. Ca. XXII.

NEc auſpicatior ĩ leſbo ĩſula arbor quæ uocat̃ enonymos:nõ abſimilis punicæ arbori:iterq; eã & laurũ folii magnitudĩe:figura uero & mollicia punicæ flore cãdidior ẽ:ſtatĩ peſtẽ denũtiãs.Fert ſiliquas ſeſami ſimiles:ĩtus granũ quadrangula figura:ſpiſſũ:lœtale aĩalibus:necnõ & ĩ folio eadẽ uĩs.Succurrit aliquãdo p̃ceſ alui exinãitio.Alexãder Cornelius arborẽ eãdẽ appellauit:ex qua facta eẽt argo ſimilẽ robori uiſcũ ferenti: quæ nec aqua nec igni poſſet corrũpi:ſicuti nec uiſcũ nulli alii cognitã qđ equidẽ ſciã. Adrachnen oẽs fere græci portulacæ noĩe ĩterpretant̃:cũ illa ſit hærba & andrachne uocetur unius litteræ diueſitate.Cæterũ adrachne ẽ ſilueſtris arbor:neq; ĩ plãis naſcẽs:ſimilis unẽdoni folio tãtũ minore:& nũq̃ decidẽte.Cortice nec ſcabro q̃dẽ:ſed q̃ circũgelatus uideri poſſit:tã triſtis aſpectu ẽ.Similis & cogrygia ẽ folio:magnitudine mĩor.Proprietatẽ habet fructũ admittẽdi lanuginẽ papũ uocãt qđ nulli alii arbori euenit.Similis & aparache bifera æque q̃ adrachne.Priorẽ fructũ ĩcipiẽte pubeſcere uũa peragit:alterũ ĩ initio hyemis.Quales eos nõ traditur.Et ferulã ĩter externas dixiſſe cõueĩet arborũq; generi adſcripſiſſe:quoniã quarũdã naturæ ſicut diſtinguimus:lignũ omne corticis loco habẽt:hoc ẽ forinſecus ligni aũt loco fũgoſã ĩtus medullã ut ſãbuci.Quædã uero ĩanitatẽ ut arũdines.Ferula calidis naſcit̃ locis:atq; trãſmaria:gẽiculatis nodata ſcapis.Duo eius genera.Narthẽcã græci uocant aſſurgẽtẽ ĩ altitudinẽ.Narthecĩã uero ſemp humilẽ a genibus exeũtia folia maxia ut quæq; terræ p̃xia.Cætero natura eadẽ q̃ anetho:& fructu ſimilis.Nulli fruticũ leuitas maior:ob id geſtata facili⁷ baculorũ uſũ ſenectuti p̃bet.Semẽ ferulæ thapſiã q̃dã uocauere decepti eo q̃m ferula ſine dubio ẽ thapſia:ſed ſui generis:foliis fœniculi:ĩani caule:nec excedẽte baculi lõgitudinẽ.Semẽ q̃le ferulæ:radix cãdida.Inciſa lac emanat:& cõtuſa ſucco abdicat oĩa uenenata.Quippe ẽt fodictibus nocet ſi minima ſpirat aura:ĩtumeſcũt corpora: facieſq; ĩuadũt ignes ſacri:ob id cæroto prius illinũt.Quibuſdã tamen morbis auxiliari dicũt medici p̃mixtã aliis.Itẽ ĩ alopeciis ſugillatiſq; ac liuetibus.Ceu uera remedia deſint:ut ſcelera cõtractẽt.Sed iſta p̃texuerũt noxio ĩſtrumẽto:tãtũq; ĩpudentiæ ẽ:ut uenenũ artis eẽ p̃ſuadeãt.Thapſias ĩ africa uehemẽtiſſima.Quidã caulẽ ĩcidũt p̃ meſſes:& ĩ ipſa excauãt radicẽ:quo ſuccus cõfluat:arefactũq; tollũt alii foliũ.Radicẽ tõdũt ĩ pila:& ſuccũ in ſole coactũ diuidũt ĩ paſtillos.Nero Cæſar claritatẽ ei dedit:initio ĩperii:nocturnis graſſationibus conuerberatã faciẽ illinẽs ſibi cũ thure cæraq;:& ſequenti die cõtra famã cutẽ ſincerã circunferens.Ignem ferulis optime ſeruari certũ ẽ:eaſq; ĩ ægypto præcellere.

De cappari ſiue cinoſbato aut opheoſtaphyle:& de ſaripha. Ca. XXIII.

IBi & cappari firmioris ligni frutex:ſeminiſq; & cibi uulgati.Caule quoq; una plerũq; decepto.Cauẽda eius gñra pegrĩa.Siqdẽ arabicũ peſtilẽs.Africũ gigiuis inimicũ.Marmaricũ uuluis:& oĩm iſlationibus.Apulũ uomitus facit.Stomachũ & aluũ mouet Quidã eũ cynoſbatõ uocãt:alii opheoſtaphylen:fruticoſi ẽ generis.Et ſaripha circa nilũ naſcẽs duorũ cubitorũ altitudine:pollicari craſſitudine.Coma papyri:ſimiliq; mãdit̃ mõ.Radice ferrariis officinis præcipua carbonis uſu propter duriciam.

De ſpina babylonis regia & de cytiſo. Ca. XXIIII.

NOn omittẽdũ ẽ quod babylone ſerit̃ ĩ ſpinis:quoniã nõ alibi uiuit.Eſtq; ſicut uiſcũ in arboribus.Sed illud ĩ ſpina tantũ:quæ regia uocat̃.Mirũ q̃ eadẽ die germinat quod iniectũ ẽ.Iniicit̃ aũt ipſo canis ortu & celerĩe arborẽ occupat.Cõdiũt eo uina & iõ ſeritur.Spina illa naſcit̃ & athenis ĩ longis muris.Frutex eſt & cytiſus ab Antio nacho athenieſi miris laudibus p̃dicatus pabulo omniũ.Aridus uero ẽt ſuũ.Spõdetq; iugero ei⁹ ãnuos p̃pluris uel mediocri ſolo redditus.Vtilitas hærboſa:ergo & eo lætior ſatietas q̃ p̃q̃ modico pigueſcũt & quadrupedĩa:ita ut iumẽta hordeũ ſpernãt.Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior.Sup oĩa pecorũ medẽcia a morbis oĩ uſu p̃ſtãte.Qui & nutricibuſ ĩdefectu lactis aridũ atq; ĩ aqua decoctũ potui cũ uino dari iubet:& firmiores celſiores ĩfãtes fore.Viridẽ ẽt gallinis:aut ſi aruerit madefactũ.Apes quoq; nũquã de flore cytiſi pabulũ cõtingẽtes p̃munt Democritus & Ariſtomachus.Nec aliud mĩoris ĩpẽdii ẽ.Seritur cũ

hordeo:aut uere ſemīe ut porrū:uel caule autūno āte brumā. Si ſemīe madidū Et ſi deſint hymbres.ſatū ſpargit.Plātæ cubitales pferunt ſcrobe ſedali.Seritur poſt æquinocti a tenero frutice.Perficit trienio.Demetitur uerno equinoctio cum florere deſinit:uel pueri uel anus uiliſſima opera.Canus aſpectu breuiterq̧ ſi qs exprimere uelit ſimilitudinē anguſtioris.trifolii frutex.Datur aīalibus poſt biduū ſemp.Hyeme uero quod inaruit:madidū.Satiāt equos denæ libræ:& portione mīora aīalia:obiterq̧ īter ordines hoc aīaliū căpeſtrium fertile ē.Inuetus hic frutex in cytiſo īſula inde trāſlatus ē ī omnes cycladas: mox in urbes græcas magno caſei puentu.Propter:qđ maxīe miror rarū eſſe ī italia.Nō æſtuū nō frigorū nō grādinū aut niuis iīuriā expaueſcit Adiicit Higinus ne hoſtiū qdē ppter nullā gratiā ligni. De fruticibus & arboribus noſtri maris:atq̧ rubri.& īdici. Ca. XXV.

NAſcūtur & in mari frutices arboreſq̧:minores ī noſtro.Rubrū enī & totus orientis oceanus refertus ē ſiluis.Nō habet lingua iā nomē:quod græci uocāt phycos:quoniā alga hærbarū magis uocabulū ītelligit.Hic aūt eſt frutex.Folia lata colore uiridi gignit:quod qdā graſon uocāt:alii zoſtera.Alterū genus eiuſdē:capillaceo folio: ſimile fœniculo:ī ſaxis naſcit.Superius ī uadit haud pcul littore.Verno ueruq̧:& īterit autūno.Circa cretā inſulā nato in petris purpuras quoq̧ inficiūt.Laudatiſſimo a parte aqlonis:aut ſpōgiis.Tertiū ē gramini ſimile:radice geniculatā:& caule:qualiter calami.Aliud: genus fruticū bryon uocat folio lactucæ rugoſiore tantū.Iā hoc naſcēs.In alto uero abies & quercus cubitali altitudine:Ramis eorū adhærent conchæ.Quercu ēt tīgi lanas tradūt.Glandē ēt quaſdā ferre ī alto:naufragiis hæc deprehenſa urinātibuſq̧.Et aliæ tradūtur prægrādes circa ſycionē.Vitis enī paſſim naſcit.Sed phycos ſine foliis:rubro cortice.Fit & palma fruticū generis extra Herculis colūnas porri frōde.Naſcit frutex & alius lauro & thymo ſimilis:q ambo eiecti ī pumicē trāſfigurātur.At in orietē mirū ē ſtatī a copto pſolitudies nihil gigni preter ſpinā:quæ ſitiens uocat:& hāc rarā admodū.In mari uero rubro ſiluas uiuere:maxīe laurū & oliuā ferentē baccas:& cū pluat fungos.q ſole tacti mutātur ī pumicē.Fruticū ipſorū magnitudo ternorū eſt cubitorū caniculis referta:uix ut reſpicere e naui tutū ſit:remos plerūq̧ ipſos inuadētib9.Qui nauigauere ī indos.Alexandri milites frōdē marinarū arborū tradidere ī aqua uiridē fuiſſe:exemptā:ſole protinus in ſalē areſcētē.Iuncos quoq̧ lapideos p quā ſimiles ueris p littora:& ī alto quaſdā arbuſculas colore bubuli cornus ramoſas:& ī cacuminibus rubētes:cū tractarentur uitri mō fragiles.In igne aūt ut ferrū exardeſcētes reſtinctis colore ſuo redeūte Eodē ī tractu īſularū ſiluas operit æſtus:quā q altiores ſint platanis populiſq̧ altiſſimis:folia laurea:flos uiolæ & odore & colore.Baccæ ut oleis:& ipſæ odoris iucūdi autūno naſcētes:foliis nunquā deciduis.Harū mīores totas integit mare.Maximaꝝ cacumina extāt ad quæ naues religātur:& cū deceſſerit æſtus ad radices.Alias quoq̧ arbores ī alto ab eiſdē accepimus eodē ī mari uiſas ſemp folia retinētes. Fructū eaꝝ lupino ſimilē.Iuba tradit circa troglodytarū inſulas fruticē ī alto uocari iſidos plomachas corallio ſimilē ſine foliis pciſum mutato colore ī nigrū dureſcere.Cū cadat frāgi.Itē aliū q uocetur charithoblepharon efficacē ī amatoriis.Spatalia eo facere & monilia fæminas.Sentire eum ſe capi:durariq̧ cornus modo:& hebetare aciem ferri.Quod ſi fefellerint inſidiæ in lapidem tranſfigurari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XIIII. IN QVO FRVCTIFERAE ARBORES TRADVNTVR.

PROEMIVM.

EXTERNAE arbores īdociles quæ naſci alibi quā ubi cœpere:& quæ in alienas non cōmeant terras hactenus fere ſunt.Licetq̧ iam de communibus loqui:quarum omnium peculiaris parens uideri poteſt italia Noſcentes tantum meminerint naturas earum a nobis interi dici:non culturas.Quāq̄ & colendi maxima in natura portio eſt.Illud ſatis mirari non queo interiſſe quarundam memoriam:atq̧ etiam nominū quæ auctores prodidere notitiam.Quis enim non communicato orbe terrarū maieſtate romani īperii profeciſſe uitam putet cōmercio reꝝ?Ac ſocietate feſtæ pacis?oīaq̧ ēt quæ occulta ante fuerāt ī pmiſcuo uſu facta?At hercule non

reperiuntur q̄ norint multa ab antiq̄s ꝑdita:tātum priſcoꝝ cura fertilior:aut induſtria fœlicior fuit ante milia annoꝝ:īter principia litteraꝝ Heſiodo præcepta agricolis pādere orſo ſubſecutiſq; nō paucis hāc curā eius. unde nobis creuit labor. Quippe cū requirēda ſint nō ſolū poſtea inuēta:uerū ēt ea quæ inuenerant priſci:deſidia rerū internitione memoriæ īdicta. Cuius uitii cauſas q̄s alias q̄ publicas mūdi iuenerit. Nimirū alii ſubire ritus. Circaq; alia mētes hominum detinētur:& auaritiæ tātum artes colunt:antea īcluſis gētium īperiis ītra ipſas. Ideoq; & īgeniis quaſdā ſterilitate fortunæ neceſſe erat animi bona exercere. Reges īnumeri honore artiū colebāt:& ī oſtentatiōe has præferebāt:opē & īmortalitatē ſibi ꝑ illas prorogari arbitrātes. Quare abundabāt & præmia & operæ uitæ. Poſteris laxitas mūdi & rerū amplitudo damno fuit:poſtq̄ ſenator cenſu legi cœptus iudex fieri cēſu:magiſtratum ducēq; nil magis exornare quā cēſus:poſtq̄ cœpere orbitas ī auctoritate ſumma & potētia eſſe:captatio in quæſtu fertiliſſimo:ac ſola gaudia in poſſidendo:peſſum iere uitæ pretia:omneſq; a maximo bono liberales dictæ artes in cōtrarium cecidere:ac ſeruitute ſola profici cœptum. Alius hanc alio modo:& in aliis adorare:eodē tamen habēdi quæſtu ad ſpes hominum tendēte uoto. Paſſim uero etiā egregii aliena uitia quā bona ſua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit:uita ipſa deſit. Sed nos obliterata quoq; ſcrutabimur. Nec deterrebit quarundā rerū humilitas:ſicut nec in animalibus fecit. Quāquā uidemus Virgiliū præcellentiſſimū uatem eadem cauſa hortorum dotes fugiſſe:e tantiſq; quæ retulit flores modo rerum decerpiſiſſe. Beatum fœlicemq; græciæ quidem omnino generibus uuarum nominatis:tribus oleæ:totidem pyrorum:malo uero tantum aſſyrio:cæteris omnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus quā a uitibus? Quarū principatus in tantum peculiaris italiæ eſt:ut uel hoc uno omnia gentium uiciſſe q̄q̄ odorifera poſſit uideri bona quāquam ubicunq; pubeſcētium odori nulla uanitas præfertur.

De uitium natura:& quibus modis ferant. Ca. I.

Vites iure apud priſcos magnitudine quoq; inter arbores numerabātur. Iouis ſimulacrum in urbe populonia ex una conſpicimus uite tot æuis incorruptum. Itē maſſiliæ pateram. Metaponti templum Iunonis uitigineis columnis ſtetit. Etiānum ſcalis tectum Epheſiæ Dianæ ſcanditur uite una cypria(ut ferunt)quoniā ibi ad præcipuū altitudinem exeunt. Nec eſt ligno ulli æternior natura. Verum iſta ex ſilueſtribus facta crediderim:quando hæ uites tonſura annua coercentur:& uis earum ōis euocatur in palmites aut deprimitur in propagines:ſuccique tantum gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores ſoliq; ingenia. Iam in campano agro populis nubunt maritaſq; complexæ:atq; per ramos earum ꝓcacibus brachiis geniculato curſu ſcandentes cacumina æquant:ī tantum ſublimes ut uindemiator autoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo fine creſcunt:diuidiq; aut potius auelli nequeunt. Villas & domos ambiri ſingularum palmitibus ac ſequacibus loris memoria quoq; dignum. Inter prima. Valerianus quoq;. Cornelius exiſtimauit. Vna uitis rome in Liuiæ porticibus ſub diuales deambulatiōes umbroſis operculis opacat. Eademq; duodenis muſti amphoris fœcunda. Vlmos quidem ubiq; exuperant. Miratūq; altitudinem earum ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi. Qui eum facete luſiſſe in auſteriore guſtu uini:merito matrē eius pendere in tā alta cruce. Rontotinus uocatur & alio nomine populus arbor italiæ padū trāgreſſis:cuius tabulata in orbē patula replent:puroq; producto dracōe ī palmā eius inde ſubrectos ramorū digytos flagella diſpergūt. Eadē modici hominis altitudine adminiculatæ ſudibus horrēt:uineaſq; faciunt:& aliæ improbo reptatu pāpinoruq; ſuperfluitate peritia domini āplo diſcurſu atria:media cōplentes. Tot differentias uel ſola tātū italia recipit. Stat prouintiarū aliquarū ꝑ ſe uitis ſine ullo pedamēto:artus ſuos in ſe colligens.& breuitate craſſitudinē paſcens. Vetant hoc alibi uenti:ut in africa & in narbonēſis prouintiæ partibus. Excreſcereq; ultra ſuos pollices prohibitæ:ſempq; paſtinatis ſimiles herbarum modo uagātur ꝑ arua:ac ſuccū terræ paſſim uuis bibunt:quæ ob id magnitudinē infantium puerorū ī iteriore africæ parte exuperant uites. Vua non alibi gratior callo:ut unde poſſit īueniſſe nomē duracini durus acinus. Nāq; genera magnitudine:colore ſaporibus acini īnumera etiānum multiplicantur uino. Hic purpureo lucent colore:illic fulgēt roſeo:nitētq; uiridi. Candidæ enī nigræq; uulgares. Tument uero māmarum mō bumaſti. Prælongis dactili porriguntur acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia:ut prægrandibus adhæreant pergulis parui:mites:& ſuauitate certantes:leptorogas has uocāt. Durāt aliæ per hye

me penſili cōcameratæ nodo. Aliæ ĩ ſua tantũ cõtinent̃ uaſa ollis fictilibus. & ĩſuper doliis ĩ cluſæ ſtipate uinaceis circũſudãtibus. Aliis gratiã q̃ & uinis fumus affert. Fabriliſq; iis glo riã præcipuã ĩ fornacibus africæ. Tiberii Cæſaris auctoritas fecit. Ante eũ reticis prior nõ ſa erat: & ullis ueronẽſiũ agro. Quĩ & a patiẽtia nomẽ acinis dat̃ paſſis. Condunt̃ & muſto uuæ: ipſeq; uino ſuo inebriãtur. Aliæ decoctæ in muſto dulceſcũt. aliæ uero ſobolẽ nouam in mãtre ipſæ expectãt tranſlucidæ uitro: afferteq; acinis eãdẽ: quã ĩ doliis amphoris ue du ratricẽ illã firmitatẽ auſteritas picis ĩfuſa pediculo. Iã ĩuenta uitis p ſe ĩ uino picẽ habens reſpicienſq; uiennẽſẽ agrũ. Nobilitas aruerno ſecanoq; & eluico generibus non pridẽ illu ſtrata. Atq; hæc uirgilii uatis ætate ĩcognita: a cuius obitu nonagĩta agũtur ãni. Quid qđ ĩ ſertæ caſtris ſũmã rerũ ĩperiũq; cõtinent? Cẽturionũ ĩ manu uitis: & optio præmio tardos ordines ad lẽtas perducit aquilas: atq; etiã ĩ delictis pœnã ipſã honorat. Necnon uineæ opu gnationũ dedere rationẽ. Nã ĩ medicaminibus adeo magnũ optinẽt locũ: ut per ſeſe uino ipſo remedia ſint.

De generibus uitium. Ca. II.

Genera uitiũ cõprehẽdi numero unus exiſtimauit. Democritus; cũcta ſibi græciæ co gnita pfeſſus: Cæteri ĩnumera atq; ĩfinita eẽ pdiderũt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec oĩa dicenĩ: ſed maxĩe ĩſignia: qppe quæ totidẽ ſunt pene quot agri. Quã ob rẽ celeberrimas uitiũ aut qbus ẽ aliqua pprietate miraculũ oſtẽdiſſe ſatis erit. Pricipatꝰ dat̃ amineis pter firmitatẽ ſenio quoq; pficiẽtẽ utiq; uiniq; uniuſcuiuſq; uitã. Quiq; eiꝰ genera. Ex iis germana minor acino: melius defloreſcit: hymbres tẽpeſtateſq; tolerat. Nõ itẽ maior: ſed ĩ arbore quã ĩ iugo minus obnoxia. Gemellarũ qbus hoc nomẽ uuæ ſẽper gemiæ dedere. aſpirrimus ſapor: ſed uires pcipuæ. Ex iis minor auſtro læditr: ceteris uẽtis alit̃: ut ĩ ue ſuuio mõte ſurrẽtiniſq; collibus. In reliquis italiæ ptibus nõ niſi arbori accomodata. Quin tũ genus lanatæ ne ſeres miremur aut ĩdos: adeo lanugo eã ueſtit. Pria ex amineis mature ſcit ociſſime atq; putreſcit. Proxia dignitas ualẽtanis rubẽte materia. Qua pp qdã rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis & fæcẽ nimiæ. Cõtra pruinas fortiſſimæ: ſic citate magis q̃ hymbre: æſtu q̃ algore uexant̃. Quã ob rẽ ĩ frigidis humidiſq; pricipatũ opti nent. Fertilior quæ minor acino: & folio ſciſſa minus. Apianis apes dedere cognomẽ: præci pue earum auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipſæ pubeſcunt. Diſtant q̃ altera celerius matureſcit: quãq̃ & altera properante. Situs frigidos non reſpuunt: & tamẽ nullæ celerius hymbre putreſcunt. Vina primo dulcia auſteritatem annis recipiunt: & rubra fiunt. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potiſſima nobilitas datur peculiaribus atq; uernaculis ita liæ. Cæteræ aduenẽre chio thaſo ue. Græcula non inferior amineis bonitate pretenera aci no: & uua tam parua: ut niſi pinguiſſimo ſolo colere non proſit. Eugeniam taurominitani collis cum generoſitatis cognomine miſere albano tantum agro: quoniam tranſlata ſtatim mutatur. Nãq; eſt aliquibus tantum locorum amor: ut omnẽ in iis gloriam ſuam relinquãt nec uſq; tranſeant totæ. Quod & in retica allobrogicaq; quam ſupra picatã appellauimus euenit: domi nobilibus ac agnoſcendis alibi. Fœcundæ tamẽ bonitatis uice copiam preſtãt. Eugenia feruentibus locis: rhetica temperatis: allobrogica frigidis: gelu matureſcẽs & co lore nigra. Adhuc ex iis quas diximus: ſed etiam e nigris uina uetuſtate in album colorem tranſeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquando tamẽ cæli aut ſoli opera non fallunt uetuſtatem: ſicuti fecenia & cum ea florens biturica. Acino rarior nunq̃ floris obnoxii: quoniam antece dunt: uentiſq; & hymbribus reſiſtunt. Meliores tamen algentibus locis quã calidis: humi dis quã ſitientibus. Vix ulla magis tã denſo uuarum partu impatiens uariantis cæli: ſed cõ tra tenorem unum algoris æſtus ue conſtans. Quæ minor eſt ex eo genere mollior. In ne glecto ſolo moroſa. Pingui putreſcit. Gracili omnino non prouenit. Mediã temperiem de licate quærit: ob hoc ſabinis collibus familiaris. Vua eius indecora uiſu: ſapore iucũda: niſi matura protinus rapiatur: etiã non putreſcens cadit. Contra grandines eam tuetur folioꝝ amplitudo atq; duricia. Inſignes iã colore ĩter purpureas nigraſq; medio heluolæ ſæpius urianti: & ob id uarianæ a quibuſdã appellatæ. Præfertur in iis nigrior: utraq; alternis ãnis fertilis. Sed melior uino cum pcior. Et præciæ duo genera magnitudine acini diſcernũtur. Quibus materies plurima: uuaq; ollis utiliſſima: folio apio ſimilis: Baliſcam dirachini cele brant. Hiſpaniæ cocolobin uocant: Grauior uua æſtus auſtroſq; tolerat. Capiti inimica. Copia larga Hiſpani duo genera eius faciunt: Vnum oblongo acino: altero rotũdo: nouiſ ſimas uindemiant. Quo dulcior cocolobis: hoc melior. Sed & auſtera tranſit in dulcem ue

tuſtatē:& quæ dulcis fuit in auſteritatē. Tuncq̃ albanū uinū æmulatur. Tradūt uiſicæ uitiis utiliſſimū ex iis potū. Albuelis ſūmis arboribus ē fertilior: uiſula imis. Quā ob rē circa eaſdē ſatæ diuerſitate naturæ locupletāt. Inerticulā e nigris appellauere iuſti⁹ ſobriā dicturi: iueterato pcipue cōmēdabilē uio: ſed uiribus īnoxiā. Si qdē temulētiā ſola nō facit. Fertilitas cōmēdat cæteras: pricipēq̃ heluenacā. Duo eius genera. Maior q̄ qdā lōgā: mior q̄ arcā appellāt: nō tā fœcūdā ſed gratiorē hauſtu. Diſcernit̄ folio circiato. Verū utraq̃ gracilis. Furcas ſubdere iis neceſſariū: alioqn ubertatē ſuā nō tolerāt. Maritio afflatu gaudēt. Roſcido odore. Nulla uitiū minus italiā amat: rara parua: putreſcēs ī ea: Vinū quoq̃ quod genuit æſtate nō exuperans. Nec alia marcō ſolo familiarior. Græcinus q̄ alioqn Cornelium. Celſū trāſcripſit arbitrat̄ nō naturā eius repugnare italiæ: ſed culturā: auide palmites eūocātiū. Ob id fertilitatē ſuā abſumi: ſi nō ꝑpiguis ſoli ubertas laceſcēte ſuſtineat. Carbuncular i negat̄: magna dote: ſi uerū ē: aliqua ī uite e cælo nō eē ius. Aeſtū fert ſpiōnia: q̄ qdā ſpineā uocāt. Autūniſq̃ & hymbribus pigueſcit. Quinimo nebulis una alit̄. Ob id rauennati agro pecularis: Veniculam iter optime defloreſcētes: & ollis aptiſſimā campani malunt ſirculā uocare: alii ſtaculam. Tarracinam numiſianā nullas uires proprias habentem: ſed totā perinde ac ſolum ualeat. Surrentinis tamē efficaciſſimā teſtis ueſubio tenus. Ibi.n.murgētiā e ſicilia potiſſima: quam pompeianā aliq uocant. Laudatio demū feracem: ſicut horcōia in campania tantum uilitatis cibariæ: ſed ubertatæ præcipua. Tolerat & annos mœrica contra omnes iſtus firmiſſima: nigro acino uinis uetuſtate rubeſcentibus.

¶Item deuitium generibus. ¶Ca. III.

ET hactenus publica ſunt genera: cætera regionum locorūq̃: aut ex iis inter ſe inſito mixta. Siquidem thuſcis peculiaris. eſt tudernis æque etiam eius nominis florentia. Eſt optima aretio talpana & eteſiaca & cōſeminia. Talpana nigra candidum facit muſtū. Eteſiaca fallax: quæ quo plus tulit eo laudabilius fundit. Mirūq̃ fœcunditate ceſſat. Conſeminia nigra: uino minimō durante. Vua maxime poſt. xv. dies quam ulla alia. Minus fertilis: ſed cibaria. Huius folia ſicuti labruſce priuſquā decidant ſanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiam quibuſdam aliis peſſimi generis argumēto. Irtiola umbrie meuanatiq̃ & piceno agro peculiaris eſt. Amiternino pumula. Iiſdem bānanica fallax eſt amāt tamē eā. Mutinam uuā pōpeii nomīe appellāt: q̄uis cluſinis copioſiorem. Mutinā & tyburtes appellauere: quāuis eleaginam nupeꝛ īuenerit a ſolitudie oliuæ. Notiſſima hæc uuarū ad hoc tempus reperta eſt: Vinatiolam. ſoli quidem noiauerunt ſabini ac laurēti. Nam gauranas ſcio a falerno agro tranſlatas uocari falernas celerime ubiq̃ degenerantes. Necnō tarantinū genus aliqui fecere præduli uua. Capnias & bucuniates & terrupia in thurinis collibus non ante demetuntur q̄ gelauerit. Pharia gaudent piſcæ. Mutina pruſiniæ nigro acino intra quadriēnium albeſcente uino. Mirum ubi cum ſole circūagi uuam: quæ ob id ſtreptos uocatur. Et ī italia gallicam placere: trās alpes uero picenam. Dixit Virgilius thapſiaſ & mareotides & lageas compluresq̃ externas quæ non reperiuntur in italia: ſed ſunt etiā nunc īſignes uua nō uino ambroſiaca duracina ſine ullis uaſis in uite ſeruabilis: tāta eſt cōtra frigora æſtus tempeſtateſq̃ firmitas. Nec orthampeſlos īdiget arbore aut palis ipſa ſe ſuſtinens. Non item dactylides digytali gracilitate. Columbiæ acino ſiſſimæ. Et magis purpureę cognomine bimimiæ. quando non racemos: ſed uuas alias gerūt. Item crepidanea cui nomē a menſura eſt. Item ſcirpula paſſo acino. Et rhetica in maritimis alpibus appellata diſſimilis laudatæ illi. Nāq̃ hæc breuis conferta acino: degener uino: ſed cute omniū tenuiſſima. Nucleo quē chium uocant: uno ac minimo. Acinum prægrandem unum alterum ue habens. Eſt & nigra aminea: cui ſyriace nomē imponunt. Item hiſpana ignobilium probatiſſima. In pergulis uero ſeruntur eſcariæ appellatæ eduræ acinis: albe: nigræq̃. Et bumaſti totidem coloribus. At nondum dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Item pucina omnium nigerrima. Et coronario naturæ luſu ſtephanitis acinos foliis intercurſantibus. Et quæ forenſes uocantur celeres prouentu: uendibiles aſpectu portatu faciles. Contra damnantur etiam uiſu cinera & rhabubula & aſiniſca. Minus tamen caudam uulpiū imitata alopecis. Alexandrina appelletur uitis circa palacraiam breuis: ramis cubitalibus: acino nigro: fabæ magnitudine: nucleo molli: & minimo: obliquis racemis prædulcibus: folio paruo: & rotundo: ſine diuiſuris. Septimo ab hinc anno in narbonenſis prouintie aruo olim inuenta eſt uitis uno die defloreſcens: ob id tutiſſima: carbonicam uocant: quam nūc tota

Catonum ille primus triumpho & cenſura ſuper cætera inſignis magis tamē etiãnũ
claritate litterarum præceptis omniũ rerum expetendarum datis generi romano:
Inter prima uero agrum colēdi. Illius uero æui confeſſione optimus ac ſine æmulo
agricola: pauca attigit uitium genera: quarũdam ex iis etiam iam nominibus abolitis toto
ſeparati tractu teſtatus ſententiã. Cuius excellentia indicāda eſt ut in omni genere noſca-
mus quæ fuerint celeberrima. Anno. d. urbis. c. circa captas carthaginem ac corinthum cũ
ſupremum is diem obiit: quãtum poſtea. ccxxx. ãnis uita profecerit. Ergo de uitibus uuiſq;
ita prodidit. Qui locus uino optimus dicitur eſſe: & oſtentus ſolibus. Amineũ minuſculũ
& geminũ eugenium heluinũ minuſculũ conſerito. Qui locus craſſior aut nebuloſior ami
neum maius aut murgentinum apicium lucanũ ſerito. Cæteræ uites miſcellæ maxīe in quē
uis agrũ conueniunt. In lora recte condũtur. Quas ſuſpendas duracinas amineas maiores
uel ad fabrũ ferrarium propaſſos: hec recte ſeruant. Nec ſunt uetuſtiora de illa re latinæ lĩ
guæ præcepta tam prope ab origine rerum ſumus. Aminneam proxime dictam Varro ſcã
tianam uocat. In noſtra ætate pauca exempla conſumatæ huius artis fuere. Verum eo mi-
nus omittenda: ut noſcantur etiã præmia: quæ in omni re maxime ſpectantur. Sũmam ergo
adeptus eſt gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina. lx. iugerum nõ amplius uineis ex
cultis in nomentano agro: atque æque. cccc. nũmis uenundatis. Magna fama & Vetu-
leno Egilao perinde libertino fuit in campaniæ rure uelitérnio: maiorq; etiam fauore ho
minum quoniã ipſum Africani colebat exilium. Sed maxima eiuſdem Stenelei opera Rhen
minũ Palæmonē alias grãmatica arte celebrē in hiſce. xx. annis mercatum. dc. nũmũm in eo
dem nomentano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Eſt autē uſq; quaq; nobilitas mercis p
omnia ſuburbana: ibi tamē maxīa: quoniã & neglecta per indiligētiã prædia phauriat. Ac ne
in peſſimis quidem elegantioris ſoli hæc aggreſſus excolere: non uirtute animi: ſed uanita
te. Quæ primo notata mira in illo fuit. Paſtinatas enim deintegro uineas cura. Steneleum
agricolam imitatus ad uix credibile miraculum perduxit. Intra octauum annum. cccc. nũ-
mum emptori addicta pendente uindemia. Cucurritq; nõ nemo ad ſpectandas uuarum in
iis uineis ſtrues. Litteris eius altioribus contra id pigra in ciuitate ſibi patrocinante. Nouiſ
ſime Anneo Seneca principatu traditionis ac potentia: quæ poſtremo nimia fuit ſuper
ipſum. Minime utiq; miraturi Amneũ tanto prædii eius amore captum: ut non puderet ĩ
uiſo alias & oſtento futuro tradere palmam eam emptis quadruplicato uineis illis ītra de
cimum fere curæ ãnum: digna opera quæ in cécubis ſetiniſq; proficeret: quando & poſtea
ſæpenumero ſeptenos culeos ſingula iugera: hoc eſt amphoras centenas quadragenas mu
ſti dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiquitatem arbitraretur. Idem Cato dēos culeos re
dire ex iugeribus ſcripſit. Efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre merca-
tori: non ĩ rubrum littus indicum ue merces petitas: q̃ ſedulum ruris larem. Vino antiquiſſi
ma claritas maronéo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor eſt Homerus. Neq; enim
fabuloſa aut de origine uarie prodita conſectamur. Præterq̃ Ariſteum primum omnium ĩ
eadem gente mel miſcuiſſe uino ſuauitate præcipua utriuſq; naturæ ſponte prouenientis.
Maroneum uicies tantum addito aquæ miſcendum Homerus prodidit. Durat etiam uis
in eadem terra generi uigorq; indomitus. Quippe cum Mutianus ter conſul ex iis qui nu
perrime prodidere: ſextarios ſingulos octogenis aquæ miſceri comperit præſens in eo tra
ctu. Eſſe autem colore nigrum: odoratum: uetuſtate pingueſcere. Et pramnio quod Ho-
merus celebrauit: etiam nunc honos durat. Naſcitur ſmyrnæ religione iuxta delubrũ ma-
tris deũm. In reliquis generi claritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum bonitas
L. Opimo conſule: cum. C. Gracchus Tri. ple. ſeditionibus agitatis interemptus ea cæli tē-
peries fulſit: quam cocturam uocant ſolis opere: natali urbis. dc. xxxiiii. Duratq; adhuc uina
ea ducentis fere annis: iam in ſpeciem redacta mellis aſperi. Et enim hæc natura uinis ĩ ue
tuſtate eſt: nē potari per ſe queant ſine prouintiæ aqua: uſq; in amaritudinem carie indo-
mita. Sed cæteris uinis cōmendandis minima aliqua mixtura medicamenta ſunt: quo eius
temporis æſtimatione in ſingulas amphoras centeni nũmi ſtatuantur. Ex iis tamen uſura
multiplicata ſemiſſibus: quæ ciuilis ac modica eſt. In. C. Cæſaris Germanici filii principatu
annis centum ſexaginta ſingula uncias uini conſtitiſſe nobili exemplo docuimus referen
tes uitam Pomponii ſecundi uatis cœnãq; quam principi illi dedit. Tantum pecuniarum

detinent uini apothecæ.Nec alia res maius incrementū ſentit.Ad uiceſimum annū: maiuſue ab eo diſpendiū:nō perficiente precio.Rara quippe adhuc fuere:nec niſi importatis ſingulis teſtis milia nūmum. Vienenſes ſoli picata ſua quorū genera plura diximus pluris p̄mutaſſe:ſed iter ſeſe amore patrio credūtur.Idq́ȝ uinū frigidius reliqs exiſtimāt i frigido potu.

¶De natura uini. ¶Ca. V.

Vino natura eſt exhauſto accēdi calore uiſcera intus:Foris infuſo refrigerandi. Nec alienum fuerit cōmemorare hoc in loco quod Androcides ſapientia clarus ad Alexandrum magnum ſcripſit:intemperantiam eius cohibens. Vinum potaturus rex memento te bibere ſanguinem terræ.Sicuti uenenum eſt omni cicuta :ſic & uinum. Quibus preceptis ſi ille obtemperauiſſet:profecto amicos in temulentia non interemiſſet. Prorſus ut iure dici poſſit:neq; uiribus corporis utilius aliud :neq; aliud uoluptatibus pernitioſius ſi modus abſit.

¶Vina generoſa. ¶Ca. VI.

Genera autem uini alia aliis gratiora eſſe quis dubitet:aut non ex eodem lacu aliud præſtantius potu eſſe altero:aliud alterum germanitate præcedere :ſiue teſta ſiue fortuito euentu.Quam ob rem de principatu ſe quiſq; iudicem ſtatuat.Liuia Auguſta.lxxxii.annos uitæ punico rettulit acceptos non aquoſo.Gignitur i ſinu adriatici maris:nō procul a timauo fonte.ſaxeo colle:maritimo afflatu paucas coquēte amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur.Hoc eſſe crediderim quod græci celebrantes miris laudibus pictanum appellauerunt ex adriatico ſinu.Diuus Auguſtus ſetinum pretulit cūctis:& fere ſecuti principes propter confeſſa experimenta non timere cruditatibus noxiis. Ab eo ſaluia naſcitur ſupra forum Apii. Antea cecubo erat generoſitas celeberrima in paluſtribus populetis ſinu amiclano quod iam intercidit & i curia coloni lociq; anguſtia.Magis tamen foſſa.Neronis:q̄ a baiano lacu hoſtiam uſq; nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas falerno agro erat.Et ex eo maxime fauſtiano.cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; nimietate copiæ potius quā bonitati ſtudentium.Falernus ager a ponte cāpano leua petentibus urbanam coloniam ſyllanam nuper capuæ contributam incipit.Fauſtianus autē circiter quattuor miliaria a uico prope cedias qui uicus a ſinueſſa ſex milibus abeſt.Nec ulli in uino maior auctoritas ſolo.Vinorum flāma accenditur.Tria eius genera Auſterum dulce:tenue.Quidam ita diſtingunt.Sūmis collibus gauranum gigni : mediis fauſtianum:imis falernum.Non omittendum autem nulli eorum quæ celebrentur iucundum ſaporem uuæ eſſe.Ad tertiam palmam uariæ uenere.Albanæ urbi uicinæ prædulces: ac raræ in auſtero.Item ſurrentina in uineis tantum naſcentia conualeſcentibus maxīe probata:propter tenuitatem ſalubritatemq;. Tiberius Cæſar dicebat conſenſiſſe medicos ut nobilitatem ſurrentino darent:alioquin eſſe generoſum acetum C.Cæſar qui ſucceſſit illi nobilem uappam.Certant maſſica æque ex montegaurano puteolos baiaſq; proſpectātia.Nā falerno contermina ſtatāna ad principatus uenere non dubie:palaq; fecere Sua quibuſq; terris tempora eſſe:ſecundū quod rerum prouentus occaſuſq; iuncti.His præponi ſolebant calena:& quæ in uineis arbuſtiſq; naſcuntur fundana.Ex alia uicinia urbis ueliternina priuernatiaq;.Nam quod ſigniæ naſcitur auſteritate nimia continendæ utile aluo inter medicamenta numeratur.Quartum curriculum publicis epulis optinuere a Diuo Iulio(is enim primus auctoritatem.iis tribuit:ut epiſtolis eius apparet)mamertina circa meſſanam in ſicilia genita.Ex iis potulana ab auctore dicta in loco proxima italiæ laudantur præcipue. Eſt & in eadem ſicilia & tauromenitanis honos lagenis pro mamertino plerumq; ſubditis. Ex reliquis autem a ſupero mari prætutia:atq; a neone naſcentia:& quæ a palma una forte enata.palmeſia appellantur.In mediteraneo uero ceſenatia mecēatiana.In ueronenſi item rętica falernis tantum poſt habita a Virgilio.Mox optima ab intimo ſinu maris adriana.Ab infero autē latinenſia:grauicana:ſtonienſia.Etruriæ palmam luna habet. Liguriæ genua. Inter pyreneum alpeſq; maſſilia:gemino ſapore:quādo & condiendis aliis pinguius gignit quod uocant ſuccoſum.Cerretano inter gallias conſiſtit auctoritas.De reliquis in narbonēſi genitis aſſeuerare non:eſt quoniam officinam eius rei infecere tingentes fumo:utināq; non & herbis ac medicamentis noxiis.Quippe etiam aloe mercātur:quo ſaporem coloremq; adulterant.Verum & longinquiora italiæ ab auſonio mari non carent gloria terentina:& ſeruitiana:& conſentiæ genita:& tempſiæ ac balbiæ lucanaq; antecedentibus thurinis.Omnium uero eorum maxime illuſtrata meſſala pontia:& ſalute lagaria nō procul. grumento

naſcētia. Cāpania nuper excitauit nouis noībus:auctoritatē:ſiue cura ſiue caſu:ad quartū
neapoli lapidē trebellicis:iuxta capuā caulinis:& in ſuo agro trebulanis:alioquin ſemp in
ter plebeia & trifollinis gloriata. Nā pompeianis ſūmū decē annorū incrementū eſt.nihil ſe
necta cōferēte. Dolore ēt capitū ī ſextā horā diei ſequētis īfeſta deprehēdūtur. Quib⁹ exē
plis(niſi fallor)manifeſtū ē patriā terraq̧ referre nō uuā. Et ſupuacuā generū cōſectationē ī
numerū cū eadē uiris aliud aliis locis pullulet. Hiſpaniarū luſitana copia nobilitatur. Elegā
tia uero tarraconenſia:atq̧ lauronēſia:& balearica ex īſulis cōferūt italię primis. Nec igno
ro multa ꝑtermiſſa pleroſq̧.exiſtimaturos:qñ ſuū cui placet:& quocūq̧ eat:fabula eadem
repiatur. Diui Auguſti iudiciorū ac palati peritiſſimū e libertis cēſurā uini ī epulas eius fa
ciētē dixiſſe hoſpiti de īdigena uino:nouū qdē ſibi guſtū eē cū atq̧ nō ex nobilib⁹:ſed Cæ
ſarē nō aliud potaturū. Nec negauerī & alia digna eē fama:Sed de qbus cōſenſus æui iudi
cauerunt hec ſunt.

¶Vina tranſmarina. ¶Ca. VII.

NVnc ſimili mō tranſmarina dicemus. In ſūma gloria poſt homerica illa de quibus
ſupradiximus fuere thaſium chiumq̧. Ex chio quod aruiſium uocant:his addidit
leſbium Eraſiſtrati maximi medici auctoritas circiter.cccccl.anno urbis romæ. Nūc
gratia ante omnia eſt clazomēnio:poſtquā parcius mari condiunt. Leſbium ſpōte naturæ
ſuæ mare ſapit. Nec tmolio per ſe gratia ut uino:ſed cuius dulci admixto reliquorum du
ritia ſuauitatem accipiat ſimul & ætatē:quoniā uetuſtiora protinus uidentur. Ab iis digna
tio eſt ſycionio:cyprio:telmeſico:tripolitico:berritio:tyrio:ſebēnitico. In ægypto hoc naſci
tur tribus generibus uuarum:ibi nobilius thaſio & alopece. Poſt hæc auctoritas hippodro
mantio:myſtico:cantharitæ:protōpo:gnidio:cadacæ:caumenitæ:petritæ:miconio. Nā me
ſogitem capitis dolores facere compertum eſt. Nec epheſium ſalubre eſſe:quoniā mari &
defruto condiatur. Apamenū mulſo ꝑcipue conuenire dicitur:ſicut ꝓtutium in italia. Eſt
enim & hæc proprietas generum:ut dulcia utiq̧ inter ſe nō congruant. Exoleuit & prota
gion:quod italicis proximū fecerant Aſclepiadis ſcholæ. Appollodorus medicus in uolu
mine quo ſuaſit Ptolemæo regi quæ uina biberet:italicis etiā tū ignotis:laudauit in pōto
naſpcenitē:mox oroeticū:oenanthē:leucadiū:ambraciōtē:& quod cunctis ꝓtulit præparen
tium. Sed minores famæ eſſe dixit:quoniam ſex annos non placeret.

¶De uino quod uocatur bion genera.vii. ¶Ca. VIII.

HActenus bonitas uini nationibus debetur. Apud græcos iure clariſſimum nomē
accepit quod appellauerunt bion ad plurimos ualitudinum uſus excogitatum ut
docebimus in parte medicinæ. Fit aūt hoc modo. Vuæ paulum āte maturitatem de
cerptæ ſiccanē acri ſole ter die uerſatæ per triduum:quarto exprimūtur:dein cadis ſole in
ueterantur. Cui marinam aquam largiorē miſcent:a ſerui furto origine orta ſic mēſurā ex
plentis. Idq̧ tranſlatum in album muſtū leucochrum appellatur. In aliis autem gentibus ſi
mili modo factum tethaloſſomenon uocant. Thalaſſiten autē uaſis muſti deiectis in mare.
Quo genere præcox fit & uetuſtius. Nec nō apud nos quoq̧ cōū uinum ex italico faciēdi
rationem Cato demonſtrauit. Sup cætera ī ſole quadriēnio naturādū ꝑcipiēs Rhodiū coo
ſimile ē. Phorineū ſalſius coo. Oīa trāſmaria ſeptē ī ſex ānis ad uetuſtatē mediā ꝑueire exi
ſtimanē.

¶De dulcium generibus. ¶Ca. IX.

VInum omne dulce minus odoratū:quo tenuius odoratius. Colores uinis quattuor.
Albus:fuluus:ſanguineus.niger. Pſythium & melampſythium paſſi genera ſunt
ſuum ſaporem non uini referentia. Ciſibilites uero mulſi in galatia naſcens & ba
lincium in ſicilia. Nam ſyreum quod alii hepſema:noſtri ſapam appellant ingenii non natu
ræ opes eſt. muſto uſq̧ ad tertiam partem menſuræ decocto. Quod ubi factum ad dimi
diam ē:defructum uocamus. Omnia in adulterium mellis excogitata. Sed priora uua ter
raq̧ conſtāt. Paſſum a græco cilitium probatur & africū:& italia prouintiiſq̧ finitimis. Fie
ri certum eſt ex uua quam greci ſticam uocant:nos apianā. Item ſcirpulā:diutius in uite ſo
le uuis aduſtis aut feruente oleo. Quidam e quacunq̧ dulci dū præcocta alba faciunt ſic
cātes ſole:donec paulo āplius dimidiū pondus ſupſit. Tuſaſq̧ leniter uuas exprimunt. Dei
de quātum expreſſere adiiciūt uinaceis aquæ puteanæ:ut & ſecundariū paſſum faciant. Di
ligentiores eodē modo ſiccatis acinos eximūt:ac ſine ſarmentis madefactos uino excellē
ti donec intumeſcāt:exprimunt. Et hoc genus ante cætera laudāt. Ac ſimili modo aqua ad
dita ſecūdariū faciunt. Medium inter dulcia uinum eſt quod græci aigleucæs uocāt:hoc ē

ſemper muſtũ.Id euenit cura:quoniã feruere perhibetur.Sic enim appellant muſti in uina tranſitũ.Ergo mergũt e lacu protinus in aqua cados:donec bruma tranſeat: & conſuetudo fiat algẽdi.Eſt etiãnũ aliud genus eius per ſe:quod uocant dulce narbonẽſis prouintiæ: & in ea maxime uocãtia.Aſſeruatur eius gratia uua diutius in uitæ pediculo in torto.Ab aliis ipſe palmes inciditur in medullã.Ab aliis uua torret in tegulis:oĩa ex helueñaca uite. lis adiiciunt aliqui quod uocãt diachyton:uuis:in ſole ſiccatis loco cluſo per dies ſeptẽ in cratibus totidem pedibus a terra alte:noctibus a rore defenſis:octauo die calcatis.Ita fieri optimi odoris ſaporiſq;.Dulci e genere eſt & melitites.Diſtat a mulſo quo fit e muſto: cũ quinq; cõgiis auſteri muſti cõgio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſterum. Sed inter hæc genera potuũ ponere debeo & protropum.Ita appellatur a quibuſdã muſtũ ſpõte defluens anteq̃ calcentur uuæ. Hoc protinus diffuſum lagenis ſuis deferuere paſſi. Poſtea in ſole.xl.diebus torrent æſtatis ſecutæ ipſo canis ortu.

De deuteris & ſecundariis uini genera tria. Ca. X.

NOn poſſunt iure dici uina:quæ græci deuterias appellant.Cato & nos lorã. maceratis aqua uinaceis.Sed tñ inter uina operaria numerãtur.Tria eorum genera.Decima parte aquæ addita q̃ muſti expreſſa ſit:& ita nocte & die madefactis uinaceis:rurſuſq; prelo ſubiectis.Alterũ quod hoc modo græci factitauere:tertia parte eius q expræſſum ſit addicta aqua expreſſoq; decocto ad tertias partes. Tertiũ eſt fecibus uini expreſſum: quod fecatum.Cato appellat.Nulli ex iis plus quam anno uſus.

Quæ nuper in italia generoſa uina eſſe cœperunt. Ca. XI.

VErũ inter hæc ſubit mẽtẽ cũ ſint genera nobilia quæ ꝓpriæ uini intelligi poſſit.lxxx.fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ eſſe. Lõge præterea ante cũctas terras:& hinc deinde altius cura ſerpit nõ a primordio hanc gratiã fuiſſe.

De uini obſeruatione.Romulo rege poſita. Ca. XII.

AVctoritatẽ poſt ſexcẽteſimũ forte urbis annum cœpiſſe.Romulũ lacte non uino libaſſe indicio ſunt ſacra ab eo inſtituta:quæ hodie cuſtodiunt morem.Nũme regis poſtumi lex eſt.Vino rogum ne reſpergito.Quod ſanxiſſe illum propter inopiam rei nemo dubitet.Eadem lege ex imputata uite libari uina diis nefas ſtatuit ratione excogitata ut putare cogerentur alias aratores & pigri circa arbuſti pericula.M. Varro actor ẽ Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tuliſſe uini mercede: quod tũ in latino agro fuiſſet.

Qui uini uſus antiq;:& de uinis antiquorũ. Ca. XIII.

NOn licebat id feminis romæ bibere.Inuenimus inter exempla Egnatii Metentini uxorẽ quod uinũ bibiſſet e dolio interfectã fuſte a marito:eumq; cædis. a Romulo abſolutũ.Fabius pictor in annalibus ſuis ſcripſit.Matronã q loculos in q̃bus erãt claues uinariæ cellæ reſignauiſſet a ſuis inedia mori coactã.Cato ideo propinquos fœminis oſculũ dare:ut ſcirent an tẽmetũ olerent.Hoc tũ nomẽ uino erat unde & temulentia appellata.Cn.Domitius iudex ꝓnũciauit mulierẽ uideri plus uini bibiſſe : quã ualitudinis cauſa uiro inſciente:ac dote multauit.Diuq; eius rei magna parſimonia fuit.L. Papirius imperator aduerſus ſannites dimicaturus uotũ fecit ſi uiciſſet Ioui pocillũ uini.Deniq; inter dona ſextarios lactis datos inuenimus nuſq̃ uini.Idẽ Cato cũ in hiſpaniã nauigaret: unde cũ triũpho rediit.Nõ aliud inq̃t uinũ bibi q̃ remiges:in tantũ diſſimilis iſtis qui etiã conuiuis alia q̃ ſibi metipſis miniſtrãt aut ꝓcedẽte mẽſa ſubiiciũt.Laudatiſſima apud priſcos uina erant myrrhæ odore cõdita:ut apparet in Plauti fabula:quæ perſa iſcribitur. q̃q̃ in ea & calamũ addi iubet.Ideo quidã aromaticis delectatos maxime credunt.Sed Fabius. Doſennus his uerſibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murianam. Et in achariſtione.

Panem & polentam uinum murinam.

Sceuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonem in eadem ſententia fuiſſe uideo quoniam in pſeudolo ſit.

Quod ſi opus eſt ut dulce promant idem & quid habeant roga.

Murinam:paſſum:defrutum:mella:

Quibus apparet non inter uina modo murinam:ſed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis & de uino opimiano. Ca. XIIII.

APothecas fuiſſe & diffundi ſolita uina anno.dc.xxxiii.urbis apparet indubitato opimiani uini argumento: iam intelligente ſuum bonum italia. Nondum tamen iſta genera in claritate erant. Itaq; omnia tunc genita unum habent conſulis nomé. ſic quoq; diu tranſmarina fuerunt in auctoritate ad attauos uſq; noſtros etiam falerno iá reperto: ſicut apparet ex illo comico uerſu Anaxipolis thaſii.

Quinq; thaſii uini inde depromam falerni bina.

P.Licinius craſſus &.L.Cæſar cenſores anno urbis conditæ.dc.lxv.e dixerũt ne quis uinũ græcũ amineũq; octonis æris ſingula quadrantalia uenderet. Hæc enim edicti uerba ſunt. Tanta uero uino græco gratia erat. ut ſingulæ potiones in uno conuictu darentur. Quibus uinis auctoritas fuerit ſua imenſa. M. Varro his uerbis tradidit. L.Lucullus puer apud patrem nunq̃ lautum conuiuium uidit in quo plus ſemel græcum uinum daretur. Ipſe cũ rediit ex aſia milia cadorum: congiorum diuiſit amplius centum. C.Cenſius quem prætorem uidimus chium uinum in domum ſuã illatũ dicebat tũ primũ cũ ſibi cardiaco medicus dediſſet. Hortenſius ſuper.x.cados heredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæſaris in uino: & quãdo primũ genera uini factitii. Ca. XV.

QVid ni & Cæſar dictator triũphi ſui cœna uini falerni amphoras.c. chii cados.c. in cõuiuia diſtribuit. Idẽ hiſpaniẽſi triũpho chiũ & falernũ dedit. Epulo uero in tertio cõſulatu ſuo falernũ: chiũ: leſbiũ: mamertinũ. quo primũ tẽpore quattuor genera uini appoſita cõſtat. Poſtea ergo alia oĩa in nobilitatẽ uenerũt circiter ſeptingenteſimum urbis annum.

De uinis factitiis. Ca. XVI.

ITaq; nõ minora innumerabilia pene genera factitii reperta multis ante ſæculis quæ nunc dicemus omnia ad medicinæ uſum pertinẽtia. Omphaciũ quõ fieret propter unguẽta diximus priore libro. Fit e labruſca: hoc eſt uite ſilueſtri quod uocat oenanthinum. Flores eius libris duabus in muſti cado macerati poſt.xxx.dies mutãtur. Præter hoc radix labruſcæ & acini: coria perficiunt. ii paulo poſtq̃ defloruere: ſingulare remedium habẽt ad refrigerandũ in morbis corpoꝶ arbores gelidiſſima (ut ferunt) natura. Pars eorũ æſtu moritur: priuſq̃ reliqui qui ſolſtitiales dicũtur. Vniuerſi nunq̃ matureſcũt. Et ſi prius q̃ tota uua matureſcat: incocta detur cibo: gallinaceo generi faſtidium gignit uuas appetendi. Fictitiorũ primũ fit ex ipſo uino quod uocant aſſinanon hoc modo. Albi muſti ſextarii.xx. aquæ dimidiũ feruet donec excoquatur aquæ menſura. Alii marinæ ſextarios x. tantũdem pluuiæ in ſole.xl.diebus torrẽt. Dant ægris quibus uini noxia timet. proximũ fit e milii ſemine maturato cũ ipſa fiſtula librã & quadrantẽ in cõgios duos muſti macerant. Et poſt ſeptimũ menſem tranſfuſo. Ex loto arbore: hærba: dictũ eſt utiq; que fierent. Fit & e pomis quæ dicemus interpætationibus nõ niſi neceſſariis additis, primũq; ei e palmis: quo parthi & indi utũtur: & oriẽs totus. Maritimarũ quas uocãt & cydeas modio in aquæ cõgiis tribus macerato expreſſoq;. Sic fit & ſycites e fico quẽ alii palmiprũnũ. alii trõciũ uocãt: Aut ſi dulce eſſe nõ libeat pro aqua tantũdẽ uinaceoꝶ adiiciũt. Ex cypria fico & acetum fit præcellens: atq; alexãdrino quoq; melius. Vinũ fit, & ex ſiliqua ſyriaca & e pyris malorũq; oĩbus generibus. Sed e punicis quod rhoiton uocant. Et e cornis: meſpilis: ſorbis: moris ſiccis: nucleis pineis: Hi muſto madidi exprimũtur. Supiora per ſe mitia. Myrtitẽ Cato queãdmodũ fecerit hoc paulo poſt indicabimus. Græci uero & alio modo. Ramis teneris cũ ſuis foliis in albo decoctis tuſis libra in tribus muſti cõgiis deferuere faciunt donec duo ſuperſint: Quod ita ſilueſtris myrti baccis factũ eſt myrtidanũ uocãt. Hoc manus tingunt. Ex iis quæ in hortis gignũtur fit uinũ e radice aſparago: mellõ origano: apii ſemine: ambrotono: mentaſtro: ruta: nepẽta: ſerpillo: marrubio: Manipulos binos tundunt in cadum muſti & ſepe ſextarium: & aquæ marinæ heminã. E napis fit.x. denariorũ pondere In ſextarios binos muſti addito. Item e ſcylla radice. Inter flores & roſæ foliis tuſis: in linteoloq; in muſtum collatis cum ponduſculo ut ſidat.xl.pondere denariorum. In ſextarios uicenos muſti: nec ante tres menſes uaſe aperto. Itẽ in agro calido: & aliud e ſilueſtri Aromatitem quoq; inuenio factitatum non tantum unguentorum compoſitione. primo ex myrrha (ut diximus) mox e nardo celtico: calamo: bitumine. offis in muſtum: aut dulce uinum dei ectis. Alii de calamo: iunco: coſto: nardo ſyriaco: amomo: caſia: cynnamomo: croco: palma: garo: ſimiliter & offa. Apud alios nardi: & malobathri. ſex libris in muſti con

gios duos additis.Qualia nunc quoq; fiunt pipere & melle addito: quæ alii condita alii piperata appellant.Inuenitur & nectarites ex hærba:quã alii menalion:alii medicam alli ſymphyton:alii deamoreſtim:alii nectaream uocant:radice ponderis.xl.denariorum in ſextarios ſex muſti addita.Similiter in lintheo.Ex cæteris hærbis collatis fit abſinthites in.xl.ſextariis muſti abſinthii pontici libra decocta ad tertias partes: uel ſcopis abſinthii in uinũ additis.Similiter hyſopites e lycio hyſopo unciis tribus in duos congios muſti coniectis aut tuſis in uinum.Fiunt utraq; & alio modo circa radices uitium ſato.Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet.Sic fit & ſcamonites.Mira uitium natura ſaporem alienũ in ſe trahendi:qualem & redolent ſalicum pathauinorum in paluſtribus uindemiæ. Sic & helleborum.ſeritur in thaſo:aut cucumis ſilueſter:aut ſcamonea:quod uinum ectromatium uocant:quoniam abortus facit.Fit & ex hærbis. quarũ natura ſuo loco dicetur. Eſt & ochade radice gẽtianæ:& trogoriano:& dictamo:aſſaro:dauco:elebi:panacea: ſpagora:corinthimo:mandragora:iunco. Vocarunt & ſycinũ:& ithacomelin: & lectiſpagiten : quorũ tam obliterata ratio eſt.Ex fruticũ uero genere cedri utriuſq; cupreſſi:laurus iuniperi:pini:pyri:terebinthi:callini:lentiſci.Baccas aut lignũ recens in muſto decoquunt.Item chameleæ & chamepithios & chamedrios lignum.Eodem modo & ex flore in congium muſti decem denariorum pondere addito.

¶De hydromelle & oxymelle. ¶Ca. XVII.

HIt uinum ex aqua ac melle tm̃. Quinquẽnio ad hoc ſeruari cæleſtem iubent aliqui prudentiores. Alii ſtatim ad tertias partes decoquunt:& tertiã mellis ueteris adiiciunt. Deinde.xl.diebus canis ortu in ſole habent. Alii diffuſa ita decimo die obturãt.Hoc uocatur hydromel.& uetuſtate ſaporem uini aſſequitur:nuſquã laudatius quam in phrygia.Quin & acetum melle temperabatur:adeo nihil intemptatũ in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt:mellis decem libris.aceti ueteris heminis quinq;:ſalis marini libra:aquæ pluuiæ ſextariis quinq; ſufferuefactis decies:mox eluttiatis:atq; ita inueteratis. Omnia ab themiſone ſummo auctore dãnata. Et herculæ coactus eorum uſus uideri poteſt:niſi ſi quis naturæ opus credit aromatitem:& ex unguentis uina compoſita : aut ut biberentur genuiſſe eã frutices.Ita ſunt cognitu iucũda:ſolertia humani animi oĩa exquirẽte. Nihil quidẽ ex iis anno durare:præterq̃ quæ uetuſtate ipſa fieri diximus.Et plura ne tricenis qdem diebus nõ erit dubium.

¶Prodigia genera uini. ¶Ca. XVIII.

SVnt & in uino prodigia.Dicitur in archadia fieri quod fecunditatẽ fœminis ĩportet:uiris rabiem. At in achaia maxime circa chariniã abigi partum uino:atq; etiã ſi uuã edãt grauidæ:cum differentia in guſtatu non ſit. Troexenum uinum qui bibunt negãtur generare. Thaſos duo genera uini diuerſa facere proditur. Vnum quo ſõnus concilietur:alterum uero quo fugetur.Apud eoſdem uitis theriace uocatur:cuius & uinum:& uua contra ſerpentium ictus medetur.Lebadeos thuris odore:ex qua diis prolibant.E diuerſo aſpendios dãnata a feris.Ferunt eã nec ab alite ulla attingi. Thaſiã uuam ægyptus uocat apud ſe prædulcem quæ ſoluit aluum. Eſt contra in lycia quæ ſolutã firmat.Aegyptus & ecbolimã habet abortiuos facientem.Vina in apothecis canis ortu mutãtur quædã poſteaq; reſtituuntur ſibi.Sic & maris nauigio:cuius iactatus iis quæ durauerĩt tãtum uetuſtatis adiicere ſentitur:quantum habuerint.

¶Quibus uinis ad ſacra uti fas nõ ſit:& quibus generibus muſta cõdiãtur. ¶Ca. XIX.

ET qm̃ religione uita cõſtat:plibare diis ne factũ habetur uino præter ĩputatæ uitis:fulmine tactæ:q̃q; iuxta hoĩs mors laqueo pæpẽderit:aut uulneratis pedibus:calcata:& quod circũciſis uinaceis profluxerit:aut ſuperne deciduo ĩmũdiore lapſu aliquo polluta.Itẽ græca qm̃ aquã habeat. Vitis ipſa quoq; mãditur decoctis caulib9 ſũmis: qui & cõdiũtur in aceto ac muria. Verũ & de apparatu uini dixiſſe cõueniat.cũ græci priuatim ea præcepta tradiderint:artẽq; fecerint:ſicut euphronius & Ariſtomachus & Cõiades & Hiceſius.Africa gypſo mitigat aſpitatẽ:nec nõ aliqbus ſui partibus calce. Græcia argilla aut marmore aut ſale aut mari lenitatẽ excitat.Italiæ in ꝑte aliqua rabulana pice ac reſina.Cõdire muſta uulgare eſt ei:ꝓuintiiſq; finitimis. Anni prioris uina nõ nuſq̃ fæce aceto ue cõdiũt.Necnõ & ex ipſo muſto fiunt medicamina. Decoquitꝰ ut dulceſcat portione uiriũ.Nec durare ultra annũ ſpatium tale proditur.Aliquibus in locis decoquũt ad ſapas

muſta:infuſiſq; iis fœrociã frangunt.Et in hoc tamẽ genere & in omni alio ſubminiſtrant
uaſa ipſa condimentis picis.Cuius faciendæ ratio proximo dicetur uolumine.

De picis generibus:& reſinis & muſtis cõdiendis:& de aceto & fæce. Ca. XX.

ARbo℞ ſucco manantiũ picem reſinãq; aliæ orte in oriente: aliæ in europa ferũtur.
Quæ intereſt aſia utrinq; quaſdã habet.In oriente optimã tenuiſſimãq; terebinthi
fundunt.Deinde lentiſci:quã & maſticẽ uocant.Poſtea cupreſſi acerrimã ſapore.
Liquidã oẽs & tm̃ reſinã.Craſſiorẽ uero & ad pices faciendas cedrus Arabica reſina alba
eſt:acri odore difficilis coquẽti.Iudaica calloſior:& terebinthi quoq; odoratior.Syriaca at
tici mellis ſimilitudinẽ habet.Cypria antecedit oẽs.Eſt autẽ melleo colore carnoſa.Colo
phonia præter cæteras fulua:ſi teratur alba fit.Grauior odore.Et ob id nõ utũtur ea un
guentarii.In aſia quæ fit e picea ad modũ candida:ſpagos uocatur. Reſina oĩs diſſoluitur
oleo.Quidã & creta figulinarũ hoc fieri arbitrãtur.Pudetq; confiteri:maximũ iam hono
rem eius eſſe in euellendis a uirorũ corporibus pilis. Ratio autẽ cõdiendi muſta in primo
feruore qui nouẽ diebus cũ plurimũ peragit̃:aſperſu picis: ut odor uino cõtingat:& ſapo
ris quædã acumina. Vehemẽtius id fieri arbitrãtur crudo flore reſinæ excitariq; lenitatem.
E diuerſo crapulã cõpeſci:& feritatẽ nimiã:frangiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat:
uirus addi.Liguriæ maxime circũpadaniſq; muſtis utilitas diſcernitur hoc modo pugna
cibus muſtis crapulæ plus inditur:lenibus parcius. Sũt qui & ex utroq; cõdiri uelint.Nec
nõ alia quæ eſt multa picæ natura.Vitiũq; muſto quibuſdã in locis iterum ſponte feruere:
qua calamitate cum deferbuit deperit ſapor:uappæq; accipit nomẽ. Probroſum etiã homi
nũ cũ degenerauit animus.Acetis enĩ nequitiæ ineſt uirtus magnos ad uſus: & ſine quis
uita mitior degi nõ poſſit.Cætero uinorum medicaminis tanta cura eſt: ut cinere apud
quoſdã ceu gypſo alibi quibus diximus modis inſtaurent.Sed cinerẽ e uitis ſarmentis aut
quercu præferunt.quin & marinã aquã eiuſdẽ rei gratia ex alto peti iubent: ſeruariq; ab
æquinoctio uerno:aut certe nocte ſolſtitio & aquilone flante hauriri:uel circa uindemiã ſi
hauriatur decoqui.Pix in italia ad uaſa uino cõdẽdo maxime probat̃ brutia.Fit e picea re
ſina.In hiſpania aũt e piceaſtris minime laudata.Eſt enĩ reſina harũ amara & arida & graui
odore.Differentiã rationẽq; faciẽdi pximo uolumine demõſtrabimus inter arbores feras.
Vitia præter ſupradicta acor aut fumidũ uirus:aut picis aduſtio.Experimẽtũ uero ſi frag
menta ſubluceant:ac ſub dente lẽteſcat acore iucũdo.Aſia picẽ indicã maxime pbat græ
cia piericã Virgilius naritiã.Diligentiores admiſcent nigrã maſticẽ:quæ in ponto bitumi
nis ſimilis gignit̃:& irys radicẽ oleũq;.Nã cerã accipiẽtibus uaſis cõpertũ eſt uina aceſcere.
Sed transferre in ea uaſa in quibus acetũ fuerit utilius:quã in ea in quibus dulce: aut mul
ſum.Cato iubet uina concinnari: hoc enim utitur uerbo:cineris lexiui cum defruto cocti
parte quadringenteſima pulegii uel ſalis ſexquilibra.Interim & tuſo marmore. Facit & ſul
phuris mẽtionẽ.Reſinæ uero in nouiſſimis.Super oĩa admi matureſcẽte iã uino iubet mu
ſtum:q; ille tortiuũ appellat.Nos intelligimus nouiſſime expreſſum. Et adiici muſtis tin
gendi gratia coloris.ut pigmẽtũ aliquod uini.Atq; ita pinguius fieri.Tot ueneficiis.pla
cere cogitur.Et miramur noxia eſſe in uitiũ inclinãtẽs.Experimẽtũ eſt laminæ plũbeæ mu
tatis in eo colos.Propriũ autem inter reliquos liquores uino mulceſcere: aut in acetũ uer
ti.Extantq; medicine uolumina.Et fex uini ſiccata recipit ignes:ac ſine alimẽto per ſe fla
grat.Cinis eius nitri naturã habet:eaſdẽq; habet uires.Hoc amplius quo pinguius ſentit̃.

De cellis uinariis. Ca. XXI.

MAgna & collecto iam uino differẽtia in cella.Circa alpes ligneis uaſis condunt: cir
culiſq; cingũt:atq; etiã hyeme gelida ignibus rigorẽ arcẽt. Mirũ dictu.Sed aliquã
do uiſum:ruptis uaſis ſtetere glaciatæ moles prodigii mõ.quoniã uini natura non
gelaſcit:alias ad frigus ſtupẽs tantũ.Mitiores plagæ doliis cõdunt:infodiuntq; terræ tota
aut ad portionẽ ſitus.Item cælum præbent.Alii uero impoſitis tectis arcent. Traduntur q;
ad hæc præcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe feneſtras obuerti in aquilonem oportere:
uel uſq; in exortum æquinoctialem.Sterquillinia & arborum radices procul abeſſe:omnia
q; odoris euitandi:facillimo in uina tranſitu.Ficos utiq; & caprificos. Doliis etiam inter
ualla dari:ne inter ſeſe uitia ſerpant cõtagione uini ſemper ociſſima. Quin & figuras refer
re. Ventroſa ac patula minus utilia. Picari oportere protinus a canis ortu : poſtea per
fundi marina aqua aut ſalſa : ac leui cinere ſarmenti ea aſpergi : uel argilla aſperſa myr

rha ſuffiri: ipſaſq; ſæpius cellas. Imbecilla uina demiſſis in terram doliis ſeruanda. Ualiga expoſitis. Nunꝗ implēda. & quo ſupſit: paſſo aut defruto perungēdū admixto croco: pice ueteri cū ſapa. Sic coopcula doliorū medicāda addita maſtice ac pice. Bruma aperiri uetāt: niſi ſereno dies. Vetant auſtro flante luna ue plena. Flos uini candidus probatur: rubēs triſte ſignum eſt: ſi nō ſis uini colos ſit. Item uaſis in caleſceutibus: operculiſue ſudantibus. Quod celerite florere cœperit: odorēq; trahere: nō fore diutinum. Ipſa quoq; defructa ac ſapas cū ſit cælū ſine luna: hoc eſt in ſyderis eius coitu neq; alio die coqui iubent. Præterea plūbeis uaſis nō æreis: nucibus iuglādibus additis. Eas enī fumū excipere. Cāpanie nobiliſſima expoſita ſub diuo in cadis: uerberari ſole luna hymbre ac uentis aptiſſimū uidetur.

De uitanda ebrietate. Ca. XXII.

HIC ſi quis diligentis reputet: in nulla parte operoſior uita eſt: ceu non ſaluberrimū ad potum aquæ liquorem natura dederit: quo cætera omnia animantia utūtur. At nos uinum bibere & iumēta cogimus: tantoq; opere: tanto labore & impēdio conſtat: quod hominis mentem mutet: ac furorē gignat: milibus ſcelerū huic deditis tāta dulcedine: ut magna pars nō aliud uitæ præmiū intelligat. Quinimo ut plus capiamus: ſacco frangimus uires. Et alia irritamenta excogitantur. Ac bibendi cauſa etiā uenena conficiūtur. Aliis cicutam præſumētibus: ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinam: & quæ referendo pudet docere. Cautiſſimos ex iis balneis quoq; coqui uidemus: exanimeſq; afferri. Iam uero alios lectū expectare nō poſſe: imo uero nec tunicā. Nudoſq; ibi ꝓtinus & anhelos ingentia uaſa corripere: uelut ad oſtētationē uiriū: ac plēne infundere ut ſtatim euomant: rurſuſq; hauriant. Idq; iterū tertioq;: tanꝗ ad perdenda uīa geniti: & tanꝗ effundi illa non poſſint: niſi per humanū corpus. Ad hæc pertinent peregrinæ exercitationes: & uolutatio in cœno: ac pectoroſa ceruicis repādæ oſtentatio. Per oīa hæc prædicatur ſitis quæri. Iā uero quæ uaſa adulteriis cælata tanꝗ per ſe partū doceat libidines temulētia. Ita uina ex libidine hauriūtur: atq; etiā præmio inuitatur ebrietas. Et ſi diis placet: emitur alius ut uel quantū biberit tantū edat: & præciū uiolentiæ lege accipit. Alius quantū alea queſierit, tantum bibit. Tunc auidi matronā oculi licentur. Tunc graui produtur marito. Tunc animi ſecreta ꝓferuntur. Alii teſtamenta ſua nuncupant. Alii mortifera loquūtur: redituraſq; ꝑ iugulū uoces nō cōtinent: ꝗ multis ita interemptis. Vulgoq; ueritas iam attributa uino ē. Interea ut optime cadat: ſolē orientem nō uidēt: ac minus diu uiuunt. Hinc pallor: & genæ pendulæ: oculorum ulcera: tremulæ manus: effundentes plena uaſa: & quæ ſit pœna ꝓſens: furiales ſōni: & inquies nocturna. Præmiūq; ſūmum ebrietatis libido portētoſa ac iucundum nefas. Poſtera die ex ore halitus fetidi: ac fere rerū omniū obliuio: morſq; memoriæ. Rapere ſe ita uitam prædicant: cum priorem diem quottidie perdant: illi uero & uenientem. Tiberio Claudio principe ante hos quadraginta annos inſtitutum ut ieiuni biberēt: potuſq; uini antecederent cibos: externis & hoc artibus: ac medicorum placitis nouitate aliqua ſeſe cōmendantium. Gloriam hac uirtute parthi quærunt. Famam apud græcos Alcibiades meruit. Apud nos cognomen etiam nouellius Tricongius Mediolanenſis ad pro conſulatum uſq; e prætura honoribus geſtis: tribus congiis (unde & cognomen illi fuit) epotis uno impetu: ſpectante miraculi gratia Tiberio principe in ſenecta iam ſeuero: atq; etiam alias ſæuo. Sed ipſa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eademq; cōmendatione credidere L. piſonem urbis romæ curatorem ab eo delectum: ꝙ biduo duabuſq; noctibus per potationē cōtinuaſſet apud ipſum iam principē. Nec alio magis Druſus cæſar regeneraſſe patrē Tiberiū ferebatur. Trigongii rara gloria: quādo & hæc ars ſuis legibus cōſtat: non labaſſe ſermone: nec leuatū uomitione: non altera corporis parte. Dum biberet matutinas obiſſe uigilias plurimū hauſiſſe uno potu. plurimū præterea aliis minoribus addidiſſe optima fide: nō reſpiraſſe in hauriendo. neq; expuiſſe: nihilq; ad elidendum in pauimentis ſonum ex uino reliquiſſe: diligenti ſcito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronē M. F. binos congios ſimul haurire ſolitum ipſi obiicit. M. q; Agrippæ a marcido ac temulēto ſyphum impactum. Etenim hæc ſunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero uoluit iterfectori patris ſui. M. Antonio. Is enim ante eum auidiſſime apprehēderat hāc palmam: edito etiā uolumine de ſua ebrietate: quo patrocinari ſibi auſus approbauit plane (ut equidem arbitror) quāta per temulētiam mala terrarum orbi intuliſſet: exiguo tēpore ante prœliū actiacū illud uolumē euomit. Quo facile intelligatur ebrius iam

ſanguine ciuiū:& tanto magis eū ſitiens.Namq̧ & hæc neceſſitas uitium comitať:ut bibē di cōſuetudo augeat auiditatē.Scitūq̧ eſt ſcytarum legati:quāto plus biberint:tanto magis ſitire parthos.Eſt & occidentis populis ſua ebrietas:fruge madida: pluribuſq̧ modis p gallias hiſpaniaſq̧ noībus aliis:ſed rōne eadē.Hiſpani iam & uetuſtatē ferre ea genera docuerunt.Aegyptus quoq̧ e fruge ſibi potus ſimiles excogitauit. Nullaq̧ in parte mundi ceſſat ebrietas.Meros quippe hauriunt tales ſuccos:nec diluendo ut uina mitigāt. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur.Heu mira uitiorū ſolertia inuentum eſt queādmodum aqua quoq̧ inebriaret.Duo ſunt liquores corporibus humanis gratiſſimi:intus uini:foris olei:arborū e genere ambo præcipui:ſed olei neceſſarius. Nec ſegniter uita in eo elaborauit.Quanto tamen in potu ingenioſior apparebit ad bibendum generibus centū nonagintaquinq̧.Si ſpecies uero æſtimetur:pene duplici numero excogitatis:tātoq̧ paucioribus olei.De quo in ſequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XV.

Naturæ frugiferarū arborum. Ca. I.

OLEAM THEOPHRASTVS celeberrimus e græcorū auctorib' urbis romæ anno circiter quadringēteſimoquadrageſimo negauit niſi intra in xl.mil.paſ.a mari naſci. Feneſtella uero oīno nō fuiſſe in italia hiſpania atq̧ africa. Tarquinio Priſco regnante:ab annis populi ro.clxxxiii.Quæ nunc peruenit trans alpes quoq̧ & in gallias hiſpaniaſq̧ medias. Vrbis qdē anno qregeſimo quingēto: Apio Claudio Cæci nepote.L. Iunio cōſ. olei libræ duodenæ aſſibus uenire.Et mox anno.dc.octogeſimo.M. Seruius. T.F.ædilis currulis olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit populo ro.per totū annum.Minus ea miretur qui ſciat poſt annos.xxii.Cn.Pōpei.iii.conſulatu oleū prouinciis italiā miſiſſe.Heſiodus quoq̧ in primis cultū agrorū docēdā arbitratus uitā:negauit oleæ ſatorē fructū ex ea percepiſſe quenq̄.Tā tarda tūc res erat.At nunc etiā in plantariis ferūt: tranſlatarūq̧ altero anno decerpūtur baccæ.Fabianus negat prouenire in frigidiſſimis oleam:neq̧ in calidiſſimis.Genera earū tria dixit Virgilius:orchites:& radios: & poſitas. Nec deſiderare raſtros:aut falcē ullam:aut curā.Sine dubio & in iis ſolū maxime cælūq̧ refert. Verūtñ attōdētur ſicut & uites atq̧ ēt i terrādi gaudēt.Cōſequẽs earū uindemia eſt arſq̧ uel maior oleo q̄ muſta tēperandi.Ex eadē quippe oliua differunt ſucci.Primū omnium cruda atq̧ nōdum inchoate maturitatis hæc ſapore præſtātiſſimo.Quin & ex ea prima unda preli laudatiſſima:ac deinde per diminutiones:ſiue(ut nuper inuentū eſt)exilibus tegulis pede incluſo.Quāto maturior bacca:tanto pinguior ſuccus : minuſq̧ gratus. Optima autē ætas ad decerpendū:inter copiā bonitatēq̧ incipiente bacca nigreſcere. Noſtri uocāt drupas:græci uero drypētas.Cætero diſtat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Rigua fuerit arbor:an ſuo tm̄ bacca ſucco.Nihilq̧ aliud q̄ rores cæli biberit.

De oleo. Ca. II.

VEtuſtas oleo tediū affert nō itē ut uino:plurimūq̧ ætatis annuo eſt:prouida ſi libeat intelligere natura.Quippe temulentiæ naſcentibus uinis uti neceſſe nō eſt.Quī immo inuitat ad ſeruādū blanda inueterati caries.Oleo noluit parci:fecitq̧ ueteratum a neceſſitate promiſcuum.Et uulgo principatū in hoc quoq̧ bono optinuit italia toto orbe:maxime agro uenafrano:eiuſq̧ parte:quæ licinianū fundit oleū:unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ.Vnguenta hanc palmā dedere accomodato ipſis odore.Dedit & palatū dedicatiore ſentētia.Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamē inter iſtriē terrā & beticæ par ē.Vicina bonitas prouintiis:excepto africæ frugifero ſolo.Cæteris totū id natura cōceſſit.Oleū ac uinū nō inuidit tantū:ſatiſq̧ gloriæ in meſſibus fecit. Reliqua erroris plena:quem in nulla parte uitæ numeroſiorem eſſe docebimus.

De natura oliuæ:& oleæ incipientis. Ca. III.

OLiuæ cōſtant nucleo:oleo:carne:amurca.Sanies eſt hæc eius amara.Fit ex aquis. iō ſiccitatibus minima : riguis copioſa.Suus quidem oliuæ ſuccus eſt : oleum idque præcipuæ ex immaturis intelligimus ; ſicut de omphatio docuimus. Augetur

oleū ab arcturi exortu ad.vi.calē.octob.poſtea nuclei increſcūt:& caro.Cū ſitiēti hymbres copioſi acceſſere:uitiatur oleū in amurcā.Huius color oliuā cogit nigreſcere.ideoq̃ in cipiēte nigritia minimū amurcæ:ante eā nihil.Et error hominū falſus exiſtimantiū maturitatis initiū:quod eſt uitio ꝓximū.Deinde q̃ oleū creſcere oliuæ carne arbitrātur : cū ſuccus oīs in corpus habeat:lignūq̃ intus grādeſcat.Ergo tū maxime rigātur.Quod ubi cura multa ſiue hymbribus accidit:oleū abſumit:niſi ſecuta ſerenitate:quæ corpus extenuet.Omnino enī ut Theophraſto placet eſt:olei cauſa calor.Quare & in torcularibus & iā in macellis multo igni quærit.Tertia eſt culpa in parſimonia:qm̄ ꝓpter impēdiū decerpēdi expectat ut decidat oliua.Qui mediū temperamentū in hoc ſeruant perticis decutiunt cum iniuria arborū:ſequētis anni dāno.Quippe oliuātibus lex antiquiſſima fuit.Oleā ne ſtringito : neue uerberato.Qui cautiſſime agūt harūdine leui ictu:nec aduerſos ꝑcutiūt ramos.Sic quoq̃ alternare fructus cogitur decuſſis germinibus.Nec minus ſi expectatur ut cadat.Heræ do enī ultra ſuū tēpus abſumūt ueniētibus alimētū:& detinēt locū.Argumentū eſt q̃ niſi ante fauonium collectæ:nouas uires nō reſumunt:& difficilius cadūt.Primū ergo ab autūni colligitur initio/opere nō natura poſiā cui plurimū carnis:mox orchites:quib⁹ olei.poſt radios.Has enī ociſſime occupat æſtas:quia ſunt tenerrimæ:& amurca cogit decidere.Differunt uero etiā in martiū menſem:calloſe: cōtra humorē pugnaces: ob idq̃ minime licinia cominia.Cōtra ſergia:quā ſabini regiā uocant:nō ante fauonii flatū nigreſcentes: hoc eſt ad.vi.idus febr.Tūc arbitrātur eas matureſcere:& qm̄ probatiſſimū fiat ex iis oleū. Accedere etiā ratio prauitati uidetur.Feruntq̃ frigore ſterilitatē fieri:ſicut copiā maturitate cum ſit illa bonitas nō temporis:ſed generis tarde putreſcentis in amurcam. Similis error collectā ſeruandi in tabulatis:nec priuſq̃ ſudet ꝓmedi:cū omni hora oleū decreſcat:amurca augeatur.Itaq̃ uulgo nō amplius ſenas libras ſingulis modiis exprimi dicunt. Amurcæ menſurā nemo agit quāto eo copioſior:reperiatur in eodē genere diebus adiectis.Omnino in uita error publicus.Tumore oliuæ creſcere oleū exiſtimātiū: præſertim cū magnitudine copiā olei nō cōſtare indicio ſint quæ regiæ uocātur : ab aliis maiorinæ : & ab aliis babiæ grandiſſimæ:alioquin minimo ſucco.Et in ægypto carnoſiſſimis:olei exiguū.Decāpoli uero ſyriæ per quā paruæ:nec cappari maiores:carne tamē cōmendātur. quā ob cauſā italicis tranſmarinæ præferūtur in cibis:cū oleo uincātur.Et in ipſa italia cæteris picenæ:& ſidicinæ.Sale illæ priuatim cōdiuntur:& ut reliquæ amurca ſapa ue. Necnon aliquæ oleo ſuo & ſine arte ſua cōmendatione pura innatāt.Colibādes frangūtur:ædeq̃ hærbarū uiridiū ſapore cōdiūtur.Fiunt & precoces feruēti aqua perfuſæ : quālibet imaturæ. Mirumq̃ dulcē ſuccū oliuas bibere & alieno ſapore infici. Purpureæ ſunt & in iis ꝗ in uuis in nigrū colorē tranſeuntibus.Poſiæ ſunt/& ſuꝑbe præter iam dicta genera.Sūt & prædulces per ſe tantū ſiccatæ uuiſq̃ paſſis dulciores.Admodū rare in africa:& circa emeritā luſitaniæ. oleum ipſum ſale uindicatur a pinguitudinis uitio.Cortice oleæ cōciſo odorē accipit/medicatio alia ut uino.Palati gratia nulla eſt.Nec tam numeroſa differētia. Tribus ut plurimū bonitatibus diſtat.Odor in tenui argutior:& iis tamen etiam in optima breuis.

¶De natura olei. ¶Ca. IIII.

OLeo natura tepefacere corpus:& cōtra algores munire.Eidē feruores capitis refrigerare.Vſum eius ad luxuriā uertere greci uitioꝝ oīm genitores in gymnaſiis publicando.Notū eſt magiſtratus honori eius octogenis ſeſtertiis ſtrigmēta olei uēdidiſſe.Oleæ honorē romana maieſtas magnū præbuit.Turmas equitū idibus iuliis ex ea coronādo.Itē minoribus triūphis ouantes.Athenæ quoq̃ uictores olea coronāt: greci uero oleaſtro olympiæ.

¶De cultura oliuarum. ¶Ca. V.

NVnc dicemus Catonis placita de oliuis.In calido & pingui ſolo radiū maiorem:ſalentinā : orchitā:poſitā:ſergianā:cominianā:albiceram ſeri iubet. Adiicitq̃ ſingulari prudētia quā earū infimis locis optimā eſſe dicāt.In frigido autē. & macro liciniā. Pingui enī aut feruenti uitiari eius oleū:arborēq̃ ipſam fertilitate conſumi.Muſco preterea & robore infeſtari.Spectare olueta in fauonium loco expoſitam ſolibus cenſet.

¶De ſeruandis oliuis:& quomodo faciendum oleum. ¶Ca. VI.

NEc alio ullo modo laudat condi oliuas optime orchites & poſitas quam uel uirides in muria:uel fractas in lentiſco.Oleum quā acerbiſſimum diu optimū fieri.Cæteroq̃ primū e terra colligendā.Si inquinata ſit lauandam. Siccari triduo ſatis eſſe. Si

gelēt frigora: quarto die præmendam. Hāc & ſale aſpergi. Oleum in tabulato minui: deteri uſq; fieri. Item in amurcam: & ſlagibus. Eæ ſuut carnes: & inde fæces. Quare ſæpius die decapulandū. Præterea conchas & plūbeas cortinas aere uitiari: feruētibus oīa ea fieri clauſiſq; torcularib⁹: & quā minime uētilatis. Ideo nec ligna ibi cedi oportere. Qua de cā enucleis ipſarū ignis aptiſſimus; e cortinis in labra fuudendū: ut feces & amurca liquetur. Ob id crebrius uaſa mūdāda. Fiſcinas ſpōgia tergēdas: ūt q̄maxime pura ſinceritas cōſtet. Poſtea inuētū ut lauarētur utiq; feruēti aqua. Protinus prelo ſubiicerētur ſolidæ. Ita eni amurca exprimitur. Mox trapetis fractæ præmerētur. Iterū præmi plus q̄ centenos modios nō probant. Fructus uocāt. Quod uero poſt molā primū eſt flos fructus. Tres geminiſoros a quaternis hoībus nocte ac die premi iuſtū eſt. ¶ De oleo factitio. Ca. VII.

Non erat tū factitiū oleū. iōq; arbitror nihil a Catone dictū. Nūc ei⁹ genera plura. Primūq; pſequemur ea quæ ex arboribus fiunt: & iter illas ante oēs ex oleaſtro. Tenue id. multo q; amarius q̄ oleæ: tantū ad medicamētū utile. Similimū huic ineſt ex chamelea frutice ſaxoſo: nō altiore palmo: foliis oleaſtrō: bacciſq;. Proximū fit & e cyci arbore in ægypto copioſe. Alii crotonā: alii rhibin: alii ſiſimū ſilueſtre appellāt: Ibiq; nō pridem. & in hiſpania repēte prouenit: altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio uitium: ſemine uuarum graciliū: pallidarūq;. Noſtri eā uocāt ricinū a ſimilitudine ſeminis. Coquit̄ id in aqua: inatanſq; oleū tollitur. At iu ægypto ubi abūdat ſine igni & aqua ſale aſperſum exprimit̄: cibis fedū: lucernis exile. Amygdalinū quod aliqui neopū uocāt: ex amaris nucibus arefactis & in offam contuſis aſperſum aqua & iterū tuſis exprimit̄. Fit & lauro admixto druparum oleo. Quidāq; e baccis exprimūt tantū. Aliis foliis mō. Alii folio & cortice baccarū. Necnō ſtiracē addūt: alioſq; odores. Optima laurus ad id latifolia: ſilueſtris: nigra baccis. Simile ē e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tundūtur bacce aſperſæ calida aqua: mox decoquūtur. Alii foliorū molliſſima decoquūtur in oleo: & exprimunt. Alii deiecta ea in oleū prius ſole maturant. Eadē rō & in ſatiua myrto: ſed pfertur ſilueſtris: minore: ſemine: quā quidā oxymirſinē uocāt: alii chamemyrſinē: quia coronæ habet ſimilitudinē. Hæc eſt eni breuis fruticoſa. Fit & ex citro: cupreſſo: nucibuſq; iuglādibus: quod carynon uocāt. Malis cedri quod cedreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato ſemine & tuſo. Itē lētiſco. Nā & cyprinū etiā: e glandē ægyptia ut fieret odorū cauſa dictum eſt. Indi etiā ex caſtaneis & ſiſamā atq; oriza facere dicūtur. Ichthiophagi e piſcibus. Inopia cogit aliqn̄ luminū cauſa & e platani baccis fieri aqua & ſale maceratis. Et oenāthinū fit de ipſa oenathæ: ut dictū eſt in unguentis: Gleucino muſtū incoquit̄ uapore lento. Ab aliis ſine igne circūdatis uinaceis diebus. xxii. bis ſingulis pmixtis. Cōſumiturq; moſtū oleo. Alii nō ſanſucū tantū admiſcēt: ſed ēt precioſiora odoramēta. Et in gymnaſiis quoq; cōditur odoribus: ſed uiliſſimis. Fit & de aſphalto: calamo: balſamo: yri: cardamomo: meliloto: nardo gallico: panace: ſanſuco: helenio: cinami radice: oīum ſuccis in oleo maceratis expreſſiſq;. Sic & rhodinū e roſis: iuncinum e iunco: quod eſt roſaceo ſimilimū. Itē hyoſcymo: lupinis: & narciſſo. Plurimū aūt in ægypto e raphani ſemine aut gramine herbæ quod cortinū uocāt. Itē e ſiſama & urtica: quod agroſtinū appellant. E lilio & alibi fit ſub diuo ſole: luna: pruina maceratū. ſuis hærbis cōponūt inter cappadociā & ſeleuciā: quod ſeleuticū appellāt: neruis admodū utile. Sicut in italia e gūmi. E pice fit quod picinū appellāt: cū cōcoquitur uelleribus ſupra halitū eius expanſis atq; expreſſis. Probatum maxime e brutia. Eſt eni pinguiſſima & reſinoſiſſima. Color oleo fuluus ſpōte naſcitur in ſyriæ maritimis: quod elcomeli uocāt. Manat ex arboribus pīgue craſſius melle: reſina tenuius: ſapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo uſus eſt ad q̄dam genera morborū. Exiſtimatur & ebori uindicando a carie utile eſſe. Certe ſimulacrum ſaturni romæ intus oleo repletum eſt.

¶ De amurca. ¶ Ca. VIII.

Vper oīa autē celebrauit amurcā laudibus Cato. Dolia olearia cadoſq; illa imbuine bibant oleū. Amurcā ſubigi areas terendis meſſibus ut formicæ rimeq; abſint. Quin & lutū parietū & tectoria & pauimēta horreorū frumēti: Veſtiariū ēt cōtra tiedines: ac noxia aīalia amurca aſpergi. Semina frugū perfundi. Morbis quadrupedum arborū quoq; mederi illa efficaci ad ulcera interiora humani quoq; oris. Lora etiam ac: coria oīa & calceamina axeſq; decocta ungi atq; ærametā contra eruginē. Coloriſq; gratia elegātioris & totā ſupellectilē ligneā: ac uaſa fictilia in quis ficū aridā libeat aſſeruare. Aut ſi fo-

lia baccaſq; & uirgas myrti aliud ue id genus ſimile.Poſtremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere.Oleam ſi lambendo capra lingua contigerit:depauerit(que) primo germinatu ſterileſcere auctor eſt.M.Varro.Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. Ca. IX.

Reliq arborū fructus uix ſpecie figura ue nō mō ſaporibus ſucciſq; totiēs permixtis atq; iſitis enumerari queūt.

Nucū pinearū genera quattuor. Ca. X.

Grandiſſimis pineis nucibus altiſſimeq; a terra ſuſpenſis:ītus exiles nucleos lacunatis includi toris ueſtitos alia ferruginis tunica.Mira naturæ cura molliter ſemina collocandi.Harum genus alterū tarentinū digytis fragili putamīe auiūq; expoſitum furto in arbore.Et tertium apiū picea ſatiua nucleorū cute uerius q̄ putamine adeo molli ut ſimul mādātur.Quartū pitya uocāt e piaſtris:ſingularis remedii aduerſus tuſſim.In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocant.Pinea corona uictores apud iſthmum coronantur.

De malo cotoneo. Ca. XI.

His proxima āplitudine mala quæ uocamus cotonea:& græci cydonea ex creta īſula aduecta.Incuruatos trahunt ramos:phibētq; creſcere parentē.Plura eorū genera.Chryſomella inciſuris diſtincta:colore ad aurū īclinato.Quæ cādidiora noſtrata cognominata odoris præſtantiſſimi.Eſt & neapolitanis ſuus honor.Minora ex eodē genere ſtrutea odoratius uibrant:ſerotino puetu.Præcocia uero muſtea.Struteis aūt cotonea inſita ſuū genus fecere muluianū quæ ſola ex iis uel cruda mādūtur.Oīa iā & uirorū ſalutatoriis cubilibus īcluſa ſimulacris noctiū cōſiis īpoſita.Sūt præterea ſilueſtria parua e ſtruteis odoratiſſima ī ſepibus naſcētia.Mala appellamus quāq̄ diuerſi pſica & granata:quæ in punicis arboribus nouē generum dicta ſunt.His acinus ſub cortice intus.Lignū illis ī corpore.Necnō & quædā e pyris libralia appellata amplitudinē ſibi ponderis noīe aſſerunt.

De perſico genera quattuor. Ca. XII.

Sed perſicorum palma duraciis.Natione habent cognomē gallica & aſiatica. poſt autumnum matureſcunt:æſtate præcocia intra.xxx.annos reperta & primo denariis ſingula uenundata.Supernatia e ſabinis ueniunt:popularia undiq;.pomū innocuum expetitur ægris.preciumq; ſingulis iam triceni nūmi fuere nullius maiore.Quod miremur quia nō aliud fugacius.Longiſſima nāq; decerpto bidui mora eſt cogitq; ſe uenūdari.

De pruno genera.xi.C. Ca. XIII.

Ingnes poſtea turba prunorum uerſicolor:nigra:candicans Hordearia appellata a comitatu frugis eius.Alia eodem colore ſerjora maioraq;.aſinina cognominata a uilitate.Sunt & nigra ac laudatiora:cærina atq; purpurea.Necnon ab externa gēte armeniaca:quæ ſola & odore cōmendātur.Peculiaris impudentia nucibus eſt inſitorū quæ faciem parentis ſuccūq; adoptionis exhibent appellata ab utroq; nuciprūa.Et hæc aūt & perſica & cærina ac ſilueſtria ut uuæ autūno cadis cōdita uſq; ad alia naſcentia ætatem ſibi prorogant.Reliquorum uelocitas cito miteſcētium tranſuolat.Nuper in betica malina appellari ceperunt malis inſita:& alia amygdalia amygdalis.His ītus ī ligno nucleus amygdalæ eſt.Nec aliud pomū ingenioſius geminatum eſt.In peregrinis arboribus dicta ſūt damaſcena a ſyriæ damaſco cognominata:iam pridem in italia naſcentia grandiore quāq̄ ligno:& exiliore carne:nec unquā in ruga ſiccata quando ſoles ſui deſunt.Simul dici poſſūt populares eorum mixæ:quæ & ipſæ nunc cœpere romæ naſci īſitæ ſorbis.In totum quidē perſica peregrina etiam aſiæ græciæq; eſſe ex nomine ipſo apparet:atq; ex perſide aduecta.Sed pruna ſilueſtria ubiq; naſci certum eſt.Quo magis miror huius pomi mentionē a Catone non habitam:præſertim cum condenda demonſtraret quædam etiam ſilueſtria.Nā pſicæ arbores ſero & cum difficultate trāſiere ut quæ in rhodo nihil ferant: quod primum ab egypto earum fuerat hoſpitium. Falſum eſt uenenata cum cruciatu in perſis gigni:& pœnarum cauſa a regibus tranſlata:& in ægyptum terra mitigata:Id enim de perſea diligentiores tradunt:quæ in totum alia eſt:myxis rubeſcentibus ſimilis:nec extra orientē naſci uoluit.Eam quoq; eruditiores negauerunt ex perſide propter ſupplitia tranſlatā:ſed a Perſeo memphi ſatam.Et ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi inſtituiſſe in honorem attaui ſui.Semper autem folia habet & poma ſubnaſcentibus aliis. Sed pruna quoq; omnia poſt catonem cœpiſſe manifeſtum eſt.

De diuerſis generibus malorum genera.xxix. Ca. XIIII.

MAlorũ plura ſunt genera. De citreis cũ ſua arbore diximus. Medicá aũt græci uocant patriæ noíe. Acq̃ peregrina ſũt zinzipha & tuberes: quæ & ipſa nõ pridé uenere í italiá. Hæc ex africa: illa ex ſyria. Sex. Papinius quẽ cõſulẽ uidimus ꝑmus utraq̃ attulit Diui Auguſti nouiſſimis téporibus í caſtroꝝ aggeribus ſata baccis ſimiliora quam malis. Sed aggeribus ꝑcipue decora: q̃m & í tecta iá ſiluæ ſcádũt. Tuberũ duo genera. Cádidũ & a colore ſericũ dictũ pene peregría. Sũt & í uno italiæ agro ueronẽſi naſcentia: q̃ lanata appellatur. Lanugo ea obducit. Strúteis q̃dé pſiciſq̃. Plurimis tamẽ peculiaræ nomen dedit nulla alia comẽdatiõe íſignibus. Reliqua cur pigeat nomíati ídicare? cũ cõditoribus ſuis eterná ꝑpagauerit memoriá: táquá ob egregiũ aliq̃d í uita factũ? Ni fallor apparebit ex eo ígeniũ íſerendi: nihilq̃ tá paruũ eẽ q̃d nõ gloriá parere poſſit. Ergo habét originem a Matio Geſtioq̃ & Manlio: itẽ Claudio a q̃bus cotóneo inſito. Ab Appio e claudia gente appiana ſũt cognoíata: Odor ẽ his cotoneoꝝ: magnitudoq̃. Sed claudianis color ruberis. Ac ne q̃s id ambitu ualuiſſe claritatis & familiæ putet: ſũt & ſectiana ab í uẽtore libertio inſignia rotũditate. Cato adiicit q̃riana: & quæ tradit í doliis cõdi ſcátiána: Oíum aũt nuprime adoptata ſũt pũa gratiſſimi ſaporis quæ petiſia nomíantur. Príus nobilitauere cameria & græcula. Cætera e cauſis traxere nomẽ. Germanitatis cohærẽtia & gemella nũq̃uá ſingula í fœtu. A colore ſerica: cognatiõe melappia: múſtea a celeritate miteſcẽdi. Quæ nũc melimella dicũtur a ſapore melleo. Orbiculata ex figura orbis í rotũditaté circũacti. Hæc í epiro primũ ꝑueniſſe argumẽto ſũt græci: q̃ epirotica uocát. Mãmarũ effigie ortomaſtica. A cõditiõe caſtrati ſeminis: quæ ſpadonia appellát. Belgemella a foliis. Foliũ em̃ unũ aliquando & gẽinũ erũpit e latere medio. Celerríe í rugas marceſcũt preãnutia. Stolide tumét pulmonea: Sũt q̃bus ſanguíeus ẽ color: origíe ex mori íſitũ tracta. Cũctis uero q̃ fuerũt a ſole ptes rubẽt. Sũt & parua grati ſaporis: atq̃ ẽt acutiora odore ſilueſtria. Id peculiare íprobitatis & acerbitatis cõuitiũ: & uis tãta ut aciẽ gladii pſtrigat. Dacis ferme uiliſſimis nomẽ q̃q̃ ꝑmis. aduẽtu decerpiq̃ ꝑperãtibꝰ.

De pyris & íſitoꝝ uarietate. Ca. XV.

EAdem cauſa in pyris taxatur: ſuperba cognomine: Parua hæc: ſed ociſſima. Cunctis autẽ cruſtumina gratiſſima. Proxima iis falerna a potu: quoniam tãta uis ſucci abũdat. Lactea hæc uocantur in his: quæ alíí colore nigro donant ſyriæ. reliquorũ nomina aliter in aliis atq̃ aliis locis appellantur. Sed confeſſis urbis uocabulis auctores ſuos nobilitauere. Decumiana & ex eo tractum q̃ pſeudo decimianum uocant. Dolobelliana lõgiſſimi pediculi. pompeiana cognomine mãmoſa: liceriana: ſeueriana & quæ ex iis nata ſũt tyriániana. Poſt autũnalia acciduo ſapore iucunda. Tiberiana appellãtur. quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorantur magis ſole: grandeſcuntq̃ alioquin eadem eſſent quæ liceriana longitudine pediculi diſtãtia. Fauoniana rubra. Paulo ſuperbis maiora. Lateriana anitiana. Prime nomina habent ſeriſſima omnium amerina: picentina. numantina: alexandrina: numidiana: græca: & in iis tarentina: ſignina: quæ alii a colore teſtacea appellát: ſicut onychina purpurea. Ab odore myrrapia laurea: nardina. A tempore hordearia. A collo ampullacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula ſucci. In cẽta nominũ cauſa eſt barbariciſq̃ ueneriiſq̃: quæ colorata dicunt. Regiiſq̃ quæ minimo pediculo. Seſſilia patriciis uoconiis uiridibus oblongiſq̃. Præterea dixit uolemia Virgilius a Catone ſumpta qui & ſementina & muſtea nominat. Pars hæc uitæ iampridem peruenit ad columen expertis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius inſitam nucibus arbutum: malis platanũ: cerasis ulmũ dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari poteſt: nullum certe pomum nouum diu iá inuenitur. Neq̃ omnia in ſita miſceri fas eſt ſicut nec ſpinas inſeri: quando fulgura expiari nõ queunt. Facile quoq̃ genera inſita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronunciantur. Turbinatior pyris figura. In iis ſerotina ad hyemen uſq̃ ad matrẽ pendent gelu matureſcentia Græca: ampullacea: laurea: ſicut in malis amerina. ſcantiana. Conduntur uero pyra ut uuæ: ac totidem modis: non aliter q̃ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoq̃ uini. Similiter iis ægris medentes in eſcam dant: ac uino & aqua coquuntur: atq̃ plumẽtarii uicem amplent: quod non alia præter cotonea & ſtrutea.

De pomis ſeruandis & uuis. Ca. XVI.

IN uniuerſum uero de pomis ſeruandis præcipitur. pomaria in loco frigido ac ſicco contabulari. Septemtrionalibus feneſtris ſereno die patere. Auſtros ſpecularibus arcere. Aquilonis quoq̃ afflatu poma deturpante. Colligi mala poſt æquino

ctium autumnale: neq; ante .xvi. lunam: neq; ante primã horã. Cadiua ſeparari ſtramẽtis: ſtoreis: paleis ue ſuſterni. Rara componi: ut limites parui ſpiritum æqualem accipiant. Amerina maxime durare: melimella minime:

De cotoneis pyris & ſorbis. Ca. XVII.

Cotoneis interclusis ſpiramentum omne adimendum: aut incoqui melle ea: immergi ue oportere. punica aqua marina feruente indurari: mox triduo ſole ſiccata: ita ne nocturno rore contingantur ſuſpendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ ſeruari iubet & imatura obrui terra in ollis fundo effracto: ſed ſpiritu excluſo: ac ſurculo pice. Sic etiam creſcere amplitudine maiore quã poſſint ĩ arbore. Cætera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis ſingula conuolui: ciſtiſq; uitilibus condi uel creta figulinarum illini. pyra in uaſis fictilibus picatis inuerſis obrui inter ſcrobes. Tarentina ſeriſſime legi. Anitiana ſeruari & in paſſo. Sorba uero & in ſcrobibus gypſato opculo duũ pedum terra ſuperinducta in loco aprico inuerſis uaſis: & in doliis ut uuas cum ramis ſuſpendi. E proximis auctoribus quidam altius curam petũt: putariq; ſtatim poma ac uites ad hunc uſum præcipiunt decreſcente luna. Poſt horam diei tertiam cælo ſereno aut ſiccis a uentis. Similiter delegi & ex locis ſiccis: & ante perfectam maturitatem: addito ut luna infra terram ſit uuas cum malleolo ſarmentis ut duro demptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recenti ſuſpendi: excluſa omni aura operculo & gypſo. Sic & ſorba & pyra illitis oĩum ſurculis pice. Dolia procul ab aqua eſſe. Quidam ſic cum palmite in gypſo condunt: capitibus eius ſcyllæ infixis utrinq;. Alii etiam uina habentibus doliis: dum ne cõtingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorem acquiri putant. Aliqui omnia hæc in milio ſeruare malunt. Pleriq; uero in ſcrobe duum pedũ altitudinis harena ſubſtrata: & fictili opculo: dein opto. Certa quidam etiam figulina uuas alinunt: ſiccataſq; ſole ſuſpendunt: in uſu diluentes cretam. Eandẽ pomis in uino ſubigunt. Mala uero generoſiſſima eadem ratione cruſtant gypſo uel cæra. Quæ niſi maturauerint: incremento calicem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alii decerpunt cũ ſurculis: eoſq; in medullam ſambuci abditos obruunt: ut ſupra ſcriptum eſt. Aliis ſingulis malis pyriſq; ſingula uaſa fictilia aſſignant: opcula eorum picata dolio iterum includunt. Necnõ aliqui in floccis capſiſq; quas luto paleato illinunt. Alii hoc idem in patinis fictilibus. Aliqui & in ſcrobe ſubiecta harena. ita ſicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cæra pontica illita melle demergant. Columella auctor in puteos ciſternas ue in fictilibus uaſis pice diligenti cura illitis mergi Liguria maritima alpibus proxima uuas ſole ſiccatas iũci faſciis inuoluit: cadiſq; conditas gypſo includit. Hoc idem græci platani foliis: aut uitis ipſius: aut fici uno die in umbra ſiccatis: atq; in cado uinaceis interpoſitis. Quo genere cõa uua & berſitia ſeruantur nullius poſteritati poſtferendæ. Quidam ut has faciant in cinere lexiuio tingunt protinus quã detraxere uitibus. Mox in ſole ſiccant. Tum foliis ut ſupra dictum eſt inuolutas uinaceis ſtipant. Sunt qui malunt uuas in ſcobe ramentiſq; abietis: populi: fraxini: ſeruare. Sunt qui ſuſpẽdi procul malis: protinuſq; in granariis iubeant: quoniã optime ſit operimento puluis: pẽſilibus. Contra ueſpas remedio eſt oleo aſpergi ex ore ut de palmis diximus.

De ficis genera .xxix. Ca. XVIII.

Reliquo genere pomorum ficus ampliſſima eſt. Quedã & pyris magnitudine æmula De ægyptiæ cypriæq; miraculis retulimus inter externas. Iudea rubet oliuæ magnitudine rotundior tantũ: ſapore meſpeli. Alexandriam hanc ibi uocant: craſſitudine cubitali ramoſam: materia calidam: lenta ſine lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: ſed molli. Oneſicritus tradit in hyrcania multũ noſtris eẽ dulciores: fertilioreſq;: utq; modios .cclxx. ſingulæ ferant. Ad nos ex aliis tranſire gentibus chalcidicæ: quarum plura genera. Siquidem & lydiæ quæ ſunt purpureæ: & mamillanæ ſimilitudinem mãmarum habent. Et calliſtrutiæ partim ſapore præſtantiores ſincorum omniũ frigidiſſimæ. Nam de africanis quas multi præferũt cũctis magna quæſtio ẽ: cũ id genus in africam nuperime tranſierit: patriæ nomẽ optinet. Nã alexandriæ enixiores. Cãdicans terina cognomine delicata. Nigra & rhodia ẽ et tyburtina de præcocibus. Sũt & auctorũ nõia iis. Liuiæ Põpeiæ ſiccatæ hæ ſolæ ĩ annuos uſus aptiſſimæ cũ mariſcis: & quas harũdinei folii macula uariat. Eſt & herculanea & albicerata: & aratia alba: pediculo minimo latiſſima. Primo autẽ prouenit porphyritis lõgiſſimo pediculo. Comitatur eã e minimis & uiliſſimis popularis dicta. Cõtra nouiſſima ſub

hyme maturat̃ chelidonia.Sũt præterea eadẽ ſerotinæ & præcoces.bifere alba ac nigra cum meſſe uĩdemiaq̃ matureſcẽtes .Serotinæ & a corio appellatæ duro Ex chalcidicis quarũdã trifero ꝓuentu. Tarenti tãtum prædulces naſcũtur:quas uocant onas.Cato de ficis ſerendis ita memorat.Ficus mariſcas ĩ loco cretoſo aut apto ſerito.In loco aũt craſſiore aut ſtercorato africanas:ſed & herculaneas:ſagũtinas hybernas:telianas atras pediculo longo.Poſtea tot ſubire nomina atq̃ genera:ut uel hoc ſolũ æſtimãtibus appareat mutatã eẽ uitam. Sũt & hybernæ q̃buſdã ꝓuintiis:ſicuti meſiæ:ſed arte nõ natura.Paruaꝝ gẽus arboꝝ poſt autũnũ fimo cõtegũt:depreheñſaſq̃ ĩ his hyeme groſos:quæ mitiore cælo refoſſæ cũ arbore atq̃ ĩ lucẽ remiſſæ nouos ſoles alioſq̃ q̃ quibus uixére:auidæ tanq̃ iterũ naturæ accipiunt: & cũ uenĩctiũ flore matureſcũt:alieno ꝑcoces ãno:in tractu uel gelidiſſimo. Sed a Catone appellata iã tũ africana ãmonet & africæ ad ĩgnẽs documẽtũ uſo eo pomo. Nãq̃ pernicali odio carthaginis flagrãs:nepotũq̃ ſecuritatis anxius:cũ clamaret ĩ oĩ ſenatu carthaginẽ delendã:attulit quodã die ĩ curia ꝑcocẽ ex ea ꝓuintia ficũ.Oſtẽdenſq̃ patribus ĩterrogo uos ĩquit qñ hoc pomũ demptũ putatis ex arbore?Cũ inter oẽs recẽs eẽ cõſtaret.Atq̃ tertiũ inquit ante diẽ ſcitote decerptũ carthagine:tã ꝓpe a muris habemus hoſtẽ:Statĩq̃ ſũptũ eſt punicũ tertiũ bellũ:quo carthago deleta ẽ.Quãq̃ Catone ãno ſequẽte rapto.Quid primũ ĩ eo miremur?curã ĩgenii:an occaſionẽ fortuitã:celeritatẽq̃ curſus:an uehemẽtiã uiri ? Sup oĩa equidẽ ẽ quo nihil equidẽ duco mirabilius:tantã illã urbẽ & de terrarũ orbe p.cxx.ãnos urbis æmulã unius pomi argumẽto euerſã.Quod nõ trebia aut traſimenus nõ cãnæ buſto ĩſignes romani noĩs ꝑficere potuere.Nõ caſtra punica ad tertiũ lapidẽ uallata.Portẽq̃ colinæ adeq̃tans ipſe Hãnibal.Tãto ꝓpius carthaginẽ pomo Cato adiri monuit.Colit̃ ficus arbor ĩ foro ipſo ac comitio romæ nata ſacra fulguribus ibi cõditis.Magiſq̃ ob memoriã ei⁹ quæ nutrix fuit Romuli ac Remi cõditoris appellata:qm̃ ſub ea ĩuenta ẽ lupa ĩfãtibus præbens rumẽ.Ita enĩ uocabãt mãmã.Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̃ ĩ comitiũ ſpõte trãſiſſet.Adacto nauigio ilico areſcit.Rurſuſq̃ cura ſacerdotũ ſerit̃.Fuit & ante ſaturni ædẽ urbis anno ducenteſſimo ſexageſimo ſublata ſacro a ueſtalibus facto cũ Siluani & Iſidis ſimulacrũ ſubuerteret̃.Eadẽ aũt fortuito ſato adiuuit ĩ medio foro:quaſi ſidẽtia ĩperii fũdamẽta oſtẽto fatali.Quæ Curtius maximis bonis hoc ẽ uirtute ac pietate ac morte ꝑclara expleuerat.Acq̃ fortuita eodẽ loco ẽ uitis atq̃ olea umbræ gratia.ſedulitate plebeia ſatæ. Ara ĩde ſublata gladiatorio munere Diui Iulii:q̃d nouiſſime pugnauit ĩ foro. Admirabilis eſt pomi huiuſce feſtinatio unius ĩ cũctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione. Ca. XIX.

Caprificus e ſilueſtri genere ficus nunq̃ matureſcens:ſed quod ipſa non habet aliis tribuens:quoniam ẽ naturalis cauſarum tranſitus:atq̃ e putreſcentibus idẽtidem generatur aliquid.Ergo culices parti fraudati alimento in matre:hoc eſt putri eius tabe ex qua nati ad cognatam uolant:morſuq̃ ficorum crebro hoc eſt auidiore paſtu aperientes ora earum.atq̃ ita penetrantes intus ſolem primo ſecum inducũt:cerealeſq̃ auras ĩmittũt foribus a ꝑtis.Mox lacteũ humorẽ:hoc ẽ ĩfantiam pomi abſumũt.quod fit & ſponte.Ideoq̃ ficetis caprificus ꝑmittitur ad rationẽ uenti:ut flatus euolantes in ficos ferat.Inde repertũ ut illatæ quoq̃ aliunde & inter ſe colligatæ iniicerent̃ fico.Quod ĩ macroſo & aq̃lonio ſitu nõ deſiderat̃:quoniã ſponte areſcũt loci ſitu:rimiſq̃ eadẽ quæ culicũ opera cã perficit.Necnõ ubi multus puluis:quod euenit maxime frequenti uia appoſita. Namq̃ & pulueri uis ſiccandi:ſuccũq̃ lactis abſorbẽdi:quæ ratio puluere & caprificatiõe hoc quoq̃ præſtat:ne decidant abſumpto humore tenero:& cum quadam fragilitate ponderoſo.Ficis mollis omnibus tactus. Maturis frumenta intus:Succus matureſcentibus lactis per coctis mellis.Seneſcunt in arbore.Anuſq̃ diſtillant.Gummi lachrymam ſiccant.Honos laudatas ſeruat in capſis.Ebuſo inſula preſtantiſſimas ampliſſimaſq̃:& mox in marrucinis. At ubi copia abundat implentur orcæ:in aſia cadi:aut in ruſpina africæ urbe: paniſq̃ ſimul & obſonii uicem ſiccatæ implẽt:utpote cum Cato cibaria ruris operariis iuſta ceu lege ſatiẽs minui iubet perfici maturitatem:cum & obſonii uicem habeant recentes ficus.Salis ſiccatis & caſei loco ueſci nuper excogitatum eſt.Ex hoc genere ſunt ut diximus cottona & cariçæ:quæq̃ conſcedenti naui aduerſus parthos omen fecere.M.craſſo uenales predicantis uoce cauneæ.Omnia hæc in albenſe rus e ſyria intulit. L.Vitellius qui poſtea cẽſor fuit: cum legatus in ea prouintia eſſet nouiſſimis Tiberii Cæſaris tẽporibus.

De meſpilis & eorum generibus tribus. Ca. XX.

Alorũ pyrorũq́ generi adnumerent̃ iure meſpila atq́ ſorba. Meſpilis tria genera: anthedon: ſetania: Tertiũ degenerat. Antedoni tametſi ſimilius ẽ qđ gallicũ uocãt: ſetaniæ tñ maius pomũ. Cãdidi uſq́ acini: molliore lingno. Anthẽdoi cæteris minus pomũ: ſed odore præſtãtius: & qđ diutius ſeruet̃. Arbor ipſa de ãpliſſimis. Folia anteq̃ deci dant rubeſcunt. Radices multæ atq́ alte: & ideo ĩextirpabiles. Nõ fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De ſorbis genera quãttuor. Ca. XXI.

Orbis quadruplex differentia. Aliis enĩ eorũ rotũditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis ouatã ſpecies: ceu malorũ aliquib⁹. Hæc obnoxia acri odore: & ſuauitate iucũda. Cæteris uini ſapor. Generoſiſſima qbus circa pediculos folia. Quartũ genus torminale appellãt: remedio tãtũ pbabile. Aſſiduũ puẽtu: minimũq́ pomo arbore diſſimili foliis pene platani. Nõ ferũt ãte trimatũ ex ullo genere. Cato & ſorba ſapa cõdi iubet. Ab iis locũ ãplitudĩe uidicauerũt q ceſſere auctoritati.

De nuce iuglãde. Ca. XXII.

Vces iuglãdes quã & ipſæ nuptialiũ feſcẽninoꝝ comites: multũ pieis mĩores uniuerſitate. Eadẽq́: portiõe ãpliores nucleo. Necnõ & honor his nature peculiaris: gemino ptẽctis opermẽto: puluinati primũ cãlicis. mox ligneiputaminis. Quæ cã eas nuptiis fecit religioſas tot mõis fœtu munito qđ ẽ ueriſimilius: quã qa cadẽdo tripudium ſonũ ſue faciant. Et has e pſide a regibus trãſlatas ĩdicio ſũt græca nomĩa. Optimũ qppe earũ genus pſicũ atq́ baſilicõ uocãt: Et hæc fuere prima noĩa. Carion a capitis grauedine ppter odoris grauitatẽ cõuenit dictũ. Tigũtur cortice eaꝝ lanæ: & ruffatur capillus primũ prodeuntibus nucleis: Id cõpertũ ĩfectis tractatu manibus. Pinguẽſcũt: uetuſtate. Sola differẽtia generũ ĩ putamĩe duro fragili ue & tenui ac craſſo loculoſo & ſimplici. Solũ hoc pomũ natura cõpactili operimẽto clauſit. Nãq́ ſũt bifidẽ putaminũ carinæ. Nucleorũq́ illis quadripartita diſtincto lignea ĩter curſante mẽbrana. Cæteris qcqđ ẽ ſolidũ ẽ. Vt ĩ auellanis & ipſo nucũ genere: quas antea abellinas patrio noĩe uocabãt. In aſiã græciãq́ e ponto genere: & ideo põticæ nuces uocãt̃. Has quoq́ mollis ptegit barba. Sed putamini nucleiſq́ ſolida rotunditas ineſt. Eæ & torrentur. Vmbilicus illis ĩtus in uẽtre medio. Tertia ab iis natura amygdalis tenuiore: ſe ſimili iuglãdiũ ſũmo operimẽto. Itẽ ſecũdo putaminis. Nucleus diſſimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit ĩ italia Catõis ætate dubitat̃: qm̃ græcas noĩat: qs qdã & ĩ iuglãdiũ genere ſeruãt. Adicit pterea auellanas: & galbas: preneſtinas. quas maxĩe laudat: & cõditas ollis ĩ terra ſeruari uirides tradit. Nũc thaſiæ & albenſes celebrãtur: & tarẽtinarũ duo genera: fragili putamĩe: ac duro. Quæ ſũt ãpliſſime: & minĩe rotũdæ. Præterea molluſcæ putamẽ rũpẽtes: Sũt q honori nomẽ ĩterpretẽtur: & Iouis glãdẽ eſſe dicũt. Nuper cõſularẽ uirũ audiui biferas & iuglãdes nuces ſe habere pfitẽrẽ. De piſtatiis & ipſi retulimus. Et hæc aũt idẽ Vitellius ĩ italiã primus ĩtulit eodẽ tẽpore. Simulq́ in hiſpaniã Flaccus põpeius eques romanus. qui cum eo militabat.

De caſtaneis genera octo. Ca. XXIII.

Vces uocamus & caſtaneas: quãquam accomodatiores glandium generi. Armatũ iis echinato calice uallum: quod inchoatum glandibus. Mirũq́ uiliſſima eſſe quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibuſdã partus ex uno calice. cortexq́ lẽtus Proxima uero corpori mẽbrana: & in iis & in nucibus: ſaporem ni detrahatur infeſtat. Torrere has in cibis gratius modulantum. ſaturas præſtanti ieiunio fœminarum quãdam imaginem panis. Sardibus eæ prouenere primum. Ideo apud grecos ſardianos balanos appellãt Nam Diuus Tiberius poſtea balanum nomẽ impoſuit excellentioribus ſatu factis. Nunc plura earum genera. Tarentinæ faciles: nec operoſo ſunt cibo: planæ figura Rotundior q̃ balanitis uocatur purgabilis maxime: & ſponte proſiliens. Pura & plana eſt ex eis & ſalariana. Tarentina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod dicemus in ĩſitis meterana: quam rubens: cortex præfert triangulis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocã tur. Patria laudatiſſimis tarentum: & in campania neapolis. Cæteræ ſuum paulo gignũtur: ſcrupuloſæ corticis: intra nucleos quoq́ ruminatione.

De ſiquilis & carnoſis pomis & moris & de acinis & baccis. Ca. XXIIII.

Aud procul abeſſe uidentur: & prædulces ſiliquæ: niſi q; in his cortex ipſæ mandit̃. Digytorum hoĩs longitudo illis: & interĩ falcata pollicari latitudine. Glandes iter poma numerari nõ poſſunt. Quã ob rẽ in ſua natura dicentur. Reliqua carnoſi ſunt

generis: eaq; baccis atq; carnibus diſtant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedõibus & alia:
acinis ĩter cutẽ ſuccũq; alia myxys: alia baccis: ut oliuis. Moris ſucc⁹ ĩ carne uïoſus: trini co
lores: candidus primo: mox rubens: maturis niger. In nouiſſimis florent. Inter prima matu
reſcunt. Tingunt manus ſucco. Matura ruunt: acerba minime. In hac arbore ingenia pro
fecerunt: nec nominibus: nec inſitis: nec alio modo q̃ Pompeii Magnitudine differunt mo
ra oſtienſia: & tuſculana. Romæ naſcuntur & in rubis multũ differẽte callo. Aliud corpus
ẽ c terreſtribus fragis. Aliud congeneri eorum unedõi: quod ſolũ pomũ ſimile frutici ter
ræq; gignitur. Arbor ipſa fruticoſa. Fructus anno matureſcit: pariterq; floret ſubnaſcens:
& prior coquitur. Mas ſit an fœmina ſterilis: ĩter auctores nõ conſtat. Pomũ ĩhonorum: ut
cui nomen ex argumento ſit unũ tantum edendi. Duobus tamẽ hoc nominibus appellant
græci comaron & memécylon. Ex quo apparet totidem eſſe genera & apud nos. Alio noïe
arbutus uocatur. Iuba auctor eſt quiquagenũ cubitorũ altitudine in arabia eſſe eas. Acino
rũ quoq; magna eſt differentia. Primũ inter uuas ipſas callo. teneritate: craſſitudine: ĩterio
re ligno aliis paruo: & aliis etiã gemino qui minime feraces muſti. Plurimũ uero differũt
hederæ ſabuciq; acini. In figura etiã punici anguloſi quippe ſoli: nec cutis ulla ſingulis: præ
ter cõmunẽ quæ eſt candida: totiſq; ſuccus & caro eſt iis præcipue quibus paruulũ ineſt li
gni. Magna & baccis differentia. Aliæ nãq; ſunt oliuis: lauris: & alio modo loto: cornis: alia
myrtis: lentiſco. Aquifolio enĩ ac ſpinæ ſine ſucco. Medioq; etiam non genere ĩter baccas
acinoſq; céraſis. Pomum iis primo cãdidũ: & fere oĩbus baccis: mox aliis uireſcit: ut oliuis:
lauris. Rubet uero moris: ceraſis: cornis. Deinde nigreſcit moris: ceraſis: oliuis.

¶De ceraſis genera octo. ¶Ca XXV.

CEraſi ante uictoriam mithridaticã. L. Luculli nõ fuere in italia. At urbi anno ſexcen
teſſimo octogeſimo is primũ uexit e ponto: annis. cxx. trans oceanum ĩ britaniam
puenere. Eadem ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Ceraſorũ apronia
na maxime rubent. Nigerrima ſũt ut actia. Cæciliana uero & rotũda. Iulianis gratus ſapor:
ſed pene tantũ ſub arbore ſua: adeo teneris: ut geſtatũ nõ tollerant. Principatus duriciãnis
quæ cãpania plyniana appellat. In belgica uero luſitanis. In ripis ẽt rhẽni. Tertius is colos e
nigro ac rubenti uiridiq; ſimilis matureſcentibus ſemp. Minus quinquenio ẽ q̃ pdire quæ
uocãt laurea: nõ ingratæ amaritudinis inſitæ ĩ lauro. Sunt macedõica paruæ arboris raroq;
tria cubita excedentis. & minore etiã nũc frutice chameceraſi. Inter prima hoc e pomis co
lono gratiã annuã refert. Septẽtrione frigidiſq; gaudet. Siccatur ẽt ſole: cõditurq; ut oliua
cadis. ¶De corno & lentiſco. ¶Ca. XXVI.

QVæ cura & cornis atq; lentiſco adhibetur: ne quid nõ hominis uentri natum eſſe ui
deatur. Miſcentur ſapores: & alio alius placere cogitur. Miſcentur uero & terreq;
cæli tractus. Inq; alio cibi genere india aduocatur: ĩ alio ægyptus: cretæ cyrenæ: ſin
gulæque terræ. Nec ceſſat in ueneficiis uita: dũmodo omnia deuorat. planius hoc fit ĩ bær
barum natura. ¶De generibus ſuccorum & odore. ¶Ca. XXVII.

INterim quæ ſũt cõmunia & pomis omnibuſq; ſuccis ſaporũ genera treſdeci repe
riunt: dulcis: ſuauis pinguis: amarus: auſterus: acer: acutus: acerbus: acidus: ſalſus.
Præter hæc tria genera ſunt mirabili maxĩe natura. Vnũ ĩ quo plures pariter ſẽtiunt ſapo
res: ut uinis. Nãq; ĩ iis & auſterus & acutus & dulcis & ſuauis: omnes alieni. Alter ẽ genus
ĩ quo ſit & alienus qdẽ: ſed & ſuus qdã & peculiaris: ut ĩ lacte. Siquidẽ ineſt ei qđ tñ iure di
ci nõ põt dulce: & pigue & ſuaue optinẽte lenitatẽ: quæ ipa ſuccedit ĩ ſaporis uicẽ. Nullus
hic aqs: ne ſuccus qdẽ ut tñ eo ipſo fiat aliquis: ac ſuũ genus faciat. Sẽtiri qdẽ aquæ ſaporẽ
ullũ ſuccũ ue uitiũ eſt. Magnũ his omnibus ĩ odore momẽtũ & magna cognatio q̃ & ipſe
nullus eſt aquis: aut ſi ſentitur omnino uitium eſt. Mirum tria naturæ præcipua elementa
ſine ſapore eſſe ſine odore ſine ſucco: aqua aer ignis.

¶De ſuccis fructuum & arborum: & coloribus: & odoribus: & natura. pomorũ:
& de commendatione fructuum. ¶Ca. XXVIII.

ERgo ſuccorũ uinoſus pyro: moro: myrto: Minime quod miremur uuis. At piguis
oliuæ: lauro: nuciiuglãdi: amygdalis. Dulcis uuis: ficis palmis. Aquoſus prunis. Ma
gna eſt & in colore ſucci differentia. Sanguineus moris: ceraſis: cornis: uuis nigris.
Idem albis cãdidus. Lacteus in capite ficis: ĩ corpore nõ itẽ ſpumeus malis. Nullus perſicis
cũ præſerti duracina abũdẽt ſucco. Sed quis eius ullũ dixerit colorẽ? ſua ĩ odore miracula

Malis acutus.Perſicis dilutus.Dulcibus nullus.Nã & uinũ tale ſine odore.Tenue:odora-
tius.Multoqꝫ celerius talia ad uſũ ueniunt q̃ pinguia.Quæ odorata nõ eadẽ ĩ guſtu tene
ra:quia nõ ſunt pariter odos & ſapor.Quã ob rẽ citreis odor acerrimus . Sapor aſperimus
quadãtenus & cotoneis.Nulluſqꝫ odor ficis.Et hactenus ſint ſpẽs ac genera pomoꝝ.Natu
ras arctius colligi par ẽ:Alia ſiliquis gignũtur:ipſis dulcibus:ſemẽqꝫ cõplexis amarũ Cũ in
pluribus ſemina placeant:in ſiliqua dãnent.Alia baccis:quarũ intus lignũ & extra caro : ut
oliuis ceraſis.Aliquarũ intus baccæ:foris.lignum:ut in his quæ in ægypto diximus gigni.
Quæ baccis natura:eadem & pomis.Aliorũ intus corpus & foris lignũ:ut nucum.Aliis fo
ris corpꝰ ĩtus lignũ:perſicis:& prunis:uitiũqꝫ cinctũ:fructu/cũ fructꝰ alibi muniatur uitio.
Putamine claudũtur nuces.Corio caſtaneæ:Detrahitur hociis.At in meſpelis mãditur.Cru
ſta teguntur glandes.Cute uuæ.Corio & mẽbrana punica.Carne:& ſucco mora conſtant.
Cute & ſucco ceraſi.Quædã ſtati a ligno recedunt:ut nuces & palmæ.Quædã adherẽt ut
oliuæ lauro ꝑ.Quorũdã generi utraqꝫ ẽ natura:ut pſicis.Eteni duracinis adhæret corpus:e
lignoqꝫ auelli nequit:cũ in cæteris facile ſepetur.Quibuſdã nec intus nec extra lignũ: ut ĩ
palmarum genere.Aliquorum lignũ.ipſũ in uſum & pomi uicem ut genera myxis :quã in
ægypto gigni diximus.Quorũdam extra gemina geminant uitia:ut in caſtaneis:amygda-
lis:nucibuſqꝫ iuglandibus.Quorũdã natura trigemina ẽ:corpus:deinde lignũ rurſuſqꝫ ſe
mẽ ĩ ligno ut pſicis.quædam inter ſe denſa ut uuæ:ſorba quæ ramos circũdata ex oĩ parte
uuarũ modo degrauãt.Alia.rara ut in perſicis.quædam aliũ cõtinent ut granata.Depẽdẽt
alia pediculis ut pyra.Alia racemis ut uuæ:palmæ.Alia & pediculis & racemis:ut hedere ſã
buci.Alia ramo adhærent ut in lauro/quædã utroqꝫ mõ:ut oliuæ. Nã & breues pediculi &
longi.quædam uaſculis cõſtant:ut punica:& meſpila:lotoſqꝫ in ægypto & euphrate.Iã ue-
ro diuerſa gratia & cõmendatio.Carnæ palmæ placent.Cruſta thebaicæ.Succo uuæ & cari
cæ.Calloſpyra ac mala.Corpore melimela.Mora cartilagine.Nuclei grano.quædã in ægy-
pto cute caticæ.Detrahitur hæc ficis uirentibus ut putamen.Eadem in ſiccis maxime pla-
cet.In papyris:& ferulis ſpinaqꝫ alba caulis ipſe pomum eſt.Sunt & ficulni caules In fruti-
coſo genere cum.caule capparis.In ſiliquis uero quod manditur quid niſi lignum eſt. Nõ
omittẽda ſeminis earũ proprietas.Nam neqꝫ corpus neqꝫ lignũ nec cartilago dici poteſt
neqꝫ aliud nomẽ ĩuenit.

De myrto genera eius.xxix. Ca. XXIX.

SVccorum natura præcipuam admirationem in myrto habet.Quando ex una omniũ
olei uiniqꝫ bina genera fiunt.Item myrtidanũ ut diximus.Et alius uſus baccæ fuit
apud antiquos:anteq̃ piper reperietur:libæ optinens uicem.Quodam etiam gene-
roſi obſonii nomine inde tracto:quod etiam nunc myrtatum uocatur.Eadẽqꝫ origiꝑe apro-
rum ſapor cõmendatur:plerũqꝫ ad intinctus additis myrtis.Arbor ipſa in europa tertiore
cælo quod e ceraunis montibus incipit.Primum celcei in Elpenoris tumulo uiſa traditur :
græcũqꝫ ei nomen remanet:quo peregrinam eſſe appareſ.Fuit ubi nunc roma eſt iam tum
cum conderetur.Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos ſabinoſqꝫ cum proter rap-
tas uirgines dimicare uoluiſſent depoſitis armis pacificatos in eo loco qui nunc ſigna Ve-
neris Claucinæ habet.Cluere enim antiqui pugnare dicebant.Et in ea quoqꝫ arbore ſuffi-
menti genus habetur.Ideo tamẽ electa:quoniam cõiunctiõi & huic arbori præeſt Venus.
Haud ſcio an primæua etiã omnium in locis publicis romæ ſata ſit:fatidico quidem & me
morabili augurio.Inter antiquiſſima namqꝫ delubra habetur.Quirini hoc eſt ipſius romu
li.In eo ſacræ myrti fuere duæ ante ædẽ ipſam per longum tempus.Altera patricia appella
ta:altera plebeia.Patricia multis annis præualuit.Flacceſcente plebeia exuberans ac læta :q̃
diu ſenatus quoqꝫ floruit:illa uigẽs. Plebeia torrida ac ſqualida.Quæ poſtquã eualuit flac-
ceſcente patricia marſico bello: languida auctoritas patrum facta eſt .ac paulatim in ſte-
rilitatem emarcuit maieſtas.Quin & ara uetus fuit Veneri myrteæ:quã murtiam uocant.
Cato tria genera myrti prodidit.cãdidam:nigram.coniugalem:fortaſſis a coniugiis ex illo
cluacinæ genere.Nunc & alia diſtinctio ſatiuæ aut ſilueſtris:& in utraqꝫ latifoliæ.In ſilue-
ſtri propria oxymyrſiẽ.Satiuarum genera topiarii faciunt.Tarentinã folio minuto:noſtra-
tem patulo:exoticam denſiſſimo:ſenis foliorum uerſibus.Hæc nõ eſt ĩ uſu.Ramoſa utra
que alia.Coniugalem exiſtimo nunc noſtratem dici.Myrtus odoratiſſima eſt in ægypto.
Cato docuit uinum fieri e nigra:ſiccata uſqꝫ in ariditatem in umbra:atqꝫ ita mulſo indita.

Si non ſiccentur baccæ oleum gigni. Poſtea compertum & ex albana uinum fieri album.
Duobus ſextariis myrti tuſæ in uini tribus heminis maceratæ expreſſæqꝫ. Folia & per ſe ſic
cantur in farina ad ulcerum remedia in corpore humano leniter mordaci puluere: ac infri
gerãdis ſudoribus. Quinimo oleo quoqꝫ mirum dictu ineſt quidam uini ſapor: ſimulqꝫ pi
guis liquor præcipua ui ad corrigenda uina: ſaccis ante perfuſis. Retinet quippe fæcem:
nec præter purum liquorem tranſire patitur: datqꝫ ſe comitem præcipua commendatione
liquato. Virgæ quoqꝫ eius geſtatæ modo uiatori proſunt in longo itinere pediti. Quin &
uirgæ annuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoqꝫ ſe rebus inſeruit
triumphanſqꝫ de ſabinis poſtumius Tubertus in conſulatu: qui primus omnium ouans in
greſſus urbem eſt: quoniam rem leuiter ſine cruore geſſerat. Myrto Veneris uictricis coro
natus inceſſit: optabilemqꝫ arborem etiam hoſtibus fecit. Hæc poſtea ouantium fuit coro
na: excepto. M. Craſſo qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus inceſſit. Maſſurius
auctor eſt curru quoqꝫ triumphantes myrtea corona uſos. L. piſo tradit papyrium Naſonem
qui primus in monte albano triumphauit de corſis myrto coronatum ludos circenſes ſpe
ctare ſolitum. Auus maternus Africani ſequentis hic fuit. M. Valerius duabus coronis ute
batur laurea & myrtea: qui & hoc uouerat.

¶De lauro genera. xiii. ¶Ca. XXX.

LAurus triumphis proprie dicatur: uel gratiſſima domibus. Ianitrix Cæſarũ ponti
ficumqꝫ: quæ ſola & domos exornat: & ante limina excubat. Duo eius genera tra
dit Cato: delphicam & cypriam. pompeius Leneus adiecit quam muſtacem appella
uit: quoniam muſtaceis ſubiiceretur. Hanc eſſe folio maximo: flaccidoqꝫ & albicante. Del
phicam æquali colore uiridiorem: maximis baccis atqꝫ e uiridi rubentibus. Hac uictores
delphis coronari: & triumphantes romæ. Cypriam eſſe folio breui: nigro per margines ibri
cato criſpam. Et poſtea acceſſere genera cuius hanc ſilueſtrem laurum aliqui intelligunt
nonnulli ſui generis arborem. Differt color. Eſt enim cærulea bacca. Acceſſit & regia: quæ
cœpit Auguſta appellari ampliſſima & arbore & folio: baccis guſtatu quoqꝫ non aſpero.
Aliqui negant eandem eſſe: & ſuum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribuſqꝫ.
Iidem in alio genere bacaliam appellant hanc quæ uulgatiſſima: eſt baccarumqꝫ fertiliſſi
ma. Sterilem uero earum (quod maxime miror) triumphalem: eaque dicunt triumphantes
uti: niſi id a Diuo auguſto cœperit: ut docebimus: ex ea laurum quæ ei miſſa a cælo mini
ma eſt altitudine: folio criſpo: ac breui quæ inuenitur rara. Accedit in topiario opere taxa
excreſcente in medio folio paruulo: ueluti lacinia folii Et ſine ea ſpadonia mira opacitatis
patientia. Itaqꝫ quantalibet ſub umbra ſolum implet. Eſt camedaphne ſilueſtris frutex &
alexandrina: quam aliqui idæam: alii ippoglotchion. alii damphnem: alii carpophylum: alii
hypelatem uocant. Ramos ſpargit a radice dodrantales topiarii: ac coronarii operis: folio
acutiore quam myrti: molliore & candidiore. Maiore ſemine inter folia rubro. Plurima in
ida circa & heracleam ponti nec niſi in montoſis. Id quoque quod danaides uocatur genus
in nominum ambitu eſt. Alii enim pelaſgum: alii euptalon: alii cephalon. Alexandri uo
cant. Et hic frutex eſt ramoſus: craſſiore ac molliore quam laurus folio. Ex cuius guſta
tu accendatur os: thuris baccis e nigro ruffis. Notatum antiquis nullum genus lauri in
coſica fuiſſe quod nunc ſatum & ibi prouenit Ipſa pacifera: ut quam prætendi etiam in
ter armatos hoſtes quietis ſit indicium. Romanis præcipuæ lætitiæ uictoriarumqꝫ nuntia.
Additur litteris: & militum lanceis. piliſque. Faces imperatorum decorat. Ex iis ĩ gre
mio: Iouis optimi maximi deponitur: quotiens lætitiam uictoria nouam attulit. Idque
non quia perpetuo uiret: nec quia pacifera eſt præferenda utique myrto & oleæ eſt: ſed
quia ſpectatiſſima in monte pernaſo. Ideoque etiam grata Apollini: aſſuetis eo dona
mittere iam & regibus romanis teſte. L. Fortaſſis etiam in argumentum: quoniam ibi
libertatem publicam: is meruiſſet: lauriferam tellurem illam obſculatus ex reſponſo. Et
quia fatarum receptarumque in domos fulmine. Sola non icitur. Ob has cauſas equi
dem crediderim honorem ei habitum in triumphis potius q̃ quia ſuffimentum ſit cæ
dis hoſtium & purgatio ut tradit Maſſurius. Adeoque in profanis uſibus pollui lau
rum & oleam fas non eſt: ut ne propiciandis quidem numinibus accendi ex iis alta
ria aræ ue debeant. Laurus quidem manifeſto abdicat ignes crepitu: & quadam deteſta
tione. Interaneorum etiam uitia & neruorũ ligno torquente. Tiberium pricipem tonante

cælo coronari ea ſolitũ ferũt cõtra fulminũ metus: Sed & circa Diuum Auguſtum euenta eius digna memoratu. Namq́ꝫ Liuiæ Druſillæ quæ poſtea Auguſta matrimonii nomẽ accepit: cũ pacta eſſet illi Cæſari: gallinã conſpicui candoris ſedenti aquilla ex alto abiecit in gremiũ illeſam. Intrepideq́ꝫ mirãti acceſſit miraculũ: qm̃ tenentẽ roſtro laureũ ramũ onuſtum ſuis baccis. Cõſeruari alitem & ſobolẽ iuſſere aruſpices: ramũq́ꝫ eũ ſeri: ac rite cuſtodiri. Quodq́ꝫ factum eſt in uilla Cæſarũ fluuio tiberi impoſita iuxta nonũ lapidẽ flãmina uia quæ ob id uocatur ad gallinas. Mireq́ꝫ ſilua prouenit. Ex ea triũphans poſtea Cæſar laurum in manu tenuit. coronãq́ꝫ in capite geſſit. Ac deinde imperatores Cæſares cuncti. Traditusq́ꝫ mos eſt ramos: quos tenuerũt ſerendi. & durant ſiluæ nominibus ſuis diſcretæ. Fortaſſis ideo mutatis triũphalibus. Vnius arborũ latina lingua nomen imponitur uiris. Vnius folia diſtinguntur appellatione. Lauream enim uocamus. Durat & in urbe impoſitum loco: quando lauretum in auentino uocatur: ubi ſilua lauri fuit Eadem purificationibus adhibetur: teſtatũq́ꝫ ſit obiter & ramo eam ſeri: quoniam dubitauere. Democritus & Theophraſtus. Nunc dicemus ſilueſtrium naturas.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVI.

PROEMIVM.

Silueſtrium arborum naturæ.

POMIFERAE arbores quæq́ꝫ mitioribus ſuccis uoluptatem primæ cibis attulerunt: & neceſſario alimento delitias imiſcere docuerũt. Siue ille ultro ſiue ab homine didicere blandos ſapores adoptionẽ & cõnubio: Idq́ꝫ minus etiam feris uolucribusq́ꝫ dedimus: intra prædictas cõſtant. Primum erat narrare glandiferas quoque: quæ primo uictum mortalium aluerũt nutrites inopis ac feræ ſortis: ni præuerti cogẽret admiratio uſu cõperta: quænam qualiſq́ꝫ eſſet uita ſine arbore ulla ſine frutice uiuentium.

Gentes ſine arbore: & miracula in ſeptẽtrionalis regionis arboribus. Ca. II.

DIximus & in oriente quidẽ iuſta oceanũ cũ plures ea neceſſitate gentes. Sunt uero & in ſeptẽtrione uiſæ nobis caucorum: qui maiores: minoreſq́ꝫ appellantur. Vaſto ibi meatu perpetuis bis dierũ noctiumq́ꝫ ſingulariũ interuallis effuſus in imẽſum agitur oceanus æternam operiens rerũ naturæ controuerſiam: dubiũq́ꝫ terræ ſit: an pars maris. Illic miſera gẽs tumulos obtinet altos: aut tribunalia ſtructa manibus ad experimenta altiſſimi æſtus. caſis ita ĩpoſitis: nauigãtibus ſimiles: cũ integant aquæ circũdatæ naufragiis. Cũ uero receſſerint: fugientes cũ mari piſces circa tuguria uenãtur. Nõ pecudes hos habere nõ lacte ali: ut finitimos. Ne cũ feris quidẽ dimicare cõtingit omni procul abacto frutice. Vlua & paluſtri iunco funes nectunt ad pretexanda piſcibus retia. Captũq́ꝫ manibus lutũ uentis magis q̃ ſole ſiccãtes. Terra cibos & rigentia ſeptẽtrione uiſcera ſua urũt. Potus non niſi ex hymbre ſeruato ſcrobibus in ueſtibulo domus. Et eæ gẽtes certe ſi uincantur hodie a populo ro. ſeruire ſe dicũt. Ita eſt ꝑfecto: multis fortuna parcit in pœnam. Aliud in ſiluis miraculũ in totã reliquã germania referũnt: adduntq́ꝫ frigori unbras: altiſſime tamen. Haud procul ſupradictis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipſa optinent quercus maxima auiditate naſcẽdi ſuffoſſeq́ꝫ fluctibus aut propulſæ flatibus uaſtas cõplexu radicum inſulas ſecũ auferunt. Atq́ꝫ ita libratæ ſtantes nauigant ingentiũ ramorum armamentis. Sæpe territi claſſibus noſtris: cum uelut de induſtria fluctibus agerent ut in proſpectu ſtantes noctu: inopeſq́ꝫ remedii illæ prœliũ nauale aduerſus arbores inirent.

De hyrciniæ ſilue magnitudine. Ca. III.

IN eadẽ ſeptẽtrionali plaga hyrciniæ ſilue roborũ uaſtitas ĩtacta & cõgenita mundo prope ĩmortali ſorte miracula excedit. Vt alia omittãtur fide caritura. Conſtat attolli colles occurſantiũ inter ſe radicũ: repercuſſu. Aut ubi ſecuta tellus non ſit: arcus ad ramos uſq́ꝫ: & ipſos inter ſe rixãtes curuari portarũ patentiũ modo ut turmas equitũ tranſmittant. De glandiferis. Ca. IIII.

GLandiferi maxime generis omnes: quibus honos apud romanos perpetuus.

De ciuica:corona & qui frondea corona donati. Ca. V.

Hinc ciuicæ coronæ militū uirtutis inſigne clariſſimū.Iāpridē uero & clæmētiæ īpe
ratorū/poſtq̃ ciuiliū bellorꝫ ꝓfanatiōe meritū cœpit uideri ciuē nō occidere.Cedūt
iis murales uallareſq;:& aureæ:q̄q̄ ꝓcio antecedētes.Cedūt & roſtratæ:q̄uis in duo
bus maxime ad hoc æui celebres.M.Varrone piraticis bellis dāte magno Pōpeio. Itēq;.M.
Agrippa tribuēte Cæſare e ſiculis:quæ & ipſa piratica fuere. Antea roſtra nauiū tribunali
ꝓfixa foro decus erāt:ueluti populo ro.corona īpoſita.Poſtq̃ uero tribuuitiis ſeditionibꝰ
calcari ac pollui cœpere:poſtq̃ uires ex publico in priuatū magis ſinguliſq; ciuiū quæri: &
ſacroſancta oīa ꝓfana fecere:tū ā pedibus eorū ſubīre in capita ciuiū roſtra. Dedit hāc Au
guſtus coronā Agrippæ.Sed ciuicā genere humano accepit ipſe. Antiq̄tus q̄dem nulla niſi
deo dabat.Ob id Homerus cælo tātū eas & ꝓlio uniuerſo tribuit.Viritim uero ne in certa
mine quidē ulli.Ferūtq; primū oīum Liberū patrem īpoſuiſſe.capiti ſuo ex hedera.Poſtea
deorū honori ſacrificātes ſūpſere uictimis ſimul coronatis.Nouiſſime & in ſacris certami
nibus uſurpatæ:in q̄bus hodieq; nō uictori dāt: ſed patriā ab eo coronari pronūciat. Inde
natū ut etiā triūphaturis cōferētur in tēplis dicāde.Mox ut & ludis darētur.Lōgū eſt nec
ex inſtitutione operis diſſerere q̄ſq̃ romanorꝫ primus accepit.Neq; eni alias nouerāt q̃ bel
licas.Quod certū eſt uni gentiū huic:plura ſunt genera quā cunctis. Romulus frondea
coronauit Hoſtū Hoſtiliū q̄ ſiderā primus irrupiſſet.Auus hic Tulli Hoſtilii regis fuit.
P.Deciū patrē tribunū militū frondea donauit exercitus ab eo ſeruatus:īperatore Corne
lio Coſſo cōſule ſannitiū bello.Ciuica ilīna primo fuit:poſtea magis placuit ex æſculo Io
ui ſacra. Variatq; in hoc cū quercu eſt:ac data ubiq; quæ fuerat:cuſtodito tū honore glan
dis. Addite leges arctæ:& iō ſupbæ:quaſq; cōferre libeat cū illa græcorꝫ ſūma:quæ ſub ip
ſo ioue datur.Quiq; patriæ muros primus ſcādens audentē irrūpe occidit. Quiq; ciuē ma
luit ſeruare quā hoſtē occidere. Vtq; eū locū in quo ſit actū optineret hoſtis eo die. Vtq;
ſeruatus fateatur:alias teſtes nil proſunt.Vt ciuis fuerit.Auxiliis q̄uis rege ſeruato/quo
cunq; ciuē ſummū eſſe uoluerūt.Accepta licet uti perpetuo ludis.Intuenti ſemp aſſurgi
etiā ab ſenatu in more eſt.Sedēdi ius in ꝓximo ſenatu . Vacatio munerꝫ oīum ipſi: patriq;
& auo paterno.Xiiii.eas accepit Sicinius dētatus ut rettulimus ſuo loco.Sex. Capitolinus
Is quidē & de duce Seruilio.Africanus de patre accipe noluit apud trebiā. O mores æter
nos:qui tanta opera honore ſolo donauerunt.Et cū reliquas coronas auro commendarēt:
ſalutē ciuis iis in precio eſſe noluerūt clara profeſſione:ſeruari quidē hominē nefas eſſe lu
cri cauſa.

De glande genera tredecim. Ca. VI.

Glandes opes eſſe nūc quoq; multarū gentiū etiā pace gaudētiū cōſtat. Nec non &
inopia frugū arefactis mōlitur farina:ſpiſſaturq; in panis uſum.Quin & hodie per
hiſpanias ſecūdis mēſis glās inſeritur.Dulcior eadē in cinere toſta.Cautū eſt præte
rea lege.xii.tabularū:ut glandē in alienū fundū procidētē liceret colligere. Genera earum
multa.Diſtāt fructu:ſitu:ſexu:ſapore.Nāq; alia fageæ glandi figura:alia quernæ:& alia ili
gnæ.Atq; īter ſe quoq; generū ſingulorꝫ differētiæ.Præterea ſunt aliæ ſilueſtres: aliæ pla
cidiores:quæ culpa optinēt.Iā etiā in mōtoſis planiſq; diſtāt.Sicut & ſexu mares ac fœmi
næ.Itē ſapore.Dulciſſima oīum fagi:ut qua obſeſſos etiā hoīes duraſſe in oppido chio tra
dit Cornelius Alexāder.Genera diſtinguere nō datur noībus quæ ſunt alia alibi. Quippe
cum robur quercūq; uulgo naſi uideamus:ſed æſculū nō ubiq;. Quartā uero generis eiuſ
dem quæ certus uocatur ne italiæ quidem maiori ex parte notam eſſe. Diſtinguens ergo
proprietate naturaq;:& ubi res coget etiam grecis nominibus utendum.

De ſagina glande & reliquis glandibus: & carbone & paſtu porcorum. Ca. VII.

Fagi glās nucleis ſimilis:triangula cute includitur.Folium tenue:ac leuiſſimū:po
pulo ſimile:celerrime flaueſcens:& media parte plerūq;.Gignens ſuperne paruulā
baccā uiridē:cacumine aculeatā.Fagi glās muribus gratiſſima eſt:& iō animalis eiꝰ
una prouētus.Glires quoq; ſaginat.Expetitur & turdis.Arborū fertilitas oīum fere alter
nat:ſed maxime fagi.Glandē quæ ꝓprie intelligitur:ferūt robur:quercus:æſculus : cerrus
ilex:ſuber.Cōtinētur hiſpido calice per genera plus minus.Itē cōplectente folia ꝓter ilicē:
grauia:carnoſa:procera:ſinuoſa latebris.Nec cū cadunt flaueſcētia:ut fagi.Pro differentia
generum breuiora uel longiora.Illicis duo genera.Ex iis In italia folio nō multum ab oleis
diſtant.Milaces a quibuſdā græcis dictæ prouintiis aquifoliæ.Illicis glans utriuſq; breui

or & gratilior. Quam Homerus aculon appellat: eoqꝫ noĩe a glande diſtinguit. Maſculas
ilices negant ferre. Glans optima in quercu atqꝫ grandiſſima. Mox æſculo. Nam roboris
parua. Cerro triſtis: horrida: echinato calice ceu caſtaneæ. Sed in querna alia dulcior: mol
liorqꝫ fœminæ: maris ſpiſſior. Maxime autẽ ꝓbantur latifoliæ ex argumẽto dictę. Diſtant
autẽ inter ſe magnitudine & cutis tenuitate. Itẽ quod aliis ſubeſt tunica rubigine ſcabra:
aliis ꝓtinus candidũ corpus. Probatᷣ & ea cuius in balano utrinqꝫ ex lõgitudine extrema la
pideſcit in duriciã. Melior cui in cortice q̃ cui in corpore. Vtrũqꝫ nõ niſi mari. Præterea ali
is ouata: aliis rotũda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior cãdidiorue qui ꝑfertᷣ: ama
ritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas ꝓceritaſqꝫ differentiam
habet. In ipſis uero arboribus quæ maximã fert: hemeris uocatᷣ: breuior & in orbẽ camoſa:
alaſqꝫ ramorũ crebro cauata. Fortius lignũ quercus habet: & incorruptius: ramoſa & ipſa.
Procerior tñ & craſſior caudice. Excelſiſſima autẽ egilos in cultis amica. Ab hac ꝓxime la
tifoliæ ꝓceritas: ſed minus utilis ædificiis. Atq̃ carbone dotata-uitiis obnoxia eſt. Quam
ob rẽ ſolido utũtur carbone: ærarioꝝ tantũ officinis cõpendio. Quoniã deſinẽte flatu ꝑti
nus emoriẽs ſæpius recoq̃tur. Cætero plurimis ſintillis. Idẽ e nouellis melior. Acerui con
fertis paleis recẽtibus luto caminãtur: accẽſaqꝫ ſtrue cõtis pungitᷣ dureſcẽs calx. Atqꝫ ita ſu
dorẽ emittit. Peſſima & carboni & materiæ haliphleos dicta: cui craſſiſſimꝰ cortex atqꝫ cau
dex: & plerũqꝫ cauus fungoſuſqꝫ. Nec alia putreſcit ex hoc genere etiam cũ uiuit. Quin &
fulmine ſæpiſſime icitur: q̃uis altitudinem nõ excellat. Ideo ligno eius nec ad ſacrificia uti
fas habetur. Eidẽ raro glãs & cũ tulerit amara. Quã ꝑter ſues nullũ attingit aĩal. Ac ne eæ
quidẽ ſi aliud pabulũ habeãt. hoc quoqꝫ inter reliqua neglectæ religioni eſt. quod emor
tuo carbone ſacrificatᷣ. Glans fagea ſuẽ hylarẽ facit: carnẽ coctibilẽ ac leuem & utilẽ ſtoma
co. Illigna ſuẽ anguſtã: nitidã: ſtrigoſam: põderoſam. Querna diffuſam & grauiſſimã: & ipſa
glandiũ æque dulciſſima. Proximã huic cerreã tradit. Nigidius: nec ex alia ſolidiorẽ carnẽ:
ſed durã. Illigna tentari ſues: niſi paulatim detur. Hanc nouiſſimã cadere. Fungoſã carnẽ
fieri æſculo: robore ſubere. Quæ glandẽ ferũt oẽs & gallã. Alterniſqꝫ annis glandẽ. ſed gal
lam hemeris optimã: & coriis ꝑficiẽdis aptiſſimã. Similẽ huic latifolia: ſed leuiorẽ multoqꝫ
minus probatam. Fert & nigrã. Duo enim genera ſunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & quã multa præter glandem eædem ferant arbores. Ca. VIII.

NAſcitur aũt galla ſole de geminis exeũte erũpens noctu ſemper uniuerſa. Creſcit
uno die canſa-didior. Et ſi excepta eſt æſtu areſcit protinus: neqꝫ ad iuſtum incre
mentũ peruenit: hoc eſt: ut nucleũ fabæ magnitudinẽ habeat. Nigra diutius uiret:
creſcitqꝫ ut interdũ mali cõpleat magnitudinẽ. Optima comagena. Deterrima ex robore.
Signũ eius quod cauerenæ trãſlucẽt. Robur ꝑter fructũ plurima alia gignit. Namqꝫ fert
& gallæ utrũqꝫ genus & quædã ueluti mora: ni diſtarẽt arida duricia plerunqꝫ tauri caput
imitantia: quibus fructus ineſt nucleis oliuæ ſimilis. Naſcũtur in eo & pilulæ nucibus non
abſimiles: intus habentes flocculos molles: lucernarũ luminibus aptos. Nã & ſine oleo fla
grant: ſicuti galla nigra. Fert & aliã utilẽ pilulã cũ capillo uerno tẽpore tamẽ melligeni ſuc
ci. Gignũt & alii ramoꝝ eius pilulas corpori nõ pediculo adherẽtes: candicantes umbilicis
Cætera nigra uarietate diſperſa. Media cocci colorẽ habent. Apertis amara inanitas eſt
Aliquãdo & culices gignit. Necnõ & e foliis cõuolutas pilulas & in folio rubẽtes. Aquo
ſos nucleos candicãtes & tranſlucidos: q̃diu molles ſint in quibus & culices naſcũtur ma
tureſcũt in modũ.

De cãchri e: & cocco grano: & agarico: & ſubere. Ca. IX.

FErunt & robores & canchrin: ita uocatur pilula in medicina utendi uim habens. gi
gnitur & in abiete: larice: picea: tilia: nuce: plãtano: poſtq̃ folia cecidere hyeme du
rans. Continet nucleum pineis ſimilẽ. Is creſcit hyeme: aperitur uere pilula tota.
Cadit cum folia cœperint creſcere. Tam multifera ſunt & tot res præter glandem pariunt
robora. Sed & boletos ſuilloſqꝫ guſſe nouiſſima irritamenta: quæ circa radices gignuntᷣ.
Quercus probatiſſimos. Robur autẽ & cypreſſus & pinus noxios. Robora ferunt & uiſcũ
& mella ut auctor eſt Heſiodus. Conſtatqꝫ rores melleos e cælo ut diximus cadentes non
aliis magis inſidere frondibus. Cremari quoqꝫ roboris cinerem introrſum eſſe manifeſtum
eſt. Omnes tamen has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granum hoc. Primoqꝫ ceu ſpe
ctes frutices paruos aq̃foliæ ilicis: quiſquiliũ uocant: penſionẽ alteram tributi pauperibus
hiſpaniæ donati. Vſum eius gratiorem in conchilii menſione tradidimus. Gignitur & in

galatia:africa:piſidia:cilicia.Peſſimum in ſardinia. Galliarum glandiferę maxime arbores agaricum ferunt.Eſt autem fungus candidus odoratus:antidotis efficax:in ſũmis arbori/bus naſcens:nocte relucens.Signũ hoc eius ꝙ in tenebris decerpitur.E glãdiferis ſola quæ uocatur egilops fert pãnos arentes:muſcoſo uillo:canos non in cortice modo : uerum & e ramis dependentes cubitali magnitudine:odoratos ut diximus inter unguẽta.Suber minima arbor:glans peſſima:rara:cortex tantum in fructu præcraſſis ac renaſcens: atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus.Vſus eius anchoralibus maxime nauium:piſcantiumq; tragulis:& cadorum obturamentis.Præterea in hyberno fœminarum calceatu.Quam ob rem non infacete græci cortices arborum appellant.Sunt qui fœminam ilicem uocent:atq; ubi non naſcitur ilex pro ea ſubere utuntur.In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedemonẽ:nunc in italia tota naſcitur:aut in gallia omnino.

Quarum ſint in uſu cortices. Ca. X.

COrtex e fago:tilia:abiete:picea:in magno uſu agreſtiũ.Vaſa corbeſq; ac patentiora quædam meſſibus conuehendis uindemiiſq; faciunt:atq; prætexta tuguriorũ. Scribit in recenti ad duces explorator incidens litteras a ſucco.Necnon in quodã uſu ſacrorum religioſus eſt fagi cortex.Sed non durat ipſa.

De ſcandulis & pinu:pinaſtro:abiete:piceaq;:larice:tæda:taxo: Ca. XI.

SCandulæ e robore aptiſſime mox & glandiferis aliis:fagoq; facillime ex omnibus quæ reſinam ferunt:ſed minime durant:præterq̃ e pino.Scandula contectam fuiſ/ſe romam uſq; ad bellum pyrrhi annis quadringentis.lxx. Cornelius nepos auctor eſt.Siluarum certe diſtinguebatur inſignibus. Fagus italo ioui etiam nunc eſt. ubi locus fageus fuit:potaq; querculana.colle in quem uimina petebantur:totq; lucis quibuſdam & geminis.Q.Hortenſius dictator cum plebs ſeceſſiſſet in ianiculum legẽ in æſculeto tulit: ut ea quod iuſſiſſet omnes quirites tenerentur.Peregrinæ tunc uidebantur : quoniam nõ erãt ſuburbanæ pinus atq; abies· Omneſq; quæ picem gignũt:de quibus nunc dicemus.ſimul ut tota condiendi uina origo cognoſcatur.Quæ ferunt in aſia aut in oriente prædi/ctis picem.In europa ſex genera cognatarum arborum reſinam ferunt.Ex iis pinus atq; pi/naſter folium habent capillamenti modo prætenue:longunq; & mucrone aculeatum. Pi/nus fert mininum reſinæ:interdum ex nucibus ipſis de quibus dictum eſt.Viſq; ut aſcribatur generi.Pinaſter nihil aliud eſt q̃ pinus ſilueſtris:mira altitudine:& a medio ramoſa ſi/cut pinus in uertice.Copioſiorem dat hæc reſinam quo dicemus modo.Gignitur & in planis.Eaſdem arbores arbores alio nomine eſſe per oram italiæ quas ſtipulas uocant ut pleriq; arbitrantur.ſed graciles:ſuccinctoreſq;:& enodes liburnicarum ad uſus:pene ſine reſi/na.Picea montes amat atq; frigora:faralis arbor:& funebri indicio ad fores poſita : ac ro/gis uirens.Iam tamen & in domo recepta:tonſili facilitate.Hæc plurimam reſinam fundit: interueniente candida gẽma tam ſimili thuri:ut mixta uiſu diſcerni nõ queat:& inde fraus ſæpiſſime aſiæ.Omnibus iis generibus folia breui ſeta & craſſiore:duraq; ceu cupreſſis. Piceæ rami pene ſtatim ab radice modici uelut brachia lateribus inhęrent. Similiter abies ti expetitæ nauigiis.Situs in excelſo mõtium ceu maria fugerit:nec forma alia.Materies ue/ro præcipua trabibus:& plurimis uitę operibus.Reſina ei uitiũ. Vnde fructus unus piceæ exiguuſq; ſudat aliquando contactu ſolis.E diuerſo materies quæ abieti pulcherrima : pi/ceæ ad fiſſiles ſcandulas:cupaſq; & pauca alia ſequamenta.Quinto generi ſitus idem: eadẽ facies:larix uocatur:materia præſtantior longe:incorrupta uis humori contumax: rubens præterea:& odore acrior.Pluſculum huic erumpit liquoris:melle colore:atq; lentiore: nũquam duraſcentis.Sextum genus ẽ tæda proprie dicta: Abundantior ſucco quam reliqua parcior liquidiorque quã picea.Flammis ac lumini ſacrorum etiam grata. Hanc mares dũ/taxat ferunt:& eam græci ſtactem uocant odoris grauiſſimi.Laricis morbus eſt ut tæda fiat.Omnia autem hæc genera accenſa fuligine inmodica carbonem repente expuunt:cum eruptionis crepitu:eiaculaturq; longe:excepta larice: quæ nec ardet : nec carbonem facit: nec alio modo ignis ui conſumitur:quã lapides.Omnia uero ea perpetuo uirent:nec facile diſcernuntur in fronde eciam aperitis: tanta natalium mixtura eſt.Sed picea minus alta quã larix.Illa craſſior leuiorq; cortice:folio uilloſior:pinguior & denſior:mollioq; flexu. At piceæ rariora ſicciora q; folia & tenuiora ac magis algentia.Totaq; horridior eſt & pfuſa reſina.Lignũ uero abieti ſimilius.Larix oſtis radicibus nõ repullulat:ut in leſbo accidit inceſo

nemore pyrrheo. Alia etiãnum generibus ipſis in ſexu differẽtia. Mas breuior & durior: fe
mina ꝓcerior. Pinguioribus foliis & ſimplicibus: atq̃ nõ rigẽtibus. Lignũ maribus durum
& in fabrili opere cõtortũ: fœminæ mollius publico diſcrimine in ſecuribus. Eæ in quocũ
q̃ genere deprehẽdũt marem: q̃ppe reſpuũtur: & fragoſius ſidũt: ægrius reuellũtur. Itaq̃
materies retorrida: & nigrior maribus radix. Circa idã in troade & alia differẽtia eſt mõta
næ maritimæq̃. Nãq̃ in macedonia & arcadia circa elin ꝑmutãt noĩa. Nec cõſtat auctorib⁹
quod cuiq̃ generi attribuãt: nos iſta romano diſcernimus iudicio. Abies e cunctis amplif
ſima eſt: & fœmina etiã ꝓlixior. Materia mollior: utiliorq̃: arbore rotũdior: folio pinnato:
denſa ut hymbres nõ tranſmittat: at hylarior intuitu. E rami generũ horũ pãnicularũ mo
do nucamẽta ſquamatim cõpacta depẽdent præter q̃ larici. Hæ quoq̃ abietes maſculæ pri
ma in parte nucleos habẽt: nõ itẽ fœminæ. Piceæ uero totis pãniculis minoribuſq̃ gratiori
bus minimos ac nigros. Propter quod græci phithirophorõ eã appellãt. In eadẽ nucamẽta
cõpreſſiora maribus ſunt: ac minus reſina roſida. Similis his etiã nũc aſpectu eſt: ne q̃d pre
tereatur taxus minus uirẽs: graciliſq̃ & triſtis: ac dira: nullo ſucco: ex oĩbus ſola baccifera
Mas noxio fructu. Lœtale quippe baccis in hiſpania præcipuæ uenenũ ineſt. Vaſa etiã uia
toria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuiſſe cõpertũ eſt. Hãc Seſtius ſmilacem a græcis
uocari dixit. Et eſſe in archadia tã præſentis ueneni: ut ſi qui dormiãt ſub ea: cibũue capiãt
moriãtur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicãt uenena: quæ nũc toxica diximus: quibus
ſagittæ tingãtur. Repertũ innoxiã fieri: ſi in ipſam arborẽ clauus æreus addicatur.

¶ Quibus modis fiant genera picis: & quomodo fiat cædrum: & de ſpiſſa picæ quomodo
fiat: & quibus modis reſina coquatur. ¶ Ca. XII.

PIx liquida in europa e teda coquitˀ naualibus muniẽdis: multoſq̃ ad alios uſus. Li
gnũ eius cõciſum furnis undiq̃ igni extra circũdato ferro ut primus ſudor aquæ
modo fluat in cãnali. Hoc in ſyria cædrũ uocatˀ: cui tanta uis eſt ut in ægypto cor
pora hominũ defunctorũ eo ꝑfuſa ſeruẽtur. Sequẽs liquor craſſior iã picẽ fundit. Hæc rur
ſus in cortinas æreas cõiecta aceto ſpiſſatur: & coagulata brũtiæ cognomen accẽpit: doliis
dũtaxat uaſiſq̃ cæteris utilis: lentore ab alia pice differẽs. Itẽ colore rutilãte: & quod pin
guior eſt. E tæda oĩa illa fiunt. E picea reſina feruentibus cocta lapidibus in alueis ualidi
roboris: aut ſi aluei nõ ſint ſtruis cõgerie uelut in carbonis uſu. Hæc in uinũ additur: fari
næ modo tuſa: nigrior colore. Eadẽ reſina ſi cũ aqua leuius decoquatˀ: colleturq̃: ruffo co
lore lenteſcit: ac ſtillatitia uocatˀ. Seponũtur autẽ in id fere uitia reſinæ corticiſq̃. Alia tem
peries ad crãpulã. Nãq̃ flos crudus reſinæ cũ multa haſtulã tenui breuiq̃ auulſus concidi
tur ad cribrũ minuta: deinde feruẽti aqua donec coquatur perfunditˀ. Huius expreſſum
pingue ꝑcipua reſina fit: acq̃ rara: nec niſi paucis in locis ſubalpinæ italiæ cõueniẽs medi
cis. Reſinæ albæ cõgiũ in duobus aquæ pluuiæ coquũt. Alii utilius putãt ſine aqua coque
re lento igne tota die: utiq̃ uaſe æris albi. Itẽ terebinthinam in ſartagine referuenti: hanc
cæteris præferentes. Proxima ex lentiſco.

¶ De zoſippa & ſapino: & quarũ arborum materia in præcio. ¶ Ca. XIII.

NOn omittẽdũ apud eoſdẽ zoſippã uocari deraſam nauibus maritimis picẽ cũ cæra
nihil nõ experiẽte uita: multoq̃ efficatiorẽ ad oĩa quibus pices reſineq̃ proſunt ui
delicet adiecto ſalis callõ. Apitur picea e parte ſolari nõ plaga: ſed uulnere oblati
corticis: cũ plurimũ bipedali hiatu. ut a terra cubito cũ minimũ abſit. Nec corpori ipſi par
citur: ut in cæteris: q̃m haſtula in fructu eſt. Verũ hæc terræ proxima laudatˀ.. Altior amari
tudinem affert: Poſtea humor oĩs e tota cõfluit in ulcus. Itẽ in tæda. Cũ id manare deſiit:
ſimili modo ex alia parte aperitur ac deinde alia. Poſtea tota orbor ſucciditur: & medulla
eius uritˀ. Sic & in ſyria terebintho detrahũt cortices. Ibi quidẽ e ramis ac radicibus cũ reſi
na dãnetˀ ex iis partib⁹. In macedonia laricẽ maſculã urũt: fœminæ radices tantũ. Teopom
pus ſcripſit in appoliniatarũ agro picẽ foſſilẽ nõ deteriorẽ macedonica inueniri. Pix optĩa
ubiq̃ ex apricis aquilonis ſitu. Ex opacis horrido: uiruſq̃ ꝓferens. Frigida hyeme deterior
ac minus copioſa & decolor. Quidã arbitrãtur in mõtoſis copia ꝓſtãtiorẽ fieri ac coloratio
nem & dulciorẽ quoq̃ & gratiorẽ dũ reſina ſit. Decoctã autẽ minus picis reddere: quoniã
in inferũ abeat: tenuioreſq̃ ſeipſas arbores q̃ in planis. Sed & illas ſerẽitate ſteriliores. Fru
ctum quædã proximo anno ab inciſu largiuntur. Aliæ ſecũdo. Quædã tertio. Expletur autẽ
plaga reſina: non cortice: nec cicatrice: quæ in hac arbore non coit. Inter hæc genera ꝓpriũ

quidam fecere ſatium: quoniam ex cognatione earũ ſeritur. Qualis dicta eſt nucleis.. Eius q; arboris imas partes tædas uocant. cũ ſit illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulum mitigatæ ſatu. Satiui autẽ materies cæſarum e genere fit: ſicuti docebimus.

De fraxino genera eius quattuor. Ca. XIIII.

Materiæ enĩ cauſa reliquas arbores natura genuit. Copioſiſſimaq; fraxinũ. Procera hæc ac tere pẽnata & ipſa folio. Multũq; homeri præconio & Achillis haſta nobilitata. Materies eſt ad plurima utilis. Ea quidẽ quæ fit in ida troadis in tantũ citro ſimilis ut emẽtes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longã: enõdẽ. Alterã breuẽ: duriorẽ: fuſcioreq; laureis foliis. Bumeliã uocant in macedonia ampliſſimã lentiſſimaq;. Alii ſitu diuiſere. Cãpeſtrẽ enĩ eſſe criſpã mõtanã: ſpiſſam. Folia earũ iumẽtis mortifera. Cæteris ruminantiũ ĩnocua græci prodidere. In italia nec iumẽtis nocet. Cõtra ſerpentes uero ſucco expreſſo ad potũ: & ĩpoſita ulceribus opifera: ac nihil æque reperitur. Tãtaq; eſt uis ut ne matutinas quidem occidẽteſue umbras quis ſint longiſſimæ: ſerpẽs arboris eius attingat: adeo ipſam procul fugat. Expertã prodimus. Si fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens. in ignes potius q̃ in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas priuſq̃ hæ prodeant florere fraxinum: nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. Ca. XV.

IN tilia mas & fœmina differunt omni modo. Naq; & materies maris dura ruffiorq; ac nodoſa & odoratior. Cortex quoq; craſſior: ac detractus inflexibilis. Nec ſemen fert aut florẽ ut fœmina: quæ craſſior arbore: materia candida precellenſq; eſt. Mirum in hac arbore fructum a nullo animaliũ attingi: foliorum corticiſq; ſuccum dulcem eſſe. Inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici membrana: e quibus uincula tiliæ euocantur. Tenuiſſimũ eorum phylire coronarum lẽniſcis celebres antiquorum honore. Materies teredinem non ſentit: proceritate per quã modica uerum utilis.

De acceris generibus. x. Ca. XVI

ACer eiuſdẽ fere amplitudinis: operũ elegãtia ac ſubtilitate citro ſecũdũ plura eius genera. Albũ quod præcipui candoris uocatur gallicũ: in trãſpadana italia tranſq; alpes naſcens. Alterũ genus criſpo macularũ diſcurſu qui cũ excellentior fuit a ſimilitudine caudæ pauonũ nomẽ accepit. In iſtria retia quæ præcipuũ. E uiliori genere craſſiuenium uocatur. Græci ſitu diſcernunt. Campeſtre enim candidũ eſſe: nec criſpũ: quod glinõ uocãt. Mõtanũ uero criſpius duriuſq;: etiã nũc e maſcula criſpius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubentẽ fiſſili ligno: cortice liuido: & ſcabro. Hoc alii proprii generis eſſe malunt. Et latine caprinum appellant.

De bruſco molluſco & ſtaphilodendro: buxo genera tria. Ca. XVII.

PVlcherrimũ uero eſt bruſcũ: multoq; excellẽtius et nũ molluſcũ. Tubere utrunq; arboris eius. Sed bruſcũ ĩtortius criſpũ. Molluſcũ ſimplicius ſparſum. Et ſi magnitudinẽ mẽſarũ caperet haud dubie præferreretur citro. Nũc intra pugillares lectorunq; ſilicios aut laminas raro uſu ſpectatur. E bruſco fiũt & mẽſæ nigreſcẽtes. Reperitur & in alno tuber tãto deterius quãto ab acere alnus ipſa diſtat. Aceris mares prius florãt. etiã mnũ in ſiccis natæ præferuntur aquaticis: ſicut & fraxini. Eſt & trans alpes arbor ſimilima aceri albã in materia quæ uocatˀ ſtaphylodendron. Fert ſiliquas & in iis nucleos ſapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo eſt raro criſpanti: nec niſi radice: cætero lenis: qẽs materia ſilẽti & quadã duritia ac pallore cõmẽdabilis. In ipſa uero arbore topiario ope. Tria eius genera: gallicũ quod in metas emititur: Amplitudineq; procerior eſt. Oleaſtrũ in omni uſu dãnatũ: fert graue odorẽ.. Tertiũ genus noſtratis uocant. Silueſtre ut credo mittigatũ ſatu: diffuſius: & denſitate parietũ uirens ſemp ac tõſile. Buxus pyreneis ac cytoro mõtibus plurima. ac berecynthio tractu. Craſſiſſima in corſica florẽ nõ ferẽdo. Quæ cauſa amaritudinis mellis. Semen illius cũctis animãtibus inuiſum. Hæc olympo macedoniæ gratilior: ſed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoq; dũricia quæ ferro: nec flãma: nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor. Ca. XVIII.

INter has atq; frugiferas materiæ uitiiſq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eiˀ genera nouere. Mõtoſam: quæ ſit amplior. Campeſtrẽ: quæ fruticoſa. Italia attinias uocat excelſiſſimas: & ex iis ſicanas illis pfert: quæ nõ ſunt riguæ. Alterũ genˀ gallicas. Tertiũ noſtrates: denſior folio: & ab eodẽ pediculo numeroſiore. At quartũ ſilueſ

ſtre. Inter quas actiniæ non ferunt. Samāria nita uero uocatur ulmi ſemen. Omneſq; e radicum plantis proueniunt. Reliquæ ſemine.

De arborum natura per ſitus. Ca. XIX.

N Vnc celeberrimis arborũ dictis quædam in uniuerſum de cunctis indicanda ſunt. Montes amant cædrus: larix: tæda: & cæteræ e quibus reſina gignitur. Item aquifolia: buxus: ilex: iuniperus: terebinthus: populus: ornus: cornus: carpinus. Eſt & in appennino frutex qui uocatur cótinus ad liniaméta modo cóchilii colore inſignis. Montes & ualles diligit abies: robur: caſtaneæ: tilia: ilex: cornus. Aquoſis montibus gaudent acer: fraxinus: ſorbus: tilia: ceraſus. Non temere in montibus uiſæ ſunt prunus: punicæ: oleaſtri: iuglans: morus: ſambuci. Deſcendunt etiam in plana cornus: corylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus: carpinus: Subeunt & mótoſa ulmus: malus: pyrus: laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex. tingendiſq; ueſtibus naſcentes geniſtæ. Gaudet frigidis ſorbus: & magis etiã betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore: atq; tenuitate terribilis magiſtratuũ uirgis. Eadé circulis flexilis. ité corbiũ ſportis. Bitumé ex ea galliæ excoquunt. in eodem ſitus comitatur & ſpina nuptiarũ facibus auſpicatiſſima: quoniã inde fecerint paſtores qui rapuerunt ſabinas: ut auctor eſt Maſſurius. Nunc facibus carpinus & corilus familiariſſimæ. Aquas odore cupreſſi: iuglandes caſtaneæ. laburnũ. Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota. Dura ac candida materiæ: cuius floré cubitalé longitudine apes nõ attingunt Odit & quæ appellat iouis barba in opere topiario tonſilis & in rotonditaté ſpiſſa: argenteo folio. Nõ niſi in aquoſis proueniũt ſalices: alni: populi: ſiler. Liguſtra texeris utiliſſima Ité uacinia italiæ in aucupiis ſata. Galliæ uero etiã purpuræ tingendi cauſa ad ſeruorũ ueſtes. Quæcunq; cõia ſunt montibus planiſq; maiora fiunt: aſpectuq; pulchriora. Quæ in cãpeſtribus meliora materiæ. Criſpiora quæ in montibus exceptis malis piriſq;.

Diuiſio generum. Ca. XX.

P Ræterea arborũ aliis décidũt folia: aliæ ſempiterna coma uirét. Quã differentiã neceſſe eſt antecedat prior. Suut eni arborũ: quædã oĩno ſilueſtres: quædã ut baniores: quas his placet nominib⁹ diſtinguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote umbrarumue officio humanius iuuant: non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant: & de rhododendro. Ca. XXI.

H Arũ generi nõ decidũt oleæ lauro: palmæ: myrtho: cupſſo: pinis: hederæ: rhododendro. Et quis hærba dicatur ſabina rododédrõ: ut noĩe apparet: a græcis uenit. Alii nerui uocarunt: alii rhodophãné: ſempiternũ fronde roſæ ſimilitudine caulibus fruticoſũ iumentis capriſq; & ouibus uenenum eſt. Idem homini cõtra ſerpentiũ uenena remedio.

Item quibus folia non decidũt: & quibus non omnia folia cadant: & quibus locis nullæ arborum. Ca. XXII.

S Ilueſtres generis folia nõ decidunt abieti: larici: pinaſtro: iunipo: cædro: terebitho: buxo: ilici: aquifolio: ſuberi: taxo: tamarici. Inter utraq; genera ſunt andrachne in græcia: & ubiq; unedo. Reliqua eni folia decidũt iis: præterq̃ in cacuminibus. Nõ decidũt aũt & in fruticũ genere qbuſdã rubo & calamo. In thurino agro ubi urbs ſybaris fuit ex ipſa urbe pſpiciebat quærcus una nunq̃ folia dimittés: nec a nte mediã æſtaté germinãſq; mirũ eſt græcis auctorib⁹ pditũ. Apud nos poſtea ſileri. Nã locorũ tãta uis eſt: ut circa méphim ægypti: & in elephãtine thebaidis nulli arbori decidãt: ne uitibus quidem.

De natura folioꝝ cadétiũ: & qbus folioꝝ uarii colores. Ca. XXIII.

C Aetere oẽs extra pdictas (eteni numerare lõgũ eſt) folia deperdũt. Obſeruatũq; nõ areſcere: niſi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nõ decidant callo craſſa & anguſta eſſe. Falſa definitio eſt non decidere iis quarum ſuccus pinguior ſit. Quis eni põt in ilice intelligere? Decidere Timæus mathematicus ſole ſcorpioné tranſeunte ſyderis ui ut quodã ueneno aeris putat. Cur ergo nõ eadé cauſa aduerſum omnes polleat: iure miremur. Cadũt pluriĩs antũno. Quædã tardius amittũt: atq; in hyemes progant moras. Nec intereſt maturius géminaſſe: ut pote cũ quædã primæ germinét: & inter nouiſſimas nudétur. Vt amygdala: fraxini: ſambuci. Morus auté nouiſſime germinat: & cum primis folia dimittit. Magna & in hoc uis ſoli. Prius decidunt in ſiccis macriſq; & uetuſtæ ꝑ prius arbori. Multiſq; etiã anteq̃ matureſcat fructus. In ſerotiã ficu & hyberna pyro & malo granato eſt pomũ tãtũ aſpici in matre. Neq; iis aũt quæ ſemp retinét comas eadé folia durãt: ſed

ſubnaſcentibus aliis tūc areſcūt uetera.Quod euenit circa ſolſtitiū.Maxime foliorū unitas
in ſuo cuiq; genere pmanet:pterq̄ populo hedere crotoni:quā & cinū diximus uocari.

De populo tria genera:& quorū foliorū figura mitetur. Ca. XXIIII.

POpuli tria genera:alba & nigra : & quæ libica appellatur minima folio ac nigerri
ma:fungiſq; enaſcētibus laudatiſſima.Alba folio bicolor:ſupne candicans inferio
re parte uiridi.Huic nigræ quæ& crotoni folia in iuuenta circinatæ rotonditatis
ſunt.uetuſtiora in angulos exeunt.E cōtrario hedere anguloſo rotūdantur. Populorum
foliis grandiſſima lanugo.Euolat candidæ.Tradita folio numeroſiore candida: & ut uilli
Folia granatis & amigdalis rubentia.Mirū in primis id quod ulmo:tiliæq;: & oleæ popu
lo albæ:& ſalici euenit.Circūagūtur enim folia earū poſt ſolſtitium. Nec alio argumento
certius intelligit̄ ſydus cōfectū

Quæ folia uerſentur omnibus annis : quæ foliorū ex
eius palmis cura & uſos:& foliorum mirabilia. Ca. XXV.

ESt & publica oium foliorum differentia.In ipſis namq; pars inferior a terra herbi
do uiret colore.Ab eadē leuiora.Neruos callūq; & articulos in ſuperiore habent
parte.Inciſuras uero ſubter:ut manus humana.Oleæ ſuperne candiora:& minus le
uia.Item hederæ.Sed omniū folia quottidie ad ſolē oſcitant interiores partes tepifieri uo
lentia.Superior pars oium lanuginē quātulācūq; habet quæ in aliis gentiū lana eſt.In ori
ente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictum eſt eoſq; id humore utiliores eſſe:Et apud
nos uerꝙ palme a matre integre decerpuntur.Meliores eni ſunt quæ non diuiſæ fuerint.
Siccantur ſub tecto quaternis diebus.Mox in ſole expandūtur. Et noctibus relicte donec
candore inareſcant:poſtea in opera diuiduntur.Latiſſima folia ſunt fico:uiti:platano. An
guſta myrto:punicæ:oleæ.Capillata pino:cedro.Aculeata aquifolio & ilicum generem ge
neri.Nam iunipero ſpina pro folio eſt.Carnoſa cupreſſo:tamarici.Craſſiſſima alno. Longa
harundini ſalici.Palmæ etiam duplicia. Circinnata pyro.Mucronata malo.Anguloſa he
deræ.Diuiſa platano.Inſecta pectinū modo piceæ:abieti.Sinuoſa totā ambitu robori.Spi
noſa cute rubo.Mordacia ſunt quibuſdā & urticis.Pungētā pino:piceæ:abieti: larici : ce
dro aquifoliis.Pediculo breui oleæ:& ilicis.Longo uitibus.Tremulo populis. Et hiſdē fo
liis inter ſe crepitantia.Iam & in pomo ipſo mali quodam in genere parua mediis emicant
folia.Interim & gemina.Præterea aliis circa ramos:aliis in cacumine ramorum. Robori &
in ipſo caudice iam denſa ac rara:ſemperq; lata rariora. Diſpoſita myrto. Concaua buxo.
Inordinata pomis.Plura eodem pediculo exuntia malis pyriſq;.Ramuloſa ulmo & cytiſo.
Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; animalibus iubens dari non per arida bu
bus quidem & ficulnea ilignaq; & hederatia.Dantur & ex arundine ac lauro.Decidūt ſor
bo uniuerſa.Cæteris paulatim. & de foliis hactenus.

De ordine naturæ in ſatis:& de flore arborum & conceptu: & germinatione & partu
& quo ordine floreant. Ca. XXVI.

ORdo autem naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt conceptus flare incipiente uen
to fauonio.Ex inde fere.vi.idus febru. Hoc enim maritantur uiueſcentia e terra.
Cum etiam equæ in hiſpania ut diximus.Hic eſt genitalis ſpiritus mundi a fouen
do dictus:ut quidam extimauere. Flat ab occaſu æquinoctiali uer inchoans cathlitionem
ruſtici uocant geſtiente natura ſemina accipere:eaq; animā inferente omnibus ſatis.Cōci
piunt uariis diebus:& pro ſua quæq; natura. Alia protinus ut animalia. Tardius aliqua &
diutius grauida partus gerunt.Quod germinatio ideō uocatur.Pariunt uero cum florent
floſq; ille ruptis cōſtat utriculis.Sed educatio in pomo eſt. Hoc & germinatio arborū.flos
eſt pleni ueri indicium:& anni renaſcentis.Flos gaudiū arborum.Tunc ſe nouas aliaſq; q̄
ſunt oſtendunt.Tunc uariis colorum picturis in certamen uſq; luxuriant. Sed hoc nega
tum pleriſq;.Nam nec omnes florent:ſed ſunt triſtes quædam/quæq; non ſentiant gaudia
annorum.Nam neq; ilex picea larix pinus ullo flore exilarantur:natales ue pomorum re
curſus annuos uerſicolori nuntio promittūt.Nec fici acq; caprifici. Protinus eū fructum
flores gignunt.In ficis mirabiles ſunt & abortus:qui nunq̄ matureſcunt.Nec iuniperi flo
rent.Quidam earū duo genera tradūt.Alterā florere nec ferre.Quæ uero nō floreat ferre
protinus baccis ſubnaſcētibus quæ biēnio hæreāt.Sed id falſum omnibuſq; iis dura facies
ſemper. Sic & hoim multis fortuna ſine flore eſt. Oēs autē germināt etiā quæ nō florent.
Magna & locorū differentia. Quippe cum ex eodē genere quæ ſunt in paluſtribus priora

germinet:mox cãpeſtria:nouiſſima in ſiluis/per ſe aũt tardius pyri ſilueſtres q̃ cætera. Prio fauonio germiat cornus.Proxie laurus.pauloq; ante æquinoctiũ tilia acer:Inter primas uero populus:ulmus:ſalix:alnus:nuces.Feſtinat & plantanus.Cæteræ uero ꝓcepto aquifoliũ terebinthus:paliurus:caſtanea:glãdes.Serotino autẽ gẽmie malus:tardiſſimus ſuber. Quibuſdã geminatur germinatio:nimia ſoli ubertate:aut inuitantis cæli uoluptate:quod magis in hærbis ſegetũ euenit.In arboribus tamẽ nimia germinatio claſſeſcit.Sunt aliæ naturales quidẽ quibuſdã germinationes:paritero; uernæ:quæ ſuis cõſtant ſyderibus:quarũ ratio aptius reddetur ab hoc tertio uolumine.Hiberna aq̃læ exortu.Aeſtiua canis ortu. Tertia arcturi.Has duas quidẽ oĩbus arboribus cõmunes putant.Sentiri aũt maxime in fico uite punicis cãm afferentes quoniã ĩ theſſalia macedoniaq; plurima tũc ficus exeat. Maxime tamẽ ĩ ægypto apparet hæc rõ.Et reliquæ quidẽ arbores ut primũ cœpere cõtinuãt germiationẽ.Robur & abies & larix intermittũt tripartito:ac terna germina edũt.Ideo & ĩ ter ſquamas corticẽ ſpargunt.Quod omnibus arboribus in germinatione euenit:quoniã prægnantiũ rumpitur cortex.Eſt autẽ prima earũ incipiente uere circiter.xv.diebus.Iterum germinant tranſeunte geminos ſole.Sic fit ut dũ prima cacumina impellũtur ſe cutis aperiat geniculato incremento.Tertia eſt earũdẽ ad ſolſtitiũ breuiſſima:nec diutius ſeptẽnis diebus. Clareq; & tunc cernitur excreſcentium cacuminũ articulatio.Vitis ſola bis parturit:cũ primũ emittit uuam:iterũ cũ degerit.Eorum quæ nõ florent partus tãtũ ẽ & maturitas.Quædam ſtatim in germinatione florent:properantq; in eo.ſed matureſcũt tarde ut uites.Serotino quædã germinatu florent maturãtq; celeriter:ut morus:quæ nouiſſima urbanarũ germinat:nec niſi exacto frigore:ob id dicta ſapientiſſima arborũ.Sed cum cœperit in tantum uniuerſa germinatio erumpit:ut una nocte peragat etiã cum ſtrepitu.Ex iis quæ hyeme aqla exoriente(ut diximus)cõcipiunt:floret prima omniũ amygdala menſe ianuario. Martio uero poma matura.Ab ea proxime florent armeniaca:dein tuberes:& præcoces.Illæ peregrinæ hæ coactæ.Ordine autẽ naturæ ſilueſtrium primæ ſambucus:cui medulla plurima & cui nulla cornus maſcula.Vrbanarũ malus:paruoq; poſt ut ſimul uideri pyrus & ceraſus & prunus.Sequitur laurus illãq; cupſſus.Deinde punica fici.At uites & oleæ florentibus iam iis germinant.Concipiũt uergiliarũ exortu.Hoc ſydus illarũ eſt.Floret autẽ ſolſtitio uitis:& quæ paulo ſerius incipit olea Defloreſcunt oĩa ſeptẽnis diebus:nõ celerius.Quædam tardius.Sed nulla pluribus bis ſeptẽnis.Oĩa & intra.viii.iulii idus eteſiarũ præcurſu. Nec ſtatim fructus ſequitur in aliquibus.

¶ De corno:& quo tempore quæq; ferant:& quæ fructũ nõ ferant:& quæ infœlices exiſtimant & quæ facillime fructũ perdũt:& qbus fructus anteq̃ foliũ naſcat. ¶ Ca. XXVII.

COrnus enim circa ſolſtitia reddit primo cãdidum:poſtea ſanguineũ. Ex eo genere fœmina poſt autũnum fert baccas acerbas & ĩguſtabiles cunctis animãtibus.Ligno quoq; fungoſa & inutilis.Sumas e fortiſſimis quæ fit tanta differentia ab eodẽ genere.Et terebinthus meſſibus reddit ſemẽ:& acer:& fraxinus:nuces:mala:& pyra:pterq̃ hyberna aut præcocia.Autũno glãdiferæ.Serius etiãnum uergiliarũ occaſu.Aeſculus tãtum autũno.Incipiente aũt hyeme quædã genera mali pyriq; & ſuber.Abies flores croci colore circa ſolſtitium.Semen uero reddit poſt uergiliarũ occaſũ.Pinus autẽ & picea ꝑueniũt germinatione.xv.ferẽ diebus.Semen uero poſt uergilias & ipſæ reddunt. Cædri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur:nouuſq; fructus in iis cũ autũno pendet.In maxima tamẽ admiratione pinus eſt.Habet fructũ matureſcentẽ.Habet proximo anno ad maturitatẽ uenturum:ac deinde tertio.Nec ulla arbor auidius ſe promittit.Quo mẽſe ex ea nux decerpitur: eodẽ matureſcit alia.Et ſic diſpenſatur:ut nullo nõ mẽſe matureſcant.Quæ ſe ĩ arbore ipſã diuiſere uocantur zamiæ:lædũtq; cæteras.niſi detrahantur.Fructum arboꝝ ſolæ nullum ferũt: hoc eſt ne ſemẽ quidẽ tamarix Scopis tantum naſcens:populus alnus:ulmus:attinia alaternus:cui folia inter ilicem & oliuam.Infœlices autẽ exiſtimant dãnatæq; religiõe quæ neq; ſerũtur unq̃:neq; fructum ferunt.Cremutius auctor eſt nunq̃ uiuere arborẽ:ex qua Phyllis ſe ſuſpenderit.Quæ gũmi gignũt poſt germinationẽ aperiuntur.Gũmi uero nõ niſi fructu detracto ſpiſſatur.Nouellæ arbores carent fructu q̃diu creſcũt.Perdunt autẽ facilime ante maturitatẽ palma ficus:amygdala:malus pyrus.Itẽ punica quæ etiam roribus nimiis & pruinis florẽ amittit.Qua de cauſa inflectunt ramos eius:ne ſubrecti humorẽ infeſtũ excipiãt:atq; cõtineãt.Pyrus & amygdala etiã ſi nõ pluat:ſed fiat auſtrinũ cælũ atq; nubilũ:

amittũt florem:& primos fructus/cũ ſi deflorere tales dies fuerit.Ociſſime aũt ſalix amittit ſemel anteq̃ prio maturitatẽ ſentiat.Ob id dicta ab Homero frugiperda.Secutaq̃ ætas ſcelere ſuo interpretata eſt hanc ſententiã.Quando ſemel ſalicis mulieri ſterilitatis medicãmentũ eſſe conſtat.Sed hoc quoq̃ prouidens natura facile naſcenti & de pacto ſurculo in curioſius ſemẽ dedit Vna tantũ proditur ad maturitatẽ proferre ſolita in certa inſula ipſo deſcenſu Iouis ſpeluncæ:toruũ ligneũq̃ magnitudine ciceris.Fiunt uero quædã loci uitio infructuoſa:ſicut in pharo ſiluacenda:quæ nil fert.Perſicæ arbores in rhodo florent tantũ. Fit hæc differentia & ex ſexu.In iis eſſe mares quæ nõ ferunt.Aliqui hoc permutantes mares eſſe quæ ferant tradũt.Facit & denſitas ſterilitatẽ.Gignentiũ autẽ quædã ex lateribus ramorum & cacuminibus ferunt:ut pyrus:punica:ficus:myrtus.Cætero eadem natura quæ frugibus.Naq̃ & in eis ſpica in cacumẽ naſcitur.Legumina in lateribus.Palma ſola ut dictũ eſt in ſpatulis habet fructũ racemis propẽdẽtẽ.Reliquis ſub folio pomũ:ut protegatur excepta fico cui foliũ maximũ umbroſiſſimũq̃.Et ideo ſupra id pomũ ei demũ ſerius foliũ naſcitur quã pomũ.Inſigne proditur in quodã genere ciliciæ cypriæ helladis ficos ſub folio groſſos uero ſupra folium naſci.Ficus & præcoces habet:quas athenis prodromos uocant In laconico genere maxime ſunt.

¶De biferis & triferis & quæ celerime ſeneſcant:& de ætatibus earũ. ¶Ca. XXVIII.

SVnt & fibræ in eiſdẽ.In cea inſula caprifici triferæ ſunt.Primo fœtu ſequens euocatur:ſequenti tertius.Hoc fici caprificantur.Et caprifici autẽ ab aduerſis foliis naſcuntur.Biferæ & i malis ac pyris quædã ſiũt & præcoces.Malus ſilueſtris bifera ſequens eius fructus poſt arcturũ in apricis maxime.Vites quidẽ & triferæ ſunt quas ob id iſanas uocant:quoniã in iis alia matureſcunt:alia turgeſcunt:alia florent.M.Varro auctor ẽ uitẽ fuiſſe ſmirnæ apud materiã triferã.& malũ in agro conſentino.Hoc autẽ euenit perpetuo in frauẽneſi africæ agro de quo plura aliãs:ea eſt ſoli fertilitas.Trifera eſt & cupreſſus. Naq̃ baccæ eius colliguntur menſe ianuario:& maio & ſeptembri.ternaſq̃ earũ gerunt magnitudines.Eſt uero & in ipſis arboribus etiã honuſtis peculiaris differẽtia.Sũma ſui parte fertilior eſt arbutus.Quercus inferiore:iuglandes:fici:mariſcæ.Omnes quo magis ſeneſcunt:eo maturius ferũt:& in apricis locis nec pigui terra.Silueſtriora omĩa tardiora.Quædã ex iis omio nõ matureſcũt.Itẽ quæ ſubarantur:aut quæ ablaqueantur celeriora neglectis hæc & fertiliora.Eſt etiãnũ ætatis differentia.Amygdala enĩ & pyrus in ſenecta fertiliſſimæ:ut glandiferæ:& quoddã genus ficorũ.Cætera eius in iuuẽta tradiuſque maturantes quod notatur i uitibus maxime.Vetuſtioribus enĩ uinũ melius:nouellis copioſius.Celerime uero ſeneſcit:& in ſenecta deteriorẽ fructũ gignit malus.Naq̃ & minora poma proueniunt:& uermiculis obnoxia.Quin & in ipſa arbore naſcuntur.Ficus ſola ex oĩm arborũ fœtu maturitatis cã medicatur.Iã quidẽ ex portẽtis:quoniam maiora ſunt præcocia præpoſteris.Omnia autẽ celerimus ſeneſcũt pfecunda.Quin & protinus moriuntur aliquã cælo fœcũditatẽ omẽ eblãdito:qđ maxie uitibus euenit. ¶De moro. ¶Ca. XXIX.

COntra morus tardiſſime ſeneſcit,fructibus minime laborans.Tarde & ea quorum criſpa materies:ut acer:palma:populus.Et ſubarata ocius ſeneſcunt.

¶De ſilueſtribus. ¶Ca. XXX.

SIlueſtria aũt tardiſſime.Atq̃ in totũ oĩs cura fertilitatẽ adiicit:fertilitas ſenectam Ideoq̃ & pflorent alia & pgerminãt:atq̃ in totũ præcocia fiunt.Quoniã omnis infirmitas cælo magis accidit.Multæ uero plura gignunt ut diximus i glãdiferis.Inter quæ laurus uuas ſuas:maximeq̃ ſterilis quæ nõ gignit aliud:obq̃ id a quibuſdam mas exiſtimatur.Ferunt & auellanæ iulos compactali callo ad nihil utiles.

¶De buxo & faba græca ſiue loto. ¶Ca. XXXI.

PLurima uero buxus.Nã & ſemẽ ſuũ & granũ quod cartegon uocant:& a ſeptẽtrione uiſcũ a meridie hyphearẽ quis plura mox paulo.Interdũq̃ pariter res quaternaſ habẽt.Arborũ.Quædã ſimplices:qbus a radice caudex unus & rami frequentes:ut oliuæ:fico:uiti.Quædã fruticoſi generis:ut paliurus myrt⁹.Itẽ nux auelãna.Quinimõ melior eſt & copioſior fructu in plures diſperſa ramos:In quibuſdã omnino nullus:ut ſuo genere buxo:loto traſmarinæ.Quædã bifurcæ:atq̃ etiã i qnas ptes diffuſæ.Quædã idiuiduæ nec ramoſæ ut ſãbuci.Quædã idiuiduæ ramoſæ:ut piceæ.Quibuſdã ramorũ ordo:ſicut piceæ:abieti.Aliis incõditus:ut robori:malo:pyro:Et abieti qdẽ ſubrecta diuiſura:ramiq̃ i cæ

lũ tendẽtes:nõ in latera proni.Mirũ cacuminibus eorũ deciſis moritur.totis uero detrũca
tis durat.Et ſi infra q̃ rami fuere præcidatur:quod ſupereſt uiuit.Si uero cacumẽ tãtũ aufe
ratur:tota moritur.Alia ab radice brachiata:ut ulmus.Alia in cacumĩe ramoſa:ut pinus: lo
tos ſiue faba græca:quã romæ a ſuauitate fructus ſilueſtris quidẽ:ſed ceraſorũ pene natu
ra loton appellat.Præcipueq; domibus expetitur:ramorũ petulantia:breui caudice:latiſſi
ma expatiantiũ umbra:& in uicinas domos ſæpe trãſilientiũ.Nulli opacitas breuior:nec au
fert ſolem hyeme decidentib⁹ foliis.Nullis cortex iucũdior.aut oculos excipiẽs blandiis.
Nulli rami longiores ualidioreſq; aut plures:ut dixiſſe totidẽ arbores liceat.Cortice pel
les tingũt:radice lanas.Malis propriũ genus.Ferarũ enĩ roſtra reddũt:adhærentib⁹ uni ma
ximo minoribus Ramorũ aliq cæci q̃ nõ germinãt.Quod natura fit ſi nõ eualere:aut pœna
cũ amputatoq; cicatrix hebetauit.Quæ diuiduis in ramo natura ẽ:hæc uiti in oculo:harũdi
ni in geniculo.Omniũ terræ pxima craſſior.In longitudinẽ excreſcũt abies:larix:palma:cu
preſſus:ulmus:& ſi quã uniſtirpia.Ramoſarũ ceraſus etiã in.xl.cubitorũ trabes equali p to
tum duum cubitorum craſſitudine reperitur.

De ramis & cortice & radicibus arborum. Ca. XXXII.

QVædã ſtati i ramos ſpargũtur ut mali.Cortex aliis tenuis:ut lauro:tiliæ.Aliis craſ
ſus ut robori.Aliis lenis:ut malo:fico.Idem ſcaber robori:palmæ.Omnibus i ſene
cta rugoſior.Quibuſdã rũpitur ſpõte:ut uiti.Quibuſdã etiã cadit:ut malo:unedo
ni.Carnoſus ſuberi:populo.Mẽbranaceus ut uiti:harundini.Libris ſimilis Ceraſo.Multi
plex tunicis:ut uitibus:tiliæ:abieti.Quibuſdã ſimplex:ut fico harundini.Magna & radicũ
differentia.Copioſæ fico:robori:platano.Breues & anguſtæ malo.Singulares abieti:larici.
Singulis.n.innitunt:q̃q̃ minimis in altera diſperſis.Craſſiores lauro & inæquales.Item oleæ
cui & ramoſæ.At robori carnoſæ.Robora ſuas in profũdũ agunt.Si Virgilio quidẽ credi
mus æſculus quãtũ corpore eminet:tantũ radice deſcendit.Oleæ maliſq; & cupreſſis per ſũ
mã ceſpitũ.Aliis recto meatu:ut lauro:oleæ.Aliis flexuoſo:ut fico.Minutis hæc capillamẽ
tis hirſuta ut abies:multæq; ſilueſtriũ.E quibus montani prætenuia fila decerpẽtes ſpecta
biles lagenas & alia uaſa nectunt.Quidã nõ altius deſcẽdere radices:q̃ ſolis calor tepefaciat
Idque natura loci tẽuiores ſiue grauiſſimas dixere:quod falſũ arbitror.Apud auctores cer
te inuenitur abietis plantã cũ transferretur:octo cubitorũ in altitudine:nec totã refoſſam:
ſed abruptam.Maxima ſpatio atq; plenitudine cædri eſt.Ab ea platani:roboris:& glandife
rarum.Quarũdam radix uiuacior ſuperficie:ut lauri.Itaq; cũ trunco inaruit reciſa:etiã læ
tius fruticat.Quidã breuitate radicũ celerius ſeneſcere arbores putant.Quod coarguunt
fici:quarũ radices longiſſimæ:& ſenectus ociſſima.Falſum arbitror & quod aliqui prodide
re radices arborũ uetuſtate minui.Viſa etenim eſt annoſa quercus euerſa ui tẽpeſtatis & iu
gerum ſoli amplexa.Proſtratas reſtitui plerũq;:& quadã terræ cicatrice reuiuiſcere:uulga
re eſt.Et familiariſſimũ hoc platanis.quæ plurimũ uentorũ concipiũt pꝑter denſitatẽ ramo
rum.Quibus amputatis leuatæ onere in ſua ſcrobe reponuntur.Factumq; iam eſt hoc & in
iuglandibus oleiſq; ac multis aliis.

De prodigioſis arboribus:& quibus modis ſponte naſcuntur:& q; non omnia
ubiq; naſcuntur:& quæ non alibi naſcuntur arbores. Ca. XXXIII.

ESt in exemplis & ſine tẽpeſtate:ulla ue cauſa alia q̃ prodigii cecidiſſe multas:ac ſua
ſponte reſurrexiſſe.Factum hoc populi ro.quiritibus oſtentum cimbricis bellis nu
ceriæ in luco iunonis:ulmo poſtq̃ etiã cacumẽ amputatũ erat quoniam in aram ipſã
procumbebat:reſtituta ſponte:ita uti protinus floret.A quo deinde tempore maieſtas po
puli ro.reſurexit:quæ ante uaſtata cladibus fuerat.Memoratur hoc idem factum & in phi
lippis:ſalice procidua atq; detruncata.Eſt ſtagiris in muſæo populo alba.Omnia fauſti omi
nis.Sed maxime mirũ antandri platanus etiã circũdolatis lateribus reſtibilis ſponte facta:
uitæ.Longitudine.xv.cubitorũ:craſſitudine quattuor ulnarũ.Arbores quas naturæ de
beamus tribus modis naſcũtur.Sponte.aut ſemine:aut ab radice.Cura numeroſior exiſtit:
de qua ſuo dicimus uolumine.Nũc enĩ totus ſermo de natura eſt multis modis miriſq; me
morabili.Naq; nõ omnia i omnibus locis naſci docuimus:nec tranſlata uiuere.Hocq; alias
faſtidio:alias contumacia:ſæpius ĩbecillitate eorũ quæ transferuntur euenit cælo inuidẽte
alias ſolo repugnante.Faſtidio balſamum alibi naſci natura quã in ſiria noluit fere. Necnõ
& palmã naſci ubiq;:aut natã parere:uel cũ promiſit etiã oſtenditq; ea educare:quæ tanq̃ in

uita peperit. Nõ habet uires frutex cinnami in ſyriæ uicina perueniẽdi. Nõ ferunt amõi nardiq; deliciæ ne in arabia quidẽ ex india naue peregrinari. Tentauit enĩ Seleucus rex. Illud maxime mirũ ipſas arbores plerũq; exorari ut uiuant atq; tranſmigrent. Aliquãdo & a ſolo impetrari ut alienas alat: aduenaſq; nutriat: cælũ nullo mõ quit flecti. Viuit in italia piperiſ arbor. Caſiæ uero etiã in ſeptẽtriõali plaga. Vixit & ĩ lydia thuris. Sed unde ſorbentes ſuccũ omnẽ ex his ſoles torquenteſq; lachrymã? Illud proxime mirũ mutari naturã in iiſdem locis: atq; ĩprouiſo ualere. Cædrũ æſtuoſis partibus dederat: & in lyciis frigidiſq; montibus naſcitur. Frigus inimicũ lauro fecerat: ſed in olympo copioſior nulla eſt. Circa boſphorũ cimeriũ ĩ pãticapeo urbe omni modo laborauit. Mithridates rex & cæteri incolæ. Sacrorum certe cauſa laurũ myrtũq; habere: & nõ contingit: cũ habundent arbores ibi punicæ ficiq;. Iam mali & pyri laudatiſſimæ. Frigidas natura eodẽ tractu nõ genuit arbores: pinũ abietẽ: piceã. Et quid attinet ad pontũ abire? Iuxta romã ipſã caſtaneæ ceraſiq; ægre proueniũt. Perſica in tuſculano. Necnõ nuces græcæ cũ tedio inſeruntur. Teracina ſiluis ſcatet earum.

De cupreſſo & ꝙ ex terra noua aliq ſæpe naſcãt quæ ĩ ea ante nõ fuerũt. Ca. XXXIIII

CVpreſſus aduena & difficilima naſcentiũ fuit: ut de qua uerboſius ſæpiuſq; q̃ de eo omnibus aliis prodiderit Cato. Natu moroſa: fructu ſuperuacua: baccis torua: folio amara: odore uiolenta: ac ne umbra quidẽ gratioſa: materie rara: ut pene fruticoſi generis. Diti ſacra: & ideo funebri ſigno ad domos poſita. Fœmina ſterilis diu. Metæ demũ aſpectu nõ repudiata diſtinguẽdis tãtũ pinorũ ordinibus. Nunc uero tonſilis facta ĩ dẽſitate parietũ: coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahiturq; etiã ĩ picturas opere hyſtoriali uenatus claſſes ue & imagines rerũ tenui folio breuiq; & uirẽte ſuperueſtiens. Duo genera earũ. Meta in faſtigiũ conuoluta: quæ & fœmina appellatur. Mas aſpergit extra ſe ramos: deputaturq; & accipit uitẽ. Vtraq; autẽ imittitur in ꝑticas aſſeres ue amputatiõe ramorũ. qui. xiii. ãno denariis ſingulis uencũt. Quæſtuoſiſſima in ſatus ratione ſiluã. Vulgoq; dotẽ filiarũ antiqui plantaria appelabant. Huic patria ĩſula creta: quãq̃ Cato tarentiuã eam appellat. Credo ꝙ primũ eo uenerit. Et in enaria ſucciſa regerminat. Sed ĩ creta quocũq; loco terrã mouerit quiſpiã niſi feratur alia: hæc gignit. ꝓtinuſq; emigrat. Illa uero ẽt nõ appellato ſolo ac ſponte maxieq; ĩ idæis mõtibus: & quos albos uocãt: ſũmiſq; iugis: ubi niues nũquã abſũt plurima. Quod miremur: albi nõ niſi in tepore proueniẽs: & nutricẽ magnopẽ faſtidiẽs. Nec terræ tantũ natura circa has refert: aut perpetua cæli: uerũ & quædã tẽporaria uis hymbriũ. aliquæ plerũq; ſemĩa afferũt: & certo fluũt genere. Aliquæ ẽt ĩcognito. Quod accidit cyrenaicæ regiõi: cũ primũ ibi laſſerpitiũ natũ eſt ut in hærbarũ natura dicemus. Nata eſt & ſilua urbi rei proxĩa hymbre piceo craſſoq; circiter urbis romæ anno. xliii.

De hedera. Ca. XXXV.

HEdera iam dicitur in aſia naſci. Negauerat Theophraſtus: nec in india niſi in monte mero. Quin & Harpalum omni modo laboraſſe ut ſereret eam ĩ medis fruſtra. Alexandrum uero ob raritatem ita coronato exercitu uictorẽ ex india rediſſe exẽplo liberi patris. Cuius dei & nunc adornãt thyrſos galeaſq; etiam ac ſcuta in thraciæ populis in ſolẽnibus ſacris. Inimica arbor ſatis omnibus: ſepulchraq; ac muros rumpens. Serpentium frigori gratiſſima: ut mirum ſit illam in honore ullo habitam. Duo genera eius. Prĩa ut reliquarum mas & fœmina. Miror traditur mas corpore: & folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpuram accedente. Vtriuſq; autẽ flos ſimilis eſt roſæ ſilueſtri: niſi ꝙ caret odore. Species horum generum tres. Eſt enim cãdida & nigra hedera: tertiaq; quæ uocatur helix. Etiãnum hæ ſpecies diuiduntur in alias: quoniam eſt alia fructu tantũ candida: alia & folio. Fructũq; candidum ferentium aliis denſus acinus: & grandior racemis in orbem circũactis: qui uocantur corymbi. Item ſilentium cuius eſt minor acinus: ſparſior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & ſemen nigrum aliis crocatum. Cuius coronis poetæ utuntur. Foliis minus nigris: quã quidam nyſiã alii bacchicam uocant: maximis ĩter nigras corymbis. Quidã apud græcos etiãnum duo genera huius faciunt. A colore acinorum erythranum & chryſocarpũ Plurimas autem habet differentias helix: quoniam folio maxime diſtat. Parua ſũt & anguloſa cõcinnioraq;: cum reliquorum genera ſimplicia ſint. Diſtat & longitudine internodiorũ: præcipue tamẽ ſterilitate: quoniam fructum non gignit. Quidam hoc ætatis eſſe nõ generis exiſtimant: prioq; eſſe helicem putant fieri hederam uetuſtate. Horum error manifeſtus intelligitur: quoniam helicis plura genera reperiuntur: ſed tria maxime inſignia. Hær-

bacea ac uirens quæ plurima eſt. Altera cādido folio. Tertia uerſicolor: quæ thracia uocat. Etiānū hærbaceæ tenuiora folia: in ordinem digeſta: dēſioraq;. In alio genere diuerſa omia. Et in uerſicolori alia tenuioribus foliis: ac ſimiliter ordinatis denſoribuſq;. In altera neglēcta omnia hæc. Maiora quoq; ac minora ſunt folia: macularūq; habitū diſtant. Et in cādidis alia ſunt candidiora. Adoleſcit in longitudinem maxime hærbacea. Arbores autē necat candida: omnēq; ſuccum auferendo tanta craſſitudīe augetur: ut ipſa arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latiſſima māmās erigentis: quæ ſunt cæteris inflexæ. Racemi ſtantes ac ſubrecti. Et q̄q̄ omniū generi radicoſa brachia. huic tamē maxime ramoſa ac robuſta. Ab ea nigræ Sed propriū albæ ꝙ inter media folia emittit brachia utrunq; ſemper amplectens. Hæc ē & in muris quāuis ambire nō poſſit. Itaq; etiam pluribus locis itercīſa uiuit tamē duratque: & totidem initia radicū habet quot brachia. Quibus incolumes & ſolidas arbores ſugit ac ſtrāgulat. Eſt & in fructu differentia albæ nigræq; hederæ: quoniā aliis tanta amaritudo acini: ut aues nō attingant. Eſt & rigens hedera quæ ſine amminiculo ſtat ſola omniū generū ob id uocata ciſſos. E diuerſo nunquā niſi in humi repens camecīſſos.

De hedera quæ uocatur ſimilax. ¶ Ca. XXXVI.

SImilis eſt hederæ e cilicia quidē primū profecta: ſed in græcia frequētior quā uocāt ſmilacē denſis geniculata caulibus: ſpinoſa: fruticoſa: ramis: folio hederaceo: ꝑuo: non anguloſo: a pediculo emittēte pampinos: flore cādido: olēte liliū. Fert racemos labruſcæ modo non hederæ: colore rubro: complexa acinis maioribus nucleos undenos: minoribus ſingulos nigros duroſque: infauſta omnibus ſacris & coronis: quoniā ſit lugubris uirgine eius noīs ꝑ amorē iuuenis Croci mutata in hunc fruticē. Id uulgus ignorans plerūq; feſta ſua polluit hederā exiſtimādo. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: q̄ omnino neſcit quibus coronetur. E ſimilace fiunt codicili. Propriūq; materiæ eſt ut admota auribus leuem ſonum reddat. Hederæ mira proditur natura ad experiēda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina tranſfluere. ac remanere aquam ſi qua mixta fuerit.

¶ De aquaticis calamis & fruticibus. ¶ Ca. XXXVII

INterea qui frigidis gaudēt aquaticos frutices dicere cōuenit. Principatū in iis tenebunt harundines belli paciſq; experimētis neceſſariæ: atq; etiā in deliciis gratæ. Tegulo ēni earū domus ſuas ſeptētrionales populi operiūt durātq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuiſſime ſuſpendunt. Carthiſq; ſeruiūt calami ægyptii maxime: cognatione. quadā papyri. Probatiores tamē gnidii & qui in aſia circa anaeticū lacū naſcuntur. Noſtratibus fungoſior ſubeſt natura: cartilagine bibula: quæ cauo corpore intus: ſuperne tēui inareſcit ligno. Fiſſilis præacuta ſemper acie geniculata. Cætero gracilitas nodis diſtincta leui faſtigio tenuatur in cacumina. Craſſiore peniculo coma: neq; hac ſuperuacua. Aut enim pro pluma ſtrata cauponarū replet: aut ubi limoſiore callo induruit: ſicut in belgis contuſa & interiecta nauiū cōmiſſuris ferruminat textus: glutio tenatior: rimiſq; explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella conficiunt. Calamis ſpicula addunt irreuocabili hamo noxio. Mortē accelerant pinna addita calamis. Fitq; & ex ipſo tælū aliud fracto in uulneribus. His armis ſolē ipſū obumbrant. Propter hoc maxime ſerenos dies optāt. Odere uentos & hymbres qui inter illos pacem eſſe cogunt. Ac ſi quis æthiopas: ægyptum arabas: indos: ſytas: bactras: ſarmatarū tot gentes & orientis omniaq; parthorū regna diligētius computet: æqua ferme pars hominum in toto mundo calāis ſuperata degit. Præcipuus hic uſus in creta bellatores ſuos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniam nullus ſagittis aptior calamus q̄ in rheno bononienſi amne: cui plurima ineſt medulla. ponduſq; uolucre. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe non eadem gratia belgicis. Hæc & creticis commendationibus: q̄q̄ præferantur indi: quorum alia quibuſdam uidetur natura: quando & haſtarum uicem præbent additis cuſpidibus. Harūdini quidem indicæ arborea amplitudo: qualem uulgo in templis uidemus. Differe mares ac fœminas i his quoq; indi tradunt. Spiſſius mari corpus: fœminæ capacius. Nauigiorum etiam uicem præſtant (ſi credimus) ſingula internodia: Circa acēſinem amnem maxime naſcuntur. Harūdo omnis ex una ſtirpe numeroſa. Atq; etiam reciſa fœcundius reſurgit. Radicis natura uiuax: geniculata & ipſa. Folia indicis tantum breuia. Omnibus uero a nodo orſa: complexu tenues per ambitum inducunt tunicas: atq; a medio internodio cum plurimum deſinūt ueſtire procumbuntq;. Latera arundini calamoq; in rotunditatem bīa ſuper nodos alterno ſē

per inguine:ut alterũ ad extram fiat:alterũ ſuperiore geniculo ab leua per uices.Inde exe
unt aliquando rami qui ſunt calami tenues.Plura autem genera.Alia ſpiſſior denſiorq̃ ge
niculis:breuibus internodiis.Alia rarior maioribus:tenuior & ipſa.Calamus uero alius to
tus concauus: quem ſyringiã uocant:utiliſſimus fiſtulis:quoniam nihil eſt ei chartilaginis
atq̃ carnis.Orchomenius eſt continuo foramine peruius.quem auleticon uocãt.Hic tibiis
utilior:fiſtulis ille.Eſt alius craſſiore ligno & tenui foramine.Hunc totum fungoſa replet
medulla.Alius breuior:alius procerior:exilior:craſſiorq̃.Fruticoſiſſimus qui uocatur do
nax non niſi in aquaticis natus:quoniam & hæc differentia eſt multum prælata harũdie quæ
in ſiccis prouenıat.Suum genus ſagittario calamo ut diximus.Sed cretico longiſſimis īter
nodiis obſequiumq̃ quo libeat flecti calefacto.Differentias faciunt & folia nõ multitudie:
uerum robore & colore.Valida laconicis:& ab una parte denſiora:quales ĩ totum circa ſta
gna gigni putant.Diſſimiles ãnicis longiſq̃ ueſtiri foliis:ſpatioſius a nodo ſcandente com
plexu.eſt & obliq̃ harundo nõ ĩ excelſitatẽ naſcens ſed iuxta terram fruticis modo ſe ſpar
gens:ſuauiſſima in teneritate animalibus.Vocatur a quibuſdam elegia.Eſt & in italia naſ
cens adarcha nomine paluſtris ex cortice tantum.Sub ipſa coma utiliſſima dentibus:quo
niã uis eadem eſt quæ ſinapi. De orchomenii lacus harũdinetis accuratius dici cogit admi
ratio antiq.Charatian uocabant craſſiorẽ firmioreq̃.Plociam uero ſubtiliorem.Hanc ĩ in
ſulis fluitantibus natare:illam in ripis expatiantis lacus.Tertia harundo eſt tibialis calami.
quem auleticõ uocant.Nono hic anno naſcebatur.Nam & lacus incremẽta hoc temporis
ſpatio ſeruabat.Prodigioſus ſi quando amplitudinẽ bĩenio extendiſſet:quod notatũ apud
cheroniam infauſto athenienſium prœlio.Et apud lebaida ſæpe notatur influente cephiſo.
Cum igitur anno permãſerit inundatio proficiunt in aucupatoriam quoq̃ amplitudinem
Vocantur zeligitæ.Contra bombyciæ maturius reciproco graciles.Fœminarum latiore fo
lio atq̃ candidiore:modica lanugine:aut omnino nulla ſpadonum nomine inſignibus.Hīc
erant armamenta ad incluſos cantus non ſilendos ex reliquo curæ miraculo:ut uenia ſit ar
gento iam potius rani.Cædi ſolebant tempeſtiue uſq̃ ad Antigenem tibicenem cũ adhuc
ſimplici muſica uterentur ſub arcturo.Sic præparatæ aliquot poſt annos utiles eſſe incipie
bant.Tunc quoq̃ multa domandæ exercitationem:& canorẽ tibiæ ipſæ educendæ:compri
mentibus ſe ſingulis: quod erat illis theatrorum moribus utilius.Poſtq̃ uarietas acceſſit &
cantus quoq̃ luxuriantes.cædi ante ſolſtitia cœptæ:& fieri utiles in trimatu apertioribus
earum lingulis ad flectendos ſonos.Quæ inde ſunt & hodie.Sed tunc ex ſua quaq̃ tantum
harundine congruere perſuaſum erat:& ea quæ radicem anteceſſerat leuæ tibiæ conuenire
quæ cacumẽ dexteræ.Immenſum quantũ iis prælatis quas ipſe cephiſus abluiſſet.Nũc ſacri
ficæ tuſcorum e buxo.Ludicræ uero loto oſſibuſq̃ aſininis & argento fiunt. Aucupatoria
harundo a panhormo laudatiſſima.Piſcatoria ab aritana ex africa.Harũdinis italiæ uſus ad
uineas maxime.Cato ſeri eam iubet in humidis agris bipalio ſubacto prius ſolo:oculis diſ
poſitis interuallo ternorum pedum.Simul & corundam unde aſparagi fiãt:cõcordare ami
citiam.Salicis uero qua nulla aquaticarum utilior.Licet populi uitibus placeant:cecubum
ducant.Licet alni ſæpes muniant:contraq̃ erũpentium amnium impetus riparum muro in
tutelis ruris excubent:in aqua ſatæ cæſæq̃ denſius innumero hærede proſint.

De ſalice genera eius octo:& q̃ pter ſalicẽ ſint utilia ligaturis & de rubis. Ca. XXXVIII

SAlicis ſtatim plura genera.Nam quædã & in proceritatem magnã emittunt iugis
uinearum perticas.Pariuntq̃ balteo cortice uincula.Et aliæ uirgas ſequacis ad iũ
turas lentitiæ.Aliæ prætenues uiminibus texẽdis ſpectabili ſubtilitate.Rurſus aliæ
firmiores corbibus ac plurimæ agricolarum ſupellectili cãdidiores ablato cortice:leuiq̃ tra
ctatu mollioribus uaſis:q̃ ut e corio fiant:atq̃ etiam ſupinarum in delicias canthedrarũ ap
tiſſima.Decidua ſalici fertilitas:denſiorq̃ tonſura ex breui pugno uerius q̃ ramo:non ut re
mur in nouiſſimis curanda arbore.Nullus quippe tutior eſt reditus minoris ue ĩpendii aut
tempeſtatis ſecurior.Tertium locum ei in æſtimatiõe ruris Cato attribuit:prioremq̃ q̃ oli
uetis:quãq̃ frumento:aut pratis:nec quia deſint alia uincula.Siquidem & geniſtæ:ithaceæ
& populi & ulmi:& ſanguinei frutices:& betullæ:& harundo fiſſa:& harundinum folia: ut
in liguria & uitis ipſa:reciſiſq̃ aculeis rubi alligant.& intorta corylus.Mirumq̃ contuſo li
gno alicui:maiores ad uincula eſſe uires.Salici autem præcipua dos.Fiditur enim græca ru
bens candidiorq̃ amerina.ſed paulo fragilior.Ideo q̃ ſolido ligat nexu.In aſia tria genera

obſeruant.Nigrā utiliorem uiminibus. Cādidam agricolarum uſibus. Tertiā quæ breuiſſi
ma eſt helicen uocant.Apud nos quoque multi totidem nomina imponunt.Vimineā uocāt
eandem purpuream.Alteram nicelinam a colore:quæ ſit tenuior.Tertiā gallicā:quæ tenuiſ
ſima.Nec in fruticū nec in uepriū caulinū ue nec in hærbarū:aut alio ullo quā ſuo genere
numerentur iure ſcirpi fragiles paluſtreſque ad tegulū tegeteſque.E quibus detracto cor
tice cādelæ luminibus & funebribus ſeruiunt.Firmior quibuſdā in locis earū rigor.Namq;
iis uelificant non in pado tātū nautici:uerū & in mari piſcator affricus præpoſtero more ue
la intra malos ſuſpendens.Et mapalia ſua mauri tegunt.Proximeque æſtimanti hoc uideāt
eſſe quod ī interiori munda parte pari ſunt papyri uſui:ſed fruticoſi generis ſūt.Inter aqua
ticas arbores ſunt & rubi atq; ſambuci fungoſi generis:aliter tamē q̄ ferulæ.Quippe plus
ligni ac ſucci utiq; ſambuco.Ex qua magis canoram bucinā tubāmq; credit paſtor ibi cæſa
ubi gallorū tantum frutex ille non exaudiat.rubi mora ferunt & alio genere ſimilitudīem
roſæ:qui uocatur cinoſbatos.Tertium genus idæum uocant græci a loco:tenuior eſt quā
cætera minoribuſq; ſpinis:& minus aduncis.Flos eius conta lippitudinem illinitur ex mel
le:& ignem ſacrum.Contra ſtomachi quoq; uitia bibitur ex aqua.Sambuci acinos habēt ni
gros atq; paruos:humoris lēti inficiēdo maxime capillo:q̄ & ipſi aqua decocti manduntur.

De ſuccis arborū & natura materiarū:& cedendis arboribus. Ca. XXXIX.

HVmor & corticis arborum eſt:qui ſanguis earum intelligi debet:non idem omnibuſ.
Ficis lacteus.Huic ad caſeos figurandos coaguli uis.Cēraſis gummoſus.Vlmis ſa
liuoſus.Lentus ac pinguis malis.Vitibus ac pyris aquoſus.Viuatiora quibus lētior.
Atq; in totum copore arborum:ut reliquorum animaliū:cutis:ſanguis caro:nerui:uenæ.
oſſa:medullæ.Pro cute cortex mirum in moro medicis ſuccum quærētibus fere hora diei
ſecunda lapide inciſus manat altius:fractus ſiccus uidetur.Proximi pleriſq; adipes:ſi uocā
tur a colore alburnū.Mollis ac peſſima pars ligni etiā ī robore facile putreſcens teredini ob
noxia.Quare ſemper amputabitur.Subeſt huic caro cui oſſa:id ē materię optimum.Alter
nant fructus quibus ſiccius lignum:ut olea:magiſquā quibus carnoſū:ut ceraſus.Nec omī
bus adeps carneſue largæ:ſicuti nec animaliū acerrimis.Neutrū habēt buxus:cornus:olea.
Nec medullam:minimūq; etiam ſanguinis.Sicuti oſſa non habent ſorba:carnem ſambuci:
& plurimam ambæ medullā.Nec harundines maiores ex parte.In quarundam arborum car
nibus pulpæ uenæq; ſunt.Diſcrimē earum facile.Venæ latiores candidioreſq;.Pulpæ fiſſili
bus inſunt.Ideo fit ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ admota ictus ab altero ca
pite uel grauis ſentiatur:penetrante rectis meatibus ſono.Vnde deprehenditur an torta ſit
materies:nodiſq; conciſa.Quibuſdam ſunt tubera:ſicut ſunt in carne glandia:in iis nec ue
na nec pulpa:quodam callo carnis in ſe conuoluto.Hoc precioſiſſimum ī citro & acere.Cæ
tera menſarum genera fiſſis arboribus circinnantur in pulpam.Alioquin fragilis eſſet uena
in orbē arboris cæſa.Fagis pectines tranſuerſi in pulpa apud antiquos.Inde & uaſis honos.
Manius Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe:præter guttum fagineum quo ſacrifica
ret.Lignum in longitudinem ita fluctuat:ut quæ pars fuit ab radice ualidius ſidat.Quibuſ
dam pulpa ſine uenis mero ſtamine & tenui conſtat.Hæcq; maxime fiſſilia.Alia frangi cele
riora quā findi quibus pulpa non eſt:ut oleæ uites.At e contrario totum a carne corpus fi
co.Tota oſſea eſt ilex:cornus:robur:cytiſus:morus:hebenos:lotos:& quæ ſine medulla eē
diximus.Cæteris nigricans color.Fulua cornus in uenabulis nitet iciſuris notata propter
decorem.Cædrus & larix & iuniperus rubent.

De teredinibus larice. Ca. XL.

LArix fœminam habet:quam græci uocant ægida mellei coloris.Inuentum eſt picto
rum tabellis īmortale:nulliſq; fiſſile rimis.Hoc lignum proximum medullæ eſt.In
abiete leucon græci uocauere.Cædrus quoq; duriſſima:quæ medullæ proxima ut
ī corpore oſſa deraſo modo limo. Et ſambuci interiora mire firma traduntur.Namque qui
uenabula ex ea faciunt præferunt omnibus:Conſtat enim ex cute & oſſibus.Cædi tempe
ſtiuum quæ decorticentur.Vt teretes ad templa cæteraque uſus rotundi cum germinant:
alias cortice inextricabili & carie ſubnaſcente ei materiaq; nigreſcente.Tigna & quibus au
fert ſecuris corticem a bruma ad fauonium:aut ſi præuenire cogamur arcturi occaſū.& an
te eum fidiculæ.Nouiſſima ratione ſolſtitio.Diues ſyderum horū reddentur ſuo loco:Vul
gō ſatis putant obſeruare:ne quæ dedolandæ arbores ſternantur ante editos ſuos fructus.

Robur uere cæſum terediem ſentit. Bruma autẽ nec uitiatur: necq̃ finditur: alias obnoxium etiam ut torqueat ſeſe: findatq̃ quod in ſubere tempeſtiue quoq̃ cæſo euenit. Infinitũ refert lunaris ratio: nec niſi a uigeſima in trigeſimã cædi uolunt. Inter omnes cõuenit utiliſſime in coitu eius ſterni: quem diem alii interlunium: alii ſilentis lunæ appellant. Sic certe Tiberius Cæſar cõcremato ponte naumachiario larices ad reſtitendũ cædi ex retia præfinuit. Quidam dicunt ut in coitu & ſub terra ſit luna. Quod fieri non poteſt niſi noctu. At ſi cõpetant coitus in nouiſſimum diẽ brumæ: illa æterna ſit materies: proxime cũ ſupradictis ſyderibus. Quidam & canis ortum addunt: & ſic cæſas materies in forum auguſtum. Nec nouellæ autẽ ad materiem nec ueteres utiliſſimæ. Circũciſas quoq̃ ad medullam alii non inutiliter relinquũt: ut omnis humor ſtantibus defluat. Mirum apud ãtiquos prio punico bello claſſem Duilli imperatoris ab arbore exciſa ſexageſimo die nauigaſſe. Contra uero Hieronem regẽ ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piſo Secundo quoq̃ pũico bello Scipionis claſſis. xl. die a ſecuri nauigauit. Tantũ tempeſtiuitas etiã ĩ rapida celeritate pollet. Cato hominum ſummus in omni uſu de materiis hæc adiicit. Prælſum e ſappino atra potiſſimum facito. Vlmeam: pineam: nuceam: hanc atq̃ aliam materiem omnem cum effodies: luna decreſcente eximito poſt meridiem ſine uento auſtro. Tunc erit tempeſtiua: cum ſemen ſuum maturum erit. Caueto ne per rorem trahas: aut doles. Idemq̃ mox. Niſi in triſmeſtri lunaq̃ dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime eximitur. Omnino caueto nigram materiam ne doles: ne cædas: ne ue tangas niſi ſiccam: ne ue gelidam: ne ue rorulẽtam. Tiberius idem uiii. Capitolio condendo ſeruauit interlunia. M. Varro aduerſus defluuiã præcepit obſeruandum idem a pleniluũiis. Larici & magis abiectis ſucciſis humor diu defluit. Hæ omnium arborum altiſſimæ ac rectiſſimæ. Nauium malis antenniſq̃ propter leuitatem præfertur. abies. Cõmini ab iis pino quæ aut quadripartitos uenarũ curſus bibifidoſq̃ habeat: uel omnino ſimplices. Fabrorum inteſtina operaria medulla ſectilis optima quadripartitis materiis & mollior quam cæteræ. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis eſt. Hacq̃ quam diximus ratione fluuiata decorticatur: atq̃ ita. Sappinus uocatur: ſuperior pars nodoſa duriorq̃ fuſterna. Et ĩ ipſis autẽ arboribus robuſtiores aquiloiæ ptes. Et ĩ totũ deteriores ex hũidis opaciſq̃. Spiſſiores ex apricis: & diuturnæ. Ideo Rõæ ĩferna abies ſupnati præfertur. Eſt p gẽtiũ quoq̃ regiones ĩ iis differẽtia. Alpib⁹ apẽninoq̃ laudatiſſimæ. In gallia ciurib⁹ ac mõte uoſego: ĩ corſica: bithynia: põto: macedonia. Deteriores eneatica & arcadica. Peſſimæ parnaſia: & euboea: quoniam ramoſæ ibi & contortæ putreſcenteſq̃ facile. At cædrus in creta africa ſyria laudatiſſima. Cædri oleo puncta materies nec tineã nec cariẽ ſẽtit. Iunipo eadẽ uirtus quæ cædro. Vaſta hæc ĩ hiſpania: maximæq̃ baccæ eis. Medulla eius ubicũq̃ ſollidior etiã q̃ cædrus. Publicũ oĩum uitiũ uocant ſpiras ubi ſeſe cõuoluere uenæ atq̃ nodi. Inueniuntur ĩ q̃buſdã ſicut marmore cẽtra: id ẽ duritia clauo ſimilis: inimica ferris. Et quædã forte accidũt in lapide cõphenſo aut recepto ĩ corpus aut alterius ãboris ramo. Megaris diu ſtetit oleaſter in foro: cui uiri fortes affixerant arma quẽ cortice ambiente ætas longa occultauerat. Fuitq̃ arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cũ arbor arma pepiſſet. quod ſucciſæ accidit ocreis galeiſq̃ intus repertis. Ferunt lapides ita inuentos ad continẽdos partus eſſe remedio.

De materiis: De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non ſentiunt: & de perpetuitate materiarum. Ca. XLI.

Ampliſſima arbor ad hoc æui exiſtiat̃ rõæ uiſa: q̃ pp miraculũ. Ti. Cæ. ĩ eodẽ põte naumachiario expoſuerat aduectã cũ reliq̃ materie. durauitq̃ ad. N. prĩcipis ãphiteatrũ. Fuit aũt trabẽs e larice lõga pedes. cxx. bipedali craſſitudĩe æq̃lis. Quo ĩtelligebatur uix credibilis reliq̃ altitudo faſtigiũ ac cacumẽ æſtimãtib⁹. Fuit & mẽoria noſtra ĩ porticib⁹ ſeptorꝝ a. M. Agrippa relicta æq̃ miraculi cã: q̃ in deliberatorio ſupfuerat. xx. pedibus breuior ſex q̃ pedali craſſitudĩe. Abies admiratiõis pcipuæ ĩ naui q̃ ex ægypto caii prĩcipis iuſſu obeliſcũ ĩ uaticão circo ſtatutũ: q̃ttuorq̃ trũcos lapidis eiuſdẽ ad ſuſtinẽdũ adduxit. Qua naue nil admirabilius uiſũ mari certũ ẽ. Cxx. modii tũc lẽtis p ſaburra ei fuere. Lõgitudo ſpatiũ obtiuũit magna ex pte oſtiẽſis port⁹ latere leuo. ibi nãq̃ demerſa ẽ a Claudio prĩcipe cũ tribus molib⁹ turriũ altitudĩe ĩ ea exædificatis obiter puteolão puluere aduectis. Quæ arboris craſſitudo quattuor hoĩum ulnas cõplectẽtiũ ĩplebat. Vlgoq̃ auditur. lxxx. numorũ &

pluris malos ad eos uenūdari uſus. Rates uero cōnecti.xl.ſeſtertiis pleraſq;. At in ægypto
ac ſyria reges inopia abietis cedro ad claſſes feruntur uſi. Maxima ea in cypro traditur ad
undeciremē Demetrii ſucciſa.cxxx.pedū longitudinis:craſſitudinis uero ad triū hominum
complexū.Germaniæ prædones ſingulis arboribus cauatis nauigāt: quarū quædam & tri
ginta homīes ferūt Spiſſiſſima ex omni materie ideo & grauiſſima iudicatur hebenus & bu
xus:graciles natura:neutra in aquis fluitat:nec ſuber ſi dematur cortex: nec larix. Ex reliq̄s
ſiciſſima lotos:quæ romæ ita appellatur.Deinde robur ex alburnatum: & huic nigricans co
lor:magiſq; etiam cytiſo:quæ proxime accedere hebenum uidetur. Quanq̄ non deſint qui
ſyricas terebinthos nigriores affirment. Celebratus & Tericles nomine calices ex terebin
tho ſolitus facere torno.Per quam probatur materies:omnium:hæc ſola ungi uult: melior
q; oleo fit.Colos mire adulteratur iuglande ac pyro ſilueſtri tinctis atq; in medicamine de
coctis.Omnibus quæ diximus ſpiſſa firmitas.Ab his proxima eſt cornus quāquam nō po
teſt uideri materies propter exilitatem.Sed lignum non alio pene quam ad radios rotarum
utile:aut ſi quid cuneandum ſit in ligno clauis ue figendum ceu ferreis.Ilex item & olea
ſter & olea atq; caſtanea carpinus populus.Hæc omnia & criſpa aceris modo.Si ulla materi
es idonea eſſet.Ramis ſæpe deputatis caſtraceo illis eſt:adimitq; uires. De cetero pleriſque
eorum.Sed utiq; robori tanta duritia eſt:ut terebrari niſi madefactum non queat: & ne ſic
quidem adactus auelli clauus.Et diuerſo clauum non tenet cædrus.Molliſſima tilia: eadē
uidetur & calidiſſima:argumentum afferunt quod citiſſime aſcias retundet. Calidæ morꝰ
laurus:hedera:& omnes quibus ignaria fiunt.Exploratorum hoc uſus in caſtris: paſtorūq;
reperit:quoniam ad excuciendum ignem nō ſemper lapis occaſio eſt. Teritur igitur lignū
ligno:ignemq; concipit attritu:excipiente materia aridi fomitis fongi uel foliorum facilli
me conceptum.Sed nihil hædera præſtantius quæ teratur lauro:laurūq; terat. Probatur &
uitis ſilueſtris alia quā labruſca:& ipſa hedere modo arborem ſcandens. Frigidiſſima quæ
cunq; aquatica.Lentiſſima autem & ideo ſcutis faciendis aptiſſima quorum plaga cōtrahit
ſe protinus:clauditq; ſuum uulnus.Et ob id contumacius tranſmittit ferum.In quo ſūt ge
nere fici ut ſalix:tilia: betulla:ſambucus:populus utraq;.Leuiſſime ex iis ſicut & ſalis:ideo
q; utiliſſimæ.Omnes autem etiam ad ciſtas quæcunq; flexibili crate conſtant.Habent & cā
dorem rigoreq; & in ſculturis facilitatem.Eſt lentitia platano:ſed madida ſicut alno.Sicci
or eadem ulmo:fraxino:moro:ceraſo:ſed ponderoſior.Rigorem fortiſſime ſeruat ulmus:
ob id cardinibus aſſamentiſq; portarum utiliſſima:quoniam minime torquetur:permutan
da tantum ſic:ut cacumē ab inferiore ſit cardine:radix ſuperior.Palma eſt mollis. Et ſube
ris materies ſpiſſa.Et malus pyruſq; necnō acer:ſed fragiles & quæcunq; criſpa.In omnibus
ſilueſtris & maſcula differentia cuiuſq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus
niſi quo in genere mares ferunt:ſicut cupreſſus & cornus. Cariem uetuſtateq; non ſentiūt
cupreſſus:cædrus:hebēus:lotos:buxus:taxus:iuniperus oleaſter & olea.Et ex reliquis tar
diſſime larix:robur:ſuber:caſtanea:iuglans:Rimā fiſſuraq; non capit ſponte cedrus:cupreſ
ſus olea.Buxū maxime æternā putāt:hebenū & cupreſſum:cedrūq;.Claro de oībus materi
is indicio in tēplo epheſiæ Dianæ utpote tota aſia extructe:cū quadrigētis annis factū ſit.
Cōueniſſe tectū eius eſſe cædrinis trabibꝰ.De ipſo ſimulacro deæ ambigit.Cæteri ex hebeno
eſſe tradūt.Mutianꝰ ter cōſul ex iis q̄ ꝑxime uiſo eo ſcripſere:uitigineū & nunq̄ mutatū ſe
pties reſtituto tēplo.Hāc materiā elegiſſe eandē Canetiā nomē artificis nūcupās.Quod eq
dē miror:cū antiqorē Mineruæ nō quoq; mō.Libero patri uetuſtatē attribuat. Adiicit mul
tis foraminibꝰ nardo rigari:ut medicatus humor alat:teneatq; iuncturas: quas & ipſas eſſe
modicas admodū miror.Valuas eſſe e cupreſſo:& iā quadringētis ꝑpe annis durare materiā
oēm nouæ ſimilē.Id quoq; notādū ualuas in glutinis cōpage quadriennio fuiſſe.Cupſſus in
eas electa:qm̄ ꝑter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternꝰ.Nōne ſimu
lacrū iouis in arce e cupſſo durat a cōdita urbe ſexceteſimo ſexageſimopmo anno dicatū?
Memorabile & uticæ tēplū Appolinis: ubi indicārū cædrorū trabes durāt ita ut poſitæ fue
re ꝑma urbis eius origine annis mil.clxxxviii.Et in hiſpanis aiūt tēplū ꝗ Dianæ a Sacyntho
aduectæ cum conditoribus anno ducenteſimo ante excidium troiæ ut auctor eſt Bocchus:
infra oppidū ipſum id haberi.Cui pepercit religione inductus Hānibal/iuniperi trabibꝰ eti
am nūc durātibus.Super oīa memorat ædes in aulidæ eiuſdē deæ ſæculis ante troianū bel
lum exædificata.Cuius quoniā generis materiæ ſciētia obliterata in plenum dici nō poteſt

utiq; quæ odore præcellāt: ea eternitate præſtare. A prædictis morus proxime laudat: quæ uetuſtate etiam nigreſcit. Et quædam tamen in aliis diuturniora ſunt uſibus q̄ alia. Vlmus in præflatu firma. Robur defoſſum. Et in aquis quercus obruta. Eadem ſuper terram rimoſa facit opera torquendo ſeſe. Larix in humore præcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrūpitur. Non īprobatur in aqua & fagus & iuglans. Hæ quidem in iis quæ defodiūtur uel principales. Item iuniperus eadē & ſubdialibus aptiſſima. Fagus & cerrus celeriter marceſcunt. Aeſculus quoq; humoris impatiēs. E contra adacta in terrā paluſtribus alnus æterna: oneriſq; q̄tilibet patiens. Ceraſus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: ſed facile panduntur: flexibiles tamē ſtantes ad circūciſurā: ſiccatæ fideliores. Laricē in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradūt. Et oīa præterq̄ oleaſtrū & oleā. Quædā enim in mari quædā in terra uitiis oportuniora.

¶ De teredinibus. ¶ Ca. XLII.

INfeſtantiū quattuor genera. Teredines capite ad portionē grādiſſimo rodunt dētibus. Hæ tantū mari ſentiūtur: nec aliā putant teredinē proprie dici. Tereſtres tineas uocant. Culicibus uero ſimiles triphas. Quartum eſt & e uermiculorum genere: quorū quidē alii putreſcente ſucco: ipſa materie alii pariuntur: ſicut in arboribus. Ex eis q ceraſtes uocat cū tantū eroſerit ut circūagat ſe: generat aliū. Hæc naſci prohibet in aliis amaritudo ut cupſſo: in aliis duritia ut buxo. Tradūt & abietē circa germinationes decorticatā: q̄ diximus luna aquis nō corrūpi. Alexādri magni comites ꝓdiderūt in tilo rubri maris inſula arbores eſſe: ex qbus naues fierēt: quas .cc. annis durātes inuētas: & ſi mergerentur īcorruptas. In eadē eſſe frūticē baculis tantū idoneæ craſſitudinis: uariū tigriū maculis: pōderoſum: & cū in ſpiſſiora decidit: uitri modo fragilē.

¶ De materiis architecti: & que materies ad quid utilis: & quæ firmior materia in tectum. ¶ Ca. XLIII.

APud nos materiæ finduntur aliquæ ſpōte: ob id architecti eas fimo illitas ſiccari iubent ut afflatus nō noceant: Pōdus ſubſtinere ualide abies larix etiā in tranſuerſum poſitæ. Robur olea incuruanē cedūtq; pōderi. Ille renituntur: nec temere rumpuntur: priuſq; carie q̄ uiribus deficiūt. Et plana arborū ualida in diuerſum eni curuat. At populus cōtra oīa inferiora panditur. Palma ecōtrario fornicatur. Pinus & cupreſſus aduerſus cariē tineaſq; firmiſſimæ. Facile panditur iuglans. Fiunt enim & ex ea trabes: frangique ſe prænūciat ſtrepitu. Quod in andro accidit: cum e balneis territi ſono profugerunt. Pinus piceæ: alni ad aquarum ductus in ſtobos cauantur. Obrutæ terra plurimis durant annis. Eædem ſi nō integātur: cito ſeneſcunt: miro modo fortiores ſi humor extra quoq; ſuperſit. Firmiſſima in tectū abies. Eadē ualuarū repagulis: & ad quæq; libeat inteſtina opera aptiſſima ſiue græco ſiue cāpano ſiue ſiculo fabricæ artis genere ſpectabilis: ramentorū crinib' pampinato ſemper orbe ſe uoluens ad incitātos roncinarū raptus. Eadē & curibus maxime ſociabilis glutino in tantum: ut fidatur ante cum ſolida eſt.

¶ De glutinanda materia & lignis ſectilibus. ¶ Ca. XLIIII.

MAgna autem & glutinatio: proptereaq; ſectilibus laminis ac in alio genere operiuntur. Stamineam hoc uſu probant uenam: & uocāt fertileā argumento ſimilitudinis: quoniam lacunoſe criſpa. In omni genere & glutinū abdicant quædam. & inter ſe & cum aliis inſociabili glutino ſicut robur. Sed nec fere coherent niſi ſimilia natura: ut ſi quis lapidem lignumq; coniungat. Cornum maxime audit ſorbus: carpinus: buxus: poſtea tilia. Cuicunq; operi facilia flexilia omnia quæ lenta diximus: præterq; morus & caprificus Durabilia ac ſectilia quæ modice humida. Arida enim latius quam uiridia ferris ceduntur: præter robur & buxum quæ pertinacius reſiſtunt: ferrarumq; dentes replent æqualitate inerti. Qua de cauſa alterna inclinatione egerunt ſcobem. Obedientiſſima quocunq; in opere fraxinus: eademq; corylo haſtis melior: cornu leuior: ſorbo lentior. Gallica uero etiam ad currus flexibilis. Vitem æmularetur ulmus: ni pondus eſſet in culpa. Facilis & fagus: quāquam fragilis & tenore eodem ſectilibus laminis in tenui flexibilis: capſiſq; ac ſcriniis ſola utilis. Secatur in laminas pertenues & ilex colore quoq; non ingrata: ſed maxime fida iis quæ teruntur: ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: ſicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sunt uero & parui uſus fabrilium miniſteriorum inſignes. Ideoq; proditum terebris uaginas ex oleaſtro: buxo: illice: ulmo: fraxino utiliſſima fieri. Ex iiſdem malleos: maiores quoq; e pinu & illice. Et iis autem maior ad firmitatem cauſa tēpeſtiuæ cæſuræ q̄ immaturæ. Quippe cū ex olea duriſſimo ligno cardines in foribus diu-

tius imorati plantæ mõ germinauerint.Cato uectes aquifolios:laureos: ulmos:fieri iubet.
Higinus manubria ruſticis carpinea:illigna:cerrea.Quæ in laminis ſecantur:quorũq; ope
rimento ueſtiatur alia materies præcipua ſunt citrus:terebinthus:aceris genera:buxũ: pal
ma aquifolium ilex:ſambuci radix::populus:Dat & alnus(ut dictum eſt)tuber ſectile: ſicut
citrus acerq;.Nec aliarum tubera in præcio.Mediaq; pars arborum criſpior:& quo propri
or radici minoribus magiſq; flexibilibus maculis.Hæc prima origo luxuriæ arborem alia
integi & uiliores ligno p̃cioſiores cortice fieri:ut una arbor ſæpi⁹ ueniret.Excogitatæ ſũt
& ligni bratteæ.Nec ſatis.Cœpere tingi animaliũ cornua:dentes ſecari:lignũq; ebore diſti
gui:mox operiri:placuit deinde materiem & in mari quæri.Teſtudo in hoc ſecta.Nuperq;
portentoſis ingeniis principatu.Neronis inuentum:ut pigmentis perderet ſe:pluriſq; ue
niret:imitata lignum.Sic lactis præcia quæruntur.Sic terebinthum uinci iubent Sic citrum
præcioſius fieri.Sic acer decipi.Modo luxuria non fuerat contenta ligno.Iam lignum emi
teſtudinem facit.

De arborum ætate:& quæ genera arborum minime durant. Ca. XLV.

Vita arborum quarundã imenſa credi poteſt ſi quis profunda mundi & ſaltus inac
ceſſos cogitat.Verum ex iis quas memoria hominum cuſtodit durant in uelit erno.
Africani prioris manu ſatæ oliuæ.Item myrtus eodem loco conſpicuæ magnitudi
nis.Subeſt ſpecus in quo manes eius cuſtodire draco traditur.Romæ uero lotos in Lucinæ
area anno qui fuit ſine magiſtratibus.cccclxix.urbis æde condita.Incertum q̃tum ipſa uetu
ſtior. Eſſe quidem uetuſtiorem nõ eſt dubiũ:cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nũc
circiter annum.cccl.habet.Antiquior enim illa eſt:ſed incerta eius ætas quæ capillata dicit̃
quoniã ueſtalium uirginum capillus ad eam defertur.Verum altera lotos in uulcanali: qđ
Romulus conſtituit ex uictoria de decimis æquæua urbi intelligitur:ut auctor eſt Maſuri
us.Radices eius in forum uſq; Cæſaris per ſtationes municipiorũ penetrant.Fuit cum ea
cupreſſus æqualis circa ſupræma Neronis principis prolapſa atq; neglecta. Vetuſtior autẽ
urbe in uaticano ilex.In qua titulus æreis litteris hetruſcis religione arborem iam tunc di
gnam fuiſſe ſignat.Tyburtes quoq; originem multo ante urbem romam habẽt. Apud eos
extant ilices tres etiam Tyburno conditore eorũ uetuſtiores: apud quas inauguratus tra
ditur.Fuiſſe autem eum tradunt filium Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate an
te iliacum bellum.Sunt auctores & delphicã platanum Agamẽnonis manu ſatam. Et alte
ram in caphie archadiæ luco.Sunt hodie ex aduerſo ilienſium urbis iuxta heleſpontũ in pro
teſilai ſepulchro arbores: quæ omnibus ephebiis eius cum in tantum accreuere: ut iliũ aſpi
ciant inareſcunt:rurſuſq; adoleſcunt.Iuxta urbem autem quercus ili tumulo tunc ſatæ di
cuntur:cũ cœpit iliũ uocari.Argis olea nunc etiã durare dicitur:ad quã Ionem in uaccã mu
tatem Argus illigauerit.In ponto circa heracleam aræ ſunt Iouis Statiui cognomine: ibiq;
quercus duæ ab Hærculæ ſatæ.In eodem tractu portus Amyci eſt Bebryce rege interfecto
clarus.Eius tumulus a ſupremo die lauro tegitur:quam inſanã uocant:quoniã ſi quid ex ea
decerptũ inferatur nauibus iurgia fiant:donec abiiciatur.Regionẽ aulocrénẽ diximus per
quã ab apamea in phrygiam itur.Ibi plátanus oſtenditur:ex qua pependit Marſia uictus ab
Apolline:quæ iam tum magnitudine electa eſt.Nec nõ palma deli ab eiuſdẽ dei ætate con
ſpicitur.Olympiæ oleaſter:ex quo primus Hercules coronatus eſt.& nũc cuſtoditur religi
oſe.Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edito A minerua.E diuerſo breuiſſi
ma uita eſt punicis:fico:malis. Ex iis p̃cocibus breuior q̃ ſerotinis:dulcibus:q̃ acutis: & dul
cior in punicis.Item in uitibus:præcipueq; fertilioribus.Grecinus auctor eſt ſexagenis an
nis duraſſe uites.Vidẽtur & aquaticæ celerius interire.Seneſcũt quidẽ uelociter:ſed e radi
cib⁹ repullulãt laurus:& mali:& punicæ.Firmiſſimæ ergo ad uiuendũ oleæ:ut quas durare
annis.cc.inter auctores conueniat. Eſt in ſuburbano tuſculani agri colle qui corne ap
pellatur.Lucus antiqua Dianæ ſacratus a latio:uelut arte tõſili coma faginei moris. In hoc
arborẽ mori eximiã ætate noſtra adamauit Paſſienus Criſpus bis cõſul orator Agripine ma
trimonio & Nerone priuigno clarior poſtea: oſculari cõplectiq; eã ſolitus:nõ modo cubare
ſub ea.uinũq; illi effũdere.Vicina luco eſt ilex & ipſa nobilis.xxxv.pedũ ambitu caudicis.x.
arbores metiẽs ſingulas magnitudinis uiſẽdæ:ſiluaq; ſola facit.Hædera necari arbores cer
tũ eſt.Simile quidã & in uiſco táetſi tardiorẽ earũ iniuriã arbitrant̃. Naq; & hoc p̃ter fruct⁹
agnoſcit̃ nõ in nouiſſimis mirabile. Quædã.n.in terra gigni nõ p̃nt:& in arborib⁹ naſcũtur.

Nãq; cum ſuam ſedem nõ habeant: in aliena uiuunt: ſicut uiſcum. Eſt & in ſyria hærba quæ uocatur caſſitias: non tantum arbores: ſed ipſis etiam ſpinis circunuoluens ſeſe. Item circa templa theſſalica quæ polypodion uocatur: & quæ dolichos: ac ſerpillum. Oleaſtro quoq; deputato quod gignitur uocãt phaunos. Quod uero in hiſpania fullõnia hipophaſtõ calliculis inanibus foliis paruis: radice alba, cuius ſuccus ad detractiones in comitiali morbo utiliſſimus habetur. Viſci tria genera. Nãq; eſt in abiete & larice caſſitias. Stelidicit euboea naſci. Hyphear arcadia. Viſcũ autẽ in quercu: robore: ilice: pruno ſilueſtri: terebitho: nec aliis arboribus adnaſci. Pleriq; copioſiſſimũ in quercu. quod dryos hyphear uocant. In omni arbore excepta ilex & quercu differentiã facit odor uiruſq; & foliũ nõ iucũdi odoris. Inutroq; uiſcum amarũ & lentũ. Hyphear ad ſaginanda pecora utilius. Vitia modo purgat primo: dein pinguefacit: quæ ſuffecere purgationi. Quibus ſit aliqua tabes intus negant durare ea. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Adiciũt diſcrimẽ in iis quæ folia euitant: & ipſi decidere. Contra inhærere nato in æterna fronde. Omnino autẽ ſatum nullo modo naſcitur nec niſi per aluũ auiũ reditũ: maxime palumbis & turdis. Hæc eſt natura ut niſi maturatũ in uentre auium nõ proueniat. Altitudo eius nõ excedit cubitalẽ ſemper fruticoſi ac uiridis. Mas fertilis. Fœmina ſterilis. Aliquãdo nõ fert. Viſcũ fit ex acinis qui colliguntur meſſium tẽpore imaturi. Nã ſi acceſſere hymbres: amplitudine quidẽ augentur: uiſco uero marceſcunt. Sicantur deinde: & aridi tundũtur: ac conditi in aqua putreſcũt duodenis fere diebus. Vnũq; hoc rerũ putreſcẽdo gratiã inuenit. Inde in profluente rurſus maleo tuſi amiſſis corticibus interior carne lenteſcũt. Hoc eſt uiſcũ pẽnis auiũ tactu ligandis. Iuglandis oleo ſubactũ cũ libeat iſidias moliri. Nõ eſt omittẽda i ea re & galliarũ admiratio. Nihil ſ habent druides (ita ſuos appellant magos) uiſco & arbore in qua gignatur (ſi modo ſit robur) ſacratius. Iam per ſe roborum eligunt lucos: nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiunt: ut inde appellari quoq; interpraetatione græca poſſit druides uideri. Enimuero quicquid adnaſcatur illis e cælo miſſum putãt ſignũq; eſſe electe ab ipſo deo arboris. Eſt autem id rarum admodum inuentu: & repertũ magna religione petitur. Eſt ante omnia ſexta luna: quæ principia menſium annorũq; iis facit & ſeculi poſt triceſimũ annum: quia iam uirium abunde habeat nec ſit ſui dimidia. Omnia ſanantem appellantes ſuo uocabulo. Sacrificio epuliſq; rite ſub arbore præparatis duos admouent candidi colori tauros: quorum cornua nunc primũ uinciantur. Sacerdos candida ueſte cultus arborem ſcandit. Falcæ aurea dẽmetit. Candido id excipitur ſago. Tum demum uictimas imolant præcantes ut ſuum donũ deus proſperũ faciat iis quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicunq; animali ſterili arbitrantur. Cõtraq; uenena omnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerũq; religio eſt.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE. LIBER. XVII. PROEMIVM.

Arborum præcia mirabilia. Ca. I.

NATVRA ARBORVM TERRA Mariq; ſponte ſua prouenientiũ dicta eſt. Reſtat earum quæ arte & humanis ingeniis fiunt: uerius q̃ naſcuntur. Sed prius mirari ſuccurrit quæ abſtulimus penuria pro indiuiſo poſſeſſa a feris: depugnãte cũ iis homine circa caducos fructus. Circa pendẽtes uero & cum alitibus: in tanta deliciarum præcia ueniſſe clariſſimo (ut equidem arbitror) exemplo. L. Craſſii atq; Cn. domitii Aenobardi. Craſſus orator fuit in primis nominis romani. Domus ei magnifica: ſed aliquãto præſtantior in eodem palatio. Q. Catuli qui cimbros cum. C. Mario fudit. Multum uero pulcherrima cõſenſu omniũ ætate ea in colle uiminali. C. Aquilii equitis romani clarioris etiã tũ q̃ iuris ciuilis ſcieutia: cũ tamen obiecta Craſſo ſuo eſt. Nobiliſſimarũ gentiũ ambo Craſſus atq; domitius cenſurã poſt cõſulatũ ſimul geſſere: anno cõdite urbis ſexceteſimo ſexageſimoſecundo frequentẽ iurgiis ꝓpter diſſimilitudinẽ morũ. Tũc Cn. Domitius ut erat uehemẽs natura: ꝓterea accẽſus odio: qđ ex æmulatiõe auidiſſimũ eſt grauiter increpuit tãti cenſorẽ habitare: ꝓ domo eius milia nũmorũ idẽtidẽ ꝓmittẽs. Et Craſſus ut præſens ingenio ſemꝑ & faceto lepore ſolers cõcedere rñdit: exceptis ſex arborib⁹. Ac ne uno q

dem denario ſi adnumerentur emptam uolēte Domitio. Craſſus utrum ne igitur ego ſum inquit quæſo Domitiꝫ exemplo graui & ab ipſa mea cenſura notandus: qui domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter habitē? an tu q ſex arbores æſtimes? Eæ fuere loti patula ramorum opacitate laſciuæ. Cecina largo e proceribus crebro in iuuenta noſtra eas in domo ſua oſtentante. Durauerūtq; quoniam & de longiſſimo æuo arborum diximus (ad Neronis principis incendia: quibus cremauit urbem: annis. clxxx. Poſtea cultu uirides iuueneſq;: ni princeps ille acceleraſſet etiam arborum mortem. Ac ne quis uilem de cætero Craſſi domum nihilq; in ea iurgante Domitio fuiſſe dicendum præter arbores iudicet. Iam colūnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad ſcænam ornandam aduectas in atrio eius domus ſtatuerat: cum in publico nondum eſſent ullæ marmoreæ. Tam recens eſt opulētia tantoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebant: ut ſine illis ne inimicitiarum quidē precium ſeruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognomina antiquis. Frūditio militi illi qui præclara facinora uulturnū tranſnatans fronde capiti impoſita aduerſus Hanibalem edidit. Stolónum Liciniæ genti (ita enim appellatur in ipſis arboribus fruticatio inutilis: unde & pampinatio inuenta) primo ſtoloni dedit nomen. Fuit & arborum cura legibus priſcis: cautumq; eſt. xii. tabulis ut qui iniuria cecidiſſet alienas lueret in ſingulas ſiclos æris. xxv. Quid exiſtimamus? futuras ne eas cecidiſſe ad ſupradictam æſtimationem illos qui frugiferas tanti taxauerant? nec minus miraculum in pomo eſt multarum circa ſuburbana fructu annuo addicto binis milibus nūmum maiore ſingularum reditu: q̄ erat apud antiquos p̄diorum. Ob hoc inſita & arborum quoq; adulteria excogitata ſunt: ut nec poma pauperibus naſcerentur. Nunc ergo dicemus quo maxime modo tantum ex iis uectigal contingat ueram colendi rationem abſolutāq; prodituri. Et ideo non uulgata tractabimus: nec quæ conſtare animaduertimus: ſed incerta atq; dubia: in quibus maxime fallitur uita. Nam diligentiam in ſuperuacuis affectare nō noſtrū eſt. Ante omnia autem in uniuerſum & quæ ad cuncta arborum genera pertinent in cōmune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quam partem cæli ſpectare debeant. Ca. II.

AQuilone maxime gaudent: denſiores ab afflatu eius lætioreſq; & materiæ firmioris. Qua in re pleriq; fallūtur: cū in uineis pedamenta nō ſint a uento eo opponenda: & id tantū a ſeptētrione ſeruandū. Quinimo tempeſtiua frigora plurimū arborū firmitati conferunt: & ſic optime germināt. Alioquin ſi blandiantur auſtri defatiſcētes: ac magis etiam in florem. Nam ſi cum defloruere: protinus ſequantur hymbres: in totum poma depereunt. Adeo ut amygdala & pyri etiam ſi omnino nubilū fiat auſtrinus ue flatus amittant fœtus. Circa uergilias quidem pluere: inimiciſſimum uiti & oleæ quoniā tunc coitus ē earum. Hoc eſt illud quatriduum oleis decretorium. Hic articulus auſtrinus nubili ſpurci quod diximus. Fruges quoq; peius matureſcunt auſtrinis diebus: ſed celerius. Illa ſunt noxia frigora: quæ ſeptētrionibus aut præpoſteris fiunt horis. Hyemem quidem aquiloniam eſſe omnibus ſatis utiliſſimū Hymbres uero tunc expetendi euidens cauſa eſt: quoniā arbores fœtu exinanitas: & foliorum quoq; amiſſione languidas naturale eſt auide eſurire. Cibꝰ autem earum hymber. Quare tepidam eſſe hyemem ut abſumpto partu arborum ſequatur protinus conceptus: ideſt germinatio ac deinde alia floreſcendi exinanitio: inutiliſſimū experimnentis creditur. Quinimo ſi plures ita continentur anni: etiam ipſe moriuntur arbores. Quoniam nemini dubia pœna eſt in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes ſerenas optandas nō pro arboribus uota fecit. Nec per ſolſtitia hymbres uitibus conducunt. Hyberno quidē puluere fieri meſſes lætiores luxuriātis ingenii fertilitate dictū eſt. Alioquin uota arborum cōia ſunt frugūq;: niues diutinas ſedere. Cauſa nō ſolū quia animam terræ euaneſcentē exalationem includunt & cōprimunt: retroq; agunt in uires frugum atq; radices: uerum q; & liquorē ſenſim præbent: purū præterea leuiſſimūq; quādo nix aquarū cæleſtiū ſpuma eſt. Ergo humores iis nō uniuerſus īgurgitans diluēſq;: ſed quomodo ſititur diſtillans uelut ex ubere alit oīa quæ nō inundat. Tellus quoq; illo modo fermenteſcit: & ſucci plena: ac lacteſcentibus ſatis nō effœta cū tempus aderit: tepidis aridet horis. Ita maxime frumenta pingueſcunt: præterq̄ ubi calidus ſemper aer eſt: ut in ægypto. Cōtinuatio enim & ipſa cōſuetudo idem quod modus alibi efficit: Plurimūq; pdeſt ubicunq; nō eſſe quod noceat. In maiore parte orbis cū præcoces excurrere germinationes euocatæ īdulgētia cæli ſecutis frigoribus exurūtur. Qua de cauſa ſerotinæ hyemes noxiæ ſilueſtribꝰ quoq;

quæ magis etiam dolent urgente umbra ſua: nec adiuuante medicina. Quoniam ueſtire teneras in torto ſtramento in ſilueſtribus non eſt. Ergo tempeſtiue aquis hybernis primum hymbribus: deinde germinatione antecedentibus. Tertium tempus eſt cū educant poma: nec protinus: ſed iam ualido fœtu. Quæ fructus ſuos diutius continēt longioreſꝗ deſiderant cibos. iis & ſerotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. Hæ iam pluuiæ generis cuiuſꝗ arboribus diuerſo modo deſiderant: aliis alio tēpore maturātibus. Quapropter iiſdem hymbribus quædā lædi uideas: alia iuuari. Et in eodē genere ſicut in pyris. Alio die hybernaꝗrunt pluuias: alio uero præcoxia. Vt pariter quidē omnia deſiderēt. Hybernū tempus eſt ante germinationē quæ aq̄lonē auſtro utiliorē facit. Rō eadē mediterranea maritimis ꝑfert (ſunt enī pleruncꝗ frigidiora) & montoſa planis & nocturnos ignes diurnis. Magis fruūtur aquis ſata: non ſtatim auferente eas ſole. Connexa & ſitus uinearū arbuſtorūꝗ ratio eſt. quas in oras debeanr ſpectare. Virgilius ad occaſus ſeri dānauit. Aliqui ſic maluere q̄ in ex ortu. A pluribus meridiē probari aduerto. Nec arbitror perpetuū quicq̄ in hoc præcipi poſſe. Ad ſoli naturā: ad loci ingeniū: ad cæli cuiuſꝗ mores dirigenda ſollertia eſt. In africa meridiem uineas ſpectare & ſi uiti inutile colono ſalubre eſt: quoniam ipſa meridianæ ſubiacet plagæ. Quapropter ibi qui in occaſum aut ſeptētriones conſeret optime miſcebit ſolū cælo: cum Virgilius occaſus improbēt. Nec de ſeptētrione relinqui dubitatio uidetur. At qui ciſalpina italia magna ex parte uineis ita poſitis cōpertū eſt nullas eſſe fertiliores. Multum rationis obtinēt uenti. In narbonēſi prouincia atꝗ liguria & parte hetruriæ contra circium ſerere imperitia exiſtimatur. Eundēꝗ obliquum accipere prouidentia. Is enim ibi æſtatem temperat: ſed tanta pleruncꝗ uiolentia ut auferat tecta.

De ſocietate cæli & terræ ad arbores. Ca. III.

Quidā cælū terræ parēre cogunt: ut quæ ī ſiccis ſerantur oriētē ac ſeptentriones ſpectēt. Quæ in humidis meridiē. Necnō ex ipſis uitibus cauſas mutuātur. In frigidis præcoces ſerendo: ut maturitas antecedat algorem: Quæ poma uiteſꝗ rores oderint contra ortus: ut ſtatim auferat ſol. Quæ amēt ad occaſus: uel etiā ad ſeptētriōes ut diutius eo fruantur. Cæteri uero fere rationem naturæ ſecuti in aquilonem obſeruare uites & arbores poni ſuaſere. Odoratiorē etiā fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum. Ca. IIII.

Aquilonis ſitum uentorūꝗ reliquorū diximus ſecundo uolumine. Dicemuſꝗ proximo plura cæleſtia. Interī manifeſtū uidetur ſalubritatis argumētū. quoniā ī meridiem etiā ſpectantiū ſemper ante decidunt folia. Similis & in maritimis cauſa. Quibuſdā locis afflatus maris noxii: in plurimis idē utiles. Quibuſdā ſatis e longinquo aſpicere maria iucūdū. Propius admouere ſalis halitū inutile. Similis & fluminū ſtagnorūꝗ ratio. Nebulis adurunt: aut æſtuantia refrigerāt opacitate: atꝗ etiā rigore gaudēt: quæ diximus. Quare experimētis optime creditur ſa cælo proximū ē terræ dixiſſe rationē haud faciliore tractatum. Quippe nō eadem arboribus cōuenit & frugibus: pleruncꝗ nec pulla qualem habet campania: ubiꝗ optima uitibus. Aut quæ tēues exalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in albenſium pompeianorumꝗ agro & argillam cunctis ad uineam generibus anteponunt: quamquā præpingues quod accipitur in eo genere inuicem ſabulum albū: In ticinēſi multiſꝗ ī locis nigrū. Itēꝗ rubrū ēt pingui terræ ꝑmixtū īfœcūdū eſt. Argumenta quoꝗ iudicantiū ſæpe fallunt: Nō utiꝗ ſolū lætū eſt: in quo proceræ arbores nitent: præterquā illis arboribus. Quid.n. abiete procerius. Aut quæ uixiſſe poſſit alia in loco eodem? Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſemper indiciū habent. Nā quid laudatius germaniæ pabulis & tamē ſtatī ſubeſt harena tenuiſſimo ceſpitū corio. Nec ſēper aquoſa eſt terra cui proceritas hærbarū. Non hercle magis q̄ pinguis adhærens digytis. Quod in argillis arguitur. Scrobes quidē regeſta in eos nulla cōplet: ut denſa atꝗ rara ad hūc modū dephēdi poſſit ferroꝗ oīs rubiginē obducit. Nec grauis aut leuior iuſto deprehenditur pondere. Quod.n. terræ pōdus iuſtū intelligi pōt: Nec fluminibus aggeſta ſēper laudabilis quando ſeneſcāt ſata quædā aqua. Sed neꝗ illa quæ laudat᷑ diu præterq̄ ſalici utilis ſētitur. Inter argumēta ſtipulæ craſſitudo eſt tanta alioquin in leborinō cāpaniæ nobili campo: ut ligni uice utantur. Sed idē ſolū ubicūꝗ arduū opere: difficile cultu: bonis ſuis acrius pene q̄ uitiis cū affligit agricolā. Et carbūculis quæ terra ita uocatur. Emēdari uitā ac terra putat. Nam tofus ſcaber natura friabilis expetitur quoꝗ ab auctoribꝰ. Virgilius & quæ filicē ferat nō

improbat uitibus. Salſæq; terræ multa melius creduntur. tutiora uitiis innaſcentium ani/malium. Nec colles opere undantur: ſi quis perite fodiat. Nec campi omnes minus ſoles atq; perflatus q̃ opus ſit accipiunt. Et quaſdam pruinis ac nebulis paſci diximus uites. Omnium rerum ſunt quædam in alto ſecreta: & ſuo cuiq; corde præuidenda. Quid quod mutat' ſæpe iudicata quoq; ac diu comprehenſa? In theſſalia circa lariſſam emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt. Oleæ deſierunt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod non antea thracia ſenſit amoto hebro. Et circa philippos cultura ſiccata regio mutauit cæli habitum. At in ſyracuſano agro aduena cultor elapidato luto: ſole prodidit fruges: donec regeſſit lapides. In ſyria leuem tenui ſulco imprimunt uomerem: quia ſubeſt ſaxum exurens æſtate ſemina. Iam in quibuſdam locis ſimiles æſtus: immodici & frigorum effectus. Eſt fertilis thracia frugum rigore: & æſtibus africa & ægyptus. In chalchia rodiorum inſula locus quidam eſt in tantum fœcundus: ut ſuo tempore ſatum demetant ordeum. ſublatumq; protinus ſerant: & cum aliis frugibus metant. Glareoſum oleis ſolum aptiſſimum in uenefrano: pinguiſſimũ in betica. Punica uina in ſaxo coquuntur. Cecubæ uites in pontinis paludibus madent. Tãta eſt argumentorum & ſoli uarietas ac differentia. Cæſar uopiſcus cum cauſam apud cenſores ageret campos roſiæ dixit italiæ ſumen eſſe. in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non niſi ad pabulum probantur. Non tamen indociles natura nos eſſe uoluit: & uita cõfeſſa fecit etiã ubi bona certa nõ fecerat. Quã ob rẽ prius dicamus crimina.

Genera terrarum. Ca. V.

TErrarum amaram ſiue macram ſi quis probare uelit. Demõſtrant eã atræ degenereſq; hærbæ. Frigidam autẽ retorride nata. Itẽ uliginoſam triſtia. Rubricã oculi. Argiloſam quæ operi difficillima: quæq; raſtros ac uomeres ingentibus glebis oneret: quanq; aliquãdo nõ quod operi: hoc & fructui ſit aduerſum. Itẽ e cõtrario cineraceã & ſabulum albũ. Nã ſterilis denſa callo facile deprehenditur uel uno ictu cuſpidis. Cato breuiter atq; ex ſuo more uitia determinat. Terrã carioſam caue: ne ue plauſtro ne ue pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari: ut pene ueſtigiis quoq; interdicat? Redeamus ad ligni cariẽ & inueniemus illa: quæ in tantũ abominatur uitia: aridæ: fiſtuloſæ: ſcabræ: caneſcentis: exeſæ: pumicoſæ. Plus dixit una ſignificatione quã poſſit ulla copia ſermonis enarrari. Eſt enĩ interpretatione uitiorũ quãdã non ætate: quæ nulla in ea intelligi poteſt ſed natura ſua anus terra. Et ideo infœcunda ad oĩa: atq; etiã imbecilla. Id agrum optimũ iudicat ad radicem mõtiũ planitiæ in meridiem excurrẽte: quæ eſt totius italiæ ſitus. Terrã uero tenerã quæ uocetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi ſatiua. Intelligere modo libeat dictã mira ſignificatione tenerã: & quicquid optari debet in eo uocabulo inueniætur. Illa temperatæ ubertatis: illa mollis: faciliſq; culturæ: nec madida: nec ſitiens. Illa poſt uomẽrẽ niteſcens: qualem fons ingeniorũ Homerus in armis ab eo cælatã di/xit: addiditq; miraculũ increſcentis. quis fieret in auro. Illa quã recentem exquirunt improbæ alites uomerẽ comitantes: coruiq; aratoris ueſtigia ipſa rodẽtes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; ſententia & aliqua in propoſitũ. Certe Cicero lux doctrinarũ altera. Meliora inquit unguenta ſunt quæ terrã: q̃ quæ crocum ſapiunt. Hoc enĩ maluit dixiſſe q̃ redolent. Ita eſt profecto. Illa enim erit optima: quæ unguenta ſapiet. Quod ſi admonendi ſum' qualis ſit terræ color ille: qui quæritur: contingit ſæpe etiam quieſcente ea ſub occaſu ſolis in quo loco arquus cæleſtis deiecerit capita ſua. Et cũ a ſiccitate continua imaduerit hymbre: tunc emittit illum ſuum alitũ diuinum ex ſole conceptum: cui comparari ſuauitas nulla poſſit: Is eſſe odor in commota debebit: repertuſq; nemine fallet: ac de terræ odore optime iudicabit. Talis fere eſt in noualibus cæſa uetere ſilua: quæ conſenſu laudatur. Et in frugibus quidem ferendis eadẽ terra utilior intelligitur: quotiens intermiſſa cultura quieuit quod in uineis non fit. Eoq; diligẽtius eligenda eſt: ne uera exiſtat opinio eorũ: qui iam italiæ terram exiſtimauere laſſam. Operis quidẽ facultas in aliis generibus conſtat e cælo: nec poteſt arari poſt hymbres aliqua ubertatis uitio lenteſcens. Contra in bizantio africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem campum / cũ ſiccus eſt arabilẽ tauris poſt hymbres uili aſello: & a parte altera iugianu uomerẽ trahente uidimus ſcindi. Terram enim terra emenpari (ut aliqui præcipiũt) ſuper tenuẽ pingui iniecta aut gracili: bibulaq; ſuper hu/midã adinguẽ: dementiæ operarii eſt. Quid enim poteſt ſperare qui talem colit.

De terra quam britannia & gallia amat. Ca. VI.

ALia eſt ratio quã britannia & gallia inuenere alendi eam ipſã quod uocant margã. Spiſſior ubertas in eam intelligitur. Eſt autem quidam terræ adeps: ac uelut glandina in corporibus ibi deſante ſe pinguitudinis nucleo. Non omiſere & hoc græci.

De græcorũ doctrina. Ca. VII.

QVid enim intentatum illis? Leucargyllion uocant candidam argillam: quã in megarico agro utuntur. Sed tãtum in humida frigidaq; terra. illas gallias britanniaſq; locupleſtantiſ cum cura dici cõuenit. Duo genera fuerãt. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus igeniis. Eſt enĩ alba ruffa: columbina: argyllacea tofacea: harenacea. Natura duplex: aſpera aut pĩguis. Experimẽta utriuſq; in manus uſuſq; geminus: aut ut fruges tantum alant: aut eædem & pabulum. Fruges alit tofacea alba: quæ ſi ſit inter fontes reperta: eſt ad infinitum fertilis. uerum aſpera tractatu: & ſi nimia iniecta eſt exurit ſolum. Proxima eſt ruffa: quæ uocat̃ cãpnumargos iter mixto lapide terræ minutæ harenoſæ. Lapis cõ- duntur in ipſo cãpo: primiſq; annis ſtipula difficulter cæditur propter lapidẽs. Impendio tñ minimo leuitate dimidio minoris q̃ cæteræ inuchitur. Inſpergitur rara ſale eam uiſceri putant. Vtrunq; hoc genus ſemel iniectum in .l. annos ualet & frugũ & pabuli ubertate.

De terrarum generibus. Ca. VIII.

QVæ pingues eſſe ſentiuntur: ex iis præcipue alba. Plura eius genera. Mordaciſſimũ quod ſupra diximus. Alterũ genus albæ cretæ argentaria eſt. Petitur ex alto in centenos pedes actis plerunq; puteis ore anguſtatis intus ut in metallis ſpatiãte uena. Hac maxime britannia utitur. Durant annis .lxxx. Neq; exemplũ ullius qui bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertiũ genus candide gliſchromargon uocant. Eſt auté creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̃ frugum fertilior: ita ut meſſe ſublata ante ſementem alteram lætiſſimum ſecetur. Dum in fruge eſt nullum aliud gramen emittit. Durat .xxx. annis/ denſior iuſto Cymini modo ſtrangulat ſolũ. Columbinã gallia ſuo nomine glaucopeloh appellat: glebis excitatur lapidum modo. Sola gelatione ita ſoluitur ut tenuiſſimas bratteas facit. Hæc ex æquo fertilis. Harenaceam utuntur ſi alia non ſit: in uliginoſis uerticibus & ſi alia ſit: ubi õs gentium ſolos nouimus qui fertiliſſimũ agrũ collentes quacunq; terra infra tres pedes effoſſa & pedali craſſitudine iniecta lætificent. Sed ea nõ diutius annis .x. pdeſt. Hedui & pectões calce uberimos fecere agros. quæ ſanæ & oleis & uitib⁹ utiliſſima reperit̃. Oĩs autem marga arato iniicienda eſt: ut medicamentũ rapiatur: & fimi deſiderat aliquãtulũ. Quæ primo plus aſpera & quæ in hærbas non effunditur: alioquin nouitate quæcunq; fũerit ſolum lædet. Ne ſic quidem primo anno fertilis. Intereſt & quali ſolo quæratur. Sicca enim humidã melior: arido pinguis. Temperatã alterutra creta uel colũbina conuenit.

De cineris uſu: & de fimo: & quæ ſata uberiorẽ terrã faciant: & quæ urant. Ca. IX.

TRanſpadanis cineris uſus ádeo placet: ut anteponãt fimo iumentorũ: quod qa leuiſſimũ eſt: ob id exurũt. Vtroq; tamẽ pariter nõ utunt̃ in eodẽ aruo: nec in arbuſtis cinere: nec quaſdã ad fruges ut diximus. Sunt qui puluere quoq; uuas ali iudicent: pubeſcenteſq; puluerẽt: & uitiũ arborũq; radicibus aſpergent. Quod certũ eſt narbonenſi prouinciæ & uindemias certius ſic eo coqui: quia plus puluis ibi q̃ ſol cõfert. Fimi plures differentiæ. Ipſa res antiqua. Iam apud Homerũ regius ſenex agrũ ita ſuis manibus lætificans reperitur. Argeus rex in græcia excogitaſſe traditur. Diuulgaſſe uero Hercules ĩ italia: quæ regi ſuo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentũ imortalitatẽ tribuit. M. Varro principatũ dat turdorũ fimo ex auiariis. Quod etiã pabulo bonum ſuum magnificat. Neq; alio cibo celerius pingueſcere aſſeuerat. De noſtris moribus bene ſperare eſt: ſi tanta apud maiores fuere auiaria: ut ex iis agri ſtercorarentur. Proximũ collnmella colũbariis: mox gallinariis facit: natantiũ alitũ dãnato. Cæteri auctores cõſenſu humanas dapes ad hoc in primis ad uocant. Alii ex iis præferunt hominũ potus in cariorum officinis pilo madefacto. Alii p ſe ſe aqua iterũ largiuſq; etiam q̃ cum bibitur admixta. Quippe plus iã ibi male domandũ eſt: cum ad uirus illud uini homo acceſſerit. Hæc ſunt certamina quibus inuicẽ ad tellurem quoq; alendã utuntur homines. Proxime ſpurcitias ſuum laudãt. Collumella ſolus dãnat. Alii cuiuſcunq; quadrupedis exitioſum. Aliqui columbarum præferunt. Proximũ deinde caprarum eſt. Ab hoc ouium. Deinde boum. Nouiſſimus iumẽtorum. Hæ fuere apud priſcos differentiæ. Simulq; præcepta non inuenio re tali utendi: quando & hic uetuſtas utilior. Viſumq; iam eſt apud quoſdam prouincialium in tantũ habundante geniali copia pecu

dū farinæ uice cribris ſuperiniici: fetore aſpectuq; temporis uiribus in quandam etiā gratiā
mutato. Nuper repertū oleas gaudere maxīe cinere & calcariis fornacibus. Varro præcep-
tis adiicit: equino quod ſit leuiſſimū ſegetes alendas. Prata uero grauiore: & quod ex hor-
deo fiat: multaſq; gignit hærbas. Quidā etiā bubulo iumentorū præferunt: ouilluq; caprīo
Omnibus uero aſininū: quonā lentiſſime mandat. E contrario uſus aduerſus utrūq; pronū
fiat. Inter omnes autē conſtat nihil eſſe utilius lupini ſegete: priuſq̄ ſiliquetur aratro uel bi
dentibus uerſa: manipulis ue circa radices arborū uel uitiū obrutis. Etiā ubi non ſit pecus
culmo ipſo uel etiā filice ſtercorare arbitrantur: Cato ſtercus unde fiat: ſtramenta: lupinū:
paleas: fabalia: ac frondes iligñas: quernaſq; e ſegete eullito. Ebulū cicutā & circum ſalicta
hærbā auctā uuluāq; ea ſuſternito ouibus: frondeq; putridā. Vinea ſi macruerit: ſarmenta
ſua comburito: & itidē inarato. Itemq; ubi ſaturus eris frumentū: oues ibi delectato. Nec-
non & ſatis quibuſdā ipſis paſci terrā dicit. Segetē ſtercorant fruges: lupinū: faba: uitia. Si-
cut e cōtrario cicer: qa uellit: & qa ſalſū ē. hordeū: fœnūgræcū: erū. Hæc omnia ſegetē exu-
rūt. & oīa q̄ uellūtur. Nucleos ī ſegete ne īdideris. Virgilius & lino ſegetē exuri: & auena:
& papauere arbitratur. Fimeta ſub diuo concauo loco & qui humorē colligat: ſtramēto īte-
cta ne in ſole areſcant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innaſcantur iis ſerpētes
Fimum miſcere terræ plurimū refert fauonio flante ac luna ſitiente. Id pleriq; praue intelli
gunt a fauonii ortu faciendū: ac februario menſe tantum: cū id pleraq; ſata aliis poſtulent
menſibus. Quocunq; tempore fiat: curandū ut ab occaſu æquinoctiali flante uento fiat: lu
na decreſcente ac ſicca. Mirum īmodum augetur ubertas affectuſq; eius obſeruatione tali

De ſatione arborū: & q̄ auulſione naſcuntur arbores. Ca. X.

ABunde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc de his arboribus dicemus: quæ cura ho
minū atque arte proueniunt. Nec pauciora prope ſunt genera: tam benignæ natu-
ræ gratiā rettulimus. Aut enim ſemine proueniunt: aut plantis radicis: aut propagi
ne: aut auulſione: aut ſurculo: aut inſito & conſecto arboris trunco. Nam folia palmarum
apud babylonios ſeri: atq; ita arborem prouenire. Trogum credidiſſe demiror. Quædā plu
ribus generibus ſeruntur: quædam omnibus. At pleraq; ex iis natura ipſa docuit. & in pri-
mis ſemen ſerere: cum decidens exceptumq; terra uiuiſceret. Sed quædam non aliter proue
niunt: ut caſtaneæ iuglandes cæduis duntaxat exceptis. Ex ſemine autē quamquam diſſimi
li ea quoq; quæ & aliis modis ſeruntur: ut uites & mala atq; pyra. Namq; iis pro ſemine nu-
cleus: non ut ſupradictis fructus ipſe. Et meſpila ſemine naſci poſſunt. Omnia hæc tarda pro
uentu ac degenerantia & inſito reſtituenda. Interdum etiam caſtaneæ. Quibuſdam natura
contra omnino non degenerandi quoquo modo ſerantur ut cupreſſis: palmis: lauris. Nāq;
& laurus pluribus modis ſeritur. Genera eius diximus. Ex iis auguſta & bacalis & pinus ſi-
mili modo ſeruntur. Baccæ menſe ianuario aquilonis afflatu ſiccante leguntur: expandun-
turq; raræ: ne calefiant aceruo. Poſtea quidam fimo ad ſerendum paratas urina madefaci-
unt. Alii in qualo pedibus in profluente deculcant: donec auferatur cutis. Alioquin uligo
infeſtat: nec patitur naſci. In ſulco repaſtinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim men
ſe martio. Eædem & propagine ſeruntur. Triumphaliſq; talea tantum. Myrti genera om-
nia in campania baccis ſeruntur. Romæ propagine tarentina. Democritus & alio modo ſeri
docet grandiſſimis baccarū tuſis leuiter ne grana frangantur: eaq; in tria reſte circumliga-
ti: atq; ita ſeri: parietē fore denſitatis: ex quo uirgulæ differantur. Sic & ſpinas ſæpis cauſa
ſeruntur ſtomice moris ſpinarū circūlita. Pilas autē laurus & myrti inopia a trimatu tempe
ſtiuū eſt transferre. Inter ea quæ ſemine ſerūtur. Mago in nucibus operoſus eſt. Amygda-
læ in argilla molli meredie ſpectanti ſeri iubentur. Gaudere eas in dura calidaq; terra. In pi-
gui & humida mori ac ſterileſcere. Serendas q̄ maxīe falcatas & e nouella: fimoq; diluto ma
ceratas p̄ triduū: aut pridie q̄ ſerantur aqua mulſa. Mucrone defigi aciē lateris. In aquilo
nē ſpectare: ternas ſimul ſerendas: trianguli ratione: palmo inter ſe diſtantes: denis diebus
adaquari donec grandeſcant. Iuglandes nuces porrectæ ſeruntur commiſſuris iacentibus. Pi
neæ nucleis ſepteni fere in ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis ſeritur. Citrea
grano & propagine. Sorba ſemine & a radice plāta & auulſione proueniunt. Sed illa in cali
dis. Sorba & in frigidis & humidis. Natura & plātaria demōſtrauit: multarū radicibus pullu-
lante ſobole denſa: & pariēte matre quas ēnecet. Eius quippe umbra īdigeſta premitur: ut ī
lauris punicis: platanis: ceraſis: prunis. Paucorū ī hoc genere rami parcūt ſoboli: ut ulmorū

palmorũq;.nullis uero tales pulluli proueniũt:niſi aquarũ radices amore ſolis atq; hymbris
in ſũma tellure ſpatiantur .Omnia ea non ſtatim moris ẽ in ſua locari.ſed prius nutrici da
ri:atq; in ſeminariis adoleſcere:iterũq; migrare.Qui tranſitus mirũ in modũ mitigat etiam
ſilueſtres:ſiue arborũ quoq; ut hominũ natura nouitatis ac pegrinationis auida ẽ:ſiue diſ
cedentes uirus relinquũt:manſueſcũtq; tractatu ceu feræ:dũ radici auellit̃ planta.Et aliud
genus ſimile natura pmonſtrauit.Auulſiq; arboribus ſtolones uixere.Quo in genere & cũ
parui ſunt auellant̃:parteq; aliquã e matris quoq; corpore auferũt ſecũ fimbriato corpore.
Hoc mõ plantant̃ punicæ:coryli:malli:ſorbi:meſpili:fraxinis:fici.In primiſq; uites.Cotõeũ
ita ſatũ degenerat.Ex eodẽ inuẽtu ẽ:ſurculos abſciſſos ſerere hoc prio ſæpis cauſa factũ ſã
bucis cotõeo & rubis depactis.Mox & culturæ ut populis:alnis:ſalici:quæ uel iuerſo ſur
culo ſeritur.Iã eæ ibi diſponũtur:ubi libeat eẽ eas.Quã ob rem ſeminarii curã ante cõuenit
dici:q̃ tranſeat̃ in alia genera.Nãq; & huic principio eligi ſolũ refert quoniã nutricẽ idul
gẽtiorẽ eſſe q̃ matrẽ ſæpe conuenit.Sit ergo ſiccũ ſuccoſũq; bipalio ſubactum:aduenis hoſ
pitale:& q̃ſimillimũ terræ,quã transferendũ ſit.Ante omnia elapidatũ munitũq; ad incurſũ
etiã gallinacei generis.Quãminime rimoſũ:ne penetrans ſol exurat fibras.Interuallo ſexq̃
pedõ ſeri ne ſe inter ſe contingãt:& noceãt.Præter alia uitia etiã uerminoſa fiunt:ideo ſar
riri conuenit ſæpius:hærbaſq; auelli.Præterea ſemina ipſa fruticantia ſupputare:ac falcẽ pa
ti conſueſcere.Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad ſolẽ recipiẽdũ:atq;
integi culmo ad frigora arcenda.Sic pyrorũ malorũq; ſemina nutriri.Sic pineas nuces. Sic
cupreſſos ſemine ſatas & ipſas.Minimis id granis conſtat:ut uix perſpici quædã poſſint.Nõ
omittendũ naturæ miraculũ.Ex tam paruo gigni arbores:tanto maiore tritici & ordei grão
ne quis fabã reputet.Quid ſimile originis ſuæ habent malorũ pyrorũq; ſemina?His princi
piis reſpuentẽ ſecures materiẽ naſci indomitã põderibus imẽſis præla:arboris uelis turribus
muriſq; impellẽdis arietibus.Hæc eſt natura eius.Hæc potentia.Super omnia erit e lachry
ma naſci aliquid:ut ſuo loco dicemus.Ergo e cupreſſo fœmina(mas enim ut diximus non
gignit)pilulæ collectæ:quibus docui menſibus ſiccantur ſole:ruptæq; emittunt ſemẽ formi
cis mire expetitũ :ampliato etiã miraculo tantuli animalis cibo abſumi natalẽ tantarũ arbor̃.
Seritur menſe aprili area æquata cylindris:aut uolgiolis denſũ terraq; cribris ſupercernit̃
pollicis craſſitudine.Contra imane pondus attollere ſe nõ ualet:retorqueturq; ſub terra.
Ob hoc parcitur ueſtigiis.Leniter rigatur a ſolis occaſu in trinis diebus:ut æqualiter bibat
donec erumpant.Differuntur poſt annũ dodrantali filſo cuſtodita temperie.ut uiridi cælo
ferantur ac ſine aura.Mirũq; dictu periculũ tantum eo die eſt:ſi rorauerit q̃tuluncũq; hym
brẽ:aut ſi afflauerit.De reliquo tutæ ſunt perpetua ſecuritate.Aquaſq; poſtea odõre.Et zi
ziſa grano ſeruntur menſe aprili.Tuberes melius inſeruntur in pruno ſilueſtri & malo co
toneo.Et in calabria ea eſt ſpina ſilueſtris:quæcũq; optie & myxas recipit:utiliter & ſorbos

¶De transferendis ſeminariis:& ulmis ſerendis & ſcrobibus. ¶Ca. XI.

PLantas ex ſeminario tranſfere in aliud priuſq̃ ſuo loco ponantur operoſe præcipi ar
bitror:licet tranſlatione folia latiora fieri ſpondeant.Vlmorum priuſq̃ folio ueſtiã
tur.Sãmara colligenda eſt circa martias chalen.cũ flaueſcere incipit.Deinde biduo
in umbra ſiccata ſerenda denſa in refracto terra ſuper minuatim cribrata craſſitudine quæ
in cupreſſis.Pluuiæ ſi non adiuuẽt:riganda.Deferẽdæ ex arearũ uenis poſt annũ i ulmaria
interuallo pedali iꝰ unam quãq̃ partẽ.Maritas ulmos autũno ſerere utilius:quia carent ſe
mine.Nam eæ e plantis ſeruntur.In arbuſtum quinquẽnes ſub rube tranſferuntur:aut(qui
buſdã placet)quæ uicenũ pedũ eſſe cœperunt.Sulco qui nouenarius dicitur:altitudine pe
dũ triũ:pari latitudine:& eo amplius circa poſitas pedes terni undiq; e ſolido adaggerãtur.
Arulas id uocant in cãpania.Interualla ex loci natura ſũmuntur.Aridiores ſerendas in cã
peſtribus conuenit.Populos & fraxinos quia feſtinãtius germinãt diſponi quoq; maturius
cõuenit.Hoc ẽ ab idibus febru.plãtis & ipſas naſcẽtes.In diſponẽdis arboribꝰ arbuſtiſq; ac
uineis quĩcũcialis ordinũ ratio uulgata & neceſſaria:nõ perflatu modo utilis:Verũ & aſpe
ctu grata quocũq; modo intueare in ordinẽ ſe porrigente uerſu .Populis eadẽ ratio ſemĩe
qua ulmos ſerendi:transferẽdi quoq; e ſeminariis eadẽ & ſiluis.Ante oĩa igitur in ſimilem
transferri terrã aut meliorẽ oportet.Nec e tepidis aut præcocibus in frigidos aut ſerotĩos
ſitus:ut neq; ex iis in illos.Præfodere ſcrobes ante(ſi fieri poſſet)tanto:donec pingui ceſ
pite obducantur.Mago ãte annũ fieri iubet:ut ſolẽ pluuiaſq; cõbibãt:aut ſi cõditio largita

nõ ſit: ignes ĩ medio fieri ante menſes duos: nec niſi poſt hymbres ĩ his ſeri. Altitudinẽ ea-
rũ ĩ argilloſo aut duro ſolo triũ cubitorũ eſſe in quãq; partem. In prunis palmo amplius: &
ubiq; camiata foſſura ore ꝯpreſſiore ſint. Nigra uero terra duo cubita & palmũ q̃dratis an-
gulis. Eadẽ menſura græci auctores cõſentiũt: nõ altiores quino ſemipedes ẽe debere: nec
latiores duobus pedibus. Nuſq̃ uero ſexquipede minus alto: quoniã ĩ humido ſolo ad uici-
næ aquæ perueniat. Cato ſi locus aquoſus ſit inquit latas pedes ternos. In faucibus imiſq;
palmũ & pedẽ: altitudine quattuor pedũ: eas lapide cõſterni: aut ſi nõ ſit perticis ſalignis ui-
ridibus. Si neq; eæ ſint. ſarmẽtis: ita ut ĩ altitudinẽ ſemipedẽ trahantur. Nobis adiiciẽdũ ui-
detur ex prædicta arborũ natura ut altius dimittantur eæ: quæ ſũma tellure gaudent: tanq̃
fraxinus: olea. Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris ſat ẽ ſi altitudinis
pedes ternos effecerint. Excide ĩquit radicẽ iſtam. Papyrus curſor ĩperator ad terrorẽ pre-
neſtinorũ prætoris. Deſtringi ſecurſus eſt ſe teſte ĩ noxiũ abradi partes: quæ ſe nudauerint
terra. Aliqui lapides rotũdos ſubiici malunt qui & cõtineant humorẽ & tranſmittant. Nõ
itẽ planos facere: & a terreno arcere radicẽ exiſtimãtes. Glarea ſubſtrata inter utrãq; ſenten-
tiã fuerit. Arborẽ nec minorẽ bima nec maiorẽ trima transferri quidã præcipiũt. Alii cũ an-
nũ impleat Cato craſſiorẽ quinq; digytis nõ omiſit. Idẽ ſi abſtinere meridianã cæli partẽ ſi-
gnare in cortice: ut tranſlata iiſdẽ & aſſuetis ſtatueretur oris ne aquiloniæ meredianis op-
poſitæ ſolibus finderentur: & algerent meredianæ aquilonibus. Quod diuerſo affectant ẽt
quidã uite ficoq; permutãtes in contrariũ. Deſiora enĩ folia ita fieri: magiſq; protegere fru-
ctum & minus amittere: ficũq; ſic etiã ſcãſilẽ fieri. Pleriq; id demũ cauent: ut plaga deputa-
ti cacuminis meridiẽ ſpectet: ignari fiſſuris nimii uaporis opponi: Id quidẽ in horã diei quin-
tã uel octauã ſpectare maluerim. Aeque latet nõ negligẽdũ: ne radices mora inhareſcant: ne-
ue a ſeptentrionibus: aut ab ea parte cæli uſq; ad exortũ brumalẽ uẽto flante effodiantur ar-
bores: aut certe nõ aduerſæ iis uentis radices præbeantur. Propter quod emoriũtur ignariſ
cauſæ agricolis. Cato omnes uentos & imbrẽ quoq; in tota tranſlatione damnat. Et hoc pro-
derit q̃plurimũ terræ in qua uixerint radicibus cohærere ac totã ceſpite circũligari. Cũ ob
id Cato in corbibus transferri iubeat. Proculdubio utiliſſime quidẽ ſũmã terrã contentus ẽ
ſubdi. Quidã punicis malis ſubſtracto lapide nõ rũpi pomũ in arboribus tradũt. Radices in-
flexas poni melius. Arborẽ ita locari ut media ſit totius ſcrobis neceſſariũ. Ficus ſi in ſicilia
bulborũ hoc genus eſt ſeritur: ociſſime ferre traditur pomũ: neq; uermiculationi obnoxiũ.
Quo uitio nõ caret reliqua poma ſimiliter ſata. Radicũ eius magnã adhibendã curã ut excẽ-
ptas appareat: nõ auulſas quis dubitet? Qua ratione & reliqua ꝯfeſſa omittimus. Sicuti ter-
ram circa radices feſtucato ſpiſſandã. Quod Cato primũ in ea re eſſe cenſet. Plagã quoq; a
trunco oblimi fimo: & foliis præligari ꝑcipiens.

¶ De interuallis plantandarũ arborum. & umbris & ſtillicidiis: & ubi plantari debeant. ¶ Ca. XII.

HVius loci pars eſt ad interualla pertinens. Quidam punicas & myrtos & lauros den-
ſiores ſeri iuſſerũt. In pedibus tamẽ nouenis. Malos amplius paulo: uel magis etiam
pyros: magiſq; amygdalas: & ficus. Quod optime diiudicabit ramorum amplitudi-
nis ratio: locorũq; & umbræ cuiuſq; arboris: quoniam has quoq; obſeruari oportet. Breues
ſunt quãuis magnarũ arborũ quod in orbẽ ramos circinnẽt: ut in malis pyriſq;. Eædẽ enor-
mes ceraſis. lauris. Iam quedã umbrarũ proprietas. Iuglãdiũ grauis & noxia: etiam capiti hu-
mano: omnibuſq; iuxta ſatis. Necat germina & pinus: ſed uentis utraq; reſiſtit: quoniã & ꝑ-
tecta uinearũ ratione egent. Stillicidia pinus quercus ilicis ponderoſiſſima. Nullũ cupreſſi:
umbra minima: & in ſe circũuoluta. Ficorũ leuis quãuis ſparſa: ideoq; inter uineas ſeri non
uetantur. Vlmorũ leuis: etiã nutriens quæcunq; opacat. Sed attico hæc quoq; uidet̃ e gra-
uiſſimis: nec dubito ſi emittantur in ramos. Conſtrictæ quidẽ ulmi noxiã eſſe nõ arbitror. Iu-
cunda & platani quãq; craſſa. Licet gramini credere nõ ſoli: haud alia lætius operiente toros
Populo nulla. Iudentibus foliis. Pinguis alno: ſed paſcẽs ſata. Vitis ſibi ſufficit: mobili fo-
lio: iactatuq; crebro ſolẽ umbra temperans. Eodẽ graui protegens in hymbre. Omnium fe-
re leuis umbra: quorũ pediculi lõgi. Nõ faſtidiẽda hæc quoq; ſcientia: atq; nõ ĩ ultimis po-
nenda: quãdo quibuſq; ſatis umbra aut nutrix: aut nouerca eſt. Iuglandiũ quidẽ ꝑiorũq; &
picearũ & abietis quacũq; attigere: nõ dubie uenenũ ẽ. Stillicidii breuis diffinitio ẽ. Omniũ
quæ proiectu frondis ita diffundũtur: ut per ipſas nõ defluant hymbres: ſtilla ſæua eſt. Er-
go plurimũ intererit hac in quæſtione terra in qua ſeremus: in quãtũ arbores quaſq; alat. Iã

per ſe colles minora quærunt interualla. Ventoſis locis crebriores ſeri cõducit. Olea tamen maximo interuallo. De qua Catonis italica ſẽtentia ẽ. In.xxv.pedibus minimũ:plurimũ.xxx. ſeri. Sed hoc uariatur locorũ natura. Nõ alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Moliarias uocari multas narrat pondere olei quod ferant annuo prouentu. Ideo.lxxv.pedes mago interuallo dedit undiq; etiã in macro ſolo ac duro atq; uentoſo. Cũ minimũ.xlv. Betica quidẽ uberrimas meſſes inter oleas metit. Illã inſcitiã pudẽdã eſſe cõueniet:& adultas inter ſeſe luctari iuſto plus:& in ſenectã præcipitare:aut plerũq; ipſis: qui poſuere coarguẽtibus ĩperitiã ſuã totas excidere. Nihil eſt fœdius agricolis:q̃ geſtæ rei penitentia multo iã præſtet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde creſcant:& quæ celeriter:& de ſabina. Ca. XIII.

QVædã autẽ natura tarde creſcũt:& in primis ſemine tãtũ naſcẽtia:& longo æuo durantia. At quæ cito occidũt uelocia ſunt. ut ficus:punica:prunu; malus:pyrus: myrtus:ſalix:& tamẽ antecedũt diuitiis. In trimatu enĩ fere incipiũt oſtendẽtes & ante. Ex iis lẽtiſſima:pyrus. Ociſſima omniũ cyperus & pſeudocapirius frutex. protiꝰ enĩ flores ſemenq; profert. Oĩa uero celerius adoleſcunt ſtolonibus ablatis:unaq; in ſtirpẽ redactis alimentis. Eadẽ natura & propagines docuit. Rubi nãq; curuati gracilitate & ſimul proceritate nimia defigunt rurſus ĩ terrã capita. Iterũ naſcũtur ex ſeſe repleturi omnia:ni reſiſtat cultura:prorſus ut poſſint uideri homines terræ cauſa geniti. Ita peſſima atq; execrãda res propaginẽ tamẽ docuit:atq; radicẽ acquiri uiridẽ. Eadẽ autẽ natura ẽ hederis. Cato propagari præter uitẽ tradit ficũ:oleã:punicã:malorũ genera oĩa. Laurũ. prunos:myrtus:nuces auellenas:& preneſtinas:platanũ. Propagationũ duo genera:ramo ab arbore depreſſo in ſcrobẽ quattuor pedũ quoq;:& poſt biẽniũ ãputato flexu:plantaq; tranſlata poſt trimatũ: quas ſi longius fere libeat:in qualis ſtatĩ aut uaſis fictilibus defodere propagines aptiſſimũ:ut in iis transferatur. Alterũ genus luxurioſius:radices in ipſa arbore ſollicitãdo traiectis per uaſa fictilia:uel qualos ramis terraq; circũpactis:atq; hoc blandimẽto impetratis radicibus: inter poma ipſa & cacumina(in ſũma enĩ cacumina hoc mõ petũtur audaci ingenio (arborem aliã longe a tellure faciẽdi. Eodẽ quo ſupra biẽnii ſpatio abſciſſa propagine:& cũ qualis illiſ ſata. Sabĩa hærba propagĩe ſerit & auulſione. Tradũt fece uini aut e parietibus latere tuſo mire ali. Iiſdẽ modis roſmarinũ:& ramo. qm̃ neutri ſemẽ ſerũt. Rododẽdrõ ꝓpagĩe & ſemie.

De ſatiõe arborũ & ĩſitiõe:& quomõ ĩuẽta ſit tenera ĩſerẽdi ĩplaſtratio. Ca. XIIII.

SEmine quoq; inſerere natura docuit raptim auiũ fame deuorato:ſolidoq; & alui tepore madido cũ fœcundo fimi medicamine abiecto ĩ mollibus arborũ lectis:& uẽtis ſæpe tranſlato in aliquas corticũ rimas. Vnde uidimus ceraſũ in ſalice:platanum in lauro:laurũ in ceraſo:& baccas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulã cõdentẽ ſemina in theſauros cauernarũ eiuſdẽ rei præbere cãs. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula aperiendi in arbore oculũ cortice exciſo:ſemenq; ĩcludẽdi eadẽ fiſtula ſublatũ ex alia. In ficis aũt & malis hæc fuit ĩoculatio antiqua. Virgiliana quærit ſinũ in nodo:germine expulſi corticis:gẽmãq; ex arbore ĩcludit. Et hactenus natura ipſa docuit. Inſitionẽ aũt caſus magiſter alius:& pene numeroſior ad hũc modum. Agricola ſedulus caſam ſepis munimento cingens:quo minus putreſcerent ſudes:limen ſubdidit ex hedera. At illæ uiuaci morſu apprehenſæ ſuam ex alieno fecere uitam:apparuitq; truncum eſſe pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies:leuigatur falce truncus. Ratio poſtea duplex. Et prima inter corticem lignumq; inſerendi. Timebant priſci truncũ findere. Mox inforare auſi medio. Ipſiq; medullæ calamum imprimebant unum inſerentes. Neq; enim plures capiebat medula ſubtilior. Poſtea ratio uel ſenos adiicit mortalitati eorũ ex numero ſuccurrere perſuaſa per media trunco leniter fiſſo:cuneoq; tenui fiſſuram cuſtodiente:donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primum omnium quæ patiatur coitũ talẽ arbor & cuius arboris calamus. Varie quoq; & non in iiſdem partibus. Sub eſt omnibus ſuccus. Vitibus ficiſq; media ſicciora:& e ſumma parte conceptus. Ideo illinc ſurculi petuntur. Oleis circa medias ſuccus:inde & ſurculi. Cacumina ſitiunt. Facillime coaleſcunt. Quibus eadem corticis natura:quæq; pariter florentia eiuſdem horæ gignationem ſuccorumq; ſocietatem habent. Lenta enim res quotiens humidis repugnant ſicca mollibus corticum duri. Reliqua obſeruatione fiſſura in nodo fiat. Repudiat quippe aduenam inhoſpitalis duritia:ut in parte nitidiſſima:ne longior multo tribus digytis:ne obliqua ne tranſlucens. Vir

gilius ex cacumine inſeri uetat. Certūq; ē ab humeris arborū orientem æſtiuū ſpectantibus ſurculos petendos: & e feracibus & e germine nouello: niſi uetuſtate arbori iteratur: li eni robuſtiores eſſe debent. Præterea ut prægnantes: hoc germinatione turgentes: & qui parere illo ſperauerint anno. Bimi itaq; nec tenuiores digyto minimo. Inſeruntur autem & i uerſi cum id agitur: ut minor altitudo i latitudinem ſe fundat. Ante omnia geminantes nitere conuenit: nihil uſq; ulceroſum eſſe aut retorridum. Spei fauet medulla calami cōmiſſuræ ſi in matre ligni corticiſq; iūgatur. Id eni ſatius q̄ foris cortici æquari. Calami exacutio medullā ne nudet: Tenui tamē fiſtula detegat: ut faſtigatio leui deſcēdat cuneo tribus nō amplior digytis. Quod facilime contingit tinctū aqua radētibus ne excutiatur in uēto: ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticē uſq; ſuū deprimatur. Ne laxetur dum deprimitur. ne ue cortex replicetur in rugas. Ideo lachrymantes calamos inſeri non oportet, Nō hercule magis q̄ aridos: quia illo mō labat humore nimio cortex Hoc uitali defectū non humeſcit neq; cōcorporat. Id etiā religionis ſeruant: ut luna creſcente calamus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ ſimul manus minus nituntur neceſſario tēperamento. Validius eni demeſſi tardius ferunt: fortius durant. Contrarium ex diuerſo: ne hiſcat nimium rima: laxeq; capiat: aut ne parum exprimat: aut compreſſum necet. Hoc maxīe præcauendū: ut præualidē acipientis trunco in media fiſſura relinquantur. Quidā ueſtigio fiſſuræ falce in truncis facto ſalice præligant marginem ipſū. Poſtea cuneos figunt continente uinculo libertatem dehiſcendi. Quædā in plantario inſita eodē die trānſferuntur. Si craſſior truncus inſeratur: inter corticē & lignum īſeri melius cuneo optime oſſeo: ne cortice rumpatur laxato. Cēraſi libro dempto finduntur. Hæ ſolæ & poſt brumam inſeruntur: dempto libro habent ueluti lanuginē: quæ ſi comprehendit īſitū: putrefacit. Incolūi cuneo adactum utiliſſime aſtringitur: In ſerere aptiſſimū quā proximum terræ patiatur. nodorum truncīq; ratio. Eminere calami ſex digytorū longitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cretæ harenam fimūq; bubulū admiſceri. atq; ita uſq; ad lentorem ſubigi iubet: idq; interponi &: circumlimi. Ex iis quæ cōmentatus eſt facile apparet illa ætate inter lignū & corticem: nec alio modo inſerere ſolitos: aut ultra latitudinē duū digitorum calamos dimittere. Inſeri autē præcipit pyra ac mala per uer: & poſt ſolſtitiū diebus. l. poſt uidemiam. Oleas autē & ficos per uer tantum luna ſitiente: hoc eſt ſicca. Præterea poſt meredicm ac ſine uēto auſtro. Mirum quod non contentus inſitum muniſſe. Vt dictum ē: & ceſpite ab hymbre frigoribuſq; ptexiſſe: ac mollibus bifidorū uiminū faſcib⁹: lingua bubula(hærbe id genus ē) inſup obtegi iubet: eamq; illigari opertā ſtramentis. Nunc autem habunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digytos inſito extante. Verno inſerentes tempus urget: incitātibus ſe gēmis: præterq̄ in olea: cuius diutiſſime oculi parturiūt: minimūq; ſucci habent ſub cortice: q̄ nimius inſitis nocet. Punica uero & ficū quamq̄ alias ſicca ſint recraſtinare minime utile. Pyrū uel florentem inſerere licet: & in maiū quoq; menſem protendere inſitionē. Quod ſi longius afferantur pomorū calami rapo infixos optime cuſtodire ſuccū arbitrātur Seruariq; inter duos hymbres iuxta riuos uel piſcinas utrinq; terra obſtructos.

De uite inſerenda. Ca. XV.

Vitium uero in ſcrobibus ſiccis ſtramento opertos ac deinde terra obrutos: ut cacumine exiſtant. Cato uitē tribus modis inſerit. Præſectam findi iubet per medullam In eā ſurculos exacutos ut dictum eſt addi: medullas iūgi. Altero ut ii ſeſe uites cōtingant: utriuſq; in obliquum latere contrario adraſo iunctis medullis colligari. Tertiū genus eſt: terebrare uitem in obliquū ad medullā: calamoſq; addere longos pedes binos: atq; ita ligatum inſitum i tritaq; illitum operire terra calamis ſubrectis. Noſtra ætas correxit ut gallica uteretur terebra: quæ excauat nec urit: quoniam aduſtio omnis hebetat: atq; ut gēmaſcere incipiens ligetur calamus. Nec plus quā binis ab inſitſo emineat oculis ulmeo uimine alligatus: binaq; circundaretur acie a duabus partibus; ut inde potius diſtillet humor qui maxime uites infeſtat. Deinde cum eualuiſſent flagella pedes binos: uinculum inſiti inſideretur: ubertati craſſitudine permiſſa. Vitibus ſerendis tempus dedere ab æqui noctio autūno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ ſilueſtrium radicibus inſeruntur natura ſicciorибus. Si enim ſatiuæ ſilueſtribus inſerantur: degenerant in fertilitatem. Reliqua cælo conſtant: Aptiſſima inſitis ſiccitas. Huius enim remedium appoſitis fictilibus uaſis modicus humor per cinerem diſtilat. Inoculatio rores amat leues.

De emplaſtratione. Ca. XVI.

EMplaſtri ratio & ipſa ex inoculatione nata uideri poteſt. Craſſo autẽ maxĩe cortici
ꝯuenit ſicut ẽ ficis. Ergo ãputatis omnibus ramis ne ſuccũ auocẽt. Nitidiſſima ĩ par
te: quaq́ꝫ præcipua cernatur hylaritas exẽpta ſcutula ita ne deſcendat ultra ferrum
cortici ĩprimitur ex alia cortex pár cũ ſui germinis mãma: ſic cõpage denſata cicatrici locus
nõ ſit: & ſtatĩ unitas fiat: nõ humorẽ nõ afflatũ recipiẽs: nihil hominus tamẽ & luto munire
& uinculo melius. Hoc genus nõ pridẽ repertũ uolũt qui nouis moribus fauent. Sed id etiã
apud ueteres græcos inuenitur: & apud Catonẽ: qui oleã ficũq́ꝫ ſic inſeri iuſſit menſura ẽt
præfinita ſecũdũ reliquã diligentiã ſuã cortices ſcalpro excidi quattuor digitorũ lõgitudi-
ne: & triũ latitudine. Atq́ꝫ ita coagmentari & illa ſua intrita oblini. Eadẽ ratione & in malo.
Quidã huic generi miſcuere fiſſurã in uitibus exẽpta cortice teſſellã ſurculo a latere plano
adigendo. Tot modis inſitã arborẽ Vidimus iuxta tybũres tiliam omni genere pomorum
onuſtã alio ramo nucibus: alio baccis: aliunde uite: ficis: pyris: punicis: malorũq́ꝫ generibus.
Sed huic fuit breuis uita. Nec tamẽ omnẽ experimẽtis aſſequi naturã poſſumus. Quidã enĩ
naſci niſi ſponte nullo modo queunt. Eaq́ꝫ ĩmitibus & deſertis tãtũ locis proueniũt. Capa-
ciſſima inſitorũ omniũ ducitur platanus: poſtea robur. Verũ utraq́ꝫ ſapores corrũpũt. Quæ
dã omni genere inſeruntur: ut ficus & punicæ. Vitis nõ recipit emplaſtra: nec quibus tenuiſ
ac caducus rimoſuſq́ꝫ cortex. Neq́ꝫ inoculationẽ ſiccæ aut humoris exigui fertiliſſima om-
niũ inoculatio: poſtea emplaſtratio. Sed utraq́ꝫ infirmiſſima: & quæ cortice nitnntur tãtum:
uel leui aura ociſſime deplantantur. inſerere firmiſſimũ & fœcundius quam ſerere.

Exemplum huius rei. Ca. XVII.

NOn ẽ omittẽda raritas unius exẽpli. Corellius eques romanus Aceſte genitus ĩſer-
uit caſtaneã ſuomet ipſã ſurculo ĩ neapolitano agro. Sic facta ẽ caſtanea quæ ab ĩpo
nomẽ accipit inter laudatas. Poſtea hæres eiuſdẽ libertus corellia nã iterũ inſeruit.
Hæc ẽ inter eas differentia: illa copioſior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera caſus ĩge
nio ſuo excogitauit: ac defractos ſerere ramos docuit: cũ pali defixi radices cepiſſent. Mul
ta ſic ſerũtur. In primiſq́ꝫ ficus omnibus quidẽ aliis modis naſcẽs: præterq̃ talea. Optime q
dẽ ſi uaſtiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo ſuper terrã relicto capite: eoq́ꝫ
ipſo harena cooperto. Ramo ſerũtur & punica palis laxato prius meatu. itẽ myrtus. Omniũ
horũ longitudine triũ pedũ: craſſitudine minus brachiali. Cortice diligenter ſeruato: trun
co exacuto. Myrtus & taleis ſerit. Morus talea tantũ quoniã ĩ ulmo eã inſeri religio fulgu
rũ ꝓhiber. Qua ꝓpter de talearũ ſatu nũc dicẽdũ ẽ. Seruãdũ ĩ eo ante oĩa: ut taleæ exferati-
bus fiant arboribus: ne curuæ: ne ſcabræ: aut bifurce ne ue tenuiores q̃ ut manũ ĩpleant: ne
minores pedalibus ut illibato cortice atq́ꝫ ut ſectura inferior ponatur ſẽper: & quod erit ab
radice: accumuleturq́ꝫ germinatio terra donec robur planta capiat.

De cultura talearũ: & quibus temporibus inſitio fiat. Ca. XVIII.

QVæ cuſtodiẽda ĩ talearũ cultura Cato iudicauerit: ipſius uerbis optime ꝑcipiemus.
Taleas oleaginas quas ĩ ſcrobe ſaturus eris: tripedaneas facito. Diligẽterq́ꝫ tractato
ne liber laboret: cũ dolabis aut ſecabis. Quas in ſeminario ſaturus erit: pedales faci-
to. Eas ſic inſerito: locus bipalio ſubactus ſit beneq́ꝫ glutus. Cũ taleã demittis pede taleam
opprimito. Si parũ deſcẽdat maleo aut mateola adiicito: cauetoq́ꝫ ne librũ ſcidas. Cũ adiijcis
palo prius locũ ne feceris quo taleã demittas: Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ ſũt: tũ de
niq́ꝫ curæ ſint: ubi liber ſe uertet. Si ĩ ſcrobibꝰ aut ĩ ſulcis ſeras: ternas tales ponito. Eas diua
ricato ſup terrã: nec plus quattuor digytis. Trãſuerſo ſemĩe uel oculis ſerito. Diligẽter exi
mere oleã oportet: & radices q̃plurimas cũ terra ferre. Vbi radices bene opueris: calcare be-
ne ne quod noceat. Si qs q̃rat qd tẽpus oleæ ſerendæ ſit: agro ſicco ꝑ ſemẽtẽ: agro læto ꝑ uer
Oliuetũ diebus. xv. ante æquinoctiũ uernũ ĩcipito putare. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id
hoc mõ putato. Qua locus recte ferax erit: q̃ arida erũt & ſi qd uẽtus interfregerit ĩ ea oĩa
eximito. Qua locus ferax nõ erit: id plus cõcidito: aratoq́ꝫ bene enodatoq́ꝫ. Stirpes leues fa
cito: circũ oleas autũno ablaqueato: & ſtercꝰ adiicito. Qui oliuctũ ſæpiſſime & altiſſime miſ
cebit: is tẽuiſſimas radiceſ exarebit. radices ſi ſurſũ abibũt craſſiores fiẽt: & eo ĩ radices oleæ
uires abibũt. Quæ genera olearũ uel ĩ quo genere terræ uiuere & ſeri debeãt ſpectariq́ꝫ oli
ueta: diximus ĩ ratione olei. Mago ĩ colle & ſiccis & argilla & ĩter autũnũ & brumã ſeri iuſ-
ſit. In craſſo aut humido aut ſubriguo a meſſe ad brumã. Quod ꝑcepiſſe eũ africæ ĩtelligĩt

Italia q̄dē nūc uere maxīe ſerit. Sed & autūno ſi libeat. Poſt æquinoctiū.xl.diebus ad uergiliarū occaſū.xiiii.ſoli dies ſūt q̄bus ſeri noceat. Africæ p̄culiare q̄dem in oleaſtro ē īſerere. Quadā æternitate cōſeneſcūt p̄xime adoptione uirga emiſſa: atq̧ ita alia arbore ex eadē iuueneſcēte. Iterūq̧ & quotiēs opus ſit: ut eius eadē olīueta cōſtent. Inſerit̄ aūt oleaſter calamo & ioculatione. Olea ubi quercus effoſſa ſit male ponit̄: quoniā uermes q̄ raucæ uocant̄ ī radice q̄rcus naſcūtur & tranſeūt. Nō īhumarē tāleas aut ſiccare priuſq̄ ſerant̄ utilius cōptū. Vetus oliuetū ab æq̄noctio uerno ītra uergiliarū exortū iterradi alternis ānis melius ſuetū. Itē muſcū circūdare radicib̄. Circūfodit̄ oībus ānis a ſolſtitio duū cubitorum ſcrobe pedali altitudine. Stercorari tertio āno. Mago idē amygdalas ab occaſu arcturi ad brumā ſeri iubet. Pyra nō eodē tēpore oīa quoniā neq̧ floreāt. Eadē oblonga aut rotunda ab occaſu uergiliarū ad brumā. reliq̄ genera media hyeme ab occaſu ſagittæ ſubſolanū aut ſeptētrionē ſpectantia. Laurū ab occaſu aquilæ ad occaſū ſagittæ. Cōfeſſa.n.de tēpore ſerendi q̄ ratio ē uere & autūno. id ex magna parte fieri decreuere. Eſt & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniā nō omnibus locis utilis pariter intelligitur: Sed haud omittēda nobis: nō tractus alicuius rōem: uerū naturæ potius indagātibus. In cyrenaica regione ſub eteſiarum flatu cōſerunt. Necnō & in græcia oleā maxime ī laconia. Cō inſula & uites tunc ſerit. Cæteri apud græcos inoculare & inſerere nō dubitāt. Sed arborē nō ſerūt. Plurimūq̧ in eo locorū natura pollet. Nāq̧ ī ægypto omī ſerūt menſe: & ubicūq̧ hymbres æſtiui nō ſunt: ut ī īdia & æthiopia. Neceſſario poſt hæc autūno ſerūtur arbores. Ergo tria tēpora eadē germinationis uer & canis arcturiq̧ ortus. Neq̧ enī animaliū tātū ē ad coitū auiditas: ſed multo maior ē terræ ac ſatorū omniū libido. Qua tēpeſtiue uti plurimū intereſt cōceptus. Peculiare utiq̧ in inſitis cū ſit mutua cupiditas utrinq̧ coeundi. Qui uer p̄bant: ab æquinoctio ſtatim admittūt: prædicantes germina p̄turire: ideo faciles corticū eſſe amplexus. Qui præferunt autūnū ab arcturi exortu: quoniā ſtatī radicē quādam capiant: & ad uer parata ueniāt atq̧ nō protinus germinatio auferat uires. Quædā tamē ſtatutū tēpus anni habēt ubiq̧. ut ceraſi & amygdalæ circa brumā ſerendi uel inſerēdi. De pluribus locorū ſitus optime iudicabit. Frigida & aquoſa uerno cōſeri oportet. Sicca & calida autūno. Cōmunis quidē italiæ ratio tēpora ad hūc modū diſtribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctiū: pyra in autūnū: ita ut brumā.xv.ne minus diebus antecedant. Malis æſtiuis & cotoneis. Itē ſorbis pruniſ poſt mediā hyemē ī idus februarias. Siliquæ græcæ & perſici ante brumā per autūnum. Nucibus iuglandi & pineæ & auellaneæ græcæ atq̧ caſtaneæ a chal. martiis ad idus eaſdē. Salici & geniſtæ circa martias chal. Hāc in ſiccis ſemine: illā in humidis uirga ſeri diximus.

Quæ arbores ſocietate gaudeant: & de diſciplina ablaqueādi & accumulādi. Ca. XIX.

Eſt etiā nūc noua inſerēdi rō: ne quid ſciens q̄dē prætereā quod uſquā ī uenerī: a Columella excogitata: ut affirmat ipſe. Qua uel diuerſæ inſociabileſq̧ nature arborū copulentur ut fici atq̧ oleæ. Iuxta hanc ſeri ficū iubet: nō ampliore interuallo q̄ ut contingi large poſſit: ramo oleæ q̄maxime ſequaci atq̧ obedituro. Eūq̧ omni interi tēpore edomari meditatione curuādi. Poſtea fico adepta uires: quod euenire trimæ atq̧ utiq̧ quinqueni ſolet: detruncata ſuperficie ipſaq̧ deputata ut dictum ē adraſo cacumine defigi in cruce fici cuſtodītū uinculis: ne¢ curuatura fugiatur. Ita quodā propaginū inſitorūq̧ tēperamēto triēnio cōmuni inter duas matres coaleſcere. Quarto anno abſciſſum totum adoptantis eſſe: nondū uulgata ratione haud mihi certe ſatis comperta. Cæterū eadē illa de calidis frigidiſq̧ & humidis & ſiccis ſupradicta ratio & ſcrobes fodere monſtrauit. In aquoſis enim neq̧ altos neq̧ amplos facere conuenit. Altos æſtiuoſo ſolo & ſicco: ut q̄maxime accipiant aquam: contineātq̧. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio ē. Feruentibus enī locis accumulāt æſtate radices: operiūtq̧ ne ſolis ardor adurat. Alibi ablaqueant perflatuſq̧ admittūt. Iidē hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt: humorēq̧ ſitiētibus quærunt. Vbicūq̧ circūfodiendi arbores ratio in circuitu pedes ī orbē ternos: neq̧ id in pratis: quando amore ſolis humoriſq̧ ī ſūma tellure oberant. Et de arboribus hæc quidē fructus gratia ſerendis inſerendiſq̧ in uniuerſum ſint dicta.

De ſalicto & harūdineto: & cæteris cæduis ad perticas palos. Ca. XX.

Hinc reſtat earū ratio: quæ propter alias ſeruntur: uineas maxime cæduo ligno. Principatum in iis optinent ſalices: quarum ſatio fit loco madido tamē refoſſo duos pedes & ſemipedē: talea ſexquipedali uel pertica: quæ utilior quo plenior. Interuallo

eſſe debent pedes ſenos:trime pedibus binis a terra putatione coercentur:ut ſic ſe in latitudinem fundant:ac ſine ſcalis tondeantur.Salix enim fœcundior ē quo terræ propior. Has quoq; omnibus annis confodi iubent menſe aprili.Hæc eſt uiminalium cultura. Perticalis & uirga & talea ſeritur foſſura eadem.Perticas ex ea iuſtum eſt cædi quarto fere āno.Et hæ autē ſeneſcentium propagine ſartiunt locum.Pertica īmerſa ac poſt ānum reciſa.Salicis uiminalis iugera ſingula ſufficiunt.xxv.uineæ iugeribus.Eiuſdem rei cauſa populus alba ſerit bipedaneo paſtinatu:talea ſexquipedali biduo ſiccata palmipede interuallo:terra ſuperiecta duorum cubitorum craſſitudine.Harundo etiamnum dulciorem quā hæc ſolo gaudet Seritur bulbo radicis quem alii oculum appelant dodrantali ſcrobe:interuallo duum pedū & ſemipedis:reficiturq; ex ſeſe uetere harundineto extirpato:quod utilius repertum quā caſtrare ſicut antea. Namq; interſe radices ſerpunt:mutuoq; diſcurſu necantur. Tempus inſerendi priuſquam:deſinit quā oculi harundinum intumeſcant ante Chalende martias. Creſcit ad brumam uſq; deſinitq; cum dureſcere incipit.Hoc ſignum quod tempeſtiuam habet cæſuram.Et hanc autem quotiens & uineam fodiendam putant.Seritur & tranſuerſa non alte terra condita.Erumpuntq; ſingulis oculis totidem plantæ.Seritur deplātata pedali ſulco binis obrutis gemmis:ut tertius nodus terram attingat prono cacumiē:ne rores concipiat.Cæditur decreſcente luna. Vineis anno ſiccata utilior quam uiridis.Caſtanea pedamentis ōnibus præfertur facilitate tractatus:perdurandi peruicacia:regerminatiōe cædua uel ſalice lætior.Quærit ſolum facile:necnon harenoſum:maximeque ſabulum humidum aut carbunculum:uel tofi etiam farinam quālibet opaco ſeptentrionaliq; & præfrigido ſitu uel etiam decliui.Recuſat eadem galliam rubricā: cretam omnemque terræ fœcunditatem ſeri nunc diximus:ſed niſi ex maximis non prouenit:nec niſi quinis aceruatim ſatis.Perfringi ſolum debet ſupra ex nouembri menſe in februarium:quo ſolutæ ſponte cadunt ex arbore:atq; ſubnaſcuntur.Interualla ſint pedalia undiq; ſulco dodrantali. Ex hoc ſeminario tranſferuntur in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sūt & propagines nulli quidem faciliores.Nudata enim radice tota in ſulco proſternitur. Tunc ex cacumine ſuper terram relicto renaſcitur & alia ab radice.Sed tranſlata neſcit hoſpitari:pauetq; nouitatem Biennio fere poſtea proſilit.Ideo nucibus potiuſquam radice plantaria cædua implentur. Cultura non alia quam ſupradictis fodiendis ſupputandiſq; per biennium ſequens.De cætero ipſa ſe colit umbra ſtolones ſuperuacuos enecante.Cæditur intra ſeptimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis uinearum iugeribus quādo etiam ea bifida ſtirpe fiunt:durantq; ultra alteram ſiluæ ſuæ cæſuram. Aeſculus ſimiliter prouenit cæſura triēnio ſenior:minus moroſa naſci.In quacunq; terra ſeritur:naſcitur e balano ſed non niſi æſculi.ſcrobe dodrantali:interuallis duorum pedum ſeritur leuiter quater anno.Hoc pedamentum minime putreſcit:læſuſq; maxime fruticat.Præter hæc ſunt cædua quæ diximus: fraxinus laurus:perſica:corylus:malus:ſed tardius naſcuntur. Terram defixa uix tolerāt: non modo humorem.Sambucus contra firmiſſima ad palum:taleis ſeritur ut populus. Nā de cupreſſo ſatis diximus.Et prædictis uelut armamentis uinearum.

De culturis & diſciplina excolendarum uinearum. Ca. XXI.

REſtat ipſarum natura præcipua tradenda cura. Vitium ſurculis & quarumdam arborum quibus fungoſior intus natura eſt:geniculatis ramorum nodis interſepiunt medullam.Ferulæ ipſæ breues:& ad ſumma breuiores articulis utiq; duobus internodia includunt.Medulla ſiue illa uitalis anima eſt ante ſe tendit longitudinem impellens quādi nodi peruia patet fiſtula.Cum uero concreti ademere tranſitum: repercuſſa erumpit ab ima ſui parte:iuxta priorem nodum alternis laterum ſemper inguinibus ut dictum eſt in harundine ac ferula:quorum dextrum ab imo intelligitur articulo:leuum ī proximo:atq; ita peruices.Hæc uocatur in uite gemma:cum ibi ceſpitem facit.Ante uero quā faciat in concauo oculos:& in cacumine ipſo germē.Sic palmites nepotes uuæ folia pampini gignuntur.Mirūque firmiora eſſe ī dextra parte genita. Hoc ergo in ſurculis nodos cū ſeruntur medios ſecare oportet:ita ne profluat medulla & in fico quidem dodrantales paxilli ſolo patefacto ſeruntur ſic ut deſcendant quæ proxima arbori fuerint. Duo oculi extra terrā emineāt.oculi autē in arborū ſurculis proprie uocantur unde germinant.hac de cā & ī plātariis aliquādo eodē āno ferūt quos fuere laturi fructus ī arbore:cū tempeſtiue ſatis ꝑgnātes īchoatos cōceptus alibi pariūt.Ita ſatas ficos tertio anno tranſfere facile. Hoc ꝑ

ſeneſcendi celeritate attributum huic arbori ut citiſſime proueniat. Vitium numeroſior
ſatus. Primũ oĩum nihil ſeritur ex iis niſi inutile & deputatũ in ſarmento. Opputatur autẽ
quicquid proximo tulit fructũ. Solebat capitulatus utrinq; e duro ſurculus ſeri: eoq; ar
gumẽto malleolus etiã uocatur nũc. Poſtea auelli cũ ſua calce ceptus eſt: ut in fico: neq; ali
ud eſt uiuacius. Tertiũ genus adiectũ etiãnũ expeditius ſine calce: quod ſagittæ uocantur
cũ in torti pangunt. Id enĩ cũ deciſi nec in torti trigẽmes. Plures autẽ ex eodẽ ſurculo hoc
modo fiũt. Serere e pãpinariis ſagittas ſterile eſt: nõ niſi fœcundas oportet. Quæ raros ha
bent nodos in fœcũdæ iudicãtur. At dẽſitas gẽmarũ fertilitatis indiciũ eſt. Quidã ſeri ue
tant: niſi eos qui floruerint ſurculos. Sagittas ſerere minus utile. quoniam in tranſferendo
facile rũpitur quod in tortũ fuit. Serũtur pedali nõ breuiores lõgitudine qnq; ſex ue no
dorũ. Pautiores ue trib⁹ gẽmis in hac mẽſura eſſe nõ poterũt. Inſeri eodẽ die quo putantur
utiliſſimũ. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos uti pcipimus oportet caueri utiq;
ne extra terrã poſiti ſole inareſcãt: uẽto ue aut frigore hebetent. Qui diutius in ſico fuerit
priuſq̃ ſerant in aqua pluribus diebus reuiuiſcãt. Solũ apricũ & q̃ ampliſſimũ in ſeminario
ſiue in uinea bidẽte paſtinari debet ternos pedes bipalio alte in area reiici quaternorũ pe
dum fermẽto: ita ut in pedes binos foſſa pcedat. Foſſatũ purgari & extẽdi ne crudũ relinq̃
tur. Verũ & exigi mẽſura. Male paſtinatum depræhẽdũt ſcãna inequalia. Metiẽda eſt & ea
pars quæ interiacet puluinis. Surculi ſerũt & in ſcrobe & in ſulco lõgiore: ſuperquos tener
rima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra: niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̃ du
os integi oportet: & pximã attingi terrã: & eodẽ paxillo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe in plã
tario ſexqpedes inter bina ſemina in latitudinẽ: in lõgitudinẽ ſemiſſes. Ita ſatos malleolos.
xxiiii. menſe recidere ad imũ articulũ: niſi ipſi parcatur. Oculorũ inde materia emicat cũ aq.
xxxvi. menſe uiuæ radix tranſfert. Eſt & luxurioſa rõ uites ſerẽdi: ut quattuor malleoli ue
hemẽti uinculo colligent in parte luxurioſa: atq; ita uel per oſſa bubuli cruris uel per colla
fictilia traiecti obruant binis eminẽtibus gẽmis. Humeſcũt hoc modo reciſiq; palmitã emit
tũt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires: uuãq; fert: & oĩum corporũ ſuorũ acinos.
In alio genere inuẽtu nouitio findit malleolus: medullaq; eraſa in ſe colligãtur ipſi cauleſ
ita ut gẽmis parcat omni mõ. Tũ malleolo in terrã fixo mixta ſerit: & cũ ſpargere cœpit cau
les decidit: foditurq; ſæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella p̃mit
tit: cũ uiuere ſemina ipſa per quã mirũ ſit: & medulla adepta naſci. Surculus etiã quibuſdã
fit articulatio arboris nõ omittedũ uidet. Nãq; buxi tenuiſſimis quinis ſenis ue colligatis
depacti pueniũt. Quõdã in obſeruatiõe erat ut defringerent ex imputata buxo: aliter uiue
re nõ crediti. Detraxere hæc experimẽta ſeminarii curaq;. Seqtur uinearũ rõ. Quinq; gene
rũ hæ. Sparſis per terrã palmitib⁹ aut per ſe uite ſubrecta: uel cũ aminiculo ſine iugo. Aut
pedatæ ſimplici iugo. Aut cõpluuiatæ quadruplici. Quæ pedatæ rõ erit eadẽ intelligit eius
quoq;: in qua ſine ãminiculo uitis per ſe ſtabit. Id enĩ nõ fit niſi pedamẽti inopia. Simplici
iugo cõſtat porrecto ordine quẽ canteriũ appellãt. Meliorq; ea uino: qñ ſibiipſa nõ obum
brat: aſſiduoq; ſole coquitur: & afflatũ magis ſentit: & celerius rorẽ dimittit. Pampinationi
quoq; & occationi oĩq; operi facilior. Super cætera defloreſcit utilius. Iugũ fit pertica aut
harũdine aut crine funiculoue: ut in hiſpania brunduſioq;. Cõpluuiata copioſior uino eſt:
dicta a cauis ædiũ cõpluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidẽ iugis. Huius ſerẽdi rõ di
cetur eadẽ ualitura in oĩ genere in hoc uero numeroſior tantũ. His uero tribus ſeritur mo
dis. Optime in paſtinato: proxime in ſulco: nouiſſime in ſcrobe. De paſtinatione dictũ eſt.

De ſulco & uinearum putatione. Ca. XXII.

SVlco latitudo palæ eſt. Scrobibus ternorũ pedũ in quacũq; partẽ. Altitudo in quo
cũq; genere tripedalis: ideo nec uitis minor trãſferri debet. Extatura etiãnũ duabus
gẽmis. Emolliri terrã minutis in ſcrobe iam ſulcis fimoq; miſceri neceſſariũ. Cliuo
ſa altiores poſcũt ſcrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis lõgiores fiẽt
ut uites binas accipiant. E diuerſo aliæ locabũtur. Eſſe uitis radicẽ in media ſcrobe oportet
Sed ipſam in nixam ſolido in orientẽ æquinoctialem ſpectare. Adminicula prima e calamo
accipere. Vineas limitari decumano. xviii. pedũ latitudinis ad cõtrarios uehiculorũ tranſi
tus: aliiſq; cõuerſis limitibus. Denũ pedum diſtingui per media iugera. Aut ſi maior modus
ſit totidẽ pedum cardine quot de cumano limitari. Semper uero quintanis ſemitari: hoc eſt
in quinto quoq; palo ſingule iugo paginæ includantur. Solo ſpiſſo non niſi repaſtinato:

nec niſi uiuæ radicē fert. Tenero & ſoluto uel malleolū uel ſulco uel ſcrobe. In colles ſul-
cos agere tranſuerſos melius q̄ paſtinare ut defluuia palis eorum contineantur. Aquoſo cæ
lo uel ſicco ſolo malleolos ſerere autūno: niſi ſi tractus ratio mutauerit. Siccus enim & cali-
dus poſcitur ſeri: humidus frigiduſq; etiā ueri exitu. In arido ſolo uiuæ radix quoq; fruſtra
ſeritur. Male & in ſiccis malleolus: niſi poſt hymbrem: aut in riguis uel frondēs uitis: & uſ-
q; ad ſolſtitiū recte: uſq; uer ut in hiſpania. Quieſcere uentos ſationis die utiliſſimū. Pleriq;
auſtros optāt. Cato abdicat. Intereſſe medio temperamēto inter binas uites oportet pedes
qnos. Minimū autē læto ſolo pedes quaternos. Tenui plurimū octonos. Vmbri & marſi ad
uicenos intermittūt arationis gratia in iis quæ uocant proculeta. Pluuio & calliginoſo tra-
ctu rariores poni: ſicco dēſiores cōgruit. Subtilitas parſimoniæ cōpendia inuenit. Cū uinea
in paſtinato ſeratur: obiter ſeminariū faciēdi ut uiuæ radix loco ſuo & malleolus qui trāſ-
feratur inter uites ordine ſeratur. Quæ ratio in iugero circiter. xvi. uiueradicē donat. In-
tra biēniū autē fructus quo tardius in ſato p̄uenit q̄ in tranſlato. Viueradix poſita in uinea
poſt annū reſecatur uſq; ad terrā: ut unus tantū emineat oculus āminiculo iuxta affixo &
fimo addito: Simili modo & ſecūdo anno reciditur uireſq; cōcipit: & intra ſe paſcit ſuffectu
rus oneri: alias feſtinatione pariēdi graciliſcat: ac e mucida (ni cohibeatur) caſtigatione tali
in fetū exeat tota. Nihil auidius naſcitur: ac niſi ad pariēdū uires ſeruent: tota ſit fetus. Pe
damēta optima quæ diximus aut radicē: robur: oleaq;: aut ſi nō ſint pali: iunipero: cupreſſo:
alburno: ſambuco. Reliquorū generū ſudes oībus annis reciduntᷣ. Saluberrima in iugo ha
rundo connexa faſciculis durat quinis annis. Cū breuiores palmites ſarmento iungūtur in
ter ſe funiū modo: ex hoc arcus funeta dicūtur. Tertius uineæ annus palmitē uelocē robu
ſtūq; emittit: in quē faciat etas uitē. Hic in iugū īſilit. Quidā tūc excæcāt eū ſpina falce au
ferēdo oculos: ut noxia iniuria lōgius euocet. Vtilior enī cōſuetudo pariēdi ſatiuſq; pam-
pinos adiudicate detergere uſq; quo placeat roborari eam. Sunt qui uetāt tāgi proximo an
no: quo tranſlata ſit: neq; ante quadrageſimū menſem falce curari: Tūc autē ad tres gēmas
recidi. Alii p̄ximo quidē anno recidūt. Sunt ut ternos quaternoſue ſingulis annis adiiciūt
articulos quarto demū perducāt ad iugū. Ideo utriuſq; fructū tardū. Præterea retorridum
& nodoſum puluinoſumq; reddit in cremēto. Optimū autē matrē eſſe firmā: poſtea fœtum
audacē. Nec tutū eſt quod cicatricoſum: magno imperitiæ errore. Quicquid eſt tale plagis
naſcitur nō a matre. Totas enim habet illas uites dū roboratur: & annos accipit tota fœtus
cū permiſſum fuerit naſci. Nil natura portionibus parit. Quæ cū excreuerit ſatis firma pro
tinus in iugo collocari debebit. Sin etiānū infirmior erit: ſub ipſa iugo hoſpitari: reciſa uiri-
bus nō ætate decernitᷣ. Temerariū eſt ante craſſitudinē pollicarē uiti imperare. Sequēti an-
no palmites ſalutētur pro uiribus matris ſinguli aut gemini. Idem & ſecundo ſi cogit infir
mitas nutriātur. Tertioq; demū anno duo adiiciātᷣ. Nec ſunt plures quaternis unq̄ permit-
tendi. Breuiterq; nō indulgēdū eſt: & ſemper inhibēda fœcūditas. In ea eſt enim natura: ut
parere malit quā uiuere. Quicquid materiæ adimitᷣ fructui accidit. Illa ſemina mauult quā
fructū gigni quoniā fructus caduca res eſt. Sic pernicioſe luxuria nec ampliat ſe ſed egeritᷣ
Dabit conſiliū & ſoli natura. In macro etiā ſi uires habebit: reciſa intra iugū moretur: ne oīs
fœtura ſub eo exeat. Minimū id eſſe debebit interuallū: ut attingat iugum: ſuperetq; non
teneat: adeo non recūbat in eo nec deliquate ſe ſpargat. Ita temperetur hic modus: ut cre-
ſcere etiā malit q̄ parere. Palmes duas tres ue gēmas ſub iugo habere debet ex materiis qui-
bus materia naſcatur. Tunc per iugū mergi alligariq; ut ſuſtineatur iugo nō pendeat. Vin
culoq; mox aſtrictus a tertia gēma alligari quoniā & ſic coercetur impetus materiæ. Denſio-
reſq; citra pāpini exultant: cacumē religari uetāt. Natura hæc eſt deiecta pars aut prælıga-
ta fructum dat plurimunq; ipſa curuatura. Quod citra eſt materiā mittit: offenſante cre-
do ſpiritu & illa quam diximus medulla. Quæ ita emicuerit materia fructum dabit anno ſe
quente. Sic duo genera palmitum. Quod e duro exit materiāq; in proximū annum promit
tit pāpinariū uocatur. Aut ubi ſupra cicatricē eſt: fructuariū. Alterū ex adminiculo palmite
ſemperq; fructuarium relinquitur ſub iugo. Et qui uocatur cuſtos. Hic eſt nouellus pal-
mes nō lōgior tribus gēmis: proximo anno materiā daturus: ſi uitis luxuria ſe conſumpſe-
rit. & alius iuxta eū uerucæ magnitudine qui furūculus appellatᷣ. Si forte cuſtos fallat Vi-
tis anteq̄ ſeptimū annū cōpleatur a furculo euocata ad fructū eiuueneſcit: ac moritur. Nec
ueterem placet palmitem in longū & ad quartum uſq; pedamentū emitti: quod alii draco-

nes:alii iuuniculos:ut faciant quæ maſculeta appellãt.Cũ induruit uitis: peſſimũ in uinea
traducere.Quinto anno & ipſi palmites intorquẽtur:ſinguleq; e ſingulis materiæ emittũ-
tur:ac deinde e proximis prioreſq; amputant.Semp cuſtodẽ relinqui melius.Sed is ꝓximus
uiti eſſe debet:nec longior q̃ dictũ eſt.Et ſi luxuriauerint:palmites intorqueri ut quattuor
materias uel duas ſi uniiuga erit uinea emittat.Si per ſe uitis ordinabitur ſine ĩpedamento
qualecũq; tñ initio admiraculũ deſiderabit:dũ ſtare condiſcat & recta ſurgere.Cætera pri-
mordia eadẽ.Diuidi autẽ putatione pollicis inæquali examine undiq; ne prægrauet fructꝰ
parte aliqua:ob iter idem deprimẽs ꝓhibebit in excelſum emicare. Huic uineæ triũ pedum
altitudo excelſior nutat:cæteris a quinto:dũ nõ excedat hoĩs lõgitudinem iuſtã. Iis quoq;
quæ ſparguntur in terra breuis ad ĩniĩtẽdum caueas circũdant:ſcrobibus per ambitũ actis
ne uagi palmites inter ſe pugnẽt occurſantes:Maiorq; pars terrarũ ita ſupinã in tellure uĩ
demiã metit.Si quidẽ & in africa & in egypto ſyriaq; ac tota aſia & multis locis europæ hic
mos ꝑualet.Ibi ergo iuxta terrã cõprimi debet uitis.Eodẽ modo & tpe nutrita radice: quo
iniugata uinea:ut ſemp tantũ pollices relinquãtur fertili ſolo cũ tribus gẽmis:graciliore q̃
nis.Præſtatq; multos eſſe q̃ longos.Quæ de natura ſoli ꝓximus tanto potẽtiora ſentiũtur:
q̃to propior fuerit uua terræ.Genera ſeparari ac ſingulis cõſeri tractibus utiliſſimũ. Mix
tura enĩ generũ etiã in uino nõ modo in muſto diſcors.Aut ſi miſceantur nõ alia q̃ pariter
matureſcẽtia iungi neceſſariũ.Iuga altiora quo lætior ager & quo planior. Itẽ roſcido ne-
buloſo minuſq; uentoſo cõueniũt.Cõtra humiliora gracili:& arido æſtuoſo: uentiſq; ex-
poſito.Iuga ad pedamẽtũ quã arctiſſimo nodo uinciri oportet:uitẽ leui cõtineri.Quæ ge-
nera uitiũ & in quali ſolo cæloq; eſſent cõſerenda:cũ enumeraremus naturas earũ & uino-
rum notauimus.De reliquo cultu uehemẽter ambigitur.Plæriq; æſtate tota poſt ſingulos
rores cõfodi iubẽt uineã.Alii uetãt gemãtem:decuti enĩ oculos tactuq; intrãtiũ deteri. Et
ob id arcendũ procul omne quidẽ pecus:ſed maxime lanatũ:quoniã facillime auferat gem
mas.Inimicos & pubeſcente uua roſtros.Satiſq; eſſe uineã ter anno cõfodi : ab equinoctio
uerno ad uergiliarũ exortũ:& canis exortũ:& nigreſcẽte acino.Quidã ita determinãt. Ve
terẽ ſemel a uindemia ante brumã cũ alii ablaqueare & ſtercorare ſatis putẽt.Iterũ ab idibꝰ
aprilis:anteq̃ cõcipiat:hoc eſt in.vi.idus maii.Deinde priuſq̃ florere incipiat & cũ deflorue-
rit:& uariante ſe uua:Peritiores affirmãt ſi iuſto ſæpius fodiatur:in tãtũ tenereſcere acinos
ut rũpãtur.Quæ fodiũtur ante feruẽtes horas diei fodiẽdas cõuenit.Sicuti lutũ neq; ara-
re neq; fodere.Foſſione puluerẽ excitatũ contra ſoles nebulaſq; prodeſſe.Pãpinatio uerna
in cõfeſſo eſt abꝰ idibus maiis intra dies decẽ utiq; ante q̃ florere incipiat : & eã infra iugum
debere fieri.De ſequente uariant ſentẽtiæ.Cũ defloruerit aliqui pãpinãdũ putãt. Alii ſub
ipſa maturitate.Sed de his Catonis præcepta decernẽt.Nãq; & putationum tradenda ratio
eſt.Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indulget adoriũtur.Sed hoc fieri nunq̃ debet
ratione naturæ ante aquilæ exortũ:ut in ſyderũ cauſis docebimus proximo uolumine.Im-
mo uero fauonio:quoniã aceps culpa ſit præproperæ feſtinationis.Si ſaucias recẽti medici-
na mordeat quædã hyemis ruminatio certũ eſt gẽmas earũ frigore hebetari: plagaſq; findi
Et cæli uitio exuri oculos lachryma diſtillante.Nã gelu fragiles fieri quis neſciat?Operarũ
iſta computatio eſt.In latifundis nõ legitima naturæ feſtinatio quo maturius putantur a-
ptis diebus:eo plus materie fundũt:quo ſerius eo fructũ uberiorẽ.Quare macras prius cõ-
uenit putare:ualidas nouiſſime.Plagam omnem obliquã fieri:ut facile decidãt hymbres: &
ad terram uerti q̃ leuiſſima cicatrice acie falce exacta plagaq; cõuelata. Recidã autẽ ſemper
inter duas gẽmas:ne ſit uulnus oculis in reciſa parte.Nigrã eſſe eã exiſtimant : & donec ad
ſinceram ueniatur recidendã:quoniam e uitioſa materie utilis nõ exeat. Si macra uitis ido-
neos palmites nõ habeat:ad terrã recidi eam:nouoſq; elici utiliſſimũ. Im pampinatione nõ
hos detrahere pampinos qui cũ uua ſint.Id enĩ uuas ſupplãtas:præterq̃ in nouella uinea.In
utiles iudicantur in latere nati nõ ab oculo. Quippe etiam uua quæ naſcatur e duro rige-
ſcente ut niſi ferro detrahi non poſſit.Pedamentum quidam inter duas uites utilius putãt
ſtatui: & facilius ablaqueantur:ita:meliuſq; eſt uniiuge uineæ:ſi tamen & ipſi iugo ſint ui-
res:nec ſtatui infecta regio.In quadripertita quã proximum oneri adminiculum eſſe debet
ne tamen impedimentũ ſentiat ablaqueatio cubito abeſſe nõ amplius. Ablaqueari autem
priuſq̃ putari iubẽt.Cato de omni cultura uitiũ ita præcipit. Quam altiſſimam uineam fa-
cito:alligatoq; recte dum ne nimium conſtringas:hocq; modo eam curato. Capita uitium

putata circũfodito. Arare incipito. Vltra citraq́ ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras q̃ primũ propagato. Veteres q̃ minimũ caſtrato. Potius ſi opus fuerit deiicito: bienioq́ poſt p̃cidito. Vitẽ nouellã reſecari tũ erit tẽpus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit ſulcos interponito: ibiq́ uiuã radicẽ ſerito. Vmbrã a ſulcis remoto crebroq́ fodito. In uinea ueteri ſerito ocimũ. Si macra erit quod granũ capit ne ſerito. Et circũ capita addito ſtercus: paleas: uinaceas: aliqd horũce. Vbi uinea frondere cœpit pãpinato. Vineas nouellas alligato crebro: ne caulis præſtingatur. Et quæ iã in perticã ibit eius pampinos teneros alligato leuiter porrigitoq́. Quæ ubi recte ſteterint: ubi uua uallaria fieri cœperit: uites ſubligato. Vitis in ſitio unã eſt per uer. altera cũ uua flore ea optima eſt. Vineã ueterẽ ſi in aliũ locũ tráſſerre uoles: dũtaxat brachiũ craſſum primũ deputato. Binas gẽmas ne amplius relinquito. Ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne saucies. Ita uti fuerit ponito in ſcrobe: aut in ſulco: operitoq́ & bene occultato. Eodẽq́ modo uineã ſtatuito: alligato: floxatoq́ uti fuerit crebroq́ fodito. Ocimũ quod in uinea ſeri iubet antiqui appellabant pabulũ umbræ patiens quod celerrime proueniat.

Ratio arbuſtorum. Ca. XXIII.

Sequit arbuſti rõ mirũ in modũ dãnata a Serſenna patre filioq́: celebrata Scrofæ uetuſtiſſimis poſt Catonẽ pitiſſimisq́: ac ne a ſcrofa quidẽ niſi uni italiæ cõceſſa: cũ tã lõgo iudicet euo Nobilia uina non niſi in arbuſtis gigni: & in iis quoq́ laudatiora ſũmis: ſicut uberiora imis: adeo excelſitate pficit. Hac rõne & arbores eligunt. Prima oĩum ulmus excepta ppter nimiã frõdẽ atinia. Deinde populus nigra eadẽ de cauſa minus denſa folio. Nõ ſpnũt pleriq́ & fraxinũ ficũq́ & etiã oleã: ſi nõ ſit umbroſa ramis. Harũ ſat? cultuſq́ abũde tractatus eſt. Ante triceſimũſextũ mẽſem attingi falce uetant. Alterna ſeruãt brachia. Alternis putant ĩnis. Sexto anno maritatur. Traſpadana italia præter ſupradicta: cornu: populo: tilia: acere: orno: carpino: quercu arbuſtat agros. Venetia ſalice ppter uliginẽ ſoli. Et ulmus detruncata a media inter ramorũ ſcãna digerit: nulla fere: xx. pedũ altiore arbore. Tabulata earũ ab octauo pede altitudinis dilatant in collibus ſiccisq́ agris. A duodecimo in cãpeſtribus & humidis. Meridianũ ſolẽ ſpectare palmites debẽt. Rami a proiectu digytorũ modo ſubrigi cõſili in iis tenuiũ quoq́ uirgultorũ barba ne obũbrent. Interuallũ iuſtũ arborũ ſi aret ſolũ: quadrageni pedes in terga frõteq́: in latera uiceni. Si nõ aretur hoc in oẽs partes. Singulis denas ſæpe adnutriũt uites: dãnato agricola minus ternis. Maritare niſi ualidas inimicũ: enecãte ueloci uitiũ incremẽto. Serere tripedaneo ſcrobe neceſſarium diſtãtes inter ſeſe arboréq́ ſingulis pedibus. Nihil ibi mallcolis atq́ paſtinationi. Nulla fodiẽdi impẽdia utpote cũ arbuſti rõ hac peculiari dote pſtet: q́ in eodẽ ſolo ſeri fruges & uitibus prodeſt. Superq́ quod uindicãs ſe altitudo nõ ut in uinea ad arcẽdas aĩaliũ iniurias pariete uel ſæpe uel foſſarũ utiq́ ĩpendio muniri ſe cogat in arbuſto. Et pdicta eſt ſola uiuæ radicis ratio. Item propaginũ: & hæc gemina ut diximus. Qualorũ in ipſa tabulato maxime pbata: qm̃ a pecore tutiſſima eſt. Altera deflexa uite uel palmite iuxta ſuã arborẽ: aut circa proximã cælibẽ. Quod ſupra terrã eſt e matre radi iubet: ne fruticet. In terra pautiores gẽme quattuor obruũtur ad radicẽ capiẽdã. Extra in capite binæ relinquũtur. Vitis in arbuſto quattuor pedes in lõgo cõſtat: oĩ ſulco tres lato: altoſ duos cũ ſemipede. Poſt annũ propago incidit ad medullam: ut paulatim radicibus aſſueſcat ſuis. Caulis a capite ad duas gẽmas reciditur. Tertio totus mergus abſciditur: reponiturq́ altius in terrã ne ex reciſo frõdeat. Tolli uiua radix a uĩdemia ptinus debet. Nuper reptũ draconẽ ſerere iuxta arborẽ: ita palmitẽ appellamus emeritũ: pluribuſq́ induratũ annis. Hunc præciſum q̃ maxima amplitudine tribus partibus lõgitudinis deraſo cortice quatinus obruat: unde & raſilẽ uocãt: depmere ſulco: reliqua parte ad arborẽ erecta: ociſſimũ in uite. Si gracilis ſit uitis aut terra: uſitatũ eſt. q̃ pxime ſolũ decidi donec firmetur radix: ſicut neq́ roſcidã ſeri: neq́ ſeptẽtrionis flatu. Vites aquilonẽ ſpectare debent ipſe: palmites autem earũdem ad meridiem. Non eſt feſtinãdum ad putationẽ nouelle: ſed primo in circulos materies colligẽda: nec niſi ualidæ putatio admouenda. Seniora fere anno ad fructũ arbuſta q̃ uitis iugata. Sunt qui omnino putari uetant priuſq̃ arborum longitudinem æquauerit. Prima falce ſex pedes a terra recidatur flagello infra relicto & naſci coacto in curuationem materiæ. Tres ei gẽmæ non amplius deputato ſuperſint. Exq́ iis emiſſi palmites proximo anno imis inferantur ſcannis: ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant: relicto ſemper duramento in ſingulis tabulatis. & emiſſario uno qui ſubeat uſq́ quo placuerit. De cetero putatione omni flagel-

la quæ proxime tulerint recidãtur. Noua circũciſis undiq; capreolis aſpergantur in tabula
tis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circunueſtit arborem: crineſq;
ipſos uuis. Gallica in traduces porrigitur. Aemiliæ uiæ in radices atiniarum ambituſ fron-
dem earum fugiens. Eſt quorundam imperitia ſub ramo uitem uinculo ſuſpendendi ſuffo
cantium iniuria: quando contineri debet uimine non arctari. Quinimo etiam quibus ſali-
ces ſuperſunt molliore hoc uinculo facere malunt: hærbaq; quã ſiculi uocant ampelodeſ-
men. Græcia uero uniuerſa iunco cypero ulua. Liberam quoq; uinculo per aliquot dies ua
gari: & in conditã ſpargi: atq; in terra quã per totum annum ſpectauerit recũbere. Nãq; ut
ueterina a iugo & canes a curſu uolutatio iuuat: ita tum & uitiũ porrigi lũbos. Arbor quo
q; ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſpirãti. Nihil eſt in opere naturæ: quod nõ ex-
emplo dierũ noctiũq; aliquas uices feriarũ uelit: ob id protinus a uindemia putari: & laſſas
etiãnũ fructu edito improbatur: ut putatæ rurſus alligentur alio loco. Nãq; orbita uinculi
ſentitur uexatione nõ dubia. Traducis gallicæ cultura binis utrinq; lateribus: ſi pars qua-
drageno diſtet ſpatio: quaternis: Viceno inter ſe obuii miſcentur alligãturq; uno concilia
ti uirgultorũ comitatu obiter ligati qua deficiant. Aut ſi breuitas nõ patiatur ipſorũ: ad al
ligato protendũtur in uiduam arborẽ iunco. Traducẽ bimum præcidere ſolebant. Onera-
tis enim uetuſtate melius donare tẽpus ut tranſilẽ faciant: ſi largiatur craſſitudo. Alias uti
le toros futuri draconis paſci. Vnũ etiãnũ genus eſt mediũ iuter hæc & propaginem. Totas
ſupplantãdi in terra uites: cuneiſq; findẽdi & in ſulcos plures ſimul ex una propagãdi gra
cilitate ſingulorũ firmata circũligatis haſtilibus: nec reciſis qui a lateribus excurrunt pam-
pinis. Nouarienſis agricola trãducũ turba nõ cõtentus: nec copia ramorũ impoſitis etiãnũ
patibulis palmites circũuoluit. Itaq; præter ſoli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia
culpa iuxta urbẽ uaracinis: quæ alternis putantur annis: nõ quia id uiti conducat: ſed quia
uilitate redituũ impẽdia excuperet. Mediũ tẽperamẽtũ in carſulano ſequũtur: carioſaſq; tã
tum uitis partes incipientes marceſcere deputãdo: cæteris ad uuã relictis detracto onere ſu
peruacuo pro nutrimẽto omni eſt raritas uulneris. Sed niſi pingui ſolo talis cultura dege-
nerat in labruſcã. Arbuſta arari q̃ altiſſime deſiderãt: & ſi tantum frumenti ratio nõ exigit.
Pampinari ea nõ eſt mos: & hoc cõpendiũ opere. Deputantur cum uite pariter interlocata
denſitate ramorum: qui ſint ſuperuacui: & abſumãt alimenta. Plagas ad ſeptẽtrionem aut
ad meridiem ſpectare uetuimus. Melius ſi neq; in occaſus ſolis. Diu enĩ dolent talia quoq;
ulcera & difficile ſaneſcũt algẽdo minus æſtuandoue. Nõ eadẽ in uite quæ in arbuſtis liber
tas: quoniam certa latera & facilius abſcondere q̃ detorquere quo uelis. Plagas in arborum
tonſura ſupinare uelut calices faciendi ne conſiſtat humor. Viti adminicula addenda quæ
ſcandat apprehenſa ſi maiores ſint.

¶ De ſeruandis uuis & morbis arborum. ¶Ca. XXIIII.

VItium generoſarũ pergulas quinquatribus putandas: & quarũ ſeruare uuas libeat
decreſcente luna tradũt. Quæ uero interlunio ſint putatæ nullis aĩalium obnoxias
eſſe. Alia rõne plena luna noctu tõdendas: cũ ſit ea in leone: ſcorpiõe ſagittario: tau
ro: atq; in totũ ſerendas plena aut creſcente utiq; cenſent. Sufficiunt in italia cultores de-
ni in centena iugera uinearũ. At abunde de ſatu cultuq; arborũ tractato quoniã de palmis
ac cytiſo peregrinis arboribus affatim diximus: nequid deſit: indicãda reliqua natura ſit ma
gnopere pertinens ad omnia ea. Infeſtantur nãq; & arbores morbis. Quid enim gentiũ ca-
ret iis malis? Et ſilueſtriũ quidam pernicioſos negant eſſe: uexariq; tantũ grandine in ger-
minatione aut flore: Aduri quoq; feruore aut flatu fragiliore præpoſtero die q̃ ſuo. Frigo-
ra etiam obſunt ut diximus. Quid ergo? nõne & uites algore intereũt? Hoc quidẽ eſt quo
deprehendat ſoli uitiũ: quoniã nõ euenit niſi in frigido: Itaq; per hyemes cæli rigorẽ proba
mus. Nõ enim ſolum infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur: ſed maxime: uexatiſq; ita pri
ma cacumina inareſcunt quoniã præſtrictus gelu nõ potuit eo puenire humor. Arborũ q
dam cões morbi: quidã priuati generũ. Cõis uermiculatio eſt. Sideratio & dolor membrorũ
unde partiũ adhibita ſocietate nominũ quoq; cũ hominũ miſeriis trũcã dicimus certe cor-
pora & oculos germinum exuſtos: ac multa ſimili ſorte. Itaq; laborant & fame & cruditate:
quæ fiũt humoris quãtitate. Aliq; uero & obeſitate: ut oĩa quæ ferũt reſinã nimia pinguedi
ne in tedã mutãtur: & cũ radices quoq; pingueſcere cœpere itererũt. Vt aĩalia nimio adipe
gto & peſtilẽtia per genera: ſicut inter homines: nũc ſeruitia: nũc plebes urbana uel ruſtica.

Vermiculantur magis minus ue quædā: oēs tñ fere. Idq; aues caui corticis ſono experiunt.
Iam quidē & in hoc luxuria eſſe cœpit: prægrandeſq; roborū delicatiores ut in cibo. Coſſos
uocāt. Atq; etiā farina ſaginati. hi quoq; altiles fiunt. Maxime autē arborū hæc ſentiūt py
ri: mali fiſci. Minuſq; quæ amare ſunt & odoratæ. Eorū qui in ficis exiſtunt alii naſcuntur
ex illis: illos parit qui uocatur ceraſtes. Omnes tamē in ceraſtē figurant: ſonūq; edunt puuli
ſtridoris. Et ſorbus arbor infeſtatur uermiculis ruffis piloſis: atq; ita emorit. Meſpila quo
q; in ſenecta obnoxia ei morbo eſt. Sideratio tota e cælo conſtat. Qua ꝓpter & grādo in iis
cauſis intelligi debet: & carbūculatio: quod pruinarū iniuria euenit. Hæc enim uerno tem
pore inuitatis & erūpere audētibus ſatis mollibus inſidens adurit acreſcētes germinū ocu
los: quod in flore carbunculū uocant. Pruinæ pernicioſior natura: quoniā lapſa perſidet: ge
latq;: ac natura quidē ulla depellitur: quia nō ſit niſi in moto aere & ſereno. Propriū tamen
ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatū uapor: cum inſitæ ac nouellæ arbores moriūtur: ꝓ
cipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem quam æque ac ficus ſentit. Clauum etiā
patitur ſiue fungum placet dici uel patellā. Hæc eſt ſolis exuſtio. Nocere tradit Cato & ru
brum muſtum. Nocet plerunq; uitibus atq; oleis nimia & fertilitas. Scabies cōmunis omni
um eſt. Impetigo & quæ adnaſci ſolent cocleæ peculiaria ficorū uitia. Nec ubiq;. Sūt enim
quædam ægritudines & locorum. Verū ut homini neruorū cruciatus: ſic & arbori: ac duo
bus æque modis. Aut enim in pedes hoc eſt radices erūpit uis morbi: aut in articulos: hoc
eſt cacuminū digytos: qui longiſſime a toto corpore exeunt. Inareſcunt ergo & ſunt apud
græcos ſua nomina utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum partium fragi
lis: poſtremo tabes morbuſq; nō intrāte ſucco: aut nō perueniēte: maximeq; id fici ſentiunt
Caprificus oībus īmunis eſt: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis poſt uer
gilias. Nam ſi rariores fuere perfundūt arborē: nō ſcalpūt ſcabiæ. Ceterū ſi cadūt ſiue hym
bres nimii fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter uermiculatio
nem & ſideratione morbus peculiaris articulatio tribus de cauſis. Vna ui tēpeſtatū germi
nibus ablatis. Altera ut notauit Theophraſtus in ſupinū exciſis. Tertia culturæ imperitia
læſis. Omnes enī earū iniuriæ in articulis ſentiuntur. Siderationis genus eſt in his deflore
ſcentibus roratio. Aut cū acini priuſq̄ creſcant decoquuntur in callū. Aegrotant & cū alſe
re: leſis uredine attonſarū oculis. Ex calore hoc euenit intempeſtiuo: quoniā oīa modo cō
ſtant: certoq; tēperamēto fiunt. Et culpa uinitorū colligentium: cum præſtringūtur ut dictū
eſt. Aut circūfoſſor iniurioſo ictu uerberauit. Vel etiam ſubarator īprudens luxauit radi
ces: corpuſue deſquāmauit. Eſt & quædam cōtuſio falcis hebetioris. Quibus oībus cauſis
difficilius tollerāt frigora aut æſtus: quoniā in ulcus penetrat oīs a foris iniuria. Infirmiſſi
ma uero malus maxime quæ dulcis eſt. Quibuſdā debilitas ſterilitatem nō necē affert: ut ſi
quis pino cacumē auferat uel palmæ. Sterileſcunt enī nec moriūtur. Aegrotāt aliquando &
poma ipſa per ſe ſine arbore: ſi neceſſariis tēporibus hymbres aut tepores uel afflatus defu
ere. aut cōtrario abūdauere. Decidūt enim aut deteriora fiunt. Peſſimū eſt inter omnia cū
defloreſcentē uitē & oleā percutit hymber: quoniā ſimul defluit fructus. Sūt eadē cauſa na
ſcentes & erucæ dirū animal: eroduntq; frōdē: aliæ florē. Oliuarū quoq; ut in mileto: ac de
paſtā arborē turpi facie relinquūt. Naſcit hoc malū tēpore humido & lēto. Fit aliud ex eo
dem ſi ſol acrior inſecutus inuſſerit ipſum uitiū: ideoq; mutauit. Eſt etiānū peculiare oliuis
& uitibus: quod araneū uocant: cū ueluti tele inuoluunt fructū & abſumūt. Adurūt & fla
tus quidā eas maxime: ſed & alios fructus. Nā uermiculationē & poma ipſa per ſe quibuſdā
annis ſentiūt: mala: pyra: meſpila: punica. In oliua ancipiti euētu quādo ſubeūt nati fructū
adimunt. Augent ſi in ipſo nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos prohibet pluuiæ quæ
fiunt poſt arcturū. Eædem ſi auſtrinæ fuere: generant. In drupis quoq; quæ matureſcentes
tunc ſunt præcipue caducæ. Id riguis magis euenit: etiā ſi nō ceciderit faſtidiendis. Sunt &
culicū genera aliquibus moleſta: ut glandibus fico qui uidentur ex humore naſci tunc dul
ci ſubdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in iis eſt. Quædam temporum cauſæ aut
locorum non propriæ dicuntur morbi: quoniam protinus necant: ſicut tabes cum inuaſerit
arborem: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis proprius: ut eſt in apulia atabulus: in eubo
ea olympias. Hic enim ſi flauerit circa brumam: exurit frigore arefaciens: ut nullis ſolibus
poſtea recreari poſſint. Hoc genere cōualles & appoſita fluminibus laborant: præcipueq;
uitis: olea: ficus. Quod cū euenerit detegitur ſtatim in germinatiōe. In oliuis tardius. Sed

in oĩbus ſignũ eſt reuiuiſcẽdi ſi folia amiſere: alioquin quas putes præualuiſſe: moriuntur. Nõnunq̃ inareſcũt folia cadẽq; reuiuiſcũt. Aliæ in ſeptẽtrionalibus ut in põto phrygia frigore aut gelu laborãt: ſi poſt brumã cõtinuauere.xl.diebus. Ibi autẽ & in reliquis partibus ſi protinus editis fructibus gelatio magna conſecuta eſt: etiã paucis diebus necat. Quæ iniuria hominũ cõſtant ſecũdas habẽt cauſas. Pix: oleũ: adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbe detracto necantur excepto ſubere: quod ſic etiã iuuatur: craſſeſcens enim præſtringit & ſtrãgulat. Nec andrachne offendit: ſi nõ ſimul incidatur & corpus. Alioquin & ceraſus & tilia & uitis corticẽ mittũt: ſed nõ uitalẽ: nec proximũ corpori: uerũ eũ qui ſubnaſcente alio expellitur. Quarũdã natura rimoſus cortex: ut platanis. Tiliæ renaſcitur paulo minus q̃ totus. Ergo iis quarũ cicatricẽ trahit medẽtur luto fimoq;: & aliquãdo proſunt: ſi nõ uehemẽtior frigorũ uel calorum uis ſecuta eſt. Quædã tardius ita moriũtur: ut robora & quercus. Refert & tẽpus anni. Abieti enĩ & pino ſi quis detraxerit ſole taurũ uel gemios trãſeũte cum germinãt ſtatim moriũtur. Eandẽ iniuriã hyeme paſſæ diutius tolerãt. Similiter ilex & robur & quercus. Quod ſi anguſta decorticatio fuerit: nil nocet ſupradictis. Infirmiores quidẽ & in ſolo gracili uel ab una tantũ parte detractus interimit. Similem & decacuminatio rationẽ habet cupreſſi: piceæ: cedri. Eæ enĩ detracto cacumĩe aut ignibus aduſto intereunt. Similẽ & de paſtio animaliũ. Oleam quidẽ etiã ſi lambat capra ſterileſcere auctor eſt Varo ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiũt: ut amigdalæ. Ex dulcibus enĩ trãſfigurãtur in amaras. Aliqua uero etiã utiliora. ut apud chios pyrus quã phócida appellãt. Nam detrũcatio diximus quibus prodeſſet. Intercunt pleraq; exciſa ſtirpe: exceptis uite malo: fico punica: Quædam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam ſpernit: & omnia quæ reſinã gignunt. Radicibus amputatis mori minime mirũ eſt. Pleræq; tamẽ non omnibus: ſed maximis: aut quæ ſunt inter illas uitales abſciſſis moriuntur: Necat inuicem inter ſeſe umbra. Vel denſitate atq; alimenti rapina. Necat hædera uinciens. Nec uiſcũ prodeſt & cytiſus: nec aureo quod alimodo græci uocant. Quorundã natura nõ negat quidem: ſed lædit odore aut ſucci mixtura: ut raphanus & laurus uitem. Olfatrix enim intelligitur: & tangi eam odore mirũ in modum. Ideoq; cũ iuxta ſit auerti & recedere: ſaporemq; inimicum fugere. Hinc ſumpſit Andrócides medicinã cõtra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Odit & caulem & omne olus. Odit & corilũ niſi procul abſint triſtis atq; ægra. Nitrum quidem & alumen marina aqua calida & fabæ putamina uel eruii ultima uenena ſunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione: & de remediis ex arboribus: & quæ irrigatione proficiant: & qualiter rigandum & mirabilia de riguis. Ca. XXV.

EſT & prodigiis locus. Inuenimus enim ſub foliis natas uitem: ficum: & malum punicum ſtirpe fructum tuliſſe: non palmite aut ramis: uitẽ uuas ſine foliis: oleas quoq; amiſiſſe folia baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totũ ambuſta reuixit. Et in boetia deroſæ a locuſtis ficus iterum germinauere. Mutãtur arbores & colore. Fiuntq; ex nigris candidæ: non ſemper prodigioſæ: & maxime quæ ex ſemine naſcũtur: ut populus alba in nigram tranſit. Quidam & ſorbũ ſi in calidiora loca uenerit ſterileſcere putant. Prodigio autẽ fiunt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici & cõtra. Graui oſtẽto cum in deteriora mutatur: ex olea in oleaſtrum. Ex cãdida uua & fico in nigras: ut laodiceæ: Xerſis aduentu platano in oleã mutata. Qualibus oſtẽtis Ariſtãdri apud græcos uolumẽ ſcatet: ne in infinitũ habeamus. Apud nos uero. C. Epidii cõmẽtarii in quibus arbores locutæ reperiãtur. Subſedit in cumano arbor graui oſtẽto paulo ante Pompeii magni bella ciuilia paucis ramis eminentibus. Inuẽtum ſybillinis libris internicionem hominũ fore: tantoq; eã maiorem quanto propius ab urbe poſtea facta eſſet. Sunt prodigia & cũ alienis locis naſcuntur ut in capitibus ſtatuarũ uel aris & cum in arboribus ipſis alienæ. Ficus in lauro nata eſt cizici ante obſidionẽ. Simili modo trallib᷒ palma in baſi Cæſaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Nec nõ & romæ in capitolio in capitalis bello perſei enata palma uictoriam triũphoſq; portendit: ac tempeſtatibus proſtrata: eodẽ loco ficus enata eſt. M. Meſſalæ. C. Caſſii cenſorũ luſtro. A quo tẽpore pudicitiã ſubuerſam Piſo grauis auctor prodidit. Super omnia quæ unq̃ audita ſunt etiam prodigium noſtro æuo. Neronis principis ruina factum in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equeſtris ordinis olіueto uniuerſo uiã publicã trãſgreſſo: aruiſq; inde ecõtrario locũ oliueti ſ profectis.

De remediis morborum arborum. Ca. XXVI.

NVnc expoſitis arborum morbis cōſentaneū eſt dicere & remedia. Ex iis quædā ſunt cōmunia omniū: quædā propria quarundā. Cōmunia ablaquæatio: accumulatio aſflari radices aut cooperiri riguis dato potu uel ablato fimi ſucco refectis putatione leuatis onere. Item ſucco emiſſo quibuſdā ueluti detractio ſanguinis circūraſi corticis: uitium extenuatio: & domitura palmitum. Gēmas (ſi frigus retorridas hirſutaſq; fecerit) repumicatio & quædam dolitura. Arborū iis aliæ magis aliæ minus gaudent: ueluti cupreſſus: & aquā aſpernatur & fimum & circūfoſſuram amputationemq; & oīa remedia odit. Quin etiam necatur. Riguis & uites & punicæ præcipue aluntur. Ficus ipſa arbor riguis alitur. Pomū uero eius inareſcit Amigdalæ ſi colantur foſſione florem amittunt. Nec inſitas circunfodere oportet priuſq̄ ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæq; autē amputari ſibi uolunt oneroſa ac ſuperuacua: ſicut nos unguem & capillū. Reciduntur ueteres totæ. Ac rurſus a ſtolone aliquo reſurgūt: ſed nō omnes: nec niſi quarū naturā pati diximus. Rigua æſtiuis uaporibus utilia: hyeme inimica: autūno uaria. Et hoc eſt ex natura ſoli. Quippe cum uindemiator hiſpaniarum ſtagnante ſolo uuas demetat. Cæterū maiore in parte orbis etiā pluuia aut omni aqua ſeri & arari nō conuenit. Circa canis ortus rigua maxime proſunt: ac ne tunc quidem nimia: quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modū temperat. Nouellæ enim minus ſitiunt. Deſiderāt autē maxime rigari quæ aſſuere. Cōtra ſiccis locis genita nō expetunt humorē niſi neceſſariū. Aſperiora uina rigari utiq; cupiunt. In ſulmonenſi italiæ agro pago fabiano ubi & arua rigantur: mirū q̄ hærbæ aqua illa necantur: fruges aluntur: & riguis pro ſarculo eſt. In eodem agro bruma tanto magis ſi niues ſcateāt geletue: ne frigus uites adurat circunfundunt riguis: quod ibi tepidare uocant: memorabili natura in amne ſolo. Sed eadem in æſtate uix tollerandi rigoris.

De caprificatione & ſtercoratione. Ca. XXVII.

CArbunculi ac rubiginū remedia demōſtrabimus uolumine proximo. Interim eſt & caprificatio quædā in remediis. Cū macie corticis ex ægritudine aſtringente ſe ſiu ſto plus uitalia arborū comprimēte exactā falcis aciem utraq; manu imprimentes perpetuis inciſuris dedu cūt: ac ueluti cutē laxant. Salutare id fuiſſe argumēto ſunt dilatatæ cicatrices & internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte ſimilis hominū medicina & arborum eſt: quando earū quoq; terebrantur oſſa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt ſi circunfoſſo ſtipite & ab ima parte circūforato defluens pituita abſtergatur. Et ulmis detrahit ſuccus inutilis ſupra terrā foratis uſq; ad medullam in ſenecta: aut cū alimento nimio abundare ſentiūtur. Idem & ficorū turgido cortice inciſuris in obliqū leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis quæ germināt nec ferunt fructū fiſſa radice inditur lapis: fertileſq; fiunt. Hoc idē & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris ſorbiſq; e tæda ac cinere & terra cooperto etiā radices circūcidiſſe prodeſt. Vitiū luxuriantiū ficorūq; & circunciſis cinerē addidiſſe. Fici ſerotinæ fiunt: ſi primæ groſſi cū fabæ magnitudinē exceſſere detrahantur. Subnaſcuntur enim quæ ſerius matureſcunt. Eædem cū frondere incipiūt: ſi cacumina rami cuiuſq; detrahātur: firmiores fertilioreſq; fiūt. Nā caprificatione maturata in ea culices naſci e groſſis manifeſtū eſt: quouiā cū euolauere nō iueniūtur intus grana quæ in eos uerſa apparet. Exeundi tāta eſt auiditas: ut pleriq; aut pede relicto aut pēna pariter erūpant. Eſt & aliud genus culicū: quos uocant centrinas fucis apū ſimiles ignauia maliciaq; cū pernicie uerorū & utiliū. interimūt enī illos atq; ipſi moriūtur. Vexāt & tineæ ſemina ficorū. Contra quas remediū in eadē ſcrobe defodere italicā lentiſcū inuerſa parte quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autē ficus rubrica amurca diluta & cū fimo infuſa radicibus frondere incipientiū facit. Caprificorū laudantur maxime nigræ & in petroſis: quoniā frumēta plurima habeāt caprificatio ipſa poteſt hymbrē. In primis autē cauendū ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intēpeſtiua medicina. Interlucatio arborib⁹ prodeſt: ſed omniū annorum trucidatio inutiliſſima. Vitis tantū tonſurā annuā quærit: alternā myrtus: punicæ oleæ quia celeriter fruticeſcunt: Cætere rarius tondētur. Nulla autunno. Ac ne raduntur quidem niſi uere putatione. Plage ad uitalia ſunt omnia quæcūq; non ſuperuacua. Similis ſtercoratio. Gaudent ea. Sed cauendū eſt ne in feruore ſolis admoueatur: ne imaturius: ne ualidius q̄ opus ſit. Vrit uineas ſuillum niſi quinquēnio interpoſito: præterq̄ ſi riguis diluatur. Et e coriariorum ſordibus niſi admixta aqua. Item largius. Iuſtum exiſtimant in denos pedes quadratos: tres modios. Id quidem ſoli natura decernit. Columbino ac ſuillo plagis

quoq; arborũ medetur.Si mala punica acida naſcãtur:ablaqueatis radicibus fimũ ſuillũ adhibent:eo ãno uinolẽta:proxĩo dulcia futura.Alii urina hominis aqua mixta rigãda cẽſẽt quater anno:ſingulis amphoris aut cacumĩa ſpargi uino lãſere diluto.Si findũtur ĩ arbore pediculũ intorqueri.Ficis utiq; amurcã adfundi.Cæteris arboribus ægris fecẽ uini:ac lupinũ circa radices earũ ſeri.Aqua quoq; lupini decocti circũfuſa pomis prodeſt.Fici cũ uulcanalibus tonuerit cadẽt.Remediũ eſt:ut ante ſtipula hordeacea areæ ſtrigatur.Cæraſos præcoces facit cogitq; matureſcere calx admota radicibus.Et hæc ante omnia poma interuelli melius eſt ut quæ relicta ſunt grandeſcant.

¶De diuerſis medicamentis arborũ cõtra uenenata animalia:& contra formicas & contra noxia animalia. ¶Ca. XXVIII.

QVædã pœna emẽdantur aut morſu excitantur ut palmæ & lentiſci.ſalis enĩ aq̃s alũtur .Salis uim & cinis ſed leniorẽ habet.Ideo ficis aſpergũtur rutaq; ne fiant uermi noſæ:ne ue radices putreſcant.Qui & uitiũ radicibus aquã ſalſã iubẽt affũdi ſi ſint lachrymoſæ.Si uero fructus earũ decidant:cinerẽ aceto aſpergi ipſaq; illini: aut ſandaraca ſi putreſcat uua.Si uero fertiles nõ ſunt:aceto acri ſubacto cinere rigari atq; oblini.Quod ſi fructũ nõ maturent prius inareſcentẽ præciſarũ ad radices plagã fibraſq; aceto acri & urina uetuſta madefacere:atq; eo luto obruere:ſæpe fodere.Olearũ ſi parũ promiſere fructus nudatas radices hyberno frigori opponunt:eaq; caſtigatione proficiũt.Omĩa hæc ãnua cæli rõe conſtant.Et aliquando ſerius poſcuntur aliquãdo celerius.Necnõ ignis aliquid prodeſt:ut harũdini.Ambuſta nãq; denſior mitiorq; ſurgit . Cato & medicamẽta quædã cõponit:mẽſuræ quoq; diſtinctiõe ad maiorũ arborũ radices amphorã:ad minorũ urnam amurcæ & aquæ portionẽ æquam:ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens . In olea hoc amplius ſtramẽtis antea circumpoſitis.Item fico.Huius præcipue ueterẽ terrã adaggerari radicibus. Ita futurũ ut nõ decidant groſſi: maiorq; fœcunditas nec ſcabra proueniat. Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea:murcæ congios duos decoctos ĩ craſſitudinem mellis: ruſuſq; cũ bituminis tertia parte & in ſulphuris quarta ſub diuo uſq; quo exardeſcat ſub tecto.Hoc uites circa capita ſub brachiis ungi.Ita nõ fore cõuoluolũ . Quidã contẽti ſunt ſumo huius mixture ſuffiræ uenas ſecũdo flatu continuo triduo. Pleriq; nõ minus auxilii & alimenti arbitrant̃ in urina q̃ Cato in amucta addita modo aquæ pari portiõe:quoniã per ſe noceat.Alii uoluto eſſe appellant animal prærodens pubeſcẽtes uuas. Quod ne accidat:falces cũ ſint exacutæ fibrina pelle detergũt.Atq; ita putãt.Aut ſanguĩe urſino liniri uolunt poſt putationẽ eaſdẽ.Sũt arborũ peſtes & formicæ.Has abigunt rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus.Necnõ & piſce ſuſpenſo iuxta in unum locum congregant . Aut lupino trito cum oleo radices linunt.Multi & talpas amucta necant.Contraq; erucas & mala putreſcant:lacertæ uiridis pellẽ tangi cacumina iubent.Priuati autẽ ꝯtra erucas ambiri arbores ſingulas a muliere incitati menſis nudis pedibus recincta.Item ne quod animal paſtu malefico decerpat frondẽ fimo boum diluto aſpergi folia:quotiens hymber interueniat:quoniã ita abluatur uirus medicaminis mira quædã excogitãte ſolertia humana.Quippe cum auerti carmine grandines credant pleriq;:cuius uerba inſerere nõ equidẽ ſerio auſim quanq̃ a Catone prodita.Contra luxata mẽbra inunguenda harundinũ fiſſuræ.Idem arbores religioſas lucoſq; ſuccidi permiſit ſacrificio prius facto.cuius rei rationem notionẽq; eodem uolumine tradit.

¶CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVIII.

PROHEMIVM.

¶Quod antiquis maximũ ſtudiũ agriculturæ fuit:& hortorũ ſingulari diligẽtia ¶Ca. I.

SEQVITVR Natura frugum hortorũq; ac florũ.Quæq; alia præter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt:uel per ſe tantum hæc imenſa contemplatione ſiquis æſtimet uarietatem:numerum:flores:odoreſq;:colores:& ſuccos ac uires earũ:quas ſalutis aut uoluptatis hominũ gratia gignit.Qua in parte primũ omnium patrocinari terræ:& adeſſe cunctorũ parenti iuuat.Quãq̃ inter initia operis defenſæ.Quoniã tamẽ ipſa materia intus accedit ad reputationẽ eiuſdẽ patientis & noxiã.Noſtris eã criminibus

urgemus:culpāq; noſtrā illi imputamus.Genuit uenena: ſed quis inuenit illa præter hominē? Cauere ac refugere alitibus feriſq; ſatis ē.Atq; cū in arbores exacuant limētq; cornua elephanti:& duro ſaxo rhinocerótes:& utroq; apri dentiū ſiccas:ſcianq; ad nocendū ſe præparare animalia.Quod tamen eorum tæla ſua excepto homin e uenenis tingit?Nos & ſagittas ungimus:& ferr o ipſi nocentius aliquid damus.Nos & flumina īficimus & rerū naturæ elementa.Ipſū quoq; quo uiuitur aerem in perniciē uertimus.Neq; ē ut putemus ignorari ea ab animalibus:quæ quidē quæ præpararent contra ſerpentiū dimicationē:quæ:poſt præliū ad medēdū excogitarent īdicauimus.Nec ab ullo præter hominē uenēo pugnatur alieno.Fateamur ergo culpā ne iis quidē quæ naſcūtur cōtenti.Etenim quando plura eorū genera humana manu fiunt.Quid nō & homines quidā ad uenena naſcūtur?Atra hominū ceu ſerpētiū linguā uibrāt:tabeſq; animi contrectata adurit culpantiū omnia.Ac dirarum alitū modo tenebris quoq; & ipſarū noctiū quieti inuidentiū gemitu:quæ ſola uox eorū ē:ut in inauſpicatarū animantiū uice obuii quoq; uetent agere:aut prodeſſe uitæ.Nec ullū aliud abominati ſpiritus præmiū nouere:q̄ odiſſe omnia.Verū & in hoc eadē naturæ maieſtas tanto plures bonos genuit ac fruges:quanto fertilior in iis:quæ iuuant aluntq;.Quorū æſtimatione & gaudio nos quoq; relictis exuſtioni ſuæ iſtis hominū turbis pgamus excolere uitam:eoq; cōſtantius:quo operæ nobis maior q̄ famæ gratia expetitur.Quippe ſermo circa rura ē agreſteſq; uſus.Sed quibus uita honoſq; apud priſcos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. Ca. II.

ARuorū ſacerdotes romulus in primis inſtituit:ſeq; duodecimū fratrem appellauit īter illos ab Acca Laurentia nutrice ſua ſpicea corona quæ uitta alba colligaretur in ſacerdotio ei p religioſiſſimo inſigni data.Quæ prima apud romanos fuit corona:honoſq; is nō niſi uita finitur:& exules etiā captoſq; comitatur.Bina tunc iugera populo ro.ſatis erant:nulliq; maiorē modū attribuit:quo ſeruos pauloante prīcipis Neronis cōtepto huius ſpatii uiridaria & piſcinas iuuat habere maiores:gratūq; ſi nō aliquē & culīas.Nūma inſtituit deos fruge colere:& mola ſalſa ſupplicare.Atq; ut auctor ē Hemina far torrēre:quoniā toſtū cibo ſalubrius eſſet.Id uno modo cōſecutū ſtatuēdo nō eſſe purū ad rē diuinā niſi toſtū.Is & fornacalia caluæ inſtituit farris torrendi ferias:& æque religioſas terminis agrorū.Hos enī duos tūc maxime nouerāt.Seiāq; a ſerendo:ſegeſtā a ſegetibus appellabant quarum ſimulacra in cyrco uidemus.Tertiam ex his nominare ſub tecto ē religio.Ac ne deguſtabant quidem nouas fruges aut uina antequā ſacerdotes primitias libaſſent.

De iugere.& actu:& legibus circa pecora:& quotiens & quibus temporibus fuit ſūma utilitas annonæ:& qui agri cultura illuſtres. Ca. III.

IVgū uocabatur quod uno iugo boū ī die exarari potuiſſet.Actus ī quo boues agerentur cū aratur uno īpetu iuſto.Hic erat.cxx.pedū duplicatuſq; in lōgitudinē iugerū faciebat.Dona ampliſſima īperatorū ac fortiū ciuiū q̄tum quis uno die plurimū circumarauiſſet.Itē quartarii farris aut heminæ conferente populo.Cognomina etiam prima inde.Pilumni pilū piſtrinis inuenerūt.Piſones a piſendo.Iā Fabiorū:Lentinorū:Ciceronū:ut quiſquis aliquod optime genus ſereret.Iuniorū familiæ bubulcū nominauerunt:qui bubus optime utebatur.Quin & in ſacris nihil religioſius cōfarrationis uinculo erat.Nouæq; nupte farreū præferebant.Agrū male colere cenſoriū probrū iudicabatur.At(ut refert Cato)quē uirū bonū colonū dixiſſent:ampliſſime laudaſſe exiſtimabāt.Hinc & locupletes dicebant loci hoc ē agri plenos Pecunia ipſa a pecore appellabatur.Etiā nunc ī tabulis cenſoriis paſcua dicūtur omnia:ex quibus populus reditus habet:quia diu hoc ſolū uectigal fuerat.Multactio quoq; nō niſi ouiū boūq; īpedio dicebatur.Nō omittēda priſcarū legū beniuolētia.Cautū quippe ē ne bouē priuſq̄ ouē nominaret q indiceret mulctam.Ludos boū cauſa celebrantes bupetios uocabāt.Seruius rex ouiū boūq; effigie primus æs ſignauit.Frugē quidē aratro quæſitā furtī nocte pauiſſe:ac ſecuiſſe:puberi duodecī tabulis captale erat:ſuſpēſūq; Cereri necari iubeāt grauius:q̄ homicidio cōuictū.Impubē prætoris arbitratu uerberari:noxā ue/decerni.Iā diſtictio honoſq; ciuitatis ipſius nō aliūde erat.Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eorū qui rura haberēt.Vrbanæ uero in quas transferri ignominia eſſet deſidiæ probo.Itaq; quattuor ſolæ erāt partibus urbis ī quas habitabant:ſuburbana:palatina:collina:eſquilina.Nundinis urbē reuiſitabāt:& ideo comitia nundinis haberi nō licebat:ne plebs ruſtica auocaretur.Quies ſomnuſq; ī ſtramētis erat.Gloriā deniq; ipſā a far

ris honore adoreã appellabãt.Equidẽ etiã uerba priſcæ ſignificationis admiror.Ita enĩ ẽ ĩ cõ
mẽtariis pontificũ.Augurio coronario augẽdo dies cõſtituantur:priuſquã frumenta uagi
nis exeant:& ante q̃ in uaginas perueniãt.Ergo iis moribꝰ nõ modo ſufficiebãt fruges nul
la prouĩciarũ paſcente italiã:uerũ etiã annonæ uilitas ĩcredibilis erat.Mãnius Martius ædi
lis plebis primũ frumẽtũ populo ĩ modios aſſibus donauit.Minutius Augurius q Sp. Me
liũ coarguerat farris preciũ ĩ trinis nundinis ad aſſem redegit undecimus plebei tribunus
qua de cã ſtatua ei extra portã trigeminã a populo ſtipe collata ſtatuta ẽ.Trebius ĩ ædili
tate aſſibus populo frumẽtũ preſtitit.Quã ob cãm & ei ſtatuæ ĩ capitolio & palatio dicatæ
ſunt.Ipſe ſupremo die populi humeris portatus ĩ rogũ ẽ.Verũ quo anno mater deũ adue
cta romã ẽ:maiore ea æſtate factã eſſe q̃ antecedẽtibus annis decẽ facta eſſe tradũt.M.Va
ro auctor ẽ:cũ.L.Metellus ĩ triumpho plurimos duxit elephãtos aſſibus ſingulis farris mo
dios fuiſſe.Itẽ uini cõgios ficiq; ſiccæ pondo.xxx.olei põdo.x.carnis.põdo.xii.Nec e latifũ
dis ſingulorũ contingebat arcẽtiũ uicinos.Quippe etiã lege Stolonis Licinii icluſo modo
quingẽtorũ iugerũ & ipſo ſua lege damnato cũ ſubſtituta filii pſona amplius poſſideret lu
xuriãtis reipublicæ fuit iſta mẽſura.Manii qdẽ Curii poſt triũphos ĩmenſũq; terrarũ adie
ctũ ĩperio nota cõtio ẽ:pernicioſũ ĩtelligi ciuẽ:cui ſeptẽ iugera nõ eſſent ſatis.Hæc autem
mẽſura plebi poſt exactos reges aſſignata ẽ.Quæ nã ergo tãtæ ubertatis cauſa erat.Ipſorũ
tũc manibus ĩperatorũ colebantur agri(ut fas ẽ credere)gaudẽte terra uomere laureato:&
triumphali aratore.Siue illi eadẽ cura ſemina tractabãt qua bella:eadẽq; diligẽtia arua diſ
ponebãt qua caſtra:ſiue honeſtis manibus omnia lætius proueniũt:quoniã & curioſius fi
unt.Serentẽ inuenerũt dati honores Serranũ:unde cognomẽ.Aranti quattuor ſua iuge
ra ĩ uaticano quæ prata quintia appellãtur.Cincinnato uiator attulit dictaturã:& quidẽ (
ut tradit Norbanus)nudo plenoq; pulueris etiãnum ore.Cui uiator uela corpus inquit:
ut proferã ſenatus populiq; romani mãdata.Tales tũ etiã uiatores erant.quibus ipſũ no
mẽ iditũ ẽ:ſubinde ex agris ſenatũ duceſq; accerſentibus.At nũc eadẽ illa uincti pedes:dã
natæ manus:inſcripti uultus exercent.Nõ tamẽ ſurda tellure:q̃ parens appellatur.coliq; di
citur & ipſa:honore hinc aſſumpto:ut nunc inuitata ea:& indignẽ ferente credatur id fie
ri.Sed nos miramur ergaſtulorũ nõ eadẽ emolumẽta eſſe quæ fuerũt ĩperatorũ. Igitur de
cultura agri præcipere principale fuit & apud exteros.Siquidẽ & reges fecere Hiero.Phi
lometer:Attalus:Archelaus:& duces Xenophon:& penus etiã Mago.Cui quidẽ tantum
honorẽ ſenatus noſter attribuit carthagĩe capta:cũ regulis africæ bibliothecas dõaret uni
us eius duodetriginta uolumina cenſeret in latinã linguã trãſferenda cũ.M.Cato præcep
ta condidiſſet:peritiſq; linguæ punicæ dandũ negociũ in quo præceſſit omĩs uir tũ clariſſi
mæ familiæ.D.Syllanus ſapiẽtiæ cõpoſitiſſimæ quos ſequeremur ptexuimus in hoc uolu
mine nõ igratæ noĩando.M.Varronẽ q.lxxxi.uitæ annũ ãgẽs de ea re pdẽdũ putauit.

¶Ratio de agricultura. ¶Ca. IIII.

Apud romanos multo ſerior uitiũ cultura eſſe cœpit.Primoq; ut neceſſe erat arua
tantũ colere.Quorũ nobis ratio nũc tractabitur nõ uulgari modo uerũ ut adhuc
fecimus & uetuſtis:& poſtea inuentis omni cura perquiſitis:cauſaq; rerũ & ratiõe
ſimul eruta.Dicemus & ſydera:ſyderũq; ipſorũ terreſtria ſigna dabimus indubitata.Quã
do quidẽ qui adhuc ea diligẽtius tractauere:qbuſuis oratoribus potius q̃ agricolis ſcripſiſ
ſe poſſunt uideri.Ac primũ omniũ oraculis maiore ex parte agemus:q̃ nõ ĩ alio uitæ gene
re plura certiora ue ſũt.Cur.n.nõ uideanť oracula a certiſſimo die:maxĩeq; ueridico uſu
profecta.Principium autẽ a Catone ſummemus.

¶Laus agricolarum:& quæ obſeruãda in agro parando. ¶Ca. V.

Fortiſſimi uiri & milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignuntur:minimeq; male cogi
tantes.Prædium ne cupide emas.In re ruſtica operi ne parcas.In agro emendo mi
nime.Quod male emptum eſt ſemper pœnitet.Agrum paraturos ante omnia iue
teri oportet aquarum uim:aut uicinum.Singulaꝝ magnas interpretationes habent:nec du
bias.Cato in conterminis hoc amplius æſtimari iubet quo pacto iuuant.In bono eſt inquit
religione bene utenti.Attilius Regulus ille punicõ bello bis conſul aiebat:neq; fœcundiſ
ſimis locis inſalubrem agrum parandum:neq; effœtis ſaluberrimum.Salubritas loci nõ ſẽ
per incolarum colore detegitur:quoniam aſſueti in peſtilentibus durãt.Præterea ſũt quæ
dam partibus anni ſalubria.Nihil autẽ ſalutare eſt niſi quod toto anno ſalubre.Malus eſt

ager cũ quo dominus luctatur.Cato inter prima pectari iubet:nõ ſolum ſua uirtute ualeat
qua dictũ ẽ poſitione.Vt operariorũ copia prope ſit.Oppidũq; ualidũ.Vt nauigiorũ euec
ctus uel itinerũ.Vt bene ædificatus.& cultus.In quo falli pleroſq; uideo:Segnitiẽ eñi prio
ris domini pro emptore eſſe arbitrantur.Nihil ẽ damnoſius deſerto agro.Itaq; Cato.De bo
no dño meli⁹ emi:nec temere cõtẽpnendã alienã diſciplinã agroq; ut homini:q̃uis.q̃ſtuoſus
ſit ſi tamẽ & ſũptuoſus:nõ multũ ſupereſſe.Ille ĩ agro quæſtuoſiſſimã iudicat uitẽ nõ fru
ſtra quoniã ante omnia de ĩpenſæ ratione cauit.Pro ortos irriguos:nec hic falſo:ſi ſub op
pido ſint.Et prata:quæ antiq̃ parata dixere.Ideq; Cato interrogatus quis eſſet certiſſimus
quæſtus reſpondit.Si bene paſcas.Qui p̃ximus ſit.At ſi bene ſũma omniũ ĩ hac ſpectanda
fuit:ut fructus is maxime probaretur:q̃ q̃minimo ĩpendio cõſtaturus eſſet.Hoc ex locorũ
occaſione aliter alibi decernitur.Eodẽq; p̃tinet quod agricolã uendacẽ oportere eſſe dixit
Fundũ ĩ adoleſcẽtia cõſerẽdũ ſine cõtatione:ædificãdũ nõ niſi cõſito agro.Tũc quoq; cõ
tãtur:optimũq; ẽ:(ut uulgo dixere)aliena ĩnſania frui:ſed ita ut uillarũ tutela nõ ſit oneri
Eum tamẽ q̃ bene habitet ſæpius uẽtitare in agrũ.Fronteq; domini plus p̃deſſe quã occipi
tiũ nõ mẽtiũtur.

De uillarũ poſitiõe:& p̃cepta antiquorũ de agro colẽdo. Ca. VI.

MOdus hic probatur:ut neq; fundus uillã quærat:neq; uilla fundũ.Nõ ut fecerint
iuxta diuerſũ eadẽ ætate exẽplis.L.Lucullus.Q.Scæuola cũ uilla.Scæuolæ fundus
careret:uilla Luculli agro.Quo in genere cẽſoria caſtigatio erat:minus arare quã
uerrere.Nec hoc ſine arte quadã ẽ.Nouiſſimus uillã ĩ miſinenſi poſuit.C.Marius.vii .con
ſul:ſed peritia caſtramẽtãdi:ſicut cõparatus ei ĩ cæteris etiã Scylla fœlix.Quos cæcos fuiſ
ſe dicere cõuenit.Neq; iuxta paludes ponendã eſſe:neq; aduerſo amnẽ.Quãquã Homer⁹
omnino e flumine ſẽper ante lucanas auras ĩſalubres ueriſſime tradit.Spectare. in æſtuo
ſis locis ſeptẽtrionẽ debet meridiẽ ĩ frigidis.In temperatis exortũ æquioctialẽ.Agri ipſius
bonitas q̃bus argumẽtis iudicãda ſit:quãquã ad terræ optimo genere differẽtes abũde di
xiſſe poſſumus uideri etiãnũ tamẽ traditas notas ſubſignabimus Catonis maxime uerbis.
Ebulũ :uel prunus ſiluestris:uel rubus:bulbus minutus:trifoliũ:hærba pratenſis:quercus
ſilueſtris :pyrus:maluſq; frumẽtarii ſoli notæ.Itẽ nigra terra & cinerei coloris.Omnis cre
ta coqui niſi permacra.Sabulũ etiam niſi id per tenue eſt:& multo cãpeſtribus magis q̃ cli
uoſis reſpondent eadẽ .Modũ agri in primis ſeruandũ antiqui putauere.Quippe ita cẽſe
bant.Satius eſſe minus ſerere & melius arare.Qua in ſẽtentia & Virgiliũ fuiſſe uideo .Ve
rum confitentibus latifundia prodidere italiã.Iam uero & prouintias ſex & ſemiſſẽ domini
africæ poſſidebant:cũ interfecit eos Nero prĩceps.Nõ fraudabo magnitudĩe ac quoq; ſua
Cn.Pompeũ qui nunquã agrũ mercatus eſt conterminũ.Agro empto domũ uendendam
in clemẽter atq; nõ ex utilitate pubici ſtatus Mago cenſuit.Hoc exordio præcepta pande
re ingreſſus ut tamẽ appareat aſſiduitatem deſideratam ab eo.De hinc peritia uillicorũ in
cura habenda eſt.Multaq; de iis Cato præcepit.Nobis ſatis ſit dixiſſe.quam proximũ do
mino corde eſſe debere:& tamẽ ſibimetipſi nõ uideri.Coli rura ergaſtulis peſſimũ ẽ:ut quic
quid agitur a deſperantibus.Temerariũ uideatur unam uocẽ antiq̃orũ poſuiſſe:& fortaſ
ſis incredibile penitus æſtiment.Nihil minus expedire q̃ agrũ optiẽ colere.L.Tatius Ruf
fus infima natalium humilitate conſulatum militari induſtria meritus antiquæ alias parſi
moniæ circiter mille ſiclos liberalitate Diui Auguſti congeſtum uſq; ad detractionem hæ
redis exhauſit agros in piceno coemendoq; in gloriã.Internitionem ergo fameq; cẽſemus.
Immo hercule iudico modũ rerũ omniũ utiliſſimũ.Bene colere neceſſarium ẽ.Optime dã
noſũ.Preterquã ſobole ſua colono.Aut paſcendis.Alioquĩ domino aliqua meſſes collige
re non expedit:ſi cõputetur ĩpendiũ operæ.Nec temere oliuam nec quaſdam terras diligẽ
ter colere:ſicuti in ſicilia tradũt itaq; decipi aduenas.Quo nã igitur modo utiliſſime colũ
tur agri?ex oraculo ſcilicet malis ac bonis.Sed defendi æquũ eſt abauos:qui præceptis ſuiſ
proſpexere uitæ.Nã cũ dicerent malis intelligere uoluere uiliſſimos.Sũmũ prouidẽtiæ il
lorum fuit:ut q̃minimũ eſſet ĩpẽdii.Præcipiebãt enĩ iſta:qui triũphali⁹ denas argendi libras
ĩ ſupellectile crimini dabant:q̃ mortuo uilico reliquere uictorias:& reuerti ſua rura poſtu
labant:quoq; p̃dia colenda ſuſpiciebat reſpubl.exercituſq; ducebãt ſenatu illis uillicãte.In
de illa reliqua oracula Neq̃ agricolã eſſe q̃ſq̃s emeret quod p̃ſtare ei fũdus poſſet.Malũ pa
trẽfamilias:q̃ſquis ĩ terdiu faceret quod noctu poſſet:niſi in tempeſtate cæli.Peiorẽ qui p̃
feſtis diebus ageret quod feriatis deberet.Peſſimũ q̃ ſereno die ſub tecto potius oparetur

ſin agro.Nequeo mihi tẽperare:quo minus unũ exẽplũ antiquitatis afferã.Ex quo intelligi poſſit apud populũ etiã de culturis agẽdi morẽ fuiſſe:qualiter defẽdi ſoliti ſint illi uiri. C.Furius Creſinus e ſeruitute liberatus cũ in paruo admodũ agello largiores multo fructus pciperet quã ex ampliſſimis uicinitas.In inuidia magna erat:ceu fruges alienas pelliceret ueneficiis.Quã ob rẽ a Sp.Albino curuli die dicta metuẽs dãnationẽ cũ in ſuffragiũ tribus oporteret ire:inſtrumẽtũ ruſticũ omnẽ ĩ forũ attulit:& adduxit filiã ualidã:atq(ut ait piſo) bene curatã ac ueſtitã:ferramẽta egregie facta:graues ligones:uomeres põderoſos:boues ſaturos.Poſtea dixit.Veneficia mea quirites hæc ſunt nec poſſũ uobis oſtẽdere:aut ĩ forũ adducere lucubrationes uigiliaſq & ſudores.Omniũ ſẽtentiis abſolutuſq ita ẽ.Profecto opã nõ impẽſa cultura cõſtat.Et ideo maiores fertiliſſimũ in agro oculũ dñi eẽ dixerũt.Reliqua pcepta redẽnt ſuis locis:quæ ppria ſingulorũ generũ erunt.Interim coĩa quæ ſuccurrunt nõ omittemus.Et in primis Catonis humaniſſimũ & utiliſſimũ.Id agẽdũ ut diligãt uicini.Cauſas reddidit ille:quas exiſtimamus nulli eẽ dubias.Inter pria idẽ cauet:ne familiæ malæ ſint.Nihil ſero faciẽdũ ĩ agricultura oẽs cẽſent.Iterũq ſuo quæq tẽpore faciẽda.Et tertio pcepto ptermiſſa fruſtra reuocari.De terra carioſa execratio Catonis abũde ĩdicata ẽ.Quãquã prædicere nõ ceſſat is.Quicquid p aſellũ fieri põt utiliſſime cõſtat.Filix bienio morit ſi:frõdẽ agere nõ patiaris.Id efficaciſſime cõtingit germinãtis ramis baculo decuſſis Succus enim ex ipſa defluens necat radices.Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci: nec harundine ſectas:aut exaratas uomeri harundine impoſita.Similiter & harundinem exarari filice uomeri impoſita præcipiunt.Iuncoſus ager uerti pala debet.At in ſaxoſo bidentibus.Fruteta igni optime tolluntur.Humidiorum agrum foſſione concidi atq ſiccari utiliſſimum eſt.Foſſas autẽ retuſis locis apertas relinqui.In ſolutiore terra ſepibꝰ firmari.In reprocibus ac ſupinis lateribus procumbere quaſdam obſerari:& in alias dirigi. Maiores patentioreſq(ſi ſit occaſio)ſilice uel glarea ſterni.Ora utrinq lapidibus ſtatu minari & alio ſuperintegi.Siluæ extirpandæ rationem.Democritus prodidit:lupini flore in ſucco cicutæ uno die macerato ſparſiſq radicibus.

De frugum generibus.& natura. Ca. VII.

AT quoniam præparatus eſt ager:natura nunc indicabitur frugum.Sunt autẽ duo prima earum genera.Frumenta ut triticum:hordeum.Et legumina ut faba & cicer Differentia uero notior:quã ut indicari deceat frumenti ipſius totidẽ genera per tempora ſatũ diuiſa.Hyberna quæ circa uergiliarum occaſum terra per hyemem nutriuntur:ut triticum.far:hordeum.Aeſtiua quæ æſtate ante uergiliarum exortum ſeruntur:ut milium:panicum:ſiſama horminum:irio italiæ duntaxat ritu.Alioquin in græcia & aſia oĩa uergiliarum occaſu ſeruntur.Quædam autem utroq tempore in italia.Ex his quædam & tertio ueris ſcilicet.Aliqui uerna:milium:panicum:lentẽ cicer:halicam appellant.Sementica autem triticum:hordeum:fabam:napum:rapam.Et ĩ tritici genere pars aliqua pabuli eſt quadrupedum cauſa ſati:ut farrago.Et in leguminibus ut uitia.At communis quadrupedũ hominũq uſui lupinus.Legumina omnia ſingulas habent radices præter fabam:eaſq ſurculoſas:quia non in multa diuiduntur.Altiſſimas autẽ cicer.Frumenta multis radicantur fibris ſine ramis.Erumpit a primo ſatu hordeum die ſeptimo.Legumina quarto:uel cum tardiſſime ſeptimo.Faba a.xv.ad.xx.Legumina in ægypto tertio die.Ex hordeo alterũ caput grani in radicem exit:alterũ ĩ hærbã:quæ & prior floret.Radicem craſſior pars grãi fũdit:tenuior florem.Cæteris ſeminibus eadem pars & radicẽ & florem.Frumenta hyeme in hærba ſunt:uerno tempore faſtigantur in ſtipulam quæ ſunt hyberni generis. At milium & panicum in culmẽ geniculatum & concauum.Siſama uero in ferulaceum.Omnium ſatorum fructus aut ſpicis continetur:ut tritici:hordei:muniturq uallo ariſtarum quadruplici:aut includitur ſiliquis:ut leguminum aut uaſculis:ut ſiſamæ:ac papaueris.Miliũ ac pãnicum tantũ pro indiuiſo & paruis auibus expoſita ſunt:indefenſa quippe membranis continentur.Pannicum a panniculis dictum:cacumine languido nutante:paulatim ex tenuato culmo:pene in ſurculum prædenſis aceruatur granis:cum longiſſima pedali obſimili comæ granum complexæ:quæ frimbriato capillo curuatur.Sunt & panico genera.Mãmoſo e panno paruis racemato paniculis:& cacumine gemino.Quin & colore diſtinguitur:candido:nigro:ruffo:etiam purpureo.Panis multifarie & e milio fit:panico rarius.Sed nullũ frumento ponderoſius:aut quod coquendo magis creſcat.Lx.enim pondo panis e modio re-

ducũt:modiũq; plutis ex tribus ſextariis madidis.Milium intra hos decẽ ãnos ex india in italiã inuẽtũ ẽ:nigrũ colore:amplũ granũ:harundineũ culmo.Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptẽ prægrandibus culmis.Lobas uocant:omniũ frugũ fertiliſſimũ.Ex uno grano terni ſextarii gignuntur.Seri debet ĩ humidis.Frumenta quædã ĩ genu tertio ſpicã ĩcipiũt cõcipere.Quædã in quarto:ſed etiamnũ occultã.Genicula aũt ſunt tritico quaterna.Farri ſena.Hordeo octaua.Sed nõ ãte ſupra dictũ geniculorũ numerũ cõceptus ẽ ſpicæ q̃ ut ſpecie ſui fecerit:quattuor aut quinq; tardiſſime diebus florere incipiũt.Totidẽq; aut paulo pluribus defloreſcũt.Hordea uero cũ tardiſſime ſeptẽ.Varro quater nouenis diebus fruges abſolui tradit:& mẽſe nono meti.Fabæ in folia exeũt:ac deinde caulẽ emittũt nullis diſtĩctum internodiis.Reliqua legumina ſurculoſa ſũt.Ex iis ramoſa cicer.eruũ:lens.Quorundã caules ſpargũtur in terrã:ſi nõ habeant adminiculũ:ut piſorũ.Quod ſi nõ habuere deteriora fiunt.Leguminũ unicaulis faba ſola:Vnus & lupinis.Cæteris ramoſus:p̃tenui ſurculo.Oib⁹ uero fiſtuloſ⁹.foliũ q̃dã ẽ mittũt q̃dã a cacũine.Frumẽtũ uero & hordeũ uitiaq; & quicq̃d in ſtipula ẽ in cacumine unũ foliũ habet.Sed hordeo ſcabrã ſunt:cæteris leuia. Multiplicia cõtra fabæ:ciceri:piſo.Frumẽtis foliũ harundinaceũ.Fabæ rotundũ:& magnæ leguminũ parti.Longiora eruiliæ & piſo.Faſiolis uenoſa.Siſamæ & irioni ſanguĩea.Cadũt folia lupino tantũ:& papaueri.Legumina diutius florẽt:& ex iis eruum ac cicer.Sed diutiſſime faba.xl.diebus.Nõ aũt ſingulis capi tã diu:quoniã alio deſinẽte alius ĩcipit.Nec tota ſeges ſicut frumenti pariter.Siliquantur uero omnia diuerſis diebus:& ab ima primũ parte paulatĩ flore ſubeunte.Frumenta cum defloruere craſſeſcũt:maturãturq;:cũ plurimũ diebus.xl.perficiuntur.Itẽ faba.Pauciſſimis cicer.Id enĩ a ſemẽte diebus.xl.perficitur Milium & panicũ.& ſiſama & omnia æſtiua quadragĩta diebus maturãtur a flore.Magna terræ cæliq; differentia.In ægypto enĩ hordeũ ſexto a ſatum mẽſe.Frumẽta ſeptimo metũtur.In hellade hordeũ.In pelopõneſo octauo & frumẽta etiãnum tardius.Grana in ſtipula crinito textu ſpicãtur.In faba leguminibuſq; alternis lateribus ſiliquãtur.Fortiora hyeme frumẽta leguminaq; ĩcibo.Tunicę frumẽto plures.Hordeum maxĩe nudũ:& halica:ſed præcipue auena.Calamus altior frumẽto quã hordeo.Ariſta mordatior hordeo.In area exteruntur triticũ & ſiligo & hordeum.Sic & ſerũtur pura qualiter molũtur:quia nõ ſunt E diuerſo far:miliũ:panicũ purgari niſi toſta nõ poſſũt.Itaq; hæc cũ ſuis foliculis ſerũtur cruda.Et far ĩ uaginulis ſuis ſeruãt ad ſatus:atq; nõ torrẽt.Leuiſſimũ ex iis hordeũ raro excedit.xv.libras:& faba.xxii.Ponderoſius far:magiſq; etiãnũ triticũ.Far in ægypto olyra conficitur.Tertiũ genus ſpicæ hoc ibi ẽ.Galliæ quoq; ſuũ genus farris dedere:q̃d illic brance uocant:apud nos ſandalã nitidiſſimi grani.Et alia differẽtia eſt:q; fere quaternis libris plus reddit panis:q̃ far aliud.Populũ romanũ farre tãtũ e frumẽto.ccc.ãnis uſum Verius tradidit.Tritici genera plura quæ fecere gẽtes.Italico nullũ equidẽ cõparauerĩ cãdore ac põdere:quo maxĩe decernit.Mõtanis mõ cõparet italiæ agris externũ.In quo prĩcipatũ tenuit boetia:deinde ſicilia:mox africa.Tertiũ põdus erat thracio ſyrioq;:deinde ægyptio:athletarũ cũ decreto:quorũ capacitas iumẽtis ſimilis quẽ diximus ordinẽ fecerat.Græcia & põticũ laudauit quod ĩ italiã nõ peruenit.Ex omni eodẽ genere grani p̃tulit oreuntiũ & tragũ dignes:& ſelinuntiũ argumẽto craſſiſſimi calami.Itaq; pingui ſolo hæc genera aſſignabat.Leuiſſimum & maxime inane ſeu tenuiſſimi calami ĩ humidis ſeri iubebat:quoniã multo egeret alimẽto.He fuere ſententiæ.Alexãdro magno regnante:cũ clariſſima fuit græcia atq; in toto terrarum orbe potẽtiſſima:ita tamẽ:ut ante mortẽ eius annis fere cẽtũ quadragitaquinq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumẽtum italicum ante cuncta laudauerit:ad uerbum tranſlata ſententia.

Et fortunatã italiã frumẽto caneſcere candido.

Quædam laus peculiaris hodie italico eſt.Quo magis admiror poſteros græcorũ nullã mẽtionem huius feciſſe frumẽti.Nunc ex iis generibus quæ romam inuehuntur.leuiſſimũ eſt gallicum atq; e cheroneſo aduectum:quippe non excedunt in modium uicenas libras:ſi quis granum ipſum ponderet.Adiicit ſardium ſex libras.Alexandrinum & trientes.Hoc ẽ & ſiculi pondus.Boetium totam libram addit:africum & dodrantes.In trãſpadana italia ſcio uicenas quinas libras farris modios pendere.Circa cluſium & ſenas.Lex naturæ certa eſt ĩ quocunq; genere pane militari:tertia portio ad grani pondus accedat.Sicut optimum eſſe frumentum:quod impactum congium aquæ capiat.Quibuſdam generibus per ſe pondus

ſicut balearico:modio tritici panis pondo.xxx.reddit.Quibuſdã in permixtis:ut cyprio &
alexandrino.xx.prope libras nõ excedentibus:Cypriũ fuſcum eſt:panem nigrũ facit.Itaq;
miſcetur alexandrinum cãdidum:reducuntq;.xxv.pondo.Thebaicum libras adiicit.Mari-
na aqua ſubigi:quod pleriq; maritimis in locis faciunt occaſione lucrandi ſalis uiliſſimum
nõ alia de cauſa oportuniora morbis corpora exiſtunt.Galliæ & hiſpaniæ frumento in po-
tũ reſoluto quibus diximus generibus ſpuma ita concreta pro frumẽto utũtur.Qua de cã
leuior illis quã cæteris panis eſt.Differentia eſt & calami.Craſſior quippe melioris eſt gene
ris.Plurimis tunicis thraciũ triticũ ueſtitur ob nimia frigora illi plagæ exquiſitũ.Eadem cã
& trimeſtria inuenit detinentibus terras niuibus:quod tertio fere ſatum mẽſe ut ĩ reliquo
orbe mẽtitur.Totis hoc alpibus notum & hyemalibus prouintiis.Nullũ hoc frumẽto læti-
us.Vnicalamũ præterea:nec uſq; capax:ſeriturq; nõ niſi tẽui terra.Eſt & bimeſtre circa thra-
cium ſinũ:quod.xl.die quo ſatum eſt matureſcit:mirũq; nulli frumẽto plus eſſe ponderis:
& furfuribus carere.Vtitur eo & ſicilia & achaia:montoſis utraq; partibus.Eubo ea quoq;
circa cariſtum.In tantũ fallitur Columella:q ne trimeſtris qdẽ propriũ genus exiſtimaue-
rit eſſe cum ſit antiquiſſimũ.Græci trimẽnõ uocant.Tradunt in bactris grana tãtæ magni
tudinis fieri:ut ſingula ſpicas noſtras æquent.Primũ ex oĩbus frumentis ſeritur hordeum.
Dabimus & dies ſerendi cuiq; generi natura ſingulorũ expoſita.Hordeum indis ſatiuũ &
ſilueſtre:ex quo panis apud eos præcipuus.Italici quidẽ maxime oriza gaudẽt:ex qua pti-
ſanã conficiunt:quã reliqui mortales ex hordeo.Orizæ quidẽ folia carnoſa:porro ſimilia:
ſed latiora.Altitudo cubitalis:flos purpureus:radix gẽmeæ rotũditatis.Antiquiſſimũ ĩ ci
bis hordeum:ſicut athenienſium ritu Menandro auctore apparet & gladiatorũ cognomi
ne:qui hordearii uocabãtur.Polẽtã quoq; græci nõ aliunde præferũt.Pluribus fit hæc mo
dis.Græci perfuſum aqua hordeũ ſiccãt nocte una.ac poſtero die frigũt:deĩde molis frã
gunt.Sunt q uehemẽtius toſtum rurſus exigua aqua aſpergãt:ſiccẽtq; priuſq̃ molãt. Alii
uero uirentibus ſpicis decuſſũ hordeũ recens purgãt madidũq; in pila tundũt:atq; ĩcorbi
bus eluunt:ac ſiccatũ ſole rurſus tundũt:& purgatum molũt.Quocũq; autẽ genere præ-
parato uicenis hordei libris:ternas ſeminis lini:& coriãdri ſelibras ſaliſq; acetabulo:torrẽ
tes ante omnia miſcẽt ĩ mola.Qui diutius uolunt ſeruare:cum pollinẽ ac furfuribus ſuis
condunt nouis fictilibus.Italia ſine perfuſſionẽ toſtũ in ſubtilẽ formã molit .iiſdẽ additis.
atq; etiã milio.Panẽ ex hordeo antiquis uſitatum uita damnauit:quadrupedũq; tradidit
refectibus.Ptiſanæ inde uſus ualidiſſimus ſaluberrimuſq; tantopere probatur. Vnum lau
dibus eius uolumẽ dicauit Hippocrates clariſſimus medicinæ ſcientiæ. Ptiſanæ bonitas
præcipua uticenſi.In ægypto uero & ẽ quæ fit ex hordeo:cui ſunt bini anguli.In boetia &
africa genus ex quo fiat hordei glabrum appellat Turranius.Idem olyram & oryzam eã
dem eſſe exiſtimat.Ptiſanæ conficiendæ uulgata ratio eſt. Simili modo ex tritici ſemi-
ne tragum fit in campania tantum & ægypto.Amilũ uero ex omni tritico ac ſiligie. Sed
optimum ex trimeſtri.Inuentio eius chio inſulæ debetur:& odie laudatiſſimum inde eſt:
appellatum ab eo quod ſine mola fiat.Proximum trimeſtri:quod eſt minime põderoſo tri
tico.Madeſcit dulci aqua in ligneis uaſis:ita ut integatur:quinquies in die mutata. Me-
lius ſi & in nocte:ita ut miſceatur pariter emolitum prius quã aceſcãt.Linteoq; aut ſpor-
tis ſiccatum tegulæ infunditur:illitæ fermento.atq; ita in ſole denſatur.Poſt chium maxi
me laudatur creticum:mox ægyptium.Probatur autẽ leuitate & leuore:atq; ut recens ſit
Iam & Catonis dictu.Apud nos hordei farina ad medendum utuntur.Mirumque in uſu
iumentorum ignibus durato:ac poſtea mollito:oſſiſq; humana manu dimiſſis maiores in
aluum uires toroſq; corporis fieri.Spicæ quædam binos ordines habent quædã plures uſq;
ad ſenos.Grano ipſi aliquot defferentiæ:longius:leuiuſq;:aut breuius:aut rotundius: can
didius:nigrius.uel cui purpura eſt.Vltimo ad polentam contra tempeſtates candido maxi
ma infirmitas.Hordeum frugum omnium nobiliſſimum eſt:ſeri non ualet niſi ſicca & ſo-
luta terra:ac niſi læta.Palea ex optimis.Stramento uero eius nullum comparatur.Horde-
um ex omni frumento minime calamitoſum:quia tollitur antequam triticum occupet ru-
bigo.Itaq; ſapientes agricolæ triticum cibariis tantum ſerunt.Hordeum ſarculo ſeri dicũt
proterea celerrime reddit fertiliſſimumq;.Quod in hiſpania & carthagine aprili menſe col
lectum eſt:hoc ſeritur eodem menſe in celtiberia:eodemq; anno bis naſcitur.Rapitur omẽ
a prima ſtatim maturitate feſtinantius quam cætera.Fragili enim ſtipula & tenuiſſima pa-

lea granum continetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt ſi nõ ex maturitate tollat.

Non oĩa frumẽti genera ubiqꝫ naſci: & de reliquis ĩ oriente generib⁹. Ca. VIII.

FRumenti genera non eadem ubiqꝫ: neqꝫ ubi eadem ſunt iiſdem nominibus. Vulgatiſſima far: quod adoreum ueteres appellauere: ſiligo: triticum. Hæc plurimis terris comunia. Arinca galliarum propria: copioſa & italiæ eſt. In ægypto autem ac ſyria ciliciaque & aſia ac græciæ parte peculiares zea: olyra: typhe. Aegyptus ſimilaginem cõficit e tritico ſuo nequaquam italicæ parem. Qui zea utuntur uon habet far. Eſt & hæc italiæ in campania maxime: ſemenqꝫ appellatur. Hoc debet nomen res præclara ut mox docebimus. Propter quam Homerus zederoſa rura dixit Non ut arbitrantur aliqui: quoniam uitã donaret. Amylum quoqꝫue ex ea fit prior craſſius. Hæc ſola differentia eſt: omni genere duriſſimum far: & contra hyemes firmiſſimum. Patitur frigidiſſimos locos: & minus ſubactos: uel æſtuoſos ſitienteſqꝫ: primus antiquis latio cibus: magno argumento in adoreæ donis ſicuti diximus. Pulte autem non pane longo tempore uixiſſe romanos manifeſtum. Quoniam inde & pulmentaria hodieqꝫ dicuntur. Et ennius antiquiſſimus uates obſidionis famẽ deſcribens offam eripuiſſe plorantibus liberis patres commemorat. & hodie ſacra priſca atqꝫ natalium: pulte fritilla conficiuntur: uideturqꝫ tam puls ignota gæciæ fuiſſe: quam italiæ polenta. Tritici ſemine auidius nullum eſt: nec quo plus alimenti trahat. Siliginem dixerim proprie tritici delicias: candor eſt: & ſine uirtute: & ſine pondere: conueniens humidis tractibus: quales italiæ ſunt & galliæ comatæ Sed & trans alpes in allobrogum tantum auernorumqꝫ agro pertinax. In cæteris ibi partibus biennio in triticũ tranſit. Remedium ut grauiſſima quæqꝫ grana eius ſerantur.

De piſtoriis: & molitura: & farina. Ca. IX.

E Siligine laudatiſſimus panis: piſtrinarumqꝫ opera laudatiſſima. Præcellit in italia: ſi campana piſis natæ miſceatur. Ruffior illa: at piſana candidior: ponderoſior uero cretacea. Iuſtum eſt e grano campanæ quam uocant caſtratam: e modio redire ſextarios quattuor ſiliginis. Vel e gregali ſi e caſtratura ſextarios quinqꝫ. Preterea floris ſemodium. Et cibarii quod ſecundarium uocant ſextarios quattuor. Furfuris ſextarios totidem. E piſana autem ſiliginis ſextarios quinqꝫ. Cætera paria ſunt. Cluſina arentiaqꝫ etiamnum ſextarios ſiliginis aſſummunt: in reliquis pares. Si uero pollinẽ facere libeat. xvi. pondo panis redeunt. Et cibarii tria. Furfurum ſemodium. Molæ diſcrimine hoc conſtat. Nam quæ ſicca moluntur plus farinæ reddunt. Quæ ſalſa aqua ſparſa candidiorem medullam: uerum plus retinent in furfure. farinam a farre dictam: nomine ipſo apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ duabus tribus ue amplius in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunque genere.

De ſimilagine & ſiligine & de aliis generibus & de piſtura. Ca. X.

SImilago ex tritico fit laudatiſſima. Ex africo iuſtum eſt e modiis redire ſemodios & pollinis ſextarios quinqꝫ. Ita enim appellant in tritico: quod florem in ſiligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæque utuntur. Præterea ſecundarii ſextarios quattuor. Furfurumque tantũdem. Panes uero e modio ſimilaginis. cxxii. E floris modio. cxvii. Precium huic annona media in modio farinæ. xl. aſſeſ. Similagini caſtratæ octonis aſſibus amplius. Siligini caſtratæ duplum. Eſt & alia diſtinctio. Similago. l. pollin autem. xvii. pondo panis reddere uiſa tritici. xxx. cum triente: & ſecundarii panis quinas ſelibras: totidem cibarii: & furfurum ſextarios ſex. Siligo nunquam matureſcit pariter: nec ulla ſegetũ minus dilationem patitur propter teneritatem. Iiſqꝫ quæ maturuere protinus granum dimittentibus: ſed minus quã cætera frumenta in ſtipula periclitatur: quoniam ſemper rectam habet ſpicam: nec rorem continet: qui rubiginem faciat. Ex africa dulciſſimus panis: ipſa ſpiſſior quã far: & maior ſpica eadem & ponderoſior. Raro modius grani nõ. xvi. libras implet. Exteritur in græcia difficulter. Ob id iumẽtis dari ab Homero dicta. Hæc enĩ eſt quam uocat olyram. Eadem in ægypto facilis fertiliſqꝫ far ſine ariſta eſt. Item ſiligo excepta ea quæ laconica appellatur. Adiiciuntur iis genera: bromos: ſiligo exceptitia: & tragos externa: omnia ab oriente inuecta orize ſimilia. Tiphe & ipſa eiuſdem generis: ex qua fit in noſtro orbe oriza. Apud græcos eſt & iſia. Traduntqꝫ eam ac tiphem cum ſint degeneres redire ad frumentum: ſi piſtæ ſerantur: nec protinus ſed tertio anno. Tritico nihil

eſt fertilius. Hoc enim natura ei tribuit quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cum e modio ſi ſit aptum ſolum: quale in bizantio africæ campo centeni quinquageni modii reddantur. Miſit ex eo loco Diuo Auguſto procurator eius ex uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Extantque de ea re epiſtolæ. Miſit & Neroni ſimiliter. cccxl. ſtipulas ex uno grano. Cum centeſimo quidem & leontini ſiciliæ campi fundunt. Aliique: & tota betica: & in primis ægyptus. Fertiliſſima tritici genera ramoſum: aut quod centigranum uocant. Inuentus eſt iam & ſcapus unus centum fabis onuſtus. Aeſtiua frumenta diximus ſiſamam: milium panicum. Siſama ab indis uenit: ex ea & oleum conficiunt. Color eius candidus. Huic ſimile eſt in aſia græciaque eriſimum: idemque erat: niſi pinguis eſſet: quod apud nos uocant irionem: medicaminibus annumerandum potius quam frugibus. Eiuſdem naturæ & horminum a græcis dictum: ſed cymino ſimile: ſeriturque cum ſiſama hoc & irione. Nullum animal ueſcitur uirentibus. Piſtura non omnium facilis Quippe & hetruria ſpicam farris toſti piſente pilo præferrato fiſtula ſerrata: & ſtella intus denticulata: ut niſi intenti piſant: concidatur grana: ferroque frangantur. Maior pars italiæ rudo utitur pilo: rotis etiam: quas aqua uerſet obiter & molat. De ipſa ratione piſendi. Magonis proponetur ſententia. Triticum ante perfundi aqua multa iubet: poſtea euelli. Deinde ſole ſiccatum pila repeti. Simili modo hordeum. Huius ſextarios. xx. ſpargi duobus ſextariis aquæ. Lentem torrere prius: deinde cum ſurfuribus leuiter piſi. Aut additos in ſextarios. xx. lateris crudi fruſto: & harenæ ſemodio. Eruiliam iiſdem modis quibus lentem. Siſamam in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari: frigidæ immergi: ut paleæ fluctuent: iterumque exporrigi in ſole ſuper lintea. Quod niſi feſtinato peragatur: lurido colore mucefcere. Et ipſa quæ autem eualuantur uariam piſturarum rationem habent. Acus uocatur cum per ſe piſitur Spica tantum aurificum ad uſus. Si uero in area teritur cum ſtipula: palea: ut maior in terrarum parte ad pabula iumentorum. Milii & panici & ſiſamæ appludam uocant purgamenta: alibi aliis nominibus. Milio campania gaudet præcipue: pultemque candidam ex eo facit. Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoque gentes hac maxime pulte aluntur: & cruda etiam farina equino lacte: uel ſanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes non aliam frugem quam milii hordeique nouere. Panico & galliæ quædam præcipue aquitania utitur. Sed circumpadana italia addita faba: ſine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullam panico præferunt cibum. Cætero æſtiua frumenta riguis magis etiam quam hymbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime: cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites arboreſque frugiferas ſeri: terram emacrari hoc ſatu exiſtimantes.

¶ De fermentis. & panis faciendis ratio & genera: & quando primum piſtores romæ & de cribris & alica. ¶ Ca. XI.

Milii præcipuus ad fermenta uſus e muſto ſubacti in annuum tempus. Simile fit ex tritici ipſius furfuribus minutis & optimis e muſto albo triduo maturato ſubactis: ac ſole ſiccatis Inde paſtilos in pane faciendo dilutos: cum ſimilagine ſeminis feruefaciunt: atque ita farinæ miſcent: ſic optimum panem fieri arbitrantes. Greci in binos ſemodios farinæ ſatis eſſe beſſes fermenti conſtituere. Et hæc quidem genera uindemiis tantum fiunt. Quo libeat uero tempore ex aqua hordeoque bilibres offæ feruenti foco uel fictili patina torrentur cinere & carbone: uſque dum rubeant. Poſtea operiuntur in uaſis donec aceſcant: hinc fermentum diluitur. Cum fieret autem panis hordeaceus heruiliæ aut cicerulæ farinæ ipſæ admixtione fermentabantur. Iuſtumque erat duæ libræ in quinque ſemodios. Nunc fermentum fit ex ipſa farina quæ ſubigitur prius quam addatur ſal ad pultis modum decocta: & relicta donec aceſcat. Vulgo uero nec ſufferuere faciunt: ſed tantum pridie aſſeruata materia utuntur. Palamque natura eſt acore frumentarii: ſicut & ualidiora eſſe corpora quæ frumento pane aluntur. Quippe cum apud ueteres ponderoſiſſimo cuique præcipua tritico ſalubritas prohibita ſit. Panis ipſius uaria genera proſequi ſuperuacuum uidetur. Alias ab obſoniis appellari ut oſtrearii. alias a delitiis ut artolagani. alias a feſtinatione ut ſpeuſici: Necnon a coquendi ratione ut furnacei uel artopteſii: aut in clibanis cocti non pridem etiam e parthis aduecto: quem alii aquaticum uocant: quoniam aqua trahitur a tenui & ſpongioſa inanitate. alii parthicum. Summa laus ſiliginis bonitate & cribri tenuitate conſtat. Quidam ex ouis aut lacte ſubigunt. Butyro uero gentes etiam pacatæ ad operis piſtorii genera tranſeunte cura. Durat ſua piceno in panis inuentione gratia ex alicæ materia cum noue diebus macerata: decimo ad ſpeciem tracta & ſubacta uuæ paſſæ ſucco eſt. Ibi poſtea in furnis

ollis indita:quæ rumpantur ibi torrent.Necq; eſt ex eo cibus niſi madefacto:quod fit lacte
maxime mulſo.Piſtores romæ non fuerũt ad perſicum uſq; bellum: annis ab urbe condita
ſuper quingentos octoginta.Ipſi panes faciebãt quirites:mulierũq; id opus erat : ſicut eti
am nunc in plurimis gentiũ.Artopteſiam Plautus appellat in fabula:q̃ aululariam ſcripſit.
Magna ob id cõcertatione eruditorũ:an is uerſus poetæ ſit illius certũq; ſit Attei capitõis
ſententia.Toſtum panẽ lautioribus coquere ſolitos:piſtoreſq; tm̃ eos qui far piſebant no
minatos.Nec cocos uero habebãt in ſeruitiis:eoſq; ex macello cõducebãt.Cribrorũ gene
ra galliæ ſetis equorũ inuenere : hiſpaniæ lino excuſſoria & pollinaria : ægyptus e papyro
atq; iunco.Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio præſtãtiſſime ſaluberrimeq;: quæ pal
ma frugũ indubitanter italiã cõtingit.Fit ſine dubio & in ægypto ſed admodũ ſpernenda
In italia uero pluribus locis:ſicut ueronẽſi piſanoq; agro.in cãpania tamẽ laudatiſſimus cã
pus eſt:mõtibus ſubiacẽt nimboſis totis quidẽ.xl.mil.paſ.planicie. Gratia terræ ei⁹(ut pti
nus ſoli natura dicatur)puluerea ſũma:inferior bibula:& punicis fiſtulas uice. Montium
quoq; culpa in bonũ cedit crebros enim hymbres percolat atq; trãſmittit:nec dilui aut ma
dere uoluit propter facilitatem culturæ.Eadem acceptum humorẽ nullis fontibus reddit
ſed temperat:& conquoquens intra ſe uice fuſi continet.Seritur toto anno panico ſemel:
bis farre.Et tamen uere ſegetes quæ interquieuere fundunt roſam odoratiorẽ ſatiua:adeo
terra non ceſſat parere.Vnde uulgo dictum plus apud campanos unguenti: q̃ apud cæte
ros olei fieri:Quantum autem uniuerſas terras campus circum campanus antecedit: tan
tum ipſum pars eius:quæ laboriæ uocantur:quem phlegræum græci appellant.Finiuntur
laboriæ uia ab utroq; latere conſulari:quæ a puteolis:& quæ a cumis capuam ducit. Ali
ca fit e zea quam ſemen appellauimus.Tunditur granum eius in pila lignea.Nam lapidis
duritia coteritur. Nobilius ut notum eſt pilo uinctorum penali opera. Primori ineſt pixis
ferrea excuſſis inde tunicis.Iterum iiſdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fi
unt alicæ tria genera:minimum:ac ſecundarium:grandiſſimum uero aphærema appellant.
Nõdum habent candorẽ ſuum quo præcellunt.iam tamen alexandrinæ præferuntur.Po
ſtea mirũ dictu admiſcẽt creta:quæ tranſit in corpus colorẽq; & teneritatem affert.inueni
tur hæc inter puteolos & neapolim in colle leucogeo appellato.Extatq; Diui Auguſti de
cretum quo anno ad uicena.milia neapolitanis pro eo numerari iuſſit ã fiſco ſuo: coloniã
deducẽs capuã.Adiecitq; cauſam afferẽdi: quoniã negaſſent cãpani alicam confici ſine eo
metallo poſſe.In eodẽ reperitur & ſulphur.Emicãtq; fontes oraxi oculorũ claritati: & uul
nerum medicinæ:dentiũq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea quæ in africa dege
nerat.Latiores eius ſpicæ nigrioreſq;:& breui ſtipula.Piſunt cum harena:& ſic quoq; diffi
culter conterunt utriculos.Fitq; dimidia modii menſura.Poſteaq; gypſi pars quarta iſpar
gitur:atq; ut cohæſerit farinario cribro ſubcernunt:Quæ in eo remanſit exceptitia appel
latur:& grandiſſima eſt.Rurſus quæ tranſit arctiore cernitur:& ſecũdaria uocat. Item cri
braria quæ ſimili modo in tertio remanſit cribro anguſtiſſimo:& tantũ harenas trãſmitte
re.Alia rõ ubiq; adulterãdi.Ex tritico cãdidiſſima atq; grãdiſſima eligunt grana:& ſemico
cta in ollis:poſtea areſaciũt ſole ad initiũ: rurſuſq; leuiter aſperſa molis frangunt. Ex zea
pulchrius q̃ ex tritico fit granũ q̃uis id alicæ uitiũ ſit. Candorẽ autẽ ei pro creta lacti inco
ctis mixtura confert.

¶De leguminibus. Ca. XII.

SEquitur natura leguminũ:inter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tenta
tus ſit etiã panis.Lomentũ appellatur farina ea:aggrauaturq; põdus illa & oĩ legu
mine.Iam uero & pabulo uenalis.Fabæ multiplex uſus: oĩum quadrupedũ generi
præcipuæ hoĩ.Frumẽto etiã miſcetur apud pleraſq; gentes & maxime panico ſolida:ac de
licatius fracta.Qui & priſco ritu fabaria ſuæ religiõis diis in ſacra eſt:pualens pulmẽtarii ci
bo & hebetare ſenſus exiſtimata inſõnia quoq; facere.Ob hoc pythagorica ſentẽtia dãna
ta.Vel(ut alii tradidere)quoniã mortuorũ aĩe ſunt in ea.Qua de cauſa parẽtãdo utiq; aſ
ſumit.Varro & ob hæc flaminẽ ea nõ ueſci tradit:qm̃ & in flore eius littere lugubres repe
riant.In eadẽ peculiaris religio.Nãq; fabã utiq; in frugibus referre mos eſt auſpicii cã/quæ
ideo referuia appellat. Et auctionibus eã adhiberi lucroſum putant. Sola certa frugũ etiã
exeſa replẽtur creſcente luna.Aqua marina aliaue ſalſa nõ percoqtur.Seritur ante uergi
liarũ occaſum leguminũ prima:ut antecedat hyemẽ. Virgilius per uer eã ſeri iubet circũ
padanæ italiæ ritu.Sed maior pars malũt fabalia maturæ ſationis:q̃ trimeſtrẽ fructum eius.

Namqꝫ ſiliquæ cauleſqꝫ gratiſſimi ſunt pabulo pecorꝫ. Aquas in flore maxime cõcupiſcit. cũ uero defloruit: exiguas deſiderat. Solũ in quo ſata eſt lætificat ſtercoris uice. Ideo circa macedoniã theſſaliamqꝫ cũ florere incepit uertũt arua. Naſcitur & ſua ſpõte pleriſqꝫ in locis: ſicut ſeptẽtrionalis oceani inſulis: quas ob id noſtri fabarias appellant. Itẽ in mauritania ſilueſtris paſſim: ſed prædura & quæ: percoqui non poſſit. Naſcitur & in egypto ſpinoſo caule. Qua de cauſa crocodili aculeos timentes refugiũt. Lõgitudo ſcapo quattuor cubitorũ eſt ampliſſima craſſitudo. Octona genicula hebet: molli caſmo. Simile caput papaueri: colore roſeo. In eo fabæ nõ ſupra tricenas. Folia ampla. Fructus ipſe amarus & odore: ſed radix perquã lata. Incolarũ cibus cruda: & oĩno decocta. Harũdinũ radicibus ſimilis. Naſcit & in ſyria ciliciaqꝫ & in thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus autẽ nouẽbri ſerũtur lẽs: & in græcia piſa. Lens amat ſolũ tenue magis q̄ pinguæ: cælũ utiqꝫ ſiccũ. Duo genera eius in ægypto: alterũ rotundius nigriuſqꝫ: alterũ ſua figura. Vnde uario uſu trãſlatũ eſt in lẽticulas nomẽ. Inuenio apud auctores æquanimitatem fieri ueſcẽtibus ea. Piſum in apricis ſeri debet: frigorũ impatiẽtiſſimũ. Ideo in italia & in auſteriore cælo nõ niſi uerno tẽpore terra facili ac ſoluta. Ciceris natura eſt gigni cũ ſalſilagine: ideo ſolũ urit. Nec niſi madefactum pridei ſeri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figura: colore: ſapore: Eſt enĩ arietino capiti ſimile: unde ita appellatur. Albũ nigrũqꝫ eſt & colũbinũ quod alii uenerium uocant: candidũ. rotundũ: leue. Arietino minus: quod religio peruigiliis adhibet. Eſt & cicercula minuti ciceris: inæqualis angulos habẽ ueluti piſum. Dulciſſimũ autẽ id quod eruo ſimillimũ: firmiuſqꝫ quod nigrũ & ruffum q̄ quod albũ. Siliquæ rotõdæ ciceri: ceteriſqꝫ leguminũ lõge & ad figurã ſeminis latæ. Piſo cilindraciæ. Faſiolorũ cum ipſis mandunt grana. Serere eos qua uelis terra licet ab idibus octobris in calẽde nouẽbris. Legumina cũ matureſcere cœperint rapienda ſunt: quoniã cito exiliũt: latẽtqꝫ cũ decidere ſicut & lupinũ.

De rapis & napis amiterinis. Ca. XIII.

QVanq̄ prius dixiſſe cõueniat de rapis: in tranſcurſu eas attingere noſtri: paulo diligentius græci & ipſi tamen inter hortenſia. Si iuſtus ordo fiat a frumento ꝓtinus aut certe faba dicẽdis. Quãdo alii ꝓſtantior uſus ab iis nõ eſt. Ante oĩa nãqꝫ cũctis aĩalibus naſcuntur: nec in nouiſſimis. Satiãt ruris alitũ quoqꝫ genera: magiſqꝫ ſi decoquantur aqua. Quadrupedes & frõde earũ gaudẽt. Et homini nõ minore rapaciorum ſuis horis gratia q̄ cimarũ. Flacidorũ quoqꝫ & in horreis enecatorũ: uel maiore q̄ uirẽtium. ipſa uero durãt & in ſua terra ſeruata. Et poſtea paſſo pene ad aliũ prouẽtũ famẽqꝫ ſentiri ꝓhibẽt. A uino atqꝫ meſſe tertius hic tranſpadanis fructus. Terrã nõ moroſe eligit: pene ubi nihil aliud ſeri poſſit. Nebulis & pruinis ac frigore ultro aluntur amplitudine mirabili. Vidi. xl. libras excedẽtia. In cibis quidẽ noſtris pluribus modis cõmẽdant: durãtqꝫ ad alia ſinapis acrimonia domita: etiã colorib⁹ picta: ꝓter ſuũ ſemen: ſex aliis: purpureo quoqꝫ: neqꝫ aliud in cibis tingui decet. Genera eorũ græci duo prima fecere: maſculinũ fœmininũqꝫ & ea ſerẽdi modo ex eodẽ ſemine. Dẽſiore enĩ ſatu maſculeſcere: itẽ in terra difficili. Semẽ ꝓſtantius quo ſubtilius. Species uero oĩum tres. Aut enĩ in latitudinẽ fundi: aut in rotõditatem globari: Tertiã ſpeciẽ ſilueſtrẽ appellauere: In lõgitudinẽ radice ꝓcurrẽte: raphani ſimilitudine & folio anguloſo ſcabroqꝫ: ſucco acri q circa meſſem exceptus oculos purgat medeturqꝫ caligini admixto lacte mulierũ. Frigore dulciora fieri exſtimant & grãdiora tempore in folia exeũt. Palma in nurſino agro naſcẽtibus: taxatio in libras ſeſtertii ſinguli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amiternini quorũ eadẽ fere natura gaudent æque frigidis. Serũtur & ante chal. martias in iugero ſextarii quattuor. Diligentiores quinto ſulco napũ ſeri iubẽs: rapã quartã utroqꝫ ſtercorato: rapã latiorẽ fieri ſi palea ſeminetur. Serere nudũ uolũt precantẽ ſibi & uicinis ſerere ſe. Satus utriqꝫ generi iuſtus inter duorũ numinũ dies feſtos. Neptũni atqꝫ Vulcani. Ferũtqꝫ ſubtili obſeruatione quota luna procedente hyeme nix prima ceciderit: ſi totidẽ numinũ die intra prædictum temporis ſpatium ſerantur mire prouenire. Seruntur & uere in calidis atqꝫ humidis.

De lupino. Ca. XIIII.

LVpino eſt uſus proximus: cum ſit homini & quadrupedũ generi ungulas habenti cõmunis. Remediũ eius ne metẽtes fugiat exiliẽdo: ut ab hymbre tollatur. Nec ullius quæ ſeruntur natura aſſenſu terræ mirabilior eſt. Primũ omnium cũ ſole quotidie circũagitur: horaſqꝫ agricolis etiã nubilo demonſtrat. Ter ꝓterea floret. Terrã amat:

terraq; operiri nõ uult. Et unũ hoc ſeritur nõ arato: ubi fuerit maxime ſabuloſa: & ſicca: atq; etiã harenoſa. Coli utiq; nõ uult. Tellurẽ adeo amat: ut quis fruteto ſolo cõiectum inter folia uepreſq; : ad terrã tamen radice p̃ueniat. Pingueſcere hoc ſatu arua uineaſq; dixim⁹ Itaq; deo nõ eget fimo: ut optimi uicẽ repræſentet. Nihil aliud nullo impẽdio cõſtat: ut qđ ne ſerendi quidẽ gratia opus ſit afferre ꝓtinus ſeritur ex aruo. Ac ne ſpargi quidẽ poſtulat decidẽs ſpõte. Primũq; oĩum ſerit̃: nouiſſimũ tollit̃. Vtrũq; ſeptẽbri fere menſe: quia ſi non anteceſſerit hyemẽ: frigoribus obnoxiũ eſt. Impune præterea iacet uel derelictũ etiã: ſi non protinus ſecuti obruãt hymbres: ab oĩbus aĩalibus amaritudine ſua tutũ. Plerũq; tamẽ leui ſulco integũt. Ex dẽſiore terra rubricã maxime amat. Ad hãc alendã poſt tertiũ florẽ uerti debet in ſabulo poſt ſecũdũ. Cretoſa tantũ limoſaq; odit: & in iis nõ ꝓuenit. Maceratũ calida aqua hoĩ in cibo eſt. Nã bouẽ unũ modii ſinguli ſatiãt: ualidũ ꝑ p̃ſtãt. Quãdo etiã ĩpoſitum puerorũ uẽtribus pro remedio eſt. Condi in fumo maxime cõuenit: quoniã in humido uermiculi umbilicũ eius in ſterilitatẽ caſtrãt. Si depaſtũ ſit in fronde: inarari protinus ſolum opus eſt.

De uitia & eruo. Ca. XV.

ET uitia pingueſcunt arua: nec ipſa agricolis operoſa: uno ſulco ſata nõ ſarritur: nõ ſtercoratur: nec aliud q̃ deoccatur. Sationis eius tria tẽpora. Circa occaſum arcturi: ut decembri menſe paſcat. Tunc optime ſeritur in ſemen. Aeq; nãq; fert depaſta. Secunda ſatio menſe ianuarii eſt: nouiſſima martio: ac tũ de frondẽ utiliſſima. Sicitatem ex omnibus quæ ſeruntur maxime amat: non aſpernatur etiam umbroſa. Ex ſemine eius ſi lecta natura eſt palea cæteris præfertur. Vitibus præcipit ſuccũ langueſcũtq; ſi in arbuſtis ſeratur. Nec erui operoſa cura eſt. Hoc amplius quã uitia rũcatur: & ipſum medicaminis ui optinens. Quippe per eũ Diuũ Auguſtum curatum epiſtolis ipſius memoria extat. Sufficiunt ſingulis boum iugis modii quini ſati. Martio menſe ſatum noxiũ eſſe bubus aiunt. itẽ autũno grauedinoſum. innoxium autem fieri primo uere ſatum.

De feno & farragine & de ocimo & medica & cytiſo. Ca. XVI.

ET ſicilia hoc eſt fœnũ grecũ ſcarificatione ſeritur: nõ altiore quattuor digytorum ſulco: quãtoq; peius tractat̃: tãto ꝓuenit melius. Rarũ dictu: eſſe aliquid cui proſit negligentia. Id autẽ quod ſecale atq; farrago appellatur occari tantum deſiderat. Secale taurini ſub alpib⁹ aſiã uocãt. deterrimũ: & tantũ ad arcẽdũ famẽ utile. fœcunda: ſed gracili ſtipula: nigritia triſte: ſed põdere præcipuũ. Admiſcet̃ huic far ut mitiget amaritudinẽ eius: & tñ ſic quoq; ingratiſſimũ uẽtri eſt. Naſcit̃ qualicũq; ſolo cũ centeſimo grano Ipſumq; pro letamine eſt. Farrago ex recremẽtis farris prædẽſa ſerit̃: admixta aliquando & uitia. Eadẽ aliquãdo in africa fit ex hordeo. Oĩa hæc pabularia. Degeneratq; ex leguminibus quæ uocat̃ cracca: in tantũ colũbis grata: ut paſtas ea negẽt illius loci fugitiuas fieri. Apud antiq;s erat pabuli genus: quod Cato ócimũ uocat: quo ſiſtebãt aluũ bubus. Id erat e pabulis ſegete uiridi deſecta anteq̃ gelaret. Sura Manilius id aliter ĩterp̃tatur & tradit fabæ modios. x. uitiæ duos tantũdẽ: & eruiliæ in iugero autũno miſceri & ſeri ſolitos. Melius & auena græca: cui nõ cadit ſemẽ admixta. Hoc uocitatũ ocimũ: boũq; cauſa ſeri ſolitum. Varro appellatũ celeritate ꝓueniẽdi a græco: quod ocys oceos dicũt. Medica externa etiã grætiæ ut a medis aduecta ꝑ bella pſarũ quæ Darius ĩtulit. Sed uel in primis dicẽda tãta dos eius: ut cũ uno ſatu amplius q̃ tricenis annis duret. Similis eſt trifolio caule: foliiſq; geniculata: quicqd in caule aſſurgit in folia cõtrahit̃. Vnũ de ea & cytiſo uolumen Amphilochus fecit cõfuſſum. Solũ in quo ſerat̃ elapidatũ purgatũq;. Subicitur autũno: mox aratũ & occatũ integitur crate iterũ & tertio: qnĩs diebus interpoſitis in fimo addito. Poſcit autẽ ſiccũ ſuccoſum uel riguũ. Ita præparatũ ſeritur menſe maio: alias pruinis obnoxia. Opus eſt denſitate ſeminis oĩa occupari: internaſcẽteſq; hærbas excludi. Id præſtant ĩ iugera modia uicena: ĩmouendũ ne adurat: terraq; ꝓtinus integi debet. Si ſit humidũ ſolũ: hærboſũue uincitur: & deſciſcit in pratũ. Ideo ꝓtinus altitudine unciali hærbãs oĩbus liberanda eſt manu potius q̃ ſarculo. Secatur incipiens florere: & quotiẽs refloruit. Id ſexies euenit per annos: cũ minimũ quater. In ſemẽ matureſcere prohibẽdũ eſt: quia pabulum utilius eſt uſq; ad trimatum. Verno ſeri debet: liberariq; cæteris hærbis. ad trimatum marris a ſolo radi. Itaq; reliquæ hærbe intereũt ſine ipſius dãno propter altitudinem radicum. Si euicerint hærbæ: remedium unicum eſt aratio: ſæpius uertendo: donec omnes aliæ radices intereãt. Dari non ad ſatietatẽ debet: ne repellere ſanguinẽ neceſſe ſit: & uiridis utilior

eſt.Areſcit ſurculoſe:ac poſtremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiſo cui & ipſi principatus datur in pabulis affatim diximus inter frutices.Et nunc frugum omniũ natura peragenda eſt cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

¶ De uitiis frugũ & remediis & quid in quoq; terræ genere debeat ſeri. ¶ Ca. XII.

PRimũ omniũ ferũeti uitiũ auena eſt:& hordeum in eã degenerat:ſicut ipſa frumẽti fit inſtar.Quippe cũ germaniæ populi ſerant eam neq; alia pulte uiuant. Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitiũ.Sequẽtem cauſam habet imbecillitas ſeminis cum diutius retentũ eſt terra: priuſꝗ erumpat.Eadem eſt ratio ſi carioſum fuit: cum ſeretur.Prima autem ſtatim eruptione agnoſcitur:ex quo apparet in radice eſſe cauſam. Eſt & aliud in uicino auenæ uitiũ:cũ amplitudine inchoata granũ:ſed nondum natura: priuſꝗ roboretur corpus afflatu noxio caſſum & inane a ſpica euaneſcit quodã abortiuo. Veñi aũt tribus tẽporibus nocent frumento & hordeo.In flore aut ꝓtinus cũ defloruere:uel matureſcere incipientibus.Tũc enĩ exinaniũt grana.Prioribus cauſis naſci prohibẽt.Nocet & ſol creber e nube.Naſcuntur & uermiculi in radice : cũ ſemente hymbribus ſecutis incluſerit repentinus calor humorẽ.Gignũtur & in grano:cũ ſpicæ in pluuiis calor inferueſcit. Eſt & cantaris dictus ſcarabeus paruus frumenta erodẽs.Omnia ea animalia cũ cibo deficiũt Oleũ:pix:adeps cõtraria ſeminibus.Cauendũq; ne cõtacta eis tũc ſerant.Hymber in hærba utilis quarto. Florentibus autẽ frumẽto & hordeo nocet. Leguminibus ĩnocuus:ꝓterquã ciceri.Matureſcentia frumẽta hymbre læduntur.& hordeũ magis.Naſcitur & hærba alba panico ſimilis:occupans arua: pecori quoq; mortifera. Nã loliũ & tribulũ & carduũ: lappãq; nõ minus quã rubrũ:inter frugũ morbos potius quã inter ipſius terre peſtẽ numerauerim.Cæleſte frugũ uinearũq; malũ nullo minus noxiũ eſt rubigo. Frequẽtiſſima hæc in roſcido tractus cõuallibuſq; ac perflatũ nõ habentibus.E diuerſo carent eauentoſa & excelſa.Inter uitia ſegetũ & luxuria eſt:cum onerata fertilitate procũbũt.Cõmune autẽ oĩum ſatorũ uitium urtica:etiam ciceris cum ſalſilaginẽ eius abluendo hymber dulcius id facit.Eſt hærba quæ cicer enecat & eruum circũligando ſe uocatur orobãchẽ.Triticũ ſimili modo era. Hordeũ feſtuca quæ uocatur ægilos.Lentẽ hærba ſecuridaca : quã græcia ſimilitudine pelecinũ uocant.Eſt hæ quidẽ cõplexu necant. Circa philippos antraniũ nõminãt in pingui ſolo herbã:qua faba necat.Era nõnunꝗ in macro:cũ udã quidã uetus afflauerit.Eræ granũ minimũ eſt in cortice aculeato.Cũ eſt in pane celerrime uertigines facit.Aiũtq; in aſia & græcia balneatores cũ uelint turbã pellere:carbonibus id ſemen inicere. Naſcit & phalãgius in eruo beſtiola aranei generis ſi hyems aquoſa ſit. Limaces naſcũtur in uitia aliquãdo e terra cocleæ minutæ mirũ in modũ erodẽtes eã. Et morbi qdẽ hi ſunt.Remedia eorũ quæcũq; pertinent ad hærbas in ſarculo:& cum ſemen iactatur cinere.Quæ uero in ſemine & circa radicẽ conſiſtũt præcedente cura cauentur. Vino autem ſemina perfuſa minus egrotare exiſtimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabam: ſic etiã grãdeſcere ꝓmittit.Quidã uero ſi triduo ante ſatũ urina & aqua marceſcet: ꝓcipuæ adoleſcere putãt. Ter quidẽ ſartã modium fractæ e modio ſolidæ reddere.Reliqua ſemina cupreſſi foliis tuſis ſi miſceãtur:nõ eſſe uermiculis obnoxia:nec ſi interlunio ſerãtur.Multi ad milii remedia rubetã noctu aruo circũferri iubẽt priuſꝗ ſarriatur defodiq; in medio ĩcluſam uaſe fictili.Ita nec paſſerẽ nec uermẽ nocere:ſed eruendã priuſꝗ metatur:alioquin amarãm fieri: Qui & armo talpæ contacta ſemina uberiora eſſe. Democritus ſucco hærbe quæ appellatur aizóon in tegulis naſcẽs tabuliſeſſum latine uero ſeduma(ut dicit ille)medicata ſeri iubet omnia ſemina. Vulgo uero ſi dulcedo noceat & uermes radicibus inhæreant:remedium eſt amurca pura ac ſine ſale ſpargere: deinde ſarrire.Si in articulũ ſeges ire cœperit rũcare:ne hærbe uincãt.Peſtẽ a milio atq; panico ſturnorũ paſſerũ ue agmina ſcio abigi hærba:cuius nomẽ eſt ignotũ in quattuor angulis ſegetis defoſſa mirum dictu ut oĩno nulla auis intret: Mures ambiguntur cinere muſtellæ uel fellis diluto & ſemine ſparſo uel decoctarum aqua.Sed redolet uirus animalium eorum etiã in pane. Ob id felle bubulo ſemina attingi utilius putãt.Rubigo qdẽ maxima ſegetũ peſtis lauri ramis in aruo defixis trãſit in earũ folia ex aruis.Luxuria ſegetũ caſtigat dẽte pecoris in hærba dũtaxat:& ꝓpaſtæ quidã uel ſæpius nullã in ſpica iniuriã ſentiũt.Retõſarũ uero etiã ſemel oĩno certum eſt grauũ lõgius fieri:ſed inane caſſumq; ac ſatum nõ naſci.Babylone tamẽ bis ſecãt: tertio depaſcũt. Alioquin folia tm̃ fierent. Sic quoq; cum quintodecimo fœnore meſſes reddit

exilitas ſoli. Verũ diligentioribus cũ centeſimoq̃nquageſimo. Neq; eſt cura difficilis. Quã diutiſſime aquari gaudẽt: ut p̃pinguis & dẽſa ubertas diluat'. Limũ autẽ nõ iuehũt euphrates: tigriſq;: ſicut in ægypto nilus. Nec terra ipſa hærbas gignit. Vbertatis tamẽ tãtæ ſunt ut ſequẽte anno ſponte reſtibus fiat ſeges impreſſis ueſtigio ſeminibus. Quæ tanta ſoli differentia ãmonet terræ genera in fruges deſcribere. Igit' Catonis hæc ſnĩa eſt. In agro craſſo & læto frumẽtũ ſeri. Si uero nebuloſus ſit. Idẽ raphanũ: miliũ: panicũ in frigido & aquoſo prius ſerendũ: poſtea in calido. in ſolo autẽ rubricoſo: uel pullo: uel harenoſo ſi nõ ſit aquoſũ lupinũ in cretoſo & rubricoſo & aquoſiore agro adoreũ. in ſicco & nõ hærboſo nec umbroſo triticũ. in ſolo ualido fabã. Vitiã uero q̃ minime aquoſo hærbidoq;. Siliginẽ & triticum in aperto loco edito qui ſole q̃diutiſſime torreant'. Lentẽ in fruteto & rubicoſo qui nõ ſit herbidus. Hordeũ in nouali & in agro q; reſtibile poſſit fieri: trimeſtre ubi ſementẽ maturã facere nõ poſſit: & cuius craſſitudo ſit reſtibilis. Subtilis & illa ſentẽtia. ſerenda eſſe ea in tenuiore terra: quæ nõ multo indigẽt ſucco: ut cytiſus & cicer: exceptis leguminib' quæ uellũtur e terra nõ ſubſecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita legũtur. in pingui autem quæ cibi ſunt maioris: ut olus: triticũ: ſiligo: linũ: ſic ergo tenue ſolũ hordeo dabit'. Minus enim alimẽti radix poſcit. Leuior terra denſiorq; tritico: in loco humili far adoreũ potius q̃ triticũ ſeratur. Temperato & triticũ & hordeũ. Colles robuſtius: ſed minus reddũt triticũ far & ſiligo & cretoſum & uliginoſum ſolum ſortiuntur.

¶ De prodigiis frugum & arandi diſciplina & uomerum generibus. ¶ Ca. XVIII.

EST & in frugibus oſtentũ. Semel (quod equidẽ inuenerim) accidit. P. Elio. Cn. Cornelio conſ. quo anno ſuperatus eſt Hãnibal. in arboribus enĩ tũc nata prodũtur frumenta. Et quoniã de frugũ terreq; generibus abũde diximus: nũc de arandi ratione dicemus: ante oĩa ægypti fœlicitate cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fungens euagari incipit (ut diximus) a ſolſticio aut noua luna: ac primo lente. deinde uehementius q̃diu in leone ſol eſt. Mox pigreſcit in uirginẽ trãſgreſſo: atq; in libra reſidet. Si. xii. cubitos nõ exceſſerit: fames certa eſt. Nec minus ſi. xvi: exuperauerit. Tanto enĩ tardius decidit: quãto abũdantius creuit & ſemẽtẽ arcet. Vulgo credebat' ab eius deceſſu ſerere ſolitos: mox ſues ĩpellere ueſtigiis ſemina deprimẽtes. & in madido ſolo credo ãtiquitus factitatũ. Nũc quoq; nõ multo grauiore opera: ſed tamen inarari certum eſt: abiecta prius ſemina in limo. digreſſi annis: hoc eſt nouẽbri menſe incipiente. Poſtea pauci runcãt: quod botaniſmon uocant. Reliqua pars non niſi cũ falce arua uiſit pauloante calẽ. aprilis. Peragitur autẽ meſſis menſe maio: ſtipula nunq̃ cubitali. Quippe ſabulũ ſubeſt: granũq; limo tantũ continet'. Excellẽtius in thebaidis regionibus frumẽtũ q̃ paluſtribus ægiptiis: Similis rõ ſed fœlicitas maior babyloniæ ac ſeleuciæ euphrate atq; tigri reſtagnãtibus: quoniã ibi rigandi modus manu tẽperatur. Syria quoq; tenui ſulco arat: cũ multifariã in italia octoni boues ad ſingulos uomeres anhelãt. In omni quidẽ parte culture: ſed in hac quidem maxime ualet oraculũ illud. Quid quæq; regio patiatur. Vomerum plura genera. Culter uocatur prædenſam priuſq̃ præſcindatur: terram ſecans: futuriſq; ſulcis ueſtigia præſcribens inciſuris: quas reſupinus in arando mordeat uomer. Alterũ genus eſt uulgare roſtratum uti uectis. Tertium in ſolo facili nec toto porrectũ dentali: ſed exigua cuſpide: in roſtro latior. Hæc quarto generi: ſed exacutior in mucronẽ faſtigiata: eodẽq; gladio ſcindens ſolũ & acie laterũ radices hærbarũ ſecans: non pridẽ inuentũ in rhetia. Galliæ uero duas addiderũt rotulas: quod genus uocãt plãmorati. Cuſpis effigiẽ palæ habet. Serunt ita non niſi culta terra & fere noua. Latitudo uomeris ceſpites uerſat. Semẽ protinus iniiciunt. Crateſq; dẽtatas ſupertrahũt. nec ſarriẽda ſunt hoc modo ſata: ſed pro ſellis binis terniſq; ſic arant. Vno iugo boum cenſeri anno facilis ſoli quadragena iugera: difficilis tricena iuſtũ eſt.

¶ De temporibus arandi: & iunctione boum. ¶ Ca. XIX.

IN arãdo magnopere ſeruãdũ eſt catonis oraculũ. Quid eſt primũ? Agrum bene colere. Quid ſecundũ? bene arare? Quid tertiũ: ſtercorare. Sulco uario ne ares. Tempeſtiue ares. Tepidioribus locis a bruma proſcindi arua oportet: ac frigidioribus ab equinoctio uerno. Et maturius ſicca regione q̃ humida. Maturius denſa terra q̃ ſoluta: pingui q̃ macra. Vbi ſiccæ & graues æſtates terra cretoſa aut gracilis. Vtilius inter ſolſtitium & autumni æquinoctium aratur. Vbi leues æſtus frequentes hymbres pingue hærboſumq; ſolum: ibi melius caloribus. Altũ & graue ſolũ etiam hyeme moueri placet. Tenue

ualde & aridū pauloante ſationis tēpus. Sunt & hic ſuæ leges. Lutoſam terrā ne tangito. Vi omni arato. Priuſq̃ ares proſcindito. Hoc utilitatē habet q̃ inuerſo ceſpite hærbarum radices necantur. Quidā utiq; ab eqnoctio uerno proſcindi uolunt: quodq; uere ſemel aratū eſt a tēporis argumēto ueruactū uocatur. Hoc in nouali atq; requieto neceſſarium eſt. Nouale eſt quod alternis annis ſerit. Araturos boues q̃ arctiſſime iungi oportet: ut capitibus ſublatis arent. Sic minime colla cōdunt. Si inter arbores uiteſq; aretur fiſcellis capiſtrati: ne germinū tenera ꝑcerpant. Securiculā inſitiuā pēdere: qua intercidantur radices. Hoc melius q̃ cōuelli aratro: boueſq; luctari. In arando uerſum pagi: nec ſtrigare in actu ſpiritꝰ. Iuſtum eſt proſcindi ſulco dodrantali iugerū uno die: iterari ſexq;iugerū ſi ſit facilitas ſoli. Si minus proſcindi ſemiſſem iterari aſſem. Quādo & animaliū labori natura leges ſtatuit. Omne aruū rectis ſulcis: mox & obliquis ſubigi debet. In collibus tranſuerſo tantū mōte arat: ſed mō in ſupiora mō in īferiora roſtrāte uomere. Tantūq; eſt laboris hoī: ut etiā boū uice fungātur. Certe ſine hoc animali mōtanæ gētes ſarculis arant. Arator niſi incuruus puaricatur. Inde tranſlatū hoc crimē in forū. Ibi itaq; caueatur: ubi inuentū eſt. Purget uomerem ſubinde ſtimulus cuſpidatus rulla. Scāna inter duos ſulcos cruda ne relinquatur: glebæ ne exultet. Male aratur aruū: quod ſatis frugibus occādū eſt. Id demū recte ſubactum erit: ubi non intelligetur utro uomer ierit. In uſu eſt: & collectitias interponere: ſi ita locus poſcat: ampliore ſulco: quæ in foſſas aquam deducant.

¶De occando: & quodā arationis genere: & iteratione: & refectione. ¶Ca. XX.

ARatione per tranſuerſum iterata occatio ſequitur ubi res poſcit: crate uel raſtro & ſato ſemine iteratio. Hoc quoq; ubi cōſuetudo patitur crate dētata: uel tabula aratro adnexa: quod uocāt letare operiētes ſemina. Vnde primū appellata deliratio ē. Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimaſ uoluiſſe: cū dixit optimā eſſe ſegetē quæ bis ſolē bis frigora ſenſiſſet. Spiſſius ſolum ſicut plerūq; in italia quinto ſulco ſeri melius eſt: in thuſcis uero nono. At fabā & uitiā nō proſciſſo ſerere ſine dāno cōpendiū opere eſt nō omittemus unā etiānū arandi rationē: in tranſpadana italia bellorū iniuria excogitatā. Salaſſi cum ſubiectos alpibus depopularentur agros: panicū miliūq; iam excreſcens tentauere. Poſtq̃ reſpuebat natura inararūt. At illæ meſſes duplicatæ docuere q̃ nūc uocāt artrare id eſt aratrare ut credo nūc dictum. Hoc fit uel incipiente culmo: uel cum iam ſi aut bina terna ue emiſerit folia. Nec recens ſubtrahemus exemplū. In treuerico agro tertio ante hūc annū cōpertū. Nā cū hyeme prægelida captæ ſegetes eſſent: reſeuere: reſarriētes cāpos menſe martio: uberrimaſq; meſſes habuerūt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

¶De cultura terræ. ¶Ca. XXI.

SIliginē: far. triticū: ſemē: ordeū: occato: ſarrito: runcato quibus dictū erit diebus. Singulæ operæ cuiuſq; generi in iugero ſufficiēt. Sarculatio induratā hyberno rigore ſoliſtitiā laxat tēporibus uernis: nouoſq; ſoles admittit. Qui ſarriet caueat ne frumenti radices ſuffodiat. Triticū: hordeū. ſemen: faba bis ſarrire melius. Runcatio cū ſeges in articulo eſt euulſis inutilibus hærbis frugum radicem uindicat: ſegetemq; diſcernit a ceſpite. Leguminū cicer eadem quæ far deſiderat. Faba runcari nō geſtit: quoniā euincit hærbas. Lupinum runcatur tantū. Miliū panicum occatur: & ſeritur: non iteratur: non runcaſ. Silicia & faſioli occantur tantum. Sunt genera terræ quarū ubertas pectinari ſegetē in hærba cogat. Cratis & hoc genus dentatis ſtilis ferreis. Eademq; nihilominus & depaſcuntur. Quæ depaſta ſunt ſarculo iterum excitari neceſſarium. At in bactris africa cyrene oīa hæc ſuperflua. Quæ fecit indulgentia cæli: & a ſemente non niſi nonis menſibus in aream redeunt: quia ſiccitas coercet herbas: fruges nocturno tactas rore nutriēs. Virgilius alternis ceſſare arua ſuadet & hoc (ſi patiantur ruris ſpatia) utiliſſimum proculdubio eſt. Quod ſi neget conditio: far ſerendum: unde lupinum aut uitia aut fama ſublata ſint & quæ terram faciant lætiorem. In primiſq; & hoc notandum quædam propter alia ſeri ob inter: ſed parum prouenire priori diximus uolumine: ne eadem ſæpius dicantur. Plurimum enim refert ſoli cuiuſq; ratio.

¶Exempla diuerſarum & de ſumma fertilitate: & bifera uite: & aquarum differentia. ¶Ca. XXII.

CIuitas africæ in mediis ſita arenis ſyrtis petētibus leptin: quæ magna uocaſ tacape fœlici ſup oē miraculū riguo ſolo: ternis fere milibus paſ. in oēm partē. Fons abundat largus quidem: ſed certis horarum ſpatiis diſpenſatus inter incolas. Palmæ ibi

prægrãdi ſubditur olea: huic ficus: fico punica: illi uitis: ſub uite ſeritur frumentum: mox legumẽ: demũ olus: omnia eodẽ anno: omniaq́ʒ aliena umbra alũtur. Quaterna cubita eiꝰ ſoli in quadratum: nec ut a porrectis metiantur digytis: ſed in pugnum contractis quaternis denariis uenundatur. Super omnia eſt biferam uitem bis anno uindemiare. Et niſi multiplici partu exinaniatur ubertas pereant luxuria ſinguli fructus. Nũc uero toto anno metitur aliquid. Conſtatq́ʒ fertilitati nõ occurrere homines. Aquarum quoq́ʒ differentia magna riguis eſt: In narbonẽſi prouincia nobilis fons orge nomine eſt: in eo herbæ naſcũtur in tantũ expetitæ bubus: ut merſis capitibus totis eas quærãt uiribus. Sed illas in aqua naſcentes certũ eſt nõ niſi hymbribus ali. Ergo quiſq́ʒ ſuã terrã aquáq́ʒ nouerit.

De qualitate terræ: & ſtercoratione. Ca. XXIII.

Si fuerit illa terra quã appellauimus tenerã: poterit ſublato hordeo milium ſeri: eo condito raphanus: iis ſublatis hordeũ uel triticũ ſicut in campania. Satiſq́ʒ talis terra aratur cũ ſeritur. Alius ordo: ut ubi adoreũ fuerit ceſſet quattuor mẽſibus hybernis: & uernã fabam recipiat: aut añ ſhemalem: ne ceſſet. Necnon minus pinguis alternari poteſt ita: ſi frumẽto ſublato legumẽ tertio ſeratur. Gracilior & in annũ tertiũ ceſſet. Frumentũ quidam ſeri uetãt: niſi in ea quæ proximo anno quieuerit. Maximã huius loci partem ſtercorationis optinet ratio: de qua & priore diximus uolumine. Hoc tãtũ unũ in confeſſo eſt: niſi ſtercorato ſeri nõ oportere. q̃q̃ & hic leges ſint propriæ. Miliũ: panicũ: rapa: napus niſi in ſtercoratione nõ ſerantur. Nõ ſtercorato frumẽtũ potius q̃ hordeũ ſerito. Item in noualibus tametſi in illis fabã ſeri uolunt: eandẽ ubicunq́ʒ q̃ recentiſſime ſtercorato ſolo. Autũno aliquid ſaturus ſeptembri menſe fimũ maret poſt hymbrem. Vtiq́ʒ ſi uerno erit ſaturus: per hyemẽ fimũ diſponat. Iuſtum eſt uehes. xviii. iugero tribui. Diſpergere autẽ prius quã areſcat: aut iactato ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio: ſequẽs eſt priuſq̃ ſerat ante puluerẽ. Quod ut hanc quoq́ʒ cutem determinemus: iuſtum eſt ſingulas uehes fimi denario ire in ſingulas pecudes minores: in maiores denas: niſi hic male ſubſtrauiſſe pecori colonũ appareat. Sunt qui optime ſtercorari putẽt ſub diuo retibus incluſa pecorum mãſione. Ager ſi nõ ſtercoratur: alget. Si nimiũ ſtercoratus eſt adurit. Satiuſq́ʒ eſt id ſæpe q̃ ſupra modũ facere. Quo calidius ſolũ eſt eo minus addi ſtercoris ratio eſt.

De bonitate ſeminũ & diſciplina ſeminandi: & quãtum ex quoq́ʒ genere frumenti in iugero ſerendũ: & temporibus ſerendi. Ca. XXIIII.

Semen optimũ anniculũ: bimũ deterius: trimũ: peſſimũ: ultra ſterile. Et in uno oĩum definita genere ratio eſt. Quod in ima areæ ſubſedit ad ſemen reſeruandum eſt. Id enim optimum quoniã grauiſſimũ. Neq́ʒ alio modo utilius diſpergitur. Quæ ſpica per interualla ſemina habebit abiicietur. Optimũ eſt granũ quod rubet: & dẽtibus fractum eundẽ habet colorẽ. Deterius cui plus intus albi eſt. Certum terras alias plus ſeminis recipere: alias minus. Religioſumq́ʒ inde primũ colonis auguriũ: cum auidius accipiat eſurire creditur: & comeſſe ſemẽ. Sationẽ locis humidis celerius fieri ratio eſt: ne ſemẽ hymbre putreſcat. Siccis ſerius: ut pluuiæ ſequantur: ne diu iacens atq́ʒ nõ cõcipiẽs euaneſcat. Iteq́ʒ feſtinata ſatione denſum ſpargi ſemẽ: quia tarde cõcipiat: ſerotina rarũ: quia denſitate nimia necetur. Artis quoq́ʒ cuiuſdã eſt æqualiter ſpargere. Manus utiq́ʒ cõgruere debet cũ gradu: ſemperq́ʒ cũ dextro pede. Fit quoq́ʒ quorũdã occulta ratione: ꝙ ſors genialis atq́ʒ fœcũda eſt. Non transferendũ eſt ex frigidis locis ſemẽ in calida: neq́ʒ ex præcocibus in ſerotina, nihilq́ʒ in cõtrariũ præripere quadã falſa diligentia. Serere in iugero tẽperati ſoli: iuſtũ eſt tritici aut ſiliginis modios .v. farris aut ſeminis: quod frumẽti genus ita appellamus. x. hordei. vi. fabæ quintam partẽ amplius q̃ tritici. Viciæ. xii. Ciceris & cicerculæ & piſi. iii. Lupini. x. Lentis. iii. Sed hanc cũ fimo arido ſeri uolũt. Erui. vi. Siliquæ. vi. Faſiolorum. iiii. Pabuli. xx. Milii panici ſextarios quattuor. Pingui ſolo plus: gracili minus. Eſt & alia diſtinctio. In dẽſo autẽ cretoſo aut uliginoſo ſolo tritici aut ſilignis modios. vi. In ſoluta terra & nuda & ſicca & leta quattuor. Macies enĩ ſoli maior: niſi rarũ culmũ habeat ſpicã minutã facit inanẽ pinguia arua ex una ſeminis radice fruticẽ numeroſum fundũt: dẽſaq́ʒ ſegetẽ raro ſemine emittũt. Ergo inter quattuor & ſex modios pro natura ſoli: alii quinq́ʒ nõ minus ſeri pluresue præcipiunt. Item in conſito aut cliuoſo aut macro hoc pertinet oraculũ illud magnopere cuſtodiendũ ſegetẽ ne defruges. adiecit his Accius in praxidico: ut ſereretur cũ luna eſſet in ariete: geminis leone: libra aquario. Zoroaſtres ſole. xii. partes ſcorpionis transgreſſo

cum luna eſſet in tauro. Sequitur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges ſerendi queſtio: magnaq̃ ex parte ratione ſyderũ cõnexa. Quã ob rem ſententias omnium ĩprimis ad id pertinẽtes exponemus. Heſiodus qui princeps omniũ de agricultura pcepit: unum tempus ſerendi tradidit ad uergiliarũ occaſum. Scribebat enim in boetia helladis: ubi ita ſeri diximus. Inter diligentiſſimos conuenit ut in alitũ quadrupedũq̃ genitura: eſſe quoſdam ad cõceptum impetus terræ. Hos græci ita definiunt: cũ ſit calida & humida. Virgilius triticum & far ad uerginiliarũ occaſum ſeri iubet: hordeũ inter æquinoctium autũni & brumã. Vitiam uero faſiolos & lentem boete occidente. Quo fit ut horũ ſyderũ aliorũq̃ exortus & occaſus dirigendi ſint in ſuos dies. Sunt qui & ante uergiliarũ occaſũ ſeri iubeant dũtaxat in arida terra calidiſq̃ prouintiis. Cuſtodiri enim ſemẽ: corrumpẽte humore: & a proximo hymbre uno die erumpere. Alii ſtatim ab occaſu uergiliarum ſequi hymbres a ſeptimo fere die. Aliqui infrigidis ab æquinoctio autũni in calidis ſerius: ne ante hyemem luxurient. Inter omnes autem conuenit: circa brumam ſerendũ nõ eſſe magno argumẽto: quoniam hyberna ſemina cum ante brumam ſata ſint ſeptimo die erumpant ſi poſt brumã: uix. xl. Sunt qui properent: atq̃ ita pronuntient feſtinatã ſemẽtẽ ſæpe decipere: ſerotinã ſemper. E contrario alii uel uere potius ſerendum quã male in autũno. Atq̃ ubi fuerit neceſſe inter fauonium & uernum æquinoctiũ. Quidã omiſſa cæleſti cura inutili temporib⁹ definiunt. Vere linum & auena: & papauer: atq̃ uti nunc etiam tranſpadani ſeruant uſq̃ ĩ quinquatribus fabã. Siliginem nouembri mẽſe. Far ſeptembri extremo uſq̃ in idus octobris. Alii poſt hunc diem ĩ Calen. nouembris. Ita his nulla naturæ cura ẽ illis nimia. Et ideo cæca ſubtillitas cum res inter ruſticos geratur litterarũq̃ expartes nõ modo ſyderũ. Et confitendum eſt cælo maxime cõſtare ea. Quippe Virgilio iubente prædiſci uentos ante omia ac ſyderũ mores. Neq̃ aliter quã nauigãtibus ſeruari. Spes ardua: & imẽſa: miſceri poſſe celeſtem diuinitatẽ impitiæ. Sed cõtẽplanda tamẽ grandi uitæ emolumento. Prius tamẽ ſyderalis difficultas quam ſenſere etiam periti ſubicienda contemplationi eſt. Quo deinde lætior mens diſcedat a cælo: & facta ſentiat: quæ futura prænoſci nõ poſſunt.

Digeſtio ſyderum in noctes & dies. Ca. XXV.

PRimũ omniũ dierũ ipſorũ anni ſoliſq̃ motus prope ĩexplicabilis rõ eſt. Ad. ccclxv adiiciunt etiãnũ intercalarios diei noctiſq̃ quadrãtes. Ita fit ut tradi non poſſit certa ſyderũ tempora. Accedit confeſſa rerũ obſcuritas: nunc præcurente: nec paucis diebus tempeſtatũ ſignificatione quod prochemaſi græci uocãt: nunc poſtueniẽte: quod epichemaſin. Et plerũq̃ alias citius: alia tardius cæli effectu ad terrã deciduo. Vnde uulgo ſerenitate reddita confectũ ſydus audimus. Præterea cũ omnia hæc ſtatis ſyderibus celoq̃ affixis cõſtent, interueniũt motus ſtellarũ grandines: hybres: & ipſi nõ leui effectu ut docuimus: turbãtq̃ conceptæ ſpei ordinẽ. Idq̃ ne nobis tantũ putemus accidere: & reliqua fallit animalia: ſagaciora circa hoc: ut uita eorum conſtet: æſtiuaſq̃ alites præpoſtero aut præpropero rigore: nec ante hybernos æſtus. Ideo Virgilius errantiũ quoq̃ ſyderum rationem ediſcẽdam præcipit: ãmonẽs obſeruandũ frigidæ Saturni ſtellæ tranſitum. Sunt qui certiſſimũ ueris indicium arbitrentur ob ĩfirmitatẽ animalis papilionis prouẽtũ. Ideo ipſo anno cũ cõmẽtaremur hæc notandũ eſt: prouentũ eorum ter repetito frigore extinctum: aduenaſq̃ uolucres ad. vi. Calen. februarii ſpem ueris attuliſſe: mox ſæuiſſima hyeme conflictatas. Res anceps primũ omniũ a cælo peti legem. Deinde eã argumentis eſſe quærendã. Sup omnia eſt mundi conuexitas: terrarũq̃ globi differentia: eodẽ ſydere alio tempore aliis apiente ſe gentibus. Quo fit ut cã eius non iiſdẽ diebus ubiq̃ ualeat. Addidere difficultatem & auctores diuerſis in locis obſeruando: mox etiã in iiſdẽ diuerſa prodendo. Tres autẽ fuere ſectæ: chaldæa: ægyptia: græca. His addit apud nos quartam Cæſar dictator annos ad ſolis curſum redigens ſingulos. Soſigene perito ſciẽtiæ eius adhibito & ea ipſa ratio poſtea cõperto errore correcta eſt. Ita ut. xii. annis continuis non ĩtercalaretur: qa acceperat ſydera annus morari: qui prius antecedebat. Et ſoſigenes ipſe tribus cõmentationibus (quãq̃ diligentior eſſet cæteris) non ceſſauit tamẽ addubitare ipſe ſe met corrigendo. Auctores prodidere ea quæ ptexuimus uolumini huic: raro illius ſententia cũ alio congruente. Minus hoc in reliquis mirum: quos diuerſi excuſauere tractus. Eorum qui in eadem regione diſſidere unam diſcordiam ponemus: exempli gratia. Occaſum uergiliarum matutinum Heſiodus (nam huius quoq̃ nomine extat aſtrologia) tradidit fieri: cum æquinoctium au

rūni conficeretur.Thales.xxv.die ab æquinoctio.Anaximander.xxix.Eudeodo.xlviii.Nos ſequemur obſeruationem Cæſaris:maximeqꝫ hæc erit italiæ ratio.Dicemus tamē & aliorū placita id quoniam nō unius terræ:ſed totius naturæ interpretes ſumus:nō auctoribus poſitis:id enim uerboſum eſt:ſed regionibus ut legentes tantū meminerīt breuitatis gratia. Cum attica nominata fuerit ſimul intelligere cycladas inſulas.Cum macedonia magneſiā: thraciā.Cum ægyptus phœnicē:cyprum:ciliciam.Cū boetia locridē:phocidē: & finitimos ſemper tractus.Cū helleſpontus cherſonneſū:& continentia uſqꝫ athomontē.Cum ionia aſiam & inſulas aſie.Cum pelo ponneſus achaiam:& ad heſperū iacentes terras.Chaldei aſſyriam & babyloniam demonſtrabunt.Africā:hiſpaniā:gallias ſileri non erit mirum.Nemo enim obſeruauit in iis:qui ſyderum proderet exortus:nō tamē difficili ratione dinoſcētur in illis quoqꝫ terris digeſtione circulorum:quā in ſexto uolumine fecimus:qua cognitio cæli non gentium:modo uerū urbiū quoqꝫ ſingularū intelligitur:nota ex iis terris quas nominauimus ſumpta conuexitate circuli ptinentis ad quas quiſqꝫ quæret & terras ad earum ſyderum exortus:p omniū circulorū pares umbras.Indicandū & illud tempeſtates ipſas ardores ſuos habere quadrinis annis.Et eaſdem non magna differentia reuerti ratione ſolis :octonis uero augeri eaſdem:centeſima reuoluente ſe luna.Omnis autē ratio obſeruata eſt tribus modis:exortu ſyderum:occaſuqꝫ:& ipſorū tēporum cardinibus.Exortus occaſuſqꝫ binis modis intelligitur.Aut enī aduentu ſolis occultatur ſtellæ:& conſpici deſinūt aut eiuſdem abſceſſu proferunt ſe in emerſū.Hoc melius quā exortū conſuetudo dixiſſet & illud occultationem potius quā occaſū.Illo modo quo die incipiunt apparere:uel deſinunt oriente ſole aut occidente .matutini ueſpertini ue cognominati:prout alterutris eorum mane uel crepuſculo contingit.Dodrantes horarū(cū minimum)interualla ea deſiderant ante ſolis ortum uel poſt occaſū:ut aſpici poſſint .Præterea bis quædam exoriūtur & occidunt.Omniſqꝫ ſermo de his eſt ſtellis:quas adhærere cælo diximus.Cardo temporum quadripartita anni diſtinctione conſtat.Per in cremēta lucis augetur hoc a bruma:& æquatur noctibus:uerno equinoctio in diebus.xc.tribus horis.Deinde ſuperat noctes ad ſolſtitium diebus.xciiii.horis.xii.uſqꝫ ad æquinoctium autūni.Et cū æquata die procedit ex eo ad brumam diebus.lxxxix.horis tribus.Horæ nunc in omni acceſſione æquinoctiales nō cuiuſcūqꝫ diei ſignificantur:omneſqꝫ eæ differentiæ fiunt in octauis partibus ſingulorū.Bruma capricorni ab octauo Calen.ianuarii fere.Aequinoctium uernū arietis.Solſtitium cancri.Alterūqꝫ æquinoctium libræ.Qui & ipſi dies raroqꝫ nō aliquos tempeſtatū ſignificatus habent.Rurſus hi cardines ſingulis etiānum articulis temporum diuiduntur p media omnes dierum ſpatia.Quoniam inter ſolſtitiū & æquinoctiū autūni:fidiculæ occaſus qui autūnū inchoat dies.xlvi.At ab æquiōctio eo ad brumā uergiliarum matutinus occaſus hyemē dies.xliii.Inter brumam & æquinoctium dies.xlv.Flatus fauonii uernum tēpus.Ab æqnoctio uerno initium æſtatis dies.xlviii.uergiliarum exortus matutinis.Nos incipiemus a ſementibus frumenti:hoc eſt uergiliarum occaſu matutino.Nec deinde paruorū ſyderum mentione concidenda ratio eſt:& difficultas rerum augenda:cū ſydus uehemēs orionis iiſdem diebus longo decedat ſpatio.Sementibus tempora pleriqꝫ præſumunt.& ab.xi.die autūnalis æquinoctii fruges ferunt:adueniente coronæ:exortu continuis diebus:certo prope hymbriū pmiſſu.Xenophon nō ante quā deus ſignum dederit.Hoc cicero nouēbris hymbre fieri interpretatus ē:cō ſit uera ratio nō prius ſerendi quā folia cœperint decidere.Hoc ipſo uergiliarū occaſu fieri putant.Aliqui ad.ii.idus nouembris ut diximus ſeruant: quoniam id ſydus etiā ueſtis inſtitoris eū:& ē in cælo notatu facillimū.Ergo ex occaſu eius de hyeme augurantur quibus eſt cura negociatoris inſidiandi auaritiæ.Nubilo occaſu pluuioſam hyemē denuntiat:ſtatiqꝫ augent lacernarum præcia.Sereno:aſperam: & reliquarū ueſtium accendunt.Sed ille indocilis cæli agricola hoc ſignū habet inter ſuos uepres: humūqꝫ ſuā aſpiciens:cum folia uiderit decidua.Sic indicatur anni tēperies:alibi tardius: alibi maturius.Ita enim ſentitur:ut cæli lociqꝫ efficit natura.Idqꝫ ī hac ratiōe præcellit quod eadem & ī mundo publica eſt:& unicuiqꝫ loco peculiaris.Miretur hoc qui non meminerit ipſo brumali die pulegium ī carnariis florere:adeo nihil eſſe occultum natura uoluit. Et ſerendi igitur hoc ſignum dedit.Hæc eſt uera interpetratio argumentū naturæ ſecū afferens.Quippe ſe & terra peti ſuadet:pmititqꝫ quādam ſtercoris uicē:& cōtra rigores terrā: ſatuſqꝫ operiri a ſe nuntiat:& monet feſtinari.Varro in fabæ utiqꝫ ſatu hanc obſeruationē

cuſtodiri præcipit. Alii plena luna ſerendam. Lentem uero a.xxv.ad.xxx. Vitiam quoq; iiſdem lunæ diebus. Ita demum ſine limacibus fore. Quidam pabuli cã ſic ſeri iubẽt: ſeminis autẽ uere. Eſt & alia manifeſtior ratio mirabiliore naturæ prouidentia. In qua Ciceronis ſẽtentiam ipſius uerbis ſubſignabimus. ¶ Iam uero ſemper uiridis: ſemperq; grauata.

¶ Lentiſcus triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu.

Ter fruges fundens: tria tẽpora monſtrat arandi.

Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri ſerendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & ſarmenta quæ tibi in ſatiõe ſuperant: in ſegete comburito. Vbi eas cõbuſſeris: ibi papauer ſerito ſilueſtre: quod in miro uſu eſt melle decoctum ad faucium remedia. Viſq; ſonnifera etiam ſatiuo. Et hactenus de hyberna ſemente.

¶ Replicatio totius culturæ: & quid quoq; mẽſe ĩ agro fieri oporteat. ¶ Ca. XXVI.

VErum ut pariter omnis culturæ quoddã breuiarium pagatur: eodẽ tempore cõuenit & arbores ſtercorare: accumulare item uineas Sufficit in iugerum opera: & ubi patietur loci ratio arbuſta ac uineas putare: ſeminariis ſolum bipalio præparare: foueas aperire: aquam de agro pellere: torcular lauare & recondere. A Calen. nouembris gallinis oua ſupponere nolito: donec bruma conficiatur. In eũ diẽ terna dena ſubiicito æſtate tota: hyeme pauciora: nõ tamẽ infra nouena. Democritus talem futuram hyemẽ arbitratur: qualis fuerit brumæ dies: & circa eum terni. Item ſolſtitio æſtatẽ: Circa brumã pleriq; biſſeptem halcyonum fœtura uentorũ quietẽ: mollius cælum: ſed & in his & in aliis omnibus ex euentu ſignificationũ intelligi ſydera debebunt: non ad dies utiq; præfinitos ſpectari tempeſtatum uadimonia. Per brumã uitem ne colito. Vina tum defecari: etiam diffũdi Higinus ſuadet a confecta ea ſeptimo die utiq; ſi ſeptĩa lũa cõpetat. Ceraſa circa brumã ſeri. Bubꝰ glãdẽ tũc aſpgi ꝯuẽit ĩ iuga ſingula mõis. Largior ualitudinẽ ĩfeſtat: & quocũq; tẽpore detẽ ſi minꝰ.xxx. diebꝰ ꝯtinuis data ſit: narrãt uerna ſcabie pœnitere. Materiei cædẽdæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia conſtant: cum ſint noctes tanto ampliores. Qualos: crates: fiſcinas texere. Faces incidere. Ridicas præparare interdiu.xxx. palos.xl. In lucubratione ueſpertina ridicas.v. palos.x. Totidẽ antelucano. A bruma in fauonium Cæſari nobiliſſa ſydera ſignificant.iii. ĩ chalẽ. ianuarii matutino: canis occidens. Quo die atticæ finitimis regionibus aquila ueſperi occidere traditur. Pridie nonas ianuarii Cæſari delphinis matutino exoritur: & poſtero die fidicula. Quo ægypto ſagitta ueſperi occidit. Item ad.vi. idus ianuarii eiuſdẽ delphini ueſpertino occaſu continui dies hyemant italiæ. & cum ſol in aquarium ſentiatur trãſire: quod fere.xvi. chal. februarii euenit/viii. chalen. ſtella regia Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas februarii fidicula ueſperi. Huius temporis nouiſſimis diebus ubicunq; patietur cæli ratio: terram ad roſarum & uineæ ſatum uertere bipalio oportet. Iugero operæ lx. ſufficiunt. Foſſas purgare aut nouas facere. Antelucanis ferramẽta acuere: manubria aptare. Dolia quaſſa ſarcire: ipſorumq; lanas ſcabendo purgare: aut nouas facere. Ante lucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæſari ſignificat.xvii. chalẽ. martii triduum uarie. Et viii. chalen. hirundinis uiſu: & poſtero die arcturi exortu ueſpertino. Item.iii. nonas martii Cæſar cancri exortu id fieri obſeruabit. Maior pars auctorum uindemiatoris emerſu. viii. idus aquilonis piſcis exortu: & poſtero die orionis. In attica miluum apparere obſeruatur. Cæſar & idus martias ferales ſibi annotauit ſcorpionis occaſu.xv. uero chalen. aprilis italiæ miluum oſtendit.xii. chalen. equum occidere matutino. Hoc interuallum temporis uegetiſſimum agricolis: maximeq; operoſum eſt. In quo præcipue falluntur. Neq; enĩ illo die uocantur ad munia: quo fauonius flare debeat: ſed quo cœpit. Hoc acri intentione ſeruãdũ eſt. Hoc illo mẽſe ſignũ deus habet obſeruatione minime fallaci aut dubia. Si quis attẽdat unde ſpiret is uentus: quaq; parte ueniat diximus ſecundo uolumĩe: & dicemus mox paulo operoſius. Interi eo die (quiſquis ille fuerit) quo flare cœperit: nõ utiq;.vi. idus februarii: ſed ſiue ante quã uer præuenerit: ſiue poſtq̃ hyemarit: poſt eam diẽ in quã innumera ruſticos cura diſtringat: & prima quæq; pagantur: quæ differri nequeunt. Trimeſtria ſerant. Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma ſerantur inſeranturq;. Vineæ paſtinentur. Semina digerantur. Inſtauerunt alia. Harundines: ſalices: geniſtæ ſerantur cædanturq;. Serantur uero. ulmi: populi: platani: uti dictũ eſt: Tum & ſegetes conuenit pur-

gare. Sarrire hybernas fruges: maxiq́ far: Lex certa in eo cum quattuor fibrarũ eſſe cœperit. Faba uero nõ anteq̃ triũ foliorũ. Tunc quoq́ leui ſarculo purgare uerius q̃ fodere. Florentẽ utiq́ .xv. primis diebus non attingere. Hordeũ niſi ſit ſiccum ne ſerito. Putationem æquinoctio pactam habeto. Vineæ iugerum quaternæ operæ putant: alligãtq́. In arbusto ſingule operæ .xv. arbores. Eodem hoc tẽpore hortorũ roſariorũq́ cura eſt: quæ ſeperatim ꝓximis uoluminibus dicent᷑ eodem & topiariorũ. Tũc optimæ ſcrobes fiunt. Terra infuturũ proſcinditur. Virgilio maxĩe auctore: ut glebas ſol coquat. Vtilior ſententia quæ nõ niſi tẽperatum ſolũ ĩ medio uere arari iubet: quoniã in pingui ſtatĩ ſulcos occupant hærbæ: In gracili inſecuti æſtus exiccant. Certũq́ ſuccũ futuris ſeminibus auferunt. Talea autũno melius arari certũ eſt. Cato uerna opera ſi diffinit: ſcrobes fieri: ſeminaria propagari in locis craſſis & humidis: ulmos ficos: poma: oleas: prata ſtercorari luna ſiciente. Quæ rigua nõ erunt ab afflatu fauonii defendit: purgari hærbas malas radicitus erui: ficus interpurgari: ſeminaria fieri: & uetera ſarciri. Hæc anteq̃ uinea florere incipiat. Itẽq́ pyro florente arare ĩcipiat macra harenoſaq́. Poſtea utiq́ grauiſſima & aquoſiſſima. Ita poſtrẽo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentiſci primũ fructum oſtendentis ac pyri florentis. Erit & tertio ĩ bulborũ ſatu ſcyllæ. Item in coronamentorũ narciſſi. Nãq́ & hæc ter florent. Primoq́ flore primã arationem oſtendunt: medio ſecũdã: tertio nouiſſimã: quando inter ſeſe alias notas prebent. Ac non in nouiſſimis cauetur: ne fabis florentibus attingatur hedera. Id enĩ noxi & exitiale eſt in ei tempus. Quædam uero & ſuas habent notas ſicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinẽt: tunc maxime ſerendas ficus. Aequinoctium uernum ad .viii. chalen. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uergiliarum exortũ matutinũ. Cæſari ſignificant chalen. aprilis .iiii. nonas aprilis. In attica uergiliæ ueſperi occultantur. Eadem poſtridie in boetia. Cæſari autem & chaldæis nonis ægypto orion: & gladius eius ĩcipiunt abſcondi. Cæſari .xv. idus ſignificatur hymber libræ occaſu. xiiii. chalen. maii. Aegypto ſuculæ occidunt ueſperi. ſydus uehemens: & terra mariq́ turbidum. xvi. atticæ. xv. Cæſari continuoq́ triduo ſignificat. Aſſyriæ autem .xii. chalen. hoc eſt uulgo appellatum ſydus palilicium: quoniam .xi. chalen. maii urbis romæ natalis quo fere ſerenitas redditor. Claritatem obſeruationi dedit nimborum argumento: hyadas appellantibus græcis has ſtellas. Quod noſtri a ſimilitudine cognominis: græci propter ſues impoſitum arbitrantes imperitia appellauere ſuculas. Cæſari ad .viii. chalen. notatur dies. vii. chalen. Aegypto hedi exoriuntur. vi. chalẽ. Boetiæ & atticæ canis ueſperi occultatur. Fidicula mane oritur .v. chalen. Aſſyriæ orion totus abſconditur. Tertio autẽ canis .vi. nonas maii Cæſari ſuculæ matutino exoriũtur. Et .viii. idus capella pluuialis. Aegypto autẽ eodẽ die canis ueſperi occultatur. Sic fere in .vi. idus maii qui eſt uergiliarum exortus decurrunt ſydera. In hoc temporis interuallo. xv. diebus prius agricolæ rapienda ſunt ea: quibus peragendis ante æquinoctium non ſuffecerit. Dum ſciat inde natam exprobationẽ fœdã putatiũ uites ꝑ imitationem cãtus alitis temporarii: quẽ cuculum uocant. Dedecus enim habetur: obprobriũq́ maritum: falcem ab illa uolucre in uite deprehendi: ut ob id petulantiæ ſales etiã cũ primo uere ludantur. Auſpicio tamẽ deteſtabiles uidentur. Adeo minima quoq́ in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo autẽ panici miliiq́ ſatio eſt. Iuſtum ẽ hoc ſeri maturato hordeo: atq́ etiã in eodem aruo. Eſtq́ ſignum illius maturitatis: & horum ſationis comune. Lucentes ueſpere per arua cicedelæ. Ita appellant ruſtici ſtellantes uolatus Græci uero lãpyridas: incredibili benignitatæ naturæ.

¶ Ne agricolæ aſpiciant ſtellas: ſed magis tẽpora ſerendæ frugis: & ortus occaſuſq́ ſyderis in quibuſdam hærbis: & de ſtellarum ortu & occaſu. ¶ Ca. XXVII.

IAm uergilias in cælo notabiles natura fecerat: non tamẽ iis contenta terreſtres fecit alias ueluti uociferans. Cur cælum intueris agricola? Cur ſydera quæris ruſtice? Iam te breuiore ſonno feſſum præmunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas ſpergo peculiares ſtellas: eaſq́ ueſpere & ab opere diſurgenti oſtẽdo. Ac ne poſſis præterire miraculo ſolicito. Vides ne ut fulgor igni ſimilis alarum cõpreſſu tegatur? ſecũ lucẽ habeat & nocte? Dedi ecce tibi herbas horarum indices: & ut ne ſic quidem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropium ac lupinum cĩrcũaguntur cum ſole. Cur etiã nũc altius ſpectas ipſũq́ cælum ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniunt: curantq́ fœdere ſyderis huiuſce. Partũq́ eas illius eſſe certũ eſt. Proinde q̃ſquis æſtiuos fru

ctus ante illas ſeuerit:ipſe fruſtrabitur ſeſe.Hoc interuallo & apicula procedens fabã flo-
rere indicat:fabaq̃ floreſcens eã uocat.Dabitur & aliud finiti frigoris inditium. Cũm ger
minare uideris morum:iniuriam poſtea frigoris timere nolito.Ergo operator.Taleas oli-
uarum ponere.Ipſaſq̃ oleas interradere.Rigare prata æquinoctii diebus primis.Cum her-
ba creuerit in feſtucam:arcere aquas.Vineas pãpinare.Et huic lex ſua cum pampini quat-
tuor digyto longitudine expleuerit.Pampinat una opera iugerum.Segetes iterare.Scri-
tur uero diebus.xx.Ab æquinoctio ſartura nocere & uineæ & ſegeti exiſtimatur.Et oues
lauandi hoc idem tempus eſt.A uergiliarum exortu ſignificãt Cæſari poſtridie arcturi oc
caſus matutini.iii.idus maii.Fidiculæ exortus.xii.Chalen.iunii capella ueſpere occidens.
Et in attica canis.xi.Chalen.Cæſari orionis gladius.occidere incipit.iii.nonas iunii.Cæſa
ri & aſſyriæ aquila ueſperi oritur.viii.idus arcturus matutio occidit italiæ.viii.&.iiii.idus.
Delphinis ueſperi exoritur.xvii.chalen.iulii gladius oriõis exoritur.Quod ĩ ægypto poſt
quatriduum.xi.chalen.eiuſdem orionis gladius Cæſari occidere incipit.viii.chalẽ.iulii ue
ro longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitiũ conficiunt.In hoc temporis inter
uallo uineæ pãpinantur:curaturq̃ ut uinea uetus ſemel foſſa ſit:bis nouella.Oues tundẽ
tur.Lupinũ ſtercorandi cauſa uertitur.Terra proſcinditur.Vitia ĩ pabulum ſecatur.Faba
metitur:deinde concutitur.

De pratis & repatiõe prati:& cotibꝰ & falcibus & deſcriptio frugũ & ſyderũ. Ca. XXVIII

PRata circa chal.iunii.cæduntur:quorũ facillima agricolis cura:ac minimi impẽdii:
hæc de ſe poſtulat dici.Relinqui debent in læto ſolo:uel humido:uel riguo eaq̃
aqua pluuia rigari uia publica.Vtiliſſimum ſimul & hærbæ arare:deinde cratire:
ſerere florem ex fœnilibus:atq̃ ex præſepibus fœno dilapſũ ſpgere: priuſquam cratiatur.
Nec primo ãno rigari:nec paſci ante ſecunda fœniſecia:nec hærbæ uellãtur:obtrituq̃ he
betentur.Seneſcunt prata:reſtituiq̃ debent:faba in iis ſata:uel rapis:uel milio.Mox in ſe-
quente anno frumento:rurſuſq̃ in prata tertio relinqui.Præterea quotiens ſecta ſint ſici
lire:hoc ẽ quæ fœniſeces prætereunt ſirecare.Eſt enim in primis ĩutile enaſci hærbas ſemẽ
taturas.Herba optima in prato trifolii:proxima graminis:peſſima mimuli.Siliqua etiam
dira ferendis:inuiſa & equiſelis ẽ:a ſimilitudine equinæ ſetæ.Secandi tps cũ ſpica defloreſ
cere cœperit:atq̃ roborari:ſecandũq̃ anteq̃ inareſcat.Cato fœnum inquit nõ ſeces:priuſq̃
ſemẽ maturum ſit.Quidam pridie rigant ubi ſunt rigua.Noctibus roſcidis ſecari melius.
Quædam partes italiæ poſt meſſem ſecant.Fuit hoc quoq̃ maioris impendii apud priores
creticis tantum:tranſmarinisq̃ cotibus notis:nec niſi oleo falcis aciẽ excitantibus.Igitur
cornu propter oleum ad crus ligato fœniſeca incedebat.Italia aquarias cotes dedit:limæ
uice imperantes ferro:Sed aquaria ꝓtinus uirẽt.Falcium duo genera.Italicũ breuius:ac
uel inter uepres quoq̃ tractabile.Galliarũ latifundia maioris cõpẽdii:quippe medias cadũt
herbas:breuioreſq̃ pretereunt.Itali fœnũ ex una dextera manu ſecant.Iuſtum eſt una ope-
ra iugerum in die deſecari:alligariq̃ maipulos tria milia.cc.quaternorũ pondo.Sectũ uer
ti ad ſolem:nec niſi ſiccum conſtrui oportet.Ni fuerit hoc obſeruatum diligenter:exha-
lare matutino nebulam quãdam:mecaſq̃ mox ſole accendi:& conflagari certum eſt.Rur-
ſus rigari deſecta oportet:ut ſecetur autũnale fœnũ:quod uocant cordum.Interãnæ ĩ um
bria quater anno ſeccantur etiam non rigua.Ter uero pleriſq̃ in locis:& poſtea in ipſo pa
bulo nõ minus emolumenti ẽ:quã a fœno.Armentorum id cura:iumentorũq̃ ꝓgeneratio
ſuũ quiq̃ conſilium dabit.Optimum maxime quadrigarũ q̃ſtus.Solſtitiũ peragi ĩ.viii.pte
cãcri & viii.chal.iulii diximus.Magnꝰ hic ãni cardo:magna res mũdi.Ex hoc uſq̃ ad brumã
decreſcunt dies:q creuerunt ſex menſibus.At ſol ipſe ad aquilonem ſcandens aſper:ardua
e mẽſus ab ea meta incipit flecti:& digredi ad auſtrũ:aucturus noctes aliis ſex menſibus ab
laturuſq̃ diei mẽſurã.Ex hoc deĩde cõuehendi rapiendiq̃ fructus alios atq̃ alios tẽpus:&
præparandi ſe contra ſæuam ferãq̃ hyemẽ:dicebatq̃ hoc diſcrimẽ ĩdubitatis notis ſignaſ-
ſe naturam.Quã ob rem eas manibus ipſis agricolarum ingeſſit:uertiq̃ iuſſit ipſa die folia
& eſſe cõfecti ſyderis ſignũ.Nec ſilueſtriũ tãtum arborum remotarũq̃:ne in ſaltus deuios
monteſq̃ eundum eſſet:quærẽtibus ſigna.Non rurſus ꝓximarũ urbanarũq̃:& quæ topia
rio tantũ uſu coluntur:quãq̃ & in iis illa uiſantur.Vertit oleæ ante pedes ſatæ.Vertit tiliæ
ad mille uſus petendæ.Vertit populi albæ:etiã uitibus nuptæ.Adhuc parũ eſt ĩpuit:ulmũ
uite dotatam habes.Et huius ueterinorum pabulo uerſa folia ſtringis.Stringens autẽ de-

putas: Aſpice & tenebis ſydus. Alia parte cælum reſpiciunt quã qua ſpectauere pridie. Salice omnia alligas. Humillima arborum ipſe toto capite altior: & huius folia circumaguntur: quid te ruſticum quereris? Non ſtat per me quo minus cælũ intelligas: & cæleſtia ſcias: Dabo & auribus ſignum. Palumbium utiq; exaudi gemitus. Tranſiſſe ſolſtitium cantu ne putes: niſi cum incubantem uideris palumbem. A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſum. vi. chalen. iulii Cæſari orion exoritur. Zona autem eius. iiii. nonas aſſyriæ. Aegypto uero pcyon matutino æſtuoſus: quod ſydus apud romanos nõ habet nomen: niſi caniculam hanc uelimus intelligi: hoc eſt minorem canem. Sane ut in aſtris pingitur. Eſt autẽ magno opere ptinens ſicut mox docebimus. iii. nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ orion totus eo die exoritur. Pridie idus iulii & ægyptiis orion deſinit exoriri. xvi. chalen. Auguſti aſſyriæ procyon exoritur. Deinde poſtridie fere ubiq; confeſſũ inter omnes ſydus indicabis. quod canis ortum uocamus ſole primã partẽ leõis ingreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitiũ. xxiii. dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ ut ſuis locis diximus. Neq; ẽ ei minor ueneratio: q̃ deſcriptis in deos ſtellis. Accenditq; ſolem: & magnam æſtus optinet cauſam. xviii. chalen. auguſti ægypto aquila occidit matutino: eteſiarũq; prodromi flatus incipiunt: quod Cæſar. x. chalen. ſentire italiam exiſtimauit. Aquila atticæ matutino occidit. iii. chalẽ. regia in pectore leonis ſtella matutino Cæſari ĩmergitur. viii. idus auguſti. Arcturus medius occidit. iii. idus fidicula occaſu ſuo autũnum incoat uitiis adnotat. Sed & uera ratio id fieri inuenit. vi. idus eiuſdem. In hoc tẽporis interuallo res ſumma uitium agitur decretorio uuis ſydere illo q caiculam appellamus. Vnde carbunculare dicuntur ut quodã uredinis carbone exuſte: non comparantur huic malo grandinis procellæ: nec quæq; unq̃ annonæ intulere caritatem. Agrorum quippe mala ſunt illa. Carbunculus autem regionum late patentium: nõ difficili remedio: niſi calumniari magis naturam rerum homĩes quã ſibi prodeſſe mallent. Ferunt democritum qui primus intellexit oſtenditq; cum terris cæli ſocietatem: ſpernentibus hanc curam eius opulentiſſimis ciuibus prouiſa olei caritate ex futuro uergiliarum ortu qua diximus ratione: oſtendemuſq; iã plenius. magna utilitate tũc propter ſpem oliuæ coemiſſe in toto tractu omne oleum: mirantibus qui paupertatem & quietem doctrinarum ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atq; ut apparuit cauſa & ingens diuitiarum curſus: reſtituiſſe mercedem anxiæ & auide dominorũ pœnitentiæ: cõtentus ita probaſſe opes ſibi (cum uellet) in facili fore. Hoc Seſtius poſtea e romanis ſapientiæ ſectatoribus athenis fecit eadem ratione. Tanta litterarum occaſio eſt. Quas equidem miſcebo agreſtibus negotiis quã potero dilucide atq; perſpicue. Pleriq; dixere rorem muſtum ſole agri frugibus rubiginis cauſam eſſe: & carbunculi uitibus. Quod ex parte falſum eſſe arbitror: omnemq; uredinem frigore tantum innoxio conſtare ſole. Id manifeſtum fiet attẽdentibus. Nam primum omnium hoc nõ euenire niſi noctibus: & ante ſolis ardorem deprehenditurq;: totumq; lunari ratione conſtat. quoniam talis iniuria non fit niſi ĩterlunio: plena ue luna: hoc eſt præualente utroq; enim habitu plena eſt: ut ſæpius diximus. Sed interlunio omne lumen quod a ſole accipit cælo regerit. Differẽtia utriuſq; habitus magna ſed manifeſta. Namq; interlunio æſtate calidiſſima ẽ: hyeme gelida. E contrario in plenilunio æſtate gelidas facit noctes: hyeme tæpidas Cauſa euidens. Sed alia redditur a Fabiãno græciſq; auctoribus. Aeſtate enim interlunio neceſſe eſt ut cum ſole nobis proximo circulo currat: igne eius cominus recepto candens: eadem interlunio abſit hyeme: quãdo abſcedit & ſol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat auerſa ſoli. Hyeme autẽ ad nos per eſtiuũ circulum accedat. Ergo per ſe roſcida: quotiens alget: infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omĩa autẽ duo genera cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnum quod tempeſtates uocamus: in quibus grandines: procellæ: cæteraq; ſimilia intelliguntur. Quæ cũ acciderint uis maior appellatur. Hæc ab horridis ſyderibus exeunt: ut ſæpius diximus ueluti arturo: orione: hædis. Alia ſunt illa: quæ ſilẽte cælo ſereniſq; noctib' fiunt: nullo ſentiente: niſi cum facta ſunt. Publica hæc: & magnæ differentiæ a prioribus: aliis rubiginem: aliis uredinem: aliis carbunculum appellantibus. Omnibus uero ſterilitatem: de his nunc dicemus: a nullo ante nos prædicta: priuſq; cauſas reddemus.

¶ De tempeſtatibus utriuſq; temporis: & remediis ſterilitatum. ¶ Ca. XXIX.

QVæ ſunt præter lunarem paucíſq; cæli locis eſſe conſtat. Nãq; uergiliæ priuatim attinent ad fructus: ut quarũ exortu æſtas incipiat: occaſu hyems: ſemeſtri ſpatio: itra

ſe meſſes uindemiaſq; & omnium maturitatem complexæ. Eſt præterea in cælo qui uocat lacteus circulus etiam uiſu facilis. Huius defluuio uelut ex ubere aliquo ſata cuncta lacteſcunt: duorum ſyderum obſeruatione aquilæ in ſeptentrionali parte: & in auſtrina caniculæ. Cuius mentionem ſuo loco fecimus. ipſe circulus fertur per ſagitarium & geminos: ſolis centrum infra æquinoctialem circulum ſecans: commiſſuras eorum optinēte hinc aquila: illinc canicula. Ideo effectus utriuſq; ad omnes frugiferas pertinet terras. Quoniam in iis tantum locis ſolis terræq; centra congruunt. Igitur horum ſyderū diebus ſi purus atq; mitis aer genitalem illū lacteūq; ſuccum tranſmiſerit in terras læta adoleſcunt ſata. Si luna qua dictum eſt ratione roſcidum frigus aſperſerit: admixta amaritudo: ut in lacte: puerperium necat. Modus ī terris huius iniuriæ quā fecit ī quacūq; cōuexitate comitatus utriuſq; cauſæ. Et ideo non pariter in toto orbe ſentitur. ut nec dies. Aquilam diximus ī italia exoriri ad. xiii. chalen. ianuarii. Nec patitur ratio naturæ quicq̄ in ſatis ante eum diem ſpei eſſe certæ. Si uero interlunium incidat: omnes hybernos fructus & præcoces lædi neceſſe ē.

Rudis fuit priſcorum uita: atq; ſine litteris. Non minus tamē ingenioſam fuiſſe in illis obſeruationem apparebit: q̄ nunc eē rationē. Tria naq; tēpora fructibus metuebant: propter quod inſtituerunt ferias: dieſq; feſtos: rubigalia: floralia: uinalia. Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui: xi. quæ nunc aguntur ad. vii. chalen. maii. Quoniam tunc fere ſegetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determiat ſole tauri parte decimā optinente ſicut tūc ferebat ratio. Sed uera cauſa eſt ꝙ poſt dies undeuiginti ab æquinoctio uerno: per id quatriduum: uaria gentium obſeruatione, in. iiii. chalen. maii canis occidit: ſydus & per ſe uehemens: & cui præoccidere caniculam neceſſe ſit. Idem itaq; floralia. iiii. chalen. eaſdem inſtituerunt urbis anno quingenteſimo ſextodecimo ex oraculis ſybillæ: ut omnia bene defloreſcerent. Hunc diem Varro determinat ſole tauri partē quartā decimā optinente. Ergo ſi in hoc quatriduum inciderit plenilunium: fruges & omnia quæ florebunt lædi neceſſe erit Vinalia priora quæ ante hos dies ſunt. xi. chalen. mattii deguſtandis uinis inſtituta nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites oleaſq;: quoniam earum conceptus ex ortu uergiliarum incipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quadriduum eſt: quod neq; rore ſordere uelint. Exhorrent enim frigidum ſydus arcturi poſtridie occidēs. & multo minus plenilunū īcidere. iiii. nonas iunii iterum aquila exoritur ueſperi: decretorio die florentibus oleis uitibuſq; ſi plenilunium in eum incidat. Equidem & ſolſtitium. viii. chalē. iunii in ſimili caſu dixerim: & canis ortū poſt dies a ſolſtitio. xxiii. Sed interlunio accidente quoniā uapore conſtat culpa aciniq; præcoquuntur in callum. Rurſus pleniluniū nocet ad iiii. nonas iulii cum ægypto canicula exoritur. Vel certe xvi. chalen. auguſti cum italiæ. Itē iiii. chalen. auguſti cum aquila occidit: uſq; in. x. chalen. eiuſdem. Extra has cauſas ſunt uinalia altera quæ aguntur ad. xii. chalen. ſeptembris. Et Varro a fidicula incipiēte occidere mane determinat ꝙ uult initium autūni eſſe. Et hunc diem feſtum tempeſtatibus leniendis eſſe īſtitutum. Nunc fidiculam occidere ad. vi. idus auguſti ſeruatur. Intra hæc conſtat cæleſtis ſterilitas. Neq; negauerim poſſe eam ꝑmutari arbitrio legentium: locorum æſtimātiū naturas. Sed a nobis rationem demonſtratam eſſe ſatis eſt. Reliqua obſeruatiōe cuiuſq; cōſtabunt. Alterutrum quidem fore in cauſa: hoc eſt plenilunium: aut interlunium non erit dubium. Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturæ ſuccurrit. Iam primum hanc īiuriam omnibus annis accidere non poſſe propter ſtatos ſyderum curſus. Nec niſi paucis noctibus anni. Idq; quando futurum ſit facile noſci. Ac ne per omnes menſes timeretur earum quoq; lege diuiſum. Aeſtate interlunia præterq̄ biduo ſecura eſſe. Hyeme plenilunia Nec niſi æſtiuis breuiſſimiſq; noctibus metui. Non diebus item ualere. Præterea tam facile intelligi: ut formica minimū animal interlunio quieſcat. Plenilunio etiā noctibus operetur. Auem parram oriente ſirio ipſo die non apparere: donec & occidat. E diuerſo uirionem prodire ipſo ſolſtitii die. Neutrum uero lunæ ſtatum noxium eſſe. nec noctibus qdē niſi ſerenis: & omni aura quieſcente: quoniam neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; non ſine remedio. Sarmenta aut palearum aceruos & euulſas hærbas frutices per uineas campoſq; cum timebis incendito. Fumus medebitur. Hic e paleis & cōtra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ nocent. Quidam tres cancros uiuos cremari iubent in arbuſtis ut carbunculi non noceant. Alii ſiluri carnem leuiter uri a uento: & per totam uineam fumus diſpergatur. Varro auctor eſt: ꝙ fidiculæ occaſu quod eſt initium autūni uua picta conſe-

cretur inter uites minus nocere tempeſtates. Archibius ad Antiochum ſyriæ regem ſcripſit, Si fictili nouo obſerata obruatur rubeta rana in media ſegete non eſſe noxias tempeſtates. Opera ruſtica huius interualli. Tertiam iterare. Vbi æſtiua regio poſcat: accumulare. Germinantia niſi in ſolo luxurioſo fodienda non ſunt. Seminaria purgari ſarculo. Meſſem hordeaceam facere. Aream ad meſſem creta præparare Catonis ſententia amurca temperata. Virgilii operoſius. Maiore ex parte æquat tantũ & fimo bubulo dilutiore illinũt. Id ſatis ad pulueris remedium uidetur.

De meſſe & tritico & palea & frumento ſeruando. Ca. XXX.

MEſſis ipſius rõ uaria: Galliarũ latifundiis ualli prægrandes dẽtibus in margine infeſtis: duabus rotis per ſegetẽ impelluntur: iumento in contrarium iũcto. Ita directæ in uallũ cadunt ſpicæ. Spiculæ alibi media falce præciduntur: atq; inter duas mergites ſpica deſtringitur. Alibi ab radice euellũt. Quod qui faciũt proſcindi ab ſe obiter agrũ interpretantur: cũ extrahant ſuccũ. Differentia hæc. Vbi ſtipula domos contegunt: q̃ longiſſimã ſeruant. Vbi fœni inopia eſt: ſtramẽto paleam quærunt. Panici culmo nõ tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei ſtipulã bubus gratiſſimã ſeruãt. Panicum & miliũ pectine manuali ſigillatim legunt galliæ. Meſſis ipſa alibi tribulis in area: alibi equorum greſſibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticum quo ſerius metitur: copioſius inuenitur. Quo celerius uero eo ſpecioſius & robuſtius. Lex aptiſſima ante quam granum indureſcant: & cum iam tranſierit colorem. Oraculum uero biduo celerius meſſem facere: potius quam triduo ſerius. Siliginis & tritici etiam ratio in area horreoq;. Far quia difficulter excutitur conuenit cum palea ſua condi & ſtipula tantum: & ariſtis liberatur. Palea plures gentium pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior minutiorq;: & pulueri propior. Ideo optima e milio. Proxima hordeo: Peſſima ex tritico: præterquã iumentis opere laborantibus. Culmũ ſaxoſis locis cum maruerit: baculo frangunt ſubſtratũ animalium. Si palea deficit: & culmus teritur. Ratio hæc maturius deſectus muria diu aſpergitur. Dehinc in manipulos ſiccatus conuoluitur atq; ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accendunt ĩ aruo & ſtipulas magno Virgilii præconio. Summa autẽ ratio: ut herbarum ſemẽ exurant. Ritus diuerſitatem magnitudo facit meſſium: & raritas operariorum. Connexa eſt ratio frumenti ſeruandi. Horrea operoſa tripedali craſſitudine: pariete laterito exædificari iubent aliqui. Præterea ſuperne impleri: nec afflatus admittere: aut feneſtras habere ullas. Alii ab exortu tantum æſtiuo aut ſeptẽtrione: eaq; ſine calce conſtrui: quoniam ſit frumento inimiciſſima. Nã quæ de amurca præceperit indicauimus. Alibi contra: ſuſpendunt granaria lignea columnis: & perflari undiq; malunt atq; etiam a fundo. Alii omnino pendunt: & ab afflatu extenuari granum arbitrantur: & ſi tegulis ſubiaceat: conferueſcere. Multi uentilare quoq; uetant. Gurgulionem enim non deſcendere infra quattuor digitos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit: quod miror equidem ſicciſſimum alioquin. Sunt qui rubetam ranam in limine horrei pede eſt longioribus ſuſpenſam inuehere iubeant. Nobis refferre plurimum tempeſtiuas condendi uidebitur. Nam ſi parum toſtum atq; robuſtum collectum ſit: aut calidum conditum: inimica innaſci neceſſe eſt. Diuturnitatis cauſæ plures Aut in ipſius grani corio: cũ eſt numeroſius ut milio: aut ſucci pinguidine: qui pro humore ſufficit tantum ut ſiſamæ: aut amaritudine ut lupino & cicetrulæ. In tritico maxime creſcunt animalia quoniam ſpiſſitate ſua concaleſcit: & furfure craſſo ueſtitur. Tenuior hordeo palea exilis & legumini: ideo non generant. Faba craſſioribus tunicis operitur. Ob hoc efferueſcit. Quidam ipſum triticum diuturnitatis gratia aſpergunt amurca mille modios quadrantali. Alii calcidica aut careotica creta: aut etiam abſinthio. Eſt & olyni ac perinthi: euboeæ terra: quæ corrumpi nõ ſinat. Nec fere condita in ſpica læduntur. Vtiliſſime tamẽ ſeruantur ĩ ſcrobibus: quos ſyrios uocant ut in cappadocia: & in thracia: & hiſpania: africa. Ante omnia ut ſicco ſolo fiant curatur. Mox ut palea ſuſternatur. Præterea cum ſpica ſua conduntur. Ita frumenta ſi nullus ſpiritus penetret: certum ẽ nihil maleficium naſci. Varro auctor ẽ ſic conditum triticũ durare ãnis quinquagĩta: miliũ uero cẽtũ. Fabã & legumina ĩ oleariis cadis oblita cinere lõgo tẽpore ſeruari. Idẽ fabã a pyrrhi regis ætate ĩ quodã ſpecu ambraciæ uſq; ad piraticum Põpeii magni bellum duraſſe annis circiter. cxx. Ciceri tantũ nullæ beſtiolæ in horreis naſcũ

tur. Sunt qui urceis cinere ſubſtratis & illitis acetum habentibus leguminũ aceruos ſuper ingerant ita non naſci maleficia credentes. Alii qui in ſalſamerariis cadis gypſo illinant. alii qui lentem aceto laſerpitiato reſpergant: ſiccatã& oleo inungant. ſed breuiſſima obſeruatio quod uitiis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimũ refert: condere quis malit: an uendere. Creſcente enim luna frumenta grandeſcunt.

De uindemia & autũni temporibus. Ca. XXXI.

Sequitur ex diuiſione tẽporũ. Autũnus a fiditulæ occaſu ad æquinoctiũ ac deinde uergiliarum occaſum: initiũq; hyemis iis interuallis ſignificatur. Pridie idus Augusti articæ equus oriens. Veſpera ægypto & Cæſari delphinus occidens. xi. calen. ſeptẽbris Cæſari & aſſyriæ ſtella quæ uindemiator appellatur exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatẽ promittens. Eius argumentũ erunt acini colore mutati Aſſyriæ. v. calen. & ſagitta occidit: & eteſiæ deſinunt. Vindemiator egypto nõ exoritur. Atticæ arcturus matutino: & ſagitta occidit mane. v. idus ſeptẽbris Cæſari capella oritur ueſperi. Arcturus uero medis pridie idus uehemẽtiſſimo ſignificatu terra mariq; per dies quinq;. Ratio eius hæc traditur ſi delphino occidente hymbres fuerint: nõ futuros per arcturum. Signũ orientis eius ſyderis ſeruetur hirũdinum abitus: nãq; deprehenſe intereũt. xvi. calen. octobris ægypto ſpica: quã tenet uirgo: exoritur matutino: eteſiæq; deſinunt. Hoc idem Cæſari. xiiii. calen. xiii. aſſyriæ ſignificant &. xi. calen. Cæſari cõmiſſura piſcium occidens. ipſumq; æquinoctii ſydus. viii. calen. octobris. Deinde cõſentiũt (quod eſt rarũ) Philippus Calippus: Doſitheus: Parmeniſtus: Conõ: Criton: Democritus: Eudoxus: Ion. iiii. calen. octobris capellam matutino exoriri. Et. iii. calen. hædos. vi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane aſiæ & Cæſari. v. ca len. eniochus occidit matutino. iii. calẽ. Cæſari corona exoriri incipit. Et poſtridie occidunt abditi ueſperi. viii. idus octobris Cæſari fulgens in corona ſtella oritur. & iii. idus uergiliæ ueſperi. Idibus corona tota. vi. calen. nouẽbris ſuculæ ueſperi exoriuntur Pridie calen. Cæſari arcturus occidit: & ſuculæ exoriũtur cũ ſole. iiii. nonas arcturus occidit ueſperi. v. idus nouembris gladius orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his temporum interuallis opera ruſtica napos: raphanos ſerere quibus diebus diximus. Vulgus agreſte & rappam poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat. Nos omnino poſt uulcanalia & præcocia cum panico. A fidiculæ autem occaſu uiciam: faſiolos: pabulum. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc eſt. Vnus frondator quattuor frondarias fiſcinas cõplere in die iuſtum habet. Si decreſcente luna præparetur non putreſcit. Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam exiſtimauere maturã ante æquinoctium. Iam paſſim rapi cerno. Quam obrem & huius tempora notis argumentiſq; ſignentur. Leges ita ſe habent. Vuam calidam ne legito: hoc eſt in eius ſiccitate. Ac niſi hymber interuenerit. Hanc ne legito rorulẽtam: hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit. Nec priuſq̃ ſole diſcutiatur. Vindemiare incipito: cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex denſitate interuallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert: ſi contingat creſcente luna uindemiare. Preſſura una culleos. xx. implere debet. Hic eſt pes iuſtus. Ad totidem culleos & lacus. xx. iugeribus unum ſufficit torculum. Præmuntque aliqui ſingulis. Vtilius binis: licet magna ſit uaſtitas ſingulis. Longitudo in iis refert: non craſſitudo. Spatioſa melius premunt. Antiqui funibus uitiſque loreis ea detrahebant: & nectibus intra cauos: inuenta græcanica: mali rugis per cocleas bullantibus palis: affixa arbori ſtella: a palis archas lapidum attollente ſe cum arbore: quod maxime probatur. Intra. xxii. hos annos inuentum paruis prælis. Et minori torculari ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana impoſita uinaceis: ſuperne toto pondere urgere: & ſuper præla conſtruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus & obſeruatio: cum aliquod maturitate non tempeſtate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defrutum coquendi: ſilente luna noctu: aut ſi interdiu plena. Ceteris diebus aut ante exortum lunæ: aut poſt occaſum. Nec de nouella uite aut paluſtri Nec niſi e matura uua. Nec niſi e foliis deſpumandum. Quia ſi ligno cõtingatur uas aduſtum ac fumoſum fieri putant. Iuſtũ uindemiæ tẽpus ab æquinoctio ad uergiliarum occaſum dies. xliiii. Ab eo die oraculum occurrit: frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & calen. ianuarii defectu uaſorum uindemiantes uidi. piſciniſq; muſta condi aut uina

effundi priora ut dubia reciperentur. Hoc non tam ſæpe prouectu nimio euenit q̃ ſegnitia inſidiātiū caritati ciuili. Sed equi patriſfamilias modus ē ānonæ cuiuſq; anni utilitate. Id pæque lucroſiſſimū. Reliqua de uinis affatim dicta ſunt. Item uindemia facta oliuam eſſe rapiendam: & quæ ad oleum pertinent: quæq; a uergiliarum occaſu agi debēt.

De lunari ratioue. Ca. XXXII.

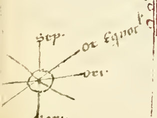
HIs quæ ſunt neceſſaria adiicientur de luna uētiſq; & præſagiis: ut ſit tota ſyderalis ratio perfecta. Nāq; uirgilius etiam in numeros lunæ quædā digerēda putauit: Democriti ſecutus oſtentationem. Nos legū uilitās quæ in toto opere: in hac quoq; mouēt parte. Omnia quæ ceduntur: carpūtur: tūduntur innocētius decreſcente luna: quā creſcente fiunt. Stercus niſi decreſcēte luna ne tangito. Maxime aūt intermēſtrua dimidiaq; ſtercorato: Verres: iuuēcos: arietes: ædos decreſcente luna caſtrato. Oua luna noua ſupponito: Scrobes luna plena noctu facito. Arborū radices luna plena operito. Humidis locis interlunio ſerito: & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoq; frumenta: ac legumina: & cēdi circa extremā lunā iubēt. Seminaria cū luna ſupra terrā ſit fieri. Calcari muſta cū luna ſupra terrā ſit fieri. Calcari muſta cū luna ſub terra. Itē materies cædi: quæq; alia locis ſuis diximus. neq; facilior eſt obſeruatio: ac iā dicta a nobis ſecūdo uolumine: ſed quod intelligere uel ruſtici poſſint. Quotiēs ab occidēte ſole cernitur: prioribuſq; noctis horis lucebit creſcens erit. Et oculis dimidiata iudicabit. Cū uero occidēte ſole orietur ex aduerſo: ita ut pariter aſpiciātur: tūc erit pleniluniū. Quotiēs ab ortu ſolis orit: prioribuſq; noctis horis detrahet lumē: & in diurnas extēdet: decreſcēs erit: Iterūq; dimidia. i coitu uero quod interluniū uocāt: cū apparere deſierit ſupra terras autē erit: quādiu & ſol: interlunio & prima tota die ſecūda hora noctis uno diſtante ſicilico ac deinde tertia uſq; ad quintādecimā multiplicatis horarū iiſdē portionibus: quintadecima tota ſupra terras noctu erit: eadēq; ſub terris tota die xvi. ad prime horæ nocturnæ dextantē. ſicilicū ſub terra eget: eaſdemq; portiones horarū per ſingulos dies adiicit uſq; ad interluniū. Et quātū primis partibus noctis detraxerit: q ſub terris agat: tantūdē nouiſſimis ex die adiiciet ſuper terram. Alternis autem menſibus. xxx. implebit numeros. Alternis uero detrahet ſingulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uentorum ratione. Ca. XXXIII.

VEntorū paulo ſcrupuloſior obſeruatio. Solis ortu quocūq; libeat die: ſtantibus hora diei ſexta: ſic ut ortū eum a ſiniſtro humero habeāt. Cōtra mediā faciē meridies a uertice ſeptētrio erit: qui ita limes per agrū currit: cardo appellatur. Circūagi deinde melius eſt: ut umbram ſuā quiſq; cernat: alioquin poſt hominē erit. Ergo permutatis lateribus ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occaſus: a ſiniſtro: tūc erit hora ſexta: cū minima umbra cōtra mediū fiat hominē. Per huius mediā lōgitudinē duci ſarculo ſulcum uel cinere lineā: uerbi gratia: pedū. xx. cōueniet: mediāq; menſurā: hoc eſt in. x. pede circūſcribi circulo paruo: qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uētus ſeptētrionalis. Illo tibi putator arborū plagæ ne ſpectēt: ne ue arbuſta uineæue niſi in africa: cyrenis: ægypto. Illinc flāte ne arato: quæq; alia præcipimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiē ſpectās: hæc uētū auſtrū dabit: quē a græcis notū diximus uocari. Illinc flatu ueniēte materiā: uineāq; agricola ne tractes. Humidus aut æſtuoſus italiæ eſt. Africæ quidem incēdia cū ſerenitate affert. In hūc italiæ palmites ſpectent: ſed non plagæ arborū uitiūue. Hunc oliueti metator uergiliarū quatriduo. Hunc caueat inſitor calamis gēmiſq; inoculator. De ipſa regionis eius ora præmonuiſſe cōueniet. Frōdē medio die arborator ne cædito. Cum meridiem adeſſe ſenties paſtor: æſtate contrahente ſe umbra pecudem a ſole in opaca cogito. Cum æſtate paſces in occidentem ſpecta ante meridiē poſt meridiem in orientē. Aliter noxiū: ſicut hyeme & uere in rorulentum duceres. Nec contra ſeptētrionem paſcuis ſupradictum. Clodunt ita: lippiuntue ab afflatu: & aluo cita pereunt. Qui fœminas concipi uoles: in hunc uentum ſpectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. Ca. XXXIIII.

DIximus ut in media lignea deſignaretur umbilicus. Per hūc mediū tranſuerſa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoctialem. Et limes qui ita ſecabit agrum decumanus uocabitur. Ducantur deinde aliæ duæ lineæ inde his obliquæ: ita ut a ſeptemtrionis dextera leuaq; ad auſtri dextram leuanq; deſcendat. Oēs per eundem currant umbilicum. Omnes inter ſe pares ſint. Omnium interualla paria.

Quæ ratio ſemel in quoq; agro ineũda erit: uel ſæpius: ſi libeat: ita uite ligno facienda regulis paribus in tympanum exiguũ: ſed circinatũ adactis. Ratione qua doceo occurrendũ ingeniis quoq; imperitorũ eſt. Meridiẽ excuti placet: quoniam ſemper eſt idem. Sol autem quottidie ex alio cæli momento q̃ pridie oritur. Ne quis forte ad exortum capiendã putet lineam. Ita cæli exacta parte quod fuerit lineæ caput ſeptẽtrioni proximum: a parte exortiua ſolſtitialem habebit exortum hoc eſt longiſſimi diei: uentũq; aquilonẽ: boream a græcis dictum. In hunc ponito arbores uiteſq;. ſed hoc flante ne aratto. Frugem ne ſerito. Semen ne iacito. Præſtringit enim atq; præcellit hic radices arborum quas poſiturus afferes. Præmonitus eſto. Alia robuſtis proſunt: alia infantibus. Nec ſum oblitus in hac parte uentum a græcis poni: quem cæciam uocanr. ſed idem Ariſtoteles uir imenſæ ſubtilitatis qui ipſum fecit rationẽ cõuexitatis mũdi reddit: quia cõtrarius aquilo africo flat. Nec tamẽ eũ toto anno in prædictis timet agricola. Mollit ſydera æſtate media: mutatq; nomẽ: & eteſias uocatur. Ergo cum frigidũ ſenties caueto. Ac quacũq; aquilo prædicitur: tanto pernicioſior ſeptẽtrio eſt. In hunc aſiæ: greciæ: hiſpaniæ maritimæ: italiæ: campaniæ apuliæ: arbuſta uineæq; ſpectant. Qui mares concipi uoles: in hũc paſcito: ut ſic in eũdem ineat. Ex aduerſo aquilonis ab occaſu brumali africus: quẽ græci lyba uocant. In hunc a coitu cũ ſe pecus circũegerit: fœminas cõceptas eſſe ſcito. Tertia a ſeptẽtrione linea quã per latitudinem umbræ duximus & decumanã uocamus exortũ babebit equinoctialẽ: uentũq; ſubſolanũ a græcis apeliotem dictũ. In hunc ſalubribus locis uillæ uineæq; ſpectẽt. Ipſe leniter pluuius: tamen eſt ſiccior fauonio. Ex aduerſo eius ab æquinoctiali occaſu zephirus a græcis nominatur. In hunc ſpectare oliueta Cato iuſſit. Hinc uer incohat: aperitq; terras tenui frigore ſaluber hic uites putãdi: frugeſq; curandi: arbores ſerendi: poma inſerendi: oleas tractandi ius dabit: afflatuq; nutricum exercebit. Quarta a ſeptemtrione linea: eadem auſtro ab exortiua parte proxima brumalẽ habebit exortum uentũq; uulturnũ: eurum a græcis dictum: ſicciorem & ipſum tepidioreq;. In hunc apiaria & uineæ italiæ galliarũq; ſpectare debent. Ex aduerſo uulturni flabit chorus: ab caſu ſolſticiali & occidentali latere ſeptẽtrionis: a græcis dictus argeſtes ex frigidiſſimis & ipſe. ſicut omnes qui a ſeptẽtrionis parte ſpirant. Hic & grandines infert: cauendus & ipſe non ſecus ac ſeptẽtrio. Vulturnus ſi a ſerena cæli parte: cœperit flare nõ durabit in noctem. At ubi ſubſolanus in maiorem partem noctis extenditur: quiſquis erit uentus: ſi feruidus ſentietur: pluribus diebus permanebit. Aquilonem prenunciat terra ſicceſcens: ſed roreſcens repente: auſtrum immiſcet humeſcens in ore occulto.

Pronoſtica tempeſtatum. Ca XXXV.

ET enim predicta ratione uentorum ne ſepius Eadem dicantur/tranſire cõuenit ad reliqua tempeſtatum preſagia: quoniam & hoc placuiſſe Virgilio magnopere uideo. Si quidem in ipſam meſſem ſepe occurrere prelia uentorum damnoſa imperitis refert. Tradunt enim eundem Democritum metente fratre eius Demaſo ardentiſſimo æſtu oraſſe ut relique ſegeti parceret: raperetq; deſecta ſub tectum: paucis mox horis ſæuo hymbre uaticinatione approbata. Quinĩmo & harundinem non niſi impendente pluuia ſeri iubent: & fruges inſecuturo hymbre. Quam obrem & hec breuiter cõtigemus ſcrutati maxime pertinentia. Primũq; a ſole capiemus preſagia. Purus oriens atq; non feruens ſerenũ diem nunciat. At hybernam pallidus grandinem. ſi & occidit pridie ſerenus: & oritur: tanto certior fides ſerenitatis. Cõcauus oriens pluuias predicit. Item uẽtos: cum ante exorientem eum nubes rubeſcunt. Quod ſi & nigre rubentibus interuenerint: & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radii rubent coire pluuias. ſi circa occidentem rubeſcũt nubes. ſerenitatem future diei ſpondent. ſi in exortu ſpargentur: partim ad auſtrum: partim ad aquilonem: pura circa eũ ſerenitas ſit licet. pluuiã tamen uentoſq; ſignificabũt. ſi in ex ortu aut ĩ occaſu cõtracti cernẽtur radii hymbrem. ſi in occaſu eius pluet: aut radii in ſe nubem trahent aſperam in proximũ diem ſignificabunt tempeſtatem. Cum oriente radii non illuſtres eminebunt q̃uis circũdati nube non ſint: pluuiam portendent. ſi ante exortum nubes globabuntur: hyemem aſperam deuunciabunt. ſi ab exortu repellentur: & ad occaſum abibunt: ſerenitatem. ſi nubes ſolem circũcludẽt: quãto minus luminis relinquẽt tanto turbidior tempeſtas erit. ſi uero etiam duplex orbis fuerit eo atrocior. Quod ſi in exortu fiet ita ut rubeſcant nubes. maxima oſtendetur tempeſtas. Si non abibunt:

ſed incũberet:a quocũq; uento fuerit:eum portendet.Si a meridie:& hymbrẽ.Si oriens cin
getur orbe:ex qua parte is ſe aperit:expectetur uẽtus.Si totus defluxerit: æqualiter ſereni
tatẽ dabit.Si in exortu lõge radios per nubes porriget:& medius erit inanis pluuiã ſignifi-
cabit.Si ante ortum radii ſe oſtendẽt:aquã & uentum.Si circa occidentem candidus circu
lus erit:noctis leuẽ tẽpeſtatẽ.Si nebula uehementiorem .Si candente ſole:uentum.Si ater
circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uentũ magnum.Proxima ſunt iure lunæ præſa
gia.Quartam eam maxime obſeruat ægyptus.Si ſplẽdens exorta puro nitore fulſerit: ſere
nitatem.Si rubicunda:uentos.Si nigra pluuias portẽdere creditur. In quinta cornua eius
obtuſa pluuiã.Erecta & infeſta uentos ſemper ſignificant.Quarta tamen maxime. Cornu
eius ſeptẽtrionale acuminatũ atq; rigidum illum preſagit uentũ. Inferius auſtrũ. Vtraq;
recta noctẽ uẽtoſum.Si quartũ orbis rutilus cinget:uentos & hymbres præmonebit.apud
Varronẽ ita eſt.Si quarto die luna erit directa:magnã tẽpeſtatẽ in mari præſagiet:niſi co
ronã circa ſe habebit:& eã ſincerã:quoniã illo modo nõ ante plenã lunã hyemandũ oſtẽdit.
Si plenilunio per dimidiũ pura erit:dies ſerenos ſignificabit.Si rutila: uentos. Nigreſcens
hymbres.Si caligo orbis nubẽ incluſerit:uentus qua ſe ruperint.Si gemini orbes cinxerĩt
maiorẽ tẽpeſtatẽ.Et magis ſi tres erũt:aut nigri:aut interrupti atq; diſtracti.Naſcens luna
ſi cornu ſuperiore obatro ſurget:pluuias decreſcens dabit.ſi inferiore ante plenilunium.ſi
in media nigritia illa fuerit hymbrẽ in plenilunio.ſi plena circa ſe habebit orbẽ: ex qua par
te is maxime ſplẽdebit:ex ea uẽtũ oſtẽdet.ſi in ortũ cornua craſſiora fuerint:horridã tempe
ſtatẽ.ſi ante quartã nõ apparuerit uento fauonio flante:hyemalis toto menſe erit.ſi.xvi.ue
hemẽtius flãmea apparuerit:aſperas tẽpeſtates præſagiet.ſunt & ipſius lunæ octo articuli:
quotiẽs in angulos ſolis incidit:pleriſq; inter eos tantũ obſeruãtibus præſagia eius:hoc eſt
iii.vii.xi.xv.xix.xxii.xxvii.& interluniũ.Tertio loco ſtellarum obſeruationẽ eſſe oportet.
Diſcurrere eæ uidẽtur interdum:uentiq; protinus ſequuntur.In quarũ parte ita; præſaga
uẽre.Cælum cũ æqualiter totũ erit ſplendidũ articulis temporũ quos propoſuimus:autũ-
num ſerenũ præſagabũt & frigidũ.ſi uer & æſtas nõ ſine riguo aliquo tranſierint:autũnũ
ſerenum & dẽſum minuſq; uentoſum facient.Autũni ſerenitas uentoſam hyemem facit.
Cum repẽte ſtellarum fulgor obrumbatur: uti neq; nubilo neq; caligine fluitans:graues
denunciãtur tempeſtates.ſi uolitare plures ſtelle uidebuntur:quo ferũtur albeſcentes:uẽ
tos ex iis partibus nunciant.At ſi circa puræ ſtabũt:certos:ſi id in partibus pluribus fiet: i
conſtantes uentos effundẽt.Si ſtellarũ errantiũ aliquã orbes incluſerit hymbres. Sunt in
ſigno cancri duæ ſtellæ paruæ/aſelli appellatæ: exiguũ inter illas ſpatium obtinente nube
cula:quã præſepia appellãt.Hæc cũ cælo ſereno apparere deſierit: atrox hyems ſequitur.
Si alterã earũ aquiloniam caligo abſtulerit:auſter ſæuit.Si auſtrinam: aquilo. Arquus cũ
ſunt duplices:pluuias nũciant.A pluuiis ſerenitatem non perinde certam.Circuli noui cir
ca ſydera aliqua:pluuiam cum æſtate uehementius tonuerit q̃ fulſerit:uentos ea parte de
nunciat.E contra ſi minus tonuerit:hymbrem. Cum ſereno cælo fulget: pluuiæ erunt &
tonitrua:& hyemabit.Atrociſſime autem cum ex omnibus quattuor partibus cæli fulgu
rabit.Cum ab aquilone tantum in poſterum diem aquam portendit.Cum a ſeptemtrione
uentum.Cum ab auſtro uel choro aut fauonio nocte ſerena fulgurauerit:uentum & hym
brem.ex iiſdem regionibus demõſtrabit.Tonitrua matutina uentũ ſignificant: hymbrẽ
meridiana.Nubes cum ſereno cælo feruntur:a quacũq; parte id fiet:expectentur uenti. ſi
eodem loco globabuntur:appropinquante ſole diſcutientur.Et hoc ſi ab aquilone fiat:uẽ
tos:ſi ab auſtro hymbres portendent.Sole occidente ſi ex utraq; parte eius cælum patet:
tempeſtatem ſignificabunt.Vehemẽtius atræ ab oriente in noctem aquam minantur. Ab
occidente in poſterum diem.Si nubes ut uellera lanæ ſpargentur multæ ab oriente aquam
in triduum præſagient.Cum in cacuminibus montium nubes conſident. hyemabit. Si ca-
cumina pura fient:diſſerenabit.Nube grauida candicante quod uocant tempeſtatem al-
bam grando imminebit.Cælo quãuis ſereno nubecula quãuis parua uentum procelloſum
dabit.Nebulæ e montibus deſcendentes aut cælo cadentes:uel in uallibus ſedentes ſereni
tatem promittunt.Ab his terrenis ignes proxime ſignificant.Pallidi namq; murmurantes
tempeſtatum nuntii ſentiuntur. Pluuiæ etiam ſi in lucernis fungi.Si flexuoſe uolitet flã-
ma uẽtum. Et lumina cũ præ ſe flãmas elidũt:aut uix accẽduntur.Item cũ in eo pendentes
coacernantur ſcintillæ :uel cũ tollentibus ollas carbo adhæreſcit:aut cum contentus ignis

e ſe fauillã diſcutit ſintillãue emittit: uel cũ cinis in foco cõcreſcit: & cũ carbo uehementer plucet. Eſt & aquarũ ſignificatio. Mare ſi in trãquillo portu a curſu ſtabit: & murmuraue rint intra ſe uentũ pdicit. Si idẽtidẽqȝ: & hymẽ & hymbrẽ. Littoris ripæqȝ ſi reſonabũt tran quilla: aſperã tẽpeſtatẽ. Itẽ maris ipſius trãquillus ſonitus. ſpumæ ue diſpſæ aut aquæ bullã tes. Pulmones marini in pelago plurimũ dierũ hyemẽ portẽdũt. Sæpe & ĩſilẽtio intume ſcit: flatuqȝ altius ſolito iã ĩtra ſe eſſe uẽtos fatetur. Equidẽ & mõtiũ ſonitus nemorũqȝ mu gitus prædicũt. Et ſine aura quæ ſentiatur folia ludẽtia. Lanugo populi aut ſpinæ uolitãs aquiſqȝ pluma ĩnatãs. Atqȝ etiã in cãpis tẽpeſtatẽ uẽturã pcedẽs ſuus fragor: & cæli quidẽ murmur nõ dubiã habet ſignificationẽ. Præſagiũt & aĩalia. Delphini tranquillo mari laſci uiẽtes flatũ ex qua ueniũt parte. Itẽ ſpargẽtes aquã. Itẽ turbãtes trãquilitatẽ Loligo uoli tans. Cõchæ adhereſcẽtes. Echini affligẽtes ſeſe: aut harena ſaburrãtes tẽpeſtatis ſigna ſunt Ranæ quoqȝ ultra ſolitũ uocales. Et fulicæ matutino clãgore. Itẽ mergi anateſqȝ pẽnas ro ſtro purgãtes uentũ. Cætereqȝ aquaticæ aues cõcurſantes. Grues in mediterrenea feſtinã tes. Mergi maria aut ſtagna fugiẽtes. Grues ſilẽtio p ſublime uolãtes ſerenitatẽ. Sic noctua in hymbre garula aut ſereno tẽpeſtatẽ. Coruiqȝ ſingultũ quodã latrãtes: ſeqȝ cõcutiẽtes ſi cõtinuabũt: uẽtos: Si uero carpti uocẽ reſorbebũt: uẽtoſum hymbrẽ. Gracculi ſero a pabu lis recedẽtes hyemẽ. Et albæ aues cũ congregabũtur. Et cũ terreſtres uolucres contra aquã clangores dabunt perfundẽtes ſeſe: ſed maxime cornix. Hirũdo tam iuxta aquã uolitans ut pẽna ſepe pcutiat. Quæqȝ in arboribus habitãt fugitãtes ĩ nidis ſuis. Et anſeres cõtinuo clangore intẽpeſtiui. Ardea in mediis harenis triſtis. Nec mirũ aquaticas aut in totũ uolu cres præſagia aeris ſentire. Pecora exultantia & indecora laſciuia ludentia eandẽ ſignifica tionẽ habẽt. Et boues cælũ olfactãtes: ſeqȝ lãbentes contra pilũ. Turpeſqȝ porci alienos ſibi manipulos fœni lacerãtes. Segniterqȝ & cõtra induſtriã ſuã formicæ abſcõditæ cõcurſãtes aut progerẽtes oua. Item uermes terreni erũpentes. Trifoliũ quoqȝ inhorreſcere & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Necnõ & in cõuiuiis menſiſqȝ noſtris uaſa qbus eſculentum additur: ſudorem repoſitoris linquentia diras tempeſtates prænunciant.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIX. IN QVO LINI NATVRA CONTINETVR ET MIRABILIA.

¶PROEMIVM.

SYDERVM quoqȝ tẽpeſtatũ quæ rõ uel impitis facilis atqȝ indubitato mõ mõ ſtrata eſt. Verũ qa intelligẽtibus nõ minus cõferũt rura dephẽdẽdo cælo ꝙ ſy deralis ſcientia. Agro collẽdo pximã multi hortorũ curã fecere. Nobis nõ pti nus tranſire ad iſta tẽpeſtiuũ uidet. Miramurqȝ quoſdã ſciẽtie gratiã eruditio nis ſuæ gloriã ex his petẽtes tã multa præteriiſſe nulla mentione habita tot re rũ ſpõte curaue puenientiũ: præſertim cũ pleriſqȝ earũ præciõ uſuqȝ uitæ maior etiã ꝙ fru gibus pibeat auctoritas. Atqȝ ut a cõfeſſis ordinamur utilitatibus: quæqȝ nõ ſolum terras oẽs: uerũ etiã maria repleuere: ſerit: ac dici neqȝ inter fruges neqȝ inter hortẽſia poteſt linũ Sed in qua nõ occurrere uitæ parte? Quod ue miraculũ maius? Herbã eſſe quæ admoueat ægyptũ italiæ in tantũ ut Galerius a freto ſiciliæ alexãdriã ſeptima die peruenerit: Babilus ſexta. ambo præfecti. Aeſtate uero proxima Valerius Marianus ex pretoriis ſenatoribus a puteolis nono die leniſſimo flatu. Herbã eſſe quæ gadis Herculis colũnas ſeptimo die ho ſtiã afferat: & citeriorẽ hiſpaniã quarto: puintiã narbonẽſem tertio: africã altero. Quod eti am molliſſimo flatu cõtingit. C. Flacco legato Vibii Criſpi procõſulis. Audax uita ſcelerꝭ plena: aliqd ſeri ut uẽtos pcellaſqȝ recipiat. & parũ eſſe fluctibꝰ ſolis uegi. Iã uero nec uela ſatis eſſe maiora nauigiis. Sed ꝗuis amplitudini antẽnarũ ſingulæ arbores ſufficiãt: ſuper eas tñ addi uelorũ alia uela. Præterqȝ alia in proris & alia in puppibus pãdi: ac tot modis p uocari mortẽ. Deniqȝ tam paruo ſemine naſci quod orbẽ terrarũ ultro citroqȝ portet: tam gracili auena. tã nõ alte a terra tolli: neqȝ id uiribus ſuis necti: ſed paſſum tuſumqȝ & in mo licie lane coactum iniuria naturæ: ac ſũma audacia: & quo peruenire nulla execratio ſuffi cit contra inuentorem dictum ſuo loco a nobis: cui ſatis non fuit homine in terra mori: ni ſi periret & inſepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum cauſa ui ctuſqȝ præmonebamus. Ecce ſeritur hominis manu: metitur eiuſdem hominis ingenio

quod uentos in mari optet. Præterea ut ſciamus fauiſſe pœnas: nihil gignitur facilius. Vt ſentiamus nolente id fieri natura: urit agrũ: deterioremq́ʒ ipſum facit.

De lini ſatione: & generibus eius: & quomodo perficiantur: & de mappis & lino non ardente: & quando primum in theatris uella. Ca. I.

Seritur ſabuloſis locis maxime: unoq́ʒ ſulco: nec magis feſtinat aliud. Vere ſatũ æſtate uellit: & hanc quoq́ʒ terræ iniuriã facit. Ignoſcat tamẽ aliquis ægypto ſerenti: ut arabiæ indiæq́ʒ merces apportet. Ita ne & galliæ cenſentur hoc reditu? Monteſq́ʒ mari oppoſitos eẽ nõ eſt ſatis: & a latere oceani obſtare ipſum quod uocãt inane. Cadurci caleti: ruteni: bituriges: ultimiq́ʒ hominum exiſtimati morini: immo uero galliæ uniuerſæ uela texũt. Iam quidẽ & tranſrhenani hoſtes: Nec pulchriorẽ aliam ueſtẽ eorũ fœminæ nouere. Qua ãmonitione ſuccurrit ꝙ M. Varro tradit in Serranorũ familia gentilitiũ eſſe fœminas linea ueſte non uti: in germania autẽ defoſſi & ſub terra id opus agũt. Similiter in italia ã ratione alia. Nã inter padũ ticinũq́ʒ amnes ſubiacẽt abiterna: in europa lino palma ſecũda. in uicino enim halionis capeſſunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. halionis ſemper crudis fauẽtina præferũtur. Retouinis tenuitas ſũma dẽſitaſq́ʒ. Cãdor æque ut fauentini: ſed lanugo nulla. Quod apud alios gratiã: apud alios offenſionẽ habet. Neruoſitas filſo æqualior pene ꝗ cotoneis: tinnituſq́ʒ cudente libeat experiri. ideo duplex ꝗ ceteris precium. Et hiſpania citerior habet ſplẽdorẽ lini præcipuũ torrentis: in quo polit natura: qui abluit terraconẽ. Et tenuitas mira ibi primũ carbaſis repertis. Nã dudũ ex eadem hiſpania zcolicũ uenit in italiã plagis utiliſſimũ. Ciuitas ea gallaciæ & oſeano propinqua. Eſt ſua gloria & cumano in campania ad piſciũ & halitũ capturam. Eadẽ & plagis materia Neq́ʒ enim minores cunctis animalibus inſidias: ꝗ nobiſmet ipſis lino tendimus. Sed cumanæ plagæ concidũt apros & hæ caſſes ue aſperi ferri aciẽ cõuincunt. Vidimuſq́ʒ iam tantæ tenuitatis: ut annulũ hominis cũ epidromibus trãſirent: uno portante multitudinẽ quã ſaltus cingeretur. Nec id maxime mirũ: ſed ſingula earũ ſtamina centeno quinquageno filo cõſtare: ſicut pauloante Iulio Lupo qui in præfectura ægypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in ægyptii quondã regis quẽ amaſyn uocant: thoracẽ in rhodiorũ inſula oſtendi in tẽplo mineruæ. ccclxv. filis ſingula fila conſtare. Quod exẽplũ per ſe expertũ nuper romæ prodidit Mutianus ter cõſul: paruaſq́ʒ iam reliquias eius ſupereſſe: hac experimentũ iniuria. Italia ex pelignis etiãnum linis honorem habet: ſed fullonũ tantum in uſu. Nullum eſt cãdidius lanæ ue ſimilius: ſicut in culcitris præcipuam gloriã cadurci optinent. Galliarũ hoc ad tormẽta pariter inuentum. Italie quidem mos etiam nunc durat in appellatione ſtramẽti. Aegipto lino minimũ firmitatis: plurimũ lucri. Quattuor ibi genera. tainiciũ: ac peluſiacũ: buticũ: tentiriticũ: cum regionũ nominibus in quibus naſcũtur. Superior pars ægypti in arabia uergens gignit fruticẽ quem aliqui goſſipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt: ſimilemq́ʒ barbatæ nucis defert fructũ. Cuius in exteriore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt eis in candore mollicia ue præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus ægypti gratiſſimæ. Quartũ genus orthominum appellant. Fit e paluſtri uelut harundine dumtaxat pãnicula eius. Aſia geniſta facit lina ad retia præcipua in piſcando durantia frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indiq́ʒ e malis. Arabes cucurbitis in arboribus ut diximus geniſtis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumeſcente ſemine aut colore flaueſcente. Tunc euulſum & in faſciculos manuales colligatum ſiccatur in ſole pendẽs conuerſis ſuperne radicibus uno die: mox quinq́ʒ aliis in contrariũ inter ſe uerſis faſciũ cacuminibus ut ſemẽ in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis & in quodam ruſtico ac prædulci italiæ tranſpadanæ cibo: ſed iam pridem ſacrorum tantum gratia. Deinde poſt meſſem triticeam uirgæ ipſæ mergũtur in aquã ſolibus tepefactum: pondere aliquo depreſſæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio eſt membrana laxatior. Iterumq́ʒ uniuerſæ ut prius ſole ſiccantur. Mox arefactæ in ſaxo tunduntur ſtupario malleo. Quod proximum cortici fuit ſtuppa appellatur: deterioris lini: lucernarũ fere luminibus aptior. Et ipſa tamen pectitur ferreis aheniis: donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numeroſior diſtiuctio candore: mollitia. Liniunq́ʒ nere & uiris decorum eſt. Cortices quoq́ʒ decuſſi clibanis & furnis præbent uſum. Ars depectendi digerediq́ʒ. Iuſtum eſt e quinquagenis faſcium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur illiſum crebro in ſilice ex aqua. Textumq́ʒ rurſus tunditur clauis: ſemper iniuria

melius.inuẽtum iam eſt etiã quod ignibus non abſumeretur.Viuum id uocant:ardenteſ-
q; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni ma-
gis q̃ poſſent aquis.Regũ inde funebres tunicæ corporis fauillã ab reliquo ſeparant cine-
re.Naſcitur in deſertis aduſtiſq; ſole indiæ:ubi nõ cadunt hymbres: inter diras ſerpentes:
aſſueſcitq; uiuere ardendo.Rarum inuẽtu:difficile textu propter breuitatẽ.Ruffus de cæ-
tero colos ſplendeſcit igni.Cum inuentũ eſt æquat prætia excellentium margaritarũ.Vo-
catur autẽ a græcis aſſueſtinũ ex argumento naturæ. Anaxilaus auctor eſt lintheo eo cir-
cundatam arborem ſurdis ictibus & qui non exaudiãtur cædi. Ergo huic lino principatus
in toto orbe.Proximus byſſino:mulierũ maxime deliciis circa elim in achaia genito: qua-
ternis denariis ſtipula eius permutata quõdã ut auri.Repertaq; lintheorum lanugo e uelis
nauium maritimarum maxime in magno uſu medicinæ eſt:& cinis ſpodii uim habet.Eſt &
inter papauera genus quoddam:quo candorẽ linthea præcipuũ trahunt.Tentatum eſt tin-
gi lignum quoq; : & ueſtiũ inſaniam accipere:in Alexandri magni primum claſſibus indo
amne nauigantis:cum duces eius ac præfecti in certamine quodam uariaſſent inſignia na-
uium.Stupueruntq; littora flatu:uerſicoloria ſplẽdente. Velo purpuro ad acciũ cum.M.
Antonio Cleopatra uenit:eodemq; effugit.Hoc fuit imperatoriæ nauis inſigne. Poſtea in
theatris tantũ umbram fecere.Quod primus omniũ inuenit.Q.Catulus cũ capitoliũ de-
dicaret. Carbaſina deinde uela primus in theatro duxiſſe traditur Lentulus Spinter appo-
linaribus ludis.Mox Cæſar dictator totũ forum romanũ intexit.Viãq; ſacrã ab domo ſua
ad cliuũ uſq; ad capitoliũ quod munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradũt.Deinde
& ſine ludis marcellus.Octauia ſorore Auguſti genitus in ædilitate ſua auunculo.xi.con-
ſule chalen.Auguſti uelis forũ umbrauit:ut ſalubrius litigantes conſiſterent. Quantum
mutatis moribus.Catonis Cenſoriiqui ſternendum quoq; in forũ muricibus cẽſuerat. Ve-
la nuper colore celi ſtellata per rudentes terræ etiam in amphitheatris principis neronis ru-
bent in cauis ædiũ & muſcum ac ſolem defendũt. Cætero manſit candori pertinax gratia
honor etiã & troiano bello.Cur enim nõ & prœliis interſit ut naufragiis? Thoracibus line-
is paucos tamen pugnaſſe teſtis eſt Homerus.Hinc fuiſſe & nauium armenta apud eũdẽ
interpretati ſunt eruditiores quoniã cũ ſparta dixit ſignificauerit ſata.

¶De ſparti natura:& quando primum uſus eius: & quomodo perficiatur & quæ ſine ra-
dice naſcantur & uiuant. ¶Ca. II.

SParti quidem uſus multa poſt ſæcula cœptus eſt.Nec ante pœnorũ arma: quæ pri-
mum hiſpaniæ intulerunt.Hærba & hæc ſponte naſcens:& quæ non queat ſeri iun-
cuſq; proprie aridi ſoli:uni terræ dato uitio. Nãq; id malum telluris eſt: nec aliud
ibi ſeri aut naſci poteſt.In africa exiguũ & inutile gignitur.chartaginenſis hiſpaniæ citeri-
oris portio.Nec hec tota.ſed quatinus perit montes quoq; ſparto operit. hinc ſtrata ruſti-
cis:eorũ hinc ignes faceſq;.hinc calceamina & paſtorũ ueſtis/aĩalibus noxiũ p̃terq̃ cacumi-
nũ teneritate.Ad reliquos uſus laborioſe euellit̃.Ocreatis crurib⁹ manibuſq; tectis mani-
cis cõuolutũ oſſeis ligneiſue conamẽtis.Nũc iã in hyemẽ uix.Facillime tamẽ ab idibus ma-
iis in iunias hoc maturitatis tempus.Vulſum faſcibus in aceruo adunatũ biduo tertio re-
ſolutũ.Spargitur in ſole ſiccaturq;:& rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur
aqua marina optime ſed & dulci ſi marina deſit.Siccatũq; ſole iterũ rigatur:ſi repẽte urge-
at deſideriũ:perfuſum calida in folio ac ſiccatũ ſtãs cõpendiũ opere fatet̃. Hoc autẽ tundi-
tur:ut fiat utile p̃cipue in aquis:mariq; inuictũ.In ſicco præferũt e canabi funes. Et ſpartũ
alitur etiã diuerſum: ueluti nataliũ ſit impenſa.Eſt quidẽ eius natura interpolis.Rurſuſq;
q̃ libeat uetuſtũ nouo miſcetur.Verũtamẽ cõplectet̃ animo:qui uolet miraculum æſtimare
quãto ſit in uſu oĩbus terris nauiũ armamẽtis:machinis ædificationũ:aliis deſideriis uitæ.
Ad hos omnes uſus quæ ſufficiant minus.xxx.paſſuum in latitudinem. A littore cartha-
ginis nouæ minuſq; in longitudine eſſe reperientur.Longius enim uehi impendia prohi-
bent.Iunco græcos ad funes uſos nomini cedamus:quo herbã eam appellant. Poſtea pal-
marum foliis phyllyraq; manifeſtum eſt.Et inde tranſlatũ a pœnis ſparti uſum per quã ſi-
mile eſt ueri. Theoprhaſtus auctor eſt eſſe bulbi genus circa ripas amniũ naſcens:cuius in-
ter ſummũ corticem eamq; partem qua ueſcuntur eſſe laneã naturam:ex qua mapalia ue-
ſteſq; quoſdam conficiebantur. Sed neq; regionem in qua id fiat : neq; quicq̃ diligentius
præterq̃ eriophoron id appellari in exemplaribus quæ equidem inuenerim tradit. Neque

omnino ullam mentionem habet bulbi generũ circa ripas amniũ naſcentis : cuius inter ſũ
mum corticem eamq́ partem ueſcuntur ſemper habet ſpartum. Cuncta cura magna perſe
cutus.ccccxc.annis ante nos:ut alio iam loco diximus. Quo apparet poſt id temporis ſpati
um in uſum ueniſſe ſpartum. Et quoniam a miraculis rerum cœpimus:ſequemur eorũ or
dinem in quibus uel maximum eſt aliquid naſci:aut uiuere ſine ulla radice. Tubera uocã
tur hæc undiq́ terra circundata:nulliſq́ fibris nixa aut ſaltem capillamentis : nec utiq́ ex
tuberante loco in quo gignũtur:aut rimam agente. Neq́ ipſa terre coherent. Cortice etiã
includuntur:ut plane nec terram eſſe poſſimus dicere:neq́ aliud q̃ terræ callũ. Siccis hæc
fere & ſabuloſis locis frutetoſiſq́ naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei
etiam librali pondere. Duo eorum genera : harenoſa dentibus inimica:& altera ſincera. Di
ſtingũtur & colore ruffo nigroq́:& intus candido. Laudatiſſima quæ africæ creſcunt. An
ne ultimum id terræ? Neq́ enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur
magnitudine qua futurum eſt. Et uiuat ne:an non haud facile arbitror intelligi poſſe. Pu
treſcendi enim ratio cõmunis eſt iis cum ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddentẽ
in hiſpania carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe mordenti tuber:ut deprehenſus in
de denarius primos dentes infle&eret. Quo manifeſtum erit terræ naturam in ſe globari.
Quod certum eſt ex iis quæ naſcuntur:& ſeri non poſſunt. De myſi:& tuberibus:de
fungis pezicis:laſerpitio:& magyderi & rubia & radicula. Ca. III.

Simile eſt quod in cyrenaica prouintia uocant myſi:præcipuum ſuauitate:odore:ac
ſapore:ſed carnoſius. Et quod in thracia cerauniũ. De tuberibus hæc traduntur pe
culiariter. Cum fuerint hymbres autũnales ac tonitrua crebra:tunc naſci: & maxi
me e tonitribus:nec ultra annum durare:tenerrima autem uerno eſſe. Quibuſdam locis ac
ceptantur riguis & ſerũtur ſicut mytilenis. Negant naſci niſi ex undatione fluminum inue
cto ſemine aptiaris. Eſt autem is locus in quo plurima naſcuntur. Aſiæ nobiliſſima cir
ca lampſacum & alopeconeſum græciæ uero circa elin. Sunt & in fungorum genere a græ
cis dicti pezicæ:qui ſine radice aut pediculo naſcuntur. Ab his proximũ dicetur auctoritate
clariſſimum:laſerpitium quod græci ſilphion uocant:in cyrenaica prouintia repertum cu
ius ſuccum uocãt laſer magnificum in uſu medicamentiſq́: & ad pondus argentei denarii
penſum. Multis iam annis in ea terra non iuenitur:quoniã publicani qui paſcua cõducũt:
maius ita lucrum ſentientes depopulantur pecorũ pabula. Vnus autẽ caulis noſtra reper
tus memoria Neroni principi miſſus eſt. Si quando incidit pecus in ſpem naſcentis:hoc de
prehenditur ſigno:cum comederit dormiente protinus:capra & ſternutante. Diuq́ iam nõ
aliud ad nos inuehitur : q̃ quod in perſide aut media & armenia naſcitur laſer multo ĩfra
cyrenaicũ. Id quoq́ adulteratum gũmi:aut ſagopenio:aut faba fracta. Quo minus omittẽ
dum uidetur. C. Valerio. M. herennio conſ. cyrenis aduecta romã publice laſerpitii pondo
xxx. Cæſarẽ uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentũq́ protuliſſe ex ærario
laſerpitii pondo.cxi. Id apud auctores græciæ euidentiſſimos inuenimus. Natũ hymbre pi
ceo repente madefacta tellure circa heſperidum hortos ſyrtimq́ maiorẽ.vii.annis ante op
pidum cyrenarũ quod cõditũ eſt urbis noſtræ anno:cxliii. Vim autem illam per quattuor
ſtadiorum ſpatium in africa ualuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum rem feram ac contu
macem:& ſi coleretur in deſerta fugientem. Radice multa craſſaq́:caule ferulaceo: haud ſi
mili craſſitudine. Huius folia maſpetũ uocabant:apio maxime ſimilia. Semen erat foliace
um. Folium ipſum uero deciduum. Veſci pecora ſolita:primoq́ purgari:mox pingueſcere
carne mirabilẽ in modũ iucunda. Poſt folia amiſſa caule ipſo & homines ueſcebantur de
cocto:aſſo:elixoq́. Eorum quoq́ corpora.xl.primis diebus purgante a uitiis. Ex iis oĩbus
ſuccus duobus modis capiebatur:e radice atq́ caule. Et hæc duo erant nomina rhizias at
q́ caulias. Vilior ille ac putreſcẽs radice:cortex niger:& ad mercis adulteria. Succũ ipſum
in uaſa coniectum admixto furfure ſubinde concutiẽdo ad maturitatem perducebant:ni
ita feciſſent putreſcentem. Argumentũ erat maturitatis color ſiccitaſq́ ſudore finito. Alii
tradunt laſerpitii radicem fuiſſe maiorẽ cubitali:tuberq́ in ea ſuper terram. Hoc inciſo p
fluere ſolitum ſuccũ ceu lactis ſupernato caule:quem magydarin uocarũt. Folia aurei co
loris pro ſemine fuiſſe: cadentia a canis ortu:auſtro flante. Ex iis laſerpitium naſci ſolitum
annuo ſpacio & radicæ & caule conſumentibus cõſeſe. hoc & circunfodi ſolitũ prodidere.
Nec purgari pecora:ſed ægra ſanari:aut protinus mori : quod in paucis accidere. Perſico

Silphio prior opinio congruit. Alterum genus ē quod magydaris uocatur tenerius & mi
nus uehemens: ſine ſucco. Quod circa ſyriam naſcitur: nō proueniēs ī cyrendica regione.
Gignitur & ī pernaſo monte copioſius: quibuſdā laſerpitiū uocantibus: perqꝫ oīa adulte⸗
ratur: ei ſaluberrimæ utiliſſimæqꝫ auctoritas. Ratio ſinceri prima in colore modice ruffo: &
cū frangitur: calido intus. Mox tranſlutente gutta aquæ ſaliuaqꝫ liqueſcit. Vſus in multis
medicaminibus. Sunt etiāum duo genera nō niſi ſordido nota uulgo: cū quæſtu nullo pol
leant: in primis rubia tinguendis lanis & coris neceſſaria. Laudatiſſima italica: & maxīe ſu
burbana: & omnes pene prouinciæ ſcatent ea: Sponte prouenit: ſeriturqꝫ ſimilitudine erui
liæ. Verū ſpinoſus ei caulis & geniculatus hic eſt quinis circa articulos ī orbe foliis. Semē
eius rubia eſt. Quod in medicina uſus habet ſuo dicemus loco. At quæ uocatur radicula
lauandis demū lanis ſuccum habet: mirum quātum conferens cādore. molliciaqꝫ. Aeqꝫ naſ
citur ſatiua ubiqꝫ: ſed ſponte præcipua ī aſia ſyriaqꝫ ſaxoſis & aſperis locis. Trāſ euphratem
tamē laudatiſſima caule ferulaceo tenui: & ipſis cibis indigenarum expetito: & unguenti
quicquid ſit: cum quo decoquatur: folio oleæ. Iſatin græci uocant: floret æſtate: grata aſ
pectu: uerum ſine odore: ſpinoſa & caule lanuginoſo. Semen ei nullum: radix magna: quæ
conciditur ad quem dictum eſt uſum.

¶De hortorum cura: & digeſtio terræ naſcētiū præter fruges & frutices: ¶Ca. IIII.

AB his ſupereſt reuerti ad hortorū curā: & ſua brenatura memorandā. Et quoniā an⸗
tiquitas nihil prius mirata eſt: q̄ & heſperidū hortos: ac regum Adonis & Alcinoi.
Itēqꝫ penſiles: ſiue illos Semiramis ſiue aſſyriæ rex Cirus fecerit: de quorum opere
alio uolumine dicemus. Romani quidē reges ipſi coluēre. Quippe etiam Superbus Tarq⸗
nus nuntiū illū ſæuum atqꝫ ſanguinariū remiſit ex horto. In.xii. tabulis legum noſtrarum
nuſq̄ nominatur uilla ſemper in ſignificatione ea hortus. In. horti uero hæredium. Quā rē
comitata eſt & religio quædā: hortoſqꝫ & fores tantū contra inuidentium faſcinationes di
cari uidemus. In remedio ſatyrica ſigna quāq̄ hortos tutelæ Veneris aſſignante. Plauto. Iā
quidem hortorū nomine ī ipſa urbe delicias: agros uillaſqꝫ poſſident. Primus hoc inſtituit
athenis Epicurus hortorum magiſter. Vſqꝫ ad eum moris nō fuerat in oppidis haberi rura
Romæ quidē per ſe hortus ager pauperis erat. Ex horto plebei macellum quāto innocētio
re uictu. Mergi enim credo in profunda ſatius ē: & oſtrearū genera naufragio exqri. Aues
ultra phaſidem amnē peti: & fabuloſo quidē terrore tutas: imo ſic precioſiores. Alias ī nu
midia atqꝫ æthiopia in ſepulchris aucupari: aut puſgari cum feris mandi ab eo cupientem
quod mādat alius. At hercule quā uilia hæc quā parata uoluptati ſatietatiqꝫ: niſi eadē quæ
ubiqꝫ indignatio occurreret? Ferendum ſane fuerit exquiſita naſci poma: alia ſapore: alia
magnitudine: alia monſtro: pauperibus interdicta. Inueterari uina ſacciſqꝫ caſtrari. Nec cui
quā adeo longam eſſe uitam: ut nō ante ſe genita potet. E frugibus quoqꝫ quoddā alimen
tum excogitaſſe luxuriam: ac medullam tātum earum: ſuperqꝫ piſtriarū operibus & ex ce
laturis: uiuere alios pane procerum: alios uulgi: tot generibus uſqꝫ in fimam plebem deſcē
dente anima. Et iam ne in hærbis diſcrimē inuentum eſt? Oluſqꝫ differentiam facere ī cibo
etima uno aſſe uenali? Et in his aliqua quoqꝫ ſibi naſci tribus negant. Caule in tātum ſigna
to. ut pauperis menſa non capiat. Silueſtres fecerat natura horridos: ut quiſqꝫ demēteret
paſſim. Ecce altiles ſpectantur aſparagi. Et rauēna ternis libris rependit. Heu prodigia uen
tris: mirum eſſet non licere carduis pecori ueſci: non licet plebei. Aquæ quoqꝫ ſeparantur.
Et ipſa naturæ elementa ui pecuniæ diſcreta ſunt. Hi niues: illi glaciem potant: pœnas mō
tium in uoluptatem gulæ uertunt. Seruatur algor æſtibus: excogitaturqꝫ ut alienis men⸗
ſibus nix algeat. Decoquuntur alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaqꝫ homini ſic: quo
modo rerum naturæ placet. Etiam ne hærba aliqua diuitiis tantum paſcitur. Nemo ſacros
auentinoſqꝫ montes & iratæ plebis ſeceſſus circūſpexerit? Mōs enim certe æquabit quos
pecunia ſuperauerit. Itaqꝫ hercule: nullum macelli uectigal maius fuit romæ clamore ple⸗
bis īcuſātis apud oēs principes: donec remiſſū ē portoriū mercis huius: cōpertūqꝫ nō aliter
quæſtuoſius cēſū haberi aut tutius: ac minore fortūæ iure: cū credatur pēſio ea pauperū. Is
in ſolo ſpōſor ē: & ſub die redditus: ſuperficieſqꝫ cælo quocūqꝫ gaudēs. Hortorū Cato præ
dicat callētes. Hic primū agricolæ exiſtimabātur priſci: & ſic ſtati faciebāt iudiciū: nūquæ
eēt in domo mater familias. Et enī hæc cura fœmīæ dicebāt: ubi ī diligēs eēt hortus. Quip⸗
pe e carnario aut macello uiuēdū ē. Nec caules ut nūc maxīe pbāt: dānātes pulmētaria quæ

egerēt alio pulmētario:Id erat oleo parcere.Nā carnis deſideria ēt erant ī exprobatiōe.hor
ti maxime placebant quia nō egerēt igni:parcerētq; ligno.Expetita res & parata ſemp:un
de & acetaria appellabantur.Facilia concoqui:nec oneraturo ſeſū cibo:& quæ minime ac
cenderent ad deſiderium panis.Pars eorū ad condimēta pertinēs fatetur nō domi uerſu-
ram fieri ſolitam.Atq; non indicū piper quæſitum:quæq; transmara petimus .Iam quoq;
in feneſtris ſuis plebs urbana in imagine hortorum quottidiana oculis rura præbebant:
anteq̄ præfigi proſpectus oīs coegit multitudinis īnumeræ ſæua latrocinatio. Quā ob rē
ſit aliquis & his honos:ne ue auctoritatē rebus uilitas adimat.Cum præſertim etiā cogno
mina procerū inde nata uideamus.Lactucinoſq; in ualeria familia non puduiſſe appellari:
& contingat aliqua gratia operi curæq; noſtræ.Virgilio quoq; cōfeſſo quā ſit difficile uer
borum honorem tā paruis perhibere.Hortos uillæ tigendos nō eſt dubium:riguoſq; ma
xime habendos:ſi contingat profluo amne.Siminus e puteo pertica organis ue pneumati
cis tollendo:non hauſtu rigando.Solū proſcindendū a fuonio:in autūnum præparandū ē
poſt.iiii.dies:iterandūq; ante brumā.Octo iugerum operis palari iuſtum ē. Fimum tres pe
des alte cum terra miſceri.Areis diſtingui:eaſq; reſupinis puluinorum toris ambiri ſingu
lis tramitum ſulcis:qua detur acceſſus homini:ſcatebriſq; decurſus.In hortis naſcentiū alia
bulbo cōmēdātur:alia capite:alia caule:alia folio:alia utroq;:alia ſemīe:alia cortice:alia cu
te aut carthilagīe:alia carne:alia tūicis carnoſis.Aliorū fruct⁹ī terra ē:alioꝝ & extra:alioꝝ
nō niſi extra .Quædā iacēt creſcuntq; ut cucurbitæ & cucumis.Eadem & pendent quamq̄
grauiora multo etiam iis quæ in arboribus gignuntur.Sed cucumis carthilagine. Cortex
huic uni maturitate tranſit in lignum. Terra conduntur raphani:napiq;:& rapa:atq; alio
modo inulæ cicer:paſtinacæ.Quædam uocabimus ferulacea ut anetum:maluas.Nanq; tra
dunt auctores in arabia maluas ſeptimo menſe arboreſcere:baculorum uſū præbere exem
plo.Sed & arbor eſt malua in mauritania:lixi oppidi æſtuario:ubi heſperidum horti fuiſſe
produntur.cc.paſſibus ab oceano iuxta delubrum Herculis antiquius gaditano ut ferunt.
Ipſa altitudinis pedes.xx.craſſitudinis quā circūplecti nemo poſſit.In ſimili genere habe-
bitur & canabis.Necnō & carnoſa aliqua appellabius ut ſpōgias ī hūore pratoꝝ enaſcētes

Natura & genera & hyſtoria naſcentium in hortis rerum. Ca. V.

Fungorū enim callum in ligni arborūq; natura diximus:& alio genere tuberū pau
loante.Carthilaginei generis extraq; terram eſt cucumis:mira uoluptate Tiberio
principi expetitus.Nullo quippe non die contingit ei:penſiles eorum hortos pro-
mouentibus in oſſes rotis olitoribus.Rurſuſq; hibernis diebus intra ſpecularium muninīē
ta reuocantibus.Quin & lacte mulſo ſemine eorum biduo macerato apud antiquos græ-
ciæ auctores ſcriptum eſt ſeri oportere ut dulciores fiant.Creſcunt qua coguntur forma.
In italia uirides & quā minimi.In puītiis quā maximi & citrini aut nigri.Placēt copioſiſſimi
affrice ac grādiſſimi .Aſt cū magnitudīe exceſſere pēpōes uocāt.Viuūt hauſti ī ſtōacho in
poſterū diem:nec perfici queunt.In cibis nō inſalubres:tamē plurimum natāt.Oleum odō
re mire.Nec minus aquas diligunt.Deſecti quoq; ad eas modice diſtantes adrepunt .Con
tra:oleum refugiunt.Aut ſi quid obeſt:uel ſi pendeant:curuātur.Idq; uel una nocte depre
henditur.Si uas cū aqua ſubiiciatur a quattuor digytorum interuallo deſcendentibus an
te poſterū diē.At ſi oleū eodem modo ſit in hamos curuatis.Iidē in fiſtula flore dimiſſo mi
ra lōgitudine creſcūt.Ecce cū maxime noua forma eorū in cāpania ꝓuenit mali cotonei ef
figie.Forte primo natum ita audio unū:mox ſemine ex illo genus factū:melo peponas uo
cant.Non pendent hi:ſed humi rotundātur.Mirū ī his præter figurā:colorēq; & odorem:
q; maturitatem adepti quāq̄ nō pendentes ſtatim a pediculo recedūt.Columella tradit ſuū
cōmentū ut toto anno cōtingāt.Fruticē rubi q̄uaſtiſſimū in paricū locū transferre:& recide
re duūdigytorū relicta ſtirpe circa æquinoctiū uernū.Ita in medulla rubi ſemine cucume
ris īſito terra minuta fimoq; circūageratas reſiſtere frigori radices. Cucumerū græci tria
genera fecere.Laconicum:ſcitalicū:boeticū.Ex iis tantū laconicū aqua gaudere .Sunt qui
hærba quæ uocatur culix nomine trita ſemē eorū maceratū ſeri iubeāt ut ſine ſemine naſ-
cantur.Similis & cucurbitis natura duntaxat in naſcendo.Aeq; hyemē odere.Amāt rigua
ac fimū.Serūtur ambo ſemine in terra ſexquipedali foſſura inter æquinoctiū uernū & ſol
ſtitium.Parilibus tamen aptiſſime.Aliqui malunt ex chalen.martii cucurbitas:& nonis cu
cumeres:& per qnquatros ſerere ſimili modo reptantibus flagellis ſcandentes per arteſum

aſpera in tectum uſqꝫ natura ſublimitatis auida.Vires ſine adminiculo ſtandi non ſunt:ue-
locitas pernix:leui umbra cameras ac pergulas operientes.Inde hæc duo prima genera.Ca
merarium:& plebeium:quod humi creditur.In priore mire tenui pediculo libratur pon-
dus imobile aure.Cucurbita quoqꝫ omni modo faſtigatur uaginis maxime uitilibus:con
iecta in eas poſtquã defloruit:creſcit qua cogitur forma.Plerũqꝫ & draconis intorti figu-
ra.Libertate uero penſili conceſſa:iam uiſa eſt nouem pedum longitudinis.Particulatim
cucumis floret:ſibi ipſe ſuperfloreſcens.& ſicciores locos patitur candida lanugine obdu-
ctus:magiſqꝫ dum creſcit.Cucurbitarum numeroſior uſus.Et primus caulis in cibo.Atqꝫ
ex eo in totum natura diuerſa.Nuper in balnearũ uſum uenere urceorum uice.Iam pridẽ
uero etiam cadorum ad uina condenda.Cortex uiridi tener Deraditur nihilominus cibis
Cibos ſalubres ac leues pluribus modis exiſtimant:qui perfici humano uentre non queãt:
ſed non intumeſcant.Semina quæ proxima collo fuerint proceras pariũt.Item ab imis:ſed
non cõperandas ſupradictis:quæ in medio rotundas:quæ lateribus craſſas breuioreſqꝫ.Sic
cantur in umbra:& cum libeat ſerere in aqua macerantur.Cibis quos longiores teuioreſqꝫ
eo gratiores.Et ob id ſalubriores quæ pendẽdo creuere:minimũqꝫ ſeminis tales habẽt: du
ricia eius in cibis gratiam terminante.Eas quæ ſemini ſeruantur ante hyemem præcidi nõ
eſt mos.Poſtea fumo ſiccantur condendis hortenſiorum ſeminibus ruſticæ ſupellectili.In-
uenta eſt ratio qua cibis quoqꝫ ſeruarentur.Eodẽqꝫ modo cucumis uſqꝫ ad alios pene pro
uentus:& id quidem iniuria fit.Sed & ſcrobe opaco in loco harena ſubſtrato fœnoqꝫ ſic/
co opertos: ac deinde terra uirides ſeruari tradunt.Sunt & ſilueſtres in utroqꝫ genere &
omnibus fere hortenſibus.Sed & his medica tantum natura eſt.Quam obrem differentur
in ſua uolumina.Reliqua chartilaginum naturæ terra occultantur omnia.In quibus de ra
pis .habunde dixiſſe poteramus uideri:niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotũda.
Latiora uero & concaua fœminini:præſtatiora ſuauitate:& ad condiendum faciliora:quæ
ſæpius ſata tranſeunt in marem.Iidem naporum quinqꝫ genera fecere.Corinthium cloe-
neum:lyotaſium:boeticum:& quod per ſe uiride dixerunt.Ex iis in amplitudinem adoleſ
cit corinthium nuda fere radice.Solum enim hoc genus ſuperne tendit:non ut cætera in
terram.Lyothaſium quidã thraciũ appellant:frigorum patientiſſimũ.Ab eo boeticum dul
ce eſt:rotunditate etiam breui notabile.Neqꝫ ut cleonæũ prælongum in totum quidem
Quorũ teniora folia ipſi quoqꝫ dulciores.Quorum ſcabra & anguloſa & horrida amario-
res.Eſt præterea genus ſilueſtre:cuius folia ſũt erucæ ſimilia.Palma romæ amiterninis da-
tur:inde nurſiis:tertia noſtratibus.Cætera de ſatu eorum in rapis dicta ſũt.Cortice & car
tilagine conſtant raphani.Multiſqꝫ eorum cortex craſſior etiã ꝙ quibuſdam arborũ. Ama
ritudo plurima illi eſt:& pro craſſitudine corticis.Cætera quoqꝫ aliquando lignoſa.Et uis
mira colligendi ſpiritũ:laxandiqꝫ ructum.Ob id cibus illiberalis utiqꝫ ſi proxime olus mã
datur.Si uero cum oliuis diruptis rarior fructus fit:minuſqꝫ fœtidus.Aegypto mire cele
bratur propter olei fertilitatem:quod de ſemine eius faciunt.Hoc maxime cupiunt ſere-
re:ſi liceat quoniã & quæſtus plus quã e frumento & minus tributi eſt. Nullũqꝫ copioſius
oleum.Genera raphani græci fecere tria foliorum differentia:criſpi:atqꝫ lenis:& tertiũ ſil/
ueſtre.Atqꝫ huic leuia quidem folia:ſed breuiora ac rotunda:copioſaqꝫ atqꝫ fruticoſa.Sa-
por autẽ aſper:& medicamenti inſtar ad eliciandos aluos.Et in prioribus tamen differen-
tia ſeminis eſt:quoniam aliqua ad modum exiguum ferunt. Hæc uitia non cadunt niſi
in criſpa folia.Noſtri alia fecere genera.Algidenſe a loco longum atqꝫ tranſlucidum.Alte
rum rapi figura:quod uocant ſyriacũ:ſuauiſſimũ fere ac tenerrimũ:hyemiſqꝫ patiens.Præ
cipuũ tamẽ ẽ quod e ſyria nõ pridem aduectũ apparet:quoniã apud auctores nõ reperitur.
Id autẽ tota hyeme durat.Etiannũ unũ ſilueſtre græci cheriam uocant:pontici armon: alii
leucẽ:noſtri armoratiam frõde copioſius quã corpore.In oĩbus autẽ ꝓbandis maxime ſpe-
ctantur caules:in initio enĩ rotũdiores craſſioreſqꝫ ac lõgis canalibus.Folia ipſa triſtiora:
& angulis horrida.Seri uult raphanus terra ſoluta humida.Fimũ odit:palea cõtẽtus.Fri-
gore adeo gaudet:ut ĩ germania infantiũ puerorũ magnitudinẽ æquet.Seritur poſt idus
febru.ut uernus ſit.Iterũqꝫ circa uulcanalia quæ ſatio melior.Multi & martio & aprili ſe
rũt & ſetẽbri.Incipiẽte icremẽto cõfert alterna folia circũobruere:ipſos uero accumulare.
Nã qui extra terrã emerſerit durus fit atqꝫ fungoſios.Ariſtomachus detrahi folia ꝑ hyemẽ
iubet:& ne lacunæ ſtagnẽt accumulare.Ita ĩ æſtate grãdeſcere.Quidã ꝓdidere ſi palo ada-

cto cauerna palea inſternatur in ſex digytorum altitudine: deinde ſemē fimūq; & terra cō
geratur ad magnitudinē ſcrobis creſcere. Præcipue tamē ſalſis aluntur. Itaq; etiam talibus
aquis irrigantur. Et in ægypto nitro ſpargūtur: ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totū quoq;
ſalſugine amaritudo eorum eximitur: fiuntq; coctis ſimiles. Nanq; & coctis dulceſcunt: &
in naporum ſucem tranſeunt. Crudos medici ſuadent: ad colligenda acria uiſcerum dan
dos cum ſale ieiunis eſſe: atq; ita uomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordiis
neceſſarium hunc ſuccum: quādo phtheſin cordi intus inhærentem nō alio potuiſſe depel
li cōpertum ſit in ægypto regibus corpora mortuorū ad ſcrutādos morbos inſecantibus.
Atq; ut eſt græca uanitas: fertur in templo Appollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus
raphanus: ut ex auro dicaretur raphanus: beta ex argento: rapum e plumbo. Scires nō ibi
genitū: Manium Curium īperatorem: quē ī hoſpitio legatis aurū repudiaturo afferētibus
rapū torrentē in foco inuentū ānales noſtri prodidere. Scripſit & Marchion græcus de ra
phano unum uolumē. Vtiliſſimi in cibis hyberno tempore exiſtimantur. Iidemq; dentibus
ſemper inimici: quoniā atterant. Ebora certe poliunt. Odiū iis cum uite maximū: refugitq;
iuxta ſatos. Lignoſiora ſunt reliqua in carthilaginū genere a nobis poſita. Mirūq; omnib⁹
uehementiam ſaporis ineſſe. Ex iis paſtinacæ unum genus agreſte ſponte puenit: ſtaphili
nos græcæ dicitur. Alterum ſeritur radice uel ſemine primo uere uel autūno. Vt Hygino
placet februario: auguſto: ſeptembri: octobri: ſolo quā altiſſime refoſſo. Annicula utilis eē
incipit: bima utilior: gratior autūno: paſtiniſq; maxime. Et ſic quoq; uirus illi intractabile
eſt. Hibiſcum a paſtinaca gracilitate diſtat. Damnatū cibis: ſed medicinæ utile. Eſt & quar
tum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ damnatum in cibis: ſed medicine utile. Eſt &
quartum genus in eaſdem ſimilitudine paſtinacæ quam noſtri gallicam uocant: græci ue
ro glaucon. Cuius genera etiā quattuor fecere: inter medica dicendum. Siſer & ipſum Ty
berius princeps nobilitauit flagitans omnibus annis a germania Gelduba appellatur caſtel
lum rheno impoſitū: ubi generoſitas pcipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Ineſt
lōgitudine neruus qui in decoctis extrahitur: amaritudinis tamē magna parte relicta: quæ
mulſo in cibis temperata etiam in gratiā uertitur. Neruus idem & paſtinacæ maiori dūtaxat
anniculæ. Siſer his ſeritur mēſibus: februario: martio: aprili: auguſto: ſeptēbri: octobri. Bre
uior his eſt: ſed toroſior amariorq; īula per ſe ſtomacho inimiciſſima. Eadem dulcibus mix
tis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritas uicta gratiā inuenit. Nāq; & in pollinem tundi
tur arida: liquidoq; dulci tēperatur: & decocta poſtea aut aſſeruata uel macerata pluribus
modis. & tunc mixta defruto: aut ſubacta melle: uuiſq; paſſis: aut pinguibus cariotis. Alio
rurſus modo cotoneis malis: uel ſorbis: aut prunis. Aliquando pipere aut thymo uariata
defectus præcipue ſtomachi excitat. Illuſtrata maxime Iuliæ Auguſtæ quottidiano cibo.
Superuacuum eius ſemen: quoniā oculis ex radice exciſis ut harundo ſeritur. Et hæc autē
ſeritur & ſiſer & paſtinaca utroq; tēpore uere & autūno magnis ſeminū interuallis. Nulla
ne minus q̄ ternorū pedum: quoniam ſpatioſe fruticat. Siſer autē transferre melius. Proxi
ma his eſt bulborum natura: quos Cato in primis ſerendos præcipit: celebrāſq; megaricos.
Verum nobiliſſima ē ſcylla: quāq; medicamini nata acetoq; exacuēdo. Nec ulli amplitudo
maior: ſicut nec uis aſperior. Duo genera medicæ. Maſculus albis foliis. fœmina nigris. Et
tertium genus eſt cibis gratum. Epimenidū uocatur anguſtius folio: ac minus aſpero. Se
minis plurimum omnibus. Celerius tamē proueniūt latæ bulbis circa latera natis. Et ut cre
ſcant: folia quæ ſunt in his ampla: deflexa circa ſobruūtur. Ita ſuccū omnē in ſe trahunt ca
pita. Spōte naſcuntur copioſiſſime in balearibus ébuſoq; inſulis: ac per hiſpanias. Vnū de
iis uolumē cōdidit Pythagoras philoſophus: colligens medicas uires: quas proximo red
demus libro. Reliqua bulborū genera differūt colore: magnitudine: ſuauitate. Quippe cū
quidā crudi mādantur: ut ī cheroneſo taurica. Poſt hos ī africa nati maxīe laudātur. Mox
apuli genera græci hec fecere. Balbinō: ſitaniō: pytiō: acrocoriō: egylops: iſorrynchiō. In hoc
mirū imas eius radices creſcere hyeme. Verno aūt cū apparuerit uiola: minui ac cōtrahi: tum
deinde bulbū pigueſcere. Eſt īter genera quod ægypto arō uocāt ſcyllæ pximū āplitudīe
foliis lāpati: caule recto: duū cubitorū baculi craſſitudīe: radice mollioris naturæ: quæ eda
tur & cruda. Effodiuntur bulbi ante uer. At deteriores illico fiunt ſi findunt. Signum ma
turitatis folia inareſcētia ab imo. Vetuſtiores īprobāt. Itē paruos & lōgos. Cōtra rubicun
dis rotundioribuſq; laus & grādiſſimis. Amaritudo pleriſq; ī uertice ē. Media eorum dul

cia.Bulbus non naſci niſi ex ſemine priores tradiderunt.Sed & in preneſtinis campis ſponte naſcuntur ac ſine modo etiam in remorum aruis.

De horteſium hærbarũ radicibus:foliis:floribus:coloribus. Ca. V.

HOrtenſibus omnibus fere ſingulæ radices:ut raphano·betæ:apio maluæ. Ampliſſima autẽ lapato:ut quæ deſcendat ad tria cubita.Silueſtri minores tumidæ.Effoſſa quoq; diu uiuit.Quibuſdã tamẽ capillatæ:ut apio:maluæ.Quibuſdã ſurculoſæ:ut ocimo.Aliis carnoſæ:ut betæ:aut magis etiãnum croco.Aliquibus ex cortice & carne conſtant:ut raphano & rapis.Quorũdam geniculatæ ſũt ut graminis.Quæ rectã nõ habent radicẽ ſtatim plurimis nituntur capillamẽtis:ut atriplex:& blitum.Scylla autẽ & bulbi & cepe & alium nõ niſi in rectum radicantur.Sponte naſcentiũ quædã numeroſiora ſunt radice quã folio:ut calax:perdiotũ crocum .Florent uero cum fraxino ſerpillium:ambrotonum:napi:raphani:mẽta:ruta:& cætera quidẽ defloreſcunt cũ cœpere.Ocimũ autẽ particulatim & ab imo incipit.Qua de cauſa diutiſſimæ floret.Hoc & in heliotropio hærba euẽit.Flos aliis cãdidus:aliis luteus:aliis purpureus.Folia cadunt a cacuminibus origano:inulæ:& aliquando rutæ iniuria læſæ.Maxime cõcaua ſunt cepe.getio.Alliũ cepaſq; iter deos iureiurando habet ægyptus.Cepe genera apud græcos ſarda:ſamothraria:halſidena:ſetania itẽ ſcirta.Aſcalonia ab oppido iudææ nominata.Omnibus etiã odor lachrymoſus & præcipue cypriis:minime gnidiis.Oĩbus corpus tutum pinguidinis earũ carthilagine.E cunctis ſetania minima:excepta tuſculana:ſed dulcis.Scirta autẽ & aſcalonia cõduntur.Scirtã hyeme cũ coma ſua relinquunt.Vere folia detrahunt:& alia ſubnaſcũtur iiſdẽ diuiſuris:unde & nomẽ.Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent:ut in capita creſcant potius quã in ſemetipſa.Aſcaloniarũ propria natura.Eteni uelut ſteriles ſunt ab radice:& ob id ſemine ſeri illas nõ depõi iuſſere græci.Præterea ſerius circa uer cũ germinant transferri.Ita craſſeſcere Et tũc properare præteriti temporis penſitatiõe.Feſtinandũ aũt in his eſt:quoniã natura celeriter putreſcunt.Si depõantur:caulẽ amittũt:& ſemẽ ipſæq; euaneſcũt Eſt & colorũ differentia.Samo eni & ſardibus candidiſſime pueniunt.Sũt i honore & creticæ:de quibus dubitant ante eædẽ ſint:quæ aſcalloniæ:quoniã ſatis capita craſſeſcunt : depoſitis caulibus & ſemine.Diſtant ſapore tantũ dulci.Apud nos duo prima genera.Vnum cõdimẽtarium:quod illi getion:noſtri pallacanã uocant.Serit̃ mẽſibus martio:aprili:maio.Alterũ capitatũ æquæ ab æquinoctio autũni uel fauonio.Genera eius auſteritatis ordine africana:galica:tuſculana:amiternina.Optĩa aũt quæ rotũdiſſima.Itẽ ruffa actior q̃ candida:ſicca q̃ uiridis:& cruda quã cocta:ſicca q̃ cõdita.Seritur amiternina frigidis & humidis locis:& ſola alii modo capite:reliquæ ſemine.Proximaq; æſtate nullũ ſemẽ emittunt :ſed caput tantũ quod inareſcit. Sequẽti autẽ anno permutata ratione ſemẽ gignitur . Caput ipſum corrumpitur.Ergo oĩbus annis ſeperantim ſemẽ cepe cauſa ſeritur . Seperatĩ cepe ſeminis.Seruantur autẽ optime in paleis Getium pene ſine capite eſt:ceruicis tantũ lõgæ:& iõ totum in frõd e:ſepiuſq; reſecatur ut porrũ.Ideo & illud ſerunt nõ depõunt.Cætero cepas ter foſſo ſolo ſeri iubent:extirpatis radicibus hærbarũ.In iugero denas libras .Intermiſceri ſatureiã:quoniã melius pueniat.Runcari præterea:& ſarriri ſi nõ ſæpius q̃ter.Aſcaloniam mẽſe februario ſerunt noſtri.Semẽ ceparum nigreſcere incipiens anteq̃ marceſcat metunt.Et de porro in hanc cognitionẽ dici conuenit:præſertim cũ ſectiuo nuper auctoritatem dederit princeps Nero:uocis gratia ex oleo æſtatis mẽſium oĩbus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidẽ ueſcendo. Seritur ſemine ab æquinoctio autũno ſi ſectiuũ facere libuerit denſius.In eadẽ area ſecatur donec deficiat:ſtercoraturq; ſemper:ſi nutritur in capita anq̃ ſecetur:cũ increuerit:i aliã aream trãſferatur ſũmis foliis leuiter reciſis ante medullã & capitibus retractis tunicis ue extremis.Antiqui ſilice uel tegula ſubiecta capita dilatabant.Hoc item de bulbis.Nunc ſarculo leuiter cõuelluntur radices ut delumbatæ alant neq; diſtrahãt.Inſigne q cũ fimo lætoq; ſolo gaudeat:rigua odit:& tamẽ pprietate quadã ſoli cõſtat.Laudatiſſimus ĩ ægypto:mox orchiæ atq; aritiæ. Sectiui duo genera .Hoc hærbaceũ folio inciſuris eius euidentibus:quo utuntur medicamẽtarii.Alterũ gẽus ſuauidioris folii rotundioriſq;:ĩciſuris leuioribus.Fama ẽ Melã equeſtris ordinis refũ ex pcuratõe a Tyberio principe accarſitũ in ſũma deſperatiõe ſucco porri ad trium denariorũ argẽteo rũ põdus hauſto cõfeſtĩ expiraſſe ſine cruciatu.Ampliorẽ modũ negãt noxiũ eſſe.Allium ad multa turis præcipue medicamenta prodeſſe creditur. Tenuiſſimis & quæ ſeperantur

in uniuerſũ uelatur mẽbranis: mox pluribus coagmẽtatur nucleis: & iis ſeperatĩ ueſtitis. Aſperi ſaporis: & quo plures nuclei fuere hoc eſt aſperius. Tediũ huic quoq; halitu ut cepis: nullũ tamẽ coctis. Generũ differentia ĩ tempore. Præcox matureſcit. lx. diebus tũ ĩ magnitudine. Vlpicũ quoq; in hoc genere græci appellauere aliũ cypriũ: alii antiſcordon: præcipue africe celebratum inter pulmẽtaria ruris grandiũs. Alio trito in oleo & aceto mirũ quantũ increſcat ſpuma. Quidam & allium ulpicũ in plano ſeri uetant: caſtellatimq; grumulis ĩponi diſtantibus iter ſe pedes ternos. Inter grana quattuor digyti intereſſe debẽt: ſimul atq; tria folia eruperit ſarriri. Grandeſcũt quo ſæpius ſarriuntur. Matureſcẽtiũ caules depreſſi in terrã obruuntur. ita cauet ne in frondẽ luxurient. In frigidis utilius uere ſeri quã autũno. Cæterũ ut odore careant omnia hæc iubentur ſeri cum luna ſub terra ſit: colligi cũ in coitu. Sine iis Menander e græcis auctor eſt: alium e dentibus ſi radicem betæ in pruna toſtã ſuperederint: odorem extingui. Sunt qui & allium & ulpicum inter cõpitalia ac ſaturnalia ſeri aptiſſime putent. Allium & ſemine ꝑuenit ſed tarde. Primo enim anno porri craſſitudine capite efficitur: ſequenti diuiditur: tertio conſumatur. Pulchriuſq; exiſtimatur tale. A quibuſdã ĩ ſemẽ exire uetatur. Sed intorqueri caulis ſationis gratia: uti caput ualidius fiat. Quod ſi diutius alium cepeq; ĩueterari libeat aqua ſalſa tepida capita intinguenda ſunt. Ita diuturniora fient: melioraq; uſui: ſed in ſatu ſterilia. Alii contẽti ſũt primo ſuper prunas ſuſpendiſſe: abundeq; ita profici arbitrantur: ne germinẽt. Quod facere allium cepamq; extra terram quoq; certum ẽ: & cauliculo acto euaneſcere. Aliqui & allium palea optime ſeruari putant. Allium eſt in aruis ſponte naſcens: alũ hoc uocãt: quod aduerſus improbitatẽ alitũ depaſcentiũ ſemina: coctum ne renaſci poſſit: abiicitur: ſtatiq; quæ deuorauere aues ſtupentes manu capiuntur: & ſi paulũ cõmorauere reſupitæ. Eſt & ſiluestre quod urſinũ uocant odore molli: capite pretenui: foliis grandibus.

Quoto die queq; herbæ naſcuntur ſatæ: & quomodo quæq; formãtur: uel digerantur: & quorum ſingula genera: & quorũ plura. Ca. VI.

IN hortu ſatorũ celerime naſcuntur ocimũ: blitũ: napus: eruca. Tertio enĩ die erũpunt: anetum quarto: lactuca qnto: raphanus ſexto: cucumis: & cucurbitæ ſeptimo prios cucumis: naſturtiũ ac ſinapi qnto. beta æſtate ſexto hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx. getium. x. aut. xii. Cõtumacius coriandrũ. Cunila quidẽ & origanũ poſt. xxx. diem. Omnium difficillime apium. xl. enim die cum celerime maiore ex parte emergit. Aliquid & ſeminum ætas confert: quoniam recentiora maturius gignuntur. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uentre autem celerius prouẽniunt apium: beta: cardamũ: cunilla: origanum: coriandrum. Mirum in betæ ſemine non enim tota eo anno gignuntur: ſed aliquid ſequente: aliqd tertio. Itaq; ex copia ſeminis modice naſcitur. Quædam anno tantum ſuo pariunt: quædam ſæpius ſicut apium: porrum: getium. Hæc enim ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate prouenîũt. Semina plurimis rotunda: aliquibus oblonga: paucis foliacea & lata: ut atriplici. Quibuſdã anguſta & canaliculata: ut cumino. Differunt & colore nigro candidoq; item duricie. Surculacea in folliculo ſunt raphano: ſinapi: rapo. Nudum ſemen apii: coriandri: aneti: fœniculi: cumini. Cortice obducta bliti: betæ: atriplicis: ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fœcundius. Cũ maledictis ac probris ſerendum præcipiunt: lætius prouenier. Satum etiam paſcitur terra adacta cuminũ: & qui ſerunt precantur ne exeat. Quæ in cortice ſunt difficillime matureſcũt: maximeq; ocimũ: & gyt. Siccãtur omnia ac ſunt fœcunda. Vtiq; meliora naſcuntur aceruatim ſato ſemine: quã ſparſo. Ita certe porrum & allium ſerunt in laciniis colligatũ. Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingeſto. Naſcuntur autẽ omnia aut ſemine aut auulſioe. Quædã ſemine & ſurculo: ut ruta: origanõ. Ocimum præcidũt enim & hoc cũ ꝑuenit ad palmæ altitudinẽ. Quædam & radice & ſemine: ut cepa: aliũ bulbi: & ſi quorũ radicem minimi florunt relinquunt. Eorũ uero quæ a radice naſcuntur radix diuturna & fruticoſa eſt: ut bulbi: getii: ſcyllæ. Fruticant alia & non capite: ut apium: & beta. Caule reciſo fere quidẽ omnia regerminant: exceptis quæ nõ ſcabrum caulẽ habent. Eſt in uſu uero ocimũ: raphanus lactuca. Hanc etiã ſuauiorẽ putant a regerminatione. Raphanus utiq; iucũdior detractis foliis anteq; decauleſcat. Hoc & in rapis. Nam & eadẽ direptis foliis cooperta terra creſcũt durantq; in æſtate. Singula genera ſunt ocimo: lapato: blito: naſturtio: erucæ: attriplici: coriandro aneto. Hæc enim ubiq; eadem ſunt: neq; aliud alio melius uſquam. Rutã furtiuã

tantum prouenire fertilius putant:ſicut apes furtiuas peſſime.Naſcuntur etiã nõ ſata mẽcaſtrũ:nepeta:intubũ:pulegiũ.Contra plura genera ſunt eorum quæ diximus:dicemuſq; in primis de apio.

Natura & genera & hyſtoriæ ad cõdimẽta in horto ſatarũ rerũ.xxxvi. Ca. VII.

ID enĩ quod ſponte in humidis naſcitur helioſelinũ uocatur uno folio:nec hirſutũ Rurſus in ſiccis hippoſelinũ:pluribus foliis:ſimile helioſelino. Tertiũ eſt oreoſelinum cicutæ foliis:radice tenui:ſemine aneti:minutiore tamẽ.Eſt autẽ ſatiuis differentia in folio denſo criſpo:aut rariore & leuiore.Itẽ caule tenuiore ac craſſiore.Et caulis aliorum candidus eſt:aliorũ purpureus:aliorũ uarius.Latucæ græci tria fecere genera. unũ lati caulis:adeo ut urceola & olitoria ex iis factitari prodiderint.Folium his paulo maius hærbaceo & anguſtiſſimũ:ut alibi cõſumpto incremẽto:alterũ rotundi caulis. Tertiũ ſeſſile:quod laconion uocant.Alii coloris & temporis ſatus genera diſcreuere.Eſſe enĩ nigras:quarũ ſemẽ menſe ianuario ſeratur/albas quarũ martio:rubentes quarũ aprili.At omniũ earum plantas poſt binos mẽſes differri.Diligentiores plura genera faciũt:purpureas:criſpas:cappadocas:græcas:Longiora his folia cauleſq; lati.Præterea longi & anguſti intubi ſimiles.Peſſimũ autẽ genus cũ exprobatione amaritudinis appellauere picrida.Eſt etiãnum alia diſtinctio atræ quæ miconis uocatur a copia lactis ſoporiferi:quãq; omnes ſomnũ parere credantur.Apud antiquos italiæ hoc ſolũ genus earũ fuit:& ideo latucæ nomẽ adeptæ.Purpuream maxime radicis cecilianã uocant.Rotundam uero ac minime radicis:latis foliis artylida.Quidamq; eumechion:quoniã hæc maxime refragetur ueneri.Eſt quidẽ natura omnibus refrigeratrix:& ideo æſtate gratæ a ſtomacho faſtidiũ auferunt:cibiq; appetentiam faciunt.Diuus certe Auguſtus lactuca conſeruatus in ægritudine fertur prudentia Muſæ medici:cũ prior eſſet eſca ẽ melle.Religio minime omine caret:in tantũ recepta commendatione:ut ſeruari etiam in alienos menſes eas oxymelite repertum ſit.Sanguinẽ quoq; augere creduntur.Eſt etiamnũ quæ uocatur caprina lactuca:de qua dicemus inter medicas.Et ecce cum maxime cœpit irrepere ſatiuis admodum probata:quæ cilicia uocat folio cappadocæ niſi criſpum latiuſq; eẽt.Nec ex eodẽ genere poſſunt dici:neq; ex alio intubi hyemis impatientiores:uiruſq; præferentes:ſed caule non minus grati.Seruntur uerno plantæ eorũ:ultimo uere tranſferuntur.Eſt erraticum intubum:quod in ægypto cihcorium uocant.De quo plura alias.Inuentum omnes thyrſos uel folia lactucarum prorogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere.Seruntur lactucæ anno toto lætis & irriguis ſtercoratiſq; binis menſibus inter ſemẽ plantamq; & maturitatem.Legitimum tamẽ a bruma ſemen iacere:plantam in fauonio tranſfere.Aut ſemẽ fauonio:plantam æquinoctio uerno.Albæ maxime hyemẽ tolerant.Humore omnia hortenſia gaudent & ſtercore præcipue lactucæ:& magis intubi.Seri etiam radices illitas fimo intereſt:& repleri ablaqueatas humo. Quidam & aliter amplitudinem augent:reciſis cũ ad ſemipedẽ excreuerit fimoq; ſuillo recenti illitis.Candore uero putant cõtingere iis dũtaxat:quæ ſunt ſeminis albi:ſi harena de littore a primo incremẽto cõgeratur in medias:atq; ĩ creſcentia folia contra ipſas religentur.Beta hortenſiorũ leuiſſima ẽ.Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt:nigrã:& candidam:quã præferunt:parciſſimi ſeminis:appellãtq; ſiculũ:candoris ſane diſcrimine præferentes ut lactucam.Noſtri betæ genera faciunt uernũ & autũnale· a temporibus ſatiuis:quãquã & iunio ſeratur.Transferuntur autẽ in planta hæ quoq;:& oblimi fimo radices ſuas locũq; ſimiliter madiũ amant.Vſus iis & cum lẽte ac faba.Idẽq; qui oleris & p̄cipuus:ut lenitas excitetur acrimonia ſinapis .Medici inocẽtiorẽ q̃ olus eſſe iudicauere.Quã ob rẽ appoſitas nõ memini:deguſtare etiã religio ẽ:utq; ualidis potius ĩ cibo ſint.Gemina iis natura & oleris & capite ipſo exiliẽtis.Bulbis ſpecies ſũma ĩ latitudine. ea cõtigit ut ĩ lactucis:cũ cœperint colorẽ trahere ĩpoſito leui pondere.Neq; alii hortenſiorũ altitudo maior.In binos pedes aliquãdo ſe pãdũt:multũ & ſoli natura cõferente eis. Et in circeienſi agro ampliſſime p̄ueniunt.Sũt q betas punico malo florẽte optime ſeri exiſtimẽt:transferi aũt cũ quinq; foliorũ eſſe cœperint.Mira differẽtia ſi uera ẽ:cãdidis ſolui aluos:modice nigris inhiberi.Et cũ braſſica corrũpatur ĩ dolio uini ſapor:odore betæ foliis demerſis reſtitui.Olus cauleſq; q̄bus nũc pricipatus hortorũ apud græcos ĩ honore fuiſſe nõ repio.Sed Cato braſſicæ miras canit laudes:quã ĩ medẽdi loco reddem⁹.Genera eius facit tria.Vnã extẽtis foliis:caulæ magno.Alterã criſpo folio:q̃ apiã uocat .Tertiã minutis

cauſlibus lenē tenerā minimeq́ꝫ probat. Braſſica toto anno ſeritur quoniā & toto ſecat᷑. Vti
liſſime tamē ab æquinoctio autūni. Trāſfertur cū quinq́ꝫ foliorū ē. Cima a prima ſectione
præſtat ꝓximo uere. Hic ē quidā ipſorū cauliū delicatior teneriorq́ꝫ cauliculus. Apitii lu
xuria. Et ꝑ eū Druſo Cæſari blāditus nō ſine caſtigatiōe Tiberii patris. Poſt Cimā ex eadē
braſſica cōtingunt æſtiui autūnaleſq́ꝫ cauliculi: mox hyberni: iterūq́ꝫ cimæ: nullo equæ ge
nere multifero. donec ſua fertilitate cōſumat᷑. Tertia circa ſolſtitium ex qua ſi humidior
locus ē æſtate ſiccior autūno plantatur. Humor fimuſq́ꝫ ſi defuere: maior ſaporis gratia ē
Si abūdauere lætior fertilitas. Fimū aſininū maxie cōuenit. Eſt hæc quoq́ꝫ res inter opera
ganeæ. Qua propter nō pigebit uerboſius ꝓſequi. Præcipuus fit caulis ſapore ac magnitu
die. Primū omniū ſi in repaſtinato ſeras: dein ſi terrā fugiētes cauliculos ſeces: a terraq́ꝫ ꝓ
ceritate luxurioſa attollētes ſe exagerando aliā accumules ita: ne plus ꝙ̄ cacumen emineat.
Tritianū hoc genus uocat᷑: bis cōputabili īpēdio tedioq́ꝫ. Cætera genera cōplura ſunt. Cu
manū: ſeſſile folio: capite patulū: aricinū altitudine nō excelſis: folio numeroſius ꝙ̄ tenuius
Hoc utiliſſimū exiſtimat᷑: quia ſub omnibus fere foliis fruticat cauliculis peculiaribus Pō
peianū procerius caule ab radice tenui: intra folia craſſeſcit. Rariora hæc anguſtioraq́ꝫ: ſed
teneritas ī dote ē fit. Frigora nō tollerat. Quibus etiā aluntur brutiani: prægrandes foliis:
caules tenues: ſapore acuti. Sabellico uſq́ꝫ in admiratione crispa ſunt folia: quorū craſſitu
do caulē ipſum extenuat: ſed dulciſſimi ꝓhibētur ex oībus. Nuper ſubīre lacuturres ex cō
ualle aricina: ubi quōdam fuit lacus turriſq́ꝫ quæ remanet: capite prægrādes: folio īnumeri
Alii in latitudinē toroſi. Nec plus ullis capitis poſt tritianū: cui pedale aliquando cōſpicit᷑.
Et cima nullis ſerior. Cuicunq́ꝫ autē generi pruinæ plurimū ſuauitatis cōferūt. Et niſi obli
quo uulnere defēdatur medulla: plurimū nocēt. Semini deſtinati nō ſecant᷑. Eſt etiā ſua gra
tia nōnūquā plātæ habitu excellētibus. Halmyridā uocant quoniā niſi in maritimis nō ꝓue
niunt. Nauigatiōe quoq́ꝫ lōgiqua uiridibus adſeruatis. Stati deſecta ita ne humū attingāt
ī cados olei quāꝙ̄ ꝓxime ſiccatos obturatoſq́ꝫ ꝯdūtur: oī ſpiritu excluſo: Sūt ꝙ plantā ī trāſ
ferēdo alga ſubdita pediculo nitro ue trito: quod tribus digitis capiat᷑: celeriores ad ma
turitatē fieri putent. Sunt qui ſemē trifolii nitrūq́ꝫ ſimul tritū aſpergāt foliis. Nitrū etiam
in coquēdo uiriditatē cuſtodit. Aut apiciana coctura oleo ac ſale priuſꝙ̄ coquātur macera
tis. ē īter hærbas genus inſerēdi præciſis germinibus caulis: & ī medullā ſemīe ex aliis addi
to. Hoc & ī cucumere ſilueſtri. Necnō olus quoq́ꝫ ſilueſtre ē trium foliorū. Diui Iulii car
minibus præcipue iocis militaribus celebratum. Alternis quippe uerſibus exꝓbāuere lap
ſana ſe uixiſſe apud dyrrachium præmiorū parſimoniā cauillātes. Eſt autē id cima ſilueſtris
Omniū hortenſiorū laudatiſſima cura aſparagis. De origīe eorū in ſilueſtribus curis abū
de dictū: & quō eos iuberet Cato in harundinetis ſeri. Eſt & aliud genus incultius: aſpara
go mitius corruda paſſim etiā ī mōtibus naſcēs: refertis ſuperioris germaniæ cāpis: nō īſci
to Tyberii Cæſaris dicto hærbā id quādā naſci ſimillimā aſpergo. Nā quod ī neſide cāpaniæ
inſula ſponte naſcit᷑ longe optimū exiſtimat᷑ hortenſiū. ſeritur ſpongiis. Eſt enī plurimæ ra
dicis: altiſſimeq́ꝫ germinat. Viret thirſo primū emicāte. Qui caulē educēs tp̄re ipſo quo faſti
gatus eſt in toros ſtringit᷑. Poteſt & ſemine ſeri. Nihil diligentius cōprehēdit Cato. Nouiſ
ſimū libriq́ꝫ eſt: ut appareat repentinā ac nouitiā uiro curā fuiſſe. Locum ſubigi iubet humi
dum aut craſſum: Sēipedali undiq́ꝫ īteruallo ſeri ne calcet᷑. Præterea ad lineā grana bīa aut
terna paxillo dimitti. Videlicet ſemine tum tātum ſerebantur. Id fieri ſecundum æquino
ctium uernū. Stergore ſatiari. Crebro purgari. Caueri ne cum hærbis euellātur aſparagi.
Prīo āno ſtramēto ab hyeme protegi. Vere aperiri: ſarriri rūcari. Tertio īcēdi uerno. Quo
maturius īcenſus ē: hoc melis ꝓuenit. Itaq́ꝫ harundinetis maxīe cōuenit quæ feſtināt incen
di. Sarriri iubet idem nō anteꝙ̄ aſparagaſus natus fuerit: ne in ſarriēdo radices uexētur. Ex
eo uelli aſparagū ab radice. Nam ſi defringatur ſtirpeſcere: & intermori. Velli donec ī ſemē
eat. Id autem matureſcere ad uer: incendiq́ꝫ: ac rurſus cum apparuerint aſparagi ſarriri ac
ſtercorari. Ac poſt annos nouem cum iam uetus ſit: digeri ſubacto ſolo ſtercoratoq́ꝫ. Tū
ſpongiis ſeri ſingulorum pedum interuallo. Quin & ouillo fimo nominatim uti quoniam
aliud hærbaſceret: nec quicquā poſtea tētatum utilius apparuit: niſi ꝙ circa idus februarii
defoſſo ſemine aceruatis paruulis ſcrobibus ſerunt: plurimumq́ꝫ maceratua fimo. Deī ne
xis inter ſe radicibus ſpongias factas poſt æquinoctium autumni diſponunt pedalibus in
teruallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis ſolum quā rauenātium.

¶XIX.

Hortorũ indicauimus corrudã. Hunc intelligimus ſilueſtrẽ aſparagũ: quẽ græci orminũ aũt myacanthon uocãt aliis ue noibus. Inuenio naſci & arietis cornibus tuſis atq; defoſſis Poterãt uideri dicta omnia quæ in prætio ſunt: niſi reſtaret res maximi quæſtus nõ ſine pudore dicẽda. Certũ eſt quippe carduos apud carthaginẽ magnã cordubaq; præcipue ſeſtertia ſena milia e paruis: iis reddere: qm̃ portenta quoq; terrarum in ganeã uertimus. Etiam ea quæ refugiũt quadrupedes conſciæ. Carduos ergo duobus modis ſerũt autũno: planta & ſemine ante nonas martias. Plantæq; quæ ex eo diſponẽtur ante idus nouẽbris aut in locis frigidis circa fauoniũ. Stercorãtur etiã ſi placet. Latiuſq; proueniunt. Ocimum parilibus optime ſeri ferunt. Quidam & autũno: iubentq; cũ hyeme ſeratur: aceto ſemen perfundi. Eruca quoq; & naſturtium uel æſtate uel hyeme facillime naſcũtur. Eruca præcipuæ frigorum contẽptrix diuerſæ eſt q̃ lactuca naturæ. Cõcitatrix ueneris. Idcirco iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori par feruor immixtus tẽperamẽtũ æquet. Naſturtiũ nomẽ accepit a nariũ tormẽto: & inde uigoris ſignificatio. prouerbio id uocabulo/ſurpauit ueluti torporem excitantis. In arabia mire amplitudinis dicit̃ gigni. Ruta quoq; ſeritur fauonio & ab æquinoctio autũni: odit hyemẽ & humorẽ ac fimũ. Apricis gaudet & ſiccis: terra quã maxime lateritia. Cinere uult nutriri. Hic & ſemini miſcet: ut careat erucis. Auctoritas etiã peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio muſtũ rutatũ populo datũ a Cornelio Cethego in cõſulatu collega. Q. Flaminii comitiis per actis. Amicitia eſt ei & cũ fico. in tantũ ut nuſq̃ letior proueniat quã ſub hac arbore. Seritur & ſurculo melius in perforatã fabã inditoque ſucco nutrit cõprehẽdẽdo ſurculũ. Seritur & a ſeipſa. Nãq; in curuato cacumine alicuius rami/attigerit terram ſtatim radicatur. Eadem & in ocimo natura niſi q; difficilius creſcat. Sed durata runcatur nõ ſine difficultate prouenietibus ulceribus: ni muniti manibus id fiat: oleo ue defenſis. Cõciduntur autẽ & eius folia: ſeruãturq; faſciculis. Ab æquinoctio uerno ſeritur apiũ ſemine paulũ in pila pulſato. Criſpius ſic putãt fieri: aut ſi ſatũ calcetur cylindro pedibus ue. Propriũ ei q; colorẽ mutat. Honos ipſi in achaia coronare uictores ſacri certaminis nemeæ. Eodẽ tempore ſeritur menta planta: uel ſi nondũ germinat: ſpõgia minus hæc humido gaudet æſtate uirent. hyeme flaueſcit. genus eius ſilueſtre mentaſtrũ eſt. Et hoc propagatur ut uitis: uel ſi inuerſi rami ſerãtur. Mente nomen ſuauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquin mintha uocaretur. Vnde ueteres noſtri nomẽ declinauerũt. Grato menta menſas odore percurrit in ruſticis dapibus. Semel ſata diutina ætate durat. Cõgruit pulegio cuius natura in coronariis refloreſcẽs ſæpius dicta eſt hæc quoq; ſeruantur ſimili genere: mentam dico pulegiumq; & nepitam. Condimentorum tamen omniumq; faſtidiis ciminum amiciſſimum. Naſcitur in ſumma tellure uix hæres: & in ſublime tendens. In putribus & calidis maxime locis medio ſerendum uere. Alterum eius genus ſilueſtre: quod ruſticum uocant: alii thebaicum: ſi tritũ ex aqua potetur in dolore ſtomahi prodeſt. In carpẽtina noſtri orbis maxime laudatur. Alioquin æthiopico africaq; palma eſt. Quidam huic ægyptium præferũt. ſed præcipuæ oluſãtrum ſmire naturæ eſt. Hipposelinum græci uocant: alii ſmynion. E lachrima caudicis ſui naſcitur. Seritur & radice. Succum eius qui colligunt murræ ſaporem habere dicũt. Auctor eſt Theophraſtus murra ſata natum. Hippoſelinum ueteres præceperant in locis incultis lapidoſis iuxta maceriã ſeri. Nunc & repaſtinato ſeritur & a fauonio poſt æquinoctiũ autũnum. Quippe cũ capparis quoq; ſeratur ſiccis maxime: area in defoſſu cauata ripiſq; undiq; circunſtructis lapide: alia? euagatur per agros & cogit ſolum ſterileſcere. Florent æſtate. Viret uſq; ad uergiliarum occaſum: ſabuloſis familiariſſimum. Vitia eius quod tranſmaria naſcitur diximꝰ inter peregrinos frutices. Peregrinum & careũ gentis ſuæ nomine appellatũ culmis principale. In quacunq; terra ſeri uult ratione eadem qua oluſatrũ. Laudatiſſimum tamen in caria: proximũ phrygia. Liguſticũ ſilueſtre eſt. In liguriæ ſuæ mõtibus ſeritur. Vbiq; ſuauius ſatiuum: ſed ſine uiribus. Panacem aliqui uocant. Crateias apud grecos cunilã bubulã eo nomine appellat. Cæteri fere cunizamidẽ: cunilaginẽ. Thymbram uero quæ ſit cunila. Hæc apud nos habet uocabulũ & aliud ſatureia dicta in cõdimentario genere. Seritur mẽſe februario: origano æmula. Nuſq̃ utrũq; additur: qppe ſimilis effectus: ſed cunilæ ægyptium origanũ tantum præfertur. Peregrinum fuit & lapidum. Seritur a fauonio. Dein cũ fruticauerit: iuxta terrã præciditur. Tunc runcatur: ſtercoraturq;. Per biennium hæc. Poſtea in iiſdem fruticibus utũtur: ſi non ſeuitia hyemis ingrauat: quãdo impatientiſſimum

eſt frigorũ.Exit & in cubitalem altitudinẽ foliis laurinis ſed mollibus.Vſuſq; eius nõ ſine
lacte.Gyt piſtrinis:aniſum & anetũ culinis & medicis naſcũtur.Sagapenũ & ipſum in hor
tis quidẽ:ſed medicinæ tantũ Sũt quædã comitãtia aliorũ ſatus ut pauper:nãq; cũ braſſica
ſeritur.Ac portulacã & erucã cũ lactuca.Papaueris ſatiui tria genera. Candidũ cuius ſe
men toſtũ in ſecũda menſa cũ melle apud antiqͦs edebatur.Hoc & panis ruſtici cruſtæ in
ſpergitur adfuſo ouo inherens.Vbi inferiorẽ cruſtã apio.gytq; ceriali ſapore cõdiũt.Alte
rum genus papeueris nigrũ cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus
rhyan uocãt græci:id noſtri erraticũ.Spõte quidẽ:ſed maturius cũ hordeo maxime naſci
tur : erucæ ſimile:cubitali altitudine:flore ruffo & ꝓtinus deciduo:unde & nomẽ a græcis
accepit De reliquis generibus papaueris ſpõte naſcẽtis docebimus in medicinæ loco. Fuiſ
ſe autẽ in honore apud romanos ſemper inditio eſt Tarquinius ſuperbus. qui legatis a fi
lio miſſis decutiẽdo papauera in horto altiſſima ſanguinariũ illud reſponſum hac facti am
bage reddidit.R urſus alio comitatu æquinoctio autũni ſerũtur coriãdrũ:anetũ: atriplex:
maluæ:lapati:cerefoliũ:quod pederoton græci uocãt:& acerrimũ ſapore: ignei effectus ac
ſaluberrimum corpori.Sinapi nulla cultura:melius tamẽ plãta relata. Quin e diuerſo uis
eſt ſato ſemel eo liberãre locũ.Quoniã ſemẽ cadẽs protinus uiret. Vſus eius etiã pro pul
mentario in patellis decocto citra intellectũ acrimoniæ.Coquũtur & folia ſicut reliquorũ
olerũ.Sunt autẽ triũ generũ.Vnũ gracilæ.alterũ rapi foliis ſimile.tertiũ erucæ. Semẽ opti
mũ ægyptiũ.Athenieſes napi appellauerũt:alii tapſii:alii:ſauriũ Serpylo & ſiſymbrio. mõ
tes pleriq; ſcatẽt:ſicut thracia.Aut aquæ deferũt ex iis auulſos ramos:ſerũ tq;.Itẽ ſicyone
ex ſuis montibus:& athenis & hymeto.Simili modo & ſiſimbriũ ſerunt.Lætiſſimum naſci
tur in puteorum parietibus & circa piſcinas & ſtagna.

De fœniculo & canabe. Ca. VIII.

REliqua ſunt ferulacei generis ceu fœniculũ anguibus(ut diximus)gratiſſimũ : ad
condienda plurima cũ inaruerit.Eiq; per quam ſimilis tapſia: de qua diximus inter
externos frutices.Deinde utiliſſima funibus canabis ſeritur a fauonio.Quo denſi
or eſt eo tenerior.Semẽ eius cũ eſt maturũ ab æquinoctio autũni defringit̃:& ſole aut uẽ
to aut fumo ſiccat̃.Ipſa canabis uellit̃ poſt uindemiã:ac lucubrationibus decorticata pur
gatur.Optima alabãdica:plagarũ præcipue uſibus.Tria ibi eius genera.Improbatur corti
ci proximũ aut medullæ.Laudatiſſimũ eſt ã medio : quæ meſa uocatur.Secunda milaſea.
Quod ad proceritatẽ quidẽ attinet:roſea:agri ſabini arborũ altitudinẽ æquat.Ferulæ duo
genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus eſt. Conditur quippe
duratq; in urceis uel anni ſpatio.Duo ea genera.Caules & racemi. Corymbiam hãc uocãt
corymboſq; quos condiunt.

De morbis hortorum:& remedia circa formicas & erucas & culices. Ca. IX.

MOrbos hortẽſia quoq; ſentiũt:ſicut reliqua terræ ſata.Nãq; & ocimũ ſe necat: de
generatq; rite in ſerpyllũ:& ſiſimbriũ in calaminthã.Et ex ſemine braſſicæ ueteris ra
pæ fiũt.Atq; inuicẽ enecat cyminũ ab imo dorſo niſi repurget.Eſt aũt unicaule:ra
dice bulbo ſimili:nõ niſi in ſolo gracili naſcẽs.Alias ꝑuatim cymini morbus ſcabies. Et oci
mũ ſub canis ortu palleſcit.Oĩa uero acceſſu mulieris mẽſtrualis flaueſcũt.Beſtiolaꝝ quo
q; genera ĩnaſcũtur.Napis culices:raphano erucæ:& uermiculi.Itẽ latucis & oleri. Vtriſq;
hoc amplius limaces & cocleæ.Porro uero ꝑuatim aĩalia:quæ facilime ſtercore iniecto ca
piũtur:cõdẽtia in id ſe.Ferro quoq; nõ expedire tãgi rutã cunilã mẽtã ocimũ auctor eſt Sa
binus.Tyro in libro cepuricon.quẽ Mœcenati dicauit.Itẽ cõtra formicas nõ minimũ hor
torũ exitiũ:ſi nõ ſint rigui:remediũ mõſtrauit.Limo marino aut cinere obturatis earũ fo
raminibꝰ.Sed efficaciſſime heliotropio hærba necatur.Quidã & aquã diluto latere crudo
inimicã eis putãt.Naporũ medicine ſunt:ſilicas una ſeri:ſicut olerũ cicer. Arcet enim eru
cas.Quæ ſi omiſſo iã nate ſint:remediũ abſinthii ſuccus decocti inſperſus ſedi quã anago
rũ uocãt.Genꝰ hoc hærbe diximus.Semẽ olerũ ſi ſucco eius madefactũ ſerat̃ olera nulli ani
maliũ ob noxia futura tradũt.In totũ uero nec crucas ſi palo ĩponatur in hortis oſſa capi
tis ex equo genere fœmine dũtaxat.Auerſus erucas & cancrũ fluuitialem in medio horto
ſuſpẽſum auxiliari narrãt.Sũt q ſanguineis uirgis tangãt:ea quæ nolunt his obnoxia eſſe.
Infeſtãt & culices hortos riguos ꝓcipuæ ſi ſunt arbuſculæ aliquæ.Hi galbano acceſo fugã
tur.

Quæ magis ſint fortia uel minus:& qbus ſalſæ aquæ proſint. Ca. X.

NAm quod ad permutationē ſeminū attinet: quibuſdam ex iis firmitas maior eſt: ut coriādro: betæ: porro: naſturtio: ſinapi: erucæ cunilæ: & fere acribus. Infirmiora aūt ſunt atriplici: ocimo cucurbitæ: cucumi: & æſtiua oīa: hybernis magis durēt: minime autē getiū. ſed ex iis quæ ſunt fortiſſima nullū ultra quadrimatū utile eſt dūtaxat ſerēdo. Cunilis & ultra tēpeſtiua ſunt. Peculiaris medicina raphano: betæ: rutæ: cunilæ: in ſalſis aquis quæ plurimū ſuauitati & fertilitati cōferūt: cæterīs dulciū aquarū rigui proſunt. Vtiliſſime ex iis aquæ frigidiſſimæ: & quæ potu ſuauiſſimæ. Minus utilis eſt ſtagno & q̄s ſilices inducūt: quoniā hærbarū ſemina inuehūt. Præcipue tñ hymbres alunt. Nā & beſtiolæ innaſcentes necantur. ¶Ratio rigandorum hortorum: & quæ tranſlata meliora fiāt: & de ſuccis hortenſiorum & ſaporibus. ¶Ca. XI.

HIs horæ rigādi matutina atq̧ ueſpera: nc inferueſcat aqua ſole. Ocimo tantū & meridiana etiā. Satū celerrime erūpere putant inter initia ferueti aqua aſperſum. Oīa autē tranſlata meliora grādioraq̧ fiunt: maxime porri napiq̧. In tranſlatione & medicina eſt: deſinūtq̧ ſentire iniurias: ut getium: porrū: raphani: apiū: lactucæ: rapa: cucumis Oīa autē ſilueſtria fere ſunt: & foliis minora & caulibus: ſucco acriora: ſicut cunila: origanum: ruta. ſolū modo ex oībus lapatū ſilueſtre melius. Hoc inſatiuū rumex uocatur naſciturq̧ fortiſſimū. Tradit̄ ſemel ſatū durare. nec unq̄ uitiari terra maxime iuxta aquā. Vſus eius cū ptiſana tantū in cibis leuiorē gratioreq̧ ſaporē præſtat. Silueſtre ad multa medicamenta utile eſt. Adeoq̧ nihil amiſit cura ut carmine quoq̧ comprehēſum repererim fimi ſingulis cauatis: ſi porri: erucæ: lactucæ: apii: intubi: naſturtii: ſemina incluſa ſerātur: mire puenire. Quæ ſunt ſilueſtria eadē in ſatiuis ſicciora intelligūtur & acutiora. Nāq̧ & ſuccorum ſaporūq̧ dicēda differētia eſt: uel maior in iis q̄ pomis. Sūt autem acres cunilæ: origani: naſturtii: ſinapis. Amari abſinthii: centaureæ. Aquatiles cucumeris: cucurbitæ: lactucæ. Acuti tantū cunilæ. Acuti & odorati apii: aneti: fœniculi: Salſus tantū e ſaporibus. non naſcitur: aliquādo extra inſidit pulueris modo: & circulis tantū aquæ ut ītelligatur uana ceu plerūq̧ uite perſuaſio. Panax piperis ſaporē reddit: magis etiā ſiliquaſtrū: ob id piperitidis noīe accepto. Libanotis odorē turis: murra: mirrhæ. De panacæ abūde dictū eſt. Libanotis locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur. Radicē habet oluſatri: nihil a thure differētem. Vſus eius poſt annū ſtomacho ſaluberrimus. Quidā eam noīe alio roſmarinū appellāt. Et ſmyrniū olus ſeritur iiſdē locis. Murraq̧ radicē recipit. Eadē & ſiliquaſtro ſaxio. Reliqua a cæteris & odore & ſapore differūt: ut anetū. Tantaq̧ eſt diuerſitas atq̧ uis: ut nō ſolū aliud alio mutetur: ſed etiā in totū auferatur. Apio eximi in coctis auſoniis aceto: in eodē cellario in ſaccis odorē uino graué. Et hactenus hortēſia dicta ſint ciborū gratia dūtaxat. Maximum quidē opus in iiſdē naturæ reſtat: qm̄ prouētus tantū adhuc ſūmaſq̧ quaſdam tractauimus. Vera autē cuiuſq̧ natura nō niſi medico effectu prænoſci poteſt opus ingēs occultūq̧ diuinitatis: & quo nullū reperiri poſſit maius. Ne ſingulis id rebus cōtexeremus. iuſta fecit ratio cū ad alios medēdi deſideria pertinerēt. lōgis utriuſq̧ dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus. Nunc ſuis quæq̧ partibus cōſtabunt poterūt a uolentibus iungi.

¶CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XX.

¶PROEMIVM.

MAXIMVM hinc opus naturæ ordiemur & cibos ſuos homini narrabimus: faterīq̧ cogemus ignota eſſe per quæ uiuat. Nemo id paruum ac modicum exiſtimauerit nominum uilitate deceptus. Pax ſecum in iis aut bellum naturæ dicetur: odia amicitiæq̧ rerum ſurdarū ac ſenſu carentium. Et quo magis miremur omnia ea hominum cauſa quod græci ſimpathiam appellauere. quibus cuncta cōſtant: ignes aquis reſtinguētibus: quā ſole deuorante: luna pariēte altero alterius iniuria deficiēte ſydere. Atq̧ ut a ſublimioribus recedamus: ferrū ad ſe trahēte magnete lapide: & allio rurſus abigēte a ſeſe. Adamātē opū gaudium infragilē omni cætera ui & inuictū ſanguine hircino rūpente: Quæq̧ alia in ſuis dicemus locis paria uel maiora mira. Tantum uenia ſit a minimis: ſed a ſalutaribus ordiemur. Primūq̧ ab hortēſibus. ¶De cucumere ſilueſtri & elaterio. ¶Ca. I.

CVcumim ſilueſtrē eſſe diximus multo īfra magnitudinem ſatiui. Ex eo fit medica

mentũ quod uocat elateriũ ſucco expreſſo e ſemine. Cuius cauſa niſi maturus incidatur:
ſemen exilit oculorũ etiã piculo. Seruatur autẽ decerptus una nocte. Poſtero die inciditur
harũdine. Semen quoq; cinere conſpergitur ad cohercendã ſucci abundantiã. Qui expreſ
ſus ſuſcipitur aqua celeſti : atq; ſubſidet. Deinde in ſole cogitur in paſtillos ad magnos
mortaliũ uſus. Obſcuritates & uitia oculorũ ſanat: genarũq; ulcera. Tradũt hoc ſucco ta-
ctis radicibus uitiũ nõ attingi uuas ab auibus. Radix autẽ ex aceto cocta podagris illinit.
ſuccoq; dentiũ dolori medet. arida cũ reſina impetiginẽ & ſcabiẽ quã pſora & lichenas uo/
cant. Parotidas & panos ſanat. Et cicatricibus colorẽ reddit. & foliorũ ſuccus auribus ſur
dis cũ aceto inſtillatur. Elateriũ tempeſtiuũ eſt autũno. Nec ullũ ex medicamẽtis longiore
æuo durat. Incipit a trimatu. ſi quis recentiore uti uellit : paſtillos in nouo fictili igne lẽto
in aceto domet. Idq; melius quo uetuſtius erit. Quẽ iam ducẽtis annis ſeruatũ eſſe auctor
eſt Theophraſtus. & uſq; ad quinquageſimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim
ueri experimentum eſt : ſi admotum priuſq̃ extinguat ſcintillare ſurſum ac deorſum co/
gat. Pallidum ac leue hærbaceo: ac ſcabro melius. ac leniter amarũ. Putãt conceptus ad al-
ligato ſemine adiuuari: ſi terram non attigerit. Partus uero ſi in arietis lana alligatũ inſciẽ
tis lumbis fuerit: ita ut protinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domum ipſam. Cucumi
qui magnificant naſci præcipuũ in arabia:: mox cineris: alii in archadia tradũt ſimilẽ helio-
tropo: Cuius inter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglãdis ſemen. Eſſe autẽ
ad ſpeciẽ ſcorpionis cauda reflexa: ſed candida. Aliqui etiã ab eo ſcorpionũ cucumim uo-
cant: efficaciſſimum cõtra ſcorpionum ictus: & ſemine & elaterio. & ad purgandum uterũ
aluoſq;. Modus portõne uirium ab dimidio obolo ad ſolidum. Copioſius necat. Sic & con
tra phthiriaſin bibitur. & hydropiſes illitum. Anginas & arterias cum melle & oleo uetere
ſanat. ¶ De anguino cucumere ſiue erratico: & de ſatiuo: & de pepone. ¶ Ca. II.

CVlti hunc eſſe apud nos qui anguinus uocatur: ab aliis erraticus arbitrantur. Quo
decocto ſparſa mures de eius medicina nõ attingunt. Idem podagris cum articulo
rum morbis decoctum in aceto illinũt præſentaneo remedio. Lumborum uero do
lori ſemine ſole ſiccato dein trito. xxx. denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat
& humores ſubitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium: ſed grauidis abor-
tum facit. ſuſpirioſis prodeſt. Morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & macu-
las e facie tollit in ſole illitum. Multi eadem omnia ſatiuis attribuunt. Magnum etiam in
eis momẽti. Nãq; & eorũ ſemẽ q̃tũ tres digyti apprehẽderint cũ cumino triũ potũq; in ui-
no tuſſiẽtibꝰ auxiliat. Sed & phreneticis in lacte mulieris: & dyſenthericis acetabili mẽſura.
Purulenta aũt expuẽtibus cũ cumino pari põdere. Et iocineris uitiis in aqua mulſa. Vrinã
mouet ex uino dulci. & in renũ dolore clyſteribus ſimul cum cumino ĩfunditur. Pepones
refrigerant maxime in cibo: & emolliũt aluũ. Caro eorũ epiphoris oculorum aut doloribꝰ
imponitur. Radix ſanat ulcera concreta in modum faui quem cæreon uocant. Eadem con
tra uomitiones ſiccatur in farina tuſa. Datur quattuor obolis in aqua mulſa: ita ut qui bibe
rit quingentos poſtea paſſus ambulet. Hæc farina & in ſmegmata adiicitur. Cortex quoq;
uomitionem mouet: faciẽ purgat. Hoc & folia cuiuſcũq; ſatiui illita. Eadẽ cum melle epi-
mictidas ſanãt. Cũ uino canis morſus. Itẽ multipedẽ: ipã græci uocãt: oblõgam: piloſis pedi
bus: pecori præcipue nociuã. Morſum tumor inſequitur & putreſcit locus ipſe. Cucumis
odore defectũ animi. Coctos deraſo cortice ex oleo aceto & melle iucũdiores eẽ certũ eſt.

¶ De cucurbita ſilueſtri & rapo. Ca. III.

CVcurbita ſilueſtris quoq; inuenit ſomphos a grecis appellata inanis: unde & nomẽ
digytali craſſitudine: nõ niſi ſaxoſis naſcens. Huius cõmãducatæ ſuccus ſtomacho
ad modum prodeſt. Colocinthis uocatur alia: ipſa plena: ſed minor q̃ ſatiua. Vtilior
pallida: quãdo eius ſunt medicinæ: herbacea areſacta per ſe inanit aluũ : infuſa quoq; cly/
ſteribus inteſtinorũ oĩum uitiis medet & renũ: & lũborum: & paraliſi eiecto ſemine. Aqua
mulſa in ea coquit ad dimidias: ſic tuſſiẽti infunditur obolis quattuor. Prodeſt & ſtoma/
cho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle ſumptis. In morbo uero regio utiliter ſemina
eius inſumuntur & protinus aqua mulſa. Carnes eius cum abſinthio & ſale dentium dolo
rem tollũt. Succus uero cũ aceto calefactus mobiles ſiſtit. Itẽ ſpinæ & lũborũ ac coxarum
dolores: cũ oleo ſi infricet. Præterea mirũ dictu. Semina eius ſi fuerint pari numero adali-
gata febribus ſanare dicuntur : quas græci perihodicas uocant. Satiue quoq; raſæ ſuccus

tepefactus auribus medet᷑. Caro eius iterior ſine ſemine clauis pedũ & ſuppurationibus:
quæ græci uocãt apoſtemata. Decoctæ autẽ uniuerſæ ſuccus dentiũ motus ſtabilit. Dolo-
res inhibet. Vinũ cũ ea feruefactũ oculorũ etiã ĩpetus. Folia eius etiã cũ recẽtibus cupreſſi
cõtuſa & ĩpoſita. Ipſa quoqꝫ toſta in argilla ac trita cũ adipe anſeris uulneribus medetur.
Nec nõ ramẽtis corticis recẽtes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxime infantũ
Et ignes ſacros de ſtrigmẽtis uelis ĩpoſitis uel ſeminib⁹. Succus ex ſtrigmẽtis illitus cũ ro-
ſaceo & aceto febriũ ardores refrigerat. Aridæ cinis ĩpoſitus mire cõbuſta ſanat. Chryſip-
pus medicus dãnabat eas in cibis. Sed oĩum cõſenſu ſtomacho utiliſſime iudicant᷑: & ĩtera
neorũqꝫ ueſcarũqꝫ exulcerationib⁹. Eſt & rapo uis medica. perniões feruẽs ĩpoſitũ ſanat. itẽ
frigus pellit e pedib⁹ aqua decoctus. Et ius feruẽs podagris etiã frigidis medet᷑. & crudũ tu
ſum cum ſale cuicũqꝫ uitio pedũ. Semẽ illitũ & potũ in uino cõtra ſerpentes & toxica ſalu
tare eſſe prodit᷑. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totum
eũ abdicauit in cibis ꝓpter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit: etiã uenerẽ ſtimu
lari ab eo profeſſus. Item Dionyſius. Magiſqꝫ ſi eruca cõdiretur. Toſta quoqꝫ articulorum
dolori cũ adipe ꝓdeſt. Silueſtre rapũ in aruis maxime naſcit᷑: fructicoſum: ſemine cãdido:
duplo maiore q̃ papaueris. Hoc ad albicandã cutẽ in facie totoqꝫ corpore utunt᷑ mixta uri
na pari menſura. Nã (ut ſupra diximus) erui: hordei & tritici & lupini radix ad oĩa inutilis.

De naporũ differentiis: & raphano ſilueſtri: & raphano ſatiuo: & paſtinaca. Ca. IIII.

Naporũ duas differẽtias & in medicina græci ſeruãt. Anguloſis foliorũ caulib⁹ flo-
rẽtes: & quod bunion uocãt: purgationibus fœminarũ & ueſicæ. & urinæ utile de-
coctũ potũ ex aqua mulſa: uel ſucci drachma. Semẽ dyſentericis toſtũ tritũ in aqua
calida e cyathis quattuor. Sed urinã inhibet: ſi nõ lini ſemen una bibat᷑. alterũ genus bunia
da appellant: & raphano & rapo ſimile. Seminis præclari contra uenena: ob id & antidotis
utũtur illo. Raphanũ & ſilueſtrẽ eſſe diximus. Laudatiſſimũ in archadia: q̃q̃ & alibi naſcit᷑:
utilior urinæ dũtaxat eiiciẽdæ. Cætero bilẽ detrahit. Præterea cortices in uino. Præterea-
qꝫ circa eos dicta ſunt ſtomachũ purgãt. pituitã extenuãt: urinã cõcitãt. Eſt æſtiuoſus in ita
lia & armoratiã uocãt ſatiuã. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos cõminuũt &
eiciunt calculos. Idẽ in poſca decocti cõtra ſerpẽtiũ morſus illinũtur. Ad tuſſim etiã mane
ieiunis raphanus ꝓdeſt cũ melle. Semẽ eorũ toſtũ ipſũqꝫ cõmãducatũ ad lagarapomõ. In aq̃
foliis eius decoctis bibere uel ſuccũ ipſius cyathis binis. Cõtra phlegmoni ipſos illinere tu
ſos utile. Inchoantibus uero recẽtẽ corticẽ cũ melle. Veternoſis aũt q̃ acerrimos mandare.
Semẽqꝫ toſtũ dein cõtritũ cũ melle ſuſpirioſis. idẽ & cõtra uenena ꝓſunt. Ceterũ ceraſtis
ſcorpionibus aduerſat᷑: uel ipſo ſemine infectis manibus impune tractabilibus. impoſito ra
phano ſcorpionibus moriũtur. Salutares & cõtra fungorũ aut hyſtriomine uenena æque
ut nicãder tradit. Et cõtra uiſcũ quoqꝫ dari Appolodori duo iubẽt ſcyllætis & tarentinus.
Scylleus ſemen ex aqua tritũ: tarentinus ſuccũ Lyenẽ itẽ extenuãt. Iocineri proſunt: & lũ
borũ doloribus. Hidropicis quoqꝫ ex aceto aut ſinapi ſumpti & lethargicis. Praxagoras &
ilioſis dãdos cenſet. Pliſtonices & colicis. Inteſtinorũ ulcera ſanãt at purulẽta ꝑcordiorum
ſi cũ melle edant᷑. Quidã ad hæc coquere eos in luto illitos malũt. Sic & fœminas purgari.
Ex aceto & melle ſumpti inteſtinorũ aĩalia detrahũt. Irẽ ad tertias decocto eorũ poto cũ
uino entherocelis proſunt. Sanguinẽ quoqꝫ inutilem ſic extrahunt. Medius ad hæc & ſan
guinẽ excreãtibus coctos dari iubet. & puerpis ad lactis copiã augẽdã. Hippocrates capil-
los mulierũ defluos fricari raphanis: & ſup umbilicũ ĩponi cõtra tormẽta uuluæ. Reducũt
& cicatricẽ ad colorẽ. Semẽ quoqꝫ ex aqua ĩpoſitũ ſiſtit ulcera: quæ phagedenas uocãt. de
mocritus uenerẽ hoc cibo ſtimulari putat. Ob id fortaſſis uoci nocere aliqui tradiderunt.
Folia quæ in oblõgis tantũ naſcũtur excitare oculorũ aciẽ dicũtur. Vbi uero acrior rapha
ni medicina admota ſit. hyſopũ dari ꝓtinus imperãt. hæc anthipathia eſt. & auriũ grauitati
ſuccũ raphani inſtillãt. Nã uomituris ſũmo cibo eſſe eos utiliſſimũ eſt. Paſtinacæ ſimile hi-
biſcũ: quod molochẽ agriã uocãt: & aliqui pliſtolochiã. Vlceribus chartilagini oſſibus fra-
ctis medet᷑. Folia eius ex aqua pota aluum ſoluũt: ſerpẽtes abigũt. Apũ: ueſparum: crabro-
nũ: ictibus illita medent᷑. radicẽ eius ante ſolis ortũ erutã inuoluũt lana coloris quẽ nati-
uum uocãt. Præterea ouis quæ fœminã peperit. Strumiſqꝫ uel ſuppuratis alligãt. Quidã
ad hunc uſum auro effodiendã cẽſent. Cauendũqꝫ ne terrã attingat. Celſus podagris quæ
ſine tumore ſunt radicem eius in uino decoctam imponi iubet.

De ſtaphylino ſiue paſtinaca & gigidio & ſiſere & ſeſili & inula & de cepe ſilueſtri. Ca. V.

Alterũ genus eſt ſtaphylinos: quod paſtinacã erraticã uocãt. Eius ſemẽ cõtritũ & in uino potũ tumentẽ: aluũ & ſuffocationes mulierũ doloreſq; lenit: in tantũ ut uuluas corrigat. Illitũ quoq; paſſionibus uẽtris earũ prodeſt. Viris uero prodeſt cũ panis portione æqua tritũ. Ex uino potũ cõtra uẽtris dolores: Pellit & urinã: & phagedenas ulcerũ ſiſtit recẽs cũ melle impoſitũ. uel aridæ farinæ inſperſam radicẽ eius. Dieuces cõtra iocineris ac lyenis: iliũ: lũborũ: & renũ uitia ex aqua mulſa dari iubet. Cleophantus & dyſẽtericis ueteribus. Philiſton in lacte coquit: & ad ſtranguriã dat radicis uncias quartuor. Ex aqua hydropicis: ſimiliter & opiſtotonicis: & pleureticis: & comitialib⁹. Habẽtes eã feriri a ſerpẽtibus negãtur. Aut qui ante guſtauerint non lædi. Percuſſis ĩponit̃ cũ axungia. Folia cõtra cruditates mãduntur. Orpheus amatoriũ ineſſe ſtaphylino dixit: fortaſſis quoniã uenerẽ ſtimulari hoc cibo certũ eſt. Ideo cõceptus adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & ſatiua pollet. efficacior tamẽ ſilueſtris magiſq; in petroſis nata. Semẽ ſatiuæ quoq; contra ſcorpionũ ictus ex uino aut poſca ſalutare eſt. Radice eius circũſcalpi dentes dolore liberantur. Syria in hortis operoſiſſima. Inde quoq; eſt puerbiũ græcis. Multa ſyrorũ olera

Simillimã ſtaphylino herbã ſerit: quã alii gigidion uocant: tenuius tñ & amarius: eiuſdẽq; effectus eſt. Coctũ crudũq; ſtomachi magna utilitate. Siccat enĩ ex alto oẽs humores eius.

Siſer araticũ ſatiuo ſimile eſt & effectu. Stomachũ excitat. Faſtigiũ abſtergit. Ex aceto leſerpitiato ſumptũ: aut ex pipere & mulſo: uel ex garo urinã ciet (ut Opinion credit) & uenerẽ. In eadẽ ſentẽtia eſt Diocles. Præterea cordi cõuenire coualeſcẽtiũ. Aut poſt multas uomitiões per quã utile. Heraclides cõtra argẽtũ uiuũ dedit. Et ueneri ſubinde offenſantem ægriſq; ſe recolligẽtibus. hũc Heſius ideo ſtomacho utile uideri dixit: qm̃ nemo tres ſiſeres edendo cõtinuaret. Eſſe tñ utile cõualaſcẽtibus & ad uitã trãſeuntibus. ſatiui priuatim ſuccus cũ lacte caprino potus ſiſtit aluũ. Et qm̃ pleroſq; ſimilitudo nominũ grecorum cõfundit: cõteximus & de ſeſili. ſed hoc eſt uulgaris noticiæ. Optimũ maſilienſe. Lato enĩ grano & fuluo eſt: ſecũdũ æthiopicũ nigrius. Creticũ odoratiſſimũ omniũ. Radix iucũdi odoris eſt. ſemen eius eſſe & uultures dicũtur. Prodeſt homini ad tuſſim ueterẽ. Rupta: cõuulſa: & in uino albo potũ. Itẽ opiſthotonicis: & iocinerũ uitiis & torminibus: & ſtranguriæ: duarũ aut triũ ligularũ menſura: ſunt folia utilia: ut quæ partus adiuuẽt etiã quadrupedũ: Hoc maxime paſci dicũtur ceruæ pariture. Illinit̃ & igni ſacro. Multũ in ſũmo cibo cõcoctionibus cõfert uel folio uel ſemine. Quadrupedũ quoq; aluũ ſiſtit: ſiue tritũ potui infuſum: ſiue mandendo cõmãducatũ e ſale. Boum morbis medetur: uel ſi cõtritũ infunditur. Inula quoq; a ieiunis cõmanducata dentes confirmat. Si ut eruta eſt terrã non attingit. Condita tuſſim emundat. Radicis uero decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccata autem in umbra farina tuſa & conuulſis & inflationibus & arteriis medetur. Venatorũ morſus abigit. Folia ex uino lumborũ dolori illinuntur. Cepæ ſilueſtres nõ ſatiue olfatu ipſo & delachrimationi & caligini medẽtur. Magis uero ſucci inunctione. Sõnum etiam facere tradũtur. & ulcera oris ſanare cõmanducate cũ pane. & canis morſus uirides ex aceto illitæ aut ſiccæ cũ melle. & uino: ita ut poſt diẽ tertiũ ſoluãtur. ſic & tritæ ſonãt. Toſtã in cinerẽ epiphoris multi impoſuere cũ farina hordeacea. Et genitaliũ ulceribus. ſucco & cicatrices oculorum & albugines & argemas inunxere: & ſerpẽtium morſus & oĩa ulcera cũ melle. Item auricularum cum lacte mulierũ. & in iiſdem ſonitũ ac grauitatẽ emendãtes cum adipe anſerino aut cum melle ſtillauere: Et ex aqua bibendũ dederunt repente obmuteſcentibus. In dolore quoq; ad dẽtes colluẽdos inſtillauere: & plagis beſtiarum omniũ priuatim ſcorpionum. Alopecias fricuere & pſoras tuſcis cepis. Coctas dyſentericis ueſcendas dedere. Et contra lũbornm dolores. Purgamẽta quoq; earum cremata in cinerem illinẽres ex aceto ſerpentiũ morſibus. In ipſas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuerſitas. Proximi inutilia eſſe præcordiis & cõcoctioni. Inflationẽq; & ſitim facere dixerũt. Aſclepiadis ſchola ad ualidũ quoq; colorẽ profici in cibo. & ſi ſuccũ ieiuni quottidie dant firmitatẽ ualitudinis cuſtodiri. Stomacho utilia eſſe: ac ſpiritus agitationi. Ventrẽ mollire Hæmorrhoidas pellere ſubditas pro balanis ſuccum cũ ſucco fœniculi cõtra incipientes hydropiſes mire proficere. Item contra anginas rutæ & melle. Excitari iiſdem lethargicos Varro quæ ſale aut aceto piſa eſt areſactaq; uermiculis non infeſtari auctor eſt.

De porro ſectiuo & capitato: & de allio. Ca. VI.

Porro ſectiuo profluuia ſanguinis ſiſti in naribus contrito eo obturatis: uel gallæ mixto: aut mentæ. Item ex abortu pfluuia poto ſucco cũ lacte mulierũ. Tuſſi etiã ueteri: ac pectoris & pulmonis etiã uitiis medetur. illitis foliis ſanãtur ambuſtæ epinyctides: ita uocat̃: ulcus aciẽ hebetãs: & in angulo oculi ppetim humor emanans. Quidam eodem noĩe appellãt puſtulas liuẽtes: ac noctibus inqetãtes. Et alia ulcera cum melle trito Vel beſtiarũ morſus ex aceto. Itẽ ſerpẽtiũ aliorũ uitia cũ felle caprino uel pari mẽſura mulſi. Stridores cũ lacte mulieris. Capitis dolores. ſi in nares fundat̃ dormituris uẽ in aurẽ duobus ſucci coclearibus: uno mellis. Succus & ad ſerpẽtiũ ſcorpionũq; ictus in potum bibit̃ cũ mero: & ad lũborũ dolores cũ uino hemyna potus. Sanguinẽ uero excreãtibus & phthiſicis diſtillationibus lõgis uel ſuccis: uel ex ipſo cibo prodeſt. Itã morbo regio uel hydropicis. Et ad renũ dolores cũ ptiſanæ ſucco acceptabuli menſura. Idem modus cũ melle uuluas purgat. Totus uero edit̃ & cõtra fungorũ uenena. Imponit̃ & uulneribus Venerẽ ſtimulat. Sitim ſedat. Ebrietates diſcutit. Sed oculorũ aciẽ hebetare tradit̃. inflationẽ quoq; facere: quæ tñ ſtomacho nõ noceat: uẽtreq; molliat. Voci ſplẽdorẽ affert. Capitato maior eſt ad eadẽ effectus. Sanguinẽ reiiciẽtibus ſuccus cũ caule aut thuris farina uel acatia dat̃. Hippocrates & ſine alia mixtura dari iubet. Vuluaſq; cõtractas apiri putat. Fœcũditatem etiã fœminarũ hoc cibo augeri. Cõtritum ex melle ulcera purgare. Tuſſi & diſtillatione thoracis. Pulmonis & artheriæ ſanat uitia datũ in ſorbitione ptiſanæ. Vel crudũ præter capita ſine pane ita ut alternis diebus ſũmatur. uel ſi purulẽta excreãtur. Sic & uoci uel ueneri ſõnoq; multũ cõfert. Capita bis aqua mutata cocta aluũ ſiſtũt: & inflationes ueteres. Cortex decoctus illituſq; inficit canos. Allio magna uis: magnæ etiã utilitates cõtra aquarũ & quorũlibet locorũ mutationes ſerpẽtes abigit & ſcorpiones odore. atq; ut aliqui tradidere ad beſtiarũ oĩum ictibus medet̃. Potu uel cibo uel illitu priuati cõtra hemorrhoidas pdeſt. Cũ uino reddit uomitũ. At ne cõtra araneorũ aut mũriũ uenenatũ morſum ualere miremur: aconitũ quod alio noĩe pardaliãches uocat̃ depellit. Itẽ hyoſcyamũ cõtra canis morſus. In q; uulnera cũ melle ĩponit̃. Ad ſerpẽtiũ qdẽ ictus potũ cũ reſtibus ſuis. Efficaciſſime ex oleo illinit̃. Attritiſq; corporũ partib⁹. uel ſi ueſica intumuerit. Quin & ſuffitu eo ſecũdos partus euocari exiſtimauit Hippocrates: cinere eorũ cũ oleo capitis ulcera manantiã ſanitati reſtituẽs. Suſpirioſis coctum aliqui crudũ id dedere. Diocles hydropicis cũ cẽtaurea aut in fico duplici ad euacuãdã aluũ. Quod efficatius pſtat uiridi cũ coriãdro in mero potũ. Suſpirioſis aliqui & tritũ in lacte dederũt. Praxagoras & cõtra morbũ regiũ uino miſcuit. Et cõtra ileũ in oleo & pulte ſic illinẽs. Strumis quoq;. Antiqui & inſaniẽtib⁹ dabant crudũ. Diocles phreneticis elixũ. Cõtra anginas tritũ ĩponi & gargarizare prodeſt. Dẽtiũ dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis ĩminuit. Vel ſi decocta aqua colluãntur: addaturq; ipſum in caua dentiũ. Auribus etiã inſtillatus ſuccus cũ adipe anſerino. Phthiriaſes & pruſigines potũ. Tuſum itẽ cũ aceto & nitro. Cõpeſcit diſtillationes cũ lacte coctũ uel tritũ permixtũue caſeo molli. Quo genere & raucitatẽ extenuat. Vel phthiſin in fabæ ſorbitione. in totũ autẽ coctũ utilius eſt crudo: elixũq; toſto. ſic & uoci cõfert. Tineas & reliqua aĩalia interaneorũ pellit in aceto mulſo coctũ. Tenaſmo in pulte medet̃. Temporum doloribus illitũ elixũ & puſtulis coctũ cũ melle deinde tritũ. Tuſſi cũ adipe uetuſto decoctum uel cũ lacte: aut ſi ſanguis etiã excretur: uel purulenta ſint. Et pituitæ ſub pruna coctum potum & cũ mellis pari modo ſumptũ. Cõuulſis & ruptis cũ ſale & oleo. Nã cũ adipe tumores ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis uitia cũ ſulphure & reſina etiam harundines cum pice. Lepras: lichẽnas: lentigenes exulcerat: ſanatq; cum origano: uel cinis eius ex oleo & garo illitus. ſic & ſacros ignes. Sugillata aut liuẽtia ad colorẽ reducit. Cõbuſtũ ex melle credũt & comitialẽ morbũ ſanare: ſi quis eo in cibo utatur ac potione. Quartanas quoq; excutere potum caput unũ cum laſerpitii obolo. In uino auſtero tuſſi: & alio modo acceptum. Suppurationes quãtaſlibet ſanat: fractæ in coctũ fabæ atq; in cibo ſumptũ donec ſanitatem reſtituat. Facit & ſõnos atq; in totũ rubicundiora corpora. Venerẽ quoq; ſtimulat cum coriandro uiridi tritũ potũq; e mero. Vitia eius ſunt q; oculos hebetat: inflationes facit: ſtomachum ledit copioſius ſumptũ. ſitim gignit. Cæterum contra pituitam & gallinæ & gallinaceis prodeſt. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: atq; nõ torqueri tradunt ſi eo trito natura tangatur.

De lactuca ſiluatica ſiue caprina: & eſopo: & iſati: & lactuca ſilueſtri. Ca. VII.

LActucæ ſponte naſcentis primum eſt genus eius quã caprinam uocant. Qua piſces in mare deiecta protinus necantur qui ſunt in proximo. Huius lac expiſſatum mox in aceto pondere obolorum duũ adiecto aquæ uno cyato hydropicis datur Caulę & foliis contuſis aſperſo ſale nerui inciſi ſanantur. Eadẽ trita ex aceto colluta matutinis bis e mẽſe dolorẽ dẽtiũ prohibet. Alterũ eſt genus quod græci éſopon uocãt. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medentur. hæc in aruis naſcitur. Tertium genus eſt in ſiluis naſcens iſatin uocant. huius folia trita cum polenta uulneribus proſunt. Quarto infectores lanarũ utuntur: quod ſiluaticum uocant. Simile erat lapato foliis niſi ꝙ plura habet & nigriora. Sanguinẽ ſiſtit. Phagedénas & putreſcẽntia ulcera quæ ſerpunt ſanat. Item tumores ante ſuppurationẽ. Contra ignẽ ſacrum radice uel foliis prodeſt uel ad lienes põta/ hæc propria ſingulis. Cõmunia autem ſponte naſcentibus: candor caulis: interdum cubitali longitudine: tyrſo & foliis ſcabricia. Ex his rotunda folia & breuia habentẽ ſunt qui hieraciã uocent: quoniã accipitres ſcalpendo eã: ſuccoꝗ oculos ungendo obſcuritatem cũ ſenſere diſcutiant. Succus oĩbus candidus: uitibus quoꝗ papaueri ſimilis Carpitur per menſes inciſo caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum: arcet nubeculas: cicatrices aduſtioneſꝗ omnes præcipue calligines. Imponitur etiam oculis in lana contra epiphorras. Item ſuccus aluum purgat in poſca potus ad duos obolos. Serpẽtiũ ictibus medetur in uino potus. Et folia toſta thyrſulꝗ triti ex aceto bibũtur. Vulneri illinuntur maxime contra ſcorpionũ ictus. Verũ contra longiã cõmixto uino ex aceto. Aliis quoꝗ uenenis reſiſtunt: exceptis quæ ſtrangulando necãt: aut iis quæ ueſice nacent: item pſymithio excepto. imponuntur & uẽtri ex melle atꝗ aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateras eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iubet. Quidam & e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt. Sõnum faciendi: uenereꝗ inhibẽdi: æſtum refrigerandi: ſtomachum purgandi: ſanguinem augendi. Nunc non paucæ reſtãt quoniam & inflationes diſcutiunt: ructuſꝗ lenes faciunt. Concoctiones adiuuant. Cruditatem ipſe nequaquã faciunt: nec nulla res maiorem in cibis auiditatem incitat inhibetꝗ. Eadem in cauſa alterutrinꝗ modus eſt. Sic & aluũ copioſiores ſoluunt. Modicæ ſiſtũt. Lẽticiam pituite digerunt. Atꝗ ut aliqui tradiderunt: ſenſum purgant. Stomachos diſſolutos utiliſſime adiuuant. Vrine uſus adiuuãt: & oxyporoboli aſperitatem addito dulci acrementum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit: ſcyllitẽ aut uino abſinthitẽ. Si & tuſſis ſẽtiatur hyſopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico: & ad duriciam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores: & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoꝗ proſunt recentibus prius ꝗ̃ puſtulæ fiant cũ ſale illitæ. Vlcera etiam quæ ſerpunt coercent initio cum aſſo nitro. Mox in uino tritæ. igni ſacro illinũtur. Conuulſa & luxata caulibus tritis cũ polenta & aqua frigida leniunt. Eruptiones papularum ex uino & polenta. In colera quoꝗ coctas patellis dederunt Ad quod utiliſſimæ ꝗ̃maxime caule ſed amaræ. Quidam lacte infundũt. Deferuefacti ii caules & ſtomacho utiliſſimi traduntur. Sicut ſonno & ſatiua maxime lactuca & amara lacteñſꝗ: quã miconidem uocauimus. Hoc lac & oculorum claritati cũ muliebri lacte utiliſſimũ eſſe præcipitur: dũ tempeſtiue capiti inungũtur. Oculorũ quoꝗ uitiis quæ frigore in iis facta ſunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiã uitiis prodeſſe nõ ſecus ꝗ̃ ambrotoniũ cũ melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen ſatiuarũ cõtra ſcorpiones dari. Semine trito ex uino poto & libidinũ imaginationes in ſõno cõpeſcit. Tentãtes aquas nõ nocere lactucam edẽtib⁹. Quidam tamẽ frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ & inthubis & cichorio & ſeri genera duo. Ca. VIII.

HEc beta ſine remedio eſt utraꝗ. Siue candide ſiue nigre radix recens & madefacta ſuſpenſa funiculo cõtra ſerpentiũ morſus efficax eſſe dicitur. Candida beta cocta et cum alio crudo ſumpta cõtra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginẽ tollunt. Atꝗ in totũ efficatior eſſe traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Item ſonitũ aurium ſedat infuſus iis. Ciet urinã. Medetur dyſentericis iniecta & morbo regio. Dolores quoꝗ dentiũ ſedat illitus ſuccus. Et contra ſerpentium ictus ualet ſed huic radici dũtaxat cypreſſus. Ipſa uero decocta pnionibus occurris. Albæ ſuccus epiphoras ſedat frõte illita. Aluminis paruo admixto ignẽ ſacrũ. Sine oleo trita licet aduſtis

medetur.Et contra eruptiones papularũ cocta.Eadẽ contra ulcera quæ ſerpũt.Illinit & alo
petiis cruda.Et ulceribus quæ in capite manant.Succus eius cũ melle naribus inditus ca
put purgat.Coquitur & cũ lenticula addito aceto:ut uẽtrẽ molliat.Validius cocta fluctu
ationes ſtomachi ſiſtit & uẽtris.Eſt & beta ſilueſtris quã limonio uocãt.Alii neurodẽ:mul
tũ minoribus tenuioribuſq; ac denſioribus foliis.Vndeci ſæpe cauliũ.Huius folia ambu
ſtis utilia.guttãtia aſtringũt ſemẽ acetabuli mẽſura dyſentericis ꝓdeſt.Aquæ e radice co
cta maculas ueſtium eluere dicũtur:itẽq; mẽbranarũ.Intubi quoq; nõ extra remedia ſunt.
Succus eorũ cũ roſaceo & aceto capitis dolores lenit.Idẽq; cũ uino potus iocineribus & ue
ſicæ & epiphoris ĩpõit.Erraticũ apud nos quidã ambugiã appellauere.In ægypto cichoriũ
uocant quod ſilueſtre ſit.Satiuũ autẽ ſerin quod eſt minus & uenoſius.Cichoriũ refrigerat:
Inde cibũ ſumptũ & illitum collectiones:ſuccuſq; decocti uentrẽ ſoluit.Iocineri & renib⁹
& ſtomacho prodeſt.Itẽ ſi in aceto decoquatur:urinæ tormina diſcutit.Itẽ morbũ regium
e mulſo ſi ſine febre ſit.Veſicã adiuuant.Mulierũ purgationibus quidẽ decoctũ in aqua
adeo prodeſt:ut emortuos partus trahat.Adiiciunt magi ſucco totius cum oleo perũctos
fauorabiles fieri:& quæ uelint facilius ĩpetrare.Quod quidẽ ꝓp ſingularẽ ſalubritatẽ aliq
chreſton appellant:alii pãcration.Et ſilueſtre genus alii edypnioda uocãt:latioris folii.Sto
machũ diſſolutũ aſtringit cocta.Crudaq; ſiſtit aluũ Et dyſentericis ꝓdeſt magis cũ lente.
Rupta & conuulſa utroq; genere iuuant.Item quibus genitura ualitudinis morbo effluat
Seris & ipſa lactucæ ſimillima duũ generũ ẽ.Silueſtris melior.Nigra iſta & æſtiua.Deterior
hyberna:& candidior.Vtraq; tamẽ ſtomacho utiliſſima:pcipue quẽ humor uexat.Cũ ace
to in cibo refrigerant uel illitæ:diſcutiuntq; & alios quã ſtomachi.Cum polenta ſilueſtriũ
radices ſtomachi cauſa ſorbentur.Et cardiacis illinuntur ſuper ſiniſtram mãmam & ex ace
to.Omnes hæ & podagricis utiles & ſanguinem reiicientibus.Item quibus genitura fluit
alterno dierum potu .Petronius Diodotus qui antilegomena ſcripſit in totũ dãnauit: ſe
riam multis modis arguens.Sed aliorum omniũ opinio reſiſtit.

De braſſica & lapſana:& de braſſica marina & ſcylla & de bulbis & bulbine. Ca. IX.

BRaſſicæ laudes longũ eſt exequi:cum & Chryſippus medicus priuatim uolumen
ei dicauerit per ſingula membra hominis digeſtũ & Dieuches.Ante omnes au
tem Pythagoras & Cato nõ parcius celebrarint.Cuius ſententiã uel eo diligentius
perſequi par eſt: ut noſcatur qua medicina uſus ſit annis ſexcentis.In tres ſpecies diuiſe
re eam græci antiquiſſimi:Criſpam:quam ſelinadã uocauerunt a ſimilitudine apii folio
rum:ſtomacho utilem:aluum modice mollientem.Alteram elean latis foliis e caule exe
untibus.Vnde cauloden quidam uocauere:nullius in medicina momenti.Tertia eſt pro
prie appellata carambe:tenuioribus foliis:& ſimplicibus:denſiſſimiſq; amarior: ſed effica
ciſſima.Cato criſpam maxime probat:dein lenẽ:grãdibus foliis:caule magno.Prodeſſe tra
dit capitis doloribus oculorum caligini:ſcintillationibuſq;:uel ſtomachi præcordiis.Crudã
ex aceto & melle coriãdro:ruta:menta.Laſeris radicula ſumpta acetabulis duobus matuti
no.Tantamq; eſſe uim:ut qui terant hæc ualidiores fieri ſe ſentiant.Ergo uel cũ uino tri
tam ſorbendam uel ex olei intinctu ſummendam.Podagræ autẽ morbiſq; articularis illi
ni cum rutæ coriandri & ſalis mica hordei farina.Aqua quoq; eius decocta neruos articu
loſq; mire iuuari.Si foueantur uulnera & recentia & uetera.Etiam carcinomata quæ nul
lis aliis medicamẽtis ſanari poſſint.Foueri prius aq̃ calida iubet:& bis die tritã ĩponi.Sic ẽt
fiſtulas eluxatas & tũores reuocari:q̃q; diſcuti op⁹ ſit.Inſõia ẽt uigilias q̃ tollere decoctã ſi ie
iuni edãt q̃ plurimã ex oleo & ſale.Tormia ſi decocta iterũ decoquatur addito oleo & ſale cu
mio polẽta.Si ita ſumatur ſine pane magis profuturã.Inter reliq̃ bilẽ detrahit p uinũ nigrũ
pota.Quin & urinam eius in braſſicam potandam æſtimauerit: aſſeruari iubet calefactãq;
neruis remedio eſſe.Verba ipſius ſubiiciam ad exprimendam ſententiam.Pueros puſillos
ſi laues illa urina:nunquã debiles fieri.Auribus quoq; ex uino ſuccum braſſicæ tepidum in
ſtilari ſuadet.Idq; etiam tarditati audientium prodeſſe aſſeuerat.Et impetigines eadem ſa
nare ſine ulcere.Græcorum quoq; opiniones iam & Catonis cauſa poni cõuenit in iis dun
taxat quæ ille prætermiſſit.Biles detrahere non præcoctam putant.Item aluum ſoluere eã
dẽq; bis coctam ſiſtere.Vino aduerſari:ut inimicam uitibus: Antecedente qui cibis caueri
ebrietatẽ.Poſtea ſumpta crapulam diſcuti.Hunc cibum & oculorũ claritati cõferre multũ.
Succo uero crudæ angulis uel tantum tactis cum attico melle plurimũ.Facillime concoq̃

Ciboq; eo ſenſum purgari. Eraſiſtrati ſchola clamat: nihil eſſe utilius ſtomacho neruiſq;.
Ideo paralyticis & tremulis dari iubet. & ſanguinē ex creantibus. Hippocrates cœliacis dy
ſentericis bis coctā cum ſale. Itē ad tenaſmon & renū cās. Lactis quoq; uberratē puerperis
hoc cibo fieri iudicans. Et purgationē fœminis. Crudus quidē caulis ſi edat: ptus quoq;
emortuos pelli. Apollodorus aduerſus fungorū uenena ſemē aut ſuccū bibēdū cēſet. Phi
liſtiō opiſtotonicis ſuccū ex lacte caprino cū ſale & melle. Inuenio & a podagra liberatus
edendo eā: decoctæq; ius bibēdo. Hoc & cardiacis datū & comitialibus morbis addito ſale
Itē ſpleneticis ī uino albo p dies. xl. Ictericis nec nō & phreneticis radicis crudæ ſuccū gar
garizādū bibēdūq; demōſtrat. Cōtra uero ſingultus cū coriādro & aneto & melle ac pipere
& aceto. Illitā quoq; pdeſſe inflatiōibus ſtomachi. Item ſerpētium ictibus. Et ſordidis ulce
ribus ac uetuſtis: uel ipſa aqua cū hordeacea farina. Succū ex aceto uel cū fœnogræco. Sic
aliqui & articulis podagris imponunt. Epinyctidas ac quicquid aliud ſerpit in corpore īpo
ſita leuat. Item repentinas caligēnes. Has & ſi manditur ex aceto. Sugillata uero & alios li
uores. Pura illita lepras & ſporas cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluētes capillos re
tinet. Epicharmus teſtium & genitaliū malis hanc utiliſſime īponi aſſerit. Efficatius eādem
cū faba trita. Itē cōuulſis cum ruta. Contra ardorē febrium & ſtomachi uitia cum rutæ ſe
mine & ad ſecundas. Et muris aranei morſus foliorū aridorum farina alterutra pte exina
niuit. Ex omnibus braſſicæ generibus ſuauiſſima eſt quin & inutilis habetur: difficilis ī cō
quēdo: & renibus cōtraria. Illud quoq; nō ē omittēdū: aquā decoctæ ad tot uſus laudatā fe
tere humi effuſam. Stirpium braſſicæ aridorum cinis inter cauſtica intelligitur. Ad coxē
dicum dolores cum adipe uetuſto. At cum laſere & aceto in uicē pſilotri euulſis illitus pi
lis naſci alios phibet. Bibitur & cū oleo ſubferuefactus uel per ſe elixus ad cōuulſa & rup
ta intus lapſūq; ex alto. Nulla ergo ſunt crimina braſſicæ? Immo uero apud eoſdē animæ
grauitatē facere. Dentibus & gengiuis nocere? & ī ægypto propter amaritudinē nō ēſtur
Silueſtris ſiue erratice īmenſo plus effectus laudat Cato: adeo ut aridæ quoq; farinam in
olfatorio collectam uel odore tantū naribus adhibito uitia oriū graueolentireq; ſanare af
firmet. Hanc alii petreā uocant: inimiciſſimā uino: quam præcipue uitis fugiat. Aut ſi non
poſſit fugere: moriatur. Folia habet bina: rotunda: parua: lenia: plantis oleris ſimilior: can
didor ſatiua & hirſutior. Hanc inflationibus mederi. Melancholicis quoq; ac uulneribus
recentibus cum melle ita ne ſoluantur ante diem ſeptimū. Strumis fiſtulis in aqua contri
tam Chryſippo auctore. Et alii compeſcere mala corporis quæ ſerpunt: nomas uocant. Itē
excreſcētia abſumere. Cicatrices ad planum reducere. Oris ulcera & tonſillas māducatā &
coctam ſucco gargarizato cum melle tollere. Itē pſoras & lepras ueteres ipſius tribus par
tibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus ſatis eſſe eam cōtra canis rabio
ſi morſum impōi. Melius ſi cum laſere & aceto acri Necari quoq; canes ea ſi detur ex car
ne. Semen eius toſtum auxiliatur contra ſerpentes: fungorūq; uenena. In tauri ſanguīe fo
lia cocta ſpeneticiſq; in cibo data & cruda illita cum ſulphure & nitro proſunt. Item māma
rum duritiæ: Radicum cinis uuæ in faucibus tumenti tactu medetur. Et parotidas cū mel
le illitus reprimit. Serpentium morſus ſanat. Virium braſſicæ unum & magnum argumen
tum addemus & mirabile. Cruſtæ ſi occupent intus uaſa omnia in quibus aquæ feruent ī
tantum ut non ſit eas auellere: ſi braſſica in iis decoquatur abſcendūt. Inter ſilueſtres braſ
ſicas & lapſana eſt pedalis altitudinis: hirſutis foliis ſinapi ſimillimis niſi cādidior eſſet flo
re. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Marina braſſica uehementiſſime ex omnibus
aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne: ſtomacho inimiciſſima. Scyl
larum in medicina alba eſt quæ maſculus: fœmīæ nigræ. Scylla quæ cādidiſſima fuerit uti
liſſima erit. Huic aridis tunicis direptis quod reliquum e uino eſt conſutum ſuſpenditur
lino modicis interuallis poſtea arida fruſtra in cadum aceti quā aſperimi pendentia inmer
guntur: ita ne ulla per te uas contingant. Hoc fit ante ſolſtitium diebus xlviii. Gypſo dei
de oblitus cadus ponitur ſub tegulis totius diei ſolem accipientibus. Poſt eum numerum
dierum tollitur uas. Scylla eximitur. Acetum tranſfunditur. Hoc clariorem oculorū aciē
facit. Salutare eſt ſtomachi laterumq; doloribus parum ſumptum binis diebus. Sed tanta
uis eſt: ut auidius hauſtum extinctæ animæ momento aliquo ſpeciem præbeat. Prodeſt &
gingiuis & dentibus uel per ſe cōmanducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit ex
melle & aceto ſumpta. Linguæ quoq; recens ſubiecta præſtat ne hydropici ſitim ſentiant.

Coquit̃ pluribus modis in olla quæ coniicit̃ur ĩ clibanũ aut futurũ: uel adipe aut luto illi
ta: aut fruſtatim ĩ patinis. Et cruda ſiccatur: deinde conciditur. Coquiturq; in aceto. Tũ
ſerpẽtium ictibus imponitur. Toſta quoq; purgat: & mediũ eius iterũ in aqua coquitur.
Vſus ſic coctæ ad hydropicos: urinã ciendam tribus obolis cũ melle & aceto potæ. Itẽ ſple
neticos & ſtomachios ſi nõ ſentiant ulcus: quibus innatet cibus. Ad tormina: regios mor-
bos: tuſſim ueterem cũ ſuſpirio. Diſcutit & ex foliis ſtrumas: quadrinis diebus ſoluta. Fur
fures capitis ad ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia maxi
me uti coctionẽ facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedum ſanat in oleo cocta: & mixta
reſinæ. Semẽ eius lũborũ dolori ex melle imponit̃. Pythagoras ſcyllã in limie quoq; ianuæ
ſuſpenſam malorũ medicamẽtorũ introitum pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto & ſul
phure uulneribus ĩ facie medentur. Per ſe uero triti neruorũ cõtractionẽ. Et ex uino por-
rigines. Succum cũ melle cano moribus. Eraſiſtrato placet cũ pice. Sanguinẽ idem eo ſiſte
re tradit illitos cum melle. Alii ſi e naribus fluat coriandrũ & farinã adiciũt. Theodorus &
lichenas ex aceto bulbis curat. Erũpentia in capite cũ uino auſtero aut ouo. Et bulbos epi
phoris idem illinit: & ſic lipitudini medetur: Eorumq; uitia quæ ſunt facie rubẽtes maxie
in ſolle illitis cum melle & nitro emendat. Lentiginem cum uino aut cum cumino coctis.
Vulneribus quoq; mire proſunt per ſe. Aut ut Damiõ ex mulſo: ſi quinto die ſoluantur.
Iiſdẽ & auriculas fractas curat: & teſtium pituitas. In articulorum doloribus miſcent fari-
nam. In uino cocti illiti uentri duritiam præcordiorũ emolliũt. Dyſentericis ĩ uino ex aq̃
cæleſti temperato datur. Ad conuulſa intus cũ ſilphio pilulis fabæ magnitudine. Ad ſudo
rem tuſi illinũtur. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui ſunt ruf
fi ex his citiſſime ſanant cum melle & ſale. Venerem maxime megarici ſtimulant. Hortẽſii
partũ cum ſapa aut paſſo ſumpti. Silueſtres ĩ teraneorũ plagas & uitia cũ ſilphio pilulis de
uoratis ſedant. Et ſatiuorum ſemẽ cõtra phalangia bibitur in uino. Ipſi ex aceto illinuntur
contra ſerpentiũ ictus. Semen antiqui bibendũ in ſanientibus dabant. Flos bulborum tri-
tus crurum maculas: uarietateſq; igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat
elixos aſſis minus utiles adiiciunt eſſe: & difficile cõcoqui ex ui uniuſcuiuſq; naturæ. Bul
binẽ græci uocant hærbam paracæ foliis: rubicundo bullo. Hæc traditur uulneribus mire
utilis duntaxat recentibus. Bulbus quem nomitoriũ uocant ab effectu folia habet nigra:
cæteris longiora utiliſſimus ſtomachus cibus.

De aſparagis & corruda & libyco & horminio. Ca. X

Aſparagi (ut traditur) cumino quidem addito inflationes ſtomachi coliq; diſcutiũt.
Ventrem leniter molliunt. Pectoris & ſpinæ doloribus inteſtinorũq; uitiis proſunt
Vino cum coquuntur addito ad lumborum & renũ dolores. Semẽ triũ obolorum
pondere parte cumini bibitur. Venerem ſtimulant. Vrinam ciẽs utiliſſime: præterquã quod
ueſicã exulcerant. Radix quoq; plurimorũ prædicatione trita & in uino albo pota calculos
quoq; exturbat. Lumborũ & renũ dolores ſedat. Quidam ad uuluæ dolorẽ radicem cũ ui-
no dulci propinant. Eadem in aceto decocta contra elephantiã proficit. Aſperago trito cũ
oleo perunctum pũgni ab apibus negant Silueſtrẽ aſperagum aliqui libycum uocant: at-
tici horminiũ. Huius ad ſupradicta omnia efficatior uis: & candidior maior. Regium mor-
bum extenuant. Veneris cauſa aquam eorũ decoctam bibi iubent ad heminam. Ad idem &
ſemẽ ualet aneto tritũ. Ternis utrumq; obolis datur. Et ad ſerpentium ictus ſuccus deco-
ctus. Radix quoq; miſcetur radici marathri inter efficaciſſima auxilia. Si ſanguis per uri-
nam reddatur: ſemen aſperagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus qui-
nis diebus. Chryſippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium eſſe quãuis urinam moue-
at: docet: Item ueneri. Veſicæ quoq; niſi coctũ aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino
decoctæ radicis ſuccus ſi ore contineatur dentibus mederi.

De apio & apiaſtro: & helioſelino: & oreoſelino. Ca. XI.

Apio gratia uulgo eſt. Nãq; rami largis portionibus per iura ĩnatant: & in condimẽ-
tis peculiarẽ gratiã habẽt. Præterea oculis illitum cũ melle: ita ut ſubinde foueã-
tur feruenti ſucco decocti: aliiſq; mẽbrorũ. Epiphoris per ſe tritũ aut cũ pane & po
lenta ĩpoſitum mire auxiliatur. Piſces quoq; ſi ægrotent in piſcinis apio uiridi recreantur
Verum apud eruditos nõ aliud arutum terra in maiorem ſententiarum auctoritate ẽ. Di-
ſtinguitur ſex. Chryſippus fœminã eſſe dicit criſpioribus foliis & duris: craſſo caule: ſapo

re acri & feruido.Dionyſius marē nigriorē:breuioris radicis:uermiculos gignētē.Ambo
neutrum ad cibos admittendū:imo omnino nefas.Nam id defūctorum epulis feralibus dī
catum.ipſius quoq͂ uiſus claritati inimicū:Caule fœminæ uermiculos gigni.Ideoq͂ eos q
ederit ſterileſcere mares fœmīas ue.In puerperiis uero ab eo cibo ɔ̄tiales fieri qui iubera
hauriunt.Innocentiorē tamē eſſe marem.Eaq͂ cauſa eſt ne inter nefaſtos frutices dānetur
Mamarū duritiam impoſitis foliis emollit.Suauiores aquas potui incoctū præſtat. Succo
maxime radicis cū uino lumborū dolores mitigat.Eodem iure inſtillato grauitatē aurium
Semine urinam ciet:menſtrua ac ſecundos partus.Et ſi foueantur ſemine decocto ſugilla
ta reddit colori:cū oui albo illitū.Aut ex aqua coctum potuq͂ rēibus medetur.In frigida
tritū oris ulceribus.Semē cū uino uel radix cū ueteri uino ueſicæ calculos frangit.Semē
datur ex tribus cyathis ex uino albo.Apiaſtrū Higinus quidē meliſſophylon appellat.Sed
in cōfeſſa dānatione ē uenenatū in ſardinia.Cōtexenda enim ſūt oīa ex eodē nomīe apud
græcos pendētia.Olſutatrū quod hippoſelinū uocant aduerſatur ſcorpionibus.Poto ſemi
ne torminibus interaneis medet̄.Itēq͂ difficultatibus urinæ ſemē eius decoctum ex mulſo
potum.Radix eius in uino decocta calculos pellit & lumborū ac lateris dolores.Canis ra
bioſi morſibus potū & illitū medetur.Succus eius algētes calefacit potus. Quartū genus
ex eodem faciunt aliqui oreoſelinō alio frutice recto ſemine cumino ſimile.Vrinæ & men
ſtruis efficax.Helioſelino uis priuata cōtra araneas.Sed de oreoſelino fœminæ purgantur
e uino.

❡De petroſelino & ocimo. ❡Ca. XII.

ALio genere petroſelinō quidā appellant in ſaxis natū.Præcipuū ad uomicas coclea
ribus binis ſucci additi in cyathū marubii ſucci:atq͂ ita calidæ tribus cyathis.Addi
dere quidā buſelinō differens breuitate caulis a ſatiuo & radicis colore ruffo eiuſ
dem effectus.Præualere cōtra ſerpentes potū & litū.Ocimū quoq͂ Chryſippus grauiter ī
crepuit.Inutile eſſe dicens ſtomacho:urinæ.oculorū quoq͂ claritati.Præterea in ſaniā face
re & lethargicos & iocineris uitia.Ideoq͂ capras id aſpernari.In hoībus quoq͂ fugiendum
cenſet.Adiiciunt quidā tritū ſi operiatur lapide:ſcorpionē gignere.Cōmanducatum in ſo
le poſitū uermes afferre.Alii uero ſi eo die feriatur quiſpiam a ſcorpione qui ederit oci
mū ſanari nō poſſe.Quinimo tradūt aliqui manipulo ocimi cū cancris.x.marinis uel fluui
atilibus trito:cōuenire ad eū ſcorpiones a proximo oēs.Diodotus in emitericis etiā pedicu
los facere ocimū cibū.Secuta ætas alacriter defendit.Nam id eſſe capras.Nec minus q̄ mē
tam & rutā ſcorpionū terreſtriū ictibus marinorūq͂ uenenis mederi cū uino addito aceto
exiguo.Vſu quoq͂ cōpertum deficiētibus ex aceto odoratu ſalutarē eſſe.Itē lethargicis &
inflamatis refrigerationi:illitū capitis doloribus cū roſaceo:aut myrteo:aut aceto.Itē ocu
lorum epiphoris impoſitū ex uino.Stomacho quoq͂ eē utile.Inflationes & ructum ex ace
to diſſoluere ſumptū.Aluū ſiſtere impoſitū.Vrinā ciere.Sic & morbo regio & hydropicis
ꝓdeſſe etiā colericis.Diſtillationes eo colli & ſtomachi inhiberi.Ergo etiā cœliacis.Phili
ſto dedit:& coctū dyſentericis:& contra pliſtonicū.Aliqui & in tenaſmo:& ſāguinē excre
antibus in uino .Duriciaſq͂ p̄cordiorum illinitur mām̄is.Extinguit quoq͂ lactis ꝓuentum
Auribus utiliſſimum:infantium præcipue cum adipe anſerino . Semē tritum & hauſtum
naribus ſternutamenta:& diſtilationes capitis quoq͂ illitum.Vuluas purgat in cibo ex ace
to Verrucas mixto ceramento ſutorio tollit.Venerem ſtimulat.Ideoq͂ equis aſiniſq͂ admiſ
ſuræ tempore igeritur .

❡De ſilueſtri ocimo:& eruca:& naſturtio & ruta. ❡Ca. XIII.

SIlueſtri ocimo uis efficatior ad eadē oīa.Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus cre
bris cōtrahuntur.Vomiciſq͂ uuluæ :cōtraq͂ beſtiarum morſus radix in uino eſt ef
ficaciſſima.Erucæ ſemē ſcorpionū uenenis & muris aranei medetur . Beſtiolas oēs
inaſcentes corpori arcet:Vitia cutis in facie cum melle illitū.Lentigines ex aceto. Cicatri
ces nigras reducit ad candorem cum felle bubulo.Aiunt uerbera ſubituris potū ex uino
duriciam quandā contra ſenſum induere.In condiendis obſoniis tāta eſt ſuauitas:ut græ
ci euzomō appellauerint.Putant ſubtrita eruca ſi foueantur oculi:claritatē reſtitui.Tuſ
ſin infantium ſedare.Radix eius in aqua decocta fracta oſſa extrahere.Nā de uenere ſtimu
landa diximus trita folia ſilueſtris erucæ ſiniſtra manu decerpta & trita in aqua mulſa ſi
bibantur.E contrario naſturtium uenerē inhibet.Animū exacuit.Vt diximus duo eius ge
nera.Album purgat.Detrahit bilē potū in aqua.x.denariorum pondo.Cum lomēto ſtru

mis illitũ opertũꝗ braſica præclaræ medet̃. Alterũ eſt nigrius: quod capitis uitia purgat.
Viſum clarificat. Cõmotas mẽtes ſedat ex aceto ſumptũ. lyenẽ ex uino potũ uel cum fico.
Tuſſim ex melle ſi quottidie ieiuni ſũmant. Semẽ ex uino omnia ĩteſtinorũ aĩalia expellit
Efficacius addito mentaſtro. Prodeſt & cõtra ſuſpiria & tuſſim cũ origão & uino dulci. Pe
ctoris doloribus decoctũ ĩ lacte caprino. Panos diſcutit cũ pice: extrahitꝗ corpori aculeos
Et maculas illitũ ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorũ albũ. Et lyenibus illinitur
ex aceto. Infantibus uero e melle utiliſſime. Seſtius adiicit hoc ſerpentes fugare ſcorpio-
nibus reſiſtere. Capitis dolores cõtritũ: & alopecias emẽdare. Sinapi grauitatẽ auriũ trito
ĩpoſito auribus cũ fico. Dentium dolores infuſo in auris ſucco. Pruriginem & ulcera capi
tis cũ adipe anſerino. Furunculos cõcoquit cũ fermẽto. Carbunculos ad ſuppuratione pdu
cit: & rumpit. Phagedenas ulcerũ expurgat cũ melle. Coxendicibus & lumbis cũ polenta
ex aceto illinitur. Itẽ licheni. Itẽ unguibus ſcabris. Quippe natura eius cauſtica ẽ. Optimũ
autẽ babylonium. Silueſtri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis autẽ medicamini
bus ruta ẽ. Latiora ſatiuæ folia Rami fruticoſiores. Silueſtris horida ad effectũ ẽ & ad oĩa
acrior. Succus exprimit̃ tuſa ea & aſpera modice aqua. Et in pyxide cypria aſſeruatur. Hic
copioſior datus ueneni noxiã obtinet. Macedonẽa maxime iuxta flumẽ anacimũ. Mirũꝗ
cicutæ ſucco extinguitur: adeo etiã ueneno rũ uenena ſũt. Quãdo cicutæ ſuccus prodeſt
manibus colligentiũ rutã. Cæterũ inter pria ĩmiſcetur antidotis præcipueꝗ galaciæ. Quæ
cunꝗ at̃ ruta aut per ſe aut pro antidoto ualet foliis tritis & ex uino ſũptis. Contra aco-
nitũ maxime & uiſcũ. Itẽ fungos ſiue in potu detur: ſiue in cibo. Simili mõ cõtra ſerpentiũ
ictus: utpote cũ muſtellæ dimicaturæ cũ iis rutam prius edendo ſe muniant. Sed ualent &
contra ſcorpionũ ictus: & araneorũ: apũ: caſbronũ ueſparum aculeos. Et cantaridas: ac ſala
mandras: canis ue rabioſi morſus: acetabuli menſura ſi ſuccus e uino bibitur. Et folia trita
uel cõ nanducata ĩponuntur cũ melle & ſale uel cum aceto & pice decocta. Succo uero p
unctos aut etiã habentes negant feriri ab iis maleficiis. Serpẽteſꝗ ſi uratur ruta nidorẽ m
fugere. Efficaciſſima tamẽ eſt ſilueſtris radix cũ uino ſũpta. Eandẽ adiiciunt efficatiorẽ eẽ
ſubdiuo potam. Pythagoras & in hac marẽ minoribus hærbaceiꝗ coloris foliis a fœmina
diſcreuit: etiã latioribus foliis & colore. Idẽꝗ oculis noxiã putauit falſo: quoniã ſculpto-
res & pictores hoc cibo utuntur oculorũ cã. Cum pane quoꝗ uel naſturtio ſatiuæ atꝗ ſil
ueſtris propter uiſum. Vt aiunt multi ſucco eius cũ melle attico inuncti diſcuſſerunt cali
gines: uel cum lacte mulieris puerũ enixæ uel puro ſucco angulis oculorum tactis. Epiho
ras cũ polenta impoſita. Lenit autẽ capitis dolores pota cũ uino aut cũ aceto: & roſaceo il-
lita. Si uero ſint cephalea: cum farina hordeacea uel aceto. Eadẽ cruditates diſcuti: mox ĩfla
tiones: dolores ſtomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitꝗ conuerſas illita in melle toto
uentre pectore. Hidropicis cum ficu & decocta ad dimidias partes potaꝗ ex uino. Sic bibi
tur & ad pectoris dolores: laterũꝗ & lumborũ. Tuſes: ſuſpiria: pulmonũ: iocinerũ: renũ: ui
tia: horores frigidos. Ad crapulæ grauedines. Decoquũtur folia poturis. Et ĩ cibo uel cru
da uel decocta cõdita ue prodeſt. Item torminibus in hyſopo decocta. Et cũ uino. Sic & ſan
guinẽ ſiſtit interiorẽ: & nariũ indita. Sic & collutis dentibus prodeſt. Auribus quoꝗ ĩn do
lore ſuccus infunditur: cuſtodito ut diximus modo. Et ſilueſtri uero cõtra tarditatẽ & ſo-
nitum cũ roſaceo uel cũ laureo oleo aut cumio & melle. Succus & phreneticis ex aceto tri
tæ ĩſtillatur in tẽpora & cerebꝝ. Adiecerũt aliq & ſerpillũ & laurũ illinẽtes capita & colla
Dederũt & lethargicis ex aceto olfaciendũ. Dederũt & comitialibus bidẽdũ decoctæ ſuccũ
in cyathis quatuor ante acceſſiones: quaꝝ frigus intolerabile eſt. Alſioſiſꝗ crudã dari in
cibo. Vrinã quoꝗ uel cruẽtã pellit. Feminaꝝ ẽt purgationes: ſecũdaſꝗ: etiã mortuos par-
tus: ut Hippocrati uidet̃: ex uĩo dulci nigro pota: itaꝗ illitã & uuluaꝝ cã etiã ſuffire iubet
Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cũ farina hordeacea. Et cõtra ileũ decocta fa
rina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & cõtra purulentas excreationes ſiccæ dra-
chmas duas: ſulphuris unã & dimidiã ſumi cenſent. Et cõtra cruẽtas ramos tres in uino de-
coctos. Dat̃ & dyſentericis cũ caſeo in uino cõtrita. Dederũt & cũ bitumine infrictã potiõe
ꝓpter anhelitũ. Ex alto lapſis ſeminis tres uncias olei libra: uiniꝗ ſextario illinit̃. Cũ oleo
coctis foliis partibus quas frigus aduſſerit. Si urinã mouet (ut Hippocrati uidet̃) mirum ẽ
quoſdam dare uelut inhibentẽ potui contra incõtinẽtiam urinæ. Pſoras & lepras cũ melle
& allumĩe illita emẽdat. Itẽ uitiligines uel rugas: ſtrumas & ſimilia cũ hircino & adipe ſuil

lo ac taurino ſeuo. Ignẽ ſacrũ ex aceto & oleo: uel pſimythio. Carbũculũ ex aceto. Nõnulli
laſerpitiũ una illini iubẽt ſine quo epinyctidas puſtulas curãt. Imponũt & mãmis turgẽti
bus decoctã & pituitæ eruptionibus cũ cæra. Teſtium uero epiphoris cũ ramis laureæ te
neris: adeo peculiari in uiſceribus his effectu: ut ſilueſtri ruta cũ axungia ueteri illitos ra
mices ſanari ꝓdant. Fracta quoq; mẽbra ſemine trito cũ cæra impoſito. Radix rutæ ſangui
nẽ oculis ſuffuſum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emẽdat. Ex reliquis quo
q; quæ tradunt̃: mirũ eſt: cũ feruentẽ rutæ naturã eſſe cõueniat. Faſciculũ eius in roſaceo
decoctũ addita uncia aloes ꝑũctis ſudorẽ reprimere. Iteq; generatões ĩpediri hoc cibo. iõ
profluuio genitali dat̃: & uenerẽ crebro ꝑ ſomnia imaginãtibus. Præcauẽdũ eſt grauidis
abſtineãt hoc cibo. Necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus ſatis quadrupedum
quoq; morbis in maximo uſu eſt: ſiue difficile ſpirantibus: ſiue cõtra maleficiorum anima
lium ictus infuſa per nares ex uino: aut ſi ſanguiſugam exhauſerit ex aceto & quocũq; in
ſimili morborum genere: ut in homine temperato.

De mentaſtro & menta & pulegio: & nepeta & de cumino. Cap. XIIII

Mentaſtrũ ſilueſtris mẽta eſt: differens ſpecie folioꝝ quaſi figura ocimi: pulegii co
lore. ꝓpter quod quidã ſilueſtre pulegiũ uocãt. Iis cõmãducatis & impoſitis ſanari
elephantiã: ſicut magni Põpeii ætate fortuito cuiuſdã experimẽto propter putorẽ
in facie illita cõpertũ eſt. eadẽ illinunt̃ bibunturq; aduerſus ſcolopẽdras & ſerpentiũ ictus
drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduerſus ſcorpionũ ictus cum ſale oleo & ace
to. Itẽ aduerſus ſcolopẽdras ius decocti. Aduerſuſq; oĩa uenena ſeruant̃ folia arida ad fa
rinæ modum ſubſtratum uel accẽſum fugat ſcorpiones. Potum fœminas purgat a partu.
Sed partus necat. Ortopnoicis: torminibus colericis efficaciſſimum. Itẽ lumbis. Podagris
impoſitum. Succus naribus uerminoſis inſtillat̃. In regio morbo bibit̃. Strumis illinit̃. Oĩa
ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Cõtra pruriginẽ ex aceto infunditur capiti
in ſole. Mentæ ipſius odor animũ excitat: & ſapor auiditatẽ in cibis. Ideo in mãmarũ mix
tura familiares ipſæ acceſſere: ut coire deſeriq; lac nõ patiantur. Quare lactis potionibus
additur: ne huius coagulati potu ſtrangulentur. Data in aqua & mulſo eadem ui reſiſtere
& generationi creditur: cohibendo genitalia denſari. Atq; maribus ac fœminis ſiſtit ſan
guinem. & purgationes fœminarum inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliacorum impe
tus. Syration & uomicas uuluæ curauit. Ille & iocicrum uitia ternis obolis ex mulſo datis.
Itẽ ſanguinem excreantibus in ſorbitionem. Vlcera in capite infantiũ mire ſanat. Arterias
hũidas ſiccat. Siccas aſtringit. Pituitas corruptas purgat ĩ mulſo & aqua. Vocis ſuccus ſub
certamine utilis dumtaxat: & qui gargarizatur uua tumente adiecta ruta & coriandro ex
lacte. Vtilis & contra tonſillas cum alumine. Linguæ aſpere cum melle. Et cõuulſa intus ꝑ
ſe uitiiſq; pulmonis. Singultus & uomitiones ſiſtit cum ſucco granati ut Democritus mõ
ſtrat. Recentis ſuccus narium uitia. Spiritus ſubductos emendat. Ipſa trita choleras in ace
to quidem pota ſanguinis fluxiones intus. Ileum etiam impoſita cum polenta: & ſi mãmæ
tendantur. Illinitur & temporibus in capitis dolore. Sumitur & contra ſcolopẽdras: & ſcor
piones marinos & ad ſerpentes. Epiphoris illinitur & omnibus in capite eruptionibus. Item
ſedis uitiis. Impetigines quoq; uel ſi teneatur tantũ ꝓhibet. Auribus cum mulſo inſtilatur
Aiũt & lyeni mederi eam inhorto guſtatã ita ne uellatur: ſi is qui momorderit dicat ſe lye
ni mederi per dies nouẽ. Aridæ quoq; farinæ tribus digytis apprehenſam & ſtomachi dolo
rem ſedare in aqua: & ſimiliter aſperſa in potiõem uentris animalia expellere. Magna ſocie
tate cum hac ad recreandos defectos animo pulegio cum ſurculis ſuis in ampullas uitreas
aceti utriſq; dictis. Qua de cã dignior e pulegio corõa uertigini q̃ e roſis cubiculis noſtris
pronuntiata eſt. Nam & capitis dolores impoſita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tue
ri contra frigorum æſtuſq; iniuriã: & ab ſiti traditur. Neq; æſtuare eos qui duos e pulegio
ſurculos impoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polẽta & ace
to. Fœmina efficacior. Eſt autẽ hæc flore purpureo. Mas cãdidum habet. Nauſeas cum ſale
& polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uentris dolorẽ. Stomachi autẽ ex
aqua interciſiones ſiſtit: & uomitiones cum aceto & polenta. Inteſtinorũ uitia melle deco
ctam & nitro ſanat. Vrinam pellit ex uino: & ſi amineum ſit: & calculos & interiores omnes
dolores Ex melle & aceto ſedat menſtrua: & ſecundas. Vuluas conuerſas corrigit. Defun
ctos partus eiicit. Semen obmuteſcentibus olfactu admouetur. Comitialibus in aceto cya

thi mēſura datur.Si aquæ inſalubres bibendæ ſint:tritū inſpergitur.Salſitudines corporis
ſi cum uino tradatur minuit.Neruorum cā & in cōtractione cum ſale & aceto & melle con
fricatur epiſtotono.Imbibitur ad ſerpentium ictus decoctum.Ad ſcorpionum in uino tri-
tum:maxime quod in ſiccis naſcitur.Ad oris exulcerationes.ad tuſſim efficax habet. Flos
recentis incenſus pulices necat odore.Xenocrates pulegii ramum lana inuolutum in ter
tianis ante acceſſionē olfactandum dari:aut ſtragulis ſubiicit:& ita collocari ægrum iter
remedia tradit.Silueſtri ad eadē uis efficacior eſt:quod ſimile eſt origano minoribus foliis
ꝗ ſatiuum:& a quibuſdā dictamus uocatur.Guſtatum a pecore capriſqꝫ balatum concitat.
Vnde quidam græci litteras mutantes blechon uocauerunt.Natura tam feruens eſt:ut il
litas partes exulceret.Tuſſi inter frictiones fricari ante balnea conuenit & ante acceſſionū
horrorem cōuulſis & torminibus.Podagris mire prodeſt.Epaticis cum melle & ſale biben-
dum datur.Pulmonum uitia excreabilia facit.Ad lyenē cum ſale utile eſt:& ueſicæ & ſuſpi
riis & inflationibus decoctū ſucco æqualiter:& uuluas corrigit:& cōtra ſcolopēdram terre
ſtrem uel marinā.Itē ſcorpiōes.Priuatim uē ualet cōtra oēm morſum.Radix cōtra icreſcē-
tia ulcera recens potētiſſima. Arida uero cicatricibus decorē afferre.Item pulegio eſt nēpe
tæqꝫ ſocietas.Decocta enim in aqua ad tertias diſcutiūt frigora.Mulierūqꝫ menſtruis ꝓſunt
Et æſtate ſedant calores.Nēpeta quoqꝫ uires cōtra ſerpētes habet.Fumū ex ea nidoreqꝫ fu
giunt:quā & ſubſternere in metu obdormituris utile ē.Tuſa egilopis impōit:& capitis do
loribus recens cū tertia parte panis tēperata aceto illinitur.Succꝰ eius iſtilatus naribus ſu
pinis ꝓfluuium ſanguinis ſiſtit.Itē radix cū myrti ſemine in paſſo tepido gargarizata angi
nis medetur.Cuminū ſilueſtre ē pretenue quaternis aut quinis foliis ueluti ſerratis . Et in
ſatiuo magnus uſus in ſtomachi præcipue remediis.Diſcutit pituitas & inflationes.Tritū
& cū pane ſumptū uel potum ex aqua uinoqꝫ tormina quoqꝫ & inteſtinoꝝ dolores . Verū
ta nē oēm pallorē bibētibus gignit.ita certe ferūt.Portii Latronis clari iter magiſtros dicē
di adſectores ſimilitudinē coloris ſtudiis cōtra æmulos imitatos:& pauloante Iulium Vin
dicem adſectorē illū a Nerone libertatis captatiōe teſtamētis ſic lenocinatū.Nariū ſangui
nē paſtillis inditū uel ex aceto recens ſiſtit.Et oculoꝝ epiphoris ꝑ ſe impoſitū tumentibus
cū melle ꝓdeſt.Infantibus imponi in uētre ſatis ē.Morbo regio in uino albo a balneis datˀ.

De cumino æthiopico:quæ urinam ſtringit:& de cappari:& de liguſtico :ſi
ue panace:& cunila bubula. XV.

HEthiopicū maxime in poſca illinitˀ cum melle.Africano priuatim urinæ incōtinētiā
cohiberi putāt.Satiuum datur & ad iocineris uitia toſtum tritum in aceto.Item ad
uertiginem.Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino.ad uulua-
rum uitia in uino.Preterqꝫ impoſitis ueller e foliis teſtium tumoribus toſtum tritumqꝫ cū
melle aut roſaceo & cæra.ſilueſtre ad oīa eadem efficacius.Praterea ad ſerpentes cū oleo:
ad ſcorpiōes: ad ſcolopēdras.ſiſtit & uomitionē nauſeaſqꝫ ex uino:quātum apprehēderint
tres digyti.Propter colū quod bibitur.illiniturqꝫ uel peniculis feruens:uel aſtringitur fa-
ſciis.Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini.
Auribus inſtillatˀ ad ſonitus atqꝫ tinitus cū ſeuo uitulino uel melle.Sugillatis illinitur cū
melle & uua paſſa & aceto.Lentigini nigre ex aceto.Eſt cumino ſimillimū quod græci uo-
cant ámi.Quidam uero æthiopicū cuminum id eſſe exiſtimāt.Hippocrates regium appel
lat.uidelicet quia efficacius in egypto iudicauit.Plæriqꝫ alterius nature in totum putant
quoniam ſit exilius & candidius.Similis autem & huic uſus.Nam & panibus alexandrinis
ſubigitur:& cum alimentis interponitur.Inflationes & tormina diſcutit.Vrinam & men-
ſtrua ciet.Sugillata & oculorum epiphoras mitigat.Cum lini ſemine ſcorpionum ictus in
uino potum drachmis duabus.Priuatimqꝫ ceraſtarum cum pari portione mirhe.Colorem
quoqꝫ bibentium ſimiliter mutat in pallorem.Suffitum cū uua paſſa aut reſina uuluas pur
gat.Tradunt facilius concipere eas quæ odorantur id per coitū.De cappari ſatis diximus
inter peregrinos frutices.Non utendum tranſmarino.Innocētius italicum eſt.Ferunt eos
qui quotidie id edunt paralyſi non periclitari:nec lyenis doloribus.Radix eius uitiligi-
nes albas tollit:ſi tritæ in ſole fricētur.Splenēticis prodeſt ī uino pota:Radicis cortex dua
bus drachmis dempto balnearum uſu.Feruntqꝫ trigintaquinqꝫ diebus per urinam & aluū
totum lyenem emitti.Bibitur in lumborum doloribus ac paraliſi.Dentium dolores ſedat
tritum ex aceto ſemen decoctum:uel māducata radix.Infunditur aurium dolori decoctū

oleo. Vlcera quæ phagedenas uocãt folia & radix recens cum melle ſanant. Sic & ſtrumas diſcutit radix. Parotidas uermiculoſq; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medet̃. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit. Stomacho inutiles eſſe inter auctores conuenit. Liguſticum aliqui panacem uocant: ſtomacho utile eſt. Item conuulſionibus & inflationibus. Sunt & quidam qui cunilam bubulam appellauerunt uti diximus falſo. Cunilæ præter ſatiuam plura ſunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur ſemẽ pulegii habet: utile ad uulnera cõmanducatum inpoſitũq;: ut quinto poſt die ſoluatur. Contra ſerpentes quoq; in uino bibitur: ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricatur: Item teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniunt. Quidãq; ĩ hunc uſum panacem uocant. Sedat & tumores & uirilium mala ſicca uel foliis tritis ĩ omni uſu mire congruens ex uino.

❡ Item de cunula: ſiue origano: & de cunilagine: & cunila molli: & de libanotide: & de cunila ſatiua. ❡ Ca. XVI.

[E]St alia cunilacea appellata a noſtris: a græcis origãum heracleoticum. Prodeſt oculis trita addito ſale. Tuſſim quoq; emendat & iocinerum uitia. Laterum dolores cum farina oleo & aceto in ſorbitionem temperata. Præcipue uero ſerpẽtium morſus. Tertium genus eſt eius: quæ a græcis maſcula a noſtris cunilago uocatur: odoris fœdi: radicis lignoſæ: foliis aſpero. Vires eius uehementiſſimas in omnibus iis generibus earum tradunt. Manipulo quoq; eius adiecto omnes etiam a tota domo blattas conuenire ad eam. Priuatim aduerſus ſcorpiones ex poſca tollere. Tribus foliis ex oleo perunctos homine fugari ſerpentes. E contrario quæ mollis uocatur piloſioribus ramis & aculeatis. Trita mellis odorem habet digytis tactu eius cohærentibus. Altera thuri quam libanotidem appellauimus. Medetur utraq; contra ſerpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam cõtritæ cum aqua ſparſæ necant. Satiua quoq; ſuos uſus habet. Succus eius cum roſaceo auriculas iuuat. Ipſa ad ictos bibitur. Fit & ex ea montana ſerpillo ſimilis: efficax contra ſerpentes. Vrinam mouet. Purgat & a partu mulieres. Concoctionẽ mire adiuuat. & ad cibos auiditatem. Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potione aſperſa. Luxatis quoq; utilis. Cõtra ueſparum & ſimiles ictus ex farina hordeacea & poſca utiliſſima. Libanotidis alia genera ſuis dicentur locis.

❡ De piperiti & origano: & othimine: praſio: & tragorigano: & heraclio: & lepido & de gith: ſiue melanthio: & aniſo. ❡ Ca. XVII

[P]Iperitis quam & ſiliquaſtrũ appellauimus contra morbos comitiales bibitur. Caſtore taliter de mõſtrãte. Caule rubro & longo: denſis geniculis: foliis lauri: ſemine albo tenui: guſtu piperis. Vtilis gingiuis: dentibus: oris ſuauitati: & ructibus. Origanum quod in ſapore cunilam æmulatur (ut diximus) plura genera in medicina habet. Othimin uel praſion appellant: non diſſimile hyſopo. Priuatim eius uſu contra torſiones ſtomachi in tepida aqua: & cruditates. Contra araneos ſcorpioneſq; in uino albo. Luxata & icuſſa ĩ aceto & oleo & lana. Tragoriganõ ſimilis eſt ſerpillo ſilueſtri. Vrinam ciet. Tumores diſcutit contra uiſcum potum uiperæq; ictum efficaciſſimum: ſtomachoq; acida ructanti & precordiis. Tuſſientibus quoq; cum melle datur: & pleureticis. peripneumonicis. Heraclium quoq; tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinoſum. Alterum exilioribus mollibus que ſanſuco non diſſimile: quod aliqui praſiõ uocare malũt. Tertiũ eſt inter hæc mediũ: minus q̄ cetera efficax. Optimũ autem creticum. Nam & iucũde olet. Proximum ſmyrneum. Deinde heracleoticum ad potum utilius: quod othimi uocãt. Cõis aũt uſus ſerpentes fugare percuſſis eſui dare decoctum. Potõ urinam ciere. Ruptis cõuulſis mederi cũ panaci radice. Hidropicis cum fico aut cũ hyſopo acetabuli mẽſuris decoctũ ad ſextã. Itẽ ſcabiem pruriginem: pſoras in deciſione balnearum. Succus auribus infundit̃ cũ lacte mulieris. Tonſillis quoq; fluuiis medet̃. Capitis ulceribus. Venena opii & gypſi extinguit decoctũ: ſi cum cinere & uino bibatur. Aluum mollit acetabuli meuſura. Sugillatis illinitur Item dentium dolori: quibus etiã & cãdorẽ facit cum melle & nitro. Sanguinẽ nariũ ſiſtit Ad parotidas decoquit̃ cũ hordeacea farina. Ad arterias aſpa. cũ galla & melle teritur. Ad lyenẽ folia cũ melle & ſale. Craſſiores pituitas & nigras extenuat coctũ cũ aceto & ſale ſũptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo & nares infunditur. Laſſi perunguntur ex eo: ita ut ne uenter attingatur. Epinictidas cum pice ſanat. Furunculos aperit cum fico

trita.Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea.Lateris dolores cũ fico illitũ. Fluctio
nes ſanguinis in genitalibus tuſum ex aceto illitum .Reliquiſ purgationũ a partu. Lepidũ
inter urentia intelligitur.Sic & in facie cutem emẽdat exulcerando: ut tamen cæra & roſa
ceo facile ſanetur.Sic lepras & pſoras tollit ſemp facile:& cicatricũ ulcera. Tradunt in dolo
re dẽtiũ adalligatũ brachio qua doleat: cõpeſcere dolorẽ.Gith ex græcis alii menãchio: alii
melaſpatmon uocãt.Optimus ꝗ excitatiſſimi odoris:& ꝗ nigerrimũ. Medet̃ ſerpẽtiũ plagis
& ſcorpionũ.Illini ex aceto & melle reperio.Incenſoq; ſerpentes fugari.Bibit̃ dragma una
contra araneos.Diſtillationem narium diſcutit tuſum in linteolo olfatum. Capitis dolo/
res illitum ex aceto & infuſum naribus.Cum murino oculorum epiphoras & tumores. dẽ
tium dolores coctum cum aceto.Vlcera oris tritum aut cõmanducatum.Item lepras & len
tigines ex aceto.Difficultates ſpirãdi addito nitro potum. Duricias tumoreſq; ueteres &
ſuppurationes illitum.Lac mulierum auget cõtinuis diebus ſumptum. Colligitur ſuccus
eius ut hyoſcyami.Similiter largius uenenum eſt quod miremur cum ſemen gratiſſime pa
nes etiam condiat.Oculos quoq; purgat. Vrinam & menſtrua ciet.Quinimo lintheolo il/
ligatis tantum granis.xxx.ſecundas trahi reperio.Aiunt & clauis in pedibus mederi tritũ
in urina.Culices ſuffitu necare.Item muſcas.Et aniſum aduerſus ſcorpiones ex uino bibi
tur:a Pythagora inter pauca laudatum ſiue crudum ſiue decoctum. Item uiride aridũ ue
omnibus quæ condiuntur: quæq; intinguntur deſideratum.Panis etiam cruſtis inferiori-
bus ſubditũ.Sagis quoq; addit̃. Cũ amaris nucib⁹ uina cõmẽdat. Quin ipſum oris halitũ.
iucundiorem facit.Fetoremq; tollit manducatum matutinis cũ ſmyrnco & melle exiguo.
Mox uino collutum uultum iuniorem præſtat.In ſomnia leuat ſuſpenſum in puluino ut
dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præſtat: quando id quoq; inter artificia deli-
ciæ fecere: ex quo labor deſiit cibos poſcere.Ob has cauſas quidam aniceton id uocauere
Laudatiſſimũ eſt creticũ.Proximũ ægyptium.Hoc liguſtici uicem præſtat in cõdimentis.
Dolores capitis leuigat ſuffitũ naribus.Epiphoris oculorũ radicẽ eius tuſam imponit Iol
las.Ipſum cum croco pari modo & uino:& per ſe tritum cũ polenta ad magnas fluctiones
extrahendaq; ſi quæ in oculis inciderint.Nariũ quoq; cardines conſumit illitũ ex aqua.ſe
dat anginas cum melle & hyſopo ex aceto gargarizatũ.Auribus infunditur cum roſaceo
Thoracis pituitas purgat toſtũ: cum melle ſumptũ melius.Cũ acetabulo aniſi nuces ama
ras.l.purgatas tere in melle ad tuſſim.Facillime uero aniſi drachme tres: papaueris duæ mi
ſcentur melle ad fabæ magnitudinẽ:& ternis diebus ſumũtur.Præcipuũ autẽ ructus. Ideo
inflationibus ſtomachi & inteſtinorũ torminibus & cœliacis medet̃.Singultus & olfactum
decoctũ potũ ꝓ inhibet.Foliis decoctis digerit cruditates ſuccus decocti.Ipſum cũ apio ol-
factũ ſternutamẽta inhibet.Potũ ſõnũ cõcitat.Calculos pellit. Vomitiones cohibet:& pre-
cordioꝝ tumoꝝ & pectoꝝ uitiis.Neruis quoq; ꝗbus ſuccinctũ eſt corpus utiliſſimũ. Pro
deſt eius & capitis doloribus inſtillari ſuccũ cũ oleo decocti.Nõ aliud utilius uẽtri & inte
ſtinis putãt.Ideo dyſentericis & teneſmis dat̃ toſtũ.Aliqui addũt & opiũ pilulis in die ter-
nis lupini magnitudine & in uini cyato dilutis.Dieuches & ad lũborũ dolores ſucco uſus
eſt.Semẽ hydropicis & cœliacis dedit tritũ cũ menta. Verũ & radicẽ ad renes. Dariõ herba
rius parturiẽtibus ex eo cataplaſma ĩpoſuit cũ apio.Item uuluarũ dolori.Deditq; bibendũ
cũ aneto parturiẽtibus.Phreneticis quoq; illinũt recens cũ polẽta.Sic & infantibus comi/
tiale uitiũ: ut cõtractiones ſentiẽtibus.Pythagoras quidẽ nõ corripi uitio comitiali in ma-
nu habẽtes.Ideoq; ꝗplurimũ domi ſerendũ.Parere quoq; facilius olfantes: Et ſtatim a ptu
dandũ potui polẽta aſperſa.Soſimenes cõtra oẽs duritias ex aceto uſus eſt.Eo & cõtra laſ
ſitudines in oleo decoquẽs addito nitro.Semine eius poto laſſitudinis auxiliũ uiatoribus
ſpopõdit.Heraclides ad inflationes ſtomachi ſemẽ tribus digytis cũ caſtorei obolis duo-
bus ex mulſo dedit.Similiter ad uẽtris aut inteſtinorum inflationes.Et ortopnoicis quod
ternis digytis ꝓhẽderit ſeminis: tantũdẽ hyoſcyami cũ lacte aſinino.Multi uomituris ace/
tabula eius & folia lauri decẽ trita in aqua bibẽda inter cœnã ſuadent.Strãgulationes uul
uæ ſi mãducetur:& linatur calidũ: uel ſi bibat̃ cũ caſtoreo in aceto & melle ſedat. Vertigi-
nes a partu cũ ſemine cucumeris & lini pari mẽſura trinũ digytorũ uini albi tribus cyathis
diſcutit.Cleopolenius ad quartanas trinis digytis ſeminis aniſi & fœniculi uſus eſt in ace
to & mellis cyatho uno.Lenit articulares morbos cũ amaris nucibus illitũ. Sũt & qui aſpi/
dum uenenis aduerſari naturam eius putet.Vrinã ciet.Sitim cohibet. Venerem ſtimulat

Cum uino ſudorem leniter præſtat. Veſtes quoq; a tineis defendit. Efficacius ſemp recens & quo nigrius. Stomacho tamen inutile eſt præterq̃ inflato.

De aneto & ſagapenio: & de papauere albo & nigro: & quomodo ſuccus hærbarum colligendus eſt: & de opio. Ca. XVIII.

ANetum quoq; ructus mouet: & tormina ſedat. Aluũ ſiſtit. Epiphoris radices illinũtur ex aqua uel uino. ſingultus cohibet ſemen ferues olfatũ. ſumptũ ex aqua ſedat cruditates. Cinis eius uuã in faucibus leuat. Oculos & genitura hebetat. ſacopeniũ quod apud nos gignit' in totũ trãſmarino alienat'. Illud eni ammoniaci lachrymæ ſimile ſagapenion uocat'. Prodeſt laterũ & pectoris doloribus: cõuulſis: tuſſibus ueteribus: excreationibuſq;: pcordiorũ tumoribus. ſanat & uertigines: tremulos: opiſtotonicos: lyenes lumbos: perfrictiones. Datur & olfactandũ ex aceto in ſtrangulatu uuluæ. Cæteris & potu dat' & cũ oleo infricat'. Prodeſt & cõtra mala medicaméta. Papaueris ſatiui diximus genera & ſponte naſcétis alia promiſimus: ſed ſatiui albi calix ipſe terit' & bibitur ſomni cauſa. ſemẽ elephantiis medetur. E nigro papauere ſapor gignitur ſcapo inciſo: ut Diagoras ſuadet cũ turgeſcit: ut Iollas cũ defloreſcit hora dici ſereni: hoc eſt cũ ros in eo exaruerit. Incidi iubent ſub capite & calice. Nec in alio genere ipſum inciditur caput. Succus & hic hærbæ cuiuſq; lana excipitur. Aut ſi exiguus eſt ungue pollicis ut lactucis: & poſtero die magis q' inaruit. Papaueris uero largus dẽſatur: & in paſtillos tritus in umbra ſiccat' nõ ui ſopori fera mõ uerũ ſi copioſior hauriatur: etiã mortifera per ſõnũ: opiõ uocanr. ſic ſcimus interemptũ. Licinii Cecinæ ptorii uiri patrẽ in hiſpania baiulicũ q̃m ualido ĩpatibilis odiũ uitæ feciſſet. Item pleroſq; alios. Qua de cauſa magna cõcertatio extitit. Diagoras & Eraſiſtratus in totũ dãnauere: & ut mortiferũ infundi uetãtes. Præterea q̃m uiſui noceret. Addidit andron: ideo nõ protinus excæcari eo q̃m adulterat' alexãdrino. ſed poſtea uſus eius nõ ĩprobatus eſt medicaméto nobili: quod acidiõ uocant: ſemine quoq; eius trito im paſtillos e lacte utũtur ad ſomnũ Item ad capitis dolores cũ roſaceo. Cum his aurium dolori inſtillatũ Podagris illinitur cũ lacte mulierũ. ſic & foliis ipſis utũtur ad ſacros ignes. Item uulnera cum aceto. Ego tamen damnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocant lexipyretas quaſq; perticas & cæliacas. Nigrum tamen in cœliacis uino datur. ſatiuum omẽ magis rotundat capita. At ſilueſtris lõgum ac puſillum: & ad omnes effectus ualentius. Decoquitur & bibitur contra uigilias: eadẽq; aqua fouet ora. Optimũ in ſiccis: & ubi ratio pluit. Cũ capita ipſa & folia decoquũtur ſuccus meconium uocatur: multum opio ignauior. Experimentum opii eſt primum in odore. Sincerũ enim perpeti nõ mos eſt. Dein in lucernis: ut pura luceat flãma aut extinctum demũ oleat: Quæ in fucato nõ eueniunt. Accéditur quoq; difficilius: & crebro extinguitur. Eſt ſinceri experimentum: & in aqua quia nebula ſinnatat. Fictum in poſca coit. Sed maxime mirũ æſtiuo ſole deprehendit'. Sincerum enim ſudat: & ſe diluit: donec ſucco recenti ſimile fiat. Mneſides optime ſeruari putat hyoſcyami ſemine adiecto. Alii in faba.

De empractico & ceratico: & glaucio ſiue palio: & heraclio ſiue aphro: & de diacodio. Ca. XIX.

INter ſatiua eſt & ſilueſtria medium genus quod niſi inaruiſſet ſponte naſceretur. Rhiam uocauimus & empracticũ. Quidam id decreptum protinus cum toto calice manduntur. Aluum exinaniunt capita quinq; decocta. In uini tribus heminis pota ſomnum faciunt. Silueſtrium unum genus cæraticũ uocant: nigrum cubitali altitudine: radice craſſa & corticoſa: caulico inflexo ut cornicula. Folia minora & tenuiora q̃ cæteris ſilueſtribus: ſemẽ exile. Tempeſtiuũ eſt menſtruis. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulſo. Folia trita cum oleo argemmas iumentorum ſanant. Radix acetabuli menſura cocta in duobus ſextariis ad dimidias datur ad lumborũ uitia & iocineris. Carbũculis medẽtur ex melle folia. Quidam hoc genus glautium uocant alii paralion. Naſcitur enim in aflatu maris aut nitroſo. Alterum eſt in ſilueſtribus generibus heraclion: uocatur ab aliis aphron. Foliis ſi procul intueãris ſpeciem paſſerum præſentantibus: radice in ſũma terræ cute: ſemine ſpumeo. Ex hoc lina ſplendorem trahunt æſtate. Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli menſura ſeminis in uino albo. uomitiones enim facit. Medicaméto quod diacodion & aſteriace uocatur utiliſſimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuſcunq; ſilueſtris capitibus. cxx. in aquæ cæleſtis ſextariis tribus biduo maceratis: in eadẽq; decoctis: deinde ſiccatis: iterũq; cũ melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere poſtea

dragmas ſenas croci:hypociſtidis:thuris acaciæ: & paſſi cretici ſextariũ. Hac oſtentatione
ſimplex quidẽ & antiq illa ſalubritas papauere & melle conſtat.

De tithymalo & archelio:& porculacha ſiue peplio:& coriandro & de atriplici. Ca. XX.

TErtiũ genus eſt tithymálon:mecona uocãt:alii archalion:folio leui:albo:capite ma
gnitudinis fabæ.Colligitur uua florẽte.Siccat in umbra. Semẽ potũ purgat aluũ
dimidio aceptabulo ĩ mulſo.Cuiuſcũꝗ autẽ papaueris caput uiride uel ſiccũ illitũ
epiphoras oculorũ lenit.Opiũ ex uino meraculo ſi ꝓtinus detur ſcorpionũ ictibus reſiſtit
Aliqui hoc tãtũ nigro tribuũt ſi capita eius uel folia terãnt.Eſt & porculaca quã peplioñ uo
cant:nõ multũ ſatiuo efficacior. Cuius memorabiles uſus traduntur.Sagittarũ uenena &
ſerpẽtiũ hemorroidũ & præſigrũ reſtringi:pro cibo ſumpta & pelagis ĩpoſita extrahit.Itẽ
hyoſciamo poto e paſſoꝗ expreſſo ſucco.Cũ ipſa nõ eſt:ſemẽ eius ſimili effectu ꝓdeſt. Re
ſiſtit & aquarũ uitii:capitis dolori:ulceribuſꝗ in uino tuſa & ĩpoſita.Reliqua ulcera cõma
ducata cũ melle ſanat.ſic & infantium cerebro ĩponitur:umbilicoꝗ prociduo.In epipho
ris uero oĩum frõte tẽporibuſꝗ cũ polenta.ſed ipſi oculis e lacte & melle.Eadẽ ſi procidẽt
prodeſt oculis:foliis tritis cũ corticibus fabæ. Puſtulis cũ polenta & ſale & aceto ac cæra.
& ulcera oris tumorẽꝗ gingiuarũ cõmanducata cruda ſedat.Item dẽtium dolores. Ton
ſillarum ulcera ſuccus decoctæ.Quidã adiecere paulum murræ.Nã & mobiles dentes ſta
bilit cõmanducata.Cruditates ſedat:uocẽꝗ firmat:& ſitim arcet.Ceruicis dolores cũ gal
la & lini ſemine pari mẽſura ſedat.Mãmarũ uitia cũ melle aut cimolia creta ſalutaris & ſu
ſpirioſis ſemine cum melle hauſto.Stomachũ in acetariis ſumpta corroborat. Ardentibus
febribus imponitur cum polenta.& alias manducata refrigerat etiã inteſtina.Vomitiones
ſiſtit.Dyſenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumino. Tenaſmis autẽ cocta
& comitialibus cibo uel potu ꝓdeſt.Purgationibus mulierum acetabuli menſura in ſapa
Podagris calidis cum ſale illita & ſacro igni.ſuccus eius potus renes iuuat ac ueſicas. Ven
tris animalia pellit.Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur.Neruorum du
ricias emollit.Metrodorus qui epitómenton rhizitomumenõ ſcripſit: purgationibꝰ a par
tu dandã cenſuit.Venerem inhibet:uenerĩſꝗ ſonia.Prætorii uiri pater eſt hyſpaniæ prin
ceps.quem ſcio propter impatibiles uuæ morbos radicẽ eius filo ſuſpenſam e collo gerere:
præterq̃ in balneis:& ita liberatũ incõmodo omni Quin etiã inueni apud auctores : caput
inde litũ diſtillationẽ toto anno nõ ſentire.Oculos tamẽ hebetare putatur.Coriandrũ in
ter ſiluestria nõ inuenitur.Præcipuũ tamẽ eſſe cõſtat ſtatim ægyptiũ. Valet cõtra ſerpenti
um genus unum:quod amphiſbenas uocant:potũ impoſitũꝗ.Sanat & alia uulnera.Epiny
ctidas puſtulas tritũ ſic & oẽs tumores collectionẽſꝗ cum melle aut uua paſſa.Panos ue
ro ex aceto tritũ.Seminis grana tria in tertianis deuorari iubẽt aliqui ante acceſſionẽ.Vel
plura illini fronti.Sunt qui & ante ſolis ortum ceruicalibus ſubiici efficaciter putent. Vis
magna ad refrigerandos ardores uiridi.Vlcera quoꝗ quæ ſerpunt ſanat cũ melle uel uuã
paſſa.Item teſtes:ambuſta carbunculos:aures cum lacte mulieris epiphoras oculorum ner
uis & inteſtinorum fluctiones.Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum ruta. Pellit
animalia interaneorum cum mali punici ſicco & oleo ſemen potum. Xenócrates tradit rẽ
miram:ſi uera eſt.Menſtrua contineri uno die: ſi unum granum biberint fœminæ : biduo
ſi duo:& totidẽ diebus quot grana ſumpſerint.M.Var.coriãdro ſubtrito cũ aceto carnem
incorrupta æſtate ſeruari putat.Atriplex & ſilueſtre eſt & ſatiuũ accuſatũ a Pythagora tã
q̃ faceret hydropicos morboſꝗ regios & pallorẽ.Coquitur difficilime:ac ne in hortis qui
dem iuxta id naſci quicq̃ niſi languidum cupauit. Addidere Dyoniſius & Diocles pluri
mos gigni ex eo morbos.Nec niſi mutata ſæpius aqua coquendũ.Stomacho cõtrariũ eſſe
Lentigines & papulas gignere.Miror quare difficulter in italia id naſci tradiderit ſolum
Smyrneus.Hippocrates uuluarũ uitiis id infundi cũ beta.Lycus neapolitanus contra can
tharidas bibendum dedit.Panos furũculos incipientes:duricias omnes uel cocto uel cru
do utiliter illini putãt.Itẽ ignẽ ſacrum cũ melle aceto nitroꝗ.Similiter podágris. Vngues
ſcabros detrahere dicitur ſine ulcere.Sunt qui in morbo regio dent ſemẽ eius cum melle.
Arterias & tonſillas nitro addito perfricent.Aluum moueant.Cocto aut per ſe aut cũ mal
ua aut lenticula concitantes uomitiones.Silueſtri capillos tingunt:& ad ſupradicta utun
tur medicina.

De malua malope.& althea:& lapatio:& oxilapato:& hydrolapato & hippolapato:& bubalapato. Ca. XXI.

E Cōtrario in magnis laudibus malua eſt utraqꝫ & ſatiua & ſilueſtris. Duo genera ea
rum amplitudine folii diſcernūtur. Maiorem græci malopen uocāt in ſatiuis. Al
terā ab emolliendo uētre dictā putant malachen. E ſilueſtribus cui grande foliū &
radices albæ althea uocat/ab excellētia effectus a quibuſdā ariſtalthea. Oē ſolū in quo ſe
rūtur pinguius faciūt. Huic cōtra oēs aculeatos ictus efficacior uis præcipue ſcorpionum
ueſparū: ſimiliūqꝫ: & muris aranei. Quin & trita cū oleo qualibet earū puncti ante uel habē
tes eas nō feriūtur. Foliū īpoſitū ſcorpionibus torporē affert. Valēt & cōtra uenena. Acu
leos oīs extrahūt illitæ crudæ aut cū anētho potā. Decoctæ uero cū radice ſua leporis mari
ni uenena reſtringūt: Et ne quidā dicūt ſi uomat. De eiſdē mira & alia tradūtur. Sed maxi
me ſi quottidie quis ſucci ex qualibet earū ſorbeat cyathū dimidiū oībus morbis cariturū.
Vlcera manantia in capite ſanant. In urina putrefacte lichenas. Et ulcera oris cū melle. Ra
dix decocta furfures capitis & dentiū mobilitates. Eius quæ unū caulē habet radice circa
dentē qui doleat perunge: donec deſinat dolor. Eadē ſtrumas & parotidas panoſqꝫ addita
hoīs ſaliua purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potū a pituita & nauſeis liberat. Ra
dix mā̄marū uitiis occurrit adaligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta & ſorbitionis mō
ſūpta qnis diebus emēdat. Stomacho utiles Sex. Niger dicit. Olympiades thebanus abor
tiuas eſſe cū adipe anſeris. Aliqui purgari fœminas foliis earū manꝰ plenæ mēſura in oleo
& uino ſumptis. Vtiqꝫ cōſtat parturientes foliis ſubſtratis celerius ſolui. Protinus a partu
reuocāda: ne uulua ſequatur. Dant & ſuccū bibēdū parturiētibus ieiunſis in uino decocta
hemina. Quin & ſemē tritū adāligāt brachio genitale nō cōtinētiū. Adeoqꝫ eæ ueneri na
ſcūtur: ut ſemē unicaulis aſperſum cubitali fœminarū auiditates augere ad infinitum Xe
nocrates tradat. Itē tres radices iuxta adaligatas. Tenaſmo & dyſentericis utiliſſime infun
di. Item fœdis uitiis: uel ſi foueant. Melancholicis quoqꝫ ſuccus dat cyatis ternis tepidus.
Et inſanietibus quaternis. Decocte comitialibus heminæ ſucci. Hic & calculoſis & inflati
one & torminibus aut opiſtotonico laborātibus tepidus illinit. Et ſacris ignibus & ambu
ſtis decocta in oleū folia imponūtur. Et ad uulnerū īpetus cruda cū pane Succus decoctæ
neruis ꝓdeſt: & ueſicæ: & īteſtinorū roſionibus. Vuluas & cibo & infuſiōe mollit eſt oleo
Succus decoctæ pori meatus ſuaues facit. Altheæ in oībus ſupradictis efficacior radix: p̄
cipue cōuulſis ruptiſqꝫ. Cocta in aqua aluū ſiſtit. Ex uino albo ſtrumas & parotidas & mā
marū inflationes: & panos in uino folia decocta & illita tollūt. Eadē arida in lacte decocta
ꝗlibet pernicioſæ tuſſi citiſſime medētur. Hippocrates uulneratis ſitientibuſqꝫ defectu ſā
guinis radicis decoctæ ſuccū bibēdū dedit. Et eam uulneribus cū melle & reſina. Item con
uulſis: luxatis: tumētibus: & muſculis: neruis: articulis impoſuit. Et aſmaticis ac dyſenteri
cis in uino bibendū dedit. Mirū aquā radice ea addita addenſari ſub diuo: atqꝫ elacteſcere.
Efficacior autē quo recētior. Nec lapatiū diſſimiles effectus habet. Eſt autē ſilueſtre: quod
alii oxalidē appellāt ſatiuo ꝓximū: foliis aquoſis: colore betæ candidæ: radice minima. No
ſtri uero rumicē alii lapatiū cantherinū ad ſtrumas cū axungia efficaciſſimū. Eſt & alterum
genus fere oxylapaton uocāt. Satiuo idē ſimilius: & acutiora habet folia ac rubriora: nō ni
ſi in paludibus naſcēs. Sunt qui hydrolapaton tradūt in aqua natū. Eſt & aliud hippolapa
ton maius ſatiuo: candidiuſqꝫ ac ſpiſſius. Silueſtria ſcorpionū ictibus medētur & ferire ꝓhi
bent habētes. Radix aceto decocta ſi colet ſuccus dētibus auxiliat. Si uero bibatur morbo
regio. Semē ſtomachi inextricabilia uitia ſanat. Hippolapati radices priuatim ungues ſca
broſos detrahūt. Dyſentericos ſemen duabus dragmis in uino potū liberat. Oxylapati ſe
men lotū in aqua cæleſti ſanguinē prodeſt reiiciētibus. Adiecta acacia lentis magnitudine
prodeſt. Præſtātiſſimos paſtillos faciūt ex foliis & radice addito nitro & iure anguino. In
uſu aceto diluūt. Sed ſatiuū in epiphoris oculorū illinūt frōtibus. Radice cherias & lepras
curāt. In uino uero decocta ſtrumas & parotidas & calculos. Poto uino & lyenes. Cœliacos
æque & dyſentericos & tenaſmos. Ex eadēqꝫ oīa efficacius. Ius lapati & ructus facit: & uri
nam ciet: & caliginē oculorū diſcutit. Item pruritū corporis in ſolia balnearū additū: aut ꝑ
ſe ipſum illitū ſine oleo. Firmat & cōmanducata radix dentes. Eadē decocta cū uino ſiſtit
aluum. Folia ſoluunt adiecto ſale. Adiecit Solon neqꝫ ut omittamus bulpaton: radicis tā
tū altitudine differens eſt. & erga dyſentericos efficacis effectus potū ex uino.

De ſinapis tribus generibus: & marrubio: & ſerpillo: & ſiſymbrio: ſiue thymbræo &
de lini ſemine: & blito. Ca. XXII.

Sinapis cuius in ſatiuis tria genera diximꝰ.Pithagoras principatū habere ex iis quo rum ſublime uis feratur iudicauit:q̄m nō aliud magis in nares & cerebrū penetret Ad ſerpētiū ictus & ſcorpionū tritū cū aceto illinitur.Fungorum uenena diſcutit. Cōtra pituitā tenet̄ in ore donec liqueſcat:aut gargarizat̄ cū aqua mulſa.Ad dētiū dolorē mādītur.Ad uuā gargarizat̄ cū aceto & melle:ſtomacho utiliſſimū cōtra oīa uitia pulmo-nibuſq;.Excreationes faciles facit in cibo ſumptū.Datur & ſuſpirioſis.Itē comitialibus te-pidum cū ſucco cucumerū.Sēſus atq; ſternutamēta capitis purgat.Aluū mollit. Mēſtrua & urinā ciet.Et hydropicis īponit̄.Cū fico & cumino tuſum ternis partibus comitiali mor bo.Et uuluarū cōuerſionē ſuffitū excitat odore aceto mixto.Itē lethargicos. Adiicit cor-dylon.eſt autē ſemē ex ſeſe.& ſi uehemētior ſomnus lethargicos præmat.cruribus aut etiā capiti illinitur cū fico & aceto.Veteres dolores thoracis lumborū:coxēdicū:humerū:& in quacūq; parte corporis ex alto uitia extrahēda ſunt:illitū cauſtica ui emēdat puſtulas faci endo.Aut in magna duritia ſine fico impoſitū:uel ſi uehemētior uertigo timeatur per du plices pānos. Vtunt̄ ad alopetias cum rubrica:pſoras:lepras:phthiriaſes:lithānicos:opiſto-thonicos.Iūgūt quoq; ſcabras genas aut cū gallica inter oculos cū melle.Succuſq; tribus modis exprimit̄ in fictili:caleſcitq; in eo in ſole modice.Exit & e cauliculo ſuccus lacteus qui ita cū induruit:dētiū dolori medet̄.Semē ac radix cū īmaduere:muſto cōterūtur. Ma-nuſq; plenæ menſura ſorbētur ad firmādas fauces:ſtomachum:oculos:caput.ſenſuſq; oēs. Mulierū etiā laſſitudines ſaluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq; diſcutit potū ex aceto.Illinūtur & liuoribus ſugillatiſq; cum melle & adipe anſerino aut cera cypria. Fit & oleū ex ſemine madefacto in oleo expreſſoq;:quo utūtur ad neruorū rigores:lumborumq; & coxēdicū perfrictiones.Sinapis naturā effectuſq; eoſdē habere traditur adarcā inter ſil uas intactā cortice planiore ſub ipſa coma naſcēs.Marrubium pleriq; inter primas herbas cōmēdauere:quē græci praſion uocant:alii linoſtrophon: nō nulli philopeda:aut philoca-res:notius q̄ ut indicandū ſit.Huius folia ſemēq; cōtrita proſunt cōtra ſerpētes : pectorū. & lateris dolores:tuſſim ueterē.Et iis qui ſanguinē eiiciūt eximie utile:ſcapis eius cū pani co aqua decoctis:ut aſperitas ſucci mitiget̄.Imponit̄ ſtrumis cū adipe.Sūt qui uiridis ſemē q̄tū duobus digitis capiāt cū farris pugillo decoctū addito exiguo olei & ſalis ſorbere ie-iunos ad tuſſim iubeāt.Alii nihil cōparāt.In eadē cauſa marubii & fœniculi ſucci & ſexta-rios ternos expræſſis decoctiſq; ad ſextarios duos:tū addito mellis ſextario rurſus deco-cto ad ſextarios duos:ſi coclearii mēſura in die ſorbeat̄ in aquæ cyato.Et uiriliū uitiis tu-ſum cū melle mire prodeſt.Lichenas purgat ex aceto.Ruptis cōuulſis ſpaſmatū neruis ſa lutare.Potū aluū ſoluit cū ſale & aceto.Itē mēſtrua & ſecūdas mulierū.Arida farina cum melle ad tuſſim ſiccā efficaciſſima eſt.Itē ad cancrenas & pterygia.Succus uero articulis & naribus: & morbo regio:minuēdeq; bili cū melle prodeſt.Item contra uenena inter pauca potēs.Ipſa herba ſtomachū & excreationes pectoris purgat.Cū iride & melle urinam ciet. Cauēda tamē exulceratæ ueſicæ & renū uitiis.Dicitur ſuccus claritatē oculorū adiuuare Caſtor marrubii duo genera tradit.Nigrū:& quod magis probat candidū.In ouum inane ſuccū adiicit iis:ipſumq; ouū infundit melle æquis portionibus tepefactū:uomicas rumpe re:purgare:perſanare pmittens illitis etiam uulneribus a cane factis tuſa cū axungia uete ri.Serpillum a ſerpēdo putant dictum.Quod in ſilueſtri euenit:in petris maxime. Satiuū nō ſerpit: ſed ad palmi altitudinem increſcit.Pinguius uolūtariū & candidioribus foliis & ramis:aduerſus ſerpētes efficax maxime cenchrin & ſcolopēdras terreſtres ac marinas : Et ſcorpiones decoctis in uino ramis foliiſq;.Fugat & odore:cōmunis ſi uratur.Et contra ma rinorum uenenā præcipue ualet.Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibꝰ ac fronti cum roſaceo.Item phreneticis:lethargicis:contra tormina:& urinæ difficultatem anginas:uomitiones:dragmis quattuor datur.Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores.fo lia obolis quattuor dantur ad lyenē ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in ciathis duobus aceti & mellis.Siſymbrium ſilueſtre a quibuſdam thymbreum appellatum:pedali non amplius altitudine:quod in riguis naſcitur ſimile naſturtio eſt.Atrū efficax aduerſus aculeata animalia:ut ſunt craſbrones & ſimilia. Quod in ſicco ortum adoratum eſt. inſeri-tur coronis anguſtiore folio.Sedant utraq; capitis dolorem.Item epiphoras:ut Plinius tra dit.Alii panem addunt.Alii per ſe decoquunt in uino.Sanat & epinyctidas:cutiſq; uitia in facie mulierū intra quartum diem noctibus impoſitum diebuſq; detractum. Vomitiones:

ſingultus:tormina:ſtomachi diſſolutiones cohibet ſiue in cibo ſumptū:ſiue in ſucco potū.
Nō edēdū grauidis:niſi mortuo cōceptu.Quippe etiā impoſitū eiicit.Mouet urinā cū ui
no potū.Silueſtre & calculos.Quos uigilare opus ſit excitat infuſum capiti cū aceto.Lini
ſemen cū aliis quidē in uſu eſt.Et per ſe mulierū cutis uitia emendat in facie. Oculorū aci
em ſucco adiuuat.Epiphoras cū thure & aqua aut cū myrrha.Cū uino ſedat parotidas.Cū
melle aut adipe aut cera ſtomachi ſolutiones inſperſum polēte modo.Anginas in aqua &
oleo decoctū: & cū aniſo illitū. torret ut aluū ſiſtat.Cœliacis & dyſentericis imponitur ex
aceto.Ad iocineris dolores eſtur cum uua paſſa.& ad phtphiſin utiliſſime. ſemine fiunt
& eligmata.Muſculorū neruorū:articulorū:ceruicū duricias:crebri mēbranas mitigat fa
rina ſeminis nitro aut ſale aut cinere additis.Eadē cū fico itē cōcoquit ac maturat.Cum ra
dice uero cucumeris ſilueſtris extrahit quæcūq; corpori inherent.ſic & fracta oſſa.Serpere
ulcus in uino decocta prohibet.Eruptiones pituitæ cū melle emendat.Vngues ſcabros cū
pari modo naſturtii.Et teſtiū uitia & ramices cū reſina & murra:& cācrenas ex aqua.ſtoma
chi dolores cū fœno græco ſextariis utriſq; decoctis in aqua mulſa.Inteſtinorū & thoracis
pernicioſa uitia clyſtere in oleo & melle.Blitū iners uidetur ac ſine ſapore aut acrimonia
ulla.Vnde cōuitiū fœminis apud Menādrū faciūt mariti.ſtomacho inutile eſt.uētrē adeo
turbat:ut cholerā faciat aliquibus.dicit̃ tamē aduerſus ſcorpiones potū e uino prodeſſe.&
clauis pedū illini itē lyenibus & temporū dolori ex oleo.Hippocrates menſtrua ſiſti eo ci
bo putat. De meu & fœniculo:& hyppomaratro uel myrſeneo:& canabi: & de ferula
& carduis: Ca. XXIIII.

MEu in italia non niſi a medicis ſeritur:& iis admodū paucis.Duo genera eius.Nobi
lius athamantichū uocant illi ab athamante inuentum. Hi quoniā laudatiſſimū in
athemanthe reperiatur:foliis aniſo ſimile:& caule aliquādo bipedali: radicib⁹ mul
tis & obnigris:quibuſdā altiſſimis.Minus rurſum q̄ illud alterū.Ciet urinā in aqua potum
radice trita uel decocta Inflationes ſtomachi mire diſcutit.Itē tomina & ueſicæ uitia. Vul
uarūq; articulis cū melle.Infantibus cū apio illitū imo uētri urinas mouet.Fœniculum no
bilitauere ſerpētes:guſtatu ut diximus ſenectam exuendo oculorūq; aciē ſucco eius refi
ciendo.Vnde intellectum eſt hominum quoq; caliginem præcipue eo releuari.Colligitur
hoc caule turgeſcente.In ſole ſiccarur.Inungitur ex melle.Vbiq; hoc eſt. Laudatiſſimum
tamen in hiberia e lachrymis fit & ex ſemine recenti.Fit etiā e radicibus prima germinatio
ne inciſis.Eſt & in hoc genere ſilueſtre:quod alii hippomarathron : alii myrſeneū uocant:
foliis maioribus:guſtu acriore:procerius:brachiali craſſitudine:radice candida.Naſcitur ī
calidis:ſed ſaxoſis.Diocles & aliud hyppomarathri genus tradit:longo & anguloſo folio:
ſemine coriandri.Medicinæ in ſatiuo ad ſcorpionū ictus & ſerpentiū ſemine in uino poto
Succus & auribus inſtillatur:uermiculoſq; in iis necat.Id ipſum condimentis prope omni
bus inſeritur.Oxyporis etiā aptiſſime.Quin & cruſtis ſubditur panis.Semē ſtomachū diſ
ſolutū aſtringit uel in febribus ſumptū.Nauſeā ex aqua tritū ſedat.Pulmonibus & iocine
ribus laudatiſſimū.Ventrē ſiſtit cū modice ſumitur. Vrinā excitat. Et tormina mitigat to
tum decoctum.Lactiſq; defectu potum māmas replet.Radix cū ptiſana ſumpta renes pur
gat ſiue decocto ſucco : ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt & hydropicis radix ex uino cocta.
Item cōuulſis illinuntur folia tumoribus.Ardentes ex aceto calculos ueſicæ pellūt.Geni
turæ abūdantiā quoquomodo hauſtum facit.Verēdis amiciſſimū:ſiue ad fouendum radi
ce cum uino cocta:ſiue contrita in oleo illitum.Multi tumoribus & ſugillatis cum cera il
linunt.Et radice in ſucco uel cum melle contra canis morſum utūtur.Et contra multipe
dem ex uino.Hippomarathron ad oīa uehemētius Calculos p̄cipue pellit.Prodeſt ueſicæ
cū uino leui:& fœminarū mēſtruis.Efficacius in eo ſemē q̄ radix. Modus in utroq; quod
duob⁹ digytis trito addit̃ in potionē.Petrichius qui ophiaca ſcripſit & Micon qui rhizito
numena aduerſus ſerpētes nihil hippomarathro efficacius putauere.ſane & nicāder non in
nouiſſimis poſuit.Canabis in ſiluis primū nata eſt:nigriore folio & aſperiore.ſemē eius ex
tinguere geniturā uirorū dicitur.ſuccus ex eo uermiculos auriū & quodcunq; intrauerit
eiicit:ſed cū dolore capitis.Tātaq; uis ei eſt ut aquæ īfuſa coagulare eā dicat̃.& iō iumēto
rū aluo ſuccurrit pota ī aq̄.Radix cōtractos articulos emollit in aq̄ cocta.Itē podagras & ſi
miles īpetus.Ambuſtis cruda illinit̃:ſed ſæpius mutat̃:priuſq̄ areſcat.Ferula ſemen ſimile
aneto habet.Quæ ab imo caule diuidit̃ a cacumine fœmina putat̃. Caules edunt̃ decocti.

Commendáturꝙ muſto ac melle: Stomacho utiles. Sint plures ſumpti: capitis dolores faciunt. Radix denarii pōdere in uini cyathis duobus bibitur aduerſus ſerpentes. Et ipſa radix imponitur. Sit & torminibus medetur. Ex oleo autē & aceto cōtra ſudores immodicos uel in febribus proficit. Succus ferulæ aluū ſoluit fabæ magnitudine deuoratuſꝙ. E uiridi ferula ramuſculus utilis eſt ad omnia ea uitia. Ad ſanguinē ſiſtendū decem grana ſeminis bibūtur in uino trita uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandū putāt luna quarta ſexta ſeptima ligulæ menſura. Natura ferularū mūrenis infeſtiſſima eſt. Tactæ ſiquidē ea moriūtur. Caſtor radicis ſuccū & oculorū claritati cōferre multū putauit. Et de carduorum ſatu inter hortenſia diximus. Quapropter & medicinā ex eis non differam⁹. Silueſtriū genera ſunt duo. Vnū fruticoſius a terra ſtatim. Alterū unicaule craſſius. Vtriꝙ folia pauca: ſpinoſa: muricatis cacuminib⁹. Sed alter florē purpureū mittit inter medios aculeos celeriter caneſcentē: & abeuntē cū aura. Scolimon græci uocant. Hic anteꝗ̄ floreat contuſus atꝙ expreſſus illito ſucco alopecias replet. Radis cuiuſꝙ ex aqua decocta potatoribus ſitim facere narratur. Stomachū corroborat. Et uuluis ſi credim⁹ etiā cōferre aliquid tradit ut mares gignātur. Ita. n. Chérias atheniēſis ſcripſit: & Glaucias qui circa carduos diligentiſſimus uidetur. Manducatus carduus hic odorē cōmendat oris.

Confectio tyriacæ cōpoſitio medicaminis Antiochi. Ca. XXIIII.

SEd ante diſceſſum ab hortēſibus unā compoſitionē ex iis clariſſimā ſubtexem⁹ aduerſus uenenata animalia: inciſam lapide uerſib⁹ in limine ædis Aeſculapii. Serpilli duum denariorū pōdus. Opopanacis & milii tantundē ſingulorū. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœniculi ſeminis & aniſi & ami & apii denariorū ſenū ex ſingulis generibus. Erui farinæ duodecim. Hæc tūſa cribrataꝙ uino quantū poſſit excellenti digerūtur in paſtillos: uictoriati pōdere. Ex iis ſinguli dātur ex uini mixti cyathis ternis. Hac tyriacha magnus rex Antiochus aduerſus omnia uenena uſus traditur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXI.

PROEMIVM.

De natura florū & coronamentorū. De mira florum uarietate. Ca. I.

IN HORTIS SERI ET CORONAMENTA IVSSIT CATO INenarrabili florū maxime ſubtilitate: quādo nulli poteſt facilius eſſe loqui ꝗ̄ rerū naturæ pingere laſciui enti præſertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe reliqua uſus alimētiꝙ gratia genuit. iōꝙ ſæcula annoſꝙ tribuit iis. Flores uero odoreſꝙ de die in diē gignit. Magna ut palā eſt admonitione hominū: quæ ſpectantiſſime floreāt celerrime marceſcere. Sed nē pictura quidem ſufficiente imagini colorū reddendæ: mixturāꝙ uarietati ſiue alterni atꝙ multiplices inter ſe nectantur: ſiue priuatis generū funiculis in orbē: in obliquū in ambitū: quædā coronæ per coronas currunt.

De ſtrophiolo ſerto: & qui primū flores miſcere cœperit: & quando primum corolla inuenta uel appellata & quare. Ca. II.

REnuioribus utebantur antiqui: ſtrophia appellantes: unde nata ſtrophiola. Quin & uocabulū ipſum tarde inde cōmunicatum eſt inter ſacra tantū & bellicos honores coronis ſuū nomē uindicantibus. Cū uero a floribus fierent ſerta a ſerendo ſeruiæ appellabātur. Quod apud græcos quoꝙ nō adeo antiquitus placuit. Arborū enī ramis coronari in ſacris certaminibus mos erat primo. Poſtea uariari cœptū mixtura uerſicolores. Floruꝙ inuicē odores coloreſꝙ accēdere Sicion ex ingenio Pauſiæ pictoris atꝙ Glyceræ coronariæ dilectæ admodū illicū opa eius pictura imitaretur: adinuenit: & illa prouocans uariaret: Eſſetꝙ certamē artis ac naturæ. Quales etiā nūc extāt artificis illi⁹ tabellæ: atꝙ in primis appellata ſtephanoplocos qua pinxit ipſam. Idꝙ factū eſt poſt olympiadem centeſimam. Sic coronis e floribus receptis paulo mox ſubire quæ uocantur ægyptiæ: ac deinde hybernæ: tum cum terra flores negat: ramento e cornibus tincto. Paulatimꝙ & romæ ſubrepſit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis: poſtꝗ̄ e lamina ærea tenui inaurata aut in argentata dabantur.

LIBER.

Quis pmũ coronã foliis aureis & argẽteis dedit & de honore coronarũ apud antiquos. & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis & Cleopatræ reginæ facta. Ca. III.

Craſſus diues primus argento auroq; folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoq; & lẽniſci: quos adiici ipſarum coronarum honos erat propter hetruſcas quibus iungi niſi aurei non debebant. Puri diu fuere ii. Celare eos primũ inſtituit. P. Claudius pulcher: bratteaſq; etiã Phyliræ dedit. Semper tamen auctoritas uel ludicro quæſitarum fuit. Nanq; ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant: & ſeruos ſuos quoſq; mittebant. Inde illa .xii. tabularũ lex. Qui coronã parit: ipſe pecuniamue eius: Virtutis ergo arguitur: quã ſerui equiue meruiſſent. Pecuniã partam lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos? ut ipſi mortuo parentibuſq; eius dum intus poſitus eſſet foris ue ferretur: ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidẽ erant: ingenſq; iis ſeueritatis. L. Fuluius argentarius bello punico ſecũdo cum corona roſacea ĩter diu e pergula ſua in forum proſpexiſſe dictus: ex auctoritate ſenatus in carcerẽ adductus non ante finẽ belli emiſſus eſt. P. Mutianus cum demptã Marſye coronam e floribus capiti ſuo impoſuiſſetatq; ob id duci eũ in uincula triũuiri iuſſiſſent: appellauit Tri. Pleb. nec interceſſere illi aliter q̃ athenis: ubi comeſabundi iuuenes ante meridiẽ conuentus ſapientiũ quoq; doctrinæ frequẽtabaut. Apud nos exemplũ licentiæ huius non eſt aliud q̃ filia Diui Auguſti: cuius luxuria noctibus coronatũ Marſiam litteræ illius deſcribunt. Florum quidẽ populus ro. honorẽ Scipioni tantũ adhibuit. Suario cognominabatur: propter ſimilitudinẽ Suarii cuiuſdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus: dignuſq; africanorum familia. Nec ei fuit in bonis funeris impenſa. Aſſes ergo contulit populus: ac funus elocauit: quaq; parte ferebatur: flores e proſpectu omni ſparſit. Et iã tunc coronæ deorũ honos erant. Et larium publicorum priuatorũq; & ſepulchrorũ & manium. Sũmaq; auctoritas pactili coronæ: ſutiles ſaliorũ ſacris inuenimus & ſolẽnes cœnas. Trãſiere deinde ad roſalia. Eoq; luxuria proceſſit: ut nõ eſſet gratia niſi mero folio. Subtilibus mox petitis ab india aut ultra indos. Laudatiſſimũ quidem habetur e nardi folio eas dari aut ueſte ſerica uerſicolores unguẽtis madidas. Hunc habet nouiſſime exitũ luxuria fœminarum. Et apud græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſteus atq; Callimachus medici q̃ nocerent capiti: quoniã & in hoc eſt aliqua ualitudinis portio. In potu atq; hylaritate præcipue odorum ui ſurripiente fallaciter ſolertiã. Nãq; ſcelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationẽ ipſius reginæ Antonio timẽte: nec niſi ꝑguſtatos cibos ſumente fertur ab ore eius luſiſſe extremis coronæ floribus ueneno illitis. Ipſaq; capiti impoſita. Mox procedẽte hylaritate inuitauit Antoniũ ut coronas biberet. Quis iſtas timeret inſidias? Ergo cõcerpta in ſyphũ incipienti haurire oppoſita manu en ego ſum inq̃t illa care Antoni: quã tu noua prægustantiũ diligentia caues: ideo mihi ſi poſſim ſine te uiuere occaſio & ratio adeſt. Inde eductam e cuſtodia bibere iuſſit: illico expirantẽ. De coronis extra ſupra dictos ſcripſit. Theophraſtus apud græcos. Ex noſtris autẽ inſcripſere aliqui libros antologicon. Flores uero perſecutus eſt nemo q̃ equidem inueniam. Nec nos nunc: ſcilicet coronas nectemus. Id enim friuolum eſt. ſed de floribus quæ uidebuntur digna memorabimus. Pauciſſima genera noſtri coronamentorum inter hortenſia nouere: ac pñ uiolas roſaſq; tm̃.

De roſa in coronis: & de generibus eius: & ubi ſeratur. Ca. IIII.

Roſa naſcitur ſpina uerius q̃ frutice: in cibo quoq; prouenienſ. Illic etiam iucundi odoris q̃uis anguſti. Germinat omnis primo incluſa granato cortice. Quo mox intumeſcente & in uirides alabaſtros faſtigato paulatim rubeſcens dehiſcit ac ſeſe pandit in calicis medio ſui ſtamnis cõplexa luteos apices. Uſus eius in coronis prope minimus eſt. Oleo maceratur. Idq; iam a troianis tẽporibus Homero teſte. Preterea in unguẽta tranſit ut diximus. Per ſe medicas artes præbet. Emplaſtris atq; collyriis imponitur mordaci ſubtilitate. Menſarum etiam delitiis inungendis minime noxia. Contra genera eius noſtri fecere celeberrima: preneſtinam & campanã. Addidere alii mileſiam: cuius ſit ardentiſſimus colos non excedentis duodena folia. Proximam ei trachiniam: minus rubentem. Mox alabandicam uiliorem: albicãtibus foliis. Viliſſimam uero pluribus uel minutiſſimã ſpinoſam. Differunt enim multitudine foliorum: aſperitate: leuore: colore: odore. Pauciſſima quina folia: ac deinde numeroſiora. Cum ſit genus eius quam centifoliam uocãt. quæ

eſt in campania Italiæ.Græciæ uero circa philipos.Sed ibi nõ ſue terræ ꝓuentu.Pãgeus nã ꝗ monõs in uicino fere eſt:numeroſis foliis ac paruis.Vnde accolæ transferentes cõſerunt Ipſaꝗ plantatõe ꝓficiunt.Nõ autem talis odoratiſſima eſt.Hec cui latiſſimũ maximumꝗ folium.Breuiterꝗ indiciũ eſt odoris ſcabricia corticis.Cepio Tyberii Cæſaris principatu negauit centifoliã in coronis addi:præterꝗ extremos uelut ad cardines:nec odore nec ſpecie ꝓbabilem.Eſt & quæ græca appellatᷣ a noſtris a græcis lichnys:nõ niſi in humidis locis ꝓueniens:nec unꝗ̃ excedens qnꝗ folia:uiolæ magnitudine:odore nullo.Eſt & alia græcula appellata:cõuolutis foliorum paniculis:nec dehiſcẽs niſi manu coacta:ſemperꝗ naſcenti ſimilis:latiſſimis foliis.Alia funditur e caule maluaceo:folia oleacea habẽs.Muſcetio uocãt Atꝗ inter has media magnitudine autũnalis:quam coroneolam uocãt oẽs:ſine odore Coroneola in rubro natã tot modis adulteratur.Et alias uera quoꝗ plurimum ſola præualet Cyrenis odoratiſſima eſt.Ideoꝗ ibi unguentũ pulcherrimũ.Carthagine hiſpaniæ hyeme quoꝗ tota.præcox.Refert & cæli temperies.Quibuſdã enim annis minus odorata ꝓuenit Præterea magis locis oĩbus ſiccis.ꝗ̃ humidis odoratior.Seri nec pinguibus uult:nec argilloſis locis:nec riguis.cõtenta raris.Propriæꝗ ruderatum agrum amat.Præcox cãpana.Sera mileſia.Nouiſſime tamẽ deſinit preneſtina.Fodiunt altius ꝗ̃ fruges:leuius ꝗ̃ uites.Tardiſſime ꝓueniunt ſemine:quod in ipſo cortice eſt ſub ipſo flore opertum lanugine.Ob id potius caule cõciſo inſeruntur & ocellis radicis:ut harundo.Vnum genus inſeritur pallidæ ſpinoſæ lõgiſſimis uirgis qnquefoliæ:quæ a græcula altera eſt.Omni autem reciſione atꝗ uſtione proficit.Tranſlatione quoꝗ ut uitis optime ociſſimeꝗ ꝓuenit.Surculis quaternum digytorum lõgitudine aut ampliore poſt uergilliarum occaſum ſata.Dein per fauonium tranſlata:pedalibus interuallis:crebroꝗ circũfoſſa.Qui præcocem faciunt pedali circa radicẽ ſcrobe aquã calida infundunt germinare incipiente calice.

De lilio trita genera:& ratione ea in ſerendi. Ca. V.

Lilium roſæ nobilitate proximum eſt:& quadã cognatione unguenti oleiꝗ ; lilion appellatur.Et ipoſitũ etiam maxime roſas decet:medio prouentu earum incipiẽs. Nec ullis florum excelſitas maior.Interdũ cubitorũ trium.Languido ſemper collo:& nõ ſufficiente capitis oneri.Candor eius eximius.Foliis foris ſtriatis:& ab anguſtiis in latitudinẽ paulatim ſeſe laxantibus effigie calathi.Reſupinis per ambitũ labris.Tenuiꝗ folio & ſemine ſtantibus in medio crocis.Ita odor colorꝗ duplex:ut alius calicis:alius ſtaminis:differentia anguſta.In unguẽti uero olei que uſu folia nõ ſpernunt.Eſt flos nõ diſſimilis illi in hærba quam cõuoluulũ uocãt.naſcens per fruteta:nullo odore:nec crocis itus candorẽ tantum referens:ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere cõdiſcentis.Alba lilia iiſdem omnibus modis ſerunt quibus roſa.Et hoc amplius lachryma ſua ut hypposelinum Nihil ꝗ̃ ẽ fœcũdius.Vnde radice quinqgenos ſæpe emittente bulbos.Eſt & rubẽs liliũ:qd græci crynõ uocãt.alii florẽ eius cynorhodon.Laudatiſſimum in antiochia & laodicea ſyriæ mox in phaſelide.Quartũ locũ optinet in Italia naſcens.Snnt & purpurea lilia: aliquando gemino caule:carnoſiore tantũ radice:maioriſꝗ bulbi ſed unius.Narciſum uocant huius alterũ genus flore cãdido:calice purpureo:differẽtia liliis ẽ & hæc ꝗ narciſis folia in radice ſunt ꝓbatiſſimis in lyciæ montibus.Tertio generi cætera eadẽ:Calix hærbaceus:oẽs ſerotini.Poſt arcturũ enim florent:ac ꝓ æquinoctiũ autũnum.Inuenta eſt in iis & rõ iſerẽdi mõſtrificis hoĩum ingeniis.Colligunt namꝗ menſe iulio ſcapi areſcentes:liliaꝗ ſuſpendunt in fumo.Deĩ nudãtibus ſe nodulis in fæce nigrĩ uini uel græci mẽſe martio macerant ut cõlorem accipiãt:atꝗ ita in ſcrobiculis ſeruuntur heminis fæcis circũfuſis.Sic fiunt purpurea lilia:mirũꝗ ita tingi aliquid ut naſcatur infectum.

De uiolis & de calta & de baccare & combreto.

Violis honos ꝓximus.Earũ plura genera.Purpureæ:luteæ:albæ:plãtis oẽs ut olus ſatæ.Ex iis uero quæ ſpõte apricis & macris locis ꝓueniũt:purpureæ latiore folio ſtatim ab radice carnoſa exeũt:ſolæꝗ græco noĩe a ceteris diſcernũt:appellatæꝗ ita ut ab iis hyacinthina ueſtis.Sed ſatiuis maxima auctoritas luteis:genera iis tuſculana & quæ marina appellatᷣ.Folio aliquãto latiore:ſed minus odorato.In totũ uero ſine odore:minutoꝗ folio calathiana munus autũni:cæteræ ueris.Proxima ei calta ẽ cõcolori amplitudine Vincit nũero folioꝝ marinã qnꝗ folia nõ excedẽtẽ.Eadẽ odore ſupatᷣ.Eſt enĩ grauis calta Nõ leuior ei quã ſcopã regiã appellãt:quãꝗ folia eius oleãt:nõ flores.Baccari quoꝗ radicis

tantũ odoratæ ẽ:a quibuſdã nardũ ruſticũ appellatũ. Vnguẽta ex ea radice fieri ſolita apud antiquos Ariſtophanes priſcæ comœdiæ poeta teſtis eſt. Vnde quidã errore falſo barbaricam eã appellabãt. Odor eſt ei cinamomo ꝓximus. Gracili ſolo nec humido ꝓuenit. Simillimum ei cõbretũ appellatur: folioꝝ exilitate uſq; in fila extenuata: & ꝓcerius q̃ baccar. Næc hæc ſunt tãtũ: ſed eoꝝ quoq; error corrigẽdus eſt: qui baccar ruſticũ nardũ appellauere. Eſt enĩ alia hærba ſic cognominata: quã greci aſaron uocãt: cuius ſpeciem figuraq; diximꝰ in nardi generibus. Quinimo aſaron inuenio uocitari: quoniã in coronas nõ addatur. Crocũ ſilueſtre optimũ ſerere in italia minime expedit: ad ſcrupula uſq; ſingula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius maiuſq; & nitidius: ſed multo leuius degenerans. Sed ubiq; nec fœcundũ etiã cyrenis: ubiq; ſemp flores laudatiſſimi. Prima nobilitas cilicio croco: & ibi in corico mõte. Dein lycio mõte olympo. Mox cẽturipino ſiciliæ. Aliqui phlegræo ſecundũ locũ dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio ſinceri ipo ſita manu crepat ueluti fragile. Humidũ enim quod euenit adulteratõe ſedet. Altera ꝓbatio ſi manu ꝓlata ad ora leniter faciẽ oculoſq; mordeat. Et p ſe genus ſatiui blandiſſimũ uulgo: cũ ſit mediocre: deliacõ uocãt. Cõtra cyrenaico uitiũ: quod omni croco nigrius ẽ: & celerrime marceſcit. Optimũ ubicũq; quod pinguiſſimũ & breuibus capillis. Peſſimũ uero eſt quod ſitum redolet. Mutianus auctor eſt in lyciano ſeptimo aut octauo transferri in locũ ſubactũ: atq; ita degenerãs renouari. Vſus eius in coronis nuſq̃. Hærba enim eſt folio anguſto pene ĩ capillamẽti modum: Sed uino mire cõgruit: præcipue dulci tritũ ad theatra replẽdã. Floret uergiliaꝝ occaſu paucis diebus folio qui florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur umbra melius etiam hyberna. Carnoſa & illi radix: uiuaciorq; q̃ cæteris. Gaudet calcari: & atteri pede: pereundoq; melius ꝓuenit. Ideo iuxta ſemitas ac fontes lætiſſimum.

De floribus antiquis: & de odoramentorum diuerſitate: & ſaliunca: & polio. Cap. VII.

Troianis temporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat loton: crocon: hyacinthum. Omniũ odoramentorũ atq; adeo hærbarũ differentia eſt in colore: & odore: & ſucco. Odoratoꝝ ſapor raro ulli nõ amarus. E contrario dulcia raro odorata. Itaq; & uina odoratiora muſtis. Silueſtria magis omnia ſatiuis. Quorũdã odor ſuauior & longinquo: propius admotus hebetatur ut uiolæ. Roſa recens a longinquo olet: ſicca propius. Omnis autẽ uerno tempore acrior: & matutinis. Quicquid ad meridianas horas diei uergit hebetatur. Nouella quoq; uetuſtis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æſtate media. Roſa & crocum odoratiora cum ſerenis diebus leguntur. Et omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tamẽ minime odorati flores: quia nebuloſus & roſcidus aer eſt a nilo flumine. Quorũdã ſuauitati grauitas ineſt. Quædã cũ uirent non olent propter humorem nimium: ut buceros quod eſt fœnogræcũ. Acutus odor nõ omnium ſine ſucco eſt: ut uiolæ roſæ: croco. Quæ uero ex acutis ſucco carent: eorum omniũ odor grauis: ut in lilio utriuſq; generis. Ambrotonũ & amaracus acres habẽt odores. Quorũdã flos tantũ iucũdus: reliquæ partes ignauæ: ut uiolæ ac roſæ Hortẽſium odoratiſſima quæ ſicca: ut ruta: mẽta: apiũ: & quæ in ſiccis naſcuntur. Quædã uetuſtate odoratiora: ut cotonea: eadẽq; decerpta quã in ſuis radicibus. Quædã uero non niſi defracta: aut ex attritu olẽt. Alia nõ niſi detracto cortice. Quædã uero nõ niſi uſta: ſicut thura myrrhæq;. Flores triti omnes amariores quã intacti. Aliqua arida diutius odorẽ cõtinent ut melilotos. Quædã locũ ipſum odoratiorẽ faciũt: ut iris. Qui & arborẽ totã cuiuſcũq; radices attigũt. Heſperis noctu magis olet: inde nomẽ inuẽto. Animaliũ nullũ odoratũ: niſi de pantheris qc quã dictũ eſt ſi credimus. Illa quoq; nõ obmittenda differẽtia odoramẽtorũ multa nihil ꝑtinere ad coronamẽta: ut irin: atq; ſaliuncã: quãquã nobiliſſimi ſit odoris utraq;. Sed iris radice tantũ cõmẽdatur: unguentis aut medicinæ naſcẽs. Laudatiſſima ĩ illyrico. Et ibi quoq; nõ maritimis ſed ĩ ſilueſtribus drinonis & natrone. Proxima in macedonia. Laudatiſſima hæc & cãdicans. Et ex illis tertiũ locũ habet africana ampliſſima inter omnes: guſtuq; amariſſima. Illyrica quoq; duorũ generũ ẽ. Raphanitis a ſimilitudĩe: quæ & melior. Rizotomos ſubruffa. Optima quæ ſternutamẽta tactu mouet. Caulẽ habet cubitalẽ: & rectũ. Floret diuerſi coloris ſpecie: ſicut arquus cæleſtis unde nomẽ. Nõ ĩprobat & piſidica. Et foſſuri tribus ante mẽſibus mulſa aqua circũfuſa hoc ueluti placamẽto terræ blandiuntur circũ ſcriptã mucrone gladio ut triplici: & cũ legerint eã protinus ĩ cælũ attollũt. Natura eſt feruens Tractataq; puſtulas ãbuſti mõ facit. Præcipit ante oĩa ut caſti legãt. Terẽdĩes nõ ſicca mõ

uerũ & in terra celerime ſentit Optimũ antea irinũ leucade & elide ſerebatur.Iãpridẽ enĩ
& ſeritur.Nũc e pãphilia.Sed cilicũ maxĩe laudat:atꝗ e ſeptẽtrionib⁹.Saliũca folioſa qdẽ ẽ
ſed breuis:& quæ necti nõ poſſit.Radici numeroſæ cohæret.Hærba uerius quã flos: denſa
ueluti manu preſſa:breuiterꝗ ceſpes ſui generis.Pãnonia hãc gignit & norica:alpiũꝗ apri
ca urbiũ eporredia tãtæ ſuauitatis ut metallũ eẽ cœperit.Veſtib⁹ ĩterponĩ eã gratiſſimum.
Sic & apud græcos polion hærbã inclytã Muſei & Heſiodi laudibus:ad oĩa utilẽ prædican
tiũ.Superꝗ cætera ad famã ẽt dignitatis.Prorſuſꝗ mirã:ſi mõ ut tradũt:folia eius mane cã
dida.meridie purpurea:ſole occidente cerulea aſpiciuntur.Duo genera eius cãpeſtre ma
ius.Silueſtre quod minus ẽ.Quidã teucrion uocant.Folia cãnis hominis ſimilia:a radice ꝓ
tinus nũquã palmo altiora.Et de odoratis floribus ſatis dictum:in quibus unguenta uiciſ
ſe naturam gaudent.

De ueſtium æmulatiõe cũ floribus & amarãto & chryſocome ſiue cryſiti. Ca. VIII.

LVxuria ueſtibus quoꝗ prouocauit eos flores:qui colore cõmẽdatur.Flos animad
uerto tres eſſe principales.Vnũ in croco qui in roſis micat.Gratius nihil traditur
aſpectu:& in purpuras tyrias dibaphaſꝗ ac laconicas.Aliũ amethyſtõ qui uiola : &
ipſe in purpureũ queꝗ hyacithinũ appellauimus.Genera enĩ tractamus in ſpẽs multas ſeſe
ſpargẽtia. Tertius eſt qui ꝓprie conchylii intelligitur multis modis.Vnus in heliotropio
& in aliquo ex iis plerũꝗ ſaturatior.Alius in malua ad purpurã inclinãs.Alius in uiola ſe
rotina cõchyliorũ uegetiſſima.Paria nũc cõponuntur:& natura atꝗ luxuria depugnante.
Lutei uideo honorẽ antiquiſſimũ in nuptialibus flãmeis totũ fœminis cõceſſũ.Et fortaſſis
ideo nõ numerari inter principales:hoc ẽ cõmunes marib⁹ ac fœminis:quoniã ſocietas pri
cipatum dedit.Amarãto nõ dubie uincimur.Eſt aũt ſpica purpurea uerius quã flos aliquis
& ipſe ſine odore.Mirũꝗ in eo:gaudere decerpi:& letius renaſci.Prouenit auguſto men
ſe.Durat in autũnum.Alexãdrino palma:qui decerptus aſſeruatur.Mirũꝗ poſtꝙ defece
re cuncti flores madefactus aqua reuiuiſcit:& hybernaſ coronas facit.Sũma eius natura ĩno
mine eſt appellato quoniã nõ marceſcit.In nomine ẽ & cyani colos·Item holochryſi. Om
nes autẽ hi flores nõ fuere in uſu Alexandri magni ætate:quoniã ꝓximi a morte eius au
ctores ſiluere de illis.Quo manifeſtũ eſt poſtea placuiſſe.A græcis tamẽ repertos quis dubi
tet ?nõ aliter italia uſurpãte nomina illorũ.At Hercules petilio ipſa nomẽ ĩpoſuit autũna
li circa uepreſꝗ naſcenti.Et tamẽ colorẽ cõmendat qui eſt roſæ ſilueſtri.Folia parua quina.
Mirũꝗ in eo flore inflecti cacumina & nõ niſi retorto folio naſci paruo calice ac uerſicolo
ri luteum ſemẽ includente.Luteus & bellio paſtillicãtibus qnquageniſqnis bãbulis corona
tur.Pratenſes hi flores:ac ſine uſu:& ideo pleriꝗ ſine nominibus.Quin & his ipſis alia alii
uocabula imponũt.Chryſocome ſiue chryſitis nõ habet latinã appellationẽ.Palmi altitudi
ne ẽ:comãtibus fulgore auri corĩbis:radice nigra ex auſtero dulci.In petroſis opaciſꝗ na
ſcens.

De honore coronarũ & cyclamio & meliloto & trifolio tria genera ei⁹. Ca. IX.

ET fere pactis colorũ celeberimis tranſeat ratio ad eas coronas quæ uarietate ſola
placent.Duo earum genera quomodo aliæ flore cõſtãt:aliæ folio.Florẽ eſſe dixe
rim geniſtas.Nãꝗ & iis decerpitur luteus Itẽ rhododendrõ.Itẽ zizippa:quæ & cap
padocia uocat.Iſꝗ odoratus ſimiliſꝗ olearũ floribus.In uepribꝰ naſcitur cyclaminium:de
quo plura alias.Flos eius coloſſinus in coronas admittitur.Folia milacis & hederæ in coro
namentũ ſe dedere.Coronæꝗ earũ optinent principatũ.De quibus in fruticũ loco abun
de diximus.Sunt & alia genera nominibus græcis indicanda:quia noſtris maiore ex parte
nomẽ dare iis defuit cura.Et pleraꝗ eorũ in exteris terris naſcunt nobis tamẽ cõſectata:
quoniã de natura ſermo nõ de italia eſt.Ergo in coronamenta folio uenere melothron:ſpi
ron:triganon:cneron:quod caſiam Higinus uocat.Et quod cunilaginẽ:coniza:meliſophil
lon:quod apiaſtrũ:melilotõ:quod ſertulã cãpanã uocãt.Eſt enĩ in cãpania italie laudatiſſi
ma a græcis in ſunio:mox chalcidica & cretica ubicũꝗ uero aſperis & ſilueſtribus nata.Co
ronas ex hac antiquitus factitatas indicio eſt nomẽ ſertulæ quod occupauit.Odor eius cro
co uicinus eſt & flos:ipſa cana.Placet maxime foliis breuiſſimis atꝗ pinguiſſimis.Folio co
ronat & trifoliũ.Tria eius genera . Niphantes uocant græci. Alii aſphaltion maiore folio
quo utuntur coronarii.Alterum acuto oxytriphillon.Tertium ex omnibus munitiſſimũ
Inter hæc neruoſi cauliculi quibuſdã:ut marathro:hippomarathro myophano.Vtuntur &
ferulis & corimbis:& hederæ flore purpureo.Eſt & in alio genere earũ ſilueſtribus roſis ſi

milis.Et in iis quoq; colos tãtũ delectat.Odor autẽ abeſt.Et cneori duo genera nigri atq; cã- didi.Hoc & odoratum.Ramoſa ambo.Florent poſt æquinoctium autũni.

De origano & thymo & melle attico:& conyza:& Iouis flore & helenio:& ambrotono:& leucantemo. Ca. X.

TOtidem & origano in coronamẽtis ſpecies.Alterius.n.nullũ ſemen.Id autem cui odor eſt creticũ uocatur.Totidem & thymi:candidũ ac nigricans.Floret autẽ circa ſolſtitia:cũ & apes decerpũt.Et auguriũ mellis eſt.Prouentũ eni ſperant apiarii large florente eo.Lædit imbribus amittitq; florem.Semẽ thymi nõ poteſt deprehendi: cũ origani perq̃ minutũ nõ tamẽ fallat.Sed quid intereſt id occultaſſe naturã.In flore ipſo itelligitur:ſatoq; eo naſcitur.Quid nõ tentauere homines?Mellis attici in toto orbe ſũma laus exiſtimatur.Ergo tranſlatum eſt ex attica thymũ:& uix flore(uti docem⁹)ſatũ.Sed alia ratio naturæ obſtitit:nõ durante attico thymo:niſi in afflatu maris ſeratur.Erat quidẽ hæc opinio antiqua in omni thymo.Ideoq; nõ naſci in arcadia.Tunc oleam nõ putabant gigni niſi intra trecenta ſtadia a mari.Thymis quidẽ nũc etiã lapideos campos in prouĩtia narbonenſi refertos ſcimus.Hoc pene ſolo redditu e longinquis regionibus:pecudũ milibus cõuenientibus ut thymo ueſcantur.Et conizæ duo genera in coronamentis:mas & fœmina. Differentia in folio.Tenuius fœminæ & cõſtrictius anguſtiuſq;.Imbricatũ maris & ramoſius.Flos quoq; magis ſplẽdet eius.Serotinus utriq; poſt arcturũ.Mas odore grauior.Fœmina acrior.Et ideo cõtra beſtiarum morſus aptior.Folia fœminæ mellis odorem habent. Maſculæ radix a quibuſdã libanotis appellatur:de qua diximus.Et tantũ folio coronãt louis flos:amaracus:hemerocalles:ambrotonum:helenium:ſiſymbrium:ſerpillũ.Omnia ſurculoſa roſæ modo.Colore tantũmodo placet Iouis flos.Odor abeſt ſicut & illi qui græce phlox uocatur.Et ramis autem & folio odorata ſunt excepta ſerpillo.Helenium e lachrymis Hælenæ dicitur natum.Et ideo in helena inſula laudatiſſimum.Eſt autem frutex. humi.ſe ſpargens dodrantalibus ramulis:folio ſimili ſerpillo.Ambrotonum iucundi odoris eſt & grauis.Floret æſtate.Flos aurei coloris.Vacuum ſpõte ꝓuenit.Cacumine ſuo ſe ꝓpagat.Seritur autem ſemine melius quã radice aut ſurculo.Semine quoq; nõ ſine negocio plantaria transferuntur.Sic & adonium.Vtrumq; æſtate.Alſioſa enim admodum ſunt:& ſole nimio leduntur.Sed ubi cõualuere ritu uitis fruticant.Ambrotono ſimile odore leucanthemum eſt flore albo folioſum.

De amaraco uel ſãſuco:& nyctegreto:& meliloto:& uiola alba:& codiamino & de ſiluestribus bulbis:& heliochryſo:& lychnis.& de hærbis citrã mare. Ca. XI.

AMaracum diocles medicus & ſicula gens appellauere quod ægyptus & ſyria ſanſucum.Seritur utroq; genere & ſemine & ramo:uiuacius prædictis & odore melius. Copioſum amaraco æque quã ambrotono ſemen.Sed ambrotono radix una:& alte deſcendens:cæteris in ſummo terræ leuiter hærens.Reliquorum ſatio autunno fere incipiente:nec nõ & uere quibuſdam locis:quæ umbra gaudent & aqua ac fimo.Nictegreton inter pauca miratus eſt Democritus.coloris ignei:foliis ſpinæ:nec a terra ſe attolentẽ:præcipuamq; in gedroſia narrat.Eruitur poſt æquinoctium uernum radicitus.Sicatur quæ ad lunam.xxx.diebus:ita lucens noctibus.Magos pthorumq; reges uti hac hærba ad uota ſuſcipienda.Eandemq; uocari chenamychon:quoniam anſeres a primo conſpectu eius ex pa ueſcant.Ab aliis nyctipolon:quoniam e longinquo noctibus fulgeat.Melilotos ubiq; naſcitur.Laudatiſſimum tamen in attica.Vbicunq; uero recens:nec candicans:& croco q̃ſimillima.Quamquã in italia odoratior:& candida.Florum prima uer nuntiantium uiola alba. Tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat.Poſtea quæ appellatur & purpurea. Proxime flammea:quæ & floſ uocatur:ſilueſtris dũtaxat.Codiaminõ bis anno. uere & autũno. Aeſtates hyemeſq; fugit.ſeriores ſupradictis aliquãto narciſus:& liliũ trãſmaria.Et in italia quidẽ ut diximus per roſam.Nam in græcia tardius etiamnũ anemõe. Eſt aũt hæc ſiluestrium bulborum flos:alieq; q̃ quæ dicetur in medecinis.ſequit oenãthe:melanthiũ:ex ſilueſtribus helichryſos.Deinde alterum genus anemones quæ limonia uocatur. Poſt hanc gladiolus comitatus hyacinthis.Nouiſſima roſa.Eadem pria deficit:exceptas ſatiua.Cæterum hyacinthus maxime durat:& uiola alba:& oenanthe.Sed hæc ita ſi deuulſa crebro ꝓhibeatur in ſeminibus.Naſcitur locis tepidis.Odor idem qui germinantibus uuis. Atq; inde nomen.Hyacinthum comitatur fabula duplex:luctũ præferẽs eius:quem Appolo di-

lexerat: aut ex Aiacis cruore editi: ita diſcurrentibus uenis ut græcarũ litterarum figura
ea legatur inſcripta. Helichryſos florem habet auro ſimilem folium tenue: cauliculũ quo-
ꝗ gracilẽ: ſed durum. Hoc coronare ſe magi ſi unguenta ſumantur ex auro: quod apyrõ uo-
cant: ad gratiã quoꝗ & uitæ gloriã pertinere arbitrantur. Et uerni quidẽ flores hi ſũt. Suc-
cedunt illis æſtiui lychnis: & Iouis flos: & alterum genus lilii: Item typhon & amaracus. quẽ
phrygiũ cognominãt: ſed maxime ſpectabilis pothos. Duo genera huius. Vnũ cui flos hya-
cinthi eſt. Alterũ candidius qui fere naſcitur in tumulis quoniã fortius durat. Et iris æſta-
te florens: Abeunt & hi marceſcũtꝗ. Alii rurſus ſubeunt autunno. Tertium genus lilii: &
crocus: & oſirin in utroꝗ genere: unũ habẽs alterum odoratũ: primis oĩa hymbribus emi-
cantia. Coronarii quidẽ & ſpicæ flore utuntur. Quippe cum ſpinæ albæ cauliculi inter oble-
ctamenta gulæ quoꝗ cõdiantur. Hic eſt trans maria ordo florum. In italia uiolis ſuccedit
roſa. Huic interuenit liliũ. Roſam cyanus excipit: Cyanũ amaranthus. Nam uincaperuica
ſemper uiret in modũ lineæ foliis geniculatim circũdata. Topiaria hærba inopiã tamẽ flo-
rũ aliquando ſupplet. Hæcꝗ a græcis camedaphne uocatur. Vita longiſſima uiolæ albæ eſt
trimatu. Ab eo tempore degenerat. Roſa & quinquenniũ perfert nõ reciſa nec aduſta. Illo
eñ modo iuueneſcit. Diximus & terrã referre plurimum. Nã in ægypto ſine odore hæc oĩa.
Tãtũꝗ myrtis odor præcipuus. Alicubi ẽt binis mẽſibus antecedit germiatio omniũ. Ro-
ſaria a fauonio foſſa oportet eẽ: iterũꝗ ſolſtitio. Et id agẽdũ ut ĩtra id tẽpus purgata & pu-
ra ſit.

¶ De cura apũ: pabulo: & morbis earũ: & remediis. ¶ Ca. XII.

VErum hortis coronamẽtiſꝗ maxime aluearia & apes cõueniunt: res præcipui quæ-
ſtus cõpendiiꝗ cũ fauit. Harũ ergo cauſa oportet ſerere thymũ: apiaſtrum roſam
uiolas: lyliũ: cityſum: fabã: eruilium: cunilã: papauer: conizã: caſiã: melilotũ: meliſſo-
phillũ: cerinthen. Eſt autẽ cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite cõcauo: mellis
ſuccũ habẽte. Horũ florũ auidiſſimæ ſunt atꝗ etiã ſinapis: quod miremur cũ oliuæ florẽ ab
iis nõ attingi cõſtat. Ideoꝗ hanc arborẽ ꝓcul eſſe melius ſit: cum aliquas ꝗ ꝓxime ſeri con-
ueniat: quæ & euolantium examina inuitent nec lõgius abire patiantur. Cornũ quoꝗ ar-
borẽ caueri oportet. Nam flore eius deguſtato aluo cõcita moriuntur. Remediũ ſorbã cõ-
tuſam e melle præbere iis uel urinã hominũ: uel boũ: aut grana punici mali amĩeo uino cõ-
ſparſa. Et genitas circũſeri aluearis gratiſſimũ. Mirũ eſt dignũꝗ memoratu de alimentis
quod cõperi. Hoſtilia uicus abluitur pado. Huius inquilini pabulo circa dificiente ĩponũt
nauibus aluearia: noctibuſꝗ ad quia milia paſſuũ cõtrario amne naues ſubuehũt. Egreſſæ
luce apes: paſtæꝗ ad naues quottidie remeant: mutantes locum donec põdere ipſo preſſis
nauibus plena alueria intelligantur: reuectiſꝗ eximuntur mella.

¶ De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis inſani. ¶ Ca. XIII.

ET in hiſpania mulis prouehunt ſimili de cauſa. Tantũꝗ pabulum refert: ut mella
quoꝗ uenenata fiant. Heraclæ in põto quibuſdam annis pernicioſiſſima exiſtunt
ab iiſdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent. Nos tamẽ
trademus quæ comperimus. Hærba eſt alba. Vexatio quidem iumentorũ eſt: ſed præcipue
caprarum appellata egolethron. Huius flore concipiunt noxium uirens aquoſo uere mar-
ceſcente. Ita fit ut non omnibus annis ſentiatur hoc malum. Venenati ſigna ſunt ꝙ omni-
no non denſatur: ꝙ color magis rutilus eſt: odor alienus ſternutamenta protinus mouẽs:
quod ponderoſius innoxio. Qui edere abiciunt ſe humi refrigerationem quærentes. Nam
& ſudore diffluũt. Remedia ſunt multa: quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim re-
præſentari aliqua in tantis inſidiis oportet: mulſum uetus e melle optimo & ruta: ſalſamen-
ta etiam ſi reiiciantur ſumpta crebro. Certumꝗ eſt id malum per excrementa ad canes et
peruenire: ſimiliterꝗ torqueri eos. Mulſum tamẽ ex eo inueteratum inocuum eẽ cõſtat.
Et fœminarum cutem nullo melius emendari cum coſto: ſugillata & aloe. Aliud genus in
eodem ponti ſitu uiget ex annona mellis: quod ab inſania quam gignit mænomenon uo-
cant. Id exiſtimatur contrahi flore rododendri: quo ſcatent ſiluæ. Genſꝗ ea cum cæram in
tributa romanis præſtet: mel quoniam exitiale eſt non uendit. Et in perſide & in maurita-
nia cæſarienſis getuliæ cõtermina maſſylis uenenati faui gignũtur. Quidãꝗ a pte: quo nihil
eẽ facilius põt: niſi ꝙ liuore deprehẽdũtur. Quod ſibi uoluiſſe naturã iis arbitremur ĩſidiis
ut ab iiſdẽ apibus: nec oĩbus ãnis fierẽt: aut nõ totis fauis. Parũ.n. erat genuiſſe rẽ ĩ ꝗ uene-
nũ facillime daretur. Etiã nec hoc ipſa ĩ melle tot animalibus dedit. Quid ſi uoluit niſi ut

cautiorem minuſq; auidum facere hominem. Non enim ipſi melli ſed apibus iam cuſpides dederat & quidem uenenatas. Remedium aduerſus has utiq; nõ differendo. Ergo maluæ ſucco aut foliorum hederæ perungi ſalutare eſt. Vel percuſſos eas bibere. Mirum tamẽ eſt uenena portantes ore fingenteſq; ipſas non mori. Niſi q; illa domina rerum omniũ hãc dedit repugnantiã apibus. Sicut contra ſerpentes pſyllis: marſiſq; inter homines.

De melle quod muſcæ nõ attingunt: & aluearíis: & cura eorum ſi famem ſentiunt apes: & quomodo cæra fiat. Ca. XIIII.

Aliud in creta miraculum mellis. Mons eſt carina nouẽ milia paſſuum ambitu. Intra quod ſpatiũ muſcæ non reperiuntur: Natũq; ibi mel nuſq̃ attingunt. Hoc experimento ſingulare medicamentis eligitur. Aluearia orientem æquinoctialẽ ſpectare conuenit: aquilonẽ euitent. Nec fauonium minus. Aluearia optima cortice. Secunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & ſpeculari lapide fecere: ut operantes intus ſpectarent. Circũlini aluearia fimo bubulo utiliſſimũ. Operculum a tergo eſſe ambulatoriũ: ut ꝓperatus intus ſit ꝓſper. Si magnus ſit uterus aluearíis: ꝓuentus autẽ ſterilis: ne operandi deſpatione curã abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremento. Aluearia hyme ſtramento operiri crebro ſuffiri: maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis: & innaſcẽtes beſtiolas necat: araneos: papiliones: teredines: apeſq; ipſas excitat. Et araneorum quidẽ exitũ facilius ẽ. Papilionum maior peſtis. Tollitur uero cũ matureſcit malua noctu interlunio cælo ſereno accenſis lucernis ante aluaos. In eam flammam ſeſe ingerunt. Si cibus deeſſe ſentiatur apibus: uuas paſſas ſiccas ue ficoſq; tuſas ad fores earũ poſuiſſe conuẽiat. Item lanas tractas madentes paſſo: aut defruto: aut aqua mulſa. Gallinarum etiam cruda carnes. Quibuſdam etiam æſtatibus iidem cibi præſtandi: cum ſiccitas continua florum alimenta negat. Aluearum cum mel eximitur illini oportet exitus meliſophyllo aut geniſta tritis: aut medios alba uite præcingere: ne apes diffugiant. Vaſa mellaria aut fauos lauari aqua præcipiũt. Hac decocta fieri ſaluberrimum acetum. Cæra fit ex expreſſis fauis: ſed ante purificatis aq; ac triduo in tenebris ſiccatis quarto die liquatis igni in nouo fictili aqua fauos tegẽte: tũc ſporta colatis. Rurſus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua: excipiturq; alia frigida: uaſis melle circunlitis. Optima quæ punica uocatur. Proxima quãmaxime fulua: odoriſq; mellei pura. Natione autẽ pontica. Quam conſtare equidem miror ĩter uenenata mella. Deinde cretica. Plurimum enim ex propoli habet: de qua diximus in natura apum. Poſt has corſica: quoniam ex buxo fit: & habere aliquantam uim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo. Ventilatur ſub diuo ſæpius cæra fulua. Deinde feruet in aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde ſingulis eligunt florem: id eſt candidiſſima quæq;: tranſfundũtq; in uas quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Et rurſus marina decoquunt ſeparatĩ dehinc uas ipſum refrigerant. Et cum hæc ter fecere: uinacea crate ſub diuo ſiccant ſole lunaq;. Hoc enim candorem facit: ſi ſic ſiccatur. Et ne liquefaciant protegunt tenui linteo. Candidiſſima uero fit poſt inſolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utiliſſima. Nigreſcit cæra addito chartarum cinere. Sicunt anchuſa admixta rubet. Varioſq; ĩ colores pigmentis trahitur ad reddendas ſimilitudines & innumeros mortalium uſus: parietumq; etiam & armorum tutelam. Cætera de melle apibuſq; in natura earum dicta ſuut. Et hortorum quidem omnis fere ratio peracta eſt.

De hærbis ſponte naſcentibus & aculeatis. Ca. XV.

Sequuntur hærbæ ſponte naſcentes: quibus pleræq; gentiũ utuntur in cibis. Maximeq; ægyptus frugum fertiliſſima. Sed ut ſola iis carere poſſit: tanta eſt ciborum ex hærbis abundantia. In italia pauciſſimas nouimus. fraga: tantum: ruſcum: baþtĩ marinam: batin hortenſianã: quã aliqui aſꝑagum gallicum uocant. Præter has paſtinacam pratenſem: lupum. ſalictariũ: eaq; uerius oblectamẽta q̃ cibos. In ægypto nobiliſſima eſt colocaſſia: quã cyamõ uocant aliqui. Hanc a nilo metunt: caule cum coctus eſt harenoſo ĩ mãdendo. Thyrſo autẽ qui inter folia emicat: ſpectabilis foliis latiſſimis etiam ſi arbores comparentur: ad ſimilitudinem eorum quæ pſarta in noſtris manibus uocamus. Adeoq; nil ſui dotibus gaudet: ut implexis colocaſſiæ foliis ĩ uariam ſpeciem uaſorum potare gratiſſimũ habeant. Seritur iam hæc in italia. Et in ægypto proxima auctoritas cicorio ẽ: quã diximus ĩtubum erraticũ. Naſcitur poſt uergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta: quare etiã ad uincula utuntur illa. Antaliũ longius a flumine naſcitur meſpili magnitudine & rotundi-

cate:ſine nucleo:ſine cortice:folio cyperi.Mandunt igni paratum.Mandũt & oetum : cui pauca folia minimaq; uerũ radix magna.Aracinde quidem & aracos cũ habeant radices ramoſas ac multiplices:nec folium nec hærbã ullã:aut quicq̃ aliud ſupra terrã habẽt.Reliqua uulgaeuĩ in cibo apud eos hærbarũ nomina:condrilla:hypocaris:& caucaris anteriſcum: ſcandix:quæ ab aliis tragopogõ foliis croco ſimillimis:pthenium:ſtrichnũ:corcorus.Et æquinoctio naſcentis aphace:achineæ:quã epithetron uocãt:quæ nũq̃ floret.At e cõtrario aphace ſubinde marceſcente flore emittit alium tota hyeme totoq; uere uſq; in æſtatẽ.Multas præterea ignobiles habent.Sed maxime celebrãt cnicon italiæ ignotã:ipſis aũt oleo non cibo gratam.Hoc faciũt ex ſemine eius.Differentia prima ſilueſtris & ſatiuæ.Silueſtriũ duæ ſpecies. Vna mitior eſt ſimili caule tamẽ rigido:Itaq; & æolii antiqui utebantur.Exilis quã quidã atractylida uocant.Semen eius candidum:& grande amarũ.Altera hirſutior toroſiore caule:& qui pene humi ſerpat minuto ſemine.Aculeatarũ hæc eſt generis.quoniã diſtiguenda ſunt & genera.Ergo quædã hærbarum ſpinoſa ſunt quædã ſine ſpinis. Spinoſarũ multæ ſpecies.In totum ſpina ẽ aſparagus: ſcorpio:nullum enim folium habet.Quædã ſpinoſa foliata:ut carduus eryngion:glycyrrhizõ & urtica:his enĩ oĩbus foliis aculeata mordacitas.Aliqua & ſecundũ ſpinam habẽt foliũ:ut tribulus & ononis.Quædã ĩ folio habẽt & in caule ut phleos:quod aliqui ſtoeben appellauere.Hypophes ſpinis geniculatum. Tributa proprietas quod & fructum ſpinoſũ habet.Ex omnibus iis generibus urtica maxime noſcitur:acetabulis in flore purpureã lanuginẽ fundentibus ſæpe altior quinis cubitis.Plures eius differentiæ.Silueſtris quã fœminã uocant mitior.Et in ſilueſtri quæ dicitur cania acrior.Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis.Quæ uero etiã odorẽ fundit herculanea uocatur.Semẽ omnibus copioſum:nigrũ.Mirũ ſine ullis ſpinarum aculeis lanuginẽ ipſam eſſe noxiam:& tactu tantum leui pruritũ puſtulaſq; cõfeſtim aduſto ſimiles exiſtere.Notũ ẽ & remedium olei Sed mordacitas nõ protinus cũ ipſa hærba gignitur:nec niſi ſolibus roborata.Incipiens quidem ipſa naſci uere nõ ĩ grato:multis etiam religioſo ĩ cibo eſt ad pellendos totius anni morbos.Silueſtrium quoq; radix oẽm carnẽ teneriorem facit ſimul cocta.Quæ inoxia eſt morſu carens aoniũ uocatur.De ſcorpione dicemus iter medicas.

¶ De carduo & helxine & tribulo & anchuſa. ¶ Ca. XVI.

CArduus & folio & caule ſpinoſas lanugines habet.Item acorna:leucacãthos:onopygos:helxine:ſcolimos.Cameleon in foliis nõ habet aculeos.Eſt & illa differentia q quidam in iis multicaulia ramoſaq; ſunt: ut carduus. Vno autem caule nec ramoſũ cnidos.Quædam cacumine tantũ ſpinoſa ſunt:ut eringili.Quædam æſtate florent:ut atractylis:helxinos.Scolimos quoq; floret ſero & diu.Diuacrona colore tantum ruffo diſtinguitur:& pinguiore ſucco.Idem erat a tractylis quoq; :niſi cãdidior eſſet:& niſi ſanguineũ ſuccum funderet.Qua de cauſa phonos uocatur a quibuſdam:odore etiã grauis:ſero matureſcente ſemine:nec ante autũnũ:q̃q̃ id de omnibus ſpinoſis dici poſſit.Verũ omnia hæc & ſemine & radice naſci poſſunt.Scolimos carduorum generis ab iis diſtat q radix eius ueſcendo eſt decocta.Mirũ q ſine interuallo tota æſtate aliud floret in eo genere:aliud concipit:aliud parit.Aculei areſcente folio deſinunt pungere.Helxine rara uiſu eſt:neq; in omnibus terris eſt:radice folioſa:ex qua media ueluti malũ extuberat.Cõtacta ſuaue olet. Huius uertex ſumnus lachrymã cõtinet iucundi ſaporis acathicẽ maſticẽ appellatã.Ectatos quoq; in ſicilia tantũ naſcitur ſuæ proprietatis & ipſa.Cuius in terra ſerpunt caules e radice emiſſi lato folio & ſpinoſo:cauleſq; uocant cactoſ.Nec faſtidiũt ĩ cibis ĩueteratos quoq; unũ caulem rectum habẽt:quẽ uocant tenica:eiuſdem ſuauitatis:ſed uetuſtatis impatiẽtẽ. Semen ei lanuginis:quẽ pappõ uocãt:quo detracto ex cortice teneritas ſimilis cerebro palmæ:eſt:uocant aſcaliã.Tribulus nõ niſi in paluſtribus naſcitur.Dira res alibi. Iuxta nilũ & ſtrymonẽ amnes excipitur in cibis.Inclinatus in uadũ:folio ad effigiem ulmi:pediculo lõgo.At in reliquo orbe genera tria.Cicerculæ folia alteri aculeata.Hic & ſerius floret.Magiſq; ſepta obſidet uillarũ.Semen ei rotũdius:nigrũ in ſiliqua.Alteri harenaceũ .Spinoſorum etiã nũ aliud genus ononis.In ramis enĩ ſpinas hẽt oppoſito folio rutæ ſimili.toto caule foliatum in modũ coronæ ſequitur a frugibus:aratro inimicũ:uiuaxq; præcipue.Aculeatarũ caules aliquarum per terrã ſerpunt ut eius quam coropõ uocant.Et ex diuerſo ſtans anchuſa inficiendo ligno cæriſq; radice apta.Eſt autem mitior iis anthemis:& philanthos: anemone:& aphace:caule foliato eſt:& crepis & lotos .Differentia foliorum & hic quæ & ĩ

arboribus breuitate pediculi ac lõgitudine:anguſtiis ipſis foliorum:amplitudine:angulis:
inciſuris:odore.flore:Diuturnior hic quibuſdã per partes florentibus ut ĩ ocimo:heliotro
pio:aphace:oenochyte.

De differentia hærbarum per folia:& quæ hærbæ toto anno floreant & ha-
ſtula regia:& piſtana:& de gladiolo. Ca. XVII.

MVltis inter hæc æterna folia:ſicut quibuſdã arborũ.In primiſq; heliotropio:ad iãto.
Aliud rurſus ſpicatarũ genus:ex quo eſt ſtaminios:alopecu ros:ſelapyros quam
quidem ortygiã uocant:Alii plantaginẽ:de qua infra dicemus inter medicas .Pyra
lis ex iis.Alopecuros ſpicam hẽt mollem & lanuginẽ denſã:nõ diſſimilẽ uulpinũ caudis:un
de ei & nomẽ.Proxima eſt ei & ſelapyros:niſi quod illa particulatĩ floret.Cicoriũ & ſimi-
lia circa terrã folia habent germinãtes ab radice poſt uergilias.Perdiciũ quã & æoliæ gẽtes
& ægyptii edunt nomẽ dedit auis id maxiẽ erueñs.Craſſas plurimaſq; hẽt radices.Itẽ orni-
thogale caule tenero:cãdido ſemipedali radice bulboſa:molli tribus aut quattuor agnatiſ
Coquitur ĩ pulte.Mirũ lotõ hærbã & egilopa nõ niſi poſt annũ e ſemĩe ſuo naſci.Mira &
anthemidis natura:qđ a ſũmo flore ĩcipit:cũ cæteræ oẽs quæ ꝑticulatĩ florẽt:ab ima ſui ꝑ
te incipiãt.Notabile & ĩ lappa quæ adhæreſcit:quoniã ĩ ipſa flos naſcit̃:nõ euidens:ſed itus
occultus:& ĩtra ſe germinat:uelut animalia quæ ĩ ſe pariũt.Itẽ circa opuntẽ opũtia ẽ hær
ba ẽt hoĩ dulcis.Mirũq; e folio eius radicẽ fieri ac ſemina naſci.Laſſine unũ foliũ hẽt:ſed
ita ĩplicatũ:ut plura uideãt.Cyndrilla amara ẽ:& acri ĩ radice ſucco.Amara & aphace:& q
pigris noĩat:& ipſa toto ãno florẽs:nomẽ ei amaritudo ĩpoſuit.Notabilis & ſcyllæ crociq;
natura:quæ cũ oẽs hærbæ foliũ primũ emittãt:moxq; ĩ caulẽ rotũdẽt:ĩ iis caulis prior ĩtel
ligit̃ q̃ foliũ .Et in croco quidẽ flos ĩpellitur caule.In ſcylla uero caulis exit:deinde flos ex
eo emergit.Eademq; & floret(ut diximus)tria tempora ſationũ oſtendens.Bulborũ generi
quidã adnumerant & cypri hoc eſt gladioli radicẽ.Dulcis ea ẽ:& quæ decocta panẽ etiam
gratiorem faciat:ponderoſiorẽ ſimul ſubacta.Similis ẽ & quæ ctelion uocatur:guſtu aſpa.
Cætere eiuſdẽ generis folio differunt.Aſphodellus oblongum & anguſtũ hẽt.Scylla latũ
& tractabile.Gladiolo ſimile nomini.Aſphodelus mandit̃ & ſemĩe toſto:& bulbo.Sed hoc
in cinere toſto:deĩn ſale & oleo addito.Præterea tuſo cum ficis præcipua uoluptate ut ui
detur Heſiodo.Traditur & ante portas uillarũ ſatum remedio eſſe cõtra ueneficorũ no-
xã.Aſphodeli mentionẽ & Homerus fecit.Radix eius napis modicis ſimilis ẽ.Neq; alia nu
meroſior:octoginta ſimul aceruatis ſæpe bulbis.Theophraſtus & fere græci ꝑncipeſq;.Py
thagoras caulẽ eius cubitalem & ſæpe duũ cubitorum foliis porri ſilueſtris anthericõ uo
cauere.Radicem uero id eſt bulbos aſphodelon:noſtri illud albucũ uocant & aſphodelum
haſtulã regiam.Ea eſt caulis acinoſi.Eius duo genera faciunt.Albuco eſt ſcapus cubitalis:
& amplius:purus:leuis.De quo Mago præcipit exitu menſis martii & initio aprilis cũ flo-
ruerit:nondum ſemine eius intumeſcente demetendũ:findendoſq; ſcapos:& quarto die ĩ
ſolem proferendos.Ita ſiccatis manipulos faciendos.Item piſtanã dicit a græcis uocari quã
inter uluas ſagittam appellamus.Hanc ab idibus maii uſq; ad finem octobris menſis decor
ticari:atq; leui ſole ſiccari iubet .Idem & gladiolum alterum quam cydiron uocant:& ipſũ
paluſtrem iulio menſe ſecari iubet ad radicem:tertioque die in ſole ſiccari:donec candiduſ
fiat.Quotidie autem ante ſolem occidentem in tectum referri:quoniam paluſtribus deſce
ctis nocturni rores noceant.

De iunco genera ſex :& de cypero:& de medicamentis earum & de cy-
pro:& odorato iunco. Ca. XVIII.

SImilia præcipit de iunco quẽ mariſcon appellant:ad texendas tegetes:& ipſum iu-
nio menſe eximi ante iulium medium præcipiens.Cætera de ſiccãdo eadem quæ
de ulua ſuo loco diximus.Alterum genus iuncorum facit:quod marinũ & a græ
cis oxyſchoeon uocari inueni. Tria genera eius :acuti :ſterilis:quem mare & oxyn græ
ci uocant :reliqua fœminini ferentis ſemen nigrum:quem melancranin uocãt.Craſſior hic
& fruticoſior.Magiſq; etianum tertius qui uocatur holoſchœnos.Ex iis melancranis ſine
aliis generibus naſcitur.Oxys & holoſchœnos eodem ceſpite.Vtiliſſimus ad utilia holo-
ſchenos:quia mollis & carnoſus eſt.Fert fructum uuarum cohærentium modo.Naſcit̃ aũt
is quem marem appellamus ex ſemetipſo:cacumine in terrã defixo . Melancranis autẽ ſuo
ſemine.Alioquin omnium radices omnibus annis intermoriuntur.Vſus ad maſſas marias

utilium nexus:elegantium lucernarum lumina præcipua medullæ amplitudine.Iuxta ma
ritimas alpes tanta ut inciſo uentre impleant pene unciarum latitudinem. In ægypto uero
cribrorum longitudinem non alias utiliorem.Quidam etiãnum unum genus faciunt. Iun
ci trianguli cyperum uocant.Multi enim non diſcernunt a cypiro uicinitate nominis. nos
diſtinguemus utrunq;.Cypirus eſt gladiolus ut diximus radice bulboſa : laudatiſſimus in
inſulis creta:dein naxo:& poſtea phœnice.Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio a
crior:phœnicio exiguum ſpirãs:nullus ægyptio Nam & ibi naſcitur. Diſcutit duritias cor
porum.Iam enim remedia dicemus:quoniam & florum odorũq; generi eſt magnus uſus
in medicina.Quod ad cypiron attinet.Apollodorum quidem ſequimur qui negabat bibẽ
dum quanq̃ profeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus calculoſos. Eo fœtas fœminas quidẽ
abortus facere non dubitat.Mirumq; tradit barbaros ſuffitũ huius hærbæ excipientes ore
lyenes conſumere.Et non egredi domibus niſi ab hoc ſuffitu.Vegetiores enim firmioreſ
q; ſic etiam fieri.Intertriginum & alarum uitiis perfricationibuſq; cũ oleo illitum non du
bie mederi.Cyperos iuncus eſt qualiter diximus anguloſus:iuxta terram candidus : cacu
mine niger:pinguiſq;.Folia ima porraceis exiliora in cacumine minuta.inter quæ eſt ſe
men.Radix oliuæ nigræ ſimilis:quã cum oblonga eſt cyperida uocant:magni in medicina
uſus.Laus cypeperio prima hãmoniaco:ſecunda rhodio:tertia thracio:nouiſſima ægyptio
quæ & confundit intellectum:quoniam & cypiros ibi naſcitur.Sed cypiros duriſſima: uix
q; ſpirans.Cæteris odor eſt ipſam nardum imitans.Eſt & per ſe indica hærba : quæ cyperis
uocatur:gingiberis effigie:cõmanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina pſilo
thri.Illinitur pterigiis:ulceribuſq; genitaliũ:& quæ in humore ſunt omnibus:ſicut oris ul
ceribus.Radix aduerſus ſerpentium ictus & ſcorpionũ præſertim remedio eſt. Vuluas ape
rit pota.Largiori tanta uis:expellit eas:urinã ciet & calculos:ob id utiliſſima hydropicis.Il
linitur & ulceribus quæ ſerpunt:ſed iis præcipua quæ in ſtomacho ſunt ex uino uel aceto
illita.Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tuſſi medetur. Semen toſtum
& in aqua potum ſiſtit aluum:& fœminarum menſes:capitiſq; dolores facit.At qui uoca
tur holoſchœnos eius quæ proxima ſunt radicis cõmanducantur aduerſus araneorũ mor
ſus.Inuenio etiãnum unum iunci genus:quod tropicen uocant. Huius ſemine ſõnum alli
ci.Sed modum ſeruandum ne ſopor fiat.Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur:quoni
am & in ſyria cœle(ut ſuo loco rettulimus)naſcitur. Laudatiſſimus ex nabathea iuncus
cognomine theucitis.Proximus babylonius.Peſſimus ex africa ac ſine odore.Eſt autẽ ro
tundus uinoſæ mordacitatis ad linguam.Syncerus in confricãdo odorem roſæ emittit ru
bentibus fragmentis. Diſcutit inflationes.Ob id ſtomacho:utilis:bileq; & ſanguinem reii
cientibus.Singultus ſedat.Ructus mouet.Vrinã ciet.Veſicæ medetur.Ad muliebres uſus
decoquitur.Opiſtothonicis cum reſina arida imponitur. Ex calfactoria uteros aſtringit: et
refrigerat.Vſus eius diuiditur in folia & flores.Capita foliorum parteſq; cãdide ungues
uocantur.In flore autem aliud eſt ſemen:aliud capillus in capite:aliud cortex : aliud calix.
Folium ſiccatur:aut tribus modis exprimitur.Per ſe cum ungnes non detrahũtur. ibi enĩ
humoris plurimũ.Aut cũ detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino maceratur ĩ
ſole uaſis uitreis.Quidã & ſalẽ admiſcẽt:& anchuſam nõnulli:aut aſphaltũ: aut iuncũ odo
ratũ:quia talis maxime prodeſt uulue ac dyſentericis.Exprimũtur eadẽ folia detractis un
guibus trita per lintheũ ſpiſſum in æreũ:uas leuiq; igni ſuccus coquitur donet fiat craſſi
tudo mellis.At hoc eligi oportet odoratiſſima quæq; folia. Ex roſa medicinæ : & de li
lio:& de narciſſo & ex uiola:& de baccare & combreto:& aſaro. Ca. XIX.

VInum quomodo fieret ex roſa diximus inter genera uini.Vſus ſucci ad aures oris
ulcera gingiuas:tonſillas gargarizatus.Stomachũ uuluas:ſedis uitia:capitis dolo
res:In febre per ſe uel cum aceto ſomnos:nauſeas. Folia utuntur in calliplepharũ.
E ſuccis fœmina aſperguntur.Epiphoras quoq; aridis leniunt.Flos ſõnũ facit.Inhibet flu
ctiones mulierũ maxime albas in poſca potus.Et ſanguinis excreationes.Stomachi quoq;
dolores quãtũ in uini cyatis tribus.Semen iis optimũ crocinũ:nec anniculo uetuſtius : & ĩ
umbra ſiccatur:Nigrum inutile.Dentium dolori illinitur.Vrinam ciet Stomacho imponi
tur.Itẽ igni ſacro nõ ueteri.Naribus ſubductũ caput purgat.Capita pota uẽtrẽ & ſangui
nem ſiſtũt.Vngues roſæ epiphoris ſalubres ſunt. Vlcera enĩ oculorũ roſa ſordeſcũt: pterq̃
in initiis epiphoræ ita ut arida cũ pane interponat.Folia quidẽ uitiis ſtomachi:roſionibus

& uitiis uentris & inteſtinorũ: & præcordiis utiliſſima uel illita. Cibo quoq; lapati modo condiuntur. Cauendus quoq; in iis ſitus celeriter inſidens. Et aridis & expreſſis aliqs uſus Diapaſmata inde fiunt ad ſudores coercẽdos, ita ut a balneis inareſcãt corpora: dein frigida abluantur. Silueſtris cũ adipe urſino alopecias mirifice emendat. Lilii radices multis modis florem ſuum nobilitauere. Contra ſerpentium ictus ex uino potæ, contra fungorũ uenena. Propter clauos pedum in uino decoquũtur: triduo quæ non ſoluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ pilos quoq; aduſtis reddunt. E mulſo poræ inutilem ſanguinem cum aluo trahunt. Lyenicq; & ruptis uulſis proſunt. Et menſtruis fœminarum in uino decoctæ Impoſitæq; cum melle neruis præciſis medetur. Contra lichenas & lepras & furfures in facie emendant. Erugant corpora. folia in aceto cocta uulneribus imponũtur. Si teſtiũ in melle cum hyoſcyamo & farina tritici. Semẽ illinitur igni ſacro. Flos & folia ulcerũ uetuſtati Succus qui flore expreſſus eſt: ab aliis mel uocatur: ab aliis ſyrium ad emolliendas uuluas ſudoreſq; faciendos & ſuppurationes coquẽdas. Narciſi duo genera in uſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore: & alterum hærbaceum. Hũc ſtomacho inutilem: Et ideo uomitorium: aluos quoq; ſoluentem: neruis inimicum: caput grauantem. Et a narce narciſũ dictum non a fabuloſo puero. Vtriuſq; radix ut diximus mulſei ſaporis eſt. Ambuſtis pdeſt cum exiguo melle. Sic & uulneribus & luxatis. Panis uero cum melle & auenæ farina: Sic & infixa corpori extrahit in polenta tritus: oleoq; contuſus. Medetur & lapide percuſſis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narciſinũ oleum ad emolliendas duricias. Calefacienda quæ alſerint. Auribus eſt utiliſſimus: ſed capitis dolores facit. Violæ ſilueſtres ſunt & ſatiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflãmationes illinuntur ſtomacho ardenti. Imponuntur & capiti in frõte. Oculorum priuatim epiphoris & ſede procidente uulua ue. Et cõtra ſupurationes. Crapulã & grauedines capitis impoſitis coronis olfatuq; diſcutiũt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum eſt ex iis comitialibus medetur: maxime pueris in aqua potum. Semen uiolæ ſcorpionibus aduerſatur. Contra flos albæ ſuppurata aperit: ipſa diſcutit. Et alba autem & lutea extenuant mẽſtrua. Vrinam ciunt: Minor uis eſt recentibus. Ideoq; aridis poſt annum utendum. Lutea dimidio cyato in aqua tribus menſes trahit. Radices eius cum aceto illitæ ſedant lyenem. Item podagram. Oculorum inflationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant capitis ulcera. Cum cera rimas ſedis. Et quæ in humidis ſunt. Ex aceto uero collectiones ſanat Baccar in medicinæ uſu eſt. Aliqui ex noſtris perpenſam uocant. Auxiliatur contra ſerpentes. Capitis dolores feruoreſq;. Item epiphoras. Mãmis tumentibus a partu & egilopis Incipientibuſq; ignibuſq; ſacris. Odor ſomnum gignit. Radicem decoctam bibere ſpatacis euerſis cõuulſis ſuſpirioſis ſalutare eſt. In tuſſi uetere radices eius tres quattuorue decoquuntur ad tertias partes. Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat. Laterum compunctiones tollit & ueſicæ calculos. Tõditur cũ dyapaſmate. Veſtibus odoris gratia inſerit. Combretum quod ſimile ei diximus tritum cum axungia uulnera mire: ſanat. Aſarũ iocinerũ uitiis ſalutare eſſe traditur: uncia ſumptum in hemina mulſi mixti. Aluum purgat hellebori modo. hydropicis prodeſt & præcordiis uuluiſq; ac morbo regio. In muſtum ſi addatur facit uinum urinis ciendis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in umbra. Sitũ celerrime ſentit.

De nardo gallico: & de croco medicinæ: & croco mago: & ſiri: & ſaliunca & holochryſo: & chryſocome & meliloto. Ca. XX.

Et quoniam quidam ut diximus nardum ruſticum nominauare radicem baccaris: contexemus & gallici nardi remedia in hunc locum dilata cum diſputaremus de peregrinis arboribus. Ergo aduerſus ſerpentes duabus drachmis in uino ſuccurrit Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino. Item iocineris & renũ ſuffuſiſq; felle. Et hydropicis per ſe uel cum abſinthio. Siſtit purgationes mulierum. Impetus uero eius quã phun eodem loco appellauimus. Radix datur potui trita uel decocta ad ſtrangulationes uel pectoris dolores uel laterum. Menſes quoq; cit. Bibitur cum uino. crocum cum melle non ſoluitur: nulloq; dulci. Faciliime autem uino aut aqua Vtiliſſimũ in medicina. Adſeruatur cornea pyxide. Diſcutit iflãmatiões oẽs qdẽ. Sed oculorũ maxime ex ouo illitus. Vuluarũ quoq; ſtrãgulat⁹. Stõachi exulceratiões: pectoris & renũ iocinorũ: pulmonũ: ueſicarũq; peculiarit iflãmatiõi earũ uehemẽter utile. Itẽ tuſſi & pleureticis. Tollit & prurit⁹. Vrinã cit.

Qui crocum prius biberint crapulam non ſentient. Ebrietati eo reſiſtunt. Coronæ quoq̄
ex eo mulcent ebrietatem. Sõnum facit. Caput leniter mouet. Venerem ſtimulat. Flos ei⁹
igni ſacro illinitur cum creta cimolia. Ipſum plurimis medicaminibus miſcetur. Collyrio
uni nomẽ dedit. Ex eo quoq̄ expreſſo ungueto crocino: quod crocomigma appellãt. Ha-
bet ſuas utilitates contra ſuffuſiones oculorum. Vrinas magis excalfacit q̄ crocum ipſum.
Optimum quod guſtatum ſaliuã denteſq̄ inficit. Iris ruffa melior q̄ candida. Infantibus
eam circũligari ſalutare eſt. Dentientibus præcipua eſt & tuſſientibus: tinearũue uitio la-
borantibus inſtillari. Cæteri effectus eius nõ multũ a melle differunt. Vlcera purgat capi-
tis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluum ſoluit duabus drachmis cum melle. Tuſſim
tormĩa: inflationes pota. Lyenes ex aceto. Contra ſerpentium & araneorum morſus expo-
ſca ualet. Contra ſcorpiones duarum drachmarũ pondere in pane uel aqua ſumitur. Cõtra
canum morſus ex oleo imponitur. Et contra perfricationes. Sic & neruorum doloribus. Iũ-
bis uero & coxendicibus cum reſina illinitur. Vis ei cõcalfactoria. Naribus ſubducta ſter-
nutamenta mouet. Caputq̄ purgat. Dolori capitis cum cotoneis malis aut ſtruteis illinit.
Crapulas quoq̄ & ortopnoeas diſcutit. Vomitiones cit duobus obolis ſumpta. Oſſa fra-
cta extrahit impoſita cum melle. Ad paronychias farina eius utũtur. Cum uino ad clauos
uel uerſucas. Triduoq̄ non ſoluitur. Halitus oris cõmanducata abolet: alarũq̄ uitia. Suc-
co duritias omnes emollit. Sõnũs conciliat. Sed genituras conſumit. Sedis rimas & condi-
lomata. Omniaq̄ in corpore excreſcentia ſanat. Sũt qui ſilueſtrem ſirin uocent. Strumas
hæc uel panos uel inguina diſcutit. Præcipitur ut ſiniſtra manu lecta ad hos uſus ſeruet:
colligenteſq̄ dicant cuius hominis utiq̄ cauſa eximant. Scelus herbariorũ aperitur in hac
mentione partem eius ſeruantiũ: & quarundã aliarum hærbarũ ſicuti plantaginis ſubſtitu-
entium ſi parũ mercedis tuliſſe ſeſe arbitrantur. Rurſuſq̄ ut plus operis acquirant partem
eam quam ſeruauere eodẽ loco infodiunt. Credo ut uitia quæ ſanauerint faciant rebella-
re. Saliuncæ radix in uino decocta ſiſtit uomitiones. Coroborat ſtomachũ. Polio Muſeus
& heſiodus perungi iubent dignationis gratia. Glorieq̄ auidos polium tractare colore.
Polium contra ſerpentes ſubſternitur uel potatur. Medici in uino decoquunt recẽs uel
aridum: illinuntq̄ uel ſpleneticis propinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis ĩ-
cipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoq̄ ſic illinunt. Secundas mulierũ partuſq̄
emortuos repellit. Item dolores corporis. Veſicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis
alia hærba conuenit medicamẽto quod alexipharmacon uocant. Stomacho tñ inutile eſſe
Caputq̄ eo impleri: & abortum fieri poto. Aliqui negant ad religionem addunt ubi inuẽ-
tum ſit: protinus adaligandum contra oculorum ſuffuſionem. Cauendũq̄ ne terram attĩ-
gat. hi & folia eius thymo ſimilia tradunt: niſi q̄ molliora ſunt: & lanatiorẽ caniciæ. Cũ ru-
ta ſilueſtri & ſi teratur ex aqua cæleſti aſpidas mitigare dicitur. At non ſecus atq̄ cynam⁹
aſtringit & cohibet uulnera: prohibetq̄ ſerpere. holochryſos medetur ſtranguriæ in uino
pota: & oculorum epiphoris illita. Cum fece uero uini cremata in polenta lichenas emẽdat
Chryſocomæ radix calfacit & ſtringit. Datur potui ad iocinerum uitia. Item pulmonum
Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua. Et ſi cruda det: hydropicorum aquã
ſiſtit. Melliſſophyllo ſiue melitena ſi perungãtur aluearia nõ fugiẽt apes. Nullo enim ma-
gis gaudent flore. Copia iſtius examina facillime cõtinentur. Itẽ præſentiſſimũ eſt contra
ictus earũ: ueſparũq̄ & araneorũ. Itẽ ſcorpionũ. Item cõtra uuluarũ ſtrãgulationes addito
nitro. Cõtra tormina e uino. Folia eius ſtrumis illinũtur: & ſedis uitiis cũ ſale decocta. Suc-
cus fœminas purgat: & inflationes diſcutit: & ulcera ſanat. Articularios morbos ſedat. Ca-
niſq̄ morſus. Prodeſt dyſentericis ueteribus & cœliacis: & ortopnoicis lyenibus: ulcerib⁹
thoracis. Caligines oculorũ ſucco cũ melle inungi eximiũ habetur. Melilotos quoq̄ ocu-
lis medetur cũ lacte: aut cũ lini ſemine. Maxilarũ quoq̄ dolores lenit. Et capitis cum roſa-
ceo. Item aurium e paſſo. Quæq̄ in manibus intumeſcũt uel erũpũt. Stomachi dolores in
uino decocta uel cruda tritaq̄. Idẽ effectus eſt ad uuluas. Teſtes uero & ſedem procidua
quæq̄ ibi ſunt uitia: recens ex aqua decocta uel ex paſſo. Adiecto raſaceo illinũtur ad car-
cinomata. Deferueſcit in uino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

¶ De trifolio & tymo & hemorocalle: & de helenio: & ambrotono. ¶ Ca. XXI.

Trifoliũ ſcio credi præualere contra ſerpẽtium ictus & ſcorpionũ ex uino aut po-
ſca ſeminis granis uiginti potis. Vel foliis: & tota hærba decocta. Serpẽteſq̄ nunq̄

in trifolio aſpici. Præterea celebratis auctoribus contra omnia uenena pro antidoto ſufficere .xxv. grana eius: quod minianthos ex eo appellauimus tradi. multa alia præterea in remediis eius aſcribi. Sed me contra ſententias eorum grauiſſimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus quocꝫ medicus decocti aut contriti ſuccũ infuſum corpori eaſdem uredines facere quaſi percuſſis a ſerpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo quã contra uenena conſuerunt. Fortaſſis enim & iis uenenis inter ſe cõtraria ſit natura: ſicut multis aliis. Item animaduerto ſemẽ eius cuius minima ſint folia utile eſſe ad cuſtodiendum mulierum cutis gratiam in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore: & in umbra ſiccari. Duo autem ſunt genera eius. Candidum: radice lignoſa: in collibus naſcens: quod & præfertur. Alterum nigrius floriſcꝫ nigri. Vtracꝫ oculorum claritati multum conferre exiſtimantur. Et in cibo & in medicamentis. Item diutinæ tuſſi eligmate faciles exſcreationes facere cum aceto & ſale. Sanguinem concreſcere non patitur e melle. Lõgas faucium diſtillationes extra illita cum ſinapi extenuare. Item ſtomachi & uẽtris uitia. Modice tamen utendum eſt. Condylomata excalfaciunt: quis ſiſtunt aluũ: quæ ſi exulcerata ſit denarii põdus in ſextarium aceti & mellis addi oportet. Item ſi lateralis dolor ſit: aut inter ſcapulas aut in thorace. Præcordiis medetur ex aceto cum melle. Quæ potio datur & in alienatione mentiũ ac melancholicis. Datur & comitialibus: quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodeſt & ortopnoicis & anhelationi. Mulierũcꝫ menſibus retardatis. Vel ſi emortui ſint in utero partus decoctum in aqua ad tertias. Viris uero cõtra inflationes cum melle & aceto. Et ſi uẽter tuegeat. Teſteſue aut ueſicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impoſitum. Coxendicibus imponitur cum articularibus morbis trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in faſtidio tritum cum ſale. Hemerocalles pallidum e uiridi & molle folium habet: radicẽ odoratam atcꝫ bulboſam. Quæ cum melle impoſita uentri aquam pellit: & ſanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum: mãmarũcꝫ poſt partum doloribus illinuntur. Helenium ab Helenæ lachrymis diximus natum. Fauere creditur formæ. Cutem mulierũ in facie reliquocꝫ corpore nutrire incorruptam. Præterea putãt uſu eius quãdam datam gratiam iis: uenerẽcꝫ conciliari. Attribuunt & hylaritatis effectum eidẽ potæ in uino eumcꝫ quem habuerit Nepenthes illud prædicatũ ab homero ꝙ ea triſtitia oĩs aboleatur. Eſt autẽ ſucci prædulcis. Prodeſt & ortopnoicis. Traditio radicis eius in aqua prodeſt ieiuniũ. Eſt autem candidus intus & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex uino. Mures quocꝫ contrita dicitur necare. Ambrotonum duorum traditur generum. Cãpeſtre ac montanum. Hoc fœminam: illud marem intelligi uolumus. Amaritudo abſinthii in utrocꝫ. Siculum laudatiſſimum. dein gallaticum. Vſus eſt & foliis. Sed maior ſemine ad calfaciendnm. Ideo neruis utile: tuſſi ortopnoicis conuulſis: ruptis lumbis: urinæ anguſtiis Datur bibendum manualibus faſciculis decoctis ad tertias partes. Ex iis quaternis cyathis bibitur. Datur & ſemen tuſum in aqua drachme pondere. Prodeſt & uulue. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculorum inflãmationibus illinitur. Cotonco malo cõcocto ſerpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino: illiniturcꝫ. Efficaciſſimum cõtra ea quorum ueneno tremores & frigus accidunt: ut ſcorpionum & phalãgiorum: & cõtra uenena alia pota. Prodeſt & quoquomodo algentibus. Et ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interraneorum mala. Ramo eius ſi ſubiiciatur puluino uenerem ſtimulari aiunt. Efficaciſſimãcꝫ eſſe hærbã contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeat.

Ex leucanthemo & ſanſuco medicinæ. Ca: XXII.

LEucanthemum ſuſpirioſis medetur dnabus partibus aceti permixtum. Sanſucum ſiue amaracum in cipro laudatiſſimum & odoratiſſimum. Scorpiõibus aduerſatur ex aceto & ſale illitum. Menſtruis quocꝫ multum confert impoſitum. Minor eſt eidẽ ptoto uis. Cohibet & oculorum epiphoras cum poleta. Succus decocti tormina diſcutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & narium ſternutamenta. Fit ex eo oleũ quod ſanſucinum uocatur aut amaracinum ad excalfaciendos emolliendoſcꝫ neruos: & uuluas calefacit. Et folia ſugillatis cum melle & luxatis cum cæra proſunt.

De anemona medicinæ. Ca. XXIII.

ANemonas coronarias tantum diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui phrenion uocent. Duo eius genera. Silueſtris prima. Altera in cultis naſcens. Vtraque

fabuloſis.Huiuſque plures ſpecies.Aut enim phœniceum florem habet:quæ & copioſiſſima eſt:aut purpureum:aut lacteũ:Harum triũ folia apio ſimilia.Nec temere ſemipedalẽ altitudinem excedunt:cacumine aſparagi.Flos nunquã ſe aperit niſi uento ſpirante:unde & nomen accepit.Silueſtri amplitudo maior latioribuſq; foliis:flore phœniceo.Hanc errore ducti argemonem putant multi.Alii rurſus papauer:quod rhian appellauimus.Sed diſtinctio magna:q; utraq; hæc poſtea floret.Nec aut ſuccum illarum anemonæ reddũt: aut calices habent:nec niſi aſparagi cacumen.Proſunt anemonæ capitiſ doloribus:& inflãmationibus:uuluis mulierum lacti quoq;.Et menſtrua cient cum ptiſana ſumptæ: aut uellere appoſitæ.Radix cõmãducata pituitam trahit.Dentes ſanat. Decocta oculorum epiphoras Magi multum quidem iis tribuere. Quamprimum aſpiciatur eo anno tolli iubentes:diciq; colligi eas tertianis & quartanis remedio.Poſtea alligari florem pãno roſeo: & in umbra aſſeruari:ita cum opus ſit alligari.Quæ ex iis phœniceum florem habet:radice cõtrita: cuicunq; animalium impoſita ulcerum facit & pticãm uini.Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

¶Ex oenanthe medicinæ. ¶Ca. XXIIII.

OEnanthe hærba naſcitur in petris:folio paſtinacæ:radice magna:numeroſa. Caulis eius & folia cum melle ac uino nigro pota facilitatẽ pariendi præſtant: ſecundaſq; purgant. Tuſſim e melle tollunt.urinam cient.Radix & ueſicæ uitiis medetur.

¶De heliochryſo medicinæ. ¶Ca. XXV.

HEliochryſon quod alii chryſanthon uocant ramulos habet candidos:folia ſubalbida:ambrotono ſimilia ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem ueluti corimbis dependentibus.qui nunq̃ marceſcunt.Qua de cauſa deos coronant illo.Quod diligentiſſime obſeruauit Ptolemeus rex ægypti.Naſcitur in frutetis.Ciet urinas e uino pota & menſes.Duricias & inflãmationes diſcutit. Ambuſtis cum melle imponitur. Contra ſerpentium ictus & lumborum uitia bibitur.Sanguinem concretum uetris ac ueſicæ abſumit cum mulſo.Folia eius trium obolorum pondere ſiſtunt profluuia mulierum in uino albo. Veſtes tuetur odore non ineleganti.

¶Ex hyacinto medicinæ. ¶Ca. XXVI.

HIacynthus in gallia eximie prouenit.Hoc ibi loco hiſginum tingit.Radix eſt bulbacea mangonicis uenalicis pulchre nota.Quæ in uino dulci illita pubertatem cohercet:& nõ patitur erumpere. Torminibus & araneorum morſibus reſiſtit. Vrinam impellit. Contra ſerpentes & ſcorpiones morbumq; regium ſemen eius cum ambrotono datur.Lignis quoq; flammea illa aduerſus ſerpentes:ſcorpiones:crabrones:ſimiliaq; bibitur e uino ſemine trito.Silueſtris eadem ſtomacho inutilis.Aluum ſoluit.Ad detrahendã bilem efficaciſſima duabus drachmis.Scorpionibus adeo contraria ut omnino uiſa ea torpeſcant.Radicem eius aſiani boliten uocant.Qua alligato occulo albugines tolli dicũtur.

¶Ex uinca peruinca medicinæ. ¶Ca. XXVII.

ET uincaperuinca ſiue camedaphne arida tuſa hydropicis datur in aqua cocleari menſura.Celerrimeque reddunt aquam.Eadem decocta in cinere ſparſa uino tumores ſiccat.Auribus ſucco medetur:Aluinis impoſita multum prodeſſe dicitur. ruſci radix decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine:& torſione urina: uel cruenta.Radicem pridie erui oportet:poſtero mane decoqui. Ex eo ſextario uini cyathis duobus miſceri. Sunt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant: & in totum ad utilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putant.Bactis quoq; aluum molit. Illinitur podagricis toſta & contuſa.Ancinonen & coronarum cauſa & ciborum ægyptii ſerũt Eademq; erat quæ ocimum:niſi hirſutior ramis ac foliis eſſet: & admodum odorata. Ciet menſes & urinas.

¶Ex colocaſia medicinæ. ¶Ca. XXVIII.

COlocaſia Glaucias acria corporis lenire putauit: ſtomachum iuuari.

¶Ex anthalo medicinæ. ¶Ca. XXIX.

ANthalii quod ægiptii edunt nullũ aliũ repperi uſum.Et hæc eſt hærba.Anthillium quã alii anticelliũ uocãt duorũ generũ:foliis & ramis lenticulæ ſimilis:palmæ altitudine: ſabuloſis aprieis naſcens ſub ſalſa guſtanti. Altera chamepithyos ſimilis breuior,& hirſutior:purpurei floris:odore grauis:in ſaxoſis naſcẽs. Prior uuluis aptiſſima. Et ex roſaceo & lacte impoſita etiam uulneribus. Bibitur in ſtranguria renũq; doloribus

tribus drachmis. Altera bibitur in duritia uuluarum & in torminibus & in comitiali mor
bo cum melle & aceto quattuor drachmis.

De parthenio medicinæ. Ca. XXX.

COntra parthenium alii leucatken: alii thannacum uocant. Celſus apud nos pellici
num & muralium. Naſcitur in hortorū ſepibus: flore albo: odore mali: ſapore ama
ro. Ad inſedendum decoctum in duritia uuluarum: & inflammationibus. Siccatum
cum melle & aceto poſitum bilem trahit atram. Ob hoc contra uertigines utilis: & calcu
loſis. Illinitur & ſacro igni. Item ſtrumis cum axungia inueterata. Magi contra tertianas ſi
niſtra manu euelli eam iubent: dicitq; cuius cauſa uellatur: nec reſpicere. Dein eius foliū
ægri linguæ ſubiicere: ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De ſtrychne medicinæ. Ca. XXXI.

STrychne quam quidem ſtrychnum ſcripſere: utinam nec coronarii in ægypto ute
rentur: quos inuitat hederæ foliorum ſimilitudo in duobus eius generibus. Quorum
alterum: cui accini coccinei: granoſi: folliculi. Halliccabum uocant & haliccation.
Noſtri autem ueſicariam: quoniam ueſicæ & calculis prodeſt. Frutex eſt ſurculoſus ueri⁹
q̄ hærba: folliculis magnis latiſq; & turbinatis: grandi intus acino: qui matureſcit nouem
bri menſe. Tertio folia ſunt ocimi minime diligenter demōſtranda. Remedia enim nō ue
nena tractamus. Quippe inſaniam facit paruo quoq; ſucco: quāquam & græci auctores in
iocum uertere. Drachme enim pondere luſum pudoris gigni dixerunt: ſpecies uanas ima
gineſq; conſpicuas obſeruari demonſtrantes. Duplicatum hunc modum legittimam inſa
niam facere. Quicquid uero adiiciatur ponderi repreſentari mortem. Hoc eſt uenenū qd
innocentiſſimi auctores ſimpliciter dorion appellauere. Ab eo quod cuſpides in præliis ti
gerentur illo: paſſim naſcente: quo parcius ſpectabatur. Magi cognominauere qui nequi
ter occultabāt erytron: aut neurita: ut nōnulli periſſone cauendi equidem cauſa curioſius
dicendum. Quin & alterum genus quod haliccacabon uocant: ſoporiferum eſt: atq; etiam
opio uelocius ad mortem: ab aliis morion: ab aliis moly appellatum. Laudatum uero a lo
cro ad fruendū & trimariſto. Quidam etiam carmine minore obliuione inducentes. Quip
pe præſentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos ſi colluerentur. Haliccaca
bo uni exceptionem addidere: ne diutius id fieret. Delirationē enim gigni eo. Nec demon
ſtranda remedia: quorum medicina maioris mali periculum afferat. Cōmendatur enim ci
bis tertium: licet præferatur hortenſis ſaporibus. Et nihil ſit corporis malorum cui non ſa
lutare ſit ſtrychnos Xenocrates prædicet. Non tamen auxilia eorum tanti ſunt: ut uel p
futura non de iis cōmemorare nefas putem: præſertim tanta copia innoxiorum medicami
num. Haccacabi radicem bibunt qui ſunt uaticinandi callentesq; fuere ad confirmādas ſu
perſtitiones aſpici ſe uoluunt. Remedio eſt (id enim libētius rettulerim) aqua copioſa mul
ſa calida potui data. Nec illud præteribo aſpidum naturæ haliccacabum in tantū aduerſam
ut radice eius propius admota ſoporetur: illas ſoporetur: illas ſopore enecans uis earū. Er
go trita ex oleo percuſſis auxiliatur.

De corcoro. Ca. XXXII.

COrcorum alexandrini cibi hærba eſt conuolutis foliis ad ſimilitudinem mori præ
cordiis (ut ferunt utilis alopetiiſq; & lentigini. Boum quoq; ſcabiem celerrime ſa
nari ea inuenio. apud Nicandrum quidem & ſerpentium morſus anteq̄ floreat. nec
de enico ſiue a trallide uerboſius diſputetur. Aegyptia hærba eſt: & magnum contra ue
nenata animalia præbet auxilium. Item aduerſus fungos. Cōſtat a ſcorpione percuſſos q̄
diu teneant eam herbam non ſentire cruciatum.

De perſoluta. Ca. XXXIII.

ET perſolutam ægyptus in hortis ſerit coronarum gratia. Duo genera eius: fœmi
na ac mas. Vtraq; ſubdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De menſuris & ponderibus. Ca. XXXIIII.

ET quoniam in menſuris quoq; ac ponderibus crebro grecis nominibus utendum
eſt interpretationem eorum ſemel in loco ponemus. Drachma attica fere enim at
tica obſeruatione medici utuntur: denarii argentei habet pondus. Eadēq; ſex obo
los pondere efficit. Obolus decem caltos. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Cū ace
tabuli mēſura dicitur ſignificat heminæ quartam partem: ideſt drachmas. xv. Hemina quā
noſtri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXII.

PROEMIVM.

COMPLESSE poterant miraculũ ſui natura:atq; tellus:reputantiũ uel prioris tantum uoluminis dotes:totq; genera herbarum utilitatibus hominũ aut uoluptatibus genita.Sed quanto plura reſtant:tanto quoq; mirabiliora inuentu.Illa enim maiore parte cibi:aut odoris:decoriſue comendatione ad numeroſa experimenta duxit.Reliquorum potentia approbat nihil reꝝ natura ſine aliqua ocultiore cauſa gigni.

De gẽtibus hærbis formæ gratia utentibus. Ca. I.

EQuidem & formæ gratia ritusq; prepetui in corporib⁹ ſuis aliquas exterarum gentium uti hærbis quibuſdã aduerto animo.Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorũ fœminæ.Maresq; etiam apud dacos & ſarmata corpora ſua inſcribũt.Simile plantagini glaſtum in gallia uocatur.Britonnorum coniuges nuruſq; toto corpore oblitæ quibuſdam in ſacris nude incedunt æthiopum colorem imitantes.

Quod hærbis ueſtes inficiantur. Ca. II.

IAm uero infici ueſtes ſcimus admirabili ſucco.Atq; ſileamus galatiæ:africæ luſitaniæ granis coccũ imperatoriis dicatũ paludamẽtis:tranſalpina gallia hærbis tyrium atq; cõchyliõ tingit:omniſq; alios colores.Nec quærit in profundis murices:ſeſeq; obiiciẽtes dũ præripiunt eſcam beluis marinis:intacta etiã anchoris ſcrutatur uada:ut iueniat per quod facilius matrona adultero placeat corruptor inſidietur nuptæ. Stãs & in ſicco carpit quõ frugi mũdos exculpat uſu alioquin fulgẽtis.Inſtrui poterat luxuria certe ĩnocentius.Nũc propoſitũ iſta conſectari:nec omittemus:ut ſubiiciẽdo utiliora luxuriã uilitate circũſcribamus dicturi & aliis hærbis tingi lapides parieteſq;. Nec tingẽdi nec pingẽdi tamẽ rationẽ omiſiſſemus:ſi unquã ea liberaliũ artiũ fuiſſet.Interim fortius augetur auctoritas quæ quãta debeat etiã ſurdis:hoc eſt ignobilibus hærbis perhibebitur. Si quidem auctores imperii romani cõditoreſq; imenſum quidam & hinc ſumpſere:quoniã nõ aliunde ſagmina in remediis publicis fuere:& in ſacris legationibus:q̃ uerbenæ.Certe utroq; nomine idem ſignificatur. Hoc eſt gramẽ ex arce cum ſua terra euulſum. Hac ſemper & legati cũ ad hoſtes clarigatũq; mitterẽtur uſi:ideſt res raptas clare repetitum unus utiq; uerbenarius uocabatur.

De corona gramina. Ca. III.

COrona quidẽ nulla fuit graminea nobilior in maieſtate populi terrarũ principis:præmiiſq; gloriæ.gẽmatæ:& aureæ:uallares:murales:roſtratæ: ciuicæ: triũphales poſt hãc fuere.Suntq; cunctæ magno interuallo:magnaq; differentia. Cæteras oẽs ſinguli & duces ipſi imperatoreſq; militibus aut aliquãdo collegiis dedere.

De raritate eius. Ca. IIII.

DEcreuit in triumphis ſenatus cura belli ſolutus & populus ocioſus gramineam nũq̃ niſi in ſuprema deſperatione.Contingitq; nulli niſi ab uniuerſo exercitu ſeruato ſeruatori decreta. Cæteras imperatores dedere. Hanc ſolam miles imperatori. Eadem uocatur obſidionalis:liberatis obſidione abominandoq; exitio totis caſtris. Quod ſi ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue ſeruato p̄clarus ſacerq; habetur. Quid tandem exiſtimari debet unius uirtute ſeruatus uniuerſus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto inde ubi obſeſſos ſeruaſſet aliquis.Nãq; ſummũ apud anticos ſignũ uictoriæ erat hærbam porrigere uictos:hoc eſt terra & altrice ipſa humo & humatione etiam cedere.Quem morem etiam nunc durare apud germanos ſcio.

Qui ſoli corona ea donati. Ca. V.

DOnatus eſt ea.L.Sicinius Dentatus ſemel:cum ciuicas quattuordecim meruiſſet: depugnaſſetq;.cxx.prœliis ſemper uictor.Tanto rarius eſt ſeruatorem unũ a ſeruatis donari.Quidã imperatores & ſepius donati ſunt:ueluti.P.Decius primus uidelicet Tribunus militũ ab exercitu.Altera ab iis qui in præſidio obſeſſi fuerãt. quãta eẽt eius honoris auctoritas cõfeſſus regione,ſiq̄dẽ donatus boue albũ Marti imolauit & cẽtũ fuluos:q ei uirtutis cauſa dati fuerãt ſimul ab obſeſſis.Hic Decius poſtea conſul & ĩperio & collegæ ſe ꝓ uictoria deuouit:data eſt a ſenatu populoq; ro.qua claritate nihil equidẽ in rebus humanis ſublimius duco.Fabio illi qui rem omnem romanam reſtituit nõ pugnãdo

Nec data cum magiſtrum equitum & exercitum eius ſeruaſſet. Tunc ſatius fuit homine nouo coronari appellatum patrem ab iis quos ſeruauerat. Sed quo dictum eſt cõſenſu honoratus eſt. Hannibale ex italia pulſo. Quæ corona adhuc ſola ipſius imperii manibus impoſita eſt. Et quod peculiare ei eſt: ſola a tota italia data.

Qui ſolus centurio coronatus. Ca. VI.

PRetet hos contigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flammæ Tribuno militum in ſicilia. Centurioni uero uni ad hoc tẽpus. Cn. Petreio Atinati cimbrico bello: primum pilum is capeſſens ſub Catulo excluſam ab hoc legionem ſuam hortatus tribunum ſuum dubitantem per caſtra hoſtium erumpere interfecit: legionẽq; eduxit. Inuenio apud auctores eundem præter hunc honorem aſtãtibus Mario & Catulo conſulibus prætextatum imolaſſe ad tibicinem foculo poſito. Scripſit & ſcylla dictator ebexercitu ſe quoq; donatum apud nolam legatũ bello marſico. Idq; in uilla ſua tuſculana: quæ fuit poſtea Ciceronis pinxit. Quod ſi uerum eſt: hoc execrabiliorẽ eum dixerim: quandoquidẽ eã capiti ſuo proſcriptione detraxit. Ipſe tanto paucioribus ciuium ſeruatis: quam poſtea occiſis. Addat etiam nunc huic gloriæ ſuperbum cognomen fœlicem. Ipſe tamẽ obſeſſus in toto orbe proſcriptus. Hæc corona ſertorio etiam ceſſit. Aemilianum quoq; Scipionẽ Varro auctor eſt donatum obſidionali in africa. Manilio conſule cohortibus ſeruatis totidẽq; adſeruandas eas eductis. Quod & ſtatuæ eius in foro ſuo Diuu⁹ Auguſtus ſcripſit. Ipſum Auguſtum cum. M Ciceronẽ filio conſulem idibus ſeptembribus ſenatus obſidionali donauit. Adeo ciuica non ſatis uidebatur. Nec præterea queñ hac inuenimus donatũ. Nullæ ergo hærbe fuere certe in hoc honore: ſed quæcũq; fuerãt in periculi ſede quãuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conſeruãdam: cruciatuſq; corporis propulſandos: & mortem arcendam pertinẽt. Sed quis non mores iure caſtiget? Addidere uiuendi prætia deliciæ luxuſq;. Nuñ fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorum hãc operam eſſe credimus: ac ne mandato quidem noſtro alios id agere: mediciſq; prouiſum eſſe Proh bonis ipſi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem probroſius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero pleriſq; ultro etiam in riſu ſumus iſta cõmentãtes atq; friuoli operis arguimus. Magna quañ ĩmenſi laboris ſolatia ſperni cum rerum natura: quã certe nõ defuiſſe nobis docebimus: & inuiſis quoq; hærbis inſeruiſſe remedia. Quippe cũ medicias dederit etiam aculeatis. Hæc eni proxime reſtãt ex iis quas priore libro nominauimus: in q bus ipſius prouidentia naturæ ſatis admirari amplectiq; non eſt. Dederat & quas diximus molles: cibiſq; gratas Pinxerat & remedia floribus: uiſuq; ipſos animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiſcens. Inde excogitauit aliquas aſpectu hiſpidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipſius fingentis illas: rationẽq; reddentis exaudire uideamur: ne ſe depaſcat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: nec neglectu ueſtigia obterãt: ne inſidens ales infringat. Has muniẽdo aculeis tæliſq; armando remediis ut tuta ac ſalua ſint. Ita quoq; quod in iis odimus hominum cauſa excogitatum eſt.

Medicinæ ex reliquis ornamentis & eryngε. Ca. VII.

ET clara in primis aculeatarum erynge eſt ſiue eryngion contra ſerpentes & uenena omnia naſcens. Aduerſus ictus morſuſq; radix eius bibitur drachmæ põdere in uino. Aut ſi plerũq; tales iniurias comitatur & febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficas contra chryſodos ac ranas. Omnibus uero cõtra toxica & aconita efficatiorẽ Heraclides medicus in iure anſeris decoctam arbitratur. Appollodorus aduerſus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua: Ipſa dura: fruticoſa: ſpinoſis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquãdo. Alia albicans alia nigra radice odorata. Et ſatiua quidem eſt: ſed & ſponte naſcitur in aſperis & ſaxoſis & in litoribus maris: durior: nigriorq; folio apii.

De hærba quam centũcapita uocant. Ca. VIII.

EX iis candidam noſtri centũcapitã uocant. Omnes eiuſdem effectus caule & radice in cibos græcorum receptis utroq; modo ſiue coquere libeat ſiue cruda ueſci. portentoſum eſt quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius ſexus ſimilitudinẽ referre rara inuentu. Et ſi uiris contigerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem leſbium dilectum a Sappho. Multeq; circa hanc non magorum ſolum uanitates: ſed etiã pythagoricorum. Sed in medico uſu preter ſupradicta auxiliatur inflationibus: torminibus:

cordis uitiis:ſtomacho:iocineri:præcordiis in aqua mulſa.Lyeni in poſca.Itē ex mulſa renibus:ſtranguriæ:opiſtothonicis:ſpaſmis:lumbis:hydropicis.cōitialibus: mulierum menſibus ſiue ſubſidant ſiue abundent:uuluarū omnibus uitiis.Extrahit infixa corpori cū melle:ſtrumas:parotidas:panos. Recedentes ab oſſibus carnes ſanat cum axungia ſalſa & cærato:item fracturas.Crapulam præſumpta arcet:aluum ſiſtit.Aliqui e noſtris ſub ſolſtitio colligi eam iuſſere.Ex aqua cæleſtis imponi omnibus ceruicis uitiis.Occulorum quoq; albugines ſanare adalligatam tradiderunt.

De achano & glycyrrhiza & ſtomachice. Ca. IX.

SVnt qui & achanon eryngio aſcribant ſpinoſam breuemq; ac latā hærbā ſpiniſq; latioribus.Hanc impoſitā ſanguinē mire ſiſtere.Alii eryngen falſo eādē putauerūt eſſe & glycyrrhizam:quare ſubiungi eā protinus refert.Et ipſe ſine dubio īter aculeatas eſt:foliis echinatis:pinguibus:tactuq; gūmoſis:fruticoſa:binorū cubitorū altitudīe flore hiacynthi:fructus pilularū platani magnitudinis.Præſtātiſſima in cilicia:pōto ſecūda radice dulci.Et hæc tantū in uſu.Capiturq; ea uergiliarū occaſu:lōga ceu uitiū:coloris buxei.Meliorq; nigra:quāq; lenta:quā quæ fragilis.Vſus in ſubitis de cocta ad tertias:cætero ad mellis craſſitudinē:aliquādo:& tuſa.E quo genere & uulneribus īponitur & fauciū uitiis omnibus.Itē uoci utiliſſimo ſucco ſic ut ſpiſſatus eſt:linguæ ſubdito.Itē thoraci iocineri.Hac diximus ſitim famemq; ſedari.Ob id quidē adipſon appellauere eā: & hydropicis dedere:ne ſitirent.Ideo & cōmanducata ſtomachica ē:& ulceribus oris inſpſa ſæpe & ptericis.ſanat & ueſicæ ſcabies:renum dolores cōdilomata:ulcera genitalium.Dedere eā quidam potui in quatarnis drachmarum duarū pondere & pipere.hemina aquæ.Cōmanducata ſanguinem ſiſtit.Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius:& medicinis. Ca. X.

TRibuli unū genus ī hortis naſcitur:alterū ī fluminibus tātū.Succus ex iis colligitur ad oculorū medicinas.Eſt.n.refrigerantis naturæ:& iō utilis cōtra īflamatiōes collectioneſq;.Vlcera ꝑ ſe erūpētia & ꝓcipue ī ore cū melle ſanat:Itē tonſillas. Potus calculos frangit.Thraces q̄ ſtrymona habitant foliis tribuli equos ſaginat.Ipſi nucleo uiuunt panē faciētes prædulcē:& qui otrahat uētrē.Radix caſte pureq; collecta diſcutit ſtrumas.Semē alligatū uaricū dolores ſedat.Tritū uero & in aquam ſparſū pulices necat.

De ſtoebe & medicinis eius. Ca. XI.

STOebe quam aliqui peon uocant:decocta in uino præcipue auribus purulētis medetur.Item oculis ictu cruentatis.Hemorrhoiæ quoq; & dyſenteriæ infuſa.

De hippophye & medicinis eius. Ca. XII.

HIppophyes in ſabuloſis maritimiſq; naſcitur:ſpinis albis.Hederæ mō racemoſa: eſt candidis & ex parte rubentibus acinis.Radix ſucco madet:q aut per ſe cōditur aut paſtillis farinæ.Hæc bilem detrahit obolo ponderis ſaluberrime cum mulſo. Altera hippope ſine caule:ſine flore:foliis tantū minutis.Huius quoq; ſuccus hydropicis mire ꝓdeſt.Debent accomodatæ eſſe equorum naturæ:neq; ex aliis cauſis nomē accepiſſe.Quippe quædam animaliū remediis naſcuntur:locupleti diuinitate ad gerenda ꝑſidia.ut non ſit mirari ſatis ingenium eius diſponentis auxilia in genera:in cauſas:in tempora.ut aliis proſit atq; aliis ab horis:dieſq; nullus prope ſine præſdiis reperiatur.

De urtica & medicinis eius. Ca. XIII.

VRtica quid eſſe inuiſius poteſt? At illa ꝓter oleum quod ī ægypto ex ea fieri diximꝰ uel plurimis ſcatet remediis. Semen eius cicutæ contrarium eſſe Nicāder affirmat Item fungis in argento uiuo.Apollodorus & ſalamādris cum iure decoctæ teſtudinis.Item aduerſari hyoſcyamo:& ſerpētibus.& ſcorpionibus.Qui illa ipſa amaritudo mordax uuas in ore procidenteſq; uuluas & infantium ſedes tactu reſilire cogit.Lethargicos expergiſcit tactis cruribus:magiſq; fronte.Eadem canis morſibus addito ſale medetur. Sāguinem trita naribus indita ſiſtit & magis radice.Carciomata & ſordida ulcera ſale admixto.Item luxata.Sanat & panos:parotidas:carneſq; ab oſſibus recedentes. Semen potum cū ſappa uuluas ſtrangulantes aperit.Et profluuia narium ſiſtit impoſitū.Vomitiones ī aqua mulſa ſumptum a cœna faciles præſtat duobus obolis.Vno autem in uino poto laſſitudines recreat.Vuluæ uitiis toſtum acetabuli menſura.Potum in ſapa reſiſtit ſtomachi īflationibus. Ortopnoicis prodeſt cum melle & thoracem purgat eodem eligmate.Et lateri me

detur cum ſemine lini. Addunt hyſopum & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uentrem toſtum cibo emollit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronunciat. Dolores leuari toſto acetabuli menſura dulci poto: & impoſito cũ ſucco maluæ. Inteſtinorũ animalia repellit cum hydromelite & ſale. Defluuia capitis ſemine illito cohoneſtari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cũ oleo uetere: aut folia cum urſino adipe trita imponunt. Ad eadem radix tuſa cum aceto nõ minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uiõ diſcutit panos cum axungia uetere ſalſa. Eadem pſilothrũ exiccat. Condidit laudes eius Phanias phiſicus utiliſſimam cibis coctam conditam ue profeſſus: arteriæ: tuſſi: uentris diſtilationi: ſtomacho: panis parotidis: pernionibus cum oleo. Sudorem coctã cum conchyliis ciere. Aluũ cũ ptiſana. Pectus purgare: mulierumq; menſes cum ſale. Vlcera quæ ſerpunt prohibere. Succus quoq; in uſu eſt. Expreſſus illitusq; fronti ſanguinem narium ſiſtit. Potus urinam ciet. Calculos erumpit. Vuam gargarizatus reprimit. Semen colligi meſſibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad omnia hæc. Et minores quidem teneræq; efficaces. Sed præcipue ſilueſtris illa. Et amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtũ nõ admittant: urtica naturã fricãdã mõſtrat. De lamio & medicinis eius. Ca. XIIII.

QVA nunc quoq; quam lamium inter genera earum appellauimus: mitiſſima & foliis non mordentibus: medetur cum mica ſalis contuſis: incluſiſq; uſtis: & ſtrumis: tumoribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod Ignibus ſacris medetur. Quidam e noſtris tempore diſcreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupentur: cum eruitur ea radix. & dicatur quæ & cui & quorum folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idem & contra quartanas pollere. Idem urticæ radice addito ſale infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia ſtrumas diſcutit. Ve ſi ſuppurauerint erodi compleriq;.

De ſcorpione: generibuſq; ac medicinis eius. Ca. XV.

EX argumento nomen accepit ſcorpius hærba. Semen enim habet ad ſimilitudinẽ caudæ ſcorpionis: folia pauca. Valet & aduerſus animal nominis ſui. Eſt & alia eiuſdem nominis effectuſq; eius: ſine foliis: aſparagi caule: in cacumina aculeum habens.

De leuocacanthia: ſiue phinio: ſiue iſchada: & medicinis eius. Ca. XVI.

ET inde nomen leuocacanthia: quam alii phinion: alii iſchada: alii polygonatõ appellant: radice cyperi: quæ commanducata dentium dolorem ſedat. Item laterum & lumborum: ut Hiceſius tradit ſemine poto drachmis octo: aut ſucco. Eademque rupis conuulſiſque medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: ſyderite: & medecinis eius. Ca. XVII.

HElxinem aliqui perdicium uocant: quoniam perdices ea precipue ueſcantur. Alii ſyderiten: nonnulli parthenium. Folia habet mixtæ ſimilitudinis plãtagini & marrubio: cauliculos denſos: leuiter rubentes. Semina in capitibus lippaceis adhærentia ueſtibus: unde helxinem dictam uolunt. Sed nos qualis uera eſſe helxine diximus priore libro. Hæc autem inficit lanas: ſanat ignes ſacros: & tumores: collectioneſq; omnes: & aduſta. Panos ſuccus eius cum pſimithio. Ignes ſacros: tumores: collectioneſq;: & gutura incipientia turgeſcere. item ueterem tuſſim cyatho hauſto. Et omnia in humido. Sicut tonſillas & uarices cum roſaceo. imponitur & podagris cum caprino ſeuo cæraq; cypria. Perdicium ſiue parthenium (nam ſyderitis alia eſt) a noſtris hærba urceolaris uocatur: ab aliis aſtericum: folio ſimilis ocimo: nigrior tantum: naſcens in tegulis: parientiniſq;. Medetur cum mica ſalis trita iiſdem omnibus quibus lamium: & eodem modo. Item uomicæ calefacto ſucco pota. Et contra ulcera rupta: lapſumq;: & præcipitia: aut uehiculorum euerſiones ſingularis. Vernula carus Pericli athenienſium principi cum is in arce templum ædificaret: repſiſſetque ſuper altitudinem faſtigii: & inde cecidiſſet: ac hærba dicitur ſanatus mõſtrata Pericli ſomno a Minerua. Quare parthẽium uocari cœpta ẽ: aſſignaturq; ei deæ. Hinc eſt uernula: cuius effigies ex ære fuſa eſt & nobilis ille Sparginoptes.

De chameleone generibuſq;: & medicinis eius. Ca. XVIII.

CHameleonem aliqui ixion uocant. Duo genera eius. Candidior aſperiora folia habet: ſerpit in terra echini modo: ſpinas erigens: radice dulci: odore grauiſſimo: quibuſdam in locis uiſcum gignit album ſub alis foliorum: maxime circa canis ortum. Quo modo thura naſci dicuntur: unde & ixia appellatur: Hac & maſtice utuntur mu

lieres. Quare & chameleon uocatur a uarietate foliorum eueit. Mutat enim cum terra co lores. Hic niger: illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atq; aliis coloribus. Ex iis candidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ. Bibitur drachma in paſſo. Pellit & intcraneorum animalia acetabuli menſura ſucci eiuſdem in uino auſtero cum origani ſcopis: facit diffi cultatem urinæ. Hic ſuccus occidit canes ſueſq; in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in ſe mures: ac necat niſi protinus aquam ſorbeant. Radicem eius aliqui conciſam ſeruari iubet funiculis pendentem: decoquuntq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatiſ mos uocant. Ex nigris aliqui marem dixere: cui flos purpureus eſſet: & fœminam cui uiola ceus. Vno naſcuntur caule cubitali: craſſitudine digytali. Radicibus earum lichenes curâ tur cum ſulphure & bitumine una coctis. Cômanducatis uero dentes mobiles aut in ace to decoctis. Succo ſcabiem etiam quadrupedum ſanant. Et ricinos canum necant. Iuuen cas quoq; anginæ modo. Quare a quibuſdam uolophitô uocatur. Eſt & cynizolô propter grauitatem odoris. Ferunt & hæc uiſcum ulceribus utiliſſimum. Omnium autem generû earum radices ſcorpionibus aduerſatur.

De coronopo: & medicinis eius. Ca. XIX.

Coronopus ob oblonga hærba eſt cum fiſſuris. Seritur interim: quoniam radix cœ liacis præclare facit in cinere toſta.

De anchuſa & pſeudanchuſa: & medicinis earû. Ca. XX.

Et anchuſæ radix in uſu eſt: digytali craſſitudine. Finditur papyri modo: manuſq; ſanguineo colore: præparat lanas præcioſis coloribus. Sanat ulcera in cærato: præ cipue ſenum: item aduſta. Liquari non poteſt in aqua: oleo diſſoluitur. Idq; ſincere experimentum eſt: & ad renum dolores drachma eius in uino. Aut ſi febris ſit in decocto balani. Item iocinerum uitiis: & lyeni: & bile ſuffuſis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis imponuntur. Et pota drachmis duabus in mulſo al uum ſiſtunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Eſt & alia ſimilis pſeudanchu ſa ob id appellata: a quibuſdam uero enchiſa: aut doris: & multis aliis nominibus: lanugino ſior & minus pinguis: tenuioribus foliis: & languidioribus. Radix oleum non fûndit: ſed rubentem ſuccum. Et hoc ab anchuſe diſcernitur. Contra ſerpentes efficaciſſima potu fo liorum uel ſeminis. Folia ictibus imponuntur: Virus ſerpêtiû fugat. Bibitur & pter ſpinâ. Foliû eius ſiniſtra decerpi iubêt magi: & cuius câ ſumat dici: tertianiſq; febrib⁹ alligari.

De onichilo: anthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. Ca. XXI

Eſt alia hærba proprio nomine onichylon: quam aliqui ancuſam uocant: alii archeui on: alii onochelin aliqui rheſiam: multi enchryſon: paruo frutice: flore purpureo aſperis foliis & ramis: radice meſſibus ſanguinea: cætero nigra. In ſabuloſis naſcens: efficax contra ſerpentes: maxime uipras & radice & foliis: eq; cibo ac potu. Vires habet meſ ſibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus uulua procidente. Pellit & tineas cum hyſopo: & in dolore renum aut iocineris in aqua mulſa ſi febris ſit. Sî aliter ex uino bibitur: Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eam a ſerpentibus feriri negatur. Eſt & alia huic ſimilis flore rubro: minor: & ipſa ad eoſdem uſus. Tradûtq; cômâ ducata ea ſi inſpuatur mori ſerpentem. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Aſclepia de. Aliqui leucanthemida uocant. Alii leucanthemû: alii arethemida: quoniâ uere floreat. Alii themi nalon: quoniam odorem mali habeat. Nônulli melâthiô uocat. Genera eius tria fronde tantum diſtant: palmum non excedentia: paruiſq; foliis: ut rutæ candidis aut meli nis aut purpureis. In macro ſolo aut iuxta ſemitas colligitur uere: & in coronamenta repo nitur. Eodem tempore & medici folia tuſa in paſtillos digerunt. Item florem & radicê. Dan tur omnia mixta dracmæ unius pondere contra ſerpentium ictus. Pellit mortuos partus. Item miſtum in potu: & urinam: calculoſq; inflationes: iocinerum uitia: bilê ſuffuſam: egi lopia. cômanducata ulcerum eruptiones manâtes ſanat. Ex omnibus iis generibus ad cal culos efficaciſſima eſt. quæ florem purpureum habet: cuius & foliorum & fruticis amplitu do maiuſcula eſt. Hanc proprie quidam hiranthemin uocant. Loton qui arborem putât tâ tum eſſe uel Homero auctore argui poſſunt. Is enim inter hærbas ſubnaſcentes deorû uo luptati loton primam nominauit. Folia eius cum melle occulorum cicatrices argemata: nu beculas diſcutiût. Eſt & lotometra quæ fit ex loto ſata. Ex cuius ſemie ſimillimo porri fiût panes in ægypto a paſtoribus: maxime aqua uel lacte ſubacto. Negatur quicdquâ illo pane

ſalubrius eſſe: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius concoquitur: fitq́ȝ ponderoſius. Conſtat eos qui illo uiuant ne dyſenteria: nec tenaſmo: neq́ȝ aliis morbis uentris infeſtari. Itaq́ȝ inter remedia eorum habetur. Heliotropii miraculum ſæpius diximus cum ſole ſe circumagentis: etiã nubilo die: tantũ ſyderis amor eſt. Nocte uelut deſiderio contrahit cæruleum florem. Genera eius duo. Tricoccum: & helioſtrophiũ. Hoc altius: quãquã utrũq́ȝ ſemipedalem altitudinem nõ excedat. Ab ima radice ramoſum. Semen in foliculo meſſibus colligitur. Naſcitur non niſi in pingui ſolo: cultoq́ȝ maxime. Tricoccum ubiq́ȝ. Si decoquatur inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius aluum mollis. Et ſi decocti ſuccus bibatur: efficaciſſime exinaniri. Maioris ſuccus excipit æſtate: hora ſexta miſcetur cũ uio: ſic firmior. Capitis dolores ſedat roſaceo admixto. Verrucas cum ſale tollit ſuccus e folio. Vnde noſtri uerrucariam hærbam appellauere: aliis cognominari effectibus digniorẽ. Nãq́ȝ & ſerpentibus & ſcorpionibus reſiſtit ex uino & aqua mulſa: ut apollophães & Appollodorus tradunt. Folia infantium diſtilationibus quod ſyriaſin uocant illita medentur. Itẽ contractiõibus etiam ſi id comitialiter accidat. Decocto quoq́ȝ foueri eos ſaluberrimũ eſt. Potũ id pellit tineas: & reſum harenas: Si cuminum adiiciatur: calculos frangit. Decoqui cum radice oportet. Quæ cum foliis & hircino ſeuo podragris illinitur. Alterum genus quod tricoccum appellauimus: & alio nomine ſcorpiuron uocatur: foliis nõ ſolum minoribus ẽt in terram uergentibus. Semen ei eſt effigie ſcorpionis caudæ: quare nomen. Vis ad omnia uenenata & phalangia: & cõtra ſcorpiones præcipue illita. Nõ feriuntur habentes. Et ſi terram ſurculo helioſtrophii circũſcribat aliquis: negant ſcorpionẽ egredi. Impoſita uero hærba aut inde omnino reſperſum protinus mori. Sic ſeminis grana quattuor pota quartanis prodeſſe dicuntur. Tria uero tertianis. Vel ſi hærba ter circũlata ſubiicitur capiti. Semẽ & uenerẽ ſtimulat. Cũ melle panos diſcutit. Et uerruculos hoc utiq́ȝ helioſtroppiũ radicitus extrahit: & excreſcentia in ſedibus. Spinæ quoq́ȝ ac luũborũ ſanguinẽ corruptum trahit illitum ſemen & potum in iure gallinacei decoctum: aut in beta & lente. Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi helioſtrophium quartanis quater: i tertianis ter alligari iubẽt ab ipſo argo: precariq́ȝ cum ſole iterum ſe: & cum nodis liberandũ: & ita facere nõ exempta hærba. Aliud adianto miraculũ: æſtate uiret bruma nõ marceſcit: aquas reſpuit: perfuſum merſũq́ȝ ſicco ſimile: eſt tanta diſſotiatio deprehenditur: unde & nomẽ a græcis. Alioquin frutici topiario. Quidã callithricon uocant: alii polytricõ. Vtrũq́ȝ eſt ab effectu. Tingit enĩ capillũ: & ad hoc decoquitur in uino cũ ſemĩe apii adiecto oleo copioſe: ut criſpũ denſũq́ȝ faciat. Defluere autẽ phibet. Duo genera eius candidius: & nigrũ breuiuſq́ȝ. Id quod breuius ẽ polythricõ: aliqui trichómanes uocant. Vtriq́ȝ ramuli nigro colore uirent foliis filicis: ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt. Omnia autẽ cõtrariis pediculis denſa inter ſe ex aduerſo radix nulla: umbroſas petras: parietumq́ȝ aſpergines: ac fõtium maxime ſpecus ſequitur & ſaxa manantia: quod miremur: cum aquas nõ ſentiat. Calculos e corpore mire pellit: frangitq́ȝ: utiq́ȝ nigrum. Qua de cauſa potius quã q̃ i ſaxis naſceretur: & a noſtris ſaxifragum appellatum crediderim. Bibitur e uino quantum terni decerpſere digyti. Vrinã cient. Serpentium & araneorum uenenis reſiſtunt. In uino decocti aluũ ſiſtunt. Capitis dolores corona ex iis ſedat. Contra ſcolopendræ morſus illinuntur crebro auferendi ne pereant. Hoc & i alopeciis. Strumas diſcutiunt: furfureſq́ȝ in facie & capitis manãtia ulcera. Decoctum ex iis prodeſt ſuſpirioſis: & iocineri: & lynei: & felle ſuffuſis: & hydropicis. Srangurie illinuntur: & renibus cum abſinthio. Secundas cient & menſtrua. Sanguinem ſiſtunt ex aceto: aut rubi ſucco poti. Infantes quoq́ȝ ulcerati perunguntur ex iis cum roſaceo & uino prius. Folium in urina pueri impubis trium quidem cum afronito & illitum uentri mulierum: ne rugoſus fiat: præſtare dicitur. Perdices & gallinaceos purgatiores fieri putant i cibum eorum additis: pecoriq́ȝ eſſe utiliſſimos.

De picride: theſio: & aſphodelo: Halimo: & acantho: & bupreſti: elaphoboſcho: Scandice: & laſina: & de caucalide: Sio ſyllibo. Scolymo ſiue lymonio: ſoncho: codrilo ſiue condrili & boletis. Ca. XXII

Picris ab inſigni amaritudinis cognominatur: ut diximus rotundo folio. Tollit eximie uerrucas. Theſium quoq́ȝ non diſſimili amaritudine eſt: ſed purgat aluum in quem uſum teritur ex aqua. Aſphodelum de clariſſimis hærbarum: quam heróion aliqui appellauerunt. Heſiodus & in ſiluis naſci dixit. Dionyſius marem ac fœminam eſſe.

Defectis corporibus & ptyſis conſtat bulbos eius cum ptiſana decoctos aptiſſime mederi·
paneꝗ ex iis cum farina ſubactum ſaluberrimum eſſe. Nicander & contra ſerpẽtes & ſcor-
piones uel caulẽ quem mathericem uocauimus: uel ſemen: uel bulbos dedit ĩ uino tribus
drahmis. Subſtrauitꝗ ſomno contra metus. Datur & contra uenenata mar[i]a: & contra ſco
lopendras terreſtres. Cochleæ mire in campania caulem eũ perſequuntur: & ſuggendo are
faciunt. Folia quoꝗ illinuntur uenenatorũ uulneribus ex uio. Bulbi neruis articuliſꝗ cũ
polenta tuſi illinuntur: Prodeſt & cõciſis ex aceto lichẽnas fricare. Item ulceribus putreſcẽ
tibus ex aqua imponere. Mãmarum quoꝗ & teſtium inflamationibus. Decocti in fæce ui-
ni oculorum epiphoris ſuppoſito lintheolo medentur. Foliis in quocunꝗ morbo decoctis
magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera: rimaſꝗ corporum quacunꝗ in parte
farina arefactorum. Autumno autẽ colliguntur: cum plurimum ualent. Succus quoꝗ ex
tuſis expreſſus aut decoctus utilis fit corporis dolori cum melle. Item odorẽ corporis iu-
cundũ affectantibus cum iri arida & ſale exiguo. Folia etiam ſupradictis medentnr. Et ſtru
mis: panis: ulceribus in facie decocta cum uino. Cinis e radice alopecias emendat: & rimas
pedum. Decoctæ radicis in oleo ſuccus perniones & ambuſta. Et ad grauitatem aurium in
funditur. A cõtraria aure in dolore dentium. Prodeſt & urinæ pota modice radix & men-
ſtruis: & lateris doloribus. Itẽ ruptis ꝯuulſis: tuſſibus drachmæ põdere ĩ uino pota. Eadẽ &
uomitiones adiuuat cõmanducata. Semine. Sumpto turbatur uenter. Chryſermus & pa-
rotidas in uino decocta radice curauit. Item ſtrumas ammixta cacia ex uino. Quidam aiũt:
ſi impoſita radice pars eius in fumo ſuſpendatur & quarta die ſoluatur: una cũ radice areſ
cere ſtrumam. Sophocles ad podagras utroꝗ modo cocta crudaꝗ uſus eſt. Ad perniones
decoctam ex oleo dedit: & ſuffuſis felle in uino & hydropicis. Venerem quoꝗ cõcitari cũ
uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderunt. Xenócrates & lichẽnas & pſoras radi-
ce in aceto decocta tolli dicit. Item ſi cocta ſit cum hyoſcyamo & pice liquida: alarũ quoꝗ
& fœminum uitia. Et capillum criſpiorẽ fieri raſo prius capite: ſi radice ea fricetur. Simus
lapides renum in uino decocta atꝗ pota eximit. Hippocrates ſemẽ eius ad impetus lycnis
dari cenſet. Iumentorum quoꝗ ulcera ac ſcabiem radix illita aut decoctæ ſuccus ad pilum
reducit. Mures ẽt eadẽ fugãt. Cauerna præcluſa moriũtur. Aſphodelõ ab Heſiodo quidã
hálimon appellari exiſtimauere: quod falſum arbitror. Eſt enim ſuo nomine halimõ nõ par
ui & ipſum erroris inter auctores. Alii enim fruticem eſſe dicunt denſum: candidũ: ſine ſpi
na: foliis oleæ: ſed mollioribus. Coquitur autem hoc ciborum gratia. Radix tormina diſcu
tit drachmæ põdere in aqua mulſa pota. Item cõuulſa rupta. Alii olus maritimum eſſe di-
xere ſalſum: & inde nomẽ foliis in rotunditatẽ lõgos laudatum in cibis. Duorum præterea
generum ſiluestre: & mitius: utrunꝗ ꝓdeſſe dyſentericis & exulceratis cũ pane: ſtomacho
uero ex aceto. Vlceribus uetuſtis illinitur crudum: & uulnerum recentium impetus lenire
perhibetur: & luxatoſum pedum ac ueſicæ dolores. Silueſtri tenuiora folia: ſed in iiſdem
remediis effectus maiores: & in ſananda hominum ac pecorum ſcabie. Præterea nitorẽ cor
pori fieri: dentibuſꝗ candorem: ſi fricentur radice ea. Semine lingue ſubito ſitim nõ ſenti
ri. Hoc quoꝗ mandi. Et utraꝗ etiam cõdiri. Crateſias etiam tertium genus tradidit lõgio
ribus foliis & hirſutioribus: odore cupreſſi: naſci ſub hedera: maxime prodeſſe opiſtotho-
nicis: cõtractiõibus neruorum tribus obolis in ſextarium aquæ. Acanthos eſt topiaria &
urbana herba: elato lõgoꝗ folio crepidines marginum adſurgentiumꝗ puluinorũ toros
ueſtiens. Duo genera eius ſunt aculeatum & criſpum: quod breuius. Alterum lene: quod
aliqui pederoton uocant: alii melamphyllum. Huius radices uſtis luxatiſꝗ mire ꝓſunt. Itẽ
ruptis cõuulſis: ptyſin metuentibus incoctæ cibo: maxime ptyſana. podagris quoꝗ illinun
tur tritæ & calefactæ calidis. Bupleron in ſponte naſcentium herbarũ numero græci habẽt:
caule cubitali: foliis multis longiſꝗ: capite anethi: laudatum in cibis. Hippocrate in medi-
cina: Glaucone: & Nicandro. Semen cõtra ſerpentes ualet. Folia ad ſecundas fœminarum uel
ſuccum ex uino illinunt. Et ſtrumis folia cũ ſale & uino. Radix contra ſerpentes datur ĩ ui
no: & urinæ ciendæ. Bupreſtin magna incõſtantia græci ĩ laudibus ciborum etiã habuere.
Idemꝗ remedia tãquam contra uenenum ꝓdiderunt. Et ipſum nomẽ indicio ẽ boum eſſe
uenenum: quos diſſilire diguſtata fatentur. Qua propter nec de hac plura dicemus. Eſt ue
ro cauſa quapropter uenena monſtremus inter gramineas coronas: niſi libidinis cauſa ex-
petenda alicui uidetur quam non aliter magis accendi putantꝗ potu. Elaphobóſchõ feru

laceum ē geniculatum digyti craſſitudine:ſemine corimbis dependētibus:ſilis effigie:ſed
nō amaris:foliis oluſatri:& hoc laudatum in cibis.Quippe etiam cōditum progatur ad uri
nā ciēdā.lateris dolores:ſedādos rupta cōuulſa ſanāda:inflatiōes diſcutiēdas:coli quoq; tor
menta.Cōtra ſerpentium omniūq; aculeatorū ictus.Quippe fama eſt hoc pabulo ceruos re
ſiſtere ſerpentibus.Fiſtulas quoq; radix nitro addito illita ſanat.Siccanda autē in eos uſus
prius eſt neſucco eius madeat:qui contra ſerpētium ictus facit eam deteriorem.Scandix
quoq; in olere ſilueſtri a græcis ponitur:ut.Opion & Eraſiſtratus tradunt.Item decocta al
uum ſiſtit.Semine ſingultus confeſtim ex aceto ſedat.Illinitur ambuſtis:urinas cit:Deco
ctæ ſuccus prodeſt ſtomacho:iocineri.renibus ueſicæ.Hæc eſt quam Ariſtophanes Euripi
di poetæ obiicit iocularitér matrem eius ne olus quidem legitimū uenditaſſe:ſed ſcādicē.
Eadem erat enteriſcus:ſi tenuiora folia & odoratiora haberet.Peculiaris laus eius:ꝙ fatiga
to uenere corpori ſuccurrit:marceſcenteſq; ſenio iam coitus excitat. Siſtit profluuia alba
fœminarum.Et laſine olus ſilueſtre habetur i terra.repens cum lacte multo:florem fert cā
didū:cōcilium uocant.Et huius eadem cōmendatio ad ſtimulandos coitus.Cruda ex aceto
in cibo ſumpta mulieribus lactis ubertatem præſtat.ſalutaris eſt ptyſin ſentientibus.Infan
tium capiti illita nutrit capillum:tenatioreſq; eius cutem efficit.Eſt & caucalis feniculo ſi
milis breui caule:flore candido:cordi utilis.Succus eius bibitur ſtomacho perquā comoda
tus & urinæ:calculiſq; & harenis pellendis:& ueſicæ pruritibus.Extenuat & lyenis iocine
ris renumq; pituitas.Semen menſes fœminarum adiuuat:bilemq; a partu ſiccat. Datur &
cōtra profluuia genituræ uiris.Chryſippus & cōceptionibus eam putat cōferre multū. Bi
bitur in uino ieiunis.Illinitur & cōtra uenena marinorum:ſit Petricus in carmie ſuo ſigni
ficat.His adnumerant ſion latius apio in aqua naſcens:pinguius:nigrius:copioſum ſemie:
ſapore naſturtii.Prodeſt urinis renibus.lyenibus.mulierūq; menſibus:ſiue ipſum in cibo
ſumptū:ſiue ius decocti:ſiue ſemen eſt uio drachmis duabus.Calculos rūpit:aquiſq; quæ
gignunt eos reſiſtit.Dyſentericis prodeſt infuſum.Item lentigini illitum:& mulierum ui
tiis in facie noctu illitum momēto cutem emendat:& ramices lenit:& ſcabiem equorū.Syl
libū chameleōti albo ſimilē æque ſpinoſū ne in cilicia qdem:aut ſiria aut phœnice:ubi naſci
tur.Coquere tanti eſt:ita operoſa eius culina traditur.In medicina nullum uſū habet.Scō
lymon quoq; in cibos recipit oriens:& alio nomine limonion appellat.Frutex eſt nunquā
cubitali altior:criſtiſq; foliorum ac radice nigra:ſed dulci.Eratoſtheni quoq; laudata ī pau
peris cœna.Vrinam ciere præcipue traditur.Sanare lichenas & lepras ex aceto.Venerem ſti
mulari in uino:Heſiodo & Alceo teſtibus:qui florente ea cicadas acerrimi cātus eſſe:& mu
lieres libidinis auidiſſimas:uiroſq; in coitum pigerrimos ſcripſere:uelut prouidentia natu
ræ hoc adiumento tunc ualentiſſimo.Item graueolentiam alarum emendat:radicis emedul
latæ uncia in uini falerni heminis tribus decoctam ad tertias:& a balneo ieiūo:Itemq; poſt
cibum cyathis ſingulis pota.Mirum eſt quod Xenocrates promittit experimento uitium
id ex aliis per urinam effluere.Eſtur & ſonchos:ut quem Theſeo apud.Callimachū appo
nat Hecate caule uterq; albus & niger:lactucæ ſimiles ambo:niſi ſpinoſi eſſent:caule cubi
tali anguloſo:intus cauo : ſed qui fractus copioſo lacte manet.Albus qui e lacte nitor uti
lis ortopnoicis lactucarum modo.Eraſiſtratus calculos per urinam pelli eo mōſtrat:& oris
graueolentiam cōmanducato corrigi.Succus trium cyathorum menſura in uino albo &
oleo calefactus adiuuat partus:ita ut a potu ambulent grauidæ.Datur & i ſorbitione.Ipſe
caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus coloremq; meliorem īfantium. Vtiliſ
ſimus iis quæ lac ſibi coire ſentiant.Inſtillatur auribus ſuccus:calliduſq; in ſtranguria bibi
tur cyathi menſura:& in ſtomachi roſionibus cum ſemine cucumeris nucleiſq; pineis.Illi
nitur & ſedis collectionibus.Bibitur contra ſerpentes ſcorpioneſq;:radix uero illinitur.Ea
demq; decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præſidium eſt.Hæc omnia ex albo
Cleomporus nigro prohibet ueſci:ut morbos faciēte:de albo conſentiēs.Agathocles etiā
contra ſanguinem tauri demōſtrat ſucco eius uti.Refrigeratoriam tamen uim eſſe conue
nit nigro:ex hac cauſa imponendum cum polenta.Zenon radice albi ſtrāguriam docet ſa
nari.Chondrilon ſiue condrile folia habet intubi circumroſis ſimilia:caulem minus peda
li:ſucco madentem amaro:radice fabæ ſimili:aliquando numeroſam.Habet proximam ter
ræ maſticem tuberculo fabæ:quæ appoſita fœminarum menſes trahere dicitur.Tuſa cū ra
dicibus tota diuiditur in paſtillos contra ſerpentes argumento probabili.Siquidem mures

agreſtes læſi ab iis hanc eſſe dicuntur.Succus ex uino coctæ aluum ſiſtit.Eadem palpebra-
rum pilos inordinatiſſimos pro gũmi efficaciſſime regit.Dorotheus ſtomacho & cõcoctio-
nibus utilem ſuis carminibus pronũciauit.Aliqui fœminis & oculis:generationiq̃ uiro-
rum contrariam putauere.Inter ea quæ temere manduntur boletos merito poſuerĩ. Opti
mus quidem eſt his cibus:ſed imenſo exemplo in crimen adductus ueneno.Tiberio.Clau-
dio principi per hanc occaſionem a coniuge dato Agrippina:quo facto illa terris uenenũ
alterum ſibiq̃ ante omnes Neronem ſuum dedit.Quorundam ex iis facile noſcuntur ue
nena:diluto rubore:rancido aſpectu:liuido intus colore:rimoſa ſtri pallido per ambitum
labro.Non ſunt hæc in quibuſdam:ſiccíq̃ & nitri ſimiles ueluti guttas in uertice albas ex
tunica ſua gerunt.Voluam enim terra ob hoc prius gignit:ipſũ poſtea i uolua ceu i ouo ẽ
luteum.Nec tunicæ minor gratia in cibo infantibus boleti.Rũpitur hoc primo naſcente:
mox creſcente in pediculo corpus abſumitur: raroq̃ unquã geminis ex uno pede. Origo
pria cauſaq̃ limo:& aceſcẽte ſucco mandẽtis terræ:aut radicis ferme glandiferæ:initioq̃
ſpuma lentior.Dein corpus:membranæ ſimile:mox partus:ut diximus illa pernitialia pror
ſus improbanda:ſi enim caligaris clauus:ſi ferri uel calybis aliqua rubigo:aut pãni marcor
affuerit:omnẽ ilico ſuccum alienum ſaporemq̃ in uenenum decoquit:deprehendiſſeq̃ ni
ſi agreſtes poſſũt:atq̃ colligunt.Ducunt ipſi alia uitia.Nunc quidem ſi ſerpentis cauerna
iuxta fuerit:ſi pateſcentes primo adhalauerit capaci uenenorum cognatione ad uirus acci
piendum.Itaq̃ caueri conueniet prius quã ſe condant.ſerpentes .Signa erũt tot herbæ tot
arbores fruticeſq̃ ab emerſu earum ad latebram uſq̃ uernantes & uel fraxini tãtum folia
nec poſtea naſcẽtia:nec decidẽtia.Et boletis quidẽ ortus occaſuſq̃ omnis ĩtra dies ſeptẽ ẽ.

De fungis & ſilphio:& de laſere medo. Ca. XXIII.

FVngorũ lætior natura:& numeroſa genera:& origo nõ niſi pituita arborum.Tu-
tiſſimi qui rubent callo minus diluto rubore quã boleti.Mox candidi:uelut apice
flaminis inſignibus pediculis.Tertiũ genus ſuillis uenenis accõmodatiſſimũ.Fa-
milias nuper interemere:& tota conuiuia.Annẽũ Serenum prefectũ Neronis uigilũ & tri-
bunos & centuriones quoſq̃.Voluptas tãta ancipitis cibi.Quidam diſcreuere arborum fi-
co ferula:& gummi ferentibus.Nos itẽ fago aut robore aut cupreſſo ut diximus. Sed iſta
quis ſpondet in uenabulis?Omniũ colos liuidus.His haberit ueneni argumentum:quo ſi
milior fuerit abortum fici.Aduerſus hæc diximus remedia:dicemuſq̃:Interim ſunt aliqua
& in iis Claudius ſtomacho utiles putat boletos.Siccantur pedentes ſuilli iunco tranſfixi:
quales a bithinia ueniunt.Hi fluxionibus alui quas rheumatiſmos uocant:medẽtur:excreſ
centibuſq̃ in ſede carnibus:minuunt enim eas:& tempore adſumunt. Item lentigines &
mulierum uitia in facie leuant.Leuantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta.
Sordidis ulceribus:& capitis eruptionibus:canum morſibus ex aqua illinũtur.Libet & co
quendi dare aliquas comunes in omni eorum genere obſeruationes:quando ipſæ ſuis ma
nibus delitiæ præparant hunc cibum ſolum:& cogitatione ante paſcuntur ſuccineis noua
culis aut argento apparatu comitante.Noxii erunt fungi:qui in coquendo duriores fiunt
Innocentiores qui nitro addito coquentur:ſi utiq̃ percoquatur. Tutiores fient cum carne
cocti:aut cum pediculo pyri.Proſunt & pyra confeſtim ſumpta.Debellat eos & aceti natu
ra contraria his.Hymbribus proueniunt omnia hæc.Hymbre & ſilphion uenit primo e cy-
rẽis:ut dictum eſt.Ex ſyria nunc hoc maxime ĩportatur deterius parthico:ſed medico me-
lius:extincto omni cyrenaico ut diximus.Vſus ſilphii in medicina.Nam folia ad expurgan
das uuluas:pellendoſq̃ emortuos partus decoquuntur uino albo odorato:ut bibatur mẽ
ſura acetabuli a balneis.Radix prodeſt arteriis exaſperatis:& collectionibus ſanguinis illi
nitur.Sed in cibis coquitur ægre.Inflamationes facit & ructus.Vrinæ quoq̃ noxia.Sugilla
tus cum uio & oleo amiciſſima:& cum cæra ſtrumis:Verucæ ſedis crebriores eius ſuffitu
cadunt.Laſere ſilphio profluens quo diximus modo inter eximia eſt naturæ dona nume
ratum .Pluribus compoſitionibus inſeritur.Per ſe autẽ algores excalfacit.Potum neruo
rum uitia extenuat.Fœminis datur in uino.Et lanis mollibus admouetur uuluæ ad mẽſes
ciendos.Pedum clauos circũſcarificatos ferro:mixtum ceræ extrahit.Vrinã ciet ciceris ma
gnitudine dilutum.Andrias ſpondet copioſius ſumptum:nec inflationes facere:& conco-
ctioni plurimum conferre ſenibus & fœminis.Item hyeme quam æſtate utilius.Veruntа-
mẽ aquam bibentibus:cauendumq̃ ne aqua ſit exulceratio intus.Ab ægritudine recreatio

ni efficax in cibo. Tempeſtiue eni datũ cauterium optinet: aſuetis etiã utilius quã experti bus. Extera corporũ indubitatas confeſſiones habet. Venena telorum & ſerpentium extinguit potum ex aqua uulneribus iis circunlinitur. Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlceribus uero nõ matureſcentibus cum farina hordeacea uel fico ſicca. Carbunculus cũ luta uel cum melle: uel per ſe uiſco ſuperlitum ut hæreat: Sic & ad canis morſus. Excreſcentibus circa ſemen cũ germine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum qui uulgo morticini appellantur nitro mixto. Ante ſubacta carnes replet cum uio & croco: aut pipere: aut murium fimo & aceto. Perniones ex uino fouet: & ex oleo coctum imponitur. Sic & callo. Clauis pedum ſuperraſis præcipue utilitatis. Contra aquas malas: peſtilentes tractus: uel dies. In tuſſi: uua: fellis ueteris effuſione: hydropicis raucitatibus. Confeſtim enim purgat fauces: uoceq; reddit. Podagras ĩ in ſpongia dilutum poſtea lenit. Pleureticis in ſorbitiõe uinũ poturis datur: cõtractionibus: epiſthonicis: ciceris magnitudine cæræ circunlitum. In angina gargarizatur. Anhelatoribus & in tuſſi uetuſta cũ porro ex aceto datur atq; ex aceto iis qui coagulum lactis ſorbuerint. Præcordiorum uitiis: ſyntecticis: comitialibus cũ uino in aqua mulſa: linguæ: paralyſi. Coxendicibus lumborũ doloribus cum decocto melle illinitur. Nõ cenſuerim quod auctores ſuadent: cauernis dentium in dolore inditum cæra includi: magno experimento hominis: qui ſe eadem cauſa præcipitauit ex alto: quippe tauros inflamant naribus illitis ſerpentes auidiſſimas uini admixtũ rumpit: ideo nec iungi ſuaſerim cum atticco melle: licet præcipiant. Quas habeant utilitates admixtũ aliis immenſũ eſt referre: & nos ſimplicia tractamus. quoniam in iis naturam eſſe apparet. in illis coniecturam ſæpe fallacem: nulli ſatis cuſtodita in mixturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis ex aqua mulſa. Et quare genere cibo℞ mores immutentur: & de melitide & cæra. Ca. XXIIII.

NOn eſſet mellis auctoritas in precio minor: q̃ laſeris: ni ubiq; naſceret. Illud ipſa fabricata ſit natura. Sed huic gignẽdo aĩal ut diximus numeros ad uſus ſi quotiens miſceat: æſtimemus. Prima ꝑpolis alueo℞ de q̃ diximus aculeos & oĩa ĩfixa corpori etrahit: tubera diſcutit: dura ↄcoquit: dolores neruo℞ mulcet ulceraq; iã deſperãtia cicatrice includit. Mellis qdẽ ipſius natura talis ẽ: ut putreſcere corpora nõ ſinat iucũdo ſapore atq; nõ aſpero. Alia q̃ ſalis natura faucib⁹: tõſillis: angĩæ: oĩbuſq; oris deſideriis utiliſſimũ areſcẽtiq; ĩ febribus liguæ. Iã uero peripneumonicis pleureticis decoctũ. Itẽ uulneribus: a ſerpẽte ꝑcuſſis. Et cõtra uenena fũgorũ. Paralyticis ĩ mulſo q̃q̃ ſuæ mulſo dotes ↄſtãt. Mel auribus ĩſtillatũ cũ roſaceo lẽdes & fœda capitis aĩalia necat. Vſus deſpumati ſẽper aptior: ſtomachum tamen. inflat: bilem auget: faſtidium creat: & oculis per ſe inutile aliqui arbitrantur. Rurſus quidam angulos exulceratos melle tangi ſuadẽt. Mellis cauſas atque differentias nationeſq; iudicationem in apium ac deinde florum natura diximus: cum ratio operis diuidi cogeret miſcenda. Rurſus naturam rerum pernoſcere uolentibus in mellis operibus & aqua mulſa tractari debet. Duo genera eius ſubitæ ac recentis. Alterum inueteratæ. Repentina deſpumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium leui: hoc eſt alicæ elutæ: uiribus recreandis: ore ſtomachoq; mulcendo: ardore refrigerando Frigidam enim utilius dari uentri moliendo. Inuenio etiã apud auctores hũc potũ bibẽdũ alſioſis. Itẽ animi humilis & ꝑparci: quos illi dixere micropſycos. Eſt & ratio ſubtilitatis inmenſæ a Platone deſcendens. Corpuſculis rerum leuibus ſcabris angulosis rotũdis magiſ aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo nõ eadem omnibus amara aut dulcia cẽ Sic & in laſſitudine proniores eſſe ad iracundiam & in ſiti. Ergo & hæc animi aſperitas ſeu potius animæ dulciore ſucco mitigatur. Lenit tranſitũ ſpiritus: & molliores facit meatus ne ſcindant euntẽ redeuntemq;: Experimenta in ſe cuiq;. Nullius nõ ira luctuſq; triſtitiæ. Omnis animi impetus cibo mollitur: Ideoq; obſeruanda ſunt quæ nõ ſolum corporũ medicinã: ſed & morũ habẽt. Aqua mulſa & tuſſientibus utilis traditur. Calefacta incitat uomitiones. Contra uenenum pſimythii ſalutaris addito oleo. Item contra hyoſcyam cum lacte maxime aſinino: & contra halicaccabin ut diximus. Infunditur & auribus & genitalium fiſtulis. Vuluis imponitur cum pane molli. Subitis tumoribus: luxatis: leniendiſq; omnibus. Inueteratæ autẽ uſum damnauere poſteri. Minus innocentẽ aqua: minuſq; uino firmũ. Longã tamẽ uetuſtate tranſit in uinum: ut cõſtat inter omnes ſtomacho inutiliſſimũ

neruiſꝗ contrarium. Semper mulſum ex uetere uino utiliſſimū facillimeꝗ cum melle cōcorporatur: quod in dulci nunꝗ̄ euenit. Ex auſtero factum nō implet ſtomachum: neꝗ ex decocto melle: minuſꝗ inflat: quod fere euenit. Appetentium quoꝗ reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus: calido ſiſtit. Corpora auget. Multi ſenectam longām mulſi tantum nutritu tolerauere: neꝗ alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo quem centeſimum annum excedentem cū Diuus Auguſtus hoſpes interrogaret: quanam ratione maxime uigorem illum animi corporiſꝗ cuſtodiſſet: ille reſpondit: intus mulſo: foris oleo. Varro regium morbum cognominatum aquatorum tradit: quoniam curetur mulſo. Melitides quo fieret modo ex muſto & melle docuimus in ratione uini. Sæculis iā fieri nō arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamen inueteratarum alui cauſa dari in febre. Itē articulario morbo & neruorū infirmitate laborantibus & mulierib9 uini abſtemiis. Mellis naturæ adnexa cæra eſt: de cuius origine & bonitate nationibuſꝗ ſuis diximus locis. Omnis aūt mollit: calfacit: explet corpora: recēs melior. Dat̄ in ſorbitione dyſentericis. Fauiꝗ ipſi in pulte alicæ prius toſtæ. Aduerſatur lactis naturæ: milii magnitudine decem grana cære hauſta non patiuntur coagulari lac in ſtomacho. Si inguem tumeat albam cæcam in pube fixiſſe remedio eſt. Nec huius uſus: quos mixta aliis preſtat: enumerare medicina poſſit: ſicuti nec cæterorum que cum aliis proſunt. Iſta ut diximus ingeniis conſtant. Non fecit cærata: malagmata: emplaſtra: collyria: antidota: Parens illa ac diuina rerum artifex. Officinarum immo uerius auaritiæ commenta ſunt. Naturæ quidem opera abſoluta atꝗ perfecta gignuntur: paucis ex cauſa non ex coniectura rebus aſſumptis: ut ſucco aliquo ſicca temperantur ad meatus. aut corpore alio humentia ad nixus. Struplatim quidem colligere ac miſcere uires non coniecturæ humanæ opus eſt: ſed impudentiæ eſt. Nos nec indicarum arabicarumꝗ mercium: aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longe naſcentia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis quidem: alioquin non uenderent. Odorum cauſa unguentorūꝗ: & delitiarum: ſi placet etiam ſuperſtitionis gratia emantur: quoniam thure ſupplicamus & coſto. Salutem quidem ſine iis poſſe conſtare: uel ob id probabimus: ut tanto magis ſui delitiæ pudeat. Sed medicinæ floribus coronamentiſꝗ & hortenſis: quæꝗ manduntur hærbis proſecuti: quoniam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conuenit.

Contra compoſitiones medicorum medicinæ ex frugibus. Ca. XXV.

IN primis ſapientiſſima animaliū eſſe conſtat: quæ fruge ueſcantur. Siliginis grana combuſta & trita in uino amineo oculis illita epiphoras ſedant. Tritici uero ferro combuſta iis: quæ frigus uſſerit: præſentaneo ſunt remedio. Farina tritici & aceto cocta neruorum contractionibus cum roſaceo uero & fico ſicca mixtaque decoctis. Furfures tonſillis faucibuſꝗ gargatizatione proſunt. Sex. Pompeius prætorii uiri pater hiſpaniæ citerioris princeps cum horreis ſuis uentilandis præſideret: correptus dolore podagræ merſit in triticum ſeſe ſuper genua: leuatuſꝗ ſiccatis pedibus mirabili modo hoc poſtea remedio uſus eſt. Vis tanta eſt: ut cados plenos ſiccet. Paleam quoꝗ tritici uel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubent: quaꝗ decoctæ ſunt aqua foueri. Eſt & farræ uermiculus teredini ſimilis: quo cauis dentium cæra incluſo cadere uitiati dicuntur: etiā ſi fricentur. Olyram arincā diximus uocari. Hac decocta fit medicamentū: quod ægyptii ateram uocant: infantibus utiliſſimum: ſed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetuſque diſcutit: lenit & concoquit. Decoquitur alias in mulſa aqua aut fico ſicca. Ad iocineris dolores eam in poſca poſita concoq opus eſt aut cū uino. Cū uero inter cōcoquendūꝗ diſcutiendūꝗ cura eſt: tūc in aceto melius: aut in fæce aceti: aut cotoneis pyris ue decoctis. Ad multipedum morſus cum melle: ad ſerpentium in aceto: & contra ſuppurantia: ad extrahendas ſuppurationes ex poſca: addita reſina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum reſina. Ad duritias cum fimo columbarum aut fico ſicca: aut cinere. Ad neruorum inflammationes: aut inteſtinorum: uel aurium uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto & quotiens ab oſſibus caro recedit. Ad ſtrumas cum picæ & impubis pueri urina. Cū oleo & fenogræco cōtra tumores præcordiorū: uel in febribus cū melle uel adipe uetuſto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cū hyoſcyami ſucco illinitur. Ex aceto & melle lentigini. Zea ex qua alicā fieri diximus efficatior etiā hordeacea uidet̄ trimeſtri mollior. Ex uino

rubro ad ſcorpionum ictus tepida: & ſanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tuſſi cum caprino ſeuo aut butyro. Ex fœno greco molliſſima omniū. Vlcera manātia ſanat: & furfures corporis: ſtomachi dolores: pedes & māmas cū uino & nigro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera & grangrenas. Cum raphano & ſale & aceto lichenas. Lepras cum ſulphure uiuo. Et capitis dolores cum adipe anſerino impoſita fronti. Strumas & panas cō coquit in fimo columbino & lini ſemine decocta in uino. De polentæ generibus in frugū loco ſatis diximus locorū ratione: quæ a farina hordei diſtat eo quod torretur. Ad ſtomachum utilis: aluum ſiſtit: impetuſq; rubicundi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum menta: aut alia refrigerāte herba. Item pernionib⁹ & ſerpentiū plagis. Item ambuſtis ex uino. Inhibet quoq; puſtulas. Farina in pollinem ſubacta uim extrahēdi humoris habet. Ideo & cruore ſuffuſis in faſcias uſq; ſanguinē pducit. Efficacius in ſapa. Imponitur & pedum callo clauiſq;. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline condyllomata: & alia omnia ſedis uitia q̄ maxime calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur ſanguinē excreantibus datur tepida ſorbēda: efficaciter prodeſt. Halica res romana eſt & non pridem excogitata: alioquin non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſent græci. Nondum arbitror. Pompeii magni ætate in uſu fuiſſe: & ideo uix quicq̄ de ea ſcriptum ab aſclepiadis ſchola. Eſſe quidē eximie utilem nemo dubitat: ſiue elūta detur ex aqua mulſa: ſiue in ſorbitiones decocta: ſiue in pulte. Eadem in aluo ſiſtenda torretur: dem fauorum cæra coquitur: ut ſupra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis ſubuenit: ternis eius cyathis in ſextarium aquæ ſenſim decoctis: donec omnis aqua cōſumatur. Poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini addito per cōtinuos dies mox adiecto melle. Tali ſorbitionis genere emendantur ſyntheſes: que ſunt ex iis ſumptæ. Milio ſiſtitur aluus. Diſcutiuntur tormina in quem uſum torretur ante. Neruorū doloribus & aliis feruens in ſacco ponitur. Neq; aliud utilius: quoniā leuiſſimum molliſſimūq; eſt: & caloris capaciſſimum. Itaq; talis uſus eius eſt ad omnia quibus calor profuturus eſt. Farina eius cum pice liquida ſerpētium & multipedē plāgis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodeſt dyſentericis. Similiter iis quæ uaporanda ſunt excalfactum imponitur. Siſtit aluum in lacte caprino decoctum: & bis die hauſtum. Sic prodeſt & ad tormina. Seſama trita in uino ſumpta inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambuſtis. Eadem efficit & dum in herba eſt. Amplius hoc oculis imponitur decocta in uino ſtomacho inutilis cib⁹: & animæ grauitatem facit. Stellionum morſibus reſiſtit. Item ulceribus quæ cocoethe uocant. Et auribus oleum quod ex ea fit: prodeſſe diximus. Seſamoides a ſimilitudine nomē accipit: grano amaro: folio minore. Naſcitur in glarioſis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni ſacro. Diſcutit panos. Eſt etiam nunc aliud ſeſamoides anticyræ naſcēs: quod ideo aliqui anticyricon uocant: cætera ſimile erigeronti herbæ: de qua ſuo dicemus loco. Granū ſeſamæ datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis digitis capitur. Miſcent & hellebori albi & dimidium obolum. Purgationem eam adhibentes maxime inſanæ melancoliæ: comitialibus: podagris: & per ſe drachmæ pōdere exinanit. Hordeum optimum quod candidiſſimum. Succus decocti in aqua celeſti digeritur in paſtillos: ut infundatur exulceratus intraneis & uuluis. Cinis eius ambuſtis illinitur: & carnibus: quæ recedunt ab oſſibus: & eruptionibus pituitæ: muris araneis morſibus. Idem aſperſo ſale ac melle cādorem dentibus & ſuauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pedum tentari negant. Nouemq; granis ſi furunculum quis circunducat: ſingulis ter manu ſiniſtra & omnia in ignem abiiciat: confeſtim ſanari aiunt. Eſt & hærba phœnicea appellata a græcis: a noſtris uerſo hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet menſes. Pthiſanæ quæ ex hordeo fit: laudes uno uolumine condidit Hippocrates: quæ nunc omnes in haliquam tranſeunt. Contra quanto innocentior eſt halica. Hippocrates tantum ſobitionis gratia laudauit: quoniam lubrica ex facili hauriretur quoniam ſitim arceret: quoniam in aluo non tumeſceret: quoniam facile redderetur: & aſſuetis hic ſolus cibus in febribus die poſſet dari: tantum remotis ab iſtis qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen dari tantum uetuit. Aliudue q̄ ſuccum ptiſanæ. Item uetuit q̄diu pedes frigidi eſſent: tunc quidem nec potionē dandā. Fit & ex tritico glutinoſior: arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos: & gulæ inutile cōtra q̄ creditur. Itē ſiſtit

aluum. Epiphoras oculorum inhibet: & ulcera ſanat. Item puſtulas & fluitiones ſanguinis. Genas duras emollit. Datur cũ ouo iis qui ſanguinem reiecerint. In ueſicæ uero dolore ſemuncia amylę cum ouo & paſſis tribus ſufferuefacta a balneo. Quin & auenæ farina decocta in aceto tollit neruos. Panis ipſe quo uiuitur innumeras pene cõtinet medicinas: ex aqua enim & oleo aut roſaceo mollit collectiones: ex aqua mulſa duritias ualde mitigat. Datur ex uino ad diſcutienda ualens: aut quæ perſtringi opus ſit. & ſi magis etiamnum ex aceto. Aduerſus acutas pituitæ fluxiones: quas græci rheumatiſmos uocant. Item ad percuſſa luxata. Ad omnia autẽ hæc fermentatus: qui uocatur autopyrus: utilior. Illinitur & paronychiis: & callo pedum in aceto ueteri. Nauticus panis tuſus atq; iterum coctus ſiſtit aluum. Vocis ſtudioſis & contra diſtillationes ſiccum eſſe priſino cibo utiliſſimũ eſt. Sitanius hoc trimeſtris incuſſa in facie: aut diſquamata cum melle aptiſſime curat. Candidus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuiſſimũ cibũ præbet. Oculorũ tumori ex uino ĩponit: ſic & puſtulis capitis: aut addita arida myrto. Tremulis panẽ ex aqua eſſe ieiuniis ſtatim a balneis demõſtrat. Quin & grauitatẽ odorũ cubiculis uſtus emendat: & uini in faecis addito. Auxiliatur & faba. Nanq; ſolida fricta feruẽſq; in acri aceto cõiecta torminibus medetur. In cibo freſſa & cũ allio cocta cõtra deploratas tuſſes ſuppurationeſq; pectorum quottidiano cibo ſumitur: & cõmanducata ieiunio ore etiam ad furunculos maturandos diſcutiẽdos ue ĩponitur: & in uino decocta ad teſtiũ tumores & genitaliũ. Lomẽto quoq; ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit. Itẽ liuoribus cõbuſtis medetur. Voci eã prodeſſe auctor eſt. M. Varro. Fabaliũ etiã ſiliquarũq; cinis ad coxendices: & ad neruorum ueteres dolores cum adipis ſuilli uetuſtate prodeſt: & per ſe cortices decocti ad tertias ſiſtũt aluum. Lens optima quæ faciliime coquitur: eaq; quæ maxime aquã abſorbet. Aciem quidem oculorum obtundit: & ſtomachum inflat. ſed aluum ſiſtit in cibo magiſq; diſcocta cæleſti aqua. Eadem ſoluit minus percocta. Puſtulas ulcerum rumpit: eaq; quæ intra os ſunt purgat & aſtringit. Collectiones omnes impoſita ſedat: maximeq; exulceratas & rimoſas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Contra ſupurantia cum polenta imponitur. Decoctæ ſuccus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur. Ad ſedem cũ roſaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exigunt cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id demum ne celeriter inareſcat: adiiciũt & betæ folia. Imponitur & ſtrumis paniſq; uel maturis uel matureſcẽtibus ex aceto diſcocta. Rimis ex aqua mulſa: & grãgrenis cum punici germine. Item podagris cum polenta: & uuluis & renibus: & pernionibus. Vlceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter diſſolutionem ſtomachi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq; & dyſenteria efficatior eſt in tribus aquis cocta. In quo uſus melius ſemper eam torrere: aut tunderet tenuiſſima detur uel per ſe uel cũ cotoneo malo: aut pyris: aut myrto: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plãtagine. Pulmoni eſt inutilis: & capitis dolori: neruoſiſq; omnibus: & felli: nec ſõno facilis ad puſtulas utilis: igniq; ſacro & mãmis in aqua marina decocta. in aceto autem duritias & ſtrumas diſcutit. Stomachi quidem cauſa polẽte modo potionibus inſpergitur. Quæ ſunt imbuſta aqua ſemicocta curat: Poſtea trita & per cribrum effuſo furfure. mox procedente curatione addito melle: Ex poſca coquitur ad gutura. Eſt & paluſtris lens & per ſe naſcens in aqua non fluente refrigeratoriæ naturæ. Propter quod collectionibus illinitur: & maxime podagris & per ſe & cũ polenta glutinat & interanea pcidẽtia. Eſt ſilueſtris & eleliſphacos dicta a græcis: ab aliis phacos. Ea eſt ſatiua lente leuior & folio minore: atq; ſicciore & odoratiore. Eſt & alterũ genus eius ſilueſtris: odore graui: hæc mitior. Folia habet cotoni mali effigie: ſed minora & candida: quæ cũ ramis decoquũtur. Mẽſes cit: & urinas & paſtinacæ marinæ ict⁹ ſanat. Torporẽ autẽ obducit percuſſo loco: bibitur cũ abſinthio ad dyſenteriã. Cũ uino eadem cõmorãtes mẽſes trahit. Abũdãtes ſiſtit decocto eius poto: per ſe ĩpoſita hærba uulnerũ ſanguinẽ cohibet. Sanat & ſerpẽtiũ morſus. Et ſi in uino decoquatur prurit⁹ teſtiũ ſedat. Noſtri qui nũc ſunt hærbarii eleliphacon græce: latine ſaluiã uocãt mẽtæ ſimilem: canã odoratã: part⁹ emortuos ea appoſita extrahũt. Itẽ uermes auriũ ulcerũq;. Cicer & ſilueſtre foliis ſatiuo ſimile: odore graui. Sed ſi largius ſumat: aluus ſoluit: & inflatio cõtrahitur: & tormina. Toſtũ ſalubrius habet. Ciceſcula et nũc magis in aluo pficit. Farina utriuſq; ulcera manãtia capitis ſanat: efficacius ſilueſtris. Itẽ comitiales & iocinerũ tumores: & ſerpentium ictus. Cit mẽſes & urinas grano maxime. Emẽdat & lichẽnas: & teſtiũ inflationes: regiũ

morbum hydropicos.Lædunt omnia hæc genera exulceratam ueſicam & renes.Grangre
nis utiliora cum melle & iis: quæ cacoethe uocantur. Verrucarū ī omni genere prima ſu
na ſingulis granis ſingulas tangunt.Eaqꝫ grana in lintheolo deligata abiiciūt poſt ſe : ita
fugari uitium arbitrātes. Noſtri præcipiunt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere:ex eo
bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ.Sic & calculos pelli:morbūqꝫ regium.Eiuſdē
foliis ſarmētiſqꝫ decoctis aqua quā maxime calidā morbos pedū tolli:& ipſum calidum tri
tumqꝫ illitum.Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & quartanæ minuere traditur
Nigrum autē cum gallæ dimidio tritū oculorū ulceribus ex paſſo medetur. De eruo quæ
dam in mentione eius diximus:nec potentiam ei minorē ueteres q̄ braſſicæ tribuere. Con
tra ſerpētium ictus ex aceto ad crocodilorum hominūqꝫ morſum. Si quis eruum quottidie
ieiunus edat lyenē eius abſumi certiſſimi auctores affirmant.Fariua eius(ut ait Varro)ma
culas ex toto corpore emendat.Serpere uulnera nō patitur.In mámis efficaciſſimū. Carbū
culos rumpit ex uino. Vrinæ difficultates:inflātionē : uitia iocineris:tenaſmon quæ cibū nō
ſentiant atropha appellāt: toſtum & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum de
uoratūqꝫ corrigit.Item impetigines ex aceto coctum & quarto die ſolutū.Panos in melle
ſuppurare prohibet impoſitum. Aqua decoctum perniones & pruritus ſanat fouēdo.Qui
& uniuerſo corpori ſiquis quottidie ieiunus biberit:meliorem fieri colorem exiſtimant.
Cibis idem hominis alienum.Vomitiones mouet.Aluum turbat.Capiti & ſtomacho one
roſum.Genua quoqꝫ degrauat.Sed madefactum pluribus diebus miteſcit.Bubus iumentiſ
qꝫ utiliſſimum.Siliquæ eius uirides prius q̄ indureſcant cum ſuo caule foliiſqꝫ contrite ca
pillos nigro colore inficiunt.Lupini quoqꝫ ſilueſtres ſunt omnimodo minores ſatiuis:pre
terq̄ amaritudine.Ex omnibus quæ edūtur ſicco nulli minus ponderis eſt nec plus utilita
tis.Miteſcunt cinere aut aqua calida.Diſcolórem hominem frequētiores cibo exhilarant.
amari contra aſpidas ualent. Vlcera atra aridi decorticatiqꝫ triti ſuppoſito lintheolo ad ui
uum corpus redigūt.Strumas parotidas in aceto cocti diſcutiūt.Succus decoctorum cum
ruta & pipere uel in febri datur ad uentris animalia pellenda minoribus.xxx.annorū. Pue
ris uero etiā impoſiti in uentrem ieiunis proſunt.Et alio genere toſti:& in defuncto poti
uel ex melle ſumpti.Idem auiditatem cibi faciunt:faſtidium detrahunt.Farina eorū aceto
ſubacta papulas prurituſqꝫ in balneis illita cohibet:& per ſe ſiccat ulcera. Liuores emēdat.
Inflāmationes cum polenta ſedat.Silueſtrium efficacior uis eſt contra coxendicum & lum
borum debilitatem.Ex iiſdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt. Si uero
ad mellis craſſitudinē decoquātur ſatiui:uitiligines nigras & lepras emendant.Satiui quo
qꝫ rumpunt carbunculos impoſiti:panos & ſtrumas minuūt:aut maturant:Cocti ex aceto
cicatricibus candidum colorem reddunt.Si uero celeſti aqua decoquantur:ſuccus ille ſmeg
ma fit:quo ſolent fouere grangrenas:eruptiones pituitæ:ulcera manantia utiliſſimū. Ex
pedit ad lyenem bibere & cum melle menſtruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico ſicca ex
aceto imponuntur.Radix quoqꝫ in aqua decocta urinas pellit.Medentur pectori cum cha
meleone herba decocti:aqua in potum collata.Sanant & ſcabiem quadrupedum omnium
in amurca decocti:uel nitro eo liquore poſtea mixtā.Fumus crematorū culices necat.Irio
nem inter fruges ſeſame ſimilē eſſe diximus & a græcis eryſimon uocari.Galli uelarum ap
pellant.Eſt autē fruticoſū foliis erucæ anguſtioribus paulo:ſemine naſturtii. Vtiliſſimum
tuſſientibus cū melle:& in thoracis purulentis excreationibus.Datur & regio morbo : &
lūborū uitiis pleureticis torminibus cæliacis.Illinitur uero parotidū & carcinomatū ma
lis. Teſtiū ardoribus ex aqua:alias cū melle.Infantibus quoqꝫ utiliſſimū. Itē ſedis uitiis &
articularis morbis cū melle & fico.Contra uenena etiā efficax potu.Medetur & ſuſpirioſis
Item fiſtulis cum axungia ueteri ne intus addatur.Ormini ſemine(ut diximus)cymino ſi
mile eſt:cætero porro dodrantali altitudine.Duorum generum alteri ſemē nigrius & ob
longū. Hoc ad uenerē ſtimulandam & ad oculorū argema & albugines. Alteri candidius
ſemen & rotundius. Vtroqꝫ tuſo extrahūtur aculei ex corpore per ſe illitum ex aqua.Folia
ex aceto impoſita panos per ſe uel cū melle diſcutiūt.Itē furunculos:prius quā capita faci
ant:oēſqꝫ acrimonias.Quin & ipſæ frugū peſtes in aliquo ſunt uſu.Infœlix dictū eſt a Vir
gilio loliū. Hoc tamen mollitū ex aceto coctū impoſitūqꝫ ſanat impetigines : celeriꝰ quo
ſæpius mutatū eſt.Medetur & podagris:aliiſqꝫ doloribꝰ cū oximellite.Curatio hæc a cæte
ris differt.Aceti ſextario uno dilui:mellis uncias duas iuſtū eſt.Ita tēpatis ſextariis tribꝰ de

cocta farina lolii ſextariis duobus uſq; ad craſſitudinem: calidumq; ipſum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit oſſa fracta. Miliaria appellatur hærba quæ necat miliū. Hæc trita & cornu cum uino infuſa podagras iumentorum dicitur ſanare. Bromos ſemē eſt ſpicam ferenti hærbæ: naſcitur inter uitia ſegetis auenæ græce genere: & folio & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas ueluti lobas habet. Semen utile ad cataplaſmata atq; hordeum & ſimilia. Prodeſt tuſſientibus ſuccus. Orobanchem appellauimus necantem eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellāt a ſimilitudine canini genitalis: cuius cauliculus eſt ſine foliis pinguis rubens. Eſtur & per ſe & in patinis cū tenera eſt decocta. Et leguminibus innaſcuntur beſtiolæ uenenatæ: quæ manus pungunt & periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis aduerſus has omnia eadē medētur quæ contra araneos & phalangia demonſtrantur. Et frugum quidem hæc ſunt in uſu medico. Ex iiſdem fiunt & potus: zythum in ægypto: celia & cærea in hiſpania: ceruiſia & plura genera in gallia: aliiſq; prouinciis: quorum omniū ſpuma cutē fœminarū in facie nutrit. Nā quod ad potum ipſum attinet præſtat ad uini tranſire mentionem: atque a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXIII.

PROEMIVM.

PERACTA CAEREALIVM IN MEDENDO quoq; natura eſt: oīumq; quæ ciborū aut florū odorūq; gratia proueniūt ſupina tellure: nō ceſſit iis pomona: parteſq; medicas pēdentibus quoq; dedit: nō contenta prōtegere: arborūq; alere umbra quæ diximus: imo uelut īdignata plus auxilii ineſſe iis: quæ lōgius a cælo abſent. Quæq; poſtea cœpiſſent. Primū eni. Homini cibū fuiſſe inde: & ſic inductos cœlū ſpectare. Paci. q; & nūc ex ſe poſſe ſine frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit uitibus nō contēta delitias etiā & odores atq; unguēta omphacio & oenanthe ac maſſari: quæ ſuis locis diximus nobiliter inſtruxiſſe. Plurimū inquit hoī uoluptatis ex me eſt. Ego ſuccū uini: liquorē olei gigno. ego palmas & poma totq; uarietates. Neq; ut tellus oīa per labores: aranda thauris: terēda æſtis: deinde ſaxis: ut quādo quātoue opere cibi fiāt. At ex me parata oīa nec curuo adorāda aratro: nec cura laboranda: ſed ſeſe porrigentia ultro: & ſi pigeat attingere etiā cadētia. Certauit ipſa ſecū: pluſq; utilitatis cauſa genuit etiam q̄ uoluptatis. Folio uitiū & pāpino capitis dolores: inflāmatiōeſq; corporū mitigant cū polēta. Folia per ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pāpini triti & īpoſiti tumorē oēm ſiccāt. Succus eorū dyſentericis infuſus medet. Lachrima uitiū quæ ueluti gūmi eſt: lepras & lichenas & pſoras nitro ante ꝑparatas ſanat. Eadē cū oleo ſæpius pilis illitis pſilothri effectū habet maximeq; aqua quā uirides anciſæ uites exudāt: qua & uerrucæ tollūtur. Pāpini ſanguinē excreātibus: & mulierū a conceptū defectioni diluti potu ꝑſunt. Cortex uitiū & folia arida uulnerū ſanguinē ſiſtūt: ipſūq; uulnus cōglutināt. Vitis albæ uiridis tuſæ ſucco & thure īpetigines tollūtur. Cinis ſarmētorū uitiūq; & uinaceoꝝ cōdylomathis & ſedis uitiis medet ex aceto. Itē luxatis: & ābuſtis: & lyenis tumori cū roſaceo & ruta & aceto. Itē igni ſacro ex uino citra oleū aſpergitur: & ītertrigines & pilos abſumit. Dāt & bibēdū cinerē ſarmētorū ad lyenis remedia aceto cōſperſum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibatur: utq; q̄ biberit in lyene iaceat. Claiculæ ipeqbus repūt uites tritæ & ex aqua potæ ſiſtūt uomitionū cōſuetudinē. Cinis uitiū cū axūgia uetere cōtra tumores ꝑficit fiſtulas purgat: mox & ꝑſanat: neruorū dolores frigore ortos: cōtractioneſq; cōtuſas uero partes cum oleo. Corticis per ſe cinis cōbuſtus pilos reddit. Omphaciū qua fieret rōne incipiētis uuæ pubertate in unguētoꝝ loco docuimus. Nūc ad medicinā de eo pertinētia indicabim⁹. Sanat ea quæ in humido ſunt ulcera: oris: tōſillarū: genitaliū. Oculoꝝ claritati plurimū cōfert. Scabritiæ genarū: ulceribuſq; angulorū: nubeculis: ulceribus quacūq; in parte manantib⁹. Cicatricib⁹ marcidis. Oſſib⁹ purulētē limoſis. Frāgit uehemētia ei⁹ melle aut paſſo. ꝑdeſt dyſentericis: ſanguinē excreātib⁹: anginis. Omphacio coheret oenāte: q̄ uites ſilueſtres ferūt: dicta a nobis ī unguēti rōe. Laudatiſſima ī ſyria

maxime circa anthiochiæ & laodiceæ montes:& ex alba uite refrigerat:aſtringit uulneribꝰ inſpergitur:ſtomacho illinitur:utilis urinæ:iocineri.Capitis doloribus:dyſentericis: cæliacis:cholericis.Contra faſtidia obolo ex aceto pota.Siccat manantes capitis eruptiones:efficaciſſima ad uitia quæ ſunt in humidis.Ideoq̧ & oris ulceribus:& urendis ac ſedi. Cũ melle & croco aluum ſiſtit.Genarum ſcabiem emẽdat:oculorũq̧ lachrymationes. Ex uino ſtomachi diſſolutionem.Ex aqua frigida pota ſanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & adulcera purganda & paronychia:& pterygia ꝓbatur.Vtitur in furno:donec panis percoquatur.Maſſaris odoribus tantum gignitur omnia quæ auiditas humani ingenii nobilitauit rapere feſtinando.

De medicinis uuarum recentium:& ſarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua theriacæ: & de uua paſſa: & aſtaphidæ:& aſtaphiſagria:pituitaria:& labruſca:& de uitæ alba & nigra: & de muſtis:& uini generibus. Ca. I.

Atureſcentium autem uuæ uehementiores nigræ:ideoq̧ uinum ex iis minus iucũdum:ſuauiores albæ:quoniam e tranſlucido facilius accipitur aer.Recentes ſtomachum & ſpiritum inflant:aluumq̧ turbant.Itaq̧ in febri dãnãtur utiq̧ largiores. Grauedinem enim capiti:morbũq̧ lethargicum faciunt.Innocentiores quæ decerptæ diu pependere:qua uentillatione etiam utiles fiunt ſtomacho ægriſq̧.Nam & refrigerant leniter. & faſtidium auferunt.Quæ autem in uino dulci conditæ fuere caput tentant.Proxime ſunt penſilibus in pãlea ſeruatæ.Nam & uinaceis ſeruatæ & caput & ueſicam & ſtomachum infeſtant.Siſtunt tamen aluum:ſanguinem excreantibus utiliſſimæ.Quæ uero in muſto fuere peiorem uim etianum habent:q̃ quæ in uinaceis.Sapa quoq̧ ſtomaco inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſeruata:etiam ſi minime iucundas.ſed uoluptatẽ earum in ſtomachi ardore ſentient & in amaritudine iecoris felliſq̧ uomitione. In cholericis hydropicis cum ardore febrium ægrotantibus. At in ollis ſeruatæ & hos & ſtomacũ & auiditatem excitant.Paulo tamẽ grauiores exſtimantur fieri uinaceorum halitu.Vuæ florem in cibis ſi edere gallinacei uuas non attingunt.Sarmenta earum in quibus acini fuere aſtringendi uim obtinent. Efficatiora ex ollis.Nuclei acinorum eandem uim obtinent. Hi ſunt qui in uino capitis dolorem faciunt.Toſti tritiq̧ ſtomacho utiles ſunt. Inſpergit farina eorum polentæ modo potionis dyſentericis:& cæliacis:& diſſolutis ſtomacho.Decocto etiam eorũ fouere pſoras:& pruritum utile ẽ.Decoctura eorum ueteres dyſentericos & cæliacos iuuat & potione & fotu.Vua theriace de qua ſuo loco diximus: contra ſerpentium ictus ualet.Pampinos quoq̧ eius edendos cenſent:imponendoſq̧:uinumq̧ & acetum ex iis factum auxiliarẽ contra eandẽ uim habet.Vua paſſa quam aſtaphida uocant. Stomachum uentrẽ interanea tentaret:niſi pro remedio in ipſis acinis nuclei eſſent. Iis exemptis ueſicæ utilis habetur:& tuſſi alba utilior.Vtilis & arteriæ & renibus:ſicut ex iis paſſum priuatim ẽ ſerpentibus.Contra hemorrhoiam potens.Teſtium inflãmationi cum farina cumini aut coriandri imponũtur.Item carbunculis:articularibus morbis ſine nucleis tritæ cum ruta fouere ante uino ulcera oportet.Sanant epinyctidas & dyſenteriã cũ ſuis nucleis: & in oleo coctæ grangrenis illinũtur cũ cortice raphani & melle.Podagris & unguiũ mobilibus cũ panace:& per ſe ad purgãdũ os caputq̧ cũ pipere cõmanducatur. Aſtaphiſagria ſiue aſtaphis quã uuã taminiã aliqui uocãt falſo:ſuũ enim genus habet:cauliculis nigris rectis foliis labruſcæ:fert foliculos uerius q̃ acinos uirides ſimiles cicæri.In iis nucleũ triãgulũ.Matureſcit cũ uindemia nigreſcitq̧ cũ taminiæ rubẽtes norimus acinos: ſciamuſq̧ illã in apricis naſci:hãc nõ niſi in opacis.His nucleis ad purgationẽ uti nõ cenſuerim ꝓpter ancipitem ſtrangulationẽ:nec ad pituitam oris ſiccandã:fauces enĩ ledunt.Phthiriaſi caput & reliquũ corpus liberant triti:Facilius admixta ſandaraca.Item pruritu & pſoris.Ad dentium dolores decoquũtur in aceto.Ad auriũ uitia rheumatiſmũ:cicatricũ: ulcerũ manantia Flos tritus in uino contra ſerpentes bibitur.Semen enim abdicauerim propter nimiã uim ardoris.Quidam eam pituitariã uocãt:& plagis ſerpentium utiq̧ illinunt. Labruſca quoq̧ œnanthem fert ſatis dictã:quæ a græcis ampeloſagria appellatur:ſpiſſis & candicãtibus foliis geniculata rimoſo cortice.Fert uuas rubentes cocci modo:quæ cutẽ in facie mulierum purgant:& uariis coxendicũ & lũborũ uitiis tuſæ cũ foliis & ſucco proſunt.Radix decocta in aqua & in uini coi cyatis duobus humorem alui cient:ideo hydropicis datur.Hanc potius crediderim eſſe: quam uulgus uuam taminiam uocat. Vtuntur ea pro amuleto. & ad

expiationem ſanguinis quoq adhibent nō ultra gargarizationes:& ne quid deuoretur ad
dito ſale tymo aceto mulſo.Iidem & purgationibus ancipitem tentāt.Eſt huic ſimilis ſed
in ſalictis naſcens: ideo diſtinguitur nomine:cum eōdē uſus habeat : & ſalicaſtrum uocat
Scabiem & pruriginem hominū & quadrupedum aceto mulſo & trita hæc efficacius tollit
Vitis alba quā græci ampeloleucen:alii ſtaphylen:alii melpthron:alii pſilothron:alii arceſo
ſtin : alii cedroſin : alii madon appellant. huius ſarmenta longis & exilibus internodiis ge
niculata ſcādūt.Folia pāpinoſa ad magnitudinē ederę diuidūtur ut uitiū. Radix alba grā
dis. raphano ſimilis initio:ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt.hi decocti in cibo al
uum & urinā cient.Folia & caules exulcerant corpus utiq ulcerū phagedenis & gangre
nis tibiarūq tedio cnm ſale illinuntur.Semen in uua raris acinis depēdent ſucco rubente
poſtea croci.Nouere id qui coria perficiunt:illo enim utuntur.Pſoris & lepris illinitur. la
ctis abundantiam facit coctū cū tritico potūq.radix numeroſis utilitatibus nobilis:contra
ſerpentiū ictus trita drachmis duabus bibit.Vitia cutis in facie uaroſq & lentigines & ſu
gillata emēdat & cicatrices.Edēq preſtat decocta:i oleo decoctō daī & in comitialibus po
tus.Itē mente cōmotis:& uertigine laborātibus drachmæ pondere quottidie anno toto. Et
ipſa autem largior aliquāto purgat ſenſus.Illa uis præclara q oſſa fracta extrahit in aqua i
poſita bryēnia : quare quidam hāt albam bryeniā uocant.Alia uero nigra efficacior in eo
dem uſu cū melle & thure.Suppurationes incipientes diſcutit: ueteres maturat & purgat.
Cit mēſes & urinā. Eligma ex ea fit ſuſpirioſis & cōtra lateris dolores uulſis ruptis.Splenē
ternis obolis pota.xxx.diebus cōſumit.Illinitur eadem cum fico & pterygiis digytorum.
Ex uino ſecundas fœminarū appoſita trahit & pituitam drachma pota in aqua mulſa. Suc
cus radicis colligi debet ante maturitatem ſeminis.Qui illitus per ſe & cum eruo lætiore
quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora.Serpentes fugat. Tunditur ipſa
radix cum pingui fico:erugatq corpus:ſi ſtatim bina ſtadia ambulentur alias urit:niſi fri
gida ſtatim abluatur.Iucundius hoc idem præſtat nigra uitis:quoniā alba pruritum affert.
Eſt ergo & nigra quā proprie etiam bryēniam uocant.alii chironiam:alii gynecanthen aut
aproniam:ſimilem priori:preterq colore.huius ſemen nigrum eſſe diximus:aſparago ſimi
le.Diocles prætulit ueris aſparagis in cibo urinæ ciende:lyenīq minuendo. In frutetis &
harundinetis maxime naſcitur.Radix foris nigra:intus buxeo colore:oſſa infracta efficaci
us extrahit q ſupradicta.Cæterum eidem peculiare eſt quod iumentorum ceruicibus uni
ce medetur.Aiunt ſi quis in uilla eam extruxerit:fugere ancipitres:tutaſq fieri aues uilla
ticas.Aliter eadem in iumento hominēq fregma aut ſanguinem qui ſcreatur:talo circūli
gata ſanat.Et hactenus de uitiū generibus.Muſta differentias habent naturales has:q ſūt
candida aut nigra;aut inter utrūq:alia ex aliis:ex quibus uinū fiat:alia ex quibus paſſum
curaq differentias innumerabiles facit.In plenum ergo hoc dixiſſe conueniet. Muſtū oē
ſtomacho inutile:uenis iucundum.A balneis raptim & ſine interſpiratione potum necat:
canitharidum naturæ aduerſatur.Itē ſerpentibus maxime hermorrhoæ & ſalamandræ Ca
pitis dolores facit:& gutturi inutile.Prodeſt renibus:iocineri:& iteraneis ueſicæ: colleuat
enim ea.Priuatim cōtra bupreſtim ualet.Cōtra meconium.lactis coagulationem : Cicutā
toxica:dorycnidium ex oleo potum redditūq uomitionibus.Ad omnia infirmius album:
iucundius paſſi muſtum:& q minorem capitis dolorem afferat.Vini genera differentiaſ
q per quā multas expoſuimus & fere cuiuſq ꝓprietates.Neq eſt ulla pars difficilior tra
ctatu:aut numeroſior.Quippe cum ſit tardum dictu pluribus proſit an noceat. Præterea
q ancipiti euentu potu ſtatim auxilium ſit an uenenum.Etenim de eius natura quæ ad re
media tantum pertinent nūc loquimur.Vnum de dando eo uolumen Aſclepiades condi
dit:ab eo cognominatū:qui uero poſtea de uolumine illo diſſeruere innumeri.Nos iſta ro
mana grauitate artiūq liberalium appetentia non ut medici:ſed ut iudices ſalutis huma
næ diligenter diſtinguemus.De generibus ſingulis diſſerere imenſum & inexplicabile eſt
diſcordibus medicorum ſentētiis.Surrentinum ueteres maxime probauere.Sequens ætas
albanum aut falernum.Deinde alia alii iniquiſſimo genere decreti:quod cuiq gratiſſimū
cæteris oībus ꝓnūciando.Quin ut cōſtarēt ſentētiæ: quota portio tñ mortaliū iis generib9
poſſet uti.Iam uero nec ꝓceres uſq ſinceris.Eo uenere mores ut noīa cellarū modo uene
ant:ſtatimq in lacubus uindemiæ adulterent.Ergo hercle mirū dictu innocētius iā eſt qd
cūq & ignobilius.Hæc tñ facere cōſtātiſſime uident ſentētiæ uictoriā:quorum mentione

fecimus:ſi quis hoc quoqꝫ diſcrimen exigat.Falernum nec in nouitate:nec nimia uetuſta
te corpori ſalubre eſt.Media eius ætas a quintodecimo anno incipit. Hoc nō rigido potu
ſtomacho utile:non item in calido.Et in diutina tuſſi ſorbetur merum utiliter a ieiuno:itē
in quartanis.Nullo æque uene excitantur.aluum ſiſtit:corpus alit. Creditum eſt obſcuri-
tatem uiſus facere:nec prodeſſe neruis aut ueſicæ.Albana neruis utiliora. Sthomaco mi
nus quæ ſunt dulcia uel auſtera.Falerna utiliora.Concoctionem minus adiuuant.Stoma-
cum modice implent.At ſurrentina nullo modo:nec caput tentant.ſtomachi & inteſtino
rum rheumatiſmos cohibent.Cecubum iam non gignitur.At quæ ſuperſunt ſetina cibos
concoqui cogunt.Virium plus ſurrentino:auſteritatis albano:uehementiæ minus falerno
Ab iis ſtatana nō longo interuallo abfuerunt.Aluo citæ ſignium maxime conducere in
dubitatum eſt.Reliqua in cōmune dicentur:Vino aluntur uires ſanguis coloſqꝫ hominum
hoc quoqꝫ diſtant orbis medius & mitior plaga a circuniectis:quātum illis feritas facit ro-
boris:tantū nobis hic ſuccus.Lactis potus oſſa alit:Frugum neruos:aque carnes.Ideo mi-
nus ruboris eſt in corporibus illis & minus roboris:contraqꝫ labores pacientiæ. Vino mo-
dico nerui iuuātur:copioſiore ledūtur:ſic & oculi:Stomachus recreatur. Appetentia cibo
rum inuitatur. Triſtitiæ cura hebetatur.Vrina & langor expellitur.Sōnus conciliatur.præ
terea uomitionē ſiſtit.Collectiones extra lanis humidis impoſitis mitigat. Aſclepiades uti
litatem uini æquari uix deorum potentia poſſe pronunciauit. Vetus copioſiore aqua mi-
ſcetur.Magis nouum urinam expellit:minus ſiti reſiſtit.Dulce minus inebriat:ſed ſtoma-
cho innatat.Auſterum facilius concoquitur.Leuiſſimum eſt ꝙ celerrime inueteratur. Mi
nus infeſtat neruos quod uetuſtate dulceſcit.Stomacho minus utile eſt pingue nigrum
ſed corpora magis alit:tenue & auſterum minus alit:magis ſtomachum nutrit. Celerius
per urinam tranſit:tantoqꝫ magis capita tentat. Hoc & in omni alio ſucco ſemel dictū ſit.
Vinum ſi ſit fumo inueteratū inſaluberrimum eſt.Mangones iſta in apotecis excogitaue
re.Iam & patreſfamilias ætatē ademere iis:quæ per ſe cariē traxere.Quo certe uocabulo ſa
tis conſilii debere priſci:quoniam & in materiis cariem fumus erodit.At nos e diuerſo fu
mi amaritudine uetuſtatē indui perſuaſum habemus. Quæ ſunt admodum exalbida hæc
uetuſtate inſalubria fiunt.Quo generoſius uinum eſt:hoc magis uetuſtate craſſeſcit:& in
amaritudinem corpori minime utilē coit.Condire eo aliud minus annoſum inſalubre eſt.
Sua cuiqꝫ uino ſaliua innocentiſſima.Sua cuiqꝫ ætas gratiſſima hoc eſt media. Corpus au-
gere uolentibus aut mollire aluum conducit inter cibos bibere.Contra minuentibus : al-
uumqꝫ cohibentibus ſitire in edendo:poſtea parū bibere.Vinū ieiunos bibere nouitio in-
uento:inutiliſſimū eſt.Curas uigoremqꝫ animi impedit ad procinthum tendentibus.Somno
uero acomodatum ac ſecuritatibus.Iamqꝫ dudum hoc fuit:quod homerica illa Helena an
te cibum miniſtrauit.Sic quoqꝫ in prouerbium ceſſit: ſapientiam uino obūbrari. Vinoſos
dicimus homines:qui ſoli animalium non ſentientes bibimns.Aquæ potū interponere uti
liſſimum.Itemqꝫ iugi ſuper bibere ebrietati quā quidem frigidæ potus exemplo diſcutit.
Meracis potionibus per uiginti dies ante canis ortum totidēqꝫ poſtea ſuadet. Heſiodus
uti.Merū quidē remedio eſt contra cicutas:coriandrum a conita:uiſcum:meconium:ar-
gentum uiuum:apes:ueſpas:crabrones:phalangia:ſerpentum:ſcorpionūqꝫ ictus.contraqꝫ
omnia quæ refrigerando nocent.Priuatim contra hemorroidas:preſteras:fungos.Itē con
tra inflāmationes roſioneſqꝫ præcordiorum:& quorum ſtomachus in uomitiones effundi-
tur.Et ſi uenter aut interanea rhematiſmū ſentiant.Dyſentericis:ſudatoribus:in lōga tuſ
ſi:in epiphoris meracum.At uero cardiacis in māma leua merum in ſpongia imponi ꝓdeſt
Ad omnia autem maxime album inueteraſcens. Vtiliter etiam fouetur uino calido utili-
tas iumētis:quo etiam infuſo cornu laſſitudinē auferri aiunt.Simias quadrupedeſqꝫ ꝗbus
digyti ſunt:negant creſcere aſſuetas meri potu.Nūc circa ægritudines ſermo de uinis erit.
Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcūqꝫ tenuiſſimū.Vulgo uero quod quē
qꝫ maxime iuuerit ualidum.Vtiliſſimū omnibus ſacco uiribus fractis.Meminerimus ſac-
cum eſſe qui feruēdo uires e muſto ſibi fecerit.Miſceri plura genera omnibus inutile. Sa
luberrimū cui nihil in muſto additum eſt:meliuſqꝫ ſi in uaſis pix affuit. Marmore enim &
gypſo aut calce condita quis non etiam ualidus expauerit?In primis igitur uinum marina
aqua factum inutile eſt ſtomacho:neruis:ueſicæ.Reſina condita frigis ſtomachis utilia eē
exiſtimātur:Non expedire uomitionibus:ſicut neqꝫ muſtū:neqꝫ ſapa:neqꝫ paſſum. Noui-

tiũ reſinatum nulli conducit.Capitis dolorem & uertigines facit:ab hoc dicta crapula eſt.
Tuſſientibus & in rheuatiſmo nominata proſunt.Item cæliacis & dyſentericis mulierũ mẽ
ſibus.In hoc genere rubrum nigrũ ue magis conſtringit:magiſq̃ calefacit.Innocẽtius pi-
ce ſola cõditum.Sed & picẽ meminiſſe debemus nõ aliud eſſe q̃ cõbuſtæ reſinæ fluxũ . Hoc
genus uini calefacit:concoquit:purgat:pectori:uentri utile.Item uuluarum dolori ſi ſine
febre ſit/ueteri rheumatiſmo:exulcerationi:ruptis:cõuulſis:neruorũ infirmitati:inflationi
bus:tuſſi:anhelationibus:luxatis in ſuccida lana ĩpoſitũ.Ad oĩa hæc utilius id quod ſpon
te naturæ ſiue picẽ recipit:picatũq̃ appellat.Heleniatro quoq̃ tamẽ nimio caput tẽtari cõ
ueniet.Quod ad febriũ ualitudines attinet:certũ ẽ nõ dandũ infebre:niſi ueteribus ægris
uinũ:nec niſi declinante morbo.In acutis uero periculis nullis niſi qui manifeſtas remiſſio-
nes habeant:& has noctu potius.Dimidia enĩ pars periculi eſt noctu:hoc eſt ſpe ſomni bi-
bẽtibus:nec a partu abortu ue:nec a libidine ægrotãtibus:nec ĩ capitis doloribus:nec quo-
rũ acceſſiones cum frigore extremitatum fiant:nec in febri tuſſientibus:nec ĩtremore ner
uorũq̃ doloribus:uel faucium:aut ſi uis morbi circa illa intelligatur:nec in duritia præcor
diorũ:uenarũ uehemẽtia:neq̃ in opiſtothonſo:tetano:& ſingultiẽtibus:nec ſi cũ febre dyſ
ponoea ſit.Minime uero oculis rigentibus:& genis ſtantibus aut defectis grauibuſq̃: nec
quorũ cõniuentium plucebunt oculi:neu palpebris nõ coeũtibus.Vel ſi dormiẽtibus hoc
idẽ eueniet.Aut ſi cruore ſuffundunt oculi:uel ſi lachrymæ in oculis erũt.Minime ligua
fungoſa:nec graui:& ſubinde impfecta loquẽtibus:nec ſi urina difficile reddetur.Neq̃ ex
paueſcentibus repente.Nec ſpaticis:aut rurſus torpentibus.nec ſi p ſomnos genitura effun
det.Cardiacorũ morbo unicã ſpẽ hanc in uino eſſe certũ ẽ.Sed id dandũ quidã nõ niſi ĩ ac
ceſſione cenſent·alii in remiſſione.Illi ut ſudorẽ coerceant.Hi quia tutius putãt minuente
ſe morbo:q̃ pluriũm ſentẽtiã eſſe uideo.Dari utiq̃ nõ niſi in cibo debet:nec a ſomno:nec p̃
cedẽte alio potu:hoc ẽ utiq̃ ſitienti :nec niſi indeſperatione ſũma.& uiro facilius q̃ fœmi-
næ:ſeni q̃ iuueni q̃ puero:hyeme q̃ æſtate:aſſuetibus potius q̃ exptibus.Modus dandi pro
uehementia uini:item mixtura.Atq̃ uulgo ſatis putant unũ uini cyathum duobus aquæ
miſceri.Si diſſolutio ſit ſtomachi dandũ:& ſi cibus nõ deſcendat.Inter uini genera quæ fin
gi docuimus:nec fieri id arbitror.Eſt & ſupuacaneus eorũ uſus cum ipſis rebus ex quibus
fingitur doceamus uti:& alias modũ exceſſerat medicorũ in his oſtentatio: ueluti in apiis
uinũ utile eſſe ab armorum equitatus ue laſſitudine p̃cipientiũ:atq̃ ut reliqua omittamus
etiã in iunipo.Et ſiqs ſacius cẽſeat abſinthite uino utendũ potius q̃ abſinthio ipſo.In reliqſ
omittat.Et palmeũ capiti noxium uentriq̃ tantũ molliendo & ſanguinẽ excreantibus non ĩ
utile.Fictitiũ nõ poteſt uideri:quod bion appellauimus:cũ ſit in eo ſola pro arte feſtinatio.
Prodeſt ſtomacho diſſoluto:aut cibos nõ perficiente:prægnãtibus:defectis:paralyticis:tre
mulis:uertigini:tormibus:iſchiadicis.In peſtilentia quoq̃ ac preregrinationibus uim ma-
gnam auxiliandi habere dicit.Vini etiã uitiũ tranſit in remedia.Aceto ſũma uis eſt in refri
gerando:non tamen minor in diſcutiendo:Ita fit ut infuſo terræ ſpumet Dictum ẽ ſæpius
diceturq̃ quotiẽs cum aliis proſit.Per ſe hauſtũ faſtidia diſcutit.Singultus cohibet.Ster-
nutamenta olfatu Vim ĩ balneis æſtus arcet/cõtineat ore.Quin & cum aqua bibit.Multo-
rũ ſtomacho utiliter gargarizat.Cũ eadẽ cõualeſcẽtiũ & a ſolis ardorib[9].Oculis quoq̃ illo
mõ ſaluberrimũ.Plurimũ fotu medet poſt uredines.Itẽ lepris:furfuribus: ulceribus ma-
nãtibus:canis morſibus:ſcorpionũq̃ ictibus:ſcolopendrarũ muris araneiq̃. Cõtra omniũ
aculeatorũ uenena & pruritus.Item contra multipedũ morſum.Calidum in ſpongia appo
ſitũ:aut adiecto ſulphuri ſextante ſextariis tribus aceti aut hyſopi faſciculo medetur ſedis
uitiis.In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos & omnes alias roſiones foris in ſpõgia ĩpo
ſitũ:intus potumcyathis binis q̃ accerrime.Conglobatũ utiq̃ ſanguinẽ diſcutit. Contra li
chenas & bibitur & imponitur.Siſtit aluos:& rheumatiſmos interaneorum infuſũ.Itẽ pro
cidentia ſedis uuluæq̃.Tuſſim ueterẽ inhibet:& gutturis rheumatiſmos.Orthopnoeã dẽ
tiũ labefatione.Veſicæ nocet:neruorũ ĩfirmitatibus.Neſcire medici quantũ cõtra aſpidas
polleret.Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem aceti ferẽs:quotiens depoſuiſſet ſentie
bat ictum:alias illeſo ſimilis.Intellectum ibi remedium eſt.potuq̃ ſuccurſum.Neq̃ altero
os colunt uenena exeuntes In totũ uomitrix uis hæc non ciborum mõ ẽ: uerum & rerum
plurimarũ.Saxa rumpit infuſum.quæ nõ ruperit ignis antecedens.Cibos quidem & ſapo-
res non alius magis ſuccus cõmẽdat aut excitat.In quo uſu mitigatur toſto pane aut uino

Vel accenditur pipere ac laſere utiqꝫ ſale compeſcitur. Non eſt prætereundum ex eo exem
plum ingens. Siquidem. M. Agrippa ſupremis ſuis ãnis conflictatus graui morbo pedum
cũ dolorem eum perpeti nequiret: unius medicorũ portẽtoſa ſciẽtia ignorãte. Diuo. Au
guſto tanti putauit uſu pedum ſenſuqꝫ omni carere: dũmodo & dolore illo careret: demer
ſis in acetum calidum cruribus in accerimo impetu morbi euaſit.

De aceto ſcyllino: & oxymelle: & ſapa & fæce uini: aceti & ſapæ. Ca. II.

ACetum ſcyllinum inueteratũ magis probatur. Prodeſtqꝫ ſuper ea quæ diximus: aceſ
centibus cibis: Guſtatum enim diſcutit pœnam eam: & iis qui ieiuni uomunt. Callũ
enim fauciũ facit: ac ſtomachi: odorem oris tollit: gingiuas adſtringit: dẽtes firmat
colorẽ meliorem præſtat. Tarditatẽ quoqꝫ aurium gargarizatione purgat: & tranſitum au
ditus aperit. Oculorum aciẽ obiter exacuit: comitialibus: melancholicis: uertiginoſis: uul
uarum ſtrangulationibus: percuſſis: aut præcipitatis. Et ob id ſanguine cõglobato. Neruis
infirmis: renum uitiis perq̃ utile. Cauendũ exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit)
hoc modo tẽperabant. Mellius heminas. x. aceti ueteris heminas quinqꝫ: ſalis marini põdo:
thymbræ quadrãtem: aquæ marinæ ſextarios. v. pariter coquebant decies deferueſcẽte cor
tina: atqꝫ diffundebant: inueterabantqꝫ. Suſtulit totum id Aſclepiades: coarguitqꝫ. Nam ẽt
in febribus dabant. Profuiſſe tamẽ fatentur contra ſerpentes: quos ſepas uocant: & contra
meconium: ac uiſcum & anginas calidum: gargarizatum: & auribus: & oris gutturiſqꝫ deſi-
deriis: quæ nunc omnia oxyhalme cõtingunt: id ſale & aceto recẽte efficatius eſt. Vino co-
gnata res ſapa ẽ muſto decocto: donec tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus cõtra
cantharidas bupreſtin. pinorũ erucas: quas pityocampas uocant: ſalamandras: & cõtra mor
dentia uenenataqꝫ. Secundas partuſqꝫ mortuos trahit cum bulbis potũ. Fabianus auctor eſt
uenenum eſſe ſiquis ieiunis a balneis id bibat. Conſequens horũ eſt fex uini: ſui cuiuſqꝫ ge
neris. Ergo uini fæci tanta uis eſt: ut deſcẽdentes in cupas ẽnecet. Experimentũ dimiſſa præ
bet lucerna q̃diu extinguatur deſcenſionis periculum denũtiãs: Illota miſcetur medicamẽ
tis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur. Et ſicca uel madida cõtra
phalangias: & teſtium: mãmarũqꝫ inflãmationes: uel inquacunqꝫ parte corporis. Itẽ cũ hor-
deacea farina & thuris polline in uino decocta crematur: & ſiccatur. Indeqꝫ experimẽtum ẽ
legitimæ coctæ: ut refrigerata linguã tactu uideatur urere. Celerime exanimat nõ incluſo
condita. Crematio ei multũ uiriũ adiicit. Vtiliſſima ẽ ad cõpeſcẽdas lichẽnas: furfureſqꝫ cũ
fico decocta: Sic & lepris & ulceribus manãtibus ĩponitur. Fungorũ naturæ cõtraria ẽ pota
ſed magis cruda. Oculorum medicamẽtis cocta & lota miſcet. Medetur illita & teſtibus &
genitalibus. In uino autẽ aduerſus ſtrangurias bibitur. Cũ expirauerit quoqꝫ lauandis cor
poribus & ueſtibus utilis: tuncqꝫ uſum acaciæ habet. Fex aceti pro materia acrior ſit neceſ
ſe eſt: multoqꝫ magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationũ incremẽtis: ſtomachum: interanea:
uentrẽ illita adiuuat. Siſtit earum partium rheumatiſmos: & mulierum menſes. Panos diſ
cutit nondũ exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum cæra. Mãmas lactis ſui impatientes
eadem extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpentibus contra ceraſtas ualidiſſima cũ polẽ
ta. Cũ melãthio aũt cõtra crocodili morſus: & canis. Et hæc cremata ãpliat uires. Tũc addi-
to lẽtiſcino oleo illita una nocte ruffat capillũ. Eadẽ ex aqua in linteolo appoſita: uuluas pur
gat. Sapæ fæce ãbuſta ſanat. Meli' addita lanugĩe arũdinis. Eadẽ quoqꝫ fæce decocta pota-
qꝫ tuſſes ueteres. Decoquit ĩ patinis cũ ſale & adipe: ad tumorẽ quoqꝫ maxillarũ & ceruicũ.

De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & de oliua alba & nigra: & de amucra. Ca. III.

OLearũ proxĩa auctoritas ĩtelligit. Folia earũ uehementiſſime aſtringũt: purgant: ſi
ſtunt. Itaqꝫ mãducata ĩpoſita ulceribus medẽtur: & capitis doloribus illita cũ oleo.
Decoctũ eorũ cũ melle iis quæ medici uſſerĩt. Gingiuarũ inflãmationibus: parony-
chiis ſordidiſqꝫ ulceribus excreſcẽtibus. Cũ melle profluuiũ ſanguinoſis e neruoſis ꝑtibus
cohibet. Succus eorũ carbũculantibus excreſcẽtibus circa oculos ulceribus: & puſtulis: ꝓci
dẽtiqꝫ pupillæ efficax: qua propter ĩ collyria addit. Nã & ueteres lachrymatiões ſanat: & ge
narũ eroſiones. Exprimitur autem ſuccus tuſis: affuſo uino et aqua cæleſti. Siccatuſqꝫ in
paſtillos digeritur. Siſtit menſes in lana admotus uuluæ. Vtilis & ſaniẽ emanantibus. Item
cõdylomatis: ignibus ſacris quæqꝫ ſerpunt ulcera: epinyctidi. Eoſdẽ & flos earũ habet effe-
ctus. Vrunt & cauliculi floreſcentes ut ſpodii uicẽ cinis præſtet. Vinoqꝫ infuſo iterũ urit.
Suppurationes & panos illinũt cinere eo uel foliis tuſſis cum melle. Oculos uero cũ polen

ta.Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas:furfures:manãtia ulcera. Nam lachrymã quæ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maxime oleæ:mirari ſatis non eſt. Reperti ſunt q̃ dentiũ dolores illiniendos céſerent:cõtra uenenũ eſſe prædicãtes:atq; etiã ĩ oleaſtro quærendã.E radicæ oleæ q̃tenerrime cortex deraſus:in melle crebro guſtatu medeť ſãguiné reiicientibus:& ſuppurata tuſſientibus.Ipſius oleæ cinis cũ axungia tumores ſanat:ex trahitq; fiſtulis uitia:& ipſas ſanat.Oliuæ albæ ſtomacho utiliores:uentri minus.Præclarũ habent anteq̃ condiant́ uſũ:recentes per ſe cibi modo deuoratæ.Medenť eni harenoſæ urinæ:ité dentibus:aut attritis:aut cõuulſis.Nigra oliua ſtomacho ĩutilior:uentri facilior:capiti & oculis nõ conuenit.Vtraq; ambuſtis prodeſt trita & illita.Sed nigra cõmanducaťe & protinus ex ore impoſita puſtulas gigni prohibet.Colymbades ſordida ulcera purgant Inutiles difficultatibus uriæ.De amuera poteramus uideri ſatis dixiſſe Catoné ſecuti:ſed reddenda quoq; medicinæ ratio eſt.Gingiuis & oris ulceribus dentium ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit.Itẽ ignibus ſacris infuſa:& iis quæ ſerpunt pernionibus nigræ oliuæ amurca utilior:item infantibus fouendis.Albæ uero mulierũ uuluæ in lana admouetur.Multo auté omnis amurca decocta efficacior.Coquitur ĩ cupreo uaſe ad craſſitudiné mellis.Vſus eius cũ aceto:aut uino uetere:aut mulſo:aut quæq; cauſa exigat in curatione oris dentiũ: auriũ:ulcerũ manãtiũ:genitaliũ:rhagadiũ.Vlneribus in linteolis ĩponiť:luxatis in lana.Ingens hic uſus:utiq; inueterato medicamẽto.Tale enim fiſtulas ſanat.Infundiť ſedis genitaliũ:uuluæ exulcerationi.Illinitur uero podagris ĩcipientibus:ité articularibus morbis. Si uero cũ omphatio recoquatur ad mellis craſſitudiné:caſuros dentes extrahit.Ité iumentorũ ſcabié cũ decocto lupio & chameleõthe hærba mire ſanat.Cruda amuera podagris foueri utiliſſimum.

¶De foliis oleaſtri:& oenãthino oleo:& coccino amygdalino & laurio:& myrtheo chamemyrſino:& cupreſſino:& citreo & carino. ¶Ca. IIII.

Oleaſtri foliorum eadem natura.Spodiũq; e calculis uehementius inhibet rheumatiſmos.Sedat inflamationes oculorũ.Purgat ulcera:alienata explet:excreſcentia leniter erodit.Siccat:& ad cicatricem perducit:cætera & in oleis.In hoc aũt peculiare quod folia decoquũtur ex melle:danturq; cochlearibus ɔtra ſanguinis excreationes.Oleũ tamé acrius atq; efficacius:& os quoq; colluiť illo.Ad dentiũ infirmitaté imponunť folia: & paronychiis:& carbunculis & cõtra omné collectioné cũ uino.Iis uero quæ purganda ſint: cũ melle.Miſcentur oculorũ medicamẽtis & coctum foliorũ.& ſuccus oleaſtri.Vtiliter ẽt auribus inſtillatur cũ melle:uel ſi pus effluat.Flore oleaſtri condylomata illinuntur & epinyctides.Ité cũ farina hordeacea uenter.In rheumatiſmo cũ oleo.Capitis doloribus.Cuté ĩ capite ab oſſibus recedenté cauliculi decocti & cũ melle ĩpoſiti cõprimũt.Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum.Toſti auté & cum melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpũt.Olei naturã cauſaſq; abunde diximus.Ad medicinã ex olei generibus hæc ptinent.Vtiliſſimũ eſt omphaciũ:proxime uiride.Præterea q̃maxime recens:niſi cum uetuſtiſſimũ quæritur:tenue:odoratũ:quodq; nõ mordeat:e diuerſo q̃ in cibos eligitur.Omphaciũ prodeſt gingiuis.Si cõtineatur in ore:doloré détium cuſtodit magis q̃ aliud. Sudores cohibet.Oenanthino idem eſt effectus qui roſaceo.Omni auté oleo mollitur corpus:uigoré & robur accipit.Stomacho contrariũ.Auget ulcerum ĩcremẽta.Fauces exaſperat. Et uenena omnia cohibet:hebetatq;.Præcipue pſimypthii & gypſi ĩ aqua mulſa.Aut ficorũ ſiccarũ decoctũ potum contrameconiũm.Ex aqua cõtra cantharidas bupreſtin ſalamãdras pityocampas.Per ſe potum:redditũq; uomitionibus.Cõtra omnia ſupradicta laudatiſſimũ:& laſſitudinũ pfrictionũq; refectio eſt.Tormĩa calidũ potum cyathi.vi.magiſq; ruta ſimul decocta pellit.Ité uentris animalia.Soluit aluũ heminæ menſura cum uino & calida aqua potũ aut ptiſanæ ſucco.Vulnerariis emplaſtris utile.Faciem purgat.Bubus ĩfuſum per nares donec ructent:ĩflationé ſedat.Vetus aũt magis excalfacit corpora:magiſq; diſcutit ſudoris. Duritias magis diffundit.Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo.Oculorũ claritati cõfert aliquid cũ pari portione mellis ac ãtii.Capitis doloribus remediũ eſt.Item ardoribus ĩ febri cum aqua.Et ſi uetuſti nõ ſit occaſio:decoquitur:ut uetuſtaté repreſẽtet. Oleũ coccinũ bibitur adpurgationes uentris cũ pari caldæ menſura.Priuatim diciť purgare præcordia.Prodeſt & articulorũ morbis:duritiis omnibus:uuluis:auribus:ambuſtis.Cũ cinere uero muricũ ſedis ĩflãmatiõibus:ité ſporæ.Coloré cutis cõmendat:capillumq; fertilẽ na

tura euocat.Semẽ ex quo fit:nulla animans attingit.Ellychnia ex uua fiunt claritatis p̄ci-
puæ.Ex oleo lumẽ obſcurũ propter nimiã pinguedinẽ.Folia igni ſacro illinuntur ex aceto
Per ſe aũt recentia mãmis & epiphoris.Eadẽ decocta in uino ĩflamationibus cũ polenta &
croco.Per ſe autẽ triduo ĩpoſita faciẽ purgant.Oleũ amygdalinũ purgat:mollit corpora:
cutẽ erugat:nitorem cõmendat:uaros cũ melle tollit a facie.Prodeſt & auribus cũ roſaceo
& melle & mali punici germine decoctũ.Vermiculoſq; in his necat:& grauitatẽ auditus di-
ſcutit:ſonos incertos.& tinnitus:obiter capitis dolores:& oculorũ.Medetur furũculis:&
a ſole uſtis cũ cœra.Vlcera manãtia & furfures cũ uino expurgat:condylomata cũ melilõ-
to.Per ſe uero capiti illitum ſomnũ allicit.Oleũ laurinũ utilius quo recentius:quoq; uiri-
dius colore.Vis eius excalfatoria:& ideo paralyticis:ſpaticis:iſchiadicis ſuggillatis:capitis
doloribus inueteratis diſtillationibus auribus in calice punici calfactum illinitur:Similis &
myrthei olei ratio:aſtringit:indurat:medetur gingiuis dentiũ dolori:dyſeteriæ:uuluæ ex-
ulceratæ:ueſicis:ulceribus uetuſtis uel manantibus cũ ſquamma æris & cæra.Itẽ eruptio-
nibus:ambuſtionibus.Attritas ſanat & furfures rhagadas condylomata articulos luxatos:
odorẽ grauẽ corporis.Aduerſat̃ cãtharidi bupreſti:aliiſq; malis medicamẽtis:quæ exulce-
rando nocẽt.Chamemyrſinæ ſiue oxymyſinæ eadẽ natura.Cupreſſinũ oleũ eoſdẽ effectus
habet quos myrteũ:Itẽ citreũ.E nuce uero iugladiũ quod caryinũ appellauimus:alopeciis
utile ẽ & tarditati auriũ infuſũ:Itẽ capitis doloribus illitũ.Cæterum iners & graue ſapore
corpori.Enimuero ſi q̃d ĩ nucleo putridi fuerit:tot⁹ mod⁹ deperit.Ex gnidio grão factũ ui
habet quã coccinũ.Ex lentiſco factũ utiliſſimũ acopo eſt.Ideq; p̄ficeret æque ut roſaceũ:
ni durius paulo intelligeret.Vtunt̃ eo & contra nimios ſudores:papulaſq; ſudorũ.Scabiẽ
iumẽtorũ efficaciſſime ſanat.Balaninũ oleũ repurgat uaros:furunculos lentigines:gingi-
uas.Cypros qualis eẽt:& quẽadmodũ ex ea fieret oleum:docuimus.Natura eius excalfa-
cit:emollit neruos.Folia ſtomacho illinũt:& uuluæ concitatæ ſuccus quoq; eorũ appõitur.
Folia recentia cõmanducata:ulceribus in capite manãtibus.Itẽ oris medent̃ collectionibus
cõdylomatis.Decoctũ foliorũ ambuſtis & luxatis p̄deſt.Ipſa ruffant capillum tuſa:adiecto
ſtrutẽi mali ſucco.Flos capitis dolores ſedat cũ aceto illitus.Idẽ cõbuſtus in crudã olla no-
mas ſanat:& putreſcentia ulcera per ſe uel cum melle.Odor floris oleiq; ſomnũ facit.Aſtrĩ-
git gleucinum & refrigerat eadem ratione qua & oenanthinũ.Balſaminũ longe precioſiſſi-
mũ omniũ ut in unguentis diximus:cõtra omnes ſerpentes efficax.Oculorũ claritati pluri-
mũ cõfert:caliginẽ diſcutit.Itẽ dyſpnoeas collectiones omnes duritiaſq; lenit.Sanguinẽ
denſari p̄hibet.Vlcera purgat:auribus:capitis doloribus:tremulis:ſpaticis ruptis p̄q̃ utile.
Aduerſat̃ aconito ex lacte potũ.Febres cũ horrore uenientes perunctis leuiores facit.Vtẽ-
dũ tamẽ modice:quoniã adurit:augetq; uitã nõ ſeruato tẽperamẽto.Malobathri quoq; na-
turã & genera expoſuimus.Vrinã cit.Oculorũ epiphoris uino expreſſũ utiliſſime ĩponitur
Itẽ frõtibus dormire uolentibus:Efficatius ſi & nares illinant̃:aut ſi ex aqua bibantur.Oris
halitus.& ſuauitatẽ cõmẽdat linguæ ſubditũ foliũ:ſicut & ueſtium odorem interpoſitum
Hyoſcyaminũ molliendo utilius eſt:neruis inutile.Potum quidẽ crebri motus facit.Ther-
minũ ẽ lupinis emollit p̄ximũ roſaceo effectũs habentes.Narciſſinũ dictũ eſt cũ ſuo flore.
Rhaphaninũ pthiriaſes longa ualitudine tollit.Scabritiaſq; cutis in facie emendat.Seſami-
nũ auriũ dolores ſanat:& ulcera quæ ſerpunt:& quæ cacoethe uocant alcera.Lilinũ quod
& phyllinũ & ſyriũ uocauimus:renibus utiliſſimũ eſt:ſudoribuſq; euocandis:uuluæ mollie-
dæ cõcoquendoq; intus.Selgiticũ neruis utile eſſe diximus ſicut herbaceum quoq;:q̃d eu-
gubini circa flaminiam uiam uendunt.Eleomeli quod ĩ ſyria ex ipſis oleis manare diximus
ſapore melleo non ſine nauſea aluum emollit:bilem præcipue detrahit duobus cyathis in
hemina datis:qui bibere torpeſcunt:excitanturq; crebro.Pugnatores certaturi præſumũt
ex eo cyatum unũ.Piceo oleo uſus ẽ paſſim ad quadrupedũ ſcabiẽ.Eſt autẽ uitibus oleiſq;
proxima nobilitas palmis:inebriãt recentes capitis dolorem afferunt:minus ſiccæ.Nec quã-
tum uidetur utiles ſtomacho:tuſſim exaſperant:corpus augent.Succum decoctarũ antiq;
pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas:ſitim ſedandam:inquẽ uſũ præferebant
thebaicas.Sanguinem quoq; excreantibus utiles:in cibo maxime.Illinũtur cariotæ ſtoma-
cho:ueſicæ:uentri:inteſtinis.Cum cotoneis & cæra & croco ſuggillata emendant.Nuclei
palmarum cremati in fictili nouo cinere loto ſpodii uicem efficiunt:miſcenturq; collyriis
& calibléphara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma:& de palma elata. Ca. V.

PAlma quæ fert myrobalanū probatiſſima in ægypto.Oſſa nō habet reliquarū mo
do in balanis.Aluum & mēſes cit in uino auſtero:& uulnera conglutiāt.Palma ela
ta ſiue ſtate medicinæ confert gramina folia corticem.Folia īponuntur præcordiis
ſtomacho:iocineri:ulceribus quæ ſerpunt cicatrici repugnātia.Pſoras cortex eius tener cū
reſina & cæra ſanat diebus.xx.Decoquitur & ad teſtiū uitia.Capillū denigrat ſuffitu.Par
tus extrahit.Datur bibentibus renū uitiis & ueſicæ:& præcordiorū.Capiti & nerui inimic⁹
Vuluæ ac uentris fluctionem ſiſtit decoctum eius.Item cinis ad tormina potus in uino albo
In uuluarum uitis efficaciſſimus.

Medicinæ ex ſingulorum generum flore:foliis:fructu:ramis: cortice: ligno :
ſucco:radice:cinere. Ca. VI.

PRoximæ uarietates generum medicinarūq; quæ mala habēt.Ex iis uerna acerba ſto
macho iſutilia ſunt.Aluū ueſicā circunagūt.Neruos lædunt.Cocta meliora.Cotó
nea cocta ſuauiora.Cruda tamē dumtaxat matura pſunt ſanguinem exſcreantibus
ac dyſentericis:cholericis:cæliacis.Non idē poſſunt decocta:quoniā amittunt conſtringen
tē illam uim ſucci.Imponuntur & pectori in febris ardoribus:& tū decoquuntur ī aqua cæ
leſti:ad eadem quæ ſupraſcripta ſunt.Ad ſtomachi autem dolores cruda decocta ue cæra
ti modo imponuntur.Lanugo eorum carbunculos ſanat:cocta ī uino & illata cū cæra.Alo
peciis capillum reddunt.Quæ ex iis cruda in melle condiuntur:aluum mouent.Mellis aūt
ſuauitati multum adiiciunt:ſtomachoq; id utilius.faciunt.Quæ uero in melle condiuntur
cocta:quidam ad ſtomachi uitia trita cum roſaceo foliis decoctis dāt pro cibo .Succus cru
dorum lyenibus:ortopnoicis:hydropicis prodeſt.Item mămis cōdylomatis:uaricibus.Flos
& uiridis & ſuccus inflamationibus oculorum:exſcreationibus ſanguinis:menſibus mulie
rū.Fit & ſuccus ex iis mitis cum uino dulci tuſus.utilis & cæliacis & iocieri.Decocto quo
q; eorum fouentur:ſi procidant uuluæ & interanea.Fit & oleū ex iis:quod melinum uoca
uimus quotiens non fuerint in humidis nata:Ideo utiliſſima quæ ex ſicilia ueiunt . Minus
utilia ſtruthia quanuis cognata.Radix eorum circunſcripta terra manu ſiniſtra capitur ita
ut q̄ facit dicat quæ capiat:& cuius cauſa.Sic adalligata ſtrumis medetur.Melimela & reli
gua dulcia ſtomachum & uentrem ſoluunt:ſiticuloſa:æſtuoſa:ſed neruos non lædunt.Or
biculata ſiſtunt aluum:& uomitiones & urinas ciunt.Silueſtria mala ſimilia ſunt uernis ac
cerbis:aluumq; ſiſtunt.Sane in hunc uſum īmatura opus ſunt.Citrea contra uenenum in
uino bibuntur:uel ipſa uel ſemen.Faciunt oris ſuauitatem decocto eorū colluto aut ē ſuc
co expreſſo.Horum ſemen edendum præcipiunt in malitia prægnantibus. Ipſa uero cōtra
infirmitatem ſtomachi:& non niſi ex aceto facillime manduntur.Punici mali nouem gene
ra nunc iterare ſuperuacuum.Ex iis dulcia quæ apyrina alio nomine appellauimus ſtoma
cho inutilia habentur.inflationes pariunt:dentes gingiuaſq; lædunt.Quæ uero ſapore ma
xime uinoſa diximus .paruum nucleum habentia: utiliora paulo intelliguntur. Aluū ſiſtūt
& ſtomachum duntaxat pauca citraq; ſatietatem .Sed hæc minime dāda quāq̄ omnino nul
la in febri nec carne acinorum utili; nec ſucco.Cauentur æque uomitionibus:ac bilem reii
cientibus.Vuam in his ac ne muſtum quidem:ſed protinus uinum aperuit natura. Vtrūq;
uero aſperiore cortice.Hic acerbus in magno uſu.Vulgus coria maxime perficere illo no
uit:ob id malicorium appellant medici.Vrinam cieri eodem demoſtrant: mixtaq; galla in
aceto decocto mobiles dentes ſtabilire.Expetitur in grauidarum malſtia:& quoniā guſtatu
moueat infantem.Diuiditur malum:cæleſtiq; aqua madeſcit ternis fere diebus.Hæc bibi
tur frigida cæliacęs:& ſanguinem excreantibus.Ex acerbo fit medicamētū:ſtomachice uo
catur:utiliſſimū oris uitiis:narium:aurium:oculorū caligini:pterygiis genitalibus : & iis q̄
nomas uocant:& quæ in ulceribus excreſcunt.Contra leporem mariū hoc modo acinis de
tracto cortice tuſis mellis attici ſelibris.Alii hoc modo faciunt.Punica acida multa tondū
tur.Succus in cacabo nouo coquitur mellis craſſitudine:ad uirilitatis & ſedis uitia : & oīa
quæ lycio curantur:aures purulentas:epiphoras incipientes rubras maculas.In manibus ra
mi punicorum ſerpentes fugant.Cortici punici ex uino cocti & impoſiti perniones ſanan
tur.Contuſum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminam:tormina & tineas pel
lit.Punicum in olla noua operculo indito in furno toſtum & contritum potumq; in uino
ſiſtit aluum:diſcutit tormina.Primus pomi huius partus florere incipientis cytinus uocat

a græcis:mire obſeruationis multorum experimento.Siquis unum ex iis ſolutus uinculo omni cinctus & calciatus:atq; etiam anuli decerpſerit duobus digytis pollice & quarto ſiniſtræ manus:atq; ita luſtratis leui tactu oculis:mox in os additum deuorauerit ne dente contingat:affirmatur nullam oculorum imbecillitatem paſſurum eo anno.Idem cytini ſiccati tritiq; carnes excreſcentes cohibent.Gingiuis & dentibus medetur.Vel ſi mobiles ſint decocto ſucco.Ipſa corpuſcula trita ulceribus quæ ſerpunt putreſcunt ue:illinuntur.Item oculorum inflãmationi:inteſtinorumq;: & fere ad omnia quæ cortices malorum.Aduerſatur ſcorpionibus.Non eſt ſatis mirari curam diligentiaq; priſcorum:qui omnia ſcrutati nihil intentatum reliquere.In hoc ipſo cytino floſculi ſũt:anteq̃ ſcilicet malum ipſum prodeat:erumpentes:quos blauſtium uocari diximus.Hos quoq; ergo experti inuenerũt ſcorpionibus aduerſari.Siſtunt potu menſes fœminarum:ſanant oris ulcera:tõſillas:uuam ſãguinis excreationes:uentris & ſtomachi ſolutiones:genitalia ulcera quacũq; in parte manantia.Siccauere ẽt ut ſic quoq; experirẽtur.Inueneruntq; tuſorũ faria dyſentericos a morte reuocari.Aluum ſiſti.Quin & nucleos ipſos acinorum experiri non piguit.Toſti tuſiq; ſtomachum iuuant.Cibo aut potione inſperſi bibuntur ex aqua cæleſti ad ſiſtendum aluũ Radix decocta ſuccum emittit:qui tĩeas necat uictoriati pondere.Eadem diſcocta in aqua quas lycium præſtat uti litates.Eſt & ſilueſtre punicum a ſimilitudine appellatum.Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ ſomnos faciunt.Semine poto aqua quæ ſubierit cutem ſiccat.Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris & eorum obſeruationibus:& de ficorum obſeruatione:& caprifico: & hermeta:& aliorum generibus medicinæ. Ca. VII.

Pyrorum omnium cibis etiam ualẽtibus oneroſus:ægris quoq; uini modo negatur. Decocta eadem mire ſalubria & grata præcipue cruſtumina.Quæcunq; uero cum melle decocta ſtomachum adiuuant.Fiunt cataplaſmata e pyris ad diſcutienda corporum uitia:& decocto ad duritias utuntur .Ipſa aduerſantur boletis atq; fungis:pellũtq; pondere & pugnante ſucco.Pyrum ſilueſtre tardiſſime matureſcit.Conciditur ſuſpenſuſq; ſiccatur ad ſiſtendam aluum:quod & decoctum eius potum præſtat.Decoquũtur & folia cum pomo ad eoſdem uſus.Pyrorum ligni cinis contra fungos etiam nunc efficacius proficit.Mala pyraq; portatu utiq; iumentis mire grauia ſunt uel pauca.Remedio aiunt eſſe : ſi prius edenda dentur aliqua:aut oſtendantur.Fici ſuccus lacteus aceti naturã habet.Itaq; coaguli modo lac contrahit.Excipitur ante maturitatem pomi:& in umbra ſiccatur ad aperienda ulcera:cienda menſtrua appoſitus cum luteo oui:aut potus cum amylo . Podagris illinitur.Cum farina fœnogreci & aceto.Pilos quoq; detrahit:palpebrarumq; ſcabiẽ emẽdat.Item lichenas & pſoras:aluum ſoluit.Lactis ficulni natura aduerſatur crabronum ueſparumq; & ſimilium uenenis:priuatim ſcorpionum.Item cum axungia uerrucas tollit.Folia & quæ non maturuere fici:ſtrumis illinuntur:omnibuſq; quæ emollienda ſunt diſcutiẽdaue præſtant hæc & per ſe folia.Et alii uſus eorum tanquam in fricando lichene & alopeciis & quæcunq; exulcerari opus ſit:& aduerſus canis morſus.Ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur.Idem cum melle ulceribus quæ cæria uocantur:illinuntur.Extrahunt infracta oſſa cum papaueris foliis ſilueſtris.Canum rabioſorum morſus folio trito ex aceto reſtingunt.E nigra ficu candidi caliculi illinuntur furunculis:muriſaranei morſibus cum cæra.Cinis earum e foliis grangrenis:conſumendiſque quæ excreſcunt.Fici maturæ urinã ciunt:aluum ſoluunt:ſudorem mouent:papulaſque.Ob id autumno inſalubres quoniam ſudantia huius cibi opera corpora refrigeſcũt.Nec ſtomacho utiles.Sed ad breue tempus. Et uoci contrariæ intelliguntur.Nouiſſimæ ſalubriores quam primæ.Medicatæ uero non nunquam iuuenum uires augent.Senibus meliorem ualitudinem faciunt:minuſque rugarum.Sitim ſedant.Calorem refrigerant.Ob id non negandæ in febribus conſtrictis : quas ſtegenas uocant.Siccæ fici ſtomachum lædunt.Gutturi & faucibus magnifice utiles.Natura iis excalfaciendi.Sitim afferunt.Aluum molliunt.Rheumatiſmis eius & ſtomacho cõtrariæ .Veſicæ ſemper utiles:& anthelatoribus:ac ſuſpirioſis.Item iocinerum renum :lyenũ uitiis.Corpus & uires adiuuant:ob id ante athletæ hoc cibo paſcebatur.Pythagoras exercitator primum ad carnes eos tranſtulit.Recoligentibus ſe a longa ualitudine utiliſſimæ: Item comitialibus & hydropicis.Omnibuſque quæ maturanda aut diſcutienda ſunt:imponuntur.Efficacius calce aut nitro admixto.At coctæ cum hyſopo pectus purgant: pi-

tuitam:tuſſim ueterem.Cum uino autem ſedem & tumorem maxillarum & furunculos: panos:parotidas decoctæ illinuntur.Vtile & decocto earum fouere fœminas.Decoctæ quoque eædem cum fenogreco utiles ſunt pleureticis:& peripneumonicis. Cum ruta coctæ & omnibus proſunt tibiarum ulceribus.Cum æris flore & ſpaticis & pterygiis.Cum punico malo ambuſtis:pernionibus.Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cum abſinthio & farina hordeacea nitro addito.Aluum ſiſtunt manducatæ.Scorpionum ictibus cum ſale tritæ illinuntur.Carbunculos extrahunt in uino coctæ impoſitæ.Carcinomati ſi ſine ulcere eſt:quã pinguiſſimam ficum imponi:pene ſingulare remedium eſt.Item phagedenæ.Cinis non ex alia arborem aciem purgat acrior:non conglutinat:replet:aſtringit.Bibitur & ad diſcutiendum ſanguinem concretum:Item percuſſis præcipitatis.Cõuulſis ruptis cineris cyathis ſingulis aquæ & olei datur tetanicis & ſpaticis.Item potus uel infuſus cœliacis:dyſentericis.Et ſi quis eo cum oleo perũgatur:excalfacit.Item cum cæra & roſaceo ſubactus ambuſtis cicatricem tenuiſſimam obducit.Luſcioſos ex oleo illitus emendat dentiumꝙ uitia crebro fricatu.Prodũt etiam ſi quis inclinata arbore ſupĩo ore aliquem nodum eius morſu abſtulerit nullo uidente:atque in aluta illigatum licio è collo ſuſpẽderit:ſtrumas & parotidas diſcutit.Cortex tritus cum oleo uẽtris ulcera ſanat.Crudæ groſſi uerrucas thymo nitro farina additis tollunt.Spondiũ uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis. Bis toſtus adiecto pſimythio digeritur ĩ paſtillos ad ulcera oculorum & ſcabritiam.Caprificus etiamnum multo efficatior fico.Lactis minus habet.Surculos quoque eius lac coagulatur in caſeo.Exceptum id coactumꝙ in duritiam ſuauitatem carnibus affert.Fricatur diluto ex aceto.Miſcetur exulceratoriis medicamentis. Aluum ſoluit: uuluam cum amylo aperit.Pota menſes cit cum luteo oui.Podagris cum farina fœnogræci illinitur. Lepras:ſporas: lichenas:lentigines expurgat.Item uenenatorum ictus & canis morſus.Dentium quoque dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt:aut ĩ cauis eorum additus. Cauliculi & folia admixto eruo contra marinorum uenena proſunt.Adiiciunt & uinum.Bubulas carnes additi caules magno ligni compẽdio percoquunt.Groſſi illitæ ſtrumas: & omnium collectionem emolliunt & diſcutiunt:aliquatenus & folia. Quæ molliſſima ſint ex iis cum aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures ſanant.Cum melle item & foliis cæra ſanant & canis morſus. Recentes cum uino phagedenas.Cum papaueris foliis oſſa extrahunt.Groſſi caprifici inflammationes diſcutiunt ſuffitu.Reſiſtunt & ſanguini taurino poto:& pſimythio & lacti coagulato potæ.Item aqua decoctæ atque illitæ parotidas ſanant. Cauliculi aut groſſi eius quãminutiſſimæ ad ſcorpionum ictus e uino bibuntur.Lac quoque inſtillatur plagæ:& folia imponuntur. Item aduerſus murem araneum.Cauliculorum cinis uuam faucium ſedat.Arboris ipſius cinis ex melle: rhagadia.Radix deferuefacta in uino dentium dolores.Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tollit.Illinuntur ramẽta rami ſine cortice quam minutiſſima ad ſcobis modum.Caprifico quoque medicine unius miraculum additur.Corticem eius impubeſcentem puer impubis ſi defracto ramo detrahat dentibus medullam ipſam adaligatam ante ſolis ortum prohibere ſtrumas.Caprificus tauros quãlibet feroces collo eorum circundata in tantum rabidam naturam compeſcit:ut immobiles præſtet.Herba quoque quam græci erin uocant:reddenda ĩ loco propter gentilitatem.Palmo alta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimilitudine:flos cãdidus:ſemẽ nigrum:paruum: tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur.Manat lacte multo & dulci.Herba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt uenenis. Pruni folia decocta tonſillis:gingiuis:uuæ proſunt in uino decocta:& ſubinde ore colluto.Ipſa pruna aluum molliunt: ſtomacho non utiliſſima: ſed breui momẽto.Vtiliora perſica ſuccuſque eorum etiam in uino aut ĩ aceto expreſſus.Nec eſt alius eis pomis innocẽtior cibus.Nuſquam minus odoris. Succi plus: qui tamen ſitim ſtimulet. Folia eius trita illita hemorrhoiam ſiſtunt.Nuclei perſicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinuntur.Silueſtrium quidem prunorum baccæ:uel e radice cortex in uino auſtero ſi decoquantur ita ut triens ex hemina ſuperſit: aluum & tormina ſiſtunt.Satis eſt ſingulis cyathos decocti ſummi. Et in iis & ſatiuis prunis eſt limus arborum: quem gręci lichen appellant:rhagadis & condylomatis mire utilis.Mora in ægypto & cypro ſui generis(ut diximus)largo ſucco abundant.Summo cortice deſquammato altiore plaga ſicca mirabili natura. Succus aduerſatur uenenis ſerpentium.Prodeſt dyſentericis.Diſcutit panos

quinis fere præſumptis ebrietatis nõ ſentiri potores. Vulpeſq; ſi ederint eas nec contingat omneſq; collectiones. Vulnera conglutinat: capitis dolores ſedat: item auriũ. Splenicis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime terrediné ſentit. Nec apud nos ſucco uſus minor. Aduerſatur aconito & araneis in uino potum: Aluum ſoluit. Pituitaſque ac tineas & ſimilia uentris animalia extrahit. Hoc idem præſtat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi ipſius ſuccus aluum ſoluit protinus. Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia: refrigerant: ſitim faciunt. Si non superueniat alius cibus: intumeſcunt. Ex immaturis ſuccus ſiſtit aluum ueluti animalis alicuius in hac arbore obſeruandis miraculis quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchreſtos ſtomachice: eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarii tres ſucci e pomo leui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur. Poſt additur omphacii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim: croci. undecim. Sed hæc ſimul mixta uel trita miſcentur decocto. Neque eſt aliud oris arteriæ uuæ ſtomachi iucundius remedium. Fit & alio modo. Succi ſextarii duo mellis attici decoquuntur ut ſupradiximus. Mira ſunt præterea: quæ produntur. Mora germinatione priuſquam in folia exeant: ſiniſtra decerpi iubentur futura poma: rhicinos græci uocant. Hi terram ſi non attigere: ſanguinem ſiſtunt adalligati ſiue ex uulnere fluat: ſiue ore: ſiue naribus: ſiue hemorrhoidis. Ad hoc ſeruantur repoſiti. Idem præſtare & ramus dicitur luna plena defractus incipiens fructum habere. Si terram non attigerit priuatim mulieribus alligatis lacerto contra abundantiam menſuram menſium. Hoc & quocunque tempore ab ipſis decerptum ita ut terram non attigat: adalligatumque exiſtimāt præſtare. Folia mori trita aut arida decocta ſerpentium ictibus imponuntur. Ad idemque potu proficitur. Scorpionibus aduerſatur e radice corticis ſuccus ex uino aut poſca potus. Reddenda eſt antiquorum compoſitio: Succum expreſſum pomi maturi immaturique mixtum coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinem. Aliqui myrrha adiecta & cupreſſo præduratum uas ſole torebant: permiſcētes ſpata ter die. Hæc erat ſtomachice: quæ e uulnere ad cicatricem perducebat. Alia ratio ſuccum ſiccato exprimebant pomo multum ſapori obſoniorum conferente. In medicina uero contra nomas & pectoris pituitas: & ubicunque opus eſſet aſtringi uiſcera. Dentes quoque colluebant eo. Tertium genus ſucci foliis & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponuntur & per ſe folia. Radix per meſſes inciſa ſuccum aptiſſimum dentium dolori collectionibuſque & ſuppurationibus habet. Aluum purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis detrahunt. Ceraſia aluum molliunt ſtomacho inutilia. Eadem ſiccata aluum ſiſtunt. Vrinam ciunt. Inuenio apud auctores ſi quis matutino roſida deuoret cum ſuis nucleis: in tantum leuari aluum: ut pedes morbo liberētur. Meſpila exceptis ſetaniis: quæ malo pro priorum uim habent: reliqua aſtringũt ſtomachum ſiſtuntq; aluum. Item ſorba ſicca. Nã recentia ſtomacho & aluo citæ proſunt.

De pineis & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & piſtaciis: & caſtaneis: & ſiliquis: & cornu: & unedine & lauro. Ca. VIII.

Nuces pineæ quæ reſinam habent contuſæ leuiter additis in ſingulis ſextariis aquæ ad dimidium decoctæ ſanguinis excreationiſ medentur: ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Cortex e pino in uino decoctus cõtra tormina datur. Nuclei nucis pineæ ſitim ſedant: & acrimoniã ſtomachi roſioneſq; & cõtrarios humores conſiſtentes ibi: & infirmitatẽ uirilium roborant: renibus & ueſicæ utiles. Fauces uidenť exaſperare & tuſſim. Bilẽ pellunt poti ex aqua: aut uino: aut paſſo: aut balanorum decocto. Miſcetur iis contra uehementiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemẽ & ſuccus portulacæ. Item ad ueſicæ ulcera & renes: quoniã & urinam cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Nuces ipſæ ſomnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menſes ciunt. Capitis dolori illinuntur maximeq; in febri: ſi ab ebrietate in aceto & roſaceo ex aquæ ſextario: & ſanguinem ſiſtunt. Cum amylo & menta lethargicis comitialibuſq; proſunt. Capite peruncto epinyctidas ſanant. E uino uetere ulcera putreſcentia. Canũ morſus cum melle. Et furfures ex facie ante fotu præparata. Item iocineris & renũ dolores ex aqua potæ. Et ſæpe ex eligmate cum reſina terebinthina. Calculoſis & difficili. urinæ ĩ paſſo: & ad purgandam cutem in aqua mulſa tritæ ſunt efficaces. Proſũt eligmatæ: iocineri: tuſſi & colo cũ elelisphaco modice addito. In melle ſumiť nucis auellanæ magnitudĩe. Aiũt quoq;

e uicino aquã lãbere mori.Minus ualent in remediis dulces:& ex tamẽ purgant & urinam
ciunt.Recentes ſtomachũ implent. Nucibus græcis cũ abſinthii ſemine ex aceto ſumptis
morbus regius ſanari dicitur.Itẽ illitis per ſe uitia ſedis.Et priuatim cõdylomata. Itẽ tuſſi
& ſanguinis reiectioni prodeſt.Nuces iugãdes græci a capitis grauedine appellauere. Et
enim arborũ ipſarũ foliorũq; uires in cerebro penetrant.Hocq; minore momẽto : ſed in ci
bis nuclei faciunt.Sunt autẽ recẽtes iucũdiores.Sicce uinoſiores:& ſtomacho inutiles: dif
ficiles concoctu:dolorem capitis inferentes.Tuſſientibus inimicæ:& uomituris ieiunis A
ptæ tenaſmo ſolo trahunt enim pituitam.Eædem preſumptæ uenena hebetant. Item angi
nam cum ruta & oleo.Item aduerſantur cepis:leniuntq; earũ ſaporem. Auriũ inflamationi
imponũtur cũ mellis exiguo.item ruta mãmis & luxatis. Cũ cepa aũt & ſale & melle canis
hominiſq; morſui.Putamine nucis iuglãdis dens cauus inuritur. Putamẽ cõbuſtũ tritũq;
in oleo aut uino infantiũ peruncto nutrit capillũ:& ad alopecias eo ſic utũtur.Quo plures
quis nuces ederit. hoc facilius tineas pellit.Et quæ perueteres ſunt nuces grãgrẽnis & car
bunculis medẽtur.Item ſuggillatis.Cortex iuglãdiũ lichenũ uitio & dyſentericis prodeſt
Folia trita cũ aceto auriũ dolori.Inſanctariis Mithridatis maximi regis deuicti Cn.Pompei
us inuenit in peculiari cõmentario ipſius manu cõpoſitionem antidoti e duabus nucibus
ſiccis.Item ficis totidẽ:& rutæ foliis uiginti ſimul tritis.addito ſalis grano:& qui hoc ieiu
nus ſumat:nullũ uenenũ nociturum illo die.Contra rabioſi quoq; canis morſus nuclei a
ieiuno homine cõmãducati illitiq; præſenti remedio eſſe dicuntur.Nuces auellanæ capitis
dolorem faciunt:& inflãmationẽ ſtomachi & pinguedini corporis conferunt pluſq̃ ſit ue
riſimile. Toſte & diſtillationi medentur. Tuſſi quoq; ueteri tritæ & in aqua mulſa potæ.
Quidam adiiciũt grana piperis.Alii e paſſo bibũt.Piſtacea eoſdem uſus & effectus habẽt:
quos pinei nuclei.præterq̃ ad ſerpẽtiũ ictus:ſiue edantur:ſiue bibãtur.Caſtaneæ uehemen
ter ſiſtunt ſtomachi & uentris fluctiones.Aluum ciunt.Sanguinem excreantibus proſunt
Carnes alunt.Siliquæ recentes ſtomacho inutiles.Aluum ſoluunt.Eædem ſiccatæ ſiſtunt:
ſtomachoq; utiliores fiunt.Vrinam ciunt.Syriacas in dolore ſtomahi ternis in aqua ſexta
riis decoquunt.Quidã ad dimidium:eumq; ſuccum bibunt.Suder uirgæ cornu arboris la
mina ferrea cadente exceptus:non contingente ligno illitaq; inde ferrugo incipientes li
chenas ſanat.Arbutus ſiue unedo fructum fert difficilem concoctioni: & ſtomacho inuti
lem.Laurus excalſactoriam naturam habet:& foliis:& cortice:& baccis:Itaq; decoctum ex
iis maxime e foliis prodeſſe uuluis & ueſicis conuenit.Illita uero ueſparum crabonũq; &
apium.Item ſerpentium uenenis reſiſtunt:maxime ſepis dipſadis & uipere. Proſnnt & mẽ
ſibus fœminarũ cum oleo cocta.Cũ polenta autẽ quæ tenera ſunt trita inflationes oculo
rum cum ruta:teſtium cum roſaceo:capitis dolores:aut cum irino.Quin manducata atq;
deuorata per triduũ terna:liberant a tuſſi.Eadem proſunt ſuſpiriis trita cũ melle. Cortex
radicis cauendus grauidis.Ipſa radix calculos rumpit:iocineri prodeſt:tribus obolis in ui
no odorato pota.Folia pota uomitiones mouẽt.Baccæ menſes trahunt appoſitæ tritæ uel
potæ.Tuſſim ueterẽ & ortopnoeã ſanant binæ detracto corticæ in uino potæ. Si & febris
ſit:ex aqua aut eligmate ex aqua mulſa:aut ex paſſo decoctæ.Proſunt & phthiſicis eodem
modo & oĩbus thoracis rheumatiſmis.Nam & excoquunt pituitã:& extrahunt.Aduerſus
ſcorpiones quaternæ ex uino bibuntur.Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera
manantia:& ulcera oris:& furfures.Cutis pruriginẽ ſuccus baccarũ emendat & phthiria
ſin.Auriũ dolori & grauitati inſtillat cũ uino uetere & roſaceo.Perũctos eo fugiũt uene
nata oĩa.Prodeſt & cõtra uenenatorũ ictus potus.Maxime autẽ eius laurus quæ tenuiora
habet folia.Baccæ cũ uino ſerpentibus & ſcorpiõib⁹ & araneis reſiſtũt. Ex oleo & aceto illi
nuntur & lyeni & iocyneri.Grangrenis cum melle:& in fatigatione etiam aut perfrictione
ſucco eo perungi nitro adiecto prodeſt.Sunt qui celeritati partus multũ cõferre putẽt ra
dice acetabuli menſura pota in aqua.Efficacius recentem q̃ aridã.Quidã aduerſus ſcorpio
num ictus decẽ baccas dari iubent potui.Item & in remedio uuæ iacentis quadrante pon
do baccarũ foliorũue decoqui in aqua ſextariis tribus ad tertias:eamq; calidã gargarizare
& in capitis dolore impari numero baccas cũ oleo conterere & calfacere. Laurus delphicæ
folia trita olfactaq; ſubinde peſtilentiæ cõtagia prohibent:tanto magis ſi & urantur. Ole
um ex delphica ad cærata a copunq; ad pfrictiones diſcutiẽdas: neruos laxãdos: lateris do
lores:febreſq; frigidas utile eſt. Itẽ ad aurium dolorem:in mali punici corticẽ tepefactum.

Folia decocta ad tertias partes aquæ uuā cohibēt gargarizatione: pota alui dolores: inteſtinorūq;. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusq; illita noctibus proxime ualent. Inter cætera lauri genera. Laurus alexandrina ſiue idæa partus celeres facit radice pota triū denariorū pōdere in uini dulcis cyathis tribus. Secūdas etiā pellit: mēſesq; eodē modo pota. Daphnoides ſiue iis nominibus quæ diximus ſilueſtris laurus prodeſt: aluū ſoluit: recēti folio uel arido drachmis tribus cū ſale & hydromelite māducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: ſtomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæ ue purgationis cauſa ſumūtur.

De myrto ſatiua & mirtidano: & de myrto ſilueſtri. Ca. IX.

Myrtus ſatiua candida minus utilis eſt medicinæ q̄ nigra. Semē eius medetꝰ ſanguinem excreātibus. Itē cōtra fungos in uino potū. Odorem oris cōmēdat uel pridie cōmāducatū. Itē apud Menādrū ſynariſtuſin hoc edūt. Datur & dyſentericis denarii pōdere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat cū uino ſubferuefactū Imponitur lippitudini cū polenta. Et cardiacis in māma ſiniſtra. Et contra ſcorpionis ictus in mero: & ad ueſice uitia. Capitis dolores & ægilopas ante quam ſuppurēt: Item tumoribus. Exēptiſq; nucleis in uino uetere tritum eruptionibꝰ pituitæ. Succus ſeminis aluū ſiſtit. Vrinas cit. Ad eruptiones puſtularū pituitæq; cū cærato illinitur: & cōtra phalangias. Cappillum denigrat. Lenius ſucco oleū eſt ex eadem myrto & uinum: quo nunq̄ inebriantur. Inueteratūq; ſiſtit aluum & ſtomachum. tormina ſanat: faſtidium abigit. Foliorū arentiū farina ſudores cohibet inſperſa: uel in febri. Vtilis & cæliacis: & procidentiæ uuluarum: ſedis uitiis: ulceribus manātibus igni ſacro fotu capillis fluentibus: furfuribus. Itē aliis eruptionibus ambuſtis. Additur quoq; in medicamento: quod alephas uocant: eadē de cauſa qua oleum ex iis efficaciſſimum ad ea quæ in humore ſunt: tanq̄ in ore & uulua. Folia ipſa fungis aduerſantur trita ex uino: cū cæra uero articularibus & collectionibus. Eadē in uino decocta dyſentericis & hydropicis potui datur. Siccātur in farina quæ inſpergitur ulceribus: aut hemorrhoiæ. Purgāt & lētigines pterygia & paronychia: & epinyctida: & condylomata teſtes: tetra: ulcera: Itē ambuſta cum cærato. Ad aures purulentas & foliis crematis utuntur & ſucco decocto. Cōburūtur & in antidota. item cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno: dein triti ex uino: & ambuſtis foliorum cinis medetur. Inguenne intumeſcat ex ulcere: ſatis eſt ſurculū tantū myrti habere ſecū nec ferro nec terra contactū. Myrtidanū diximus quomodo fieret. Vuuluæ prodeſt appoſitum fotu: & illitu Multo efficatius & cortice & folio & ſemine. Exprimitꝰ & foliis ſuccus molliſſimis in pila tuſis adfuſo paulatī uino auſtero. Alias aqua cæleſti: atq; ēt expſſo utūtur ad oris ſediſq; ulcera uuluæ: & uētris. Capillorū nigritiā malarū pfuſiones. purgatiōes lētiginū: & ubi cōſtringendū aliquid eſt. Myrtus ſilueſtris ſiue oxymirſine ſiue camemyrſine baccis rubētibus & breuitate. a ſatiua diſtat. Radix eius in honore eſt: decocta uino ad renū dolores pota. Et difficili urinæ: pcipuæq; craſſæ & grauiter olenti. Morbo regio & uuluarū purgationi trita cū uino. Cauliculi quoq; incipientes aſparagorū modo in cibo ſumpti: & in cinere cocti. Semen cū uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. Item in aceto & roſaceo tritum capitis dolores ſedat: & potum morbum regium. Caſtor oxymirſinem myrti foliis acutis ex aqua fiunt ruri ſcopæ: ruſcum uocauit: ad eoſdem uſus. & hactenus habent ſe medicine urbanarum arborum. Tranſeamus ad ſilueſtres.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIIII.

PROEMIVM.

Medicinæ ex arboribus ſilueſtribus. Ca. I.

NE SILVAE. Quidem horridiorūq; naturæ facies medicinis carent: ſacra illa parente rerū oīum nuſq; nō remedia diſponēte hōi ut medicine fieret etiā ſolitudo ipſa: ſed ad ſingula illius diſcordiæ atq; cōcordiæ miraculis occurſantibꝰ. Quercꝰ & olea tā ptinaci odio diſſidēt: ut altera in alteriꝰ ſcrobe depactæ moriantꝰ. Quercꝰ uero & iuxta nucē iuglādē. Pernicialia & braſſicæ cū uite odia. Ipſumq; olus quo uitis fugatꝰ aduerſū cyclamino & origano areſcit. Qui & annoſas iā & q̄ ſternantꝰ arbores: difficilius cædi: ac celerius inareſcere tra

dunt: ſi prius manu q̄ ferro attingantur. Pomorum onera a iumentis ſtatim ſentiri ac niſi prius oſtēdant iis: quis pauca portet: ſudare illico. Ferulæ aſinis gratiſſime ſunt in pabulo: cæteris uero iumētis pſentaneo ueneno. Qua de cauſa id aīal: libero patri aſſignat̄: cui & ferula. Surdis etiā rebus ſua cuiq; ſunt uenena: ac minimis quoq;. Phyllyra coci & poline nimiū ſalem cibis eximunt. Prædulcium faſtidium ſal temperat. Nitroſæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut intra duas horas bibi poſſint. Qua de cauſa & in ſaccos uinarios additur polenta. Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ noſtrati cōcordia ualentiū. Pix oleo extrahitur quando utrunq; pinguis naturæ eſt. Oleum ſolum calci miſcetur quando utrūq; aquas odit. Gūmi aceto facilius eluitur. Atramentū aqua. Innumera præterea alia: quæ ſuis locis dicentur aſſidue. Hinc nata medicina. Hæc ſola naturæ placuerat eſſe remedia parata uulgo: inuētu facilia ac ſine impendio: ex quibus uiuimus. Poſtea fraudes hominum & ingeniorū capturæ officinas inuenere iſtas: in quibus ſua cuiq; homini uenalis promittit̄ uita. Statim compoſitiones & mixturæ in explicabiles decantātur. Arabia atq; india in medio æſtimantur. Vlceriq; paruo medicina a rubro mari imputatur: cū remedia uera quotidie pauperrimus quiſquis cœnet. Nam ſi exhorto aut petatur herba: uel frutex quæratur nulla artium uilior fiet. Ita eſt profecto: magnitudo populi romani perdidit ritus: uincendoq; uicti ſumus. Paremus externis. Et una artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura. Loton hærbam: itemq; ægyptiam eodem nomine: alias & ſyrticā arborem diximus ſuis locis.

Lothos. Ca. II.

Haec lothos quæ faba græca appellatur a noſtris aluum baccis ſiſtit. Ramenta ligni decocta in uino proſunt dyſentericis: menſtruis: uertigini comitialibus. cohibent & capillum. Mirum his ramentis nihil eſſe amarius: fructuq; dulcius. Fit & e ſcobe eius medicamentum: ex aqua myrti decocta ſubacta & diuiſa in paſtillos: dyſentericis utiliſſimum pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. Ca. III.

Glans intrita duritias quas cacoethe uocant cum ſalſa axungia ſanat. uehementioreſq; lichenas. In omnibus cortex ipſe: corticiq; tunica ſubiecta. Hæc decocta iuuat iliacos. Dyſentericis etiam illinitur: uel ipſa glans. Eademq; reſiſtit ſerpentium ictibus. rheumatiſmis: ſuppurationibus. Folia & baccæ uel cortex uel ſuccus decocti proſunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino ſerpentis plagæ. Datur & ex uino dyſentericis. Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla & uiſco pilulis glande: de cerri radice & ſubere. Ca. IIII.

Cocum ilicis uulneribus ex aceto recētibus imponitur. Epiphoris ex aqua. & oculis ſuffoſis ſanguine inſtillat̄. Eſt aūt genus ex eo in attica fere & aſia naſcens: celerrīe in uermiculū ſe mutās: quod ideo ſcolentylon uocāt: improbāq;. Principalia eius genera diximus. Nec pautiora genera gallæ fecimus: ſolidā perforatā. Item albā: nigrā: maiorē: minorē. Vis omniū ſimilis. Optima comagena. Excreſcentia in corpore tollit. Proſunt gingiuis: uuæ: Oris exulcerationi. Cremate & in uino extinctæ cœliacis. Dyſentericis illinuntur. Paronychis ex melle. & unguibus ſcabris: pterygiis: ulceribus manantibus. cōdylomathis: uulneribus: quæ phagedenica uocātur. In uino aūt decoctæ aurib⁹ inſtillātur: oculis illinūtur. Aduerſus eruptiones & panos cū aceto. Nucleus cōmāducat⁹ dētiū dolorē ſedat. Itē ītertrigines & ambuſta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenē cōſumūt. Eædem crematæ & aceto ſalſo extinctæ menſes ſiſtunt: uuluaſq; pcidētes. Potu oēs capillos denigrāt. Viſcū e robore præcipuū diximus haberi: & quo cōficeretur modo. Quidā in aqua cōtuſū um decoqunt: donec nihil innatet. Quidā cōmāducātes acinos expuūt cortices. Optimū ē quod ſine cortice eſt: quoq; leuiſſimū: extra fuluū: intus porraceū: quo nihil eſt glutinoſius: emollit: diſcutit: humores ſiccat. Strumas cū reſina & cæra panos mitigat oīs generis. Quidā & galbanū adiiciūt pari pōdere ſingulorū: coq; modo & ad uulnera utuntur. Vnguium ſcabricias expellit: ſi ſeptenis diebus ſoluātur: nitroq; colluātur. Quidā ad religionem efficacius fieri putant prima luna collectū e robore ſine ferro. Si terram non tigerit comitialibus mederi. Conceptum fœminarum adiuuare: ſi omnino ſecum habeant. Vlcera cōmanducatū ipoſituq; efficaciſſime ſanari. Roboris pilulæ ex adipe urſino alopetias capillo replēt. Cerri folia & cortex & glās ſiccat collectiones ſuppurationeſq;: fluxtiōes ſiſtit.

Torpentes membrorũ partes corroborat decoctum eius fotu. Cui & inſidere expedit ſiccandis aſtringendis ue partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus. Suberis cortex tritꝰ ex aqua calida & potus ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupreſſo: & cædro magna: & de cædride: galbano. Ca. V.

Fagi folia mãducantur in gingiuarũ labiorũq; uitiis. Calculis glandis faginæ cinis illinitur. Itẽ cũ melle alopeciis. Cupreſſi folia trita ſerpentiũ ictibus imponuntur: & capiti cũ polenta ſi a ſole doleat. Item ramici. Qua de cauſa & bibuntur. Teſtiũ quoq; tumori cum cærato illinũtur. Capillũ denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis & e uino amineo ſubacta pedum ac neruorũ dolores ſanant. Pilulæ aduerſus ſerpentium ictus bibuntur. Aut ſi eiiciatur ſanguis: collectionibus illinũtur. Ramici quoq; teneræ tuſæ cum axungia & lomẽto proſunt. bibuntur ex eadem cauſa. Parotidi & ſtrumæ cũ farina ĩponũtur. Exprimitur ſuccus tuſis cũ ſeminæ: qui mixto oleo caliginẽ oculoꝝ aufert. Itẽ uictoriati põdere in uino potus illituſq; cũ fico ſicca pingui exẽptis granis uitia teſtiũ ſanat. Tumores diſcutit: & cũ fermẽto ſtrumas. Radix cũ foliis trita potaq; ueſicæ & ſtranguriæ medetur: & cõtra phalangias. Ramẽta põta menſes ciunt. Scorpionum ictibus aduerſantur. Cædrus magna quã cædrelaten uocant dat picẽ quæ cædria uocatur dentiũ doloribus utiliſſimã. Frangit eñi eos: & extrahit: dolores ſedat. Cædri ſuccus ex ea quomodo fieret diximus. Magni ad lumina uſus: ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora cõſeruat. Viuentia corrumpit mira differentia: cum uitam auferat ſpirantibus: defunctiſq; pro uita ſit. Veſtes quoq; corrumpit: & animalia necat. Ob id non cenſeã in anginis hoc remedio utendum: neq; in cruditatibus: quod ſuaſere aliqui. Guſtu dentes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim uel grauitati aut uermibus auriũ inſtillare. Portẽtum eſt quod tradunt: abortiuũ fieri in uenere ante perfuſa uirilitate. Phthiriaſes perungere eo non dubitauerim. itẽq; porigines. Suadent & contra uenenum leporis marini bibere in paſſo. Facilius in elephantia: ſi illinatur & ulcera ſordida & excreſcentia in iis. Auctores quidam & oculorum albugines caligineſq; inunxere eo. & cõtra pulmonis ulcera cyatum eius ſorbere iuſſerũt. Itẽ aduerſus tineas. Fit & ex ea oleũ: quod piſſeleon uocant: uehementiores ad oĩa eadem uſus. Cædri ſcobe ſerpentes fugari certum eſt. Item baccis tritis cum oleo ſi qui perungãtur. Cædrides hoc eſt fructices cædri tuſſim ſanant: urinam ciunt: aluum ſiſtunt: utiles ruptis cõuulſis: ſpaſticis: ſtranguriæ: uuluis admoti. Contra lepores marinos eadem quæ collectionibus ſupra inflãmationibuſq;. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur: ſed quale docuimus. Per ſe bibitur ad tuſſim ueterem: ſuſpiria rupta conuulſa. Imponitur iſchiadicis: lateris doloribus: panis: furunculis corpori ab oſſibus accedenti. Strumis: articulorum nodis: dentium quoq; doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis iufunditur auribus cum roſaceo aut nardo. Odore comitialibus ſubuenit: & uulue in ſtrangulatu: & ſtomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appoſitu uel ſuffitu. Item ramis hellebori circunlitum atq; ſubiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiũt & perũctos galbano. Medetur & a ſcorpione percuſſis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyato: uuluas conuerſas corrigit. In mirrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduerſatur & uenenis maxime toxicis cum mirrha & uino. Serpentes oleo & ſpondilio mixto tactu necat. Nocere urinæ exiſtimatur.

De hãmoniaco & ſtyrace: & ſpondylio: & ſphano: & terebintho: & chamepite: & pityuſa & reſinis: & picea: & lentiſco. Ca. VI.

Similis hãmoniaci natura atq; lachrymæ probandæ ut diximus mollit: calefacit: diſcutit: diſſoluit. Claritati uiſus In collyriis conuenit. Pruritum: cicatrices: albugines oculorum tollit. Dentium dolores ſedat: efficatius accenſum. Prodeſt diſpnoicis: pleureticis: pulmonibus ueſicis: urinæ cruentæ: lyeni iſchiaticis potũ. Sic & aluũ ſoluit. Articulis & podagræ cũ pari pondere picis aut cæræ & roſaceo coctum. Maturat panos: extrahit clauos cũ melle. Sic & duricias emollit. Lyeni cũ aceto & cæra cypria uel roſaceo efficaciſſime ĩponit. Laſſitudines pungi cũ aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et ſtyracis naturã in pegrinis arboribꝰ diximꝰ. Placet pter illa quæ diximꝰ: maxime pinguis: purus: albicantibus fragmẽtis. Medet tuſſi: faucibꝰ pectoriſq; uitiis: uuluæ præcluſæ duritiaue laborãti

Cit menſes potu:appoſituqꝫ aluũ mollit.Inuenio potu modico triſtitiã animi reſolui : lar-
giore cõtrahi.Sonitus aurium emendat infuſu:ſtrumas illitu neruorũqꝫ nodos.Aduerſa-
tur uenenis :quæ frigore nocent:ideo & cicutæ.Spondylion una demõſtratũ.Infunditur
capitibus phreneticorum:& lethargicorum.Item capiti doloribus longis.Cũ uetere oleo
bibitur & in iocinerũ uitiis:morbo regio:comitialibus:ortopnoicis.uuluarũ ſtrangulatio-
ne:quibus & ſuffitu prodeſt.Aluum mollit.Illinitur ulceribus ſerpentibus cum ruta.Flos
auribus purulentis efficaciter infunditur.Sed ſuccus cum exprimitur:integendus eſt:qm̃
mire appetitur a muſcis & ſimilibus.Radix deraſa & in fiſtulas conſecta callum earũ dero
dit.Auribus quoqꝫ inſtillatur cũ ſucco.Datur & ipſa contra morbum regiũ:ut in iocineris
uitio & uuluarũ.Capillos criſpos facit peruncto capite.Spagnos ſiue ſphacos ſiue bryon:
& in gallia:ut indicauimus naſcitur uuluis incidentũ utilis.Item genibus & fœminum tu
moribus mixtus naſturtio & aqua ſalſa tritus.Cum uino aut reſina ſuccus potus urinã pel
lit celerrime.Hydropicos inanit cũ uino & iunipero tritus & potus.Terebinthi folia & ra-
dix collectionibus imponuntur.Decoctũ eorum ſtomachũ firmat.Semen in capitis dolo-
re bibitur in uino:& contra difficultatem urinæ.Ventrem leniter emollit. Venerẽ excitat.
Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentium dolori proſunt.Cinis corticum inter
trigini & ambuſtis.Potus aluum ſiſtit.urinã mouet.Suffitu uuluas corrigit.Piceæ folia p̃
uatim & iocineri utilia ſunt drachme pondere in aqua mulſa pota. Siluas eas dũtaxat quæ
picis reſineqꝫ gratia raduntur utiliſſimas eſſe phthiſicis:aut qui lõga ægritudine nõ recolli
gunt uires ſatis conſtat.Et illũ cæli aera plus ita quã nauigationẽ ægyptiã proficere plus q̃
lactis hærbidos per montiũ æſtiua potus.Chamepitis latine aiuga appellatur:diciturqꝫ ꝓ-
pter abortus abaliis rhus terræ.Cubitalibus ramis:flore pinus & odore. Altera breuior &
incuruæ ſimilis.Tertia eodẽ odore:& ideo nomine quoqꝫ paruula collicula craſſitudine
dygitali:foliis ſcabris:exilibus:albis:in petris naſcẽs.Omnes hærbæ:ſed propter cognatio-
nem noĩs nõ differendæ.Proſunt aduerſus ſcorpionũ ictus.Item iocineri illitæ cũ palmis:
aut cotoneis.Renibus & ueſicæ decoctũ earũ cũ farina hordeacea. Morbo quoqꝫ regio &
urinæ difficultatibus & ex aqua decoctæ bibũtur.Nouiſſima cõtra ſerpentes ualet cũ mel-
le.Sic & appoſita uuluas purgat.Sanguinẽ denſatũ extrahit pota.Sudores facit punctis ea
Peculiariter renibus utilis eſt.Fiũt ex ea & hydropicis pilulæ cũ ficu aluũ trahẽtes.Lũbo-
rum quoqꝫ dolorẽ uictoriati põdere in uino finit:& tuſſim recentem. Mortuos partus ex
aceto cocta potaqꝫ eiicere ꝓtinus dicitur.Cũ honore & pityuſa ſimili decauſa dicetur:quã
quidã in titymali genere numerãt.Frutex eſt ſimilis piceæ flore paruo purpureo. Bilem &
pituitam per aluum detrahit:Radix decocti hemina aut ſeminis lingua in balanis.Folia in
aceto decocta furfures cutis emẽdãt.Mãmas quoqꝫ mixto rutæ decocto & tormina: & ſer-
pentiũ ictus:& in totũ collectiones incipientes.Reſinã e ſupradictis arboribus gigni docui
mus:& genera eius & nationes in ratione uini ac poſtea in arboribus . Cuius ſũme ſpecies
duæ ſicca & liquida.Sicca quæ e pinu & picea fit.Liquida e terebintho:laricæ:lentiſco: cu
preſſo.Nã & eæ ferũt in aſia & ſyria.Falluntur qui eandẽ putant eſſe e picea atqꝫ larice. Pi
cea enim pinguem:& ſuccoſam fundit.Larix gracilẽ ac mellei liquoris uirus redolentem.
Medici liquida raro utuntur & in ouo fere:Larice propter tuſſim ulceraqꝫ uiſcerum. Nec
pinea magnopere in uſu. Cæteris non niſi coctis.Et coquendi genera ſatis demonſtraui
mus.In arborũ differentia placet terebinthina odoratiſſima atqꝫ leuiſſima nationũ cypria:
& ſyriaca utraqꝫ mellis attici colore.Sed cypria carnoſior:ſicciorqꝫ.In ſicco genere quærũt
ut ſit candida:pura:perlucida.In omni autem ut montana potius q̃ cãpeſtris.Item aquilo
nia q̃ ab alio uento.Reſoluit reſina ad uulnerũ uſus & malagmata oleo in potiones amyg
dalis amaris.Naturæ in medẽdo contrahere uulnera:purgare:diſcutere collectiones:item
pectoris uitia.Terebinthina illinitur & eadẽ callida mẽbrorũ doloribus ſpaſticiſqꝫ illinit̃
in ſole:totiſqꝫ corporibus.Mangonũ maxime cura ad gracilitatẽ emendandã ſpatiis ita la-
xantiũ cutẽ per ſingula membra:capacioraqꝫ ciborum facienda corpora. Proximũ locum
optinet e lẽtiſco. Ineſt ei uis:aſtringendi.Mouet & ante cæteras urinam. Reliquæ uentrẽ
emolliunt.Cruda concoquũt.Tuſſim ueterẽ ſedant.Vuluæ onera extrahunt etiã ſuffitæ.
Priuatim aduerſantur uiſco.Panos & ſimilia cũ ſeuo taurino & melle ſanãt. Palpebras len
tiſcina cõmodiſſime replicat.Factis quoqꝫ utiliſſima & auribus purulentis:item in pruritu
genitalium .Pinea capitis uulneribus optime medetur.

De pice ſpiſſa & liqda:& palipiſſa:& piſſaſphalcos:& zopiſſa:& tæda:& letiſco. Ca. VII

Pix quoq; unde & qbus cõficeretur modis indicauimus. Et eius duo genera. Spiſſũ liquidũq;. Spiſſarũ utiliſſima medicinæ eſt brutia: quonia pinguiſſima & reſinoſiſſima utraq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̃ cæteræ. Id eni quod in hoc adiiciunt ex maſcula arbore meliorem eſſe: nõ arbitor poſſe itelligi. Picis natura excalfacit: explet. Aduerſatur priuatim ceraſte morſus cũ polenta. Item anginæ cũ melle. Diſtillationibus et ſternutamentis. Pituitis auriũ infunditur cũ roſaceo. Illinitur cũ cæra. Sanat lichenas. Aluum ſoluit. Excreationes pectoris adiuuat eligmate aut illita. Tõſillis cum melle. Sic & ulcera purgat. Explet cũ uua paſſa & axungia Carbunculos purgat: & putreſcentia ulcera. Quæ uero ſerpunt cum pineo cortice aut ſulphure. Phthiſicis etiã cyathi menſura quidam dederunt: & contra ueterem tuſſim. Rhagadas ſedis & pedum: panoſq; & ungues ſcabros emendat. Vulue duritias & conuerſiones odore. Itẽ lethargicos: ſtrumas Item cum farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad ſuppurationem perducit: Et ad alopecias ſicca pice utuntur. Ad mulierum mãmas brutia ex uino ſubferuefacta cum polline farraceo q̃ calidiſſimis impoſitis. Liquida pix oleunq; quod piſſelæon uocãt queadmodum fieret diximus. Quidam iterũ decoquunt. & uocant palimpiſſa. Liquida anginæ perungunt intus & uua. Ad auriũ dolores: claritatẽ oculoꝝ: oris circũlitiones ſuſpirioſas: uuluas: tuſſim ueterem. Et crebras excreationes pectoris: ſpaſmos tremores: opiſtothonos: paralyſes: neruorũ dolores præſtantiſſimũ. Ad canũ & iumentorum ſcabiẽ. Eſt & piſſaſphaltos mixta bitumini pice: naturaliter ex apollonatarũ agro. Quidã autẽ ipſi miſcent præcipuũ ad ſcabiem pecorũ remediũ. Aut ſi fœtus mãmas læſerit. Maturũ optimũ ex eo quod cum feruet: innatat. Zopiſſam e radi nauibus diximus cæra marino ſale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauiũ. Additur autem in malagmata ad diſcutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto dentiũ dolores efficaciter colluunt. Lentiſci & arbores & ſemen & cortex & lachryma urinam ciunt: aluum ſiſtunt. Decoctũ eoꝝ ulceribus quæ ſerpunt fotu. Illinitur in humidis & igni ſacro: gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur. Mobiles decocto colluuntur. Capillum tingunt: Lachrymas ſedis uitiis prodeſt: cũ quid ſiccari excalfieri ue opus ſit. Decoctũ & e lachryma ſtomacho utile ructum & urinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflãmatis illinuntur. Item maſtice lentiſci replicandis palpebris: & ad exterendam cutem in facie & ſmegmata. Adhibet ſanguinem reiicientibus: tuſſi ueteri: & ad omnia quæ hamoniaci uis. Medetur & attritis partibus ſine oleo e ſemine eius facto cæræq; mixto. ſiue foliis ex oleo decoctis: ſiue decoctis: ſiue cum aqua utilia foueantur. Scio Democritum medicum in ualitudine conſidiæ. M. ſeruili conſularis filiæ omnem curationem auſteram: recuſantis diu efficaciter uſum lacte caprarum: quas lentiſco paſcebat.

De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & tilia & ſambuco & iunipero. Ca. VIII.

Platani aduerſantur ueſpertilionibus. Pilulæ earũ in uino potæ. xiiii. põdere omnibus ſerpentiũ & ſcorpionũ uenenis medentur. Item ambuſtis tuſæ aut cum aceto acri magiſq; ſcyllitino ſanguinẽ omnẽ ſiſtunt: & lentiginẽ & carcinomata. Melandrias quoq; ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinũtur collectionibus & ſuppurationibus: & decoctũ eorũ. Corticis autem in aceto dentium remediũ eſt. Folia eorũ tenerrima in uino albo decocta oculorũ. Lanugo folioꝝ & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum ſanat ambuſta igni uel frigore. Cortex ex uino ſcorpionũ ictus reſtinguit. Fraxinus quã uim aduerſus ſcorpiones haberet indicauimus. Semen foliis eius ineſt quæ medetur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquã quæ ſubit cutẽ extrahunt. Corpus obeſum leuant honere ſenſim ad maciẽ reducenda: iiſdem foliis cum uino tritis ad uiriũ portionem: ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dentur. Robuſtioribus ſeptem folia quinq; cyatis uini. Non omittendum ramenta eius & ſcobem a quibuſdam cauenda prædici. Aceris radix contuſa iocineris doloribus utiliſſime imponitur. Populi albæ uuarum in unguentis uſum expoſuimus. Cortex potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt. Foliorum ſuccus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus: tertrigo non metuatur. Populus nigra efficaciſſima habetur: quæ increta naſcitur. Comitialibus ſemen ex aceto utile. Fundit illa & reſinam exiguam: qua utuntur ad malagmata. Folia prodagris in aceto decocta imponuntur. Humor e cauis populi nigræ efluens uerrucas papulaſq; ex attritu

odoratus tollit.Populi ferunt in foliis guttã:ex qua apes propolin faciunt.Gutta quoque aquæ propolis ex aqua remediũ quã efficax eſt.Vlmi & folia & cortex & rami uim habent ſpiſſandi & uulnera cõtrahẽdi.Corticis utiq; interior tilia lepras ſedat & folia ex aceto illita.Corticis denarii põdus potũ in hemina aquæ frigidæ aluũ purgat.Pituitaſq; & aquã ꝑuatim trahit.Imponitur & collectionibus lachryma & uulneribus ambuſtiſq; decocto fouere prodeſt.Humor in folliculis arboris huius naſcens cuti nitorẽ inducit:facieq; gratiorem præſtat.Cauliculi foliorũ primi uino decocti tumores ſanant: extrahũtq; per fiſtulas Idem præſtãt & tiliæ cortices.Multi corticẽ cõmanducatũ uulneribus utiliſſimũ putãt. Folia trita aqua aſperſa pedũ tumori.Humor quoq; e medulla uti diximus caſtratæ arboris effluens:capillũ edidit capiti illitus:defluenteſq; continet.Arbor tilia leniter tuſa ad eadẽ fere utilis eſt:atq; oleaſter.Folia autẽ tantũ in uſu:& ad infantiũ ulcera in ore & cõmãducata & decocta urinã ciunt:menſes ſiſtunt illita:ſanguinẽ pota detrahunt. Sãbucus habet alterum genus magis ſilueſtris:quod græci chameacten:alii hellõ uocant multo breuius. Vtriuſq; decoctum in uino ueteri foliorum uel ſeminis uel radicis ad cyatos binos potũ ſtomacho inutile eſt:aluo detrahens aquã.Refrigerat etiam inflãmationem.maxime recentis ambuſti.Et canis morſum cũ polenta molliſſimis foliorũ illitis.Succus cerebri collectiones priuatim q; mẽbranæ:quæ circa cerebrum eſt:lenit infuſus.Acini eius infirmiores quã reliqua tingunt capillum poti acceptabuli menſura. Vrinam mouent. Foliorũ molliſſima ex oleo & ſale eduntur ad pituitam bilemq; detrahendã.Ad omnia efficatior quæ minor Radicis eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniũt.Vuluas emolliunt:has & foliorum decocto inſidentium.Caules teneri minoris ſambuci in patinis cocti aluũ ſoluunt.Reſiſtunt folia & ſerpẽtium ictus in uino pota.Podagris cũ ſeuo hircino uehementer proſunt cauliculi illiti.Ideq; in aqua macerantur ut ea ſparſa pulices necẽtur.Foliorum decocto ſi locus ſpargatur:muſcæ necãtur.Bóa appellatur morbos papularũ cũ rubent corpora ſambuci ramos uerberatur. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluũ ſoluit. Iuniperus uel ante cætera omnia excalfacit:extenuat:cædro aſſimilis. Et eius duo genera Altera maior:altera minor. Vtraq; accenſa ſerpẽtes fugat. Semen ſtomachi pectoris lateris doloribus utile.Inflãmationes algoreſq; diſcutit. Tuſſes cõcoquit & duritias. Ilium tumores ſiſtit.Item aluũ:baccis ex uino nigro potis.Itẽ uentris tumores illitis.Miſcetur & antidotis:&xyporis.Vrinas cit.illinitur & oculis in epihoris.Datur cõuulſis:ruptis torminibus uuluis:iſchiadicis cum uino albo potũ pilulis quaternis aut decoctis uiginti in uino. Sũt qui & perungant corpus eius in ſerpentium metu.

De ſalice:& amerina:& uitilibus:& eriſtro: Ca. VIII.

SAlicis fructus ante maturitatẽ in araneã abit.Sed ſi prius colligatur ſanguinẽ reiicientibus prodeſt.Corticis e ramis primis cinis clauũ & callũ aqua mixta ſanat.Vitia cutis in facie emẽdat:magis admixto ſucco ſuo.Eſt autem trium generũ. Vnũ arbor ipſa exudat gũmi modo.Alterũ manat in plaga cum flore exciſo cortice trium digytorũ magnitudine.Hic ad purganda quæ obſtẽt oculis.Itẽ ad ſpiſſanda quæ opus ſunt ciendãq; urinã:& ad omnes collectiones intus extrahendas.Tertius ſuccus eſt detruncatione ramorũ a falce diſtillans.Ex iis ergo aliquis cũ roſaceo in calice punico calfactus auribus infundit.Vel folia cocta cũ & cæra trita ĩponũtur.itẽ podagricis.Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utiliſſimũ.Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie.Folia cõtrita & pota intẽperantiã libidinis coercent:Atq; in totũ auferũt uſum ſæpius ſumpta. Amerinæ nigræ ſemẽ cũ ſpuma argẽti pari põdere a balneo illitũ pſilothrũ eſt.Nõ multũ a ſalice uitiliũ uſu diſtat uitex:foliorũ quoq; aſpectu:niſi odore gratior eſſet.Sed græci ligno:uocant:alii agnon:quoniam matronæ in theſmophoriis athenienſium caſtitatem cuſtodiens iis foliis cubitus ſibi ſternũt. Duo genera eius. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit.Minor ramoſa foliis candidioribus lanuginoſis prima arborum florem mittit cũ purpureo : quæ candida uocatur. Nigra quæ tantum purpureum.Naſcuntur in paluſtribus campis.Semẽ potũ uini quẽdam ſaporẽ habet.& dicitur febres ſoluere. Et cũ ungãtur oleo admixtũ ſudorẽ facere:ſic & laſſitudines diſſoluere.Vrinam ciunt menſes. Caput tẽtant uini modo:nam & odor ſimilis eſt.Inflationes pellunt in inferiora.Aluum ſiſtunt.hydropicis & lyenibus perquã utiles. Lactis ubertatem faciunt.Aduerſantur uenenis ſerpẽtiũ maxime quæ frigus inferunt Minor efficacior ad ſerpentes. Bibit̃ ſeminis drachma in

uino uel poſca:aut duabus foliorum tenerrimorum. Illinũtur & utreq; aduerſus araneoꝝ morſus uel perunctis tm̄. Suffitu quoq; aut ſubſtratu fugant uenenata. At ueneree rei ĩpetus inhibent. Eoq; maxime phalangiis aduerſantur:quorũ morſus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate ſedant cum roſaceo flos tenerioq; cauliculi. Seminis decoctũ uehementiorem capitis dolorem diſſoluit fotu:& uulua etiam ſuffitu uel appoſitu. Purgat aluum cum pulegio & melle potum. Vomicas panoſq; difficile concoquentes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto ſemen ſanat: & oris ulcera & eruptiones cum melle. Teſtium cum butyro & foliis uitium. Rhagadas ſedis cũ aqua illitum. Luxatis cum ſale & nitro & cæra:& ſemine & folio. Additur in malagmata neruorum & podagras. Semen inſtillatur in oleo decoctum capiti in lethárgia & phrenéſi. Virgã qui in manu habeant aut cinctu : negantur intertriginem ſentire. Ericẽ græci uocant fruticem non multũ ab ilice differentem colore roris marini:& pene folio. Hoc aduerſari ſerpentibus tradunt. Geniſta quoq; uinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit quã græci auctores ſparton appellauere:cum ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hãc deſignauerit Homerus cum dixit. Nauiũ ſparta diſſoluta. Nõdum enim fuiſſe africanum uel hiſpanum ſpartũ in uſu certum eſt. Et cum ſutiles fierent naues:lino tamen non ſparto nunq̃ ſutas. Semen eius quod græci eodẽ nomine appellant:in folliculis paſſiolorum modo naſcens purgat hellebori uice dragma & dimidia poca in aquæ mulſæ cyatis quattuor ieiunis. Ramis ſimiliter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tuſis ſuccum dant iſchiadicis utilem cyathi unius potu. Quidã marina aqua macerare malunt:& infundere clyſtere. Perungũtur eodem ſucco iſchiadici addito oleo. Quidam & ſtranguriam utuntur ſemine. Geniſta tuſa cum axungia genua dolentia ſanat. Myricẽ quã & tamáricem uocat. Lenéus ſimilem ſcopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaq; cum melle illita. Arbitrantur quidã hanc eſſe tamaricam. Sed ad lyenem præcipua eſt:ſi ſuccus eius expreſſus in uino bibatur. Adeoq; mirabilẽ eius antipathiam contra ſolum hoc uiſcerum faciunt:ut affirment:ſi ex ea alueis factis bibant ſues ſine lyene inueniri. Et ideo homini ſplenetico cibum potumq; dant in uaſis ex ea factis. Grauis autem auctor in medicina uirgam ex eadẽ fractam : ut neq; terrã neq; ferrum attingeret:ſedare uentris dolores aſſeuerauit impoſitam:ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeretur. Vulgus infœlicem eam arborem appellat:ut diximus:quoniam nihil ferat:nec feratur unq̃. Corinthus & quæ circa eſt regio:brianeam uocat. Eiuſq; duo genera facit. Silueſtrem plane ſterilem:alteram mitiorem. Hæc fert in ægypto ſyriaq; etiam abundanter lignoſum fructum:maiorem galla:aſperum guſtu:quo medici utuntur uice gallæ:& in cõpoſitionibus quas antheras uocant. Lignũ autẽ & flos & folia & cortex in eoſdẽ uſus adhibentur q̃q̃ remiſſiora. Datur ſanguinem reiicientibus cortex tritus: & cõtra profluuia fœminarum:cœliacis quoq;. Idem tuſus ĩpoſituſq; collectioneſq; omnes inhibet. Foliis exprimitur ſuccus. Ad hæc eadem in uino potum uel impoſitum cũ roſaceo & cæra ſedat. Sic & epinyctidas ſanát . Ad dẽtium dolorẽ auriũq; decoctum eorum ſalutare eſt:radix ad eadem:ſimiliter folia. Hæc amplius ad ea quæ ſerpunt:imponuntur cum polenta. Semẽ drachme pondere aduerſus phalangias & araneos bibitur. Cum eltiliũ uero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra ſerpentium ictus:præterq̃ aſpidum. Necnon morbo regio: phthiriaſi. lendibuſq; decoctum infuſum prodeſt. Abundatiãq; mulierum ſiſtit. Cinis arboris ad omnia eadem prodeſt:ſi bouis caſtrati urinæ ĩmiſceatur:uel in potu: uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo genere urina ea inſtinctus in umbra conditur. Idem cum libeat: accẽdere reſoluitur. Magi & id ex ſpadonis fieri urinam tradiderunt.

De uirga ſanguinea:& ſilere:& liguſtro:& halno & hedera:& cyſtho:& ciſſo: & erithrano:& chameciſſo:& milace:& de clematida. Ca. X.

HEc uirga ſanguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices quæ præſanauere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores ſedant. Eiuſdem ſemen tritum in oleo phthiriaſes coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculũq; ruſtici ob id ex eo gerunt. Liguſtrum eadem arbor eſt:que in oriẽte cypros:ſuos in europa uſus habet. Succus eius neruis articulis algoribus:folia ubiq; ueteri ulceri cũ ſalis mica : & oris exulcerationi proſunt. Acini contra phthiriaſin:item contra intertrigines:foliaue. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certiſſimo remedio ſunt tumo

ri.Hederæ genera.xx.demõſtrauimus.Natura omniũ in medicina anceps.Mentem turbat & caput purgat largius pota.Neruis intus nocet.Iiſdẽ neruis adhibita foris prodeſt. Eadẽ natura quæ & aceto ei ẽ.Omnia genera eius refrigerant.Vrinã ciunt potu. Capitis dolorẽ ſedãt:præcipue crebro:cõtinentiqꝫ cerebrum mẽbranę utiliter mollibus ĩpoſitis foliis cum aceto & roſaceo tritis & decoctis addito poſtea roſaceo oleo.Illinũtur autẽ fronti & decocto eorũ fouetur os:caputqꝫ perungitur.Lyeni & pota & illita proſunt.Decoquũtur & cõtra horrores febriũ:eruptiõeſqꝫ pituitæ:aut in uino teruntur.Corymbi quoqꝫ poti uel illiti lyenem ſanant:iocinerant autẽ illiti.Trahunt & mẽſes appoſiti.Succus hederæ tedia narium graueolentiamqꝫ emendat:præcipue albæ ſatiuæ.Idẽ infuſus naribus caput purgat. Efficacius addito nitro infũditur etiam purulẽtis auribus:aut dolentibus cũ oleo.Cicatricibus quoqꝫ decorem facit:ad lyenes efficacior albæ eſt ferro calefactus.Satiſqꝫ eſt acinos ſex uini cyathis duobus ſumi.Acini quoqꝫ ex eadẽ alba terni in aceto mulſo poti tineas pellunt.In aqua curatione uentri quoqꝫ ĩpoſuiſſe eos utile eſt.Hederæ:quã chriſolarion appellamus baccis aurei coloris uiginti in uini ſextario tritis ita ut terni cyathi potẽtur:aquã quæ cutẽ.ſuberit:per urinam educit.Eraſiſtratus eiuſdẽ acinos.v.tritos in roſaceo oleo:calefactoſqꝫ in cortice punico inſtilauit dentiũ dolori a cõtraria aure.Acini qui croci ſuccum habent:præſumpti potu a crapula tutos præſtant.Item ſanguinẽ excreãtes aut torminibus laborantes.Hederæ nigræ candidiores corymbi poti ſteriles etiam uiros faciũt.Illinitur decocta in uino omniũ ulcerũ generi:etiã ſi cacoetæ ſint.Lachrima hederæ pſilothrũ ẽ: phthiriaſinqꝫ tollit.Flos cuiuſcũqꝫ generis tritũ digytorũ carptu dyſentericos & aluũ citã emendat in uino auſtero bis die potus.Et ambuſtis illinit̃ utiliter cũ cæra.Denigrant capillũ corymbi.Radicis ſuccus in aceto potus cõtra phalãgias prodeſt.Huius quoqꝫ ligni uaſe ſpleneticos bibentes ſanari iuenio.Et acinos terunt:moxqꝫ cũburunt & ita illinũtur ambuſta prius perfuſa aqua calida.Sunt q & incidant ſucci gratia:eoqꝫ utantur ad dentes eroſos: frangitqꝫ tradunt proximis cæra munitis:ne ledantur.Gũmi etiam in hedera quærũt:quod ex aceto utiliſſimũ dentibus promittunt.Græci uicino uocabulo ciſton appellant fruticẽ maiorẽ tymo foliis ocimi Duo eius genera.Flos maſculo roſaceus:fœmiñæ albet.Ambo proſunt dyſentericis & ſolutionibus uentris in uino auſtero trinis digytis flore capto:& ſimiliter bis die poto.Vlceribus ueteribus & ãbuſtis cũ cæra:& per ſe oris ulceribus.Sub his maxime naſcitur hypociſtos.quam inter hederas diximus.Ciſſos erythranos ab iiſdem appellatur ſimilis hæderæ:coxendicibus utilis ę uino potus:item lũbis tantãqꝫ uim accipiunt:ut ſanguinem urina detrahant.Item chameciſſon appellant hederem nõ attollentem ſe a terra.Et hæc contuſa in uino acetabuli menſura lyeni medet̃.Folia ambuſtis cũ axungia.Milax quoqꝫ:q & autophoros cognominatur:ſimilitudinẽ hederæ habet: tenuioribus foliis. Coronã ex eo factam ĩpari foliorum numero aiunt capitis doloribus mederi.Quidam duo genera milacis.Alterũ ĩmortalibus proximũ conuallibus opoacis candentem.Alterum comãtibus acinorũ corymbis contra uenena omnia efficaciſſimis in tantũ ut acinorum ſucco ĩnfantibus ſepe ſtillato nulla poſtea uenena nocitura ſint.Alterum genus culta amare:& ĩ iis gigni nullius effectus.Illam eſſe milacem priorem:cuius lignũ ad aures ſonare diximus Similem huic aliqui clematida appellauerunt repentẽ per arbores geniculatam & ipſam. Folia eius lepram purgant:Semen alluum ſoluit acetabuli mẽſura ĩ aquæ hemĩa aut aqua mulſa.Datur ex eadem cauſa & decoctum eius.

De harundine:& papyro:& hebeno:& hrododendro:de ruſen:& hydro:& canchry & ſabina:& ſelagine:& ſamulo:& gummi medicinis. Ca. XI.

HArũdinis genera.xxix.demõſtrauimus nõ aliter euidẽtiore illa natura quã ↄtinuis iis uoluminibus tractamus.Siquidẽ harũdinis radix cõtrã & ĩpoſita filicis ſtirpem corpore extrahit.Itẽ harũdinẽ filicis radix.Ex quo plura genera fecimus.Illa quæ ĩ iudæa ſyriaqꝫ naſciturũ odorum unguentorũqꝫ cauſa urinam mouet cũ gramine aut apii ſemine decocta.Cit & menſtrua admotũ.Medetur cõuulſus duobus obolis pota iocineri: renibus:hydropi:tuſſi etiã ſuffitu:magiſqꝫ cũ reſina.Furfuribus ulceribuſqꝫ manãtibus cũ myrrha radix decocta.Excipitur & ſuccus eius:fitqꝫ elaterio ſimilis.Efficaciſſima autẽ in oĩ harundinę quæ proxima radici.Efficacia & genicula. Harundo cypria quæ donax uocatur corticẽ cinere alopecias emendat.Item putreſcentia ulcera.Foliis eius ad extrahendos aculeos utuntur.Efficacius & contra ignes ſacros:collectioneſqꝫ omnes.Vulgaris harundo ex

&

tractoriam uī habet:& recens tuſa:nõ in radice tantũ.Multũ enim & ipſam harundinẽ ua
lere tradũt.Medetur & luxatis:& ſpinæ doloribus radix in aceto illita.Eadẽ recens tria & ĩ
uino pota uenerem concitat.Harundinum lanugo illita auribus obtundit auditũ.Cogni
ta res eſt in ægypto de harundine.Papyro præcipuæ utilitates cum inaruerit: ad laxandas
ſiccandaſq; fiſtulas:& intumeſcendo ad introitũ medicamentorũ aperiendas.Charta quæ
fit ex ea cremata inter cauſtica eſt.Cinis eius ex uino potus ſomnum facit.Ipſa ex aqua im
poſita callum ſanat.Ne in ægypto quidẽ naſcitur hebenus ut docuimus.Nec tractamus in
medicina alienos orbes.Non omittetur tamẽ propter miraculum.Scobẽ eius oculis unice
mederi dicunt.Lignoq; ad cotem trito cum paſſo caliginem diſcutit.Ex aqua uero & radi
ce albugines oculorum.Item tuſſim pari modo dracunculi radicis cum adiecto melle. He
benum medici & inter erodentia aſſumunt.Rhododendros ne nomen quidem apud nos
inuenit latinum.Rhododaphenen uocant aut nerium.Mirum folia eius quadrupedũ ue-
nenum eſſe.Homini uero contra ſerpentes præſidium:ruta addita & e uino pota.Pecus ẽt
& capræ ſi aquam biberint:in qua folia ea maduerint:mori dicuntur.Nec rhus latinum no
mẽ habet:cum in uſum pluribus modis ueniat.Nam & hærba ẽ ſilueſtris.foliis myrti:cau-
liculiſq; breuibus:quæ uenena & tineas pellit:& frutex excoriarius appellatur:ſubrutilus
cubitalis craſſitudine digytalis.Cuius aridis foliis & malicorio coria perficiuntur. Medici
autem rhoicis utuntur ad contuſa.Item cœliacos & ſedis ulcera:aut quæ phagedenas uo-
cant:trita cum melle & illita cum aceto.Decoctum eorum inſtillatur auribus purulentis.
Fit & ſtomachice decoctis ramis ad eadem quæ ex moris:ſed efficacior admixto alumine. Il
liniturq; eadem hydropicorum tumoribus.Rhus quæ erythros appellatur frutex eſt:& hu
ius fruticis ſemẽ uim habet aſtringendi refrigerãdiq;.Aſpergitur pro ſale obſoniis. Aluos
ſoluit:omneſq; carnes cum ſilphio ſuauiores facit.Vlceribus medetur manantibus cum
melle.Aſperitati linguæ percuſſis:liuidis:deſquamatis eodem modo.Capitis ulcera ad ci-
catricem celerrime perducit:& fœminarum abundantiam ſiſtit cibo.Erythrodanus quam
aliqui ereuthodanum uocant:nos rubiam:qua tinguntur lanæ pelleſq; perficiuntur in me
dicina urinam ciet.Morbum regiũ ſanat ex aqua mulſa.Et lichenas ex aceto illita.Et iſchia
dicos & palyticos ita ut bibentes lauentur quottidie.Radix ſemenq; trahũt menſes. Aluũ
ſiſtunt:& collectiones diſcutiunt.Contra ſerpentes rami cum foliis imponuntur. Folia &
capillum tingunt.Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice:ẽt ſi adaliga
tus ſpectetur tantũ.Diſtat ab eo qui aliſon uocatur foliis tantũ & ramis minoribus.Quip
pe nomẽ accepit ꝗ a cane morſos rabiẽ ſentire nõ patitur potus ex aceto adalligatuſq;. Mi-
rũq; ẽ quod addit:inſaniã cõſpecto eo omi o frutice ſanari.Tingentibus & radicula ramos
præparat:quã ſtruthion uocari diximus.a græcis.Medet morbo regio ipſa decocta & ius
potũ:itẽ pectoris uitiis.Vrinam ciet:aluũ ſoluit:& uuluas purgat.Quã ob rem aureũ po-
culũ medici uocant.Ea & ex melle ꝓdeſt magnifice ad tuſſim.Orthopnoe coclearis mẽſu-
ra.Cũ polenta uero & aceto lepras tollit.Eadẽ cum panace & capparis radice calculos fran
git:pellitq;.Panos diſcutit cũ faria hordeacea uino decocta.Miſcetur & malagmatis & col
lyriis claritatis cã.Ad ſternutamenta utilis inter pauca.Lyeni quoq; ac iocineri.Eadem po
ta denarii unius pondere ex mulſa aqua ſuſpirioſos ſanat.Sic & pleureticos:& omnes late-
ris dolores.Apocyni ſemẽ ex aqua frutex ẽ:folio hederæ:molliore tamẽ & minus longis ui-
ticulis:ſemĩe acuto:diuiſo:graui lanuginoſo odore.Canes & oẽs quadrupedes necat in ci
bo datũ.Eſt & roſmarinũ.Duo genera eius.Alterum ſterile.alterũ cui & caulis & ſemẽ re-
ſinaceũ:qđ cãchrys uocatur.Foliis odor thuris.Radix uulnera ſanat uiridis ĩpoſita & ſedis
ꝓcidẽtia cõdylomata hemorroidas.Succus & frutices & radicis morbũ regium:& ea quæ
repurgãda ſũt.Oculorũ aciẽ exacuit.Semẽ ad uetera pectoris uitia datur potui.Et ad uul-
uas cum uino & pipere.Menſes adiuuat.Podagris illinitur cũ erinea farina.Purgat & len
tigines:& quæ excalefacienda ſũt:aut cũ ſudor quærendus illitũ.Item cõuulſis. Auget &
lac in uino potũ.Itẽ radix.Ipſa hærba ſtrumis cũ aceto illinit:ad tuſſim cum melle prodeſt.
Cachrys multa genera habet ut diximus.Sed hæc ꝗ ex rore ſupradicto naſcitur ſi fricetur:
reſinoſa ẽ.Aduerſat uenenis & uenenatis:præter anguibus:Sudorem mouet tormina diſ-
cutit.Lactis ubertatẽ facit.Hærba ſabĩa brathy appellata græcis duorum generum eſt. Al
tera amaraci ſimilis folio eſt:altera cupreſſo.Qua ex re quidam creticam cupreſſũ dixerũt
utilis in ſuffitus ꝓ thure aſſumit.In medicamentis uero duplicato pondere eoſdẽ effectus

habere quos cynnamũ tradit. Collectiones minuit & nomas compeſcit. Illita ulcera pur gat part⁹ e mortuos appoſita extrahit & ſuffitu. Illinitur igni ſacro & carbũculis. Cum melle & uio pota regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ ſanari tradũt. Similis hærbæ huic ſabinæ ẽ ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu p tunicã: qua ſiniſtra manu exuit uelut furante: candida ueſte ueſtito pureq; lotis nudis pedibus ſacro factã prius q̃ legat: pane uinoq;. Fertur i mappa noua. Hãc cõtra omnẽ pniciẽ habẽdã pdidere druidæ gallorũ: & cõtra oĩa oculorũ uitia fumũ eius pdeſſe. Idẽ ſamolũ herbã nominauere naſcente ĩ humidis. Et hanc ſiniſtra manu legi a ieiunis cõtra morbos ſuũ boũq;: nec reſpicere legentẽ. nec alibi q̃ in canali deponere: ibiq; cõterere poturis. Gũmi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiuſq; erunt. Dẽtibus inutiles ſũt. Sãguinẽ coagulãt & ideo reicientibus ſanguinẽ proſunt: itẽ ambuſtis: arteriæ uitiis. Inutilẽ urinã ciũt: amaritudines hebetant aſtrictis cæteriſq;. Ex amygdala amara eſt ſpiſſandiq; uiribus efficatior. Habet excalfactorias uires. Præponũt aũt prunorũ & ceraſorũ ac uitiũ. Siccãt illitæ & aſtrĩgunt. Ex aceto uero infanciũ lichenas ſanant: Proſunt & tuſſi ueteri: quattuor obolis ĩ mixto potis. Creduntur & colorẽ gratiorẽ facere: ciborũq; appetẽtiã: & calculoſis prodeſſe cum paſſo potæ. Oculorũ & uulnerũ inutilitatibus maxime conueniunt.

¶De ſpina ægyptia: & ſpina alba: & acanto: & acatia. ¶Ca. XII.

HB ſpina ægyptia ſpinæ arabicæ laudes in odorũ loco diximus: & ipſa ſpiſſat ſtrĩgitq; diſtillationes omnes: & ſanguinis excreationes: mẽſiumq; abundantiã: ẽt nũc radice ualentior. Spinæ albæ ſemẽ cõtra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea ĩpoſita capitis dolores minuit. Huic ſimilis eſt ſpina illa: quã græci acanthon uocant minoribus multo foliis aculeatis per extremitates & harenoſa lanugine obductis. Qua collecta etiam ueſtes quædam bõbicinis ſimiles fiunt ĩ oriẽte. Ipſa folia uel radices ad remedia opiſthotoni bibũtur. Eſt acãciæ ſpina. Fit in ægypto alba nigraq; arbore: item uiridi: ſed lõge melior. ẽ prioribus. Fit & in gallatia tenerrima ſpinoſior arbore. Semen omniũ lenticulæ ſimile: minore eſt tantũ & grano & foliculo. Colligit autũno ante collectũ nimio ualidius. Spiſſat ſuccus ex fonicũlis aqua cæleſti pfuſis: mox in pilatũſis exprimit origanis: tũc dẽſatur in ſole mortariis in paſtilos. Fit ex foliis minus efficax. Ad coria pficienda ſemine pro gallã ũtunt. Foliorũ ſuccus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbat: Itẽ q ualde ruffus. Purpurea aut leucophea: q̃ facillime diluit. Vis ſũma ad ſpiſſandũ refrigerãdũq; eſt. Oculorũ medicamentis ante alias utiles. Lauant in eos uſus paſtilli: ab aliis torrent: ab aliis capilli tinguntur. Sanãt ignẽ ſacrũ. Vlcera q̃ ſerpunt: & humida uitia corporis: collectiones articulos cõtuſos: puiones: pterygya. Abundantiã menſium fœminis ſiſtunt: uuluamq; & ſedem procidentem: item oculos: oris uitia & genitalium.

¶De uulgari ſpina & ſilueſtri: & de ſyriſceptro: & de apendice ſpina: & pyracantho: & paliuro: aquifolia & taxo & rubis medicinæ. ¶Ca. XIII.

VVlgaris quoq; hæc ſpina: ex qua uenæ fulloniæ implẽtur: radicis uſus habetur. Per hiſpanias quidem multi & inter odores & ad unguenta utuntur illa aſpalathũ uocantes. Eſt ſine dubio hoc nomine ſpina ſilueſtris ĩ oriente (ut diximus) candida magnitudine arboris iuſtæ. Sed & frutex humilior atq; ſpinoſus. In ſyria & rhodiorum inſulis quam alii ſyriſceptrum: alii adiapſatheum ſiue dipſacon ſiue diacheron uocant. Optimus qui minime ferulaceus: rubens: & in purpuram uergẽs detracto cortice: naſcitur pluribus locis: ſed non ubiq; odoratus. Quam uim haberet cæleſti arquu in eum inixo: diximus. Sanat tetra oris ulcera: & ozenas: genitalia exulcerata: aut carbunculantia: item rhagadia: iſflationes potu. Diſcutit & ſtrangurias cortex. Sanguinem reddentibus mendetur decoctum eius. Aluum ſiſtit cortex. Similia preſtare ſilueſtrem quoq; putant. Spina eſt appendix appellata: quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices uocãtur. Hæ crudæ per ſe & aridæ in uino decoctæ aluum citant: ac tormina compeſcunt. Pyrachanti baccæ contra ſerpentium ictus bibuntur. Paliuris quoq; ſpinæ genus eſt. Semen eius afri zuram uocant: contra ſcorpiones efficaciſſimum: item calculoſis & tuſſi. Folia aſtrictoriam uim habent. Radix diſcutit panos: collectiones: uomicas: urinas: trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluũ ſiſtit. Serpentibus aduerſatur: radix præcipue datur in uino. Alioquin folia contuſa addito ſale articulorum morbis imponunt. Proſunt baccæ purgationi fœminarum: cæliacis: dyſentericis: ac colericis. In uino potæ aluum ſiſtũt. Radix decocta & illita extrahit infixa cor

pori. Vtiliſſima eſt & luxatis tumoribuſq;. Aquifolia arbor ĩ domo aut uilla ſata ueneficia
arcet. Flore eius aquã glaciari Pythagoras tradit. Itemq; baculũ ex ea factũ in quoduis ani
mal emiſſũ ẽt ſi citra ceciderit defectu mittẽtis: ipſũ p ſeſe recubitũ ꝓpius adlabi: tã præci
puã natuiã ineſſe arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum
genuit natura: ideoq; ex eis mora beſtiis uel hominibus cibos dedit. Vi habẽt ſiccãdi: aſtrĩ
gendi. Gingiuis: tonſilis: genitalibus accomodatiſſimi. Aduerſant ſerpentiũ ſceleratiſſimis
hemorhoidi & præſteri flos aut mora. Scorpionũ uulnera ſine collectionũ periculo iũgunt
Vrinã ciunt. Caules eorũ tundũtur teneri: exprimiturq; ſuccus mox ſole cogitur ĩ craſſitu
dinẽ mellis ſingulari remedio cõtra mala oris oculorũq; ſanguinẽ excreantes: anginas: uul
uas: ſedes: cœliacos potus aut illitus. Oris quidẽ uitiis ẽt folia cõmãducata ꝓſunt: & ulceri
bus manãtibus: aut qbuſcũq; in capite illinũtur cardiacis. Vel ſic per ſe ĩponũtur a mãma ſi
niſtra. Itẽ ſtomachi doloribus: oculiſq; ꝓcedẽtibus. Inſtillat̃ ſuccus eoꝝ auribus. Sanat & cõ
dylomata cũ roſaceo cærato. Calculorũ uc ex uino decoctũ uel præſẽtaneũ remediũ ẽ. Itẽ p
ſe in cibo ſumpti cymæ modo: aut decocti in uino auſtero labantes dẽtes firmãt. Aluũ ſi
ſtunt & ꝓfluuia ſanguinis. Dyſentericis ꝓſunt. Siccãtur ĩ umbra ut cinis crematorũ uuam
reprimãt. Folia quoq; arefacta & cõtuſa iumẽtorũ ulceribus utilia tradũtur. Mora quæ in
iis naſcũtur uel efficatiorẽ ſtomachicẽ præbuere q̃ ſatiua morus. Eadẽq; cõpoſitione uel cũ
hypociſtide tãtum & melle bibũtur in colera. & a cardiacis: & cõtra araneos. Inter medicamẽ
ta quæ ſtipticã uocãt: nihil efficatius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias
partes: ut colluãtur eo oris ulcera & ſedis foueãtur. Tantaq; uis eſt. ut ſpõgiæ ipſæ lapide
ſcant. Alterum genus rubi ẽ in quo roſa naſcit̃. Gignit pilulã caſtaneæ ſimilẽ præcipuo re
dio calculoſis. Alia eſt cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

De cynobato & ideo rubo: & rhanno: & lycio: & ſarcocolla: & oporice me
dicinæ. Ca. XIIII.

CYnobaton quam alii cynoſbaton alii neruoſpaton uocãt foliũ habet ueſtigio homi
nis ſimile. Fert & uuam nigram: in cuius acino neruũ habet. unde neruuſpaſſus dici
tur. Alia eſt cappari quam medici cynãbaton appellauerunt. Huius tyrſis ad reme
dia ſplenis & inflationes cõditus ex aceto mãditur. Neruus eius cum maſtice chia cõmãdu
catus os purgat. Ruborũ roſa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingũt cũ
omphacino oleo: Flos mori per menſes colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino
potus: Item cœliacis. Radix ad tertias decocta aluum ſiſtit & ſanguinẽ: item dẽtes collutos
decocto. Eodem ſucco fouentur ſedis atq; genitalium ulcera. Cinis radice deprimit uuã.
Idæus rubus appellatus eſt: quoniam in ida nõ alias naſcitur. Eſt autẽ tenerior ac minor ra
rioribus calamis ĩnocentioribuſq; ſub arborũ umbra naſcẽs. Huius flos cum melle epipho
ris illinitur & ignibus ſacris. Stomachiciſq; ex aqua bibẽdus datur. Cætera eadem præſtat
quæ ſupradicta. Inter genera ruborũ rhamnos appellatur a græcis candidior & fruticoſior.
Is floret ramos ſpargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterum ge
nus eius ſilueſtre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice de
cocta in aqua fit medicamentum: quod uocatur lycium. Semen ſecundas trahit. Alterq; il
le candidior aſtringit magis refrigerat: collectionibuſ & uulneribus accomodatior. Folia
uero utriuſq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præſtantius e ſpina fieri tra
dunt: quam & pyxacãthon chironiam uocant: quales in indicis arboribus diximus: quoniã
longe præſtantiſſimum exiſtimatur indicum. Coquuntur in aqua tuſſi rami: radiceſq; ſũ
mæ amaritudinis æreo uaſe fere per triduum. Iterũq; exempto ligno donec mellis craſſitu
do fiat. Adulteratur amaris ſuccis: etiã amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem
oculorum medicamẽtis additur. Reliquo ſucco faciem purgat: & ſporã ſanat: eroſos angu
los oculorum: ueteresq; fluctiones: aures purulentas: tonſillas: gingiuas: tuſſim: ſanguinis
execrationes fabæ magnitudĩe deuoratum. Aut ſi ex ulceribus fluat: illitum rhagadas: ge
nitalium uulcera. Attritus ulcera recentia & ſerpentia ac putreſcentia. In naribus clauos:
ſuppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. Indici diferentia glebis ex
trinſecus nigris intus ruffis: cum fregeris: cito nigreſcentibus. Aſtringit uehementer cum
amaritudine. Ad eadem omnia utilis eſt: ſed præcipue ad genitalia. Sunt qui & ſarcocollã
& ſpinæ lachrymam putent pollini thuris ſimilem cum quadam acrimonia dulcem. Cum
uino tuſa ſiſtit fluctiones. Illinitur infantibus maxime. Vetuſtate & hæc maxime nigreſcit.

Melior quo cādidior.Vnū etiānū arborū medicinis debetur nobile medicamētū.q̄d oporicē uocant.Fit ad dyſētericos ſtomachiꝗ uitia ī congio muſti albi lēto uapore decoctis malis cotoneis quiꝗ cū ſuis ſeminibus:puniceis totidē:ſorboꝝ ſextario & pari menſura eius quod rhum ſyriacon uocāt:croci ſemūtia.Coquit̄ uſꝗ ad craſſitudinē mellis.His ſubnectemus ea quæ græci cōicatione nominū in ambiguo fecere an ne arborum eſſent.

¶De chamedrye & camedaphne:& camelea: & cameſcice.& camecisso :& chameleuce: chamecypiſſo :& ampelopraſo: & ſtachye :& clinopodio :& centunculo:& clematide ægiptia medicinæ. ¶Ca. XV.

CHmaedrys hærba ē:quæ latine triſago dicitur.Aliꝗ eā chamæropē:alii teucriā appellauere.Folia habet magnitudīe mētæ:colore & diuiſura quercus.Alii ſerratā:& ab ea ſerrā īuentā eſſe dixere:flore pene purpureo.Capit̄ prægnās ſucco.In petroſis aduerſus ſerpētiū uenena potu illituꝗ efficaciſſima.Itē ſtomacho tuſſi uetuſtæ pituitæ ī gula cohereſcenti:ruptis:cōuulſis:lateris doloribus.Lyenē cōſumit.Vrinā & mēſes cit.Ob id incipiētibus hydropicis efficax:manualibus ſcopis eius ī tribus heminis aquæ decoctis uſꝗ ad tertias.Faciunt & ex ea paſtillos terētes eā ex aqua ad ſupradicta.Sanat & uomicas & uetera ulcera uel ſordida cū melle.Fit & uinū ex ea pectoris uitiis .Foliorū ſuccus cū oleo caligīnē oculoꝝ diſcutit.Ad ſplenē ex aceto ſumit̄.Excalfacit perūctiōes.Chamedaphne unico ramulo ē cubitali fere:folio tenui lauri ſimilitudine.Semē rubēs admixtū foliis illinitur capitis doloribus recens.Ardores refrigerat.Ad tormīa cū uino bibit̄.Menſes ſuccus eius & urinā cit potu:partuſꝗ difficiles in lana appoſitus.Chamelea ſimilitudinē foliorū oleæ habet.Sūt aūt ei mora odorata:ī petroſis naſcens palmi altitudīe nō excedens .Aluū purgat:detrahit pituitā bileꝗ foliis in duabus partibus abſinthii decoctis.ſuccoꝗ eo cū melle poto.Foliis īpoſitis & ulcera purgātur. Aiūt ſiquis ante ſolis ortū capiat:dicatꝗ ad albugines oculorū ſe capere:adaligata diſcuti id uitiū.Quoquo modo collectā iumētorum pecorūꝗ oculis ſalutarē eſſe.Chameſice lentis folia habet nihil ſe attollētia:in aridis petroſiſꝗ naſcens.Claritati oculorū & cōtra ſuffuſiones utiliſſima:& cicatrices caligēnes muriculas nubeculas in uino cocta:īuncta.Vuluæ dolores ſedat appoſita in linteolo. Tollit & uerucas omniū generū illita.Prodeſt & orthopnoicis.Chameciſſos ſpicata eſt tritici mō ramulis quinis fere folioſa:cū floret exiſtimari poteſt alba uiola radice tenui.Cuius bibunt ſchiadici folia tribus obolis:in uini cyathi duobus ſeptem diebus admodum amara potione. Chamaleucen apud nos farranum ſiue farfugium uocant.Naſcitur ſecus fluuios:folio populi ſed ampliore.Radix eius imponitur carbonibus cupreſſi atꝗ is nidor per infundibulum ībibitur in uetere tuſſi.Chamepeuce laricis foliis ſimilis lumborum & ſpinæ doloribus propitia eſt.Chamecypariſſos herba ex uino pota contra uenena ſerpentium omnium ſcorpionūꝗ pollet.Ampelopraſon in uinetis naſcitur:foliis porri:ructu grauis. Contra ſerpentiū ictus efficax.Vrinam & menſes cit:eruptiones ſanguinis per genitale inhibet potum īpoſitumꝗ.Datur & a partu mulieribus:& cōtra canis morſum.Ea quoꝗ quæ ſtachys uocatur: porri ſimilitudinē habet:lōgioribus foliis pluribuſꝗ & odoris iucundi:coloriſꝗ in luteū īclinati.Pellit mēſtrua.Clinopodion:quod alii clinopicton alii zopyrochéron:alii encimoides appellant:ſerpillo ſimilem:ſurculoſam palmi altitudine.Naſcitur in petroſiſ: orbiculato foliorum ambitu:ſpetiem lectipedum præbenſ.Bibitur ad conuulſa rupta ſtranguriaſ ſerpentium ictus:item decocti ſuccus.Nunc ſubtexemus herbas mirabiles quidem:ſed minus claras:nobilibus inſequentia uolumina dilatis.Itali centūculum uocant roſtratis foliiſ ad ſimilitudinem capitis penularum iacentem in aruis:græci autē clematidē.Eſt eius egregius effectus ad ſiſtendam aluum in uino auſtero.Idem ſanguinem ſiſtit tritus cū oxymelite:aut aquæ calidæ cyathis quinꝗ denarii unius pondere.Sic & ad ſecundas mulierum efficax.Sed græci clamatidas & alias habent:unam quam aliqui echiten uocant:alii laginem nōnulli tenuem ſcamoniam:& pedales folioſos:nō diſſimiles ſcamoneæ ramos habet:niſi ꝙ nigriora minoraꝗ ſunt folia.Inuenitur in uineis aruiſꝗ.Eſtur uſu ut olus cum oleo & ſale.Aluum cit.Eadem a dyſentericis cum lini ſemine in uino auſtero ſorbetur.Folia epiphoris imponitur cum polenta:ſuppoſito udo linteolo.Strumas impoſita ad ſuppurationem perducunt:deinde axungia adiecta percurant:itē hemorrhoidas cū oleo uiridi.Phthiſicos iuuant cū melle.Lactis quoꝗ ubertatē faciunt in cibi ſumpta.Et infantibus illita capillum alunt.Ex aceto dentium dolores ſedāt.Venerē ſtimulāt.Eſt & alia clēmatis ægyptia

cognomine:quæ ab aliis daphnoides:ab aliis polygonoides uocat̃ folio lauri lõgo: tẽuiq̃
aduerſus ſerpentes ac priuatim aſpides ex aceto pota efficax. Aegyptus hãc maxĩe gignit.

De aron:& dracũculo:& dracontio:& eri:& millefolio:& herba eiuſdẽ nominis:& pſeudounio:& myrrthi:& onobryche medicinæ. Ca. XVI.

EſT & aron:& de qua inter bulbos diximus magnæ cũ dracũtio litis. Quidã enĩ eſſe dixerunt eandem. Glaucias ſatu diſcreuit dracuntium ſiueſtrẽ arũ pronuntiando. Aliqui radicem aron appellauerũt:caulẽ uero dracũtiũ:in totũ alium. Si modo hic eſt:qui uocatur apud nos dracũculus. Nãq̃ aros radicem nigram ĩ latitudinẽ rotundã habet:multo quoq̃ maiorem:& qua mãus impleatur. Dracũculus ſubrutilam & draconis cõuoluti modo:unde ei & nomẽ. Quin & ipſi græci ĩmenſam poſuere differentiam. Semen dracunculi feruens mordaxq̃ tradendo:tantũq̃ ĩeſſe ei uirus ut olfatum grauidis abortũ inferat. Aron miris laudibus extulere:primũ in cibis fæminam præferẽtes quoniã mas dulcior eſſet:& in coquendo lentior:pectoriſq̃ uitia purgaret. Aridum impoſitione inſperſũ aut eligmate:urinam & menſes cieret. Sic & in oxymelite potum ſtomacho interraneis ex ulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tuſſim ĩ cinere coctũ ex oleo dedere. Alii coxere in lacte:ut decoctum biberetur. Epiphoris elixũ ĩpoſuere:itẽ ſugillatis tõſillis. Ex oleo hemorrohidũ uitio infundere:lẽtigines ex melle illinentes. Laudabit Cleophantus & proantidoto cõtra uenena pleureticis:peripneumonicis quoq̃ & tuſſientibus. Semẽ ĩtritũ cum oleo aut roſaceo infundens aurium dolori Dieuches. Cleophantus tuſſientibus aut ſuſpiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthiſicis e melle eligmate & pulmonis uitiis:oſſib⁹ etiam fractis impoſuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circunlitum. Succus radicis eius cũ melle attico oculorũ caligines:acſtomachi uitia diſcutit:tuſſim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generũ ſiue phagedenæ ſint:ſiue carcinomata:ſiue ſerpant:ſiue polypi in naribus:ſuccus mire ſanat. Folia ambuſtis proſunt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta Etiam luxatis cocta cum melle proſunt. Item articulis podagricis cum ſale recentia uel ſicca. Hippocrates quaſlibet ad collectiones cum melle impoſuit ad menſes trahendos ſeminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus ſufficiunt. Eadem põtio ſi a partu non purgantur:& ſecũda trahit. Hippocrates & radicem ipſam appoſuit. Dicunt & in peſtilẽtia ſalutarẽ eſſe in cibis. Ebrietatem diſcutit. Serpentes nidore cũ crematur priuatiq̃ aſpides fugat aut inebriat:ita ut torpẽtes inueniãtur. Perũctos quoq̃ areo aut laureo oleo fugiũt. Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In foliis ari caſeus optime ſeruari traditur. Dracũculus quẽ dixi hordeo matureſcente effoditur luna creſcẽte. Omnio habentem ſerpentes fugiunt. Ideo percuſſis ꝓdeſſe in potu aiunt maiorẽ ut & menſes:ſi ferro nõ attingatur:ſiſtat. Succus eius & auriũ dolori prodeſt. Id autẽ quod græci dracõciõ uocant triplici effigie mihi demõſtratũ eſt foliis betæ:nõ ſine thyrſo:flore purpureo. Hoc eſt ſimile aro. Alii radice longa ueluti ſignata articuloſaq̃ mõſtrauere tribus omnino cauliculis. Folia eius ex aceto dẽcoqui cõtra ſerpentiũ ictus iubentes. Tertia demõſtratio fuit folio maiore q̃ cornus:radice harundinea:totidem ut affirmabant geniculata nodis:quot haberet annos totidem eſſe folia. Hi ea ex uino uel aqua contra ſerpẽtes dabãt. Eſt & eris quæ in eadem ægypto naſcitur ſimilis aro:minor tantũ minoribuſq̃ foliis:& utiq̃ radice:quæ tamẽ oliuæ grãdis magnitudinem implet. Alba geminũ caulem:altera unum tantum emittens. Medetur utraq̃ ulceribus manantibus:item cõbuſtis ac fiſtulis. Collyrio immixta & nomas ſiſtunt decoctarũ in aqua & poſtea tritarum roſaceo addito. Sed unum miraculum ingens:contacto genitali cuiuſq̃ fœminini ſexus animal in perniciẽ agi. Myriophyllon quod noſtri millefolium uocant caulis eſt tenerẽ. Similis eſt fœniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Naſcitur in paluſtribus:magnifici uſus ad uulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & ueſicæ:& ſuſpiria præcipitatiſq̃ ex alto. Efficaciſſima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat hærbã in pratis tenuẽ:a lateribus capillamenti modo folioſam:eximii uſus ad uulnera:boum neruos abſciſſos uomere ſolidari ea rurſuſq̃ iungi addita axungia affirmans. Pſeudounion napi folia habet:fruticans palmi altitudine laudatiſſima in creta. Contra tormina atq̃ ſtranguriam:laterum præcordiorumq̃ dolores bibũtur rami eius quinis cyatis e niue. Myrrhis quam alii myrrhizam alii myrrhã uocant ſimillima eſt cicutæ. Caule foliiſq̃ & flore minor tantum & exilior: cibo non inſua

uis cit menſtrua & partus cum uino. Aiunt quoq; eandẽ potam in peſtilentia ſalutarẽ eſſe.
Subuenit & phthiſicis in ſorbitione. Auiditatem cibi facit: Vlcera in facie aut capite ſuc
cus eius in aqua triduo maceratæ ſanat. Onobrychis folia habet lentis longiora paulo: flo
rem rubẽtẽ: radicẽ exiguã & gracilẽ. Naſcit' circa fontes. Siccata in farinæ modũ & inſperſa
uino albo ſtrangurias finit. Aluũ ſiſtit. Succus eius punctis cum oleo ſudores mouet.

¶ De coria ceſia: & callicia: & menaide: & aliis. xxiii. & medicinis earum quas quidam magi
cas eſſe dicunt: & de conſidia: & de aproſſi: & recidiuis morborum. ¶ Ca. XVII.

IN promiſſo hærbarũ mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ eni mi
rabiliores ſũt. Primi eas ĩ noſtro orbe celebrauere pythagoras atq; Democritus cõ
ſectati magos. Coriaceſiam & calliciã Pythagoras qua aquã glaciari tradit: & quarũ
mentionẽ apud alios nõ reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidẽ appellat & nomi
ne alio corinthadem: cuius decocto in aqua ſucco protinus ſanari ictus ſerpẽtium ſi fouea
tur dicit. Eundẽq; effuſum in hærba qui ueſtigio contigerit: aut forte reſperſi fuerint inſa
nabiles perire: monſtrifica prorſus natura ueneni præterq̃ cõtra uenena. Ab eodẽ. Pithago
ra aproxis appellatur hærba: cuius radix e longinquo concipiat ignes ut naptha: de qua ĩ ter
ræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpori acciderint florẽte aproxi:
quãuis ſanatos admonitionẽ eorũ ſentire quotiens florere eam contigerit: & frumentũ: &
cicutam: & uiolam ſimilẽ conditionem habere. Nec me fallit hoc uolumen eius a quibuſ
dam Cleempporo medico aſcribi. Pythagoræ uero eſſe pertinax fama antiquitaſq; uendi
cant. Et id ipſum auctoritatem uoluminibus affert: ſi quis alius curæ ſuæ opus illo uiro di
gnũ iudicauerit. Quod feciſſe ſcimus Cleemporum: cum & alia ſuo ex nomine ederet quis
credet? Democriti certe chirocineta eſſe conſtat. At in iis ille poſt pythagoram magorũ ſtu
dioſiſſimus quanto portentoſiora tradit? Aglaopotin hærbam quæ admiratione hominũ
propter eximium colorem acceperit nomen: in marmoribus arabiæ naſcentem perſico late
re. Qua de cauſa & marmaritidẽ uocari. Magos utiq; ea uti: cum uelit deos euocare. Ache
menidon colore eſt electri ſine folio naſcens ĩ tardaſtilis indiæ. Cuius radix in paſtillos di
geſta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numi
num imaginationes. Eandem hippophoruadem appellat: quoniam equæ præcipue caueant
eam. Theombrotion. xx. ſchœnis a Choaſpe naſci pauonis picturis ſimilem odore eximio.
Hanc autem a regibus perſarum comedi aut bibi contra omnia corporum incõmoda: ſta
bilitatemq; mentis & iuſticiæ uocari. Eandem deniq; ſemnoina potentiæ maieſtate appella
ri. Aliam deinde abamantidem armeniæ cappadociæq; alumnam. Ac admota leones reſupi
nari cum hiatu laxo. Nominis cauſam eſſe q̃ cõteri nequeat. Arianidẽ ĩ arianis gigni igneã
colore. Colligi cum ſol in leone ſit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Theriocarna
in cappadocia & miſcia naſcẽte. omnes feras torpeſcere: nec niſi hyenæ urinæ aſperſu recrea
ri. Ethiopida in meroe naſci. Ob id & meroidem appellari: folio lactucæ hydropicis utiliſſi
mã e mulſo potam. Ophiuſam in elephantine eiuſdem æthiopiæ liuidam: difficilemq; aſpe
ctu: qua pota terrorem minaſq; ſerpentium obſeruari: ita ut mortem ſibi eo metu conſciſ
cant: ob id cogi ſacrilegos illam bibere. Aduerſari autem ei palmeum uinum. Thalaſſeglẽ
indum amnẽ inueniri: quæ ob id nomine alio potamãtis appellatur. Hac pota lymphari ho
mines obſeruantibus miraculis. Theangelida in libano ſyrie dicteo cretæ montibus & ba
bylone & ſuſis perſidis naſci: qua pota magi diuinent. Gelotophiliida in bactris & circa bo
ryſtenem. Hæc ſi bibatur cum mirrha & uino: uarias obſeruari ſpecies: ridendiq; finem non
fieri in potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo. Syſſitieterida a con
uictu in perſide nominari: quoniam hilarentur illa eadem protomedia: qua primatũ apud
reges obtineant. Caſignetem: quoniam ſecum ipſa naſcatur nec cum ullis aliis herbis. Ean
dem Dionyſio nymphadem: quoniam uino mire conueniat. Heliathen uocant in themiſy
riaca regione & ciliciæ montibus maritinis: folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta ad
dito croco & palmeo uino perungi magos & perſarum reges: ut fiat corpus aſpectu iucun
dum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermeſias ab eodem uocatur ad liberos gene
randos pulchros bonoſq;. Non herba: ſed compoſitio e nucleis pineæ nucis tritis cum mel
le myrrha croco uino palmeo: poſtea admixto theombrotio & lacte bibere generatur os iu
bet: & a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellẽtes animo & forma. atq; bo
nos. Harum omnium magica quoq; uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus aſſectator

eius herbam eſchynomenen: quoniam apropiquante manu folia contraheret. Aliam crocidem: cuius tactu phalangia morerentur. Crateias oenotheridem: cuius aſperſu e uino feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampſerotem celeber arte grãmatica paulo ante cuius omnino tactu redirent amores uel cum odio depoſita. Et abunde ſit hactenus attingiſſe iſignia magorum i his herbis: alio de his aptiore dicturus loco.

¶De eriphia & lanaria & ſtracioti medicinæ. ¶Ca. XVIII.

ERiphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet ſurſum deorſũq; decurentem cum ſono hedi: unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præſtantius eẽ tradunt: Hærba lanaria ouibus ieiuniis dacta: lactis abundantiam facit. Eq; nota lactoris uulgo eſt plena lacti; quod deguſtatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui eſſe dicunt: & alii ſimilem illi: quam militarem uocant: quoniam uulnus ferro factum nullũ non intra dies quinq; ſanat ex oleo impoſita. Celebratur autẽ & a græcis ſtraciotes. Eſt & ea in ægypto tantum: & inundatione nili naſcitur aizon ſimilis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera ſanat ex aceto illita: item ignes ſacros ac ſuppurationes. Sanguinem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit.

¶De hærba q̃ naſcit̃ in capite ſtatuæ: & de hærba de fluminibus: & hærba lingua & cribro & fimetis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo & canaria lappa: & tordyle. & de grãine: & dactylo & fæno græco mediciæ. ¶Ca. XIX.

HErba in capite ſtatuæ nata collectaq; alicuius in ueſtis panno: & alligata in lino ruffo capitis dolorem confeſtim ſedare traditur. Hærba quecũq; e riuis aut fluminibus ante ſolis ortum collecta: ut nemo colligentem uideat: contra tertianas adalligata leuo brachio. ita ut æger quid ſit illud ignoret: tertianas arcere traditur. Lingua hærba naſſcitur circa fontes. Radix eius combuſta & trita cum adipe ſuis: adiiciunt ut nigra ſit & ſterilis: alopetias emendat unguentũ in ſole. Cribro in limite abiecto: herbæ itus extãtes decerptæ: adalligataeq; grauidis: ptus accelerant. Hærba quæ gignitur ſupra fimeta ruris: contra anginas efficaciſſime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quã canes urinam fundunt euulſa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem demonſtrauimus inter arbuſta. Iuxta hanc uiduam uite naſcitur herba: quam galli rhodoram uocãt: caulem habet uirge ficulneæ modo geniculatũ folia urtice i medio exalbidã: eadem procedente tempore tota rubentia: florem argẽteum: præcipua cõtra tumores feruoreſq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri tuſa: ita ut ferro non attingatur: qui punctus eſt: ſi deſpuat ad ſuam dexteram ter: efficacius remediũ eſſe aiunt ſi tres quoq; trium nationũ homines perungant dextorſus. Herba impida uocatur in cana. roris maris aſpectu thyrſi modo ueſtita atq; capitata. Inde alii ramuli aſſurgunt ſua cappitella gerentes: ob id impiã appellauere. quoniam liberi ſuper parentem excellant. Alii potius ita appellatã: qd nullũ aĩal eã attigat: exiſtimauere. Hæc iter duos lapides trita feruet: pcipuo aduerſus anginas ſucco lacte & uĩo admixto: mirũq; tradit: nunq̃ ab eo morbo tẽtari q̃ guſtauerit. Itaq; & ſuib⁹ dari: quæq; medicamẽtũ id nouerit haurire: eo modo interire. Sũt qui & i auiũ nidis iſeri aliquid ex ea putẽt: atq; ita nõ ſtrãgulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectiné appellãt a ſimilitudine pectinũ. Cuius radix cũ malua tuſa oĩa corpori iſixa extrahit. Veternoſa curat: quæ exedũ uocat. Nodia herba coriariorũ officinis ẽt illaris ẽ: aliis ue. Nomas curat. Efficaciſſimaq; aduerſus ſcorpiones eẽ potã i uino aut poſca repio. Philantropõ hærba græci appellant naſutẽ: quoniã ueſtibus adhereſcat. Ex hac corona ĩpoſita capitis dolores ſedant. Nã quæ canaria appellat̃ lappa cũ plãtagĩe & millefolio trita ex uino carcinomata ſanat: ternis diebus ſoluta. Medet̃ & ſuis hæc effoſſa ſine ferro: & addita in colluuiẽ poturis uel ex lacte & uino. Quidã adiiciunt & fodiẽtẽ dicere opertere: hæc ẽ hærba argẽmõ: quã Minerua repit ſuibus iis remedium: quod illa guſtauerint. Tordylen alii mẽſilis eſſe dixerũt. Alii hærbam per ſe quam & ſyreon uocauerunt. Neq; aliud de ea proditum inuenio quã in mõtib⁹ naſci. Cõbuſtã potu ciere mẽſes: & pectoris excreatiões. Efficatior ẽ ẽt nũc radice. Succo eius ternis obolis hauſto renes ſanari. Addi radicem eius & in malagmata. ¶Grãmẽ ipſũ eſt inter hærbas uulgatiſſimum. Geniculatis ſerpit internodiis: crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices ſpargit: Folia eius i reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In parnaſo tãtum hederacea ſpecie denſius q̃ uſq̃ fruticante: flore odorato candidoq;. Iumẽtis hærba nõ alia gratior ſiue uiridis ſiue i feno ſiccata. Tũdit̃ aſpſa aqua. Succũ quoq; eius ĩ pnaſo exci

ſo excipi tradũt ꝑpter ubertatẽ. Dulcis enĩ hic eſt. In uicẽ eius in reliqua parte terrarũ ſuccedit decoctũ ad uulnerã cõglutinãda: quod & ipſa hærba tuſa præſtat. Tueturq; & ab inflãmationibus placat. Decocto adiicit̃ uinũ ac mel: ab aliq̃bus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones. Rurſuſq; coqtur in æreo uaſe ad dẽtiũ dolores & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medet̃ & urinæ difficultatib⁹. Vlceribus ueſicæ. Calculos frangit. Semẽ uehemẽtius urinã impellit. Aluũ uomitiõeſq; ſiſtit. Priuatim aũt draconũ morſibus auxiliatur. Sũt qui genicula. xi. uel unus uel e duabus tribuſue hærbis ad hunc articulorũ numerũ inuolui lana nigra ſuccida iubeant ad remedia ſtrumæ panorũ uel ieiunũ debere eſſe qui colligat. Ita ire domũ abſentis cui medeat̃: ſuperueniẽtiq; ter dicere ieiuno ieiunium medicamentũ dare. Atq; ita adalligare: triduoq; id facere. Quod e graminũ genere ſeptẽ internodia habet: efficaſſime capiti cõtra dolores adaligatur. Quidam ꝑpter ueſicæ cruciatus decoctũ ex uino gramẽ ad dimidias e balneis bibi iubent. Sũt qui & aculeatũ gramen uocãt triũ generũ cũ in cacumine aculei ſint plurimum; quod illi dactylon uocãt: hos cõuolutos naribus ĩgeſerũt: extrahũtq; ſanguinis ciendi gratia: Altero quod eſt aizoo ſimile ad paronichia & pterygia unguiũ: & cũ caro unguibus excreuerit utũtur cũ axungia Ideo dactilon appellãtes quia digytis medeat̃. Tertiũ genus dactili ſed tenuis naſcit̃ in parietibus aut tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera quæ ſerpunt. Gramẽ capiti circũdatum ſanguinis e naribus fluctiones ſiſtit. Camelos autẽ necare tradit̃ in babylonis regione id quod iuxta uias naſcit̃. Nec fenogræco minor auctoritas: quod telin uocãt: alii carphos. Aliqui buceras: alii egocerãs: qm̃ corniculis ſemẽ eſt ſimile: nos ſiliciã: quod quõ ſeret̃ ſuo loco diximus. Vis eius ſiccare: mollire: diſoluere: Succus decocti fœminarũ pluribus malis ſubuenit: ſiue duritia ſiue tumor: ſiue contractio ſit uuluæ: fouetur: inſidũt: infuſum quoq; prodeſt. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctũ & ĩpoſitũ medetur: itẽ ex aceto. Sic iocineri decoctũ. Diocles difficile ꝑientibus ſemẽ eius dedit acetabuli mẽſura tritũ in nouẽ cyathis ſapæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauarẽtur. Et ĩ balneo ſudantibus dimidiũ ex relicto iterũ dedit: mox a balneo reliquũ pro ſũmo auxilio Farinã fenogræci cũ hordeo aut lini ſemine decoctã aqua mulſa cõtra uuluæ cruciat⁹ ſubiecit. Itẽq; ĩpoſuit imo uẽtri. Lepras lẽtigines ſulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante ꝑparata cute ſepius die illinẽs: pũgiq; præcipiẽs. Theodorus fœnogræco miſcuit quartã partẽ purgati naſturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci ſemen accetabuli dimidia mẽſura cũ ſapæ & aquæ nouẽ cyathis ad menſes ciendos dedit potu. Nec dubitatur quin decoctũ eius utiliſſimũ ſit uuluis interaneiſq; exulceratis. ſicuti ſemẽ articulis atq; ꝑcordiis. Si uero cũ malua decoquat̃: poſtea addito mulſo potus ante cætera uuluis interaneiſq; laudatur. Quippe cũ uapore quoq; decocti plurimũ proſit. Alarũq; etiam grauiolẽtiã decoctũ fenogræci ſemẽ emẽdat. Farina prurigines capitis furfureſq; cũ uino & nitro celeriter tollit. In hydromilite autẽ decocta addita axungia genitalibus medetur: itẽ pano potidi: podagræ: chiragræ: articulis: carnibuſq; recedunt ab oſſibus. Aceto uero ſubacta luxatis. Illinitur & lyeni decocta in aceto & melle tm̃. Carcinomata ſubacta ex uino purgat. Mox addito melle perſanat. Sũmitur & ſorbitio e farina ad pectus exulceratũ longamq; tuſſim. Diu decoquitur: donec amaritudo deſinat. Poſtea mel additur. Nũc ipſa claritas hærbarum dicetur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXV.

PROEMIVM.

Natura hærbarum ſponte naſcentium. Ca. I.

IPSA quæ nũc dicet̃ hærbarũ claritas medicinæ tãtũ gratia gignẽte eas tellure: in admiratione cure ꝑſcoꝝ diligẽtiæq; animũ agit. Nihil ergo ĩtẽtatũ in expertũq; illis fuit. Nihil deĩde occultatũ qđ nõ ꝑdeſſe poſteris uellẽt. At nos elaborata iis abſcõdere ac ſuppmere cupim⁹: & fraudare uitã ẽt alieĩs bõis. ita certe recõdũt q̃ pauca aliqua nouere ĩuidẽtes aliis: & nemĩnẽ ualere in auctoritatem ſcientiæ eſt. Tantum ab excogitandis nouis ac adiuuanda uita mores abſunt. Sum-

mumq; opus nigeniorũ diu in hoc fuit: ut intra unũquecq; recte facta ueterum periret Ad
hercule ſingula quoſdam inuenta deoꝝ numero addidere: omniũq; uitã clariorem fecere
cognominibus herbarũ tã benigne gratiã memoria referẽte. Nõ æque hæc cura eorũ mira
eſſent in hiis quæ ſatu blãdiuntur: aut cibo inuitant ſed culmina quoq; montiũ inuia & ſo
litudines abditas oĩſq; terræ fibras ſcrutati inuenere: quid quæq; radix polleret: ad quos
uſus herbarũ folia ptinerẽt: etiã quadrupedũ pabulo intacta ad ſalutis uſus uẽtentes.

Qui latine uſus hærbarũ ſcripſerit: & qñ ad romanos noticia earũ puenerit: & qui primi
græcoꝝ de his cõpoſuerint: & de hærbarũ ĩuẽtione: & antiqua medicina: & quare minus ex
erceantur earũ remedia: & de cynorhodo: & de dracũculo medicinæ. Ca. II.

MInus hoc quam par erat: noſtri celebrauere oĩum utilitatum & uirtutũ rapaciſſi
mi. Primuſq; & diu ſolus idẽ ille. M. Cato omnium bonarũ artium magiſter pau
cis dumtaxat attigit. Bonum etiam medicamina non omiſſa poſt eum unus illuſtriũ
tentauit. C. Valgius eruditione ſpe ctatus: in perfecto uolumine ad Diuũ Auguſtum: in
choata etiam præfatione religioſa: ut omnibus malis humanis illius potiſſimũ principis ſẽ
per mederetur maieſtas. Ante condiderat ſolus apud nos: quod equidẽ inueni: Pompeius
Leneus Magni Pompeii libertus: quo primum tempore hanc ſcientiam ad noſtros perue
niſſe animaduerto. Namq; Mithridates maximus ſua ætate regum: quem debellauit Põ
peius omniũ ante ſe genitorũ diligentiſſimũs uitẽ fuiſſe argumẽtis præterq̃ fama intelligi
tur. Vni ei excogitatũ quotidie uenenũ bibere præſumptis remediis: ut conſuetudine ip
ſa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti: ex quibus unum etiam nomen eius re
tinet. Illius inuentum autumant ſanguinem ponticorũ miſcere antidotis: quoniam uene
no uiuerent. Ad illũ Aſclepiadis medendi arte clari: uolumina cõpoſita extant: cum ſollici
tatus ex urbe roma præcepta pro ſe mitteret. Illum ſolum mortalium Mithridatem. xxii.
linguis locutum certum eſt. Nec de ſubiectis gentibus ullũ hominẽ per interpræetem ap
pellatum ab eo annis. lvi. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medici
næ peculiariter curioſus ab hominibus ſubiectis: qui fuere pars magna terrarũ: ſingula ex
quirens. ſcrinium cõmentationum harũ & exemplaria effectuſq; in archanis ſuis reliquit.
Pompeius autẽ omni regia præda potitus: transferre ea ſermone noſtro libertum ſuũ Le
neum grãmaticæ artis doctiſſimum iuſſit. Viteq; ita profuit nõ minus quã reipu. uictoria il
la. Præter hos græci auctores medicine prodidere quos ſuis locis diximus. Ex iis crateias.
Dionyſius. Metrodorus ratione blandiſſima: ſed qua nihil pene aliud quã rei difficultas ĩ
telligatur. Pinxere nãq; effigies herbarum: atq; ſubſcripſere effectus. Verũ & pictura falax
eſt ex coloribus tam numeroſis præſertim in emulatione naturæ multũq; degenerat tran
ſcribentium ſors uaria. Præterea parum eſt ſingulas earum ætates pingi: cum quadriparti
tis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Aliqui effigie q
dem indicata & nudis quidem plerũq; nomiuibus defuncti: quoniam ſatis uidebatur po
teſtates uimq; demõſtrare querere uolẽtibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certe exce
ptis admodum paucis cõtigit reliquas cõtemplari ſcientia Antonii Caſtoris: cui ſũma au
ctoritas erat in ea arte noſtro æuo: uiſendo hortulo eius: in quo plurimas alebat: centeſimũ
ætatis annum excedens nullum corporis malum expertus ac ne ætate quidem memoria
aut uigore cõcuſſis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperiretur ĩuẽt. alampridem ratio
eſt prænuntiãs horas nõ modo dies ac noctes ſolis luneq; defectum. Durat tamen tradita
perſuaſio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nãq; ſciẽtiã feminarũ p
ualere. Certe qd nõ repleuere fabulis colchis Medea: alieq;. In primiſq; italica circe diis &
ad ſcripta? unde arbitror natũ ut Aeſcylus e uetuſtiſſimis in poetica re refertã italiã hærba
rum potẽtia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa in magno argumento etiã
num durante in marſis a filio eius ortã gente: quos eſſe domitores ſerpentium conſtat. Ho
merus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parẽs multus alias in admiratione Cir
ces gloriam hærbarum ægypto tribuit: tum etiam cum rigaretur ægyptus illa nõ aũt eſſet
poſtea fluminis limo inuecta. Hærbas certe ægyptias ab regis uxore traditas ſuæ Helenæ
plurimas narrat: ac nobile illud Nepentes obliuionem triſtitiæ ueniamq; afferens: & ab he
lena utiq; omnibus mortalibus propinandum. Primus autẽ omniũ: quos memoria nouit.
Orpheus de iis hærbis curioſius aliqua prodidit. Poſt eum Muſeus & Heſiodus polion
hærbam in quantum mirati ſunt: diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones conmen

dauere.Homerus & alias nominatim herbas celebrat:quas ſuis locis dicemus. Ab eo Py
thagoras clarus ſapientia primus uolumen de earũ effectu compoſuit:Apollini:Aeſcula-
pioq̃:& in totum diis ĩmortalibus inuentione & origine aſſignata.Compoſuit & Demo-
critus:ambo pagratis perſidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq̃ magis. Adeoq̃ adhec attonita an
tiquitas fuit:ut affirmaret etiam incredibilia dictu Xanthus hyſtoriarum auctor in prima
earum tradidit occiſum draconis catulum reuocatum ad uitam a parente herba:quam ba
lin nominant.Eademq̃ tillonem quẽ draco occiderat:reſtitutũ ſaluti.Et Iuba in arabia her
ba reuocatũ ad uitam hominẽ tradit. Dixit Democritus: credidit Theophraſtus eſſe hær-
bam:cuius contactu illatæ ab alitẽ:quã rettulimus:exiliret cuneus a paſtoribus arbori adã
ctus.Quæ etiam ſi fide carent:admirationẽ tamẽ implẽt: coguntq̃ confiteri multum eſſe
quod uerõ ſupſit.Inde & pleroſq̃ uideo exiſtimare : nihil non hærbarũ ui effici poſſe.ſed
plurimarũ uires eſſe incognitas.Quorũ numero fuit herophilus clarus in medicina:a quo
ferunt dictũ quaſdam etiã fortaſſis calcatas prodeſſe.Obſeruatũ certe eſt inflamari uulnera
ac morbos ſuperuẽtu eorum qui pedibus iter cõfecerint.Hæc erat antiqua medicina: que
tota migrabat in grætiæ linguas.Sed quare nũc nõ plures noſcuuntur cauſæ? niſi quod eas
agreſtes litterarũ ignari experiuntur:ut pote qui ſoli inter illas uiuant.Præterea ſecuritas
quærendi obuia medicorũ turba.Multis etiam inuẽtis nomina deſunt ſicut illi quã rettu
limus in frugũ cura:ſcimuſq̃ defoſſam in angulis ſegetis præſtare ne quauis intret. Tur-
piſſima cauſa raritatis:quod etiã qui ſciunt:demõſtrare nolũt:tanq̃ ipſis periturũ ſit quod
tradiderint aliis.Accedit ratio inuẽtionis anceps.Quippe etiã in repertis : alias inuenit ca-
ſus:alias(ut uere dixerim)deus.Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus: pauo-
rem aquæ:potuſq̃ omnis afferens odium.Nuper cuiuſdam militantis in prætorio mater
uidit in quiete radicẽ ſilueſtris roſæ quã cynorrhodon uocant:quãq̃ blanditã ſibi aſpectu
pridie in fruteto mitteret folio bibendã in lacte.In luſitania res gerebatur hiſpaniæ proxi
ma parte.Caſuq̃ accidit:ut milite a morſu canis incipiente aquas expaueſcere ſuperueni-
ret epiſtola orantis:ut pareret religioni.Seruatus quæ eſt inſperato.Et poſtea quiſquis au
xiliũ ſimile tentauit.Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat ſpongiolæ quæ in
mediis ſpinis eius naſcitur cinere cũmelle alopetias capitis expleri.In eadem prouincia co-
gnoui in agro hoſpitis nuper ibi repertũ dracunculũ appellatũ caulẽ pollicali craſſitudine
uerſicoloribus uiperarũ maculis:quã ferebant cõtra oĩum morſus eſſe remediũ. Alius eſt
quẽ nos in priori uolumine eiuſdẽ noĩs diximus:ſed huic alia figura. Aliudq̃ miraculum
exeuntis e terra ad primas ſerpentiũ uernationes bipedali fere altitudine rurſuſq̃ cũ iiſdẽ
in terram ſe condentis:nec oino occultato eo apparet ſerpens:uel hoc per ſe ſatis officio-
ſo naturæ munere:ſi tantum præmoneret:tempuſq̃ formidinis demonſtraret.

¶De quodã peſtifero fõte germaniæ:& de britãnia:& maximis morbo℞ doloribꝰ.¶Ca. III.

NEc beſtiarũ ſolũ ad nocẽdũ ſcelera ſunt:ſed interim aquarũ quoq̃ ac locorum.In
germania trans rhenũ caſtris a Germanico Cæſare promotis maritimo tractu fõs
erat aquæ dulcis ſolus qua pota intra biẽniũ dentes deciderent.Compageſq̃ in ge
nibus ſoluerentur.Stomachacẽ medici uocabãt & ſceletorben. Ei malo reperta auxilio eſt
hærba quæ uocatur britannica nõ neruis modo & oris malis ſalutaris:ſed contra anginas
quoq̃ & cõtra ſerpẽtes.Folia habet oblonga nigra:iracõdẽ nigrã.Succus eius exprimit &
ex radice:Florẽ uibões uocãt.qui collectus priuſq̃ tonitrua audiantur:& deuoratus ſecu-
ros in totũ reddit.Fida in quã caſtra erant noſtris mõſtrauere illam.Miror quidẽ quæ no
minis eſſet cauſa:niſi forte cõfini oceano britãniæ ueluti ꝓpinquæ dicauere.Nõ enim inde
appellatã eã qm̃ ibi plurima naſceretur certũ eſt.Etiã tũ britãnia libera fuit quidẽ. Nec hic
quõdam ambitus noĩbus ſuis eas adoptandi:ut docebimus feciſſe reges : ut res tanta de-
beatur:hærbã inuenire:uitã iuuare non fortaſſis credet aliquis:cũ hæc noſtra friuola quo-
q̃ exiſtimẽtur:adeo deliciis ſordent etiã quæ ad ſalutem pertinent. Auctores tamẽ quarũ
inueniũtur in primis celebrare par eſt:effectu earũ digeſto in genera morbo℞. Qua quidẽ
in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit:& ꝑter fortuita caſuſq̃ & noĩa quæ hoĩs ho-
ra excogitat ad milia morborũ ſingulis mortalibus timenda.Qui grauiſſimi ex iis ſint di-
ſcernere ſtultitia prope uideri poteſt.cũ ſuus cuiq̃ ad præſens quiſq̃ atrociſſimus uideat.
Et de hoc tamẽ iudicauere aui expimẽto aſperrimos cruciatus eſſe calculorũ a ſtilcidio ue
ſicæ.Proximũ ſtomachi tertiũ eorũ qui in capite doleant.Nõ ob aliud fere morte concita

græcis:& noxias hærbas demõſtratas miror equidem.Nec uenenorũ tantũ:quoniã ea conditio uitæ eſt:ut mori plerũq; etiam optimi portus ſit:tradatq; Varro Seruium Clodium equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura perunxiſſe: & poſtea caruiſſe ſenſu omni æque ꝗ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia monſtrandi qua mentes ſoluerentur?Partus eliderentur:multaq; ſimilia.Ergo nec abortiua dico.Ac ne amatoria quidem memoro.Lucullum imperatorem clariſſimũ amatorio periiſſe Nec alia magica portenta:niſi ubi cauenda ſunt aut coarguenda in primis fide eorũ damnata.Satis opera fuit abundeq; per præſtitum uitæ ſalutares dixiſſe ac poſtea inuenta.

De moly & dodecatheo:& pæonia uel pentorobo uel glyciſide : & panace uel aſclepio: & heracleo panace:chironio:& panace centaureo:uel pharnaceo:& heracleo:ſyderio: & hyoſciamo:uel appolinari ſiue altercangeno. Ca. IIII.

LAudaciſſima hærbarum eſt Homero teſte quam uocari ab diis putant moly.Aſt inuentionem eius Mercurio aſſignat.Contraq; ſumma ueneficia demonſtrat.Naſci eam hodie circa pheneum & in cyllene archadiæ tradunt. Specie illa Homerica radice rotunda:nigraq; magnitudine cepæ folio ſcyllæ:effodi autem difficulter. Græci auctores florem eius. luteũ pinxere:cum Homerus candidum ſcripſerit.Inueni e peritis hærbarum medicis qui & in italia naſci eam diceret:afferriq; campania nihil aliquot diebus effoſſam iter difficultates ſaxeas radicis trigintã pedes longæ. Ac ne ſit quidẽ ſolide ſed abrutæ.Ab ea maxima auctoritas hærbæ eſt:quam dodecatheon uocant:omnium deorũ maieſtatem cõmendantes.In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt.Folia eius ſeptem lactucis ſimilima excut lutea radice.Vetuſtiſſima inuentu peonia eſt. Nomenq; auctoris retinet.Quam quidam pentorobon appellant.alii glycyſidem.Hæc quoq; difficultas eſt: quod eadem:aliter alibi nuncupatur.Naſcitur opacis montibus caule inter folia digytorum quattuor ferente in cacumine ueluti græcas nuces quattuor aut quinq;. Ineſt iis ſemen copioſum rubrum:nigrumq;.Hæc medetur & faunorum in quiete ludibris. Præcipiunt eruere noctu:quoniam ſi picus martius uideat:tuendo in oculos impetum faciat.Panaces ipſo nomine omnium morborum remedia promittit:numeroſum & diis inuentoribus adſcriptum.Vnum quippe aſclepion cognominantur:quoniam is filiam panaciam appellauit.Succus eius eſt coctus ferulæ:quale diximus.Radix eſt multi corticis & ſalſi. hac euulſa ſcrobẽ repleri uario genere frugum religio eſt:ac terræ piamẽtum. Vbi & quo fieret modo:& quale maxime probaretur inter peregrina docuimus. Id quod e macedonia affertur bucolicon uocant armentariis ſponte erumpẽte ſuccum excipientibus:hoc celerime euaneſcit.Et in aliis autem generibus improbatur maxime nigrum ac molle. Id enim argumentum eſt cæra adulterari.Alterum genus hæracleon uocant:& ab Hercule inuentum tradunt.Alii origanum hæracleoticum ſilueſtre:quoniam eſt origano ſimile: radice inutili.De origano diximus.Tertium panaces chironeon cognominatur ab inuentore:folium eius lapato ſimile maius tamen & hirſutius.Flos aureus:radix parua.Naſcitur pinguibus locis. Huius flos efficaciſſimus eoq; amplius ꝗ ſupradicta prodeſt. Quartum genus panaces ab eodem Chirone repertum centauriũ cognominatur.Sed & pharnaceon in cõtrouerſia inuentionis a Pharnace rege deductum. Seritur hoc longioribus quam cætera foliis & ſerratis.Radix odorata in umbra ſiccatur:uinoq; gratiã adiicit.Huius genera duo fecere alterũ leuioris folii:Alterũ tenuioris.Heracleon ſyderion & ipſum ab hærcule inuẽtũ eſt : caule tenui digytorũ quattor altitudine.Flore puniceo:foliis coriãdri. Iuxta lacus & amnes inuenitur.Omniaq; uulnera ferro illata efficaciſſime ſanat. Et Chironis inuentũ ampelos quæ uocatur chironia:de qua diximus inter uites.Sicuti de hærba cuius inuentio aſſignatur.Mineruæ Herculi quoq; eam adſcribunt : quæ apollinaris apud arabas altercum ſiue altercangenum:apud græcos uero hyoſciamus appellatur.Plura eius genera Vnum nigro ſœmine foliis pene purpureis ſpinoſum. Talis naſcitur in galacia. Vulgare autem candidius eſt & fructicoſius:altius papauere. Tertii ſemen irionis ſemini ſimile : & omnia inſaniam gignentiam:capitiſq; uertigines. Quartum genus molle:lanuginoſum pinguius cæteris. Candidi ſeminis : in maritimis naſcens : hoc recepere medici. Item ruffi ſeminis nonnunꝗ ante candidum ruffeſcit:ſi non ematuruit : improbaturq;. Et alioquin nullum niſi cum inaruerit legitur natura uini.Ideoq; mentẽ caputq; infeſtans. Vſus ſeminis & per ſe & ſucco expræſſo. Exprimitur ſeparatim & caulibus foliiſq; utuntur : &

radice temeraria in totum(ut arbitror)medicinæ.Quippe etiam foliis conſtat mẽtem corrumpi:ſi plura quã quattuor bibantur.Etiam antiqui in uino febrem depelli arbitrabãtur Et oleum fit ex ſemine ut diximus:quod ipſum auribus infuſum tentat mentem: mireq; contra uenenum remedia prodidere iis:qui id bibiſſent:& ipſum pro remediis.adeo nullo omnia experiendi fine:ut cogerentur etiam uenena prodeſſe.

¶ De linozoſte parthenio hermipora ſiue potius mercuriali:& achillea:& panace heraclea ſideriti:millefolio:& de ſcopa regia:& herminco teucrio ſplenio:& de melãpodio ſiue helleboro:quod ue eorum genera:& de nigro helleboro & albo medicine:& quando detur:& quõniam ſumendum:& quibus non dandum:& quod mures necat. ¶ Ca. V.

LInozoſtis ſiue parthenion a mercurio inuetus eſt:iõ apud græcos hermupoan multi uocant.Eam apud nos omnes mercurialem.Duo eius genera:maſculus & fœmina quæ efficacior:caule cubitali interdum ramoſo in cacumine:ocimo anguſtioribus foliis geniculis denſis:alarum cauis multis:ſemine in geniculis dependente: fœmine copioſo:mari iuxta genicula ſtatim rariore ac breui:contortoq;.Fœminæ ſoluto & cãdido Folia maribus nigriora:fœminis candidiora:radix ſuperuacua:prætenuis.Naſcuntur in cãpeſtribus cultis.Mirum eſt quod de utroq; eorum genere proditur. Vt mares gignantur hunc facere:ut fœminæ illam.Hoc contingere ſi a conceptu ſuccus protinus bibat in paſſo:edanturue folia decocta ex oleo & ſale:uel cruda ex aceto.Quidam decoquunt eam in nouo fictili cũ heliotropio : & duabus aut tribus ſpicis donec decoquatur.Decoctum dari iubent:& hærbam ipſam in cibo altero die purgationi: mulieribus per triduum quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu pdicauit illas. Eaſq; ad hunc modũ adhuc medicorum nemo nouit.Ille eas uuluæ cũ melle uel roſaceo uel lilino uel irino admouit:item ad ciendos menſes ſecundaſq;.Hoc idẽ præſtare potu fotuq; dixit.Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia impoſuit: epiphoris:ſtranguriæ & ueſicæ.Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem ſoluendæ:uel in febri decoquitur quãtum manus capiat in duobus ſextariis aquæ ad dimidias:bibitur ſale & melle admixto:necnon cũ ungula ſuis aut gallinaceo decoctũ ſalubrius.Purgationis cauſa putauere aliqui utranq; dandã:ſiue cũ malua decoctũ. Thoracẽ purgant. Bilem detrahunt:ſed ſtomachũ ledunt.Reliquos uſus dicemus ſuis locis.Inuenit & achilleon.Achilles diſcipulus Chironis:qua uulneribus mederet:quæ ob id achilleos uocatur.Hac ſanaſſe Thelephum dicitur.Alii primum eruginem inueniſſe utiliſſimã emplaſtris:ideoq; depingitur ex cuſpide decutiẽs eã gladio in uulnus Telephi. Alii utroq; uſũ medicamẽto uolunt.Aliqui & hanc panacẽ heracleon:alii ſideriten. Hanc apud nos millefolium uocant cubitali ſcapo ramoſam:minutioribus ꝗ fœniculi foliis ueſtitã ab imo.Alii fatentur quidem illã uulneribus utilem:ſed ueram achileon eſſe ſcapo cæruleo pedali:ſine ramis ex omni parte ſingulis foliis rotundis eleganter ueſtitam.Alii quadratũ caule:capitibus marebii folio quercus.Hãc etiam præciſos neruos glutinare faciunt. Alii ſyderitem in maceriis naſcentem cum teritur fœdi odoris.Etiãnum aliam ſimilem huic:ſed candidioribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in uineis naſcentem. Aliam uero quinum cubitorum ramulis exilibus triangulis:folio felicis:pediculo longo:bete ſemine: oẽs uulneribus præcipuas.Noſtri eam quæ eſt latiſſimo folio ſcopam regiã uocant. Medetur anginis ſuũ.Inuenit & teucer eadem etate teucrion quã quidam hermoneon uocãt ſpargẽtem iuncos tenues:folia parua aſperis locis naſcentẽ: auſtero ſapore : nunꝗ florentẽ. Neq; ſemẽ gignit.Medet lyenibus.Cõſtatq; ſic inuẽtã:cũ exta ſup eã proiecta eſſent: fert adhæſiſſe lyeni:eũq; ianiſſe. Ob id a ꝗbuſdã ſplenion uocat.Narrãt ſues qui radicẽ eius edũt ſine ſplene inueniri.Ramis hyſopi ſurculoſam:folio fabæ.Eodem nomine appellant:& colligi florentem adhuc iubent adeo florere non dubitant:maximeq; ex ciliciis & pyſidiæ mõtibus laudant. Melampodis fama diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur unũ hellebori genus melampodion.Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt. capras purgari paſtore illo animaduertente datoq; lacte earum ſanaſſe perotidas furentes.Quãobrem de omnibus eius generibus dici ſimul conuenit. Prima duo ſunt candidum ac nigrum.Hoc radicibus tantum intelligi tradunt pleriq;.Alii folia nigri platani ſimilia & minora nigrioraq;:& pluribus diuiſuris ſciſſa. Alii betæ incipientis. Hæc quoq; nigriora & canaliũ dorſo rubeſcẽtia.Vtraq; caule palmi ferulaceo bulboq; tunicis cõuoluto radice fi

brata cæparum modo.Nigro equi boues ſues necantur.Itaq; cauent id cum candido ue/
ſcantur.Tempeſtiuum eſſe tradunt meſſibus.Plurimum autem naſcitur in oeta mõte. Et
optimum uno eius loco circa epirum.Nigrum ubiq; prouenit:ſed melius in helicone: qui
mons & aliis laudatur hærbis.Candidum probatur oeteũ.Secndũ ponticum.Tertio lo/
co heleaticum:quod in uitibus naſci ferunt.Quarto parnaſium:quod adulteratur bætoli
co ex uicino.Nigrum ex iis melampodion uocant:quo & domos ſuffiunt purgantq; aſper
gentes ſe & pecora.Cum præcatione ſoléni hoc & religioſius colligitur. Plurimũ enĩ gla/
dio circunſcribitur.Deinde qui ſucciſſurus eſt ortum ſpectat.Et præcatur ut id liceat ſibi
concedentibus diis facere.Obſeruatq; aquilæ uolatus:fere enim ſeccantibus iter eſt.Et ſi
prope aduolauerit:moriturum illo anno qui ſuccidit auguriũ eſt.Nec album facile colli-
gitur:caput aggrauans maxime niſi præſumatur alium & ſubinde uinum ſorbeatur:celeri
terq; fodiatur.Nigrum alii euchimion uocant:alii polyrrhyſon:purgat per inferna. Candi
dum autem uomitione.Cauſaſq; morborum extrahit.Quondam terribile.Poſtea tam pro
miſcuum ut pleriq; ſtudiorum gratia ad prouidenda acrius quæ cõmentabantur :ſæpius
ſumptitauerint.Carneadem reſponſurum zenonis libris.Druſum quoq; apud nos tribu-
norum popularium clariſſimum cui ante omnes plebs adſtans plauſit:optimates uero bel
lum marſicum imputauere:conſtat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in anti-
cyra inſula.Ibi enim tutiſſime ſummitur:quonia(ut diximus)ſeſamoides admiſcent. Italia
ueratrum uocat. Farina eorũ per ſe & mixta radiculæ qua lana diximus lauari ſternutamẽ
tum facit.Amboq; ſomnũ.Leguntur autem tenuiſſimæ radices breueſq; ac uelut decurta
tæ etiam hæ.Nam ſumma quæ eſt craſſiſſima cepis ſimilis canibus tantũ datur purgatiõis
cauſa.Antiqui radicem corticemq; carnoſiſſimum eligebant: quo tenuior eximeretur me
dulla.Hanc humidis ſpongiis opertã turgeſcentemq; in longitudinem findebant. Deinde
fila inumbra ſiccabant iis utentes.Nunc ramulos ipſos ab radice ſua grauiſſimi corticis Ita
dantes.Optimum quod acre guſtu:ferueſq; in frangẽdo puluerem emittit.Durare uim
eius.xxx.annis ferunt. Nigrum medetur paraliticis inſanientibus hydropicis dũmodo ci-
tra fibrim podagris ueteribus:articulariis morbis.Trahit aluum & bilẽ pituitaſq;.Ex aqua
datur ad leniter molliendã aluũ plurimũ drachma:modice quattuor obolis.Miſcuere ali-
qui & ſcamoneam:ſed tutius ſalẽ.In dulcibus datum copioſius periculum infert.Oculorũ
caliginem fotu diſcutit.Ob id quidam & inunxere.Tritũ ſpumãs ſuppurata duritias con
coquit & purgat.Item fiſtulas tertio die exemptum.Verucas tollit cum ſquamis æris & ſã
daraca.Hydropicorum uentri imponitur cum farina hordeacea & uino.Pecorum & iumẽ
torum pituitas ſanat ſurculo per aurem traiacto.& poſtero die eadem hora exẽpto. Scabi
em quadrupedum cũ thure & cæra aropice uel cum piſeleo.Album optimũ: quod celerri
me mouet ſternutamenta:ſed multum terribilius nigro præcipue ſi quis apparatum po-
turorum apud antiquos legat:contra horrores ſtrangulatus inrẽpeſtiuas ſomni uires ſin
gultus infinitos aut ſternutamenta ſtomachi diſſolutiones tardiores uomitus aut lõgin-
quiores:exiguos aut nimios.Quippe alia dare ſoliti quæ concitarent uomitiones ipſumq;
eleborum extraherent medicamentis:aut clyſteribus : ſæpe etiam ſanguine uenis emiſſo.
Iam uero & cum proſpere cedat terribilius uiſu in uariis coloribus uomitionum : & poſt
uomitiones obſeruatione alui: balnearum diſpenſatione : totius corporis cura anteceden
te:omĩa hæc magno terrore & fama.Nãq; tradũt abſumi carnem ſi coquatur unã:ſed anti
quorum uitium erat:q; propter hos metus partius dabãt cum celerius erumpat:quo largi
us ſumitur.Theiſon binas nõ amplius drachmas donauit ſequentes & quaternas dedere.
Claro Herophili præconio qui elleborũ fortiſſimi ducis ſimilitudini æquabat.Concitatis
enim intus omnibus ipſum in primis exire.Præterea mirũ inuentũ eſt q; inciſum forficu/
lis ut diximus:ſcribant cortex remanet.Hoc inanito medulla cadit. Hæc in nimia purgati
one data:uomitiones ſiſtit.Cauendum eſt fœlici quoq; cura:ne nubilo detur die : quippe
impatibiles cruciatus exiſtunt.Nã æſtate potius q̃ hyeme dandũ non eſt in dubio.Corpus
ſeptẽ diebus præparandũ cibiſ acribus:abſtinẽtia uini:quarto & tertio deuomitionibus:pri/
die cœne abſtinentia. Albũ e dulci dat:aptiſſime uero in lacte aut pulte.Nup inuenere diſ
ſectis raphanis inſerere helleborũ:rurſuſq; cõprimere raphanos:ut tranſeat ius: atq; eo le
nimẽto dare.Reddi poſt quattuor fere horas incipit.Totũ opus ſeptenis pagiť horis. Me
deť ita morbis comitialibus:ut diximus:uertigini melãconicis:inſanientibus:lymphaticis:

elephantiæ albæ: lepris: tetano: tremulis: podagricis: hydropicis: incipientibuſq;: tympa/
nicis ſtomachicis: ſpaſticis: clinicis: iſchiadicis: quartanis quæ aliter nõ deſinãt: tuſſim uete
ri inflãmationibus: torminibus redeuntibus. Vetant dari ſenibus & pueris. Item mollibus
ac feminei corporis: anime ue exilibus aut teneris: & fœminis minus q̃ uiris. Item timidis:
aut ſi exulcerata ſint præcordia: uel timeant: minime ue ſanguinẽ excreãtibus cauſatis uel
latere: uel faucibus. Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia ſalſa illi/
tum: item ſuppurationi ueteri. Mures polenta admixtum necat. Galli ſagittas in uenatu
helleboro tingunt: circũciſoq; uulnere teneriorem ſentiri carnem affirmat. Muſcæ quoq;
necantur albo tritto & cum lacte ſparſo. Eodem & phthiriaſis emendatur.

¶ De mithridati & ſcordoti ſiue ſcordio: & polemonia uel philæteria uel chilio dynama:
& eupatoria & centaurea ſiue chironia: & de lecto centaureo libadio felle terræ & triorche
medicine. Ca. VI.

IPſi Mithridati Crateias adſcripſit unam mithridatiam uocatã: Huic folia duo a ra
dice achanto ſimilia. Caulis inter utraq; ſuſtinens roſeum florẽ. Alterã lenem ſcor
dótim ſiue ſcordion ipſius manus adſcriptam: magnitudine cubitali: quadrangulo
caule ramoſam quernæ ſimilitudine foliis lanogninoſis. Reperitur in ponto campis pingui/
bus humidiſq; guſtus amari. Eſt & alterius generis: latioribus foliis: mentaſtro ſimilis: plu
rimoſq; utraq; ad uſus per ſe & inter alia in antidotis. Polemoniã alii philæteriã a certami/
ne regum inuẽtionis appellant. Capadoces autẽ chiliodynamam radice craſſa: exilibus ra/
mis quibus in ſũmis corymbi dependent nigro ſemine cætero rutæ ſimilis. Naſcitur in mõ
toſis. Eupatoria quoq; regiã auctoritatẽ habet. Caulis lignoſi nigricantis hirſuti: cubitalis
aliquãdo & amplioribus foliis per interualla. v. folia ut cannabis per ambitũ inciſis quinq;
partito: nigris & ipſis pulmoſiſq; radice ſuperuacua. Semẽ dyſentericis in uino potũ auxi/
liatur unice. Centauria curatus dicitur Chiron cũ Herculis exceptus hoſpitio pertractan
ti arma ſagitta excidiſſet in pedẽ: quare aliq chironiũ uocãt. Folia ſunt lata & oblõga : ſer
ratã ambitu denſa ab radice: caules ternum cubitorum geniculati. In iis capita ceu papaue
rum. Radix uaſta rubeſcens: tenera fragiliſq; ad bina cubita madida. Succo amara cũ qua/
dã dulcedine. Naſcit᷑ in collib⁹ pingui ſolo. Laudatiſſima archadia: elide meſſenia: phorũo
& lyceo atq; in alpibus. pluribuſq; locis iu lycia. Quidam & ex ea lyciũ faciunt. Vis in uul/
neribus tanta ut cohereſcere etiã carnes tradant: ſi coquantur ſimul. In uſu radix tantum
duabus drachmis bibenda quibus dicetur: ſi febris ſit: in aqua trita: cæteris in uino. Mede
tur & ouium morbis decocte ſuccus. Eſt alterũ centaurion cognomine lecton: minutis fo
liis: quod aliqui libadion uocant: quoniã ſecũdum fontes naſcitur: origani ſimile: anguſtio
ribus & longiorib⁹ foliis angulosa caule paululũ alto fruticãti flore lichenidis: radice tenui
& ſuperuacua ſucco efficax. Ipſa hærba autũno legitur ſuccus e fronde. Quidam caules cõ
ciſos madefaciunt diebus. xviii. atq; ita exprimunt. Hoc centaurion noſtri fel terre uocãt:
propter amaritudinẽ ſũmam. Galli exacum. quoniã omnia mala medicaméta potũ e corpo
re exſicatur per aluum. Tertia eſt cẽtauris cognomine triorches. Qui eã ſecat rarũ eſt ut
non uulneret ſeſe. Hæc ſuccum ſanguineum mittit. Theophraſtus defendi eam: impugna/
riq; colligẽtes tradit a triorche accipitrum genera: a quo & nomen accepit. Imperiti cõfun
dunt hæc omnia: & uim generi aſſignant.

¶ De climeno & genciana & lyſimachia & pathenide & arthẽiſia: & ambroſia: & nymphea
hæracleo ſiue rhopalo & euphorbia medicinæ. ¶ Ca. VII.

CLinmenos a rege hærba appellata eſt hederæ foliis ramoſa caule inani articulis præ
cincta: odore graui & ſemine hederæ: ſiluestribus & montoſis naſcens. Quibus mor
bis pota inundeatur: diceus: Sed hic indicandum eſt dum medeatur ſterilitatẽ po/
ta etiã in uiris fieri. Græci plantagini ſimilẽ eſſe dixerũt: caule quadrato: folliculis cũ ſemi
ne inter ſe implexis: uelut in polipoꝝ cirris. Et ſuccus autem in uſu. Vis eius ſũma in refri
gerãdo Gẽtianã inuenit Gentianus rex illyrioꝝ ubiq; naſcentẽ: in illyrico tamen præſtan/
tiſſimam folio fraxini: ſed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis craſſitudine: cauo &
inani: & interuallis foliato: trium aliquãdo cubitorum : radice lenta ſubnigra ſine odore
aquoſa montibus ſubalpinis plurima. Vſus in radice & ſucco. Radici natura eſt excal/
factoria : ſed prægnantibus non bibenda. Inuenit & Lyſimachus hærbam lyſimachiamq;
ab eo nomen retinet: celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis uirida : florem purpureum:

fruticoſum:ramulis erectis graui gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt:ut iumẽtis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatẽ cohibeat. Mulieres quoq; hãc gloriã affectauere. In quibus Arteiſia uxor manſoli adoptata hærba quæ ante pthenis uocabatur. Snnt qui ab arteiſa de Arteiſia cognominatam putent:quoniam priuatim medicatur fœminarũ malis. Abſinthii autem modo fruticoſa maioribus foliis pinguibuſq;. Ipſius duo genera. Altera latioribus foliis altera tenera tenuioribus:& non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellant ſimplici caule:minimis foliis:flores copioſi erumpẽtes cũ una matureſcit odore nõ iniucũdo:quã quidã botrynalii ambroſiam uocant. Talis in capadocia naſcitur. Nimphea nata traditur a nimpha Zelotypia erga herculẽ rhopalo mortua. Quare heracleon uocãt aliqui:alii rhopalon a radice claue ſimili. Ideoq; eos qui bibãt eam.xii. diebus coitu genituraq; priuari. Laudatiſſima in orchomeno & marathone boetiæ. Timalou uocantq; ſemen edunt. Naſcitur in aquoſis foliis magnis & aliis ex radice ꝓdeuntibus flore lilio ſimili:& cũ defloruerit capiti papaueris. In caule ſeccatur autũno. Radix nigra in ſole ſiccatur. Aduerſaturq; ad aliũ. Eſt alia nimphea in theſſalia amne pæonio: radice alba:capite luteo:roſæ magnitudine. Inuenit & patrũ noſtrorũ ætate rex Iuba quã appellauit euphorbiam medici ſui fratris nomine & muſæ:a quo. D. Au. conſeruatũ indicauimus. Iidem fratres inſtituere a balneis frigida multa corpora aſtringi. Antea non erat mos niſi calida tantũ lauari ſicut apud Homerũ etiam inuenimus. Sed Iubæ uolumẽ quoq; extat de ea hærbarum clarum preconũ. Inuenit eam in monte atlante:aſpectat foliis achãtinis. Vis tanta eſt ut uel elonginquo ſuccus excipiatur inciſæ coto. Suſcipitur excipulis uentriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiẽ habet Qui colligunt clarius uident. Cõtra ſerpentes medetur. Quacunq; parte percuſſa uertice inciſo & medicamẽto addito. Ibi geruli qui legũt:hedino lacte adulterant:ſed diſcernitur igni. Id enim ꝙ ſincerũ nõ eſt:faſtidiendum odorem habet. Multũ infra hunc ſuccũ eſt qui in gallia fit ex hærba chamélea granũ cocci ferente. Fractus amoniaco ſimilis eſt: etiã leui guſtu os accenſum diu detinens:& magis ex interuallo donec fauces quoq; ſiccet.

¶ De plantagine & bugloſſo:& cioglosſo:& bupthalmo:& ſcytica:& de ſpartonia: & hippice:& iſchæmone:& betonica:& cantabiaca:& conſiligine:& hyberida : & chelidonia : & canaria:& elaphoboſco:& dictãno:& ariſtolochia:& quod eius delectatione inuoluant piſces & ſtatim capiantur & medicine contra ſerpentium ictus ex hærbis quas ſuperius nominauit. ¶ Ca. VIII.

CElebrauit & themiſon medicus uulgarem hærbam plantaginẽ tanq̃ inuentor uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor anguſtioribus foliis & nigrioribus linguæ pecorũ ſimillimis:caule anguloſo interrã inclinato in pratis naſcens. Altera maior foliis laterũ modo incluſa. quæ quia ſeptena ſunt quidã eã heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis eſt & napi ſimilis. Naſcitur in humilis multo efficatior. Vis mira in ſiccando denſandoq; corpore cauterii uicem optinens. Nulla res æquæ ſiſtit fluctiones quas græci preumatiſmos uocant. Iungitur huic bugloſſo boum lingue ſimilis: cui præcipuum ꝙ in uinum decta:animi uoluptates auget & uocatur euphraſinum. Iungitur & cynogloſſos caninas imitans linguas. topiariis operibus gratiſſima. Aiuntq; eã quæ tres thyrſos ſeminis emittat eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quattuor ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei & quæ ferat lappas minutas. Ei⁹ radix pota ex aqua ranis & ſerpentibus aduerſatur. Eſt & buphtalmos ſimilis boũ oculis folio fœniculi:circa oppida naſcens fruticoſa caulibus:qui & mandũtur decocti. Quidã chálcian uocant. Hæc cum cæra ſcirromata diſcutit. Inuenere hærbas & uniuerſæ gentes. Scythia eam primum:quæ primũ quæ ſcythice uocatur circa boetiam naſcens prædulcis. Aliã quoq; utiliſſimã quã ſpartaniam uocant. Magna & ea cõmendatio:ꝙ in ore eam habentes famen ſitimq; non ſentiunt. Idem præſtat apud eos hippice dicta:quod in equis quoq; eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus hærbis ſcythas etiam in duodenos dies durare in fame ſitiq;. Iſchémonem tracia inuenit:qua ferunt ſanguinẽ ſiſti:non aperta modo uena:ſed etiã præciſa. Serpit e terra milio ſimilis:foliis aſperis & lanuginoſis:farcitur in nares. Quæ in italia naſcitur & ſanguinem eodem ad adligata ſiſtit. Vetones in hiſpania eã quæ betonica dicitur in gallia. In italia autẽ ſerratula a græcis ceſtron aut pſychroteron ante cũctas laudatiſſima. Exit anguloſo caule cubitorum dũ a radice ſpargẽs folia fere lappati ſerrata ſemine purpureo.

Folia ſiccantur ĩ farinã plurimos ad uſus.Fit uinũ ex ea & acetũ ſtomacho & claritati ocu
lorũ.Tantũq; gloriæ habet ut domus in aqua ſata ſit tuta extimet a piaculis oĩbus.In ea/
dẽ hiſpania inuẽta eſt cãtabrica p Diui Auguſti tẽpora a cantabris reperta.Naſcitur ubiq;
caule iunceo pedali in quo ſunt floſculi oblõgi uelut calathi In iis ſemẽ perq̃ minutũ.Nec
alias fuere hiſpaniæ hærbis exquirendis:ut in qbus etiamnũ hodie in numero ſit lætiore cõ
uictu potionẽ egentem hærbis mulſo additis credidere ſaluberrimã ſuauiſſimãque . Nec
qſquã genera earum iam nouit aut multitudinẽ.Numerus tamẽ cõſtat ĩ nomine.Noſtra
ætas meminit herbã ĩ marſis repertam.Naſcit̃ & equiculis circũ uicũ neruiſiæ:uocatur cõ
ſiligo.Prodeſt ut demonſtrauimus ſuo loco deploratis in phthiſi.Inuenit nuper & Seruili⁹
Democrates primus medentium quam appellauit hiberidam quamq̃ ficto nomine inuen/
tioni eius aſſignato carmine.Naſcitur maxime circa uetera monumẽta parietinaſq; & ocul
ta iterum.Floret ſemper folio naſturtii:caule cubitali:ſemine tamẽ paruo ut uix aſpici poſ
ſit.Radici odor naſturtii.Vſus æſtate efficatior:& recenti tantũ Tunditur difficulter. Co
xendicibus & articulis omnibus cũ aſungia modica utiliſſima uiris plurimũ quaternis ho/
ris fœminis minus dimidio adalligata:ut dein in balneum deſcendatur ĩ calidam:& poſtea
oleo & uino corpus perungat̃:diebuſq; uiceſimis interpoſitis idem fiat ſiqua admonitio do/
loris ſuperſit.Hoc modo rheumatiſmos omnes ſanat occultos.Imponitur nõ ĩ ipſa ĩflamã
tione:ſed ĩminuta.Animalia quoq; ĩuenẽre herbas in primiſq; chelidoniam.Hac enĩ hirũ/
dines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum:ut qdam uolunt etiã ẽruis oculis.Genera
eius duo.Maior fruticoſo caule folio paſtinacæ erraticæ amplior̃:ipſa altitudine duũ cubi
torũ .Colos albicans.flos luteus.Minori folia hederæ rotundiora minus candida . Succus
croci mordax.Semen papaueris.Florent aduentu hirundinũ.Diſceſſu marceſcũt.Florenti
bus ſuccus exprimitur:& in æreo uaſe cũ melle attico leniter cinere feruenti decoquitur:
ſingulare remedio contra caligines oculorũ.Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis:q̃ chelidõia
appellantur ab ea.Inuenerunt & canes canáriã:qua faſtidium deducunt:eamq; noſtro con
ſpectu mandunt:ſed ita ut nũq̃ intelligatur quæ ſit enim depaſta cernitur. Notata eſt aũt
animalis huius malignitas in alia herba maior.Percuſſus.n.a ſerpente:mederi quadã ſibi di
citur:ſed illam homine ĩſpectante nõ decerpit.Simplicius ceruæ mõſtrauere elaphoboſcõ:
de qua diximus.Item helxinẽ a partu dictam.Oſtendere(ut indicauimus)dictãmũ uulnera
tæ eo paſtæ ſtatim decidentibus telis.Non eſt albi quam in creta:ramis prætenue: pulegio
ſimile:feruens & acre guſtu:foliis tãtum utuntur.Flos nullus ei eſt.Semẽ ut caulis.Radix
tenuis & ſupra uacua.Et in creta autẽ nõ ſpatioſe naſcitur:miræq; a capris expetitur . Pro
eo eſt & pſeudo dictãmũ multis in terris naſcens:folio ſimili:ramulis minoribus a qbuſdã
condris uocatum.Minoris effectus ſtatim ĩtelligitur.Dictãmũ.n.minima portione accẽdit
os.Qui legere eam:in ferula uel arundine cõdunt:præligantq;:ne potentia euaneſcat. Sũt
qui dicant utranq; naſci multifariam:ſed deteriores in agris pinguibus:ueram quidam di
ctamũ non niſi in aſperis.Eſt & tertium genus dictamum uocatum:ſed neq; facie:neq; ef/
fectu ſimile folio ſiſybrii:ramis maioribus procedente pſuaſione illa quicquid in creta naſ
citur:infinito præſtare cæteris eiuſdem generis alibi genitis.Proxime quod ĩ parnaſo:alio/
quin hærbiferum eẽ.Et pelium montem in theſſalia.Et eletriũ ĩ euboea.Et totam arcadiam
ac lyaconiam.Tradunt arcades quidem non medicaminibus uti:ſed lacte circa uer:quoniã
tunc maxime ſuccis hærbe turgeant:medicenturq; ubera paſcuis.Bibunt autẽ lac uaccinũ
quoniam boues omnino uorifere ſunt in hærbis.Potentia earum per quadrupedes etiam
nũc duobus claris exemplis manifeſta fit.Circa abderam & limitẽ: qui Diomedis uocatur
equi paſti inflamãtur rabie:circa pohtiniam uero & aſini.Inter nobiliſſimas ariſtolochiæ no/
men dediſſe grauidæ uidẽtur quoniam eſſet ariſtetecuſes.Noſtri mallum terræ uocant:&
quattuor genera eius ſeruant.Vnum tuberibus radicum rotundis foliis inter maluam:&
hederam nigrioribus pinguioribuſq;.Alterum maſculæ radice longa quattuor digitorũ
longitudine baculi craſſitudine.Tertium longiſſimæ tenuitatis uitis nouellæ cui ſit præci
pua uis:quæ clematitis uocatur:ab aliis cretica.Omnes colore buxeo:caulibus paruis.flo/
re purpureo.Ferunt baculas paruas ut cappari.Valent radice tãtum .Eſt & quæ piſtolochia
uocatur quarti generis:tenuior q̃ proxime dicta:denſis radicis capilamentis iunci plenioris
craſſitudine.Hanc quidam polyrrhizon cognominant.Odor omnium medicatus.Sed ob/
lõga radice tenuiorq; gratior.Carnoſi.n.eſt corticis:unguentis quoq; nardinis cõueniẽs

Naſcũtur pinguibus locis & cãpeſtribus.Effodere eas meſſibus tẽpeſtiuũ:ita deſquamato
terreno ſeruantur.Maxĩe tamẽ laudať pontica.Et in quocũq; genere põderoſiſſima quæq;
medicinis aptior.Rotũda cõtra ſerpentes.Oblonga ĩ ſũma tamẽ gloria eſt ẽt modo.A con
ceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat:ut traditur.Piſcatores cãpaniæ radicẽ
eã:quæ rotunda eſt:uenenũ terræ uocãt:coráq; nobis cõtuſam immixta calce in mari ſparſe-
re:aduolant piſces cupiditate mira:ſtatimq; exanimati fluitant.Quæ polyrrhizos cognomi
nanť.cõuulſis cõtuſis ex alto præcipitatis radice pota ex aqua utiliſſima eſſe tradiť.Semĩe
pleureticis & neruis confirmare excalfacere.Eadẽ ſatyrion eſt.Verũ & effectus earũ uſuſq;
dicendi ſũt.Ordiẽdũq; a malorũ omniũ peſſimo:ideſt ſerpentiũ ictu.Medẽtur ergo brita-
nica hærba.Panaces generũ omniũ radix e uino.Chironiæ & flos & ſemẽ potũ illitũq; ex ui
no & oleo.Priuatimq; quæ cunila bubula appellať.Polymonia uel phileteris radicis dra-
chmis quattuor ex mero.Teucria:ſideritis ſcordotis:ex uino priuati ad angues potæ & il-
litæ:ſiue ſucco:ſiue folio:ſiue decocto.Centauriæ maioris radice drachma in uini albi cia-
this.tribus.Gentiana ꝑcipue aduerſus angues duabus drachmis cũ pipere & ruta uini cya-
tis.vi.ſiue uiridis ſiue ſicca.Et lyſimachiæ odorẽ fugiunt ſerpẽtes.Dať ex uino ꝑcuſſis che-
lidonia.Morſibus ĩponiť betonica præcipue:cuius uis tanta ꝓhibeť:ut ĩcluſæ circulo eius
ſerpentes ipſe ſeſe interimãt flagellando.Dať & ad ictus ſemẽ eius denarii põdere cũ trib⁹
cyathis uini:uel farina drachmis tribus ſextario aquæ ĩponiť.Cantabricæ:dictami:ariſtolo
chiæ radicis drachma in uini hemina ſæpius bibenda:prodeſt & illita ex aceto.Similiter pi
ſtolochiæ.Quin & omnino ſuſpẽſa ſupra focũ fugat e domibus ſerpentes.

De agrimonia:& agarico:& echyo:& hioſcyão:& hierabotãe:& blataria:& lemonia & q̃n
quefolio.& dauco:& pſolata:& arctio:& cyclaio:& peucedano. Ca. IX.

ARgemonia quoq; radice eius denarii põdere in uini cyathis tribus potať.Plura de
ea cõuenit dici cæteriſq; quæ primũ nominabũtur.In eo aũt genere medẽdi primũ
cõuenit:quãq; nominari:ĩ quo maxĩe ualebit.Folia habet anemonæ æqualia diuiſa
apii modo:caput in cauliculo papaueris ſilueſtris:itẽ radicẽ.Succũ croci colore acrẽ & acu
tum.Naſcitur & in aruis apud nos.Noſtri tria genera eius faciũt:& id demũ probant cui⁹
radix thus redoleat.Agaricon ut fungus naſcitur ĩ arboribus circa boſphoꝝ:colore cãdi-
do.Datur obolis quattuor cõtritũ cũ binis cyathis aceti mulſi.Id qđ in gallia naſciť ĩfirmi⁹
habetur.Præterea mas ſpiſſior amariorq;.Hic & capitis dolores facit.Fœmina ſolutior in
initio guſtus dulcis:mox in amaritudinẽ tranſit.Echyos utriuſq; generis pulegio ſimilis.
Foliis coronata drachmis duabus ex uini cyathis quattuor datur.Itẽ altera quæ lanugine
diſtinguitur ſpinoſa:cui & capitula uiperæ ſimilia ſunt.hæc ex uino & aceto.Quidã echyõ
perſonatam uocant:cuius folio nullũ eſt latius:grandes lappas ferentẽ.Huius radicem de
coctam ex aceto dant potui.Hyoſcyamum contuſum cum foliis ex uino datur peculiari-
ter contra aſpidas.Nulla tamen romanæ nobilitatis plus habet q̃ hierabotanem.Aliqui pe
riſterion noſtri uerbenacã uocant.Hæc eſt quam legatos ferre ad hoſtes ĩdicauimus.Hac
ĩ iouis menſa uerritur.Domus purgantur:luſtranturq;.Genera eius duo ſunt.Folioſa quã
fœminam putant.Mas rarioribus foliis:Ramuli utriuſq; plures:tenues:cubitales:angulo-
ſi.Folia minora quam quercus:anguſtioraq;:diuiſuris maioribus.Flos glaucus:radix lon
ga:tenuis.Naſcitur ubiq; in planis aquoſis.Quidam non diſtingũt:ſed unum omnino ge-
nus faciunt:quoniam utraq; eoſdem effectus habeat.Vtraq; ſortiuntur galli & præcinũt
reſponſa.Sed magi utiq; circa hanc inſaniunt.Hac perunctos impetrare quæ uelit febres
abigere amicitias conciliare:nulliq; non morbo mederi.Colligi circa canis ortum debere:
ita ut ne luna aut ſol conſpiciatur:fauis ante & melle terræ ad piamentum datis.Circun-
ſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu:& in ſublime tolli.Siccari in umbra ſeperatim.folia:cau
lem:radicem.Aiuntq; ſi aqua ſpargatur triclinium:qua maduerit:lætiores conuictus fieri.
Aduerſus ſerpentes conteritur ex uĩo.Eſt ei ſimilis uerbaſcõ hærba:quæ ſæpe fallit pro ea
capta.foliis minus candidis:cauliculis pluribus:flore luteo.Hac abiecta blattas in ſe contra
hit:ideoq; romæ blattariam uocatur.Lemonium ſuccum lacteum mittit:concreſcentẽ gũ
mi modo humidis locis.Datur denarii pondus in uino.Quinq; folium nulli ignotum eſt:
cum etiam fraga gignendo cõmendetur:Græci uocant pentapetõ ſiue chamezeleõ ſiue
pentaphillon.Cum effoditur rubram habet radicem.Hæc marceſcens nigreſcit & angulo
ſa fit.Nomẽ a numero foliorum habet.Et ipſa hærba ĩcipit & deſinit cum uite.Adhibeť &

purgandis domibus. Aduerſus ſerpētes bibitur & eius radix quæ ſparganiō uocat̃ ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius. Diodotus quæ pſequi nihil attinet: cum ſint differentiæ duæ. Probatiſſimæ in creta mox in achaia & in ſiccis ubicunq; nati feniculi ſimilitudine: candidioribus foliis & minoribus hirſutiſq;. Caule pedali recto: radice ſuauiſſimi guſtus & odoris. Hoc genus in ſaxoſis naſcitur meridianis. Reliqua genera ubiq; naſcuntur terrenis collibus limitibuſq; nec niſi pingui ſolo: foliis coriandri: caule cubitali: capitibus rotundis: ſæpe pluribus q̄ ternis: radice lignoſa: ſed cum inaruerit ſuperuacua. Semen eius cymino ſimile: prioris milio album acre odoratum omnibus & feruens. Secundū priore uehementius eſt: ideoq; parce ſūmi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat ē ſimile ſtaphylion: quod paſtinacā erraticā appellant: ſemine oblongo radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æſtate ſunt ītacta quadrupedi niſi poſt abortus. Ex aliis uſus fœminis. Ex creta dulcis & magis ad ſerpentes eſt. Bibitur e uino drachma una. Datur & quadrupedibus percuſſis. Theonacra alia q̄ magica & in noſtro orbe naſcitur: fruticoſa foliis ſubuiridibus: flore roſeo. Serpentes necat cuicūq; admota fuerit. Et hæc torporem affert. Perſolatam quā nemo ignorat græci uero arction uocant folia habet maiora etiam cucurbitis & hirſutiora nigriora q̄ & craſſiora: radicem albā & grandē. Hæc ex uino bibitur deariorū duū pondere. Itē cyclamini radix contra ſerpēdes oēs folia habēt minora q̄ hedera nigriora: & tenuiora ſine angulis in quibus albicāt maculæ. Caule exiguo: inani: floribus purpureis: radice lata: ut rapū uideri poſſit: cortice nigro. Naſcitur in umbroſis. A noſtris tuber terræ uocatur. In omnibus ſerenda domibus. Si uerū eſt ubi ſata ſit nihil nocere mala medicamēta Amuleta uocāt: narrantq; ea ebrietatē repræſētari. Addita ī uinum radice & ſiccata ſcyllæ mō conſciſa reponitur: decoquiturq; eadē ad craſſitudinē mellis. Suum tamē uenenum in eſt ei: traduntq; ſi pregnans radicē trāſgrediat̃ abortū fieri. Eſt & altera cyclaminos cognomie ciſanthemos geniculatis caulibus ſuperuacuis a priore diſtans circa arbores ſe uoluēs acinis hædere: ſed mollibus. Flore cādido: ſpecioſo: radice ſuperuacua. Acini tantū in uſu: guſtu acri. Sed lenti. Siccantur ī umbra tuſiq; diuidūtur ī paſtillos. Mihi & tertia cyclaminos demonſtrata eſt: cognomie chameciſſos uno omīo folio: radice ramoſa: qua piſces necabant. Sed īter primas celebrat̃ peucedanū: laudatiſſimum ī archadia: mox ſamothracæ. Caulis eſt ei tenuis: lōgus: fœniculo ſimilis: iuxta terram folioſus: radice nigra: craſſa graui odore: ſuccoſa. Gignitur ī mōtibus opacis. Foditur exitu autūni. Placent tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digytos oſſeis cultellis: funduntq; ſuccum in umbra capite prius & naribus roſaceo perunctis: ne uertigo ſentiatur. Et alius ſuccus inuenitur caulibus adhærēs īciſiſq; manat. Probatur craſſitudīe mellea: colore ruffo: odore ſuauiter grauēns guſtu. Et hic in uſu & radix: & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficaciſſimo qui reſoluitur amaris amygdalis aut ruta. Bibiturq; contra ſerpentes & ex oleo perunctos tuetur. Ebuli quoq; quem nemo ignorat: fumo fugantur ſerpentes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus polymóniæ radix uel alligata tantum. Item phalangio ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus ariſtolochia agaricum obolis quattuor in uino mixti cyathis totidem. Verbenaca & phalangio cum uino aut poſca. Item quinque foliū daucum. Verbaſcum græci plomō uocant. Genera habet prima duo. Albū ī quo mas intelligitur. Alterum nigrum: in quo fœmina. Tertium genus non niſi in ſiluis inuenitur Sunt folia braſſicæ latiora: piloſa: caulis erectus: cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una craſſitudine digyti. Naſcuntur & in campeſtribus. Silueſtri folia eleliſphaci: alta ramis lignoſis. Sunt & plomides duæ: hirſutæ: rotundis foliis: humiles. Tertia lignitis uocatur. Ab aliis autem tryhalis foliis ternis aut cum plurimum quaternis craſſis pinguibuſq;: ad lucernarum lumina aptis. Aiunt in foliis eius quam fœminā diximus: ficus omnino nō putreſcere. Diſtingui genera hæc pene ſuperuacuum eſt: cum ſint omnia eiuſdem effectus Contra ſcorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua magna amaritudīe: ſed effectu pari. Telegonō herba ab aliis ſcorpiō uocatur propter ſimilitudinem radicis: cuius tactu moriunt̃ ſcorpiones. Itaq; contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuū ſi quis heleboro candido linat: reuiuiſcere aiunt. Telegonō omnē quadrupedem necat impoſita uerendis radice Folio quidem intra eundē diem quod eſt ſimile cyclomina. Ipſa geniculata naſcitur ī opacis. Scorpionibus aduerſatur & betonicæ ſuccus ac plantaginis. Sunt ranis uenena rubetinis maxīe: uidimuſq; pſyllos ī certamīe patinis cādefactas admittētes ociore & q̄ aſpidū

pnicie.Auxiliatur eis phrynō ī uino pota.Aliqui neurada appellāt:alii polyrrhizon florib⁹
paruis:radicibus multis neruoſis bene olentibus.Itē alcima quā alii damaſaniō:alii pyrō ap
pellant.Folia ei plātaginis niſi anguſtiora eſſent:& magis lacinioſa:cōuexaq̧ in terrā.Alias
ēt uendoſa ſimiliter.Caule ſimpliciter tenui:cubitali:capite thyrſi:radicibus dēſis:tenuib⁹:
ut ueratri nigri:acribus:odoratis pinguibus.Naſcitur in aquoſis.Alterū genus eiuſdē in
ſiluis nigrius maioribus foliis.Vſus ī radice utriuſq̧ aduerſus ranas & lepores marios dra
chmæ pōdere in uino potū.Lepori marino aduerſat & cyclaminos.Veneni uini canis quoq̧
rabidi morſus habent:contra quos erit cynorhodū:de quo diximus.Plātago ad omnes be
ſtiarū morſus pota atq̧ illita ꝓdeſt.Betonica ex mero ueteri.Periſtereos uocat caule alto
foliato cacumiē ī alios caules ſe ſpargēs:colūbis admodū familiaris.Vnde & nomē:Hanc
habētes negāt latrari a cāibus.Proxia ab his malis uenena ſūt quæ ſibimetipſis homīes ex
cogitāt.Cōtra hæc oīa:magicaſq̧ artes erit primū illud.Homericū moly.Dein mithridatia
& ſcordotis & cētauriū.Pota omnia mala medicamēta exigit per aluū.Betōicæ ſemē ī mul-
ſo aut paſſo uel farine drachma ī uini ueteris cyathis.iiii.uomere cogēdi atq̧ iteꝝ bibere:
iis ꝗ quottidie guſtēt eā nulla nocitura mala medicamēta tradūt.Poto uenēo ariſtolochia
ſubuenit eadē menſura qua contra ſerpentes.Quinq̧ folii ſuccus.Agaricum poſtꝗ uomue
rit denarii pondere ex aquæ mulſæ cyathis tribus.Antirrinum uocatur ſiue phanarimō ly
chnis agria ſimilis lino radice nulla:flore hyacinthi:ſemine uitulinario.Ex hoc perūctos ue
nuſtiores fieri:nec ullo mallo medicamento ledi poſſe aut ueneno:ſiquis ī brahiali habeat
arbitrantur magi.Similiter eam quam eupleam uocant:traduntq̧ ea perunctos cōmenda-
tioris eſſe famæ.Artemiſiam quoq̧ ſecum habentibus negant nocere mala medicamenta
beſtiam ue ullam:ne ſolem quidē.Bibitur & hæc ex uino aduerſus opium.Alligata priuatī
potens traditur:pota ue aduerſus ranas.Pericarpum bulbi genus eſt.Duæ eius ſpecies:cor
tice rubro.alterum alterū nigro papaueri ſimile.Sed uis maior ꝗ priori:utriq̧ autē excale-
faciendo.Ideo contra cicutā dāt contra quā & thus & panaces & chironiū percipue.Hoc
uero & cōtra fungos.Verū & generatim mēbratiq̧ ſingulis corporū morbis remedia ſub-
texemus.Orſi a capite.Alopecias emendat nymphea & cicutæ radix:ſi una tritæ illinatur
polithrica diſtat a callitricha quod iuncos albos habet & folia plura maioraq̧.Frutice quo
q̧ maior eſt:& defluentem capillum confirmat:& dēſat.Item lingulaca circa fontes naſcēs:
cuius radix admixta combuſta teritur cum adipe ſuis nigræ:id quoq̧ excipitur ut eius ſit
ſuis:quæ nunꝗ peperit.Sol deinde plurimum confert illitæ.Similis uſus eſt cyclamini radi
cis.Pruriginem ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aqua.Capitis dolori medetur pa
nacis omniū generum radix in oleo cōtrita.Ariſtolochia & hiberis adalligata horā:uel diu
tius ſi pati poſſit comitante.balnei uſu.Medetur & daucum.Purgat autē cyclaminos cum
melle in nares addita:& ulcera capitis ſanat illita.Medetur & periſtereos.Calcalla ſiue leā
tides uocatur ſemē margaritis minutis ſimile dependens inter folia grādia ī mōtibus fere
Huius grana.xv.in oleo macerantur:atq̧ ita aduerſo capillo caput ungitur.Fit & ex calli-
triche ſternutamentum.Folia ſunt lenticulæ ſimilia.Caules iuncis tenuiſſimis:radice mini
ma.Naſcitur in opacis & humidis:guſtatu feruens.Hyſopum ī oleo contritū phthiriaſi re-
ſiſtit & prurigini in capite.Eſt autē optimum cilicium e tauro monte:Dei pamphylium:&
ſmyrnæum.Stomacho contrarium.Purgat cū fico ſumptum per inferna:cum melle uomi
tionibus.Putāt & ſerpētiū ictibus aduerſari tritum cū melle & ſale & cumino.Lōchitis nō
(ut pleriq̧ exiſtimauerunt)eadem ē quæ & xiphion:aut phaſganiō quaꝗ cuſpidi ſimilis ſe-
mine.Habet enim folia porri rubentia ad radicē & pluraq̧ in caule capitula perſoniſ comi
cis ſimilia parua exerentibus linguam radicibus prælongis.Naſcitur in ſitiētibus.E diuer-
ſo xiphion & phaſganion ī humidis:cū primum exit:gladii præbet ſpeciem caule duum cu
bitorū:radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata:quā effodi ante meſſes oportet:ſiccari
in unbra.Superior pars eius cū thure tria æquo pondere admixto uino:oſſa fracta e capite
extrahit:aut ſi quid in corpore ſuppurat:uel ſi calcata ſunt oſſa.Serpentes eadem cōtra ue
nena efficax.Caput in dolore ueratro in oleo uel roſaceo decocto tritoq̧ ungi conuenit.
Peucedāo ex oleo uel roſaceo & aceto.Tepidum hoc prodeſt & doloribus qui plerūq̧ ex
dimidia parte capitis ſentiuntur:& uertigini perungunt & radice eius ſudoris cauſa eliciē
di quoniā cauſtica uis ei eſt.Pſylliō alii cynoides:alii chryſalion:alii ſicelion alii cynomilā
appellant:radice tenui:ſuperuacua:ſarmētoſū:fabe granis in cacuminibus:foliis canino ca

piti nõ diſſimilibus:ſemĩe aũt puniceo: unde & nomẽ hoc ĩ baccis. Ipſa hærba in uineis ĩue nitur. Vis ei ad refrigerandũ & diſcutiendũ ingens. Semẽ ĩ uſu. Fronti imponit̃ in dolore & téporibus: ex aceto & roſaceo: aut poſca. Ad cetera illinitur acetabuli menſura ſextario aquæ denſat ac contrahit. Tunc terere oportet: & craſſitudinem illinere cuicunq̃ dolori & collectioni inflãmationiq̃. Et uulneribus capitis medetur ariſtolochia: fracta extrahens oſ ſa: & ĩ alia quidem parte corporis ſed maxĩe e capite. Similiter plyſtolochia.

¶De rhyſellio: & cẽtaurea: & chelidõia: & panace: & hyoſcyamo: & euphorbio. ¶Ca. X.

RHyſellium non diſſimile apio. Huius radix cõmanducata purgat capitis pituitas. Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari: ſi addita aqua foueantur. Succo uero minoris cum melle culices nubeculas obſcuritatem diſcuti: cicatrices extenuari. Albugines quidem etiam iumentorũ ſiderite. Iam chelidonia ſupradictis omnibus mire medetur. Panacis radicem cũ polenta epiphoris imponitur. Hyoſcyami ſemen bibũt obolo tantundem meconii adiicientes: uinũq̃ ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gẽtianæ ſuccum: quem collyriis acrioribus pro meconio miſcent. Facit claritatem & euphorbium in unctis. Inſtillatur plantagini ſuccus lippitudini. Caligĩes ariſtolochia diſcutit. Iberis adalligata capiti cũ quinq̃ folio epiphoras: & ſi qua in oculis uitia ſunt: emendat. Verbaſcũ epiphoris imponitur. Periſterios ex roſaceo uel aceto. Ad hypochyſis & caliginẽ cyclaminon in paſtillos diluunt. Peucedani ſuccum ut diximus ad claritatem & caligines cũ meconio & roſaceo. Pſyllion illitum fronti epiphoras ſuſpendit.

¶De anagallide: ſiue acoro: & mãdragora: ſiue circeio: & cicuta & cremno agrio: & molibdena: & capno: & alia: & acoro: & iride: & cotiledo: & aizoo: & andrachne: & erigero: & de ephemero: & de labro Veneris: & de raminculo medicíæ: & de oris uitiis. ¶Ca. XI.

ANagallida aliqui acoron uocant. Duo genera eius. Mas flore phœniceo: fœmĩa cæruleo: nõ altiores palmo: frutice tenero: foliis puſillis: rotũdis: in terra iacentibus naſcũtur in hortis & aquoſis. Prior floret cerulea. Vtriuſq̃ ſuccus occulorũ caliginẽ diſcutit cũ melle: & ex ictu cruorẽ & argema rubens: magis cũ attico melle iũctis. Pupillas dilatat. Et ideo hoc inũguntur ante: qbus paracenteſis fit. Iumẽtorũ quoq̃ oculis medẽtur. Succus caput purgat per nares infuſus: ita ut deinde uino colluatur. Bibit̃ & cõtra angues ſucci drachma in uino. Mirum ꝙ fœminam pecora uitant. At ſi decepta ſimilitudĩe (flore enĩ tantũ diſtant) deguſtauere: ſtatĩ eã quæ aſyla uocatur ĩ remedio quærũt. Ea a noſtris ferus oculus nũcupat̃. Præcipiunt aliqui effoſuris ante ſolẽ ortũ priuſq̃ quicq̃ aliud loquant̃ ter ſalutare eã: tũc ſublatã exprimere. Ita præcipuas eſſe uires. De ephorbio ſatis dictũ eſt: cuius ſuccus lippitudini ſi timor erit. Itẽ abſinthiũ cũ melle tritũ. Itẽq̃ betonicæ farina cõueniet. Et egilopas ſanat hærba eodẽ nomĩe quæ ĩ hordeo naſcitur tritici folio ſemine ꝯtrito cũ farĩa permixta ĩpoſſitaq̃ uel ſucco. Exprimit̃ hic e caulibus foliiſq̃ prægnãtibꝫ dempta ſpica: & in trimeſtri farina digeritur in paſtillos. Aliqui & mãdragora utebãtur. Poſtea abdicatus ĩ hac curatione ẽ. Sed epiphoris quod certũ ẽ medetur: & oculoꝝ dolori. Radix tuſa cũ roſaceo & uino. Nã ſuccus multis oculorũ medicamẽtis miſcetur. Mãdragorã alii circelon uocant. Duo eius genera. Cãdidus qui & mas: niger quæ fœmina exiſtimatur. Anguſtioribus foliis ꝙ lactucæ. Hirſutis & caulibus: radicibus binis ternis ue ruffulis. Intus albis: carnoſis: terniſq̃ pene pubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine. Et iis ſemẽs ceu pyrorum album. Hoc alii arſen: alii morion: alii hyppoplomon uocant. Huius folia alba. Alterius latiora ut lappati ſatiuæ. Cauent effoſſuri contrarium uentum. Et tribus circulis ante gladio circunſcribunt. Poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes. Succus fit & e malis & e caule deciſo cacumine & radice. Punctis aperta aut decocta utilis uel ſurculo. Conciſa quoq̃ in orbiculos ſeruatur in uino. Succus non ubiq̃ ĩuenitur: ſed ubi poteſt: circa uindemias quæritur. Odor grauis ei: ſed radicis & mali grauior. Mala matura in umbra ſiccantur. Succus ex iis ſole denſatur. Item radicis tuſæ: uel ĩ uino nigro ad tertias decoctæ. Folia ſeruantur in muriis efficacius. Albus fore tantum ſuccus peſtis eſt. Sic quoq̃ noxiæ uires. Grauedinem afferunt etiam olfactu: quãq̃ mala in aliis terris mandãtur. Nimio tamen odore obmuteſcunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis ſõnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra ſerpentes: & ante ſectiones punctioneſq̃ ne ſentiantur. Ob hæc ſatis eſt aliquibus ſomnum odore quæſiſſe. Bibitur & pro helleboro duobus obolis in mulſo. Efficacius helleborum ad uomitiones

& ad bilem nigram extrahendã.Cicuta quoq; uenenum eſt:publica athenienſiũ pœna inuiſa.Ad multa tamen uſus non omittendi.Semen habet noxium.Caulis autem eſt uiridis: & urit plerumq; ut in platanis.Lenis hic & geniculatus ut calami nigricans.Altior ſæpe binis cubitis:in cacuminibus ramoſus.Folia coriandri tenuiora:graui odoratu.Semen aniſo craſſi⁹ radice ↄcaua nullius uſus.Semini & foliis refrigeratoriis uis:quæ ſi necat:icipiũt algere ab extremitatibus corporis.Remedium eſt prius quã perueniat ad uitalia:uini natura excalfactoria.Sed ĩ uino pota irremediabilis exiſtimatur.Succus exprimitur foliis floribuſq; tunc enim maxime tempeſtiuus eſt & melior.Semine trito expreſſus & ſole denſatus ĩ paſtillos necat ſanguinem expiſſando.Hæc altera uis.Et ideo ſic necatorum maculæ in corporibus apparent.Ad diſſoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua.Fit ex eo ad refrigerandum ſtomachum malagma.Præcipuus tamẽ eſt ad cohibendas epiphoras æſtiuas oculorumq; dolores ſedandos circunlitum.Miſcetur collyriis.Et alios omnes rheumatiſmos cohibet Folia quoq; tumorẽ omnem doloremq; & epiphoras ſedant.Anaxilaus auctor ẽ mãmas a uirginitate illitas ſemper eſſe ſtaturas.Quod certum eſt:lac puerperarum mammis impoſita extinguit.Veneremq; teſtibus circa pubertatem illita.Remedia liberationi quibus bibenda cenſetur:non equidem præcipimus.Maxima uis terræ partorum; mox laconicæ: creticæ :aſiaticæ .In græcia uero megaricæ: deinde atticæ .Cremnos agrios gremias tollit oculorum impoſitus: tumorem quoq; polenta addita .Naſcitur uulgo molibdena :id eſt plumbago.etiam in aureo :folio lappati: craſſa radice hiſpida .Hæc commanducata:ſi oculis ſubinde religatur: plumbum quod eſt genus uitii ex oculis tollit. Capnos prima quam pedes gallinaceos uocant :naſcens in parietinis : & ſæpius ramis tenuiſſimis ſparſiſq;: flore purpureo uiridis :ſucco caliginem diſcutit. Itaq; in medicamento oculorũ additur. Similis & nomine & effectu alia eſt capnos fruticoſa prætenera foliis coriandri cineracei coloris :flore purpureo. Naſcitur in hortis & ſegetibus ordeaceis.Claritatem facit inunctis oculis delachrymationemq; ceu fumus: unde nomen accepit .Eadem euulſa palpebras renaſci prohibet . Acoron iridis folia habet anguſtiora tantum & longiore pediculo: radices nigras :minuſq; uenoſas Cætero & has ſimilies iridis: guſtu acres: odore non in gratas :ructu faciles. Optimæ ponticæ:dein galaticæ :mox creticæ. Sed primæ in cholchide iuxta phaſin amnem:& ubicunq; in aquoſis . Recentibus uirus maius quam ueteris Creticæ candidiores ponticis. Siccantur utribus in umbra digytalibus fruſtis.Necnon inueniuntur qui oxymyrſine radicem acoron uocant.Ideoq; quidam hanc acron agrion uocare malunt .Vis ei ad calfaciendumq; extenuandumq; efficax contra ſuffuſiones & caligines oculorum ſucco eiuſdem poto:contraq; ſerpentes.Cotylodon paruula herba cauliculo tenero:puſillo pingui :concauo :& coxendices. Naſcitur in maritimis petroſiſque uiridis: radice oliuæ modo rotunda . Oculis medetur ſucco. Eſt & aliud genus eiuſdem ſordidis foliis: latioribus:denſioribuſque circa radicem uelut oculum cingentibus: aſperrimi guſtus:lõgiore caule:ſed pergracili .Vſus eius ad eadẽ quæ iridis. Aizoi duo genera: maius in fictilibus uaſculis ſeritur quod aliqui buphthalmon uocant:alii zophalmon : alii erogenneto:quod amatoriis conueniat. Alii hypogeſon: quoniam in ſuggrundis fere naſcitur. Sunt qui ambroſiam potius uocant:& qui amerimnõ.Itali ſedum magnum:aut oculum:aut digytellum. Alterum minuſculum:quod erithelcs uocant:alii tribeles : quia ter floreat: alii chryſotheles :aliqui iſoetes.Sed alii itali ſedum:alii aizoum. Vtrunq; quoniam uireat ſemper. Aliqui ſemper uiuum. Maius cubiti altitudinem excedit:craſſitudine pluſquam pollicari. Aliud in cacumine linguæ ſimile carnoſum:pingue:largo ſucco:latitudine pollicari. Alia in terram conuexa: alia ſtantia: ita ut ambitu effigiẽ imitentur oculi. Quod minus eſt:in muris parietiniſq; naſcitur:& tegulis. Fruticoſum a radice : & ſurſum uſque ad cacumen. Foliis anguſtis munocratis:ſuccoſis:palmo alto caule:radix inutilis. Huic ſimilis eſt:quam græci andrachnen agriam uocant.Itali celebrant ĩ paſtillos latioribus foliis & breuiori cacumine. Naſcitur in petris:& colligitur cibi cauſa. Omnium harum uis eadem: perfrigerare & aſtringere . Medentur epiphoris folia impoſita :uel ſuccus inunctus. Purgant enim ulcera oculorum explentq;:& ad cicatricem perducunt palpebras deglutinant. Eædem capitis doloribus medentur: ſucco uel folio temporibus illitis . Aduerſantur phalangiorum ictibus. Acõito uero maius aizoum præcipue. A ſcorpionibus quoque feriri id habentem negant. Medentur & aurium dolori. Item ſuccus inunctis hyoſcyami

modice.Item achileæ:& minori centaureæ:& plantaginis peucedani.cum roſaceo & meco
nio.Acori ſuccus cum roſa.Omnis autem ſtrigili calefactus infunditur.Cotyledon etiam
infunditur purulentis cum medula ceruina calefacta.Ebuli radices trite & ſuccus linteo
colatus:mox in ſole denſatus & cum opus eſt roſaceo dilutus & calefactus parotidas.Ver
benaca quoq;.item plantago ſanat:item ſideritis cum axungia ueteri.Narium ozenas emẽ
dat ariſtolochia cum cypero.Dentibus remedio ſunt panacis radix commanducata:præci-
pue chironie:item collutis ſucco.Radix hyoſcyami ex aceto manducata.Item polymoniæ
commanducantur:& plantaginis radices:aut colluuntur in aceto decoctæ ſucco. Et folia
ſunt utilia.Vel ſi ſanguine gingiuæ putreſcant:uel ſemen eiuſdem apoſtemata & collectio
nes gingiuarum ſanat. Et ariſtolochia gingiuas dentes ue confirmat. Verbenaca cum ra-
dice manducata & decoctæ ex uino aut aceto ſuccus collutus.Item quinq; folii radices de-
coctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero quam decoquatur aqua marina aut ſalſa lauan
tur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinq; folii fricare malunt.Et uerba
ſci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes.Et hyſopo colluuntur:& peucedani ſuc
co cum meconio uel radicum anagallidis magis fœminæ ſucco:ab altera nare quam do-
leat infuſo.Erigeron a græcis:quæ a noſtris uocatur ſenecio.Hanc ſi ferro circunſcriptam
effodiat aliquis: tangat q; ea dentem & alternis ter deſpuat ac reponat in eundem locnm:
ita ut uiuat hærba:aiunt dentem eum poſtea non dolliturum.Hærba eſt theriſſagum ſpe-
cie & molitia:cauliculis ſubrubicũdis. Naſcitur & in tegulis & in muris. Nomen hoc græ
ci dederunt:quia uere caneſcit.Caput eius numeroſa diuiditur lanugine: qualis eſt ſpine
inter diuiſura exeuntes.Quare eam Callimachus acanthida appellat:alii pappum.Nec de
inde græcis de ea conſtat:Alii erucæ foliis eſſe dixerunt:alii roboris:ſed minoribus multo
Radice alii ſuperuacua:alii neruis utili:alii potu ſtrangulante. E diuerſo quidam regio
morbo cum uino dederunt.Et contra omnia ueſicæ uitia. Item cordis & iocineris. Reni-
bus extrahere harenam dixere.Iſchiadicis drachmam cum oximellite ab ambulatione pro
pinauere.Torminibus quoq; in paſſo utiliſſimam:precordiis etiam:cibo ex aceto eam pre
dicantes ſerenteſque in hortis.Nec defuere qui & alterum genus facerent.Nec quale eſſet
demonſtrarent contra ſerpentes in aqua bibendamq; comitialibus dantes.Nos eam Roma
nis experimentis per uſus digerimus.Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ tri-
ta illinit epiphoris.Toſta cum mica ſalis ſtrumis.Ephemeron folia habet pſylii:ſed minora
caulem parem:florem cæruleum:ſemen ſuperuacuum.radicem unam digytali craſſitudine
dẽtibus præcipuam conciſam in aceto:decoctamque ut tepido coluantur.Et ipſa etiam ra
dix mobiles ſiſtit.Cauis & exeſis imprimitur.Chelidoniæ radix ex ea aceto trita contine-
tur ore.Eroſis ueratrum nigrum imponitur. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto
firmantur.Labrum uenereum uocant in flumine naſcentem. Eſt ei uermiculus qui circa
dentes ligatur:aut cauis dentium cæra includitur. Cauendum ne euulſa hærba terram
tangat.Ranunculum uocamus quam græci uatrachion. Genera eius quattuor unum pin
guioribus quam coriandri foliis:& ad latitudinem maluæ accendẽtibus: colore liuido
caule albo:gracili:& radice alba.Naſcitur in limitibus humidis:& opacis. Alterum folio
ſius pluribus foliorum inciſuris: altis caulibus. Tertium minimum eſt:graui odore flore
aureo. Quartum ſimile huic flore luteo.Omnibus uis cauſtica ſi cruda folia imponan
tur.puſtulaſque ut ignis faciunt.Ideo ad lepras & ſporas utuntur & ad tollenda ſtigma
ta. Cauſticiſque omnibus miſcent. Alopeciis imponuntur:celeriter remouentes Radix
in dolore commanducata diutius:rumpit dentes. Eadem ſicca cõciſa ſternutamentum fa
cit. Noſtri hærbarii ſtrumeam uocant: quoniam medetur ſtrumis & panis parte in fumo
ſuſpenſa.Creduntque ea rurſus ſata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plan
tagine utuntur.Oris ulcera intus ſuccus plantaginis emendat & folia radiceſque commã-
ducata: uel ſi reumatiſmo laboret os. Vlcera fetoremque quinque folium.Vlcera pſyllium
Compoſita quoque ad fetorem uel maxime pudendum uitium trademus.Ergo folia myr
ti & lentiſci pari pondere gallæ ſyriacæ dimidium pondus ſimul terere in uino uetuſto
ſparſa mandere matutino optimum eſt.uel hæderæ baccas cum caſia & myrrha pari pon-
dere ex uino:Naribus utiliſſimum eſt dracontii ſemen corticum ex melle: etiam ſi carci-
nomata in iis ſunt: Sugillata hyſopo emendantur. Stigmata in facie mandragora illi-
ta delet.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVI.

PROEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ:& de nouis morbis:& delichene q̄d ſit & quādo primū ī italia cœpint:& de carbūculo & de elephātiaſi:& colo. Ca. I.

SENSIT ET FACIES HOMINVM NOVOS OMNIq; æuo priore īcognitos nō italiæ modo:uerum etiam uniuerſæ prope europæ morbos. Tūc quoq; nec tota italia nec per illyricum gallias ue aut hiſpanias magnopere uagatos:aut alibi q̄ romæ circaq; ſine dolore quidē ullo:aut ſine pernicie uitæ:ſed tanta fœditate ut quecūq; mors præferenda eſſet. Grauiſſimū ex iis lichenas appellauere græco nomine:latine quoniā a mēto fere oriebatur ioculari primū laſciuia:ut eſt procax natura multorum in alienis miſeriis.Mox & uſurpato uocabulo mētagrā:occupantem multis & intuitus:totoſq; utiq; uultus oculis tantum īmunibus:deſcendentem uero & incolla pectuſq; ac manus fœdo cutis furfure.Non fuerat hæc lues apud maiores patreſq; noſtros.Et primū Tiberii Claudii Cæſaris principatu medio irrepſit in italia quodam Perſino equite Romano quæſtorio ſcriba cum in aſia apparuiſſet:inde contagionem eius importātē.Ne ſenſere id malū fœmīe aut ſeruitia:plebeſq; hūilis & media:ſed ꝓceres ueloci tranſitu:oſculi maxie fœdiore multoꝝ:qui ꝑpeti medicinā tolerauerant cicatrice quā morbo.Cauſticis namq; curabatur:nec niſi uſque in oſſa corpus exuſtum eſſet non rebellante tedio.Aduenerūtq; ex ægypto genitrice talium uitiorum medici hanc ſolam operam afferentes magna ſua præda.Siquidem certum eſt Manilium cornutum ex prætoriis legatum aquitanicæ prouintiæ ſeſtertia.cc.elocaſſe in eo morbo ad curandum ſeſe.Acciditq; ſæpius:ut noua contra genera morborum gregatim ſentirentur.Quo mirabilius quid prodeſt reperiri?aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa:certiſq; mēbris hominum:uel ætatibus:aut etiam fortunis tanq̄ malo eligente:hæc in pueri graſſari:illa in adultis.hæc proceres ſentire:illa pauperes.L.Paulo.Q.Martio cenſoribus primum in italia carbunculum ueniſſe: annalibus cōſcriptum ē peculare ſe narbonenſis prouinciæ malum:quo duo conſulares obiere:condentibus hæc nobis.Eodem anno Iulius .Ruffus &.Q..Lecanius Ballus:illa medicorum iſcitia ſectus.hic uero pollice leuæ manus euulſo acu ab ſemetipſo tam paruo uulnere ut uix cerni poſſet.Naſcitur in occultiſſimis corporum partibus:& plerumq; ſub lingua duritia rubens uariis modis:ſed nigricans capite:alias liuida corpus intendens neq; intumeſcens:ſine dolore:ſine pruritu:ſine alio q̄ ſomni indicio:quo grauatos in triduo aufert:aliquādo & horrorem afferens:circaq; puſtulas paruas:rarius feriens ſtomachum.Fauceſq; cum inuaſerit ociſſime exanimans.Diximus elephantiaſin ante Pompeii magni ætatem non accidiſſe in italia:& ipſam a facie ſæpius incipientem.In nare prima ueluti lenticula mox inualeſente per totum corpus maculoſa uariis coloribus & in æquali cute alibi craſſa:alibi tēui dura ceu ſcabiæ aſpera:ad poſtremum uero nigreſcente:& ad oſſa carnes apprimente intumeſcentibus digytis in pedibus:manibuſq;.Aegypti peculiare hoc malum:& cum in reges īcidiſſet: populis funebre.Quippe in balnei ſolia temperabantur humano ſanguine ad medicinam eam.Et hic quidem morbus in italia celeriter reſtinctus eſt:ſicut & ille quem gemurſam appellauere priſci inter digytos pedum naſcentem etiam nomine oblitterato.Idipſum mirabile alios deſinere in nobis morbos:alios durare:ſicuti colū.Tiberii Cæſaris prīcipatu irrepſit id malum.Nec quiſquā prior imperatore ipſo ſenſit:magna ciuitatis ambage cum edicto eius excuſantis ualitudinem legeret nomē incognitum.Quid hoc eſſe dicemus:aut quas deorum iras?Parum eni erant homini cætera morborum genera cum ſupra.ccc.eſſent:niſi etiā noua timerent.Neq; ipſi homines pauciora ſibi opere ſuo negocia īportant.Hæc apud priſcos erant quæ memoramus remedia medicinam ipſa quodam modo rerum natura faciente & diu fuere.

Laus Hippocratis. Ca. II.

HIppocratis certe qui primus medendi precepta clariſſime condidit:referta hærbarum mentione inuenimus uolumina. Nec minus Dioclis Cariſtii qui ſecundus ætate

famaq; extitit. Item Praxagore & Criſippi: ac deinde Eraſiſtrati. Erophilo quidem q̄q̄ ſubtilioris ſectæ conditori ante omnes celebratam rationem eam paulatim uſu efficaciſſimo rerum omium magiſtro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatemq; deſcendente. Sedere namq; in iis ſcolis auditioni occupatum gratius erat: quam ire per ſolitudines: & quærere hærbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina & Aſclepiade medico: & qua ratione ueterē medicinam mutauerit. Ca. III.

OVrabat tamen antiquitas firma magnaſq; confeſſe rei uindicabat reliquias: donec Aſclepiades ætate magni Pompeii rhetorice magiſter: nec ſatis in ea arte quæſtuoſus ut ad alia ſagacis ingenii huc ſe repente conuertit: atq; ut neceſſe erat homini qui nec id egiſſet: nec remedia noſſet oculis uſuq; percipienda torrenti ac meditata quotitidie oratione blandiens: omnia abdicauit: totamq; medicinam ad caſum reuocando cōiecturam fecit. Quinq; res maxime cōmunium auxiliorum profeſſus. Abſtinentiam cibi alias uini: fricationem corporis: ambulationem: geſtationeſq;: cum unuſquiſq; ſemetipſum ſibi præſtare poſſet intelligere. Fauentibus cunctis ineſſent uera: quæ facillima erant: uniuerſum prope humanum genus circūegit in ſe non alio modo quā ſi cælo emiſſus adueniſſet. Trahebat præterea mentes artificio mirabili uino præmittendo ægris dando tempeſtiue tum frigidam aquā. Et quoniā cauſas moborū prior ſcrutari Herophilus inſtituerat: uini rationem illuſtrauerat Cleophantus apud priſcos: ipſe cognominari ſe frigidam dando præferens: & ut auctor eſt. M. Varro: alia quoq; blandimēta excogitabat in ſuſpendendo lectulos: quorum iactatu aut morbos extenuaret: aut ſomnos eliceret: iam balneas audatiſſima hominū cupidine inſtituendo: & alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate nec minore fama: cum occurriſſet ignoto funeri: relato homine ab rogo atq; ſeruato: ne quis leuibus momētis tantam cōuerſionem factam exiſtimet. Id ſolum poſſumus indignari unum hominē e leuiſſima gente ſine opibus ullis orſum uectigalis ſui cauſa repente leges ſalutis humano generi dediſſe: quas tamē poſtea abrogauere multi. Aſclepiadem uero adiuuere multi quorum cura nimis anxia & rudi aut obruendi ægros ueſte ſudoreſq; omni modo modo ciendi. Nunc corpora ad ignes torrendo: ſoleſue aſſidue quærendo in urbe umbroſa: immo uero tota italia imperatrice tum primū penſili balnearū uſu ad infinitum blandiente. Præterea in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit: ut ī anginis quas curabant in fauces organo demiſſo. Dānauit merito & uomitiones tunc ſupra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos: quod eſt magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignemus.

Irriſio magicæ artis & de lichene: & tapſia. Ca. IIII.

SVper oīa adiuuere eū magicæ uanitates: in tantū euectæ ut abrogare hærbis fidē cunctis poſſent. Aethiopide hærba amnes ac ſtagna ſiccari coniectu. Tactu clauſa oīa aperiri. Achemenide coniecta in aciem hoſtiū trepidare agmina: ac terga uertere. Latacem dari ſolitā a perſarū rege legatis: ut quocunq; ueniſſent omniū rerū copia abūdarēt ac multa ſimilia. Vbi nā iſte fuere: cū cimbri teutoniq; terribili Marte ulularēt? aut cum Lucullus tot reges magorū paucis legionibus ſterneret. Cur ue romani duces primā ſemper in bellis rationē cōmertiorū habuere. Cur Hercules Cæſaris miles in pharſalia famē ſentit ſi abundantia omnis cōtingere unius hærbæ felicitate poterat. Non ſatius fuit Aemiliaum ſcipionē carthaginis portas hærba patefacere: q̄ machinis clauſtra per tot annos quatere. Siccentur æthiopide pontine paludes: tantūq; agri ſuburbanæ reddat italiæ. Nāq; apud eundē Democritū inuenitur cōpoſitio medicamenti: quo pulchri boniq; & fortunati gignant liberi. Cur nunq̄ perſarū regi talis eſt dedita. Mirū eſt profecto hucuſq; prouectam credulitatē antiquorū ſaluberrimis ortam initiis: ſi in ulla re modū humana ingenia nouiſſent. At qui nos hanc ipſam medicinā ab Aſclepiade repertam ſuo loco probaturi ceſſemus: euectā ultra magos etiā: Sed hæc eſt omni in re animorū cōditio: ut a neceſſariis orſa primū cuncta uenerint ad nimiū. Igitur demoſtratarū priore libro hærbarū reliquos effectus dicemus: adiiciemuſq; quas ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tā fœdo etiā malo plura undiq; aceruabimus: quanq̄ non paucis iam demonſtratis. Medetur ergo plantago trita. Quinquefoliū: Radix albūci ex aceto ficulni caules aceto decocti. Hibiſci radix cū glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricant etiā pumice. Et rumicis radix ex aceto illinit. Et flos uiſci cū calce ſubactus. Laudat & tithymalū cū reſina decoctū

Lichen uero hærba his omnibus præfertur:inde nomine inuento.Naſcitur in ſaxoſis folio uno ad radicem lato:caule uno:paruo:longis foliis dependentibus:Hæc delet & ſtigmata.Teritur cum melle.Eſt aliud genus lichenis petris tantum adherens ut muſcus: qui & ipſe illinitur.Hic & ſanguinē ſiſtit uulneribus inſtillatus:& collectiones illinitus. Morbum quoqꝫ regiū cum melle ſanat ore illito & lingua.Qui ita curantur: aqua ſalſa lauari iubentur ungi oleo amygdalino:hortenſibus abſtinere.Ad lichenas & tapſiæ radice utuntur trita cum melle.Anguine & argemonia medetur ſumpta ex uino. Et hyſopū cum uino decoctum & gargarizatum.Peucedanum cū coagulo uituli marini æquis partibus proſerpinata cum muria & ex oleo trita uel ſub lingua habita. Item ſuccus de quinquefolio potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium uitiis medetur gargarizatus. Verbaſcum priuatim tonſilis in aqua potum.

Ad ſtrumas & ad digytos:& ad pectus:& ad tuſſim medicinæ. Ca. V.

Strumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia.Quinquefoliū.Et radix perſolatæ.Item cum axungia operitur folio ſuo impoſita. Item artemiſia. Radix mandragore ex aqua.Sideritis lata folia clauo ſiniſtra manu circunfoſſa ad alligandū cuſtodiēda ſanatis:ne rurſus ſata diro hærbariorum ſcelere ut in quibuſdam rebellet.Quod & in iis quos artemiſia ſanauerit prædici reperio.Item in iis quos plātago. Damoſion quæ & caucalis uocatur ſub ſolſtitio collecta imponitur ex aqua cæleſti folium tritum uel radix cum axungia tuſa:ita ut impoſita folio ſuo operiatur.Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoreſqꝫ quacunqꝫ in parte. Bellis in pratis naſcitur:flore albo aliquatenus rubente. hāc cum artemiſia illitam efficatiorem produnt. Cōditur don hærba ſolſtitialis flore rubeo ſuſpenſa in collo comprimere dicitur ſtrumas.Item uerbenaca cum plantagine digytorū uitiis omnibus:& priuatim pterigiis.Quinquefolium medetur pectoris uitiis.Vel quod grauiſſimū eſt tuſſis:huic medetur panacis radix in uino dulci.ſuccus hyoſciami etiā ſanguinem excreantibus.Nido quoqꝫ accenſi tuſſientibus.Item ſcordotis mixta naſturtio & reſina cum melle tuſa arida.Facit & per ſe faciles excreationes.Item centaurium maius & ſanguinem reiicientibus.Cui uitio & plantaginis ſuccus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas:contraqꝫ cruentas excreationes.Perſolatæ radix drachme ponderis cum pineis nucleis.xi.Peucedani ſuccus pectoris doloribus & acorum ſubuenit. Et ideo antidotis miſcetur. Tuſſi daucum.Item ſcythiaca hærba.Ea demum omnibus pectoris uitiis tuſſi & purulenta excreantibus obolis tribus in paſſo.

De uerbaſco & chamaleuce uel tuſſilagine:& becchio:& aquilegia:& ſaluia. Ca. VI.

Totidem obolis bibitur uerbaſcum:cuius flos aureus. Tanta huic uis eſt: ut iumentis etiam non tuſſiētibus modo:ſed ilia quoqꝫ trahentibus auxilietur potus.Quod & de gentiana reperio.Radix cameleucæ quæ tuſſilago dicitur cōmanducata & in uino madefacta non tuſſi tm̄:ſed & faucibus prodeſt.Hyſopi quoqꝫ quinqꝫ rami cum duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgant.Tuſſim ſedat bechion quæ & tuſſilago dicitur.Duo eius genera.Silueſtris ubi naſcitur ſubeſſe aquas credunt: & hoc habent ſignum aquileges.Folia ſunt maiuſcula q̄ hederæ.v.aut.vii.ſubalbida a terra ſuperne pallida ſine caule:ſine flore:ſine ſemine radice tenui.Quidam eandem eſſe bechion & alio nomine chameleucen putant.Huius aridæ cū radice fumus per arundinem hauſtus aut deuoratus ueterem ſanare dicitur tuſſim.Sed in ſingulos hauſtus paſſim guſtandum eſt. Altera a quibuſdam ſaluia appellatur ſimilis uerbaſco cōteritur ea & colata calefacit: atqꝫ ita ad tuſſim lateriſqꝫ dolores bibitur.Contra ſcorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra ſerpentes quoqꝫ ex oleo purrigini ea prodeſt.Hyſopi faſciculus cū quadrante mellis decoquitur ad tuſſim.

Ad lateris dolores & pectoris:ad orthopnoeas ad iocineris dolorem:cordi doloris pulmoni urinæ tuſſi pectori ulceribus renibus epaticis ad uomitiones:ad ſingultus pleureticis lateri. Ca. VII.

Lateris & pectoris dolores uerbaſcū cum ruta ex aqua.Betonicæ farina bibitur ex aqua calida ſtomachū corroborat ſcordotis ſuccus:centauriū gentiana ex aqua potæ.Plantago autem per ſe ſumpta in cibo cū lente halicæue ſorbitione. Betonica alias grauis ſtomacho uitia tamen ſanat pota uel foliis cōmanducata.Itē ariſtolochia pota. Agaricū manducatum ſiccum ut ex interuallo merū ſorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani ſuccus.Pſilion ardoribus imponitur uel cotelydon trita cū polenta:uel aizoū.

Molon ſcapo eſt ſtriato folii mollibus paruis radice quattuor digytorum: in aqua extrema potatur. Vocatur a quibuſdam ſyron: ex uino ſtomacho & diſpnϾæ medetur. Centaurion maius eligmate. Plantago ſucco uel cibo. Betonicæ tuſæ pondo libra mellis artici ſemuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Ariſtolóchia uel agaricon obolis ternis ex aqua calida aut lacte aſini pota. Ciſſanthemos ad orthpnoeás bibitur. Itē hyſopū. Et aſmaticis. Peucedani ſuccus in iocineris doloribus & pectoris lateriſqꝫ ſi febres non ſunt. Sanguinem quoqꝫ expuentibus ſubuenit agaricum uictoriati pondere tritum & in/ulſam quinqꝫ cyathis datum. Idem & amómon facit. Iocineri priuátim teucria bibitur recens drachmis quattuor in poſcæ hemina. Betonicæ drachma una in aqua calida cyatis tribus ad cordis uitia in frigida cyathis duobus. Quinquefolii ſuccus iocineris & pulmonis uitijs: ſanguinēqꝫ reiicientibus & cuicunqꝫ ſanguinis uitio intus occurrit iocineris anagálides mire pſunt. Cápnion hærbam qui edere: bilem per urinam trahunt. Acoron iocineri medetur thoraci quoqꝫ & præcordiis. Caucum quæ & ephédra: ab aliis anabaſis uocata naſcitur uentoſo fere tractu ſcandens arborem & ex ramis propendens folio nullo: cirris numeroſa qui ſunt iunci geniculati radice pallida. Datur ex uino auſtero trita ad tuſſim: ſuſpiria tormina & ſorbitione facta in quam uinum addi conuenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in uino cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: ſed & cruditates diſcutit iucundo ſapore. Verbenáca uero omnibus uiſceribus medet̃ lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter autem pulmonibus & quos ab hiis pthiſis tentat. Radix uero hærbæ conſiliginis: quā nuper inuentam diximus: ſuum quidem & pecorum omnium remedium præſens eſt. Pulmonum uitio uel traiecta tantū in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiqꝫ in ore aſſidue ſublingua. Superficies huius hærbæ an ſit in aliquo uſu adhuc incertum eſt. Renibus prodeſt plantaginis cibus. Betonicæ potus Agáricum potū ut in tuſſi. Tripomū in maritimis naſcitur ſaxis: ubi allidit unda: neqꝫ in mari neqꝫ in ſicco folio ſatis craſſiore: palmo alto in mucrone diuiſo: radice alba odorata craſſa calida guſtu. Datur epaticis in farre cocta. Hæc hærba eadem uidetur quibuſdam quæ polium de qua ſuo loco diximus. Syomphóna uel cromphéna alteris uiridibus roſeiſqꝫ per caulem foliis in poſca ſanguiuem reiicientibus medetur. Ioniceri autem hærba melandryum naſcēs in ſegetes ac partis flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex uino uetere. Item hærba chalcetum e uineis contrita imponitur. Faciles præſtat uomitiones radix betonicæ hellébori modo quattuor drachmis in paſſo aut mulſo. Hyſopum tritum cum melle utilius præſumpto naſturtio aut irione. Molemónium denarii pondere. Eſt & pſyllibus lacteus ſuccus qui denſatus in gummi ſumitur cum melle ſupradicto pondere præcipuæqꝫ bilem trahit. Rurſus ſiſtunt uomitionem cyminū ſilueſtre: betonicæ farina ſumitur ex aqua: abſterguntqꝫ faſtidia: cruditateſqꝫ digerūt daucū betonicæ farina ex aqua mulſa: plantago decocta caulium modo. Singultꝰ hermionū ſedat. Item ariſtolochia. Suſpiria dimenus. pleureticis & paripneumonicis centaurium maius. Item hyſopum bibitur. Pleureticis peucedani ſuccus. Halus autem: quam galli ſic uocant: ueneti cotoneam: medetur lateri: item renibus conuulſiſqꝫ & ruptis. Similis eſt cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & ſitim ſedat raſæ radicis alibi albæ: alibi nigræ. Eoſdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caules geminos foliis capitibus græculæ roſæ ex uiuo pota. Iſchiádicos dolores & ſpinæ leuat agaricū potum ut in tuſſi. Item & theócadis aut betonicæ farina ex aqua mulſa.

De omnibus uitiis uentris & remediis: & eorum quæ circa uel intra ſunt: & de aluo ſiſtenda uel ſoluenda. Ca. VIII.

PLurimū tamen negocii humano generi aluus exhibet: cuius cauſa maior pars mortalium uiuit. Alias enim cibos non tranſmittit: alias non continet. alias non capit. alias nō cōficit. Eoqꝫ mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Peſſimū corporum uas inſtat ut creditor: & ſæpius die appellat. Huius gratia præcipuæ auaritia expetitur: huic luxuria conditur: huic nauigatur ad phaſin: huic profunda uada exquirūtur. Et nemo uilitaté eius æſtimat cōſumationis fœditate. Ergo numeroſiſſima eſt circa hanc medicinæ opera. Siſtit eā ſcordótis recētis drachma cū uino trita uel decocta pota. Polemóia quoqꝫ & dyſentericis ex uino datur. Verbaſci radix pota ex aqua duoꝝ digytoꝝ magnitudine. Nymphεæ heracliæ ſemen cū uino potum. Radix ſuperior ex ſylphio drachme pon-

dere ex aceto.Semen plantaginis in uino tritum:uel ipſa ex aceto cocta:aut aqua ex ſucco eius ſumpta.Item cum lenticula cocta:uel aride farina inſperſa potioni cum papauere toſto & trito.Vel ſuccus infuſus aut potus betonicæ in uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino auſtero datur:iis & iberis īponitur ut dictum eſt.Tenaſmo radix nymphææ heracliæ e uino bibitur.Pſyllium in aqua cum radicibus decoctum. Aiſoi ſuccus aluū ſiſtit: & dyſenterias & tineas rotundas pellit.Symphytis radix dyſenteriam ſiſtit.Item dauci.Aizum foliis contritis ex uino torminibus reſiſtit. Alcmeæ ſiccæ farina torminibus pota cū uino.Aſtragalus folia habet longa inciſuris multis obliqua circa radices: caulē.iii.aut.iiii. foliorum plenos:florem hyacinthi:radices uioloſas:implicatas:rubras:præduras.Naſcitur in petroſis:apricis:& iiſdem niualibus:ſicut phœneo archadiæ.Vis ei ad ſpiſſanda corpora Aluum ſiſtit radix in uino pota:quo fit ut moueat urinam repercuſſo liquore: ſicut pleraq; quæ aluum ſiſtunt.Sanat & dyſentericos in uino rubro tuſa.Difficile autem tūditur Eadem gingiuarum ſuppurationi utiliſſima eſt fotu. Colligitur exitu autūni cum folia amiſerit.Siccatur in umbra.Et ladano ſiſtitur aluus utroq;.Quod in ſegetib⁹ naſcitur cōtuſo & cribrato bibitur ex aqua mulſa:itē nobili e uino.Ledon appellatur hærba ex qua ladanum fit in cypro barbis caprarum adhæreſcens.Nobilius in arabia.Fit iam etiam in ſiria atq; Africa:quod taxon uocant.Neruos enim in arcū circūdatos lanis trahūt ad hereſcente roſida lanugine.Plura de eo diximus inter unguēta.Hoc grauiſſimū onere eſt.duriſſimum tactu.Plurimum enim terræ colligit: cum probetur maxime purum:odoratum:molle:uiride.reſinoſum.Natura ei molliendi:ſiccandi:coquendi:ſonū aliciendi.Capillum fluētem cohibet:nigritiamq; cuſtodit.Auribus cū hydromellite aut roſaceo infunditur.Furfures cutis & manantia ulcera ſale:addito ſanat.Tuſſim ueterem cum ſtorace ſumptū. Efficaciſſimū ad ructus.Aluū ſiſtit & cōhdris:ſiue pſeudodyctamū:hypociſthis: orobathion uel orobache a quibuſdā dictum malogranato īmaturo ſimilis. Naſcitur ut diximus ſub ciſtho:unde nomē hoc.Areſacta in umbra ſiſtit aluū ex uino auſtero nigroq; utraq;. Duo enim genera eius candida & ruffa.Vſus in ſucco ſpiſſat:ſiccat.Et ruffa magis ſtomachi reumatiſmos emendat.Pota tribus obolis ſanguinis excreationes.Cum amylon dyſenterias pota & infuſa.Item uerbenaca ex aqua data:aut carentibus febre ex uino amineo coclearībus.v.additis in cyathis tribus uini.Lauer quoq; naſcens in riuis condita & cocta torminibus medetur.Potamogeton uero ex uino dyſentericis eſt & cœliacis:ſimilis betæ:foliis minoribus tantum hirſutioribuſq; paulum ſuperueniens extra aquam peculiariter refrigerant:ſpiſſant.Vſus in foliis cruribus uitioſis utilia. & contra ulcerū nomas cum melle uel aceto.Caſtor hāc aliter nouerat tenui folio uelut equinis ſetis thyrſo lōgo & leui in aquoſis naſcentem.Radice ſanabat ſtrumas & duritias.Potamogeton aduerſatur & crocodillis itaq; ſecum habent ea qui uenantur illos.Aluum ſiſtit & achyllea.Eodem effectus præſtat & ſtatice.vii.caulibus ueluti roſæ capita ſuſtinens.Ceratia uno folio:radice nodoſa & magna in cibo cœliacis & dyſenrericis medetur.Leontopodion alii liceoton: alii dorypetron: alii toriuentoron uocant cuius radix aluum ſiſtit:purgatq; bilem in aqua mulſa addito pōdere denariorum duum.Naſcitur in campeſtris & gracili ſolo.Semen eius potum lymphatica ſomnia facere dicitur.Lagopus ſiſtit aluum e uino pota aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore.Naſcitur in ſegetibus.Multi ſuper omnia laudant ad deploratos dyſentericos quinquefolium decoctis in lacte radicibus & potis & ariſtolochiam in uictoriati pondere in cyathis uini tribus.Quæ ex ſupradictis calida ſumentur: hæc candente ferro temperari aptius erit.E diuerſo purgat aluum ſuccus centauri minoris drachma in hæmina aquæ cum exiguo ſalis & aceti:bilemq; detrahit. Maiore tormina diſcutiuntur.Betonica aluum ſoluit drahmis.iiii.in hydromelitis clathis nouem. Item euphorbium uel agaricum drachmis duabus cum ſale modico potum ex aqua aut in mulſo obolis tribus. Soluit & ciclaminos ex aqua pota aut balanis ſubditis. Item chameciſſi balanus. Hyſopi manipulus decoctus ad tertias cum ſale pituitas trahit. illitus uel contritus cum oximelite & ſale. Pellitq; uentris animalia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix Aluum purgat anachallis ex aqua mulſa. Item epithimon:qui eſt flos & thymo ſatureiæ ſimilis. Differentia q̄ hic hærbaceus eſt: alterius thimi albus. Quidam hiphopheon uocant : ac ſtomacho minus utilis. Vomitiones mouet. Sedeat tormina : & inflammationes diſcutit. Summitur & ex eligmate ad pectoris utilia cum melle & aliquando iride

Aluum ſoluit a quattuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo ſaliſq; & aceti. Quidam aliter opithimum tradunt ſine radice naſci tenui ſimilitudine pallioni rubens ſiccati: in umbra. Bibi ex aqua aceptabuli menſura. Dimidia detrahere pituitam bileq;. Aluū leniter ſoluit & nimphea in uino auſtero. Soluit & pigmocomo erucæ foliis craſſioribus & acrioribus radice rotunda: lutei coloris: terram olente caule quadrágulo modo tenui flore ocimi. Inuenitur in ſexoſis locis. Radix eius in aqua mulſa. xii. pōdere denariorū & aluum & bilem & pituitam exinanit. Semen ſomnia tumultuoſa facit una drachma in uino potum. Et capnos ſtrumā diſcutit: detrahit bilem polipodion: quā noſtri filiculam uocant: ſimilis enim eſt filici. Radix in uſu piloſa: coloris intus hærbacei: craſſitudine digyti minimi: acetabulis cauernoſa ceu polyporū cirri ſub dulcis: & in petris naſcens: aut ſub arboribus uetuſtis. Exprimitur ſuccus aqua madefacta: & ipſa conciſa inſpergit' oleri & betæ uel maluæ uel ſalſamento: uel cū pulticula coquitur ad aluum leuiter ſoluendā: uel in febri. Detrahit bilē & pituitā. Stomachū offendit. Aridæ farina indita naribus polypum cōſumit. Floret: & ſemē non fert. Scamonium quoq; diſſolutionē facit: bilē detrahit: aluū ſoluit: præterq̄ ſi adiiciātur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Eſt autē ſuccus hærbæ ab radice ramoſæ pinguibus foliis triangulis albis radice craſſa madida nauſeoſa. Naſcitur pingui & albo ſolo. Radix circa canis ortū excauatur: ut in ipſa confluat ſuccus: qui ſole ſiccatus digeritur in paſtillos. Siccatur & ipſa uel cortex. Laudatur natione colophoniū myſium priennēſe. Specie autē nitidū: & quā ſimilimū taurino glutini fungoſum tenuiſſimis fiſtulis cito liquæſcēs uirus redolens ſuminoſum linguæ tactu lacteſcens. quā leuiſſimū cū diluitur albeſcēs Hoc euenit & aduterino: quod fit hærba farina & tythymali marini ſucco in iudæa fere: quod etiā ſtrangulat ſumptū. Deprehenditur guſtu. Tithymallus enim linguam excalfacit bulbi more: nec ante nec poſtea utile. Dedere & per ſe ex aqua uel mulſa & ſale quaternis obolis. Sed utiliſſime cum aloe: ita ut incipiente purgatione mulſum bibatur. Fit decoctum radicis in aceto ad craſſitudinē mellis: quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in dolore cū oleo Tithimallum noſtri hærbam lactariā uocant. alii lactucam caprinam. Narrantq; lacte eius in ſcripto corpore cū inaruerit ſi cinis inſpergatur apparere litteras & ita quidam adulteras alloqui malluere: quā codicilis. Genera eius multa. Primus cognominatur carachias: qui & maſculus exiſtimatur: ramis digytali craſſitudine rubris rugoſis quinq; aut ſex cubitali longitudine a radice foliis pendet in cacuminibus coma iunci. Naſcit' in aſperis maritimis. Legitur ſemen autūno cū coma: ſiccatū ſole tunditur: & reponitur. Succus uero incipiēte pomorū lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut fiſci. ut cū iis areſcat. Quinas autem guttas ſingulis excipi ſatis eſt. Traduntq; etiam totiens purgari hydropicos fico ſumpta: quod guttas & lactis exceperit. Succus cū colligitur: ne attingat oculos cauendū eſt. Fit & foliis tuſis priore minus efficax. Fit & decoctū e ramis. Eſt & ſemen in uſu cum melle decoctum ad catapotia ſoluēdæ alui gratia. Semen & dentiū cauis cæra includitur. Colluuntur & radicis decoctæ uino aut oleo. Illinunt & lichenas ſucco. bibuntq; eum ut purgent uomitiones: & aluo ſoluta: alias ſtomacho inutilem. Tradit pituitam ſale adiecto in potu bilem afronitro. Si per aluum purgari libeat in poſca. Si uomitione: in paſſo aut aqua mulſa. Media potio tribus obolis cōſtat. Ficos a cibo ſumpſiſſe meli' eſt. Fauces urit leniter. Eſt enim tā feruentis naturæ: ut per ſe extra corpori impoſitū puſtulas igniū modo faciat: & pro cauſtico in uſu ſit. Alterū genus tithymalli myrſiniten uocant: alii caryoten foliis myrti acuti & pūgentibus ſed molioribus: & ipſum etiā in aſperis naſcens. Colliguntur comæ eius hordeo turgeſcente: ſiccateq; in umbra diebus. ix. in ſole inareſcunt. Fructus non pariter matureſcit. ſed pars anno ſequēte & nux uocatur. Inde cognomē græci dedere. Demetitur cū meſſium maturitate. Lauatū deinde ſiccatur. & datur cū papaueris nigri duabus partibus: ita ut ſit totū acetabuli modo: minus hic uomitionibus quā ſuperior cæteri iidem. Aliqui ſic & folium eius dedere: nucē uero ipſam in mulſo aut paſſo: uel cū ſeſama Trahit bilem & pituitā per aluū. Oris ulcera ſanat. Ad nomas oris foliū cū melle eſtur. Tertiū genus eſt tithymalli: paralius uocat' ſiue tithymalis folio rotūdo: caule palmū in alto: ramis rubētib' ſemine albo: quod colligit' icipiēte uua: & ſiccatū terit'. Sumiturq; acetabuli mēſura ad purgationes. Quartū genus heliſcopion appellāt foliis portulacæ: ramulis ſtantibus a radice quattuor aut quinq; rubentibus ſemipedali altitudine ſucci plenis. Quintum cyparitian uocāt: propter folioꝝ ſimilitudinem: caule ge

mino aut triplici naſcente in cãpeſtribus:cui eadem uis quæ heliſcopio aut characiæ. Hoc circa oppida naſci ſemine albo colũbis gratiſſimo:quod colligitur incipiente iiua. Nomen accepit quoniã capita cũ ſole circũagit. Trahit bilẽ per inferna in oximellite dimidio acetabulo. Cæteri uſus qui characiæ. Sextũ platyphilon uocant:alii corymbitẽ: alii amigdalitẽ a ſimilitudine. Nec ullius latiora ſunt folia. Piſces necat:aluum ſoluit:radice: uel ſucco in mulſo aut aqua mulſa drachmis quattuor. Detrahit priuatim aquas ſeptimum dendroides cognominant:alii codion:alii leptophilon in petris naſcens comoſiſſimum ex omnib⁹ maxime cauliculis rubẽtibus:& ſemine copioſiſſimũ:eiuſdẽ effectus:cuius charatias. Oposcylla ſiue raphano ſagaria iuncos duos ſiue tres ſpargit interra rubentes. foliis rutæ:radice cepe:ſed amplior:quare quidã raphanũ ſilueſtrẽ uocant. Intus habet mãmã candidã extra cortices nigros. Naſcit̃ in mõtoſis & aſperis:aliquãdo & hærboſis. Effoditur uere tuſſaq; in fictili mergitur. Deiectoq; quod ſupernatat:reliquis ſuccus purgat utraq; parte ſeſquiobolo in aqua mulſa. Sic & hydropicis datur aceptabuli menſura inſpergitur & aridæ radicis farina potioni:aiuntq; ſuperiorẽ partem eius uomitione biles extrahere: inferiorẽ peraluum. Tormina diſcutit:quodcũq; betonia & panaces præterq̃ a cruditate. Peucedani ſuccus inflationes & ructus gignit. Acori radis daucumue ſi lactucæ modo ſumatur. Ladanum Cypriũ potum interanorũ uitiis occurrit. Item gentianæ farina ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago mane ſumpta duabus linguis & tertia papaueris in uini nõ ueteris cyathis.iiii. datur in ſomnũ euntibus addito nitro ſeu polenta. Simul ſi poſt cibũ detur. Colo infunditur hemina ſucci:uel in febri. Agaricum potũ obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni medetur. E: panaces oĩum generũ radix in mulſo: ſed teucria præcipue pota arida & decocta quãtũ manus capiat in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadem cum aceto:aut ſi tolerari non poſſit ex ficu uel aqua. Pelomonia bibitur ex uino. Betonicæ drachma in oximelitis cyathis tribus. Ariſtolochia contra ſerpentes. Argemonia vii. diebus in cibo ſumpta lyenem cõſumare dicitur. Agaricũ in aceto mulſo obolis duob⁹ Nympheæ heracleæ radix in uino pota & ipſa conſumit. Ciſanthenus drachma bis die ſũpta in uini albi cyatis duobus per dies.xl. lyen dicitur paulatim emittere per urinam. Prodeſt & hyſopũ cum fieu decoctũ. Lonchitidis radix decocta prius quã ſemen emittat. Peucedani quoq; radix decocta & lyeni & rhenibus. Lyen acoro poto cõſumitur præcordiis & ilibus utiliſſime radices. Clymeni ſemen potum diebus:xxx. pondere denarii in uino albo Betõice farina ex melle & aceto ſcyllitẽ pota. Radix lonchitidis in aqua & teucrum illinit̃. Item ſcordium cum cæra:agaricum cum farina fœnogræci ueſicæ malis : cõtraq; calculos grauiſſimis cruciantibus ut diximus:auxilio eſt. Polemonia ex uino pota:item agaricum. Plantago radice uel foliis potis ex paſſo. & betonica ut iocinere diximus. Itẽ ramici potatq; illita. Eadem ad ſtrangurias efficaciſſima ad calculos quidam betonicam & uerbenacã & mellifolium æquis portionibus ex aqua pro ſingulari remedio:bibere ſuadent. Stranguriaſ diſcutere & dictamum certum eſt. Item quinquefolium decoctum ad tertias in uino ictericis dari:atq; illini utiliſſimum eſt. Xiphii quoq; radix ſuperior urinam ciet infantib⁹. Enterocœlicis datur ex aqua:& illinitur ueſicæ uitiis peucedani ſuccus infantium ramici. & umblicis eminentibus pſyllion illinitur. Vrinam cient anallides : achoriq; radicis decoctum:uel ipſa trita potaq;:& omnia ueſicæ uitia ſanat:& calculos hærba & radix cotelydonis. Itẽq; genitalium inflãmationẽ pari pondere:& caulis & feminis & mirrhæ. Ebulum tenerum cum foliis tritum ex uino potum calculos pellit. Impoſitum teſtes ſanat. Erigeron quoq; cum farina thuris & uino dulci : teſtium inflãmationes ſanat. Simphiti radix illata enterocelas cohibet:& genitalium nomas hipociſthis alba. Artemiſia quoq; dat cõtra calculos ex uino dulci & ad ſtranguriã. Dolores ueſicæ ſedat ex uino nimpheæ hiacleæ radix. Eadem uis crethimo ab Hipocrate ad modũ laudata. Eſt autẽ inter eas quæ eduntur ſilueſtrium hærbarum. Hancq; certe apud Callimachũ apponit ruſtica illa hecale. Speticſq; elatæ hortenſis. Caulis palmũ unũ altus. Semen feruens odoratũ ceu libanotidis rotundum. Siccatũ rumpitur. Habet intus nucleũ candidũ:quem aliqui cachryn uocant folio pingui: albicante:ueluti oliuæ:craſſiore:& ſaſo guſtu:radice digyti craſſitudine tres aut quattuor. Naſcitur in maritimis petroſis. Eſtur crudũ coctumue cũ olere odorati ſaporis & iucundi. Seruatur etiam in muria præcipuæq; eius uſus ad ſtranguriam folio uel caule aut radice ex uino. Colorem quoq; corporis gratiorẽ facit. Verum largior quoq; inflationes. Aluum

ſoluit decocto. Vrinãq;: & a renibus dolorem trahit. Sic & alcmeæ ſiccæ farina in uino pota ſtranguriã tollit: efficacius addito dauco. Lyeni quoq; utilis. Aduerſus ſerpentes bibitur. Iumẽtis quoq; in pituita aut ſtranguria hordeo inſperſa ſuccurrit. Anthyllion eſt lenti ſimilima: quæ in uino pota ueſicas uitiis liberat. Sanguinẽ ſiſtit. Altera eſt antylis chamepytyos ſimilis: flore purpureo: odoris grauis: radix ĩ tubi uel magis cepe ſimilis portulacæ nigriore radix: ſed inutili: naſcens in littoribus harenoſis guſtu amara: in uino cum aſparagi radicæ ueſcicæ plurimũ prodeſt. Eadẽ præſtat hypericon: quã alii chamepithin: alii corycõ appellant: oleaceo frutice: tenui: cubitali: rubente. folio rutæ odore acri: ſemine ſiliquæ: nigro matureſcente cũ hordeo. Natura ſemini ſpiſſandi. Aluum ſiſtit. Vrinam cit. Ad calculos ueſicæ cũ uino bibitur. Eſt aliud hypericon: quod alii charon: appellant: folio tamarici: & ſub ea naſcitur: ſed pinguioribus foliis & minus rubẽtibus: odoratũ: palmo altius: leniter ſuaue: aculeatũ. Vis ſemini excalfactoria: & iõ inflationẽ facit enterocœlicis: ſed ſtomacho non inutile præcipue ad ſtranguriã ſi exulcerata nõ ſit ueſica. Medetur & pleureticis ex uino potũ. Veſicæ aũt calitrichon trita ſimilis cumino medetˀ & data ex uino albo. Verbenaca quoq; foliis decocta ad tertias uel radix eius e mulſo calido calculos eiicit. Itẽ perpreſſa: quæ aretii & in illyrico naſcitˀ: in aqua decoctæ e tribus heminis ad unũ & pota. Trifoliũ ex uino ſumptũ: & chryſentemũ primũ Anthemũ quoq; calculos eiicit paruis e radice foliis quinis: caulibus lõgis duobus: flore roſeo: radices tritæ per ſe uel lauer crudũ: ſiluis naſcitur glareoſis & perenibˀ riuis cubitalis: apii ſimilitudine. Coqtur ut olus accidũ: magna utilitate ueſicæ. Quæ ſi ſcabiẽ ſentiat: panacis radice ſanatur. Aliter inutilis ueſicis Calculos pellit malũ erraticũ radicis libra in uini congio decocta ad dimidias. Inde hemine ſumũtur per triduũ. Reliquũ ex uino cũ zio: & urtica marina: & daucũ: & plantaginis ſemen ex uino. Et hærba fuluiana trita ex uino: quæ & nomẽ inuentoris habet nota tractantibus urinas cit. Scordion teſtiũ tumores ſedat. Hyoſcyamũ genitalibus medetur. Peucedani ſuccus ex melle & ſemen ſtrãguriæ. Agaricũ obolis tribus in uini ueteris cyatho uno Trifolii radix drachmis duabus in uino: dulci una drachma uel ſeminis. Iſchiadici & ſemine & foliis erythridani tritis ſanãtur panace pota. Et infricata polemonia ariſtolochiæ decoctæ foliis. Agarico quidẽ & neruus qui platys appellatur: atq; humerorũ dolor ſanatur obolis tribus in uini ueteris cayto uno poto. Quinquefoliũ iſchiadicis & bibitur & imponitur. Item ſcamonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriuſq; bibitut ex uino Sedis uitia & attritus celerrime ſanat plantago. Condylomata uero quinquefoliũ. Sedem cõuerſam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea procidentia ſedis retroagit. E diuerſo rubens prorítat. Cotelydon cõdylomata & hemorrhoidas mire curat. Teſtiũ tumores acori radix decocta in uino tritaq; illita. Intertrigines negat fieri. Cato abſinthium põticum ſecum habentibus.

De pulegio & argemone. Ca. X.

ALii adiiciunt & pulegium: quod ieiunus quis legerit: ſi poſt ſe alliger. Inguinis dolores prohibet: aut ſedat cœptos: inguinaria: quam quidam argẽmonẽ uocant: paſſi in uepribus naſcens. Vt proſit inguinibus in manu tantum habenda eſt. Panos ſanat panaces cum melle. Plantago cum ſale. Quinquefolium. Perſolatæ radix ut in ſtrumis Item damaſonium: uerbaſcum cum ſua radice tuſum uino aſperſum folioq; inuolutum: & ita in cinere calfactum ut imponatur calidũ. Expertiq; affirmauere plurimum remediũ eſſe: ſi uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno & manu ſupina tangens dicat. Negat Apollo peſtem poſſe creſcere: quã nuda uirgo reſtringat: atq; ita retroſa manu ter dicat: totiẽſq; deſpuãt ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis ſcamoniæ dacoctum cũ melle Sideritis cum adipe ueteri: uel chriſippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuentore habet nomen.

De nimphea & abſtinentia & appetentia ueneris & de ſatirio erithrococo & crategi & ſideriti. Ca. XI.

VEnerem in totum adimit (ut diximus) nimphea heraclea: eadem ſemel pota in .xl. dies inſomnia quoq; ueneris a ieiunio pota & in cibo ſumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet non ſolum uenerem: ſed afluentiam genituræ: ob id corpus alere uocẽq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio ſuperior data potu in uino. Item quã cremnon agrion appellant. Et orminos agrios cũ polenta contritus. Sed inter pauca mirabilis eſt orchis hærba: ſiue ſerapias: foliis porri: caule palmi: flore purpureo: gemina radice: teſticulis ſimili: ita ut maior: ſiue (ut aliqui dicunt) tenuior ex aqua pota excitet

libidiné:minor ſiue mollior e lacte caprino inhibeat.Quidam folio ſcylle eſſe dicunt leuio
ri ac minori caule ſpinoſo.Eiuſqꝫ radices ſanant oris ulcera:thoracis pituitas aluum ſiſtũt
e uino potæ.Concitatricem uim habet ſatyrion.Duo eius genera.una longioribus foliis q̃
olleæ:caule quattuor digytorũ:flore purpureo radice gemina ad formam hominis teſtiũ
alternis annis intumeſcente ac reſidente.Altera ſatyrion orchis cognominantur:& fœmi
na eſſe creditur.Diſtinguitur internodiis & ramoſiore frutice:radice falcinis utili.Naſcit
fere iuxta mare.Hæc tumores & uitia partim earũ erumpentia cum polenta illita ſedat:
uel per ſe trita.Superioris radix in lacte ouis colonice data neruos intẽdit.Eadem ex aqua
remittit.Græci ſatyrion foliis lilii rubri minoribus & tribus non amplius e terra exeunti-
bus tradunt:caule leui cubitali nũdo radice gemina cuius inferior pars & maior mares gi-
gnit:ſuperior ac minor fœminas.Eſt & aliud genus ſatyrion erythrocócon appellant:femi
ne uitiis:maiore leui:duræ radicis:cortice rubro:intus album includitur:ſapore ſubdulci
Fertur in montoſis inueniri.Venerem etiam ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat.Ma
gis adeo ſi bibatur in uino auſtero. Arietibus quocꝫ & hircis ſegnioribus in potu dari:Et
ſarmatis equis ob aſſiduum laborem pinguioribus in coitu:quod uitium proſedamũ uo-
cant.Vim eius reſtinguit aqua mulſa aut lactuca ſumpta:In totum quidem græci cum cõ
citationem hanc uoluut ſignificare:ſatyrion appellant.Sic & crategin cognominãtes & te-
liconum:quarum ſemen teſtiũ ſimile eſt.Tithymalli quocꝫ ramorũ medullã habentes ad
uenerem proniores fieri dicuntur.Prodigioſa ſunt quæ circa hoc tradit Theophraſtus au
ctor alioquin grauis:ſeptuageno coitu durare libidiné contactu hærbæ cuiuſdã:cuius no-
men ſpetiécꝫ nõ poſuit.Sideritis adalligata uarices minuit & ſine dolore præſtat.Podagrẽ
morbus rarior ſolebat eſſe nõ modo patrũ auorũcꝫ memoria:uerũ etiam noſtra. Peregri-
nus & ipſe.Nam ſi Italiæ fuiſſet antiquitus:latinũ nomen inueniſſet.Inſanabilis nõ eſt cre-
dendus.Quippe quoniã in multis & ſponte deſinit:& in pluribus curatur.Medẽtur pana
cis radices cum uua paſſa:ſuccus hyoſciami cum farina uel ſemen ſcordion ex aceto:iberis
uti dictũ eſt.Verbẽaca cũ axungia trita cyclamini radix cuius decoctũ & pernionibus pro-
deſt.Podagras refrigerat radix e xiphio.Semen e pſyllio:Cicuta cum lithargirio aut axũn
gia.Aizoũ in primo impetu podagræ rubentis:hoc eſt calide.Vtrilibet uero conuenit eri
geron cũ axungia.Plantaginis folia trita addito ſale modico.Argenõia tuſa ex melle.Me
detur & uerbẽaca illita aut ſi pedes macerentur in eius decocto.Eſt & lappago ſimilis ana
gallidi niſi eſſet ramoſior ac pluribus foliis aſpera:rugoſa: aſperioris ſucci:grauis odoris:
quæ talis eſt mollugo uocatur. Similis & aſperioribus foliis aſparago. Superioris ſuccus
expreſſus põdere undecim denariorũ in uini cyathis duobus quottidie ſumitur.Præcipue
uero liberat eo malo phycos thalaſſion:ideſt fucus marinus lactuce ſimilis qui conchyllis
ſubſternitur:non podagræ modo:ſed omnibus articulorum morbis impoſitus priuſq̃ are-
fiat.Tria auté genera eius.Latum.Et alterum longius:quadantẽus rubens. Tertium cri-
ſpis foliis:quo increta ueſtes tingũtur omnia eiuſdem uſus.Nicander eam & aduerſus ſer
pentes in uino dedit.Salutare eſt & ſemé eius hærbæ:quã pſylion appellauimus : madefa-
factum aqua diximus in heminam ſeminis reſinæ colophóniæ coclearibus duobus: thuris
uno.Laudantur & mãdragoræ folia cum polenta tuſa.

¶ Medicinæ generales de pedibus:talis : articulis:neruis:& remedia cõtra morbos qui to
tũ corpus occupans : & de myrtido : & uigiliis:& paralyſi:& de febribus frigidis: & febræ
iumentorũ & freneticis:& chameacta:& aiozoo:& igne ſacro. ¶ Ca. XII.

TAlis uero tumentibus limus aquaticus cũ oleo ſubactus mire ꝓdeſt. Articulis ſuc
cus eſt centaureo minore.Idem neruis utiliſſimus.Item centaureũ. Betonica ner-
uis diſcutiẽtibus per ſcapulas humeris:ſpinæ:lumbis pota ut in iocinere.Articulis
quincꝫ folium impoſitum.Mandragore folia cum polenta:uel radix recens tuſa cum cu-
cumere ſilueſtri:uel decocta in aqua.Cubitorũ ac pedum rimis polypódii radix. Articulis
ſuccus hyoſcyami cum axungia. Amómi ſuccus cum decocto. Item centũculus decocta:
uel muſcus recẽs ex aqua obligatus donec inareſcat.Item lappæ boariæ radix e uino pota.
Cyclaminos decocta in aqua pniunculos curat.omniacꝫ alia frigoris uitia. Perniunculos
curat & cotélydon cum axungia.Folia ex batrachio.Epictimi ſuccus.Clauos pedum extra
hit ladanum cum caſtoreo.Verbenaca ex uino.Nunc peractis malis quæ membratim ſen-
tiuntur:dicemus de iis quæ totis corporibus graſſantur.Remedia autem hæc cõmunia in-

uenio. Ante omnes pota dodecatheũ de qua diximus. Deĩde panacis oĩum generũ radices peculiariter lõginqs morbis. Et ſemẽ interaneorũ uitiis. Ad omnes uero corporis dolores ſuccũ e ſordeo. Itẽ betõicæ: quæ pota colorẽ plũbeũ corporis priuati emẽdat: gratioréq; reducit: Geranion aliqui myrrhin: alii myrthida appellãt. Similis ẽ cicutæ foliis minutioribus & caule breuiori rotundo: ſaporis & odoris iucũdi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci foliis cãdidioribus paulo q̃ maluæ: caulibus tenuioribus & piloſis: ramoſam & interuallis binũ palmorum & in iis foliis: inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruũ. Alterum genus foliis anémones: diuiſuris lõgioribus: radice mali mõ rotũda: dulci: reficientibus ſe ab ĩbecillitate utiliſſima: & fere talis uera ẽ. Bibitur cõtra phtiſin drachma in uini cyathis tribus bis die Item contra inflamationes: quæ & cruda idẽ præſtat. Succus radicis auribus medeẽ. Opiſthotonicis ſemen drahmis quattuor cum pipere & myrrha potum phthiſin ſanat: & plantaginis ſuccus: ſi bibatur. Et ipſa decocta in uino cum ſale & oleo a ſomno matutino refrigerat. Eadem datur iis: quos átrophos uocant interpoſitis diebus. Betonica pthiſicis eligmate cum melle fabæ magnitudine. Agáricum potum duobus obolis in paſſo uel dauco cum centaurio maiore in uino. Phagedénis quod nomẽ ſine modo eſurientium eſt: & alias ulcerum: tithymalli medẽt cũ ſeſamis ſumpti. Inter mala uniuerſi corporis uigilliæ ſunt plerisq;. Harum remedio monſtratur pánaces: clymenos ariſtolóchia: & odore: & perunctos capite. Aizoũ ſiue ſedum ſi inuolutum panno nigro ignorantis puluino ſubiiciatur: & onothéra ſiue ónear hylaritatem afferunt in uino. Amygdálino eſt folio: flore roſaceo: fruticoſa: longa radice: & cum ſiccata eſt uinum olente. Hæc ĩ potu data feras quoq; mitigat. Cruditates quæ nauſeã faciunt digerit betónica. Eadem pota a cœna cõctionẽ facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere: & crapulam diſcutit. Item agaricum poſt cibos ĩ aqua calida potum. Paralyſin betonica ſanare dicitur. Item ibéris ut dictum eſt. Eadem & torpẽtibus mẽbris prodeſt. Item argemonia omĩaq; quæ periclitentur ſecari diſcutiendo. Comitiales ſanantur panacis: quam heracleam diximus: radice pota cũ coagulo uituli marini: ita ut ſint panacis tres partes. Plantago pota. Betonica in oxymelitis drachma: uel agarici obolis tribus. Folia quinq; folii ex aqua. Sanat & archezoſtis: ſed cum amineo pota. Sanat & bacaris radix arida in puluerem contrita cyathis tribus cum coriandro in aqua calida. Et centunculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenáca ex uĩo pota. Hyſopi baccæ ternæ contritæ & in aqua potæ diebus ſedecim. Peucédanum coagulo uituli marini æquis portionibus potum. Quinquefolii contrita folia ex uino ſumpta diebus. xxx. in betonicæ farinæ pondere denariorum. xiii. cum aceti ſcyllitici ciatho mellis attici unnia. Scamõium obolis duobus cum caſtorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricũ potum in calida aqua. Tertianas ſideritis cum oleo. Item laudanum: quod in ſegetibus naſcitur cõtuſũ. Plãtago ex aqua mulſa duabus horis ante acceſſiõem pota binis drachmis. Vel ſuccus radicis madefactæ uel tuſæ: Vel ipſa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidam ternas radices in tribus ciathis aquæ dedere. Iidem ĩ quaternis quaternas fecerunt. Bugloſſo in areſcente ſi quis medullam e caule eximat: dicatq; ad quem liberandum febre id faciat & alliget ei ſeptem folia ante acceſſionem aiunt a febre liberari. Itẽq; betonicæ drachmam in aquæ mulſæ in ciathis tribus uel agáricum maxime in iis febribus quæ cum horrore ueniunt. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura cæteris: aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulſa. Verbenáca quidem & iumentorũ febribus in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo inciſa: quartanis a quarto. Bibitur & ſemẽ hipici utriuſq; in quartanis & horroribus betonicæ farina: quæ omnes horrores coercet. Item panaces adeo excalfactoria natura ut per niuem ituris bibere id: ac perungi eo præcipiant. Et ariſtolóchia perfrictionibus reſiſtit. Phreneticos ſomnus ſanat: qui cõtingit peucedano ex aceto capiti infuſo anagallidum: ſucco. E diuerſo lethargicos excitari labor eſt. Hoc præſtat euphorbium (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedano ſucco. Contra inſanias betonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat betonicæ farina ex aqua aut braſſica cum thure frequenti potu calidæ: uel e carbone in conſpectu extincto fauilla digito ſublata & illita uel plãtago tuſa. Titymallus characites hydropicos ſanat. Panaces: plantago in cibo: cum prius panem ſiccum comederint ſine potu. Betonica drachmis duabus in tribus ciathis uini aut mulſi. Vel agaricum uel ſemen lonchitidis duabus liguis ex aqua potum. Pſyllium ex uino. Anagalidum ſuccus. Cotelydonis radix ex mulſo. Ebu

li recentis radix excuſſa tantum nec colluta quantum duo digithi cõpræhẽdãt ex uini ue
teris calidi hemina. Trifolii radix drachmis duabus ĩ uino. Tithymallũ:platyphillon. egno
mie. Semẽ hypici:quod charos appellat. Actæ quã quidã eſſe ebulũ putãt radice contrita in
uĩ cyathis tribus ſi febris abſit:uel ſemine ex uĩo nigro. Itẽ uerbenaca faſciculo manus ple
næ decocta in aqua ad dimidias:Præcipue tamẽ chameathæ ſuccus aptiſſimus credit. Erup
tiones pituitaſq; emẽdat plãtago. Cyclamini radix cũ melle. Ebuli folia cõtrita & e uetere
uino ĩpoſita ẽt boã ſanãt:id ẽ rubẽtes pabulas. Purriginẽ ſuccus ſtrichni illitus: Igni ſacro
medet aizoum. Folia trita cicutæ. Mãdragoræ radix. Siccat ĩ aere ut cucumis:primoq; ſup
muſtũ ſuſpendit:mox ĩ fumo:dein tundit ĩ uino aut aceto. Prodeſt & uino myrteo foue
re mentæ ſextans uini ſulphuris uncia ex aceto ſimul trita:fuligo ex aceto. Ignis ſacri plura
ſunt genera. Inter quæ mediũ hominẽ ãbiens:qui zoſter appellat:& enecat:ſi cinxerit. Me
det plantago cũ creta chymolia & peryſtereos per ſe. Radix perſolatæ. Aliis quæ ſerpunt
cotelydonis radix cũ mulſo. Aizoum. Succus linozoſtis ex aceto.

Ad luxta mẽbra:& cõtra morbũ regiũ:& cõtra furũculos & fiſtulas & inflãmationes &
ãbuſtionẽ:& cõtra alios morbos ad neruos & ſanguinem. Ca. XIII.

RAdix pollypodii illita luxatis medet. Doloreq; & tumores tollũt ſemẽ pſylii. Folia
plantaginis tuſa:ſale modico addito. Verbaſci ſemẽ ex uino decoctũ & ꝯtritũ. Cicu
ta cũ axũgia. Folia ephemeris tuberibus:atq; tumoribus:Illiniũturq; ẽt: dũ diſcuti
poſſint. Morbũ regiũ ĩ oculis ꝓcipue mirari ẽ tenuitatẽ illã denſitateq; tunicularum felle
ſubeunte. Hippocrates a ſeptĩo die ĩ febre mortiferũ ſignũ eẽ docuit. Nos ſcimus uixiſſe
aliquos etiam ab hac deſperatione. Fit uero & circa febres impugnãturq; centaurio maio
re (ut diximus) poto. Betonica agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ
folio obolis tribus ex uini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolii ſuccus me
detur tribus ciathis potus cum ſale:& melle. Cyclamini radix drahmis tribus bibitur ĩ loco
calido:& perfricationibus tuto:ſudores enim felleos mouet. Folia tuſſilaginis ex aqua. Se
men linozoſtis utriuſq; inſperſum potioni:uel cum abſinthio aut cicere decoctum. Hyſo
pi baccæ cum aqua pota. Lichen hærba ſi cum ſumitur: cætero olere abſtineatur. Polytrix ĩ
uino data. Struthion in mulſo. Paſſim & in quacũq; parte ac maximo incõmodo naſcuntur
qui furunculi uocantur:mortiferum aliquando malum cõfectis corporibus. Remedio ſũt
pignocomi folia trita cum polenta:ſi nondum caput fecerint. Diſcutiunt & folia ephedri
illita. Fiſtulæ quoq; in omni parte ſerpunt:medicorum uitio maleſectis corporibus. Auxi
lio eſt centaurium minus:collyriis cum melle decocto additis. Plãtaginis ſuccus infuſus.
Quinquefoliorum cum ſale & melle. Ladanum cum caſtoreo. Cotelydõ cum medulla cer
uina calefacta impoſita. Verbaſci radix medulla collyrii tenuitate in fiſtulam additur. Vel
ariſtolochiæ radix. Vel ſuccus tithimalli. Colectiones ĩflamationeſq; ſanant argemõiæ fo
lia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenaca uel quinquefolium:decoctumq; in ace
to uerbaſci folia uel radix. Hyſopum e uĩo impoſitum. Acori radix decocto eius hærbe fo
uentibus. Aizoũ. Item quæ contuſa ſint:duritiaſq; & ſinus corporis & tela omnia ĩfixa cor
pori extrahunt. Folia tuſſilaginis. Daucum. Semẽ leontopodi tritum in aqua cum polenta
Suppurationibus imponuntur pygnocõi folia trita cum polenta:uel ſemẽ. Item orchis. Vi
tia quæ ſunt in oſſibus ſatyrii radice impoſita efficaciſſime ſanari dicuntur. Nomæ & colle
ctiones omnes fuco maris priuſq̃ inareſcat. Et alcmeæ radix collectiones diſcutit. Ambuſta
ſanantur plantagine arctio:ita ut cicatrix fallat. Folia eius ĩ agua decocta & contrita illinũ
tur. Radices cyclamini cum aizoo. Hærba ipſa hyperici:quod coriſſum appellauimus. Ner
uis & articulis conuenit plantago trita cum ſale. Argemonia tuſa ex melle. Peucedani ſuc
co perunguntur ſpaſtici:tetãici. Neruorum duritiæ egilopi ſucco. Doloribus erigeron ex
aceto illinitur. Epythimo ſpaſticis & opiſthotonicis perungi:ſemine hyperici. quod charos
uocatur. Idemq; bibere prodeſt. Phrimõ dicitur etiam abſciſſos ſanare neruos ſi confeſtim
imponatur trita uel manſa. Spaſticis tremulis opiſthotonicis alcmeæ radix bibitur ex aqua
mulſa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium ſiſtit hærbe peoniæ ſemẽ rubrũ. Ea
dem & in radice uis. Cyclaminos uero ſi ore ſanguis reiiciatur:ſiue e naribus ſiue aluo flu
at. ſiue fœminarum utero. Item lyſimachia pota uel illita uel naribus indita. Item plantagi
nis ſemẽ. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ ſemẽ in nares ſi ĩde fluat tritũ ex aqua
& inditum aiozoum. Aſtragali radix ſiſtit. Et iſchemõ & achillea.

De hærba equiſeſeto:& ſtephanomeli:& eriſitale:& contra uermes. Ca. XIIII.

EQuiſetum a græcis dicta & in pratis naſcens uituperata a nobis. Eſt autem puluis terræ: equinæ ſetæ ſimilis: lyenis curſorum extinguit decocta fictili nouo ad tertias quantum uas capiat. & per triduum heminis pota: unctis eſculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum uaria circa hanc opinio. Alii pini foliis ſimilé nigricantem eodem nomine appellant: uim eius ammirabilem tradentes: quod etiã ſanguinis pfluia uel tactu eo tantũ hoie ſiſtat: alii hippurin: alii ephedrõ: alii anabaſin uocant: traduntq́ iuxta arbores naſci & ſcandenté eas dependere comis iunceis multis nigris ut eſt equorum cauda geniculatis ramis folia habere pauca: tenuia: exigua: ſemé rotundum: ſimile coriandro: radice lignoſa: naſci in ambuſtis maxime. Vis eius ſpiſſare corpora. Succus ſanguinem in naribus fluentem incluſis ſiſtit. Item aluum. Medetur dyſentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinam cit. Tuſſim ortopnoeã ſanat. Item rupta:& quæ ſerpũt. Inteſtinis & ueſicæ folia bibuntur. Enterocœlen cohibet. Faciunt & aliam hippuri breuioribus & mollioribus caulibus candidioribuſq́ per q̃ utilem iſchiadicis:& uulneribus ex aceto impoſitam propter ſanguiné ſiſtendum. Et nymphea trita plagis imponitur. Peucedanum cũ ſemie cupreſſi bibitur: ſi ſanguis per os redditus eſt: fluitq́ ab infernis. Sideritis tantam uim habet ut q̃uis recenti gladiatoris uulneri illigata ſãguiné claudat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero etiam efficacius: qui ſecundum radicem eius naſcitur. Per nares auté fluenti & cicutæ ſemen tritum ex aqua indirumq́ efficax habetur. Item ſtephanomelis ex aqua. Betonicæ farina e lacte caprino pota ſiſtit ex ubere fluentem. Plãtagoq́ contuſa. Eiuſdem ſuccus uomentibus ſanguinem datur: Ad erraticum auté radix perſolatæ cum axungia uetere illita: Potatur a ruptis conuulſiſq́ & ex alto dilectis centaurium maius. Gentianæ radix trita uel decocta uel ſuccus betonicæ. Et hoc amplius addo iocineris aut lateris contortionibus: panaces: ſcordion ariſtolochia pota cum agarico. Item contuſis:& euerſis potum duobus obolis in mulſi cyathis tribus. Aut ſi febris ſit in aqua mulſa uerbaſcum: cuius flos ſimilis auro eſt. Acori radix. Aizoum omne. Sedé maiori ſuccus efficaciſſimæ. Item ſymphyti radices: uel decoctum. Daucum crudum. Eryſithales eſt flore luteo foliis acãthi. Bibitur e uino. Ité chamerops:& in ſcorbitiones irio uel plantago oĩbus modis. Ité phtiriaſi: quo ſcylla Dictator cõſumptus eſt. Naſcuntur quoq́ in ſanguíe ipſo hoĩs animalia exeſura corpus. Reſiſtitur uuæ taminiæ ſucco: aut ueratri cum oleo perũctis corporibus. Tãina quidem in aceto decocta etiam ueſtes eo tedio liberat.

De ulceribus:& ad plagas:& de policnemo. Ca. XV.

VLcera multorum ſunt generũ. ac multis modis curantur. Panacis oĩum generũ radix ex uino calido illinit manãtibus. Siccat priuati quam chironiã dixiũs. Cũ melle trita tubera apit: ulceribuſq́ quæ ſerpunt. Deploratis auxilio eſt cum eris flore uio temperata oĩbus modis uel flore: uel ſemíe: uel radice. Eadé cũ polenta uetuſtis uulnerib⁹ prodeſt. Heracleon quoq́ ſidereon. Apollinaris. Pſylium. Tragacãtha. Scordotis cũ melle purgat: Farina eius carnes eſcreſcentes per ſe in ſpſa conſumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocant ſanant. Centaurium maius inſpſum uel illitum. Item minoris coma decocta uel trita uetera quoq́ ulcera purgat & per ſanat. Foliculi cimeni recentibus plagis imponũtur. Illinitur auté gentiana ulceribus quæ ſerpunt radice tuſa uel decocta in aqua ad mellis craſſitudinem: uel ſucco uulneribus. Ex ea factum lichium. Lyſimachia recentibus plagis medet. Plantago: oĩum generũ ulceribus: peculiariter fœminarum ſenũ & ĩfãtiũ. Igne mollita melio:& cũ ceroto craſſa ulcerũ labra purgat, Nomas ſiſtit. Et tritã ſuis foliis integere oportet. Suppurationes: collectiones: ſinus ulcerũ. Chelidonia quoq́ ſicantur ulcera adeo ut ẽt pro ſpodio utantur. Eadem iã deſpatis cũ axungia ĩpõitur. Dictamũ pota ſagittas pellit:& alia tæla extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorũ obolo. Proxíe pſeudodictamũ Vtraq́ etiã ſuppurationes diſcutit. Ariſtolochia quoq́ putrida ulcera exeſt. Sordida expurgat cum melle: uermeſq́ extrahit. Iteq́ clauos ĩ ulceribus natos. Et ĩfixa corpori oĩa præcipue ſagittas & oſſa fracta cũ reſina. Caua uero ulcera explet per ſe. Et cum iride recentia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca quíquefolium cũ ſale & melle. Radices perſolatæ uulneribus ferro illatis recentibus ĩponuntur: folia ueteribus. Cum axungia utraq́ & ſuo folio operit. Damaſoniũ aũt & ĩ ſtruma. Folia uerbaſci ex aceto aut uino Periſterios ad oĩa genera uel calloſorũ putreſcétiũq́ ulcerum facit. Manantia nympheæ

heracleæ radix ſanat.Item cyclamini radix uel per ſe:uel ex aceto:& cũ melle.Eadem & con
tra ſteatomata efficax:ſicut ad ulcera manantia hyſopum.Ité peucedanum cui ad recentia
uulnera tanta uis é:ut ſanié oſſibus extrahat.Præſtant hoc & anagallides:cohibentq; quas
uocant nomas & rheumatiſmos.Vtiles & recétibus plagis:ſed præcipue ſenum corpori.
Cum ceroto apoſtemata & ulcera tetra folia mandragoræ recentia.Radix uulnera cũ mel
le aut oleo.Cicuta conſiligini mixta mero.Aizóũ herpetas quoq; & nomas ac putreſcétia
ſicut erigeron uerminoſa.Recétia auté uulnera aſtragali radix:& uetera quoq; ulcera pur
gat hypociſthis utraq;.Leótopodii ſemé tritum in aqua & cum polenta illitum ſpicula ſa
gittariorũ extrahit.Ité picnocomi:ſemé tytimallus.Characites ſucco grangrénas phagedé
nas putria:uel decocto ramorum cũ polenta & oleo Orchis radices.Hoc amplius & cacoe
the ex aceto cum melle ſiccæ & recentes:Per ſe uulnera onothéra efferentia ſeſe ſanat.Scy
thæ uulnera ſcytice curant.Ad carcinomata argemonia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneri
bus perſonatis aſphodeli radix decocta ut diximus:trita cum polenta & illita. Quibuſcũq;
uero apollinaris.Aſtragali radix in puluerem trita húidis ulceribus prodeſt.Item callitrix
decocta in aqua.Priuati uero iis quæ calciaméto facta ſint uerbenaca.Nec nõ & lyſimachia
contrita.Ac nymphea arida infricata.Polytrix in ueteratis iiſdé utilior.Policnemon cunilæ
bubulæ ſimilis eſt ſemine pulegii ſurculoſas multis geniculis corymbo odorata.acri & dul
ci odore:quæ ferro factis uulneribus cõmanducata imponitur:quinto die ſoluitur.Sym
phyton ad cicatricem celerrime perducit.Item ſyderitis.Hæc imponitur ex melle.Verbaſ
ci ſemine ac foliis ex uino decoctis ac tritis: omnia corpori infixa extrahuntur.Item man
dragoræ foliis cum polenta.Cyclamini radicibus cum melle.Triſaginis folia in oleo cõtri
ta maxime adhibentur ulceribus:quæ ſerpunt.Et alga in melle trita.Betonica ad carcino
mata.Et melandria:ac ueteres addito ſale.Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii
radix:quæ & ungues ſcabros aufert.Liozoſtidis utriuſq; folia uel ſuccus illitus. Titymal
li omnes genera uerrucarum omnium.Item omnia pterygia:uaroſq; tollunt.Cicatrices cũ
ellegantia ad colorem reducit ladanum.

De pluribus experimentis ad inficiendos capillos:& partus eiiciendos & continendos & aliarum remedia. Ca. XVI.

ARtemiſiam & eleliſphacum alligata qui habet uiator:negatur laſſitudinem ſentire.
Mulieribus morbis medetur maxime i uniuerſum peoniæ herbæ ſemé nigrum ex
aqua mulſa.Eadem & in radice uis.Menſes cit.Panacis ſemen cum abſinthio men
ſes & ſudores.Scordótis potu & illitu.Betonica drachma in uino cyathis tribus bibitur cõ
tra omnia uuluarum uitia.Aut quæ á partu fiunt.Menſes nimios ſiſtit achillea impoſita
& decoctum eius inſidentibus.Mammis imponitur hyoſcyami ſemé cum uino.Loti radix
cataplaſmate.Et mammis etiam chelidonia.Secundas morantes uel partus emortuos radi
ces panacis appoſite extrahunt.Ipſum panaci:ſemen e uino potum uuluas purgat:appoſi
tũq; cum melle.Polemonia pota ex uino ſecundas pellit.Nidore purgat uuluas centaurii
minoris ſuccus:potu,fotuq; menſes cit.Item maioris radix in uuluæ doloribus iiſdem mo
dis prodeſt:Deraſa uero & appoſita extrahit partus emortuos.Plantago imponitur in la
na in dolore uuluæ.Inſtrangulatu bibitur.Sed præcipua dictamo uis eſt.Menſes cit.Par
tus emortuos uel tranſuerſos eiicit.Bibitur ex aqua foliorum obolo:adeo ad hæc efficax
ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur.Nec potu tantum ſed & illitu & ſuf
fitu ualet.Proxime pſeudodictamum.Sed menſes cit cum mero decoctum pondere dena
rii.Pluribus tamen modis & ariſtolochia prodeſt:nam & menſes & ſecundas cit.Et emor
tuos partus extrahit myrrha & pipere addito pota uel ſubdita.Vuluas quoq; procidentes
inhibet potu uel ſuffitu uel ſubiectũ maxime tenuis.Strangulatum ab iis menſiumq; diffi
cultatem agaricũ tribus obolis tritum in uini ueteris cyatho potum emédat.Periſteros ap
poſita in adipe ſuillo recéti.Antirrinõ cũ roſaceo & melle.Ité appoſita nymphea theſaliæ
radix pota dolori medetur.In uio pota nigre profluuia inhibent.E diuerſo ciet cyclamini
radix pota & appoſita.Et ueſicæ inſidentiũ decocto medetur.Secundas pota ciſſanthemos
pellit.Vuluam ſanat.Et xiphii radix ſuperior menſes cit drachma ex aceto pota. Peuceda
num ſtrangulatus uuluæ nidore uſtum recreat.Menſes aluoſq; præcipue pſylliũ drachma
in cyathis tribus aquæ mulſe.Semé quoq; mandragore potum uuluam purgat. Menſes
cit ſuccus appoſitus:& emortuos partus.Nimia rurſus profluuia ſiſtit ſemé cũ uino & ſul

phure. Alui profluuia ſiſtit & contrahit batrachi on potu: uel cibo ardens: alias ut diximus cruda. Sed cocta cõmendatur ſale & oleo & cymino. Daucum & menſes & ſecundas potũ facillime pellit. Ladanum ſuffitu corrigit uuluas: dolori earum exulceratiſqꝫ imponitur. Emortua ſcamonium pellit potum uel appoſitum. Menſes cit hypericum: utrunqꝫ appoſitum. Ante alia uero ut Hippocrati uidetur eryſimon e uino ſemine uel radice. Cortice trahit: & ſecundis ſuccurit & ſtrangulationibus ex aqua pota. Item radix e geranio peculiariter ſecundis inflãmationibuſqꝫ uuluarum conueniens. Purgat hippuris pota & appoſita uuluas. Polygonas pota menſes cit. Et alcmeæ radix. Folia plantaginis pellunt. Item agaricum ex aqua mulſa. Artemiſia uuluæ medetur trita ex oleo irio aut fico: aut cum myrrha appoſita. Eiuſdem radix pota in tantum purgat: ut partus enectos extrahat menſes & ſecũdas cit. Romanorum decoctum inſidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem oĩa proſunt uel impoſita uentri immo cum farina hordeacea. Acharon quoqꝫ utile eſt interiorib⁹ fœminarum morbis. Et cõiza utraqꝫ. Et crethos. Et cantillides duæ uuluis utiliſſime. Torminibuſqꝫ & ſecundarum more in uino potæ. Callitrix fotu locis medetur: Albugines in capite tollit. Capillos inficit oleo trita. Geraniõ in uino albo potum: & hypociſthis in rubro ꝓfluuium ſiſtunt. Hyſopum ſuffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aqua ad oĩa in partu aut ex partu mala præſtantiſſima eſt. Peucedano quidam miſcent in uĩo nigro ſemẽ cupreſſi contritum. Nam ſemẽ pſylii deferu ꝛfactũ in aqua cum ĩtepuerit: epiphoras omnes uteri lenit. Symphitõ tritum in uino nigro euocat menſes. Partus accellerat ſcordotis pota drachma ſucci in aqua mulſa cyathis quattuor. Dictami folia præclaræ dantur ex aqua. Cõſtat unius oboli pondere: uel ſi mortui ſint in utero infantes: protinus reddi ſine uexatione puerperæ. Similiter prodeſt pſeudo dictamum ſed tardius. Cyclaminos adaligata. Ciſſãthemos pota. Item betonicæ farina ex aqua mulſa. Arſenogonõ & theligenon herbæ ſunt habentes uuas floribus oleæ ſimiles: pallidiores tamẽ. Semẽ album: papaueris modo. Theligoni potu fœminã concipi narrant. Arſenogonõ ab ea ſemine oleæ nec alio diſtat. Huius potu mares generari perhibentur: ſi credimus alii utraqꝫ ocimo ſimilẽ tradunt. Arſenogoĩ ſemẽ autẽ geminum eſſe teſtibus ſimile. Mammarum uitiis aizoũ quod digytellum appellauimus unice medetur. Erizerũ ex paſſo mãmas uberiores facit. Sonchũ in farre coctum. Quæ uero maſtos uocatur indita pilos mãmarũ ĩ e partu naſcentium & tineas aufert ĩ facie. aliaqꝫ cutis uitia emẽdat. Gentiana nymphea heraclia illita ciclamini radix maculas oẽs Caucaliæ grana mixta ceræ liquidæ extendunt cutem in facie. eruganteqꝫ. Vitia omnia acori radix emendat: Capillum liſimachia flauũ facit. Denigrat hypericon: quod & oriſton uocatur. Item ophryos hærba dẽticulato oleri ſimilis: foliis duobus. Nigritiam dat & polæmonia in oleo decocta. Pſilothrũ nos quidem in mulieribus medicamentis tractamus: uerũ ẽt uiris in uſu eſt. Efficaciſſimũ autẽ habetur acheroſtis. Item tytimalli ſucco uel in ſole cum oleo illito crebro uel euulſis pilis. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſideritis. Verum & reliqua genera hærbarum reddamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXVII.

PROEMIVM.

Reliqua hærbarum genera. Ca. I.

CRESCIT apud me certe tractatu ipſo admiratio antiquitatis. Quantoqꝫ maior copia hærbarum dicenda reſtat: tanto magis adorare priſcorũ in inueniendo curã intradendo benignitatẽ ſubit. Nec dubie ſupata hoc mõ poſſet uideri ẽt rerũ naturæ ipſius munificẽtia: ſi humani opis eſſet iuentio. Nũc uero deorũ fuiſſe eã apparet: aut certe diuinã ẽt cũ hõ iuenerit Eandemqꝫ omnium parentem genuiſſe hæc & oſtendiſſe: nullo uitæ miraculo maiore. ſi uerum fateri uolumus. Scyticam hærbã a mæotidis paludibus & euphorbiã e mõte atlãte. ultraqꝫ Herculis colũas & ipſo rerũ naturæ defectu: pte alia britanicã ex oceani ĩſulis extra terras poſitis: itẽ ꝗ æthiopidem ab exuſto ſyderibus axe: Alias præterea aliunde ultro citroqꝫ hũanæ ſaluti in toto orbe terrarũ portare ĩmenſa romanæ pacis maieſtate nõ homines mõ diuerſis inter ſe terris gentibuſqꝫ: uerũ etiam mõtes & excedentia in nubibus iuga: paſt uſqꝫ pecorũ & hærbas quoqꝫ inuicẽ oſtendat. Aetes

nũ quæſo deoꝝ ſit munus iſtud. Adeo romãos uelut alterã lucẽ dediſſe reb⁹ hũanis uidẽt

De aconito: & panthera: & quæ extinguit aconito. Ca. II.

SEd antiquorũ curã diligẽtiãq; qs poſſit ſatis uenerari: cũ cõſtet oĩum uenenorum ocIſſimũ eẽ aconitũ: & tactis quoq; genitalib⁹ fœminini ſexus aĩaliũ eodẽ die iferre mortẽ. Hoc fuit uenenũ quo itereptas dormiẽtes a Calfurnio Beſtia uxores. M Cecilius accuſator obiecit. Hic illa atrox peroratio: eius i digyto eã mortuas. Fabulæ narrauere e ſpinis Cerberi canis extrahẽte ab iferis Hercule. Ideoq; apud heraclea potica ubi mõſtrat eius ad iferos aditus gigni. Hoc quoq; tamẽ i uſu hũanæ ſalutis uertere. Scorpionũ ictibus aduerſari experiẽdo aconitũ datũ i uino calido. Ea eſt natura ut hoĩem occidat niſi iuenerit qđ i hoĩe pimat. Cũ eo ſolo colluctat: uelut præſectius iueto ſolo. Hæc pugna eſt cũ uenenũ i uiſceribus repererit. Mirũq; exitialia p ſe ãbo cũ fuerit duo uenẽa i hoĩe cõmoriũtur: ut homo ſupſit. Immo uero ẽt ferarũ remedia antiq pdiderũt: demõſtrãdo quõ uenenata quoq; ipſa ſanãt. Torpeſcũt ſcorpiões acõiti tactu: ſtupẽtq; pallẽtes: & uici ſe cõfitent. Auxiliat eis hellẽboꝝ albũ tactu reſoluẽte. Ceditq; acõitũ duob⁹ malis ſuo & oĩum. Quod ſi qs illa forte ab hoĩe excogitari potuiſſe credit igrate deoꝝ itelligit mũera. Tangũt carnes acõito: necãtq; guſtu earũ pãtheras: niſi hoc fieret repleturas illos ſitus. Ob id qđã pdaliãches appellauere. At illas ſtati liberari morte excremẽtoꝝ hoĩs guſtu demõſtratũ. Quod certe caſu reptũ qs; & quotiẽs fiat ẽt nũc ut nouũ naſi qm̃ feris rõ & uſus iter ſe tradi nõ poſſit.

Quod omnium creaturarum conditor ſit deus. Ca. III.

HIc ergo caſus hic ẽ ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomẽ: per quẽ intelligitur eadem & parens rerum omnium & magiſtra utraq; cõiectura pari: ſiue iſta quottidie feras inuenire: ſiue ſemper ſcire iudicemus. Pudendũq; rurſus oĩa animalia quæ ſint ſalutaria ipſis: noſſe ipſa præter hominẽ. Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum miſceri ſaluberrime promulgauere: aperta profeſſione: malũ quidem nullum ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit qui nulla diximus uenenata: nũc demonſtrare quale ſit aconitum uel deprehẽdi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirſuta. Radicem modicam cãmaro ſimilem marino. Quare quidam cãmaron appellauere. Alii lycoctonõ ex ea qua diximus cauſa. Radix incuruatur paulum ſcorpionũ mõ: quare & ſcorpiõ aliqui appellauere. Nec defuere q myoctonõ appellare mallent: quoniam procul & e longinquo odore mures necat. Naſcitur in udis cautibus: quas aconas uocant. Et ideo aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerẽ quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam uis eadem i morte eſſet quæ cotibus ad ferri aciem deterendam ſtatimq; admota uelocitas ſentiretur.

De æthiopide: & amaranto: & aloe: & alcea. & alipho: & alſina: & androſace: & androſemo & ambroſia: & anconi: & anagyro: & anonymo. Ca. IIII.

AEthiopis radix folia habet phlomo ſimilia: magna & multa: & hirſuta ab radice. Caulem quadrangulum ſcaboꝝ: ſimilẽ arctio: multis concauũ. In aliis ſemẽ candidũ geminum: radices nũeroſas longas. Plenas molles glutinoſas guſtu ſicanti. Creſcũtq; ut cornua poſſint uideri. Præterea in æthiopia naſcuntur: & in ida monte troadis: & i meſſenia. Colliguntur autũno: ſiccantur in ſole aliquot diebus: ne ſitum ſentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo: iſchiadicis: pleureticis: faucibus ſcabris: decocta potu dãtur. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia eſt: atq; illico prodeſt. Amaranto ferulacea eſt duorum palmorum altitudine: origano ſimilis flore: bulbis aureis. Huius uſtæ nidor urinã cit uuluãq; purgat: tanto magis inſidentibus cauſa. Cauſa hominis non hæc ſed quoniam diutiſſime non marceſcit. Aloe ſylæ ſimilitudĩem habet maior & piguioribus foliis ex obliquo ſtriatra. Caulis eius tenuis eſt rubens medio: non diſſimilis antherico. Radice una ceu palo i terra dimiſſa: graui odore: guſtu amara. Laudatiſſima ex india effertur: ſed naſcitur & in aſia: non tamen ea utuntur: niſi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat: uel ſucco: ob id in turbinibus cadorum eam ſerunt ut aizoum maius. Quidam & caulem ante maturitatem ſeminis incidunt ſucci gratia: aliqui & folia. Inuenitur & per ſe lachryma adhærens. Ergo pauimentandum ubi ſata ſit cenſet ut lachryma non abſorbeatur. Fuere qui traderent in iudæa ſuper hieroſolimam metallicam eius naturam: ſed nulla magis improba eſt neq; alia nigrior eſt: aut tumidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida ruffi coloris friabilis ac iocinoris modo coacta facile liqueſcens improbanda nigra & dura: harenoſa quoq; quæ

& guſtu intelligitᷣ.Gūmi adulteratur & acacia.Natura eius ſpiſſare: dēſare: & leuiter calfa
cere. Vſus i maltis: & pricipalis aluū ſoluere: cū pene ſit ſola medicamētorū: q̄ p ſe id pſtāt
Cōfirmat ēt ſtomachū: adeo ut nō iſeſtet ulla uis cōtraria: bibitᷣ drachma. Ad ſtomachi ue
ro diſſolutioné i duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mēſura bis ter ue i die
ex iteruallis ut res exigit.Purgatiōis ēt cauſa plurimū tribus drachmis. Efficatior ſi pota
ea ſumatᷣ cibus.Capillū fluētē cōtinet cū uino auſtero capite in ſole contra capillū puncto.
Dolorem capitis ſedat temporibus & frōti impoſita ex aceto & roſaceo.Dilutiorq; infuſa
oculorum uitia omnia ſanari eā conuenit.Priuatim prurigines & ſcabiē genar̄.Itē inſigni
ta ac liuida illita cū melle: maxime pontico. Tonſillas: gingiuas: & omnia oris ulcera.San
guinis excreationes ſi modicæ ſint: drachmæ pondere ex aqua: ſi minus ex aceto pota. Vul
nerum quoq; ſanguinem & undecūq; fluentē ſiſtit per ſe uel ex aceto. Alias etiam ē uulne
ribus utiliſſima ad cicatricē pducens. Eadem inſpergitur exulceratis genitalibus uiror̄ con
dylomatis: rimiſq; ſedis: alias ex uino: alias ex paſſo: alias ſicca per ſe: ut exigit mitigāda cu
ratio: aut coercenda. Hemorrhoidum quoq; abundātiā leniter ſiſtit. Dyſenteriæ infunditᷣ
Et ſi difficilius cōcoquantur cibi: bibitᷣ a cœna modico interuallo. Et in regio morbo trib⁹
obolis ex aqua. Deuorantur pilulæ cū mellis decocto aut reſina terebinthina ad purgāda
interiora. Digytorum pterygia tollit. Oculorū medicamētis lauatᷣ: ut quod ſit harenoſiſſi
mum ſubſidat. Aut torretur in teſta: pēnaq; ſubinde uerſatur: ut poſſit æqualiter torreri.
Alceā folia habet ſimilia uerbenacæ: q̄ & periſtereon cognominatur. Caules tres aut quat
tuor foliorum plenos: florē roſæ: radices albas: cū plurimum ſexcubitales: obliquas. Naſci
tur in pingui ſolo: nec ſicco. Vſus radicis ex uino uel ex aqua dyſentericis: aluo cita: & rup
tis conuulſis. Aliphon cauliculus eſt molli capite nō diſſimilis betæ acre guſtatu ac lentū:
mordenſq; uehementer & accēdens. Aluum ſoluit in aqua mulſa addito ſale modico. Mi
nima potio duarum drachmarum: media quattuor: maxima ſex: ea purgatione quibus datᷣ
e gallinaceo. Alſine: quā quidam myoſoton appellant: naſcitᷣ in lucis: unde & alſine dicta ē
Incipit a media hyeme. Areſcit æſtate media cum prorepit: muſculorum aures imitatur fo
liis. Sed aliam docebimus eſſe quæ iuſtius myoſotis uocetur. Hæc eadem erat quæ alſine:
niſi minor minuſq; hirſuta eſſet. Naſcitur in hortis & maxime i parietibus. cū teritᷣ: odorē
cucumis reddit. Vſus eius ad collectiones inflāmationeſq;. Quin emendat omnia quæ alſi
ne ſed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Item uredinis: ulceribuſq; cum farina
ordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androſaces herba eſt alba amara ſine foliis: fol
liculos in cirris habens: & in iis ſemē. Naſcitᷣ in maritimis iſtriæ maxime. Datur hydropicis
drachmis duabus tuſa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehementer. n. urinas cit.
Datur & podagris: illiniturq;. Idem effectus ē & ſemini. Androſemon: ſiue (ut alii appella
uere) aſcyron non abſimile ē hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus denſioribuſq;
& magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semē papaueris nigri Comæ tritæ ſanguineo
ſucco manantes. Odores tres in uſus. Gignitur in uineis. Fere medio autūno effoditur: ſuſ
penditurq;. Vſus ad purgandam aluum tuſæ cum ſemine potæq; matutino. uel a cæna dua
bus drachmis in aqua mulſa uel uino uel aqua pura: totius potionis ſextario. trahit bilem
Prodeſt iſchiadicis maxime. Sed poſtera die capparis radicem reſinæ permixtam deuorare
oportet drachmæ pondere. Iterumq; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione au
tem ipſa robuſtiores uinum bibere. infirmiores aquam. Impōitur & podagris & ambuſtis &
uulneribus cohibens ſanguinem. Ambroſia uagi nominis eſt: & circa alias hærbas fluctuās
fruticem unum habens denſum ramoſum: tenuem: trium fere palmorum. Tertia parte ra
dice breuiore: foliis rutæ: circa imum caulem in ramulis ſemen eſt uuis dependētibus: odo
re uinoſo: qua de cauſa botrys a quibuſdam uocatur ab aliis artemiſia. Coronātur illa cap
padoces. Vſus eius ad ea quæ diſcuti opus ſit. Anconin quidam ononida malunt uocare: ra
moſam: ſimilem fœnogræco: niſi fruticoſior hirſutiorq; eſſet: odore iucundo. Poſt uer ſpi
noſa. Eſtur etiam muria condita. Recens uero margiēs ulcerum erodit. Radix decoquitur
in poſca dolori dentium. Eadem cum melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxy
melitæ decocta ad dimidias. Anagyros quam aliqui acoton uocant: fruticoſa ē: grauis odo
re: flore oleris: ſemen in corniculis non breuibus gignit ſimile renibus: quod dureſcit per
meſſes. Folia collectionibus imponuntur difficulterq; parientibus adaligātur: ita ut a par
tu ſtatim auferantur. Quod ſi emortuus hæreat: & ſecundæ menſeſq; morentur: drachmæ

põdere bibuntur in paſſo folia.Sic & ſuſpirioſis dantur:& in uino uetere ad phalangiorũ morſus.Radix diſcutiendis cõcoquendiſqꝫ adhibetur.Semẽ cõmanducatũ uomitiones facit.Anonymos a non inueniendo nomine nomen ĩuenit.Affertur e ſcythia celebrata & ab Hiceſio non paruæ auctoritatis medico.Item ariſtogeton in uulneribus præclara ex aqua tuſa & impoſita.Pota uero mãmis præcordiiſqꝫ percuſſis.Item ſanguinem excreãtibus.Putauerunt & bibendam uulneratis.Fabuloſa arbitror quæ adiiciuntur:recente ea ſi uratur: ferrum aut æs ferruminari.

De aparine & arctio:& aſpleno:& aſclepiade:& aſtere:uel bubonio:& aſcyro:uel aſcyroide:& aphace:& de alcibiox & alectorolopho. Ca. V.

Aparinen aliqui ompha cocarpon:alii philantropon uocant:ramoſam:hirſutam:quinis ſenis ue in orbem circa ramos foliis per interualla:ſemen rotundum : durum : concauum:ſubdulce.Naſcitur in frumentario agro:aut hortis: pratis ue aſperitate etiam ueſtium tenaci.Efficax contra ſerpentes ſemine poto ex uino drachma : & contra phalangia.Sanguinis abundantiam ex uulneribus imprimunt folia impoſita.Succus auribus infunditur. Arction aliqui potius arcturion uocant:ſimilis ẽ uerbaſco foliis:niſi ꝙ hirſutiora ſunt:caule longo:molli:ſemine cymini.Naſcitur in petroſis:radice tenera:alba:dulciqꝫ.Decoquitur in uino ad dentium dolorem:ita ut contineatur ore decoctũ.Bibitur propter iſchiada & ſtranguriam ex uino.Ambuſtis imponitur & pernionibus.Fouentur eadẽ cum radice ſemine trito in uino.Aſplenum ſunt qui hemionon uocant: foliis trientalibus multis radice limoſa.cauernoſa:ſicut filicis candida:hirſuta:nec caulem nec florem nec ſemen habet:Naſcitur in petris:parietibus opacis:humidis:laudatiſſima in creta.Huius foliorum iure in aceto decocto per dies.xxx.poto lyenem abſumi aiunt.Et illinuntur.Eadem autem ſedant ſingultus non danda fœminis:quoniam ſterilitatem facit.Aſclepias folia hederæ habet:ramos longos:radices numeroſas:tenues odoratas:florem aureum: graue ſemen ferularum.Naſcitur in montibus.Radices torminibus medentur:& contra ſerpentiũ ictus non ſolum potu ſed etiam illitu.Aſter ab aliquibus bubonion appellatur:quoniã inguinum præſentaneum remedium eſt.Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus ĩ cacumine capitula ſtellæ modo radiata.Bibitur aduerſus ſerpentes.Sed & ad inguinum medicinam:ſiniſtra manu decerpi iubent:& iuxta cinctus alligari.Prodeſt & coxendicis dolori ad alligata.Aſcyroides ſimilia ſunt inter ſe:ſed aſcyron maiores habet ramos:qui aſcyroides uocantur ferulaceos omnino rubentes:capitulis paruis:luteis.Semen in cauliculis puſillum:nigrum reſinoſum.Comæ tinctæ uelut cruentatæ.Qua de cauſa quidam hanc androſemo uocauere.Vſus ſeminis ad iſchiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis ſextario.Aluum ſoluit.Bilem detrahit.Illinitur & ambuſtis.Aphace tenuia admodum folia habet puſilla.Altior lenticula eſt.Siliquas maiores fert:in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt nigriora & madidiora & minora lenticula.Naſcitur in aruis.Natura ei ad ſpiſſãdum efficacior quã lenti.Reliquo uſu eoſdem effectus habet.Stomachi aluiqꝫ fluctiones ſiſtit ſemen decoctum.Alcibion qualis eſſet hærba apud auctores nõ repperi .Sed radicem eius & folia trita ad ſerpentis morſus imponi & bibi iubent.Folia quantum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus:aut radicem drachmarum trium pondere cum uini eadem menſura.Alectorolophos quæ apud nos criſta dicitur:folia habet ſimilia gallinaceæ criſtæ plura:caulem tenuẽ:& ſemen nigrum in ſiliquis.Vtilis tuſſientibus cocta cum faba preſſa melle addito:& caligini oculorum.Solidum ſemen coniicitur in oculum:nec turbat ſed in ſe caliginem contrahit.Mutat colorem:ſed ex nigra albicare incipit:& intumeſcit : ac per ſe exit.

De alo. Ca. VI.

Alum nos uocamus:græci ſymphiton petreum : ſimile cunilæ bubulæ:foliis paruis granis tribus aut quattuor:radice a cacuminibus thymi : ſurculoſum : odoratum: guſtu :dulce: ſaliuam ciens :longa radice: rutila. Naſcitur in petris ideoqꝫ petreum cognominatum . Vtiliſſimum lateribus: lyenibus: renibus :torminibus : pectoribus:pulmonibus :ſanguinem reiicientibus: faucibus aſperis. Bibitur radix trita & ĩ uino decocta:& aliquando ſuperlinitur.Quin & commanducata ſiti ſedat: præcipuæqꝫ pulmonẽ refrigerat.Luxatis quoqꝫ imponitur:& conuulſis:lyeni interaneis. Aluum ſiſtit cocta in cineres. Detractis quoqꝫ folliculis trita cum piperis nouem granis .& ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tanta præſtantia eſt:aut carnes quoqꝫ cũ coquunt cõglutinet addita.

Vnde & græci nomen impoſuere. Oſſibus quoq; fractis medetur.

De alaga & actea & ampleo agria & abſinthio. Ca. VII.

ALaga ruffa & ſcorpionũ ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus aſperis ge-
nicularis ſemine nigro: ut hæderæ: baccis mollibus. Naſcitur in opacis & aſperis &
aquoſis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria
uocant hærba foliis duris cineracei coloris qualem in ſatis diximus: uiticulis longis callo
ſis rubentibus: qualiter flos quẽ Iouis flãmam appellauimus ignobilis: fert ſemen punici
mali ſimile in acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini cõmunis cya-
this duobus aluum ſoluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in facie mu
lierum emendat. Iſchiadicos quoq; uti hac hærba prodeſt hærba tuſa cum foliis & illita cũ
ſucco ſuo. Abſinthii genera ſunt plura. Santonicum appellatur a Galliæ ciuitate. Ponticũ
a ponto: ubi pecora pingueſcunt illo: & ob id ſine felle reperiuntur. Neq; aliquod præſtã-
tius. Multũq; italico amarius. ſed medulla pontici dulcis. De uſu eius conuenit dicere hær-
bæ facillimæ atq; inter paucas utiliſſime. Præterea ſacris po. ro. celebrate peculiariter. Siq-
dem latinarum feriis quadrigæ certant in capitolio: uictorq; abſinthium bibit. Credo ſani
tatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat & ob hoc ſa-
por eius in uina transfertur: ut diximus: bibitur & decoctũ aqua: ac poſtea nocte & die re
frigeratum ſub diuo decocti: ſex drachmis foliorũ cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſexta-
riis tribus. Oportet & ſalem addi. Vetuſtiſſime in uſu eſt. Bibitur & madefacti dilutũ. Ita
enim appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quiſquis fuerit modus aquæ: tegatur per tri-
duum. Tertium raro in uſu eſt: ſicut & ſuccus expreſſi. Exprimitur autem cum primum ſe
men turgeſcit madefactum aqua triduo recens aut ſiccum ſeptem diebus. Deinde coctum
in æneo uaſe ad tertias decem heminis in aquæ ſextariis. xlv. Iterumq; percolatum. Hærba-
lente coquitur ad craſſitudinem mellis qualiter ex minore centaurio quæritur ſuccus. Sed
hic abſinthii inutilis ſtomacho capitiq; eſt: cum ſit ille decoctus ſaluberrimus. Nãq; aſtrin
git ſtomachum: bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluũ emollit: & in dolore ſanat. Ventris ani-
malia pellit. Maliciam ſtomachi & inflãmationes diſcutit cũ ſale & nardo gallico: aceto exi
guo addito. Faſtidia abſterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pi
pere & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabãt cũ marinæ aquæ ueteris ſextario ſeminis ſex
drachmis cum tribus ſallis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato ſale. Diligenter au
tem teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere ſupradictum pondus:
addito pulegio. Alii contra paraliſim. Alii pueris folia in fico: ſic ut amaritudinẽ fallerent
Facilectho racem purgat cum iride ſumptum. In regio morbo crudum bibitur cum appio
aut adianto. Aduerſus inflationes calidum paulatim ſorbetur ex aqua. Iocineris cauſam
cum gallico nardo. Dyenis cum aceto aut pulte aut fico ſumitur. Aduerſatur fungis ex
aceto. Item uiſco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morſibus. Draconi marino. Scorpionib⁹
Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum paſſo imponitur. Sugilatis cum mel
le. Aures eius decoctum uaporis ſuffitu ſanat. Aut ſi manat ſanies cum melle tritum. Vri-
nam ac menſes ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquæ:
ſex. Mẽſes priuatim cum melle ſumptum: & in uellere appoſitum. Anginis ſubuenit cum
melle & nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat. Vulnera recentia prius quã aqua tangantur impo
ſitum. Prætereaq; capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cum cypria cæra: aut cum fi
co. Sanat & pruritus.

De abſinthio: & ballote: & botryæ fruticoſa: & briuilla: & brio: & pupleur: & catanance:
calla: & circæa: & circeſio: & crategono: & theligo: & crocodilo: & cynoſorchi: & chryſolla-
chano: & cuculo: & conſerua. Ca. VIII.

NOn dandum in febri. Nauſeas maris arcet in nauigationibus potum. Inguinum
tumorem in uentrali habitum. Somnos allicit olfactum: aut inſcio ſub capite poſi-
tum. Veſtibus inſertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: & fumo ſuf-
fitur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a muſcis tuetur capil-
lum denigrat abſinthii cinis unguento roſaceoq; permixtus. Eſt & abſinthium marinum
quod quidam ſeriphium uocant: probatiſſimum in taphnis ægypti. Huius ramum iſiaci
præferre ſolemne habet. Anguſtius priore: minuſq; amarum: ſtomacho inimicum. Aluũ
mollit. Pellitq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & ſale: aut in farinæ trimeſtris

ſorbitionem dilutum. Coquitur quãtum manus capiat in aquæ ſextario ad dimidias. Bal-
loten alio noĩe porrũ nigrũ græci uocant: hærbam fruticoſam anguloſis caulibus: nigris:
hirſutis: foliis ueſtientibus: maioribus quã porri: & nigrioribus: graue olentibus. Vis eius
efficax aduerſus canis morſus: ex ſale foliis tritis impoſita. Item ad condylomata coctis ci
nere in folio oleris. Purgat & ſordida ulcera cum melle. Botrys fruticoſa hærba eſt luteis
ramulis. Semen circa totam naſcitur: folia cicorio ſimilia. inuenitur in torrẽtium ripis. Me
detur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambroſiam uocant: alii artemiſiam. Brauylla ſpiſſan-
di uim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores. Briõ marina hærba
ſine dubitatione lactucæ foliis ſimilis rugoſa ueluti contracta: ſine caule ab ima radice ex
euntibus foliis. Naſcitur in ſcopulis maxime teſtiſq; terra comprehenſis. Præcipua ſiccan
di ei ſpiſſandiq; uis. Et collectiones omnes inflãmationeſq; cohibendi: præcipue podagræ:
& quicquid refrigerare opus ſit. Bupleuri ſemen ad ictus ſerpentium dari reperio: foueri-
q; plagas decocta ea hærba adiectis foliis mori aut origani. Catanancẽ theſſalã hærbã qua-
lis ſit: a nobis deſcribi ſuperuacuum: ſit cum ſit uſus eius ad amatoria tantum. Illud nõ ab
re eſt dixiſſe ad tegendas magicas uanitates electam ad hunc uſum coniectura: quoniã are
ſcens contraheret ſe ad ſpeciem unguium milui exanimati. Eadem ex cauſa & cemos ſile-
bitur a nobis. Calla duorum generũ eſt. Vna ſimilis aro. Naſcitur arationibus. Colligitur
anteq̃ inareſcat. Vſuſq; eoſdem habet quos aron. Bibitur quoq; radix huius ad exinanien-
das aluos: menſeſq; mulierũ. Item caules cum foliis in leguminibus decocti ſanant tenaſ-
mon. Alterum genus eius quidã anchuſam uocant: alii rhinochiſiam. Folia lactucæ longio
ra: plumoſa: radice rubra: quæ ignes ſacros cum folio polentæ ſanat impoſita. Iocineris au
tem uitia in uino albo pota. Circea ſtrychnõ ſatiuo ſimilis eſt: flore nigro puſillo. Paruo ſe
mine ut milii naſcentis in quibuſdam corniculis: radice ſemipedali: triplici ferme aut qua-
druplici: alba: odorata: guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in uino. Bibiturq;
ad dolorem uuluæ & uitia. Macerari oportet in ſextariis tribus quadrantem radicis tuſæ
per noctẽ & diẽ. Tradit eadẽ potione ſecũdas fœmine. Lac minuit in uino aut mulſa aqua
pota. Circeſion cauliculus eſt tener duũ cubitorũ: triangulo ſimilis: foliis ſpinoſis circun
datus. Spinæ molles ſunt. Folia bouis linguæ ſimilia: minora: ſubcandida: & in cacumina ca
pitulata: purpureaſq; ſoluuntur in lanugines. Hanc hærbã radicẽue eius adalligatã dolo-
res uaricum ſanare tradũt. Crategonon ſpicæ tritici ſimile eſt: multis calamis ex una radi-
ce manantibus: multorũq; geniculorũ. Naſcitur in opacis: ſemine milii: uehementer aſpe-
ro guſtu. Quod ſi bibant ex uino ante cœnã obolis tribus in cyathis aquæ totidem mulier
ac uir ante cõceptum diebus. xl. uirilis ſexus partum futurum aiunt. Eſt & alia crategonos
quæ theligonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate guſtus. Sunt qui florẽ cratego-
ni bibẽtes mulieres intra xl. diem concipere tradant. Eadẽ ſanant ulcera uetera nigra cũ
melle: explent ſinus ulcerum. Et atropha carnoſiora faciunt. Purulenta expurgant. Panos
diſcutiunt podagras collectioneſq; omnes leniunt peculiariter mãmarũ. Teophraſtus ar-
boris genus intelligi uoluit crategonon ſiue crategona: quã italia aquifoliũ uocat. Croco-
dilon chamæleontis hærbæ nigræ figuram habet: radice longa: æqualiter craſſa: odoris a-
ſperi. Naſcitur in ſabuletis. Pota ſanguinem per nares pellit copioſum craſſumq;. Atq; ita
lyenem conſumere dicitur. Cynoſorchii uel cyno ſarcimã aliqui orchin uocant: foliis oleæ
mollibus: ternis: paruiſq; ſemipedis longitudinis interra ſtratis: radice bulboſa: oblõga: du
plici ordine ſuperiore quæ durior eſt: & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti in
uineis forte inuenti. Ex iis radicibus ſi maiorẽ edant uiri: mares generari dicuntur. Si mi-
norem fœmine alterum ſexum. In theſſalia molliorem in lacte caprino uini bibunt ad ſti-
mulandos coitus: duriorem uero ad inhibẽdos. Aduerſatur alter alteri. Chryſolachanum
in pineto lactuce ſimile naſcitur. Sanat neruos inciſos ſi confeſtim imponatur. Et alibi ge-
nus cryſolachani tradit flore aureo: foliis oleris. Coctum eſtur ut olus molle. Hærba hæc
alligata morbũ regiũ habẽtibus: ita ut ſpectari ab iis poſſit: ſanare id malũ traditur. De cry
ſolachano nec ſatis dici ſcio: nec plura reperio. Nãq; & hoc uitio laborauere proximi utiq;
hærbarii noſtri: quod ipſis notas uelut uulgares ſtrictim & nominibus tantum indicaue-
re: tanq̃ coagula terræ aluum ſiſti: ſtranguriam diſſolui ſi bibatur ex uino & aqua. Cuculi
folia trita cum aceto ſerpentium ictibus & ſcorpionum mederi. Quidam alio hanc no-
mine ſtrumum appellant: alii græce ſtrygnon: acinos habet nigros. Ex iis cyathis ſucci

cum mulſi duobus medetur lumbis. Item capitis doloribus cum roſacco īfuſus. Ipſa ſtru
mis illita ſanandis: peculiaris eſt: amplius maxime fluminibus. Conferua appellata a con
ferminando ſpongia aquarum dulcium uerius quam muſcus aut hærba uilloſæ denſita
tis atq̃ fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio omnibus fere oſſibus confractis prolapſum ex arbore
alta putatorem circundata uniuerſo corpori: quam ſuam inſpergentibus quotiens inare
ſcat: raroq̃ nec niſi deficientem hærbam mutationis cauſa reſoluentibus conualuiſſe uix
credibili celeritate. ¶ De cocco guidio & dryopteris: & dryophono: & elatine: & empe
tro ſiue calcifraga: & epicacti: uel helleborine: & epimedio: & enneaphylo: & filicepteri: &
de femore bubulo. ¶ Ca. IX

COcco gnido color cocci: magnitudo grano piperis: maior uis ardens. itaq̃ in pane
deuoratur ne durat cū gulā tranſit. Huic uis præſentanea contra cicutā. Siſtit aluū
Dipſacos folia habet lactucæ: bullas ſpinoſas in dorſi medio caulem duorum cubi
torum: iiſdem ſpinis horridum: genicula eius binis foliis amplectentibus: concauo alarum
ſinu in quo ſubſiſtit ros ſalſus. In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis. Naſcit in aquo
ſis. Sanat rimas ſedis. Item fiſtulas decocta in uino radice uſq̃ dum ſit craſſitudo ceræ: ut
poſſit in fiſtula collirium mitti. Item uerucas omnium generum. Quidam & alarum quas
ſupra diximus ſuccum illinunt iis. Dryopteris filici ſimilis in arboribus naſcitur: tenui fo
liorum: ſubdulcium inciſura: radice hirſuta. Vis ei cauſtica eſt. Ideo pſilothrum eſt radix
tuſa. illinitur enim uſq̃ dum ſudores euocet. iterumq̃ & tertio: ita ne ſudor abluat. Dry
phonon ſimilis hærba eſt: cauliculis tenuibus: cubitalibus circundatis utrinq̃ foliis: polli
cari amplitudine: & qualibus oxymirſine. Sed candidioribus mollioribuſq̃: flore candido
ſambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius pipere utūtur. Elatine folia habet
caſiæ puſilla: piloſa rotunda: ſemipedalibus ramulis quinis ſeniſue a radice ſtatim folioſis
Naſcitur in ſegetibus. Acerba guſtu & ideo oculorum fluctionibus efficax. foliis cum po
lenta tritis & impoſitis: ſubdito linteolo. Eadem cum lini ſemine cocta ſorbitionis uſu a di
ſenteria liberat. Empetron quā noſtri calcifragam uocant: naſcitur in montibus maritimis
fere in ſaxo quod propius mari fuerit. Salſa eſt. potaq̃ bilem trahit ac pituitas: quo longi
us magiſq̃ teritūr: amarius ſentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo aut in
hydromelite. Vetuſtate uires perdit. Recens urinas cit decoctum in aqua: uel tritum cal
culos frangit. Qui fidem proſſimo huic quærunt: affirmant lapillos qui ſufferuefiant una
rumpit. Epicactis ab aliis helleborine uocatur: parua hærba: exigui foliis iocineris uitiis uti
liſſima: & contra uenena pota. Epimedion caulis eſt non magnus hedere foliis denis atq̃
duodenis: nunq̄ florens: radice tenui nigra graui odore. Naſcitur in humidis: & huic ſpiſ
ſandi refrigerandiq̃ natura. Fœminis cauenda. Folia in uino trita uirginum mammas co
hibent. Eneaphyllon longa folia nona habet cauſticæ naturæ. Imponitur lana circundata:
ne urat latus: continuo enim puſtulas excitat: lumborum doloribus & coxendicū utiliſſi
mum. Filicis duo genera nec florem habent: nec ſemen. Pterin græci uocant: alii blachnon
cuius ex una radice q̄ plures exeunt filices: bina etiā cubita excedētes longitudine: nō gra
ues odore. Hanc marē exſtimant. Alterū genus thelipterin græci uocant: alii nymphcopte
rin. Eſt autē ſingularis atq̃ nō fruticoſa breuior molliorq̃ & dēſior foliis ad radicē canicu
lata. Vtriuſq̃ radice ſues pingueſcūt. Folia utriſq̃ lateribus pinnata: unde nomē græci im
poſuere. Radices utriq̃ lōge in obliquū: nigræ: præcipue cū inaruere. Siccari autē eas ſole
oportet. Naſcūtur ubiq̃: ſed maxime frigido ſolo. Effodi debēt uergiliis occidētibꝰ. Vſus
radicis in trimatu tm̄: neq̃ ante neq̃ poſtea. Pellūt interaneorū aīalia. Ex iis tineas cū mel
le. Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraq̃ ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit primo
bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cum ſcamonii pari pondere. Radix eius duo
rum obolorum pondere ex aqua poſt unius diei abſtinentiam bibitur: melle præguſtato
contra reumatiſmos. Neutra danda fœminis: quoniam grauidis abortum: cæteris ſterilita
tem facit. Farina earum ulceribus tetris inſpergitur. Iumentorum quoq̃ ceruicibus. Folia
cimicem necāt. Serpētē nō recipiunt. Ideo ſuſterni utile eſt in locis ſuſpectis. Vſtæ etiam fu
gant nidore. Fecere medici huius quoq̃ hærbe diſcrimen. Optima maponica eſt. Secun
da caſſiopica. Femur bubulum appellatur hærba neruis & ipſa utilis: recens in aceto ac tri
ta ſale. Galapſis: aut ut alii galactobdolon: uel galion. Caulem & folia habet urticæ leuio
ra: & quæ graue odorē trita reddant. Flore purpureo. Naſcitur circa ſepes ac ſemitas ubi

que.Folia cauleſꝗ duritias & carcinomata ſanant ex aceto trita & impoſita. Item ſtrumas
panos & parotidas diſcutiunt.Ex uſu eſt & decocto ſucco fouere. Putreſcentia quoꝗ &
grangrenas ſanat cum ſale.Glaux antiquitus & galaton uocabatur cythiſo & léticulæ fo-
liis ſimilis auerſa candidiora.Rami in terram ſerpunt quini ſeniue admodum tenues ab
radice.Floſculi purpurei exeunt.Inuenitur iuxta mare. Coquitur in ſorbitione ſimilagi-
nis ad excitandum ubertatem lactis eamꝗ qui hauſerint balneis uti conuenit.

¶ De glaucio:& glycyſide: & glaphalio ſiue chamezelo:& galedrago:& holco:& hyoſiri:
& holoſteo:& hypopeſto. ¶ Ca. X.

GLaucion in ſyria parthia naſcitur humilis hærba denſis foliis fere papaueris: mino-
ribus tamen:ſordidioribuſꝗ:odoris tetri:guſtus amari cum.aſtrictione. Granum
habet crocei coloris.Hoc in olla fictili luto circunlitum in clibanis calefaciunt:de-
inde exempto ſucco exprimunt eiuſdem nominis.Vſus eſt & ſucci & foliorum ſi terantur
aduerſus epiphoras:quæ uniuerſæ uno impetu cadũt.Hinc temperatur collyrium: quod
medici diaglaucion uocant.Lactis quoꝗ ubertas intermiſſa reſtituit.Sumitur eius rei cau-
ſa ex aqua.Glycyſide:quã aliqui peoniam aut pentorobon uocant : caulem habet duum
cubitorum:comitantibus duobus aut tribus ſubrutilum cute lauri folia qualia iſſatis pin-
guiora rotundioraꝗ & minora.Semen in ſiliquis aliud grano rubente:aliud nigro. Duo
autem genera ſunt.Fœmina exiſtimatur cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo
aut ſex inhærent.Mas plures babet:quoniam non una radice nixus eſt : palmi altitudine:
candidaꝗ.Ea guſtu aſtringit.Fœmine folia myrram redolent & denſiora ſunt. Naſcũtur
in ſiluis.Tradunt noctu effodiendas:quoniam pico martio impetum in oculos faciente in
terdiu periculoſum ſit. Radix uero cum effodiatur : periculum eſſe ne ſedes procidant.
Magna id uanitate ad oſtentationem rei fictum arbitror. Vſus in iis diuerſus.Rubra.enim
grana rubentis menſes ſiſtunt quindecim fere pota in uino nigro.Nigra grana uuluis me
dentur ex paſſo:aut uino totidem pota.Radix omnes uentris dolores ſedat in uino: aluũ
ꝗ purgat.Sanat opiſthotónum:morbum:regiuꝫ renes:ueſicam. Matricem autem & ſto-
machum decocta in uino:aluumꝗ ſiſtit.Eſtur etiam contra malum mentis:ſed in meden-
do.iiii.drachme ſatis ſunt.Grana nigra auxiliãtur & ſuppreſſionibus nocturnis in uino po
ta quo dictum eſt numero.Stomacho uero & roſionibus & eſſe ea & illinire prodeſt.Sup-
purationes quoꝗ diſcutiuntur.Recentes nigro ſemine ueteres rubro. Vtrunꝗ auxilia-
tur a ſerpente percuſſis. Et pueris contra calculos incipiente ſtranguria. Glaphalium alii
camezeleon uocant:cuius foliis albis mollibuſꝗ pro lomento utuntur.Sane & ſimilia ſũt.
Datur in uino auſtero ad dyſenteriam: uentris ſolutiones.Menſeſꝗ mulierum ſiſtit. In-
funditur autem tenaſmo.Illinitur & putreſcentibus ulcerum.Galedragon uocant Xeno-
crates leuracantho ſimilem paluſtrem & ſpinoſam. caule ferulaceo alto : cui ſummo capi
te inhereat ſimile ouo.In hoc excreſcente ætate uermiculos naſci tradunt quos pyxide cõ
ditos adalligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat : mireꝗ illico dolorem
tolli.Valere non diutius anno & ita ſi terram non attigerit.Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis
Ariſtas habet in cacumine tenues culmo quale hordeum reſtibile.Hæc circa caput adalli-
gata:uel circa lacertum educit e corpore ariſtas.Hanc quidam ob id ariſtidam uocãt.Hyo
ſiris in tubo ſimilis:ſed minor & tactu aſperior.Vulneribus cõtuſa præclare medetur.Ho-
loſteon ſine duritia hærba ex aduerſo appellata a græcis:ſicut fel dulce:tenuis uſꝗ ad ca-
pilamenti ſpeciem longitudine quattuor digytorum ceu gramé foliis anguſtis guſtu. Na
ſcitur in collibus terrenis.Vſus eius ad conuulſa rupta in uino pota. Vulnera quoꝗ con-
glutinat.Nam & carnes concoquuntur addita. Hypopeſton naſcitur in ſpinis ex quibus
fiunt eneæ fulloniæ:ſine cauliculo:ſine flore:capitulis tantũ manibus & foliis paruis: mul
tis hærbacei coloris:radiculas habens albas:molles.Succus earũ exprimitur æſtate ad ſol-
uendam aluum tribus obolis:maxime in comitialibus morbis & tremulis.hydropicis.Cõ-
tra uertigines:ortopnoeas:palyſes incipientes.

¶ De hypogloſſa:& hypeco:idæa:hyſophyro:lathyri:leontopetalo:lirapſo:litoſpermo:la-
pide uulgari:de limeo leuco. ¶ Ca. XI.

HYpoloſſa folia habet figura ſilueſtris mirti:concaua ſpinoſa & in iis ceu linguas fo
lio paruo exeunte de foliis.Capitis dolorem corona ex iis impoſita minuit. Hype
coon in ſegetibus naſcitur: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris ſucco-

Ideæ hærbæ folia ſunt quæ oxymirſinæ adhærentis uelut pampini in quibus flos. Aluum menſeſq; & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. Spiſſandi cohibendiq; naturam habet. Iſophillon uocant aliqui phaſelion: quoniam folium quod eſt aniſo ſimili in pampinos torquætur Capitula ſunt in ſummo capite tenuia: lenia ſeminis melanthii. Cōtra tuſſim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulſa. Item iocineri utiliſſima. Lathyris folia habet multa: lactucæ ſimilia tenuiora germina multa: in quibus ſemen tuniculis continetur: ut capparis: quæ cum inaruere eximuntur grana. piperis magnitudine: cādida: dulcia: facilia purgatu. Hæc in cœna in aqua pura aut mulſa pota hydropicos ſanant. Trahunt & bilē. Qui uehementius purgari uolunt: cum folliculis ipſis ſumunt eam: ſtomachum ledunt. Itaq; inuentum eſt ut cum piſce aut iure gallinacei ſumerentur. Leontopetalon alii rhopadion uocant folio braſſicæ: caule ſemipedali: leni. Cuius ſemē in cacumine in ſiliquis ciceris modo. Radix rapæ ſimilis: grandis nigra. Naſcitur in aruis. Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex uino pota: nec alia res celerius proficit. Datur & iſchiadicis. Lycapſos longioribus q̄ lactuca eſt foliis: craſſioribuſq;. Caule longo hirſutis: adnatis multis capitulis: flore paruo: purpureo. Naſcitur in campeſtribus. Illinitur cum farina hordeacea igni ſacro. Sudorem in febribus mouet ſucco aquæ calidæ admixto. Inter omnes hærbas litoſpermo nihil eſt mirabilius. Alii quidem hexonycon uocant: alii dioſpyron: alii heraclion. Hærba quincuncialis fere: foliis duplo maioribus quam rutæ: ramulis ſurculoſis craſſitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas: & earum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum magnitudine ciceris. Duricia uero lapidea. Ipſa qua pediculis adhæreant cauernulas habent & intus ſemē. Naſcitur in italia: ſed laudatiſſimum in creta. Nec quicq̄ inter hærbas maiore quidem miraculo aſpexi. Tantus eſt decor uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis tam exquiſita difficultas lapidis ex hærba naſcentis. Iacere atq; humi ſerpere auctores tradunt. Ego uulſam non hærentem uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in uino albo calculos frangi: pelliq; conſtat: & ſtranguriam diſcuti. Neq; in alia hærbarum fides eſt. Vſus ſtatim ad quæcunq; medicinam natā. Sic eſt autem eius ſpeties ut etiam ſine auctore uiſa ſtatim noſci poſſit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muſcum ſiccum canum. Hic fricatur altero lapide addita hominis ſaliua. Illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit. Pheugete cantarides lycos agrios hymas dioci. Limeū hærba appellatur a gallis: qua ſagittas in uenatu tingunt medicamento quod uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios ſalinati additur tantū quantum in una ſagitta addi ſolet. Ita offa dimittitur in boū faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet donec purgentur. Inſanire enim ſolent. Si ſudor inſequitur aqua frigida perfundi. Leuce mercuriali ſimilis nomen ex cauſa accepit per medium folium candida linea traſcurrente. Quare meſoleucon quidam uocant. Succus eius fiſtulas ſanat. Ipſa contrita carcinomata. Fortaſſis eadem ſit quæ leucas appellatur. Contra omnia marina uenena efficax Speciem eius auctores non tradunt: nec aliud quā ſilueſtrem latioribus foliis eſſe: efficatiorem hanc ſemine acriore. Lecographis qualis eſſet ſcriptum non reperi. Quod & magis miror: quoniam utilis proditur ſanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Item celiacis trita ex aqua & appoſita. Profluuio fœminarum. Oculorum quoq; meditamentis. & explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis.

¶ De medio: & myoſota: & myagro: & natrice: & othone: & onoſma: & onopordo: & oxiri: & oxye: & batrachio: & poligono: & leucanthemo: & plytema: & phyllo: & phellandrio: & phuleri: & polyrrhizo: & proſerpinaca: & de rhecoma de reſeca & ſtoechade. ¶ Ca. XII.

MEdio folia habet iridis ſatiue: caulem tripedalē: & in eo florem grandē purpureum rotundum ſemine minuto: radicē ſemipedalem. In ſaxis opacis naſcitur. Radix drachmis .ii. cum melle menſes fœminarū ſiſtit eligmate per aliquot dies ſumpto. Semen quoq; in uino tritum contra abūdātiam fēminarū datur. Myoſota ſiue myoſotis leuis hærba: caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubentibus concauis ab imo: foliis anguſtis oblōgis: dorſo acuto nigris per interualla aſſidue geminantis & tenuibus cauliculis ex taleis p̄dentibus: flore cæruleo. Radix digitali craſſitudine multis capillamentis fibrata. Vis ei ſtyptica & exulceratrix: ioq; egilopas ſanat. Tradūt ægyptii mēſes quē thiati uocāt: die .xxvii fere in auguſto mēſe incurrēte: ſi qs hui⁹ hærbe ſucco inungatur mane priuſq̄

loquatur non ſipiturum eo anno.Myagros hærba ferulacea eſt foliis ſimilis rubiæ tripe/
danea.Semẽ oleoſum:quod & fit ex eo.Medetur oris ulceribus perunctis hoc ſucco.hær
ba quæ uocatur migina tribus foliis longis intubaceis:illita cicatrices ad colorem reducit.
Natrix uocatur hærba cuius radix euulſa uirus hirci redolet.Hac in piceno a fœminis abi
gunt:quos mira perſuaſione fatuos uocant. Ergo ſpecies lymphantium hoc modo animo
rum eſſe credimus:qui tali medicamento iuuentur.Odontides inter fœni genera eſt cau/
liculis denſis ab eadem radice geniculatis triãgulis nigris geniculis.Folia parua habet lõ
giora tamen quã Polyganum.Semen in aliis hordeon ſimile florem purpureũ : puſillum.
Naſcitur in partis.Decoctum cauliculorum eius iu uino auſtero quãtũ manus capiat:den
tium dolori medetur:ita ut cõtineatur ore.Othone in ſyria naſcitur:ſimilis erucæ perfora
tis crebro foliis flore croci quare quidam anemones uocauerunt.Succus eius oculorũ me
dicamentis conuenit.Mordet enim leuiter & calfacit aſtringitqꝫ ſiccando.Purgat cicatri/
ces & nubeculas:& quicquid obſtat. Quidam tradunt lauari:atqꝫ ita ſiccatã digeri in pa/
ſtillos.Onoſma longa folia habet fere ad tres digytos in terra iacentia tria ad ſimilitudinẽ
anchuſæ inciſa ſine caule:ſine flore:ſine ſemine. Prægnans ſi edat eam aut ſupra gradia/
tur:abortum facere dicitur.Onopordon ſi comederint aſini: crepitus reddere dicuntur.
Trahit urinas & mẽſes.Aluum ſiſtit.Suppurationes & collectiones diſcutit.Oſiris ramu/
los fert nigros tenues lentos & in iis folia nigra ceu lini. Semenqꝫ in ramulis nigrũ initio:
dein colore mutato rubeſcẽs. Smegmata mulieribus faciũt ex iis.Radicũ decoctũ potum
ſanat arcuatos.Eædẽ priuſꝙ matureſcat ſemen:cõciſæ & ſole ſiccatæ aluũ ſiſtunt: poſt ma
turitatem uero collectæ & in ſorbitione decoctæ reumatiſmis uentris medentur & per ſe
tritæ ex aqua cæleſti bibuntur.Oxis folia terna habet.Datur ad ſtomachũ diſſolutũ.Edũt
& qui euterocelon habent.Polyanthemum:quã quidam batrachion appellant : cauſtica ui
exulcerat cicatrices:& ad colorem reducit.Eademqꝫ uitiligines concorporat. Polygonum
græci uocãt quã nos ſanguinariã:non attollitur a terra foliis rutæ ſimilis gramini.Succus
eius infuſus naribus ſupprimit ſanguinẽ : & potus cũ uino cuiuſlibet partis profluuiũ ex/
creationeſqꝫ cruentas inhibet.Qui plura genera polygoni faciunt.hãc marẽ intelligi uo/
lunt:appellariqꝫ a multitudine ſeminis aut dẽſitate fruticis calligonõ : alii polygonõ a fre/
quentia geniculorum:alii halmadã:alii carninothron:alii dema:multi myrtopetalon. Nec
non inueniuntur qui hãc fæminã eſſe dicant. Marẽ aut maiorẽ minuſqꝫ nigrã & geniculis
denſiorẽ:ſemine ſub oĩbus foliis turgeſcentẽ.Quocũqꝫ hæc modo ſe habeant:uis earum
eſt ſpiſſare:ac refrigerare.Semine aluum ſoluunt largius ſumpto.Vrinã cient. Rheumatiſ/
mos cohibẽt.Qui ſi nõ fuere:nõ proſunt.Stomachi feruori folia ĩponũtur. Veſicæ dolori
illinũtur:& ignibꝰ ſacris.Succus & auribus purulẽtis inſtillat̃:& oculorũ dolori per ſe. Da
bat̃ & in febribus ante acceſſiões duobus cyathis in tertianis quaterniſue ꝑcipuæ.Itẽ cho/
lericis:dyſentericis: & in ſolutione ſtomachi. Tertiũ genus oreon uocat̃ in mõtibꝰ naſcẽs:
arundini teneræ ſimile:uno caule:denſis geniculis:& in ſe fractis.Foliis autẽ picæ : radicis
ſuperuacuæ inefficatius quã ſuperiora : peculiare iſchiadicis. Quartũ genus ſilueſtre ap/
pellatur pene ardoris frutice radice lignoſa ſtipe cedri rubicundo.Ramis ſparſi binũ pal/
morũ nigris geniculorũ ternis quaterniſqꝫ articulis. Huic quoqꝫ ſpiſſãdi natura.Sapor ma
li cotonei.Decoquitur in aqua ad tertias:aut aridi farina inſpergitur:& oris ulceribus: &
attritis partibus.Propter gingiuarũ uero uitia ipſa cõmanducãtur.Nomas ſiſtit: omniaqꝫ
quæ ſerpunt aut difficilẽ cicatricem habent.Priuatim uero ſanat a niue facta ulcera. Her/
barii & ad anginas utuntur illa.Et in capitis dolore coronã ex ea imponunt. Et cõtra epi/
phoras collo circundant.In tertianis quidẽ ſiniſtra manu euulſam adalligant : adeo contra
profluuia ſanguinis.Nec ullã magis aridã quã polygonũ ſeruant. pancration aliqui ſcillã
puſillã appellare malunt: foliis albi lilii longioribus craſſioribuſqꝫ. Radice bulbi magni co
lore ruffo.Aluum ſoluit ſucco cum farina erui ſumpto.Vlcera purgat.Hydropicis ſpleni
ciſqꝫ cum melle datur.Alii decoquunt eã donec aqua dulcis fiat.Eaqꝫ effuſa radicẽ terẽ/
tes digerũt in paſtillos ſole ſiccatos:& poſtea utũtur ad capitis ulcera:& cætera quæ repur
ganda ſunt.Itẽ ad tuſſim quãtũ tribus digytis apprehẽderint:in uino dantes. Et ad lateris
dolores aut peripneumonicis eligma dantes.Propter iſchiada in uino bibendum. Et pro/
pter tormina menſeſqꝫ ciendos.Peplos:quam aliqui ſychen:alii meconion aphrodes uocãt
ex nna radice tenuit fructificat:foliis rute paulo latioribꝰ ſemine ſub foliis rotũdo minus

candido quâ papaueris.Inter uites fere colligitur meſſibus.Siccaturq; cũ fructu ſuo ſub/
iectis aquis:in quas excidant.Hoc poto aluus ſoluitur.Bilis ac pituita detrahitur. Media
potio eſt acceptabuli menſura in aquæmulſe heminis tribus & cibis inſpergitur obſoniiſ/
q; ad moliendam aluum.Peryclimenos fruticat in pſa ex interuallo duo folia habens ſub-
candida mollia.In cacumine autem ſemen inter folia durũ & quod difficile uellatur.Naſci
tur in aruis ac ſepibus conuoluens ſe aminiculis quibuſcũq;.Semen eius in umbra ſiccatũ
tunditur:& in paſtillos digeritur.Ii reſoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis die-
bus ad lyenem:cunq; urina cruenta aut per aluũ abſumit quod intelligitur a decimo ſta/
tim die.Vrinam cient & folia decocta.Aquæ & ortopnoicis proſunt.Partum quoq; adiu/
uant:ſecundaſq; pellunt pota ſimili modo.Pelecinum in ſegetibus diximus naſci fructico
ſam:cauliculis:foliis ciceris.Semen in ſiliquis fert corniculorũ modo adiunctis ternis qua
terniſue:quã legit nouimus amarum ſtomacho utilem.Additur in antidotis.Polygala pal
mi altitudinẽ petit:in caule ſummo foliis:lenticule guſtu aſtricto:quæ pota lacti abundã/
tiam facit.Pontirris aut ut alii uocant paroenion uel neuras large fruticat:ſpinis retorrida
lanugine ſpiſſa:foliis paruis:rotundis:ramulis:longis:mollibus:lentis tenuibus:flore lon
go:herbacei coloris:ſeminis nulli uſus:ſed guſtu acuto & odorato. Inuenitur in aquoſis
collibus.Radices habet duas aut tres binum cubitorũ in altitudine neruoſa candidas fir/
mas.Circunfoditur autũno & præciſo frutice.Dat ſuccum gũmi ſimilem.Radix mira uul
neribus ſanandis traditur:præcipueq; neruis uel præciſis illita.Decoctum quoq; eius cum
melle potum diſſolutiones neruorum & infirmitates & inciſuras iuuat.Phalangites a qui
buſdam phalangion uocatur:ab aliis leucathemon:uel ut in quibuſdã exemplaribus inue
nio leucacatha.Ramuli ſunt ei nunq̃ pauciores duobus in diuerſa tendentes.Flos cãdidus
lilio rubro ſimilis:ſemine nigro:lato ad lenticulæ dimidie figuram multo tenuiore: radice
hærbacei coloris. Hnius folio uel flore uel ſemine auxiliatur contra ſcorpionum phalan-
giorumq; & ſerpentium ictus.Item contra tormina.Plytema qualis ſit deſcribere ſuperua
cuũ habeo:cum ſit uſus eius tantũ ad amatoria.Phylon a græcis uocatur hærba in ſaxoſis
montibus fœmina magis hærbacei coloris caule tenui:radice parua:ſemine rotundo: papa
ueri ſimili.Hæc ſui ſexus facit partus. Mares autẽ ſemine tantum differunt:quod eſt in-
cipiente oliua. Vtrunq; bibitur in uino.Phellandrion naſcitur in paluſtribus:folio apii. Bi
bitur ſemen eius propter calculos & ueſicæ incõmoda.Phaleris thyrſum habet longum te
nuem ceu calamum in ſummo flore inclinatum.Semẽ ſimile ſeſamæ.Et hoc calculos fran
git potum ex uino uel aceto uel cũ melle & lacte.Item etiam uitia ueſicæ ſanat. Polyrrhi-
zon folia habet myrti:radices multas.Hæ tuſæ dantur in uino contra ſerpẽtes. Proſunt &
quadrupedibus.Proſerpinacha hærba uulgaris eſt eximii aduerſus ſcorpiones remedii.Ea-
dẽ cõtrita addita muria & oleo anginã eximie curari tradũt.Præterea in quãtalibet laſſitu
ne recreari defeſſos:etiam cum obmutuerint:ſi ſubiiciatur linguæ.Si deuoretur. uomitio
nem ſequi ſalutarẽ.Rhecoma affertur ex iis quæ ſupra potum ſunt regionibus. Radix co
ſto nigro ſimilis minor & ruffior paulo ſine odore:calfaciens guſtu & aſtringens. Eadẽ tri
ta uini colorem reddit ad crocum inclinantẽ.Illita collectiones inflãmationeſq; ſedat. Vul
nera ſanat.Epiphoras oculorum ſedat ex paſſo illita.Inſignita cum melle. Et alia liuentia
ex aceto.Farina eius inſpergitur contra cacoethe & ſanguinem reiicientes drachmæ pon/
dere in aqua.Dyſentericis etiam & cœliacis ſi febri careant in uino.Sin aliter ex aqua. Fa-
cilius teritur:nocte antecedente madefacta.Datur & decoctum eius bibendum duplici mẽ
ſura ad rupta conuulſa contuſis ex ſublimi deuolutis.Si pectoris ſint dolores additur pi-
peris aliquid & myrrhe.Si diſſolutio ſtomachi ex frigida aqua dimittit:ſiue intus ſiue ex-
tra purulentis excreationibus.Item epaticis:ſpleneticis:ſchiadicis ad renum uitia:ſuſpiria
ortopneas. Arteriæ ſcabricias ſanat ex paſſo tribus obolis potis trita:aut decoctum eius.Li
chenas quoq; ex aceto impoſita purgat. Bibitur cõtra inflationes:& perfricationes: febres
frigidas:ſingultus tormina:aſperitates:capitis grauitates:mellancholicas uertigines: laſſi-
tudinẽ:dolores & conuulſiones.Circa Ariminum nota eſt hærba : quam reſedam uocant:
Diſcutit collectiones inflammationeſq; omnes.Qui curant ea: addunt hæc uerba.Reſeda
morbos reſeda:ſciſne ſciſne quis pullos egerit:radices:nec caput nec pedes habeant. Hæc
ter dicũt:totieſq; deſpuũt.Stoechas in inſulis tantũ eiuſdẽ nõis gignit odorata hærba:co
ma hyſopi:amara guſtu.Menſes cit potu:pectoris dolores leuat. Antidotis quoq; miſcet.

De ſolano:& ſmirno:& thelephio:& trichomane:& thalietro & tlaſpe:& tragonia.& tragoni:& trago:& tragologo:& ſpodile. Et quod quidam morbi quibuſdam non ſunt gentibus. Ca. XIII.

SOlanum græci ſtrichnon uocant: ut rradit Cornelius Celſus. Huic uis reprimendi refrigerandiq; : ſmyrnion caulem habet apii:folia latiora:& maxime circa ſtolones multos:quorum aſinu exiliunt pinguia ad terrā infracta:odore medico cum quadam acrimonia iucundo colore:in luteum langueſcente : a capitibus cauliū orbiculato ut apii ſemine rotūdo:nigro qui areſcit incipiēte æſtate: radix quoq; odorata guſtu acri mordet:ſuccoſa:mollis:Cortex eius foris niger : intus pallidus. Odor mirrhæ habet qualitatē unde & nomen. Naſcitur & in ſaxoſis collibus in terrenis. Vſus eius excalfacere:extenuare Vrinam & menſes ciunt folia & radix. Aluum ſemen ſiſtit:Radix collectiones & ſuppurationeſq; non ueteres. Item duritias diſcutit illita. Prodeſt & contra phalangia ac ſerpētes admixto chancri aut polline:aut melyſſophyllo in uino pota:ſed particulatim:quoniā uniuerſa uomitione mouet. Qua de cauſa aliqñ cū ruta datur. Medetur tuſſi & ortopnoeæ ſemen uel radix. Item thoracis aut lyenis & renū & ueſicæ uitiis. Radix autem ruptis cōuulſis. Partus quoq; adiuuat:& ſecundas pellit. Datur iſchiadicis cū cretaneo in uino ſudores ciet & ructus. Ideo inflationē ſtomachi diſcutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur ſuccus radicis utilis & fœminis:& thoracis:præcordiorumq; deſideriis. Calfacit enim:& concoquit & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu:quibus & ſuccus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obſonia utuntur cū mulſo & oleo & garo maxime in elixis carnibus ſimul. Concoctiones facit. Sapore ſimillima piperi. Eadem in dolore ſtomacho efficax. Telephion portulacæ ſimilis & caule & foliis. Rami a radice ſepeni :octoniq; fructificant:foliis craſſis carnoſis. Naſcitur is cultis & maxime inter uites. Illinitur lentigini:& cum inaruit:teritur. Illinitur & uitiligini: ternis fere menſibus ſenis horis noctis aut diei:poſtea farina hodeacea illiuitur. Medetur : & uulneribus & fiſtulis. Trichomanes adianto ſimilis eſt exilius modo nigriuſq; foliis lenticulæ denſis amaris aduerſis inter ſe. Decoctum eius ſtrangurias ſanat in uino albo potū addito cymino ruſtico. Succus cohibet capillos defluentes:aut ſi effluxerint, Alopeciaſq; denſat tritum & in oleo illitum. Sternutamenta quoq; guſtu mouet. Thalietrum folia coriandri habet pinguiora paulo:caulem purpureum. Naſcitur ubiq;:præcipuæ in cāpeſtribus. Medentur ulceribus folia cum melle Thlapſe duum generum eſt anguſtis foliis digytali lōgitudine & latitudine in terram uerſis:in cacumine diuiſis:cauliculo ſemipedali: non ſine ramis peltarū ſpecie ſemine incluſo lēticulæ effigie: niſi q; infringitur: unde nomē. Flos albicat. Naſcitur in ſemitis & ſepibus. Semen aſperi guſtu. Bilem & pituitam utrunq; extrahit. Modus ſumendi acetabuli menſura. Prodeſt & iſchiadicis infuſum:& donec ſanguinē trahat. Mēſes quoq; cit:ſed partus necat. Alterū thlapſen aliqui perſinocapa uocāt latis foliis:radicibus magnis. Et ipſum utile iſchiadicorū infuſioni. Prodeſt & inguinibꝰ utrūq;. Præcipitur ut qui colligit.dicat ſumere ſe cōtra inguina & cōtra oēs collectiōes & cōtra uulnera: unaq; manu tollat. Tragonia hærba qualis ſit nō tradit. Credo & falſū eſſe pmiſſū. Democriti. Portētoſum enī eſt adalligatā triduo āſumere lyenes. Tragonis:ſiue tragion naſcitur in creta tm̄ inſula in maritimis:iunipero ſimilis & ſemine & folio & ramis. Succus eius lacteus in gūmi ſpiſſatus uel ſemen impoſitione ſpicula e corpore eiicit tunditur recens : & cū uino illinitur aut ſiccæ farina cū melle. Eadem lactis abundantiam facit:māmiſq; unice medetur Eſt & alia hærba tragos quā aliqui ſcorpion uocant. ſemipede alta fruticoſa:foliis puſillis racemis rubentibus grano tritici acuto acumine:& ipſa in maritimis naſcens. Huius ramorum.x.aut.xii.cacumina trita ex uino pota cæliacis:dyſentericis:ſanguinem excreantibus menſiumq; abundātiæ auxiliantur. Eſt & tragologon:quem alii comen uocāt. Caulem habet paruum:foliis croci radice longa:dulci:ſuper caulem calice lato:nigro. Naſcit in aſperis ſine uſu. Et de hærbis quidem memoria digna hactenus accipimus: aut cōperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus:aliis alias uirium ætates eſſe. Longiſſimo tempore durat elaterium: ut diximus. Chameleon nigrē.xl.annis. Centaurium non ultra duodecim. Peucedanum & ariſtolochia ac uitis ſilueſtris anno in umbra ſeruātur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit:excepta ſpondile:quæ omnes perſequitur. Genus id ſerpentis eſt. Ne illud quidem dubitatur: omnium radicum

uim effectuſq̨ minui:ſi fructus prius matureſcant.Item ſeminũ ante radice propter ſuccũ inciſa.Reſoluitur autem omnium uis conſuetudine.Et deſinunt prodeſſe cum opus eſt: que quottidie in uſu fuere:æque q̃ nocere.Omnes uero herbæ uehementiores effectu uiribuſq̨ ſunt in frigidis locis & in aquilonis.Item ſiccis.Sunt & gentium differentiæ non mediocres.Sicut accepimus de tineis lombriciſq̨ ineſſe ægypti arabiæ ſyriæ ciliciæ populis.E diuerſo græcie phrygiæ omnino non naſci.Minus id mirum quã q̨ in confinio atticæ boetiæq̨ thabani innaſcuntur:cum abſint athenienſibus.Quæ contemplatio aufert nos ad ipſorum animaliũ naturas.Ingenitaſq̨ iis uel certiores morborum omnium medicinas rurſus.Enimuero uerum omnium parens nullum animal ad hoc tãtum ut paſceretur:aut alia ſatiaret:naſci uoluit.Quin artes ſalutares inſeruit & uiſceribus.Quippe cum ſurdis etiam rebus inſeruit.Tum uero illa animæ auxilia preſtantiſſima ex anima alia eſſe uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVIII.

PROEMIVM.

De medicinis ex animalibus. Ca. I.

DICTEA erant omnium rerum naturæ inter cælum ac terram naſcentiũ: reſtabantq̨ quæ ex ipſa tellure fodiuntur:ſi non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent tranſuerſos ex ipſis animalibus quæ ſanãtur reperta maiore medicina.Qui ergo diximus herbas & florum imagines: ac pleraq̨ inuentu rara ac difficilia:iidem tacebimus:quid in ipſo homĩe proſit homini?cæteraq̨ genera remediorum inter nos uiuentia?cum præſertim niſi carenti doloribus morbiſq̨:uita ipſa pœna fiat.Minime uero Quin omnem inſumemus operam licet faſtidii periculum urgeat quando ita decretũ eſt minorem gratiæ quã utilitatum uicte reſpectum habere.Quinimo externa quoq̨ & barbaros etiam ritus indagabimus.Fides tantum auctores appellet.Quanquã & ipſi cõſenſu proprii iudicii ita eligere laborauimus:potiuſq̨ curæ rerum:quam copiæ inſtitimus. Illud admonuiſſe perquam neceſſarium eſt:dictas iam a nobis naturas animalium:& quæ cuiuſq̨ eſſent inuenta.Neq̨ enĩ minus profuere medicinas reperiendo:quam proſunt præbendo. Nunc quæ in ipſis auxilientur indicari:neq̨ illic in totum omiſſa. Itaq̨ hæc eſſe quædam alia:illis tamen connexa.Incipiemus autem ab homine:ipſum ſibi exquirentes:immẽſa ſtatim difficultate obuia.Sanguinem nanq̨ gladiatorum bibunt:ut bibentibus populis procul ſint comitiales morbi.Quod ſpectare facientes eadem harena feras quoq̨ horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorbere efficaciſſimum putant calidum:ſpirantemq̨:& una ipſam animam ex oſculo uulnerum cum plagis:hoc.Omnium ferarum quidem animo ferio re fas ſit dixiſſe humano. Alii medullas crurum quærunt & crebrum infantium.Nec pauci apud græcos ſingulorum uiſcerum membrorumq̨ etiam ſapores dixere.Omnia perſecuti uſq̨ ad reſegmina unguium.Qualiſ uero ſanitas uideri poſſit ferã ex homine fieri. Quĩ morbo dignum non ipſa medicinæ gratia.Egregia hercle fruſtatione ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur:quãtomagis mandi?Quis iſta inuenit oſtenta? Tecum enim res erit euerſor iuris humani:monſtrorumq̨ artifex:qui primus ea condidiſti.Feciſti credo ne uita tui obliuiſceretur.Quis inuenit ſingula membra humana mandere. Qua coniectura inductus.Quam poteſt medicina iſta originem habuiſſe.Quis ueneficia innocentiora efficit q̃ remedia.Eſto barbari externiq̨ ritus inuenerint.Etiam ne græci ſuas fecere has artes.Democriti eſtãt commendatiões ad alia noxii hominis & ex capite oſſa plus prodeſſe:ad alia amici:& hoſpitis.Iam uero ui interempti dente gingiuas in dolore ſcarificari Apollonius efficaciſſimum ſcripſit.Miletus oculorum ſuffuſiones felle hominis ſanari. Artemon caluaria interfecti:igneq̨ cremati propiauit aquam in fonte noctu comitialibus morbis.Ex eadem ſuſpendio interempti catapotia fecit cõtra canis rabidi morſus Antheus. Atque etiam quadrupedes homines ſanauere:contra inflatiões boum perforatis cornibus inſerentes oſſa humana.Vbi homo occiſus eſſet aut crematus ſiliginem quæ pernoctaſſet: ſuum morbis dando.Procul a nobis noſtriſq̨ litteris abſint iſta.Nos auxilia dicemus non

piacula. Sicubi lactis puerperum uſus mederi poterit: ſicubi ſaliua tactus ue corporis cæteraq; ſimilia. Vitam quidem non adeo extendendam cenſemus: ut quoquomodo per trahẽda ſit. Quiſquis es talis æquæ moriere etiã cum obſcẽus uixeris: aut nefandus. Qua propter hoc primũ quiſq; i remediis animi ſui habeat: ex oĩbus bõis quæ homini tribuit natura: nullũ melius eẽ tẽpeſtiua morte. In eaq; id optimũ qđ illam ſibi quiſq; pſtare poterit.

An ſit i medendo aliqua uis uerborum & ſanari & depelli. Ca. II.

EX homine remediorum primum maximæ quæſtionis: & ſemper incertæ eſt: ualeantne aliquid uerba incantamenta carminũ. Quod ſi uerum eſt homini acceptum fieri oportere conueniet: ſed uiritim ſapientiſſimi cuiuſq; reſpuit fides. In uniuerſũ uero omnibus horis hominis credit uita: nec ſentit. Quippe uictimas cædi ſine præcatione nõ uidetur referre: nec deos rite conſuli. Præterea alia ſunt uerba impetrantis: alia depulſoria: alia cõmentationis. Vidimuſq; certis præcationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus. Et ne quid uerborum prætereatur aut præpoſterum dicatur: de ſcripto præire aliquem. Rurſuſq; alium cuſtodem dari qui attendat: alium uero præponi qui faueri linguis iubeat. Tibicinẽ canere: ne quid aliud exaudiatur. Vtraq; memoria inſigni: quotiens ipſæ diræ obſtrepentes nocuerint: quotiens ue precatio errauerit. Si repente extis adimi capita uel corda: aut gemi nari uictima ſtante acciderit. Durataq; immenſo exemplo Deciorum patris filiiq; quo ſe deuouere carmẽ. Extat Tutiæ ueſtalis inceſtæ præcatio: qua uſa aquam tulit i cribro: anno urbis. Romæ. dc. nono Boario uero in foro græcum græcamq; defoſſos aut aliarum gentiũ cum quibus tum res eſſe: etiam noſtra ætas uidit. Cuius ſacri precationem qua ſolet præire quindecim uerum collegii magiſter: ſi quis legat: profecto uim carminum fateatur. Ea omnia approbantibus octingentis. xxx. annorum euentibus. Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſſa urbe mancipia fugitiua retinere in loco precatione. Quod ſi ſemel recipiatur ea ratio: & deos preces aliquas exaudire: aut ulli moueri uerbis: confitendum ſit de tota coniectatione. Priſci quidem noſtri perpetuo talia prodidere. Difficilimumq; ex iis ẽt fulmina elici ut ſuo loco docuimus. L. Piſo primo annalium auctor ẽ Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris eodem quo illum ſacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniã parum rite quædam feciſſet fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & oſtenta uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum inueniſſent: miſſis ob id a ſe legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq; cernens: interrogatione in ſuam gentem transferre: ſcipione prius determinata templi imagine in ſolo ante ſe. Hoc ergo dicitis romani hic templum Iouis optimi maxime futurum eſt? Hic caput inuenimus. Conſtantiſſima annalium affirmatione tranſitum fuiſſe fatum in ethruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani reſpondiſſent: non plane hic: ſed romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidiſſe tradunt cum in faſtigium eiuſdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuiſſent. Et iterum ſimili modo retentum augurium. Hæc ſatis ſint exemplis: ut appareat oſtentorum uires & in noſtra poteſtate eſſe: ac prout quæq; accepta ſunt ita ualere. In augurium certe diſciplina conſtat: neq; diras aues: neq; ulla auſpicia: pertinere adeos qui quãq; rem ingrediẽtes obſeruare ſe ea negauerint: Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum eſt. Quin etiam & legum ipſarum in. xii. tabulis uerba ſunt: qui fruges excantaſſet. Et alibi. Qui malũ carmen incantaſſet. Verrius Flaccus auctores ponit: quibus credat: in oppugnationibus ante omnia ſolitum a romanis ſacerdotibus euocari deum cuius in tutela id oppidum eſſet: promittiq; illi eundem aut ampliorem locum apud romanos cultum ue. Durat in pontificum diſciplina id ſacrum. Conſtatq; ideo occultatum in cuius dei tutela roma eſſet: ne qui hoſtium ſimili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet: ut ouorum quæ exorbuerit quiſq; calices cochlearumq; protinus frangi: aut eaſdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli apud nos: proximeq; Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figulinarum opera multi rumpi credunt tali modo: Non pauci etiam ſerpentes ipſos recantari. Et hunc unum eſſe ipſis intellectum contrahiq; marſorum cantu etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conſcribuntur. Neq; eſt facile dictu: & externa uerba atq; ineffabilia derogant fidem. Vadius etiam latina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus ſemper aliquid imenſum expectans ac dignum deo mouendo: immo uero quod numini imperet. Dixit

Homerus profluuium ſanguinis uulnerato fœmine Vlyxem inhibuiſſe carmie. Theophra
ſtrus iſchiadicos ſanari. Cato prodidit luxatis mébris carnem auxiliari. M. Varro podagris.
Cæſarem dictatorem poſt unum ancipitem uehiculi caſum ferunt ſemper ut primum con
ſediſſet(id quod pleroſq; nunc facere ſcimus)carmine ter repetiſo ſecuritatem itinerum
aucupari ſolitum. Licet hanc in partem ſingulorum quoq; conſcientiam coarguere. Cur
enim primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem fauſtum ominamus. Cur
publicis luſtris etiam nomina uictimas ducentium proſpere legimus: Cur & faſcinationi
bus adoratione peculiari occurrimus. Alii græcam Nemiſi inuocantes: cuius ob id romæ ſi
mulacrum in capitolio: eſt: quanuis latinum nomen non ſit. Cur ad mentionem defuncto
rum teſtamur memoriam eorum a nobis non ſollicitari: Cur impares numeros ad oĩa ue
hementiores credimus: idq; in febribus: dierum obſeruatione intelligitur. Cur ad primi
tias pomorum hæc uetera eſſe dicimus: alia noua optamus: Cur ſternutamentis ſalutamus
Quod etiam Tyberium. Cæſarem triſtiſſimum(ut conſtat)hominum in uehiculo exegiſſe
tradunt. Et aliqui nomine quoq; conſalutare religioſius putant. Quin & abſentes tinnitu
aurium præſentire ſermones de ſe receptum eſt. Attalus affirmat ſcorpione uiſo ſi quis di
cat duo: cohiberi nec uibrare ictus. Et quoniam ſcorpio admonuit in africa nemo deſtinat
aliquid niſi præfatus Africam. In cæteris uero gentibus deos ante obteſtatur ut uelint.
Nã ſi mens aſſit: nullum ponere tranſlaticium uidebimur: quoniam multas etiam pollere
religiones manifeſtum eſt. Alius ſaliua poſt aurem dygito relata: ſollicitudinem animi pro
pitiat. Pollices cum faueamus: præmere etiam prouerbio iubemur. In adorando dextrã ad
oſculum referimus: totumq; corpus circũagimus. Quod in leuũ feciſſe galliæ religioſius
credunt. Fulgetras adorare conſenſus gentium eſt. Incendio inter epulas nominato aquã
ſub menſa profundi. Abominamur recedere aliquo ab epulis: ſimul uerri ſolum. Aut bibẽ
te conuiua menſam uel repoſitorium tolli inauſpicatiſſimum iudicatur. Serui Sulpitii pri
cipis uiri commendatio eſt: quam ob rem menſa linquenda non ſit. Nondum enim plures
quam conuiuæ numerabantur. Nam ſternutamento reuocari ferculum menſam ue: ſi non
poſtea guſtetur aliquid: inter dira habetur. Omnino autem eſſe hæc inſtituere illi: qui om
nibus negotiis horiſq; intereſſe credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis noſtris reli
querunt. Quin & repente conticeſcere conuiuium adnotatum eſt: non niſi in pari præſen
tium numero: quia in re fame labor eſt: ad quẽcunq; eorum pertinẽs. Cibus etiam e manu
prolapſus reddebatur. Atq; per menſas uetebantur mundiciarum cauſa deflare. Et ſunt cõ
dita auguria quid loquenti cogitanti ue id acciderit: inter execratiſſima Si pontifici acci
dat ditis cauſa epulanti: in menſa utiq; id reponi adolerique ad larẽ piatio eſt. Medicamenta
prius quã adhibeantur in menſa forte depoſita negantur prodeſſe. Vngues reſecari nundi
nis Romanis tacenti atq; ádygito indice: multorum peccuniæ religioſum eſt. Capillum ue
ro contrectari contra defluuia ac dolores capitis. xvii. luna atq;. xxix. Pagana lege i pleriq;
italiæ prædiis cauetur ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fuſos: aut omnino de
tectos ferãt: quoniam aduerſetur id omnium ſpei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouia
nus princeps ciuitatis non pridem in metu lippitudinis prius q̃ eam ipſam nominaret alius
ue ei prædiceret: duabus litteris græcis & chartam ſcriptam circunligatam lino ſubnecte
bat collo. Mutianus ter conſul eadem obſeruatione uiuentem muſcam in linteolo albo.
his remediis carere ipſos lippitudine predicantes. Carmina quædam extant contra gran
dines. Contraq; morborum genera. Contra ambuſta. Quædam etiam in partus. Sed in pro
dendo obſtat ingens uerecundia in tanta animorũ uarietate. Qua propter de his ut libitũ
cuiq; fuerit opinet.

¶ Remedia ex homine contra magos. Ca. III.

HOmnium monſtrificas naturas & ueneficos aſpectus plenius diximus in portentis
gentium: & multas animalium proprietates: quæ repeti ſuperuacuum eſt. Quorun
dam hominum tota corpora proſunt: ut ex iis familiis quæ ſunt terrori ſerpẽtibus:
tactu ipſo leuant percuſſos ſuctu ue medico. Quorum & genere ſunt pſylii marſiq;: & qui
oblongenſ uocantur inſula cypro. Ex qua familia legatus. Hexagon nomine a conſulibus
Romæ in dolium ſerpentium coniectus experimenti cauſa circũmulcentibus linguis mira
culum præbuit. Signum eius familiæ ẽ modo adhuc durat uernis tempibus odoris uirus.
Atq; eorum ſudor quoq; medebatur: non modo ſaliua. Nam in inſula nili tentyrii naſcen
tes tanto ſunt crocodilis terrori: ut uocem quoq; eorum fugiant. Horum oĩum generum

in ſua repugnantia interuentum quocꝫ mederi conſtat. Sicuti aggrauari uulnera introitu
eorũ qui unq̃ fuerit ſerpentiũ cãis ue dẽte læſi. Idẽ gallinarũ ĩcubitus: pecorũ fœtus abor-
tu uitiãt. Tãtum remanet uirus excepto ſemel malo: ut ueneficio fiant uenena. Paſſim re-
medio ẽ ablui prius manus eorũ aquacꝫ illa eos qbus medearis ĩſpergi. Rurſus a ſcorpiõe
aliquãdo pcuſſi nunquã poſtea a crabronibus: ueſpis: apibus ue feriunt. Minus miret hoc
q ſciat: ueſtẽ a tineis nõ atigi: q̃ fuerit ĩ funere. Serpẽtes ægre præterq̃ leua manu extrahi.

De quibuſdam ſortilegis & ſaliua hominis. Ca. IIII.

PYthagoræ inuentis nõ temere fallere: impoſitiuorum nominum imparem uocaliũ
numerum claudit ates: oculorum ue orbitatẽ: ac ſimilis caſus dextris aſignare par-
tibus: parem leuis. Ferunt difficiles partus: ſtatim ſolui cum quis tectum in quo ſit
grauida tranſmiſerit lapide uel miſſili ex iis quæ tria animalia ſingulis ictibus interfecerit
hominẽ: aprum: urſã. Probabilius id facit haſta uelitaris: euulſa a corpore hominis: ſi terrã
nõ attigerit. Eoſdẽ enim illata effectus habet: Sic & ſagittas corpore eductas ſi terrã non at
tingerint ſubiectas cubantibus amatorium eẽ. Orpheus & archelaus ſcribũt. Quin & comi
tialẽ morbũ ſanari cibo e carne feræ occiſæ eodem ferro quo homo interfectus ſit. Quorũ
dã partes medicæ ſũt ſicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide ſolebat oſtendi pelo-
pis haſta: quã eburneam affirmabat ur. Neuos in facie tondere religioſum habet etiã nunc
multi. Ominum uero ĩ primis ieiunam ſaliuam cõtra ſerpẽtes præſidio eſſe docuimus. Sed
& alios efficaces eius uſus recognoſcat uita. Ita deſpuimus comitiales morbos: hoc eſt con
tagia regerimus. Simili modo & faſcinationes repercutimus ſiniſtræ dextræcꝫ clauditatis
ocurſu. Veniam quocꝫ a deis ſpei alicuius audatioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam ea-
dem rationẽ terna deſpuere deprecatione in omni medicina mos eſt: atcꝫ effectus adiuua-
re. Incipientes furunculos ter præſignare ieiuna ſaliua. Nũc mirũ dicemus: ſed experimen
to facile. Si quẽ pœniteat ictus eminus cominus ue illati: & ſtatim expuat mediam ĩ manũ
qua percuſſit: leuatur illico percuſſus a pœna. Hoc ſæpe delumbata quadrupede approbat
ſtatim a tali remedio correcto animalis ingreſſu. Quidã uero aggrauant ictus ante conatũ
ſimili modo ſaliua in manu ingeſta. Credamus ergo & lichenas leprasꝫ ieiuno illitu aſſi-
duo arceri. Item lippitudines matutina uelut quottidie inunctiõe. Carcinomata malo ter-
ræ ſubacto. Ceruicis dolorem ſaliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata: leua
ad ſiniſtrũ. Si quod animal aurẽ intrauerit: & inſpuatur exire. Inter amuleta ẽ editæ quẽcꝫ
urinæ expuere. Similiter in calciamentũ dextri pedis anteq̃ induatur. Item cũ quis tranſeat
locum in quo aliquod periculũ adierit. Martiõ Smyrneus q de ſimplicibus effectibus ſcri-
pſit rumpi ſcolopendras marinas ſputo tradit. Item rubetas aliasꝫ ranas. Ophilius ſerpen-
tes ſi quis in hiatu earum expuat. Salpator porem ſedari quocũcꝫ membro inſtupente ſi
quis ſinum expuat. Aut ſi ſuperior palpebra ſaliua tangatur. Nos ſic hæc credamus rite fie
ri. Extranei in teruentu: aut ſi dormiens expectetur infans a nutrice terna expui quanq̃ re-
ligione mutat & faſcias. Imperatorum quocꝫ nõ ſolum infantium cuſtos qui deus inter ſa
cra romana a ueſtalibus colitur: & currus triumphantium. Sub his pendens defendit medi
cus inuidiæ: iubetcꝫ eoſdẽ recipere. Similis medicina linguæ ut ſit exorata a tergo fortuna
gloriæ carnifex. Morſus hominis inter aſperrimos quocꝫ numeratur. Medentur ſordes ex
auribus Ac ne quis miretur etiam ſcorpionum ictibus ſerpentiumcꝫ ſtatim impoſitæ. Me
lius e percuſſi auribus proſunt. Ita & rediuiua ſanari ſerpentium uero ictum contuſi dẽtis
humani farina. Capillus puero qui primũ deciſus eſt podagræ impetus dicitur leuare circũ
ligatus. Et intortum impubiũ impoſitus. Virorũ quocꝫ capillus canis morſibus medet ex
aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulſo cruci quartanis. Cõ
buſtus æquæ capillus carcinomati. Pueri cui primus ceciderit dens ut terram non attingat
incluſus in armillam & aſſidue in brachio habitus muliebriũ locorũ dolores prohibet. Pol
lex in pede præligatus proximo digyto tumores inguinũ ſedat. In manu dextra duo me-
dii lino leuiter colligati diſtillationes atcꝫ lippitudines arcent. Quin & ie ctus capillus cal-
culoſo alligatus qui ſupra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac ce
leritatem partus facere. Addidit Granius efficaciorem ad hoc eſſe ferro exemptum. Partus
accelerat uicinos ex quo quæcꝫ conceperit ſi cinctu ſuo ſoluto fœminam cinxerit: dein ſol
uerit: adiecta precatione ſe uinxiſſe eandẽ & ſoluturum: atcꝫ abierit. Sanguine ipſius homi
nis exquacuncꝫ parte emiſſo efficaciſſime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus:

Item ora comitiali morbo lapſorum: exurgere enim protinus. Quidam ſi pollices pedū pur
gantur: ex q; iis guttæ referantur in faciem. Aut ſi uirgo dextro pollice attingat. Hac con
iectura cenſentes uirgines carnes edendas. Eſchines athenienſis excrementorū cinere angi
nis medebat & tōſillis: uuiſq;: & carcinomatis. Hoc medicamentū uocabant botryon. Mul
ta genera morborum: primo coitu ſoluuntur: primoq; fœminarum menſe. Aut ſi non id
contingat: longinqua fiunt: maximeq; comitiales. Quin & a ſerpente ac ſcorpione percuſ
ſos coitu leuari produnt. Verū fœminas uenere ea lædi. Oculorū uitia fieri negant: nec lip
pire eos qui cum pedes lauant aqua inde ter oculos tangant. Immatura morte raptorū ma
nu ſtrumas parotidas guttura tactu ſanari affirmat. Quidam uero cuiuſq; defuncti dunta
xat ſui ſexus leua manu auerſa. Et e ligno fulgure icto reiectu poſt terga manibus dēorde
ri aliquid demorbari ad dentem qui doleat admoueri etiā palpebrarū remedio eſſe produt.
Sunt qui præcipiant dentē ſuffiri dente hoīs ſui ſexus. Et eum qui canimuſ uocetur īſepul
to exemptum adaligari. Terram ex caluaria pſilothrū tradunt. Hærba uero ſiqua ibi geni
ta ſit cō manducata dentes cadere. Vlcera non ſerpe ex oſſe hominis circūſcripta. Alii e tri
bus puteis pari menſura aquas miſcent: & prolibant nouo fictili. Reliquū dant in tertianis
acceſſu febriū bibendū. Item in quartanis fragmentū claui a cruce inuolutū lana collo ſub
nectunt. Aut ſpartū e cruce: liberatoq; cōdūt cauerna quam ſol non attingat. Magorum
hæc commenta ſunt: Vt cotem qua feramenta ſæpe exacuta ſint; ſubiectam ignari ceruicali
bus de ueneficio deficientes euocare. Indicium ut ipſe dicat: quid ſibi datum ſit & ubi: &
quo tempore: auctorem tamen non nominare. Flumine utiq; percuſſo circūactum in uul
nus hominē loqui protinus conſtat. Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum al
ligantes nouenis ſeptenis ue nodis ad ſingulos nominantes uiduam aliquam: atque ita in
guina adaligantes licio. Et clauum aliud ue quod quis calcauerit: alligatum ipſos iubent
gerere: ne ſit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uiceſima luna in limitibus ſupini ipſam in
tuentes ultra caput manibus porrectis: & quicquid compræhendere eo fricantes. Clauum
corporis cum cadat ſtella ſiquis diſtingat: uel cito ſanari aiūt. Cardinibus hoſtiorū aceto af
fuſis lutū fronti illitū capitis dolorem ſedare. Item laqueū ſuſpendioſi circundatū tempo
ribus. Si quid e piſce hæſerit faucibus: in quam dimiſſis frigidam pedibus cadere. Si uero
ex aliis oſſibus: impoſitis capiti ex eodem in uaſe oſſiculis. Si panis hæreat ex eodem utran
q; aurem addito pane. Quin & ſordes hominis in magnis fecere remediis quæſtuoſorum
gimnaſia græcorum: quippe ea ſtrigmenta molliunt: calfaciunt: diſcutiunt: complent. ſudo
re & oleo medicinam facientibus: Vuuluis inflamatis contractiſq; admouentur. Sic & men
ſes cient. Sedis inflammationes & condylomata leniunt. Item neruorum dolores: luxata: ar
ticulorum nodos. Efficaciora ad eadem ſtrigmenta a balneis: & ideo miſcentur ſuppurato
rii medicamentis. Nam illa quæ ſunt e cæromatæ permiſto ceno: articulos tantum molliūt:
callefaciunt: diſcutiunt efficacius: ſed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cu
ra: qua ſordes uirilitatis contra ſcorpionum ictus ſingularibus remediis celeberrimi aucto
res clamant. Rurſus in fœminis quas infatium aluo editas in utero ipſo contra ſterilitatem
ſubditi cenſent: meconium uocant. Immo etiam ipſos gymnaſiorum raſere parietes. Et illæ
quoque ſordes excalfactoriam uim habere dicuntur. Pannos diſcutiunt. Vlceribus ſenū
puerorumque: & deſquamantis ambuſtis ue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab ani
mo hominis pendentes medicinas. Eæ ſubaſtinere a cibo nimio: aut potu: alias uino tantū
aut carne: alias balneis cum quid eorum poſtulet ualitudo: in præſentiſſimis remediis ha
betur. His remediis adnumeratur exercitatio: intentio uocis: ungue fricari cum ratione:
uehemens enim fricatio ſpiſſat: lenis mollit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primiſ
uero prodeſt ambulatio: geſtatio: & ea pluribus modis. Equitatio ſtomacho & coxis utiliſſi
ma Phtyſi nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item ſomno mederi ſibi aut lectu
lo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt. at proni tuſſibus. In latera aduer
ſum diſtillationes. Ariſtoteles & Fabianus plurimum ſomniari circa uernum & autumnū
tradunt: magiſq; ſupino cubitu: at prono nihil. Theophraſtus celerius concoqui dextri la
teris incubitu: difficilius in ſupinis. Solum quoq; remediorum maximum ab ipſo ſibi præ
ſtari poteſt: ſicuti linteorum ſtrigiliumq; uehementia. Perfundere caput aqua calida ante
balnearum uaporationem & poſtea frigida: ſaluberrimum intelligitur. Item præſumere ci
bos: & interponere frigidam eiuſdemq; potu ſomno antecedere: & ſi libeat interumpere.

Notandum nullum aliud animal præter hominem calidos potus ſequi:ideoq; non eſſe naturales.Mero ante ſomnos colluere ora:propter halitus.Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores.

Ad lippitudines oculorum. Ca. V.

ITem poſca oculos contra lippitudines.Certa ſunt experiméta totius corporis ualitudinis in uarietate uictus inobſeruata.Hippocrates tradit non prandentium exta celerius ſeneſcere.Verum id remediis cecinit:non epulis.Quippe multo utiliſſima eſt temperantia in cibis.L.Lucullus hãc de ſe præfecturam ſeruo dederat.Vltimoq; probo maius in cibis triumphalibus ſedenti dicebatur uel in capitolio epulanti pudenda res. Seruo ſuo facilius parere quam ſibi.

De ſternutamento & uenere & cæteris remediis Ca. VI.

STernutamenta pinna grauedinem emendant.Et ſiquis muco nares(ut tradunt)oſculo attingat ſternutamenta & ſingultum. Ob hoc Varro ſuadet palmam altera manu ſcaplere.Pleriq; annulum e ſiniſtra in longiſſimum dextræ digytum tráſferri.Aut in aquam feruentem manus inmergere.Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit.Veneré damnauit Democritus ut in qua homo alius exiliret ex homine.Eſt hercule raritas ejus utilior.Athletæ tamen torpentes reſtituuntur.Venere uox reuocatur:cum ea candida declinat in fuſcam.Medetur & lumborum dolori.Oculorum hebetationi. Méte captis ac melancholicis.Adſidere grauidis uel cum remedium alicui adhibeatur digytis pectinatim inter ſeſe amplexis ueneficium eſt.Idq; compertum tradunt Alcmena Herculem pariente.Peius ſi circa unum ambo ue genua.Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in conſiliis ducum poteſtatum ue fieri uetúere maiores uelut omnem actum impedientia.Vetuere uero & ſacris uotiſue ſimili modo intereſſe:capita autem aperiri aſpectu magiſtratuum non uenerationis cauſa iuſſere:ſed ut.Varro auctor eſt ualitudinis: quo firmiora conſuetudine ea fierent.Cum quid oculo inciderit:alterum comprimi prodeſt. Cum aqua dextræ auriculæ ſiniſtro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo inuicem e diuerſa aure.Si tuſſis concitet.ſaliuam in fronte ab alio afflari.Si iaceat uua:a uertice morſu alterius ſuſpendi.In ceruicis dolore poplites fricare.Aut ceruicem in poplitum dolore.Pedes in humo deponi ſi nerui in his cruribus ue tendãtur in lectulo. At ſi in leua parte id accidat:ſiniſtræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi.Item e diuerſo.Extremitates corporis uel aurium ue licatibus perſtringi contra horrores corporis ſanguinem ue narium inmodicum.Lino uel papyro principia genitalium:femur medium ad cohibenda urinæ profluuia.In ſtomachi ſolutiones pedes preſſare:aut manus in feruentem aquam dimittere.Iam & ſermoni parci multis de cauſis ſalutare eſt.Triennio Mœcenatem Meliſſium accepimus ſilentium ſibi imperauiſſe a conuulſione reddito ſanguine.Nam e diuerſo ſcandenteſq; ac iacentes:ſi quid ingruat cõtraq; ictus ſpiritum cohibere ſingularis præſidii eſt.Quod inuẽtum eſſe animalis docuimus.Clauum ferreum defigere ĩ quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali abſolutorium eius mali dicitur.Contra renum ac lumborum ueſicæq; cruciatus in balnearum ſoliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur.Ac uulnera nodo Herculis præligare:mirum quantum ocior medicina ẽ. Atq; etiam quottidiani cinctus tali modo uim quandam habere utilem dicitur.Quippe cũ Hercules eum prodiderit.Numerum quoq; quaternarium Democritus cõdito uolumĩe: & quare quaterni cyathi ſextarii ue non eſſent potandi.Contra lippitudĩes retro aures fricare prodeſt:& lachrymoſis oculis frontem.Augurium ex homine ipſo non ẽ timendi morté in ægritudine:quandiu oculorum pupillæ imaginem reddant.Magna & urinæ non ratio ſolum:ſed etiam religio apud auctores inuenitur digeſta in genera. Spadonum quoq; ad fœcunditatis beneficia.Verum ex iis quæ referre fas ſit:impubium puerorum cõtra ſaliuas aſpidum quas ptyadas uocant:quoniam uenena in oculos hominum expuant. Cõtra oculorum albugines:obſcuritates:cicatrices:argema palpebras:& cum erui farina contra aduſtiones.Contra aurium pituitas uermiculoſq; ſi decoquatur ad dimidias partes cũ porro capitato nouo fictili.Vaporatio quoq; ea menſes fœminarum cit.Salpa fouet illa cum oculos infirmitatis cauſa illinit ſole uſta cum oui albugine efficatius ſtrutiocameli binis horis.Hac & atramenti lituræ abluuntur.Virilis podagris medetur argumento fullonum quos ideo tentari eo morbo negãt.Veteris ſi miſceatur cinis oſtreorum:aduerſus eruptio

nes in corpore: infantiũ omnia ulcera manãtia. Et exeſis ambuſtis. ſedis uitiis: rhagadiis. & ſcorpionũ ictibus illinit. Obſtetricũ nobilitas nõ alio ſucco efficatius curari pnũciauit cor porũ pruritus nitro addito ulcera capitũ: prurigines: nomas: præcipue genitaliũ. Sua cuiq3 autẽ (quod fas ſit dixiſſe) maxie pdeſt. Cõteſti pfuſo canis morſu echinorũq3 ſpinis inhærẽ tibus: & i ſpõgia lanis ue iposita aut aduerſus canis rabidi morſus cinere ex ea ſubacto. Cõ traq3 ſerpẽtiũ ictus. Nã cõtra ſcolopẽdras mirũ pditur uertice tacto urinæ ſuæ gutta libe rari protinus læſos. Auguria ualitudinis ex ea tradutur. Si mãe cãdida dei ruffa ſit. Illo mo do cõcoquere: hoc cõcoxiſſe ſignificat. Mala ſigna rubræ. Peſſima nigræ. Mala bullãtis & craſſæ. In qua quod ſubſidit ſi albũ ẽ: ſignificat circa articulos: aut uiſcera dolorẽ iminere. Eadẽ uiridis morbũ uiſcerũ: pallida bilis: rubẽs ſanguinis. Mala & in qua ueluti furfures atq3 nubeculæ apparẽt. Diluta quoq3 alba uitioſa ẽ. Mortifera uero craſſa graui odore. Et i pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius eã cõtra ſolẽ lunãq3 nudari: aut umbrã cuiuſq3 ab ipſa aſpergi. Heſiodus iuxta obſtãtia reddi ſuadet: ne deũ aliquẽ nudatio offẽdat. Oſta nes cõtra mala medicamẽta oĩa pmiſit auxiliari matutinis horis ſuã cuiq3 iſtillatã in pedẽ.

De remediis muliebribus. Ca. VII.

QVæ ex mulierum corporibus traduntur adportentorum miracula accedunt ut ſi ſileamus diuiſa membratim in ſcelera. Abortus: menſium piacula: quæq3 alia non ob ſtetrices modo: uerum etiam ipſæ meretrices prodidere. Capilli mulieris ſi cremen tur: odore ſerpentes fugari. Eodem odore uuluæ morbo ſtrangulatus reſpirare. Cinere eo quidem ſi in teſta ſunt crẽati: uel cũ ſpũa argenti ſcabricias oculorum ac prurigines emen dari. Item uerucas & infantium ulcera cum melle. Capitis quoq3 uulnera: & omnium ulce rum ſinus ſimul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe ſuillo. Sacrum ignẽ ſan guinẽ ſiſti illico & iformicationes corporũ. De lactis uſu cõuenit eẽ dulciſſimum molliſſi mũ ꝑ. Quare i lõga febre cœliacis utiliſſimũ: maxie eius quæ iã iſantẽ remouerit. Et i malã tia ſtomachi i febribus: torſionibus efficaciſſimũ expiunt. Itẽ mãmarũ collectionibus cum thure. Oculo ab ictu cruore ſuffuſo & in dolore aut epiphoris: ſi imulgeat plurimũ pdeſt. Magiſq3 cum melle & narciſſi ſucco: aut thuris polline. Semperq3 in omni uſu efficacius eſſe eius quæ maẽenexa ſit multoq3 efficaciſſimũ geminos pepererit mares. Et ſi uino ipſa ci biſq3 acrioribus abſtineat. Mixto præterea ouorum candido liquorẽ madidaq3 lana fron tibus impoſitum fluctiones oculorum ſuſpendit. Nam ſi rana ſaliua ſua oculum aſperſerit præcipuum eſt remedium. Et cõtra morſum eiuſdem bibitur ſtillaturq3. Qui ſimul matris filiæ quæ lacte inunctus ſit liberari oculorum metu in totum affirmant. Aurium quoq3 ui tiis medetur modice admixto oleo. Aut ſi ab ictu dolent: anſerino adipe tepefactum. Si do lor grauior ſit (ut plerumq3 fit) longis uitiis diluto melle lana includitur. Et contra mor bum regium in oculis relictum inſtillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum cõtra ue nena quæ data ſunt cum mario lepore bupeſtriq3 ut Ariſtoteles tradit dorienidion. Et cõ tra inſaniam quæ facta ſit hyoſcyami potu. Podagris quoq3 iubẽt illini cum cicuta. Alii cũ hyſopo & adipe anſerino: qualiter etiam uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam ſi ſtit potum ut rabirius ſcribit. Et menſes ciet. Eius uero quæ fœminam enixa ſit ad uitia tã tum in facie ſananda præualet. Pulmonum quoq3 incõmoda lacte mulieris ſanantur: cui admiſceatur impubiſq3 pueri urina & mel atticum. Omnia ſingulorum cochlearium menſu ra. Murmura quoq3 aurium eiici inuenio. Eius quæ marem pepererit lacte guſtato canes ra bioſos fieri negant. Mulieris quoq3 ſaliuam ieiunæ una potentem diiudicant oculis cruen tatis. Et ſi contra epiphoras feruentes anguli oculorum ſubinde madificentur. Efficatius ſi cibo uinoq3 ſe pridie ea abſtinuerit. Inuenio & faſcia mulieris alligato capite dolores mi nui. Poſt hæc nullus eſt modus. Iam primum abigi grandines turbineſq3 contra fulgura ip ſa in menſe cõnnudatas ſicauerti uiolentiã cæli. In nauigando quidem tempeſtatem etiam ſine menſtruis. Ex ipſis uero menſibus monſtrificis alia (uti ſuo loco indicauimus) dira & i fanda uaticinantur. E quibus dixiſſe non pudeat ſi in defectu lunæ ſolis ue: congruat uis illa: irremediabilem fieri. Non ſegnius & in ſilente luna coitus ſuos maribus exitiales eſſe atq3 peſtiferos. Purpuram quoq3 ab iis eo tempore pollui. Tanto uim eſſe maiorẽ. Quocũ q3 autem alio menſtrũo ſi nudatæ ſegetem ambiant: erucas ac uermiculos ſcarabeeſq3 ac noxia alia decidere. Metrodorus Sepius in capadocia inuentum prodit ob multitudinem cantharidum illas ire per media arua retectis ſuper clunes ueſtibus. Alibi ſeruatur ut nu

dis pedibus eant capillo cinctuq; diſſoluto. Cauendum uero ne id oriente ſole faciant: ſementé enim areſcere. Nouella uitis eius tactu in perpetuũ læditur. Vt: ad noxiam res medi catiſſima transferatur rutam & ederas illico mori. Multa diximus de hac uiolentia. Sed præ ter hæc certum eſt tactis aluearíis apes fugere. Linaq; cum coquantur nigreſcere. Aciem i cultris tonſorum hebetari. Aes contactum graue uirus odoris accipere & eruginem. Magis ſi decreſcente luna id accidat. Equas ſi ſint grauidæ tactas abortum pati. Quin & aſpectu omnino quanuis procul uiſas: ſi purgatio illa poſt uirginitatem prima ſit: aut in uirgi nea ætate ſpontanea. Nam bitumé in iudæa naſcens ſola hac ui ſponte ſuperari. Et fila ue ſtis contactæ ut docuimus: ne igne quidem uincuntur quo cũcta. Ciniſq; etiam ille ſiquis aſpergat eum lauandis ueſtibus purpuram mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipſis quidem fœminis malo ſuo immunibus. Abortum facit illitus: aut ſi omnino prægnans ſuper gradiatur. Quæ Lais & Cleophantus inter ſe contraria prodidere de abortiuis carbone ac radice braſicæ uel muricæ uel tamarici ĩ eo ſãguĩe extĩcto. Itẽ aſinas non concipere tot an nis: quod grana hordei contacta ederint. Quæq; alia nuncupauere monſtrifica aut inter ſe pugnantia: cum hic fœcunditatem fieri iiſdem modis quibus illa ſterilitatem pronuntiaret: melius eſt non credere. Bythus dyrachinus hebetari aſpectu ſpecularem nitorem tradit iiſdem aduerſa rurſus contuentibus. Omnemq; talem uim reſolui: ſi mulum piſcẽ habeat ſecum. Multi uero in eſſe etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: ſtrumas: & parotidas: panos: ſacros ignes: furunculos: epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais & Salpe canum rabioſorum morſus & tertianas quartanaſq; febres menſtruo in lana arietis nigri argento brachiali incluſo. Diotimus thebanus ueſtis omnino ita infectæ portiuncula acu: uel pellicio brachiali inſertæ. Sotira obſtetrix tertianis quartaniſq; efficaciſſimum dixit. Plantas ægri ſubterlini. Multoq; efficacius ab ipſa muliere etiam ignoranti. Sic & comitiales excitas morboſq; ſanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipiẽtibus dũ taxat menſtruis ſpopondit. Inter omnes uero conuenit: ſi aqua potuſq; formidetur a mor ſu canis ſuppoſita tantum calici lacinia menſtruo tincta tali: ſtatim metum eum diſcuti uidelicet præualente ſympathia illa græcorum. Cum rabiem canum eius ſanguinis gu ſtatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera ſanari certum eſt. Ad dita caminorum farina & cæra. Maculas autem e ueſte eas non niſi eiuſdem farina ablui. Cinerem per ſe roſaceo mixtum fœminarum præcipue capitis ſedare dolores illitum fron ti. Aſperrimamque uim profluuii eius eſſe primis annis uirginitate reſoluta. Id quoque cõ uenit: quo nihil equidem libentius crediderim: tactis omnino menſtruo poſtibus: irritas fieri magorum artes generis uaniſſimi ut æſtimare licet. Ponam enim uel modeſtiſſimum e promiſſis eorum. Ex homine ſiquidem reſegmina unguiũ e pedibus manibuſq; cæra permixta: ita ut dicatur tertianæ uel quottidiane uel quartanæ febri remedium quæri: ante ſolis ortum alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quanta uanitate ſi falſũ eſt: quanta ue noxa ſi transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis omnium digitorum re ſegmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubent: eamq; quæ prima cœperit trahere correptam ſubnecti collo: & ita diſcuti morbum.

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & crocodilo. & chameleonte: & ſtinco: & hippopotamo: & lyncibus. Ca. VIII.

HAec ſunt quæ rettuliſſe fas ſit: ac pleraq; ex iis non niſi honore dicta. Reliqua in teſtabilia & infanda: ut feſtinet omnino ab homine fugere. In ceteris claritates animalium aut operum ſequemur. Elephanti ſanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumatiſmos uocant: ſiſtit. Ramentis eboris cum melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie Scobe paronychia tolluntur efficacius ſi extenuata. Proboſcidis tactu capitis dolor leuatur efficatius ſi & ſternutet. Dextra pars proboſcidis cuti lemma rubrica adalligata impetus libidinum ſtimulat. Sanguis & iſchiadicis prodeſt iecur que comitialibus morbis: Leonis adeps cum roſaceo cutem in facie cuſtodit a uitiis cãdoremque ſeruat: & ſanat aduſta niuibus articulorumque tumores. Magorum uanitates perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populos ue promittunt. Præcipue ta men eo pingui quod ſit inter ſupercilia: ubi eſſe nullum poteſt. Similiter dentis maxime a dextra parte: uilliq; e roſtro inferiori promiſſa ſunt. Fel aqua addita claritatem oculis inunctis facit. Et cum adipe eiuſdem comitiales morbos diſcutit leui guſtu: & ut pro

tinus qui ſumpſere curſu id digerant. Cor in cibo ſumptum quartanis medetur. Ades cũ
roſacco quotidianis febribus. Perunctos eo beſtiæ fugiunt. Reſiſtere etiam inſidiis uide-
tur. Cameli cerebrum arefactum potumqꝫ ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Itẽ
fel cum melle potum hoc & angine. Cauda arefacta ſolui aluum. Fimi cinere criſpari capil
lum cum oleo. Et dyſentericis prodeſt illitus cinis potuſqꝫ q̃tum trinis digytis capitur: etiã
comitialibus morbis. Vrinã fullonibus utiliſſimã eſſe tradunt. Itemqꝫ ulceribus mananti-
bus. Barbaros eam ſeruare quinquennio: & heminis pota cire aluum. Setas e cauda contor-
tas & ſiniſtro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenã magi ex oĩbus animalibus in ma-
xima admiratione poſuerunt utpote cui & ipſi magicas artes dederunt: uimqꝫ qua alliciat
ad ſe hoĩes mẽte alienatos. Permutationes ſexus ex iis annua uice diximus: cæteraqꝫ mõ-
ſtrifica naturæ eius. Nunc perſequamur quæcunqꝫ medicinis produntur. Præcipue pãthe
ris eſſe in metu hyenæ dicuntur: ut ne conentur quidem reſiſtere. Et aliquid de corio ea-
rum habentem non appeti. Mirumqꝫ dictu ſi pelles utriuſqꝫ contrariæ ſuſpendantur deci
dere pilos pantheræ. Cum fugiunt uenantem declinant ad dextram: ut prægreſſi hominis
ueſtigia occupent. Quod ſi ſucceſſerit: alienari mente uel ex equo hominem decidere. At
ſi in leuam detorſerit: deficientis argumentum eſſe: celeremqꝫ capturam. Facilius autem ca
pi ſi cinctus ſuos uenator flagellumqꝫ & ipſos æquos ſeptenis alligauerit nodis. Mox autẽ
ut eſt ſolers ambagibus uanitas magorum capi iubet geminorum ſignum tranſeunte lu-
na: ſingulosqꝫ prope pilos ſeruari. Capitis dolori alligatam cutem prodeſſe quæ fuerit in
capite eius. Lipitudini fel illitũ frontibus. Aut ne omnino lippiatur: decoctum cum mel-
lis attici cyathis tribus & croci uncia illitum. Sic & caligines diſcuti & ſuffuſiones. Clarita
tem excitari: melius in ueterato medicamento. Aſſeruari autẽ in cypria pyxide. Eodẽ ſana
ri argemã: ſcabritias: excreſcentia in oculis: item cicatrices. Glaucomata uero iocineris recẽ
tis inaſſati ſanie cũ deſpumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu ꝓdeſ-
ſe uel alligatos ordine. Humeros humerorũ & lacertorum doloribus. Eiuſdem dẽtes ſi de
ſiniſtra parte roſtri eruti ſint illigatos pecoris aut capri pelle ſtomachi crutiatibus. Pulmo
nes in cibo ſumptos cœliacis. Ventriculis cinerẽ cum oleo illitum. Neruis medullas e dor-
ſo cũ oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur deguſtatũ ante acceſſiones. Podagris
ſpinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito felle taurino omnia pariter
cocta atqꝫ illita hyenæ pelle. In eodem morbo prodeſſe & fel cũ adipe aſinino. Tremulis:
iſchiadicis: exilientibus: & quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum: ita ut reliquæ
partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiã auferri a compoſitione illita: aut per ſe
auulſos felle: prius quam renaſci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum do-
loribus carnes e lumbis edendas: illinendaſqꝫ cum oleo. Sterilitatẽ mulierum emẽdari ocu
lo cum glycyrrhiza & aneto ſumpto in cibo: promiſſo in triduum cõceptu. Contra noctur
nos pauores umbrarumqꝫ terrorem unus e magnis dentibus lino alligatus prodeſt. Suffi
ri fureutes eodem & circunligari ante pectus ſuum cum adipe renum aut iociuere aut pel
le præcipiunt. Mulieri prægnanti a pectore hyenæ caro & pili ſeptem & genitale a ceruice
ſi alligentur dorcadis pelle collo ſuſpenſa contineri partus promittũtur. Venerem ſtimu-
lari genitali ad ſexus ſuos in melle ſumpto: etiam ſi uiri mulierum coitus oderint. Quĩ
mo totius domus concordiam eodem genitali. & arriculo ſpinæ cum adherente corio con
ſeruatis conſtare: quem ſpinæ articulum ſiue nodum atlantion uocant. Eſt autẽ primus.
In comitialium quoqꝫ remediis habent eum. Adipe accenſo ſerpentes fugari dicunt. Ma-
xille parte cõminuta in aniſo & in cibo ſumpta horrores ſedari. Eodem ſuffitu mulieribꝰ
menſtrua euocari. Tantũqꝫ eſt uanitatis: ut ſi ad brachiũ alligetur ſuperioris roſtri dextre
partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiuſdem arefacto & cum alumi
ne ægyptio calefacto ac ter in ore permutato fetores & ulcera oris emendari. Eos uero qui
linguam in calciamento ſub pede habeant: non latrari a canibus. Siniſtra parte cerebri na-
ribus illita: morbos pernicioſos mitigari: ſiue hominũ: ſiue quadrupedũ. Frontis coriũ fa-
ſcinationibus reſiſtere. Ceruicis carnes ſiue mandantur ſiue bibantur arefactæ lumborum
medentur doloribus. Neruis a dorſo armiſqꝫ ſuffiendos neruorum dolores. Pilos noſtri
admotos mulierũ labris amatorium eſt. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iã cor
in cibo potu ue ſumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Lyenem lyenibus. Omẽ
tum ulcerum inflamationibus cum oleo. Medullas dolori ſpinæ & neruorum laſſitudini

reenum. Neruos potos in uino cum thure fœcunditatem reſtituere adẽptam ueneficio
Vuluam cũ mali punici dulcis cortice in potu datã prodeſſe mulierũ uuluæ. Adipe e lum-
bis ſuffiri difficulter pariẽtes & ſtatim parere. E dorſo medullã adalligatã cõtra uanas ſpe-
cies opitulari. Sparicis genitale e maribus ſuffitu. Itẽ lippiẽtibus: ruptis & cõtra inflationes
ſeruatos pedes tactu leuos dextris partibus: dextros leuis. Siniſtrũ pedẽ ſuperlatum par-
turienti lœtalem eſſe. Dextro illato facile eniti. Membranã quæ fel cõtinuerat a cardiacis
potã in uino uel in cibo ſumptã ſuccurrere. Veſicã in uino potã contra urinæ incontinenti-
am. Quæ autẽ in ueſica inuenta ſit urina additis oleo & ſeſamo & melle aſiano hauſtam p-
deſſe agrimonio ueteri. Coſtarũ primã & octauam ſuffitu ruptis ſalutarẽ eſſe. Ex ſpina ue-
ro parturientibus oſſa. Sanguinẽ cũ polenta ſumptũ torminibus. Eodẽ tactis poſtibus ubi
cunq̃ magorũ infeſtari artes. Non elici deos: nec colloqui: ſiue lucernis: ſiue uiſu: ſiue plu
uiis: ſiue aquã: ſiue pila: ſiue quo alio genere tentẽtur. Carnes ſi edãtur: cõtra canis rabidi
morſus efficaces eſſe. Etiãnum iecur efficacius. Carnes uel oſſa hoĩs ſi quæ in uentriculo oc
ciſæ inueniãtur ſuffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniãtur in iis: mortẽ alicuius ca
pientiũ ſignificari. Excremẽta ſiue oſſa reddita cũ interimitur: cõtra magicas inſidias polle
re. Fimũ qui inteſtinis inuentus ſit: areſactũ ad dyſentericos ualere potũ. Illitũq̃ cum adi-
pe anſerino opitulari toto corpore leſis malo medicamento. A cane uero morſis addipem
illitum. Et coriũ ſi ſit ſubſtratũ. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cũ ſanguine muſtellæ p
unctis omnibus odio euenire. Idẽ fieri oculo decocto. Super omnia eſt: quod extremã fi-
ſtulam inteſtini cõtra ducũ ac poteſtatũ iniquitates cõminiſtrant. Et ad ſucceſſus petitio-
num: iudiciorum ac litium euẽtus: ſi omnino aliquãtulũ quis ſecũ habeat. At eiuſdem ca-
uerna ſiniſtro lacerto religata ſiquis mulierẽ reſpiciat: amatoriũ eſſe: tam præſens ut illico
ſequatur. Eiuſdem loci piloꝝ cinerẽ ex oleo illitũ uiris qui ſint probоſæ molliciei nõ mo
do pudicos: ſed & ſeueros mores induere. Proxime fabuloſus eſt crocodillus ĩgenio quo-
q̃ illo cui uita in aqua terraq̃ cõmunis. Duo enĩ genera eorũ illius e dextra maxilla dẽtes
adalligati dextro lacerto coitus (ſi credimus) ſtimulant. Canini eius dentes febres ſtatas ar
cent repleti. Sunt enim cani ita ne diebus quinq̃ ab ægro cernantur qui adalligauere. Idẽ
pollere & uentre exemptos lapillos aduerſus febrium horrores uenientes tradũt. Hac eti
am de cauſa ægyptii perungunt adipe ægros ſuos. Aliter illi ſimilis multũ infra magnitu-
dinem in terra tm̃: odoratiſſimiſq̃ floribus uiuit Ob id inteſtina eius diligenter exquirun
tur iucundo nidore areſacta crocodilleã uocant oculorũ uitiis utiliſſimã cũ porri ſucco i
unctã & cõtra ſuffuſiones uel caligines. Illita quoq̃ ex oleo cyprino moleſtias in facie na
ſcentes tollit. Ex aqua uero morbos omnes: quorũ natura ſerpit in facie nitoremq̃ reddit.
Lentigines tollit ac uaros: omneſq̃ maculas. Et cõtra comitiales morbos bibitur ex aceto
mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. Optimaq̃ eſt quæ candidiſſima & friabilis: mini
meq̃ põderoſa: cũ teratur inter digytos fermenteſcens. Lauatur ut cæruſa. Adulterant amy
lo aut cymolia: ſed maxime qui captos orixa tm̃ paſcunt. Felle inũctos oculis ex melle cõ-
tra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri uulua labo
rantes ſalutare tradũt. Itẽ uelleribus circũdari uapore eius infectis. Corii utriuſq̃ cinis ex
aceto illitus iis partibus quas ſecari opus ſit: aut nidor cremari ſenſum omnẽ ſcalpelli au-
fert. Sanguis utriuſq̃ claritatem uiſus inũctos donat: & cicatrices oculorũ emẽdat. Cor
pus ipſum excepto capite pedibuſq̃ eliſum mãdãtur iſchiadicis. Tuſſim ueterẽ emendat
præcipuæ in pueris. Itẽ lumborũ dolores. Et adipẽ habẽt: quo tactu pilus defluit. Hic perũ
ctos a crocodillis tuetur. Defluit inſtillaturq̃ morſibus. Cor annexum in lana ouis nigræ:
cui nullus alius color incurſauerit. & primo partu genita ſit quartanas abigere dicitur. Iũ
gemus illis ſimilia & peregrina æque aĩalia. Priuſq̃ cameleontẽ peculiari uolumine dignũ
exiſtimatum Democrito. Et per ſingula mẽbra deſacratum non ſine magna uoluptate no
ſtra cognitis proditiſq̃ mẽdaciis græcæ uanitatis. Similis eſt magnitudine ſupradicto cro
codilo: ſpinæ tautum uitio: ac recuruatura: & caude amplitudine diſtãs. Nullũ animal paui
dius eſſe exiſtimatur & ideo uerſi coloris eſſe demutationis. Vis eius maxima cõtra accipi-
trum genus. Detrahere enĩ ſupra uolãtatẽ ad ſe traditur: & uolũtariũ præbere lacerãdum
cæteris animalibus. Caput eius & gutur ſi roboreis lignis accẽdantur hymbriũ & tonitru-
um cõcurſus facere. Democritus narrat. Itẽ iecur in tegulis uſtũ. Reliqua ad ueneficia per
tinẽtia quæ dicit q̃q̃ falſa exiſtimantes omittemus: p̃terq̃ in riſu coarguentiũ. Dextro ocu

lo ſi uiuenti eruatur: albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata: pericula purpurei. Eundem ſalutarẽ eſſe parturientibus circa domum. Sin uero domibus inferatur perniciosiſſimũ. Linguã ſi uiuenti exempta ſit: ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduerſus quartanas illigatũ nigra lana primæ cõtuſæ. Pedem e prioribus dextrũ genæ pelle illigatũ ſiniſtro brachio: cõtra latrocinia terroreſq́ nocturnos pollere. Item dextram mamillã contra formidines pauoreſq́. Siniſtrũ uero pedem torreri in furno cũ hærba: quæ & chameleon uocatur. Additoq́ unguẽto in paſtillos digeri. Eos in ligneo uaſe cõditos: pſtare (ſi credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armũ dextrũ ad uincendos aduerſarios uel hoſtes ualere utiq́ ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerit. Siniſtrũ miru qbus mõſtris conſecret qualiter ſõnia quæ uelis: & quibus uelis mittantur: putet referre. Omnia ea dextro pede reſolui: ſicut ſiniſtro latere lethargos: quos fecerit dextrũ. Capitis dolores inſperſo uino in quo latus alterutrũ maceratũ ſit ſanari fœminis. Si ſiniſtri pedis cinere miſceatur lac ſuillum podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi ꝑ pe creditur tridui inunctione. Serpentes fugari lyene inſtilato. Muſtellas cõtrahi in aquã coniecto. Corpore uero illito detrahi pilos. Idem præſtare narrant iecur cũ ranæ rupetæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria diſſoluere. Melancolicos autẽ ſanari ſi ex corio chameleontis hærbe ſuccus habente bibatur. Inteſtina & fimum eorũ cũ id animal nullo cibo uiuat cũ ſimiarũ urina illita inimicorũ immane odiũ & oium hoium iis cõciliare. Cauda flumina & aquarum impetus ſiſti. Serpentes ſoporari. Eadẽ medicata cedro & myrrha illigataq́ gemino ramo palmæ percuſſa: aquã diſcuti: ut quæ intus ſint oĩa appareant. Atq́ utinã eo ramo cõtactus eſſet Democritus: quoniã ita loquacitates ĩmodicas promiſit inhiberi. Palã ꝑ eſt uirũ alias ſagacem & uitæ utiliſſimũ nimio iuuandi mortales ſtudio prolapſum. Ex eadẽ ſimilitudine eſt ſcincus: quẽ quidã terreſtẽ crocodillũ eſſe dixerunt. Candidiore autem et tenuiore cute. Præcipua tamẽ differentia dinoſcitur a crocodilo aquatico ſquãmarum ſeta a cauda ad caput uerſa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferũtur ſalſi. Roſtrum eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accendunt. Vtiq́ cũ ſatyro & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnũ ac piperis duabus admixtis: ita ut paſtilli ſingularũ drachmarũ bibantur. Per ſe laterũ carnes obolis binis cũ myrrha & pipere pari mõ pote efficaciores ad idem credũtur. Prodeſt & cõtra ſagittas uenenatas: ut Appelles tradit poſtea ſumptus. In antidota quoq́ nobilia additur. Seſtius plus q̃ drachmæ pondere in uini hemina potũ perniciem afferre tradit. Præterea eiuſdem decoctum cum melle ſumptũ uenerem inhibere. Eſt crocodillo cognatio quædam affinitaſq́ amnis eiuſdem geminiq́ uictus cũ hippopotamo repertore trahendi ſanguinis ut diximus. Plurimi autẽ ſuper ſalticam perfecturã. huius corii cinis cum aqua illitus panos ſanat. Adeps frigidas febres. Item fimus ſuffitu. Dentes parte leua dolores dentiũ ſcarificatis gingiuis: pellis eius e ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata venerẽ inhibet. Eiuſdẽ cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur. Sanguine pictores utũtur. Peregrinæ ſunt & lynces quæ clariſſime omniũ quadrupedũ cernũt. Vngues earũ omnes cũ corio exuri efficaciſſime in carpato inſula tradũt. Hoc cinere poto præputia uirorũ: eiuſdẽ aſperſu fœminarũ libidines inhiberi. Itẽ pruritus corporũ. Vrina ſtillicidia ueſicæ: itaq́ eã protinus pedibus obruere traditur. Eadẽ autẽ & ungularũ dolor mõſtratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad noſtrum orbem. Primũq́ cõmunia animaliũ remedia atq́ eximia dicemus.

⁋ Medicinæ cõmunes ex feris animalibus: aut eiuſdem generibus placidis: Lactis uſus & obſeruationes: & caſeis: butyro & adipe. ⁋ Ca. IX.

Sicuti e lactis uſu utiliſſimũ cuiq́ maternũ cõcipe nutricis exitioſum eſt. Hi ſunt. n. infantes qui coloſtrati appellãtur: dẽſato lacte in caſei ſpeciẽ. Eſt aũt coloſtra ꝑma a partu ſpõgioſa denſitas lactis. Maxime aũt alit quodcũq́ humanũ: mox caprinũ. Vnde fortaſſis fabulæ Iouẽ ita nutritũ dixere. dulciſſimũ ab hoĩs camelinũ. Efficaciſſimum ex aſinis. Magnorũ aĩaliũ & corporũ facilius reddit. Stomacho accomodatiſſimũ caprinũ quoniam fronde magis q̃ hærba ueſcũtur. Bubulũ medicatius. Ouillum dulcius: & magis alit. Stomacho minus utile: quoniã eſt pinguius. Omne autẽ uernum aquatius æſtiuo. Et de nouellis. Probatiſſimum uero quod in ungue hæret: nec defluit. Innocentius decoctũ præcipue cum calculis marinis. Aluus maxime ſoluitur bubulo. Minus inflat quodcunq́

decoctum.Sanat uuas lichenas.Ad omnia utile contuſa aut luxata.Maxime renes: ueſicã
interanea:fauces:pulmones.Foris pruritum cutis eruptiones pituitæ cibi aut potus abſti-
nentia.Nam ut in achaia bubulum biberentur phiſici ſyncteticiq́ diximus in ratione hær-
barum.Sunt inter exempla qui aſininũ bibendo liberati ſunt podagra chyragraue.Medici
ſpeciem unam addidere lactis generibus quod ſchydon appellauere.Id fit hoc modo. Fi-
ctili nouo feruet maxime caprinum.ramiſq́ ficulneis recentibus miſcetur:additis totidem
cyathis mulſi quot ſint hemine lactis.Cum feruet ut circunfundantur:præſtat cyathus ar
genteus cum frigida aqua demiſſus ita ne quid infundatur.Deinde igni demptum refri-
geratione diuiditur & diſcedit ſerum a lacte.Quidam & ipſum ſerum iam multo potentiſ
ſimum decoquunt ad tertias partes & ſub diuo refrigerãt. Bibitur autem efficaciſſime he
minis per interualla ſenis diebus quinq́ a potu illius ſolitis geſtari.Datur comitialib⁹:me
lancolicis:paraliticis:in lepris:elephatiis:articularibus morbis.Infunditur quoq́ lac cõtra
roſiones a medicamentis factas.Et ſi urat dyſenteria decoctum cum marinis lapillis: aut cũ
ptiſana hordeacea.Item cõtra roſiones inteſtinorũ bubulum aut ouillum utilius. Recens
quoq́ dyſentericis infunditur.Ad colum autem crudũ.Item uulue & contra ſerpentium
ictus pthiſicis cantharidum:aut ſalamandræ:aut bupræſtis:aut pityocampes uenenis.Pri-
uatim bubulum iis qui coloſtrũ biberint:aut cicutã:aut doricnium: aut leporem marinũ.
ſicut aſininum contra gypſum:& cæruſam:& ſulphur:& argentum uiuum.Item duræ al-
uo in febri.Gargarizatur quoq́ faucibus exulceratis utiliſſime.Et bibitur ab imbecillitate
uires recolligentibus:quos atrophos uocant.In febri etiam quæ careat dolore capitis. Pue
ris ante cibum lactis aſinini hemniam dari conuenit. Aut ſi in exitu cibi roſiones ſentiant
Antiqui in archanis habuerunt.Sed hoc ſi non eſſet:habuerunt e caprino bubuli ſerũ or-
topnoicis prodeſt ante cætera addito naſturtio.Iunguntur etiã oculi in lactis heminis ſeſa
mi additis drachmis quattuor tritis in lippitudine.Caprino lyenes ſanantur poſt bidui me
diam tertia die hedera paſtis capris per triduum poto ſine alio cibo. Lactis uſus alias con-
trarius capitis doloribus.Epaticis ſplenicis:neruorũ uitio:febres habentibus uertigini p̃-
terq̃ purgationis grauedine tuſſientibus lippis.Suillum utiliſſimum tenaſmo dyſenteriæ:
necnon pthiſicis.Hunc etiã mulieribus qui dicerent ſaluberrimum fuerunt. De generib⁹
caſeorum diximus:cum de uberibus ſinguliſq́ animalium membris doceremus. Sextius
eoſdem effectus equino quos bubulo tradit.Hos uocat hippacẽ.Stomacho utiles:qui nõ
ſunt ſalſi:ideſt recentes.Veteres aluum ſiſtũt:corpuſq́ minuũt.Stomacho utiliores:In to
tum ſalſa minuũt corpus alunt mollia.Caſeus recens cũ melle ſugillata emendat. Mollis
aluum ſiſtit.Sedat tormina paſtillis in uino auſtero decoctis:rurſuſq́ in patina toſtis cum
melle:quod ſaprum uocant:qui cũ ſale & ſorbis ſiccis e uino tritus potuſq́ medetur cœlia
cis.Genitaliũ carbũculus caprinus tritus & impoſitus.Item accidus cũ oximelle. Maculis
in balineo illitus oleo interlinitur.E lacte fit & butyrum barbararum gentium laudatiſſi-
mus cibus & qui diuites a plebe diſcernat.Plurimũ e bubulo:& inde nomen.Pinguiſſimũ
ex ouibus.Fit & ex caprino:ſed hyeme calefacto lacte æſtate expreſſo tantũ crebro iactatu
in longis uaſis anguſto foramine:ſpiritũ accipientibus ſub ipſo ore alias præligato.Addit̃
parum aquæ ut aceſcat. Quod eſt maxime coactum in ſũmo fluit at id exemptum addito
ſale oxygala appellant.Reliqua decoquunt in ollis.Ibi quod ſupernatat:butyrum eſt oleo
ſum natura.Quod magis uirus reſpuit hoc præſtantius iudicatur.Pluribus compoſitionĩ
bus miſcetur inueteratum.Natura eius aſtringere:mollire:replere:purgare. Oxigalla fit
& alio modo accido lacte addito inrecẽs:quod dũ aceſcit utiliſſimũ eſt ſtomacho.Effectus
dicemus ſuis locis.Proxima in cõmunib⁹ laus eſt adipi ſed maxime ſuillo. Apud antiquos
etiã religioſus erat.Certe nouæ nuptæ intrantes etiamnũ ſolẽne habent poſtes eo attinge
re.Inueteratur duobus modis:aut cum ſale:aut ſincerus:tanto utilior:quanto ſit uetuſti-
or.Axungiã etiã græci appellauere in uoluminibus ſuis.Neq́ eſt occulta uirũ cauſa: quo
niam id animal hærbarum radicibus ueſcitur.Itaq́ etiã fimo innumeri uſus.Quam ob rem
non de alia loquamur ſue multo efficaciore fœmina:quæ non peperit. Multo uero præ-
ſtantior in apris eſt.Vſus igitur axũgiæ eſt ad mollienda excalfacienda:diſcutiẽda:purgã-
daq́.Medicorũ aliqui admixto anſeris adipe taurorumq́ ſeuo & hyſopo ad podagras uti
iubẽt:Si uero ꝑmanet dolor cũ cæra:myrto:reſina:pice.Sicera axũgia medet̃ ambuſtis uel
niue.Pernionibus autẽ cũ hordei cinere & galla pari modo.Prodeſt & cõfricatis membris.

Itinerūꝗ laſſitudines & fatigationes leuat. Ad tuſſim ueterem recens decoquitur quadrā
tis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Vetus etiā pthiſin in pilulis ſumpta ſanat:
quæ ſale inueterata eſt. Omnino enim nō niſi ad ea quæ purganda ſint aut quæ non ſint
exulcerata & calida recipitur. Quidā quadrantes axungiæ & mulſi in uini cyathis trib⁹ de
coquunt contra tuſſim: quintoꝗ die picem liquidā in ouo ſumi iubent circunligatis late
ribus & pectoribus & ſcapulis eorū qui pthiſin ſentiunt. Tantaꝗ eſt uis ut genibus etiam
adalligata redeat in os ſapor: ea quæ expuere uideantur. E ſue quæ non peperit aptiſſime
utuntur ad cutem mulieres. Cōtra ſcabiem uero q̄uis admixto iumentorum ſeuo pro par
te tertia & pice pariterꝗ ſubferuefactis. Sincera partus in abortū uergentes nutrit collirii
modo ſubdita. Cicatrices cōcolores facit cæruſa admixta uel argentei ſpuma. At cum ſul
phure unguiū ſcabricias emendat. Medetur & capillo fluenti. Et ulceribus in capite mulie
rum cum gallæ parte quarta. Et infumata pilis oculorum. Datur & pthiſicis unciatim cum
uini ueteris hemina decocta: donec tres unciæ e toto reſidant. Alii & mellis exiguū adiici
unt. Panos ſanat illita cum calce. Item furunculos: duritiemꝗ mammarū. Rupta & cōuul
ſa & ſpaſmata & luxata ſanat. Clauos & rimas coliꝗ uitia cum helleboro albo. Parotidas
ammixta farina ſalſamentaria teſta. Quo genere proficit ad ſtrumas. Pruritus & papulas
in balneo perunctis tollit. Alioꝗ etiānū modo. Podagricis prodeſt mixto oleo uetere: cō
trito una ſarcophago lapide & quinꝗ folio tuſa in uino: uel cū calce: uel cum cinere. Facit
& peculiare emplaſtrum. lxxxv. pondere. C. ſpumæ argenteæ mixtis. utiliſſimum contra in
flationes ulcerum adipe uerrino confici. Et inungi putant utile. Iiſꝗ quæ ſerpant illinire
cum reſina. Antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circunactū
rotarum utebantur: unde nomen. Sic quoꝗ utili medicina cum illa ferrugine rotarum ad
ſedis uitia uirilitatiſꝗ. Et per ſe axungiam medici antiqui maxime probabant renibus de
tractam: & exemptis uenis aqua celeſti fricabant crebro decoquebantꝗ fictili nouo ſepius
tum demum aſſeruantes: Conuenitꝗ ſalſam magis mollire: excalfacere: diſcutere: uitulo
rūꝗ eſſe uino lotam. Maſurius palmam lupino adipi dediſſe antiquos tradit. Ideo nouas
nuptas illo perungere poſtes ſolitas: ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adi
pis eadem in iis quæ ruminant: ſeui eſt aliis modis non minoris potētiæ. Perficitur omne
exemptis uenis aqua marina uel ſalſa lotū. Mox in pila tuſum: aſperſum marina. Crebro
poſtea coquitur donec omnis aboleatur odor. Mox aſſiduo ſole ad candorem reducitur.
A renibus autem: omne laudatiſſimum eſt. Si uero uetus reuocetur ad curam: liquefieri
prius iubent. Mox frigida aqua lauari ſæpius dein liquefacere affuſo uino quā odoratiſſi
mo. Eodemꝗ modo iterum ac ſæpius cogunt: douec uirus euaneſcat. Multi priuatim ſic
taurorum leonum pantherarū ac camelorū pinguia curari iubent. Vſus dicetur ſuis locis.
Cōmunis & ratio medullarū eſt. Omnes molliunt: explent: ſiccant: excalfaciunt. Laudatiſ
ſima ceruina: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curantur ante autūnum recens lotæ:
ſiccatæꝗ in umbra per cribrum. Deinde liquate per lintea exprimūtur: ac repouūtur in fi
ctili locis frigidis. Inter omnia autē cōmunia animaliū fel præſtantius in effectu. Eſt enim
uis eius excalfacere: mordere: ſcindere: extrahere: diſcutere. Minorū animaliū ſubtilius in
telligitur. Et ideo aureo ducendis. Omne autem curatur recens præligato ore lino craſſo
demiſſum in feruentem aquam ſemihora: mox ſiccatum ſine ſole: atꝗ in melle conditum.
Damnantur equinum tantum inter uenena. Ideo flamini ſacrorum equum tangere non li
cet cum romæ publicis ſacris equus etiam immoletur. Quin & ſanguis eorum ſtipticā uim
habet. Itē equarum præterq̄ uirginū erodit: emarginat ulcera. Taurinus quidē recens in
ter uenena eſt excepta egyra. Ibi enim ſacerdos terræ uaticinatura tauri ſanguinē bibit pri
uſq̄ deſcendat in ſpecus. Tantum poteſt ſympatia illa de qua loquūtur: ut aliquando reli
gione uel loco fiat. Druſus tribunus plebis traditur caprinū bibiſſe cū pallore: & inuidia
ueneni ſibi dati inſimulari. Q. Scipionem inimicum uelet. Hircorū ſanguini uis eſt: ut fer
ramentorum ſubtilitas non aliter acuatur aut induretur aut ſcabricia poliatur uehemen
tiuſꝗ quā lima. Non igitur & ſanguis animalium inter communia dici poteſt: & ideo ſuis
quæꝗ dicentur effectibus. Digeremus ei in animalia ſingula uſus. Plurimūꝗ contra ſer
pentes. Exitio iis eſſe ceruos nemo ignorat: ut ſi quæ ſunt extractas cauernis mandant.
Nec uero ipſis ſpirantes tantum aduerſantur: ſed membratim quoꝗ fugari eos nidore
cornus eorum ſi uratur dictum eſt. At e ſummo gutture uſtis oſſibus congregari dicun

tur.Pelles eiuſdem animalis ſubſtratæ ſecuros præſtant ab omni metu ſomnos. Coagulũ
quocꝫ ex aceto potum ab ictu:& ſi omnino tractum ſit:eo die nõ ferit ſerpens. Teſtes quo
cꝫ eius inueterati:uel genitale maris.ſalutariter dantur in uino.Item uentres qui centipel
liones uocãtur fugiunt.Et ideo aliquid cerui habentes:aut medulla perũctos ſeuo ue cer
ui autumnali.Sũmis autem remediis præfertur hinuli coagulum in matris uero exacti ut
indicauimus.Sanguine quocꝫ ceruino ſi una urantur dracontion & cunilago & anchuſa
lentis ſiligo contrahi ſerpentes dicũt.Diſſipari deinde ſi ſanguine detracto adiiciatur py-
retrum.Inuenio apud auctores græcos animal ceruo minus:& pilodemum:ac dente ſimi-
li quod ophion uocatur.Sardiniam eum tantum fere ſolitam.Hoc intereſſe arbitror.Et iõ
medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro:& capris:& equis feris:& remedia de be-
ſtiis contra omnes morbos. Ca. X.

APri quocꝫ cerebrum contra eos laudatur cum ſanguine.Iecur etiã inueteratũ po-
tum cũ ruta & uino.Itẽ adeps cum melle reſinacꝫ.Simili modo uerrinum iecur ex
emptis dũtaxat fibris quattuor obolorũ pondere:uel cerebrum in uino potũ. Ca-
prarum cornu uel pilis accenſis fugari ſerpentes dicunt.Cinerẽcꝫ eorum potum uel illi-
tum contra ictus ualere.Item lactis hauſtus cũ uua aminea uel urinæ cum aceto ſcyllitico
Caſeum caprinũ cũ origano ĩpoſitum uel ſeuum cũ cæra.Milia præterea remediorum ex
eo animali demõſtrantur ſicut apparebit. Quod eqdem miror cum febri negetur carere.
Amplior potentia feris eiuſdem generis quod numeroſiſſimũ eſſe diximus. Alia uero ex
hircis.Democritus etiãnum effectus auget eius qui ſingularis natus ſit. Fimus quocꝫ ca-
prarũ in aceto decoctus & illitus in ictus ſerpentiũ placet:& recentis cinis in uino. Atcꝫ in
totõ difficilius ſe recolligentes a ſerpentiũ ictu:in caprilibus optime conualeſcũt.Qui me
dicari efficacius uolunt:occiſæ capræ aluum diſſectã cum fimo intus aperto ſtatim illigant
Alii carnẽ recentẽ hædorũ pilo ſuffiunt:eodemcꝫ nidore fugant ſerpentes.Vtuntur & pel
le eorum recente ad plagas:carne & fimo eqni in agro paſti.Coagulo leporis ex aceto cõ-
tra ſcorpionem & murẽ araneũ.Aiunt autẽ nõ feriri leporis coagulo peruncτos. Percuſſis
a ſcorpione fimum capræ efficacius cũ aceto decoctũ auxiliatur. Lardũ iuſcꝫ decocti potũ
iis qui bupreſtim hauſerint.Quin etiam ſi quis aſino in aurem dixerit percuſſum ſe a ſcor-
pione tranſire malũ protinus tradunt.Venenatacꝫ oĩa accenſo eius pulmone fugere.Et fi-
mo uituli ſuffiri percuſſis a ſcorpione prodeſt.Canis rabidi morſu facta uulnera circunci-
dunt ad uiuas uſcꝫ carnes quidã carnẽcꝫ uituli admouẽt:& ius ex eodẽ carnis decoctæ dãt
potui:aut axũgiã cum calce tuſam.Laudant hirci iecur:quo impoſito ne tentari qdẽ aquæ
metu affirmant.Laudant & capræ fimũ ex uino illitum aut melle.Melius & cuculi & hi-
rundinis decoctum & potũ.Ad reliquos beſtiarũ morſus:caprinũ:caſeum ſiccum cum ori
gano imponũt:& bibi iubent.Ad hominis morſus carnẽ bubulã decoctã. Efficacius uituli
ſi non ante quintũ diem ſoluant.Veneficiis roſtrũ lupi reſiſtere inueteratum aiunt.Ob id
cꝫ uillarum portis præfigunt.Hoc idem præſtare & pellis e ceruice ſolida manica exiſtima
tur:quippe tanta uis eſt animalis.Præter ea quæ rettulimus & ueſtigia eius calcata equis
afferunt torporem.Iis qui argentũ uiuum biberint lardum remediũ eſt.Aſinino lacte po-
to uenena reſtingũtur.Peculiariter ſi hyoſciamum potũ ſit:aut uiſcum:aut cicuta:aut le-
pus marinus:aut opocarpathũ:aut carice:aut dorycnidium.Et ſi coagulũ alicui nocuerit:
nam id quocꝫ uenenũ eſt in prima lactis coagulatione.Multos eius & alios uſus dicemus.
Sed meminiſſe oportebit recenti uetendũ:aut nõ multo poſtea tepefacto. Nullũ enim ce
lerius euaneſcit.Oſſa quocꝫ aſini confracta & decocta contra leporis marini uenenũ dan-
tur.Omnia eadem onagris efficaciora.De equis feris nõ ſcripſerunt græci quoniã terræ il
læ non gignebant.Verumtamen fortiora eadem quã in equis intelligi debent. Lacte equi
no uenena leporis marini & toxica expugnantur.Nec uros aut biſontes græci in experi-
mentis habent quanq̃ boue fero refertis indiæ ſiluis:portione tamẽ eadem efficatiora oĩa
ex iis credi par eſt.Sic quocꝫ lacte bubulo cuncta ueneua expugnari tradunt: maxime ſu-
pradicta:& ſi ephemerũ impactũ ſit:ut ſi cantarides date uomitione oĩa egeri.Sic & capri-
no iure cãtharides.Cõtra ea uero quæ exulceratione enecãt:ſeuũ uitulinũ ſeu bubulũ au-
xiliatur.Nã cõtra ſanguiſugas potas butirũ remedio eſt cũ aceto ferro calefacto.Quod &
per ſe prodeſt cõtra uenena.Nã ſi oleũ nõ ſit:uicem eius repreſentat.Multipediũ morſus
cũ melle ſanat. Oĩa ſeſami quocꝫ iurepoto uenena ſupradicta expugnari putãt. Priuatim

uero aconita & cicutas.Itemq́ʒ uitulino ſeuo. Caprinus caſeus recens iis qui uiſcum bibe
rint.Lac uero contra cantharidas remedio eſt:& contra ephemerim potũ cũ taminia uua.
Sanguis caprinus decoctus cum medulla:contra toxica uenena ſumitur. Hædinus contra
reliqua.Coagulum hædi contra uiſcum:& chameleontem album: ſanguinem taurinum.
contra quem & leporis coagulum eſt ex aceto.Contra paſtinacam uero & omniũ marinoꝝ
ictus uel morſus coagulũ leporis:uel hædi:uel agni drachme pondere ex uino. Leporis co
agulum & contra uenena additur antidotis.Papilio quoq́ʒ lucernarũ luminibus aduolans
inter mala medicamenta numeratur.Huic cõtrarium eſt iecur caprinũ:ſicut fel ueneficiis
ex muſtella ruſtica factis.Hinc deide reuertemur ad genera morborũ.Capilli defluuia ur
ſinus adeps mixto ladano & adiantho continet.Alopeciaſq́ʒ emendat & raritatẽ ſupercilio
rum cum fungis lucernarum ac fulgine quæ eſt in roſtris earum.Prurigini cum uino pro
deſt.Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino:utq́ʒ non tedium animalis eius capillis incre-
ſcat.Itẽ fel caprinũ cũ creta cymolia & aceto ſic ut paululũ capilli inareſcant.Item fel hirci-
num cum urina tauri.Si uero uetus ſit:etiam furfures adiecto ſulphure emendat. Cinere
genitalis aſini ſpiſſari capillum putant & e canitie uindicari ſi raſis illinatur.Plumboq́ʒ tri
tus cum oleo denſari:& aſinini pulli cum urina:admiſcentq́ʒ nardum:faſtidii gratia. Alo-
petias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt.Capitis ulcera manantia uri
na tauri efficaciter ſanant.Item hominis uetus ſi cyclaminum adiiciatur & ſulphur. Effica
cius tamen uitulinum fel. Quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes.Seuum uitulinũ
cum ſale tritum capitis ulceribus utiliſſimum.Laudatur & uulpium adeps : ſed præcipuæ
fel & fimum cũ ſinapi pari modo illitũ.Caprini cornus farina uel cinis magiſq́ʒ hirci addi-
to nitro & tamarici ſemẽ & butyro:oleoq́ʒ prius capite raſo mire continent ita fluuentẽ
capillum.Sicut & canis cinere ex oleo illito ſupercilia nigreſcunt.Lacte caprino lẽdes tolli
tradunt.Fimo cum melle alopetias expleri.Item ungularũ cinere cum pice fluuenten ca-
pillum contineri.Leporinus cinis cũ oleo myrteo capitis dolores ſedat. Itẽ aqua pota quæ
de bouis aut aſini potu relicta eſt.Et ſi credimus uulpis maſculæ genitali circũligato.Cor
nus ceruini cinis illitus ex aceto aut roſaceo:aut ex irino:oculorũ:epiphoras. Eaſq́ʒ bubu-
lo ſeuo cũ oleo cocto illiniũt.Ceruini cornus cinis ſcabricias eodem unguine ſanat. Mu-
crones autẽ ipſos efficatiores putant.Lupi excrementis circũlini ſuffuſiones prodeſt. Ci-
nere eorum cũ attico melle inungi obſcuritates.Item felle urſino.Epinyctidas adipe apri
no cum roſaceo.Vngulæ aſininæ cinis inunctus e ſuo lacte cicatrices oculorum & albugi
gines tollit.Medulla bubula ex dextro crure priore trita cũ fulgine pilis & palpebrarum
uitiis ſingulis occurrit.Calliblephari pari modo fuligo in hoc uſu temperatur.Optime &
lichno papiraceo.Oleoq́ʒ ſeſamino.Fulligine in nouo uaſe pennis deterſa.Efficaciſſime ta
men euulſos ibi pilos cohercet.Felle tauri cum oui & albumine collyria fiunt:quaq́ʒ diſſo
luta inungũtur per quatriduũ.Seuũ uituli cum anſeris adipe & ocimi ſucco genarũ uitiis
aptiſſimum eſt.Eiuſdem medulla cum pari pondere cære & olei uel roſacei addito ouo du
ritiæ genarum illinuntur.Caſeo molli caprino impoſito ex aqua calida epiphoræ ſedatur.
Si tumor ſit ex melle.Vtrunq́ʒ uero ſero calido fouendũ. Sicca lippitudo lumbulis ſuum
coſtis atq́ʒ contritis & impoſitis tollitur.Capras negant lippire:quoniã eæ quaſdã hærbas
edant.Item dorcades.Et ob id fimũ earũ cæra circundatũ noua luna deuorari iubẽt.quo-
niam noctu æque quoq́ʒ cernant.Sanguine hirci ſanari luſciſos putant nyctilopas appellãt
græci.Capræ uero iocinere in uino auſtero decocto.Quidam inaſſati iocineris ſanie inun-
gunt.Aut felle capræ:carneſq́ʒ eas ueſci:& dum coquantur oculos uaporari præcipiunt:.
Id quoq́ʒ referre arbitrantur:ſi rutili coloris fuerint.Volũt & oculos ſuffiri iocinere in ol
lis decocto.Quidam inaſſato.Fel quidem caprinum pluribus modis aſſumũt cũ melle con-
tra caligines.Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucomata. Cũ uino contra cicatri
ces:& albugines:& caligines:& pterigia:& argemata.Ad palpebras uero euulſo prius pilo
cum ſucco oleris:ita ut unctio inareſcat.Cõtra ruptas tuniculas cũ lacte mulieris. Ad oĩa
autem inueterata fel efficatius putant.Nec abdicant fimũ ex melle illitũ epiphoris. Cẽtra
q́ʒ dolores medullam.Itẽ pulmonem leporis.ſedat caliginẽ fel cũ paſſo aut melle. Lupino
quoq́ʒ adipe uel medulla ſuum fricari oculos cõtra lippitudines præcipiũt. Nã uulpinã lin
guam habentes in armilla lippituros negant. Aurium dolori & uitiis medetur urina apri
in uitro ſeruata.Fel apri uel ſuis uel bubulum cũ oleo citreo & roſaceo æquis portionib⁹.

Præcipuæ uero taurinum cum porri ſucco tepidum: uel cum melle ſi ſuppurent. Cõtraꝗ
odorem grauem per ſe tepefactum in mali corio. In ea parte rupta cum lacte mulierũ effi
caciter ſanat. Quidam etiam in grauitate aures ſic perludẽdas putát. Alii cum ſenecta ſer
pentium & aceto includunt lana ante aqua calida collutas. Et ſi maior ſit grauitas aurium
fel cum myrra & ruta in mali corio excalfactum infundunt. Lardum quoꝗ pingue. Item
fimum aſini recẽs: cui roſaceum inſtillatur. Omniaꝗ ea tepefacta. Vtilior equi ſpuma: uel
equi fimi recens cinis cum roſaceo. Seuũ bubulũ cum adipe anſerino. Butyrũ recens: uri-
na capri uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per lagenæ collum ſubeunte. Admi-
ſcent & aceti tertiam partem. Et aliquid urinæ uituli qui nondum hærbam guſtauerit. Fi
mum etiam mixto felle eiuſdem. Et cutem quã relinquunt angues: ex calfactis prius auri-
bus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodeſt & ſeuũ uituli cum anxeris adipe: &
ocimi ſucco cũ eiuſdem medulla admixto cumino trito ĩfuſa. Virus uerrinum ẽ ſcropha
ex coitu exceptum priuſꝗ terram attingat contra dolores. Auribus fractis glutinum e na
turis uitulorum factum & in aqua liquatum. Alii uitis adeps uulpium. Item fel caprinum
roſaceo tepido aut porri ſucco: aut ſi ſit ruptura ibi aliqua e lacte mulieris. Si grauitas ſit
audiendi: fel bubulum cum urina capræ: uel hirci uel ſi pus ſit. In quocunꝗ autem uſu pu
tant hæc efficatiora in cornu caprino per dies. xx. infumata. Laudant & coagulũ lepori ter
tia denarii parte dimidia quoꝗ ſagapeni in amineo uino. Parotidas urſinus adeps compri
mit pari pondere cæræ & taurini ſeui. Addunt quidam hippociſtidem: & per ſe butyrũ illi
tum: ſi prius foueantur fœnigræci decocti ſucco. Efficacius cum ſtrichno. Proſunt & uul-
pinum teſtes: & taurinus ſanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta inſtillata auribus. Fi-
mũꝗ eiuſdem cum axungia illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis: dolo-
reſꝗ eorum mitigat: ſiue infricentur ſiue colluantur. Quidem efficaciorem ad omnes eoſ
dem uſus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroꝗ modo fiunt. Magnũ reme
dium eſt & in luporum capitis cinere. Certumꝗ eſt in excrementis eorum plerũꝗ inueni
ri oſſa. Hæc adalligata eundẽ effectũ habẽt. Itẽ leporina coagula per aurẽ infuſa contra do
lores. Et capitis eorum cinis dentifricium eſt. Adiectoꝗ nardo mulcet grauiolentiam oris.
Aliqui murinorum capitum cinerem miſcuiſſe malũt. Reperitur in latere leporis acui os
ſimile: hoc ſcarificari dentes in dolore ſuadent. Talus bubulus accenſus eos qui labant cũ
dolore admotus confirmat. Eiuſdem cinis cum myrrha dentifriciũ eſt. Oſſa quoꝗ ex un-
gulis ſuum combuſta eundem uſum præbent. Item oſſa ex acetabulis pernarum circa quę
coxendices uertuntur. Iiſdem ſanari demiſſis in fauces iumentorum ueminationes notũ
eſt. Sed & corruptos dentes confirmari. Aſinæ quoꝗ lacte percuſſu uexatos: aut dentium
eiuſdem cinere. Lyene item equi cum oleo infuſo per aurem. Eſt autem hoc non hippoma
nes: quod aliquin noxium omitto. Sed in equorum genibus ac ſuper ungulas: præterea in
corde equorum inuenitur os dentibus caninis maxime ſimile. Hoc ſcarificari dolorẽ. Aut
exemplo dente emortui equi maxillis ad numerũ eius qui doleant demonſtrant. Equarũ
uirus a coitu in lychnis accenſum Anaxilaus prodidit: equinorum capitum uſus repreſen
tare monſtrifice. Similiter ex aſinis. Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet: ut
affuſum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus
agat. Medetur dentibus & fabrile glutino in aqua decoctum illitumꝗ & mox paulo de-
tractum: ita ut confeſtim colluantur uino: in quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis
Efficax habetur & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Talorum capræ recentium
cinis dentifricio placet. Et omnium fere uillaticarum quadrupedum: ne ſæpius eadem dicã
tur. Cutem in facie erugari & tenereſcere & candorem cuſtodiri lacte aſinino putant. No
tunꝗ eſt quaſdam quottidie. dcc. cuſtodito numero fouere. Poppeaꝗ hoc uxor. Neronis
principis inſtituit. Balneaũ quoꝗ ſic ſolio temperato aſinorum gregibus ob hoc eam co-
mitantibus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Efficacius cum cæruſa. Since
ro uero ea uitia quæ ſerpunt inſuper impoſita farina hordeacea. Vlcera in facie membrana
e partu bouis mandida. Friuolum licet uideatur non tamen omittendum propter deſide-
ria mulierum. Talum candidi iuuenci. xl. diebus noctibuſꝗ donec reſoluatur in liquorem
decoctum & illitum linteolo candorem cutiſꝗ erugationẽ præſtare. Fimo taurino malas
rubeſcere aiunt: non ut crocodilem illini melius. ſed foueri frigida & ante & poſtea iu-
bent. Aeſtates & quæ diſcolorem faciunt cutem fimum uituli cũ oleo & gũmi manu ſub-

actũ emendat. Vlcera oris & rimas ſeuũ uituli uel bouis cũ adipe anſeris & ocimi ſucco. Eſt & alia mixtura ſeuo uituli cum medulla cerui & albæ ſpinæ foliis una tritis. Idem præſtat & medulla cum reſina: uel ſi uaccina ſit: iuſq; e carne uaccina. Lichenas oris præſtantiſſime uĩcit glutinum factũ e genitalibus uitulorũ liquatũ aceto cũ ſulphure uiuo ramo ficulneo ꝑmixtum: ita ut bis die recens illiatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum: quas & iecur hirci calidum illitum tollit: ſicut elephantiſim fel caprinum. Etiamnum lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina aſini circa canis ortum maſculas in facie. Fel utriuſq; per ſe ſe aqua infractum: euitatiſq; ſolibus ac uẽtis poſt detractum cutem. Similis effectus: & ĩ taurino ſeuo uitulino ue felle cum ſemine cunile: ac cinere e cornu ceruino: ſi canicula exoriẽte comburatur. Aſinino ſeuo cicatricibus ac licheni lepriſq; maxime color redditur. Hirci fel leotigines tollit admixto caſeo & uiuo ſulphure ſpongiæq; cinere: ut mellis ſit craſſitudo. Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pŏdere oboli unius quattuor mellis prius defricatis maculis. Efficax eiuſdem & ſeuum cum melanthio & ſulphure & iride. Labrorum fiſſuris cum adipe anſerino ac medulla ceruina reſinaq; & calce. Inuẽio apud auctores iis qui lentiginem habeãt negari magicæ ſacrificiorum uſum. Lacte bubulo aut caprino tonſilæ & arteriæ exulceratæ leuantur. Gargarizatur tepidum ut eſt expreſſũ aut calefactum. Caprinum utilius cum malua decoctum & ſale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodeſt ius omaſi ſi gargarizatur. Tonſillis autem priuatim renis uulpium aridi cum melle triti illitique. Anginæ fel taurinum uel caprium cum melle. Iecur meſtis ex aqua oris grauitatem. Vlceraq; butyrum citiſſime ſanat. Spinã aliud ue quid faucibus adhærens feris extrinſecus fimo perfricatis: aut reddi: aut delabi tradũt. Strumas diſcutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e uino in linteolo exulceratis duntaxat imponitur. Diſcutit & ungulæ aſini uel equi cinis ex oleo aqua illitus & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ex aqua. Fimum quoq; feruens ex aceto decoctum: teſteſque uulpini. Prodeſt & ſapo: gallorum hoc inuentum: rutillandis capillis ex ſeuo & cinere. Optimo fagino & caprino duobus modis ſpiſſus ac liquidus. Vterque apud Germanos maiore in uſu uiris quam fœminis. Ceruicum dolores butyro aut adipe urſino perfricantur. Rigores bubulo ſeuo quod & ſtrumis prodeſt cum oleo. Dolorem inflexibilem opiſtothon uocant: leuat urina capræ auribus infuſa: aut fimum cum bulbis illitũ. Vngues contuſos fel uniuſcuiuſque animalis circunligatum. Pterygia digytorum fel taurinum aridum aqua calida diſſolutum. Quidam adiiciunt ſulphur: & alumen pari pŏdere omnium. Tuſſim iecur lupi ex uino tepido ſanat. Vrſinumq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli ſummis partibus cinis. Vel ſaliua equi: triduo potu eam mori tradunt. Pulmo ceruinus cum gula ſua arefactus in fumo: dein tuſus: ex melle quotidiano eligmate. Efficatior eſt ad id ſubulo ceruorum generis. Sanguinem expuentes ceruini cornus cinis. Coagulum leporis tertia parte denarii cum terra ſamia & uino myrteo potum ſanat. Eiuſdem fimi cinis in uino ueſperi potus: nocturnas tuſſis. Pili quoq; leporis ſuffiti extragũt pulmonibus difficiles excreationes. Purulentas autem exucerationes pectoris: pulmoniſq; & a pulmone graueolentiam halitus butyrum efficaciſſime iuuat cum pari modo mellis attici decoctum donec ruffeſcat: & matutinis ſumptum ad menſuram linguæ. Quidam pro melle laricis reſinam addere maluerunt. Si ſanguis reiiciatur: efficacem tradunt bubulum ſanguinem modice & cum aceto ſumptum. Nam de taurino credere temerariũ eſt. Sed glutinum taurinũ tribus obolis cũ calida aq̃ bibitur ĩ uẽtre ſanguinis excreatione. Stomachũ exulceratum lactis aſinini potus reficit. Item bubuli. Roſiones eius caro bubula admixto aceto & uino cocta. Rheumatiſmos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hædinus ſanguis recens ac cyathos ternos cum aceto acri pari modo feruens potus. Coagulum tertia parte ex aceto potum. Iocineris dolores lupi iecur aridum ex mulſo. Aſininum iecur aridum cũ petroſelini partibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritum & in cibo ſumptum. Sãguis hircus cibo aptatus. Suſpirioſis ante omnia efficax eſt potus equiferorum ſanguis. Proxime lactis aſini tepidi cum bulbis decocti: ita ut ſerum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho naſturtii albi perfuſi aqua: deinde melle diluti. Iecur quoq; uulpinum aut pulmo ĩ uino nigro: aut fel urſinum in aqua laxat meatus ſpirãdi. Lumborum dolores & quæcũq; alia molliore opus ſit: urſino adipe perfricari conuenit. Cinerem aprini aut ſuilli fimi inueterati aſpergi potione uini. Afferunt & magi ſua commenta. Primum omnium rabiem hir

corum ſi mulceatur barba mitigari. Eadem præciſa non abire eos in alienum gregē. Huic admiſcent fimum caprinum: & ſubdito linteolo uncto caua manu quantum pati poſſit ferens: ſuſtineri iubent: ita ut ſi leua pars doleat. Hæc medicina in dextra manu fiat: aut ecōtrario. Fimum quoq; ad eum uſum acus æreæ pondis tolli iubent. Modus curationis eſt: donec uapor ad lumbos ſentiatur peruenire. Poſtea uero manum porro tuſo illinunt. Itē lumbos ipſo fimo cum melle. Suadentq; in eodem dolore & teſtes leporis deuorare. Iſchiadicis fimum bubulum imponunt calfactum in foliis cinere feruenti. In renum dolore leporis renes crudos deuorari iubent: aut certe coctos ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes. Lyenem ſedat fel apri uel ſuis potum uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficaciſſime tamen iueteratus lyen aſini: ita ut ī triduo ſentiatur utilitas. Aſinini pulli fimum quod primum edidit: polean uocant ſyri: datur ī aceto mulſo. Datur & equi lingua inueterata ex uino præſentaneo medicamento: ut didiciſſe ſe ex barbaris Cecilius & Bion tradidit. Et lyen bubulus ſimili modo. Recens autem aſſus uel elixus in cibo. In ueſica quoq; bouis alii capita. xx. tuſa cum aceti ſextario imponuntur ad lyenis dolorem. Eadem ex cauſa emi lyenem uituli quanti indicatus ſit: iubēt magi nulla precii contatione: quoniam hoc quoq; religioſe pertineat. Diuiſumq; per longitudinem annecti tunicæ utrinq; & induentem pati recidere ad pedes. Dein collectum in umbra arefacere. Cum hoc fiat ſimul reſidere lyenem ægri uitiatum: liberariq; cum morbo dicitur. Prodeſt & pulmo uulpium cinere ſiccatus atq; in aqua potus. Item hædorum lyen impoſitus. Aluum ſiſtit ceruinus ſanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinum ex uino potum citra ſalem: recenſq;. Item aſſum: uel ſuillum uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulū leporis ī uino ciceris magnitudinis. Aut ſi febris ſit ex aqua. Aliqui & gallam adiciūt. Alii perſe leporis ſanguine contenti ſunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris e parte iam cinis inſperſus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cum ſuo pilo decoctum ſucco epoto. Coagulum equi & ſanguis caprinus uel medulla uel iecur alum ſoluit. Fel lupi. cum elaterio umbilico illigatum: uel lactis equini potus. Item caprini cum ſale & melle. Capræ fel cum cyclamini ſucco & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adieciſſe malunt. Fel tauri cum abſinthio tritum ac ſubditum paſtillo. Butyrum largius ſumptum cæliacis & dyſētericis medetur. Iecur uaccinum. Cornus ceruini cinis tribus digytis captus in potione aquæ. Coagulum leporis ſubactum in pane. Si uero ſanguinem detrahunt in polenta. Aprini uel ſuilli uel leporini fimi cinis inſperſus potioni tepidi uini. Vituli quoq; ius uulgariter datum inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum traduntur. Lactis aſinini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriq; uitio. Item polea ſupradicta. Equi coagulum quod aliqui hippacen uocant etiam ſi ſanguinem detrahant: uel fimi cinis: dentiumq; eiuſdem tūſorum farina ſalutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt. Et ſi tormina ſint cornus ceruini: aut fel taurinum cymino mixtum. Et cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caſeus recens uacinus immittitur ad utrumque uitium. Item butyrum heminis quattuor cum reſinæ terebinthinæ ſextante: aut cum malua decocta: aut roſaceo. Datur & ſeuum uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquūtur cum farina & cæra exiguoq; oleo: ut ſorberi poſſint. Medulla & in pane ſubigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si ſint & tormina: additur protropum. Torminibus ſatis eſſe remedii in leporis coagulo poto e uino tepido uel ſemel arbitrantur aliqui. Cauciores & ſanguine caprino cum farina ordeacea & reſina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentri illini caſeum mollem ſuadent. Veterem autem in farina tritum cœliacis & dyſētericis dari cyatho caſei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſentericis. Iecur aſſum capræ cœliacis ſubuenit: magiſq;: etiam hirci cum uino auſtero decoctum: potumq;: uel ex oleo myrteo umbilico impoſitum. Quidam uero decoquunt a tribus ſextariis aquæ ad hæmniam addita ruta. Vtuntur & lyene aſſo capræ hircique & ſeuo hirci ī pane qui cinere coctus ſit: capræ a renibus maxīe ut per ſe hauriatur: protinuſq; modice frigidam ſorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum ſeuum admixta polēta & cymino & aneto acetoq;. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrunq; uitium & coagulo hædi in uino myrtē magnitudine fabæ poto: & ſanguine eiuſdem in cibum formato: quem ſangiculum uocant. Infundunt dyſentericis & glutinū

taurinum aqua calida reſolutum. Inflationes autem diſcutit uitulinum fimum in uino de
coctum. Inteſtinorum uitiis magnoopere prodeſt coagulum ceruorum decoctum cum lẽ
te betaq;: atq; ita in cibo ſumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis ca
prini potus decoctus cum malua exiguo ſale addito. Et ſi coagulũ addat̃ maioribus emo-
lumentis fiet. Eademque uis eſt & in ſeuo caprino & in ſorbitione aliqua uti protinus hau
riatur frigida aqua. Item fœminum hædi cinis rupta inteſtina ſarcire mire traditur. Fimum
leporis cu melle decoctum & quottidiæ fabæ magnitudine ſumptum ita ut deploratos ſa
nauerint. Laudant & caprini capitis cum ſuis pilis decoctũ ſuccum. Tenaſmos: ideſt cre-
bra & inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte aſinino. Item bubulo. Tinearum gene-
ra pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri. oſſa ſi ter-
ram non attigerint: collo medentur adalligata brachio. Polea quoq; ſupradicta magnoope
re prodeſt in ſapa decocta. Item ſuilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctenæ.
Cornus ceruini teneris cinis cocleis africanis cum teſtis ſuis tuſis mixtus in uino pote Ve
ſicæ calculorũq; cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipſa ueſica pro cibo ſumpta. Efficacius
ſi prius fumo maceratur utrunq;. Veſicam elixam mandi oportet & a muliere fœminæ ſuiſ
Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli aut duritie lapillis ſimiles candidi ſicuti ĩ uul-
gari ſue: quibus contritis atq; potis in uino pelli calculos aiũt. Ipſi apro tam grauis ſua uri
na eſt: ut niſi egeſta fugæ non ſufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt
eos. Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt. In perna ſuum articulos eſſe di
ximus: quorum decoctum ius facit urinæ. utilius. Aſinini renes inueterati tritiq; & in uino
mero dati ueſicæ medentur. Calculos expellunt lyenis equini ex uino aut mulſo poti die-
bus. xl. Prodeſt & ungulæ aquæ cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarum in mulſo: ef
ficatius ſilueſtrium. Pili quoq; caprini cinis. Verendorum carbunculis crebrum apri uel
ſuis ſanguiſq;. Vitia uero quæ in eadem parte ſerpunt: iecur eorum combuſtum: maxime
iuniperi ligno cum charta armeniaca ſanat. Fimi cinis uel bubulum cum alumine ægyptio
ac muria ad craſſitudinem mellis ſubactum Inſuper beta ex uĩo cocta impoſita: caro quoq;
Manantia uero ulcera ſeuum cum medulla uituli in uino decoctum. uel caprinum cũ mel
le rubiq; ſucco. Vel ſi ſerpant fimum etiam prodeſſe cum melle dicunt aut cũ aceto: & per
ſe butyrum. Teſtium tumor cum ſeuo uituli addito nitro cohibetur. Vel fimo eiuſdem ex
aceto decocto. Vrinæ incontinentiã cohibet ueſica aprina ſi aſſa mandatur. Vngularũ apri
uel ſuis cinis potioni inſpſus. Veſica fœminæ ſuis combuſta ac pota. Item hædi uel pulmo.
Cerebrum leporis in uino. Eiuſdem teſticuli toſti uel coagulum cum anſerino adipe ĩ po
lenta. Renes aſinini in mero triti potiq;. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci
demonſtrant urinam facere in canis cubiculo ac uerba adiicere ne ipſe urinam facit ut ca-
nis in ſuo cubiculo. Rurſus ciet urinam ueſica ſuis: ſi terram attigerit: impoſita pubi. Sedis
uitiis præclare prodeſt fel urſinum cum adipe. Quidam adiiciunt ſpũgam argenti acthus
Prodeſt & butyrum cum adipe ãſerino ac roſaceo. Modum ipſe res ſtatuunt: ut ſint illitu
faciles. Præclare medetur & taurinum fel in linteolis concerptis. Rimaſq; perducit ad cica
tricem. Inflamationibus in ea parte ſeuum uituli maxime ab inguinibus cum ruta. Cæteriſ
medetur ſanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum cõdylomatis per ſe. Item fel lu
pinum ex uino: Panos & apoſtemata in quacunq; parte ſanguis urſinis diſcutit. Item tauri
nus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicũt cũ
interficiatur reddere urinam liquidiorem in initio: ſed in terra ſpiſſantem ſe. Hic adalliga
tus fœmini omnes impetus diſcutit omniq; ſuppuratione liberat. Eſt autem rarus inuentu
nec ex omni onagro: ſed celebri remedio. Prodeſt & urina aſini cum melanthio. Et ungu-
læ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus. Sanguis equi præcipue admiſſarii. Et ſanguis bu-
bulus: item fel. Caro quoq; eoſdem effectus habet calida ĩpoſita. Et ungulæ cinis ex aqua
aut melle. Vrina caprarum. Hircorumq; carnes in aqua decoctæ. Aut fimum ex iis cũ mel-
le decoctum. Fel urſinum ſiue uerrinum. Vrina ſuum in lana impoſita. Fœmina atteri adu
riq; equitatu notum eſt. Vtiliſſimum eſt ad omnes inde cauſas ſpumam equi ex ore ingui
buſq; illinire. Inguina & ex ulcerum cauſa intumeſcunt. Remedio ſunt equi ſetæ tres toti
dem nodis & ceſtros herba adalligatæ intra ulcus. Podagris medet̃ urſinus adeps: tauriũq;
ſeuum pari pondere & cæræ. Addunt quidam hippociſtidem & gallam. Alii hircinum præ
ferunt ſeuum cum fimo capræ & croco & ſinapi cum caulibus ederæ tritis ac perdicio uel

flore cucumeris ſilueſtris.Item bouis fimum cū aceti fece.Magnificant & uituli qui non dum herbam guſtauerit fimum.Aut per ſe ſanguinem tauri.Vulpem decoctam uiuā do nec oſſa tantum reſtent.Lupum ue uiuum oleo cærati modo incoctum.Seuum hircinū cū elſines parte æqua:ſinapis tertia.Fimi caprini cinirem cum axūgia.Quin & iſchiadicos uri ſub pollicibus pedum eo fimo feruente utiliſſime tradūt.Articulorumq; uitiis fel urſinū utiliſſimum eſſe & leporis pedes adalligatos.Podagras quidam mitigari pede leporis uiuē tis abſciſo ſiquis ſecum aſſidue habeat.Perniones urſinus adeps:rimaſq; pedum omnes ar cet.Efficacius alumine addito.Seuum caprinum.Dentium equi farina.Aprinum uel ſuiliū fel.Cum adipe pulmo impoſitus.Et ſi ſubtriti ſint contuſi ue:offenſione.Si uero aduſti frigore:leporini pilis cinis.Eiuſdem pulmo contuſis diſſectus:aut pulmonis cinis.Sole adu ſta ſeuo aſinino aptiſſime curantur.Item bubulo cum roſaceo.Clauos & rimas calliq; uitia fimum apri uel ſuis recens illitum ac tertio die ſolutum ſanat.Talorum cinis pulmo apri nus aut ſuillus:aut ceruinus.Attritus calciamentorum urina aſini cum luto ſuo illita. Cla uos ſeuum bubulum cum thuris polline.Perniones uero corium combuſtum. Melius ſi ex uetere calciamento.Iniurias a calcitu ex oleo corii caprini cinis.Varicum dolores ſedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico.Itemq; omnia i flammata ac ſuppurationes minantia.Eadē res & podagricis prodeſt & articulariis morbis e maribus præcipue uitulis.Articulorum attritis fel aprorum uel ſuum linteo calefacto impoſitum. Vituliq; qui nondum herbam guſtauerint fimum.Item caprinum cum melle & aceto de coctum.Vnguens ſcabros ſeuum uituli emendat.Item caprinum admixta ſandaraca. Ver rucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto.Aſini urinæ lutum.Comitiali morbo teſtes urſinos ediſſe prodeſt:uel aprinos bibiſſe ex lacte equino aut ex aqua.Item aprinam urinā ex aceto mulſo.Efficacius quæ inaruerit in ueſica ſua.Dantur & ſuum teſticuli inuetera ti tritiq; in ſuis lacte præcedente uini abſtinentia & ſequente continuis diebus.Dantur & leporis ſale cuſtoditi pulmones cum thuris tertia parte in uio albo per dies.xxx.Item coa gula.Eiuſdem aſini cerebrum ex aquamulſa in fumatum prius in foliis ſemuncia per dies. Vel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto mēſe potus.Item teſtes ſale aſſeruati & aſperſi potioni in aſinarum maxime lacte uel ex aqua.Membrana partus earum præcipue ſi marē peperint:olfacta accedente morbo comitialium reſiſtit.Sunt qui e mare nigroq; co medendum cum pane ſub diuo prima aut ſecunda luna præcipiant.Alii carnem:aliqui ſan guinem aceto dilutum per dies.xl.bibendum.Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex offi cinis miſcent.Eadem potione & lymphaticis medetur.Comitialibus datur & lactis equini potus licheneq; in aceto mulſo bibendum.Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis to ſtæ ut uolunt magi.Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum & in follicu lo fellis reconditum:ita ne terram attingat.Potum uero ſublime ex aqua.Morbum ipſum depræhendit caprini cornus uel ceruini uſti nidor.Sideratis urina pulli aſinini nardo ad mixto per coniunctionem prodeſſe dicitur.Regio morbo cornus ceruini cinis.Sanguis aſi nini pulli ex uino.Item fimum aſinini pulli:quod primum edidit a partu datum fabæ ma gnitudine e uino medetur intra diem tertium.Eadē & ex equino pullo:ſimiliterq; uis eſt. Fractis oſſibus præſentaneus maxillarum apri cinis uel ſuis.Item lardum elixū:atq; circun ligatum mira celeritate ſolidat.Coſtis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere:aperit:extrahit:perſanat.Febres arcet ceruorum caro(ut diximus)Eas quidem quæ certo dierum numero redeūt oculos lupi dexter ſalſus adalligatuſq;:ſi credimus ma gis.Eſt genus febrium q̄ epemerinum uocant.Hoc liberari tradūt:ſiquis e uena auris aſi ni tres guttas ſanguinis in duabus heminis aquæ hauſerit.Quartanis magi excremēta fel lis cū digyto bubonis adalligari iubet & ne recedant:nō remoueri ſepteno circuitu.Quis hoc quæſo inuenire potuit?Quæ eſt iſta mixtura?Cur digytus bubonis potiſſimū electus eſt.Modeſtiores iecur fellis decreſcente luna occiſæ inueteratum ſale ex uino bibendum ante acceſſiones quartanæ dixere.Idem magi fimi bubuli cinere conſperſo puerorum uri na illinunt digytos pedum:manibuſq; leporis cor adalligant.Coagulum ante acceſſionē propinant.Datur & caſeus caprinus recens cum melle diligenter ſero impreſſo.Melancoli cis fimum uituli in uino decoctum in medio eſt.Lethargicos excitat aſini lyen naribus illi tus ex aceto.Caprini cornus nidor aut pilorum:iecur aprinum.Itaq; & ueternoſis datur. Pthyſicis medetur iecur lupi ex uino:Macræ ſuis fœminæ herbis paſtæ lardum.Carnes aſi

næ ſumptæ.Hoc genere maxime in achia curant id malum.Fimi quoq; aridi:ſed pabulo ui
ridi paſto boue fumum arundine hauſtum prodeſſe tradunt:Bubuli quoq; cornus mucro
nem exuſtum duorum cochlearium menſura addito melle pillulis deuoratis.Capræ ſeuo
in pulte halicacia.& ptiſim & tuſim ſanari.Vel recenti cum mulſo liquefacto:ita ut uncia in
cyathum addatur.rutæq; ramo permiſceatur :non pauci tradunt.Lupi & capræ ſeui cyatho
uel lactis pari menſura deploratum phthiſicum conualuiſſe certus auctor affirmat. Sunt
& qui ſuum fimi cinerem profuiſſe ſcripſerint in paſſo.Et cerui pulmonem:maxime ſubulo
nis.ſiccatum in fumo tritumq; in uino.Hydropicis auxiliatur urina ueſicæ apri paulatim
data in potus.Efficacius quæ inaruerit cum ueſica ſua.Fimi taurini maxīe ſubulonis: ſed
& bubuli:de armentinis loquor.Quidam bolbiton uocant.Cinis coclearioꝛum triū ī mul
ſi hemina bouis fœminæ in mulieribus:& ex altero ſexu in uiris:quod ueluti miſterium oc
cultarunt magi.Fimi uituli maſculi illitum.Fimi uituli cinis cū ſemīe ſtaphylii æqua por
tione ex uino.Sanguis caprinus cum medulla.Efficaciorem putat hyrcorum utiq; ſi lentiſ
co paſcantur.Igni ſacro urſinus adeps illinitur:maxime qui eſt ad renes. Vitulinum fimū
recens uel bubulum.Caſeus caprinus ſiccus cum porro.Ramenta pellis ceruinæ deſecta
punice ex aceto trita.Ruborem cum prurigine equi ſpuma aut ungulæ cinis.Eruptiōibus
pituitæ aſinini fimi cinis cum butyro.Papulis nigris caſeus caprinus ſiccus ex melle & ace
to in balneis oleo remoto.Puſtulis ſuilli fimi cinis aqua illitus:uel cornus ceruini cinis.Lu
xatis recens fimum aprinum uel ſuillum.Item uitulinum.Verris ſpuma recens cum aceto
fimum caprinum:cum melle.Bubula caro impoſita tumorem ſanat.Fimum ſuillum in te
ſta calefactum tritumq; cum oleo duritias corporum omnes tollit optime.Adeps e lupis il
litus.in iis quæ rumpere opus eſt plurimum proficit.Fimum bubulum in cinere calefactū
aut caprinum in uino uel aceto decoctum.In furunculis ſeuum bubulum cum ſale. Aut
ſi dolor eſt:inunctum oleo liquefactum ſine ſale.Similiſq; modo caprinum in ābuſtis.Pro
deſt rurſus adeps cum lilii radicibus.Aprinum aut ſuillum fimum inueteratum .Setarum
ex iis e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus.Tali bubuli cinis cum cæra & medulla cer
uina.Fel tauri.Fimum leporis.Sed caprarum fimum ſine cicatrice ſanare dicitur. Glutinū
præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum & genitalibus.Nec quicquam efficacius prodeſt
ambuſtis.Sed adulteratur nihil æque quibus uis pellibus inueteratis calciamentis quæ ēt
decoctis.Rhodiacum uero fideliſſimum.Eoq; pictores medici utuntur.Id quoq; quo can
didus:eo probatius.Nigrum & lignoſum damnatur.Neruorum doloribus fimum capri
num decoctum in aceto cum melle utiliſſimum putant:uel putreſcente neruo . Spaſmata
& percuſſu uitiata fimo aprino curant uere collecto & arefacto.Sic & quadrigis agēdis tra
ctos:rota ue uulneratos.Et quoquo modo ſanguine contuſo:uel ſi recens illinatur. Sunt
qui id coxiſſe aceto utilius putent.Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratiſq; &
euerſis ex aceto ſalutarem promittunt.Reuerentiores cierem eius ex aqua bibūt. Ferūtq;
& Neronem principem hac potione recreari ſolitum:cum ſic quoq; ſe trigario approbare
uellet.Proximam ſuillo fimo uim putant.Sanguinem ſiſtit coagulum ceruinum ex aceto
Item leporis.Huius quidem & pilorum cinis.Item ex fimo aſinino cinis.Et pilorum quidē
cinis illitus.Efficatior uis e maribus aceto admixto.Et in lana ad omne profluuium impoſi
to.Similiter ex equino capite & fœminæ.Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto.Item ca
prini cornus uel fimi ex aceto.Hircini uero iocineris diſſecti ſanies efficacior.Et cinis utri
uſq; ex uino potus:uel naribus ex aceto illitus.Hircini quoq; utris uinarii duntaxat cinis
cum pari pondere reſinæ.Quo genere ſiſtitur ſāguis & uulnus glutiatur.Hædinū quoq;
coagulum ex aceto:& fœminum eius combuſtorum cinis ſimiliter pollere tradunt. Vlce
ra ſanat in tibiis cruribuſq; adeps urſinus admixta rubrica. Quæ uero ſerpunt fel aprinū
cum reſina & cæruſa.Maxillarum apri uel ſuum cinis .Fimum ſuum illitum ſiccum . Item
caprinum ex aceto ſub feruefactum.Cætera purgantur & explentur butyro.Cornus cer
ui in cinere.Vel medulla cerui.Fel taurino cum cyprino oleo.Aut fimo aprino.Aut hirci
no.Fimum recens ſuum.Vel inueterati farina illinitur uulneribus fero factis.Phagedenis
& fiſtulis immittitur fel tauri cum ſucco porri aut lacte mulierum.Vel ſanguis aridus cū
cotyledone hærba.Carcinomata curat coagulū leporis cum pari pondere capparis aſperſū
cum uino.Grangrenas urſinum fel penna illitum. Aſini ungularum cinis ea quæ ſerpunt
ulcera inſperſus.Sanguis equi adrodit carnes ſtiptica ui.Item fimi equini inueterati fani

lla.Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum g enere corii bubuli cinis cum melle .Ca-
ro uituli recentia uulnera non patit̃ intumeſcere .Fimū bubulū cū melle. Fœminū uituli
cinis ſordida ulcera:& quæ cacoëthe uocant e lacte mulieris ſanat.Recētes uero plagas fer
ro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die ſolutum. Caſeus caprinus ſiccus ex
aceto ac melle purgat ulcera.Quæ uero ſerpūt cohibet ſeuum cæra.Item addita pice ac ſul
phure procurat.Similiter proficit ad cacoethe hædi fœminum cinis e lacte mulieris. Et ad
uerſus carbunculos ſuis fœmīæ cerebrum toſtum illitumqꝫ.Scabiem hominis aſininæ me
dullæ maxime aboleñt.Vrinæ eiuſdem cum ſuo luto illitæ.Butyrum etiam quod in iumē
tis proficit cum reſina calida:Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce . Fel
caprinum cum aluminis cinere.Boas fimum bubulum:unde & nomen traxere Canum ſca
bies ſanatur bubulo ſanguine recenti.Iterūqꝫ cum inareſcat illito:& poſtero die abluto ci
nere lixiuio.Spinæ ac ſimilia corpori extrahuntur fellis excrementis.Item capræ ex uino.
coagulo quocunqꝫ:ſed maxime leporis cum thure polline & oleo :aut cum muſci pari pō
dere:aut cum propoli.Cicatrices nigras ſeuum aſininum reducit ad colorem. Fel uituli
extenuat calefactum.Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum:æreaqꝫ pyxide condunt
Aliqui & florem æris miſcent.Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana ſuccida
appoſitum.Olympias thebana addidit hyſopum & nitrum.Cornus ceruini cinis potus.Itē
uuluæ laboranti.Illitum quoqꝫ & fel taurinum cum opio appoſitum obolis binis . Vuluas
& pilo ceruino ſuffiri prodeſt.Tradunt ceruas:cum ſenſerint ſe grauidas:lapillum deuo-
rare:quem in excrementis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur)cuſtodire partus
adalligatum.Inueniuntur & oſſicula in corde & uulua:per quam utilia grauidis parturien
tibuſqꝫ.Nam de pumice qui in uaccarum utero ſimili modo reperitur:diximus in natura
bouum.Lupi adeps illitus uuluas mollit.Dolores earum iecur .Carneſqꝫ lupi ediſſe pari-
turis prodeſt. Aut ſi incipientibus parturire ſit iuxta qui ederit.Adeo ut etiam contra illi-
ta noxia ualeat.Eundē uero ſuperuenire perniitioſum ē.Magnus & leporis uſus mulieri-
bus.Vuluas adiuuat pulmo aridus potus.Profluuia iecur cum ſamina terra ex aqua potū
Secūdas coagulū.Cauentur pridiana balnea Illitum quoqꝫ cū croco & porri ſucco:uellere
appoſitum abortus mortuos expellit.Si uuluæ leporū in cibis ſumantur:mares concipi pu
tant.Hoc & teſticulis eorū a coagulo profici.Conceptum leporis uero exemptum iis quæ
parere deſierint::reſtibilem fœcūditatem afferre:Sed & pro conceptu leporis ſani eſt & ui
ro magi propinant.Item uirgini nouē grana fimi ut ſtent perpetuo mãmæ.Coagulo quoqꝫ
Ob id cum melle linunt ſanguinem ubi euulſos pilos renaſci nolūt.Inflationi uuluæ fimū
aprinū ſuillūue cum oleo illini prodeſt.Efficacius ſiſtit farina aridi aut ſpargatur potioni:
uel ſi grauidæ aut puerperæ torqueantur.Lactis ſuis poto cum mulſo adiuuantur partus
mulierum.Per ſe uero potum deficientia ubera puerperarum replet.Eadem circunlita ſan
guie] fœminæ ſuis minus creſcunt.Si dolēt lactis aſinini potu mulcētur.Quod addito mel
le ſumptum & purgationes earum adiuuat.Sanat & uuluarum exulcerationes eiuſdē ani
malis ſeuum inueteratum:& in uellere appoſitum duriciam uuluarum emollit.Per ſe ue-
ro recens uel inueteratum ex aqua illitum pſilothri uim optinet.Eiuſdem animalis lyen in
ueteratus ex aqua illitus mãmis abundantiam facit.Vuluas ſuffitu corrigit.Vngulæ aſini
næ ſuffitæ partum maturant:ut uel abortus euocetur:nec aliter adhibetur:quoniam uiuē
tem partum necat.Eiuſdem animalis fimum ſi recens imponatur:profluuia ſanguinis mire
re ſedare dicitur .Necnon & cinis eiuſdem fimi:qui & uuluæ prodeſt ipoſitus.Et qui ſpu
ma illita per dies.xl.priuſq̃ naſcantur primum pili reſtringūtur.Item cornus ceruini deco
cto.Melius ſi recentia ſunt cornua.Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ.Quod ſi mor-
tuus partus ſentiatur:lyen ex aqua dulci potus eiicit.Item ungulæ ſuffitu aut fimum ari
dum.Vuluas procidentes butyrum infuſum ſiſtit.Induratam uuluam aperit fel bubulū
roſaceo admixto:foris uellere cum reſina terebenthina impoſito.Aiunt & ſuffitu fimi in
mare boue procidentes uuluas reprimi partus adiuuari.Conceptus uero uaccini lactis po
tu.Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum eſt.Hanc emendari Olympias theba-
na affirmat felle taurino & adipe ſerpentium & erugine addito melle medicamentis locis
ante coitus.Vitulinum quoqꝫ fel ſi in purgationibus fuerit ſub coitu aſperſu uuluæ etiā
duritiam uentris emollit:& perfluuium minuit umbilico perun̄cto atqꝫ ĩ totum uuluæ pro
deſt.Modum ſtatuūt fellis pondere denari ad apii tertiam ammixto amygdalino oleo quā

tum eſſe ſatis appareat hoc inuellere imponunt. Maſculi fel uituli cum mellis dimidio tritum ſeruatur ad uuluas. Carnem uituli ſi cum ariſtolochia inaſſatam edant circa conceptū: mares paritura promittit. Medulla uituli in uino & ex aqua decocta ſeuo exulceratiõibus uuluarum prodeſt. Item adeps uulpium: excrementumq́ felium cum reſina & roſaceo impoſitum. Caprino cornu ſuffiri uuluam utiliſſimum putant. Silueſtrium caprarum ſãguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarum uero fel callum uuluarum e mollit ſperſum & a purgatione cõceptus facit. Sic quoq́ pſilothri uis efficitur euulſis pilis: triduo ſeruatū illinunt. Profluuium quanuis immenſum urina capræ pota ſiſti obſtetrices promittunt: & ſi fimum illinatum. Membrana caprarum in aqua partu edito inueterata potuq́ ſumpta ĩ uino: ſecundas pellit. Hædorum pilis ſuffiri uuluas utile putant. Et in profluuio ſanguinis coagulum bibi aut hyoſciami ſemen imponi. E boue ſilueſtri nigro ſi ſanguine hircini lumbi perungantur mulieri tedium ueneris fieri dicit. Eſchines. Idem amoris pota hirci urina ammixto propter faſtigium nardo. Infantibus nihil butyro utilius per ſe & cum melle: priuatim & in dentione & ad gingiuas. & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantiū pauores prohibet: dẽtientiq́ morbos. Quod & pellis lupina præſtat. Dentes quidem eorum maxili equis quoq́ adalligati infatigabilem curſum præſtare dicuntur. Leporum coagulo illito ubere ſiſtitur infantium aluus. Iecur aſini ammixta modice panace inſtilatum in os a comitialibus morbis & aliis infantes tuetur. Hoc. xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis aſinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt: facilem dẽtitionem præſtant infantibus adalligati. Efficacius ſi terram non attigere. Lyen bubulus ĩ melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lyen uitulini in uino decoctus tritusq́ & illitus ulcuſcula oris. Cerebrum capræ magi per annulum aureum traiectum prius quam lac detur infantibus inſtillatur contra comitiales: cæterorumq́ infantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprio uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentiones faciūt. Somnos fieri lepore ſumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem ioco. Cui tamen aliqua debeat ſubeſſe cauſa in tanta perſuaſione. Magi felle capræ ſacrificatæ dumtaxat illito oculis uel ſub puluino poſito ſomnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitus autem ſtimulat fel apri uum illitum. Item medullæ ſuum hauſtæ. Seuum aſininum anſeris maſculi adipe permixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoque deſcriptum uirus: & teſticuli equini aridi potioni inſeri poſſint: dexter ue aſini teſtis in uino potus proportione: uel adalligatus brachiali. Eiuſdem a coitu ſpuma collecta roſeo panno & incluſa argento ut Eſchines tradit. Salpæ genitale in oleum feruens mergi iubet ſepties: eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi uel tauri coitu urinam: lutoque ipſo illini pubem. At e diuerſo muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut ſuis aſſus a ieiunio cibo præſumptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. Ca. XI.

MIra præterea traduntur in iſdem animalibus. Veſtigium equi excuſſum ungula (ut ſolet plerumq́(ſiquis collectum reponat: ſingulare remedium eſſe recordantibus quo nam loco id repoſuerint. Iecur luporum equinæ ungulæ ſimile eſſe. Et rumpi equos qui ueſtigia leporum ſub equite ſequantur. Taliſque ſuum diſcordia uim quadam ineſſe in incendiis ſi fimi aliquid egeratur e ſtabulis facilius extrahi. Nec recurere oues boueſque. Hircorum carnes uirus non recipere: ſi panem hordeaceum eo die quo interſiciantur ederent: laſer ue dilutum biberint: nullas uero teredinem ſentire luna decreſcente induratas ſale. Adeoque nihil omiſſum eſt: ut leporem ſurdum celerius pingueſcere reperiamus. Animalium uero medicina. Si ſanguis profluat iumentis: ſuillum fimum ex uino infundendum. Boum autem morbis ſeuum ſulphur uiuum: alium ſilueſtre: ouum coctum. omnia hæc trita in uino danda: aut uulpis adipem. Carnem caballinam diſcoctam potu ſuū morbis mederi. Omnium uero quadrupedum morbis capram ſolidam cum corio & ranā rubetam diſcoctas. Gallinaceos non attingi a uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel ſi pellicula ex eo collo induta galli interierit. Similia in felle muſtellæ. Boues in cypro contra tormina hominum excrementis ſibi mederi. Inſuper pedes boum ſi prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere: ſi capti unius pedibus infra-

ctis cultroque adacto paulatim ſanguis circa fines agri ſpargatur:atque ipſe defodiatur ĩ eo loco:ex quo cœperit trahi.Aut ſi uomerẽ quo primus ſulcus eo anno in agro ductus ſi excuſſum aratro focus larium quo familia conuenit abſumat.Ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro quãdiu id fiat.Hinc deĩde reuertemur ad animalia ſui generis:quæ aut placida non ſunt:a ut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIX.

PROEMIVM.

De medicina & inuẽtoribus eius:de origine medicinæ:& quãdo primũ clinice & quando primũ iatraliptice:& de Cryſippo:& Eraſiſtrato:& Empirice:& Erophilo:& reliquis illuſtribus medicis:& quotiẽs rõ medicinæ mutata ſit:& q̃ primus Rome medicus:& quãdo & q̃d de medicis antiq̃ Romani iudicauerit:& uitia medicinæ. Ca. I.

NATVRA remediorũ:atq; multitudo iſtantiũ ac præteritorũ plura de ipſa medendi arte cogũt dicere q̃q̃ non ignarus ſi nullus ante hæc latio ſermone ↄdita.ãcepſq; ac lubricũ eẽ rerũ omniũ nouaꝝ pĩcipiũ nec aliud utiq; gratiæ q̃ ſterilis difficultatis ĩ promẽdo.Sed quoniã occurrere uerisimile eſt oĩum q̃ hæc noſcãt cogitationi quo nã mõ exoleuerit in medicinæ uſu quæ tẽperata:atq; pertinentia erãt .Mirumq; & indignum protinus ſubit:nullam artium inconſtantiorem fuiſſe.Et etiam nunc ſæpius immutari contigerit,cum ſit fructuoſior nulla.Diis primum inuentores ſuos aſſignauit:& cælo dicauit.Necnon & hodie multifaria ab oraculis medicina petitur.Auxit deinde famam etiam crimine:ictum fulmine Aeſculapium fabulata:quoniam Tyndaridam reuocauiſſet ad uitam.Nec tamen ceſſauit narrare alios reuixiſſe opera ſua clara troianis temporibus a quibus fama.certior uulnerum dũtaxat remediis.Sequentia eius mirũ dictu in nocte dẽſiſſima latuere uſq; ad peloponneſa cum bellum.Et tunc eam reuocauit in lucẽ Hippocrates genitus in inſula co:in primis clara & ualida ac Aeſculapio dicata.Is cum fuiſſet mos liberatos morbis ſcribere in templo eius dei.qui auxiliatus eſſet:ut poſtea ſimilitudo proficeret excripſiſſe ea traditur.Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is inſtituiſſe medicinam hanc quæ clinice uocatur.Nec fuit poſtea quæſtus modus quoniam Prodicus Selymbriæ natus diſcipulus eius inſtituiſſet quam uocant iatralepticen.Rectoribus quoq; medicorum ac medicis in eis uectigal inuenit.Horum placita Chryſippus ingenti garrulitate mutauit.Plurimumq; etiam ex Chryſippo diſcipulus eius Eraſiſtratus Ariſtotelis filia genitus.Hic anticho rege ſanato centum talentis donatus eſt a rege Ptolemæo filio eius:ut incipiamus & præmia artis oſtendere.Alia factio ab experimentis ſe cognominans.Empiricem cœpit in ſicilia a Creõte Agrigentino Empedolcis phyſici auctoritate commendato.Diſſideruntq; eæ ſcholæ.& omnes eas damnauit Erophilus in muſicos pedes uenarum pulſu diſcreto per ætatum gradus.Diſcreta inde & hæc ſecta eſt:quoniam neceſſe erat in ea litteras ſcire.Mutata & quam poſtea Aſclepiades(ut rettulimus)inuenerat.Auditor eius Themiſon fuit.Seq; inter initia ſcripſit Illo mox recedente uita ſua placita mutauit.Sed & illa Antonius muſa eiuſdem:auctoritate Diui Auguſti:quem contraria medicina graui periculo exemerat.Multos præterea medicos celeberrimoſq; ex iis caſſios carpitanos aruncios albricios.cc.l.ſeſtertia annua mercede iis fuere apud principes.Quæ Stertius imputauit pricipibus:quo ſeſtertiis quingenis annuis contentus eſſet.Sexcena enim ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat.Par & fratri eius marces a Claudio Cæſare in fuſa eſt:cenſuſque quanquam exauſtis opibus Neapoli exornata ut hæredi ſextertia.ccc.relinqueret.quantum Athenã idest Aruncius ſolus.Exortus deinde eſt Vectius ualens adulterio Meſſalinæ Claudii Cæſaris nobilitatus:pariterq; eloquentiæ aſſectator.Is eam potentiam nactus nouam inſtituit ſectam.Eadem ætas Neronis principatu ad Theſſalum tranſiluit delentem cuncta maiorum placita & rabie quadam in omnes æui medicos perorãtem.Quali prudentia ingenioq; æſtimari uel uno argumento abũde poteſt cum monumento ſuo:quod eſt appia uia:iatronicẽ ſe iſcripſerit.Nullius hiſtrio

num par:ex quo de comitio equadrigario comitatu regreſſus in publico erat. Eum Cri
nas maſſilienſis arte geminata ut cautior religioſiorq; ad ſyderum motus ex ephemeri
de mathematica cibos dando:horaſq; obſeruando auctoritate eum præceſſit:nuperq; ſe
ſtertia.c.reliquit muris patriæ menibus quoq; aliis pene non minori ſumma extructis.Hi
regebant fata:cum repente ciuitatem.Charmis ex eadem maſſilia inuaſit:damnatis nō ſo
lum prioribus medicis:uerum & balneis.Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari perſu
aſit.Merſet ægros in lacus. Videbamus ſenes conſulares uſq; in oſtentationem rigentes.
Qua de re extat etiam Annei Senecæ aſtipulatio.Nec dubiū eſt omnes iſtos famam no
uitate aliqua aucupantes animas ſtatim noſtras negociari. Hinc illæ circa ægros miſeræ
ſententiarum concertationes:nullo idem cenſente ne uideatur aſſertio alterius. Hinc illa
infœlicis monumenti inſcriptio:turba ſe medicorum periiſſe.Mutatur ars quottidie toti
ens iterpollis.Et ingeniorum gratiæ flatu impellimur.Palmaq; eſt:ut quiſquis inter iſtos
loquendo polleat:imperatorem illico uitæ noſtræ neciſq; fieri:ceu uero non milia genti
um ſine medicinis degant:nec tamen ſiue medicina. Sicut populus romanus ultra ſexcē
teſimum annum:neq; ipſe in accipiendis artibus lētus medicinæ uero etiam auidus donec
expertam damnauit.Et enim percenſere inſignia priſcorum in his moribus conuenit.Caſ
ſius Hemina ex antiquis auctor eſt primum e medicis ueniſſe romam peloponenſem.Ar
chāgathum Lyſaniæ filium.L.Aemilio.M.Liuio conſ.anno urbis.d.xxxv.Eiq; ius quiriti
um datum & tabernam in compito acilio emptam.Ob id publice uulnerarium fuiſſe eum
tradunt uocatum.Mireq; gratum aduentum eius initio. Mox a ſeuitia ſecandi urendiq;
tranſiſſe nomen in carnificem & in tedium artis.Omneſq; medicos quod clariſſime intel
ligi poteſt ex.M.Catone:cuius auctoritas triumphus atq; cenſura etiam quanto non mi
nimum conferunt:tanto plus in ipſo eſt.Quam obrem uerba ipſa ponemus. Dicā de iſtis
græcis ſuo loco Marce filii quid athenis exquiſitum habeam. Et quod bonum ſit iſtorū
litteras aſpicere non perdiſcere.Vincam nequiſſimum & indocile genus illorum:& hoc pu
tat uatem dixiſſe.Quandocunq; iſta gens ſuas litteras dabit:omnia corrumpet.Tunc etiā
magis:ſi medicos ſuos huc mittet.Iurarunt inter ſe barbaros necare omnes medicina.Sed
hoc ipſum mercede faciunt ut fides iis ſit:& facile diſperdāt. Nos quoq; dictitant barba
ros & ſpurios: noſq; magis quā alios opicos appellatione fœdant.Interdicit ibi de medici
nis.Atq; hic Cato.dc.v.anno urbis noſtræ obiit octogeſimoquinto ſuo:ne quis illi defuiſ
ſe publice tempora ut priuatim uitæ ſpatia ad expediendum arbitretur.Quid ergo?dam
natam ab eo rem utiliſſimam credimus?Minime hercule.Subiicit enim qua medicina uſus
& ſe coniugem uſq; ad longam ſenectam perduxerit:iis ipſis ſcilicet quæ nunc nos trade
mus. Profiteturq; eſſe etiam cōmentariū ſibi quo medeatur filio:ſeruis familiaribus quæ
nos per genera uſus ſui diſſerimus.Non rem antiqui dānabant:ſed artē.Maxime uero quæ
ſtum eſſe īmani præcio uitæ recuſabāt. Ideo templum Aeſculapii etiam cum reciperetur
īs deus:extra urbem feciſſe:iterumq; in inſula tradūtur.Et cum græcos italia pellerēt: diu
etiam poſt Catonem excepiſſe medicos.Augebo prouidentiam illorum.Solam hanc arti
um græcarum nondum exercuerat Romana grauitas.In tanto fructu pauciſſimi quiritiū
attigere:& ipſi ſtatim ad græcos tranſfugæ.Immo uero auctoritas aliter quam græce eam
tractantibus etiam apud imperitos experteſq; linguæ non eſt.Ac minus credunt: quæ ad
ſalutem ſuam pertinent:ſi intelligunt.Itaq; hærcule in hac artium ſola euenit: ut cuicūq;
medicum ſe profitenti ſtatim credatur:cum ſit periculum in nullo mendatio maius. Non
tamen illud intuemur:adeo blanda eſt ſpirandi per ſe cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex
quæ puniat inſcitiam capitalem.Nullū exemplum uindictæ.Diſcunt periculis noſtris.Et p
experimenta mortes agunt.Medicoq; tantum hominem occidiſſe ſūma impunitas eſt.Qui
īmmo tranſit in conuitium.Et intemperantia culpatur.Vtroq; qui periere arguuntur.Sed
& decuriæ pro more cenſuris principum examinantur. Inquiſitio per parteies agitur. Et
quod nummo iudicet a gadibus columniſq; Herculis arceſſitur. De exilio uero non niſi
die.xlv.Quinque electis uiris datur tabella.At de iudice ipſo quales in conſilio eunt: ſta
tim occaſuri?Merito dum nemini noſtrum libet ſcire:quod ſaluti ſuæ opus ſit. Alienis pe
dibus ambulamus oculis. Alienis agnoſcimus.Aliena memoria ſalutamus.Aliena uiuimꝰ
opera.Perierūtq; rerū naturæ præcia:& uitæ argumenta.Nihil aliud pro noſtro habemus
q̄ delicias.Non deſeram Catonem tam ambitioſe artis inuidia a me obiectum : & a ſenatu

illum qui ita cenſebat. Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius: aut unde teſtamẽtorũ plures inſidiæ. Iam uero & adulteria etiam in principũ domibus: ut euidens in Liuia Druſi Cæſaris. Item ualentis in qua dictũ eſt regina. Non ſunt artis iſta ſed hominũ. Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo quam reginas. Ne auaritiam quidem arguam rapaceſq; nundinas pendentibus fatis & dolorũ indicaturam: ac mortis arma aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius quam extrahendam. Per quæ effectum eſt ut nihil magis prodeſſe uideretur quam multitudo graſſantium. Neq; enim pudoris æmuli præcia ſummittunt. Notum eſt ab eodem. Archamide unum ægrum ex prouintialibus ſeſtertiis ducentis conductum Archontio uulnerum medico ſeſtertiis centum condẽnato ademiſſe Claudium principem. Eideq; in gallia exulanti & deinde reſtituto aquiſitum nõ minus intra paucos annos. Et hæc perſonis imputentur. Ne fæcem quidem aut inſcitiam eius turbæ arguamus: ipſorum intemperantiam morbis aquarum calidarum diuerticulis imperioſam mediam. Et ab iiſdem deficientibus cibo: ſæpius die ingeſto. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinarũ etiã præceptis & unguentorum mixturis quãdo nullas omiſere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces conciliariq; externa præcia diſplicuiſſe maioribus crediderim quidẽ nõ tamẽ hoc Catonem prouidiſſe: cum dãnaret artem. Tyriace uocatur excogitata compoſitio luxuriæ Fit ex rebus externis cum tot remedia dederit natura quæ ſingula ſufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus. liiii. imponitur. Interim nullo pondere æquali & quarundam rerum ſexageſima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enim ſubtilitas tanta eſſe non potuit. Oſtentatio artis & portentoſa ſcientiæ uendicatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi quidem illam nouere. Comperiq; uulgo pro cinabari indica in medicamenta minium addi inſcitia nominis quod eſſe ueneuum docebimus inter pigmenta. Verum & hæc ad ſingulorum ſalutem pertinent. Illa autem quæ timuit. Cato: atq; prouidit: innocentiora multo & parua opinatu: quæ proceres artis eiuſdẽ in ſemetipſis fatentur. Illa prodidere imperii mores. Illa quæ ſani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis cauſa inſtituta. Balneæ ardentes quibus perſuaſere in corporibus cibos coqui: ut nemo non minus ualidus exiret. Obedientiſſimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones: & rurſus per potiones: ac pilorum euiratio inſtituta reſinis eorum. Itemq; pectines in fœminis quidem publicati. Ita eſt profecto: lues morum nec aliunde maior q̃ e medicina. Vatem prorſus quottidie facit Catonem & eius oraculum. Satis eſſe ingenia græcorum inſpicere. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo ſexcentiſq; po. roma. annis aduerſus artem: in qua conditione inſidioſiſſima auctoritatem peſſimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorumdam perſuaſiones qui prodeſſe niſi præcioſa non putant. Neq; enim dubitauerim aliquibus faſtidio futura quæ dicentur animalia. At nõ Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla neceſſitate: & gurguliones: ac lucifugis congeſta cubilia blatis. Non Homero inter prœlia deorum improbitatem muſcæ deſcribere. Non naturæ gignere iſta: cum gignat hominem. Proinde cauſas quiſq; & effectus non res æſtimet. Ordiemur autem a confeſſis: hoc eſt lanis ouibuſq;. Vt obiter rebus præcipuis honos in primis habeatur. Quædam etiam ſi alienis locis: tamẽ obiter dici neceſſe erit. Nec deeſſet materiæ pompa: ſic quicq̃ aliud intueri liberet: quam fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum eſſet: atq; non fabuloſum. Irridere eſt uitæ remedia poſt milleſimum annum reditura monſtrare.

De medicina lanarum. Ca. II.

LAnis auctoritatẽ ueteres romani etiã religioſam habuere poſtes a nubẽtibus attingi iubẽtes. Præterq; cultũ & tutelã cõtra frigora. Succidæ plurima præſtat remedia ex oleo uinoq;: aut aceto: prout quæq; mulceri moderari opus ſit: & aſtringi laxariue: luxatis mẽbris dolentibuſq; neruis impoſitæ: & crebro ſuffuſæ. Quidã etiã ſalem admiſcent luxatis. Alii cũ lana rutam tritã adipeq; imponunt. Item contuſis tumentibuſq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur cõfricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle. Prodeſt & freneticis ſuffitu. Sãguinẽ in narib' ſiſtit cũ oleo roſaceo: & allio indita modico aurib' obturatis ſpiſſius. Quin & ulcerib' uetuſtis ĩponit' cũ melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aſpſa ſanat. Arietis uellera lotu frigidoq; ex oleo madefacta in mulieribus malis inflãmationeſq; uului ſedant. Et ſi procidãt ſuffitu reprimunt. Succida

lana impoſita ſubditaq; mortuos partus euocat. Siſtit etiam profluuia earum. At canis rabioſi morſibus inculcata poſt diem ſeptimum ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Eadem nitro ſulphure oleo aceto pice liquida feruentibus tincta q̃ calidiſſima impoſita bis die lumborum dolores ſedat. Sanguinemq; ſiſtit ex ariete ſuccida: articulos extremitatum præligans. Laudatiſſima omnis e collo. Natione uero galatica: tarentina: attica: mileſia. Succidam imponunt & deſquamatis: percuſſis: liuidis: contuſis: colliſis: contritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus ſtomachi inflãmationi ex aceto & roſaceo. Cinis eius illinitur attritis uulneratis ambuſtis. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fiſtulas: aureſq; ſuppuratas. Ad hæc detonſam eam alii uero euulſam deciſis ſummis partibus ſiccant. Carpuntq;: & in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrumq;. Alii haſtulis tedæ ſubiectis: & ſubinde interſtratis: oleo aſperſam accendunt. Cineremq; in labellis aqua addita confricant manu: & conſidere patiuntur: idq; ſæpius mutantes aquam donec linguam aſtringat leniter nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis eius ſtiptica eſt: efficaciſſimeq; genas purgat. Quin ipſe ſordes pecudum ſudorq; fœmininum & alarum adherentes lanis: æſopum uocant. Innumeros prope uſus habent. In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis. Sed probatiſſimum lana ab iis partibus recenti concepta: aut quibuſcunq; ſordibus ſuccidis primum collectis: ac lento igni in æneo uaſe ſufferuefactis & refrigeratis: pinguiq; quod ſupernatat collecto in fictili uaſe: iterumq; decocta priore materia: quæ pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur: & linteo ſiccatur: ac ſole torretur: donec candida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtagnia pyxide conditur. Probatio autem ut ſordium uirus oleat & manu fricante ex aqua non liquetur: ſed albeſcat ut ceruſa. Oculis utiliſſimum contra inflammationes genarumq; callum. Quidam in teſta torrendo conficiunt: ne pinguedinem amittat: utilem talem extimantes eroſis & duris genis: angulis ſcabioſis & lachrymantibus. Vlcera nõ oculorum modo ſanat: ſed oris etiam & genitalium cum anſerino adipe. Medetur & uulue inflammationibus: & ſedis rhagadis: & condilomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos uſus eius ſuo loco digerimus. Sordes quoq; caudarum concretæ in pilulas ac ſiccatæ per ſe tuſæq; farina & illitæ dentibus mire proſunt etiam labentibus: gingiuiſq; ſi carcinomata ſerpat. Iam uero pura uellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus: aut aceto ſulphure & cinis eorum genitalium uitiis. Tantũq; pollẽt: ut medicamẽtis quoq; ſuperponantur. Medentur ante omnia & pecori ipſi: ſi faſtidio nõ paſcatur. Cauda enĩ q̃ artiſſime præligata euulſa inde lana ſtatim paſcuntur. Traduntq; quod extra modum ſit e cauda premori.

¶ De ouorum natura. ¶ Ca. III.

LAnæ habẽt & cũ ouis ſocietatem ſimul fronti ĩpoſitæ cõtra epiphoras. Nõ opus eſt eas in hoc uſu rudiculis eſſe curatas. Neq; aliud q̃ candidũ ex ouo infundi: ac pollinẽ thuris. Oua per ſe infuſo cãdido oculis epiphoras cohibent: urenteſq; refrigerant. Quidã cũ croco præferũt: & pro aqua miſcẽt collyriis. infantibus uero cõtra lippitudines uix aliud remediũ eſt butyro ãmixta recẽti. Eadẽ cũ oleo trita ignes ſacros leniũt: betæ foliis ſupligatis. Cãdido ouorũ in oculis & pilis reclinãtur hãmoniaco trito: ãmixtoq;. & Vari in facie cũ pineis nucleis: ac melle modico. Ipſa facies illita ſole nõ aduritur. Ambuſta aq̃s ſi ſtatim ouo occupẽtur: puſtulas nõ ſentiũt. Quidã ammiſcẽt farinã hordeaceã: & ſalis parum. Vlceribus uero ex ambuſto cũ candido ouorũ toſtũ hordeũ & ſuillo adipe mire ꝓdeſt. Eadẽ curatione ad ſedis uitia utuntur. Infantibus quidẽ etiã ſiquid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorũ candido decocto cũ ceruſæ denariorũ duorũ pondere pari ſpumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignẽ ſacrum candido ouorũ trito cũ amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculoſq; pelli. Lutea ouorum cocta ut indureſcant: admixto croco modice. itẽ melle ex lacte mulieris illita dolores oculorũ mitigent. Vel cũ roſaceo & mulſo lana oculis ĩpoſita: uel cum trito apii ſemine ac polẽta in mulſo illita. Prodeſt & tuſſientibus per ſe luteũ deuoratũ liquidũ: ita ut dentibus nõ attingat. Thoracis diſtillationibus. Faucium ſcabriciæ. Priuatim contra hemorroidum morſum illinitur: ſorbeturq; crudum. Prodeſt & renibus: ueſicæ: roſſionibus: exulcerationibuſq; & cruenta excreantibus. Quinq; ouorum lutea in uini hemina cruda ſorbentur dyſentericis: cum iure putaminis ſui & papaueris ſucco aut uino. Dantur celiacis cum uuæ paſſæ pinguis pari pondere: & malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi uete-

ris & melle quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad craſſitudinem mellis:& cum opus ſit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto ſic & illita lyenicis. Sanguiné auté reiicientibus cum tribus cyathis mixti. Vtuntur iiſdem ad liuétia ſi uetuſtiora ſint:cum bulbis ac melle. Sunt & menſes mulierum cocta & ex uino pota. Inflationes quoqꝫ uulue cruda cū oleo ac uino illita. Vtiora ſunt & ceruicis doloribus cum anſerino adipe & roſaceo. Sedis etiá uitiis durata igni: ut calore quoqꝫ proſint. Et cōdilomatis cū roſaceo. Item ambuſtis durata in aqua mox in pruna putaminibus exuſtis tum lutea ex roſaceo illinūtur. Fiunt & tota lutea: quæ uocant ſatiſta:cum triduo incubata tolluntur. Stomachū diſſolutū confirmát pulli ouorū cū gallæ dimidio:ita ut ne ante duas horas alius cibus ſumatur. Dant & dyſentericis pullos in ipſo ouo decoctos ammixta uini auſteri hemina & pari modo olei polentæqꝫ. Membrana putaminis detracta ſiue crudo ſiue decocto labiorum fiſſuris medetur. Putaminis cinis in uino potus ſanginis eruptionibus. Cōburi ſine menbrana oportet. Sic fit & dentifritium. Idem cinis & mulierū menſeſcū mirrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminum táta eſt: ut recta nec ui nec pondere ullo frangatur:nec niſi paululū inflexa rotūditate. Tota oua adiuuant partū cum ruta. & antheo & cymino pota ex uino. Scabié corporū ac pruritū oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoqꝫ humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & ſanguinis excreationes ouum crudnm cū porri ſectiui ſucco:pariqꝫ menſura mellis græci calefactū hauritur. Dantur & tuſſientibus cocta & trita cū melle & cruda cū paſſo oleiqꝫ pari modo. Infundūtur & uirilitatis uitiis ſingula cum ternis paſſi amyliqꝫ ſemūcia a balneis. Aduerſus ictus ſerpentium cocta tritaqꝫ adiecto naſturtio illinūtur. Cibos quot modis iuuent notum eſt cū tranſmittat fauciū tumoré calfactuqꝫ obiter foueant. Nullus eſt alius cibus q̄ i ægritudine alat:neqꝫ oneret. Simulqꝫ uini uſum & cibi habeat. Maceratorū in aceto molliri diximus putamen. Talibus cū farina in pane ſubactis:cœliaci recreantur. Quidam ita reſoluta in patinis torreri putát. Quo genere nō aluos tm̄ ſed & menſes fœminarū ſiſtūt: aut ſi maior ſit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per ſe lutea ex iis decocta rurſum in aceto donec indureſcant. Iterūqꝫ cum trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit & dyſentericis remediū ſingulare ouo effuſo in fictili nouo eiuſdéqꝫ oui menſura ut paria ſint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo cōfuſis crebroqꝫ permixtis. Quo fuerint ea excellentiora:hoc præſentaneū remediū erit. Alii eadé menſura pro oleo & aceto reſiná adiiciunt rubenté uinuꝫqꝫ:& alio modo temperant olei tantū menſura pari pineiqꝫ corticis duabus ſexageſimis denariorū. Vua eius quod rhum diximus mellis obolis q̄naqꝫ ſimul decoctis ita ut cibus alius poſt quattuor horas ſumatur. Torminibus quoqꝫ multi medentur oua bina cū aliis piſcis quattuor una atterendo uiniqꝫ hemina calefaciendo atqꝫ ita potui dando. Et ne quid deſit ouorū gratiæ:candidū ex iis admixtū calci uiue glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta eſt ut lignū perfuſum ouo nō ardeat. Ac ne ueſtis quidem contacta aduratur. De gallinarū auté ouis tantū locuti ſumus:cū & reliquarū alitum reſtant magnæ utilitates ſicut ſuis dicemus locis. Præterea eſt ouorū genus in magna galliarū fama omiſſum a græcis. Angues ea:numerus eſt ouorū:cōuoluti ſaliuis fauciū corporūqꝫ ſpumis artifici cōplexu glomerantur:anguiū appelatur. Druidæ ſibilis id dicūt in ſublime iactari ſagoqꝫ oportere intercipi ne telluré attingat. Profugere raptoré equo. Serpentes eni inſequi:donec arceátur amnis alicuius interuétu. Exprimétum eius eſſe ſi contra aquas fluitet:uel auro cinctū. Atqꝫ (ut eſt magorū ſolertia occultádis fraudibus ſagax) certa luna capiendū cenſent tanq̄ cōſtruere operationé eam ſerpentiū humani ſit arbitrii. Vidi equidé id ouum mali orbiculáti immodici magnitudine. Cruſta carthilaginis uelut acetabulis brachiorū polypi crebris:inſigne druidis. ad uictorias litiū ac regū aditus maxime laudatur. Tantæ uanitatis ut habeté id in lite in ſinu equité romanū euocatum a Diuo Claudio principe interemptū nō ob aliud ſciá. Hic tamé cōplexus anguiū & efferatorū concordia cauſa uidetur eſſe:quare extere gentes caduceum in pacis argumentis circundata effigie anguium fecerint. Neqꝫ enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. De anſerū ouis magnæ utilitatis ipſoqꝫ anſere dicturi hoc uolumine debemus honorem comagenorum clariſſime rei. Fit ex adipe anſerum. Alioquin celeberrimi uſus eſt. At hoc in comagene ſyriæ cum cynnamo caſia pipere albo hærba quæ comagine uocatur:obrutis niue uaſis odore iucundo: utiliſſimum ad perfectiones: conuulſiones: cæcos ac ſubitos dolores:

omniaq̃ quæ a copis curantur. Vnguentumq̃ pariter & medicamentum eſt. Fit & in ſyria alio modo. Adipe auium curato ut dicemus: additis eriſceptro xylobalſamo phœnice o tuſo. item calamo ſingulorum pōdere qui ſit adipis cymino bis aut ter ſubferuefactis. Fit autem hyeme: quoniam æſtate nō glatiat niſi accepta cæra. Multa præterea remedia ſunt ex anſere. quod miror æque quam in coruis. Namq̃ cum anſere: coruus ab æſtate in autūnum morbo conflictari dicitur. De anſerum honore quem meruere gallorum in capitolium aſcenſu deprehenſio diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placida nō ſunt ſed fera & ex uolucribus & cōtra morſus phalangiorum. Ca. IIII.

CAdem de caſua ſupplicia annua canes pendūt inter ædem iuuentutis & Sūmanii uiui in furcas ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogūt pſcoꝝ mores. Catulos lactentes adeo puros exiſtimabāt ad cibū: ut etiā placandis numinibꝰ hoſtiarū uice uterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit: & in cœnis deorū etiānum ponitur. Catulina addita talibus quidē epulis celebres fuiſſe Plauti fabulæ ſunt indicio. Sanguine canino cōtra toxica nihil præſtantius putatur. Vomitiones quoq̃ hoc aīal monſtraſſe uidet. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nūc ad ſtatutū ordinē pergemus. Aduerſus ſerpētiū ictus efficacia habētur fimū pecudis recens in uino decoctū illitūq̃. Mures dēſecti & īpoſiti quorū natura nō eſt ſpernēda præcipue in aſcenſu ſyderū ut diximus cū lumine lunæ fibrarū numero creſcēte: atq̃ decreſcente. Tradūt magici iociñere muris dato porcis in fico ſequi dantē id aīal. In hoīe quoq̃ ſimiliter ualere: ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtellarū duo genera. Alterū ſilueſtre. Diſtant magnitudine. Græci uocant ictides. Harū fel contra aſpidas dicitur efficax: cætero uenenū. Hæc autē quæ in domibus noſtris oberrat: & catulos ſuos (ut auctor eſt Cicero) quottidie tranfert mutatq̃ ſedem: ſerpentes proſequitur. Ex ea inueterata ſale denarii pōdus in cyathis tribus datur percuſſis aut uentriculis coriandro fartus inueteratuſq̃ & in uino potus. Et catulus muſtelle etiā efficatius. Quædā pudēda ictu tanta ſuctorū aſſeueratione cōmendātur ut præterire fas nō ſit. Siquidem illa cōcordia rerū aut repugnātia medicinæ gignūtur. Veluti cimicum animalis fetidiſſimi. & dictu quoq̃ faſtidiendi natura cōtra ſerpētiū morſus & præcipue aſpidū ualere dicitur. Item contra uenena omnia. Argumento q̃ dicunt gallinas quo die id ederint nō interfici ab aſpide. Carnes quoq̃ earū percuſſis plurimū prodeſſe. Ex iis quæ tradunt humaniſſimū illinire morſibus cū ſanguine teſtudinis. Item ſuffitu eorū abigere ſanguiſugas adherentes: hauſtaſq̃ ab animalibus reſtringere in potu datos. Quanq̃ & oculos quidā iis inungunt tritis cū ſale & lacte mulierū. Aureſq̃ cū melle & roſaceo ammixtus. Eos qui agreſtes ſint & in malua naſcantur crematos cinere permixto roſaceo īfundunt tradunt auribus. Cætera quæ de iis uomicæ & quartanarū remedia: aliorūq̃ morborum q̄q̄ ouo aut cæra aut faba incluſos cenſeant deuorandos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamē medicinæ cum argumēto adhibent: quoniā uincatur aſpidū ſomnifica uis ſeptenos in cyatho aquæ dantes: puerilibus annis quaternos. Et ſtranguriæ fiſtulæq̃ impoſuere: adeo nihil illa rerū omniū parens ſine ingentibus cauſis genuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis febribus prodiderunt diurnis in roſeo panno. Rurſus iis aduerſatur ſcolopēdra ſuffituq̃ necat. Aſpides percuſſos torpore & ſomno necant: omniū ſerpentiū minime ſanabiles. Sed & uenenū earū ſi ſanguis attingit: aut recens uulnus ſtatim interimit. Inueteratū ulcus tardius. De cetero potum quantalibet copia non nocet. Non enim eſt tabifica uis: itaq̃ occiſa morſu earum animalia cibis innoxia ſunt. Cōtarer in proferendo ex iis remedia: niſi. M. V. ſcirem. lxxxiii. uitæ anno prodidiſſe aſpidū ictus efficaciſſime curari hauſta a percuſſis ipſorum urina. Baſilici quem etiam ſerpentis ipſi fugiunt alios olfactu necantē qui hominē uel ſi aſpiciat tantum dicitur interimere: ſanguinem magi miris laudibus celebrant coeuntem picis modo & colore dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionum a poteſtatibus: & a diis etiā præcū morborū remedia beneficiorū munere. Quidā id ſaturni ſanguinem appellant. Draco non habet uenena. Caput eius limini iannuarū ſubditū: propitiatis oratione diis fortunatā domū facere ꝓmittūt. Oculis eius īueteratis & cū melle tritis inūctos nō paueſcere ad nocturnas imagines etiā pauidos cordis. Pingue in pelle draconū neruis ceruinis adalligatū in lacerto conferre iudiciorū uictoriā. Primū ſpōdilū aditus poteſta

tum mulcere.Dentes eius alligatos pellibus caprearũ ceruinis neruis:mites præſtare do-
minos:poteſtateſq; exorabiles.Sed ſuper omnia eſt cõpoſitio:qua inuictos faciunt mago
rum mendacia.Cauda draconis & capite ullis leonis & fronte & medulla eiuſdem equi ui
ctoris ſpuma canis unguibus adalligatis ceruino corio neruiſq; cerui alternatis & dorca
dis.Quæ arguiſſe non minus refert quã cõtra ſerpẽtes remedia demonſtraſſe: quoniã hæc
morborũ ueneficia ſunt.Draconũ adipem uenenata fugiunt.Item uirus ichneumonũ. Et
cutis cinere in aceto perunctos.Viperę caput impoſitũ uel alterius quã quæ percuſſerit ſi
ne fine prodeſt.Itẽ ſiquis eã ipſam in uapore baculo ſubſtineat:aiũt eũ futura pcinere. Itẽ
ſiquis exuſtæ eius cinerẽ illinat.Reuerti autem ad percuſſum ſerpentẽ neceſſitate naturæ.
Nigidius auctor eſt.Caput quidẽ diſſecant ſcytæ:interq; aures eximũt lapillũ quẽ aiunt.
ab ea deuorari territa.Alii ipſo toto capite utuntur.Fiunt & ex uipera paſtilli qui theriaci
uocantur a græcis:ternis digytis utrinq; amputatis:exẽptiſq; interaneis & liuore ſpinæ ad
herente:reliquo corpore in patina ex aqua & anetho diſcocto:ſpiniſq; exemptis & addita
ſimilagine:atq; ita in umbra ſiccatis paſtillis:quibus ad multa medicamẽta utũtur. Signifi
candũ uidetur e uipera tantũ hoc fieri.Quidã purgatæ ut ſupra dictũ eſt adipẽ cũ olei ſex
tario decoquũt ad dimidias. Ex eo cũ opus ſit ternis ſtillis additis in oleũ perungũtur: ut
oẽs beſtiæ fugiãt eos.Præterea cõſtat cõtra omniũ ſerpẽtiũ ictus q̃uis inſanabiles ipſarum
ſerpẽtiũ exta ĩpoſita auxiliari.Eoſq; qui aliqñ uiperę iecur coctum hauſerint: nunq̃ poſtea
feriri a ſerpente.Neq; anguis uenenatus eſt niſi per mẽſem luna inſtigatus:ſed prodeſt ui
uus:cõpræhẽſus:& in aqua cõtuſus:ſi foueatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia mul
ta credũtur ut dicemus.Et ideo Aeſculapio dicat̃.Democritus quidẽ monſtrat quædã ex
iis cõfici ut poſſint auiũ ſermones intelligi.At qui anguis æſculapius epidauro.Romã ad-
uectus eſt:uulgoq; paſcitur & in domibus.Ac niſi incẽdiis ſemina exurerẽtur nõ eſſet fœ
cũditati eorũ reſiſtere.In orbe terrarũ pulcherrimũ anguiũ genus eſt quod in aqua uiuit:
hydri uocãtur:nullis ſerpẽtiũ inferiores ueneno.Horũ iecur ſerpentiũ aduerſus pcuſſos
ab iis auxiliũ eſt.Et ſcorpio tritus ſtellionum ueneno aduerſatur. Fit enĩ & e ſtellionibus
malũ medicamentũ.Nã cũ ĩmortuus eſt in uino faciẽ eorũ qui biberint lentigine obducit.
Ob hoc in unguẽto necãt eũ inſidiantes pellicũ formę.Remediũq; eſt oui luteũ & mel ac
nitrũ.Fel ſtellionũ tritũ in aqua:muſtellas cõgregare dicitur.Inter oĩa uenenata ſalaman
dræ ſcelus maximum eſt.Cætera enĩ ſingulos feriũt:nec plures pariter interimũt ut omit-
tam:quod perire cõſcientia dicũtur hoĩe pcuſſo:neq; amplius admitti ad terras.Salamãdra
populos pariter necare improuidos põt.Nã ſi arbori irrepſerit:oĩa poma inficit ueneno:&
eos qui ederint.necat frigida ui nihil aconito diſtãs.Quinimo ſi cõtacto ab eo ligno uel pe
de cruſta panis incoquat̃ idẽ ueneficiũ eſt:uel ſi in puteũ cadat.Quippe cũ ſaliua eius qua-
cunq; parte corporis:uel in pede imo reſperſa oĩs in toto corpore defluat pilus.Tamen ta
lis & tãta uis ueneni a quibuſdã animaliũ ut ſuibus mandit̃.dominãte eadẽ illa rerũ diſſidẽ
tia.Venenũ eius extingui primũ oĩum ab iis quæ naſcãtur illa:ueriſimile eſt. His uero ſi-
milia ſunt:quæ prodũtur cantharidũ potu:aut lacerta in cibo ſumpta.Cætera aduerſantia
diximus:dicemuſq; ſuis locis.Ex ipſis quæ magi tradunt cõtra incẽdia:qm̃ ignes ſola aĩali
um extinguat:ſi forent uera iam eſſet experta.Roma. Seſtius uenerẽ accendi cibo earũ ſi
detractis interaneis & pedibus & capite in melle ſeruẽtur:tradit negatq; reſtingui ignẽ ab
iis.Ex uolucribus in auxilio cõtra ſerpẽtes primũ uultur eſt.Annotãdũ quoq; minus uiriũ
eſſe nigris pennarũ.Ex iis enĩ ſi urãtur:nidore fugari eas dicunt.Itẽ cor eius alitis habẽtes
tutos eſſe ab impetu nõ ſolũ ſerpentiũ:ſed etiã ferarũ & latronũ ac regũ ira.Carnibus gal-
linaceorũ ita ut tepebunt auulſę appoſitis uenena ſerpẽtium domantur.Itẽ cerebro in ui-
no poto.Parthi gallinæ malunt cerebrũ plagis ĩponere.Ius quoq; ex iis potũ præclare me
detur.& in multis aliis uſibus mirabile.Pãtheræ leoneſq; nõ attingunt perunctos eo:præ-
cipue ſi & aliũ fuerit incoctũ.Aluum ſoluit. Validius e uetere gallinaceo.Prodeſt & cõtra
longinquas febres & torpẽtibus mẽbris tremuliſq;:& articulariis morbis: & capitis dolo
ribus:Epiforis:inflãmationibus:faſtidiis incipienti teneſmo:iocineri:renibus:ueſicæ.Con-
tra cruditates ſuſpiria.Itaq; etiam faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cũ
olere marino:aut cibo:aut cappari:aut apio:aut hærba mercuriali:aut polypodio:aut ane-
tho.Vtiliſſime autem congiis tribus aquæ ad tres heminas cum ſupradictis hærbis:& re-
frigeratum ſub diuo dari tempeſtiuis antecedentem uomitione. Nõ prætereo miraculũ

quanq̃ ad medicinam non pertinens. Si auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur:
conſumunt illud in ſe. Ita hoc uenenũ auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo e ſermentis ad
dito collo non canunt. Auxiliatur contra ſerpentes & columborũ caro recens cõſcerpta &
hirundinum. Bubonis pedes uſti cũ pulpagine hærba. Nec omittã in hac alite quoq; exem
plum magicæ uanitatis. Quippe præter reliqua portentoſa mendacia. Cor bubonis impo
ſitum mãme mulieris dormientis ſiniſtræ tradunt efficere ut omnia ſecreta pronũciet. Præ
terea in pugnam ferentes idem fortiores fieri. Eiuſdẽ ouo ad capillos remedia demoſtrant
Quis autem quæſo ouũ bubonis uidere potuit: cũ tam ipſam auẽ uidiſſe prodigium ſit.
Quis utiq; experiri & præcipue in capillo? Sanguine quidẽ pulli bubonis etiã criſpari pro
mittunt capillum. Huius generis prope uideri poſſunt quæ tradũt & ueſpertilione: quod
ſi ſit circũlatus domui uiuus & per feneſtrã inuerſo capite infigatur amuletũ eſſe. Priua
timq; ouilibus circunlatũ totiens & pedibus ſuſpenſum ſurſum ſuper liminare. Sanguinẽ
quoq; eius cũ carduo cõtra ſerpentiũ ictus inter præcipua laudãt. Phalãgiũ eſt italiæ igno
tum & pluriũ generum. Vnum ſimile formicæ: ſed multo magis ruffo capite: reliqua parte
capitis nigra: albis intercurſantibus reſperſus guttis. Acerbior huius quã ueſpæ ictus. Vi
uit maxime circa furnos & mollas. In remedio eſt ſiquis eiuſdem generis alterum percuſ
ſo oſtẽdat. Et ad hoc ſeruãtur cũ mortui inueniũtur. Et cortices eorum cõtriti & poti me
dentur. Et muſtelle catuli ut diximus ſupra. Acque phalangion græci uocant inter gene
ra araneorum: ſed diſtingunt lupi nomine. Tertiũ genus eſt eodẽ phalangii noĩe araneus:
lanuginoſus grandiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo: ad
alligatiq; mulieribus ceruina pelle ante ſolis ortũ præſtant ne concipiant: ut Cecilius icõ
mentariis reliquit. Vis ea annua eſt: quã ſolam ex omni tacito dixiſſe fas ſit: quoniã aliqua
rum fœcunditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatur & rachinno nigro ſimilis ore mi
nimo ſub albo pedibus breuiſſimis tanq̃ imperfectis. Dolor a morſu eius qualis a ſcorpio
ne. Vrine ſimilis araneis textis. Idem erat aſiortion: niſi diſtingueretur uirgulis albis. Huiꝰ
morſu genua labefactantur. Peior utroq; eſt cæruleus: lanugine nigra. caliginem cõcitant
& uomitus araneoſos: etiãnum deteriora: crabone penna tantum differens. Hic & ad maciẽ
perducit. Myrmecion formicæ ſimilis capite: aluo nigra: guttis albis diſtinguentibus. Ve
ſparum dolore torquet. Tetragãthii duo genera habent: peior medium caput diſtinguen
te linea alba & tranſuerſam altera. Hic oris tumorẽ facit. At cinereus poſterior parte can
dicans lentior. Minime autẽ noxius eodem colore qui telas muſcis in parietibus latiſſime
pandit. Contra omniũ morſus remediũ eſt gallinaceũ cerebrum cũ piperis exiguo potum
in poſca. Item formicæ quinq; potæ. Pecudum fimi cinis illitus ex aceto. Et ipſi aranei qui
cunq; in oleo putrefacti. Muris aranei morſus ſanatur coagulo agnę in uino poto. Vngu
læ arietinæ cinere cum melle. Muſtellæ catulo ut in ſerpentibus dictũ eſt. Si iumenta mo
morderit: mus recens cũ ſale ĩponit̃ ut fel ueſpertilionis ex aceto. Et ipſe mus araneus con
tra ſe remedio eſt diuiſus & impoſitus. Nã ſi prægnans momorderit: protinus diſſilit. Opti
mum eſt ſi is imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc uſus ſeruant in oleo ut lu
to circũlitos. Eſt & cõtra morſum eius remedio terra ex orbitã. Ferunt eni non tranſiri ab
eo orbitã torpore quodã naturæ. Scorpionibus cõtrarius maxime inuicem ſtellio traditur
ut uiſu quoq; pauorem iis afferat: & torpore frigidi ſudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eũ
& ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo ſpumam argenteam decoquunt ad empla
ſtri genus: atq; illa illinunt. Hunc græci color uocant & aſcalaborem: & galeoten. In italia
non naſcitur. Eſt enim hic plenus lentigine ſtridoris acerbi. Et ueſcitur quæ omnia a no
ſtris ſtellionibus aliena ſunt. Prodeſt & gallinarum fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacer
ta diuulſa. Mus diuulſus. Scorpio & ipſe ſuæ plagæ ĩpoſitus aut aſſus in cibo ſumptus:
aut potus in meri cyathis duobus. Propriũ eſt ſcorpionũ q̃ manus palmã non feriunt: nec
niſi pilos attingẽre. Lapillus qualiſcunq; ab ea parte qua in terra erat appoſitus plagæ le
nit dolorem. Itẽ teſta ſicut erat terra operta ex aliqua parte ſicut erat impoſita liberare di
citur. Nõ debẽt reſpicere qui imponunt. Et cauere ne ſol aſpiciat. Vermes terreni triti im
poſiti proſunt. Multa & alia ex iis remedia ſunt propterq; in melle ſeruantnr. Noctua api
bus cõtraria & ueſpis crabronibuſq; & ſanguiſugis. Piti quoq; mariſ roſtrũ ſecũ habentes
non feriuntur ab iis. Aduerſantur & locuſtarum minimæ ſine pennis: quas atelabos uocãt
Eſt & formicarum genus uenenatum. Nõ eas nouere in italia. Solifugas. Cicero appellat.

Salfugas betica. Iis cor ueſpertilionis contrarium omnibuſꝗ formicis & ſalamandris reſiſtit. Cantharidas diximus. Sed & in iis magna quæſtio: quoniam ipſe uenena ſunt potæ ueſicæ cum cruciatu præcipuo. Coſſinum equitem romanum amicitia Neronis principis notum: cum iis lichene correptus eſſet: uocatus ægypto medicus ad hanc ualitudinem eius a Cæſare: cum cantharidum potum præparare uoluiſſet interemit. Verũ illitas prodeſſe nõ dubium eſt cum ſucco taminiæ uue: & ſeuo ouis uel capræ. Ipſarum cantharidum uenenũ in aqua parte ſit: non conſtat inter auctores. Alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe. Alii negant. Conuenit tantũ pennas earum auxiliari in quacunꝗ parte ſit uenenũ. Ipſe naſcuntur ex uermiculo in ſpongia maxime cynhorodi: quæ fit in caule. Sed fœcundiſſime in fraxino. Cæteræꝗ in alba roſa minus efficaces. Potentiſſime inter omnes uariæ luteis lineis quas in pennis tranſuerſas habent. Multum pingues inertiores minime latæ piloſe. Inutiliſſimæ uero unius coloris macreꝗ. Conduntur in calice fictili non picato & linteo colligato congeſtæ roſa matura: & ſuſpẽdunt ſuper acetũ cũ felle feruẽs: donec linteolũ uaporentur: poſtea reponuntur. Vis earum adurere corpus: cruſtas obdulcere. Eadem pitycampis in picea naſcentibus. Eadem bupreſti ſimiliterꝗ preparatur. Efficaciſſimæ omnes ad lepras lichenaſꝗ dicuntur. Menſes cit: & urinam. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cãtarides obiectæ ſunt: Catoni uticenſi: ceu uenenum uendidiſſet in actione regia: quoniam eas ſeſtertiis .lx. adiecerat.

¶ De ſeuo camelion: & cane rabido: & lacerta: & anſeribus: & columbis: & muſtelis remedia. ¶ Ca. IIII.

AT ſeuum autem ſtruto camelinum tunc ueniſſe ſextertis .lxxx. obiter dictum ſit: efficatioris ad omnia uiſus quã eſt adeps anſerinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra quod utuntur melle: in quo apes ſint mortuæ. Idem potum in uino remedium eſt uitiorum: quæ cibo piſium gignuntur. In canis rabidi morſu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodem modo: ut ſemel diximus: in uaſe fictili nouo argilla circunlito: atꝗ ita in furnum indito. Idem & in potione proficit. Quidãꝗ ob id edendum dederunt. Aliqui & uermẽ e cadauere canino adalligauere. Menſtruaue canis in pãno ſubdidere calici aut intus. Ipſius caudæ pilos cõbuſtos inſuere uulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Nõ latrant uero lingua canina in calciamento ſubdita pollici. Aut caudam muſtellæ quæ abſciſa dimiſſa ſit habẽtes. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis qui datus in potu fieri hydrophobos nõ patitur. Multo tamẽ utiliſſime iecur eius qui in rabie momorderit datur. Si poſſit fieri crudũ mãdendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius in coctis carnibus. Eſt uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytta: quo exẽpto infantibus catulis nec rabidi fiunt: nec faſtidium ſentiunt. Idem ter igni circũlatus datur morſis a rabioſo: ne rabidi fiant. Et cærebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratũ anno tamen eo prodeſt. Aiunt & criſtã galli contritam efficaciter imponi. Et anſeris adipẽ cũ melle. Saliuntur & carnes eorũ qui rabidi fuerunt ad eadẽ remedia in cibo dandi. Quin & necãtur catuli ſtatim in aqua ad ſexũ eius qui momorderit ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodeſt & fimum gallinaceũ: dũtaxat ruffum: ex aceto impoſitum. Et muris araneæ caudæ cinis ita ut ipſe cui acſciſſa ſit: uiuus dimittatur. Gleba ex hirundinum nido illita ex aceto: uel pulli hirundinis combuſti. Membrana ſiue ſenectus anguiũ uernatione exuta cum cancro maſculo trita. Nã etiã per ſe repoſita in arcis armariiſꝗ tineas necat. Tãta uis mali eſt urina quoꝗ calcata rabioſi canis necat: maxime ulcus habentibus. Remediũ eſt fimũ caballinum aſperſum aceto & calefactum in fico impoſitum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morſum uſꝗ in prouerbium diſcordiæ ueniſſe. Qui in urinam canis ſuam egeſſerit: torporem lumborũ dicitur ſentire. Lacerta quã hyſepa alii calcidem uocãt in uino pota morſus ſuos ſanat. Veneficiis ex muſtella ſiluestri factis contrariũ eſt ius gallinacei ueteris large hauſtum. Peculiariter contra aconitum addi parum ſalis oportet. Gallinarum fimum dũtaxat candidum in hyſopo decoctum aut mulſo: uenena fungorum boletorũꝗ aſtringit. Item inflãmationes ac ſtrangulationes: quod miremur: cũ ſi aliud aĩal guſtauerit id fimũ torminibus & ĩflationibꝰ afficiat. ſanguis anſeris cõtra lepores marinos ualet: cũ olei æqua portione. Itẽ contra medicamenta mala omnia. Aſſeruatur cum lemnia rubrica & ſpinæ albæ ſucco paſtillorum drachmis quinꝗ qui in cyathis ternis aquæ bibantur. Item muſtellæ catulus ut

ſupra diximus præparatus.Coagulum quoq; agninum aduerſus omnia mala medicamēta pollet.Item ſanguis ánatum ponticarum.Itaq; & ſpiſſatus ſeruatur: uíoq; diluitur. Quidã fœminæ anatis efficaciorem putant .Simili modo contra uenena omnia ciconiarũ uentriculis ualet.Coagulum pecoris.Caulis ius ex carne arietum priuatim aduerſus cãtharidas. Item lac ouium calidum:præter q̃ iis qui bupræſtin aut aconitum biberint. Columbarum ſilueſtrium fimum priuatim contra argenti uiui potum.Contra toxica muſtella uulgaris inueterata binis drachmis pota .

¶Ad Alopecias tollendas:& ad pilos reddendos:& ad lendes tollendas:& ad palpebras:& ad glaucomata:& ad oculos:& ad parotidas remedia. ¶Ca. V.

ALopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle.Item ungularum muli uel mulæ ex oleo myrtheo.Præterea(ut Varro noſter tradit)murinum fimũ quod item muſcerdas appellat.Et muſcarum capita recentia prius folio ficulneo aſperata.Alii ſanguine muſcarum utuntur.Alii decem diebus cinerem earum illinunt cũ cinere chartæ uel nucum:ita ut ſit tertia pars e muſcis.Alii.lacte mulierum cum braſſica cinerem muſcarũ ſubiiciunt:quidam mel tantũ.Nullũ animal minus docile exiſtimatᷣ minoris ue intellectus.Quo mirabilius eſt olympiæ ſacro certamine nubes earum ĩmolato tauro deo quem Myoden uocant extra territoriũ id abire.Alopecias cinis e muriũ capitibus caudiſq; & totius muris emendat:præcipue ſi ueneficio acciderit hæc iniuria.Item herinacei cinis cum melle aut corium cõbuſtum cum pice liquida .Caput quidem eius uſtũ per ſe etiam cicatricibus pilos reddit.Alopecias auté in ea curatione præparari oportet nouacula & ſinapi.Quidam ex aceto uti maluerunt.Quæ de herinaceis dicuntur oĩa tanto magis ualebunt in hyſtrice.Lacertæ quoq; ut diximus combuſtæ cũ radice recentis harundinis:quæ ut una cremari poſſit minutatĩ fienda eſt.Itẽq; myrtheo oleo permixto cineres capillorũ defluuia continent.Efficacius uirides lacertæ oĩa eadem præſtant.Etiãnum utilius admixto ſale & adipe urſino & cepa tuſa.Quidam denas uirides in.x.ſextariis olei ueteris diſcoquunt contenti ſemel in mẽſe ungere.Pelliũ uiperinarũ cinis alopecias celerrime explet.Itẽ gallinarum fimũ recens illitũ.Corui ouũ ĩ æreo uaſe permixtũ illitumq; deraſo capite nigritiam capillis affert.Sed donec inareſcat:oleũ ĩ ore habendum eſt:ne & dentes ſimul nigreſcant.Idq; in umbra faciendum eſt:neq; ante triduũ albuendũ.Alii ſanguĩe cerebro eius utuntur cũ uino nigro .Alii excoquunt ipſum:& nocte cõcubia in plũbeum uas ꝯdũt.Aliq alopecias cãtharide trita illinũt cũ pice liq̃da nitro præparata cute. Cauſtica uis eaꝝ cauẽdaq;:ne exulceret alte.poſtea ad ulcera ita facta capita muriũ & fel muriũ & fimũ cũ helleboro & pipere illini iubét. Lẽdes tollũtur adipe canino:uel anguibus ĩ cibo ſũptis anguillarũ modo:aut uernatione earũ quã exuunt pota.Prurigĩes felle ouillo cũ creta cymolia illita capiti donec ĩareſcat.Capitis doloribus remedio ſunt cochleæ eæ quæ nudæ ĩueniuntur nondum peractæ ablato capite & iis lapidea duritia exempta.Eſt autem ea calculi latitudine:quæ alligantur:& minutæ fronti illinuntur tritæ.Item æſipum oſſa e capite uulturis adalligata:aut cerebrũ cum oleo cedrío peruncto capite & intus naribus illitis Cornicis cerebrũ coctum in cibo ſumptũ uel noctuæ idẽ præſtat.Gallinaceuſq; ſi incluſus abſtineatur die ac nocte pari media eius qui doleat euulſis collo plumis circũligatiſq; uel criſtis:Muſtellæ cinis illitus.Surculus ex nido milui puluino ſubiectus.Murina pellis cremata ex aceto illito cinere.Limacis inter duas orbitas inuentæ oſſiculũ per aurẽ cũ ebore traiectũ:uel in pellicula canina adaligatum quod remediũ pluribus ſemperq; prodeſt.Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto impoſita nõ niſi uulnere ſanato abſcedit.Hæc & uulneribus tonſtrinarum ſanguinem ſiſtit.A cerebro uero profluentem anſeris ſanguis: aut anatis ĩfuſus adeps ſiſtit. Adepſq; earumdem alitũ cũ roſaceo coctus.Matutio paſcẽtis harundine caput præciſum maxĩe luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio. Aut cæra alba fronti illinunt:& pilos caninos panno adalligant.Cerebrũ cornicis ĩ cibo ſũptum palpebras gignere dicitur.Hyſopumq; cũ myrrha calidum penicillo illitũ Idem præſtare muſcarũ fimi quoq; murini cinerẽ æquis portionibus:ut efficaciter dimidium põdus denarii promittitur additis duabus ſextis denarii ſextiui ut omnia hyſopo illinantur.Item murini catuli triti in uino uetere ad craſſitudinem acopi.Pilos in iis incõmodos euulſos renaſci non patitur fel herinacei.Ouorum ſtellionis liquor.Salamãdræ cinis.Cinis lacertæ uiridis:uel in uino albo ſole coactus ad craſſitudinẽ mellis in æreo uaſe.Hirundinis pullo

rũ cinis cũ lacte tytimalli ſpumaqꝫ cochlearũ.Glaucomata dicunt magi cerebro catuli ſep
tem dierũ emendari ſpecillo demiſſo in dextrã partem ſi dexter oculus curetur in ſiniſtrã
ſi ſiniſter.Aut felle recenti axiõis.Noctuarũ eſt id genus maximũ:quibus pluma auri mõ
micat.Suffuſioné oculorum canino felle malebat q̃ hyenæ curari.Apollonius pritaneus cũ
melle.Item albugines oculorum.Muriũ capitũ caudarumqꝫ cinere ex melle inunctis clari
tatem uiſus reſtitui dicunt.Multoqꝫ magis gliris aut muris ſilueſtris cinere:aut aquilæ ce
rebro uel felle.Cũ attico melle cinis & adeps ſoricis cõbuſti tritus.Lachrymoſis oculis plu
rimũ cõfert tibi.Quod quid ſit dicemus in metallis.Muſtellæ cinis ſuffuſionibus.Ité lacer
tæ hirundinis ue cerebrũ.Quæ etiam tritæ coctæ ue fronti illitæ epiphoras ſedãt:ſiue per
ſe ſiue cum polline ſiue cũ thure.Sic & ſolatis id eſt ſole correptis proſũt.Viuas quoqꝫ cre
mare:& cinere earum cum melle cretico inungi caligines utiliſſimũ eſt.Iumentorum ocu
lis mẽbrana aſpidis quã exuerit cũ adipe eiuſdem claritaté inunctis facit.Viperam uiuã in
fictili nouo comburere addito fœniculi ſucco ad cyathum unũ & thuris mamma una atqꝫ
ita ſuffuſiones oculorum & caligines inungere utiliſſimũ eſt.Medicamentum id entheon
uocatur.Fit & collyrium uipera in olla putrefacta uermiculiſqꝫ enatis cũ croco tritis.Exu
ritur in olla cum ſale qué lingendo claritatem oculorũ conſequũtur:& ſtomachi totiuſqꝫ
corporis tempeſtiuitates.Hinc etiam ſal pecori datur ſalubritatis cauſa:& in antidothũ cõ
tra ſerpentes additur & tollitur.Quidam & uiperis utunt̃ i cibis.Primũ omniũ occiſæ ſta
tim ſalem in os addi iubent donec liqueſcat humor quattuor digytorũ menſura utrinqꝫ
præciſa:exemptiſqꝫ interaneis diſcoquunt in aqua aut oleo ſale anetho & omnibus aut ſta
tim ueſcunt̃:aut a pane colligunt ut ſæpius utantur.Ius præter ſupradicta pediculos e to
to copore expellit:prurituſqꝫ etiam ſumæ cutis.Effectũ oſtẽdis & per ſe capitis uiperini ci
nis.Vtiliſſime cibos inungunt.Item adeps uiperinus.De felle nõ audacter ſuaſerĩ quæ præ
cipiunt:quoniam ut ſuo loco docuimus:nõ aliud é ſerpẽtiũ uenenũ.Anguiũ adeps erugi
ni mixtus ruptas oculorũ partes ſanat & mẽbranas ſiue earũ ſenectus uernatiõe exuta ſi ad
fricet̃ claritaté oculorum facit.Vlulæ quoqꝫ fel prædicatur ad albugĩes ſuffuſiones caligi
nes.Adeps ſimiliter ad claritaté.Aquilæ:quam diximus pullos ad contuendum ſolé expe
riri:mixto felle cũ melle attico inunguntur nubeculæ & caligationes & ſuffuſioneſqꝫ ocu
lorũ uis & in uulturio felle é cũ porri ſucco & melle exiguo.Et ité in gallinacei felle alliga
to ad argẽa:& ad albugines ex aqua diluto.Ité ad ſuffuſiones oculorũ maxime candidi gal
linacei.Fimũ.Eadem quoqꝫ gallinaceorũ dũtaxat rubrũ luſcioſis illinendũ monſtrant.Lau
dant & galinæ fel:ſed præcipue adipem cõtra puſtulas in pupillis.Hos ſcilicet eius rei gra
tia ſaginant.Adiuuat mirifice eruptas oculorum tuniculas ammixto chiſto & hematite la
pidibus.Fimum quoqꝫ earũ duntaxat candidum oleo in uetere corneiſqꝫ pyxidibus adſer
uãt ad pupillarum albugines.Qua in mentione ſignificandũ é pauones fimũ ſuum reſor
bere tradi inuidentes hominum utilitatibus.Accipiter decoctus in roſaceo efficaciſſimus
ad inunctiões ominum uitiorum putatur.Item fimi eius cinis cum attico melle. Laudatur
& milui iecur.Fimum columbarum ex aceto ad ægilopas. Similiter & ad albugines & ci
catrices.Fel anſerinum ſanguis anatum contuſis oculis ita ut poſtea hyſopo & melle inun
gantur.Fel perdicum cum mellis æquo pondere:per ſe uero ad claritatem Diaſcoridis &
Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur quod in argẽtea pyxide adſeruari iubẽt. Qua
perdicum in uaſe æreo decocta cum melle:ulceribus oculorum & glaucomatis medetur co
lumbarum turturum palumbium perdicum ſanguis oculis cruore ſuffuſis eximie prodeſt.
In columbis maſculi efficatiorem putant.Vena auté ſub ala ad hũc uſum inciditur:quoniã
ſuo calore utilior eſt.Superimponi oportet ſplenium e melle decoctum: lanamqꝫ ſuccidã
ex oleo & uino. Earũdem auium ſanguis nyctilopas ſanat.Et iecur ouium.Atqꝫ ut in ca
pris diximus efficacius fuluæ.Decocto quoqꝫ eius oculos abluere ſuadent:& medulla do
lores humoreſqꝫ illinunt.Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis face
re promittitur. Turturis fimum albugines extenuat.Item coclearum cinis.Fimum cenchri
dis accipitrum generis hanc græci faciunt.Argemia ex melle omnibuſqꝫ quæ ſupra ſcripta
ſunt ſanantur.Mel utiliſſimum oculis in quo ſunt apes immortuæ . Ciconiæ pullum qui
ederit:negatur annis continuis lippiturus.Item qui draconis caput habeat.Huiuſqꝫ adipe
& melle cum oleo uetere incipientes caligines diſcuti tradunt.Hirundinum pullos plena
luna excecant reſtitutaqꝫ earũ acie capita comburuntur.Cinere cum melle utuntur ad cla

ritatē & dolores:ac lippitudines & ictus.Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorū reme
dia aſſumūt.Alii enim uiridem includunt nouo fictili ac lapillos qui uocatur cenidia:quæ
& inguinū tumoribus adalligari:ſolent:nouē ſingulos ſignis ſignantes & ſingulos detra-
hunt per dies .Nono emittunt lacertam.Lapillos ſeruant ad oculorum dolores.Alii terrā
ſubſternunt lacertæ uiridi excæcatæ:& una in uitreo uaſe annulos includunt ferro ſolido
uel auro:cum recepiſſe uiſum lacertam apparuerit per uitrum emiſſa ea annulis contra lipi
tudinem utuntur.Alii capitis cinere pro ſtibi ad ſcabricias.Quidam uiridem longo collo
in ſabuloſis naſcentem comburunt:& incipientem epiphoram inungūt.Et item glaucoma
ta.Muſtellæ etiam oculis punctum erutis aiunt uiſum reuerti:eademq; quæ in lacertis &
annulis faciunt.Serpentis oculum dextrum adalligatum contra epiphoras prodeſſe ſi ſer-
pens uiua dimittatur.Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtelliōis capitis cum ſtibio exi
mie medetur.Aranei muſcarii tela:& præcipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tēpo
ra:ut a puero īpube & capiat̄.& īponat̄.Nec is triduo ſe oſtēdat ei cui medeat̄ ne uealter-
uter nudis pedibus terrā attingat his diebus mirabiliter epiphoras mederi dicūtur. Albu-
gines quoq; dicit̄ tollere inunctione araneus candidus lōgiſſimis:ac tenuiſſimis pedib⁹ cō
tritis in oleo uetere.Sed is etiā cuius craſſiſſimū textū eſt ī cōtignationibus fere adalligat⁹
pāno epiphoras ſanare tradit̄.Scarabei uiridis natura cōtuentiū uiſū exacuit.Itaq; gēmaꝝ
ſcuptores tuitu eoꝝ aqeſcūt.Aures purgat fel pecudis cū melle.Caniniq; lactis inſtilatio
ſedat dolorē. Grauitatem adeps cum abſinthio & oleo uetere.Item adeps anſerinus.Qui-
dam adiiciunt ſuccum cepe & alii pari modo.Vtuntur & per ſe ouis formicarum. Nanque
& huic animali eſt medicina:conſtat que urſos ægros hoc cibo ſanari. Anſerum quoque &
omnium auium adeps præparatur:exemptiſque uenis omnibus patina noua fictili operta
in ſole:ſubdita aqua feruenti liquatur.Siccaturque lenis ſaccis in fictili nouo repoſitus lo
co frigido minus putreſcit:addito melle.Murium cinis cum melle inſtillatus:aut cum ro
ſaceo decoctus aurium dolores ſedat.Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum
remedium eſt murinum fel aceto dilutum.Si aqua intrauerit:adeps anſerinus cū cepe ſuc
co.Gliris detracta pelle:inteſtiniſq; exemptis diſquoquitur melle ī uaſe nouo.Sed medici
malunt nardo decoqui uſq; ad tertias:atque ita aſſeruari:deinde cum opus ſit ſtrigili tepe
facta infundere.Conſtat deplorata aurium uitia eo remedio ſanari. Aut ſi terreni uermes
adipe anſeris decocti infundantur.Item ex arboribus rubi cum oleo triti exulceratis & ru
ptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito ſale con
tuſi & ab ictu læſas aures ſanant. Efficaciſſime autem ferrugineaa maculas habentes.Li-
neis etiam per caudam diſtinctæ.Millepeda:ab aliis centipeda aut multipeda dicta :animal
eſt e uermibus terræ pilloſum multis pedibus arcuatim repens tractuque contrahens ſe :
oniſcon græci uocant:alii tilon.Efficaciter ſanat aurium dolores in cortice punici mali de
coctum & porri ſucco.Addunt & roſaceum & in alteram aurem infunditur.Illam aūt quæ
non arcuatur ſepā græcī uocant:alii ſcolopēdram minorem pernicioſamq;.Cochleæ quæ
ſunt in uſu cibi cum mirrha aut thuris polline appoſitæ.Item minutæ & lacte fracturis au-
rium illinuntur cū melle.Senectus ſerpentiū feruente teſta uſta inſtillatur roſaceo āmixto
contra omnia quidem uitia efficax : ſed contra grauiolentiam præcipue. Aut ſi pu-
rulentæ ſunt ex aceto.Melius cum felle caprino uel bubulo aut teſtudinis marinæ. Vetu
ſtior anno eadem membrana non prodeſt:nec hymbre perfuſſa:ut aliqui putant.Item ara
nei ſanies cum roſaceo:aut per ſe in lana uel cum croco.Auribus prodeſt grillus cum ſua
terra effoſus & illitus.Magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius:maiorē ma
gi:quoniam retro ambulet:terramque terebret:ſtridat noctibus.Venatur eum formicæ cir
cunligatæ capillo in cauernam eius coniectæ efflato prius puluere ne ſeſe cōdat:& ita for
micæ complexu extrahitur.Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici ſolet inueterata
& in uino trita auribus purulentis calida infunditur.Gallīarum quoque adeps.Eſt & quæ
dam pinguitudo blattæ ſi caput auellatur.Hanc tritam una cum roſaceo auribus mire pro
deſſe dicunt.Sed lanam qua incluſerint poſt paulum extrahendam.Celerrime enim id pin
gue tranſire in animal:fieri ue uermiculum.Alii binas ternas ue in oleo decoctas efficaciſ
ſime auribus mederi ſcribunt:& tritas in linteolo imponi contuſis:Hoc quoq; animal iter
pudenda eſt.Sed propter ammirationem naturæ priſcorūq; curam totum in hoc loco expli
candum.Plura earum genera fecerunt.Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter

illini experti ſunt. Alterum genus milochon appellauere circa mollas fere naſcens. Has capite detracto attritas lepras ſanaſſe Muſa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tedio in uiſum exacuta clune cum piſſelo ſanare ulcera tradunt alias inſanabilia. Strumas panos diebus.xxi.impoſitas: percuſſa: contuſſa: cacoethe: ſcabiem: furunculoſq; detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam auditu faſtidimus. Ad hercule Diodorus & morbo regio & ortopnoicis reſtitiſſe tradit cum reſina & melle. Tantum poteſtatis habet ars ea pro medicamento dandã quicquid uelit. Humaniſſimi eorum cinerem crematorum reſeruandum ad hos uſus ĩ cornea pyxide cenſuere. Aut tritas clyſteribus infundendas ortopnoicis aut rheumaticis. Infixa utique corpori illitas extrahere conſtat. Mel utiliſſimũ auribus quoq; eſt in quo apes emortuæ ſunt. Parotidas cõprimi columbinum ſtercus uel per ſe: uel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; cerebrum uel iecur cũ oleo infuſum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum reſinæ parte tertia illita. Grilli ſiue illiti: ſiue ad alligati: At reliqua morborum genera medicinaſque ex iiſdem ãimalibus aut eiuſdem generis ſequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX.

PRAEFATIO.

De origine magicæ artis quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerint: & reliquæ ex animalibus medicinæ. Ca. I.

MAGICAS uanitates ſæpius quidem antecedentis operis parte ubicunq; cauſæ: locuſq; poſcebãt. Coarguimus. Detegemus etiã nũc ĩ paucis. Tamẽ res digna eſt de qua plura dicantur uel eo ipſo quo fraudulentiſſima artium plurimũ in toto terrarũ orbe plurimiſq; ſæculis ualuit. Auctoritatem ei maximam fuiſſe nemo miretur: quãdoquidẽ ſola artiũ tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis cõplexa in unam ſe redegit. Natam primũ e medicina nemo dubitat: ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe uelut altiorẽ: ſanctioreq; quam medicinam ita blandiſſimis: deſideratiſſimiſq; promiſſis addidiſſet uires religionis ad quas maxime etiamnum calligat humanũ genus. Atq; ut quoq; ſuggeſſerit miſcuiſſe artes mathematicas nullo non auido futura de ſeſe ſciendi: atq; ea e cælo ueriſſime peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici uinculo in tantum faſtigii adoleuit: ut hodieque etiam in magna parte gentium præualeat: & in oriente regum regibus ĩperet. Sine dubio illic orta in perſide. a Zoroaſtre ut inter auctores conuenit. Sed utrũ unus hic tantum fuerit: an poſtea & alius non ſatis conſtat. Eudoſus qui inter ſapientiæ ſectas clariſſimam: utiliſſimamque eam intelligi uoluit. zoroaſtem hunc ſex milibus annorũ ante Platonis mortẽ fuiſſe prodidit. Sic & Ariſtoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentiſſime ſcribit: & uities centum milia uerſuum: a zoroaſtre condita indicibus quoque uoluminum eius poſitis explanauit. Etiam præceptorem a quo inſtitutum diceret tradit Agónacem. Ipſum uero quinque milibus annorum ante Troianum bellum fuiſſe. Mirum hoc in primis: duraſſe memoriam: artemq; tam longo æuo commentariis non intercedentibus: præterea nec claris nec continuis ſucceſſionibus cuſtoditam. Iſtos enim quiſque communi auditu ſaltem cognitos habet: qui ſolo cognominantur. Apud corum & zaratum medos. Babyloniumque Marmaridum: & Arabem Hippocum: Aſſirium uero zarmoceidam: quorum nulla extant monumenta maxime tamen mirum eſt in bello Troiano tantum de ea arte ſilentium fuiſſe Homero: tantumque operis ex eadem in. Vlyxis erroribus. adeo ut totum opus non aliunde conſtet. Siquidem Protea & ſirenum cantus apud eum non aliter intelligi uolunt. Circem utique & inferorum euocationem ſolum hac agi. Nec poſtea quiſquam dixit: quonam modo ueniſſet telmeſum religioſiſſimam urbem quondam. tranſiſſetque ad Theſſallas urbes: quarum cognomen diu optinuit in noſtro orbe alienæ gentis. Troianis itaque temporibus Chironis medicinis contẽta eſt ſolo Marte fulminante. Miror equidem achilis populis famam eius in tantum adhæſiſſe ut. Menander quoque litterarum ſubtilitatibus peritus in eadem telmeſo genitus theſſallam cognominarit fabu

Iam complexam ambages fœminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e propiquo
primum intuliſſe ad uicinas uſque ſuperſtitiones ac medicinæ profectum: ſi non exper-
tis eſſe uis tota: in thraciamque magice deſlata fuiſſet. Primus quod extet: ut equidē
inuenio commentatus de ea erat Hoſtanes: Xerſem regem perſarum bello. quod is græ-
ciæ intulit comitatus: ac uelut ſemina artis portentoſæ aſperſiſſe obiter infecto qua-
cunque commeauerat mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt zoroaſtrem ali-
um proconneſium. Quod certum eſt: hic maxime Hoſthanes ad rabiem non auiditatem
modo ſcientiæ eius græcorum populos egit. Quanquam animaduertam ſummam lit-
terarum claritatem gloriamque ex ea ſcientia antiquitus & pene ſemper petitam. Cer-
te Pythagoras: Empedocles: Democritus: Plato ad hanc diſcendam nauigauere: exiliis
uerius quam peregrinationibus ſuſceptis. Hanc reuerſi prædicauere: hanc in archanis ha-
buere. Democritus Apollonicen Captidenem & Dardanum ephœnice illuſtrauit uo-
luminibus Dardani e ſepulchro eius petitis: ſuis uero ex diſciplina eorum editis. Quæ
recepta ab aliis hominum atque tranſiſſe per memoriam æque ac nihil in uita miran-
dum eſt. In tantum fides iſtis faſque omne deeſt: adeo ut ii qui cætera de uiro illo pro-
bant hæc opera eius inficiantur eſſe eſt. Sed fruſtra. Hunc enim maxime affixiſſe animis
eam dulcedinem conſtat. Pleſunque miraculi & hoc pariter utraſque artes effloruiſſe:
medicinam dico: magicemque: eadem ætate illam Hippocrate: hanc Democrito illuſtrā-
tibus circa peloponneſiacum græciæ bellum: quod geſtum eſt a trecenteſimo urbis no-
ſtre anno. Eſt & alia magice factio a Moſe etiamnum & lotapea iudæis pendens: ſed mul-
tis milibus annorum poſt Zoroaſtrem. Tanto recentior eſt cipria. Non leuem & Ale-
xandri magni temporibus auctoritatem addidit profeſſione ſecundus Hoſthanes comi-
tatu eius exornatus. Planeque quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extant
itaque & apud itales gentes ueſtigia eius in. xii. tabulis noſtris aliiſque argumentis quæ
priori uolumine expoſui. DC. lvii. demum anno urbis Cn. Cornelio Lentulo P. Licinio
Craſſo conſ. ſenatuſconſultum factum eſt: ne homo immolaretur: palamque in tem-
pus ſiluit ſacri prodigioſi celebratio. Gallias utique poſſedit & quidem ad noſtram me-
moriam. Nāque Tiberii Cæſaris principatus ſuſtulit driudas eorum: & hoc genus uatum
medicorumque: Quid ipſe ego hanc memorem artem oceanum quoque tranſgreſſam.
& ad naturæ inane peruectam in britaniam: quæ hodie eam attonite celebrat tantis ceri-
moniis: ut dediſſe perſis uideri poſſit. Adeo in toto mondo conſenſere quanquam diſ-
cordi & ſibi ignoto. Non ſatis æſtimari poteſt: quantum Romanis debeatur: qui ſuſtule-
re monſtra: in quibus hominem occidere religioſiſſimum erat: mandi uero etiam ſaluber-
rimum. Vt narrauit Hoſthanes: ſpecies eius plures ſunt.

¶Vituperatio Neronis Cæſaris.
¶Capitulum. II.

NAnque ea quæ a ſphæris & ex aere & ſtellis & lucernis ac peluibus ſecuribuſ-
que & multis alis modis diuina promittit: præterea umbrarum: inferorumque
colloquia. Quæ omnia ætate noſtra princeps Nero uana falſaque comperit.
Quippe non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit. Fortuna rerum huma-
narum ſumma geſtiente in profundis animi uitiis: primumque imperare dis concupi-
uit: nec quicquam generoſius ualuit. Nemo unquam ulli artium ualidius fauit. Ad
hæc non opes illi defuere: non uires: non diſcendi ingenium aliaque non patiente mun-
do. Immenſum & indubitatum exemplum eſt falſæ artis quam dereliquit. Nero utinā-
que inferos potius & quoſcunque de ſuſpitionibus ſuis deos conſuluiſſet quam lupana-
ribus atque proſtitutis mandaſſet inquiſitiones eas. Nulla profecto ſacra barbari licet fe-
rique ritus non mitiora quam cogitationes eius fuiſſent. Seuius ſic nos: repleuit umbris.
Sunt quedam magis fugia ueluti lentiginem habentibus non obſequi numina ut cerni nō
poſſent. Forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat. Pe-
cudes uero quibus non niſi ater colos eſſet: facile. Nam hominem immore etiā gratiſſimū.
Magus ad eum Mithridates uenerat armeniacum de ſe triumphum afferens: & ideo
prouinciis grauis. Nauigare noluerat: quoniam expuere in maria: aliiſque mortalium ne-
ceſſitatibus uiolare naturam eam fas non putant. Magos ſecum adduxerat. Magicis
etiam cœnis eum inuitauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab eo accipere ar-

tem ualuit. Proinde autem ita perſuaſum ſit inteſtabilem irritam inanem eſſe: habentem tamen quaſdam ueritatis umbras: ſed in iis ueneficas artes pollere non magicas. Querat aliquis quæ ſint mentiti ueteres magi cum adoleſcentibus nobis uiſus. Appion gramaticæ artis prodiderit cynocephaliam herbam: quæ in ægypto uocaretur oſirites diuinam & contra omnia ueneficia. Sed ſi ea erueretur: ſtatim eum qui eruiſſet mori. Seque euocaſſe umbras ad percontandum. Homerus qua patria quibuſque parentibus genitus eſſet. Non tamen auſus profiteri quid ſibi reſpondiſſe diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digeſte in animalibus quorum genera placida ſunt aut fera. Ca. III.

PEculiare uanitatis ſit argumentum: quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur: tot modis a rerum natura damnatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiam num aliis defoſſas ſepultiſque ſimiles. Nullis æque credunt extis. Nullum religionis capacius iudicant animal. Vt ſiquis cor eius recens palpitanſque deuorarit: diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittant. Dente talpe uiuæ exempto ſanari dentiũ dolores adalligato affirmant. Cætero ex eo animali placita eorũ ſuis reddemus locis. Nec quicquam probabilius inuenietur quam muris aranei morſibus aduerſarii eos: quoniam & terram ut diximus orbitis depreſſam auerſatur. Cæterum dentium doloribus (ut iidẽ narrant) medetur canum qui rabiem præferunt: capitum crematorum cinis ſine carnibus inſtillatus ex oleo cyprio per aurem cuius e parte doleant. Caninus dens ſiniſter maximus circunſcarificato eo qui doleat aut draconis os e ſpina. Item enydridis. Eſt autem ſerpens maſculus & albus. Huius maximo dente circunſcarificant. At in ſuperiore dolore duos ſuperiores adalligant: e diuerſo inferiores. Huius adipe punguntur qui crocodilum captant. Dentes ſcarificant & oſſibus lacertæ e fronte luna plena exemptis: ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentiens adiuuat cum melle. Fit eodem modo & dẽtifricium e caninis dentibus. Cinis e murino fimo inditus uel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor ſi mordeatur aut alligetur efficax habetur. Suntque inter eos qui murem bis in menſe iubeãt mandi: doloreſque ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infuſique auriculæ: cuius e parte doleant præſtant leuamentum. Eorundem cinis exeſis dentibus coniectus ex facili cadere eos cogit integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in teſta. Proſunt & cum mori radice in aceto ſcyllite decocti ita ut colluantur dentes. Is quoque uermiculus qui in hærba quæ ueneris labrum appellatur inuenitur. cauis dentium inditus mire poteſt. Nam erucæ braſſicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum roſaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ ſtatim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum myrrha gingiuis prodeſt. Serpentis cum ſale in olla exuſtæ cinis cum roſaceo in contrariam aurem infuſus. Anginæ uernationis membrana cum oleo tædæque reſina calefacta & auri alterutri infuſa. Adiiciunt aliqui: thus & roſaceum. Eademque cauis indita ut ſine moleſtia cadant præſtant. Vanũ eſſe arbitror canis ortu angues cauda membranam exuere: quoniam neutrum in italia uiſum eſt. Multoque minus credibile ut tepidis regionibus in tam ſero exui. Hanc autẽ uel inueteratam cum cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium aligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipſum ſiniſtra manu captum tritumque in roſaceo: & in aurem infuſum cuius a parte doleat prodeſſe arbitrentur. Oſſiculis gallinarum in pariete ſeruatis fiſtula ſalua adacto dente uel gingiua ſcarificata proiectoque oſſiculo ſtatim dolorem abire tradũt. Item fimo corui lana adalligato uel paſſerum cum oleo calefacto & proximæ auriculæ infuſo pruritum quidem intolerabilem facit. Et ideo utilius eſt paſſeris pullorum ſarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare. Oris ſaporẽ emendari affirmant murino cinere cum melle ſi fricentur dentes. Admiſcent quidam marathri radices. Penna uulturis ſi ſcalpantur dentes acidum halitum faciunt. Hoc idem hyſtricis penna feciſſe ad firmitatem pertinet. Linguæ ulcera & labrorum hirundines in mulſo decoctæ ſanant. Adeps anſeris aut gallinæ rimas. Eſopum cum galla araneorum telæ cãdidæ: & quæ intra bulbos paruæ texuntur. Si feruentia os intus exuſſerit: lacte canino ſtatim ſanabitur. Maculas in facie eſopũ cum melle corſico quod aſperrimum habetur extenuat. Item ſcobem cutis in facie cum roſaceo impoſitum uellere. Quidam & butyrũ

addunt.Si uero uitiligines ſint:fel caninum prius acu compunctas. Liuentia & ſugillata
pulmones arietum pecudumque in tenues ſecti mēbranas & calidi impoſiti uel colum
binum fimum.Cutem in facie adeps anſeris uel gallinæ cuſtodit.Lichenas & murio fimo
ex aceto illinunt:& cinere herinacei ex oleo.In hac curatione prius nitro ex aceto faciem
foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum quæ latæ & minutæ paſſim inueniū
tur cum melle cinis.Omnium quidem cochlearum cinis ſpiſſat calfacit ſmectica ui.Et ideo
cauſticis commiſcetur pſoriſque & lepris & lentigini illinitur.Inuenio & formicas hercula
neas appellatas quibus tritis adiecto ſale exiguo talia uitia ſanentur. Bupreſtis animal eſt
rarum in italia:ſimillimum ſcarabeo longipedi Fallit inter hærbas bouem maxime unde
& nomen inuenit: deuoratumque tacto felle ita inflammat: ut rumpat. Hæc cum hircino
ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica ui: ut ſupra dictum eſt. Vulturinus ſanguis cū
chameleonis albæ :quam hærbam eſſe diximus :radice & cedria tritus contectuſque braſſi
ca lepras ſanat.Item pedes locuſtarum cum ſeuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cū
cepa tritus & ſubactus. Vtiliſſimum & in facie ſæpe mel in quo apes ſint emortuæ.Præ
cipue tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stygmata delentur columbino fi
mo ex aceto .grauedinem inuenio finiri: ſiquis nare murinas oſculetur. Vua & faucium
dolor mitigatur fimo agnorum priuſquam hærbam guſtauerit in umbra arefacto. Vua
ſucco cochleæ acu transfoſſe illitas ut cochlea ipſa in fumo ſuſpendatur. Hirundinum
cinere cum melle. Sic & tonſillis ſuccurritur. Tonſillas & fauces lactis ouilli gargariza
tio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum paſſo gargarizatum etiam cum
fico arida ac nitro impoſitum extra aſperitatem faucium & diſtilationes leniunt.Cochleæ
coqui debent in lacte: demptoque tantum terreno conteri:& in paſſo dari potui. Sunt
qui aſtypaleicas efficaciſſimas putent: & in iis ſmegma earum.Lenit & gryllus infricatus.
aut ſiquis manibus quibus eum contriuerit: tonſillas attingat. Anginis felle anſerino cū
elaterio & melle citiſſime ſuccurritur. Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida
poto .Huius medicinæ auctor eſt Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hi
rundinibus monſtantur: pulli ſilueſtrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo ta
men efficaciſſime ripariarum pulli.Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi
qui cuiuſcunque hirundinis pullum edendum cenſent: toto anno non metuatur id ma
lum. Strangulatos cum ſanguine comburunt in uaſe: & cinerem cum pane aut potu dāt.
Quidam & muſtellæ cineres pari modo ammiſcent.Sic & ad ſtrumæ remedia. Dant & co
mitialibus quottidie potu.In ſale quoque ſeruatæ hirundines ad anginam una drachma
bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis ef
ficaciſſimum putant .Alii.xxi. tritas in aquæ mulſæ hemina dari per harundinem: quoniā
dentibus tactis nihil proſunt. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctum ſi bibatur is
liquor: remedio eſſe. Et corrigiam caninam ter collo circundatam. Fimum columbinum
uino & oleo permixtū. Ceruicis neruis & opyſthotono ex milui nido ſurculus uitis adal
ligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis muſtellæ ſanguis. Ipſa decocta in uino:non
tamen ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptum idem efficere. Vel cineri eius ſarmē
tis combuſtæ miſcetur axungia. Lacertus uiridis ad alligatur. Poſt dies triginta oportet
alium adalligari. Quidam cor eius in argento uaſculo ſeruant. Ad foeminarum ſtrumas
ueteres cochleæ cum teſta ſua tuſæ illinuntur: maxime quæ fruteris adhærent. Item cinis
aſpidum cum ſeuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Item anguium ci
nis ex oleo illitus : uel cum cæra.Ediſſe quoque eos medios abſciſſis utrinque extremis
auribus aduerſus ſtrumas prodeſt.Vel cinerem bibiſſe in nouo fictili ita crematorum. Ef
ficacius multo inter duas orbitas occiſorum. Et grillum illinire cum ſua terra defoſſum
ſuadent. Item fimum columbarum per ſeſe: uel cum farina hordeacea : uel auenacea ex
aceto. Talpæ cinere ex melle illinire. Alii iecur eiuſdem contritum inter manus illinunt:
& triduo non abluunt.Dextrum quoque pedem eius remedio eſſe ſtrumis affirmant. Alii
præcidunt caput:& cum terra a talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos pyxide ſtagnea
& utuntur ad omnia quæ intumeſcunt:& quæ apoſtemata uocant: quæque ī ceruice ſūt
Veſcique ſuilla tunc uetant. Tauri uocantur ſcarabei terreſtres hircino ſimiles: nomen
cornicula dedere.Alii pediculos terræ uocant.Ab iis quoque terram egeſtam illnūt ſtru
mis & ſimilibus uitiis & podagris.Triduo non abluunt. Prodeſtque hæc medicina in an

num. Omniaque his aſcribunt quæ nos in gryllis retulimus. Quidam & a formicis terra
egeſta ſic utuntur. Alii uermes terrenos totidem quot ſunt ſtrumæ adalligant: pariter
que cum iis areſcunt. Alii uiperam circa canis ortum circuncidunt ut diximus Dein me
diam comburunt deinde cinerem eum dant bibendum ter ſeptenis diebus quantum præ
henditur ternis digytis. Si ſtrumis medentur. Aliqui uero circunligant eas lino: quo præ
ligata infra caput uipera pependerat: donec exanimaretur. Et millepedis utunť addita re
ſinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento omnia apoſtemata curari iubet. Hu
meri doloribus muſtellæ cinis cum cæra medetur. Ne ſint malæ hirſutæ formicarum oua
pueris infricata præſtant. Item mangonibus ut lanugo tardior ſit pubeſcentium: ſangui
ne e teſticulis agnorum qui caſtrantur. Qui euulſis pilis illitus & contra uirus proficit.
Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quorum in dolore cuiuſcunque partis
ſi catulus lactẽs admoueatur: apprimaturq; iis partibus: trãſire i eũ morbus dicitur. Idque
exenterato perfuſoque uino depræhendi uitiato uiſcere illo quod doluerit hominis: &
obrui: alias religio eſt. Eæ quoque quas melolonthas uocamus: ſtomachi dolorem ſedãt
applicatæ ſæpius. Tranſireque morbos ægritudine eorum intelligitur: plerumque &
morte. Pulmonum uitiis medentur & mures: maxime Africani detracta cute in oleo & ſa
le decocti: atque in cibo ſumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus me
detur. Precipue uero cochlearum cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri intacto cor
pore earum oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atque ita e uino garoque ſumi:
præcipue Africanas Nuper hoc compertum plurimis prodeſſe. Id quoque obſeruant: ut
numero impari ſumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Proſunt & ſangui
nem excreantibus dempta teſta tritæ aquæ potu. Laudatiſſimæ autem ſunt Africanæ.
Ex iis olitanæ aſtypalcicæ. Siculæ modiſe: quoniam magnitudo duras facit: & ſucco. Ba
learicæ quas cauaticas uocant: quoniam in ſpeluncis naſcuntur. Laudatæ & ex inſulis
caprearum. Nullæ earum autem cibis gratæ: neque ueteres recentes. Fluuiatiles & albæ
uirus habent: necnon ſilueſtres: ſtomacho utiles: aluum ſoluunt. Item omnes minutæ.
Contra marinæ ſtomacho utiliores. Efficaciſſimæ tamen in dolore ſtomahi. Laudatio
res traduntur: quæcunque iuræ cum aceto deuoratæ. Præterea ſunt quæ aceratæ uo
cantur late multifariam naſcentes: de quarum uſu ſuis dicemus locis. Gallinaceorum
uentris membrana inueterata & inſperſa potioni diſtillationes pectoris & humidam tuſ
ſim: uel recens toſta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus ſi ſor
beantur: tuſſim ſedant. Diſtilationes ſedat & canina cutis cuilibet digyto circundata.
Iure perdicum ſtomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetur muſtella ſilueſtris
in cibo ſumpta uel iocinere eius. Item uipera porcelli modo inaſſata. Suſpirioſis multi
pedæ ita ut ter ſeptenæ inattico melle diluantur: & per harundinem bibantur. Omne ení
uas earum nigreſcit contactu. Quidam torrentis ſextarium in patina donec candidæ
fiant excoquunt. Tunc mel immiſcent. Alii eſſe tepidam necant: & ex aqua calida da
ri iubent. Cochleæ in cibos iis quos linquit animus: aut quorum alienatur mens: aut
quibus uertigines fiunt: ex paſſi cyathis tribus ſingulæ contritæ cum ſua teſta & cale
factæ in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui ſigulas prima die dedere: ſequen
ti binas: tertio ternas: quarto duos quinto unam. Sic & ſuſpiria emendant & uomicas.
Eſſe animal locuſtæ ſimile ſine pẽnis: quod tryxalis græce uocatur: latinum nomẽ nõ ha
bet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc eſſe quod gryllus uocetur. Ex iis ui
ginti torreri iubent: ac bibi e mulſa contra ortopnoeas: ſanguinemque expuentibus.
Eſt qui cochleis illotis quibuſdam protropum infundat: uel marinam aquam ita deco
quat: & in cibo ſumat: aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumantur cum protropo. Sic & tuſſi
medentur ac uomicas priuatim ſanant melle in quo apes ſint emortuæ. Sanguinem reii
cientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis combuſtus adiecto flore mali punici ex par
te dimidia. Item. cotoneorum liliorumque iiſdem portionibus potus mane atque ueſ
peri e uino ſi febris abſit. Sin minus: ex aqua in qua cotonea decocta ſunt. Pecudis lyẽ
recens magicis præceptis ſuper dolentem lyenem extenditur: dicente eo qui medeatur
lyeni ſe remedium facere. Poſt hæc iubent eum in pariete dormitorii eius tecto ue in
cludi & obſignari annulo ter: nouieſque carmen dici. Caninus ſi uiuenti exprimatur &
in cibo ſumatur: liberat eo uitio. Quidam recenti ſuperilligant. Alii duorum deorum ca

tuli ex aceto ſcyllitico dant ignoranti fel: uel herinacei lyenem. Item cochlearum cinerē
cum ſemine lini & urticæ addito melle donec perſanet. Liberat & lacerta uiridis eo dolore
uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medetur ſuſpenſa: ut egrediens reuertēſ
que attingat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento. Mel ī quo apes ſunt e mortuæ
Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor. In lateris doloribus laudatur & coch-
learum cinis in ptiſana decoctarum: quæ & per ſe illinuntur. Canis rabioſi caluariæ cinis po
tioni inſpergitur. Lumborum dolori ſtellio tranſmarinus capite ablato & inteſtinus deco
ctus in uino cum papaueris nigri denarii pondere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ uiri-
des deciſis pedibus & capite in cibo ſumuntur. Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis atque
in uino decoctæ cum piperis granis .xv. Aquilæ pedes euellunt in aduerſum a ſuffragine:
ita ut dexter dextre partis doloribus adalligetur: ſiniſter leuæ. Multipeda quoq; q̄ oniſcō
appellauimus medetur denarii pondere ex uini cyathis duobus pota. Vermen terrenam ca
tillo ligneo ante fiſſo & ferreo unco impoſitum aqua excepta perfundere & defodere un
de effoderis magi iubent: mox aquam bibere catilo: mire id prodeſſe iſchiadicis affirmātes
Dyſentericos recreant fœmina pecudum decocta cum lini ſemine aqua pota. Caſeus ouil
lus uetus. Seuum ouium decoctum in uino auſtero. Hoc & ileo medetur. Et tuſſi ueteri.
Dyſentericis ſtellio tranſmarinus ablatis iteſtinis & capite pedibuſque ac cute decoctuſq;
& in cibo ſumptus. Cochleæ due cum ouo utraq; cum putamine contrita: atque ī uaſe no
uo addito ſale & paſſi cyathis duobus: aut palmarum ſucco & aquæ cyathis tribus ſubfer-
uefactis & in potu datis. Proſunt & cōbuſtæ ut cinis earū bibatur ī uino addito reſinæ mō
mēto. Cochleæ nude de quibus diximus in Africa maxie inueniunt: utiliſſimæ dyſētericis
Quię cōbuſtæ cum denarii pondere dimidii acaciæ. Exque eo cinere dantur cochlearia bi-
na in uino myrtite: aut quolibet auſtero cum pari modo calidæ. Quidam omnibus Africa-
niſ ita utuntur. Alii totidē. Africanas: uel latas infundunt potius. Et ſi maior fluctio ſit ad-
dunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dyſentericæ & teneſmis ī ſtagneo ua
ſe decoquitur cum roſaceo. Vel ſi in alio cū ſtagno illinitur. Ius e gallinaceo iiſdem medeť
Sed ueteris gallinacei uehæmentius. Salſum ius aluum cit. Mēbrana gallinarū toſta & da
ta in oleo ac ſale cœliacorum dolores mulcet. Abſtinere autem frugibus ante & gallinam
& hominē oportet. Fimum columbinum toſtum potumq; Caro palumbi in aceto decocta
dyſentericis & cœliacis medetur. Turdus inaſſatus cū myrthi baccis dyſentericis. Itē meru
læ. Item medetur mel in quo ſint immortuæ apes decoctum. Grauiſſimū uitiū apuleios ap
pellatur. Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertilionis ſanguine. Etiā illico uētri ſubuenire. Re
ſiſtit & cochlea ſicut diximus ī ſuſpirioſis tēperata. Itē cinis earū quæ uiuæ crematæ ſint po
tus ex uīo auſtero: gallinaceorū iecur aſſū cū uētriculi mēbrana q̄ abiici ſolet ī ueterata am
mixto papaueris ſucco. Alii recētē torrēt ex uīo bibēdā. Ius perdicū & p ſe uētriculus con
tritus ex uino nigro. Itē palūbus ferus & e poſca decoctus. Lyen pecudis totus & in fimo
tritus. Fimū colūbinū cū melle illitū. Oſſifragi uēter arefactus & potus iis qui cibos nō cō
ficiunt utiliſſimus: uel ſi manu tantū teneant capientes cibū: Quidāq; adalligāt ex hac cau
ſa ſed cōtinuare nō debent. Maciē enim facit. Siſtit & anatū maſcularū ſanguis. Inflationē
diſcutit cochlearum cibus. Tormina ſanat lyen ouiū toſtus: Atq; e uino potus. Palumbus
ferus ex poſca decoctus. At appodis ex uino. Cinis ibidis ſine pēnis crematæ potus. Quod
præterea tradit' intorminibus. Mirū ē anate appoſita uētri tranſire morbū: anateq; emori.
Tormina & melle curantur in quo ſunt apes imortuæ decocto. Coli uitium efficaciſſime
ſanatur ab aue galerita aſſa in cibo ſūpta. Quidā in uaſe nouo cū plumis exuri iubēt: cōte-
riq; in cinerem bibiq; ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor
eius adalligari fœmini. Alii recenſq; tepenſq; adhuc deuorari. Conſularis aſprenatum do
mus ē: ī qua alter e fratribus colo liberatus eſt aue hac ī cibo ſumpta: & corde eius ī armil
la aurea icluſo: alter ſacrificio quodā facto crudis laterculis ad formā camini: atq; ut ſacrū
peractū erat obſtructo ſacello. Vnū ē oſſifrago inteſtinū mirabili natura oīa deuorata con-
ficienti. Huius partem extremā adalligatā prodeſſe contra colum conſtat. Sicut oculi inte-
raneorum morbi de quibus mirum proditur. Si catuli prius quam uideant applicentur tri
duo ſtomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri ſuctum lactis accipiant: trāſire uim morbi.
Poſtremo exanimari: diſſectiſq; palam fieri ægri cās. Mori & humari debere eos obrutos
terra. Magi quidem ueſpertilionis ſanguine cōtacto uentre in totum annum caueri dolo-

rem tradunt.Aut in dolore ſiquis aquam per pedes fluentem haurire ſuſtineat. Murino
fimo contra calculos illinire uentrem prodeſt.Herinacei carnẽ iucundam eſſe aiunt:ſi capi
te percuſſo uno ictu interficiatur prius quam in ſe urinam reddat.Eos qui carnem ederint
ſtrangutiæ morbum contrahere minime poſſe.Hæc uero ad hunc modum occiſa ſtillici
dia ueſicæ emendat.Item ſuffitus ex eodem.Quod ſi urinam in ſe reddiderint:eos qui car
nem ederint:ſtranguriæ morbum contrahere traditur.Iubent & uermes terrenos bibi ex
uino aut paſſo ad cõminuendos calculos:uel cochleas decoctas uti ſuſpirioſis.Eaſdem exẽ
ptis teſtis triti ſque tres in uini cyathis bini ſequenti die duas.Tertio die unam:ut ſtilli
cidia urinæ emendent.Teſtarum uero inanium cinere ad calculos pellendos. Item hydri
iecur bibi:uel cinerem ſcorpionum aut pane ſumi. Vel ſiquis cum locuſta edit. Lapillos
qui in gallinaceorum ueſica:aut in palumbium uentriculo inueniantur conteri:& potioni
inſpergi: Item membranam e uentriculo gallinacei aridam:uel ſi recens ſit toſtam. Fimũ
quoque palumbium in faba ſumi contra calculos & alias difficultates ueſicæ. Similiter plu
marum cinerem palumbinum ferorum ex aceto mulſo. Et inteſtinorum ex iis cinerem co
chlearibus tribus e nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Oſſifragi uentrem
arefactum:Turturis fimum in mulſo decoctum:uel ipſius decoctæ ius. Turdos quoque
ediſſe cum baccis myrti prodeſt urinæ. Cicadas toſtas in patellis.Millepedam oniſcon bi
biſſe. Et in ueſicæ doloribus decoctum agninorum pedum.Aluum cit & gallinaceorũ de
coctum ius: & acria mollit.Cit & hirũdinum fimum adiecto melle ſubditum. Sedis uitiis
efficaciſſima ſunt œſipum.Quidam adiiciunt pompholium & roſaceum. Canini capitis ci
nis ſenecta ſerpentis ex aceto ſi rhagades ſint.Cinis fimi canini candidi cum roſaceo. Aiũt
que inuentum Aeſculapii eſſe. Et eodem uerucas efficaciſſime tolli. Murini fimi cinis.
Adeps cygni.Adeps bouis.Procidentia alui.Succus cochlearum punctis euocatus irrita
depellit. Attritis medetur cinis muris ſiluatici cum melle uel herinacei uel ueſpertilionis:
Et anſerinus cum cerebro & alumine & œſipo. Fimum columbinum cum melle. Condy
lomatis priuatim araneus dempto capite pedibuſque infricatus.Ne acria perurant adeps
anſerinus cum cæra punica cæruſa roſaceo.Adeps cygni.Hæc & hemorrhoidas ſanare di
cuntur.Iſchiadicis cochleas crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodeſſe dicũt.
Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus interaneis capite.Sic & ſtellionem adiectis huic
papaueris nigri obolis tribus.Ruptis conuulſis fel ouium cum lacte mulierum. Verendo
rum formicationibus uerruciſque medetur arietini pulmonis inaſſati ſanies. Cæteris ui
tiis uellerum eius uel ſordidorũ cinis ex aqua.Seuum ex omento pecudis & præcipue a
renibus ammixto cinere pumicis ex ſale.Lana ſuccida ex aqua frigida.Carnes pecudis cõ
buſtæ ex aqua. Mulæ ungularum cinis.Dentis caballini contuſi farina inſperſa. Teſti
bus uero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtium alter ſpu
mam cochlearum ilitam remedio eſſe tradunt. Tetris ibi ulceribus & manantibus:au
xiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto uel cinis
eius.Mel in quo apes ſunt emortuæ cum reſina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni di
ximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo.xxxcę. die reſoluunt. Aliqui pro thure
bulbum ammiſcent. Hydrocelicis ſtelliones mire prodeſſe traduntur capite pedibus in
teraneiſque demptis:reliquum corpus inaſſatum. In cibo id ſæpius datur. Sicut ad uri
næ incontinentiam. Caninum adipem cum alumine ſciſſo fabæ magnitudine. Coch
leas africanas cum ſua carne & teſta crematas poto cinere. Anſerum trium linguas in
aſſatatas in cibo. Huius rei auctor eſt Anaxilaus. Panos aperit ſeuum pecudum cum
ſale toſto. Murinum fimum ammixto thuris polline:ſandaraca impoſita diſcutit. La
certæ:cinis & ipſa diuiſa impoſita. Item multipeda contrita ammixta reſina terebinthi
na ex parte tertia. Quidam & ſinopidem ammiſcent. Cochleæ contuſæ & per ſe cinis in
anium cochlearum cæræ mixtus diſcuſſoriam uim habet. Fimum columbarum per
ſeſe: uel cum farina hordeacea: aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos ſcal
pelli uice auferunt. Iuginum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt.
Varices ne naſcantur: lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras
lenit œſipum cum lacte mulieris & cæruſſa. Fimum pecudum quod liquidum reddunt.
Pulmones pecudum.Fel arietis cum ſeuo muris diſſecti impoſiti.Sanguis muſtellæ cũ plã
tagine illitus & uiuæ combuſtæ cinis ex aceto & roſaceo ſi penna illinatur. Vel ſi cæra & roſa

ceum ammiſceatur fel caninum ita ne manu attingatur:ſed penna illinat̃. Fimũ gallinarũ
uermium terrenorum cinis cum melle:ita ut tertio die ſoluantur. Alii ex aqua illinire ma
lunt. Alii ipſo aceto menſura cum mellis cyathis tribus pedibus ante roſaceo perũctis. Coc
hleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur autem binæ ĩ ui
no tritæ. Eædem illinuntur cum helſcines hærbæ ſucco. Quidam ex aceto intriuiſſe con
tenti ſunt ſale. Quidam ſale cum uipera crematis in olla noua & ſæpius ſumptis aiunt po
dagra liberari. Vtile eſſe & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: ſi inue
terato: tritoq; quantum tres digyti capiant ex aqua. Aut ſi pedes ſanguinem cum urtica
uel pennis eorum cum primum naſcentur tritis cum urtica. Quin & fimus eorum articula
ribus doloribus illinitur. Item cinis muſtellæ aut cochlearum & cum amylo uel tragacan
tho. Incuſſos articulos aranei telæ commodiſſime curant. Sunt qui cinere earum uti mal
lint ſicut fimi columbini cinere cum polenta & uino albo. Articulis luxatis præſentaneũ
eſt & ſeuum pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernionibus quoque imponitur ſeuũ
pecudum cum alumine. Canini capitis cinis aut fimum murinum. Quod ſi putrida ſint ul
cera cæra ad cicatricem perducunt: uel grillorum crematorum fauilla ex oleo. Item muris
ſiluatici cum melle. Vermium quoque terrenorum cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nu
dæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum ſana cinis earum quæ uiuæ conbuſtæ ſint. Fimique
gallinacei cinis exulcerationes colũbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiam calciamẽtorum
ueteris ſoleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis ſanant. Dentis caballini contuſi fari
na priuatim ſub leuat. Clauos pedum urina muli mulæ ue cum luto ſuo illita. Fimũ ouiũ
Iecur lacertæ uiridis: uel ſanguis flocco impoſitus. Vermes terreni ex oleo. Stelliõis caput
cum uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimum columbinum decoctum ex aceto. Verucas
uero omnium generum urina canis recens cum ſuo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra.
Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus: uel ipſe mus diuulſus. Herinarei fel. Caput
lacertæ uel ſanguis uel cinis totius. Membrana ſenectutis anguium. Fimum gallinaceum
cũ oleo ac nitro. Cantarides cũ uua taminia intritæ exedũt. Sed ita eroſas aliiſquæ ad præ
ſentanea ulcera monſtrauimus curari oportet. Nunc autem reuertemur ad ea quæ totis
corporibus medenda ſunt. Fel canis nigri maſculi amuletum eſſe magi dicunt domus to
tius: ſuffitæ eo purificatæ ue cõtra oĩa mala medicamẽta. Itẽ ſanguĩe canis reſperſis parie
tibus genitalique eius ſub limine ianuæ defoſſo minus mirentur hæc qui ſciũt fœdiſſimũ
animal quantum magnificent ricinum: quoniam uni nullus ſit exitus ſanguine nec finis
alia quam morte: diutius in fame uiuenti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At in ſacie
tate paucioribus dehiſcere. Sunt qui hunc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare ad
alligatum. Fudunt eum in augurio uitalium habent. Nam ſi æger ei reſpondeat qui intul
lerit a pedibus ſtanti: interrogãtique de morbo ſpem uitæ rertam eſſe. Moriturum nihil
reſpondere. Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis cui non ſit alius quam niger color.
Nigidius fugere tota die canes conſpectum eius qui & ſue id animal euellerit ſcriptum
reliquit. Ruirſus magi tradunt lymphatos ſanguinis talpæ aſperſura reſipiſcere. Eos qui a
nocturnis diis: fauniſque agittentur: draconis lingua & oculis & felle: inteſtiniſque in ui
no: & oleo decoctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perunctos matutinis: ueſpertiniſque li
berari perfricationibus. Remedio eſſe tradit. Nicander amphiſibenam ſerpentem mortuã
adalligatam uel pellem tantum eius. Quinimo arbori quæ cædatur adalligata non algere
cædentes: faciliuſque ſuccidere. Itaque ſola ſerpentium frigori ſe committit prima omniũ
procedens & ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculum: quoquis loco primum au
diat alitem illam ſi dexter pes circunſcribatur. Ac ueſtigium id defodiatur: non gigni pu
lices ubicunque ſpargatur. Paralyſin cauentibus pinguia glyrium decoctorum & ſoricũ
utiliſſima tradunt eſſe. Millepedas ut in anginis diximus potas. Phtyſim ſentientibus lacer
tam uiridem decoctam in uini ſextariis tribus ad cyathum unum ſingulis cochlearibus ſũ
ptis per dies donec conualeſcant. Cochlearum cinerem potum in uino. Cõmitialibus mor
bis oeſipum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum magnitudine nucis
auellanæ a balneo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſque dimidio denarii põ
dere in aqua uel lactis aſini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & poſtea.
Magnifice laudatur & ſanguis pecudum potus. Item fel cum melle præcipue agninũ. Catu
lus lactens ſumptus abſciſo capite pedibuſque ex uino & myrrha. Lyen lunæ potus in oxy

melite cyathis tribus.Stellionis tranſmarini cinis potus in aceto.Tunicula ſtelliōis quam
eodem modo ut anguis exuit pota.Quidam & ipſum harundine exenteratum in inuetera
tum ꝓ bibendum dedere.Alii in cibo in ligneis uerubus inaſſatum.Opere precium ē quo
modo præcipiatur ſcire cum exuitur membrana hyberna alias deuoranti eam:quoniá nul
lum animal fraudulentius inuidere homini tradunt.Inde ſtellionum nomen aiunt in male
dictum tranſlatum.Obſeruant cubile eius æſtatibus.Eſt autem in locis hoſtiorum feneſtra
rumque aut cameris ſepulchris ue.Ibi uere incipiente fiſſis harundinibus textas opponūt
caſas:quarum anguſtiis etiam gaudet: eo facilius exuens circundatum torporem. Sed eo
derelicto non poteſt remeare.Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodeſt
& cerebrum muſtellæ inueteratum potumque:& iecur eius.Teſticuli:uuluæque aut uen
triculus inueteratus cum coriandro: ut diximus:item cinis. Silueſtris uero tota in cibo
ſumpta. Eadem omnia prædicantur ex uipera.Lacerta uiridis cum condimentis quæ faſti
dium abſtergant:ablatis pedibus & capite.Cochlearum cinis addito ſemine lini & urticæ
cum melle inunctos ſanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis
neruis.Vel lapilli e uentre pullorum hirundinum ſiniſtro lacerto annexi. Dicuntur enim
excluſo pullo lapillum dare .Quod ſi pullus is detur incipienti in cibo:quem primum pe
perit:cum quis primum tentatus ſit: liberatur eo malo. Poſtea medetur hirundinum ſan
guis cum thure uel cor recens deuoratum.Quin & e nido eorum lapillus ípoſitus recrea
re dicitur confeſtim:& adalligatus perpetuo tueri.Prædicatur & iecur milui deuoratum:
& ſenectus ſerpentium.Iecur uulturis tritum cum ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potū.
Cor pulli uulturini adalligatum.Sed & ipſum uulturem in cibo dari iubent:& quidem ſa
tiatum humano cadauere.Quidam pectus ei bibendum cenſent:& in cerrino calice.Aut te
ſtes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinque dierum abſtinentia uini ob id inuete
ratos.Fuere & qui.xx.unam muſcas ruffas:& quidem emortuas in potu darent: infirmio
ribus pauciores. Morbo reſiſtunt regio ſordes aurium:aut mammarum pecudis denarii
pondere cum mirrhæ momento & uini cyathis duobus.Canini capitis cinis í mulſo. Mul
tipeda in uini hemina.Vermes terreni in aceto mulſo cum myrrha.Gallina ſi ſit luteis pe
dibus prius aqua purificatis:dein collutis uino quod bibatur.Cerebrum perdicis aut aqui
læ in uini cyathis tribus.Cinis plumarum aut interaneorum palumbi ſed in mulſo ad co
chlearia trita.Paſſerum cinis ſarmentis crematorum cochlearibus duobus in aqua mulſa.
Auis icterus uocatur a colore: quæ ſi ſpectetur ſanari id malum tradunt & auem mori.
Hanc puto latine uocari galgulum.Phreneticis prodeſſe uidetur pulmo pecudum cali
dus circa caput alligatus.Nam non modo muris cerebrum dari potui ex aqua:aut cinerē
muſtellæ:uerum etiam inueteratas herinacei carnes quis poſſit furenti:etiam ſi certa ſit
medicina? Bubonis quidem oculorum cinerem inter ea quibus prodigioſe uitam ludificā
tur:acceperim.Præcipueque febrium medicina placitis eorum renuntiat.Namque & in
xii.ſigna digeſſere eam ſole tranſmeante: iterumque luna:quod totum abdicandum pau
cis exemplaribus docebo.Siquidem crematis tritiſque cum oleo perungi iubent ægros:cū
geminos tranſit ſol criſtis: & auribus & unguibus gallinaceorum.Si luna ſaſis barbis eo
rum. Si uirginem alteruter hordei granis. Si ſagittarium uerſpertilionis alis. Si leonem
luna tamaricis fronde:& adiiciunt ſatiuæ. Si aquarium e buxi carbonibus tritis.Ex iſtis
confeſſa aut certe uerisimilia ponemus:ſicut letargum olfatoriis excitari.Inter ea fortaſſis
muſtellæ teſticulis inueteratis: aut iocinere uſto. Is quoque pulmonem pecudis calidum
circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicina clinice prope modum ni
hil pollet. Quā ob rem plura eorum remedia ponemus. Primumque eum quem adal
ligari iubent puluerem: in quo ſe accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis ni
gri dentem longiſſimum. Pſeudoſpecem uocant ueſpam: quæ ſingularis uolitat. Hanc
ſiniſtra manu appræhenſam ſubnectunt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primam.
Viperæ caput abſciſſum in linteolo. uel cor uiuentis exemptum. Muris roſtellum auri
culaſque ſumas roſeo panno: ipſumque dimittunt. Lacertæ uiridis dextrum oculum
effoſſum mox cum capite ſuo deciſo in pellicula caprina. Scarabeus qui pillulas uoluit
Propter hunc ægypti magna pars ſcarabeos inter numina colit curioſa Appionis in
terprætatione qua colligit ſolis operum ſimilitudinem huic animali eſſe ad excuſandos
genti ſuæ ritus. Sed & alium adalligant magi cui ſunt cornicula reflexa ſiniſtra ma

nu collectum. Tertium qui uocatur fullo albis guttis deſſectũ utriq; lacerto adaligãt. Cætera ſiniſtro. Cor anguinũ ſiniſtra manu exemptũ uiuentibus Scorpionis caudæ quattuor articulos cum aculeo panno nigro ita ut nec ſcorpionẽ dimiſſum nec eum qui alligauerit: uideat æger triduo. Poſt tertium circuitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circundant totidem modis ad ſingulos dicentes quare faciant: qui medebuntur. Limacem ĩ pelliculam uel quattuor limacum capita præciſa harundine. Multipedam lana ĩuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt: ante quam pennas germinent. Alios e ſpinoſis fructetis lanuginoſos. Quidam ex illis quaternos incluſos iuglandis nucis putamine adalligant. Cochleaſq; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem incluſum capſulis ſubiiciunt capiti: & ſub deceſſu febris emittunt. Deuorat autem iubent cor mergi marini ſine ferro exemptum: inueteratumq; conteri: & in calida aqua bibi. Corda hirundium cum melle. Alii fimũ drachma una in lactis caprini: uel ouili: uel paſſo cyathis tribus ante acceſſiones. Sunt qui totas cenſeant deuorandas. Aſpidis cutem pondere ſexta parte denarii cum pipere pari modo parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Cryſippus philoſophus tradidit phryganion adalligatum remedio eſſe quartanis. Quod eſſet animal nec ille deſcripſit: nec nos inuenimus qui nouiſſet. Demonſtrandum tamen fuit a tam graui auctore dictitum: ſi cuiuſquam cura efficacior eſſet ad inquirendum. Cornicis carnes eſſe: & nidum illinire in longiſſimis morbis utiliſſimum putant. Et in tertianis fiat poteſtas experiendi: quoniam miſeria ſpei deiecta: an ne aranei quem lycum uocant tela: ipſo ſpecu toto reſina cæraq; impoſita utriſq; temporibus & fronti prodeſt. Aut ipſe calamo adalligatus qualiter & aliis febribus prodeſſe traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uaſe quod capiat. Quo genere & recidiuias frequenter abigi affirmant. Hydropicis oeſipum ex uino addita mirrha modice potu datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt: & anſerinum adipem & oleum myrtheum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent. Item carnes inueteratæ herinacei ſumptæ. Vomitus quoque canum illitus uentri aquam trahere promittitur. Igni ſacro medetur oeſipum cum pompholonio & roſaceo. Ricini ſanguis. Vermes ex aceto terreni illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere præſtat: ut qui id fecerit antequam incipiat uitium: toto eo ãno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps anſeris. Viperæ caput aridum aſſeruatum: & combuſtum: dein ex aceto impoſitũ. Senectus ſerpentium ex aqua illita a balneo cum bitumine & ſeuo agnino. Carbunculus fimo columbino deletur per ſe illito. Vel cum lini ſemine ex aceto mulſo. Item apibus quæ in melle ſunt immortuæ impoſitis. Polentaque impoſita inſuperſa. Si in uerendis ſit. Cæteriſque ibi ulceribus occurrit: & melle oeſipũ cum plumbi ſquamis. Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera: & quęcumque emolliri opus ſit efficaciſſime anſerino adipe curantur. Idem præſtat & gruum adeps. Furunculis mederi dicitur araneus ſi prius quam nominetur ſit impoſitus & tertia die ſolutus. Mus araneus pendens necatus ſicut terram nec poſtea attingat: ter circundatus furunculo totiens expuentibus medente & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod eſt ruffum maxime recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muſcæ impari numero infricatæ digyto medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum cinere a capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere pumicis & ſalis pari pondere. Ambuſtis capitum canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum cæra conmixtum. Murium cinis & cochlearum. Eoque ſic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps uiperimus. Fimi columbi cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum melle illitus etiam dolores tollit. Item amphiſbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cum uentre areſactus contrituſque cum adipe ſuillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulſo potus cũ lilii radice: ſi magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodeſſe: & inueterata. Herinacei ſpaſticis. Item muſtellæ cinis. Serpentium ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthotonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulſæ cyathis tribus potũ. Rediuiuas & quæ in digytis naſcuntur pterygia tolunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo ſuper illito butyro ouillo cũ mele. Item folliculus cuiuſlibet aĩalis fellis. Vnguium ſcabriciã cãtharides cum pice tertio die ſolutæ: aut locuſtæ frictæ cũ ſeuo hircino. Pecudũ ſeuũ Aliqui miſcent uiſcum & portulacã: uel æris florem. Ita ut tertio die ſoluãt.

Sanguinem ſiſtit e maribus ſeuum ex omento pecudum illitum. Item coagulum ex aqua
maxime agninum ſubditum uel infuſum etiam ſi alia non proſint. Adeps anſerinus cum
butyro pari pondere paſtillis ingeſtus. Cinis cochlearum terrenarum. Sed & ipſe extractæ
teſtis. E naribus fluentem ſanguinem ſiſtunt cochleæ contrite fronti illitæ. Aranei telæ ſu
perpoſitæ. Gallinacei cerebellum uel ſangnis profluuia a cerebro. Itē columbinus ſanguis
ob id ſeruatus concretuſqꝫ. Si uero & uulnere īmodice fluat fimi caballini cum putamini
bus ouorum cremati cinis impoſitis mire ſiſtit. Et uulneribus medentur œſipum cum or
dei cinere & erugine æquis partibus. Ad carcinomata ac ſerpētia quoqꝫ ualet. Erodit & ul
cerum margines. Carneſqꝫ quæ excreſcunt ad æqualitatem redigit. Explet quoqꝫ: & ad ci-
catricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro: aut
cinere ex oſſibus fœminum agninorum: maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non tra-
hunt. Magna & pulmonibus præcipue arietum. Excreſcentes carnes in ulceribus ad æqua
litatem efficaciſſime reducunt. Fimo quoqꝫ ipſo ouium ſubtecta calefacto & ſubacto tu-
mor uulnerum ſedatur. Fiſtulæ purgantur ſananturqꝫ. Item epynictides. Summa uero uis
in canini capitis cinere. Excreſcentia omnia ſpodii uice erodit ac perſanat. Item murino fi-
mo eroduntur. Itemqꝫ muſtellæ fimi cinere. Duricias etiam in alto ulcerum & carcinoma-
ta perſequitur multipeda trita admixta reſina terebinthina & ſinopide. Eademqꝫ utiliſſi-
ma ſunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitātur. Quin & uermium ipſorum genera mi
randos uſus habēt. Coſſes qui in ligno naſcuntur ſanant ulcera omnia. Nomas uero com
buſti cum pari pondere aniſi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni: adeo
ut neruos quoqꝫ abſciſſos illitis ſolidari infra ſeptimum diē. Democritus perſuaſerit. Ita-
qꝫ in melle ſeruandos cenſet. Cinis eorum margines ulcerum duriores abſumit cum pice
liquida uel ſymbolo & melle. Quidam arefactis in ſole ad uulnera ex aceto utūtur: nec ſol
uunt niſi biduo intermiſſo. Eadem ratio & terrenarum cochlearum eſt: quæ tuſæ & impoſi
tæ recentia uulnera conglutinant: & nomas ſiſtunt quæ non adhærent. Herpes quoqꝫ ani-
mal a græcis uocatur: quo præcipue ſanantur quæcunqꝫ ſerpunt. Cochleæ quoqꝫ proſunt
cum teſtis ſuis tuſæ cum mirrha quidem & thure etiam præciſos neruos ſanare dicuntur.
Draconum quoqꝫ adeps ſiccatus in ſole magnopere prodeſt. Item gallinacei cerebrum re
centibus plagis ſale uiperío in cibo ſumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: ſanari ce
lerius. Antonius Muſa medicus cum īcidiſſet inſanabilia ulcera: uiperas edēdas dabat: mi-
raqꝫ celeritate perſanabat. Trayxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cum melle
Item fimus columbinus cum arſenico & melle ea quæ erodenda ſunt. Bubonis cerebro cū
adipe anſerino mire uulnera dicuntur glutinari: quæ uocantur cacoethe. Cinis etiam fœ-
minum arietis cum lacte muliebri diligenter pius elutus linteolis ſanat. Vlula quoqꝫ auis
cocta in oleo cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel: ad ulcera ſananda ualet. Vlce-
rum labra duriora apes in melle emortuæ emolliunt. Et elephantiſin ſanguis: & cinis mu-
ſtellæ. Verberum uulnera: atqꝫ uibices pellibus ouium recentibus impoſitis oblitterantur
Articulorum fracturis cinis fœminum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cæra
Idem medicamentum fit ex maxillis ſimul uſtis: cornuqꝫ ceruino & cæra mollita roſaceo
Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illito ſuperpoſitis lanis: quæ deinde ſubfun-
dantur fere quattuordecim diebus ſolidat. Nec tardius cinis ſilueſtris muris cum melle:
aut cum uermium terrenorum cinere. Qui etiam oſſa extrahit. Cicatrices ad colorem re-
ducit pecudum pulmo præcipue ex ariete: ſeuum ex nitro lacertæ uiridis cinis. Vernatio
anguium ex uino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item uitiligines albas ex uino.
Ad uitiliginem & cantharides cum rute foliorum duabus partibus in ſole donec formi-
cet tutis. Tolerandæ ſunt. Poſtea fouere: oleoqꝫ perūgere neceſſarium: iterumqꝫ illinire:
idqꝫ diebus pluribus facere cauētes exulcerationem multam. Ad eaſdē uitiligines & mu-
ſcas illini iubent cum radice lappatoria. Gallinarum fimum candidum ſeruatum in oleo
uetere cornea pyxide. Veſpertilionum ſanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad ſcabiem ue-
ro bubonis cerebro cum afronito. Sed ante omnia ſanguis caninus. Sedāt pruritū cochleæ
minutæ latæ cōtritæ illitæ. Harundines & tella quæqꝫ alia extrahēda ſunt corpori: euocat
mus diſſectus impoſitus. Præcipuæ uero lacerta diſſecta: & uel caput eius tm̄ contuſum cū
ſale impoſitum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia ſectantur cōtuſæ īpoſitæqꝫ teſtis: & eæ
quæ mandūtut exemptæ teſtis. Sed cum leporis coagulo efficaciſſimæ. Oſſa anguiū eūdē

cum coagulo cuiuſcunq; quadrupedes intra tertium diem approbant effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. Ca. IIII.

Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea. Mulieribus malis membranæ a partu ouium proficiunt: ſicut in capris rettulimus. Fimum quoq; pecudũ eoſdem uſus habet. Locuſtarum ſuffitu ſtranguriæ maxime mulierum iuuatur. Gallinaceorum teſtes ſubinde ſi a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicũtur. Partus cõceptos hiſtricum cinis potus continet. Maturat caninum lac epotum. Euocat membrana e canum ſecundis: ſi terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis. Fimum murinum aqua pluuia dilutum mãmas mulierum a partum: tumeſcentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarum cuſtodit partus contra abortus. Facilius emittuntur quæ fimum anſerinum cũ aquæ cyathis duobus ſorbuêre. Aut uentriculo muſtellino per genitale effluens aquas. Vermes terreni illiti in ceruices: & ſcapulas: ne nerui doleant: præſtãt. Grauidis ſecundas pellunt in paſſo poti. Item per ſeſe impoſiti: mammarum ſuppurationes concoquunt: & aperiunt: extrahuntq;: & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulſo. Inueniuntur: & in gramine uermiculi qui adalligati collo continent partum. Detrahunt autem ſub partu: alias eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq; omnia dantur in potu quini aut ſepteni. Cocleæ in cibo ſumptæ: accelerant partum. Item conceptum impoſitæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacãtho illitæ profluuia ſiſtunt. Proſunt & purgationibus ſumptæ in cibo: & uuluam auerſam corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatnr & cypri. Inflationes quoq; uuluarum diſcutiunt exemptæ teſtis: triteq; cum roſaceo. Ad hoc aſtipaleicæ maxime eliguntur. Alio modo africanæ binæ cum fœnogreco quod tribus digytis capiatur: additis mellis cochlearibus quattuor. Illinũtur aluo prius irino ſucco perũctæ. Sũt & minutæ longæq; candidæ cochleæ paſſim oberrantes. Eæ areſactæ ſole in tegulis: tuſæq; in farina miſcentur lomento æquis portionibus. Candoremq; & liuorem corpori afferunt. Scabendi deſideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans ſi tranſcenderit: abortum faciet. Item amphiſbenam mortuam duntaxat. Nam uiuam habẽtes in pyxide impune tranſeunt: etiam ſi mortua ſit. Atq; adſeruata partus faciles præſtat uel mortua. Mirum ſi non adſeruatam tranſcenderit grauida: innoxiam fieri: ſi protinus tranſcendat adſeruatam. Anguis inueterati ſuffitus menſtrua adiuuant. Anguium ſenectus adalligata lumbis faciliores partus facit: protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendum cum thure. Aliter ſumpta abortum facit. Baculus quo angui rana excuſſa ſit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cum melle purgationes. Item araneus qui filum ducit ex alto: capi debet manu caua trituſq; admoueri. Quod ſi redeuntem prehenderit: inhibebit idẽ purgationes. Lapis aetites in aquile repertus nido cuſtodit partus contra omnes abortuũ inſidias. Penna ulturina ſubiecta pedibus adiuuat parturiẽtes. Ouum corui grauidis cauendum conſtat: quoniam tranſgreſſus abortus aſperos facit. Fimum accipitris in mulſo potum uidetur fœcundas facere. Vuluarum duritias & collectiones adeps anſerinus aut cygni emollit. Mammas a partu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo. Phryges & lycaones mãmis puerperio uexatis inuenere otidũ adipem utilem eſſe & iis quæ uulua ſtrangulentur: & blactas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus cæræ ſtantes mammas ſeruat. Putant & ter circundatam ouo perdicis non inclinari. Et ſi ſorbeantur eadem fœcunditatem facere: lactis quoq; copiam. Cum anſerino adipe perunctis mammis dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarũ ſedare ſi cum cimice trito illinãtur. Veſpertilionum ſanguis pſilothri uim habet. ſed malis puerorum illitus non ſatis proficit niſi erucæ uel cicutæ ſemen poſtea inducatur. Sic enĩ aut in totum tolluntur pili: aut non ẽcedunt lanuginem. Idem rubrorum profici putant. Eſt autem duplex: rubens utique & candidum. Aliqui ſanguinem & iecur eius admiſcent. Quidam in tribus heminis olei diſcoquunt uiperam exẽptis oſſibus & pſylothri uice utũtur: euulſis prius pilis: quos renaſci nollunt. Fel herinacei pſilothrum eſt utiq; mixto cerebro ueſpertilionis & lacte caprino. Item per ſe cinis cum lacte. Canis primi partus euulſis pilis quos renaſci uoluunt: uel nondum natis perunctis partibus: alii non ſurgunt. Idẽ euenire traditur ſanguin ericini euulſi cani. Item hirundinis ſanguine uel felle.

Promiſcuæ medicnæ. Ca. V.

LIBER.

QVis formicarnm ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradũt. Si uero oculi nigri
naſcentium placeant: ſoricem prægnanti edendum. Capilli ne caneſcant uermiũ
terrenorum ciuere præſtari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexantur
præſidium eſt agninum coagulum ex aqua potum. Aut ſi uitium coagulato lacte accide
rint: diſcutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris utiliſſimum eſt.
Oſſibus in canino fimo inuentis aduſtio infantium quæ uocatur ſiriaſis adalligatis emen
datur. Ramices infantinm lacertæ uirides admotæ dormientibus morſu emẽdatur. Poſtea
harundini adalligatæ ſuſpendũtur in fimo. Traduntq́ pariter cũ ea expirante ſanari in
fantem. Cochlearum ſaliua ilita infantium oculis palpebras corrigit: gignitq́. Ramicoſis
cochlearum cinis cum thure ex oui albi ſucco ilitus per dies triginta meddetur. Inueniun
tur in corniculis cochlearum harenaceæ duriciæ. Eæ dentitionem facilem præſtant adalli
gatæ. Cochlearum manium cinis admixtus ceræ procidentium interraneorum partes ex
tremas prohibet. Oportet autem cineri miſceri ſaniem punctis emiſſam e cerebro uipere.
Cerebrum uipere illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grandiſſi
mi dentes ſerpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tuſſi medetur. Vix eſt ſe
rio complecti quædam non omittenda tamen: qua ſunt prodita. Ramici infantium lacerta
mederi iubent. Marem hanc præhendi. Id intelligi & quod ſub cauda unam cauernam ha
beat. Id agendum ut per aurum aut argentum: aut oſtrum mordeat uitium. Tum in cali
ce nouo illigatur: & in fimo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo da
tis. Scarabeorum contia grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturã optinent. Bo
uis capiti lapillum tradunt ineſſe quem ab eo expui ſi necem timeat: inopinati præciſo capi
te exemptum adalligatũq́ mire prodeſſe dentioni. Item cerebrum eiuſdẽ ad eundẽ uſum
adalligari iubent. Et limacis lapillum ſiue oſſiculum quod inuenitur in dorſo. Magnifice
iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco im
poſitus. Sunt uermiculi in ſpinoſis hærbis aſperi: lanuginoſi. Hos adalligatos protinus me
deri tradunt infantibus: ſi quid ex cibo hæreat. Somnos allicit œſipum myrrhe momento in
uini cyathis duobus dilutum uel cum adipe anſerino & uino myrtite. Auis cuculus lepo
rina pelle adalligatus. Ardeolæ roſtrum in pelle aſinina fronti adalligatum. Putant & per
ſe roſtrum eiuſdem effectus eſſe uino collutum. E diuerſo ſomnũ arcet ueſpertilionis ca
put aridum adalligatum. In urina uituli lacerta necata uenerem eius qui fecerit cohibet.
Nam inter amatoria eſſe magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ: & columbinũ cum oleo
& uino potum. Pulmonis uulturini dexteræ partes uenerem concitãt uiris adalligatæ gru
is pelle. Item ſi lutea ex ouis quinq́ columbarum admixta adipis ſuilli denarii pondere ex
melle ſorbeantur. Paſſeres in cibo uel oua eorum. Gallinacei dexter teſtis arietina pelle ad
alligatus. Ibicum cineres cum adipe anſeri & irino perunctis ſi conceptus ſit: partus conti
nere. Contra inhibere uenerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adalliga
tiſq́ pelle arietina tradunt. Item cuiuſcũq́ galli gallinacei ſi cum ſanguine gallinacei lecto
ſubiiciantur. Cogunt concipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ ſi iunctis inter ſe colligentur
in coitu. Qui in urinam canis ſuam ingeſſerit: dicitur ad uenerem pigrior fieri. Miũ & de
ſtellionis cinere (ſi uerum eſt) In linamento inuolutum in ſiniſtra manu uenerem ſtimula
re. Si transferatur in dextram: inhibere. Item ueſpertilionis ſanguinem collectũ flocco ſup
poſitumq́ capiti mulierum libidinem mouere: aut anſeris linguam in cibo uel potione ſũ
ptum. Tyria uero mactato corpore pota. Et membrana ſenectutis anguium triduo inhibet
Ac ſerum exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos ſi cerebrum muſtellæ coagulo
addat: negant corrumpi uetuſtate: aut a muribus attingi. Eiuſdẽq́ muſtellæ cinis ſi detur
in offa gallinaceis pullis & columbinis tutos eſſe a muſtellis. Iumentorũ urinæ tormina ue
ſpertilione adalligato finiuntur. Vermicatio ter circunlato uerendis palumbo mirũ dictu
palumbus emiſſus moritur: iumentũq́ liberatur confeſtim. Ebrioſis oua noctuæ per tridu
um data in uino: tedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſum
ptus. Hirundinis roſtri cinis cum mirrha tritus & in uino quod bibatur inſperſus: ſecuros
præſtabit a temulentia. Inuenit hoc Horus aſſyriorum Rex. Præter hæc ſunt notabilia ani
malium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphrénam auem in Sardinia narrãt grui ſimi
lem ignotam iam etiam ſardis ut exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantum
pilo ſimilis: nec alibi naſcens. Idem auctores nominauere ſirulugũ. Quod nec quale eſſet

animal:nec ubi naſceretur tradiderunt.Fuiſſe quidem non dubito:cum & medicinæ ex eo ſint demonſtratæ.M.Cicero tradit animalia bituros uocari:qui uites incampania rodant.

De miraculis quarundam beſtiarum. Ca. VI.

Reliqua mirabilia ex iis quoque dicemus.Non latrari a cane membranam ex ſecundis canis habentem:aut leporis fimum uel pilos tenentem.In culicum genere muliones non amplius quam uno die uiuere.Eoſque qui arboraſii pici roſtrũ habeãt: & mella eximant:ab apibus non atingi.Porcos ſequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa.Puluerem in quo ſe mula uolutauerit corpori inſperſũ mitigare ardores amoris.Sorices fugari:ſi unus caſtratus emittatur.Anguina pelle & ſale & farre cum ſerpillo contritis uno die:deiectiſque cum uino in fauces boum uua matureſcente:toto anno eos ualere.Vel ſi hirundinum pulli tres tribus offis dentur .Puluere e ueſtigio anguium collecto:ſparſas apes in alueare reuerti.Arietis dextro teſte præligato oues tãtum gigni. Nõ laſſeſcere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant.Mulas non calcitrare cum uinum biberint.Vngulas tantum mularum repertas: neque aliam ullam materiã quæ non perroderetur a ueneno ſtygis aquæ cum id dandum Alexandrino magno Antipater mitteret memoria dignum eſt:magna Ariſtotelis ĩfamia ex cogitatum.Nũc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXI.

PROEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. Ca. I.

AQVATILIVM SEQVVNTVR IN MEDICINA beneficia:opifice natura ne in illis quidem ceſſante:& per undas fluctuſq; ac reciprocos æſtus amniumque rapidos curſus improbas exerente uires.Nuſquã potentia maiore ſi uerum fateri uolumus.Quippe hoc elementum cæteris omnibus imperat.Terras deuorant aquæ.Flammas necant. Scandũt in ſublime:& cælum quoque ſibi uendicant Ac nubium obtentu uitalẽ ſpiritum ſtrangulant . Quæ cauſa fulmina edidit:ipſo ſecum diſcordante mundo.Quid eſſe mirabilius poteſt aquis in cælo ſtantibus?At illæ ceu parum ſit in tãtam peruenire altitudinem rapiunt eo ſecum piſcium examina.Sæpe etiam lapides ſubuehunt portantes aliena pondera.Eædem cadentes omnium terra naſcentiũ cauſa fiunt: prorſus mirabili natura.Si quis uelit reputare ut fruges gignantur arbores fruticeſque uiuãt in cælum migrare aquas animamque etiam hærbis uitalem inde deferre iuſta confeſſione. Omnis quoque terræ uires aquarum eſſe beneficii.Quapropter ante omnia ipſarum potẽtiæ exempla ponemus.Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis:& obſeruationibus.cc. lxvi. Ca. II.

Emicant benigne paſſimque in plurimis terris alibi frigidæ:alibi calidæ:alibi iunctæ:ſicut interebellis aquitanica gente.Exin in pyreneis montibus tenui interuallo diſcernente. Alibi tepidæ : gelidæque auxilia morborum conferentes . Et e cunctis animalium hominum tantum cauſa erumpentes.Augent numerum deorum numinibus uariis:urbeſque condunt: ſicut puteolos in campania ſtatielas in liguria: ſeſtias in Narbonenſi prouintia. Nuſquam tamẽ largius quam in baiano ſinu nec pluribus auxiliandi generibus:aliæ ſulphuris aliæ aluminis:aliæ ſalis:aliæ nitri:aliæ bituminis:nonnulla etiã acida ſalſa ue mixtura.Vapore paruoque ipſo aliquæ proſunt. Tantaque eſt uis ut balneas calefaciant:ac frigidam etiam in ſoliis feruore cogant:quæ in baiano poſideanæ uocantur nomine accepto a Claudii Cæſaris liberto.Obſonia quoque percoquunt. Vaporant & in mari ipſo quæ Licinii Craſſi fuere.Medioſque inter fluctus exiſtit aliquid ualitudini ſalutare.Iam generatim neruis proſunt pedibus ue aut coxendicibus: aliæ luxatis fractis ue . Inaniunt aluos.Sanant ulcera.Capiti auribuſque priuatim medentur.Oculis uero ciceronianæ.Dignum memoratu uilla eſt ab auerno lacu puteolos tendentibus impoſita littori: celebrata porticu ac nemore.Quam & uocabat.M.Cicero academiam ab exemplo athena

rum:ibi compoſitis uoluminibus:In qua & monumentum ſibi inſtatuerat. Ceu uero non
& in toto terrarum orbe feciſſet.Huius ĩ parte prima exiguo poſt obitum ipſius.Antiſtio
uetere poſſidente eruperunt fontes calidi perquam ſalubres oculis celebrati carmĩe.Lau-
reæ Tulii qui fuit e libertis eius.Vt protinus noſcatur etiam miniſterium eius auſtũ ex il
la maieſtate.Ponam enim ipſum carmẽ dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clariſſime linguæ.
Silua loco melius ſurgere iuſſa uiret.
Atque academiæ celebratam nomine uillam.
Nunc reparat cultu ſub potiore uetus.
Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori.
Hoc dedit:hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem.
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione ſinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum & uirorum ĩ ſaniã
abolere produntur.In enaria inſula calculoſis mederi.Et quæ uocatur acidula ab teano ſi
dicino quattuor milibus paſſuum frigida.Item in ſtabiano quæ dimidia uocatur.& in ue-
nafrano ex fonte acidulo.Item contingit in uelino lacu potantibus.Item in Syriæ fõte iux
ta taurum montem.Auctor eſt.M.Varro.Et in phrygiæ gallo flumine Gallimacus.Sed ibi
in potando neceſſarius modus:ne lymphatos agat.Quod in Aethiopia accidere iis qui in
fonte rubro biberint Cteſias ſcribit.Iuxta Romam albulæ aquæ uulneribus medentur.
Prægelidæ eæ.Sed ſubcutilæ in Sabinis gelidiſſimæ ſuctu quodam corpora inuadunt: ut
prope morſus uideri poſſit.Aptiſſime ſtomacho:neruis uniuerſo corpori.Theſpieorũ fõs
conceptus mulieribus repræſentat.Item in Arcadia flumen elatum.Cuſtodit autem par-
tum linus fons in eadem Arcadia abortus.fieri non patitur . E diuerſo in pyrrhea flumen
quod aphrodiſium uocatur:ſteriles facit.Lacus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor
ẽ Titium quendã prætura functum marmorei ſigni faciem habuiſſe propter id uitium.Cid
nus ciliciæ amnis podagricis medetur:ſicut apparet in epiſtola Caſſii Parmẽſis ad. M. An
tonium.Cõtra aquarum culpa in Troezene omnium pedes uitia ſentiunt : Tungri ciui-
tas galliæ fontem habet inſignem plurimis bullis ſtillantẽ:ferruginei ſaporis quod ipſũ nõ
niſi in fine potus intelligitur.Purgat hic corpora Tertianas febres diſcutit: calculorumq;
uicia.Eadem aqua igne admotu turbida fit.Ad poſtremũ rubeſcit.Leucogei fõtes ĩter pu
teolos & neapoli oculis & uulneribus medentur.Cicero in admirandis poſuit reatinis tan
tum paludibus ungulas iumentorũ indurari.Eudicus in heſtiã eutiche fontes duos tradit
eſſe:ceronẽ:ex quo bibẽtes oues nigras fieri:mellem ex quo albas:ex utroq; autem uarias.
Theophraſtus in thuriis crathin candore facere:ſybari nigricia bobus ac pecoribus.Quin
& homines ſẽtire differẽtiã eam.Nã qui ſybari bibant:nigriores eſſe :durioreſq; & criſpo
capillo.Qui ex cratide candidos:molliores ac porrecta coma.Itẽ in macedonia quæ uelĩt
ſibi cãdida naſci ad haliamõnẽ ducere.Quæ nigra aut fuſca ad axium.Idẽ omĩa fuſca qui
buſdã in locis tradit naſci:& fruges quoq;:ſicut in meſſapiis.At in leucis arcadiæ quodam
fonte mures terreſtres bibere & cõuerſari.Erythris aleos amnis pilos gignit in corporibus
In boetia ad trophonium deũ iuxta flumẽ erynũ duo ſunt fontes:quorum alter memoriã:
alter obliuionẽ affert:inde nominibus inuẽtis.In cilicia apud opidũ iuſgũ riuus fluit unus:
ex quo bibentium ſubtiliores ſenſus fieri. Varro tradit.In cea inſula fontem eſſe qui hebe
tes facit.Zamæ in africa ex quo canoras uoces.Vinum tedio uenire iis qui ex clitorio lacu
biberint.At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quos diximus aſſerunt.Mu-
tianus andriæ fonte.Liberi patris ſtatis diebus ſeptenis eiuſdem dei uinum fluere.Si aufe
ratur e complectu templi ſapore in aquam tranſeunte.Polyclytus explere olei uicem iuxta
ſolos ciliciæ fontem.Theophraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdem uirtutis fonte.Ly-
cos in indiæ terris fontem eſſe:cuius aqua lucernæ ardeant:Idẽ ecbathãnis traditur Theo
pompus in ſcotiis lacum eſſe dicit:qui uulneribus medetur.Iuba in troglodytis lacum in-
ſanum maleficaui appellatum:ter die fieri amarum ſalſumq;:ac deinde dulcem: totieſq; ẽt
noctu ſcatentem albis ſerpentibus uicenum cubitorum.Idem in arabia quoq; fontem exi

lire tanta ui ut nullum non pondus impactum reſpuat. Teophraſtus marſyæ fontem in phrigia ad celenarum oppidum ſaxa egerere. Non procul ab eo duo ſunt fontes cyllon & gyllon: ab effectu græcorum nominum dicti Cyzice fons cupidinis uocatur ex quo potãtes amorem deponere Mutianus credit. Granno ne eſt fons calidus citra ſummum feruorem qui in uinum additus triduo calorem potionis cuſtodit in uaſis. Sunt & mattiaci in gremania fontes calidi trans rhenum: quorum hauſtus triduo feruet. Circa margines uero punicem faciunt aquæ. Quod ſiquis fide carere eſ iis aliqua arbitrat̃: diſcat in nulla parte nature maiora eſſe miracula: quanquam inter initia operis abunde multa rettulimus.

Cteſias tradit ſideri uocari ſtagnum in indis in quo nihil innatet: ſed omnia mergãtur. Celius apud nos in auerno ait etiam folia ſubſidere. Varro aues quæ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuſcidamo omnia fluitant: nihil immergitur. Item in ſiciliæ fonte phinthia: ut appion tradit. Et in medorũ lacu puteoque Saturni. Neptunni fons linire tranſire ſolet in loca uicina portendens aliquid. Mirum quoque eſt quod cum piſcibus tranſit. Reſponſa ab iis petunt incole cibo: quem rapiunt annuentes: Si uero euẽtum negent: caudis abigunt. Amnis olachas in bitynia Brietum alluit (hoc eſt & templo & deo nomen:) cuius gurgite periuri necantur parthi uelut flamma urente. In cantabria fontes tamarici in augurio habentur. Tres ſunt octonis pedibus diſtantes. In unum alueum cohеunt uaſto amne. Singulis ſiccantur duodeciens diebus: aliquando uicies citra ſuſpitionem ullam aquæ cum ſit illis uicinus fons ſine intermiſſione largus. Dirumque eſt non profluere eos aſpicere uolentibus: ſicut proxime Lartio Licinio legato poſt preturam poſt ſeptem dies accidit. In iudea riuus ſabbatis omnibus ſiccatur. E diuerſo miracula alia dira Cteſias in armenia ſcribit eſſe fontem: ex quo nigros piſces illico mortem afferre in cibis. Quod & citra danubii exortum audiui: donec ueniatur ad fontem aluio appoſitum: ubi finitur id genus piſcium. Ideoque ibi caput eius amnis intelligi fama. Hoc idem & in lydia in ſtagno nympharum tradunt. In Achacia ad pheneum aqua profluit e ſaxis ſtyx appellata: quæ ilico necat: ut diximus. Sed eſſe piſces paruos in ea tradit Theopraſtus lœtales & ipſos: quod non in alio genere mortiferorum fõtium. Necare aquas Theopompus in Thracia apud cychros dicit. Lycus in Leontinis tertio die ſi quiſquam biberit. Varro ad ſoractem ſcripſit eſſe fontem. cuius ſit latitudo quattuor pedum: ſole oriente eum exundare feruẽti ſimilem: aueſque quæ guſtauerint: iuxta mortuas iacere. Nãque & hæc inſidioſa conditio quod quædã etiam blandiuntur aſpectu: ut ad nonacrin archadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: ſed hanc putant nimio frigore eſſe noxiam utpote cum profluens ipſa lapideſcat. Aliter circa Theſſalica tempe quoniam uiſus omnibus terrori eſt. Traduntque etiã æs ac ferrum errodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui ſpacio. Mirumque ſiliqua ſilueſtris amplecti radicibus fontem eum dicitur ſemper florens purpura. Et quedam ſui generis herba in labris fontis uiret. In Macedonia non procul ab Euripidis poetæ ſepulchro duo riui cõfluant: alter ſaluberimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons eſt qui quãcũque rigat lapideam facit terram. Item calidæ aquæ in Euboea. Lebeonemque alluit riuus in quo ſaxa ĩ altitudinẽ creſcunt. In eurimenis deiecte coronæ in fontem lapides fiunt. In coloſſis flumẽ eſt: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In ſcyretico metallo arbores quæcunq; flumine alluntur ſaxa fiunt cum ramis. Diſtillantes quoq; guttæ in lapides dureſcunt. In antris coryciis nãmioze. In Macedonia etiam pendentes in ipſis cameris. At in corintho cum decidere in quibuſdam ſpeluncis utroq; modo columnas faciunt: ut in phauſia cherſõneſi rhodo in antro magno etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus exemplis.

De qualitate aquaꝝ in ſaluberitate uel cõmoditate earum Ca. III.

Quæritur inter medicos cuius generis aquæ ſint utiliſſimæ. Stagnantes: pigraſque merito damnant: utiliores quæ profluunt exiſtimantes. Curſu enim percurſuque ipſo extenuari: atque proficere. Eoque miror ciſternarum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferrunt quoniam leuiſſima ſit hymbrium aqua ut quæ ſubire potuerit ac pendere in aere. Ideoque & niues præferunt nubibus: niuibuſque etiam glaties uelut ad ĩfinitum coacta ſubtilitate. Leuiora enim hæc eſſe & glatiem multo leuiorem aqua Horum ſententiam refellere intereſt uitæ. In primis. n. leuitas illa depræhendi aliter quam ſenſu uix poteſt: nullo pene momento ponderis aquis inter ſe diſtantibus. Nec leuitatis ĩ pluuia aqua argumentum eſt ſubiſſe eam in cælum cum etiam lapides ſubire appareat: ſcã

denſque inficiatur halitu terræ.Quo fit ut pluuiæ aquæ ſordidum ineſſe plurimum ſentiat: citiſſimeque ideo calefiat pluuia aqua.Niuem quidem glaciemque ſubtiliſſimum elementi eius uideri miror:appoſito grandinum argumento e quibus peſtilentiſſimum potũ eſſe conuenit.Nec uero pauci inter ipſos e contrario: ex gelu ac niuibus inſaluberrimos potus prædicant:quoniam exactum ſit inde:quod tenuiſſimum fuerit.Minui certe liquorem omnem congelatione depræhenditur:& rore nimio ſcabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis cauſis.Pluuias quidem aquas celerime putreſcere conuenit: minimeque durare in nauigatione.Epigenes autem aquam quæ ſepties putrefacta purgata ſit perhibet amplius non putreſcere.Nam ciſternas etiam medici confitentur inutiles:aluo duritias facientes faucibuſque etiam limi non aliis ineſſe plus:aut animalium quæ amplius faciunt tedium confitendum habent.Nec ſtatim amnium utiliſſimas eſſe:ſicuti nec torrentiũ ullius:lacuſque plurimos ſalubres maxime.Quædã igit̃ & huius generis aptiſſimæ alie alibi.Parthorum reges ex coaſpe & euleo tantum bibunt.Eæ quanuis in longinqua comitẽtur illos.Et horum placere potum non quia ſint amnes apparet: quoniam nec e tigri nec euphrate nec e multis aliis bibunt.Limus aquarum uitium eſt:ſi tamen idem amnis anguillis ſcateat ſalubritatis indicium habetur.Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante omnia damnantur amaræ:& quæ ſcrobem ſtatim implent:quod euenit troezene.Nam nitroſas atque ſalmacidas & fæculentas in deſertis rubrum mare petentes addita polenta utiles intra duas horas faciunt:ipſaque ueſcuntur polenta.Damnantur in primis fontes qui cœnum faciunt:quique malum colorem bibentibus referunt:& ſi uaſa ære inficiunt:aut ſi legumina tarde percoquunt.Si liquate leniter terram relinquunt:decoctæque craſſis obducunt uaſa cruſtis.Eſt etiamnum uitium non fetide modo uerum omnino quicquam recipientis iucundum ſit illud licet gratumque:& ut ſæpe ad uicina lactis accedens.Aquam ſalubrem aeri quam ſimilimam eſſe oportet.Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucũde olẽtis in meſapotamia cabille.Fabulæ rationem afferunt:quoniam eo Iuno perfuſa ſit. De cætero aquarũ ſalubrium ſapor odor ue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera iudicant de ſalũbritate.fruſtrante diligentia:quando perrarum eſt ut leuior ſit aliqua.Cercior ſubtilitas ĩter pares meliorem eſſe quæ calefiat refrigereturque celerius.Quin exauſtam uaſis ne manus pendeant depoſitiſque in humum tepeſcere affirmant.Ex quoniam ergo genere maxime probabilis contingit?Puteis nimirum ut in oppidis conſtare uideo.Sed iis quibus exercitationis ratio crebro hauſtu contingit.& illa tenuitas colante terra.Salubritati hæc ſatis ſunt.Frigori & opacitas neceſſaria. Vtque cælum uideant ſuper omnia obſeruatio una Eadem & ad perennitatem pertinet:ut illa uado exiliat uena non e laterib⁹. Nam ut tactu gelida ſit:etiam arte cõtingit. Si etiam expræſſa in altum:aut e ſublimi deiecta uerberatu corripiat aera.In natando quidem ſpiritum continentibus frigidor ſentitur eadem Neronis principis inuentum eſt decoquere aquam:uitroque demiſſam in niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris contingit ſine uitiis niuis.Omnẽ utique decoctam utiliorem eſſe conuenit.Item calefactam magis refrigerare ſubtiliſſimo inuento. Vitioſæ aquæ remedium eſt ſi decoquatur ad dimidias partes.Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguis. Aeſtus in balneis arcetur ſi quis ore teneat.Quæ ſunt hauſtu frigidiſſime:non perinde & tactu eſſe alternante hoc bono multi familiari exemplo colligunt.Clariſſima aquarum omnium toto orbe frigoris ſalubritatiſque palma præconio urbis martia eſt: inter reliqua deum munera urbi tributa. Vocabatur hæc quondam auſeia.Fons autem ipſe piconia. Oritur in ultimis montibus pelignorum.Tranſit marſos & fucinum lacum Romã non dubie petens. Mox ſpecu merſa in tyburtina ſe aperit nouem millibus paſſuum fornicibus inſtructis per indutũ.Primus eam in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Martius unus e regibus.Poſtea.Q. .Martius rex ĩ prætura.Rurſuſq; reſtituit.M.Agrippa.Idem & uirgenem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo duo milia paſſuum preneſtina.uia.Iuxta eſt herculaneus riu⁹:quem refugiens uirginis nomen optinuit.Horum amnium comparatione differentia ſupradicta deprehenditur cum quantum uirgo tactu præſtat:tantum præſtet martia hauſtu. Quanquam utriuſque iampridem urbi perit uoluptas ambitione auaritiaque in uillas ac ſuburbana decoquentibis publicam ſalutem.Non abre ſit quærendi aquas iunxiſſe rationem. Reperiũtur in conuallibus maxime:& quodam conuexitatis cardine aut montiũ radicibus. Multi ſeptentrionales ubique partes aquoſas exiſtimauere. Qua in re uarietatem naturæ aperuiſſe

conuenit. In hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo ſiluigeri ab aquilōis tā
tum parte ſunt: At olympus oſſa parnaſus apenninus alpes undiqꝫ ueſtiuntur amnibuſqꝫ
perfunduntur. Aliqui ab auſtro ſicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obſer
uationis indicabitur. Aquarum ſunt notæ iuncus aut harundo: aut hærba de qua dictum
eſt. Multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix eni erratica & alnus aut uitex aut
hedera ſponte proueniunt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e ſuperiori-
bus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio eſt ante ortum ſolis lon
gius intuentibus. Quod ex edito quidam ſpeculantur proni terram mento attingente. Eſt
& peculiaris æſtimatio peritis tantum nota quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur dieique
horis ardentiſſimis: qualis ex quoque loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente hu
midior eſt ille: indubitata ſpes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus eſt ut in
doleſcant. Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco in altitudine pedum quin
que defoſſo. Olliſqꝫ e figulino opere crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto lucernaque
ardente concamerata frondibus: de in terra. Si figulinum humidum ruptum ue: aut ſi in
ære ſudor uel lucerna ſine defectu olei reſtincta: aut etiam uellus lanæ madidum reperia
tur: non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excollunt locum: tanto efficatio-
re uaſorum argumento. Terra uero ipſa promittit candicantibus maculis: aut tota glauci
coloris. In nigra enim ſcaturigines non fere ſunt perennes. Figularis certa ſemper adimit
ſpes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obſeruantes: ut a nigra deſcendat ordo ſu
pradictus. Aqua ſemper dulcis in argilloſa terra frigidior in topho. Nanque & hic proba-
tur. Dulces enim leueſque facit: & colando continet ſordes. Sabulum exiles limoſaſqꝫ pro
mittit. Glarea in certas uenas: ſed boni ſaporis. Sabulum maſculinum & harena carbunculo
ſa certas ſtabileſque & ſalubres. Rubra ſaxa optimas ſpeique certiſſimæ. Radices montium
ſaxoſæ: & ſilex hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores aſſidue reſ-
pondere glebas: faciliuſque ferramenta deſcendere. Depreſſis puteis ſulphurata uel alumi-
noſa occurrentia putearios necant. Exprimentum huius periculi eſt demiſſa ardens lucer-
na ſi extinguatur. Tunc ſecũdum puteum dextra ac ſiniſtra fodiuntur æſtuaria: quæ gra-
uiorem illum halitum recipiant. Fit & ſine his uitiis altitudine ipſa grauior aer quam emē
dant aſſiduo linteorum iactatu euentilando donec ad aquam uentum eſt. Sine harena to-
fus ſurgit: ne uenæ obſtruantur. Quædam aquæ uere ſtatim incipiente frigidiores ſũt: q̄rũ
non in altum origo eſt: hybernis enim conſtant hymbribus. Quædam canis ortu ſicut in
Macedonia apparet. Vtrunqꝫ ante oppidum pellam Incipiente enim æſtate frigida eſt pa-
luſtris: dein maximo æſtu in excelſioribꝰ oppidi riget. Hoc & in chio euenit ſimili ratione
portus: & oppidi. Athenis & neachronos nyboſa æſtate frigidior eſt. Deinde maximo æſtu
qui puteꝰ in. Iouis orto. At ille ſiccitatibus riget.

Aquarũ ſubito naſcentiũ aut deſinentiũ. Cap. IIII.

MAxime autem putei circa arcturum. Nam ipſa æſtate deficiunt omneſqꝫ qua tri-
duo eo ſubſidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primum a-
quis redeuntibus. In Sicilia quidem circa meſſanam: & mylas hyeme in totum in-
areſcant fontes. Aeſtate exũndant amnemque faciunt. Apolloniæ in ponto fons
iuxta mare æſtate tantum ſuperfluit: & maxime canis ortu partius ſi frigidior ſit æſtas. Que
dam terræ hymbribus ſicciores fiunt uelut in narnienſi agro quod admirandis ſuis inſeruit
M. Cicero: ſiccitate lutum fieri prodens hymbræ autem puluerem Omnis aqua hyeme dul
cior eſt. Aeſtate autem minus. Autumno minime. Minuſqꝫ per ſiccitates. Neqꝫ æqualis am
nium plerunque guſtus eſt. Magna aluei differentia. Quippe tales ſunt aquæ qualis terra
per quam fluunt. Qualeſque hærbarum quas lauant ſucci. Ergo iidem amnes parte aliqua
reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influentes riui ut boryſthenem uictique di-
luuntur. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter accidit in boſphorono: ut ſalſi deciderent
necarentqꝫ frumenta. Totiens & niliriguа pluuiæ amara fecere: magna peſtilentia Aegyp-
ti. Naſcuntur fontes deciſis plerunque ſiluis: quos arborum alimenta conſumebant. Sicut
in hemo obſidente gallos. Caſſandro: cum ualli gratia ſiluas cecidiſſent. Plerunque uero
damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſilua continere nymbos ac digerere con
ſueta. Et coli mouerique terram callumqꝫ ſummæ cutis ſolui aquarum intereſt. Proditur
certe in creta expugnato oppido quod uocabatur arcadia: ceſſaſſe fontes: amneſque qui ī

eo ſitu multi erant.Rurſus cõdito poſt ſex ãnos emerſiſſe utiquæqꝫ cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hyſtorica.

Capitulum quintum.

TErræ quoqꝫ motus profundũt ſorbentqꝫ aquas:ſicut circa phenũ arcadiæ quinquies accidiſſe conſtat.Sicut & in corico monte amnis erupit:poſteaquam cœptus eſt coli.Illa mutatio mirabilis nulla euidente cauſa apparet:ſicut in magneſia calidas factas frigidas alias non mutato ſapore.Et in caria ubi Neptuni tẽplũ eſt amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in ſalem.Eſt & illa miraculi plena arethuſam ſyracuſis fimum redolere propter olympia:uerique ſimile:quoniam alpheus in ea inſula ſub ima maria permeet.Rhodiorum fons in cheronneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquarum:ſicut Babyloniæ lacus æſtate rubras habet diebus ondecim. Et boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur:quanquã omnium aquarum tenuiſſimus. Ideoque innatans hypani.In quo & illud mirabile. Auſtris flantibus ſuperiorem hypanim fieri.Sed tenuitatis argumentum & aliud eſt: quod nullum halitum non modo nebulam emittit.Qui uolunt diligentes circa hoc uideri:dicũt aquas grauiores poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ:& quomodo medicaris utẽdum:& quid proſit nauigatio:& medicinæ aquæ marinæ. Ca. VI.

QUAeterum a fonte duci fictilibus tubis utiliſſimum eſt:craſſitudine binum digytorum commiſſuris pixidatis ita ut ſuperior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes ſurſum elici:minimum erit ſi uno cuniculo ueniet in binos actus:laminæ eſſe debebunt per quas ſurgere in ſublime opus fuerit e plumbo:ſubit altitudinem exortus ſui:ut ſi longiore tractu ueniat ſubeat crebra:deſcendatqꝫ libramenta ne pereant.Fiſtulas denum pedum longitudinis eſſe legitimum ẽ Et ſi quinariæ erunt ſexagena pondo pendere.Si octonariæ centena Si denariæ centena uicena.Ac deinde ad has portiones Denaria appellatur cuius laminæ latitudo antequam curuetur digytorum decem eſt dimidioque eius quinaria.In omni anfractu enim collis quinariã fieri ubi dometur impetus:neceſſarium eſt.Item caſtella prout res exiget.Homerum calidorum fontium mentionem non feciſſe demiror:cum alioquin lauari calida frequenter indiceret:uidelicet quia medicina tunc non erat hæc:quæ nunc aquarum perfugio utitur.Eſt autem utilis ſulphurata neruis.Aluminata paralyticis:aut ſimili morbo ſolutis. Bituminata aut nitroſa qualis cutilia utilis eſt bibendo:atque purgationibus.Plerique in gloria ducunt:plurimis horis perpeti calorẽ earum:quod eſt inimiciſſimum.Nanqꝫ paulo diutius quam balneis uti oportet.Ac poſtea frigida dulci nec ſine oleo diſcedentibus: quod uulgus alienum arbitratur.Idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uaſtitate odoris capita replentur:& frigore infeſtantur ſudantia:reliqua corporum parte merſa Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidique iam turgidos bibendo:in tãtum ut annuli integerentur cute cum reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſine crebro ſalis guſtu. Vtũtur & cœno fontium ipſorum utiliter: ſed ita ſi illitum ſole inareſcat.Nec uero omnes quæ ſint calidæ:medicatas eſſe credendum ſicut in ſegeſta ſiciliæ:lariſſa:troade:magneſcia:melo:lipara.Nec decolor ſpecies æris argenti ue(ut multi exiſtimauere)medicaminum argumentum eſt.Quando nihil eorum in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur.Medendi modus Item & in marinis erit:quæ calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata & fracturas oſſaqꝫ cõtuſa.Idem ad corpora ſiccanda.Qua de cauſa & frigido mari utunt. Præterea eſt alius uſus multiplex.Principalis uero nauigandi pthiſi affectis ut diximus:aut ſanguinem egerentibꝰ ſicuti proxime Anneum Galleonem feciſſe poſt conſulatum meminimus. Neque enim Aegyptus propter ſe petitur:ſed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiões ipſæ inſtabili uolutatione commotæ pluribus morbis capitis oculorum pectoris medentur Omnibuſque propter quæ helleborum bibitur. Aquam uero maris per ſeſe efficatiorem diſcutiendis tumoribus putant medici ſi illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplaſtris etiammaxime albis:& malagmatis miſcent.Prodeſt & infuſa crebro ictu. Bibitur quoque quanuis non ſine iniuria ſtomachi ad purganda corpora: bilemque atram aut ſanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam.Et in tenaſmis articularibuſque morbis aſſeruatam:& in hoc uetuſtate uirus de-

ponentem. Aliqui decoctam: omnes ex alto hauſtam nullaq; dulcium mixturam corruptam. In quo uſu præcedere uomitum uolunt. Tunc quoque acetum aut uinum aqua miſcent. Qui puram dedere raphanos ſuper mandi ex mulſo aceto iubent: ut ad uomitiões reuocent. Clyſteribus quoque marinam infundunt tepefactam. Teſtium quidem tumori fouendo non aliud præferunt. Item pernionum utio ante ulcera. Simili modo pruritibus: pſoris & lichenum curationi. Lendes quoque & terra capitis animalia hac curantur Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus poſt mariam aceto calido fouere plurimum prodeſt. Quin & ad ictus uenenatos ſalutaris intelligitur ut phalangiorum & ſcorpionum & phthiade aſpide reſperſis. Calida autem in iis aſſumitur. Sufficitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & cochleram calida infuſa clyſteribus ſedeant. Difficilius perfrigeſcunt marina calefacta. Mammas rigentes præcordia: maciem corporis piſcinæ maris corrigunt. Aurium dolores capitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Peccorum quoque ſcabiem ſanant: lanaſque emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis ſuperuacanea uideri poſſe. Verum & hæc cura præuidit inuenta ratione qua ſibi quiſque aquam maris faceret. Illud in ea ratiõe mirum ſi pluſquam ſextarii ſalis cum quattuor aquæ ſextariis mergatur: uinci aquam: ſalemqne non liquari. Cætero ſextariis ſalis cum quattuor aquæ ſextariis ſalſiſſimi maris uim & naturam implet. Moderatiſſimam autem putant ſupradictam aquæ menſuram octonis cyathis ſalis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exaſperet. Inueterat quod uocatur thalaſſomeli æquis portionibus maris: mellis hymbris ex alto: & ad hunc uſum aduehunt: fictilique uaſe & picato condunt: Prodeſt ad purgationes maxime ſine ſtomachi uexatione & ſapore grato & odore. Hydromeli quoque ex hymbre puro cum melle temperabatur quoniam: quod daretur appetentibus uinum ægris ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iiſdem uitiis quibus uinum nec iiſdem utilitatibus. Quia ſæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoque ſubſidia demonſtrabimus. Expanſa circa nauim uellera madeſcunt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demiſſæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ: uel uaſa inania obturata dulcem intra ſe colligunt humorem nam in terra marina aqua argilla percolata: dulceſcit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuſlibet generis aquam faciliſſime in artus redeunt. Eſt & in metu peregrinantium: ut tentent ualitudinẽ aquæ ignotæ. Hæc cauẽt a balneis egreſſi ſtatim frigidam ſuſpectam hauriendo. Muſcus qui in aqua fuerit podagris illitus prodeſt. Item oleo admixto talorum dolori: tumorique. Spumaque aquæ affrictu uerrucas tollit. Necnon harena littorum maris: præcipue tenuis & ſolibus candens in medicina eſt ſiccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatiſmos ſentientium. Et hactenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordiemur autem ut in reliquis a principalibus eorum: quæ ſunt ſal & ſpongia.

¶ De generibus ſalis: & confecturis: & medicinis & obſeruationibus. ¶ Ca. VII.

SAl omnis fit: aut gignitur. Vtrumque pluribus modis: ſed cauſa gemina coacto humore uel ſiccato. Siccatur in lacu tarentino æſtiuis ſolibus: totumque ſtagnũ in ſalem abit modicum alioquin altitudine genua non excedens. Item in ſicilia ĩ lacu qui cocamicus uocatur: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tãtum inareſcunt: ſicut in phrygia capadocia. Aſpendi: ubi largius coquitur & uſq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantumdem noctu ſubuenit: quantum die auferas Omnis eſt alius ſal minutus: atque non gleba eſt. Aliud genus ex aquis maris ſponte gignitur ſpuma in extremis littoribus ac ſcopulis relicta. Hæc enim omnis rore denſatur. Et eſt acrior quæ in ſcopulis inuenitur. Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Nanq; in bactris duo lacus uaſti: alter ad ſcythas uerſus: alter ad darios ſale æſtuant. Sicut ad ſtytium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein ſole ſiccant. Sed & ſumme fluminum denſantur in ſale: amne reliquo ueluti ſub gelu fluente ut apud caſpias portas: quæ ſalis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus & xerſes ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sunc & in Africa lac⁹ & quidem turbidi ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes ſicut pegaſei. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis: ut in indis oromen⁹: in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens: maiuſque regum uectigal ex eo eſt quam ex auro

atque margaritis.Effoditur & e terra:ut palam eſt humore denſato in capadocia Ibi quidē cæditur ſpeculariū lapidum modo.Pondus magnum glebis:quas micas uulgus appellat Carrhis arabiæ oppido muros domoſque maſſis ſalis faciunt:aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta peluſium Ptolemæus rex cum caſtra faceret. Quo exemplo poſtea inter ægyptum & arabiam etiam ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri detractis harenis.Qualiter & per Africæ deſerta uſque ad Hammonis oraculum. Is quidem creſcens cum luna noctibus. Nā cyrenaici tractꝰ nobilitatꝰ hāmoniaco & ipſo quia ſub harenis īueniatur appellato Similis eſt colore alumini:quod ſchiſton uocant:longis glebis:neque perlucidis ingratus ſapore.ſed medicinæ utilis.Probatur quammaxima perſpicuus rectis ſciſſuris inſigne. De quo proditur:quod leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem uniuerſam prolatus: uix credibili pondere ingraueſcat.Sed cauſa euidens cuniculorū ſpiritu madido ſic adiuuāte aquæ Adulteratur ſiculo:quem cocanicum appellauimus:necnon & cyprio mire ſimili. In hiſpania quoque citerior egelaſte cæditur glebis pene tranſlucentibus. Cui iampridem palma a pleriſque medicis inter omnia ſalis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur ſal ſterilis eſt:nihilque gignit:& in totum ſponte naſcens. Inter hæc ſūt factitii uaria genera. Vulgaris plurimuſque in ſalinis mari adfuſo:non ſine aquæ dulcis riguis: ſed hymbre maxime iuuante:ac ſuper omnia ſole multo:non aliter inareſcens. Africa circa uticam conſtruit aceruos ſalis ad collium ſpeciem. Qui uero ſole lunaq; induruere:nullo humore liqueſcunt:uixque etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in creta ſine riguis in ſalinas mare infundentibus. Et circa ægyptum ipſo mari influente in ſolum ut crebro nilo ſuccoſum. Fit & e puteis in ſalinas ingeſtis.Prima denſatio babyloniæ in bitumē liquidum cogitur: oleo ſimile:quo & in lucernis utuntur hoc. Detracto ſubeſt ſal. Et in capadociæ puteis ac fonte quem in ſalinas ingerunt. In chaonia excoquunt aquam ex fonte refrigerandoque ſalem faciunt teretem nec candidum. Galliæ Germaniæque ardentibus lignis aquam ſalſam infūdunt.(Hiſpaniæ quadam ſui parte puteis hauriunt muriam appellantes.) Et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima ut quæ per ſe cinere ſincero uim ſalis reddat. Alibi corylus laudatur. Ita infuſo liquore ſalſo. Carbo etiam in ſalem uertitur. Quicunque ligno conficitur ſal niger eſt. Apud Theophraſtus inuenio cimbros harundinis & iunci cinerem decoquere aqua ſolitos. dōec exiguū ſupereſſet humoris. Quin & e muria ſalſamentorum recoquitur:iterumque conſumpto liquore ad naturam ſuam redit uulgo heminis iucundiſſimis. Marinorum maxime laudatur cyprius a ſalamine. At e ſtagnis tarentinis. Ac e riguis qui tateus uocatur. Hi duo oculis utiles A capadocia uero qui in laterculis affertur cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is quem ſtytium appellauimus. Itaque a partu uentrem eo cum melanthio illinunt. Salſiſſimus ſal qui ſicciſſimus Suauiſſimus omnium. Tarentinus:atque candidiſſimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copioſum aquilonis flatus. Auſtro non naſcitur. Flos uero ſalis non fit niſi aquilonis. In igni nec crepitat:nec exilit tragaſeus: neque acanthius ab oppido appellatus. Nec ullus ſpuma aut ramentum:aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit. Sunt & colorum differentiæ. Rubens memphi. Ruffus eſt circa oxum. Centuripis purpureus. Circa Geleam in eadem ſicilia tanti ſplendoris: uti imaginem recipiat. In capadocia croceus effoditur tranſlucidus & odoratiſſimus. Ad medicinæ uſus antiqui Tarentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quæcunque e marinis ex genere eo: præcipuæ ſpumeum iumentorū uero & bonū oculis trageſeum & beticum. Ad obſonium & cibum utilior quiſquis facile liqueſcit. Itē humidior minorē.n.amaritudinem habent: ut atticus & euboicꝰ. Seruādis carnibꝰ aptior acer & ſiccꝰ: ut megaricꝰ. Cōdit̄ et odoribꝰ additis:& pulmētarii uicē īplet excitās auiditatē:īuitāſq; in oībus cibis:ita ut ſit peculiaris ex eo ītellectꝰ īter inumera cōdimēta. Ita eſt in mandendo quæſitus garo. Quin & pecudes:armentaque & iumenta ſale maxime ſollicitantur ad paſtum:multum largiores lacte:multoq; gratiore etiā in caſeo dote. Ergo Hercule uita humanior ſine ſale nequit degere: adeoque neceſſarium elementum eſt: ut tranſierit intellectus ad uoluptatem. Animi quoque ſammia ſales appellantur:omniſque uitæ lepos & ſumma hylaritas laborumque requies non alio magis uocabulo cōſtat. Honoribus etiam militiæque interponitur ſalariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate ſicut apparet ex nomine ſalariæ uiæ: quoniam illa ſal in Sabinos

portari conſuerat. Ancus Martius Rex ſalis modia ſex milia in congiario dedit populis: & ſalinas primus inſtituit. Varro etiam pulmentarii uice uſos ueteres auctor eſt. Eſitaſſe enim ſalem cum pane & caſeo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen ſacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur ſine mola ſalſa. Salinarum ſynceritas ſummam fecit ſuam differentiam. Quedam enim fauilla ſalis quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſſima flos ſalis appellatur. Et flos quidem ſalis in totum diuerſa res humidioriſque naturæ & croci coloris aut ruffi ueluti rubigo ſalis. Odore quoq; ingrato ceu gari diſſentiens a ſale non modo a ſpuma. In Aegypto inuenitur uideturque nilo deferri. Et fontibus tamen a quibuſdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Eſt enim in ſale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturque rubrica: aut plerunque teſta trita Qui fucus aqua depræhenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille nõ niſi oleo reſoluatur. & unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uaſis ſumma eſt. Media uero pars humidior: ut diximus. Floris natura aſpera ex calfactoria ſtomacho inutilis. Sudorem cit. Aluum ſoluit uino & aqua acopicis & ſmegmaticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficaciſſime. Fæces imæ concutiũtur ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in ſalinis ſalſugo: ab aliis ſalſilago tota liquida marina aqua ſalſior ui diſtat. Aliud etiamnum liquoris exquiſiti genus quod garon uocauere inteſtinis piſcium cæteriſq; quæ abiicienda eſſent: ſale maceratis: ut ſit illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce: quem græci garon uocabant. Capite eius uſto ſuffitu extrahi ſecundas morantes.

¶De ſcombro piſce & muria: & alece. ¶Ca. VIII.

NVnc e ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus carthaginis ſpartarie & cetariis: ſotiorum appellatur ſingulis milibus nummum permutantibus congios pene binos. Nec liquor ullus pene præter unguenta maiore in precio eſſe cœpit nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem & mauritania beticaque & carteia ex oceano intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiiq; & Leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmatia. Vitium huius eſt alex imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili piſciculo minimoque confici aquam noſtri aphyen græci uocant: quoniam is piſciculis e pluuia naſcitur. Foroiulienſes piſcem ex quo faciunt lupũ appellant. Tranſiit deinde in luxuriam: creuerũtq; genera ad infinitum: ſicuti garũ ad colorem mulſi ueteris adeoq; dilutam ſuauitatem ut bibi poſſit. Aliud uero ad caſtimoniarũ ſuperſtitionem: etiam ſacris iudæis dicatum: quod fit e piſcibus ſquamam carentibus. Sic alex peruenit ad hoſtreas echinos urticas cammaros muſculoꝝ iocinere. Innumeriſq; generibꝰ ad ſaporem gulæ cœpit ſal tabeſcere. Hæc obiter indicata ſint deſideriis uitæ: & ipſa tñ nõnulli uſus in medẽdo. Nãq; & alece ſcabies pecoris ſanat infuſa ꝑcutẽ inciſam. Et cõtra canis morſus draconiſq; marini ꝓdeſt. In linteolis aũt cõcerptis ipõit. Et garo ambuſta recentia ſenant: ſi qs infundat ac nõ nominet garũ Cõtra canũ quoq; morſus prodeſt: maximeq; crocodili: & ulceribus quæ ſerpũt aut ſordidis. Oris quoq; & auriũ ulceribus aut doloribus mirifice ꝓdeſt. Muria quoq; ſine illa ſalſugo ſpiſſat: mordet: extenuat: ſiccat. Dyſentericis utilis eſt etiã ſi nomẽ inteſtina corripit. Iſchiadicis cœliacis ueteribꝰ ĩfundit. Fotu quoq; apud mediterraneos aquæ marinæ uicẽ pẽſat

¶De natura ſalis & eius medicinis. ¶Ca. IX.

SAlis natura eſt per ſe ignea & inimica ignibus fugiens eos: omnia erodẽs. Corpora uero aſtringens: ſiccans alligans. Defuncta autem ac putreſcentia ita uẽdicans ut durent ea per ſecula. In medendo uero mordens: adurens: repugnans extenuãs: diſſoluens. Stomacho tantum inutilis: præterq̃ ad excitandam auiditatem. Aduerſus ſerpentium morſus cum origano melle hyſopo. Contra ceraſten cum origano & cæra aut pice aut melle: Auxiliatur contra ſcolopendras ex aceto potus. Aduerſus ſcorpionum ictus cum quarta parte lini ſeminis: & oleo uel aceto illitus. Aduerſus crabrones uero uel ueſpas ſimiliaque ex aceto. Ad heterocranas capitiſq; ulcera & puſtulas papulas ue & incipientes uerrucas cũ ſeuo uitulino. Itẽ oculoꝝ remediis: & ad excreſcentes ibi carnes totiuſque corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplaſtriſque additur. Ad hoc maxime probatur etateus. aut caunites Ex ictu uero ſuffuſis cruore oculis ſuggillatiſque cum myrrhe pari pondere ac

melle:aut cum hyſopo ex aqua calida:utque foueantur ſalſugine. Ad hæc hyſpanienſis eligitur.ꝯtraꝗ ſuffuſiones occuloꝝ cū lacte ī coticulis teritur.Priuati ſugillationibus in linteolo īuolutus crebroque ex aq̄ feruēti impoſitus.Vlceribus oris manantibus in linteolo ꝯcerpto.Gingiuarū tumori infricatus.Et cōtra ſcabriciē līguæ frictus cōmunituſꝗ. Aiūt dentes nō erodi neꝗ putreſcere ſi qs quottidie mane ieiunus ſalē ꝯtineat ſub līgua donec liqueſcat.Lepras idē:& furūculos:& lichēas:& pſoras emendat cū paſſa uua exēpto eius ligno:& ſeuo bubulo atꝗ origano ac fermento uel pane maxime thebaicus.Hic & ad pruritus eligitur.Tōſillis & uuis cū melle ꝓdeſt.Quicūꝗ ad anginas.Hic āplius cū oleo & aceto.Eodē tpe extra fauces illitus cū pice liqda.Emollit & aluū in uino mixtus.Idē noxia:& tinearū genera pellit in uino potus.Aeſtus balnearū ꝯualeſcētes ut tolerari poſſint linguæ ſubditus præſtat.Neruorū dolorē maxime uſurpanda obſeruatiōe circa humeros & renes in ſacris aqua feruēti crebro madefactus leuat.Colū torminaꝗ & coxarū dolores potus:& in iiſdē ſaccis īpoſitus candens.Podagras cū farina ex melle & oleo tritus ibi maxime obſeruanda uſurpatione q̄ q̄dē totis corporib⁊ nihil eē utilius ſale & ſole dicūt:itaꝗ cornea uidemus corpora piſcatorū.Sed hoc præcipuū dicatur in podagris. Tollit & clauos pedū.Itē pniōes.Ambuſtis ex oleo īponitur.aut cōmanducatus puſtulaſꝗ reprimit. Ignibus uero ſacris ulceribuſꝗ quæ ſerpūt ex aceto aut hyſopo .Carcinomatis cū uua taminia.Phagedenis ulcerū tritus cum farina hordei ſupimpoſito lintheolo madente uino. Morbo regio laborantes donec ſudent ad ignē cōtra pruritus quos ſentiūt ex oleo & aceto infricatus iuuat & fatigatos ex oleo.Multi & hydropicos ſale curauere.feruoreſꝗ febriū cū oleo punxere:& tuſſim ueterē linctu eius diſcuſſere:Clyſteribus infundere iſchiadicis.Vlcerib⁊ ex creſcētibus:uel putreſcentibus īpoſuere.Crocodilorū morſibus ex aceto in līteolis:ita ut battuarentur ante iſtū ulcera.Bibitur & cōtra oppiū ex aceto mulſo. Luxatis imponitur cū farina & melle.Itē extuberationib⁊.Dentiū dolori cum aceto torus & illitus cum reſina prodeſt.Ad omnia autem ſpuna ſalis iucundior utiliorꝗ.Sed quicunque ſal ācopis additur ad excalfactiones.Itē ſmegmaticis ad extendendā cutē.leuandaꝗ. Pecorū quoꝗ ſcabiem & boum illitus tollit .Datuꝗ lingendus:& oculis iumentorum inſpuitur.Hæc de ſale dicta ſint.

De nitri generibus & qūo cōſulatur. Ca. X.

NVnc eſt diſerenda & nitri natura non multū a ſale diſtans:& eo diligentius dicēda:quia palā eſt medicos qui de eo ſcripſere ignoraſſe naturā. Nec quenquam Theophraſto diligentius tradidiſſe.Exiguū fit apud medos caneſcentibus ſiccitate conuallibusquod uocant halmigara.Minus etiā in thracia iuxta Philippos ſordidū terra:quod appellant āgriū.(Nā quercu cremata nūq̄ multū factitatū eſt:& iam pridē in totū omiſſum.) Aquæ uero nitroſæ pluribus locis reperiunt:ſed ſine uiribus denſandi.Optimū:copioſumꝗ inclytis macedoniæ:quod uocant caleſtricū:candidū:purūꝗ: proximū ſali.Lacus eſt nitroſus exiliente e medio dulci fonticulo.Ibi fit nitrū circa canis ortū nouenis diebus:totidēꝗ ceſſat:ac rurſus innatat:& deinde ceſſat. Quo apparet ſoli naturā eē quæ gignat:qm̄ cōptū eſt nec ſoleſpficere quicq̄ cū ceſſet:nec hymbres. Mirū eſt & illud ſcatebra fonticuli ſemper emicante:lacum nec augeri:nec effluere.Is autem diebus quibus gignitur ſi fuere hymbres:ſalſius nitrum faciūt aquilones deterius:quia ualidius commouent limū.Et hic quidem naſcitur.In Aegypto autem cōficitur multo abūdātius:ſed deterius.Nā fuſcum lapidoſumꝗ eſt.Fit pene eodem modo quo ſal niſi quod ſalinis mare infundunt Nilū aūt nitrariis.Excedente nilo ſiccantur decedente madent ſucco nitri.xl.diebus continuis non ut in Macedonia ſtatis. Si etiā hymbres affuerit:minus de flumine addunt:ſtatimꝗ ut denſari eſt cœptū rapitur ne reſoluatur ī nitrariis.Sic quoque olei natura interuenit.Ad ſcabiem animalium utilis.Ipſum autem conditum in aceruis durat.Mirū in lacu aſcanio & quibuſdam circa calcida fontibus ſummas aquas dulces eſſe potarique:inferiore nitroſas.In nitro optimum quod tenuiſſimum & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tantum ſordidum tanquam ad inficiendas purpuras tincturaſꝗ omnes. Magnus & nitro uſus qui dicetur ſuo loco. Nitrariæ egregiæ ægyptiis.Nā circa acathin & memphin tantum ſolebant eſſe.Circa memphin deteriores.Nam & lapideſcit ibi in aceruis multique ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei.Faciunt ex iis uaſa. Necnon frequenter liquatū cum ſulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoꝗ quæ inueterari uolunt illo

nitro utunť. Sunt ibi nitrariæ: in quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumam nitri quæ
maxime laudatur: antiq̃ negabant fieri: niſi cū ros cecidiſſet prægnātibus nitrariis: ſed nō-
dū parientib⁹. Itaq; non fieri incitatis etiā ſi caderet. Alii operimentoꝝ fermētogigni exi-
ſtimauere. Proxima ætas medicoꝝ aphronitrū tradit in aſia colligi in ſpelūchis mollib⁹ di
ſtillans. Specus eos colligas uocant. Dein ſiccant ſole. Optimum putať lydiū. Probatio ut
ſit minime ponderoſum & maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc in paſtillis afferť.
Aegiptiū in uaſis picatis: ne liqueſcat. Vaſa quoq; ea ſole inareſcentia pficiūtur. Nitri pro
batio: ut ſit tenuiſſimū & quāmaxime ſpongioſum fiſtuloſumq;. Adulteratur in ægipto
calce. Depræhenditur guſtu. Sincerū.n. facile reſoluitur. Adulteratū pūgit. Calce aſpſum
reddit odorē uehementer. Vritur in teſta opertū ne exiliat. alias igni nō exilit nitrū nihil-
que gignit aut alit. Cū in ſalinis hærbæ gignanť: & in mari tot aīalia: tm̄ algæ. Sed maiorē
eſſe acrimoniā nitro apparet: non hoc tm̄ argumento: ſed & illo quod nitrariæ calciamēta
protinus conſumunt. Alias ſalubres: oculorū que claritati utiles. In nitrariis nō lippiunt.
Vlcera allata eo celerrime ſananť. Ibi facta tarde. Cit & ſudorē cū oleo perunctis: corpuſ-
que emollit. In pane ſalis uice utūtur caleſtrico. Ad raphanos ægyptio: teneriores eos facit
Sed obſonia alba & deteriora: olera uiridiora. In medicina aūt calfacit. extenuat: mordet:
ſpiſſat: ſiccat: exulcerat. Vtile iis quæ euocanda ſint aut diſcutienda & lenius mordenda at
que extenuanda: ſicut in papulis puſtuliſq;. Quidā in hoc uſu accenſum uino auſtero reſtī
gūt: atq; ita trito in balneis utūtur ſine oleo. Sudores nimios inhibet cū atida iridē adie-
cto oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculoꝝ & ſcabricias genarū cū fico illitum aut de-
coctū in paſſo addimidias partes. Itē contra argemas oculoꝝ. Vngues decoctū in paſſo in
mali punici calice adiuuat nitrū. Claritatēq; uiſus cū melle inūctū. Prodeſt dentiū dolori
ex uino ſi cū pipere colluantur. Itē cū porro decoctū. Nigreſcentes dentes crematū denti-
fricio ad colorē reducit. Capitis aīalia & lendes necat cū ſamia terra illitū ex oleo. Aurib⁹
purulentis uino liq̃to infundiť. Sordes eiuſdē partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus
diſcutit ſiccū additū. Vitiligines albas cū cymolia creta æquo pōdere ex aceto in ſole illi-
tū emendat. Furūculos admixtū reſinæ extrahit aut cū uua alba paſſa. nucleis eius ſimul
tritis. Teſtiū inflāmationi occurrit. Itē eruptionibus pituitæ in toto corpore cū axungia.
Contraque canis morſus addita reſina initiis cū aceto illiniť. Sic & ſerpentiū morſib⁹: pha
gedenis: & ulceribus quæ ſerpūt: aut putreſcūt cū calce ex aceto. Hydropicis fico tuſum
dať illiniturque. Diſcutit & tormina ſi decoctū bibať pōdere drachmæ cū ruta uel anetho
uel cymino. Reficit laſſitudines cū oleo ex aceto perūctoꝝ: & contra algores horroſq; pro
deſt manibus pedibuſq; confricatis cū oleo. Cōprimit & pruritus ſuffuſoꝝ felle: maxime
cū aceto datū. Succurrit & uenenis fungoꝝ ex poſca potū. Aut ſi bupreſtis paſta ſit ex aq̃
uomitioneſq; euocat. Iis q̃ ſanguinē tauri biberint cū laſere datur. In facie quoq; exulce-
rationes ſanat cū melle & lacte bubulo. Ambuſtis totū donec nigreſcat tritūq; illinitur.
Infundiť urceis & renū doloribus. aut rigori corpoꝝ neruorūq; doloribus. Paraliſi in lin
gua cū pane imponiť. Suſpitioſis in ptiſana ſumiť. Tuſſim ueterē ſanat flore mixto galba
nil: reſinæ terebinthinæ pari pondere omniū: ita ut fabæ magnitudo deuoret. Coqtur di-
lutūq; poſtea cū pice liq̃da ſorbendū in angina datur. Flos eius cū oleo cyprio articulorū
doloribus in ſole iucūdus eſt. Regiū quoq; morbū in uino exterminat potū. Et inflatōes
diſcutit. Sanguinis pfluuiū ſiſtit e narib⁹ ex feruenti aq̃ uapore narib⁹ rapto. Pruriginem
alumine pmixto tollit. Alarū uirus ex aq̃ quottidiano fotu. Vlcera expituita nata cæra p-
mixtū. Quo genere neruis quoq; pdeſt. Cœliacis infundiť. Perūgi ante acceſſiones frigi-
das nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduerſus lepras lētigines. Podagricis ī balneis uti
folia nitri pdeſt: atrophis opiſtotonis: tetanis. Salnitrū ſulphuri cōcoctū in lapidē uertiť.

De ſpongiarum natura.
Capitulū undecimū.

SPongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas
ita diſtinguūt. Alias ex iis mares exiſtimauere tenui fiſtula ſpiſſioreſq; per-
ſorbentes: & quæ tinguntur in delitiis aliquando & purpura. Alias fœminas
maioribus fiſtulis ac perpetuis maribus duriores. Alias quas appellāt tragos
tenuiſſimis fiſtulis æeq; denſiſſimis. Candidæ cura fiunt: e moliſſimis recentes per æſtatē
tinctæ ſalis ſpuma: ad lunam & pruinas ſternuntur inuerſæ: hoc eſt qua parte adhæſere: ut

candorem bibant. Animal eſſe docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & auditu tegi eas:contrahique ad ſonum:exprimentes abundantiam humoris nec auelli petris poſſe:ideo abſcindi & ſaniem emittere. Quin & eas quæ ab aquillone ſint genitæ præferūt cæteris. Nec uſquam diutius durare ſpiritum medici affirmāt:ſic & prodeſſe corporibus: quia noſtro ſuum miſceant:& ideo magis recentes magiſque humidas. Sed minus in calida aqua minuſque unctas:aut unctis corporibus impoſitas. Et ſpiſſas minus adhæreſcere. Moliſſimum genus earum penicelli oculorū tumores leuant ex mulſo impoſiti. Item abſtergendæ lippitudini utiliſſimi. Eam que tenuiſſima eſt moliſſimam quoque eſſe oportet Imponuntur ſpongiæ ipſæ epiphoris ex poſca:& ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes diſcutiunt molliunt:mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vſus earum ad abſtergenda:fouenda:operienda fotu dum aliud imponatur. Vlcera quoqne humida & ſenilia impoſitæ ſiccant Fracturæ & uulnera ſpongii utiliſſime fouentur. Sanguis rapitur in ſecando:ut curatio perſpici poſſit. Et ipſæ uulnerum inflammationibus imponūtur: nunc ſiccæ:nunc ex aceto inſperſæ:nunc e uino:nunc ex aqua frigida. Ex aqua uero cæleſti impoſitæ ſiccant. Recentia non patiuntur intumeſcere. Imponuntur & integris partibus & fluctuatione oculta laborantibus quæ diſcutienda ſunt:& iis quæ apoſtemata uocant melle decocto perūctis. Item articularis alias aceto ſalſo madidæ. alias e poſca. Si ferueat impetus ex aqua æedē e callo ſalſo madidæ. At contra ſcorpionum ictus ex aceto. In uulnerum curatione & ſuccidæ lanæ uicem implent. Nunc ex uino & oleo:nunc ex eadem Differentia hæc quod lanæ emolliunt ſpongiæ coercent rapiunt que uitia ulcerum. Circūligantur & hidropicis ſiccæ:uel ex aqua tepida poſca ue ut cunque blandioribus opus eſt operiri ue aut ſiccare cutem. Imponuntur & iis morbis quos uaporari oporteat:ferventi ex aqua perfuſæ expreſſæque inter duas tabulas. Sic & impoſitæ ſtomacho proſunt:& in febri contra nimios ardores. Sed ſpleneticis e poſca. Ignibus ſacris ex aceto. Efficatiores quando aliud imponi oportet:ſic ut ſanas quoque partes ſpatioſe operiant. Sanguinis ꝓfluuium ſiſtunt ex aceto aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua ſalſa calida ſæpius mutata. Tollūtque teſtium tumorem doloremque ex poſca. Ad canum morſus utiliter conciſæ imponuntur:ex aceto aut frigida:aut melle abūdæ ſubinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri ſectiui ſucco ſanguinem reiicientibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt. Item cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim Africanæ ex poſca tumorem diſcutiūt. Omniū aūt cinis cū pice crematarꝫ ſanguinem ſiſtit uulnerū:Aliqui raras tm̄ ad hoc cū pice urūt. Et oculorꝫ cā comburuntur in cruda olla figulini operis plurimū proficiente eo cinere contra ſcabricias genarū:excreſcenteſqꝫ carnes & quicqd opus ſit ibi deſtringere ſpiſſare:explere. Vtilius in eo uſu lauare cinerem. Preſtant & ſtrigilum uicem lintheorūqꝫ affectis corporibus. Et contra ſolem apte protegūt capita. Medici inſcitia ad duo nomina eas redegere. Africanas:quarū firmius ſit robur. Rhodiacaſqꝫ ad fouendū molliores. Nūc aūt molliſſimæ circa muros antipolis urbis reperiūtur. Trogus auctor eſt:circa lyciam penicillos molliſſimos naſci in alto unde ablatæ ſint ſpongiæ. Polibius ſup ægrū ſuſpenſos qetiores facere noctes Nūc reuertemur ad marina aīalia & aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXII.

PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquitilibus.

VENTVM eſt ad ſumma naturæ exemplorūqꝫ p̄ rerū ordinem:& ipſum ſua ſponte occurrit immenſum potentiæ occultæ documentū:ut prorſus nec aliud ultra quæri debeat:nec par aut ſimile poſſit inueniri:ipſa ſe uincente natura & qdē numeroſis modis declarante. Quid enim uiolentius mari uentis ue:& turbinibus ac procellis quo maiore hominū ingenio in nulla ſui parte adiuta eſt: q̄ uelis remiſqꝫ? Addat his & reciproci æſtus inenarrabilis uis:uerſumque totū mare in flumen.

De echeneide piſce: & mirabili eius proprietate: & torpedine: & marino lepore: & mirabilia rubri maris. Capitulum primum.

TAmen omnia hæc pariterque eodem impelentia. unus ac paruus admodum piſciculus echeneis appellatus in ſe tenet. Ruant uenti licet: & ſeuiant procellæ: imperat furori: uireſque tantas compeſcit: & cogit ſtare nauigia: quod non uincula ulla: non anchoræ pondere irreuocabili factæ. Inferant impetus: & domat mundi rabiem: nullo ſuo labore: non retinendo: aut alio modo quã adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula: ut in mari quoque pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humana cum roſtra illa ære ferroque ad ictus armata ſemipedalis ihibere poſſit: ac tenere deuincta piſciculus. Fertur acciaco marte tenuiſſe prætoriam nauim Antonii properantis circuire & exhortari ſuos donec tranſiret in aliam. Ideoque cæſariana claſſis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & noſtra memoria. Caii principis ab aſtura antium remigantis ut res eſt etiam auſpicalis piſciculus. Si quidem nouiſſime tum in urbem reuerſus ille imperator: ſuis telis confoſſus eſt. Nec longa fuit illius moræ admiratio ſtatim cauſa intellecta: cum e tota claſſe quinque remis ſola non proficeret: & exilientibus protinus q̃ id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo: oſtenderuntque Caio indignanti hoc fuiſſe quod ſe reuocaret: quadringentorumque remigum obſequio contra ſe intercedere: Conſtabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuiſſet: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc poſteaq̃ uidere: eum limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt. Nos plurimum opiniones poſuimus in natura aquatilium: cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere ad omnia genera cum celebri & conſecrato etiam exemplo apud gnidiam Venerem conchas quoque eiuſdem potentiæ credi neceſſe ſit. E noſtri quidam latini remoram appellauere eum. Mirumq; egræcis: alii lubricos partus atque procidentes contineri ad maturitatem alligato eo (ut diximus) prodiderunt. Alii ſale aduerſatum a dalligatum grauidis partus ſoluere: ob id alio nomine odinolyontem appellauere. Quocunque modo iſta ſe habeant: quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ: atq; effectu in remediis ſponte naſcentium rerum dubitare debeat? Quin & ſine hoc exemplo per ſe ſatis eſſet. Ex eodem mari torpedo etiam procul & e longinquo: uel ſi haſta uirga ue attingat quanuis præualidos lacertos torpeſcere: quanlibetq; ad curſum uelloces alligari pedes proditur. Quod ſi neceſſe habemus fateri hoc exemplo eſſe uim aliquam quæ odore tantum: & quadam aura ſui corporis afficiat membra: quod non de remediorum omnium momentis ſperandum eſt? Non ſunt minus mira quæ de lepore marino traduntur. Venenum eſt aliis in potu: aut in cibo datus: aliis etiam uiſus. Siqdem grauidæ ſi omnino aſpexerint fœminam ex eo genere: dũtaxat ſtatim nauſea & redũdatione ſtomachi uitium fatentur: ac deinde abortum faciunt. Remedio eſt mas ob id induratus ſale: ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Veſcitur eo unũ tantum animalium: ut non intereat. Mullus piſcis: & tenereſcit tantum: & indegratior: utiliorque fit: Homines quibus in paſtu eſt: piſcem olent hoc primo argumento ueneficium id depræhenditur. Cætero moriuntur totidem diebus quot uixerit lepus. Incertique temporis ueneficium id eſſe: auctor eſt Licinius macer. In India affirmant non capi uiuentem. Inuicemque ibi hominem illi pro ueneno eſſe: ac uel digyto omnino in mari tactũ mori. Eſſe autem ampliorem multo ſicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus: quæ ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filium de Arabia: tradit uitulos marinos ternas heminas capere. Cetos ſexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum ſexaginta latitudine in flumen Arabiæ intraſſe: pinguique eius negociatores: & omnium piſciũ adipe camelos perungi in eo ſitu: ut aſilos ab iis fugent odore.

De ingeniis & manſuetudine quorũdam piſcium & ubi ex manu edant: & ubi reſponſa datur ex piſcibus. Capitulum ſecundum.

Ibi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piſcium ingenia in eo uolumine quod halie uticon inſcribitur. Scarum incluſum naſſis nõ fronte erumpere: nec infeſtis uiminibus caput inſerere: ſed auerſum caudæ ictibus crebris laxare fores atque retrorſum ita erumpere. Quem luctatum eius ſi forte alius ſcarus ex

trinſecus uideat:appræhenſa mordicus cauda:adiuuare nixus erumpentis. Lupum piſcem rete circundatum harenas arare cauda:atque ita conditum tranſire rete. Murenam maculas appetere ipſas conſciam teretis ac lubrici tergi:tum multiplici flexu laxare donec euadat. Polypum hamos appetere:branchiiſq; complecti:nõ morſu:nec prius dimittere ꝗ̃ eſcam circunroſerit:aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil eſſe in eſca hamum:inſidiaſq; non ignorat:auiditas tamen tanta eſt:ut cauda uerberãdo excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus ſolertie habet:ſed magnum robur in pœnitẽdo. Nam ut hæſerit in hamo:tumultuoſo diſcurſu laxat uulnera:donec excidant inſidiæ. Murenæ amplius deuorant hamum:admouentq; dentibus lineas:atq; ita erodũt. Pytheas id tradit. Idem infixam hamo inuertere ſe:quoniam ſit dorſo cultellato:ſpinaq; lineam præſecare. Licinius Macer murenas tantum fœminini ſexus eſſe tradit:& concipere e ſerpentibus ut diximus ob id ſibilo a piſcatoribus tanquã ſerpentibus:euocari & capi:pingueſcere lactatu. Fuſte non interimi. Eaſdẽ ferula protinus. Animam in cauda habere certum eſt.atq; icta cellerrime exãimari:at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrum quæ piſce tacta ſunt olent. Duriſſimũ eſſe piſcium conſtat qui orchis uocetur:rotundus eſt:& ſine ſquãmis:totuſq; capite conſtat. Miluago quotiens cernatur extra aquã uolitans: tempeſtates mutari Trebius Niger auctor eſt. Xiphiam ideſt gladium roſtro mucronato eẽ:ab hoc naues perfoſſas mergi in occão ad locũ mauritaniæ qui cotta uocetur:non procul a lyxo flumine. Idem lolligines euolare ex aquã tradit:tanta multitudine ut nauigia demergãt. Et manu uẽſcũtur piſces in pluribus qdem Cæſaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in ſtagnis nõ piſcinis ammirati in heloro ſiciliæ caſtello non procul ſyracus. Itẽ in labra Gnidii Iouis fõte anguillas. Et eæ in aures additas gerũt. Similiter in chio iuxta ſenũ delubrũ. In meſopotamiæ quoq; fonte chãbura de quo diximus piſce. Nã i lycia myris in fonte Apollinis:quẽ curiũ appellant ter fiſtula euocati ueniũt ad augurĩũ. Diripere eos carnes abiectas lætum eſt conſultantibus:caudis abigere dirũ. Hierapoli ſyriæ in lacu Veneris ædituorũ uocib' parent uocati auro ueniũt adulantes. Scalpunt ora hiantia manibus inſerendis præbent. In ſtambiano cãpaniæ ad Herculis petram:melãnuri i mari panẽ abiectũ rapiũt. Idemq; ad nullum cibum in quo hamus ſit accedunt. Nec illa in nouiſſimis mira: amariſſimos eſſe piſces ad apellẽ inſulam & ad clazómenas. Contra ad ſcopulum ſiciliæ:ac leptiñ Africæ & euboeam & dyrrhachiũ. Rurſus ita ſalſos:ut poſſint ſalſamenta exiſtimari. Circa cephaloniam & ampeloporon & delipetras in portu eiuſdem inſulæ dulces. Quam differentiã pabulo conſtare non eſt dubiũ. Appion maximam piſciũ eſſe tradit porcũ:quem lacedæmonii aſtagoriſtũ uocant. Grunire eum cum capiatur. Eſſe uero illam naturæ accidẽtiã quod magis miremur etiam in locis quibuſdam:appoſito occurrit exemplo. Siquidem ſalſamẽta omnium generum in italia beneuenti recentia refici conſtat. Piſces marinos in uſu fuiſſe protinus a condita Roma:auctor eſt Caſſius Hemina:Cuius uerba de ea re hic ſubiiciam. Numa conſtituit:ut piſces qui ſquammoſi non eſſent ni pollincerent patrimonia:ut ad conuentus & conuiuia publica:& priuata cœnaſq; ad puluinaria facilius compararentur:ni qui ad pollinctum emerent:precio minus parcerent:eaque præmercarentur. Quantum apud nos indicis margaritis precium eſt:de quibus ſuo loco ſatis diximus tãtũ apud indos in chorallio. Nãq; iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem & in rubro mari:ſed nigrius. Item in perſico uocatur iace. Laudatiſſimam in gallico ſinu:circa orchadas inſulas. Et in ſiculo circa heliam & drepanum. Naſcitur & apud grauiſcas & ante neapolin campaniæ:maximeque rubens:ſed molle:& ideo uiliſſimũ erythris. Forma eſt ei fruticis:color uiridis. Baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles. Exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt:quaſi corna ſatiua ſpæhe atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere:ſi uiuat. Itaque occupari euellique retibus:aut acri ferramento præcidi. Hac de cauſa chorallium uocitatum interpretantur. Probatiſſimum quammaxime rubet:& quamramoſiſſimum:nec ſcabioſum:aut lapideum:uel rurſus inane:aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minus indorum uiris quoque precioſa eſt:quam fœminis noſtris uniones indici. Aruſpices eorum uateſque in primis religioſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Prius quam hæc noteſcerent:galli gladios:ſcuta galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria eſt uendibili merce:ut perquam raro cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati:tutellam habere creduntur. Cõtraq;

torminum ac ueſicæ & calculorum mala: in pulnerem igne redacti: potique cum aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti: aut ſi febris ſit: ex aqua ſomnum afferunt. Igni bus diu repugnant. Sed eodem medicamine ſæpius poto tradunt lyenem quoq; abſumi. Sanguinem reiicientibus excreantibus ue medent. Cinis eorum miſcetur oculorum medi camentis. Spiſſat enim: ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet: quam græci antipathiam uocant: nihil eſt uenenatius uſquã: quam in mari paſtinaca: utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamẽ perſe quitur galeos. Idem & alios quidem piſces: ſed paſtinacas præcipue Sicut in terra ſerpen tes muſtela. Tanta eſt auditas ipſius ueneni. Percuſſis uero ab ea medetur & hic quidem ſed & mullus ac laſſer.

¶De his qbus ĩ terris & ĩ aqs uictus ẽ: & de caſtoreis medicĩæ. & obſeruatiões. ¶Ca. III.

S Pectabilis nature potẽtia in iis quoq; quibus & in terris: & ĩ aqua uictus eſt: ſicut & fibris quos caſtores uocant & caſtorea teſtes eorum amputari hos ab ipſis cum capiuntur negat Seſtius diligentiſſimus medicine. Quinmmo paruos eſſe ſubſtri ctoſq; & adhærentes ſpinæ: nec adimi ſine uita animalis poſſe. Adulterari autem renibus eiuſdem qui ſunt grandes: cum ueri teſtes parui admodum reperiantur. Præterea ne ueſi cas quidem eſſe cum ſint geminæ quod nulli animalium. In iis folliculis inueniri liquorẽ: & aſſeruari ſale. Itaque inter probationes falſi eſſe folliculos geminos ex uno nexu depen dentes: quod ipſum corrumpi fraude coniicientibus gummi cum ſale: aut hammoniacum: quoniam ammoniaci coloris eſſe debeant circũdati liquore ueluti mellis cæroſi odoris gra uis: guſtu amaro: & acri friabiles. Efficaciſſime e ponto galaciæ: mox Africæ. Sernutamen ta olfactu mouent. Somnum conciliant cum roſaceo & peucedano peruncto capite. Et per ſe poti in aquia. Ob d phreneticis utiles. Item lethargicos odoris ſuffitu excitant. Vulua rũque exanimationes uel ſubditi: & menſes ac ſecundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum pulegio poti. Medentur & uertigini: opiſthotonis: tremulis ſpaticis: neruorum uitiis hiſchiadicis: ſtomachis: paraliticis: perunctis omnibus. Vel triti ad craſſitudinem mellis cum ſemine uiticis ex aceto: aut roſaceo. Sic & contra comitiales ſumpti. Poti uero contra infla tiones: tormina. uenena. Differentia tantum contra genera eſt mixturæ. Quippe aduerſus ſcorpiones ex uino bibuntur. Aduerſus phalanga & araneos ex mulſo: ita ut uomitiõe red dantur. Aut ut retineantur cum ruta. Aduerſus cahlcidas cum myrtice. Aduerſus ceraſtẽ & præſteras cum panace: aut ruta ex uino. Aduerſus cæteros ſerpentes cum uino. Dari bi nas drachmas ſatis eſt: eorumque adiiciantur ſingulas. Auxiliantur priuatim contra uiſcũ ex aceto. Aduerſus acõitum ex lacte: aut aqua. Aduerſus helleborum album ex aqua mul ſa nitroque. Medentur & dentibus infuſi cum oleo triti in aurem a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius ſi cum meconio. Claritatem uiſus faciunt cum melle attico inũ cti. Cohibent ſingultus ex aceto. Vrina quoque fibri reſiſtit uenenis: & ob id in antidota additur. Adſeruatur autem optime in ſua ueſica: ut aliqui exiſtimant.

¶De teſtudine & multorum piſcium medicinæ & obſeruationes. ¶Ca. IIII.

G Eminus ſimiliter uictus in aquis terraque & teſtudinum effectuſque par in honore habendo uel propter excellens in uſu pretium figuræq; ueræ proprietatem. Sunt ergo teſtudinum genera: terreſtres: marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiunt. Has quidem e græcis emydas appellant. Terreſtrium carnes ſuffitionibus proprie: magiciſque artibus refutandis: & contra uenena ſalutares produntur. Plurimæque in Africa. Hæ ibi amputato capite: pedibuſque pro antidoto dari dicuntur & ex iure in cibo ſumptæ. Stru mas diſcutere ac lyenes tollere. Item comitiales morbos. Sanguis earum claritatem uiſus facit: ſuffuſioneſq; oculorum tollit. Et cõtra ſerpentium omnium & araneorum & ſimiliũ: & ranarum uenena auxiliatur. Sanguine ſeruato in farina pilulis factis: & cũ opus ſit in ui no datis. Felle teſtudinum cum attico melle glaucomata inungi prodeſt. Et ſcorpionũ pla gæ inſtillari. Tegumenti cinis uino & oleo ſubactus pedum rimas ulceraq; ſanat. Squam mæ e ſumma parte deraſæ: & in potu date uenerem cohibent. Eo magis hoc mirum: quo niam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Vrinam earum aliter quam in ueſica diſſectarum: inueniri poſſe non arbitror: & intra eam eſſe. Hæc quoque portentoſa magis demoſtratur aduerſus aſpidum ictus ſingulare remedium. Efficacior eſt: tamen ut aiunt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur ſtrumis & ulceribus frigore: aut aduſtio

ne factis.Sorbentur in ſtomachi doloribus.Marinar um carnes ămixtæ ranarum carnibus
contra ſalamandras præclare auxiliantur.Neque eſt teſtudine aliud ſalamădræ aduerſus.
Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo omniaque capitis ulcera curantur . Inareſcere
autem eum oportet:lenteque ablui.Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum.Ad
uerſus comitiales morbos manditur cum polline frumenti.Miſcetur autem ſanguis hemi
nis tribus aceti hemia uini addita iis:& cum hordeacea farina:aceto quoque ammixto: ut
ſit quod deuoretur fabæ magnitudine.Hæc ſingula & matutina & ueſpertina dantur:deī
poſt aliquot dies ueſpera.Comitialibus inſtillatur ore deductis labris iis:qui modice cor
ripiantur.Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur.Quod ſi dentes per annum colluntur
teſtudinum ſanguine immunes a dolore fiunt Et anhelitus diſcutit:quaſque orthopnoeas
uocant:ad has in polenta datur.Fel teſtudinum claritatē oculorum facit.Cicatrices exte
nuat.Tonſillas ſedat:& anginas & omnia oris uitia.Priuatim nomas ibi. Item ardentium
teſtium.Naribus illitum comitiales erigit:attollitque.Idem cum uernatiōe anguium ace
to ammixto unice purulentis auribus prodeſt.Quidam bubulum fel ammiſcent:decocta
rumque carnium teſtudinis ſuccum abdita æquæ uernatione anguium.Sed diu in uino te
ſtudinem excoquunt.Oculorum quoque uitia omnia fel inunctum cum melle emendat.
Suffuſiones etiam marinæ felle:uel cum fluuiatilis ſanguine & lacte mulierum.Fel & con
tra ſalamandras:uel ſuccum decoctum bibiſſe:ſatis eſt.Teſtudinum eſt tertium genus in
ceno & paludibus uiuentium.Latitudo iis in dorſo pectori ſimilis:nec conuexo incurua
calice:ingrata uiſu.Ex hac quoque tamē aliqua contingunt auxilia.Tres nanq; in ſucceſa
ſarmenta coniectæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur. Tum euulſæ cārnes: earum
coquuntur in aquæ congio ſale modice addita.Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus pa
ralyſim & articularios morbos ſentientibus bibitur.Detrahit item fel pituitas ſanguinēq;
uitiatum.Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu.Ex quarto genere teſtudinum
quæ ſunt in amnibus diuulſarum pinguia cum aizoo herba tuſa ammixto unguento & ſe
mine lilii ante acceſſiones perunguntur ægri:præter caput mox conuoluti: calidam aquā
bibunt quartanis liberari dicuntur.Hāc teſtudinem quintadecima luna capi oportere : ut
plus pinguium reperiatur.Verum ægrum ſextadecima luna perungi tradunt.Ex eodē ge
nere teſtudinum ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat.Item ſtrumas. Sunt qui
teſtudinum ſanguinem cultro æreo ſupinarū capitibus præciſis excipi nouo fictili iubeāt
Ignem ſacrum cuiuſcunque generis ſanguine illini.Item capitis ulcera manantia:& uerru
cas.Idem promittunt teſtudinum omnium fimo panos diſcuti.Et licet incredibile dictu ſit
ut aliqui tradunt:tardius ire nauigia:teſtudinis pedem dextrum uehentia.Hinc deinde ī
morbos digeremus aquatilia:non quia ignoremus gratiorem eſſe uniuerſitatem animaliū
maioriſque miraculi.Sed hoc utilius eſt uitæ cōtributa habere remedia:cum aliud alii pro
ſit.Aliud alibi facilius inueniatur.Venenatum mel diximus ubi naſceretur.Auxilio ē piſ
cis aurata in cibo.Vel ſi ex melle ſincero faſtidium cruditaſue(quæ ſi grauiſſima)incidat.
Teſtudinem circunciſis pedibus:capite cauda decoctam antidotum eſſe auctor eſt Helo
pi Scincoq; Apelles.Quid eſſet Scincus:diximus.Sæpius uero quantum ueneficium præ
ſtarent menſtrua mulierum.Contra omnia ea auxiliatur:ut diximus:mullus. Item contra
paſtinacam & ſcorpiōes terreſtres marinoſq;:& dracones & phalāgia illitus ſūptus ue in ci
bo.Eiuſdē recentis e capite cinis cōtra omnia uenena:priuatim contra fungos.Mala medi
camenta inferri negant poſſe:aut certe nocere ſtella marina uulpino ſanguine illita:& af
fixa limini ſuperiori:aut clauo æreo ianuæ.Draconis marini ſcorpionūq; ictus & carnibus
earum impoſitis.Item araneorum morſus ſanantur.In ſumma cōtra omnia uenena: uel po
tu:uel ictu:uel morſu noxia.Succus earum ex iure decoctarū:efficaciſſimus habetur .Sūt
& ſeruatis piſcibus medicinæ.Salſamentorumq; cibus prodeſt a ſerpente percuſſis & con
tra beſtiarum ictus mero ſubinde hauſto:ita ut ad ueſperam cibus uomitiōe reddatur.Pe
culiariter a chalcide ceraſte:aut quas ſepas uocāt:aut helope dipſade ue percuſſis. Contra
ſcorpiones largius ſumi.ſed non euomi ſalſamenta prodeſt:ita ut ſitis toleretur:& impo
nere ea plagis conuenit.Contra crocodilorum quidem morſus non aliud præſentius ha
betur . Priuatim contra præſteris morſum ſarda prodeſt.Imponuntur ſalſamenta & con
tra morſū canis rabioſi:uel ſi nō ferro uſtæ plagæ corporaq; clyſtribus exinanita. Hæc per
ſe ſufficit.Et cōtra draconē marinū ex aceto īponit:Idē & ex cybio pfectus.Draco.n .mari

nus ad ſpinæ ſuæ qua ferit uenenum ipſe impoſitus: uel cerebro toto prodeſt. Ranarum
marinarum ex uino & aceto decoctarum: ſuccus contra uenena bibitur & contra ranæ rube
tæ uenenum: & contra ſalamandras. Fluuiatiles ſi carnes edantur ius ue decoctarū ſorbea
tur: proſunt & contra leporem marinum: & contra ſerpentes ſupradictas. Contra ſcorpiões
ex uino Democritus quidem tradit: ſiquis extrahat ranæ uiuenti linguam nulla alia cor
poris parte adherente: ipſaq; dimiſſa in aqua imponat ſupra cordis palpitationem mulieri
dormienti: quæcunque interrogauerit: uera reſponſuram. Addunt etiam nunc alia magi:
quæ ſi uera ſunt: multo utiliores uitæ exiſtimantur ranæ quam leges. Nanque harundine
tranſfixa natura per os: ſi ſuccurculus in menſtruis defigatur a marito adulterorum te
dium fieri. Carnibus earum uel hamo additis præcipue purpuras certū eſt allici. Iecur ra
næ geminum eſſe dicunt: obiicique formicis oportere eam partem quam appetant: contra
omnia uenena eſſe pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetarum
nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant: grandiſſimæ cunctarum: geminis ueluti
cornibus plenæ ueneficiorum. Mira de his certatim tradūt auctores. Illatis in populum ſil
ueſtrium fieri. Oſſiculo quod ſit in dextro latere in aquam feruentem deiecto refrigerari
uas: nec poſtea feruere niſi exempto. Extemplo id inueniri. Nam obiecta rana formicis: ca
nibuſque eroſis ſingula in oleum addi. Et aliud eſſe in ſiniſtro latere: quo deiecto feruere
uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addi
to in potionem. Venerem ad alligatum ſtimulare. Rurſus a dextro latere refrigerari feruē
tia. Hoc & quartanas ſanari alligato in pelicula agnina recenti: aliaſq; febres. Amorem in
hiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena quæ fiant ex ipſis auxiliatur. Cor uero etiā
efficacius eſt. Coluber eſt in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uē
nentur mire adiuuari produntur: nihil cōtra belua audente. Efficacius etiamnum ſi hærba
potamogeton miſceatur. Cancri fluuiales triti: potique ex aqua recentes ſeu cinere adſer
uato: contra uenena omnia proſunt: priuatim contra ſcorpionum ictus cum lacte aſinino:
uel ſi non aſſit: caprino uel quocunque. Addi & uinum oportet. Necant eos triti cum oci
mo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omnium morſus: priuatim ſcitalem: & angues
& contra leporem marinum: ac ranarum rubetam. Cinis eorum ſeruatus prodeſt pauori
Prodeſt periclitantibus ex canis rabioſi morſibus. Quidam adiiciunt gentianā: & dant in
uino. Nam ſi iam pauor occupauerit: paſtillos uino ſubactos deuorandos ita præci piunt.
Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi ſunt ſcorpiones ad eū
locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipſos cinerem ue eorum percuſſis imponunt.
Minus in omnibus iis marini proſunt: ut Traſſillus auctor eſt. Nihil autem æque aduerſa
ri ſerpentibus quam cancros. Sueſq; percuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Cum ſole ſit in can
cro torqueri ſerpentes. Ictibus ſcorpionum carnes fluuiatium cochlearum reſiſtunt crudæ
uel coctæ. Quidam ob id ſalſas quoque adſeruant. Imponūt & ipſis plagis. Coracini piſces
nilo quidem peculiares ſunt. Sed nos hæc omnibus terris demoſtramus. Carnes eorum ad
uerſus ſcorpiones ualent impoſitæ. Inter uenena ſunt piſcium porci marini ſpinæ in dorſo
cruciatu magno læſorum: remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore: Canis
rabidi morſu potum ex paueſcentibus faciem perungunt adipe utili marini. Efficacius ſi
medulla lyene & oleum e lentiſco & cæra miſceatur. Murenæ morſus ipſarum capitis cine
re ſanantur. Et paſtinaca contra ſuum ictum remedio eſt cinere ſuo ex aceto illito: uel alte
rius. Cibi cauſa extrahi debet e dorſo eius quicquid ſimile eſt croco: caputq; totum. Et hæc
autem & omnia teſtacea modice collui in cibis: quia ſaporis gratia perit Leporis marini ue
neficium reſtinguunt poti hippocampi. Contra dorycium echini maxime proſunt. Et iis
qui ſuccum carphati biberint: præcipue eius iure ſumpto. Et cancri marini decocti ius con
tra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uenena & oſtrea ad
uerſantur. Idem uidetur: nec poteſt uidiri ſatis dictum eſſe de iis: cum palma mēſarum diu
iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influūt amnes. Ideo pelagia par
ua & rara ſunt. Gignuntur tamen in petrorſis: arentibuſque aquarum dulcium aduentu: ſi
cut circa grynium & muriam. Grandeſcunt ſyderis quidem ratione maxime: ut in natura
aquarilium diximus. Sed priuatim circa initia æſtatis multo lacte prægnantia: atque ubi ſol
penetret in uada. Hæc uidetur cauſa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enī
prohiber in crementū: & triſticia minus appetunt cibos. Variant coloribus. Ruffa in hiſpa

nia.Fuſca in illirico.Nigra & carne & teſta circeis. Præcipua uero habentur in quecunque
gente ſpiſſa nec ſaliua ſua lubrica.Craſſitudine potus ſpectanda quam latitudine. Neque
in luto capta:neque in harenoſis.Sed ſolido uado ſpondylo breui atque non carnoſo: nec
fibris lacinioſo:ac tota in aluo. Addunt peritiores notam:abiete purpureo crine fibras: eo
que argumento generoſa interpretantur callida parata appellantes. Gaudent & peregrina
tione transferrique in ignotas aquas.Sic brunduſina in auerno.Contra iſta & ſuum retine
ſuccum:& a Lucrinio adoptare creduntur.Hæc ſint dicta de corpore. Dicemus & de natio
nibus:ne fraudentur gloria ſua littora.Sed dicemus aliena lingua digna quæque.Peritiſſi
ma huius cenſura in noſtro æuo fuit.Sunt ergo Mutiani uerba quæ ſubiiciam. Cyzizena
maiora lucrinis:dulciora britannicis:ſuauiora eduliis:acriora lepticis: pleniora lucenſibus
ſicciora coryphatenis teneriora iſtricis:candidiora circeienſibus.Sed iis neque dulciora:ne
que teneriora eſſe ulla compertum eſt.Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia in-
ueniri prodidere.Necnon inter nos nepotis cuiuſdam nomenculator tridacna appellauit:
tantæ amplitudinis intelligi cupiens ut termordenda eſſent. Eorum dos in medicina hoc ī
loco tota dicetur.Stomachum unice reficiunt Faſtidiis medentur.Addiditque luxuria fri
gus obrutis niue:ſumma montium & maris una miſcens.Molliunt aluum leniter. Eadem
cocta cum mulſo tenaſmo:qui ſine exulceratione fit:liberant. Veſicarum ulcera quoque
repurgant.In conchis ſuis cocta ſiue uti clauſa uenerint:mire diſtilationibus proſunt. Te
ſtæ oſtreorum cinis uuam ſedat & tonſillas ammixto melle.Eodem modo parotidas:panos
mammarumque duritias:capitum ulcera ex aqua:cutemque mullierum extendit.Inſpergi
tur & ambuſtis.Et dentifricio placet. Pruritibus quoque & eruptionibus pituitæ ex aceto
medetur.Crudæ ſi tondantur ſtrumas ſanant & perniones pedum.Purpuræ quoque con-
tra uenena proſunt.Et algam maris theriacen eſſe Nicander tradit. Plura eius genera: uti
dixim⁹.Longo folio & latiore:rubente:alia ue criſpo.Laudatiſſima quæ in creta inſula iux
ta terram in petris naſcitur. Tingendis etiam lanis ita colorem alligans:ut elui poſtea non
poſſit.E uino iubet eam dari Alopecias replet hippocāpinus cinis nitro & adipe ſuillo mix
tus:aut ſincerus ex aceto.Præparant cutem ſæpiarum cruſte farina medicamentis.Cutem
replet & muris marini cinis cum oleo.Item echini cū carnibus ſuis cremati cinis.Fel ſcor-
piones marini.Ranarum quoque trium ſi uiuæ in oleo crementur cinis cum melle.Melius
cum pice liquida.Capillum denigrant ſanguiſugæ:quæ in uino nigro dieb⁹.xl.computrue
ere.Alii in aceti ſextariis duobus ſanguiſugarum ſextarium in uaſe plumbeo iubent pu-
treſcere totidem diebus:mox illini in ſole.Sornatius tantam uim habere tradit:ut niſi oleū
ore contineant qui tingunt:dentes quoque eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muri
cum uel purpurarum teſtæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum:uel ſi non uran
tur farina ex aqua doloribus Caſtoreum cum peucedano & roſaceo.Omnium piſcium flu
uiatilium:marinorumque adeps liquefactus oleo ammixto melle oculornm claritati pluri
mum confert.Item caſtoreum cum melle Callionymi fel cicatrices ſanat:& carnes oculo-
rum ſuperuacuas conſumit. Nulli hoc piſcium copioſius:ut exiſtimauit Menander:quo
que in comœdiis.Idem piſcis & uranoſcopos uocatur ab oculo quem in capite habet.E co
racini fel excitat uiſum.Et marini ſcorpionis ruffi cū oleo uetere:aut melle attico incipien
tes ſuffuſiones diſcutit.Inungi ter oportet intermiſſis diebus.Eadem ratio albugines ocu
lorum tollit.Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt.Lepus marinus ipſe qui-
dem uenenatus eſt:ſed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulſos cohibet.Et ad hūc uſū
utiliſſimi minimi.Item pectunculi ſalſi triti cum cædria. Ranæ quas diprhitas & calamitas
uocant:ſanguis earum cum lachryma uitis ſi euulſo pilo palpebris illinatur. Oculorum tu
morem: ruboremque ſepiæ cortex cum lacte mulieris illit⁹ ſedat: & per ſe ſcabricias emē
dat.Inuertunt itaque genas id agentes:& medicamentum auferunt poſt paulum:roſaceoq;
inungunt:& pane impoſito mitigant nocte.Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina
trita:ex aceto illita.Extrahit & ſquammas eius cinis.Cicatrices oculor cū melle ſanat pte-
rygia cum ſale:& cadmia ſingulis drachmis.Emendat & albugines oculorum iumentorū
Adiiciunt & oſſiculis eius genas ſi terantur ſanari.Echini ex aceto epinyctidas ſanant. Eun
dem comburi cum uiperinis pellibus:raniſque:& cinerem aſpergi potioni iubent magi:cla
ritatem uiſus promittentes.Ichthyocolla appellatur piſcis:cui glutinoſum eſt corium.Idē
que nomen glutino eius.Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri di-

tunt.)Icthyocolla ut glutinum taurinum laudatur.Pontica candida:& carens uenis:ſquã/
miſcꝫ:& quæ celerime liqueſcit. Madeſcere autem conciſa in aqua aut aceto nocte ac die.
Mox tundi marinis lapidibus:ut facilius liqueſcat. Vtilem eam in capitis doloribus affir/
mat.& tetaicis.Ranæ dextre oculus dextro:ſiniſtro leuus ſuſpenſi e collo natiui coloris pã
no lippitudines ſanant:Quod ſi per coitum ranæ eruantur albuginem quoqꝫ. Alligati ſi/
militer in putamine oui.Reliquæ carnes impoſitæ ſugillationem rapiunt.Cancri etiam ocu
los adalligatos collo mederi lippitudini dicunt.Eſt parua rana in arundinetis & herbis ma
xime uiuens muta:ac ſine uoce uiridis ſi forte hauriatur:uẽtres bouum diſtendens huius
corporis humorem penicillis deraſum claritatem oculis iunctis narrant afferre. Ipſaſqꝫ car/
nes doloribus oculorum ſuperponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo
iuncis configunt quidam:ſuccum earum qui ita effluxerit admiſcent lachrymæ:quæ ex al/
ba uitæ emanat:atqꝫ ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu inſtillantes hunc
ſuccum in ueſtigia euulſorum.Meges pſilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans
putreſcentes:& hoc utebatur in multis:uariiſqꝫ per aquationes autumni naſcentibꝰ. Idem
præſtare ſanguiſugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet nouo uaſe.
Idem cheni iecur ſiccatum pondere quattuordecim cum oleo cædrino perunctis pilis no/
uem menſibus.Auribus utiliſſimum bactiæ piſcis uel recens:ſed inueteratum uino. Item
bacci quem quidam myzen uocant.Item callionymi cum roſaceo infuſum. Vel caſtoreum
cum papaueris ſucco.Vocant & in mari pediculos eoſqꝫ tritos inſtillari ex aceto auribus iu
bent.Et per ſe conchylio infecta lana mognopere prodeſt.Quidam aceto & nitro madefa/
ciunt Suntqꝫ qui præcipue contra omnia aurium uitia laudent gari excellentis ſuccum cya
thum mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere. Deide
ſpuma pẽnis deterſa:& poſtquam deſierit ſpumare tepidum īfundere. Si tumeãt aures co
riandri ſucco prius mitigandas iidem præcipiunt.Ranarum adeps inſtillatꝰ ſtatim dolores
tollit.Cancrorum fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficaciſſi
me prodeſt.Parotides muricum teſtæ cinere cum melle:uel conchyliorum ex mulſo curan
tur.dentium dolores ſedantur oſſibus draconis marini ſcarificatis gingiuis.Cerebro cani/
culæ in oleo decocto adſeruatoqꝫ:ut ex eo dentes ſemel anno colluantur.Paſtinacæ quoqꝫ
radio ſcarificare gingiuas: & in dolore utiliſſimum.Conteriturque iis:& cum helleboro al
bo illitos dentes ſine uaxatione extrahit.Salſamentorum etiam fictili uaſe combuſtorum
cinis:addita farina marmoris inter remedia eſt.Et cyria uetere eluta nouo uaſe: & inde tri
ta proſunt doloribus Atque prodeſſe dicuntur omnium ſalſamentorum ſpinæ combuſtæ
triteque & illitæ.Decoquuntur & ranæ ſingulæ in aceti heminis:ut dentes ita colluantur:
contineantqꝫ in ore ſuccus. Si faſtidium obſtaret ſuſpendebat pedibus poſterioribus eas
Saluſtius Dionyſius:ut ex ore uirus deflueret:in acetum feruens idqꝫ e pluribus ranis.For/
tioribus ſtomachis ex iure edendas dabat.Maxilareſqꝫ ita ſanari dentes præcipue putant.
Mobiles uero ſupradicto aceto ſtabiliri. Ad hoc quidem ranarum corpora binarum præci/
ſis pedibus in uini hemina maccrant:& ita collui dentes labentes iubent.Aliqui totas adal/
ligant maxilis.Alii denas in aceti ſextariis tribus decoxere ad tertias partes:ut mobiles dẽ
tium ſtabilirent.Necnon.xxxvi.ranarum corda in olei ueteris ſextario ſub ærea teſta diſco/
xere:ut infunderent per aurem dolentis maxille.alii iecur ranæ decoctum & tritum cũ mel
le īpoſuere dentibus.Omnia ſupraſcripta ex marina rana efficaciora.Si carioſi & fetidi ſũt
centum infurno areferi per noctem præcipiunt.Poſtea tantundem ſalis addi atque frica/
ri.Enydris uocatur a græcis coluber in aqua uiuens. Huius quattuor dentium ſuperiori/
bus in dolore ſuperiorum gingiuas ſcarificant:inferiorum inferioribus.Aliqui canino tã/
tum earum contenti ſunt. Vtuntur & cancrorum cinere:nam muricum cinis dentifricium
eſt.Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini.Murenarum cinis cum mellis obolis ternis
Iecur paſtinacæ in oleo decoctum.Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus.Exulceratio
nem ſequi debet curatio:quæ perducit ad cicatricem.Quidam delphini iecur infictili tor/
renti:donec pinguitudo ſimilitudine olei fluat:ac perungũt.Muricum uel conchyliorum
teſtæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus:cutemque erugat:extendit
que ſeptenis diebus illitus:ita ut octauo candido ouorum foueantur. Muricum generis
ſũt q̃ uocãt græci colytia:alii corythia:turbinata æqꝫ.Sed minora multo:efficiora ẽt & oris
halitum cuſtodientia:Ichtyocolla erugat cutẽ: extenditqꝫ:in aqua decocta horis quattuor

dein contuſa:colluta:& ſubacta ad liquorem uſque mellis.Ita præparata in uaſe nouo con
ditur:& in uſu quattuor drachmis eius binæ ſulphuris:& anchuſæ totidem:octo ſpumæ ar
gentæ adduntur:aſperſaque aqua terũtur una.Sic illita facies poſt quattuor horas abluit.

Promiſcue medicinæ. Ca. V.

MEdetur & lentigini cæteriſq̃ uitiis ex oſſibus ſepiarum cinis. Idem & carnes ex
creſcentes tollit:& humida ulcera . Pſoras tollit rana decocta in heminis quique
aquæ marinæ . Excoqui debet:donec ſit craſſitudo mellis.Fit & mari halcyoneũ
appellatum ex nidis(ut aliqui exiſtimát)halcyonum & cæicum:ut alii e ſordibus
ſpumarum craſſeſcentibus Alii e limo:uel quadam maris lanugine.Quattuor eius genera
Cinereum ſpiſſum odoris aſperi.Alterum melle leuius odore fere algæ. Tertium candi
dioris uermiculi.Quartum pumicoſius:ſpongiæq̃ putri ſimile pene purpureũ.Quod op
timum:id & mileſium uocatur.Quo candidius autem hoc minus probabile eſt.Vis eorum
ut exulcerent:purgent.Vſus toſtis & ſine oleo mire:lepras lichenas: lentigines tollũt cum
lupino:& ſulphuris duobus obolis.Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices.Andri
as ad lepras cancri cinere cum oleo uſus eſt.Attalus thynni recentioris adipe ulcera.Mena
rum muria & capitum cinis cum melle ſanat ſtrumas.Pungi piſcis eius qui rana in mari ap
pellatur:oſſiculo de cauda:ita ut non uulneret:prodeſt.Id faciendũ quottidie donec pro
curentur.Eadem uis & paſtinacæ radio & lepore marino impoſito:ita ut celeriter remouea
tur.Echyni teſtis contuſis & ex aceto illitis.Item ſcolopendræ marinæ e melle.Cancro flu
uiatilii contrito:uel combuſto ex melle.Mirifice proſunt:& ſepiæ oſſa cum axungia uete
re contuſa & illita.Sic & ad parotidaſ utuntur:& ſcauri piſcis marini iocineribus . Quin &
teſtis cadi ſaſalmẽtarii tuſis cum axungia uetere : muricumq̃ cinere ex oleo ad parotidas:
ſtrumaſq̃.Rigor ceruicis mollitur cum marinis.qui pediculi uocantur drachma pota. Ca
ſtoreo poto cum pipere ex mulſo mixto rãis decoctis ex oleo & ſale: ut ſorbeatur ſuccus .
ſic & opiſthoton medetur:& tetano:ſpaticis pipere adiecto.Anginas menarũ ſalſarum ex ca
pitibus cinis ex melle illitus abolet.Ranarumq̃ decoctarũ ex aceto.Succus hic & contra tõ
ſilas prodeſt:Cancri fluuiatiles triti ſinguli in hemiam aquæ:anginis medentur gargarizati
aut e uino:aut calida aqua poti.Vuæ medetur garum cochlearibus ſubditum: Vocem ſilu
ri recentes ſalſi ue in cibo ſumpti adiuuant.Vomitiones mulli inueterati:tritiq̃ in portio
ne concitant . Suſpirioſis caſtoreo cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulſo ie
iunis utiliſſime pota.Eadem potio ſpaſmos ſtomachi ſedat ex aceto mulſo calido . Tuſſim
ſanare dicuntur piſcium modo e iure decocto in patinis ranæ.Suſpenſæ autem pedibus cũ
diſtillauerit in patina ſaliua earum exenterari iubentur:abiectiſq̃ interaneis condiri . Eſt ra
na parua arborem ſcandens & ex ea uociferans.In huius os ſiquis expuat ipſamq̃ dimittat:
tuſſim liberare dicuntur.Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua cali
da intuſſi cruenta.Iocineris doloribus ſcorpio marinus in uino necatur:ut inde bibatur.
Conchæ longæ carnes ex mulſo potæ cum aqua pari modo:aut ſi febres ſint: ex aqua mul
ſa.Lateris dolores leniunt hippocampi toſti ſumpti.Theteæque ſimiles oſtreæ in cibo ſũ
ptæ.Iſchiadicorum muria ſiluri clyſtere infuſa.Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ
in uini ſextariis duobus per dies quindecim.Aluum emollit ſilurus e iure & torquedo in ci
bo.Et olus marinum ſimile ſatiuo ſtomacho inimicum aluũ faciliime purgat: Sed propter
acrimoniam cum pingui carne coquitur.Et omnium piſcium ius.Idem & urinas cit e uino
maxime.Optimum e ſcorpionibus & duride:& ſaxatilibus:nec uirus recipientibus.Coqui
debent cum anetho:apio:corriandro:porro additis oleo & ſale.Fugant & cybia uetera: pri
uatiq̃ cruditates pituitas bilem trahunt.Purgant & myes quorum natura tota in hoc loco
dicetur.Aceruantur muricum modo uiuuntq̃ in algoſis:gratiſſimi autumno:& ubi mul
ta dulcis aqua miſcetur mari:ob id in Aegypto laudatiſſimi.Procedente hyeme amaritudi
nem trahunt:coloremque rubeum. Horum ius traditur aluum & ueſicas exinanire. Inte
ranea diſtringere.Omnia adaperire.Renes purgare Sanguinem:adipemq̃ minuere.Itaque
utiliſſimi ſunt hydropicis.mulierum purgationibus:morbo regio:articulari:inflationibus
Item prodeſſe felli pituitæq̃ pulmonis:iocineris ſplenis uitiis rheumatiſmis . Fauces tantũ
uexant:uoceſq̃ obtundunt. Vlceraq̃ quæ ſerpant:aut ſint purgandaſ ſanant.Item carcino
mata cremati autem ut murices & morſus canum:hominumq̃ cum melle:lepras lẽtigines
Cinis eorum potus emendat caligines.Gengiuarum & dentium uitia: eruptiones pituitæ:

& contra dorycnium: aut opocartum antidoti uicem optinent: Degenerant in duas ſpeti-
es in mitulos: qui ſalem: uir uſꝗ recipiunt: muſcaſꝗ. Quæ rotunditate differunt: minores
aliquanto: atꝗ hyrtæ tenuioribꝰ teſtis: carne duriores Mituli quoꝗ ut murices ciere cau
ſticam uim habent: & ad lepras: lentigines: maculas. Lauantur quoꝗ plombi modo ad gin-
giuarum craſſitudines: & oculorum albugines: caligineſꝗ. Atꝗ in aliis partibus ſordida
ulcera. capitiſꝗ puſtulas. Carnes uero eorum ad cãis morſus imponũtur. Et pelorides emol
liunt aluum. Item caſtorea ex aqua mulſa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: ad
dunt cucumeris ſatiui radicis ſiccæ drachmam: & afronitri duas. Thetæ torminibus & in-
flationibus ſuccurrunt. Inueniuntur hæc in foliis marinis ſuggentis: fungorum ueriꝰ quã
piſcium. Eædem & tenaſmum diſſoluunt: renumꝗ uitia. Naſcitur & in mari abſinthium:
quod aliqui ſeriphum uocant: circa tapoſyrin maxime ægipti: exilius tereſtri. Aluum ſol-
uit: & noxiis animalibus inteſtina liberat. Soluunt & ſepiæ. In cibo dantur cum oleo & ſale
& farina decoctæ. Menæ ſalſe cum felle taurino illitæ umbilico: aluum ſoluunt. Ius piſciũ
in patina coctorum cum lactucis tenaſmum diſcutit. Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti:
aluum ſiſtunt. Vrinam ciunt. In uino aluum. Ademptis branchiis calculos pellunt tribus
obolis cum mirrhæ tritæ ſingularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtoreum cum
dauci ſemine & petroſelini quantum ternis digytis ſumatur ex mulſi calidi cyathis quat-
tuor. Tormina uero cum aceto uino mixto. Erythini in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Dyſen
tericis medentur ranæ cum ſcylla decoctæ: ita ut paſtili fiant. Fel ſiue cor earum cum melle
tritum: ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamentum cum pipere: ita ut reliqua carne ab
ſtineatur. Lyeni medetur ſolea piſcis impoſitus item torpedo. Item rhombus uiuus: dein
remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: ueſicæ uitia & calculos ſanat. Lapis
qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda põdere oboli potus. Enhydri iecur. Blendiorum
cinis cum ruta. Inueniuntur & in branchia piſcis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua cal-
culoſis præclare medentur: Aiuntꝗ & urticam marinam in uino potam prodeſſe. Item pul
monem marinum decoctum in aqua. Oua ſepiæ urinam mouent: renumꝗ pituitas extra-
hunt. Rupta conuulſa cancri fluuiatiles triti in aſinino lacte maxime ſanant. Echini uero cũ
ſpinis ſuis contuſi: & uino poti calculos. Modus ſingulis hemina bibitur: donec proſit: &
alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur ueſica & pictinum cibo. Ex iis mares dorchas uo-
cant: fœminas onychias. Vrinam mares mouent. Dulciores fœmine ſunt unicolores. Sepiæ
quoꝗ oua urinam mouent renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle. Ie
cur quoꝗ aquatici colubri. Item hydri tritum potumꝗ calculoſis prodeſt. Iſchiadicos autẽ
liberant ſalſamenta ex ſiluro infuſa: clyſtere euacuata prius aluo. Sedis attritus cinis e capi
te mugillum mulorumꝗ. Comburuntur autem in fictili uaſe. Illini cum melle debent. Itẽ
capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad condylomata utilis: ſicut pelamidum ſalſarum ca
pitum cinis: uel cybiorum cum melle. Torpedo appoſita procidentis ĩteranei morbum ibi
cohercet. Cancrorum fluuiatilium cinis ex oleo & cæra: rimas in eadem parte emendat. Itẽ
& marini cancri pollin. Ponas ſalſamenta coracina diſcutiunt. Sanant interanea & ſquãmæ
combuſtæ. Scorpio in uino decoctus: ita ut foueantur ex illo. At echinorum teſtæ cõtuſæ
& ex aqua illitæ incipientibus panis reſiſtunt. Muricum uel purpurarum cini utroque mo
do: ſiue diſcutere opus ſit incipiente: ſiue concoctos emittere. Quidam ita componunt me
dicamentum cæræ & thuris drachmas. xx. Spumæ argenti. xl. Cineris muricum. x. olei uete-
ris heminam Proſunt per ſe ſalſamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti uerẽdo rum puſtulas
diſcutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ & impoſitæ. Similiter percæ ſal-
ſæ e capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis aut ſquatinæ picis cutis combuſta.
Hæc eſt qua diximus lignum poliri: quia & e mari fabriles uſus exeũt. Proſunt & ſmarides
illitæ. Item muricum: uel purpurarum teſtæ cinis cum melle. Efficacius crematarum cũ car
nibus ſuis. Carbunculos uerendorum priuatim ſalſamenta cocta cum melle reſtingunt. ad
teſtem ſi deſcenderit: cochlearum ſpuma illini uolunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi
toſti: & in cibo ſepius ſumpti emendant. Item ophidiõ piſciculus ſcombro ſimilis cum lilii
radice. Piſciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eo
rum bibatur ex aqua. Iubet & cochleas africanas cum ſua carne comburi: ciceremꝗ ex uino
ſigno dari. Podagris articularibuſꝗ morbis utile eſt oleum in quo decocta eſt rana: & ipſa
rum inteſtina & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciũt trium

rerũ æquo pōdere.Iubẽt & lepore marino recẽti podagram fricari. Fibrinis quocꝫ pellibus
calciari maxime pontici fibri.Item uituli marini.Cuius & adeps prodeſt. Item & bryon de
quo diximus lactucæ ſimile:rugoſioribus foliis ſine caule.Natura eſt ei ſtiptica. Impoſitũ
lenit impetus podagræ.Item alga:de qua ſupradictum eſt: Obſeruaturcꝫ in ea:ne arida i/
ponatur.Perniones emendant pulmo marinus.Cancricꝫ marini cinis ex oleo.Item fluuiati
les triti ſicꝫ cinere & oleo ſubacti & ſiluri adeps.Et in articulis morborum impetus ſedãt
ranæ ſubinde recentes impoſitæ:quas quidam diſſectas iubent imponi.Morbos abigit ius
mitulorum:& concharum comitiales & ut diximus:coagulum uituli marini bibunt cum la
cte equino aſinino ue aut cum punici ſucco.Quidam ex aceto mulſo.Necnon aliqui per ſe
pilulas deuorant. Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tribus ieiunis datur. Is uero qui ſæpiꝰ
corripiuntur:clyſtere infuſum mirifice prodeſt.Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebunt:mel
lis & olei ſextarius:& aquæ tantundem.Ad præſens uero correptis olfactu ſubuenit cum
aceto.Datur:& muſtellæ marinæ iecur.Item muris uel teſtudinum ſanguis.

¶Ad febres omnium generum & contra diuerſas infirmitates. ¶Ca. VI.

HEbrium circuitus tollit iecur delphini guſtatum ante acceſſiones. Hippocampi
necantur in roſaceo:ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipſi adalliga/
tur ægris.Item ex aſello piſce lapilli qui plena luna inueniuntur: in capite alligã
tur in linteolo. Pagri fluuiatilis longiſſimus dens capillo adalligatus:ita ut quĩ
que diebus eum qui alligauerit:non cernat æger.Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abie/
ctis carnibus perunctos liberant quartanis.Sunt qui ſtrangulatas in oleo ipſas clam adalli/
gent:oleocꝫ eo perũgãt Cor earum adalligatum frigora febrium minuit.Et oleum in quo/
inteſtina decocta ſint.Maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranæ & adalliga
tæ & rubetæ.Iecur eius:uel cor adalligatur in pãno leucopho.Cancri fluuiatiles triti ĩ oleo
& aqua perunctis ante acceſſiones in febribus proſunt Aliqui & piper addunt. Alii deco/
ctas ad quartas in uino e balneo egreſſis bibere ſuadent in quartanis. Aliqui uero ſiniſtrũ
oculum deuorari iubent. Magi quocꝫ oculis earum ante ſolis ortum adalligatis ægro ita
ut cæcas dimittant in aquam tertianas abigi promittunt. Eoſdemcꝫ oculos cum carnibus
luſciniæ in pelle ceruina adalligatos præſtare uigiliam:ſomno fugato tradunt. Aliqui ſan
guinem teſtudinum:in lethargumcꝫ uergentibus coagulo balenæ.aut uituli marini ad ol
factum utuntur. Aliqui ſanguinem teſtudinum:& lethargicis illinunt. Tertianis mederi
dicitur:& ſpondylus percæ adalligatus.Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recẽtes.Qui
dam ob id aſeruãt ſale:ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos exci
tant odore.Proſunt & in cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur.Tetheæ
utiles ſunt cum ruta ac melle.Hydropicis medetur adeps delphini liquatꝰ:& cum uino po
tus.Grauitati ſaporis occurritur tactis naribus unguento:aut odoribꝰ: uel quoquo modo
obturatis.Strombi quocꝫ carnes tritæ:& in mulſi tribus heminis pari modo aquæ. aut ſi fe
bres ſint:ex aqua mulſa datæ proficiũt.Succus cancrorum fluuiatilium cum melle.Ranæ
quocꝫ aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ:ac pro cibo ſumptæ:ita ut bibatur ex eodẽ
uaſe.Vel teſtudo deciſis pedibus capite cauda & inteſtinis exemptis:reliqua carne ita con
dita ut citra faſtidium ſumi poſſit. Cancri fluuiatiles ex iure ſumpti & pthiſicis prodeſſe
traduntur.Aduſta ſanantur cancri marini:uel fluuiatilis cinere. Et ea que feruẽti aqua cõ
buſta ſint. Hæc curatio etiam pilos reſtituit cum cancrorum fluuiatilium cinere. Putant
que utendum cum cæra & adipe urſino.Prodeſt & febri ranarum fellis cinis. Ignes ſacros
reſtingunt ranarum uiuentium uentres impoſiti:pedibuſque poſterioribus pronas adalli/
gari iubent:ut crebriore anhelitu proſint. Vtuntur & ſilurorum capitum cinere ſalſamen
torum ex aceto.Pruritum ſcabiemcꝫ non hominum modo:ſed quadrupedum efficaciſſi/
me ſedat iecur paſtinacæ decoctum in oleo. Neruos præciſos purpurarum callum quo ſe
operiunt tuſum glutinat.Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pon
dere.Item ichthyocollæ.Tremulos iuuat caſtoreum ſi ex oleo perungantur.Mullos in ci/
bo inutiles neruis inuenio fieri.Sanguinem piſcium putant cibo ſiſti polipo tuſo illitoque
De quo & hæc traduntur muriam ipſum ex ſeſe emittere:& ideo nõ debere addi. In coquẽ
do ſecari harundine ferro eminente:in uitiumcꝫ trahere natura deſerente. Ad ſanguinem
ſiſtendum & ranarum illinunt cinerem uel ſanguinem arefactum. Quidam ex ea rana quã
græci calamiten uocant quoniam inter harundines fruticeſcꝫ uiuant:minima omnium &

uiridiſſima cinerem fieri iubent. Aliqui & naſcentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda eſt: in calice nouo combuſtarum cinerem ſi per nares fluat inficiendum. Diuerſus hirudinum quas ſanguiſugas uocant ad extrahendum ſanguinem uſus eſt. Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda ſanguine ſpiramenta laxanda iudicantur. Sed uitium quod admiſſæ ſemel deſiderium faciunt circa eadem tempora anni ſemper eiuſdem medicine. Multi podagris quoq; admittenda cenſuere. Dicitur ſacietate & podere ipſo ſanguinis detractæ aut ſale aſperſæ. Aliquando tamen adfixa relinquunt capita quæ cauſa uulnera inſanabilia facit: & multo interimit: ſicut Meſſalinum e cõſularibus patriciis cum ad genua admiſiſſet. inuehunt uirus remedio uerſo: maximeq; ruffæ ita formidantur. Ergo ſuggentia ora forficibus præcidunt: ac ueluti ſiphonibus defluit ſanguis: paulatimq; morientium capita ſe contrahunt: nec relinquunt. Natura earum aduerſatur cimicibus: & ſuffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combuſtarũ cinis narium profluuia ſiſtit ſucco porri mollitus. Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepiarum teſtæ ex aqua ſalſamẽtorum carnes. Cancri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis qui & alibi quam in nilo naſcitur carnes impoſitæ recentes ſiue ſalſæ. Eiuſdem cinis extrhit & adeps & cinis ſpinæ eius uicem ſpodii præbet. Vlcera quæ ſerpunt & quæ ex iis excreſcunt ex capite menarum cinis uel ſiluri coercet. Cancinomata per earum capita ſalſarum: efficacius ſi cineri earum miſceatur ſal & cunila capitata: oleoq; ſubigantur. Cancri marini cinis uſti cũ plumbo carcinomata compeſcit. Ad hoc & fluuiatilis ſufficit cum melle: lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumen melq; miſcere cineri. Phagedenæ ſiluro inueterato: & cum ſandaraca trito. Cachoetæ & nomæ & putreſcentia cybo uetere ſanantur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fiſtulæ aperiuntur: ſiccanturque ſalſamentis cum lintheolo imiſſis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt & putreſcentia ulcerum quæq; ſerpunt emplaſtri modo ſubacta & illita: Et halpe expurgat ulcera in linteolis concerptis. Item echinorum teſtæ cinis. Carbunculos coracinorum ſalſamenta illita diſcutiunt. Item mullorum ſalſamẽti cinis. Quidã capite tantũ utuntur cum melle: uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel ſcorpiõis marini. Verrucas tollit glauci iecur illitum. Capitis menarum cinis cum alio tritus ad tymia crudis utuntur fel ſcorpionis marini ruffi Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguiũ ſcabriciam ciniſq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glaucus e iure ſumptus: & ſmarides cum ptiſana ſumptæ: uel cum fœniculo decoctæ. Mammas ipſas muricum uel purpuræ teſtarũ cinis cum melle efficaciter ſanat. Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mamma: uel muricum carnes appoſitæ tollunt. Squatinæ illitu creſcere mammas non patiuntur. Delphini adipe linamenta accenſa excitant uuluæ ſtrangulatu oppreſſas. Item ſcombri in aceto putrefacti. Percarum uel menarum capitis cinis ammixto ſale & cunila oleoq; ue uuluæ medetur. Suffitione quoque ſecundas extrahit. Item uituli marini adeps inſtillatur igni narib⁹ ĩter mortuarũ uuluæ uitio: & cũ coagulo eiuſdẽ ĩ uellere ĩpoſit⁹. Pulmõis marini cinis ad alligat⁹ egregie ꝓfluuia purgat. Echini uiuẽtes tuſi & ĩ uĩo dulci poti Siſtũt & cãcri fluuiatiles triti ĩ uĩo potiq;. Itẽ ſiluri ſuffitu ꝑcipue africi faciliores part⁹ fieri dicunt. Cãcri ex aqua poti ꝓfluuia ſiſtere. Ex hyſopo purgare. Et ſi part⁹ ſtrãgulet: ſimiliter poti auxiliant. Eoſdẽ recẽtes uel aridos bibũt ad part⁹ cõtinẽdos. Hippocrates ad purgationes mortuoſque partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis: & in mulſo datis potui. Item in iure cocti cum lappato & appio menſtruas purgationes expediunt. Latiſque ubertatem faciunt. Item in febri quæ fit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione. Mulieribus in uino auſtero poti prodeſſe dicuntur. Caſtoreum ex mulſo potum purgationibus prodeſt. Contraque uuluã olfatum cum aceto & pice: aut ſubditum paſſilis. Ad ſecundas etiam uti eodem prodeſt cum panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreum fibrum ue ſupergrediatur grauida abortũ facere dicitur: & periclitari partus ſi ſuperferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio. Si capiatur cum luna in libra fuerit: triduoque aſſeruetur ſub diuo: faciles part⁹ facere: poſtea quotiens inferatur adiuuare. Et paſtinacæ radius adalligat⁹ umbilico exiſtimatur idẽ facere ſi uiuenti ablatus ſit: ipſaque denuo in mare dimiſſa. Inuenio apud quoſdam oſtreatium uocari: quod aliqui onychen uocant: hoc ſuffitum uuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei: meliuſque cum eo uſtum proficere. Vetera quoque ulcera & cachoete

eiuſdem cinere ſanari.¶ Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſſi-
mo remedio ſanari tradunt cancro fœmina cum ſalis flore contuſo poſt plenam lunam : &
ex aqua illita.Pſylotrum & tyini ſãguis:fel iecur ſiue recẽtia ſiue ſeruata.Iecur ẽt ritũ mix
taque cædro plumbea pyxide aſſeruatum.¶ Ita pueros pubeſcere negauit Magno ſalpe ob
ſtetrix. Eadem uis eſt pulmonis marini. Leporis marini ſanguine & felle:uel ſi in oleo le-
pus hic necetur. Cancri ſcolopendræ marini cinis cum oleo.¶ Vrtica marina trita ex aceto
ſcyllito. ¶ Torpedinis cerebrum cum alumine illitum.xvi.luna:Ranæ paruæ quam in ocu
lorum curatione deſcripſimus ſanies efficaciſſime pſilothrum eſt:ſi recẽs illinatur: & ipſa
arefacta ac tuſa.mox decocta tribus heminis ad tertia uel in oleo decocta in æreis uaſis.Ea
dem menſura alii ex quindecim ranis conficiunt.Pſylotrum:ſicut in oculis diximus.¶ San
guiſugæ quoque toſtæ in uaſe fictili:& ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectũ
Et ſuffitus urentium eas necat cimices inuectas caſtoreo quoque cum melle pro pſylothro
uſi pluribus diebus reperiuntur.in omni autem pſylothro uellendi prius ſunt pili. Infanti
um gingiuis dentitionibuſque multum confert delphini cum melle dentium cinis: & ſi ip
ſo dente gingiuæ tangantur. Adalligatuſque idem pauores repentinos tollit. Idem effe-
ctus & caniculæ dentis.¶ Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cancro-
rum fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea ſanat.¶ Et ad reliquos morbos triti in oleo
perunctis proſunt.¶ Siriaſiſque infantium ſpongia frigida cerebro humefacto rana inuer-
ſa adalligata efficaciſſime ſanat quam aridam inueniri affirmant.¶ Mullus in uino necatus
uel piſcis rubellio uel anguilæ duæ. Item uua marina in uino putrefacta iis qui inde bibe-
rint tedi uini affert. Venerem inhibet:& cinis hippopotami frontis e ſiniſtra parte pellis in
lintheolo adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearum
fluuiatiliũ carnes ſale adſeruatæ:& in potu ex uino datæ.Erythini in cibo ſumpti. Iecur ra
næ dyrophetes & calamites in pellicula gruis alligatum:uel dens crochodilli maxilaris an-
nexus brachio:uel hippocampus:uel nerui rubethæ dextro lacerto adalligati. Amorem fi
nit in pecoris recẽti corio rubetha alligata.Equorum ſcabiem ranæ decoctæ in aqua exte-
nuant:donec illini poſſit. Aiuntq̃ ita curatos non repeti poſtea. Et ſalpe negat canes latra
re:quibus in offa rana uiua data ſit.Inter aquatilia dici debet:& calamochnus latine adar-
cha appellata.Naſcitur circa harũdines tenues ſpuma aquæ dulcis ac marinæ:ubi ſe miſcẽt
Vim habet cauſticã:Ideo acopis addit̃ cõtra perfrictionũ uitia. Tollit & mulierũ lẽtigines
infacie.Et calami ſimul dici debẽt.Phraxmatis radix recẽs tuſa luxatis medetur:& ſpinæ do
loribꝰ ex aceto illita. Cypri uero qui & donax uocat̃ cortex alopeciis medet̃ uſtus:& ulceri
bus ueteratis.Folia extrahũt quæ ĩfixa ſũt corpori & igni ſacro Paniculæ flos ſi aures ĩtra-
uerit exurdat.Sepiæ atramẽto tãta uis ẽ:ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore
lumĩe Anaxilaꝰ tradat.Rubeta decocta & ĩ aq̃ potu data ſuũ morbis medet̃: uel cuiuſcũq̃
ranæ cinis.Pulmone marino ſi cõfricet̃ lignũ:ardere uidet̃:adeo ut faculã ita prælucẽat.

¶ Animaliũ oĩum in mari uiuentiũ clxxvii.genera eſſe. ¶ Ca. VII.

PEracta aquatiliũ dote nõ alienũ uidet̃ ĩdicare ꝑtot maria tã uaſta & tot millibꝰ paſ
ſuũ terræ ĩfuſa:extraq̃ circũdata mẽſura pene ipſiꝰ mũdi quæ ĩtelligant̃ aĩalia cen-
tũ ſeptuagintaſeptẽ oĩum generũ eſſe:eaq̃ nominati cõplem. Quod in terreſtibꝰ
uolicribuſq̃ fieri nõ quit. Neq̃.n.oĩs ĩdiæ æthiopiæq̃ aut ſcythiæ deſertorũ ue nouimus
feras aut uolucres cũ hominũ ipſorũ multo plurimæ ſint differẽtiæ quas ĩ uenire potuimꝰ
Accedat his taprobane ĩſulæq̃ aliæ occeani fabuloſe narratæ.Profecto cõueniet:non poſſe
oĩa genera in contẽplationẽ uniuerſã uocari.At hercule in tãto mari oceano quæcũq̃ naſ
cũtur certa ſũt:notioraq̃ quod miremur quæ ꝓfundo natura merſit.ut a beluis ordiamur
arbores phyſethres:balenæ:piſtrices:tritones:nereides:elephãti:homines qui marini uocan
tur:rotæ:orcæ:arietes:muſculi & alii piſciũ forma arietes delphini:celebreſq̃ Homero ui-
tuli.Luxuriæ uero teſtudines:& medicis fibri:quorũ genera nuſquã mari accepimꝰ mergi
tantum marina decentes:Iam caniculæ:drynones:cornutæ:gladii:ferræ:communeſq̃ mari
terræ amni hippopotami:crocodili.Et amni tantum ac mari thynni:thynnides:ſiluri:coraci
ni:percæ:Peculiaris autem maris accipenſer:aurata:aſellus:acarne:aphia:alopeca:anguilla:
araneus:box:batia:bachus:batrachus:belonæ:quos aculeatos uocamus balanus:coruus:ci
tharus.Rhomborum genera chalcis gobio.Collurus aſellorum generis ni minor eſſet colla
Siue parianus ſiue ſaxetanus a patria betica:lacertorum minima abyſmon:eleſſe:cybiũ.m

Ita uocat̃ cõciſa pela mis:quæ poſt.xl.dies a põto in meotim reuertit̃.Cordyla & hæc pela mis puſilla:cũ in põtũ e mæotide exit hoc nomen habet:cãtharus:callyonimus:ſiue urano ſcopus:cinædi:ſolæ:phiſcinulæ cnide:quã nos urticã uocamus.Cancrorũ genera chameci ſtite:chameleos:camepotorides:generis uarietate diſtãtes & rotũditate: chameglycia:me nides:quæ ſunt maiores quẽ pelorides:glycia ſiue coroquia.Concharũ genera ĩter quæ & margaritiferæ cochleæ: quarũ generis pentadactydes:melicem:bales:echinophoræ:dicun tur q̃bus cantant.Extra has ſnnt rotundæ in oleario uſu cochleæ:cucumis:cynopos ea ny marus:cynoldexia:draco.Quidã aliud uolũt eẽ dracũculũ.Eſt aũt graculæ ſimili.Aculeos in branchiis habet ad caudã ſpectantis.Sic & ſcorpio lædit dũ manu tollit̃:erythinus: eche neis:echinus.Elephãti locuſtarũ generis nigri pedibus q̃ternis:biſculis. Præterea brachia duo:binis articulis:ſingulisq̃ ſorficulis dẽticulatis.Fabri ſiue zægauciſci:glaneus: cõger: gyres: galeos:garus:hippus:hippuros hirundo:ale:pleumõn:hipocampos: heparcotinos: Sunt lacertorũ genera lolligo uolitãs:locuſtæ:lucernæ:liparis:lamyrus:lepus:leones:quo rũbrachia cancris ſimilia ſunt.Reliq̃ ps locuſtæ:mullus:merula:inter ſaxatiles laudata.mu gil:melãurus:mẽa:metis:murena:miſmylus:miſcus:mnrex:oculata:ophidion:oſtria:eotia orcinõ.Hic ẽ pelamidũ generis maxius.Neq̃ redit ĩ mæotin:ſimilis tritoni.uetuſtate me lior:Orphus orthagoriſcus:phager:picus:ſaxatiliũq̃ pelamis.Earũ generis maxĩa apole ctus uocat̃.Durius tritõ:phorcus:phitarus:paſſer paſtinaca.Polyporũ genere pectines:ma ximi & nigerrimi ĩæſtate.Laudatiſſimi aũt mitylenis rhyas:tyndarides: ſalonis:altimacia in Inſula Alexãdriæ.In Aegypto pectũculi:purpuræ:pedriges:pĩna pinnotheræ:rhina:quem ſquatinã uocamus.Rũbus:ſcarus p̃ncipalis hodie.Solea:ſargus:ſcylla:ſarda:Ita uocat̃ pela mis lõga ex oceano ueniẽs.Scõber:ſalpa:horus:ſcorpena:ſcorpios:ſcyaſcia:ſciena: ſcolopẽ dra:myrus.ægypta:ſtrõb⁹:ſolen:ſiue aulos:ſiue donas:ſiue onix: ſiue dactylus ſpodylus: mariſtella:ſpõgia.Turdus ĩter ſaxatiles nobilis.Tynnus.tranus.qnem alii Xiphyã uocãt. Staſſa:torpedo:terhea:triphonõ.Pelamidũ generis magni ex eo ſerena cymbia fiũt. Vene ri:Euax:xyphii.His adiicemus apud Ouidiũ poſita noĩa:quæ apud nemiuẽ aliũ repetiunt̃ Sed fortaſſis ĩ põto naſcunt̃:ubi ĩ uolumẽ ſupremis ſuis tpib⁹ inchoauit.Bopyrũ ĩ ſcopu lis uiuentẽ.Orphũ rubentẽ:rhacinũq̃ pullũ pictas mormyras:aureiq̃ coloris chryſon.Præ terea parũ teragũ:& placentẽ cauda labrũ.Epodas lati generis.Præter hæc inſignia piſciũ tradit channen ex ſe ipa cõcipere.Glacũ æſtate nũq̃ apparere.Põpiũ q̃ ſemp comitet̃ naui giorũ curſus.Chromin q̃ nidificet ĩ aq̃s.Helẽpen quoq̃ dicit eẽ noſtris ĩcognitũ undis. Ex quo apparet falli eos q̃ eũdẽ accipenſerẽ exiſtimauerũt.Helopi palmã ſaporis inter pi ſces multi dedere.Sũt præterea a nullo auctore noĩati.ſudis latinæ appellata:a græcis phy ren oſtreæ ſimilis noĩe magnitudine ĩter ampliſſimos rarus:ſed tñ nõ degener:& pnæ cõ charũ generis circa põtias inſulas frequẽtiſſimæ.Stãt uelut ſuillo crure lõgo ĩ harena defi xæ hiãteſq̃ q̃ lĩpitudo ẽ:pedali nõ minus ſpatio.Cibũ uenant̃.Dẽtes in circuitu marginũ hñt pectinatim ſpiſſatos.Intus p ſpõdyli grãdis caro ẽ.Et hyenam piſcẽ uidi ĩ oenaria ĩſula captũ caput exerẽtẽ.Præter hæc purgamẽta aliq̃ relatu ĩdigna:& algis poti⁹ ãnumerãda q̃ aĩalibus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER TRIGESIMVS TERTIVS.

PROEMIVM.

Metallorum naturæ.

METALLA NVNC IPSAEQ VE OPES ET RERVM precia dicent̃:tellurẽ intus exq̃rente cura multiplici Modo q̃ppe alibi diuitiis fodit̃ quærẽte uita aurũ argẽtum æs ele ctrũ.Alibi deliciis gẽmas:& parietũ digytorũ que pigmẽta Alibi temeritati ferrũ auro etiã gratius inter bella cedeſq̃. Perſeq̃mur oẽs eius fibras:uidemuſq̃ ſup excauatos mon tes mirantes deſiſcere aliq̃n:aut intremiſcere illã.Ceu uero nõ hoc etiã exẽplũ ĩdignationis ſacræ parẽtis exp̃mi poſſit.

Imus in uiſcera eius & in ſede maniũ opes quærimus tanq̃ parum benigna fertiliq; qua ſecetur. Inter hæc nimium remedioꝝ gratia ſcrutamur. Cui.n.fodiendi cauſa medicina eſt. Quanq̃ & hæc & ſumma ſui parte tribuit ut minime parca: faciliſq; ĩ omnibus quæ pſunt. Illa nos premunt: illa nos ad inferos agunt quæ occultauit atq; demerſit. Illa quæ non naſcuntur: ut repente mens ad iane euolans reputet quis deinde futuri finis eſt: ſæculis omnibus exhauriendi eam quouſq; penetret auaritia? Quam innocens quam beata: immo uero & delicata eſſet uita ſi nihil aliud de ea niſi quod ſupra terras concupiſceret: haberetq; non niſi quod ſecũ eſt? Eruitur quidem aurum & chryſocolla iuxta: ut precioſior uideatur nomem ex auro cuſtodiens. Parum enim erat naturæ unam inueniſſe uitæ peſtem: niſi in precio etiam eſſet ſanies auri. Querebat argentum auaritia. Boni conſuluit interim inueniſſe minium. rubenriſq; terre excogitauit uſum. Heu prodigioſa ingenia quot modis auximus precia rerum? Acceſſit ars picturæ: & aurum argentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum irritamenta. In poculis libidines cælare iuuit: ac per obſcenitates bibere. Abiecta ſunt deinde hæc: & ſordere cœpere: & auri argentiq; nimium fuit. Murina & cryſtallina ex eadem terra effodimns: quibus precium faceret ipſa fragilitas hoc argumentum opum: hæc uera luxuriæ æſtimata eſt gloria: habere quod poſſet ſtatim totum perire. Nec hoc fuit ſatis: turba gemmarum potamus: & ſmaragdis teximus calices: ac temulẽtiæ cã tenere indiã iuuat: & aurũ iam acceſſu eius.

Quæ prima cõmendatio metalloꝝ auri: & de origine annulorũ aureoꝝ: & modo auri apud antiquos: & equeſtri ordine: & de iure annuloꝝ aureoꝝ. Ca. I.

Utinam poſſet e uita in totum abdicari auri ſacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: proſciſſum conuitiis ab optimis quibuſq;: & ad perniciem uitæ repertum. Quantum fœliciore æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe: ſicut & troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinior) commertia uictus gratia inuenta: alios coriis boum: alios ferro captiuiſq; rebus emptitaſſe tradit: quanquam & ipſe miratus aurum æſtimationes rerum ita fecit: ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuedine multa legum antiquarum pecore conſtat etiam Romæ. Peſſimũ uitæ ſcelus fecit: qui ãnulum primus induit digytis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabuloſa arbitror: quanquam illi quoq; ferreum annulum dederit antiquitas: uinculumq; id non geſtamen intelligi uoluerit: Midæ quidam: annullum quo circumacto habentem nemo cerneret: quis non etiam fabuloſiorem fateatur: Manus & prorſus ſiniſtræ maximam auctoritatem conciliauere auro: non quidem Romani quorũ more ferendum erat bellicæ uirtutis inſigne. De regibus Romanis non facile dixerim (. Nullum habet Romuli in capitolio ſtatua: nec præter Nummæ Seruiiq; Tullii alia. Nec. L. quidem Bruti). Hoc in tarquiniis maxime miror: quorũ egregia fuit origo: unde hic anulorum uſus uenit: quanquam nunc lacedæmone ferreo utantur. Sed a Priſco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem bulla aurea donatum conſtat: unde mos bullæ durauit ut eorum qui equo meruiſſent filii id inſigne haberent: cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius ſtatuam ſine annulo eſſe. Quanquam & de nomine ipſo ambigitur. Id græci a digytis appellauere. Apud nos priſci ungulum uocabant. Poſtea & græci & noſtri ſcymbolum. Longo certo tempore ne ſenatum quidem Romanum habuiſſe aureos: manifeſtum eſt. Si quidem iis tantum qui legati ad exteras gentes ituri eſſent: annuli publice dabatur credo quoniam ita exterorum honoratiſſimi intelligebantur. Neq; aliis uti mos fuit: quã qui ex ea cauſa publice accepiſſent: uulgoque ſit triumphabant. Et cum corona ex auro etruſca ſuſtineretur a tergo: annulus tamen in digyto ferreus erat: æqua fortuna triumphantis & ſerui coronam ſuſtinentis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum nõ ante tertium conſulatum ſumpſiſſe traditur. Ii quoque qui ob legationem acceperant aureo in publico tantum utebantur: intra domos uero ferreis. Quo argumento etiam nunc ſponſæ annulus ferreus mittitur. Iſque ſine gemma. Nec illiacis temporibus ullos fuiſſe annulos uideo: nuſquam certe Home. dicit: cum & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet: & conditas arcte ueſtes: ac uaſa aurea argenteaq;: & ea colligata nodi non annuli nota. Sortiri quoq; contra prouocationem duces non annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas: & alia muliebris cultus: ſicut in aures in primordio factitaſſe ſine mentione

annulo℞. Et qui primus inſtituit cont̃anter id fecit: leuiſq; manibus ac latentibus induit cũ ſi honos ſecurus fuiſſet: dextra fuerit oſtentandus. Quod ſi impedimentũ potuit in ea ali quod intelligi: etiã inſertorii uſu argumentum eſt: maius i leua fuiſſe qua ſcutum rapitur Eſt quidem apud eundem Homerũ uirorum crinibus aurum implexum. Ideo neſcio an prior uſus a fœminis cœperit Romæ quidem non fuit aurum: niſi ad modum exiguo lon go tempore. Certe cum a Gallis capta urbe pax emeretur: non pluſq; mille pondo effici po tuere. Nec ignoro. M. Craſſum duo milia pondo auri rapuiſſe ſuo: & Pompeii tertio con= ſulatu e Capitolini Iouis ſolio a Camillo ibi condita: & ideo a pleriſq; exiſtimari duo milia pondo collata. Sed quod acceſſit: ex Gallo℞ præda fuit: detratumq; ab his i parte captæ ur bis delubris. Gallos aũt cum auro pugnare ſolitos Torquatus indicio eſt. Apparet ergo Gallo℞: templorumq; tãdem nec amplius fuiſſe. Quod quidem in augurio intellectũ eſt: cum Capitolinus duplum reddidiſſet. Illud quoq; obiter indicari cõuenit: qm̃ de annulis ſermonem repetimus: æditũum cuſtodiæ eius deprehenſum fracta in ore annuli gẽma ſta tim expiraſſe: & indicium ita extinctum. Ergo & maxime duo tm̃ milia pondo cum capta ẽ Roma anno trecenteſimo. lxiiii. fuere: cum iam capitum libero℞ cenſa eſſent. clii. milia q̃n= genti. lxxxiii. Eadem poſt annos. ccc. vii. quod ex Capitolinæ ædis incendio: cæteriſq; omni bus delubris. C. Marius filius præneſte detulerat tredecim milia pondo: ſub eo titulo in triumpho tranſtulit Sylla. Et argenti. vii. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie tran= ſtulerat auri pondo q̃ndecim milia argenti pondo. c. xv. milia. Frequẽtior aũt uſus annulo= rum non ante. Gn. Flauium Anii filium deprehenditur. Hic nam ꝑ publicatis diebus fa= ſtis. quos populus a paucis Principũ quottidie pætebat: tantã gratiam Plebis adeptus eſt: alioq̃n Libertino patre genitus: & ipſe Apii Cæci ſcriba cuius hortatu exceperat eos dies conſultando aſſidue ſagaci ingenio promulgauerat q;: ut ædilis currulis crearetur cũ. Q. Anitio preneſtino qui paucis ãte annis hoſtis fuerat: præteritis. C. Petilio & Domitio. quo rum patres conſ. fuerant. Additũ Flauio ut ſimul Tribunus Plebis eſſet. Quo facto tãta Senatus indignatiõe exarſit. ut annulos ab eo abiectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiaſ an= nalibus. Fallit pleroſq; q tum & equeſtrem ordinẽ id feciſſe arbitrantur: Etenim adiectũ hoc quoq; Sed & phalera poſita propter quæ nomen equitum adiectũ eſt. Annulos quoq; depoſitos a notabile in annales relatum ẽ: non a Senatu uniuerſo. Hoc actum. P. Sempro= nio Longo. L. Sulpitio conſ. Flauius uouit ædem concordiæ: ſi populo reconciliaſſet ordi nes: Et cum ad id pecunia publica non decerneretur. ex mulctaticia fœneratoribus condẽ natis ædiculã æreã fecit in græcoſtaſi: quæ tũc ſupra comitium erat. Inciditq; i tabula ærea eã ædẽ. ccc. iiii. annis poſt Capitolinã dedicatã. Ita q̃dringẽtis: xlviii. a cõdita urbe geſtũ eſt & primũ ãnulo℞ ueſtigiũ extat. Promiſcui aũt uſus alterũ ſecũdo punico bello. Neq;. n. aliter potuiſſent trimodia illa ãnulorũ Carthaginẽ ab Hãnibale mitti Inter Cepionem quoq; & Druſum ex ãnulo i auctiõe nauali inimicitiæ cœpere. Vnde origo ſotialis belli: & exitia rerũ. Ne tũ q̃dẽ oẽs Senatores habuerũt: utpote cũ memoria auorũ multi prætu= ra functi i ferreo cõſueuerit: ſicut Calphurnium & manilium: q legatus. C. Marii fuerat iu gurtino bello. Feneſtella tradit. Et multi. L. Fufidiũ illũ quẽ Scaurus i uita ſua ſcribit. In Quitiorum uero familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerit. Nulloſq; oĩo an nulos maior ꝑs gentium hoĩumq; etiam qui ſub imperio noſtro degũt hodie habeat. Nõ ſignet oriẽs aut Aegyptus etiã nũc litteris cõtenta ſolis. Multiſ hoc modis ut cætera oĩa luxuria uariauit: gẽmaſ addendo exq̃ſiti fulgoriſ: cenſuq; opimo digytoſ onerando: ſicut dicemuſ i gẽmarũ uolumine. Mox & effigieſ uariaſ cælãdo: ut alibi ars alibi matería eẽt in precio. Alias deinde gẽmas uiolari nefas putauit: ac ne quis ſignandi cãm in annulis eẽ in= telligeret ſolidas induit. Quaſdã uero neq; ab ea parte quæ digyto occultaſ: auro cluſit au= rũq; milibus lapillo℞ uilius fecit. Cõtra uero multi nullas admittũt gẽmas: auroq; ipo ſi gnant: ut claudii Cæſaris principatu reptum. Necnon & ſeruitia iam ferrum auro cingunt alia per ſeſe mero auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipſo in ſamathracia id inſti= tutum declarat. Singulis primo digytis gerere mos fuerat: qui ſunt minimis proximi. Sic in Nũmæ & Seruii Tulii ſtatuis uidemus. Poſtea pollici proximo induere etiã deorum ſi mulacris. Dein iuuit & minimo dare Galliæ britaniæq; in medio dicuntur uſæ. Hic nunc ſolus excipitur: cæteri omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant. Alii uero & huic unũ tantũ: quo ſignanda ſignent. Condi

turqꝫ ille ut res rara & ad iniuriæ uſus indigna: uelut e ſacrario promitur. Et unũ in minimo digyto habuiſſe precioſioris eſt in recondito ſuppellectilis oſtentatio. Iam alii pondera eorũ oſtentant: Aliis plures q̃ unũ geſtare labor eſt. Alii bratteas inſerũt leuiore materia: & propter caſum gemmarũ totam ſollicitudinem putant. Alii ſub gemmis uenena cludũt: ſicut Demoſthenes ſummus oratoꝝ græciæ: annuloſqꝫ mortis gratia habet. Demũqꝫ ut plurimũ opũ ita ſcelera annulis fuit. Que ſunt illa priſcorũ uita: qualis innocentia ĩ qua nihil ſignabatur? At nũc quoqꝫ cibi ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones: & in domo turba externa acta Seruorum quoqꝫ cauſa nomenculator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli marcipores luciferes ue dominorum gẽtiles omnem uictum in promiſcuo habebãt: nec ulla domi cuſtodia a domeſticis opus erat Nũc rapiendæ comparantur epulæ: pariterqꝫ qui rapiant eas. Sed & claues quoqꝫ ipſas ſignare non eſt ſatis: grauatis ſomno: aut morientibus annuli detrahuntur: maiorqꝫ uitæ ratio circa hoc inſtrumentum eſſe cœpit: incertum a quo tempore Videmur tamen poſſe in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem ſami tyrannum: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus eſt piſce ipſo circiter ducenteſimũ.xxx. annum urbis noſtræ interfecto. Celebratiorem qdem uſum cum fœnore cœpiſſe argumẽto. eſt cõſuetudo ulgi ad ſponſiones etiamnum annulo exiliente: ab eo tempore quo nõdum erat arra uelocior: ut plane affirmare poſſimus nummos ante apud nos cœpiſſe: mox annulos De nũmis paulopoſt dicetur. Annuli diſtinxere alterum ordinem a plebe: ut ſemel cœperant eſſe celebres: ſicut tunica ab annulis ſenatum tantum: quãq̃ et hoc ſero: uulgoqꝫ purpura latiore tuuica uſos inuenimus etiam præcones: ſicut patrem. L. Elii Stellionis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiumque plebi & patribus inſeruere. Ac qd antea militares equi nomen dederant: hoc nũc pecuniæ iudices tribuũt. Nec pridem id factũ: Diuo Auguſto decurias ordinante: maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. Iiqꝫ non equites: ſed iudices uocabantur. Equitũ nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum Iudicium quoqꝫ non niſi quattuor decuriæ fuere primo. Vixqꝫ milia ſingula in decuriis inuenta ſunt: nondum prouinciis ad hoc munus admiſſis. Seruatũque in hodiernum diem eſt: ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicium: & quotiens nomina equeſtris ordinis ĩmutata & donis militaribus & qñ primũ corona aurea. Ca. II.

Decuriæ quoqꝫ ipſæ pluribus diſcere nominibus fuere Triblonorũ æris. & Selectorũ & indicũ. Propter hoc etianum Nongenti uocabantur ex omnibus. Selecti ad cuſtodiẽda ſuffragiorum ſcita in comitiis. Et qui diuiſus hic quoqꝫ ordo erat ſuperba uſurpatione nominum: cũ alius ſe Nongentum alius Selectum: alius Tribunum appellaret. Tyberii demum principatu nono anno in unitatẽ uenit equeſter ordo annulorũqꝫ auctoritati forma conſtituta eſt. C. Aſinio Pollione. C. Antiſtito Vetere conſ. anno urbis conditæ. dcc. ſeptuageſimoqnto. Quod miremur futuli pene de cauſa cũ. C. Sulpi. Galba iuuenalẽ famã apud pricipẽ popinarũ pœnis aucuparet: occupatuſqꝫ in hiis eẽt queſtus in Senatu uulgo inſtitores eius culpæ defendi annulis. Hac de cã cõſtitutũ ne cui ius eius eſſet: niſi cui ingẽuo ipſi patri: auoqꝫ paterno ſeſtertia. cccc. cenſus fuiſſent & lege iulia theatrali. i n. xiiii. ordinibus ſedendi. Poſtea gregatim in ſigne id appeti coeptũ. Proterqꝫ hæc diſcriã C. prĩceps decuriã qntã adiecit: tantũqꝫ natũ eſt faſtus: ut quæ ſub D. Augu. impleri nõ poterant decuriæ non capiant eũ ordinẽ: paſſimqꝫ ad ornamenta ea etiã ſeruitute liberati tranſiliaut: qd ante nũq̃ erat factũ qm̃ in ferreo annulo eqtes: iudicesqꝫ intelligebant: adeoqꝫ promiſcuũ id eſſe cœpit: ut apud. Cl. Cæſarem in cenſura eius unus ex equitibus Flauius proclus. cccc. ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dũ ſeparatur ordo ab ingenuis cõicatus eſt cũ ſeruitiis. Iudicũ aũt appellatiõe ſeparari eũ ordinẽ primi oĩum inſtituere. Grachi diſcordi popularitate in cõtumeliã Senatus mox ea debellata: auctoritas noĩs uario ſeditionũ euentu circa publicanos ſubſtitit: & aliquãdiu tertiæ uires publicani fuere M. Cicero demũ ſtabiluit equeſtre nomẽ ĩ cõſulatu ſuo ei Senatũ cõcilans: ex eo ſe ordĩe puectũ eẽ celebrãs: & eius uires peculiari popularitate quærẽs. Ab illo tpe plane hoc tertiũ corpus in re. pu. factũ eſt. Coepitqꝫ adiici Senatui populoqꝫ ro. equeſter ordo. Qua de cauſa & nunc poſt populũ ſcribitur: quia nouiſſime coeptus eſt adiici. Quin etiã ipſum equitum nomen ſæpe uariatum eſt in iis quoqꝫ qui ad equitatum trahebant. Celeres ſub

Romulo: regibuſq; appellati ſunt. Deinde flexumines. Poſtea troſſuli: cum opidum inthu ſcis citra uolſinios hoc nomine paſſuum. ix. milia ſine ullo adiumento peditum cœpiſſent Eius uocabuli uis durauit ultra. C. Gracchum: Iunius certe qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus eſt ſcriptum reliquit iis uerbis. Quod ad equeſtrem ordinem ꝑtinet antea ſtroſſulos uocabant: nūc equites uocant. Ideoq; quia non intelligūt troſſulus nomen quid ualeat: multos pudet eo nomine appellari: & cauſam quæ ſupradicta eſt. exponit. Inuitoſq; etiamnum tamen troſſulos uocari. Sūt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere: at ciueſ non niſi argenteis. Prætereq; armillas ciuibus dedere: quas non habent externi. Idem q̄d magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus ſit ea non inueni. Sed quis primum donauerit a. L. Piſone traditur. A Poſtumius Dictator apud lacum regillum caſtris Latinorum ex pugnatis ei cuius maxime opera capta eſſent: hanc coronam ex præda dedit. Item: L. Lentulus Conſul Seruilio Cornelio merende ſamnitum oppido capto. Sed quinq; librarū corona Piſo frugi filium ex priuata pecunia donauit: eamq; coronam teſtamento reipublicæ legauit

De reliquo uſu auri in uiris & mulieribus: & de nummo aureo: & quando primū ſignatum eſt æs argentū & auꝝ: & anteq̄ ſignaret̃ q mos in ære: & quæ maxima pecunia primo cenſu: & quotiens & quibus temporibꝰ auctoritatis auri. Ca. .III.

OEoꝝ uero honori in ſacris nihil aliud excogitatū eſt q̄ ut auratis cornibꝰ hoſtiæ maiores dūtaxat immolarent̃: ſed in militia in quoq; tm̄ adoleuit hæc luxuria: ut M. Bru. in philippicis campis epiſtolæ reperiant̃ frementes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulieꝝ pedibꝰ aurū geſtari tacuiſti. Cuius ſceleris nos coarguimus illū primū q auro dignitatē per annulos fecit: nt habeant in lacertis iam q̄dem & uiri q̄d e dardanis uenit: itaq; & dardanū uocabat̃. Viriolæ celticæ dicūtur. Viriles celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis digytiſq; totis collo auribus. Per has diſcurrant catenæ circa latera: & inſerta margaritarū pondera e collo dominarū auro pendeant: ut in ſomno quoq; unionū cōſcientia adſit. Etiamnū pedibus induit̃: atq; inter ſtolam. plebemq; hūc mediū fœminarū equeſtrem ordinem facit. Honeſtius uiri pedagogis id damus balneaſq; diues pueroꝝ forma conuertit. Iā uero etiam Harpocrateū ſtatuaſq; ægyptioꝝ numinū in digitis uiri quoq; portare incipiūt. Fuit & alia. Clau. principatu differentia inſolens iis qbꝰ admiſſionem liberti eius dediſſent: imaginem principis in annulo ex auro gerendi magna criminū occaſione. Quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani principis aboleuit: æqualiter publicando principem. De annulis aureis eorūq; uſu hact enꝰ dictū ſit. Proximū ſcelus fecit: qui primus ex auro denariū ſignauit: quod & ipſū latet auctore incerto. Populus Romanus ne q̄dem argento ſignato ante Pyrrhū regem deuictū uſus eſt. Libralis unde etiam nūc libella dicit̃: & diſpondius appendebat̃ aſſis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expenſa in rationibꝰ dicūtur. Item intēdia & pondera. Quin & militū ſtipendioꝝ: hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores libripendes dicūtur. Qua conſuetudine in iis emptionibꝰ quæ mancipi ſunt: etiam nūc libra interponit̃. Seruiꝰ rex primus ſignauit æs. Antea rudi uſos Romæ. Timeus tradit. Signatū eſt nota pecudū: unde & pecunia appellata. Maximus cenſus. c. x. milia aſſiū fuit illo rege. Et ideo hæc prima claſſis. Argentū ſignatū eſt anno urbis quingenteſimo octogeſimoquinto: Q. Fabio cōſule q̄nque annis ante primū bellū punicū: Et placuit denarius pro decem libris æris: quinarius ꝑ quinq; ſeſtertiū pro dipondio ac ſemiſſe. Libræ aūt pōdus æris in minitū bello punico primo cū impenſis reſpublica non ſufficeret. Conſtitutūq; ut aſſes ſextantario pondere ferirentur. Ita q̄nta parte facta lucri diſſolutū æs alienū. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus: ex altera roſtrū nauis. In triente uero & quadrante æs quadrans antea triūcis uocatus a tribus unciis. Poſtea Hannibale urgente. Qu. Fabio Maximo dictatore aſſes unciales facti. Placuitq; denariū. xvi. aſſibus permutari quinarium octonis: ſeſtertium quaternis. Ita reſpub. dimidium lucrata eſt. In militari tamen ſtipendio ſemper denarius pro decem aſſibus datus. Nota argenti fuere bigæ: atque quadrigæ & inde bigati q̄drigatiq; dicti. Mox lege papyriana ſemūtiales aſſes facti. Liuius Druſus in tribunatu plebis: octauā ꝑtem æris argento miſcuit. Qui nūc uictoriatus appellatur: lege clodia percuſſus eſt. Antea. n. hic nūmus ex illirico aduectus mercis loco habebat̃. Eſt aūt ſignatus uictoria & inde nomen. Aureus nūmus poſt annū. lxii. percuſſus eſt quā argenteus: ita ut ſcrupulum ualeret ſeſtertiis

uicenis:quod efficit in libras ratione ſeſtertii:q̃ tunc erant ſeſtertios nongentos. Poſt hæc
placuit.xl.milia ſigna ex auri libris:paulatimq̃ principes imminuere põdus:minutiſſimus
uero ad.xlv.milia.Sed a nummo prima eſt origo auaritiæ excogitatã fœnore quæſtuoſa ſe
gnitia.Hæ paulatim exarſit rabie quadam non iam auaritia:ſed fames auri: utpote cum Se
pius Claudius.C.Grachi familiaris auro repenſum caput eius excíſum ad opimium tule-
rit:plumboq̃ in eos addito par icidio ſuo rempu.etiam circunſcripſerit.Nec iam quiritiũ
aliquo:ſed uniuerſo nomine Romano infami rex Mithridates Aquilio duci capto aurũ
in os infundit.Hæc parit habendi cupido.Pudet intuentem tantum omnia iſta quæ ſub/
inde noua græco ſermone excogitantur expreſſo argenteis uaſis auro aut incluſo:quibus
deliciis ueneunt tam aurea quam aurata:cum ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis Spartacũ
ne quis aurum haberet:aut argentum.Tãto fuit plus animi fugitiuis noſtris.Meſſala ora
tor prodidit Antonium triumuirum aureis uſum uaſis in omnibus obſenis deſideriis:pu
dendo etiam crimine Cleopatræ.Summæ apud exteros licentiæ fuerat poculo aureo pul-
uino ſubdito Phillippum regem dormire ſolitum.Agomen celum Alexandri Magni præ
fe&um aureis clauis ſuffigere crepidas. Antonius Sopus in contumeliam naturæ uilita-
tem auro fecit opus proſcriptione dignum.Sed præter alia equidem miror populum Ro.
uictus gentibus in tributo ſemper argentum imperaſſe:non aurum ſicut carthagini cum
Hannibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri.Nec poteſt uide
ri penuria mũdi id ueniſſe.Nam Mida:ſed & Crœſus:infinitũ poſſederant.Iam Cyrus de
uicta aſia pondo.xxxiiii.milia inuenerat:præter uaſa aurea aurũq̃ factum:& in eo folia ac
platanum uitemque.Qua uictoria argenti quingenti quingenta milia talentorum repor-
tauit.& craterem Semiramidis:cuius pondus.xv.talentorum colligebat.Talentum autem
ægyptium pondo.lxxx.patere Varro tradit.Iam regnauerat in colchis Salauces & Eſubo
pes qui terram uirginem nactus plurimum argenti:aurique eruiſſe dicitur in ſuanorũ gẽ
te:& alioquin uelleribus aureis inclyto regno.Sed & illius aureæ cameræ.& argenteæ tra
bes narantur & columnæ:atq̃ paraſtate.uicto Soſoſtræ Aegypti rege tam ſuperbo:aut pro
datur annis quibuſque ſortes reges ſingulos e ſubiectis iũgere ad currum ſolitus:ſicq̃ tri-
umphare.Et nos fecimus quæ poſteri fabuloſa arbitrentur Cæſar qui poſtea dictator fuit
primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu harenæ argenteo uſus eſt:feraſ-
que argenteis uaſis inceſſere tum primum uiſum.Mox qđ etiam in municipiis emulantur
C.Antonius ludos ſcœna argentea fecit.Item.L.Murena.& C.princeps ĩ cyrco pecnia du
xit.In quo fuere argenti pondo.c.xxiiii.Claudius ſucceſſor eius:cum de Britaonia trium-
pharet inter coronas aureas unam.vii.pondo habuit.quam contuliſſet Hiſpania citerior:
alteram.ix.quam Gallia comata ſicut titulus indicauit.Huius deinde ſucceſſor Nero Põ-
peii theatrum operuit auro in unum diem quo Tyridati Regi Armeniæ oſtenderat. Et
quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem.Auri in ærario populi Roma
ni fuere.Sexto Iulio.L. Aurelio conſul ſeptem annis ante bellũ punicum tertium pondo
dcc.xxvi.argenti nonagintaduo milia & extra numerum.ccc.&.lxxv.milia.Item Sex.Iulio
L.Martio conſ.hoc eſt belli ſotialis initio:octingenta.xlvi.auri pondo Cæſar primo itro-
itu urbis in ciuili bello ſuo ex ærario protulit laterum aureorũ.xxi.milia:& numero pon
do.ccc.Nec fuit aliis tpibus reſpublica locupletior.Intulit & Aemilius Paulus Perſeo Re
ge Macedonico deuicto prædam pondo triũ miliũ a quo tpe Populus Romanus tributũ
pendere deſit.Laquearia quæ nũc:& in priuatis domibus auro tegũtur: poſt Carthaginẽ
euerſam primo inaurata ſunt in Capitolio cenſura.L.Mummii.Inde tranſiere in cameras.
In parietes qnoq̃.qui iam:& ipſi tanquam uaſa inaurantur:cum ſua ætas uaria de Catulo
exiſtimauerit:quod tegulas æreas Capitolii inauraſſet primus.Inuentores auri ſicut me-
tallo℞ fere omniũ:ſeptimo uolumine diximus præcipuam gratiam huic materiæ fuiſſe ar
bitror:non colore qui in argento clarior eſt:magiſq̃ diei ſimilis:& ideo militaribus:ſignis
familiarior.quoiam is longuis fulget:manifeſto errore eorũ qui colorem ſyderum placuiſ
ſe ĩ auro arbitrant̃:cũ ĩ gẽmis:aliiſq̃ rebus nõ ſit præcipuus.Nec põdere aut facilitate ma
teriæ prælatũ ẽ:cæteris metallis:cũ cædat p utrũq̃ plũbo:Sed q̃a re℞ uni nihil igne depe-
rit:tota ẽt ĩ ĩcẽdiis rogiſq̃ durãte materia.Quinimo quo ſæpiꝰ arſit:pficit:ad bonitatẽ:au
riq̃ expimẽto ignis ẽ:ut ſimul color̃ rubeatquo ignis.At ipm̃ obrizũ uocat̃.Primũ ãt bõi
tatl argumẽtũ ẽ q̃difficilliẽ accẽdi:Præterea mi℞ prunæ uiolẽtiſſimæ ligni ĩdomitũ palea

citiſſime ardeſcere:atq; ut purgetur cum plūbo coqui. Altera cauſa precii maior quod mi
nimum uſus deterit:cum argento ære plumbo lineæ durantur:manuſq; ſordeſcant de ci
dua materia. Nec aliud laxius dilatatur. aut numeroſius diuiditur: utpote cuius unciæ in
ſeptuagenas & quinquagenas pluresq; bratteas quaternum utrinque digitorum ſpargan
tur. Craſſiſſimæ ex iis prenestinæ uocantur: etiamnum retinentes nomen fortunæ inaura
to ibi fideliſſime ſimulachro. Proxima brattea quæſtoria appellatur. Hiſpania ſtrigiles uo
cat auri paruulas maſſas:quod ſuper omnia ſolum in maſſa auramento capitur. Cum cæte
ra in metallis reperta igni perficiantur hoc ſtatim aurum eſt conſumatamque materiam
protinus habet cum ita inuenitut. Hæc enim inuentio ius naturalis eſt. Alia quā dicemus
coacta. Super cætera non rubigo ulla:non erugo non aliud ex ipſo quod conſumat boni
tatem:iminuat ue pondus. Iam contra ſalis & aceti ſuccos domitores rerum conſtantia ſu
perque omnia netur: ac texitur lanæ modo:& ſine lana: Tunica aurea triumphaſſe Tarq
nium Priſcum Verius tradit Nos uidimus Agrippinam Claudii principis edente eo na
ualis prelii ſpectaculum aſſidentem ei indutam paludamento:auro textili ſine alia mate
riæ. Attalicis uero iampridem intexitur inuento regum aſiæ. Mormori & iis quæ candefi
eri non poſſunt oui candido illinitur:ligno glutini ratione compoſita: leucoporon uocāt
Quid ſit hoc:aut quemadmodum fiat:ſuo loco docebimus. Aes in aurari argento uiuo:
aut certe hydrargyro legitimum erat:de quibus ut dicemus illorum naturam redētes:ex
cogitata fraus eſt. Namque æs cruciatur in primis accenſumq; reſtinguitur ſale aceto alu
mine. Poſtea exarenatur:an ſatis recoctum ſit ſplendore deprehendente:iterumque exha
latur igni:ut poſſit edomitum mixtis pumice alumine argento uiuo inductas accipere brat
teas. Alumen in purgando uim habet tale eſt qualem eſſe diximus plumbo.

¶ Ratio naturalis inueniendi auri:& quando primum aurea ſtatua:& medicinæ ex auro. ¶ Ca. IIII

AVrum inuenitur in noſtro orbe ut omittamus indicum:atq; a formicis:aut gry
phibus apud ſythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis:ut in
tago hiſpaniæ:pado italiæ hebro thraciæ:pactolo aſiæ:gange indiæ:Nec ullū ab
ſolutius aurum eſt:ut curſu ipſo trituq; perpolitum. Alio modo puteorū ſcrobi
bus effoditur:aut in ruina montiū. Quare utraq; ratio dicetur. Aurū qui quærūt:ante om
nia ſegullū tollūt:ita uocatur indicium:alueus ubi id eſt:arenæ que leuātur:atque ex eo
quod reſedit:coniectura capit̄. ut aliquādo in ſummat tellure protinus rara fœlicitate:ut
nuper in dalmatia principatu. Neronis ſingulis diebus etiam quīquagenas libras fundēs
cum iam inuentum eſt in ſummo ceſpite. Alutationem uocant ſi & aruo ea tellus ſubeſt
Cæterum montes hiſpaniæ aridi ſterileſque:& in quibus nihil aliud gīnatur:huic bono co
guntur fertiles eſſe. Quod puteis foditur canalitium uocant:alii canalienſe marmoris glo
riæ inhærens:non illo modo quo in oriente ſapphyro atque thebaico aliiſq; in gēmis ſcin
tillat: Sed micas amplexum marmoris hi uenarum canales per marmor uagantur & latera
puteorum & huc illuc inde nomine inuento:telluſq; ligneis columnis ſuſpenditur. Quod
effoſum eſt tūditur:lauatur:uritur:mollitur in farinam. Nam quod in pilis cudunt apila
ſcudem uocant argentum quod exit a fornace:ſudoremque qui camino iactatur. Spurci
tia in omni metallo uocatur ſcoria. Hæc in auro cognitur iterum & tunditur. Catini fiūt
ex taſcónio. Hæc eſt terra alba ſimilis argillæ. Neque enim alia afflatum ignemque & ar
dentem materiam tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantū. Cūiculis per magna ſpatia
actis cauantur montes ad lucernarū lumina. Eadem menſura uigiliarū eſt:multiſq; menſi
bus non cernitur dies. Arrugias id genus uocant:ſiduntq; rimæ ſubito:& opprimūt ope
rarios:ut iam minus temerarium uideatur e profundo maris petere margaritas:tanto no
centiores fecimus terras. Reliquūtur itaq; fornices crebri mōtibus ſuſtinendis. Occurſant
in utroq; genere ſilices. Hos igni & aceto rūpūt. Sepius uero quoniam in cuniculis uapor
& fumus ſtrangulat:cædūt fracturis.c.l.libris ferri terram agentibus. Egeruntq; humeris
noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes:lucem nouiſſimi cernunt. Si longior
uidetur ſilex:latus ſequitur. Foſſam ambit quiete. Tamen in ſilice facilior exiſtimatur ope
ra. Eſt namque terra ex quodam argillæ genere glareæ mixta:candidam uocāt:prope inex
pūguabilis. Cuneis eā ferreis aggrediūt:& iiſdē malleis. nihilq; durius putāt. niſi quod i
ter oīa auri fames duriſſima ē. Peracto opere ceruices fornicū ab ultimo cædūt. dātq; ſignū

rima.Eamque ſolus intelligit in cacumine montis eius peruigil.Hic uoce ictu ue repente
reuocari operarios iubet.pariterque ipſe deuolat:Mons fractus cadit a ſeſe longo frago-
re:qui concipi humana mente non poſſit:& flatu incredibili.Spectant uictores ruinam na-
turæ.Nec tamen adhuc aurum eſt.Nec ſciere eſſe cum fodere.Tantaque ad pericula euí
cenda fuit ſatis cauſæ ſperare quod cuperent.Alius par eſt labor uel hoc maioris impen-
dii flumina ad lauandam hanc ruinam iugi montium duxere obiter a centeſimo plerumq́
lapide.Corrugos uocant a corriuatione credo:nimirum & hoc labor eſt.Precepiſſe libra-
mento oportet ut fruaris quando in nndat:itaq́ altiſſimis partibus ducitur.Conuallis &
interualla ſubſtructis canalibus iunguntur.Alibi rupis inuiæ cæduntur:ſedemque trabi-
bus cauatis præbere coguntur.Is qui cædit:funibus pendet:ut procul intuentibus ſpeti-
es nefaria quidem:ſed alitum fiat.Pendentes maiore ex parte librant & lineas itineri præ
figunt.Itaq́ inſiſtentis ueſtigiis hominis locus non eſt.Manes trahuntur ad homines ut
uitium importent.Id genus terræ urion uocant.Ergo per ſilices calculos ue ducuntur:&
urium euitant.Ad capita deiectus in ſuperciliis montium piſcinæ cauantur:ducenos pe-
des in quaſque partes:& in altitudinem decos.Emiſſaria in iis quina pedum quadratorum
ternum fere linquuntur:& repleto ſtagno excuſſis obturamentis erumpit torrens tanta
ui:ut ſaxa prouoluat.Alius etiamnum in plano labor.Foſſe in quas profluant cauant̃:agã-
gas uocant eæſternuntur gradatim.Frutex eſt ulex roris marini ſimilis aſper arumque re-
tinens.Latera cluduntur tabulis:ac per prærupta ſuſpenduntur:canali ita profluẽte de ter-
ra in mare.His de cauſis iam promouit Hiſpania in priore genere:quæ exhauriuntur im-
menſo labore ne occupent puteos in hoc rigantur.Aurũ arrugia quæſitum non coquitur
ſed ſtatim ſuum eſt.Inueniuntur ita maſſæ.necnon in puteis etiam denas excedẽtes libras
Palacas Hiſpani:alii palacranas:idem quod minutum eſt balucem uocant.Vlex ſiccatus
uritur:& cinis eius lauatur ſubſtrato ceſpite herboſo ut ſidat aurum.Vicena milia pondo
ad hunc modum annis ſingulis aſturiam atq́ galletiam & luſitaniam præſtare quidam tra-
diderũt:ita ut plurimum aſturia gignat.Neque in alia parte terrarum tot ſæculis hæc fer-
tilitas.Italiæ parcitum eſt uetere interdicto patrum ut diximus.alioquin nulla fecundior
metallorũ quoq́ erat tellus.Extat lex cenſoria uictimiliarum aurifodinæ:qua in Vercellẽ-
ſiagro cauebatur:ne plus quinq́ hominum in opere publicani haberent Aurum faciendi
eſt etiamnũ una ratio ex auripigmento:quod in Syria foditur pictoribus in ſumma tellu-
re auri colore:ſed frangili lapidũ ſpecularium modo.Inuitaueratque ſpes Caium princi-
pem auidiſſimũ auri:quam ob rem iuſſit excoqui magnum pondus:& plane fecit aurum
excellens.ſed ita parui ponderis ut detrimentum ſentiret illud propter auaritiam exper-
tus quanquam auripigmenti libræ.xiiii.permutarentur nec poſtea tentatum ab ullo eſt.
Omni auro ineſt argentũ uario pondere:alibi dena:alibi nona:alibi octaua parte.In uno tã
tum Galliæ metallæ loco:quod uocant albicrarenſe.xxxvi.portio inuenitur:ideo cæteris
præeſt.Vbicunq́ quinta argenti portio eſt:electrũ uocatur.Scrobes eæ reperiuntur in ca-
nalienſi.Fit & cura electrũ argento addito.Quod ſi quintam portionem exceſſit:in cudi-
bus non reſiſtit.Eſt electro auctoritas Homero teſte qui Menelai reginã auro:electro:ar-
gento:ebore fulgere tradit.Mineruæ templum habet lindos inſula rhodiorũ:in quo He-
lena ſacrauit calicem ex electro.Adiicit hiſtoriam mammæ ſuæ menſura.Electri natura eſt
ad lucernarum lumina clarius argento ſplendere.Quod eſt natiuũ & uenena depræhen-
dit.Nanque diſcurrũt in calicibus arquus cæleſtibus ſimiles cum igneo ſtridore:& gemi-
na ratione prædicunt Aurea ſtatua prima omnium nulla inanitate:& ante quã ex ære ali-
qua illo modo fieret:quã uocant holoſphyratõ in templo Anaetidis poſita dicitur.Quod
in ſitu terrarum nomen hoc ſignificauimus:numine gentibus illis ſacratiſſimo.Direpta ẽ
Antonii parthicis rebus.Scitumq́ narratur dictum unius ueteranorũ Bononiæ hoſpitali
Diui Auguſti cœna cũ interrogaretur:eſſet ne uerum:eum qui primus uiolaſſet hoc nu-
mẽ oculis:mẽbriſq́ captum expiraſſe?reſpõdit.n.tum maxime Auguſtum de cruore eius
cœnare ſeq́ illum eſſe:totũq́ ſibi cenſum ex ea rapina eſſe.Hoĩum primus & aureã ſtatuã
& ſolidam Gorgias Leontinus delphis in tẽplo ſibi poſuit.lxx.circiter olympiade.Tantus
erat docendæ orarotiæ artis quæſtus.Aurũ pluribus modis pollet in remediis.Vulneratiſ-
que & infantibus applicatur.ut minus noceat:quæ inferantur ueneficia.Eſt & ipſi ſuperla-
to uis malefica gallinarum quoq́ & pecorum fœturis.Remedium eſt ablucre illatum &

ſpargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum ſalis grum̄mo pondere triplici miſſo:& rurſum cū duabus ſalis portiōibus & una lapidis quē ſchiſton uocāt:ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uaſe ipſū purū & īcorruptum: Reliquus cinis ſeruatus i fictili & ex a qua illitus:lichenas in facie ſanat. Lomēto id cōuenit ablui. Fiſtulas ēt ſanat:& quæ uocant hemorrhoides. Quod ſi trito ſpuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emēdat. Ex mel le uero decoctū cū melāthio & illitū ūblico leuiter ſoluit aluū. Verrucas curari eo. M. Varo eſt auctor.

¶ De chryſocolla & medicinæ ex chryſocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter ſe perficiendiſq; metallis. ¶ Ca. V.

CHryſocolla humor ē in puteis quos diximꝰ:p uenā auri defluēs craſſeſcēre limo rigoribꝰ hybernis uſq; in duritiā pumicis. Laudatiorē eandē in ærariis metallis:& proximā in argētariis fieri cōpertum ē. Inuenit & ī plumbariis uilior ēt auraria. In oībus āt iis metallis fit & cura multum īfra naturalē illā īmiſſis ī uenā aquis leuiter hyeme tota uſq; q̄ in iunium mēſem. Dein ſiccatis ī iunio & iulio ut plane ītelligat nihil alid chryſocolla quā uena putris. Natiua duritia maxīe diſtat uuā uocāt. Et tn̄ illa quoq; herba quā luteā appellant:tinguit. Natura ē que lino lanæ ue ad ſuccum bibēdum. Tundit in piſa:dei de tenui cribro ſecernit:poſtea mollitur:ac deinde tenuiꝰ ſic cribrat. Quicquid nō tranſmeat:repetit in pila:dein mollitur. Puluis ſemp ī catinos digerit:& ex aceto maceratur:ut oīs duricia ſoluatur. Ac rurſus tunditur:dein lauatur in cōchis:ſiccaturq;. Tunc tingitur alumine ſchiſto:& herba ſupradicta pingiturq; ante quā pingat. Refert quā bibula docilisq; ſit. Nā niſi rapuit colorē addunt & ſytarium atq; turbyſtum:ita uocāt medicamēta ſorbere cogētia. Cum tinxere pictores tureſſobitin uocāt. Eiuſq; duo genera faciunt. Elutā quæ ſeruatur in lomēta. Et liquidā globulis ſudore reſolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiunt Laudatiſſima in armenia. Secunda in macedonia. Largiſſima in hiſpania. Summa cōmendationis eſt:ut colorē hærbæ ſegetis lætæ uirentis quā ſimille reddat. Viſumq; eſt iā Neronis pricipis ſpectaculis harenā cyrci chryſocola ſterni:cum ipſe cōcolori pāno aurigaturus eēt īducta opficſum turba. Tribꝰ eā genéribꝰ diſtīguunt. Aſperā quæ taxatur ī libra. vii. Mediā quæ denariis quinis. Attritā quā herbaceā uocāt:quæ. xiii. Sublinunt āt harnoſā: pus quā īducant atramēto & paretonio. Hæc ſunt tenacia eiꝰ in colore blanda. Paretonium qm̄ ē natura pinguiſſimū:& pp leuorem tenaciſſimū atramēto aſpergitur:neq; paretoni candor pallorem chryſocolæ afferat. Luteā putāt alutea hærba dictā quā ipſā cæruleo ſubtritā chryſocolla inducūt uiliſſimo genere atq; fallaciſſimo: Vſus chryſocollæ & in medicina ē ad purgāda uulnera cū cæra & oleo. Eadē p ſe arida ſiccat:& cōtrahit. Datur & ī āgina ortopnoeaue miſcēda cū melle. Cōcitant uomitiōes:miſcetur & colliriis a cicatrices oculorū:ac uiridibus ēplaſtris. Ad dolores mittigādos:& cicatrices trahēdas. Hanc chryſocollā medici aceſin appellāt:quæ nō eſt orobitis. Chryſocollā & aurifices ſibi uendicāt agglutinādo auro: & inde oēs appellatā ſimiliter utētes dicūt. Temperatur āt ea cypri erugiue:& pueria īpubis urina:addito nitro. Teritur cypro ære ī cypriis mortariis:ſanternā uocāt noſtri. Ita ferruminatur aurū qđ argētoſum uocāt. Signūq; ē ſi addita ſaterna niteſcit. E diuerſo eroſū cōtrahit ſe:hebetaturq;:& difficulter ferruminatur aurū. Ad id glutinū fit auro & ſpuma argēti adſupradicta additis unaq; cōtritis. Cōtexi par eſt reliqua circa hoc:ut uniuerſa naturæ cōtingat āmiratio. Auri glutinū ē tale. Argilla ferro. Cadmia æris maſſis. Alumen laminis. Reſina plūbo & marmori. Sed plumbū nigrū albo iungitur. Ipſumq; albū ſibi oleo. Itē ſtagnum æramētis ſtagno argentū. Pineis optime lignis æs ferruq; cōditur. Sed ægyptia papyro paleis aurā. Calex aqua accēditur:& trachinius lapis. Idemq; oleo reſtīguitur. Ignis āt aceto maxīe & uiſco & ouo. Terra minime flagrat. Carbōi maior uis eruſto. Iteq; flagrāti.

¶ De argento & argento uiuo & ſtibia ſiue alabaſtro:& ſcoria argenti & de ſpuma argentei. ¶ Ca. VI.

AB his argēti metalla dicātur:quæ ſequēs inſania eſt. Nō niſi ī puteis repritur nullaq; ſui ſpe naſcitur: nullis ut in auro lucētibꝰ ſcītillis. Terra ē alia ruffa alia cineracea excoq nō pōt niſi cū plūbo nigro aut cū uena plūbi Galenam uocant:quæ iuxta argēti uenas plerunq; repitur. Et eodē ope igniū deſcendit pars in plūbū:argentū aūt ſupnæ inatat:ut oleū aquis. Reperit ī oībus pene puinciis ſed in Hiſpania pulcherrimū. Id quoq; ſterili ſolo atq; ēt in montibus. Et ubicunq; una inuēta uena eſt:nō pcul inuenitur alia. Hoc quidē & in oī fere materia. unde metalla græci uidētur dixiſſe. Mirum adhuc per Hiſ

panias ab Hānibale inchoatos puteos durare ſua ab inuētoribus noīa habētes. Ex quibus
bebelo appellat̄: hodiecꝫ qui.ccc.pondo. Hānibali ſūminiſtrauit in dies. Ad mille quintos iā
paſſus cauato monte ꝑ quod ſpatiū aquitāi ſtantes diebꝰ: noctibuſcꝫ egerūt aquas lucerna
rum mēſura: amnēcꝫ faciūt. Argenti uena quæ in ſūmo reperta eſt crudaria appellatur. Fi
nis ātiquis fodiendum ſolebat eſſe alumē inuentū ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta
æris uena infra alumē alba nullū finem ſpei fecit. Oodor ex argentifodinis inimicū oībns
animalibus: ſed maxime canibus. Aurū argentūcꝫ quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argē
teo nigras fieri. producicꝫ miramur. Eſt & lapis in iis uenis cuiꝰ uomica liquoris æterni ar
gentū uiuum appellatur. Venenum rerꝝ oīum eſt. Exedit ac ꝓrumpit uaſa permeans tabe
dira. Oīa ei īnatant præter aurꝝ. Id unum ad ſe trahit. Ideo: & optime purgat cæteras eius
ſordes expuens crebro iactatu fictilibus in uaſis ita uitiis abiectiſ: ut & ipſum ab auro diſce
dat. In pelles ſubactas efunditur: ꝑ quas ſudoris uice defluēs purꝝ relinquit aurum. Ergo
& cū æra inaurātur: ſublitū brateis ꝑtinaciſſime retiet. Verū palore detegit ſimplices: aut ꝑ
tēues bratteas. Quapp id furtum quærētes oui liquore candido uſum eum adulterauere.
Mox & hydrargyro: de quo ſuo dicemus loco. Et alias argētum uiuum nō largum īuentū
ē. In iiſdē argenti metallis īuenitur ut ꝓprie dicamus: ſpumæ lapis cādidæ nitentiſcꝫ: nō tn̄
trāſlucētis ſtimini appellā: alii ſtibiā alii alabaſtrū: aliqui turbaſin. Duo eiꝰ genera: mas &
fœmina. Magis probāt fœminā. Horridior ē mas: ſcabriorcꝫ & minꝰ pōderoſus: minuſcꝫ ra
dians: & harenoſior: Fœmina cōtra nitet friabilis: fiſſuriſcꝫ nō globis dehiſcens. Vis eiꝰ aſtrī
gere ac refrigerare. Prīcipalis aūt circa oculos. Nancꝫ ideo & platyo ophathalmon id appel
lauere: quoniā in callibus mulierum ꝗ̄ epiphoris dilatet oculos & fluciones īhibeat oculorꝝ
exulterationeſcꝫ. Farina eiꝰ & thuris gummi āmixto ſiſtit & ſanguinē e cerebro profluen
ti m. Efficatior & cōtra recētia uulnera. Et cōtra ueteres canum morſus inſperſa farina. Et
cōtra ābuſta igni cum adipe ac ſpuma argēti cæruſacꝫ & cæra. Vritur autē & offis bubuli fi
mi circunlitum ī clibanis. Dein reſtīguitur mulierum lacte. Teriturcꝫ ī mortariis āmixa a
qua pluuia. Ac ſubīde turbidum trāſfundit ī æreum uas. Et mundatur nitro. Fex eius ītel
ligitur plūboſiſſima quæcꝫ ſubſedit in mortario: abigiturcꝫ. Dein uas ī quo turbida trāſfu
ſa ſunt optum līteo ꝑ noctē relīquitur: & poſtero die quicquid īnatat effunditur: ſpōgiacꝫ
aqua tollitur. Quod ibi ſubſedit: flos ītelligitur: ac linteolo īterpoſito ī ſole ſiccatur: nō ut
perareſcat. Iterumcꝫ in mortario teritur: & ī paſtillos diuiditur. Ante oīa āt urēdi modꝰ ne
ceſſariꝰ eſt: ne plumbum fiat. Quidā nō fimo utuntur coquētes: ſed adipe. Alii tritum in a
qua triplici linteo ſiccāt: fecēcꝫ abiiciunt. Idcꝫ qđ defluxerit trāſfundunt. Ac quicquid ſub
ſidet id colligētes ēplaſtris collyriiſcꝫ miſcent. Scoriā ī argento græci uocāt helchyſma. Vis
eiꝰ aſtringere & refrigerare corpora. Additur ēplaſtris: ut mollibdēna. de ꝗ dicemꝰ in plum
bo. Cicatricibus maxime glutinādis & cōtra tenaſmos: diſenteriaſcꝫ infuſa clyſteribus cum
myrteo oleo. Addunt & ī medicamēta quæ uocāt liparas ad ex creſcētia ulcerum aut ex at
tritu facta: aut in capite manātia. Fit & in iiſdē metallis & quæ uocatur ſpuma argēti. Gene
ra eius tria. Optima quā chryſitin uocāt. Secunda quā argiritin. Tertia quam molibditin. Et
plerumcꝫ oēs hi colores in eiſdē tubulis īueniuntur. Probatiſſima ē attica. Secunda hiſpa
niēſis. Chryſitis ex ipſa uena fit. Argyritis ex argēto. Molibditis plumbi ipſiuſ fuſura: quæ
fit puteolis: & īde habet nomē. Omnis āt fit excocta ſua materia ex ſuꝑiori catino defluenſ
in īferiorē Ex eo ſublata ueruculis ferreis: atcꝫ in ipſa flāma cōuoluitur ueruculo: ut ſit mo
dice pōderis. Eſt āt ut ex noīe ipſo ītelligi pōt ferueſcētis & futuræ materiæ ſpumę. Diſtat
a ſcoria quo pōt ſpuma fece diſtare. Alterum purgātis ſe materiæ: alterum purgate uitium
ē Quidam duo genera faciunt ſpumæ: quæ uocāt ſtelerythida & peumenē. Tertium molib
denā in plumbo dicēdam. Spuma ut ſit utilis: iterum coquitur: cōfractis tabulis ad magnitu
dinē ānullorum ita accēſa follibus ad ſeparādos carbones cinerēcꝫ. Abluitur aceto aut uīo
Simulcꝫ reſtīguitur Quod ſit argyritis: ut cādor ei detur magnitudīe fabæ cōfracta in fi
ctili coqui iubēt ex aqua addito ī linteolis tritico: & hordeo nouis: donec ea purgētur. Po
ſtea ſex diebus terunt in mortariis ter die abluētes aqua frigida. Et cum deſināt calida: addi
to ſale foſſili in libram ſpumæ obolo. Nouiſſimo die cōdunt in plumbo uaſe. Alii cum fa
ba cādide & ptiſana coquunt: & in ſole ſiccātur. Alii in lana cādida cum faba donec lanam
nō denigrēt. Tunc ſalē foſſilē adiiciunt: ſubinde aqua mutata: ſecantcꝫ diebus. xl. calidiſſi
mis æſtatis. Necnō in uentre ſuillo in aqua coquūt exemptamcꝫ nitro fricāt: & ut ſupra te

runt in mortariis cũ ſale. Sunt qui nõ coquãt: ſecũ ſale terant & adiectã aqua abluant. Vſu eius ad collyria: & nitrũ ad muliebriũ cicatricũ fœditates tollendas maculaſq;: & abluendũ capillũ. Vis aũt: ſiccare: mulliere: refrigerare: temperare: purgare: explere. Vlcerum tumores Taliibuſq; emplaſtris ſupradictis ignes etiam ſacros tollit cum ruta: myrtoq; & aceto. Itẽq; pernitiones cum myrto & cæra & abdomine.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac ĩuẽtione eius: & cĩnabaris rõe in picturis: & medicinæ de generibus minii: & rõe ei⁹ in picturis. Ca. VII.

INuenitur in argentariis metallis miniũ quoq;: & nunc inter pigmẽta magnæ aucto ritatis: & quondã apud Romanos nõ ſolũ maxime ſed etiam ſacræ religionis: ut au ctor eſt Verrius: & cuius ſit neceſſe credere auctoritati. Iouis ipſius ſimulachri fa ciem diebus feſtis minio illini ſollitã triũphãtemq; corpora. Sic Camillum triũphaſſe. Hac religione etiam nũc addi in unguenta cœnæ triũphalis: & a cenſoribus in primis Iouem mi niandũ locari. Cuius rei equidem cam miror: quãquam & hodie id expeti cõſtat æthiopum populus totoſq; eo tingi proceres: huncq; ibi deorum ſimulacris colorẽ eſſe. Quapropter diligentius proſequemur oĩa de eo. Theophraſtus. xc. ãnos ante Praſibulum athenienſium magiſtrũ: quod tempus exit in urbis noſtræ ducenteſimũ quadrageſimũ. ix. ãnum tradit ĩ uentum minium a Callia atheníenſe initio ſperante aurũ poſſe excoqui harena rubente in metallis argenti. Hanc fuiſſe originẽ eius. Reperiri aũt iam tũ in hiſpaniis ſed durum & ha renoſum. Item apud Colchos in rupe quadã inaceſſa ex qua iaculantes decuterent: id eſſe adulterũ. Optimum uero ſupra epheſum. Cilbianis agris. Harenam cocci colorem habere Hanc teri Dein lauari farinam. Et quod ſubſidat iterũ lauari. Differentiã artis eſſe: qd alii miniũ faciunt prima lotura. Apud alios id eſſe dilutius. Sequentis autẽ loturæ optimũ. Au ctoritatem colori fuiſſe nõ miror. Iam. n. troianis tẽporibus rubrica in honore erat Home ro teſte: qui naues ea cõmendat Alias circa picturas pigmenta querarus. Militõ uocãt græ ci miniũ: quidã cinnabari Vnde natus error ĩdico cinnabaris nomẽ. Sic. n. appellãt illi ſaniẽ draconis elis elephantorum moriẽtium pondere permixto utriuſq; aĩalis ſanguine: ut diximus. Neq; alius eſt color qui in picturis proprie ſanguinẽ reddat. Illa cinnabaris antidotis: medicamentiſq; utiliſſima eſt At Hercule medici: quia cinnabarin uocant pro ea utuntur hoc minio: quod uenenũ eſſe paulo mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiã nunc uo cant monocrõmata pingebant. Pinxerunt & epheſio minio: quod derelictum ẽ: quia curatio magni operis erat: Prætereaq; utrunq; nimis acre exiſtimatur. Ideoq; tranſire ad rubricam & ſinophidem: de quibus ſuis locis dicam. Cinabaris adulteratur ſanguine caprino: aut ſor bis tritis. Precium ſinceræ nũmi quinquaginta. Iuba miniũ naſci & in carmania tradit. Her mogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad: nos nec fere aliunde quam ex Hiſpania. Celeberimum ex Siſaponẽſi regione in betica miniario metallo uectigalibus po puli Romani nullius rei diligentiore cuſtodia. Non licet id ibi perficere excoquique. Ro mam perfertur uena ſignata ad dena milia fere pondo ãnua Romæ autẽ lauatur. Inuenden do precio ſtatuta lege ne modũ excederet. lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis: ũde pda ſocietati. Nanq; eſt alterũ genus ĩ oĩbus fere argẽtariis: itẽq; plumbariis metallis: quod fit exuſto lapide uenis pmixto: nõ ex illo cuius uomicã argentum uiuum appellauimus (is . n. & ipſe in argentum excoquitur) ſed aliis ſimul repertis. Steriles etiã plumbi depræhen duntur ſolo colore: nec niſi in fornacibus rubeſcẽtes: exuſtiq; tundunt in farinam. Et hoc ẽ ſecundũ minium perquam paucis notũ multũ ĩfra naturales illas harenas. Hoc ergo ad ulterat minium in officinis ſociorũ. Item ſyrico quonãmodo ſyricum fiat ſuo loco dicem⁹ Sublini aut ſyrico minium cõpendio ratio demõſtrat. Et alio mõ pigentium furto oportu num eſt plenos ſubinde abluẽtium penicillos: Sidit aũt in aqua cõſtatq; furantib⁹. Sincero cocci nitor eẽ debet. Secundarii autẽ ſplendor in parietib⁹ ſentit imaginẽ. Quanquã hoc rubigo quædam metalli ẽ. Siſaponeſibus ãt minarii ſuæ uenæ haranea ſine argento excoqui tur. Auri modo probat. Auro cãdẽte fucatum nigreſcit. Sincerum retinet colorẽ: Inuenio & calce adulterari: Ac ſimili rõe ferri candentis lamina: ſi nõ ſit aurum depræhẽdi ilico. Solis: atque lunæ cõtactus inimicus remedium: ut parieti ſiccato cæra punica cum oleo liquæ facta candens ſetis inducat. Iterumque admotis gallæ carbonibus aduratur ad ſudẽrẽ uſque. Poſtea candelis ſubigatur ac deinde linteis puris ſicut & marmora niteſcunt. q miniũ in officinis poliũt: faciẽ laxis ueſicis illigant ne in reſpirando perniciale pulucrẽ trahant: &

tamen per illas ſpectent. Minium in uoluminum: quoq; ſcriptura uſurpatur. Clarioreſq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in ſepulchris facit.

¶ De hydragyro: de argento inaurando: de coticulis in argenti generibus: & experimentis ¶ Ca. VIII.

EX ſecundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui pauloante dilatum. Fit aũt duobus modis: æreis mortariis piſtilliſq; trito minio ex aceto aut patinis fictilib⁹ ĩpoſitum ferrea concha calice coopertum argilla ſuperillita. Dein ſub patinis accenſum follibus continuo igni: atq; ita calicis ſudore deterſo: qui fit argento colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore cõfluuere: Quod cũ uenenum eſſe cõueniat oĩa quæ de minio in medicinæ uſu tradunt: temeraria arbitror: preter q̃ fortaſſe quod illitũ capiti uentri ue ſanguinẽ ſiſtit: dũ ne quid prætereat ĩ uiſcera: ac uulnus attigat: aliter utendũ nõ equidem cenſeã. Hydrargyro argentũ ĩauratur ſolum nũc ꝑpe: cũ & in æra ſimili modo duci debeat. Sed eadẽ fraus quæ in oĩ uitæ parte ĩgenioſiſſima eſt: uiliorẽ excogitauit materiã: ut docuimus. Auri: argentiq; mentionẽ comitat̃ lapis quẽ coticulã appellant: quondã nõ ſolitum inueniri niſi in flumine hymocho: ut auctor ẽ Theophraſt⁹. Nunc uero paſſim quẽ alii heraclium: alii lydiũ uocãt. Sunt autẽ modici quaternas untias lõgitudinis: bíaſq; latitudinis nõ excedẽtes. Quod a ſole fuit in iis melius: q̃ quod a terra. Is coticulis periti cũ euena lima rapuerint experimentũ protinus dicũt quantũ auri ſit in ea. quantũ argenti uel æris ſcrupulari differentia mirabili rõe nõ falente. Argẽti duæ differẽtiæ. Battilis ferreis candentib⁹ ramento ĩpoſito: quod candidũ permaneat: probatur Proxima bonitas ruffo: nulla nigro: Sed experimento quoq; fraus interuenit: ſeruatis.n. ĩ uirorũ urina batillis inficit̃ ita ramentum obiter dum uritur: candoremq; mentitur. Eſt aliquod experimentũ politi & in halitu hominis: ſi ſudet protin⁹: nubemq; diſcutiat.

¶ De ſpeculis & ægyptio argento. ¶ Ca. IX.

LAminas duci: & ſpecula nõ niſi ex optimo poſſe creditũ fuerat. Id quoq; iã fraude corrumpit̃. Sed natura mira eſt imagines reddendi: quod repercuſſo aere. atq; ĩ oculos regeſto fieri. Eadẽ ui ĩ ſpeculis uſ⁹ polita craſſitudie: paulumq; propulſa dilatat̃ ĩ ĩmenſum magnitudo imaginũ. Tantum ĩtereſt: repercuſſum illũ reſpuat: an accipiat. Qui etiam pocula ita figurant̃: exculptis intus crebris ceu ſpeculis: ut uel uno ĩtuente populus totidẽ imaginũ fiat. Excogitatur & mõſtrifica: ut in tẽplo ſmyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimumq; refert cõcaua ſint & poculi mõ an media depreſſa: an elata: an auerſa an obliqua ſupina: an feſta qualitate excipiẽtes figuræ torquente uenientes umbras. Neq; .n. ẽ aliud illa imago: quã digeſta claritate materiæ excipiẽtis umbram. Atq; ut oĩa de ſpeculis peragant̃ hoc loco: optima apud maiores fiebant brunduſiã: ſtagno & ære mixtis. Prelata ſũt argenita. Primus fecit Praxiteleſ magni Pompeii ætate. Nuperq; credi cœptũ: certiorem imaginẽ reddi auro appoſito auerſis. Tingit & ægypt⁹ argentũ: ut in uaſis Anubẽ ſuũ ſpectet: pingitq; nõ cælat argentũ. Tranſit inde materia & ad triũphales ſtatuas: mirũq; creſcit precium fulgoris excecati. Id aũt fit hoc modo. Miſcetur argẽto tertia pars æris cyprii tenuiſſimi: quod coronarium uocãt: & ſulphuris uiui quãtum argẽti. Conflatur in fictili circunlito argilla. Modus coquendi donec ſe ipſa opecula operiant Nigreſcit oui indurati luteo: ut tamen aceto & creta deteratur. Miſcuit denario trium uir Antonius ferrum Miſcuit æri falſæ monetæ. Alii e põdere ſubtrahunt: cum ſit iuſtum. lxxxiiii. e libris ſignari. Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege plebe: uti Mario Gratidiano uicatĩ totas ſtatuas dicauerit. Mirumq; in hac artium ſola uitia diſcuntur: & falſum denarii ſpectatur exemplar: pluribuſq; ueris denariis adulterin⁹ emititur.

¶ De ĩmodica pecunia: & quorum maxime opes fuerint: & quando primum Popululus Romanus ſtipem ſparſerit. ¶ Ca. X.

NOn erat apud ãtiquos numer⁹ ultra cẽtũ milia. Itaq; hic & hodie multiplicat̃: ut decies cẽtena milia: aut ſæpi⁹ dicant̃. Fœt⁹ hoc fecit nũmuſq; ꝑcuſſus: & ſic quoq; æs alienũ ẽtnum appellatur. Poſtea diuites cognominati dũmodo notũ ſit: cũ q̃ prim⁹ acceperit hoc nomẽ: decoxiſſe creditorib⁹ ſuis. Ex eadẽ gẽte. M. Craſſus negabat diuitẽ eẽ niſi qui redditu ãnuo legionẽ tueri poſſet. In agris ſuis ſextertiũ. xx. milia poſſedit. Quiritium poſt Scyllam ditiſſim⁹. Nec fuit ſatis niſi totũ parthoꝝ eſuriſſet aurũ. Atq; ut memoriã qdẽ optimã occupauerit. Iuuat.n. iſectari inexplebilẽ iſtã habẽdi cupiditatẽ. Multos po

ſtea cognouim⁹ ſeruitute liberatos opulẽtiores paríterq; tres Claudii pͥncipatu pallãtem
Calliſtũ & Naciſſũ. Atq; ut hii ommittãt: tanq̃ adhuc reꝝ potiãt. C. Aſinio Gallo. Mar-
tio Cyrino con. ad. vi. Challẽdas febru. C. Cecili⁹ Claudius Iſidorus teſtamẽto ſuo edixit:
q̃uis multa ciuili bello pdidiſſet: tñ reliquere ſeruoꝝ quattuor milia: centum. xvi. Iuga boũ
tria milia ſexcẽta. Reliq̃ pecoris. cc. quiquaginta ſeptẽ milia. In numerato põdo ſexcẽta mi-
lia. Qui funerari ſe iuſſit ſeſtertiis. xi. milibus. Cõgregatæ & excedẽtes numeꝝ opes. Quo
ta tñ portio erũt Ptolemæi: quẽ Varro tradit Pompeio res gerẽte circa iudeã: octona milia
equitũ ſua pecunia tolleraviſſe. Mille cõuiuas totidẽ aureis potoriis ĩmutantẽ uaſa cũ fer
culis ſaginaſſe. Quota uero illæ ipſæ (necq; .n. de regib⁹ loquor) portio fuerit. Pythis bithinii
q̃ platanũ aureã: uiteq; nobilẽ illã Dario regi donauit: Xerxis copias: hoc ẽ ſepties. lxxxviii.
milia hominũ excepit epulo. Stĩpẽdium quinq; menſiũ: frumẽtumq; pollicitus: ut e quinq;
liberis ſenectuti ſuæ in delectu unus ſaltẽ cõcederet. Hũc quoq; ipſũ aliquis cõparet Croe
ſo regi Quæ malũ amentia ẽ: id in uita cupere quod aut ẽt ſeruis cõtingerit: aut ne in regi-
bus q̃dem ĩuenerit finẽ? Po. Ro. ſtipem ſpargere cœpit Sp. Poſtumio. Q. . Martio conſ. Tã
ta pecunia erat: ut eã cõferret. L. Scipioni: ex qua iis ludos fecit. Nã q̃d Agripæ Meneio ſe-
ſtãtes æris ĩ funere cõtulit: honoris id neceſſitatiſq; pp paupertatẽ Agripæ: non largitionis
eſſe dixerim.

De luxuria & frugalitate ĩ uaſis & lectis: argẽtis & q̃n lãces ĩmodicæ factæ. Ca. XI.

UAſa ex argẽteo mira ĩconſtantia humani ĩgenii uariat: nullũ genus officiæ diu pro
bando: nũc furniana: nũc clodina: nunc gratiana. Etenĩ tabernas maſſis adoptauim⁹
nunc anaglypha: in aſperitateq; exciſa circa lineaꝝ picturas quærim⁹. Iã uero & mẽ-
ſas repoſitoriis ĩponius: & ad ſuſtinẽda obſonia ĩterra dimus altera: & ĩtereſt q̃plurimũ li-
ma pdiderit. Vaſa coquinari ex argẽto Caluus orator fieri quærit. At nos carrucas ex argẽ
to cælare ĩuenimus. Noſtraq; ætate Pompeia cõiunx Neronis pͥncipis delicatioib⁹ iumen
tis ſuis ſoleas ex auro quoq; ĩduere ſolebat. Libras. xxxii. argentei. Africanus ſeq̃ns hære-
di reliquit. Idemq; cũ de pœnis triũpharet quattuor milia. cccc. lxx. pondo trãſtulit. Hoc ar
gẽtum tota Carthago habuit illa terraꝝ æmula: quod nũc ĩ menſarũ eſt apparatu. Poſtea
uicta numantia & deleta. Idem Africanus in triũpho militibus. xvii. milia põdo dedit. O ui
ros illo ĩperatore dignos q̃bus hoc ſatis fuit. Frater eius allobrogicus primus oĩum mille
pondo habuit. At liuius Druſſus in Tribunatu plebis. xi. milia. Nam pp quinq; pondo no-
tatum a cenſorib⁹ triumphalũ ſenem: iam fabuloſum uidet. Itẽ Catum Elium cum legati
ætoloꝝ in cõſulatu prandentẽ in fictilibus adiſſent miſſa ab iis uaſa argentea nõ accepiſſe.
necq; aliud habuiſſe argẽti ad ſupræmũ uitæ diẽ quã duo pocula: quæ. L. Paulus ſocer ei ob
uirtutẽ deuicto Perſeo Rege donaſſet. Inuenimus legatos Carthaginẽſium dixiſſe: nullos
hominum benigni⁹ ĩter ſe uiuere quã Romanos. Eodẽ. n. argẽto apuod oẽs cœnitauiſſe ſe
ĩpſos. At hercules Pompeium paulini equitis Arelatẽſis filium paterna quoq; gente pul-
ſum: q̃d. xii. põdo argẽti habuiſſet apud exercitum ferociſſimis gẽtibus oppoſitum ſcimus
lectos uero mulieꝝ iã pridẽ totos operiri argẽto & triclinia quædã q̃bus argẽtum addidiſſe
primus tradit. Caruillius Polio eques Romanus: ut nõ ope: aut delicata ſpetie faceret ſed
punica. Idẽ & aureos fecit: Nec multo poſt argẽtei deliacos imitati ſunt. Quæ oĩa expiauit
bellum ciuile ſyllanum paulo. n. ãte hoc facta ſunt. Lacenſq; e cẽtenis libris argẽti: quas tũc
ſup quingẽtas numero Romæ fuiſſe cõſtat: multoſq; ob eas pſcriptos dolo cõcupiſcẽtium
Erubeſcãt ãnales q̃ bellum ciuile talibus uitiis ĩputauere. Noſtra ætas fortior fuit Claudi
pͥncipatu: Seruus eius Druſillanus noĩe Rotundus diſpẽſator Hiſpaniæ citeriori quinqua
genariã lancẽ habuit cui fabricãdæ officina prius exhædificata fuerat. Et comites eius octi
gentaꝝ q̃nquagintaocto libraꝝ. Quare quæſo? niſi ut quã multi eas cõſerui ĩferent: aut q̃-
bus cœnãtibus Cornelius nepos tradit ãte Syllæ uictoriã duo tm̃ triclinia Romæ fuiſſæ ar
gẽtea Repoſitoriis argẽtum addi ſua memoria cœptum. Feneſtella dicit: q obiit nouiſſi-
mo Tyberii Cæſaris prĩcipatu. Sed & teſtudiea tũ ĩn uſum ueniſſe. Ante ſe autẽ paulo li-
gnea rotũda ſolida, nec multo maiori quã mẽſas fuiſſe. Se quidẽ puero. quadrata & cõpacta
aut certe opta ac cædro cœpiſſe. Mox additũ argẽtum ĩ ãgulis lineaſq; p cõmiſſuras. Tym
pana uero ſe iuuene appellata tumateras & lãces quas antiq̃ magiras appellauerãt. Nec co-
pia tantũ argẽti fuerat uitæ: ſed uallidius pœnæ metu preciũ. Idq; iãpridem ut ignoſcam⁹
nobis. Delphinos quinis milibus ſeſtertiis in libras ẽptos. C. Gracchus habuit. L. uero Craſ

ſus orator duos ſyphos.Mentoris artificis manu cælatos ſeſtertiis centũ cõfeſſus eſt tamẽ nunquam ſe iis uti pp uerecundiã auſum. Sicut eundẽ.vi. milia ſeſtertiis in ſingulas libras uaſa ẽpta habuiſſe.Aſia primũ deuicta luxuriã miſit in italiã.Si quidẽ.L.Scipio tranſtulit in triumpho argẽti cælati pondo milia quadringẽta.l.Et uaſorum aureorũ pondo.cc.milia anno cõditæ urbis quingenteſimo ſexageſimoquinto.Eadẽ aſia domita:multo ẽt grauius afflixit mores:inutiliorꝗ uictoria illa hæreditas. Attalo rege mortuo fuit. Tum.n.hæc emẽdi Romæ in auctiõibus regiis uerecundia exẽpta eſt:urbis ãno.dc.xxvi.mediis.lvii.ãnis erudita ciuitate amare ẽt & nõ ſolũ ãmirari opulentiã externam. Immenſo & achaicæ uictoriæ momẽto ad ĩpellendos mores:quæ & ipſa hoc interuallo ãno urbis.dc.viii.parthica ſigna & tabulas pictas inuexit:nequid deeſſet.Pariterꝗ luxuria nata ẽ:& carthago ſublata:ita congruẽtibus fatis:ut & liberet ãplecti uitia:& liceret peccare ex dignatiõe.Hinc aliqui ueterũ ut.C.Marius poſt uictoriam cimbricam cantharis potaſſe.Liberi patris exemplo traditur: ille orator arpinas & ex manipulari imperator.

De ſtatuis argenteis & cælatura argenti:& cæteris quibuſdam. Ca. XII.

ARgenti uſum in ſtatuas primũ ad honorẽ Diui Auguſtini in adulatione tẽporum tranſiſſe falſo exiſtimatur. Iam.n. triumpho magni Pompeii reperimus tra ſlatam Pharnacis:qui primus regnauit in põto:argenteã ſtatuã.Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteoſꝗ.Argento ſuccedit ex ea re aliquãdo & auro luxus:fœminæ plebis cõpedes ſibi ex eo facientiũ quas induere aureas mox triſtior uetat. Vidimus & ipſi Valerium Tuſcũ motũ equeſtri ordine ob inſignẽ calumniã cũ celebritate aſſectarent adoleſcentiũ ſcholæ ex argẽto ãnullos habentẽ.Et quid hoc attinet colligere cũ capuli militum ebore ẽt faſtidito cælarent argento:uaginæ catillis:baltei laminis crepitẽt. Iam uero a pedagogis ad trãſitũ uirilitatis cuſtodiant.Argento fœminæ lauent & niſi argentea ſolia faſtidiant:eadẽꝗ materia & cibis & probris ſeruiat. Videret hæc Fabricius & ſtratas argento mulierũ balineas:ita ut ueſtigio locus nõ ſit cũ uiris lauãtium.Fabritius in quã q bellicoſos ĩperatores pluſquã paterã & ſalinũ ex argẽto habere uetabat. Videret hinc dona fortiũ fieri:aut in hæc frãgi.Heu mores Fabritii nos pudet.Mirum in auro cælãdo ĩclaruiſſe neminẽ:argẽto multos.Maxime tñ laudatus ẽ Mentor:de quo ſupra diximus.Quattuor paria deniꝗ ab eo oĩo facta ſũt:ac iã nullũ extare dicit.Epheſiæ Dianæ tẽplum iacet. Capitolium ĩcendiis.Varro & æreũ ſignũ eius habuiſſe ſcripſit.Proximi ab eo ãmiratione. Acragas & Boetus & Mys fuere.Extant hodie oĩum opera in ĩſula Rhodiorũ boeti apud lyndiam Mineruam in tẽplo.Acragatis in tẽplo liberi patris in ipſa Rhodo uaccæ centauriꝗ cælati ĩ ſcyphis Myos in eadẽ æde & Silenus & Cupido & uenatio in ſcyphis. Magna fama poſt hos celebrat' ẽ Antipater:quiꝗ ſatirũ in phiala grauatũ ſomno collocauiſſe uerius quã cælaſſe dictus eſt Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus.Itẽ Ariſton & Onichus Methylene laudatur.Et Hecateus:& circa magni Põpeii ætatem Praxiteles Poſidonius. Epheſius: Ludus Stratites: qui prælia armatoſꝗ celauit.Zopyrus qui areopagitas & iudiciũ.Oreſtiſ in duob' ſcyphis pondo.xii.æſtimatis.Fuit dein Myrheas:cuius tunicæ uigiti uenierũt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ ẽblẽmate palladium ſurripiẽtes.Fecit idem & cocos magireſia appellatos puulis potoriis.Sed e qbus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam oportuna ĩiuriæ ſubtilitas erat.Habuit & Teucer Cruſtarius famã.Subitoꝗ hæc ars ita exoleuit:ut ſola iã uetuſtate cenſeat uſꝗ adeo attritis cælaturis ne figura diſcerni poſſit: auctoritas cõſtet. Argẽtum medicatis aquis inficit:atꝗ ẽt afflatu ſalſo: ſicut in mediteraneis Hiſpaniæ.In argẽti & auri metallis naſcunt ẽt nunc pigmẽta.Fit.n.ceruleũ: quod pprie limus eſt.Optimũ ex eo qd atticũ uocat.Precium in pondo libras.xxii.Proximũ marmoroſum ſub dimidio attici precio.Tertium genus ẽ præſſum: qd alii ſcyricũ uocãt ex iſula ſcyro.Iam qdem & ex achaia quo utũtur ad picturæ umbras. Precium in libras huius.hſ.bini. Dipondiis uero detractis quod lucidum uocant e Gallia ueniens. Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos nõ niſi marmoroſũ:quoniam marmor in eo reſiſtit amaritudini calcis.Effoditur:& ad uiciſsim ab urbe lapidem in montibus. Poſtea uritur præſſum appellantibus qui adulterant,Sed eſſe falſum:aduſtumꝗ amaritudine apparet quoniam reſolutum in puluerem eſt.

De ſile.& cæruleo:& cryſocolla:& neſtoriano:& cilono:& quod non omni anno æqualiter ſpecies uendantur. Ca. XIII.

SIlle primi inſtituere pingere.Sed polygontus & Micon atticon dũtaxat. Hoc ſecu
ta ætas ad lumia uſa é.Ad ũbras ât ſcyrico & lydio.Lidiũ ſardib⁹ emebaẗ qđ nũc ob
mutuit ceruleũ harẽa ẽ.Hui⁹gña tria âtiqus ægyptiũ quod maxíe pbaẗ ſcyricũ hoc
diluiẗ facile.Cunq̃ teriẗ.in.iiii.colores mutaẗ cãdidiorẽ nigriorẽ ue:craſſiorẽ tenuiorẽ ue
Preferẗ huic etiãnũ cypriũ . Acceſſit his puteolanũ & Hiſpanieſe:harena ibi cõfici cœpta.
Tinguiẗ ât oẽ:& in ſua cogtur hærba:bibitq̃ ſuccũ.Reliqua cõfectura eadẽ quæ chryſocol
læ.Ex ceruleo fit:qđ uocaẗ lomẽtum.Perficitur id lauãdo terẽdo ue:& hoc ẽ cæruleo cãdi-
dius.Precia ei⁹.xxiii.in libra.xviii. Vſus i creta calcis ĩpaciẽtes. Nup acceſſit & neſtorianum
ab autore appellatũ.Fit ex ægyptii leuiſſima pte.Pciũ eius.xl.i libras.Idẽ & puteolãi uſuſ
preter quâ ad feneſtras:uocât cœlõ nõ pridẽ appertari & ĩdicũ ẽ cœptũ.Cuius preciũ.xvii.
ĩ libras.Rõ ĩ pictura adiciſuras hoc ẽ umbras diuidẽdas ab luíe.Eſt & ſubtiliſſimũ gen⁹ lo
mẽti quoddã tritũ qnis aſſib⁹ æſtimatũ Cærulei ſinceri experimẽtũ in carbone ut flagret.
Fraus uiola arida decocta in aq̃:ſuccoq̃ per linteũ expſſo ĩ cretã erethriã. Vis ei⁹ ĩ medicia
ut purget ulcera.Itaq̃ & ẽplaſtris adiiciũt.Itẽ cauſticis. Teritur difficilime ſile. In medio le
uiter mordet:aſtrĩgitq̃ & explet ulcera. Vritur ĩ fictilib⁹ ut proſit.Precia: rex quæ uſq̃ diſ
poſuim⁹:nõ ignoram⁹ alia in aliis locis:eſſe & omnibus pene ânis mutari prout nauigatio-
nes cõſtiterint:aut ut quiſq̃ mercatus ſit:aut aliquis præualẽs mãceps ãnonã flagellet non
obliti.Demetrium tota helladia.Neronis principatu accuſatu n apud Conſulem.Poni ta-
men neceſſarium fuit:quæ plerumq̃ erât Romæ:ut exprimeretur auctoritas rerum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIE LIBER. XXXIIII.

PROEMIVM.

Aeris metalla. Ca. I.

PROXIMA dicantur æris metalla:cui & in uſu proximum eſt preci-
um.Immo uero ante argentum:ac pene etiam ante aurum corinthio.
Stipis quoqne auctoritas ut diximus.Hinc æra militum tribuui ærarii
& ærarium:& obærati ab ære dicti. Docuim⁹ quam diu.Po.Ro.ære ſi-
gnato tantum uſus eſſet: & alia quæ uetuſtas tradidit cum æqualem
urbi auctoritatem eius declararet a rege.Numa collegio tertio fabrũ
ærariorum inſtituto.Vena quo dictum eſt modo effoditur:igniq̃ perficitur.Fit & elapide
eroſo:quem uocant Cadmiam Celebritas in aſia:& quondam in Campania:nũc in Bergo-
matium agro:extrema parte italiæ.Feruntque nuper in Germania ẽt prouintia repertum.

Genus æris:quæ corintia:quæ deliaca:quæ æginetica Ca. II.

FIt & ex alio lapide:quem chalcitem uocant in cypro:ubi prima fuit æris inuentio.
Mox uilitas præcipua reperto in aliis terris præſtantiore:maxime aurichalco:quod
præcipuam bonitatem ammiratione diu obtinuit.Nec reperitur longo iam tempo
re effœta tellure. Proximum bonitate fuit ſaluſtianum in centronum alpino tractu nõ lõ-
gi & ipſum æui.Succeſſit & liuianum in gallia.Vtrumque a metallorum dominis appella-
tum:illud ab amico diui Auguſti:hoc a coniuge uelocis defectus. Liuianum quoque cer
te admodum exiguum inuenitur.Summa gloria nunc in marianum conuerſa:quod cordu
benſe dicitur.Hoc a liuiano cadmiam maxime ſorbet:& aurichalci bonitatem imitatur in
ſeſtertiis dipondiariiſq̃ cyprio ſuis aſſibus contento.Et hactenus nobilitas in ære naturaliſ
ſe habet.Reliqua genera artificio conſtant :quæ ſuis locis ridentur: ſumma claritate ante
omnia indicata.Quondam æs confuſe auro argentoq̃ miſcebatur:& tamen ars precioſior
erat.Nunc incertum eſt peior hæc ſit an materia.Mirumque cum ad infinitum operum p̃
cia hæc creuerint:auctoritas artis extincta eſt.Quæſtus enim cauſa:ut omnia:exerceri cœp
ta eſt:quæ gloriæ ſolebat.Ideo etiam deorum adſcripta operi cum proceres gencium clãri
tatem & hac uia quærerent:adeoque exoleuit fundendi æris precioſi ratio:ut iam diu ne
fortuna quidem in ære ius artis habeat:Ex illa autem antiqua gloria corinthiũ maxime lau
datur:hoc caſus miſcuit.Corintho cum caperetur incenſa:mireque circa id multorum affe
ctatio fuit.Quippe cum tradatur non aliena de cauſa Verrem quem Cicero damnauerat p
ſcriptum eſſe ab Antonio quâquod corinthiis ſe ei ceſſurũ negauiſſet.At mihi maior pars
eorum ſimulare eam ſcientiam uidetur:ad ſegregandos ſe a ceteris magis quam ĩtelligere
aliquid ſubtilius:& hoc paucis docebo.Corinthus capta eſt olympiadis centeſimæ quĩqua

geſimæ ſexteãno tertio noſtræ urbis ſexcẽteſimooctauo:cũ ante in ſæculo fictores nobiles eſſe deſiſſent quorum iſti omnia ſigna hodie corinthia appellant.Quapropter ad coarguẽdos eos ponemus artificum ætates:nã urbis noſtræ ãnos ex ſupadicta cõparatione olympiadum colligere facile erit. Sunt ergo uaſa tm̃ corinthia quæ iſti elegantiores nunc æs ſculpendo trãſferunt modo in lucernas modo in trullas:nullo mondiciarũ deſpectu. Eius tria genera.Candidũ argenteo nitore quã proxime accedens:in quo illa mixtura præualuit.alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc eſt:cuius ratio nõ poteſt reddi: quãquam hominis manu facta dederit fortuna temperamentum ſimulachro ſigniſꝙ.Illud ſuo colore præcioſum ad iocineris imaginem uergẽs quod ideo epatízon appellant:procul a corinthio.Longe tamen ante egineticum atꝙ deliacum:quæ diu obtinuere principatum.Antiquiſſima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrante toto orbe:& ideo cura officinis triclinorum pedibꝰ fulcriſꝙ. Ibi prima nobilitas æris.Peruẽit deinde ad deũ ſimulachra:effigiemꝙ hominum:& aliorum animalium.Proxima laus eginetico fuit. Inſula ipſa eſt nec ingens: ſed officinarum temperatura nobilitata.Bos aereus inde captus in foro boario eſt Romæ. Hic ẽ exemplar eginetici æris Deliaci autem Iupiter in capitolio in Iouis tonantis æde.Illo ære.Myrõ licius uſus ẽ. Hoc Polycletus æqualis atꝙ condiſcipulus. Aemulatio autem & in materia fuit.

De candelabris:& templorum ornamentis. Ca. III.

PRiuatimꝙ ægina candelabrorum ſuperficiem dumtaxat elaborauit:ſicut tarẽtum ſcapos:in iis ergo iuncta cõmendatio officinarum eſt.Nec pudet tribunatum militarium ſalariis emere:cum ipſum nomen a candelarum lumine ĩpoſitum appareat. Acceſio candelabri talis fuit:ut auctor eſt. Dion.Iuſſu preconis Cleſippus fullo gibbere & preterea alio fœdũ aſpectu fabricatus eſt:emente id Gegãnia ſeſtertiis.l. eodemꝙ oſtentate in conuiuio emptum ludibrii cauſa nudatus:atꝙ impudentia libidinis receptus in torũ mox teſtamentum prediues numinũ uice illd cãdelabrum coluit:& hãc corĩthũs fabulã adiecit: uidicatis tñ moribus nobili ſepulchro ꝑ qđ æterna ſupra terras Geganiæ dedecoris mẽoria duraret.Sed cũ eẽ nulla corĩthia cãdelabra cõſtet:nomẽ id ꝓcipue ĩ iis celebratᷣ:quoniã Mũmii uictoria corĩthũ qdẽ diruit:ſed cõpluribꝰ achaiæ oppidis ſimul æra diſpſit.Priſci limĩa ẽt ualuas ĩ tẽplis ex ære factitauere.Inuẽio & a Cn.Octauio q de Perſeo Rege naualẽ triũphũ egit factã porticũ duplicẽ ad cyrcũ flaminiũ q̃ corĩthia ſit appellata capitulis æreis colũnarũ.Veſte quoꝙ ædẽ ipſã ſyracuſana ſupficie regi placuiſſe Syracuſana ſũt ĩ pãteo capita colũnarũ a.M. Agrippa poſita. Quinetiã ꝓuata opulẽtia eo mõ uſurpata ẽ.Camillo.n. crimini obiecit.Sp.Caruuilius q̃ſtor:qđ ærata hoſtia haberet ĩ domo. Nã triclinia ærata abacoſꝙ & monopodia.Cn.Mãliũ aſia deuicta pmũ imexiſſe triũpho ſuo:quẽ duxit urbis ãno qngẽteſim o ſexageſimo ſeptio.L.Piſo auctor ẽ.Antias qdẽ.L.Craſſũ hæredẽ.L.Craſſi oratoris multa ẽt triclinia ærata uẽdidiſſe.Ex ære factitauere & cortias tripodũ noĩe dlphicas qm̃ dõis maxĩe Appollinis delphici dicabantᷣ. Placuere & lycni pẽſiles ĩ delubris:arborũ mõ mala ferẽtiũ lucẽtes.Qualis ẽ ĩ tẽplo Appollinis palatini:quẽ Alexãder thebarũ expugnatione captũ ĩ cyma dicauerat eidẽ Deo. Tranſit deĩde ars ubiꝙ uulgo ad effigiem deorum

Quando primum ſimulachrũ Romæ factum:& de origine ſtatuarum & honore ſtatuarum & generibus & figuris. Ca. IIII.

ROmæ ſimulachrũ ex ære factũ Cereris primum reperio ex peculio.Sp. Caſſii quem regnũ affectãtẽ pater ipſiꝰ ĩteremerat. Trãſiit & ab diis ad hominũ ſtatuas:atꝙ imagines multis modis. Antiq pĩgebãt eas bitumĩe quo magis mirũ ẽ:placuiſſe auro integere.Hoc neſcio an Romanũ fuerit ĩuentũ.Certe ẽt Romæ nõ habet uetuſtatẽ.Effigies hominũ nõ ſolebãt expmi niſi aliq̃ illuſtri cã ꝑpetuitatẽ merẽtiũ:& pmo ſacrorũ certaminũ uictoria maximeꝙ olympie ubi oĩum q uiciſſent:ſtatuas dicari mos erat Eorũ uero q ter ibi ſupauiſſent:ex mẽbris ipſorũ ſimilitudĩe expſſa quas ĩconas uocãt.Atheniẽſes neſcio an pmi oĩum Harmodio Ariſtogitõni.tyrãnicidis publice poſuerit ſtatuas.Hoc actũ ẽ eodẽ anno:quo & reges Romæ pulſi.Excepta deĩde res ẽ a toto orbe terrarũ hũaniſſima ãbitiõe.Etiam omnium municipiorũ & fori ſtatuæ ornamẽtum eſſe cœpere. Prorogariꝙ memoria hominũ & honores legi æuo & baſibus inſcribi:ne ĩ ſepulchris tantũ legerent.Mox foro & in domibuſ priuatis factum:atꝙ in atriis.Honos clientium ĩſtituit ſic colere patronos.

De ſtatuis & quibuſdam aliis:& quibus primum in columa:& quando roſtra:& quando

primum publice:& que primum ſtatuæ Romæ. ¶Ca. V

TOgata effigie antiquitus ſtatuæ dicabantur:Placuere & nude tenentes haſtam ab
epheboҁ gymnicis exéplaribus:quas achilleas uocant.Græca res eſt nihil ualere.Ac
e contra Romana ac militaris thorachas addere.Cæſar quidē Dictator loricatā ſibi
dicari in foro ſuo paſſus eſt.Nā lupcorū habitu factæ tā nouiciæ ſuut quā quæ nup prodi
ere penulis indute.Mancinus eodē habitu ſibi inſtituit quo deditus eſt.Notatum ab au
ctoribus & L.Actium poetā in camœnarum æde maxima forma ſtatuā ſibi poſuiſſe:cū bre
uis admodū fuiſſet.Equæſtres uero ſtatuæ mō Roma celebrationē habent orto ſine du
bio a græcis exéplo Sed illi celtas tantum dicabant in ſacris uictores.Poſtea uero & qui bi
gis uel quadrigis uiciſſent.Vnde & noſtri currus nati in iis qui triūphauiſſent.Serum hoc
& in iis non niſi a Diuo Auguſto ſeiugēs:ſicut & elephanti.Non uetus & bigarum cele
bratio in iis q̄ prætura functi curru uecti eſſent p̄ cyrcū.Antiquior columnarū ſicut.C.Me
nio qui deuicerat priſcos latinos:quibus ex fœdere tertias prædæ Populus Ro.preſtabat.
Eodēq̄ ī cōſulatu ī ſuggeſtū roſtra deuictis antiatibus fixerat anno urbis.cccc.xvi.Itē.C.
Duilio q̄ primus naualē triumphū egit de pœnis.quæ eſt etiā nunc ī foro.Itē.P.Minutio
præfecto annonæ extra portā trigeminā unciaria ſtipe collata.Neſcio an primo honor talis
a populo.Antea.n.a ſenatu erat preclara res:niſi friuolis cœpiſſet initiis.Nāq̄ & Actii Ne
uii ſtatua fuit ante curiā:cuius baſis cōflagrauit curia incēſa.P.Clodii funere.Fuit & Her
modori epheſii in comitio legū:quas decē uiri ſcribebant:īterpretis publice dicata.Alia cā
& alia auctoritas maior in Oratii.Coclitis ſtatua:quæ durat hodieq̄:cū hoſtes a pōte ſubli
cio ſolus arcuiſſet.Eqdē & Sybillæ tres iuxta roſtra ſunt minores ſint licet.Vna quā Parcu
uius Taurus ædilis plebis inſtituit.Duæ q̄s.M.Meſalla.Primas putarē has & actii naui po
ſita ætate Tarquinii Priſci:niſi regum antecedentium eſſent in capitolio.

¶De ſtatuis ſine tunicis & q̄buſdā aliis:& q̄ p̄ma Romæ ſtatua eq̄ſtris:& q̄n oēs ſtatuæ p̄uatī
& publicæ ſublate:&q̄b⁹ Romæ mulierib⁹:& q̄ p̄ıæ ab exteris publice poſitæ. ¶Ca. VI.

EX iis Romuli eſt ſine tunica:ſicut & Camilli in roſtris:& ante ædē Caſtorum fuit
M.Tremellii equeſtris togata:q̄ ſanites bis deuicerat.Captaq̄ anagnia populū ſti
pendio liberauerat.Inter antiquiſſimas ſunt & Tullii Celii.L.Roſcii Et Sp.Matici
Fulcini in roſtris a fidēnatibus in legatione interfectorū.Hoc a Romano populo tribui ſo
lebat iniuria cæſis:ſicut.P.Iunio &.T.Coruncanio:qui ab Teuſa illiricorum regina inter
fecti erant.Nō omittēdum quod ānotauere annales tripedanas iis ſtatuas ī foro ſtatutas.
Hæc uidelicet mēſura honorata tunc erat.Non præteribo.C.Octauium ob unū uerbum
quo regē Anthiochum dilaturum ſe reſponſum dicentem uirga quā.tenebat forte circū
ſcripſit:& priuſq̄ egrederet̄ circulo illo:rn̄ſum dare coegit:In q̄ legatione īterfectō ſenat⁹
ſtatuā poni iuſſit quā oculatiſſimo loco ī roſtris:Inuenit̄ & ſtatua decreta & Thraciæ Caiæ
ſiue Suffeciæ uirgini ueſtali:ut poneret̄ ubi uellet.quod adiectū nō minus honoris habet
quā qđ fœminæ ē decreta.Meritū eius ipis ponā annaliū uerbis. Quod cāpum tyberinū
gratificata ea eēt populo.Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi ī cornibus comitiiſ poſitā cū
bello ſannitico Apollo pythius fortiſſimo græcoҁ gentis iuſſiſſet & alteri ſapientiſſimo
ſimulachra celebri loco dicari:donec Sylla dictator ibi curiā faceret.Mirūq̄ ē illos patres
Socrati cunctis ab eodē deo ſapiētia prælato Pythagoram prætuliſſe:aut tot aliis uirtute
Alcibiadē:aut quenq̄ utiq̄ Themiſtocli.Colūnarū rō erat:attolli ſupra cæteros mortales:
qđ & arcus ſignificant nouitio inuēto.Primus tn̄ honos cœpit a græcis .Nulliq̄ arbitror
plures ſtatuas dicatas quā Phalerio Demetrio athenis.Si qdē.ccc.lx.ſtatuere:q̄s mox lace
rauerunt:nōdū āno hūc numerū dierū excedente.Statuerant Romæ etiā in oībus uicis.C.
Mario Gratidiano trib⁹ ut diximus:eadēq̄ ſubuertere Syllæ ītroitu.Pedeſtres ſine dubio
Romæ fuere ī anctoritate lōgo tp̄e.Equeſtriū tn̄ origo p̄ quā uetus ē cū fœminis ēt hono
re cōicato.Cochliæ.n.ſtatuta ē equeſtris:ceu parū eēt toga eā cigi:cum nec Lucretiæ:nec
Bruto q̄ expulerāt reges:pp̄ quos Cochlia īter obſides fuerat:decernerent̄.Hāc primā &
Oratii Coclitis publice dicata crediderī.Ante.n.ſibi ac Sibyllæ Tarqniū & reges ipos po
ſuiſſe uериſimile ē:niſi Cochliæ poſitā quoq̄ Piſo traderet ab iis q̄ una obſides fuerāt red
ditis a Porſennā.Honorē eius habuit e diuerſo Annius fæcialis.Equeſtrē ſtatuā cōtra Io
uis Statoris ædē ī ueſtibulo ſuperiore domus ualeriæ fuiſſe Publicole cōſulis filiæ:eāq̄ ſo
lā fugiſſe.Thiberimq̄ tranſnatauiſſe:cæteris obſidibus q̄ Porſennæ mittebātur:ītereptis.

Tarq̄nii inſidiis.L.Piſo ꝓdidit.Idē auctor eſt.M.Aemilio.C.Pōpeio.ii.conſules a cēſorib⁹ P.Cornelio Scipione &.M.Popilio ſtatuas circa forū eorum q̄ magiſtratus geſſerāt ſublatas oēs:præter eas quæ populi aut Senatus ſententia ſtatutæ eſſent.Eā uero quā apud ædē. Telluris ſtatuiſſet ſibi.Sp.Caſſius qui regnū affectauerat:etiā conflatā a cenſoribus.Nimirum in ea quoq; re ambitioni ꝓuidebāt illi uiri.Extant Catonis in cenſura uociferationes mulieribus Romanis in ꝓuinciis ſtatuas poni.Nec tamen potuit inhibere:quo minus Romæ ponerentur ſicuti Corneliæ Gracchorū matri quæ fuit Africani prioris filia Sedēs.n. huic poſita:ſoleiſq; ſine amento inſignis in Metelli publica porticu.Que ſtatua nunc ē in Octauiæ operibus.Publice autē ab exteris poſita eſt Romæ a.C.Elio tribuno plebis lege perlata in Sennium Statilium Lucanum:qui thurinos bis infeſtauerat.Et ob id Eliū thurini ſtatua & corona aurea donatur.Idē poſtea Fabritiū donauere ſtatua liberati obſidione.Paſſimq; ſtatuæ in clientela ſunt receptæ.Et adeo diſcrimen omne ſublatum:ut Hannibalis etiā ſtatuæ tribus locis uiſant̄ ī ea urbe:ītra cuius muros ſolus hoſtiū emiſit haſtā.

¶ De antiqui ſtatuariis & precii ſignorum immodicis:& coloſſis in urbe celeberimis. ¶ Capitulum. VII.

Fuiſſe aūt ſtatuariā artem familiarem italiæ quoq; & uetuſtā indicant Hercules ab Euandro ſacratus ut ꝓdunt in foro boario:qui triūphalis uocatur:atq; p triūphos ueſtitur habitu triumphali.Præterea Ianus geminus a Nūma rege dicatus:q̄ pacis:belliq; argumento colitur.Digytis ita figuratis:ut trecentorū q̄nq̄gintaquinq; dierū nota p ſignificationē anni tpis & æui ſedē indicet.Signa quoq; tuſcanica p terras diſpſa:quæ ī etruria factitata non eſt dubium.Deorū tm̄ putarē eſſe:ni Metrodorus Septius cui cognomē Romani nois Odioſo inditū eſt:Vulſinios pulſatos pp centum & decē ſtatuarū ſigna obiecerit.Mirūq; mihi uidetur cum ſtatuarū in italia tā uetus origo ſit:potius lignea aut fictilia deorū ſimulachra in delubris dicata uſq; ad deuictā aſiā:unde irrepſit & luxuria.Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo:in ea quā plaſticē græci uocant dici conuenientius erit.Etenim prior quā ſtatuaria fuit.Sed hæc ad infinitū effloruit multorū uoluminū opere ſi quis plures pſequi uelit.Oīa.n.quis poſſit?In.M.Scauri ædilitate tria milia ſignorū in Scena tm̄ fuere tēporario theatro.Mūmius deuicta Achaia repleuit urbē.Ipſe exceſſit non relicturus filiæ dotē.Cur.n.nō cū excuſatione ponantur?Multa & Lucilii inuexere.Rhodi etiānū.lxxiii.milia ſignoꝝ eſſe.Mutianus ter conſul prodidit:nec pauciora athenis & olymphiæ.Delphis ſupeſſe credūtur.Quis iſta mortaliū pſequi poſſit:aut quis uſuſ noſcendi iutelligantur.Inſignia tn̄ maxime & aliq̄ de cā notata:uoluptariū ſit attigiſſe.artificeſq; celebratos noīauiſſe ſinguloꝝ quoq; ī explicabili multitudīe cū Lyſippus ad ſexcentena.x.opera feciſſe tradatur.Ante oīa ut arti claritatē poſſent dare uel ſingula.Numerū appáruiſſe defuncto eo cū theſaurum effregiſſet hæres ſolitū.n.ex mani precio cuiuſq; ſigni denarios ſe ponere aureos ſingulos.Euecta ſupra humanā fidē ars eſt ſucceſſu mox etiā audatia.In argumentū ſucceſſus unum exēplū afferā:nec deorū nec hoīum ſimilitudinis expreſſe.Aetas noſtra uidit in Capitolio:priuſq̄ id nouiſſime conflagraret a Vitellianis incenſum in cella Iunonis canē ex ære uulnus ſuum lābentē.Cuius eximium miraculum & in diſcreta uerisſimilitudo nō ex eo ſolū intelligitur:quod ibi dicatus fuerat:uerum & noua ſatiſdatione:nā ſumma nulla par uidebatur:capite tutellarios cauere ꝓ eo inſtituti publici fuit.Audaciæ.In numera ſunt exēpla.Moles quippe excogitatas uidemus ſtatuarum quas coloſſos uocant turribus pares.Talis eſt in capitolio Apollo tranſlatus a Lucullo ex appollonia ponti urbe.xxx.cubitorum.c.l.talentis factus.Talis in campo martio Iuppiter.A.Claudio Cæſare dicatis:qui ideo uocatur pōpeianus a uicinitate theatri. Talis & tarenti factus a Lyſippo.xl.cubitorū.Mirum in eo q̄d manus ferunt moles ea ratione libramenti:ut nullis conuellatur procellis.Id quidē prouidiſſe & artifex dicitur modico interuallo.Vnde maxīe opus erat flatū frangi oppoſita colūna.Itaq; pp magnitudinē difficultatēq; demoliendi:nō attigit eū Fabianus uerucoſus:cū Herculē qui eſt in capitolio:inde transferret.Ante oēs autē in ammiratione fuit Solis coloſſus rhodi quem fecerat Chares Lyndius Lyſippi ſupradicti diſcipulus.Septuaginta cubitoꝝ altitudinis fuit.Hoc ſimulachrū poſt quinq̄geſimūſextū annū terremotu ꝓſtratū.Sed iacens quoq; miraculo ē. pauci pollicē eius amplectunt̄.Maiores ſunt digyti quā pleræq; ſtatuæ.Vaſti ſpecus hiāt defractis mēbris.Spectant̄ ītus magnæ molis ſaxa:quorū pōdere illud ſtabiliuerat ꝯſtituēs

Duodecim annis tradunt effectum.ccc.talentis:quæ contulerãt ex apparatu regis Demetrii relicta mora & tedio obſeſſa rhodo.Sunt alii minores hoc in eadẽ urbe coloſſi cẽtum numero.Sed ubicunq; ſinguli fuiſſent nobilitaturi locũ.Præterq; hos deorũ quinq; quos fecit Bryxis.Factitauit coloſſos & italia. Videmuſq; certe Apolinẽ in bibliotheca tẽpli Auguſti thuſcanicum.l.pedum a pollice:dubiũ ære mirabiliorẽ an pulchritudine.Fecit & Sp. Caruilius Iouẽ q eſt i capitolio uictis ſamnitibus ſacrata lege pugnantibus e pectoralibus eorũ ocreiſq; & galeis. Amplitudo tanta eſt:ut conſpiciatur a Latiario Ioue. Reliquiiſq; limæ ſuã ſtatuã eã fecit:quæ eſt ante pedes ſimulachri eius.Habent in eodẽ capitolio ãmirationẽ & capita duo:quæ.P.Lentulus cõſul dicauit. Alterum a Charete ſupradicto factum Alterum fecit Decius cõparatione in tantum uictus:ut artificium minime ꝓbabilis artificis uideatur. Verum oẽm ãplitudinẽ eius generis ſtatuarum uicit ætate noſtra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis ꝑ annos.x.pedum.cccc.in magno prætio.Is poſtq̃ ſatis ibi artẽ approbauerat:Romã accitus eſt a Nerone.ubi deſtinatũ illius principis ſimulachrũ coloſſum fecit centum.x.pedum lõgitudine:q dicatus Solis uenerationi ẽ dãnatis ſceleribus illius principis.Mirabãtur in officium nõ mõ ex argilla ſimilitudinẽ inſignẽ:uerum & de paruis admodũ ſurculis quod primum operis inſtarati fuit.Ea ſtatua indicauit interiſſe fundendi æris ſcientiã:cum & Nero largiri aurum argentumq; paratus eſſet:& zenodorus ſcientia fingendi cælandiq; nulli ueterum poſtponeretur. Statuã aruernorum cum faceret prouinciæ Vibio.Auito præſidente duo pocula Calamidis manu cælata:quæ Caſſio Syllano auunculo eius præceptori ſuo Germanicus Cæſar adamato donauerat æmulatus eſt:ut uix ulla differentia eſſet artis.Quantoq; maior in zenodoro præſtantia fuit:tanto magis deprehendi æris oblitteratio poteſt.

Nobilitatis ex ære operum & artificum:ccc.lxvi. — Ca. VIII.

Signis quæ uocant corinthia pleriq; in tantũ capiuntur:ut ſuecum circunferant:ſicut Hortenſius orator ſphingem Verri reo ablatã.Propter quã Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei ſe enigmata intelligere:rñdit debere qm̃ ſpingem domi haberet:Circuntulit & Nero princeps amazonẽ:de qua dicemus.Et paulo ante.C.Ceſtius conſularis ſignum qd ſecũ etiã in prœlio habuit Martis ultoris ædẽ dicatæ ſunt.totidẽ ante regiã.Minoribus ſimulachris ſigniſq; numerũ ꝓpe artificũ multitudo nobilitãt eſt. Ante oẽs tamen Phidias athenienſis Ioue olympiæ facto ex ebore quidẽ.Sed & ex ære ſigna fecit.Floruit aũt olỹpiade octogeſimatertia circiter.ccc.noſtre urbis anno.Quo eodẽ tpe æmuli eius fuere Alcamenes:Critias:Neſtocles:Hegleas.Et deinde olympiade octogeſimaſeptima.Agelades:Callon:Polycletus:Phradmũ:Corgias.Lacon:Mycon:Pythagoras Scopas:Perelius:Ex iis Polycletus diſcipulos habuit Argiũ:Arſopodrum:Alexin:Ariſtidẽ:Prynoẽ:Dinõ:Athenodoꝝ:Demeã:Clitoriũ:Myronẽ:Lyciũ:Nonangeſimaqnta olympiade floruere:Naucides:Dinomedes:Chanachus:Latroclus.Centeſimaſecunda Polycles Cephiſiodorus:Leuiares:Hipatodorus.Centeſimaquarta Praxiteles Euphranor.Cenreſimaſeptima Edhion:Termachus.Centeſimaquartadecima Lyſippus fuit & cum eo Alexãxander magnus.Itẽ Lyſiſtratus & frater eius Stenius:Euphronides:Soſtratus Ion:& Syllanion.In hoc mirabile quod nullo doctore nobilis fuit ipẽ.Diſcipuloſq; habuit Theuſin & ladẽ:Cẽteſima uigeſima: Eutyclides :Euticrates:Lahippus: Cephiſiorotus: Timarcus Pyromacus.Ceſſauit deĩde ars ac rurſus olympiade centeſima qnqgeſimaqnta reuixit:cũ fuere lõge qdẽ ĩfra prædictos ꝓbati tamen Anteus :Calliſtratus:Policles:Athenus:Callixenus:Pytocles:Pythias:Tymoles.Ita diſtinctis celeberrimoꝝ ætatibus: raptim trãſcurrã reliquã multitudinẽ & paſſim diſpſam.Venere aũt & in certamen laudatiſſimi quãq; diuerſis ætatibus geniti:qm̃ fecerant:amazonas:quæ cũ in tẽplo Epheſiæ Dianæ dicarentur.placuit eligi ꝓbatiſſimã:ipſorum artificum qui præſentes erant iudicio cum apparuit eam eẽ quã oẽs ſecundam ſua quiſq; iudicaſſent.Hæc eſt Polycleti.Proxima ab ea Phydiæ.Tertia Chreſillæ.Quarta Ciclonis.Quinta Phradmonis.Phidias præter Iouẽ olympiũ quẽ nemo emulatur:fecit & ex ebore æque Mineruã athenis:quæ eſt in parthenonia ſtans.Ex ære uero præter amazonẽ ſupradictã Mineruam tã eximie pulchritudinis ut a forma cognomen acceperit.Fecit:& clydicum & aliam Mineruam:quam Romæ ad ædẽ Fortune Aemilius paulus dedicauit.Itẽ duo ſigna quæ Catulus in eadẽ æde poſuit:palliata.Et alterũ coloſſicon nudum.Priuſq; artem torreuticem aperuiſſe atq; demoſtraſſe merito iudicatur.

Polycletus ſicyonius Ageladis diſcipulus Diadumenũ fecit molliter iuuenẽ centum talẽ
tis nobilitatum.Item & Doriphoꝝ uiriliter puerum.Fecit & quem canona artifices uocãt
liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadã:ſoluſq̃ hoīum artem ipſe feciſſe artis
opere iudicatur.Fecit & diſtringentẽ ſe.Et nudum talo inceſſentem. Duoſq̃ pueros.Itẽ
talis nudos ludentes q̃ uocant aſtragalizontes.Et ſunt in Titi imperatoris atrio quo ope
re nullũ abſolutius pleriq̃ iudicant.Item mercurium qui fuit lyſimachiæ.herculẽ qui Ro
mæ Antheum a terra ſuſtinentem.artemona qui phænaporretos appellatus eſt.hic conſu
maſſe hanc ſcientiam iudicatur.& toreuticen ſic erudiſſe:ut phydias aperuiſſe. proprium
eiuſdem:ut uno crure inſiſterent ſigna excogitaſſe:ut ait Varro:& pene ad unũ exemplũ
myronem eleuteris natum.& ipſum ageladis diſcipulũ bucula maxime nobilitauit celebra
tis uerſibus laudata:qm̃ alieno pleriq̃ ingenio magis q̃ ſuo cõmendantur.Eecit & canem
& diſcobolon:& Perſea:& criſtes:& ſatirũ admirantem tibias & mineruã delphicos penta
thlos.pancraciaſtas.herculem etiam qui eſt apud circum maximum in edæ Põpei i magni
Fecit & cicadæ monumentũ & locuſtæ:ſicur carminib⁹ ſuis Erina ſignificat.Fecit & Apol
linẽ quẽ a triũuiro Antonio ſnblatũ reſtituit epheſiis Diu⁹ Auguſtus ãmonitus iq̃te.Pri
mus hic multiplicaſſe uarietatem uidet:numeroſior in arte quã Policletus.& ſimetria dili
gentior.Et ipſe tamen corporũ tenus curioſus:animi ſenſus non expreſſit.Capillũ quoq̃
& pubem non emendatius feciſſe quã rudis antiquitas inſtituiſſet. Vicit eum pythagoras
ex italia Reginus Pancraciaſte delphis poſito.Eundẽ uicit & Leõtius cum fecit haſtadiæ
dromonſtilion:qui olimpiæ oſtenduntur.& loris puerum tenentẽ tabellas eodem loco &
mala ferentẽ nudum. Siracuſis autẽ claudicantẽ cuius ulceris dolorẽ ſentire et iã ſpectan
tes uidentur.Itẽ Apollinẽ citharedum:ſerpentemq̃ eius confici ſagittis:qui Dirceus ap
pellatus eſt:qm̃ cum thebæ ab Alexandro caperentur:aurum a fugiente conditum ſinu
eius cælatum eſſet.Hic primus neruos & uenas expreſſit capillum diligentius.Fuit & ali
us Pythagoras ſamius initio pictor:cuius ſigna ad ædẽ fortunæ huiuſce deæ ſunt ſeminu
da:unde & laudata ſunt. Hic ſupradicto facie quoq̃ indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur.Re
gini autem diſcipulus & filiuſ ſororis fuiſſe traditur.Soſtratii Lyſippus Sicyonius .Duris
negat.Tullius fuiſſe diſcipulũ affirmat.Sed primo ærariũ fabrum. Audendi rationẽ cœ
piſſe pictoris Eupõpi reſponſo.Eum.n.interrogatum quẽ ſequeret̃ anteredentium:dixiſſe
demonſtrata hoīnm multitudine:naturã ipam imitandã eſſe:non artificẽ.Plurima ex om
nibus ſigna fecit:& ut diximus fœcundiſſimæ artis:inter quæ diſtringẽtẽ ſe quẽ.M.Arip
pa ante thermas ſuas dicauit.mire gratum.Tyberio principi:q̃ non quiuit tẽperare ſibi in
eo:quanq̃ imperioſus ſui inter initia principatus tranſtulitq̃ i cubiculũ:alio ibi ſigno ſub
ſtituto.Cum quidẽ tanta Populi Ro.contumacia fuit:ut magnis theathri clamoribus re
poni Apoxyomenon conflagitauerit:princepſq̃ quãq̃ adamatũ repoſuerit. Nobilitat̃ Ly
ſippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione.In primis uero quadriga cũ ſole thõ
dioꝝ.Fecit & Alexandrũ magnum multis operibus:a pueritia eius orſus.Quã ſtatuã iau
rari iuſſit Nero princeps delectatus admodum illa. Dein cum precio periſſet gratia artis:
detractũ eſt aurum:precioſiorq̃ talis exiſtimatur etiã cicatricibus operis atq̃ cõciſſuris:in
quibus aurũ hæſerat remanentibus.Idẽ fecit Epheſtionẽ Alexandri magni amicũ:quẽ q̃dã
Polycleto aſcribunt:cũ iis centum prope annis ante fuerit.Idẽ Alexandri uenationẽ quæ
delphis ſacrata ẽ:Athenis ſatyroꝝ turmã.Alexandrũ amicorũ que eius imagines ſumma
oĩum ſimilitudine expreſſit.Has Metellus macedonia ſubacta tranſtulit Romã.Fecit & q̃
drigas multoꝝ generũ.Statuariæ arti plurimũ traditur contuliſſe capillũ exprimẽdo Ca
pita minora faciendo quã antiqui.Corpora graciliora ſiccioraq̃:ꝑ quæ proceritas ſignorũ
maior uideret̃.Nõ habet latinũ nomẽ ſymmetria:quã diligẽtiſſime cuſtodiuit noua inta
ctaq̃ rõne q̃dratas ueterũ ſtatuas permutãdo uulgoq̃ dicebat:ab illis factos quales eſſent
hoĩes:a ſe q̃les uiderent̃ eẽ.Huius ꝓprie uidẽtur eſſe argutiæ operũ cuſtoditæ in minimis
quoq̃ rebus.Filios & diſcipulos reliq̃t laudatos artifices Lahippũ & Bedã:ſed ante oẽs Eu
chratẽ:quanq̃ is conſtantiã patris potius æmulatus quã elegantiam auſtero maluit genere
quam iucundo placere:Itaq̃ optime expreſſit Herculem delphis & alexandrum Theſpin
uenatorẽ & theſpiadum prœlium equeſtre.Simulacrum trophonii ad oraculum.Quadri
gas Medeæ cõplures.Equũ cũ fiſcinis.Canes uenantiũ.Huius quoq̃ diſcipulus fuit Thy
ſicrates & ipſe Sicyonius:ſed Lyſippi ſectæ proprior ut uix diſcernantur complura ſigna

ceu Senex Thebanus Demetrius rex:Feuceſtes Alexandri magni ſeruator.Digni tanta
gloria artifices:Qui cõpoſitis uoluminibus condidere hæc miris laudibus celebrãt & The
laphanẽ Pœceum ignotũ alias:q̃m in theſſalia ubi habitauerit:latuerint opera eius aliogn
ſuffragiis ipſorum æquatur Polycleto:Myroni:Pythagoræ.Laudant eius Latiſſam.& Spi
nariũ.Pentathlon:& Apollinẽ.Alii non hanc ignobilitatis fuiſſe cãm ſed q̃m ſe regũ Xer-
xis & Darii officinis dediderit exiſtimant.Praxiteles quoq; marmore fœlicior:ideo clarior
fuit.Fecit tñ ex ære pulcherrima opera.Proſerpinæ raptũ.Itẽ Cataglyſam & ebrietatem &
liberũ patrem:nobileq; una ſatyrũ:quem græci Periboeoton cognominãt.Signa etiã quæ
ante fœlicitatis ædẽ fuere.Venereq; quæ cũ ipſa æde incendio cremata eſt Claudii princi-
patu:marmore nulli ſup terras inclyto parẽ.Item ſtephuſam.Spelumen:Oenophorũ:Har-
modiũ & Ariſtogytonẽ tyrannicidas:quos a Xerſe pſarum rege captos uicta pſide atheni
enſibus remiſit Magnus Alexander.Fecit & puberem Apollinem ſubrepenti lacertæ cõ-
minus ſagitta inſidiantẽ:quẽ Saurotonon uocant.Spectantur & duo ſigna eius diuerſos
affectus exprimentia flentis matronæ & meretricis gaudentis.Hanc putant prynen fuiſſe
deprehendunt q; in ea amorẽ artificis.& mercedẽ in uultu meretricis.Habet ſimulachrum
benignitas eius.Calamidis.n.q̃drigæ aurigã ſuũ ĩpoſuit.Et ne melior in equorũ effigie ho
minẽ deuiciſſe crederet ipſe calamis & alias q̃drigas bigaſq; fecit:eqs ſemp ſine emulo ex-
preſſis.Sed ne uideatur in hoĩum effigie inferior:Achamene nullius eſt nobilior.Achame
nes phidiæ diſcipulus & marmorea fecit & æreũ petallum q uocatur encrinomenos.At po
lycleti diſcipulus Ariſtides quadrigas & bigas.Et Iphicratis leæna laudatur.Scortũ hæc ly
ræ cantu familiaris Harmodio & ariſtogytoni conſilia eorũ de tirannicidio uſq; ad mortẽ
excruciata a tirannis non pdidit.Quãobrem athenienſes eã honere habere uolentes:ne tñ
ſcortũ celebraſſe uiderent:aĩal noĩs eius fecere.Atq; ut intelligeretur cã honoris in opere
linguã addi ab artifice uetuerunt.Bryxiaſis Aeſculapiũ & Seleucũ fecit.Bedas adorantẽ
Batton Apollinẽ & Iunonem.q ſunt Romæ in tẽplo Concordiæ.Creſilas uulneratũ defici
entẽ:in quo poſſit intelligi quantũ reſtat animæ.Et olympiũ piclẽ dignum cognoĩe.Mi-
ruuq; in hac arte eſt:q̃d nobiles uiros nobiliores fecit.Cephiſidorus Mineruã mirabilem
in portu Athenienſiũ:Et arã ad templũ Iouis ſeruatoris in eodẽ portu cui pauca cõparãtur
Canachus Apollinem nudũ q Phileſius cognonſiantur in Dydi meo eginetici æris tẽpatũ
Ceruũq; una ita ueſtigiis ſuſpendit:ut linũ ſubter pedes trahatur alterno morſu digytis
calceque retinentibus ſolũ:ita uertebrato dẽte utriſq; in partibus:ut arepulſu p uices reſi
liat.Idẽ celetizontas pueros fecit.Chereas Alexandrũ magnum.Et Philippũ patrẽ eius
fecit.Cleſilaus Dorophoron:& amazonẽ uulneratã.Demetrius Lyſimachen:quæ ſacerdos
Minerue fuit annis.lxiiii.Idẽ & mineruã quæ muſica appellat:q̃m dracones in gorgone
eius adictus citharæ tinnitu reſonãt.Idẽ eqtẽ Sarmenẽ:q primus de equitatu ſcripſit.De
dalus & ipſe inter fictores laudatus pueros duos diſtringentes ſe fecit.Dynomenes Prote
ſilaũ & Pythodemũ luctatorẽ.Euphranoris Alexander paris eſt:in quo laudatur:q̃d oĩa ſi
mul intelligãtur.Iudex dearũ:amator Helenæ & tamen Achillis interfector.Huius eſt mi
nerua Romæ:quæ dicitur Catuleana infra Capitoliũ a.Q.Luctatio Catulo dicata.Et
ſimulachri boni euentus dextra paterã:ſiniſtra ſpiccã ac papauer tenens.Itẽ latona puerpe-
ra Apollinẽ & Dianã infantes ſuſtinens in æde cõcordiæ.Fecit quadrigas:bigaſque.& Cli
ticon eximia forma.Et uirtutẽ egregiã:utraſque coloſtreas.Mulierẽ miniſtrantẽ & ado-
rantẽ.Itẽ Alexandrum & Philippũ in q̃uadrigis.Eutyclides eurotan fecit in qua artẽ ipam
liq̃diorẽ plurimi dixere.Hegiæ Minerua Pirrhuſq; Rex laudatur.Et celitizontes pueri.
Et caſtor ac Pollux ante ædem Iouis tonantis.Ageſiæ in pario Colonia Herculæs Iſidori.
Butyreus Lycius Myronis diſcipulus fuit:qui fecit dignum præceptore puerum ſufflan-
tem languidos ignes & argonautas.Leocras:aquilam ſentientem quid rapiat in Ganyme-
de:& quid erat:parcentem unguibus etiam per ueſtem.Puerum Antolycum pãcratio ui-
ctorẽ Propter quẽ Xenophon ſympoſiũ ſcripſit.Iouẽq; illũ tonantẽ ĩ Capitolio ante cun-
cta laudabilẽ.Itẽ Apollinẽ diadematũ.Luciſcus Langonẽ puerũ ſubdole ac fucatæ uernili
tatis.Lycius & ipſe puerũ ſuffitorẽ.Menechini uitulus genu præmit:replicata ceruice.Ip-
ſeq; Menechin⁹ ſcripſit de ſua arte Naucides Mercurio & diſcobolo ĩmolãte arietẽ cẽſet
Naucerus luctatorẽ anhelãtẽ fecit niteratus Aeſculapiũ & Hygiã q ſunt ĩ ɔcordiæ tẽplo
Romæ.Phyroachi q̃driga regit ab alcibiade.Polycles hermaphroditũ nobilẽ fecit pirrhus

Higiã & Mineruã Phœnix Liſippi diſcipulus Epidirſam..Sypax Ciprius uno celebratur
ſigno Spnach orte·Perichiſ Olipii uernula.Hic fuit exta torrens:ignẽ oris pleni ſpiritu
accẽdens.Sillanion Apollodorum fecit fictorẽ & ipm:ſed inter cunctos diligentiſſimũ ar
tis:& inimicum ſui iudicem crebro pfecta ſigna frangentẽ dum ſatiare cupiditatem neqt
artis:& ideo inſanũ cognominatum.Hoc i eo expreſſit.Nec hoiem ex ære fecit:ſed iracũ
diã:Et Achillẽ robilem.Item Epiſtatẽ exercentem ahletas.Strongilion amazonẽ:quã ab ex
celentia crurum Eucnemon appellant.Ob id in comitatu Neronis principis circũlatã .Itẽ
fecit puerum:quem amando Brutus philippenſis cognomine ſuo illuſtrauit:Theodorus
q labyrinthum fecit ſami:ipſe ſe ex ære fundit præter ſimilitudinem nobilẽ:fama magnæ
ſubtilitatis celebratus.Dextra limã tenet:leua tribus digytis q̃drigulam tenuit tranſlatã
preneſte:tantæ:paruitatis:ut totã eã currũq & aurigã integeret alis ſimul facta muſca.Xe
nocrates Tiſicratis diſcipulus:aut ut alii Eutycratis:uicit utroq copia ſignorum:& de ſua
arte cõpoſuit uolumina.Plures artifices fecere.Attali & eumenis aduerſus gallos prœlia.
Iſigonus:Phyromachus:Stratonicus:Antigonus:q condidit uolumina de ſua arte:Boeti
quanquã argento melior infans eximie anſerem ſtrangulat.Atq ex oibus quæ rettuli cla
riſſima quæq i urbe iã ſunt dicata a Veſpaſiano principe in tẽplo pacis:aliiſq eius operi-
bus uiolentia Neronis in urbem conuecta:& in ſellariis domus aureæ diſpoſita. Præterea
ſunt æqlitate celebrati artifices:ſed nullis operum ſuorũ præcipui:Ariſton q & argentum
cælares ſolitus eſt.Callaſes:Deſias:Cantharus Sicyonius:Dionyſiodorus Critiæ diſcipu-
lus Deliades:Euphorion:Eunicus & Hecatæus. Argenti cælatores:Leſblocles:Prodo-
rus Pythodicus:Polygnotus Idẽ pictores nobiliſſimi.Item ex cælatoribus:Stratonicus:Si
nus qui fuit Critiæ diſcipulus.Nunc pcenſebo eos:q eiuſdem generis opera fecerunt:ut
Apollodorus:Androbolus:Aſclepiodorus:Aleuas phuns:Appellas:& adorantes fœmiaſ
Antigonus.Et luctatores Peryoxyomenõ.Tyrãnicidaſq ſupradictos. Antimachus:Athe
nodorus·Fœminas nobiles Ariſtodemus:& luctatores bigaſque cũ auriga.Philoſophus
Annus Seleucum regẽ.Habet quoque huius gratiã Doryphorus.Cephiſodori duo fue-
re.E priore eſt mercurius Liberũ patrẽ in fantiã nutriens.Fecit & concionantẽ manu elata
Perſona in incerto eſt.Sequens phũs fecit Cœlites q cũ Phidia Iouẽ olimpiũ fecerat.Phi
loſophus itẽ Cleon & Cenchranus & Cephis & Calcoſchenes & comœdos & athletas:Da-
hippuſ Pella:ſomenõ Daiphron:& democritus:& Dæmon.Philoſophus Epigenon oia fe
re prædicta imitatus præceſſit in tubicine & matrẽ interfectã:& ifantẽ miſerabiliter blan-
dientẽ:Eubolides digytis cõputans.Mycõ athletis ſpectat.Menogenes q̃drigis.Nec mi-
nus Niceratuſ oia quæ cæteri aggreſſuſ:repræſentauit.Alcibiadẽ:lãpadeque accenſa ma
trẽ eius.Demareten ſacrificantẽ.Tiſicrates bigæ Piſto mulierẽ ipoſuit.Idẽq fecit:Matrẽ
& mercuriũ q ſunt i cõcordiæ tẽplo Romæ.Perillũ nemo laudat ſæuiorẽ phalaride tyran
no:cui taurũ fecit mugitus hois pollicitus igne ſubdito:& primus eũ exptus eſt cruciatũ
iuſtiore ſæuitia.In hoc a ſimulachris deũ hoi umq deuouerat humaniſſimã artẽ.Ideo ne tot
cõditores eius elaborauerant:ut ex ea tormẽta fierent.Itaq una de eã ſeruãtur opera eius
ut quiſqs illa uideat oderit manus Stenius Cererẽ:Iouẽ:Mineruã fecit:qui ſunt Romæ in
Concordiæ tẽplo.Idẽ flẽtes matronas & adorãtes:ſacrificanteſq.Simõ canẽ & ſagittarium
fecit.Stratonicus cælator ille phũs.Scopas utraq.Athletas aũt & armatos & uenatores:ſa
crificanteſq Batron.Eunichir:Claucides:Heliodorus:Hycanus:Lophõ:Lyſon:Leon:Me
nodorus:Myagarus:Polycrates:Polydus:Pythocritus:Protogenes.Idẽq pictura clariſſi-
mi:ut dicemus.Patrochles:Phillis:Phiſidonius q & argẽtũ cælauit nobilit natione epheſi[9]
periclimenus:pgylõ:Simenus:Thimotheus:Theomneſtus:Thimarchides:Thimõ:Thi-
ſias:Traſon.Ex oibus aũt maxie cognoie iſignis ẽ Callimachus ſp calũniator ſui:nec finẽ
hñs diligẽtiæ ob id Caciʒotechnos appellatus.Memorabilis exẽplo adhibẽdæ curæ modũ
Huius ſunt ſaltantes Lacænæ emẽdatũ opus.Sed i quo gratiã omnẽ diligẽtia abſtulerit.
Quẽ qdẽ & pictorẽ fuiſſe tradunt:Non ære captus nec arte unã ſolũmõ Zenonis Cypria
ſtatuã in expeditione nõ uendidit Cato.Sed qa philoſophi erat.Vt obiter hoc quoq no-
ſcat tã inahe exẽplũ in mentione ſtatuarũ.Eſt & una nõ prætereunda:licet auctoris icerti
iuxta roſtra Herculis tunicati.Eleo habitu Rõæ.torua facie ſentienteq ſupma i tunica.
In hac tres ſunt tituli.Vnus.L.Luculli ipatoris de manubiis.Alter q pupillũ Luculli filiũ
ex S.C.dedicaſſe.Terti[9] q.T.Septimũ Sabinũ ædilẽ currulẽ ex puato i publicũ reſtituiſſe

Tot certaminũ tãtæꝗ dignationis ſimulachrũ id fuit nũc reuertemũr addrĩas æris & mix
turas. In cyprio coronariũ & regule ẽ utrũꝗ ductile coronariũ tenuat̃ ĩ laminas: tautorũꝗ
felle tĩctũ ſpẽm auri ĩ coronis histrionũ præbet. Idẽꝗ ĩ uncias additis auri ſcrupulis ſenis
ꝑteui pyropi brattea ignеſcit. Regulare & ĩ aliis fit metallis. Itẽꝗ chaldiarioꝝ drĩa: qđ chal
dariũ funditur tm̃ malleis fragile: qbus regulare obſeqtur: ab aliis ductile appellatum: q̃le
omne Cypriũ ẽ. Sed & in cæteris metallis cura diſtat a chaldario. Omne. n. purgatis diligẽ
tius igni uitiis excoctiſꝗ regulare eſt. In reliqs generibus palma cãpano. Simile in multis
partibus italiæ ꝓuiciiſꝗ. Sed octonas plũbi libras addunt: & bene recoquunt pp inopiã li
gni. Quantum ea res differentiæ afferat: in Gallia maxime ſentitur: ubi inter lapides cande
factos funditur. Exurente. n. coctura nigrum atꝗ fragile conficitur. Præterea ſemel reco
quunt quod ſæpius feciſſe bonitati plurimum confert. Id quod notaſſe: non ab re eſt.

Differentiæ æris & mixturæ: & de ſeruando ære. Capitulum. IX.

AEs omne frigore magno melius fundi. Sequenſꝗ tẽperatura ſtatuaria eſt. Eadẽꝗ
tabularis hoc mõ. Maſſa ꝓflatur in primis: mox ĩ ꝓflatũ additur tertia portio æris
collectanei: hoc eſt ex uſu coempti. Peculareꝗ in eo condimentum attritu domiti
& conſuetudine nitoris ueluti manſuefacti. Miſcentnr & plũbi argentarii pondo duode
na: ac ſelibra e centenis ꝓflata. Appellatur etiã nunc & formalis tẽperatura æris tenerrimĩ
qm̃ nigri plũbi decima portio additur: & argentarii uigeſima: maximeꝗ ita colorem bibit
quẽ græcanicũ uocant. Nouiſſima ẽ quæ uocatur ollaria: uaſe nomen hoc dante. Ternis
aut q̃ternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio ſi addatur plũmbum
colos purpuræ fit in ſtatuarum prætextis. Aera exterſa rubiginam cellerius trahũt: q̃ ne
glecta. niſi oleo puugãtur. Seruari ea optime in liqda pice tradũt. Vſus æris ad ꝑpetuitatẽ
monumẽtoꝝ iãpridẽ trãſlatus ẽ. Tabulis æris ĩ qb⁹ publicæ conſtitutiones incidantur.

De cadmia medicinæ. Ca. X.

Metalla æris multis mõis inſtruunt medicinã: ut pote cũ ulcera oĩa ibi ociſſime ſanẽ
tur. Maxime tamen ꝓdeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & ĩ argenti fornacibus can
didior ac minus põt deroſa. ſed nequaq̃ cõparanda æraiæ. Plura autẽ genera ſunt.
Nãꝗ ip̃e lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fuſuris neceſſarius. medicinæ inutilis. Sic rur
ſus ĩ fornaeibus exiſtit. Aliãꝗ noĩs ſui originẽ recipit. Fit autẽ egeſta flãmis: atꝗ flatu te
nuiſſima parte materiæ: & cameris lateribus ue fornaciũ ꝑ quãtitate leuitatis applicata. Te
nuiſſima ẽ ĩ ip̃o fornacium ore q̃ flãmæ eluctantur: appellata capnitiſ. exuſta & nimia leui
tate ſimiliſ fauillæ. Interior optima: cameriſ dependenſ. & ab eo argumẽto botriſentoſ co
gnominata ponderoſior hæc priore. Leuior porto ſecuturiſ. Duo eiuſ coloreſ: Deterior ci
nereuſ. puniceuſ melior: fabriliſ: oculorumꝗ medicamentiſ utiliſſima. Tertia eſt in lateri
buſ fornacium: quæ pp grauitatẽ ad cameraſ ꝑuenire non potuit. Hæc dicitur placitiſ: &
ipſe ab argumento cruſta uertuſꝗ pumex intuſ: uariaſ ad pſoraſ utilior: & ad cicatrices tra
hendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitiſ extra pene cærula: intuſ onychiti maculiſ
ſimilis. Oſtracitis toga nigra & cæterarum fortiſſima: uulneribuſ maxime utiliſ. Oĩſ autẽ
cadmia ĩ cypri fornacibuſ optima. Iterum a mediciſ coqtur carbone puroſ atꝗ ubi in cine
rem rediit extinguit̃ uino amineo: quæ ad emplaſtra preparatur: quæ uero ad pſoras aceto
Quidã in ollis fictilibus tuſam urunt: ac lauant in mortariis: poſtea ſiccant. Nymphodorus
lapidem ipſum quam gãtuiſſimum ſpiſſumꝗ urit pruna: & exuſtum chio uino reſtinguit
tunditꝗ mox linteo cribrat: atꝗ in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iterumque te
rit quod ſubſedit: donec ceruſæ ſimilis fiat: nulla dentium offenſa. Eadem Lolliæ actio:
ſed quam puriſſimum lapidem eligit. Cadmiæ effectus: ſiccare: ſanare: ſiſtere fluctiones:
pterygia: ſordes oculorum purgare: ſcabriciem extenuare: & quicquid in plumbi effectu
dicemus. Et æs ipſum ad omnia eadem uritur: præter quã albugines oculorum & cica
trices. Vlcera quoꝗ oculorum cum lacte ſanat. Idꝗ ægyptii colirii modo terunt in coticu
lis: Facit & uomitiones e melle ſumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum
ſulphuris pari pondere: uaſe circũlito ſpiramento in caminis: donec uaſa ipſa percoquãtur
Quidam & ſalem addunt. Alii alumen pro ſulphure. Alii nihil ſed aceto tantum aſpergũt.
Vſtum teritur mortario thebaico: aqua pluuia lauatur: minor effectu: iterumꝗ adiecta lar
giore teritur. & dum conſidat relinquitur: hoc ſæpius: donec ad ſpeciẽ minii redeat. Tunc
ſiccatum in ſole: in ærea pyxide ſeruatur.

De ſcoria & flore & ſquama æris & ſtomace & erugine & hyeratio. Ca. XI.

ET ſcoria æris ſimili mō lauatur:minor effectu quã æs ipm.Sed & æris flos medici
næ utilis eſt.Fit ære fuſo:& in alias fornaces tranſlato:ibi flatu crebriore excutiun
tur uelut milii ſquãmæ:quas uocant lepidas & ſic adulteratur flos:ut ſquãma ue
neat pro eo.Eſt aũt ſquãma æris decuſſa ĩ clauis:in quos panes ærei ferruminantur.In cy
priis maxime officinis oĩa.Differentia hæc eſt:qđ ſquãma excutitur ictibus iiſdẽ panibus.
Flos cadit ſponte.Squãmæ eſt alterũ genus ſubtilius ex ſumma ſcilicet lanugine decuſſũ
qđ uocant ſtomoma.Atq; hæc oĩa medici(qđ pace eorũ dixiſſe liceat) ignorãt.Pars maior
& oĩa in tantũ a cõficiendis iis medicaminibus abſunt:quod eẽ propriũ medicinæ ſolebat.
Hanc quotiens incidere in libellos cõponere ex iis uolentes aliqua:hoc eſt impendio miſe
rorũ experiri cõmentaria:credunt ſemplaciæ ea oĩbus qdẽ fraudibus corrũpenti:factaq; iã
pridẽ emplaſtra & collyria mercantur:tabeſq; merciũ:fraus ſemplaciæ ſic exteritur.Et ſquã
ma aũt & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis:deinde lauantur ut ſupra ad eoſdem
uſus.Et amplius narium carnoſa uitia.Iteq; ſedis & grauitates auriũ:p fiſtulas in eas flatu
impulſam.Et ulcera oris farina admota.Tollit & tonſillas cũ melle.Fit & cãdido ære ſquã
ma cypria longe inefficatior.Necnon urina pueri prius macerãt clauos paneſq;.Quidã ue
ro excuſſam ſquãmã terunt.& aqua pluuia lauant.Dant & hydropicis duabus drachmis ĩ
mulſi hemina & illinunt cũ polline.Eruginis quoq; magnus uſus.Sed pluribus fit ea mo
dis.Nã ꝑ & e lapide ex quo coquitur æs deraditur & ære:candido pforato:atq; in cadis ſu
peracetũ ſuſpenſo æreo:obturatũq; operculo:multo probatiore quã ſi hoc idẽ ſquãmis fiat
Quidã uaſa ipſa candidi æris fictilibus condunt in aceto raduntq;.x.die.Alii uinaceis con
tegunt.totidẽq; poſt die radunt.Alii delimatã æris ſcobẽ aceto ſpargunt:uerſantq; ſpatis
ſepius die donec abſumatur.Eandẽq; ſcobẽ alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt.
ociſſime uero contrahit coronariũ eruginẽ recifamentis in acetũ additis.Adulterant mar
more trito maxime rhodiã eruginẽ.Alii pumice aut gũmi.Præcipue aũt fallit atramento
ſutorio adulterata.Cætera.n.dente depræhenduntur:ſtridentia in frendendo.Experimen
tũ in batillo fereo.Nã quæ ſincera eſt ſuũ colorẽ retinet:quæ mixta atramẽto rubeſcit.De
præhenditur & papyro galla prius macerato.Nigreſcit.n.ſtatim erugine illita.Depræhen
ditur & uiſu maligne uirens.Sed ſiue ſinceram ſiue adulterã aptiſſimũ eſt eius ſiccatam
in patina noua uiri & uerſari:donec ut fauillia fiat.Poſtea teritur:& reconditur. Aliqui ĩ
crudis fictilibus urunt donec figilinũ pcoquuantur.Nõnulli & thus maſculũ ammiſcent.
Lauatur aũt erugo ſicut cadmia.Vis eius collyriis oculorũ aptiſſima:& de lachrimationi
bus mordendo pficiẽs.Sed ablui neceſſarium penicullis calidis donec rodere deſinat.Hie
ratium uocatur collyriũ quod ita maxime conſtat. Tẽperatur aũt idẽ hammoniaci uncis
quattuor:eruginis cypræ duabus:atramẽti ſutorii:quod chalcantum uocant:totidẽ. Myſi
uero una croci.vi.Hæc oĩa trita aceto thaſio colliguntur in pillulas:excellentis remedii cõ
tra glaucomatum initia & ſuffuſionum.Contra caliginẽ & ſcabricias:& albugines ac gena
rum uitia.Cruda autẽ erugo:uulnerariis emplaſtris miſcetur.Oris etiã gingiuarũq; exul
ceratione mirifice emendat:& labiorũ ulcera cũ oleo.Quod & ſi cæra addatur purgat & ad
cicatricẽ pducit.Erugo & callũ fiſtularũ erodit:uitiorũq; quæ circa ſedẽ:ſiue p ſe:ſiue cum
ammoniaco illita:uel collirii modo in fiſtulas adacta.Eadẽq; cum reſinæ trebintinæ tertia
parte ſubacta leps tollit.

De ſcolecia & calciti & ſoro & calcanto. Ca. XII.

ESt & alterum genus eruginis.quã uocant ſcoleciam in cyprio ære.Hoc trito alumi
ne & ſale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̃ acerrimo.Non fit hoc niſi æſtu
oſiſſimis diebus circa canis ortum.Teritur aũt donec uiride fiat:contrahatq; ſe in
uermiculorũ ſpeciẽ:unde & nomen.Quod uitium ut emẽdetur duæ partes quã fuere ace
ti miſcentur urina pueri ĩpubis.Idẽ autem in medicamentis & ſnĩa efficit quã diximus au
rũ ferruminari.Vſuſq;:utriuſq; q eruginis.Scolecia fit & p ſe raſa ab ærario lapide de quo
nunc dicemuſ.Calcitin uocãt lapidẽ ex quo & ipm æs coqtur. Diſtat a cadmia:quod illa
ſup terrã ex ſubdialib⁹ petris cæditur.hæc ex obrutis.Itẽ quod chalcitis friat ſe ſtatĩ mollis
natura:ut uideatur lanugo concreta.Eſt & alia diſtinctio qđ chalcitis tria genera cõtinet
æris & myſios & ſorios:de qb⁹ ſingulis dicemus ſuis locis.Habet autẽ æris uenas oblõgas

Probatur mellei coloris gracili uenarum diſcurſu friabilis:nec lapidoſa.Putant:& recentē utiliorē eſſe:quoniā inueterata ſori fiat.Vis eius ad excreſcentia in ulceribꝰ ſanguinē ſiſtere gingiuas uuam tōſillas farina cōpeſcere.Vuluæ quoqꝫ uitiis inuellere īponitur.Cū ſucco uero porri uetrendorū addit̄ ēplaſtris.. Maceratur aūt in fictili ex aceto circunlito fimo diebus.lx.Et colorem croci trahit.Tunc āmixto cadmiæ pari pondere medicamentū efficit ſoricon dictū.Quod ſi duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ tēperentur acrius hoc idē fiet. Acrius etiamnū & uehemētius factū ſi aceto q̄ uino tēperētur. Toſta uero efficacior fit ad eadem oīa.Sori ægiptiū maxime laudat̄:multū ſuperato ciprio Hiſpanienſi & Africo quāquam oculorū quoqꝫ curationi quidā utilius Cipriū putant.Sed in quacunqꝫ natiōe optimū cui maximū uirus olfactu.trituqꝫ pinguiter nigreſcens:& ſpongioſū.Stomacho res cōtraria in tantū ut quibuſdā olfactu mō uomitiones moueat.Et ægyptū quidē tale.Alterius nationis cōtrariū ſplendeſcit.Et myſi eſt lapidoſius.Prodeſt aūt & dentiū dolori ſi cōtineatur:atqꝫ colluat.Et oris ulceribus grauibus quæqꝫ ſerpunt.Vritur carbonibus ut chalcitis. Myſi aliqui tradiderunt fieri exuſto lapide in ſcrobibus flore eius luteo miſcente ſe ligni pinea fauilla.Re uera autē e ſupradicto fit lapide cōcretum natura diſcretūqꝫ & optimum in cypriorum officinis:eius notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ:& cū teratur harenoſa natura ſiue terra chalcitidi ſimilis.Hoc autē miſcēt:qui aurum purgāt.Vtilitas aūt eius infuſi cum roſaceo auribus purulentis:& lana īpoſiti capitis ulceribus. Extenuat etiā ſcabricias oculorū īueteratas.Præcipue utile tonſillis:cōtraqꝫ anginas & ſuppurata.Ratio ut.xvi.drachmæ in hemina aceti coquātur addito melle:donec lenteſcat.Sic ad ſupradicta utile eſt. Quotiens opus ſit molliri uim eius:mel aſpergit̄.Erodit & callum fiſtulaꝝ ex aceto fouentiū:& collíriis addit̄.Siſtit & ſāguinē:ulceraqꝫ q̄ ſerpāt q̄ ueputreſcant.Abſumit & excreſcētes carnes. Peculiariter uirilitatis uitiis utile:& fœminaꝝ ꝓfluuiū ſiſtit.Græci cognationē æris fecerūt nomine & atramēto ſutorio.Appellāt.n.chalcātum.Nec ullius æque mira natura ē. Fit & ī hiſpania e puteis ſtagnis ue habētibus id gēus aquæ. Decoquit̄ ea āmixta dulci pari menſura:& in piſcinas ligneas fundit̄ Immobilibus ſup has trāſtris depēdentes reſtes lapillis extēte:quibꝰ ad hæreſcēs limus:uitreis acinis imaginē quandā uuæ reddit. Exēptum ita ſiccat̄ diebus.xxx.Color ē cæruleus:perq̄ ſpectabili nitori:utrumqꝫ eē credit̄ Diluēdo fit atramētum tinguēdis coriis.Fit & pluribꝰ modis genere eo in ſcrobe cauato. Quarum elateribus diſtilātes hyberno gelu ſtyrias ſtalagmiā uocāt:neqꝫ ē purius aliud.Sed ex eo cādidum colorē ſentientē uiolā leucāthon appellāt.Fit & ī ſaxoꝝ catinis pluuia aqua corriuato limo gelāte.Fit & ſalis mō flagrātiſſimo ſole admiſſas dulces aquas cogēte.Ideo duplici q̄dā differentia foſſile aut facticium appellāt.Hoc pallidius:& quātum colore tm̄ bonitate deterius.Probant maxīe cyprium in medicinæ uſu.Sumit̄ ad depellāda uētris aīalia drachme pōdere cū melle.Purgat & caput dilitū:ac naribꝰ īſtillatum.Itē ſtomachū cū melle aut aqua mulſa ſūptum Medet̄ & oculoꝝ ſcabriciei doloriqꝫ:necnō & caligini & oris ulceribꝰ.Siſtit & ſanguinē narium.Itē hemorroidum.Extrahit oſſa facta cum ſemine hyoſcyami Suſpēdit ephioras penicillo frōti īpoſitum.Efficax & in ēplaſtris ad purgāda uulnera: & excreſcētia ulcerum Tollit & uuas uel ſi decocto tangant̄. Cum lini quoqꝫ ſemīe ſupponit̄ ēplaſtris ad dolores tolēdos. Quodqꝫ ex eo candicat in eo uſu præfertur uiolaceis.Et grauitati aurium ꝑ fiſtulas īſpirat̄.Vlnera ēt per ſe illitum ſanat:ſed tinguit cicatrices.Nuperqꝫ inuētum urſorum in harena & leonum ora aſpergere illo: tantaqꝫ eſt uis in ſtringendo:ut nō queat mōdere

De pōpholyge & ſpodio & antiſpondio & diphryge & triēte ſeruilo. Ca. XIII.

ETiam nunc in ærariis reperiunt̄ quæ uocāt pompholygem & ſpodion.Differentia: quod pompholyx lotura paratur.Spodios illota ē aliqui id quod ſit cādidum leuiſſimumqꝫ ponpholygen dixere:& eſſe æris & cadmiæ fauillā.Spodion nigriorē ponderoſioremqꝫ eſſe deraſam parietibus fornacium mixtis ſcintillis aliquādo & carbonibus. Hæc aceto accepto odorē æris præſtat:& ſi tangat̄ lingua ſaporē horridum. Conuenitque oculoꝝ medicamentis q̄buſcunqꝫ currens uitiis:& ad oīa quæ ſpodion.Hoc ſolum diſtat quod huius elutior uis eſt.Addit̄ & in ēplaſtra:q̄bus lenis quæritur refrigeratio & ſiccato. Vltior ad oīa quæ uino lota eſt.Spodios cypria optima.Fit autem liqueſcētibus cadmia & ærario lapide Leuiſſime hæc afflatur & ocius:euolatqꝫ e fornacibus:& tectis adhæreſcit. A fuligine diſtans candore.Quod minus candidū ex ea:īmaturæ fornacis argumentum eſt.Hoc quidam pompholygen uocant.Quod uero rubicundius ex iis inuenitur acriorem

uim habet:exulceratque adeo:ut cum lauatur ſi oculos attingat excæcet.Eſt & mellei coloris ſpodios in aqua plurimū æris ītelligitur.Sed quodcunq; genꝰ lauādo fit utilius.Purgatur ante pīna:dein craſſiore lotura digitis ſcabriciē exterūt media uis eius eſt quæ uino lauatur & aliqua in genere uini differētia.Leni.n.lota collyriis oculorū nimium uigiliis fatigatorū apta putat̄ Eadē efficacior ulceribus quæ manāt:uel oris:quæ madēt:& oībus medicamētis quæ parātur cōtra grangrenas.Fit & in argēti fornacibus ſpodios:quā uocāt lauriotin.Vtiliſſima aūt oculis cōfirmatur quæ fit in aurariis.Nec in alia parte magis ē uitæ ingenia mirari. Quippe ne īquirenda eſſent metalla uiliſſimis rebus.utilitates eadē excogitauit.Antiſpodion uocāt cinerē fici arboris uel caprifici uel myrthi foliorū cū tenerimis ramorum partibus:uel oleaſtri uel cyto nimali uel lētiſci. Itē ex moris īmaturis: ideſt candidis in ſole areſactiſuel e buxi coma uel pſeudo cyperi:aut rubi:aut terebinthi uel oenantis Taurini quoq; glutinis:aut linteorū cinere ſimiliter pollere iuentum ē.Vrunt oīa ea crudo fictili in fornacibus.donec figulina pcoquatur.In æraris officinis & ſmegma fit: iam liquato ære:atq; percocto:additis etiamnū carbonibus:paulatiq; accenſis.ac repēte uehementiori flatu expuit æris pala quædā.Solum eo quo excipiat:ſtratū eſſe debet: Maxili ab ea diſernit aqua in iiſdē officinis.Dyphrigia uocāt græci ab eo qd bis torreat.Cuius origo triplex.Fieri.n.traditur ex lapide pyrithe cremato in caminis:donec excoquuat in rubricā Fit & in Cypro ex luto cuiuſdā ſpecus areſacto priꝰ.mox paulatī circūdatis ſarmentis.Tertio fit mō in fornacibus æris fece ſubſidēte.Differentia eſt:quidē: quod æs ipſū in catino defluit:ſcoria extra fornaces:flos ſupernatat.Diphryges remanet. Quidā tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquuātur:ferruminari:circa hunc æs feruere. Ipſum uero nō pcoqui niſi trāſlatum ī alias fornaces:& eē nodum quēdam materiæ. Id quod excocto ſuperſit diphryga uocāt.Ratio eiꝰ in medicīa ſimilis ſupradictis Siccare & excreſcētia cōſumere:& ppurgare.Probat līgua ut eā ſiccet tactu ſtatī.ſaporemq; æris reddat.Vnum etiamnū æris miraculum nō omittemus.Seruilia familia illuſtris ī faſtis trientē æreū paſcit auro & argēto cōſumentemq; utrunq; Origo:atq; natura eiꝰ incomperata eſt mihi.Verba ipſa de ea re Meſſallæ ſenis ponā:Seruiliorum familia habet trientē ſacrum:cui ſūma cum cura magnificentiaq; ſacra quottannis faciunt.quem ferunt alias creuiſſe alias decreuiſſe uideri : & ex eo aut diminutionem:aut honorem familia ſignificari.

De ferro & ferreis metallis & differentia ferri. Ca. XIIII.

PRoxime indicari debēt metalla ferri:optimo uitæ peſſimoq; īſtrumento. Siquidem hoc tellurē ſcīdimꝰ:ſerimꝰ arbuſta:ponimꝰ pomaria:uites ſqualore deciſo ānis oībus cogimꝰ iuueneſcere.Hoc exſtruiūs tecta:cædimꝰ ſaxa.oēſq; ad alios uſus ferro utimur.Sed eodē ad bella cædes latrocinia nō cōminꝰ ſolū ſed ēt miſſili:uolucriq;: nūc tormētis excuſſo nunc lacertis:nūc uero pēnato quā ſcelratiſſimā humani īgenii fraudē arbitror.Siqdē ut ocius mors pueniret ad hoīem alitē illā fecimꝰ:pēnaſq; ferro dedimꝰ.Quam ob rē culpa eiꝰ nō naturā fiat accepta.Aliquot experimētis pbatū ē poſſe īnocens eē ferrū In fœdere quod expulſis regibus Populo Ro.dedit Proſenna:nominatī cōpræhēſium iuenimus:ne ferro niſi ī agricultura uteref.Et cum ſtillo ſcribere ītutum : ut uetuſtiſſimi auctores pdiderunt.Magni Pompeii ī.iii.cōſulatu extat editū:ī tumultu necis clodianæ phibētis ullū telū eē in urbe.Et tn̄ uita ipſa nō defuit honorē initio habere ferro quoq;.Ariſtonidas artifex cū exprimere uellet Athamātis furorē Chlearchū filium pcipitare uolentis & ī præcipitato illo reſidētis penitentiā: ferrum & æs miſcuit : ut rubigine eius p nitorē æris relucēte:exprimeref uerecūndiæ rubor.Hoc ſignum extat hodierno die.Eſt in eadem urbe & ferreus Hercules:quē fecit Halicon laborum Dei patientia īductus.Videmus & Romæ ſcyphoſe ferro dicatos in templo Martis Vltoris.Obſtitit eadē naturæ benignitas exigentis a ferro ipſo pœnas rubigine:eademq; prouidētia nihil ī rebus mortalibus faciente quam quod infeſtiſſimū mortalitati.Ferri metalla ubiq; prope modū reperiuntur.Quippe inſula etiā italiæ ilua gignēte:minimaq; difficultate cognoſcunt ipſo colore terræ manifeſto . Sed ratio eadē excoquēdis uenenis.In capadocia tantū quæſtio eſt aquæ an terræ fiat acceptū:quoniā perfuſa certo fluuio terra neq; aliter ferum e fornacibꝰ reddit.Differentia ferri numeroſa.Prima ingenere terræ cæliuæ.Alias.n.mole tantū plumboq; uicinius ſubminiſtrant.Alias fragile & eroſum rotarumq; uſibus:& clauis maxime fugiendū:cui prior ratio cōuenit.Aliud breuitate ſola placet:clauiſq; caligariis.Aliud rubiginē celeriꝰ ſentit

Stricturæq; uocant̃ eæ omnes: quod nõ in aliis metallis aſtringenda acie uocabulo impoſi to: ex fornaciũ maxima differentia ẽ. In iis quidẽ nucleus ferri coquit̃ ad indurandã aciem Aliquæ mõ ſunt ad denſandas incudes malleorũ ue roſtra. Summa aũt differentia in aqua eſt: cui ſubinde cãdens ĩmergitur. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri: ſicuti bilbilin in hiſpania & turiaſſonẽ. Comum in italia cũ ferraria metalla in iis locis nõ ſint. Ex oĩbus aũt generibus palma ſerico ferro eſt. Seres hoc cũ ueſtibus ſuis pellibuſq; mittunt. Secunda parthico: neq; alia genera ferri eximia acie tẽperantur: cæteris. n. admiſcentur. Mollior cõplexus in noſtro orbe. Alibi uena bonitatẽ hanc præſtat: ut in noricis. Alibi factura: ut ſulmone aqua uti diximus. Quippe cũ in exacuendo oleares cotes: & aquariæ æque differãt oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cũ excoquatur uena: aqua mõ liquari ferrũ: poſtea in ſpongias frãgi. Tenuiora ferramenta oleo reſtigui mos eſt: ne aqua in fragilitatẽ durentur. A ferro ſanguis humanus ſe ulciſcit̃. Contactum nanq; eo celerius ſubinde rubiginẽ trahit. De magnete lapide ſuo loco dicemus: cõcordiaq; quã cũ ferro habet. Sola hæc materia uirus ab eo lapide accipit: retinetq; lõgo tẽpore. Aliud apprehendens ferrum: ut ãnulorum cathena ſpectetur iterdum. Quod ĩperitum uulgus appellat ferrum uiuũ: uulneraq; ex tali aſperiora fiant. Lapis hic & in cantabria naſcitur: nõ ille manes uerus caute cõtinua: ſed ſparſa bubbatiõe ita appellant: neſcio an ultro fundẽdo perinde utilis: nondũ. n. expertus eſt quiſq;: ferri utiq; inficit aciẽ ut magnes. De magnete lapide. Dinocrates architectus Alexandri. Arſiones templum cõcamerare inchoauerat: ut in eo ſimulachrum eius e ferro pendere in aere uideret̃. Interceſſit mors & ipſius & Ptolemæi: qui id ſorori ſuæ iuſſerat ferri. Metallorum omnium uena ferri largiſſima eſt. Cantabriæ maritime parte: quam oceanus alluit: mons prærupte altus: incredibile dictu: totus ex ea materiæ eſt ut in ambitu oceani diximus.

De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex erugine: & rubegine & ſquamma ferri & hygremplaſtro. Ca. XV.

FErrum accenſum igni: niſi duretur ictibus: corrumpitur. Subens nõ eſt habile tundendo: neq; anteq̃ albeſcere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri ſimile. A rubigine uindicatur cæruſſa & gypſo & liquida pice. Hæc eſt tẽperatura a græcis anthipatia dicta ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et exrare ferream cathenam apud euphratem amnem in urbe quæ zeugma appellatur: aqua. Alexander magnus ibi uinxerit pontem: cuius ãnulos qui refecti ſunt rubigine infeſtari: carentibus e prioribus. Medicina e ferro eſt: & alia quam ſecandi. Nanq; circumſcribi circulo ter ue circumlato mucrone & adultis & infantibus prodeſt contra noxia medicamenta: & præfixos in limine e ſepulchro euulſos clauos aduerſus nocturnas lymphatiões. Pungiq; leuiter mucrone quo percuſſus homo ſit: contra dolores laterum pectorumq; ſubitos qui põctionem afferant. Quædam uſtione ſanãtur. Priuatim uero canis rabidi morſus. Quippe etiam præualente morbo expauenteſq; potum uſta plaga illico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimq; dyſcentericis. Eſt & rubigo ipſa in remediis: & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles ſiue id ærea ſiue ferrea cuſpide fecit: Ita certe depingitur ex ea decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare: ſiccare reſtringere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad ſcabricias genarum puſtulaſq; totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero ſacros ex aceto. Item ad ſcabiem. Paronychia digytorum & pterygia in linteolis. Siſtit & fœminarum profluuia impoſita uelleribus Plagis quoque recentibus uino diluta & cum myrrha ſubacta. Et condilomatis ex aceto prodeſt. Podagras quoq; illita lenit. Squamma quoque ferri in uſu eſt ex acie aut mucronibus maxime ſimili: ſed acriore ui quam rubigo. Quam ob rem & contra Epiphoras oculorum aſſumitur. Sanguinemque ſiſtit: cum uulnera maxime ferro fiant. Siſtit & fœminarum profluuia. Imponitur & contra lyenum uitia Hemoroydas compeſcit ulcerumque ſerpentia. Et genis prodeſt farinæ modo aſperſa paulifper. Præcipua tamen cõmendatio eius in irge emplaſtro ad purganda uulnera fiſtulaſque: & omnem callum erodendum: & raſis oſſibus carnes recreandas. Componitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duob⁹: drachmis ſex ære: totidem & ſquamma ferri: totidem cæræ: ex oleo ſextarius. His adiicitur cum ſũt repurganda uulnera aut replenda cæratum.

De plumbi metallis: & albo plumbo & nigro. Ca. XVI.

SEquitur natura plumbi.Cuius duo genera:nigrum atqꝫ candidũ:præcioſiſſimũ can
didum:a græcis appellatũ caſſiterium:fabuloſeqꝫ narratũ in inſulas atlantici maris
peti:uitilibuſqꝫ nauigii circunſutis corio aduehi. Nunc certũ eſt in luſitania gigni
& in Gallicia ſumma tellure harenoſa & coloris nigri.Pondere tantũ ea depræhenditur. In
teruenint & minuti calculi:maxime torrentibus ſiccatis. Lauant eas harenas metallici: &
quod ſubſedit coquũt in fornacibus.Inuenit̃ & in aurariis metallis quæ alutia uocãt. Aqua
ĩmiſſa eluunt calculos nigros paulum candore uariatos:quibus eadem grauitas quæ auro:
Et ideo incolatis in quibus aurũ colligitur remanent cũ eo:poſtea caminis ſeparant̃. Con
flatiqꝫ in album plumbũ reſoluũtur.Non fit in Gallicia nigrum:cum uicina canabria nigro
tantũ abundet.Nec ex albo argentũ cum fiat ex nigro.Iungi inter ſe plumbũ nigrũ ſine al
bo nõ poteſt.Nec hoc ei ſine oleo Ac ne albũ quidem ſecum ſine nigro. Album habuit au
ctoritatem & iliacis temporibus teſte Homero criſſiritũ ab eo dictum.Plumbi nigri origo
duplex eſt.Aut.n.ſua prouenit uena:nec quicquam aliud ex ſe parit:aut cũ argẽto naſcitur
mixtiſqꝫ uenis cõflatur.Eius qui primus fluit in fornacibus liquor ſtagnũ appellatur. Qui
ſecundus argentum.Qui remanſit in fornacibus:galena quæ portio eſt tertia addita uenæ
Hæc rurſus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

¶ De ſtagno & plumbo argentario:& quibuſdam aliis. ¶ Ca. XVII.

STagnum illitum æris uaſis ſaporem gratiorẽ facit:& cõpeſcit æruginis uirus:mirũ
que pondus nõ auget.Specula quoqꝫ ex eo laudatiſſima(ut diximus) brunduſii tẽ
perabantur:donec argenteis uti cœpere & ancillæ.Nunc adulterat̃ ſtagnum addita
æris tertia potiõe candidi in plumbum albũ & alio modo:mixtis albi plumbi nigriqꝫ libris.
Hoc nunc aliqui argentarium appellant.Idem & tertiarum uocant:in quo duæ nigri por
tiones ſunt & tertia albi.Precium eius in libras.xxx.Et hoc fiſtulæ ſolidãtur. Improbiores
ad tertiarum additis æquis partibus albi argentariũ uocant.& eo quæ uolunt incoquunt.
Precia huius faciunt in pondo.c.xxx. In libras albo per ſincero precia ſunt.xxx.nigro.xvii.
Albi natura plus aridi habet.Contraqꝫ nigri tota humida ẽ.Ideo album nulli rei ſine mix
tura utile eſt.Neqꝫ argentũ ex eo plumbatur:quoniã prius liqueſcit argentum.Confirmãt
que ſi minus albo nigri q̃ ſatis ſit miſceat̃:erodi ab eo argentum. Album incoquitur æris
operibus galliarum inuento ita ut uix diſcernit̃ queat ab argento eaqꝫ incoctilia uocant.
Deinde & argentum incoquere ſimili modo cœpere equorum maxime ornamentis iumẽ
torumqꝫ iugis.In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit.Cœpere deinde & eſſeda ba
culis & petorita exornare.Similiqꝫ mõ ad aurea quoqꝫ & argẽtea uehicula inanis luxuria ꝑ
uenit:quæqꝫ in ſcyphis cerni prodigũ erat:hæc in uehiculis atteri cultus uocatur. Plumbi
albi permixtũ in charta eſt:ut liquefactum pondere uideatur nõ calore rupiſſe. India neqꝫ
æs neqꝫ plumbum habet:gẽmiſqꝫ ſuis ac margaritis hæc permutat.Nigro plumbo ad fiſtu
las laminaſqꝫ utunt̃ laborioſius in hiſpania eruto:totaſqꝫ per gallias.Sed in britãnia ſummo
terræ corio adeo large:ut lex ultro dicat̃:ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc ſũt
nomina:louetanum:caprarienſe:oleaſtrẽſe.Nec differẽtia ulla ſcoriæ modo ſit excocta di
ligẽter.Mirumqꝫ in his ſolis metallis quod derelicta fertilius reuiuiſcunt. Hoc uidetur fa
cere relaxatis ſpiramentis ad ſatietatẽ infuſus aer:æque ut fœminis quaſdam fœcũdiores
abortus facere. Nuper id compertũ in betica ſantarenſi metallo quod locari ſolitũ.x. libris
per ducentos ante ãnos:poſtq̃ obliteratum erat.lxv.locatũ eſt.Simili mõ antonianũ.In eadẽ
ꝓuincia pari locatione ꝑuenit ad pondo.cccc.uectigalis.Et mirũ aqua addita nõ liqueſcere
uaſa e plumbo conſtat. Eadem in aqua calculus æreus ue quadrans ſi addatur uas peruri.

¶ Medicinæ de plumbo & ſcoria plumbi:de molibdena ſiue galena:de pſymythio: & ſan
daraca. ¶ Ca. XVIII.

IN medicina p ſe plũbi uſus ẽ cicatrices reprimere:adalligatiſqꝫ lumboꝝ & renũ par
ti laminis frigore natura ĩhibere ĩpetus ueneris. Viſaqꝫ ĩ qete uenerea ſpõte naturæ
erũpentia uſqꝫ ĩ morbi genus his laminis Caluus orator cohibuiſſe tradit̃: uireſqꝫ
corporis ſtudioꝝ labore cuſtodiſſe.Nero qm̃ ita diis placuit:priceps lamina pectori ĩpoſi
ta ſub ea cãtica exclamãs alendis uocib⁹ demõſtrauit rationẽ. Coquit̃ ad medicinæ uſus pa
tinis fictilibus ſubſtrato ſulphure minuto laminis ĩpoſitis tenuib⁹: optiſqꝫ ſulphure & fer
ro mixtis.Cũ coquit̃ muniẽda in eo opere foramina ſpiritus cõuenit: alioqn plũbi e forna
cibus halitus noxius ſentitur & peſtilens:& canibus ociſſime. Omnium uero metallorum

muſcis & culicibus.Quam ob rem non ſunt ea tedia ĩ metallis.Quidã in coquendo ſcobem
plumbi lima queſitam ſulphuri miſcent.Alii cæruſiã potius ꝗ ſulphur.Fit & lotura.Plum-
bi uſus in medicina:cũ ſe ipſo terit in mortariis plũbeis:addita aꝗ cæleſti . donec craſſeſcat
Poſtea ſupernatãs aqua tollit ſpongiis:quod craſſiſſimũ fuit ſiccatũ diuiditur in paſtililos
Quidã limatũ plumbũ ſic terunt.Quidam ẽt plumbaginẽ ãmiſcent. Alii uero acetũ alii ui
num:alii adipẽ:alii roſam!. Quidam in mortario lapideo & maxime thebico plũbeo piſtillo
terere malũt.Candidiuſq; fit ita medicamentũ. Id aũt quod uſtũ eſt plumbũ lauatur & ſti-
biis & cadmiæ põt aſtrĩgere:ſiſtere:cõtrahere cicatrices.Vſus.n.ex eodem & in oculoꝝ me
dicamentis :& maxime cõtra ꝓcidentiam eorũ inanitatẽ & ulcerũ excreſcentia: rimaſq; ſe
dis aut hemorrhoidas & cõdylomata. Ad hæc maxime lotura plũbi facit.Cinis aũt uſti ad
ulcera ſerpentia aut ſordida.Eademq; quæ chartis nõ profectus.Vritur aũt in patinis perla
minas minutas cũ ſulphure uerſatũ rudibus ferreis aut ferulaceis :donec liquor mutetur
in cinerẽ.Dein refrigeratũ teritur in farinã.Alii elimatã ſcobem in fictili cado coquũt in ca
minis:donec percoquatur figulinũ.Aliqui cæruſam miſcẽt pari menſura:aut hordeum: te
runtq; ut in crudo dictum ẽ:& præferũt ſic tritũ plumbi ſpodio cyprio.Scoria quoq; plum
bi ſpodio cyprio.Scoria quoq; plumbi in uſu ẽ . Optimaq; quæ ad luteum maxime colorẽ
accedit ſine plumbi reliquiis:aut ſulphuris ſpetie & terra carens . Lauatur hec in mortatiis
minutim fracta:donec aqua luteũ colorẽ trahat:& transfunditur in uas purũ:idq; ſæpius : uſ-
que dum ſubſidat:qđ utiliſſimum eſt.Eoſdemq; effectus habet quos plumbũ: ſed acriores
Mirari ſuccurrit experimentiã uitæ:ne fæce qdem neu reꝝ excremẽtorumq; fœditate intẽ
ta tot modis.Fit & ſpodium ex plumbo eodẽ quo ex cyprio ære dixim⁹ . Lauatur in linteis
raris in aqua cæleſti . ſeparatur que terrenum transfuſione: cribratumque teritur.Quidam
puluerem cum pennis detergere malunt:ac terere in uino odorato.Eſt & molibdena quam
alibi galenam uocauimus : plumbi & argenti uena communis . Melior hæc quanto ma-
gis aurei coloris : quantoque minus plumboſa friabilis & modice grauius. Cocta cum
oleo iocineris colorem trahit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus. Et hanc mẽtalli-
cam uocant . Landatiſſima quæ in zephirio fiat probantur minime terenæ: minimeque
Lapidioſæ. Coquuntur:lauaturque ſcoriæ modo. Vſus in lippara ad lenienda : refrige-
randaque ulcera. Emplaſtriſque quæ non alligantur ſed illita ad cicatricem perducunt in
teneris corporibus:molliſſimiſq; partibus. Compoſitio eius eſt libris tribus & cæræ libra
una olei tribus heminis Quod ĩ ſenili corpore cum amurca additur. Temperatur & cum
ſpuma argenti & ſcoria plumbi:ad dyſenteriam & tenaſmum fouendo calida . Pſymmithi-
um quoque hoc eſt cæruſam plumbariæ dant officinæ.Laudatiſſimum in rhodo. Fit aũt
ramentis plumbi tenuiſſimis ſuper uas aceti aſperrimi impoſitis:atque ita diſtillantibus.
Quod ex eo cecidit in ipſum acetum arefactum molitur & cribratur.Iterumq; aceto mix-
to in paſtillos diuiditur & in ſole ſiccatur æſtate. Fit & alio modo addito in urceos aceti
plumbo obturatos per dies decem:deraſoque ceu ſitu ac rurſus deiecto donec dificiat ma
teria .Quod deraſum eſt teritur & cribratur:& coquitur in patinis: miſceturque rudiculis
donec ruffeſcat:& ſimile ſandaracæ fiat . Dein lauatur dulci aqua. donec nubeculæ omnes
eluantur : ſiccatur ſimiliter poſtea & in paſtillos diuiditur. Vis eius eadem quæ ſupradi-
ctis. Leuiſſima tantum ex omnibus præter quæ ad candorem fœminarum adhibetur.
Eſt autem letalis potus : ſicut ſpuma argenti. Poſtea cæruſſa ipſa ſi coquatur ruffeſcit .
Sandarace quoque propemodum dicta natura eſt.Inuenitur autem & in aurariis:& in ar-
gentariis:metallis.mellior quo magis ruffa : quoque magis uirus redolens:ac pura friabi-
liſque. Valet purgare : ſiſtere:excalfacere:perrodere.Summa eius dos ſtiptica.Explet alo-
pecias ex aceto illita.Additur oculorum medicamentis.Fauces purgat cum melle ſumpta.
Vocem lympidam ac canoram facit.Suſpirioſis tuſſientibuſque iucunde medetur cum re-
ſina terebinthina in cibo ſumpta.Suffita quoq; cum cedro:ipſo nidore eius medetur.Et ar
ſenicum ex eadem eſt materia.Quod optimum coloris ẽt in auro excellentius.Quod uero
pallidius aut ſandaracæ ſimilius eſt:deterius exiſtimatur.Eſt & tertium genus quo miſce
tur aureus color ſandaracæ.Vtraque hæc ſquammoſa.Illud uero ſiccum purumque graci-
li uenarum diſcurſu fiſſile.Vis eadem quæ ſupra :ſed acrior . Itaque & cauſticis additur &
pſilotris.Tolli & pterigya digytorum carneſque narium:& condylomata: & quicquid ex-
creſcit.Toretur:ut uallidius proſit in noua teſta:donec mutet colorem.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXIIII.

PROEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

METALLORVM QVIBVS OPES CONSTANT AD naſcentium quoq; eis:natura indicata propemodum eſt ita connexis rebus ut immenſa medicinæ ſilua:& officinarum tenebræ & moroſa cælandi pingendique ac tingendi ſubtilitas ſimul dicerentur: Reſtant terræ ipſiꝰ genera lapidumque:uel numeroſiores ærariæ plurimis ſingula a græcis præcipue uoluminibus tractata. Nos in iis breuitatem ſequemur utilem inſtituti modo nihil neceſſarium aut naturale ommittentes.

Honos picturæ. Ca. I.

PRimumq; dicemus quæ reſtāt de pictura arte quondā nobili:tūc cū expeteret a regibus populiſq;:& alios nobilitate quos eſſet digrata poſteris tradere.Nunc uero in totū marmoribꝰ pulſa tū quidē & auro:nec tm̄ ut parietes toti operiant̄:uerū & interraſo marmore:uermiculatiſq; ad effigies rez & aīaliū cruſtis.Non placēt iam abaci:nec ſpatia montis in cubiculo dilatantia.Cœpimꝰ & lapidē pīgere. Hoc Claudii pricipatu inuētū.Neronis uero maculas q̄ nō eſſēt ī cruſtis īſerendo unitatē uariare:ut ouatꝰ eēt.Numidicus ut purpura diſtingueret̄ Sinnadicus inuenit:qualiter illos naſci optaſſent deliciæ:montium hæc ſubſidia deficientiū.Nec ceſſat luxuria id agere ut q̄plurimum incendii perdat.

Honos imaginum. Ca. II.

IMaginū q̄dem pictura q̄maxime ſimiles in æuum propagabant̄ figuræ : q; in totū exoleuit.Aereiq; ponunt̄ clipei:argētea facies:ſurdo figuraz diſcrimīe ſtatuaz capita pmutātur.Vulgatis iampridē ſalibus ēt carminū adeo materiam malūt cōſpicioēs quā ſe noſci.Et inter hæc pinothecas ueteribus tabulis cōſuūnt:alienaſq; effigies colūt ipſi honorē nō niſi in precio ducētes:ut frangant hæres:foris detrahat laqueus.Itaq; nulliꝰ effigie uiuente:imagines pecuniæ nō ſuas relinquūt.Idem paleſtras athletarū imaginibus & ceromata ſua exornāt:& uultus:Epicuri p cubicula geſtāt:ac circūferunt ſecū.Natali eiꝰ uigeſima luna ſacrificāt:feriaſq; oī menſe cuſtodiūt:quas ichadas uocāt:ii maxime q ſene uiuētes q̄dem noſci uolūt.Ita eſt pfecto:artes deſidia pdidit:& q̄m animoz imagines non ſūt:negligunt̄ etiā corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erāt:quæ ſpectarētur: nō ſigna externoz artificum:nec æra aut marmora.Expreſſi cæra uultus ſingulis diſponebātur armariis:ut eſſent imagines:quæ comitarent̄ gentilicia funera.Semperq; defuncto aliquo:totus aderat familiæ eius q unq̄ā fuerat populus.Stēmata uero lineis diſcurrebāt ad imagines pictas. Tabulina codicibus īplebantur & monumētis rez in magiſtratu geſtaz.Aliæ in foribus & circa limina animoz īgentium imagines erāt:affixis hoſtiū ſpoliis q̄uæ nec emptori refringere liceret:quæ etiā dominis mutatis:domus ornamēta erāt.Eratq; hæc ſtimulatio ſūma & ingens exprobātibus tectis quottidie ībellem dominū intrare in alienū triūphum.Extat Meſſalæ oratoris indignatio:quæ phibuit inſeri genti ſuæ bleuinorū alienā imaginē Similis cauſa Meſſalæ ſeni expreſſit uolumina illa quæ de familiis cōdidit:cū Scipionis.Pomponiani trāſiſſet atriū:uidiſſetq; adoptione teſtamētaria: Saluitōis:hoc.n.ei fuerat cognomē:Africanorū dedecore notā irrepentē Scipiōum nomini.Sed pace Meſſallarū dixiſſe liceat ēt mentiri clarorū imagines:erat aliq̄s uirtutum amor multoq; honeſtius quā mereri:ne quis ſuas expeteret:Non ē ptereundum & nouitium īuentum. Siquidē nō ſolū ex auro argēto ue aut certe ex ære in bibliothecis dicant̄ illi quoz īmortales animæ i iiſdē locis ibi loquunt̄:quinimo ēt q̄ nō ſūt fingunt̄:pariuntq; deſideria nō traditi uultꝰ: ſicut ī Homero euenit:quo maius(ut equidē arbitror)nullū ē fœlicitatis ſpecīe quā ſemp oēſ ſcire cupere qualis fuerit aliquis.Aſinii Pollionis hoc Romæ inuentū:q primus bibliothecā dicando:īgenia hominū rem publicā fecit. An priores cœperint alexander & pgami reges q bibliothecas magno certamine inſtituere:nō facile dixerī. Imaginū amore flagraſſe quodā teſtes ſūt:& Atticus ille Cicerōis:edito de iis uolumine:&.M.Varro benigniſſimo īuento īnſeritis uoluminū ſuorū fœcunditati nō nominibus tātum ſeptingentorū illuſtriū:ſed & aliquo modo imaginibus nō paſſus intercidere figuras:aut uetuſtatem æui cōtra homines

ualere īuentionī muneris. Etiam diis inuidioſis: quādo īmortalitatem nō ſolū dedit: uerū etiā in omnes terras miſit: ut pñtes eē ubiq; & claudi poſſent.

¶ Quando primū clipei imaginū publice: quādo in domibus poſiti: & de picturæ initiis: & monochromaton & pmis pictoribus & ātiquitate picturarū in italia. ¶ Ca. III.

ET hoc quidē alienis ille præſtitit. Suorū clipeos in ſacro uel publico priuatī dicare primus inſtituit (ut reperio) Ap. Claudius qui cōſul cū Seruilio fuit āno urbis. cc. lix Poſuit. n. in bellone æde maiores ſuos: placuitq; i excelſo ſpectari & titulos honorum legi. Decora res utiq; ſi liberorū turbæ puuilis imaginibus ceuuidū aliquē ſobolis pariter oſtendāt. Quales clipeos nemo nō gaudens: fauenſq; aſpicit. Poſt eū. M. Aemilius collega in cōſulatu. Q. Luctacii nō in baſilica mō æmelia uerū & domi ſuæ poſuit: id quoq; martio exēplo. Scutis. n. qualib⁹ apud Troiā pugnatū ē: cōtinebanť imagines. Vnde & nomen habuere clipeorū nō ut puerſa grāmaticorum ſubtilitas uoluit a lucēdo. Origo plenā uirtutis faciem reddi in ſcuto cuiuſq; qui fuerit uſus illo. Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagines: ſecumq; i caſtris tulere. Certe captis eis talē Aſdrubalis īuenit. Q. Martius Scipionū in hiſpania ultor. Iſq; clipeus ſupra fores Capitolinæ ædis uſq; ad incendiū primū fuit. Maiorū quidē noſtrorū tanta ſecuritas in ea re ānotatur ut. L. Mālio. Q. Fuluio cōſulib⁹ āno urbi quingētageſimo. lxxv. M. Aufidus tutelæ Captolii redemptor docuerit patres argenteos eſſe clipeos: q pro æreis p aliquot iā luſtra aſſignabanť. De picturæ initiis incerta nec inſtituti operis quæſtio eſt. Aegyptii ſex milibus ānorum apud ipſos inuentam priuſquā in Græciam trāſiret: affirmant. Vana prædicatione ut palam eſt. Græci aūt alii apud ſicyonē: alii apud corinthios repertā oēs ab umbra homīs lineis circunducta. Itaq; talē primā fuiſſe. Secundā ſingulis coloribus & monochromaton dictā: poſtq̄ operioſior inuenta erat: duratq; talis etiānum. Inuentā lineare dicūt a Phylocle Aegyptio uel Cleante corinthio: Primi exercuere Ardices corinthius & Telephanes ſicyonius ſine ullo etiā nūc colore Iam tñ ſpargētes lineas ītus. Ideo & quos pingerēt aſcribere īſtitutū. Primus īuenit eos colores: teſte ut ferunt Arato: Cleophantus corīthius. Hūc aūt eodē nomīe aliū fuiſſe quem tradit Cornelius Nepos ſecutū in italia Demaratū Traquinii Priſci Romani Regis patrē fugientē a corintho iniurias Cypſeli tyrāni: ut mox docebimus. Iam. n. abſoluta erat pictura ēt in italia. Extant certe: hodieq; antiquiores urbe picturæ ardeæ in ædilibus ſacris: qbus equidē nullas æq; miror. tā longo æuo durātes in orbitate tecti ueluti recētes. Similiter lanuuii ubi atlāta & Helena cōminus pictæ ſunt nudæ: ab eodē artifice: utraq; excellētiſſima forma: ſed altera ut uirgo: ne ruinis qdē tēpli cōcuſſæ Ponti⁹ legatus Cai pncipis eas tollere conatus eſt libidine accenſus: ſi tecti natura permiſiſſet. Durauere & cæteræ antiquiores & ipſæ. Fatebiturq; quiſquis eas diligēter eſtimauerit: nullā artium celerius conſumatam cum illiacis temporibus non fuiſſe eam apareat.

¶ De pictoribus Romanis & quādo primum dignitas picture & qui uictorias ſuas pictura propoſuerunt & quando externis picturis dignitas Rome. ¶ Ca IIII.

APud Romanos quoque honos maturæ huic arti contingit. Si quidem cognominata ex ea pictoꝝ traxerunt. Fabii clariſſimæ gentis: princepſq; eius cognominis ipſe ædem Salutis pixit āno urbis cōditæ. cccc. l. quæ pictura durauit ad noſtrā memoriā: æde Claudii principatu exuſta. Proxime celebrata eſt in foro boario æde Herculis Pacūii poetæ pictura. Ennii ſorore gēitus hic fuit: clarioremq; eā artē Romæ fecit gloria ſcenæ. poſtea nō eſt ſpectata honeſtis manib⁹ niſi forte quis Turpiliū equitē Romanū e Venetia noſtræ ætatis belle referat hodieq; pulchris eius opibus Veronæ extātibus. Leua is manu pinxit quod de nullo ante memorať. paruis gloriabať tabellis: extinctus nuper in longa ſenecta. Aterius Labeo prætorius ēt pro cōſulatu prouintiæ Narbonēſis funct⁹. Sed ad res in riſu & iā cōtumelia erat. Fut & pncipiū uirorū nō omittēdū de pictura celebre cōſilium. Q. pedius nepos. Q. pedii cōſularis triūphaliſq; a Cæſare dictatore coheredis Auguſto dati cū natura mut⁹ eēt eū Meſſalla orator: ex cuius familia pueri auia erat: picturā docendū cēſuit. Idq; ēt diu⁹ Auguſtus cōprobauit. puer magni pfect⁹ in ea arte obiit. Dignatio āt pcipua Romæ īcreuit (ut exiſtimo: a. M. Vario Maximo cōſule. cū Meſſalla pnceps tabulā picturæ prœlii: quo cartaginēſes & Hieronē i ſicilia deuicerat ppoſuit i latere curie hoſtiliæ āno ab urbe cōdita quadrīgēteſimononageſimo. Fit hoc quidē &. L. Scipio: Tabulāq; uictoriæ ſuæ aſiaticæ i capitolio poſuit. Idq; ægre tuliſſe fratrē. Africanū tradūt iratū haud

īmerito:qm̄ filius eius ī illo proelio capt⁹ fuerat.Nō diſſimilē offēſionē & Aemiliani ſubiit
L.Hoſtilius mācinus q prim⁹ carthaginē irruperat:ſitū eis expugnationēq; depictas ꝓpo⸗
nēdo i foro:& ipſe aſſiſtens populo ſpectāti ſingula enarrādo. Qua comitate ꝓximis comi
tiis cōſularū adeptus ē.Habuit ſcæna ludis Claudii Pulchri magnā āmiratione picturæ:cū
ad tegularū ſimilitudinē corui decepti imagine aduolarēt.Tabulis aūt externis auctorita
tē Romæ fecit ꝑmus oīum.L:Mūmius:cui cognomē Achaici uictoria dedit. Nā cū in præ
da uendēda res diſtraxiſſet & rex attalus ſex milib⁹ ſeſtertiū emiſſet Ariſtidis tabulā Libe⸗
rum patrem continentem:pæcium miratus ſuſpicatus aliquid in ea uirtutis quod ipſe ne⸗
ſciret:reuocauit tabulam Attalo multum querente:& in cæreris delubro poſuit . Quam
primum arbitror picturam externam Romæ publicatam . Deinde uideo & in foro poſitas
uulgo.Hinc enim Craſſi oratoris ille lepos agentis : cui cum reus ſub ueteribus contexiō
compellatus iſtaret dic ergo Craſſe qualem me reris?Talem inquit:oſtendens in tabula pi
ctum īfacetiſſime gallum exerentem linguam.In foro fuit & illa paſtori ſenis cum baculo
de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum eſtimaret :reſpōdit ſibi donari nolle
talem uiuum uerumq;.Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæſar dictator
Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis Poſt eum.M.Agrippa uir ruſticita⸗
ti q̄ deliciis propior.Extat certe eius oratio magnifica & maximo ciuium digna de tabulis
omnibus ſigniſq; publicandis.Quod fieri ſatius fuiſſet q̄ in uillarum exilia pelli. Verū ea⸗
dem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata eſt a cizicenis .xiii. milia pondo.
In thermarum quoq; calidiſſima parte marmoribus incluſerat paruas tabellas : pauloante
cū reſtringerent ſublatas.Super oēs diuus Auguſtus in foro ſuo in celeberrima parte po⸗
ſuit duas tabulas:quæ belli pictā faciem habent & triumphū.Idem Caſtores ac uictoriā po⸗
ſuit:& quas dicem⁹ ſub artificū mentione in tēplo Cæſaris patris.Idem in curia quoq;:quā
in comitio cōſecrabat duas tabulas īpreſſit parieti.Nemeā ſedentē ſupra leonē. Palmigerā
ipſam aſtantē cū baculo ſene.Cuius ſupra caput tabula bige dependet: quā Nicias ſcripſit
ſe iuſſiſſe: tali.n.uſus eſt uerbo. Alterius tabule admiratio eſt puberē filiū ſeni patri ſimilē
eē:ſalua ætatis differētia:ſuperuolāte aquila dracone cōplexa.Philochares hoc ſuū opus eē
teſtatus eſt.Immenſam uel unā ſiquis tantum hanc tabulam æſtimet.potētiam artis :cū pro
pter Philocharem ignobiliſſimos alioquin Glauconē filiumq; eius Ariſtippum ſenatus Po
puluſq; Ro.tot ſæculis ſpectent. Poſuit & Tyberius Cæſar minime comis īperator in tem
plo ipſi⁹ Auguſti quas mox īdicauim⁹.

¶ Ratio pingendi de pigmentis. ¶ Ca. V.

HActēus dictū ſit de dignitatis artis morietis. Quib⁹ colorib⁹ ſingulis ꝑmi pinxiſſēt:
dixim⁹ cū de pigmētis traderēus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ
uocauerit:q deīde & q̄ & qbus tēportbus īuenerit dicem⁹ ī mētione artificū: qm̄
īdicare naturas colorū cā īſtituti opis prior ē. Tandē ſe ars ipſa diſtīxit: & īuenit lumē atq;
umbras differētia colorū alterna uice ſeſe excitāte. Deīde adiectus ē ſplēdor: alius hic quā
lumē quē qa īter hoc & umbrā ēt appellauerūt tonō Comiſſuras uero colorum & tranſitus
armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. ¶ Ca. VI.

SVnt āt colores auſteri aut floridi. Vtrūq; natura aut mixtura euēit.Floridi ſūt quoſ
dñs ſingēti pſtat:miniū:armeniū:cynabaris:cryſocolla:īdicū:purpuriſſum . Cæteri
auſteri.Ex oībus alii naſcunt̃.Alii fiūt.Naſcunt̃ ſinopis:rubrica:parethoniū:meli⸗
nū:eretria:auripigmētū Cæteri fingūt̃:Primūq; quos ī metallis dixim⁹.Præterea e uiliori⸗
bus ochra:cæruſſa uſta:ſādaraca:ſādix:ſyricū:attramētū:Sinopis īuēta ē primū ī pōto. Inde
nomē a Sinope urbe.Naſcit̃ & ī Aegypto:balearib⁹ africa:ſed optīa ī lēno & ī Capadocia.
Efoſſa & ī ſpelūcis.Quæ ſaxis adhæſit:excellit.Glebis ſuus colos extra maculoſ⁹.Hacq; uſi
ſūt ueteres ad ſplēdorē.Spēs ſinopidis tres:rubra:& min⁹rubēs:& īter has meda.Preciū op
time ī libras.xiiii.denariis.Vſus ad penicilū:aut ſi lignū colorare libeat.Eiuſque ex Africa
uēit:octōi aſſes:cicerculū appellāt.Quæ magis cæteris rubet:utilior abacis.Idē ꝑciū eius:q̄
ꝑſſior uocat̃:& eſt maxime fuſca. Vſus eius ab baſes abacorū.In medicina uero blandus em
plaſtriſque & malagmatis ſiue ſicca compoſitione eius ſiue liquida.Facilis contra ulcera in
humore ſita:uelut oris ſedis Aluum ſiſtit infuſa. Fœminarum profluuia pota denarii pō
dere.Eadem aduſta:ſiccat ſcabricias oculorum:uino maxime.Rubricæ genus in ea uolue⸗
re intelligi quidam ſecundæ auctoritatis.Palmam enim ſemine dabant:minio proximam.
Hec eſt antiquis multum celebrata cum inſula in q̄ra naſcitur.Nec niſi ſignata uenunda⸗

bat:unde & ſphragidem appellauere.Hac minium ſublinunt ,adulterantqꝫ . In medicina
præclara res habetur.Epiphoras.enim oculorũ mitigat & dolores circunlita.Egilopias ma
nare prohibet.Sãguinem reiicientibus ex aceto datur bibenda.Bibitur & contra lyenũ
renumqꝫ uitia & purgationes fœminarum.Item & contra uenena & ſerpentium ictus ter-
reſtrium marinorumqꝫ.Omnibus ideo antidotis familiaris.Ex reliquis rubricæ generibus
fabris utiliſſima ægiptia & Africana quouiam maxime ſcabentur.Picturis autem apta na-
ſcitur:& in ferrariis metallis.Ex ea fit ochra:exuſta rubrica in ollis nouis luto circunlitis.
Quo magis arſit in caminis hoc melior. Omnis autem rubrica ſiccat.Ideo & emplaſtris
conuenit igni etiam ſacro.Sinopidis ponticæ ſelibra ſilis lucidi libris.x.& melini græcien-
ſis duabus mixtis:tritiſqꝫ una per dies.xii.eũchophorũ fit:hoc eſt glutinum auri cum indu
citur ligno.Parethonion nomen loci habet ex ægypto:ſpumam maris eſſe dicunt ſolida-
tam cum limo:& ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo.Fit in creta inſula atqꝫ cyrenis.
Adulteratur Romæ creta cimolia decocta conſpiſſatqꝫ.Precium optimo in pondo ſex li-
brarum e candidis colorib⁊ pinguiſſimum:& tectoris tenaciſſimum propter liuotem.Me
linum candidum & ipſum eſt.Optimum ĩ melo inſula.In ſamo quoqꝫ naſcitur.Sed eo nõ
utuntur pictores propter nimiam pinguedinem.Accubantes effodiũt ibi inter ſaxa uenas
ſcrutantes.In medicina eundem uſum habet quem ere tria creta.Præterea linguam tactu
ſiccat.Pilos detrahit & mitigat.Præciũ in libra ſeſtertiis ſingulis.Eſt & colos tertius e can
didis cæruſſæ:cuius rõem in plũbi metallis diximus.Fuit & terra p ſe in Theodoti fundo
inuenta ſmyrnæ:qua ueteres ad nauim picturas utebantur.Nunc oĩs ex plũbo & aceto fit
ut diximus.Vſta caſu repta in incendio pyrræ cæruſſa in ortis cremata.Hac prius uſus eſt
Nicias ſupradicta.optima nũc aſiatica habetur.quæ & purpurea appellatur.Preciũ eius in
libris æris.v.Fit & Romæ cremato ſile marmoroſo & reſtincto aceto.Sine uſta nõ fiũt um
bræ Ererria terræ ſuæ habet nomen.Hac Nicomachus & Parrhaſius uſi.Refrigerat:emol
litqꝫ.Explet uulnera ſi coquat᷑.Ad ſiccanda præcipue utilis & capitis doloribus:& ad de-
prehẽdẽda pura.Subeſſe ĩ ea intelligit᷑:ſi ex aq̃ illita nõ areſcat.Sãdaracã:& ochrã Iuba tra
dit in inſula rubri maris topazono naſci.Sed inde nõ puehũtur ad nos .Sãdaraca quo mo
do fieret:diximus.Fit adulterima & cæruſſa ĩ fornace coacta.Colos eẽ debet flãmeus.Pre
ciũ ĩ libraſ aſſeſ qui.Hæc ſi torreat᷑:æqua pte rubrica ãmixta ſandycẽfacit. Quanq̃ animad
uerto Virgiliũ exiſtimaſſe herbã id eſſe illo uerſu.
Sponte ſua ſandix paſcentes ueſtient agnoſ.
Precium in libras dimidium eius quod ſandaracæ . Nec ſunt alii colores maioris ponderis
Inteſ facticios ẽ & ſyricũ:quo minium ſublimi diximus.Fit aũt ſinopide & ſãdyce mixtis.
Atramẽtũ quoqꝫ ĩter facticios erit:quãq̃ ẽ & terra geminæ originis.Aut ſalſuginis modo
emanat:aut terra ipſa ſulphurei coloris ad hoc pbat᷑:Inuẽti ſunt pictores q̃ e ſepulchris car
bones ĩfectos effoderẽt.Sed ĩportuna hæc oĩa ac nouitia.Fit.n.& fulgine plurib⁹ mõis.re
ſina uel pice exuſtis.Propter qđ officinas ẽt ædificauere:fumũ eũ nõ emittẽtes.Laudatiſſi
mũ eodẽ mõ fit e tædis Adulteratur fornaciũ balnearũqꝫ fulgine:quo ad uolumĩa ſcriben
da utunt᷑.Sũt & q̃ uini fecẽ ſiccatã exquoquãt:affirmãtqꝫ ſi ex bono uino ſex fuerit:ĩdici
ſpẽm id atramẽtũ præbere Polignotus & Mycõ celeberimi pictura athenis e uinaceis fece
re:ſtigmõ appellãt.Apelles cõmẽtus ẽ ex ebore cõbuſto facere:qđ elephãtiũ uocãt:Appor
tat᷑ & ĩ dicũ ex ĩdia:ĩexploratæ adhuc inuẽtionis mihi.Fit ẽt apud ĩfectores ex flore nigro
q̃ adhæreſcit æreis cortinis.Fit & e tædis ligno cõbuſto tritiſqꝫ ĩ mortario carbonibus .Mi
ra ĩ hoc ſepiarũ natura:ſed ex iis nõ fit.Omne aũt atramẽtũ ſole pficitur.Librariũ & tecto
riũ glutino ãmixto.Quod aũt aceto liquefactũ ẽ:ægere eluitur.E reliqs coloribus quos a
dñis dari diximus pp magnitudinẽ precii añ oẽs ẽ purpuriſſum e creta argẽtaria cũ purpu
ris pariter tinguitur:bibitqꝫ eũ colorẽ celerius lenis.Præcipuũ ẽ primũ:feruẽti aheno rudi
bus medicamẽtis ĩebriatũ.Proximũ egeſto eo addita creta ĩ ius idẽ.Et quotiẽs id factũ eſt
leuatur bonitas p numero dilutiore ſanie.Quare puteolanũ potius laudatur q̃ tyriũ aut
getulicũ uel laconicũ:unde precioſiſſimæ purpuræ.Cauſa eſt qđ id genus maxime infici-
tur.rubiãqꝫ cogitur ſorbere.Vtiliſſimum a canuſio.Precium huic a ſingulis denariis in li-
bras ad.xxx.Pingẽtes ſandyce ſublita mox ouo ĩducẽtes purpuriſſum fulgorẽ minii faci-
unt.Si purpurã facere malunt:cæruleũ ſublinunt:mox purpuriſſum ex ouo inducunt.Ad
hoc maxima auctoritas indico :Ex india uenit arundinum ſpumæ adhæreſcenies limo cũ

territut nigrum. At in diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilem reddit. Alterũ genus eius eſt in purpuriis officinis innatans cortinis & eſt purpuræ ſpuma. Qui adulterant uero indico tingunr ſtercora columbina aut cretam ſilenuſiam uel annulariã ultro inficiunt. probatur carbone. Reddit enim qđ ſincerum eſt flãmam excellentis purpure: & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidam e ſcopulis id colligi putant. precium indico denarii. xx. in libras. In medicina indicũ rigores & impetus ſedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit qđ eius noĩe appellant. Lapis eſt hic quoq; chryſocollæ modo infectus. Optimumq; eſt qđ maxime uiride eſt: cõicato colore cum cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nũmis taxari. Inuenta p hiſpanias harena eſt ſimilem curam recipiens. Itaq; ad denarios ſenos uilitas redit. Diſtat a cæruleo candore modico: qui teneriorẽ hũc efficit colorẽ. Vſum in medicina ad pilos tantum alendos habet maximeq; in palpebris. Sunt etiãnum nouitii duo colores e uiliſſimis uiride qđ appianũ uocatur & q chryſocollam lotum mẽtitur. Ceu parum multa ſint medicina eius. Fit ex creta uiridi æſtimatũ ſeſtertiis in libras. Annulare qđ uocant candidum eſt: quo mulliebres picturæ illuminantur. Fit & ipſum ex creta ãmixtis uitreis gemmis ex uulgi annulis: unde & annulare dictum.

Qui colores udo nõ inducantur: & quibus coloribus antiqui pinxerũt & quando primum gladiatorum pugnæ propoſitæ ſunt. Ca. VII.

EX omnibus coloribus cretulam amare. udoq; illini recuſant purpuriſſum indicũ cæruleum mellinum auripigmentum apianum. Cæruſa ceræ tinguntur iiſdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere: ſed claſſibus familiari. Iam uero & onorariis nauibus quoniam & pericula expingimus: ne qui mirentur & rogos pingi. Iuuatq; pugnaturos ad mortem aut certe cædem ſpecioſe uehi. Qua contemplatione tot colorum tanta uarietate ſubit antiquitatem mirari. Quattuor coloribus ſolis immortalia opera illa facere ex albis melino: ex ſilaceis attico: ex rubris ſinopide pontica: ex nigris atramento. Apelles Echion Melanchius Nicomacus clariſſimi pictores: cum tabulæ eorum ſingulæ oppidorum uenirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrãtibus & in india conferente fluminum ſuorum limum & draconum: & elephantorum ſaniem nulla nobilis pictura eſt. Omnia ergo meliora tunc fuere: cum minor copia. Ita eſt. quoniam (ut ſupra diximus (rerum non animi preciis excubatur: Et uoſtræ ætatis inſaniam ex pictura non omittam. Nero princeps iuſſerat colloſſeum pingi. c. xx. pedum in linteo incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta eſſet in lamianis hortis: accenſa fulmine cũ optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cum daturus eſſet Antii munus gladiatorũ publicas porticus occupauit pictura ut ꝯſtat gladiatoꝝ miniſtrorũq; omnium ueris imaginibus redditis. Hic multis iã ſeculis ſũmus animus in pictura. Pingi autẽ gladiatoria munera atque ĩ publico exponi cœpta a. C. Terẽtio Lucano. Iſq; auo ſuo a quo adoptatus fuerat. xxx. paria in foro per triduum dedit. Tabulamq; pictam in nemore Dianæ poſuit.

De etate picturæ operum & artificium indicatura nobilitates. ccc. v. Ca. VIII.

NVnc celebres in ea arte quã maxima breuitate percurram: neq; enim inſtituti operis eſt talis executio. Itaq; & quoſdam uelut in tranſcurſu & in aliorum mentione obiter nominaſſe ſatis erit: exceptis operum claritatibus: & ipſa conueniet attingi ſiue extant: ſiue intercidere. Non conſtat ſibi in hac parte græcorum diligentia quam multas poſt olypiadas celebrando pictores quam ſtatuarios auctores. Primum quę olympiade nonageſima: cum & phidiam ipſum initio pictorem fuiſſe tradatur: clipeumq; athenis ab eo pictum. Præterea in confeſſo ſit octogeſima tertia fuiſſe. Pãeum fratrem eius: qui clipeum intus pinxit elide Mineruę quam fecerat. Colores Phidiæ diſcipulus: & in faciendo loue olympio adiutor. Quid? q in confeſſo perinde eſt Bularchi pictoris tabula: in qua erat magnetum prœlium a Candaule Rege Lydiæ heraclidarũ nouiſſimo: qui & Myrſilus uocatus eſt: repẽſam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli accideꝛit neceſſe ẽ. Duo. n. de uiceſima olympiade interiit. Cãdaules: aut ut qdã tradũt eodẽ anno quo Romulus niſi fallor. Manifeſta iã cũ claritate artis adeo abſolutiore. Quod ſi præcipitur: neceſſe ẽ ſimul appeat multo uetuſtiora pncipia eẽ: eouſq; q monochõata pĩxerũt quorũ ætas nõ tradiť. Aliquãto ergo ante fuiſſe Hygiemõem Monochromadã: q pmꝰ ĩ pictura marem fœminamq; diſcreuerit. Eumarum Athenienſem figuras omnes imitari auſum Quinq; inuẽta eis excoluerit Gimonẽ Cleoeum. Hic Cathaglypha inuenit. hoc ẽ obliquas

imagines & uarie formare uultus reſpicientes ſuſpicienteſue:& deſpicientes. Articulis etiam membra diſtinxit. Venaſ protulit. præterq; in ueſte rugas & ſinus inuenit. Paneus quidem frater Phidiæ etiam prœlium Athenienſium aduerſus perſas apud Marathonem factum pinxit. Adeo iam colorum uſus increbruerat: adeo ars perfecta erat ut in eo prœlio iconicos duces pinxiſſe tradatur Athenienſium Milciadem. Callimacum Cynegrum Barbarorum: Darium: Thyſſaphernem.

¶ Primum picturæ certamen & qui primi penicillo pinxerunt. ¶ Ca IX.

QVinimmo certamē picturæ etiam florēte eo inſtitutum eſt corinthi ac delphis. Primuſq; omniū certauit cum Timagora calcidenſe: ſuperatuſq; eſt ab eo Pythis: qđ & ipſius Timagoræ carmine uetuſto apparet. chronicorum errore non dubio. Alii quoq; poſt hoc clari fuere nonageſima olympiade: ſicut Polignotus Thaſius: qui primus mulieres lucida ueſte pinxit: capita earum mitris uerſicoloribus operuit: plurimūq; picturæ primus contulit. Siquidem inſtituit os adaperire: dentes oſtendere: uultus ab antiquo rigore uariare. Huius eſt tabula in porticu Pōpeii: quæ ante curiā eius fuerat. In qua dubitatur aſcendentem cū clipeo pinxerit an deſcendentē. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ poelite uocatur gratuito: cum partem eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidem amphictiones: quod eſt publicum græciæ concilium hoſpitia ei gratuito decreuere. Fuit alius Mycō: qui minoris cognomine diſtinguitur: cuius filiam Timarete & ipſa pinxit. Nonaceſima autem olympiade fuere Aglaophō Cephiſodorus Phrylus Euenor pater Parrhaſii & præceptor Maximi pictoris: de quo ſuis annis dicemus. Omnes hi iam illuſtres: nō tamen in quibus hereret expoſitio debeat feſtinans ad lumina artis: in quibus primus refulſit Apolodorus athenienſis nonageſima tertia olympiade. Hic primus ſpecies exprimere inſtituit: primuſq; gloriam penicillo iure cōtulit. Eius eſt ſacerdos: adorans & Aiax fulmine in cenſus qui pergami ſpectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius oſtenditur: quæ teneæ oculos. Ab hoc artis fortes aptas Zeuſis heracleotes intrauit olympiadis nonaceſimæ quintæ anno quarto: audentemq; iam aliquid pencillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit. A quibuſdā falſo in octogeſima nona olympiade poſitus: cum fuiſſe neceſſe eſt Demophilū hymereum: & Neſeam thaſium. Quoniam utrius eorū diſcipulus fuerit: ambigitur. In eū Apollodrus ſupradictus uerſus fecit. Artem ipſis ablatam zeus ferre ſecum. Opes quoq; tātas acquiſiuit: ut in oſtentatione earum olympiæ aureis litteris im palliorum teſſeris intextū nomen ſuum oſtentaret. Poſtea donare opera ſua inſtituit: quod ea nullo ſatis digno precio poſſe diceret: ſicuti Alcmenam agrigentinis. Pana Archelao. Fecit & Penelopen: ī qua mores pinxiſſe uidetur: & Athletam. Adeoq; ſibi in illo placuit: ut uerſum ſubſcriberet celebrem ex eo inuiſurum aliquem facilius quam imitaturum. Magnificus eſt Iupiter eius in throno aſtantibus diis. Et hercules infans dracones ſtrangulans Alcmena matre coram pauente: & Amphytrion. Deprehenditur tamen zeuſis grandior in capitibus articuliſq;. Alioquin tantus diligentia: ut agrigentinis facturus tabulam: quam ī templo Iunonis laciniæ publice dicarent inſpexerit uirgines eorum nudas. & qnq; elegerit: ut quod ī quaq; laudatiſſimum eſſet: pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes Androgydes Eupompus. Parraſius.

¶ De auibus per picturam deceptis: & quid difficilimum in pictura. ¶ Ca. X.

DEſcendiſſe hic cum zeuſide in certamen traditur. Et cum ille detuliſſet ūuas pictas tanto ſucceſſu ut in ſcœnam aues aduolarent: ipſe detuliſſe linteum pictum traditur: ita ueritate repreſentata: ut zeuſis alitum iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam: atq; intellecto errore concederet palmā ingenuo pudore: quoniam ipſe aues fefelliſſet: Parrhaſius autem ſe artificē. Fertur & poſtea zeuſis pinxiſſe puerū uuas ferrntē: ad quas cū aduolarent aues: eadem ingenuitate proceſſit iratus operi: & dixit: uuas melius pinxi quam puerum. Nā & ſi hoc conſumaſſem: aues timere debuerant. Fecit & figulina opera: que ſola in ambracia relicta ſunt: cum inde muſas fulmius nobilor Romam transfereet: zeuſidis manu Romæ Helena eſt in Philippi porticibus. Et in Concordiæ delubro Marſyas religatus. Parrhaſius epheſi natus & ipſe multa conſtituit. Primus & ſymmetriam picturæ dedit. Primus argutias uultus: & allegantiam capilli

uenuſtaté oris confeſſione artificū in lineis extremis palmā adeptus.Hæc eſt pictura ſum
ma ſubtilitas.Corpora enim pingere & media rerum:eſt quidem magni operis:ſed ī quo
multi gloriam tulerint.Extrema corporum facere:& deſinentis picturæ modum include
re rarum in ſucceſſuartis inuenitur.Ambire enim debet ſe extremitas ipſa:& ſic deſinere:
ut ꝓmittat alia poſſe:oſtēdatq́ etiā que occultat.Hanc ei gloriā conceſſere Antigonus &
Xenocrates:q̄ de picturis ſcripſere:prædicantes quoq́ nō ſolū confitētes alia multa. Gra
phidis ueſtigia extant in tabulis ac mēbranis:ex q̄bus ꝑficere dicuntur artifices.Minor tñ
uidetur ſibi cōparatus in mediis corporibus exprimendis.Pinxit & dæmoné athenienſiū
argumento quoq́ ingenioſo.Volebat nāq́ uariū.iracūdū:iniuſtū:incōſtantē.Eundē uero
exorabilē:clementē:mieſricordē:excelſum:glorioſum:humilē:ferocē:fugacēq́:& oīa pari
ter oſtendere.Idē pinxit & Theſiā q̄ Romæ in Capitolio fuit.Et nauachtū torachatū.Et in
una tabula quæ eſt Rhodi:Meleagrū:Herculē:Perſea.Hæc ibi ter fulmine ambuſta: neq́
oblitterata hoc ipſo miraculū auger.Pinxit & Archigallū:quā picturam amauit Tiberius
princeps.autq́ ut actor eſt Detius Epulo.lx.ſeſtertiis æſtimatā cubiculo ſuo incluſit.Pin
xit & Creſſam nutricē:infantēq́ in manibus eius:Et Philiſcū & liberū patrē aſtāte uirtute
& pneros duos:ī q̄bus ſpectatur ſecuritas & ſimplicitas ætatis.Itē ſacerdotē aſtante puero
cū acerra:& corona.Sunt & duæ picturæ eius nobiliſſimæ hoplitides. Alter in certamine
ita decurrens:ut ſudare uideatur.Alter arma deponens ut anhelare ſentiatur.Laudatur &
Aeneas caſtorq́ ac pollux in cadē tabula.Itē Thelephus:Achilles:Agamennō.Vlyxes fa
cundus artifex.Sed quo nemo inſolentius & arrogātius ſit uſus gloria artis.Nā & cogno
mina uſurpauit abrodientū ſe appellando:aliiſq́ uerbis principē artis & eā ab ſe conſuma
tum.Sup oīa Apollinis ſe radice ortū:& Herculē quē lyndi fecerat talem a ſe pictū:qualē
ſæpe in q̄ete uidiſſet.Ergo magnis ſuffragiis ſuperatus a Timanthe eſt ſami in aiace:armo
rum quoq́ iudicio Herois noīe.Et ſe moleſte ferre dicebat quod iterū ab indigno uictus
eſſet.Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere & petulantibus iocis ſe reficiens:
Nā Timanchi uel plurimū affuit ingenii Eius.n.eſt Iphigenia oratorū laudibus celebrata
Qua ſtante ad aras peritura cū mœſtos pinxiſſet oēs:præcipue patrum:cum triſticiæ omne
imaginem conſumpſiſſet patris ipſius uultū uelauit:quem dignæ non poterar oſtendere.
Sunt & alia ingenii eius exemplaria ueluti Cyclops dormiens in paruula tabula.Cuius &
ſic magnitudinem exprimere cupiens pinxit iuxta ſatyros thyrſo pollicem eius mentien
tes:atq́ in omnibus eius operibus intelligitur plus ſemp q̄ pingitur:Et cū ars ſumma ſit
ingenium tamen ultra artem eſt.Pinxit & heroa abſolutiſſimi operis:arte ipſa complexus
uires pingendi:quod opus nunc Romæ in templo Paciseſt. Euxinidas hac ætate docuit
Ariſtidem præclarū artificem.Eupōpus Pāphilū Apellis præceptorem Eſt Eupompi uictor
certamine gymnico palmā tenens.Ipſius auctoritas tanta fuerit:ut diuiſerit picturā in ge
nera tria quæ ante eū duo fuere helladicum & aſſiaticū.Aſſiaticūm appellabant ꝑꝑ hunc q̄
erat ſcytionius:Diuiſio helladico trita facta ſunt:Ioniū:ſycioniū:atticū.Pāphili pictura eſt
cognatio & prœliū ad philūtē & uictoria Athenienſium.Itē Vlyxes in rate.Ipſe macedo na
tione:ſed prius in pictura oībus litteris eruditus præcipue arthimetice:& geometriæ ſine
quibus negabat artē ꝑfici poſſe.Docuit neminē minoris talento annis.x.quā mercedem &
Apelles & Melantius ei dedere.Et huius auctoritate effectum eſt ſicyone primū:deinde
& in toga græcia:ut pueri ingenui ante oīa anthigraphicen:hoc eſt picturā in ludo doce
rentar:reciperetur q́ ars ea in primum gradū liberalium.Semp quidem honos ei fuit:ut in
genui eā exercerent:mox ut honeſtiſpꝑetuo interdicto:ne ſeruitia docerentur.Ideo neq́
in hac neq́ in toreutice ullius qui ſeruirit opera celebrantur .Clari etiā centeſimaſeptima
olympiade extitere.Echiō & Therimachus.Echionis ſunt nobiles picturæ Liber pater:itē
tragœdia & comedia.Semiramis ex ancilla adipiſcens regnū:anus lampadas præferens:&
noua nupta uerecundia notabilis.Verum & omnes prius genitos futuroſq́ poſtea ſupera
uit Apelles eouſq́ olympiade centeſima.xii.in pictura ꝑuectus:ut plura ſolus prope quā
cæteri oēs contulerit:uoluminibus editus quæ doctrinā eā ꝯtinēt.Præcipua eius ī arte ue
nuſtas fuit:cū eadē ætate maximi pictores eēnt:quoꝝ opa cū āmiraret̄:collaudatis oīb⁹ ab
eſſe iis unā illā uenerē dicebat:quā græci charitā uocant.Cætera omnia cōtigiſſe.Sed hæc
ſoli ſibi neminem parē.Et aliam gloriā uſurpauit:cum Prothogenis opus īmēſi laboris ac
cure ſupra modū anxie miraretur.Dixit.n.oīa ſibi cum illo paria eſſe:aut illi meliora: ſed

uno ſe preſtare: quod manum ille de tabula neſciret tollere: memorabili præcepto: nocere ſæpe nimiam diligentiã. Fuit autẽ non minoris ſimplicitatis quã artis. Nec decebat Amphioni de diſpoſitione: nec Aſclepiodoro de menſuris: hoc eſt quanto quid a quo diſtare deberet. Scitum eſt inter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cum Apelles annauigaſſet: auidus cognoſcendi opera eius fama tm̃ ſibi cogniti: continuo officinam petit. Aberat ipſe ſed tabulam magnæ amplitudinis in machinã aptatã picturæ anus una cuſtodiebat. Hæc Prothogenẽ foris eſſe reſpondit: interrogauitq́ a quo quæſitum diceret. Ab hoc inquit Apelles arreptoq́ peniculo lineã ex colore duxit ſummæ tenuitatis p tabulam. Reuerſo Prothogeni quæ geſta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contẽplatum ſubtilitatem dixiſſe: Apellẽ ueniſſe. Non.n.cadere ĩ alium tã abſolutum opus. Ipſum tunc alio colore tenuiorem lineã in ipſa illa duxiſſe præcepiſſeq́ abeuntem ſi rediſſet ille: oſtenderet: adiiceretq́ hunc eſſe quem quærerent: atq́ ita euenit. Reuertitur enim Apelles: ſed uinci erubeſcens: tertio colore lineas ſecuit: nullum relinquens amplius ſubtilitati locum. At Prothogenes uictum ſe confeſſus in portum deuolauit: hoſpitẽ quærens. Placuitq́ ſic eam tabulã poſteris tradi: oĩum quidem. ſed artificũ præcipue miraculo. Conſumptã eã conſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio. Auide ante a nobis ſpectatam ſpatioſiore amplitudine: nihil aliud continentẽ q̃ lineas uiſum effugientes. Inter egrægia multoꝝ opera inani ſimilem & eo ipſo allicientem omniq́ opere nobiliorẽ. Apelli fuit alioquin perpetua conſuetudo nunquam tã occupatã diem agendi. ut non lineam ducendo exerceret artem: quod ab eo in prouerbium uenit. Idem pfecta opera proponebat in pgula tranſeuntibus Atq́ poſt ipſam tabulã latens: uitia quæ notarentur auſcultabat: uulgum diligẽtiorem iudicem quã ſe præferens. Ferũtq́ a ſutore reprehẽſum quod in crepidis una intus pauciores feciſſet anſas. Eodẽ poſtero die ſuperbe emendationẽ priſtinæ ammonitionis cauillantẽ circa crus: indignatum pſpexiſſe: denunciantẽ ne ſupra crepidã ſutor iudicaret: quod & ipſum in prouerbiũ uenit. Fuit.n.& comitas illi: pp quam & gratior Alexandro magno erat: frequenter in officinam uentitanti. Vnde ut iam diximus ab alio pingi ſe uetuit inueterato edicto. Sed & in officina imperite multa diſſerenti ſilentium comiter ſuadebat: rideri cum diceret a pueris q colores tererent. Tantum auctoritatis & iuris erat ei in regẽ alioquin iracundum. Quanq̃. Alexander & honorẽ clariſſimo præbuit exẽplo. Nãq́ cum dilecte ſibi ex pallaciis ſuis præcipue noĩe Cãpaſpen nudã pingi ob admirationẽ formæ ab Apelle iuſſiſſet eũq́ cum pari captũ amore ſenſiſſet dono dedit eã Magnus aĩo maior ĩperio ſui: hec minor hoc facto q̃ uictoria aliq̃. Quippe ſe uicit: nec thorũ tm̃ ſuũ: ſed ẽt affectũ donauit artifici: ne dilecte qdẽ reſpectu mot᷒ ut quæ mõ regis fuiſſet mõ pittoris eẽt. Sũt q Venerẽ Dionæã illo pictã exẽplari putãt. Apelles & ĩ æmulis benignus Prothogeni dignationẽ primus rhodi conſtituit. Sordebat ille ſuis ut plerũq́ domeſtica. Percõtantiq́ quãti licitaretur opera effecta. paruũ neſcio quid dixerat At ille quinq̃genis talentis popoſcit: famãq́ diſpſit ſe emere: ut pro ſuis uenderet. Ea res cõcitauit rhodios ad intelligendũ artificẽ: nec niſi augentibus preciũ ceſſit. Imaginũ ille ſimilitudines adeo ĩdiſcretẽ pinxit: ut incredibile dictu Appiõ gramaticus ſcriptũ reliquerit: quẽdã ex facie hoĩum addiuinantẽ. quos Meropos uocãt ex iis dixiſſe aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Non fuerat ei gratia In comitatu Alexandri cum Ptholomæo: quo regnãte Alexandriã ui tẽpeſtatis expulſus ſubornato fraude æmulorũ Plano regio ĩuitatus ad regis cœnã uenit. Indignãtiq́ Ptolemæo: & uocatores ſuos oñdẽti: ut diceret a quo eorũ ĩuitatus eẽt. arrepto carbone extincto e foculo: imaginẽ in pariete delimauit: agnoſcẽte uultũ Plani Rege ex inchoato ptinus. Pinxit & in antigoni regis imaginẽ altero lumine orbam primus excogitata rõne uitia ↄdendi: obliquã nãq́ fecit ut qđ corpori deerat picturæ potius deeſſe uideret. Tm̃q́ ea in parte a facie oſtẽdit quã totã poterat oñdere. Sũt inter opera eius expirantiũ Imagines. Que aũt nobiliſſima ſint nõ eſt facile dictu. Venerẽ exeũtẽ e mari: D. Auguſtus dicauit in delubro patris Cæſaris: quæ anadyomene uocatur: uerſibus græcis tali opere dũ laudatur: ſed illuſtrata. Huius.n.inferiorẽ partẽ corruptã q reficeret: nõ poterat inueniri. Verũ ipa iniuria ceſſit in gloriã artificis. Cõſenuit hæc tabula cariæ. aliamq́ p ea Nero in principatu ſubſtituit ſuo Dorothei manu. Apelles incohauerat aliã Venerẽ coĩs: ſupaturus ẽt ſuã illã porẽ. Inuidit mors pacta pte: nec q ſuccederet opi ad pſcpta limamẽta ĩuẽtus ẽ. Pĩxit & Alexãdrũ. M. fulmẽ tenẽtẽ ĩ tẽplo epheſiæ Dianæ. xx. talẽtũ auri

Digyti eminere uidentur:& fulmen extra tabulam eſſe.Sed legẽtes meminerint om̃nia ea
conſtare quattuor colloribus.Immane tabulæ preciũ accepit aureos mẽſura nõ numero.
Pinxit & Megalyſſi ſacerdotis Dianæ epheſiæ põpã.Clitũ equo ad bellũ feſtinãtẽ.& ei ga
leã poſcẽti armigerũ porrigentẽ.Alexãdrũ & Philippũ quotiens pinxerit:enumerare ſup
uacuum ẽ.Mirantẽ eius Abronẽ ſamii.Et Menandrũ Regẽ cariæ rhodii ſtẽ Anceũ.Alexan-
driæ Gorgonas tenẽtẽ tragœdũ.Romæ Caſtorẽ & pollucẽ cum uirtoria & Alexandro ma
gno.Itẽ belli imaginẽ reſtrictis,a tergo manibus Alexãdro ĩ curru triũphãte.Quas utraſq;
tabulas.D.Auguſtus ĩ fori ſui partibus celeberrimis dicauerat ſimplicitate moderata.Di-
uus Claudius pluris æſtimauit In utriſq; exciſa facie Alexandri Diui Auguſti imagines
dedere.Eiuſdẽ arbitrantur manu eſſe & in Antoniæ tẽplo Herculẽ auerſum ut qđ eſt diffi
cillimũ faciẽ eius oſtendat uerius pictura promittat:pinxit & Heroa nudũ ad quã picturã
natura eũ ꝓuocauit.Eſt equus eius ſiue fuit pictus ĩ certamine quod iudicium ad mutas
q̃drupedes ꝓuocauit ab hoĩbus.Nãq; ambitu æmulos præualere ſentiens ſingulorũ pictu-
ras inductis equis oſtendit.Apellis tm̃ equo adhinniuere:idq; poſtea ſemp illius experimẽ-
tum artis oſtentatur:Fecit & Neptolemũ ex quo aduerſus perſas.Archelaũ cum uxore &
filia.Antigonũ thoracatũ cũ equo incendentẽ:peritiores artis præferũt oĩbus eius operi
bus eundẽ regẽ ſedentẽ in equo.Dianã ſacrificantiũ uirginũ chororo mixtã q̃bus miſcuiſſe
Homeri uerſus uidetur idipm ſcribentis:pinxit quæ pingi non pñt tonitrua:fulgetra:ful
gurq;:brontẽ:aſtrapẽ:ceraunobolõ appellant.Inuenta eius & cæteris eius ꝓfuere in arte.
Vnũ imitari nemo potuit.qđ abſoluta opa atramẽto illinebat ita tenui:ut idipm repcuſſu
claritates oculorũ excitaret:cuſtodiretq; a puluere & ſordibus:ad manũ intuẽdi demũ ap
pareret.Sed & cũ rõe magna:ne colorũ claritas oculorũ aciẽ offenderet ueluti p lapidẽ ſpe
cularẽ intuentibus e longinquo.Et eadẽ res nimis floridis coloribus auſteritatẽ occulte da
ret.Aeq̃lis eius fuit Ariſtides thebanus.Is oĩum primus aĩum pinxit & ſenſus oẽs expreſ-
ſit:quos uocant græci ethe.Itẽ ꝑturbationes:durior paulo in coloribus:Huius pictura:op
pido capto ad matris morientis ex uulnere mãmã adrepẽs infans. Intelligiturq; ſentire
mater:& timere ne e mortuo lacte ſanguinẽ infans lãbat.Quã tabulã.Alexander magnus
tranſtulerat pellã in patriã ſuã.Idẽ pĩxerat prœlium cũ pſis centum hoĩes ea tabula com-
plexus pactuſq; in ſingulos mnas denas a tyranno e latenſium Mnaſone.Pinxit & curren-
tes quadrigas.Et ſupplicantem pene cum uoce.Et uenatores cum captura: Et leõtionem
pictorem.Et Anapauomenon pp fratris amorem morientem.Item Liberum patrem & Ari
adnen ſpectatos Romæ in æde Cæreris Tragœdum & puerũ Apollinis.Cuius tabulæ gra
tia interit pictoris inſcitia:cui tergendam eam mandauerat.M.Iunius prætor ſub die lu-
dorum apollinarium.Spectata eſt & in æde Fidei in capitolio imago ſenis cum lyra puerũ
docentis.Pinxit & egrum ſine fine laudatum.Qua in arte tantũ ualuit:ut Attalus rex unã
tabulã eius centum talentis emiſſe tradatur.Simul ut dictum eſt & Protogenes floruit pa
tria phicaunus gentis rhodiis ſubiectæ Summa eius paupertas initio:artiſq; ſumma inten-
tio.& ideo minor fertilitas.Quis eum docuerit non putant conſtare.Quidã & naues pin-
xiſſe uſq; ad annum quinquageſimum.Argumentum eſſe quod cum athenis celeberrimo
loco Mineruæ delubro Propilæon pingeret ubi fecit nobilẽ Paralum & Hãmoniadam:quã
quidã nauſicã uocant:adiecerit paruulas naues longas in iis:quæ pictores peraga appellãt
ut appareret a quibus initiis ad arcem oſtentationis opera ſua perueniſſent.Palmã habent
tabularũ eius Ialyſus:qui eſt uſq; hodie Romæ dicatus in tẽplo Pacis:quẽ cum pingeret
traditur madidis lupinis uixiſſe:qm̃ ſimul famẽ ſubſtinerent & ſitim:ne ſenſus nimia dul
cedine obſtrueret.Huic picture quater colorem induxit contra ſubſidia iniuriæ & uetu-
ſtatis:ut decedente ſuperiore inferior ſuccederet.Eſt in ea canis mire factus:ut quẽ pari-
ter caſus & ars pinxerit.Non iudicabat ſe exprimere in eo ſpumã anhelantis cum re ſi qua
omni parte quod difficilimum erat ſibi ipſe ſatiſfeciſſet.Diſplicebat autẽ ars ipſa:nec mi-
nui poterat:& uidebatẽ nimia ac lõgius a ueritate diſcedere:ſpumaq; illa pingi nõ naſci ex
ore:anxio animi cruciatu cũ ĩ pictura uerũ eẽ nõ ueriſimile uellet: abſterſerat ſæpius:mu-
tauerat q; penicillũ:nullo mõ ſibi aprobans.Poſtremo iratus arti qđ intelligeretẽ:ſpongiã
ĩpegit inuiſo loco tabulæ ex illaq; repoſuit ablatos colores:q̃liter cura optauerat:fecitq;
ĩ pictura fortuna naturã.Hoc exẽplo ſimilis & Nealtẽ ſucceſſus ĩ ſpuma eq ſimiliẽ ſpõgia
ĩpacta ſecutus dicitẽ cũ pĩgeret Popizõta retinẽtes pane.Cũ ita Prothogenes mõſtrauit &

fortuna.Propter hunc Ialyſum ne cremaret tabulas Demetrius rex:cum ab ea parte ſola
poſſet rhodum capere:non incendit:parcentēq; picture fugit occaſio uictoriæ:Erat tunc
Prothogenes in ſuburbano hortulo ſuo:hoc eſt Demetrii caſtris.Neq; interpellatus prœ
liis inchoata opera intermiſit oīo :ſed accitus a rege interrogatuſq; quā fiducia extra mu
ros ageret:reſpondit:ſcire ſe illi cum rhodiis bellum eſſe nō cum artibus.Diſpoſuit ergo
rex in tutellam eius ſtationes gaudens:quod poſſet manus ſeruare qbus iā pepercerat:&
ne ſæpius auocaret:ultro ad eum uenit hoſtis.Relictiſq; uictoriæ ſuæ uotis inter arma &
murorum ictus ſpectauit artificē:Sequitur tabulā eius tpis hæc fama:q eam Prothogenes
ſub gladio pinxerit.Satirius hic eſt:quē Anapauomenon uocant:ne quid deſit tpis eius
ſecuritati tibias tenens.Fecit & Cydippē Triptolemū:Cyliſcū tragœdiarū ſcriptorē medi
tantē & athletā:& Antigonū regē:& imaginē matris Ariſtotilis philoſophi qui ei etiā ſua/
debit & Alexendri magni opera pingeret:pp æternitatē rerū.Impet⁹ animi & libido ī hæc
quædā artis eum potius tulere.Nouiſſime pinxit Alexandrū ac pana:Fecit.& ſigna ex ære
ut diximus.Eadē ætate Aſclepiodorus fuit :quē in ſymmetria mirabatˀ.Apeles huic Mna
ſon tyrannus pro.xii.diis dedit in ſingulos mnas tricenas.Idemq; Theōneſtro in ſingulos
heroas mnas cētenas.His annumerari debet Nichomachus Ariſtodemi filius ac diſcipulus
pinxit hic raptū pſerpinæ.Quæ tabula fuit in Capitolio in Mineruæ delubro ſupra ædi
culam Iuuentatis.& in eodē Capitolio alia quā planctus imperator poſuerat uictoria qua
drigam in ſublime rapiens.Hic primus Vlyxi addidit pileum:pingit & apollinē & Dianā
Deūq; Marē in leone ſedentē.Et itē nobiles uaccas arreptantibus ſatyri ſcyllāq; quæ nunc
eſt Romæ in tēplo pacis.Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tradunt nāq; conductum eū
ab Ariſtrato ſycioniorū tyranno ad pingendū qđ is faciebat Teleſti poetæ monumentū
præfinito die intra quē perageretur:nec multo ante ueniſſe accenſo ī pœnam tyrāno:pau
ciſq; diebus abſoluiſſe celeritate & arte mira.Diſcipulos habuit Ariſtidē fratrē & Ariſto/
clē filium & Philoxenon eretriū.Cuius tabula nullis poſtferenda Caſſandro Regi picta.
Continuit Alexandri prœliū cū Dario.Itē pinxit & laſciuiā in qua tres Sileni cōmenſantˀ.
Hic celeritatē præceptoris ſecutus breuiores etiānū quaſdā picturæ uias & cōpendiarias
inuenit.Annumeratur his & Nicophanes elegans & cōcinus:ita ut uetuſta opera pigeret
proter æternitatē rerū ipetuoſi animi:& cui pauci cōparentur.Coturnus ei & grauitas ar
tis.Multū a Zeuſide & Apelle abeſt Apellis diſcipulus Perſeus.ad quē de hac arte ſcri/
pſit:q huiuſ fuit ætatiſ.Ariſtidiſ thebani diſcipuli fuerunt & filii Niceroſ & Ariſtippuſ:
cuiuſ eſt ſatyruſ cū ſypho coronatuſ.Diſcipuli eiuſ fuerūt Antorideſ & Euphranor:de q/
buſ mox diceuuſ.Nāq; ſubtexi par eſt minoriſ picturæ celebreſ in penicillo e quibuſ fuit
Pyreicuſ arte pauciſ poſtferenduſ.Propoſito neſcio an deſtrnxerit ſe:qm̄ humilia qdē ſe
cutuſ humilitatiſ tamen ſnmmā adeptuſ eſt gloriā.Tonſtrinaſ:ſutrinaſq; pinxit & aſel/
loſ & obſonia ac ſimilia:ob hoc cognominatuſ Rhyparograuoſ.in iiſ cōſumatæ uoluptatiſ
Quippe eæ pluriſ uenire q̄ maxīe multorū.E diuerſo mediana ut īquit Varro oīa operie/
bat Serapioniſ tabula ſub ueteribuſ.Hic ſcenaſ optime pixit:ob id hoīem pingere nō.Cō
tra Dyoniſius nihil alind q̄ hoīes pinxit hoc Antropographus coguoīatus.Parua & Calicles
fecit.Itē Calēces comicis tabellis.Vtraq; Antiphlius.Nā & Heſionā nobilē pinxit:& alexā
drū ac Philippū cū Minerua q ſunt in ſcola in Octauiæ porticibus & philippi.Liberū pa/
trē:Alexandrū puerū:Hyppolitū tauro emiſſo expaueſcētē.In Pōpeia uero Cadmū & Eu
ropē.Idēq; iocoſo noīe & gryllū ridiculi habitus pinxit.Vnde hoc genus picturæ gryllus
uocatur.Ipſe in ægypto natus didicit a Cteſidemo:Decet non ſileri & ardeatis templi pi/
ctorem præſertim ciuitate donatum.Ibi carmine quod eſt in ipſa pictura his uerſibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit:
Reginæ Iunonis ſupremæ coniugis tēplum.
Marcus ludius elotas ærolia orundus.
Quem nunc & poſt ſemper artem hanc ardea laudat.

¶ Ea ſūt ſcpta ātiqs lrīs latinis nō fraudādo & Ludio.D.Au.ætate:q pm⁹ īſtituit amœniſſi
mā pietū picturā uillas & portic⁹:ac topiaria opa lucos:ncora:colles:piſcias: euripos:ānes:
littora:qlia qs optaret:uarias ibi ob ābulātiū ſpēe:aut nauigātiū:terraq; uillas adeūtiū aſel
lis aut uheiculis.Iā piſcātes:aucupāteſq;:aut uenātes.aut ēt uīdemiātes.Sūt ī eis exēplarib⁹
nobiles paluſtri acceſſu uillæ:ſub colliū ſpōſiōe muliereſ labāteſ trepidæq; fuerūt plurimū

Præterea faciles argutiæ:facetiſſimi ſales.Idē ſubdialibus maritimis urbes pingere inſtitu
it blandiſſimo aſpectu minimoq; ĩpendio.Sed nulla gloria artificum eſt:niſi eorū qui ta
bulas pinxere eoq; uenerabilior apparet antiquitas.Nō .n.parietes excolebāt dn̄is tm̄:nec
domos uno in loco manſuras:quæ ex incendiis rapi non poſſet.Caſula Prothogenes contē
tus erat in hortulo ſuo.Nulla in Apellis tectoriis pictura erat.Nōdum libebat parietes to
tos pingere.Omnis eorum ars urbibus excubabat:pictorq; res cōis terrarum erat.Fuit &
Arellius Romæ celebris paulo ante Diuum Auguſtum.niſi flagitio inſigni corrupiſſet ar
tē ſemp alicuius amore fœminæ flagrans:& ob id eas pingens:ſed dilectarū imagine.Itaq;
in pictura eius ſcorta numerabantur.Fuit & nup grauis ac ſeuerus idemq; floribus humilis
rei pictor Amulius.Huius erat Minerua ſpectantē aſpectans quacunq; aſpiceretur.Pau
cis diei horis pingebat:id quoq; cum grauitate:qd ſemper togatus quanq̄ i machinis.Car
cer eius artis domus aurea fuit:& ideo non extant exēpla alia magnopere.Poſt eū fuere ĩ
auctoritate Cornelius pinus & Actius priſcus:qui honoris & uirtutis ædes impatori Ve
ſpaſiano Auguſto reſtituenti pinxerunt.Sed priſcus antiquis ſimilior.

De auiū cantu cōpeſcendo:& q encauſto & penicillo primus lacunaria & ca
meras pinxerit:ſparſimq; precia mirabilia picturarum. Ca. X.

Non eſt omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula.Si quidem
in triumuiratu quodā loco deductus a magiſtratibus in nemoroſum hoſpitiū mi
naciter cum iis poſtero die expoſtulauit ſomnum adeptum ſibi uolucrum concē
tu:At illi draconē in longiſſima mēbrana depictum circundedere loco.Eoq; terrore aues
tunc ſiluiſſe narrantur:& poſtea cognitum eſt ita poſſe cōpeſci.Cæris pingere ac picturā
inurere quis primus excogitauerit:non conſtat.Quidā Ariſtidis inuētum putant:poſtea
conſumatā a Praxitele.Sed aliquanto uetuſtiore encauſticæ picture extitere.ut Polignoti
& Nicanoris & Mareſilai pariorum.Lyſippus quoq; eginæ picturæ ſuæ inſcripſit Enetem
qd pfecto non feciſſet:niſi encauſtica inuenta.Pāphilus quoq; Apellis preceptor nō pixiſ
ſe tm̄ enchauſtica:ſed etiā docuiſſe traditur Pauſiā ſicyonium primum in hoc genere no
bilē.Brietis filius hic fuit:eiuſdēq; primo diſcipulus.Pinxit & ipſe penicillo parietes the
bis cum reficerentur:quondā a Polygnoto picti:multūq; cōparatione ſuperatus exiſtima
batur qm̄ non ſuo genere certaſſet.Idē & lacunaria primus pingere inſtituit.Nec cameras
ante eum taliter adornari mos fuit Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros.Hoc æmu
li eum interpretabantur facere:qm̄ tarda picturæ ratio eſſet illa.Quā ob rē daturus celeri
tatis famā abſoluit uno die tabellā quæ uocata eſt hemereſios puero picto Amauit in iuuē
ta Glycerā municipē ſuam inuētricē coronarum:certandoq; Imitatione eius ad numero
ſiſſimam florum uarietatē perduxit artem illā.Poſtremo pinxit illam ſedentē cum corona.
Que nobiliſſima tabula appellata eſt ſtephanoplocos:ab aliis ſtephanopolis:qm̄ Glycera co
ronas uenditando ſuſtinuerat pauptatē.Huius tabulæ exemplar quod apographon uocāt
Lucius.Lucullus duobus talentis emit athenis.pauxias autem fecit & grandes tabulas:ſi
cut ſpectatā in pōpeii porticibus boum imolationē.Eam.n.picturam primus inuenit.quā
poſtea imitati ſunt multi æquauit autē nemo.Ante oīa cum longitudinē bouis oſtendere
uellet aduerſum eum pinxit:non tranſuerſum.Vnde & abūde intelligit amplitudo .Dein
cum oēs quæ uolunt eminentia uideri:candicantia faciant:colorēq; condiant nigro: Hic
totum bouem atricoloris fecit:umbreq; corpus ex ipſo dedit.Magna prorſus arte in quo
extantia oſtendens & in confracto ſolida oīa.Sicyone & hic uitam egit.diuq; fuit illa pa
tria picturæ.Tabulas inde oēs ex publico pp æs alieuum ciuitatis additas. Scauri ædilitas
Romā tranſtulit.Poſt eum eminuit longe ante oēs.Euphranor iſthmius olympiade ſcili
cet centeſimaquarta.Is eſt qui inter fictores dictus eſt a nobis.Fecit & coloſſos & marmo
ra:ac ſcyphos ſculpſit.Docilis & laborioſuſ ante oēs:& ĩ quocunq; genere excellens ac ſi
bi æqualis.Hic primus uidetur & expreſſiſſe dignitates inſignia herum & uſurpaſſe ſym
metriam.Sed fuit in uniuerſitate corpoꝝ exilior:capitibus:articuliſq; grandior. Volumi
na quoq; cōpoſuit de ſyemmetria & coloribus.Opera eius ſunt equeſtre prœlium.xii.dii.
Theſeus:in quo dixit eundē apud parrhaſium roſa paſtum eſſe:ſuum uero carne:Nobi
lis eius eſt tabula epheſi.Vlyxes ſimulata ueſania bouē cum equo iungēs.Palamedes dux
Faſce gladium condens.Eodē tpe fuit & Cyclias:cuius tabulā argonautas.talentis.clxiiii.
Hortenſius Orator mercatus eſt:eique ædē fecit in tuſculano ſuo.Euphranoris aūt diſci

pulus fuit antidotus. Huius eſt clipeo dimicans athenis & luctator: tibicenq́ inter pauca laudatus. Ipſe diligentior q̃ numeroſior: & in coloribus ſeuerus. Maxime inclaruit diſcipulo Nicia Athenienſi qui diligentiſſime mulieres pinxit. Lumen & umbras cuſtodiuit. atque ut eminerent e tabulis picturæ maxime curauit. Opera eius nemea aduecta ex aſia Romã a Syllano: quã in curia diximus poſitã. Itẽ liber pater in æde Cõcordiæ. Hiacynth⁹ quẽ Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecũ deportauit Alexãdria capta. Et ob id Tyberius Cæſar in tẽplo eius dicauit hãc tabulã. Dianæ. Epheſi uero ẽ Megalyſſi ſacerdotis epheſie Dianæ ſepulchrũ. Athenis necromãtia Homeri hãc uendere noluit Attalo regi talẽtis. lx. potiuſq́ patriæ ſuæ donauit: abundãs opibus. Fecit & grãdeſ picturas in quibus ſũt Calypſo & Io: Andromeda. Alexander quoq́ in Pompeii porticibus pcellens: & Calypſo ſedens. Huic q̃dem aſcribunt quadrupedes. Proſperrime canes expreſſit. Hic eſt Nicias: de quo dicebat Praxiteles ĩterrogatuſ: quæ maxime opera ſua pbaret in marmoribus: q̃bus Nicias manum admouiſſet. Tantũ circulitioni ei⁹ tribuebat. Non ſatis diſcernit̃ ali⁹ eodẽ nomine. At hũc eundem quidã faciunt olympiade cẽteſimaduodecima. Niciæ cõparatur. & aliquãto præfertur Athenion Maronites Glautionis corinthi diſcipulus & auſterior colore: & in auſterita iucundior: ut in ipſa pictura eruditio eluceat. Pinxit in tẽplo Eluſine Philarchum. Athenis frequẽtiã quã uocauere polygẽneton. Itẽ Achillem uirginis habitu occultatũ: Vlixe depræhendente. Et in una tabula quaq́ maxime inclaruit agaſonẽ cũ equo. Quod niſi iuuenta obiſſet: nemo ei cõparatur. Eſt & nomẽ Heraclidi macedoni: initio naues pinxit. Captoq́ rege Perſeo athenas cõmigrauit: ubi eodẽ tẽpore erat Metredorus pictor. Ideq́ phũs magnæ in utraq́ ſciẽtia auctoritatis. Itaq́ cũ. L. Paulus deuicto Perſeo petiſſet ab athenienſibus ut q̃probatiſſimũ phũm mitterent ſibi ad erudiendoſ liberos itemq́ pictorẽ ad triumphũ excolẽdum: athenienſes Metrodorum elegerunt: pfeſſi eundẽ in utroq́ deſiderio præſtantiſſimum: quod edito quoq́ Paulus indicauit. Timomachus Bizãtinus Cæſaris dictatoris ætate aiacẽ ei pĩxit & Medeã ab eo in ueneris genitricis æde poſitas: octoginta talẽtis uenundataſ. Talentũ autẽ atticum ut ait Varro. xvi. ſextertiis taxat̃. Timõachi æq́ laudant̃ Oreſtes Iphigenia ĩ tauris & Lecithiõ agilitatiſ exercitator: cognatio nobilium palliati: quos dicturos pinxit: alterum ſtantẽ alteꝝ ſedentẽ. Præcipue tñ arſ ei fauiſſe in Gorgone uiſa eſt. Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeueriſſimiſ pictorib⁹ fuit cui⁹ ſunt Epaminundas: Pericles. Medea Virtus: Theſeus. Imago atticę Plebis. Boum ĩmolatio. Sunt quibuſ & Mechlopanes eiuſdem. Pauſiæ diſcipulus placeat diligentia: quã intelligant ſoli artifices: Alias durus in coloribus: ſed & multus. Nam Socrates iure omnibus placeat. Taleſq́ ſunt eiuſ picturæ. Cum æſculapio filiæ Higia Aegle: Pane: Calaſus: & Piger qui appellat̃ Ocnos ſpartum torquens quod aſellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroq́ procerib⁹: nõ ſilebuntur & pmis proximi. Ariſtoclides: q̃ pinxit ædẽ: Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignẽ conflãte laudat̃: ac pulchre alias domo ſplẽdeſcente: ipſiuſq́ pueri ore. Itẽ lanificio: in quo pperant oĩum mulierũ penſa: Ptolemæo uenãte. Sed nobiliſſimo ſatyro cũ pelle pantherina: quẽ apocoptõta appellant. Ariſtophon Anthalo uulnerato ab apro cũ ſocia doloris Aſtipale. Numeroſaq́ tabula: in qua ſũt priamus: Helena: Credulitas: Vlixes: Deiphebus: Dolus. Androbius pinxit Scyllam ancoras perſidæ claſſis præcidentẽ. Artemon Danne mirãtibus eã prædonibus. Reginã Stratonicẽ: Herculẽ & Deinarã. Nobiliſſimas aũt que ſũt in porticibus Octauiæ operibus. Herculẽ ab oeta monte euſta mortalitate cõſenſu deorum in cælũ euntem. Laomedontis circa Herculẽ & Neptunnum hiſtoriã. Alcimacus Dioxippũ: qui Pancratio olympiæ circapulueris iactũ: quod uocat̃ aconiti: uicit. Cœũs ſtemmata. Creſilochus Apellis diſcipulus petulanti pictura ĩnotuit Ioue Liberum parturiente depicto mitrato & muliebriter ĩgemiſcente ĩter obſtetrices & dearũ clamorẽ. Teſtidemus oecaliæ expugnatiõe & Laodamia. Cleſides reginæ Stratõices iniuria: nullo. n. honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatẽ cũ piſcatore: quem reginã amare ſermo erat. Eamq́ tabulam in portu epheſi propoſuit: ipſe uelis raptus eſt. Regina tolli uetuit utriuſq́ ſimilitudine mire expreſſa Cratinus comœdus athenis Pompeium pinxit. Euchides bigã regis cum uictoria Eodorus ſcæna ſpectatur. Idem & ex ære ſigna fecit. Iphis Neptunno & Victoria. Habron amicitiam & cõcordiam pinxit: & deorũ ſimulachra Leontiſcus Aratum uictorẽ cum tropheo pſaltriam. Leon Sapho. Nicearchus Venerem ĩter Gratias & cupidinem. Herculẽ triſtem ĩſaniæ pœnitentia. Nealces Venerem ſolers in arte ingenioſo operi ſuperpinxit. Siqui

dem cum prœlium nauale ægyptiorum & perſarum pinxiſſet: quod in nilo cuius aqua eſt mari ſimilis: factū uolebat intelligi. Argumentoꝗ declarauit: quod arte nō poterat. Aſel/lum.n.in littore bibentē pinxit: & crocodillū inſidiantē ei. Oenias Syngenicon Philiſcus officinam pictoris: ignem cōflante puero. Phalerion Scyllam. Simonides Agatharthum & Mnemoſinem. Simus iuuenē requieſcentē officinam fullonis quinquatrus celebrantē. Idē que Nemeſin egregiā. Theodorus uero emungentē. Idem ab Oreſte: matrē & Aegiſtum interfici. Bellumꝗ iliacum pluribus tabulis: quod ē Romæ in philippi porticibꝰ: & Caſſan/dram quæ eſt in Concordiæ delubro. Leōtinus Epicurū cogitantē Demetrium regē Theō. Oreſtis inſaniā Tamyram cytharedū. Tauriſcus Diſcobolū: Clytemneſtrā: Paniſcum: polynicem regnū repetentē: & Capanea. Nō omittet īter hos īſigne exēplū. Nanꝗ Erigonus tritor colorū Nealce pictoris in tantū ipſe ꝓfecit: ut celebrē etiā diſcipulū ipſe reliquerit Paſiam fratrē Egenitæ fictoris. Illud uero perꝗ rarū ac memoria dignū ēt ſuprema opera artificum īperfectaſꝗ tabulas. ſicut Irin Ariſtidis: Tindaridas Nicomachi: Medeam Thimomachi: & quā diximus Venerem Apellis in maiori āmiratione eſſe quā perfecta. Quippe in iis liniamēta reliqua ipſeꝗ cogitationes artificū ſpectant: atꝗ in lenocinio cōmendationis dolor ē. Manus cū id agerent extinctæ deſiderant. Sunt etiānum nō ignobiles quidem in trāſcurſu tñ dicendi: Ariſtonides: Anaxander. Ariſtobolus ſyrus: arceſilas Tiſicratis filius Coribas Nicomachi diſcipulus: Carmanides Euphranoris: Dionyſiodorus colophonius: Diogenes qui cū Demetrio rege uixit. Eutymedes: Heraclides macedo: Mydon ſolus phi/lomachi ſtatuarii diſcipulus: Mnaſithemus Ariſtonidis filius & diſcipulus: Neſſus Habrōnis filius: Polemon alexandrinus. Theodorus ſamius: & Tadius Nicoſthenis diſcipuli. Xenon Neoclis diſcipulus ſicyonius. Pinxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianā in tabula: quæ epheſi ē in antiquiſſimis picture Irene Cratini pictoris filia & diſcipula puellā quæ eſt eleſinæ. Calypſo ſenē & præſtigiatorē Theodorum Alciſthene ſaltatorē. Ariſtare/te Nearchi filia & diſcipula Aeſculapiū. Lala cicizena perpetua uirgo Martia. M. Varonis iuenta Romæ & penicillo pinxit: & ceſiro in ebore imagines mulierū maxime: & Neapolitanum in grandi tabula. Suam quoꝗ imaginē ad ſeculū. Nec ulliꝰ in pictura uelocior manꝰ fuit. Artis uero tantū ut multum īmanitate precii antecederet celebarrimos eadem ætate imaginū pictores. Sopylon & Dionyſium quorū tabulæ pinacothecas īplent. Pinxit & quædam olympias: de qua hoc ſolum memorat: diſcipulum eiꝰ fuiſſe Antobolum. In encauſtice pingendi duo fuiſſe antiquitus genera cōſtat: cæra & ebore ceſiro idest uiriculo: donec claſſes pingi cœpere. Hoc tertium acceſſit: reſolutis igni cæris penicillo utendi: quæ pictu/ra in nauibꝰ nec ſole nec ſale uentis que corūpit. pigunt et ueſtes in egypto īter pauca mirabili genere Candida uella poſtquam atriuere illinētes non coloribus ſed colorem ſorbētibus medicamentis. Hoc cū fecere nō aparet ī uelis: ſed ī cortina pingi. In feruētes aquas merſa poſt momētum extrahuntur picta. Mirumque cū ſit unus ī cortina colos ex illo alius atꝗ alius fit ī ueſte accipiētis medicaminis qualitate mutatus. Nec poſtea ablui poteſt: ita cortina nō dubie cōfuſſura colores ſi pictos acciperet. Degerit eos ax uio: pīgitꝗ dū co/quit. Et aduſte ueſtes firmiores fiunt quam ſi nō urerētur.

¶ Plaſtices primi ī uētores de ſimulachris & uaſis fictilibus & precio eorū: ¶ Ca XI.

DE pictura ſatis ſuperꝗ. Contexiſſe his plaſticē cōueniat: eiuſdē opere terræ fingere ex argilla ſimilitudines. Dibutades ſicyonis figulus primꝰ īuenit corinthi filiæ opa quæ capta amore iuuenis: illo abeunte peregre umbrā ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circunſcripſit. Quibus pater eius īpreſſa argilla typum fecit: & cū cæteris fictilibus induratū igni propoſuit: eumꝗ ſeruatū in nympheo donec corinthū Mūmis euerte/ret: tradūt. Sūt q in ſamo pmos oīum plaſticen īueniſſe Ideochū Rhetū & Theodorū: tradāt multo ante Battiadas corintho pulſos. Demaratū uero ex eadē urbe ꝓfugum: q in Etruria Tarquinū Priſcū Regē Po. Romani genuit: comitatos fictores Eucirapū & Eugrāmū. Ab iis italiæ traditā plaſticen. Dibutadis inuentū ē rubricā addere: aut ex rubia cretam fingere. Primuſꝗ perſonas tegularū extremis ībricibus īpoſuit. quæ inter initia protypa uocauit. Poſtea idē ectypa fecit. Hic & faſtigia tēplorum orta propter hūc plaſte appellata. Hominis aūt imaginē gipſo e facie ipſa primus omnium expreſſit: cæraꝗ in eam formā gypſi infuſa emendare inſtituit. Lyſiſtratus ſicyonius frater Liſippi: de quo diximꝰ. Hic & ſimilitudinē reddere īſtituit. Ante eum q̄pulcherimas facere ſtudebatur. Idem & de ſignis effigiem ex

primere inuenit. Creuitq; res in tantū: ut nulla ſigna ſtatuæ ue ſine argilla fierēt: Quo ap/
paret antiquiorē hanc fuiſſe ſcientiā quā fundēdi æris. Plaſtæ laudatiſſimi fuere Dimophi
lus & Gorgaſus. Idemq; pictores qui cæteris ædem Romæ ad circū maximū utroq; genere
artis ſuæ excoluerūt: uerſibus inſcriptis græce: quibus ſignificarunt a dextro opera Di/
mophili eſſe: a parte leua Gorgaſi. Ante hanc ædē Tuſcanica oīa in ædibus fuiſſe auctor eſt
M. Varro. Ex hac cū reficerent̄. cruſtas parietū exciſas tabulis marginatis incluſas eſſe Itē
ſigna ex faſtigiis diſperſa. Fecit & Clacoſthenes cruda opera athenis: qui locus ab officina
eius ceramicos appellat̄. M. V. tradit ſibi cognitū Romæ poſſunium nomine: a quo factas
Romæ tubas. Itē piſces: quos aſpectu diſcernere a ueris uix poſſes. Idem magnificat arceſi/
laū. L. Luculi familiarē: cuius pro plaſticē pluris uenire ſolitā ab artificibus ipſis quā aliorū
opera. Ab hoc factā Venerem genitricē in foro Cæſaris: & priuſquā obſolueret: feſtinatiōe
dedicandi poſitā. Deinde ei a Lucullo ſeſtertiis ſexaginta ſignū fœlicitatis locū: cui mors
utriuſq; inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere uolenti exēplar e gypſo factū ta
lento. Laudat & Phraxitelē qui plaſticē matrem ſtatuariæ ſculpturæq; & cælaturæ eſſe di/
xit: & cū eſſet in oībus his ſūmis: nihil unquā fecit ante quā finxit. Præterea elaboratā hāc
artem italiæ & maxime etruriæ. Turianumq; a fregellis accitū: cui locaret. Tarquini⁹ Priſ
cus Iouis effigiem in capitolio dicandam. Fictilem eam fuiſſe: & ideo mirari ſolere. Fictiles
in faſtigio templi eius quadrigæ: de quibus ſæpe diximus. Ab hoc eodem factum Hercu/
lem: qui hodieq; materie nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant lauda/
tiſſimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum & argentum ne diis quidem
conficiebant. Durant etiamnum pleriq; in locis talia ſimulachra. Faſtigia quidem templo/
rum etiam in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui certiore auro
certe innocentiore. In ſacris quidem etiam inter has opes non murinis cryſtallinis ue: ſed
fictilibus prolibatur ſympulis Innocentius. Inenarrabilia terræ benignitate: ſi quis ſingula
æſtimenr: etiam ut omittantur in frugum uini pomorum herbarum fructicum medicamē
torum metallorum generibus beneficia eius: quæq; adhuc dimus: uel quæ aſſiduitate fa/
ciant. Figlinarum opera: imbricibus tabulis teguliſq; ad balneas māmatis: uel ad tecta co/
ctilibus laterculis fundamentiſq;: aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina exco/
gitatis: & ad aquas. Propter quæ numma rex ſeptimum collegium figulorum inſtituit.
Quin & defunctos ſeſe multi fictilibus ſoliis condi maluere ſicut. M. Varro pythagorico
modo in myrti & oleæ atque nigre populi foliis. Maior quoq; pars hominum terrenis uti/
tur uaſis. Samia etiamnum in æſculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & Arretinū
in italia & calicum tarentum ſurrentum: aſta pollentia in hiſpania & ſaguntum: in aſia per
gamum. Habent & trallis opera ſua: & utina in italia: quoniam & ſic gentes nobilitantur.
Et hæc per maria terraſq; ultro citroq; portantur. Inſigibus rotæ officinis erythris. Hodieq;
in templo monſtrantur duæ amphoræ propter tenuitatem conſecratæ diſcipuli magiſtriq;
certamine uter tenuiuiorem humum circunduceret Cois laus maxima: hadrianis firmitas.
Non nullis circa hoc ſeueritatis quoq; exemplis. Q. Coponium inuenimus ambitus dam
natum: quia uini amphoram dediſſet dono ei: cuius ſuffragii latio erat. Atque ut luxu ali
qua quoq; auctoritas contingat figlinis: tripatinum inquit Feneſtella appellabatur ſumma
cœnarum lauticia. Vna erat murenarum altera luporum: tertia myxonis piſcis. Inclinatis iā
ſcilicet moribus ut tamen eos præferre græciæ etiam philoſophis poſſimus. Siquidem in
Ariſtotelis hæredem auctione. lxx. patinas ueniſſe traditur. Nam nos cum unam Eſopi tra/
gœdiarum hiſtrionis in natura auium diceremus ſeſtertiis ſexcentum ſtetiſſe: non dubito
indignatus legentes. At Hercules Vitellius in principatu ſuo. cc. ſeſtertiis condidit pati/
nam. Cui faciendæ fornax in campis is ædificata erat: quoniam eo peruenit luxuria: ut etiā
fictilia pluris conſtent quam murina. Propter hanc Mutianus altero conſulatu ſuo in con
quæſtione exprobauit patinarum paludes Vitellio. Memoria non illa fœdiore: cuius uene
no Aſpernatireo Caſſius Seuerus accuſator obiiciebat interiſſe. c. xxx. conuiuas. Nobilitā
tur iis oppida quoque: ut regium: & cumæ Samia teſta matris deum ſacerdotes: qui galli
uocantur: uirilitatem amputant. Nec aliter circa perniciem: ſi. M. Celio credamus qui lin/
guam ſic amputandam obiecit graui probro: tanq̄ & ipſe iam tunc eidem Vitellio maledice
ret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam teſtis utendo ſic ut firmius durent tuſis calce
addita: quæ uocant ſignia. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

¶Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidem uertuntur. ¶Ca. XII.

VErum & ipſius terræ ſūt alia ſegmenta.Quis.n.ſatis miret̃ peſſimam eius partē medioq; puluerē appellatū in puteolanis collibus opponi maris fluctibus: merſumq; ꝓtinus fieri lapidē unum inexpugnabilē undis:& fortiorē quottidie:utiq; ſi cumano miſceatur cemento.Eadem ē terræ natura in cyzicena regione:ſed ibi nō puluis: uerū ipſa terra qualibet magnitudie exciſa demerſa ī mare lapidea extrahit̃.Hoc idē circa caſſandream produnt fieri.Et in fonte gnidio dulci intra octo menſes terrā lapideſcere: Ab oropo q̄dem aulidem uſq; quicq̄d terræ attingit̃ mari mutatur in ſaxa:nō multū puluere puteolano diſtat e nilo harena tenuiſſima ſui parte nō ad ſuſtinēda maria fluctuſque frangendos: ſed ad debellanda corpora palæſtræ ſtudiis. Inde certe Patrobio Neronis principis liberto aduehebat̃. Quin & Leonato:& Cratero:ac Meleagro Alexandri Magni ducibus ſabulū hoc portari cū reliq̄s militarib⁹ cōmertiis repio.Plura de hac ꝑte nō ſū dicturus:nō Hercules magis q̄ de terræ uſu ī cærōatis:qb⁹ exercēdo iuuētus noſtra corꝑa uires aīo℞ ꝑdidit.

¶De parietibus fornaceis.& lateritiis & eorum ratione. Ca. XIII.

QVid?nō & in africa.Hiſpaniaq; ex terra parietes:quos appellāt fornaceos qm̄ fornacum mō circundati utrinq; duabus tabulis infarciunt̃ uerius quā inſtruuntur:æuis durant īcorrupti hymbribus uento:ignibus omniq; cemento fimiores.Spectat etiam nunc ſpeculas Hānibalis Hiſpania:terrenaſq; turres iugis montiū impoſitas. Hinc & ceſpitum natura caſtrorū uallis ac cōmodata contra fluminum īpetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto & lateribus crudis extrui quis ignorat.Lateres nō ſūt e ſabuloſo:neq; harenoſo:multoq; minus calculoſo ducendi ſolo.ſed e cretoſo & albicante:aut ex rubrica. Vel ſi iā ex ſabulo e maſculo certe.Fingunt̃ optime uere. Nam ſolſtitio rimoſi fiūt: quos ædificiis nō idoneos ꝓbant.Quin & intritū ipſum eo℞ pri⁹ quā fingātur:macerari oportet Genera eorū tria.Lidoron quo utimur longū ſeſq̄pede:latū pede. Alterū tetrodoron. Tertiū pētadoron Græci.n.ātiq̄ dorō palmū uocabāt:& ideo dora munera:q̄a manu darent̃.Ergo a quattuor & quinq; palmis ꝓut ſūt:nominant̃.Eadem eſt latitudo. Minore in priuaris operibus:maiore in publicis utūtur.In Græcia pithacne.In Aſia & in ulterioris Hiſpaniæ ciuitatibus maſſilia & calento fiunt lateres:qui ſiccati nō merguntur in aqua.Sunt.n.e terra pumicoſa:cū ſubigi poteſt utiliſſima.Græci ꝓt̃ quā ubi e ſilice fieri poterat ſtructura parietes latericios prætulere.Sunt.n.æterni:ſi ad perpendiculū fiat. Ideo & ad publica opera & regias domos adduntur.Sic extruxere murū athenis: qui ad montē hymetum ſpectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quāuis lapideas colūnas & epiſtylia circundarēt. Domum regiā Attali trallib⁹.Item ſadib⁹ Crœſi:quā geruſia fecere. Halicarnaſi mauſolea:quæ etiā nunc durant. Lacedæmonæ quidē exciſum latericiis parietib⁹ opus tectorium propter excelentiam picturæ ligneis formis īcluſum Romam deportauere in ædilitate ad comitiū exornandū Murena & Varro:Quod opus cū per ſe mirum eſſet tranſlatum tamen magis mirabantur.In italia quoq; latericiis muruſ acreti & meuaniæ eſt.Romæ nō fiunt talia ædificia:quia ſexquipedalis parieſ:non pluſquam unam contignationem tolerat.Cautumq; eſt ne communis craſſior:fiat:nec intergerinorum ratio patitur.

¶De ſulphure alumine:& generibus eorum:& medicinæ. ¶Ca. XIIII.

HAec ſint dicta de lateribus.In terræ aūt reliquis generibus uel maxime natura mira ē ſulphuris: quo plurima domant̃.Naſcit̃ in īſulis æolys inter ſiciliā & italiā: quas ardere diximus.Sed nobiliſſimū ī melo īſula.In italia quoq; īuenit̃ ī Neapolitano Cāpanoq; agro collibus:q̄ uocant̃ leucogabi:q̄d e cūiculis effoſſū ꝑficit̃ igni. Genera quattuor. Viuū:q̄d græci apyron uocāt:naſcit̃ ſolidū:hoc gleboſum.Eo ſolo ex oībus generib⁹ medici utunt̃.Cætera.n.liquore cōſtant & cōficiunt̃ oleo īcocta.Viuū aūt effodit̃:tranſlucetq;:& uiret.Alterū genus appellāt glebā fullonū tantū officiis familiare. Tertio quoq; generi unus tantū eſt uſus ad ſuffiendas lanas qm̄ candorē tantū molliciēq; cōfert. Egula uocat̃ hoc genus.Quarto aūt ad lychnia maxīe cōficienda.Cætero tāta uis ē:ut morbos comitiales depræhendat nidore:īpoſitum igni.Luſit Anaxilaus eo cādens in calice nouo:prunaq; ſubdita circunferens:ex ardeſcentis repcuſſu pallorē durū uelut defunctorū effundēte cōuiuiis.Natura ei⁹ excalfacit:ꝯcoq̄t.Sed & diſcutit collectiōes corporū:ob hoc tabulis ēplaſtris malagmatibuſq; miſcet̃.Renibus quoq; & lumbis in dolore cū adipe mire prodeſt

impoſitum. Aufert & lichenas a facię cũ terebinthi reſina: & lepras. Harpaticon uocať a celeritate auellẽdi: auuelli.n. ſubinde debet. Prodeſt & ſuſpirioſis linctũ. Purulenta quoqꝫ ex tuſſientibus: & cõtra ſcorpionũ ictus. Vitiligines uiuo nitro mixtũ: atqꝫ ex aceto tritũ & illitum tollit. Itẽ lẽdes in palpebris: aceto ſandaracato ãmixto. Habet & in religiõibus locũ ad expiandas ſuffitu domos Sentiť uis eius & in aquis feruẽtibus. Neqꝫ alia res facilius accenditur: quo apparet: igniũ uim magnã ẽt ei ineſſe. Fulmina & fulgura quoqꝫ ſulphuris odorem habẽt ac lux ipſa eorũ ſulphurea ẽ. Et bituminis uicina ẽ natura: alibi lim⁹: alibi terra Limus a iudeæ lacu ut diximus emergẽs. Terra in ſyria circa ſidonẽ oppidũ maritimũ. Spiſſant hæc utraqꝫ & in denſitatẽ cœunt. Eſt uero liquidũ bitumẽ ſicut zacynthiũ & qđ a babylone inuehiť. Ibi qdem & candidũ gigniť. Liquidũ eſt & apollõiaticũ: quæ oĩa græci piſſaſphalton appellãt ex argumẽto picis & bituminis. Gigniť & pingue liquoriſqꝫ olcacei in ſicilia: agragãtino fonte ĩficiens riuũ. Incole id arundinũ pãniculis colligũt citiſſime ſic adhæreſcens. Vtũturqꝫ eo ad lucernaꝝ lumina olei uice. Itẽ ad ſcabiẽ iumentorum. Sunt qui & naphthen de qua in ſecũdo dixim⁹ uolumine: bituminis generi aſcribũt. Verum ardens eius uis igniũ naturæ cognata procul abeſt ab oĩ uſu. Bituminis ꝓbatio ut q̃maxime ſplẽdeat: ſitqꝫ ponderoſũ ac graue. Leue aũt modice: qm̃ adulteratur pice. Vis bituminis quæ ſulphuris: ſiſtit: diſcutit: atrahit: glutinat. Serpentes nidore fugat accẽſum. Ad ſuffuſiões oculoꝝ & albugines babyloniũ efficax traditur. Itẽ ad lepras lichenas prurituſqꝫ corporũ. Illinitur & podagris. Oĩa aũt eius genera incõmodos oculoꝝ pilos replicãt. Dentiũ doloribus medẽtur ſimul cũ nitro illita. Tuſſim ueterẽ & anhelitus cũ uino potũ emẽdat. Dyſentericis ẽt datur eodẽ mõ. Siſtitqꝫ aluũ. Cum aceto uero potũ diſcutit cõcretum ſanguinẽ: & detrahit. Mitigat lumboꝝ dolores: itẽ articulorũ. Cum farina hordeacea ĩpoſitum: ẽplaſtrum peculiare facit ſui nominis ſanguinẽ ſiſtit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Vtuntur ẽt ad quartanas bituminis drachma & hedyoſmi pari põdere cũ myrrhæ obolo ſubacti. Comitiales morbos uſtũ deprehendit. Vuluarũ ſtrangulatões olfactum diſcutit cũ uino & caſtoreo. Procidentia ſedis ſuffitu reprimit. Purgationes fœminarũ in uino potũ elicit. In reliquo uſu ęramentis illinitur: firmatqꝫ ea cõtra ignes. Diximus & tingi ſolitas ex eo ſtatuas & illini. Calcis quoqꝫ uſum ꝓbuit: ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferrariis fabroꝝ officinis tingẽdo ferro. clauorũqꝫ capitibus: & multis aliis uſib⁹. Nec minor aut ab eo diſſimilis ẽ aluminis opa: qđ ĩtelligitur ſalſugo terræ. Plura & eius genera. In cypro candidum & nigrum: exigua coloris differentia: cũ ſit uſus magni qm̃ ĩficiendis claro colore lanis cãdidum liqdumqꝫ utiliſſimũ ẽ. Cõtraqꝫ fuſcis aut obſcuris nigrum Et aurum nigro purgatur. Fit aũt oẽ ex aqua limoqꝫ: hoc ẽ terræ exudãtis natura. Corriuatũ hyeme æſtiuiſ ſolibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox: cãdidum fit. Gignitur aũt in hiſpania: ægypto: armenia: macedonia: ponto: africa. Inſulis ſardinia melo lipara: ſtrongyle. Laudatiſſimũ ægypto: ꝓximum in melo. Huius quoqꝫ duæ ſpecies: liqdum: ſpiſſũqꝫ. Liquidi probatio: ut ſit lympidum lacteũqꝫ ſine offenſis fricãdi cum quodã igniculo caloris. Hoc phorimon uocant. An ſit adulteratũ: deprehẽditur ſucco punici mali. Sincerum.n. mixtura ẽ nigreſcit. Alterum genus ẽ palide & ſcabræ naturæ & qđ inficiť galla. Ideoqꝫ hoc uocãt paraphoron Vis liqdi aluminis aſtringere reſidurare prodere. Melle ãmixto ſanat oris ulcera: papulas pruritusqꝫ. Hæc curatio fit ĩ balneis duab⁹ mellis ꝑtib⁹: tertia aluminis. Virus alaꝝ ſudoreſqꝫ ſedat. Sũitur pylulis cõtra lyenis uitia: Pellendũqꝫ pruritũ ac ꝑ urinã ſãguinẽ. Emẽdat & ſcabiẽ nitro ac melãthio admixtis. Cõcreti aluminis unũ gen⁹ ſchiſton appellãt græci ĩ capillamẽta qdã caneſcẽtia dehiſcẽs. Vnde qdã trichitĩ poti⁹ appellauere. Hoc quoqꝫ fit ex lapide ex quo & ĩ chalcitin uocãt: ut ſit ſudor qdã ei⁹ lapidis ĩ ſpumã coagulati. Hoc gen⁹ aluminis ſiccat: minuſqꝫ ſiſtit humorẽ ĩutilẽ corporib⁹. Sed aurib⁹ magnopeꝑdeſt ĩfuſũ uel illitũ uel oris ulceribuſ: dẽtibuſqꝫ: ſi ſaliua cũ eo cõtineať. Et oculoꝝ medicamẽtis ĩſeritur apte: uerẽdiſqꝫ utriuſqꝫ ſexus. Coqtur ĩ patinis: dõec liq̃ri deſinat. Interioris ẽ & alterũ gen⁹ qđ ſtrigili uocãt. Duæ eius ſpẽs: fungoſũ: atqꝫ oĩum ore dilui facile: qđ ĩ totũ dãnatur. Meliuſ pumicoſũ & foraminũ fiſtulis ſpõgiæ ſimile: rotõdũqꝫ natura: cãdido ꝑprius cũ quadã pinguedĩe ſine harẽis friabile: nec ĩficiẽs nigritia. Hoc coqtur ꝑ ſe carbonibus puris: dõec cinis fiat. Optimũ ex oĩbus qđ melinũ uocãt: ab ĩſula melo: ut diximuſ. Nulli uis maior neqꝫ ſtrĩgẽdi neqꝫ denigrãdi neqꝫ ĩdurãdi. Nullũ ſpiſiuſ. Oculoꝝ ſcabritias extenuat. Cõbuſtum utilius epiphoris ĩhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoqꝫ ſiſtit in totum foris

illitũ Vulſis pilis ex aceto illitũ: renaſcẽtẽ mollit lanuginẽ ſũmã. Oĩum generũ uis ĩ aſtrigẽdo. Vnde nomẽ a græcis. Ob id oculorum uitiis aptiſſima ſunt. Sanguinis fluctiões ĩhibent cũ adipe. Sic ĩfantium ulcera. Putreſcẽtia ulcerum cõpeſcit cũ adipe. Et hydropicorũ eruptiones ſiccat. Et aurium uitia cum ſucco punici mali. Et unguium ſcabricias: cicatricumq́ duritias: & pterygia: ac perniões. Phagedenas ulcerum ex aceto: aut cũ galla pari pondere cremata. Lepras cum ſucco oleorum. Cum ſalis uero duabus partibus uitia q̃ ſerpunt. Lẽdes & alia capillorum aĩalia pmixtum aquæ. Sic & ãbuſtis pdeſt: & furfurib⁹ corporum cum pice Infunditur & dyſentericis. Vuã quoq́ in ore cõprimit: ac tõſillas. Ad oĩa quæ in cæteris generibus diximus efficatius ĩtelligitur ex melo aduectum. Nam ad reliquos uſus uitæ in coriis: laniſq́ pficiendis: quanti ſit momenti: ſignificatum eſt. Ab his per ſe omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra & eretria & chia & ſelinuſia & phiniti & appelliti medicinæ. Ca. XV.

SAmiæ duæ ſunt: quæ ſyropicon: & quæ aſter appellãtur. Prioris laus: ut rẽcẽs ſit: & lenis: linguæq́ glutinoſa. Altera globoſior candida. Vtraq́ uritur: ac lauatur. Sunt qui pferant priorẽ. Proſunt ſanguinẽ expuẽtibus. Emplaſtriſq́ quæ ſiccãdi cauſa cõponuntur. Oculorum quoq́ medicamẽtis miſcẽtur. Eretria totidẽ differẽtias habet. Nanq́ & alba eſt: & cinerea: quæ præfertur in medicina. probatur mollicia: & quod ſi ære producatur: uiolaceum reddit colorẽ. Vis & ratio eius in medendo dicta eſt inter pigmenta. Lauatur omnis terra. In hoc. n. loco dicemus: perfuſa aqua ſiccataq́ ſolibus: iterum ex aqua trita ac repoſita: donec cõſidat: & digeri poſſit in paſtillos: Coquitur in calicibus crebro concuſſu. Eſt in medicaminibuſ & chia terra candicans. Effectus ei⁹ qui ſamiæ. Vſus ad mulierum maxime cutem. Idem & ſelinuſiæ. Lactei coloris eſt hæc: & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta. & tectoriorum albaria interpolantur. Phinitis eretriæ ſimillima eſt: grandioribuſ tantum glebis & glutinoſa: cui effectuſ idem qui cimoliæ. ĩfirmior tantum. Bitumini ſimillima eſt appeltis. Experimentum eiuſ ſi in cæra accepta olei mõ liqueſcat. Et ſi nigricans colos maneat toſtæ. Vſus ad molliendum: diſcutiendumq́. Ad hæc medicamentiſ additur: præcipue in calliblepharis & inficiendiſ capillis.

Cretæ genera ad ueſtium uſus cimolia: ſarda: umbrica. ſaxũ argẽtaria. Ca. XVI.

CRetæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos ptinentia. Cãdidum & ad purpuriſſum ĩclinans. Vis utriq́ ad diſcutiendoſ tumores: & ſiſtendaſ fluctiones aceto aſſumpto. Panos quoq́ & parotidas cohibet. Et lichenas illita: puſtulaſq́. Si uero aphronitum & cyprium admiſceatur & acetum: pedũ tumores ſanat: ita ut in ſole curatio hæc fiat: & poſt ſex horas aqua ſalſa abluatur. Teſtium uero tumoribus cypria cæra addita prodeſt. Et refrigerandi quoq́ natura cretæ eſt. Sudoreſq́ ĩmodicos ſiſtit illita. Atq́ ita papulas cohibet ex uino ſumpta ĩ balneis. Laudatur maxime theſſalica Naſcitur & lycia creta circa bubonẽ. Eſt & alius cimoliæ uſus in ueſtibuſ. Nam ſarda quæ affertur de ſardinia: cãdidis tãtum aſſumitur. Inutilis uerſicoloribus. Eſt & utiliſſima oĩum cimoliæ generum: precioſior umbrica. & quã uocant ſaxum. Proprietaſq́ ſaxi q̃d creſcit in macerando: atq́ pondere emitur: illa mẽſura. Vmbrica nõ niſi poliẽdis ueſtibuſ aſſumitur. Neq́. n. pigebit hãc quoq́ partẽ attigere: cum lex metalla extet fullonibus dicta quã. C. Flaminius &. L. Aemiliuſ cenſores dedere ad populum ferendã. Adeo oĩa maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic ẽ. Primũ abluitur ueſtis ſarda: dein ſulphure ſuffitur: mox deſquamatur cimolia: quæ ẽ coloris ueri. Fricata. n. deprehendit̃: nigreſcitq́: & offendit̃ ſulphure. Veros aũt & precioſiores colores emollit cimollia: & quodã nitore exhilarat cõtriſtatos ſulphure cãdidis ueſtibuſ ſaxum utilius a ſulphure. Inimicum coloribus. Græcia pro cimolia tympãrico utitur gypſo. Alia creta argentaria appellant: nitorem argenteum reddẽs. Eſt & utiliſſima qua circum præducere ad uictoriæ notam pedeſq́ uenalium trans mare aduectorum denotare inſtituerunt maiores. Talemq́ Polociũ mimicæ ſcœnæ cõditorem & aſtrologiæ cõſobrinum eius Manliũ antiocũ item grãmaticæ Staberium Erotem eadẽ naue aduectos uidere paui.

Qui & quorum liberti præpoſiti Ca. XVII.

SEd quid hos refero aliquo litterarũ honore cõmendatos? Talẽ ĩ cataſta uidere Chriſogonũ Syllæ: Amphionẽ. Q. Catuli ĩterfectorẽ: Herõnẽ. L. Luculi: Demetriũ Põpeii: Augẽq́ Demetrii: q̃quã & ipſa Põpeii credita ẽ. Et Hiparchũ. M. Antonii Menã & Menecratẽ Sex. Põpeii: alioſq́ deinceps: quos enumerare iã nõ ẽ: e ſanguine quiritũ &

proſcriptionū licentia ditatos. Hoc ē inſigne uenaliciis gregibus: oprobriūq; inſolētis fortunæ: quã & nos adeo potiri rerū uidimus ut prætoria quoq; ornamenta decerni a ſenatu iubente Agrippina Claudii Cæſaris uiderimus libertis. Tamūq; non cum laureatis faſcib⁹ remitti illo unde cretatis pedibus aduenissent.

Terra galata: terra clupea: terra balearica: terra ebuſitana. Ca. XVIII.

PRæterea ſunt genera terræ proprietatis ſuæ de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddenda natura. Ex galata inſula & circa clupeam in africæ ſcorpiones necat: baleariis & ebuſana ſerpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXVI.

PROHEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria. Ca. I.

LAPIDVM natura reſtat: Hoc eſt præcipua morū inſania: ēt ut gēmæ cum ſuccinis atq; criſtalli cū murinis ſileant. Omnia nanq; quæ uſq; ad hoc uolumen tractauimus homini aliqua ex cã genita uideri hoc poſſunt. Montes natura ſibi fecerat ad quaſdã cōpages telluris uiſcerib⁹ denſandis: ſimul ad ipetus fluminū domãdos: fluctuſq; frangendos: ac minime quietas partes coercēdas duriſſima ſui materia. Cædimus hos trahimuſq; nulla alia quã deliciarū cã: quos tranſcēdiſſe quoq; mirum fuit. In pōtēto ꝑpe habuere maiores alpes ab Hãnibale exuperatas: & poſtea a cimbris. Nunc ipſæ cedunt in millegenera marmorū. Promontoria aperiuntur mari: & rerū natura agit̃ i planum. Euehimus ea quæ ſeparandis gētibus pro terminis cōſtituta erãt: naueſq; marmorꝫ cã fiunt: ac ꝑfluctus ſæuiſſimã rerum naturæ partē: huc illucq; portantur iuga mōtium: maiore etiamnum ueſania: quã cum ad frigidos potus uaſ petit̃ in nubila. Cæloq; ꝓxime rupes cauãtur: ut bibatur gellati ē. Secū quiſq; cogitet quæ precia horū audiat: quas uehi trahiq; moles uideat. Sed & q̃ ſine hiſ multorū fuerit beatior uita: ad quãque multorum neceſſe ſit iſta facere: imo uerius pati mortales: quos ad uſus: quaſq; ad uoluptates aliasniſi ut īter maculas lapidū iaceant: ceu uero nō tenebris noctiū dimidiæ parti uitæ cuiuſq; gaudia hæc auferentibus. Ingēs iſta reputantē ſubit ēt antiquitatiſ rubor. Extant cenſoriæ leges glãdia in cœnis glireſq; & alia dictu minora apponi uetantes. Marmora inuehi: & maria huius rei cauſa tranſiri: quæ uetaret lex nulla lata eſt.

Quis prim⁹ in publicis operibus oſtenderit. Ca II.

DIcat fortaſſis aliqs nō.n.iuehebãtur. Id qdē falſo. ccc.lx. columas. M. Scauri ædilitatē ad ſcœnã theatri tēporarii & uix uno mēſe futuri i uſu: uiderūt portari ſilētio legū. Sed publicis nimiꝝ īdulgētes uoluptatib⁹. Id ipſū cur: aut quã magis uia irrepūt uitia quã publica. Enīuero nō alio mō i ꝑuatos uſus illa uenere: ebora: aurū: gēmæ: aut qd oībus modis reliqmus Verū eſto idulſerit publicis uoluptatibus: etiãne tacuerūt maxias earum atq; adeo duodequadragenū pedū lucullei marmoris i atrio Scauri collocari: nec clam illud occulteq; factū ē. Satiſdari ſibi dãni iſecti egit redēptor cloacarū cū i palatio extraherent. Nō ergo i tã malo exēplo morib⁹ caueri utiliuſ fuerat: quã tacere tãtas moles i ꝑuatã domum trahi ꝑter fictilia deorum faſtigia.

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. Ca. III.

HEc pōt uideri Scaurus rudi & hui⁹ mali iprouide ciuitati obrepſiſſe quodã uitæ rudimēto. Iã.n.L. Craſſū oratorē illū q ꝑmus pegrini marmoris colūnas habuit i eodē atrio hymetias tñ nec plures ſex: aut lōgiores duodenū pedū: quē. M. Brut⁹ i iurgiis ob id Venerē palatinã appellauerat. Nimiꝝ iſta omiſere morib⁹ uictis: fruſtraq; iterdicta q̃ uetuerãt: cernētes nullas potius quã irritas eē leges maluerūt Qui nos ſequent̃ meliores nō eē ꝓbãt. Quis.n. tantarū hodie colūnarū atriū habet. Sed priuſquã de marmoribus dicamus hominum in iis præferenda iudicamus precia. Ante igitur artifices cenſebimus.

Qui primum laudati in marmore ſcalpendo: & quibus temporibus. Ca. IIII.

MArmore ſcalpēdo ꝑmi oīum iclaruerūt. Dipoenus & Scyl⁹ geniti i creta iſula ērnū medis iperãtib⁹: ꝑuſq; quã Cyrus i pſis regnare icipet: hoc ē olympiade circiter quīqgeſima. li ſicyōnē ſe cōtulere: q diu fuit officinaꝝ oīum metalloꝝ ꝑma Deoꝝ quoſdã ſimulachrã publice ſimul locauerãt ſicyonii: q̃ ꝑus quã abſoluerent̃: artifices iniuriam

quæſti abierunt in ætolos.Protinus ſicyonios fames inuaſit ac ſterilitas: mœrorq́ dirus re
medium petentibus Appollo pythius affuturum reſpõdit:ſi Dipœnus & Scylus deorũ ſi
mulachra perfeciſſent.Quod magnis mercedibus obſequiiſq́ impetratũ eſt.Fuere aũt ſi
mulachra Appollinis Dianæ:Herculis:Mineruæ:quod e cælo poſtea tactum eſt.

Nobilitates operũ & artificũ ĩ marmore.c.xxvi.de marmore pario & mauſoleo. Ca V.

CVm ii eſſent:iã fuerãt in chio ĩſula Malas ſculptor:dein filius eius Miciades:ac de
inde nepos Anthermus chius:cui⁹ filii Bupalus & Anthermus clariſſimi in ea ſcien
tia fuere Hiponactis poetæ ætate:quẽ certũ ẽ.lx.olympiade fuiſſe.Quod ſi qs horũ
familia ad proauum uſq́ retro agat ĩueniet artis ei⁹ originẽ cũ olympiadũ origine cœpiſſe
Hipponacti notabilis fœditas uultu erat:quamobrẽ imaginẽ ei⁹ laſciuia iocorum ii propo
ſuere ridentium circulis . Quod Hipponax indignatus : amaritudine carminũ diſtrinxit
eos in tñ:ut credat̃ aliquos ex iis ad laqueũ cõpuliſſe:qđ falſũ ẽ.Cõplura.n.in finitimis in
ſulis ſimulachra poſtea fecere:ſicut in delo:qbus ſubiecerũt carmẽ:nõ uitibus tñ cẽſeri chi
um:ſed & opib⁹ Anthermi filiorũ.Oſtendũt & laſii Dianã manib⁹ eorũ factã.Et ĩ ipſa chio
narrata ẽ opis eorũ.Dianæ facies ĩ ſublimi poſita:cuius uultũ ĩtrantes triſtẽ:abeuntes exhy
laratum putãt Romæ ſigna eorũ ſũt ĩ palatina æde Apollinis ĩ faſtigio . Et oĩbus fere quæ
diu⁹ Auguſtus fecit. Patris quoq́ eorũ & deli fuere opera:& ĩ lebedo ĩſula Dipœni quẽ
ãbracia:argos:cleone:opibuſ refertæ fuerre.Omnes ãt tñ cãdido marmore uſi ſũt e paro ĩ
ſula quẽ lapidẽ cœpere lychnitẽ appellare:qm̃ ad lucernaſ in cuniculis cæderet:ut auctor ẽ
Varro:multis poſtea cãdidioribuſ rẽptis.Nuper ẽt in lunẽſium lapidicinis . Sed in pariorũ
mirabile ꝑditur:gleba lapidiſ unius cuneis diuidẽtium ſoluta imaginẽ ſileni ĩtus extitiſſe.
Non omittendũ hãc artẽ tãto uetuſtiore fuiſſe quã picturã aut ſtatuariam quarũ utraq́ cũ
Phidia cœpit octogeſimatertia olympiade:poſt ãnos circiter.ccc.xxxii.Et ipſũ Phidiã tra
dunt ſculpiſſe marmora.Venerẽq́ eius eẽ Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritu
dinis.Alcmanẽ athenienſem(quod certum ẽ)docuit in primis nobilẽ.cuius opera athenien
ſes cõplura in ædibus ſacriſ poſuere.Præclarãq́ Veneris imaginẽ extra muroſ quæ appella
tur aphrodite exopolis.Huic ſũma manum ipſe Phidias ĩpoſuiſſe dicit̃.Ipſius diſcipul⁹ fuit
Agoracritus parius ei ætate gratus.Itaq́ e ſuis opibus pleraq́ nomini eiuſ donaſſe fertur.
Certauere aũt ĩter ſe ambo diſcipuli in Venere facienda Vicitq́ Alchmanes nõ opere: ſed
ciuitatis ſuffragiis contra peregrinum ſuo fauentiſ.Quare Agoracritus ea lege ſignũ ſuũ
uendidiſſe tradit̃:ne athenis eſſet:& appellaſſe nemeſin.Id poſitum ẽ rhamunte pago attice
quod.M.Varro omnibus ſignis prætulit.Eſt & in matris magnæ delubro in eadem ciuita
te Agoracriti opuſ.Phidiam clariſſimum eſſe per oẽs genteſ quæ Iouis olympii famã intel
ligũt:nemo dubitat.Sed ut & merito laudari ſciant etiã qui opera eiuſ non uiderunt pro
feremus argumento paruo & ingenii tantũ.Neq́ ad hoc Iouis olympii pulchritudine ute
mur:non Mineruæ athenis factæ amplitudine:cũ ſit ea cubitorum.xxvi.Ebore hæc & auro
conſtat:ſed in ſcuto eius in quo amazonum prœlium cælauit ĩtumeſcente ambitu parmæ
euiſdem concaua parte deorum & gignantum dicationem.In ſoleis uero laphitarum in cẽ
taurorum adeo momenta omnia compacta artis illi fuere.In baſe autem quod cælatum eſt
Pandoras geneſi appellauit.Ibi dii ſunt.xx.numero noſcentes uictoriam mirabili & præci
puo precio.Miramur & ſerpentem:& ſub ipſa cuſpide æream ſphingem.Hæc licet ſint obi
ter dicta de artifice nunquam ſatis laudato ſimul ut noſcatur illam magnificentiam æqua
lem fuiſſe & in paruis.Praxitelis ætatem inter ſtatuarios diximus:qui marmoris gloria ſu
perauit etiam ſemet.Opera eius ſunt athenis in ceramico:ſed ante omnia & non ſolum Pra
xitelis:uerum & in toto orbe terrarum Venus:quam ut uiderent multi nauigauerũt gni
dum.Duas fecerat:ſimulq́ uendebat. Alteram uelata ſpecie quam ob id quidẽ prætulerũt
optione:quorum cõditio erat coi:cum alterã etiam eodẽ precio detuliſſet:ſeuerũ id ac pu
dicũ arbitrantes.Reiectã gnidii emerunt:imenſa differentia famæ.Voluit eã poſtea a gnidi
is mercari res Nicomedes:totũ æs ciuitatis alienũ:quod erat ingens:diſſoluturũ repromit
tens.Omnia ꝑpeti maluere:nec ĩmerito Illo.n.ſigno Praxiteles nobilitauerat gnidũ. Aedi
cula ei⁹ tota apit̃:ut cõſpici poſſit undiq́ effigies deæ:fauẽte ipſa ut credit̃ facto.Nec minor
ex quacũq́ parte ãmiratio eſt.Ferũt amore captũ quendã:cũ delituiſſet noctu ſimulachro
cohæſiſſe:eiuſq́ cupiditatis eẽ ĩdicẽ maculã.Sũt ĩ gnido & alia ſigna marmorea illuſtriũ ar
tificũ Liber pat̃ Bryaxidis & alterſcopæ:& Minerua.Nec mai⁹ illđ Veneriſ praxitelice ſpẽ

quam qđ inter hæc ſola memoratur.Eiuſdē eſt Cupido obiectus a Cicerone Verri ille pp
quē theaſpidæ uiſebant.Nunc in Octauiæ ſcolis poſitus.Eiuſdē & alter nudus ī pario Co
lonia propontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria.Adamauit.n.cū Alchidas Rho-
dius:atq; in eo quoq; ſimile amoris ueſtigiū reliquit Romæ Praxitelis opera ſunt. Flora,
Triptolemus:Cæres in hortis ſeruilianis.Boni euentus & bonæ fortunæ ſimulachra in ca
pitolio.Itē Menades:& quas Thyeladas uocāt:& Carſiadas & ſileni ī aſinii pollicnis monu
mētis:& Apollo & Neptūus praxitelis uocāt:& Cephyſiodoro rei & artis hæres fuit.Cu-
ius laudatū eſt pgami ſymplegarū ſignū nobile:digytis corpori uerius quā marmori īpreſ
ſis.Romæ eius opera ſunt Latōa in in palatii delubro.Venus in Aſinii Pollicnis monumē
tis:& intra Octauiæ porticus in iunonis æde Aeſculapius ac Diana.Scopæ uero laus cum
his certantis.Eecit Venerē & Pothon Phætontē:q ſamothraciæ ſanctiſſimis in cerimoniis
coluntur.Itē Apolinē palatinū.Veſtā ſedentē laudatā in ſeruilianis hortis:duaſq; chame-
teras circa eā:quorū pares in aſinii monumētis ſunt.Vbi & Canephorus eiuſdē.Sed in ma
xima dignatione.Cn.Domitii delubro in cyrco flāmineo.Neptunus ipſe & Thetis: Atq;
Achylles Nereides ſupra delphinos & ceſte & hippocāpos ſedentes.Itē tritones:choruſq;
Phorci:& piſtrices:ac multa alia marina.Eiuſdē manus oīa Magnū & præclarū opus etiā ſi
totius uitæ fuiſſetNunc uero præter ſupradicta quæq; neſcimus.Mars eſt etiānū ſedens.
Coloſſus eiuſdē ī tēplo Bruti Callaici apud cyrcū eundē ad Lanicanā portā eūti.Præterea
Venus in eodē loco nuda praxitelicā illā gnidiā antecedētes:& quæcunq; aliū locū nobili-
tāt Romæ qdē magnitudo operū ē iā oblitterata a magnis officiorū negociorūq; aceruis:
quæ oēs a contēplatione taliū abducunt:qm̄ ocioſorū:& in magni loci ſilentio apta ammi-
ratio talis eſt.Qua de cā ignoratur artifex eius quoq; Veneris quā Veſpaſianus īpator in
operibus pacis ſuæ dicauit antiquorū dignā famā.Par hæſitatio eſt in tēplo Apolinis ſoſi
ani Nioben cū liberis morietē Scopas an Praxiteles fecerit.Itē Ianuſ pater ī ſuo tēplo dica
tuſ ab Auguſto:ex ægypto aduectuſ:utriuſ manu ſit:iā qdē & auro occultatuſ.Similiter ī
curia Octauiæ queritur de cupidine fulmē tenēte:Id demū affirmatur.Alcibiadē eē prin-
cipē forma ī ea ætate.Multa in eadē ſcola ſine auctoribus placēt.Satyri q̄ttuor:ex quibus
unus Liberū patrē palla uelatū Veneri prefert.Altē liberā ſimiliter.Tertius ploratū infan
tis cohibet.Quartus cratere alterius ſitim ſedat.Duæ que nymphe uellificantes ſua ueſte.
Nec minor qō ē in ſeptis.Olympū & Pana:Chyronēq; cū Achille qui fecerint præſertim
cū capitali ſatiſdatione fama iudicet dignos.Scopas habuit æmulos eadē ætate Briaxin:&
in Timotheū & Leocarē:de qbus ſimul dicendū eſt:qm̄ pariter cælauere mauſoleū hec ē
ſepulchrū ab uxore Arthemiſia factū Mauſolo cariæ regulo:q obiit olympiadis cēteſimæ
anno ſecundo.Opus id ut eēt inter ſeptē miracula:ii maxime artifices fecere.Pater ab au-
ſtro & ſepentrione ſexagenos ternos pedes.Breuius a frontibus toto circuitu pedes.qua-
dringentos.xi.attollitur in altitudinē.xxv cubitis.Cingigur colūnis.xxxvi.ab oriente cæ-
lauit Scopas:a ſeptētrione Bryax:a meridie Timotheus:Ab occaſu Leocares.Priuſq; quā
pagerent:regina Arthemiſia quæ mariti memoriæ id opus extrui iuſſerat:obiit.Nō tñ re-
ceſſerūt:niſi abſolutꝰ iā.Id gloriæ ipoꝶ artiſq; monumētū iudicātes:hodieq; certant ma-
nus:Acceſſit & qntus artifex.Nā ꝑ ſupra pterō pyramis altitudine inferiorē æquit.xxiiii.
gradibus in metæ cacumē ſe cōtrahens.In ſumo eſt q̄driga marmorea: quam fecit pythis.
Hæc adiecta.c.lx.pedū altitudine:totū opus includit.Timothei manu Diana Romæ eſt in
palatio:Apollinis delubro:cui ſigno caput repoſuit Aulanius Euander.In magna ammira
tione ē.& Hercules Mneſtrati:Et Heccate epheſi in tēplo Diane poſt ædē in cuius cōtem
plationē āmonēt æditui pcere oculis:tāta marmoris radiatio ē.Nō poſt ferūtur & charites
in ppyleis athenieſiū:quas Socrates fecit:alius ille quā pictor:idē ut aliqui putant.Nā Mi
ronis illius:q ære laudat:anus ebria ē ſmyrnæ ī primis inclyta Pollio Aſinius ut fuit acris
uehemētiæ:ſic quoq; ſpectari monumēta ſua uoluit.In iis ſunt cētauri nymphas gerentes.
Archeſitæ:Theſpiades:Cleomenis.Oceāus & Iupiter Entochi.Hermerotes Taurici non
cælatoris illius:ſed Tralliani.Iupiter hoſpiralis:Pappipi praxitelis diſcipuli Zetus & Am-
phiō & Dirce & Taurus:uinculūq; ex eodē lapide.Arhodo aduecta opa Apollonii & Tau
rici parētū.Ii certamē de ſe fecere.Menecraten uideri pfeſſi:ſed eē naturalē Artemidorū
Eodē loco Liber pater Eutychidis manu laudat.Ad Octauiæ uero porticū Apollo Philiſci
rhodii in delubro ſuo.Item Latona & Diana & muſæ nouem:& alter Apollo nudus.Eum

qui citharā in eodē tēplo tenet: Timarchides fecit. Intra Octauiæ uero porticus in æde Iunonis ipam deā Dionyſius & Polycles. Aliā uenerē eodē loco Philiſcus: Cætera ſigna Praxiteles. Itē Polycles & Dionyſius Timarchidis filii Iouē q̄ ē in ꝓxima æde fecerunt. Pana & Olympū luctātes. Eodē loco Heliodorus: quod ē alterum in terris ſymplegā nobile. Venerē lauantē ſeſe. Dedalum aſtātē Polycharmus. Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitum. Liſiæ opus: quod in palatio ſup arcum diuus Auguſtus honori Octauii patris ſui dicauit in ædicula columnis adornata ineſt quadriga curruſq; & Apollo ac diana ex uno lapide. In hortis ſeruilianis reperio laudatos Calamidis Apolline illi⁹ cælatoris. Dactylidis Pythias. Amphiſtrati Calliſthenē hiſtoriarum ſcriptorē. Deīde multorum obſcurior fama ē quorundā claritati in operibus eximiis obſtante numero artificum: qm̄ nec unus occupat gloriā: nec plures pariter nuncupari poſſunt: ſicuti in Lachoonte: q eſt ī Titi ipatoris domo: opus oībus & picturæ & ſtatuariæ artis ꝓponēdum Ex uno lapide eum & liberos: draconumq; mirabiles nexus de cōſilii ſnīa fecere ſummi artifices Ageſander & Polydorus & athenodorus rhodii. Similiter palatinas domos Cæſarum repleuere ꝓbatiſſimis ſignis Craterus cum Pythodoro. Polydectes cum Hermolao: Pythodorus cū Artemone. Et ſingularis Aphrodiſius trallianis. Agrippæ Pātheū decorauit Diogenes athenieſis & Carſatides. In columnis tēpli eius ꝓbatur inter pauca operum ſicut in faſtigio poſita ſigna: ſed pp altitudinē loci minus celebrata. In honore ē ī tēplo illo Hercules ad quē pœni oībus annis humana ſacrificauerunt uictima humi ſtās ante aditum porticus agnationes ſite fuere & Theſpiades ad ædē Fœlicitatis: q̄rum unā amauit eques Romanus iuni⁹ Piſciculus: ut tradit Varro annumeratur & Praxiteles: q etiā qnq; ſcripſit uolumiua nobilium operum in toto orbe. Natus ī grecia italiæ ora & ciuitate Romana donatus cū iis oppidis. Iouē fecit eburneum ī metelli æde: q̄ cāpus petitur. Accidit uero ei: ut cū in naualib⁹ ubi feræ africanæ erāt: p caueā ītuēs leonē cælaret: ut ex alia cauea pāthera erumperet nō leui picnlo diligētiſſimi artificis. Feciſſe opera cōplura dicitur: ſed quæ fecerit noīatim nō refertur. Archeſilaum quoq; magnificat Varro: cuius ſe marmoreā habuiſſe leænā tradit aligeroſq; ludētes cum ea Cupidines quorum alii religatā tenerēt: alii e cornu cogerēt bibere: alii calciarent ſoccos: oēs ex uno lapide. Idē & a Coponio. xiii. nationes quæ ſunt circa Pōpeium factas auctor ē. Inuenio & Canacū laudatū īter ſtatuarioſ: feciſſe marmorea. Nec minuſ Saurō atq; Bathracum oblitterari cōuenit. q fecere tēpla Octauiæ porticibuſ ī cluſa natione ipſi lacones. Quidā & opibus præpotētes fuiſſe eos putāt ac ſua ipēſa ꝯſtruxiſſe: inſcriptionē ſperātes. Qua negata: hoc tn̄ alio loco & mō uſurpaſſe. Sunt certe etiānū ī colūnarū epyſtilis inſculpta noīum eoꝝ argumēta rana: atq; lacerta. In Iouis æde extitiſſe picturā: cultuſq; reliquos oēs fœmineis argumētis cōſtat. At. n. facta Iunonis æde cum inferrēt ſigna: pmutaſſe geruli tradunt: & id religioni cuſtoditum: uelut ipſis diis ſedē ita ptitis. Ergo & ī Iunonis æde cultus ē: qui Iouis eē debebat. Sunt & in paruis marmoreis famam conſecuti Myrmecides: cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis muſca. Et callicrates: cuius formicarum pedes: atq; alia membra preuidere non eſt.

¶Quando primū marmoꝝ in ædificiis uſus: & quis primus Romæ cruſtauerit parietes: & quibus ætatibus: queq; marmora in uſum uenerint: & quis primus marmora ſecuerit: & ratio ſecandi de harena. ¶Ca. VI.

HAec ſint dicta de marmorū ſculptoribus: ſummaq; claritate artificū: quo in tractatu ſubit mentē nō fuiſſe tn̄ auctoritatē maculoſo marmori: quā fecere e tapſo cycladū inſularū una æque & e leſbo: liuidius hoc paulo uerſicolores qdē maculas habens. Et in totū marmorū apparatū Menāder etiā diligētiſſimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Colūnis demū utebantur in tēplis: nec lautitiæ cā nondū. n. iſta intelligebantur: ſed quia firmiores aliter ſtatui nō poterant. Sic eſt inchoatum athenis templum Iouis olympii: ex quo Silla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidē atq; marmor differentia iam apud Homerum. Dicit enim paridem os marmoreo ſaxo percuſſum. Sed athenis Regias quoq; domos laudatiſſime tum præter æs: aurum: electrum: argētum ebore tantum adornans. Primum (ut arbitror) uerſicolores iſtas maculas chiorum lapidicinæ oſtēderunt cum extruerēt muros: faceto in id. M. Ciceronis ſale. Omnibus enim oſtendebāt ut magnificū: Multo inquit magis mira res eſſet: ſi tyburtino lapide feciſſetis. Ethercules nō fuiſſet picturæ honos ullus: nō modo tātus: aliqua marmorum auctoritate

Secādi marmor ī cruſtas neſcio an cariæ fuerit inuētum. Antiqſſimum quod eqdē īueniā Halicarnaſi Mauſoli domus ꝓcōneſio marmore exculta eſt: lateritiis parietibus. Is obiit olympiadis cēteſimæ ſextæ anno ſecundo Vrbis Romæ āno. ccc. ſecundo. Primum Romæ parietes cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ ī cælio mōte Cornelius nepos tradidit Mamurā formiis natū eqtē Romanum præfectum fabrorū. C. Cæſaris ī Gallia. Neqꝫ īdignatio ſit tali auctoritate inuēta re. Hic nāqꝫ ē Mamurra Catulli Veronēſis carminibus proſciſſus: quē ut res ē: domus ipſius clarius quā Catullus dixit habere: qcqd habuiſſet comata gallia. Nāqꝫ adiecit idē nepos eum pmum totis ædib⁹ nullā niſi e marmore columnā habuiſſe oēs ſolidas e caryſto aut luneſi. Deniqꝫ. M. Lepidus Catuli ꝯſulatu collega pmus oīum limina ex numidico marmore in domo poſuit: magna repræhenſione. Is fuit Cōſul anno Vrbis dc. lxvi. Hoc pmum inuecti numidici marmoris ueſtigium īuenio. nō in colūnis tm̄ cruſtis ue ut Mamurra caryſtium poſuit: ſed ī maſſa & uiliſſimo liminum uſu. Poſt hunc lapidum ferme quadriēnio. L. Lucullus Cōſul fuit: q nomē (ut apparet ex re) Luculleo marmori dedit: admodum delectatus illo. Primuſqꝫ Romā inuexit atrum alioqn cum cætera maculis aut coloribus cōmēdētur. Naſcitur autē in nilo inſula: ſolumqꝫ pene horū marmorum ab amatore nomē accepit. Inter hos primum (ut arbitror) marmoreos parietes habuit ſcena. M. Scauri: nō facile dixerī ſectos an ſolidis glebis politos: ſicuti ē hodie Iouis tonātis ædes in capitolio. Nōdum. n. ſecti marmoris ueſtigia īuenerat italia. Sed qſqs pmum inuenit ſecare: luxuriāqꝫ diuidere. īportuni īgenii fuit. Harena hoc fit: & ferro uidetur fieri ſerra in prætenui linea præmēte harena: uerſando tractuqꝫ ipſo ſecāte. Aetiopica ad hoc maxie ꝓbatur. Nā id quoqꝫ acceſſit: ut ad æthiopas uſqꝫ peteretur qđ ſecaret marmora. Immo uero ēt in īdos unde margaritas quoqꝫ peti ſeueris moribus īdignū erat Hæc proxime laudatur. Mollior tñ quæ ex æthiopia. Illa. n. nulla ſcabricie ſecat: Indica nō æque leuigat: ſed ea cōbuſta poliētes marmora fricare iubētur. Simile & naxiæ uitium ē & coptidi: quæ uocatur ægiptia. Hæc fuere antiq genera marmoribus ſecādis. Poſtea repta ē: Harena nō minus ꝓbāda: ex quodā hadriatici maris uado æſtu undāte obſeruatione nō facili. Iā qdē quacunqꝫ harena ſecare e fluuiis oībus fraus artificum auſa ē: qđ diſpēdiū admodū pauci itelligunt. Craſſior. n. harena laxioribus ſegmentis terit: & plus erodit marmoris: maiuſqꝫ opus ſcabricia polituræ relinqt. Ita ſectæ attenuātur cruſtæ. Rurſuſqꝫ thebaica polituris accomodatur. Et quæ fit e topho lapide aut e pumice. Signis e marmore poliendis: gēmiſqꝫ etiā ſcalpendis atqꝫ limandis.

¶ De naxio & harmonio: & de generibus marmorum. ¶ Ca. VII.

NAxiū diu placuit ań alia uti: ita uocātur cotes ī inſula cypro genitæ. Vicere poſtea ex armenia uectæ. Marmoꝝ genera & colores nō attinet dicere ī tāta notitia. Nec facile ē enumerare ī tāta multitudine. Quoto. n. quoqꝫ loco nō ſuū marmor inuenitur. Et tñ celeberrimi generis dicta ſunt ī ābitu terrarū cū gētibus ſuis. Nō oīa tñ ī lapidicinis gignunt. Sed multa & ſub terra ſparſa. Precioſiſſimi quidem generis lacedemoniū uiride: cūctiſqꝫ hylarius. Sic & auguſteū. ac deīde tiberiū in ægypto Auguſti ac Tiberii primū pncipatu repta. Differētiaqꝫ eoꝝ ē ab ophite: cū ſit illud ſerpētiū maculis ſimile: unde & nomē accepit: q hæ maculas diuerſo mō colligunt. Auguſteū undati criſpū in uertices. Tiberiū ſparſim cōuoluta canicie. Neqꝫ ex ophite colūnæ: niſi paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera. molle cādidū. nigricans durū. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati: & ſerpētiū ictus. Quidā phreneticis ac lethargicis adalligari iubēt cādicātē. Cōtra ſerpētes autē a qbuſdā laudat̄ præcipue ex his quē tephriā appellāt a colore cineris. Vocat̄ & mēphites a loco gēmātis naturæ. Cuius uſus ꝯuenit iis quæ urēda aut ſiccāda ſūt: ex aceto illit⁹. Obſtupeſcit. n. ita corpus ut nō ſentiat cruciatū. Rubet porphirites ī ægypto ex eo cādidis ītereuenīētibus pūctis leucoſtyctos uocat̄. Quātiſlibet molibus cædēdis ſufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo claudio Cæſari ꝓcurator eius ī urbē ex ægypto aduexit tris: Aſinius Pollio nō admodū ꝓbata nouitate. Nemo poſtea certe imitatus eſt. Inuēit eadē ægyptus in æthiopia quē uocāt baſaltē: ferrei coloris atqꝫ duriciæ. Vnde & ei nomen dedit. Nunq̄ Is autē maior repertus ē q̄ in tēplo Pacis ab īpatore Veſpaſiano Auguſto dicat⁹ Argumēto ipſe liberis circa ludentibus: p quos totidē cubiti ſummi incrementi augentes ſe annis eius itelliguntur. Non abſimilis illi narratur in thebis delubro Serapis ut putant Memnonis ſtatua dicatus: quē quottidiano ſolis ortu cōtactū radiis crepare dicūt. Ony

chiten etiã tũ in arabiæ montibus nec uſquã alibi naſci putauere noſtri ueteres:Sed & in germania potoriis uaſis inde factis primũ dein pedibus lectorũ ſelliſq; Cornelius nepos tradit magno fuiſſe miraculo:cũ.P.Lẽtulus Spĩter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorũ oſtẽdiſſet.Poſt quinquennium deinde triginta duorum pedum lõgitudine columnas uidiſſet Variatũ in hoc lapide poſtea eſt.Nãq; pro miraculo inſigni quattuor modicas in theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit.Nos ampliores triginta uidimus in ſcena. quã Calliſtus Cæſaris Claudii libertorum potentiſſimus exhædificauerat.

¶ De alabaſtrite & ligdino alabandico. ¶ Ca. VIII.

HAnc aliq lapidẽ alabaſtratiten uocãt:quẽ cauãt ad uaſa unguẽtaria:qm̃ optime ea incorupta ſeruare dicit̃.Ideoq; etiã exuſtus:ex emplaſtris conuenit: Naſcitur circa thebas ægyptias:& damaſcũ ſyriæ.Hic cæteris cãdidior.Probatiſſimus uero ĩ carmania:mox in india.Iã qdẽ & in ſyria aſiaq;.Viliſſimus aũt & ſine ullo nitore in cappadocia.Probãtur quãmaxĩe mellei coloris in uertice maculoſi atq; nõ trãſlucidi.Vitia uero in iis corneus color aut cãdidus:& qcquid ſimile uitro eſt.Paulũ diſtat ab eo unguẽtorũ fidẽ uti exſtimãt.Lygdinus ĩ tauro reptus amplitudine q̃ lãces crateraſq; nõ excedat.Antea tãtũ ex arabia aduehi ſolitus candoris eximii.Magnus & cõtrariæ inter ſe naturæ duob⁹ honos.Coralitico in aſia repto:mẽſuræ nõ ultra bina cubita:cãdore pximo ebori & q̃dã ſimilitudine.E diuerſo nigrẽ eſt alabãdicus terræ ſuæ noĩe:quãq̃ & mileti naſcẽs:ad purpurã tñ magis aſpectu declinãte.Ideoq; liquatur igni ac funditur ad uſum uitri.Thebaicus ĩtercinctus aureis guttis inuenitur in Africæ parte Aegypto aſcriptæ coticulis ad torrẽda collyria quadã utilitate naturæ alia cõueniens.Circa ſyenẽ uero thebaidis ſinites:quẽ ante pyrrhopœcilõ uocabãt.Trabes ex eo fecere reges quodã certamine obeliſcos uocãtes ſolis numini ſacratos .Radiorũ eius argumentũ in effigie eſt:& ita ſignificatur noĩe Aegiptio. Primus oĩum id inſtituit Mitres:q in ſothis urbe regnabat ſomnio iuſſus.& hoc ipm ĩſcriptũ eſt in eo.Etenim ſculpturæ illæ effigieſq; quas uidemus:ægiptiæ ſunt litteræ. Poſtea & alii regũ ĩ.ſupradicta urbe So lis quattuor numero:quadragenũ & octonũ cubitorũ lõgitudineRamiſes aũt is quo regnãte iliũ captũ ẽ:q̃draginta cubitorũ Ideoq; digreſſus ĩde: ubi fuit Mneuidis regia poſuit aliũ lõgitudĩe undecẽtenis pedib⁹:p latera cubitis q̃ttuor

¶ De obeliſco & thebaico & alexãdrino:& de illo q eſt incyrco magno. ¶ Ca. IX.

OPus id feciſſe dicunt.xx.milia hoĩum.Ipſe rex cũ ſubrecturus eẽt:uereretur q; ne machinæ põderi nõ ſufficerent:quo maius piculũ curæ artificũ denũciaret filiũ ſuum adalligauit cacumini ut ſalus eius apud moliẽtes pdeſſet lapidi.Hac ammiratione opis effectũ ẽ ut cũ oppidũ id expugnaret Cãbiſes rex uetumq; eẽt incẽdio ad crepidines obeliſci.extĩgui ignẽ iuberet molis reuerẽtia q urbis nullã habuerat.Sũt & alii duo Vnus a Myrne poſitus:alter a Phio ſine notis.xlviii.cubitorũ. Alexãdriæ ſtatuit unũ octoginta cubitorũ Ptholemæus Philadelphus:quẽ exciderat Nectabilis Rex purũ.Maiuſq; opus fuit ĩ deuehẽdo:ſtatuẽdo ue multo quã ĩ excidẽdo.A Satiro Architecto aliq deuectũ traduut Rate:ut Callixenus dixit a Phœnice foſſa pducta uſq; ad iacẽtẽ obeliſcũ e nilo.Naueſq; duas ĩ latitudinẽ patuulas:pedalibus ſpaciis ex eodẽ lapide ad rõem geminari p duplicẽ mẽſurã põderis oneratas ita ut ſubiſſent obeliſcũ pẽdẽtẽ extremitatibus ſuis ĩ ripis utriq;:poſtea egeſtis laterculis alleuata naue excepiſſe onus ſtatutũ. Exciſos aũt ſex talis ĩ mõte eodẽ artificẽ donatũ talẽtis qnq̃gĩta.Hic aũt obeliſcus fuit ĩ arſinoe poſitus a rege ſupradicto:munus amoris ĩ ɔiuge:eademq; ſorore Arſinoe.Inde eũ naualib⁹ incõmodũ Maximus qdã præfectus ægypti trãſtulit in foꝝ reciſo cacumine dũ uult faſtigiũ addere auratum:quod poſtea amiſit.Et alii duo ſunt Alexãdriæ ad portũ ĩ Cæſaris tẽplo:quos excidit Meſphees Rex q̃dragenum binũ cubitoꝝ.Sup oĩa acceſſit difficultas mari Romã deuehẽdi ſpectatis admodũ nauib⁹.D.Auguſtus priorẽ aduexerat miraculi gratia:puteoliſq; naualib⁹ ppetuis dicauerat.Sed ĩcẽdio cõſumptus eſt.D.Claudius aliquot per annos aſſeruatum eum quem C.Cæſar importauerat:omnibus quæ nunquam ĩ mari uiſa ſunt: mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exhædificatis perductum oſtiam portus gratia merſit.Alia ex hoc cura nauium quæ tyberi ſubuehebant. Quo experimento palam fuit: non minus aquarum huic amni eſſe quam nilo.Is autem obeliſcus quem D. Auguſtus in cyrco magno cõſtituit:exciſus a Rege Semneſerto:quo regnante Pythagoras in ægypto fuit:centum uigintiq; pedũ eſt:& dodrantis:præter baſin eiuſdẽ lapidis.Is uero qui

eſt in cāpo martio.ix.pedum minor eſt.a Seſotide.inſcriptam ambo rerum naturæ interprætationē ægiptiorū opere & philoſophiæ continent.

¶De illo qui eſt in campo Mātio pro Gnomone. ¶Ca. X.

EI qui eſt in campo Diuus Auguſtus addidit mirabilē uſum ad deprehendendas ſolis umbras dierumq̧ ac noctiū magnitudines:ſtrato lapide ad obeliſci magnitudinē:cui par fieret umbrarum Romæ cōfecto die ſexta hora paulatimq̧ p̄ regulas q̄ ſunt ex ære incluſe ſingulis diebus decreſceret:ac rurſus augeſceret.Digna cognitu res & ingenio fœcundo.Mālius mathematicus apici auratā pilā addidit cuius uertice umbra colligeretur in ſemetipſam alia atq̧ alia incrementa iaculantē apice:ratione ut ferunt:a capite hoīs intellecta.Hæc dierum obſeruatio triginta iā fere annis non congruit:ſiue ſolis ipſius diſſono curſu & cæli aliq̄ rōne mutato.ſiue uniuerſa tellure aliq̄d a cētro ſuo dimota:ut deprehēdi & in aliis locis accipio ſiue urbis tremoribus ibi tm̄ gnomone intorto:ſiue inundationibus tyberis ſedimēto molis facto quāq̄ ad altitudinē īpoſitæ rei in terrā quoq̧ dicantur icta fundamenta.

¶De tertio obeliſco Romæ in uaticano. ¶Ca. XI.

TErtius eſt in uaticano Caii & Neronis principū cyrco:ex oībus unus oīo fractus ī molitione eius:quē fecerat Seſotidis filius Nuncoreus.Eiuſdē remanet & alius cētum cubitorum quem poſt cæcitatem uiſu reddito ex oraculo ſoli ſacrauit·

¶De pyramidibus ægiptiis & ſphinge. ¶Ca. XII.

DIcatur obiter & pyramides in eadē ægypto regum pecuniæ ocioſa ac ſtulta oſtentatio.Quippe cum faciendi eas cā a pleriſq̧ tradatur:ne pecuniā ſucceſſoribus aut æmulis inſidiantibus præberent:aut ne plebes eſſet ocioſa Multa circa hoc uanitas illorum hoīum fuit:ueſtigiaq̧ cōpluriū incoatarum extāt Vna eſt ī arſinoe urbe:duæ in memphi nō procul a labyrintho:de quo & ipſo dicemus.Totidē ubi fuit meridis lacus.hoc eſt foſſa grādis.Sed ægyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema:quæ eminere dicuntur.Reliquæ tres:quæ orbē terrarum īpleuere fama:ſane cōſpicuæ undiq̧ annauigātibus:ſitæ ſunt in parte africæ monte ſaxeo ſteriliq̧ inter mēphin oppidū & q̄d appellari diximus delta a nilo minus quattuor milib⁹ paſſuum:a mēphi ſeptē.d.paſſ. a uico appoſito quē uocant buſirin.In quo ſunt aſſueti ſcandere illas.Ante has eſt ſphinx uel magis miranda:qua ſilueſtria ſunt accolentium.Amaſin regē putant in ea conditū:& uolunt inuectā uideri·Eſt autē ſaxo naturali elaborata:& rubrica.Capitis monſtri ambit⁹ p̄ frontē centum duos pedes colligit:lōgitudo pedum centum q̄dragintarium eſt:altitudo a uentre ad ſummā aſpidē in capite ſexagintaduum.Sed pyramis ampliſſima ex arabicis lapidicinis conſtat.Trecenta ſexaginta hoīum milia annis.xx.eā conſtruxiſſe produnt Tres uero factæ annis ſeptuagintaocto & mēſibus quattuor.Nēpe q̄ de iis ſcripſerūt:ſunt Herodotus:Euhemerus:Duris ſamius: Ariſtagoras:Dionyſius:Artemidorus: Alexander Polyhiſtor:Butarides:Antiſthenes:Demetrius:Domoteles:Apion:Inter oēs uero eos nō conſtat a q̄bus factæ ſint iuſtiſſimo caſu obliteratis tantæ uanitatis auctoritatibus.Aliq̄ ex iis prodiderit in raphanos & alliū ac cepas mille octingenta talenta erogata. Ampliſſima octo iugera optinet ſoli:quattuor anguloꝝ paribus interuallis per octingentos octoginta tres pedes ſingulorū laterū altitudine.A cacumine pedes:xv.Alterius interualla ſingula p̄ q̄ttuor angulos pares.dcc.xxxvii.comprehendūt. Tertia minor prædictis:ſed multo ſpectatior.Aethiopicis lapidibus conſurgit:ccc.lxiii.pedibus inter angulos.Veſtigia ædificationū nulla extant.Harena late pura circū lētis ſimilitudine:qualis in maiori parte africæ. Queſtionū ſumma eſt quanā rōne intātā altitudinē ſubuecta ſint cemēta. Alii.n.nitro ac ſale adaggeratis cū creſcēte opere.At pactos fluminis irrigatione dilutis.Alii laterib⁹ eluto factis extructos pōtes in priuatas domos diſtributos.Nilū.n.nō putāt rigare potuiſſe multo humiliorē.In pyramide maxīa eſt intus puteus octogintaſex cubitoꝝ flumē illo ad miſſum arbitrant̄.Mēſurā altitudinis earū oīum que ſimiliū depræhendere inuenit. Thales mileſius umbrā metiēdo:qua hora par eē corpori ſolet. Hæc ſunt Pyramidū miracula Supræmūq̧ illud:ne qs regū opes miret̄:minimā extitiſſe laudatiſſima a Rhodope meretricula factā.Aeſopi fabularū philoſophi conſerua quondā & cōtubernalis hæc fuit: maiore miraculo tantas opes meretricio eſſe conquiſitas quæſtu.Magnificatur & alia turris a rege facta in inſula pharo portū optinente Alexandriæ:quā conſtituiſſe.d.ccc.talētis tradūt

magno aīo ne qd omittamus Ptolemæi Regis quod in ea pmiſerit: Soſtrati caſſidis archi/
tecti ſtructe ipſius nomē inſcribi. Vſus eius nocturno nautarū curſui ignes oſtendere ad
prænunciāda uada: portuſq3 introitum Sicut iā tales cōpluribus locis flagrāt ut poteneſi/
cæ ac rauennæ aduitādum periculum etiā in corriuatione. Flagrāt cum eo ſita ea craſſiſſime
Periculum in coriuatione ignium ne ſydus exiſtimetur qm̄ e longiquo ſimilis Flamarum
aſpectus eſt. Hic idē Architectus primus oīum penſilē ambulationē gnīi feciſſe traditur.

De labyrinthis ægiptio: lemnio italico. Ca. XIII.

Dicamus & labyrinthos: uel portētoſiſſimū humani ingenii opus. Sed nō ut exiſtima
ri poſſit falſum. Durat etiā nunc in Aegipto heracleopolite nomos: qui primus fa
ctus eſt ante annos (ut tradunt) tria milia ſexcētos a Pete ſuco rege: ſiue Tithoe.
Quanquā Herodotus totū opus regum eſſe dicat: nouiſſimeq3 Pſammetici. Cauſas faci/
endi uarie interpretantur. Demoteles regiā Mohterudis fuiſſe. Licias ſepulchrum Meri/
dis: plures ſoli ſacrum id extructū. quod maxime creditur. Hinc utiq3 ſumpſiſſe dedalum
exēplar eius labyrinthi quē fecit in creta: non eſt dubium: ſed cēteſimā tantum portionem
eius imitatum: quæ itinerum ambages occurſuſq3 ac recurſus inexplicabiles cōtinet. Non
ut in pauimentis puerorum ue ludicris cāpeſtribus uidemus breui lacinia milia paſſuū plu
ra ambulationis continentē: ſed crebris foribus inditis ad fallendos occurſus: redeundūq3
in errores eoſdē Secundus hic fuit ab Aegiptio labyrinthus: tertius in lemno: quartus in
italia. Oēs lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror eqdē in introitu lapideis
e paro columnis. Reliquæ erant ſyenite: molib⁹ cōpoſitis quas diſſoluere: ne ſæcula quidē
poſſint adiuuātibus Heracleopolitis: qui id opus inuiſum mire infeſtauere. Poſitionē ope
ris eius: ſingulaſq3 partes enarrare non eſt cū ſit in regiones diuiſum atq3 in præfecturas:
quas uocant nomos: ſexdecim nomibus eorum totidē uaſtis domibus attributis. Præterea
tēpla oīum Aegypti deorum cōtinet: ſupq3 Nemeſes quindecim ædiculis incluſæ. Sūt Py
ramides cōplures q̄dragenarum ulnarum ſenos radice muros optinentes: Feſſi iā eundo p
ueniunt ad uiarum illum inexplicabilē errorē. Quin & cœnacula prius excelſa: porticuſq3
aſcenduntur nonagenis gradibus oēs. Intus colūne de porphyrite lapide deorum ſimula/
chra: regum ſtatuæ monſtrifice effigies. Quarūdā autē domorum talis eſt ſitus: ut adape/
rientibus fores. tonitruum intus tærribile extat. Maiore autē in parte tranſitus eſt p tene/
bras aliæque rurſus extra murū labyrinthi ædificiorū moles pteron appellant Inde aliæ p
foſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Refecit unus oīo pauca ibi ex mōte phādon Thebis
Rex ante Alexandrū magnū annis qngentis. Id quoq3 traditur fuiſſe trabibus ſpinæ oleo
incoctæ dum fornices quadrati lapidis aſſurgerent. De ægypto & cretico labyrinthis ſatis
dictū eſt. Lemnius ſimilis illis: colūnis tn̄ centum. l. memorabilior fuit: quarum in officina
turbines ita librati pependerunt: ut puero circūagente tornarent Architecti illum fecere
Zmilus & Rholus & Theodorus indigēa. Extantq3 adhuc reliqæ eius cū crerici italiciq3
nulla ueſtigia extēt. Nāq3 & italicum dici cōuenit: quē fecit ſibi porſenna rex hetrurie ſe/
pulchri cā ſimul ut & externorum regū uanitas quoq3 ab italicis ſuparet. Sed cum exce/
dat oīa fabuloſitas: utemur ipſius. M. Varonis in expoſitione eius uerbis. Sepulrus eſt in/
quit ſub urbe cluſio: in quo loco monumentum reliquit lapide q̄drato. Singula latera pe/
dum lata tricenum: alta qnquagenum: Inq3 baſi quadrata intus labyrintum inextricabilem
Quo ſi qs improperet ſine glomere lini: exitum inuenire nequeat. Supra id quadratū py/
ramides ſtant qnq3. Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latæ pedum ſeptuagenū
quinum: altæ centum quinquagenum ita faſtigiatæ. ut in ſummo orbis æneus & Pegaſus
unus oībus ſit īpoſitus ex quo pendeant excepta cathenis tintinnabula: quæ uēto agitata
lōge ſonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quē orbē quattuor pyramides inſup
ſingulæ extant altæ pedum centenū. Supra quas uno ſolo qnq3 pyramides: quarum altitu
dinē Varronē puduit adiicere. Fabulæ hetruſcæ tradunt eandē fuiſſe: quam totius operis:
adeo ueſana dementia quæſiſſe gloriā impendio nulli profuturo. Præterea fatigaſſe regni
uires: ut tamen laus maior artificis eſſet.

De penſili horto & oppido: & tēplo Dianæ epheſiæ. Ca. XIIII.

Leguntur & penſiles hortos: imo uero totum oppidum feciſſe ægiptiæ thebæ: exer
citus armatos ſubito educere ſolitis regibus nullo oppidanorum ſentiēte. Etiam/
num hoc minus mirum: quam quod flumine medium oppidum interfluēte: quæ ſi fuiſſent

non dubiũ eſt dicturum Homerũ fuiſſe:cũ centum portas ibi predicaret.Græcæ magnificentiæ uera ammiratio extat tẽplũ epheſiæ Diane ducentis uiginti annis factũ a tota aſia. In ſolo id paluſtri fecere:ne terræmotus ſentiret:aut hiatus timeret Rurſus ne in lubrico atq; inſtabili fundamenta tante molis locarentur:ante calcatis ea ſubſtrauere carbonibus dein uelleribus lane.Vniuerſo tẽplo longitudo eſt quadringentorũ uigintiq̃nq; pedũ:latitudo ducẽtorũ uiginti.Colũne centũ uiginriſeptẽ:a ſingulis regibus facte:ſexaginta pedum altitudine.Ex iis.xxxvi.cælatæ.Vna a Scopa.Operi præfuit Cteſiphõ architectus Sũma miracula epyſtilia tante molis attoli potuiſſe.Id cõſecutus eſt ille beronibus harena plenis molli puluino ſup capita colũnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut ſenſim totũ in colle ſederet.Difficillime hoc contingit in limine ipſo:quod foribus ĩponebat Etenim ea maxima moles fuit:nec ſedit:In cubili ergo anixo artifici mortis deſtinatiõe ſuprema.Traduntq; in ea cogitatione feſſum nocturno tpe in quiete uidiſſe preſentẽ deam cui tẽplum fiebat:hortantẽ ut uiueret:ſe cõpoſuiſſe lapidẽ:atq; ita poſtero die apparuit:ponderetq; ipſo correptus uidebatur Cætera eius operis ornamenta plurium librorũ inſtar optinet:nihil ad ſpecimen naturæ pertinentia.

¶De delubro Cyzici & lapide fugituo & de echo ſeptics reſonante:& ædificio ſine clauo:& mirabilia ædificorum Romæ: ¶Ca. XV.

OVrat & Cizici delubrum:in quo filum aureum cõmiſſuris oĩbus politi lapidis ſubiecit artifex eburneũ Iouẽ dicaturus intus coronante eo marmoreo Apolline.Trãlucent ergo picturæ tenuiſſimis capillamentis:leniq; afflatu ſimulachra refouẽte:præter ingeniũ artificis ipſa materia quãuis occulta in precio operis intelligitur. Eodẽ in oppido eſt lapis:fugitiuus appellatus.Argonautæ eo pro ancora uſi ibi reliquerãt.Nunc e prytaneo (ita uocatur locus) ſæpe profugũ fixere plũbo.Eadẽ in urbe iuxta portã quæ thracia uocatur turres.vii.acceptas uoces numeroſior repcuſſu multiplicãt. Nomẽq; huic miraculo echo eſt a græcis datũ.Et hoc quidẽ natura locorũ euenit.Et plerũq; cõuallium ibi caſu accidit.Olympiæ autẽ arte mirabili modo in porticu quã oppidani heptaphonon appellãt:qm̃ ſepties eadẽ uox redditur.Cyzici & buleuterion uocant ædificiũ ãplum ſine ferreo cleuo ita diſpoſita cõtignatione ut eximantur trabes ſine fulturis ac reponantur. Quod itẽ Romæ in ponte ſublicio religioſum eſt:poſtea quã Coclite Horatio defendente ægre reuulſus eſt.Verũ & ad urbis noſtræ miracula tranſire cõuenit:nõgẽtorum annorum dociles ſcrutari uiros:& ſic quoq; terrarũ orbẽ uictum oſtẽdere:quod accidiſſe totiens pene:quot referrent miracula:apparebit.Vniuerſitate uero aceruatã & in quẽdã unũ cumulũ cõiecta nõ alia magnitudo exurget:q̃ ſi mundus alius q̃dã in uno loco narretur. Nã ut cyrcũ maximũ a Cæſare dictatore extructũ longitudine ſtadiorũ trium: latitudine unius:ſed cũ ædificiis iugerũm q̃ternum ad ſedẽ ducẽtorũ.lx.miliũ inter magna opera dicamus.Nõne inter magnifica baſilicã Pauli colũnis e phrygibus mirabilẽ forũq; D.Auguſti:tẽplum pacis D.Veſpaſiani impatoris Auguſti:pulcherrima operũ quæ unq̃ Pãtheõ loui ultori ab Agrippa factũ:cũ theatrum ante texerit Romæ Valerius oſtienſis architectus ludis Libonis.Pyramidas regum miramur opera:cũ ſolũ tm̃ foro extruendo ſeſtertiis mille ducẽtis Cæſar dictator emerit.Et ſi q̃dẽ ĩpẽſæ mouent captos auaritia aĩos:P.Clodius quẽ Milo occidit:ſeſtertiis.c.xlvii.milibus domo empta habitauerit.Quod eq̃dẽ nõ ſecus ac regũ inſaniã miror Itaq; & ipm̃ Milonẽ ſeſtertia ſeptingẽta milia æris alieni debuiſſe inter pdigia animi hũani ducõ.Sed tũc ſenes aggeris uaſtũ ſpatiũ & ſubſtructiones iſanas captioſi mirabant.Præterea cloacas operũ oĩum dictu maximũ:ſuffoſſis mõtib⁹:atq; ut paulo ãte rettulim⁹:urbe pẽſili:ſubterq; nauigata.Id.M.Agrippa fecit ĩ ædilitate poſt Cõſulatũ p meat⁹ corriuati.vii.ãnib⁹ curſu pcipiti torrẽtiũ mõ rape:atq; auferre oĩa coacti.Inſup mole hymbriũ cõcitati uada ac littora q̃riunt.Aliq̃n tyberis retro ĩfuſi recipiũt fluct⁹.Pugnãtq; diuerſi aq̃rũ ĩpetus intus:& tñ obnixa firmitas reſiſtit.Trahunt moles iterne tãtæ nõ ſuccũbẽtib⁹ cãis opis:Pulſant ruinæ ſpõte præcipites:aut ĩpactæ ĩcẽdiis.Quatit ſolũ teremotibus.Durãt tñ a Targnio Priſco ãnis octingẽtis ppe iexpugnabiles.Nõ omittẽdo memorabili exẽplo uel eo magis q̃ celeberrimus rerũ cõditorib⁹ omiſſũ ẽ:Cũ id opus Tarqnius pſcus plebis manibus faceret:eẽtq; labor ĩcertũ lõgior an periculoſior.paſſim ꝯſcita nece q̃ritib⁹ tediũ fugiẽtib⁹:Nouũ & ĩexcogitatũ ãn poſteaq; remediũ ĩuẽit ille rex:ut oĩum ita dfũctoꝝ figeret crucib⁹ corpa:ſpectãda ciuib⁹ ſimul & feris uolucribuſq; lacerãda.

Quamobrẽ pudor Romani nominis proprius qui ſepe res perditas ſeruauit in prœliis:tũc
quoqꝫ ſubuenit.Sed illo tpe impoſuit iam erubeſcens cum puderet uiuos tanq̃ puditurũ
eſſet,extinctos.Amplitudinem cauis eã feciſſe proditur:ut uehen fœni large tranſmitte
ret.Parua ſunt cuncta quæ diximus nec oĩa uni cõparanda miraculo antequã noua attin-
gã:M.Lepido:Q.Catulo conſ.ut conſtat inter diligentiſſimos auctores domus pulchri
or nõ fuit Romæ:quã Lepidi ipſius.At Hercule intra annos.xxxv.eadẽ centeſimũ locum
non obtinuit.Cõputet in hac eſtimatione qui uolet marmorum molẽ:opera pictorũ im-
penda regalia.Et cum pulcherrima:laudatiſſimaqꝫ certantes centum domos poſteaqꝫ eas
ab innumerabilibus aliis in hunc diẽ uictas.Profecto incendia puniunt luxum:nec tñ effi
ci põt:ut mores aliqd ipſo in hoĩe mortalius cẽ intelligant.Sed eas oẽs duæ domus uice-
runt Bis uidimus urbẽ totã cingi domibus principũ.Caii & Neronis.Et huius qdẽ ne qd
deeſſet aurea.Nimirum ſic habitarunt illi qui hoc imperium fecere tantas ad uincendas
gentes triumphoſqꝫ referendos ab aratro aut foco exeuntes:quorum agri quoqꝫ minorẽ
modum optinuere quã celariã iſtorũ.Subit uero cogitatio quota portio harũ fuerit areæ
ille:quas inuictis ĩperatoribus decernebant publice ad ex ædificãdas domos .Sũmuſqꝫ il-
larũ honos erat ſicut in.L.Valerio publicola:qui primus cõſul fuit cum.L.Bruto poſt tot
merita:& fratre eius q bis in eodẽ magiſtratu ſabinos deuicerat:adiici decreto ut domus
eorum fores extra aperirentur & ianua in publicum reiiceretur.Hoc erat clariſſimum in-
ſigne inter triumphales quoqꝫ domos.Nõ patiemur duos Caios uel duos Nerones ne ac
quidẽ gloria famæ frui.Docebimuſqꝫ etiã inſaniã eorũ uictã priuatis operibus.M. Scauri
cuius neſcio an ædilitas maxime proſtrauerit mores ciuiles:maiuſqꝫ ſit Syllæ malum tanta
priuigni potentia:quã proſcriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate ſua opus maximum
oĩum quæ unq̃ fuere humana manũ facta nõ tparia mora uerum etiã æternitatis deſtinati
one.Theatrum hoc fuit.Scœna ei triplex altitudine.ccc.lx.columnarum ĩ ea ciuitate quæ
ſex hymerias nõ tulerat ſine probo ciuis ampliſſimi.Iã pars ſcœnæ e marmore fuit.Media
e uitro inaudito etiã poſtea genere luxuriæ.Summæ tabulis inauratis colũnæ ut diximus
imæ duo de quadragenum pedũ.Signa ærea inter columnas:ut indicauimus fuerunt tria
milia numero.Cauea ipſa cœpit hoĩum.lxxx.milia:cum Põpeii amphitheatri totiẽs multi-
plicata urbe tantoqꝫ maiore populo ſufficiat large.xl.milia.Sed & reliquus apparatus tan
tus attalica ueſte:tabulis pictis:cæteraqꝫ cura fuit:ut in tuſculanã uillã reportatis quæ ſu
perfluebant quottidiani uſus deliciis incenſa uilla ab iratis ſeruis concremarentur ad ſe-
ſtertia .M.Aufert animum & a deſtinato itinere digredi cogit contẽplatio tã prodigæ mẽ
tis:aliãqꝫ connecti maiorẽ inſaniã.E ligno.C.Curio qui bello ciuili in cæſarianis partibus
obiit:funebri patris munere cũ opibus apparatuqꝫ nõ poſſet ſuperare Scaurũ.Vnde.n.illi
uitricus Sylla:& Metella mater proſcriptionũ ſectrix:unde.M.Scaurus pater totiens pn
ceps ciuitatis:& marianis ſodalitiis rapinarum puĩcialiũ ſinus:cum iã ne ipſe quidẽ com-
parari ſibi poſſet.Quando hoc certe incẽdii illius premium habuit conuectis ex orbe ter-
rarũ rebus:ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi:Ingenio ergo ſuo erat utendũ.Curioniqꝫ
aliud excogitandum fuit.Operæ precium eſt ſcire quid inuenerit:& gaudere moribus no
ſtris.ac noſtro modo nos uocare maiores.Theatra duo iuxta fecit ampliſſima e ligno car-
dinum ſingulorum uerſatili ſuſpenſa libramẽto:in quibus utriſqꝫ ante meridiano ludoꝝ
ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis ne inuicẽ obſtreperẽt ſcœnæ:& repente circumactis
ut conſtiterant.Poſtremo iã die diſcedentibus tabulis & cornibus inter ſe coeuntibus fa-
ciebat amphiteatrũ:& gladiatoꝝ ſpectacula edebat:ipſum magis autoratũ Populum Ro.
circunferens.Quid.n.miretur quiſqꝫ in hoc primũ:inuentorẽ:an inuẽtũ:artificẽ:an aucto
rẽ:auſum aliquẽ hoc excogitare:an ſuſcipere:parere:an iubere:Sup oĩa erit populi furor ſe
dere auſi tã infida inſtabiliqꝫ ſede:En hic eſt ille terrarum uictor & totius dominator orbis
qui gentes & regna diriperet:iura exteris mitteret:& quoſdam in numero deorum im-
mortaliũ generis humani portio in machina pendens:& ad periculum ſuũ plaudens.Quæ
utilitas aĩarum iſta:aut quæ querela de canis:aut quantum mali potuit accidere.Hauriri
urbes terræ hiatibus publicus mortaliũ dolor eſt.Ecce Po.Romanus uniuerſus uelut du
obus nauigiis ĩpoſitus binis cardinib⁹ ſuſtinetur:& ſe ipm depugnãtẽ ſpectat:periturus mo
mento aliquo luxatis machinis:& p hoc queritur in tribunitiis concionibus gratia ut pen
ſiles tribus faceret.Qualia hic in roſtris.Quid nõ auſurus apud eos quibus hoc pſuaſerit.

Vera naq; cõfitentibus.Po.Romanus funebri munere ad tumulũ patris eius depugnauit uniuerſus Variauit hanc magnificentiã ſuã feſſis turbatiſq; cardinibus:& ãphitheatri forma cuſtodita nouiſſimo die diuerſis duabus p mediũ ſcœnis athlætas edidit:raptiſq; e contrario repẽte pulpitis eodẽ die uictores e gladiatorib⁹ ſuis ꝑduxit.Nec fuit rex Curio aut gẽtium ĩperator nõ opibus ĩſignis:uti qui nihil in cenſu habuerit:ꝑter diſcordiã pricipum Sed dicant̃ uera æſtimatiõe ĩuicta miracula:quæ.Q .Martius rex fecit.Is iuſſus a ſenatu aquaꝝ apiæ & anienis tegulã ductus reficere:nouã a noĩe ſuo appellatã cuniculis ꝑ montes actis intra preturæ ſuæ tẽpus adduxit.Aggrippa uero in ædilitate ſua: adiecta uirginea aq; cæteriſq; corriuatis atq; emẽdatis lacus:dcc.fecit.Præterea fontes.cv.caſtella.c.xxx.cõplura ẽt cultu magnifica & operibus.Hic ſigna.ccc.ærea aut marmorea ĩpoſuit: & colũnas ex marmore q̃drigentas:eaq; oĩa ãnuo ſpatio. Adiecitq; ipſe in ædilitatis ſuæ cõmemoratiõe & ludos unde.lx.diebus factos & gratuita præbuit balnea cẽtum.lxx. quæ nunc Romæ ad ĩfinitum auxere numerũ.Vicit ãtecedentes aquarũ ductus nouiſſimi ĩpendium operis inchoati a.C.Cæſare & peracti a Claudio.Quippe a lapide quadraginta ad eã excelſitatẽ:ut ĩ oẽs urbis montes leuarent̃:ĩfluxere curtius:atq; cæruleus fontes.Erogata in id opus ſeſtertia quingenta quinquagĩtaquinque milia.Quod ſiquis diligẽtius æſtimauerit aquaꝝ abundantiam in publico balnei piſcinis domibus euripis hortis ſuburbanis uillis ſpatioq; aduenientis extructos arcus montes perfoſſos:cõualles æquatas:fatebit̃ nihil magis mirandũ fuiſſe in toto orbe terrarũ.Eiuſdẽ Claudii inter maxima equidẽ ac memoranda duxerĩ:quãuis deſtitutũ ſucceſſoris odio montẽ pfoſſum ad lacum fucinũ emittẽdum inenerrabili ꝑfecto ĩpendio:& operariorũ multitudine p tot ãnos:cum aut corriuatio aquaꝝ:qua terrenus mõs erat egereret in uertice machinis:aut ſilex cederet.Omniaq; intus in tenebris fierent:quæ neq; cõcipi animo niſi ab iis q uidere:neq; humano ſermone enarrari poſſunt.Nã portus Oſtienſis opus prætereo.Item uias iter montes exciſas.Mare thirrenum a Lucrino molibus ſecluſum.Tot pontes tantis impendiis factos.Et inter plurima alia italiæ miracula:ipſa marmora in lapidicinis creſcere auctor eſt Papyrius Fabianus naturæ rerum peritiſſimus.Exemptores quoq; affirmant compleri ſponte illa mõtium ulcera. Quæ ſi uera ſunt ſpes eſt:nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus & medicinis. Ca. XVI.

A Maioribus digrediẽti ad reliquoꝝ lapidum ĩſignes naturas quis dubitet ĩ primis magnetẽ occurrere.Quid.n.mirabilius:aut qua ĩ parte naturæ maior ĩprobitas dederat uocẽ ſaxis:ut diximus:reſpondentẽ hominis:ĩmo uero & obloquentẽ. Quid lapis rigore pigrius.Ecce ſenſus manuſq; tributi illi.Quid ferri duritia pugnatius.Sed cedit & patit̃ maiores:trahit̃ nanq; a magnete lapide.Domitrixq; illa rerum oĩum materia ad inane neſcio quid currit:atq; ut ꝓpius uenit aſſiſtit:teneẽq;:& cõplexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellãt:q̃dam heracleon.Magnes appellatus eſt ab inuentore ut auctor ẽ Nicander in india repert⁹.Nanq; & paſſim inuenit̃:ut in Hiſpania quoq; inueniſſe aũt fertur clauis crepidarũ & baculi cuſpide hærentibus:cũ armenta paſceret.Quinq; genera magnetis Sotac⁹ demõſtrat.Aethiopicũ:& magneſia cũ a Macedonia & cõtermina a bebnœa locatũ petentib⁹ dextra.Tertium in echio boetiæ.Quartum circa Alexandriã troadẽ.Quĩtum & magneſia aſiæ.Differentia prima mas ſit an fœmina.Proxima ĩ colore.Nã qui ĩ Macedonia & magnetia repiunt̃:ruffi nigriq; ſũt.Boetius uero ruffi coloris plus habet quã nigri.Is q in troade ĩuenitur:niger eſt & fœminei ſexus:ideoq; ſine uiribus.Deterrimus autẽ in magneſia aſiæ cãdidus:neq; attrahens ferrũ ſimiliſq; punici.Compertũ tãto meliores eẽ quanto ſũt magis:cærulei.Aethiopicis laus ſũma dat̃:ponduſq; argẽto rependit̃.Inuenitur hic in Aethiopia ziniri ita uocat̃ regio harenoſa.Ibi & hematites ſanguinei coloris: ſanguinemq; reddens ſi terat̃.Sed & crocũ.In attrahẽdo ferrum non eadẽ quæ magneti hemetite natura.Aethiopici argumentũ eſt quod magnetẽ quoq; aliũ ad ſe trahit. Omnes aũt ii oculorum medicamentis ꝓſunt ad ſuam quiſq; portionẽ.Maximeq; epiphoras ſiſtunt. Sanant & aduſta cremati:tritiq;.Alias rurſus in eadẽ Aethiopia nõ ꝓcul mons gignit lapidẽ theamedem:qui ferrum omne abigit:reſpuitq;.De utraq; natura eius ſæpius diximus.

De lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis condita
& de his qui diu ſeruant:& de thaſio lapide:
& medicinis eius. Capitulum XVII.

LApidē e ſciro inſula ītegrum fluctuare tradūt:eundem cōminutum mergi. In aſſo troadis ſarcophagus lapis fiſſili uena ſciditur.Corpora defunctorum cōdita in eo abſumi cōſtat intra.xl.dierum:exceptis dentib⁹.Mutianus ſpecula quoq; & ſtrigiles & ueſtes & calciamēta indita mortuiſ lapidea fieri auctor eſt. Eius generis & in lycia ſaxa ſūt & in oriente quæ uiuentibuſ quoq; adalligata:erodūt corpora.Mitior eſt aūt ſeruādis corporibus nec abſumendiſ chemites ebori ſimillim⁹.in quo Dariū cōditum ferunt.Parioq; ſimilis cādore & duritia:minus tn̄ pōderoſius q̄ porus uocat.Theophraſtus auctor ē & tranſlucidos lapideſ in ægypto īueniri:quos ophionitæ ſimiles ait:qd̄ fortaſſis tunc fuerit: q̄m & ii deſinunt:& noui reperiunt.Thaſius guſtu ſalſus podagras lenit pedibus in uaſe ex eo cauto inditis.Prætereā oīa crurū uitia in iis lapidicinis ſanātur:cū in metallis oīb⁹ crura uitientur.Eiuſdē lapidis flos appellatur:in farinā redigēdam mollis ad quædā perinde efficax Eſt aūt ſimilis pumici ruffo.Ammixtus æri cyprio mām̄arum uitia emendat.Pici aūt reſinæ ue ſtrumas & panos diſcutit.Prodeſt & phthiſicis linctu.Cum melle uetera ulcera ad cicatricem perducit.Excreſcentia erodit.Et ad beſtiarum morſus utilis.Repugnantia curationi ac ſuppurata ſiccat.Fit cataplaſma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

¶De ebore foſſili & lapidibus oſſeis & palmatis & aliorum generibus. ¶Ca. XVIII.

IDem Theophraſtus & mutianus eē aliquos lapides:q pariāt:credūt.Theophraſtuſ auctor ē & ebur foſſile candido & nigro colore inueniri:& oſſa e terra naſci:inueniriq; lapides oſſeos.Palmati circa mundā in hiſpania:ubi Cæſar dictator Pompeum uicit:repiuntur:idq; quotiens fregeris.Sunt & nigri:quorum auctoritatis uenit in marmora ſicut tænarius.Varro nigros ex africa firmiores eē tradit:q̄ ī italia.E diuerſo albos coronas duriores:q̄ parios:Idē lunēſem ſilicē ſerra ſecari. At tuſculanū diſſilire igni. Sabinum fuſcum addito oleo etiā lucere.Idē molas uerſatiles uolſinē inuentas.Aliquas & ſpōte motaſ inuenimus in prodygiis.Nuſquā aūt hic utilior quā in italia gignitur:lapiſq; nō ſaxum ē. In quibuſdā uero prouīciiſ oīo nō īuenitur.Sunt qdam in eo genere molliores:qui & cote leuigātur:ut pcul ītuentibuſ ophitæ uideri poſſint.Neq; ē aliuſ firmior:qn̄ & lapidis natura ut lignū ſimiliter hymbres ſoleſq; aut hyemeſ nō patit.In aliis atq; aliiſ generib⁹. Sunt q̄ & lunam nō tolerēt:& qui uetuſtate rubiginem trahant:colorem ue candidum oleo mutent.

¶De corallio uel pyrite:& medicinis ei⁹:& oſtracite:de amanto lapide & medicinis ei⁹ & militino lapide & uiribuſ eius:de gagate lapide medicinis eius:de ſpongiis:de phrygio lapide & natura eiuſ. ¶Ca. XIX.

COrallium lapidē quidē pyriten uocāt:q̄m ſit plurimus ignis illi.Sed ē aliuſ etiamnū pyrites ſimilitudine æriſ.In cypro eum reperiri uolunt: & ī metallis q̄ ſūt circa acramaniā:unum argenteo colore:alterū aureo Coquūtur uarie.Ab aliis iterum tertioque ī melle:donec cōſumatur liquor.Ab aliis pruna pus:dein melle:& poſtea lauantur ut æs.Vſuſq; eorū medicīa ē calfacere ſiccare diſcutere:humorē extenuare:& duritias nimiaſ mollire.Vtuntur & crudis tuſiſq;:ad ſtrumas atq; furunculoſ. Pyritarū etiamnū aliqui genus unum faciunt plurimū habenſ ignis:quoſ uiuos appellamuſ:& ponderoſiſſimi ſūt.Hi exploratorib⁹ caſtrorū maxime neceſſarii:q clauo uel altero lapide pcuſſi: & ſcintillaſ edūt quæ exceptæ ſulphure aut fongiſ aridis uel foliis:dicto celerius ignē trahunt. Oſtracitæ ſimilitudiem teſtæ habēt. Vſus eorum pro pumice ad leuigandā cutē.Poti ſanguinē ſiſtunt:& illiti cū melle ulcera doloreſq; mām̄arum ſanant. Amantuſ alumini ſimiliſ nihil igni deperdit.Hic ueneficiis reſiſtit oībuſ:priuati magnorū.Geoden ex argumēto appellāt:q̄m āplexus eſt terrā:oculorum medicamētis utiliſſimus.Itē mām̄arum & teſtiū uitiis. Melitites lapis ſuccū remittit dulcē melitūq; tuſus. Et ceræ mixtus eruptiōibuſ pituitæ maculiſq; corpis medet.Et fauciū exulcerationi.Epynictidas tollit:& uuluarū dolores īpoſitus uelleri. Gagates lapiſ nomē loci & amnis habet gagatis lyciæ. Aiunt & ī leucocolla expelli mari: atq; īfra duodecī ſtadia colligi. Niger ē:plan⁹:pumicoſus:nō multū a ligno differēs leuis:fragilis:odore ſi terat grauī.Fictilia ex eo īſcripta nō delent. Cū urit odorē ſulphureū reddit. Mirūq; accēdit aqua:oleo reſtīgit.Fugat ſerpētes ita recreatq; uuluæ ſtrāgulatiōes. Dephēdit ſonticū morbū & uirginitatē ſuffit⁹.Itē ex uīo decoct⁹:dētib⁹ medet. Strumiſq; ceræ pmixt⁹.Hoc dicūtur uti magi ī ea quā uocāt necromātiā.In peturi negāt:ſi euenturū ſit:qd aliqs optet:Spōgiæ lapides īueniūtur ī ſpōgiis:& ſūt natiui:Quidā eos cyſteolithos uocāt: q̄m ueſicæ medētur.Calculos rūpunt ī uīo poti.Phrygius lapis gētis nomē habet.Eſt autē

gleba pumicoſa. Vritur ante uino perfuſus:flaturq; follibus:donec ruffeſcat:ac ruſus dulci uino reſtinguitur:& hoc trinis uicibus tingendis ueſtibus tantum utilis.

De ematite & quinque generibus eius & ſchiſto. Ca. XX.

SChiſtos & hematiteſ cognationẽ habẽt.Hematites ĩuenitur ĩ metallis.Vſtus minii colorẽ imitatur.Vritur & Phrygiuſ:ſed nõ reſtiguit uĩo Adulteratur ſchiſto. Hematitẽ diſcernũt uænæ rubẽtes:& friabilis ẽ natura.Oculis cruore ſuffuſiſ mire cõuenit.Siſtit ꝓfluuiũ mulieꝝ pot⁹.Bibũt eæ & q̃ ſanguinẽ reiecerũt cũ ſucco punici mali.Et ĩ ueſicæ efficax uitiis.Bibitur & ĩ uĩo ſerpentiũ ictus.Infirmior ad oĩa eadẽ ẽ: quẽ ſchiſton appellãt Sed ĩ iis cõmodior croco ſimilis:peculiariuſ ſplẽdet. Proficit oculorũ lachrymis ĩ lacte muliebri.Procidẽteſq; oculoſ ꝑclare cohibet.Hæc ẽ ſentẽtia eoꝝ q̃ nupertime ſcripſere.Sed Sotacus e uetuſtiſſimiſ auctoribus q̃nq; genera hematitaꝝ tradit ꝓter magnetem. Principatũ dat ex iis æthiopico oculorũ medicamẽtis utiliſſimo.Et iis q̃ panchreſta appellãt.Itẽ ãbuſtis.Alterũ atrodamãtã dicit uocari:colore nigro:põdere ac duricia ĩſignẽ:& ĩde nomẽ traxiſſe:ꝑcipueq; in africa repertã.Trahere aũt in ſe argentum æs ferrũ.Experimentũ eius eẽ in cote ex lapide baſanite.Reddere.n.ſuccũ ſanguineũ & eẽ ad iocineris uitia ꝑcipui remedii.Tertiũ gen⁹ arrabici facit:ſimili duricia:uix reddẽtis ſucũ ad cotẽ aquariã aliquãdo croco ſimilẽ.Quarti generis elatiten uocari quãdiu crud⁹ ſit:coctũ uero militẽ utilem ãbuſtis.Ad oĩa utiliorẽ rubrica. Quinti generis ſchiſtos hemorrhoidas reprimit.In totũ ãt hematitas oẽs tritoſ ĩ oleo triũ drachmaꝝ põdere a ieiunis ſumẽdoſ ad uitia ſanguinis. Idem auctor ẽ ſchiſton eſſe alterius generiſ quã hematiten tradit:quẽ uocãt atractiten.Naſci in Africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem:ab altera parte croci.Ipſum utilem eſſe oculorum medicamentis.

De quattuor generib⁹ ætitis: & calamo:& ſamio.& arabo:& punicibuſ. Ca. XXI.

AEtites lapis ẽt argumẽto nominis magnã famã habet. Reperitur in nidis aquillarũ ſicuti in decimo uolumine diximuſ.Aiunt binos ĩueniri marẽ & fœminã. Nec ſine iis parere quas diximus aquilas:& ideo binos tm̃ Genera eorũ quattuor. In Africa naſcentẽ puſillũ & mollẽ ĩtra ſe ac uelut in aluo habentẽ argillã ſuauem cãdidã. Ipſum friabilem quem fœminei ſexus putãt Marem aũt qui in Arabia naſcitur durũ ſimilem aut ſubrutilũ in aluo habentem durũ lapidẽ.Tertius in cypro ĩuenitur: colore illis in africa naſcẽtibus ſimilis:ãplior tamẽ atq; dilatatus.Cæteris.n.globoſa facies.Habet in aluo harenã iucundã & lapillos.Ipſe tã mollis ut ẽt digytis fricetur. Quarti generis Taphiuſius appellat naſcens iuxta leucadẽ in taphiuſia:q̃ locus ẽ dextra nauigãtibus ex hac ad leucadẽ. Inuenitur in fluminibus cãdidus & rotundus.Huic eſt in aluo lapis qui uocatur callimus:nec qcquã tenerius.Aetitæ oẽs grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedib⁹ ĩ pelliculis ſcarificati uteri aĩalium cõtinent partus:nõ niſi parturiant:remouendi:alioquin uuluæ excidium fit.Sed niſi parturientibus auferãtur:oĩo nõ pariunt.Eſt & lapis ſamius in eadem inſula:ubi terrã laudauimus:poliendo auro utilis.Vtilis & in medicina oculoꝝ ulceribus cũ lacte quo ſupradictũ eſt mõ cõtra ueteres lachrymatiões.Prodeſt & ꝯtra uitia ſtomachi potus.Vertigines ſedat.Menteſq; cõmotas reſtituit. Quidã & morbis comitialib⁹ utiliter dari putãt.Et ad ruinæ difficultates:acopis ẽt miſcet.Probatur grauitate & candore. Vuluas & artus cõtineri adalligato eo tradũt.Arabus lapis ebori ſimilis:dentifriciis accõmodatur crematus.Priuatĩ hemorrhoidas ſanat cũ lanugine linteoꝝ linteoliſ ĩſuper ĩpoſitis. Non ꝑtermittenda ẽ & pumicũ natura:ſiquidẽ ita appellant q̃dam lapides eroſi amne: in ædificiis muſea uocãt dependentia ad imaginẽ ſpecuſ arte reddendã.Sed & iis pumices q̃ ſũt in uſu corpoꝝ leuigandorũ fœminis iã quidẽ & uiriſ:atq; ut ait Catullus liberis: laudatiſſimi ſũt in melo ſcyro & æoliis ĩſulis.Probatio in candore & in minimo põdere:& ut q̃maxime ſpõgioſi aridiq; ſint:ac teri faciles:nec harenoſi in fricãdo.Vis eoꝝ in medicĩa:extenuare:ſiccare.In uſtrina ter ſiccant:ita ut torreãtur carbone puro:ac totiens uino reſtriguant albo.Lauantur deĩde ut cadmia:& ſiccati cõdunt q̃minimũ uliginoſo loco. Vſus farinæ eiuſ oculorũ maxĩe medicamẽtis.Vlcera purgãt eoꝝ leuiter:explentq; cicatrices:& emendãt. Quidam tertia uſtione refrigeratos potius q̃ reſtinctos terere malunt ex uino. Adduntur etiã ad malagmata capitum uerendorumq; ulceribus.Vtiliſſima fiunt ex iis dentifricia. Theophraſtus autem auctor eſt potores in certamine bibendi præſumere farinam eius: ſed niſi uniuerſo potui impleantur periclitari. Tantamq; refrigerandi naturam eſſe:ut muſta fer

uere deſinant pumice addito.

De lapidib⁹ mortariorum medicinalium & mollib⁹ lapidibus & ſpeculari lapide: & ſilicibus: & phengite: & cotibus: & reliquis ad ſtruturam lapidibus igni & tempeſtatibus reſiſtētibus. Ca. XXII.

AVctoribus curæ fuere lapides mortariorū quoq̧ nec medicinaliū tm̄ aut ad pigmēta ptinentiū. Etheſiūq̧ lapidē in iis ꝑtulere cæteris: mox & thebaicū: quē pyrrhopēcilion appellauimus. Aliqui pſaroniū uocāt. Tertiū ex calazio chryſiten. Medici aūt & baſaniten. Hic.n.lapis nihil ex ſeſe remittit. Ii aūt lapides qui ſuccū reddūt oculoꝝ medicamentis utileſ exiſtimant. Ideoq̧ æthiopici maxīe ad ea probatur. Tenariū uero lapidē & pœnicum & hematiten iis medicamētiſ ꝓdeſſe tradunt: quæ ex croco cōponantur. Ex alio tenario qui niger ē: & ex pario lapide nō æque medicis utilē. Potiorem ex lapide alabaſtrite egyptio: uel ex ophite albo. Eſt.n.hoc genus ophitis: ex quo uaſa & ēt cados faciūt. In ſyphon lapis ē qui cauatur: tornaturq̧ in uaſa coquēdis cibis utilia: uel ad eſculentorū uſus. Quod in comenſi italiæ lapide accidere ſcimus. Sed in ſyphon ſingulare quod excalfactus oleo nigreſcit: dureſcitq̧. Natura molliſſimuſ tanta qualitatū differentia ē. Nam molliciei & trāſalpis præcipua ſunt exēpla. In belgica prouincia cādidum lapidē ſerra qua lignum faciliuſq̧ ēt ſecant ad tegulaꝝ & ībricum uicem. Vel ſi libeat: ad q̄ uocāt pauonacea tegendi gñā & igni qdē durati iidem ſectiles ſunt. Speculariſ uero qm̄ & hic lapis nomen optinet. faciliore multo natura findiť in quanlibet tenues cruſtas. Hiſpania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota: ſed intra centum milia paſſuum circa ſegobricā urbem. Iā & cypros & cappadotia & ſicilia: & nuper īuentum africa. Poſtferendos oēs tñ hiſpaniæ: & cappadociæ molliſſimis & āpliſſimæ magnitudinis. ſed obſcuris. Sunt & in bononienſi italiæ parte breues maculoſi cōplexu ſilicis alligati: quorū tamen appareat natura ſimilis eis qui in Hiſpania puteiſ effodiuntur ꝓfunda altitudine. Necnō & ſaxo īcluſus ſub terra īuenitur extrahuntq̧: aut exciditur. Sed maiori parte foſſili natura abſolutus ſegmenti mō nunquam adhuc quinq̧ pedū longitudine amplior. Humorē hunc terræ qdam autumant quadā anima cryſtalli mō glaciari. Et in lapidē cōcreſcere manifeſto apparet: quod cū feræ decidere ī puteos tales & medullæ ex oſſibus earum in eadē lapidis natura poſt unā hyemē figuranť. Inuenitur & niger aliquando. Sed cādido natura mira cum ſit mollicia nota perpetiēdi ſolis rigoriſq̧: nec ſeneſcit ſi mō iniuria abſit: cum hoc ēt ī cementis multorum generum accidat Inuenere & alium uſum ī ramētis quoq̧ cyrcum maximū ludis cyrcenſibus ſternēdi: ut ſit ī cōmendatione candor. Nerone pricipe in Capadocia repertus eſt lapis duritia marmoris candidus: atq̧ tranſlucens: ēt qua parte fuluæ īciderant uenæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc cōſtruxerat ædē fortunæ: quā ſeiam appellāt a Seruio Rege ſacratā aurea domo cōplexus. Quare etiā foribus apertis iter diu claritas ibi diurna erat haud quā ſpecularium modo: tanquā īcluſa luce: nō tranſmiſſa. In Arabi quoq̧ eē lapidē uitri modo tranſlucidum: quo utunť pro ſpecularib⁹: Iuba auctor eſt. Nunc ad operarios lapides tranſiſſe cōueniat: primūq̧ cotes ferro acuendo. Multa earum genera Creticæ diu maxima laudem habuere. Secundā laconicæ ex taygeto mōte: utraq̧ oleo īdigentes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit: mox armeniacæ: de qb⁹ dixim⁹. Ex oleo & aqua ciliciæ pollēt: ex aqua arſinoeticæ ꝑcipue. Repertæ ſūt & in italia aquā trahentes aciē acerrio effectu. Necnō & trāſalpes quas paſernices uocāt. Quarta rō eſt ſaliua hoīs ꝓficientiū. Quæ ī tonſtrinarum officinis ī utilis ē: fragili mollicia. Flaminitanæ ex Hiſpania citeriore ī eo genere. Reliqua multitudō lapidū in totū ædificiis īutilis ē moroſitate. Quædā tñ loca morē illū hñt ſicuti Carthago in Africa exerceť halitu maris: fricať uento: & uerberať hymbri. Sed cura tuenť picādo parietes: qm̄ & tectoria calx rodiť. Scitq̧ dictū ē ad tecta eos pice: ad uinū calce uti: qm̄ ſic muſta cōdiunt. Alia mollicia circa Romā fidēnati & Albāo. In Liguria quoq̧ umbria & Venetia albus lapis dentata ſerra ſecať. Hi tractabiles ī opera laborē quoq̧ tolerāt ſub tecto dumtaxat. Aſpergine & gelu pruiniſque rūpunť ī teſtas. Nec cōtra humores & aurā maris robuſti. Tyburtini at reliqua fortes uapore diſſiliūt. Nigri ſilices optimi qbuſdā in locis & rubētes. Nonuſquā uero & albi: ſicut in Tarquinēſi & Ancianis lapidicinis circa lacū Volſinienſem. Et in Stratonienſi ſūt quib⁹ ne ignis quidē nocet. Iidē & in monumenta ſculpti cōtra uetuſtatē quoq̧ ī corrupti ꝑmanēt. Exque iis formæ fiūt: in qbus æra infundunť. Eſt & uiridis lapis uehæmēter igni reſiſtēs: ſed nuſquā copioſi⁹. Et ubi īuenit lapis nō ſaxū ē. E reliqs

pallidus in cemento raro utilis: globoſus cõtra iniurias fortis: ſed ad ſtructurã ĩfidelis niſi
multa ſuffrenatiõe deuinctus. Nec cercior fluuiatilis ſemp ueluti madẽs. Remediũ ẽ in la
pide dubio æſtate eũ eximere: nec ante bieniũ eũ ĩſerrere tecto domitũ tẽpeſtatibus. Quæ
ex eo læſa fuerit in ſubterranea ſtructura aptãtur utilius. Quæ reſtiterit: tutũ ẽ cælo ꝯmit
tere. Græci e lapide duro ac ſilice æque cõſtruũt ueluti lateritios parietes: cũ ita fecerit iſo
domos uocãt genus ſtructuræ. At cũ in æquali craſſitudine ſtructa ſunt pſeudiſodomon.
Tertiũ eſt eupleton tantũmodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocãt. Alternas co
agmentatiões fieri: ut cõmiſſuras ãtecedentiũ medii lapides optineãt: neceſſariũ ẽ: in medio
quoq; pariete ſi res patiat. Si minus: utiq; a lateribus. Medios parietes ſarcire fractis cemẽ
tis Dictyontheton uocãt reticulatã ſtructurã: quã frequẽtiſſimæ Romæ ſtruũt: rimis opor
tunã. Structurã ad normã: & libellã fieri: & ad ppendiculũ reſpondere oportet.

De Ciſternis & calce & harenæ: generibus & mixtura calcis & harenæ: & uitiis ſtructuræ & tectoribus columnis Ca. XXIII.

C T Ciſternas harena pura & aſpera quinq; partibus: calcis q̃ uehementiſſime duabus
cõſtrui cõuenit: fragmẽtis ſilicis nõ excedentibus libras. Item ferratis uectibus cal
cari ſolũ parieteſq; ſimiliter. Vtilius geminos ẽẽ ut in priore uitia cõſidant aquæ:
atq; p colũ in proximis tranſeat maxĩe pura aqua. Calcem e uario lapide Cato Cenſorius ĩ
probat. Ex albo melior quam ex duro & ſtructuræ utilior. Quæ ex fiſtuloſo: tectoriis. Ad
utrumq; damnat ex ſilice. Vtilior eadẽ ex efoſſo lapide quã ex ripis fluminũ collecto. Vtili
or e molari: quia ẽ quædã pinguior natura eius. Mirũ aliqui poſtq̃ aſerit accendi aquis. Ha
renæ tria genera. Foſſicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si
& teſtæ tuſæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab appẽnino ad padũ nõ ĩuenitur foſ
ſicia: nec marina. Ruinarum urbis ea maxĩe cã quod furto calcis ſine ferrumine ſuo cemẽ
ta cõponuntur. Intrita quoq; quo uetuſtior eo melior. Vnde & in antiquorũ ædium legibus
ĩuenitur ne recẽtiore trima uteretur redẽptor quiſq̃. Ideoq; nulla tectoria eorũ rimæ fœ
dauere. Tectoriumq; qd niſi ter harenato & bis marmorato inductũ ẽ: nõ ſatis ſplẽdoris ha
bet. Vliginoſa & ubi ſalſugo teſtatio uitia ſublini utilius. In græcia tectoriis ẽt harenatum
quod ĩducturi ſũt: prius in mortario ligneis uectibus ſubigunt. Experimẽtum marmorati ẽ
in ſubigendo: donec rutro nõ cohæreat. Contra in albario opere: ut macerata calx ceu glu
tinum hæreat. Sed macerari nõ niſi a gleba oportet. In elide ædes eſt Mineruæ: ĩ qua frater
Phidiæ Panęus tectorium ĩduxit lacte & croco ſubactum ut ferunt: ideo ſi queratur in ea
hodieq; ſaliua pollice: odorẽ croci ſaporẽq; reddere traditur. Columne ẽdere denſius poſi
te: craſſiores uidentur. Quattuor earum genera. Quæ ſextam partẽ altitudinis in craſſitu
dine ima habent: doricæ uocantur. quæ nonã ionicæ: quæ ſeptimam teuſcanicæ. Co
rinthiis eadem ratio quæ ionicis. Et differentia quoniam capitularis corinthiarum eadem
eſt altitudo quæ colligitur craſſitudine ima: ideoq; gratiliores uidentur ionicis: capitelli
enĩ altitudo tertia præſtat craſſitudinis. Antiqna ratio erat colũnarum altitudinis tertia ps
latitudinum delubri. In epheſi Dianæ æde: de qua prius fuit ſermo: primum columnis ſpi
ræ ſubditæ: & capitella addita. Placuitq; altitudinis octaua pars in craſſitudine: & ut ſpiræ
haberent craſſitudinis dimidium ſeptimæq; partis detrahentibus ſummarum craſſitudini.
Præter has ſunt uocantur atticæ columnæ quaternis angulis pari laterum interuallo.

De medicinis calcis: & maltha & gypſo. Ca. XXIIII.

C Alcis & ĩ medicina magnus uſus. Eligit̃. n. recẽs: nec aſperſa aquis urit: diſcutit: ex
trahit ĩcipienteſq; ſerpere ulcerũ ĩpetus coercet. Aceto & roſaceo tẽperata pducit
ad cicatricẽ. Luxatis quoq; cũ adipe ſuillo aut liquida reſina ex melle medet̃. Eadẽ
cõpoſitione & ſtrumis. Maltha e calce fit recẽti: gleba uino reſtinguit̃. Mox tundit̃ cũ adĩ
pe ſuillo & ficu duplici linamẽto. Quæ res oĩum tenaciſſima & duritiã lapidis antecedens
Quod malthat̃ oleo pficitur ante. Cognata calci res gypſum ẽ. Plura eius genera. Nã e la
pide coquit̃ ut ĩ ſyria cathuris. Et e terra foditur ut ĩ cypro ac perrhebię ſũma tellure. & hy
meticũ ẽ. Qui coqtur lapis nõ diſſimilis alabaſtrite ẽẽ debet: aut marmoroſo. In ſyria duriſ
ſimos ad id eligũt: coquũtq; fimo bubulo ut celerius urãtur. Oĩum ãt optimũ fieri ꝯpertũ
ẽ e lapide ſpeculari ſquãmã uitalẽ habẽte. Gypſo madido ſtatĩ utendũ e qm̃ celerrime coit:
ac ſiccatur. Tamen rurſus tundi & in farinam reſolui patitur. Vſus gypſi in albariis ſigil
lis ædificiorum & coronis gratiſſimus. Exemplumq; illuſtre. C. Proculeium Auguſti Cæſa

gis familiarem in maximo ſtomachi dolore gypſo poto conſuiſſe ſibi mortem.

De pauimentis: & quando primum Romæ: & ſubdialibus pauimentis: & græcanicis: & quando primum cameræ. Ca. XXV.

PAuimenta originẽ apud græcos habẽt elaborata arte picturæ rotione: donec lithoſtrata expulere eã. Celeberrimus fuit hoc gẽroſus q pgamiſtrauit quẽ uocãt Euſaroton Oecon: qm̃ purgamẽta cœnæ in pauimẽto quoqꝫ euerri ſolẽt: uel uti relicta. Fecerat paruis e teſtulis tinctiſqꝫ in uarios colores. Mirabilis ibi colũna bibens: & aquã umbra capitis īfuſcans abripiente alia eſcam. Dentes uidereſ in canthari labro. Apricãtur aliæ ſcabente ſeſe pauimẽta credo primũ facta: quæ nũc uocam⁹ barbarica: atqꝫ ſubregulanea. In italia e feſtucis cãnea: hoc aperte ex nomine ipſo ītelligi põt. Romæ ſcalpturatũ in Iouis Capitolini æde primũ factum ẽ poſt tertiũ punicũ bellum initũ Frequẽtata uero pauimẽta ante cimbriũ magna gratia animoꝝ indicio ẽ luciliãus ille uerſus. Ante pauimenta atqꝫ emblemata uermiculata. Subdialia græci īuenere talibus domos cõtegente facili tractu & tepente. Sed fallax ubicunqꝫ hymbres gelãt. Neceſſariũ bina p diuerſum taxatiões ſubſterni. Capita earũ præfigi ne torquæãtur. Et ruderi nouo tertiã partẽ teſtæ addi. Deinde rudus in quo duæ quītæ calcis miſceãtur pedali craſſitudĩe feſtucari. Tũc nucleo craſſo ſex digytos īduci & e teſta grandi nõ minus alſa duos digytos ſtrui. Faſtigiũ uero ſeruari ī pedes dẽos & ſe cũcẽ. Ac diligenter cotæ deſpumare: uerniſqꝫ axibus cõtribulare. Quæ torquẽtur īutilia putant. Immo & ſilice aut palea ſubſterni melius eẽ quo minor uis calcis pueniat. Neceſſarium & golobſum lapidẽ ſubiici. Similiter fiunt ſpicata teſtacea. Nõ negligẽdum ẽtnum unum genus græcanicũ. Solo feſtucato inicitur rudus aut teſtaceũ pauimẽtum. Deinſpiſſe calcatis carbonibus inducitur ſabulo calce: ac fauilla mixis: materia craſſitudine ſemipedali ad regulã: & libellam exigitur: & ẽ forma terrena. Si uero cote depolitum ẽ nigri pauimẽti uſum optinet. Lithoſtrata cœptauere iã ſub Sylla paruulis certe cruſtis. Extatqꝫ hodie qđ ī fortunæ delubro præneſte fecit. Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſire: ut pnum uitium. Et hoc certe īuentum ab Agrippa in thermis quas Romæ fecit. Figlinũ opus encauſto pinxit. In reliquis albaria adornauit. Non dubie uitreas facturus cameras: ſi prius inuentum fuiſſet: aut a parietibus ſcœnæ ut diximus. Scauri perueniſſet in cameras. Quã obrem originem uitri dicemus.

De origĩe uitri & rõne faciẽdi: & de obſiano uitro & generibus multiformibus uitri. Ca. XXVI

PArs ẽ ſyriæ: quæ phœnice uocatur finitima iudææ ītra mõtis carmelli radices paludẽ habẽs: quæ uocatur cãdebea. Ex ea creditur naſci belus amnis qnqꝫ miliũ. p. ſpacio ī mare pfluẽs iuxta ptolemaidẽ coloniã. Lentus hic currit: inſalubris potu. ſed cerimoniis ſacer: limoſus uado pfundus. Non niſi refuſo mari harenas fatẽtur. Fluctib⁹. n. uolutate niteſcunt detritis ſordibus. Nũc & a marino credãtur aſtrīgi morſũ nõ prius utiles. Quīgẽtoꝝ ẽ paſſuũ nõ ãplius littoris ſpaciũ. Idqꝫ tm̃ multa p ſæcula gignẽdo fuit uitro Fama ẽ appulſa nauc mercatoꝝ nitri cũ ſparſi p littus epulas pararẽt: nec eẽt cortinis attollẽdis lapidũ occaſio: glebas nitri e naue ſubdidiſſe. Quib⁹ accẽſis permixta harena littoris trãſlucẽs nobilis liquoris fluxiſſe riuos & hãc fuiſſe originẽ uitri. Mox ut ẽ aſtuta & īgenioſa ſolertia nõ fuit cõtenta nitrũ miſcuiſſe cœpt⁹ addi & magnes lapis: qm̃ ī liquorem uitri quoqꝫ ut ferrũ trahere credit. Simili mõ & calculi ſplẽdẽtes multifariã cœpti uri deīde cõchiæ & foſſiles harenæ Auctores ſũt in īdia e cryſtallo fracta fieri & ob id nullũ cõparari indico. Leuib⁹ ãt aridiſqꝫ lignis coqtur addito cyprio ac nitro maxīe ophitio. Cõtinuiſis fornacib⁹ ut æs liquat: maſſæqꝫ fiũt colore pĩgui nigrãtes. Acies tãta ẽ quacũqꝫ: ut citra ullũ ſenſũ ad oſſa cõſeneſcet qcqd afflauerit corpis. Et maſſis rurſus fũdit ī officinis tinguitur que. Et aliđ flatu figurat. Aliud torno terit. Aliud argẽti mõ cælat. Sidõꝫ qndã iis officinis nobili ſiqdẽ ẽt ſpecula excogitauerat. Hæc fuit ãtiq rõ uitri. Iã uero & ī uulturno mari italiæ harena alba naſceſ ſex miliũ paſſuũ a littore īter cumas atqꝫ lucrinũ: q molliſſima ẽ pila molaqꝫ terit. Dei miſcet trib⁹ partib⁹ nitri põdere uel mẽſura: ac liquata ī alias fornaces trãſfundit. Ibi fit maſſa q̃ uocat hãmonitrũ. Atqꝫ hoc recoqt: & fit uitrũ puꝝ ac maſſa uitri cãdida. Iã uero & p gallias hiſpaniaſqꝫ ſimili mõ harenæ tẽpant. Ferũt Tyberio pcipe excogitatũ uitri tẽpamẽtũ ut flexibile eſſet: & totã officinã artificis ei⁹ abolitã: ne æris: argẽti: auri: metallis pcia detraherent. Eaqꝫ fama diu crebrior quã certior fuit. Sed qđ refert. Nerõis

prĩcipatu reperta uitri arte quæ modicos calices duos quos appellabãt petrotos.hſ. ſex milibus uẽderet.In genere uitri & obſidiana numerãtur ad ſimilitudinẽ lapidis quẽ in æthiopia ĩuenit.Obſidius nigerrimi coloris:aliqñ & trãſlucidi:craſſiore uiſu atq; i ſpeculis parietũ ꝓ imagine umbras reddẽte.Gẽmas multi ex eo faciũt Vidimuſq; & ſolidas imagĩes diui Auguſti capti materia hui⁹ craſſitudinis.Dicauitq; ipſe ꝓ miraculo in tẽplo Cõcordiæ obſidianos quattuor elephãtos.Remiſit & Tyberius Cæſar heliopolitaꝝ cerimoniis repertam ibi ĩ hæreditate ei⁹ q̃ ꝓfuerat ægypto:obſidianã imaginẽ Menelia.Ex quo apparet antiquior materiæ origo nũc nitri ſimilitudĩe ĩterpolata.Xenocrates obſidianũ lapidẽ ĩ india & in ſamnio italiæ & ad oceanũ ĩ hiſpania naſci tradit.Fit & tĩcturæ genere obſidianũ ad eſcaria uaſa totũ rubẽs uitꝝ atq; nõ trãſlucẽs:hematinõ appellatũ.Fit & albũ & murrhinũ aut hyacinthos ſaphiroſq; imitatũ:& oĩbus aliis colorib⁹.Nec ẽ alia nũc materia ſequatior: aut ẽt picturæ accomodatio.Maxim⁹ tñ honos ĩ cãdido trãſlucẽte quãproxima cryſtalli ſimilitudine.Vſus uero ad potandũ argẽti metalla & auri pepulit.Eſt ãt caloris ĩpaciens: ni ꝑcedat frigidis liquor:cũ addita aqua utreæ pilæ ſole aduerſo in tm̃ excãdeſcant:ut ueſtes exurãt. fragmẽta teporata agglutinãtur tm̃ rurſus adfundi nõ queũt præterq̃ abrupto ſibimet:tingui ueluti cũ calculi fiũt:quos q̃dem abaculos appellãt:aliquos ẽt plurib⁹ modis uerſicolores.Vitrum ſulphuri concoctum ferruminantur in lapidem.Ad peractis omnib⁹ quæ cõſtant ingenio artem natura faciente:ſuccurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. Ca. XXVII.

IGnis accipit harenas:ex q̃bus alibi uitrũ:alibi argẽtum:alibi plũbi genera:alibi pigmenta:alibi medicamẽta fundit.Igni lapides ĩ æs ſoluũtur Igne ferrum gignit : ac domatur.Igne cremato lapide cemẽta ĩ tectis alligãtur.Alia ſæpiuſ uri prodeſt.Eadẽq; materia aliud gignit ꝑmis ignib⁹:aliud ſecũdis:aliud tertiiſ.Quando ipſe carbo uireſ habere ĩcipit reſtictus:atq; ĩtereſſe creditus:maioris fit uirtutis.In mẽſa & ĩproba reꝝ naturæ portio.Et in qua dubiũ ſit plura abſumat:an pariat.Eſt & ipſis ignib⁹ medica uis.Peſtilẽtiæ quæ ſolis obſcuratiõe cõtrahitur igniſ ſuffitu multiformiter auxiliari certũ ẽ.Empedocles & Hippocrates id mõſtrauere diuerſiſ lociſ.Ad cõuulſa uiſcera aut cõtuſa ut.M.Varro auctor ẽ.Ipſis.n.uerbiſ ei⁹ utar.Lix cinis ẽ ĩquit foci Inde.n.ciniſ luxatiſ pot⁹ medr̃.Vt licet uidere gladiatoreſ cũ deluſerit hac iuuari potionæ.Quin & carbunculũ genuſ morbi quo duos cõſulareſ nuper abſumptos indicauim⁹:querneuſ carbo trituſ cum melle ſanat. Adeo in rebus dãnatiſ quoq; ac iã nulliſ ſũt aliqua remedia:ut ĩ carbõe ecce & cinere. Nõ prætereibo & unũ foci exẽplũ Romanis litteriſ claꝝ. Tarquinio Priſco regnãte tradunt repente in foco comparuiſſe genitale e cinere maſculini ſexus.Eamq;:quæ ĩſederat ibi.Tanaquilis reginæ ancillã Ocreſtem captiuã cõſurrexiſſe grauidã. Ita Seruium Tullium natũ q̃ regno ſucceſſit.Inde & ĩ reginæ cubãti puero caput arſiſſe uiſum creditumq; Laris familiariſ filium.Ob id compitalia & lodos Laribus primum ĩſtituiſſe.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS SEPTIMVS ET VLTIMVS.

PROHEMIVM.

Origo gemmarum.

VT NIHIL ĩſtituto operi deſit:gẽmæ ſupſunt:& in artũ coacta rerum naturæ maieſtas a multis nulla ſui parte mirabilior. Tantũ tribuũt uarietati coloribus materiæ decori. Violare ẽt ſignis gẽmas nefas ducentes.Aliquas uero extra prætia ulla taxationẽq; humanaꝝ opum arbitrantes ut pleriſq; ad ſummã abſolutãq; rerũ naturæ contẽplatõe ſatis ſit una aliqua gẽma.Quæ fuerit origo gẽmaꝝ & q̃buſ initiis ĩ tm̃ hæc ãmiratio exarſerit diximuſ quodã tenus in mentiõe auri ãnulorumq;. Fabulæ primordium a rupe caucaſea tradũt. Promethei uinculorum interpretatione fatali:primumq; ſaxi fragmentum incluſum ferro ac digyto circundatum hoc fuiſſe annulum & hoc gemmam.

De gẽma Polyclatis tyrãni & Pyrrhi Regis & q̃ ſcluptores optimi:& nobilitates artificũ & q̃ ꝑmus dactylothecam Romæ habuit. Ca. I.

HIs initiis cœpit auctoritas in tm̄ amorē elata ut Polycrati Seuero ſamio inſularū ac littorū tyrāno fœlicitatis ſuæ: quā nimiam fatebat̄ eſſe ipſe: ſatis piamēti in unius gēmæ uoluntario damno uideret. ſi cū fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeq̧ ab inuidia eius abunde ſe redimi putaret: ſi hoc unū doluiſſet. Aſſiduo gaudio luxus eo ꝓfectus a nauigio in altum anulum merſit. At illū piſcis eximia magnitudīe regi natus eſcæ uice raptū ut faceret oſtentū in culinā domini rurſus fortunæ īſidiantis māui reddidit. Sardonicē eā gēmam fuiſſe cōſtat: oſtēduntq̧ Romæ (ſi credim⁹) i Cōcordiæ delibro cornu aureo Auguſtæ dono iclusā & nouiſſimū prope locū tot prælatis optinentē. Poſt hūc annulū regia fama eſt gēmæ Pyrrhi illius q̄ aduerſus Romanos bellū geſſit. Nanq̧ habuiſſet traditur acathen: in qua nouē muſæ & Apollo citharā tenens ſpectaret: nō arte ſed ſpōte naturæ ita diſcurrētibus maculis ut muſis quoq̧ ſingulis ſua redderent īſignia. Nec deide alia que tradat̄ magnopere gēmaꝝ claritas extat apud auctoreſ: præterq̄ Iſmeniā Choraulē multis fulgētibus uti ſolitū comitāte fabula uanitatē eius dicatæ i Cypro: ſex aureos denarios pro ſmaragdo in qua fuerat ſclupta Amymone iuſiſſe enumerari. Et cū duo relati eſſent i minuto ꝑcio: male me Hercules curatū dixiſſe. Multum. n. detractū erat gēmæ dignitati. Hic uidet̄ īſtituiſſe ut oēs muſicæ artis hac quoq̧ oſtentatiōe cēſerent: ueluti Dionyſiodorus æqualis eius & æmulus: ut ſibi quoq̧ par uideret̄. Tertius q̄ eodē tempore fuit īter muſicos Nicomachus multas gēmas habuiſſe tradit̄: ſed nulla peritia electas: ſed ſorte quadam. His exēplis initio uoluminis oblatis aduerſus iſtos q̄ ſibi hāc oſtentationē arrogāt: ut palā ſit eos tibicinū gloria tumere. Hoc in Polycratis gēma quæ demōſtrat̄ illibata intactaque quæ ab Iſmeniæ ætate poſt multos ānos apparet ſcalpi ēt ſmaragdos ſolitos. Cōfirmat hanc eandē opinionem dictum Alexandri magni quo uetuit in gemma ſe ab alio ſcalpi q̄ a Pyrgotele non dubie clariſſimo artis eius. Poſt eum Apollonides & Cronius in gloria fuere. Quique diui Auguſti imaginem ſimilem expreſſit: qua poſtea princi pſ ſignabant Dioſcorides. Sylla dictator traditione Iugurte ſemper ſignauit. Eſt & inter auctores Catienſem illum cuius patrem Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat: pugnæ eius effigiē ſignaſſe uulgato Stilionis Præconſini ſale. Quidnam fuiſſe acturum eum ſi Scipio patrem eius interemptus eſſet? Diuus Auguſtus inter initia ſphinge ſignauit. Duas aut in matris annulis iam indiſcretæ ſimilitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia abſente eo amici ſignauere epiſtolas edicta. Quæ ratio temporum nomine eius reddi poſtulabat: non in faceto lepore accipientium enigmata afferre eam ſphingē. Quin etiam Mœcenatis rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Auguſtus poſtea ad deuitanda conuitia ſpingis Alexandri magni imagine ſignauit. Gemmas plures quod peregrino appellant nomine dactylothecam: primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuq̧ nulla alia fuit: donec Pompeius magis eam quæ Mythridatis regiſ fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro: aliique eiuſdem ætatiſ auctores confirmant: multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæſar dictator ſex dactylothecas in æde Veneris genitricis conſecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unam. Victoria tamen illa Pompeii primum ad margaritas gemmaſque mores inclinauit Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argentum & ueſtes attalicas & triclinia ærata Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis trāſlatis in triumpho Pompeii & natura cryſtalli & medicinis & luxuria circa eam: & quando primum inuenta myrrhina: & luxuria circa eam & natura myrrhinorum quæ mentiti ſunt auctores de ſuccino. Ca. II.

ID uti planius noſcatur: uerba ex ipſis Pompeii triumphorum actis ſubiiciam. Ergo tertio triumpho quem de piratis: aſia: ponto: gentibuſque & regibus in ſeptimo operis huius uolumine indicatis. M. Piſone. M. Meſſala conſ. pridie Chalendas octobris: die natalis ſui egit: tranſtulit alueum cum teſſeris luſorium e gemmis duabus latum pedes tres: longum pedes quattuor. Et ne quis de ea re dubitet nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente. In quo fuit luna aurea pondo. xxx. milium. Lectos triclinares tres. Vaſa ex auro & gemmis abacorum nouē. Signa aurea tria. Mineruæ martis: & Appollinis corōas ex margaritis. xxx. tres. Montē aureū q̄dratū cum ceruis & leonibus & pomis oīs generis circundata uite aurea. Muſæum ex margaritis in cuius faſtigio horologium erat. Imago Cn. Pōpeii e margaritis: illa regio

honore grata: illius probioris ueneradicꝗ p cunctas gētes: illa ī quā ex margaritis. ſeuerita te uicta & ueriore luxuria quā triumpho. Quod profecto inter illos uiros duraſſet cogno mē Magni: ſi pma uictoria ſic triūphaſſes de margaritis Magne: tā pdiga re & fœminis re pta: quā habere gererecꝗ fas nō ſit. Hinc ſic fieri tuos uultus: ſic te precioſum uideri? Nō ne illa ſimilior tui ē imago quā pyrenei iugis īpoſuiſti: Graue pfecto fœdūcꝗ pbrum erat ni uerius ſit uū deorū oſtētū credi oportere Clarecꝗ ītelligi poſſet iā tum illud caput oriē tis opibus ſine reliquo corpore oſtētatum. Cætera triumphi eiuſdē quāueriſſime ſubiiciā. Reipublice datum mille talētum. Legatis & queſtoribus: q oras maris defendiſſent ſeſter tia bina milia. Cōmilitonibus ſingulis qnquaginta. Tolerabiliorē tñ fecit cām Caii princi pis q ſup oīa muliebria oculos induebat e margaritis. Et Neronis principis q ſceptra perſo nis hiſtrionum & cubicula uiatoria unionibus cōſternebat. Quinimo etiā ius uidemur pdi diſſe corripiendi gēmata potoria & uariæ ſupellectilis genera annulos tranſeuntes. Quæ enim nō luxuria innocentior exiſtimari poſſit: Eadē uictoria primum in urbē murina inue xit. Primuſcꝗ Pōpeius ſex procula ex eo triumpho capitolio Ioui dicauit. Quæ ptinus ad hoīum uſum tranſire: abacis etiā eſcariiſcꝗ uaſis inde expetitis. Excreſcitcꝗ in dies eius rei luxus murrino. lxxx. ſeſtertiis empto capaci plane ad ſeſtarios tres. Calicecꝗ potauit ex eo ante hos annos conſularis ob amorē abraſo eius margine ut tamē iniuria illa precium au geret. Necꝗ eſt hodie murini alteris præſtātior īdicatura. Idē ī reliquis generis eius quā tum ualuerit licet æſtimare ex multitudine quæ tanta fuit: ut auferente liberis eius Nero ne Domitio theatrum peculiare tranſtyberim hortis expoſita occuparēt hoc a populo im pleri cauentes. Et dum pōpeianus prælud̄it. etiā Neroni ſatis erat qui tunc uidit annume rari unius ſciphi fracta mēbra: quæ in dolorē credo ſæculi inuidiacꝗ fortune tanquā Alexā dri magni corpus in conditorio aſſeruari ut oſtētaretur: placebat. T. Petronius cōſularis moriturus inuidia Neronis prīcipis ut mēſam eius exheredaret trullā murinā. ccc. ſeſtertiis emptā fregit. Sed Nero ut par erat prīcipē uicit oēs. cccc. ſeſtertiis capedinē unā parando. Memoranda res tanti imperatorē: patrecꝗ patriæ bibiſſe. Oriens murina mittit. Inueniunt enim ibi ī pluribus locis: nec inſignibus: parthici regni. Precipue tamen in carmania. Hu morem putant ſub terra calore denſari. Amplitudine nunquam paruos excedunt abacos Craſſitudine rara quanta dictum eſt uaſi potorio. Splendor iis ſine uiribus: nitorcꝗ uerius quam ſpendor. Sed in precio uarietas colorum ſubinde cirunagentibus ſe maculis in pur puram candoremcꝗ: & tertium ex utrocꝗ igneſcente ueluti per tranſitum coloris purpura rubeſcente: aut lacte candeſcente. Sunt qui maxime in iis laudent extemitates: & quoſdam colorum repercuſſus: quales in cæleſti arquu ſpectantur. His maculæ pingues placent. Tranſlucere quicquam aut pallere uitium eſt. Item ſales uerrucæcꝗ non eminentes: ſed ut corpore etiam plerumcꝗ ſeſſiles. Aliqua & in odore commendatio eſt. Conraria huic cauſa cryſtallum facit gelu uehæmentiore concreto. Nec alibi certe reperitur: quam ubi maxime hybernæ niues rigent: glaciemcꝗ eſſe certum eſt unde & nomen græci dedere. Ori ens & hanc mittit. Sed indicæ nulla præfertur. Naſcitur & in aſia: uiliſſima circa alabādam & horroſiam finitimiſcꝗ montibus item in cypro. Sed laudata in Europa alpium iugis. Iu ba auctor eſt & in quadam inſula rubri maris ante arabiam ſita naſci quæ neron uocetur. Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemcꝗ efoſſam a Pithagora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in luſitania perquam mirandi ponderis immenſis iu gis depræſſis ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quot Xenocrates tradit epheſius aratro in aſia & cypro excitari. Non enim inueniri in terreno: nec niſi inter cautes creditū fuerat. Simili⁹ ueri eſt quod idem Xenocrates tradit torrentibus ſæpe deportari. Sudines uero negat niſi ad meridiem ſpectantibus locis naſci. Quod certum eſt: non enim reperi tur in aquoſis: quanquam in regione prægelida: uel ſi ad uada uſcꝗ glatientur amnes. Cæ leſti humore paruacꝗ niue id fieri neceſſe eſt: ideo caloris impatiens nī frigido potu abdi catur. Quare naſcatur anguloſis lateribus: non facile ratio inueniri poteſt: eo magis quod neque mucronibus eadem ſpecies eſt ita abſolutus eſt laterum leuor ut nulla id arte poſ ſit equari. Magnitudo ampliſſima adhuc uiſa nobis erat quam in Capitolio Liuia Au guſta dicauerat: librarum circiter. I. Idem Xenocrates auctor eſt: uas amphorale uiſum. Et aliqui ex india cryſtallū ſextariorū quattuor. Nos liqdo affirmare poſſumus in cautib⁹ alpium naſci adeo inuiis: ut plerūcꝗ fune pendētes eā extrahant. Peritis ſigna & indicia no

ta ſunt.Infeſtantur plurimis uitiis:ſcabro:ferrugine maculoſa nube occulta aliqñ uomica præduro fragiliq; centro a ſole appellato.Eſt & ruffa aliquibus rubigo.Aliis capillamentũ rimæ ſimile.Hoc artifices litura occultãt.Que uero ſine uitio ſunt:puras eẽ maiũt aſcyn/theta appellantes.nec ſpumei coloris lympideq;.Poſtrema uero auctoritas in pondere eſt Inuenio medicos quæ ſunt urenda corporum nõ aliter utilius id fieri putare quã cryſtallina pila aduerſus appoſita ſolis radiis.Alius hic furor.hſ.centũ.l.milibus trulla una nõ ante multos annos mercata a matrefamilias nec diuite.Itẽ Nero amiſſarum rerum nuncio accepto duos calices cryſtallinos in ſuprema ira fregit illiſos.Hæc fuit ratio uiri ſæculũ ſuum punientis:ne qs alius ex iis biberet.Fragmẽta ſarciri nullo modo queunt.Mireq; ad ſimilitudinẽ acceſſere uitri:ſed prodigii modo:ut ſuũ preciũ auxerint:cryſtalli nõ diminuerunt.Proximũ locum in deliciisfœminarum tñ adhuc rñ:ſuccina optinent:eandemq; oĩa hæc quã gẽme auctoritatẽ.Sane maiorẽ aliquibus de cauſis cryſtallina & murrina.Rigidi potus utraq;.In ſuccinis cãm ne deliciæ qdẽ adhuc excogitauerũt.Occaſio eſt uanitas græcorum diligentẽr.Legentes mõ equæ ꝓpetiantur me de ortu eorum cũ hoc quoq; interſit uitæ ſcire poſteros quicqd illi prodidere mirandum.Phœtontis fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrũ oĩbus annis fundere iuxtã eridanum amnẽ quẽ padum uocamus.Et electrũ appellatum:qm̃ ſol uocitatus ſit electros:plurimi poetæ dixere primiq; ut arbitror:Eſchylus:Philoxenus:Nicander:Euripides:Satyrus.Quod eẽ factum italiæ teſtimonio patet.Diligentiores eorũ electridas inſulas ĩ mari hadriatico eẽ dixerunt:ad quas dilaberetur padus.Qua appellatione nullas unq; ibi fuiſſe certũ eſt.Nec uero ullas ibi appoſitas eſſe in quas quicq̃ curſu padi deuehi poſſit.Nã qđ Eſchylus in hyberia hoc eſt in hiſpania eridanum eſſe dixit:eundẽq; appellari rhodanũ.Euripides rurſus & Apollonius in hadriatico littore confluere rhodanũ & padum:faciliorẽ ueniã facit ignorati ſuccini:in tanta orbis ignorantia.Modeſtiores ſed æque falſum prodidere ĩ extremis hadriatici ſinus rupibus inuiis arbores ſtare:quæ canis ortu hoc effunderent gũmi.Theophraſtus in liguria effodi dixit.Phætontẽ in æthiopia Hãmonis obiſſe.Ob id delubrũ ibi eſſe atq; oraculum.Electrũq; gigni .Philemõ foſſile eſſe:& in ſcythia erui duobus locis Cãdidum atq; cærei coloris qđ uocaretur electrum.In alio loco fuluum qđ appellaretur ſualternicũ.Demoſtratus lyncurion id uocat:& fieri ex urina lyncũ beſtiarum.E maribus fuluum & igneum:e fœminis languidius atq; candidum.Alii dixere languriũ eſſe ĩ italia beſtias langurias.Zenothenis langas uocat eaſdẽ:& circa padum iis uitã affirmat ſudines arborẽ quæ gignat in liguria.In eadẽ ſententia & Metrodorus fuit.Sotacus credidit in britãnia arboribus effluere:q̃s electridas uocauit.Pytheas gutonibus germaniæ genti accolis æſtuariũ mẽtonomõ noĩe ab oceano ſpacio ſtadiorũ ſexmiliũ.Ab hoc diei nauigatione inſulã abeſſe aballũ.Illo uere fluctibus aduehi:& eẽ ꝯcreti maris purgamẽtũ.Incolas ꝓ ligno ad ignẽ ut i eo:ꝓximiſq; teutonis uẽdere.huic & Timæus credidit:ſed ĩſulã baſilia uocauit.Philemõ negauit flãmã ab electro reddi Nicias ſolis radiorũ ſuccũ ĩtelligi uoluit.Hos circa occaſum credit uehementiores in terrã actos pĩguẽ ſudorẽ ĩ ea ꝑte oceani reliquere deinde æſtatibus ĩ germanorum littora eiici.Et ĩ ægypto naſci ſimili mõ:& uocari ſacal.Itẽ in india:gratiuſq; thure eẽ indis.In ſyria quoq; fœminas uerticillos inde facere:& uocare harpaga:q͂a folia & paleas:ueſtiũq; fimbrias rapit.Theophraſtus oceano id exæſtuante ad pyrrenei ꝓmõtoriũ eiici.Quod Xenocrates credit:q̃ de iis nuperime ſcripſit.Viuit adhuc. Aſarubal:qui tradidit iuxta atlãticũ mare eẽ locũ cephiſida:quẽ mauri uocãt electrũ.Nũc ſole ex calfactũ e limo dare electrum fluitãs.Mneſias africe lacũ ſycionẽ appellatũ:& cratinã amnẽ in oceanum effluentem lacu:in quo aues quas melagridas & penolopas uocat uiuere.Ibi naſci ratione eadem qua ſupra dictum eſt de electride lacu.Theomenes dicit:iuxta ſyrtin magnã hortũ heſperidum eẽ:ex quo in ſtagnum cadat.Colligi uero a uirginib⁹ heſperidum.Cteſias indis flumẽ eſſe hypobarum quo uocabulo ſignificetur oĩa uaſa ferre bona:fluere a ſeptentrione in exortũ oceanũ iuxta mõtẽ ſiluestrẽ arboribus electrum ferẽtibus.Arbores eas aphytagoras uocari:qua appellatione ſignificetur prædulcis ſuauitatis Mithridates in germaniæ littoribus eſſe inſulã:uocariq; eã cædron:cædri genere ſiluoſam inde defluere in petras.Xenocratis non ſuccinum tm̃ in italia:uerum etiã thieũ uocari a ſcythis uero ſacrium:qm̃ & ibi naſcat.Alios putare in numida gigni:Sup omnes ẽ Sophocles tragicus poeta:qđ eqdem miror tanta grauitate cothurni.& præterea uitæ fama alias

principali loco genitus athenis rebus geſtis exercitu obiecto. Hic ultra indiã fieri dixit e
lachrymis meleagridũ auium Meleagrum defletiũ. Quod & crediſſe eum uel ſperaſſe
aliis pſuaderi poſſe quis non miretur: quã ue periciã aut impericiã poſſe reperiri quæ auiũ
ploratus annuos credit: lachrymas ue tam grandes: auesqꝫ e græcia ubi Meleager periit
ploratum iſſe in indos. Quid ergo: Nõ multa æquæ fabuloſa produnt poetæ. Sed hoc ea ĩ
re quæ quottidie inuehatur: atqꝫ abundet: & hoc mendacium coarguat ſerio quenquam
dixiſſe ſumma hominum contemptio eſt: & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria ſucciorum lyncurio & medicinæ. Ca. IIII.

CErtum eſt gigni in inſulis ſeptentrionalis oceani: & a Germanis appellari gleſſum:
itaqꝫ a noſtris unam inſularum ob id gleſſariam appellatã Germanico Caſare ibi
claſſibus rem gerente auſtrauiam a Barbaris dictam. Naſcitur autẽ defluente me
dulla pinei generis arboribus: ut gũmi in ceraſis: reſina pincis erũpit humoris abũdantia.
Denſatur rigore uel tepore aut mari. Cũ uero intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis: certe in
littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideatur. Quod arboris ſuccũ etiã priſci noſtri
credidere ob id ſuccinũ appellantes. Pineæ autem arboris eſſe indicio eſt pineus in attritu
odor: & qđ accenſum tædæ modo ac nidore fragret. Affertur a Germanis in pãnoniã: mox
ꝑ prouinciam. Inde Veneti primum quos græci enetos uocãt: rei famã fecere. Proxime Pã
noniæ id accipientes circa mare hadriaticũ. Pado uero adnexa fabulæ uidetur cã: hodieqꝫ
tranſpadanorum agreſtibus fœminis: monilium uice ſuccina geſtantibus maxime decoris
gratia. Sed & medicinæ: quãdo tonſillis creditur reſiſtere & faucium uitiis uario genere
aquarum iuxta illos infeſtante guttura ac uicinas carnes. Centũ fere milibus paſſuũ abeſt
a carnunto littus pannoniæ: ex quo id Germaniæ inuehitur: præcognitũ nuper. Vidit. n.
eques Romanus miſſus ad id cõparandum a Iuliano curante gladiatorũ munus Nero
nis principis. Qui hæc cõmertia & littora pagrauit tanta copia inuecta ut retia coercendis
feris podiũ protegentia ſuccinis nodarentur. Arma uero & libitia totusqꝫ unius diei appa
ratus eſſet e ſuccino. Maximũ pondus iis glebæ attulit. xiii. librarũ. Naſci & in india certũ
eſt. Archelaus q regnauit in Capadocia illinc cortice inhærẽte tradit aduehi rude: poliriqꝫ
lacte incoctum. Liquidũ primo deſtilare argumẽto ſunt quædã intus tranſlucentia ut for
mice aut culices: lacertæqꝫ quas adhæſiſſe muſteo nõ eſt dubiũ: & incluſas indureſcẽti. Ge
nera eius plura. Candida odoris præſtantiſſimi. Sed nec his nec terris precium. Fuluis ma
ior auctoritas. Ex iis etiãnum amplior tranſlucentibus: præterquã ſi nimio ardore flagrent
imaginẽqꝫ igneã ineſſe: nõ ignẽ placet. Sũma laus falernis a uini colore dictis molli fulgo
re perſpicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoqꝫ tantũ fie
ri oportet quocunqꝫ modo tingui libeat: hædorũ ſeuo & anchuſæ radice. Quippe etiã cõ
chilio inficiuntur. Cæterum attritu digitorũ accepta ui coloris attrahunt in ſe paleas & fo
lia arida ut magnes lapis ferrum. Ramẽta quoqꝫ ſuccini oleo adito flagrãt dilucidius diu
tiusqꝫ quã lini medulla. Taxatio in deliciis tanta ut hoĩs quãuis pua effigies uiuorũ homi
nũ uigentiumqꝫ præcia ſuperet prorſus ut caſtigatio una nõ ſit ſatis. In corinthiis æs pla
cet auro: argentoqꝫ mixtũ in cælatis ars & ingenia. Murinorũ & criſtallinorũ diximus gra
tiam. Vniones qđ capite circunferentur: gẽmæ digytis. In omnibus deniqꝫ aliis uitiis oſten
tatio aut uſus placet. In ſuccinis delciarum tant conſcientia. Domitius Nero in cæteris ui
tæ ſuæ portentis capillos quoqꝫ coniugis ſuæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat quodam
etiã carmine ſuccinos appellando. Et qm̃ nullis uitiis deſunt præcioſa noĩa ex eo terti⁹ hic
quidẽ colos cœpit experi a matronis. Vſus tñ ſuccinorũ inuenitur aliqs ĩ medicina ſed nõ
ob hoc fœminis placent. Infantibus alligari Amuleti rõne prodeſt. Calliſtratus & cuicũqꝫ
ætati contra lymphationes prodeſſe tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatumqꝫ.
Hic & differentiam nouam attulit appellando cryſolectrũ quaſi coloris auri: & matutino
grauiſſimi aſpectus. Rapaciſſimũ igniũ: & ſi iuxta fuerit celerrime ardeſcens. Hoc collo al
ligatum: mederi febribus & morbis: Tritũ cum melle ac roſaceo auriũ uitiis. Et ſi cũ melle
attico conteratur: oculoꝝ quoqꝫ obſcuritatibus. Stomachi etiã uitiis uel per ſe farina eius
ſumpta: uel cũ maſtice ex aqua pota. Succina etiã gẽmis quæ ſunt trãſlucidæ: adulterandi
magnum habẽt locũ maxime amethyſtis: cum omni ut diximus colore tingantur. De lyn
curio pxime dici cogit auctoꝝ ptinacia. Quippe etiã ſi nõ electrũ id eſſet lyncuriũ tñ gẽ

mą̃ eſſe contendunt.Fieri autem ex urina quidem lyncis.Sed egeſtā terra protinus beſtia
operiente eam:qm̃ inuideat hoīum uſui.Eſſe autem qualē in igneis ſuccinis colorē:ſalpicꝫ
Nec folia tm̄ aut ſtramēta ad ſe rapere:ſed æris etiā ac ferri lamias qđ Diocles qdē & The
ophraſtus credidit.Ego falſum id totū arbitror.Nec uiſam in æuo noſtro gēmā ullā ea ap
pellatione.Et qđ de medicina ſimul proditur calculos ueſicæ eo poto elidi:& morbo regio
occurri:ſi ex uino bibatur:aut ſi portetur.Et tamen nunc gēmarum cōfeſſa dicemus a lau
datiſſimis orſi.Nec uero id ſolum agemus:ſed ad maiorē utilitatem uitæ obiter coargue
tur magorum infanda uanitas:quando illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex
iis ſpecies blando prodigio tranſgreſſi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis. Ca. V.

MAximum in rebus humanis non ſolum inter gēmas precium habet adamas:diu nō
niſi regibus:& iis admodum paucis cognitus:unus modo in metallis repertus:ꝑ
quā raro comes auri:nec niſi in auro naſci uidebatur.Veteres eum in æthiopum tā
tum metallis inueniri exiſtimauere:inter delubrum Mercurii atqꝫ inſulam meroen dixe
runtqꝫ non ampliorem cucumeris ſemine haud colore diſſimilē inueniri.Nūc genera eius
ſex noſcuntur.Indici non in auro naſcentis:ſed quadā cryſtalli cognatione.Siquidē & co
lore tranſlucido non differt.Et laterum ſexangulo lepore turbinatus in mucronem:aut
duabus contrariis partibus quo magis miremur:ut ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus
iungantur magnitudine uero etiā auellani nuclei.Similis eſt huic quidē arabicus:minor
tantum.Similiter & naſcens cæteris pallor gentis & in auro non niſi excellentiſſimo nata
lis.Incudibus hi deprehenduntur:ita reſpuentes ictum ut ferrum utrinqꝫ diſſultet.Incun
deſqꝫ etiā ipſæ diſſiliant.Quippe duritia inenarrabilis eſt ſimulqꝫ ignium uictrix natura:&
nunq̄ incaleſcens.Vnde & nomen indomita uis græca interpretatione accepit.Vnum ex
iis uocāt cenchron:qđ eſt milii magnitudine.Alterum macedonicum in philipico aruo re
pertum:& hic eſt cucumi ſemine par.Poſt hos cyprius uocatur in cipro ꝛ̄ptus uergens in
æreū colorē.Sed in medicina ut dicemus efficaciſſimus.Poſt hunc eſt ſiderites ferrei ſplē
doris:pondere ante cæteros:ſed natura diſſimilis.Nā & ictibus frangitur:& alio adamāte
ꝑforari pōt.Quod & cyprio euenit.Breuiterqꝫ ut degeneres noīs tantum auctoritatem ha
bent.Idqꝫ qđ totis uoluminibus his docere & mandare conati ſumus de diſcordia rerum
concordiaqꝫ:quā antipathiā ac ſympathiam appellauere græci non aliter clarius intelligi
pōt.Siquidem illa inuicta uis duarum uiolentiſſimæ naturæ rerū ferri ignīſqꝫ contēptrix
hircino rumpitur ſanguine:ac ne aliter q̄ recenti calidoqꝫ macerata:& ſic quoqꝫ multis icti
bus:tunc etiam præterquam eximias incudes malleoſqꝫ ferreos frangens:Cuius hoc inge
nio inuentū:Quo ue caſu ꝛ̄ptum?Aut quæ fuit coniectura experiendi rem immenſi ſe
creti & in fœdiſſimo aīalium omnium?Profecto muneris talis inuentio hoīs eſt.Nec quæ
renda in nulla parte naturæ ratio:ſed uoluntas.Vt cū fœliciter rumpere contingit in tam
paruas frangantur cruſtas:ut cerni uix poſſint.Expetuntur a ſculptoribus:ferroqꝫ inclu
duntur:nullā non duritiā ex facili cauantes.Adamas diſſidet cum magnete lapide ī tantū
ut iuxta poſitus ferrum nō patiatur abſtrahi:aut ſi admotus magnes apprehenderit:rapiat
atqꝫ auferat.Adamas & uenena irrita facit:& lymphationes abigit:metuſqꝫ natos expellit
a mente ob id quidā eum anchiten uocauere.Metrodorus Sceptius in eadē germania ī ba
liſta inſula naſci ī aqua & ſuccinum qđ eqdē legerim:ſolus dicit & præfert arabicis.Quod
falſum eſſe qs dubitet?Proximum apud nos indicis arabiciſqꝫ margaritis preciū eſt de qui
bus in nono diximus uolumine inter res marinas.

De ſmaragdi generibus:& gēmis uiridibus & tranſlucidis. Ca. VI.

TErtia auctoritas ſmaragdis perhibetur plurib⁹ de cauſis:nullius coloris aſpectu iu
cundior eſt:Nā hærbas quoqꝫ uirentes:frondeſqꝫ haud deſpectāus.Smaragdos ue
ro tanto libentius:qm̄ nihil oīo uiridius cōparatū illis uiret.Præterea ſoli gēmarū
contuitu oculos implent:nec ſatiant.Quin & ab itentione alia obſcurata aſpectu ſmaragdi
recreatur acies.Scalpentibuſqꝫ gēmas nō alia gratior oculorū refectio eſt:ita uiridi lenita
te laſſitudinē mulcent.Præterea lōginquo amplificant uiſum: inficientes circa ſe reper
cuſſum aera nō ſole mutati:nō umbra:nō lucernis:ſempqꝫ ſenſim radiātes:& uiſum admit
tētes ad craſſitudinē ſui facilitate tranſlucida.Quod etiam in aquis non fit.Iidem plerūqꝫ
& concaui ut uiſum colligant.Quapropter decreto hominum iis parcitur ſcalpi ueritis.

Quãquã ſchythicorum ægyptiorumq́ tanta durities eſt:ut nequeant uulnerari. Quorũ
uero corpus extenſum eſt:eadem qua ſpecula ratione ſupini imagines rerum reddunt.
Nero princeps gladiatorũ pugnas ſpectabat ſmaragdo.Geneta eorũ.xii.nobiliſſimi ſcythi
ci ab ea gẽte ĩ q̃ reperiunť appellati.Nnllis maior auctoritas:nec min⁹ uitii.Et quãtũ ſma
ragdi a gẽmis diſtant:tm̃ ſchytici a cæteris ſmaragdis.Proximã laudẽ habẽt ſicut & ſedẽ
bactriani:quos ĩ cõmiſſuris ſaxorũ collegere dicuntur eteſiis flantibus.Tunc.n.tellure in
tenitẽt:quia iis:uentis maxĩe harenæ mouẽtur.Sed hos minores multo ſcythicis eẽ tradũt
Tertiũ locũ Aegyptii habẽt q̃ eruũtur circa copton oppidũ thebaidis in collibus & cauti
bus.Reliq̃ genera in metallis ærariis inueniũtur.Quapropter principatũ ex iis ægyptii op
tinẽt:doſq́ eorũ & ut ĩ colore liq̃do nec diluto:uerũ ex humido pinguiq́ quaq́ reſpiciať
imitante tranſlucidũ mare pariterq́ trãſlucet:& nitet:hocẽ colorẽ expellit & aciẽ recipit.
Ferunt & in herme inſula tumulto reguli.Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuiſſe
indiros oculos ex ſmaragdis ita radiantibus etiã in gurgitẽ ut territi iſtrumẽtã refugerẽt
thinni:diu mirãtibus nouitatẽ piſcatoribus:donec mutauere oculis gẽmas:ſed & uita de/
mõſtrari oportet repta.Sunt q̃dẽ oĩum eadẽ.Quædã tñ nationũ peculiaria:ſicut in hoĩe.
Ergo Ciprii uarie glauci:magiſq́ ac minus in eodẽ ſmaragdo aliis partibus tenorẽ illũ ſcy
thicæ auſteritatis nõ ſemp cuſtodiunt.Ad hoc q̃buſdã intercurrit umbra ſurduſq́ fit co/
los q̃ ĩprobatur etiã dilutior.Hincq́ genera diſtinguntur.Et ſunt aliq̃ obſcuri quos uocãt
cæcos.Alii denſi nec e liq̃do tranſlucidi.Quidã uaria nubecula ĩprobati.Aliud ẽ hoc quã
umbra de q̃ diximus.Nubecula.n.albicantis ẽ uitiũ cum uiridis nõ ptranſit aſpectus ſed
aut intus occurrit aut excipit in fine uiſum cãdor.Hæc coloris uitia:iſta corporis capilla/
mẽtum ſal:plũbago.Ab iis æthiopici laudãtur a copto dierũ triũ itinere:ut auctor ẽ Iu/
ba:acriter uirides:ſed nõ facile puri aut cõcolores.Democritus in hoc genere poſuit her/
micos & pſicos.Illos extumeſcẽtes pinguiter:pſicos uero nõ trãſlucidos:ſed iucundi teno
ris.Viſum ĩplere quẽ nõ admittãt.Feliũ pantherarumq́ oculis ſimile.Nãq́ & illos radiare
nec pſpici. Eoſdẽ in ſole hebetari:umbris refulgere:& lõgius quã cæteros nitere. Oĩum
horum etiãnũ uitiũ quod felis colorẽ aut aeris habent.In ſole dilucidi q̃dẽ ac liq̃di:ſed nõ
uirides.Hæc uitia & atticis maxĩe ſentiũtur ĩ argẽtariiſ metalliſ repriſ ĩ loco q̃ thyricoſ uo
catur:ſemp minuſ pigueſ & e lõgĩquo ſpecioſioreſ.Frequẽſ & iiſ plũbago:hoc ẽ ut ĩ ſole
plũbei uideãtur.Illudq́ peculiare q͛d q̃dã ex iiſ ſeneſcunt paulatĩ uiriditate euanida & ſo/
le læduntur.Poſt hoſ medici plurimũ uiriditatiſ habent ĩterdũ & e ſaphyro.Ii ſunt fluctu/
oſi:& rerum imagineſ cõplexi ut uerbiſ gratia papauerum aut auium pinarumq́ uel catu
lorum aut ſimilium.Qui tñ uirideſ naſcuntur:qm̃ oleo melioreſ fiunt.Neq́ eſt aliorum
magnitudo amplior.Carchedoni neſcio an in totum exoleuerint:poſtq̃ metalla æris ibi de
fecerunt:& ſemp tamen uiliſſimi fuere minimiq́.Idẽ fragiles ſed colore incerti & uirentiũ
in caudis pauoꝝ columbarũq́ collo plumis ſimiles ad inclinationẽ magis aut minus luci/
di.Venoſi quidẽ:ſquammoſiq́.Peculiare erat in his uitiũ ſarciõ appellatum.Hoc eſt quæ/
dã gẽme caro.Mox iuxta carthedonẽ in qua legebatur:ſmaragdites uocatus eſt.Iuba eſt
auctor ſmaragdũ quẽ cholan uocant:in arabia ædificiorum ornamentis includi.Et lapidẽ
quẽ alabaſtriten ægyptii uocant.Cõplures uero e proximo laconicos in taygeto monte
erui medicis ſimiles:& alios in ſicilia.Inſeritur ſmaragdis & quæ uocatur tanos:e pſis ueni
ens gẽma ingrate uiridis atq́ ĩtus ſordida.Itẽ chlioſmaragdos e cypro turbida æreis uenis
Theophraſtus tradit:ægyptiorum cõmentariis reperiri:regi eorum a rege babylonio miſ/
ſum ſmaragdũ munere.iiii.cubitorum longitudine:& trium latitudine.Et fuiſſe apud eos
in Iouis delubro obeliſcũ e quattuor ſmaragdis .xl.cubitorũ lõgitudine.Latitudine uero
in una pte.iiii.& in altera pte duorũ.Se aũt ſcribente eẽ ĩ tyro Herculis tẽplo ſtatuã planã
e ſmaragdo:niſi potius pſeudo ſmaragdus ſit.Nã & hoc genus reperiri:& ĩ cypro inuentũ
ex dimidia parte ſmaragdum:ex dimidia iaſpidẽ:nõdũ humore in totũ tranſfigurato.Ap
piõ cognominatus Pliſtonices: pauloante ſcriptũ reliq̃t:eſſe etiãnũ in labyrintho ægypti
coloſſeum Serapin e ſmaragdo.ix.cubitorum. Eãdẽ multis naturã aut certe ſimilẽ habere
berylli uidentur in india originẽ hñtes:raro alibi reptos.Poliũtur oẽs ſexãgula figura ar/
tificũ ĩgeniis:qm̃ hebeſcũt:ni color ſurdus repercuſſu ãguloꝝ excitet.Aliter.n.politi nõ hñt
fulgorẽ eundẽ.Probatiſſimi ſunt ex iis q̃ uiriditatẽ puri maris imitãť.Proximi q̃ uocantur
chryſoberylli & ſunt paulo pallidiores:ſed in aureum colorẽ exeunte fulgore. Vicinum

genus huic eſt pallidius:& a quibuſdã proprii generis exiſtimatur:uocaturq; chryſopylõ. Quarto loco numerant hyacithizontes. Quinto quos heroides uocant Poſt eos autẽ cerī ni. Ac deinde oleagini hoc eſt colore olei. Poſtremi chryſtallis fere ſimiles. Hi capillamenta habent:ſordeſq;:alioquin euanidi:quæ ſunt oĩum uitia. Indi mire gaudẽt lõgitudine eorum:ſoloſq; gẽmarũ eſſe prædicant:q carere auro maliunt:& ob id pforatos elephantorũ ſetis religant. Et alios cõuenit nõ oporteret pforari:quorum ſit abſoluta bonitas umblicis ſtatim ex auro capita cõprehendentibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malũt quã gẽmas:qm̃ ẽx ſumma cõmẽdatio ĩ lõgitudine. Quidã & anguloſos putãt ſtatim naſci.& perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta:additoq; auro repercuſſa aut oĩo caſtigata cã perſpicuitatis ad craſſitudinem. Vitia præter iam dicta eadem fere quæ in ſmaragdis & pterygia:In noſtro orbe aliqñ circa potum inueniri pũtantur. Indi & alias quidem gemmas cryſtallo inuento adulterare repperierunt:ſed præcipue beryllos.

De opali generibus & uitiis:& expimẽtis:& uariis gẽmis. Ca. VII.

Opalum:idẽq; plurimũ q ab iis differunt opali:ſmaragdis tm̃ cedẽtes. India ſolũ & horũ ẽ mater. Atq; ideo eis precioſiſſimã gloriã cõpoſitores gẽmarũ & maxime inenarabilẽ difficultatẽ dederũt. Eſt.n.in iis carbũculi tenuior ignis. Eſt amethcyſti fulgens purpura. Eſt ſmaragdi uires mare:& cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſummo fulgoris augũmẽto colores pigmẽtorũ æquauere. Alii ſulphuris ardentẽ flãmã aut etiã ignis oleo accẽſi. Magnitudo nucẽ auellanã æquat inſigni apud nos hyſtoria. Siqdẽ extat hodieq; huius generis gẽma pp quã ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt filius Strumæ Nonii eius:quẽ Catullus poeta in ſella curuli uiſũ ĩdigne tulit. Auuſq; Seruilii Noniani quẽ cõſulẽ bis uidimus. Illeque pſcriptus fugiẽs hũc e fortunis ſuis oĩb⁹ annulũ abſtulit ſecũ Quẽ certũ ẽ ſeſtertiis.xx.milibus æſtimatũ. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria pp gẽmã proſcribentis. Nec minor Nonii cõtumacia pſcriptionẽ ſuã amantis cũ etiã feræ abroſa parte corporis relinquãt beſtiæ pter quas ſe periclitari ſciãt. Vitia opali:ſi color in flore hærbæ quæ uocatur heliotropiũ exeat aut cryſtallũ:aut grandinẽ. Si ſal interueniat aut ſcabritia:aut cuncta oculis occurſantia:nulloſq; magis india ſimilitudine indiſcreta uitro adulterat. Experimentũ in ſole tm̃. Falſis.n.cõtra radios libratis digyto a pollice:unus:atq; idẽ tranſlucet colos in ſe cõſumptus. Veri fulgor ſubinde uariat:& plus huc:illucq; ſpargit:& fulgor lucis in digytos funditur. Hanc gẽmã pter eximiã gratiam pleriq; appellauere pederota. Sunt & q priuatũ eius genus faciunt:ſangenon que ab idis uocari dicunt. Traduntur naſci & in ægypto & ĩ arabia:& uiliſſimi in ponto. Itẽ in Gallaria ac thaſo & cypro qppe opali gratiã habet. Sed mollius nitet:raro nõ ſcaber. Sũma coloris ex aere & purpura cõſtat. Viriditas ſmaragdi deeſt. Cõſtatq; melior ille color:cuius fulgor uini colore fuſcatur q̃ q diluit aqua. Hactenus de principatu cõuenit mulierũ maxĩe ſeu atuſcõ. Minus certa ſunt de qbus:& uiri indicant. Sigulorũ.n.libido ſingulis precia facit:& præcipue regũ. Claudius Ceſar ſmaragdos induebat & ſardonicas. Primus autẽ Romanorũ ſardonice uſus eſt prior Africanus:ut tradit Demõſtratus. Et inde Romanis hanc gẽmã fuiſſe celeberrimã. Quãobrẽ proximũ ei dabimus locũ. Sardonyces olim ut ex noĩe ipſo apparet intelligebantur candore in ſarda:hoc eſt uelut carnibus ungue hoĩs ĩpoſito & utroq; tranſlucido. Taleſq; eſſe indicas tradũt. Iſmenias. Demoſtratus Xenothẽmis. Sotacus:Hi qdẽ duo reliquas oẽs quæ tranſluceant cæcas appellantes:quæ nũc nomẽ abſtulere. Nullo ſardorũ ueſtigio arabicæ ſunt. Coeperuntq; pluribus hæ gẽmæ coloribus ĩtelligi:radice nigra:aut cæruleũ imitante:& unguẽ:creditũ.n.candido pingi. Nec ſine quadã ſpetie purpuræ candore in minimũ tranſeunte. Has indis nõ habitas in honore Xenothemis ſcribit tantæ alias magnitudinis:ut inde capulos factitarent. Etenim cõſtat ibi torrẽtibus detegi. Et placuiſſe in noſtro orbe initio qm̃ ſole ppe gẽmarũ ſcalptæ cærã non auferrent. Perſuaſimus deinde & indis ut ipſi quoq; iis gauderent. Vtiturq; pforatis utiq; uulgus tm̃ ĩ collo. Et ẽ nũc ĩdicarũ argumẽtũ. Arabicæ excellũt cãdore circuli prælucido. atq; nõ gracili:neq; ĩ receſſu gẽmæ aut ĩ deiectu renitẽtẽ. ſed ĩ ipis umbonib⁹ nitẽte. Præterea ſubſtrato nigerrimi colloreis. Ex hoc indicis cæreum:aut corneum inuenitur etiam circuli albi:quædamq; in iis cæleſtis arquus anhelatio eſt. Superficies uero:locuſtarum maris cruſtis rubentior. Iam meleæ aut feculentæ (hoc enim nomen eſt uitio) improbantur & ſi zona alba fundat ſe non colligat. ſimilimodo ſi ex alio colore in ſe admittat aliquid,

enormiter.Nihil.n.in ſua ſede alieno īterpellari placet.Sunt & armeniacæ:ut cæteræ ipro
bandæ:ſed pallida zona.Exponéda eſt & onicis ipſius natura pp nois ſocietaté hoc in gem
ma tranſilit.& a lapide ex carmania.Sudines dicit in gēma eē candoré unguis humani ſimi
litudine.Ité cryſolithi coloré & ſarde & iaſpidis Zenothemis indicā onycē plures habere
uarietates:igneā:nigrā:cingentibus candidis uenis oculi mō interuenientibus: quarundā
oculis obliqs uenis.Sotacus & arabicā onycē tradit.Sed eam a cæteris diſtare quod indica
igniculos habeat albis cingentibus zonis ſingulis pluribusq; ue:aliter quā ī ſardonycæ indi
ca.Illic.n.momentum eē hic circulū.Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis.Sati
rus carnoſas eſſe indicas parte carbunculi.parte chryſolithi & amethiſti.Totumq; id ge
nus abdicat.Verā auté onycē plurimas:uariaſq; cū lacteis zonis habere uenas oīum in trā
ſitu colore inenarrabili:& ī unū redeunte cōcentum ſuauitate grata.Nec ſardæ natura dif
ferenda eſt:diuiduæ ex eodé noīe.Quapp oīum obiter gēmarū ardētiū natura īdicāda.

¶De generibus carbunculoꝝ:& uitiis:& experimētis:& gēmis ardētib⁹. ¶Ca. VII.

PRincipatum habét carbunculi:a ſimilitudine ignium appellati:cū ipſi nō ſentiant
ignes:ob id a qbuſdā apyruſtæ uocati Horum genera:indici & garamātici:quos &
carchedonios uocauere:pp opulentiā carthaginis magnæ.Adiiciunt æthiopicos
& alabandicos ī ortoſiaca caute naſcentes:Sed q pficiantur alabandicos.Præterea ī omni ge
nere maſculi appellantur acriores:at fœminæ lāguidius refulgétes:In maſculis quoq; ob
ſeruant liqdioris alios flāmæ:nigrioris alios:& quoſdā lucidius:ac magis cæteris in ſole fla
grantes.Optimos uero amethyſtixōtas:hoc ē quoꝝ extremus igniculus in amethyſti uio
lā exeat.Proximos illis quos uocant ſyrtitas priuato fulgore radiantes.Inueniri auté ubi
cunq; maxie ſolis repcuſſu.Satyrus īdicos nō eē claros dicit:ac plerūq; ſordidos.ac ſemper
fulgoris retorridi.Aethiopicos pingues:lucéq; nō emitentes:ſed ꝯuoluto igne flagrare.
Caliſtratus fulgoré carbunculi debere cādidū eſſe poſuit extremo uiſu nubilanté:& ſi ita
attollat exardeſcété:ob id a pleriſq; nunc carbunculū candidū uocari.Qui languidius &
liuidius ex īdicis lucent liuicontas appellari.Carchedonios multo minores eē.Indicos etiā
minus ſextarii unius menſura cauari.Archelaus carchedonios nigrioris aſpectuſ eſſe ſed
igne uel ſole & īclinatione acriſ q̄ cæteroſ excitari.Eoſdē umbrāte tecto purpureoſ uideri
Sub cælo flāmeoſ.Cōtra radioſ ſoliſ & ſcintillare.Ceraſ ſignantibuſ iiſ liqueſcere quāuiſ
ī opaco.Multi īdicoſ carchedoniſ candidoriſ eē:& e diuerſo īclinatione hebetari ſcripſere
Etiānū in carchedoniſ maribuſ ſtellaſ intuſ ardere.Fœminaſ uniuerſum fulgoré fundere
extra ſe.Alabādicoſ cæteriſ nigrioreſ eē ſcabroſq;.Naſcuntur & ī thracia coloriſ eiuſdem
igné minime ſentiēteſ.Theophraſtuſ auctor é & ī orchomeno archadiæ iueniri & in chio.
Illoſ nigrioreſ:e qbuſdā & ſpecula fieri.Eſſe & troyenioſ uarioſ interuenietib⁹ maculiſ al
biſ.Ité corīthioſ ex pallidiore cādidoſ.Maſſilia quoq; īportari Bocchuſ & Vlyxipone ſcri
pſit magno labore ob argillā ſole aduſtiſ ſaltib⁹.Nec eſt aliud difficili⁹:q̄ diſcernere hæc
genera:tāta eſt ī iiſ occaſio artiſ:ſubiitiſ p quæ tranſlucere cogātur.Aiunt ab æthiopibuſ
hebetiores in aceto maceratos.xiiii.diebus niteſcere:totidé menſib⁹ durāte fulgore.Adul
terantur uitro ſimillimæ.Sed cote deprehédūtur:ſicut aliæ gēmæ factitiæ.Meliore.n.ma
teria & fragili & cētroſā ſcobe deprehenduntur & pondere:qd minus ē uitreis:aliqñ & pu
ſtulis argenti modo relucētibus.Eſt & antrhacitis appellata:in teſprotia foſſilis:carbonib⁹
ſimilis.Falſum arbitror qd & in lyguria naſci tradiderunt:niſi forte tūc naſcebātur.Eſſe in
iis & præcincti cādida uena tradūtur.horūq; igneū color ut ſuperiorū ē.Peculiare qdé qd
lactæ uelut intermortui extinguntur.Cōtra aqs pfuſi exardeſcunt.Cognata eſt huic ſan
daſtros:quā aliqui garamantiten uocant.Naſcitur in india loco eiuſdé noīs.Gignitur & in
arabia ad meridiē uerſa.Cōmendatio ſumma qd uelut in tranſlucido ſtellantes intus ful
gent aureæ guttæ:ſemper in corpore:nunq̄ ī cute.Accedit religio narrata a ſyderū cogna
tione ab inſpectoribus:qm fere ſtellarum hyadum & numero & diſpoſitione ſtellātur.Ob
hoc a chaldeis in cerimoniis habitæ & hic mares auſteritas diſtincta quodam uigore appo
ſita tingueſcens.Indicæ qdé etiā hebetare uiſus dicuntur.Blandior fœminis flāma:allici
ens magis quam accendens.Sunt qui præferant arabicas indicis.Numideq; chryſolito illas
ſimiles dicunt.Iſmenias uero negat poliri ſandaſtros propter teneritatem:& ob id magno
uenire.Sūt q ſādaſita uocent.Inter oēs conſtat:quātū numero ſtellarū accedat:tm̄ & præ
tio accedere.Affert errorem aliquando ſimilitudo nominis.Sandaſer Nicāder ſandeſeriō

uocauit:alii ſandarenſon:Quidã uero hanc ſandaſtrõ:illã ſandereſon:in india naſcentem
illã quoq; & loci nomen cuſtodientẽ.Malicoloriã ut olei uiridis:oĩbus improbatã.Ex eo
dẽ genere ardẽtiũ lichnites appellã:a lucernarũ accẽſarum præcipua gratia .Naſcit̃ circa
orthoſiã totaq; Carmania ac uicinis locis.Sed ꝓbatiſſimi indis.Quã qdã remiſſiorẽ car
bunculũ ẽe dixerunt.Secunda bonitate ſimilis eſt ionis appellata a prælatis floribus:Et ali
as iuenio differentias.Vnã quæ purpura radiet.Alterã quæ cocco:a ſole excalfactas:aut di
gitorum attritu:paleas & cartharũ fila ad ſe rapere.Hoc idẽ & ſcarchedonius facere dicit̃
quanq̃ multo uilior prædictis.Naſcitur apud Naſamonas i mõtibus:ut incolæ putãt hym
bre diuino.Inuenitur ad repcuſſum lunæ:maxĩe plenæ Carthaginẽ quondã deportabatur.
Archelaus & i ægypto circa thebas naſci tradidit:fragiles uenoſas:morieti carboni ſimiles
Potoria uaſa & ex hoc lapide & ex lichnite factitata iuenio.Oĩa aũt hæc genera ſculpturæ
cõtumaciter reſiſtunt:parteq; ceræ in ſigno tenent.E diuerſo ad hæc ſarda utiliſſima:quæ
nomen cũ ſardonyce cõicauit.Ipſa gẽma uulgaris:& ꝑmũ ſardibus repta.Sed laudatiſſima
circa Babyloniã cũ lapidicinæ quædã aperirentur:hærens i ſaxi corde.Hocq; mõ metallum
apud pſas defeciſſe traditur.Sed iueniuntur cõpluribus aliis locis:ſicut in ephire:& aſſo in
india triũ generum rubrũ.& qd demium uocãt a pĩguedine:tertiũ quod argenteis bracte
is ſublinitur.Indicaq; plucẽte craſſiores ſunt arabicæ.Inueniuntur & circa leucada epiri &
circa ægyptũ quæ bractea aurea ſublinuntur.Et in his autẽ mares excitatius fulgent. Fœ
minæ piguiores ſunt & craſſius nitẽt.Nec fuit alia gẽma apud antiquos uſu frequentior
Hac certe apud Menãdrũ & Philomenẽ fabulæ ſupbiũt.Nec ullæ trãſlucentiũ tardius ſuf
fuſo humore hebetãt:oleoq; magis q̃ alio liquore.Dãnãt ex iis melleæ:& ualidi⁹ teſtaceæ:

De generibus topacii & callaite:& de gẽmis uiridibus nõ trãſlucentibus Ca. VIII.

EGregia etiãnum topacio gloria ẽ:ſuo uirẽti genere:& cum repta ẽ prælatæ oĩbus.
Id accidit i arabiæ iſula:quæ chytis uocatur.In qua troglodítæ prædones:cum diu
tius famæ & tẽpeſtate preſſi herbas:radiceſq; effoderẽt:eruerunt topacion.Hæc
Archelai ſnĩa ẽ:Iuba topation inſulã i rubro mari a cõtinẽte ſtadiis.ccc.abeſſe tradit nebu
loſam:& ideo queſitã ſæpe a nauigãtib⁹:ex ea cã nomẽ accepiſſe.Topazin.n. troglodítarũ
lingua ſignificationẽ habere quærendi.Ex hac ꝑmum iportatã Berenicæ Reginæ:quæ fu
it mater ſequẽtis Ptolemæi a Phylemone præfecto Regis ac mire placuiſſe:& inde factam
ſtatuã Arſinoe Ptolemei Philadelphi uxori.iiii.cubitorum ſacratã in delubro qd aureum
cognomiabat̃.Recẽtiſſimi auctores & circa thebaidis alabaſtræ oppidũ naſci dicũt Et duo
eius genera faciũt praſoidẽ:atq; chryſopterõ ſimilẽ chryſopraſio:eius.n.tota ſimilitudo ad
ſuccũ porri dirigitur.Eſt autẽ ãpliſſima gẽmarũ.Eadẽ ſola nobilium limã ſentit.Cæteræ ſa
xo & cotæ poliuntur.Hæc & uſu atteritur.Comiratur eã ſimilitudine ꝑpior quã auctori
tate callaiſ uiride palleſ.Naſcitur poſt aduerſa indiæ apud inſulaſ caucaſi montiſ phicaroſ
ac aſdathas amplitudine cõſpicua:ſed fiſtuloſa ac ſordiũ plena.Sincerior multo præſtan
tiorq; in carmania.Vtrobiq; aũt i rupibus iuiis & gelidis:oculi figura extuberãs.leuiterq;
adherens:nec ut annata petris:ſed ut appoſita.Quapropter ſcãdere ad eã pigritia pedum
equeſtres populos tedet:ſimul & piculũ terret.Ergo euntes e lõginquo iceſſunt:& cũ to
to muſco excutiunt.Hoc uectigal hocq; geſtamen diutius in ceruice gratiſſimũ norunt.
Is cenſus:hæc gloria a pueritia deiectorum numerum prædicantiũ.In quo uaria fortuna.
Quidã ictu primo cœpere præclaras.Multi in ſecundo nullas.Et qdẽ callaides tali ſectu
ra formantur:alias fragiles.Optimus color ſmaragdi ut tñ appareat ex alieno ẽ quod pla
ceant.Incluſæ decorantur auro.Aurũq; nullæ magis decent.Que ſunt earum pulchriores
oleo.unguẽto:& ẽt mero colorẽ depdunt.Viliores conſtãtius repreſentant:ueq; eſt muta
bilior alia aut mendatior uitri.Sunt q in arabia inueniri eas dicant in nidis auium quas me
lancholicos uocant.Viridantium & alia plura ſunt genera.Viliori ẽ turbæ praſius. Cuius
alterum genus ſanguineis puntis abhorret.Tertium uirgulis tribus diſtinctum eſt candi
dum:Prefertur his Chryſopraſius porri ſuccum & ipſa referente ſed & paulum declinãs
a topacio in aurum.Huic & amplitudo ea ẽ:ut cymbia ẽt ex ea fiant.Cylindri qdẽ celerri
me.India has generat & nilion fulgoris ſi ante habeat breuis:& cum itueare fallacis.Sudi
nes uero dicit & in ſyuero atticæ flumĩe naſci:Eſt autẽ color fumidæ topatii:aut aliqñ mel
læ.Iuba i æthiopia gigni tradit:& i littoribus amnis quẽ nilum uocauimus:& inde nomen
trahere.Nõ tranſlucerẽt malachites ſpiſſius uirẽs :a colore maluæ noĩe accepto: reddẽdis

laudata ſignis:& infantium cuſtodia quadam inato contra pericula ipſorum medicamine Viret & ſæpe tranſlucet iaſpis:etiã ſi uictus a multis antiquitãs tamẽ gloriã retinens.Pluri/ mæ ferunt eã gentes.Smaragdo ſimilẽ indicæ.Cyprii dicunt glaucũ pinguẽq̃.Perſæ aeri ſi milẽ ob id uocatᷓ ærizuſa talis.Et iaſpis ẽ cærulea circa thermodoontẽ amnẽ In phrigia pur purea.In capadocia ex purpurea cærulea:atq̃ nõ refulgẽs.Thracia idicæ ſimilẽ mittit.Chal cidia turbidã.Sed minuſ refert nationes q̃bonitates diſtinguere Optima ergo quæ purpu/ ræ quicq̃ habet:ſecunda quæ roſæ:tertia quæ ſmaragdi.Singulis aũt græci nomina ex argu mento dedere . Quarta apud eos uocatᷓ boria cælo autumnali matutino ſimilis:& hæc erit illa:quæ uocatᷓ ærizuſa.Similis ẽ & ſardæ:imitata & uiolas. Non minus multe ſpẽs reliquæ ſed oẽs in uitio:ceruleæ aut cryſtallo ſimiles.aut myxis.Item beterizuſa in proprio uti arbi tror cognomine:uelut e multis eiuſdẽ generis cõpoſita gẽmis.Quãobrẽ preſtãtiores fun/ da claudunt:id eſt patentes nec præterq̃ margines auro ãplectente. Vitium eſt breuis in iis nitor & longe ſplẽdens:& ſal:& oĩa quæ in cæteris.Et nitro adulteranᷓ: quod manifeſtũ fit cum extra fulgorem ſpargunt:atq̃ non in ſe continent:nec in diuerſa quæ ſphragidas uo/ cant.Publico gemmarum dominio in iis tantum dato:quoniam optime ſignent.

¶De Iaſpidum generibus. ¶Ca. IX.

TOtus uero oriens pro malueτis traditur teſtari ea:quæ ex iis ſmaragdo ſimilis eſt e petra per tranſuerſum linea alba præcingitur:& grammatias uocatur . Quæ pluri/ bus polycalamos.Libet obiter uanitatem magicam hic quoq̃ coarguere: quoniam hanc concionantibus utilem eſſe prodiderunt.Eſt & onychipuncta:quæ iaſponyx uocatur: & nubem complexa:& niues imitata:quæ ſtellata rutilis punctis eſt : ſali megarico ſimilis: & ueluti fumo infecta:quæ capnias uocatur.Magnitudinem iaſpidis.xi.unciarum uidimꝰ formatamq̃ inde effigiem Neronis thoracatam.Reddetur & perſe cyaneo gratia accomo/ dato paulo añ iaſpidis nomen:colore cæruleo.Optima ſythica:dein cypria:poſtremo ægyp tia.Adulteratur maxime tinctura:idq̃ ingloria regis ægyptii adſcribitur: qui primus eam tinxit.Diuiditur.autem hæc in mares fœminaſque.Ineſt aliquando & aureꝰ puluis nõ q̃lis ĩ ſaphitinis.Saphirus.n.& aureis punctis collucet. Cæruleæ & ſaphiri raroq̃ cum purpura. Optimæ apud medos:nuſquã tamen plucidæ.Preterea inutiles ſculpturæ interueniẽtibus cryſtallinis centris.Quæ uero ſunt ex ii cyanei coloris mares exiſtimantur. Alius ex hoc or do purpureis dabitur:& abiis diſcedentibus.Principatũ amethyſti indicæ tenent.Sed in arabia ex ea quoq̃ parte quæ finitima ſyriæ petrea uocatur. & in armenia minore:& ĩ ægy/ pto:& in galatia reperiuntur:Sordidiſſime autẽ atq̃ uiliſſimæ in tharſo & cypro.Cãm no/ minis afferunt:quod uſq̃ ad uini colorẽ accedens:prius quã eũ diguſtet:in uiolã deſinit. Fulgorq̃ qdã in illa purpure nõ ex toto igneus:ſed in uini colorẽ deficiens.Perlucẽt aũt oẽs uiolaceo colore:ſcalpturis faciles.Indicæ abſolutum purpure colorẽ habent. Ad hãcq̃ tinguentiũ officinæ dirigunt uota.Fundit autẽeũ aſpectu leuiterblandũ :neq̃ in oculos ut carbunculi uibrat.Alterũ earũ genus deſcendit ad hyacinthos.Hunc colorẽ indi ſacon uocaut:taleq̃ gẽmã ſacodion.Dilutior uero ex eodẽ ſapinos uocatur.Eadẽ & paranites in cõtermino gentis arabiæ:Quartũ genus colorẽ uini habet.Quintũ ad uicina cryſtalli de/ ſcendit albicante purpure deiectu:Hoc & minime probatur:qñ præcellens debet eſſe in ſu ſpectu uelut ex carbunculo refulgens quidã in purpura leuiter roſeus nitor. Tales aliqui malunt pederotas uocari.Alii anterotas.Multi Veneris gẽmã:qđ maxime uidetur de re & ſpecie & colore extremo gẽme.Magorũ uanitas reſiſtere ebrietati eas promittit:& idẽ ap/ pellatas.Et præterea ſi lunæ nomẽ ac ſolis ſcribatur in iis atq̃ ita ſuſpẽdantur collo e capil lis cinocephali uel plumis hirundinis:reſiſtere ueneficiis.Iã uero quoquomõ adeſſe reges adituris.Grandinẽ auertere quoq̃ ac ſimilia proſpere & locuſtas prædicatione addita:quã demõſtrant.Nã e ſmaragdis quoq̃ ſimilia promiſere:ſi aquilæ ſcalperentur:aut ſcarabei. Quæ quidẽ ſcripſiſſe eos nõ ſine cõtẽtu & irriſu generis humani arbitror. Multum ab ea diſtat hiacinctos:tamen e uicino deſcendens.Differentia hæc:quod ille emicans in amethi ſto fulgor uiolaceus dilutus eſt in hiacintho.Primo quoq̃ aſpectu gratus euaneſcit anteq̃ ſatiet:adeoq̃ nõ implet oculos:ut pene nõ attigat:marceſcens celerius noĩs ſui flore.Hia cinthos Aethiopia mitit & criſolithos:aureo colore trãſlucẽtes:præferũtur iis ĩdicæ.Et ſi uarie nõ ſint:bactrianæ.Deterrime aũt arabicæ qm̃ turbide ſunt & uarie:& fulgoris inter pellati nubillo macularũ: etiã quæ limpidis cõtingere:ueluti ſcobe ſua refertæ. Optimæ

uero ſunt:quæ in colatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt.Funda includun
tur perſpicuæ:Cæteris ſubiicit̃ auricalcũ.Tamerſi iam expartes gẽmarũ uſu appellant̃ aliq̃
& chriſelectri in colorẽ electri declinãtes:matutinus aſpectus iucundior:ponticas deprehẽ
dit leutias.Quædã in iis duræ ſũt ruffeq̃:quædã molles & ſordidæ. Bocchus auctor ẽ & in
Hiſpania reptas:quo in loco criſtallũ dicit ad liberamentũ aquæ puteis defoſſis inde erutã.
Et chriſolithon.xii.pondo a ſe uiſam.Fiunt & leucochryſi:inter ueniẽte candida uena. Sũt
in hoc genere capnie.Sunt & uitreis ſimiles:ueluti croco refulgẽtes. Vitreæ uero ĩ uiſu di
ſcerni nõ poſſint.Tactus aũt deprehẽdit tepidior in uitreis.In eodẽ genere ſunt melichriſi:
ueluti p aurũ ſincero melle tranſlucẽte:quas india mittit:q̃quã ad iniuriam fragiles. Eadẽ
& xiſtiõ parit plebeiã ibi gẽmam. Candidarũ dux ẽ pederos:q̃quã põt quæri:an ĩ colore nu
merari debeat totiens iactari p alienas pulchritudines nominis : adeo decoris progatiua in
uocabulo facta ẽ.Eſt & ſuũ genus expectatiõe tanta dignũ. Cœnunt.n.in tranſlucidã cry
ſtallũ uiredis ſuo mõ aer ſimulq̃ purpura:& q̃dam uini aureus nitor:ſemp extremus in ui
ſu:ſed purpura coronatus madere ſingulis uidet̃ his & pariter oĩbus. Nec gẽmarum ulla ẽ
liquido capiti iucunda ſuauis & oculis.Laudatiſſima ẽ in indis:apud quos argenõ uocat̃.
Proxima apud ægyptios:ubi ſenites. Tertia in arabia:ueꝝ ſcabra.Mollius radiat põtica &
aſſiatica.Ipſe uero molliores ſũt Galetica:& tragica:& cypria. Vitia eaꝝ langor : aut alienis
turbari coloribus:& quæ cœterarũ.Proxima candicantiũ eſt aſteria principatũ habens pro
prietate naturæ:quod incluſã lucẽ pupillæ modo quadam cõtinet:tranſfundit cũ ĩclinatio
ne uelut ĩtus ãbulantẽ ex alio atq̃ alio loco reddẽs::eadẽq̃ cõtraria ſoli regerẽs candicãtis
radios:unde & nomẽ accepit difficilis ad cælãdũ.Indice præfert̃ ĩ Carmania nata.Similiter
cãdida ẽ quæ uocat̃ aſtrios cryſtallo ꝓpinquãs in ĩdia naſcẽs:& ĩ pallenes littorib⁹ ĩtus a cẽ
tro:cui ſtella lucet fulgore lunæ plenæ.Quidã cã nomĩs reddũt:q̃d ſtrais oppoſita fulgorẽ
rapiat:ac regerat.Optima in Carmania gigni nullãq̃ min⁹ obnoxiã uitio. Ceraunia.n.uoca
ri q̃ ſit deterior.Peſſimã lucernaꝝ lumini ſimilẽ. Celebrãt & aſtroiten: miraſq̃ laudes eius
in magicis artib⁹ Zoroaſtrẽ ceciniſſe.Quidã diligẽtiuſ de ea ꝑdunt. Aſtrolobon Sudines
dicit oculis piſciũ ſimilẽ eſſe & radiare cãdido ut ſolẽ.Eſt ĩter candidas & quæ ceraunia uo
cat̃:fulgorẽ ſyderũ rapiens.Ipſa cryſtallina ſplẽdoris cærulei in carmania naſcẽs. Albam eẽ
Zenothemis fatet̃:ſed habere intus ſtellã cõcurſantẽ.Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro
& aceto per aliquot dies maceratas cõcipere ſtellã eam: quæ poſt totidẽ mẽſes relãgueſcat
Sotacus & alia duo genera fecit ceraunię:nigras:rubẽteſq̃.Ac ſimiles eas eẽ ſecuribus.Per
illas quæ nigræ ſũt & rotunde urbes expugnari & claſſes:eaſq̃ betulos uocari. Quæ uero
lõge ſũt ceraunias.Faciunt & aliã rarã admodũ:& parthorũ magis quæſitã: q̃m nõ albi in
ueniatur:quã in loco fulmine icto.Proximũ cerauniæ nomen apud eos habet:quæ appella
tur iris.Effoditur in quadã inſula rubri maris:quæ diſtat a beronice urbe.lx.milia paſſuũ:ce
tera ſui parte cryſtallus.Itaq̃ q̃dã radice cryſtalli eẽ dixerũt.Vocat̃ ex argẽto iris. Nã ſubte
cto ꝑcuſſa ſole:ſpẽs & colores arquus cæleſtis in ꝓximos parietes eiaculat̃: ſubinde mutans
magnaq̃ uarietate ãmirationẽ ſui augẽſ.Sexangulã eẽ ut cryſtallum cõſtat.Sed eẽ aliquas
ſcabris laterib⁹ & angulis inequalib⁹ dicũt In ſole aperto ꝓiectas:radios in ſe recãdentes di
ſcutere.Aliquas uero ante ſe proiecto nitore:adiacentia illuſtrare.Colores uero nõ niſi ex
opaco reddunt:nec ut ipſæ habeant:ſed ut repercuſſu parietem illidant:optimaq̃ quæ ma
ximos arquus facit:ſimillimoſq̃ cæleſtibus.Eſt & alia.iris ceræ ſimilis: & prædura. Quam
Horus crematam tuſamq̃ ad ichneomonum morſus remedio eſſe. Naſci autem in perſide
tradit.Similis eſt aſpectus :ſed non eiuſdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraq̃ macu
la in tranſuerſum diſtinguente cryſtallum.Expoſitis per genera colorum principalium gẽ
mis:reliquas litterarum ordine explicabimus.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. Ca. X.

AChates in magna fuit auctoritate:nunc in nulla.Reperta primum in ſicilia iuxta flu
men eiuſdem nominis:poſtea pulrimis locis:excedens amplitudine numeroſa: ua
rietatibus diuerſis mutantib⁹ cognomina eius. Vocatur enim phaſpachates : cera
chates:ſardachates:hæmachates:leucachates:dendrachates:uelut arbuſcula inſignis. An
tachates cum uritur myrrham redolens.Coraloachates guttis aureis ſaphiri mõ diſtincta :
qualis copioſiſſima in creta ſacra appellata.Putãt eã cõtra araneoꝝ & ſcorpionũ ict⁹ ꝓdeſſe
Quod ĩ ſiculis utiq̃ crediderĩ:quoniã primũ ei⁹ ꝓuinciæ afflatu ſcorpionũ peſtis extĩguit̃.

Et in india inuentæ cõtra eadem pollent:& aliis magnis miraculis reddunt.n. ſpés fluminũ
nemorum & iumentorũ:etiam ederæ & ſtatunculas:& equoꝝ ornamenta.Medici coticu/
las inde faciũt.Spectaſſe ẽt prodeſt oculis.Sitimq; ſedãt in os additæ. Phrigiæ uiridia nõ
habẽt.Thebis ægyptiis repertæ carent rubẽtibus uenis:& albis . Et hæ quoq; cõtra ſerpẽtes
ualidæ.Eadẽq; auctoritas & cypriis ẽ.Sunt ẽt q maxime probent uitreã perſpicuitatẽ ĩ his.
Reperiunť & in thracia circa oethã.Et in parnaſo:& leſbo:ac maſſenæ:ſimiles illitis floribuſ
& rhodo. Aliæ apud magnos differentiæ.Leoninæ pelli ſimiles potentiã habere cõtra ſcor/
piones dicunť.In perſis uero ſuffitu eaꝝ tẽpeſtates auerti:& præterea flumina ſiſti. Argu/
mentũ eſſe ſi in feruentes cortinas additæ refrigerẽt.Sed ut ꝓſint leoninis iubis alligãdas.
Nam hiænæ pelli ſimilẽ abhominanť:diſcordialẽ domib⁹ Eam uero quæ unius coloris ſit ĩ
uicta athlætis eſſe.Argumentũ ei⁹ quod in olla plena olei cocta cũ pigmentis:& intra duas
horas ſubferuefacta:unũ colorẽ ex oĩbus facit minii. Acopis nitro ſimilis ẽ pumicoſa aure
is guttiſ ſtellata.Cum hac oleum ſubferuefactũ punctis laſſitudinẽ(ſi credimus)ſoluit. Ala
baſtrites naſciť in alabaſtro ægyptii:& in ſyriæ damaſo candore intercincto uariis colorib⁹
Quæ cremata cũ foſſili ſale:ac trita grauitateſ oris & dentiũ extenuare diciť. Alectoriaſ uo
cant in uẽtriculis gallinaceoꝝ inuentas cryſtallina ſpetie:magnitudine fabæ.Quibus Mi/
lonem crotoninẽſem uſũ in certaminibus inuictũ fuiſſe: uideri uolunt. Androdamas argẽti
nitorẽ habet ut adamas:quadrata:& ſemp teſſellis ſimilis magnis:putãtq; nomen ĩpoſitum
ab eo:quod impetuſ hominum & iracundias domet.Eadem ſit an alia argyromadas: aucto
res nõ explicant. Antiphates nigra cõtra lucet.Experimentũ eius ſi coquať in lacte:facit.n.
hoc myrrhæ ſimile ĩmiſſa.Eamq; cõtra effaſcinationeſ auxiliari magni uolunt. Arabica ebo
ri ſimillima eſt:& hoc uidereť:niſi abnueret duritia.Quãquam putant contra dolores ner/
uorum prodeſſe habentibus. Aroamitis & ipſa in arabia traditur gigni. Sed in ægypto cir
ca piſas ubiq; lapidoſa & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata.Aſbeſtos in
arcadiæ montib⁹ naſcitur:coloris ferrei. Aſpilatem Democrit⁹ in Arabia gigni tradit ignei
coloris.Eam oportere camelli fimo ſplenicis alligari Inueniriq; in nido arabicarum alitum.
Et aliam eodem nomine ibi in leucopetra naſci argentei coloris cõtra lymphatum haben/
dam.Atizonem in ĩdia & perſidis acidiæ monte naſci tradit argenteo nitore fulgentem:ma
gnitudine trium digitoꝝ ad lenticulæ figuram odoris iucundi:neceſſariã magis regẽ con/
ſtituentibuſ.Augites multis non alia uidetur eſſe quã quæ calais.Amphitane alio nomine
appellatur chryſocolla in ĩdiæ parte:ubi formicæ eruunt aurum:inqua inuenitur auro ſimi
lis:quadrata figura:affirmaturq; natura eius quæ magnetiſ niſi quod augere quoq; aurum
traditur. Aphrodiſiace ex candida ruffa eſt.Apiſtos ſeptenis diebus calorem tenet excalfa/
cta igni nigra ac ponderoſa diſtinguentibus eam uenis rubentib⁹. Putant prodeſſe contra
frigora.Agyptillam Iacchus ĩtelligit per album ſarda nigraq; uena tranſeunte.Vulgus aũt
in nigra radice cæruleam facit.Balanitæ genera duo habent ſubuirideſ:& corĩthii æris ſimi
litudine illa a copto.Hæc et troglodítica regione ueniunt medias ſeccante flãmeam uenã.
Bratracchitas mittit & coptoſ:Vnam ranæ ſimilem colore.Alteram ebori.Tertiam ruben/
tis e nigro.Baptes mollis:alioquin odore excellit . Beli oculus albicans papillã pingit nigrã
e medio aureo fulgore lucentẽ:Hæc pp ſuam ſpetiem : ſacratiſſimo aſſiriorum deo dicať.
Aliam aũt quã Bellum uocant in arbelis naſci Democritus tradit nucis iugulandis magni/
tudine uitrea ſpetie.Baroptenus:ſiue botrypes nigra:ſanguineis & albis nodis alligata dici
tur:ueluti ꝑtentoſa.Botrytes alia nigra ẽ:alia pãpinea ĩcipienti uuæ ſimilis Boſtrichitẽ Zo
roaſtres uocat crinibus mulierũ ſimilior.Bucardia bubulo cordi ſimilis.Babylone tm̃ naſci
tur.Bronica capitibus teſtudinum ſimilis & tonitrua cadentia(ut aiunt)reſtingit : & ful/
mine ictu reſtinguit:ſi credim⁹.Bole nimbo inueniunť glebe ſimilitudine . Cadmites eadẽ
eſſet quã oſtracitẽ uocant:niſi quod hãc cæruleæ interdum bullæ cingunt.Calais ſaphirum
imitatur cãdidior & littoroſo mari ſimilis.Chamites quibuſdã uideť ſuũ genus haberi plu
rimis ſpiris fumida:ut ſuo loco diximus.Capadocia & in phrigia naſciť ebori ſimilis.Cala/
miten uocant e turbido:feruntq; plures calaicas cõiunctas ſimul ĩ ueniri.Catochites corſi/
cæ lapis eſt cæteris maior mirabilis:ſi uera traduntur:ĩpoſitam manum ueluti gũmi retinẽs
Catopyrites e cappadocia prouenit.Cepites:ſiue cepocapites candica eſt uenarũ nodis co/
euntibus candore imaginem regerens.Ceramites teſtæ colorem habet.Cynodiæ inueniun
tur in crebro piſcis eiuſdem nominis candidæ & ob longæ:euentuq; mirandæ:ſi mõ ẽ fides

præſagare eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. Cærites ceræ ſimilis eſt Ci
cos piris. Corſoides caniciei hominis. Coralloacathes corallo aureis guttis diſtinctæ Coral
lis minio gignitq; in idia & ſyene. Craterites iter chriſolithum & electrum colore habet p̄
duræ naturæ. Crocallis ceras repreſentat. Ciſſites circa copton naſcit̃ candida: & uidetur i
tus habere partū: qui ſentiatur ēt ſi creditur. Calcophonos nigra eſt: ſed illiſa æris tinitum
reddit tragœdis ut ſuadent guſtanda. Chelidoniæ duorū ſunt generū hirundinum colore
& alia parte purpuræ nigris iterpellantibus maculis. Chelonia oculus eſt idice teſtudinis.
uel protentoſiſſima magorū mendacii: melle.n.colluto ore ipoſitam linguæ futurorū di-
uinatione præſtare promittunt quintadecima luna & ſilente tota tota die: decreſcēte uero
ante ſolis ortū. Ceteris diebus a prima in ſextā horam. Sunt & chelonitides teſtudinū ſimi
les: ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa uaticinantur. Eamuero quæ ſit aureis guttis
cū ſcarabeo deiectam in aquam feruentem tempeſtates tueri. Calorites herbacei coloris ē:
quam dicūt magni eam iueniri in ſyllæ apis uentre cōgenitā ei: ferroq; includi iubent ad q̄
dam prodigioſa moris ſui. Coaſpides a flumine dicta ē uiridis fulgoris aurei. Chryſolāpis
in æthiopia naſcit̃ pallidi coloris die: & noctu ignei. Chryſopis auꝝ uidetur eſſe. Cepionidæ
in æolide nūc ad arneum pagum quondā oppidū naſcuntur multis coloribus trāſlucentes
alias uitreæ: alias cryſtallinæ alias iaſpideæ. Sed & ſordidis tantus ē nitor: ut imagines red-
dāt ceu ſpecula. Daphniā Zoroaſtres & Orchaſtres morbis comitialibus demōſtrant. Dia-
dochos heryllo ſimilis ē. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriuſq;
ſexus diſtinguente linea. Dionyſias nigra ac dura mixtus rubentibus maculis. Quæ ex a-
qua trita: ſaporem uini facit: & ebrietati reſiſtere putatur. Draconites ſiue dracontia e cere
bro fit draconum: ſed niſi uiuentibus abſciſo: nunquam gemmaſcit: inuidia animalis mori
ſe ſentientis: Igitur mos eſt: ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus qui
uiſam eam gemmam ſibi apud regem ſcripſit: bigis uehi querentes tradit: & uiſo dracone
ſpargere omnia medicamenta: atque ita precidere. Eſſe autem candora tranſlucido nec po-
ſtea poliri: aut artem admittere. Ecardia cognominantur ecardiſte. Vna in qua nigra effi-
gies cordis eminet. Altera eodem nomine uiridi colore: cordis ſpetiem repreſentant. Ter-
tia nigruum cor oſtendit reliqua ſui parte candida. Enorchis candida eſt: diuiſaq; fragmen
tis teſtium effigiem repreſentat. Exhebenum zoroaſtres ſpetioſam & candidam tradit: qua
aurifices aurum poliunt. Eriſtalis cum ſit candida: ad inclinationes rubeſcere uidet̃. Ero-
tylos eadē quæ nepicores & hieronne modo a Democrito laudat̃ in argumentis diuinatio
num. Eumetris in bactris naſcitur: ſilici ſimilis: & capita ſuppoſita uiſa nocturna oraculi mo
do reddit. Eumētrem Beli gēmam ſanctiſſimi deorum ſibi aſſyrii appellant porracei colo-
ris ſuperſtitionibus gratam. Eupetalos quattuor coloreſ habēt: cæruleum: igneum: minii:
mali. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt: ſtrictæ cōꝗ atū modo nō adeo candida. Eurotias ſitu
uidetur operire nigritiam. Euſebes ex eo lapide eſt: ex quo traditur Tyri in Herculis tem
plo facta ſedes: ex qua dii facile ſurgebant. Epimelas fit: cū in candida gēma ſuperne nigri
cat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocant: ſimile proxime dictis: ſed itercurrentib⁹ ſan-
guineis aut cādidis uenis. Galactites ex uno colore lactis eſt. Eandem dicūt leucogageam
& leucographiam appellant: & ſynephiten lactis ſucco ac ſapore notabilē. In educatione nu
tricibuſ lactis fœcunditatem: ifantium quoq; alligata collo ſaliuā facere dicitur. In ore aūt
liqueſcere. Eandē memoriam adimere dicunt. Mittit eam & achelous amniſ. Sunt qui ſma-
ragdum albis uenis circunligatū galactiten uocent. Galaicos argyrodamanti ſimilis ē: pau-
lo ſordidior. Inueniūtur āt binæ uel terne. Gaſidanem medi mittunt coloris oloini ueluti
florib⁹ ſparſam. Naſcitur & in arbelis. Hæc quoq; gēma concipere dicitur: & itra ſe partum
fateri cōcuſſa. Concipere autē trimeſtri ſpatio. Gloſopetta linguæ ſimilis humanæ magnæ
in terra non naſcitur: ſed deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti neceſſaria creditur.
Quod ne credam⁹ promiſſi quoq; uanitas facit. Ventos enim comprimi narrant. Gorgonia
nihil aliud eſt quā corallium: nominis cauſa. quod induritiā lapidis mutatur. Emollit mari
na fulminibus: & typhoni reſiſtere affirmāt Genianen eadē uanitate inimicorum pœna effi
cere promittunt. Heliotropium naſcitur i æthiopia: africa cypro porracei coloris: ſangui
neis ueniſ diſtincta. Cauſa nominiſ: qm̄ deiecta in uas aquæ fulgorem ſolis accedentem per
cuſſa ſanguineo mutat: maxime æthiopica. Eadem extra aquam ſeculi modo ſolem acce
pit: deprehenditque defectus ſubeuntem lunam oſtendens. Magorum impudentiæ uel

manifeſtiſſimum hoc quoq exemplum eſt:qm̃ ãmixta herba heliotropio :quibuſdã quoq additis precationibus gerentẽ conſpici negent. Hepiſtithes quoq ſpeculi naturã habet in reddendis imaginibus:q̃quam rutila.Ex perimentũ eſt ſi feruentem aquã addita ſtatim re frigeret aut ſi ĩ ſole addita aridã materiã accendat.Naſcit̃ in circo Hermodochos ex argu mento uiriditatis in candida gẽma uel nigra:& aliquãdo pallida ãbiente circulo aurei colo ris appellat̃.Hexeconthalithos in parua magnitudĩe multicolor:hoc ſibi nomẽ adoptauit Reperit̃ in troglodítica regione.Hieracites alternat tota miluinis nigricãs ueluti plumis. Himnites ouiſ piſciũ ſimilis ẽ:& alia uelut nitro cõpoſita ꝑdura alioquĩ.Hãmonis cornu ĩ ter ſacratiſſimas æthiopiæ gẽmas aureo colore arietini cornus effigiẽ reddẽs: ꝓmittit̃ ꝓdi/ uinãs oĩa repræſentare.Hormeſion ĩter gratiſſimas aſpicit̃ ex igneo colore radiãs auro:por tãte ſecũ in extremitatib⁹ candidã lucẽ.Hieniæ ex oculis hienæ tabido in uaſe ĩueniri dicũ tur:& ſi credim⁹:linguæ hoĩs ſubdita futura ꝑdicere.Hematites in æthiopia q̃dem ꝑncipa lis:ſed & ĩ arabia & africa ĩuenitur ſanguineo colore: nõ admittẽda ꝓmiſſis ad coarguẽdas barbaroꝝ ĩſidias zachalias babilõius in his libris quos ſcripſit ad Regẽ Mithridatẽ humana gẽmis attribuit fata:has nõ cõtentus oculoꝝ & iocinerũ medicia decoraſſe. A rege ãt aliq̃d petituris dedit:& litib⁹ iudiciiſq ĩterpoſuit in prœliis ẽt eas ſalutares ꝓnũtiauit.Eſt & alia eiuſdẽ generis quæ uocat̃ henui ab ĩdis:xanthoſ appellata græcis e fuluo cãdicans.Idæi da ctili ĩ creta ferreo colore pollicẽ humanũ exprimũt lecteriaſ lurido ſimilis:ideo exiſtimat̃ ſalubriſ cõtra regios morbos.Eſt & alia eodẽ nomine liq̃dior.Tertia folio uiridi ſimilis lati or priorib⁹ pene ſine pondere:uenis luridis.Quartum gen⁹ in eodẽ colore nigriſ uenis de ſcendentibus. Iouis gẽma candida ẽ:nõ põderoſa:tenera. Indica gentiũ ſuaꝝ habet nomẽ ſubruffo colore:in attritu ſudorẽ pupuræũ emanat.Alia eodẽ nomine candida: puluereo aſpectu.Ion apud ĩdos uiolacea ẽ:ſed raro ſaturo colore lucet. Lepidotes ſquãmas piſcium uariis coloribus imitat̃. Leſbias leſbi patriẽ nomen habẽs ĩuenit̃:& in ĩdia. Leucoptalmos rutila alias oculi ſpetiẽ candidã nigramq cõtinet.Leucopetalos candorẽ niuis ex auro di ſtinguit:Libanochros thuris ſimilitudinem oſtendit:ſed ad ſuccum mellis.Limoniates ea/ dem uidetur quæ ſmaragdus.De lipare hoc tm̃ traditur ſuffita ea oẽs beſtias euocari. Lyſi machus rhodio marmori ſimilis ẽ aureis uenis:politur ex marmore:amplitudine in anguſti as coeunte:ut inutilia exterantur.Leucochryſos fit cryſolito ĩteralbicante. Menõia qualis ſit nõ tradit̃.Media nigra ẽ a Medea illa fabuloſa ĩuenta hẽt uenas aurei coloris:ſudorem reddit croci:ſaporẽ aũt uini.Meconites papauera exprimit.Mitrax a perſis accepta ẽ: & ru bri maris montib⁹ multicolor:contra ſolem uarie refulgẽs.Meroctes porracea lacte ſudat. Morion indica quæ nigerrimo colore tranſlucet uocatur pronnion:in qua miſcetur & car/ bunculi colos.Alexandrium ubi ſardæ. Naſcit̃ in Cypro tyro & galatia.Xenocrates & ſub aſperibus naſci tradit.Hæ ſunt gẽmæ quæ ad ſculpturas aptantur: Myrites myrrhæ colorẽ habet:faciemq minime gemmæ:unguenti odorem attrita etiã nardi.Myrmedia nigra ha bet emictias ſimiles uerrucis.Myrſinites melleum colorem habet:myrrhæ odorem Meſo leucos eſt mediam gẽmam candida diſtinguente linea.Meſomelas nigra uena quẽlibet co lorem ſecante per medium.Naſomonites eſt ſanguinea nigris uenis.Nebrides Libero pa/ tri ſacra nomen traxit a Nebridum eius ſimilitudine.Sunt & aliæ nigræ generis eiuſdem. Nympharena urbis & gentis perſicæ nomen habet:ſimilis hypodatæ.Orca barbari nominiſ e nigro fuluoq ac uiridi & candido placet.Ombria quã aliqui notiam uocant ſicut cæraũia & broninea cadere cũ hymbrib⁹ & fulmĩbus dicit̃ eundẽq effectum habere quẽ bronea nar ratur.Præterea in aras addita ea traditur libamẽta nõ amburi. Orites globoſa ſpẽs a q̃buſ/ dam & ſyderites uocat̃ ignem nõ ſentiens.Oſtratias ſine oſtracites ẽ teſtacea durior altera achatæ ſimilis:niſi q̃d achates politura pingueſcit duriori:tãtaq ineſt uis: ut aliæ gẽmæ ſcal pantur fragmentis eius.Oſtracidi oſtrea nomẽ & ſimilitudinẽ dedere.Opphicardelon bar bari uocãt nigrũ colores binis lineis albis ĩcludentibus.De obſidiano lapide diximus ſupio re libro.Inueniunt̃ & gẽmæ eodẽ noĩe ac colore nõ ſolũ in æthiopia indiaq:ſed ẽt in ſamo ut aliqui putant:& in littoribus hiſpanienſis oceani.Panchros fere ex oĩbus coloribus con ſtat.Panconus nõ longior digyto:ne cryſtallus uideat̃:numero pluriũ anguloꝝ canet.Pa nerоſ qualis ſit a Metrodoro nõ dicitur:ſed carmen Timaridi reginæ in eadẽ dicatũ.Vene ris nõ ĩelegans ponit:ex quo ĩtelligitur additam ei fœcunditatẽ.Quidam hanc panſebaſtõ uocant.Ponticarum plura ſunt genera.Eſt ſtellata nunc ſanguineis nunc atris guttiſ quæ

inter ſacras habetur. Alia pro ſtellis eiuſdem coloris lineas habet. Alia montium conualli-
umqꝫ effigies. Philoginos quē & chryſiten uocāt oſtreæ atticæ aſſimilata: iuenitur in ægy-
pto Phenicites ex balani ſimilitudine appellat̃. Phrycites oliuæ. Perileucos fit ab ore gēmæ
ad radicē uſqꝫ cādido deſcendēte. Pæantides quas quidā grauidas uocant pregnātes fieri:
& parere dicunt̃: medeṙiqꝫ parturiētibus. Natales in macedonia iuxta monumentũ Tireſ-
ſie iueniuntur: ſpēſqꝫ ē eis aquæ glaciatæ. Solis gēma candida ē: & ad ſpēm ſyderis in orbē
fulgētes ſpargit radios. Sadam chaldei adhereſcentē nauibus hñt: inuenitur praſini coloris
Samothratia iſula eiuſdē nominis gēmam dat nigram: ac ſine pondere ligno ſimilē. Sauri-
ten in uentre uiridis lacerti harundine deſecti tradūt iueniri. Sarcites bubulas carnes preſē-
tat. Selenites ex cādido tranſlucet melleo fulgore: imaginē lunæ cōtinens: redditqꝫ eam in
dies ſingulos creſcentis minuentiſqꝫ numero: naſciqꝫ putat̃ in arabia: Syderites ferro ſimilis
& litigio illata diſcordia facit quæqꝫ naſcitur in ethiopia. Syderopœcilos ex ea fit uarianti
bus guttis. Spongites ſpongiæ nomē repreſentat. Synodontites e cerebro piſciũ eſt: quiꝰ ſy-
nodōtes uocātur. Syrtitæ in littore ſyrtium iāquidem lucania iueniuntur melleo colore cro
co refulgētes. Intus autē ſtellas cōtinet languidas. Syringites ſtipulæ iternodio ſimilis: per
petua ſiſtula cauatur. Tricus ex africa niger eſt: ſed tres ſuccos reddit: a radice nigrum: me
dio ſanguinē: ſummo cādidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi cādidus radicibus ſpe
ctatur Telicardios colores cordis perſas apud quos gignitur magnopere delectat. Muculā
appellāt thracia triũ geneꝝ eſt uiridis aut palidior tertia ſanguineis guttis. Tephrites no-
ue lunæ ſpēm habet curuatæ in cornua quāuis cinerei coloris. Telicos oleæ nucleo ſimilis
uidetur: neqꝫ eſt gēmæ honos: ſed lingentium calculos frāgit: pellitqꝫ Veneris crines niger
rimi nitoris cōtinent in ſe ſpēm ruffi crinis. Veientana italica gēma eſt: ueiis reperta nigram
materiā diſtiguente limite albo. Zathenē in media naſci Democritus tradit electri colore:
& ſiquis terat i uino palmeo & croco cæræ mō lenteſcere odore magnæ ſuauitatis. Zmila-
ces in euphrate naſcit̃ ꝓconneſo marmori ſimilis: medio colore glauco. Zoronyſios in ido
flumine naſcitur: magorum gemma eſſe narratur: neqꝫ aliud amplius de ea.

¶De gemmis quæ a membris hominum cognominantur: & quæ ab animalibꝰ: & de iis quæ a cæteris rebus. ¶Ca. XI.

EST etiamnũ alia diſtinctio: quā qdem fecerim ſubinde uariata expoſitiōe. Siquidem
a mēbris corpoꝝ hñt nomia. Hepatites a iocinere. Steriates ſinguloꝝ aīaliũ adipe
numeroſa: Adureneis. Vrioptalmos ionice naſcit̃ tres hoīs ſimul oculos exp̄mēs: ab
aīalibꝰ cognominat̃. Carcinias marini cācri colore. Echites uipæ. Scorpites ſcorpiōis aut co-
lore aut effigie. Scarites ſcari piſcis Triglites muli. Aegophthalmos capno oculo. Itē alia ſu
illo. Et a gruis cologerāites. Hieracites acipitris. Aetites a colore aqlæ cādicāte cauda. Myr
mecites inatā repētis formicæ effigiē hēt. Scarabeoꝝ cātharias. Lycophthalmos q̃ttuor ē co
loꝝ ex rutilo & ſāguineo i medio nigrũ cādido cigit̃: ut lupoꝝ oculi: illis ꝑ omnia ſimilis.
Taos pauōi ē ſimilis: itē aſpidi q̃ uocari timiclonia iuenio. Arenaꝝ ſimilitudo ē i hāmocry
ſo uelut auro harāeis mixtoꝭ. Cenchrites milii grāis uelut ſpſis. Dyrites e trūcis arboꝝ: hæc
ligni mō ardet. Ciſſites i cādido collucet ederæ foliis q̃ totā tenēt. Narciſſites uenis ēt ede
ræ diſtiguit̃. Cyamea nigra ē: ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinē parit. Pytene ab oliuæ nu-
cleo dicta ē. huic aliqñ ieſſe piſciũ ſpinæ uident̃. Chalazias grādinũ & colorē & figurā hēt
adamātinæ duritiæ. Narrāt ēt i ignē additæ manere ſuũ frigꝰ. Pyrites nigra qdā: ſed attritu
digytos adurit. Polizonos nigra multis zonis cādicat. Aſtrapiæ i cādido aut cyaneo diſcu
rūt e medio fulmīs radii In phlegōtide itus ardere q̃dā uidet̃ flama q̃ nō exeat. In āthraciti
de ſintillæ diſcurrere aliqñ uident̃. Enais ſemp rotūditatis abſolutæ i cādore ē leuis: ſed ad
motũ fluctuat itꝰ i ea ueluti i ouis liquor. Polytrix i uiridi capilat̃: defluuia comaꝝ facere
dicit̃. Sūt & a leōis pelle & pāteræ nomīatæ leōtios pardalios. Colos appellauit chryſolitũ
aureꝰ. Chryſopraſũ herbaceꝰ. Melleꝰ melichrota: q̃uis plura eiꝰ genera ſint. Mellichros ē ge
mīus pte flaus: pte melleus. Crocias a croco. Polia caniciē quādā ſparti iducit: eādem durio
rem. Nigra ſpartopolia. Rhodites a roſa eſt. Melites mali coloris. Calciter ærei. Sicites fici.
Rō noīum nō ē in borſycite in nigro: ramoſa cādidis aut ſanguineis frōdibus. Nec gemite
uelut in petra cādidis māibus int̃ ſe cōplexis. Ananchitide in necromātia dicūt euocari ima
gines deoꝝ. Synochide umbras inferorũ euocatas teneri. Dētritide alba defoſſa ſub arbore
quæ cædatur ſecuris aciē nō hebetari. Et ſunt multo plures: magiſqꝫ monſtrifice: qbus bar-

bari dedere nomina confeſſi lapides eſſe. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendatia.

De gemmis naſcentibus & factitiis: & figuris gémarum. Ca. XII.

Gemmæ naſcuntur repente nouæ ac ſine nominibus: ut lápſaci in metallis aurariis una inuenta: quæ pp pulchritudiné Alexádro Regi miſſa fuit: ut auctor é Theophraſtus. Coclides quoq nunc uulgatiſſimæ famæ fiunt uerius quã naſcũtur in Arabia reptis in gẽtibus glebis. Melle excoq tradunt ſeptenis diebus: noctibuſq ſine intermiſſione. Ita omni terreno uitioſoq puluere decuſſo purgatã glebã artificum ingenio uarie diſtribui i uenas: ductuſq maculatũ quãmaxíe uẽdibili rõne ſectatium. Quõdãq tãtæ magnitudinis fecere: ut eqs regũ i oriẽte frõtalia atq pro phaleris penſilia facerent. Et alias oẽs gẽme mellis decoctu niteſcunt: præcipue corſici. In omni alio uſu acriora aborrentes. Que uarie ſunt & ad nouitaté accedere caliditate ingeniorũ ꝯtingit ut nomen uſitatũ nõ habeât. Phyſes appellãt uelut ipſius naturæ admiratioẽ i iis uendicãtes cũ finis nominũ nõ ſit: quæ pſeq nõ eqdẽ cogito: inumera ex græca uanitate ꝯficta. Indicatis nobilib⁹ gẽmis ẽt plebeis rarorũ generũ dictu dignas diſtixiſſe ſatis erat. Illud mõ meminiſſe ꝯuenit icreſcentibus uarie maculiſ atq uerrucis linearũ: quæ iteruenĩũt multiplici dictu & colore mutata ſæpiuſ noĩa i eadẽ plerũq materia. Nũc cõiter ad oĩum gẽmarũ obſeruatiõẽ ptinentia dicemuſ opinioneſ ſecuti auctorũ. Caue ut extuberãteſ uilioreſ uidentur æqlibus. Figura oblõga maxíe ꝓbatur: deinde quæ uocat̃ lenticula: poſtea clipeidos & rotũda: anguloſis minima gratia. Veras a falſis diſcernendi magna difficultas. Quippe cũ inuẽtũ ſit ex ueris gẽmis in alterius generis falſas traducere. Sardónices e cerauniis glutinãtur gẽmis ita ut depræhendi ars nõ poſſit: aliunde nigro: aliunde candido: aliunde minio ſumptis: oĩbus in ſuo genere probatiſſimis. Quinímo ẽt extãt cõmẽtarii auctorũ: quos nõ equidẽ demõſtrarí in qbus modis ex cryſtallo cingantur ſmaragdi: aliæq tranſlucentes. Sardonix e ſarda. Itẽ cæteræ ex aliis. Neq eſt ulla fraus uitæ lucroſior.

De ratione probandarum gẽmarum. Ca. XIII.

Nos cõtra rõem deprehẽdẽdi falſas demõſtrabimus: qñ etiã luxuriã aduerſus fraudẽ muniri decet. Præter illa quæ i principalibus qbuſq generibus priuatim diximus. Tranſlucẽtes matutino ꝓbari cẽſent: aut ſi neceſſe ẽ i quartã horã: poſtea uetãt. Experimẽta pluribus mõis ꝯſtãt: Primũ põdere: ſi grauiores ſentiuntur: poſt hæc corpore. Fictitiis puſtule i ꝓfundo apparẽt. Scabritia in cute. In capillamẽto frigoris in cõſtãtia: prius quã ad oculos pueniat deſinẽs nitor. Decuſſi fragmẽti paulũ quod in lamia ferrea teratur efficaciſſimum experimẽto excuſant mãgones gẽmarũ. Recuſant ſimiliter & limæ probationẽ. Obſidiane fragmẽta ueras gẽmas nõ ſcarificãt. Fictitiæ ſcarificatiõis cãdicãtiã fugiũt Tãtaq differentia ẽ: ut aliæ ferro ſcalpi nõ poſſint: aliæ nõ niſi retuſo: uerũ oẽs adamãte: Plurimũ aũt in his terebrarũ pficit feruor. Gẽmiferi amnes ſunt aoaxis: mater gãges. Terrarũ aũt oĩum maxíe ĩdia. Et iã pactis oĩb⁹ naturæ operib⁹: diſcrimẽ quoddã rerũ ĩparũ facere cõueniat. Ergo i toto orbe & i qcunq cæli cõuexitas uergit: pulcherrima ẽ oĩum reb⁹ meritoq pricipatũ naturæ optinẽs italia rectrix pareſq mũdi altera: uiris: fœminis: ducib⁹ militib⁹: ſeruitiis: artiũ præſtãtia ĩgeniorũ claritatibus. Iã ſitu ac ſalubritate cæli atq tẽperie: acceſſu cũctarũ gẽtiũ facili: littoribus portuoſis: benigno uẽtorũ afflatu. Eteni ꝯtingit recurrẽtis poſitio i partẽ utiliſſimã: & inter ortus occaſuſq mediã aqrũ copia: nemorũ ſalubritate: mõtiũ articulis: ferorũ aĩaliũ innocentia: ſoli fertilitate: pabuli ubertate. Quicqd eſt quo carere uita nõ debeat: nuſq̃ ẽ præſtãtius: fruges: uinũ: olea: uellera: lina: ueſtes: iuuẽci: Ne equos qdẽ intrigariis præferri ullis uernaculis aĩaduerto. Metallis auri: argenti: æris ferri: quãdiu libuit exercere: nullis ceſſit. Et iis nũc i ſe grauida ꝓ omni dote uarios ſuccos & frugum pomorũq ſapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabuloſis proxime quidem dixerim hiſpaniam quacunq ambitur mari.

LAVS DEO

CAII PLINII Secũdi Naturalis hyſtoriæ Liber trigeſimus ſeptimus & ultimus Finit. Venetiis impreſſus opera & impenſa Thomæ de blauis de Alexãdria. Anno Natiuitatis Domini. M.CCCC.LXXXXI. Die. III. Menſis Nouembris. Regnãte Auguſtino Barbadico inclito Venetorum Principe.

In libro.iii.ubi ſermo fit de latinis populis:ita ſcriptũ hñt mēdoſi codices.Cũ his carmē in mõte albano ſoliti accipe Po.Albaneſes:ĩ ſpectatæ fidei libris nõ carmē ſcriptũ eſt:ſed carnē:& ita ipē emēdaui ſecutus hiſtoriã.Nãq; ĩ albano mõte latinis po.uiſcerationē quot annis Rõani dabāt.M.Varronis ad hāc rē ptinentia uerba ſubieci.Latinæ feriæ dies cõceptus dictus a latinis po.qbus ex albano mõte ex ſacris carnē petere fuit ius cũ Romanis.Liui quoq; libro.xxxiii.idē demõſtrat his uerbis.Feriæ latine põtificũ decreto inſtauratæ ſunt qđ legati ab Ardea quæſti in Senatu erant ſibi in monte Albano latinis carnem:ut aſſolet: datam non eſſe.Nõ ne hi duo celeberrimi ſcriptores apte monent carnē apud plyniũ legēdũ eē nõ carmē.Eodē Seruius quoq; grãmaticus locuplex auctor accedit:q ĩ pmo cõmētario ſic ſcriptũ reliqt.Viſcera nõ tm̃ ĩteſtina dicimus:ſed qcqđ ſub corio ē:ut ĩ albano latinis uiſceratio dabat:ideſt caro.& in.vii.ſup Virgilianũ illud populiq; latini:ait qui interrerāt Albani mõtis uiſcerationi.

In.v.locus p ſyllabæ adiectionē deprauatus ē oppidũ tachabrachia ciuiũ Ro.cũ tabracha legēdũ ſit:& ita correxi Iuuenalis teſtĩonio:q locũ oſtēdēs ſimilis frequētē ĩqt.Quales umbriferos ubi pãdit tabracha ſaltus:ĩ uetula ſcalpit iã mater ſimia bucca.Nãq; ĩ africæ ubi tabracha ē ſaltib⁹:& latifundiis maximã ſimiarũ eē multitudinē.Solin⁹ & Strabo tradũt.Poſſidonius quoq; refert ſe ĩ lybiæ orã delatũ ſiluã uidiſſe ſimiis plenã:quarũ aliæ ſup arboribus:alii ĩ terra.ſederēt.Nõnullæ catulos haberēt & uerba depēdentia:riſiſſe:itaq; cum eas uberib⁹ graues cerneret:nõnullas caluas:qſdã ēt herníoſas.Tabrachæ meminit Põponius Mela.Tabracã Siluis Italicus tyriũ opus appellat.

In.vii.ubi rerũ ĩuētores enumerant̃ ſcriptũ legit̃.Dedalũ inueniſſe icthyocolliã.Nos exemplaria qnã emēdatiſſima ſecuti correxĩus icthyocollã.Eſt āt icthyocolla glutium e piſce factũ ut nomē ĩdicat de q̃ ſic ſcribit Ply.ĩ.xxxii.ithyocolla appellat piſcis:cuius glutinoſum ē coriũ:idēq; nomē glutino eius:& alibi ithyocolla ĩqt erugat cutē.Cornelius Celſus medicamētis cõpluribus miſcēda eē docet icthyocollã.

In.viii.ubi de eqs fit mētio:correptores ĩnemēdatũ locũ reliquerũt:nõ adurentes hyſtoriã ſic.n.ſcriptũ ē.Maximũ uero eodē.i.ĩ Capitoliũ puēiſſe hēas cũ palma & coronæ effuſo ratumēa:q ibi uicerat.Ex his Plynii (ĩmõ Plynio aſcribēda ſunt) uerbis nemo ꝑfecto ĩtelliget:ubi uicerit raumēa:& ſenſus erit mutilatus ĩdignuſq; Plyniana maieſtate niſi illud ꝑueniſſe habēas ĩmutes:ut dicat puēiſſe a Veiis:& ita nos emēdauĩus ſecuti hyſtoriæ fidē & maxĩe Plutarchũ q id ita clariſſime refert:ut nihil ãplius ambigēdũ ſit Scribit.n.Veiis oppido ethruriæ.dũ currule editur ſpectaculũ ratumenã agitatorē uictorē & coronatũ ex Hippodromo egrediētē equoꝝ celeritate atq; ĩpetu Romã uſq; fuiſſe raptatũ eoq; e curru excuſſo equos ĩ Capitoliũ pueniſſe.Solinus quoq; idē breuiter refert a Plynio ut arbitror acceptũ.Ab hoc auriga ratũena Rõæ nomē ē ĩdutũ ratũenæ porte.Auctores Feſtis Ply.& Plutar.

In.x.ubi fit mētio de his quæ ĩter ſe diſſident ſcriptũ ē Phalāges & arãei.qđ ſenſerit hoc in loco correctiones pictare nõ poſſũ:niſi forte oppiati ſint legiones illas cuneoſq; macedonũ:qs ipi teſte Li.Phalāges appellãt:ſcriptoreſq; fere oẽs celebrãt agere diſcordias cũ araneis.qđ quã ridiculũ ſit ſentire ēt ĩſulſiſſimi ĩtelligũt.Ego uero correxi ſic Phalãgia & aranei.Eſt āt Phalãgiũ ex genere araneoꝝ:quoꝝ noxii ſũt morſus:ut ſcribit Ply.ĩ.xi.corpus exiguũ uariũ acumĩatũ ad ſaltũ ĩgrediētiũ.Phalan.teſte eodē triceēos parit.Idē ĩ.xxix.Phalãgiũ ē italiæ ignotũ & pluriũ generũ.Et alibi phalãgiõ græci uocãt inter genera araneorũ Cornelius Celſus ĩ qnto.Vbi uero phalãgiũ nocuit:præter eã cũrationē quæ manu reddit̃ ſæpe hõ demittēdus ē:ſoliũ ē.Quid multa hæc dictio apud Plyniũ adeo ē frequēs:ut correptores exiſtimē cũ hoc præſertim locũ nõ emēdarit obliuiſciores fuiſſe Curriōe:q memoria ita fuit nulla:ut aliquotiēs tria cũ ꝓpoſuiſſet:aut quartũ adderet:aut tertiũ quæreret.

In.xiiii.ibi generoſa uina referunt̃:ſic ſcriptũ legit̃.Ceterano ſcilicet uino ĩter gallias cõſiſtit auctoritas.Quis quæſo geographus:qs hyſtoric⁹ ceterãos populos quorũ uina laudat Plynius illuſtrauit:uel nudis ſaltē nominibus nũcupauit unq̃?Me hercule nullus.At qui cum ceretanos ĩ hiſpania nobiles fuiſſe legerimus deprauatũ ꝑmutatis litteris locum ſic

emendauimus.Cerretano inter gallias cõſiſtit auctoritas:Sunt.n.Cerretani hiſpaniæ populi:q iuliani cognominãtur & q Auguſtani:ut auctor ẽ Plynius ĩ.iii.Horũ uina inter laudatiſſima locũ habẽt:ut auctor ẽ Plynius:q Martialis ĩ Xeniis ſetinis cõparat.Cerretana nepos ponat:Setina putabis.Nõ potuit turbe cũ trib⁹ illa bibet.Scio oẽs fere eruditos uiros hactenus extimaſſe.Martialẽ hoc diſticho eẽ locutũ de Cerretanis etruſcis.In quo exponendo nõ minus errarũt quã ĩ illo:cuius lẽma ẽ pna.Cerretana mihi fiat uel maſſa licebit đ Menapislauti de petaſone uorẽt Crediderunt.n.hoc quoq3 ad Cerites ethruriæ referẽdũ. In quod manifeſtũ erratũ ne inciderẽt:potuiſſent Strabonis lectione admoneri ſic ĩ tertio geographiæ ſcribẽtis:ubi de hiſpaniarũ ſitu hẽtur oratio.Media pyrenes loca cõualles tenẽt:qs frequẽtes cultores habitãt:quas quãmaxĩa hiſpaniæ portio cerretani tenent:a qbus multifariã pnæ cõdiuntur cãthabricis p quã ſimiles puentũ nõ mediocrẽ hoĩbus exhibentes.Quid his Strabonis uerbis lucidus eẽ põt?qd aptus?quæ clariſſime oñdunt diſtichon Martialis nõ ad Cerites ethruſcos q nulla condiendi pnas laude cenſentur:ſed ad ceretanos hiſpaniæ:quorum pnæ celebrantur eẽ referendũ.Nãq3 cũ ex hiſpania & gallia.M.Varronis atq3 Strabonis teſtimonio ſalſamẽta mittentur laudatiſſima:uidetur Martialis eodẽ carmine tanquã confinium regionum puas coniungere uoluiſſe. Cerretanarum uinearũ miram ubertatem prouentumq3 incredibilem Columena tradit in iiii.

¶In.xvi.cũ oĩbus codicibus talis index ſit.De hedera quæ uocat̃ Similax:& eodẽ capite id uerbũ Similax ſæpius repetitũ ſit:fateor me quo min⁹ ĩmutarẽ ſupſediſſe.Verũ quẽadmodũ fabulæ cõueniat nõ intelligo.quæ Milacẽ appellat.nõ ſimalacẽ.Ouidius.& crocõ ĩ paruos uerſum cũ Milace flores·Et Plynius ab ouidio nõ diſſentiens ait.Virgine eiuſdẽ noĩs pp amorẽ iuuenis croci mutata in hunc fruticẽ.Huc accedit qđ in.xxiiii.ſcribens de natura ederæ in medicina Milacẽ nuncupat:quã ĩ.xvi.Similacẽ noĩauerat:niſi exẽplaria ĩ hoc (ut eqdẽ arbitror) deprauata ſint:qđ ideo facilius credere libet cũ apud eundẽ Plyniũ complures deprauatos indices deprehẽderĩ:de qb⁹ alias loquar Præterea ut ad ſimilacẽ redeã. Seſtius grauis auctor Taxũ arborẽ a quo toxica nũcupãtur:uocari dixit a græcis ſimulacẽ:& eẽ ĩ archadia tã præſentis ueneni:ut ſi q dormiãt ſub ea:cibũ ue capiant:moriãtur.

¶In.xviii.cũ correctores ita emẽdauerĩt:uel uerius deprauauerint.Seruius rex ouiũ boũq3 effigie primũ aras ſignauit habuiſſe uidentur quidã cõe cũ lacerta:cui aĩali memoria ineſt nulla.Nã dicãt quæſo apud quẽ idoneũ ſcriptorẽ iſtud unquã legerint:Cur nõ ad Plyniũ bonis uiri:Si apud alios nõ reperiebatis:recurẽdũ cẽſuiſtis q ĩ.xxxiii.locũ hũc ut nos corceximus:ita emẽdandum eẽ demonſtrat.Seruius rex ouium boumq3 effigie prius æs ſignauit:nõ autẽ aras.Id hyſtoriæ fides exigit.Idẽ Plynius repetit:cui⁹ uerba ex prædicto libro hæc ſunt.Seruius rex primus ſignauit æs Antea rudi uſos Romæ Timæus tradit. Signatũ eſt nota pecudũ:unde & pecunia appellata.Eodẽ accedit locupletiſſimas auctor Plutarchus:q ſcribit apparere in uetuſtiſſimiſ nũmis incĩſum ſignum bouis:pecudis:ſuis ue.

¶In.xix.ĩ mẽdoſis codicib⁹ uerbũ pſcũ porib⁹ litteris ablatis mutilatũ ẽ ubi ſcriptũ legitur ædiũ:cũ legẽdũ ſit hærediũ.& ſic ego correxi.Eſt aũt herediũ ut ait Feſtus prædiũ puulũ Et in legib⁹.xii.tabularũ ĩ horti ſignificatõe ſp noĩatur herediũ.Inde hærediolũ uſurpat Columella:cui⁹ uerba hæc ſunt ex libro.i.Ad eoſdẽ iuuẽcos &.iiii.iugerũ auiũ herediolũ redierit.

¶In eodẽ unius litteræ ĩuerſione mẽdũ admiſſum ẽ.Ita.n.ſcriptũ hñt deprauati codices.In ueterari uina:ſuccĩſq3 caſtrari:cũ ſcribendũ ſit Saccĩciſq3 caſtrari.Atq uideor nimis leuia ſectari ĩmo grauiſſima & nota digna.Nõ.n.ſono tã diſſimile eſt thais Hermione:quã ſenſu ſuccus & ſaccus.Nãq3 ſi legẽdũ admiſeris.Vina ſuccis caſtrari.Qui ſenſus.Dii boni quãineruſtus:quã ridiculus:& Plyniano acumini miniẽ q̃drãs erit cõfingẽdus:e cogitãduſq3.Si uero ſaccis quẽadmodũ nos emẽdauim⁹ corexeris:& ſenſũ deprælıẽdes elegãtẽ eruditũ & ex ꝯſuetudine Romana ſũptũ atq3 a Plynio nõ diſcrepãte.Nãq3 Romanũ ĩſtitutũ fuit uetus uina ſacco lineo colare:ut eſſent ĩnocentiora.Ideoq3 ait Plyni⁹ in.xiiii.de uino loquẽs Quinĩmo ut plus capiamus ſacco frangimus uires:& in.xxiii. utiliſſimum inquit omnibus ſacco uiribus fractis. Hæc plyniana faciunt: ut æxtimen. Martialem cum de egroto

Tongilio loqueretur ĩ ſecũdo: ſic ſcriptũ reliqſſe. Cecuba ſaccẽtur quæq annus coxit opimi: ideſt ſacco colenẽ: cũ ſiccet paſſim legat. Ita.n. ſalubriora: purioraq redebãtur. Vnde & in.xii. ait. Turbida ſolicito trãſmittere cecuba ſacco. Oratius quoq.n.ii. ſermonũ moré hũc trãſmittẽdi uina ꝑ ſaccũ tetigit eo uerſu. Intergũ pdũt limo uitia saporé. Vbi Porſirio exposuit ſacco collata. Et Martialis in apophoretus. Pauperiore mero tingere lina potes.

¶ In.xxv. legitur Gallia ſagittas ĩ uenenato helleboro tĩguit. Nos correximus ĩ uenatu auctoré ſecuti. A. Gelliũ uirũ ut Auguſtinus ait multũ facũdiæ ſciẽtiæ: q eadé referés ex Plynio ſumpſiſſe ſe ĩdicat: ſic ſcribens. xvi. Præterea id ſcriptũ ẽ ĩ plynio Legimus gallos inuenatibus tingere heleboro ſagittas quod iis ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epuals fiant. Ex iis Gellii uerbis lucido apparet apud Plyniũ legẽdũ eẽ in uenatu: ut ipſe emendaui: nõ aũt inuenenato. Eiuſdẽ quoq Gelli auctoritas fecit: ut alterũ quoq locũ ĩ eodẽ. xxv. deprauatũ corrigeré. Ita.n. ſcriptũ ẽ. Mithridatis inuentũ autumnãt in anatũ põticarum miſcere antidotis qm̃ ueneno uiueret. Quæ ſunt hæc portẽta uerborũ: quã cõciſa ſnĩa: quã indecora cõſtructio: niſi illud ĩ anatũ põticarũ ſic emẽdes. Sãguiné anarũ põticarũ: cuius rei nõ me auctoré habebis: ſed Gelliũ ſic ſcribenẽ in noctibus acticis. Anates põticas dicit edẽdis uulgo uenenis uictitare. Scriptũ etiã a Leneo. Cn. Põpeii liberto Mitridaté illũ põti regẽ medicinæ rei: & remediorũ id genus ſolerté fuiſſe. ſolitũq earũ ſanguiné miſcere medicamẽtis: quæ digerendis uenenis ualent: eũq ſanguiné uel potentiſſimũ eẽ in ea confectione. Quid his Gelli uerbis manifeſtus. Quid lucidius eſſe poteſt: quibus edem enarrat quod Plynius. Qui etiam ipſemet Plynius aperte demonſtrat ita corrigendum eſſe: ut ego correxi cuius uerba ex libro uigeſimonono: hæc ſunt. Coagulum quoq agninum aduerſus omnia mala medicamenta pollet. Item ſanguis anatum ponticarum.

¶ In.xxviii. ſic ſcriptum ẽ medetur phitocãpes uenenis. Ego uero pmutatis litteris emẽdaui pitiocãpes. Eſt aũt pityocãpe uermis ſiue eruca nuces pineas ĩfeſtãs: ut docet Ply. ſic ſcribẽs ĩ. xxiii. uſus cõtra cãtharidas bupræſti piorũ erucas: qs pytiocãpas uocãt. Dictio cõpoſita ex pyria & cãpe. Pirya uero inter genera nucũ pinearũ numeratur. e pinaſtris ſingularis remedii aduerſus tuſſim: ut Plynius refert in.xv. Ab hac arbore pitya ſalamin pityuſa eſt nuncupata: ut auctor eſt Strabo in.ix. quẽadmodũ & aliã in hiſpania inſulam pityuſæ nomen inde eſſe ſortitam ſcribit Diodorus in.vi. Cãpe uero eſt eruca infeſtans maxime hortenſia: cuius meminit. Columna hoc uerſu. Voluitur ad terram diſtorto corpore campe.

¶ In xxxiii. uerbũ barbarũ pro latiniſſimo: inſolens pro uſitato elegantiſſimoſq receptũ eſt: gratotaſiũ ꝑ græcoſtaſi. Sic.n. ſcriptũ ẽ. Flauius ædiculã æreã fecit in gratotaſio. Nõ ĩficiabor ignorare me qd ſit gratotaſiũ: ĩmo ingenue fatebor. Quod ſi qs correptores ĩterroget qd id ſignificet: neſcio quid muſſitabunt: & dictioné tanquã inauditã portentaſamq reformidabunt. Ego uero correxi ĩ græcoſtaſi. Grecoſtaſi aũt locus erat Romæ ſubſtructus ſub dextra curiæ hoſtilæ ſupra comitium: ubi nationum ſubſiſterent legati: qui ad ſenatum eſſent miſſi. Is græce coſtaſis: ut interpretatur. M. Varro: appellatur a græcorum legatis ibi ſubſiſtentibus. De græcoſtaſi meminit Cicero ĩ epiſtola ad Quintũ fratré hic uerbis Dein de eius operæ repente a græcoſtaſi & agradibus clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt.

¶ In.xxi. nec hoc qdẽ præteribo: propriũ pictoris nomẽ deprauatũ eſt: ubi ſic legitur. Siccyon ex ingenio Pauſiani. Nos uero docente Plynio correximus: ex ingenio. Pauſiæ: & ita correctores Plyniũ ſecuti auctorem emẽdare potuiſſent: niſi lethargo opreſſi ceruario ſimiles extitiſſent: cui etiã ĩ fame mãdẽti ſi reſpexerit cibi ſubrexit obliuio. Nãq Plynius in.xxxv. clariſſime oſtendit Pauſiã pictoré nuncupatũ fuiſſe nõ Pauſianum: cuius uerba hæc ſunt. Pauſiã Sicyonium primũ ĩ hoc genere nobilẽ. Vbi ei oĩa illa ne forte alium putes aſcribit quæ in.xxi. retulerat. Alibi quoq inquit Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus. Quin etiã Porphirio pictoré nobilẽ fuiſſe Pauſiã ſcribit: a quo tabellã pauſiacam nominauit Oratius Vel cum pauſiaca torpes inſane tabella. Cæterum nõ hoc ſolum hominis nomẽ in Plynio deprauatum legitur (id enim leuiſſime ferendum foret) ſed tot ego deprendi inuerſa & ab hyſtoriæ fide diſcrepantia: ut iſta priuatim uolumen non epiſtolam requirant.

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

a a
Prima alba
CAIVS PLI
cuidam xpo
imperator
b b
De hāmoninco
Xenophonte
ca & cytiſo
& leucantemo
a
C.PLINII
fnturos
exoriens
& a nullo
b
bitu
contra
u Arie
no urbi
c
propiciorq;
Opidum
maris
In hoc
d
metropon
meras
quingentis
h Inc
o
nia taurus
put Lelegeis
do canyro
PRAEFATIO
e
mum
ta & dictu
Arabia

f
ſubinde
annos
coniunx
c Orpore
g
Frenos
metu
ciliis
dem ciuili
h
uit.xx.
ceruice
nus earum
carulos
i
c Oncharū
multa
CAII PLINII
ſnbuolāt
k
De generatione
Que uolucrū
Aquilæ
r ESTANT
l
generi
li ſine
Altera
uocantur
m
Radix
reperiuntur
ante ortum
Et ſarmenta
n
felitiora
reperiuntur
tuſtate

detinēt
o
lia baccaſq;
ctium
De meſpclis
Malis
p
germinent
lum tendentes
bacca
obſeruant
q
dum farinæ
non ſit
gilius ex
Italia
r
quoq;
ris honore
q̄ in agro
ſicut
ſ
cum luna
cuſtodiri
ctus ante
ſe meſſes
t
Silphio
aſpera
tia Bulbus
tantum
u
medetur
Coquitur
mis illitum
thi menſura
x
eſt in cāpania
uerum & in

lexerat aut
rate ſine
y
cordis
lieres
Defectis
agreſtes
z
tium reſinatū
ta Succus
De myrobalano
tuitam
&
ri.Hederæ
habere
Melior
uis cit
ꝯ
Folia
purgandis
piti non
modice
ꝶ
uenio
De hærba
phure
& guſtu
A
uim effectus
Homerus
Item
nes in
B
actum
taurinum
næ ſumptæ
tum eſſe
C
ſupra

ritatem &
lam complexam
addunt
D
animal
lire tanta
conuenit
ponentem
E
nus ad
cunt
& contra
uiridiſſima
F
ſpargere
runt in
ſtea cognouimus
Ille primi
G
Probatur
Strictúræq;
muſcis &
ualere
H
pulus fuit
primere
impoſitum
proſcriptionum
I
Vera nāq;
gleba
pallidus
principatu
I I
laudata
Et in india
manifeſtiſſimum

Lanttsim auß der henbruch und buhetdt dat em

Item de ... cum cantare solet frequenter super spina sedeat et dum quiescere velit ponat ... super spinam ut dum obdormiscat
pungat a spina et sic expergiscat ut iterum cantet/
Item ... in principio bulienda est igni forti et subito ut bene emittat spumam postquam vero despumata fuit bulienda est lente et ...
... ne ... emergat ... est illa
Item ... de ... ad dimidium ... prius quam velit ipsum ... et ... super ... dum ...
de ... et melius erit si nihil appareat ... et ... in lecto ubi ... non possit contingere Deinde ... vactio
fuerit factus deliniant digitis ut ... sint bene compositi Et ... sint recte deinde ligetur ... et suspendatur in
lecto ubi aer non possit efflare vel ... in lapsu
Item ad ... tempus ... et bene ... et que ... bene ... et in ... aque ...
pro ... deinde ... et ... vna parte ... aliam supra et ... deinde ... affigi ...
super ... et est optimum ... pro ... /
Item si ... consuetudine ... quo ... pereant ... et ponas sic ... in ... / ... vitello tangit ...
Item tempore hiberno quod est frigus magnum dimittas ... in ... statim congelabunt et ... deinde in ...
... remanebunt ...
Item cum quis se ... et timescit ... in aqua et superponi ad extrahendum timore
... quam servant boni ... est ut ... sit longitudo a medio frontis usque ad ... / a ... usque ad ...
... Ab illa ad ... inferiorem A qua ad umbilicum Ab illo ad inguina Ab illo duplu ad ... et similiter
ab illo duplum ad ... Et a ... infra eadem debet esse longitudo que est a ... /
It modum plantandi ... Resecato stipite supra ... plantare volens ... stipite ad longitudinem unius
... et similiter ... a parte inferiori quod ... deinde ... in cortice ... stipite a quo ...
ut vel superemineat ... et in ... partem eminente ... et liga ut ... /
In ... her debent ... ut bene ... et ... non minus ... fiat ...
non in ... ut fieri ... in ... ex quo ... sunni ... Et in ... bi
tamen non sit calidum.
It Si quis ... in ... recipiat aquam ... pro ... et ... mendum
... et superponat ... fiet tumefactionem.
It si ... abintra vel extra imponi ... illud exsiccat ... et sanat.
It ... bonum ... accipiat ... aut sup ... et ... imponat ...
cum ... vel pulveribus ... deinde ... semper augmentet et parum pro vice ... ut ...
... et si ... vel ... aut ... eius imponatur in ... fiet ...
... tantum quam ... latitudinis pollicis ad finem ... duplicando et semel in altitudine /
Item ... distillationem ... in ... recipiat ... et aquam ...
... in illo ...
Item Qui vult conservare ... ut non ... fiant ... in ... et immediate apponat
... ad vas et claudat et ... aliqua ... aliqua ... fiat ... ex solo ...
... marcescere/
Item ... / ... valet ... et ... aque ...
Item si vis conservare ... ne ... ne contingas ... cum ... suleendo ...
Item ... bene bullire ... ut sint ... imponat a principio tantum aque ut superemineat ad duos digitos et
... bullire usque ad spumationem. deinde postquam bene spumata est iterum lente faciat bulire et nihil aque super
infundat ... efficitur ... et ... /
... incipit parum ... in salem ille extrahit ... fetorem
Item ligna ... non sint ... neque ad ... nec ad ... quam reddunt /
Item ad ... cum ... aliquam ... valet ... ad ... /
... ad idem. Accipiant ... et ... in alio ... ad ... tertie partis deinde ...
... debet ad ... et ... ponat super illa ... et ... per ... superius ... super imponat ... caput et ...
... et ... illo ... dimittat vaporem ... et ... absterget ... alio ... per ... deponat
Item ad ... edi ... ante ... /
Item Qui ... in ... non sint ... ad ...
... ligna aut ... ex aliquo ... in ... in ... cum ...
... si impendeantur in ... et ... redditur inde ... /
Item Ova que in ... servari ... usque ad ... ut non ... in ... vel sabulo ...